

СПИСОК ОСНОВНИХ ВИКОРИСТАНИХ ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

- Аверинцев С. София — Логос: Словарь. — К., 2000.
- Айвазян А. Рок. 1955/1991: Инф.-справочное издание. — С.Пб., 1992.
- Академія музичної еліти України. Історія та сучасність: До 90-річчя Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського. — К., 2004.
- Балет: Энциклопедия / Гл. ред. Ю. Григорович. — М., 1981.
- Беларуская Савецкая Энцыклапедыя. — Минск, 1971. — Т. 3, 4.
- Биографии композиторов IV—XIX веков с портретами / Иностранный и русский отдел под ред. А. Ильинского; польский отдел под ред. Г. Пахульскова. — М., 1904.
- Биографический словарь деятелей русской музыкальной культуры / Под ред. Б. Асафьева и А. Оссовского (рукоп.).
- Білокашито О. Композитори Радянської України. — Х., 1934.
- Болотин С. Энциклопедический биографический словарь музыкантов-исполнителей на духовых инструментах. Изд. 2-е, доп. и перераб. — М., 1995.
- Болховитинов Е. Словарь исторический в бывших в России писателях духовного чина греко-русской церкви. — С.Пб., 1818; 1827.
- Бурбан М. Українські хори та диригенти. — Дрогобич, 2006.
- Бурбан М. Хорова культура української діаспори. — Дрогобич, 2003.
- Бурбан М. Хорове виконавство Львівщини. — Дрогобич, 1999.
- В рокотанні-риданні бандур / Авт.-упор. М. Шудря, В. Нечепя. — К., 2006.
- Вайнкол Ю., Гусин И. Краткий биографический словарь композиторов. — Ленинград, 1967, 1983. — Вып. 1.
- Варварцев М. Італіяці в культурному просторі України (кінець XVIII — 20-і рр. XX ст.): Істор.-біогр. дослідження (Словник) — К., 2000.
- Вікіпедія [Інтернет-енциклопедія] // <http://uk.wikipedia.org>.
- Водяний Б., Олексин Г., Ціж М. Короткий словник діячів української музичної культури. — Тернопіль, 1992.
- Вокальная школа Российской академии музыки имени Гнесиных / Сост. М. Азиз. — М., 2004.
- Володарі дум і струн (Матеріали до енциклопедичного довідника) / Укладач М. Лабінський // В рокотанні-риданні бандур / Авт.-упор. М. Шудря, В. Нечепя. — К., 2006.
- Вони прославили наш край: Довідник. — Луганськ, 1998.
- Воронежская историко-культурная энциклопедия / Гл. ред. О. Лосунский. — Воронеж, 2006.
- Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального виконавства. — К., 1998.
- Енциклопедія на болгарската музикальна культура. — София, 1987.
- Енциклопедія історії України. Видання, що продовжується. — Т. 1.
- Енциклопедія сучасної України (ЕСУ). Видання, що продовжується. — Т. 1—6. — К., 2003—2007.
- Енциклопедія українознавства: Словникова частина. В 11 т. / Гол. ред. проф. д-р В. Кубишова: НТШ (ост. том — 1995). Перевид. в Україні. — Л., 1993—2003.
- Енциклопедія української діаспори. У 7 т. / В. Маркусь та ін. — Т. 4 (Австралія — Азія — Африка) / Гол. ред. В. Маркусь. — К.; Нью-Йорк; Чикаго; Мельбурн, 1995.
- Евтушенко О. Легенди химерного краю: Українська рок-антологія. — К., 2001.
- Евтушенко О. Обличчя музики: Творчі портрети українських зірок. — К., 2006.
- Евтушенко О., Зелений Ю. 100 альбомів з України. Вибр. дискографія: Рок, естрада, поп, фольк. — К., 2003.
- Желтинский Б. Коротка історія кобзарства в Україні. — Л., 2000.
- Журавлев Д. Композитори Советской Белоруссии: Краткий биогр. справочник. — Минск, 1966.
- Журавлев Д. Союз композиторов БССР: Краткий биогр. справочник. — Минск, 1978.
- “Журавлина” книга. Тернопільська західна українська діаспора: Словник імен / Авторі-укладачі Б. Меленчук, Х. Меленчук, Н. Собіньська. — Тернопіль, 2001.
- Закордонне українство. 2003: Інформаційно-бібліогр. довідник. — К., 2004.
- Золоті імена України. Видатні діячі України минулих століть: Меморіальний альманах. — К., 2000.
- Ім крила дала Полтавщина: Енциклопедичний довідник. — Пирятин, 2000.
- Капельгордовська Н., Глушенко Є., Сенько О. Український біографічний кінодовідник. — К., 2001.
- Києво-Могилянська академія в іменах. XVII—XVIII ст.: Енцикл. видання / Упоряд. З. Хижняк; Ред. В. Брюховецький. — К., 2001.
- Кияни: Біогр. словник / Л. Андрієнко, В. Гармасар, Ю. Душенко та ін. — К., 2004.
- Композитори Радянської України: Матеріали ІМФЕ АН УРСР / Упоряд. Л. Архімович, А. Касперт, Т. Шеффер та ін. — К., 1944—1950 (рукоп.).
- Композитори Молдавської ССР: Краткие очерки жизни и творчества. — Кишинев, 1956; М., 1960.
- Композитори Российской Федерации: Сб. статей / Ред.-сост. В. Казенин. — М., 1981. — Вып. 1.
- Композитори Советской Украины: Справочник / Ред. Л. Архимович. — К., 1951.
- Корінний М., Шевченко В. Короткий енциклопедичний словник культури. — К., 2003.
- Краткий биографический словарь зарубежных композиторов / Сост. М. Мирин. — М., 1969.
- Крунтяева Т., Молякова Н., Ступель А. Словарь иностранных музыкальных терминов. Изд. 2-е, доп. — Ленинград, 1977.
- Кто писал о музыке: Библиогр. словарь музыкальных критиков и лиц, писавших о музыке в дореволюционной России и СССР. В 4 т. / Сост. Г. Бернандт, И. Яппольский (Т. 1—3), Т. Киселева (Т. 4). — М., 1971—1989.
- Лобанців-Полок З. 100 піаністів Галичини. — Л., 2008.
- Лебедінська Т. Санкт-Петербург і Україна. XVIII—XX вв.: Істор.-біогр. словарь / Под ред. проф. В. Подобеда и С. Полтунной. — С.Пб., 2002.
- Лисенко І. Словник музикантів України. — К., 2005.
- Лисенко І. Словник співаків України. — К.; Джерзі-сіті, 1997.
- Лисенко З. Матеріали до бібліографії та історії української музики. — Мюнхен, 1947—1961.
- Литература по хоровому мистецтву: Библиогр. указатель. — М., 1975.

- Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до музичної академії у Львові. — Л., 2003. — Т. 1.
- Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії. — Л.; Вашингтон, 2003.
- Мала українська музична енциклопедія / Упор. О. Залеський. — Мюнхен, 1971.
- Медведик П. Діах української музичної культури: Матеріали до біо-бібліогр. словника / Записки НТШ: Праці музикознавчої комісії. — Л., 1993. — Т. ССХХVІ; 1996. — Т. ССХХХІІ.
- Мистецтво України: Енциклопедія. — К., 1995. — Т. 1.
- Мистецтво України: Біогр. довідник / Упор. А. Кудрицький (ред.), М. Лобінський. — К., 1997.
- Мистецький Олімп України. — К., 2006.
- Митці України: Біогр. довідник / Ред. А. Кудрицький, упор. М. Лобінський, В. Музза. — К., 1992.
- Михайленко Н., Фан Динь Тан. Справочник гітариста. — К., 1998.
- Музична література УРСР, 1917–1965: Бібліогр. довідник. — Х., 1966.
- Музична Харківщина. — Х., 1992.
- Музичні видання України. 1966–1971: Бібліогр. покажчик. — К., 1977. — Ч. 1.
- Музыкальная энциклопедия. В 6 т. / Гл. ред. Ю. Келдыш. — М., 1973–1982.
- Музыкальный Петербург. XVIII век: Энциклоп. словарь. В 3 кн. — СПб., 1996, 1998, 1999.
- Музыка: Большой энциклоп. словарь / Гл. ред. Г. Келдыш. — М., 1998.
- Муза А. Композитори світу в їх зв'язках з Україною: Довідник. — К., 2000.
- Муза А. Композитори України та української діаспори: Довідник. — К., 2004.
- Народжені Україною: Меморіальний альманах. У 2 т. / Гол. ред. О. Онопрієнко. — К., 2002.
- Научные работники СССР (без Москвы и Ленинграда). — Ленинград, 1928.
- Нотографічний покажчик видань музичних творів М. В. Лисенка. — Л., 2001.
- Одеський державний музичний академії імені А. В. Мажоранової — 90! — О., 2003.
- Очеретовська Н., Цицалюк Н., Черемський К. Український словник музичних термінів. — Х., 2008.
- Печенюк М. Музиканти Кам'янецьчини: Біогр.-репертуарний довідник. — Хмельницький, 2003.
- Пісенні скарби Херсонщини. — Херсон, 2009.
- Поспалюк В. Мистецтво гри на трубі в Україні. — К., 2006.
- Поспалюк В. Трубачи Києва: Прошлое и настоящее. — К., 2000.
- Православная энциклопедия. — Т. 1–8. — М., 2000–2004 (видання, що продовжується).
- Преображенский А. Словарь русского церковного пения. — М., 1896.
- Пружанский А. Отечественные певцы. 1755–1917: Словарь. В 2 ч. — М., 1991. — Ч. 1.
- Пудяков Н. Словник церковно-обрядової термінології. — Л., 2001.
- Риман Г. Музыкальный словарь / Пер. с 5-о нем. изд. Б. Юрексона, доп. рус. отд. сост. при сотрудничестве П. Веймарна и др. Пер. и все доп. под ред. Ю. Энгеля. — М.; Лейпциг, 1901–1904.
- Рудюк Ю. Духова музика в Україні (XVIII–XIX ст.): Істор.-музикознаве дослідження. — К., 2006.
- Савченко І. Українські нотні видання 1917–1923 років у фондах Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського: Наук. каталог. — К., 2007.
- Семиязычный словарь музыкальных терминов: русский, немецкий, английский, французский, итальянский, испанский, венгерский. — Будапешт, 1978.
- Симоненко В. Энциклопедія джазу. — К., 2004.
- Симоненко В. Лексикон джаза. — К., 1981.
- Словарь сценических деятелей [Приложение к журналу "Театр и искусство"]. — СПб., 1896–1917.
- Словник українських діях музичного мистецтва / Склали В. Кризусів, П. Коцицький. — К., 1919 (машиноп.).
- Снейров О. Піаністи України. — К., 1997. — Вип. 1; 1998. — Вип. 2.
- Советские композиторы в музыковедении: Справочник. В 3 т. — Т. 1 / Сост. Г. Вернадт и И. Ямпольский. — М., 1978; Т. 2 / Сост. Л. Григорьев и Я. Платек. — М., 1981; Т. 3 / Сост. Л. Григорьев, А. Модин, Я. Платек. — М., 1989.
- Советские композиторы: Краткий биогр. справочник / Сост. Г. Вернадт и А. Должанский. — М., 1957.
- Современные дирижеры / Сост. Л. Григорьев, Я. Платек. — М., 1969.
- Современные пианисты. 2-е изд., испр. и доп. / Сост. Л. Григорьев, Я. Платек. — М., 1990.
- Союз композиторов СССР: Справочник / Сост. В. Колора и др. — М., 1981, 1987.
- Союз композиторов Украины: Справочник / Авт.-сост. А. Муза. — К., 1984.
- Спілка композиторів України: Довідник / Упор. А. Муза. — К., 1962 (рукоп.).
- Спілка композиторів України: Довідник / Упор. А. Муза, Н. Сидоренко. — К., 1968; оновл. варіант / Упор. В. Полевой, Н. Сидоренко, спец. ред. А. Муза. — К., 1973.
- Справочник баяниста / Сост. А. Босурманов. — М., 1987.
- Столярчук Б. Контрабасисти України: Біогр. словник. — Рівне, 1992, 2007.
- Столярчук Б. Рівненське музичне училище (1955–2000). — Рівне, 2000.
- Столярчук Б. Фольклористи України: Біогр. словник. — Рівне, 1994.
- Столярчук Б., Топоровська Г. Бандуристи Рівненщини: Бібліогр. довідник. — Рівне, 2006.
- Сторінки історії Львівської державної музичної академії України ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003.
- Сучасні композитори України — довідник сучасних композиторів України / Кер. проекту К. Цепколенко, ред.-упор. О. Перепелиця, Ю. Семенов. — О., 2002. — Вип. 1.
- CD Киев: Историческая энциклопедия. — К., 2000.
- Творчий доробок українських композиторів і музикознавців. 1999–2004: Каталог-довідник. — К., 2005.
- Тернопільський енциклопедичний словник. — Тернопіль, 2005. — Т. 2.
- Туркевич В. Хореографічне мистецтво України у персоналіях. — К., 1999.
- Украинская музыка в грамзаписи / Сост. А. Железничий. — К., 1981.
- Українська діаспора в світі: Довідник. — К., 1993.
- Українська діаспора. — К.; Чикаго, 1992. — Ч. 2.
- Українська літературна енциклопедія. У 5 т. — Т. 1–3. — К., 1988, 1990, 1995.

- Українська радянська енциклопедія (УРЕ). У 12 т. — 2К., 1974–1985.
- Український радянський енциклопедичний словник (УРЕС) У 3 т. — К., 1966–1968, 1986, 1987.
- Українські композитори Київської школи / Зредагував та упорядкував М. Гаврилюк. — Буенос-Айрес, 1907.
- Українські композитори: Біо-бібліогр. довідник / Упоряд. М. Дитиняк. — Едмонтон, 1986.
- Фаминцин А. Биографический и исторический словарь русских музыкальных деятелей. — С.Пб., 1894.
- Філософська думка в Україні: Біо-бібліогр. словник / Авт. кол.: Горський В., Ткачук М., Нйик В. та ін. — К., 2002.
- Харківський інститут мистецтв ім. І. Котляревського. — Х., 1992.
- Хорові диригенти України: Довідник / Автор-упор. М. Бурбан. — Дрогобич, 2004.
- Черемшина: [Інтернет-енциклопедія]. Історія української естради: поп, рок, альтернатива //www.kmstudio.com.ua.
- Чеські музиканти в Україні: Біо-бібліогр. словник / Уклад. В. Щепанік. — Х., 2005.
- Шевченківський словник. У 2 т. — К., 1976–1977.
- Шевченко і музика: Нотогр. та бібліогр. матеріали (1861–1961) / Склала А. Косперт. — К., 1964.
- Шудря М., Нечела В. В рокотанні-риданні бандур. — К., 2006.
- Энциклопедический музыкальный словарь / Авт. и сост. Б. Штейнпресс, И. Ямпольский. 2-е изд., испр. и доп. — М., 1966.
- Эстрада России. XX век: Энциклопедия. — М., 2004.
- Ювечич Ю. Музика: Словник-довідник. — Тернопіль, 2003.
- Ювечич Ю. Словник музичних термінів. — 2К., 1977.
- Яворський Е. Зоряний шлях Національної філармонії України: Історія. Минуле. Сучасне. — К., 2003.
- Ясіндовський Ю. Українські та білоруські нотолінійні ірмо-
- си 16–18 ст.: Каталог і кодикологічно-палеографічне дослідження. — Л., 1996.
- Allgemeine Enzyklopädie der Musik: Personenteil 2. — Bärenreiter Kassel; Basel; London; New York; Prag; Stuttgart; Weimar, 1999.
- Canadian Composers Biographies. — Montreal, 1964.
- Česko-slovenski hudební slovník osob a institucí. — Praha, 1963. — 1; 1965. — 2.
- Cohen A. International Encyclopedia of Women Composers. — New York, 1987.
- Encyclopédie de la musique. — Paris, 1958.
- Enciklopedia della musica. — Milano, 1972. — Vol. 1–6.
- Encyklopedia muzyczna. — Warszawa, 1984–2006. — Т. 1–8; suplementy do т. 1, 2.
- Encyklopedia muzyki / Drugie wydanie poprawione i rozszerzone (Pod red. A. Chodkowskiego). — Warszawa, 2001.
- Herzfeld F. Lexikon der Musik. — Berlin West, 1961.
- Komorowski J. Polskie życie teatralne na Podolu i Wołyniu do 1863 roku. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1985.
- Lloyd N. The Golden Encyclopedia of Musik. — New York, 1968.
- Mayers Taschen Lexikon Musik. — Wien; Zürich, 1984. — B. 1.
- Polski słownik biograficzny. — Kraków, 1973. — Т. XVIII.
- Pro domo mea: Нариси. До 90-річчя з дня заснування / Ред. Т. Веркіна, Г. Абоджян, Г. Ботунова та ін. — Х., 2007.
- Reiss J. W. Mała encyklopedia muzyki / Pod red. S. Śledzińskiego. — Warszawa, 1960.
- Słownik biograficzny teatru polskiego. — Warszawa, 1973.
- Słownik muzyków polskich. — Kraków, 1962. — 1; 1963. — 2.
- Sonevitskiy I., Palidvor-Sonevitska M. Dictionary of Ukrainian composers. — New York, 1993 (computer printed); передрук: Л'вів, 1997 (Львів. відд. НСКУ).

Від редколегії

Фактикологічний матеріал третього тому УМЕ подано станом на 1 січня 2011 року. Передрук або інше використання матеріалів УМЕ можливі лише за умови посилання на дане видання. Редколегія УМЕ висловлює подяку науковим колективам, працівникам наукових і мистецьких установ, окремим фахівцям, які взяли участь у підготовці цього видання.

Доповнення і зауваження, що будуть враховані у додатках в останньому томі УМЕ, просимо надсилати за адресою: Україна, 01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України.

E-mail: etnolog@etnolog.org.ua

Л

ЛАБА Борис Михайлович (22.10.1937, с. Тур'я Пасіка, тепер Перечинського р-ну Закарп. обл.) — хор. диригент, композитор, педагог. З. а. УРСР (1979). Лауреат Держ. премії АР Крим (1995). Закін. Ужгор. муз. уч-ще (1961, кл. П. Гудзя), Київ. конс. (1966, кл. диригування О. Мінківського; 1987, кл. композиції А. Штогаренко). Від 1960 — методист обл. Буд. нар. творчості в Ужгороді, з 1965 — хормейстер *Буковинського ансамблю пісні і танцю* (Держ. засл. акад. буковин. анс. пісні і танцю) Чернів. обл. філармонії, з 1966 — Держ. засл. капели бандуристів України (тепер — *Національна заслужена капела бандуристів України* ім. Г. Майбороди), з 1970 — Засл. акад. нар. хору ім. Г. Верьовки (тепер — *Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Верьовки*). 1975—88 — водночас викладач Київ. ін-ту культури (нині КНУКІМ). 1988—2005 — худож. кер. анс. пісні і танцю "Славнощів" (супутник Нац. засл. акад. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки) с. Славне Роздольненського р-ну в АР Крим. П/к Л. хор — лауреат 1-о Всеукр. конкурсу анс. пісні і танцю (Рівне, 1992), дипломант баг. оглядів самодіял. мистецтва Криму.

Тв.: опера "Пломінь кохання" (4 дії з прологом і епілогом, хор. Лесі Українки, лібр. автора, 1999); для солістів, хору та орк.: кантати — "Карпатська легенда", сл. автора (1966); "Фрески з "Кобзаря", сл. Т. Шевченка (1970); "Труд і мир — володар землі", сл. О. Дорієнка (1987); "Земле моя, вселюдська мати", сл. І. Франка (1989); "Сее не умре ніколи", сл. І. Котляревського (1990); "Не вмирай душа наша", сл. Т. Шевченка (1994); "Дума про Вітчизну", сл. автора (2002); для хору, дзвона і ударних — "Героїчна літургія-симфонія" ("Оче наш", "Покладаєм яв Бога надію", "План Еренії", "Тільки в Господі правда і сила": біблійний текст, 1996); для хору без супр. — хор. поема "Закувала зозуленька" (1972), хор. картина "Понад ставом увечері хитастись очерет" (1980, обидві — сл. Т. Шевченка), урочиста поема "Заради миру творимо життя" (1983); "Акаврей! Керпелі" (1987), обидва — сл. автора; для бандури — тв.; обр. укр. нар. пісень (понад 50).

Літ. тв.: Методичний посібник для розспівування народного хору. — К., 1976; Методичні рекомендації при роботі над ансамблем окремих партій в народному хорі. — К., 1978; Олександр Мінківський. — К., 1980.

Літ.: Яценко Л. Державна заслужена капела бандуристів Української РСР. — К., 1970.

І. Гамало

ЛАБАТИЙ Петро Данилович (1.04.1949, с. Мишневе Тернопільського р-ну Терноп. обл.) — оперний і кам. співак (тенор). З. а. УРСР (1983). Лауреат Респ. конкурсу вокалістів в Одесі (1980, 3-я премія). Закін. Тернопіль.

культ.-освіт. уч-ще (1967, відд. хор. диригування) Львів конс. (1973, кл. сольного співу П. Кармалюка). Від 1975 — соліст Донец. оперного т-ру. У конц. репертуарі — твори Д. Січинського, Я. Степового, В. Косенка, М. Гліньки, П. Чайковського, С. Рахманінова, укр., рос., неаполітан. нар. пісні. Гастролював із т-ром Німеччиною, Іспанією, Італією.

Партії: Собінін ("Іван Сусанін"), ("Життя за царя") М. Гліньки, Ленський ("Евгеній Онегин"), П. Чайковського, Ликов ("Царева наречена"), М. Римського-Корсакова, Альфред, Герцог ("Травіата"), Ріголетто (Дж. Верді), Едгар ("Лючія ді Ламмермур"), Г. Доніцетті, Каніо ("Пляци"), В. Леонкавалло, Кавардосі, Пінкертон ("Тоска"), "Чіо-Чіо сан" Дж. Пуччіні, Туріду ("Сільська честь"), П. Масканьї, Андре Шенє (однойм. опера У. Діордано).

Літ. тв.: Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

ЛАБІА (Лабіа, Labia) Марія (14.02.1880, м. Верона, Італія — 11.02.1953, м. Мальчезіне дель Гарда, там само) — оперна й кам. співачка (сопрано). За походженням італійка. Вок. мистецтва навч. у матері-співачки, п/к якої здобула профес. вок. навички. Мала свіжий, соковитий, рідкісний за красою тембру голос. 1902 почала виступати в концертах на сцені Мілана, Верони, Падуї (усі — Італія). Від 1903 гастролювала за кордоном. Того самого року відвідала Україну: 24 листоп. уперше концертувала в Києві, зокр. в залі Купецького зібрання (тепер Колонний зал ім. М. Лисенка Національної філармонії України), де виконала уривки з клас. опер. Потім виступала в різних європ. країнах. У лют. 1912 знову приїхала в Україну, де співала в Київ. міськ. трі партії Тоски (однойм. опера Дж. Пуччіні), Кармен (однойм. опера Ж. Бізе), Віолетти ("Травіата" Дж. Верді), мала заг. схвалення театр. рецензентів. 1928 залишила оперну сцену, однак продовжувала конц. діяльність. У 1930-х викладала спів у Варшаві, потім очолила кафедру в Академії драм. мистецтва в Римі.

Літ.: Дз. Городской театр ("Тоска" — гастроль Марии Лабия, Винченцо Капполоа і Цезаря Фортини) // Киев. мысль. — 1912. — 18 фев.; Його ж. Городской театр ("Доллина" и "Кармен", гастроль Марии Лабия) // Там само. — 22 фев.; Кавецкой А. Городской театр // Киевлянин. — 1912. — 21, 24 фев.

М. Вордвард

ЛАБІНСЬКИЙ Іван Михайлович (псевд. — І. Л.) [19.04(1.05).1865, м. Одеса — ?] — композитор, педагог, музикознавець. Закін. Петерб. конс. (1892, кл. композиції М. Соловйова). 1893—1901 — викладач теорії музики й кер. хор. класу Одес. муз. уч-ща, муз. курсів Д. Ф. фон Ресселя, Ф. Ф. Логгера, диригент оркестру гімназії. Від 1901 — викладач хор. співу в навч. закладах С.-Петербургу. Автор публікацій, зокр. рецензій у петерб. і одес. пресі ["Воскресний листок музики и

ЛАБІНСЬКИЙ

Б. Лаба

М. Лабія в ролі Кармен (однойм. опера Ж. Бізе)

М. Лабія в ролі Мімі (опера "Богема" Дж. Пуччіні)

об'явлений" (С.-Петербург, 1880), "Одесские новости", "Одесский листок", "Южное обозрение", "Театр" (Одеса, 1893—1901)].

Літ. тв.: Роберт Франц: біограф. ескіз // Воскресний листок музики і об'явлений (С.-Петербург). — 1880. — № 2; Роберт Шуман: біограф. ескіз // Там само. — № 3/4; Александр Николаевич Серов // Театр (Одеса). — 1896. — № 19; Вольфганг Моцарт // Там само. — № 26; Франц Шуберт (по поводу столетия со дня рождения) // Одес. листок. — 1897. — № 3863.

ПАВІЦЬКИЙ (Labický) Йозеф (Йосиф) (3.07.1802, м. Шенфельд, Чехія — 19.08.1881, м. Карлові Вари, там само) — композитор, диригент. У Чехії Л. називали "чеський король вальсів". Диригент курортного оркестру в Карлових Варах, із яким здійснював конц. турне Європ. країнами. Багато років працював за межами своєї істор. батьківщини, зокр. кер. орк. в Одесі (2-а пол. 1840-х — поч. 1850-х). Автор танц. п'єс і обр. нар. пісень для орк., які виконувалися в Одесі.

Літ.: Кошанов Я. Из истории музыкальной культуры Одессы (1794—1885) // Из музыкального прошлого. — М., 1960. — Вып. 1; Burghouser J. Slovni čestí dirigenti. — Praha, 1963.

В. Щепоткін

ЛАБКА Ярослав (28.02.1910, м. Львів — ?) — скрипаль, педагог. Закін. ВМУ (1920-і, кл. М. Гойворонського та Й. Мокрицького). Удосконалював вик. майстерність у Бареса, Шпербера, Фішера в Мюнхені. Солоіст симф. оркестру у Вайсенбургу та Айхштадті (усі — Німеччина). Після 2-ї світ. війни переїхав до США, де концертував і викладав гру на скрипці, а також муз.-теор. дисципліни.

І. Лисенко

ЛАБЛАШ (Ляблаш, Lablache) Луїза (2-а пол. 19 — поч. 20 ст.) — оперна співачка (меццо-сопрано). Донька відомої співачки де Маріє. Співала в т-рах Вел. Британії, Іспанії, Франції, Америки. В Україну приїздила на запрошення харків. (лют. 1893) і київ. (берез. 1894) т-рів для участі в італ. оперних сезонах. Особливе враження справила в партії Аннеріс ("Аїда" Дж. Верді).

Літ.: [Б. л.]. Завтра в італійській опері идет "Аїда"... // Киев. слово. — 1894. — 22 марта; Чечотт В. Оперний театр // Киевлянин. — 1894. — 25 марта; [Б. л.]. У италийцев... // Киев. слово. — 1894. — 25 марта.

М. Воробець

ЛАБУНСЬКИЙ Віктор (14.04.1895, м. С.-Петербург, тепер РФ — 28.01.1974, м. Нью-Йорк, США) — піаніст, педагог. Закін. Петрогр. (тепер Петерб.) конс. Виступав із концертами в Росії та Україні. 1920—28 — викладач, декан фл. ф-ту Харків. муз.-драм. ін-ту (впродовж того часу існував також як Муз. академія (1920—21) і Муз. ін-т (1921—24)). Від 1928 — у США, де того самого року очолює фл. відділення конс. у м. Мейфілд і дав свій 1-й концерт у "Карнегі-Гол". У кін. 1930-х переїхав до шт. Міссурі, де в

Канзас-Сіті очолює конс. при ун-ті й працював у ній до 1971.

Літ.: Барінський В. Фортепіанний вечір проф. В. Лабунського // Діло (Львів). — 1926. — Число 147; [Б. л.]. Віктор Лабунський: [Некролог] // Новое русское слово (Нью Йорк). — 1974. — 30 лют.

І. Лисенко

ЛАВЕЛЛІ (Lavelli) Олександр (19 ст.) — музикант (фах невідомий). За походженням італієць. Мешканець Мілана (Італія). У берез. 1831 прибув з Італії до Радивилова (тепер райцентр Рівн. обл.), звідки вирушив до Одеси для роботи "за своїм фахом терміном на один рік".

М. Воробець

ЛАВРИНЕНКО Станіслав Іванович (29.09.1947, м. Краматорськ Сталінської, тепер Донец. обл.) — трубан, педагог. Закін. Донец. конс. (1977, кл. труби). У 1960—80-х грав в естр. ансамблях і оркестрах у ресторанах і ПК Новокраматорська й Донецька, водночас виступав у Липецькій (1975) і Архангельській (1976, обидві — РФ) філармоніях. Таджикдержконцерти (1975—76). 1990—93 грав у біг-банді Донец. муз. уч-ща п/к В. Абашидзе. Від 1995 — кер. квінтету, з 1997 — анс. Донец. філармонії. Від 1979 — викладач Донец. муз. уч-ща по кл. труби. Брав участь у донец. фест. із квінтетом А. Сажнева (1971), анс. О. Кичинга (1979), із власним анс. "Донбас — 67" (1987). Виступав у Володимирі (РФ) з анс. В. Абашидзе (1993), у Польщі (1993—95). Учасник "Меморіалу Майлса Девіса" (Краків, Польща, 1993—94).

Дискогр.: грамплатівка LP "Донецьк — 118а, 10-й джазовий фестиваль в Донецьку". — М.: Мелодія, 1987. — С90—27905—001.

В. Симоненко

ЛАВРИШИН Зіновій (4.06.1943, с. Рудники, тепер Миколаївського р-ну Львів. обл.) — композитор, хор. диригент, піаніст, педагог. Лауреат премії "Golden Sheaf Award" (за музику до к/ф "Жинива розпачу"). Заруб. член НСКУ. Від 1949 — у Торонто, де закін. Королів. конс. (кл. фортепіано Л. Колессі, 1961), Торонт. ун-т (кл. композиції, 1969; пед. ф-т, 1970), вивчав композицію п/к А. Жоліве (Париж, 1965—66), диригентуру — п/к Л. Туркевича. Знаний в укр. мист. колах Канади як хор. диригент, організатор і керівник баг. хор. колективів. Очолював хори — дів. "Лісова пісня" (1963—64, згодом реорганізований у хор "Діброва"), "Боян" (1967—78), дит. "Чайка" (з м. Гамільтона), чол. "Бурлака", з якими гастролював Канадою, США, країнами Європи. У репертуарі цих колективів — переважно твори укр. авторів, у т. ч. Л. На сучас. етапі працює з хорами при церквах — св. Йосафата, св. Євхаристії та св. Покрови (Торонто). У концерті, присв. 1000-літтю Хрещення України-Русі, у вик. зведеного хору й симф. оркестру п/к Л. привозунала приурочена до цієї події його композ. "Великий день". Як хормейстер тов-ва Укр. опери в Канаді диригував оперою "Запорожці за Дунаєм"

З. Лавришин

С. Гулако-Артемовського, симф. концертом "Український день" у Гамільтоні, власним муз. ревію "Запорозький герц" у Канаді й Вел. Британії. Викладач фп., історії укр. та церк. музики на курсах українознавства, літніх курсах і семінарі хор. диригентів. Зібрав і упорядк. зб. "Пісні УПА" (серія: Літопис УПА. — Торонто; Льв., 1996–97. — Т. 25).

Комп. творчість щільно пов'язана з муз.-хор. життям українців у Канаді. Звідси — наявність у ній велич. кількості вок., у т. ч. хор. (для різних складів), композицій на укр. тематику, пієтет до особливостей нац. мови музичної, її колористики. Духовні твори Л. пов'язані зі стильовими засадами укр. церк. музики. Помітне місце належить також сольним, кам. та орк. композиціям. Працює над оперою "Orphan Princess".

Тв.: оперета "Sammy"; вок-симф. — кантата "Великий день" для баритона соло, 2-х хорів (міш. і чол.), та орк., сл. О. Тарнавського; для симф. орк. — Симфонія, Two movements for orchestra; для арфн. фп. та симф. орк. — Sinfonia concertante; для струн. орк. — Соната, "Fuga della Fantasia"; для струн. — Квартет; для дерев. дух. — Трио, Квітень; для скр. і фп. — 4 п'єси, Скерцо, "Mobile", Варіації; для вчл. і фп. — Варіації, Соната, Сонатина, Баркарола; для фп. — Сюїта, Сонатина, "Фантазія на Шевченкові теми" тощо; хори: церк. — 2 Служби Божі (Літургії) для 3- і 4-голос. складів, Панахида, "У царстві твоїм", "Радуйтеся, царіце", світські — "Ходить вітер по житті", "Молитва подяки", "Дума-кантата"; міш., чол., жін., дит. хори; вок. анс.: романи на сл. Л. Шевченка, О. Олеса, В. Самійленка, П. Грабовського, М. Вороного; опрацювання укр. (зокр. хор. цикл "При бійці дорозі" у 5 ч., соїта "Повстанські пісні" для жін. хору), канад. ("Canadian Folk Songs") нар. пісень, канад. гімну "O Canada" тощо; ревію "Запорозький герц"; музика до театр. вистав; к/ф — "Ніколи не забуду", "Марічка", "Жиня розпачу"; оркестрування опер, зокр. "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка.

Літ.: Килибаско Л. 3-за піднятої завіси // Музика. — 1991. — № 4; Гробовський В. Національна стиліка творчості // Там само. — 2007. — № 6.

Ок. Шевчук

ЛАВРІВСЬКИЙ Іван Андрійович, о. [10.09.1823, с. Лопинка (Лоп'янка), тепер Лопінка полб. Саноча, Польща — 25.05.1873, м. Холм, тепер Хелм, там само] — композитор, хор. диригент, співак, педагог, муз. критик, муз.-громад. діяч, священник. Один із творців *Перемиської школи*. 1842 закін. гімназію, 1848 — Духовну семінарію в Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща). Там здобув і муз. освіту п/к чес. педагогів — В. Зрзаві (Серсаві; з 1834, у співацько-муз. школі при хорі катедр. собору) і Ф. Лоренца (1842–46, навч. гармонії та композиції). Формуванням Л. як композитора сприяв його участь у перемиському катедр. хорі. Мав гарний голос, співав у вок. ансамблях — терцетах (див. *Тріо*), квартетах, секстетах із учасників хору. 1-й комп. спроби належать до часу навч. у Ф. Лоренца (не збереглися), 1850–54 — у

Перемишлі, 1854–63 — Кракові (де займався наук. і комп. творчістю), 1863–66 — Львові, з 1866 — Холмі (де зосередився на створенні церк. музики), Парох (Краків, Холм), крилашанин; віцекоректор, префект, духовник, диригент хору, викладач драматичного богослов'я духовних семінарій; катехізан, співу, грец. та укр. мов — шкіл та гімназій.

Викладав муз.-теор. дисципліни. Поміж учнів — П. Божаковський. Як член комісії "поезії та мистецтва" галиц.-руської "Матичі" працював над складанням підручників співу для нижчих і серед. шкіл. Продовжував традиції хор. співу А. Нанке, підніс вик. майстерність катедр. хору в Перемишлі на якісно новий щабель, збагатив його репертуар, зокр. власними творами. Плідна комп. і дириг. діяльність Л. сприяла піднесенню муз.-культ. життя в цьому місті. У Львові очолював хор Духовної семінарії. У Перемишлі та Львові провадив інтенсивну муз.-громад. діяльність. Працював у Холмі, конксисторії. Від 1864 брав участь із хором у муз.-декламац. вечорах, організованих тов-вом "Руська Бесіда" в Нар. домі у Львові. Від 1865 — член театр. відділу тов-ва "Руська Бесіда". Створив музикальну виставу Руського нар. т-ру, що 1865–67 виставлялися не тільки у Львові, а й у Перемишлі, Тернополі, Станіславові (тепер Ів.-Франківськ). Творчість Л. включає ряд жанрів (див. *Жанр музичний*) вок. музики — хори без супр. (церк. і світські), солоспіву, музику до театр. вистав (пісні соло, вок. анс., хори). Церк. хори 1851–64 витримано в дусі галицької церк. муз. традиції, що відобразилися у симетричності побудов, ясності викладу муз. мат-лу тощо. Хори 1867–70 зазнали впливу рос. культурної музики, що виявилось в архаїчно-струмленому характері їх мелодик і ритміки, несиметричності структурно-композиц. складових. Хори 1865 знаменували перехідний етап у процесі стильової еволюції композитора, сполучали риси обох цих стилів музичних. Світські хори позначені фольклоризмом, мелодійністю, чіткою логікою голосоведення, у них переважають лір.-споглядальні образи, світлі, стримані емоційно-психолог. стани.

Церк. і світські хори композитора були свого часу популярними, ряд із них вийшов друком або зберігся в копіях, деякі не збереглися. Театр. твори з музикою Л. — "Пан Довгонос" (комедія зі співами) К. Меруновича, мелодрама "Обман очей" І. Гушалевича та істор. мелодрама "Роксолія" (усі — 1865) — мали коротке сцен. життя. "Пан Довгонос" було знято з репертуару на вимогу австр. влади й польс. аристократів через сатиричний зміст твору. Окремі вок. номери (передусім *дует* героїв п'єси "Обман очей" Евфемії та Андруса Сеніна "Всюди темно, як в могилі", близькі до укр. романсової побут. лірики, здобули популярність в аматор. спів. колах. Автор музикозн. праць.

Тв.: церк. хори; для чол. складу — "Хваліте Господа", "Радуйтеся, праведні!" (обидва — 1855–63), "Услыши, Господи", "Вічная пам'ять", "Христос воскрес" (усі — 1864–65), "Достойно".

І. Лаврівський

Ф. Лавров

Обкладинка книжки
"Кобзарі: Нариси з
історії кобзарства
України" Ф. Лаврова
(К., 1980)

"Тебе поем", "Херувимська" *F-dur*, "Да возрадується", "Милость мира" (усі — 1867–70, вид. П. Юргенсона, Москва), "Дух святой", "В пам'ять вічну", "Преславна Діво" (усі — б.д.); псалми — "Нас ради роззятого", "Іскупил нас сси от клятв" (1864–65); для мш. складу — "Свят", "Взиде Бог" (обидва — 1851–54), "Хваліте Господа" (вид. у зб. І. Кипріяна "Партитура...", 1882), "Достойно", "Милость мира" (усі — 1865); "Херувимські": *F-dur*, *G-dur*, "Іс пола еті, десптона": *F-dur*, *A-dur* (усі — б.д.); світський хор: для чол. складу без супр. (загалом 18) — "Руска річка" ("Чом річечка домашня"), сл. Я. Головацького (1850); "Козак до торбана", "До зорі", обидва — сл. І. Гушавелича; "Душка", сл. П. Леонтовича; "Надо мною буря була", "Увійдіте для милої", сл. невід. авторів (усі — 1851–54); "Гей, брати, широ а сміло", сл. М. Шашкевича; "Корона, меч і пра", сл. Б. Дідичевича; "Гляньно, глянь", сл. К. Лиска; "На чужині загинув", сл. Я. Головацького, "Пісня прощання", сл. невід. автора (усі — 1855–63); "Веселись, Галицька Русь", сл. невід. автора (1860); "Кантата в честь митрополита Литвинюка" (1864); "Осінь" ("Суїно, марно, по долині"), сл. М. Устияновича (до 1865); "До солов'я", сл. П. Леонтовича; "Нім ся викотить утринне сонце", "Послухай глас", сл. невід. авторів; "Многолітствіє" (усі — б.д.); солоспівні: із супр. фп. — "Любо спливає", "Бувай здорова", сл. невід. авторів; із супр. орг. — "Чого лози похилились", сл. І. Гушавелича (1865); музика до театр. вистав — "Роскошля" Г. Якимовича, "Пан Довгонос" К. Меруновича, "Обман очей" І. Гушавелича (усі — 1865).

Лит. та: З Перемиська // Вестник (Відень). — 1854; Греко-католицька парокія в Кракові // Отечественный сб. (Відень). — 1855.

Лит.: Грінченко М. Історія української музики. — К., 1922; Арзімович Л., Карпачев Т., Шеффер Т., Шерер-Тюченко О. Нариси з історії української музики. — К., 1964. — Ч. 1; Витвицький В. Стародавня сольна пісня XIX століття / Вступ. іт. та упоряд. — В. Липилов, перекл. із полсь. — Л. Лежик, наук. ред. — Ю. Ясіновський. — Перемисько, 2004; Моток В. Іван Лавровський // "Проміт": Календар на рік 1889. — Л., 1888; Лиско З. Іван Лаврівський // Укр. музика. — 1938. — Ч. 1, 3–8; Яого ж. Іван Лаврівський // Піонери музичного мистецтва в Галичині. — Л.; Нью-Йорк, 1994; Волинський Я. І. А. Лаврівський (1822–1873) // Історія української давньої музики. — К., 1969; Колесса М. Сторінки з історії українсько-чеської музичної зв'язі // Укр. словознавство: Лит-ра та культура зарубіжних слов'янських народів. — Л., 1971. — Вип. 5; Булат Т. Концертна діяльність // ІУМ. — К., 1989. — Т. 2; Зозайкевич М. Музика в театрі // Там само; // Ж. Музика в театрі // Там само. Вид. 2-ге, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; Луїсана К., Шеффер О. Музична освіта // Там само. — К., 1989. — Т. 2; Порхоненко Л. Хорова творчість // Там само; // Ж. Хорова творчість // Там само. Вид. 2-ге, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; Кияновська Л. Іван Лаврівський (1822–1873) // // Ж. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. — Тернопіль, 2000; Булат Т., Луїсана К., Шеффер О., Шеффер Т. Концертне виконавство (наук. ред. В. Кузін) // ІУМ. Вид. 2-ге, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; Костюк Н. Богослужбова музична культура // Там само; [б. п.]. Дописи із под Жолків // Вестник (Відень). — 1857. — № 92, 93.

М. Зозайкевич, К. Колесса

ЛАВРІВСЬКИЙ Юрій (1909 — ?) — естр. співак (баритон), актор. Учень Р. Любимецького. Працював 1941 у Львів. оперному т-рі, 1942–45 — у т-рі "Веселий Львів". Від 1949 — кер. укр. радіопередач у Буффало (США). Здійснив записи укр. творів у США.

ЛАВРОВ Федір Іванович (11(24).02.1903, с. Веремівка, тепер Чорнобаївського р-ну Черкас. обл. — 9.12.1980, м. Київ) — фольклорист. Канд. філол. наук (1943). Закін. Комуністичний ін-т журналістики (1935). Ін-т червоної професури (1937, обидва — в Москві). Директор видава "Мистецтво" (1937), зав. відділу газ. "Сов. Україна" (1937–38), заст. директора Ін-ту фольклору (1938–41), ІМФЕ АН УРСР (1944–48), заст. голови ред.-видавничої ради АН УРСР, ст. наук. співробітник відд. словесного фольклору (1949–50), зав. відд. етнографії (1951–52), словесного фольклору (1952–62), ст. наук. співробітник того самого відділу (до 1963) ІМФЕ. Досліджував проблеми нар. сатири й гумору, кобзарства, постаті творців і носіїв фольклору, розглядав стан і завдання вітчизн. фольклористики. Розробляв наук. принципи побудови навч. курсу укр. нар. творчості. Створив ряд метод. посібників, присв. збиранню фольклорист. праці, для початківців. Щоправда в деяких розвідках виявляв схильність до кон'юнктурного підходу в дослідженні нар. творчості. Був одним із ініціаторів і організаторів Респ. наради кобзарів і лірників (1939). Вел. увагу приділяв розгортанню збирання фольклорист. роботи в Україні. Доклав чимало зусиль для проведення Респ. наради збирання фольклору (1957). В ост. роки життя зосередився на популяризації укр. фольклору.

Лит. та: Кобзар Федір Кушнерик. — К., 1940; Порядок по фольклору. — К., 1940 (у співакт. із М. Грінченком); Методичний посібник для збирання народної творчості. — К., 1957; Посібник записування народно-поетичної творчості. — К., 1957; Фольклор західних областей України. — К., 1959; Весела книжка: Сатира й гумор українського народу. — К., 1961; Українська народна антиреволюційна сатира. — К., 1965; Народний співець — кобзар Єгор Мовчан (1896–1968). — К., 1968; Кобзарі: Нариси з історії кобзарства України. — К., 1980; Дійсний член АН УРСР М. Колесса // Вісті АН УРСР. — 1946. — № 8; Радянськ українськ співець-кобзарі (портрет й характеристика) // Мистецтво. Фольклор. Етнографія: Наук. записки. — К., 1947. — Т. 1–2; Фольклор возз'єднаної України // Вісті АН УРСР. — 1949. — № 10; Кобзарь Носач // СМ. — 1952. — № 6; Український кобзарь Остап Вересай // Из истории русско-украинских музыкальных связей. — М., 1956; Кобзарь Єгор Мовчан // НТЕ. — 1957. — № 1; Кобзар Михайло Кравченко // Там само. — 1958. — № 2; Теорія та виконавці українського героїчного епосу // Історичний епопеїстичний слов'ян. — К., 1958; Цензури утистки та переслідування українського фольклору в царській Росії // Українська народна поетична творчість. — К., 1958. — Т. 1; Робота ІМФЕ а галузі фольклору за 1956–59 рр. // НТЕ. — 1959. — № 3; Народні сатиричні, гумористичні та жартівничі // Там само. — № 4; Кобзар Павло Носач // Там само. — 1960. — № 3; П. Тичина про народ-

них співців // Там само. — 1961. — № 1; Народні ефоризми в творчості Шевченка // Там само; Нові записи фольклору про Т. Г. Шевченка // Там само. — № 3; Спостереження над художніми засобами докожатої суспільно-політичної сатири // Там само. — 1962. — № 4; Кобзар Егор Мовчан на IV Міжнародному з'їзді славістів // Там само. — 1963. — № 3; Анекдоти. Загадки. Пісні // Українська народна поетична творчість. — К., 1965; Максим Рильський і українське кобзарство // НТЕ. — 1965. — № 2; Федір Кучерник (до 90-річчя з дня народження) // Там само. — № 5; Співець народної долі // Там само. — 1975. — № 5; Славний кобзар // Музика. — 1978. — № 4; Страниці біографії: Й. Кучугура-Кучеренко — кобзарь України // СМ. — 1979. — № 8; рещ.; статті в газ.; упоряд. — Українські народні прислів'я та приказки. — К., 1955; Народ про Шевченка (перекази, легенди, анекдоти, пісні, частушки, приказки). — К., 1961.

Літ.: Березовський І. Українська радянська фольклористика: Етапи розвитку і проблематика. — К., 1968; [Б. п.]. Федір Іванович Лавров: [Некролог] // НТЕ. — 1981. — № 2.

А. Яценчук

ЛАВРСЬКИЙ НАСПІВ — див. Наспів церковний

ЛАВРУШКО Михайло Леонідович (1.01.1945, м. Сталіно, тепер Донецьк) — композитор. Член НСКУ (з 1975). Закін. Одес. конс. (1974, кл. І. Асесова). 1968–69 — викладач ДМШ в м. Селідово (Донец. обл.). 1974–87 — Донец. муз. уч-ща. Від 1987 на творчій роботі. У музиці домінує лір. емоційно-образна сфера, творчі пошуки значною мірою пов'язані з музикою для дітей.

Тв.: для фп. з орк. — "Юнацький концерт" (1981); для скр. з орк. — Концерт (1974); для струн. — Квартет (1973); для скр. і фп. — Соната (1973); для фп. — цикл дит. п'єс-мініатюр; хорн; романси; пісні для дітей (20); дит. вок. цикли — "Сонечко-сонечко" (1975), "Добре дерево" (1982); музика до лялькових вистав (бл. 10).

Літ.: Киреева Г., Савари С. М. Лаврушко. С любов'ю к музиці. Мудрість лирики. Спектр основних произведений М. Л. Лаврушко // Із же. Композитори Донбаса: Очерки жизни и творчества. — Д., 1994; Лобрик Н. Сонати донецьких композиторів у класі камерного ансамблю // Мистецькі обрії. — К., 2004.

А. Музо

ЛАГОДИНСЬКА-ЗАЛЕСЬКА (дів. прізвище — Лагодинська) Галина (Олена) Миколаївна (29.11.1900, м-ко Делятин, тепер смт Делятин Надвірнянського р-ну Івано-Фр. обл. — 21.06.1964, м. Буффало, США) — піаністка, педагог. Дружина О. Залеського. 1921 закін. ВМІ (кл. фортепіано М. Криницької, композиції С. Лодкевича). 1921–23 навч. у Муз. школі Кайзера у Відні (де склала держ. іспит на право викладати музику), одночасно — у Віден. ун-ті, брала уроки в С. Дністрянської. Від 1922 — одна з провідних викладачок фп. у філіях ВМІ (Станіславів (тепер Ів.-Франківськ), Дрогобич (тепер Львів. обл.), Коломия (тепер

Івано-Фр. обл.)). Намагалася виховувати не лише піаністів-професіоналів, а й різнобічно ґрунтованих музикантів, зокр. включаючи до репертуару своїх вихованців твори різної істор., нац., стильової приналежності. Виступала в концертах як солістка-піаністка і як концертмейстер зі співаками. Брала участь у концертах, організованих "Бояном Коломийським", Музичним товариством ім. М. Лисенка. У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, Й. С. Баха, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Р. Шумана, Й. Брамса та ін. 1944 емігрувала до Австрії, де працювала в школі сестер Урсюлянок (Відень). Від 1950 — в Аргентині (Буенос-Айрес), викладала там у приват. муз. школі. Від 1955 — у США. Очолила в Буффало філію УМІ Америки й викладала там фп., виступала в концертах. Вик. мистецтво Л.-З. високо цінували С. Лодкевич, В. Бардинський. Поміж учнів — М. Витвицька, Л. Ковалів, Л. Косак-Баб'юк, Н. Недільська, Ю. Новодворський, Л. Шпайло. Авторка музикозн. статей і рецензій у пресі, спогадів про діячів укр. муз. культури, а також прозових творів.

Літ. тв.: повість "До сонця, до волі" — Чикаго, 1960; оповідання "Ліс" тощо.

Літ.: Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до музичної академії у Львові. — Л., 2003. — Т. 1; Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Лабанчик-Понка Г. Сто піаністів Галичини. — Л., 2008; [Б. п.]. Гал. Лагодинська-Залеська: [Некролог] // Свобода (Нью-Йорк). — 1964. — 8 лис.

І. Лисенко, О. Немикович

ЛАГОЛА-БАБ'ЯК Іванна-Тетяна Ярославівна (25.01.1930, м. Львів) — піаністка, педагог. Лауреатка Укр. респ. конкурсу музикантів-вик. (1957). 1948 закін. ССМШ (кл. фортепіано І. Негребецької), 1953 — з відзнакою конс. (кл. фп. Л. Уманської) у Львові. Відтоді — концертмейстер у кл. сольного співу О. Бандрицької; з 1957 — ст. викладачка каф. концертмейстерства, з 1967 — в. о. доцента, з 1986 — доцент, 1983–93 — зав. кафедри концертмейстерства цієї конс. Від 1990 — концертмейстер хору хлопчиків і юнаків "Дударик". Виступала зі співаками — Л. Божко, О. Дорчуком, Т. Дідик, В. Івантенком, П. Кармалюком, Ю. Мазурком, В. Чайкою, Байко Сестрами, а також окремо — з М. Байко, С. Степаном, інструменталистами — О. Деряком, Хар. Колессою, Ю. Корчинським, Л. Шутко та ін., у складі інстр. ансамблів. Вдумлива інтерпретаторка й 1-а вик-ця багатьох фп. і вок.-інстр. творів. Вик. мистецтво Л.-Б. притаманні теплота звучання й водночас філігранність техніки, темпераментність, багатство тембр. палітри, тонке відчуття стилю музичного. Як концертмейстер гастролювала з хором "Дударик" містами України, Росії [Москва, Ленінград (тепер С.-Петербург); Алтайський край], Молдови (Кишинів), Польщі, Угорщини (1987, 1989), країнами Прибалтики, Центр. Азії, Канадою, США (1990, відбулося 35 концертів). Особливо плідною була багаторічна творча співпраця з М. Байко й тріо сестер Байко, з якими Л.-Б. виступала в Україні й за її межами,

ЛАГОЛА-БАБ'ЯК

М. Лаврушко

І.-Т. Лагола-Баб'як

О. Лагоша

здійснила низку фонд. записів на Львів. Нац. радіо й ТБ, Всесоюз. ТБ. За участю Л.-Б. на 9-й грамплівках (5 — із тріо сестер Байко, 2 — з М. Байко, 1 — з П. Кармалюком, 1 — з хором "Дударик") записано композиції Д. Задора, Е. Козака, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, С. Людкевича, Б. Фільц, твори укр. композиторів на сл. Т. Шевченка (усі — фірма "Мелодія"). З О. Бандрівською записала цикл романсів М. Лисенка на Львів. радіо. Здійснювала наук.-метод. роботу. Підготувала понад 180 випускників, поміж яких відомі концертмейстери Львів. конс. — Г. Брилинська-Блажкевич, М. Дроган, Я. Ерміль, К. Колесса, М. Колупаєва, Л. Ніколюєва, О. Раліто та ін.

Літ. тв.: Рекомендації до складання програм з курсу концертмейстерської майстерності для музичних ВУЗів. — Л., 1983; Методичні рекомендації до вивчення камерно-вокальних творів українських композиторів у концертмейстерсько-му класі (на матеріалі солоспівів С. Людкевича, Р. Симовича, Д. Задора). — Л., 1985; упоряд.: Українські народні пісні з репертуару Марії Байко. — К., 1982 (вступ. ст.); статті в періодич (зокр. у НТЕ, КОЖ).

Дискогр.: грамплівки LP (усі — фірма "Мелодія") — "Сестри Байко". — 1965. — 6499—500; "Марія Байко. Українські народні пісні в обробці М. Лисенка". — 1967. — Д—00012859—60; "Сестри Байко". — 1968. — Д—003612; "Народний артист СРСР П. Кармалюк. Твори українських композиторів на слова Т. Шевченка". — 1968. — Д—023234; "Сестри Байко". — Д—0009769—70; "Марія Байко". — Д—29095—6; "Сестри Байко". — С30—06257—58; "Сестри Байко". — 33Д—6499—500; "Народна хорово капела хлопчиків «Дударик»". — С50—17865—66.

Літ.: Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Ярославич Л. Заучувати пісні народів СРСР // Музика. — 1978. — № 1; Кипко В. Встреча е музикою С. Людкевича // Муз. життя. — 1980. — № 20; Брилинська М. Чудовий ансамбль // Вісник України (Львів). — 1985. — 20 листопад; П ж. Заїтують педагогів // КЖ. — 1968. — 26 груд.; П ж. З голосу Каменярів // Там само. — 1981. — 1 листопад; П ж. Концерт Марії Байко // Вісник України. — 1981. — 1 листопад; Маркович П. В Москві з піснями // Там само. — 1968. — 27 берез.; Бобюк Л. Виступав Марія Байко і Тетяна Лагоша // Там само. — 1973. — 4 квіт.; Ніколюєва Л. Ювілейний концерт // Там само. — 1979. — 4 берез.; Озерова В. Песня собирает друзей // Век. Кишинев. — 1983. — 9 нояб.; Попович С. Співав "Дударик" // Молодь України (Київ). — 1983. — 30 листопад; Величко Я. Зріднилися з піснями // Рад. освіта. — 1985. — 19 лют.

Б. Фільц

ЛАГОША Олександр Вікторович (24.08.1968, м. Краматорськ Донец. обл.) — альтист, педагог. Лауреат Міжн. конкурсу кам. ансамбля ім. П. Лантьє (1998, Париж), стипендії ім. О. Ольжича Укр. фонду при Посольстві Вел. Британії (1997). Закін. Харків. ССМШ (1986, кл. С. Кочаряна), НМАУ (1994, кл. Д. Габрильця), асистентуру-стажування при ній (1998, хер. — той самий). Від 1991 — артист Національного заслуженого академічного сим-

О. Лагоша, Г. Кремер,
М. Которович, А. Пушкарєв

фонійного оркестру України, 1994—97 — учасник квартету Нац. філармонії України, з 1998 — соліст і концертмейстер групи альтів Держ. кам. ансамблю "Київські солісти". Від 1994 — викладач, ст. викладач кафедри струн.-смічкових інстр. НМАУ. Член асоціації "Мистецтво ХХІ сторіччя".

Активно концертує, зокр. в ансам. з Л. Гришко (фортепіано). Має вел. репертуар із творів різних істор. періодів і стилів (див. *Стиль музичний*) для альту соло, а також з орк., партій у творах для альту й фп., струн. дуету, тріо, квартету, секстету, октету, кам. орк., у т. ч. Б. Лятошського, В. Кирейка, Ж. і Л. Коллудуї, М. Скаріка, Е. Станковича, Г. Ляшенко, Ю. Іщенко, О. Костіна, В. Губи, Г. Габрильця, В. Рунчака, С. Зажитька, М. Ковалінського, М. Гініки, О. Дарможницького, М. Балакірева, О. Бородіна, П. Чайковського, С. Розманінова, А. Аренського, М. Метера, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, А. Шнітке, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Б. Марчелло, П. Нардіні, Л. Боккеріні, М. Регера, Г. Телемана, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, К. Стівіца, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Ліста, Ф. Мендельсона, К. Сен-Санса, Н. Паганіні, А. Дворжака, Й. Брамса, К. Дебюссі, М. Равеля, С. Франка, Дж. Енеску, Я. Сібеліуса, П. Гіндемита, Б. Бартока, А. Онеггера, О. Беннінгофа, Т. Бухольца, Б. Бриттена, Д. Мію, Г. Форте, В. Штокмайера, А. П'яццоллі та ін. Організував і провів спільно з Л. Гришко цикл із 5-и концертів "Антологія камерних сонат для альту і фортепіано" (Дніпропетровськ, 2005). Учасник проекту "Музичні вечори Андріївської церкви", міжн. фестивалів — "Бах Фест" (Суні), "Грудневі вечори" (Дніпропетровськ), "Київ Музик Фест", "Музичні прем'єри сезону", "Колодуб фєст" (Чернігів, Київ), присв. 200-річчю від дня нар. М. Гініки, пам'яті Б. Гіри (усі — Київ), С. Рістєра (Житомир), М. Пасєрмана (Єкатеринбург, РФ), "Музика українських композиторів" (Краків, Польща), сучас. музики (Галле, Німеччина), "Amargio di violino" (Рим), кам. музики (Єрусалим, Ізраїль) тощо. Брав участь у авт. концертах — В. Губи, В. Кирейка,

М. Ковалінаса, Ж. Колодуб та ін. Ряд композиторів писав для Л. твори, 1-м вик-цем яких він був; поміж них: В. Кирейко (*Елегія, Арія* для альта і фп., Концерт для альта, фп. та струн.), Н. Рожко (*"Журавлиний спів"* для альта і фп.), а також М. Ковалінаса, Ж. Колодуб, О. Костін, нім. автори — О. Бенігновіч (*"Kiewer Sonate"*, опубл. 2007), В. Штокмайер (Концерт для альта з орк., 2009), Т. Бухольц. Виступав із баг. відомими музикантами, зокр. А. Баженівим, О. Башкировим, Б. Которовичем, Г. Кремером, А. Крігером (Італія), А. Міоліном (Швейцарія), С. Рівнях та ін. Гастролював Україною (Суми, Житомир, Вінниця, Харків, Запоріжжя, Кіровоград, Чернівці, Дніпропетровськ), Росією (Екатеринбург, Тюмень, Челябинськ, Магнітогорськ), Польщею (Краків, Ополь, Катовіце, Ратібор), Італією (Рим), Німеччиною (Берлін, Лейпциг, Мюнхен, Галле, Обергаузен, Дуйсбург), Швейцарією (Цюрих, Люцерн, Кур, Сент-Галлен), Францією (Париж), Ізраїлем (Єрусалим) тощо. Маса фонд. записи на Нац. радіо (твори Б. Лятошинського, В. Кирейка, Ж. Колодуб та ін.). Вик. мистецтво Л. має сквально пресу в Україні й за її межами. Автор муз. творів, зокр. Сонати для альта і фп. Учні Л. працюють в орк. і ансам. України. Поміж них — лауреати міжн. конкурсів А. Вільхов, В. Долінська, Д. Поліняська, Я. Шендіко. Ін'ям Л. названо твір "Sasha Lagoshna" М. Ковалінаса (2001).

Літ.: Галіж Ю. Вечір трьох сонат // *Час / Time* (Київ). — 1996. — 7 черв.; *Найдок / O* у руках майстрів // *Голос України*. — 2004. — 13 люг.; *Бентя Ю.* Поиграли в мистифікацію // *Коммерсант* (Київ). — 2007. — 14 авг.

О. Немчинок

ЛАГУНОВА Тамара Олексіївна (25.04.1944, м. Бахчисарай, тепер АР Крим) — оперна й кам. співачка (сопрано). З. а. УРСР (1980). Н. а. УРСР (1991). Закін. Новосиб. конс. (1971, кл. Л. Маснікової). 1971—75 — солістка Самарканд., з 1975 оперна — Донец. оперних т-рів. Гастролювала з т-рами містами України, а також за кордоном — Німеччиною, Італією, Іспанією, Португалією. У конц. репертуарі — твори укр., рос., зах. композиторів (зокр. солні партії в *Реквіємі* В. А. Моцарта й Дж. Верді), укр. і рос. нар. пісні. Вик. мистецтво Л. вирізняється вок. культурою, водночас музичальністю, уніямн. передати голосом тонкі емоційно-психолог. нюанси, артистизмом.

Партії: Оксана ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Катерина (одном. опера М. Аркаса), Єлизавета ("Ярослав Мудрий" Ю. Мейтуса), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Татянка, Юліанта ("Євгеній Онегін", одном. опера П. Чайковського), Сабурова ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Евридіка ("Орфей і Евридіка" Х. В. Глюка), Донна Анна ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Леонора, Дездемона, Діаледра, Абігейль ("Сила долі", "Отелло", "Ріголетто", "Набуко" Дж. Верді), Маргарита ("Фауст" Ш. Гюно), Мікаела ("Кармен" Ж. Бізе), Недда ("Паччі" Р. Леонкавалло), Баттерфляй, Тоска, Мініні, Міні ("Чіо-Чіо сан", одном. опера, "Діти за Заходу", "Богема" Дж. Пуччіні), Сантуцца ("Сільська честь" П. Масканьї).

Літ.: Дунаевська Н. Сила судьби // *Веч. Донецк*. — 1984. — 26 мая; *Іл ж.* Не в'язиш, Баттерфляй // *Донец. новості*. — 1991. — 25—31 марта.

І. Ісмаїл

ЛАГУТЕНКО Лариса Павлівна (15.02.1935, м. Київ) — музикознавець, радіожурналістка. З. пр. культ. УРСР (1990). Член НСКУ (1970). Закінчила істор.-теор. ф-т Київ. конс. (1958, кл. Л. Ефремової). 1957—2000 — ведуча програм, редактор, ст. редактор (1971—76), зав. відділу Гол. муз. редакції, зав. відділу опер. пісн. та нар. творчості (1976—1996) Нац. радіо. Діяльність Л. сприяла урізноманітненню й розширенню кола муз. радіопрограм. Активно популяризувала новітні твори укр. композиторів. Започаткувала циклічні пісенні програми, присв. новим пісням (двічі на тиждень), молодіж. радіоклуб "Заходьте на пісню". На замовлення радіослухачів створила низку програм клас. музики, муз.-літ. композицій та монтажі опер сучас. укр. композиторів — "Лісова пісня" В. Кирейка (радіолібр. Л. Ефремової), "Украдене щастя" Ю. Мейтуса (радіолібр. Ю. Малишевої), "Перекос" Ю. Мейтуса, В. Рибальченка та М. Тіца, оперних творів світ. класики. Популяристич. набув цикл радіопередач "Знову цвітуть каштани" (за назвою одном. пісні П. Майбороди, сл. А. Малишка), що увійшов до "Золотого фонду" укр. лір. пісенної класики (архів фонотеки Нац. радіо). Завдяки Л. було здійснено 1-й вик. ряду пісень відомими укр. вик-цями [зокр. "Два кольори" О. Білаша, сл. Д. Павличка — Д. Гнатюком та симф. орк. Нац. радіо п/к С. Турчака (завукорж. Л. Билинський), "Чорнобриці" В. Верменича, сл. М. Сингаївського — К. Оленівим філармонічним інстр. ансамблем О. Осодного]. Ініціювала замовлення композитором Гол. муз. редакцією Укр. радіо пісень для окремих вик-ців і ансам. колективів ("Дороги" К. Масквича, сл. Д. Луценка — для М. Кондратюка, "Лілея" О. Білаша, сл. Мих. Ткача — для К. Огнєва, "Полтавська полька" О. Білаша, сл. В. Юхимовича — для Д. Петриненко, "Любов справляє весілля" І. Карабича, сл. М. Сома — для вок. тріо "Золоті ключі", низки творів для С. Мірошниченко, А. Макренка, М. Ракова, О. Таранця та ін.).

Л. сприяла популяризації нац. муз. фольклору засобами радіомовлення; започаткувала фольк. муз.-просвітн. програму "Українські народні пісні та думи", куди залучалися фахівці-фольклористи, насамперед С. Грица. Знайомила слухачів з акад. комп. і естр. обр. нар. пісень. 1996—2000 вела цикл радіопередач "З трансляційних фондів Українського радіо". Учасниця радіопередач, присв. пісенному мистецтву 1960—90-х, на каналі культ. відродження "Культура" (2007—09). 2008—10 разом із В. Горбатюком, Г. Сабітовою та ін. — учасниця популяр. ретроспективних "радіопересичань" (з комент., розповідями про процес створення таких радіопередач) на тому самому каналі. Упродовж ост. років підготувала передачі про Б. Буйдовського, Л. Остапенко, Ю. Рожковську, О. Таранця.

К. Лядовська

Т. Лагунова

Л. Лагутенко

Обкладинка книжки
"Політичність
в творчестві
советських і зару-
біжних компо-
зиторів ХХ века"
Ю. Паїсова (М., 1977)

Обкладинка книжки
"Л-го-гармонічні
основи української
районської музики"
В. Золотаревського
(К., 1964)

ЛАГЛЕР Карл Францович (1833—1914) — піаніст, педагог. Батько *Ю. Лаглера*. Муз. освіту здобув у муз. школі в Празі. Працював в Одесі викладачем гри на *фортепіано* в Тов-ві красних мистецтв (1860—86), муз. класах при Одес. відд. *ІРМТ* (1886—88), де був одним із найкращих піаністів-педагогів. Згодом відкрив власні курси (існували до 1914), що відіграли помітну роль у поширенні в місті профес. муз. знань на межі 19—20 ст. Поміж вихованців курсів — *М. Малака*.

Лит.: *Отчеты Одесского отделения Русского Музыкального Общества*: [Щорічне видання]. — О., 1887—1888: *Програма музикальних курсів К. Лаглера*. — О., 1890; *Малишевский В.* Краткий исторический очерк деятельности Одесского отделения Императорского Русского музыкального общества и состоящего при нем музыкального училища за 25 лет (1886—1911). — О., 1911; *Дошляйская С.* Музыкальная жизнь Одессы XIX — начала XX вв. [концертная и педагогическая деятельность пианистов]: Автореф. дис. ...канд. искусств. — М., 1975; *Одеський державний музичний академічний ін-т ім. А. Нежданової* — 90! — О., 2003; *Клянов В., Лущенко К., Щедрина Ок., Шеффер Т.* Музична освіта // *ТУМ*. — К., 2009. — Т. 2.

О. Немчинов

ЛАГЛЕР Юлія Карлівна (2-а пол. 19 — поч. 20 ст.) — піаністка, педагог. Дочка *К. Лаглера*. Гри на *фортепіано* навч. у батька в муз. класах при Одес. відд. *ІРМТ* (1886—88). Викладачка на його муз. курсах.

Лит.: *Отчеты Одесского отделения Русского Музыкального Общества*: [Щорічне видання]. — О., 1887—1888; *Дошляйская С.* Музыкальная жизнь Одессы XIX — начала XX вв. [концертная и педагогическая деятельность пианистов]: Автореф. дис. ...канд. искусств. — М., 1975.

В. Щелокін

ЛАД (грец. *ἀρμονία*, лат. *modulatio*, *modus*, франц. і англ. *mode*, італ. *modo*, нім. *Tongeschlecht*, укр. — згода, злагода, впорядкованість, певним чином зумовлене розташування, узгодженість у діях, способ, зразок, манера) — 1. Система організації звуків, що об'єднуються довкола центр. звука, співзвуччя чи звук. комплексу і можуть відноситись у вигляді конкретного звукоряду (італ. *scala*, нім. *Tonleiter*, франц. *gamme*, англ. *scale*). У широкому розумінні *Л.* — будь-яка впорядкована система звуків. У зах. шоденній муз. практиці використовується переважно для означення різновидів маж. імін. (*Dur-moll system*) та гамоподібно розміщених звуків певної системи (те саме, що і звукоряд). В укр. *музикознавстві* термін *Л.* уживався у музикант. практиці в 2-й пол. 19 ст. До поч. наступ. ст. (на зах.-укр. землях — до серед. 1940-х) використовувався для означення церк. і середньовічних *Л.* (що нині часто визначаються як модуси), згодом — *ладів народної музики* давніших періодів, що теж мають модальну природу. У зах.-укр. муз-ві термін *Л.*, що тлумачився як систем. організація звуків, став застосовуватись після 1944.

Сутність *Л.* як естет. категорії полягає в узгодженні — переважно приємному для слуху —

між звуками системи висотних зв'язків (нім. *die Harmonie*, укр. синонім — *гармонія*, звідси — *гармонійний*). *Л.* завжди втілюється в конкретний звук. конструкції, є категорією історичною і слугує матеріально-звуковою основою муз. композицій. Істор. 1-ю формою *Л.* втілення лад. відношень є мелод. *мотів* (горизонтальна звукоордина формула).

Як істор. явище *Л.* еволюціонує. Розвиток його типів відбувався, як правило, шляхом збільшення обсягу звук. мат-лу і упорядкування узгодженості звуків. Поява нових типів лад. структур у діахронії не виключає одночасного існування різномісних лад. утворень. Так, завдяки функціонуванню традиц. музики в контексті сучас. культури до нашого часу збереглися прадавні лад. утворення з двох-трех звуків (як-от в укр. нар. пісн. "Щедрик"). Первісний *Л.*, як правило, актуалізували більшість стали відношення між кількома звуками — складниками лад. структури. Найдавнішим справжнім зразком *Л.* можна вважати системотвірні мелодії-моделі (ном, рага, напів тощо). Наступ. етапом еволюції *Л.* було формування устою, що вперше визначив висотність лад. утворення. Відтак *Л.* почав окреслюватись як певна звукова структура. Згодом сформувався тип *Л.*, що базується на спливанні стійкого тону-устю. Подальшим етапом еволюції *Л.* стало формування монодичного *Л.* і розвинуті звукорядом (модальний тип *Л.*, модус), що притаманний старовинній традиц. музиці більшості європ. народів, середньовічній музиці християн, церков різних конфесій.

У європ. музиці Нового часу сформувалися гарм. лади маж.-мін. системи, відомі як *як гарм. тональність*. У ній має місце гамоподібний рух, що регулюється центр. гризвучком і співзвуччям ін. структур. За потенційними можливостями маж.-мін. система різко відрізняється від *базатого* складу гетерофонного складу, до поч. 20 ст. вона була осн. типом лад. організації профес. музики. У 20 ст. значного поширення набули різні типи висотних структур, кардинально відмінні від усіх попередніх [серійні, сонористичні, алеаторичні, додекафонні композиції тощо (див. *Алеаторика*, *Додекафонія*, *Серійна музика*, *Сонористика*)]. Зокр., як аналог *Л.* може розглядатись додекафонна серія, що визначає мотивну й звуковисотну структуру додекафонного твору. Ряд муз. теоретиків також визначає названі типи висотних структур як *Л.*

У різних системах за основою ладотворення обираються неоднакові принципи. Спільним для всіх них є використання можливостей упорядкування, закладених у звук. мат-л. і — найчастіше — досягнення осмисленої пов'язаності звуків.

Звичайно *Л.* групуються таким чином: 1) ангімітонні, тобто безлітваті звукоряди, осн. засобом зв'язків між звуками яких є найпростіші консонанси. Часто трапляються неповні системи, що складаються з трьох-чотирьох (напр., укр. нар. пісн. "Дударик"), а іноді й двох звуків. За наявності в такій лад. системі

півтона можна говорити про перехідну форму до діатоніки (напр., укр. нар. пісня "Бігла телечка"). До цієї групи належать усі різновиди пентатоніки; 2) діатоніки (діатонічні), звуки яких можуть бути розміщені по чистих квінтах. Структурною межею тут є хроматизм (2 півтони послідовно). До цієї групи належать давньогрец. Л., середньовіччя Л., церк. музики, лади нар. музики європ. народів, лади наж.-мін. системи (без хроматизації); 3) хроматичні, тобто ті, у заворудаджя яких трапляються послідовності з двох і більше півтонів. Хроматика існує мелод., акордово-гарм., енкари. (на основі рівномірної темперції, див. Енгармонізм); 4) мікрохроматичні, де застосовуються інтервали, менші, ніж півтон. Вони часто використовуються як компонент Л. попередніх трьох груп (з такими ладами експериментувала В. Лютославський, А. Таба, Л. Гравовський та ін.); 5) екмелічні (лади умовно самостійної групи), тобто системи, де звуки не мають точно визначеної висоти. Досте часті Л. цієї групи зникають з мікрохроматичними.

Іноколи в окр. групу виділяють т. зв. особливі Л., що є переважно набутками неєвроп. муз. культур. До цієї самої групи належить високіскач. і штучно створені Л. (напр. цілотновою гаму, лади О. Мессіана тощо).

Різні лад. системи можуть змішуватися як в одночасності, так і в процесі розгортання худож. часу (у межах однієї побудови).

Найданішні відомості про вивчення лад. аспекту музики, що дійшли до нас, належать давньогрец. доб. В Україні 1-і системи розробки, де розглядалися проблеми Л., сягають 2-ї пол. 17 ст. ("Идва грамматики мусикійской..." М. Дилецкого, 1675). У наступ. роки питання лад. організації музики порушувалися в працях Г. Гесса де Кальве ("Теорія музики...", 1818), О. Рубіна ("Методика преподавания элементарной гармонии и сольфеджио", 1867), П. Сокальського ("Русская народная музыка, великорусская и малорусская...", 1888), П. Божанського ("История русской церковной пѣни" та "Русько-народний музикальний тон", 1890), В. Пѣтра ("О мелодическом складе арійской пѣсни", 1899; "О составах, строях и ладах в древнегреческой музыке", 1901).

Від поч. 20 ст. вчення про Л. на укр. землях міцно увійшло в практику спец. шкільництва (посібники М. Тютковського (1905) і Г. Любомирського (1909, 1913)). Важливими здобутками щодо вивчення вказаної проблематики стали розробки Б. Яворського ("Строение музыкальной речи", 1908), В. Малишевського ("Учение о модуляции", 1915).

У наступ. десятиліття укр. музикознавці-теоретики системат. зверталися до проблем лад. організації музики. Особливо плідними з цього погляду були 1920-х (поширення в укр. муз.-вч. ідей лад. ритму Б. Яворського) й кім. 1950-х — поч. 1970-х. У 1960-х побачив світ ряд статей В. Золочевського з фундамент. монографія М. Скорика про лад. систему С. Прокоф'єва, що стали клас. надбанням укр. музикозн. думки 2-ї пол. 20 ст. Крім дослідження лад. аспекту

сучас. музики, активізувалися також теор. дослідження істор. проблем Л. (О. Цолой-Якименко, Н. Герасимова-Терсидько). У 1970–90-х увага до питань Л. послабилась. У теор. роботах поч. 3-о тисячоліття спостерігається певне поживалення інтересу вітчизн. музикознавців до окресленої проблематики, однак у контексті сумніжних проблем (гармонії, ритміки, формотворення, інтерпретації тощо) і переважно в розвідках, присв. вивченню сучас. і церк. музики.

2. Тільки множина. Попередині поділки на гри-фок струн.-щипкових інструментів.

Лит.: Гесс де Кальве Г. Теория музыки... — Х., 1818. — Ч. 1–2; Разумовский Д. Церковное пение в России. — М., 1867–69. — Вып. 1–3; Сокальский П. Русская народная музыка, великорусская и малорусская в ее строении мелодическом и ритмическом... — Х., 1888; Яворский Б. Строение музыкальной речи: Мат.-лы в заметки. — М., 1908. — Ч. 1–3; Надёненко Ф. Будова музичної мови (Основні системи Б. Яворського). — К., 1925. — Вып. 1; Оголебец А. Введение в современное музыкальное мышление. — М.; Ленинград, 1946; Мутли А. О модуляции. — М., Ленинград, 1948; Золочевский В. Ладогармоничні основи української радянської музики. — К., 1964; Яого ж. Про модуляцію. — К., 1972; Яого ж. Модуляція і коліторальність // Укр. муз.-во. — К., 1969. — Вып. 4; Скорик М. Ладовая система С. Прокофьева. — М., 1969; Дилецкий М. Грамматика музыкальная // Подготовка до вид. О. Цолой-Якименко. — К., 1970; Яого ж. Идва грамматики мусикійской: Пам'ятники рус. муз. искусства. — М., 1979. — Вып. 7; Колларевський І. Діатоніка і хроматика як категорії музичного мислення. — К., 1971; Толін Ю. Натуральные и альтерационные лады. — М., 1971; Кытлю К. Избранные труды. — М., 1971–1973. — Т. 1–2; Проблемы лада. — М., 1972; Паисов Ю. Политональность в творчестве советских и зарубежных композиторов XX века. — М., 1977; Одовський В. Мирская пѣсня, написанная на восемь гласов крехими с киноарными тометами // Труды первого археологического съезда в Москве, 1869. — М., 1871. — Т. 2; Римский-Корсаков Г. Основание четвертитоновой музыкальной системы. // De Musica. — Ленинград, 1925. — Вып. 1; Должанский А. О ладовой основе сочинений Шостаковича // СМ. — 1947. — № 4; Колопоп Ю. О трех зарубежных системах гармонии // Музыка и современность. — М., 1966. — Вып. 4; Яого ж. Симметричные лады в теоретических системах Яворского и Мессіана // Музыка и современность. — М., 1971. — Вып. 7; Алексеев З. О динамической природе лада // СМ. — 1967. — № 11; Тифтиниди Ф. Хроматическая система // Музыкознание. — Алма-Ата, 1967. — Вып. 3; Цолой-Якименко О. Музично-теоретична думка на Україні в XVII ст. // праці М. Дилецкого // Укр. муз.-во. — К., 1971. — Вып. 6; Тараканов М. Новая тональность в музыке XX века // Проблемы музыкальной науки. — М., 1972. — Вып. 1; Kurth E. Grundlagen des linearen Kontrapunkts. Bachs melodische Poliphonie. — Bern, 1917; Steinbauer O. Das Wesen der Tonart, — München, 1928; Hindemith P. Unterweisung im Tonsetz. — Mainz, 1937; Messiaen O. Technique de mon langage musical. — Paris, 1944; Reri R. Tonality. Atonality. Pantology. — London, 1958; Haba A. Die Theorie der Viertelnote: Grundlage der Tondifferenzierung // Von neuer Musik. — Köln, 1925, див. також літ. до статей Гармонія, Діатоніка, Лади народ-

Обкладинка книжки
"Ладовая система
С. Прокофьева"
М. Скорика (К., 1969)

ної музики, Лабановичі, Народна музика, Тональність.

Б. Сяма

ЛАДАНИ Ірина (1897–1978) — піаністка, педагог. Спец. муз. освіту здобула в Будапешті, конс.: в Е. Геді (фортепіано), Л. Вейнера (кам. ансамблю), З. Кодая (сольфеджіо). З успіхом концертувала в Австрії, Угорщині, тоді Чехословаччині, Данії, Швейцарії, Італії та ін. країнах, мала там позитивну пресу. У 1930-х повернулася до м. Берегова (тепер Закарп. обл.), де відкрила й очолила муз. школу, тривалий час викладала в ній.

Літ.: *Росія* Т. Музичне життя Закарпаття 20–30-х рр. ХХ ст. — К., 2003.

Т. Росія

ЛАДАНОВСЬКИЙ Іван Семенович (7.07.1921, м. Анапій, тепер райцентр Одес. обл. — 20.05.1997, м. Київ) — диригент, труба, педагог. З. д. м. УРСР (1964). 1938–40 навч. у Київ. муз. уч-щі (кл. труби Д. Ямпольського), 1940–42 — на військ. фті Моск. конс. (кл. диригування А. Гончарова, труби Г. Орвіда). 1949 закін. Вище уч-ще військ. диригентів (кл. диригування В. Целіковського, теорії композиції та читання партитур В. Шебалина). 1942–45 — диригент військ. оркестрів Брянського, 1-о, 2-го й 3-о Білор. фронтів, кер. Ансамблю пісн. і танцю з'єднання. 1945–47, 1949–53 — диригент орк. Білор., 1953–65 — Київ. військ. округу. 1965–70, 1975–77 — начальник орк. служби Київ. військ. округу. 1970–75 — ПГВ, орк. штабу якої п/к Л. успішно виступав у Відні (1970), Женеві (Швейцарія, 1972). Від 1977 — викладач, з 1983 — доцент Київ. конс. Автор бл. 100 перекладених творів різних авторів для дух. оркестру.

Літ. та.: Духовий оркестр в клубі. — К., 1963; "1975 (у співавторстві з Я. Зарином); Методичні вказівки з організації зведеного духового оркестру і роботи з ним. — К., 1976; Служіння мистецтву [Про А. Проценка]. Від 80-річчя з дня нар. // Музика. — 1983. — № 1.

Літ.: Черныш А. Советское духовое инструментальное искусство. — М., 1989.

О. Кушнірук

ЛАДИЖЕНСЬКИЙ Петро Анатолійович (10.11.1946, м. Кам'янець-Подільський Проскурівської, тепер Хмельн. обл.) — композитор, педагог. Член СКУ (до 1988). 1972 закін. Київ. конс. (кл. композиції М. Дремлюги). 1972–85 — викладач Криворіз. (Дніпроп. обл.), 1985–95 — Новосиб. (РФ) муз. уч-щі. Від 1995 — у С.-Петербурзі.

Тв.: опери — "Тамсина залюблена галлявини" (1989), "Без вини винувати" (1995), "Поєма Прометей" (1995); мюзиклера "Ліпа лікова" (1991); балети — "Вій" (1972–77), "Місяць росте в небосхилі" (1977), "Віно-Пух і все-все-все" (1996); кантати на сл. сучас. поетів (1968–78); для симф. орк. — Симфонія (1972), симф. сюїта з балету "Вій" (1978); для струн. — квартет "Буковинський" (1970); для анс. дух. інстр. — 15 фут (1979); для скр. і фп. — 6 сюїт (1994–95); для альтя й фп. — 2 сонати (1975, 1981), "Чилійська сюїта" (1977);

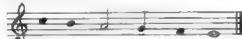
для к.-бас й фп. — Концерт (1983); для фп. — 2 сонати, Сонатина, цикл дит. п'єс тощо; для дух. інстр. — п'єси; корн а саррелла; цикли романсів; пісні; обр. нар. пісень; музика до театр. вистав.

Літ. та.: Збірник диктантів для музичних учнівців і консерваторій. — К., 1976.

А. Музо

ЛАДИ НАРОДНОЇ МУЗИКИ (ЛНМ.) — абстраговані від ритму й мелодичної структури, де формалізуються відношення опорних (устой) і неопорних (неустой) тонів. ЛНМ. моделюються у вигляді звукоряду — ступеневий або кількісний послідовності всіх звуків відповідної мелодії. Нар. мелодія утворюється із системи послівок, кожна з яких формується навколо свого опорного тону ("Щедрик" в обр. М. Леонтовича складається з єдиної повторюваної послівки з устосом на нижньому тоні). Наслідок є одноопорним, якщо всі послівки спираються на один опорний тон, і багатоопорним, якщо послівки мають різні устої.

Звукоряд, за правилами етномузикології, виписується нотою в низхідному порядку. Це зумовлюється тим, що кінцеві опорні тони більшості нар. мелодій перебувають у нижній його частині, а мелод. контури наспівів зберігають генетичні зв'язки з інтонаційними мовлення. За цих умов довершений каданс розміщується внизу. Обсяг звукоряду від найвищого до найнижчого звуку називається амбітусом. У схемі звукоряду нестійкі тони позначаються заштрихованими овалами без штільів, гол. устї позначається цілою нотою, побічні устої (запекані від їх значення) — половинною нотою, чвертьною, вісімкою зі штільми.

Сусідні звукоряди виявляють спільність чи відмінність їх звук. складу й перебувають у стосунках "накладання на відстані". Таке явище отримало назву інтерференції звукорядів. Вона буває ідентичною (повна тотожність двох лад. сегментів), еквівалентною (наявність субтону чи альтерації), автентичною (2 лад. сегменти не мають спільних тонів), плагальною (1 спільний тон), інтерплагальною (1-й звукоряд має ширший амбітус і містить усі звуки коротшого звукоряду), трансплагальною (звукоряди мають 2 і більше спільних звуків, але відрізняються за амбітусом). Інтерференція звукорядів застосовується в кібернетичній етномузикології (див. Етнологія музики) у программах автоматизованого аналізу муз.-фолькл. текстів. Різноманітні модифікації в лад. сфері породжують числ. види лад. змінності. Залежно від інтервалу між попереднім і наступ. устоями змінність буває великосекундова, малотерцева, квартова та квінтова. До різновидів лад. змінності належить транспозиція — перенесення послівок чи частини мелодії на певний інтервал, здебільшого вгору (квінтова, квартова а чардашевних формах, великосекундова — в коломийках).

П. Ладженський

Обкладинка книжки "Ладові основи української народної музики" О. Правдюка (К., 1961)

До особливих категорій лад, змінності належить варіативність інтонуювання деяких тонів наспіву, особливо терції, сексти (в межах наспіву вони можуть бути вел., малими, нейтральними, заниженими та завищеними), дещо менше — кварта (здебільшого завищується аж до інтонації тритона). Досить важливою є *альтерация*, менше — *хроматизм*, що не вживається між сусідніми звуками й тому отримав назву *хроматизму на відстані*. У зв'язку з цим терміни "альтерация" і "хроматизм" виявляються зближеними й певною мірою можуть вживатися як синоніми. Деякі нестійкі тони наспіву використовуються в певних позиціях і мають визначені лад, функції та власні назви: вел. секунда знизу до устою — субсекунда, кварта знизу до нижнього устою — субкварта.

ЛНМ, систематизуються: а) за числом звуків — клас тонових звукорядів; б) за амбітусом — клас хордових звукорядів; в) за інтегральною структурою — клас хазматонових звукорядів. Тонові звукоряди утворюються з чергування вел. секунди і терції: діатоніка (2 звуки в межах терції, рідше — кварта); тритоніка (3 звуки в межах кварта, напр., до — ре — фа або до — мі-бемоль — фа); тетратоніка (4 звуки в межах квінти, напр., до — ре — фа — соль або до — мі-бемоль — фа — соль); пентатоніка (5 звуків у межах сексти або септими).

Хордові звукоряди утворюються з чергування вел. і малих секунд на основі діатоніки: бихорд (2 сусідні звуки); трихорд (3 звуки в межах терції: до — ре — мі або до — ре — мі-бемоль); тетрахорд (4 звуки в амбітусі кварта); пентохорд (5 звуків у квінті); гексахорд (6 звуків у квінті); гептахорд (7 звуків у септимі).

Хазматонові звукоряди утворюються з чергування вел. інтервалів — терції, кварт, квінти, октави тощо. Для укр. фольклору мало властиві, трапляються в народів Океанії.

До ЛНМ, зараховують також т. зв. "середньовічні лади", октавні за амбітусом: авентичні, де нижній і верхній устої перебувають на відстані квінти, та плагалні, де відстань між устоями — кварта. Авентичні Л. включають іонійський, еолійський, дорійський, міксолідійський, фригійський, лідійський. Плагалні — ті самі структури з приставкою "гіпо-": гіпоіонійський, гіпоелійський тощо. Діатонічна структура плагалних і авентичних ладів ідентична, однак плагалні ладо-звукоряди розпочинаються на кварту нижче, порівняно з авентичними. У муз. фольклорі плагалні Л. мають місце в давніх релігійних та нерозвинених муз. формах дит., *калісодих* та календарно-обряд. пісень (як своєрідне низхідне зісковзування з осн. звука (тоніки)), а також у *піснях* із заловненою субквартою. Плагалні Л. типові для пісен. фольклору зах. регіонів України — Карпатського й Прикарпатського.

Окрім октавних ладів, в укр. фольклорі трапляються 9-здебільше мінори, характерною рисою якого є низький 2-й шабелі, що використовується октавою вище й може розглядатися як зваріант "хроматизму на відстані" (напр., *сі* 1-ї октави в *ля* мінорі в 2-й октаві звучить уже як *сі-бемоль*).

На новіших пластах укр. фольклору (від 18 ст.) позначилися європ. маж.-мін. система, гомофонно-гарм. стиль (див. *Стиль музичний*). Поширеним був гарм. і мелод. мінори. На цей фолькл. мат-л спирається апокрифічна традиція і пісенно-романсова творчість.

Окрім описаних ЛНМ, у музиці народів світу існує ще значна кількість Л., що не мають чіткого визначення й потребують подальшого ретельного опрацювання. Це згадана вище хазматоніка, а також Л.: "качелні", "сходникові", "фанфарні", "мовно-рецитаційні", "варіантно-змінені", "натурально-обертонів", "тонально-мовні", "тембрально-гортанні", "специфічно-інструментальні" (насамперед у дух. музиці з незвичним, необертонним розташуванням гравельних отворів).

Літ.: Сокальский П. Русская народная музыка, великорусская в малорусская в её строении мелодическом и ритмическом... — Х., 1888; Фоминцын А. Древняя индонезийская гамма в Азии в Европе... — СПб., 1889; Кастальский А. Особенности народно-русской музыкальной системы. — М.; Петербург, 1923; ИМ., 1961; Кичинев Х. Вопросы истории и теории армянской монодийской музыки. — Ленинград, 1958; Правдох О. Ладові основ української народної музики. — К., 1961; Золотевський В. Ладово-гармонічні основи української народної музики. — К., 1964; Гошківський В. Українські пісні Закарпаття. — М., 1968; Ягоз ж. К. Типологія армянської пісні. Горани. — Ереван, 1983; Колесса Ф. Мелодії українських народних дум / Підгот. до друку С. Гришо. — К., 1969; Ягоз ж. Фольклористичні праці / Підгот. до друку В. Юзвенко. — К., 1970; Кистак К. Избранные труды. — М., 1971-1973. — Т. 1-2; Успенский Н. Лады русского Севера. — М., 1973; Алексеев Э. Проблемы формирования лада. — М., 1976; Чвановская А. Музыкальная этнография: Методология и методика. — М., 1983; Юзвинский А. Украинская народная музыкальная творчество: Пособие для вищих та серед. учб. закладів. — К., 1990; Ягоз ж. Украинская музыкальная фольклористика: Методология и методика. — К., 1997; Сфренова Люд. Наспів українських весільних пісень. — К., 2006; Пелр В. Элементы диатонической гармонии // РМГ. — 1896. — № 10; С.ПБ, 1896; Ягоз ж. О мелодическом складе армянской песни: Историко-сравнительный опыт // РМГ. — 1897. — № 1-4; 1898; перевод: С.ПБ, 1899; Ягоз ж. О составе, строя и ладах в древне-грекеской музыке. — К., 1901; Никольский А. Звукоряды народной песни // Сборник работ этнографической секции ГИМНА. — М., 1926. — Вып. 1; Серов А. Русская народная песня как предмет науки // Ягоз ж. Избранные статьи. — М., 1950. — Т. 1; Карапан М. Народно-русская музыкальная система и проблема происхождения музыки // Ранние формы искусства. — М., 1972, див. також літ. до статей: Гармонія, Діатоніка, Лад, Ладотональність, Народна музика.

А. Іванович

"ЛАДОВИШ" — молодіж. ансамбль укр. нар. музики (М. Хмельницький). Дипломант 3-о міжн. фест. укр. фольклору "Берегиня" (Луцьк, 1998), міжн. фестивалю традиц. культури "Покуття" (Харків, 1998), міжн. молодіж. фестивалю "Древлянські джерела" (Рівне, 1999). Створений 1992 на фольк. відділенні Хмельн. дит. шко-

Обкладинка книжки
"Мелодії українських
народних дум"
Ф. Колесси (К., 1969)

Б А К О Т А

Обкладинка
аудіокасети
"Бакота" ансамблю
"Ладовиці"

ли мистецтв. Худож. кер. — І. Телух. 1999—2001 "Л." — творча майстерня Лабораторії етнології й муз. фольклору Відкритого мікн. у-ту розвитку людини "Україна". Від 2002 підпорядкований Хмельн. держ. центру естет. виховання учнів. молоді. У межах названої Лабораторії (що тоді функціонувала при цьому центрі) того самого року також було організовано дит. анс. "Ладовички". Основа репертуару "Л." — нар. музика, зокр. обрядова Наддністр. Поділля (2002), де збереглася автохтонна традиція ритуального співу. Старші учасники "Л." беруть участь в організованих І. Телух щорічних фольк. експедиціях до сіл Півд. і Центр. Хмельниччини (Новоушицький, Дунавецький, Кам'янеч-Подільський, Ярмолинецький, Виньковецький, Красилівський та ін. р-ни), де записують пісенний репертуар та переймають від нар. вик-ців особливості місцевих говірок, манеру співу, танців, ведення обряд. дій. Частину репертуару І. Телух записала від переселенців — мешканців кол. 20-ї сіл, затоплених у 1960—70-х під час будування ГЕС на Дністрі.

"Л." — учасник мікн. етнофест.: "Країна мрій" (Київ, 2004), "Жнива — 2009" (Київ — Ковалівка), мікн. дит. фестивалю "Дітям — наші серця" (Миколаїв, 2000, Гран-прі), мікн. молодіж. фестивалю християн. культури "Eutrapelia" (м. Ніско, Польща, 2008). "Л." — ініціатор, організатор та учасник фольк. концертів-фест. у Хмельницькому: "Подільська коляда" (2001—02), "Свято хліба" (2002—04), приурочених відповідно до Різдвяних і жниварських свят, Всеукр. етнофест. "Фольклор виконує молодь" (2005—07). Активно співпрацює з різними культ. середками, зокр. тов-вом "Родинний дім" ім. Г. Сковороди (Хмельницький). Анс. гастролював у Польщі (2002, 2003). Зйомки виступів і репетицій колективу увійшли до двох документ. фільмів (2001, реж. Д. Богданов і К. Дельвіле). Про анс. знято повнометражний документ. відеофільм "«Ладовиці» — душа і міф" (реж. Т. Андрійчук, Хмельницький, 2002).

Літ.: Телух І. До рідних джерел (знайомилися: гурт "Ладовиці") // Проскурів. — 1999. — № 3; Й. ж. Мандри у минуле // Подільський кур'єр (Хмельницький). — 2006. — № 43; Кульбовський М. Ладовиці // Його ж. З подільського кореня. — Хмельницький, 2002; Його ж. "Ладовиці" // Проскурів. — 2002. — № 9—10; Його ж. Бакота // Там само. — 2005. — 29 трав.

Ансамбль "Ладовиці"

Аріон Г. "Ладовиці": через стародавню до сучасності // "Е" (Хмельницький). — 2001. — № 132; Марченко І. Засокані в фольклор // Сімейна газета. — 2002. — № 123; Романюк М. "Ладовиці": зв'язок між минулим і майбутнім // "Е". — 2002. — № 12; Слободянюк Г. "Ладовиці": душа і міф // Подільські вісті (Хмельницький). — 2002. — № 19; Й. ж. Я тут живу // Там само. — 2002. — № 75; Кравчук С. Подільська коляда // Майбуття (Хмельницький). — 2004. — № 2; Янічак М. [Янічка М.] "Ладовиці" — лад, мрій, любов // Подільський кур'єр. — 2006. — № 19; Й. ж. Наддністрянщина. Зірниця із зірниць // Там само. — 2006. — № 35; Янічак Н. Даруй літа щасливій нашій славній Україні. // Там само. — 2007. — № 51; Й. ж. Етнореволюцію потрібно починати з себе // Там само. — 2007. — 23—29 серп.; Й. ж. Ладівка як оберіг // Там само. — 2008. — № 1; Й. ж. Ладовиці на польський лад // Там само. — 2008. — № 27; Й. ж. Нова радість стала // Там само. — 2008. — № 52; Гостинина Д. Фольклор виконує молодь // Подільські вісті. — 2008. — № 5; Мельник Л. "Ладовиці"-ледуси, де бути? — а бабусі? // Там само. — 2008. — № 147.

Ол. Шевчук

ЛАДОНЬКА Федір Петрович (Ладунка Федір, Петров Федір) (бл. 1750, м. Чернігів — ?) — співак, кларнетист. (імовірно, родич придв. устатника Н. Ладунки (Ладоньки). Хлопчиком був привезений до С.-Петербургу, де здобув освіту музик. У документі, підписаному устатником, диригентом Придв. хору М. Полторацьким 30 жовт. 1760, Л. було включено до списку малих пілвч. Згодом у 1760-х — соліст Придв. т-ру в С.-Петербурзі, зокр. 28 лют. 1764 виконував партію Плутона в опері "Альцеста" Г. Раупаха (лібр. О. Сумарокова). Одночасно навч. у Театр. школі (кл. кларнета). Від 16 трав. 1764 — кларнетист Придв. оркестру. У списках 1776 і 1782 — 4-й кларнетист 1-о орк. "з окладом 200, а потім 250 руб.". Від 1791 — у списках 2-о орк., з 1798 — "на посади 1-о кларнетиста з окладом 450 руб." (за відом. 1791) ■ 650 руб. (за відом. 1800).

Літ.: Переліт В. Малорусские вирши и песни в записях XVI—XVIII ввек. — С.Пб., 1899. — Ч. XVI; Хорлашвили К. Малоросійське вплив на волинорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — Т. 1; Корчмарик Б. Ф. Духовні впливи Києва на Московщину в добу Петеманізму в Україні. — Мю-Юри, 1964; Штедлін Я. Музика в балет в Росії XVIII в. — С.Пб., 2002; Чудноба І. Кіровоград-україні Олександр-Невського монастиря (до питання про українські впливи на становлення петербурзької культури) // З історії української музичної культури. — К., 1991; Й. ж. Пение, звони, ритуал // Топографія церковно-музичної культури Петербурга. — С.Пб., 1994; Рибаків М. Біла антологія мистецтвознавчої науки // Музика. — 1993. — № 3; Вовдицький В. Дмитро Степанович Борятинський // Його ж. За океаном. — Л., 1998; Горенко Л. Роль українців у розбудові російської музичної культури XVII — XIX ст. (за матеріалами наборів співаків до придворної капели) // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА ім. А. Межиданової. — О., 2006. — Вип. 7. — Кн. 2; Й. ж. Українськоросійські культурні взаємини XVIII — першої половини XIX ст. // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К., 2006. — Вип. 31; Й. ж.

Українці у складі Придворного імператорського оркестру (XVII — початок XIX ст.) // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. — К., 2006. — Вип. XVII; *Ін ж.* Українці у складі Придворної імператорської капели (XVII — початок XIX ст.) // Вісник ДАККМ. — К., 2006. — Вип. 2; *Широцький М.* Знамениті українські артисти-співачі XVI—XVIII віку // Рада (Київ). — 1914. — 18 черв.

Л. Горенко

ЛАДОТОНАЛЬНІСТЬ (ЛТ.) (франц. — *modélonalité, нім. — modeltonalität, також tonart*) — термін, уведений *Б. Яворським*, у наступ. десятиліття розроблений *І. Способним*, *Ю. Тюлінін*, *Ю. Холоповим* та ін. ЛТ. поєднує в собі 2 муз. теор. терміни — *лад* і *тональність*. Лад укажує на наявність ієрархично централізованої системи функціонально диференційованих муз. звуків, а тональність — на висотне положення ладу, що визначається розташуванням його центр. елементу, у клас. музиці — тонуки. Поняття ЛТ. спеціально не вивчалось укр. музикознавцями, однак побіжно розглядалось у працях, присв. питанням ладу й тональності.

Літ.: *Яворський Б.* Створення музичальної речі. — М., 1908. — Ч. 1—3; *Мутлі А.* О модуляції. — М., Ленінград, 1948; *Орськев С.* Одновисотні тризвукі і тональність. — К., 1968; *Золочевський В.* Про модуляцію. — К., 1972; *Філев Б.* Гармонія солопів. — К., 1979; *Лебан Т.* Русська музика початку XX століття в художественному контексті злогі. — М., 1991; *Холопов Ю.* Классические структуры современной гармонии // Теоретические проблемы музыки XX века. — М., 1967. — Вип. 1; *Горбенко Д.* Про діатонічно-хроматичні тенденції в фортепіанній мініатюрі *М. І. Вериківського* // *М. І. Вериківський. До 100-річного ювілею.* — К., 1997; *Клин В.* Музично-теоретичні студії *М. Вериківського* // Там само; *Романюшина Т.* Фортепіанні прелюдії *М. Вериківського* в гармонічній системі *Б. Яворського* // Там само; *Самоздобов В.* Михайло Іванович Вериківський як продовжувач теорії ладового ритму *Б. Яворського* та автор самостійної концепції ладового увчелня // Там само; див. також літ. до статей: *Гармонія, Диатоніка, Лад, Тональність.*

Б. Філев

ЛАДУНКА (Ладонька) Наум Іванович [1(12). 12.1730, Україна — 21.07(1.08).1782, м. С.-Петербург, телер РФ] — співак (бас), композитор-аматор. Імовірно, родич *Ф. Ладоньки*. У дит. віці був привезений до С.-Петербурга, де здобув освіту музичну у П. Ридва. Зорі. Від 1752 — його пісний, 1772—82 — *уставник Петербурзької придворної співацької капели*. За свідченням *Я. Штелина*, був одним із найкращих басів у Росії 18 ст. Навч. також у Театр. школі (кл. *скрипки І. Гюбнера*), соліст Придв. оркестру. Грав на баг. муз. інструментах. Автор аранжувань рос. пісень для орк.

Літ.: *Харламович К.* Малоросійське впливие на великоросійську церковну жнзнь. — Казань, 1914. — Т. 1; *Штелин Я.* Музыка и балет в России XVIII в. — Ленінград, 1935.

І. Лисенко

ЛАЕЦЦО (Laezza) Гаєтано (в Україні — Гаєтано Михайлович) (19 ст.) — педагог. За походженням італієць. Закін. конс. у Неаполі. У 1880—90-х викладав музику в Рішельєвській, 2-й і 4-й гімназіях Одеси.

Літ.: *Григорьев А.* Очерк двадцатилетия Одесской четвертой гимназии. — О., 1898; *Добролюбовский В.* Пятидесятилетие Одесской 2-й гимназии. — О., 1898; *[Б. п.]* Музыкальное образование в Рішельевской гимназии // Одес. вестник. — 1882. — III апр.

М. Варварцев

ЛАЗАРЕНКО Андрій Костянтинович (30.11.1909, м. Харків — 4.05.1983, м. Київ) — композитор, педагог. Член Всесукр. тов-ва драматургів, композиторів і сценаристів (1933), СКУ (1934). Закін. Харків. конс. (1935, кл. *фортепіано П. Луценка, композиції С. Богатирьова*). Перед війною викладав у Харків. конс. Учасник війни 1941—45. Після війни жив і працював у Києві. Викладав у Київ. конс. 1948—65 — редактор вид-ва *Музфонду*, гол. редактор Укр. відділення вид-ва «Сов. композитор», зав. редакції вид-ва «Мистецтво». Працюючи на цих посадах, сприяв популяризації доробку укр. композиторів, опрацював низку їхніх творів як редактор. Був широко освіченою людиною, володів різномісними знаннями щодо математики, фізики, астрономії, заг. історії та історії мистецтва, фольклору, етнографії, був гарним піаністом. Працював у різних жанрах (див. *Жанр музичний*) інстр. і вокал-інстр. музики. Творчо співпрацював із поетами, зокр. *В. Сосюрою*, *О. Новицьким*, на вірші яких написав низку романсів *Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, Л. Колодуб* відзначали оригінальні знахідки у сфері лад. мислення Л., поєднання фольк. і автентичних 20 ст. особливостей мови музичної. Твори композитора записано на грамплатівки LP, а також у фонд Нац. радіо. Упоряд. баг. збірник для худож. самодіяльності. Проводив військ.-шефську роботу, 2009 відбулися концерти, на каналі «Культура» виїхала афір радіопередача, присв. 100-річчю від дня нар. Л.

Тв.: для симф. орк. — *Симфонія g-топ* (1947, вик. *п/к К. Домінічано*); «Святкова молодіжна увертюра» (1949, вик. *п/к П. Полякова*); для голосу й симф. орк.: 3 балади — «Листи», сл. *В. Сосюра* (рукотвор. — у біблі. Мінгінського ун-ту, США); «Мати», «Побратим», обидва — сл. *Т. Масенка* (1948); для дух. орк. — *Марш* (1932, у співств. із *А. Штогаренком*); для струн. — *Квартет* (1939); для влч. і фп. — *Романс* (1957), *Прелюдії*; для фп. — *Балада*, *Прелюд*, *Гумореска*, 4 прелюдії, *Вальс*, *Танець*, цикл — «Ліричний альбом», «Прогулянка», «Сім піс для дітей»; твори (а фп. і о сарраїю); романси [починаючи з 50, зокр. «Полюбілася я», сл. *Т. Шевченка* (вид. — К., 1952); «Ой піду я в бір», сл. *Леси Українки* (вид. — К., 1951); «Василино», «Коліска», обидва — сл. *В. Сосюра*; «Любо нам з тобою», сл. *І. Некиди*; «Іде весна», сл. *Т. Масенка*; «Коналі», «Тебе я стріла», обидва — сл. *Т. Мезенцева*; «Стихля тополі», сл. *В. Шейка*; «Сніди на снігу», сл. *М. Зарка*; «Хмара», сл. *О. Пушкіна* (вид. — К., 1960); «Тебе я співаю, Вчичину мою», сл. *Г. Табідзе* (вид. — К., 1952); пісні [«Чайка летить над водою», сл. *А. Криворотька* (вид. — К., 1960) тощо], зокр. для дітей [окр. видано у зб.

ЛАЗАРЕНКО

Обкладинка книжки
"О модуляції"
А. Мутлі
(М.; Ленінград, 1948)

А. Лазаренко

"Соловейку, щобачи" (1959)) та естр.: обр. мар. пісень.

Вид.: "Закарпатцю, рідний братцю" [хор]. — К., 1949; "Мов соколи, лінуть пісні а небеса" [хор]. — К., 1952; "Пісні оних натуралістів". — К., 1952; "Вірні серця" [хор]. — К., 1959; В романсів. — К., 1960; Вибрані пісні. — К., 1961; "Осін" [дн. пісня]. — К., 1962; Полка (для вох. анс. і фп.). — К., 1962; Романс для вишкочів з фортепіано. — К., 1962; Сім п'єс (для фп.). — К., 1962; Романси. — К., 1966; Вокальні твори. — К., 1969; Личиний альбом для фортепіано. — К., 1973; Вокальні твори. — К., 1979 тощо.

Літ. та.: Таблиці з нотної грамоти для учнів 3—4 і 5—6 класів музичної школи. — К.: 1959. 2-е вид. — 1960 (у співавторстві з О. Андреевою).

Літ.: [Б. п.]. Українські композитори — дітям // Київ, правда. — 1954. — 18 верес.; [Б. п.]. Творчі народні пісень // Веч. Київ. — 1955. — III серп.; [Б. п.]. Чудесні мелодії // Там само. — 1957. — квітень; *Помімо О. Соло* для "останнього романтика" // КЖ. — 2010. — № 3—4.

А. Мухо, О. Немчинов

ПАЗАРЕНКО Семен Семенович (13.04.1897, ст. Канівська, Кубань, тепер адмін. центр Канівського району Краснодарського краю, РФ — 1985, м. Харків) — бандурист (голос — бас), педагог, актор-аматор. Закін. 3 класи школи ім. Т. Шевченка. Під час 1-ї світ. війни служив у діючій царській армії (1916), воював на Кавказі (на турец. фронті), звільнився за хворобою (1917). Зустріч із кобзарем К. Йоржем (1919), а також уроки гри на бандурі в С. Жарка (1923) сприяли зацікавленню Л. нею і визначенню основ цього вик. мистецтва. Загалом концертував бл. 60-и років (бандура майстра муз. інстр. і гравера по металу О. Корніївського). Один із ініціаторів заснування чол. капели бандуристів ст. Канівської (1923—43). Споч. разом із братами Володимиром і Дмитром створив тріо бандуристів. Під впливом К. Безцасного на основі тріо сформувалася капела бандуристів (у складі 16-и бандуристів-аматорів), що виступала в усіх станицях Кубані [інстр. майстра П. Смолки (1896—1948)]. Разом із П. Майдубурою провадив активну вишк. і просвіт. діяльність, виступав на рад. Організував дириг. школу ім. Т. Шевченка, працював режисером драм. т-ру. Як актор

виступав у творах на істор. тематику ("Назар Стодоля", "Невільник", *Т. Шевченко* тощо), зокр. виконував ролі, що передбачали використання бандури. 1932—33 — у Душанбе (Таджикистан). Учасник 2-ї світ. війни (1942—44). По її закін. виступав у клубах, школах, палацах піонерів, провадив пед. діяльність. *Ост. концерт* — 25 груд. 1984.

Літ.: *Мирко О. Пазаренко* Семен Семенович // Бандура (Нью-Йорк). — 1995. — № 51—52; *Яого ж. Доля кобзарів-бандуристів на Кубані* // Там само. — 2002. — № 78. [Б. п.]. *Ріом Конон Петрович* // Там само. — 1996. — № 55—56.

М. Семенов

ПАЗАРОВ Володимир Іванович (1876, м. Одеса — 11.1924, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ) — оперний співак (лір.-драм. тенор). Навч. у Києві й С.-Петербурзі. Дебютував 1903 на сцені приват. опери в С.-Петербурзі. 1904—05 — соліст опери С. Зиміна в Москві. 1906—07 співав у Хабаровську, Владивостоку, Чіті, 1907—08 — у С.-Петербурзі (усі РФ), 1908—09 — у Києві. Виступав також на оперних сценах Харкова, Катеринодара, (тепер Краснодар, РФ, 1910), Тифліса (тепер Тбілісі), Риги, Батуми (Грузія, 1912), з 1913 — соліст Нар. дому в С.-Петербурзі. Мав голос міжкого приємного тембру, вик. мистецтво відзначалося тонкою музикальністю. Поміж партнерів по оперній сцені — *М. Алексюк, М. Швейцар*.

Партії: Соборин, Фінн ("Життя за царя" ("Тан Сусанін"), "Русан і Людмила" М. Глінки), Князь ("Русалка" О. Даргомижського), Андрій Хованський, Самозванець ("Хованщина", "Борис Годунов" М. Мусоргського), Герман, Веклу ("Пікова дама", "Червоний" П. Чайковського), Садо, Явко, Берендей (однolim. опера, "Майська ніч", "Снігуронька" М. Римського-Корсакова), Дубровський (однolim. опера Е. Направника), Альмавіва ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Радмець, Манріко ("Аїда", "Трубадур" Дж. Верді), Тангейзер (однolim. опера, Ш. Вагнера), Фауст (однolim. опера Ш. Гуно), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Плинеріон, Кавардоссі ("Чіо-Чіо сан", "Тоска" Дж. Пуччіні) та ін.

Літ.: *Кволишвили М. По трудовому пути*. — Тбілісі, 1909; *Михайлов М. В. Пазаров* [Некролог] // Веч. красная газета (Ленінград). — 1924. — № 261.

І. Лисенко

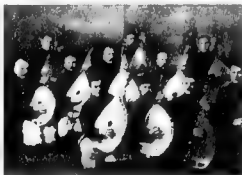
ПАЗАРОВИЧ Зоня Петрівна (23.04.1928, м. Едмонтон, Канада) — скрипалька. З родини укр. емігрантів. Гри на скрипці спочатку навч. приватно у проф. Вогергауза та Павлова. Виборола стипендію на Манітоб. фест. і протягом трьох років навч. у Лондоні. Удосконалювалася у Торонто (1951), а також у Каліфорнії (США). Виступала з концертами в Канаді (у т. ч. як солістка Едмонтон. симф. оркестру). Дял. тв. манери характерні витончений ліризм, творчий пошук.

Літ.: *Ньюбоскис В. Скрипалька З. Лазарович* // Голос України (Торонто). — 1964. — 27 черв.; [Б. п.]. *Муза Зоні Лазарович* // Там само. — В лип.

І. Лисенко

В. Лазарев у ролі Володимира Дубровського (опера "Дубровський" Е. Направника)

Капела бандуристів п/к С. Жарка. С. Лазаренко — третій зліва в другому ряду

ЛАЗАРОВИЧ (Лазарєв) Петро (18 ст., Україна — імовірно, Чернігівщина) — співак. Від 1745 — півний Прид. хор. у С.-Петербурзі, згодом — його *уставник*. 1748 отримав чин полковника й дворянина в Україні, куди згодом повернувся. Існують свідчення, що 1754 Л. у чині бригадира був призначений у Рихлівський монастир (тепер Коропський р-н Черніг. обл.).

Літ.: Горленко В. Українские были. — К., 1899; Моценко П. Конспект історії української церковної музики. — Вінніпег, 1973.

Б. Сіота

ЛАЗУКА Михайло Миколайович (25.02.1957, с. Устинівка Чоповицького р-ну Житомир. обл. — кам. співак (лір.-драм. тенор), педагог. З. а. України (1996). Закін. Рівн. ін-т культури (кл. сольного співу В. Пекаря; ф-т акад. диригування, 1986). 1975–77 — соліст Ансамблю Центр. групи військ у кол. Чехословаччини, 1977–78 — ансам. "Лянон", 1978–87 — Волинського державного народного хору, з 1987 — Волин. обл. філармонії, 1993–96 — кам. хор. "Оранта", з 1992 — викладач-ілюстратор Луцьк. муз. уч-ща. Доцент Ін-ту мистецтв Волин. держ. ун-ту (з 2006). Брав участь у фест. — "Оберіг", "Берегиня" (обидва — Луцьк, 1991). Діал. укр. культури в Польщі (1992). Декаді укр. літ-ри й мистецтва в Азербайджані. У репертуарі — *арії з опер* С. Гулака-Артемовського, Дж. Верді, укр. *солоспів, романси П. Чайковського, пісні В. Тимощинського, В. Герасимчука*, а також неаполітанські.

Літ.: [Б. л.]. Бува, співомо у коридорі: [Інтерв'ю] // *Віче* (Луцьк). — 1996. — 22 серп.

О. Кушнірук

ЛАЗУКЕВИЧ Тарас Миколайович (11.05.1971, м. Львів) — бандурист, педагог, композитор-аматор. З. а. України (2008). Лауреат 1-о Міжн. конкурсу бандуристів ім. Г. Хоткевича в категорії "Бандурист-вокаліст" (Київ, 1993). Укр. муз. фестивалю ім. М. Лисенка (Торонто, 1993), дипломант 1-о фест. "Червона рута" (Чернівці, 1989, категорія "Автоська пісня"). Член НСКоБу (2004). Навч. у Львові: 1986 закін. ДМШ № 4, 1989 — муз. уч-ще (кл. М. Наконечної), 1994 — ВМІ (кл. В. Герасименка). Одночасно пройшов курс оперно-хор. співу у проф. Б. Дитриха (Байройт, Німеччина, 1992). Від 1993 — викладач *бандури*, 1997–2002 і з 2009 — зав. відділу нар. інстр. Львів. ССМШ. Від 2003 — ст. викладач, з 2009 — доцент кафедри нар. інстр., нар. капели бандуристів ЛДМА.

Конц. діяльність розпочав 1989 у складі різних муз. ансамблів, а також як соліст. Від 1990 працює над відродженням бандури харків. типу. 1994 разом з О. Созонським створив *дует* "Бандурна розмова", у складі якого концертував містами України й за кордоном, системат. брав участь у Міжн. і всеукр. муз. фест. — у Києві (1996–2007), Харкові (1998), Львові (1994–2009), містах Польщі (1994–2008), Канаді (1992, 1999, 2006), США (2006–08). У хонч. репертуарі — *думи* ("Про

козака Голоту", "Про трьох братів Азовських", "Про Марусю Богуславку"), твори композиторів 20 ст. (зокр. "Невольницький ринок у Кафі" Г. Хоткевича), перекладення клас. музики, обр. укр. нар. пісень. Створив низку *аранжувань* і перекладень для бандури соло й *капели бандуристів*. Автор наук.-метод. праць. Мас фонд. записи на Нац. радіо й ТБ. Голова Асоціації бандуристів Львів. обл. відділення Національної Всеукраїнської музичної спілки (1992–2002), президент мист. благодійного фонду "Кобзар" (з 1999).

Дискогр.: CD (усі — Л.: Мелос) — "І прагдні в струнах бандури живуть". — 1994; "Павалеті часу". — 1999; з *дуету* з О. Созонським: "Бандурна розмова I". — 2000; "Бандурна розмова II". — 2007; DVD — "Струнність". — 2007.

Та: для гітоси (баритона), бандури та естр.-симф. орк.: пісні — "Добра новина" (1996), "Заповіт старого воїна", "Вернісе" (обидва — 1989), усі — власні сл.; для гітоси й бандури — "Мамина пісня" (1995), "Моя Україна" (1998), обидва — сл. С. Рачинця; для бандури соло — Фантазія на укр. нар. теми (1998), сюїта "Джерело" (1999, обидва — рукоп.), для харків. бандури — зб. етюдів (1995, рукоп.).

Літ.: Желізняк Б. Кобзарськими стежинами. — Л., 2002; Дітун В. Українська бандура: минуле й майбутнє // *Музика*. — 1993. — № 4; Головащенко М. Бандура виходить на авансцену // *Бандура* (Нью-Йорк). — 1994. — № 47; Горняк В. А. І прагдні в струнах живуть // *Там само*. — 1995. — № 58; Яноз ж. Тарас Лазукевич // *Там само*. — 2001. — № 75; Філош Б. Кобзарський фестиваль // *Там само*. — 1997. — № 61; Лисяк І. Сучасний вимір бандуриного мистецтва: орієнтири ансамблевої творчості // *Муз. українства: Сучасний вимір*: 36. наук. ст. на пошану доктора мист.-ав. проф. чл.-кор. АМУ А. Терещенко. — К.: Ів.-Франківськ, 2008. — Вип. 2; Глиньшій І. Взяв би я бандуру // *Вісник Розділля* (Новий Розділ Львів. обл.). — 1994. — 12 жовт.; Андрієнко Г. Кобзарський концерт // *Вільне слово* (Торонто). — 1999. — 13 серп.; Стефурок Н. Грай, моя бандуро // *Галичина* (Ів.-Франківськ). — 1999. — 14 серп.; Євгенія М. Козій О. Зв'язомтеся — *дует* віртуозів "Бандури розмова" // *Кобзарство Тернопіль: Вісник Терноп. обл. осередку НСКоБу* (Тернопіль: Кременець). — 2006. — 26–28 квіт.

І. Лисяк

ЛАКОНИК (Лаконек, Лаконенко ?) (17 ст.) — композитор. Один із творців партесного концерту, автор кількох *Служб Божих* (див. *Літургія*), у т. ч. 12-голосних.

Літ.: Ісодич Я. Братство і українська музична культура XVI–XVIII ст. // *Укр. муз.-ов.* — III, 1971. — Вип. 1; Бородин М. Становлення багатоголосного хорового співу // *ІУМ*. — К., 1989. — Т. 1; Кудряв Б. Огляд історії української церковної музики. — Л., 1995; Архив Юго-Западной России. — Ч. 3. — Т. 11.

ЛАНГЕ (Лянге) Захар Григорович (18.09.1878, м. Мінськ, Білорусь — 16.05.1955, м. Київ) — артист *балету*, балетмейстер. Навч. в уніт. св. Володимира в Києві. У 1920-х керував хореограф. студією. Поміж учнів — О. Сталінський. Виступав і ставив балет. виста-

М. Лазука

Т. Лазукевич

ви в Київ, оперному т-рі, зокр. "Компелію" Л. Делібо, танці в операх "Евгеній Онегін" П. Чайковського, "Фауст" Ш. Гуно, а також конц. номери. Працював у т-рі під час нм. окупації, зокр. ставив танц. дивертисменти в операх Ф. Легара.

Лит.: *Станіславський Ю.* Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; *Белая М., Якименко Н., Музо А.* Музично-театральне життя // *IVM* — К., 2004. — Т. 5.

ЛАНДА (Landa) Людвіг (поч. 20 ст.) — викладач Одес. конс. (за ін. відом., Одес. муз. уч-ща) в 1910-х. За походженням чех.

Лит.: *Schönlank J.* Za slávu. — Praha, 1961; *Postler M.* Soupis významnějších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // *Prspěvky k dějinám česko-ruských kulturních stiků* / 1. — Praha, 1965.

В. Щепакін

ЛАНДЕСМАН Надія Борисівна (1890—1949) — піаністка, педагог. 1914 закін. конс. Штерна (Берлін, кл. П. Луценга), склала екстерном іспити на звання "вільного художника" в Моск. конс. (1915). Від 1933 — викладачка Студії для обдарованих дітей (згодом — Харків. ССМШ) при Харків. муз.-театр. ін-ті. До 1941 і 1944—49 — професор, 1939—41 — зав. кафедри

Ю. Ланюк

Н. Ландесман з ученицями Н. Гольдінгер та Е. Цукоровою

спец. фортепіано Харків. конс. (про реорганізації та зміни назв муз. ВНЗ у Харкові в 1930—40-х див. *Харківський національний університет мистецтв ім. І. Копальського*). Поміж учнів — В. Сечкін, Н. Гольдінгер, О. Іоліс, В. Лозово, Е. Цукорова та ін.

Лит.: *Pro Domino Mea*: Нариси. — Х., 2007.

Г. Гонзбуря

ЛАНЦЕТТИ (Lanzetti) Д. К. (19 ст.) — скрипаль, педагог. За походженням італієць. Від 1850-х творче життя Л. було пов'язане з Україною, сприяло, зокр., поширенню інстр. музики в Харкові, Києві, Одесі, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ). Вплинув на вибір профес. інтересів П. Сокальського під час знайомства з ним у Харкові. Потім підтримував із ним дружні стосунки, мав спільні виступи в тамтешніх квартетних концертах (1850—52), а також у муз. вечорах у Катеринославі (1853). Їхні програми

включали переважно п'єси зах. авторів. У 1870-х мешкав у Харкові, де викладав гру на скрипці й альти в класах місцевого відд. *ІРМТ*.

Лит.: [Б. л.]. Скрипаль Ланцетти // *Одес. вестник*. — 1852. — 16 фев.; К. К. *Одес. вестник* // Там само. — 18 апр.; *Графів Я.* Писма в редакцію "Пчелы" // *Северная пчела* (С.-Петербург). — 1872. — 24 сент.

М. Варварцев

ЛАНЮК Юрій Євгенович (7.06.1957, м. Львів) — композитор, віолончеліст, педагог. Лауреат Нац. премії України ім. Т. Шевченка (2005); конкурсів — ім. М. Лисенка (1979, 1-а премія), ім. Л. Ревуцького (1990), ім. Б. Лятошинського (2001, усі — Київ), "Галицький лицар" (2001), ім. С. Людкевича "Львівська слава" (2002, обидва — Львів). Член (1987), член правління (1999) *НСКУ*, Закін. Львів. ССМШ (1975, кл. віолончелі О. Тищенко, Є. Шпіцера), Львів. конс. (1980, кл. влм. Є. Шпіцера; 1985, композиції Д. Задоро), аспірантуру при Київ. конс. (1982, кер. В. Червова). Навч. приватно в А. Микодемовича. Працював у Київ. конс. (1980—82). Ст. викладач (1982), доцент (1992), професор (2003) Львів. конс. на кафедрах струн.-смичкових інстр. (кл. влч.) і композиції. Організатор і співзасновник (член мист. ради) міжн. муз. фест. — "Контрасти" (Львів), "Оксанитова куртина" (Краків — Львів).

Для комп. творчості характерні риси *постмодернізму*, синтезування різних сучас. комп. технік, поєднання у творчих задумах витонченості й оригінальності з "емоційним перетворенням національних джерел" (С. Павлишин). Твори Л. виконують: *Національний симфонічний оркестр України*, Нац. хор, капела "Думко", Нац. кам. орк. "Київські солісти", "Київська камерата", симф. орк. — Польс. радио, Oradea (Румунія), Sinfonia Varsovia (Польща), Edmonton Symphony (Канада), The Cleveland Chamber Symphony (США); струн. *квартети* — Silesian Quartet (Польща), DAFO (Польща — Німеччина); ансамбль Recherche (Фрайбург, Німеччина); кам. хори — "Gloria" (див. "Глорія", Львів), "Solius" (Ужгород), Capella Nova (Швейцарія). Композиції Л. включали до свого репертуару диригенти — В. Болей, Р. Кофман, В. Сивохін, В. Сиренко, Р. Ревакович, Г. Новак, Е. Лондон; співаки й вик-ці на різних інстр. — В. Будимістер, С. Глеба, Я. Ермінь О. Посінін, О. Раліто, В. Червов, І. Монігетті, С. Мур, Е. Оланд. Низку творів Л. написав за замовлення, у т. ч.: фест. "Оксанитова куртина", Едмонтон. симф. оркестру, тов-ва "Pro Helvetia" (Швейцарія), Гете-Інту (Німеччина). Твори Л. опубл. вид-вом "Sordino" (Швейцарія), записано фірмою CD-Accord (Варшава), вони звучали також у Білорусі, Росії, Молдові, Чехії, Словаччині. У цих та ін. (Австрія, Бельгія, Франція) країнах Л. виступав також як віолончеліст.

Та: ораторія "Скорботна мати" для солістів, хору та симф. орк., сл. П. Тичини (2008); для скр. хору та симф. орк. — "Палімпсести" на біблійні тексти (давньогрец. мовою); В. Стуса (1998—99); для скр. хору та струн. — "Anunciation" ("Благовіщення", 2005). "Музика для 21 інструменту" ("Камерна

музика для струнних, фортепіано, клавесну з ударних, 1975, 1988); для сопрано, баритона та симф. орк. — "Музика для сломаних, нових притч з проповідань", сл. М. Парри (1997–2000, терекл. укр. мовою Б. Бойчука); для сопрано й орк. — "Скарба терну", сл. Б.-І. Антоніна (1989–1991); для сопрано, баритона та кам. ансам. — "Chant pour un Épiphoque" ("Спів для Рівнодення"), сл. Сем-Жон-Пєрса; для мецо-сопрано, фп. (клавесин), члестти та струн. — "Liedes jenseit der Menschen" ("Пісні потойбіч людей"), сл. П. Целана (2004); для кам. ансам. — *Musique pour Recherche*; для вчл., фп. та 2-х струн. квартету — "Музика з Книги Стайєних Просторів та Елегії для Птаха Сліва" (2000); для кам. ансам. — "...Вузли життя, немов вузли пташиних лєтє...", сл. Б.-І. Антоніна (2001); для вчл., фп. з 4-х мелод. голосів (магіні, стрічки) — *Anticipation Sonata* ("Соната чекання") (1993, 2-а версія — 1996); для мш. кору баз. супр. — *Дитини*, сл. Т. Шевченка, "Золотий годин", сл. П. Тичини (2006–2007).

Літ.: *Полішин С.* Музика двадцятого століття. — Л., 2005; *Сидоренко Л.* Музикант року // *Дзвін* (Львів). — 2001. — № 9; *І* ж. Рецензії галицької вокальної елегійності у камерно-вокальних творах Юрія Ланюка // *Смислові засади муз. творчості*. Наук. збірник НМАУ ім. П. Чайковського, — К., 2006. — Вип. 59; *Мищенко М.* Свята до музики любов // *Молодь України*. — 1987. — 4 берез.; *Зюков І.* Не пориваючи з традиціями // *Кіж*. — 1990. — 11 лют.; *Сторєска А.* Jurij Laniuk: [Анотация до CD] // "Chant pour un Épiphoque". — Warszawa, 2002. Interview with Jurij Laniuk and Myrha Kostash // <http://www.uaberta.ca/~uies/~sius/palimpsesty.html>.

В. Гробовський

ЛАПАУРІ Олександр Олександрович (15.06.1926, м. Москва, РФ — 6.08.1975, там само) — артист балету, балетмейстер, педагог. З. а. РРФСР (1955). Закін. Моск. хореограф. уч-ще (1944, кл. Н. Тарасова), балетмейстер. відділення Моск. театр. ін-ту (1958, кл. Р. Захарова). 1944—

67 — артист балету Великого т-ру (Москва), де виконував різнохарактерні, у т. ч. клас. і деміклас. партії. Вим. мистецтву Л. були притаманні глибокий психологізм, виразність пластички й водночас шляхетність, висока дотримання сцен. поведінки, відточеність деталей. Майстер дуєтно-клас. танцю, був сцен. партнером Г. Уланової, М. Семенової, М. Плісєвської, Р. Стручкової, 1945—61 — викладач Моск. хореограф. уч-ща, з 1952 — балетмейстер. відділення Моск. театр. ін-ту (з 1972 — професор). Знімався в ф-балетах — "Великий концерт" (муз. М. Крюкова, реж. В. Стрєва; 1951; Парис), "Ромео і Джульєтта" (муз. С. Прокоф'єва та В. Шебалина, 1955, реж. Л. Арнштам і Л. Лаврівський, обидва — к/с "Мосфільм"; Парис; премія на міжн. к/фест. у Франції (Канни, 1955), Бразилії (1957)), "Кришталевий черевичок" (за балетом "Попелюшка" С. Прокоф'єва, 1961, к/с ім. М. Горького, реж. О. Роу та Р. Захаров; Гітє), т/екранізації балету "Раймонда" О. Глазунова (1973). Здійснив т/екранізації балетів — "Поручик Кіже" С. Прокоф'єва (1969), "Я їм твоє пишу..." на музику Ф. Пуленка (1970). Автор статей, присв. хореограф. мистецтву.

Балетмейстер-постановник вистав: Великого т-ру (Москва) — "Лісова пісня" Г. Жукотського (1961), "Поручик Кіже" С. Прокоф'єва (1963), обидва — разом з О. Тарасовою; Київ. т-ру опери та балету — "Лєгенда, що охила" на муз. М. Мєтєра, "Поручик Кіже" С. Прокоф'єва (разом з О. Тарасовою), "Дзвін Вітязини" на муз. А. Хачатуряна (усі — 1964/65); Одес. т-ру опери та балету — "Ала і Поллї" на муз. С. Прокоф'єва, "Я їм твоє пишу..." на муз. Ф. Пуленка (обидва — 1967/68), "Поручик Кіже" С. Прокоф'єва (разом з О. Тарасовою), балет. триптиха "Вальси"; конц. номерів.

Партії: Жан де Брієн ("Раймонда" О. Глазунова), Кєлуєттї, Індус ("Ромео і Джульєтта", "Попелюшка" (1-е вик., 1945) С. Прокоф'єва), Актор, Гірей ("Полум'я Парика" (1-е вик., 1947), "Бахчисарайський фонтан" Б. Асаф'єва), Командор ("Лаурєнсія" (1-е вик., 1956) О. Крєйні), Тєрт ("Тропою грому" К. Кара-Караєва), Ганс ("Жизель" А. Адама) зм. ім.

Літ. тв.: *Как судят Терисихору?* // *Журналист* (Москва). — 1969. — № 1 (у співств. з Р. Стручковою).

Літ.: Большой театр Союза ССР. — М., 1952; Большой театр Союза ССР. Опер. Балет. — М., 1958; *Стефанович М.* Київський державний орден-а Ленин театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1964; *Тєдєв В. А.* Лапурі. — М., 1980; *Сторєска Ю.* Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; [Б. л.], *Александр Александрович Лапурі: [Некролог]* // *Сов. артист* (Москва). — 1975. — 26 сент.

О. Немкович

Г. Уланова — Джульєтта, О. Лапурі — Ромео (балет "Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва)

ЛАПІНСЬКИЙ Наум Соломонович (31.01.1900, м. Умань, тепер Черкас. обл. — 17.07.1960, м. Київ) — композитор, скрипаль, педагог. Член СКУ. Батько Я. Липинського. Закін. Київ. конс. (1935, кл. композиції Л. Рєвцєвського, кл.

О. Лапурі

Я. Лапінський

Я. Лапінський

скрипки Д. Бертьє). 1916—31 — артист симф. оркестру. Викладач муз. шкіл в Умані (тепер Черкас. обл., 1945—49), Києві (з 1950). Музика позначена рисами постромантизму.

Тв.: для симф. орк. — "Концертний полонез" (1935), Мазурка, Гопак, "Героїчний марш" (усі — 1937), Симфоніста (1947), "Піонерський марш" (1953); для скр. з орк. — Серенада (1936), 2 концерти (1948, вид. 1954; 1953); для дух. орк. — "Військовий марш" (1941), "Танцювальна сюїта" (1951); для скр. альта та фп. — "Орієнтале" (1938); для скр. і фп. — Соната (1935), Хабанера (1936), 2 п'єси (1939), Ноктюрн (1952); для фп. — п'єси; для скр. — Соната (1935), Ноктюрн (1952); романси; пісні (зокр. "Заповіт", сл. Т. Шевченка); хорі; музика до драм, вистав тощо.

Літ.: Немчинов О. Інструментальний концерт // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5.

А. Музо

ЛАПІНСЬКИЙ Яків Наунович (7.01.1928, м. Умань, тепер Черкас. обл.) — композитор, педагог. Професор (1994). З. д. м. України (1991). Член НСКУ (з 1959). Син Н. Лапінського. Закін. Київ. конс. (1955, кл. композиції Л. Ревуцького). 1980—97 — викладач Київ. конс. Від 1997 — у Німеччині. Працює переважно в інстр. жанрах (див. *Жанр музичний*), досвідчений майстер орк. письма; написав музику до низки к/ф. Музика позначена рисами постромантизму, нерідко — фольклоризму, оптимістична за своїм характером. *Моді музичний* притаманні барвистість звукопису, ритмічна пружність, рельєфність тематизму. Автор спогадів про Л. Ревуцького.

Тв.: воєн.-симф. — ораторія "В космос", сл. В. Коротиха (1964); "В моє серці весна", сл. О. Новицького (1964); сюїта "Українські акварелі", сл. М. Гіринька (1965); для голосу з орк. — Концерт (1961), "Ми сонцем повінчані", сл. В. Науменка (1972); для симф. орк. — 2 симфонії (1972, 1978); поеми — "Сталінградська битва" (1955), "Діпиро" (1963), "Гопак" (1975), "Олімпійський вогонь" (1979), "Погорби Києва" (1983), "Пам'яті" (1984), "Мир дому твоєму" (1987); увертюри — "Промениста" (1967), "Святкові звучання" (1977); сюїта "Антарктида" (1962); симф. картина "Свято" (1959); концерти із симф. орк. — для фп. (1954), скр. ("Українські наспівні", 1972), к.-баса ("Купальський", 1981), труби (1975), 3-х труб (1994), балка [№ 1, 1971; № 2, 1972; № 3 ("Веснянка"), 1980], гітари ("В стилі ретро", 1985, "Концерт-колядка", 1987), бандури (1990), маримбафона (1990); для дух. орк. — "Український концертний марш" (1983); для орк. нар. інстр. — увертюра "Райдуга" (1986), ралсодія "Гопак" (1993); для цимбала з орк. нар. інстр. — Концертний параврез на тему "І шумить, і гуде" (1982); для орк. сопілок — Веснянка (1986); для джаз-орк. — Увертюра (1965); для естр. анс. — "Українська танцювальна сюїта" (1982), конц. п'єси; для анс. скр. — дитячі "Купальська ніч" і "Купальські грици" (1979); для струн. квартету — п'єси (1958); для фп. — Поема (1955); для арфи — "Веснянка" (1978) тощо; для хору без супр. — "Дівчачки" (вокаліз); пісні; музика для Нац. засл. акад. укр. нар. хору ім. Г. Верьовки; до хореограф. картин Нац. анс. танцю ім. П. Вірського, к/ф, у т. ч.: к/ф — "Туманність Андромеди" (1967), "Щовечора після

роботи" (1973, реж. — К. Ершов), "За п'ять секунд до катастрофи" (1977), "Жінки жартують серйозно" (1989, реж. — К. Ершов); г/ф "Альбом для малювання" (1965); анімаційні — "Жили-були думки", "Непосида, М'якуш і Нетак" (обидва — 1963), "Людина і слово" (1973), "Обережно — нерви" (1975), "Чумацький шлях" (1979, почесний диплом "За художнє відображення національного етнічного жанру народної легенди в мультиплікації"), "І сестра їх Любов" (1981, обидва — диплом XIV Всесоюз. к/фест., Вільнюс, усі — реж. В. Гончаров), "Супутники королеви" (1962, реж. І. Гурвич), "Навколо світу мимоволі" (1972, реж. Д. Черкаський), "Пригоди коваля Вакули" (1977, реж. Е. Сивокіна), "Неслухняна мама" (1989, реж. Т. Павленко) тощо.

Дискогр.: грамплатівки LP (усі — фірма "Мелодія") — "Я — маленька", сл. В. Науменко: вок. анс. "Мрія", рук. — М. Поладо. — 1968. — Д—00021575-76: "Кожного ранку", сл. В. Науменко: В. Куріна. — 1969. — Д—00026943-44: Концерти № 1 і № 2 для балки з орк.: В. Бесфолитного (балка); симф. орк. Укр. радіо і ТБ, диригент — В. Гнедих і А. Васенко. — 1977. — М10—40303—04.

Літ.: Палійчук І. Український концерт для міських духових інструментів (1950—2000): формування, усталення, модифікації жанру. Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 2007; Бродякська Н., Зуб С. Що показав сьомий композиторський молодіжний СМ. — 1956. — № 9; Віноградов Г. Перше виконання // КіЖ. — 1972. — 14 трав.; Сікорська І. Навч. діамант у новій оправі // Там само. — 1993. — 29 трав.; Ріж. Героїчна труба змінила свій імідж... // Час/Time (Київ). — 1995. — 1 серп.

А. Музо

ЛАПІЦЬКИЙ (псевд. — І. М. Михайлов) Йосип Михайлович [16(28).01.1876, м. Мінськ, тепер Білорусь — 5.11.1944, м. Москва, тепер РФ] — оперний і драм. режисер, муз.-громад. діяч. З. в. РСФРР (1936). Закін. уч.-громад. знавства в С.-Петербурзі (1897). З дит. років співав у хорі, грав в оркестрі, ставив шкільні й аматор. вистави. 1897—1900 — артист і реж. драм. труп М. Сабліної-Дольської, 1900—01 — у трупі Е. Поссарт в Мюнхені. 1903 дебютував у Малому худож. т-рі в Москві. За порадою К. Станіславського зосередився на реж. роботі. 1903—06 — реж. (з 1904 — худож. кер.) оперного т-ру Солодовникова, 1906—08 — Великого т-ру в Москві, 1908—12 — Нар. дому в С.-Петербурзі. За ін. відом., 1908—11 працював у т-рах Пермь, Самари, Іркутська (усі — тепер РФ). 1912 заснував у С.-Петербурзі Т-р муз. драми, його директор і худож. кер. (до 1919). 1920—22 — реж. т-ру муз. драми та працівник Центротатру, 1921, 1924—25, 1927—28 — директор і реж. Великого т-ру (усі — в Москві), 1923—24 — кер. оперних труп Маріїн. і кол. Михайлів. т-рів у Ленінграді (тепер С.-Петербург). 1925—27 — ген. директор і худож. кер. Об'єднання оперно-балет. колективів Києва, Харкова та Одеси. 1926 — один із фундаторів Київ. держ. акад. опери, з 1934 — гол. реж. Столичного держ. акад. т-ру опери та балету. Водночас (1930—37) — реж.-постановник Радіо у Москві. 1938—39 очолював оперний т-р у Харкові. 1941—43 —

Сцена з опери "Снігуронька" М. Римського-Корсакова в постановці
Й. Лапицького (Київський театр опери та балету, 1934/35 рр.)

один з організаторів, худож. кер. і гол. реж. Сталінського муз. (тепер Донец. опери та балету) т-ру.

Різномісна діяльність Л. залишила глибокий слід в історії укр. і рос. муз. т-ру, сприяла утвердженню професіоналізму, реж. і актор. культури європ. рівня у сфері опер. виконавства. Його творчість позначена новаторством, сміливим експериментуванням і оригінальністю сцен. бачення оперного твору, водночас — намаганням зробити реж. аспект вистави життєво правдивим, уминням створити художньо цілісний ансамбль. Л. — майстер побудови монумент. мас. сцен, втілення динамічних, героїко-романт. і разом із тим — глибоких психолог. образів. Ряд найкращих реж. робіт Л. здійснив в Україні. Принципи реж. праці Л. мали істотний вплив на його сучасників — О. Улущанова, В. Манзія, актор. мистецтво співаків, які поповнили склад Київ. опери в 1930-х. Реж. мистецтво Л. отримало високу оцінку муз. діячів-сучасників — М. Вериківського, М. Грінченка, П. Козицького, Л. Редуцького, М. Рильського, М. Шиповича, І. Дзержинського та ін. Однак у 1930-х постановка опери "Тарас Бульба" М. Лисенка в Київ. оперному т-рі зазнала тенденційної нищівної критики (Г. Хубов, газ. "Правда", жовт. 1937; О. Брескін, ж. "Рад. музика", 1938).

Обіймаючи кер. посади в галузі укр. муз. культури, Л. багато зробив для ознайомлення вітчизн. культ. громадськості з творчістю рос. і зах. митців. Зокр., у 1920-х запросив ним. митця Б. Альмєдінгема для худож. оформлення вистави "Нюрнберзькі майстерзінгери" Р. Вагнера в Київ. оперному т-рі. На запрошення Л. в Україні демонстрували своє мистецтво К. Голякзовський, П. Жуков, А. Мессерер, М. Раїзен, К. Гельцер, П. Норцов, Л. Собінов та багато ін., що сприяло піднесенню мист. життя України. Автор статей про реформу муз. т-ру, розбудову укр. нац. театр. культури (зокр. в газ. "Вісті ВУЦВК").

Реж.-постановник вистав: Моск. т-ру муз. драми — "Євгеній Онегін" (1912), "Пікова дама" (1914) П. Чайковського, "Кам'яний господар" О. Даргомижського, "Аїда" Дж. Верді (1915),

"Юланта", "Черевички" П. Чайковського, "Парсифаль" Р. Вагнера (1916); Великого т-ру в Москві — "Ріголетто" Дж. Верді (1925), "Хованщина" М. Мусоргського (1928), "Нюрнберзькі майстерзінгери" Р. Вагнера (1929); Київ. т-ру опери та балету — "Нюрнберзькі майстерзінгери" Р. Вагнера, "Паяци" Р. Леонкавалло, "Сільська честь" П. Масканьї, "Севільський цирульник" Дж. Россіні, "Казки Гофмана" Ж. Оффенбаха (усі — 1926/27), "Кармен" Ж. Бізе (1927, 1934), "Снігуронька" М. Римського-Корсакова, "Євгеній Онегін" П. Чайковського (1934/35), "Казка про Рибка та Рибку" Л. Половинкіна (1935/36), "Тарас Бульба" М. Лисенка, "Тихий Дон" (1936/37) і "Піднята цілина" І. Дзержинського (1937/38), "Щорс" Б. Лятошинського (1938/39); Харків. т-ру опери та балету — "Снігуронька" М. Римського-Корсакова, "Піднята цілина" І. Дзержинського, "Кармен" Ж. Бізе, "Тугеноти" Дж. Мейснера, "Севільський цирульник" Дж. Россіні, "Казки Гофмана" Ж. Оффенбаха; Сталін. муз. (тепер Донец. опери та балету) т-ру — "Іван Сусанін" М. Глінки; "Паяци" Р. Леонкавалло, "Фауст" Ш. Гуно (поч. 1940-х).

Літ. тв.: Академізм вив академії // Театр. — 1923. — № 11; На грані другого століття // Московський Большой театр. 1825—1925. — М., 1925; На шляху оперного мистецтва на Україні // Нове мистецтво (Харків). — 1926. — № 24; Пояснительный текст // Нюрнберзьке мистецтво пения й співакт. із Е. Брауде. — М., 1929.

Літ.: Кривчикий Г. Режиссерские портреты. — М.; Ленинград, 1928; Левик С. Заліски оперного півня: Из истории русской оперной сцены. — М., 1955; 1962; Стефанович М. Київський державний ордену Леніна театр опери та балету ім. Т. Шевченка. — К., 1964; Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; Колосийцев В. Лапицький // Театр. — 1923. — № 9; Мозжухин А. Лапицький як режиссер // Там само; Брескін О. Ще раз про оперу "Тарас Бульба" // Рад. музика. — 1938. — № 1; Белява М. Музично-театральне мистецтво. — К., 1992. — Т. 4.

О. Нелюбова

ЛАПОКНИШ

ЛАПОКНИШ Василь Гнатович {11.03.1905, м. Одеса — 12.01.1974, м. Київ} — кинорежисер. Член СКіУ. Начався на реж. ф-ті Муз. драм. ін-ту ім. М. Лисенка (1927—30). Від 1930 працював на Київ. к/с худож. фільмів. Асистент режисера в к/ф — "Нагалка Полтавка", "Запорожець за Дунаєм", "Кришталевий палац", "Прометей"; режисер фільму "Тарас Шевченко" тощо. Поміж муз. фільмів Л. — "Українські пісні на екрані" ["Ой, наступала та чорна хмара"], 1936, у співавт., "Співа Україна" (1954, у співавт.), "Концерт майстрів українського мистецтва"; екранізації опер — "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (1953, у ролях — М. Литвиненко-Вольгемут, І. Паторжинський, Є. Чабдар, М. Гришко та ін.), "Наймичка" М. Вериківського (разом із І. Малогостовою, 1963, у ролях — В. Донська-Присажнюк (премія за найкраще виконання жін. ролі на Всесоюз. к/фест. у Ленінграді, тепер С.-Петербург, 1964), Л. Руденко, Б. Гішра та ін., усі — Київ, к/с худож. фільмів ім. О. Довженка). Поставив разом із В. Вороньким 1-й в Україні україномовний фільм-балет "Лілея" з муз. К. Данькевича (1958, на основі постановки Київ. оперного т-ру, у ролях — Є. Єршова, В. Калиновська, Р. Клявін, О. Сєвалє).

В. Ланюк

К. Лантєв

К. Лантєв у ролі Ріголетто (однойм. опера Дж. Верді)

Літ. тв: Перший український фільм-балет: Буклет. — К., 1958.
Літ.: Кино і версія. — М., 1963. — Вип. 3: Режисери советского художественного кино. *Славинский Ю.* Национальный академический театр оперы та балету Украины им. Тараса Шевченка: История и современность. — К., 2002.

ЛАПСЮК Валентина Матвіївна {1.11.1939, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ} — скрипалька ка, педагог. Канд. мист-ва (1984). Доцент (1988). Професор (2000). Навч. і працювала у Львові. Закін. ССМШ (1957, кл. О. Вансфельда), конс. (1962, кл. О. Деркач). Відтоді до 1964 — артистка орк. філармонії, 1964—69 — викладачка скрипки Муз. уч-ща, 1969—2002 — скрипки й кам. ансамблю, концертмейстер конс. 1977—81 стажувалась у Моск. конс. (кер. Л. Гінзбург), де захистила канд. дис. Поміж учнів — лауреати всеукр. конкурсів А. Тихий, О. Тороповська, а також Л. Задорожна, М. Манівська, О. Менциньська.

Літ. тв: канд. дис.: "Развитие скрипичного искусства на Украине (до 1917 г.)" (М., 1984); Скрипичное искусство на Украине конца XIX — начала XX века. — М., 1982 (депон. рукоп.); Методичні коментарі до 23-х капрісів П. Роде. — Л., 1989 (у співавт. із Л. Шумло); Джерела української скрипкової культури // Музика. — 1981. — № 6; Українське скрипкове культур // Укр. календар. 1982. — Варшава, 1982; Київський скрипаль М. Сікард // Музика. — 1984. — № 4; Дилітність чеських скрипалів на Україні в другій половині XIX — на початку XX ст. // Проблеми слов'янознавства. — Л., 1987. — Вип. 35; Григорій Трохимович Давилевський: Біограф. нарис // Укр. муз. архів. — К., 1995. — Вип. 1; Певуча скрипка Ігоря Фролова // Львов. правда. — 1987. — 17 мая; Тридцять лет с музыкой // Там само. — 1989. — 15 июля; статті в енцикл. вид.

Літ.: Колпич А. Волшебный голос скрипки // Рабочая газета (Київ). — 1987. — 12 нояб.;

Собяк Р. Наши гости — львівляни // Рад. педагог (Дрогобич). — 1989. — 2 квіт.

А. Тереще.

ЛАПТЄВ Костянтин Антонович [21.10.1904, м. Київ — 19.09.1990, м. Ленінград, теп. м. С.-Петербург, РФ] — оперний і кам. співець (баритон), педагог. Н. а. СРСР (1957). Лауре 2-о Всесоюз. конкурсу музикантів-вик-і (Москва, 1935, 3-я премія). Закін. Муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка (1929, кл. М. Енгель-Крон 1930—41 — соліст Одес., 1941—52 — Київ., 1956 — Ленінгр. (тепер Маріїн, у С.-Петербурзі триває опера та балет). Від 1973 — викладач Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. Мав голос приємного м'якого тембру. У виконанні органічно поєднувалися вокал, актор. аспекти. У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, Я. Степового, К. Стеценка, П. Чайковського, С. Рахманінова, зах. комп. зиторів, нар. пісні. З особливого худож. пер. конливістю виконував романси П. Чайковського й С. Рахманінова. Глибоким ліризмом і теплою також позначалося виконання Л. укр. і ро. нар. пісень. Від 1955 гастролював за кордоном. Записав на грамплівки орії з опер, романс М. Лисенка ("Минають дні"), Я. Степового ("Трешляхи", "Степ"), К. Стеценка ("В'ється стежка" в також рос. і зах. авторів, укр. нар. пісні.

Парті: Султан ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Микола ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Остап ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Щорс (однойм. опера Б. Лятошинського), Олег Кошовий ("Молода гвардія" Ю. Мейгуса), Шакловитий ("Хованщина" М. Мусоргського), князь Ігор (однойм. опера О. Бородин), Онегін, Мазепа, Роберт ("Евгеній Онегін", однойм. опера, "Іоланта" П. Чайковського), Демон (однойм. опера Ант. Рубінштейна), Грозний ("Царєва наречена" М. Римського-Корсакова), Граф де Невер ("Гугенот" Дж. Мейєрбера), Ренато, Ріголетто, Амонасро ("Бал-маскарад", однойм. опера, "Аїда" Дж. Верді), Сильвіо ("Паяли" Р. Леонарвалло), Ескаміліо ("Кермен" Ж. Бізе) та ін.

Літ.: *Славинський Ю.* Национальный академический театр оперы та балету Украины им. Тараса Шевченка: История и современность. — К., 2002; *Бєлява М., Якименко М., Муха А.* Концертне життя // ЮМ. — К., 2004. — Т. 5.

І. Лисенко

ЛАПТЄВ Олег Борисович [29.12.1943, м. Дніпропетровськ] — тромбоніст, аранжувальник. Закін. Дніпроп. муз. уч-ще (1964, кл. *трон боніо*). 1962—64 — кер. естр. ансамблю БК ім. В. Левіна, 1965 — естр. оркестру Дніпроп. гірничого ін-ту, 1965—69 — симфоджазу Дніпроп. мед. ін-ту. Одночасно 1966—69 — кер. ансамблю танц. залу "Дніпрові зорі", 1969—72 — естр. оркестру Дніпроп. монтажного технікуму, 1980—85 — диригент оркестру Дніпроп. т-ру юного глядача. Від 1990 — викладач ДМШ № 8 там само.

В. Сивоненко

ЛАПШИНСЬКИЙ Гліб Миколайович [12.06. (25.06).1910, м. Київ — ?] — композитор,

лівність. Закін. Київ, конс. (1931, кл. композиції Б. Лятошинського, кл. фортепіано К. Михайлової). Був членом СКУ. Від 1943 — у Німеччині.

Тв.: для симф. орк. — Симфонія *d-moll*, Поєма на теми молд. нар. пісень, "Героїчна увертюра-фантазія", Похоронний марш, Танок на укр. нар. теми; для фп. з орк. — 2 концерти (*cis-moll, d-moll*); для дух. орк. — "Урочистий марш"; для струн. — 2 квінети (*F dur, g-moll*); для квінети дерев, дух. — Сюїта (1959); для фп. — 5 сонат, 2 полонези, 2 вальси, 4 мазурки, 12 прелюдій, "Концертний етюд" (1930); для скр. — Соната, 2 сюїти; для ачч. — Баркарола й Етюд; для хору — Дуковий концерт, Літургія; бл. 100 солослів'їв (у т. ч. "Вітер віє, повіває", "Ой нагнувся дуб висоний", "Рибак серед моря").

Літ.: Рудницький А. Українська музика. — Мюнхен, 1963; Бзляк М. Молодий композитор Києва // СМ. — 1938. — № 10—11.

А. Музо

ЛАРИЦЦА (Larizza) Вікенто (2-а пол. 19 — поч. 20 ст.) — оперний співак (драм. тенор). За походженням італієць. У жовт. 1896 після завершення антагементу у королів. т-рі Будалешта прибув до Харкова на запрошення місськ. опери. Дебютував 24 жовт. у партії Радамеса ("Аїда" Дж. Верді). Протягом сезону (до лют. 1897) виконав також ряд ін. партій, зокр., найкращу у своєму репертуарі партію Тангейзера (однодій. опера Р. Вагнера) — на бенефісній виставі (6 січ. 1897). Разом із Харків. оперною трупою виїздив на гастролі до Полтави (жовт. 1896).

Партії: Рауль, Васко да Гама, Роберт ("Тугеноти", "Африканка"), "Роберт-Диявол" Дж. Мейснера), Макрінко, Річард, Отелло ("Трубадур", "Балмаскарад", однодій. опера Дж. Верді), Каніо ("Пляши" Р. Леонавалло), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе) та ін.

Літ.: [Б. п.]. Театр и музыка // Харьков. губ. ведомости. — 1896. — 24, 26 окт.; [Б. п.]. В понедельник с четырехчасовым поездом... // Полтав. губ. ведомости. — 1896. — 30 окт.; [Б. п.]. Дела гостящей у нас харьковской оперной труппы... // Там само. — 2 новб.; К. Театр и музыка // Харьков. губ. ведомости. — 1896. — 6, 16 нояб.

М. Воробарцев

ЛАРСОН (Larsson) Матс (1965, Швеція) — композитор. За походженням швед. Вивчав композицію в Королів. коледжі (Стокгольм, 1988—95) та Академії Я. Сибеліуса (1990—91, обидва — Швеція). Автор симф., джаз. музики. Поміж творів — Голак для квінети саксофоністів (1980). 1-е вик. — Стокгольм, квінтетом в Уруффі (1990), потім — Кітвексим квінтетом саксофоністів п/к Ю. Василевича на IV Міжн. форумі музики молодих у Києві (1995).

А. Музо

ЛАРЧИКОВ (Ларчиков) Вадим Вікторович (9.07.1967, м. Севастополь, АР Крим) — композитор, віолончеліст, музикознавець, педагог. Член НСКУ (1997). Лауреат понад 20-и міжн. конкурсів, зокр. композиторів — ім. С. Прокоф'єва (Донецьк, 1991), Т. Блоха

(Париж, 1994), Т. де Лсу (Тірана, Албанія, 1997), "Premio Valentino Bucchi" (Рим, 1997), Città di Pietra Ligure (Петра Лігуре, Італія, 2000), ім. Л. Яначека (Брно, Чехія, 2003); вик. — ім. К. Соліва (Казале Монферрато, 1994, 1996), Premio Acqui Musica (Аква Терме, 2000), Città di Pietra Ligure (Петра Лігуре, усі — Італія, 2000). Володар призів в Україні, Чехії, Франції, Албанії, Італії, Фінляндії, Швеції, США. Нагороди Нац. фонду мистецтва США (1998, 2004), Швед. ін-ту (2003, 2005, 2008), Швед. конц. ін-ту (2004), Асоціації Pour Que l'Esprit Vive (Франція, 2009).

Дует "Віолончеліссімо" у складі:
О. Веселіна й В. Ларчиков

Закін. Сімферопол. муз. уч-ще (1986, кл. віолончелі О. Налбандова), Одес. конс. (1993, кл. вчч. Е. Сігал; 1994, кл. композиції Г. Успенського), асистентуру-стажування у НМАУ (кер. — Е. Стонкович). Удосконалювався на майстер-курсах у Нижньому Новгороді, С.-Петербурзі, Апельдорні (Нідерланди), Вільнев-лез-Авіньйоні (Франція), Мехіко (Мексика); як композитор — у Е. Г. Фламмера, Р. ГП Плаца (Німеччина), Ф. Донатоні, М. Стрппа (Італія); як віолончеліст — п/к І. Шиффоло; як вищ.-ансамбліст — у П. Л. Емара (Франція), Г. Федеренка, А. Бондурянського (обидва — РФ).

Засн. і артист. директор ансамблю сучас. музики "Фрески" (з 1990), міжн. фест. — "Musica Humana", "Барокко і Авангард" (Запоріжжя, з 2000). Спілваси. і учасник дуєту віолончелей "Віолончеліссімо" (з 1995, з О. Веселіною). Виступав із концертами й брав участь як композитор та віолончеліст у понад 100 міжн. фест. у майже 30-и країнах [Амер. фест. мікротонові музики III фест. "Музика в антології" (Нью-Йорк), "Альфесо Жилі" (Болонья, Італія), Дрезден. дні сучас.

В. Ларчиков

музики й Дармштадт. літні курси (обидва — Німеччина), "Моравська осінь" (Брно, Чехія), "КОМА" (Вещюво, Швеція), "Стусаючі копита" (Монголія), "Звукові шляхи", "Музика друзів", "Музичні вечори в салоні Юрген-сона" (С.-Петербург, Москва), у фєст. у Вільнюсі, Ризі, Таллінні, Єревані, Баку, Кишиневі, Брюсселі, Братиславі, Варшаві, Стокгольмі. Постійний учасник муз. фестивалів в Україні. Від 1993 — викладач ОДМА, Провадив майстер-класи у США (1998), Чехії (2003), Швеції (2003, 2004, 2005, 2008), Латвії (2006). Вірменії, Молдові (обидва — 2007), Литві (2010). Від 2005 Л. разом із О. Веселіною інтенсивно співпрацюють із Д. де Вільєнкур, разом створили вч. тріо, що виступав в Україні й за її межами.

Як композитор Л. працює переважно в кам.-інстр. і симф. жанрах (див. *Жанр музичний*). Творчість — у риніші естетико-стиліст. концепції "нового синтезу" й "нової сакральності". Творчий метод засн. на виявленні в кожній мові елементів мови музичної його семантичної і символічної функцій. Тому композиції Л. — здебільшого своєрідні муз.-філос. есе, позначені підсвідомо-емоційним, експресіоніст. характером висловлювання. У муз. мові подіюються різноманітні утворення — від мал.-мін. інтонацій до мікроінтонічних і сонорист. засобів. Твори Л. виконують укр. і заруб. ансам. і оркестри, зокр. РФ, Словаччини, Німеччини, Швейцарії, Нідерландів, Італії, США [диригенти — Н. Понамарчук, В. Редя, В. Рунчак, П. Товстуха, І. Шаарук, П. Фурнільє (Франція)]; піаністи — М. Дубов (РФ), Н. Буткуте (Литва), К. Веринга (Нідерланди); органісти — Н. Летюк, О. Сфрємова, Н. Сімонян (Франція); віолончелісти Д. де Вільєнкур; фогоіст Ш. Качонас (Литва); балетисти — І. Єргієс, Р. Юсіпей; гітаристи — М. Андерссон (Швеція), Ю. Рук (Німеччина), М. Арнаїз (Іспанія).

Вик. мистецтво Л. значною мірою спрямоване на відродження старовинної музики [зокр. стилі (див. *Стиль музичний*) борою й класицизму] і водночас популяризацію сучас. муз. мистецтва. Його вик. інтерпретаціям притаманні експресивність і разом з тим інтелектуальність, духовна глибина. Виконання ним старовинної музики перебуває в риніші автентичних вик. традицій. Разом із О. Веселіною здійснює вел. пошукову роботу в архівах різних країн, спрямовану на віднайдення й потім виконання невідомих муз. творів 17—18 ст. Крім того, вони підтримують творчі контакти із сучас. композиторами різних континентів, результатів яких стало, зокр., створення понад 50-и композицій, переважно присв. учасникам дуєту "Віолончелісмімо". У конц. репертуарі — твори Ф. Куперена, Ж. Бодена де Буамортє, А. Вівальді, Л. Лео, Б. Марчелло, Дж. Черветто, Г. Ф. Телемана, К. Ербасхського, Г. Ф. Генделя (у т. ч. Концерт соль мінор для двох вч. з орк., реставрований Л.), В. А. Моцарта, а також сучас. митців — В. Сильвестрова, М. Скорика, О. Щетинського, А. Загойкевич, Л. Юрїної, С. Губайдуліної, А. Шнітке (РФ), В. Шарафяна (Вірменія), Т. Стейнера (Естонія),

А. Ясенка (Литва), Г. Арнаудова (Болгарія), З. Краузе (Польща), В. Дінєску (Німеччина), Б. Гал, Е. Фірсової (Вел. Британія), К. Ахо (Фінляндія), Т. Лільєхольма, М. Мароша (Швеція), Г. Агудело, В. Расгадо (Мексика), Р. Кері (Нова Зеландія), Е. Гросса (Австралія) та ін. Мас. схвальну пресу в різних країнах (зокр. "New-York Times", США). Записав 12 CD в Україні, Німеччині, Швеції.

Як музикознавець зосереджується на вивченні проблем сучас. музики в струн.-смічкового викива. Розробив "Типологічну систему виражальних засобів сучас. віолончельного мистецтва", що оприлюднив у доповідях на музикозн. конференціях в Україні, Латвії, Бельгії, Іспанії, Швеції, Норвегії.

Та, кам. кантата "Вечерні песні", сл. І. Бунина (1931); для симф. орк. — "Гедсміна" (1992—99); для скр. і симф. орк. — "Грис. Приношення Герману Гессе" (1992); для 3-х вч. та орк. — "Телеграф-псалом" (2007), "Псалом Розі" (2008); для 2-х вч. і струн. орк. (або органа) — "Містерія ІІ. Святій та животворящий Хрест Господень" (2003); для органа й струн. орк. — "Триптих" (1986); для кам. ансам. — "Серенада золотого осені" (1998), "Слід білих хвиль" (1996—2003), "3 Книги скорботних пісень. Приношення Гігору Нарекач" (2006); для струн. квіртету — "Містерія І. Ангель, закляний від створення світу" (1998); для 4-х вч. — Квіртет-реквієм (1989); для скр., кларнета, вч. та фп. — Квіртет (1992); для скляної гармоніки (або фп.), фп. та вч. — "De profundis clamavi" (1993); для баяна, фп. та вч. — "Серенада Пєта" (2003); для тріо дерев, або мідних дух. — "Фрески" (1990); для скр. і вч. — Соната-діалог (1990); для вч. і фп. — Соната (1992); для вч. і органа — "Готична партита" (1990); для 2-х вч. — "Inter Lacrimas et Luctum" (1995), "Фукс-рюко. Хайку" (2004); для воли. да габба й вч. — "Тиха музика пам'яті А. Шнітке" (1998); для скр. і баяна — "Ave Maria Stella" (1995—98); для фп. — "Ave Maria. Сонет Арсенію й Андрію Тарковським" (1997); для фогота (або бас-кларнета, або бас-саксофона) — "Серенада" (2005); для вч. — "Ган" (1996), цикл "Храми" (2000—02); для гітери — "Tristia" (2004); для кантєс — "Canto doloroso" (2000); для перкусії — "Псалом 6" (2003).

Видаєння: "De profundis clamavi" (score). — О., 2005.

Дискогр.: CD — "Фєстиваль 'Два дні й дві ночі нової музики 1998—2000'." — АНМ, 2001; "The FRESOS Ensemble: Flimmerndes Licht" — 2005; "The Mystery: Vadim Larchikov." — 2006; "Distanzierung: Duo Violoncellissimo." — 2006, уці — TrifAss; "Gravitation: Duo Violoncellissimo." — Chamber Sound, 2010.

Літ. та.: Сучасне віолончельне мистецтво: естетика, теорія, практика: Навч. посібник. — О., 2009 (у співаві); Трактатування віолончель композиторами XX ст.: нова естетика, нова мова, нова техніка (до постановки проблеми) // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2004. — Вип. 40; Нова парадигма лексикону сучасної віолончелі // Там само. — К., 2005. — Вип. 48; Уніфікація нотації як умова адекватності виконавської інтерпретації // Там само. — К., 2006. — Вип. 58; Музично-виконавський арсенал сучасного віолончеліста // Там само. — К., 2009. — Вип. 82.

Музическі данабази — "Нова музика України" — АНМ, 2002. "Асоціація Нова музика: самозацінення на межі тисячоліть", — АНМ, 2006.

Веселіна О. Український віолончельний дует — спільно стоїть у контексті ситуації постмодернізму, висхідний НМАУ ім. П. Чайковського, — К., 2004. — Вип. 40; *Світ* 1. Український "модернізм" — феномен світового мистецтва. — О., 2004. *Veselina O. New Ukrainian music at the turn of the 21st century: The postmodern situation versus the "new synthesis" (based on the example of the 21st century genre)* // The 39th Baltic Musicology Conference "The 20th Century and the Phenomenon of Personality in Music": Selected papers. — Riga, 2004.

О. Ненкович

ЛАСОВСЬКА (Ласовська-Старицька) Євгенія Євстахіївна (26.02.1904, за ін. відом., 1906, м. Коричинці, тепер Гусятинського р-ну Тернопільська обл. — 11.07.1968, м. Париж) — кам. і оперна співачка (*soprano*), дружина М. Скориченка. Народилася в с. Гусятині в м. Коричинці (тепер Тернопільська обл.), закін. укр. гімназію в с. Васильяні на Львові. Вок. освіту здобула у Львові. Варшав. (кл. Ч. Заремби) консерваторії в Варшаві, Бидгощі (Польща, 1931—32), Львова (1932—33), Вільно (тепер Білорусь, 1934—36). У формуванні творчої особистості Л. значну роль відіграли Ч. Заремба, М. Скориченко (у Бидгощі), А. Рудницький (у Львові). У 1930-х виступала в концертах "Богданист" й "Сурми". У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, Д. Січинського, Я. Попадина, Б. Кудрика, М. Гайдаровського, Ф. Шуберта, С. Монюшко, Я. Галля, укр. і польс. нар. муз. Співачка Львів. радіо (1939—42), разом з оркестром брала участь у радіоконцертах Львова (1930—42). Ост. виступи на сцені — у Львові (1942—43). 1947 переїхала до Парижа. Мала легкий, рухливий голос. Вик. мистецтво в значалось артистичністю, сцен. чарівністю. О. його високо цінував В. Барвінський.

Літ.: Мінвала ("Кармен" Ж. Бізе), Міюзетта "Богена" Дж. Пуччіні, Бардха ("Орфей у пеклі" М. Оффенбаха) та ін. Літ.: Барвінський В. Хорові концерти "Львівської Воєни" // *Боян* (Дрогобич). — 1930. — № 4-5. [Б. п.]. Концерт "Сурми". Співачка Ласовська // Там само. — 1930. — № 6-7; *Міжнародний М. Український жинки і музика* // *Вестник* (Львів). — 1934. — № 12; [Б. п.]. Ласовська-Старицька Є. у Відні // *Львів. вист.* — 1943. — 12 січ.; Л. Р. Євгенія Ласовська-Старицька (поштарна згадка) // *Свобода* (Нью-Йорк). — 1958. — 31 жовт.; *Наймодніший С. Пам'яті великого таланту* // Там само. — 3 листоп.

П. Медведик

ЛАСОВСЬКИЙ Яропол (17.10.1941, м. Львів — 22.10.2006, м. Кларіон, шт. Пенсильванія, США) — композитор, скрипаль, диригент, педагог. Доктор філософії (1981), магістр муз. педагогіки, бакалавр вик. майстерності. Дійсний член НТШ (США). Навч. і працював у США. Закін. ун-ти: м. Нью-Йорк (1969, кл. скрипки й муз. педагогіки) і шт. Огайо (1981). Там само знавчо навч. диригуванню в Ш. Брукса (симф.

оркестр "Фестиваль П. Монте"). Е. Вейлана (Колумбійський симф. орк.). 1969—71 — концертмейстер "Фестиваль П. Монте" (1969—71 — його диригент), 1976—77 — кам. орк. ОПУС І, з 1977 — диригент симф. оркестру Кларіон. ун-ту. 1979—83 — збірний симф. орк. Асоціації муз. педагогів (обидва — у шт. Пенсильванія), 1975—77 — співдиригент хору "Дніпро" в Клівленді. Водночас — викладач Нью-Йорк. (1969—72) і Огайського шт. (1972—76), професор Кларіон. (з 1977) ун-тів. Від 2003 брав участь у щорічному міжк. конкурсі "Vivat, musica" (Нова Каховка Херсон. обл.), виступав із симф. орк. "Гілея" Херсон. філармонії. Знавчий поліглот (володіє 15-в мовами). Творчість — у річці романтизму, пов'язана з укр. худож. образністю.

Літ.: муз. комедія "Дейза" за тв. О. Керн (1974); для симф. орк. — "Symphonic Brevia" для фл., скр. та фп., — "Купальський тріптік" (1983); для скр. і фп. — *Скоро-веснянка* (1981); за Тоната (1976); пісні на с. Б.-І. Антонича, М. Драй-Хмара, Ю. Липи, Е. Маланюка, М. Рильського, В. Симоненка та ін.; музика до пісн. "Гамлет" В. Шекспіра (1974); куд. оркестрування — опери "Запопоміш за Дунаєм" С. Гулака-Артемоновича (1966), оперних увертур М. Лисенка (1969—84), сюїти з "Альбомом для молоді" Р. Шумана (1983), творів Ф. Листа, К. Дебюссі, перекладення для орк. хор. творів М. Лисенка, М. Леонтовича.

Літ. та: докторат (канд. дис.) "Співдія драматичного змісту та музичної і поетичної форми у гетерогенних оперних різновидах XIX ст.": У 2 т. (Енн-Арбор, шт. Мічиган, США, 1981).

Літ.: "Vivat, musica": VI Міжнародний конкурс академічного мистецтва юніки. Буклет. — Нова Каховка, 2006.

В. Музик

"ЛАСІВКА" — хор (Аделаїда, Австралія). Засн. 1960 за ініціативи К. Качмарської, В. Маковійчук, Р. Нестор, М. Словачевської та Л. Цорек. 1988 мав у своєму складі 34-х співаків. Диригенти хору — Р. Нестор (1960—61), Б. Жолкевич (1961—83), Л. Ткачук (1983—85), Г. Чубата (від 1985). Колектив бере участь в укр. концертах в Австралії.

ЛАСОВЕЦЬКИЙ Микола Адамович (14.06.1947, м. Дунаївці, тепер райцентр Хмельн. обл.) — композитор, музикознавець, педагог, диригент, муз.-громад. діяч. З. д. м. України (1996). Член СТДУ (з 1988), МСУ (з 1996), її Правління (з 2005). Голова Наук.-культуролог. тов-ва ім. В. Барвінського (з 1998). Навч. у Хмельн. технолог. і Львів. політех. ін-тах, закін. теор. відділення Хмельн. муз. уч-ща (1970, кл. композиції) В. Цибуляника, теорії В. Струка, Львів. конс. (1976, кл. композиції Р. Симоніча). Викладач теор. дисциплін (з 1976), голова циклової комісії відд. теорії музики (з 1979), директор (з 1984) Дрогоб. (Львів. обл.) муз. уч-ща. Водночас — викладач (з 1977), доцент (з 2000) Дрогоб. пед. ун-ту. Худож. кер. і диригент кам. оркестру "Креда" (1996—2000). Комп. творчість Л. позначена рисами фольклоризму.

ЛАСОВЕЦЬКИЙ

Є. Ласовська

Я. Ласовський

М. Ластовецький

Літ. тв.: Вступне слово // Поліфонічні твори зарубіжних композиторів в перекладі для бандури. — Дрогобич, 2001; Переднє слово // Слівес "Gaudeamus". — Дрогобич, 2001; Галичграбівськ — бранка ГУЛАГу, учениця В. Барвинського // Укр. жіночий рух: здобутки й проблеми. — Дрогобич, 2002. — Вип. 1; Закоханих у рідну пісню // Оулан Корчинський. Життя і творчість: Нариси, спогади, дослідження. — Дрогобич, 2003; Микола Колесса в червоні композиторів: директорів Львівської державної консерваторії (Вищого музичного інституту) ім. М. Лисенка // Миколи Колесси — у сторінній ювілей: Мат-ли науков. конф., присв. 100-річчю від дня нар. М. Колесси, 23 груд. 2003. — Дрогобич, 2003; М. Колесса про С. Людкевича та В. Барвинського // Там само; Друковане слово Миколи Колесси: Non multa, sed multum // Там само; Вступне слово // Микола Ластовецький. Вибрані вокальні та інструментальні номери з музики до драми "Мальчи" ("Якочари") за Р. Іванюком / Переклад для бандури О. Верещинського. — Дрогобич, 2005; Нам 60! // Дрогобичському державному музичному училищу ім. В. Барвинського — 60. — Дрогобич, 2005; Переднє слово // Дрогобичське державне музичне училище ім. В. Барвинського за 60 років у свідчанні. — Дрогобич, 2005; Тарас Шевченко в житті та діяльності Миколи Лисенка // У венок шани хоріфеє: Мат-ли наук. читань, присв. 191-й річниці від дня нар. Т. Шевченка. — Дрогобич, 2005; Т. Шевченко — М. Лисенко. з'ява "Кобзаря України" як естафети "оборонності" // Там само; Т. Шевченко в епістолярній спадщині М. Лисенка // Там само; Вступне слово // Станіслав Людкевич та Микола Колесса — хоріфеє української музики XX століття: Мат-ли наук.-практ. конф., присв. 100-річчю від дня нар. М. Колесси та 125-річчю від дня нар. С. Людкевича. — Дрогобич, 2006; Витяг Миколи Колесси — видавничий чеський композитор В'єтслав Новак // Там само; Про деякі різноманітні біографії С. Людкевича // Там само; Хто ви, професоре Шін (або чи варто пам'ятати про першого празького вчителя композиції М. Колесси, Р. Сімовича, С. Туркевич-Лисовської-Лукіновичів) // Там само; Вплив особистості Т. Шевченка на формування національної свідомості М. Лисенка // Молодь і ринок (Дрогобич). — 2007. — № 11—12; Заняття з основ композиції як дійовий засіб розвитку творчого потенціалу студента // З досвіду викладання музично-теоретичних та музично-історичних предметів в музичному училищі. Мат-ли наук.-практ. конф. — Дрогобич, 2007; Про деякі особливості викладання предмету інструментознавства та інструментування в музичному училищі // Там само; Значення постаті Станіслава Людкевича в житті та творчості Миколи Колесси // Молодь і ринок. — 2008. — № 1; Про генезу та жанрово-тематичні пріоритети творчості Богдана Фільш // Там само. — 2008. — № 2; Деякі зауваження щодо впливу Василя Барвинського на формування творчої індивідуальності Миколи Колесси // Там само. — 2008. — № 4; Про історію однієї невідомої світлинки Василя Барвинського та Станіслава Людкевича // Там само. — 2009. — № 3; статті у пресі, упоряд. і ред. наук. та нотних зб.

Тв.: воєн.-симф. кантати — "Повернення Дрогобича" сл. Р. Пастуха, Ф. Малицького, М. Ластовецького; "Псалми Давида" для солістів, міш. і дит. хорів та симф. орк.; канонічні біблійні тексти; "Заспіла", сл. В. Чумака; "Пісня про Чорновола" для солістів, жін. хору та капели бандуристів, сл. М. Шалаги; сюїта "Верховинці"; для симф. орк. —

"Sinfonia rustica", симфонієти "Пам'яті героїв Крут"; симф. поеми: "Галичина", "Львів", "Лірична поема"; увертюра "Бойківська" "Мемелло", Варіації, симф. прелюд "Пісня про Кармелюка", 3 п'єси, "Елегія пам'яті В. Барвинського", для струн. орк. — Adagio, Cіота, Таїки; кан.-інстр.: для струн. квартету — Квартет, 2 п'єси; для 4-х труб — сюїта "Дрогобичські сурми"; для 4-х тромбонів — Квартет; для скр. і фп. — соната "Романтична", Allegro; для кларнета і фп. — "Поліська легенда"; для фогота і фп. — Скерцо; для фп. — 2 сонати, 3 цикли варіацій, цикли прелюдій, п'єс ("Бойківські образи", "Бойківські весілля", "Настрої") (10 мініатюр), дит. п'єси (понад 100); для хору: для серед. голосу та міш. хору в супр. фп. — "Моя дорога Україно", сл. М. Богаченка; для міш. хору в супр. фп. — "Славен Дрогобичу", "Синьо-жовте знамено", обидва — сл. М. Белея; пісні на сл. М. Белея, В. Стельмаха, М. Хоросницького; для сол. хору без супр. — Літургія, 3 хори, сл. В. Романюка; "Ми власної долі каменяри", сл. М. Белея; "Ой жалю мій, жалю", сл. І. Франка; для жін. хору без супр. — цикл "Мелодії смутку і надії" (на один мотив), "Ніччати твоя темна була", сл. Лесі Українки; "Не сіре тло проміння вліло", сл. П. Мака; для міш. хору без супр. — "Червона калино, чого в лузі гнешся?", "Дивувалася зима", обидва — сл. І. Франка; "Святий Боже", "Богородиця", "Вчені казки", "Ніч", "Небо", усі — сл. Ф. Крижана; триптих "Поетика", сл. М. Рильського; "Від Карпат", сл. А. Малишка; "Ніч у полі", "Дерево вічності", "Дві зорі цілою у небі", "Сніг у квітні", усі — сл. П. Перейбилюка; "Правда б же в кудельці", сл. народні; "Зажурили сі бурні гори" (клядихи й щедрики), "Христос воскрес" (Великодні пісні); для ансамб. бандуристів — "Пелен", сл. Т. Кисілевича; воєн. дуети — "Жоржини", "Збагнути хочем світ", обидва — сл. Я. Фіштинка; для голосу й фп. — солістичні на сл. П. Грабовського, Я. Купали, Лесі Українки, О. Олеса, В. Самійленка, В. Симоненка, П. Тичини, В. Чумака; хор. обробки укр. нар., зокр. лемків. пісень (у т. ч. із залісся і Франка); музика до театр. вистав (понад 20); ред. та інструментування творів Д. Бортнянського, М. Лисенка, Д. Нижанківського, Д. Сичинського, А. Кос-Анатольського, М. Скорика, М. Глінки, Дж. Перголезі, Б. А. Моцарта, регітайнів амер. композиторів.

Літ.: Рудницька І. М. Ластовецький. "Дитячі п'єси для фортепіано": Метод. розробка. — Старий Самбір, 2002; Дощик С. Переднє слово // Ластовецький М. Чотири жіночі хори без супроводу на сл. П. Перейбилюка. — Тернопіль, 2002; Соляк Л. Переднє слово // Ластовецький М. Чоловічі хори без супроводу на сл. В. Романюка. — Тернопіль, 2002; Путницька Л. Псалми Давида — Дрогобич, 2004; Божко Л. Анотація до романсів М. Ластовецького // Український романс: Хрестоматія (для високого голосу в супроводі фортепіано) / Авт.-упоряд. — Л. Божко. — Л., 2005; Ластовецька Л. Вступне слово // М. Ластовецький. "Пісня про Чорновола": Кантата для солістів, жіночого хору та капели бандуристів. — Дрогобич, 2006; П'єс. Кантата "Псалми Давида" Миколи Ластовецького: Спроба аналізу // Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. — Тернопіль, 2006; П'єс. Коротка інформація про композиторів і творці. Микола Ластовецький // Хором: твори сучасних галицьких композиторів: Мавп. посібник. — Дрогобич, 2006; Микола Ластовецький. Директор Дрогобичського музичного училища ім. В. Барвинського. Композитор, музи-

13-авчеш. — *Владог* // *Північнина помаранчева*: Збірка віршів. — *Вип. 3*. — К., 2006. *Грибоский В.* Творчість Миколи Ластовського (продовження) // *Ластовський М. Фортеляний пісні* (збірка віршів): Набл. посібник. — Л., 2007. *Мисленко Н.* «Диячні» пісні для фортеляно // *М. Ластовського (спроба аналізу)* // *З досвіду вивчення музико-теоретичних предметів в музичному училищі*. — *Дрогобич, 2007*. *Семків Н.* (1880-90) «Бойківська М. Ластовського як приклад синтезу форми на основі музичного фольклору». Там само; *Піч Б.* Ластовський Микола *Завоює* Матлі до «Словника музичної культури «Бойківщини» // *Бойківщина*. Наук. зб. — *Дрогобич, 2007*. — Т. 3: *Діа О.* Цяк прелюдій для фортеляно Миколи Ластовського як чинник музично-естетичного виховання // *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання*. Матлі 2-го Всеукраїн. наук.-практ. семінаристів, аспірантів, мол. вчителів. — *Дрогобич, 2008*. *Ковалівська Ф.* Форт О. Сучасний композитор — фольклор (фортеляні) пісні Миколи Ластовського (для молоді) // *Студії мистецтвознавства*. — *2008*. — Число 2 (22). *Бермас І.* Свідомі домінанти Миколи Ластовського // *Українська мінута, сучасні шляхи розвитку: Наук.-дослідн. Рівн. ун-ту.* — *Рівне, 2009*. — Вип. 15; — *матеріал О. Дік О.* Фортеляна творчість Миколи Ластовського // *Матлі 3-го Всеукраїн. наук.-практ. семінару студентів, аспірантів, мол. вчителів*. — *Дрогобич, 2009*; *Із* *ж.* Фортеляні «Миколи Ластовського образів» та «Бойківська вислів» Миколи Ластовського та їх роль у збагаченні навчально-педагогічного репертуару // *Молодь в Україні*. — *2009*. — № 1 (48). *Ярош М.* Здобутки особистості: Творчий портрет композитора М. Ластовського // *Галицька зоря* (Дрогобич). — *1997*. — 11 січ.

ЛАСТОВИЧ-ЧУЛІВСЬКИЙ Семен Семенович
[2.11.1910, с. Чайковичі, тепер Самбірського р-ну
Львів. обл. — 4.03. (за інш. відом., 11.03.) 1967,
м. Мюнхен, Німеччина] — бандурист, педагог,
мистецтв виконавець бандур. Закін. акад. муз.
шк. у Львові (1930). Організатор хорів і драм.
гуртків. Грі на бандурі навч. у *Ю. Силівченка*,
взаблещено бандур — у *К. Місевича*. Виступав
з концертами в селіях і містах Галичини, на
Львів. радіо, зокр. у складі *Квінцету бандуристів*
з *Г. Божумом*, *С. Ганчуським*, *С. Малоюцю*,
Ю. Силівченком. У кін. 1930-х репресований.
Втік із концтабору (1939). Повернувся до Львова
(1941) й відновив творчу діяльність. Відіграв
затяглий репертуар і збільшився склад *ансамблю*
бандуристів, де виступав Л.-Ч.: до нього долу-
чилися *Я. Бабуняк*, *Г. Смирний*, *З. Штокало*,
В. Юркевич та ін. 1944 Л.-Ч. разом із анс. втік
до Німеччини, де виступав у складі *Капели бан-
дуристів ім. Т. Шевченка* п/к *Г. Кипотоло*.
Після тривалої хвороби й втрати слуху припинив
конц. діяльність. Ост. період життя присвятив
театр. праці й розробці питань конструювання
бандур. Автор фак. праць із питань бандурного
мистецтва.

Мішолод В. Семен Ластович-Чулівський та його праця "Кобза-бандура" // Там само. — 1989. — № 29—30.

ЛАТВІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ (Л.-УМЗ). Латвія та Україна не мають

С. Листович-
Чуліський

**Бандура конструкції
С. Ластовича-
Чудівського**

Квартет валторністів - братів Юр'янів.
Зліва направо: Андріс, Павул, Петеріс,
Юріс

Обкладинка
грамм-латівки
"Сувенір Ри́жського
Домського товариства"
(Рига, 1982)

Р. Паулс і Д. Гнатюк (1970-і рр.)

та педагогіки, вид. справи (передусім завдяки діяльності вид-ва "Муз. Україна"), зокр. у процесі безпосередніх творчих контактів між музикантами Латвії та України. Так, 1957 у Львові латв. хор і оркестр Львів. філармонії виконали "Страсті за Матфеєм" Й. С. Баха. 1959 там само прозвучав Концерт ■ 4 Л. Бетховена у виконанні М. Криж і Симф. орк. Львів. філармонії п/к латв. диригента А. Янсона. У 1960-70-х органіст і педагог, директор Ризьк. ССМШ ім. Е. Дарзиня П. Сіполнієкс гастролював із концертами в Україні, 1967-68 ризьк. естр. орк. виступав у Дніпропетровську. У трав. 1982 у Будинку національної організації і камерної музики України відбулося 2 концерти музикантів із Латвії — соліста Латв. філармонії, органіста й композитора А. Калейса, співачок — з. а. Латв. РСР І. Спановської (сопрано) і Л. Дайне (мец-сопрано), а також анс. скрипалів "Кантилена". Вони представили Концерт для органа й ансамблю скрипалів Р. Єрмака, "Медитацію" І. Каління, "Фанфари" та "Імпровізацію" А. Калейса у вик. автора. Разом із укр. митцями неодноразово виступали латв. майстри естр. музики — Л. Вайкуле й Р. Паулс. 1982 у Києві Р. Паулс зустрівся з Н. Яремчуком і подарував йому свої пісні ("Доля", "Елегія"). На Весоюз. фест. "Золота осінь" (Київ, 15—19 верес. 1988) виступали: Т. Денсіс, А. Калейс (обидва — Рига), латв. анс. "Галант-бароко" (худож. кер. — С. Саулус, флейта), О. Дмитренко (орган). ■ Україні концертувала Держ. хор, капела Латвії п/к Я. Думнія та І. Цепітіса.

Укр. митці й мист. колективи здійснили ряд гастрольних подорожей Латвією. У концерті Держ. симф. орк. УРСР (тепер Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України, січ. 1953) прозвучали твори Л. Ревуцького, Р. Гієра, Ю. Мейтуса, А. Хачатуряна, латв. композиторів — Е. Дарзиня, Я. Іванова (диригенти — Н. Разліс, К. Симеонаов, Е. Шоболтіна; солісти — В. Ялут, Ю. Будницька). Латвією гастролював С. Турнюк (1963). На поч. 1960-х у Ризі було поставлено балет М. Скардзького "Лісова пісня", 1977 — оперу "Ніжність" В. Губаренка (Нац. філармонія Латвії). П'яніст Г. Браун і співачка

Брахман виконали її також у залі Ризьк. ко. Виступали із сольними концертами О. Кротальський (Рига, 1975, 1981, 1988), київ. акдемістка С. Черказова, львів. композит М. Корницький із анс. сопілок "Дудаліс". У 90-і роки в Латвії демонстрували свої здобутки хор. колективи з баг. регіонів України, у т. 1973 — львів. капела "Трембіта", 1978 дніпроп. ансамбль пісні і танцю "Славути" (Рига, Єлгава, Лісая). Того самого рс успішно виступали укр. аматор. колективі. Відбулися концерти хору "Дзвіночок" кол. К. палацу піонерів ім. М. Островського (худж кер. — Е. Виноградова) в Домському соборі (Рига, січ. 1980). Цей хор виступав також і А. Зойцедой (Кулдига, квіт. 1983) Концертував хори — Студії при Київ. конс. "Любисток" (т само, трав. 1985), хлопчиків Київ. ССМШ (міс Кулдига, Рига, Даугавпілс, Вентспілс, 1988, об два — п/к Е. Виноградової). Приїздив лав хор "Дударин" (худож. кер. — М. Коцелі). У в укр. хор. колективів у Латвії в різні період, звучали твори М. Леонтовича, К. Стецені С. Людкевича, Б. Вілю та ін. На традиц. св тах пісні на Співочому полі в Ризі (де виступа. до 20 тис. учасників) виконувались укр. на пісні, зокр. "Реве ш стогне Дніпр широкий" обр. Б. Лятошинського. На цих святах побув ли А. Абдієвський, М. Кречко, Е. Виноградов Л. Пархоменко, Л. Хлебнікова, Г. Коньков Г. Степанченко та ін.

Окр. вик-ців, музикознавців, композиторів, ви колективи України й Латвії поєднують твор контакти. Результатом цього став взаємобмист. здобутками, репертуаром тощо. Напх хор "Возник" Київ. палацу піонерів (худож кер. — С. Степанченко) 1977—90 співпрацюв із хором "Рига" (кер. — Б. Талівалдес) Ризьк палацу піонерів. Ці колективи виступали в Ри й Києві. У 2-й пол. 1980-х у латв. хор. кап лі співала заслуженця Київ. конс. О. Сурж (донька Е. Виноградової). Набуту практик хор. вик-ва вона застосовувала у власній хормейстер. роботі, керуючи 1997—2002 ди хор. капелюю "Київський кантус" ДМШ № ім. Л. Ревуцького (худож. кер. і гол. диригент — Е. Виноградова). Значну роль в обмі

Хор хлопчиків "Дзвіночок"
на Співочому полі в Ризі

вист. досвідом і муз. літ-рою відігравав клуб "Тоніка". На її запрошення в Україну приїжджав хор хлопчиків ССМШ ім. Е. Дарзиня (1982, худож. кер. — Я. Еренштрейтс, конс.-директор Р. Паулс), що виступав у Буд. композиторів НСКУ і філармонії в Києві, виконав твори латв. композиторів і латв. нар. пісн. опрацьовані Р. Паулсом спеціально для цього колективу.

Упродовж тривалого часу дружні й творчі стосунки пов'язували В. Дженкова й латв. диригента І. Кокара, О. Кросотова й Р. Калсона, Е. Станковича й П. Плакідіса, Г. Конькову й баг. композиторів Латвії, М. Загайкевич, Б. Фільч, С. Зинькович і музикознавця Я. Торгана, який неодноразово спілкувався з останньою в чечині (1990-і). Укр. митці зустрічалися з латв. колегами в Юрмалі, а також у Буд. композиторів Латвії "Ворзель" (м. Ворзель, н. в. обл.), на концертах у Буд. композиторів НСКУ (Київ) де, зокр., 1977–81 Г. Конькова зовела серію кам. концертів "Музика брат-

и. Даугавпілса для участі у фест. хор. колективів. Відбулася його творча зустріч із хором "Даугава" місцевого Палацу мистецтва, а в трав. 2001 хор "Даугава" став гостем і учасником фест. "Співає Київщина".

Результатом творчого спілкування став взаємобмін репертуаром укр. і латв. митців і творчих колективів, зокр. хорів "Вогник" і "Рига". Хор. пісню Б. Фільч "Люблю землю свою" (сл. М. Сингаївського) співали латв. хори — хлопчиків Ризьк. ССМШ ім. Е. Дарзиня (у перекл. Я. Еренштрейтса латв. мовою записано на грамплатку LP "Сувенір Рижського Домського собора") та "Кантус" ім. Е. Вігнера (укр. мовою). У репертуарі "Київського кантуса" — хор. пісня Р. Паулса "Діля літнього вечора" (в укр. перекл. Е. Виноградової), хор "Вогник" — латв. нар. пісня про цапка (в обр. Р. Паулса — "Где ты был так долго").

У Буд. композиторів НСКУ впродовж 1979–81 поряд із творами Г. Ляшенка, Е. Станковича, В. Шумейко та ін. звучали кам. композиції латв. митців — П. Плакідіса ("Два ескізи" для гітосоло, 4 см. 1978; "Інвенційні квінти" для 2-х фп., 6 берез. 1979; "Три дитячі малюнки" для скрипки, віолончелі та клавесина, "Прелюдія і пульсация" для квінтету дух., 4 груд. 1979), І. Земзарса (фантазія "Три сестри" для 2-х фп., за А. Чеховим, 6 берез. 1979), П. Васкса ("Музика для двох фортепіано", ч. 1, у той самий час). ■ квіт. 1980 тут відбувся концерт із творів сучас. композиторів, зокр. П. Дамбіса ("Ігри" для 2-х фп.), І. Земзарса ("Рано вранці" й "Варшавський триптих" для фп.), А. Калейса ("Імпульс" для фп.), П. Плакідіса ("Романтична музика", "Єдність" для фп. тріо, "Так виглядає світ" для голосу й фп., сл. В. Лукса), П. Васкса ("Музика відлітаючим птахам" для квінтету дерев. дух.). У концерті 2 берез. 1981 поряд із творами укр. авторів прозвучали композиції латв. митців — Р. Калсона (вок. цикл "Любов" для голосу, фп. ■ ударник) і П. Васкса ("Музика відлітаючим птахам"). Латв. композитор Я. Вітол створив 7 обр. укр. нар. пісень. Плідними виявилися контакти в галузі музикозн. науки. Зокр. Я. Торган ще в студент. роки приїжджав до Києв. конс. разом із групою своїх колег на наук. конф. (1957). ■ ІМФЕ було захищено дисертації латв. музикознавців — канд. Е. Лебедєвої (1980), Я. Торгана (1979), докт. В. Лінденберг (1988). Поміж офіційних опонентів двох останніх — М. Загайкевич. У зб. "Музыкальная культура братских республик СССР" (К.: "Муз. Україна", 1982) муз. процеси в Латвії стали предметом уваги як укр., так і латв. музикознавців — Я. Торгана (творчість П. Плакідіса), Г. Конькову (мистецтво П. Дамбіса, А. Клотиня, Р. Калсона, А. Грінупа, І. Земзарса, П. Плакідіса, П. Васкса), А. Колениченко (вик. діяльність укр. артистів та їхня роль у популяризації творчості укр. і латв. митців). У зб. відображено особливості творчості молодих латв. композиторів, акцентовано питання Л.-УМЗ. В. Москаленко написав рецензію на зустріч у Києві (1975) молодих композиторів Болгарії й кол. РСРР (у т. ч. Латвії), де, зокр.,

Е. Лисицина та Е. Басалава

х республік"]. Всесоюз. з'їздах композиторів у Москві, у Латвії в різні роки побували Е. Станкович, Н. Горюхіна, М. Загайкевич, Г. Конькова, В. Кузік, Г. Степанченко. Вагомий внесок у популяризацію творчості укр. і латв. композиторів зробив створений при СКУ ансам. музики п/к В. Матюхіна.

Характерною формою творчих контактів укр. латв. митців стали т. зв. обмінні концерти. Напр., у кам. залі "Ave sol" (Рига, 1988) виступав із концертами хор хлопчиків і юнаків Мухачев. хор. школи (кер. — В. Валонтир). Того самого року цей колектив приймав у Мухачеві хор Ризьк. палацу піонерів і школярів (кер. — Г. Малеїца). У Миколаєві концертував хор Ризьк. муз. уч-ща (м. Я. Медина, у Ризі — микол. хор (диригент — В. Кучеровський). У латв. містах Куддига, Лієпая, Вентспілс співав хор "Київський кантус" (2001). У той самий час "Тоніка" запросила до Києва дит. хор ч. Е. Вігнера "Кантус" (кер. — М. Розіте), що демонстрував своє мистецтво на Хор. асамблеї в Буд. нац. орган. і кам. музики України в Малому залі конс., виконав вел. програму з творів латв. композиторів (Я. Медина, Р. Паулса, А. Юріана та ін.) і латв. нар. пісень. Зодиночас хор "Вогник" було запрошено до

Обкладинка книжки
"Раймондс Паулс"
Я. Петерса (Л., 2005)

Тіна Кароль

прозвучали: "Sinfonia Larga" Є. Станковича, Симфонія Ю. Шамо, "Музика для фортепіано, струнних та литавр" П. Плявідіса. Контакти укр. і латв. музикантів відбуваються у сфері муз. педагогіки. 1959 зав. відділу НДІ педагогіки Л. Хлебникова їздила до Риги на запрошення засл. вчительки музики І. Поберзи з метою ознайомлення із системою викладання музики в СШ № 5 м. Риги, що славилася своїми хорами різних вікових категорій. У 1960–80-х Л. Хлебникова співпрацювала з педагогами Латвії як хормейстер, брала участь у святах та піснях в Латвії, давала інтерв'ю для "Учительської газети Латвії", Лата, радіо (1960, 1965), опубл. статтю "Пісні друзів" (ж. "Початкова школа") в Україні та в "Учительській газеті" Латвії. І. Поберзи приїжджала до Києва й с. Тарасівки (Київ. обл.) (де працювала Л. Хлебникова), знайомилася з працею укр. педагогів, творчістю ансамблудуристів, постановками оперних вистав силами школярів тощо. У 1970–80-х в Україну приїздив педагог, методист та композитор Е. Сіліньш, який працював у Руйсській школі (Латвія), навчав дітей нотної грамоти й хор. співу релігійними методами ладової сольмізації. Спільно з Л. Хлебниковою він розробив методику навч. хор. співу цим методом на основі укр. фольклору, здійснив метод. розробку щодо навчання музики в 1–2 класах, опубл. у співавторстві з Л. Хлебниковою ряд статей для вчителів музики, 1958–62 у ССМШ ім. Е. Дарзиня навч. укр. музикознавець, тепер співробітниця Мін-ва культури і туризму України Л. Ілліч. Ж. Колодуб взяла участь у Всесоюз. конф. у Ризі, присв. проблемам виховання дітей засобами музики; написала про неї статтю (ж. "Музика"). Л.-УМЗ. мають місце в галузі вид. діяльності — публікація книжкової та нотної продукції в Україні й Латвії. Напр., у Ризі вийшла друком книжка Я. Торганса про латв. композитора А. Юр'яна (1982), де розглядаються твори, написані ним у Харкові, його фольклорист., пед., вик., муз.-громад. діяльність. Опубл. книжку Я. Петерса про Р. Паулса в укр. перекладі (2005). У Києві видано упор. Я. Торгансом зб. хор. творів латв. композиторів (1982), ряд обр. латв. нар. пісень для дит. хору, поміж яких: "Коліскавка" (обр. М. Ога, укр. текст М. Фіненка), "Північ" (обр. М. Дремлюга, укр. текст О. Новицького). Особливою популярністю користується оригінальний твір для дит. хору "Музика" латв. композитора А. Калініна. У зб. серії "Наш край" (упоряд. Л. Хлебникова, 1975–87) уміщено твори латв. і укр. комп. для дітей, зокр. пісні О. Жилинського, М. Зариня, Г. Рамана. Від 1988 розпочалося відродження укр. спільноти в Латвії, що ознаменувалося створенням культ. тов-в — "Дніпро", "Українська родина", "Товариства підтримки Руху", дещо пізніше — "Українського культурно-економічного центру". 1999 у фольк. ансам. "Дніпро" налічувалося понад 250 членів. До 13-ї річниці Незалежності України Посольство України в Латвії організувало вел. гала-концерт худож. колективів

культ.-просвіт. тов-в Балтії "Балтійська трем біта". Щорічно в Латвії провадився святкування дня нар. Т. Шевченка й літ.-худож. заходи, присв. життю і творчості Кобзаря. Напр., 16 берез. 2002 у м. Вентспілсі святкування Шевченківських днів завершилося проведінням концерту "Пісенний вінок — 2002" зі участю колективів укр. діаспори з Риги, Лєсаї Вентспілса, Вангажи, Резекне. Л.-УМЗ. особливо активізувалися на сучас. етапі розвитку України й Латвії як суверенних держав. Так, 1996 Кіровогр. муніципальний хор став лауреатом міжн. конкурсу в Юрмалі. 1998–2004 Латвією гастролювала М. Каторович у складі орк. "Кремерата Балтика" під орудою Г. Кремера. У трав. 2001 у Ризі гастролював

Р. Кофман, Г. Канчелі, М. Каторович, Г. Кремер після концерту в Національній філармонії України (2010 р.)

черкас. кам. орк. п/к О. Дяченка. У лип. 2002 на 5-у міжн. фест. "Київські літні вечори" виступав кам. орк. із Риги. У листоп. того самого року в НПМ "Україна" (Київ) відбувся авт. концерт Р. Паулса з участю Л. Вайкуле, В. Леонтьєва, А. Пугачової, де прозвучали його популяр. пісні й нові твори. У берез. 2003 у Латвії проходили Дні культури України, де взяли участь митці з Донецька (прозвучали орк. твори укр. композиторів і опера "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка). 2005–06 у межах творчого проекту "Елітні вечори класичної музики" в Нац. філармонії України відбулася серія концертів "Діалоги культур". У концерті, присв. Дню проголошення незалежності Латв. республіки, прозвучали присв. Латвії твори для фп. і органа В. Годзяцького й В. Губи у вик. Є. Басалевської (фп.) і солісти Домського собору Е. Лисициної (орган). Молоді вик.-ці з України — постійні учасники традиц. фест.-конкурсів естр. співаків "Нова хвиля" в Юрмалі. Поміж них: конкурсант — Тіна Кароль (2003 відзначена спец. нагородою А. Пугачової), В. Козловський, дует "Барселона", Діма Діма (співолодарка 1-ї премії), Міла Ніткі (обидві — 2003); гості — М. Гнатюк, Верха Сердючка, С. Ротару (брала участь у ювілейному концерті Р. Паулса, присв. 70-річчю від дня його нар., 2006); член журі К. Мєладзе. 2007 у Ризі Р. Вікторю поставив мюзикл Ж. Колодуб "Принцеса" (лібр. Н. Андрос), що виконувався також у Нац. філар-

чній України. У лют. 2010 у Колонному залі цієї філармонії відбулися виступи Г. Діванаускайте (влч.) і Г. Кремера (скр.). У 1-у концерті разом з М. Которович (скр.) і Київ. кам. орк. вони виконали *Симфонію № 4* ("Sinfonia Lirica") Є. Станковича, твори Я. Гайдна, Ч. Аїзеа, Г. Канчелі, Д. Табаковой. У 2-у кам. концерті латв. музиканти й Х. Буніатішвілі (фп., Грузія) виконали тріо П. Чайковського, Р. Шумана, Б. Кісіна.

Мотгор.: Народні пісні для шкільного хору / Упоряд. — А. Касперс, 3. Лівач. — К., 1956; "Наш край": 36 пісень композиторів братніх республік / Упоряд. — Л. Хасбинова. — К., 1975. — Вип. 1; 1976. — Вип. 2; 1979. — Вип. 4; 1987. — Вип. 7; Хорн латвійських композиторів / Упоряд. — Я. Торелс. — К., 1982.

Дискогр.: грамплівка LP "Сувенір Римського Домського собору. Поет-кор мальчиків спеціального музичного училища ім. З. Дар'яніна". — Рига: Мелодія, 1982. — С12—10551—2.

Літ.: Гривітис О. Андрей Юрьев. — Рига, 1955; Тарасов Я. Андрей Юрьев. — Рига, 1981 (латв., рос., англ. та ін. мовами); Трошинський В., Швейченко А. Українці в Латвії. — К., 1999; Українська еміграція: від минулого до сьогодення. Навч.-освітн. — Тернопіль, 1999; Кристалевський О. Сповіді, статті, інтерв'ю. — Л., 2002; Мошар В., Мокор В., Попил С. Українці та українська ідентичність у сучасному світі. — Чернівці, 2005; Петерс Я. Раймондс Паулс / Перекл. із латв., швед., ш. прим. Ю. Зайгородного. — Л., 2005; Сліпшис Е., Хасбинова Л. Навчання співу релігійним методом // Початкова школа (Київ). — 1970. — № 9; Іх же. Навчання співу у класі методу ладової солмізації // Там само. — № 10; Іх же. Метод ладової солмізації у навчанні співу // Там само. — 1972. — № 3; Хасбинова Л., Белед Д. Пісні друзів // Там само. — № 12; Зайгородного Л. Столітній ювілей двох пісень Латвії // ТЕ — 1973. — № 6; Москаленко В. Шляхами зближення // Музика. — 1975. — № 1; Рупі-ска-Скля. Успіх авторів. Гастролі в Латвії // Там само. — 1979. — № 1; Колодуб Ж. Всесоюзна конференція з питань музично-естетичного виховання в Ризі // Там само. — № 4; Кляшницький А. Особливості сучасного етапу освоєння фольклору в творчестві прибалтійських композиторів (1965—1975) // Советська музика на сучасному етапі. — М., 1981; Калениченко А. Музика братніх республік в Домі композиторів України (1977—1981) // Музична культура братніх республік СРСР / Сост. — Г. Конюкова. — К., 1982; Конюкова Г. Некоторые тенденции развития советской музыки 60—70-х годов // Там само; Торелс Я. Молодая зрелость Петериса Лександиса // Там само; Лисович-Трошин О. Статті до М. Крушельницької // Слово про вчительку Олександру Лисович-Трошин: Спогади, статті / Упоряд. М. Крушельницької. — Л., 2002; Сліпшис Е. Музичні зв'язки України і Латвії у 20-й половині ХХ — на початку ХХІ століття // Наук. вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського: Композитор і сучасність. — К., 2009. — Вип. 84; Семенов Б. Послання Латвії // КИЖ. — 1982. — Зв'язок. Жолдан В. Незарий Ярмуч — заслужений діяч мистецтва — нова програма // Там само; Коринський М. А над Рігою — "Дойна" // Україна. — 1987. — 5 квіт.; [Б. п.]. В Латвії відзначають 188-ю годовщину со дня рождения Швейченко // Естонское Агентство Новостей ЕТА. — 2002. — 11 марта; [Б. п.]. В Латвии

завершился Фестиваль художественных коллективов культурно-просветительских обществ "Балтийская грейбита" // LIGA online. — 2004. — 6 сент.; Довиденко В. Елпіні музичні вечори у Київському колориті // Слово Просвіти (Київ). — 2006. — 6 груд.; Peters J., Raymond Pauls. — Riga, 1982; Трошинський В., Попил А. Проблеми етнічного відродження східної української діаспори. <http://www.voronezh.lvov.ru/telnicshdr.html>, Українська землячтво Естонія // <http://www.hot.ee/uke/uke.htm>.

Б. Філіп

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ (ЛА-УМЗ.)

включають контакти (поки що маловивчені) муз. культур України й більшості країн Латин. Америки (за винятком Аргентини й Куби, яким присв. окр. статті (див. Аргентинсько-українські музичні зв'язки, Кубинсько-українські музичні зв'язки). В обранні об'єктом розгляду країн спільно є насамперед приналежність до романської мовної групи. Разом із тим відмінності зумовлені особливостями їх культур, різними кількісними показниками присутності в них укр. діаспори, специфікою зв'язків різних лат.-амер. країн з укр. муз. культурою.

Зародження й поширення заг. уявлень про країни Америки й виникнення мист. зв'язків з ними поміж українців припадає на серед. 19 ст. Так, Н. Бернцкикий, мандруючи Європою, дістався до Мексики, до 1862 (за ін. відом., до 1864) був придв. скрипалем цисаря Максиміліана І. Водночас зубожілих селян С. Галіччини й Закарпаття вабили надії отримати земельні наділи за океаном. Відтак і-і укр. переселенці до Півд. Америки з'явилися у Бразилії на поч. 1870-х; 1885—97 мала місце досить масштабна хвиля еміграції, 1908—10 — наступна. 1925 до Бразилії втік муз.-громад. діяч Мод. О. Ледвицький. Прибувши зосередився переважно в півд.-сх. частині шт. Парана, утворивши т. зв. "Паранську Україну" (тяжкою долю земляків-періопроходів висвітлює І. Франко у зб. віршів "До Бразилії" (вид. 1898), Л. Лопатинський — у драмі "До Бразилії"). Щоб полегшити їхнє становище, 1901 у Львові утворили благодійну організацію — "Паранський комітет".

Л. Колодуб і латиноамериканські студенти М. А. П. Весесоа (Домініканська Республіка) і Х. Т. Марін (Куба). Початок 1970-х рр.

ЛАТИНО-АМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

Афіша концерту Р. Паулса й Радіо-банду О. Фокіна в ННМ "Україна" за нагоди 75-річчя Р. Паулса (Київ, 24—25 лютого 2011 р.)

ЛАТИНО-АМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

Р. Барсело
(Іспанія-Уругвай)

Е. Барансана
(Уругвай)

Збереженню нац. самобутності укр. населення на нових землях мали сприяти культ.-громад. тов-ва — "Просвіта" (1902–10), ім. Т. Шевченка (1908–11), релігійні організації тощо. Разом із тим впливовими виявилися й природні адаптаційні фактори: до 1914 у Бразилії нараховувалося від 30 до понад 40 тис. українців і т. зв. осіб укр. походження, протягом 1920–40-х чисельність укр. населення збільшилася на 20 тис., станом на 1993 воно обчислювалося прибл. у 350 тис., однак 90 % із них було асимільовано місцевим або ін. народами. Проте у Бразилії не втрачено духовні зв'язки з Україною. У різні роки там діяло чимало укр. організацій — громад., релігійних, профес., культурних. Поміж них: Укр.-браз. клуб (з 1922), два Тов-ва прихильників укр. культури (1947, 1951), бл. 20-и укр. фольк. груп, створених у різні роки (від 1930 — "Баранок", по 1999 — "Діброва"), творчих колективів, пов'язаних із укр. топоніміями ("Полтава", "Київ", "Одеса", "Дунай"), поет. символами ("Калина", "Блават", "Соловейко", "Весна" тощо), а також ансамбль укр. танцю "Верховина". Худож. колективи Бразилії ш і н, країн виступали з благодійними концертами на користь Чорнобильського фонду, Фонду культ. спадщини укр. народу тощо.

До Уругваю українці переселилися від поч. 1920-х, частина з них — до столиці Монтевідео, решта розосередилася по всій території країни. У цій країні було створено: тов-во "Просвіта", гуртки худож. самодільності, укр. біб-ки, У Парагваї 1-й укр. переселенці з'явилися у 1930-х. Разом із емігрантами повосених років укр. діаспора тут нараховує бл. 12 тис. осіб. Більшість із них зосередилася на околиці м. Енкарасіон і в селах. Відомо, що майже всі віруючі українці в цьому регіоні є вірними УАПЦ. Поміж культ. організацій — тов-во "Просвіта". Наймолодша й кількісно менша укр. громада — у Венесуелі, що утворилася у кін. 1940-х, налічує 3,5 тис. осіб. Щодо конфесійної приналежності вони є вірними УАПЦ й УГКЦ. Активну культ. роботу на цих землях проводять: тов-ва "Просвіта", "Українська громада", молодіж. організації, а також спільн. У Мексиці функціонує Асоціація українців Мексики "Дніпро". У решті країн Латин. Америки укр. діаспора малочисельна, її муз. і — ширше — культ. зв'язки з Україною є значно більш обмеженими.

Чимало профес. музикантів переїхало після 2-ї світ. війни до країн Латин. Америки на постійне місце проживання, що сприяло певному підвищенню в остр. рівня муз. життя. Найперше це стосується Бразилії, 1925–27 у Бразилії жив і помер уже згадуваний муз.-громад. діяч, хормейстер, співак та муз. критик Мод. О. Левинський. Півністка О. Сидоренко-Кіримбах викладала в конс. м. Сан-Паулу, виступала з концертами, була солісткою радіо в Ріо-де-Жанейро. Різноміну діяльність провадив композитор, піаніст і педагог О. Омельський. Гастрольюючий піаніст-концертант, музикознавець і педагог О. Музиченко очолював конс. у містах Блумензав і Сан-Паулу (1948–60). Скрипаль, педагог, музико-

знавець А. Вурсто був концертмейстер, симф. оркестру (1950–53). У Бразилії працював співак Р. Хоменко (від 1957). Композити і педагог І. Вовк переселився зі США до бр м. Куритиба (1977). Парансаку муз. школу заклалистка Л. Борущенко — лауреатка конкурсу у Сан-Паулу й Ріо-де-Жанейро. У Парагваї ти часово перебував бандурист Й. Сіжний (як потім переселився до Чилі), там само мев хор. диригент С. Гімнілович (1948–5 В. Третьяк працював диригентом оперного т-в м. Асунсьйон у Парагваї. Співак, композитор та педагог А. Ліхнякевич до переїзду Аргентину жив у Мексиці, де з 1989 працює (за контрактом) і помер також кнів. скрипаль альтист В. Баробонд.

Важливу роль у зміцненні ЛА-УМЗ, відіграв гастрольні концерти в країнах амер. континенту укр. профес. і самод. колективів і солісти. Поміж профес. майстрів муз. мистецтва, які починали творчий шлях в Україні, однією перших до Півд. Америки завітала під час своїх світ. гастролей Н. Ермоленко-Юждин (1907). Укр. нар. пісню було представлено виступав у Півд. Америці Укр. респ. капелі п/м О. Кошиця (поч. 1920-х); у її програми були також мекс. пісня "Весняним ранком", індіан нар. пісня "Весняні дзвони" тощо. Вел. успіх мали концерти О. Брайдовського (в Аргентині й Бразилії навіть організовували спец. рейси поїзді для бажаних почуті грі піаніста), співаки Л. Липовської, її колега — Г. Мельнико, Г. Шандровського та ін. гастролерів із Європи. У 1950–70-х, на гастролі приїздили музиканти українці зі США — скрипаль Є. Гратювич разом із симф. орк. Іллінойського ун-ту, скрипалька А. Чумоченко, піаністи — Р. Рудницький, Т. Гриньків та ін.

Одним із перших поміж митців і творчих колективів України в лат.-амер. регіоні побував Ансамбль танцю УРСР п/к П. Вірського (з 1980 п/к М. Вантуха), який 1962, після гастролей у США й Канаді, завітав до Мексики. 1965 відбулося його вел. канц. турне містами Бразилії, Аргентини, Чилі, Перу, Колумбії, Венесуели ш Куби. 1974 Анс. виступав у Мексиці, 1981 — в Еквадорі, Венесуелі, 1986 — у Перу. Широкою є й географія неодноразових і надзвичайно успішних гастролей Укр. нар. хору ім. Г. Веровьки (тепер Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Веровьки) п/к А. Абдієвського (з 1967, потім — 1977, 1979, 1986) — Мексика, Нікарагуа, Венесуела, Сальвадор, Болівія, Коста-Ріка, Домініканська республіка, Бразилія, Еквадор, Колумбія, Чилі, Куба, Гватемала (деякі з них тоді навіть ще не мали дипломат. стосунків із тод. СРСР). Слухачів захоплювала злагоженість усіх ланок вел. колективу, бездоганний хор. спів, самобутний оркестр, нар. хореографія, брависті костюми та мистецтво солістки Л. Клименко, вокалію (П. Павличенко, В. Кобзаренко, Н. Цюпа), амс. тріости музики, чол. група хору тощо. Особливо гаряче сприймали нар. пісні (зокр. мексик. "Голубка"), вик. ісп. мовою. У Мексиці виступали артисти Київ. т-ру опери та балету.

У Венесуелі виступали: група Одес. балету, «таристка В. Сидоренко; у Мексиці — Тріо бандуристок; у Перу — баяніст С. Грінченко; у різних країнах лат.-амер. регіону — солістка Київ. балету, диригент Ф. Баклан, квіт. піаніст В. Шомо, лівія. бандуристка Л. Поскіра, дуєт Г. Мурзай і В. Артемова з Ворошилоградського Луганська та ін. Слівачка О. Басистак стала лауреаткою престижного міжн. конкурсу вокалістів у Ріо-де-Жанейро (1975, 1-а премія й Гран-прі — Золота медаль ім. Е. Вілі-Лобоса); «Бразильська бахіана» цього композитора в виконанні набула популярності й поміж кр. слухачів. До Еквадора для астановалення в'їзних контактів виїздив і Карабич (1986). Дирекція Ін-ту культури шт. Тобаско (Мексика) запросила до себе групу одес. музикантів — композиторку Л. Самодобу, віолончельстку О. Бефані, скрипаль Е. Переплютчикова, балетину С. Проніну, які виступили там із концертами в тріо, ун-ті, на радіо, ТВ (1996). За їх

К. Ороско (Еквадор) виконує
«Ноті луден» — VII, або Сім крихлих танців»
для ударних інструментів В. Рунчака

частію створено Асоціацію підтримки діячів мистецтва «Зелений ягуар», спрямовану на розширення творчих контактів з Україною (1996, Вілья-Ермос).
Зд. серед. 1950-х в Україні почали гастролювати музиканти з країн Латин. Америки.
У Києві побували браз. музиканти — диригент Е. де Гуарнері (1957) й піаніст А. Естрелла (1958, 1963), славетна перуанська співачка, володарка феноменального за діапазоном голосу І. Сумах (1960). Гостями СКУ були Р. Сірас і Ф. Хоркін (Нікарагуа), які зацікавилися муз. життям столиці України й творчістю кр. композиторів (1957). З аналогічним візитом до України завітав мексиканець С. Карлона зав. відділу газ. «Ель Діо», 1982).
У Києві було відзначено Дні ісп. і лат.-амер. музики, зокр. було проведено гітарний фест. (1988). У 2-х концертах взяли участь: знаменитий ісп. гітарист Х. Кардоса, ісп.-уругвайський музикант Р. Барселло, уругваєць Е. Барансано, зокр. «Vicente Espinel», тріо студентів з Болівії та Перу, які навчалися тоді в укр. ВНЗ, та ін.

■ Укр. домі в Києві виступила звана браз. піаністка Л. Борущенко (1994). На 7-у фест. «Київ Музик Фест» (1996) свої твори представили Р. Сієрра й Ф. Шарц (обидва зі США — Пуерто-Ріко). На концертах Міжн. форуму молодих (1998–2003) — Г. Агудело (Мексика), Х. Ісаак (Венесуела — Нідерланди), Х. Х. Ернандес (Мексика) та ін. 17-й «Київ Музик Фест» (2006) відкрився концертом за участю піаніста уругвайського походження Е. Графа (США), який, зокр., співпрацював із симф. орк. Чилі, Пуерто-Ріко, Уругваю, Панами, Колумбії. В авт. концертах В. Рунчака в Києві та Одесі брав участь еквадор. музикант К. Ороско.
Укр. композитори у своїй творчості зверталися до лат.-амер. тематики. Поміж таких творів — симфодрама «Віктор Хара» М. Щука (1977), «Чилійська сюїта» для кл. П. Лодженського (1977), рок-ораторія «Дзвони» С. Бедущенко, сл. чил. поета П. Неруді (1987), зок. цикл «Совети про любов» Л. Шукайло (1973), хор «Назагублений час» Ю. Гусєва (1999); пісня «Ожидание» Н. Бучель, сл. А. Бланко (Венесуела), романс Р. Верешовіна, пісня С. Ратнера тощо. Жанри музичні й ритми лат.-амер. танців (румба, самба, ча-ча-ча, салса тощо) поширені в астр. творах укр. композиторів. У 2000-х в Україні став популяр. браз. джаз. 2007 у Києві відкрито школу танців танців «Latina Boom club» для всіх бажаючих, провадиться конкурси на найкраще виконання.
У Київ. конс. із 1980-х навч. молоді лат.-амер. музиканти. Зокр., поміж випускників кл. композиції Л. Колодуба — М. А. П. Весеоса (Домініканська респ.), М. Шебба (Аргентина), Л. Сапата (Венесуела), С. Барбоза (автор романсів на сл. Т. Шевченка; Бразилія) та ін. кл. композиції М. Денисенко — П. Р. Ф. Рохас (Венесуела). Одес. конс. закін. колумб. скрипаль С. Перес (1978).
1988 у Київ. конс. захищено канд. дис. С. Перес «Національне в музичному мисленні (на матеріалі музики Колумбії)»; автор викладає історію музики в ун-ті й конс. м. Боготи (Колумбія).
Літ.: Музыка стран Латинской Америки: Сб. ст. — М., 1983; Музыка Г. Украинская песня в світі. — К., 1993; Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа). — К., 2005; Лево Колодуб: Сторінки творчості: Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2006. — Вип. 50; Мариниш Я. Співає дочка Анд. // Мистецтво. — 1981. — № 1; Лятискіс Америка відкриває Україну: розповідь А. Андєєвського // Музика. — 1977. — № 2; Берегова // Композитор починає в Києві // Там само. — 1995. — № 2; Стріло А. Біла джерель української діаспори в Бразилії // Українська діаспора. — К.: Чикаго, 1995. — Ч. 7. [5. л.]; Бразильський диригент // Веч. Київ. — 1957. — 24 січ.; [5. л.]; Гости з Бразилії // Рад. культура. — 1958. — 17 лип.; Рудик В. Перуанська зірка на Україні // Молода Україна (Київ). — 1960. — 21 груд.; Соломонов М. Гім Сонця // Рад. культура (Київ). — 1960. — 25 груд.; [5. л.]; Гости з Бразилії і Аргентини // Там само. — 1963. — 10 січ.; Семененко Н. Тясниці надірської гітари привадили в Києві учасників діє іспанської та латино-американської гітарної музи-

ки // Веч. Київ. — 1998. — 16 лип.; Кушнірук О. Латино-американська феєрія в Українському домі // КМ. — 1998. — 2 верес.

А. Муха

ЛАУ (Lau) Карл (Карел) фон (18 ст.) — валторніст-віртуоз, капелмейстер, педагог, композитор, удосконалювач рогових оркестрів. За походженням чех. Працював у С.-Петербурзі, служив капелмейстером рогових орк.: упродовж 20-и років у гетьмана України К. Розумовського в його маєтку в Яготині (тепер Київ, обл., 1770-і; ймовірно, в ін. його маєтках у Батурині, Глухові, Ніжині, Козелеці, тепер усі — Черніг. обл.), потім у графа Г. Потьомкіна, з яким мандрував і 1787 виступав у Херсоні та ін. містах Півдня України. Автор творів для орк., якими керував. Удосконалення Л. рогів стало важливою передумовою розвитку музики для дух. інстр. в Україні на поч. 19 ст., коли почали поширюватися хромат. мідні інстр. з вентиляційним механізмом. Замість мідних рогів Л. запровадив облягнуті зверху шкірою дерев'яні, завдяки чому звучання останніх стало м'якшим і приємнішим. Удосконалення Л. клапанів уможливило видобування на цих інстр. не одного, а баг. звуків. Орієнтуючись на дух. інструменти, зокр. подібний до труби корнет (цинк), флейту, гобой, на корпусях рогів-дискантів зробив 7 отворів. Тим самим можливості дерев. рогів щодо виконання рухливої музики стали дорівнювати відповідним можливостям дерев. дух. інструментів. Оновлення Л. рогів, загалом наблизили їх вик. можливості до корнетів і клаветорнів, дозволило роговим орк. виконувати композиції, рівень технічної складності яких був типовим для клас. музики 18 ст. Брав участь в організації Муз. академії в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ).

Ф. Лауб

І. Лачаніч

Лит.: Василічов А. Семейство Разумовских: В 5 т. — С.Пб., 1880. — Т. 1; Финдейзен Н. Очерки по истории музыки в России в древнейшие времена до конца XVIII века. — М., 1928. — Вып. 4; Верстов К. Русская роговая музыка. — Ленинград, М., 1948; Фесенко Г. Иван Евстафьевич Хандошин. — Ленинград, 1972; Бойднов В. История духового музыкального искусства Украины. Від найдавніших часів до початку XX ст. — Х., 2000; Рудюк Ю. Духова музика в Україні (XVIII—XIX ст.). — К., 2006; Ернст Ф. Ше про кріпаків-капелі на Україні // Музика. — 1924. — № 4—6; Щербан-Скельский Д. Оркестри, хори, капелі на Україні за панщини // Музика. — 1924. — № 7—9, 10—12; Федін М. До історії рогової музики на Україні // Українська музикальна спадщина. — Х., 1940; Івченко Лар. Карел Лау — капелмейстер екз-гетьмана Кирила Розумовського // Хроника, 2000; Укр. культурологічний альманах. — 1999. — Вып. 25—26; Schönlebe J. Za slovou. — Praha, 1961; Postier M. Soupis význačnejších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // Přehledky k dějinám česko-ruských kulturních styků / 1. — Praha, 1965.

В. Щепоткін

ЛАУБ (Laub) Фердинанд Герасимович (19.01. 1832, м. Прага, Чехія — 17.03.1875, покл. м. Болцано, Італія) скрипаль-віртуоз, педагог, композитор. Грі на скри. навч. у батька.

Концертував із 8-и років. 1843—46 — навч. у М. Мільднера в Празьк. конс. Від 1848 — концертмейстер оперного оркестру у Відні виступав також як соліст, брав уроки композиції в З. Зехтера. 1853—55 — концертмейстер Веймар. (Німеччина) капелі, де спілкувався й грав в ансамблі з Ф. Лістом. Виступав у Гетеборзі разом із Б. Сметаною (1860) викладач Конс. і Нової академії музики Берліні (1856—62), де також керував капелю, виступав як соліст і в анс. Професор Моск. конс. (1866—74), кер. квартету Моск. відд. IPMT. З вел. успіхом подорожував концертами Росією (1859, 1865) та Україною (Харків, Одеса, Київ, кін. 1850 — поч. 1870-і) як скрипаль і диригент. 1-й вик-ць 1-о й 2-квартетів П. Чайковського, з яким підтримував тісні творчі стосунки. Помічник учнів — Я. Котте С. Борщевіч, В. Віллуан, Г. Андрес, С. Танеєр, ряд музикантів, творчий шлях яких пов'язаний із Україною — О. Вонсовська, Г. Соколс (Одеса), С. Дочевський (Харків), І. Лойко (коі чертував в Україні) та ін. Автор Концерту для скри. з орк., Фантазії на теми чеськ. пісень, п'єс танців, пісень на чеськ. нар. слова тощо.

Лит.: Гинзбург Л. Ф. Лауб. — М., Ленинград, 1951; Павлович Л. Концерт г. Фердинанда Лауба // Харьков. губ. ведомости. — 1867. — 25 янв. [Б. л.]. Внутренние известия // Там само. — 1869. — 21 авг.; [Б. л.]. Музыкальные театральные новости // Одес. вестник. — 1869. — 16 окт. [Б. л.]. Две крупицы музыкальных новостей // Там само. — 1869. — 8 нояб.; Бемоль. Музыкальный хроника. Концерт Ф. Лауба // Новорос. телеграф (Одесса). — 1869. — 27 нояб.; [Б. л.]. [О концерте в Одессе, о Лаубе] // Одес. вестник. — 1869. — 2 дек.; П. р. ц. Музыкальные заметки // Новорос. ведомости (Одесса). — 1869. — 9 дек.; [Б. л.]. Внутренние известия // Харьков. губ. ведомости. — 1870. — 31 дек.; Пановский Н. Концерты // Там само. — 1871. — 12 янв.; Ягоз ж. Первый концерт г. Лауба // Там само. — 1871. — 11 янв.; Петро Кулик. Из Харькова // Всенародная иллюстрация (С.-Петербург). — 1873. — 1 янв. [Б. л.]. [Новости музыкального сезона] // Одес. вестник. — 1873. — 11 марта; [Б. л.]. Местная хроника // Южный край (Харків). — 1881. — 7 окт.; Sich B. Ferdinand Laub. — Praha, 1951; Schönlebe J. Za slovou. — Praha, 1961; Postier M. Soupis význačnejších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // Přehledky k dějinám česko-ruských kulturních styků / 1. — Praha, 1965.

В. Щепоткін

ЛАЦАНІЧ Ігор Васильович (11.07.193 — м. Ужгород — 17.07.2003, м. Львів) — оперний і симф. диригент. Н. а. УРР (197 Н. а. Татарстану (2001). Закін. Львів. коі (1961). Від 1965 — її викладач, зав. к. оперної підготовки (1975—78); диригент постановки вистав Оперної студії — "Милан Г. Майбороди, "Тихий Дім" І. Держинського "Травіата" Дж. Верді. Одначас. 1956—68 диригент Львів., 1970—75 — гол. диригент Донец. оперний трів, викладач каф. оперної підготовки Донец. ін-ту мистецтв. 1975—94 гол. диригент і худож. кер. Львів. т-ру опер та балет. Від 1994 — у Казані (Татарст. РФ), де був гол. диригентом Нац. опер.

м. М. Джакілія, доцентом каф. оперної підготовки Муз.-пед. ін-ту.
Диригент-постановник бл. 100 оперних і балет. вистав, здійснених в Україні й за її межами. Творчі роботи Л. стали еталоном для ряду трів. Його худож. керівництво вирізнялося творчим пошуком, ерудицією в питаннях історії, муз. культури, літри, живопису. Вик. стиль (див. *Стиль музичний*) позначений вольовою експресивністю, рисами романтичності, рельєфним розкриттям цілісності *форми музичної*, відчуття співвідношення вок. і орк. аспектів оперного твору, умінням поєднати могутність орк. звучання й водночас тонку градацію нюансів у симф. епізодах. Особливе місце в доробку Л. посіли постановки-прем'єри, підготовлені у співпраці з укр. композиторами. У ряді вистав, зокр. "10 днів, що приголомшили світ" М. Кармінського (Львів. оперний т-р), "Трубадур" Дж. Верді (Шльонська нац. опера, Польща) вдало виступав як диригент і режисер.
Диригент-постановник вистав: "Джонконда" А. Понкієллі (1975), "Тангейзер" Р. Вагнера (1977), "Пори року" на музику А. Бівальді (1980), "Героїчна молодість" Г. Шант'єра (1981), "Медя" Р. Габішвадзе (1982), "Війна і мир" С. Прокоф'єва, "Жизель" А. Адана (обидві — 1985), "Лускунчик" П. Чайковського (1986), "Спартак" А. Хачатуряна (1987), "Украдене десяти" Ю. Мейтуса (1989); прем'єри — "Відомжений травень" (1973), "Вогняний шлях" (1980) В. Губаренка, "Ярослав Мудрий", "Річард Зорге" Ю. Мейтуса (1976), "10 днів, що приголомшили світ" (1978), "Дні революції" (1987) М. Кармінського, "Мати" В. Загорієва (1985), "Одеська балада" Б.-Ю. Янінського (1986) тощо. Автор статей у періодич. зокр. у ж. "Музика".

Літ.: Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. І. Франка. — К., 1989; Й ж. Фрески про революцію. Опера М. Кармінського "Десять днів, які потрясли світ" на львівській сцені // КіЖ. — 1978. — 10 берез.; [Б. л.] Лавинин І. В. Народний артист Республіки Татарстан і України, головний дирижер Татарського академічного театру опери і балета. 1935—2003: [Некролог] // Муз. обозрение (Москва). — 2003. — № 9; Швещ Н. Маєстрів великих форм // КіЖ. — 1985. — 13 жовт.

А. Терещенко

ЛАЧІНІО (Laccinio) Дж. — оперна співачка (сопрано). За походженням італійка. Примадонна одес. італ. опери (1841—43). Дебютувала на сцені міськ. т-ру 12 трав. 1841 в опері "Люція ді Ламмермур" Г. Доніцетті. Того самого року відзначилась у партії Джульєтти в опері "Капулетті і Монтекі" В. Белліні.

Літ.: Бертаццоні В. Сурба мантуанського роду Данини в Росії. — С.Пб., 1996; А. С. Bénédictes et concerta... M-me Lacinio... // Journal d'Odessa. — 1842. — 11(23) серп.

М. Ворварцев

ЛАЩЕНКО Анатолій Петрович (2.04.1941, ч. Хабаровськ, РФ — 28.11.2007, м. Київ) —

хормейстер, музикознавець, педагог, муз. громад. діяч. Канд. мист-ва (1975). Доктор мист-ва (1991). Професор (1990). Член-кор. АМУ (2002). Член *НСКУ* (1997). Звініч. Хаваров. (РФ) муз. уч-ще (1959), Київ. конс. (1964, кл. хор. диригування Р. Корещою), *В. Іконіка*, аспірантуру при *ИМФЕ* (наук. кер. — Л. Пархоменко). 1964—70 — викладач хор. дисциплін Ніжин. (Черніг. обл.) пед. ін-ту ім. М. Гоголя. Працював зі студент. хор. ансамблями, міськ. хором хлопчиків. Від 1970 — ст. викладач, з 1981 — доцент, 1991—1995 — проректор із наук. роботи, з 1993 — професор Київ. Ін-ту культури. 1995—2007 — проректор із наук. роботи НМАУ. 2003—06 — Голова експертної ради ВАК України.

У музикозн. і пед. діяльності 1980-х активно впроваджував високі еталоми хор. співу й комп. хор. творчості. Дослідження Л. особливостей функціонування хор. культури (докт. дис.) стало теор. базою праць у цій галузі. Автор баг. програм для різних ланок освіти музичної. Працював над підготовкою держ. стандартів із багаторівневої хормейстер. освіти. Проводив інтенсивну культ.-просвіт. діяльність, член редколегій низки мистецтвозн. і культуролог. праць. За час роботи в системі вищої муз. освіти виховав низку талановитих хормейстерів і науковців, удостоєних почес. і наук. звань. Поміж учнів — О. Васюта, Д. Болгарський, Н. Гребенюк, Ж. Дедусенко, Н. Калущко, П. Ковалик, М. В. Лисенко-мол., Г. Середенко та ін.

Літ. та канд. дис. "Стильові принципи хорової творчості Б. Лятошинського" (К., 1975); докт. дис. "Хорова культура: аспекти вивчення і розвитку" (К., 1990); Хорова культура: аспекти вивчення і розвитку. — К., 1989; З історії київської хорової школи. — К., 2007; Поліфонічні принципи хорових обробок Б. М. Лятошинського // Укр. муз.-во. — К., 1974. — Вип. 9; Про вишньовасковорову та композиторську практику // Музика. — 1974. — № 3; Хорові колективи та ансамблі: бачення // Там само. — 1977. — № 3; Методичні поради // Радуга. — 1979. — № 18; Хорові мініатюри // Музика. — 1982. — № 5; Фундатор хорової культури // Там само. — 1985. — № 1; Концертно-хорова життя Києва // СМ. — 1987. — № 3; Особливості хорового творчства Б. Лятошинського і його впливу на розвиток українського советського хорового искусства // Борис Николович Лятошинский. — К., 1987; Відродження "Думки" // Київ. — 1990. — № 9; Від епікери до теорії // 36. наук. праць КДК. — К., 1993; Проблеми дослідження хорової культури // Питання культурології. — К., 1994. — Вип. 13. — Ч. 1; Нестор Городовенко // Там само. — К., 1996. — Вип. 15; Екологія музичного життя // Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта в сучасній Україні. — К., 1998; Про відродження духовної музики // Мистецькі обрії. 1998. — К., 1998. — Вип. 1; Драматичні колізії мистецького життя Нестора Городовенка // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи: Мат-ли муз. дослідн. — К., 1999. — Вип. 13; Згадування хорових диригентів (огляд Першого Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів) // Музика. — 1999. — № 1—2; Тембр у хоровому виконанні // Наук.

А. Лашченко

В. І. Лебедєв

О. Лебедєв

вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 1999. — Вип. 1: Муз. виконавство; Вітчизняне хорознавство у соціокультурному контексті // Мистецтво України. — К., 2000. — Вип. 1: Українське хорове мистецтво XX ст. // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2000. — Вип. 14. — Кн. 6; Новітні тенденції сучасного хорового мистецтва України // Там само. — К., 2001. — Вип. 18: Муз. виконавство. — Кн. 7: І. Ляшенко — науковець, фундатор, керівник // Там само. — К., 2002. — Вип. 16; Логіка хорового синтезу // Наук. запіски. Психолого-пед. науки. — К., 2002. — № 1; Олег Тимошенко — діяч високої професійної компетентності // Мистецькі обрії 2000. — К., 2002. — Вип. 3; Проблеми координації українського і світового досвіду мистецької освіти // Проблеми муз. освіти. — К., 2003; Українське хорове мистецтво XX століття // Муз. українська: сучасний вибір. — К., 2005. — Вип. 1; Науково-організаційне питання сучасного музикознавства // Мист-во України. — 2006. — Вип. 6—7; співупор. — Академія Музичної еліти України (до 90-річчя НМАУ ім. П. І. Чайковського). — К., 2004.

Літ.: Лашенко М. "Он жинь любил нество..." (Воспоминания о друге). — К., 2008; Костях М. Анатолий Петрович Лашенко // Некролог // Студії мистецтвознавчі. — 2007. — № 4.

Л. Пархоменко

ЛЕБЕДЄВ Віктор Михайлович [5.01.1935, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ) — композитор. Професор (1987). З. д. м. Росії (1986). Живе й працює в С.-Петербурзі, де закін. конс. (1960), викладає в Ін-ті культури. Поміж творчих робіт — музика до укр. к/ф: "По вулицях коמוד водили", "Затока щастя" (обидва — 1987); 1-ф — "Мужність" (7-серійний), "Тільки в музик-голі" (обидва — 1980), "Неспокійне літо" (1981).

ЛЕБЕДЄВ Володимир Ілліч (3.05.1940, ст. Червоно-Ростов, обл., РФ) — гобоїст, педагог. Закін. Харків. муз. уч-ще (1962, кл. І. Морштейна). Ін-т мистецтв (1968, кл. М. Шевченка). Соліст оркестру й учасник кам. ансамблю Харків. філармонії. Проводить активну конц. діяльність, виконав бл. 1000 конц. програм. Здійснив ряд записів у фонд Нац. радіо. Викладач, професор кафедри орк. дух. інструментів ХДУМ (тепер Харківський національний університет мистецтв ім. І. Котляревського, з 1979). Від 1980 читав авт. курс "Методика навчання гри на духових інструментах". Конструктор приладів, за допомогою яких досліджував і вдосконалював методику гри на дух. інструментах. У процесі цих досліджень створив новий напрям у вивченні дух. виконавства, засн. на точних лабораторних вимірюваннях. Автор понад 30-и наук. праць, ряду програм для ВНЗ, 20-и винаходів у галузі вдосконалення методики гри на дух. інструментах, за які його нагороджено Золотою медаллю ВДНГ СРСР. Результати наук. розробок Л. використовуються в Україні й за її межами.

ЛЕБЕДЄВ Герасим Степанович [1749, Україна — 15(27).07.1817, м. С.-Петербург, тепер РФ) — віолончеліст, композитор, фольклор-

рист, театр. діяч, індолог. З родини кріпака! А. Розумовського, якого 1777 супроводжував до Неаполя. Залишившись у Відні, здійснив самостійну конц. подорож (як віолончеліст) різними країнами Зах. Європи. 1785 виїхав до Індії, де провадив просвітн. діяльність: викладав музику, вивчав культуру Індії, зон записував інд. нар. мелодії. Заснував 1-й в нн загальнодоступний т-р європ. типу (Калькут 1795), його режисер, диригент, музикант, інструменталіст, художник-декоратор, кампозитор, педагог (навчав акторів-бенгалців) Перекладав із англ. і адаптував до місцевих звичаїв п'єси різних авторів, здійснював постановки. Для 1-ї вистави написав "Індійсь серенаду", де поєднав європ. і розповсюджував в середовищі бенгалців муз. інстр. Зроб спробу ввести в інд. мову європ. муз. термінологію. Через утиски з боку англ. колоніальні адміністрації в Індії змушений був виїхати в Росію. По дорозі виступав у Кейптауні (теп ПАР) й на о. св. Олени. 1801 опубл. у Лонді граматичку калькутської форми розмовної мови кінді. Повернувшись того самого року С.-Петербурга, залишив конц. діяльність і присвятив себе популяризації інд. культури. Опубл. 1-у наук. працю рос. мовою, присв. їй культурі ("Беспристрастное созерцание сист. Восточной Индии брагменов, священних обрядов их и народных обычаев...", 1805, перекр. франц. і нім. мовами), що поклав початок нн індології.

Літ.: Смирнова-Розитина В. Г. С. Лебедев. — М., 1980; Булгаков Ф. Герасим Лебедев. Русские путешественники-музыканты в Индии в конце XVI века // Исторический вестник. — 1880. — Т. 1; Документы о жизни и деятельности Герасима Степановича Лебедева (1796—1817) // Русско-индийские отношения в XVIII в. — М., 1961; Япловский М. Первый русский музыкант Индии // Йога ж. Избранные исследования. статьи. — М., 1985.

ЛЕБЕДЄВ Олександр Миколайович (3.04.1917, м. Сімферополь) — композитор, педагог. Член НСКУ (з 1976). Закін. Моск. конс. (1941, кл. композитор Т. Хренникова, раніше навч. С. Богатирьова). Викладач каф. музики й сп. Криму, пед. ін-ту (1965—66), Калькутського Р. муз. уч-ща (1966—67), муз. шкіль. культ.-осв. уч-ща в Криму. Від 1974 — концертмейстер Сімферополь (АР Крим).

Тв.: музичні "Золоте курча" (1984); для голосу з орк. — Кантата (1972); для симф. орк. — Симфоніета (1967), поема "Монумент" (1974) "Два героїчних фрагменти" (1984); для фп. орк. — Концерт (1976), Симфонічний концерт (1987) для естр.-симф. орк. — Ноктюрн (1980); для струн. — 2 квартети (1981, 1985); для скр. і фп. — "Романтична поема" (1982); для фп. — Варіації (1967), "Симфонічні варіації" (1970), Сюїта форми варіації (1982) тощо; для трио баяністів — "Хоральна фантазія в органічному стилі" (1982) для баяна — Поема (1968); для хору без супр. творів: романси, пісні, у т. ч. для дітей; музика до театр. вистав, к/ф, зокр. "Колі відлітають лелени" (1964), "Гіркі зерна" (1966; обидва — "Моядовафільм"), "Усе для Вас" (1965, к/

м. М. Говякого). "Тринадцять доручень" (1969).
"Загиблого призначення" (1978, обидва —
Одес. к/с) та ін.; для хореограф. ансамблю.

Літ.: *Полесей В.* Дебют композиторів Криму // *Музика*. — 1978. — № 4.

А. Музе

І. Лебедкін

ЛЕБЕДЄВА Марія Захарівна [1876, м. Суми — після 1950, м. Москва, РФ] — оперна співачка (лір.-колор. сопрано), драм. актриса. З дорослих родин. Навч. у Києві — в гімназії та муз. уч-щі, потім — у Моск. конс. (кл. Е. Лавровської). Виступала на оперних сценах Вітебська й Мінська (антреприза М. Каменської); потім у Москві: в оперній трупі М. Медведєва (т-р "Акваріум"), з 1904 — в опері С. Зиміна; з 1910 — у Києві в трупі М. Садовського. Поміж сцен. партнерів — О. Пятлих, В. Золденко.

Партії: Антоніда ("Життя за царя" (Іван Суснін) М. Глінки), Віолетта ("Травіата" Дж. Верді), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Мікелла ("Кармен" Ж. Бізе) та ін.

ЛЕБЕДИНЕЦЬ (Бас-Лебединець) Антон Дмитрович [7.01.1895, с. Сибинці, тепер Тетіївського р-ну Київ. обл. — 17.03.1979, м. Харків] — композитор, педагог, хор. диригент, муз.-романист, дириг. З. д. м. Узб. РСР (1943) і УРСР (1949). Член СКУ, член правління Харків. відд. СКУ (з 1948). Закін. 3-річні Вищі пед. курси у Ржищеві (тепер Київ обл., 1924), екстерном — Харків. муз.-драм. ін-т (1932, кл. хор. диригування), навч. в аспірантурі при ньому (кер. — С. Богатирьов), 1924–32 — викладач черкас. пед. ін-ту й худож. керівник військ. ансамблю Харків. військ. округу. Від 1933 — у Харкові: викладач веч. муз. школи для дорослих, з 1937 — муз. технікуму при конс. (див. *Харківський національний університет мистецтв ім. І. Котляревського*). Диригент самодіял. хорів. 1939 створив хор. капелу "ракторного з-ду. Від 1944 — ст. викладач, 1946–47 — декан каф. хор. диригування, з 1950 — зав. каф. теорії музики й композиції, 1951–62 — ректор конс., з 1965 — в. о. професора каф. хор. диригування Ін-ту мистецтв. 1949 — кер. групи композиторів, які створили музику Держ. гімну УРСР "Живи, Україно, прекрасна і сильна", сл. М. Бажана. Автор мас. творів і хорів на сл. укр. поетів.

Тв.: пісні й хори — "Марш Академії", сл. І. Тимоченка; "Не вейся, ласточко, над морем", сл. Ш. Потьомкіна; "Все за Родину в бой", сл. нар.; "Пісня 41-ї дивізії", сл. власні; "Путь пройшли ми: славний, долгий", сл. М. Некоди; "Сьогодні Вітчизна нас кличе до бою", сл. Ш. Бичка; "Наша слава", сл. П. Тичинки тощо.

Літ.: *Сироткин О.* Талановитий композитор, диригент-педагог // *Рад. культура* (Київ). — 1953. — 2 берез.; [Б. д.]. Зайснення мрії // *Там само*. — 1956. — 1 січ.; *Томенко Г.* Народу потрібні хороші пісні // *Там само*. — 1956. — 22 лют.

А. Музе, Н. Савицька

ЛЕБЕДКІН (Лебодкін) Ігор Валентинович (23.04.1960, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ) — піаніст, композитор, аранжувальник,

муз. редактор. Лауреат Міжн. конкурсу піаністів (м. Рагуза-Ібла, Італія, 1995; фп. — 3-я премія, концертмейстерство — 4-е місце), премії НСТДУ "Київська лектораль" (2001). Навч. і працює в Києві: закін. ССМШ (1978, кл. В. Топіліна, Л. Голяко), Конс. (1984, кл. Е. Ржанова, О. Муравського), викладач спеціальн. фортепіано Пед. ін-ту (1987–89), ССМШ (1996–2002), соліст, концертмейстер *Чоловічої хорової капели ім. Л. Ревуцького* (1989–96), одночасно концертмейстер-ілюстратор каф. симф. диригування Конс. (1994–95). Від 1997 — муз. редактор ТБ-каналу "1+1".

1-й вик-ць низки творів А. Штогаренко, М. Сильванського, Е. Зубицова. Виступав із Держ. симф. орк. УРСР (тепер *Національний симфонічний оркестр України*) п/к В. Кожухаря, симф. орк. — Нац. радіо й ТБ п/к А. Власенка, Київ. конс. п/к Р. Кофмана й ССМШ п/к С. Солоньки, конс. філармонії п/к М. Мороза, у складі ансамблю солістів "Арс генезис". Брав участь у конц. програмі "Міжнародного форуму музики молодих" (Київ, 1994), міжн. фест. у Польщі. Гастролював як соліст і концертмейстер містами України, Росії (зокр. Далекого Сходу), Вел. Британії (1991, програми концертів записано на CD). Як композитор працює в галузі електронно-акуст. музики. Автор музики до к/ф укр. режисерів, числ. ТБ-програм.

Тв.: музика до вистави "Вишневий сад" Т-ру маріонеток (2001, премія СТДУ); гр. т/ф — "Пахолове" (2004, реж. — Л. Аріогіна); "Крутий поворот" (2005, реж. — Т. Кравчицька); "Донечко моя" (реж. — В. Тихий); "Зайснення бабень" (реж. — С. Коваленко, обидва — 2007); "Актор" (2008, реж. — А. Дончик); документ. т/ф — "Вічна український рахунок" (2003, реж. — С. Букварський); "Адам і Ева" (реж. — М. Мамедов), 3-серійного "Червоний ренесанс" (реж. — П. Овечкин); "Я хочу всім подякувати" (реж. — А. Нестеренко, усі — 2005); "Дисиденти", "Великий галоп" (2006, реж. П. Овечкин); "Скоропадський", "Маякно", "Петліора", "Непрощень" (реж. — О. Фролов і Ш. Шкурі), "Зона особливих уваги" (реж. — М. Сурков, усі — 2007); відеофільми "Прогрулянка поміж..." (2006, реж. — А. Лавренчишин).

Літ.: *Бутчук А.* Біля витоків творчої еволюції // *Говорить і показує Україна* (Київ). — 1994. — 10 лют.; *Воросилова Д.* Ігорь Лебедкін — "атмосферное" явленіє // *Київ, ведемося*. Зрителю. — 1998. — 6 февр.; *Килишенберг О.* Ігорь Лебедкін: "Сейчас рамки понятия «искусство» сильно расширились" // *Телевизионне*. —

М. Лебедєва

А. Лебединець

2001. — 23 февр.: *Десатерик Д. "Пектораль"* мовчазних днів // *Діно* (Київ). — 2001. — 29 берез.

О. Литвинова

ЛЕВАДНА Олесь (14.04.1905, снт Решетилівка, тепер райцентр Полтав. обл. — 4.03.1988, м. Дрогобич Лавів. обл.) — кобзарка, бандуристка (голос мецо-сопрано). Одна з перших укр. бандуристок. Навч. гри на бандурі у *В. Осадьку*. Згодом стала членом ансамблю кобзарів під його орудою і *тріо* (разом із *В. Осадьком* та *Г. Підгірним*). Виступала у складі *Капели бандуристів* ім. Л. Кравченка, ансам. "Кобзарі Полтавщини". Вдосконалювала кобзар. майстерність у Харків. муз.-драм. ін-ті п/к *Г. Хомікевича*. Працювала в Харків. філармонії. У роки війни гастролювала разом із Укр. держ. драм.-т-ром ім. Т. Шевченка. 1948–60 — в ансамблі пісні і танцю "Прикарпаття" (Дрогобич), де також виступала як співачка-бандуристка. У репертуарі — комп. твори, укр. нар. пісні, зокр. дівоці на сп. *Т. Шевченка*.

Літ.: *Желінський Б. Славиха, дочка, за пісні* // *Бандура* (Нью-Йорк). — 1993. — № 3–4.

Б. Сато

ЛЕВАНДОВСЬКА Емілія Франціана (2-а пол. 19 — поч. 20 ст.) — оперна співачка (драм. сопрано). Співає навч. у *М. Нолле* в Києві. Дебютувала на оперній сцені на поч. 1890-х. Виступала в Харков. Саратові (тепер РФ, 1895, 1900), Житомирі (1896, антреприза І. Карського); 1902. Оперне то-во п/к А. Ейхенвальда), Казані (тепер РФ, 1899), Москві (1903, Тов-во М. Медведєва) тощо.

Партії: Антоніда, Горислава ("Життя за царя" ("Чайка" Сусанин), "Руслан і Людмила" М. Глінки), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Оксана, Наталя, Ліза, Марія ("Черевички", "Опричники", "Пікова дама", "Мазепа" П. Чайковського), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Маша ("Дубровський" Е. Напраніка), Кулава, Марфа ("Сигурдська", "Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Агата ("Вільний стрілець" К. М. Вебера), Ельвіра, Леонора, Аїда, Дездемона ("Ернани", "Трубадур", однойм. опера, "Огюст" Дж. Верді), Єлизавета ("Тангейзер" Р. Вагнера), Галка (однойм. опера С. Монюшкі), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Мімі, Тоска ("Богема", однойм. опера Дж. Пуччіні), Сантуша ("Сільська честь" П. Масканьї) та ін.

ЛЕВАНДОВСЬКИЙ Антон Юрійович (6.04.1983, м. Дніпропетровськ) — композитор, піаніст, педагог. Лауреат премій — обл. "Обдаровані діти — надія України", юних композиторів "Собори наших душ" (1998–2001); Всеукр. літ.-мист. віча "Собори наших душ" (Київ, 1998), 10-о Всеукр. фестивалю дит. та юнацької творчості "Таланти твої, Україно" (м. Южне Одес. обл., 2000), Всеукр. дит. літ.-мист. свята "Не в минуле, а в майбутнє до тебе я, Тарасе, йду" (Дніпропетровськ, 2001). Член НСКУ (2008).

Закін. фп. відділення Дніпроп. муз. уч-ща ім. М. Глінки (2002), фп. і комп. ф-ти Харків. ун-ту мистецтв (2007), кл. композиції В. Мужича, кл. фортепіано Н. Горещкої). Від верес. 2007 —

викладач фп. і композиції Дніпроп. муз. школи № 19.

Творчість Л. стилістично різнопланова, зокр., позначена неофолклоризмом (синтез мовно-стильових ознак нац. фольклору і сучас. муз. мистецтва — розширене трактування ладу, гармонії, тональності, застосування новітніх комп. технік, зокр. *алеаторики* й *санористики*).

Та: для солістів, дит. хор., вокал та інст. ансам. — "Деревице" (2008); для фп. й симф. орк. — Концертино (2007, 2-а ред. — 2008); для скр., альта фп. — Тріо (2005); інст. триптих "Картини три-родин" (для гобоя, фп. — "Скелотий полудень", для фп. — "Дощик" і "Схід сонця"; 2000); для міш. хору а capella — триптих "Заплакана душа", сл. М. Дружко й М. Яланського (2008); для баритона й фп. — "Кобзарський спів", сл. Ю. Кириченка (2001); для сопрано й фп. — "Квітка папороті", сл. М. Дружко; вокал рондо "Песняний чоловік", сл. А. Вознесенського (2003); обр. укр. нар. пісень.

С. Васильюк

ЛЕВАНДОВСЬКИЙ Прохор (1782, м. Богуслав, тепер райцентр Київ. обл. — 1849, м. Новомосковськ, тепер райцентр Дніпроп. обл.) — композитор, художник. Від 1805 навч. у КМА в кл. богослов'я, одночасно викладав у ній малювання (1806–07). Брав уроки в А. Веделя. Від 1820 — у с. Новоселівки (тепер м. Новомосковськ Дніпроп. обл.). Автор духовних концертів, літургій, перекладень — Літургії Д. Бортянського для органа, церкви, піснеспівів для фортепіано; обр. укр. нар. пісень.

Літ.: Акты в документи, относящиеся к истории Киевской академии. — К., 1910–11. — Отд. 3. — Т. 2.

І. Лисенко

ЛЕВАНКОВСЬКИЙ Леонід Петрович (1.01.1863, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 25.01.1971, м. Тернопіль) — диригент, композитор, виш.-за-інструменталіст.

Навч. музики з 1895. Брав участь у діяльності мандрівних оркестрів (грав на *тромбоні*, *фортепіано*, *фісгармонії*). Пізніше закін. Саратов. (тепер РФ) конс. (кл. диригування). Диригент і музикант мандрівних труп — Д. Гайдмаки й О. Суходольського (1909–11), рос. муз. комедії (1912–21), конц. групи Севастополя (1923–25), пересувної оперети в П'ятигорську (тепер РФ, 1936–37); диригент т-рів муз. комедії: у Харкові (1929–32, тут 1929 відбувся ювілейний вечір з нагоди 35-річчя творчої діяльності Л.), Сталінського (тепер Донець, 1933–35), Моск. (1946–54). Зав. муз. частиною — 1-о Держ. т-ру для дітей та юнацтва в Харкові (1927–28), Терноп. муз.-драм. т-ру (1955–66). Диригент-постановник у цьому т-рі 17-и муз.-драм. вистав із власною музикою ("У неділю рано зілля копала" за О. Кобилляцького, "Маруся Чурай" за М. Старицьким, "Камінний господар" Лесі Українки, "Царюк" Т. Кожушника, "Вотани меч" І. Кавалерідзе тощо). Поміж ін. вистав, якими диригував, — "Запорожців за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (партию Одарки виконувала, зокр., М. Литвиненко-Вальгемут).

Е. Левандовська в ролі Аїди (однойм. опера Дж. Верді)

А. Левандовський

а: музика до театр. вистав — "Майська ніч" Шатковського за М. Гоголем, "Дон Кіхот" Сервантеса.

Б. л. Перший державний театр для дітей // Рад. театр (Харків). — 1929. — № 2—3; Мецедієв Л. Репертуар Тернопільського музично-драматичного театру 1931—1939 // Корнієнко О. Тернопільський театр ім. Т. Шевченка. — К., 1980. Від "Перекопа" до "Ботанового меча"; — серія І. Кавалеріаде за нагоди прем'єри його твору "Ботаник муч" в обл. муз.-драм. т-рі ім. Т. Шевченка // Вісник життя (Тернопіль). — 1966. — 4 лют.

П. Медведієв

ЛЕВЕ (Loewe) Йоган Карл Готфрід 30.11.1796, Лебеюм поблизу м. Кетена, Німеччина — 20.04.1869, м. Кіло, там само) — композитор, співак (тенор), органіст, педагог. Член Берлін. академії (1837). Представник нім. романтизму. Поміж творів — поема "Мазепа" та "Фортеліано" (за поемою В. Гюґо, 1830).

а. 5 опер; вокал.-симф. — 17 ораторій; кантати, балади для соліста, кору та орк. "Вальпурґієва ніч", для симф. орк. — 2 симфонії; для струн. — квартети, фп., трио; для орк. — Соната; для голосу й фп. — балади й пісні (понад 30).

Літ. фп.: Selbst-biographie. — Berlin, 1870.

Літ. Савітний Д. Історія музики всіх часів і народів. — М., 1913 — Вип. 3; Юбілейний В. "Мазепа" Карла Левова // Муз. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2001. — Вип. 17; Balthaupt M. C. Loewe. Deutschlands Balladenkomponist. — Berlin, 1898.

М. Костюк, А. Музо

ЛЕВЕНЕЦЬ Ігор Прокопович [16.07.1942, с. Голешів Жидівського р-ну Львів. обл.] — симф. і хор. диригент, співак, педагог. З пр. култь. УРСР (1988). З. д. м. України (1999). 1961 закін. Дрогоб. (тепер Львів. обл.) муз. уч-ще (кл. диригування Т. Туркул, кл. співу О. Шумово). 1969 — Львів, конс. (кл. диригування М. Колесси, кл. співу Ш. Дарчак). 1961—64 — хорист, соліст-вокаліст, хормейстер Ансамблю пісні і танцю КВФ. Від 1969 — викладач дириг.-хор. дисциплін Терноп. муз. уч-ща, керівник юв. симф. оркестру, що п/к Л. виконував; Симфонію 9-тої (№ 40) В. А. Моцарта, Фантасію С-ди, симфонії № 3, 5 Л. Бетховена, "Богатирську симфонію" О. Бородина, концерти з орк. — № 2 для фортепіано С. Рахманінова, для скрипки Ф. Мендельсона, для віолончелі А. Дворжака, увертюру до опер — "Тарас Бульба" М. Лисенка, "Заграв" А. Кос-Анатольського тощо.

Одночасно — худож. керівник самодіял. нар. хор. капели "Будівельник" тресту Тернопільпромбуд. Із цієї капеллю Л. — лауреат міськ., обл., респ. та всеукраїн. фестивалів хор. мистецтва, зокр. Терноп. обл. конкурсу ім. С. Крушельницької, неодноразовий переможець ТБ-конкурсів "Сонячні кларнети", нагороджений дипломами 1-о ступеня й золотими медалями за вагомий внесок у розвиток хор. культури. З капеллю гастролював у Білорусі, Росії, Литві, Латвії, Естонії, Болгарії. У репертуарі колективу — твори укр. і заруб. класиків, опер. укр. нар. пісень.

Від 1990 — худож. кер. і диригент Терноп. міськ. хор. капели "Галичина", з якою брав участь у роботі хор. ансамблів в Києві (1996). П/к Л. цей хор — лауреат Терноп. обл. конкурсу хор. колективів ім. С. Крушельницької, переможець Міжн. конкурсу хор. мистецтва ім. Лесі Українки (Луцьк, 1998). Від 1996 — зав. відділення хор. диригування й кер. студент. хору Терноп. муз. уч-ща. П/к Л. хор — лауреат конкурсів хор. колективів [Терноп. обл. ім. С. Крушельницької, Всеукр. ім. М. Леонтовича (Київ), ім. Д. Січинського (Івано-Франківськ)], учасник хор. академій у Тернополі. У репертуарі колективу — бл. 150 творів укр. і заруб. класиків, опер. укр. нар. пісень, 6 моногр. програм із творів Д. Січинського, М. Леонтовича, С. Любедича, В. Бордовського, М. Колесси, Л. Дичко. Студент. хор бере участь у виконанні св. Літурґій у храмах Тернополя, Терноп. обл. та за її межами. Л. — постійний учасник і гол. диригент усіх творчих завітів Тернопільщини в Києві (1972—2003), урочистих концертів у Тернополі й області. Поміж учнів — О. Смоляк; симф. диригенти — Б. Гаврилюк, М. Кріль, В. Сивак; хор. диригенти — В. Андрушник, С. Думець, Р. Будзак.

Літ.: Б. л. Левенець Ігор Прокопович // Хто є хто на Тернопільщині змгн.: Видатні земляки. — К., 2004. — Вип. 1; Смоляк О. Мавстро // Соломів (Тернопіль). — 1998. — № 3.

О. Смоляк

ЛЕВИК Сергій Юрійович (справж. ім'я — по батькові — Ізраїль Юліанович) [16(28).11.1893, м. Біла Церква, тепер Київ. обл. — 5.09.1967, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — оперний і кам. співак (баритон), громад. діяч, муз. критик, лібретист, перекладач, педагог. Від 9-и років жив у Бердичеві (тепер райцентр Житомир. обл.). Від 1901 займався перекладацькою діяльністю. Від 1907 навч. співу на кнів. Вищих оперних і драм. курсах М. Медведєва. 1908—23 концертував. Від 1909 — у С.-Петербурзі, де виступав як соліст у місцевих т-рах, зокр. до 1912 — в опері Нар. дому, 1912—16 — у Т-рі муз. драми. Гастролював у Воронежі (тепер РФ), Мінську, Вільно (тепер Вільнюс), Харкові (1910), Києві, а також на Півн. Кавказі, у Криму тощо. Одночасно від 1913 працював як рецензент у періодичній пресі. 1929—39 — кореспондент париз. ж. "Le Ménestrel" у кол. СРСР. 1938—39 — викладач сцен. майстерності в Ленінгр. (тепер Петерб.) конс.

Мав гучний, сильний голос широкого діапазону, актор. талант. Упродовж творчого шляху давали більше тяжко до розкриття не лише зок. аспекту, а й глибинного психолог. змісту вик. творів, філософичності, водночас драм. дієвості, чим зумовлені відхід від оперних штамів, експериментування, створення неповторних муз.-сцен. образів. У творчому доробку Л. — бл. 35-и оперних партій, поміж яких найкращими були характерні й драматичні. Зокр., до кращих досягнень оперного вик. мистецтва належить образ Бекmesserа ("Нюрнберзькі майстерлінгери" Р. Вагнера). Поміж партнерів

Я. К. Ф. Лево

І. Левенець

С. Левик у ролі Бекmesserа (опера "Нюрнберзькі майстерлінгери" Р. Вагнера)

по оперній сцені — Л. Литковська, Л. Собінов, Ф. Шаляпін. У концертах з особливим успіхом виконував романси М. Мусоргського. Понад 60 творів записав на грамплівки ("Пате", "Зонофон", "Лірофон", "Орфейон", РАОГ). Вик. талант Л. високо цінували: Ф. Блюменфельд, О. Глазунов, В. Дранішников, І. Ершов, Я. Лопицький, М. Малюга та ін. Автор спогадів про баг. укр. оперних співаків, наук. праць із питань вок. виконавства, публікацій у рос. і зах. пресі, лібрето опер (зокр. "Сірано де Бержерак" Б. Асф'єдо, "Світанок" Д. Френкеля), перекладів із франц. і нім. мов (на рос.) лібр. 70-и опер (зокр. "Трубадур", "Дон Карлос", "Бал-маскарад", "Отелло" Дж. Верді, "Кармен" Ж. Бізе, "Саломея" Р. Штрауса, "Турандот" Дж. Пуччіні), оперет ("Казки Горьмана" Ж. Оффенбаха), словесного ряду ораторій ("Пори року" Я. Гайдна, "Самсон", "Іуда Маккавей" Г. Ф. Генделя), поет. текстів романсів, оповідає тощо (частину з них опубл. у газ. "Киевская мысль", 1901—05). Проводив активну громад. діяльність, зокр. під час 1-ї світ. війни — учасник громад. організації "Союз мист", від 1917 — член правління Союзу сцен. діячів та член правління видавничих підприємств, з 1922 — голова комісії з допомоги безробітним. Один із організаторів профспілки працівників мистецтв (Робмис). До 1930 — голова Драмсоюзу, пізніше брав участь у роботі Ленінгр. відд. СК СРСР.

Партії: Борис Годунов (одноім. опера М. Мусоргського), Володимир Галицький (партія підготував за 1 день), Князь Ігор (одноім. опера О. Бородина), Коцюбей, Мазепа, Онгис, Роберт ("Мазепа", "Евгеній Онгис", "Юліана" П. Чайковського), Демон (одноім. опера Ант. Рубінштейна), Фігаро ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Ріголетто, Жермон, Амонісро (одноім. опера, "Травиата", "Аїда" Дж. Верді), Клінгзор ("Парсифаль" Р. Вагнера), Валентин ("Фауст" Ш. Гюно), Тоніо ("Павлиця" Р. Леонавалло), Садарна ("Тоска" Дж. Пуччіні) та ін. Лит. тв.: Залиски оперного півця. — М., 1955; 1962, Четверть века в опере. — М., 1970; Вокальное искусство во Франции // Жизнь искусства (Петроград). — 1923. — № 5—8; Оперный перевод: Его практика и техника // Труды Ленинградского научно-исследовательского института театра и музыки. — Ленинград, 1945; О камерном пении // СМ. — 1948. — № 6; Шаляпин (страницы из книги "Глазами и ушами певца") // Там само. — № 10; Шаляпин на концертной эстраде // Там само. — 1950. — № 2; Иван Ершов // Там само. — 1957. — № 12; Оперы Вагнера на петербургской сцене // Там само. — 1958. — № 2; Встреча Вагнера в России // Там само. — 1959. — № 10 та ін. статті в журналах. Лит.: Гозенлуд А. Русский оперный театр между двух революций. 1905—1917. — Ленинград, 1975; Яког ж. Воспоминания С. Ю. Левика // Там само. — 1969. — № 8; Должанский А., Сосор А. С. Ю. Левик // СМ. — 1963. — № 12; [Б. н.], С. Ю. Левик. Памяти ушедших // Там само. 1967. — № 12.

ЛЕВИТОВА (Левітова) Людмила Володимирівна (29.12.1926, м. Ромни, тепер районцентр Сум. обл. — 1.08.1991, м. Київ) — композиторка, піаністка, муз. редакторка. Член СКУ. Закін.

Л. Ревуцький (в центрі) з учнями свого класу. Зліва направо: Л. Левитова, Д. Юделевич, О. Андреева, В. Кирейко, М. Дремлюга, О. Зноско-Боровський, В. Гомоляк (1946 р.)

Київ. конс. (1950, кл. композиції Л. Ревуцького 1953—62 — концертмейстер оперно-вок. студ. Київ. держ. ун-ту ім. Т. Шевченка. 1963—67 — редактор, ст. редактор вид-ва "Мистецтво" 1967—82 — ст. редактор вид-ва "Муз. Україна" Комп. творчість — у рідній пострадянській Авторка спогадів про Л. Ревуцького.

Тв.: балет для дітей "Казка про веселого метелика" (лібр. Л. Бондаренко за казкою Н. Забіли, 1961); вок.-симф. — колективна казета "Сава жонка-трудявина" (1-а ч. і фінал), сл. О. Марунчик (1950), сюїта "Зима" (1958), хор. картина "Здрастуй, весно!", сл. О. Марунчик (1961); для симф. орк. — "Святкова увертюра" (1949), поема "Сонцю назустріч" (1961, вид. 1970); для сар. з орк. — "Танцювальна фантазія" (1949); для камерної муз. — "Інтермеццо" (1967); для струн. — Квартет (1946), "Український танець", "На світанку" (1959); для естр. інстр. квартету — "Гарний настрій" (1964); для фп. — Еюд (1944), 3 прелюді (1945—46), Варації (1947), Фантазія (1953), сюїта "Пісові картини" (1962), 10 піс. для дітей (1975) тощо; для баяна — танець "Двоєний личини", "Прелюдія у формі канону" (1966) тощо; для бандури — п'єси, зокр. Скерцо, "У надвечірній час", хорн. романси, пісні, зокр. для дітей, обр. нар. пісень; музика до радіопередач і наук. популяр. фільмів.

Лит.: Лобкович В. Про дитячу музичну творчість // Рад. музика. — 1940. — № 5; Хорєв С. Квартет молодого композитора // Рад. мистецтво (Київ). — 1949. — 23 лют.

А. Муза

ЛЕВИТСЬКА (Левітська) Вікторія Сергіївна (3.08.1911, м. Харбін, тепер КНР — ?) — композиторка, муз. редакторка. Закін. Моск. конс. (1938, кл. композиції В. Шебалина), аспірантуру при ній (1941, кер. — Р. Гієр). 1949—72 — редакторка вид-ва "Музгиз". Поміж творів — опера "Тарасова ніч" за Т. Шевченком (лібр. власне і Я. Ганицького, 1940—41, 1943), 5 романсів на сл. Т. Шевченка (1947), 6 — на сл. Л. Первомайського (вид. 1949), пісня на сл. М. Рильського (1947).

А. Муза

ЛЕВИТСЬКА Марія Сергіївна (13.04.1955, м. Київ) — художник-сценарист. Н. художник України (2006). Член-кор. НАМУ (2004). Лауреат Нац. премії України ім. Т. Шевченка (2003).

З. д. м. України (1995). Член НСКУ (1988), НСКІУ (1989). Закін. Київ. худож. ін-т [1982, спеціальність "художник театру", майстерня Д. Лідеро]. За часів навч. почала працювати: 1979–80 — художник-сценограф Донець. муз.-драм. т-ру, 1980 — Київ. т-ру естради, 1980–81 — Дніпроп. ТЮГу, по закінченні ін-ту (1982–89) — Київ. к/с ім. О. Довженка. Від 1989 — гол. художник Нац. опери України. Сценографія до вистав Київ. т-ру опери та балету — "Чарівний сон" М. Лисенка (1983), "Дон Жуан" В. А. Моцарта (1988–89), "Ніч перед Різдвам" Є. Станковича (1993), "Травіата" Дж. Верді (1993–94), "Володимир Хреститель", В. Кітти, "Петрушка" і "Страдивського" (2001–02), "Пісчаник" Л. Чайковського (2004), "Мойсей" М. Скорика (2006), "Лебедине озеро" Л. Чайковського (2009), "Попелюшка" Дж. Россіні (2010) та ін.; Київ. муніципал. акад. т-ру опери і балету для дітей та юнацтва ("Заручини в монастирі" С. Прокоф'єва (1993); "Буратіно" О. Білоша; "Майська ніч" Є. Станковича (1989); Нац. акад. драм. т-ру ім. Лесі Українки, Нац. акад. укр. драм. т-ру ім. М. Заньковецької у Львові, Донець. муз.-драм. т-ру, Дніпроп. ТЮГу, Крым. акад. рос. драм. т-ру ім. М. Горького в Сімферополі (АР Крим), Моск. держ. акад. дит. т-ру ім. Н. Сав. т-рів у Словенії, Польщі, Канаді. Учасниця худож. виставок в Україні, Росії, країнах Заходу. Персональні виставки в Києві (2002, 2005, 2007), Празі (1983, 2003) тощо. Працює в жанрі станкової графіки та живопису (масло, пастель, батик), Л. присв. т/ф — "Життя, осяяне красою" (реж. — Л. Сидорова, 2005), "Ціна великих ілюзій" (реж. — Л. Павлов, 2009).

Літ.: *Станіславський Ю.* Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; *Кодаленко О.* Ідіологія Марії Левитської: Естетичні засади роботи художника в "костюмованому" фільмі // *Наука, вісник Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого.* — К., 2010. *Вергеліс О.* Цвітіння снів в чорно-білому // *Київ. ведемося.* — 1996. — 24 февр. *Лепін О.* Свійкий принц Марія Левитська // *Діалог (Київ).* — 1997. — 15 трав. *Кодаленко Е.* Марія Левитська: "У мене очей красавця життя" // *Всеукраїнська ведемося (Київ).* — 1997. — 31 окт.; *Резнікович М.* Художник мистецтва Божий // *Октябр (Київ).* — 1997. — 27 дек.; *www.levitska.com.*

ЛЕВИТСЬКИЙ (Левіцкій) Борис Костянтинович (б.10.1893, м. Вільно, тепер Вільнюс, Литва — 1.01.1965, м. Прага, Чехія) — інженер, композитор-аматор, співак (тенор), піаніст. Брат Дмитра Костянтиновича Л. Навч. у Варшав. політех. ін-ті, закін. тех. освіту в Празі, де здобув також освіту музичну в УВГП (1923–28, кл. композиції Ф. Янінечки та О. Шіна). Пізніше навч. у Н. Ніжанинського (композиція) і П. Щуровського (диригування). Працював інженером в Празі. Виступав в укр. концертній соліст-співак і піаніст-концертмейстер. Співав у складі укр. хорів.

Тв.: опери — "Солов'їний бичок" (1943), "Лаврик-Телесик" (незакінч., обидві — за О. Олесем); балет "В'язанки укр. пісень" для хору — "Ревуть-

стогнуть", "Учуться, брати мої!", "Заповіт" (усі — сл. Т. Шевченка), церк. композиції, колядки; солов'їни на сл. Т. Шевченка, Лесі Українки, О. Олеса, П. Тичини та ін.; обо. укр., чес. слова, нар. пісень; музика до драми "Маруся Богуслава" (за М. Старицьким, у співакт.).

Літ.: *Мошенко П.* Листи // *Музична культура України у спогадах, матеріалах, листів / Упоряд. вступ. ст., ред. та прим. І. Лисенко.* — К., 2008.

І. Лисенко

ЛЕВИТСЬКИЙ (Левіцкій) Борис Порфирівич (13.03.1887, с. Андріївка, тепер Макарівського р-ну Київ. обл. — 20.11.1937, м. Київ) — хоровий диригент, композитор, педагог. З родини священика. З юнацтва вчителював і диригував селян. хорами. Закін. 3-річні регентські курси при Харсов. муз. школі. Від 1907 — викладач співу в Головинській учительській школі. Від 1910 — у Києві, де навч. у муз. уч-щі (кл. теорії композиції Е. Рубо). Кер. хорів — І. М. робітничого (1916), Бориспільського (тепер Київ. обл.) селян. (1921), студентського Ін-ту нар. освіти (з 1922, Київ). Організатор хор. капел у Вінниці (1918), муз. школи в Переяславі (тепер Переяслав-Хмельницький Київ. обл.), для хору якої написав "Заповіт", сл. Т. Шевченка. Брав участь у церк. рухові та Всеукр. соборі УАПЦ (Київ, 1921). Заснував хор. капелу Рух (1923), що за 5 років п/к Л. дала понад 400 концертів. Гастролював із цією капелю в Черкасах, Бобринці (тепер Кіровоград. обл.), Білій Церкві, Василькові (обидва — тепер Київ. обл.), Переяславі, Каневі (тепер Черкас. обл.). 5-річна діяльність Руху й 25-річчя творчої праці Л. урочисто відзначалося у Києві. Філармонії. Після реорганізації в окружну капелу та фактичного зникнення Руху з контексту навч. худож. культури Л. певний час працював із ансамблем Дніпроп. радіокомітету (з 1933). Ост. місце роботи — хор при Біб-ці АН УРСР (1937). Реперсуарний, страчений.

Мая вел. репертуар. Характерним для вик. мистецтва Л. було створення моностильових концертів, програм, напр., із творів ним. і франц. романтиків ("Цигани" Р. Шумана, "Ніч" Ш. Гуно), оперних хорів рос. митців (з "Царської нареченої" М. Римського-Корсакова, "Нижгородів" Е. Напродника, "Алека" С. Рахманінова), хор. піс. С. Тансєва ("Прометей", "Вечером"), укр. митців із підрос. України — М. Лисенка ("Бюта пороги", "Туман хвилями лягає", "Вічний революціонер"), К. Стеценка ("Сон", "Шевченкові"), М. Леонтовича ("Льодолон", "Пісні топі"; Ск. Галиччини — Й. Роздольського ("Сонце заходить"), Г. Тополинського ("Перебендя"), С. Людкевича ("Вечір в хаті"). Часто в конц. програмах Л. розмежовувалися оригінальні твори й *оранжування* (Я. Янінечки, О. Кошича, М. Леонтовича, К. Стеценка та ін.).

Тв.: для мш. хору — "Ще не мерла Україна", "Військовий співаник" (поч. 1920-х), 3 полські гімни, Лютурія (за відом. П. Мащенка); для дит. хору або trio — "Янгола" тощо; солов'їни — "Для тебе одно", "Признання".

Літ.: [Б. л.]. Капела Рух // *Музика.* — 1923. — № 1; [Б. л.]. Капела Рух // *Музика* — масам

М. Левітська

Б. П. Левітський

(Київ). — 1928. — № 7; [Б. п.]. Капела РУХ // Там само. — 1929. — № 1. *Пархоменко Л.* Реабілітований посмертно // Музика. — 1992. — № 3.

Д. Пархоменко

ЛЕВИТСЬКИЙ (Левицький) Дмитро Константинович [3(15).11.1888, м. Вільно, тепер Вільнюс, Литва — 9.03.1961, м. Прага, Чехія] — кам. співак (тенор), педагог, муз. критик. Брат *Бориса Костянтиновича Л. Закін*. Житом. гімназія (1906), де співав у гімназійному хорі, навч. у Київ. ун-ті, де був заст. хормейстера університ. хору в *О. Кошиці*. Член Респ. хор. капели п/х останнього (1919—20). Від 1921 — у Празі, де закін. Конс. (1927, кл. співу Е. Фукса) та Уні-т (1939, філос. ф-т). 1933 адосконалював вокал. майстерність у Мілані в *Е. Пікколі*. Вик. діяльність розпочав як артист *Української республіканської капели п/х О. Кошиці* (1919—20). Від 1920 виступав у Празі та ін. містах тодіш. Чехословаччини із сольними концертами. У репертуарі — твори *В. Зоремби, М. Лисенка, Я. Степового, К. Стецька, Л. Бетховена, А. Дворжака* та ін. 1921—35 — викладач співу в ВУПІ, 1929—31, з 1945 — Конс. у Празі. Поміж учнів — *Е. Гахен, Я. Герольд, В. Крилова* та ін. Виступав як муз. критик зі статтями про чес. муз. життя, зокр. у ж.: *"Українська музика"* (1937—39), чес. вид. *"Slovansky ptechled"* (1936).

Літ.: *Левицький А.* Записки русского музыканта из Чехии // Муз. академия. — 1992. — № 3; *Мощенко П.* Листи // Музична культура України у спогадах, матеріалах, статтях / Упоряд. вступ. ст., ред. та прим. *І. Лисенка*. — К., 2008.

І. Лисенко

ЛЕВИТСЬКИЙ (Левицький) Федір Прохорович (1869, м. Єлисаветград, тепер Кіровоград — після 1926) — співак (бас), педагог, муз. критик. 1892—96 навч. співу в Київ. муз. уч-щі (кл. *К. Еверарді* й *Г. фон Маттс*), удосконалювався в Італії. Від 1893 — соліст оперної антрепризи *Я. Сетова* в Києві, в її складі дебютував у партії германа ("Тангейзер" *Р. Вагнера*). 1898—99 — викладач сольного й хор. співу муз. школи А. Тальновського в Єлисаветграді; 1899—1904 — муз. шкіль. Д. фон Ресселя, *Р. Кауфман*, жін. гімназій (методика викл. співу, 8-й кл.) в Одесі. 1904 — лектор із методики викладання співу на курсах учителів в Ананьєві (тепер Одес. обл.). 1904—13, 1918—22 — викладач драм. муз. уч-ща. Одночасно від 1907 — муз. критик і рецензент полтав. газет, зокр. 1910—13 — "Полтавської речи". Організатор студент. оперних вистав у Полтаві та ін. містах України, зокр. "Син мажандарина" *Ц. Кюї* (10 листоп. 1907, Єлисаветград, силами студентів Полтав. муз. уч-ща) на користь безкоштовної нар. бібл.-читальні. 1923—26 — викладач сольного співу Петригор. (з 1924 — Ленінгр., тепер Петерб.) конс. Поміж партнерів по оперній сцені — *В. Астаф'єв, О. Бобров, О. Борисенко, В. Ейген, Н. Забело-Врубель, М. Медведєв, А. Томська*. Поміж учнів — *Л. Балабановська, М. Коваленко, Г. Коваль, Г. Орлов*.

Поміж партій — Старий циган ("Алеко" *С. Рамадінова*, 1-е вик., Київ, 26 верес. 1893, п. автора).

Літ.: *Зинкевич Е.* Первое явление Рахманинов в Киеве // Мировая музыка. Тексты и контексты. — К., 2007; [Б. п.]. Разные известия // РМГ. — 1913. — № 36.

М. Доль

ЛЕВИЦЬКА (дів. прізв. — Кашко) Анастасія Зіновівна [4(16).02.1898 (за ін. відом., 11.1899), с. Куликівка, тепер Городилянського р-ну Чернів. обл. — 6.11.1955, м. Харків] — оперна співачка (меццо-сопрано), педагог. Н. а. УРСР (1947) Закін. Муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка (1927, м. співу *О. Мудровідов*). Солістка Київ. (1927—30) Харків. (1930—49) т-рів опери та балету. 1950—55 — професор Харків. конс. Виконав. роль Одарки в екранізації опери "Запорожець за Дунаєм" *С. Гулака-Артемовського* (Київ, к. худож. фільмів, 1937). Мала рухливість, багату за тембр. відтінками голос. У вик. мистецтв органічно поєднувалися сцен. і вокал. майстерність.

Партії: Одарка ("Запорожець за Дунаєм" *С. Гулака-Артемовського*), Настя ("Тарас Бульба" *Ш. Лисенка*), Настя ("Наймичка" *М. Верківського*), І-а вик., Соколя ("Сорочинський ярмарок" *М. Мусоргського*), Олега, Наян, Графіння, Поліна Любова, Княгиня ("Евгеній Онегин", "Пікова дама" *М. Мазепа*), "Чародійка" *П. Чайковського*), Любава ("Царева наречена" *М. Римського-Корсакова*), Амнеріс ("Аїда" *Дж. Верді*), Кармен (однотомна опера *Ж. Бізе*) та ін.

Літ.: *Милославський К., Ивановський П., Штотт Л.* Харківський державний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка. — К., 1965; *Стотинський Ю.* Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; *Бодина Н.* На сцені Харківської опери // Українські співаки у спогадах сучасників / Авт.-упоряд. — *І. Лисенко* — К. Л.; Нью-Йорк, 2003; *Струтинський В.* Від числених кричків // Десятиліття правди (Чернігів). — 1984. — 10 черв.

ЛЕВИЦЬКА Галія (Галина Львівна, Олена Песед. — Оксана П'ятигорська) [23.01.1900, м-ко Порохник Ярославського пов., тепер Польща — 13.07.1949, м. Львів] — піаністка, педагог, музикознавець. Сестра *Стефана*. Професор (1940). 1-й навички гри на фортепіано отримала від матері — *М. Вахняни Закін*. Віден. академію музики і вик. мистецтва (1916—20, кл. проф. *Е. Ллевеліна*). Шкільної майстерності (майстершула) у проф. П. Вайнгартена при цій академії (1922), конкурс *Е. Петрі* (Львів, 1929—32). Вивчала також медицину, графологію, знала 8 європ. мов. Викладачка філії *ВМФ* (Стрий, тепер Львів, обл. 1926—32), *ВМІ* (1929—39), професор (1940—49), декан фл. ф-ту (1947—49) Львів. конс. Організаторка й 1-й директор Львів. ССМШ (1939—41).

1922—39 активно концертувала у Відні, Празі, Варшаві, Кракові та найбільше — Сх. Галичині. "Оркестрове" трактування, насичене "дзвонів" звучання фп., організація

Д. Левитський

А. Левіцька

А. Левіцька в ролі Княгині (опера "Чародійка" *П. Чайковського*)

-а-істичного апарату, особливості педалізації — зближували вик. манеру Л. зі школою Б. Бузона. Прогнаним глибоко розкрити концепцію творів, а не тільки продемонструвати зрозумілу техніку, викликало асоціації з вик. чистством тогочас. відомих європ. піаністів, зокр. А. Шнабеля й М. Юдіної. У репертуарі — твори М. Лисенка, Н. Нижанківського, Чайковського, О. Глазунова, Я. С. Боя, Г. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Ф. Листа, Р. Шумана, Ф. Мендельсона, С. Франка, А. Брамса, Б. Сметани та ін. У конц. програмах переважали композиції вел. форм (див. *Форма музична*). Виступи Л. мали просвітн. значення. Часто виконувалися маловідомі на той час твори (напр., 1927 вперше у Львові було представлено "Картинки з виставки" М. Мусорського). 1935—36 виконала у Львові цикл із 5-и темат. програм, присв. основним стилям (див. *Стиль музичний*) фп. музики. 1-ю почала систематично популяризувати укр. фп. музику. Здійснила найбільшу в 1920—30-х кількість прем'єрних виконань творів укр. композиторів у Галичині, у т. ч. В. Барвінського ("Канцона, Серенада, Імпровізація", цикл "Любов"), М. Колессу (*Сюїти*), А. Рудницького (*Соната*), З. Лиська (*Соната*), Р. Сімовича (2-а *сюїта*). Вперше один із концертів Л. було цілком присвячено творчості композиторів рад. України — Л. Редуцького, В. Косенка, Б. Лятошського, П. Козицького. Вивчала в конц. програмах темат. і худож. паралелі між укр. і зах. клас. творами, що сприяло усвідомленню слухачами близькості їх худож. і профес. рівня. Чимало уваги приділяла ансамблевій грі. Виступала у складі фп. тріо зі своїми сестрами, а також в ансамблях різного складу з баг. лівь. музикантами, зокр. співаками — О. Бондриською, Є. Зарицькою, М. Голішиком. Солоні й вмс. виступи Л. протягом 1930-х часто транслювалися лівь. радіо. Разом із В. Барвінським, А. Солтисом, М. Колесою, Л. Монцером, Ю. Кофлером справила істотний вплив на муз. життя Сх. Галичини серед 20 ст. Вик. мистецтво Л. високо цінували В. Барвінський, С. Людкевич, А. Рудницький та ін. Поміж учнів — О. Кристалевський, М. Кравців-Барбаш (Канада), Ю. Новодворський, В. Самохвалов, О. Шлот.

Літ. та.: Пятковський О. Микола Лисенко. — Л., 1938; 1997; Основи сучасної педалізації. — Л., 1997; Перша распада Лисенка // Наші дні (Львів). — 1942. — № 4; Львів шанувати пам'яті Великого композитора // Там само. — № 6; Автобіографія // Музична культура України у спогадах, мат-лах, листах / Упоряд. вступ. ст., ред. прим. І. Лисенка. — К., 2008.

Літ. мистецтва Ю. З музикою крізь життя. — Л., 1992; Кришталевський Л. Рубали ліси... — Л., 2001; Кошадомова Н. Історія фортеп'янного мистецтва XIX сторіччя. — Тернопіль, 2008; Лобанців-Полок З. Сто піаністів Галичини. — Л., 2008; Галущак К. Життя, віддане музиці // Музика. — 1983. — № 2; Булка Ю. Музична культура Закарпаття України // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Кристалевський О. Львівська школа пі-

аністів // Музика. — 1995. — № 4; Кушнір М. Передмова // Левіцька Г. Основи сучасної педалізації. — Л., 1997; Кристалевський О. Шлот О. Про Галину Левіцьку // Олег Кристалевський: Спогади. Статті. Матеріали. — Л., 2000; Кошадомова Н., Дітчур О. Виконавський стиль піаністки Гали Левіцької у контексті музичного життя Львова другої чверті XX ст. // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Мист-во. — Ль., 2002. — Вип. 2; Беляк М., Якименко Н., Муза А. Концертне життя // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Барвінський В. З концертної сали. Концерт Гали Левіцької // Діло (Львів). — 1927. — Ч. 255. — 15 листоп.; Його ж. Фортеп'яновий вечір Гали Левіцької // Новий час (Львів). — 1933. — Ч. 55. — 12 берез.

Н. Кошадомова

ЛЕВИЦЬКА Любов (1910, м. Львів — ?) — кам. і опереткова співачка (*сопрано*). Виступала з концертами, а також у нар. оперетах у Зах. Україні. Від 1950 — у Канаді.

ЛЕВИЦЬКА (Левіцька-Амфітеатрова, Амфітеатрова-Левіцька) Олександра Миколаївна (1858, Україна — 24.04.1947, м. Москва, РФ) — оперна й кам. співачка (*меццо-сопрано*), педагог, муз.-громад. діячка, муз. критик. Дружина співака, письменника, драматурга, публіциста О. Амфітеатрова. Закін. Моск. конс. (1880, кл. О. Александрової-Кочетової). 1880—81, 1893—95 — солістка Київ., 1882—83 — Харків. оперних тр-ів. У конц. репертуарі — твори укр. (зокр. М. Лисенка) і рос. композиторів, укр. і рос. нар. пісні. Мистецтво Л. високо цінували П. Чайковський, М. Іполитов-Іванов, М. Кашкин, М. Лисенко.

Від 1897 — викладачка Одес. муз. уч-ща. Від 1901 — у Москві, де також провадила пед. діяльність. Поміж учнів — С. Зорич. Виступала у пресі як муз. критик.

Партії: Одарка ("Різдвяна ніч" М. Лисенка, 1-е анк.), Ваня ("Життя за царя" ("Іван Сусанин" М. Глінки), Ольга, Полна ("Евгеніє Онегін", 1-е анк., 17(29) берез. 1879; "Пікова дама" П. Чайковського), Аммарис ("Аїда" Дж. Верді). Кар'єра (одной. опера Ж. Бизе) та ін.

Літ. та.: Перше репетиції "Онегіна" // Рабис. — 1929. — № 15; Перший спектакль "Евгеніє Онегіна" // Чайковский і театр. — М.; Ленинград, 1940; Воспоминания // Воспоминания о П. И. Чайковском. — М., 1962; Воспоминания о встречах с П. Чайковским в Тифлисе // Там само; Воспоминания // Воспоминания о Московской консерватории. — М., 1966.

І. Лисенко

ЛЕВИЦЬКА (дів. прізв. — Бучма) Ольга Максиміліанівна (15.12.1879, с. Пустомити, тепер смт, райцентр Львів. обл. — 19.03.1925, м. Станіславів, тепер ів.-Франківськ) — співачка (*сопрано*), драм. актриса. Сестра актора А. Бучми. Вок. освіту здобула у Львів. конс. (кл. С. Неждановського). 1898—1912 — актриса Руського нар. тр-у у Львові. Грала також у трупах Й. Стадника (1913—14), К. Рубчакової (1916—18). Виступала у Львові *опері* (1901).

Партії: Анна ("Підгір'яні" М. Вербицького), Одарка ("Залозорочень за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Наталка ("Наталка Потапова"

Г. Левіцька

Олександра Левіцька

І. Котляревського — М. Лисенка), Кулина ("Чорномори" М. Лисенка), Мати ("Катерина" М. Аркаса), Марта ("Фауст" Ш. Гуно), Сантуца ("Сільська честь" П. Меккавіні).

Ролі в драм. виставах: Аза ("Циганка Аза" М. Старицького), Верка ("Безталанна" І. Карпенка-Карого) тощо.

Літ.: Медведик Л. Краса життєвої правди // Жовтень (Львів). — 1980. — № 2.

І. Лисенко

ЛЕВИЦЬКА Стефа [(Стефанія Львівна) бл. 1900, м-ко Порохник Ярославського пов., тепер Польща — 3.02.1942, м. Львів] — скрипалька. Сестра Голі Л. Закін., імовірно, ВМІ. Від 1933 виступала у Львові із сольними концертами, а також у складі відомого тоді *тріо* Левицьких, Вик. мистецтво Л. позитивно оцінювали її сучасники, зокр. С. Людкевич.

Літ.: Людкевич С. Скрипковий вечір Стефи Левицької // Діло (Львів). — 1938. — 24 листов.

І. Лисенко

ЛЕВИЦЬКИЙ Богдан Юстинович (29.07.1910, м. Львів — 22.07.1944, м. Яворів, тепер район центр Львів. обл.) — скрипаль, педагог, композитор, музикознавець, фольклорист, муз. громад. діяч. На поч. 1930-х закін. ВМІ (кл. Є. Перфецького) та Львів. конс. (конц. курси, кл. проф. Ф. Кребе). Під час навч. у ВМІ — секретар самоосвіт. гуртка "Домінанта", створеного учнями ст. класів із ініціативи директора В. Барвінського. Викладач скрипки в м. Золочеві, 1934—39 — в Яворів. (тепер обидва — Львів. обл.) філії ВМІ. Організував там хор, кам. ансамблі (*тріо*, *квартет*), струн. і симф. оркестри, що супроводжували театр. вистави в Нар. домі, брали участь у культ.-просвітн. заходах у місті, зокр. у святкуванні 30-річчя "Рідної школи" (1938). Публікував статті про музику й музикантів, у т. ч. цикл "Постаті українських музик", куди увійшли статті про М. Березовського, Д. Бортнянського, М. Вербицького, І. Лаврівського. Записував нар. пісні Яворіщини, зокр. гвілкі (див. *Веснянки*). Виступав у концертах із піаністкою М. Вишницькою, виконував твори Й. С. Баха,

Г. Ф. Генделя, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Менделсона, Ш. Гуно, Й. Брамса, С. Франка, Е. Гріга, С. Людкевича, В. Барвінського, Р. Протомедича, власні транскрипції для скрипки творів М. Лисенка, В. Барвінського, Л. Бетховена та ін. 1940—41 — викладач гри на скрип. і теорії музики муз. школи, 1941—44 здійснював зокр. підготовку в Учителській семінарії в Яворові.

Тв.: для орк. — "Лемківські вісні"; для скрип. — *Andantino*, "Молитва" *Es-dur*, "Прийде весна" *e-moll*; для фп. — пед. репертуар для учнів наймолодшого віку (8 маленьких прелюдій; коліскові — "Посно я конопельки", "Спи, дитинко, в колісочці"; мініатюри — "В місячну ніч", "Танок жабок", "В старім стилі" тощо); для мѣш. хору — "У славіній нашій Софії", сл. Я. Левицького; парафрази укр. нар. пісень, транскрипції тв. М. Лисенка ("Ханля звірів"), В. Барвінського ("Ой ходить сон").

Літ. тв.: Народна пісня та її значення в українській музиці // Укр. слово (Яворів). — 1938. — Число 1; Максим Созонтович Березовський // Там само. — Число 2; Дмитро Степанович Бортнянський // Там само. — Число 4; Валентин Яглицький в Яворіщині // Там само. — Число 5; Михайло Вербицький та Іван Лаврівський // Там само. — 1939. — Число 1; Концерт скрипалів Є. Цегельського // Там само. — Число 4.

Літ.: Яворівська земля. Український архів. — Нью-Йорк: Париз; Сідней; Торонто, 1984. — Т. XXVII: Яворіщина і Краковщина; Сторіки Історії Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка. — Л., 2003; [Б. л.]. Виконав музики // Укр. слово. — 1934. — Число 9; [Б. л.]. Концерт вчительських сил філії Музичного інституту ім. М. Лисенка // Там само. — 1935. — Число 1; [Б. л.]. Концерт Музичного інституту // Там само. — 1937. — Число 6; [Б. л.]. З музичного товариства // Там само. — 1937. — Число 11—12; [Б. л.]. Вечір сонат (з концертових сальо) // Там само. — 1938. — Число 1; [Б. л.]. Свято Маріїнських дружин // Там само. — 1939. — Число 6; Дячко В. Левицький Богдан Юстинович // Яворіщина в іменах. — Л., 1995; Його ж. Живуче багачівське коріння // Батькова спадщина. — Л., 2003; Його ж. Левицький Богдан Юстинович // Яворова вість: Літопис рідного краю у життєписав: Енцикл. біограф. довідник. — Л., 2009; Філіп Б. Музичне життя Яворова міжвоєнного двадцятиріччя і його роль у процесі національного культурного відродження України // IV Міжн. конгрес україністів, 26—29 серп. 1999 р. — О., К., 2001. — Кн. 2: Мист-во.

Б. Філіп

Б. Левицький з дружиною (Львів, 1934 р.)

ЛЕВИЦЬКИЙ Іван (18 ст., с. Хоцьень попл. м. Сянок, тепер Сянок, Польща) — укладан і переписувач співаників та Ірмологів (див. *Ірмологон*). Батько Михайла Л. Власник цінних друк. співаників 2-ї пол. 18 ст. 1777 почав переписувати Хоцьєський співаник "Pieśni Świeckie rapa Jana Lewickiego porowicza chocięzkiego". Збереглося також 2 переписаних Л. рукоп. зб. (вміщено ряд пісень), до кожної з яких додано по одному початківському стародрукові. Один із них (Почаїв, 1773, перевид. Ю. Медведиком, 2000) — 1-а друк. зб. укр. духовних пісень. Основа зб. — пісні до чудо-

творної ікони Почаївської Богородиці. До цієї самої ікони звернено й переважно більшість пісень 2-о раритетного польс.-укр. співаника "Zrodlo ogrodow, Studnia wod tyuch" (укладач *Г. Каспрбич*. — Л., 1765. 1778). У 1770-х і наприкінці 18 ст. перелилися також 2 нотолінійні ірмолії ["Конецъ гласу осмому, I. Lewicki", "Янь Левицький", [Полоний] Х[оденський"]. Усі зберігаються у фонді рукоп. та стародруків ЛНБ ім. В. Стефаника.

Літ.: Ясновицький Ю. Український та білоруські нотолінійні ірмолії 16—18 століть: Каталог і кодиколог.-палеограф. дослідження. — Л., 1996; Пісні до Почаївської Богородиці: Перевид. друку 1773 р. / Транскрипція, комент. і дослідження Ю. Медведика. Серія: Історія української музики. — Л., 2000. — Вил. 6; Джерела: Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; Галюк В. Ходенський співаник Левицький // ЗНТШ. — Л., 1909. — Т. 51; Василюк М. Матеріали до історії української пісні і вірш. Текст і замітки // Український архів. — Л., 1913. — Т. 10; Л., 1914. — Т. 11; Medweduk J. Z dziejow ukraińskiej pieśni religijnej // Polska — Ukraina, 1000 lat sąsiedztwa: Studia z dziejow chrześcijaństwa na pograniczu kulturowym i etnicznym. — Przemysl, 1994. — Т. 2; Jasinowski J. Znaczenie eparchii przemyskiej w rozwoju ukraińskiej muzyki cerkiewnej // Там само.

Ю. Медведик

ЛЕВИЦЬКИЙ Іван (16.11.1875, с. Мала Лука, тепер Густинського р-ну Терноп. обл. — 8.04.1938, м. Львів) — скрипаль, хор. диригент, педагог, композитор, музикознавець, судовий радник. Від 1899 — у Тернополі, де закін. гімназію, працював судовим радником. Одночасно навч. гри на скрипці в Ю. Цетнера — польс. викладача Конс. ГМТ (Львів), 1903—10 — викладач 2-ї держ. гімназії, 2-й диригент тов-ва "Богат", організатор ансамблю, де грає, зокр., М. Крушельницький (усі — Тернопіль). 1910 склав держ. іспит на посаду вчителя співів і гри на скрипці. Від 1913 — у Львові, де викладав спів і музику в приват. Учительській жим. семінарії Укр. пед. тов-ва. Під час 1-ї світ. війни мобілізований до австро-угор. армії. Після поранення — у Відні, де приватно брав уроки гармонії та композиції, можливо, ін. муз.-теор. дисциплін, у відомого австр. педагога-теоретика Штюрма (1915—17), викладав спів і гру на скри. на семінарських курсах. Від 1918 — у Львові, де вчителював у приват. Учительській семінарії, організовував концерти, зокр. шевченківські, виступав як скрипаль, хор. диригент. Від 1919 — професор музики єдиної у Львові держ. Учительської семінарії з укр. мовою навчання, у 1920—30-х (за переважним) — ВМІ, 1934—37 — польс. семінарії.

Конц.-просвітн. діяльність Л. відіграла помітну роль у тогочас. мов. житті Львова. Вия. мистецтва Л.-скрипаль був притаманні технічна досконалість і разом з тим ризик романтич. експресивності, співучість. У репертуарі — твори Й. С. Баха, Я. Брамса, Г. Венявського, власні композиції. Комп. творчість Л. охоплює переважно кам.-інстр., вокал та хор. твори — у т. ч.

23 для скри., 13 хорів, 2 романси тощо. Низка п'єс Л. широко використовувалась у конц. практиці, а також поповнила пед. репертуар. Поміж найпопуляр. творів — "Українська шумка", 2-й "Український танок", Ноктюрн, Пісня без слів, "Суєнір" тощо.

Пед. діяльність Л. мала істотне значення для формування профес. основ зах.-укр. скрипкової школи. Надавав вел. значення вихованню не лише вик., а й заг. худож. культури своїх учнів. Особливу увагу приділяв укр. репертуару (М. Лисенко, С. Людкевич, В. Барвінський, В. Безкоровайний та ін.), що сприяло популяризації надбавь вітчизн. муз. мистецтва в середовищі укр. і заруб. культ. громадськості. Поміж учнів — Є. Цецельський.

Музикознав. спадщина Л. включає навч.-метод. роботи з історії та теорії музики, скри. гри. У них виявилися характерні риси для початк. етапів становлення вітчизн. укр. профес. музикознав. традиції. У підручнику "Нарис історії музики" подано стислий конспективний огляд світ. історії музики, починаючи від Давнього Єгипту. Докладніше розглянуто зах.-укр. музику, що стало історично 1-ю спробою ланцюжкового висвітлення фрагменту навч. муз. процесу. У розробках Л. із теорії музики та гармонії мають місце характерні для 1-х етапів формування укр. теор. музикознавства впливи нім. муз.-теор. праць (запозичення окр. ідей, положень, використання нім. термінології тощо). Однак Л. акцентував на відмінностях між зах. і укр. муз. творчістю, запропонував навч. завдання на основі укр. муз.-фольклорних зразків.

Та: для скри. — Елегія, Пісня без слів, Романс, Ноктюрн (1910-і), "Українська распада", "Кавказ", Балада, Укр. танок № 1, 2, для хору — "І небо немиле, і заспан хвилі", "По вулиці вітер веє" (обидва — 1914), "Тече вода в синє море", "Вітер буйний", "Іду я тихою ходою" (усі — сл. Т. Шевченка); "Я не жагуюсь на тебе, доле", "Глянь на криницю", сл. І. Франка (обидва — віден. період); "Зелена рутонька", сл. О. Олесь; солоспів — "Буває, тужу за тобою", сл. Б. Лепкого (1914); "В рідній школі", сл. Б. Шурата (1931), зокр. нар. пісень: перекладення для скри. і фп., зокр. "Думи про Нечая" Д. Синицького.

Літ. та: Нарис історії музики. — Л., 1921; Основы теории музыки. — Л., 1921; Популярная музыка гармонии. — Жовква, 1929; Про так званий тон скрипки і його умови // Воля (Дрогобич). — 1930. — № 4—5.

Літ.: Тизий С. До історії викладання гармонії у Львові у 20—30-х роках ХХ століття (на прикладі підручника Івана Левицького "Популярна наука гармонії"). — К., 2005; Яго ж. Із спостережень над музикознавчою спадщиною Івана Левицького // ЗНТШ. — 2009. — Т. 258; Л. Козиницький Іван Левицький. "Нарис історії музики". Львів. 1921 р. Накладом М. Таранюка. Ст. 64 // Музика. — 1923. — № 8—9; Цецельський Є. Іван Левицький // Укр. музика (Львів). — 1938. — № 6; Сидорчик Т. Мистец.-просвітитель // Музика. — 1990. — № 5; Булаха Ю. Музична культура Західної України // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Музо А. Музикознавство // Там само; Волощук І. Фундатор галицької скрипкової школи // Музика. — 1999. — № 3.

О. Немкович

І. Левицький

ЛЕВИЦЬКИЙ Йосиф (Йосип) Петрович, с. (псевд. і крипт. — І. Л., Іос. Лев., І...цкій, Йосиф із Болшо́ва, Йосиф із Покуття, Йосиф із Заболото́ва, Йіраак-Сенко, Покутський) (1810, с. Плундичин, тепер Товмачик Коломийського р-ну Івано-Фр. обл. — 1863, с. Заболотів, тепер Снятинського р-ну тієї самої обл.) — священик, диригент, співак, аранжувальник, муз. публіцист, громад. діяч. 1835 закін. Львів. греко-католицьку духовну семінарію, де співав у хорі, вик. сольні партії *тенора*. Один із організаторів учнів. хору Ставропігієської (Львів) бурси (1831). Гармонізував церк. мелодії для 4-голос. хору, що виконували катедр. хор. колективи Львова, Перемишля (тепер Пшемисль, Польща), переробив для 4-голос. чол. хору низку композицій Я. Гайдна (зокр. ораторію "Сім слів Спасителя на Хресті"). У 1850-х — співробітник "Зорі Галицької" та ін. галиц. газет, де друкувався під псевд. Мат-ли, подані у спогадах Л. про церк. спів у Львів. духовній семінарії, церк. хор. культуру III світу в Перемишлі, використовували пізніші дослідники історії музики С.х. Галичини, зокр. П. Божанський, З. Лиско, Я. Волинський. Автор книжки про Я. Гайдна (рукоп.).

Лит. тв.: Історія введення музикального вчення в Перемишль // Перемишлянщина. Календар на рік 1853. — Перемишль, 1853; З Покуття // Зоря Галицька (Львів). — 1852. — № 33, 34; 1853. — № 40—42.

Лит.: Лиско З. Поневіри музичного мистецтва в Галичині. — Л., Нью-Йорк, 1994; Яно з. Початки музичного мистецтва в Галичині // Наше культурне. — 1936. — № 8—9; Мудрик Б. Огляд історії української церковної музики. — Л., 1995; Волинський Я. У боротьбі за українську національну музику (з музичного життя Галичини 50-х рр. XIX ст.) // Укр. муз.-в. — К., 1969. — Вип. 4; Загайкевич М., Немкович О. Музикознавство // ІУМ. Вид. 2-е, перероб. і доп. — 2009. — Т. 2.

П. Медведюк

ЛЕВИЦЬКИЙ Микола (1870, С.х. Галичина — 1.08.1944, м. Варшава, Польща) — оперний і кам. співак (*тенор*), режисер, педагог. Навч. у Львів. конс. (1890—94, кл. В. Висоцького). 1895 удосконалювався у проф. Поцци в Мілані. 1894—95 виступав у Львів. опері, 1895—98, 1898—1915 — соліст Великого т-ру у Варшаві, одночасно до 1898 співав на оперних сценах Італії. 1922—23 виступав у Тифлісі, (тепер Тбілісі) опері. Поміж партнерів по оперній сцені — С. Кришталевичка, О. Мишуга. У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, О. Нещадковського, Д. Сичинського, Г. Топольницького, С. Людкевича, укр. нар. пісні. Мав сильний і водночас м'який за тембром голос, драм. талант. Вик. діяльність поєднував із режисерською: 1908—15, 1932—39 — реж. Великого т-ру у Варшаві, 1915—23 — Тифлісі, 1923—27 — Львів. оперних т-рів. Поміж вистав — "Юланта" П. Чайковського, "Турандот" Дж. Пуччіні.

Партії: Ленський, Герман ("Евгеній Онегін", "Пікова дика" П. Чайковського), Аламаїва ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Альфред, Герцог ("Травіата", "Ріголетто" Дж. Верді). Йонтек. Домашн

["Галька", "Зачарований замок" ("Страшний двір") С. Монюшка), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Каніо ("Паяци" Р. Леонавалло), Рудольф ("Богема" Дж. Пуччіні) та ін.

Лит.: Вайда-Коралевич Я. Жизнь и искусство. — Ленинград, 1965.

ЛЕВИЦЬКИЙ Михайло Іванович (ост. чверть 18 — 1-а пол. 19 ст., с. Хоценя побли. м. Сняок, тепер Санок, Польща) — укладач і переписувач співників. Син Івана Л. 1832 завершив переписування й доповнення збісту співників укр. і польс. духовних і світських пісень, що бл. 1777 розпочав укладати й переписувати і, Левицький. Мат-лами Хоцен. співників користувались у своїх публікаціях текстів світських і духовних пісень М. Возняк, В. Гітюк та ін. дослідники. 1829—32 Л. уклав і переписав також ін. співників укр. і польс. духовних пісень. 1838 у Перемишлі переписав нотолінійний Ірмолій (днв. Ірмоліоні). Обидві книжки зберігаються у фонді рукоп. та стародруків ЛНБ ім. В. Стефаника. 1846—48 вчителював у школах Бориславців і Посади Риботичівської побли. Перемишля.

Лит.: Мудрик Б. Огляд історії української музики. — Л., 1937; Ясінковський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолії 16—18 століть: Каталог і кодифіков. налігенограф. дослідження. — Л., 1996; Пісні до Почаївської Богородиці / Перевид. друку 1773 р.; транскрипція, комент. і дослідження Ю. Медведюка. Серія: Історія укр. музики. — Л., 2000. — Вип. Б. Джерела; Медведюк Ю. Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; Гітюк В. Хоценський співник Левицький // ЗНТШ. — 1909. — Т. 51; Возняк М. Матеріали до історії української пісні і верші: Тексти і замітки // Укр.-руський архів. — Л., 1913. — Т. 10, Л., 1914. — Т. 11; Medweduk J. Z dziejow ukraińskiej pieśni religijnej // Polska — Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu kulturowym i etnicznym. — Przemysl, 1994. — Т. 2; Jasiński J. Znaczenie eparchi przemyskiej w rozwoju ukraińskiej muzyki cerkiewnej // Там само.

Ю. Медведюк

ЛЕВИЦЬКИЙ (Levitzi) Міша (Михайло) (25.05.1898, м. Кременчук, тепер Полтав. обл. — 2.01.1941, м. Ейвон, шт. Нью-Джерсі, за ін. відом., м. Нью-Йорк, США) — піанст. За походженням українець. Гри на фортепіано навч. із 1905 у Варшаві (в А. Михайловського), Нью-Йорку (1907—11), Берліні. вищій школі музики (1911—15, кл. проф. Е. Донані). Здобув ступінь магістра. Дебютував як піанст 1914 у Берліні. Від 1916 — у США, з 1921 — в Австралії, потім — знову у США. Гасролював у різних країнах Європи, Америки, Азії, виступаючи із сольними концертами, зокр. з оркестром. Мав віртуозну техніку. Автор творів для фп.

Б. Сото

ЛЕВИЦЬКИЙ Модест (20 ст., Франція — там само) — бандурист, муз.-громад. діяч. Освіту здобув у Празі — в Укр. гімназії, потім — в УВГП, де закін. пед. курси. Там само брав активну участь в укр. культ. житті. Гри на

Микола Левицький у ролі Герцого (опера "Ріголетто" Дж. Верді)

бандури навч. у В. Емця. Після завершення курсів викладав у гімназіях Холма (тепер Хелм, Полісся), та Луцька, де заснував *капелу бандуристів*. З приходом рад. військ переїхав до Франції.

Літ.: Василь Емця: У Золоте 50-річчя музично-творчої праці Василя Емця. — Торонто, 1961; *Мурилья В. Українська гімназія в Чехії 1925—1945.* — Мюнхен, 1975.

ЛЕВИЦЬКИЙ Модест Олександрович (псевд. і крипт. — М. Лев, М. Л., Л.) (1873, с. Нижніє, тепер Тлумачського р-ну Івано-Фр. обл. — 1927, Бразилія) — хор. диригент, співак (*баритон*), муз. і театр. критик, муз.-громад. діяч. Закін. юрид. ф-т Чернів. ун-ту (1898). Музики, зокр. основ диригування, навч. спочатку в батька (саященника й диригента хору), потім приватно у Відні. 1893—98 разом із батьком керував хором міщан у Скалі-над-Збручем (тепер смт Скала-Подільська Борщівського р-ну Терноп. обл.). У репертуарі хорів п'як Л. — церк. піснеспіви, канти; а також твори М. Вербицького, А. Вазнянина, В. Матюка, П. Ніщинського, М. Лисенка, О. Нижанківського, Д. Сичинського, хор. нар. пісні, у т. ч. *колядки, веснянки*. Л.-співак щорічно виступав із хором на концертах "Прощіни" й традиц. Шевченківських вечорів. Учасник свят з нагоди творчого ювілею А. В. Гржимали (1904), концертів Г. Хоткевича (1906). Від 1899 працював на залізницях у Чернівцях, де його творча діяльність відіграла помітну роль у муз.-театр. житті міста. Активний діяч хор. тов-ва "Боян Буковинський" (1899—1913, а 1903 — його голова). Брав участь у святкуванні творчого ювілею М. Лисенка, вітав його від імені Тов-ва в Чернівцях і Києві. Організатор І-ї на Буковині Муз. школи ім. М. Лисенка (Чернівці, 1904—16, з 1907 — її директор), засн. "Товариства для плекання української пісні, музики і штуки драматичної" (1905), що утримувало муз. школу (викладалися теорія, історія музики, *солоспів*, гра на *фортепіано і скрипці*), здійснювало концерти й драм. вистави, мало нотну б-ку, популяризувало твори укр. композиторів. Завдяки Л. уже на 3-му році існування Школи в ній навч. понад 40 учнів. 1918 переїхав до Сх. Галичини (м. Терещів, тепер Терноп. обл.), де працював в Укр. торговельно-господарській спілці. Автор статей у пресі (газ. "Діло" (Львів), "Букovina" (Чернівці)). 1925 емігрував до Бразилії, де й помер.

Літ.: *Пилипчук Р. Лисенко на Буковині // Микола Лисенко — борець за народність і реалізм у мистецтві.* — К., 1955; *Демочко К. Буковинський Боян // Яого ж. Мистецтва Буковина.* — К., 1968; *Яого ж. За великим серцем // Яого ж. Музична Буковина.* — К., 1990; Микола Лисенко. *Листи / Упоряд.* — Р. *Скорупська*. — К., 2004; Концерт "Буковинського Бояна" в Чернівцях (диригент — М. О. Левицький) // *Букovina* (Чернівці). — 1996. — 22 листоп.: [б. п.]. Звіт діяльності "Прощіни" у Скалі за 1898 р. // ЦДА(Л). — Ф. 348, оп. 1, спр. 5018.

Р. Политчук

ЛЕВИЦЬКИЙ Олександр Олександрович (22.05.1921, с. Сахновщина, тепер смт, райцентру Харків. обл. — 11.01.2002, м. Київ) — композитор, диригент, педагог. З. д. м. України (1996). Член НСКУ. 1961 закін. теор.-компл. ф-т Київ. конс., 1961—67 — худож. кер. муз. колективів Укр. ТБ і радіо, 1967—81 — викладач муз.-теор. дисциплін у Київ. ін-ті театр. мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. Як композитор працював у різних жанрах музичних. Творчість — у річці *постромантизму*.

Тв.: опери — "Пісня гніву" (лібр. власне й О. Новицького, 1964), "Червона шпалочка" (длт., 1974), "Пам'ять серця" (1975); муз. комедії — "Різдвяна казка" (1969), "Собака на сіні" (1971); для симф. орк. — сюїта "В зоопарку", Увертюра (обидві — 1966), "Дуна про Дніпро", Концерт-ювілей (обидва — 1967), "Українська радісія" № 6 (1991); для кам. орк. — "Вечір на Дніпрі" (1982); для струн. орк. — Сюїта (1968); для естрад. симф. орк. — п'єси; для укр. нар. укр. інстр. — "Поема про Україну" (1969), "Танцювальна сюїта" (1971), "На кручах Дніпровських" (1981), 5 "Українських радісій" (№ 4 — для фл. з орк.); для струн. — кuartети (1963, 1982); для фл. — ерелюді, "Дитячі картинки"; для різних інстр. — п'єси; хори; кам.-вокал, цикли на сл. Т. Шевченка (1964), *Лесі Українки* (1973), В. Бровченка (1981), П. Тичини, М. Руденка (1995); романси; пісні (бл. 300); обр. нар. пісань; музика до театр. вистав, радіопостановок, к/ф.

Дискогр.: 2 грамплатів LP (обидві — фірма "Мелодія") — "Шлях у зорні світ", сл. О. Новицького; Анс. пісні Укр. радіо, худож. кер. — А. Бабир. — 1964, "Українська баркарола", сл. О. Новицького; О. Таранець (баритон). — 1964. — Д—00013785—86.

А. Музо

ЛЕВИЦЬКИЙ Олексій Якович (2.01.1931, с. Ожарівка, тепер Старосинявського р-ну Хмельн. обл.) — оперний і кам. співак (бас). Н. а. Росії (1996). Лауреат міжн. конкурсу мол. оперних співаків (Софія, Болгарія, 1961, 3-я премія). Закін. Київ. конс. (1958, кл. І. Паторжинського). Вик. діяльність розпочав в Укр. нар. хорі (тепер Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Верьовки). 1958—2002 — соліст Новосиб. (РФ) т-ру опери та балету. У *концертах* виконував укр. нар. пісні, орії з опер та романси С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, К. Данькевича. Наспівав на платівці 2 укр. нар. пісні — "Взяв би я бандуру", "Ой під вишнею", а також аріозо Філіпа ("Дон Карлос" Дж. Верді). З Укр. нар. хором ім. Г. Верьовки гастролював у Брюсселі, у складі різних конц. бригад — в Угорщині, Німеччині, Данії, Аргентині, Ірані тощо.

Партії: Сусанні ("Іван Сусанін") ("Життя за царя") М. Глінки, Мелікні ("Русалка" О. Даргомижського), Борис Годунов, Досифей (однопін. опера, "Хованщина" М. Мусоргського), Конхач ("Князь Гроз" О. Бородіна), Гремін, Рене ("Богатий Онегін"), "Іоланта" П. Чайковського, Собакін ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Кутузов ("Війна і мир" С. Прокоф'єва), Лепорелло ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Дон Базиліо ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Філіп

ЛЕВИЦЬКИЙ

О. О. Левицький

О. Я. Левицький у ролі Бориса (опера "Борис Годунов" М. Мусоргського)

("Дом Карлос" Дж. Верді), Мілаванта ("Лакме" Л. Делібе), Мефістофель ("Фауст" Ш. Гуно) та ін.
Літ. тв.: Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

ЛЕВИЦЬКИЙ Роман Володимирович (18.08.1908, м. Рогатин, тепер Івано-Франківська обл. — 28.10.2000, м. Ровей, шт. Нью-Джерсі, США) — диригент, бандурист, співак (*бас-баритон*), педагог, письменник. Освіту здобув у Кракові: закін. студії музики й фізкультури в Ягеллон. ун-ті й муз. студії в Конс. (поч. 1930-х). Викладач музики й фізкультури в яворіській гімназії "Рідна школа" (1934—37), потім у Самбірській гімназії (тепер міста Яворія в Самбрії — Львів. обл.). У 1940-х — інспектор шкіл, викладач і кер. хору Учительської семінарії в курортному м-ку Криничі на Лемківщині (тепер Криніца, Польща). Під час війни співав у Братиславі (тепер Словаччина) опері, керував хором церкви св. Варвари у Відні, організував і очолював церк. і світські хори в таборах для переміщених осіб у Німеччині. Від 1949 — у США, де виступав як хор. диригент і бандурист (зокр. у складі *Капели бандуристів ім. Т. Шевченка*), співав в амер. хорі Кейн-коледжу, здійснив декілька звукозаписів у профес. студіях, викладав гру на бандурі в УМІ Америки в Нью-Йорку та ін. містах, організував *Капелу бандуристів ім. Г. Хоткевича*. Автор статей, оповідань, фелетонів, гуморесок на муз. і громад. теми.
Літ. тв.: *Еволюція бандури* // *Бандура* (Нью-Йорк). — 1984. — № 7—8: "Пісня про серце", "Пісня — моє життя" (2002).

Літ.: Чорний М. Інтерв'ю з бандуристом Романом Левичем // *Бандура*. — 1984. — № 7—8; Дюло В. Левичський Роман // *Його ж*. Яворова віта: Літопис рідного краю у житоєвській Енцикл. біограф. довідник. — Л., 2009.

Б. Філюк

ЛЕВИЦЬКИЙ Теодор, о. (18 ст., с. Берест, Лемківщина, тепер Польща — ?) — священик, піснотворець. Імовірно, життєвий і творчий шлях Л. пов'язаний також із Закарпаттям. У 2-й пол. 18 — на поч. 19 ст. *пісні* Л. користувалися популярністю на теренах Лемківщини. Деякі записи його пісень збереглися з датами їх створення (1730, 1768, 1776 тощо). Ці твори здебільшого звернені до Богородиці. Можливо, це пов'язано з тим, що в церкві с. Берест, парохом якої Л. був упродовж баг. років, була чудотворна ікона Богородиці. Упродовж 1779—89 уклав і переписав зб. (виданий із колекції рукоп. ужгород. "Просвіти") духов. творів (поміж них — одна світська укр. мовою). До нього увійшли рідкісні записи 4-х пісень лемків. піснотворця Ілляша, а також декілька власних текстів Л. Його моралізаторська пісня "А хто ж на світі без долі уродився..." наслідує "пісню світську" О. Падалського (імовірно, походив із Лемківщини або Закарпаття) з тожним інципітом. Є підстави припускати, що Л. створив 3 пісні початкового (тепер Терноп. обл.) "Богослужника" [1790—91], № 90, 170, 172], проте їх тексти істотно перероблені початківцями видавцями.

Літ.: *Возняк М.* З поля української духовної вірші. — Жовква, 1925; *Його ж*. З культурного життя України XVII—XVIII вв. // ЗІТШ. — 1912. — Т. 108. 1914. — Т. 109; *Його ж*. Матеріали до історії української пісні і вірші // Українсько-руський архів. — Л., 1913. — Т. 9; Українсько-руська XVIII ст.: Повістки, твори, драматичні твори, прозаїчні твори. — К., 1983; Барокові духовні пісні в рукописних збірках XVIII ст. Лемківщини // Вступ, упоряд. і комент. — О. Гнатюк. — Л., 2000; *Медведик Ю.* Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; *Zefuch P., Cyril V.* Cyrillic Manuscripts from East Slovakia Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu / Cyrillic Manuscripts from East Slovakia: Slovenski greckokatolici, vzťahy a súvislosti. — Roma: Bratislava; Košice, 2003 (Monumenta Byzantinologica et Latina slovacica: vol. II); Kyryliche paraliturgische Lieder: Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukachevo im 18. und 19. Jahrhundert // [Hrsg. von P. Zefuch]. — Köln; Weimar: Wien; Böhlav, 2006 (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte: Reihe B: Editionen: N. F., Bd. 23) (Monumenta Byzantinologica et Latina Slovacica: vol. II).

Ю. Медведик

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Петрович (бл. 1850, м. Богуслав, тепер райцентр Київ. обл. — 1899, м. Київ) — оперний і кам. співак (*бас*). Закін. Петерб. конс. (1883, кл. К. Еверарді). 1883—84, 1887—89 — солист Тифліс. (тепер Тбілісі), 1884—86, 1893—94 — Київ., 1886—87 — Казан., 1891—92 — Харків., 1894—95 — Саратов. опер. у концертних виконувач творів М. Лисенка, рос. і зах. композиторів. У вик. мистецтва органічно поєднувалися вок. і драм. аспекти.

Парті: Сусаннін, Руслан ("Життя за царя" ("Іван Сусаннін"), "Руслан і Людмила" М. Глінки), Мелічкін ("Русалка" О. Даргомижського), Гремін, Кочубай ("Євгеній Онегін"), "Мазепа" П. Чайковського), Каленик ("Майська ніч" М. Римського-Корсакова), Марсель ("Тугеноти" Дж. Мейснера), Рамфіс ("Ада" Дж. Верді), Мефістофель ("Фауст" Ш. Гуно) та ін.

Літ.: [Б. л.]. Концерт г. Левичького // Кавказ (Тифліс). — 1884. — 4 марта; *Чечетт В.* Левичький в "Фаусті" // Киевлянин. — 1893. — 4 сент.

І. Лисенко

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Семенович (? с. Стеблів, тепер смт, райцентр Черкас. обл. — 1890, м. Плятигорськ, тепер РФ) — хор. диригент, співак, композитор, педагог. Освіту музичну здобув у Петербурзькій придворній співачій капелі й конс. у С.-Петербурзі. Вчитель співу КДА, регент Михайлівського Золотоверхого монастиря в Києві. Автор *Літургій* та праці "Основи церковного співу".

ЛЕВИЧ Олександр Давидович (17.10.1907, м. Харків — 28.02.1994, м. Київ) — композитор, педагог. Член СКУ (1938). 1932—33 навч. у Харків. муз.-драм. ін-ті (кл. композиції С. Богатирьова), закін. Київ. конс. (1938, кл. композиції Л. Редьківського). Викладав сольфеджію й гри на фортепіано в муз. школах Києва (1946—76). Як композитор працював у

Р. Левичький

О. Левич

річниці *постраментизму*, здебільшого в жанрах (див. *Жанр музичний*) інструментальної музики та музики для дітей. Автор спогадів про Л. Ревуцького.

Тв.: для симф. орк. — Симфонія (1943–46); "Урочистий похід" (1987); для фп. з орк. — 2 концерти (1959, 1968); для струн. квартету — Фуга (1958); для квартету дерев. дух. — Скерцо; для фп. — Соната (1936), Варіації на укр. тему (1937), Поема (1941), Балада на укр. тему (1955), Фуга, Елегія, Прелюд, ноктюрни, етюди, танц. п'єси тощо; для скр. і фп., альта й фп., влч. і фп., фп. і фп., гобоя й фп. — п'єси; хори; романси; дит. пісні.

Літ.: Бяло І. Молодые композиторы Киева // СМ. — 1938. — № 10–11.

А. Музо

ЛЕВІ (Levý) Г. А. (кін. 19 — поч. 20 ст.) — військ., диригент. Капельмейстер 43-о Охотського полку в Луцьку (1907).

Літ.: *Schönlies J. Za slávou.* — Praha, 1961.

ЛЕВІ (Levý) Й. А. (кін. 19 — поч. 20 ст.) — педагог. Викладач Катеринослав. (тепер Дніпроп.) муз. уч-ща, учасник місцевих концертів (2-а пол. 1900-х).

Літ.: *Schönlies J. Za slávou.* — Praha, 1961.

ЛЕВІК Борис Веніаминівич [24.10.5.11.1898, м. Київ — 3.09.1976, м. Москва, РФ] — музикознавець, педагог, композитор. Канд. мист-ва (1941). Доцент (1935). 1913–22 (з перервою) навч. у Київ. конс. (кл. фортепіано К. Михайлова, кл. композиції Р. Глієра й Б. Лятошинського). Від 1922 — у Москві, де закін. конс. (1924, кл. композиції Р. Глієра; 1928 ист.-теор. ф-т, кл. М. Іванова-Борецького). 1930–49 — викладач кафе. історії музики Моск. конс. (з 1935 — доцент), 1936–41 — Завісного муз.-пед. ін-ту, 1943–46 — Вищого уч-ща військ. диригентів, з 1946 — Держ. муз. пед. ін-ту ім. Гнесиних (1947–48, 1953–56 — зав. кафедри історії музики). Автор монографій, брошур, підручників і навч. посібників, розділів у фундамент. колективних монографіях, статей у періодиці здебільшого з історії заруб. музики й муз. літр. 18–19 ст., що широко використовувалися в навч. процесі в муз. десятирічках, уч-щах та конс. кол. СРСР, у т. ч. України. Здійснив ред., комент., прим., вступ. ст. до книжок, а також ред. й передм. до клавирів і партитур творів Л. Бетховена, Й. Брамса, Р. Вагнера, Р. Штрауса, Г. Малера та ін.

Літ. тв.: канд. дис. "Основные вопросы немецкой музыкальной критики и публицистики XIX века и их отражение в литературных работах выдающихся музыкальных деятелей" (М., 1941); *Александр Гедике*. — М., 1947; *Франц Шуберт*. — М.; Ленинград, 1952; Музыкальная литература зарубежных стран. — М., 1953. — Вып. 2: 1917; Музыкальная литература зарубежных стран. — М., 1964. — Вып. 4; 1976; История зарубежной музыки. — М., 1961. — Вып. 2: Вторая половина XVIII века; 1974; Рихард Вагнер. — М., 1978; Ромен Роллан — историк музыки // Сов. искусство. — 1933. — № 12; розділи в

кн. — Советская музыкальная литература. — М., 1963, 1972. — Вып. 1: История европейского искусствознания: Первая половина XIX века. — М., 1965; История музыковедения в Германии и Австрии от конца XVIII до конца XIX века. — М., 1965. — Т. 1; 1966. — Т. 2: История зарубежной музыки: Музыка французской революции XVIII века. Бетховен. — М., 1967 тощо.

ЛЕВІН Мойсей Йосипович (1895, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 1973, там само) — піаніст, педагог. 1909–14 навч. у Катеринослав. муз. школі й муз. уч-щі (кл. фортепіано С. Бриллиант-Лівен), 1915–17, 1921–23 — у Ленінгр. (тепер С.-Петербург) конс. (кл. С. Савинського). 1923–27 — викладач її кафедри фп., аспірант, асистент Л. Ніколаса й С. Савинського. 1927–73 — викладач Дніпроп. муз. уч-ща. Один із фундаторів Дніпроп. фп. школи. Концертував у містах України, Ленінграді. Має фонд, записи на Укр. радіо в ансамблі з Ц. Левиниц-Альтман, Д. Циркіним та ін. відомими музикантами. Поміж учнів — Ю. Шустер.

Літ.: Дніпропетровська консерваторія ім. М. Глінки (1898–2008): Нариси / Заг. ред. Т. Медведько. — Дн., 2008.

Т. Медведько

ЛЕВІН Яків Аркадійович (12.09.1912, м. Київ — 04.1942, фронт) — композитор, піаніст. Член СКУ. Закін. Київ. конс. (1938, кл. композиції Л. Ревуцького, кл. фортепіано К. Михайлова). Від 1933 — концертмейстер Держ. зразкової капели бандуристів УРСР (див. *Капела бандуристів*), Анс. пісн. і танцю УРСР (див. *Ансамбль пісн. і танцю*). Комп. обдарованих найвиразніше виявилось в пісінних жанрах музичних (більшість пісень налісано на сл. В. Сосюрі).

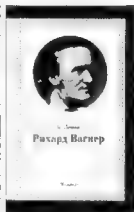
Тв.: для хору — "Юність", сл. В. Сосюрі (1939); "На вгороді коло броду", сл. Т. Шевченка (1939); "Донська козачка", сл. А. Уварова (1940); пісні для голосу в супр.; обр. нар. пісень (для хор. ансам., капели бандуристів); музика до драм. вистав: радіопостановок.

Літ.: Бяло І. Молодые композиторы Киева // СМ. — 1938. — № 10–11.

А. Музо

ЛЕВІНА Зара Олександрівна [23.01(5.02).1906, м. Сімферополь — 27.06.1976, м. Москва, РФ] — композиторка, піаністка. З. д. м. РРФСР (1967). Закін. Одес. конс. (1923, кл. фортепіано Б. Дронсейко-Миронович), Моск. конс. [1930 (за ін. відом., 1931), кл. композиції М. Мясковского, кл. фп. Ф. Блюменфельда]. Входила до складу "Производственного коллектива студентов-композиторов" (Прокоф'єв) Моск. конс. Від 1925 виступала як піаністка. У комп. творчості переважали кам.-вок. жанри (див. *Жанр музичний*) (понад 100 творів), популяр. стали дит. пісні (бл. 250). Поміж творів — "Здравиця" (сл. М. Рильського) для солістів, хору та симф. оркестру (1946). Авторка статей у періодиці.

Літ.: *Скребица-Филатова М.* Есенинские романсы Зары Левинной // Муз. жизнь. — 1973. —

Обкладинка книжки
"Рихард Вагнер"

Б. Левіка
(М., 1978)

№ 14: *Полноногий Г. Авторский вечер Зары Левиной // Там само.* — 1975. — № 16: *Його ж. Позитивное, точное искусство // Там само.* — 1976. — № 13: *Його ж. З. А. Левина. Памяти ушедших // СМ.* — 1976. — № 10: *Поним Е. В гостях у Зары Левиной // Там само.* — № 8: *Хреников Т. Замечательный музыкант // Сов. культура (Москва).* — 1975. — № 57.

ЛЕВИНА (L'Hevinne) Бессі-Левіна]] Розина (28.03.1880, м. Київ — 19.11.1976, м. Глендейл, шт. Каліфорнія, США) — піаністка, педагог. Закін. Моск. конс. (1898, кл. *фортепіано* В. Сафонова, раніше навч. у С. Ремезова). Концертувала (зокр. із провідними оркестрами Європи) у Відні (1910), С.-Петербурзі (1911), Берліні (1912), до 1944 — нерідко у складі фп. *дуету* разом зі своїм чоловіком Й. Левіним. 1914—19 — у Німеччині (Берлін), з 1919 — у США, де стала відомим фп. педагогом: з 1938 викладала у Джульярдській муз. школі (Нью-Йорк), з 1945 також (влітку) у класі вищої майстерності Лос-Анжелес, конс. Викладала низку відомих піаністів, поміж яких: Д. Браунінг, М. Діхтер, В. Клайберн, Д. Поллак, М. Цісик та ін.

Р. Левіна

Л. Левіт

Д. Шостакович.
Фотопортрет роботи Л. Левіта

ЛЕВИТ Леонід Олександрович (10.08.1925, м. Москва, РФ) — фотохудожник-портретист, педагог. Із родини службовців. 1941—43 в евакуації в Свердловську (тепер Єкатеринбург, РФ) працював слюсарем з-ду "Уралмаш". Відвідував там концерти й репетиції худож. колективів місцевої *філармонії* та вистави евакуйованих муз.-драм. т-рів. 1943—47 — у Москві. Від 1947 — у Києві, де до 1962 — слюсар-інструментальник з-ду "Маяк". Від 1958 почав самостійно опановувати фах фотомайстра, здійснив 1-і психолог. світлин.-портрети,

С. Піксер.

Фотопортрет роботи Л. Левіта

Б. Руденко.

Фотопортрет роботи Л. Левіта

1962—2010 — гол. художник-портретист фотостудії "Театральний портрет", що 1971 перейменовано на фотосалон "Портрет", 1993 — на фотоцентр "Експр", відкритий за рішенням Мін-ва культури УРСР спеціально для Л. 1-у серію фотопортретів створює на поч. 1960-х. За портрети *Г. Майбороди* і *Б. Руденко* нагороджений золотою медаллю (1963). У 1960—80-х портретні роботи Л. прикрашали фойє баг. столичних т-рів (зокр. Київ. т-ру *опери та балету*), обл. муз.-драм. т-рів. Роботи Л. було використано як "типульні" у виданні муз. творів (*Л. Ревуцький*) і моногр. праць (*Д. Кабалецький*), зображено на поштових марках (*Д. Шостакович*, 1971), афішах різних років (*М. Ростропович*), конвертах платівок LP (*Д. Кабалецький*, *А. Хачатурян*). 1994—2008 співпрацював із музеями — Театру, музики і кіно, а також *І. Кавалерідзе*. Від 1971 здійснює персональні виставки [зокр. у НСКУ (Київ), СК (Москва)], поміж яких — "Творчі музики", "Фотопортрет і театр", "Во славу України" (до 10-річчя Незалежності України, Київ, "Український дім", 2001); ост. виставка "Фотопортрет у павільйоні" — Київ, Нац. центр театр. мистецтва ім. Л. Курбаса (2011). Систематично проводить майстер-класи у фотостудії, фото-школах, з 2005 — за темою "4 кроки до майстерності", де викладає осн. принципи створення кам. фотопортрету та його застосування у фотожурналістиці. Л. усе життя займається самоосвітою, вивчає філософію, психологію. Меломан, театрал, надає перевагу муз. мистецтву. *Self made man* ("Людина, яка сама себе створила"). Майстер психолог., скульптурно-рельєфних фотопортретів укр. і заруб. творчої еліти. Працює лише в чорно-білій кольоровій гамі. Дотримується принципу спорідненості живопису й фотопортрету. У виробленні осн. творчих принципів спирався на зах. і укр. художників-портретистів. Творче кредо Л.: "Справжній фотопортрет —

це галузь людизознавства, історія життя, що скоплене в одну мить і втілене худож. засобами". Роботу над фотопортретом порівнює зі створенням муз. образу. У зв'язку з цим особливої уваги надає світлотіні, що порівнює з музикою, "зображеною на площині". Ретельно готується до зустрічей зі своїми "героями": вивчає їхні біографи, дані, творчість, що допомагає Л. "прочитати людину за його обличчям" і створити виразний худож. образ. Автор унікальних фотопортретів "з натури" (понад 3000), зокр. баг. видатних діячів муз. культури (у т. ч. укр.), з-поміж яких композитори — А. Бабаджанян, В. Гомоляк, К. Данькевич, Л. Дичко, Д. Кабалецький, О. Киба, І. Карабиш, В. Кирейко, А. Кос-Анатольський, М. Лятошинський (єдиний — посмертний), Ю. Мейтус, Ю. Рожавська, Л. Ревуцький, М. Скорія, Є. Станкович, А. Хачатурян, І. Шамо, Д. Шостакович, А. Штогаренко, А. Філіпенко; диригенти — Г. Верьовка, Р. Кофман, співаки — Г. Вишневська, Ш. Гміра, Д. Гнатюк, З. Гойдай, Б. Руденко, піаністи — Генр. Нейгауз, С. Ріхтер, віолончеліст М. Ростропович та ін. Творчість Л. вплинула на становлення ряду представників укр. портретного фотомистецтва 2-ї пол. 20 ст. Фотопортрети, створені Л., є цінним мат-лом для істориків муз. культури Києва й загалом України, зокр. для вивчення її міжи, зв'язків. Фотоколекції робіт майстра (із негативами) знаходяться в *Архіві КФФД* ім. Г. Пешинського, *Музеї театру, музики та кіномистецтва*, а також у НБУВ, (ін-ті літ-ри ім. Т. Шевченка (відд. рукоп. фондів і текстології, ф. № 155 "Фотоматеріали") та *ІМФЕ* (наук. арх. фонди рукописів і фонозаписів).

Л. Левіт і Генр. Нейгауз

Фонди ІМФЕ, ілюстративні мат-ли. Структурна ч. 14—9, од. зб. 744).

Вид. фотомат-ли: Портрети [Фотоальбом] / Сост. — Н. Соловей. — К., 2005; Крупний план: Камерний фотопортрет. — К., 2006; Леонід Левіт: Фотопортрет в павильоні (філософія процесу) / Ред.-сост. — С. Галуща. — К., 2010.

Літ. тв.: 20 минут с Шостаковичем // Шостакович на XXI столетия: Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2007. — Вип. 66; "Человек года — 2008" (Номинация "Легенда эпохи") // Dfoto. — 2008. — № III Спецвыпуск: [Воспоминания] // Вспоминания Генриха Нейгауза / Сост. — Е. Рихтер. — М., 2007 (у всіх вид. використано фотопортрети, створені Л.); Философемы / Ред.-сост. — В. Белик. — К., 2005.

Літ.: Шудря М. Философия фотопортрета (Очерк творчества Леонида Левита). — К., 2001; Вохряченко Р. Леонид Левит — воззвращенный // Фото Ньюс Украина. — 2004. — № 11; Пон-кратов С. Искусство фотопортрета // Киев. вестник. — 2007. — 17 нояб.; Його ж. Творчество, возвышенное мастерством // Правда Украины (Київ). — 2010. — 10 груд.; передрук: Еврейский вестник. — 2010. — год.; Галуща С. "Снайперские портреты" // Dfoto. — 2008. — № 11; www.pro-foto.kiev.ua / avtors / Levit / index.html.

К. Луванська

ЛЕВИТИН Юрій Абрамович (15(28).12.1912, м. Полтава — 2.08.1993, м. Москва, РФ) — композитор. З. д. м. РРФСР (1967). Лауреат Сталінської премії (1952). Закін. Ленінгр. (тепер Петерб.) консерв. (1935, кл. фортепіано С. Савицького; 1942, кл. композиції Д. Шостаковича). Автор різноманітних творів, у т. ч. вок. циклів — *спісти* для голосу й фортепіано "Моя Україна", сл. С. Голованівського, М. Голодного та С. Городечного (1943), "Мелодії", сл. *Лесі Українки* (1947).

Літ. тв.: Учителі [про Д. Шостаковича] // Д. Шостакович: Статті і мат-ли. — М., 1976; статті в періодич.

Літ.: Корев Ю. Вместо выступления // Його ж. Музыкально-критические статьи. — М., 1974; Долгачева Е. На авторских концертах ... Ю. Левитина // СМ. — 1982. — № 4; Измайлова Л. Представительная панорама // Там само. — 1986. — № 8; У. ж. На юбилейных вечерах ... Ю. А. Левитина // Там само. — 1988. — № 10.

А. Музо

ЛЕВИТИН

Ю. Мейтус.
Фотопортрет
роботи Л. Левіта

Л. Дичко.
Фотопортрет
роботи Л. Левіта

Ю. Левітін

А. Кос-Анатольський.
Фотопортрет роботи Л. Левіта

ЛЕВКОВ (Lewkow) Гедалій (1874, м. Миргород, тепер районцентр Полтав. обл. — ?) — фаягист, диригент. 1896 закін. Муз. ін-т у Варшаві з *фаготом* (кл. Т. Бергарда) й диригування (кл. З. Насосдовського). Як фаягист грав у симф. *концертах* Великого т-ру й Нац. філармонії у Варшаві. Виступав як диригент симф. оркестрів, зокр. у Варшаві, Ростові-на-Дону (тепер РФ), де оселився на постійне проживання після 1-ї світ. війни.

П. Липчук

ЛЕВКОВИЧ Дмитро Олександрович (4.04. 1979, м. Черкаси) — піаніст, композитор. Син *О. Левковича*. Лауреат міжн. конкурсів піаністів — "Гілтон-тед" (США, 1-а премія), Безендорфер [(USASU), там само, обидва — 2006, 2-а премія], "Віардо" (Сан-Хосе, там само, 2007, 1-а премія), у Нью-Орлеані (там само, 2008, 2-а премія), "Хосе Ітур" (Лос-Анжелес, там само, 1-а премія), Світового (Цинцинаті, там само, 2009, 2-а премія), у Клівленді (там само, 2-а премія) й приз публіки), у Лісабоні (2-а премія), в Австралії (2-а премія, усі — 2009). Дипломант міжн. конкурсів композиторів ім. Е. Грига (Осло, 1996). Закін. Київ. ССМШ (1990, кл. І. Липатової), навч. в Ін-ті музики (Філадельфія, США, 1996—99, *фортепіано, композиції*), Клівленд. ін-ті музики (Клівленд, США, 1999—2000, 2002—2009, *фп.*). Поміж викладачів *фп.* — С. Бабаєв, М. Лю, А. Петі, М. Шевченко (США), Ю. Кречковський, Б. Лисенко, Н. Шапошнікова (Канада), М. Шавінер (Ізраїль). Удосконалював вик. майстерність у Росії (В. Сахаров), Австрії (Й. Рандо), Німеччині (П. Кантор, В. Преусіс, П. Салаф), США (В. Віардо, Г. Графман, Г. Гутєрас, О. Яблонська), Канаді (А. Куєрти, А. Лаллант), Ізраїлі (А. Варді); композиції — у низки викладачів США (Д. Лоеб, Д. Адамс, Д. Корильяно, Н. Рорем, Р. Данієлпур). Учасник бл. 20-и міжн. вик. і комп. конкурсів, зокр. 15-о Міжн. конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена (Варшава, приз піаніста, 2005), міжн. конкурсу М. Лонг і Ж. Тібо (Париж, 2009, приз фіналіста).

У груд. 2006 дебютував як піаніст у Карнегі-Гол (Нью-Йорк). Концертував також в Україні, Польщі, Німеччині, Австрії, Франції, Іспанії, Вел. Британії, Канаді, Мексиці, Чилі, Ізраїлі, Японії, Австралії. У репертуарі — *концерти та ін. тв. для фп. з оркестром П. Чайковського, С. Розманінова* (усі 4 концерти), *А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Й. Брамса, С. Фрака, власна Фантазія для фп. й симф. орк.* Виступав із орк. — Нью-Гемпширським фест., Клівленд. ін-ту музики, Клівленд. симф., Луїзіанським філармонічним (усі — США), філармонічним Де Халіско (Мексика), симф. Такамацу (Японія). Національним заслуженим академічним симфонічним оркестром України тощо. Вик. мистецтво Л. дістало високу оцінку в публікаціях К. Ведінгтона, Е. Еріксона, Д. Розенберга, Л. Турневича ("Toronto Star" (Торонто), "Cleveland Plain Dealer" (Клівленд),

"Hamilton Spectator" (Гамільтон, обидва — США) тощо).

Вик. мистецтву Л. властиві віртуозна техніка й водночас глибоке проникнення у стилізові особливості як класичної, так і сучас. музики.

Тв.: для симф. орк. — *Тема, Варіації та Кода* (1998); для фп. і симф. орк. — *Фантазія* (1999); для дерев. дух. — *Кантат* (1997); для струн. — *Квартет* (1999); для скр., влч. та фп. — *Тріо* (2006—07); для скр. і фп. — *3 п'єси* (1999); для фп. — *"Alta Webern"*, *"Дві похмурі п'єси"*, 4 прелюдії, 4 п'єси, *"Образи"* (усі — 1996), *"Сторінка з альбому"* (1997), *Соната* (1998), *Паскалія* (1999); та. для скр., гобоя, кларнета.

В. Гробовський

ЛЕВКОВИЧ Олександр Олександрович (26.01. 1952, с. Ємецьки Архангел. обл., РФ) — композитор, піаніст, органіст, педагог. Батько *Д. Левковича*. Лауреат комсомольської премії ім. М. Островського (1989). Дипломант міжн. комп. конкурсів "ІЛБА" (Італія, 1996). Володар призу за найкращу музику на Міжн. фест. фільмів і відео- до фільму "Пісні юності" (Ньюфаундленд, Канада, 2001). Член СКУ (1983), закордон. член МСКУ (1993). Член Муз. центру й Ліги канад. композиторів та агентства з авт. прав Канади [SOCAN, з 1996]. Закін. Львів. ССМШ (1971, кл. теорії музики і композиції І. Дроздові та В. Фліса; *фортепіано* — Д. Задора), Львів. конс. (1976, кл. фп. Л. Крих; 1980, кл. композиції В. Фліса). Викладач ДМШ у Черкасах, зав. муз. частини обл. т-ру ляльок (1980—85). Очолював молод. секцію Київ. організації СКУ (1985—90). Подальший життєвий і творчий шлях — за межами України: 1990—93 — в Ізраїлі, з 1993 — у Канаді (Торонто). Написані здебільшого у стилі нової музики твори Л. нерідко тяжіють до постмодернізму. У них поєднуються різні стилістичні ознаки (зокр. елементи неокласицизму й неоромантизму) і комп. техніки (сонористика, алеаторика тощо). У творчості значне місце посідають вок.-симф. жанри (див. *Жанр музичний*), відповідні вел. циклічні форми музичні. Домінують лір. і лір.-драм. образні сфери. Композиції Л. виконувались у Львові, Києві ("Київська Фест", "Музичні прем'єри сезону"). С.-Петербург, Москві (зокр. "Грудневі вечори Святослава Ріхтера"), Баку, Єревані, Тбілісі, Нойберзі, Мюнхені (обидва — Німеччина), Амстердамі, Кераріно (Італія), Торонто, Вінніпезі (Канада), Нью-Йорку тощо. Поміж вик-ців композицій Л. відомі укр. і заруб. творчі колективи — "Київська камерата", Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України, Бавський кам., Торонтський симф. оркестр; диригенти — В. Гнедаш, В. Матюхін, В. Сіренко, а також Ф. Глушенко (РФ), А. Бореїко (Німеччина), Ю. П. Сарасте (Фінляндія), І. Тальган (Ізраїль), П. Унджян (Канада); піаністи — В. Сахаров (Японія, Росія), Д. Левкович (Канада); скрипалі — А. Винохоров (Австрія), Ф. Хіршхорн (Бельгія), Ж. Ісраєльвіч (Канада); альтисти — А. Тучаць, Ю. Башмет; віолончелісти — О. Князев, О. Рудін (усі — РФ), Ю. Пантелет

Д. Левкович

О. Левкович

(Австрія), Д. Яблонський (США); кларнетисти — Х. Спарнааї (Нідерланди), Ю. Мікіс (Канада), Ш. Бірлі (Ізраїль); співаки — В. Будімістер, М. Гуро, Н. Матвієнко, В. Удовиченко, а також В. Журко (Німеччина).

Та: вок.-симф.: для мецо-сопрано, баритона, фп., 2-х хорів (мш. + хлещків) та симф. орк. — Реквієм пам'яті жертв 2-ї світ. війни, сл. Б. Камінської, Ч. Мілоша, Р. Десноса, Е. Візеля, М. Савс. П. Фрідмана (2006); для фольк-сопрано, баритона та симф. орк. — симфонія "Моя Україна", сл. В. Довжика, П. Мовчана, В. Симоненка (1986, премія ім. М. Островського); для баритона й симф. орк. — Симфонія, сл. середньовічних поетів Японії (1984); для баритона й кам. орк.: кам. кантати — № 1 "Лорна", сл. Г. Лоркі (1984); № 2 "Пушкін", сл. О. Пушкіна (1985); № 3 "Ісаваня", сл. А. Ісаваня (1986); № 4 "Мікеланджело", сл. М. Мікеланджело Буонаротті (1987); № 5 "Чорнобіль", сл. П. Мовчана (1988); № 6 "Пастернак", сл. Б. Пастернака (1989); для скри. фп., члн. та кам. орк. — "Елегія смутку", сл. В. Небокова та Я. Бродського (1993); для сопрано, хору, члн. та орк. (бенда-синтезатори, гітара, ударні) — "Пісні слов'янських жінок", сл. Ю. Рибчинського; для сопрано, баритона, бас-кларнета, фп., вок. квартету та струн. орк. — "Стопяти Водолія" (2002); для сопрано, вчл. та кам. орк. — "Три пісні" (2002); для сопрано, альту й струн. орк. — "Музика ночі" (2009, присв. В. Сильвестрову); для орк.: для симф. орк. — симф. "Нема кінця моїй печалі" (1998); для кам. орк. — "Три одкровення" (2001); для струн. орк. — "Дві присяги" (Е. Стівенсону й В. Сильвестрову, 2005); для орк. мандолінистів — Симфонія (2006); для 16-и струн. інст. — симфонія "Дитинство ніколи не повернеться" (1985); для скри. ударних та кам. орк. — концерт "Острів чудової ілюзії" (2004); для вчл. і кам. орк. — Концерт (2005); для кларнета й кам. орк. — Концерт (1992); для скри. вчл., фп. та струн. — Триптих-концерт (1988); для скри. фп. та 14-и струн. — Подвійний концерт (1996); для кларнета й струн. — 2 "Бразиліани" (№ 1, 2000; № 2, 2001); для фп. і струн. орк. — Концерт (2008, пам'яті О. Киві); для фп., кларнета, фп. та струн. квартету — Септет (1990); для кларнета, альту, вчл. та арфи — "Тиха музика" (1999); для 2-х скри. вчл. та фп. — "Осіни настрої" (2002); для скри. вчл., фп. та члн. — "Одкровення", сл. В. Афанасьєва (2000); для сопрано, скри. вчл. та фп. — "Моя правда", сл. В. Афанасьєва (2009); для скри. вчл. та фп. — trio № 1 "Романтична музика" (1987); для скри. (кларнета), вчл. та фп. — trio № 2 "Голокост" (2000); для фп. і фп. — Сонатина (1984); для скри. (альта) і фп. — "Коліска" (1999, ред. для скри. і струн., кларнета і струн.), соната "В пошуках забутого часу і простору" (2009, присв. Е. Стремдхр); для альту й фп. — Соната (пам'яті Д. Шостаковича), Скерцо Юбидва — 1984); для вчл. і фп. — соната "Скорботна музика" (2003); для бас-кларнета й органу — "Зина находит" (2002); для 2-х фп. — Дуєт на тему "BACH" (1986); "Карпатська рапсодія" (1996); для фп. в 4 руки — "Рапсодія на єврейські теми" (2009); для фп. — соната "Присяга Пророку" (2001); "Бурлеска", Прелюдія і Фуга Юбидва — 1984); аранжування Д. Шостаковича, С. Танкева, А. Шинке, О. Цасманя, К. Вобара, Ф. Ліста, Ф. Мендельсона, Н. Паганіні, А. Дворжика, Г. Малера, Е. Вілла-Лобоса, І. Стравинського, М. де Фаллі, К. Вайля, Г. П'єрре та ін. (для сольних гобоя, скри. вчл., альту, балани і струн. орк.); інструментування концерту для фп. з орк. В. Косенка.

Літ.: Колемченко А. Академічна інструментальна музика української діаспори у першому наближенні (жанровий аспект) // Муз. українства: сучасний вимір. — К., 2009. — Вип. 3: 36. наук. ст. пам'яті композитора й музикознавця, доктора мист-ва проф. А. Музи; Корнелю Г. Іня. Александр Левкович // Консомольське знамя (Київ). — 1989. — 3 апр. (переклад: Олександр Левкович // Й. Спрва музики. — К., 2001).

В. Гродобський

ЛЕВКОВСЬКИЙ Дмитро, о. (25.10.1759. ? — 06. 1821, м. Дрогобич, тепер Львів обл.) — священик, піснетворець, переписувач текстів і укладач зб. духовних піснеспівів. Переписав текстів й уклав 3 рукоп. зб. духовних піснеспівів, зокр. "Начало з Богом пісней..." (1777—87, уперше опрацьовано в кін. 19 ст. А. Петрушевичем та І. Франком, тепер місце знаходження невідоме). Творча діяльність пов'язана зі Львовом (1783 був там як "аудитор філософії"), Баром (тепер Вінн. обл.), Смілянською (тепер Черкас. обл.), Київщиною, Ленківщиною (тепер — Польща). Духовні пісні Л. користувалися популярністю в кін. 18—19 ст. Імовірно, брав участь в укладанні поміського (тепер Терноп. обл.) "Богогласника" (1790—1791). Помер у Василіємському монастирі св. Петра і Павла (Дрогобич).

Та: 12 пісень [5 з них опубл. в "Богогласнику" (Почаїв, 1790—1791; перевед. 19 — пом. 20 ст.)].

Літ.: Петрушевич А. Сводная галицко-русская летопись с конца 1772 до конца августа 1880 г. — Л., 1889. — Ч. 3; Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; Яго ж. Невідомі духовні пісні Дмитра Левковського останньої чверті XVIII — поч. XIX століть // ЗНТШ. — 1993. — Т. 226; Воляк М. Матеріали до історії української пісні і вірші. Тексти і замки // Українсько-руський архів. — Л., 1913. — Т. 10; Фетисов І. Українські рукописні збірки Ю. А. Яворського // Наук. зб. лемгит. товариства дослідників укр. історії, письменства та мови / [за ред. В. М. Перетца]. — К., 1931. — Вып. 3; Фроноко І. Наші коляди // Збір. та. У 50 т. — К., 1980. — Т. 28. Kyryliche paraliturgische Liedert: Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukatschevo im 18. und 19. Jahrhundert. Cyrillische paraliturgische psnes: Cyrillische rukopisni spravnikov tvorba v byvalom Mukatshevskom biskupstve v 18.—19. storočci / Hg. Peter Zeluch. — Köln; Weimar; Wien, 2006 [Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. N. F. Reihe B: Editionen, Bd. 23].

Ю. Медведик

ЛЕВЧЕНКО Григорій Семенович (12.08.1933, с. Грабарівка Пирятинського р-ну Полтав. обл.) — хор. диригент, педагог, самодіял. композитор. З. пр. культ. УРСР (1969). З. д. м. УРСР (1981). Доцент (1987). Професор (1992). Лауреат Полтав. міськ. премії ім. В. Короленка (2006). Полтав. обл. премії ім. Панаса Мирного (2007). Закін. дириг.-хор. відділення Полтав. муз. ун-ту (1960, кл. Є. Негрієнка), ф-т культ.-освіт. роботи Ленінгр. (тепер Петерб.) вищої професійної школи культури (1968). Одночасно 1960—76 — кер. самодіял. колективів Полтави. Від 1981 — викладач Полтав. пед. ін-ту ім. В. Короленка,

Г. Левченко

Обкладинка видання
"Дії поеми-легенди"
В. Косенка
(К., 1999)

1982–2004 — зав. каф. музики, з 2004 — її професор. Від 1979 — організатор, худож. кер. самодіяльн. хор. капели "Калино" Полтав. пед. ін-ту. Автор понад 80 наук. і навч.-метод. праць, 5-и нотних зб. (оригінальні твори, записи нар. пісень, їх обр.).

Тв.: хори й пісні на сл. Т. Шевченка, М. Бойко, А. Пашка; обр. нар. пісень; вок.-хореогр. композиції.

Вид.: "На козака пригодонька": Хор. триптих. — Полтава, 1999; "Червона калина — Полтавська земля": 36. пісень. — Полтава, 2000; "Піснями крила Полтавщини": 36. пісень. — Полтава, 2005 (у співавторстві); "Народні пісні Полтавщини": 36. пісень. — Полтава, 2006; "Ой у лузі та ще й при березі": 36. пісень. — Полтава, 2006.

Літ. тв.: Хорове диригування: Навч. посібник. — Полтава, 1995; Спогади. Роздуми. Погляди. Поради: Худож.-метод. нарис. — Полтава, 2007; Українські народні пісні в творчості М. В. Гоголя // Тези доповідей других Гогольських читань (до 175-річчя від дня народження — Полтава, 1984; Хоровий спів як джерело розвитку духовної спадщини // Релігійна традиція в духовному відродженні України. Мат.-літ. Вескур. наук. конф. — Полтава, 1992; В. М. Верховинцев — український композитор, диригент, фольклорист, етнограф, педагог // Історія Полтавського державного педагогічного інституту в особах: Мат.-літ. конф., присв. 80-річчю ін-ту. — Полтава, 1995; Перебудова естетичного виховання студентів педагогічних навчальних закладів // Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. Верховинця. — Полтава, 1999; Бережимо найкращі спадщини людські // Рідний край: Наук.-публіц. альманах. — Полтава, 2006; Збереження та популяризація української пісні // Імідж сучасного педагога (педагогічна цінність фольклористики). — Полтава, 2006; упоряд.: Сольфеджіо: Навч. посібник на основі нар. пісень Полтавщини. — Полтава, 2003.

Літ.: Гайдамока В. Сповідний вітрами. — Полтава, 2004; [Б. л.]. Левченко Григорій Семенович // Хто є хто на Полтавщині. — К., 2004; [Б. л.]. Матвєєвний майстер пісні // Історія Полтавського державного педагогічного університету в особах. — Полтава, 2004; Майстер пісенного дива // Піснями й танцями ушлявлено Полтава. — Полтава, 2003; На крилах пісні // Рідний край: Наук.-публіц. альманах. — Полтава, 2006; Вісненя Л. І щоб наша слава України не журилася // Зоря Полтавщини. — 1997. — 23 серп.: Платон Л. Українське диво "Калинове" // Президентський вісник (Київ). — 2004. — 8 жовт.

І. Спирська

ЛЕГЕНДА (від лат. *legenda* — те, що належить прочитати) — жанр музичний, що охоплює твори вок., вок.-інстр. та інстр. музики лір.-епічного характеру, написані за мотивами усних фольк., переказів або текстами Св. Писання, апокриф. літ-ри. До провідних жанр. ознак Л. належать: *програментність* (часто — сюжетність), присутність елементів фантастики, інколи — анімістичного світогляду (споріднює Л. з баладою), водночас моралізації (відрізняє Л. від балади). Істор. найдавніші сповіди, позначені названими рисами, склалися у фольклорі. Нар. Л. — це оповідання про чарівні події, що сприймалися

як правдиві, а також своєрідні притчі про щастя, долю, віру, гріх, смерть тощо.

Міфологічні елементи, що зумовлюють фантаст. характер Л., із часом доповнювалися історичними. Внаслідок цього в Л. розповідалось про реальні події, відтак вони наближалися до переказів, у яких здійснювалась яв. документ. відтворення історії, так і її худож. осмислення. Сюжети й морально-етичний сенс Л. органічно ввійшли в нар. свідомість, а отже, відобразилися в найрізноманітніших видах і жанрах писемної та усної нар. (у т. ч. муз.) творчості — казках і анекдотах, давній укр. літ-рі, іконописі й малярстві, *колядках*, *щедриках*, *ліричних піснях* (див. *Лірицизм*), *баладах*, *думах*. Л. як жанр середньовічного письменства — це тексти, присвячені життям святих і призначені для читання в дні їх пам'яті в монастирях. Нове життя фольк. і біблійних, апокриф. сюжетів, проростання загаданих примет жанру Л. у творч. акад. музики стало одним із проявів нерозривного зв'язку мистецтва з усіма галузями багатовікової історії духовної культури.

Жанр Л. в акад. музиці сформувався в епоху романтизму, для естетики якого характерна підвищена увага до нар. фольклору, а також реліг. традицій. У зах. музиці представлено вел. кількість жанр. різновидів Л. Поміж найбільш ранніх зразків цього жанру — вок.-інстр. Л. (для солуючого голосу із супр. *фортепіано*) Й. К. Г. Лебе, популярна свого часу Л. для скрипки з оркестром Г. Венявського (1859). Не випадково, що низку творів цього жанру для різних вик. складів написав Ф. Ліст. Поміж них — програмні інстр. п'єси на основі старовинних християн. сюжетів [2 Л. для фп. — "Св. Франциск Ассізьський. Проповідь птахам" і "Св. Франциск із Паулі, який іде по

Автограф першої сторінки "Гірської легенди" для альта й фортепіано
Є. Станковича (2003 р.)

хвилях", їх версії для симф. оркестру (рукоп.), усі — 1863], Л. для *меццо-сопрано, хор* *ad libitum* та орк. [іабо фп.] "Св. Цецилія", Л. для *баритона, жін. хору, фп., гармоніума та орк.* *ad libitum* (незакін. і неопубл. "Св. Христофор", усі — 1874). За даними Я. Мільштейна, Ф. Ліст того самого року мав намір створити мелодраматичну для хору на тексти Г. Лонгелло в жанрі Л. Концентрація в жанрі Л. важливіх рис естетики романтизму зумовила проникнення жанр. прикмет Л. у композиції ін. жанрів і відтак уведення терміну "Л." до їх назв, напр. *ораторії* ["Легенда про св. Станіслава" (1863—86, некін.); "Легенда про св. Єлизавету" (1862, версія для фп. у 4 руки, 1873) Ф. Ліста], *опер* ["Палестрина. Драматична легенда" Г. Пірцнера, 1917; "Легенда про св. Христофора" В. д'Енді, 1920].

■ укр. акад. музиці жанр Л. теж має низку різновидів, представлений вел. кількістю композицій для різних вик. складів, водночас їх панораму позначено рядом особливостей. Зокр., не характерними є твори, пов'язані з реліг. тематикою, натомість широко репрезентовано інстр. Л., поміж яких: Л. для фп. — М. Гозенлуда (з ар. 9, 1925) і Л. Мельника (1981); для скр. і фп. — Б. Філіца (2004); для альта і фп. — Е. Станковича ("Гірська легенда", 2003), для флейти і фп. — В. Томашинського (1989); для симф. орк. — Ф. Якименко ("Русалка"), Б. Стронька (1990), О. Радченка ("Абхазська легенда"); для фп. і кам. орк. — Ж. Колодуб (1980); для скр. і орк. нар. інстр. — А. Білошцького (1978).

Створено низку творів, у яких відображено характерний для 20 ст. процес жанр. синтезу — 2 *Поєми*-Л. (1921) В. Косенка, Етюд-Л. для фп. (ар. 9, № 3) І. Белзи, *Сонат*-Л. (1886) В. Кліна для фп., *симфоніо*-Л. "Ніч на Івана Купала" (за М. Гоголем, 1976) Л. Гравдовського. Як і в зах. музиці, термін "Л." уведено до назв творів ін. жанрів — опери ("Людина з легенди" Є. Юцєвича, 1968, у співавіт. з Н. Шумляном), оперних сцен ("Одеська легенда" О. Томлянової, 1994), вок.-сиф. поеми ("Гірська легенда" Ю. Шуровського, сл. Л. Дмитерка, 1951), *кантати* ("Карпатська легенда" Б. Лоби, 1966), *симфонії-кантати* ("Легенда-бувальщина аджимушайська" А. Караманова, 1954—89), *музикліз* ("Легенда про княжну Либідь та її братів" В. Ільїна, 1982; "Легенда, що ожила" С. Вєдусенка, 1987), *композицій* для соліста (*тенору*) із супр. хору й фп., за текстом нар. балади ("Легенда" М. Леонтовича, сл. М. Вороного, 1918), *балету* для ансамблю на льоду ("Легенда про Київ" К. Домінєнова, 1985), *сиф. поеми* ("Легенда" О. Козана, 1967; "Карпатська легенда" В. Гомолки, 1966) тощо. Балетами-Л. за жанром є "Ольга" (1982) і "Володар Борисфену" (2010) Є. Станковича. Зокр., інтонац.-образний зміст останньої генетично пов'язаний із карпатським фольклором.

Є. Станкович написав музику до к/ф, до назв яких входить слово "Л.", з зміст має відповідні жанр. ознаки — "Легенда про княгиню Ольгу"

(1983, реж. Ю. Іллєнко) і "Легенда про безсмертя" (1985, реж. Б. Савченко).

У деяких творах укр. *композиторів*, написаних у жанрі Л., відображено міждисциплінарний синтез музики й літ.-ри. Поміж них — програмний цикл для фп. "Східний альбом" В. Забєрацького (1940), що складається з 5-и Л.: "Кривавий кекс", "Ущелина смерті", "Чорний вершник", "Сад перлиного винограду", "Синьоока квітка". Розгорнута прозова або віршована програма, що передусім кожній п'єсі, дозволяє визначити створений композитором різновид жанру Л. як літ.-муз. композицію. Крім того, п'єса "Чорний вершник" репрезентує собою ще один різновид — *показу*-Л. Умовно-символічний тип худож. висловлення (містична символічність, фантаст. ірреальність, особлива роль згущеного колориту) свідчить про зв'язки циклу з легенд.-фантаст. аспектами романт. худож. образності. Жанр Л. виступає тут у ролі чинника, що опосередковує філос. відчуття композитором часу.

Лит.: Філіца ■ Формування творчості В. С. Косенка. — К., 1965; Мильштейн Я. Ф. Ліст. — М., 1971; Грица С. Мелос української народної епіки. — К., 1979, доп. перевид.; Українська лесенная збірка. — М., 1990; Клин В. Українська радянська фортепіанна музика (1917—1977). — К., 1980; Ширяця Ю. Вадим Гомолька. — К., 1982; Добудик В. Українська міфологічна легенда. — Л., 1992; Колесса Ф. Усна словесність. — Тернопіль, 1996; Дуногєвська Л. Українське народне проза (легенда, казка): Еволюція епічних традицій. — К., 1997; Шлях Г. "Легенда" о св. Єлизавете Ф. Ліста в традиції романтичної інтерпретації жанра ораторії // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА ім. А. Мажандової. — О., 2007. — Вип. 8. — Кн. 1.

І. Шеремета

"ЛЕГЕНДА" (м. Дрогобицький Львів. обл.) — нар. кам. хор (з 2003 — муніципальний). Лауреат конкурсів — Львів. обл. ім. С. Людкевича (Львів, 1989), 1-о обл., 4-о і 5-о Всеукр. хор. музики ім. Д. Січинського (Ів.-Франківськ, 1991, 2003, 2005), 1-о Всеукр. ім. М. Леонтовича (Київ, 1989), Всеукр. ім. Лєси Українки (Львів, 2006), Всесоюз. конкурсу-огляду самодіяльності (1977, мала й велика золоті медалі), Всесоюз. огляду самодіял. худож. творчості, присвяченого 40-річчю Перемоги (1985), міжн. хор. конкурсів у Росії (Владимир, 1989), Польщі (Мєндзиздруй, 1991; Чєнстохова, 2004; Бялисток, 2004; Варшава, 2004), Угорщини (Дєбєцен, 1992, 1996, 1998), Німеччини (Марктбердорф, 1993, 1997; Майнгаузен, 1993; Ельзенфельд, 1998, 2010; Роттенбург, 2002), Словаччини (Кошиц, тепер Кошице, 1994, 1995, 1999; Трнава, 1996, 1998), Франції (Тур, 1996), Бельгії (Маасмехелен, 1999), Австрії (Шпіталь ан дер Дрєу, 2000), Іспанії (Торревєска, 2005, 2006, 2009).

Засн. 1970 при Дрогобицькому міськ. БК О. Цигиликом як аматор. хор. капела. 1976 нараховувала 70 учасників. Солісти — Г. Борис, М. Карплук, І. Ковальчук, М. Пачокко, Я. Собків, згодом — М. Шалайкевич, концертмейстер — О. Сятєчка. У репертуарі — бл.

Обкладинка клавїру балету "Ольга" Є. Станковича (К., 1984)

50-м композицій, у т. ч. укр. нар. пісні в обр. О. Кошиця, М. Леонтовича, Е. Вахняка, Г. Давидовського, Е. Козака, М. Колесси, М. Ракова, С. Стельмащук, Е. Федоренка, Я. Яциневича; пісні народів світу в обр. С. Комітаса, О. Свешникова, В. Соколова та ін., оригінальні твори А. Вахнянина, В. Гуцала, Д. Задора, В. Іконіка, Е. Козака, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, С. Людвигів, І. Майчина, В. Якубія, В. Шебаліна, Ф. Шуберта, Ш. Гуно, А. Дворжана та ін. 1970–78 і 1983–86 “Л.” провадила активну конц. діяльність, здобула звання “народної” (1975), здійснила запис сольних концертів на ТВ (обл. — 1973, 1975, 1976, 1985; респ. — 1977, 1985). Співу “Л.” п/к О. Циглики (часто виступав і як соліст) був притаманний об’ємний хор. звук. Вел. увагу він приділяв хор. вокалу, прищеплював і розвивав навички академічного акад. співу, сам блискуче виконував кожну хор. партію, мав тонку худож. інтуїцію.

1978–83 позначені зміною керівників, нерегулярністю роботи “Л.”, нестабільністю її складу. Зокр., 1980–83 — кер. Н. Фінкіна, колектив отримав назву “Л.”. Водочас 1978–80 і з 1986 — худож. кер. і диригент “Л.” — І. Цикліський. Під його орудою калеля 1979 гастролювала в Латвії. Від 1986 він поступово трансформував “Л.” у кам. хор. У сучас. складі “Л.” — викладачі і студенти муз. навч. закладів Дрогобича. У репертуарі — вітчизн. і світ. класика, укр. літург. і паралітург., сучасна укр. і заруб. музика, у т. ч. темат. програми: “Українська духовна музика”, “Літургія М. Вербицького”, “Літургія М. Леонтовича”, “Українська народна пісня”, “Колядки та щедрівки”, “100-річчя від дня народження Е. Козака”, “Українська народна пісня в розкладах Миколи Леонтовича”, “Західно-європейська музика ХХ ст.”, “Пісні народів світу”, “Негритянські спірінгелс”, “Популярна музика”. Вик. мистецтво “Л.” під орудою І. Цикліського здобуло визнання в Україні та Європі, його вирізняють глибина інтерпретацій, ансамблева довершеність, бездоганне злиття всіх голосів, чистота інтонуювання, м’якість теситури перехідів, тембр. рельєфність окр. груп хору, чіткість дикції.

“Л.” — учасник 1-о міжн. свята укр. духовної музики, присв. 375-річчю заснування КМА (Київ, 1990), Всеукр. огляду-конкурсу нар. творчості (Київ, 1999, Почесна грамота Кабміну України),

фестивалів — “Музика українського зарубіжжя” (Львів, Дрогобич, 1991), до Дня Дрогобича (2001–04, 2006, 2007), до міжн. Дня музики (Дрогобич), міжн. хор-фесту “Золотоверхі Київ” (обидва — 2003), до 60-річчя операції “Вісла” (Легнице, Польща, 2007), 10-го міжн. фест. церк. музики (Глиноцько, Польща, 2010), до 35-річчя, 40-річчя “Л.” (Дрогобич, 2005, 2010), святкування річниці укр. церкв в Польщі (Пшемисль, 2011); мист. проєктів — “Різдас з Легендою” (Дрогобич), “Хваліте Господа з небес” (Дрогобич, Львів, обидва — 2007–2011) тощо. Гастролював містами України, а також Естонією, Латвією, Росією, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Німеччиною, Францією, Бельгією, Іспанією. Конц. програми “Л.” записано на Укр. радіо (1980, 1989, 1990, 1992, 1995).

З “Л.” співпрацювали понад 200 відомих співаків і хормейстерів, зокр. яких — М. Гоблич, Н. Дадак, І. Дем’яненко, В. і Ю. Курочі, Р. Ляшенко, Т. і М. МIRONICKI, М. Самокіцин, П. Швайковський, Е. Шуневич, Т. Столянська, Б. Курек (Польща), Ю. Шуневич (Німеччина), В. Русов (Франція), Р. Волощук (Вел. Британія), Т. Тодешук (Греція), М. Ковалчук (Іспанія), І. Гук, С. Теслюк (США) та ін. Опубл. 3 репертуарні зб. “Л.” (2002, 2006, 2009). Створено т.фр “Хор “Легенда” в Польщі” (Київ, ТБ, 2004, авторка сценарію — Ю. Симеонова).

Диског.: аудіокасети “Духовна музика галицьких композиторів” (“Літургія” М. Вербицького, канти з “Почаївського Богослужіння” в обр. М. Гойборонського). — К.: Кобза, 1992; CD — “Хорові твори композиторів ХХ ст.”, “Літургія М. Вербицького” (обидва — 2002), “Різдво з “Легендою” (2009).

Лит.: Пли Б., Соло Б. “Легенда” // Музика. — 1989. — № 4; Пли Б. Ансамбль благословного звучання // Там само. — 1991. — № 6; Яно ж. Імени Д. Сніжницького // Там само. — 1992. — № 1; Яно ж. “Легенда”: Мат-ли до “Словника музичної культури Бойківщини” // Бойківщина. — Дрогобич, 2007. — Т. 3. Бич-Шоколад III Сучасні хорові колективи: Камерний хор “Легенда” // Гі ж. Український хоровий спів. Актуалізація звичайної традиції. — К., 2002. Лещенко А. Українське хорове мистецтво ХХ ст. // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2000. — Вип. 14. — Кн. 6; Климосько Л. Вступне слово // Камерний хор “Легенда”. Репертуарний зб. / Упоряд. — І. Цикліський. — Дрогобич, 2002. Дичко Л. Сучасний стан хорового мистецтва: тенденції розвитку // Мат-ли до укр. мист-ва: Зб. наук. праць. — К., 2003. — Вип. 2. (Пам’яті академіка О. Г. Костюка); Дем’яненко І. Камерний хор “Легенда” в контексті ананасівських традицій хорового мистецтва України // Вісник Прикарпатського ун-ту. Серія: Мист-во. — Івано-Франківськ, 2005. — Вип. 8; Шуневич Е. Про специфіку вокально-хорової роботи в камерному хорі “Легенда” // Наук. записки Терноп. держ. ун-ту. Серія: Мист-во. — Тернопіль, 2005. — № 3(15); Гі ж. Вокально-виконавські традиції камерного хору “Легенда” на сучасному етапі розвитку хорового мистецтва Дрогобиччини // Молодь і ринок (Дрогобич). — 2006. — № 2(17); Слободя А. Вступне слово // Музично-галерея камерний хор “Легенда”. Репертуарний зб. / Упоряд. — І. Цикліський. — Дрогобич, 2006. — Вип. 2;

Камерний хор “Легенда”

Бурбан М. Циклісний Ігор Михайлович // *Яго ж. Українські хори та диригенти.* — Дрогобич. 2007. Яго ж. Муніципальний камерний хор "Легенда" // *Там само.* Музиченко В. Вступне слово // Різдва з "Легендою": Репертуарний зб. / Упоряд. — І. Циклісний. — Дрогобич. 2009. — Вип. 3; Циклісний О. Маєстро Ігорю Циклісному — 50 // *Кіж.* — 2001. — 20 сн.; Філоненко Л. Дрогобичський хор "Легенда" в дзвіни 35-річчя // *Свобода* (Нью-Йорк). — 2005. — 28 жовт.

Б. Пич

ЛЕГКИЙ Андрій Іванович (7.09.1968, м. Березани Терноп. обл.) — композитор. Член СКУ (2000). Закін. Львів. конс. (1984). 1987—88 — артист хору Гуцульського ансамблю "Сні і татцю Івано-Фр. філармонії, 1994—95 — концертмейстер каф. муз.-ва Прикарп., з-ту, з 1999 — *ВМ.* Тепер — у США. Організатор ансамблю старовинної та клас. музики "Riescare" (1996). Низку комп. творів означено рисами неокласицизму, необароко, еофольклоризму та постмодернізму.

"в. вох.-симф. — "Missa Brevis Leopoldensis" для солістів, хору та орк. (2004); для симф. орк. — Симфонія (1994); для струн. орк. — "Musica argumentalis" (1992—93); 3 колонійки (2004); для дерев. дух., ударних та струн. — Кам. симфонія 2003—04; для 3-х сопрано й фп. квінтіту — "Пісня" (1996—97); для фп., гобоя, кларнета, ф-но, влч., трикутника та фп. воарезо — "Вона не плакала та на очі буги слюзи" (1995); для ел. кларнета, тромбона та ударних — "Obitv estum" (1996); для сопрано, фп., 2-х скрилок та фп. — "Чудове місто", сл. Г. Траля (1996); для струн. — Квартет (1992—93); для квартету дерев. дух. — "Три таргани" (1989); для скр. фп. — "Фрагмент" (1997). "Збірник коляд" (2002), Скерцо (2004); для 2-х скр. — "Подвійна мука" (1996); для фп. — "Дерево життя" (1992); для скр. соло — "Під враженням «Апологетики» С. Процюка" (1997); для гітари — "Дума про Винявельського" (1992); для хору без супр. — "Осінь", сл. В. Голобородька (1993); "Jesu, xpus" (1999); "Розлука", сл. І. Франка (2003); твори на сл. Т. Шевченка (2002); реконструкція "Різдявни драми" Д. Туптєва (2004).

А. Муза

ЛЕГОЦЬКИЙ Михайло Йосипович (1942, м. Одеса) — піаніст, педагог. З родини музикантів. З. в. УРСР, Лауреат Респ. конкурсу музикантів-виконців ім. М. Лисенка (Київ, 1965), Респ. конкурсу піаністів (1967), Премії ч. С. Прокоф'єва (1991), Член Мик. Академії мистецтва, ремесел, індустрії (США, 1992). Початк. освіту музичну отримав п/к батька: скрипалі, потім навч. гри на *віолончелі, трубі, акордеоні*, з 9-и років — на *фортепіано*. Закін. Одес. ССМШ (1961, кл. фп. І. Шумської з С. Могилевської — учениці Генр. Нейсауза), Одес. конс. (1965, кл. С. Могилевської), вступив доу при Київ. конс. (1967, кер. — В. Топілін). 1967—2000 — викладач, доцент, професор *Зонев. конс.*, одначасно — соліст *Донець. філармонії*. Від 2000 — за кордоном. Виступав із сольними концертами, із симф. оркестром п/к диригентів — А. Власенко, Гомкало, В. Гнедаш, Н. Розліна, О. Гуля-

ницького, В. Федосєєва, О. Юрлова та ін. У репертуарі — композиції різних істор. періодів і стилів (див. *Стиль музичний*), у т. ч.: 18 концертів для фп. з орк. — П. Чайковського (№ 1), С. Рахманінова (№ 3), С. Прокоф'єва (№ 1, 3), Д. Шостаковича (№ 2), Л. Бетховена (№ 1—5), Я. Брамса (№ 1, 2) та ін.; сонати — Ф. Ліста (h-moll), Ф. Шопєна (b-moll); *Рассадія* № 2 Ф. Ліста; твори М. Балакїрева, М. Мусоргського, О. Скрибіна, А. Хачатуряна, Й. С. Баха, Й. Гайдна, Ф. Шубєрта, Р. Шума-на, Е. Гріга, К. Дебюссї, М. Равєля, І. Стравінського, Ф. Пуленка, Дж. Гершвіна та ін. Поміж укр. композиторів, твори яких виконував найчастіше, — М. Сильванський, М. Скорик, М. Степаненко, Гастролював містами України, а також Росії, Молдови, Литви, Латвії, Естонії, Польщі, Чехії, Словаччини, країн Центр. Азії. Виконавці Л. (понад 50) працюють в Україні, Німеччині, Австрії, США, Канаді, Ізраїлі, Австралії. Поміж учнів — Е. Сєвєр.

Лит.: Удєльський О. Фестивали Донецької обласної філармонії та їх вплив на формування сучасного регіонального культурного образу // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakh/2010_2/20.pdf.

"ЛЕГІНЬ" (ів.-Франківськ) — вох. чол. *квартет* Прикарп. Нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Неодноразовий переможець телетурніру "Сонячні кларнети", баг. обласних і всеукр. пісенних конкурсів і фест. Засн. 1967 П. Чоловським (тоді студентом 1-о курсу муз.-вед. ф-ту). Крім нього, у 1-у складі квартету — Б. Данилишин, В. Поліщук, М. Сливочний. У наступ. роках склад квартету поповнився І. Заремба та Ю. Сабєс. Тепер склад квартету — П. Чоловський (мист. кер.), М. Сливочний,

Квартет "Легінь"

О. Шуляр, Ю. Серганік. У репертуарі — оригінальні композиції та обр. укр. нар. пісень вітчизн. композиторів (Я. Барчина, О. Білоша, М. Воробийського, М. Гайдаровського, Є. Козака, М. Колєсси, А. Кос-Анатольського, Л. Лєпкого, М. Лисенка, С. Любєвича, П. Майбороди, В. Матюка, Д. Сичинського, Б. Шпигура, В. Якубяка), твори заруб. авторів (С. Танєєва, Я. Вітолїна, Л. Бетховєна, Р. Маршєнера, З. Фібкє). Брав участь у числ. концертах (у т. ч. давав сольні) в Україні й за її межами — у

Обкладинка збірки,
в якій розміщено
твори Ф. Лейсека

Білорусі, Румунії, Німеччині, Конго. Виступав на ТБ у Львові, Чернівцях, Києві, Москві (передачі: "Шире круг", "Товарищ песня", "Молодість, спорт, планета"). За участю "Л." створено муз. фільми — "Карпатські джерела" (реж. — О. Бійма), "Верховню, світку ти наш", "Співають гори" (усі — "Укртелефільм"), Опубл. зб. пісень із репертуару ансамблю ("Співає "Легінь" / Упоряд. — П. Чоловський. — К., 1991).

Дискорд: CD-гігант "Співають гори" (2009).

Лит.: Пущин С. Квартет "Легінь": пісні чарівного краю // "Без пісень нема життя! (До 40-річчя заснування муз. ф-ту Прикарп. нац. ун-ту ім. В. Стефаника): Муз.-хрестинний альманах. — Ів.-Франківськ, 2006.

В. Грабоваський

ЛЕДЕНЬОВ Дмитро Васильович (25.10.1921, м. Ростов-на-Дону, Росія — ?) — військ. диригент. З. д. м. УРСР (1966). Закін. Моск. конс. (1947). Від 1956 — кер. військ. ансамблю пісні і танцю (1963–73 — Прикордонного військ. округу). Від 1979 — кер. самодіал. ансам. в Білій Церкві (Київ. обл.).

ЛЕЙСЕК (Leysek) Франц (Францішек) Венцеславович (19.11.1857, м. Високе Мито побл. Праги, Чехія — 1935, м. Ташкент, Узбекистан) — скрипаль, альтист, композитор, фольклорист, диригент, педагог, муз.-громад. діяч. 1878 закін. Празьк. конс. Творча діяльність пов'язана із Серед. Азією [Ташкент, Самарканд, Бухара, Фергана, Ауліє-Ата (тепер м. Тараз, Казахстан), Гок-Тепе (снт в Туркменістані) тощо]. Від 1878 — військ. капелмейстер і організатор оркестру. Туркестан. саперної бригади (колектив став кращим поміж військ. оркестрів Зах. Туркестану). Від 1882 — кер. Ташкент. муз. тов-ва, при якому вперше в Туркестані було відкрито муз. класи (1890, кер. — Л.). Під час передислокації військ. частин, де служив Л., записував від нар. музикантів різних регіонів Серед. Азії зразки узб., туркм., киргиз., татар., афган., казак. фольклору. 1890 надіслав на Всерос. виставку 200 мелодій. Вдруге бл. 200 ін. нар. мелодій, записаних у Серед. Азії, були послані Л. до Москви в серед. 1920-х. На основі відповідного фольк. мат-лу створював числ. популі й оригінальні орк. твори. Найвідоміші з них — "Азіатське популі" (1890), "Популі з узбецьких народних пісень" (1924). Альтист струн. квартету в Ташкенті. Організатор баг. аматор. оркестрів у Ташкенті (струн., дух., симф., рос. та узб. нар. інстр.), з якими виконував твори рос. і зах. авторів, власні композиції. 1897 видавав батьківщину, де у Високому Миті виступав на чолі місцевих орк. із виконанням власних творів. Ці виступи Л. мали широкий резонанс у час. і австр. пресі. Від поч. 1900 — капелмейстер Ходжейлійського батальйону. Де створив муз. команду з хлопчиків із незможних родин. Учні цієї команди отримували, крім навичок гри на деяких (дух. і струн.) муз. інструментах, профес. освіту музичну, що давала цим учням можливість входити в майбутньому до складу будь-яких оркестрів.

Від 1911 на запрошення видавця творів Л. І. Богорада переїхав разом із родиною до Симферополя (АР Крим), де функціонувало вид-во Богорада. Л. — його гол. муз. редактор. Здійснив низку аранжувань для військ. оркестрів, опубл. 4 авт. зб. творів, до яких увійшли марші, галопи, польки, мазурки, муз. картинки, вальси. Також автор "Татарського популі", обр. нар. мелодій для інстр. ансамблів різних складів, у т. ч. скрипки, віолончелі та фортепіано, для дух. орк. Твори Л. користувалися популярністю. Зокр. у роки 1-ї світ. війни під час наступу рос. військ у Сх. Галичині військ. орк. виконували марші Л. — "Львів", "Перемишль", "Кузьма Крючков" тощо. Після жовт. перевороту 1917 Л. деякий час — капелмейстер у Майкопі (респ. Аджар, РФ) на курсах кулеметників. 1922 повернувся до Ташкента, де видавав у муз. технікумі, у наступ. роки працював у клубах, створював різні за складом аматор. орк. і ансамблі.

Лит.: Кобас М. Ф. В. Лейсек в Узбекистані // Всерос. муз. культури Узбекистану: Сб. ст. — Ташкент, 1969. — Вып. 2: Яго ж. Просветительская деятельность чешских музыкантов в Узбекистане (конц XIX — начало XX ст.) // Вопросы музыковедения. — Ташкент, 1971. — Вып. 2: Shonilic I. Za mnou. — Praha, 1961.

В. Щеполінін

ЛЕЙТМОТИВ (від нім. Leitmotiv) — провідний муз. мотив, наділений темат. функцією і неодноразово повторюваний протягом твору. Функційно-змістовні аналоги Л. — лейтмарш, лейттема, лейтритм, термін "Л." уперше застосував Ф. Йєкс у роботі "C. M. von Weber in seinen Werken" (Берлін, 1871). Л. має конкретний образно-ситуативний сенс, що реалізується через його інваріантні темат., мовно-виражені, конструктивні, семантичні аспекти. Поміж них інтонац. зміст і семантика є первинними, а звуковисотність і колористико-сонорність (за винятком лейттеми, характеристики) — вторинними. Функція інваріанту зумовлює значні масштаби обмеження такого темат. утворення (напр., Л. "золотої обруча" в одному, опер. Б. Лятошинського). Інформаційна концентрація в Л. є такою високою (Л. здебільшого мимолет. природу), що він чітко виокремлюється в контексті ін. темат. мат-лу твору (напр., лейтмотиви "фатуму" в симфоніях П. Чайковського), значною мірою вичерпуючи певні аспекти характеристики образів музичних. У зв'язку з цим Л. не потребує подальшого розвитку. Здебільшого Л. є експозиційною структурою, подіблення або наращения Л. з окремих мотивів трапляється рідко (напр., у темі вступу 3-ї симфонії Б. Лятошинського). Якщо Л. втрачає інваріантну інтонац. конструкцію й розвивається, він може модифікуватися по номотему (див. *Монотематизм*).

Л. у музиці вперше використано в опер. "Орфей" К. Монтеверді. У деяких операх Ж. Б. Люлі й А. Скарлатті Л. виконують семіологічну й конструктивну функції. У поетич. творі Л. за своїми функціями в тексті муз. твору є аналогами муз.-риторичних фігур.

...о пов'язано насамперед зі стабільністю їх муз. змісту. Зокр. А. Детуш, Г. Ф. Гендель та М. Кайзер широко застосовували прийом інструментального або повторення вок. мелодики, фрагменти якої з'являлись у ремінісценціях, а муз.-риторичні фігури поступалися місцем "аспектичним" інтонац. елементам. Як осмислений конструктивний прийом і дієвий засіб персоналізації застосування Л. має місце в операх В. А. Моцарта й деяких франц. композиторів — його сучасників. На межі 18—19 ст. Л. стає засобом відлення визначальних моментів у змісту муз. твору.

...о інваріантно-стереотипні, драматургічно автономізовані темат. утворення сполучаються у певні послідовності, тобто відбуваються зародження системи лейтмотивів (напр., система ремінісценцій в операх Ж. Б. Люлли). Це зумовлювалося потребами застосування додаткових засобів зміцнення єдності драматургічної муз. творів. Вирішальний крок до створення лейтмотивної системи здійснено в опері "Вільгельм Телль" А. Гретрі (1791). ...о розквітла система лейтмотивів складалася в операх Р. Вагнера. Проте її надмірний розвиток інколи послаблював ефективність цього Л. і ускладнював сприйняття творів композитора.

В опер. музиці 1-і приклади Л. простежуються в "Зозулі" Л. Дакена, Симфонії № 41 Б. А. Моцарта, згодом — у балеті "Жизель" А. Адана. У програмному симфонізму одні з перших відтінків принципу лейтмотивності мало місце у "Фантастичній симфонії" Г. Берліоза (1830). У його ж симфонії "Кароль в Італії" (1834) вперше використано лейттема (солістич. аспект).

В укр. музиці одним із перших до лейтмотивної характеристики муз. образів звернувся Д. Сичинський (опера "Роксолана"). Симфонізацію оперної драматургії засобами розгорнутої лейтмотивної системи репрезентовано в операх "Золотий обруч" Б. Лятошинського (1923) і "Загибель ескадри" В. Губаренко (1967), його ж опери-балеті "Вій" (1980). Розкриття лейтмотивної системи виключно у вок. партії відбувається в моноопері "Сповідь білого тюльпана" О. Білаша.

У сфері укр. інстр. музики Л. використано у 2-й симфонії К. Данькевича (1945), 1-й частині 2-го квартету А. Філіпенка (1949), Концерті для скрипки з оркестром А. Мухи 1952, 1997 тощо. Як Л. трактовано мелодію "Заповіту" Г. Глинка в симфонічній "Тарас Шевченко" Б. Лятошинського (1952).

Найбільш ранні зразки застосування принципу лейтмотивності в музиці до драм. вистав спостерігаються в музиці П. Козицького ("Седі") Л. Курбаса за оповіданням С. Моена, "Сава жалкий" (за І. Карпенко-Карим), "Король баварів" (за драмою В. Гого).

Лит.: Ярославський Б. Оперная драматургия чехословацкого. — М.: Ленинград, 1947; Яго ж. Драматургия русской оперной классики. — М., 1953; Яго ж. Очерки по драматургии оперы XIX века. — М., 1971. — Кн. 1; 1978. — Кн. 2;

Друскин М. Вопросы музыкальной драматургии оперы. — Ленинград, 1952; Протопопов В. "Иван Сусанин" Глинки. — М., 1951; Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. — М., 1963; Ищенко Ю. Тембровая драматургия в симфониях Б. Лятошинского: Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1971; Мокшур И. Драма в музыкальной драматургии оперы (к проблеме взаимодействия литературной и музыкальной драматургии в украинской советской опере): Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1978; Кулешова Г. Вопросы драматургии оперы. — Минск, 1978; Вокальные формы в проблеме большой композиции. — М., 1980. — Ч. 2; Зозулинский Е. Логика музыкальной композиции. — М., 1982; Черноба Т. Драматургия в инструментальной музыке. — М., 1984; Зинкевич Е. Украинская симфония на современном этапе в свете диалектики традиции и новаторства (70-е — начало 80-х гг.): Автореф. дис. ... д-ра искусств. — К., 1986; Неболюбова Л. Специфические закономерности драматургии симфоний Г. Малера: Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1987; Дудирко Д. Тембродинамические аспекты музыкального мышления: Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1987; Писковский И. Логико-конструктивные принципы музыкального мышления: Автореф. дис. ... д-ра искусств. — К., 1989; Брагина Н. Интонационный словарь эпохи и русская музыка начала XX века (аспекты жанрово-стилевого анализа): Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1990; Коробецкая С. Тембровая драматургия как интонационное явление. — Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 1993; Коваленас М. Сочерние формотворения: логос творности: Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 1994; Дрозд Л. Композитор В. Губаренко: формула индивидуальности. — Суми, 2002; Тихомирская О. Лейтмотивы в русской симфонии: Автореф. дис. ... канд. искусств. — Н. Новгород, 2006; Різ. К. определенно понятие лейтмотив // Актуальные проблемы высшего образования. — Н. Новгород, 2006. — Вып. 6; Різ. Лейтмотивы в кругу родственяных явлений // Вопросы гуманитарных наук. — М., 2006. — № 5; Різ. Лейтмотивы в опере и симфонии: сходство и различия // Современные проблемы науки, образования и производства. — М. Новгород, 2006. — Т. 2; Різ. Семантика лейтмотива в русских симфониях конца XIX — начала XX вв. // Ответственность музыка от Глинки до гостодарна. — Н. Новгород, 2006; Соколов О. Лейтмотивы оперы "Псковитиня" // Труды кафедры теории музыки Московской консерватории. — М., 1960. — Вып. 1; Лещинский С. Лейтмотивы у творчости К. Стеценка // Укр. муз. — К., 1969. — Вып. 4; Wagner R. Oper und Drama. — Leipzig, 1852; також див. літ. до статей: Балет, Опера.

М. Костяк

ЛЕКГЕР Дмитро Миколайович (6.01.1897, м. Краснуфінськ, тепер Катериноб. обл., РФ — 11.05.1980, м. Львів) — скрипаль, педагог, композитор, диригент. Навч. у Полтаві — в реальному й муз. (у Я. Гегнера, учня Л. Ауера) ун-щах, пізніше — у Москві в М. Пресса (учня І. Гржималі). 1917 закін. Одес. конс. (кл. Ф. Ступки, учня О. Шевчика). Соліст і концертмейстер Ялтін. симф. оркестру. Від 1918 — у Батумі (Грузія), потім — у Владикавказі (Півн. Осетія, тепер РФ), де провадив конц. і пед. діяльність. У тогочас. тифліс. (тепер Тбілісі) пресі зазначалося, що Л. уперше вико-

Обкладинка книжки
"Вопросы
драматургии оперы"
Г. Кулешовой
(Мінськ, 1978)

Д. Лекгер

ЛЕКСИКОГРАФІЯ МУЗИЧНА

Г. Ріман

Обкладинка 3-о
тому "Музикознавча
енциклопедія"
(М., 1976)

Обкладинка
"Оперний словник"
А. Гозенпуда
(М.; Ленінград, 1965)

нав концерт С. Прокоф'єва, а також концерт Н. Паганіні, сонату С. Франка тощо. У той самий період — диригент вок. студії в Батумі (організована співом Є. Вронським), де п/к Л. було поставлено опери — "Євгеній Онегін" П. Чайковського, "Демон" Ант. Рубінштейна, "Ріголетто" Дж. Верді. 1927—44 — професор і зав. каф. скрипки Єреван. конс. Поміж учнів — проф. Г. Багдасяня, К. Кастанян, з. а. Вірменії З. Петросян та ін. У Ленінграді (тепер С.-Петербург) Л. демонстрував досягнення своїх учнів, читав доповіді, виступав із концертами (отримали схвальні відгуки в місцевій пресі).

Від 1948 — зав. кафедри орк. інструментів Львів. конс. Поміж учнів — О. Держач, Б. Касюк, О. Козут, Б. Котарович, Г. Павлій, М. Чайковський, Л. Шукто, Ю. Оникщенко. Регулярно виступав із сольними концертами, грав із симф. орк. У репертуарі — твори С. Людкевича, А. Солтиса, концерти № 1 С. Прокоф'єва, Я. Сібелюса, № 1 Н. Паганіні, всі сонати й партити Я. С. Баха, майже всі сонати для скри. соло та деякі прелюдії і фігури М. Регера, фантазії — "Фауст" Г. Венявського, "Кармен" П. Сарасате. Читав лекції з методики скри. виконавства. Творчу діяльність Л. високо цінував Д. Ойстрох.

Тв. Мелодійні етюди для скрипки (на укр. темі). — К., 1954: "Вірменське скрицо" (рукор.).

Дискогр.: CD — Бах Я. С. Прелюд, Чакона, Соната № 3 для чембало і скрипки; Венявський Г. Етюд-каденція; Регер М. Соната для скрипки-соло (фонотека ЛНМА).

Літ.: Оникщенко Ю. Д. Лекер — корифей львівської скрипкової школи // ЗНТШ. — Л., 1996. — Т. 232: Праці музикознав. комісії; Павлій Г. Лекер Дмитро Михайлович // Бюлетень ЕСТА "Кантат" (Київ). — 2008. — № 5.

Г. Павлій

ЛЕКСИКОГРАФІЯ МУЗИЧНА (ЛМ.) (від грец. λεξικός — словниковий і γραφή — графія). 1. Галузь музикознавства, що займається теорією та практикою укладання муз. словників різного типу й призначення, разом із лексикологією вивчає муз. лексику. Осн. принцип ЛМ. — розташування мат-лу (статей або термінів) за алфавітом.

Джерела лексикографії сягають історично 1-х спроб пояснення незрозумілих слів — глосів (напр., у шумерів, 25 ст. до н. е.; у Китаї, 20 ст. до н. е.; Зав. Європи, 8 ст. до н. е.) — і виникнення рукоп. словників — глосаріїв (зб. глосів до окр. творів або творчості авторів у цілому, напр. до Вєдів, 1 тис. до н. е.; творів Гомера, 5 ст. до н. е.), а також вокабуларіїв (зб. слів, призначені для навч. та ін. потреб, напр., 3-мовні шумеро-акадо-хетські таблиці, 14—13 ст. до н. е.; списки слів за темат. групами в Єгипті, 1750 до н. е. тощо). У Сх. Слов'ян глосарії виникли в 13 ст. Водночас уже в Біблії трапляються описання різних муз. інстр. і способів їх застосування, у Давній Греції використовувалися муз.-теор. терміни, що свідчили про зародження перетворів ЛМ. Застосовували в античний період муз.

терміни перейняли теоретики Середньовіччя, а відтак вони закріпились у муз. практиці й теорії. Необхідність з'ясування музикантами значення застарілих або запозичених із ін. мов муз. термінів (споч. у формі пояснення незрозумілих слів на полях рукоп., потім накопичення незрозумілих слів та їх пояснень у глосаріях) стала поштовхом для поступового формування ЛМ. як відносно самостійної галузі знань про музику.

На ранніх етапах своєї істор. еволюції ЛМ. існувала в межах заг. лексикограф. праць. Із розвитком профес. культової музики в добу Раннього Середньовіччя автори таких праць почали наводити в них тлумачення лат. термінів, що застосовувались у муз. практиці. В одному з найдавніших глосаріїв — "Dictionarius..." Й. Гарландія (після 1218) — у розділі "Музика і музиканти" наведено назви муз. інструментів, зокр. систри й жигги. Помітне значення для розвитку ЛМ. у період Пізнього Середньовіччя мали шкільні навч. посібники.

Істотним кроком у розвитку ЛМ. стала праця франко-фламанд. композитора, теоретика та педагога Й. Тінкторіса "Terminorum Musicae Diffinitorium" ("Визначення музичних термінів", бл. 1474) — 1-й муз.-термінолог. словник, що залишався єдиним до 18 ст. Із розвитком італ. інструментальної музики в 17 ст. розповсюдились нові італ. муз. терміни (*adagio*, *concerto*, *forte*, *tremolo* тощо). Вел. заслуга в їх тлумаченні належить М. Преторіусу, який у праці "Syntagma Musicum" (1619. — Т. 3) навіс італ. терміни поряд із латинськими.

Початок системат. розвитку ЛМ. як відносно самостійної галузі знань про музику поклали муз. словники чеха Т. Б. Яновки (1701) і француза С. де Броссара (1703). Особливо цинним для визначення історії виникнення франц. муз. термінології є словник німця І. Вальтера (1732) — 1-е муз.-енцикл. видання. Поміж відповідних пізніших видань 18 ст. — "Dictionnaire de la Musique" ("Музичний словник", 1767) Ж. Ж. Руссо, задуманий як серія статей для франц. "Енциклопедії". Зазначене муз. видання мало вел. цінність не лише завдяки наведенню в ньому визначень муз. термінів, а й завдяки спробі їх естет. характеристики. Істотний вплив на розвиток лексикографії в цілому й ЛМ. зокрема мали філос. концепції. Напр., акад. словники 17—18 ст. створювались під впливом філософії науки Ф. Бєкона й Р. Декарта. Процес розвитку ЛМ. у 19 ст. ознаменований виданням баг.-томних енциклопедій музичних (Є. Бернсдорфа, Г. Менделя, А. Рейсмана, Ф. Шілінга та ін.) і водночас числ. галузевих муз. словників (*опер*, *оперет*, муз. інстр., скри. майстрів, нац. композиторів, внк-ців, музикознавців, тогочас. музики, муз. тем тощо). Однак теор. основи заг. лексикографії сформувались лише в 2-й третині 20 ст. Наук. типологію словників запропонував Л. Щєрба (Росія). Подальший розвиток лексикографія отримала у працях лінгвістів Франції, США, кол. Чехословаччини та ін. країн. Сучас. етапу притаманне тлумачення лексикографії, у т. ч. ЛМ.,

як системи. Наголошується важлива соціальна функція словників, де фіксується сукупність знань суспільства певних істор. епох.

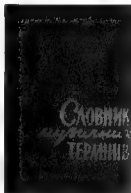
2. Сукупність довідкових муз. видань (енциклопедій, словників, довідників тощо). За типом зобов'язують добору та викладу мат-лу вони поділяються на універсальні наук. довідкові праці, що охоплюють усі галузі муз. культури (муз. енциклопедії і муз. енцикл. словники), й галузеві, присв. окр. її розділам (словники біографів, етномузиколог. або муз. інструментів, опер тощо). Зміст найвагоміших заруб. муз. енцикл. видань — "Musiklexikon" ("Музичний лексикон") Г. Рімана [1882, неодноразово перевид. і перекл. ін. мовами, ост. вид. — муз. енциклопедія (у 3 т., 2 додаткові томи, 1959—75)], "The New Grove Dictionary of Music and Musicians" ("Словник музики і музикантів") Дж. Грова (1980), "Musik in Geschichte und Gegenwart" ("Музика в минулому і сучасності") за ред. О. Блуме (1949—94), "Musica Enciclopedia" ("Музична енциклопедія") за ред. Й. Андреїска, "Губл. Річоді "Enciclopedia della musica" ("Музична енциклопедія"). 1964. — Т. 1—4; 1972. — Т. 1—6]. Кожне з цих видань має свої особливості (склад реєстру гасел, тип і обсяг статей тощо).

Зміст заруб. біогр. муз. словників — "Словник" Бейкера (1900, пізніше виходив у розширеному варіанті, ред. М. Слоніського), "Československý hudební slovník osob a institucí" ("Чехословацький музичний словник осіб та установ": У 2 т., 1963—65), "Slovník muzikův z českých" ("Словник польських музикантів": У 2 т., 1964—67), "Dziękuję polscy i obcy w Polsce zala jasy w XIX i XX w." ("Польські та іноземні композитори, які діяли в Польщі в XIX і XX ст.", 1964) Л. Т. Блашчика, "Slovník biografický teatru z českého" ("Біографічний словник польсько-чеського театру": У 2 т., 1973—94), "Compositori și muzicologi Români" (словник "Композитори і музикознавці Румунії", 1965), "Muzicienii Români. Compozitori și muzicologi. Lexicon" ("Музиканти Румунії. Композитори і музикознавці": Словник, 1970) В. Коси тощо. Поступово дедалі більшого значення набувають довідники, що мають назви: "Wer ist wer", "Who's who", "Who's who in America", "Qui êtes vous", "Who's who in Music", "Who's who in Music and musicians, International editions" тощо, а також нац. біограф. і біогр.-опер. словники.

Зміст робіт, що заклали основи рос. лексикографії в цілому й ЛМ, окр., — 1-а рос. муз.-лексикограф. праця — "Прибавление, служащее объяснением технических музыкальных терминов" (1773). Муз. термини та їх визначення введено в "Музыкальный словарь, содержащий в себе употребительные в музыке слова и значения" [1795, включає бл. 160 термінів, роз'яснених за алфавітом (у кн.: Г. Гесс *де Кальве*, "История музыки или рассуждение в сем искусствах...", 1818)]. У "Словаре русских светских писателей..." Е. Болховитінова ж. "Друг произведений", 1805; окр. вид. — 1838, 1845) введено біографії Д. Бортнянського, Д. Кашина, Кандошкіна та ін. Біографії деяких зах. композиторів подав Д. Кушенов-Дмитревський у кн. "Лирический музеум..." (1831). В. Ундольський у "Замечаниях для истории церковного пения в России" запропонував алфавітний показачник нотних термінів. І. Сахаров у праці "Исследования о русском церковном песнопении" (1849) навіяв 565 "кряковок названий, собранных из разных рукописей, в азбучном порядке". Визначну роль у розвитку рос. лексикографії відіграв творча діяльність музикознавця, композитора та віолончелиста М. Рязова, який 1835 написав муз. статті до "Энциклопедического лексикона" А. Плюшара, за дорученням Відділення рос. мови й словесності АН Росії уклав реєстр гасел 1-о рос. словника (1842). Муз.-термінолог. частину словника включено до складу "Словаря церковно-славянского и русского языка" (1847, 1867—68). Різномудру муз. словник було видано О. Ілїнським, В. Калафаті, М. Лісовським, О. Масловим, В. Одоєвським (підготував виправлені й доп. видання "Музичної термінології" А. Гарраса, П. Перепелициним, О. Преображенським, О. Рубцев, М. Фіндейзером та ін. Значним досягненням у розвитку рос. ЛМ став переклад муз. словника Г. Рімана (ред. Ю. Енгеля) з доп., що стосувалися рос. персоналій, термінів, закладів, тов-в.

Поміж словникових рос. видань рад. часу — "Словарь наиболее необходимых музыкально-технических обозначений" (1919), муз.-термінолог. словник М. Гарбузова й О. Должанського, що містять нові тлумачення теор. термінів, "Энциклопедический музыкальный словарь" Б. Штейнпресса та І. Ямпольського (1959, 1966), "Музыкальная энциклопедия" (у 6 т., 1973—82), "Музыкальный энциклопедический словарь" (1990, ред. Ю. Келдиша), "Словарь опер, впервые поставленных и изданных в революционной России в СССР" Г. Бернандта (1962), біо-бібліогр. словник "Кто писал о музыке" Г. Бернандта та І. Ямпольського тощо. ■ Українці формування лексикографії почалось у 16 ст. Про це свідчать рукоп. "алфавіти", "азбучовники" — тлумачення біблізміа, грецизмів, церковнослов'янизмів з Біблії і реліг. літ-ри. Поміж 1-х укр. друк. словників — "Лексикон..." Л. Зизанія (1596), "Лексикон славеноросский..." П. Беринди (1627, 1653), "Приручній словарь славено-польский" автора однієї з перших граматик укр. мови Й. Левашко (1830). Цілі лексикограф. праці 17 ст. — рукоп. словник "Є. Славиченко" й А. Корещука-Сатановського. З кін. 18 ст. в Україні значну увагу було приділено упорядк. і вид. лексичних зб., укр.-рос. словників до творів фольклору й худож. літ-ри [додатки: "Изъяснение малороссийских речений в предшедших листах" — до праці Ф. Туманського "Летописец Малой России" (ж. "Российский магазин", 1793), "Собрание малороссийских слов..." — до "Енеїди" І. Котляревського (1798), "Краткий малороссийский словарь" — до "Грамматики малороссийского наречия" О. Павловського (1818)], окремих укр.-рос. словників, як-от І. Войцеховича (1823), А. Метлинського

ЛЕКСИКОГРАФІЯ МУЗИЧНА

Обкладинка
"Словника музичних термінів"
Є. Юцевича (К., 1977)

Обкладинка
енциклопедичного довідника
"Мистці України" (К., 1992)

ЛЕКСИКОГРАФІЯ МУЗИЧНА

Обкладинка
каталога-довідника
"Теоретичний доробок
українських
композиторів і
музикознавців:
1999-2004" (К., 2005)

DICTIONARY
OF UKRAINIAN
COMPOSERS

Обкладинка
"Dictionary of
Ukrainian composers"
І. Сенецького
і Н. Палидюк-Сенецької (Л., 1997)

(1835), П. Білецького-Носенка (1845, опубл. 1966), О. Афанасьєва-Чужбинського (1855), М. Захаровського, К. Шейковського (обидва — 1861), Ф. Піскунова (1873, 1882) тощо.

У 2-й пол. 19 — на поч. 20 ст. укладено рос.-укр. словники М. Левченка (1874), М. Уманця й А. Спілки (1893—98), Є. Тимченка (1897—99), І. Нечуя-Левицького (1914). Вирішальну роль у стабілізації лексики укр. літ. мови відіграв "Словарь української мови" Б. Грінченка (у 4 т., 1907—09, зібрала редакція ж. "Киевская старина", упоряд. із додатком власного мат-ру — Б. Грінченком). Значний внесок у справу створення словників, зокр. термінолог. (правничо-адміністративних, природничих, мед., географ., математ. тощо), відіграло НТШ. Протягом 1917—33 в Україні було видано 131 словник. 1918—30 роботу зі складання словників було зосереджено в різних термінолог. комісіях і секціях при ВУАН, насамперед Ін-ті укр. наук, мови, 1931—33 що працює продовжив Ін-т мовознавства АН УРСР. 1933 комісія Наркомосу УСРР прийняла рішення переглянути словники, вилучивши з них слова "націоналістичного" типу. 1934—35 Ін-т мовознавства АН УРСР видав 5 термінолог. бюлетенів, що мали "упорядкувати" укр. ред. термінологію. Однак майже всіх укр. лексикографів у 1930-х було репресовано. Лише 1968 вийшов друком акад. "Українсько-російський словник" (у 3 т.) без "націоналістичних перекручень". Усі зазначені укр. видання містили більш або менш розгорнуті відомості щодо укр. музики й діячів нац. муз. культури.

У 20 ст. укр. ЛМ. достатньо чітко окреслилась як відносно самостійний розділ муз-ва, про що свідчить наявність значного фонду вітчизн. муз.-довідкових видань. Поміж термінолог. словників у цій галузі — "Словник музичної термінології" (К., 1925), "Музичний словник" З. Лиско (Стрий, 1933; репринт, перевид. — К., 1994), "Краткий музыкальный словарь (справочник)" С. Павлюченка (М., 1957), "Словник музичних термінів" Є. Ювечко (К., 1971, 1977), "Музика": Словник-довідник Ю. Ювечко (Тернопіль, 2003) тощо.

Поміж біограф. і біо-бібліогр. довідкових видань — "Словник українських діячів муз. мистецтва" В. Кривусьова й П. Козьмича (1919—1920, рукоп.), довідник "Композитори Радянської України" О. Білоколіткова (Х., 1934), "Композитори Советской Украины" (К., 1951, ред. — Л. Архипович), "Композитори Радянської України" (К., 1944—50, машиноп. мат-ли ІМФЕ АН УРСР, упоряд. — Л. Архипович, А. Касперт, Т. Шеффер та ін.), "Спілка композиторів України" (К., 1968, 1973, упоряд. — А. Муза, Н. Сидоренко; К., 1984, авт.-упоряд. — А. Муза), "Лексикон джазу" (К., 1971) та "Енциклопедія джазу" (К., 2004) В. Симоненка, "Контрабасисти України" (Рівне, 1992) і "Фольклористи України" (Рівне, 1994) Б. Столярчука, "Короткий словник діячів української музичної культури" Б. Водяного, Г. Олексюка, М. Ціжа (Тернопіль, 1992), опубл. у ЗНТШ мат-ли до біо-бібліогр. словника "Діячі української музичної культури" П. Медведюка (Л., 1993, т. 226; 1996, т. 232),

енцикл. довідник "Митці України" (К., 1992), біограф. довідник "Мистецтво України" (К., 1997, обидва — за ред. А. Кудрицького), енциклопедія "Мистецтво України" (К., 1995. — Т. 1), "Словник співаків України" (К.; Джерсі-сіті, 1997) і "Словник музикантів України" (К., 2005) І. Лисенка, "Піаністи України" О. Снегирьова (К., 1997. — Вип. 1; 1998. — Вип. 2), "Коротка історія кобзарства" Б. Желницького (Л., 1997), "Хорове виконавство Львівщини" (Дрогобич, 1999) і "Хорова культура української диспори" (Дрогобич, 2003) М. Бурбана, довідники — "Композитори світу в їх зв'язках з Україною" (К., 2000) й "Композитори України та укр. діаспори" (К., 2004) А. Музи, каталог "Музичний реєстр України 1999—2009" (К., 2000), "Сучасні композитори України" (О., 2002), вип. 1, керує проекту — К. Целюленко, ред.-упоряд. — О. Перелетич, Ю. Семелюк, рок-енциклопедія "Легенди химерного краю" (К., 2004) і "Обличчя музики" (К., 2006) О. Євтушенка тощо. У зб. "Калюфня" Ю. Ясінського започ. збірник "Матеріали до біографічного словника співаків муз. давньої України" (2004. — Ч. 2, 2006. — Ч. 3), у ЗНТШ він публікує мат-ли про діячів укр. муз. культури з відповідними бібліогр. додатками. Видано муз.-бібліогр. покажчик "Шевченко музика" (К., 1964, упоряд. — А. Касперт), "Довідник гітариста" М. Михайленка й Фан Дін-Тана (К., 1998).

Ряд видань присв. окр. галузям муз. культури (як-от "Антологія сучасної укр. естради" М. Поллавіського (К., 2004), мист. устано-ви України, напр., НМАУ ім. П. Чайковського ("Кафедра сольного співу НМАУ" (К., 2002), "Академія музичної еліти України. Історія та сучасність" (К., 2004), ЛНМА "Історія історії Львівської державної музичної академії" М. Лисенка (Л., 2003), "Шлях до музичної академії у Львові (у 2 т.) Л. і Т. Мозел (Л., 2003), ОДМА "Одеський державний музичний академії" А. Нежданової — 90!" (О., 2003), ХДУК "Pro Domo Meo": Нариси до 90-річчя заснування Харківського державного університету ім. І. Котляревського (Х., 2007)), АМУ (1996—2004), ЦДАЛІМУ (2003, 2005) тощо. Пова-га України на поч. 21 ст. 1-х томів "Енциклопедії сучасної України" (К., 2001—10. — Т. 1—9, вид. продовжується), де зібрано масштабний мат-про укр. муз. культуру, а також акад. багато-томної "Української музичної енциклопедії" (К., 2006. — Т. 1; 2008. — Т. 2, 2010. — Т. 3; вид. продовжується), що готує відділ муз-ва ІМФЕ свідчить про подальший інтенсивний розвиток нац. лексикографії, у т. ч. ЛМ.

В Інтернеті розміщено присв. укр. мовослов. музичній культурі енциклопедію "Червоний" й "Вікіпедію", що включає мат-ли також про укр. муз. культуру.

Поміж довідкових видань, опубл. у зах. укр. діаспорі, — "Українські композитори Київської школи" (Буенос-Айрес, 1907, ред.-упоряд. — М. Гаврилюк), "Мала музична енциклопедія" (Мюнхен, 1971, упоряд. — О. Залеський), біо-бібліогр. довідник "Українські композитори" (Едмонтон, 1986, упоряд. — М. Дитиняк).

Я. Лемішка

Україні присвоєно почесне звання "Заслужений артист України" Леміш: Н. В. — солісті, вокалісти: обласного академічного драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка // Там само, — 2002. — 8 берез.; Бродячий М. Успіх на сцені — це власне "Я": А ввечері на артист'ку чекає театр // Тернопіль веч., — 2002. — 10 лип.

Б. Філю

ЛЕМІШКА Ярослав Петрович (26.07.1961, с. Соснів Тербовляньського району Терноп. обл.) — оперний і кам. співак (тенор), педагог, муз.-громад. діяч. Чоловік Наталії Л. З. а. України (1997). Доцент (2007). Зам. Терноп. муз. уч-ще (1985), Київ, конс. (1990, кл. К. Оленового). Актор Терноп. муз.-драм. т-ру (1990—92), де виконував партії Андрія ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Петра ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка). Соліст Терноп. обл. філармонії (1992—2000). У репертуарі: — арії з рос. і зах. опер — "Євгеній Онегін" П. Чайковського, "Майська ніч" М. Римського-Корсакова, "Травіата" й "Ріголетто" Дж. Верді, "Шукані перли" і "Перська красуня" Ж. Бізе, "Любовний напій" Г. Доніцетті, "Тоска" Дж. Пуччіні; романси; нар. пісні. 1994—2000 гастролював країнами Європи (Польща, Німеччина, Франція, Бельгія, Іспанія). У складі делегації України взяв участь у святкуванні 3-ї річниці Незалежності України у США, Шевченківських днів — у Канаді (обидва — 1994). 2001—06 працював за контрактом як співак у США. 2007 — дяк Катедри св. о. Миколая в Чикаго (США). Від 1994 — викладач Терноп. пед. ін-ту, з 2006 — кафедр. театр. мистецтва Ін-ту мистецтва Терноп. пед. уч-ту. Від 2007 — директор Терноп. обл. філармонії.

Літ.: Постушенко Ж. Ярослав Лемішка // Тернопіль'97: Регіонал, ринки. — Тернопіль, 1997; І. Ж. Український Павлово // Ровесник (Тернопіль). — 1997. — 1 трав.; Дем'янова І. Лемішка Ярослав Петрович // Тернопільський енциклопедичний словник. — Тернопіль, 2008. — Т. 2; [Б. л.]. Вітасомі Звання заслуженого артиста України присвоєно солісту обласної філармонії

Я. Лемішці // Свобода (Тернопіль). — 1997. — 30 верес.; Чорно О. Сім'я, а який співають всі // Ровесник. — 1999. — 11 січ.; Садовська Г. І дала йому лісна крила // Вільне життя (Тернопіль). — 1999. — 27 листоп.; Сімидиш Б. Личиний теноре, браво! // Тернопіль веч., — 1999. — 8 груд.; [Б. л.]. Іменитий тенор Ярослав Лемішка мріє вишкідати за кордон тільки на гастролях // Тернопіль-бізнес. — 2001. — 17 січ.; Палинський М. Складна українська адама // Уряд. кур'єр. — 2001. — 4 серп.; [Б. л.]. У філармонії — качули та новий керівник! // Нова Терноп. газета. — 2007. — 20—26 черв.; Лемішка О.: "Материнським серцем я завжди відчувала, що зі Славою буде великий артист" // Інтер'ю з матір'ю Я. Лемішці // Записав М. Мосій // Там само. — 2007. — 1—2 серп.; Зоріє далекі повернувшись // Інтер'ю з Я. Лемішкою напередодні відкриття 68-го конц. сезону Терноп. філармонії // Записала Г. Садовська // Вільне життя. — 2007. — 10 жовт.; Соборська В. Хай буде музика! Без музики — нудно: [Інтер'ю з Я. Лемішкою] // Свобода. — 2007. — 13 жовт.; Ярослав Лемішка: "Я не знаю, чи потрібен я Україні, але Україна мені надзвичайно потрібна: [Інтер'ю з новопризначеним директором філармонії Я. Лемішкою] // Солома (Тернопіль). — 2007. — № 3.

Б. Філю

"ЛЕМКОВИНА" — лемк. аматор. хор. капела. Від 1978 — "самодіяльна народна хоровоа капела". Лауреатка респ. БУ конкурсу "Союзні кларнети" (1984), 2-о Всесоюз. фест. худож. творчості. Дипломантка 1-о ступеня Всесоюз. фестивалю самодіал. творчості (1976), фирм. "Мелодія" (1987). Створена 1969 при БК с. Рудно на Львівщині. 1-й худож. кер. — Р. Кокотайло. Пізніше з колективом працювали — М. Мокрецький, Т. Матвія, В. Цикліський, за керівництва яких відбулося творче становлення капели: записи на радіо і ТВ, участь у фест., конкурсах тощо. 1975—97 худож. кер. — І. Кушнір. У той період створено орк. групу гудаків (сопілкарів), що очолює З. Булик, згодом — Н. Сорока. Це збагатило вик. можливості капели, дало можливість поживати конц. діяльність. Гастролювала на Іє. Франківщині, у Закарп. Терноп. обл., у Києві, м. Риглі (Естонія) на свят.

Хорова капела "Лемковина"

Лен. Бере участь у громад. житті Львова й області. Від 1990 калела — постійний учасник фестивалю лемк. культури "Лемківська затока" (с. Жидина, тепер Польща). 1990 гастролює в м. Свиднику (тепер Словаччина) за ініціативи укр. культури, 1994 на запрошення "Союзу українців" — у Мюнхені (Німеччина). Від 1998 колективом керував Р. Степанко й Л. Горчака. Від 1999 "Л." — постійний учасник фестивалю лемк. культури "Дзвони Чехії" (м. Монастирська Терноп. обл.). Від 2002 капелу очолює кол. солістка цього колективу М. Мельник. Від 2009 — худож. керівник — Б. Кривак. За 40 років існування капела здійснила понад 1500 концертів. У її репертуарі — понад 200 зразків фольклору різних жанрів (див. *Жанр музичний*), лемк. а-капелі, пісні в обр. Ф. Колесси, М. Леонтовича, С. Стеценка, Г. Давидовського, Я. Ярославенка, Є. Козака, М. Колесси, Г. Верети, А. Захарченка, Є. Гнатюшина, твори на сл. Т. Шевченка (в обр. Р. Ревуцького, А. Абдєєвського, В. Іванюка), Л. Антонича, аранжувань Б. Кривака, Б. Лявочака, композиції М. Кропивицького, Б. Жданкіна, М. Костецького, І. Майчика, Н. Дідишак, Я. Трохановського та ін., духовні композиції, поет. твори Б. Пастуха (родом із Чехії). При капелі створено танц. групу, репертуар якої — лемк. нар. танці. Худож. керів. — О. Копильчак. Укр. студія документ. фільмів створила фільм "Співає Лемківщина" 1988, закуплено установами укр. діаспори у США й Канаді).

Дискогр.: грамплівки LP — "Привіт з України" випущено для українців за кордоном, "Співає Лемківщина", "Заграй ми, гуцулу" (на двох ост. записано 30 пісень, усі — фірма "Мелодія", 1986—87).

Лит.: Сенько І., Фабрика-Процько О. Народна хороша капела "Лемківщина". Творча біографія колективу. — Л., 2002; Фабрика-Процько О. Виконавська діяльність народної хорошої капели "Лемківщина" в контексті розвитку українського народно-пісенного мистецтва // Вісник Прикарпатського ун-ту. Мистецтво. — Івано-Франківськ, 2007. — Вип. 10—11.

О. Фабрика-Процько

ЛЕМОХ (Lemoch) Ян Неломух (1810 — 29.12.1863) — піаніст, композитор, педагог. За походженням чех. У 1820-х жив у Кременці (тепер Терноп. обл.), імовірно, навч. у Кременецькій. Наприкін. 1820-х вважався одним із найкращих піаністів у місті. Пізніше деякий час працював у Кракові (Польща). Поміж творів — *Романс* (оп. 17), *Фантазія*. Деякі композиції видав Й. Вілгуд у Кракові.

Лит.: Вахромей Ю. Клавир і клавирна музика на Україні середини XVII — першої чверті XIX століття в історичних та літературних матеріалах // Музична Харківщина: 36. наук. збірник колективу авторів Харків. ін-ту мистецтв ім. І. Котляревського / Упоряд. — П. Коляшин, Н. Очеретовська. — Х., 1992.

В. Щепакін

ЛЕНГАРД (Lenhard) Матей Вацлав (1-а пол. 19 ст.) — піаніст, педагог. За походженням

чех. До поч. 1820-х — викладач фортепіано в муз. класах школи при василіянській церкві в Любарі (тепер Житомир. обл.). Готував своїх вихованців до публічних концертів, що були своєрідними щорічними (після річних іспитів) звітами учнів школи про їхні муз. досягнення перед місцевою громадськістю.

Лит.: Шамоска К. Музична освіта в Україні у першій половині XIX ст.: Навч. посібник. — К., 1996; Її ж. Чеські музиканти на Волині // Чехи на Волині: історія і сучасність: Праці Житомир. наук.-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Житомир; Малин, 2001. — Т. 24.

В. Щепакін

ЛЕНДЕЛ (Lendel) Жігмонд (16.10.1892, м. Броди, тепер райцентр Львів. обл. — 1970, ?) — піаніст, педагог, композитор, музикознавець. За походженням угорець. Початк. освіту здобув у гімназії м. Броди, спец. муз. — у Держ. конс. Будапешта (кл. проф. І. Томана, учня Ф. Ліста) та Празьк. конс. (тепер Чехія). 1912—14 — викладач фортепіано й теорії музики в Будапешт. муз. школі Є. Када. 1914—18 — на військ. службі в Австро-Угор. Армії. Після закін. служби повернувся до Ужгорода. У кін. 1920-х заснував тут приват. муз. школу. Викладав у ній муз.-теор. дисципліни й фп. З метою поповнення пед. репертуару створив пієси для фп., інтонац. основою яких був укр. і угор. фольклор. Закарпаття, пієси на вірші угор. поетів. Під час 2-ї світ. війни — викладач музики Учительської семінарії, з 1946 — муз. уч.-ща. Виступав як піаніст, Вик. мистецтва Л. притаманні досконала техніка, темпераментність. У репертуарі — твори Й. С. Баха, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Ф. Мендельсона. Здобув визнання як концертмейстер, виступаючи з відомими вик.-цями. Брав активну участь у муз.-громад. житті Ужгорода: референт "Культурного товариства", голова муз. тов-ва "Моzaik". Поміж учнів — Д. Забор.

Лит.: Росола Г. Музичне життя Закарпаття 20—30-х рр. XX ст. — Ужгород, 2002; Лабоніць-Полко В. Сто піаністів Галичини. — Л., 2008; Гашовський В. Заметки о музыкальной жизни Советского Закарпатья // Украинская советская музыка. — К., 1960.

Г. Росола

ЛЕНЗИ (Lenzi) Ян (Джованні) (1763, провінція Піза, обл. Тоскана, Італія — 1832, ?) — скрипаль, педагог. За походженням італієць. Муз. освіту отримав в Італії — у Флоренції, а також у Неаполітан. конс. (зокр. у П. Нердіні, учня Дж. Тартіні). Виступав як скрипаль в Італії. 1802—05 — камер-музикант і 1-й скрипаль при рос. імл. дворі. 1805—07 — скрипаль в оркестрі графа Я. Іллінського (Іллінського) в м-ку Романові на Волині (тепер Житомир. обл.). 1808—09 — викладач Волин. гімназії. 1809—31 — учитель "інструментальної музики" в Кременецькому ліцеї.

Лит.: Шамоска К. Музична освіта в Україні у першій половині XIX ст. — К., 1996; Її ж. Музика в Кременецькому ліцеї // Українська музична спадщина. — К., 1989; Її ж. Музика в Кременецькому

Л. — Стефанович М. Київський державний орден Леоні академічний театр опери та балету УРСР К. Т. Шевченка. — К., 1964; *Станіславський Ю. Національний академічний театр опери та балету України* ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; *Міллер Х. Сто років тому // Музика. — 1994. — № 1: Палійчук Т. Застігні миті ганцю // День (Київ). — 2009. — 9 листопа.*

О. Немкович, В. Туркочевич

ЛЕОНОВ Валерій Петрович (20.10.1945, м. Мичуринськ Тамбов. обл., РФ) — диригент, педагог. Закін. фти — дириг.-хор. (кл. О. Ансімова) оперно-симф. (кл. І. Мусіна) диригування. Член-кор. (тепер Петерб.) конс., аспірантуру при — ї (кер. — Ю. Темірянов). Диригент Новосіб. зтерного т-ру (РФ, 1977–81), Держ. симф. оркестру Білор. радіо (1988–93), Симф. оркестру Луган. филармонії (1981–88), Професор Луган. держ. ін-ту культури й мистецтва (з 2006). Виступав із симф. орк. України й Росії. Ініціатор організатор Всесуєр. фест. "Музичні прем'єри України" (Луганськ, 1982). Диригент-постановник опер — "Альпійська баллада" В. Губаренка (1-е вик.) — "Монтегі й Капулетті" О. Хорютченка (2010), "Страстей за Іоаном" Й. С. Баха (з хором клопички Моск. хор. уч-ща). У репертуарі також симфонії А. Брукнера, Г. Малера, твори Д. Шостаковича, Р. Штрауса, Б. Бартока. П./к Л. у Луганськ відбулися автор. концерти В. Губаренка, В. Кирейка, Л. Колодуба, М. Скорика, А. Штогаренка. У концертах Л. брали участь — В. Горностасова, Б. Которович, Б. Плайден, М. Плетньов, М. Чайковський та ін. Гастролював Росією, Німеччиною, Італією, Іспанією, США. Здійснив фонд. записи — Симфонії № 3 А. Брукнера, творів Е. Становича та ін. композиторів на Нац. радіо.

Лит.: Михалева Е. Ворошиноград — 82 // *Музика. — 1982. — № 3; Л. ж. Ювілей оркестру // Там само. — 1986. — № 1; Л. ж. Альпійська баллада // Сов. культура (Москва). — 1985. — 17 авг.; Л. ж. Оркестрові 40 років // Прапор перемоги. — 1985. — 4 жовт.*

Е. Михалева

ЛЕОНОВ Гнат Дмитрович (12.01.1916, м. Луганськ — 10.12.1976, м. Одеса) — труба, педагог, диригент, композитор-аматор. Закін. Одес. конс. (1936, кл. труби А. Мисюка й Л. Могилевського). Диригент військ. ансамблю пісні й танцю Одес. КВО, дух. оркестру, викладач Запоріж. муз. уч-ща (1939–41), Одес. школи військ. музикантів, Одес. конс. (з 1950), доцент (з 1965), зав. кафедри дух. інструментів. Виконав баг. музикантів-вик-щ, поміж яких — П. і С. Бессонові, Г. Белінський, Г. Синельний, В. Феркер.

Тв.: балет "Чорноморці"; для труб — 2 концерти; для різних дух. — конц. пісні, анс.; музика до драм. вистав.

Лит.: *Посвлях Л. Мистецтво гри на трубі в Україні. — К., 2006.*

А. Музо

ЛЕОНОВА Ганна Леонідівна (21.12.1978, м. Ірпінь Київ. обл.) — композиторка. Сестра Олени Л.

Член НСКУ (2007), Закін. Київ. ССМШ (1997, кл. композиції В. Пошукевича, Г. Сосно), НМАУ (2002, кл. композиції Г. Лещенка), асистентуру-стажування при ній (2005, кер. — той самий). Твори Л. звучали на фест. — "Музичні прем'єри сезону", "Київ Музик Фест", "Міжнародний форум музики молодих" (усі — Київ), "Контрасти" (Львів).

Творам Л. властиві експресивність, використання широкого спектру сучас. комп. техник, експериментування зі складом оркестру, формою музичною, мелодикою, ритмом. Поміж типових ознак мови музичної — лад, модальність, пошуки оригінальних засобів фону. Твори Л. позначено впливом творчих принципів А. Шенберга, О. Мессіана, К. Шумановського.

Тв.: для симф. орк. — симфонія "Роздуми" (2006); для скр. з орк. — Концерти (2002); "Музика для 2-х фл., віброна та струн." (2004); для струн. — Квартет (2003); для скр. і вкл. — "Ліричний дует" (2010); для скр. — П'єса (2003), 2 п'єси "Ното зарієна" (2004), Токата (2010); для вкл. — Прелюдія (2002).

Мультимедійні дані бази: www.myspace.com/apnaleonova.

С. Василюк

В. Леонова

Г. Леонова

Д. Леонова

ЛЕОНОВА (за чол. — Гільденмейстер) Дар'я Михайлівна [9(21).03.1829, за ін. відом., 4(16).03.1834, м. Вишній Волочок, тепер Тверської обл., РФ — 25.01(6.02).1896, м. С.Пб., там само] — оперна й кам. співачка (контральто), драм. актриса, педагог. Від 1839 — з батьками в С.-Петербурзі. Від 1849 навч. у Петерб. театр. уч-щі (поміж викладачів співу — Бистрова). 1850 уперше співала в концерті. Одночасно виступала на імпр. сцені у *додоблях* і п'єсах зі співом. Як оперна співачка дебютувала в Петерб. Александринському т-рі в партії Вані (1850, опера "Життя за царя" М. Глінки, епілог). Там само виступала в драм. виставах. Готувала цю партію п./к М. Глінки. 1852 виконала її у виставі в Петерб. т-рі-цирку. Працювала п./к М. Глінки також 1854–55 (він писав для Л. *Вокалізи*), вперше виконала ряд його романсів. За його порадою навч. у А. Лодія, 1856 — у Дж. Мейєрбера (Берлін), Д. Обера (Париж). До 1858 концертувала містами Німеччини (Берлін, 1858), Франції (Париж, 1858), Бельгії, Польщі (Варшава, де її слухав С. Моношюк). Від 1858 знову співала в Петербурзі. Одночасно виступала в Москві, Перми (РФ). Поміж диригентів, п./к яких співала, — К. Лядов, Е. Направник, Ант. Рубінштейн, М. Римський-Корсаков. 1873 залишила оперну сцену й потім виступала переважно як кам. співачка в Росії та за її межами — у Відні, Парижі, Варшаві, Берліні; містках Росії (1874–76); Японії та Китаї (1875), США (1876). Повернувшись до Росії, брала участь здебільшого у благодійних концертах. У кам. репертуарі — фрагменти опер, композицій М. Глінки, О. Даргомижського, М. Балаїрева, М. Мусорського, О. Бородіна, К. Кюї, М. Римського-Корсакова, О. Серова, Ант. Рубінштейна, Дж. Мейєрбера, Ф. Шуберта, П. Шумана, Ф. Ліста, Ф. Шопена, Ш. Гуно та ін., рос. нар. пісні. Виступала в концертах

ЛЕОНОВА

також як майстер худож. слова. 1880 разом із М. Мусоргським відкрив в С.-Петербурзі школу співу, 1888–92 — викладачка Моск. театр. уч-ща. Від 1893 давала приват. уроки співу в Петербурзі. Поміж учнів — Л. Донської, Л. Собінов, В. Шаффер, Д. Южин та ін. Авторка романсів, спогадів.

Одна з видатних представниць рос. вок. школи. Володіла сильним і дзвінким голосом широкого діапазону (g — c²). Тогочасні критики відзначали особливу чистоту її вок. інтонавання, самобутній актор. талант. Увагою проникаючи у психолог. сенс поет. тексту і стиль (дма. *Стиль музичний*) муз. композиції, досягала глибокої худож. і життєвої правдивості, що доповнювалися задушевністю й експресивністю виконання, сильними актор. знахідками. Особливу увагу приділяла фразуванню, дикції, виразності виконання *речитативів*. Показовою рисою її вик. мистецтва було також уміння підкреслити специфіку сцен. костюму. Створила низку муз.-сцен. образів в операх укр., рос. (14), зах. (12) *композицій*. Найвиразніше її вок. і актор. обдаровання розкрилось у харчтерних партіях, творах композиторів 19 ст., передусім М. Мусоргського, виконанні нар. пісень. Вик. мистецтво Л. здобуло високу оцінку не лише рос. і укр., а й зах. муз. критиків, які називали її "рос. діамантом".

Творчий шлях Л. позначено зв'язками з укр. культурою. Л. — 1-а вик-ця партії Оксани в опері "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (С.-Петербург, 1863), яку він написав для Л. Композитор був партнером Л. по сцені, зокр. в 1-актній комічній опері "Москаль-чарівник" І. Котляревського. До кінц. репертуару співачки входили укр. нар. пісні в обр. О. Серова, М. Мусоргського, його "Гопак", "На Дніпрі". Разом із С. Гулаком-Артемовським, а також О. Марковичем, укр. співачками О. Ревуцьким і В. Чумочевським, рос. співачком, солістом Марією, опери Ф. Нікольським та ін. представниками укр. і рос. худож. інтелігенції взяла участь у благодійному концерті, присв. Т. Шевченкові, в С.-Петербурзі (1861, організований П. Кулішом і братами В. та М. Білозерськими).

У лип. — жовт. 1879 Л. разом із М. Мусоргським здійснила кох. подорож Україною: Полтава (2 концерти, 2-й — 29 лип.). Єлисаветград (тепер Кіровоград, 1 концерт), Миколаїв (3 концерти, 1-й — 7 серп., 3-й — 12 серп.; зокр., вперше виконано романс М. Мусоргського "Забутий", "Пісню про блоху", написану для Л. під час цього кох. турне), Херсон (2 концерти — 15 і 18 серп.), Одеса (1 концерт, 28 серп.), Севастополь, Ялта (тепер обидва — АР Крим). Виступи цих митців стали значними мист. подіями, про що свідчать рецензії в місцевій пресі ["Єлисаветгр. вестник", "Николаев. вестник", "Одес. вестник", "Новороссийский телеграф" (Одеса)], мали просвітн. значення для культ. громадськості названих міст.

Талант Л. високо цінували: Т. Шевченко, М. Глінка, О. Даргомижський, М. Мусоргський, Ц. Кюї, О. Серов, В. Стасов та ін. Л. присв.

низку творів М. Глінки ("Вальс-Фантазія", пісня "Я поїду, поїду косять", романс "Малимба"), М. Мусоргського, О. Бородіна (романс "У людей-то в домі"), С. Гулака-Артемовського та ін.

Партії: Ратмир, Нане ("Русан і Людмила" М. Глінки), Княгиня ("Русалка" О. Даргомижського, 1-а вик., партію готувала п/к О. Даргомижського), Спиридонівна (партія написана для Л.), Рогнеда (для Л. композитор переробив партію із сопрано-вої на контральтову; "Вража сила" О. Серова), Марфа ("Хованщина" М. Мусоргського), Азучена ("Трубадур" Дж. Верді), Ортруда ("Лоангрін" Р. Вагнера) та ін.

Літ. тв.: Воспоминания артистки императорских театров Д. М. Леоновой // Исторический вестник. — 1891. — № 1–4 (Т. 43).

Літ.: Левинсон О. Очерки музыки. — М., 1885; М. П. Мусоргский. Письма и документы. — М.: Ленинград, 1932; М. П. Мусоргский. К 50-летию со дня смерти. 1881–1931: Статьи и мат.-ли. — М., 1932; Шаффер В. Сороч лет на сцене русской оперы: Воспоминания. 1890–1930. — Ленинград, 1936; А. Н. Островский и русские композиторы: Письма. — М.: Ленинград, 1937; Яковлев В. Д. Леонова. — М.: Ленинград, 1950; Глинка М. Литературное наследие. — Ленинград, 1953. — Т. 2: Письма и документы; Глинка в воспоминаниях современников. — М., 1955; Сформова Лен. Мусоргський і Україна. — К., 1958; Из музыкального прошлого: Сб. очерков / Ред.-сост. — Б. Штейнпресс. — М., 1960. — Т. 1; Кауфман Л. С. С. Гулак-Артемовский. — К., 1962; Гольцман А. Русский оперный театр XIX века. — Ленинград, 1969. — Т. 1: 1836–1856; Римский-Корсаков Н. Летопись моей музыкальной жизни. — М., 1982; Школов В. Музыканты Верхневолжья. — М., 1984; Ягоз Ж. У истоков нашей эстрады // Волга (Саратов). — 1984. — № 1; Вытвицкий К. Артисты перинской оперы. — Пермь, 1987; Лисенко І. Музикні сонячні дзвони. — К., 2004; Синкевич В. Былые встречи // Исторический вестник. — 1893. — апр.; Ягоз Ж. В гостях у Леоновой // Украинскі співаки у спогадах сучасників / Авт.-упоряд. — І. Лисенко. — К., 2003; [Б. п.]. Д. Леонова: [Некролог] // Ежегодник императорских театров. Сезон 1895–96. — С.Пб., 1896; Модзалевский Б. К биографии Глинки (несколько неизвестных писем) // Музыкальная летопись: Статьи и мат.-ли. — М.: Ленинград, 1925. — Вып. 3; Канн Е. Забытый вальс (из биографии русской певицы Д. М. Леоновой // Огонек (Москва). — 1946. — № 8; Штейнберг А. Д. М. Леонова // СМ. — 1946. — № 2–3; Горденин В. Гастроли в Сибири известной русской певицы Дарин Леоновой (1874–75) // Томск. — 1955. — № 8; Булат Т. Концертная деятельность // ИМ. — К., 1989. — Т. 2; Булат Т., Семеновна Н., Шаффер Т. Концертное виконанство // Наук. ред. — В. Кузін // ИМ. Вид. 2-я, перероб., доп. — К., 2004. — Т. 2 тощо.

О. Невкобич

Д. Леонова в ролі
Княгині (опера
"Русалка"
О. Даргомижського)

О. Леонова

ЛЕОНОВА Олена Леонідівна (12.11.1971, м. Ірпінь Київ. обл.) — композиторка, піаністка, педагог. Сестра Ганни Л. Лауреатка конкурсів — жінок-композиторів ім. М. та І. Кош (1995, за твір "Веснування"), "Сурми" (1998, 2-а премія, за твір "Рух"); дипломатка респ. конкурсу юних композиторів (1986); стипендіатка конкурсів композиторів — "Acanthes" (Авіньон, Франція), "Gaude Polonia" (Польща). Член НСКУ

(1996). Навч. у Києві: закін. ССМШ (1989, кл. А. Вахнянина, М. Лисенка, власні обр. нар. фортепіано М. Карафінки; факультативно — кл. композиції В. Пацукевича), конс. (1994, кл. композиції Ю. Іценка, фп. — О. Ткач). Твори Л. звучали в Україні ["Київ Музик Фест", "Музичні прем'єри сезону", "Міжнародний форум музики молодих" (усі — Київ), фест. джаз. музики (Черкаси)], Польщі [концерт із композицій мол. гурту "Міжнародний форум музики молодих" (1993), А. Вахнянина, М. Лисенка, власні обр. нар. лісень. Акомпанував співакам — Є. Гушолевичу, О. Мишузі; зору О. Нижанківського. Брав участь у домашніх концертах А. Вахнянина й В. Матюка. Та: для фп. — вальси: "Volynok" (1886-87), "Український", "Сувенір" (1888), "Елегантний", "Полька a la Sidoti" (1887); обр. укр. нар. лісень.

Обкладинка видання
"Народні пісні.
Десяток третій".
Опрацювання
М. Леонтовича
(К., 1921)

Обкладинка видання
опери "На русалчин
Великдень"
М. Леонтовича
(К., 1980)

Б. Яворського (1908–13). Викладав музику в навч. закладах Вінниці, на станції Трищине (тепер Донець обл., 1904–07), спаркiальному жін. уч-щі в Тульчині (тепер Вінн. обл., 1908–17). Від 1918 — у Києві: викладач Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка, учительської семінарії. Як 2-й хормейстер концертував із Першим нац. хором (п/к К. Стеценка) Сх. Україною. Комісар Держ. хор. капели ім. М. Лисенка (кер. — Я. Колішевський і Я. Яшикевич). Працював у муз. відділі Міністерства освіти (1918), ВУКмузкомі (1919), Всеукр. церк. раді (УАПЦ). У трав. 1919 — учасник 1-ї церк. відроби укр. мовою (виконувалася "Літургія" Л., диригент — С. Тележинський). З осені 1919 — у Тульчині, організатор капели. Останнє життя до трагічної загибелі опрацював над. пісні, писав духовні твори, оперу "На Русалчин Великдень". Обставини абиства Л. утиснені, однак відомо, що він застрелений агентом Гайсинського ЧК.

Творчість Л. новачіно синтезувала поетику укр. фольклору з фазовими принципами муз. розвитку й формотворення, поглибивши зв'язок муз. композицій з генетичним корінням мац. культури. Доробок Л. складає декілька різновидів хор. (аранжування нар. пісень (бл. 130), конц. хор. пісн. (4), духовні композиції (понад 70)) і театр. (музика до вистави "Русалчин Великдень", опера "На Русалчин Великдень") музики, 120 записів зразків фольклору. Число обробок видається більшим, тому що пісні опрацювалися для хорів різного складу. Це ускладнює періодизацію творчого процесу композитора. Напр., за підрахунками Я. Юрменю, аранжування "Мала мати одну дочку" існує в 5-и ред. (1900–19), "Дударика" — у чотирьох (1904–18). Порівняно з первинними варіантами, у нових ред. часом істотно змінювався їх худож.-образний зміст.

Ранні опрацювання нар. пісень (т. зв. "розкладки") припадають на 1900–06. Найкращі з них, що увійшли до Першої (рукоп.) і Другої (Вінниця, 1903) зб. пісень, мають етнограф. орієнтацію, свідчать про вплив Лисенкових прийомів розкриття нар. мелосу. Зрілий період творчості (1909–21) вирізняє новаторське ставлення до опрацювання фольклору, індивідуальне витлумачення сюжетів і худож. образів пісень. Розуміння мелодій як тем, ідей-імпульсів для композицій із "неповторно індивідуальним обличчям" (Б. Луканюк), розробка муз.-образного потенціалу пісн. в характеристичному чи настроєво-психол. ключі розкривають сутність творчого методу митця, що підносить його найкращі обробки до рівня авт. хор. творчості, пісенної орг. літ-ри. Дослідження С. Лоджича, П. Козьцького, М. Гордійчука, Н. Герасимової-Персидської, Б. Луканюка засвідчують, що творчість Л. збагатила способи худож. освоєння укр. фольклору, розширила межі національного музичного стилю. Його метод відіграв вплив на розвиток різних галузей укр. музики.

Л. притаманний добір пісень, муз.-поет. образ, яких близькі його власним творчим праг-

М. Леонтович (сидить ліворуч)
і К. Стеценко (стоїть ліворуч)
з товаришами (1919 р.)

ненням. Дослідження Б. Луканюка показують ступінь зв'язування Л. різними жанрами (див. *Жанр музичний*) муз. фольклору: календарно-обрядові пісні — 34 % аранжувань, пір. — 29 %, епічні — 19 %, сімейні — 1 %. Лір. природа обдаровання композитора-мініатюриста зумовила його схильність до зразків, що мають потенціал для філігранного опрацювання, поглибленого розкриття сюжетних колізій. Часом, удаючись до жанр. переосмислення першоджерел, Л. підкреслює пір, чи драм. аспекти в календарних, дитячих піснях, баладний характер — в епічних (див. *Болода, Епіка*). Характерною є також етностильова цілісність переважної більшості (бл. двох третин) опрацювань Л. фольк. зразків, зібраних на Поділлі (Півд.-Бузький субрегіон).

В аранжуваннях обряд. календарних і родинних пісень Л. підкреслює характерні етнічні особливості. Ці твори певною мірою традиційні (за винятком декількох, у т. ч. "Щедрика"), подібніші до обробок М. Лисенка й К. Стеценка завдяки акцентуванню в них специфіки обряд. дійства. Важливими чинниками, що визначають тут особливості формотворення, є епічність в оповідальних засвіах колядок, незмінені рефрени, 2-част. куплети. Композитор динамізує такі аранжування нарощенням фактури, що створює ефект наближення колядачків ("Ой посеред двору"), підкресленням урочистості віншування (юбіляції в "Ой там за горою"), відтворюючи просторовість фугатними вступами голосів чи ладотональними протиставленнями ("Ой гордополийши пан-господарю", "Ой у Львові"). Водночас Л. зберігав питому, особливо незвичайну для клас. музики строфіку пісень (3-такти, 5-такти). Колорит давнини в колядках і

...едридох підкреслюється переважно ладовими - сансуванням, суміжніщабельними *гормонами*. Істотною особливістю опрацювань групи *Зоря*, пісень є також образний паралелізм суб'єктивної оповіді й суб'єктивного виву лір. - драм. колізій.

"Щедрик" — найпопулярніший твір Л., один із муз. символів України. Спонуларизований у США О. Кошицем, цей твір із англ. текстом став там поширеною Різдвяною піснею.

Фрагмент композиції "Щедрик"
М. Леонтовича

В аранжуваннях *весільном, хоровадів*, де пісня підмає за танц. (круговим) рухом, панує куплетна варіаційність. Важливого значення автор надає в них діалогічності, персоніфікації, реалізовані здебільшого вигладливими фактурними й ладотональними засобами. Інколи, збагачуючи психолог. зміст окр. зразків ("Женчик", особливо "Гра в зайчика"), Л. "вищоує" за пісні динаміку, наскрізну композицію. Зокр. психолог.-драматичне трактування отримала *весільна* пісня "Ой сивая зозуленька", де підголосковий вигляд набув дисонантно-лінійної напруги, що підкреслювала душевний щем.

Значну частину доробку Л. становлять *любубі пісні*. Поміж них — група *жартівливих пісень* виразністю перевагою силібною й водночас гомофонно-гарм. викладу, винахідливим фактурним варіюванням ("Зажурились галичанки", "Ой піду я лутом"). Розмаїття контрапунктичного руху, яким композитор відтінює короткий *нострів* ("Мак", "За городом качки"), "педаль", розспів, протиставлені танц. темам, здебільшого застосовуються для створення 2-о муз. плану, збагачення колориту пісні. Інколи ідею характеристичного задуму виявляє клас. прийом (напр., *канони* в "Над річкою, бережком" і "Попід терном стежечка"). Розробляючи сюжет, композитор часом застосовує ряд динамізуючих штрихів. Ноді автор залишає простір артистичній *інтерпретації*, створюючи передумови для підкреслення викиданих смислових моментів ("Ой устану я в понеділок"), що характерно для укр. співочої традиції.

Найвиразніше творчий метод Л. виявився в опрацюванні лір. і лір.-драм. пісень, що місти-

ли основу для психолог. глибокого розкриття душевних колізій. У таких піснях композитор ретельно добивав строфи тексту, що лаконічно виявляли б гол. сенс переживання, подеколи навіть замінював словесну основу (скорочував строфи, вводив нові слова), якщо це мотивувалося драматург. задумом. Муз. писмо в цьому різномудро аранжував цілком упорядковувалося ідеї образного розвитку, збагачувалося синтезом нар.-пісенної лексички й фехової муз. техніки. Паралелізм природи й внутрішнього психолог. світу, за спостереженнями М. Герасимової-Персидської, часом накреслювався стретними імітаціями в кварту ("Котилася зірка"), у квінту ("Ой коною мій, коною"), в сексту ("Зеленая та й ліщинюнка"), канонами, що імітують і осн. *нострів*, і контрапункт ("Ой з-за гори кам'яної"). Виразність мелодії пісні посилювалася розсіпною фактурою, де осн. послівки імітувалися ім. голосами, поєднувалися з контрапунктом, що на кульмінації часом брав на себе гол. виразливу функцію ("Піють півні", "Ой пряду, пряду"). Інколи мелодія продовжувалася, розширювалася у суміжних голосах, набуваючи в нашаруванні дисонансів сенсу стогону, *голосіння* ("Козака несуть", "Із-за гори сімюк летить"). Розкриття власного драматург. задуму часом потребувало розробки поспівки, інтонац. ядра в контексті насиченої фактури, протиставлені контрапунктам чи інструменталізованим (без слів) розспівам, слугуючи симфонізацій розвитку образу ("Щедрик", "Дударик"). Отже, розмаїті худож. інтерпретації Л. нар. пісень здійснювалися різними способами розкриття інтонац. потенціалу мелодії, динамізуванням її розвитку феховими прийомами, перекомпонуванням елементів структури для поглиблення колізії або вияву нової авт. версії сюжету ("Зашуміла ліщинюнка"). Так склалася унікальна колекція хор. муз. новел.

Хор. композиції — "Легенда", "Літні тони", "Льодолом", "Моя пісня", — що належали до ост. періоду творчості Л., свідчать про зацікавленість Л. модерною поезією, реалізованою в жанрі конц. хор. п'єс. Найсвідоміші з них — "Літні тони" і "Льодолом", — де композитор застосував самотні виразливі прийоми створення напруженої лінійно-гарм. мови й пейзажного колориту.

Галузь театр. музики у творчості Л. представлено музикою (декілька хорів) до казки Б. Грінченка "Русалчин Великдень" (призначена для ісценованої постановки в 1-й квіт. труд. школи, 1919). Згодом цей сюжет ліг в основу фантаст. опери "На Русалчин Великдень", Автор написав ескізно лише 1-у дію. Колорит химерного русалюного світу підкреслено фактурними прийомами й широким спектром новачинних гарм.-поліфон. засобів — від пувантилістичних до експресіоністичних дисонансів (в епизоді переслідування Козака розгніваними русалками). Оригінальність муз. мат-лу, тематично-поспівкова логіка його розвитку, лейтмотиви зв'язки виявляли драматург. цілісність твору. Спроби доопрацювати оперу для сцен. втілення

М. Леонтович. Рис.
Б. Реріха (1921 р.)

Обкладинка книжки
"Николай Леонтович"
М. Гордійчука
(К., 1977)

здійснили: *М. Вериківський* (ред.), *С. Лодкевич* (оркестровка для малого складу оркестру), *М. Скорик* (реставрація, завершення, оркестрування опери до 100-річчя Л.).

Духовні композиції Л., що збереглися, створені переважно в пореволюційні роки, коли автор, виходячи до складу Всеукр. православної церк. ради, інтенсивно працював над укр. духовним спів. репертуаром. Його доробок у цій сфері включає аранжування (стародавніх піснеспівів — 5, "Херувимських" — 9, *кантів* — 6, колядок — 7), окремі авт. духовні піснеспіви (4), циклічні твори (Молебен благодарственный Господу Богу, Літургія Іоана Златоустого).

1-й цикл (Молебен благодарственный, 1919) складається з 9-и гімнічних піснеспівів. Постаючі в аспіах — "Царю небесний", "Спаси, Господи" — і кульмінації "Тебе Бога хвалим", пісенна мелодія мовби уособлює образ вероду, конкретизований також словесним текстом ("Храни мой украинский народ"). У циклі відтворюється неквапна, вільна, ритмічно псалмодійна манера озвучування спів молитов, внутрішня зосередженість, а емоційно-піднесений зворот, звертання ("Бог Господи", "Аллилуя") вириняються розспівом. Драматично напружені моменти підкреслюються виразним контрапунктним рухом голосів, загостреними гарм. вертикалі ("Тебе Бога хвалим").

Об'ємне звучання досягається антифоновими протиставленнями хор. партій ("Бог Господи"), проведеними мелод. мат-лу на тлі "педалью" хол. партій ("Тебе Бога хвалим"). Літургію Іоана Златоустого (1919) складено з піснеспівів, написаних у різний час (аранжувань і оригінальних композицій). Певної цілісності початк. номерам циклу надає темат. спільність інтонац. джерел (із поліських наспівів), характерний спосіб виконання у відправах — *псалмодія* з репетитивними зворотами, невеликими розспівами, нескладною гармонією, антифоновими протиставленнями хол. партій і *tutti*, де чітко вимовляється слово ("Благослови, душе моя, Господи"). Починаючи з 3-го антифону, вел. піснеспіви набувають динамічнішого викладу. Хор. обрамлення "У царстві Твоєм", де молитовно поглиблений хорал поєднується з імітаційними розспівами, контрастує із соло *тенора* ("Блаженни"). Кожна із 7-и строф, окрім пошлюбного підвищення, динамізується змінами тональності (*D — e — h — e — Fis — D*) й функційності тону соліста стосовно гарм. "педаль", що невинно посилює емоційну напругу. Подібні засади характерні й для "Врупо" — однієї з декламаційних кульмінацій Літургії. Розспівність, доповнена діалогічною імітацією ("Прийдіть і поклонімося", "Святий Боже", "Свят, свят, свят"), фугатність ("Достойно і правдою є"), пісенна стилістика ("Херувимська", "Милість спокою"), ведення наспіву на тлі "педаль" ("Тобі співасмо") — прийоми, що поглиблюють контрасти, підкреслюють проникливість співу. ■ етених і урочистих гімнічних частинах Літургії ("Єдин свят", "Слава Отцю і Синові") панують гарм. вертикаль, хоральний виклад, репетитивні звороти, а подекуди —

Хата родини Леонтовичів у с. Марківці, де було вбито М. Леонтовича

МІКОЛА
ЛЕОНТОВИЧ

Обкладинка книжки
"Микола Леонтович.
Спогади. Листи.
Матеріали" (К., 1982)

Леонтович

Обкладинка книжки
"Микола Леонтович"
Л. Пархоменко
(К., 2007)

імітування передзвонів ("Достойно є"). Худож. цінність Літургії — у довершеному вітленні давніх форм нац. духовної лірики сповідальності. Це засвідчує кіншнше її функціонування в ритуальних відправах, а окр. частини — у конц. практиці.

Комп. творчість Л. — представника націоналізму в музиці (термін *С. Лодкевича*) — мала винятково важливе значення для розвитку укр. нац. комп. школи. Осягнення Л. синтезу принципів фольклоризму з модерним формотворенням та симф. концепційністю розширило ресурси худож. засобів для всього обширу галузей укр. музики, стимулювало творчі ініціативи баг. композиторів 1-ї пол. 20 ст.

Мист. надбання Л. відкрила світові Респ. капела п/к *О. Кошиця* (1919—26), викликавши захоплений відгук найвибітнішої критики того часу, пов'язані з усвідомленням невідомого худож. світовідчуття, виявленого в реліквіях укр. фольклору. На основі творів "Ой пряду, пряду", "Над річкою бережком" було створено фільми (цикл "Українські пісні на екрані", Укрфільм, 1936, майстерня *І. Ковалерідзе*). Для збереження мист. спадщини Л. 1921 було створено Комітет його пам'яті, з 1922 — *Всукраїнське музичне товариство ім. Л.* У 1920-х багато хор. капел називалося іменем Л., зокр. Харків. держ. укр. хор. 1925 засн. *Квартет ім. Л.* Ім'я Л. присвоєно Рівнен. хор. тов-ву Нац. всеукр. муз. спілки України, Вінн. уч-щу мистецтв. Школи мистецтв Деснянського р-ну м. Києва. ДМШ № 4 м. Харкова, № 1 м. Донецька та ін. Ім'я Л. названо вул. — у Києві (1921), Фастові (Київ. обл.), Львові, Івано-Франківську, Коломиї (Ів.-Франківська обл.), Вінниці, Тульчині (Вінн. обл.), Запоріжжі та ін. Музеї Л. (див. *Музеї музикантів*) — у с. Марківці (Телльшійський р-н Вінн. обл.), квартири-музеї — у Тульчині. Пам'ятник Л. — там само (1969, скульптор *Г. Кальченко*). Від 1989 у Києві проводиться Всеукр. конкурс хор. колективів ім. Л.

Тв.: опера "На Русалчин Великдень" (не здіян. 1 дія, пераказна версія лібр. — *Н. Тенашевич*, доопрацювання — Л. за казкою *Б. Грінченка*, 1919—21; пост. — груд. 1977, під назвою "На русалчині луки", Київ. т-р опери та балету; музика до казки (хори) *Б. Грінченка* "Русалчин великдень" (пост. 1919 училищ 1-ї київ. "труд. школи"; оригінальний хор для соліста, міш. хору та фп. — "Легенда", сл. *М. Вороного* (1918);

"Моя пісня", сл. К. Білиловського (1919); для мш. хору без супр. — "Літні тони", (1918), "Льодолом", обидва — сл. Г. Чупринки (1919, згодом ред. В. Сосюра); аранжування нар. пісень: для мш. хору без супр. (понад 90) — "Гра в зайчика", "Дударик", "Женничок-бренничок", "За городом качки плывуть", "Закурілися галичанки", "Зашулила ліщини́нка", "Із-за гори сніжок летить", "Козака несуть", "Котилася зірка", "Мак", "Мала мати одну дочку", "Над річкою бережком", "Ой з-за гори кам'яної", "Ой коли б той вечір", "Ой устану я в понеділок", "Піють пісні", "Пряля", "Смерть", "Щедрик", для сол. хору (бл. 15) — "А в Києві на ринку", "Таю, гаю, зелен розмаю", "Гей, нум, браття", "За річкою, за Дунаєм", "Ой не пугай пугаченку", "Ми ковалі"; для кін. або дит. хору (бл. 40) — "Добрий вечір, дівчино", "Дударик", "Закувала зозуленька", "Нарвала квіточок", "Ой з-за гори кам'яної", "Ой гай, мати, гай", "Ой мати́ко моя", "Ой сивая зозуленька", "Ой три сестриці", "Щедрик".

Вид.: Народні пісні: 5 дуетів / Ред. Л. Кози́н-ко. — К., 1921. Музичні твори: 8 збірок / Ред., прим. Я. Юрмаса. — К., 1924, 1930—31; Хорові твори / Упоряд. — В. Брус, заг. ред. і передм. М. Гордійчука. — Ш., 1970; На Русалчин Великдень / Літ. ред. А. Бобир, муз., ред. М. Скорина. — К., 1980; Духовні хорові твори / Упоряд. і вступ. ст. В. Іванова. — К., 1993; Музичний архів М. Д. Леонтовича / Уклад. — Л. Корній, В. Клименко. — К., 1999; Духовні твори / Заг. ред. і упоряд. М. Гобдича. — К., 2005; Хорові твори / Ред.-упоряд., передм. і окр. прим. В. Кузик, прим. Я. Юрмаса (за вид. 1924, 1930—31) і В. Бруса (за вид. 1970). — К., 2005.

Дискогр.: грампластини — "Дударик": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1937. — 5033; "Котилася зірка та з-під вечерка": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1937. — 5207; Обр. укр. нар. пісень: "За річкою Дунаєм": Держ. капела бандуристів УРСР, — 1937. — 5184; "Ой, вербо, вербо": О. Петрусевича. — 1937. — 5093; "Ой горе тій чайці": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1937. — 5222; "Ой, лідю я на вулицю": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1937. — 5208; "Пряля": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1937. — 5022; "Над річкою бережком": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1939. — 8615; "Ой устану я в понеділок": Держ. хор. капела УРСР "Думко", — 1939. — 8602; "Щедрик", "Дударик": Держ. хор. капела УРСР "Думко", соліст — Д. Любодик. — 1939. — 8616; "Прощай, село":

Укр. нар. хор. худож. кер. — Г. Вербова. — 1950. — 17950; "Козака несуть": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — 1951. — 19155; "Козака несуть", "Дударик", "Женничок-бренничок": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — 1952. — Д-00219—80; "Ой з-за гори кам'яної": Держ. хор. капела УРСР "Трембіла", — 1953. — 22557; "Піють пісні", "Гра в зайчика", "Мала мати одну дочку", "Щедрик", "Ой устану я в понеділок": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — 1953. — Д-1568—69; "За річкою, за Дунаєм", "Ой з-за гори туман налягає", "Ой у полі криниченька", "Ой вербо, вербо", "Над річкою бережком": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — 1956. — Д-3474—75; "Мала мати одну дочку": Держ. хор. капела УРСР "Трембіла", худож. кер. — П. Мировський. — 1957. — 028200; "Над річкою бережком": Держ. хор. капела УРСР "Трембіла", худож. кер. — П. Мировський. — 1957. — 33599; Обр. укр. нар. пісень: "Тиха вода", "Ой у полі криниченька": Анс. пісні Укр. радіо, худож. кер. — А. Бобир. — 1963. — Д-00012895—96; "Тиха вода": Анс. пісні Укр. радіо, худож. кер. — А. Бобир. — 1964. — 41563; Обр. укр. нар. пісень: "Ой там за горою", "Козака несуть", "Пряля", "Щедрик": Держ. Закарп. нар. хор. худож. кер. — М. Кривош. — 1969. — Д-026455—56; Обр. укр. нар. пісень: "Мала мати одну дочку", "Ой з-за гори кам'яної", "Козака несуть", "Піють пісні", "Гра в зайчика", "Пряля", "Щедрик", "Льодолом", сл. В. Сосюра: Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — М. Кривош. — 1970. — Д-029389—90; Обр. укр. нар. пісень "У гаю зелененьким": Чол. хор. капела Муз. хор. тов-ва УРСР, диригент — С. Дорогой. — 1971. — Д-030967—68; Обр. укр. нар. пісень: "Зашулила ліщини́нка", "Ой вийду я на вулицю", "Козака несуть", "Дударик", "Женничок-бренничок": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — А. Сорока. — 1973. — Д-34466—67; Обр. укр. нар. пісень "Піють пісні": Держ. хор. капела УРСР "Трембіла", худож. кер. В. Пекор. — 1975. — С10-05541—42; Обр. укр. нар. пісень: "Щедрик", "Дударик": Хор ялтинців "Дударик", худож. кер. — М. Качал. — 1976. — С50-07189—90; Обр. укр. нар. пісень: "Щедрик", "Дударик", "Ой ніхто ж там не бував", "Ой вогосеред двору": соліст — Л. Криборотова і К. Олександрів. — 1976; "Гра в зайчика", "Ой темная ніченька", "Ой вийду я на вулицю", "Піють пісні", "За городом качки плывуть", "Пряля", "Зашулила ліщини́нка", "Чорнушці душко", "Котилася зірка", "Коза", "Ой лугами, берегами", "Козака несуть", "Ой лідю я лугом", "Мала мати одну дочку", "Женничок-бренничок", "Ой з-за гори кам'яної", "Мак", "Вишні-черешні розвиваються", "Над річкою, бережком", "Ой устану, поре до куреня", "Не стій, вербо", "Ой устану я в понеділок", "Ой у саду голуби гудуть", "Смерть", "Ішов козак через ліс", "Ой горе тій чайці", "Зеленая та ліщини́нка", "Прелюдія", "Льодолом", сл. В. Сосюра: "Моя пісня", сл. К. Білиловського; соліст — К. Олександрів. — 1976; "Літні тони", сл. В. Сосюра; "Легенда", ш. М. Вороного; соліст — К. Олександрів. Хор Київ. держ. конс. диригент — П. Мировський. — 1977. — С10-09787—92; "Щедрик", "Дударик", "Козака несуть": Хор. капела УРСР "Трембіла", худож. кер. — В. Пекор. — 1979. — С30-12119—20.

Літ. гв.: Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з нотними ілюстраціями): Підручник для навчання співу в школах народ-

Обкладинка буклету
"Товариство
ім. М. Леонтовича —
75 років" В. Кузик
(К., 1996)

Провідники Комітету пам'яті
М. Леонтовича. Зліва направо:
П. Коцицький, О. Чапківський,
Ю. Михайлів, Д. Коліх,
М. Качеревський (1921 р.)

Пам'ятник
М. Леонтовичу
у м. Тульчині

них. — К., 1920 (склограф); 2-е вид. під назвою: Практичний курс навчання співу у середніх школах України: З педагогічних спадщини // Вступ, ст. і підгот. до друку Л. Яноволі. — К., 1989: Як я організував оркестр в сільській школі // Музика. — 1925. — № 1.

Літ.: Даченко В. М. Д. Леонтович: Малюнки з життя. — К., 1941, 1950, 1963, 1969, 1985; Яого ж. Принципи обробки народної пісні у М. Леонтовича // Українська музикальна спадщина. — К., 1940; М. Д. Леонтович: 36. ст. і мат.-лі / Упоряд. — В. Добженко. — К., 1947; Гордійчук М. М. Д. Леонтович: Нарис про життя і творчість. — К., 1956; Яого ж. М. Леонтович. — К., 1960, 1972, 1974, 1977; Яого ж. 100-річчя видатного митця // Музика. — 1977. — № 2; Яого ж. Духовні твори М. Леонтовича // НТЕ. — 1993. — № 1; Творчість М. Д. Леонтовича: 36. ст. / Упоряд. — В. Золочевський. — К., 1977; Оррбсв С. М. Леонтович і українська народна пісня. — К., 1981; Микола Леонтович: Спогади. Листи. Мат.-лі / Упоряд. і комент. В. Яноволі. — К., 1982; Зоболанко А. Деякі питання стилю творчості М. Д. Леонтовича. — Вінниця, 1996; Яого ж. М. Леонтович: Невідомі сторінки творчості. — Вінниця, 1996; Яого ж. Микола Леонтович. Дослідження, документи, листи. — Вінниця, 2002; Яого ж. М. Леонтович. — Вінниця, 2004, 2008; Кулик В. Товариству ім. Миколи Леонтовича — 75 років. — К., 1996; Її ж. Ставимо крапку над "і" // Музика. — 1996. — № 3; Її ж. Ювілей Всеукраїнського товариства Миколи Леонтовича // НТЕ. — 1996. — № 4; Її ж. Комітет пам'яті М. Леонтовича як феномен доби Українського Відродження 20-х років ХХ ст. // Музично-педагогічна діяльність М. Леонтовича в контексті відродження національної освіти та культури. — Кам'янець-Подільський, 1997; Її ж. На comment: За рідкими архівними документами // Там само; Її ж. З історії утворення Музичного товариства ім. М. Леонтовича // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2; Її ж. Комітет пам'яті М. Леонтовича та музичне товариство ім. М. Леонтовича як феномен культури українського відродження 20—30-х років ХХ століття // IV Міжн. конгрес українців, 26—29 серп. 1999 р. — О.; К., 2001. — Кн. 2; Миство; Її ж. Микола Леонтович — будівничий музичної культури ХХ ст. // Мат.-лі до укр. мист.-ва. — Кам'янець-Подільський, 2003. — Вип. 4; Микола Леонтович і сучасна освіта та культура: До 125-річчя від дня народження; Її ж. Як загинув Микола Леонтович // Літ. Україна. — 1996. — 23 трав.; Козоренко О. Феномен української національної музичної мови. — Л., 2000; Ржевський М. На зламі часів. — К., 2005; Її ж. До історії діяльності Музичного товариства ім. Леонтовича // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. — К., 2000; Яноволі В., Яноволі Л. М. Леонтович — збирач народних пісень. — Миколаїв; Вінниця, 2007; Яноволі Л. Музично-педагогічна спадщина Миколи Леонтовича. — Миколаїв; Вінниця, 2007; Пархоменко Л. Микола Леонтович. — К., 2007 (із CD); Її ж. Хорова творчість // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Козицький П. Творчість Миколи Леонтовича // Музика. — 1923. — № 1; Яого ж. Форми музичного мислення Миколи Леонтовича // Червоний шлях (Харків). — 1926. — № 4; Яого ж. Всеукраїнське музичне товариство ім. Леонтовича в його минулому, сучасному і майбутньому // Музика. — 1927. — № 4; Чапайський О. Микола Леонтович // Там само. — 1923. — № 1; Ільченко Д. Спогади про М. Д. Леонтовича // Там само. — 1925. — № 11/12;

Юрмас Я. До біографії М. Д. Леонтовича // Життя і революція (Київ). — 1928. — Кн. 7; Лодкевич С. Гармонічна мова М. Леонтовича // Питання історії і теорії української музики: Наукові записки Львівської консерваторії. — Л., 1957; Яого ж. Музична мова в оригінальних хороших творах і опері "На Русалчин Великдень" М. Леонтовича // Яого ж. Дослідження, статті, рецензії, вступні. — Л., 1999. — Т. 1; Голішевський І. Микола Леонтович // НТЕ. — 1958. — № 1; Грінченко М. М. Д. Леонтович // Яого ж. Вибране. — К., 1959; Герасимов-Персидський Н. Характерні риси поліфонії М. Д. Леонтовича // Укр. рад. музика. — К., 1962. — Вип. 2; Горюхін Н. Гармонія в обробках народних пісень М. Д. Леонтовича // Там само; Її ж. М. Д. Леонтович. Життєвий шлях. Творчість // Історія української докментованої музики / За ред. О. Шерер-Тячченко. — К., 1969; Артімович Л., Коршова Т., Шеффер Т., Шерер-Тячченко О. М. Д. Леонтович // Нариси з історії української музики. — К., 1964. — Ч. 1; Яноволі В. Про невідомі твори М. Д. Леонтовича // Музика. — 1970. — № 4; Яого ж. Дитячі та юнацькі роки М. Д. Леонтовича // Там само. — 1977. — № 3; Яого ж. З документальних джерел // Там само. — 1983. — № 3; Яого ж. Маловідомі сторінки хорошої творчості М. Д. Леонтовича // Леонтович М. Духовні твори. — К., 1993; Яого ж. Маловідомі сторінки біографії М. Леонтовича // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2; Золочевський М. З нагоди ювілею // Музика. — 1977. — № 4; Лявченко Б. "Дударик" М. Леонтовича // НТЕ. — 1978. — № 1; Яого ж. Активне фольклорне середовище як фактор композиторського стилю (на прикладі творчості М. Леонтовича) // Укр. муз.-во. — К., 1987. — Вип. 22; Яого ж. Про творчий метод М. Леонтовича // Там само. — К., 1989. — Вип. 24; Філіп Б. Обробки народних пісень для хорів // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Її ж. Хороші обробки Леонтовича та їх місце у виконавській практиці дитячих хороших колективів наприкінці ХХ ст. // Мат.-лі до укр. мист.-ва. — Кам'янець-Подільський, 2003. — Вип. 4; Микола Леонтович і сучасна освіта та культура: До 125-річчя від дня народження; Загройкевич М. Опера Леонтовича "На Русалчин Великдень" — здійснення редакцій та першої постановки // Там само; Костюк Н. Культурно-стильовий контекст лісенкової духовно-хорової творчості (надбання перших десятиліть ХХ ст.) // Микола Лісенко та українська композиторська школа: До 160-річчя від дня народження М. В. Лісенка. — К., 2004; Її ж. Передмова // Микола Леонтович. Духовні твори / Біб-ка хам. хору "Київ". — К., 2005; Кулик В. Становлення творчого методу М. Леонтовича // Укр. муз.-во. — К., 2005. — № 34; Її ж. Текстологія рукописів М. Леонтовича // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2005. — Вип. 36; Її ж. Мелодика Миколи Леонтовича в проекції на інтонаційно-стильові пошуки українських композиторів 20-х років ХХ століття // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2008. — Вип. 67; Середо Н. Втілення драматургії жанрового канону літургії у творчості М. Леонтовича // Традиції і національно-культурний поступ. — Х., 2005; Вітальський Я. Зустрічі з Миколою Леонтовичем // Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах / Упоряд. вступ ст., ред. та прим. І. Лісенка. — К., 2008; Дерев'яко Д. М. Леонтович у виступальній семінарії // Там само; Шершова-Кричук І. Микола Леонтович у Тульчинському ліцеї // Там само; Корній Л. Нотна рукописна спадщина Миколи

Леонтовича в Національній бібліотеці України ім. В. Вернадського (до проблеми текстологічного дослідження) // ЗНТШ. — Л., 2009. — Т. 258: Праці музикознавців, комісії.

Л. Партоменко

ЛЕОНТОВИЧ Павло Іванович (псевд. — Павло з Шуткова) (9.03.1825, с. Шутків, тепер Польща — 19.05.1880, с. Руда, тепер Жовківського р-ну Львів. обл.) — письменник, композитор. Брат *Антіна й Теодора Л. Дядько Дениса Л.* 1852 закін. духовну семінарію в Перемишлі (тепер Пішчеського, Польща). Літ. діяльність розпочав 1949. Один із видавців зб. "З-над Сяна" (Перемишль, 1852). Автор поезій політ. змісту, чол. *квартетів* і попул. у 2-й полар. 19 ст. *півень* (співанок). На вірші Л. писав музику *І. Лаврівський*.

Тв. для чол. хору — "Нещаслива руська мати", "Покинулася родинонька (в пам'ять мітрополита Г. Якимовича, 1865); пісня для голосу із супр. "Зиблівакни, ганьба, стид".

Літ.: Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина XIX — перша половина XX століття). — К., 1997; Партоменко Л. Хорова творчість // ІУМ. — К., 1989. — Т. 2; Й ж. Хорова творчість // Там само. Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2.

Ок. Шефчук

ЛЕОНТОВИЧ Теодор (псевд. — Богдан Л-ч) Іванович (1812, с. Шутків, тепер Польща — 30.11.1886, с. Новосілка, тепер Бучацького р-ну Терноп. обл.) — композитор-аматор, співак-хорист, юрист. Брат *Антіна й Павла Л. Дядько Дениса Л.* Закін. юрид. ф-т Львів. ун-ту. Працював у різних установах Сх. Галичини, зокр. був секретарем Ставропільського ін-ту (Львів). Один із засновників газ. "Зоря галицька" (1848). Автор популярн. пісн. "Мир вам, браття, всім приносим" (сл. І. Гушалевича), що під назвою "Піснь із 1848" була надрук. у хор. зб. — "Боян" (1884), "Кобзар" (1885) та баг. ін. Її виконували львів'яни на Всеслов'ян. з'їзді 1848 в м. Кромерж (Чехія), нею часто розпочинали або закінчували сцен. вистави. Стала популярн. в опрацюванні М. Вербицького. Зазнала критики з боку І. Франка через надто миролюбний зміст, що, на його думку, не відповідало духові часу. Працював у газ. "Основа" (Львів, 1870—71). Як муз. критик 1-м дав високу оцінку творам М. Вербицького й М. Лисенко на сл. "Заповіту" Т. Шевченка (1868) у рец. "Своїм роковини смерті Т. Шевченка у Львові". І. Лаврівський присвятив Л. зб. "Три пісні народних", що вважається 1-ю публікацією муз. творів у стилі (див. *Стиль музичний*) підтерфальсь.

Літ.: Зозайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. — К., 1960; Лосько З. Піснєри музичного мистецтва в Галичині. — Л.: Нью-Йорк, 1994; Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина XIX ст. — перша половина XX ст.). — К., 1997; Лаврівський І. З. Перемишль // Віденя. — 1854. — № 1—3; Партоменко Л. Хорова творчість // ІУМ. — К., 1989. — Т. 2; Й ж. Хорова творчість // Там само. Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2;

Пилипюк В. Салони розваги галицьких підтерфальсь // о. Михайло Вербицький. Лідертафелі — пісні для чоловічих квартетів (Млини, 1863—1869). — Перемишль, 2008.

Ок. Шефчук

ЛЕОНТОВЬ Валерій Якович (19.03.1949, с. Усть-Уса Комі АРСР, тепер Республіка Комі, РФ) — естр. співак (баритональний тенор). З. а. УРСР (1985). Н. а. РФ (1996). З. а. України (1998). Лауреат числ. всесоюз. (Зокр. в Ялті, АР Крим, 1979) і міжн. (зокр. "Золотий Орфей", Болгарія, 1980) конкурсів. На поч. 1960-х ш батьками переїхав до Юр'євця на Волзі (РФ), де закін. серед. школу. Працював на цегельному з-ді, льонопрядильній ф-ці, згодом у Воркуті — креслярем у НДІ. Навч. на заочному ф-ті Ленінгр. (тепер Петерб.) гірничого ін-ту. З дитинства виступав як самодіял. співак, грав в аматор. виставах, танцював, займався акробатикою. Як переможець респ. конкурсу худож. самодіяльності був направлений до Моск. Всесоюз. творчої майстерні естр. мистецтва (1971—73). Закін. заочне відділ. Ленінгр. ін-ту культури (1978). Розпочав профес. вик. діяльність у Сиктивкарі (тепер Республіка Комі, РФ; 1974), працював у ряді обл. філармоній, зокр. 1982—89 — у Луганській. Тоді викристалізувалася його творча особистість. Від 1989 — у Москві. Гастролював баг. містами кол. СРСР, а також США, Канадою, Ізраїлем, ОАЕ, Індією, Австралією тощо.

У репертуарі — бл. 400 пісень (записав бл. 30 альбомів), зокр. "Біла ворона" (музика Г. Татарченка, сл. Ю. Рибчинського), "А ми адвоми" (музика О. Зуєва, сл. В. Кудряшова) та ін. У вик. мистецтві Л. синтезовано вокал, рецитатив, пластику (танець, акробатику, циркові трюки), залучено світло- й звукові ефекти, використано оригінальні, часом екстравагантні костюми, що перетворюють виступи Л. на яскраве видовищне творче дійство. Постійно бере участь у гала-концертах у Києві, Москві, програмах Нац. ТБ й радіо, Рос. ТБ тощо. Щороку із сольними концертами гастролює в Україні, зокр. у столичному НПМ "Україна". В укр. період почалася творча співпраця з Р. Паулсом. Працював також із композиторами — Д. Тухмановим, Л. Квітін. 1992 знявся в укр. фільмі "Екстрасенс" (роль Китайця).

Літ.: Роззаков Ф. Популярна энциклопедия звезд. — М., 2000; Тютюнник О. Королева судьбы, я твой раб и король // Муз. жизнь. — 2000. — № 5; [Б. п.]. Леонтьев в столице (Супершоу "Новый миссия") // Голос України. — 1993. — 16 листоп.; Сто лет одиночества Валерия Леонтьева [Беседа с певцом] // Всеукр. ведомости (Київ). — 1996. — 2 окт.; Полещук Т. Валерий Леонтьев // Денно (Київ). — 1997. — 26 груд.; Астахов С. Леонтьев луначка... // Молодь України (Київ). — 1998. — 9 жовт.; Андрейчук В. Син сниться лише раз... // Демократична Україна (Київ). — 1999. — 25 листоп.; Арнольда В. Моя родина — дорога // Сегодня (Київ). — 2004. — 20 жовт.; Довга Н. Валерий Леонтьев // Бульвар Гордона (Київ). — 2006. — № 15; Музыка Л. Валерий Леонтьев // Факты (Київ). — 2009. — 20 марта.

Є. Михалюха, І. Стороженко

ЛЕОНТОВЬ

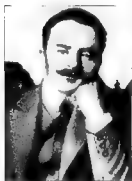
В. Леонтьев

"LEOPOLIS"

"LEOPOLIS" (Львів) — кам. (кам.-симф.) оркестр. Створений 1996 з ініціативи *Я. Микола* (худож. кер.). Від груд. 2006 — муніципальний. У репертуарі — твори *М. Березовського*, *Д. Бортнянського*, *В. Сильвестрова*, *Є. Станковича*, *Ю. Ланюка*, *Б. Фроляка*, *І. Щербаків*, *О. Штепінського*, *П. Чайковського*, *Д. Шостаковича*, *Ж. Массне*, *А. Дворжана*, *І. Стравинського*, *А. Шенберга*, *Б. Бриттена*, *А. Берга*, *А. Веберна*, *А. Онегера* та ін. Здійснив низку постановок оперних творів у конц. виконанні, поміж яких — "Аїда" Дж. Верді, "Кармен" Ж. Бізе (Кельн, Німеччина, 1998—99) з орк. "i Flaminghi" (Бельгія); "Алкід" Д. Бортнянського (Франція, 2004, диригент — Ж. П. Лоре, солісти — П. Гаре, Н. Доцко, О. Загоруйко, О. Пасічник; "Весілля Фігаро" В. А. Моцарта (Німеччина, 2008, диригент — П. Маркс, солісти — К. Вебер, Б. Тройц). З "L." виступали диригенти — *Є. Савчук*, *Г. Пенетельчук*, *Й. Кліш*, *К. Дембський*, *В. Мрозек*, *П. Осуховський*, *Р. Ревакович* (Польща), *Р. Вертен* (Німеччина), *Б. Швед* (Швейцарія), *М. Местре* (Іспанія); співаки — *Р. Коллер* (Борнго, Швейцарія), *В. Краузе* (сопрано), *А. Раволь* (мечо-сопрано, обидві — Німеччина); піаніст *Й. Ермінг*; клевесністи — *С. Шабаліна*, *Е. Стефаніська*, *М. Като*, *У. Ставічка* (Польща) та ін. Колектив бере участь у числ. міжн. фест., у т. ч.: "Контрасти" (2004, Львів), "Фестиваль давньої музики у Львові" (2003 — з кам. хором "Gloria"), "Флюгери Львова—2007", Фест. сучас. духовної музики (Ужгород), "Київ Музик Фест" (2007 — разом із хором "Cantus"), "JAZZ BEZ..." (Польща, 2002, з квартетом З. Намисловського; РФ, 2005, з А. Шилкопером (Варшава); Україна-Польща, 2006, з ансам. "Shocholad + PL") тощо. Започ. ряд мист. проєктів, зокр. "Львову від "Leopolis", "Ніч Моцарта" (обидва — 2007). Здійснив цикл концертів "Серенади весни", програму "Музика Голлівуду" тощо. Активно гастролює в Україні й за кордоном — у Польщі, Німеччині, Австрії, Франції, Бельгії, Нідерландах тощо. На декількох CD записано: оперу "Алкід" (1998, уперше) і кам. музику Д. Бортнянського (1999); ораторії — "Апокаліпсис від св. Іоана" Ж. Франсе (обидва — 1999), "Земля Обітована" Ж. Массне (2000), серенади П. Чайковського, А. Дворжана.

Обкладинка буклету, присвяченого оркестру "Leopolis"

Б. Лепкий

Літ.: Чехон Ю. Південно-західний акцент: Два фестивалі нотатики // Україна молода (Київ), — 2003. — 8 жовт.; Олександр Б. Прем'єри, що дають навію // Укр. слово (Чикаго, США), — 2003. — 9 жовт.; [Б. п.]. "Leopolis" захоплює Париж // Високий замок (Львів), — 2004. — 27 трав. (URL: <http://daily.lviv.ua/index.php?newsid=11454>); Неберов С. Находите отличия ("Контрасти": современной музыки) // Киев. телеграф. — 2004. — 15—21 окт.; Мельник Я. Такі різні діалоги кохання // Львів. газета, — 2005. — 18 верес.; Жило О. Проєкт "Львову від "Leopolis" — це насамперед музика для міста, а вже потім музика для музики // Там само, — 2007. — 19 верес.; Юсевич Р. Понимать по-французски // Газета 24 (Харків), — 2007. — 4 окт.; Мондрик Д. Оркестром "Leopolis" диригував син Карла Маркса // Газета по-українськи (Київ), — 2008. — 26 лют. (URL: <http://gazeta>

<http://index.php?id=211279&eid=560>); [Б. п.]. Концерт "Шоколад" та Оркестр "Leopolis" // Lublin 2016: Europejska Stolica Kultury, — 2009. — 6 груд. (URL: <http://kultura.lublin.eu/wydarzenia/0,10553,> Концерт_Шоколад_та_Оркестр_Leopolis.html?locale=ua-UA).

М. Ржевський

ЛЕОПОЛІТА (Leopolita), Леополітанум — див. Мартин Лівійський

ЛЕПІН (Лепін, Лепінш) Анастасій Яков (17.12.1907, м. Москва, тепер РФ — 1984, ?), композитор, муз. критик. З. д. м. Латв. РСР (1945). Закін. Моск. конс. (1936, кл. композиції О. Александрова, істор.-теор. ф-т). 1938—39 викладач історії музики Харків. конс. Як композитор працював переважно в галузі муз. т-р. Оперети Л. було поставлено в ряді т-рів кол. СРСР. Популярністю набули пісні Л. із к-зокр. "Карнавальні ніч" (1956). Автор муз. Держ. гімну Латв. РСР. Автор публікацій періодич.

Та.: опера, балети, 2 оперети, вок.-симф., орк. композиції, концерти для фп. з орк., 2 софти для солістів й джаз-орк. ("Карнавал юності", 1938 "На катку", 1939), романси; пісні; музика до драм вистав.

В. Ситович

ЛЕПКИЙ (псевд. і крипт. — Федір Крегулецький), Ярослав Марченко, Л. Богдан, Нестор Б. Л. та ін.) Богдан Сильвестрович (9.11.1878, с. Крегулець, тепер Крегулець Гусятинського району Терноп. обл. — 21.07.1941, м. Краків, Польща) — поет, прозаїк, публіцист, перекладач, літературознавець, фольклорист, художник, педагог. Брат Лева Л. З родини священика. Член літ. угруповання "Молода музика". Друкувався від 1895. У баг. поет. і прозов. творах Л. (поема "Буря", цикл "Intermezzi" оповідання, нариси) відображено події 1-ї світової війни. Дев'ять покладені на музику поезії поетизовано громад.-політ. спрямуванням, закликаючи до здобуття Україною незалежності ("Чибуря, як то гімн", муз. нар.). "Що то за гімн (муз. Ф. Колессі), що пов'язує їх із стрілецькими піснями, водночас творчістю Л. властиве типово для кін. 19 — поч. 20 ст. поєднання патріот. і лір. аспектів, зв'язки з традиціями україн. літ.-ри, неоромантизмом і — звідси — переважання лір. начала над епічним, звернення до сумніжних місць (музики й мистецтва) елементи філос. концептуальності. Позаяк також притаманні споглядаєльність, захопленість красою, гуманістич. ніжність. Характерні для його лірики шматок осені в природі, що набуває філос. глибини ("Розжалюбилі душа", "Журавлі" ("Чуєш, брате мій"), "Де ти"), поєднання мотивів любові з образами природи, спогади про власне минуле. Окремі короткі огляди укр. літ.-ри "Наше письменство" (1941). Для ознайомлення заруб. читача з укр. літ.-рою написав нариси й статті польс. мовою про творчість Л. Глібова, М. Старицького, П. Тичини, М. Драй-Хмарі, Е. Плухника та ін. Здійснив переклад укр. і польс. мовами "Сло-

о полку Ігоревім", полсь. і нім. мовами — твори Т. Шевченка, Ю. Федьковича, І. Франка, М. Коцюбинського, укр. мовою — О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Гоголя, Г. Гейне, П. Б. Шеллі та ін.

До поезій Л. зверталися галиц. композитори — Я. Лопатинський ("Весна до нас річницю повертає", 1887; "Гей, у лісі на орісі"; "Ой зриваю руту в гаю", обидва — 1903; "Куди не ступлю", 1904; "О пісню, яка ти прекрасна"), Д. Січинський ("Фінал", 1902), С. Лодкевич ("Черемоше, брате мій", 1902; "День і ніч падають сніги", 1903), В. Бордовинський ("Вечором в хаті", "В лісі", 1910; "Щаслива будь", 1923), А. Рудницький ("Осінь", 1915), В. Безкоровайний ("Де ж ти, листочку", "На схилі гір", "Рожевий квіте", "Снишиш мені", усі — 1920-і), Б. Кудрик ("Часом у вечірню годину", "Дав Господи навесні", "Дивний сум і туга", усі — 1923), О. Бодкевич ("Кали б я мала", "Цвітуть квіти"), М. Гайдаронський ("Колисав мою колицу", "Чи ти прийдеш тоді до мене", усі — 1930-і) та ін. Вел. кількість муз. інтерпретацій, що належать різним періодам, має один із найталановитіших лір. віршів поета "Журавлі" ("Чуш, брате мій") мелодія Л. Лепкого, *оранжування для гору, голосу з фортепіано* як оркестром А. Авдєвського, А. Вахнянина, М. Гайдаронського, Ф. і М. Колесс, Д. Котко, О. Кошиця, М. Леонтовича, Л. Лепкого, З. Лиська, С. Лодкевича, О. Миківського, Л. Ревуцького, О. Свєшнікова, К. Стеценка, Е. Турчила, Е. Форостинця, Я. Ярославенко та ін.]. Трагедійний відтінок, притаманний ліриці Л., виявлено в муз. творч. на вірші — "Снишиш мені" (Н. Нижкоцький), спирається на стилістику *старозалицькіх пісень* й *міськ. піснь-романсу*; "Рожевий квіте" (В. Безкоровайний, І. Левчицький, О. Зелінський), *Комп.* твори на вірші Л., де відліно мотиви *спогадів*, стилізовані під нар. пісні: у них часто використовуються психолог. паралелізм, усталені образи, порівняння, епітети ("Там у лісі" Я. Лопатинського, *солоспів-колицька* "Заспівай" І. Савєвичького). До 1910 твори, написані на сл. Л., перебували переважно в річниц *романтизму*, пізніші позначено впливами *символізму*, *модерну* (*сещесії*), *імпресіонізму*, *експресіонізму*, *неоромантизму*. Пісні Л. використано у фільмі "Секретний ешелон" (1993).

На могилі Л. на Раковецькому кладовищі в Кракові встановлено барельєф (1972).

Літ. зв.: зб. лр. поезій — "Стрички" (1901), "Листки падають", "Осінь" (обидва — 1902), "На чужині" (1904), "З ліллієм душі", "Над рікою" (обидва — 1905), "Поезія, розрадою одинока" (1908), "Для ідеї" (1911), "Тим, що полягли" (1916), "Доля" (1917), "Вибір віршів" (1921), "Сльоза" (1926); зб. прозових оповідань — "З села" (1898), "З життя" (1899), "Щаслива година" (1901), "У глухих кути", "Нове збірка" (обидва — 1903), "В горях" (1904), "Кара" (1905), "Кидую слова" (1911); повістей — "Під тихий вечір" (1923), "Сотніквіна" (1927), "Зірка", "Веселка над лустирем" (обидва — 1929), "Вадим" (1930), "Крутки" (1941); істор. картина-трилогія "Мазепа": "Казка мого життя" (1936—41), "Три портрети" (1937); Нарис історії укр.

літ-ри (1930, полсь. мовою); розвідки про творчість І. Котляревського, Е. Гребини, П. Куліша, Л. Гайзова, О. Стороженка, Марка Вовчка, С. Руданського, Я. Щоголева, Ю. Федьковича, В. Бєрвінського, І. Карпенка-Карого; упоряд. — антологія "Струни" (у 2 т., 1922).

Дискогр.: грампліватка "Журавлі", Мелодія Л. Лепкого, аранжування М. Гайдаронського, сл. Б. Лепкого; Укр. хор. — Parlofon, 1931. — 44039.

Літ.: Укр. наск. снові стрілиш. 1914—1920 / Ред. — В. Гнаткевич. Л. Лепкий. І. Німчик. — Л., 1935; Витвицький В. Михайло Гайдаронський: Життя і творчість. — Нью-Йорк, 1954; Рітєвич М. Українськ. Снові Стрілиш. — Торонто, 1978; "Молода Муза" і літературний процес кінця XIX — початку XX століття в Україні і Європі: Тези доповідей наук. конф. — Л., 1992; Славутин Я. М. М. перо: Вибір дослідження, ст. та огляди. — К., 1992; Богдан Лепкий — видатний український письменник: 36. ст. та мат-ля урочистій академії, присв. 120-річчю від дня нар. письменника. — Тернопіль, 1993; Погребенник Ф. Богдан Лепкий. — К., 1993; Яого ж. "Чуш, брате мій": Пісні братів Лепких. — Тернопіль, 1998; Яого ж. Богдан Лепкий — поет, прозаїк, ученик // Жовтень. — 1988. — № 1; Сивчицький М. Богдан Лепкий: Життя і творчість. — К., 1993; Лиса Н. Богдан Лепкий в духовній історії України. — Чикаго; Тернопіль, 1996; Повернення України Богдану Лепкому / Зібрав, упоряд. і видає доктор Р. Смик. — Чикаго; 1996. — Кн. 1, 2: 1997. — Кн. 3: 1998. — Кн. 4; Богдан Силвестрович Лепкий (1872—1941): Бібліогр. покажчик. — Тернопіль, 1997; Творчість Б. Лепкого в контексті європейської культури XX ст.: Мат-ли Всеукр. наук. конф., присв. 125-річчю від дня нар. письменника. — Тернопіль, 1998; Білик Н. Богдан Лепкий: Життя і діяльність. — Тернопіль, 2001; Вервицький В. [Сивчицький В.]. Б. Лепкий (нарис літературної діяльності і спроба характеристик письменника за двадцять п'ять літ його письменницької праці) // Лепкий Б. Писання: У 2 т. — К.: Лейпциг, 1922. — Т. 1; Кузель З. Богдан Лепкий: Біограф. нарис // Золота пилка: Ювілейна зб. тв. Б. Лепкого з його життєписом, бібліографією та і присвятами / Завідує З. Кузель. — Бєрлін, 1924; Лейпчик О. Богдан Лепкий у Кракові // Там само; Пеленський Е. Богдан Лепкий // Укр. школа. — Л., 1932. — Ч. 4—9; Яого ж. Біографія // Богдан Лепкий. 1872—1941: 36. у пошану пам'яті поета. — Краків: Л., 1943; Голубєв М. Богдан Лепкий // Наш прапор (Лейпчик). — 1933. — Ч. 18—21; Яого ж. Життєвий шлях Б. Лепкого // Богдан Лепкий. 1872—1941: 36. у пошану пам'яті поета. — Краків; Л., 1943; Степаняк М. Поети "Молодої Музи" // Червоний шлях (Харків). — 1933. — Ч. 4; Рудницький М. Богдан Лепкий // Яого ж. Від Мирного до Хвилюватого. — Л., 1936; Курчакський Р. Життя споминів про Богдана Лепкого // Ілюстровані вісті (Краків). — 1941. — Ч. 8; Горнякєвич Д. Богдан Лепкий як малар // Там само. — Ч. 8, 9; Кузель З. Богдан Лепкий і музика // Краків. вісті. — 1942. — Ч. 261, 263—266, 268, 270, 271; Лєв В. Богдан Лепкий. 1872—1941: Життя і творчість // ЗНТШ. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1976. — Т. 193; Семчишин М. Тисяча років української культури: Історичний огляд культурного процесу // Там само. — 1985. — Т. 52; Горак Р. Трагедія Богдана Лепкого // Дзвін (Львів). — 1990. — № 10; Ільницький М. Настроєний життям, як скрипка [Вступ. ст.] // Лейпчик Б. Поезія. — К., 1990; Яого ж. Найпопулярніші поєсто в галицькому

Обладинка 1-го тома творів Б. Лепкого (К., 1991)

грунти // *Лепкий Б.* Твори: У 2 т. — К., 1991. — Т. 1: *Його ж. Тут за гармонію (Богдан Лепкий) // Від "Молодої Музи" до "Празької школи".* — Л., 1995; *Його ж. "Молода Муза" і український модернізм // Там само: Лубовський Р.* "Богданові Лепкому — in memoriam" // *Дзвін.* — 1991. — № 7; *Погребенник В.* Поезія Богдана Лепкого і український фольклор // *НТЕ.* — 1992. — № 5-6; *Мокошійчук С.* [Василик С.] Б. Лепкий і музика (українознавчі аспекти музично-педагогічної практики) // *Тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. "Професійна мистецька освіта: діалог традицій та інновацій."* — К., 2000; *Василик С.* Стрілецькі пісні на слова поетів "Молодої Музи" // *НТЕ.* — 2002. — № 3; *Подуфалый В.* Українські пісні на слова Богдана Лепкого // *Там само.* — № 5-6; *Пісні Українських січових Стрілецьких ак-весок у національну культуру // Лицарі рідного краю: Січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ століття: Мат-ли Всеукр. наук.-теор. конф., присв. пам'яті організатора січово-стрілецьк. руху в Галичині, ген. отамана Укр. січового союзу, голови Укр. Боевої Управи Кирила Трильовського, 17 трав. 2007 р. / Упоряд. та ред. І. Монополія — Коломия, 2007; *Kiedarok S., Matysiak A. W kręgu secesji ukraińskiej. Wybrane problemy poetyki twórczości pisarzy Modeli Muzy.* — Wrocław, 2006; *Swicki M.* Bohdan Lepki (W seta rocznicę urodzin) // *Slavia Orientalis* (Варшава). — 1972. — R. XXI. — Nr 4;*

С. Василик

ЛЕПКИЙ (псевд. — Зазик, Зиз, Леле, Льоньо, Оровець, Швунг та ін.) Лева Сильвестрович (7.12.1888, с. Поручин, тепер Бережанського р-ну Терноп. обл. — 28.10.1971, м. Трентон, похов. у м. Баунд-Брук, шт. Нью-Джерси, США) — композитор, поет, прозаїк, публіцист, видавець, редактор, художник, громад. діяч. Брат Богдана Л. З родини священника. Закінч. Бережанську гімназію (1909), теолог. і правничий ф-ти Львів. ун-ту (1914), де почав займатися муз.-громад. діяльністю — організовував театр, гуртки молоді, виступав із *хороми* в селах і м-ках Сх. Галичини. Разом із друзями ініціював створення організацій Січових стрільців на Бережанщині, Бориславщині (тепер Львів. обл.). Член Пресової кватири УСС (1914). Ініціатор (разом із художником І. Іванцем) прийняття в УГА стрільц. шапки-мазепинки з емблемою галиц. лева (т. зв. "зубчатки на ковнір") і відзнак на рукавах (1918). Воєнний період є найпродуктивнішим щодо пісенної творчості Л. Після польс.-укр. війни 1918–20 Л. брав активну участь у громад.-політичному й мист. житті Львова: засн. ряду вид-в (зокр. "Червона Калина", 1922), співробітник муз. вид-ва "Сурма" (1920–30-і), видавець і ред. журн. — "Комар", "Будяк", "Жорна", "Виз" (з 1925), один із видавців пісенника "Великий співак «Червоної Калини»" (1937), засновників літ.-мист. т-ру "Схоморохи", лівьового т-ру гумору й сатири "Вертел наших днів", член правління Тов-ва письменників і журналістів ім. І. Франка, автор проекту пам'ятника УСС (Винники, тепер Львів. обл.). Одночасно 1931–39 — адмін. директор санаторію "Черче" (тепер Рогатинський р-н Івано-Фр. обл.).

Б. Лепкий, Л. Гец, М. Гаврилко, О. Курилас, А. Лотоцький (?), Т. Нові Роздубцький, І. Іванець (1916 р.)

Від 1939 — у Кракові, де співпрацював щоденно газ. "Краківські вісті", з 1944 у Відні, потім — у Баварії (Німеччина) 1949 — у США, де активно включився громад. життя укр. діаспори: відновив вид "Червона Калина", опубл. повість Б. Лепки "З-під Полтави до Бендер" (1955), здійснив низку публікацій в укр.-мовних газетах (зі "Легенда про заснування Львова", "Дещо молодість Богдана Лепкого", "Ще про стрілецькі пісні").

Автор віршів, оповідань, фейлетонів, літ.-мист. статей, розвідок з історії січового стрільцтва, *менюварів, стрілецьких пісень*, хор. тв. Пісенна творчість Л. репрезентована, зокрема, ліричними, маршовими (часто патрістичними), жартівливими піснями. Використовував фолькл. образи, ритм. формули, властиві *ксьмийкам*, вільні розміри, досягав майстерні в колорист. звукописі, звуконаслідуванні. О. з найвідоміших пісень Л. — "Журавлі" вірш Б. Лепкого "Чуши, брате мій..." — ст. невродно. В упор. Л. зб. вміщено святи *козацькі, стрілецькі, побутівні, любовні*, ле-нар. пісні, *коломийки, веснянки, гаплки*.

Тв.: *Фарс на 1 дню "Пісня раату"* (опубл.: Л., 1922); *пісні — "Журавлі" (1915, сл. Б. Лепкого), "Видно село" (1917), "Коби скорше з гір Карпати"* ("Колесо, дівчино мила" (ост. 2 — сл. власні, 1911); "Із-за гори високої" (муз. і сл. власні у Р. Куличанського, 1919), "Мама нічка", "Бо війна війна "Ой поїдем, товариші", "Ішов відважний гайовий "Казала дівчина" ("Казав мені кураг на спідні" (усі — сл. власні), "Кладочка" (сл. Б. Лепкого), "Тей там, у Вільхівці" (муз. і сл. власні Р. Куличанського та А. Баламидюка, усі — 1922; "Прошюся, ангеле, з тобою", "Ой був то веселий час", "Фіалки сині", "Блоха", "Несисий смітку", "Ой поїхав стрілець", "З-під Києва хори — Група "Схід", "Ми йдем вперед" (опубл. 1922, обидва — 1919); упоряд.: "Со сорок пісень Нар. співаків. — Краків, 1940; репринт. перев. Тернопіль, 1996.

Дискогр.: грамплатівка "Журавлі". Мелодія Л. Лепкого, аранжування М. Гойборонського, сл. Б. Лепкого: Укр. хор. — Parlophone, 1931. — 40439.

Літ. та.: слова до сцен. картини "Сон Івасика" М. Гайворонського (Львів, 1922); пісень — "Ой, покорились билим снігом полонинки" М. Гайворонського (у співат. із С. Бабинським, М. Гайворонським); "Най жне великий Контур нам!", муз. колективна авторів (1922), "І сніжило з ночі ділянки" (1937), "Весняні сніг" (обидві — Л. Турквич); "Молоді ми" І. Недізького, "Горобці", "Риба з раком", "Сентимент — темперамент" (усі — М. Яреми) тощо.

Літ.: Лев Лепкий в історії української культури: 35. мат-лів. наук.-практ. конф., присв. 110-й річниці від дня нар. Л. Лепкого. — Тернопіль, 1999; Стрілецькі ліси / Упоряд. — О. Кузьменко. — Л., 2005; Лицарі рідного краю: Сново-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ століття: Мат-ли Всеукр. наук.-теор. конф., присв. пам'яті організатора сново-стрілець. руху в Галичині, ген. отамана Укр. сінового зброю, голови Укр. Бовсові Управи Кирила Трильовського, 17 трав. 2007 р. / Упоряд. та ред. І. Монодолой. — Коломия, 2007; Подуфаль В. І. Величчю прийдє ще до нас // Україна (Київ). — 1990. — № 43; Яого ж. Від Золотої липи до Стрипи (короткі відомості про Л. Лепкого) // Матейко Р., Меленчук Б. Воєнними дорогами синів Галичини. — Тернопіль, 1991; Яого ж. Штрихи до пісенної творчості Л. Лепкого // Русалка Дністровська (Тернопіль). — 1996. — № 12; Михалюшин Я. Мелодії, викресані із серця (Л. Лепкий) // Літопис "Червоної Калини". — Л., 1991; Витвицький В. Стрілецька пісня (до 80-річчя Українських сіночних стрільців. 1914—1994) // Суриани (Лондон). — 1994. — Ч. 1—4; Рівник Л. Усуши на Лисоні: Істор. повість (Л. Лепкий в плавах УСС) // Давин (Львів). — 1997. — № 1; Гуцал П., Яголюк М. Співаць стрілецької звитиги // Історичний календар. 1997. — К., 1998; Коритко Р. Брати Богдан та Лєво Лєкко (уризки з роздлуї із книги "Історія санаторію "Чарче" // Русалка Дністровська (Тернопіль). — 1998. — № 12; Мазурко Я. Лєпкий Лєв — журналіст, редактор, видавець, поет і прозаїк, композитор, художник і просвітницький діяч // Яого ж. Літературна Бережанщина: Біограф. довідник. — Бережани, 2000; Дудо І. Тернопільщина мистецька (село Поручин — батьківщина поета, композитора, журналіста і художника Л. Лепкого) // Свобода (США). — 1992. — 4 лют.; Покорєвєнний Ф. "Бо війна війною...". Обозний марш: Лєво Лєпко-го // Франкова криниця (Трускавець). — 1993. — 22 трав.; Яого ж. "Масла нїкка пєготом дїше" [Про пісню Л. Лєпкого] // Літ. Україна (Київ). — 1998. — 5 лїстопа.; Кусєвєв Б. Лєво Лєпкий повєрєтєсьє: Вїповєнілєсьє 105 років від дня народження композитора, вїсьмєчєнїка, командїра кїномотї УСС, журналіста, громадськєго діячє Лєва Лєпкого // Тернопіль вєч. — 1993. — 18 груд.; Яого ж. Чусь, братє мїй (до 110-річчя Л. Лєпкого) // Свобода (США). — 1998. — 1 груд.; Яого ж. Слово про Лєва Лєпкого: До 110-ї річнїци від дня нар. // Тернопіль вєч. — 1998. — 17 груд.

С. Василїк

ЛЕПКИЙ Маркіян (17.04.1910, Сх. Галичина — 11.11.1988, м. Арчбальд, США) — скрипаль, педагог. Магістр. *Освіту музичну здобув у Станіславі, (тепер Івано-Франківській філії ВМ), Празькій конс. (кл. Рейссіра), Берлін. муз. академії. 1941—44 — 1-й концертмейстер Львів. оперного т-ру. Від 1944 — за кордоном,*

з 1950 — у США, де виступав із концертами. Від 1954 — викладач Детройт. філії УМІ Америки. Здобув ступінь магістра в Ун-ті шт. Мінесоти (США).

І. Лисенко

ЛЕПКОВА (діл. прїзв. — Іванчук, псевд. — Ястрємська) Ольга Михайлівна (30.03.1906, м. Борислава, тепер Дрогобицького р-ну Львів. обл. — ?) — оперна й кам. співачка (меццо-сопрано). Дипломантка (за ін. відом., лауреатка) Міжн. конкурсу вокалістів (Відень, 1934; за ін. відом., 1936). Закін. ВМ (1936, кл. співу Л. Улущанової та М. Сокиля). Удосконалювалася в А. Дідурі. За часів навч. почала концертувати у Сх. Галичині, зокр. ш 1932 співпрацювала з хором "Боян Дрогобицького". У репертуарі — твори М. Лисенка, Д. Січинського, М. Гойдаронського, Я. Ярославенки, Н. Нижанківського, Л. Лепкого та ін. Поміж концертмейстерів — В. Боринський, Н. Нижанківський. 1936—38 солістка Львів. опери. Від 1938 (за ін. відом., з 1939) — у США. Там брала участь у виставах, організованих А. Рудницьким, виступала в концертах, гастролювала містами США й Канади. Учасниця концертів Америк. Червоного Хреста (1940—44). Наспівала на грамплівці ряд творів укр. композиторів і укр. нар. пісень.

Л. Лєпкий

Партії: Оксана ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, зокр. участь у 1000-й виставі, Львів, 19 груд. 1935), Катерина (одном. опера М. Аркаса), Ваханка ("Ноктюрн" М. Лисенка), Америк ("Аїда" Дж. Верді), Сантуїда ("Сільська честь" П. Масканді) тощо.

Дискогр.: грамплівки (фірма "Dolla Records", 1960-ч, партія фп. — І. Пенні) — Лисенко М., сл. Т. Шевченка. "Мені однаково"; Гайворонський М., сл. Б. Лєпкого. "Чи ти прийдеш?"; Кос-Анатольський А., сл. І. Франка. "Ой, жалю мій"; "Над морем", сл. Д. Павличка; "Прощай", вл. власні тощо.

Літ.: Рудницький А. Українська музика. — Мюнхен, 1963; Максиміс С. З історії українського звукозапису та дискографії. — Л.: Вашингтон, 2003; [Б. л.]. Концерт Ольги Лєпкової // Укр. музика (Львів). — 1937. — № 3; Бурко Ю. Музична культура Західної України // МУ. — К., 1992. — Т. 4; М. М. Концерт учнів Музичного інституту у Львові // Діло (Львів) — 1934. — 28 лют., 14 берез.; [Б. л.]. "Запорожець за Дунаєм" об'їздить Галичину // Нагустрів (Львів). — 1935. — 15 груд.; [Б. л.]. Матїєш В. та Лєпкова О. вїльєсьє в М. Сокил // Там само. — 1935. — 6 берез.; Сабіцький Р. "Ноктюрн" М. Лєсенка [Рецензія] // Там само. — 1937. — № 5.

П. Медведик

ЛЕРЕР (Lehrer) Йосиф (Юзеф, Йосип Гедалієвич) (18.03.1880, м. Кам'янець-Подільський, тепер райцентр Хмельн. обл. — 9.06.1941, м. Львів) — диригент, педагог. За походженням поляк. Початк. *освіту музичну здобув у Баруха-Кінслєра у Львові, згодом навч. у Конс. ГМТ (кл. М. Салтиса). До 1908 — хорист, згодом артист оркєстру Львів. міськ. т-ру. Від 1908 — диригент оперети в Польсь. т-рі, хор "Лютяна" в Познані. Від 1911 — репетитор солістів опери й диригент оперети, 1917—33 —*

диригент опери міськ. т-ру, з 1933 — філармонії у Львові. Викладач класів — оперного й диригування, кер. хору й симф. оркестру Львів. муз. конс. ім. К. Шимановського. 1939—41 — диригент Львів. оперного т-ру.

Літ.: Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. І. Франка. — К., 1989.

А. Терещенко

ЛЕСИК Роман (6.01.1886, с. Малинковичі полб. Перемишля, тепер Пшемисля, Польща — 8.04.1990, м. Парма, штат Огайо, США) — композитор, диригент, педагог, громад. і культ.-громад. діяч. 1914 закін. укр. чол. гімназію в Перемишлі, де здобув основи муз. знань п/к диригента австр. полку чеха Червінки. 16-річним хлопцем керував гімназійним оркестром. Опанував гру на декількох дух. інстр. і віолончелі. 1914—18 воював у лавах УСС (від верес. 1914 — у складі Легіону УСС, у серп. 1915 увійшов до складу дух. орк., організованою *М. Гайворонським* при Кош. УСС), де був заст. капелмейстера. У той час Л. п/к *М. Гайворонського* удосконалював свої знання з гармонії та композиції, написав 1-і власні муз. твори для дух. орк. і стрілецькі пісні (часто створювалися колективно з ін. творчо обдарованими воїнами УСС), зокр. популяр. "Гей, видно село". У берез. 1916 колектив з вел. успіхом виступав на Шевченків. концерті у Станіславові (тепер Ів.-Франківськ), згодом у Стрию (тепер Львів. обл.), Львові, Перемишлі (зокр. 1917 з нагоди проголошення укр. державності). При орк. сформувалася струн. *квартет* у складі — Л., *М. Гайворонський*, *Я. Борнич*, *А. Болондью* (див. "Військова музика"), де Л. грав на віолончелі, 1917—19 навч. у Львові — на юрид. ф-ті Ун-ту, згодом у Тасмійному укр. ун-ті. Від 1918 продовжував воювати в ранзі хорунжого УГА, потім поручника УНР. Від 1922 навч. у ВМІ, одночасно грав в оркестрі т-ру *Я. Стадника*, навч. на вищих пед. курсах.

1929—44 — викладач шкільн. Жидичівщині й Стрийщині (обидва — Львів. обл.), шкільний інспектор і директор 1-ї хлоп'ячої нар. школи у Стрию. Від 1944 — у таборі для переміщених осіб у брнт. зоні окупації Німеччини. Створив там дух. оркестр із 10-и осіб, що виконував твори укр. авторів, стрілецькі пісні. Від 1949 — у Клівленді (США). 1950 створив оркестр із 15-и осіб, 1954 — вел. оркестр, творчий колектив "Трембіта" при молодіж. тоаві СУМ. Працював у Комітеті оборони обрядів і традицій, викладав у школі українознавства. Від 1973 очолював Станцію братства УСС. Писав музику на тему визвольних змагань УСС, *марші* (один із них — "Поклінь Шевченкові" — прозвучав на відкритті пам'ятника *Т. Шевченку* у Вашингтоні 27 черв. 1964). Твори Л. виконувалися в Пітсбурзі (США) на святі "Українські дні" (1961). Плідно співпрацював зі Укр. музеєм-архівом у Клівленді, де зберігаються його композиції.

Літ. тв.: Далекоїдуча стежа // Краєзнавчий вісник (Стрий). — 2002. — Вип. 1.

Струнний квартет УСС у складі:
Р. Лесик, А. Болондью, Я. Борнич,
М. Гайворонський

Тв.: для орк. (загалом 80) — 4 власних старих воєнних, закарп., козац. пісень; муз. картини — "Легіон УСС", "Вечір в Україні"; для кларнета і саксофону — 4 секвести ("Пісня для снів", Баркарола, "Українська соната", "Лемківщина"), 12 маршів.

Літ.: *Гайворонський М.* Перша оркестра УСС. // Літопис "Червоної Калини". — 1934 — Ч. 12; Історично-мемуарний збірник: У 3 т. — Нью-Йорк, 1993. — Т. 2. *Філоненко Л.* Ярослав Барнич. — Дрогобич, 1999. *Витвицький В.* Михайло Гайворонський: Життя і творчість. — Л., 2001. *Його ж.* Інструментальна музика Михайла Гайворонського // Василь Витвицький. Музикознаві праці. Публіцистика // Упоряд. Л. Лехник. — Л., 2003; *У. Молчок.* Роман Лесик — композитор, диригент і педагог // Вісник Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Серія: Мист-во. — Ів.-Франківськ, 2004. — Вип. 7; *Подубинська І.* Спогади (Рукоп., 1999).

■ Молчок, В. Філіп

ЛЕСНЕВИЧ-НОСОВА М. К. (нім. ■ — поч. 20 ст.) — власниця приват. муз.-драм. школи в Києві (вул. Хрещатик, 3) в 1900-х. Поміж дисциплін, що викладалася у ній — теорія та історія музики, сольфеджіо, гармонія, контрапункт, форми музичні, композиція, інструментовка, сольний спів, гра на фортепіано, орк. інструментал. драм. мистецтво. Поміж викладачів — оперний і кам. співак *О. Каміонський*, трубач *А. Л. Бальбоні* (також ін. мідні дух. інстр.). Плава за навч. — 60—150 крб. на рік. Учні класів хор. співу й оркестрового навч. безкоштовно.

Літ.: *Левик С.* Залиски оперного пева. — М., 1962; *Лисенко М.* Листи / Упоряд. — Р. Скорупська. — К., 2004; *Рудчик Ю.* Духова музика в Україні (XVIII—XIX ст.). — К., 2006; *Лузгінська К., Селенченко Н.* Музична освіта // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3.

ЛЕССЕЛЬ (tessel) Францішек (бл. 1780, м. Варшава, Польща — 27.12.1838, м. Піотрикув Трибунальський, там само) — композитор, піаніст, педагог, архітектор. За походженням поляк. Початк. муз. знання отримав п/к батька, потім — *Я. Гайдна* (у Відні), був одним із найкращих його учнів. 1810 виступав із *концертами* у Відні. Повернувшись до Польщі, працював управителем маєтків князівни Вюртембергської, згодом — інспектором господарської шко-

Р. Лесик

ли. Наприкін життя переїхав до Пйотркува Трибунальського, де працював інспектором гімназії. У творчості Л. виявляється вплив Й. Гайдна, водночас має місце спирання на полсь. і укр. нар. джерела. Зокр. в одному з творів Л. використано пісню "Іхав козак за Дунай", водночас уведено ритміку, характерну для краков'яків й мазурки. Солні пісні Л. позначено впливом романтизму. Автор праці "Studia kontrapunktyczne" ("Дослідження з контрапункту").

Тв.: опера "Цигани" (1815); ораторія "Свята Цецилія"; Меса; Реквієм; для орк. — симфонія, увертюри; концерти з орк. — для фп., 2-х кларнетів; полурі; кам.-інстр.; анс. [квартети, фп. квінети, секстети]; твори для фп. [зокр. Варіації на тему укр. пісні "Іхав козак за Дунай" (вид. — Варшава, 1810; 1935; 1951)]; клавесина; пісні на тексти Ю. У. Немцевича ("Історичні співі", 1816); ред. фп. творів Й. Гайдна, В. А. Моцарта.

Літ.: Базюл М. Історія польської музичальної культури. — М., 1957. — Т. 2.

А. Музо

ПЕЛЯ УКРАЇНКА (справж. прізвище та ім'я — Косач Лариса Петрівна, за чол. — Квітка) [13(25).02.1871, м. Новоград-Волинський, тепер районцентр Житомир. обл. — 19.07(1.08).1913, м. Сурми, Грузія, похов. у Києві] — поетеса, драматург, літ. критик, перекладачка, громад. діячка, збирачка нар. пісень. Дочка Олени П'явкі. Племінниця М. Драгоманова. Дружина К. Квітки. Почала друкуватися 1884 у Львів. ж. "Зоря". Поміж діячів, які найбільше вплинули на формування світоглядних і худож.-естет. позицій Л. У., — Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко. Авторка поезій і поет. циклів ("Сім струн", "Кримські спогади", "Зоране небо", "Мелодії", "Невільничі пісні", "Кримські відгуки", "Ритми", "Хвиліни", "Осінні пісні", "Пісні про волю" тощо), понад 20 драм. творів ("Блакитна троянда", "Камінний господар", "Орія", "Бояриня", "У луші", "Кассандра", "На руїнах", "Осіня казка", "У катакомбах", "Руфін і Прісцилла" тощо), де порушено важливі філос., морально-етичні проблеми, а також *поем, легенд, прозових творів, літ.-критичних і публіцист. статей* про мистецтво, дослідницьких праць, зокр. із питань стародавньої історії сх. народів. Залишила вел. епістолярну спад-

щину, що в цінним джерелом вивчення не лише біографії та творчості Л. У., а й укр. літ.-худож. процесу кін. 19 — поч. 20 ст. Вершина літ. творчості Л. У. — драматична поема-феєрія "Лісова пісня" (1911). Твори Л. У. видано в різних країнах іноземними мовами, зокр. рос., груз., тадж., казах., молд., білор., естон., латв., киргиз., полсь., англ., нім., ісп., португ. тощо. Володіла грец., лат., полсь., болг., нім., франц., англ., італ., ісп. мовами. Зв'язки Л. У. з муз. мистецтвом з багатоаспектними, зумовлюються оцінками, у якому вона формувалася, індивід. рисами її творчої особистості, муз. здібностями. Дит. і юнацькі роки поетеси пройшли в атмосфері інтелектуальної укр. родини, яка шанувала рідну мову, звичаєві надбання, підтримувала близькі стосунки з родинами Лисенків і Старицьких. Л. У. часто слухала гру на фортепіано М. Лисенка, виявляла невбачку зацікавленість його комп. творчістю. Пізніше у відгуках (зокр. в листах до М. Драгоманова, свого брата М. Косача) на Лисенкові кам.-вок. твори на вірші Т. Шевченка, Г. Гейне Л. У. відзначала їх високу мист. цінність, обурювалася неможливістю їх друкування через тогочасні політ. обставини в Україні. Значною мірою муз. враження Л. У. пов'язані з нар.-пісенними здобутками Волині. Поетеса високо оцінювала нащ. нар. муз. мистецтво. Муз. здібності Л. У. виявились у дитинстві. За свідченням її сестри О. Косач-Кривинюк, вона "дуже любила музику і була до неї величезно здатною". Пізніше, в листах до М. Драгоманова, автобіограф. мат.-лах Л. У. неодноразово висловлювала думку про те, що музика стала для неї важливою складовою духовного життя, джерелом натхнення. Починаючи з юнацьких років, вона здійснювала фольклорист. збиральну роботу, збирала кількасот нар. пісень, орієнтуючись на відповідну діяльність М. Лисенка. Підкреслювала неможливість відокремлення слова від мелодії у процесі запису пісень. Ряд із них вона записала вперше. З метою оволодіння методом їх записування вивчала фольклорист. праці. Багато нар. пісень, зразків знала напам'ять, про що свідчить зб. "Народні мелодії". З голосу Лесі Українки записав і упорядив Климент Квітка. З ініціативи й на кошти Л. У. 1908 було організовано фолькл. експедицію на Полтавщину для запису на фонограф дум від кобзарів. Л. У. й К. Квітка записали там репертуар кобзаря харків. школи Г. Гончаренка. Розшифровки зібраного фолькл. мат.-лу було використано у праці Ф. Колесси "Мелодії українських народних дум".

Л. У. мала широкі знання про муз. культуру. У листах поетеси до різних осіб трапляються назви нотних видань, що вона мала у своїй бібліотеці або просила їй надіслати. Поміж прізвищ композиторів, яких вона згадувала, — відом. класики (Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Л. Бетховен); романтики (Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, Ф. Шопен, Р. Шуман, Ф. Ліст, Р. Вагнер, Е. Гріг). Під час перебування у Відні (1891) Л. У. слухала оперні твори ("Зігфрід" і "Нюрнберзькі майстерзінгери" Р. Вагнера,

Леся Українка
(1887 р.)

Будиночок Лесі Українки
в с. Колодязині

Обкладинка "Книги пісень" Г. Гейне в перекладі Лесі Українки й М. Ставицького (Л., 1892)

"Отелло" Дж. Верді). Позитивні враження від цих вистав було висловлено в листах до М. Косача. Із задоволенням слухала органу музику (твори Я. С. Баха, Г. Ф. Генделя), хор, спів, зокр. груз. пісні.

Л. У. добре володіла фортепіано, що, зокр. зауважувала її мати Олена Пчілка. За спогадами М. Драгоманова й О. Косач-Кривинюк, Л. У. часто музикувала, виконувала *Сонату № 14* Л. Бетховена, фп. композиції різних епох і стилів (днв. *Стиль музичний*), однак переважно композиторів-романтиків — П. Чайковського, В. А. Моцарта, Ф. Шопена, Р. Шумана, Ф. Ліста, Е. Гріге, а також фрагменти опер О. Серова, Р. Вагнера, Дж. Россіні, симф. творів. Під час перебування у Відні (1891) Л. У. акомпанувала на дружині зустрічає знайомим землячкам, які виконували *салонні* досі не відомих поетеси зах.-укр. композиторів — О. Нусицького, А. Вахринича то ін. у листуванні Л. У. зафіксовано факт проведення вчора пам'яті Г. Гейне (Київ, 23 берез. 1900) за її ініціативою та безпосередньою участю (виголошення реферату, акомпанування на фп, співачці). Як член Київського літературно-артистичного товариства поетеса брала участь у його муз. вечорах.

Муз. переживання відобразились у назвах ряду віршів, поет. цвіків, що створюють озвучене семантичне поле, як-от: "Пісня", "Пісні про волю", "Невіліничі пісні", "Сім струн", "Веснянка", "На давній мотив", "Мелодії", "Ритми", "Романс", "Ноктюрн", "До мого фортепіано". Безпосередні паралелі з творчістю композиторів-романтиків простежуються в назвах поезій Л. У. — "Пісня без звуку" [тут перефразовано назву твору Ф. Мендельсона "Пісня без слів" (Lied ohne Worte)]; "У нутрі" [у примітці Л. У. до цього вірша є посилання на муз. першоджерело задуму — "Wanderlied" ("Пісня мандрівника") Р. Шумана].

Разом із тим муз.-слухачий і вик. досвід, ерудиція в галузі муз. культури позначилися не лише на окр. творах, а визначили собою глибинні основи худож. мислення поетеси, засоби її мист. висловлювання, що усвідомлювала сама Л. У. Не випадково в листах Л. У. до М. Драгоманова прозвучала думка про те, що вона могла би стати кращим музикантом, ніж поетесою. Одним із найпереконливіших свідчень цільного взаємпроминення поет. і муз. аспектів худож. мислення Л. У. є безпосередня участь її музикування на фп. у власному творчому процесі: вона неодноразово імпровізувала музику до своїх віршів. Не випадково у підзаголовках деяких із них подюється теми то ін. муз. визначення, напр., у віршах "Хотіла б я улястися за водою" — *Adagio pensieroso* (повільно, задумливо), "Місяць ясненький" — *Allegretto* (впереді, як на орф.),

Муз. сцени органічно вплетено в процес розгортання сюжетної лінії в поемах, драм. творах ("Поет під час облоги", "Давня казка", "Орфеєве чудо", "Каминний господар"), прозових оповіданих письменниці, зокр. "Голосні струни". В ост. особиста драма його героїні

Леся Українка, Михайло Косач, Маргарита Комарова (1889 р.)

найповніше розкривається в її імпровізації на фп. за лейтмотивом романсу Р. Шумана "Ich grüße dich" ("Я не гніваюсь"), сл. Г. Гейне. Поезії "Калина", "Ой в раю, в раю, близько Дунаю" за своїми мовно-лексичними, худож.-образними рисами, етико-естет. наповненням майже не відрізняються від нар. пісень, де синтезовано словесний і муз. чинники.

Найрельсфніше музикальність творчого мислення поетеси виявлено в драмі-фесрії "Лісова пісня". Її глибокий філос. зміст розкрито через пісенну образність нар. міфології. Поет. задум "Лісової пісні" так органічно пов'язаний із лір. стихією муз. фольклору, що в ній у драматург. дню включено звучання нар. сопілкових мелодій. Письменниця підбрала для цього 16 волин. пісень, визначила їх як нотний додаток до піснй й указала, де саме вони повинні звучати.

Твори Л. У. покладено в основу низки укр. комп. творів — кам.-вок., хор., симф., муз.-театральних. Першими авторами музики на вірші Л. У. були: Я. Лопатинський ("Давня весна", "Горить моє серце"), М. Лисенко ("Не дивися на місяць весною" на вірш "Романс" із циклу "Невіліничі пісні"; "Смутної провесни", 1909; "Скідна мелодія"), його молодші послідовники, напр., Я. Степанид (солоспіван — "Слово", "Досить невілінич думка мовчала", "Гетьте думи, аї, хмари осінні" (на вірш "Conte a me s'ero", з лат. — "Без надії сподіваюсь"), "Місяць ясненький"). М. Лисенко також написав ряд солоспівів на вірші Г. Гейне в перекл. Л. У. — "Коли настав чудовий май", "В розкішній красі таємничий", "Не жаль мені" тощо. Ці композиції ста-

ли першими художньо переконалими муз. інтерпретаціями пірники Л. У.

Найбільшу кількість солов'яків різних композиторів створено на вірші з циклу "Мелодії". Зокр. К. Стеценкові належить своєрідний кам.-вок. триптих на тексти названого циклу — "Стояла я і слухала весну" (на сл. цієї поезії писали також Г. Алчевський, Г. Жуковський, Г. Гембери, М. Степаненко, Б. Фільц), "Дивлюсь я на ясній зорі" (також М. Дремлюга, М. Жербін), "Хотіла б в піснею стати" (також А. Коломійця, Ф. Надененко, М. Недзведський). Музику до мініатюр циклу "Мелодії" також писали: Д. Сичинський, Ю. Рожавський, М. Жербін, В. Кирейко ("Не співайте мені свої пісні"), Я. Лопатинський, О. Білош, А. Муха ("Горить моє серце"), М. Дремлюга, В. Герасимчук ("Знов весна і знов надії..."), Л. Дичко ("Нічка тиха і темна була"), Б. Фільц ("То була тиха ніч-чарівниця"). Однойм. вок. цикли написали П. Гайданака (1948, вид. 1962) та А. Гайденко (1970).

До поезій із циклу "Сім струн" зверталися: Я. Ясинець, І. Польський, С. Спех, Т. Маюково-Сидоренко (однойм. вок. цикли), Я. Степовий, Ю. Рожавська ("Рева-гує негодонька..."), Ю. Іщенко ("Місяць ясненький..."), Є. Вахняк (однойм. соловіє), М. Степаненко ("До тебе, Україно"); циклу "Кримські спогади" — Ю. Рожавська ("Трай, моя пісню"), Л. Дичко ("На човні"); циклу "Кримські відгуки" — Л. Редущий ("Східна мелодія"), М. Скорулський ("Мрії"); циклу "Хвилини" — В. Кирейко ("Де ті струни, де голос потужний...").

Кам. вок. твори на вірші Л. У. також писали: Д. Сичинський ("Неспівати мені"), Ф. Надененко ("Дивлюсь я на ясній зорі"), М. Колесса ("Я марила все ніченьку про тебе, мій паниченьку"), В. Барвінський ("Надія"), Г. Майборода ("Була весна"), А. Кос-Анатольський ("Думи німі"), А. Коломійця, М. Жербін ("Ой не зникли

золоті терна"), М. Дремлюга ("Ладні очі весняні"), В. Кирейко ("Соловейковий спів навесні"), О. Левицький ("Напровесні"), К. Мясков ("Експромт"), І. Кириліна ("Якби мені"), О. Смелеский ("Я прагну уся мою душу"), Б. Фільц ("На зеленому горбочку"), М. Степаненко ("Коли сниться мені"), В. Костенко (12 соловіїв, 1949—50), В. Кіло (9 романсів). Вок. цикли на сл. Л. У. створили: Ю. Мейтис (1971), А. Олеховський, Б. Фільц ("Напровесні"), вок. триптих — В. Ольшеский.

На сл. Л. У. написано вок. ансамблі: дуєти — "Напровесні" М. Лисенка, "Я засну" В. Барвінського; тріо "Ой, здається, не журюся" Є. Юзевича.

Поміж хор. творів на сл. Л. У. — хор. цикли: "Сім струн" В. Герасимчука (1993), "Самотність" Н. Самохваловой; хори — "То була тиха ніч", "Знов весна" (із циклу "Мелодії") К. Стеценка, "На роковини Шевченка" Я. Степового (1906—07), "Терни-кагні" М. Гайворонського, "Тетель, думи", "Соловейковий спів" В. Безмародайного, "Гей, піду я в ті зелені гори", "Темна хмара, а веселка ясна" (із циклу "Хвилини") М. Колесси, "Вечірня година" (1889, присв. "коханий мамі") Б. Кудрика, "Слово, моя ти єдина зброя" К. Домінченка, "На річницю Т. Шевченка" Є. Козака, "Тиша морська" (із циклу "Кримські спогади"), "Вишеньки-черешеньки" Б. Фільц, "Коліскова" С. Яременка, "Давня пісня" М. Стефанішина, "Досвітні огні" О. Стецюка, "Нічка темна і тиха була" В. Поцукевича, "Мадригал" І. Щербаківа, "Пісня" В. Гончаренка, хори Ф. Надененка, О. Некрасова.

До кам. вок.-інстр. перевтілень творів Л. У. належить, зокр. "In silentium" для кларнета, арфи, фп. та сопрано Н. Самохваловой (1992).

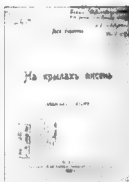
У сфері кантатно-ораторіальної вок.-симф. і акапельної творчості, пов'язаної з образом і творчістю Л. У., написано кантати — "Шевченкові" Й. Кушакевича (1913), "Досвітні вогні" М. Васильченка (1957), "Надія" В. Тимошинського (1991); кантату-реквієм "Невільничі пісні" В. Рунчака (1989); ораторію "Пам'ять про Лесю Українку" І. Мацієвського (1965); поему для хору й симф. оркестру "Відлуння" С. Колобова (1989).

До муз. інтерпретацій творчості Л. У. в галузі симф. музики належать: 5-част. симф. сюїта № 2 "Пам'ять Лесі Українки" А. Штогаренка (присв. 80-річчю ювілею поетеси, 1951), 3-част. сюїта М. Скорика за мотивами драми Л. У. "Камінний господар" (1971), сюїта з музики до цієї самої пієси Л. Соковина (1970).

Мелодраматичні із симф. орк. належать К. Стеценкові ("Іфігенія в Тавриді", 1922), М. Колессі ("Заста нове життя", 1979).

За драм. творами Л. У. написано опери — "Лісова пісня" В. Кирейка (1957), однойм. — Д. Загребського (незакінч.), "Бояриня" В. Кирейка (2005), однойм. — Л. Матвишук (1993), "Камінний господар" (нова назва — "Пави командора") Л. Любовського (1972), однойм. — В. Поцари, О. Костіна (1992).

З творчістю Л. У. пов'язані балети — "Мавка" С. Туркевич-Лугининович-Лісовська, "Лісова пі-

Обкладинка збірки поезій "На крилах пісень" Лесі Українки з присвятою М. Лисенкові (1904 р.)

Обкладинка видання "Народні мелодії. Зголосу Лесі Українки..." (К., 1917)

Лісова пісня

(Крим.-французький)

Г

Будував, будував, будувачи мнє.
Лісовий мнє притворив мислю до
зроби будувач і з будувач притв.
рад дитини, палача, палача притв.
сидіти і будувач притв.
на мовило опера, не збудувачи
з мовило збудувач, збудувач притв.
будувач з будувач мнє, будувач
з будувач, мовило притв.
опера збудувач і будувач притв.
з будувач. Сила притв.

Автограф першої сторінки драми
"Лісова пісня" Лесі Українки

ня" М. Скорупського (1936), однойм. Г. Жуковського (1961), "Досвітні огні" Л. Дичко (1966), "Камінний господар" В. Губаренко (1968), "Оргія" В. Киричка (1977).

Ряд авторів створив музику до драм. вистав Л. У. — "Оргія" (А. Ольховський (1947), "У пущі" (Б. Латошинський), "Камінний господар" (А. Солтис, 1941; М. Скорик, 1971), "Бояриня" (1990), "Лісова пісня" (1994, обидва — Ю. Шевченко). На вірші Л. У. написано твори у сфері сучас. поп-музики, зокр. "Думка" О. Мельника (вікці — сестри Г. і Л. Телюк).

До поезій Л. У. зверталися композитори ін. респ. кол. СРСР. Поем. цикл "Мелодії" покладено в основу однойм. вок. циклів рос. композитора Ю. Левітіна (1947) й білор. автора Д. Лукаса (1954). Муз. інтерпретатор 1-о вірша поеми "Надія" — вірменин О. Долуханян. Груз. композиторка О. Барамішвілі — авторка романсів для соліста й симф. орк. "Слівець" і "Перемога" (1954) ■ сл. Л. У. Її землячка Р. Тохадзе присвятила Л. У. симф. поему "Проти надії сподіваності". Рос. композитор Є. Голубєв створив 2 симф. сюїти з музики до драми Л. У. "Лісова пісня" (1947), його співвітчизник О. Касьянов — симф. сюїту (1944) за цією самою драмою. Білор. композитор Є. Глєбков написав на сл. Л. У. кантату "За правду встанемо" (1956, 1957).

Композиції на слова й за творами Л. У. записано ■ грамплівати. На Укр. ТБ здійснено ряд втілень драми "Лісова пісня" (Київ, к/с худож. фільмів, 1961, реж. — В. Івченко; 1981, реж. — Ю. Ільченко; Київ, к/с наук.-популяр. фільмів, 1978), телевистави "Оргія" (1991). Муз. композиції, пов'язані з творчістю Л. У., стали предметом вивчення в баг. музикозн. працях (О. Давидова, Г. Кисельов, Ю. Станішевський, Л. Філоненко, Л. Ярославич та ін.). Л. У. присв. укр. прозо-ві й драм. твори (зокр. драма "Сподіватися" Ю. Щербака); х/ф "Іду до тебе" (1974, сценарій І. Драча, реж. — М. Машенко), документ. фільм "Леся Українка" (1969, Київ, к/с наук.-популяр. фільмів; 1971, реж. — І. Грабовський, Київ, студія хронікальних і документ. фільмів); твори живопису (М. Деревус, В. Зарецький, В. Касян, М. Стороменко та ін.) тощо. Щорічно проводиться літ.-мист. свято "Лесина осінь" (Ялта, АР Крим, засн. у 1990-х), конкурс хор. мистецтва ім. Л. У. (започ. 1990 в Луцьку, в різні роки — регіонал., міжн., всеукр.), міжн. свято літ-ри та мистецтва "Лесині джерела" (Новоград-Волинський, з 1987). Ім'ям Л. У. названо т-ри — Нац. акад. рос. драми в Києві, Дніпродержкінський (Дніпроп. обл.) муз.-драм. та ін. При школі українознавства (США, 1972) створено Ансамбль бандуристів ім. Л. У.; при школі гри на бандурі (Мельбурн, Австралія, 1984) — Ансамбль бандуристів ім. Л. У. Вул., названі ім'ям Л. У., — у Луцьку, Сан-Паулу (Бразилія) та ін., бульвар, площа — в Києві, Волинський нац. укт- і Центр. парк культури і відпочинку — в Луцьку, биб-ки — в Києві, Львові. Літ.-мемор. музеї Л. У. — у с. Колодяжному (Ковельський р-н Волин. обл., 1949; тут зберігається рояль Л. У. франц.

фірми), Києві (1962), Новоград-Волинському (1971). Пам'ятники Л. У. — в Києві (надгробок, скульптор Г. Петрашів, 1939; Г. Кальченко, 1973), Луцьку (скульптор А. Німечко), Новоград-Волинському, Колодяжному (скульптор В. Сколодза, 1958), Сурамі (скульптор Т. Абакелія, 1952), Клівланді (США), Торонто (обидва — скульптор М. Черешньовський) та ін.; пам'ятний знак, зокр., у м. Гадячі Полтав. обл. Мемор. дошки, зокр., у Києві (зокр. по вул. Саксаганського, 97, 101, 115; Тарасівській, 14; Ярославів вал, 32), пожежам України — у Відні, Берліні, Александрії (Єгипет) та ін. 2001 р. ЮНЕСКО оголосила роком Л. У.

Літ. та.: Збір. та.: У 12 т. — К., 1975—79; Собрание сочинений: В 4 т. — М., 1956—57; Life and Work by Bida G. Selected Works. — Toronto, 1958; In den Katakomben: Ein Dramatisches Poem. — К., 1970; Kassandra i inne dramaty. — Kraków, 1982; Don Juan. — Rio de Janeiro, 1983; Piesń lasu. — Warszawa, 1989.

Мотопр.: Косов Л. Детские игры, песни и сказки Козельского, Луцкого и Новгород-Волынского уезда Волынской губернии // Собрания Л. Косов. Музыка записана К. Квиткой. — К., 1903; Народні мелодії. З голосу Лесі Українки записав і упорядив [з передисловою] К. Квітка. — К., 1917—1918. — Ч. 1—2; Лисенко М. Жалібний марш "Внер батько наш!": Для тенора соло та міш. хору із супр. фп.] — К., [1921]; Стеценко К. То була така ніч: міш. хор [із супр. фп.] — К., [1919]; Ягого ж. У путь [чол. хор.] — К., [1919]; Ягого ж. Знов весна: міш. хор [з сопрано]. — К., [1921]; Донка Прометей: Репертуарний зб. — К., 1970; Золоті терна: Вок. твори на сл. Лесі Українки. — К., 1970; Лесина пісня: Репертуарний зб. / Упоряд. — М. Степаненко. — К., 1971; Народні пісні в записах Лесі Українки та з її співу / Упоряд. — О. Дво, С. Гроща. — К., 1971; Вокалні твори на слова Лесі Українки. — К., 1991.

Дискогр.: грамплівати — Лисенко М. "У мене був коханий рідний край", сл. Г. Гейне (перекл. Л. У.); Ю. Кипаренко-Дамонський (драм. тенор) — 1950. — 1779; Стеценко К. "Дивлюся я на ісоні зорі". Ш. Гюльє (бас); Л. Острин (фп.). — 1955. — 24715; Стеценко К. "Стояла я і слухала весну":

Леся Українка

Афіша вистави опери "Лісова пісня" В. Киричка (Львів, 1958 р.)

Т. Таякіна — Мавка, В. Ковтун — Лукаш (балет "Лісова пісня" М. Скорупського)

В. Борченко; Н. Корольов (фп.). — 1955. — 25311; Штогаренко А. Соня пам'яті Лесі Українки: Гос. симф. орк. УРСР, дирижер — Н. Розлик. — 1956. — Д-2846—47; Лисенко М. "Смуглої провесни": Г. Сухарюкова (мец-сопрано). — 1960. — Д-6173—38; Кирейко В. "Лісова пісня". Фрагменти з опери: Дуєт Мавки і Лукаша з 1-ї дії; Арія Мавки "О, не журися"; Д. Петриненко (лір.-колор. сопрано), М. Раков. — 1963. — Д-00013001—02; "Лісняя лясня". Фрагменти з балета. Орк. Киев. гос. т-ра опери і балета ім. Т. Шевченка, дирижер — Б. Чистяков. — 1970. — Д-00029290—98; Колессо М. Пісня Мавки з музики до драми Лесі Українки "Лісова пісня". М. Бойко (сопрано). — 1970. — Д-29095—96; Козак С. "Не всихайте, пиши квіти": Чол. хор. капела Муз. хор. тов-ва УРСР, худож. кер. — С. Дорогой. — 1971. — Д-030957—68; Стеценко К. "Стояла я і слухала весну": З. Гайдай (лір. сопрано). — 1972. — Д-033475—76; Кос-Анатольскі А. "Души німі": Держ. хор. капела УРСР "Трембіта", худож. кер. — В. Пенар. — 1979. — С30—21229—20.

Літ.: Донцов Д. Поетика українського рсорджмента (Леся Українка). — Л., 1922; Музика А. Леся Українка: її життя, громадська діяльність і поетична творчість. — Б. м., 1925; Дрой-Хмара М. Леся Українка: життя і творчість. — К., 1926; Гозенбуд А. Поетичний театр: Драм. твори Лесі Українки. — К., 1947; Дейч А. Леся Українка: Критико-біограф. очерк. — М., 1953; 1954; Бобиліш О. Леся Українка: життя і творчість. — К., 1955; Ягож ж. Драматургія Лесі Українки. — К., 1963; Булавицька М. Леся Українка: Бібліогр. покажчик. — К., 1956; Кияжиский А. Творчий шлях Лесі Українки. — Філадельфія, 1961; Бойко М. Леся Українка — продовжувач мовних традицій Т. Шевченка. — К., 1963; Жироцька І. Леся Українка та зарубіжні літератури. — К., 1963; Зогальска Л. "Лісова пісня": Балет М. Скорупського. — К., 1963; Леся Українка: Балетна музика. — К., 1969; Леся Українка: Балетна музика. — К., 1978; Леся Українка: Балетна музика // К., 1992 — Т. 4: 1917—1941; Поромченко Л. Стеценко К. Г. 1917—1941; Поромченко Л. Стеценко К. Г., 1963; Леся Українка: хорові п'єси. — К., 1979; Леся Українка: Кирило Стеценко. — К., 2009; Спогади про Лесю Українку / Упоряд. А. Костенко. — К., 1963; Творчість Лесі Українки: Тези респ. наук. сесії, 15—17 трав. 1963. — Л., 1963; Арзімович Л., Т. Коршунів, Т. Шеффер, О. Шреер Тиченко. Нариси з історії української музики. — К., 1964. — Ч. 2; Бородин М. Творчість Андрія Штогаренка. — К., 1965; Додженко В. Нариси з історії української радянської музики. — К., 1967. — Ч. 2: 1935—1941; Історія української літератури: У 8 т., — К., 1967—71; Куліська Л. Поетика Лесі Українки. — К., 1967; Арзімович Л. В. Кирейко. — К., 1968; Леся Українка: Розвиток української радянської опери. — К., 1970; Леся Українка: Історія української радянської музики. — К., 1990; Кисельов Г. Сім струн серця: Музика в житті і творчості Лесі Українки / Ред. Т. Шеффер. — К., 1968; Дроз І. Іду до тебе: Кінематографічний документ про Лесю Українку. — К., 1970; Косач-Криштин О. Леся Українка: Хронологія життя і творчості. — Нью-Йорк, 1970; Філо Б. Український радянський романс. — К., 1970; Леся Українка: Гармонія солоспіву. — К., 1979; Леся Українка в спогадках сучасників. — М., 1971; Леся Українка: Документи і мат-ли. 1871—1970. — К., 1971; Леся Українка. 1871—1971: 36 рр. до 100-річчя поетки. — Філадельфія (США), 1971—1980; Спогади про Лесю Українку. —

2-е вид., доп. — К., 1971; Леся Українка: Бібліогр. покажчик. 1884—1970 / Склад. М. Булавицька, М. Мороз. — К., 1972; Яросевич Л. Леся Українка і музика (Музика поезії, поезія в музиці): Автореф. дис. ... канд. наук. — К., 1972; Леся Українка і музика. — К., 1978; Леся Українка і народна пісня // НТЕ. — 1963. — № 4; Леся Українка: Струни серця // Музика. — 1971. — № 1; Булат Т. Микола Лисенко: Теоретичні портрети українських композиторів. — К., 1973; Леся Українка: романс. — К., 1979; Леся Українка: Становлення: Теоретичні портрети укр. композиторів. — К., 1980; Леся Українка: Канонізація-вокальна творчість // МУМ. — К., 2004. — Т. 5; Леся Українка: Мат-ли ювілейної респ. наук. конф.: Публікації. Статті. Дослідження. — К., 1973; Степанченко Г. Композитор Леся Українка. — К., 1974; Леся Українка: життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях: Альбом / Авт.-упоряд. — М. Гуща, М. Россошійська. — К., 1979; Куліська Л. Леся Українка і Александр Блок: Літ.-критический очерк. — К., 1980; Світловський В. Елістолярна слашдізна Лесі Українки: Листи в контексті художньої творчості. — К., 1981; Шеффер О. Роль "сборника К. В. Кияжиского "Українские народные мелодии" в становлении украинской советской музыки 20-х годов: Автореф. дис. ... канд. наук. — К., 1982; Леся Українка: Публікації. Статті. Дослідження. — К., 1984; Костенко А. Леся Українка: Художньо-документ. 2-е вид. зі змінами і доп. — К., 1985; Леся Українка: життя і творчість у документах, фотографіях і ілюстраціях, 2-е вид. доп. — К., 1986; Довгодо О. Драматургія Лесі Українки у музично-сценічній творчості українських радянських композиторів: Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 1987; Леся Українка: Драма-фестиваль "Лісова пісня" Лесі Українки в її зв'язках з музикою // Укр. муз. во. — 1985. — Вип. 20; Леся Українка: Народні мелодії в балеті М. Скорупського "Лісова пісня" // НТЕ. — 1987. — № 4; Леся Українка: "Оригінал" В. Кирейки // Муз. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — 2002. — Вип. 16; Леся Українка: Балет Г. Жуковського "Лісова пісня" // Укр. муз. во. — 2004. — Вип. 33; Зарок Б. На сцені і екрані — Леся Українка. — К., 1987; Джерело безсмертного слова: Лесині місця на Волині. — Луцьк, 1996; Панько А., Мейзерська Т. Поетичні візії Лесі Українки: Онтологія змісту і форми. — О., 1996; Леся Українка і національна ідея: 36 наук. праць. — К., 1997; "Кассандра" Лесі Українки і європейський модернізм: 36 наук. праць. — Острів, 1998; Попович М. Нариси історії культури України. — К., 1998; Жулинський М. Віра в силу духа ... — Луцьк, 1999; Огородник В. Огородник І. Історія філософської думки в Україні. — К., 1999; Бичко А. Леся Українка: Антографіко-філософський погляд. — К., 2000; Агеев В. Поетичне злам століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. — К., 2001; Малютіна Н. Художнє відчуття екзистенційного типу мислення в драматургії Лесі Українки. — О., 2001; Мірошніченко Л. Над рукописами Лесі Українки: Нариси з психології творчості та текстології. — К., 2001; Гуменик В. Шлях до "Одержимості": Творче становлення Лесі Українки — драматурга. — Симферополь, 2002; Доброносова Ю. Семантико-екзистенціальна специфіка філософського дискурсу Лесі Українки: Історико-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук. — К., 2002; Ін промовляти душа моя буде: "Лісова пісня" Лесі Українки та її інтерпретації / Упоряд. — В. Агеев. — К., 2002; Палычко С. Теорія літератури. — К., 2002; Леся Українка: 36 наук. праць. — Луцьк, 2003;

Обкладинка книжки
"Леся Українка і
музика" Л. Яросевич
(К., 1978)

І. Летичевський

І. Летичевський у ролі Ямадори (опера "Чіо-Чіо сан" Дж. Пуччіні). "Киевская мысль". — 1912. — № 42

Т. Летичевський

Кармозіно М. Леся Українка. — К., 2003: Листи так довго йдуть: Знаходки архіву Лесі Українки в Слов'янській бібліотеці у Празі. — К., 2003: Максим С. З історії українського звукозапису та дискografії. — Л., Вашингтон, 2003: Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка): Біограф. мат.-лі. Документи. Іконографія. — Нью-Йорк: К., 2004; Лисенко М. Листи / Упоряд. — Р. Скоробогатко. — К., 2004; Овчинніков І. Леся Українка. Мистика імені й долі. — Луцьк, 2004; Павлишин С. Перша українська композиторка Стефанія Туркевич-Лісовська-Луківна. — Л., 2004; Українство у світі: Традиційність культури — співвітчизні взаємини / В. Писун, А. Ціпля, О. Щерботко та ін. — К., 2004; Художній світ Лесі Українки — драматургія: 36 наук. праць. — Сімферополь, 2004; Історія української культури. — Т. 4. — Кн. 2. — К., 2005; Діалоги. У світі думки Лесі Українки. — Луцьк, 2006; Забутий О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в контексті міфології, 2-е вид., виправлене. — К., 2007; І. Ж. Імперія і провінція в історіософських драмах Лесі Українки // Генеза (спец. випуск). — К., 2009; Шестиперко І. Теоретичні Віталія Кирейка. — К., 2008; П. Ж. Нова опера В. Кирейка "Бояриня": Прочитання драми Лесі Українки в контексті часу // Укр. муз.-о. — 2006. — Вип. 35; Мелех А. Музика в творчості Лесі Українки // Питання історії і теорії української музики. — Л., 1957. — Вип. 1; Гринченко М. Український романс // Його ж. Вибране / Ред. М. Гордіючка. — К., 1959; Шеффер Г. Хотіла б я пісеньку стати // Музика. — 1970. — № 6; Станіславський Ю. Образ Лесі Українки в опері та балеті // Там само. — 1971. — № 1; Юсод О. Пісні в записках Лесі Українки // НТЕ. — 1973. — № 4; Хибар Л. Про ярмарок ритмо-темпу в поезії Лесі Українки та про його відтворення в романах українських композиторів // Укр. муз.-о. — 1974. — Вип. 9; Кузіванко М. Театр Лесі Українки [Про сцен, атлетику і с'єс Лесі Українки] // Дружба народів (Москва). — 1978. — № 4; Борисюк К. Фольклор і міфологія в "Лісовій пісні" // НТЕ. — 1991. — № 2; Вулко Ю. Музична культура Західної України // УМ. — К., 1992. — Т. 4: 1917–1941; Возняк Т. Народження трагедії в дусі музики та "Лісова пісня". Слово — Музика — Мовчання // Сучасність (Київ). — 1992. — № 7; Філоненко Л. Лесині "Сім струн" // Музика. — 1992. — № 1; Стебальська А. "Лісова пісня" — серце творчості Лесі Українки // 36 наук. праць Канадського товариства ім. Т. Шевченка. — Торонто, 1993; Шерех Ю. Театр Лесі Українки чи Леся Українка в театрі // Його ж. Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеологія: У 3 т. — Х., 1998; Олійник О. Опера // УМ. — К., 2004. — Т. 5; Крушинський А. Леся Українка // Вісник Книжкової палати (Київ). — 2006. — № 2; Хлустун Л. Основні засади музично-фольклористичної діяльності Лесі Українки // Муз. мистецтво: 36 ст. — Домещик, 2006. — Вип. 6; Філіп Б. Гармонія як засіб психофізіологічного музичного образу (на матеріалі сопраністи М. Колессі на слова Лесі Українки "Я марила всю ніч про тебе, мій панчичко") // Музична україністика: сучасний вимір. — К., 2009. — Вип. 4; Біло О. Лариса Косач у Києві // Веч. Київ. — 1991. — 25 лют.; Біло М. Леся Українка і музика // УМГ. — 2006. — № 3; Miruk J. Die Weltanschauung der Ukrainischen Dichterin Lesja Ukrainka. — Berlin, 1931; Rudnytskyj J. Egypt in Life and Work of Lesya Ukrainka. — Ottawa, 1983.

О. Немчиш, Л. Ярославич

ЛЕТИЧЕВСЬКИЙ Ісаак Натанайлович (Нафанаїлович) (23.11.1874, м. Кременчук, тепер Полтав. обл. — 1958, м. Київ) — оперний і кам. співак (тенор). Батько Теодора Л. З. а. УСРР (1932). Від 1892 співав у "Російсько-малоросійській" (укр.) капелі, концертував також як соліст. Виступав у складі різних оперних антрепріз. 1897 в Астрахані його прийняли до рос. групи відомого тоді антрепренера Унковського. 1898–1901 навч. у Київ. мушк. школі Ст. Блюменфельда (кл. А. Чарновий-Гангардт). Від 1901 — хорист, 1902–50 — соліст Київ. оперного т-ру. Виступав в аншлау компрімаріо ("тенора на других ролях"), однак до кожної партії ставився винятково уважно. Взяв участь у постановці бл. 120 опер. Особливим успіхом у слухачів користувалося виконання Л. партії Тріке ("Євгеній Онегін" П. Чайковського). Учасник постановки опери "Різдвяна ніч" М. Лисенка, присв. 35-річчю творчої діяльності композитора (1903, Київ, опера). Під час гастролей Ф. Шаляпіна в Києві (1915) був його сцен. партнером (у ролі Шуйського) у виставі "Борис Годунов" М. Мусоргського. Поміж партнерів по оперній сцені — також К. Брін, В. Лоский, М. Микишо, П. Цесевич. Співав п/к диригентів — Е. Купера, Л. Штейнберга та ін. У літні сезони гастроллював у С.-Петербурзі (1906–07, т-р "Олімпія"), Саратові, Казані, Кисловодську (усі — тепер РФ), Тифлісі (тепер Тбілісі), Вільно (тепер Вільнюс), а також Берліні (1908), Парижі (1911). У конц. репертуарі — арії з опер, романсів, в т. ч. циган. укр. нар. пісн. 1905 брав участь в організації благодійного концерту Ф. Шаляпіна для кнів. робітників. Вик. манера відзначалась артистизмом, виразним вок. розкриттям муз.-сцен. образів.

Партії: Дяк ("Різдвяна ніч" М. Лисенка), Ерошка ("Князь Ігор" О. Бородина), Винокур ("Майська ніч" М. Римського-Корсакова), Раймонд, Чехадський ("Орлеанська дівка", "Пікова дама" П. Чайковського), Шабашкін ("Гдубровський" Е. Направника), Тібальд ("Ромео і Джульєтта" Ш. Гіно), Панталоне ("Каморра" Е. Еспозито), Сполетта, Богдиан, Ямадори ("Тоска", "Турандот", "Чіо-Чіо сан" Дж. Пуччіні) та ін.

Літ. тв.: Автобіографія // Приват. архів О. Летичевського.

Літ.: Скоробогатко Н. Нотатки оперного концертмейстера. — К., 1973: [Б. п.] [Б. м.] // Театральна життя (Київ). — 1918. — № 12.

О. Летичевська

ЛЕТИЧЕВСЬКИЙ Теодор Ісакович (Т.06.1907, м. Київ — 3.10.1985, м. Ленінград, тепер С.-Петербург РФ) — скрипаль. Син Ісаака Л. Навч. і працював у Ленінграді. Закін. конс. (кл. скрипки М. Полякіна). У 1930-х виступав у складі Квартету ім. О. Глазунова. У 1940–70-х — артист і концертмейстер симф. оркестру філармонії. У роки 2-ї світ. війни разом із ін. артистами філармонійного орк. перебував в евакуації в Новосибірську (РФ), де, зокр., давав солоні концерти.

О. Летичевська

ЛЕФЛЕР (Loeffler, псевд. — Торнов) Чарлз (Шарль) Мартін [30.01.1861, округ Шенеберг (до 1989 — Зах. Берлін) — 19.05.1935, м. Медфілд, шт. Массачусетс, США] — композитор, скрипаль, педагог. Дитинство проšlo в Україні (м. Сміла Черкас. обл., де в 9-річному віці Л. почав навч. гри на скрипці), Франції, Угорщині, Швейцарії. Подальшу освіту музикант здобув приватно в Берліні [Й. Іоахім (скр.), Ф. Кіль та В. Баргіле (композитор)] й Парижі [Л. Массар (скр.), Е. Гіро (композитор)]. Від 1881 — у США, де того самого року дебютував як скрипаль, виконавши з оркестром власну сюїту "Українські старі". 1882–1903 — 2-й концертмейстер Бостон. симф. оркестру. Від 1903 займався переважно композицією, частково — педагогікою. Твори Л. здебільшого програмні, позначені впливами франц. музики (С. Франк, К. Дебюссі), естетичні імпресіонізму й символізму, фольклору різних країн. Характерним є також експериментування з тембром, гармонією, складами інструментів. На CD записано низку кам. інст. композицій (неопубл., зберігаються в Бібліотеці Конгресу США), а також навч.-метод. праці "Скрипкові етюди для розвитку лівої руки" (опубл. англ. мовою 1936).

Поміж творів — орк. сюїта "Спогад дитинства" (1925, у тем. мат-лі — імітації величодного звуку, *гороване* гармонії), 1-част. *Квінтет* (1894), "Музика для чотирьох струнних" (1925, в обох ост. використано рос. інтонац. мат-л).

Ч. М. Лефлер. Портрет роботи Д. Сарджента (ангілія, 1917 р.)

Лит.: Rosenfeld P. An hour with American music. — Philadelphia, 1929; Chase G. America's music. — New York; Toronto; London, 1955.

О. Немкович

ЛЕХНИЦЬКИЙ Любомир Володимирович (19.04.1948, м. Коломия Івано-Фр. обл.) — скрипаль, музикознавець, педагог. Канд. мист-ва (2006). Закін. Івано-Фр. муз. уч-ще (1967, кл. С. Мругали), Львів. конс. (1974, кл. Ю. Онцишенко). 1973–79 — викладач гри на скрипці Ів.-Франківського муз. уч-ща. Від 1977 дотепер — худож. кер. і концертмейстер Коломийського симф. оркестру. Одночасно директор ДМШ: 1992–96 — № 2, 2001–02 — № 1. Від верес. 2005 — викладач скр., з 2007 — доцент каф. соціально-економ. і природничих дисциплін Коломийського ін-ту Прикарп. нац. ун-ту. Поміж учнів — Л. Мотейко, концертмейстер орк. Львів. оперного театру Ш. Поладюк, викладач скр. Івано-Фр. муз. уч-ща Л. Угорчак, а також О. Рудик, М. Федик. 1973–98 виступав у концертах у ансамблі з М. Томенко (фортепіано). У репертуарі — твори укр. (зокр. М. Скорика) і заруб. (17–20 ст.) композиторів. Автор наук. розвідок.

Лит. тв.: канд. дис. "Василь Витвицький: музикознавча та композиторська спадщина" (Л., 2006); Спогади Василя Витвицького як джерело до історії музики ХХ сторіччя // Наук.-метод. зб. Коломийського пед. коледжу Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника. — Коломия, 2002. — Вип. 4; Василю Витвицький — митець і вчений // Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика / упоряд. ред. прим. перекл. переднє слово Л. Лехника. — Л., 2003. — Вип. 11; Дослідження Василя Витвицького і музична культура Перемишля // Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ ст. — Ів.-Франківськ, 2004; Василю Витвицький на тлі галицького музичного життя // Вісник Прикарпатського нац. ун-ту ім. Ш. Стефаника. Серія: Мист-во. — Ів.-Франківськ, 2004. — Вип. 6; Василю Витвицький і його діяльність у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка // Musica Humana. — Л., 2005. — Вип. 2; Дослідження Василя Витвицького як перше дослідження солістичної галицької композиторії // Вісник Прикарпатського нац. ун-ту ім. Ш. Стефаника. Серія: Мист-во. — Ів.-Франківськ, 2005. — Вип. 10; Пісні Українських Січових Стрільців як внесок у національну культуру // Лидери рідного краю: Січово-стрілецька традиція в історії, культурі й мистецтві України ХХ ст.: Мат-ли Всеукр. наук.-теор. конф., присв. пам'яті К. Трильовського, 17 трав. 2007 р. / Упоряд. і ред. І. Монополія. — Коломия, 2007; упоряд. — Витвицький В. Старогалицька сольна пісня ХІХ століття / Вступ. ст. В. Пилипюк, перекл. із польсь. Л. Лехника, наук. ред. Ю. Ясінського. — Перемишль, 2004; Музичний фестиваль імені А. Кос-Анатольського в Коломії / Наук. ред., підготовка до друку та вступ. ст. Л. Лехника. — Коломия, 2006.

С. Василів

ЛЕХНИЦЬКИЙ Борис Микитович (15.05.1902, м. Одеса — 23.02.1986, там само) — хор. диригент, педагог, муз.-громад. діяч. Навч. і працював в Одесі. Закін. Муз.-драм. ін-т ім. Л. Бетховена за фахом "солний спів"

Б. Лехницький

ЛЕКОВ (Леков) Юрій Миколайович (14.11.1926, смт Садом, Півн. Осетія, РФ — 15.01.2008, м. Нальчик, там само) — оперний режисер. З. д. м. УРСР (1968). З. д. м. Півн. Осетії. Н. а. РРФСР (1974). 1957 закін. Київ. ін-т театр. мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (у Л. Варлаховського й В. Складаренка). 1954—1955 — режисер Київ., 1962–68 — гол. режисер Харків., 1975–77 — Одес. тріви опери та балету, 1968–75 і з 1977 — засновник, худож. кер. і гол. реж. Півн.-Осетин. (РФ) муз. т-ру (потім — т-ру опери та балету). 1963–68 — викладач Харків. ін-ту мистецтв. Постановив низку опер рос., зах., осетин. композиторів. Реж. роботи Л. відзначалися високою культурою, бездоганним худож. смаком, глибоким розумінням стильових особливостей оперних творів. Реж.-постановник вистав Київ. т-ру опери та балету — "Катерина" М. Аркаса, "Іоланта" П. Чайковського, "Тоска" Дж. Пуччіні; Харків. т-ру опери та балету — "Василь Губанов" Д. Клебанова, "Руслан і Людмила" М. Глінки, "Євгеній Онегін" П. Чайковського, "Бал-маскарад" Дж. Верді, "Манон Леско", "Чіо-Чіо-сан", "Тоска" Дж. Пуччіні; Півн.-Осетин. муз. т-ру (згодом — т-ру опери та балету): "Азау", "Оллана" І. Габараса, "Велика дружба" В. Мураделі, "Руслан і Людмила" М. Глінки, "Іоланта", "Пікова дама" П. Чайковського, "Демон" Ант. Рубінштейна, "Травіата", "Бал-маскарад" Дж. Верді, "Кармен" Ж. Бізе, "Чіо-Чіо-сан", "Тоска" Дж. Пуччіні тощо.

Лит.: [Б. л.]. Ушел из жизни Юрий Леков // Осетинское радио и телевидение (Владикавказ). — 2008. — 15 янв.; [Б. л.]. Культура: Память. Он был душой Музыкального театра // Северная Осетия (Владикавказ). — 2008. — 21 февр.

ЛЕШОК Мальвіна (бл. 1933, м. Шамокин, США) — піаністка. Навч. у Париз. конс. (1946–53), у-тах Нью-Йорка й Філадельфії (США). Удосконалювалася п/к полсь. піаніста М. Горшовського, браз. композитора Е. Вілі-Лобоса (1953), у майстер-класах П. Монто (шт. Мейн, США). 1961 дебютувала в "Карнегі-Гол" (Нью-Йорк), потім з успіхом виступала в містах США, Канади, а також у Лондоні, Амстердамі, Мадриді, зокр. із симф. оркестром. У репертуарі — твори В. Барвінського, Л. Редьцького, Б. Лятошинського, С. Прокоф'єва, Й. С. Баха, Л. Бетховена, Ф. Ліста та ін.

Лит.: Перфецький Б. Речиталь піаністки Мальвіни Лешок // Америка (США). — 1963. — 5 квіт.

І. Лисенко

"ЛИБІДЬ" (Київ) — естр. жин. вок. тріо. Створене 1989. Лауреат 4-о міжн. конкурсу-фест. укр. пісні "Золоті трембіти" (м. Франківськ, 1991, 1-а премія). У складі — Л. Михайленко (худож. кер.), з. а. України — Н. Решетняк-Ятченко (мечо-сопрано), В. Михайлова (контральто). Решетняк-Ятченко Наталя Миколаївна (7.06.1953, с. Гранів Гайсинського р-ну Вінн. обл.). Матір естр. співачка М. Шевцова. Закін. Київ. уч.-ще естр.-цирк. мистецтва (1975). Ф-т режисюри мас. заходів КНУКІМ (1994). 1978–

79 — солістка Укрконцерту, 1979–84 — Вінн., 1984–85 — Орловської (РФ) філармонії. 1985–86 — ВІА "Беркут" Івано-Фр. філармонії, 1987–90 — режисер Вел. діт. хор. Держтелерадіо УРСР. Михайлова Валентина Юріївна (7.07.1957, м. Тайга Кемеров. обл., РФ). Закін. Кемеров. муз. уч.-ще (1978). Відтоді — солістка ВІА "Планета" Кемеров. філармонії, 1980–82 — жин. вок. ансамблю "Мрія" Укрконцерту, 1982–84 — Київ. філармонії. 1984–89 — ВІА фірми "Свято". "Л." дебютувала на авт. вечорі поета-пісняка Ю. Рибчинського (Київ, НПМ "Україна", 23 січ., 1989). Учасниця міжн. фест. — "Фольклорама" (Вінніпег, Канада, 1991), укр. пісні (Дауфен, там само, 1991, 1992), "Жинки — творці двох морів" (Салоніки, Греція, 2000). Гастролювала в Росії, Узбекистані, Польщі, Словаччині, Франції, США, Німеччині (2003, на замовлення Посольства України зі спец. програмою в Різдвяних концертах).

Представниця традиц. укр. муз. естради. У репертуарі — понад 350 творів, зокр. аранжування нар. пісень, пісні-романси укр. авторів, нац. духовна музика. Співає укр. мовою а сарпелла або з акуст. інстр. супроводом (переважно гітара й веркусія) чи інстр. фонограмою. Спів "Л." вирізняється вишуканістю тембр. ансамблю, гнучкістю динамічних градацій, виразною підголосковою поліфонією. Деякі твори представлені як сцен. дійство. У виконанні "Л." стали популяр. пісні — "Чарівна скрипка", сл. Ю. Рибчинського; "Летять ластівочки", сл. О. Вратарьова, обидві — І. Поклада; "Не забудь" Б.-Ю. Янівського, сл. Б. Стельмаха; "Чари тройзілля", сл. П. Марченка, "Біл лебеді", сл. Мих. Ткача, обидві — О. Білоша; "Мас рідне село" О. Зуєва, сл. А. Демиденка; "У Горлини іменини" С. Татієнка, сл. А. Матвійчука; "Заспіваймо, браття" С. Томіліна, сл. власні тощо. На УТ створено 2 муз. т/ф про "Л." — "Новорічні пісні" (1992), "Співає тріо "Либідь" (1999).

Дискогр.: 3 аудіокасети (Монреаль, Канада, "Евван", 1991–92) — "Жилиська", "Смерекове кохання", "Від Різдва до Різдва", 2 аудіоальбому "Слухавно ретро". — К., 2001; CD — "Різдвяна ніч" (Канада), "Коляду", "Марічка" (обидва — Україна, 2007).

Тріо "Либідь" у складі: Н. Решетняк-Ятченко, Л. Михайленко, В. Михайлова

... [Б. п.] Трио "Либедь" // Новый Вавилон (Земар). — 1998. — № 8; Рудченко П. Песестри — з імення "Либедь" // Україна (Київ). — 1999. — № 3; Токорець Ю. Крила для "Либедь" // Музика. — 2002. — № 4–5; Крел Т. Три голоси в один // Веч. Київ. — 1999. — 9 квіт.; Гусев В. Про "Либедь" — 10 років // Там само; Рудюк М. Літське тріо "Либедь" // Рятувальник. — 2000. — 6 жовт.; [Б. п.] Ukrainians mark 100th anniversary // Star and Times (пров. Манітоба, Канада). — 1991. — 15 вер.; Ross S. Ukrainians mark 100th anniversary // Herald (Musliner, Канада). — 1991. — 9 окт.; [Б. п.] Musikalischer Zeitzug durch die Ukraine // Grellswalder Zeitung. — 2003. — 24. 27 Januar.

В. Кузик

ЛІВЧИНСЬКИЙ (Левчинський, Ливчинський) Герасій, ієромонах (1690-ті, ? — після 1742, м. Київ) — піснєць, регент, педагог, церк. діяч. У молоді роки був піснєм (за ін. відом., регентом хору) переслав. єпископа К. Шумчаківського, навчав піснєць у військ. підрозділах єпископів В. Салтикова. Від 1720 — піснєць при дворі імп. Катерини I у С.-Петербурзі, з 1725 — капелі герцогині Курляндської Анни Савої в Лівті, звідки вирушив до України з метою набору піснєць для цієї капелі. Однак ці спроби залишилися у Вільно (тепер Вільнюс), де служив регентом греко-катол. монастиря св. Трійці. Після вступу до міста рос. військ переїшов у православ'я і був відправлений до С.-Петербурга. Тут працював учителем нотного мистецтва при дворі архієпископа (з 1736). Керував св. ірмоном, капеллю єпископа Вологодського (1737–39). Згодом був прийнятий до братства Александр-Невського монастиря, де здобув ієромонаха. 1742 відправлений до Києво-Печерського монастиря, де згодом помер.

Харламович К. Малоросійське впливие на великоросійскую церковную жизнь. — Казань, 1914; Чудінова І. Клірошани-українці Александр-Невського монастиря (до питання про український вплив на становлення петербурзької культури) // З історії української музичної культури: збір. зб. наук. праць. — К., 1991.

Б. Сіота

ЛИЖИЧКО Руслана — дів. Руслана

ЛИЗГУБ Андрій Іванович (1804, м-ко Седнів, н-те смт Чернігівського р-ну Черніг. обл. — 1885, м. Чернігів) — композитор, фольклорист. Батько і тато Олександра Лизогубів. За спогадами Л. Жемчужникова, був гарним музикантом, вмів свистати низку кам. вол. та інстр. творів, що використовували в річці раннього романтизму. Сприймав дружні стосунки з Т. Шевченком, незважаючи на царську заборону, передавав поетові листи записані фарби, олівці, папір, допомагав матеріально, клопотався про його звільнення. Т. Шевченко написав портрет Л. Седнів, 1846–47). А. та І. Лизогубам встановлено пам'ятник (Седнів, серп. 2009).

А. для вчл. — "Passe-temps" ("Розвага", рукоп., 1864-ка Петерб. конск. романс на сл. Е. Баранського, А. Подальського (зкр. "Смерть на мості") та ін.

Літ.: Лизбург Л. Історія виолончельного мистецтва. — М., 1957. — Кн. 2; Жемчужников Л. Мои воспоминания из прошлого. — Ленинград, 1971; Степаняк-Кравчинський С. Андрій Комухов. — К., 1979; Скоропадський С. Спогади. — К.: Філадельфія, 1995.

М. Степаненко

ЛИЗГУБ Ілля Іванович (1787, с. Куликівка Городнянського пов., тепер р-ну Черніг. обл. — 1867, м. Чернігів) — композитор, піаніст, виолончelist. Брат Андрія та Олександра Лизогубів. Музики навч. у Моск. університет. благородному пансіоні в Г. Рачинського. Брав участь у війні 1812. За мужності, виявлену в битві під с. Бородіно (тепер с-ще Моск. обл.), нагороджений золотою шпагою. Після виходу у відставку (1821) оселився в родовому маєтку (м-ко Седнів, тепер смт Чернігівського р-ну Черніг. обл.), де влаштуовав концерти, виступав як піаніст і виолончelist. Автор 1-ї в укр. музиці Сонати для виолончелі й фортепіано, низки ін. творів.

Обкладинка видання Сонати для виолончелі й фортепіано І. Лизогуба

позначених рисами раннього романтизму. Був у дружніх стосунках із Т. Шевченком. Під час заслання поета листувався з ним, клопотався про полегшення його долі, надавав матеріальну допомогу. Т. Шевченко написав портрет Л. (Седнів, 1846–47). А. та І. Лизогубам встановлено пам'ятник (Седнів, серп. 2009).

Тв. для вчл. і фп. — Соната (вид.: Дрезден, 1820-ї; К., 1980, ред. В. Червова і М. Степаненко). Дискогр. CD — Соната для вчл. і фп.: В. Червова (влч.), М. Степаненко (фп.). — К., 2003.

Літ.: Лизбург Л. Історія виолончельного мистецтва. — М., 1957. — Кн. 2; Булат Л. Камерно-вокальна лірика // ІУМ. — К., 1989. — Т. 1; Степаненко Б., Філюк Б. Інструментальна музика // Там само; Зінків І., Філюк Б. Камерно-інструментальна музика // Там само. Вид. 2-е, перероб., доп. — 2009. — Т. 2.

М. Степаненко

ЛИЗГУБ Олександр Іванович (лют. 1790, м-ко Седнів, тепер смт Чернігівського р-ну Черніг. обл. — січ. 1839, ?) — піаніст, композитор. Брат Андрія та Іллі Лизогубів. Навч. у Моск. університет. благородному пансіоні, пізніше — у Пажеському корпусі в С.-Петербурзі.

А. Лизогуб. Портрет роботи Т. Шевченка (1846–47 рр.)

І. Лизогуб. Портрет роботи Т. Шевченка (1846–47 рр.)

Обкладинка видання
варіацій "Українська
пісня" ("Ой у полі
криниченька")
для фортепіано
О. Лизюка

М. Линник

Як профес. військовий відзначився у війні 1812, був командиром уланських полків і бригад. Автор фп. *Варіацій на теми укр. нар. пісень* — "Ой ти, дівчино годяся", "Де була у мене жінка", "Не ходи, Грицю, на вечорницю", "Ой у полі криниченька", 1-х в укр. музиці *ноктюрнів і мазурок*, ін. творів (див. *Інструментальна музика*). Комп. творчість — у річці раннього романтизму. За життя Л. про нього писала газ. "Московские ведомости" (1804, № 103). Л. присв. вірш "Гусар" О. Афанасьева-Чужбинського.

Вид. Песни для фортепіано / Ред., упоряд. | передм. М. Степаненко. — К., 1951.

Дискогр. CD — Лизюк О. Варіації на тему укр. нар. пісні "Ой у полі криниченька", Мазурки: М. Степаненко (фп.). — К., 2003.

Лит.: Русский архив, издаваемый при Чертовской библиотеке П. Бартевичем. Год 10-й. — М., 1872; [Б. п.]. Лизюк Александр Иванович // Русский биографический словарь. — С.-Пб., 1914; *Лизюк Л.*, Філюк Б. Камерно-інструментальна музика // *МУ*. — Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2.

М. Степаненко

ЛИК (грец. — хорос, хорей) — церк.-слов'ян. термін, ахиваний у текстах Св. Писма, а також у *книгах богослужбових*, у т. ч. співачих, у декількох значеннях: 1) сон, загіт, певна спільнота, напр. "ликъ (арх)ангельскій", "лиця ангелстї", із цим значенням терміну "Л." безпосередньо пов'язані його спецфм. муз. тлумачення: 2) хоросів, група співаочих та (або) танцюючих людей, які радіють, славословлять (від ст.-слов'ян. іменника "Л.") утворено дієслова, налені в Євангеліях 10—11 ст. — "ликовати", "ликовоставати", тобто танцювати, славити, радіти, триумфувати); 3) одна з 2-х груп церк. хору — Л. 1-й (8, правий) і Л. 2-й (б, лівий), за ім. назвою — правий і лівий криласи (церк.-слов'ян. — клироси). Інокіи Л. — весь церк. хор або всі присутні в церкві парафіяни, які "відповідають" приспіву на виголошені священниками молитов. У деяких укр. і білор. ірмологонах кн. 16—19 ст. є вказівки на Л. біля піснеспівів, що

Вказівка на виконання євангелієських віршів (заповіді блаженств) по черзі двома ликами. Ірмологон 1852 р. (Києво-Печерська лавра. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Кн. 2084, арк. 26 з.)

за традицією виконуються групами церк. хору по черзі чи обома разом; 4) образ, зображення, обличчя, у т. ч. на іконах.

Лит.: Дяченко Г., прот. Полный церковно-славянский словарь. — М., 1900; репринт. перевод: М., 2007.

Ол. Шевчук

ЛИННИК Микола Петрович (25.10.1946, смт Грядизьк, тепер Глобінського р-ну Полтав. обл.) — театрознавець, педагог, муз.-і театр.-громад. діяч. Канд. мист-ва (1977). Доцент (1984). З. д. м. України (2004). Член НСТДУ (1974), Нац. Всеукр. муз. спілки (1991). Закін. Харків. ін-т культури (1969), його викладач, ст. викладач кафедр орк. диригування й режисури (1969—78). Одночасно закін. аспірантуру при ІМФЕ (1976, наук. кер. — Ю. Станішевський). Проректор із навч. роботи, доцент каф. театрознавства Київ. ін-ту театр. мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (1983—85). Директор вид-ва "Муз. Україна" (1985—96). За час роботи Л. у вид-ві було опубл.: повні збір. тв. Л. Редчицького й Б. Латошинського, партитури опер "Алкід" Д. Бортнянського й "Тарас Бульба" М. Лисенка, хор, концерти М. Березовського й А. Веделя, вкл. обсяг фолькл. видань, укр. рос. та зав. еок., вок.-симф. та симф. композицій, п'єс для клавішних, струн., дух., ударних, нар. інстр., творів для дітей, наук., наук.-популяр., довідкової, навч.-метод. літ.-пр. низку мемуарних і худож. видань. Було започ. практику систем. розповсюдження видань укр. фольклору, зокр. дит. серії пісенників, муз.-пед. спадщини діячів укр. муз. культури. Сприяв розповсюдженню видань укр. музики за кордоном і здійсненню спільних вид. проєктів із діячами укр. зах. діаспори. 1997 — заст. міністра Мін-ва інформації України. Від 2001 — доцент, від 2011 — заст. директора Ін-ту мистецтва із наук. роботи НАКККІМ. Обирався головою асоціації видавців України, членом секретаріату Нац. всеукр. муз. спілки.

Лит. гв.: канд. дис. "Музика в режисерській інтерпретації української класичної драматургії" (К., 1977); Музика у виставі // *Клубна режисура*. — Х., 1973; Музичні проблеми режисури // *Укр. театр* (Київ). — 1974. — № 5; Режисер вистави і музика // Там само. — 1975. — № 5; Композитор і драматичний театр // *Музика*. — 1976. — № 6; Мудрість традиції (до 100-річчя укр. профес. т-ру) // *Укр. театр*. — 1982. — № 5; Його стихія — Мусоргський [про А. Кочергу] // *Музика*. — 1989. — № 2; Девіз — вижити! (до проблем діяльності вид-ва "Муз. Україна") // Там само. — 1994. — № 2; Бас з України [про А. Кочергу] // Там само. — 2005. — № 4—5, статті в газ. (Коли Париж заздрить Києву: Триумфальні гастролі в Парижі А. Кочерги // *Веч. Київ*. — 1988. — 12 груд.; Дорога до пісні: Про відкриття пам'ятника О. Біляшу // *Літ. Україна* (Київ). — 2006. — 8 черв. іа-н.); упоряд.: *Білош О. Мовчати віки*. — К., 2006; *Державний Гімн України*. — К., 2006 (разом з В. Полотаренко); Шевченкиана Біляша: Опера "Гайдамаки" — однойм. поемою Т. Шевченка. Ораторія "Вищевий вітер" за поемою І. Дрєча "На смерть Шевченка". Клавір. — К., 2007.

О. Летичевська

ЛИПЕЦЬКА Марія Любомирівна (30.08.1976, м. Львів) — піаністка, педагог. Лауреатка в категорії "Камерний ансамбль" (3-я премія), дипломантка (як найкращий концертмейстер) на міжн. конкурсі "Мистецтво ХХІ століття" (Київ — Ворзель, 2001). Дипломантка (як найкращий концертмейстер) конкурсі: вик-ців на струн.-смичкових інстр. — ім. М. Ельського (Мінськ, 2003), "Синій птах" (Єваторія, АР Крим, 2007); 8-о мол. скрипалів М. Стріхаржа (Львів, 2002). Канд. мист-ва (2007). Закін. Львів. ССМШ (1994), ВМІ (2000, кл. фортепіано Л. Криз, кам. ансамблю — А. Станько, концертмейстерство — Я. Матюзіл), там само асистентуру-стажування (2003, кер. — Я. Матюзіл). Концертмейстер Львів. ССМШ (1999—2001). Від 2002 — у ЛДМА: концертмейстер (доптепер, кл. Л. Шутко), одночасно з 2003 — викладачка, з 2004 — ст. викладач, з 2008 — доцент каф. концертмейстерства.

Як концертмейстер брала участь у баг. міжн. конкурсах і фест. (солісти — їх лауреати й дипломанти: О. Гаргай, Ю. Остапчук, О. Савка, О. Смигач, В. Титаренко та ін.). Поміж них конкурси — скрипалів та альтистів (Словаччина, 2001), скрипалів ім. Я. Коціана (Чехія, 2001, 2008), "Мистецтво ХХІ століття" (Київ — Ворзель, 2009, нагороджена грамотою), 1-й міжн. фест.-конкурс "Воронцовські музичні зустрічі" (Алушка, АР Крим, 2006, нагороджена грамотою за підготовку О. Гаргай), 9-й міжн. ТБ конкурс юних музикантів "Щелкунчик" (Москва, РФ, 2008), 17-й фест. мол. лауреатів міжн. конкурсів (Катовіце, Польща, 2007, також виступ у сольному концерті Я. Бабського) тощо. Учасниця темат. концертів — "Камерна музика" Бориса Лятошинського (2001), "Солоспівні Миколи Лисенка (до 160-річчя з дня народження)" (2002), "Вокальні твори Миколи Колесси" (2003), "У мене ти в думках" (2004), "Духовні теми та образи у вокальних творах" Ф. Генделя, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, М. Мусоргського, М. Римського-Корсакова, і Соневицького" (2005), присв. вок. і клавір.-гіт музиці Г. Ф. Генделя й Ж. Ф. Рамо (2008, гіт — Львів) тощо. За участю Л. здійснено цикл "З-адай мене" із 2-х ТБ передач (2005, присв. кр. романсові). Виконала 12 мол. факівців. Студенти класу Л. беруть активну участь у концертах, зокр. каф. концертмейстерства. Як концертмейстер підготувала ряд конц. програм з вихованцями кл. Л. Шутко.

Дискогр. CD "Пристрасті душі" (вок. та, Г. Ф. Генделя, Ж. Ф. Рамо, В. А. Моцарта, Дж. Мейснера; соліст — Ю. Абдокумаєв). — Л.: Мелос, 2009.

Літ. тв., канд. дис. "Особливості інтерпретації — мецької поезії в українській вокальній музиці" Л.: 2007); Поезія Генрієта Гайне в українській вокальній музиці // Укр. світ (Київ). — 2002. — 1—6. Реценції поезії Г. Гайне в українській вокальній музиці (до питання стилізованої інтерпретації) // Молоде муз-во / Наук. зб-чк ЛДМА ім. М. Лисенка. — Л., 2002. — Вип. 7; Солоспівні Миколи Лисенка на слова Генрієта Гайне // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Мист-во. — Л., 2003. — Вип. 3; Німецька поезія у вокальних творах величезних композиторів кінця ХІХ — початку

ХХ століття // Молоде муз-во / Наук. зб-чк ЛДМА ім. М. Лисенка. — Л., 2004. — Вип. 9; Інтерпретація поезії Г. Гайне у камерно-вокальній музиці Станіслава Людкевича // Там само. — Вип. 10; Вокальні твори сучасних українських композиторів на слова німецьких поетів // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2006. — Вип. 64. — Кн. 1; Німецька поезія у солов'яках українських композиторів (до питання міжнаціональних культурної взаємозв'язків) // Наук. зб-чк ЛДМА ім. М. Лисенка. — Дрогобич, 2009. — Вип. 21.

Літ.: Горюх Я. На крилах Лисенкових пісень // Поступ (Львів). — 2002. — 18 квіт.; Його ж. Дарунок до 100-річчя Коффея // Там само. — 2003. — 9 жовт.; Його ж. Німецька поезія в українській вокальній музиці // Там само. — 2004. — 23 листоп.; Михайлів В. Львів ушановує Соломію Крушельницьку // Там само. — 2005. — 14 листоп.; Ніколас Л. Старі творчість додворжане вино // Суботня пошта (Львів). — 2008. — 28 жовт.

Н. Дика

ЛИПЕЦЬКА (дів. прізв. — Семанюк) Христина (20.02.1938, м. Станіславів, тепер Ів.-Франківськ) — оперна й кам. співачка (мечо-сопрано). Учениця А. Россетті (Нью-Йорк). 1969 дебютувала в концерті в Детройті (США). У кам. репертуарі — твори М. Лисенка, Д. Січинського, Я. Степового, В. Барвінського, С. Людкевича, Х. В. Глюка, Ж. Шуберта, Р. Шумана, К. Сен-Санса, Я. Брамса, укр. нар. пісні. Від 1973 — солістка Мічиган. оперної компанії в Детройті. Залишила низку укр. муз. творів на грамплатівки у США.

Партії: Жанна д'Арк ("Орлеанська дів" П. Чайковського), Азулен, Амінері, Еболя ("Трубадури", "Аїда", "Дон Карлос" Дж. Верді), Кермен (одном. опера Ж. Бізе), Шарлотта ("Вертер" Ж. Массне) та ін.

Літ.: Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії. — Л.: Вашингтон, 2003; [Б. п.]. Вокальний концерт Христини Липецької // Новий шлях (США). — 1970. — 28 лют.

І. Лисенко

ЛИПКОВСЬКА (за хол. — Маршнер) Лідія Яківна [28.04(10.05).1884, с. Бабин Хотинського пов. Бессараб. губ., тепер Кельменецького р-ну Чернів. обл. — 22.03.1958, м. Бейрут, Ліван] — оперна й кам. співачка (колор. сопрано), педагог, драм. актриса, режисерка, муз. громад. діячка. З родини сільського вчителя. Навч. у Кам'янечі-Поділ. (тепер Хмельн. обл.) Маріїн, гім. гімназії, де співала в учнівському, а також церк. хорат (солні партії), брала участь у концертах. Закін. Петерб. конс. (1905, за ін. відом., 1906, кл. Н. Ірещіної). На оперній сцені дебютувала в С.-Петербурзі 4 січ. 1904 у партії Джильді ("Ріголетто" Дж. Верді, рос.-італ. приватна опера, бенедикт М. Філіпперо). 1906—09 — солістка Маріїн. опери, зокр. 28 листоп. 1906 виступала у виставі "Лакме" Л. Деліба разом із Ф. Шаляпіним, наступ. разу — із Л. Собіновим.

1909 удосконалювала вок. майстерність у Мілані п/к диригента 1-ру "Ла Скала" В. Банцо, який тривалий час співпрацював із відомою спі-

ЛИПКОВСЬКА

М. Липецька

Х. Липецька

Л. Липковська

Л. Липковська в ролі Джульєтти (опера "Ромео і Джульєтта" Ш. Гюно)

авкою А. Патті, передав Л. ряд каденцій, що для А. Патті писали Дж. Верді й Дж. Россіні. Оперні партії вивчала також п/к О. Палечка. Відтоді творчий шлях Л. — безперервна навколосвітня подорож (як правило, впродовж одного року — виступи в низці країн, часто — на різних континентах). 1909—11, 1913 з вел. успіхом виступала в Мілані ("Ла Скала"), де 1910 спеціально для Л. було поставлено оперу "Сонячнабула" В. Белліні. Гастролювала у США (Нью-Йорк ("Метрополітен опера", поміж сцен, партнерів — Е. Карузо), Бостон, Чикаго (1909—11), Канаді (Монреаль). На амер. континенті виступала п/к Л. Стоковського, поміж партнерів на оперній сцені — також Т. Руффо, Т. Скіла. Здійснила конц. подорожі Лондоном ("Ковент Гарден", 1909, 1911), Парижем (1909, 1910, трав. 1911, 1913—14, "Російські сезони", т-ри — "Шатле", "Гранд опера", "Опера Конік", поміж партнерів на опер. сцені — Ф. Шаляпін, поміж слухачів — Ж. Массне, познайомилася з Дж. Пуччіні), Римом (1910), Віднем (жовт. 1911, Віден. придв. опера; 1913), Будапештом (квіт. 1912), Гамбургом (Німеччина, груд. 1913). Була запрошена до т-ру "Ла Скала" на 9 вистав "Ріголетто" під орудою А. Тосканіні (1914). Того самого року в Мілані п/к В. Ванцо готувала партію Шемаханської цариці ("Золотий гімн" М. Римського-Корсакова). У той самий період співала на різних оперних і конц. сценах С.-Петербурга (з 1914 — Петроград, тепер С.-Петербург), У верес. 1911—12, жовт. — листоп. 1914 — солістка Маріїн. опери (зокр. брала участь разом із Л. Собіновим у виставі "Орфей і Еврідіка" Х. В. Глюка в пост. В. Мейєрхольда). 1912 у концерті Л. взяв участь Л. Ауер. Упродовж 1910-х періодично виступала в Нар. домі, 1914—15 — за контрактом у Т-рі муз. драм. Упродовж 1900—10-х співала також на сценах Великого т-ру й опери С. Зіміна в Москві (зокр. 1916). Виступала в опереттах, драм. виставах. Гастролювала містами Росії та України (Київ, Одеса, Катеринослав (тепер Дніпропетровськ), Москва та ін.). Під час 1-ї світ. війни гастролювала в Києві (1916), Парижі, Монте-Карло (Монако), Римі, Лондоні, Празі та ін. Від 1919 — в еміграції. 1924—27 здійснила навколосвітнє гастрольне турне [Японія (Імг. т-р у Токіо), Китай (Шанхай, Харбін), Індія, о. Ява (Філіппіни), Австралія, Нова Зеландія, міста Балтійських та ін. європ. країн (Берлін (1925, 1926, 1929), Відень (серед. 1920-х), Лондон (1930), а також Париж, Рим, Прага, Варшава, Бухарест, Стокгольм та ін.). 1925 — у Кишиневі, де співачувала з Бухарест. оперою. 1927—29 гастролювала в кол. РСРР (у т. ч. в Україні), де відбулося 160 концертів (Ленінград (тепер С.-Петербург; 1928, 22 концерти), Москва (1927—28), Ростов-на-Дону, Баку, Тифліс (тепер Тбілісі, ост. 3 — берез. 1928), Одеса (1928), Київ, Харків, Дніпропетровськ та ін.). 1928 виступала у виставах студії К. Станіславського, що тоді гастролювала в Ленінграді. У концертах Л. брав участь Д. Шостакович. У 1930-х виступила в Парижі, Берліні (1933—36), Кишиневі

(1936, зокр. із О. Вертинським), Бухаресті тощо. Під час війни 1941—45 — споч. в окупованій Одесі (1941), з 1943 — у Бухаресті. Ост. виступ на сцені — в Парижі (1951). У конц. репертуарі — твори укр. (зокр. В. Заремби), рос. (О. Даремішського, М. Мусоргського, П. Чайковського та ін.), зах. (зокр. Р. Шумана) композиторів, укр., рос., полськ., нім., франц., італ., ісп., англ. нар. пісні (виконувала здіблешого мовами оригіналу). Ряд творів залучала на грамплатівки в С.-Петербурзі ("Одеон", 1909—10, 3 платівки, арт. Віолетти ("Травіата" Дж. Верді), Снігуроньки (одном. опера), Марфи ("Царева наречена", обидві — М. Римського-Корсакова); "Граммофон", 1912—14, 17 творів), Нью-Йорку ("Columbia", 1911, арті з опер: "Ріголетто" Дж. Верді, "Люція ді Ламмермур" Г. Доницетті, "Ромео і Джульєтта" Ш. Гюно; дуєти (разом із Г. Баклановим) з опер: "Дон Жуан" В. А. Моцарта, "Травіата" Дж. Верді, "Севільський цирюльник" Дж. Россіні тощо, виконання — мовою оригіналу), Відні ("Grammophon", 1913). Архівні записи "Grammophon" реконструйовано й випущено фірмою "Мелодія" (1986). Л. мала "сріблястий", "прозорий", легкий разом із тим теплий та тембр голос широкого діапазону (3 октави, зокр. вільно брала фа 3-ї октави), феноменальну вокал. техніку, досконало виконувала найскладніші колоратурні партії. Вик. мистецтво відзначалося найвищою вик. культурою, що поєднувалась із правдивістю та щирістю, здатністю досягати вел. драм. сили виконання, водночас сцен. чарівністю, грацією. Володіла скульптурною виразністю жеста, рідкісною актор. винахідливістю, однакво переконливо відтворювала протилежні за своїм психолог. малюванням оперні партії та кам.-вокал. твори. Вивчала культури (у т. ч. за літ.-рою, творами живопису, постановками драм. т-ру тощо), з якими були пов'язані виконувані нею муз.-сцен. образи. Не випадково дослідники називають спів Л. "красним і розумним". Постійно перебувала у творчому пошуку. Брала приват. уроки сцен. майстерності в актора й реж. А. Петровського, пластички — в балетмейстерів, дириг. та декламації — в драматурга Ю. Бєлєва. Намагалася уникати усталених мелодрам. вик. штамів і наближатися до авт. редакцій. Працювала як режисерка: у 1930-х разом із місцевими музикантами здійснила в Кишиневі низку постановок 1-актних опер, сцен із опер і оперет. Режисерка-постановниця вистав: "Наталка Полтавка" і "Котляревського" — М. Лисенка, "Весела вдова" Ф. Легара, "Сильва" Е. Кальмана, "Яликня" В. Ребиково; окр. сцен із опер ("Руслан і Людмила" М. Глінки, "Євгеній Онегін" П. Чайковського, "Травіата" Дж. Верді та ін.) і оперет (усі — Кишинів). 1937—41 — кер. каф. сольного співу Кишинів., з 1944 — викладачка Бухарест., з 1948 — Тимішоарської (Румунія) конс., з 1950 (за ін. відом., з 1952) — Рос. конс. у Парижі. Поміж учнів — Л. Бабін, Л. Боксан, М. Дідученко, В. Зевані, Г. Зобіан (соліст Бухарест. опери),

О. Спирча, Т. Чебан та ін. На поч. 1950-х запрошена на пед. роботу до Ліван. (Бейрут) конс., її викладачка й директорка. Авторка мемуарів, поезій, опубл. у тогочас. пресі.

Талант співацьки високо оцінювали М. Римський-Корсаков, *Ц. Кюї*, *Е. Направник*, *О. Глазунов*, *Ж. Массне*, *Дж. Пуччіні*, *К. Станіславський*, *В. Мейергольд*, груз. оперний режисер *М. Квалішвілі* та ін. Л. присв. вірші І. Северянина, О. Купріна.

Партії (понад 60): *Наталка* ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, вик. 1911), *Марфа*, *Снігуронька*, *Ольга*, *Волкова*, *Царівна Лебідь* ("Царевна-лягушка", однойм. опера, "Псковитянка", "Садко", "Казка про царя Салтана" М. Римського-Корсакова), *Татьяна* ("Евгеній Онегін" П. Чайковського), *Церлина*, *Царячя дочка* ("Дон Жуан", "Царівна флейта" Ш. А. Мюцарта), *Розіна* ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), *Маргарита Валуа* ("Гугенот" Дж. Мейрбеера), *Віолетта* ("Травіата" Дж. Верді), *Маргарита Дюпліс* ("Фауст", "Ромео і Джульєтта" Ш. Гуно), *Лакме* (однойм. опера Л. Деліба), *Лейла*, *Мікаела* ("Шукачі перлів", 1-е вик. у Марін, т-рі: "Кармен" Ж. Бізе), *Лючія* ("Лючія ді Ламмермур" Г. Доніцетті), *Манон* ("Манон Леско" Ж. Массне), *Недда* ("Паяци" Р. Леонкавалло), *Елена* ("Венеціанський мавр" А. Понквієллі, 3-е вик.), *Баттерфляй*, *Мімі* ("Чіо-Чіо-сан", "Богена" Дж. Пуччіні), *Офелія* ("Гамлет" А. Тома).

Ролі в оперетах: *Ганна Гаварі* ("Весела вдова" Ф. Легара) та ін.

Літ. А. К. Машинерти. — С. 116, 1909. — Вип. 1; Л. Я. Липковська; Л. Я. Липковська в портреті, 1910–1929. — Париж, 1929; *Столицький К. Матеріали*. Письма. Исследования. — М., 1955; *Левин С. Заліски оперного півця*. — М., 1962; *Яого ж. Четверть століття в опері*. — М., 1970; *Яого ж. Із записок оперного співака* // Українські співаки у спогадах сучасників / Авт.: упоряд. — І. Лисенко. — К.; Л.: Нью-Йорк, 2003; *Ленінградська консерваторія в спогадках*. 1862–1962. — Ленінград, 1962; *Квалішвілі М. Потрудно пошути: Воспоминания*. — Тбілісі, 1969; *Чайковський Г. Двусторонній солов'ї* // *Яого ж. Знамениті півці Молдавіи*. — Кишинів, 1975; *Арободжіу Р. Очарована гісней: Страницы жизни и творчества Лидии Липковской*. — Кишинів, 1977; *Яого ж. Судьба примадонны: Воспоминания в документах о жизни и творчестве Л. Я. Липковской*. — Кишинів, 1989; *Добрянский А. Лидия Липковская*. — Чернівці, 2000; *Яого ж. Радощі і печалі Лідії Липковської* // *Буквиня (Чернівці)*. — 2003. — 6 лип.; *Бабілялово В. З любов'ю до рідного краю*. — Чернівці, 2001; *Лисенко І. Музичні сонячні дзвони*. — К., 2004; *Антар. Концерт Л. Липковської* // *Рабочий и театр (Ленінград, тепер С.-Петербург)*. — 1927. — № 47; *Grave, Л. Липковская* // *Жизнь искусства (Ленінград)*. — 1927. — № 47; *Музалейский В. Л. Я. Липковская* // *Красная панорама (Ленінград)*. — 1927. — № 48; *Яого ж. Л. Я. Липковская* // *Красная газета (Ленінград, тепер С.-Петербург)*. — 1927. — 14 нояб.; *Демочко К. І: сцена — світ* // *Вісник (Київ)*. — 1973. — № 4; *Муха А. Мазея Л. Музично-театральне життя* // *IUM*. — К., 1990. — Т. 3; *П. М. Липковская Лидия Яковлевна* // *Русское зарубежье: Золотая книга эмиграции. Первая треть XX века: Энцикл. биогр. словарь*. — М., 1997; *Шарой В. Лидия Липковская в Одессі* // *Українські співаки у спогадах сучасників* / Авт.

упоряд. — І. Лисенко. — К.; Л.: Нью-Йорк, 2003; *Коптлев А. Концерт Л. Я. Липковской* // *Биржевые ведомости (С.-Петербург)*. — 1909. — 23 апр.; [Б. п.], *Концерт Л. Я. Липковской* // *Речь (С.-Петербург)*. — 1909. — 29 апр.; [Б. п.], *Липковская в Америке*. — Биржевые ведомости. — 1909. — 14 дек.; [Б. п.], *У Лидии Липковской* // *Обозрение театров*. — 1911. — 13 апр.; [Б. п.], *Л. Я. Липковская в "Снегурочке"* // *Биржевые ведомости*. — 1911. — 12 сент.; [Б. п.], *Гастроли Липковской в Вене* // *Обозрение театров*. — 1911. — 12 дек.; [Б. п.], *Липковская — "Наталка Полтавка"* // *Там само*. — 1911. — № 1524; [Б. п.], *Уход Л. Я. Липковской: Об уходе пвицы с Мариинской сцены* // *Биржевые ведомости*. — 1912. — 28 июня; [Б. п.], *Гастроли г. Бакланова и г-жи Липковской* // *Русское слово (Москва)*. — 1913. — 26 сент.; [Л. с.], *У Липковской: Об итальянских гастроллях* // *Театр*. — 1913. — № 1310; *Гарт Е. Гастроли Л. Я. Липковской* // *Там само*. — 1914. — 1458; [Б. п.], *Липковская — артистка Музыкальной Драмы* // *Биржевые ведомости*. — 1914. — 2 мая; [Б. п.], *Липковская — Мини* // *Там само*. — 1914. — 21 окт.; [Б. п.], *Уход артистки* // *Там само*. — 1915. — 9 июня; *Бугословский С. Липковская* // *Известия (Москва)*. — 1928. — 20 янв.; [Б. п.], *Концерты Л. Я. Липковской* // *Заря Востока (Тифлис)*. — 1928. — 11 марта; [Б. п.], *Л. Я. Липковская* // *Бакинский рабочий*. — 1928. — 12 марта; *Шарой Г. Второй концерт Л. Я. Липковской* // *Там само*. — 1928. — 20 марта; [Б. п.], *Голос, которому рукоплескали весь мир (о пвице Л. Я. Липковской, прославившей г. Кишинев)* // *Веч. Кишинев*. — 1968. — 25 мая; *Гельман В. Зірка оперної сцени* // *Рад. Буквиня (Чернівці)*. — 1982. — 8 черв.; *Андрущак С. Перше визнання* // *Там само*. — 2003. — 19 лип.; *Кришій В. Під благовісний дзвін* // *Буквинський вісник (Чернівці)*. — 2004. — 4 черв.; *Горюхов В. На крилах світової слави* // *Подільські вісти (Хмельницький)*. — 2004. — 24 серп.

О. Немлювич

Л. Липковська в ролі Снігуроньки (однойм. опера М. Римського-Корсакова)

ЛИПНИК Анатолій Миколайович (10.03.1943, смт Димер, тепер Вишгородського р-ну Київ. обл.) — оперний співак (*баритон*), педагог. З. а. УРСР (1989). Н. а. України (2006). Лауреат *Міжн. конкурсу вокалістів* (Гартогенбош, Нідерланди, 1978, 3-я премія). Закм. Львів. конс. (1971, кл. *О. Дарчука*). Від 1971 — соліст Львів. т-ру *опери та балету*. Від 2001 — викладач ЛДМА (тепер ЛНМА). Гастролював у Польщі, Бельгії, Данії, Нідерландах, Франції, Австрії, Італії.

Партії: *Султан* ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемівського), *Микола* ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), *Евгеній Онегін* (однойм. опера П. Чайковського), *Фігаро* ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), *Жермон*, *Ренато*, *Набуко*, *Яго* ("Травіата", "Бал-маскарад", однойм. опера, "Отелло" Дж. Верді), *Зурга* ("Шукачі перлів" Ж. Бізе), *Тоніо* ("Паяци" Р. Леонкавалло), *Малатеста* ("Дон Паскуале" Г. Доніцетті), *Альфріо* ("Сільська честь" П. Масканьї).

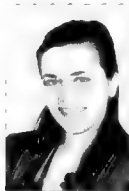
Літ. *Романюк П. Головна роль* // *Вісник України (Львів)*. — 1985. — 23 серп.

І. Лисенко

ЛИПОВЕЦЬКА Млада (справж. прізви. та ім'я — *Бальмен Таїсія*) (1897, Волинь — 1963, м. Турин, Італія) — кам. співачка, перекладачка, вида-

В. Лис

О. Лис

вещь, громад. діячка. Закін. Микол. ін-т для дівчат-сиріт у С.-Петербурзі (1914). Співав навч. в Італії (1914–15); постійно мешкала в Турині), де в 1920-х виступала за концертами, виконувала твори укр. композиторів і укр. нар. пісні. 1917–18, до приїзду в Італію представників УНР, належала до Укр. центр. комітету в Римі, який інформував італ. громадськість щодо політ. ситуації в Україні. 1919 в м. Єс прочитала лекцію італ. мовою "Україна та її стремління". Патріот. об'єднання в Італії опубл. книжку Л. "Аграрне життя під більшовицькою владою" (1921). Від 1918 працювала як перекладачка. Разом із італ. письменником Ч. Меоно підготувала до друку зб. "Вибрана лірика" Т. Шевченка (1926, неопубл.). Того самого року опубл. у власному перекл. "Кленові листки" В. Стефаніана, окр. вірші І. Франка, Лесі Українки, О. Олесь, драми В. Винниченка. У 1930-х продовжила справу популяризації літ. і муз. мистецтва України на італ. радіо. 26 трав. 1932 у Турині (конц. зал муз. школи ім. Дж. Верді) влаштувала вечір, присв. Україні, для італ. Нац. тов-ва жінок різних мист. професій. Видавала газ. "La voce dell'Ukraine" ("Голос України"), ж. "Ukraine" (1931–32), де вміщувала власні перекл. творів укр. літ-ри, статті з питань укр. культури, зокр. про Лесю Українку й Н. Кобринську. Член укр. делегації на IX міжн. конгресі "Інтернаціонального союзу за виборче право жінки" (Рим, 1923).

Літ.: Лебедів В. Українська справа в італійській пресі // Книга. — 1921. — № 1; Нарісний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції: чл. двох світових війн. — Прага, 1942. — ч. 1; К., 1992. — Ч. 2; перевед.: Л., 2008.

І. Лисенко, Р. Пилишчук

ЛИС Володимир Васильович (12.10.1947, с. Сягріва Шепетівського р-ну Хмельн. обл.) — композитор, художник, педагог. Від 1978 незрячий. Батько Олени Л. Лауреат низки конкурсів композиторів, зокр. респ. (1979, 1989, обидва — 2-ч премії), Центр. регіону України (2006, за найкращу дит. пісню, 1-а премія), Всесоюз. незрячих композиторів (1986, 1-а премія, за дит. сюїтну "Акваарелі" для баяна); міськ. премії ім. О. Стебляника (1992). Номінант у категорії "Життєва музичність" нар. премії "Гордість Сумщини" (2007). Переможць радіоконкурсу "Прем'єра пісні" (за пісню "Весна прийшла, сл. А. Уаодє). Член Всеукр. муз. спілки України (2001). Закін. Курське муз. уч-ще (РФ, 1967), муз.-пед. ф-т Рівненського пед. ін-ту (1978), 1967–68 — викладач кл. баяна Ніжинського (Черніг. обл.) культ.-освіт. уч-ща, 1968–74 — Славутської ДМШ (Хмельн. обл.). Від 1976 дотепер — викладач музики Лебединського (Сум. обл.) пед. уч-ща. Кер. електродимового ансамблю, фольк. ансам. "Золоті ключі" (з 1995). Автор творів для оркестру і ансам. нар. інстр., капели бандуристів, баяна, домри, хор. і кам.-вок. композицій. Музика Л. позначена емоційною чистотою й теплою, відтворенням широкого спектру почуттів, водночас домінують світлі, акварельно-прозорі звуки, образи.

Мови музичній властиві пластичність мелодик, гармоніч. багатство. Упоряд. зб. — "Альбом баяніста" (1989), *етюдів* (1978, 2001), обр. укр. нар. пісень і танців (2000, усі — для баяна); дит. пісень — "Червона калина" (1998), "Ясне сонечко" (2002), "Веселий світ" (2007). Мас. кольоровий слух. Кожен звук асоціюється з певним кольором, напр. до — з білим, мі — з рожевим, фа — з жовтим, соль — із зеленим, сі — із синім тощо. Художник-пейзажист (акварель, масло). Картини — у приват. колекціях України (Дніпропетровськ), РФ (Курськ), Ізраїля.

Тв.: для орк. нар. інстр. — "Слобожанська сюїта" (поч. 1980-х), "Ноктюрн" (2001); для капели бандуристів — "Пісня про Сумщину", сл. О. Сороченка (1979); "Балада про життя", сл. В. Григорача (1979); "Грай, бандуро, грай", сл. Д. Луценка (1988); для фольк. інстр. ансам. — "Шов, перейшов місяць по небу" (1993), "Он, на горі вітер дув" (1994), "Слобожанські візерунки" (1996); для електродим. ансам. — "Тини братерств" (1976); для баяна й фп. — Концерт (1977); для баяна — Сонати (№ 1 — 1984; № 2 — 2011), сюїта "Акваарелі" (1986), Конц. триптих (у двох, стилі, 2004) тощо; для домри — "Бразильські ритми" (1977), "Елегія" (1978); для міш. хору — "Сива ластівка", сл. В. Олійника (1977), "Від Путиля до Карпат", сл. В. Григорача (1987); "Батькові слова", сл. Я. Стебляника (1989), "Молитва", сл. власні (1993); обр. нар. пісень.

Літ.: Моршин Г. Отчизна счастье дает. — М., 1986; [Б. п.], Лис Володимир Васильович // Сумщина в іменах. — Суми, 2003; Довбова М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа): Підручник. — Луцьк, 2010; Новько М. Композиторські пошуки // Черволий промінь (Суми). — 1979. — трав.; Родич В. І композитор, і педагог // Життя Лебединщини. — 2007. — 13 жовт.; Ягог ж. Ювілейний авторський // Там само. — 2009. — 20 трав.

О. Немчинов

ЛИС Олена Володимирівна (3.06.1978, м. Лебедин Сум. обл.) — композиторка, піаністка, педагог, співачка. Дочка Володимира Л. Лауреатка премії ім. О. Стебляника (1996), дипломантка 3-о міжн. конкурсу мол. композиторів [за кам. оперу "Есгер" (С.Пів., 2003)]. Член НСАУ (2007). Закін. Сум. муз. уч-ще (1997), відк. фортепіано, теорії музики), НМАУ (2002, кл. композиції та оркестрування Л. Колодуба), асистентуру-стажування (2006, кер. — Ю. Іщенко), аспірантуру (2007, кер. — В. Золочевський) примій. 2000–04 — викладачка композицій Київ. ДМШ № 37 (диплом 4-о міжн. конкурсних композиторів "Хрустальний каміон" за пед. діяльність; Москва, 2003). Від 2001 — концертмейстер та викладачка муз.-теор. дисциплін КДКЕЦМ (тепер КМАЕЦМ). з 2007 — викладачка муз.-теор. дисциплін каф. композиції та оркестрування НМАУ. Від 2002 брала участь як вик-ця у фест. — "Гоголь-фест" (Київ), "Bach-fest" (Суми), "Музика в монастирських мурах" (Вінниця), давньої музики у Львові, "Fios in lapide" (Кам'янець-Подільський). У складі ансамблю "Музичні ансамблі" гастролювала містами України за

7-диримки Мін-ва культури і туризму України (2005). 2003, 2005 і 2007 брала участь у майстер-класах міжн. школи духовної музики "Convivium" (Чехія). Від 2010 — солістка (вокал) ансам. "Alitea". Твори Л. виконувалися на фест. — "Музичні прем'єри сезону", "Міжнародний форум музики молодих", "Київ Музик Фест", "Музична трибуна київської молоді" тощо.

У творчості Л. поєднано тяжіння до лірико-експресивного типу висловлювання й водночас пошуки естет. гармонії, що засвідчує істотну роль необарокових традицій (див. — Неокласицизм) у худож. позиціях авторки. Відповідно клас. форми її композицій доповнені елементами несиметричності. Характерним є надання важливого значення інтонац. розвиткові, що здебільшого виявляється за допомогою поліфонічних методів. У мові музичній синтезовано й перетворено крізь призму власного стилю музичного елементи різних сучас. комп. технік (зокр. характерних для представників нововіден. школи, сонористики) та укр. нар. мелосу.

Тв.: кам. опера "Естер" (на біблійний сюжет, лібр. В. Довжика, 2003); для симф. орк. — симф. № 1 (2002), № 2 (2006); для кам. орк. — Поема (2004), Партита (2005), "Перетини" (2009), "Віддзеркалення" (2011), для струн. орк. — "Спалях" (2010); для струн. — Квартет (2010); для фл., скр. та вчл. — Тріо (2008); для фл. і кларнета — "Діалог" (2007); для фл. соло — "Монолог" (2007); для фл. — Сонати: № 1 (2003), № 2 (2006); для мун. хору і фл. — "Santa Maria", сл. канонічні (2009); для мун. хору — "Обіймати навздогін", сл. В. Довжика (2003); "Розбудити мене, Господи", сл. митрополита Никодима (2008); для мун. хору — "Диво золоте", сл. митрополита Володимира, переказ. із рос. В. Довжика; для голосу й фп. — воєн. цикл "Шукаю тиш", сл. В. Довжика, В. Кауценюка (2002); монолог "Пішче воді по воді очерт...", сл. В. Довжика (2005); колискове "Засинає пів ніжки", сл. Г. Фальківича (2009); романси, пісні; музика до драм. вистав.

Лит.: Родич В. Композитор Олена Лис // Життя Лебедизниці. — 2006. — 8 берез.; Мамод П. Симфонічні нотатки вчності // Україна молода (Київ). — 2011. — 12 квіт.

С. Василюк

ЛИСАК Зінаїда Петрівна (20.07.1930, м. Запоріжжя) — оперна співачка (мезо-сопрано), Н. в. УРСР (1978). Закін. Одес. конс. (1957, кл. І. Раїченка). Солістка Одес. т-ру опери та балету (1957–88).

Партії Любава ("Царева наречена" М. Янського-Корсакова), Графіня, Поліна ("Пікова дама" П. Чайковського), Азучена, Улеріка, Еболи, Амнеріс ("Трубадур", "Бал-маскарад", "Дон Карлос", "Аїда" Дж. Верді), Кармен (однойм. опера Ж. Бізе) та ін.

Лит.: Борабанов Л. Співає Зінаїда Лисак // Чорноморська комуна (Одеса). — 1978. — 15 верес.

І. Лисенко

ЛИСЕНКО Аріадна (Рада) Остасівна (10.07.1921, м. Хорол, тепер районцентр Полтав. обл.) — піаністка, педагог. Онука Миколи Віталійовича Л. Донька Остася Миколайовича й Марії Тимофіївни Лисенків.

Імени Лисенків. Дружина А. Штогаренка. Матір Наталії Вадимівни Л. З. в. України, професор (обидва — 1992). Лауреатка Всеукр. конкурсу музикантів-вик-ців (Київ, 1945, 1-а премія), Закін. Київ. ССМШ (1939, кл. фортепіано Б. Милочо) і конс. (1947, кл. фп. А. Лудера), аспірантуру при Моск. конс. (1950, кер. — Генр. Нейгауз). Від кін. 1943 — у Львові. Від 1944 — зав. Кабінету-музею М. В. Лисенка (див. Музей музичний) при Київ. конс. 1945–47 — солістка Укр., 1947–50 Моск. радіо, 1950–55 Київ. філармонії. Викладачка (з 1950), ■ о. професора (з поч. 1970-х), професор Київ. конс. (з 1995 — НМАУ ім. П. І. Чайковського).

Концертувала містами України, Росії, Прибалт. респ. кол. СРСР, а також Польщею, Словаччиною, Німеччиною тощо. Глибока інтерпретаторська творчість М. В. Лисенка. Популяризувала укр. музику 19–20 ст. (В. Заремба, Я. Степановий, В. Косенко, Л. Ревуцький, В. Баранський, М. Колесса, Р. Сімонович, М. Дремлюх, А. Коломієць та ін.). 1-а вик-ця низки творів вітчизн. композиторів для фп. з оркестром, у т. ч. Конц. Варіацій С. Людкевича, "Партизанських картин", Повини-концерту, "Симфонічних танців" А. Штогаренка. Виконувала також твори рос. і зах. класики, зокр. концерти з орк. О. Скрибіна, С. Рахманінова, Л. Бетховена, Ф. Ліста. Виступала із симф. орк. п/х ф. Глушченко, Г. Каралетана, М. Колесси, Н. Разліна, К. Симеонова, С. Турчака, А. Шороса та ін. Записала на грамплівці й у фонд Наш. радіо твори укр. авторів, а також містці ін. респ. кол. СРСР, зокр. А. Штогаренка, А. Хачатуряна (Концерт для фп. з орк., 1-е вик. в Україні), А. Бабаджаняна, А. Багатирова (Білорусія), З. Савашнікової (Латвія) та ін. Редакторка трьох концертів з орк. А. Штогаренка. Виконала понад 90 піаністів, у т. ч. лауреатів і дипломантів міжн. і всеукр. конкурсів, поміж яких: К. Віленський, Н. Деревніська, Н. В. Лисенко, В. Мраморнова, О. Панкратова, А. Халікова, В. Царик ■ ін. Авторка статей у періодиці (зокр. "КіЖ", "Рада", "Кіровоград, правда"), присв. творчості М. В. Лисенка, питанням вик. конкурсів; рецензій тощо.

Дискогр.: грамплівка — Лисенко М. "Горічне скерцо", "Укр. ралсодік" № 2 для мінор, "Концертний вальс" ре мінор, Інтернац. Фо

А. Лисенко з учнями Київської ССМШ ім. М. Лисенка в Музеї М. Лисенка

З. Лисак

А. Лисенко

В. Р. Лисенко

В. М. Лисенко

мажор, *Елегія ф-диз мнор* ор. 3. — 1957. — Д 3640-41.

Літ. тв.: *Друга зустріч* (Ван Кліберн у Києві) // Рад. культура (Київ). — 1960. — 12 черв.: Гімн людини // Молода Україна (Київ). — 1960. — 24 лип.

Літ.: *Скорульська Р. Лисенки давні і сьогочасні* // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2; *Лопи-морок А. І трохи поспішки* // Укр. культу-ра. — 2003. — № 3-4; *Белявська М., Яценко Н. Муза А. Кондатеєвська* // ЮМ. — К., 2004. — Т. 5; *Семенович Н. Муза А. Музична освіта* // Там само; *Сойчук М. Лисенковому роду нема переводу* // Вісник Коломиї. — 1994. — 2 лют.; *Бутчик А. Рада Лисенко — спадкоємців генія* // Говорить і показує Україна (Київ). — 2001. — 6 груд.; *Тифонієв В. Архивна Лисенко про-должає "дело моего великого деда"* // Новый день — новая дожинка 2. — 2003. — 11 окт. — 4 нояб.; *Богородица Т. Вичуха Николая Лисенко — Рада Остапова* // Факти (Київ). — 2007. — 5 апр.; *Сущенко О. Музика Лисенка мов діяльні-кобзаря* (опука композитора-класика про спад-щини свого славетного діда) // Веч. Київ. — 2007. — 29 листоп. — 5 груд.

Р. Скорульська

ЛИСЕНКО Артем Олександрович (18.04.1976, м. Київ) — баяніст, педагог. Лауреат міжн. конкурсів — "Асеновград-98" (Болгарія, 3-я премія), "Compiuta di Piatello Val Tidone 2000" (Італія, 2-а премія), Закар. Київ. муз. уч-ще (1995, кл. Ю. Чуприни), НМАУ (2000) та асистенту-стажування при ній (кер. — М. Давидов). Від 2002 — ст. викладач кафедри нар. інстр. НМАУ. Гостропова містами України, Росією, Болгарією, Італією, Записав CD, Опубл. зб. "Хоральні прелюдії Й. С. Баха" у власному перекладі для баяна (2004). Ініціював, розробив та здійснив проєкт Internet-сайта кафе-дри нар. інстр. НМАУ.

Літ.: *Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. Українська академічна школа.* — К., 2005; *Його ж. Історія виконавства на народ-них інструментах* (Українська академічна школа): Підручник. — Луцьк, 2010.

■ Давидов

ЛИСЕНКО Віталій Романович. (1.07.1941, м. Львів) — хор. диригент, педагог, муз.-громад. діяч, Правнук *Миколи Віталійовича Л.* Племінник *Аріадни Осталивни Л.* Чоловік *Ольги Всеволодівни Л.* Батько *Миколи Віталійовича Л.-мол.* З. д. м. УРСР (1992). Н. а. України (1998). Професор (1991). Лауреат 1-о респ. фест. молоді України (1967). Діт. роки пройшли у Львові, де він почав навч. гри на скрипці. Вик. діяльність розпочав 1960. Закін. Київ. конс. (1969, кл. *Л. Венедиктова* ■ *К. Симеонідов*), відтоді працював у ній: викладач, доцент (1985), а. о. професора каф. хор. диригування (1987). Одночасно у 1980-х — викладач Київ. ССМШ, 1981-90 — хормейстер Київ. т-ру опери та балету, де працював над постановками оперних вистав — "Князь Ігор" *О. Бородіна*, "Хованщина" *М. Мусоргського*, "Євгеній Онегін" і "Пікова дама" *П. Чайковського*, "Травиата", "Трубадур"

та "Ріголетто" *Дж. Верді*, 1986 створив хор при з-ді "Карат" (Вишгород Київ. обл.) з 1990 — нар., від 1994 — профес. Укр. нар. муніципал. ансамбля пісні і танцю "Вишгород", його директор, худож. кер. та гол. диригент. П/к Л. цей колектив — лауреат хор. конкурсів — 1-3 обл. ім. К. Стеценка (1989-95) і оспл. (1993). Поміж ін. профес. творчих колективів, якими керував Л., — Молодіж. хор. ансамбль сучас. пісні Укр. радіо й ТБ, Тріо бандурист-ток Укр. Радіо (худож. кер.); числ. самодіял. хори Києва й Київ. обл., що п/к Л. ставали лауреатами всеукр. хор. конкурсів, отримували звання нар. (зокр. Нар. самодіял. хор. капела БК ім. Я. Батюка, Нар. самодіял. хор. капела КП), Гол. хормейстер свят хор. музики "Снівоче поле" (Тернопіль, 1986; Полтава, 1987; Хмельницький, 1988; Львів, 1993; Київ, 1994). Хормейстер зведених хорів при відзначенні багатьох держ. і нар. свят та пам'ятних дат в історії України. Учасник міжн. фестивалів хор. і духовної музики (Шауляй, Литва, 1994, Утрехт, Нідерланди, 1997), гол. диригент міжн. фест. духовної музики — "Джерела" (1993), "Світанок" (1994, Білгород-Дністровський Одес. обл.), 1999 пропав без віст.

Підтримував близькі творчі контакти з відомими сучас. хормейстерами — К. Птицею, Г. Соколовим, В. Мінінін (РФ), Г. Ернесаксом (Естонія). У конц. репертуарі — понад 300 творів, гол. чином укр. композиторів — М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, Л. Ревуцького, Г. Верьовки, К. Данкевича, М. Калесси, А. Кос-Анатольського, П. Майбороди, І. Шамо, М. Дремлюка, О. Білаша, І. Слюти, Н. Андрієвської, О. Яковчука, Я. Верещіна, М. Скорика, Л. Дічка, М. Степаненко та ін. Проводив культ.-громад. діяльність, зокр. — співзасновник і заст. голови правління Київ. обл. відділення Всеукр. муз. спілки (тепер Національна всеукраїнська музична спілка), засн. і віце-президент Міжн. благодійного культ.-наук. фонду ім. М. Лисенка, прорек-тор і викладач громад. муз.-освіт. програ-ми "Народна консерваторія". Поміж учнів — І. Палкін, А. Кульбаба, К. Каробиць та ін. Автор публікацій, переважно з питань дириг. мистецтва М. Лисенка.

Літ. тв.: М. Лисенко в Петербурзі (З історії музичної культури) // Музика. — 1978. — № 3; М. В. Лисенко — хоровий диригент // Там само. — 1980. — № 1; ■ дирижерсько-хоровою метою і стилем М. Лисенко // Методика і теорія інструментального і хорового виконавства: Учеб. посібник. — К., 1980.

Літ.: *Скорульська Р. Лисенки давні і сьогочасні* // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2.

М. Лисенко-мол., О. Немчинов

ЛИСЕНКО Володимир Миколайович (1955, м. Бердянськ Запоріж. обл.) — трубач, педагог. Лауреат Всарос. конкурсів вик-ців на дух. інстр. (Саратов, РФ, 1983). Три на трубі навч. ■ 6-и років. Строкову службу в армії проходив на військ.-дириг. ф-ті "Моск. конс., закін. Владивосток, (РФ) муз. уч-ще та інт. мистецтв. одночасно стажувався в кл. професора Петерб.

конс. В. Марголіна. Соліст і концертмейстер групи труб Нац. симф. оркестру Латвії, концертмейстер групи труб ряду симф. оркестрів кол. СРСР, у т. ч. Луган. філармонії. Від 1998 — викладач Луган. обл. коледжу культури і мистецтва, де також грає в дух. орк., джаз-бенді, інк. колективних коледжів. З успіхом виконує твори клас. і сучас. музики, зокр. солісти партії у "Бранденбурзькому концерті" № 2 Й. С. Баха, Симфоніях № 1, 5, Г. Малера, "Болеро" М. Равеля, балеті "Петрушка" і "Спастися хоча". Концерти для фортепіано з орк. № 1, Симфоніях № 5, 8 Д. Шостаковича, а також "симпозію Л. Колодуба, Я. Гайдна, Х. Фьєрґюссона, Д. Еллінґтона та ін. Характерним для вик. мистецтва Л. є тонке відчуття стилю музичного, водночас нетрадиц. трактування вик. творів.

В. Посвоблюк

ЛИСЕНКО (за чол. — Шило) Галина Миколаївна 125.05.1883, м. Київ — черв. 1965, там само) — співачка, педагог. Донька Миколи Віталійовича Л. Мала гарний голос. У дитинстві брала участь в організованих М. Лисенком аматор. постановках його дит. опер. Навч. у Музично-драматичній школі М. Лисенка (кл. фортепіано й вокалу). Давала приват. уроки гри на фп. мовірно, деякий час співала в першому складі хор. капели "Думка".

Літ.: Лисенко М. Листи / Упоряд., передм., комент. Р. Скорумської. — К., 2004; Скорумський Р. Лисенки дані і сьогоденні // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2.

Р. Скорумська

ЛИСЕНКО Іван Максимович (21.08.1938, с. Черемушна Балківського р-ну Харків. обл.) — літературознавець, мистецтвознавець, журналіст, педагог. Член НСЖУ (1977), НСПУ (2005). З. д. м. України (2009). Закін. філол. ф-т харків. ун-ту (1966). 1967–68 — на вид. роботі в гол. редакції УРЕ, 1969–71, 2000–08 — в вид-вах: "Наукова думка", "Муз. Україна" (1971–72), "Радянська школа" (1974–80, 1984–85). Викладач заруб. літ-ри Київ. пед. ін-ту (1980–83), спец. кор. ж. "Україна" (1989–92). Чл. групи гол. редакції Зводу пам'яток історії та культури України (1992–99).

Зауважся з 1957, автор понад 300 публікацій, у т. ч. зб. спогадів, статей. Здійснив біо-біогр. дослідження у сферах історії укр. муз. культури, літ-ри та мистецтва. Завдяки Л. відроджено баг. призабутих імен діячів україн. муз. культури й літ. творчості. Поміж інш. працює — "Словник співаків України", що є єдиним спец. словником у галузі вокал. мистецтва України; істор.-культуролог. огляд "Українські співаки на зарубіжних сценах" (у кн. "Музики сонячних дзвонів"). Л. належить низка розвідок про укр. композиторів (зокр. М. Іванова, З. Костенка, П. Печенігу-Улицького, В. Шуштія та ін.), музикантів-вик-ців (Б. Бережницького, В. Божейко, Л. Колессу, Ю. Криха, Т. Рачинського, А. Родзянко, Г. Штокавського та ін.), меценатів укр. культури Д. Троїцького,

укр. культурно-мист. тов-ва (у т. ч. "Кобзар" у Москві, Українське літературно-художнє товариство, Харківське музично-драматичне товариство ім. Г. Квітки-Основ'яненки), муз. життя Києва доби УНР, рецензії на прем'єрні вистави Нац. опери України тощо. У царині літ-ри Л. зосередився передусім на вивченні життєвого шляху й творчості поетів "розстріляного відродження" (Майка Йогансен, О. Коржа, О. Лана, Г. Трилівського) та укр. політ. еміграції 20 ст. (Юрія Клена, Е. Маланюка, О. Олесь). Створив 3-томне регіонал. енцикл. видання — "Балківську енциклопедію" (про Балківський р-н Харків. обл., 2000–08).

Літ. тв.: Іван Алчевський: Спогади. Мат.-ли. Листування. — К., 1980 (у співств. із К. Мило-словським); Словник співаків України. — К.; Джерсі-сіті, 1997; Музики сонячні дзвони: Статті, рецензії, спогади. — К., 2004; Словник музикантів України. — К., 2005; Словник українських приватних бібліотек. — К., 2009; Любові висока струна: Вибране. — К., 2010; Дивосвітний голос [про І. Алчевського] // Вітчизна (Київ). — 1977. — № 1; 3 родини Кропивницьких [про співачку О. Кропивницьку] // Там само. — 1978. — № 7; 3 плеяди видатних: До 100-річчя М. Скрибича // Музика. — 1987. — № 6; Українські Афіни // Україна (Київ). — 1992. — № 27 тощо; упоряд.: Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах / Вступ. ст., ред. та прим. І. Лисенка. — К., 2008; статті в УРЕ, МЗ, енциклопедії "Мистецтво України", "Шевченківському словнику", газ.

Літ.: Слабошльщій М. Словник українських співаків // Укр. культура (Київ). — 1998. — № 7; Кухар Р. Вірний двом музам [Вступ. ст.] // Лисенко І. Музики сонячні дзвони: Статті, рецензії, спогади. — К., 2004; Голофін Д. Одержимий талант // Діалог (Київ). — 2008. — № 4; Мокренко А. Співа — то не лише хист // КіЖ. — 1998. — 6 трав.; Ягоз ж. Подвижники // Там само. — 2003. — 31 груд.; Базилевський В. Про "Словник співаків України" та його автора // Літ. Україна (Київ). — 1998. — 14 трав.; Кухар Р. Енциклопедія співаків України Івана Лисенка // Укр. вісті (Дрогоб.). — 1999. — 8 вер.; Москолев О. Перша музична енциклопедія в Україні // Голос України. — 2006. — 4 лют.; Созидний Р., мол. Перший показник інструменталістів // Америка (США). — 2006. — 18 берез.; Шудра М. Талант енциклопедиста // Літ. Україна. — 2008. — 14 серп.; Ягоз ж. Трьохма мала батьківщина // Голос України. — 2009. — 24 січ.; Кушнірук О. Музичне джерелознавство Івана Лисенка // КіЖ. — 2009. — 27 трав.

О. Рівник

ЛИСЕНКО (у займижі — Масляникова) Катерина Миколаївна (09. [за ін. відом., 10] 1880. — 1948, м. Київ) — піаністка, бібліотечна співробітниця. Донька Миколи Віталійовича Л., дружина художника В. Масляникова. Початк. муз. освіту здобула приватно. Закін. Музично-драматичну школу М. Лисенка, очолювала її після смерті батька (1912–13). Брала участь у концертах М. Лисенка, О. Вансовської та ін. Одна із засновниць співробітництва ноти, відділу ЦНБ (тепер НБУВ).

Літ.: Лисенко М. Листи / Упоряд., передм., комент. Р. Скорумської. — К., 2004; Скорумська Р.

Г. М. Лисенко

І. М. Лисенко

К. М. Лисенко

Л. Ф. Лисенко

М. М. Лисенко

Герб роду Лисенків

В. Маслянюк
і К. М. Лисенко (Маслянюкова)

Лисенки давні і сьогочасні // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2.

■ Скорульська

ЛИСЕНКО Людмила (Лідія) Федорівна (2.04.1928, м. Харків — 12.11.2004, там само) — піаністка, педагог, красномовець, Закін. Харків. муз. уч-ще (1948) і конс. (1956, кл. А. Лунца), Концертмейстер Львів. конс. (1951–57), Харків. ін-ту мистецтв (з 1959), його викладачка (з 1969), доцент (з 1985). Ініціаторка й худож. керів. міжн. фест. "Павло Кіндратович Луценко та сучасність" (започ. 1998, Харків). Авторка понад 30 публікацій.

Літ. та: Павло Кіндратович Луценко та його учні. — К., 1998; *2002, доп.: Третя поліфонічна сюїта М. Тіца (для фп.) // Музика. — 1981. — ■ 2: Видатний піаніст і педагог [про П. Луценка] // Там само. — Ін 6 тощо.

Г. Ганзбур

ЛИСЕНКО (дів. прізвище. — Полонська) Марія Тимофіївна (30.12.1894, хутір поблизу м. Хорол, тепер Полтав. обл. — 16.03.1991, м. Київ) — музейна співробітниця. Дружина **Остала Миколайовича Л.** Матір **Аріадни Осталини Л.** З родини дрібного поміщика Т. Полонського. З дитинства добре співала, захоплювалася різними видами мистецтва. Закін. Хоролську гімназію, 4 курси Київ. мед. ін-ту. Працювала в Києві: з 1928 — співробітниця ін-ту укр. наук. мови ВУАН, з поч. 1930-х — тех. секретар і секретар Зоолог. ін-ту. Від 1941 — у Львові, де до 1942 включно — мед. сестра в дит. шпиталі, з 1943 — секретар Staatliche Musikschule [Держ. муз. школи (тепер ЛНМА ім. М. Лисенка)]. Від 1951 — у Києві.

Допомагала чоловікові в його роботі над розвідками, присв. **М. В. Лисенку**. 1968–80 — зав. Кімнати-музею М. Лисенка при Київ. конс. (див. **Музей музики**), де провадила екскурсії для студентів конс. і сторонніх відвідувачів, зокр. для іноземців — франц. і англ. мовани. Підготувала експонати Кімнати-музею для передачі ■ до Мемор. буд.-музею М. Лисенка [див. **Музей видатних діячів української культури (МВДУК)**].

Літ.: Академія музичної елти України: До 90-річчя НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2004; **Скорульська** ■ Лисенки давні і сьогочасні // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2.

А. Лисенко

ЛИСЕНКО Маріяна Миколаївна (23.06.1887, Київ — 14.02.1946, там само) — піаністка, педагог. Донька **Миколи Віталійовича Л.** Професор (1930). Закін. Моск. конс. (1913, кл. К. Гігмнова та О. Губерта). 1913–18 очолювала **Музично-драматичну школу ім. М. Лисенка**. 1918–34 — викладачка, професор **Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка**. У 1920-х — вчителька музики 1-ї укр. гімназії ім. Т. Шевченка в Києві. Від 1939 — у Львові, де, зокр., працювала **концертмейстером** у Львів. оперному-трі (1942–44), брала участь у концертах. Упоряд. пед. збірник **п'єс-п'єсень для фортепіано** (К., 1930. — Вип. 1–3).

Літ. **Лисенко** ■ Листи / Упоряд., передм., комент. **Р. Скорульської**. — К., 2004; **Скорульська** Р. Лисенки давні і сьогочасні // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. 2; **Сухомлинська** О. Парша українська гімназія ім. Т. Шевченка — утілення мрій української інтелігенції // Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних заходів в Україні (XX століття). — Луганськ, 2010.

Р. Скорульська

ЛИСЕНКО Микола Віталійович [10.(22).03.1842, с. Гриньки, тепер Глобінського р-ну Полтав. обл. — 24.10(6.11).1912, м. Київ] — композитор, піаніст, хор. диригент, фольклорист, педагог, муз.-громад. діяч. Фундатор укр. нац. комп. школи 19 ст. Чоловік **Ольги Олександрівни Л.**, батько **Галини Миколаївни**, **Катерини Миколаївни**, **Мар'яни Миколаївни**, **Остала Миколайовича**, **Тараса Миколайовича Лисенків**, дід **Аріадни Осталини Л.**, прадід **Віталія Романовича** і **Наталії Вадимівни Л.**, прапрадід **Миколи Віталійовича Л.-мол.**, двоюрідний брат **М. Старницького**. Походив із дворян. родини, що мала козацько-старшинську генеалогію і герб. Змалку навч. музики в приват. училистві, заг. освіту набув у пансіонах Києва (1852–53), 2-й харків. гімназії (1855–59); закін. Київ. ун-т (1864). Канд. природничих наук (1865). 1 рік працював мировим посередником у Таращанському повіті на Книшчині (тепер Київ. обл.). **Освіту музики** здобув у Лейпцигу: конс. (1867–69, кл. **фортепіано** — К. Рейнеке, Е. Венцеля, композиції — Д. Паперца, Е. Ріхтера). 1874–76 у С.-Петербурзі студіював **оркестровку** в кл. **М. Римського-Корсакова**.

Еволюція митця пролягала від спонтанного захоплення красою рідної пісенності через

десятиліття опрацювань, досліджень та артистичного популяризування найкращих фольклорних зразків, що ознаменувало вихід фольклоризму в укр. музиці на якісно вищий шабель. Це збагатило його досвід (як і тогочас. мист. громади) глибини розумінням сутнісних закономірностей, стилю (див. *Стиль музичний*) та жанрово-інтонац. природи укр. фольклору, визначило формування худож. обличчя композитора. Спираючись в оригінальній творчості на багаті етноміст. традиції, опановуючи нові галузі й жанри (див. *Жанр музичний*) фахової композиції, кладучи на музику найкращі зразки укр. поезії, Л. — представник націоналізму в музиці (термін *С. Лодкевича*) — справив на межі 19—20 ст. видатний вплив на його вихованців і послідовників у справі творення нац. муз. культури.

У різних галузях і жанрах стилетворчий синтез етномузичних засад із зах. фаховими здобутками сягнув вищого рівня. Відповідні досягнення Л. стали визначальними й були розвинуті мол. сучасниками композитора й наступ. генераціями укр. митців — *К. Стеценком, О. Кошицем, М. Леонтовичем, Я. Степосим, Я. Яциневичем, О. Нижанківським, Г. Топольницьким, С. Лодкевичем, Л. Редьківцем* та ін.

Ще в студент. роки Л. захопився фольклором, записами та опрацюваннями нар. пісень для конц. і театр. виконання. 1-а творча спроба — мовби автентичні розклади нар. мелодій для хору без супр. (розспіх) у нар. традиції, але в акад. тембр. манері) для етногр. театралізованих концертів студентів Київ. ун-ту ("Чумацький табір" і "Вулиця", поч. 1864, зібрано в нотатнику "Битові пісні"). У Лейпцігу надрук. 3 вип. "Збірника українських народних пісень". Полп. ілюстративний, згодом засуджений автором, характер супроводу, мат-л цих "Збірок..."

активно використовували аматори й славетні артисти (напр., *С. Крушельницька, О. Милуго, О. Косалевич*). Вони розширили ареал побутування найкращих наддніпрянських пісень, зробили їх всеукр. надбанням. Наступ. вип. (4-7) виходили майже одночасно з хоровими. Завдяки 12-и десяткам *органжувань* для хорів, числ. аматор. колективів отримали добрий нац. репертуар. У цих творах поєднано стилістику, почасті манери нар. розспіху з тогочас. нормами конц. хор. викладу, *гармонії, фактури*. Окремі жанр. добірки становлять 2 винк-своїти *Quodlibet, обрядові пісні* — "Молодош" і 5 зб. для міш. хору з фп. ("Веснянки", "Колядки, щедрівки", "Купальна справа", "Весілля", 1896—1903), що прогнозували плідну ідею динамічного театралізованого виконання нар. обряд. Надзвичайна популярність винк-своїт і обряд. циклів спонукала до ефективного розвитку цих починає послідовниками Л. — *О. Нижанківським, Ф. Колессою, О. Кошицем, М. Леонтовичем, К. Стеценком*. Водночас спроби осмислення та узагальнення стильових особливостей укр. фольклору, зокр. козацького епосу (див. *Козацькі пісні*) з репертуару *О. Вересая, пісень Г. К. та Ф. Відортів*, публікація думи "Про Богдана Хмельницького і Барабаша" (1888), участь у львів. етнограф. виставці (1894), написання розвідки про укр. нар. муз. *Інструменти* — засвідчують прагнення Л. піднести творч. рівень муз. етнографії, збудити громад. інтерес до різних галузей нац. фольклору.

Потреба в завоюванні театр. рампи спонукала Л., а також *М. Старичького* до створення муз. театр. композицій. 1-і спроби — незакінч. *оперу "Гаркуша"* (1864), музика до комедії *В. Гоголя "Простак"*, опера-памфлет "Андріяшадя" (1866), нар.-побутова опера "Чорноморці"

М. Лисенко (початок 1860-х рр.)

"Полька" — перший музичний театр М. Лисенка (1851 р.)

Колигет, організований М. Лисенком. Справа наліво: М. Лисенко, О. Шевчик, О. Косухін, І. Сохуха, В. Аллоїз (кінець 1870 — початок 1880-х рр.)

Свідчення про
закінчення
М. Лисенком
1-го курсу Лейпцигської
консерваторії (1867 р.)

(1872), що здобула неабияку популярність. В останній для характеристики персонажів і ситуацій традиційно використано нар.-пісенні форми. "Різдвяну ніч" (за М. Гоголем, 1873) спершу було втілено як оперету (пост. аматорами в домі сестер Ліндфорс), у 2-й ред. — як муз. комедію, що, зокр., мала успіх в аматор. постановці Київ. міськ. т-ру. У 3-й ред. — поставлено в ряді т-рів і схвально оцінено публікою та критикою (Л. Соколюський, І. Франко). Надзвичайний успіх мала постановка опери трупами М. Старицького, М. Садобського, Руським нар. т-ром у Галичині. Привабливості опери надає її зимово-обряд. колорит, зокр. поет. хор. сцени колядування. *Драматургія музичній* притаманні наскрізний розвиток і водночас наявність окр. сцен, аріозо, пісень. Важливу роль у ній відіграє оркестр (антракти до 2-ї та 3-ї дій, *увертюра*, пов'язана з різноманітним тематизмом опери й написана у формі сонатного *allegro*).

Лір.-фантаст. опера "Майська ніч" ("Утоплена", 1883), створена з урахуванням специфіки укр. драм. труп, включає прозові розмовні фрагменти й понад 30 муз. епізодів. Індивідуалізації образних характеристик досягнуто завдяки власній музиці Л. до нар. текстів. Вел. роль в опері відіграють контрасти різних драматург. планів — комедійно-побут., лір., фантастичного. Характерний колорит твору пов'язаний із купальськими, русальними обрядами, піснями, що оповідають сюжетні лінії опери, включенням у неї бгг. аркушувач — жартівливих, пародійних, лір. *наспівів*. Майстерно виписано хор. тло опери, зокр. знаменитий поліметричний "Туман хвилями лягає" (1-й відомий випадок застосування *поліметрії* в укр. музиці).

Шаслива доля судилася лисенківській ред. твору І. Котляревського "Наталка Полтавка" (1889), де композитор дописав увертюру, оперні антракти, опрацював муз. матеріал. Найвидатніша опера Л. — істор.-героїчна нар. драма "Тарас Бульба" (лібр. М. Старицького за одноім. повістю М. Гоголя, 1880—91). За життя композитора ставилися лише її фрагменти. Епоху національно-визвольної боротьби укр. народу відтворено в ній напруженим розгортанням колізій у житті героїв, протиставленням двох нац. сфер, прагнень різних сусп. верств, рельєфними масовими сценами (особливо в 3-й дії). Виразно окреслено характери гол. дійових осіб (Насті, Тараса,

Кобзаря); їхній духовний світ поглиблено розкривається не лише засобами пісенно-аріозних узагальнень, а й виразної мовної декларації, різномісним відтворенням почуттів цих персонажів за складних ситуацій. Щедрі розсини в музиці опери фолькл. *наспівів* і мелодій відтворюються індивідуалізованим інтонац. мат-лом, що підкреслює важливі смислові нюанси, конкретизує мовлення персонажів (партії Андрія, Мариліці, Остапа), засвідчуючи поглиблену увагу автора до психолог. точності вислову. Масштабність відтворених в опері істор. ситуацій, висока патріот. ідея, широкі дирижан. хор. сцен, різномісне розкриття переживань героїв, поставлених в екстремальні обставини, підносять оперу "Тарас Бульба" до найвищих здобутків укр. оперної творчості. Інтродукція до опери "Тарас Бульба" (в ред. Л. Ревуцького й Б. Лятошинського) стала одним із найпопулярніших інстр. творів в історії укр. музики, муз. символів України. Принципи драматургії опери, сцен. життя в різних постановках (1924, 1937, 1955) мали неабияке значення для подальших шляхів еволюції укр. оперного мистецтва.

З дит. опери — "Коза-Дерева" (1888), "Пан Коцький" (1891) та "Зима і Весна" (1892) — написано за сюжетами укр. казок. Автор передбачав їх виконання дітьми мол., серед. та старшого віку, освоення ними прийомів сольного й ансамб. *виконавства*. У цих творах муз. фольклор є способом характеристичних персонажів, поєднаних із перелученням нар. мелодій завдяки новому контексту. Досвід Л., зокр. пед. знахідки, було продовжено й розвинуто В. Соколюським, К. Стеценком (див. *Музика для дітей*). У опері "Енеїда" (1910, бл. 30-и муз. номерів і розмовні фрагменти) Л., інтерпретуючи один із сюжетів одноїм. бурлескної поеми І. Котляревського, розмежував у музиці "козацьке" буття Енея і троянців з їхніми живими почуттями та позірний світ олімпійських небожителів. У саркастичних характеристиках олімпійців акцентується нічність і аморальність вершителей людських дол. Ост. опера Л. — "Ноктюрн" (1911) — модерно-сесційна інтимно-лір. *фантазія* на старовинний сюжет, де композитор досяг кудож. цілісності стилізованої музики.

Театр. музику Л. становлять також: 9 пісень Офелії до "Гамлета" Ш. Шекспіра (1878), музика до п'єс М. Старицького — "Чарівний сон" (1894) і "Остання ніч" (1903), драм. сцени "Сапого" (1896—1904, на текст Л. Старицької-Черняхівської).

Інстр. твори, де опановуються різні форми музичні переважно в романт. інтерпретації, Л. писав насамперед у Лейпцигу (*Симфонія*, 1 част.; Струн. *квартет* і *тріо*, скр. *Фантазія*, "Українська сюїта у формі старовинних танців", яку високо оцінив С. Людкевич; *мініатюри* для скрипки і фортепіано) і С.-Петербурзі (фп. твори — *Рансодія*, *Соната*, *Ноктюрни*). У Київ. період композитор рідше звертався до інстр. музики, переважно створював невеликі п'єси й цикли мініатюр. У баг. інстр. творах Л. сягнув органічного збагачення жанр. і стилістичних

Автограф записів М. Лисенком
купальських пісень

надбавь укр. романти. мініатюри свого часу, а також деяких композицій вел. формату та циклів (йдеться передусім про фп. Рапсодії, "Героїчне шкери", "Епічний фрагмент" тощо) новою нац. достовірною лексикою з думного епосу й формами танц. фольклору. Першим або одним із перших в укр. інструментальній музиці опанував жанри: *елеві, пісні без слів, серенади, гавота*. Худож. задуми спонукали його до оновлення традиц. методу формотворення ("анізування контрастного тематизму), розв'язу синтаксичних структур, інтонац. перетплен-я фольк. мат-лу, "варіантного пророщування "ематизму" (Н. Кошчадомова), якими заклада-гося майбутнє розвитку укр. інстр. галузі.

Родика Лисенків. Зліва направо: дружина Ольга, М. Старицький, брат Андрій, мати Ольга, Микола, батько Віталій, сестра Софія (бл. 1880 р.)

У баг. інстр. творах Л. уперше в укр. муз. куль-тури так органічно переплели стилістику акад. (профес.) музики й муз. фольклору, зодначас героїстично-патетичну його жанри (напр., фантазія "Український козак-шуми"). У фп. Рапсодії № 2 — чи не найбільш репертуарному укр. фп. творі — він поєднав нар. жанри думки й думки.

У доробку Л. домінують кам.-вок. твори, пісні, *солоспіву* (термін Л.), *романси*, вок. ансамблі (бл. 120 назв). Підґрунтя цієї галузі його творчості — передусім здобутки міськ. романсу, пізн. фольк. наспівів. Задум увести тексти з "Кобзаря" до вок. обігу (понад 60 творів) зумовив розробку принципів динамізації нар.-песенних форм ("Ой одна я, одна", "Якби мені, мово, намисто", "Упогала стежку"). Потреба знайти муз. відповідники шевченковій громадян. поезії стимулювала пошуки адекватної інтонац. виразності, нетипового формотворення, досягнення вільної течії муз. думки, муз.-поет. синтезу в розвитку худож. образів. Новація у відтворенні рефлексії в солоспівках-монологах ("Гетьмани, гетьмани", "Чого мені тяжко", "За думою дума", "Ой Дніпре мій, Дніпре"), думної експресії ("У неділю вранці рано") також збагачали палітру худож. засобів жанру. Муз. шевченкіана Л. піднесла суспільно значущу проблематику в укр. солоспіві, відкрила нові обрії жанр. типології, поглибила засади національного музичного стилю.

Іншу інтонац.-стильову палітру представлено в солоспівках на вірші (й переклади) І. Франка, М. Старицького, *Ліси України, О. Олеса, Г. Гейне, М. Славинського*. Вони відбивають загальні романти. тенденції — звернення не лише до селянської пісні, а й до інтонац. пластів міськ. побут. музикування, зах. кам.-вок. зразків ("Розійміться з вітром", "Місяцю-князю", "Не забудь юних днів", "Смутної провесни", "Не дивися на місяць весною", "Айстри"), застосування оперних форм, зокр. *арії* ("Безмежне поле", "В грядках вогню").

Особлива роль у творчості Л. належить оригінальним хор. творах. 1-й з-поміж них — "Заповіт" (1868, соло *тенора* з сол. хором), перейнятий нар.-песенними інтонаціями. Романтич. образність хорів — козацьких із "Кобзаря" ("Ой нема, нема", "Наш отаман Гамалія", "У турки по тім боці"), епічних ("Встає хмара з-за лиману", "Ясне сонце в небі сяє", "Ой що в полі за димово") зі стилістикою "крупоного штриха", інтонац. засадами нар. епічних жанрів, вільною характеристичною фактурою — відкрила нові грані укр. муз. епіки. На поч. 20 ст. написані хори, позначені гострою сусп.-громадян. проблематикою на сл. тогочас. поетів (І. Франка, О. Олеса, В. Самійленка) — "Вічний революціонер", "Три менти", "Три тости", а також розспівні тексти псалмів — "Хрестини дровом", "Давидаво псалма", "Камю піду од лиця Твого, Господи". Вони співраються на широкий спектр інтонац. джерел — від революційних послівок до персоніфікованих канонічних наспівів. За доби кол. РСРП особливо часто звучав гімн "Вічний революціонер" (сл. І. Франка). У незалежній Україні цей держав. хор "Боже великий, єдиний" став духовним гімном України, який виконують під час держ. свят і на завершення Служб Божих (див. *Літургія*) окремих укр. християн. конфесій. Водночас інтонац. палітра творчості композитора збагачувалася мінливо-імпресіоніст. барвами ("Сон", сл. О. Мавоєва; "Тихесенький вечір", сл. В. Самійленка).

Хор. *кантати* III поеми ("Б'ють пороги", "Іван Гус", "Радуйся, ниво неополитая", "На вічну пам'ять Котляревському", "Умер поет") пов'язані зі словом або особою Т. Шевченка. Крім "Радуйся...", це — 1-час. кантати-поєми з внутрішнім структурним підлом. Обрани тексти набували особливої значущості, розкриваючись за допомогою афористично-рельєфного контрастного тематизму. Та за послідовного наративного втілення віршу музика, підпорядкована течії поет. слова, часом втрачала пластику питомого розгортання. У масштабнішій конструкції 5-час. кантати "Радуйся, ниво неополитая" муз. мат-л побудовано на основі колядкової (1-а ч.) і веснянкової (5-а ч., *фуга*) пісенності, що піднесло рівень узагальненості худож. концепції твору. Шевченкові поеми, інтерпретовані Л., належали до улюбленого конц. репертуару, стимулюючи творчі ініціативи композитора, диригентів, співаків.

Протягом плідної творчої діяльності Л. остаточно склались нац. муз. стиль і мова музична

Обкладинка "Збірка українських пісень" М. Лисенка (К.; Лейпціг, 1868)

на засадах адаптації фольклору; в укр. муз. культурі завершився розвиток пізнього романтизму, вперше виявилися риси 2-ї хвилі класицизму, модерну (*seinesit*) тощо.

Л. — засновник муз.-драм. школи (див. *Музично-драматична школа М. Лисенка*). Нац. засади пед. принципів Л., впроваджені у викладацький процес, було розвинено його учнями й послідовниками, зокр. вихованцями школи — Л. Ревуцьким, О. Кошицем, К. Стеценком, а також С. Тобілевич, С. Русовою та ін., системно розвивалися у *Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка*. Пед. настанови Л. вплинули на формування укр. муз. педагогіки 1-ї трет. 20 ст.

Вел. сусп.-культурний резонанс мала просвітн. конц. діяльність хор. капел п/к Л. Організовані ним та його вихованцями артист. колективи перебували в центрі нац. духовного життя як культуротворчі осередки. Упродовж десятиліть вони прищеплювали суспільності, співочому аматорству смак до розмаїтій, худож. опрацьованої нар. пісенності, збагачували репертуар хор. гуртків і окр. вик-ств, насичували нац. музичною конц. обіг. У хор. галузі муз. культури вирішувалися проблеми худож. методу, синтезу фахової техніки з етностильовими засадами на рівні симф. концепцій.

Л. — концертуючий піаніст-віртуоз, інтерпретатор клас. зах. фп. музики (зокр. *концерти* *Д. Беллгофена*, творів *Й. С. Баха*, *Ф. Шопена*, Р. Шумана та *Ф. Ліста*), ансамбліст (в інстр. тріо, *квартетах*, *квінтетах*, *секстеттах*), аккомпаніатор співакам. Митець брав активну участь у муз. житті Києва.

Співпрацював із авторитетними вченими Київ. Старої громади й Півд.-Зах. відділу Рос. геогр. тов-ва, належав до організаторів Київ. відділу ІРМГ (входив до складу його 1-ї дирекції), найактивніших членів *Київського літературно-артистичного товариства* (сучасники відзначали благотворний консолідуєчий вплив Л. на Тов-во), фундаторів *"Богна"* й *"Українського клубу"*. Сприяв виданню ж. "Киевская старина", газ. "Громадська думка" й "Рада". До подій укр. муз.-культурного життя належали організовані Л. концерти кобзаря *О. Вересає*, аналіз особливостей його стилю, нар. інструментарію в наук. розвідках.

Активному функціонуванню музики Л. у наш час сприяло належне доопрацювання чи редагування його творів: фундаментальне — опери "Тарас Бульба" Л. Ревуцьким і Б. Лятошинським, переклади фп. п'єс для оркестру та інструментування кантати "На вічну пам'ять Котляревському" Б. Лятошинським, оркестрування опери "Утоплена" *М. Вериківським* і *Л. Колодубом*, опер "Енеїда" — *В. Назаровим*, "Ноктюрн" — С. Людкевичем і *В. Тольбо*, "Наталка Полтавка" та Симфонії — *М. Скорика*, фантазії "Український козак-шумка" — *В. Борисовим*, 20-томного Збір. тв. — ред. колегією (Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, *Ф. Надененко*, *В. Кирейко*).

Укр. к/с хронікальних і документ. фільмів створено фільм "І струни Лисенка живі" (реж. І. Грабовський, 1966), к/с ім. О. Довженка —

М. Лисенко з хором. Подорож по Україні.
(Лубни, 1897 р.)

фільм "І в звуках пам'ять відгукнеться" (1986, реж. Т. Левчук). Оперу "Наталка Полтавка" екранізували Р. Єфіменко (1978, т/ф) та *І. Кавалерідзе* (1986) Л. присв. літ.-худож. твори: Шевчук В. Страсті за Миколаєм. Микола Лисенко: Роман. — К., 2007; Товстуха Є. Микола Лисенко. Серія: Музика і музиканти в художній літературі. — К., 1970. Ім'я Л. надано Муз.-драм. ін-ту в Києві, Львові, конц., Харків. т-рові опери та балету, Колонному залу Нац. філармонії України, Київ. ССМШ, ДМШ в Москві. Від 1962 проводиться респ. конкурс ім. Л., з 1992 — міжнародний. 1982 встановлено премію УРСР ім. Л. (лауреати: композитори — *В. Губа*, *В. Зубицький*, *Ю. Іщенко*, *В. Камінський*, *О. Кица*, *В. Кирейко*, *О. Козаренко*, *Ж. Колодуб*, *Г. Ляшенко*, *Г. Мойборода*, *В. Мужиль*, *В. Сивозін*, *В. Степурико*, *І. Тараненко*, *Б. Фроляк*, *М. Холітоба*, *М. Шук*; музикознавці — *О. Бенч*, *Н. Герасимово-Персидська*, *Т. Платів*, *М. Гордічук*, *С. Грица*, *М. Загойвдич*, *О. Зінкевич*, *Л. Кияновська*, *В. Кузик*, *Ю. Малишев*, *А. Муза*, *Л. Порхаменко*, *Б. Філіп*, *М. Черкашина-Губаренко*; вик-ці — *Л. Байда*, *Л. Бухомська*, *В. Черво*; творчі колективи — "Київська камера", "Gloria" (див. "Глорія") та ін. Багато-разово відбувалися фест., наук. конф., читання, присв. Л. У Київ. конс. 1951–77 існувала Кімната-музей Л., мат-ли якої було передано до мемор. буд.-музею Л. [див. *Музей видатних діячів української культури* (МВДУК), Київ, відкрито 1980, вул. Саксаганського, 95, буд., де 1898–1912 мешкав композитор]. На могилі Л. (Байковий цвинтар) — надгробок (1939, скульптор Ю. Білостоцький). Пам'ятники Л. — у Києві (1965, скульптор О. Ковальов, арх. В. Гнєздилов) й у с. Гриньках. У баг. містах України ім'ям Л. названо вулиці.

Тв.: опери, оперети — "Гаркуша" (фрагменти, 1864, лібр. М. Старицького), "Андріада" (опера-памфлет, 2 карт., 1866, лібр. М. Старицького) й *М. Драгоманова*, аматор. пост., рукоп.), "Чорноморці" (опера, 3 дн., 1872, лібр. М. Старицького за п'єсою Я. Кузаренка, аматор. пост. 1874 в Київ. міс. т-рі), "Ріддана ніч" (опера, 2 дн., 1873, лібр. М. Старицького, за М. Тоголем, аматор. пост.; 2-а ред. — опера, 4 дн. з розмовними діалогами, 1874, аматор. пост. в Київ. міс. т-рі), 3-я ред. — опера, 4 дн., 1877, пост. у Харків. опері, 1883, в Одесі — 1884, Львові — 1890, Києві — 1910 М. Садовський, клавир надрук.: Лейчик, 1884), "Марусь Богуславка" (фрагменти,

ОСТАП ВЕРЕСАЙ

1874

Обкладинка брошури

"Кобзар Остап

Вересає" М. Лисенка

(К., 1874)

Обкладинка брошури
"Кобзар Остап
Вересає" М. Лисенка
(К., 1874)

1874, лібр. І. Нещуя-Левинського). "Тарас Бульба" [істор.-героїчна опера, 5 дій, 1880—1891, лібр. М. Старицького за одним. повістю М. Гоголя, ред. клавіру й композиція увертюри Л. Редзівського (1937, 1955), оркестровка Б. Лятошинського (1936—37)]. "Майська ніч" ([“Утоплена”] лір.-фантаст. опера з розмовними діалогами, 3 дії, 1883, лібр. М. Старицького за повістю М. Гоголя, пост. трупом М. Старицького в Харкові, 1883)]. "Наталка Полтавка" (авторизована ред. Л. опери І. Котляревського, 3 дії, 1889). "Коза-Дерева" [дит. опера, 1 дія, 1888, лібр. Дмитрової Чайки, клавір-надрук, 1895]. "Пан Коцький" [дит. опера, 4 дії, 1891, лібр. Дмитрової Чайки]. "Зима й Весна" [дит. опера, 2 дії, 1892, лібр. Дмитрової Чайки, клавір-надрук, 1903]. "Чарівний сон" ["святковий жарт" (авт.), 1 дія, 1894, текст М. Старицького, опубл.: Лисенко М. Збір. тв.: У 20 т. — К., 1959. — Т. 8]. "Сапого" [драм. сцени, 2 дії, 1896—1904, лібр. Л. Старицької-Черняхівської, опубл.: Лисенко М. Збір. тв.: У 20 т. — К., 1959. — Т. 8]. "Вдова" [опера-фесія, не закін. (12 номерів), 1901, текст Л. Яновської]. "Літньої ночі" (опера, 1 дія, не закін., 1910, лібр. В. О'Коннор-Віллінської, Енеїда) [сатирична опера, 3 дії, 1910, лібр. М. Садовського — Л. Старицької-Черняхівської за однойм. поемою І. Котляревського, пост. трупом М. Садовського]. "Ноктюрн" ["опера-хвілінка" (авт.), 1 дія, 1911, лібр. В. Старицької-Черняхівської, оркестрування Я. Степового (1920), С. Любкевич (1921), В. Тольби (1960-і)]; вокал.

симф. — "Гей, не дивуйте" для сол. хору й симф. орк. (1883). "Пам'ятайте, християне" для хору, вокал. дуєту та симф. орк. (опубл. 1973). "Ой плач, душе гришна" (рукот. зберігається в ДЦММК в Москві). "Верховина з коломиїською" для мис. хору та орк. (1888); кантати, поеми: для соло тенора й сол. хору із супр. фп. — "Заповіт" (1868, 1876); для солістів, хору та симф. орк. — "Б'ють пороги" (1878). "На вічну пам'ять Котляревському" (1895); для мис. хору з фп. чи симф. орк. — "Іван Гус" (1881); для солістів, жін. і мис. хорів та симф. орк. — "Радуйся, ниво неополитая" (1883); для сол. хору з фп. — "Іван Підкова" (1903, усі — сл. Т. Шевченка); для солістів, мис. хору та фп. — "На 50-і роковини смерті Т. Шевченка", сл. М. Самійленка (1911); для орк. — Симфонія (п.ч., 1869), фантазія "Український козак-шумка" (1872); кам.-інстр. ас.: для 2-х скр., альта й влч. — Квартет (*d-moll*, 1868); для 2-х скр. і альта — Тріо (обидва — 1869); для скр. і фп. — Фантазія на 2 укр. нар. теми (1877), Романс (1886), Елегійне каприччо (ор. 32, 1894, присв. М. Скардау), 1-а рапсодія на укр. нар. теми (ор. 8, *As-dur*, присв. С. Русові), 2-а укр. рапсодія ([“Думка-шумка”), *A-dur*, ор. 18; транскр. для скр. та фп. М. Скарда, 1897], "Ханлина розлучу" (1902 ?, ор. 40), Елегія до роковин смерті Т. Г. Шевченка, "Сонце кизенько" (обидва — 1912); для влч. і фп. — елегія "Сум" (1901); для фп. — "Українська сюїта у формі старовинних танців" *d-moll* (1869), Ноктюрн (*b-moll*, ор. 9, присв. О. О. Лисенко),

Відзначення Шевченкових роковин у Київському літературно-артистичному товаристві. Зліва направо: Олена Пчілка, М. Старицька, Г. Хоткевич, М. Старицька, М. Лисенко (1900 р.)

Мазурка (ор. 14), Баркарола (ор. 15), 2 вальси (ор. 17, усі — 1874), Конц. полонези — № 1 (*As-dur*, ор. 5), № 2 (*G-dur*, ор. 7, обидва — 1875), № 3 (ор. 23), № 4 (ор. 30), Конц. вальс (ор. 6, обидва — 1875), Соната *о-той* (ор. 16), дві "Пісні без слів" (ор. 10), "Мрії" (ор. 12, 13), "Епічний фрагмент" (ор. 20), Скерціно (ор. 11, усі — 1876), Ноктюрн (ор. 19, 1877), "Героїчне скерцо" (*f-maj*, ор. 25, 1880), Романс (ор. 27, 1886), Гавот на тему "Ходить гарбуз по городу" (*d-maj*, ор. 22, 1878), Гавот (ор. 30, 1888), "Український козак-шумка" (авт. фл. перекладення, 1891), "Пісня без слів" (ор. 31, 1892), Коліскова пісня (ор. 33, 1893), Серенада (ор. 28, 1894 ?), Весільний марш (1896), Вальс (ор. 35), 3 укр. нар. пісні (усі — 1898—1903), 3 ескізи (без зазначенняopus, 1899), 3 пісні з "Альбому літа 1900"

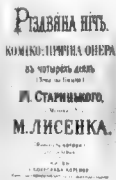
М. Лисенко з членами товариства "Січ" (Чернівці, 1904 р.)

(ор. 37, 1900), 3 пісні з "Альбому літа 1901" (ор. 39, 1901), 2 пісні з "Альбому особистого" (ор. 40), 3 пісні з "Альбому літа 1902" (ор. 41, усі — 1902), Туш-експромт "Слава" (присв. М. Занковецькій), Обозний марш (ор. 36, обидва — 1907), Жалобний марш (ор. 42), 2 марші: "Кубанський військовий" і "Запорозький" ["На вхідчинні" (1908)], "Урочистий марш", "Святковий марш", "Марш чорноморських козаків", Марш і Козачок до драми "Тетяма Дорошенко" Л. Старицької-Черняхівської; для хор. (понад 30) на сл. Т. Шевченка — 15 творів, зокр. із Серії 5 "Музики до "Кобзаря" — "Ой нема, нема (1871), "Сон", "О нілїи Боже України", "Широкая, високая калино моя"; в Серії 6 — "Наш отаман Гамалія", "У туркені по тім боці", "Не хочу я женитися", "Ой доброго, темний гаю"; в Серії 7 — "Барвінок цвіє", "Вітер в гаї нагнав", "Не дивуйтеся, дівчата", "Од села до села"; поза серіями — "Встає хмара з-за лиману", "Орієся ж ти, моя ниво", "Боже, нашім ушима" (Псалма Давида); на сл. різних авторів — 16 творів, зокр. "Поклик до слов'ян" і "На прїю", сл. М. Старицького (1876); "Пливе човен", сл. нар.; "Ясне сонце в небі сяє" (перекл. М. Максимовича, 1885); Жалобний марш (пам'яті Т. Шевченка), сл. Лесі Українки (1885); "Вічний революціонер" (1905), "Ой що в полі за димове", сл. І. Франка (1899); "Тихесенький вечір", "Гей, за наш рідний край", сл. В. Самійленка (1905); "Тон тости" і "Три менти", сл. О. Олеса (1908); "Сон", сл. О. Маковая; "Боже великий, єдиний", сл. О. Кониського; "Пречистая Діво, мати Руського краю", Кант Христу, "Камо поїду од лица Твогого, Господи"; кам.-воєк.: акс. на сл. Т. Шевченка — квіртет "За сонцем хмаронька пливе"; тріо "Сонце заходить";

дуети — "Зацвіла в долині", "І широку долину", "Ми заспівали, розійшлися", "Тече вода з-під лвора", "Росли укучі", "Зійшлися, поборалися"; на сл. різних авторів — 9 творів, зокр. тріо "Сонце сяє сквало", сл. С. Воробкевича; дуети — "Пливе човен", сл. нар.; "На лівоні, на кручі", сл. Г. Гейне (обидва — в перекл. М. Старицького (М. Славинського)); "Направесні", сл. Лесі Українки; "Не забудь юних днів", сл. І. Франка; Солоспівні до "Кобзаря" Т. Шевченка: Серія 1 (1869, опубл. 1870) — 13 творів, зокр. "Ой одна я, одна", "Ой чого ти почорніло", "Ой люди, люди", "Якби мені, мамо, намісто", "Закувала зозуленька", "Утопала степенку через яр"; Серія 2 (1879) — 12 творів, зокр. "Минають дні", "Огні горять", "Ой Дніпре мій, Дніпре", "Тетяма, тетяма"; Серія 3 (1879—92) — 10 творів, зокр. "Ой крикнули сірі гуси", "У надлію вранці-рано", "У тісі Катерині"; Серія 4 (1879—93) — 11 творів, зокр. "Доля" ("Ти не лукавила зо мною"), "Понад полем іде", "Чого мені тяжко", "Томоніла Україна"; Серія 5 (1898) — 9 творів, зокр. "Княжна" ("Зоре моя вечірняя"), "Мені однаково", "Моліться, братіє, молитесь", поза серіями — "Ой пішла я у яр", "Дума", "Ой маю я очняте"; солоспівні на сл. різних авторів (51 твір), помж яких на сл. І. Франка — 5, зокр. "Безмежне поле", "Місяцю-князю", "Не забудь юних днів", "Розвітється з вітром" (усі — 1898); на сл. Г. Гейне — 12, зокр. "Коли настав чудовий май", "Чого так обплідли" (у перекл. Лесі Українки), "З моєго тяжкого сну", дуєт "Коли розлучуються двоє" (у перекл. М. Старицького (М. Славинського), усі — 1893); на сл. Лесі Українки — "Не дивися на місяць весною", "Смутної провесні", "Східна мелодія" (1906—07); на сл. М. Старицького — "Вечір", "Ох і ноні" (обидва — 1881), "В грудях вогонь" (1901); на сл. О. Олеса — 7 творів, зокр. "Аїстри", "Любов", "На сірій скелі мал цвіте", "Осінню віс" (1905), "Порвалися струни", "Приїди, приїди" (1907); на сл. М. Кониського — 3 твори, Дніпрової Чайки — 3 твори, Є. Гребінки — 2 твори, С. Надсона — 2 твори, а також композиції на сл. А. Міцкевича, М. Максимовича, П. Куліша, С. Руданського, Я. Щоголева, В. Александрова, В. Самійленка, М. Вороного, невідомого автора; аранжування нар. пісень: для хор. — 36, танків + веснянок "Молодош" (1876); зб. укр. нар. пісень (загалом 12 десятків) — 1-й десяток (1886), зокр. "Ой на горі швєн жєнї жнїтє", "Ой і не стєлїся, хрєстїтї барєнїку", "Гулєя чумак на ринчїку", "Ой там за Дунаєм", "Та туман ярм ютїтїся"; 2-й десяток (1887), зокр. "Ой сїч-матї", "Ой Морозє та Морозєнку", "Ой пуцї у кончєнка в садї", "Ой любїв та кохав", "Ой посладї мене матї", 3-й десяток (1889), зокр. "Гей гук, матї, гук", "Розлїлїся крутї берєжечкї", "Та забїлїлї сїнгї", "Ой шє горї вєслїчєнї сїхдєтє", "Час дєдєду, час"; 4-й десяток (1891), зокр. "Ой наступлє та чорнє хмєрє", "Не топїлє, не варїлє", "Коло мїлнє, коло бродї"; 5-й десяток (1892), зокр. "Ой по горї вїчєр вїдєр гєлєс", "Сїдїтє дїд на пєч", "Кудї вїтєр вїс", "Гєрбуз бїлїє кєчєстєс"; 6-й десяток (1897), зокр. "У мїстєчку Богуслєв", "Котїлєся та зорє з нєбє", "Ой шє ж то за шум учїнїлєся", "По опєнчїєх ходїлє"; 7-й десяток (1898), зокр. "Ой у полі трї крїчїчєнчї", "Козєк од'їжджєс", "Ой лїтєлє горїлцєя чєрєз сєд", "Вєрховїно, тї сєтїку наш", 8-й десяток (1898), зокр. "Шумїтє-гудє дїбровнєчкє", "Ой утерєлє солєвєйє гєлєс", "Та туман ярм", "Нєхєд жє нєс Бог рєтєує"; 9-й десяток (1898), зокр. "Ой і нєгєрєзд, зєпорончї", "Ой сїє пугєч на мїлїє",

"Червона калина та й у лузі стояла", "Ой у полі озерецько", "Чом, чом не прийшов?", 10-й десяток (1900), зокр. "За Сибіром сонце сходить", "Гей послушайте, гей поспідайте", "Кучерява Катерина", "Як поїхав мій миленький до млина", 11-й десяток (1903), зокр. "Про Морозенка", "Ой і закладався сирий орел", "Вітар, вітер коло хати", "Гей Волошини сонь косить", 12-й десяток (1903), зокр. "Ой горе, горе не солдатське життя", "Туман, туман, тумани", "Чого мені трудно-нудно", "Чи я не хазяйка, чи не господаря", 2 сьїти Quodlibet (1875, 1887), "Українські обрядові пісні" (у 5-и зб., 1896-1903); "Веснянки" (1897, у 2-х вип., 2 вінки, "Колядки, щедрівки", "Купальна справа", "Весільні пісні"; "Збірка пісень в корео-му розкладі, для учнів молодшого і підстаршого віку" (К., 1909); "Побутові (Битові) пісні" (вид. посмертно в Повній зб-ці творів — К., 1930, — т. 4. — Вип. 14); для голосу з фл. — зб. укр. пісень (7 вип.; вип. 1 (1867-68), 40 творів, зокр. "Ой знішла зоря вечорювала", "Ох і ти, гетьмане", "Ой пущу я кониченка в сад", "Та не жур мене, моя мати", "Максим козак Зелізник", "Гей не дивуйте, добрі люди", "Ой і не стелися, хрещатий барвінку", "Ой глибокий колодязь, золоті вілочки", "Ой поливи, вутко, прохот води прудко", "Ой гай мати", "Зелена ліщиницька", "Ой не шуми, луже, зелений байраче"; вип. 2 (1869) з рубриками: пісні козацькі ("Дума про Палія і Мазепу", "Про Саву Чалого", "Про руйнування сіл", "Гомін, гомін по діброві", "Ой не пугай, пугаченьку", чумацькі ("Ой з-за гори, та із-за крути", "Ой чумане, чумане"), бурлацькі ("Ой що ж бо то шй я за ворон", "Та забілили сині", рекрутські ("Та поза садом виноградом"), побутові ("У Києві на ринку", "Казав мені батько", "Ой ти, місяцю-зорє", "Туман, туман по долині", "Горє мені на чужині"; вип. 3 (1874-76) з рубриками: пісні історичні ("Про Калнишевського", "Про Мечая", "Про Баку", "Добрий вечір тобі, зелена діброво", чумацькі й

бурлацькі ("Ой горе тій чайці", "Ой летів лугач та поняв возами"), сімейні ("Що молода жінка з старим мудрувала", "Ой хмелю ж мій, хмелю", про горе й кохання ("Не сльавите, пісні", "Що сама ж я, сама, як білинонька в полі", "Тихо Дунай воду несе", "Ой у полі криниченька орда", жартівливі ("Коли б мати не біла", "Та куди ідеш, Явтушо"), міданські ("Про Куперяна"; вип. 4 (1887) з рубриками: пісні історичні ("Про Харька і Гнатка", "Зажурилася Україна", "Про Довбуша", козацькі, чумацькі, бурлацькі ("Про Голоту", "Ой на горі огонь горить", "Та запня чумаї", вулиці, парубочі ("Вулиця гуде, гей", "Ой з-за гори, з-за крути"), родинні ("Та коли б мати знала, що то за досада", про горе, любові, зраду ("Ой чи волонька, чи неволя", "Та нема гірш нікому, як тій сиротині", "Пливе качур по Дунаю", "Жалі мої, жалі"), жартівливі ("Чом, чом не прийшов", "Задумав дідочок"; вип. 5 (1892) з рубриками: цикл козацького ("Про Перебийніса", "Ой не знав козак"), родинні, побутові ("Толпонька моя бідная", "Ой давно-давно я в батька була", "Чорна хмара наступає"), рекрутські, вулиці, парубочі ("Ой гай, мати", "Ой краще, краще та чорненський ворон", "Пливе щука з Кременчука", про жіноче горе, любові, зраду ("Ой прибудь, прибудь", "Ой ти, горо кременя", "Та малісеньке солод'ятко", "Про Петруня", бесіди, жартівливі ("Про чечотку"; вип. 6 (1895) з рубриками: пісні історичні ("Ой тисяча сімсот дев'яносто паршого року", "Гей, ой поїхав та пан Лебеденко"), родинні сімейно-побутові ("Журба за журбою", "Чорна хмара наступає", "Чого, мила, губи днеш?", "Ой змаритися, дощ буде", парубочі, вулиці ("Журба мавє сушить", "Калино-маліно, чого в лузі стоїш?", дівочі про кохання, любові, зраду ("Ой жалі мені вечорча", "Пливе човен, води повен", "Йдуть корови та із діброви", жартівливі ("Солом'яні бички мав"; вип. 7 (1909-1911) з рубриками: пісні родинні ("Через сад-виноград", "Продай,

Обкладинка клавiру
опери "Рiдзання нiч"
М. Лисенка

М. Лисенко з діячами української культури в Харкові. Сидять (зліва направо):
С. Русова, Панас Мирний, М. Лисенко, С. Васильківський, М. Міхновський,
В. Кричевська, В. О'Коннор-Вілінська, невідомий. У другому ряду третій праворуч
стоїть В. Кричевський (1904 р.)

Обкладинка видання
кантати "Іван Гус"
М. Лисенка (1888 р.)

милий, сніг білий", "Тече річка невеличка", про кохання ("Ой піду я до млина", "Ой на горі калина", "Ой маю я чорні брови"), дівочі (веселі) ("На вулиці скрипка грає"), а також рубрики: удювині чари, гуга на чужині, чумацькі, рекрутські, бурлацькі, п'яницькі, знесення панщини, соціальна критика, пташині весілля, що представлені поодинокими зразками; музика до театр. вистав — п'єси "Простак" В. Гоголя (1864, музика майже не збереглася), трагедії "Гамлет" В. Шекспіра (["Спіс Офелії"] перекл. М. Старицького, 1878, опубл. 1882), "Глитай, або ж Павук" М. Кропивницького (вистава 13 листоп. 1890), "Циганка Аза" (1890), "Остання ніч" М. Старицького (1903), "Тетяма Дорощенко" Л. Старицької-Черняхівської (1911).

Вид.: Поєма зб-ка творів: У 4 т. — К., 1931—32. — Вип. 1—11 / Ред. Л. Д. Ревуцького; Збір. тв.: У 20 т. — Т. 1: Музика до "Кобзаря", кантати, поєми: Клавир / Муз. ред. Л. Ревуцького, літ. ред. М. Рильського. — К., 1963; Т. 2: Музика до "Кобзаря", хори та вок. ансамблі / Муз. ред. Ф. Нодененко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1950; Т. 3: Музика до "Кобзаря", вок. твори для голосу з фп. / Муз. ред. Ф. Нодененко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1952; Т. 4: "Різдвяна ніч": Коміко-лірична опера, лібр. М. Старицького / Муз. ред. Л. Ревуцького, літ. ред. М. Рильського. — К., 1952; Т. 5: "Утоплена": Лір.-фантаст. опера, лібр. М. Старицького / Муз. ред. М. Вериківського, літ. ред. М. Рильського. — К., 1956; Т. 6: "Тарас Бульба": Істор. опера, лібр. М. Старицького / Муз. ред. Л. Ревуцького, літ. ред. М. Рильського. — К., 1957; Т. 7: "Енеїда", лібр. М. Садовського (насправд. М. Садовського, Л. Старицької-Черняхівської) / Муз. ред. Б. Литвиненко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1955; Т. 8: Театральна музика / Муз. ред. Ф. Нодененко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1959; Т. 9: Дітячі опери / Муз. ред. М. Вериківського, літ. ред. М. Рильського. — К., 1954; Т. 10: [Вок. твори на тексти різних авторів (хори та вок. ансам.)] / Муз. ред. Ф. Нодененко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1951; Т. 11: [Вок. твори на тексти різних авторів (солоспів)] / Муз. ред. Ф. Нодененко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1952; Т. 12: Камерно-інструментальні твори / Муз. ред. Б. Литвиненко. — К., 1950; Т. 13, 14: Твори для фортепіано / Муз. ред. М. Вілінського. — К., 1952; Т. 15: Українські народні пісні для хору з фортепіано і без супроводу / Муз. ред. Л. Ревуцького, літ. ред. М. Рильського. — К., 1956; Т. 16: Українські народні пісні для хору з супроводом / Муз. ред. Л. Ревуцького, літ. ред. М. Рильського. — К., 1956; Т. 17, 18: Українські народні пісні для голосу з фортепіано / Муз. ред. М. Вериківського, літ. ред. М. Рильського. — К., 1954, 1953; Т. 19: Українські народні пісні [хори з фп. з без супр.] / Муз. ред. Б. Литвиненко, літ. ред. М. Рильського. — К., 1958; Т. 20: Укр. обрядові пісні [хори різного складу з фп.] / Муз. ред. Л. Козиченко. — К., 1956. Неопубліковані вокальні твори М. Лисенка / Упоряд. — Ост. Лисенко. — К., 1967; Вибрані фортепіанні твори / Упоряд. — Н. Чиченко. — К., 1976; Релігійні твори / Упоряд. — М. Юрченко. — К.: Дрогобич, 1993.

Літ. тв.: Лисенко М. Про народну пісню і про народність в музиці / Ред., передм. та прим. М. Гордішук. — К., 1955; Листи / Упоряд. Ост. Лисенко, ред. Л. Науфмана, вступ. ст. М. Рильського. — К., 1964; Листи / Упоряд., передм., комент. Р. Скорупської. — К., 2004; Характеристика музичних особливостей українських дум і песен, исполняемых коб-

М. Лисенко з викладачами та учнями
Музично-драматичної школи. Зліва
направо сидить — І. Стеценко, М. Ста-
рицька, М. Лисенко, Г. Любомирський;
стоять — С. Ніколаєв, Н. Галовитина,
О. Плохій, П. Коваленко (1910 р.)

зарем Вересам. IX, 1873 // Записки Юго-Западного Отдела Русского Географического Общества. — К., 1874; передруку — у кн.: Кобзарі Остап Вересай. — К., 1874; укр. мовою: Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересам. — К., 1978; Дума в Хмельницьком і Барабаше // Киев. старина. — 1888. — Іюль; передрук укр. мовою: Дума про Хмельницького та Барабаша // Лисенко М. Про народну пісню і про народність в музиці. — К., 1955; О горбанах в музиці песен Видорга // Киев. старина. — 1892. — Март; передрук укр. мовою: Про горбані і музику пісень Видорга // Про народну пісню і про народність в музиці. — К., 1955; Народні музичні струменти на Україні // Зоря (Павло). — 1894. — № 1, 4—10; передрук: Народні музичні інструменти на Україні. — К., 1955.

Дискогр.: грамплатівки — "Безвижене поле", сл. І. Франка: М. Котко, Л. Рижиків (фп.). — 1927. — 0 х 404; Пісня Тараса з опери "Тарас Бульба": І. Поторжиский. — 1485; "Рече та стоїне Дніпр широкій", сл. Т. Шевченка: І. Поторжиский. — 2698; "Ой стрічеша до стрічеша", сл. Т. Шевченка: М. Литвиненко-Вольгемут. — 2700 (усі — 1928); Обр. укр. нар. пісн. "Ой на горі козак воду носить": М. Микши й М. Лубенцов. — з 680; "А вже весна" з опери "Зима і весна": Укр. хор. капела п/х П. Бідаш-Бідашевич. — з 712; "Туман хвилями лягав" з опери "Утоплена": Укр. хор. капела п/х П. Бідаш-Бідашевич. — з 746 (усі — 1930); Обр. укр. нар. пісн. "Ой під горою, під перевозом", "Ой дівчина горлиця": Орк. укр. нар. інструментів п/х П. Гайдмаки. — 1931. — з 1052; Обр. укр. нар. пісн. "Ой ваку я, ваку": Держ. зразкова капела бандуристів УРСР. — 605; Обр. укр. нар. пісн. "Ой ходила дівчина бережок": Держ. зразкова капела бандуристів УРСР. — 617; Обр. укр. нар. пісн. "Ті шумить, і гуляє": Держ. жін. хор. ансамбль УРСР і Держ. зразкова капела бандуристів УРСР. — 622; Обр. укр. нар. пісн. "Ой ретіла горлиця", "Брала діва льон": Держ. засл. хор. капела УРСР "Думка". — 624; Обр. укр. нар. пісн. "Кармалюк": Держ. засл. хор.

«Агела УРСР „Думка“, соліст — І. Паторжинський. — 634; „Минуться дні“, сл. Т. Шевченка; М. Гришко, Р. Ельзодо (фп.). — 654; Пісня Наталки „Віють вітри“ з опери „Наталка Полтавка“, М. Литвиненко-Вольфсміт. — 679; Інродукція до опери „Тарас Бульба“. Орк. Київ. держ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка, диригент — В. Яриш. — 5683 (усі. — 1935); Обр. укр. нар. пісн. „Ой забіляй-ти сніги“. Червонопрапорний ансамбль, пісні і танцю „К. М. Александро-Бабі“. — 1936. — 3813; Обр. укр. нар. пісн. „Ой гай, мати“. Держ. засп. хор. капела УРСР „Думка“. — 5009; Обр. укр. нар. пісн. „Ой ваю, я, ваю“. Держ. жін. хор. ансамбль УРСР. — 5115; „У турні по тім боці“ з поеми Т. Шевченка „Гайдамаки“, „Та туман ярми котиться“. Хор. капела УРСР „Думка“. — 5020; Обр. укр. нар. пісн. „Ой хмариться“. Держ. жін. хор. ансамбль УРСР. — 5049; Обр. укр. нар. пісн. „Ой гай, мати“. Шведо. — 5094; Обр. укр. нар. пісн. „Ой з яди, зиди, асен місяць“. Анс. студентів Київ. держ. консерв. п.к. О. Сандлера. — 5095; Обр. укр. нар. пісн. „Ой на гору козак воду носить“. О. Ропська. — 5101; Обр. укр. нар. пісн. „Тамин, тамин по діброві“. М. Гришко. — 5116; Обр. укр. нар. пісн. „Солоха“. О. Петрусенко. — 5130; Обр. укр. нар. пісн. „Від Києва до Лубен“. Держ. зразкова капела бандуристів УРСР. — 5144; Обр. укр. нар. пісн. „Гай, гук, мати, гук“. Держ. зразкова капела бандуристів УРСР. — 5145; Обр. укр. нар. пісн. „Казав мені батько“. М. Частий. — 5161; Обр. укр. нар. пісн. „Кучерява Катерина“. Каверат солісти Укр. зразкової капели бандуристів (С. Мішало, Я. Кладовий, О. Костенко, Д. Пилип). — 5168; Обр. укр. нар. пісн. „Стеліся, барвинку, изенічко“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“. — 5208; Обр. укр. нар. пісн. „Веснянка“, „Гарбуз білий чачється“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“. — 5221; Обр. укр. нар. пісн. „Ой що ж бо то та й за ворон“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“, соліст — Ан. Іванов. — 5223; Обр. укр. нар. пісн. „Час додому, час“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“. — 5236; Обр. укр. нар. пісн. „Задумав дідочок“. І. Паторжинський. — 5244; Обр. укр. нар. пісн. „За Сибиром сонце сходить“. Ан. Іванов. — 5258; Пісня Вибраного — 1777; „Наталка Полтавка“. І. Паторжинський. — 5262; Пісня Наталки „Чого вода каламутна“ з опери „Наталка Полтавка“. М. Литвиненко-Вольфсміт. — 5263; Пісня Наталки „Ой я дівчина

Наталка“ з опери „Наталка Полтавка“. З. Гайдай. — 5264; Монолог Тараса з опери „Тарас Бульба“. І. Паторжинський. — 5269; Пісня Тараса з опери „Тарас Бульба“. М. Донець. — 5279; Друга пісня Миколи з опери „Наталка Полтавка“. М. Гришко. — 5280; Пісня Наталки „Віють вітри“ з опери „Наталка Полтавка“. О. Петрусенко. — 5289 (усі. — 1937); „Не дивуйтеся, дівчата“ з поеми Т. Шевченка „Гайдамаки“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“. — 8614; Обр. укр. нар. пісн. „Вітер, вітер коло хати“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“. — 8615; „Реве та стогне Дніпр широкий“, сл. Т. Шевченка; І. Паторжинський, Т. Поліщук (фп.). — 8618; „Доля“, сл. Т. Шевченка; М. Донець, Р. Ельзодо (фп.). — 8641; „На городі кого броду“, сл. Т. Шевченка; О. Петрусенко, Н. Козлободський (фп.). — 8643; Арія Наталки „Видно шляхи полтавські“ з опери „Наталка Полтавка“. О. Петрусенко. — 8652; Дуэт Возного і Вибраного з опери „Наталка Полтавка“. М. Донець і Г. Моника. — 8655-56; Аріозо Наталки „Віють вітри“ з опери „Наталка Полтавка“. О. Петрусенко. — 8667; Обр. укр. нар. пісн. „Та не жур мене, моя мати“. М. Гришко, Р. Ельзодо (фп.). — 8672; Обр. укр. нар. пісн. „Ой ти, місяцю зоре“. М. Гришко, Р. Ельзодо (фп.). — 8673; Арія Петра „Сонце изенічко“ з опери „Наталка Полтавка“. І. Шведо. — 8675; Обр. укр. нар. пісн. „Дощик каже дрібнічком“. О. Ропська, Р. Ельзодо (фп.). — 8682; „Садок вишневий коло хати“, сл. Т. Шевченка; Н. Загорченко, Р. Ельзодо (фп.). — 8701; Обр. укр. нар. пісн. „Ой, і вийду я за ворітцями“. З. Гайдай. — 8703 (усі. — 1939); Пісня Петра „Ой я нещасний“ з опери „Наталка Полтавка“. І. Козлободський. — 10676; Пісня Петра „Ой не шуми, луже“ з опери „Наталка Полтавка“. І. Козлободський. — 10677 (обидві — 1940); Обр. укр. нар. пісн. „Не хлиси, сосно“. М. Литвиненко-Вольфсміт. — 1943. — 11652; Пісня Наталки „Ой я дівчина Наталка“ з опери „Наталка Полтавка“, обр. укр. нар. пісн. „Ой джигуне, джигуне“. Л. Масленникова, А. Маторов (фп.). — 14194 (обидві — 1948); „У мене був коханий, рідний край“, сл. Г. Гейне; Ю. Копоренко-Доманський. — 1779; „Вінний революціонер“, сл. І. Франка; Держ. хор. капела УРСР „Думка“. — 17955; „Ковалі розлучаються двоє“, сл. Г. Гейне; І. Козлободський та Ан. Іванов, Г. Орентліхер (фп.). — 18410; Обр. укр. нар. пісн. „Добрий вечір, дівчино“. Анс. бандуристів Укр. радио, худож. кер. — А. Бобир. — 18788; „Веснянка“ з опери „Енеїда“. Хор і орк. Укр. радио. — 18857 (усі. — 1950); „Туман хвилми лягає“. Хор і з опери „Утоплена“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“ і Держ. симф. орк. УРСР, диригент — М. Климов. — 19445-46; „Радуйся, мило неополитая“, сл. Т. Шевченка; Хор і орк. Укр. радио, хормейстер — Ю. Гараченко, диригент М. Доминенко. — 19458; Хор „Засвітали козаченки“ з опери „Тарас Бульба“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“, худож. кер. — О. Сороча і Держ. симф. орк. УРСР, диригент — О. Климов. — 19459; Обр. укр. нар. пісн. „Час додому, час“. І. Паторжинський. — 19460; Обр. укр. нар. пісн. „Гай, волонієр сїно косить“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“, худож. кер. — М. Сороча. — 19512; Обр. укр. нар. пісн. „Ой на світі, місячнику“. С. Чодор, Л. Острин (фп.). — 19517; Обр. укр. нар. пісн. „Та забіляй сніги“. Держ. капела бандуристів УРСР, худож. кер. О. Мінківський. — 19625-26; Обр. укр. нар. пісн. „Ой зукнула сива зозуленька“. Держ. хор. капела УРСР „Думка“, худож. кер. — О. Сороча. — 20484-85; Обр. укр. нар. пісн. „Та казала мені Солоха“. Держ. хор.

Обкладинка клівіру опери "Наталка Полтавка" М. Лисенка (1889 р.)

М. Лисенко з помічниками в хоровій справі. Зліва направо: сидять — А. Баканський, К. Стеценко, М. Лисенко, Я. Гулак-Артемівський; стоять — О. Кошиць, О. Коваленко, К. Гончар (1910-і рр.)

М. В. Лисенко

капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — 20553 (усі) — 1951); "Наталка Полтавка", опера в 3-х діях: Наталка — З. Гайдой, Терпилиха — М. Литвиненко-Вальтерштет, Петро — І. Козловський, Вибірний — І. Поторжиский, Возний — С. Іваницький, Микола — М. Гришко, хор і орк. Київ. держ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка, диригент — В. Чистяков. — Д—0428—35; Обр. укр. нар. пісн. "Чом, чом не прийшов": Анс. бандуристів Укр. радіо п/м А. Бобуря. — 21513; Обр. укр. нар. пісн. "Сидить дід на печі": Анс. бандуристів Укр. радіо п/м А. Бобуря. — 21532; "Пливе чоловік", сл. Тарас. держ. хор. капела УРСР "Думко". — 21897; Обр. укр. нар. пісн. "Ой летіла горлиця", "На топілка, не аварила": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — 21898 (усі) — 1952); "Місяцю, князю", сл. І. Франка: З. Гайдой, Г. Ніколенко (фп.). — 22501; "Вічний революціонер", сл. І. Франка: "Засвістали козацьки": Хор із опери "Тарас Бульба": "Туман хвилями лігав": Хор із опери "Утоплена": Держ. хор. капела УРСР "Думко". — Д—1568—69; "Реве та стоїть Дніпр широкий", сл. Т. Шевченка: М. Гришко, Б. Ничка (фп.). — 22502 (усі) — 1953); "Садок вишневий коло хати", сл. Т. Шевченка: Е. Чобдор, Л. Острин (фп.). — 23600; Обр. укр. нар. пісн. "Ой ходила дівчина бережком": Б. Гмиря. — 23601; "Доля", сл. Т. Шевченка: О. Кривченко, В. Іванов (фп.). — 24630 (усі) — 1954); "Садок вишневий", сл. Т. Шевченка: Чобдор Е.: "Оце тая стежечка", сл. І. Франка: "Коли настав чудовий май", сл. Г. Гейне: М. Фокін, Н. Шуляков (фп.): "У мене був коханий рідний край", сл. Г. Гейне: "Безмежне поле", сл. І. Франка: М. Гришко, Н. Вальтер (фп.). — Д—2719—20; Обр. укр. нар. пісн. "Ой зійди, зійди, ясен місяцю": І. Козловський. — 024149 (обидві) — 1955); "Оце тая стежечка", сл. І. Франка: М. Фокін, Н. Шуляков (фп.). — 25854; Обр. укр. нар. пісн. "Ой ти, місяцю, зоре": Б. Гмиря. — 27294; Обр. укр. нар. пісн. "Висока верба": В. Гужова, Л. Гутковська (фп.). — 27558; "Доля", сл. Т. Шевченка: О. Кривченко: "З мого тяжкого суму", сл. Г. Гейне: М. Фокін: "І багата я", сл. Т. Шевченка: В. Борисенко: "Коли розлучаються двос", сл. Г. Гейне: І. Козловський та Ан. Іванов: "У мене був коханий рідний край", сл. Г. Гейне: Ю. Кипоренко-Доманський. — Д—3518—19; Обр. укр. нар. пісн. "На вгороді верба рясна", "Ой летіла горлиця", "Тей, волохити сіно косить": Держ. хор. капела УРСР "Думко", худож. кер. — О. Сорока. — Д—3474—75; Обр. укр. нар. пісн. "Види у на доріженьку": В. Гужова, Л. Гутковська (фп.). — 27559; Обр. укр. нар. пісн. "Час додому, час": Держ. капела бандуристів УРСР, худож. кер. — О. Миколенко. — 27611 (усі) — 1956); Обр. укр. нар. пісн. "Час додому, час": Держ. хор. капела УРСР "Трембіто", худож. кер. — П. Муравський. — 28032; Обр. укр. нар. пісн. "Степів, баранку": Держ. хор. капела УРСР "Трембіто", худож. кер. — П. Муравський. — 28033; "Коли розлучаються двос", сл. Г. Гейне: І. Козловський, Б. Гмиря, Л. Острин (фп.). — 28129; Обр. укр. нар. пісн. "Чумарочка рабесенька": З. Гайдой. — 28136; "Героїчне смердо", "Українська релігія" № 2 ля мінор, Конц. вальс ре мінор, Інтермеццо Фа мажор, Елегія фа-діз мінор, ор. З. Р. Лисенко (фп.). — Д—3640—41; Обр. укр. нар. пісн. "Ой у полі криниченька": І. Козловський. — Д—4035—36; Обр. укр. нар. пісн. "Ой зійди, зійди: Ю. Кипоренко-Доманський. — 28138; "На личенку у тебе", "Коли настав чудовий май", сл. Г. Гейне: М. Фокін, Н. Шуляков (фп.). — 28192 (усі) — 1957); "Та немає в світі гірш нікому": Б. Гмиря. — 32832;

Обр. укр. нар. пісн. "Ой гу, мати, гу", "Ой з-за гори та буйний вітер віє", "Та нема в світі більш нікому": Б. Гмиря. — Д—005254—57; "Смутної провесні", сл. Лесі Українки: Г. Сухорубова, З. Літман (фп.). — 33642 (усі) — 1959); Експромт: В. Вєсфамієнов (баян). — Д—6533—34; Вальс Венери з опери "Енеїда": Е. Чобдор. — Д—6653—54; "Віючі вітри", "Ного вода каланауга", 2 пісні Наталки з опери "Наталка Полтавка", обр. укр. нар. пісн. "На вгороді коло броду": О. Петрусьєнко. — Д—7189—90; Експромт: В. Вєсфамієнов (баян). — 34507 (усі) — 1960); "Радуйся, ниво неволитая": Кантата на сл. Т. Шевченка: Симф. орк. Укр. радіо, диригент — К. Симеонів, солісти — Д. Петрусьєнко, Г. Сухорубова, В. Гуров, Г. Крестин. — 1961. — Д 07679—80; "Тарас Бульба": Опера в 4-х діях, ред. Д. Редуцького, лібр. М. Старошівського за повістю М. Гоголя: Тарас — А. Кикот, Настя — Л. Руденко, Остап — Д. Гнатюк, Андрій — В. Тимохін. — 1962. — Д—010685—90; С—0389—94; Фрагменти з опери "Тарас Бульба": Пісня Тараса, Сцена в темноті з 1-ї дії, Сцена виборів Кошового і фінал 2-ї дії, Сцена і дуєт Марильчи та Андрія, Арія Остапа і фінал опери: Тарас — А. Кикот, Настя — Л. Руденко, Остап — Д. Гнатюк, Андрій — В. Тимохін, Кошовий — В. Геросимчук, Марильчи — Е. Чобдор, хор і орк. Київ. держ. т-ру опери та балету ім. Т. Шевченка, диригент — К. Симеонів. — Д—012531—32; Обр. укр. нар. пісн. "Ой, гаю, гаю", "На вулиці скрипка грас", "Ой на горі козак вогу носить", "Ой, коно мій, коно": М. Байко. — Д—00012859—60; "І багата я": В. Борисенко: "Доля" (обидві) — сл. Т. Шевченка: О. Кривченко. — Д—12967—68; "Реве та стоїть Дніпр широкий": М. Гришко: "Садок вишневий коло хати" (обидві) — сл. Т. Шевченка: Е. Чобдор. — Д—12969—70; "Реве та стоїть Дніпр широкий", сл. Т. Шевченка: І. Поторжиский. — Д—12971—72; Обр. укр. нар. пісн. "Ой, немико, немико": М. Байко. — 41121 (усі) — 1983); Обр. укр. нар. пісн. "Ой у полі криниченька": Анс. бандуристів Укр. радіо, худож. кер. — А. Бобур. — 0041538; Обр. укр. нар. пісн. "Вітер, вітер коло хати": Анс. бандуристів Укр. радіо, худож. кер. — А. Бобур. — 41564; "Садок вишневий коло хати", сл. Т. Шевченка: П. Білинчик. — 41598; "Ой на горі ромен цвіте": П. Білинчик. — 41601; Обр. укр. нар. пісн. "Ой, гаю мій, гаю": М. Байко. — 41621; Обр. укр. нар. пісн. "На вулиці скрипка грас": М. Байко. — 41622; Обр. укр. нар. пісн. "Ой знати, знати": Анс. пісн. Укр. радіо, худож. кер. — А. Бобур. — 41727; Обр. укр. нар. пісн. "Ой з-за гори вітер віє", "Ой коно мій, коно": М. Байко. — 42091; "Ой на горі ромен цвіте", "По діброві вітер віє", "Садок вишневий коло хати", сл. Т. Шевченка: П. Білинчик. — Д—014075—76; Обр. укр. нар. пісн. "Ой на горі козак вогу носить": М. Байко. — 41956 (усі) — 1964); "Вічний революціонер", "Безмежне поле", сл. І. Франка: Б. Гмиря: "У мене був коханий рідний край", сл. Г. Гейне: Ю. Кипоренко-Доманський. — 1968. — Д—022287—88; Пісня Вибірнього "Ой під вишнею" з опери "Наталка Полтавка": М. Крапошницький (переспівано з акуст. плівки 1906). — 1972. — Д—031863—64; Увертюра до опери "Тарас Бульба": Держ. симф. орк. УРСР п/м В. Кожухаря. — 1972. — Д—032021—22; СС—0345—58; Обр. укр. нар. пісн. "Ой пушу в кониченька": Обр. капела бандуристів п/м Д. Котка, хормейстер — Б. Данилюк. — 1974. — М—361299—300; "Безмежне поле", сл. І. Франка: "Нічого, нічого", сл. М. Вароного: "Ті не мов", сл. С. Руданського: пісня Петро "Сонце низенько" з опери "Наталка

Полтавка: А. Солов'яненко. — 1976. — С10-06701-02. "Грусть" (Елєна): В. Червоц (влч.), М. Степаненко (фл.). — 1980. — С10-14739-40.

Літ.: Крижів-Боревський В. Батько української музики. — К., 1920; Гринченко М. Історія української музики. — К., 1922; Яого ж. М. В. Лисенко // Україна (Київ). — 1919. — № 83; Яого ж. Шевченко і Лисенко // Наш шлях (Кам'янець-Подільський). — 1920. — № 48; Яого ж. "Тарас Бульба" // Життя і революція (Харків). — 1928. — № 1; Яого ж. Шевченко і музика // Нар. творчество (Київ). — 1939. — № 3; Яого ж. Чайковський і класики української музики — Лисенко, Стеценко, Степанов // Рад. музика. — 1940. — № 2; Яого ж. Микола Лисенко (1842-1942) // Укр. література (Київ). — 1944. — № 4; Яого ж. М. В. Лисенко // Яого ж. Вибране. — К., 1959; Яого ж. Український романс // Там само; Яого ж. Шевченко і музика // Там само; Кітлюк К. Лисенко як збирач українських народних пісень. — К., 1923; М. В. Лисенко. 1842-1912-1927: Каталог виставки ВУАН. — К., 1927; Збірник Музею дімів науки та культури України. — К., 1930. — Т. 1 [присв. Л., ст. К. Кітлюк, О. Новикова, Д. Редущаго, листування М. Лисенка з П. Соколовським, Б. Паланцевим, І. Нечуй-Левицьким]; Кобиланський Л. Микола Лисенко. — Л., 1930; О'Коннор-Вілліска Ш. Лисенко й Старицький. — Л., 1936; ж. "Укр. музика" (Львів). — 1937. — Ч. 9-10 [присв. Л., ст. і мат-ли С. Людкевича, Г. Колесси, З. Негідли, В. Витвицького, В. Борвінського, Д. Антоновича, А. Рудницького, Ф. Степана]; П'ятигорська О. [Левицький Г.], Микола Лисенко. — Л., 1938; Шверт О. М. В. Лисенко. — К., 1940; Девченко В. Микола Віталійович Лисенко: життя і діяльність. — К.: Х., 1941; 1951; 1968; Юдіна В. М. В. Лисенко. — К., 1941; Андрійський В. Микола Лисенко: В соту річницю народження. — Л., 1942; Чогодєв В. М. Лисенко. — К., 1949; 1985; Архивний Л. Гардішук М. В. Лисенко: життя і творчість. — К., 1952; 1963; 1992; Михайлов М. Композитор-демократ Микола Лисенко. — К., 1952; Гавриш А. М. В. Лисенко і русська музикальна культура. — М., 1954; Яого ж. Лисенко і могова кучка // СМ. — 1952. — № 12; Яого ж. Н. Лисенко // Из истории русско-украинских музыкальных связей. — М., 1956; Горюшина М. Основные черты украинской народной музыки и их развитие в творчестве советских украин-

ских композиторов: Автореф. дис. ...канд. искусств. — К., 1956; Архивний Л. Українська класична опера. — К., 1957; І ж. М. В. Лисенко. "Тарас Бульба". — К., 1986; І ж. Н. В. Лисенко // СМ. — 1951. — № 6; І ж. М. В. Лисенко // Історія української домодовної музики. — К., 1969; Лисенко Ост. Про Миколу Лисенка: Спогади сина. — К., 1957; 2-е вид.: М. В. Лисенко: Спогади сина. — К., 1959; 3-е вид.: Микола Лисенко: Воспоминания сына. — М., 1963; 4-е вид., перероб. і доп.: М. В. Лисенко: Спогади сина. — К., 1966; 5-е вид.: Спогади про батька. — К., 1991; Яого ж. Сонце української музики. — К., 1959. "М., 1960. "К., 1967; Яого ж. З листування М. В. Лисенка (до історії друкування першого випуску українських народних пісень в обробці М. В. Лисенка) // Рад. музика. — 1941. — № 2; Яого ж. Неопубліковані твори М. В. Лисенка // Україна (Київ). — 1941. — № 2; Яого ж. Микола Лисенко про Соломона Крушельницького // Славна слава: Спогади і ст. про С. Крушельницьку / Упоряд. — І. Дерман. — Л., 1956; Яого ж. Їх єднала любов до народу // Внок Івану Франкові. — К., 1957; Яого ж. Народно-освободительные идеи в творчестве Н. Ш. Лисенко в предреволюционный период и в революции 1905-1907 гг. // Научно-методические записки ГГК им. П. Чайковского. — К., 1957; Яого ж. М. В. Лисенко і І. Нечуй-Левицький // Днепр (Київ). — 1959. — № 4; Яого ж. Творческие связи М. А. Римского-Корсакова и Н. В. Лисенко (по личным воспоминаниям) // Н. А. Римский-Корсаков и музыкальное образование: ст. и мат-лы / Ред. — С. Гизабур. — Ленинград, 1959; Яого ж. М. Лисенко і російська музична культура // Рад. мистецтво. — 1952. — 19 берез.; Дремлюго М. Українська фортепіанна музика (дошовтневий період). — К., 1958; Андрійська М. Дитині опери М. Ш. Лисенка. — К., 1962; Явосянський Е. "Тарас Бульба" М. Лисенка. — К., 1964; Булат Т. Героїко-патриотична тема у творчості М. Лисенка. — К., 1965; І ж. Микола Лисенко — К., 1973; 1981 (рос. мовою); І ж. Український романс. — К., 1979; І ж. Живро-стильові ознаки сопостів М. В. Лисенка // Музика. — 1972. — № 2; І ж. Хорові обробки народних пісень // МУМ. — К., 1989. — Т. 2; І ж. Успереч заборонам // Музика. — 1994. — № 2; І ж. Хорові обробки народних пісень / Наук. ред. — В. Кузін // МУМ. Вид.

Срібний вінок, піднесений М. Лисенкові від М. Заньковецької, М. Сидорського та його трупи (1903 р.)

Ескізи костюмів до опери "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка. Художник — А. Волненко (1931 р.)

Обкладинка клавіру
опери "Тарас Бульба"
М. Лисенка (К.;
Лейпціг, 1912)

2-а, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; *Ї ж.* Солоспів // *Наук. ред. — В. Кулик* // Там само. Вид. 2-а, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2 (у співаств. із А. Азаровою); Микола Лисенко — борець за народність і реалізм у мистецтві. — К., 1965 (ст. М. Гордіничка, Р. Пилипчука та ін.); М. В. Лисенко у спогадах сучасників // *Упоряд. Оста. Лисенка, ред. і комент. Р. Пилипчука*. — К., 1968; *Василенко З.* Фольклористична діяльність М. В. Лисенка. — К., 1972; *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; *Його ж.* Музично-драматична школа М. Лисенка // *Укр. муз.-во*. — К., 1984. — Вип. 19; *Курбасовський Г. М. В. Лисенко* — піаніст-виконавець. — К., 1973; *Його ж.* Рапсодія Лисенка // *Рад. мистецтво* (Київ). — 1945. — № 3; *Його ж.* Позиція Т. Шевченка як джерело вдихнення Н. Лисенко в його фортепианному творчестві // *Укр. музикознавство*, 1964. — К., 1966; *Лордженко Л.* Українська хорова пісня. — К., 1980; *Ї ж.* Революція 1905–1907 гг. в українській музиці початку ХХ ст. // *Научно-методические записки КГК им. П. Чайковского*: Сб. 1956 г. — К., 1957; *Ї ж.* "Гандмаки" Т. Шевченка в музиці // *Колішчина* 1768. — К., 1970; *Ї ж.* Хорова творчість // *ІУМ*. — К., 1989. — Т. 2; *Ї ж.* Хорова творчість // Там само. — К., 1990. — Т. 3; *Ї ж.* Кантати і поеми для хору // Там само; Микола Лисенко та музичний світ: Тези міжн. наук. конф. 20–22 трав. 1992. — К., 1992; *Ї ж.* М. Лисенко і його роль у розвитку української національної культури // *НТЕ*. — 2002. — № 3; *Ї ж.* Сокровищниця сущого // Микола Лисенко та українська композиторська школа. — К., 2004; *Ї ж.* Хорова творчість // *ІУМ*. Вид. 2-а, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; Творчість М. Лисенка і духовний розвиток особистості: Мат.-ли наук. читав. — Чернівці, 1992; *Укр. муз.-во*. — К., 1992. — Вип. 27 [зрив. 150-риччя від дня нар. М. Лисенка, ст. Е. Бровченко, М. Горелой, І. Лашенка, С. Мірошниченко, О. Нізельга, І. Скоросило, Р. Скоросило, О. Таранченко, Л. Хібрич, З. Юфровської, Л. Ярославич та ін.]; *Скоросило І.* Українська комічна опера: генезис, тенденції розвитку: Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 1994; *Ї ж.* Комічний театр М. В. Лисенка // *Укр. муз.-во*. — К., 1992. — Вип. 27; *Козаренко О.* Феномен української національної музичної мови. — Л., 2000; *Його ж.* Життя і творчість М. Лисенка в критичній оцінці: наукових спостереженнях // *Укр. муз.-во*. — К., 1992. — Вип. 27; *Його ж.* Мата-і полікультурний діалог (пошук культур) як ознака Лисенкового музичного тексту // *Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського*. — К., 2002. — Вип. 20; *Його ж.* До проблеми взаємодії релігійного і національного в українській духовній музиці // *Мистецтва обрії*: 2001–2002. — К., 2003; *Його ж.* Філософія творчості М. Лисенка та національна музична ідея // *ЗНТШ*. — Л., 2004. — Т. 247; *Праці музикознавчої комісії*; Микола Лисенко у спогадах сучасників: У 2 т. // *Упоряд. текстів, ілюстр. мат.-ли, передм. та комент. Р. Пилипчука*. — К., 2003. — Т. 1; *Його ж.* Фридерік Шопен і Микола Лисенко // *Syntagma* музик.: 36, наук. ст. — спогади на пошану С. Павлишин. — Л., 2010; *Редьківський Д.* Микола Лисенко: Повернення періодизації // *Упоряд. — В. Кулик*. — К., 2003; *Його ж.* Хорова діяльність М. В. Лисенка // Лисенко М. В. Поема збірка творів. — К.; Х.: 1930–1932. — Т. 4. — Вип. 1; передрук: *Його ж.* Лисенко — хорова диригент // *Рад. музика*. — 1937. — № 4; *Його ж.* Музична освіта М. В. Лисенка // *Укр. музикознавство*. — К., 1940; *Якубук Я.* Микола Лисенко

Кабінет М. Лисенка (реконструкція).
Музей М. В. Лисенка (Київ)

і Станіслав Людкевич. — Л., 2003; *Його ж.* З приводу опер М. Лисенка // Творчості та практичні питання культурології: Укр. муз.-во на злам століть. — Мелітополь, 2002; Микола Лисенко і українська композиторська школа // *Упоряд. — Ож. Шевчук*. — К., 2004; *Лашенка А.* З історії київської хорової школи. — К., 2007; *Булат Т., Філенко Т.* Світ Миколи Лисенка: Національна ідентичність, музика і політика України ХІХ — початку ХХ століття. — Нью-Йорк; К., 2009; *Франко І.* Про Лисенка // *Світ* (Львів). — 1881. — № 5; *Сокальський П.* По поводу постановки в Одессе "Раздвинутой мочи" // *Одес. листок*. — 1884. — № 257, 258; *Чечот В.* "Раздвинутой мочи" // *Муз. обозрение* (Київ). — 1885. — № 13; [Б. г.]. Біографія на основі автобіографії // *Світ*. — 1888; передрук: *Муз. календар*. — Л., 1904, 1905; *Старий М.* Воспоминания (из биографии Н. В. Лисенко) // *Київ. старина*. — 1903. — № 12; окр. відбиток: К., 1904; *Миколаєвич І.* Ник. Вит. Лисенко и украинская музыка // В мире искусства (Харків). — 1908. — № 4; *Колесса Ф.* Микола Лисенко // *ЗНТШ*. — Л., 1912. — Т. 112; *Його ж.* Народний напрям творчості М. Лисенка // *ЛНВ*. — 1913. — Кн. 2; *Степовий Я. Н. В. Лисенко* // *Музыка* (Москва). — 1912. — № 102; *Людкевич С.* Лисенко як основоположник національного напрямку в українській музиці // *ЛНВ*. — 1913. — Кн. 2; *Його ж.* Микола Віталійович Лисенко як творець української національної музики // Там само; *Його ж.* М. Лисенко і українська суспільність // Дослідження, статті, рецензії, виступи. — Л., 1999. — Т. 1; *Його ж.* Форма солюспіву Лисенка (спроба аналізу) // Там само; *Його ж.* Камерно-інструментальні твори: опера-кантата "Ноктюрн" М. В. Лисенка // Там само; *Його ж.* Лисенко в носмі житті // Там само; *Лухальський В.* Спогади про М. Лисенка // *Музика* — насам (Харків). — 1929. — № 2; *Редьківський Д.* Нова редакція опери "Тарас Бульба" // *Рад. музика*. — 1936. — № 2; *Його ж.* "Тарас Бульба" // Там само. — 1937. — № 4; *Косенко В.* "Тарас Бульба" // Там само. — 1936. — № 6/7; *Білокопитов О. М. В. Лисенко* // Там само. — 1937. — № 4; *Добженко В.* Лисенко про характерні особливості української народної пісні // Там само; *Щербанівський Д.* Мої зустрічі з М. Лисенком // Там само. — 1938. — № 2; *Гейль М.* Музика Лисенка до "Кобзаря" // Там само. — 1939. — № 2; *Ї ж.* Музика М. Лисенка до "Кобзаря" // Українська музикальна спадщина

на — К., 1940; *Ї ж. Творчність* Н. В. Лисенка // СМ. — 1941. — № 3; *Бущий А. Воспоминания о Н. В. Лисенке* // Ученые записки Ленинградской консерватории, — Ленинград, 1946; *Кошчи О. Спогади про М. В. Лисенка* // *Його ж. Спогади*. — Вінніпег, 1948. — Ч. 2; *К.*, 1995; *Гордійчук М. Сонце української музики* // Соц. культура (Київ). — 1962. — № 3; *Його ж. Юнацька симфонія М. Лисенка* // Музика. — 1974. — № 3; *Його ж. Лисенко про народну пісню і народність в музиці* // *Його ж. Фольклор і фольклористика*. — К., 1979; *Його ж. Знайдений рукопис* // Музика. — 1991. — № 1; *Його ж. Квітка в саду М. Лисенка* [Вистава "Чарівний сон"] // Рад. Україна. — 1983. — 13 ювт.; *Архиводі Л. Карішево Т., Шеффер Т., Шерер-Ткаченко О. М. Лисенко* // Нариси з історії української музики. — К., 1964. — Ч. 1; *Матусевич Н. Гармонічні варіювання в обробках народних пісень М. В. Лисенка* // Укр. муз. во. — К., 1967. — Вип. 2; *Захолодів М. Танцювальний фольклор в творчості М. В. Лисенка* // НТЕ. — 1967. — № 2; *Ї ж. Музика в театрі* // *ІУМ*. — К., 1989. — Т. 2; *Ї ж. Музично-драматичний театр* // Там само. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009; *Кореняк О. Педагогічні принципи М. В. Лисенка* // Укр. муз. во. — К., 1969. — Вип. 4; *Колодуб І. Співвідношення ритму вірша і вокальної мелодії в романсах М. В. Лисенка на славічні вірші Т. Г. Шевченка* // Укр. муз. во. — К., 1973. — Вип. 8; *Ямпольський І. Кухар і Лисенко* // СМ. — 1974. — № 11; *Лисенко В. [Лисенко І. Р.] М. Лисенко в Петербурзі* // Музика. — 1978. — № 3; *Його ж. М. В. Лисенко — хоровий диригент* // Там само. — 1980. — № 1; *Його ж. О дирижарсько-хоровому методі і стилі М. Лисенка* // Методика і теорія інструментального в хорового исполнительства: Учеб. пособие. — К., 1980; *Музо А. "Євміда" М. Лисенка — етапний твір в історії української опери* // Київ музичний. — К., 1982; *Його ж. Музично-театральна творчість* // *ІУМ*. — К., 1990. — Т. 3; *Лисенко С. Лисенко Людвиг* // Музика. — 1985. — № 2; *Терещенко А. Кантати* // *ІУМ*. — К., 1989. — Т. 2; *Ї ж. Кантати* // Там само. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2; *Кузін В. Обробки народних пісень для голосу з інструментальним супроводом* // Там само. — К., 1990. — Т. 3; *Степанченко Г. Солоспів* // Там само; *Костюк О., Калачиченко А. Канварно-інструментальна музика* // Там само; *Кали В., Мозепа Л. Концертно-музичне життя* // Там само; *Музо А., Мозепа Л. Музично-театральне життя* // Там само; *Левенко К., Семененко Н. Музична освіта* // Там само; *Грило С. Музична фольклористика* // Там само; *Кузін Р. Музикознавство і музична критика* // Там само; *Гельман В. [Кузін В.] Сторінки з архіву* // Музика. — 1991. — № 3; *Мірошніченко С. Лейдцизький зошит* // Там само. — 1991. — № 4; *Шербатик І. "Хотілося б і в рідній Чорноморі побувати..."* // Там само. — № 5; *Гнатюк Л. "... свого не чуврав"* // Там само; — № 6; *Петлюра С. Пам'яті М. Лисенка* // Музика. — 1992. — № 1; *Бурбан М. М. Лисенко і Галичина* // Там само. — 1992. — № 4; *Єфремов С. Інтимна сила* // Там само. — № 5; *Юрченко М. Повернена з небути* // Там само; *Котренко А., Денисенко С. М. В. Лисенко і національно-визвольний рух в Україні* // Укр. історичний журнал. — 1992. — № 7-8; *Корній Л. "Жіночка" лірика в романсах Ш. Лисенка на тексти Т. Шевченка* // Укр. муз. во. — К., 1992. — Вип. 27; *Ї ж. М. Лисенко і європейський музичний романтизм* // Мова і культура. — К., 2003. —

Вип. 6. — Т. 7; *Скориська Р. З гортгорі героїв людського духу* // Укр. муз. во. — К., 1992. — Вип. 27; *Ї ж. Молитва* // Музика. — 1998. — № 2; *Ї ж. "Як же його я жила..."* // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3; *Хідрич Л. Народна пісня як джерело і об'єкт поліфонічного розвитку в хорових обробках М. Лисенка* // Укр. муз. во. — К., 1992. — Вип. 27; *Конанов О. Микола Лисенко і відродження національної української культури в Харкові* // Березиль. — Х., 1993. — № 7-8; *Осадця О. Вданим творім Миколом Лисенка в Західній Україні* // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. 226; *Праці Музикозн. комісії. Подвійний С. "Царська персона" української музики* // Наше життя. — 1993. — № 3; *Білокіно С. Спогади С. Єфремова про М. Лисенка* // Укр. муз. архів. — К., 1995. — Вип. 1; *Лисенко І. Історикостильові та етнофольклорні джерела формування української композиторської школи* // Українська художня культура. — К., 1996; *Юдін Річч І. Слабінне віршування в тактометричній інтерпретації: досвід М. Лисенка* // Парадигматика фольклору. — К., Тернопіль, 2002; *Горак І. Взаємні мимі Анастолем Вавінінним та Миколою Лисенком* // Київ, муз. во. — К., 2003. — Вип. 10; *Його ж. Листи М. Лисенка* // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2006. — Вип. 55; *Грибодський В. Микола Лисенко і сучасність* // *Musica hupana*. — Львів, 2003. — № 1; *Лисенко М. В. мол. Диригентська діяльність М. Лисенка в контексті формування національної виконавської традиції* // Мова і культура. — К., 2003. — Вип. 6. — Т. 7; *М. В. Лисенко. Бібліогр. покажчик* // Укладан. — А. Хмельово // Укр. муз. во. — К., 2003. — Вип. 32; *Степанченко Р. Духовна музика Лисенка і Стеценка в звукозаписі львівського хору "Gloria"* // *Musica hupana*. — Л., 2003. — № 1; *Киреско О. Духовна музика М. Ш. Лисенка* // Теоретичні та практичні питання культурології. — Мелітополь, 2004. — Вип. 16; *Витвицький В. Взаємині М. Лисенка з І. Френком* // ЗНТШ. — Л., 2004. — Т. 247; *Праці музикозн. комісії; Шедих О. Мотив святя у мителдальності М. Лисенка* // Там само; *Яросевич Л. До питання жанрово-інтонаційного синтезу в Лисенкових інтерпретаціях поезій Т. Шевченка* // Там само; *Шербатик І. М. Лисенко та М. Гоголь: До питання національного стилю в українській музиці* // Студії мистецтвознавч. — 2005. — № 6; *Денисенко В. Микола Лисенко* // Пам'ять століть. — 2006. — № 6; *Степанченко М. Сонце української музики* // Музика. — 2007. — № 2; *Білот Т., Олійник О. Оперна творчість* // *ІУМ*. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2; *Козальська-Фрайт О. Фортеліанна спадщина Миколи Лисенка та Василя Баранського* // ЗНТШ. — Л., 2009. — Т. 258; *Праці музикозн. комісії; Содошнікова Д. Микола Лисенко та Михайло Драгоманов: Спільна прерва на миві національного становлення* // Там само; *Яновський Б. К. юбіллею Н. В. Лисенко* // Київ. отклик. — 1903. — 2, 23 дек.; *Filenko T., Bulot T. The world of Mykola Lysenko*. — Edmonton, 2001; *Sawchuk Y. [Савицький Р., мол.]. Mykola Lysenko in western sources* (Bibliographic Essay). — New Jersey, 1992.

Л. Пархоменко

М. В. Лисенко-мол.

ЛИСЕНКО Микола Віталійович, мол. (8.04.1971, м. Київ) — симф. хор. диригент, педагог, радіо- і телеведучий, муз.-громад. діяч. Син *Віталія Романовича* і *Ольги Всеволодівни Лисенків*. Праправнук *Миколи Віталійовича Л.* Член Всеукр. муз. спілки (1998). Замін. фот —

М. Т. Лисенко

дириг.-хор. (1994, кл. Л. Венедиктова) та оперно-симф. диригування (1997, кл. В. Кожухаря), аспіранту при КНУКІМ (2001, кер. — А. Лащенко). Помічник регента Свято-Троїцького Іонівського монастиря в Києві (з 1993). 1996–98 — диригент-хормейстер Укр. нар. муницпал. ансамблю пісні і танцю "Виходжор". Від 2000 — диригент, з 2005 — худож. кер. і диригент Держ. екад. естрадно-симфонічного оркестру України. Диригував також симф. орк. Нац. опери України, Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України, симф. орк. — Луган., Донець, Дніпроп., Львів, Харків. філармоній. 1997–2001 — викладач хор. диригування КНУКІМ, від 2008 — НМАУ. Брав участь у міжн. муз. фест. — хор. і духовної музики (1994, м. Шауляй, Литва; 1997, м. Утрехт, Нідерланди), пам'яті М. Лисенка "Віковічні джерела" [2002–07, Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Феодосія (АР Крим), Новочеркаськ (РФ)], С. Ріхтера (Житомир, 2004–06), П. Чайковського й Н. фон Мекк (Вінниця, 2007); Всеукр. муз. фест. "Лисенківська весна" (2007, до 165-річчя від дня нар. М. Лисенка).

У репертуарі — понад 300 творів укр. і світ. класик. у т. ч. М. Лисенка (зокр. "Юнацька симфонія", симф. фантазія "Козак-шумка", *рапсодія № 2 "Душко-шумка"*, *елегії "Сум"*, фрагменти опер — "Тарас Бульба", "Наталка Полтавка", "Різдвяна ніч", "Євгеніє", "Утоплена" тощо; *кантати* — "Біють пороги", "Радуєся, ниво неполютея", "Іван Гус", "Заловит"; *салоспів* в транскрипції для голосу й симф. орк., симф. транскрипції ін. оригінальних творів), М. Вериківського (кантата "Дума про дівку-бранку Марусю Богуславку", Концерт для фортепіано з орк.), Л. Ребуцького, Б. Лятошинського (симф. поема "Гражина", музика до драми "Ромео і Джульєтта", Симфонії), А. Штогаренка ("Київська симфонія", "Симфонічні танці"), Е. Станковича, Л. Колодуба, Л. Дичко, І. Щербаківа, В. Степурка, О. Явочківа, низки мол. укр. композиторів (І. Антонович, О. Беззорова, О. Войченко, Б. Крижолуст, О. Родін, Л. Сидоренко, М. Шалігін та ін.), П. Чайковського (зокр. симфонії № 1–6; "Манфред", "Ромео і Джульєтта", Концерт для фп. з орк. № 1), С. Розмаїніна (у т. ч. Симфонія № 2, Концерти для фп. з орк. № 2, 3), Д. Шостаковича (Симфонії № 1, 5, 7; Концерт для фп. з орк. № 1), С. Прокоф'єва (зокр. Симфонія № 5, *сойта* "Ромео і Джульєтта"), А. Хачатуряна, В. А. Моцарта (Симфонії № 35–41, Концерти для фп. з орк. № 23, 25), Л. Бетховена (Симфонії № 1–8, *увертюри* — "Егмонт", "Коріолан"; Концерти для фп. з орк. № 1, 3–5), Ф. Мендельсона (зокр. Симфонії № 3, 4), Дж. Верді (фрагменти опери "Набукко"), Р. Вагнера, С. Франка, Й. Брамса (зокр. Симфонії № 1, 3, 4; Концерт для скрипки з орк.), А. Дворжакі (зокр. Симфонія № 9, Концерт для віолончелі з орк.), Е. Гріга (зокр. *сойта* "Пер Гюнт", Концерт для фп. з орк.), Р. Штрауса, Я. Сібелюса, М. Равеля, І. Стравінського, Дж. Гершвіна та ін. Виступав із майстрами оперного й кам. вик. мистецтва — В. Будістером,

В. Гришком, Л. Заблястою, Р. Майбородаю, М. Стеф'юк, М. Шопією, відомими естр. співаками — В. Бондарчуком, В. Лазаровичем, О. Пономаровим, Русляною та ін.

Автор, режисер та ведучий програм на Нац. ТБ і радіо, зокр. "Православний Календар" (з 2003, Радіо Ера FM, Радіо "Промінь", 1-й канал Нац. Радіо, 1-й канал Нац. ТБ), "В духовному вимірі" (Радіо Ера FM), учасник телепередачі "Київ класичний" (2002, 2005, 2007), радіо-передачі "Час культури" (2007). Спізисав, і віце-президент Міжн. благодійного культ.-наук. фонду ім. М. Лисенка (1993). Член президії секції "Мова сучасного мистецтва" щорічної міжн. конф. "Мова і культура", Співголова регіонал. муз. дит. конкурсів ім. М. Лисенка (Ів.-Франківськ, 2005, 2006).

Літ. та: Етногенетичний компонент музично-інтонаційної мови українського богослужбового розспіву // *Мова і культура*. — К., 2002. — Вип. 4. — Т. 1–2; Диригентська діяльність М. Лисенка у контексті формування національної виконавської традиції // *Там само*. — К., 2003. — Вип. 6. — Т. 7; Вербальні диригентські засоби як складова мови диригування в світі загальної історії цієї професії // *Там само*. — К., 2004. — Вип. 7. — Т. 3; Статті в газ. (зокр. "Влада і політика", "Київський міст", "Київ, телеграф" тощо).

Літ.: Денисенко Л. Юбилей в "сердце" // *Укр. енд.* — 2007. — № 14; Степановська О. "Молитви" Миколи Лисенка зал слухал стоя, затіма вдихаючи // *Факти* (Київ). — 2007. — 4 апр.

О. Немкович

ЛІСЕНКО Микола Тимофійович (8.05.1918, с. Юрменкове, тепер Вовчанського р-ну Харків. обл. — 3.01.2007, м. Київ) — домрист, вик-ця на струн. нар. інструментах, диригент, методист, педагог, музикознавець. Канд. мист.-ва (1958). Професор (1977). Лауреат 1-о Всесоюз. огляду-конкурсів вик-ців на нар. інстр. (1939). Від 1933 навч. у Харків. муз.-театр. технікумі (кл. домри М. Пустогородського), закін. 1 курс Харків. конс. (кл. В. Комаренка) два. Харківський національний університет мистецтв ім. І. Котляревського, 1936–38 домрист "Нарсимфансу" Київ. філармонії. 1938–41 навч. у Мінськ. конс. (кл. О. Мартинсена, диригування — І. Мусіна, додатково — істор.-теор. ф-т). Закін. Харків. конс. (1947, кл. В. Комаренка, диригування — К. Дорошенко), аспірантуру при Київ. конс. (1954, оперно-симф. диригування, кер. — О. Климов). У роки навч. почав працювати: 1938–41 — викладач Мінськ. муз. уч-ща, 1947–51 — Харків. конс. і муз. уч-ща, де викладав домру, *вітару*, *балалайку*, диригування, інструментування, *ансамбль*, методику викладання гри на нар. інструментах Соліст.-домрист і диригент Оркестру нар. інстр. Харків. філармонії (1948–51). Співпрацював із харків. композиторами (В. Борисов, Д. Клебанов, О. Стебляк, С. Файтінх) під час написання ними творів для домри. Здійснив фонд. записи на Укр. радіо. Гол. диригент Держ. ансамблю УРСР (Київ, 1955, тепер Національний заслужений народний ансамбль танцю України ім. П. Вірського). Від того самого року — викла-

дач домри, диригування, *інструментовки*, анс., методи, 1958–63 — зав. відомою ним кафедри нар. інструментів Харків. конс. Один із засновників харків. вик. домрової школи. 1-й вик-це 1-о у укр. музиці *Концерту* для домри із симф. орк. Д. Клебанова. Один із 1-х професіоналів-домристів — педагогіч вищої школи. Розробив принципи артикуляції, що увійшли до нар. практики, були описані в навч.-метод. літ.-рі.

Зав. каф. музики й співів Київ. пед. ін-ту (1963), кер. студент. оркестру нар. інстр., симф. оркестру, укр. вок.-інстр. ансамблю. Від 1969 — в. о. професора, 1970–76 — зав. кафедри, з 1977 — професор кафедри нар. інструментів Київ. конс. 1970–75 очолював створений ним на основі студент. капели бандуристів Укр. орк.-хор. ансамбль [хорнейстер — В. Р. Лисенко, диригент — Ю. Алексик (тепер Капела бандуристів НМАУ)]. Виховав бл. 60-и музикантів-вик-ців (домра, гітара, балалайка, *концертино*, диригування), поміж яких — Є. Бортник, Ф. Коровий, Н. Костенко, С. Лалор (Австралія), Б. Міхеев, В. Ніколас, В. Овод, В. Савиних, В. Терещенко (РФ) та ін. Наук. керівник канд. дис. В. Лапченка та Є. Бортника. Розробив 2 варіанти хромат. орк. бандури. Автор інструментувань, *транскрипцій*, обробок, перекладень фольк. зразків і творів укр. і заруб. композиторів 17–20 ст. для домри (соло, у складі *тріо*, *квартету*, у супр. *фортепіано*); домрового орк. з *баланами*; *сопілки*, *скрипки* та *бавну* в супр. домрового орк.; бандури; анс. і орк. нар. інстр. різного складу (рупок, і опубл. — бл. 40); бл. 50-и орк. *мініатюр* для Укр. орк.-хор. ансамблю.

Літ. тв.: канд. дис. "Симфонія Н. Куліковського (исполнительский анализ и вопросы интерпретации)" (К., 1954); Програма для педагогічних інститутів. — К., 1963; Школа гри на чотирьохструнній домрі. — К., 1967; Дитячий вокально-інструментальний ансамбль: Посібник. — К., 1970; Методичні поради та твори для українського оркестру народних інструментів. — К., 1974; Квартет баяністів Київської державної філармонії. — К., 1979; Посібник для педагогічних училищ. — К., 1987; Школа гри на чотирьохструнній домрі. — К., 1989 (у співств. із Б. Міхеевим); Методика обучення игре на домре. — К., 1990; ст. (бл. 30), наук. поведомлення й рец. у зб. і журн.; 7 рупок, присв.: нац. орк. Білорусі, Молдови, Казахстану, технці гри на 4-струн. домрі, бандурі як орк. інструментові, принципам інструментування для нар. орк. і хору (1971–80).

Тв.: для сопілки, скр. ш. баяна у супр. домр. орк. — "Гуцульські мелодії"; для домри — обр. укр. нар. пісень.

Вид. (упоряд., обр., транскрипції, інструментування, оригінальні тв. й): *Редукції Л. "Сонечко"*: 20 укр. нар. пісень. — К., 1965 [транскрипція для домри в супр. фп.]; *Пісні для оркестру народних інструментів*. — К., 1972 (упоряд., інструментування); *Репертуарний збірник для художньої самодіяльності*. — К., 1982 (упоряд.); *Репертуарний збірник для бандури*. — К., 1985 (упоряд., разом із З. Бузиною та А. Шептицькою).

Літ. Харківський інститут мистецтв ім. П. П. Котляревського. — Х., 1992; *Довідков. М. Історія анио-*

наєства на народних інструментах (Українська академічна школа). — К., 2005; *Костенко Н. Харківська домрова школа в контексті музично-виконавської культури України*: Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — Х., 2009; *Бортник Е. Музикант і педагог О. О. Мартиненко* // НТЕ. — 1988. — № 1; *Лисенко О. [Лисенко Ол. М.] Микола Тимофійович Лисенко (1916–2007)*: [Біограф. довідка] // "Звучить домра": Програма [концерту в Нац. філармонії України]. — К., 2007; [Б. п.], Лисенко Миколай Тимофійович: [Некрол] // Факти (Київ). — 2007. — 10 февр.

М. Довідков, Ол. М. Лисенко

ЛИСЕНКО (Лисенко-Дністровський) Михайло Васильович (26.03.1929, м. Харків — ?) — диригент, педагог, композитор, музикознавець. Канд. мист.-ва (1977). З. д. м. УРСР. Закінч. Львів. конс. (1960, кл. диригування О. Лобанова, *балалайки й баяно* — Г. Казакова, *композитор* — Є. Казака). 1949–53 — диригент. військ. оркестру. У 1960-х — голова Рівн. обл. асоціації композиторів (у минулому — обл. організація самодіял. композиторів, тепер Нац. асоц. укр. муз. спілки України). Викладач муз. уч.-щ. й культ.-освіт. технікуму у Львові, Кременевці (Терноп. обл.) пед., з 1961 — Терноп. муз. уч.-щ. Від 1973 — ст. викладача, з 1978 — доцент Рівн. культ.-освіт. ф-ту Київ. ін-ту культури (тепер цей ф-т у складі Рівн. держ. гуманітарного ун-ту). Автор інстр. творів, критико-публіцист. ст. і рецензій в укр. і рос. періодиці музичній.

Тв.: для симф. орк. — симфонія "Кармалюк" (1976); для дух. орк. — *Поема* (1974); для орк. нар. інстр. — фантазія "Вечорниця" (1975); концерт для солоточних інстр. з орк. — *Баяна* (1962), *испольфона* (1975), *бандури* (1977); для фп. — цикл "Музичні сюдики"; для балалайки — "Гуцульська рапсодія" (1978); пісні; музика до театр. вистав.

Літ. тв.: Оригінальний музичний інструмент // НТЕ. — 1965. — № 3; Важливе питання (Український народний оркестр) // Мистецтво. — 1965. — № 5; Ще раз о народних інструментах // СМ. — 1965. — № 10; Народному оркестру — сучасний склад // Там само. — 1968. — № 4; Соломий Крушельницький // За комуністичну працю (Теребовля Терноп. обл.). — 1963. — № 122; Толстой і музика // Вільне життя (Тернопіль). — 1963. — № 185; Яків Степовий (До 80-річчя від дня народження) // Там само. — № 211; Кобзар і музика // Там само. — 1964. — № 138 тощо.

А. Муца, О. Немкович

ЛИСЕНКО Наталія Вадимівна (31.03.1943, м. Київ) — піаністка, педагог, методистка. Донка *Аріадни Остапівни Л. Онука Остапа Миколайовича і Марії Тимофійівни Лисенків*. Праонука *Миколи Віталійовича Л.* Від 1949 навч. у Львів. ССМШ. Від 1951 — у Києві: 1961 закінч. ССМШ, 1966 — конс. (кл. А. Лисенко), 1969 — аспірантуру при ній (кер. — В. Топілін); з 1967 — її викладачка, з 1997 — в. о. доцента. Проводить концерт. діяльність. У репертуарі — твори М. Лисенка, В. Косенка, А. Штогаренка, Ю. Шамо, А. Коломійця, М. Сильванського, М. Балакireва, П. Чайковського, О. Скрибіна, О. Глазунова,

Чотирьохструнна домра

О. В. Лисенко

С. Разманінова, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, Й. С. Баха, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Й. Брамса та ін., зокр. ряд концертів для фортепіано з оркестром. Виступає як солістка й у складі фп. дуету з О. Коваловою, О. В. Лисенко. Гастролювала містами України [Дніпропетровськ, Рівне, Мелітополь (Запоріж. обл.) тощо]. 1-а вик-ця низки творів укр. авторів, зокр. Інтродукції і Токати Ю. Шамо, "Образів" А. Штогаренка, Репсодії А. Коломійця. Здійснила фонд. записи на Нац. радіо творів укр. і зах. композиторів, у т. ч. В. Косенка, Ф. Шопена. Виконала бл. 70-и піаністів, які працюють в Україні (зокр. Т. Литвиненко, викладачка Київ. конс.), Білорусі (О. Коваленко), РФ (Т. Кудрявцева, Москва), США (Н. Кушнір), Півд. Америці (О. Туровська), а також Китаї, В'єтнамі тощо. Авторка публікацій із проблем вик. інтуїтування, інтерпретації тощо.

Літ. тв.: Основи художньо-виконавського інтуїтування. Навч. посібник. — К., 2006; До питання виконавської інтерпретації фортепіанних творів А. Я. Штогаренка (на прикладі циклу "Образів") // Актуальні філософські та культурологічні проблеми: Альманах. — К., 2007. — Вип. 20; Музичне інтуїтування: функціональна сутність поняття "інтуїція" // Київ. муз.-во: Культурологія та мист-во. — К., 2007. — Вип. 23; Особливості виконання фортепіанних творів сучасних українських композиторів // Там само. — Вип. 24; статті в енцикл. виданнях.

О. Немкович

ЛІСЕНКО Олександр Васильович (29.10.1947, с-ще Спорний Магадан. обл., РФ) — естр. піаніст. 1960—63 навч. на струм. відділенні Краснодар. (РФ) муз. уч-ща. Як артист ВІА працював у Краснодар. (1965—66), Луган. (1966—70), Київ. (1970—72) філармоніях. 1972—74, 1977—78 — артист естрадно-симфонічного оркестру Держтелерадіо УРСР. 1974—75, 1977 — Укрконцерту. 1975 грав також у держ. оркестрі Грузії "Реро", 1975—77 — у Київ. об'єднанні муз. ансамблів. Від 1977 — кер. ансам. "Мальви" в Укрконцерті.

В. Симоненко

ЛІСЕНКО Ольга Всеволодівна (9.08.1947, м. Новочеркаськ Ростов. обл., РФ) — піаністка, педагог, муз.-громад. діячка. Дружина Віталія Рамановича Л. Матір Микола Віталійовича Л.-мол. Канд. мист-ва (1991). Лауреатка конкурсів хор. мистецтва ім. К. Стеценка — 1-3 обл. (1989—1995) і респ. (1993). 1974 закін. фп. ф-т Київ. конс. (кл. Б. Архимова, А. Лисенко), 1979 — аспірантуру при Моск. конс. (кер. — В. Скаторщиков). Від 1973 — викладачка, з 1979 — ст. викладач, з 1991 — доцент, з 2004 — в. о. професора НМАУ.

Концертує, зокр., у складі фп. дуету (разом із С. Глуз — з 1993, Н. Лисенко), а також в Національним заслуженим академічним симфонічним оркестром України, кам. орк. "Archi", Грала п/к М. Лисенка-мол., виступала разом із О. Богдановичем, Л. Давимуюю, Р. Майборо-

М. В. Лисенко-мол. і О. В. Лисенко

дою, В. Опеньком, О. Семчуком, М. Стеф'як, М. Шопшею. Брала участь в міжн. муз. фестивалях — хор. і духовної музики (1994, Шаульї, Литва; 1997, Утрехт, Нідерланди), "Джерела" (1993), "Світанок" (1994, Білгород-Дністровський Одес. обл.), пам'яті М. Лисенка "Віковічні джерела" [2002—2007, Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Феодосія (АР Крим), Мінськ, Новочеркаськ (РФ)]. Конц. репертуар включає понад 200 творів, у т. ч.: концерти для фортепіано з орк. — С. Разманінова, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Е. Гріга, К. Дебюссі, Дж. Гершвіна, Ф. Пуленка; сонати — О. Скрибіна, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, А. Скарлатті, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Й. Брамса, Е. Гріга; фп. trio — М. Глінки, С. Рахманінова, Й. Брамса, композиції різних жанрів М. Лисенка, А. Штогаренка, В. Кирейка, Л. Колодуба, І. Карабиця, Р. Шумана, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Й. Брамса та ін. Худож. кер. і заст. директора Укр. нар. муніципал. ансамблю пісні і танцю "Вшгород" (1994—99), худож. керівник Київ. воєн.-хореогр. ансамблю "Україночка" (з 1999). Авторка й худож. консультантка конц. симф. програм "М. Лисенко та його послідовники" (Донець. філармонія, Андріївська церква в Києві, 2000—2002). Співзасн. і президент Міжн. благодійного культурно-наук. фонду ім. М. Лисенка (з 1993). Авторка проєктів, реж. і худож. кер. творчих заходів фонду ім. М. Лисенка в межах фест. проєкту "Віковічні джерела" (з 2002). Член ревізійної комісії Київ. обл. відділення Нац. всеукр. муз. спілки. Голова президії секції "Мова сучасного мистецтва" щорічної міжн. конф. "Мова і культура" (2000—07). Авторка монографії "Музичне виконавство: генезис, категорії, система" (рукоп.) та понад 20-и ста-

тей у періодичі. Упоряд. 1-о CD, цілком присв. М. Лисенкові (записано твори композитора) з нагоди його ювілею (Київ, 2002).
Поміж учнів — В. Сіренко, М. Лисенко-мол., Н. Пономарчук, Н. Брало, М. Ковалінас, С. Кав'яр, Д. Кузьмін, Л. Пал (тепер Угорщина), М. Євтим (Словаччина), М. Корунин (кол. Югославія), К. Такал (Японія).

Літ. та: канд. дис. "Художня інтерпретація у системі категорій музичного виконавства" (К., 1991); Художественная интерпретация как эстетическая проблема // Эстетические аспекты художественной интерпретации: По материалам научного исследования. Серия: Музыка. — К., 1986. — Вып. 4; Генезис профессиональной музыкальной исполнительской культуры // Мова і культура. — К., 2004. — Вып. 7. — Т. 3; Историчний аспект процесу формування системи професійного музичного виконавства // Укр. муз.-во. — К., 2005. — Вып. 34; Формування системи професійного музичного виконавства в загальнокультурному процесі давніх цивілізацій Передньої й Малої Азії // Дослідження. Довід. Спогади. — К., 2005. — Вып. 6; Система професійного музичного виконавства: методологічні та етнологічні питання // Наук. вісник НМАУ ім. Ш. Чайковського. — К., 2006. — Вып. 58. — Кн. 12; Гістологічні питання музично-виконавської практики в аспекті системи музичного смислословення // Наук. вісник КДВМУ. — К., 2006. — Вып. 60; Теоретичні та практичні аспекти музичного смислословення; статті в енцикл. вид., газетях.

О. Немчинов

ЛИСЕНКО (дія. прізв. — О'Коннор, інакше — Деконор) Ольга Олександрівна (15.07.1854, с. Миколаївка, з 1922 — Фрунзівка, тепер Глобінського р-ну Полтав. обл. — 1930, м. Київ) — співачка (лір.-драм. *soprano*), педагог. 1-а дружина *Миколи Віталійовича Л.* (з 1868). 1868—69, перебуваючи разом із М. Лисенком у Лейпцигу під час його навч. у конс., там само приватно навч. гри на фортепіано й співу. Брала участь у влаштуванні *М. Старицького* й М. Лисенком аматор. виставок: "Андріашіада" (Дружина Андріяшева, 1868), "Чорноморці" (за "Чорноморським побитом" Я. Кухаренка; Цвіркунка, 1872) та "Різдвяна ніч" (за повістю М. Гоголя "Ніч проти Різдва"; Оксана, 1874). 1874—78 навч. у Петерб. конс. (кл. співу К. Еверард). Від 1878 — у Києві. Узявши того самого року брала участь у демонічній виставі "Гамлет" В. Шекспіра (укр. перекл. М. Старицького, муз. М. Лисенка; Офелія). У концертах виконувала *салосісти* М. Лисенка (зокр. "Вечір" на сл. М. Старицького), арії — Марусі з його ж незакін. опери "Маруся Богуславка" (сл. І. Нечуя-Левицького), з опер італ. композиторів, укр. нар. пісні тощо. Мала неабиякий актор. хист і невеликий, але приємний за тембром голос. 1878—79 — викладачка Київ. муз. уч-ща. Після неофіційного розлучення з М. Лисенком навесні 1879 (за ін. відом., у 2-й пол. 1880) зберігала з ним дружні взаємини. Потім до кінця життя давала уроки співу й гри на фп., зокр. 1882—83 навчала юну Л. Косач (майбутню *Лесю Українку*). 1905 відкриває в Києві власну муз. школу для учнів мол.

віку. Там само останнє місце роботи — "научителька хорового співу в дитячому притулку на Сирці". Отримувала держ. вклад. пенсію як дружина М. В. Лисенка (з 1924).

Літ.: Лисенко М. В. Листи / Упоряд., прим. та комент. Ост. Лисенка. Вступ. ст. М. Рильського. Заг. ред. Л. Кофмана. — К., 1964; М. Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. Ост. Лисенка, ред. і комент. Р. Лиличука. — К., 1968; Михайлова Т. Виховання співачок у Київській консерваторії. — К., 1970; Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; Михайлова Т. Виховання співачок у Київській консерваторії: У 2 т. / Упоряд., передм., комент. Р. Лиличука. — К., 2003. — Т. 1; Лисенко М. Листи / Упоряд., передм. і комент. Р. Скорумської. — К., 2004; Скорумська Р. Лисенки давні і сьогоденні // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вып. 2; Їх спроба реконструкції забутих постатей (Ольга О'Коннор-Лисенко) // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вып. 3.

Р. Скорумська

ЛИСЕНКО Остап Миколайович (11(13).07.1885, м. Київ — 1.10.1968, там само) — музикознавець, педагог, диригент. Член СКУ (1945). Син *Миколи Віталійовича Л.* Чоловік *Марії Тимофіївни Л.* Батько *Ариадни Остопівни Л.* Дід *Наталії Вадимівни й Віталія Рамановича Лисенків*. Закін. 5-у київ. гімназію (1903), потім навч. у *Музично-драматичній школі* М. Лисенка, Петерб. конс. (1906—08). Від 1910 працював у Муз.-драм. школі М. Лисенка, з 1918 — один із ініціаторів створення, викладач теор. дисциплін та директор-адміністратор *Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка*. 1914—16 — водночас кер. хор. при клубі "Родина" в Києві. Від 1920 — на Полтавщині, де працював не за фахом у сфері агропромисловості. Від 1925 — у Києві. Співробітник редакцій газ. — "Селянська правда", "Вісті ВУЦВК"; ДВУ (до 1926). Навч. на диригент. ф-ті Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка (1926—1930). Одночасно — тех. секретар Ін-ту укр. наук. мови ВУАН (до 1928). Протягом 1930-х — викладач муз.-теор. предметів Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка (1930—32), співу й муз.-теор. предметів серед. шкіл НКО (1930—36), диригент і викладач 1-о Київ. артилерійського уч-ща (1934—37), Ін-ту цукрової промисловості (1937—39). Від 1941 — ст.

М. М. і Ост. М. Лисенки (1930 р.)

О. О. Лисенко (О'Коннор)

Клавір опери "Руслан і Людмила" М. Глінки, подарований М. Лисенком його дружині Ользі (1876 р.)

Ост. М. Лисенко в дитинстві

Кафедра історії музики Київської консерваторії. У першому ряду в центрі — Ост. М. Лисенко (1963 р.)

С. Лисенко

**М. В. Лисенко
із сином Тарасом**

фахівець із муз. фольклору Київ. центр. буд. нар. творчості. Листоп. 1941 — верес. 1943 — ректор (в окупованому Києві) муз.-драм. конс. (див. *Національно-музична академія України ім. П. Чайковського*), серед. муз.-хореогр. школи. Під час війни під виглядом студентів переховував молодь, що вимушено залишилася в окупації, зокр. *Г. Майбороду*, якого Л. викупив у Київ. концтаборі. Від верес. 1943 — у Львові, де на той час перебували члени його родини. У листоп. 1943 — берез. (за ін. відом., трав.) 1944 працював у Буд. нар. творчості. Від 1944 — викладач муз.-теор. дисциплін Львів. муз. уч-ща, від 1945 — одночасно зав. Кіміати-музею М. Лисенка, з 1946 — учений секретар, ст. викладач, в. о. доцента Львів. конс. 1951 повернувся до Києва. 1951—68 — доцент кафедри нар. творчості Київ. конс., зав. Кіміати-музею М. Лисенка при Київ. конс. (див. *Музеї музики*). Досліджував і популяризував творчі спадщини батька. Поміж учнів — *Т. Булат*. Похов. на центр. алеї Байкового цвинтаря поруч із могилою батька.

Літ. тв.: *Лисенко Ост.* Про Миколу Лисенка; *Спогади сина*. — К., 1957; 2-е вид.: М. В. Лисенко; *Спогади сина*. — К., 1959; 3-є вид.: Микола Лисенко: Воспоминания сына. — М., 1963; 4-е вид., перероб. і доп.: М. В. Лисенко: *Спогади сина*. — К., 1966; 5-е вид.: *Спогади про батька*. — К., 1991; Сонце української музики. — К., 1967; З існування М. В. Лисенка (до історії друкування першого випуску збірника українських народних пісень в обробці М. В. Лисенка) // Ред. музика. — 1941. — № 2; Неопубліковані твори М. В. Лисенка // Україна (Київ). — 1941. — № 2; Хронограф життя в діяльності Н. В. Лисенко // Гольдшд А. Н. В. Лисенко в русская музыкальная культура. — М., 1954; Микола Лисенко про Соломію Крушельницьку // *Славетна співачка: Спогади і статті про Соломію Крушельницьку*. — Л., 1956; Їх єднала любов до народу // Вінок Івану Франкові. — К., 1957; Народ-освободительские идеи в творчестве Н. В. Лисенко в предреволюционный период и в революцию 1905—1907 гг. // Научно-методические записки Киевской государственной консерватории им. П. И. Чайковского. — К., 1957; М. В. Лисенко і І. Мечуй-Левинський // Дніпро (Київ). — 1959. — № 4; Творческие связи Н. А. Римского-Корсакова и М. В. Лисенко (по личным воспоминаниям) // Н. А. Римский-Корсаков и музыкальное образование: Сг. и мат.-пл. / Ред. С. Гинзбург. — Ленинград, 1959;

Вивчення спадщини композитора // Вінок України (Львів). — 1942. — 23 берез.; М. Лисенко і російська музична культура // Ред. мистецтво (Київ). — 1952. — 19 берез.; упоряд. — Неопубліковані вокальні твори М. Лисенка. — К. 1967; М. В. Лисенко у спогадах сучасників / Ред. і комент. Р. Пилипчука. — К., 1968.

Літ.: *Лисенко М. Листи* // Упоряд. передм., комен. Р. Скорупської. — К., 2004; *Скорупська Лисенки давні і сучасні* // Укр. муз. архів. — 1999. — Вип. 2; *Семененко Н., Музо А.* Музич. освіта // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Особливі справи Лисенка О. М. (1944—51) // Архів ЛНМ ім. М. Лисенка.

О. Неймович, Р. Скорупська

ЛИСЕНКО (у замійжжі — Гольська), Со Кононіана (1865, м. С.-Петербург, і те: РФ — 10.11.1946, м. Баку, Азербайджан) оперна й кам. співачка (*сопрано*), педа. Професор (1938). Дворянка плеємні *Миколи Віталійовича Л.* Сіну навч. прино в *К. Еверарді* в С.-Петербурзі (1882— Удосконалювала вок. майстерність в Іт у Ф. Ламперті, Галетті та Дж. Ранкони. І дебютувала в Маріні. трі в С.-Петербурзі. Виступала також у Мілані, Венеції (Іта 1887—91), Москві, Києві. 1891—93 — сопка Харків. опери, потім до 1912 виступал С.-Петербурзі. У конц. репертуарі, зокр., сі на партія в 9-й *Симфонії Л. Бетховена*. М. невеликий, але присмного тембру голос, мистецтво відзначалося артистизмом, м. калітністю. 1912—25 — викладачка муз. шк. Данемана в С.-Петербурзі (з 1914 — Петрогі з 1924 — Ленінград), 1925—38 — муз. уч. 1938—46 — професор конс. (обидва — в Бз Поміж учнів — *М. Титаренко*. Пед. діяль. Л. високо оцінював класик азерб. музики, і позитор У. Гаджибеков.

Партії: Антоніда ("Життя ш царя" (Іван Сусани М. Глінки), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейн Розина ("Севільський цирюльник" Дж. Россі Дінора (однотім. опера Дж. Мейєрбєра), Віолет Діжильда ("Трав'яте", "Ріголетто" Дж. Верді), Лис ("Лючія ді Ламмермур" Г. Доніцетті), Маргар ("Фауст" Ш. Гуно), Мікаєла ("Кармен" Ж. Бізе Літ тв.: Із записок оперної певици // При архів Л. Лисенка.

Літ.: *Скорупська Р.* Лисенки давні і сучогні // Укр. муз. архів. — К., 1999. — Вип. [Б. п.]. Дебют С. Лисенко на сцені Маринин опери // Новое время (С.-Петербург). — 1887. 12(24) февр.

Р. Скорупська

ЛИСЕНКО Тарас Миколайович (25.02. м. Київ — 15.04.1921, там сам) — бібліоте співробітник. Мол. син *Миколи Віталійовича* Грав на баг. муз. інструментах. Працюв Нотному відділі ВБУ при УАН (тепер ім. В. Вернадського).

Літ.: *Лисенко М. Листи* // Упоряд., передм., ком. Р. Скорупської. — К., 2004; *Скорупська Лисенки давні і сучогні* // Укр. муз. архів. — 1999. — Вип. 2.

ЛИСИЙ (Лузу) Альберто Іван (1934, м. Буенос-Айрес, Аргентина — 30.12.2009, м. Лозанна, Швейцарія) — скрипаль, диригент, педагог, композитор, муз.-громад. діяч. З родини укр. емігрантів. Лауреат Держ. скрипкового конкурсу (Буенос-Айрес, 1950, 1-а премія і стипендія на навч. в Лондоні). Міжн. конкурсу ім. королеви Єлизавети (Брюссель, 1955, 1-а премія; 1-й із аргентинців, спец. приз прем'єси Ліліан — старовинна скрипка й запрошення здійснити серію дуетних концертів у королів. палаці). Міжн. пед. премії Стравінського ("The Stravinsky International Pedagogical Prize", США, 2006). Грив на скрипк. навч. із 5-и років п/к батька, пізніше — Л. Шніллера в Буенос-Айресі (1-й публічний виступ — 1944, виконав Концерт Н. Паганіні), 1952—53 — у Лондон. Silver School. На конкурс ім. королеви Єлизавети познайомився з Е. Менухіном, який був членом журі (зокр., разом з Д. Ойстрахом). За його рекомендацією Л. звернувся до фонду Рокфеллера, що став меценатом навч. Л. у Гштааді (Швейцарія) п/к Е. Менухіна (Л. — його 1-й і єдиний учень, з яким майстер працював особисто, без асистентів). Згодом педагог подарував Л. скрипку роботи Д. Гварнері (виконана 1647), познайомив його зі всесвітньо відомими музикантами — Б. Бриттеном, Н. Буланже, П. Казаловим, Г. Кассадом та ін. Як соліст Л. грав п/к А. Болта, П. Булеза, К. Девіса, і. Моргевіча із різн. симф. оркестрами США, Бел. Британії, філарм. орк. Нью-Йорка, Лондона, Рима, Амстердама. Виступав у "Concertgebouw" (Амстердам), "Queen Elizabeth Hall" (Лондон), "Victoria Hall" (Женева, Швейцарія) тощо. Брав участь у гол. сарол. фестивалях. Гестролювала у США, кол. СРСР, Китаї, Японії тощо. Засновник анс. кам. музики — "Camerata Bariloche" (1967, Буенос-Айрес), "Camerata Luzu" ("Камерата Лисого", 1971, Гштаад, створена з учнів школи Е. Менухіна), що п/к Л. здобула найбільших успіхів: записала бл. 20 CD альбомів на студії рекордінгової компанії EMI, гастролювала баг. країнами світу, зокр. Україною (Київ, 1994), в її складі грали — А. Війтович, А. Комісарова, О. Касинів та ін.

Один із найвидатніших скрипалів-вик-ців і педагогів сучасності. У репертуарі Л. (як скрипаль і диригент) — майже вся клас. і романт. скрипкова музика. Притаманне йому романт. світосприйняття виявлялось у його вик. мистецтві в емоційності, винятковій виразності інтонування й водночас чікості звука. Володів віртуозною технікою. Вик. мистецтво Л. отримало визнання світ. культ. громадськості, короле та урядів.

1977—2007 — засн., директор та худож. кер. Міжн. академії музики Е. Менухіна (Menuhin Music Academy) у Гштааді, де проходили стажування числ. укр. музиканти, зокр. Г. Сафонов, О. Стржан. Засновник баг. міжн. фестивалів, зокр. "Della Nazioni", "Pontino" (Італія), "Recontres Musicales" (Швейцарія) та "Luzu Festival" (Аргентина).

Автор муз. творів, пом'як яких *Варіації* на тему А. Кореллі, де використано мелодію пісні "Ребе та стогне Дніпр широкий".

Лит.: Гузар Л. Концерт А. Лисого в Парижі // Укр. слово (Париж). — 1974. — 9 черв.: *Бразиліан-Соколик О. Відбудеться цікавий концерт // Новий шлях* (Торонто). — 1987. — 9 трав.: *Сікорсько І. Браво, "Камерата". Браво, маестро // Україна молода* (Київ). — 1994. — 5 лип.: рос. мовою: *Прявда України* (Київ). — 1994. — 5 июля; www.menuhinacademy.ch/.

І. Сікорсько

ЛИСИК Євген Микитович (17 [за ін. відом. 21].09.1930, с. Шнирів, тепер Бродівського р-ну Львів. обл. — 4.05.1991, м. Львів) — театр. художник, живописець, педагог. З. д. м. УРСР (1957). Нар. художник УРСР (1975). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971). Член СТДУ (1962). Початкову худож. освіту здобув у Львів. проф.-тех. уч-щі альфрейних робіт (1947—49). 1950—53 під час служби в армії створив 1-ї декорації для сцени. 1953 був прийнятий до декоративного цеху Львів. оперного т-ру, де його наставником був Ф. Нирод. 1955 вступив до Шви. полграф. ін-ту ім. І. Федорова, 1956 перейшов на відд. монумент. живопису Львів. ін-ту прикладного та декоративного мистецтва (тепер Львів. академія мистецтв). 1960 був зануначений у формалізм і відрахований з Ін-ту, через рік поновлений, зв'язи. 1961. Відтоді — художник, 1967—91 — гол. художник Львів. т-ру опери та балету. Одночасно здійснював худож. оформлення вистав у Київ, Одес, Ленінгр. (тепер Мадридському в С.-Петербурзі), Мінську, оперних т-рах, на оперних сценах тод. Югославії і Чехословаччини, а також Польщі й Туреччини. Ост. роки життя роботу художника-сценографа поєднував із пед. діяльністю — викладав малярство, малюнок та композицію на відд. монумент. малярства Львів. ін-ту прикладного та декоративного мистецтва. 1990 у складі делегації театр. діячів відвідав США. Читав лекції з питань сценографії.

Мав неабияку ерудицію. Майстер живописної декорації. Худож. стилеві притаманні: монумент. образність, глибокий філософ. підхід до відтінків загальнолюдських проблем, трагед. велич і високий емоційний тонус у розкритті драматургії муз.-сцен. твору, самобутнє бачення художньо-візуального ряду та його ролі у виставі, сміливість творчого пошуку.

Створив середовище дії (оформлення простору) для т-ру в Скоп'є (тепер Македонія, 1974), сценографію для фольк. опер у ландшафтній т-рі в Музеї нар. архітектури ш побуту у Львові (1989). Художник к/ф "Даніло, князь Галицький" (Одес. к/т, 1987, реж. — Я. Лупій, у співств.).

Оформив вистави (75): Львів. т-ру опери та балету — "Болеро" М. Равеля (1962), "Душень" ("Заручини в монастирі") С. Прокоф'єва (1963), "Фра-Дияволо" Д. Обера, "Демон" Ант. Рубінштейна (обидва — 1964), "Попелюшка" С. Прокоф'єва, "Любовний напій" Г. Доніцетті (обидва — 1965), "Спартак" А. Хачатуряна (1965, 1978, 1987), "Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва (1968, 1988), "Лебедине озеро" (1968, 1979, 1985), "Пікова дама" П. Чайковського, "Антоній і Клеопатра" Е. Лазарєва (обидва — 1969), "Золотий

А. Лисий

С. Лиси́н

обруч" Б. Лятошинського (1970, Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка), "Легенда про любов" А. Мелікова (1971), "Створення світу" А. Петрова (1972, 1986), "Хованщина" М. Мусоргського (1973, 1985), "Тіль Уленшпінгел" С. Глебова (1975), "Тангейзер" Р. Вагнера (1977, 1986), "Медея" Р. Габіавадзе (1982), "Війна і мир" С. Прокоф'єва (1985), "Лускунчик" П. Чайковського (1986), "Есмеральда" Ц. Пуні (1988); Київ, т-ру опери та балету — "Легенда про любов" А. Мелікова (1967); "Камінний господар" В. Губаренко (1969), "Борис Годунов" М. Мусоргського (1971), "Раймонда" О. Глазунова (1974); Одес. т-ру опери та балету — "Вій" В. Губаренка (1984); Донец. т-ру опери та балету — "Спартак" А. Хачатуряна (1986); т-рів опери та балету РФ: Ленінгр. ім. С. Кірова (тепер Маршн. у С.-Петербурзі) — "Тіль Уленшпінгел" Є. Глебова (1977), "Дон Жуан" В. А. Моцарта (1987), "Парсифаль" (1997, використано фрагменти оформлення), "Лоєнгрін" (1999, обидві — посмертно) Р. Вагнера; Свердлов. (тепер Єкатеринб.) — "Антоній і Клеопатра" Є. Лазарєва (1970); Челябін. і Красноярск. — "Есмеральда" Ц. Пуні (1972, 1983); Мінського — "Кармен-сюїта" Ж. Бізе — Р. Щедрина (1974), "Створення світу" А. Петрова (1976), "Джордано Бруно" С. Кортеса (1977), "Тіль Уленшпінгел" Є. Глебова (1978, 2004 відроджена посмертно), "Спартак" А. Хачатуряна (1980), "Лускунчик" П. Чайковського (1982); зах. оперних т-рів — у Скоп'є (тепер Македонія), Анкарі — "Легенда про любов" А. Мелікова (1974, 1979, 1981); Варшаві — "Кармен-сюїта" Ж. Бізе — Р. Щедрина (1979).

Літ.: Диченко І. Євген Лисик. — К., 1978; Яого ж. Художник музичного театру // Музика. — 1973. — № 1; Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. І. Франка. — К., 1989; Паламарчук О., Липилік В. Львівська опера: Фотоальбом. — Л., 2000; Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; Євген Лисик: Біограф. показник // Упоряд. — В. Проскурняков, О. Зінченко. — Л., 2005; Рахлінська Е. Євген Лисик // Театр (Москва). — 1975. — № 1; Семеник І. Євген Лисик. Щитки до портрета // Наука і культура / АН УРСР. — К., 1981; Остроїнський Г. Меморіальна сценографія // Творчество (Москва). — 1984. — № 3; Яого ж. Євген Лисик // Советские художники театра и кино // Сов. художник. — 1986. — № 7; Челомбитко Г. Один театр в зеркале проблемы. Львовские эскизы. Симфоническая сценография // Сов. балет (Москва). — 1989. — № 5; Проскурняков В. Феномен Лисика. ■ мемуарист Євгена Лисика // Галич, Брама (Львів). — 1995. — № 8; Швачко Т., Диченко І. Космічна палітра сценографа // Музика. — 2000. — № 6; Обвісчук В. Євген Лисик // Просвітник (Львів). — 2001. — № 1; Медвідь Л. Євген Лисик: монументальність, простір, час... // Там само. — 2004. — № 1–2 (8–9); Козак Ж. Монументальні образні візії // Образотворче мистецтво (Київ). — 2004. — № 3.

О. Ковальчук

ЛИСИЦИН (Лісіцин) Михайло Олександрович, протоієрей (1871 (за ін. відом., 1872), Смолен. губ., тепер РФ — 1918, м. Петроград, тепер

С.-Петербург, там само) — церк. композитор, хор. диригент, дослідник церк. співу, муз. критик. Навч. у Київ. муз. уч-щі, муз. школі Ст. Блюменфельда, КДА (1894–96 — *регент її хорів*) та в Археолог. ін-ті в С.-Петербурзі. Учень літургіста, проф. КДА О. Дмитрієвського. Кер. курсів учителів у Києві (1897–98). Активний учасник Всерос. з'їзду регентів церк. хорів (1908–14). Видає, імовірно, 56 власних духовних муз. творів. Належав до прихильників т. зв. нового напіву в церк. співі. Здійснив *оронжування* баг. обиходних мелодій (константиноп., ефіоп., київського, грецького наспівів). Редагував те Д. Бортнянського, А. Веделі, С. Дегтярьова архимандрита Йосифа. Сучасники зауважували глибоку релігійність його композицій. Твори Л. мають відносно нескладну, однак не завжди досконалу фактуру.

Автор розвідок, оглядів, статей із історії церкви співу (1-у працю опубл. 1895). Його огля. духовно-муз. творів (1901) присв. комп. спадщині й обр. давніх наспівів, поміж яких — *болодські, герасимівський, грец., київ., лавр. тощ*. Баг. уваги приділяв проблемам церк. співу між 19–20 ст., публікував рецензії та критичні відгуки на діяльність різних хор. колективів, авів полеміку з опонентами. Магістрський ди Л. "Первоначальний славяно-руський типик (историко-археологическое исследование (С.Пб., 1911), де він розробляв літург. проблематику, було удостоєно премії митрополита Макарія.

Тв.: Духовно-музыкальные сочинения [№ 3 "Прии дие, поклонися"]; — С.Пб., 1902; Духовно-музыкальные сочинения [№ 1 "Иже херувимы (достоинного роспева); "Песне при архиереевом служении древнерусского напева", Соч. (№ 2 "Достойно есть!"; № 3, 36 "Чертог Твой вниду"; № 4 "Вечери Твоея тайныя"; № 5 "Разбойник благодарзумаго"; № 6 "Бог Господь" (боглароского роспева); № 7 "Да молчат всяка плоть" (дементного роспева); № 8, 16 "Христос воскрес"; № 9 "Плотно уснуя"; № 11 Задостойники; № 125 "Дева днесь" (2); № 13 "Покаяние отверзи двери", "На спасения связи", "Множество содъянных"; № 14, 19 "Хвалите имя Господне"; № "Душе моя, душе моя, возради"; № 17 "Слава вышнему Богу"; № 18 Ектенія на Воздвиженіи № 20 "От юности моя" (греческого роспева № 21, ■ "Ныне отпустиши" (2); № 23, 26 Литургия св. Иоанна Златоустого, "Единородный Сыне", "1 царствни Твоем", "Милость мира" (софроніи кое), "Отче наш", "Достойно есть", "Господи, слава благочестивая", "Хвалите Господа с небес"; № "Свете тихий"; № 21 "Милосердия двери отверз нам"; № 28 "Вонитику суета вселенная"; № 29 "полла эти, деспота"; № 30, 51 "Иже херувимы № 31 "О Тебе радуется"; № 32 "блаженн я избрал"; № 33 "Соприисущное слово"; № "Не имамы ния помощи"; № 37 "Да исправи молитва моя"; № 38 "Ныне силы небесныя"; № "Ангел вопияше"; № 40 "Христос Воскресе" (аб синский напев); № 42 Молебне благодарствени № 43 "Спаси, Господи, люди Твоя"; № 44 "Мил лета"; № 46 "Явился еси днесь"; № 47, 48 "Емь Христа креститесь" (два напева); № 52 "Милк мира" (константинопольское); № 53 "Досто есть"; № 54 "Царю небесный, Утешителю" (именный роспев). — С.Пб., 1902–08; Стих

Пасхи знаменного роспева. Соч. 10. — С.Пб., 1904; "Достойно и праведно" (путевого роспева); — С.Пб., 1905; Ектеня сугубая, — С.Пб., 1905; "Милость мира", — С.Пб., 1905; "Свят, свят, свят", — С.Пб., 1905; "Тебе поем" (смоленского роспева); — С.Пб., 1905; Духовно-музыкальные сочинения. Соч. 6 [№ 1 "Единородный Сыне"; № 2 "Милость мира", № 4 "В память вечную"]; — М.; Лейпциг, 1908; Духовно-музыкальные сочинения. Соч. 17 [№ 1 "От юности моя" (болгарского роспева); № 2 "Достойно и праведно" (путевого роспева); № 3 "Возбранной Воводе" (киевского роспева)]; — М.; Лейпциг, 1908; Литургия [№ 2 "Хвалите Господа с небес"; № 3 "Господи, спаси благочестивых"]; — С.Пб., 1908; Сборник духовно-музыкальных сочинений. Соч. 23 [№ 4 "Умне херувимы"]; — С.Пб., 1908; "Многая лета" (болгарского роспева); — С.Пб., 1912; "Пение при архиерейском служении: Деместивное, Патриаршее"; — М., 1996; "Гимн Воскресению", сл. О. Толстого; "Научи меня, Боже", "Задремали волны", обиды; — сл. К. Р. [Справж. проза. — вел. кн. Костянтин Романов]; "На небе тишина", сл. В. Жуковского; "Я плакал горькими слезами", сл. С. Надсона.

Ред.: Бортнянский Д. Собрание духовно-музыкальных сочинений. — С.Пб., 1898; Историческая хрестоматия церковного пения. — С.Пб., 1901. — Вып. 1 [Ведель А. "На реках Вавилонских" (№ 1); "Доколе, Господи, забудеши мя" (№ 2); "Помилуй мя, Господи" (№ 3)]; Историческая хрестоматия церковного пения. — С.Пб., 1902. — Вып. 3 [Детляров С. "Свят Господи Бог наш" (№ 5); "Да воскреснет Бог" (№ 10); "Изми мя от враг моих, Господи" (№ 12)]; Историческая хрестоматия церковного пения. — С.Пб., 1902. — Вып. 4 [Ведель А. "Услыши, Господи, глас мой" (№ 1); "Богие, законпреступники" (№ 2); "Принидте, поклонимся" (№ 3); Детляров С. "Свет тихий" (№ 4)]; Историческая хрестоматия церковного пения. — С.Пб., 1903. — Вып. 5 [Иосиф, архимандрит. "Како не дивимся", "Кто Тебе не убожит", "Мати убо познаем", "Царю небесный, за человеколюбие" тощо]; Историческая хрестоматия церковного пения. — С.Пб., 1904. — Вып. 6 [Максименко Ф. "Свет тихий" (киевского напева) тощо].

Дискор.: CD "Архимандрит Андрей Мазур. Песнопения Православного богослужения" ("Достойно есть", "Тон деспотин"); Хор Моск. регентско-еврейской Семинарии. — М., 2002.

Лт. тв.: Обзор духовно-музыкальной литературы (110 авторов, 1500 произведений). — С.Пб., 1901; 1902; Церковь и музыка (по поводу новых течений в церковном музыкальном искусстве). — С.Пб., 1902, 1904; Историческая хрестоматия [Зеркало, спазу]. — С.Пб., 1904; О новом направлении в русской церковной музыке. — М., 1909; О древних и новых песнотворцах: Истор. очерк. — С.Пб., 1910; Первоначальное славяно-русское тилико историко-археологическое исследование. — С.Пб., 1911; Религиозное состояние современного общества и необходимость религиозного образования. — С.Пб., 1911; Общешкольное пение в школе // Нар. образование (С.-Петербург). — 1898. — № 3; Очерки по истории церковной музыки // Музыка и пение (С.-Петербург). — 1899. — № 1-3, 5, 7, 9-12; 1900. — № 1-6; 1901. — № 6; Современная церковная музыка // Там само. — 1900. — № 1-12; Обзор музыкальных сочинений святого и духовного содержания // Нар. образование. — 1900. — № 6-7, 9; Духовно-воспитательное значение музыки // Музыка и пение. — 1901. — № 1, 2; 1911. — № 5,

6; С. В. Смоленский // Там само. — 1901. — № 9-12; Очерк истории русской церковной музыки // Там само. — № 11; 150-летний юбилей Д. С. Бортнянского // Там само. — № 12; Современная и новейшая духовная музыка // Там само. — 1902. — № 1, 2; 1903. — № 3, 4, 6-8, 10, 12; 1904. — № 1-12; 1905. — № 4, 5, 7, 9; Я. Калишевский и его хор // Там само. — 1903. — № 3-5; Уладок киево-печерского роспева // Современный театр в музыка. — 1903. — № 13; Эпоха Бортнянского, Турчанинова и Львова и значение названных композиторов в истории русской культуры // Памяти духовных композиторов Бортнянского, Турчанинова и Львова. — С.Пб., 1908; Концерт Придворной капеллы // Музыка и пение. — 1909. — № 2; К вопросу о деместивных, клиросных и о первоначальном пении в русской церкви (по поводу книги о Металлове "Богослужебное пение в русской церкви в период домонгольских") // Муз. современник. — 1917. — № 7, 8; Григорий Федорович Львовский как композитор // РМГ. — 1895. — № 8; перевод: Регентское дело. — 2006. — № 3; П. Чайковский как духовный композитор (критический очерк) // РМГ. — 1897. — Сент.; А. С. Аренский как духовный композитор // Там само. — 1898. — № 5-6; окр. вбодок. — 1898; Еще о пении в Киево-Печерской лавре // РМГ. — 1903. — № 37; Два отзыва о концерте В. Пещовой: Милы (М. Лисица) и Присутствующего (Н. Нефедьев) // Колокол. — 1911. — № 1497; О православном и "божественном" в церковном пении (несогласие с мнением "Присутствующего") // Там само. — № 1505.

Лт.: Будда. Кое-что по поводу впечатлений прот. Лисицына // Музыка в жизнь (Москва). — 1901. — № 1; П. (Реш. на кн. "Обзор духовно-музыкальной литературы. 110 авторов, около 1500 произведений. С.Пб., 1901") // Нар. образование. — 1901. — Май, июнь; (Петрушевский) В. Библиографическая заметка: Лисицын М. Обзор духовно-музыкальной литературы // Церковно-приходская школа (Киев). — 1901. — Кн. 12; А. Р. (Реш. на кн. "Обзор...") // Вера и Церковь (Москва). — 1902. — Кн. 1; Витовинский Е. Ответ свящ. М. Лисицыну // Музыка и пение. — 1903. — № 7; Яго ж. Критический отзыв о Лисицыне о моих духовно-музыкальных сочинениях // Там само. — 1905. — № 5; Колпаковский Н. Духовно-музыкальные сочинения свящ. М. Лисицына // Там само. — 1903. — № 25, 26; Яго ж. По поводу доклада М. А. Лисицына "О новом направлении в русской церковной музыке" // Там само. — 1908. — № 2; Зайцев М. Немножко О музыкальном искусстве // ЮМ. Вид. 2-е, перераб. доп. — К., 2009. — Т. 2; Костюк М. Богослужебная творчество // Там само; Лепт В. О современном состоянии церковного пения в Киево-Печерской лавре (ответ на статью М. Лисицына) // РМГ. — 1903. — № 27, 28; Беллиш М. Письмо в редакцию (возражение М. Лисицыну) // Там само. — 1904. — № 21, 22; Лебедев В. Священник М. А. Лисицын // Туселский ярочатый (Тамбов). — 1908. — Янв. — № 5, февр. — № 6; Нефедьев Н. По поводу нового течения в православной церковной музыке (ответ М. А. Лисицыну) // Колокол. — 1911. — № 1508.

М. Костюк, Ол. Шевчук

ЛИСИЦА Валентина (25.03.1970, м. Київ) — піаністка. Лауреатка міжн. конкурсів — солісткою й концертною (США, 1995, 1996), піаністкою ім. В. Белліні (Італія), "Murray Granoff Two

В. Лисица

Ю. Лисищенко-Лисиця

О. Лисицький

Piano Competition", "Concertino Prague", "The Paris Chamber Music Competition", "Ukrainian Chamber Music Competition", Нац. конкурс ім. М. Лисенка в Києві. Гри на фортепіано почала навч. з 4-х років у О. Орлової. Закін. ССМШ (кл. І. Рябова й Л. Райко) і конс. (1991, кл. І. Рябова й Л. Цвірко) у Києві. Від 1991 — у США, де адопціоналізувалася в уні-т Саут Бенд, шт. Індіана (1991, кл. О. Торадзе), уні-т Далласа (шт. Техас, кл. Г. Крона). 1-й концерт у Чикаго — в Укр. ін-ті модерного мистецтва. Від 1995 — солістка конц. організації "Columbia — Artists". 2004 відкрила своїм концертом Муз. фест. Грант-Парку (Чикаго). Концертує у складі *дуєту* (зачолопком — піаністом О. Кузнецовим). Виступав у США на радіо й ТБ. У репертуарі — твори М. Лисенка, С. Розмаринова, С. Прокоф'єва, Д. Скарлатті, Й. С. Баха, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Й. Брамса, М. Равеля. Гастролювала в Києві (1999, 2000), Милані, Нью-Йорку, Чикаго (2003, 2004), Маямі, Сан-Дієго (США). Записала 7 СД. Вик. мистецтво Л. власні тонке психолог. моделювання й водночас віртуозність, артистична воля.

Літ.: Фадіон М. Валентина Лисиця відкрила Музичний фестиваль Грант-Парку // *Свобода* (Нью-Йорк). — 2003. — 6 черв.; *Степаненко-Роймонд Н.* Так грають наші в Америці // *Там само*. — 2004. — 30 жовт.; *Мудра О.* Виступ піаністки Валентини Лисиці // *Там само*. — 6 серп.; *Ханас О.* Українка Валентина Лисиця виступає на адричті Милану Парку та на музичному фестивалі Грант Парку // *Час і події* (Чикаго). — 2004. — 7 верес.

І. Лисенко

ЛИСИЧЕНКО-ЛИСИЦЯ Юрій Радієвич (1.02.1954, м. Львів — 29.01.2005, м. Москва, РФ) — піаніст, педагог. Лауреат міжн. конкурс. М. Лонг і Ж. Тібо (1975, Париж, 3-я премія), Закін. Львів. ССМШ (1972, кл. *фортепіано*, з 1968 — у Л. Голембо), Моск. конс. (1978, кл. проф. В. Горностасов). Від 1978 співпрацював із Союзконцертом і Росконцертом, із 1983 — соліст Москонцерту. Від 1988 — асистент В. Горностасова, з 1995 — доцент Моск. конс. Працював у США (ун-т Tulane New Orleans). 1999–2001 давав майстер-класи в Півд. Корей (Сеул), 2002–03 — в Японії та Мексиці.

У репертуарі — твори М. Лисенка, М. Скорика, В. Сильвестрова, М. Мусоргського, О. Скарбіна, С. Розмаринова, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Р. Шумана, Ф. Мендельсона, Й. Брамса, М. Равеля та ін. Однак перевагу віддавав *композиційним* авторів-романтиків. Записав на СД *сонати* № 30–32 Л. Бетховена, 3 цикли Й. Брамса (ор. 116–118), Влч. сонату Ф. Мендельсона (партія *віолончелі* — С. Судзіловський). У 1990-х гастролював містами Зах. України [Львів, Дрогобич, Стрий (обидва Львів. обл.)], а також Австрія, Італія, Фінляндія, Швейцарія. Вик. манера позначена теплою інтонаванням, м'яким ліризмом. Поміж учнів — лауреати міжн. конкурсів О. Курбатов, Д. Петрова, М. Філінов, М. Хозінов.

Літ.: *Лобовиць-Полке З.* Сто вісників Галичини. — Л.: 2008; *Філоненко Л.* Сторінки фортепіанної енциклопедії // *Музика*. — 1991. — № 2; *Лобовишин С.* Музикантам вшодували і слухали, і оркестранти // *Високий замок* (Львів). — 1997. — 25 берез.; *Косицький В.* У звуках романтичних фантазій // *За плем'я Україну* (Львів). — 1998. — 24 лют.; *Шевченко Т.* На цей концерт відламували двері // *Експрес* (Львів). — 2000. — 29 січ.; *Мельник Л.* "Слава" — дуже приємлива та неординарна дама // *Львів. газета*. — 2005. — 4 лют.

Л. Філоненко

ЛИСОГІР (дів. прізв. — Полянск) Марія (8.10.1917, м. Шамокин, шт. Пенсильванія, США — 13.06.2004, м. Орландо, там само) — оперна й кам. співачка (лір. *сопрано*). З родини українців 1-ї хвилі еміграції. Вок. освіту здобула в Нью-Йорку — споч. приватно, потім — у Джульярдській муз. школі. Від 1938 — солістка "City Sings Opera" в Нью-Йорку. Протягом 20-ти років співала на оперних сценах США, в укр. оперних ансамблях. Популяризувала твори укр. авторів. У репертуарі — *композиції* С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, О. Кошиця, М. Гайворонського, В. Борзінського, С. Людкевича, нар. пісні. Гастролювала містами США, Канади, країнами Півд. Америки, Європи, Записала укр. твори на платівки у США [Чикаго, 1948 (?); Нью-Йорк, 1964].

Партії: Оксана ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Катерина (одном. опера М. Аркаса), Ганна ("Утоплена" М. Лисенка), Розина ("Весілля Фігаро" В. А. Моцарта), Люція ("Люція ди Ламмермур" Г. Доніцетті), Віолетта, Жюльєтта ("Травіа", "Ріголетто" Дж. Верді), Мікаєла ("Кармен" Ж. Бізе), Баттерфляй ("Чіо-чіо-сан" Дж. Пуччіні).

Літ.: *Рудницький А.* Українська музика. — Мюнхен, 1963; *Максимук С.* З історії українського звукозапису та дискografії. — Л.: Вашингтон, 2003; [б. л.]. Померла Марія Лисогір // *Свобода* (Нью-Йорк). — 2004. — 25 черв.

І. Лисенко

ЛИСОГОР Іван (1-а трет. 20 ст.) — вупичий музикант, співак, гармоніст. Співав у Києві від власної супровід виключно укр. *пісні й думи*. Був чи не єдиним гармоністом — носієм кобзарської традиції. Поміж вик. творів — "Про Морозенка", "Про Мечал", "Про Сав Чалого", "Про Полуботка", "Про Гордієнка" тощо. Наприкін. 1920-х ще співав на вулицях Києва.

Літ.: *Возницький Ф.* Київські вуличні співаці // *Музика*. — 1927. — № 3.

Б. Стоя

ЛИСОКОЇ (Лисокіні) Олександр Петрович (4.12.1952, м. Краснодар, Кубань, тепер РФ) — піаніст, педагог, аранжувальник, кер. диак. ансамбля, диригент. З а. УРСР (1990). Закін. Ростов. (РФ) уч-ще мистецтв (1972, кл. *фортепіано* В. Варшавської), Київ. конс. (1977, кл. фп. Т. Кропаченко), асистенту-стажування при ній (1981, кер. — Е. Ржаноб). 1979–82 — *концертмейстер* Київ. конс., 1992 — *викладач* заг. і спеціалізованого, з 1993 — спец. фп.

2005—07 — в. о., з 2007 — зав. кафедри заг. і спеціалізованого фп. Одночасно — концертмейстер капелли "Думко", 1990—91 — Київ, т-ру опери та балету. У груд. 1990 створив при Київ. т-рі на Подолі мобільне формування "Київ" (тепер хор "Київ"), його худож. кер. і диригент (до 1992). Разом із В. Міхнювцем — організатор джаз. вокал. ансамб. "Джаз-експромт" (1993), його муз. співкерівник і аранжувальник (до 1995), з 1995 — одноосібн. Як піаніст виступав із сольними концертами. У репертуарі — твори пізнього О. Скребіна, С. Рахманінова, С. Прокоф'єва, Ф. Шопена, М. Равеля та ін. Вик. піаністична манера позначена драматург. масштабністю, віртуозністю й водночас музикальністю, тонким інструментуванням, проникненням у стилістику "маної музики". Мас. фонд. записи на Укр. радіо. Автор аранжованих укр. нар. пісень для джаз. вокал. ансамблю.

Дискогр.: CD "Джаз-експромт а caprea" — К., 1999.

А. Колесниченко

ЛИСОВНИЧИЙ Микола Миколайович (бл. 1850, м. Київ — ?) — піаніст, педагог. Закін. Петерб. конс. зі срібною медаллю (1885), відомі виступав із сольними концертами в С.-Петербурзі (1867), Києві (1887, 1888), Чернівцях (1895, 1896), Берліні (1896). Вик. мистецтво відзначалося виривним фразуванням, майстерним укусом. У репертуарі — твори М. Лисенка, М. Балакireва, О. Бородіна, М. Римського-Корсакова, П. Чайковського, Ант. Рубінштейна, А. Аренського, А. Лядова, Я. С. Баха, Л. Бетховена, Ф. Шопена. Від 1887 — викладач Київ. муз. уч-ща.

Л.: А. Ф. Концертг. Лисовничого в Петербурзі // Муз. обозрение. — 1887. — Ч. 27. [Б. п.]. Русские музыканты за границей // РМГ. — 1896. — Ч. 6.

І. Лосенко

ЛИСЬКО (псевд. — Е. Чабаненко) Зиновій Зиновій [11.11.1895, с. Ракобівці (Ракобути), тепер Буського р-ну Львів. обл. — 3.06.1969, м. Нью-Йорк, США, похов. у м. Баунд-Брук] — музикознавець, фольклорист, композитор, педагог, муз. редактор, піаніст, муз.-громад. діяч. Доктор філософії в галузі музикології [див. Музикознавство (музикологія); канд. мистецтв, 1926, Прага]. З родини священика. Від 1905 — у Львові, де закін. акад. музичної (1913), ВМУ (1914, кл. фортепіано М. Крижанької, теорії музики — С. Людкевича). Від 1913 навч. у Львові, уні-ті (зокр. слухав лекції М. Грушевського). І-а світ. війна перервала навчання. 1917 вступив добровольцем до лав РСР, перебував у польсь. полоні, 1920 (за ін. відом.) 1921) — 1923 — навч. в Укр. таємному уч-щі у Львові. Одночасно працював в укр. т-рі виступальним і аранжувальником, приватно студіював композицію п/к В. Барвінського. У 1920-х також брав участь у баг. концертах у Празі, Львові, Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща), Стрию (тепер Львів. обл.) як концертмейстер. Після повернення з польсь. полону почав займатися також фольклорист.

збирацькою роботою, створив "Рукописний збірник українських народних пісень, записаних в роках 1913—1921 в с. Ракобутах, пов. Кам'янка, Галичина", мат-лі якого увійшли до пізнішого 10-томного видання. Від 1922 (за ін. відом., з 1923) — у Празі, де закін. музиколог. відд. Карлового ун-ту (1926, у З. Неєдлі), навч. у Чес. держ. конс. (кл. композиції К. Б. Ірваса), Вищій школі майстрів при ній (1929, кл. композиції Й. Сука), студіював п/к В. Новака (композиція), Ф. Якименка (гармонія та контрапункт). Там само в УВУ захистив докторат (1926, кер. — З. Неєдлі). Одночасно 1925—29 — викладач композиції та муз.-теор. предметів в УВП. У Празьк. період написав низку осн. комп. творів і музикозн. праць. 1929 (за ін. відом., 1930) — 1931 — викладач муз.-теор. дисциплін Муз.-драм. ін-ту (з 1930 — Муз.-театр. ін-т) в Харкові. 1931—44 — у С. Галичині, 1931—38 (за ін. відом., 1939) — директор філії ВМУ в Стрию. Професор каф. композиції та муз. музиколог. кабінету Львів. конс. [1939—44, під час нім. окупації — Staatliche Musikschule (ukr.) in Lemberg]. Заст. голови Музиколог. комісії НТШ (див. Музикознавство (музикологія) комісія Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові), з 1934 — член Ради, з 1939 — заст. голови СУПРОМУ. Один із ініціаторів створення в гол. редактор ж. "Українська музика" (Львів, 1937—39). Разом із В. Барвінським, М. Колессою, Б. Кудриком, Н. Михалківським працював у муз.-теор. комісії над створенням укр. мовою підручників із муз. дисциплін. Виступав як муз. критик. Від 1944 — у Німеччині: споч. у Мюнхені, 1946—50 очолював муз. школу в таборі для переміщених осіб у Міттенвальді, був одним із ініціаторів і організаторів ОУМ (1-й з'їзд — Карлсфельд, 1946), інспектором укр. муз. шкільництва. Від кін. 1960 — у США: 1961—69 — директор УМУ Америки, де також викладав фп. й муз.-теор. дисципліни; дійсний член відродженого на Амер. континенті НТШ, а також УВАН (усі — Нью-Йорк), голова її музиколог. секції, член Міжн. ради фольк. музики. Комп. твори Л. (значною мірою втрачені) позначені рисами модерністичної течії, зокр. експресіонізму (Струн. квартет), неокласицизму (Соната, В фуга для фп. тощо), неофольклоризму. Методи розробки фольк. мат-лу близькі методам Б. Бартока (зокр. дит. п'єса "Дикі кози" для фп.). Водночас мова музична творів Л. вирізняється імпресіоніст. вишуканістю гармоній, різноманітністю тональних і політональних зставлень.

Музикозн. доробок Л. побудований на широкому джерельному мат-лі, у ньому даються звязки впливи чес. школи. Його розробки з історії галиц. муз. культури належать до найвагоміших вітчизн. музикозн. праць 1-ї пол. 20 ст. Зокр., "Піонери музичного мистецтва в Галичині" — фундамент. джерелознавче дослідження, присв. становленню муз. професіоналізму на Зах. Україні. Внесок Л. у теорію музики, а також лексикографію музичну вел. мірою визначається його працею над термі-

З. Лисько

Обкладинка
"Великого співаника
«Червоної калини»".
Укладач З. Лисько
(Л., 1937)

нолог. апаратом укр. муз-ва: його "Музичний словник" був однією з перших (раніше — "Словник музичної термінології" / УАН, Ін-т укр. наук. мови. — К.: ДВУ, 1930) спроб упоряд. муз. лексики укр. мовою. Грунтовні теор. розробки Л. присв. також проблемам гармонії та форми музики. Редактор муз. частини й автор статей (переважно з питань нар. творчості й музики Середньовіччя) до ЕУ (Мюнхен, 1949. — Т. 1-3). Окремі публіцист. статті Л. позначено впливом поширених у 1920—30-х вулгарно-соціологічних поглядів (публікація в "Альманасі лівого мистецтва", 1931, вид. ЗУМО). Зібрав і опрацював бл. 11,5 тис. зразків укр. нар. лісен, уміщених у 10-томному виданні. Упоряд. і видавний Л. "Великий співаник" "Червоної калини" (229 стрілецьких лісен) збавити укр. хор. репертуар, має цінність (як упорядкована джерельна база) для дослідження цієї галузі укр. муз. культури, вивчення якої заборонялося за рад. часу. Друкувався в Україні, тоді Чехословаччині, США, Німеччині тощо. Значну частину наук. розвідок Л. втрачено: у "Музеї визвольної боротьби" в Празі (під час пожежі) й НТШ у Львові в рад. час. Проводив активну муз. громад. діяльність у Сх. Галичині й потім в еміграції.

Тв.: дит. опера "Золоте весілля" (у 2-х діях; Мюнхен, 1959); кантати — "Пісня борців", сл. Р. Домбчевського. — "Ода до пісні", "Суворий вітер": для симф. орк. — поема "Тризна" (1929); для фп., з орк. — Концерт (1928); для 3-х сир. — 2-х фп. — "Ченчик"; для струн. — Квартет (1928); Фп. тріо; для фп. — Соната (1927, 1-е вид. — Г. Левицька, 1931), "Хлопська сюїта" (у 4-х ч., 1938), 9 фуг (поміж них 5 — 2-гол.; 3 — 3-гол.). Ініціатор на твни укр. нар. пісень (зокр. "Огірочки"), "Дикі кози": для хору в супр. фп. — "Вже сонце красне", "Дістравачка", обидва — сл. М. Шацкевича; "Коліска нашу рідну хату" — сл. Лесі Українки; 8 неділних тропарів тощо, для хору без супр.: "Вже весна прийшла", сл. Р. Домбчевського; "Тіми Батьківщині", сл. Л. Лепкого; для тенора, баритона та баса в супр. фп. — поема "Катерина", сл. Т. Шевченка (1921); для голосу з фп. — солоспів (бл. 10, зокр. "Не стій, вербо, над водою", "Тут, і всюди", сл. Т. Шевченка; "Червоні квіти", сл. А. Мелітинського; "Вечір", "Світанок", обидва — сл. П. Тичини; "Двоєч пісня", сл. А. Магичка тощо); обр. нар. і стрілець. пісень для голосу з фп. та хору без супр.

Дискогр.: грамплатівки — "Сивий коню, сивий": М. Старицький (тенор), І. Соневицький (фп.), — Монреаль. — EMD E-17; "Ой верше мій, верше": М. Старицький (тенор), Ж. Ляхур (фп.), — Лондон. — MLP 10037; "Ой верше мій, верше": сестри Бойко. — М., 1957. — Д-3554-55; "Не стій, вербо, над водою": І. Сименія-Іванюха (співано), П. Кев (фп.). — 1965. — 1168-В (Німеччина).

Літ. тв.: докторат (канд. дис.) "Семена Артемовського-Гулака "Запорожець за Дунаєм" (Прага, 1926; рукоп. — у ЛНБ ім. В. Стефаніка; одним, вид. — Стрий, 1935); Історичний розвиток гармонічного почуття. — Прага, 1926; Матеріал на будівляння музики. — Прага, 1927 (рукоп. у ЛНБ ім. В. Стефаніка); Відношення музики до поезії. — Прага, 1928 (рукоп. там само);

Музичний ритм у поезії Т. Шевченка. — Прага, 1928 (рукоп. там само); Піонери музичного мистецтва в Галичині. — Л.; Стрий, 1931—34 [також під назвою "Піонери музичного мистецтва в Галичині (матеріали до історії української музики)"] // Нові шляхи (Львів). — 1931. — № 1; 1932. — № 1, 2, 4; Наша культура. — Л., 1936—37; сучас. вид. окр. відбитком: Л.; Нью-Йорк, 1994 (рукоп. у ЛНБ ім. В. Стефаніка); Музичний словник. — Стрий, 1933; репринт, перевид.: М., 1994; Дирігентський порадник. — Л., 1938 (у співавіт. із В. Витвицьким і М. Колессою); Український музичний лексикон. — Миттенвальд, 1947; Матеріали до історії української музики: Перша музична школа в Галичині // Життя і знання (Львів). — 1934. — № 15; Сполуча поезії з музикою // Назустріч (Львів). — 1934. — № 14; Початки музичного мистецтва в Галичині // Наша культура (Львів, Варшава). — 1936. — № 12, 1937. — № 2, 3, 12; Занепад музичного мистецтва в Галичині за 1850-і роки // Там само. — 1937. — № 5, 11; 3 музичної термінології // Укр. музика (Львів). — 1937. — Ч. 3, 5-6; Іван Лаврівський // Там само. — 1938. — Ч. 1, 3-8 (сучас. вид. у кн.: Піонери музичного мистецтва в Галичині. — Л.; Нью-Йорк, 1994); Василь Барвинський // Там само. — 1938. — Ч. 2, 7-8; Поестання нашого національного гиму // Там само. — Ч. 4, 9-10; Сучасні музики Великої України (біограф. словник композиторів) // Там само. — Ч. 4, 9-12; Шевченко й музика // Там само. — 1939. — Ч. 1; Формальна побудова українських народних пісень // Там само. — Ч. 2-4; Музика праслов'ян [доповідь на сесії НТШ, 1947; Миттенвальд] // Сьогоднішнє і минуле (Мюнхен). — 1949. — № 1-2; Вплив української музичної культури на російську // Укр. самостійник (Мюнхен). — 1952. — № 2-3; Давність веснянок-мелодій // Там само; Античні елементи в українській народній піснесті // Там само; Музичне життя у Західній Україні до 1944 // Там само. — 1953. — № 22; Музичне відродження Карпатської України 1919—1939 // Там само. — № 24, Ф. Якименко // Там само. — № 27; Музична культура Львова // Там само. — № 36-38; Українські колядки // Там само. — 1954. — № 1; П. Бажанський // Там само. — № 35-40; О. Кошиць // Там само. — № 46-52; 1955. — № 1-2; О. Носалевич // Сучасна Україна (Мюнхен). — 1957. — № 18; 1962. — Ч. 1; Культурні поклики в українських народних піснях // Терми (Детройт). — 1962. — Ч. 1; Тетракордові елементи в українській народній мелодії // Віст (Міннеаполіс). — 1965. — Ч. 4; Чордашові ритми в українській піснесті // Там само. — 1966. — Ч. 3; Етнографічні записи Порфира Бажанського // Там само. — 1968. — Ч. 2; Федір Якименко визначав, але мало знав: постає в історії української музики // Музика. — 1994. — № 1; Українська новітня фортепіанна творчість // Діло (Львів). — 1935. — 18-19 жовт.; Пам'яті М. Нижанковського // Львів. вісті. — 1941. — Жовт.; З-від пилу сторч (Про Побужанський Ірмолій) // Наші дні (Львів). — 1944. — Ч. 2, Н. Нижанковський // Християнський голос (Мюнхен). — 1955. — № 29; Нові українські композитори // Укр. літ. газета (Мюнхен). — 1958. — листоп.; Р. Савицький // Християнський голос. — 1960. — № 10; Українська музика й пісня на дворах московських царів // Америка (Філадельфія). — 1976. — 10-20 квіт.; статті в енциклопедії, зокр. у 3-томній ЕУ (Мюнхен, 1949—52; у т. ч. "Народна музика"); упоряд. — "Великий співаник "Червоної калини" / Ред. вступ. ст. — Л., 1937; Українські народні мелодії

Видання АН УРСР

Піонери
музичного мистецтва
в ГаличиніОбкладинка книжки
"Піонери музичного
мистецтва в
Галичині" З. Лиська
(Л.; Нью-Йорк, 1994)

У 10 т. / Збрав і зредагував *З. Лисяк* (11447 мелодій із текстами за 1774–1961). — Нью-Йорк, 1964–71. — Т. 1–6; Торонто, 1981–94. — Т. 7–10; Релігійні твори Олександра Кошиця. — Нью-Йорк, 1970 (ред.); неопубл.: Михайло Вербицький (Стрий, 1935, рукоп. у ЛНБ ім. В. Стефаника); Матеріали до бібліографії та історії української музики (Мюнхен, 1947–61); Іонійські ритми в українських народних піснях, Лемківська музика, Підручник музичних форм (Львів; Стрий, 1935; рукоп. у ЛНБ ім. В. Стефаника) де поряд із традиц. формами європ. музики розкладаються укр. хор. концерт 18 ст., Служба Божья, канти, галльми, нар. пісні), підручник з гармонії тощо.

Літ.: Пропам'ятна книга Українського Музичного інституту в Америці. — Нью-Йорк, 1963; *Аудіокоментарій А. Українська музика: Історико-критичний огляд*. — Мюнхен, 1963; *Совіський Р., мол. Творчість З. Лисяка: Нотографія. Дискографія. Бібліографія.* — Кенфорд, 1995; *Яого ж.* Музичне життя Європи вілкіу 1959 // *Мм і світ* (Торонто). — 1960; *Яого ж.* Музикознавство-північ // *Сучасність* (Мюнхен). — 1973. — 4, 9; *Костюк Н.* Музична культура Західної України 20–30-х років ХХ століття: ідеї поступу і розвиток національних традицій. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 1998; *Степанюк Р.* Модерністичні тенденції у творчості українських композиторів Львова 20–30-х рр. ХХ ст.: естетичні та стилістичні ознаки в контексті епохи. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 2003; *Немкович О.* Українська музикознавство ХХ ст. як система музичної дисципліни. — К., 2006; *Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах / Упорядк., вступ. ст., ред. та прим. І. Лисяка.* — К., 2008; *Свиридов В.* Діяльність Зиновія Лисяка в контексті професіоналізації української музичної культури Галичини. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — Ль., 2010; *Яого ж.* Один портрет з історії музичної культури // *Союз українських професійних музик у Львові: Мат-ли і документи.* — Ль., 1997; *Яого ж.* До питання зародження історичного музикознавства в Галичині // *Музично-історичні концепції в минулому і сучасності.* — Ль., 1997; *Яого ж.* Визначення досягнення української музичної фольклористики ХХ ст. // *МТЕ.* — 1998. — № 1; *Барбійський В.* Огляд історії української музики // *Історія української культури.* — Ль., 1937. — XV зш.; *Факсимільне перевид.* — К., 1993; *Яого ж.* Успіх українських композиторів у Празі // *Діло.* — 1929. — 11 верес.; *Витвицький В.* З. Лисяк. Вплив німецької культури на українську [Рец.] // *Укр. музика.* — 1939. — Берез.; *Яого ж.* Наукова діяльність проф. д-ра З. Лисяка // *Бюлетень МТШ.* — Нью-Йорк; Сарсель, 1962; *Яого ж.* Про «одні голосні і тікі» // *Сучасність.* — 1984. — 4, 2; *Лавдинська-Залеска Г.* Зиновій Лисяк // *Вид* (Чикаго). — 1958. — № 7; *Кроцив-Барабаш М.* Зиновій Лисяк // *Алманах "Голосу України"* на 1985. — Торонто, 1985; *Булка Ю.* Музична культура Західної України // *ІУМ.* — К., 1992. — Т. 4; *Мисюк-Пасичник Р.* Струнний «квартет» ор. 13 — нововідкритий твір Зиновія Лисяка // *Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи: Мат-ли муз. спільноти.* — К., 1999. — Вип. 13; *Белая М., Якименко Н.* *Музо А.* Музикознавство-теоретичне життя // *ІУМ.* — К., 2004. — Т. 5; *Музо А.* Музикознавство // Там само; *Булка Т., Олійник О., Сікорська І.* *Оперна творчість // Там само.* Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Ч. 2; *Лодкевич С.* Камерний концерт у Стрию //

Діло. — 1934. — 10 берез.; *Колоса Ф.* «Великий співачник «Червоної калитки» // Там само. — 1937. — 20 черв.; *Левик В.* Композитор і музиколог З. Лисяк // *Укр. самостійник.* — 1953. — 23 жовт.; *Сонедимський І.* Наше дума, наше пісн. // *Свобода.* — 1963. — 18 січ.; *Моценко П.* Кодекс «Українських народних мелодій» // *Новий шлях* (Вінніпег; Торонто). — 1965. — 13 лют.; *Гордишська-Карандиш Д.* Дитина сценки «Золоте весілля» // *Свобода* (Нью-Йорк). — 1966. — 26 трав.; *Терен-Юсків Г.* Уродистість в часті З. Лисяка // Там само. — 1970. — 11 лют.; *Аполоніус М.* *Українische geistliche Musik.* — München, 1990; *Яого ж.* *Topografische Ges.* — Z. Lysy'ka // Там само. — 1969. — 1 Dec.; *Karalovich O.* *Zinoviy Lysko* — Kompozitor, muzykolog, diach // *Visti-Naral* (Міннеаполіс). — 1966. — 11 March; *Lahodyns'ko-Zaleska H.* *Zinoviy Lysko* (1938).

О. Немкович

ЛІСЯНА (Герасименко) Ольга Григорівна (18.12.1950, м. Харків) — музикознавець, педагог. Канд. мист-ва (1983). Доцент (1992). Закін. Харків. муз. уч-ще (1970, кл. М. Мешойер, Г. Бортновської, Е. Польської) та Ін-т мистецтв ім. І. Котляревського (1975, кл. Г. Талеманов, Л. Рішетникова), річну аспірантуру при Київ. конс. (кер. — Г. С. Виногородов). Викладачка муз.-теор. дисциплін Харків. муз. уч-ща (1975–77), каф. історії музики ХДУМ (1977–2005). Наук. праці присв. питанням філософії, естетики музичної, історії музики, суміжних мистецтв, забутих сторінкам рос. оперної класики, поліфонії та її впливу на становлення муз. форм і стилів музичних.

Літ. та.: канд. дис. «Претворення константних принципів формообрання в советській музиці 50–70-х років (на матеріалі поліфонічних циклів Д. Шостаковича, Р. Щедріна, В. Бибіка)» (К., 1983); *Пути развития русской и украинской музыкальной культуры: от Средневековья к XIX в.* — Х., 1993; До класифікації видів поліфонії // *Музика.* — 1978. — № 8; *Велика історико-романтична опера та її традиції у вітчизняному музичному театрі 80-х рр. XIX ст.* (депон. рукоп.); *Творчість російських композиторів другої половини XIX ст. (на матеріалі опери М. Соловйова "Корделія")* (депон. рукоп., обидва — 1987) тощо.

Г. Гонібура

ЛІСЯНСЬКИЙ Юрій Георгійович [1897 (за ін. відом., 1906), м. Київ — ?] — оперний співак (лір-драм. баритон). З родини священника. Закін. *Музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка* (1929, кл. О. Муравйової), 1928–34 — соліст Київ. опери. Вик. мистецтво відзначалося музикальністю й водночас артистизмом. 1934 репресований, 1989 реабілітований посмертно.

Партії: Ігор ("Князь Ігор" О. Бородіна), Елещий, Онегін ("Пікова дама", "Евгеній Онегін" П. Чайковського), Грязной ("Цареве наречена" М. Римського-Корсакова), Фігаро ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Невер ("Тугеноти" Дж. Мейєрбера), Яго ("Отелло" Дж. Верді), Валентин ("Фауст" Ш. Гуно), Шарльє ("Чю-Чю сан" Дж. Пуччіні).

Літ.: *Редукцій В.* У Київській опері // *Українські співачки у спогадах сучасників / Авт.-упоряд.* —

О. Лисяна

І. Лисенко. — К.: Л.: Нью-Йорк, 2003; Колодуб О. Юрій Лисянський // Приват. архів І. Лисенко.

І. Лисенко

ЛИСЯНСЬКИЙ Феодосій (18 ст., с. Мгар, тепер Лубенського р-ну Полтав. обл. — ?), чернець — співак, *уставник*, педагог, композитор. З родичин купця. Приймав чернецтво в Києво-Печерському монастирі. Від 1722 співав на лівому крилосі Олександрівського монастиря. Від 1734 — уставник, "конархист" і первенствующий ієродиякон того самого монастиря, де перебував до 1742, коли "по хворобі та хилості" був відлучений до Києво-Славського монастиря. У рукоп. збірник Синоду (ЦДДАУ) зберігся нотолінійний рукопис "Канонів", що належав Л. і був списаний 1727.

В. Литвин

Лит.: Штедін Я. Музика і балет в Росії XVIII віка. — С.Пб., 2002; Український некрополь Петербурга. — К., 2007; Чудноба І. Кіровоградці-українці: Олександрівського монастиря (до питання ролі українських впливів на становлення петербурзької культури) // З історії української музичної культури. — К., 1991; І ж. Пенне, звонів, рятуй // Топографія церковно-музикальської культури Петербурга. — С.Пб., 1994; Горенко Л. Роль українців у розбудові російської музичної культури XVII—XIX ст. (за матеріалами наборів співаків до придворної імператорської капели) // Музичне мистецтво і культура: Наук. збірник ОДМА ім. А. Нежданової. — О., 2006. — Вип. 7. — Кн. 2; І ж. Українсько-російські культурні зв'язки XVIII ст. (про діяльність українців-кіровоградців Олександрівського монастиря) // Культура сучасності: Альманах. — К., 2006. — Вип. 2; І ж. Українсько-російські культурні взаємини XVIII — першої половини XIX ст. (до питання розбудови оперного мистецтва в Росії) // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К., 2006. — Вип. 3; І ж. Українці у складі Придворного імператорського оркестру (XVII — початок XIX ст.) // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. — К., 2006. — Вип. 17; І ж. Українці у складі Придворного імператорської капели (XVII — початок XIX ст.) // Вісник ДАККІМ. — К., 2006. — № 2; І ж. Актуальні проблеми міжкультурних взаємин України та Росії на межі XVIII—XIX ст. // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні: 36. наук. праць. — К., 2010. — Вип. 1.

Л. Горенко

ЛИТАВРИ — див. *Тулумбас*

ЛИТВИН Василь Степанович (4.06.1941, с. Федорівка, тепер Добровеличківського р-ну Кіровоград. обл.) — бандурист. Брат *Миколи Л. З.* а. УРСР (1990). Лауреат літ.-мист. премії ім. І. Нечуя-Левицького, премії Фонду Т. Шевченка. 1-і уроки гри на бандурі брав у бандуриста М. Білошанки в м. Кролевець Сум. обл. Працював у Чернів. і Терноп. філармоніях, після військ. служби — в клубі с. Іванків Бориспільського р-ну Київ. обл. (з 1968). Соліст оркестру укр. нар. інструментів Муз.-хор. тов.ва України. Виступав як соліст-бандурист і (разом із братом Миколою Л.) у складі бригади нар. кобзарів (зокр. у Львів. і Терноп. обл.). Мав вел. репертуар, у т. ч. власні твори, поміж яких:

"Вітер віє, поле мріє"; "Вийшов місяць і зоря"; "Дума про матір", сл. Б. Олійника; "Послання" сл. Т. Шевченка; "Народе мій", сл. І. Франка; "Рятуйте, люди, пісню", сл. П. Перейбийоса низка творів на сл. О. Бердника, П. Воронька В. Симоненка, Д. Павличка, свої дружини А. Литвин. У с. Стрітівка Кагарлицького р-ну Київ. обл. був одним із організаторів і керівників школи кобзарського мистецтва. Обирався головою НСКобУ. Студією "Українохронік" створено фільм "Співає Василь Литвин" (1992).
Літ.: Поклад Н. Вірте, що світ прекрасний // Київ. правда. — 1990. — 20 квіт.; Мельник О. Стежимо з "ридиком" дорогою Василя Литвина // Укр. газета. — 1993. — № 19; Косицька Ю. Син великого сонця і своєї землі // Молодь України (Київ). — 2001. — 21 черв.

Б. Жоланський

ЛИТВИН Микола Степанович (4.03.1943, с. Федорівка, тепер Добровеличківського р-ну Кіровоград. обл.) — письменник, журналіст, бандурист, композитор. Брат *Василя Л. Лауреат* літ. премії ім. Олени Пчілки (1995), літ.-мист. премії ім. І. Нечуя-Левицького. Член НСЖУ (1985), НСПУ (1988). 1961—63 навч. у Київ. муз. уч-щі (кл. А. Омельченка), 1965 закін. Терноп. муз. уч-ще [кл. А. Голуб (онук О. Вересая); Г. Серветник], 1971 — Львів. конс. (кл. бандури В. Герасименко). Артист-бандурист Чернів. Терноп. філармонії (1964—65), соліст оркестру укр. нар. інстр. у Києві (1968—72), викладач Кагарлицької у Київ. обл. (1972—73) і Київ. № 2 (1977—83) ДМШ, Сум. муз. уч-ща (1973—77). У репертуарі — думи: "Невольницький плач", "Про трьох братів Азовських", "Про козака-бандуриста", "Бура на Чорному морі", істор. пісні, комп. твори, власні композиції: "Гомоніла Україна", сл. Т. Шевченка; "Глянь бо, дівино" й "Моя Україна", сл. власні тощо. Ряд пісень Л. набув популярності ("Там, у степу", "Яничари", "Козак гуляє" тощо). Від 1983 — ст. редактор відділу літ.-ри мистецтва ж. "Україна", з 1991 — зав. відділу мистецтва ж. "Сільські обрії", з 1993 — оглядач газ. "Наш час", з 1997 — заст. гол. редактора газ. "Слово Просвіти" (Київ). Від 1998 — гол. редактор газ. "Вісті з України" та "Укр. форум" (Київ). Автор низки літ. творів. 1965 несправедливо заарештований за звинуваченням у т. зв. "антирадіо. пропаганді". певний час не виступав на сцені як бандурист, не друкувався як письменник і журналіст. Терноп. обл. рада нар. депутатів встановила стипендію ім. М. Литвина для студентів-бандуристів Терноп. муз. уч-ща і студентів-тернопільців, які навч. гри на бандурі в різних ВНЗ України.

Тв.: Пісні волі. — К., 1995.

Літ. тв.: "Вітрики": 36. віршів (1968, опубл. 1988); "Зорі на дні криниці": 36. оповідань і повістей; повісті — "Понад лугом зеленим", "Гарнітур", "Коло" (усі — 1981), "Долголітний час", "Тей, лети, лавуно", "Ластівочка" (усі — 1990, присв. відповідно життю і творчості А. Веделя, Д. Сичинського, М. Леонтовича); "Струни золоті": Повість-есе (1994, присв. історії укр. кобзарського мистецтва); "Артен Веделі" (1997).

Обкладинка CD "Поем Богу нашему...".
Митрополичий художній хор Києво-Печерської лаври
п/к М. Литвиненка
(Л., 2009)

Звучання хорів, очолюваних Л., вирізняється ширістю, просвітленістю вик. манери, зумовленої особливостями християн. світовідчуття. У репертуарі хор. колективів, очолюваних Л., зразки різних розспівів — зноменного й Києво-Печерської лаври, духовні композиції (бл. 100, у т. ч. понад 50 хор. концертів) укр., білор., рос., зах. авторів різних істор. періодів — Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя, С. Дегтярьова, М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Яциневича, Г. Давидовського, П. Гончарова, Е. Вітошинського, Ф. Львова, С. Танєєва, П. Турчанінова, П. Чеснокова, В. Локтева, Г. Рітова (одні з найулюбленіших церк. композиторів Л.), С. Плотникова, Г. Орлова, П. Строкін, Г. Ф. Генделя, Й. Брамса (нім. мовою) та ін., укр. і рос. нар. пісні. Церк. хори п/к Л. брали участь не лише в богослужіннях, а й у заходах громад. і просвітн. характеру (зокр. присв. ознайомленню широкої громадськості з текстами Св. Письма, поміж лекторів — А. Котляревський), благодійних та реліг. святкових концертах (Київ. оперний т-р, Укр. драм. т-р ім. І. Франка, НПМ "Україна", Будинок національної органної і камерної музики України, Трапезний храм Києво-Печерської лаври (усі — Київ)). Наук. керівник сибір. фест. "Покровські зустрічі", де провів майстер-класи для регентів Краснояр. єпархії, викладач муз. уч-щ, кер. хорів Краснояр. краю (Красноярськ, РФ, 2006)). Гастролював із хором у Німеччині, Фінляндії.

Автор церк. творів (почав писати в період навч. в Семінарії). Твори Л. ("Іс полла ети, деспота", "Величит душа моя Господа", "Хвалите имя Господне" тощо) звучали у храмах і тиражувалися на електронних носіях

(CD, DVD) за межами України — у РФ (зокр. С.-Петербург, Красноярськ), Білорусі, країнах Зах. Європи (Вел. Британія), Півд. і Півн. Америки, Австралії. Твори Л. виконувала, зокр. Чоловіча хорова капела ім. Л. Редуцького п/б. Анткова (Лондон, Амстердам).

Як співак виконував сольні партії в духовних хор. композиціях, зокр. власний "Святий Боже Здійсний записи — фондові на Нац. радіо, в грамплатівках LP, CD, DVD, відеокасетах (3, — один із них — гастроляна подорож Л. Німеччиною). Учасник ТБ передач (канал "Глас" т/ф — "Моя Лавра", "Життя і діяльність митрополита Володимира" (обидва — к/с Києв. Печерської лаври, 2005—07). Надавав метод. допомогу в добір репертуару регентам заруб. країн. У складі делегації УПЦ брав участь конф., симпозиумах, присв. проблемам духовності, мистецтва, культури, у підготовчій роботі проведення святкування 1000-ліття Хрещення України-Русі, 2000-ліття Різдва Христового. Комп. твори Л. високо цінували — митропол. С.-Пєтерб. і Ладозький Володимир, архієп. кол. Красноярський і Єнісейський Антон І. Козловський, І. Бложков, Б. Антків та і Здійсненн озвучення (хор Києво-Печерської лаври п/к М. Литвиненка) к/ф, присв. прав. славній жоні (1993—94, к/с ім. О. Довженка Л. присв. т/ф ("Укртелефільм"), радіопереда ("Золотий камертон", обидва — до 75-річчя в дня нар. Л., 2002).

Тв.: для міш. хору — Єктенія, "Херувимська" "Свят Господь Бог наш", "Святой Боже", "Хвалите имя Господне", "Іс полла ети, деспота", "Величит душа моя Господа", "Вышнюю небес" (на текст. Богородичної стихирі), "Покання отверзи м. двери", "Единородный сыне" тощо.

М. Литвиненко з Митрополичим художнім хором Києво-Печерської лаври

Дискогр.: грамплатівка LP "Вознесено зображеного от людей моих". 1000-летие крещения Руси (1988—1988) [Тропарь св. благоверному князю Владимиру: *Давидовський Г. "Свете тихий"; Яцимевич Я. "Богородице Дево, радуйся"; Стеценко К. "Великий душ мой Господи", "Херувимская песня"; Леонтиев Н. Великая Ектения, "Благослови, душе моя, Господи", "Достойно ести"; А. Ведель. "Слыши, дщи и вижди"; Литвиненко М. "Свят Господи Бог наш", "Святой Божий" тощо: Митрополитний хор Владимирского кафедрального собора п/у М. Литвиненко]. — М.: Мелодия, 1988. — С90 26585 006, 26585 — 26586; CD — "Появ Богу нашему дондеже есмы" [Ведель А. Иосиф Паска, Стеценко К. "Благослови, душе моя, Господи"; Литвиненко М. "Хвалите ия Господне"; Лютиничев С. "О юности моя"; Ведель А. "Седе Адам" тощо: Митрополитний хор Києво-Печерської лаври п/у М. Литвиненко]. — Л.: Студія Лева, 2009. — К. — 60739 ЕС; "О Господи Боже спасена моего, во дни воззави и в нощи пред тобою" [Піснеслав "Всенощного бдєнія" різни авторів: *Давидовський С. "Царю небесний"; Сарті Дж. "Благослови, душе моя, Господи"; Давидовський Г. "Нине отгушавши" (соло — М. Литвиненко); Бутало, "Богородице Дево, радуйся"; Ломтєв В. "Великое славословие"; Ведель А. "Поклоняишся отверзи ми двери"; Митрополитний хор Києво-Печерської лаври п/у М. Литвиненко]. — К., 2000; DVD [Інтер'ю з Л.; Його ж. "Хвалите ия Господне" (2006); відеокасета "аглас Печерський: Межудународний фестивал православних хорів" (Стеценко К. "Великое славословие"; Митрополитний хор Києво-Печерської лаври п/у М. Литвиненко). — III, 2004.**

Лит.: Митрополит С.-Петербургский и Ладожский Владимир. Жизнь и труды: К 10-летию со дня рождения. — СПб., 1999; *Гриши В. Пою Богу моему...* — К., 2011; Регент митрополитного хору / Вєсуду вів Р. Нобоков // Православний вісник [Київ]. — 1997. — № 2; Благословлю кожного день життя / Розмову вела О. Щільженко // Жінка (Київ). — 1999. — Сн.; "Верил, верую и буду верить непоколебимо" / Вєсуду вів В. Дятлов // Вісник прес-служби УПЦ (Київ). — 2002. — Вип. 7; *Ковбач О. Кориня* — з віків на віки // Лит. Україна (Київ). — 1988. — 30 трав.; До 1000-річчя Хрещення Русі // Там само. — 1989. — 16 лют.; *Мовокозів Р. "Я створю хор..."* // Дзеркало тижня (Київ). — 1996. — 26 от.; *Артемько С. Минайло Литвиненко розкошує секрально сутність піснєвель* // Говорить показує Україна (Київ). — 2002. — 4 квіт.; *Михайл Литвиненко: Я родився християнином* / Подготувала О. Голоднюк // Православна газета (Київ). — 2003. — № 2; http://www.lavra.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=558&Itemid=122.

О. Нелкобич

ЛИТВИНЕНКО Святослав Іванович (22.02.1942, смт Ромодан Миргородського р-ну Полтав. обл.) — диригент, педагог. З. д. м. УРСР (1985). — в. України (1999). Професор (2000). Диплом з м.н. акад. рейтингу "Золота фортуна" (2007). Закін. Ворошиловгр. (тепер Луган.) муз. уч-ще кл. домри О. Васильєва, 1961), Київ, конс. *369, орк. ф-т, кл. Е. Білібова, диригування — М. Гоцлово; 1973, ф-т оперно-симф. диригування, кл. В. Гедішо). Викладач диригування, —струменталки кл. симф. оркестру Сум,

муз. уч-ща (1969—70), викладач диригування Київ. ін-ту культури (1971—87), диригент Засл. симф. орк. Держтелерадіо України (1973—83) тепер Засл. акад. симф. орк. Нац. радіокомпанії України), гол. диригент Київ. т-ру оперети (1983—89), викладач (з 1989), доцент (з 1992), в. о. професора (з 1995), професор (з 2000) НМАУ. Худож. кер. і гол. диригент орк. нар. інструментів Нац. радіокомпанії України (з 1995), з яким брав участь у міжн. фест. — "Київ Музик Фест", "Музичні прем'єри сезону", "Євразійська спілка" (Угорщина). Гастролював містами України, Росії, Молдови, Білорусі, Польщі, Болгарії, кол. Чехословаччини та Югославії. Під орудою Л. у фонд Нац. радіо записано понад 800 творів укр. і заруб. класиків, сучас. композиторів (О. Білаша, А. Гайденко, Л. Динко, М. Дремлюга, Е. Зубицова, Ю. Іщенко, І. Карабич, В. Кирейко, Г. Лашенко, Є. Станкович, В. Степурка, І. та Ю. Шамо) з вик-цями — В. Бєсфамільновим, Д. Готюком, О. Гороховим, М. Кондратьюком, А. Кочергою, О. Кудряшовим, А. Мокренком, Л. Остапенко, Е. Ржановим, М. Сухом, В. Тимохіном, В. Третьяком, Г. Тугімою, Г. Циполою, В. Червоном, М. Шопшею та ін., а також музику до к/ф м. к/с ім. О. Довженка. Автор понад 200 оркестрованих і оркестровок для орк. і ансамблів різних складів (рукоп.). Л. присв. низку радіопередач на Нац. радіо і ТБ (зокр. берез. 2007, листоп. 2009, берез. 2010).

Диригент-постановник вистав Київ. т-ру оперети (14) — "Дзвони Росії" О. Білаша, "Собор Паризької Богоматері" В. Ігліної, "Севастопольський вальс" К. Листова, "Сорокинський ярмарок" О. Рябова, "Земне тяжіння" О. Прохоровського, "Пощинку Чекіні" Ю. Міллітіна, "Принцеса цирку", "Бальдера" І. Кальман, "Моя чарівна леді" Ф. Лоу, "Царевич Ф. Легера, "Рай на Землі" Е. Єжека тощо.

Дискогр.: CD (2) — "Оркестр народної та популярної музики" (твори Д. Бортнянського, М. Лисенка, А. Гайдена, В. Степурка, Л. Динко, А. Дворжана, Ж. Массне та ін.; помп. вик-ці — М. Шопшо, С. Матєра, І. Зибченко). — К., 2002; "Ветеранам Великої Вітчизняної" (пісні часів війни 1941—45, в. також присв. цій війні). — К., 2007; грамплатівка LP (1976, 1982; Концерт для баяна з орк. І. Шамо, військ.-патріот. пісні тощо).

Лит.: *Давидов М.* Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа). — К., 2005.

О. Нелкобич

ЛИТВИНЕНКО-ВОЛЬГЕМУТ (дів. прізви. — Литвиненко, у замінки — Вольгемут) Марія Іванівна (1(13).02.1892, н. Київ — 3.04.1966, там само) — оперна й кам. співачка (лір.-драм. сопрано), педагог, драм. актриса, муз.-громад. діячка. Н. в. СРСР (1936). Професор (1944). Лауреатка Сталін. премії (1946). Із 7-и років співала в церк. хорі, де оволоділа основами нотної грамоти. Від 14-и років брала участь в аматор. виставах. Закін. Київ. муз. уч-ще (1912, кл. вокалу М. Алексєєвої-Юрєвич). Творчий шлях розпочала в Т-рі М. Садівського в Києві (1912—14). Солістка Т-ру муз. драми

С. Литвиненко

М. Литвиненко-
Вольгемут

**М. Литвиненко-
Вольгемут у ролі
Купаї (опера
"Снітуринька"
М. Римського-
Корсакова)**

в Петрограді (тепер С.-Петербург, 1914–16, там Л.-В. уперше слухав *Ф. Шопені* і високо оцінив її вик. мистецтво), Укр. муз. драми в Києві (1919), "Першого трудового кооперативу українських артистів" у Вінниці (1920–22, організований Л.-В. з чоловіком Г. Вольгемутом), Київ. (1916–17: 1922–23; 1935–53), Харків. (1924–35) тріа опери з балету. Одночасно виступала у виставах Укр. нар. т-ру (1926–28) і ДРОТу (див. *Дніпропетровський театр опери та балету, Дніпропетровський робітничий оперний театр, Полтава, Кривий Ріг* (тепер Дніпроп. обл.), Дніпропетровськ, Суми, Кременчук (тепер Полтав. обл.), Маріуполь (тепер Донец. обл.) тощо). 1920–22 — акладка Вінн. нар. конс., 1944–64 — Київ. конс. Під час війни 1941–45 — в евакуації в Уфі та Іркутську з т-ром (1941–44), водночас виїжджала у складі конц. бригад і співала перед військами, зокр. у шпиталях. У конц. репертуарі — твори П. Сокальського, В. Заремби, А. Вагнера, П. Ніщинського, М. Лисенка, Д. Сичинського, К. Стеценка, Я. Стелового, Я. Лопатинського, Б. Яновського, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, П. Козичького, М. Вериківського, В. Косенка, П. Сеніці, Р. Гієра, Я. Яцивевича, Г. Хоткевича, Ш. Верковича, В. Йорішо, І. Віленського, Г. Майбороди, Ю. Мейтуса, К. Данькевича, М. Скорумського, Г. Жуковського, Г. Таранова, М. Гозенлуда, А. Кос-Анатольського, І. Шопи, М. Дремлюги, М. Жербіна, Я. Целяра, О. Турилізова, О. Варламова, М. Гініки, О. Доремижського, М. Балакірева, М. Мусоргського, О. Бородіна, М. Римського-Корсакова, Ц. Кюї, П. Чайковського, Ант. Рубінштейна, Е. Напродника, С. Танєєва, А. Арєнського, М. Черепнина, О. Глазунова, С. Розмінова, М. Іполітова-Іванова, П. Свиридова, О. Тахтакішвілі, Д. Аракішвілі, А. Хачатуряна, Г. Ф. Генделя, Ш. А. Моцарта, Л. Бет-

ховена, Дж. Россіні, К. Ш. Вебера, Дж. Мейснера, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Р. Шумана, Г. Берліоза, Й. Брамса, С. Монашкі, Г. Ліста, Р. Вагнера, Ш. Гуно, Ж. Массне, Е. Гріга, П. Сарасате, Р. Леонкавалло, Г. Вольфа, Р. Штрауса, Дж. Пуччіні, П. Масканьї, старовинні рос. романси, укр. (понад 200) і рос. нар., франц., неолітан, та ін. пісні Ряд композиторів, як-от Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, К. Данькевич, Ю. Мейтус, Г. Майборода, Г. Таранов, Г. Жуковський, О. Сандлер, Б. Макроуос, О. Тахтакішвілі і ін. писали кам.-вок. твори та жін. оперні партії для Л.-В., орієнтуючись на особливості її голосу. Створила бл. 70-и різних за стилями (див. *Стиль музичний*), нац. приналежністю, истор. періодами муз.-сцен. образів, зокр. клас. зразки інтерпретації укр. оперних партій. Була 1-ю викцею ряду партій в операх вітчизн. композиторів Гастрюльова кол. РСРР (зокр. містами України Урапу, Сибіру, Кавказу), а також Німеччини (Берлін, Лейпціг, Франкфурт-на-Майні (Мікмуз. виставка), Мюнхен, Гамбург), Австрії, кол. Югославію. Записала на грамплівці партії опер *С. Гулака-Артемовського*, А. Вагнера, М. Лисенка, П. Чайковського, низку укр. надпісень.

Озвучила партію Наталки в екранізації опери "Наталка Полтавка" І. Котляревського — Ш. Лисенка (1936, реж. І. Кавалерідзе). За участю Л.-В. на Київ. к/с ім. О. Довженка (1953, реж. В. Лавренко) екранізовано оперу "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (рол. Одарка). Разом із Л. Курбосом, А. Петрицьким, Я. Степовим та ін. дітями укр. культури брав участь у створенні Укр. держ. т-ру муз. драм (1918–19). Авторка публікацій у пресі (понад 70) — статей і рецензій, присв. питанням вокультури, загальним муз.-культ. проблемам, зокр. на події війни 1941–45, автобіогр. заміток.

**І. Паторжинський - Карась, М. Литвиненко-Вольгемут - Одарка
(опера "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського)**

Значну роль у становленні творчої індивідуальності Л.-В. відіграло її спілкування зі співаками — А. Неждою, І. Колосовським, М. Рейзеном, Л. Собіновим, М. Тессейр (див. *Донець-Тессейр М.*), Ф. Шалліним, диригентами — О. Кошчицею, А. Маргуляном, А. Потоцьким, Л. Штейнборгом, режисерами — Л. Курбасом, Й. Лопатинським, В. Мозилем, Г. Юрою, акторами й режисерами — М. Садовським, П. Саксогом, акторами — А. Бучаком, М. Заньковецькою, Л. Липицькою, С. Тобілевич, композиторами — М. Лисенком, Я. Степовим, Б. Лятошинським, К. Данькевичем, Ю. Мейтусом, Г. Жуковським тощо.

Мала голос, багатий за тембр, відтінками, широкого діапазону (2,5 октави), що дозволяла співачці виконувати партії лір., драм., меццо-сопрано. Поміж характерних особливостей вик. мистецтва Л.-В. — виняткова чистота й природність вок. інтонування, бездоганне звуковедення, майстерне фігурування звука, чіткість і рельєфність кожної фрази, досконала вок. техніка, поєднані з психолог. осмисленістю й щирістю у створенні вок.-худож. образів, здатністю до художньо переконаливого відтворення багатой палітри емоційно-образних відтінків — від трагедійних до комедійних. Ці якості, значною мірою прищеплені Л.-В. ще в роки навчання, генетично пов'язувалися з вок. школами К. Едвардс, М. Глінки. Водночас досконала актор. майстерність Л.-В., зокр. володіння мистецтвом сцен. *імпровазації*, власне художньо виправдані смислові акценти в тексті вик. творів, що зумовлювали недовірність припущення нею оперних партій, снітали коринням клас. традицій укр. т-ру, насамперед М. Садовського.

У пед. діяльності розвивала принципи вок. школи, прищеплені їй М. Алексеевою-Ювеном. Гол. метою пед. праці Л.-В. було виховання не лише фахівців, які б досконало володіли технікою вокалу, а всебічно розвинених у худож. плані майстрів оперної сцени. Поміж найважливіших засад пед. праці — урахування індивідуальності учнів (що розкрилося у виявленні й розвитку кращих своєрідних рис їхніх вок. обдаровань, підборі відповідного репертуару й специф. вок. вправ тощо); обережне ставлення до їхніх голосів (суворе поступовість у процесі ускладнення навч. завдань, заборона форсування звука тощо); розуміння правильного дихання як базового чинника мистецтва співу; прищеплення природності, рівності й чистоти вок. інтонування; робота над виразністю дикції, кантіліною й водночас портamento, передачею голосом різних відтінків почуттів; вироблення слухового самоконтролю; органічність поєднання вок. і актор. аспектів у процесі виконання (напр., говорила, що кантілена має бути не лише в голосі, а й у всіх жестах, миміці оперного співака). Завдяки вел. кількості учнів — співаків і викладачів муз. ВНЗ, солістів провідних т-рів України, на становлення яких вплинуло вик. мистецтво та поради й консультації з Л.-В., пед. принципи Л.-В. "проросли" в баг. вок. школах і утворили традицію, що про-

довжується в сучас. вик. оперному мистецтві й вок. пед. практиці. Напр., у 1930-х мистикиня працювала з мол. співаками в Харкові. У 1950-х у Києві оперному т-ру вона допомагала порадами в підготовці оперних партій своєму учневі В. Гурову, молодій тоді солістці т-ру В. Любимовій (партії Одарки ("Запорожець за Дунаєм"), С. Гулака-Артемовського), Сабурової ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Аїди (однотім. опера Дж. Верді, Тоска (однотім. опера Дж. Пуччіні)). Поміж учнів — солісти оперних т-рів — Г. Сіренко (Одеса), Н. Клименко (Львів), Г. Гусева (Донець), О. Шестакова (Ленінград, тепер С.-Петербург), Н. Квасниця (Свердловськ, тепер Екатеринбург, РФ), Н. Настека (Новосибірськ, РФ), Д. Справцева (Кишинів), З. Бузиня (викладачка Київ. конс.) тощо.

Ім'ям Л.-В. 1967 названо вулицю в Києві. 1971 на її могилі на Байковому цвинтарі встановлено надгробок (скульптор О. Олійник). 1977 на буд. № 20, вул. Пушкінська (м. Київ), де 1944–66 мешкала Л.-В., — мемор. дошку (скульптор — О. Олійник, арх. — В. Гисзельов). Створено портрети Л.-В. — олійний О. Шовкуненко і скульптурний І. Кавалеріде (у ролі Одарки з опери "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, 1949). Л.-В. присв. фрагменти в к/журналі "Рад. Україна" — 1943. — № 1; 1946. — № 7; 1948. — № 2, 30; 1949. — № 28–29; 1950. — № 58, 100; к/ф — "Київ" (1944, реж. — Г. Тасін і М. Юдін), "Україна відраджується" (1946, реж. — Г. Тасін). Усі — к/с "Укркінохроніка".

Партії: Оксана, Одарка ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Одарка ("Купало" А. Вахнінина, 1-е вик.), Наталка, Терпилька ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Оксана, Панночка (у цих партіях Л.-В. слухав М. Лисенко), Настя, Дідона ("Різдвяна ніч", "Утоплена", "Тарас Бульба" (Сталін, премія, 1946), "Євста" М. Лисенка), Катерина, Мати ("Катерина" М. Ареаса), Роксолана (однотім. опера Д. Сичинського), Наталя ("Внука" Ш. Якобського, 1-е вик.), Мислослава ("Золотий обруч" Б. Лятошинського), Ядвіга ("Жармолон" В. Костенка), Ганна ("Наймичка" М. Вериньського, 1-е вик.), Тетяна ("Розлом" В. Фомелли), Веравва ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича, 1-е вик., водночас істор. партія), Журбенчик ("Чисті" Г. Жуковського, 1-е вик.), Наджеда ("Аскольдова могила" О. Верстовського), дочка Анни, Наташа ("Кам'яний гість", "Русалка" О. Даргомижського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Кулава, Сабурова, Мілітриса ("Сігуронька", "Царева наречена", "Казка про царя Салтана" Ш. Римського-Корсакова), Тетяна, Ларина, Юліанка, Марія, Ліза, Оксана, Кума ("Евгеніє Онєгін", однотім. опера, "Мазепа", "Пікова дама", "Черевички", "Чародійка" П. Чайковського), Тамара, Поппея ("Демон", "Нерон" Ант. Рубінштейна), Рокледа (однотім. опера О. Скроу), Маша ("Дубровський" Е. Направіна), Леонора ("Фідаєло" Л. Бетховена), Ракхіль ("Жидівка" Ж. Галеві), Аїда, Амелія, Леонора (однотім. опера, "Біл-маскарад", "Трубадур" Дж. Верді), Брунгільда, Ортруда, Ельза, Ева, Єлизавета, Венера ("Валькірія", "Лоенгрін", "Нюрнберзькі майстерзінгари", "Тангейзер" Р. Вагнера), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Дукльетта ("Казки Гофмана" Ж. Оффенбаха).

ЛИТВИНЕНКО-ВОЛЬГЕМУТ

М. Литвиненко-Вольгемут

М. Литвиненко-Вольгемут у ролі Ярославни (опера "Князь Ігор" О. Бородіна)

В. Литвинов

Галья (однойм. опера С. Моношуса), Мамента (Продана наречена" Б. Сметани), Джоконда (однойм. опера А. Понкиселлі), Мікела, Фраскіта ("Кармен" Ж. Бізе), Шарлотта ("Вертер" Ж. Массе), Недда ("Паяци" Леокавалло), Тоска, Турандот, Мюзетта (однойм. опери, "Богема" Дж. Пуччіні), Сантуцца ("Сільська честь" П. Масканы).

Ролі в оперетах і муз.-драм. виставах: Уліна ("Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основа-Яненка), Паночка ("Вий" М. Кропивницького), Аза, Маруса, Маруся ("Циганка Аза", "Маруся Богуславка", "Ой не ходи, Грицю" М. Старицького), Гандзя (однойм. твір І. Карпенка-Карого) та ін.

Дискогр.: грамплатівки — "Ой стрілочка до стрілочки", сл. Т. Шевченка. — 1928. — 2700; Пісня Наталки "Чого вода каламутна" за опери "Наталка Полтавка". — 1937. — 5263; Обр. укр. нар. пісн. "Не хилися, сосно". — 1943. — 11652; Партія Одарки в опері "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського. — 1950. — Д-06781-86; Партія Терилілки в опері "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка. — 1952. — Д-0428-35.

Літ. тв.: Вітасом молодого майстра [Про З. Гайдай] // Рад. музика. — 1936. — № 8; Тринадцять «рашич» // Театр (Київ). — 1936. — № 10; Сама про себе // Там само. — 1937. — № 9; 10 літ Харківської опери // Там само. — № 24; Совершенствуй своє майстерство // Молоде мистецтво. — М.; Ленінград. 1938; Всесоюзний конкурс вокалістів // Огонек (Москва). — 1938. — № 35-36; Шевченківський образ // Рад. жінка (Київ). — 1947. — № 3; Воспоминания артистки // Сов. Украина (Київ). — 1953. — № 10; Воспоминания об Н. А. Обуховой // Н. А. Обухова: Воспоминания, статьи, мат-лы. — М., 1970; Моя жизнь // Веч. Москва. — 1936. — № сент.; Звучит композиция (до 95-річчя М. Лисенка) // Вісті. — 1937. — 21 берез.; // Ленинградский гастрольяк // Ленингр. правда. — 1937. — № июня; Составление певцов // Лит. газета (Москва). — 1939. — 10 янв.; Украинские артисты выехали на фронт // Сов. Украина. — 1942. — 19 февр.; Певцы Украины // Сов. искусство (Москва). — 1945. — 7 дек. (у співає. із І. Поторжинським); Видатна українська співачка [Про О. Патрушенку] // Рад. культура (Київ). — 1960. — 20 лют. (у співає. із З. Гайдай) та ін.; Спогади (рукоп.) // Фонди Полтав. держ. музею І. П. Котляревського; [Архівні документи Л.-В.] // Фонди Держ. музею театр., муз. та кіно-мистецтва України.

Літ.: Соболю Б. М. І. Литвиненко-Вольгемут — народна артистка СРСР. — К., 1945; Поляков А. М. І. Литвиненко-Вольгемут. — К., 1956; Стебун І. Марія Іванівна Литвиненко-Вольгемут. — К., 1958; Ісаченко І. Марія Іванівна Литвиненко-Вольгемут. Народна артистка СРСР. — К., 1980; Стефанович М. Київський державний орден Леніна театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1964; Мизайлова Т. Виховання співачки в Київській консерваторії. — К., 1970; // ж. Марія Іванівна Литвиненко-Вольгемут // Вопросы вокальной педагогики. — М., 1987. — Вып. 3; Швачко Т. Марія Литвиненко-Вольгемут. — К., 1972; // ж. Марія Литвиненко-Вольгемут. — К., 1986; // ж. Литвиненко-Вольгемут і радянська опера // Музика. — 1970. — № 2; // ж. Незабута Одарка // Укр. театр (Київ). — 1992. — № 2; // ж. Легенда Національної опери // Музика. — 2002. — № 1-2; Станішевський Ю. Національний

академічний театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2 Лисенко І. Музики сонячних дзвонів. — К., 2 Музична культура України у спогадах, мат-лах, листак / Упоряд.: вступ. ст., ред. та п. І. Лисенка. — К., 2008; Гайдай З. Наро артистка М. І. Литвиненко-Вольгемут // искусство. — 1946. — № 4; Гозенпуд А. Мас української оперної сцени // СМ. — 1951. — Гришко М. Зірка української опери // Музика. 1972. — № 1; передрук: Українські співачки в гадах сучасників / Авт.-упоряд. — І. Лисенка К.; Л.; Нью-Йорк, 2003; Тольбо В. Зірка і ної сцени // Музика. — 1982. — № 3; Йо Звезда первой величины // Яого ж. Ст Воспоминания. — К., 1986; Яого ж. Велика сика // Українські співачки у спогадах сучасників Авт.-упоряд. — І. Лисенка. — К.; Л.; Нью-Йорк, 2003; Муха А., Мазепа Л. Музично-театр життя // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3; Беля Музично-театральне життя // ІУМ. — К., 1991 Т. 4; Шедчук О., Якименко Н. Концертне жит Там само; Беляво М., Якименко Н., М Музично-театральне життя // Там само. — 2004. — Т. 5; // ж. Концертне життя // Там Бойкина Н. На гастрольях у Дніпропетровск Українські співачки у спогадах сучасників / упоряд. — І. Лисенка. — К.; Л.; Нью-Йорк, Голісінський М. Несчастливый випадок у Харків опери // Там само; Гужова В. Віддане мис життя // Там само; Козак С. Чарівний го Там само; Скоробатська Н. Музикальна с ка // Там само; Туркевич В. Народна артис Правда України (Київ). — 1982. — 12 Борщанко В. Життя, віддане сцені // Г комунізму (Київ). — 1982. — 13 лют.

Q H

ЛІТВИНОВ Віктор Володимирович (18. м. Київ) — артист балету, балетні З. а. УРСР (1974). Лауреат Всесоюз. кс артистів балету (1969, 1972) і балетні (1972, усі — Москва), конкурсу "Най балет року" (кол. Югославія, 1987), "Київська Пектораль — 1999". Закін. Київ і Ленінгр. (тепер Петерб., 1971) хореограф балетмейстер, відділення Ленінгр. конс Артист балету (1967-85), гол. балет (1987-94), балетмейстер-постановник Нац. опери України. 1985-87, з 2005 балетмейстер Київського муніципального мішого театру опери і балету для ї концертів. Від 1995 — арт. директор хої колективу "Shumka" (Едмонтон, Канада)

В. Литвинов і Є. Станков

Вик-ш демікласного амплу. Танеш вирізняється ефектним артистизмом, експресивною динамікою, імпрізаційністю. Майстер жанр. шаржування, гротеску. У постановках прагнув до театр-видовищного втілення вистави, образної поліфонії, нових психолог-змістових акцентів у клас. балет. драматургії, новаторських пошуках у балет. пластиці. Гастролював Угорщиною, Німеччиною, Іспанією, Португалією, Вел. Британією, Єгиптом, Японією, Індією тощо.

Балетмейстер-постановник вистав: Київ. муніципал. вквд. т-ру опери і балету для дітей та юнацтва — "Горбокопик" Р. Щедрина (1985), "Панночка й Хуліган" на муз. Д. Шостаковича (1986), "Спартак" А. Хачатуряна, "Білошкіпка та семеро гномів" Б. Павловського, "Сплляч красуня" П. Чайковського (усі — 2006); Київ. т-ру опери та балету — "Дон Кіхот" Л. Минкуса (1989), "Сплляч красуня" П. Чайковського, "Лісова пісня" М. Скориківського (поповл. обидві — 1991), "Нім перед Різдом" (1993), "Вікінги" (2000), обидві — Є. Станковича, "Панночка й Хуліган" на муз. Д. Шостаковича (нове лібр. і муз. композиції, 1998), "Новий Декамерон" на музику М. Равеля (1999), "Буратіно" Ю. Шевченка; т-ріс: Сербії — "Горбокопик" Р. Щедрина (Нові Сад, 1989); Словенії — "Спартак" А. Хачатуряна (2000), "Золушка" С. Прокоф'єва (2007, обидві — Марібор), "Лебедине озеро" П. Чайковського (2005); Канади — "Лускунчик" П. Чайковського (1997), "Попелюшка" Ю. Шевченка (Shutka's Cinderella, а також гастролі в Києві, 2007) тощо; числ. танц. номери, балеті, фантазії до муз. вистав, театр. шоу.

Партії: Ротбард, Фея Карабос ("Лебедине озеро", "Сплляч красуня" П. Чайковського), Лало, Абдерекан ("Раймонда" О. Глазунова), Гідей ("Валхисарайський фонтан" В. Асаф'єва), Тівелід ("Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва), Ескаміліо ("Кармен-сюїта" Ж. Бізо — Р. Щедрина), Візір ("Летянда про любов" А. Мелікова), Крас. Спартак ("Спартак" А. Хачатуряна), принц Лимон ("Чиполіно" К. Хачатуряна), Горн, Метш ("Сильфіда" Х. Левенстада) ш. ін.

Літ.: Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002. Мого ж. Балетмейстер прийшов до театру // Музика. — 1987. — № 2: Коробов С. Юноше, обдумуючи життя // Сов. балет. — 1988. — № 1: Злати Н. Все музи — дітям // Муз. мистец. — 1988. — № 3: Мольер Н. "Как для взрослых, но лучше" // СМ. — 1988. — № 7. Олтаржевська Л. Алло, шукаємо таланти! (Щеремонія вручення театр. премії "Київська академія — 1999") // Україна. — 1999. — № 3: Діничко І. Балетна спадщина Панночки й Хулігана // Музика. — 1999. — № 4-5: Цебенко І. "Мауглі" повертається // Театраліно-концертний Київ. — 2003. — № 4: Крайчев Л. Импресии Виктора Литвинова // Со. звукос. — 2005. — № 5: Крапачова М. С. рагона // Африка. — 2006. — № 24: Мордовська Т. Добра і мурда // КІЖ. — 1985. — 22 груд. Визначення Р. "Мауглі" повертається // Демократична Україна. — 2003. — 27 серп.; Близнюк Д. Мауглі сплановує балет // Веч. Київ. — 2003. — 9 жовт.; Горасенко Л. У русі... // День (Київ). — 2006. — 1 берез.; Іт ж. Шенсирі до хореографії // 10 днів. —

2006. — № 24: Іт ж. Герон без паніквей... // День. — 2006. — 7 черв.; Іт ж. Казка і танеш // Там само. — 21 листоп.; Іт ж. Фауна в пунтах // Time out Києв 81. — 2001. — 16-22 трав.; Іт ж. Брейк-данс в джунглях // Там само. — 23-29 трав.

О. Литвинова

ЛИТВИНОВ Григорій Семенович (2.01.1900, с. Одноробівка, тепер Золочівського р-ну Харків. обл. — 16.07.1983, м. Харків) — композитор. Член СКУ. Закін. Харків. муз.-драм. ін-т (1930, кл. композиції С. Бопатирова); Харуж. кер. самодіял. колективів. Музика позначена рисами построматизму.

Тв.: для симф. орк. — Рапсодія, Сюїта (1939); Фп. кантат (1932); для дитяч. і фп. — пісн.; хорі на сл. Т. Шевченка, Мид. Телва та ін.; вок. дуети; романси; пісн. (понад 250); обр. нар. пісень. Літ.: [Б. л.]. Литвинов Г. С. Памяти умерших // СМ. — 1983. — № 11: Зогойкевич М. Балетна музика // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5.

А. Музо

Г. Литвинов

ЛИТВИНОВ (Літеінов) Олександр Ісаакович (17.11.1926, м. Запоріжжя — 2007, Харків) — диригент, піаніст, композитор, аранжувальник, педагог, муз.-громад. діяч. Н. а. УРСР (1978). Професор (1992). Дипломант обл. конкурсу "Вища школа Харківщини — найкраща імена" в категорії "Завідувач кафедри" (2001). Закін. Харків. ін-т мистецтв (1970, кл. хор. диригування З. Яковлевої). Теорчу діяльність розпочав 1951 як артист оркестру в Дніпропетровську. Концертмейстер, соліст-акордеоніст Сахалін., Хабаров. (РФ) філармоній. У подальшому — кер. і організатор числ. ансамблів і орк. Від 1956 — у Харкові: організатор і худож. кер. інстр. колективів, у т. ч. зсл. естр. ансам. "Харків'янка" (1961), з яким у різні часи виступали: В. Арканова, Д. Гнатюк, Ю. Гілевіч, М. Моноіло, К. Озгенов, Б. Руденко та ін. 1973-78 — гол. диригент і худож. кер. ансамблю пісні і танцю "Донбас" (у складі — малий симф. оркестр, акад. хор, балет, трупа) у Донецьку. Викладач каф. культурології Харків. юрид. ін-ту, з 1980 — Харків. ін-ту мистецтв на кафедрах кам. ансам. і орк. інструментів; аів класи диригування, ансам. та аранжування; 1983 — доцент, згодом професор. 1994 створив і очолює каф. інструментів естр. орк., що за короткий термін стала однією з провідних у ХДУМ. 1998 з ініціативи Л. і Н. Гребенюк тут було відкрито відд. джаз. вокалу. У Нац. юрид. академії ім. Ярослава Мудрого та Академії культури створив естр.-симф. орк. і ансам. скрипалів. Усі колективи, якими керував Л., мали в репертуарі обробки укр. нар. пісень, танців, фантазій на укр. теми. Піаніст-імпрізатор. Аранжування Л. стали відомими в Україні, його композиції виконуються рядом солістів, вітчизн. і заруб. муз. колективів, з якими гастролював у Польщі, Чехії, Румунії, Вел. Британії. Ініціатор створення в Харкові нац. конкурсів — ім. К. Шульженко та ім. Г. Дунаєвського.

Тв.: 2 балети, зокр. "Маленький Мук"; для фп. з орк. — "Маленький концерт"; для дук.

О. Литвинов

орк. — "Українська світа"; для естр. орк. — 3 "Українське ралсоді"; для анс. дух. — пісні; для валторни — етюди; композиції для хору; пісні; аранжування й обр. для орк. і анс. різних складів.

ЛИТВИНОВА (дів. прізвище — Данько) Ольга Устимівна (4.06.1948, м. Київ) — музикознавець. Канд. мист-ва (1982). Член НСКУ, НСТДУ (обидва — 1989). Закін. Київ. муз. уч-ще (1969, кл. Л. Хейфеца), істор.-теор. ф-т Київ. конс. (1974, кер. — Т. Некрасова, І. Пляковський), аспірантуру при ІМФЕ (1982, кер. — М. Гордійчук). Викладачка ДМШ № 2 (1968–69), ст. лаборант Конс. (1975–80), ст. викладач к/ф-ту Київ. ін-ту театр. мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (1984–92, усі — в Києві). 1980–2003 і з 2006 — в ІМФЕ, з 1996 — ст. наук. співробітник. Авторка словників-довідників, розділів і статей у колективних наук. монографіях, зб. праць, журналах, газ. Наук. праці пов'язані з проблемами укр. опери, кам.-вок. циклів, комп. творчості 20 ст., музики кіно. Як муз. критик виступала з рецензіями в періодиці. Авторка й ведуча радіо — ТБ передач, зокр. "Шкільний екран" (1984–96).

Літ. та: канд. дис. "Камерно-вокальний цикл в творчості українських радянських композиторів 60–70-х років" (К., 1982); Якіс Цеглар. — К., 1987; Музика в кінематографі України. Каталог. — Ч. 1: Автори музики художньо-ігрових фільмів, які створювалися на кіностудіях України — К., 2009; "Пастелі" П. Тичини в творчості українських композиторів // Укр. муз.-во. — 1978. — Вип. 13; "Інструменталізація" камерно-вокального циклу в творчості українських радянських композиторів 60–70-х років // Там само. — 1979. — Вип. 14; Камерно-вокальний цикл як різновид жанру // Музика. — 1979. — № 5; "Невідомі солдати" Ш. Козьмича // Музика. — 1985. — № 5; За класичними мотивами // Там само. — № 6; Композитор і кино // Борис Николаевич Лятошинський. — К., 1987; Музика стає зримішою // Музика. — 1988. — № 6; Фольклор в музиці українського кино // Проблеми музикальної культури. — 1989. — Вип. 2; Опера творчість // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Музика кіно // Там само; Здобутки українських композиторів у художньому кінематографі повних років // Мистецтвознавство України. — 2000. — Вип. 1;

Музика українського кінематографу // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; статті в енцикл. вид., газ.; Музика в кінематографі України. Каталог. — Ч. 2: Автори музики української анімації (2010, рукоп.); Музична культура України і документальний кінематограф (рукоп.).

Літ.: Немкович О. Українське музикознавство ХХ століття як система наукових дисциплін. — К., 2006.

О. Немкович

ЛИТОВСЬКИЙ НАСПІВ — див. *Наспів український*

ЛИТОВСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ (Л.-УМЗ) беруть початок від часів Галицько-Литовського князівства (серед. 14 — серед. 15 ст.), коли частини укр. земель перебували під владою Литви. Очевидно, відтоді у літ. пісен. фольклор проникли й закріпилися д. теперішнього часу *інтонації* й образи укр. білор. *пісень* календарно-обрядового циклу. Наступ. етап у розвитку Л.-УМЗ. пов'язаний з діяльністю М. Дилецького (2-а пол. 17 ст. Навчаючись і працюючи у Віленській сьвітській академії (тепер Вільнюс, 1675–79), він написав муз.-теор. трактат укр. мовою "Граматичні мусикійська" (1-а ред. названа автором "віленською"). Ця праця є однією з найцінніших пам'яток свароп. музикозн. думки в період між Дж. Царліно (16 ст.) й Ж. Б. Рамо (18 ст.), відіграла важливу роль у становленні вітчизн. прсфес. багатоголос. музики того часу. Зберігся опис рукоп. твору М. Дилецького "Того злота (надрук. 1675, Вільню, рукоп. не зберігся). Подальший розвиток Л.-УМЗ. отримали в 2-пол. 19 ст., коли посилюлася увага, у т. ч. рос. й укр. дослідників (М. Костомаров, О. Потебнін, О. Фамінцін) до збирання й гармонізації літ. нар. пісень. Зокр. зусиллями етногр. відділу "Тов-ва любителів природознавства, антропології та етнографії" при Моск. ун-ті відбувся вел. етногр. концерт (11 берез. 1893; де звучали літ. й укр. нар. пісні. Від 1860-х у Вільню гастролювали; хор Д. Азерсва Слов'янського (1877), укр. хор. капела, що виконувала, крім нар. пісень, уривки з комічної опери "Чорноморці" М. Лисенка, "Вечорниці П. Ніщинського. Влітку 1881 тут гастролювала білор. опереткова трупа, центр. виста. вою якої була "Наталка Полтавка" І. Котляревського. У сезоні 1888/89 литовці вперше познайомилися з мистецтвом акторів трупи М. Старицького (пісні Т. Шевченка, М. Кропивницького, М. Старицького). Більшій активності процес Л.-УМЗ. набрав у 1890-х, коли щорічно у Вільню й Ковно (тепер Каунас) гастролювали з нац. репертуаром укр. драм. трупи. Зокр. 1891 виступала трупа М. Старицького з виставами: "Запорожці з Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка "Чорноморці" М. Лисенка, "Утоплена" та "Полю сонце зійде" М. Старицького. У Каунасі з 1884 існувало муз. тов-во, якому належить визначальна роль в організації муз. життя міста. Напр., 1892 в одному з творчих вечорів місце-

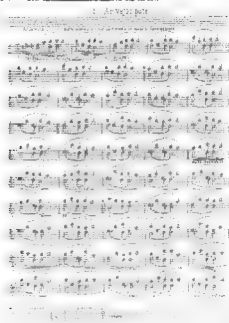
О. Литвинова

Афіша виступу тріо "Kestutis Vaiginis" у Києві (6 березня 2008 р.)

Діячі української музичної культури. Зліва направо: І. Шербаков, М. Скорик, В. Матюхін, О. Литвинова, Т. Невінчана, Є. Станкович

Фрагмент композиції "Три литовські пісні" для фортепіано О. Гугеля (руконис, 1989 р.)

вий amator, хор виконував духовні концерти Д. Борніняського.

Політ. обставини поч. 20 ст. — передреволюційна ситуація, 1-а світ. війна, жовт. переворот 1917 — загальмували процес розвитку Л.-УМЗ. Однак вел. колонія литовців (7000 осіб), де переважали найнижчі соціальні верстви, існувала в Одесі. Там було організовано "Одеське литовське товариство взаємодопомоги". Його 1-й муз.-літ. вечір відбувся 5 груд. 1904. Навесні 1906 тут було засновано лит. "ов-во "Рута", з яким пов'язані виступи хору й оркестру мандолін. У роки 1-ї світ. війни лит. муз. життям у цьому місті керував хормейстер А. Вайчюнас, який навчався в Одес. конс. 1916 він заснував тов-во "Варагас" ("Дзвін"), організував для проведення його вечорів хор. колектив.

Протягом 1928—40 у Каунасі діяло "Культурно-освітнє товариство українців у Литві", що відзначало нац. свята, влаштовувало вистави й концерти. 1935 на кілька виступів до Каунаса було запрошено А. Рудницького (як диригента) і його дружину М. Сокіл. На сцені Лит. опери в їхньому виконанні прозвучали: *Симфонія № 2 Л. Редзюцького*, кит. і гуцул. *танці* з опери "Золотий обруч" Б. Литошинського, "Балетна сюїта" А. Рудницького, 2 *романси* ("Ноктюрн" і "Сонет", сл. І. Франка) В. Барвінського, фрагменти партії Тамари (укр. мовою) з опери "Демон" Ант. Рубінштейна. 1940, після вступу до Литви Червоної армії, всі укр. організації припинили там свою діяльність.

Упродовж 1950-х Л.-УМЗ, перебуваючи під тиском тогочас. ідеологічних чинників, існували лише в межах мист. акції всесоюз. характеру,

як-от: фест., декади, огляди. Втім були й винятки, напр. гастрольні виступи в Україні В. Норейки (1961—62). У всесоюз. фестивалі рад. музики в Дніпропетровську, присв. 60-річчю утворення СРСР, брав участь Держ. симф. оркестр Лит. філармонії п/к Ю. Домаркаса. На Всесоюз. фест. кам. музики у Вільнюсі (започ. у кін. 1960-х) приїжджав *Квартет ім. М. Лисенка* (1967) і кам. орк. (обидва — київські, 1969, 1971). 1961 останній п/к А. Шарово виконав у Вільнюсі "Симфонічні танці" А. Штораренка (солістка — А. Лисенко). Разом із киянами тоді виступали солісти кам. оркестру Львів. конс. — скрипалі М. Вайцнер, В. Заранський, віолончелистка Хар. Колесса. У 1970-х в Україні гастрольовав один із найкращих органістів кол. СРСР Л. Дігіс, який виконував як зах. старовинну музику (твори Я. С. Баха, Г. Перселла, Б. Марчелло та ін.), так і класиків лит. культури (зокр. М. Чюрльоніса).

У 1960—80-х рельєфніше виявлявся взв'язана творча зацікавленість укр. і лит. митців. 1972 творчу подорож до Литви здійснила Л. Дичко. У межах заходів всесоюз. масштабу відбулася нарада музикознавців — членів Всесоюз. комісії з муз. фольклору (Вільнюс, 1973). Від України в ній узяла участь С. Грица. На межі 1960—70-х Київ. конс. закінчили кілька лит. музикантів, поміж яких — композитор О. Балакшаскас (навч. у Б. Литошинського, 1969 закін. у М. Скорика), згодом — редактор вид-ва "Муз. Україна". 1970 група лит. композиторів і музикознавців показала в Києві нові твори. У 1970-х у Буд. творчості композиторів "Ворзель" працював рад. членів СК Лит. РСР, у т. ч. музикознавець В. Ландсбергіс, який згодом очолював рух "Саюдіс" і незалежну державу Литви. Він і композитор В. Баркаускас публ. у ж. "Музика" статті про сучасну лит. муз. культуру. 1973 і 1985 в Україні гастрольовав орк. нар. інструментів Лит. конс. п/к В. Лемонтаса. Ансамбль кам. музики СКУ п/к В. Матюхіна вперше в Україні виконав низку творів О. Балакшаскаса, В. Баркаускаса, Г. Куправічюса, Б. Кутавічюса (зокр. 1977—81). У той самий час там звучали твори Ю. Андрєєвса й В. Лаурусаса. 1987 музикознавці Д. Дубірак і А. Каленіченко з метою ознайомлення з сучас. лит. музикою на запрошення засновника сучас. лит. комп. школи, голови Комітету прав людини руху "Саюдіс" Ю. Юзеляноса та його сина, тоді студента комп. ф-ту Лит. конс. Т. Юзеляноса, повели на пленум СК Лит. РСР тодіш. студентів комп. факультету Київ. конс. — С. Зажитко, О. Козаренко та Л. Юрину. Тоді литовський літ.-мист. тиждень опубл. інтерв'ю з А. Каленіченко. Вид-во "Муз. Україна" опубл.: 2 зб. "Литовські народні пісні" (упоряд. Г. Четкаускайтє; К., 1981, 1989; серія "Народні пісні братніх республік СРСР"; вміщено 54 зразки лит. фольклору), зб. творів для фп. *дуету* (увійшли твори В. Баркаускаса й Г. Куправічюса), зб. статей "Музыкальная культура братских республик СССР" (1982) зі ст. Ю. Антанавічюса "Об одном стилевом направлении в литовской музыке 70-х гг." 1989 відновила свою діяльність "Громада українців

Обкладинка видання "Шість віршів Е. Межелайтіса" для голосу і фортепіано Ю. Мейтуса (М., 1966)

Обкладинка кантати М. Скорика "Людина" (на вірші Е. Межелайтіса)

ЛИТОВСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

С. Сондекіс під час виступу в Києві з ансамблем "Київські солісти" (1990-і рр.)

Р. Беїнаріс (гобой) і В. Стряупайте (фп.) на гастролях у Києві (Київська організація НСКУ, 2007 р.)

Литви", культ.-просвітн. напрямом діяльності якої (організація концертів укр. артистів) став для неї основним.

Новий, інтенсивніший виток Л.-УМЗ. почався з часу проголошення незалежності Литви (1990) й України (1991). На сучас. етапі в Україні проживає 8000 литовців. Згадані контакти репрезентовані різними творчими імпрезами. Це — відзначення Дня незалежності Литви в Україні (зокр. 1993 у костюли св. Миколая в Києві відбулася Са. меса лит. мовою, 1995 — виступ кам.-вок. ансамблю "Biltilis" ("Надія")), проведення Шевченківських днів у Литві (за участю *Н. Мотвієнко*, кобзарів — *В. Горбатюка*, братів *В. і М. Литвінів*, *В. Нечепи*, *В. Харченка*), вшанування в Україні пам'яті М. Чурльоніса (відбулося 2 вечори до 120-річчя від дня його нар. за участю піаністки *Л. Марцевич* (1995); святкування 125-річного ювілею композитора; опубл. зб. поезій митця "Чурльоніс шлях" укр. і лит. мовами, перекл. Д. Черединаченка (1996, 2000)), концерти *Львів. Камерного оркестру "Академія"* п/к *Ю. Домаркаса*, *С. Сондекіса* (обидва — Литва). Лит. вик-ці брали участь в акад., нар. та естр. фестивалях в Україні. Напр., на фест. "Нове виконавство" (Рівне, 2003) виступив вок.-інстр. гурт "Інтакас", відбувся авт. концерт композитора *Ш. Накаса*. У фест. "Країна мрій" взяли участь гурти "Інтакас" (2005) і "Вільям" (2006). На фест. "Музичні прем'єри сезону" (2007) була присутня вел. делегація митців п/к *Р. Шлейкис* (Клайпеда), відбувся концерт лит. музики з творів *О. Балакаускаса*, *А. Будронаса*, *А. Мартінайтіса*, *Л. Нарвілайте*, *Стряупайте-Бейнаріте*, *Р. Шеркшіте*, за участю *Р. Беїнаріса* (гобой) і *В. Стряупайте-Бейнаріте* (фортепіано).

Укр. музиканти гастролювали в Литві. Зокр. на Міжн. муз. фестивалі хор. і духовної музики (1994, м. Шауляй) виступав *М. В. Лисенко-мол.*, на фест. "Baltuka" (Вільнюс, 2002) — фольк. ансам. "Древо", учасниками фест. "Покровські колокола" були фольк. ансам. "Древо" і "Муравський шлях", фест. "Народна скрипка" (обидва — там само, 2006) — ансам. "Туляйгород". Ансамбль пісні і танцю "Льонек" став лауреатом міжн. конкурсу у Вільнюсі (1993). Студенти Київ. муницпал. академії танцю брали участь у фольк.-хореограф. фестивалі дит. і юнацьких колективів "Крути, крути коло" (2006).

Відбулись окр. гастрольні тури укр. і лит. митців. Лит. диригент *С. Сондекіс* виступав з ансам. "Київські солісти", 2006 був членом журі Міжн. конкурсу диригентів ім. С. Турчака в Києві. 2000 відбулася гастрольна подорож співакми *Н. Мозилейською* Литвою. Музикознавець, випускниця Одес. конс. С. Чернявська (у заміжжі — Баркаускене), яка захистила канд. дис. у Вільнюсі, з 1990 — викладачка Лит. конс. *А. Муха* написала відгук на автореферат канд. дис. С. Муравйової, де досліджувалася кам.-інстр. музика лит. авторів (1988). У Литві захистили канд. дис. його вихованці — *В. Чабан* (Мінськ, 1985) і *О. Мироненко* (Кишинів, 1987).

М. Скорик із вихованцями свого класу. Зліва направо: сидять — Є. Станкович, М. Скорик, О. Балакаускас; стоять — О. Кива, Я. Якубас, В. Ільїн, І. Карабиць (1969 р.)

У різні часи зв'язки з лит. культурою прості жувались у творчості окр. композиторів. Пом. ім. таких творів — симф. поема "Гражні" *Б. Латошинського* за *А. Міцкевичем* (1955) вок. цикл *Ю. Мейтуса*, кантата "Люди для хору й симф. оркестру" *М. Скорика* (оф. два — 1964), однойм. новел для симф. орк. за участю читця *Б. Алексєніса* (1980, усі сл. *Е. Мешелайтіса*), *Фантазія* для сим. оркестру на укр., лит. та вірм. нар. мело. *Є. Станковича* (1972), *Реквієм* пам'яті *М. Чурльоніса* за мотивами його творів для сим. орк. і органа *Г. Глазачова* (1975), вок. ц. для тенора, читця та орк. "Золоті письмена" *Ю. Шедченка*, сл. *С. Неріс* (1983), компози. де використано нар., у т. ч. лит. мелодії, і орк. нар. інстр. *Ю. Алжєндо* (1986—88) тої. В основі початкової теми балету "Весна в ценна" *І. Стравинського* лежить мелодія л. нар. пісні, почутої ним на Волині. У Литві діяли: "Громада українців Кауна" (1990—91), "Громада українців Мажейк" (1990—95), укр. нац. культ. центр "Барвінок Вісатис" (з 1997), що організовували концер. у т. ч. артистів з України. Під егідою "Громи українців Литви" у Вільнюсі функціонують: ансамбль пісні і танцю "Веселка", сімейні ансам. *О. й Р. Ластов'яків* "Світлиця", 1992—9 Вільнюсі щотижня в ранковому ефірі транс. валась укр. муз.-інформ. передача.

Лит.: *Гадзімюс* Ю. Из истории литовской музыки 1861—1912. — М., 1964; *Яво* ж. Из ист. литовской музыки. 1917—1940. — Ленинград 1972. — Вып. 2; *Музыкальная культура литовской республики СССР*. Сб. ст. / Ред. — Г. Каникова. К., 1982. — Вып. 1; Литва — Украина: Ист. политология, культурология: Мат. міжн. на. конф. — Вільнюс, 1995; *Корній Л.* Історія української музики. — К.; Х.: Нью-Йорк, 1996. — Ч. Третьої; *Українська еміграція: Від минулого до сьогодення*. Навч. посібник. — Тернопіль 1999; *Моцак В., Макав В., Попіс С.* Українці українська ідентичність у сучасному світі. Чернівці, 2005; *Баркаускас В.* Музичне життя Радянської Литви // *Музика*. — 1972. — № 1; *Грицо С.* Народа музикознавці. Вільнюс—73 НТЕ. — 1973. — № 5; *Ландсберг В.* Сьогодні литовської музики // *Музика*. — 1981. — №

Муравіов С. Даякі особливості просторових характеристик сучасного ліричного твору (на матеріалі камерної творчості українських і литовських композиторів) // Українська музична культура минулого і сучасності в міжнародних звітках: 36. ст. молодих музикознавців України / Упоряд. — М. Герасимов-Персидський. — К., 1989; Баркаускас С. Відродження української діаспори у Литві // Фольклор українців поза межами України. — К., 1992. Вайткус С. Українці в Литві // Regionalia problemae et malitiae departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. — Vairyslinis Nacionalinis tyrimas centras, 1996; Кушнір О. До титанів вивчення литовсько-українських музичних зв'язків // Мат-ли до укр. мист-ва. — К., 2003. — Вип. 2 (П'яні академіки О. Г. Костюка); Кравченко А., Паливцев Ю. Прем'єри з власною інтонацією // Музика. — 2007. — № 3; Рудницький А. Зустріч з президентом Литви // Свобода (Нью-Йорк). — 1944. — 26 січ., Кришич Б. Щиро, натхненню // Веч. Київ. — 1972. — 5 лют.; Київ — Вілнюс: Творчі контакти / Розмову вела Т. Курян // Культура, інформація, творчість (Київ, НМАУ). — 2005. — листоп.; Троїцький В., Полок А. Проблеми етнічного відродження складної української діаспори // <http://www.arporok.narod.ru/etnicidvdr.html>.

О. Кушнір

ЛИФАР Сергій (Сергій Михайлович) [2(15).04.1904, м. Київ — 15.12.1986, м. Лозанна, Швейцарія, похов. на цвинтарі "Пер Лашез", м. Париж, Франція] — балетмейстер, танцівник, педагог, лібретист, дослідник хореограф. мистецтва, публіцист, театр.-громад. діяч. Почесний президент Нац. ради танцю ЮНЕСКО (1976). Отримав найвищу нагороду для танцівника й хореографа Франції — "Золотий балетний черевичок" (до 25-річчя роботи в "Гранд опері", 1955), а також Золоту медаль Парижа (1955), нагороджений "Орденом Почесного легіону" (1982) та орденом лїт-ри та мистецтва Франції "Командор" (1983).

Прилучення Л. до укр. муз. культури почалося з дитинства: літні канікули, Різдво та Великдень його родина проводила в маєтку діда майбутнього балетмейстера в Канівському повіті (тепер р-н Черкас. обл.), де вел. враження на нього справили місцевий муз. побут (див.

Побут музичний) — нар. пісні, танці, святкові обряди. Освіту отримав у Києві — в Імп. Олександрівській (1913—14) і 8-й гімназії, консерв. (кл. фортепіано Ф. Блюменфельда, обидві — 1914—19). У дитинстві мав глибокий голос (олет), навч. співу в репертоя Я. Калішевського, співав у хорі собору Св. Софії. Через травму руки залишився зайнятий музикою. Вступив до балетної студії Б. Ніжинського при Києв. опері (1921), удосконалював майстерність у видатного пал. педагога Е. Чекетті (1924). Від 1923 — у Франції. 1923—29 — соліст труп "Російський балет" С. Дягилева, де виконував гол. партії в балетах — "Лебедине озеро" й "Спляча красуня" П. Чайковського, "Блудний син" С. Прокоф'єва, "Аполлон Мусает" І. Стравінського, "Ромео і Джульєтта" К. Ламберта. Дебютував тут і як балетмейстер власною версією балету-пантоміми І. Стравінського "Байка про лисицю, лівня, коза та барана" (1929). Після смері С. Дягилева був запрошений до т-ру "Гранд опера" (Париж). Дебютував там у балеті "Творіння Прометей" Л. Бетховеном (1929, вик-ць Парі Прометей і балетмейстер-постановник). Після прем'єри отримав запрошення очолити балет. трупу цього т-ру. 1930—44 (із сер. 1930-х виступав переважно у власних постановках), 1947—59, 1962—63 і 1977 — гол. балетмейстер, провідний соліст (до 1956) і худож. кер. балету, педагог-репетитор "Гранд опера", П./к Л. балет. трупа цього театру стала в 1940—50-х однією з найкращих у світі, маючи величезний і різноманітний репертуар. Відродив важливі традиції франц. балету, балету, його зв'язки з рос. балетом. Як балетмейстер працював у баг. країнках світу. 1945—47 — худож. кер. балетної трупи "Новий балет де Монте-Карло", 1947 — засн. і директор Ін-ту хореографії, з 1955 — викладач курсу історії та теорії танцю в Сорбон. ун-ті, 1958 — засн. Ун-ту танцю Іусі — Париж). Постановки Л. було показано в Москві й Ленінграді [тєпер С.-Петербург] 12 балетів, гастролю балет. трупи т-ру "Гранд опера" (1958, 1959—70)]. Києві [гастролю балет. трупи оперного т-ру м. Бордо (Франція), 2002]. На сцені Нац. опери України здійснено низку постановок Л.

Поставив понад 200 балетів, дивертисментів в оперях, хореограф. композицій. Класич. танцівник акад. стилю, від природи легко володів високими стрибками й динамічними обертаннями, що виявилось, зокр., у партії Альберта ("Жизель" А. Адана), де Л. майстерно втілював властиві романтич. вик. традиції експресивності та ліричності трактування цього муз.-сцен. образу, розвинув і збагатив традиції чол. танцю. Оригінальний інтерпретатор клас. спадщини (зокр. балети "Лебедине озеро" й "Спляча красуня" П. Чайковського). Реформатор європ. балет. мистецтва, засн. неоклас. напрямку у світ. хореографії, що продовжив його учні — М. Бежар і Р. Петі. Свої постановки називав "хореодрами", вимагав від танцівників виразної актор. гри, скульптурної точності жесту, емоційної наснаги. Хореограф. мови балетів Л. були притаманні також органічне поєднання елементів класики й модерну, смілива транс-

С. Лифар

С. Лифар у ролі Вітру (балет "Зефірі Флора" В. Дукетського, 1925 р.)

С. Лифар і С. Дягилев на репетиції балету "Блудний син" С. Прокоф'єва. Рис. М. Ларіонова (1929 р.)

С. Лифар тримає в руках крила, призначені для виконання ним ролі Ікара (балет "Ритми" С. Лифар і Ж. Сіфера; Париж, 1958 р.)

Гран-прі (бронзова статуєтка С. Лифар в ролі Ікара) Міжнародного конкурсу балету ім. С. Лифар в Києві. Скульптор — А. Валиєв

формація традиц. рухів і поз, інтенсивний розвиток чол. і дуєтного танцю. Кордебалет у постановках Л. за своєю функцією часто нагадував хор античної трагедії.

Автор ґрунтовних досліджень світ., зах., рос. балетного т-ру, знаменитого "Маніфесту хореографа", де закликав до оновлення виражальних засобів хореограф. мистецтва.

Від 1994 у Нац. опері України кожні 2—3 роки відбувається Міжн. конкурс артистів балету й хореографів ім. Л. (звсм. і худож. кер. — Ю. Станішевський, голова журі — Ю. Григорович), від 1995 — у день нар. Л. щорічно (крім років, коли проходять конкурси артистів балету й микн. фест. балету "Сергій Лифар де ля данс"). Київ, муніципал. академії танцю надано ім'я Л. Україна встановила в Лозанні пам'ятник Л. (2004, арх. — В. Скульський, скульптори — В. і О. Чепеліки).

Балетмейстер-постановник вистав: т-ру "Гранд опера" — "На Дніпрі" С. Прокоф'єва (1932), "Ікар" ("Ритми") С. Лифар і Ж. Сіфера (інструментовка А. Онеггера), "Післяполудневий відпочинок фавнів" М. Равеля (обидва — 1935), "Сюїта в білому" Е. Лало (1944, поновл. 1977), "Ранкова серенада" Ф. Пуленка (1945), "Ромео і Джульєтта" на муз. П. Чайковського (1949), "Федре" Ж. Оріка (1950, поновл. 1977), "Жар-птиця" І. Стравинського (1954), "Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва (1955), "Франческа да Риміні" на муз. П. Чайковського, "Дафніс і Хлоя" К. Дебюссі (1958); "Нового балету де Монте-Карло" — "Пікова дама" на муз. П. Чайковського (1960); Нац. опері України — "Ромео і Джульєтта" на муз. П. Чайковського (2000), "Сюїта в білому" Е. Лало, "Ранкова серенада" Ф. Пуленка (2006) тощо.

Літ. та: Страдніе годы: Моя юность в России. — Париж, 1935; Дитинство і с. Дятлевим. — Париж, 1939; Спогади Ікара. — К., 2007; "І в Парижі я мріяв про Київ" // Музика. — 1994. — № 4; Le manifeste du choréographe. — Paris, 1935; Ballet traditionnel et moderne. — London, 1938; Serge Diaghilev. — London, 1940; Carlotta Grisi. — Paris, 1941; Tcherichore dans le corège des musées. — Paris, 1943; Pensees sur la danse. — Paris, 1948; Traite de danse academique. — Paris, 1949; Auguste Vestris: Le Dieu de la danse. — Paris, 1950; Histoire du ballet russe. — Paris, 1950; Meditations sur la danse. — Paris, 1952; Traite de choréographie. — Paris, 1952; La musique par la danse: De Lullu a Prokofiev. — Paris, 1955; Les trois graces du XX-e siècle: legende et verite. — Paris, 1957; Au service de la danse. — Paris, 1958; La danse academique et l'art choréographique. — Paris, 1965; Ma vie. — Paris, 1965; Histoire du ballet. — Paris, 1966.

Літ.: Плещев А. Сергей Лифар: От старого к новому. — Париж, 1938; Станішевський Ю. Конкурс, посвячений ім'ям генія танцю: Третій міжн. конкурс балету; Буклет. — К., 1999; Яго ж. Четвертий міжн. фест. "Сергій Лифар де ля данс"; Буклет. — К., 2000; Яго ж. Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; Яго ж. Освячений генієм танцю; Буклет. — К., 2002; Яго ж. Україна відкриває творчість Сергія Лифар: Четвертий міжн. конкурс балету ім. С. Лифар; Буклет. — К., 2002; Яго ж. Естафета великих традицій: Пятій міжн. кон-

Члени журі та оргкомітету I Міжнародного конкурсу балету ім. С. Лифар (зліва направо): Т. Швачко, А. Шекера, В. Калиновська, М. Місковиц, А. Абрикосов, О. Биструшкін, Л. д'Алельфелд Лаурейт, В. Єлізар'єва, Ж. Майер, Ю. Капраліс, В. Дерев'яник, Ю. Станішевський, Л. Чистякова (Київ, 1995 р.)

курс балету ім. С. Лифар; Буклет. — К., 2004; Яго ж. Сьомий фестиваль на честь генія танцю; Буклет. — К., 2005; Яго ж. Фестиваль, освячений славою генія танцю, ш творча дружба Сергія Лифар та Юрія Григоровича: Фест. "Сергій Лифар де ля данс"; Буклет. — К., 2007; Яго ж. Українці Сергій Лифар — зоря світового балету. — К., 2009; Яго ж. С. Лифар і світовий балет // "Мистецтва обрії". — К., 2005, 2007; Яго ж. Сергій Лифар повертається: Передмова // Спогади Ікара. — К., 2007; Яго ж. Увічнено пам'яті геніального киянина // Уряд. кур'єр. — 2003. — 22 берез.; Яго ж. Лифар у нашому сьогоденні // Там само. — 2005. — 9 жовт.; Швачко Т. Другий міжнародний ім. С. Лифар // Музика. — 1997. — № 2; Ї ж. Імени славетного українця // Там само. — 2000. — № 1—3; Ї ж. "Ромео і Джульєтта" — батьківщині Лифар // Там само. — 2000. — № 5; Ї ж. Танцюють лауреати // Там само. — 2003. — № 4; Ї ж. Пятій ювілейний // Там само. — 2004. — № 3; Ї ж. "Сергій Лифар де ля данс" // Там само. — 2005. — № 3; Ї ж. Роздуми після конкурсу // Там само. — 2006. — № 3; Козан Г. Сергій Лифар: співвідношення професійного й світоглядного // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. — К., 1998. — Вип. 2; Калібабчук О. Метр балету ХХ століття // Музика. — 2000. — № 4—5; Яго ж. Лифар — художник // Там само. — 2004. — № 3; Манаєв С. Сергей Лифар как историк в театре балета // Київ. муз. — 2003. — Вип. 9; Болетична Е. Сергей Лифар — наш соотечественник // Обсерватория культуры (Москва). —

2005. — № 3; *Майко І. Сергій Ліфар* // Кіно — Театр (Київ). — 2005. — № 4; *Криборучко Л.* Киннікова колекція Сергія Ліфара // Музика. — 2006. — № 4; *Корнічук В.* Академія світового реніа // УМГ. — 2004. — № 1; *Зубарева Н.* Сергій Ліфар: III канун століття // Зеркало навіли (Київ). — 2004. — 17 апр.; *Поліщук Т.* Сергій Ліфар // День (Київ). — 2005. — 5 квіт.; *Сиваченко І.* Повернення "кара" // Хрещатик (Київ). — 2005. — 5 квіт.; *Вітшинська З.* Сергій Ліфар // Дзеркало тьм. — 2006. — 1 лип.; *Levinson A.* Serge Lifar: Destin d'un danseur. — Paris, 1934; *Laurent J., Szonova J.* La vie de la danse. — Paris, 1937; *Hoffmann R.* Serge Lifar et son ballet. — Paris, 1953; *Szonova J.* Serge Lifar "renovateur du ballet français". — Paris, 1960.

Т. Швачко

ЛИХОВИД В'ячеслав Максимович (9.06.1946, с. Новогрудка Гродн. обл., тепер Білорусь — 1988, ?) — композитор. Член СКУ. Чоловік *Оксани Л.* Закін. Київ. конс. (1970, кл. композиції). Працював у Києві: 1970–73, 1976–77 — кер. естр. ансамблю "Веселка", 1974 — концертмейстер пед. ін-ту, 1974–75 — артист оркестру, 1977–79 — концертмейстер Київ. об'єднання муз. анс. (КОМА), з 1979 — викладач уч-ща естр.-циркового мистецтва. На формування худож. позиції Л. вплинули філосо. погляди й стилістичні особливості музики *О. Скребіно* й *Б. Лятошинського*. Працював у ринчій постромант. традиції. Композиціям Л. властиві вишуканість муз. мови, водночас "овальна" основа. У доробку автора значне місце посідає фп. музика. Виявляла зацікавленість джазом, естрадною музикою, писав музику до т-ру й кіно. Творча спадщина Л. включала також філосо. поезію, близьку за образно-стилістичними рисами до поезії *А. Вознесенського* й *Р. Ріхтерського*, художньо-графічні роботи, морські пейзажі у стилі І. Айвазовського (олія).

Тв.: вок-симф. — прома "Зброя перемогі"; для симф. орк. — "Sinfonico stretto", сюїта "Пісня — не казка", "Весілля" для дук., струн., гітар та ел. — "Ліричний дивертисмент"; для струн. — Квартет; для ескр. — фп. — "Колосковий та-ець"; для фп. й ескр. — Симфонія; для 2-х ч.-басів — Дуєт; для фп. — Монодія, п'єси для дітей; для б-струн. гітари — 2 п'єси; для баяна — 3 хореограф. картинки; корн; романси; пісні; музика до театр. вистав і к/ф, зокр. "Р.В.Р." (1977), "Ти тільки не плач" (Київ, зокр. О. Довженка, 1979, обидва — реж. О. Мороз); -ф "В'язень Другої тьми" (1980).

А. Муза, О. Немкович

ЛИХОВИД (дів. прізви. —, Стецьки) Оксана Михайлівна (7.12.1944, с. Колочинці Густинського р-ну Терноп. обл.) — композиторка, музикознавець, педагог. З. д. м. України (2007). Лауреатка обл. конкурсу самод. композиторів (Ужгород, 1963). Член Муз. тов-ва України (1982). Дружина *В'ячеслава Л.* 1946 разом із родиною переїхала до м. Мукачева (Мукачів) Закарп. обл., де закін. ДМШ № 1, Ужгород. муз. уч-ще (1964, кл. О. Кобуляк), 1969 закін. Київ. конс. (кл. *О. Шреєр-Ткаченко*), де 1970–72 працювала асистентом каф.

історії укр. музики, 1972–80 — викладачкою курсу історії укр. музики. 1980–82 — член Репертуарної колегії по музиці Мін-ва культури України. 1985–86 — наук. редактор вид-ва "УЕ". 1986–92 — викладачка й директор муз. школи м. Нерюнгрі (Якутія, РФ), де провадила також муз.-організаційну й укр. громад.-культ. роботу. Від 1992 — викладачка імпровізації й композиції Школи мистецтв № 1 м. Мукачеве, здійснила там постановку дит. опери "Лисичка, Котик і Півник" *К. Стеценка*, провадила майстер-класи з імпровізації й композиції в Чинадієвській (Чинадієвській, Чинадієвській, Мукачів. р-н Закарп. обл.) літній муз. школі юних талантів. Ініціаторка відкриття відділення муз. т-ру в Мукачеві. ДМШ № 2. 1994–95 — худож. кер. Ужгорода. філармонії, викладачка муз. літ-ри Ужгорода, муз. уч-ща. Від 1996 — у Нью-Йорку, викладачка УМІ Америки. 2000 — організаторка ампатор. ансамблю пісні "Українська родина". У його репертуарі — козацькі, стрілецькі, історичні, жарти-льві нар. пісні тощо. 2002–05 — директорка Центру для новоприбулих "Українська світлиця" (Нью-Йорк).

Пісні Л. звучать на укр. фест. і концертах у США. Твори Л. виконували: Великий дитячий хор Нац. радіо, Закарпатський заслужений народний хор, кам. хор "Солісти", дит. хор "Едельвейс"; солісти — *М. Зубочик*, *В. Канінська*, *Х. Махно*, *Ф. Муштафєв*, сестри Павлишин, *І. Попович*, *Б. Сікора* та ін. Л. — авторка розділів в "Історії української музики" (М., 1981), статті в укр., рос., амер., канад. журналах, газ., енциклопедіях, буклетів до вистав Київ. оперного т-ру, віршів, радіопередач на Укр. й Якут. радіо (де також має записи). Виступала з доповідями на наук. конф. і лекціями про творчість укр. композиторів. На вірш *Л. О. Білош* написав поему "Молитва до Музики" для баритона з оркестром. Закарп. обл. студія ТВ підготувала 2 муз. т/ф про Л.

Дискогр.: CD "Гілочка каліни" (15 пісень Л.). — Нью-Йорк, 2005.

Тв.: для хору без супр. — "Завітні гори", сл. Ю. Боршова-Куницького (1993); "Добре тому, добре" ("Шастя життя"), сл. О. Духинича (1994); для хору із супр. — "Молодіжний марш" (1961); для солісти й хору із супр. — "Молитва до Діви Марії" (1994), обидва — сл. власні; романси — "Білі хмарини", сл. В. Безкороваліного (1979); "Нічого не було", сл. З. Когут (Австралія, 2000); "Калина каліна свої віги", сл. Л. Дмитришин-Часто (Нью-Йорк, 2004); пісні — "Журвалки", сл. Л. Пилигіної (1990); "Рідний краю", сл. Л. Дмитришин-Часто (2004); на власні сл.: "Срібна земля" (1992), "Гілочка каліни" (2001), "Спогяд" (танго, 2002), "Зберемо в серці", "Я люблю вас, Карпати мої" (2003); "Падай, падай, дощику" (2004); для вока. т-ро — "Чорнобильська балада" (1990); для вока. дуєту — "Пісня про Мукачєво", "Пісня про тебе" (1992) тощо.

Літ. та.: К 80-літтю со дня народження *Г. Верески* // Муз. життя. — 1975. — № 21; Життя коротке — життя вічне (до 200-річчя від дня смерті *М. Березовського*) // Музика. — 1971. — № 2; Вслушуватися в оточуючий мир (к 80-літтю со дня народження *А. Штогаренка*) // CM. — 1982. —

В. Лиховид

О. Лиховид

М. Ліберман

№ 12: Матруга думки і чуття (Вступ, ст.) // Бурдаский Б. Друга симфонія. — К., 1982.

Літ.: Уралоський Л. Музичний світ Закарпаття: Творчі портрети профес. та самодіал. композиторів. — Ужгород, 1995; Висльця Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття. — Ужгород, 2003. — Кн. 1; Габаріца Ш. Талант: Документ. повість про високої особистості Срібної Землі. — Ужгород, 2003; Дочиняць М. Струни долі — Оксана Ликовид // Душа Мукачева. — Мукачево, 2008; Дмитришин Често Л. В колонії музики // Нац. трибуна (Нью-Йорк). — 2004. — 10 груд.; 11 ж. Гілочка каліни (до 60-літнього ювілею О. Ликовид) // Там само. — 2005. — 30 жовт.; Кос-Стефанішин О. Хай не зможуть мелодії душі // Америка (Філадельфія). — 2005. — 5 берез.; Prokopiv I. "The Ukrainian Family" ensemble marks its 10-th anniversary // Ukrainian Weekly (Нью-Йорк). — 2007. — Dec. 30.

І. Скорська

ЛИШИН (Лішенко, псевд. — Нивлянский, Ша-Гри) Григорій Андрійович [23.04(5.05).1854, м. С.-Петербург — 15(27).06.1880 (за ін. відом., 1888), там само] — композитор, автор мелодраматичних, піаніст, диригент, муз. критик, перекладач, антрепренер. Закін. Петерб. уч.-ще правознавства (1875). У дит. роки навч. гри на фортепіано у матері, учениці Ф. Шопена, згодом — в А. Гензельта. Від 1877 — диригент, піаніст — антрепренер Харків. оперної трупи. Виступав на конц. сцені також як концертмейстер із солістами — вик-цями його мелодраматич. Переклав рос. мовою 12 оперних лібрето ("Африканка" Дж. Мейєрбера, "Кармен" Ж. Бізе, "Тангейзер" Р. Вагнера тощо). Автор понад 200 віршів, фелетонів, муз.-критичних статей у тогочас. пресі ("Світ", "Петербургская газета", "Звезда", "Еженедельное обозрение" тощо).

Тв. опери — "Граф Нулін", "Дон Сезар де Базан" (юст. 1888, Кіна); оперети: фп. п'єси; кам.-вок. композиції (зокр. понад 100 романсів, гумор. куплетів).

Літ.: [Б. п.]. Памяти Григория {Андреевича} Лышина. — Самара, 1892; [Б. п.]. Памяти Г. А. Лышина (по поводу 20-летия его кончины) // Ежегодник императорских театров [С.-Петербург], Сезон 1907—08. — Вып. 18.

А. Мұза

ЛІБЕРМАН Матвій Борисович (Бенціонович) (21.11.1924, м. Канів, тепер райцентр Черкас. обл.) — скрипаль, педагог. З. д. м. РРФСР (1989). Початк. муз. освіту отримав у Дніпропетровську. Навч. у Дніпроп. муз. уч.-ща (кл. скрипки Ф. Ямпольського, учня Л. Ауєра). У роки війни 1941—45 у Свердловську (тепер Екатеринбург, РФ) брав уроки в Л. Сталітського. Закін. із відзнакою Моск. конс. (1949, кл. Д. Ойстраха). 1949—66 — викладач кл. скри. Дніпроп. муз. уч.-ща й ДМШ № 1, одночасно — соліст Дніпроп. філармонії. 1966—90 — доцент, 1970—72 — зав. кафедр, з 1990 — професор кл. скрипки Новосиб. (РФ) конс. 1990 емігрував до Ізраїлю: професор Єрусалим. і Тель-Авів. ім. Рубіна академії музики. Поміж учнів — лауреати міжн. і всесо-

Справа наліво: Н. Матомейкіна, А. Баженов, М. і К. Лібермани (Ізраїль, 2009 р.)

юз. конкурсів — А. Баженов, А. Баракховський, С. Брейслер, А. Брусилівський, А. Венжес, А. Єлішина, Т. Макарова, А. Павловський, П. Галаганов, А. Тростянський, Л. Шахматов. А. Шустін та ін.

Виступав як соліст і у складі кам. ансамблів в Україні й Росії. Один із перших вик-ців (разом зі скрипалем В. Бронінін) Сонати для двох скри. С. Прокоф'єва (Москва, 1946), сонат Д. Шостаковича, А. Шнітке (№ 1, з піаністом М. Богуславським), творів сибір. композиторів — А. Муроє та Ю. Юкенева. Автор перекладень і транскрипцій для скри. і кам. ансам.

Літ. гв.: Культура звука скрипки. — М., 1985; Скрипичное вибрано как средство эмоционально-художественной выразительности в исполнительского навыка скрипки. — М., 1987 (обиди — у співакт. із М. Берлінгшам); Некоторые вопросы развития техники левой руки скрипки // Вопросы музыкальной педагогики. — Новосибирск, 1973 тощо.

Дискогр.: грамплатівки LP — Озвученное учебно-методическое пособие для учащихся музыкальных школ. — М.: Мелодия, 1988.

Літ.: Фельдман Г. Воспитание юных скрипачей в Новосибирске и концепция лица // Музыкальные лица: задачи, проблемы, перспективы. — Новосибирск, 1989; Його ж. Скрипичний феномен на березі Оби // Муз. життя. — 1989. — № 6.

І. Рябцева, І. Скорська

ЛІБОВИЦЬКИЙ Володимир (10.11.1906 с. Новина, тепер Рівнен. обл. — 18.12.1984, м. Прага, Чехія) — артист балету, балетмейстер, режисер, педагог, Навч. у Школі танців В. Абраменка (Рівне, 1923—25), балетній студії Є. Ніковської (Прага, 1928—33). Танцював у Празі, опереті (з 1930), Словац. Нац. т-ру (1934—37). Худож. керівник укр. драм. т-ру в Ужгороді (1937—39), де організував балет. школу (1938). Постанови "Українську танцювальну школу", з успіхом представлену на міжн. фестивалі фольк. танцю в Люцерні (Швейцарія), 1939—46 — хореограф Женев. опери, 1946—54 — Арміїського худож. ансамблю в Празі з 1954 — Пришівського (Чехословаччина) укр. т-ру, Піддублянського укр. нар. ансам., де поста-

вив муз.-драм. вистави з хореограф. епізодами — "Майська ніч" і "Маруса Богуславка" М. Старицького, "Наталка Полтавка" І. Котляревського, балет "Марійка" Р. Спішака (1955).

Літ.: Смотер Р. Розмова з Володимиром Лібовицьким // Дружню вперд (Чехословаччина). — 1976. — № 10; Яого ж. Володимир Лібовицький // Тисано. — 1985. — № 2; Мухомин М. Володимир Лібовицький // Укр. календар на 1986 рік. — Варшава, 1986; Яого ж. За мистецькими заповідями Василя Авраменка // НТЕ. — 1994. — № 1.

В. Турецький

ЛІБРЕТО (від *ital.* libretto — зменшувальної форми слова *libro* — книжка) — 1. Брошура кишенькового формату з оперним текстом, що розповсюджувалася поміж глядачів театр. вистави. 2. Літ. текст опери, оперети, музикули, також сценарій балету, пантоміми. Л. у широкому розумінні — літ. твір, призначений для муз.-сцен. втілення. На сучас. етапі спостерігається тенденція поширення терміна Л. і на ін. літ.-муз. жанри, зокр. ораторію, кантату. 3. Коротке переповідання сюжету опери, оперети, балету (*сінкспіс*).

Л. може являти собою: 1) переробку для муз.-сцен. втілення літ. твору ("Іоланта" М. Чайковського за драмою Г. Герца, "Тарас Бульба" М. Старицького за повістю М. Гоголя); 2) новий оригінальний твір, спеціально створений для муз.-сцен. втілення ("Роберт-Диявол" Е. Скриба й Ж. Делівія); 3) компіляцію з фрагментів різних текстів ("Німеччини ревюем" Й. Брамса). Тому лібретистом є той, хто створив, переробив або упоряд. словесний текст спеціально для муз.-сцен. втілення. Іноді лібретистом називають також балетного сценариста.

Існують 3 принципи взаємодії лібретиста й автора музики. 1. Композитор створює музику на вже існуючому Л. ("Бал-маскарад" Дж. Верді на Л., створене А. Соммом за Е. Скрибом). Цей принцип зумовлює можливість появи кількох муз. втілень одного Л. Подібна практика була розповсюджена в 17–18 ст., коли працювали такі лібретисти, як О. Рінуччіні, П. Метастазіо, Р. Кальцібіджі. 2. Лібретист створює Л. на вже існуючий муз. твір (напр. "Життя за царя" Е. Розена на музику М. Глінки). У цьому разі можуть виникати декілька варіантів Л. одного муз. твору. За таким принципом працюють і перекладачі Л. ін. мовою, зокр. укр. — Д. Ревуцький, М. Рилський, Л. Старицько-Черняхівська, М. Бажан, Борис Тен, М. Пушаш, Б. Глида та ін. 3. Композитор бере на себе функцію лібретиста (С. Гулак-Артемівський, В. Кирейко, О. Бородін, М. Мусоргський, Р. Вагнер, А. Бойто, Л. Яначек). У рад. 1-рах 1920-30-х існувала практика переробки Л. клас. опер з ідеологічних причин (напр. "У боротьбі за Комуну" М. Виноградова і С. Спаського на музику "Тоски" Дж. Пуччіні, "Іван Сусанин" С. Городецького на музику "Життя за царя" М. Глінки).

Проблематику, пов'язану з Л., вивчає *лібретологія*.

Літ.: Олера XVII–XVIII вік: Сб. либретто / Ред., вступ. ст. и прим. В. Формана. — М.:

Ленинград, 1939; Кулик В. Дмитро Ревуцький — дослідник та перекладач австро-німецької ліри // Роберт Шуман і перехресті лугів музики і літератури. — Х., 1997; Гонзбур Г. С. Сандерико — дослідник німецької музики та перекладач німецькомовних лібрето // Українсько-німецькі музичні зв'язки минулого і сьогодення (за матеріалами міжнародного симпозиуму) / Ред.-упоряд. — Т. Невічина. — К., 1998; Яого ж. Вокальні переклади лібретних текстів як елемент мистецької історії України // Укр. культура: Проблеми і перспективи. — Х., 2004; Sonneck O. Catalogue of opera librettos printed before 1800. — Washington, 1914. — V. 1–2; Яого ж. Catalogue of 19th century librettos. — Washington, 1914; Müller R. Das Opernlibretto im 19. Jahrhundert. — Winterthur, 1966; Bragaglia L. Storia del libretto. Nel teatro in musica come testo e pretesto drammatico. — 1970. — V. 1; Smith P. The tenth muse. A historical study of the opera libretto. — New York, 1970; Thiel E., Rohr G. Libretti: Verzeichnis der bis 1800 erschienenen Textbücher. — Frankfurt, 1970; Gier A. Das Libretto: Theorie und Geschichte einer musikalischen Gattung. — Darmstadt, 1998.

Г. Гонзбур

ЛІБРЕТОЛОГІЯ (від *ital.* libretto — книжка + *gr.* logos — слово, думка, вчення) — комплексний наук. напрям, що досліджує вербальний компонент муз. творів. Об'єктом Л. є лібретистика, тобто: 1) сукупність усіх лібрето; 2) творча діяльність, спрямована на створення лібрето. До складу Л. входять: 1) історія лібретистики, що вивчає творчий доробок, індивід. стилі, профес. прийоми лібретистів минулого; 2) теорія лібретистики, що вивчає взаємодії вербальної та муз. складових у структурі худож. цілого на всіх рівнях — від андій мистецтва (літ.-ра — музика) до елементів мови (слово — муз. мотив, фонема — муз. інтонація).

Л. почала активно формуватися з 1970-х. Раніше взаємодія літ.-й музики в синтетичних жанрах музичних досліджувалася з літературознавчих, традиц. музикознавчих, театрозн., естет., богословських, лінгвістичних позицій, не цілком адекватних предметові дослідження. Упродовж ост. чверті 20 — поч. 21 ст. відбувається становлення нових методолог. засад аналізу тексту й критеріїв оцінювання твору, термінолог. апарату Л., що суттєво відрізняються від усталених у філології й музикознавстві попередніх десятиліть. Пріоритет у розробці проблем Л. належить кар'єр. музикозн. школі, з якою пов'язане виникнення й оприлюднення осн. ідей та концептуальних засад наук. дослідного й навч.-метод. річчів Л. як окр. галузі знання. У ній не заперечуються, а розвиваються, переосмислюються в нових аспектах відповідні дані, нагромаджені в межах суміжних наук упродовж століть.

Центрами лібретолог. досліджень у наш час є: 1) Інститут муз.-ва (засн. 1993, Харків); 2) Академія театр. мистецтва (С.-Петербург), де в 1990-х Ю. Дмитрієв розробив навч. курс "Драматургія оперного лібрето"; 3) Ін-т лібретології ім. Л. де Понте [(Wiener Da-Ponte-Institut für Librettologie) засн. 2000 Г. Ляхмайером,

ЛІБРЕТОЛОГІЯ

Обкладинка лібрето опери "Весілля Фігаро" В. А. Моцарта. Лібретиста Л. де Понте (Прага, 1786)

ОПЕРНЫЕ ЛИБРЕТТО

Книжки оперных либретто

Титульна сторінка книжки "Оперные либретто" (М., 1962)

Обкладинка лібрето опери "Юлій Цезар" Г. Ф. Генделя. Лібретист — Н. Гайм (Лондон)

Відень]. Заклад спеціалізується на документуванні й дослідженні оперних лібрето 17–18 ст., що побутували на територіях год. Австр. імперії.

Лит.: Димитрій Ю. "Нам не дано передугадати...", — С.Пб., 1997; Ганзбург Г. О либреттологии // СМ. — 1990. — № 2; Яого ж. Шубертоведение в либреттология // Франц Шуберт: К 200-летию со дня рождения: Мат-лы Междунар. науч. конф. — М., 1997; Яого ж. Пушкинистика в либреттология // Вісник Харків. ун-ту. Серія: Філологія: Пушкин наприкінці ХХ століття. — Х., 1999. — № 449; Яого ж. Либреттология: статус и перспективы // Муз. мистецтво. — Д., 2004. — Вип. 4; Яого ж. О перспективах либреттологии // Музыкальный театр XX века: События, проблемы, итоги, перспективы / Ред.-сост. — А. Боева, Е. Курченко. — М., 2004; Крайцов Г. Романы С. В. Рахманинова в стихах Т. Шевченко. Опыт либреттологического анализа // С. Рахманинов: На злам століть. — Х., 2007. — Вип. 4; Scher S. Literatur und Musik. Ein Handbuch zur Theorie und Praxis eines komparatistischen Grenzgebiets. — Berlin, 1984; Gier A. Oper als Text: Romanistische Beiträge zur Libretto-Forschung. — Heidelberg, 1986; Яого ж. Das Libretto: Theorie und Geschichte einer musikalischen Gattung. — Darmstadt, 1998; Kreuzer H. Operntheorie: Literatur und Musik. Neun Abhandlungen über das Zusammenspiel der Künste. — Würzburg, 1994; Zimo P. Literatur intermedial: Musik—Malerei—Photographie—Film. — Darmstadt, 1995; Gier A., Gruber G. Musik und Literatur. Komparatistische Studien zur Strukturverwandtschaft. — Frankfurt, 1997.

Г. Ганзбург

ЛІВЕРАНІ (Liverani) — оперний співак (тенор). 1860–61 — соліст Одес. оперного т-ру. Його виступи у вперше поставлений тут новій опері "Марія Тюдор" В. Кашперова дістали схвалення П. Соколяського. Після завершення театр. сезону в берез. 1861 виїхав у Константинополь (тепер Стамбул, Туреччина).

Лит.: Фагот [Соколяський П.]. Одеський театр // Одес. вистинки. — 1860. — 13 окт.

М. Варварцев

ЛІГА УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ — див. Національна ліга українських композиторів

ЛІДЕР Данило Данилович [25.04(8.05)1917, с. Вікторівка, тепер Ростов. обл., РФ — 29.12.2002, м. Київ] — художник т-ру, педагог. Нар. художник УРСР (1982). Академік АМУ (1997). Професор (1994). Лауреат Сталінської премії (1952). Лауреат Нац. премії України ім. Т. Шевченка (1993). З. д. м. УРСР (1973). Член НХУ (1956). 1937 закін. Ростов. худож. уч-ще, 1941 — Всерос. академію мистецтв у Ленінграді (тепер С.-Петербург). 1956 — театр. декоративне відділення Ленінгр. ін-ту живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна Академії мистецтв РСР. 1946–54 — декоратор, згодом гол. художник Челябінського (РФ) драм. т-ру. 1956–57 — гол. художник Ленінгр. т-ру комедії, 1962–65 — Київ. т-ру муз. комедії, 1965–90 — Київ. укр. акад. драм. т-ру ім. І. Франка. Від 1975 — викладач, з 1980 — доцент, з 1994 — професор. Київ. худож. ін-ту

Ескіз декорації Д. Лідера до виста "Ярослав Мудрий" І. Кочерги (Київський театр української драми ім. І. Франка, 1970 р.)

(тепер Нац. академія образотворчого мистецтва і архітектури).

Найкращі творчі роботи Л. створено на нх драм. т-рів. Так, оформлення Л. ви "Ярослав Мудрий" І. Кочерги (1970) в т-рі укр. драми ім. І. Франка ознамен поч. нового етапу в розвитку укр. сцен. філі. Він позначений створенням т. зв. "сценографії", сутність якої полягає у прах художника виразальними засобами дек. відітисн. осн. драм. колізії вистави, роз. сценографію не як тло, а як дієвий ч. розгортання сюжету, своєрідний перс. мист. твору, який певною мірою детер. поведінку акторів на сцені, маючи, зокр., функцію. Наступ. роботи Л. є зразками с. графії такого характеру. До показових при мистецтва Л. належать також символіст., і. рист. риси. Поміж прикладів — сценог. до вистав "Пора жовтого листа" М. Заруд "Здрастуй, Прип'ять!" О. Левади (обид. 1974).

Одним із помітних явищ у європ. с. графії 2-ї пол. 20 ст. стало оформлен. вистави "Король Ліп" у Малому т-рі в М. (1979). У мист. критичі воно співставля. зі сценографією до постановок цієї п'є. зах. т-рах [англійця П. Брука (1962), іта Дж. Стрелера (1972)]. Спільним для всіх є створення "порожнього простору" й і. несення смислового акценту на костюм. Л. — абстраговане, очищене від побут. дет. сцен. середовища, вибудоване за долом геометр. перспективи). У такий спосіб худо. запропонував ідею розумного, косміч. порядку у світі, а мірилом усіх цінніс. цього порядку (відповідно до ренесанс. шекспірівського світогляду) виступала люд. Низку сценограф. робіт Л. здійснив у т-рах України, Росії, Зокр., 1966 його запрошено до Київ. т-ру опери та балет. оформлення вистави "Княгиня Волкон. Ю. Знаткова. Досвід попередньої роботи

драм, сценах допоміг Л. досягнути стильової єдності в декораціях до різних картин балету, у межах яких драматург. дія розгорталася щоразу в різних сегментах сюжетного простору. Водночас, створюючи т. зв. "умовне оформлення", Л. використовував традиції для балет. вистав сценограф. виражальні засоби, що відповідали жанр. специфіці тих чи ін. балет. постановок.

Учасник виставок художників т-ру й кіно — ас-укр. (1977, 1987, 1997), всесоюз. (1977, 1987), міжн. (зокр. "Празька кавалеріале" (ПО)). Поміж учнів — художники т-ру: Л. Безпальча, О. Бурлін, Н. Гомон, В. Карашевський, С. Коштеланчук, М. Левитська, О. Медвідь, І. Несмільнов, О. Редька, В. Риданих, Н. Рудюк, Л. Чернова та ін.

Худож. оформлення вистав: Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки (тепер Нац. акад. т-р рос. драми ім. Лесі Українки) — "У день весілля" В. Розова (1964), "Дивне місіс Севідж" Дж. Патріка (1968), "Сподіватись" Ю. Щербача (1979), "Вишневий сад" А. Чехова (1980) та ін.; Хмельн. обл. муз.-драм. т-ру ім. Г. Петровського — "Кар'єра Артуро Уї" Б. Брехта (1975), "Макбет" Ш. Шекспіра (1977); Київ. т-ру укр. драми ім. І. Франка (тепер Нац. акад. драм. т-ру ім. І. Франка) — "Патетична соната" М. Куліша (1966), "Слєбисті тобі, моє кохання" О. Коломійця (1967), "Коли мерві оживають" І. Рачеди (1968), "Дія домашнього вогнища" за І. Франком (1969), "Вірність" М. Зарудного (1970), "Життєве море" І. Карпенка-Карого, "Перший гріх" О. Коломійця (1971), "В ніч місячного затемнення" М. Каріна (1972), "Людина з Ламанчі" Д. Вассермана й Д. Дерієна (1973), "Гаряче серце" О. Островського, "Таке довге довіє літо" М. Зарудного (1974), "Кравцов" О. Коломійця (1975), "Дядя Ваня" А. Чехова (1980), "Шевченко" А. Малишка (1984); Київ. т-ру муз. комедій (тепер Київ. т-р оперети) — "Кло-Кло" Ф. Легара (1962), "Кубанська новела" Ш. Лукашова, "Фіалка Монмартра" І. Кальмана (найоригінальніша робота, здійсни-

на в цьому т-рі, обидві — 1963), "На світанику" О. Сандлера, "Квітка Міссісіпі" Дж. Керна, "Жіночий монастир" Е. Колмановського (1964), "Ніч у Венеції" Я. Штрауса (1965); Київ. т-ру опери та балету — "Дафніс і Хлоя" та "Болеро" М. Равеля (1968); Чельбінського драм. т-ру — "За тих, хто в морі" Б. Лавренкова (1946), "Маскарад" М. Лермонтова (1947), "Невгамне полум'я" Б. Полевого, "Ходина по муках" за О. Толстим, "Гаряче серце" О. Островського (1948), "Ті друзі" В. Розова, "Пушкін" О. Глобі (1949), "Біла ворона" М. Винникова, "Егор Буличов та інші" М. Горького, "Анна Кареніна" за Ш. Толстим (1950), "Мачуха" О. Бальзака (1951), "Любов Ярова" К. Тренкова, "Дівчина з глечком" Лопе де Веги (1952), "Шалені гроші" О. Островського (1953) та ін.; Ленінгр. т-ру комедій — "Заморські гості" А. Шейніна, "Доктор філософії" Б. Нушіна (1955), "Як вам це сподобастись" В. Шекспіра (1956); Т-ру ім. Москради ([Держ. акад. т-р ім. Москради] Москва) — "Вечірнє світло" О. Арбузова (1975); МХАТУ ім. М. Горького — "Чоловік і дружина" М. Рошина (1976); Т-ру ім. О. Пушкіна — "Елегія" П. Павловського (1975), "Доки б'ється серце" Д. Храбровицького (1977), "Веранда в лісі" І. Дворецького (1979) та ін.

Літ. Коваленко Г. Художник театру Данило Лідер. — К., 1980; Вережнін В. Данило Лідер. — К., 1988; Яго ж. Искусство сценографии мирового тватора. Сценографы России: Давид Боровский, Даниил Лидер. — М., 2008. — Т. 6; Красильникова О. Історія українського театру ХХ сторіччя. — К., 1999; Станіславський Ю. Національний академічний театр опери та балету ім. Тараса Шевченка: Історія, сучасність. — К., 2002; Сидорська І. Бенедикт Лідера // Український центр. — 1995. — 3 берез. Політич. Г. Проста Лідер // День (Київ). — 2004. — 23 лют.

О. Красильникова

Д. Лідер

Обкладинка книжки
"Історія гармонії
та контрапункту"
Й. Хоминського
(К., 1975)

ЛІЛІЯ — див. Остапенко Лія

ЛІНГАРТ (Linhart) (2-а пол. 19 ст.) — оперний і кам. співак, педагог. За походженням чех. Виступав в оперному т-рі у Празі. У 1870-х — жов., викладав музику і брав участь у концертах в Одесі.

Лит. Schönlank J. Za slávu. — Praha, 1961.

В. Щепакін

Король Лір. Малюнок Д. Лідера із серії
"Життя Ліра"

ЛІНЕАРНІСТЬ — вид голосоведення; базується на послідовній зміні висоти звуку мелодії, що утворюють певну мелод. лінію. У рад. музикознавстві це явище дістало назву "лінеаризм" (від лат. — linearis). Термін Л. стосується передусім поліфон. композицій. Л. передбачає перевагу інтонац. зв'язків звуків по горизонталі в кожному голосі багатоголос. твору над ладо-функціональними зв'язками гарм. співзвуч. їх пріоритетність у розгортанні муз. думки. Джерела такого типу муз. розв'язку сягають Середньовіччя, творчості майстрів старовинної поліфонії в зах.-європ. країнах. Характер мелод. малюнку в подібних композиціях (величина інтервалів, напрямки руху

С. Лін'ова

Фонограф

мелодії] відіграє важливу роль у створенні муз. образу й переважно тісно пов'язаний із ладовою та ритмічною будовою мелодії.

У 20 ст. Л. набула значного поширення в різних *жанрах музичних*. Особливо це стосується теоретичності *композиторів-експресіоністів* і конструктивістів (як на теренах Заходу, так і кол. СРСР), де лінійний контрпункт утворюється завдяки поєднанню штучно сконструйованих звуковисотних ліній. В укр. муз. практиці Л. розвинулась у 1-й пол. 20 ст. Її елементи трапляються в композиціях Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, П. Козичького, М. Вериківського, зокр. в їхніх хор. обробках нар. пісень. Однак у музикознавстві Л. 1930–50-х Л. кваліфікувалась як прояв формалізму й засуджувалась як хибний творчий метод. У симф. і хор. доробку сучас. укр. митців — Е. Станковича, Г. Лещенка, Л. Дичко та ін. — Л. значно розвинулася, мелод. лінії нерідко "обростають" баг. голосами, завдяки чому досягається масивне звучання й відчуття значущості певних ліній і епізодів у заг. композиц. структурі творів.

Літ.: Павлюченко С. Руководство к практическому изучению основ инвенционной полифонии. — М., 1953; Яого ж. Практическое руководство по контрпункту строгого письма. — Л., 1963. Філю Б. Хорові обробки українських народних пісень. — К., 1965; Полифония: Сб. ст. — М., 1975; Хоминский Я. История гармонии та контрпункта. — К., 1975. — Т. 1; 1979. — Т. 2; Протопопов В. Очерки из истории инструментальных форм XVI — начала XIX века. — М., 1979; История полифонии В 7 тт. — М., 1983–1987; Робенко А. Практические основы строгот-имитационной полифонии. — М., 1986; Kuth E. Grundlagen des linearen Kontrapunkts. Basiss melodischer Polyphonie. — Bern, 1917. 1956; перекл. рос. мовою: Основы линейного контрпункта. Мелодическая полифония Баха / Предисл. и ред. Б. Асафьева. — М., 1931.

Б. Філю

ЛІНКА (Linka) Франтішек (2-а пол. 19 ст.) — кларнетист, педагог. За походженням чех. ■ ост. третині 19 ст. працював в оркестрі Львів. Польс. т-ру. Від 1881 тривалий час — професор Львів. конс. ГМТ.

Літ.: Карая А. Флейтове мистецтво в музичній культурі Львова (19—20 ст.): Дис. ... канд. мист-ва (К., 2002).

В. Щепетин

ЛІНСЬКИЙ Костянтин Павлович (1902, ст. Полтавська, Кубань, тепер Красноармійського р-ну Краснодар. краю, РФ — 11.08.1942, ?) — бандурист. Учень К. Белизського. Грав на діатонічній бандурі станичного майстра. Подорожував із концертами по Кубані з дружиною-співачкою, а також у складі капели бандуристів Полтав. пед. уч-ща. У репертуарі — укр. нар. історичні, побутові, жартівливі та ін. пісні. Репресований. 1932 засланний разом із дружиною і сином на спецпоселення у Свердлов. (тепер Єкатеринб., РФ) обл. Утік на Кубань. Повторно заарештований під час 2-ї світ. війни. Розстріляний.

Літ.: Паловий Р. Кубанська Україна. — К., 2003.

ЛІНЬОВА (дів. прізвище — Палпів) Євгенія Едуардівна [28.12.1853 {9.01.1854}, м. Брест-Литовський, тепер Брест, Білорусь — 24.01.1919, м. Москва, тепер РФ] — фольклористка, оперна й кам. співачка (контральто), хор. диригентка, культ. діячка. Початк. муз. освіти отримала п/к матері (учениця М. Глінки). Навч. у Петерб. конс. (кл. співу Дж. Россі) й Відні (у М. Маркесі). Як співачка виступала на оперних сценах Відня, Будапешта, Парижа, Лондона, в операх і концертах у Москві (1882–83 — у Великому т-рі). Емігрувала з чоловіком — інженером-винахідником — до США (1890–96). Організувала там, а також у Вел. Британії хори, що п/к Л. виконували нар. пісні, твори укр. акад. музики, виступала з лекціями. Після повернення до Росії продовжувала розпочату у 1880-х практику записування нар. пісень у р-нах Поволжя, Центр. Росії, в Україні, на Кавказі. Особливу увагу звертала на нар. *багатоголосся*. 1897 для фіксації фольк. зразків уперше застосувала фонограф. Одна з організаторок Муз.-етногр. комісії (1901) при Етногр. відділі Тов-ва любителів природознавства, антропології та етнографії Моск. ун-ту. 1902 на промові виставі познайомилася з кобзарем М. Кравченком, від якого записала псалом "Про Лазаря", баладу "Брат сестру запродає" та думу "Се на Чорном морі" (поч. думи "Про Марусю Богуславку"). У Кременчуцькому пов. (тепер р-н Полтав. обл.) від лірника С. Зюганя записала 2 псалми ("Про Лазаря", "Про правду") і духовний вірш "Страсті". Укр. фольклористиці прислужилася цінною працею "Опыт записи фонографом украинских народных песен. Из музыкально-этнографической поездки в Полтавскую губернию в 1903 г." (М., 1905; "К., 1915, підгот. до вид., вступ. ст. і комент. О. Мурзіної). Включила до неї 18 багатоголос. пісень, а також духовний вірш-псалом "Страсті", вперше поданий із супроводом ліри (усі записано на Полтавщині, 1903). Розшифровала Л. із фонографа пісень різних жанрів (див. *Жанр музичний*) заклали підвалини нової методики запису й аналізу нар. *багатоголосся*. У вступ. статті Л. описала особливості нар. обрядів і громад. побуту досліджуваного р-ну, висловила цікаві думки про кобзарів і лірників, охарактеризувала ритміку записаних пісень, притаманні їм "складні ритми" (змінені метри) й "прості ритми" (однорідні), подала завукоряди пісень, класифіковані за тетрахордовими побудовами (згідно з грец. номенклатурою, див. *Лад народної музики*). М. Лисенко надіслав Л. власні обробки укр. нар. пісень для виконання. Від 1906 — викладачка *Народної консерваторії* в Москві.

Літ. та: Великорусские песни в народной гармонизации / Записаны Е. Линевой. — СПб., 1904–09. — Вып. 1–2; Об организаторе Народной консерватории в Москве (1906) // В мире музыки: Календарь, 1974; Ю. Мельгунов как новатор-исследователь народной песни // Муз. академия. — 2003. — № 4.

Літ.: Канн-Новикова Е. Собираательница русских народных песен Евгения Линева. — М., 1952; Лисенко М. Листи / Упоряд. передм., комент.

Р. Старушської — К., 2004; *Грица Я.* Музична фольклористика // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3; *Муриню Е.* Фольклористическая деятельность Е. Линева // ее сборник "Опыт записи фонографом украинских народных песен" // *Линева Е.* Опыт записи фонографом украинских народных песен. — К., 1991; *Стирнов Д.* "Эта поездка могла быть началом большого дела..." // Муз. академия. — 2003. — № 4.

С. Грицо

ЛІЗНОВ Григорій Семенович (18.08.1924, м. Мелітополь, тепер Запорізь. обл.) — хор. диригент, педагог. З. пр. культ. УРСР (1967). Професор (1992). Закін. Одес. муз. уч-ще (1955, кл. *В. Шило*) і конс. (1960, кл. *К. Погова* й *Д. Загребського*). Відтоді викладач дириг. хор. ф-ту й хормейстер хору, з 1987 — його худож. кер. і гол. диригент. У репертуарі хор. колективу — концерти *Д. Бортнянського*, "Хустина", "Ода пісні" *Л. Ревуцького*, "Москва" *П. Чайковського*, "Страта Степана Разіна" *Д. Стопановича*, "Курські пісні" *Г. Свиридова*, "Gloria" *А. Бівальді*, *Реквієм В. А. Моцарта*, "Stabat Mater" *Дж. Россіні*, "Te Deum" *А. Брукнера*, "Весіллячко" *І. Стравинського*, твори *М. Лисенка*, *С. Людкевича*, *М. Леонтовича*, *Ф. і М. Калессе*, *Е. Козака*. П/к Л. хор — лауреат міжн. хор. конкурсів ім. М. Леонтовича

Г. Лізнов із хором Одеської консерваторії (1970-і рр.)

(Київ), у Варні (Болгарія), сучас. музики (Мендизздрей, Польща, 1-а премія). Засновник і худож. керівник Засл. самодіял. капели ПК ім. Лесі Українки (Одеса, 1962—82). Гастролював із хором республіканськ. кол. СРСР — Росією, Латвією, Литвою, Естонією, Вірменією, Грузією, а також зах. країнами — кол. Чехословаччиною, Польщею, Австрією, Німеччиною, Фінляндією. Поміж учнів — *В. Кучеро夫斯基*, *М. Макода*.

Літ.: Одеський державний музичний академії ім. А. Нежданової — 90! — О., 2003.

І. Гамкала

ЛІПЕРТ (Lipert) Йосип (Йозеф) (кін. 18 — поч. 19 ст.) — віолончеліст. За походженням чех. На поч. 19 ст. — артист оркестру Львів. міськ. т-ру.

Літ.: *Urlic B.* Ceti violoncelliste (XVIII — XX стол.). — Прага, 1946.

В. Щепанів

ЛІПНІСЬКА Марія Олександрівна (21.01.1972, м. Київ) — кам., оперна та джаз. співачка

(мело-сопрано). З. а. України (2004). Лауреатка 3-о Міжн. конкурс. кам. співу "Янтарні соловей" (Калінінград, РФ, 1996, 2-а премія). У дитинстві (1978—88) співала в хорі "Щедрик". Закін. НМАУ (2000, кл. *Г. Туптіної*). Диплома робота — партія Кармен в однойм. опері Ж. Бізе. Солостка Держ. дит. муз. т-ру Ітєлер Київ. муніципал. акад. т-р опери та балету для дітей та юнацтва, 1995—96), т-ру студії "Молода опера" при НМАУ (1995—2006), Будинку національної органної і камерної музики України (з 1995 дотепер), викладачка сольного співу в НМАУ (з 2007). У конц. репертуарі — романси *Ф. Надененка*, *А. Філіпенка*, *М. Жербіна*, *О. Білаша*, *Л. Левитової*, *М. Степаненка*, *П. Чайковського*, *С. Разміннова*, *А. Петрова*, *М. Мінкова* та ін.; сольні вок. партії у вок. симф. композиціях (виконання з Національним симфонічним оркестром України) — симфонії "Пісня про померлих дітей" і "Пісня про землю" *Г. Малера*, всіх "Страстей" *Й. С. Баха* (2009, конц. проект *В. Сіренка*). Заспокувався Нац. оперою України для виконання партій у виставах опер. Здійснила записи понад 20-и творів (*М. Лисенко*, *М. Жербін*, *Л. Левитова*, *М. де Фалья*, *Дж. Гершвін*, *Л. Веббер* та ін., укр. нар. пісні; з орк. п/к *С. Лепішанова*) у фонд. Нац. радіо України. Гастролювала містами України, Молдови, Польщі, Швейцарії, Італії.

Партії: Кончаківна ("Князь Ігор" *О. Бородіна*), Любава ("Царева наречена" *М. Римського-Корсакова*), Милослав ("Пікова дама" *П. Чайковського*), Маддалена ("Ріголетто" *Дж. Верді*) та ін. Дискор.: CD — "Побудь со мной" (старос. рос. романси). — К.: Росток рекордс, 2004; "Пробудження" (2002).

Літ.: *Конюхова Г.* Природження Кармен Марія Ліпніська поет я класику, і джаз // Факти (Київ). — 2001. — № 1; *Куледа Н.* Романси від Ліпніської // День (Київ). — 2005. — 16 лют.; *Горько О.* Ще раз о любви // Столицьк. новості (Київ). — 2005. — 1-7 люб.; *Найдюк І.* Голос романсу // Хрещатик. — 2008. — 21 лип.

О. Кушнірук

ЛІПНІСЬКИЙ (Ліпінський, Ліпнік) Кароль Юзеф [30.10 (за ін. відом., 4.11).1790, м-ко Радзинь, тепер Радзинь Підляський Люблинського воєводства (за ін. відом., Котлов Злочевський), Польща — 16.12.1861, с. Вирлі (Урлі), тепер Зборівського р-ну Терноп. обл.] — польс. скрипаль, композитор. Дитинство пройшло у Сх. Галичині. Єдиним його вчителем музики був батько Фелікс (1765—1847) — скрипаль, кларнетист, диригент магнатських капел і учитель музики в поміщицьких маєтках у Сх. Галичині. 1780—1814 — Л. у Львові, де обіймав посади 1-о скрипаля й диригента Львів. т-ру. Одночасно 1811—12 (за ін. відом., 1812—14) організував симф. оркестр, 1814 почав виступати із сольними концертами в Заході (Італія). 1818 здійснив спільне турне з Н. Паганіні, що принесли йому вел. успіх. Того самого року виступав у Кам'янці-Подільському (тепер Хмельн. обл.), Кременці (тепер Терноп. обл.), Одесі, Києві (1822—46 неодноразово

ЛІПНІСЬКИЙ

М. Ліпніська

М. Ліпніська

К. Липівський

Обкладинка книжки
«Музика до пісень
польських і українських
галицького походження»
В. Залеського, упоряд.
муз. частини —
К. Липівський
(Л., 1933)

грав під час Київ. контрактних ярмарків). 1819–20 здійснив конц. мандрівку Росією та Німеччиною. 1829–36 — у Львові. 1836–39 подорожував країнами Зах. і Центр. Європи (Франція, Вел. Британія, Німеччина, Австрія). Від 1839 упродовж 20-и років — концертмейстер Королів. капели в Дрездені (Німеччина). Тут у Л. протягом 3-х років навч. укр. кірапскрипаль Артем Наруга, який став прототипом Тараса в повісті «Музикант» Т. Шевченка. Водночас приїжджав із концертами до Львова (1844) і Києва (1846). Від 1859 — у своєму маєтку в с. Вирлів, де заснував однокласну муз. школу для селян, дітей.

Внеском у процес засвоєння укр. фольклору акад. музикою стали опрацювання Л. для колекції з фортепіано зб. Вуцлава з Олеська (В. Залеського) «Польські і рускі пісні галицького походу» (Л., 1833), «Українки з нутрою Тимко Подурри» (Варшава, 1844). До вірша Т. Падурри «Гей, козаче, в добрий час» написав власний муз. твір «Піснь козацька». Внесок Л. у справу запису і популяризації укр. нар. мелодій високо оцінив І. Франко.

Комп. творчість — у стилі (див. *Стиль музичний*) романтизму. В основу тематизму муз.-драм. творів, симфоній, скр. концертів, фантазій, варіючій та ін. композицій нерідко покладено укр. фольк. матеріал. У скр. концерти *op. 21 D-dur* «Військовому» використано мелодії пісні «Ой, я нещасний, що маю діяти» й коломийську «Любить мене Гануся». Типові для укр. мелосу прикрп. регіону *мотиви* звучать у симфоніях *C-dur* і *B-dur*, струн. *тріо q-moll* (*op. 8*) і *A-dur* (*op. 12*), у серед. частині «Співу до Німану», сл. А. Міцкевича. Як композитор брав участь (разом із лібретистом Я. Н. Камінським) у створенні «чарівної опери» «Русалка Дністрова» (1813) — полськ. версії популяр. віден. *зімгшпіль* Ф. Кауера «Русалка Дунаю». Перенесення дії твору на береги Дністра зумовило появу в ньому укр.-мовних сцен і муз. номерів, зокр. «Козацького танцю». Власні варіації на відомі мелодії, у т. ч. на теми укр. нар. пісень, Л. часто виконував у своїх концертах. Свідченням їх популярності є згадка в повісті Т. Шевченка «Близнець» про те, як один із персонажів, простий нар. скрипаль, грав варіації Л. «на известую червоноорусскую песню «Чи я така уродилась, чи без долі охрестилась».

Лит.: Шевченко Т. Збір. тв. — У 10 т. — К., 1949. — Т. 4; Бяло І. М. История польской музыкальной культуры: 8 т. — М., 1957. — Т. 2; *Проздож О.* Шевченко і музичний фольклор України. — К., 1966; Григорієв В. Кароль Липинський. — М., 1977; Яого ж. Кароль Липинський в Росії // Руско-польские музыкальные связи. — М., 1963; Яого ж. К. Липинський: Мат-ли в творческой биографии // СМ. — 1968. — № 3; Франко І. Збір. тв. — У 50 т. — К., 1982. — Т. 35; 1984. — Т. 41; Загайкевич М., Пилипчук Р., Федорук О., Кашуба О. Українсько-польські мистецтві взаємини XIX ст. — Л.: К., 1998; Золотець М., Шевченко М. Кароль Липинський і Україна // Музика. — 1976. — № 6; Япольський І. Кароль Липинський і його русские связи // Яого ж. Избранные исследования в статьи. — М., 1985; Степаненко М., Філю Б. Інструментальна музика

на // УМ. — К., 1989. — Т. 1; *Шеффер Т.* Концертне життя // Там само; Горак Я., Горак Р. Чарівник скрипки // Музика. — 1990. — № 6, 1991. — № 1; Кияновська Л. Кароль Липинський (1790–1861) // Ії ж. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. — Тернопіль, 2000; *Загайкевич М.* Ділянність Кароля Липинського в контексті української культури // Наук. висник НМАУ ім. П. Чайковського. — 2001. — Вип. 17: Українська тема в світовій культурі; *Гриш С.* Народна пісенна творчість // УМ. Вид. 2-е, перероб., доп. — 2009. — Т. 2; *Зінків І., Філю Б.* Камерно-інструментальна творчість // Там само; *Бупот Т., Семененко М., Шеффер Т.* Концертне виконанство // Там само; *Іванов В., Ляданська К., Шедчук О., Шеффер Т.* Музична освіта // Там само; *Іваничій А.* *Проздож О.* Музична фольклористика // Там само; *Powrótniak I. Karol Lipiński. — Kraków, 1970: [б. п.]. Sprawy muzyczne w Lwowie // Ruch Muzyczny. — 1859. — Nr 6; Doroszenko I. Listy z Kijowa // Там само. — Nr 27.*

М. Загайкевич

ЛІПОВСЬКА (справж. прізви. — Голубик) Олена (1882, Сх. Галичина — ?, Канада) — оперна співачка (*soprano*). Учениця М. і З. Козловських у Львові й Варшаві. 1934–41 — солістка Великих Львів. і Варшав. трів. Від 1948 — у Канаді, де вела пед. роботу.

Партії: Рахіль («Жидяка» Ж. Галева), Аїда (однотім. опера Дж. Верді), Маргарита («Фауст» Ш. Гюно), Галка (однотім. опера С. Моноушка), Баттарфоль, Тоска («Чіо-Чіо сан», однотім. опера Дж. Пуччині).

Лит.: *Korolowicz-Waldowa I.* Sztuka i życie. — Warszawa, 1969.

І. Лисенко

ЛІРА (колісна ліра) (сх.-укр. — «рел», «руля», «коза», «кобза»; *галиц.-болг.* — «лєра», «олєське» — «лірва») — смичковий хордофон, гол. муз. інструмент укр. лірників, де роль смичка відіграє дерев'яне колесо. У музикон. літрі розрізняють 3 різних органіологічних типи інстр. під назвою «Л.»: 1) шийковий хордофон типу давньогрец. кифари; 2) балканську Л., типу давньорус. *гудко* чи болг. «гадулки»; 3) колісну Л. (порівн. з *итал.* — «lira rustica», «viola da orbo»; *нім.* — «Die Drehrleier», «Die Bauernleier»; *англ.* — «hurdy gurdy»; *польск.* — «lira korbowa»; *білор.* — «Л. колавея»).

У наук. літрі широко розповсюджено гіпотезу (М. Брюкнер та ін.) про заведення колісної Л. до Європи арабами з Мавритан. Іспанії. На це вказує, зокр., присутність орієнтального елементу в мелодіях трубадурів і навіть у франц. фольклорі. Характерно, що, потрапивши до рук нар. мандрівних співців (майстер і мінієггерів, трубадурів та ін.), Л. у Європі залишилась інстр., що супроводжує, головн. *танець* і лише зрідка — спів. Разом із тим Л. знайшла широке застосування — супроводжувала початку піснеспівів реліг. змісту, потім використовувалась у привд. побуті. 1-і згадки про колісну Л. як привд. інструмент європ. королів. і панських палаців (під назвою *organistrum* або *symphonia*), що здебільшого супроводжував танці, датовано 8–9 ст. Аналогічну назву

мають скандинав.-балт. щипкові, балкан. гуд.-колодінні смичкові Л., що під час гри тримаються на коліні.

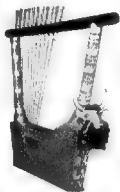
В укр. (і — ширше — слов'ян.) культ. середовищі перші літ. згадки про Л. датуються 7—8 ст. (за ін. відом., 8—9 ст.). Наявні в літ.-рідані, музейні фонди й фольк.-експедиційна практика свідчать, що в переважній більшості регіонів України правало воготовлення Л. скрипков-гітарної, рідше трапещеподібної форми способом склеювання, іноді збирання її фрагментів дерев'яними чи металевими цвяхами або зшивання їх драutoю чи дрогою. Ост. часом під впливом технології виготовлення нар. бандур у Києві кобзарському цеху утвердився спосіб виготовлення Л. шляхом виводування нижньої дека ("спідняка") і наклеювання на неї верхньої дека [майстри — М. Будник, Г. Павличенко, О. Санін (лірник Олександр Смик), В. Шевчук (лірник Ярема)]. Однак цей спосіб не має під собою достатньо аргументованої наук. основи, оскільки його аналогії в нар. традиції не виявлено. Ще менш науково й стилістично обґрунтованими є розповсюджені в 1970—80-х числ. спроби модифікування —

ності. Зокр., випадки унісонного подвоєння мелод. струни заради динамічного підсилення її, природно, тихішого звучання, порівняно з "тенором" і низькотеситурною "байоркою", в нар. практиці трапляються надзвичайно рідко і є, вочевидь, ознакою сучас. спроб "удосконалення" Л. Утім, проблеми посилення динаміки "співаниць" це не розв'язує, а лише шкодить інтонац. тембровій та динамічній злагоженості звучання як самого інстр., так і його тембровій гармонії з голосом співця. Це також руйнує традиц. усталені уявлення про ліриц. засади етнічного звукоідеалу українців, для якого природнішим є унісонне звучання голосу зі "співаницею" в супр. незмінно настроєних бурдонів. Гармонічні (у терцію, сексту) й гетерофонні відхилення мелодії "співаниць" від основної, співаної голосом, та ін. (крім квінти і кварті) способи настроювання бурдонів (напр., згідно з твердженням Л. Черкоського, "секундовий" стрій "байорки" в П. І. Власюка) належать до винятків.

Скордатура (перестроювання) всіх трьох струн одночасно для виконання окр. творів, що не відповідають природному строеві Л., трапляється значно частіше, особливо в мовочас. твор. рах. терцевого типу з розширенням амплітуд мелодії. Потреба в раптовій скордатурі однієї чи одразу обох бурдонових струн у процесі гри є вел. рідкістю, її здійснення свідчить про неабияку вправність і вик. хист лірника.

Отже, колісна Л. в Україні як один із небагатьох традиц. нар. муз. інструментів, генезис якого має запозичений характер, набрала достеменно укр. ергологічних, етноорганологічних та етнофонічних (вик.-стильових) рис унаслідок багатовікового трансформування в межах ліриц. традиції. Це дозволяє ідентифікувати її, порівняно з ін. відомими ліриц. традиціями (франц., нім., угор., естон., білорусько) як явище цілком автохтонне, оригінальний муз. інстр. — Л. українську. Перейнявши елементи автохтонної кобзарської традиції, Л. стала інстр.-носієм однієї з найхарактерніших і найоригінальніших співзвучно-духовних традицій світу — укр. лірицтва. Разом із тим часто істор. відомості про укр. Л. подаються здебільшого з великодержавницьких поглядів — великоруського (М. Привалов, А. Бенін, О. Маслова) й великопольського (Є. Пішеремський). Деякі дослідники (М. Брьокер, К. Вертков та ін.) розглядають колісну Л. також під трансєвроп. і самодільницькими кутами зору, залучаючи до аналізу, поряд із етнотрадиц., раніше згадані "удосконалені" модифікації інструменту.

Оси. параметри будови колісної Л. укр. традиції зафіксовано у працях М. Лисенка, Ф. Колесси, А. Маслова, М. Привалова, М. Грінченка, А. Гуменюка, П. Демущького, Г. Хоткевича та ін. Однак усі вони подають "загальноукраїнський" тип інстр. без урахування типологічних відомідин регіональних ліриц. практик та індивід. шкіл майстрування Л. До найменш досліджених належить питання настроєності струн Л. і скордатури в укр. традиції. Але навіть незначний мат-л, що ним володіє наука,

Шумерська ліра

Давньогрецька ліра

Українська ліра

т. зв. "удосконалення", модернізації Л. конц. типу (майстри — В. Зуляк, Н. Лупин, І. Склад та ін.) з метою впровадження цього сучас. індивід. (в укр. традиції) інструменту в сучас. квазіфольк. оркестри й ансамблі. Як наслідок, згадані підроби й стилізації не знайшли поширення в традиц., акад. та худож.-самодільн. середовищах.

Мелодія в укр. Л. виконується на одній (рідше 2-х, здубльованих в унісон) ігровій струні-"співаниці" (діапазон — 1—1,5 октави) переважно в унісон зі співом. Бурдоновий супровід (квінтовий, рідше квартетний або октавний) відтворюється на 2-х струнах — "тенорі" й "байорці" ("байорку"). Характерні імпровізовані відгалуження від мелодії (за Ф. Колессою — "мережанки") застосовуються майже виключно в інстр. переграх між строфами (куплетами). 3-струнність, квінтовий спосіб настроювання незмінно настроєних крайніх струн-бурдонів відносно серед. ігрової належать до спільних типологічних рис, що є характерними для переважної більшості регіональних традицій, хоч вони мають відчутні ергологічні відмін-

Болгарська ліра
(Пловдивський округ)

Лірник із поводири

дозволяє зробити попередні висновки щодо ступеня диференційованості строїв у межах конкретних традицій, вик. лірниц. "шкіл", окр. інстр. З цього погляду всі модифікації строїв укр. Л. як щодо примарного тону (що в лірників завжди збігається з тоною осн. тональності), так і щодо мелод. положення незмінно настраєних бурдонів стосовно "співаниць" в кожний конкретний вик. практиці, можна умовно поділити на 2 групи: 1) строї, в основі яких лежить принцип настраєння бурдонів в унісон до відкритого звучання "співаниць" (найчастіше в унісон з нею настраєються вищі помірні бурдонів струна ("тенор"), а нижча ("байорка") тоді, зазвичай, настраєються на кварту нижче (тобто субквартою до "співаниць" й "тенора" і зливається з осн. примарним тоном і тоною виконуваного твору); 2) строї, де "байорка" настраєється у квінту до "співаниць" й "тенора", настраєних в унісон, а примарний тон (тоніка) знаходиться не на відкритій струні ("співаниць"), а на 3-й клавіші, що практично зливається в октаву з квінтовим звучанням нижнього бурдону. Ймовірно, існували й інші, індивідуалізовані строї, що зумовлювались особливостями репертуару й вик. стилю (див. *Стиль музичний*) конкретних лірників, однак їх не зафіксовано наукою.

До репертуару лірників входить осн. частина духовних пісень (*псалми* й *контії*) на всій території України, певна кількість дум, що перебіла до лірників від кобзарів і бандуристів (у центр. і особливо північно-східно-карпатському регіонах), а також *балади*, *історичні*, *жартівливі*, *сатиричні* й *танцювальні* пісні, хоч їх відсоток у репертуарі лірників щоразу менший пропорційно до поданого тут переліку. Окр. частину лірниц. репертуару становлять т. зв. "лірницькі пісні" ("Сирітка", "Лазар", "Біда", "Дудочки" тощо), стилістично пов'язані з різними пісенно-жанр. утвореннями. Наявність у лірників Лівобережжя думового репертуару не дає підстав кваліфікувати укр. Л. як "інструмент биліно-думової традиції". На відміну від бандуристів і кобзарів, такий репертуар не має в них домінуючого характеру, а у практиці правобережних лірників думи зовсім відсутні. Поширене в Європі застосування Л. для супр. танців та ін. не пов'язаних із духовним співом пісень, в укр. традиції, трапляючись значно рідше, супроводжується приспівками.

Літ.: Придолов М. Ліра. Русский народный музыкальный инструмент. — С.Пб., 1905; Демичев П. Ліра і її мотиви. — Ш., 1901; Гринченко М. Історія української музики. — К., 1922; Квітка К. До вивчення побуту лірників. — К., 1926; Ягож Ж. Професійний народи співу й музиканти на Україні: Програма для дослідів їх діяльності та побуту // Зб. історико-філологічного відділення ВУАН. — К., 1924. — № 13; Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. — К., 1930; Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні / Ред., передм. та прим. М. Щоголя. — К., 1955; Ягож Ж. Характеристика музичних особливостей українських дум та пісень у виконанні кобзаря Вересая. — К., 1978; Гугенюк А. Українські народні музичні інструменти. — К., 1967; Колесса Ф. Мелодії укра-

їнських народних дум. — К., 1969; Гриш С. Мелос української народної пісні. — К., 1979; Кшиш В. Савоенгеліе гри на старовіснських музичних інструментах. — К., 1997; Ягож Ж. Стариство: мандарині співу-музиканти в Україні (XIX — поч. XX ст.). — К., 2007; Нова І. Беларускія народныя музичныя інструменты. — Мінск, 1997; Лірницькі пісні з Полісся / Записи, уклад., прим. О. Ошуркевича. Нотні транскрипції Ю. Рибка. — Рівне, 2002; Хай М. Музичні інструментальна культура українців (дофольклірної традиції). — К.: Дрогобич. 2007; Ягож Ж. Лірницька традиція як феномен української духовності // Рододід. — 1993. — Ч. 6; Ягож Ж. Українська ліра. Ukrainian Lira. — Warszawa, 1999; Ягож Ж. Лірницька практика в Українських Карпатах і на Передкарпатті: Спроба наукової реконструкції виконавських рудиментів традиції // VI Міжн. конгрес українств. — Д.: К., 2005. — Кн. 2: Муз.-во. Образотворче мистецтво. Кінознавство; Ягож Ж. Апологетам таргоні як "ривнінники" традиції українських лірників (овчення на статтю Ю. Рибка "Поліські сілні гармоністи") // Етномузика. — Л., 2008. — Ч. 5; Лобанов М. Колесня ліра у Ф. Шуберта // Вопросы инструментоведения. — С.Пб., 1993; Пиверський З. Корбова ліра у Польщі // Рододід. — 1995. — Ч. 11; Brocker M. Nachtrag. Neues Material zu Bau und Geschichte der Dreheier // Die Dreheier, ihr Bau und ihre Geschichte. Bild- und Registerband. — Düsseldorf, 1973, II ж. Freizeitgestaltung oder Existenzsicherung. Zur Sozialgeschichte eines "Frauen" Instrumentes // Musikalische Volkskunde. — Köln, 2002. — Band 15.

М. Хай

"ЛІРА" — дит. кам. (загодом зразковий) хор ДМШ м. Докучаєвська (Донец. обл.). Лауреат Респ. огляду творчої майстерності студентів і учнів мист. навч. закладів (Київ, 1986, 1-а премія), міжн. конкурсу-фестивалю дит. худож. майстерності "Орловські зорі" (Орел, РФ, 1-а премія), 4-о міжн. конкурсу-фест. ім. Г. Струве "Артеківські зорі" (Міжн. дит. центр "Артек", АР Крим, Гран-прі, обидва — 2001), 7-о міжн. конкурсу 7-и хорів світу [м. Ріва дель Гарда, Італія, 2002, Кубок і Золотий диплом (1-а премія)], Дипломант Всесуар. огляду "Свято пісін" (Київ, 1989, диплом Мін-ва культури УРСР 3-о ступеня). Створений 1977 директором школи Н. Перекляською (випускниця Донец. конс. Співа без супр. Репертуар різноманітний щодо стилів (див. *Стиль музичний*) і жанрів (див. *Жанр музичний*), включає вітчизн. і заруб. хор. класику різних періодів, зокр. твори епохи Відродження, сучас. авторів, обр. укр. нар. пісень. Н. Перекляська скеровує хор на здійснення не лише вик.-профес., а й естет.-виховних, просвітн. функцій — прищеплення дітям любові до хор. музики, популяризацію й розвиток хор. співу в Донец. регіоні. "Л." неодноразово запрошували до Києва на хор. асамблею "Тоніка" хор. фест. "Золотоверхий Київ", ін. хор. форуми.

Літ.: Філю Б. Українські дитяче хорове виконавство як чинник естетичного виховання // VI Міжн. конгрес українств. — Д.: К., 2005. — Кн. 2: Муз.-во. Образотворче мистецтво. Кінознавство.

Б. Філю

ЛІРНИЦТВО — оригінальне реліктове явище укр. духовної культури, істор. нац. своєрідний феномен морально-етичних норм буття укр. народу, галузь фольклору, що репрезентувала переважно сліпі мандрівні співці ("божі люди"). Його неповторність зумовлено специф. ментально-психолог. особливостями українців. Трансформування та асиміляція на теренах нац. культури образів епічних "рапсодів-сказителів", синтезованих із образами давньорус. прощан і калік-перехожих, утворили специф. явище вітчизн. духовної культури — укр. Л.

Лірники були "найщирішими місіонерами християнства" (П. Житецький). Вони усамітнювалися у відокремленому світі лірниц. братств, що мали власний усяний статут і мову, виховувалися на засадах Божих заповідей, моральних заповітів "Усяниського статуту", постійних молитов, несли важкий хрест незрячості й жебрацтва, нагадуючи людям про Бога й Божу кару. В житті й практичній діяльності лірників-старців реалізувалися сусп. уявлення про справжню духовність — зречення світських спокую і суєтності життя, байдужість до слави й багатства, аскетичність, побожність та проповідницьтво. Тому піснеслєви лірники поширювали християн. ідеї в селян. побуті, були своєрідним втіленням нар. віри: в їхніх дидактичних піснеспівах розкривалися здебільшого релігійно-християн. мотиви, акцентувалася морально-етична проблематика, що відтворювалася на побутово-апокриф. рівні. Отже, Л. утворювало своєрідну сполучну ланку між церквою і народом.

"На Україні". Мал. І. Панова, гравюра М. Боячевської (19 ст.)

Водночас сюжети й образи лірниц. репертуару охоплювали найрізноманітніші аспекти й форми буття і творчості народу — молитву й жарт, поминальні піснеспіви й соціальну сатиру, сирітські *плочи* й весільні награвання, прохання й побажання "за здрав'я" тощо. Цей репертуар включав різні жанри — духовні вірші, *псалми, конти*, істор. "притчі", оповіді, *думи, балади*, побут. *пісні, колядки*, танц.-інстр. музику, кічеві новотвори. Відповідні жанр. ознаки в лірниц. вик. практиці поєднувалися із напівамуз. мелодизованими примовками — жебрацькими рецитативами, "жебранками", старечими проханнями або "любощим лементом", "запросами", "благодареннями", славослов'ям тощо.

За жанр.-темат. ознаками лірниц. наспіви поділяються на 3 осн. групи: духовні ("набожні"), піснеспіви, епічні та побут. твори. До 1-ї групи належать суто релігійні за тематикою зразки, запозичені з духовної ліри (Св. Письма, *Богослоснієв*, молитовників тощо). Сюжети канонічного походження фольклоризувалися і лягали в основу набожних піснеспівів, утворюючи популяр. у народі апокрифи. Поміж них — "Лазар", "Олексій — Божий чоловік", "Про 12 великих п'ятиць", "Про Йосифа Прекрасного", "Самарянка", "Цмок", "Книга Голубина", "Про Правду і Криву", "Вознесіння, або Завиди пішла мистиня", "Плчч Адама", "Сон Богородиці", "Розп'яання Христа", "Свята Варвара", "Святий Миколай", "Страшний Суд" тощо.

Творам 2-ї — епічні — групи найбільшою мірою властива імпровізаційна манера виконання з елементами авт. мислення як у вербальній, так і муз. сфері. Тут лірниц. творчість наближалася й навіть ідентифікувалася з кобзарською. Провідне значення в цій групі належить *думам* — визначним творам "високого етосу" (А. Вовицький), позначеним серйозним моральним змістом і дидактичними рисами ("Про бідну вдову і троєх синів", "Івась Коновченко", "Плчч невольників", "Бура на Чорному морі", "Про братів азовських"). Поміж найпоширеніших сюжетів *історичних пісень*, виконуваних лірниками, — "Про Кармелюка", "Про Морозенка", "Про Саву Чалого", "За Канаду", "Панщина", "Добуш", "Жовнар" тощо.

3-я група — світська — переважно пов'язана з жартівливою і сатиричною тематикою: "Заче весілля", "За гриба", "Щиголь", "Дворянка", "Про тещу", "Про сотника", "Біда", "Про пияка" тощо. Таким пісням здебільшого притаманні стабільні мелод.-тематичні структури або вільний варіативний стиль (див. *Стиль музичний*). Лексичний фонд лірниц. музикування тяжіє до полістилістичності, синтезуючи в собі різноманітні асимілятивні процеси. Специф. ознакою лірниц. муз. лексики є рецитативно-імпрізац. манера виконання, що поширюється на різні жанр. утворення. Такі рецитатії складаються з малоамбітних одноопорних послів, що базуються на монотонному повторі рідких із композицією типу *калана* й вільно-варіативною та неперіодичною ритмікою. Жалісний тон рецитатій підкреслюється характерним звучанням інструменту, що "дуже іде на жаліб".

"Ліририк". Мал. на дерев'яній дошці-обкладинці вітального адреси М. Лисенкові. Художник — Я. Пстрак (1903)

С. Лісецький

Ліричні І. Бернацький

Речитативна монотонність ліричніх наспівів за відсутності контрастних елементів в образному ряді відповідає набожно-повчальним сюжетам і ставлєню, в поєднанні з подовженим звуком колісної ліри, сугестивно-гіпноітичний ефект у процесі сприймання твору й психологічної ідентифікації. Це сприяє досягненню слухачами стану катарсичного очищення. У піснях побуту, істор. ш жаргівного збісту однаковість декламаційності ліричніх наспівів відтворює майстерність виконання, досконалість володіння інструментом, вел. кількість ледь виявлених мелізмів і вишуканих прикрас-«мережанок».

Кульмінаційний період у розвитку Л. в Україні припадає на 19 — поч. 20 ст., коли інтенсивно розвивалися етногр. студії, вивчалось Л., записувався ліричний репертуар (О. Мослов, М. Лисенко, В. Гнатюк, К. Студинський, С. Маслов, Ф. Колесса, Я. Роздольський, К. Кізіма, П. Демущий, О. Малинка, В. Боржковський, К. Вуйцицький, П. Петров, М. Привалов, М. Серафимський, І. Тюменс, В. Харків та ін.). Однак у пошук добу поважна й досить престижна в минулому професія укр. лірника («паньонка», «старця», «дідка»), поступово перетворюючись на звичайне хазяйство «христаряди», майже повністю зникла. Ост. лірниками-автентиками були: А. Гребін, І. Влохос, Гендар. На сучас. етапі відновлюється зацікавленість укр. Л., відтворюється відродження ліричніх виконавств на вторинному рівні. Сучас. ліричніх практика відтворює ліричніх традицію в різних напрямках. Це кон. виконання без збереження ліричніх репертуару; побутування ост. у пасивній традиції пом. людей похилого віку, які пам'ятають і відтворюють справжній ліричний репертуар; вик. реконструкція — М. Хай (ліричні Стефан), О. Савін (ліричні Сміх), В. Шевчук (ліричні Ярема), В. Кушлет. Представники вик. реконструкції найбільшою мірою наближаються до автентичної ліричніх практики, намагаючись відтворити укр. Л. в комплексі його характеристик, що включають: репертуар, вик. стиль, корпоративно-цехову організацію, особливості функціонування, науку створення інструментів тощо.

Літ.: Студинський К. Ліричніх: Студія. — Л., 1894; Мослов С. Ліричніх Полтавської та Чернігівської губерній. — Х., 1902; Демущий П. Пра і і мотиви. — К., 1903; Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні / Ред., передм. та прим. М. Щоголя. — К., 1955; Грица С. Мелос української народної епіки. — К., 1979; Ліричніх пісні з Полісся: Мат-ли до вивчення ліричніх традицій / Упоряд. — О. Ошуркевич. — Рівне 2002; Кушлет В. Старшинство: мандрівні співці музиканти в Україні (XIX — поч. XX ст.). — К., 2007; Хай М. Музично-інструментальна культура українців. — К.: Дрогобич, 2007; Яого ж Ліричніх традиція як феномен української духовності // Родовід. — 1993. — Ч. 6; Горленко В. Кобзарі в ліричніх // Київ, старина. — 1884. — № 1, 12; Боржковський В. Ліричніх // Там само. — 1889. — № 9; Гнатюк В. Ліричніх: Ліричніх пісні, молитви, слова, збістки ш ін. Про ліричніх поету Бучацького // Етнографічні записки НТШ. — 1896. — № 2; Малинка О. Сведення ш кобзарях в ліринках // Труды XII археологического съезда. — М., 1905. — Т. 3; Куба П. Ліричніх // Людвиг Куба про Україну. — К., 1963; Бунин И. Ліричніх Родим // Яого ж. Собр. соч.: В 4 т. — М., 1988. — Т. 2; Яого А. Генезіс ліричніх співу і форми старчества на Белорусі // Родовід. — 1993. — Ч. 6; Лисецький Б. Матеріали до ярмаркового репертуару та побуту старчества в Західній Черніпівщині // Там само; Пшерецький З. Корбара прє у Польщі // Там само. — 1995. — Ч. 11; Богданов О. Особливості мовно-інтонаційної системи українського ліричніх // НТЕ. — 1998. — № 1; Ії ж. Збірник Порфирія Демущийого «Пра та ії мотиви в контексті ліричніх традиції» // Укр. муз.-во. — К., 2001. — Вип. 30; Ії ж. Сучасна ліричніх практика: науковася реконструкція // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 22. — Кн. 8; Желіницький Б. Подільські ліричніх та їхній репертуар // Традиційна народна музична культура Західного Поділля. — Тернопіль, 2001; Сумцов Н. Кобзарі в ліричніх // РМГ. — 1900. — № 23-24.

О. Богданов

ЛІСЕЦЬКИЙ Степан Яосипович (15.08.1937 с. Витків Грубешівського пов. Люблін, воеводства, Польща, тепер Сокальського р-ну Львів обл.) — музикознавець, редактор, педагог, муз. громад. діяч. Канд. мист-ва (1975). Професор (1997). Член НСКУ (1981-92), Національної ліг. українських композиторів (1992). Закін. істор. теор. ф-т Київ. конс. (1963, кл. З. Кулевської) аспірантуру при ній (наук. кер. — вона ж). Від 1967 — редактор, з 1973 — зав. редакції музичног. літ-ри вида-ва «Муз. Україно». В. 1983 — методист Буди. композиторів, консультант, секретар Правління, з 1984 — зав. творчих секцій СКУ. 1984-2008 — викладач-доцент, професор Київ. пед. ін-ту (тепер НПУ ім. М. Драгоманова). Від 2008 — професор ДАККІМ (тепер НАККІМ).

Автор 14-и наук., наук.-популяр. та навч.-метод. книжок і брошур, баг. статей із питань класицизму, національного в укр. музич. комп. творчості М. Березовського, М. Лисенка, К. Стеценка, Л. Редчицького, С. Людкевича, М. Дремлюги, Е. Станковича та ін., хормейстер. діяльності С. Дорогого, М. Кречко, під-

ручників і навч. програм із укр. муз. літ-ри для ДМШ тощо.

Літ. т.: канд. дис. "Риси стилю творчості К. Стеценка" (К., 1975); Кирило Стеценко: Наук.-популяр. нарис. — К., 1974; Навчальна програма з української музичної літератури для вечірніх музичних шкіл. — К., 1975; Риси стилю творчості К. Стеценка. — К., 1977; Навчальна програма для музичних шкіл. — К., 1979; 1989; Українська музична література для 4-го класу ДМШ. — К., 1980; Українська музична література для 5-го класу ДМШ. — К., 1981; 1991; Євген Станкович: Наук.-популяр. нарис. — К., 1987; Дякві принципи викладання музичної літератури в ДМШ. — К., 1989; Лев Миколайович Ревуцький. — К., 1989; Вступ до вивчення гармонії та історії музики. — К., 1990; Українська музична література для 6-го класу ДМШ. — К., 1993; Вісники, 2005; Українська музична література для 7-го класу ДМШ. — К., 1993; Хоровий диригент Семен Дорогий. — К., 2004; Науков. статті. Рецензії. Навчально-методичні матеріали. — К., 2009; Лейтмотиви у творчості К. Стеценка // Укр. муз.-во. — 1969. — Вип. 4; Гармонія К. Стеценка // Там само. — 1972. — Вип. 7; Поліфонічний тематизм К. Стеценка // Музика. — 1974. — № 3; Розговор художника з аудиторією [Про М. Кречка] // СМ. — 1979. — № 8; Музична література в ДМШ // Музика. — 1981. — № 3; Кирило Григорович Стеценко: Био-бібліогр. нарис // Укр. муз.-во. — 1982. — Вип. 17; В композиторській організації України // Інформаційний бюлетень секретариата Правління СК СССР (Москва). — 1984. — № 3; Дослідник і педагог [Г. Курковський] // Музика. — 1985. — № 1; Лисенко і Людкевич // Там само. — 1986. — № 2; Симфонії Е. Станковича // Там само. — № 3; Третя симфонія М. Дремлюги // Там само. — 1987. — № 3; Героїчні образи в творчості А. Ткачелова і Е. Станковича // Існуєство соціалістических стран Европы: проблемы героя. — К., 1988; До проблеми національного в українській музиці // Укр. проблеми. — 1997. — № 1; Класицизм — провідний творчий напрямок в українській музиці другої половини XVIII — початку XIX ст. // Мистецтво в школі. — К., 1997. — Вип. 2; М. Барзавський — основоположник королівського симфонічного концерту // Теорія і методика мистецької освіти. — К., 2004. — Вип. 5; Вивчення оперної творчості Д. Бортнянського в курсі "Українська музика" // Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. — К., 2006; Вивчення творчої спадщини композитора М. Дилевського // Там само. — К., 2007; Аналіз виконавської манери Ніни Матвієнко // Мистецтвознавчі записки. — К., 2010. — Вип. 18; статті в газ., радіопередачі, присв. укр. муз. культурі.

Літ. Музо А. Нове дослідження // Музика. — 1989. — № 3; Гордійчук М. Нове слово про Стеценка // КМЖ. — 1977. — 15 верес.; Йою ж. Малевичем музикантам // Там само. — 1980. — 15 трав.; Пашкевич В. Для юних музикантів // Хрещатик (Київ). — 1994. — Труд.; Шимша М. Серце, віддане музиці // Новини Закарпаття (Ужгород). — 1997. — 19 серп.; Язницький А. Спокійня і помітна зрілка Лісцького // Веч. Київ. — 1997. — 18 берес.

■ Жиленко

ЛІСЬКОВСЬКИЙ Микола (1905 — ?) — бандурист, майстер із виготовлення бандур. Навч. у Київ. конс. (хл. бандури М. Полотай). 1939 —

учасник Зібрання капели бандуристів, на поч. 1940-х — *Капели бандуристів ім. Т. Шевченка* (Київ, з 1942 — Німеччина), один із її засновників. Від 1949 — у США (Детройт).

Літ.: Самчук У. Живі струни. — Детройт, 1976.

ЛІСОВОЛ Віктор Іванович (21.02.1931, с. Семенівка, тепер райцентр Полтав. обл.) — кобзар, співець [*бортном*] *ауторська пісень*, композитор-аматор. З пр. калуг. Українці (2008). За освітою інженер. 1958 закін. Харків. інст механізації сільського господарства, 1973 — студію кобзарського мистецтва при Укр. муз.-хор. тов-ві, 1988 — студію при Капелі бандуристів УРСР (тепер *Національна капела бандуристів України ім. Г. Майбориста*, 1987–91 — її артист. Одночасно 1963–70 працював на Київщині, з 1970 — у Києві. На поч. творчого шляху (1953) працював у жанрі (див. *Жанр музичний*) авт. пісн. із 6-струн. *віторною* і *мандоліною*. Напримк. 1960-х опанував *бандуру*, відтоді кобзарює. У репертуарі — низка укр. нар. пісень і *дум* (у т. ч. "Про трьох самарських братів", "Невольничий плач", "Про козаків-бандуристів"), *історичних пісень*, твори сучас. укр. композиторів, власні пісні на сл. *Т. Шевченка*, І. Драча, В. Крищенка, Д. Павличка та ін. "Пісня козачього коша" ("Наливаймо, браття, кришталеві чаші", сл. В. Крищенка) стала народною. Учасник баг. кобзарських нарад, популяризатор кобзарського мистецтва. Л. присв. вірш В. Крищенка "Вечір під бандуру".

Та: пісні — "Та летіла гуска додому", сл. І. Драча (1966); "Нащо мені жеманіти", сл. Т. Шевченка; "Котило море", сл. І. Ніжничка (обидв. — 1987); "Купала", сл. Г. Манко (1968); "До козаків", сл. П. Мулиша (1971); "Кину пером, лину орлом", сл. нар. з доповненнями Л. "Червоні", сл. Д. Луценка; "Чого ти мною так гордуєш?", сл. Д. Павличка тощо.

Літ.: Крищенко В. Вечір під бандуру // Йою ж. Передчуття слова. — К., 1983; Гамон В. "По підгір'ю маки цвітуть..." // Вітчизна (Київ). — 1988. — № 1; *Правдою* О. Та мистічно Берестечко... Бандурист В. Лісовол // Україна (Київ). — 1988. — № 33; *Яремчук* А. Віктор Лісовол // Укр. культура (Київ). — 2006. — № 5, 6; *Мельник* Б. Пісня козачього коша // Укр. слово. — 2001. — 8–16 трав.

О. Рішник

ЛІСОВСЬКИЙ Леонід Леонідович [11(23).10.1866, м. С.-Петербург, тепер РФ — 23.12.1934, м. Харків] — композитор, педагог, музикознавець, муз.-громад. діяч. З родини музиканта (батько — скрипаль, учень *Г. Венявського*). Навч. у Харків. муз. уч-щі (кл. *фортеліано* і *Слотіна*), закін. істор.-філол. ф-т Харків. ун-ту (1889), Петерб. конс. (1897, кл. композиції М. Соловйова, фп. — проф. *Ф. Черні*). У період навч. давав приват. уроки музики; поміж учнів — засн. Тов-ва рос. акаварелістів А. Бенуа (ст. брат О. Бенуа), дочка диригента *Е. Направника* (сцен. партнер піаністки М. Бенуа). Підтримував дружні контакти з *І. Алчевським*, *М. Черепніним*. 1897–98 — кер. студент. оркестру ін-ту шляхет. сполучен-

ЛІСОВСЬКИЙ

В. Лісовол

Л. Лісовський

Обкладинка видання
"Варіації" для
струнного квартету
Л. Лисовського
(К., 1929)

ня, одночасно — чиновник Держ. контролю. 1898–1909 — у Полтаві: ст. викладач музики Ін-ту шляхетних дівчат, по смерті засновниці — директор Муз. класів Ф. Базилевич. Проводив активну діяльність як педагог, композитор, піаніст (соліст і аккомпаніатор), диригент власних творів, організатор популяр. курсів, рецензент газ. "Полтавские губернские ведомости". Як лектор і піаніст виступав разом із В. Оголевичем, мав авт. концерти (один — разом із Ф. Якименком). Теорії Л. виконувались у симф. збірниках Полтав. відд. ІРМТ (зокр. Конц. увертюра В-дур п/к Д. Ашиарумова). 1909–13 — муз. вихователь Комерційного уч-ща Відомства імн. Марії в С.-Петербурзі. Одночасно — викладач Народної консерваторії, Муз. школи Даннемана й Боровської, Комерційної школи М. Шиндльовської, також давав приват. уроки (поміч учнів — художник В. Маковський).

Від осені 1913 — у Тифлісі (тепер Тбілісі), де півтора роки викладав у Муз. школі М. Пишнова та А. Швейгера. Виступав у пресі як рецензент, зокр. оперних вистав, симф. і кам. концертів відд. ІРМТ, музикантів-гастролерів. Від 1914 — у Харкові, де до 1917 — викладач Муз. школи А. Беншо й С. Никольської, муз. рецензент газ. "Возрождение" ("Русская жизнь"). У той період твори Л. друкувало вид-во П. Юргенсона, після 1914 — фірма "Симфонія" О. Федорова (до 1918 опубл. бл. 40 романсів, 3 вок. дуети, 15 хорів, 14 мелодекламаций, оперу "Сон старого саду" (кларн.), інстр. п'єси (25 — для фп., 2 — для скрипки, 1 — для віолончелі)). Після 1918 — лектор короткотермінових муз. інструкторських курсів Губернському, Центр. армійського й робітничого клубу "Майбуття" ("Грядущее"). Викладач Нар. конс., Муз. технікуму. Від 1918 (?) — член Союзу оркестрантів (профес. спілки). Зокр., у доповіді на його 1-у Всеукр. з'їзді (Харків) висунув вимогу створення друк. органу, що мав би виконувати освіт. та інформац. функції, стати осередком "найвідповідальнішої музичної критики", а також своєрідним бюро працевлаштування музикантів, порушив проблему становлення композиторів у суспільстві й необхідності їхнього творчого спілкування, запропонував скликати їхні з'їзди, наголосив на необхідності організації широкої освіти музичної, догримання спадковості муз. культури.

1921–30 — член, згодом секретар ВМК (Вкмузкому) НКО разом із С. Богатиревим, Б. Яновським, С. Дрімцовим, П. Козицьким (за свідченням О. Дзюбовського, впродовж 1921–27 комітет розглядав 2506 творів). 1924 Л. підготував записку "Завдання Вищої Музично-Репертуарної Ради", де сформулював своє бачення органу як "суворого художнього апарату", що надає композиторам компетентну оцінку їхньої творчості, писав про необхідність видання друк. зб. рецензій на твори, що надсилалися.

Теорії Л. виконувались й публікувалися впродовж 1920-х рр., зокр. входили до репер-

туару Квартету ім. М. Леонтовича. Після перетворення Муз. тов-ва ім. Леонтовича (див. Всеукраїнське музичне товариство ім. Миколи Леонтовича) на ВУТОРМ разом із С. Дрімцовим, Ф. Богдановим, Д. Клебановим, В. Борисовим увійшов 1928 до складу бюро Харків. комп. майстерні — кер. органу, обраного за зразком партійних осередків. Від того самого року — член секції духовних композиторів при УТОДЖ (див. Всеукраїнське товариство драматургів і композиторів), 1930 разом із С. Богатиревим, М. Вершицьким, П. Козицьким, В. Рибальченко, М. Тіцем організував комп. бригаду Харків. філії ВУТОРМ, що декларувала спрямованість на "обслуговування заходів пролетаріату, зв'язаних з виконанням п'ятиріччя... промфінплану цього року і засівкамівні".

1931 рішенням 2-о й 3-о пленумів ВУТОРМ'у про "перевірку лав організації й виключення ідеологічно-чужого... елементу" був виключений із лав Тов-ва (як і М. Гозенпуд, Л. Куфман, І. Ройзентур, В. Верховинцев, В. Рибальченко, М. Грінченко, О. Дзюбовський, Я. Парфілов та ін.) на підставі звинувачення у причетності до "церковщини" в музичній. Його хор. сюїту "Гасла ЦК ВКП(б)" ("Жовтневі гасла ВКП") було високо оцінено й опубліковано 1925, а 1931 проголошено "шедевром церковщини у музиці".

Здійснив ред. муз. творів Л. Сокальського (з дочкою якого був одружений другим шлюбом). Перекладав із нім. "Керівництво з диригування" Р. Рімана.

Тв.: опери — дит. "Сон старого саду" (1-а ред. — "Іменний троянд", 1901, Харків; аматор. пост. — Полтава, 1905); комічна "Диво" (1912); вок. симф. — кантати: "Іван Дамаскін" (1897), "Ерос і Психея" (для симф. орк. — 3 конгр. увертюри (1896–1916, у т. ч. "Українська увертюра", 1901–02), "Лірична прелюдія", скерцо "Навесні", "Троїки із Сен-Санса", Вальс (транскрипція для струн. квартету); для струн. орк. — Думка: для струн. квартету — Квартет G-dur, Серенада, Скверцозний менует (1894), Варіації (1929); для скр. і фп. — програми Етюди (або для фп. і фп.), Танець, Серенада (або для фп., кларнета та фп.); для фп. і фп. — п'єси: для фп. — Соната h-moll, 2 сонатні елегії (A-dur і f-moll), етюди, вальси, багатеги, Елегійне рондо, "Аркус в любові"; для хору — мелодекламация "День пролетаріату", сл. Е. Толлера (1922); "Гасла ЦК ВКП(б)" ("Жовтневі гасла ВКП", 1929); романси — "Весна", "Троянди праці" (обидва — 1926), "Російські загадки" (60 муз. картинок, 1928), "Музичні сатири", сл. В. Блакитного (1928); мелодекламация в супр. фп. "Умиряючий гладіатор", сл. М. Лермонтова (переклад. 1929).

Літ. тв.: Музична творчість П. П. Сокальського // Музика. — 1927. — № 3; Петро Петрович Сокальський // Там само; Реєстр усіх праць П. П. Сокальського за хронологічним порядком // Там само; Опера "Вибух" Бориса Яновського // Там само. — № 5–6; Нові солосіїви // Музика месам. — 1929. — № 3–4; Нові твори для фортепіано // Там само; Нотна грамота для самонавчання // Там само. — № 2, 5, 6, 9, 10–11, 12; Щоденник. 1895–1912 // ІР НЕУФ. — Ф. 1, од. зб. 39659, 39675, 39676, 39678; Доклад,

прочитаний на 1-й всеукраїнському з'їзді Союзу оркестрантів в Києві. 1918 // Там само. — Ф. 1, од. зб. 39741; Заведення Вищої Музично-Репертуарної Ради (22 квіт. 1924) // Там само. — Ф. 67, од. зб. 129; Заявка до Центрального Проводу ВУТОРМу // Там само. — Ф. 1, од. зб. 39960.

Літ.: Ржевська М. На зламі часів. Музика Наддніпрянської України першої третини ХХ століття у соціокультурному контексті епохи. — К., 2005; І: ж. Леонід Лісовський: Харківські сторінки біографії // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогії та теорії: практики освіти. — Х., 2009; І: ж. Леонід Лісовський: Сторінки біографії композитора // Муз. українська: Сучасний вибір. — К., 2010. — Вип. 5; Дубановський О. Вищий Музичний Комітет при Відділі Мистецтв Наркомосів: Істор. нарис // Музика. — 1927. — № 4; Богданів Ф. Харківська композиторська майстерня ВУТОРМу // Музика масам. — 1928. — № 7; [Б. л.]. Ударна бригада композиторів // Мистецтва трибуна (Харків). — 1930. — № 1; [Б. л.]. Постановка IV поширеного пленуму ЦП ВУТОРМу (4—5/IV—31 р.) в справі перевірки складу організації // Там само. — 1931. — № 10—11; Каленченко А., Терещенко А. Симфонічна музика // МУМ. — К., 1990. — Т. 3; Костюк О., Каленченко А. Камерно-інструментальна музика // Там само; Степанченко Г. Солоспів // Там само; Заметки и рецензии на сочинения Л. Лисовского. 1898—1927 // Ш НБУВ. — Ф. 1, од. зб. 39709; Веринський М. Рецензія на Вокальний соіт "Лозунги ЦК РКП" Л. Лисовського // Там само. — Ф. 1, од. зб. 39716; Яновський Б. Романси Л. Лисовського // Там само. — Ф. 1, од. зб. 39713; Янов ж. "Журавель" Л. Лисовського // Там само. — Ф. 1, од. зб. 39714; Янов ж. Л. Лисовський. "Українська увертюра" // Там само. — Ф. 67, од. зб. 357; Янов ж. "Чудо", буфоннада в 1 дійстві Л. Лисовського // Там само. — Ф. 67, од. зб. 362.

М. Ржевська

"ЛІСОРУБ" (с. Великий Бичків, Раківського р-ну Закарп. обл.) — самодіял. (з 1965 — нар.) ансамбль пісні і танцю. Створений 1947 при Лісохім. комбінаті ім. І. Локоті. Переможець обл., респ. та всесоюз. оглядів кудож. самодіяльності (зокр., Москва, 1949, 3-я премія). Спершу було створено хор. групу (18 осіб). Артисти виступали в автентичних костюмах ("Горняцькому строю"), зібраних із найближчих сіл. Назва "Л." — з 1948, після 1-го вдалого виступу на огляді колективів худож. самодіяльності Раківщини. Тоді ж було засновано танц. групу (кер. М. Мотрин), розширено інстр. групу (до 15 осіб), основа якої — традиц. гуцул. тріости музики (скрипка, цимбали, бубон), різні сопілки, трембіти, дрімбо, а також баян.

Ансамбль "Лісоруб"

Основа репертуару — фольк. зразки півдня Гуцульщини (обряд. пісні, *коломиїлки*, танц.-інстр. награвання тощо), що збирали організатори і 1-й кер. "Л." — музикант-аматор М. Куцин (інженер ліспромгоспу), а з 1967 — В. Лекаряк. За період його співпраці з "Л." репертуар ансам. збагачався рядом оригінальних зразків гуцул. фольклору, програмними композиціями з елементами автентичності — "Лісоруби й боковраш", "Гуцульщина", "Бичківське весілля", "Бичківські вечорниці", "Проводи шш полонини", "Свято в Карпатах", "Щедрий вечір у гуцульському селі" тощо. Також було підготовлено конц. програми за участю Р. Курченко, П. Мотія, М. Зубанич, К. Лабик та ін., до репертуару було введено мист. зразки ін. народів — угорців, румунів, словаків. "Л." — постійний учасник щорічних між. гуцул. фестивалів "Коломиїчка", регіональ. фест. — "Гуцульська бринза", "Карпатські візерунки". Учасники "Л." широко використовують засоби співгри, елементи танц. рухів аж до утворення авт. танц. композицій. Здійснив понад 20 гастролейних подорожей містами України, а також Латвії, Молдови, Росії, Польщі, Словаччини, Чехії, Фінляндії.

Літ.: Полуденно В. Лунай на полонині голос їх завзятій: Буклет. — Ужгород, 1988; Гордієво З., Горбач В. Зауважала Раківщина // Новини Закарпаття (Ужгород). — 2003. — 3 трав.; Бергелі І. Машинатор стали лауреатами двох третій премій XVI Гуцульського фестивалю // Зоря Раківщини (Раків Закарп. обл.). — 2006. — 2 верес.; Бойчук В., Пилип'юк Я., Гордієво З. Згріті тепло фестивалювати: вітри // Там само. — 2006. — 10 верес.; Пилип'юк Я., Гордієво З. VII фестиваль "Гуцульська бринза" був видавничим // Там само. — 2006. — 23 верес.

В. Куцин

ЛІССА (Lissa) Зофія (Софія) (19.10.1908, м. Львів — 26.03.1980, м. Варшава, Польща) — музикознавець, журналістка, педагог, держ. і муз.-громад. діячка. Марістр (1929). Доктор філософії (канд. мист.-ва, 1930). Габілітований доктор (доктор істор. наук, 1954). Професор (1951 — надзвичайний, 1957 — звичайний), З муз. сполученої євр. родини. Навч. у нар. школі у Відні, згодом у євр. гімназії у Львові. Музики навч. у матері — лісистки, учениці К. Міхулі Закін. Львів. конс. ПМТ (дав. *Галицьке музичне товариство*, 1924, кл. фортепіано, органа та теорії музики, золота медалі), Львів. ун-т Яна Казимира [1929, кл. музикології (музикознавство) А. Хибінського], кл. історії мистецтва, психології та філософії Р. Інгардена, К. Твардовського). 1929—39 — викладачка теорії музики й гармонії Львів. конс. ПМТ, Конс. ім. К. Шимановського, Муз. школи ім. Ф. Шопена. Осінь 1939—41 — муз. ред. Львів. радіо. Від 1930 публікувалась у львів. журналах: укр. "Нові шляхи", польсь. "Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie" ("Львівські муз. і літературні вісті"), "Kwartalnik Muzyczny" ("Муз. кварталник") та євр. польсь.-мовному тижневику "Nasza Opinia" ("Наша думка"), де, зокр., висвітлювала питання естетики музичної, у т. ч.

ОДАРА БАНДРІВСЬКА

Афіша концерту
О. Бандрівської
(сопрано).

Партія фортепіано —
З. (Є.) Лісса (Лівія)

Ф. Ліст (1840-і рр.)

Обкладинка видання партитури симфонічної поеми "Мазена" Ф. Ліста (М., 1966)

марксистсько-ленінської, атональних і політональних систем, критикувала муз. кін. У 1930-х виступала в концертах із творами укр. композиторів як піаністка. Опубл. у Львові монографія "Нарис науки про музику" (1934) і "Музика й кіно: Дослідження з пограниччя онтології, естетики та психології музики в кіно" (1937, обидві — полсь. мовою). Як піаністка-концертмейстер у 1930-х виступала в концертах *Музичного товариства ім. М. Лисенка* у Львові (зокр. зі співачкою О. Бандриською). 1941—42 — в евакуації в Наманган (Узбекистан). 1943—46 — у Москві: 1943—44 — в. о. кер. Спілки польсь. патріотів, 1945—46 — аташе з культури Посольства Польщі в СРСР. Від 1947 жила і працювала у Варшаві. 1947 — заст. начальника департаменту музики Міні-ва культури й мистецтва Польщі. Від 1948 працювала на каф. ("заклад"), тепер — Ін-ті музикології Варшав. ун-ту: 1948—56 — зав. кафедри, 1951—56 — надзвичайний професор, 1957—75 — директор, звичайний професор. Співорганізаторка й голова 1-о Міжн. шопенського конгресу (1960, Варшава). Авторка понад 600 наук. праць, зокр. бл. 20 монографій, кількох енцикл. статей у Польщі та за її межами (наук. праці Л. опубл. у 17-и країнах). Наук. інтереси Л. зосереджувалися насамперед у галузі муз. естетики (зокр., категорія "романтизм"), філософії, психології та педагогіки, музики в кіно (одна з перших у музикознавстві й кінознавстві), музики для дітей. Досліджувала також історію полсь. (зокр. доби Відродження) і рос. музики, муз. зв'язки між ними, науковознавч. проблематику, творчість Ф. Шопена (зокр. її сприймання, фольклоризм, вплив на О. Скрибінку й А. Лядова), О. Скрибіна, менше — Л. Бетховена, С. Прокоф'єва, К. Шимановського та ін. Гол. ідеолог соціалістичного реалізму в полсь. муз. культурі. Поміж учнів-музикознавців — 115 магістрів і 15 докторів (канд.) наук, зокрібн. М. Брістігер, Е. Дзєн-бавська, Л. Ергардт, Т. Зелінський, Б. Поцей. На буд. у Варшаві, де мешкала Л., встановлено монум. дошку (2003). 2008 у Львові відбулось урочисте ювілейне засідання Музикозн. комісії НТШ на пошану Л.

Літ. та: докторат (канд. дис.) "Harmonika Aleksandra Skriabina" ("Гармонія Олександра Скрибіна": Л., 1930), опубл. під назвою: O harmonice A. N. Skriabina // Kwartalnik muzyczny. — 1930. — Т. 8; габілітація (докт. дис.) "O istocie komizmu muzycznego" ("Про суть музичного комізму") (Познань, 1954); Музыка в современном Львові // СМ. — 1940. — № 9; Шопен в Скрибін // Русско-польские музыкальные связи. — М., 1963; Zarys nauki o muzyce. — Lwów, 1934; "Kraków, 1966, ост. вид. 2007; Музыка i film. Studium z pogranicza ontologii, estetyki i psychologii muzyki filmowej. — Lwów, 1937; Lenińska teoria odbicia a estetyka muzyczna. — Warszawa, 1950; Muzykologia polska na przełomie (1952); Niektóre zagadnienia estetyki muzycznej... — Kraków, 1952; Музыка польского Возрождения. — Warszawa, 1954 (у співавторстві з Ю. Хоминським; переклад рос. мовою: Лисса 3, Хоминський Ю. Музыка польского Возрождения. — М., 1959); Podstawy estetyki muzycznej (1953); O specyfice muzyki. — Kraków,

1954; Historia muzyki rosyjskiej. — Kraków, 1955, 1965; Estetyka muzyki filmowej. — Kraków, 1964, переклад рос. мовою: Эстетика киномузыки. — М., 1970; Szkice z estetyki muzycznej. — Kraków, 1965; Studia nad twórczością Fryderyka Chopina. — Kraków, 1970; Romantyzm w muzyce: definicja, kryteria, periodyzacja. — Kraków, 1970; Wstęp do muzykologii. — Kraków, 1970; Nowe szkice z estetyki muzycznej. — Kraków, 1975 та ін.; статті в наб. зб., енциклопедях, журн., газ.; радіопередачі; лекції.

Літ.: Нідзика Е. Зофія Лісса — визначна постать польської музикології // Муз. українстика: сучасний вибір. — К., 2009. — Вип. 4: 36. наук. ст. на пошану доктора мист-ва, проф. М. Загалевич; Козаренко О. Зофія Лісса про природу музичного знака і значення (до 100-ліття від дня народження Вченої) // Sympagma musicum: 36. наук. ст. та спогади на пошану С. Павляшин. — Л., 2010; Fuchs M. Księga sławnych muzyków pochodzenia żydowskiego. — Poznań; Warszawa, 2003.

А. Калениченко

ЛІСТ (Liszt) Ференц (Франц) (22.10.1811, с. Добор'ян, комітат Шопрона, Угорщина — 31.07.1886, м. Байрейт (Байройт), Баварія, тепер Німеччина) — композитор, піаніст, диригент, педагог, муз. критик, муз.-громад. діяч. Тесті ним, композитора Р. Вагнера. Від 1817 навч. у батька, 1821—22 — у К. Черні (фортепіано) і А. Салєрі (композиції) у Відні, згодом приватно у Ф. Паєра та А. Рейхля в Паризі. 1835—37 мешкав у Швейцарії. 1837—48 займався концертною діяльністю. Від 1842 — тимчасовий (один квартал на рік), 1848—61 — постійний придв. капельмейстер — худож. кер. Оперного т-ру у Веймарі (Саксонія, тепер Німеччина) при дворі вел. герцога, де ставив рідко виконувані опери класиків (В. А. Моцарта, Х. В. Глюка, Л. Бетховена) і тогочас. композиторів (Г. Берліоза, Р. Шумана, Р. Вагнера (прем'єра опери "Лоєнгрін"), Ант. Рубінштейна (постанова його опери "Сибірський мисливець"), диригував баг. симф. творами. Від 1861 жив переважно в Римі, Пешті (тепер частина Будапешта), Веймарі та ін. містах Зах. і Центр. Європи. Від 1865 — абат, з 1875 — 1-й президент і професор Академії музики в Будапешті.

Засновник угор. нац. комп. школи 19 ст. Завжди підкреслював, що він угорець (хоча не знав угор. мови). Представник романтизму, зокр. пізнього романтизму, на думку окр. дослідників — неоромантизму. У творах Л. ост. періоду деякі дослідники вбачають риси імпресіонізму й навіть експресіонізму. Чимало композицій Л. створено під враженням літ. творів, подій історії, фольклору, зокр. пізнього шару угор. нар. музики — вербування. Створив жанр див. Жанр музичний) симф. поеми. Разом із Ф. Шопеном перетворив етюд в інструментальну на високохудож. конц. жанр. В окр. і фп. музиці утвердив принципи прозорості, монотематизму. Написав чимало фп. фантазій і пародій на теми ін. композиторів і власні, зробив багато фп. (у т. ч. 4-ручних або для 2-х фп.) транскрипцій і перекладень оперних, симф. та ін. творів.

Один із найкращих тогочас. піаністів світу. Здійснив принципові зміни у фп. мистецтві.

К. Сайн-Вітгенштейн
з дочкою Марією

в одному зі зшивів рукописів у Брюсселі), *Маршу Чорномора* (під назвою "Черкеський марш") із опери "Руслан і Людмила" М. Глінки на сюжет доби Київ. Русі. Деякий час помилково вважали, що в основу цього оперного номеру М. Глінка поклав т. зв. "крокосмейстерський" марш, тобто марш Київ. муз. цеху (див. *Цехи музичні*), на прапорі якого було зображено квітку крокусу (крокусу).

Ост. гастрольне турне Л. як піаніста відбулося 1847 в Україні. У Києві він дав принаймні 3 концерти: 1-й відбувся 4 люг. (тут і далі дати подано за новим стилем) у Конрактовому буд. на однойм. площі на Подолі (на ньому 1998 встановлено мамор. дошку), решта 2 — у залі Київ. ун-ту на вул. Володимирській. Існують також неперевірені відомості про його виступ в Ін-ті шляхетних дівчат (тепер Мюжн. палац культури й мистецтв) на вул. Інститутській. У Києві Л. виконував власні твори — "Хроматичний галоп", "Угорські мелодії", транскрипції пісні "Фореаль" Ф. Шуберта, маршу з опери "Дон Себастьян" Г. Доніцетті, фантазії, у т. ч. на тему романсу "Соловей" О. Алябєва, твори Л. Бетховена, К. М. Вебера, Ф. Шопена та імпровізації на запропоновані теми, зокр. "Молитви" з опери "Вільний стрілець" К. М. Вебера, "Пекельного вальсу" з опери "Роберт-диявол" Дж. Мейєрбера, на нар. мелодії, зокр. укр. думки "Віють вітри", яку композитор почує у день концерту в Києві від вуличної сліпої співачки. Відтоді в майже всіх наступ. концертах в Україні він неодмінно виконував імпровізації або ін. твори на укр. нар. теми. Незважаючи на вел. успіх, опубліковані в киев. пресі рецензії були неоднозначними, а киев. поліцейське керівництво навіть підозрювало, що високий тенор Л. міг призначитися для фінансування нац.-визвольного руху (найімовірніше польсь.).

Під час перебування в Києві Л. супроводжували укр. музиканти, за походженням чехи А. Ванко, в якого він сплиняв, та А. Паночіні (Паночіні?), в також полк за походженням Й. Витвицький.

Теж у Києві, прослухавши у виконанні 16-річної А. Крагельської, згодом дружини М. Костомарова, в неї вдома (на вул. Госпітальній) свої транскрипції пісенного циклу "Лісовий цар" Ф. Шуберта та Увертюри з опери "Вільгельм Телль" Дж. Россіні, Л. дав їй кілька уроків, запропонував своє сприяння й поради вступати до Віден. конс. (за ін. відом., навчатись у Веймарі).

Добре знав киев. муз. діяча П. Селецького, з яким познайомився 1842 у Берліні та якого неодноразово консультував.

У Києві Л. познайомився зі своєю майбутньою цивільною дружиною — кн. Ж. Є. К. Сайн-Вітгенштейн (дів. прізви. — Івановська, за походженням родовита польсь. шляхтянка), 18—19 люг. — 11(12)—19(?) берез. 1847, від поч. жовт. 1847 до серед. січ. 1848, тобто аж до від'їзду з України, Л. гостював у її маєтку в с. Воронинцях Поділ. губ. (тепер с. Воронівці Хмельницького р-ну Вінн. обл.). Там він нали-

Палац Пшездзєвських (сучасний вигляд)
у с. Чорний Острів, де Ф. Ліст закінчив
2-у Рандоїто

сав фп. цикл із 3-х п'єс "Колосся, зібране після живих у Воронинцях" (точний перекл. із франц. мови — Glanes de Woronince; присв. 10-річній Марії, дочці Ж. Є. К. Вітгенштейн). Перш 2 з них — "Українська балада. Думка" і "Скарга" — на теми укр. нар. пісень (відповідно думок "Ой не ходи, Грицю" й "Віють вітри"). Для Марії Л. також написав 4 дит. п'єси: 3 — на теми полсь. нар. пісень, а 4-у — "Грицю" — на тему загадкою "Ой не ходи, Грицю". У Воронинцях Л. створив також п'єси — "Заклик", "Благословення Бога в самотності" та "Гімн коханню", що згодом увійшли до фп. циклу "Поетичні й релігійні гармонії", працював над симф. поемою № 1 "Що чути на горі" (за віршем В. Гюго; названі твори й решта 12 симф. поем присв. Ж. Є. К. Сайн-Вітгенштейн), почав роботу над "Данте-симфонією". Під час 2-о перебування у Воронинцях (між 11 і 19 берез.), він виїжджав до с. Куріляка Літинського пов. Подільської губ. (тепер Літинського р-ну Вінн. обл.), розташованого неподалік від Воронинців, де виступав у маєтку Д. Івановського — дядька Ж. Є. К. Сайн-Вітгенштейн. Там він познайомився з її сусідкою Д. Понятівською, від якої почує чимало укр. нар. пісень (вірогідно, і загадану "Ой не ходи, Грицю").

На концерті 21 берез. у палаці гр. Б. Потоцького в м. Немирові (тепер райцентр Вінн. обл.), окрім власних композицій, він грав також твори Л. Бетховена, транскрипції "Лісового царя", "Аве Марії" та *Серенди* Ф. Шуберта, мозурки й польські пісні Ф. Шопена, фантазії на теми опер "Дон Жуан" В. А. Моцарта й "Соннамбула" В. Белліні. По 2 сольні концерти Л. дав також у Житомирі (1-й — 27 люг., 2-й — між 1 і 6 берез.) і Кременці (тепер Терноп. обл., 8, 9 квіт.).

У Львові Л. дав найбільше в Україні концертів (7) — сольні 17 і 23 квіт., 28 квіт. у залі ГМТ, 2 трав. добровичинний — у залі т-ру А. Скарбека. Дані він виступав у концертах разом із ін. муз.-цями — 20 квіт. у концерті юної скрипальки С. Борер і 4 трав. спільно зі скрипалем Ф. Ліпінським (братом К. Ліпінського), 26 квіт. він зіграв Концерт К. М. Вебера і єдиного разу в Україні виступив як диригент, виконавши одну із симфоній Л. Бетховена. 7 трав. Л. грав під час обіду, влаштованого на його честь місце-

вою худож. громадськістю. У Львові на сольних концертах виконував власні "Угорські мелодії", *Сонат* Л. Бетховена, *Полонез* і мазурки Ф. Шопена, транскрипції — Анданте з опери "Лючія ді Ламмермур" Г. Доніцетті, "Аве Марії" й "Лісового царя" Ф. Шуберта, Тарантели з опери "Німа з Портічі" й *Увертюри* до опери "Вільгельм Телль" Дж. Россіні, "Запрошення до танцю" К. М. Вебера, а також *Варіації* "Гексамерон" на теми з опери "Пуритани" В. Белліні; *Фантазію* З. (С.) Тальберга на теми з опери В. Белліні "Сомнамбула" і власну на теми з опери "Дон Жуан" В. А. Моцарта, теор. львів. композитора Я. Кесслера. У львів. ансамблевих концертах звучали *дуети* для скрипки і фп. (разом із С. Борер), Скр. соната Л. Бетховена; спільно з Ф. Ліпінським — твори його брата (у т. ч. композиція, присв. Л.), А. Вістана, транскрипція Дуета з опери "Пуритани" В. Белліні, сольні імпровізації на теми польс. пісень. У Львові на вечори на честь Л. у Наук. закладі ім. Осолінських 27 квіт. польс. літератор В. Поль зачитав свій вірш — "Пісню на честь Л".

Тепер у Львові ім'ям Л. названо вулицю, зберігаються його автографи — ноти вступу до пісні "Алепійська пастушка" Дж. Россіні, листи до польс. літератора К. Форстера, а також візитна картка композитора, його невеликі портрети пензля польс. художника Ю. Коссака, портретний ескіз Л. С. Дрогойовського та гітсове погруддя невідомого автора.

За відом. Й. Ельгсера, три концерти у 3-й декаді трав. Л. дав у Чернівцях — 2 в залі готелю "Молдова", а 3-й у палаці барона Гормузакі (тепер Палац дітей і юнацтва). Як піаніст він також брав участь у виставі однієї з опер В. А. Моцарта у пасажі універмагу. З Чернівців Л. виїжджав у розташоване неподалік с. Мамаївці (тепер Кіцманського р-ну

Чернів. обл.), де слухав циган. оркестр і записав від нього 2 укр. коломийки. У Чернівцях на перших двох концертах він виконував різні твори й імпровізації на тему однієї з почутих коломийок. Кошти від концертів у Чернівцях Л. передав на побудову конц. залу Тов-ва друзів музики на Буковині (тепер приміщення Чернів. філармонії). З Чернівців він поїхав через Молдову на гастролі в Туреччину до Константинополя (тепер Стамбул).

■ Одесі, куди Л. повернувся з Туреччини й перебував там 1,5 місяці, він дав 4 сольні концерти — 1, 4, 10 лип. та 14 серп. Також він брав участь у бенефісах і добродіних концертах на користь бідних дітей і римо-католицького храму. Виконував свій "Хроматичний галоп", транскрипції "Лісового царя" Ф. Шуберта, Увертюри до опери "Вільгельм Телль" Дж. Россіні, Тарантели з опери "Сомнамбула" В. Белліні, а також Мазурку й Етюд Ф. Шопена, "Запрошення до танцю" К. М. Вебера, 2 фантазії за мотивами опер "Норма" В. Белліні й "Роберт-диявол" Дж. Мейснера, Парафраз фіналу опери "Ернані" Дж. Верді ■ Ремінісценцію з опери "Пуритани" В. Белліні. Гра Л. мала добрі рецензії різними мовами в одес. пресі.

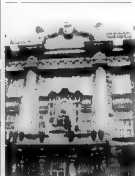
На концерт Л. 17 верес. у Миколаєві, де він виконав власні "Угорські пісні", Мазурку й Полонез Ф. Шопена, Фантазію на тему романсу "Соловей" О. Аляб'єва, транскрипції Тарантели з опери "Німа з Портічі" Дж. Россіні, Анданте з опери "Лючія ді Ламмермур" Г. Доніцетті, Фантазію за мотивами опери "Норма" В. Белліні, — відгукулася навіть газ. у С.-Петербурзі.

Приблизно тоді ж Л. побував у м. Вознесенську (тепер Микол. обл.), де грав транскрипцію Увертюри до опери "Вільгельм Телль" Дж. Россіні в домі місцевого генерала.

У Єлисаветграді (тепер Кіровоград), де Л. зузнився у полковника рос. армії Османа, 24—30 верес. у приміщенні дерев'яного місяк. літнього т-ру відбулося кілька концертів (за деякими відом. — 4), у т. ч. ост. концерт у його гастрольній діяльності. В Єлисаветграді Л. слухав гру близької знайомої рос. поета О. Фета — М. Лазич (навіть записав муз. фразу до її альбому).

Опубл. також сумнівні відом. про концерт Л. у м. Дубні (тепер райцентр Рівн. обл.) під час ярмарку в берез. 1847. Але достеменно відомо, що він 2 тижні гостював у маєтку гр. К. Пшездзєцького в м-ку Чорний Острів (тепер райцентр Хмельн. обл.) на римо-католицький Великдень 1847, де написав 2-у фп. *Угорську рапсодію* (завершив 27 берез.), був у м. Бердичеві (тепер райцентр Житомир. обл.), м. Кам'янці-Подільському (тепер райцентр Хмельн. обл.), с. Новосіллях, проте відмовився виступити в Полтаві.

Від 1860-х твори Л. увійшли до репертуару укр. музикантів, у т. ч. пед. репертуару. Одним із перших укр. вик-ців музики Л. був М. Лисенко. 1-й темат. концерт Київ. відд. ІРМТ було присв. Л. (20 листоп. 1886, лекцію прочитав Л. Куперник).

Музична академія
ім. Ф. Ліста
(Будапешт)

Програма наукової
конференції до
150-річчя концертів
Ф. Ліста в Україні
(Київ, 1998 р.)

Ф. Ліст із учнями.

Зліва направо: Ф. Ліст, Ф. Серваїс,
Ю. Заремський, Я. Заремська (1881 р.)

Проект нової меморіальної дошки
Ф. Лісту. Скульптор —
В. Френчко

Окрім Ю. Зарембського, учнями Л. були А. Беші, який очолював у Харкові спец. фл. школу, й Л. Морев, який відкрив власну Муз. школу у Львові. Учні учнів — піаністи й педагоги — княгиня Б. Арзімович і Є. Ржасов, донеччани Н. Бродський і Л. Адаменко, учнівські "правнуки" — княгиня Е. Прудова, О. Снегирьов, лауреат Міжн. конкурсу ім. Ф. Ліста М. Сук, М. Чернявський, харків'янка М. Ещенко, львів'янин О. Криштопальський, одесит О. Макаров, а також В. Нільсен, А. Котляревський та ін. Зв'язки Л. з Україною найактивніше досліджували: музикознавці — О. Зінкевич, Л. Кушка, Р. Социцький-мол.; піаністи — Д. Колбін, Л. Воляська, яка, крім опубл. статей, організувала й провела концерти-вистави "Ліст в Україні" в Київ. філармонії (див. Національна філармонія України, груд. 2007) і "Польська муза Ліста" (Київ, Будинки учених НАНУ, лют. 2008). У деяких публікаціях у Вінн. пресі 1990—2000-х щодо перебування там Л. іноді містяться фактологічні помилки. 1991 у Кіровограді на буд. (на місці т-ру, де виступав Л.) відкрито мемор. дошку Л. (скульптор — В. Френчко; нині втрачено). У тому самому місті відбулася 4-а наук. конф. Асоціації педагогів-піаністів України "Ференц Ліст та піаністична культура ХХ століття" (1999). Пам'ятник Л. і К. Сайнгшенштейн встановлено у Воронинцях (2010). За рішенням ЮНЕСКО 2011 рік проголошено Роком Ліста; у берез. Рік Ліста в Україні було відкрито в Нац. філармонії України.

Тв.: опера "Дон Санчо, або Замок юванія" (1825); воєн.-симф. — 2 ораторії, легенди, 2 меси, кантати; для орк. — 2 симфонії, 13 симф. поем (таким для фп. у 4 руки), у т. ч. "Що чути на горі" (за В. Гюго, 1847—57) і "Мазепа" (за В. Гюго, 1851); вальси, марші, "Угорські Ралсодії"; для фп. з орк. — 2 концерти та ін.; для фп. — Соната, фантазії-сонати, цикли, зокр. "Колосси, зібране після жнива у Воронинцях" (відомі також під назвами: "Жнива у Воронинцях", "Колоси Воронинців", 1847—48), "Повитичні й релігійні гармонії" (за А. Ламартіном, 1834), 19 "Угорських ралсодій" (№ 1—15, 1847—53; № 16, 1882, № 17—19, 1885), "Іспанська ралсодія" (1863), фантазії, балади, легенди, етюди, варіації (у т. ч. на теми Й. С. Баха, Дж. Россіні, А. Діабеллі), конч. вальси, марші ш. н. пієс, у т. ч. "Не прощання. Російська народна пісня" (1885); твори для голосу з орк., фп. у 4 руки, 2-х фп., скр., вкл., алеті, органа, тромбона з органом, світської й духовної міш. і чол. хори; опер., транскрипції та перекладення власних творів для орк., голосу з орк., фп. (зокр. у 4 руки), 2-х фп.; опер., транскрипції, параврали та фантазії на теми з опер., інстр., кам.-воєн. та ін. творів ін. композиторів, у т. ч. М. Глінки (для фп. і фп. у 4 руки — "Марш Чорномора" з опери "Руслан і Людмила" [інд. назвою "Черкеський марш"], 1843, 1870-і), О. Даргомижського, О. Аляб'єва (зокр. романсу "Соловей"), П. Булахова, Ант. Рубінштейна, Ю. Зарембського (для орк. — 2-й, 3-й "Галицькі танці", 1881) як ін.; мелодраматичні з орк. або фп., балади чи вірші О. Толстого (балада "Сліпий") та ін.

Лит. ре.: *Gesammelte Schriften* / Hrg. von L. Ramann. — Leipzig, 1880—83. — Bd 1—6, перекл. рос. мовою: Избр. статьи. — М., 1959; Ф. Шюген. — М., 1936; 1956 тощо.

Лит.: Чалый М. Воспоминания 1844—1892 годов. — К., 1895; Мильштейн Я. Ф. Лист. У 2 т. — М., 1956; 1971; Яого ж. Вторая венгерская Листа // Муз. жизнь. — 1974. — № 1; Стасов В. Лист, Шуман и Берлиоз в России. — М., 1954; Савалли Б. Последние годы Ференца Листа. — Будапешт, 1959; Ласло Ж. Мотет Б. Ференц Листа. Жизнь и творчество в иллюстрация и слова. — Будапешт, 1967; Кузвин М. Забуги сторінок музичного життя Листа. — К., 1972; Набар Г. Если бы Лист вел дневник. — Будапешт, 1971; Мудого Г. Українська дума і пісня в світі: У 2 кн. — Л., 1997, 1998; Ковале Г. Лист і Данте: до проблеми синтезу мистецтв: Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 1998; Золоті сторінки музичної історії України: Ференц Ліст та піаністична культура ХХ століття: 36 ст. та мат.-ли. — Кіровоград, 1999; Ференц Ліст і проблеми синтезу мистецтв. — Х., 2002; Зинкевич Е. Концерт і парх на Крутояр... (Київ музикальний ХІХ — нач. ХХ ст.). — Очерки. — К., 2003; Гі ж. Лист у Києві // Музика. — 1970. — № 6; Гі ж. Українська балада Ліста // Наука і культура. Україна: Щорічник. — К., 1987. — Вип. 21; Гі ж. Ференц Ліст в Києві // Укр. муз. спадщина: Ст., мат.-ли, документи. — К., 1989. — Вип. 1; Гі ж. Ференц Ліст в Україні // Укр. муз. архів. — К., 1997. — Вип. 1; Колесник В. Відомі полки в історії Вініччини. — Вінниця, 2007; Селівкий П. Записки // Киев, старина. — 1884; Костомаров А. А. И. Костомаров // Вестник Европы [С.-Петербург]. — 1910. — № 6. Гі ж. [Записки] // Авторефератива М. И. Костомарова. — М., 1922; Боло И. Лист и музыкальная культура славянских народов // Вестник истории мировой культуры. — 1961. — № 5; Федорчук І. Український фольклор у творч. записках європейських композиторів // Музика. — 1981. — № 5; Комарово-Кримська І. Ференц Ліст // Там само. — 1986. — № 6; Шеффер Г. Концертне життя // ЮМ. — К., 1989. — Т. 1; Социцький Р. мол. Нахвилені образом Мазепи // Музика. — 1993. — № 1; Яого ж. "Галицькі танці" Ю. Зарембського — Ф. Ліста // Весник НТШ. — 2008. — Число 39 [зима-весна]; Романюк І. Подільська муза Ф. Ліста // Там само: від до 16-ї Вінн. обл. істор.-красн.-знавч. конф. — Вінниця, 1997; Дорош М. Ференц Ліст у Воронинцях // Там само: від до 17-ї Вінн. обл. істор.-красн.-знавч. конф. — Вінниця, 1997; Яого ж. Стражданий шлях від Воронинців до Риму // Поділля. — 1996. — 19 жовт.; Колбін Д. Виступи Ференца Ліста у Львові // Музика Галичина. — Л., 1999. — Т. 3; Дорош М., Лозовий В. Драма великого

ЛІСТ ФЕРЕНЦА ЛІСТА
(до 150-річчя концерту в Україні)
(1847—1997)

Запрошення

в Київ, 1998

Запрошення на "Ліст Ф. Ліста"
(до 150-річчя концертів в Україні).
Київ, 1998 р.

кожання // Ева (Кіровоград). — 2000. — Зима; Куша Н. Ференц Ліст на Вінниці: міфи та факти // Студії мистецтвознавчі. — 2007. — Ч. 2; Вольська Л., Каленіченко А. Ференц Ліст в Україні: біограф. аспект // Муз. україністика: сучасний вимір: 36. наук. ст. на пошану чл.-кор. АМУ, доктора мист.-ва, проф. А. Терещенко. — К., 2008. — Вип. 2; Шамаско К. До біографії Юліана Заремського // Українські культурні взаємини XIX—XX ст. — К., 2008. — 2; Вольська Л. Ліст в Україні: хронологія і географія // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Постає питання у художньому просторі міста: 36. наук. праць. — Х., 2009. — Вип. 24; І. ж. Як Рік Ференца Ліста відзначимо? // День (Київ). — 2011. — 1—2 квіт.; Сенченко Н. Концертна життя // ІУМ. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2. [Б. а.]. Нескільки слів о пожертвовани в пользу детских приютов // Киев. губ. ведомости. — 1847. — 7 февр.; [Б. а.]. Нескільки слів об игре г. Листа и Дм. Свечкина // Там само. — 21 февр.; Мусікалов? Рішавляман? // Ліст в Києві // Московский городской листок. — 1847. — 28 февр.; Виталий В. Симфонична поема "Мазепа" Франца Ліста // Свобода (США). — 1959. — 7—8 трав. (переклад у кн.: Яго ж. За океаном. — К., 1996); Ельскер Й. Ференц Ліст у Чернівцях: Доповідь на наук. конф. "Ференц Ліст та піаністична культура XX ст.", Кіровоград, 1999. — Рукон: Ramona I. Franz Liszt als Künstler und Mensch. — Leipzig, 1880—94. — Bd 1—3; Göllerich A. Franz Liszt. — Berlin, 1908; Kopp J. Franz Liszt: Eine Biographie. — Berlin; Leipzig, 1909. — 1924; Chantavaine J. Liszt. — Paris, 1910. — 1911; Scarie H. The Music of Liszt. — London, 1915. — New York, 1965; Iwonski A. Pamietniki 1832—1876. — Warszawa, 1928; Gardonyi Z. Die ungarischen Stilengentümlichkeiten in der musikalischen Werke Franz Liszt's. — Berlin; Leipzig, 1931; Raabe P. Franz Liszt: Leben und Schaffen. — Stuttgart, 1931. — Bd. 1—5; Zelenodómányi tanulmányok. — Budapest, 1955. — Köt. 3; Liszt Ferenc és Bartók Béla emlékére; Rehberg P. Franz Liszt: Die Geschichte seines Lebens, Schaffen und Werken. — Zürich, 1961; Békési E. Liszt Ferenc származása és családja. — Budapest, 1973; Walker A. Franz Liszt. — V. I: The virtuoso Years. 1811—1847. — Itasca; New York, 1983; V. 2: The Weimar Years. 1848—1861. — Itasca; New York, 1989; Яго ж. Carolyne, and the Vatican: the story of a thwarted marriage (as it emerges from the original church documents). — 1991; Komarowski J. Polskie życie teatralne na Podolu i Wołyniu do 1863 roku. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Odańsk; Łódź, 1985; Noerst A. dr Liszt in Czernowitz (1847) // Яго ж. Berleferin zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina. 1862—1902. — Czernowitz, 1903; Swaryczewska K. Franciszek Liszt a muzyka polska // Muzyka. — 1961. — Nr 4; Sawycky R. "Hryts" theme and variations" // Ukrainian Weekly. — 1984. — 29 janr., 5 febr., 12 febr.

Л. Вольська, А. Каленіченко

ЛИСТОВ Костянтин Якович (19.09.1900, м. Одеса — 6.08.1983, м. Москва, РФ) — композитор, піаніст, 3-родний циркачів. З. д. м. РРФСР (1950), Н. а. РРФСР (1973). Від 5-и років виступав у цирку (грав на мандоліні). Брав участь у "родинному оркестрі Листових". 1-і муз. враження пов'язані з пісеньками одес. вулиць, парковою музикою та дух.

оркестром моряків. Закін. Царицин. (тепер Волгогр., РФ) муз. уч-ще (1917, кл. фортепіано Г. Раниць), Саратов. конс. (1922, кл. композиції Л. Рудольфа, кл. фп. І. Розенберга). 1918—19 — доброволець Червоної армії. 1919—23 — піаніст і диригент Т-ру мініатор у Саратові. Від 1923 — у Москві, де працював у Т-рі Пролеткульту, писав музику до драм, вистав. 1925—28 — муз. кер. "Синьої блузи", 1928—32, 1934—38 — муз. кер. і диригент "Театра обзрения Дома Печати", 1938 — диригент Т-ру оперети, 1938—40 — Т-ру буффонади л/х В. Бебутова. Під час 2-ї світ. війни — муз. консультант Політуправління Військ.-морського флоту.

Один із творців родянської масової пісні. Найпопулярніші — "Пісня в тачанке", сл. М. Рудермана (1937) і "Гренада", сл. М. Сестлова (1938) — одразу ввійшли до репертуру Театрдузу л/х Л. Утєсова. Найвідоміші поміж воєнних пісень — "В землянке", сл. О. Сурикова (1942); "Севастопольський вальс", сл. Г. Рубльова (1955); повосини — "Ходили ми походами", "Пой, моя хороша", обидві — сл. О. Жарова, 1961 написав оперету "Севастопольський вальс" — одну з найкращих у творчості Л. Створив понад 800 пісень, яким властива простота мови музичної, мелодійність, виразність пісень, образів, "живе" дикування поет. слова.

Тв.: 2 опери; 10 оперет, зокр. "Севастопольський вальс" (1961, Волгоград); та. для орк., пісн; музику до театр. вистав і радіоспіванок.

Літ.: Яго А. О мелодике массовой песни. — М., 1979; Новиков А. Всегда в пути. — М., 1982; Тищенко А. Константин Листов. — М., 1987; Кас С. Памяти К. Листова // Огонек (Москва). — 1983. — № 39; Иринин В. Последняя оперетта мастера: К 100-летию Константина Листова // Муз. жизнь. — 2000. — № 12; Ермаков Г. Перший виконавець "Землянки" // КіЖ. — 1975. — 8 трав.; Любоников А. От "Тачанки" до "Землянки" // Сов. культура (Москва). — 1980. — 3 окт.; Кузін В. "В землянке" // КіЖ. — 1984. — 30 груд.

І. Снарська

ЛИТІНСЬКИЙ Генріх Ілліч [4(17).03.1901, с. Липовець, тепер Каткарлицького р-ну Київ. обл. — 27.07.1985, м. Москва, РФ] — композитор, педагог, музикознавець. З. д. м. Татар. АРСР (1939), Якут. АРСР (1947), РРФСР (1957), Чув. АРСР (1963). Н. а. Якут. АРСР, Татар. АРСР (1964). Закін. Моск. конс. (1928, кл. композиції Р. Гієро). Відтоді викладав у ній: з 1931 — доцент, 1933—47 — професор кл. композиції, 1931—37, 1939—43 — зав. кафедри і декан комп. ф-ту. 1944—47 — кер. Консультативного центру при Оргкомітеті СК СРСР. Від 1947 — професор кл. поліфонії та композиції Муз.-пед. ін-ту ім. Гнесіних, 1949—64 — викладач Казан. конс. До серед. 1940-х працював переважно в кам.-інстр. жанрах: жанрних музичних (октет, квартети, сонати тощо), створив низку симф. творів (Симфонію, сюїти, рандої, концерти для струн, оркестру і для солюючих інстр. з орк.), 4 еок. цикли тощо. У повекон. час звернувся до аут. фольклору, написав 1-ї якут. нац. опери й балети. Поміж творів — "Марш українських

ЛІТІНСЬКИЙ

К. Листов

КАЛІТОВ

песня
тачанке

СТАРО
И РАДІОСЛОВО

Обкладинка видання
"Пісня в тачанке"
К. Листова (М., 1938)

Г. Літінський

Обкладинка видання
Літургії Іоана
Златоустого

партизанів" для симф. орк. (1942). *романси* на сл. А. Малишка, В. Сосюри, М. Стельмаха (1942-43). Автор навч.-метод. праці в галузі поліфонії, низки критико-публіцист. статей, присв. питанням педагогіки (у т. ч. пед. діяльності Р. Гієра), татар. муз. культури, актуальним проблемам комп. і вик. мистецтва 1940-60-х, зокр. оперного і балетного. Поміж учнів — А. Арутюнян, А. Бабаджанян, Ф. Яруллін, Т. Хренников.

Літ. тв.: Задачі ко поліфонії: Ісполненіе на фортепіано. — М., 1965. — Ч. 1, 1966. — Ч. 2, 1967. — Ч. 3; Новая музыка (о новия произведений композиторов Татарии). — Сов. искусство. — 1935. — № 29; Обучение и воспитание неразделены // СМ. — 1958. — № 12; О поисках и влияниях // Там само. — 1959. — № 2; За научную основательность и этическую чистоту // Там само. — 1962. — № 6 (у співат. із Д. Шостаковичем, М. Собинином, Р. Ледевовим); Глиэр-педагог (пам'яті дорогого учителя) // Рейнгольд Моричевич Глиэр: Статьи. Воспоминания. Мат-лы. — М.: Ленинград, 1965; Не оскудела наша земля талантами // СМ. — 1982. — № 3; Некоторые черты советской школы композиции // Там само. — 1986. — № 6; О полифонии Мясковского: Страницы монографии // Муз. академия. — 2001. — № 1.

Літ.: Долгачева Е. Полифония стилей // СМ. — 1982. — № 4; [Б. п.]. Генрих Ильич Литвинский. Памяти ушедших // Там само. — 1985. — № 11; Арутюнян А. Любимый учитель // Там само. — 1986. — № 6; Жиданов Н. Рождение оперы // Там само; Якубов М. Служитель музыки: Штрихи к портрету Г. И. Литвинского // Там само. — 1990. — № 5; Дороган Д. Служитель музыки // Муз. академия. — 2002. — № 2.

А. Муха, О. Нелкович

ЛІТУРГАРИОН — див. *Книги богослужбові*

ЛІТУРГІЙНА ДРАМА — див. *Шкільна драма*

ЛІТУРГІЯ (з грец. громадська служба, справа, також Служба Божя. Обідня). 1. Гол. богослужіння християн. церков, де здійснюється таїнство Евхаристії. За християн. віровченням, це таїнство таїнств, де завдяки особливим, суб'єдним церк. молитвам священника благословляється пшеничний квасний хліб і виноградне вино, що силою Святого Духа перетворюються на Тіло і Кров Господа Ісуса Христа. Вони призначаються для причастя віруючих у Нього заради прощення їхніх гріхів і досягнення вічного життя, тобто мети земного життя християнина.

У період виникнення Л. — поєднання різних церк. церемоній, де важливе значення має спів молитов. Завершеного вигляду набула в 6 ст. Від того часу у сх. християн. Церкві усталилися 2 гол. чини Л. — св. Іоана (Івана) Златоустого (Золотоустого) і св. Василія (Василія) Великого, що відрізняються ред., тривалістю деяких молитов і піснеспівів, регламентацією їх відправ в річному богослужбовому циклі (див. *Цикли богослужбові*). ■ укр. муз. творчості провідне місце посів чин св. Іоана Златоустого.

Порівняно з ін. церк. чинноспілкуваннями (Вечірню, Утреною, Всенічною), Л. вирізняється масштабністю, активністю співвідношенню сліву, читання та священнодій. Структура Л.: **Проскомідія** (її частини в соборній практиці здебільшого не розвиваються); **Л. оглашених** (оголошених) [Велика (Мирна) екстєнія, 1-й антифон, мала екстєнія, 2-й антифон, "Слава", тропар "Єдинородний Синє", екстєнія, 3-й антифон (переважно "Блаженний"), "Прийдіть, поклоніюся", тропарі і кондаки за церк. днем, "Трисвяте" ("Святий Боже"), прокимен, читання Апостола, "Алилуя", читання Євангелія, потрійна екстєнія, за чиним — поминальна екстєнія, екстєнія за оголошенням], **Л. вірних** [екстєнія, "Херувимська пісня", Великий Вхід, "Яко де Царя", благальна екстєнія, "Отца і Сина", "Символ віри" ("Вірую"), "Милість миру", "Достойно і праведно є", "Серафимська пісня" ("Свят, Свят, Свят"), "Благословен", "Тебе ославлюємо", "Достойно є", "І всім, і все", "І з твоїм духом", екстєнія, "Отче наш", "Єдин свят", "Благословен", причастні вірші, "Ми бачили світло істинне", "Нехай повні будуть уста наші"] з **Відпустом** [екстєнія подяки, "Нехай будає благословенне", "Слава Отцю і Сину", "Многосілля" та ін.] У межах кожного з названих розділів сформовано "малі цикли", зокр. — антифонний і піснеслівний Малою Входу в Л. оглашених, цикл Євхаристійного канону у Л. вірних. Особливості розспіву кожної зі структурних частин відправ значною мірою регламентуються можливостями співаків того чи ін. криму і потребами церк. громади.

У Л. доби Козаччини й дещо пізніше використовувалися грец. тексти ("Кирие", "Докса ві Кирие"; див. *Жанри богослужбові*), що засвідчували істотне значення візантійсько-балканських візирів як символів єдності Православної церкви. Водночас використання домиконівських текстів у Службах М. Дилецького, написаних уже після реформ Никона, свідчить про свадоме дотримання давніх пріоритетів укр. церкви. Однак у Л. греко-католицької, а потім 20 ст. — автокефальної церков грец., в личі старослов'ян. тексти поступово замінювалися укр.

Розспів молитов Л. спочатку здійснювався за законами *оснослєса*. Від 17 ст. до відправ почали залучатися авт. партесні (див. *Партесний спів*) і хор. композиції, що поєднувалися з традиц. для певної місцевості розспівани й молитовними піснями. Участь у співі брали як священнослужителі, так і прихожани згідно з правилом есенар. співу. Питанням даяківського й есенар. співу значну увагу було приділено на Єпархіальних і Помісних соборах різних часів. Особливої актуальності вони набули з 2-ї пол. 19 ст. Їм присв. спец. постанови УГКЦ й УАПЦ. З цього погляду показово, що саме в межах традиції есенар. співу перебуває "Символ віри" в "Літургії" М. Березовського й Д. Бортиянського, розрахованих на спільне виконання церк. півчими й прихожанами. На сучас. етапі в повсякденній богослужбовій практиці традицію значеного співу за тим чи ін. розспівом (балеарським, київським тощо)

втрачено. Натомість використовується компіляція творів різних авторів і епох.

2. Жанр (див. *Жанр музичний*) комп. творчості, що відноситься в акапелельних хор. цикл. композиціях, створених на основі тексті і циклопослідовності однойм. церк. відправ. У цьому відтворено уявлення про сакральний сенс богослужіння й символіку гол. постулатів християн. віри. На відміну від Л.-богослужіння, Л. як жанр комп. творчості розрахована на виконавця профес. або аматор. хор. колективами в церкві або конц. залі й передбачає розмежування слухачів і вик-ців.

Почала формуватись у період пізнього Середньовіччя, тому первинні естет. і компо-

активізацією взаємодії Л. з ін. галузями тод. творчості, зокр. фольк. паралітургією (див. *Канти, Псалми*) і світським бароковим мистецтвом. На формування Л. як муз. жанру впливали також розвиток укр. хор. мистецтва й муз. теорії, до певної міри — з'яв. богослужбових жанрів.

За такої культ.-естетичної ситуації дедалі більшого значення в літург. піснеспівках набувала специф. муз. зміст; їх канонічно регламентована послідовність поступово трансформувалась у цілісну муз. структуру. У зв'язку з цим у канон. творчість почали інтенсивно проникати нові композиц., стилістичні та формотворчі засади. Найочевиднішим проявом цих парадигматичних змін стало впровадження перемінного богатоволося і стилістично контрастних частин у авт. зразках Л. Остаточне виокремлення Л. як жанру із сукупності споріднених типів богослужбової муз. творчості відбулося на межі 16–17 ст.

У наступ. періоди жанр Л. функціонував на перетині культових і літомо муз. тенденцій. Завдяки існуванню Л. як богослужіння зберігалась мікстова основа муз. жанру. Мист. цілісність літург. циклу досягалась поки що завдяки підпорядкуванню муз. закономірностей літург. обрядові: поряд із усталеними частинами-піснеспівами іноді використовувалися тропарі, стихирі, гімни, псалми тощо (див. *Жанри богослужбові*). Водночас стилістика літург. піснеспівів істотно модифікувалась відповідно до муз. логіки компонування, а деякі канонічні прикмети значно нівелювались. І хоча добір частин відбувався довільно (миті створювали музику не до асів, а лише до окр. текстів богослужіння), структурним стрижнем таких авт. Л. були передусім незмінні піснеспіви Євхаристійного канону (центр — кульмінація Л.), а також деякі ін., стилістичні засоби яких були покликані підкреслити циклічну єдність твору. Розвиток суто муз. закономірностей, зокр. муз.-експресивних чинників, за умови домінування загальнономист. рис поетики *Борока* (як-от поєднання візуальних, мовних та акуст. виразжально-експресивних засобів, застосування концептів, риторичних формул, зокр. виділення таких звукових "емблем" Л., як "Слава — Єдинородний", "Херувимська") істотно змінили "обличчя" жанру.

Яскравим зразком розвитку таких процесів є творчість М. Дилецького та його послідовників, де поступово утверджувались найважливіші суто музичні — драматург. циклічно-композиц., муз.-виразжальні — закономірності Л. як нового жанру комп. мистецтва. Не випадково застосовувалися нативні для попередньої епохи конкретизуючі назви Л. — "Київська", "Препорціальна". У той період споглядалась і сакральна континуальність світовідчуття змінились емоційністю й лєвераністю хрономолу. Стали широко застосовуватись структурні, темат., тональні, ритм. засоби об'єднання циклу. Важливого структурного значення було надано числ. ектенім. Істотна роль у формотворенні, на відміну від кол. модальності,

1. Мирна ектенія

Фрагмент "Урочистої Літургії" (Мирна ектенія) для сопрано та чоловічого хору а cappella
Л. Дичко (К., 2002)

зич. засади Л. ґрунтувалися на *канонах* середньовічного християн. мистецтва, символічний зміст яких ретельно обєригався церквою. Ця обставина, як і опозиція римо-католицьким впливам, зумовила стелість визначальних рис муз. композиції, *драматургії* та стилістики Л. Монодійна Л. відзначалась високим ступенем інтонац. єдності, зумовленим законами гласових розспівів. В Україні церк.-співоча традиція активно взаємодіяла з фольк.-пісенною, відтак уже на 1-х етапах формування Л. як муз. жанру було закладено підвалини для розвитку в ній рис укр. нац. мови музичної.

Жанр Л. зазнав істотної еволюції впродовж 16–18 ст. Тоді відбулась докорінна модифікація визначальних канонів Середньовіччя щодо творчості, помж яких — вимога стилістичної однорідності зразків церк. мистецтва в певному культ. ареалі, домінування сакрального сенсу й канонічно регламентованої сукупності фундамент. правил композиції над проявами комп. індивідуальності. Водночас певна десекарізація літург. піснеспівів зумовлювалась

Обкладинка видання
2-ї Літургії для
4-голосого мішаного
хору П. Бажанського
(Перемішль, 1871)

Обкладинка видання
*Літургії для міशनго
хору М. Леонтовича*
(Л., 1931)

почали відігравати варіантність і варіаційність. Взаємодія канонічних і нащ. богослужбових співочих традицій із суто муз.-мист. чинниками відкрила широкі можливості для проявів авт. індивідуальності в семантиці і символіці Л. Процес розвитку авторської Л. не втрачає інтенсивності наприкін. 18 ст., хоч у творчості найвизначніших представників тогочас. укр. музики цей жанр не мав домінуючого значення. Зокр. у Л. М. Березовського до композиц. структури було введено гол. молитв. християн. обряд — "Вірую" та "Отче наш": Л. А. Веделя розпочиналася Великою Ектенією. Відбулось усталення основ композиц. моделі авт. Л., що, як і Л.-богослужб., поділяється на 3 вел. розділи — Л. оглашених, Л. вірних та Відпуст, кожен із яких утворюється значною кількістю піснеспівів. Найрегламентованішою, порівняно з ін. розділами, є Л. оглашених (3 пари ектеній і антифонів, "Слава — Єдинородний", "Святий Боже"). Гол. частини Л. вірних — це "Херувимська пісня", "Вірую", "Милість миру", "Серафимська пісня", "Благословен грядий" та піснеспіви епиклези, "Отче наш" тощо. Цей розділ набув особливого значення в авт. Л., виконуючи функцію розосередженої кульмінації.

Упродовж III ст. жанр Л. в укр. музиці розвивався переважно композиторами Сх. Галичини. Його зразки презентує творчість представників *Перемишльської школи* та її послідовників [Л. М. Вербицького (1847, 2-а ред. — 1865), І. Лаврівського, П. Бахчанського (1865, 1907—11), І. Воробецького (з укладених 40-а надрук. 8) та ін.]. Саме в їхніх творах утверджувались характерні моделі укр. пісен. інтонаційності, специф. стилістичні формули та принципи формотворення. Разом із тим стилістика Л. галиц. митців була зорієнтована насамперед на місцеві фольк.-пісенні і церк.-співочі традиції. У комп. структурі тогочас. галиц. Л. часом виразно проступав бароково-клас. модель циклу, зокр. у Л. М. Вербицького відсутній "малий цикл" антифонів. Достатньо широким є добір стилістичних засобів — від поширених інтонац. формул самольових розспівів (зокр. у доробку П. Бахчанського) до стилістики Л. Д. Бортнянського як взірця загальнонащ. значення (насамперед цей пріоритет характерний для творчості М. Вербицького). Ряд Служб Божих, зорієнтованих на потреби укр. церкви, обробдатові в укр. інтонаційність, було створено чес. музикантами, які працювали у Сх. Галичині, зокр. А. Нонке. Певного значення для розвитку жанру Л. того періоду набули репертуарні зб. літург. піснеспівів (під назвою "Л"), що, з одного боку, сприяли збереженню місцевих традицій, з другого — створювали підвалини для подальшої індивідуалізації змісту літург. творів.

Важкими надбаннями у сфері комп. літург. творчості позначені поч. десятиліття 20 ст. Літургії укр. композиторів межі 19—20 ст. зберігли своє функційне призначення: вони створювалися насамперед для культових потреб, відзначалися реальністю канонічних закономірностей. Важливу роль у творчому

процесі відіграли Л., скомпоновані на основі аранжувань (перекладених) певних церк.-співочих центрів, як-от Л. В. Петрушевського та ієромонаха Парфенія, засновані на розспівах *Києво-Печерської лаври*. Разом з тим у творах дедалі виразніше виявлялася роль нар.-пісен. чинників, що індуї синтезувалися зі стилістичними елементами знаменного розспіву. Це зумовлювалося прагненнями композиторів (М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Яциневича, О. Кошиця та ін.) підкреслити нащ. основи церк.-муз. творчості.

У літург. творах тих десятиліть потужно виявлялися нові стилістичні тенденції, зокр. активно з'являлися різномірніве структурно-семантичні узгодження, ускладнювалися темат., інтонац. та ін. зв'язки. Змінною виявилася композиц. будова Л.: добір її частин був довільним, а їх послідовність — відповідно до канонічних зумовлень — суворо зберігалася. Загалом це свідчило про розвиток тенденцій до драматизації жанру, укріплення циклу, в чому спостерігається співність із літург. творчістю рос. композиторів. Зростає роль чинників, спрямованих на об'єднання літург. циклу: чітко окреслились опорні зони, арки, "малий цикл", ознаки контрастно-складової форми музичної тощо. Водночас способи організації муз. цілісності в Л. істотно урізноманітнилися: порід із уже зазначеними традиц. способами дедалі більшої ваги набували принципи інтонац. розвитку, метро-ритм. чинники як виразники сакрального хроносу Л. у тлумаченні О. Кошичен, К. Стеценка, М. Леонтовича та ін. ряду "розосереджених" циклів (ектений і піснеспівів, пов'язаних із образом ангелогласного співу — "Трисвяте", "Херувимська пісня", "Святий") виявилось їхнє індивід. ставлення до семантичних і композиц. аспектів Л. Зокр. у творах О. Кошиця найпереконливіше відтворювалися найдавніші — добарокові — засади стилістики й композиції Л., орієнтовані на принципи монодичного мислення й відповідні особливості муз. стилістики. Володіючи фундаментом, знаннями законів церкви і загалом хор. співу, він досяг глибокої органічності в синтезуванні ознак знаменного розспіву, укр. пісенності та барокових культових композицій. Важливу роль у його Л. відіграла опора на традиц. давніські нащ.-укр. композитори аналогічними засобами прагнули зберегти співочі традиції регіону. Завдяки такій "автентичності" О. Кошиця у своїх Л. створив унікальні зразки адаптації давніх традицій у муз. контексті поч. 20 ст., не порушивши їх питомого наповнення заради "концертності". Водночас у його Л. давалися взнаки тогочас. жанрово-стилістичні ознаки. Усе це вирізняло його твори в самотній напрям літург. творчості зазначеного періоду.

У Л. К. Стеценка й М. Леонтовича за збереження усталеної жанрово-драматург. моделі базового значення набули також питомі особливості церкви, відправи. Однак основою стилістики стали закономірності нащ. пісен. фольклору й надбання хор. творчості кін. 19 — поч. 20 ст.

Обкладинка книжки
"Размышления
о Божественной
Литургии" М. Гоголя
(К., 2008)

1857; *Величественный А. Нотное пение литургии св. И. Златоуста*. — К., 1866; *Талакошвич Е. Церковно-народное литургическое пение*. — Унгвар, 1873; *Вознесенский И. Церковное пение православной Греко-Российской церкви*. — Рига, 1890; *Божанский П. История русского церковного пения*. — Л., 1891; *Арсеневский А. Пение литургии св. Иоанна Златоуста, в духе древних чашевых Православной Церкви*. — СПб., 1895; *Пузыревский А. Главнейшие песнопения на литургии св. Иоанна Златоуста*. — СПб., 1902; *Кудрик Б. Обзор истории украинского церковного пения*. — Л., 1937; 1995; *Марусин М. Божественная Литургия*. — Рим, 1992; *Київська Л. Творчість отця Йосифа Кицакевича*. — Л., 1997; *Пі ж. Релігійна творчість Михайла Вербицького* // Матли і Мжн. наук. конф. "Музична культура Галичини в контексті погітсько-українських взаємин". — Жешув, 1997; *Федоріт М. Українські богослужбові співи*. — Ів.-Франківськ, 1997; *Гарднер И. Богослужбове пение русской православной церкви: Сущность. Система. История*. — Сергіев Посад, 1998; *Калыца М. Мистецька діяльність Олександра Кошиця в контексті музики ХХ сторіччя*. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 2001; *Середо Н. Жанровий канон православної Літургії (на матеріал Літургії українських та російських композиторів кінця ХІХ — початку ХХ ст.)*. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 2004; *Пі ж. Жанровий канон православної Літургії и его стилевые модификации* // Теория і практика педагогічного процесу. — Х., 2000; *Пі ж. Національне трактування жанрового канону Літургії в творчості М. Леонтовича (традиції і подальші перспективи)* // Традиція і сучасне в українській культурі. Тези доповідей Мжн. наук.-практ. конф. преса. 125-річчю К. Кожевича. — Х., 2002; *Пі ж. Стильові модифікації півнического литургического цикла* // Актуальные проблемы мировой художественной культуры. Матл. Междунар. науч. конф.: В 2 ч. — Гродно, 2002. — Ч. 1; *Пі ж. Системність жанрового канону Літургії та його вчлення в Літургії знаменного розспіву* // Розвиток інноваційних процесів у навчально-виховних закладах. — Х., 2003; [Б. п.]. Уніатський чин служения божественной литургии чинной. ХЧ (С.-Петербург). — 1865. — Т. 2; *Успенский П. Апостольская литургия александрийской церкви, сохранявшаяся у эфиопов* // ТКДА. — 1869. — № 4; *Хойноцкий А. Римско-католические праздники, их истоки, богослужение и обряды (очерк литургии западной церкви сравнительно с богослужением и обрядами церкви православной)* // Там само. — 1870. — № 1; *Образчик приношения в Бозе починчен архипастырем Димитрием возгласений на Божественной Литургии* // Херсон. Ев. — 1883. — № 23. — 1 дек.; *Дмитриевский А. Вреча совершения литургии в первый день Пасхи* // РдСП. — 1885. — № 13; [Б. п.]. Литургия св. Иоанна Златоуста по чашеву Киево-Печерской лавры, переложения Малашикина // Подольские Ев. — 1887. — № 6; *Галкич Л. Пойте Богу нашему разумно (пояснение литургии)* // Календар ієростовий. — Л., 1892; *Козомский С. Опаслиах и песнопениях, усвоенных Литургии преджидовскими Даров* // РдСП. — 1897. — № 11. — 16 марта; *П-ский В. Литургия св. Иоанна Златоустаго до мужских голосов*. Сочинения А. Рубца // РдСП. — 1902. — Т. 3. — Приложение; [Б. п.]. Герон. Нафанаил. Песнопения Божественной Литургии. Мелебнов. Панахиды и Всенощного бденія для хоров смешанных и односторонних, как мужских, так и женских, в особенностях монастырских // Там само. — 1912. —

Т. 1. — Прибавление; *Стешко Ф. З історії української музики ХVII ст. Церковна музика в Галичині* // Укр. музика. — 1937. — Ч. 8; 1938. — Ч. 1, 2; *Успенский Н. Устава пения тропарей и кондаков по вводе на литургию* // Православный церковный календарь. 1975. — М., 1974; М., а. Литургия М. Вербицького и проблемы сприймання духовної музики // Михайло Вербицький і відродження української музичної культури в Галичині. — Дрогобич, 1992; *Пархоменко Л. Національне духовне відродження та українська церковна музика першої чверті ХХ ст.* // Український церковно-вишоловий рух і утвердження української автокефальної православної церкви. — К., 1997; *Прополопов В. Музыка русской Литургии* // Муз. академія. — М., 1997. — № 1; *Шедич С. Символіка сідного обряду в "Литургии св. Івана Златоустаго" К. Стеценка* // Кув. муз.-во. — К., 1999. — Вил. 2: Проблеми музичної інтерпретації; *Пі ж. Запропоронічення церковного та народного начал у літургії К. Стеценка* // Муз. українська: сучасний вимір. — К., 2009. — Вип. 4; *Міхалювич Зб. наук. ст. на пошану доктора мист-ва, проф. М. Зайківчича*; *Костюк Н. Літургия Іоанна Златоустаго: еволюція і семантика жанру* // Укр. муз.-во. — К., 2000. — Вил. 29; *Пі ж. Літургия Іоанна Златоустаго: Проблеми жанру в українській музиці* // IV Мжн. конгр. українства, 28—29 вер. 1999 р. — О.; К., 2001. — Кн. 2: Мист-во; *Пі ж. Культурно-стильовий контекст писемної духовно-культуової творчості (надбання перших десятиліт ХХ ст.)* // Микола Лисенко та українська композиторська школа: До 160-річчя від дня народження М. В. Лисенка. — К., 2004; *Пі ж. Богослужбова культура* // УМВ. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2. *Козероць О. Сакарліна творчість українських композиторів ХХ століття в контексті національних музично-семантичних процесів* // Укр. муз.-во. — К., 2001. — Вил. 30; *Герасимов-Персидская Н. Православная Литургия в аспекте ее музыкального компонента* // Манрусуи: Вопросы истории, теории и эстетики духовной музыки. — Ереван, 2002. — Т. 1; *Гусаров Г. Духовна творчість М. В. Лисенка: довідник та внутрішній контекст* // Микола Лисенко та українська композиторська школа: До 160-річчя від дня над. М. В. Лисенка. — К., 2004; *Вербицький М. О творчості музикальних, церковних и мирских на нашей Руси* // Слово. — 1870. — (1628) трав. — Ч. 38; *Фоменко К. прот. "Разрешительная Литургия" в Св. Земле* // КЕВ. — 1895. — № 13; *Домет. З нагоди новин на полі націон церковної музики. Критичний ескіз музичний* // Діло (Львів). — 1899. — Ч. 58. — 13(25) марца; Ч. 59. — 15(27) марца; Ч. 61. — 17(29) марца; Ч. 64. — 20 марца (1 цітні); Ч. 66. — 22 марца (3 цітні); Ч. 67. — 24 марца (5 цітні); Ч. 73. — 1(13) цітні; Ч. [Б. п.]. О совершении в св. Церкветеристинду и первые 5 дней недели Литургии св. Иоанна Златоуста // КЕВ. — 1901. — 1 марта; [Б. п.]. "Друга літургія старочерковних напів" на чотирь мішані голоси П. Бажаєвського // Діло. — 1907. — Ч. 215; [Б. п.]. Литургия, исполненная народным хором Киевского св. Владимирского братства // КЕВ. — 1910. — № 10; *Колессо Ф. З новин нашої церковної музики*. Михайло Гайворонський. "Служба Божья" // Там само. — 1939. — Ч. 28.

Н. Костюк

ЛІТУРГІКОН (Службівник) — див. *Книги богослужбові*

ЛІФОРЕНКО Ольга Дмитрівна (30.07.1946, м. Київ) — піаністка, педагог. Лауреатка Укр. фест. творчої молоді (Київ, 1968, 2-а премія). Дипломантка Всесоюз. конкурсу вик-ців (Ленінград, тепер С.-Петербург, 1969). Закін. ССМШ (1964, кл. А. Скоробогатової) і конс. у Києві. [1969, навч. в О. Александрово, О. Холодної], асистентуру-стажування при ній (1976, кер. О. Александрово). 1967—75 — концертмейстер, з 1969 — викладачка кафедри спец. фортепіано, доцент (з 1990) цієї конс. Артистка Держ. симф. орк. України (тепер Національний симфонічний оркестр України) партії фп., кларесина, челесті). Виступала із сольними концертами, із симф. оркестрами п/к Е. Душенка, Д. Китевника, В. Кожухаря, Р. Кофмана, С. Литвиненка, як ансамблістка — з відомими співаками та інструменталістами (зокр. М. Кондратюком, М. Хоміцером, В. Червовим). Разом із В. Бродським виступала на Міжн. конкурсі ім. Г. Венявського (Польща, 1977, 1-а премія). Як ансамблістка брала участь також у концертах франц. музикантів — А. Дабонкура (флейта), Ф. Кюпера (кларнет), посла Франції в Україні Д. Шассара (скрипка), альтівістів з Вел. Британії — А. Вілтоуджа, П. Сільверторна. Постійна учасниця муз. фестивалів, авт. концертів.

Активна популяризаторка творчості сучас. укр. композиторів, 1-а вик-ця низки творів М. Сильвестровського, В. Сильвестрова, І. Карабіша, Г. Ляшенка та ін. У виконавці Л. уперше в Україні прозвучали твори баг. заруб. композиторів, зокр. фп. композиторів аргент. і швейц. авторів. Гастролювала в Росії, Литві, Білорусі, Туркменістані, Узбекистані, Таджикистані, Киргизістані, Польщі, Німеччині, Канаді. Має фонд. записи творів укр. композиторів, а також Ф. Ліста, К. Дебюссі на Нац. радіо. Проводить відкриті уроки, майстер-класи, де значну увагу приділяє питанням муз. стилю, сучас. інтерпретації клас. творів. Поміж учнів — понад 20 лауреатів міжн. і всеукр. конкурсів, зокр. 1-ї премії — О. Кузнецов (США, 1991), О. Шевцова (Італія, 1995), І. Солдатенко (Україна, 1997, 1999), К. Куликова (Україна, 2003, 2010; Росія, 2004; Ізраїль, 2007), Н. Тюпина (Гран-прі — Україна, 2004; Фінляндія, 2005), О. Роган (Україна, 2005), О. Куконін (Австрія, 2007), В. Ільченко (Гран-прі — Італія, 2008; Україна, 2009; Фінляндія, 2010), В. Лиман (Чехія, 2008; Гран-прі — Італія, 2009; Україна, 2010), Е. Левкуліч (Італія, 2010, 1-а премія) та ін. У класі Л. навч. студенти з ін. країн, її випускники працюють в Україні, Чехії, Угорщині, Ізраїлі, Канаді, США, на теренах кол. Югославії, Кубі.

Літ. тв.: Слово про педагога // Виконавські школи вищих убових закладів України. — К., 1990; Деякі аспекти українського фортепіанного віртуозного стилю у циклі В. Косенка "11 етюдів у формі старовинних танців" // Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф., присв. 100-річчю Житом. муз. уч-ща ім. В. Косенка. — Житомир, 2005; ред. — Ф. Менделсон / Біб-ка ДМШ. — К., 1983 (упоряд.); Косенко В. 11 етюдів у формі старовинних танців. — К., 1986 (вступ. ст.).

Літ.: Струве О. Вечір сучасної музики // КИЖ. — 1976. — 25 берез. Даник О. [Литвинова О.] Посол аплодус студентам... // Правда України (Київ). — 1994. — 6 груд.; Позднякова Е. Музыка — счастливая профессия // Труд (Москва). — 1998. — 27 февр.

О. Литвинова

ЛІХАЧЕВСЬКИЙ Володимир Володимирович (4.03.1937, м. Жовква, тепер райцентр Львів. обл.) — хор. диригент, педагог. Зор. пр. культ. УРСР (1980). Закін. Львів. муз.-пед. уч-ще ім. Ф. Колесси (1955, кл. диригування Е. Вахняко), Львів. конс. (1962, кл. диригування Ф. Долгової). 1955—57 і з 1962 — викладач дириг.-хор. і муз.-теор. дисциплін, кер. хору й оркестру нар. інстр. Хустського (Закарп. обл.) пед., згодом — культ.-освіт. уч-ща. Одночасно кер. аматор. хор. колективів, з 1969 донині — міжрайонної хор. капели працівників освіти (з 1978 — "народна"). Колектив бере активну участь у сусп.-култ. заходах Хуста й обл., з 1999 — щорічно у святкуванні річниці Карп. України. Гастролював містами України, кол. Чехословаччини. П/к Л. капела — лауреат Всесоюз. фест. самодіал. худож. творчості (1978, вел. золота медаль), дипломат 2-о Респ. фестивалю самодіал. мистецтва (1972, срібна медаль). Всеукр. фест. худож. колективів (2002), переиожець Респ. муз. ТБ турніру "Сонячні кларнети" (1982). Нагороджений Почесною грамотою обл. огляду-конкурсу хор. колективів профспілок ім. О. Духновича (2003).

Літ.: Русин П., Андрійішо М. У піснях дзвени, папай, освітляський рідний край (Хустська народна хорова капела працівників освіти). — Хуст, 2007.

І. Ганкало

ЛІХНЯКЕВИЧ Атанас (1863, Київщина — ?) — співак, педагог, композитор. Навч. у Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка. Емігрував до Мексики, Аргентини, де поставив оперу "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артмовського ісл. мовою.

Тв.: опери — "Прийми", "Марія" (обидві — за поемами Т. Шевченка); для фп. — п'єси; хор; солоспівні (бл. 20-и).

М. Дитиняк

ЛІХТМАН Зоя Юхимівна (20.02.1919, м. Фастів, тепер Київ. обл. — 11.01.2002, м. Київ) — концертмейстер, педагог. Закін. Київ. конс. (кл. фортепіано К. Михайлова, 1940), аспірантуру при ній (1945). 1941—43 — концертмейстер Саратов., 1943 — Київ. (в евакуації в Свердловську, тепер Екатеринбург, РФ) конс., 1944—50 — викладачка спеціаліз. фп., з 1950 — концертмейстер на каф. сольного співу, з 1977 — доцент цієї конс. Проводила інтенсивну конц. діяльність, співпрацювала з видатними кам. і оперними співаками. Оригінальна інтерпретаторка баг. нових творів сучас. композиторів. Акомпанувала а концертах своїм вихованцям-співакам, поміж яких — В. Гришко, Т. Калустян, Д. Петриненко, Г. Сухорюкова, В. Река, Е. Колесник, А. Коверза, В. Либоваров та ін. Готувала студентів-вокалістів

О. Ліфоренко

М. Дідик і З. Ліхтман

Київ. конс. до всесоюз. і міжн. конкурсів, виступала на них як концертмейстер, нагороджена числ. грамотами й дипломами. Як концертмейстер брала участь у прем'єрних виконаннях низки пісень і романсів Ю. Мейтуса, А. Штогаренко, Г. Майбороди, М. Жербіна, В. Губаренка. Здійснила числ. фонд. записи укр. муз. класики на Нац. радіо.

Літ. ш.: Вибран. романси українських радянських композиторів (спроба виконавського аналізу). — К., 1970; Про роботу в класі камерного співу в консерваторії // Укр. муз.-во. — 1967. — Вип. 2; Конкурси ім. М. Глінки // Музика. — 1974. — № 1; Про роботу в класі камерного співу в консерваторії // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2003. — Вип. 30. — Кн. 1; у поряд. — Аріє Баха для мецо-сопрано. — К., 1972. Українські народні пісні з репертуару Д. Петриненко. — К., 1972.

Літ. ш.: Мольшев Ю. Галина Сухорукова // СМ. — 1960. — № 6; Антошук В. Виховати зірку... // Трибуна. — 2001. — № 5-6; Колодуб І. Ліхтман Зоя Юхимівна (1919-2002). — п. л. н. іст., педагог, доцент // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2003. — Вип. 30. Зіспівачини майстрів. — Кн. 1; Єгориченко М. Вечір радянського романсу // Рад. культура (Київ). — 1957. — 17 берез.

О. Литвинова

ЛИШАНСЬКИЙ Юхим Якович [26.09(9.10).1905, м. Київ — 21.05.1982, там само] — режисер, педагог. З. а. УРСР (1938). Професор (1950). Закін. драм. студію МХАТу в Москві (1922), навч. у реж. майстерні т-ру "Березіль" (1925-26). 1931-41 — реж. Т-ру Червоної армії (обидва — в Києві). Разом із В. Породовим — 1-й кер. вавч. лабораторії Оперної студії Київ. конс. (див. "Молода опера"). 1946-82 — її реж., педагог, професор.

Режисер-постановник вистав: "Гроза" О. Островського, "Червоний", "Евгеній Онегін" П. Чайковського, "Фра-Дьяволо" Д. Ф. Е. Обера тощо.

Літ.: Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002.

ЛИШИНСЬКИЙ Ярослав (25.03.1925, с. Волоща, тепер Дрогобицького р-ну Львів. обл.) — кав. співак (бас), муз.-громад. діяч. Серед. освіту отримав у Львові. Від 1943 — артист хору Львів. оперного т-ру. Воєн. 1-ї Укр. дивізії "Галичина", полонений в Італії. 1947-57 — у Вел. Британії, з 1957 — в Австралії (Мельбурн). Соліст хору "Чайка", одночасно виступав із власними концертами. 1979 гастролював із Муз. т-ром ім. М. Лисенка у Вел. Британії. Від 1988 — в Аделаїді (Австралія), де працював хористом Оперної компанії.

ЛОБАНОВА-РОГАЧОВА Лілія ґанилівна (30.07.1922, м. Черкаси — 2.11.1992, м. Київ) — оперна й кам. співачка (лір.-драм. сопрано), педагог. Н. а. УРСР (1954). Професор (1970). Лауреатка Всеукр. конкурсу музикантів-вик. (Київ, 1945). Закін. Київ. конс. (1948, кл. К. Бруні). 1948-70 — солістка Київ. т-ру опери та балету. 1970-88 — викладачка Київ. конс. Одна з провідних сопрано Київ. оперного т-ру в 1950-60-х. Мистецтву Л. притаманні висока вик. культура, гнучке фразування, зміле застосування філірування звуку й портаментів, органічне поєднання вокалу й актор. аспектів виконання. Мала виразну сцен. зовнішність. 1-а вик-ця низки партій в операх укр. композиторів, допр. Гелени ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича), Зінки ("Зоря над Дніпою" Ю. Мейтуса), Милани, Мар'яни, Реліної (одн.м. опера, "Арсенал", "Тарас Шевченко" Г. Майбороди). У концертах виконувала твори укр., рос., зах. композиторів 18-20 ст. Гастролювала кол. Югославією, Німеччиною, Нідерландами тощо. Вел. успіх мали гастролі Л. у Франції (разом із П. Лісіціаном), де вона виконала програми з творів зах. і рос. авторів.

Партії: Дідона ("Енеїда" М. Лисенка), Катерина (одн.м. опера М. Аркаса), Гелена ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича), Зінка ("Зоря над Дніпою" Ю. Мейтуса), Милана, Мар'яна, Реліна (одн.м. опера, "Арсенал", "Тарас Шевченко" Г. Майбороди), Надія ("Аскольдова могила" О. Верстовського), Горислава ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Марія, Татяна, Ліза ("Мазепа", "Евгеній Онегін", "Пікова дама" П. Чайковського), Маша ("Дубровський" Е. Направніна), Тамара ("Демон" Ант. Рубинштейна), Зенфіра ("Алеко" С. Рахманінова), Катерина ("Катерина Ізмайлова" Д. Шостаковича), Катерина ("Приблизно непоміжної" В. Швобіна), Леонора, Амелія, Аїда ("Трубадур", "Бал-маскарад", одн.м. опера Дж. Верді), Тоска (одн.м. опера Дж. Пуччіні), Сентуш ("Сільська честь" П. Масканьї) та ін.

Дискогр. (грампластики LP) — партія Реліної в опері "Тарас Шевченко" Г. Майбороди — 33Д-014383-88; С-0911-14; партія Милани в

Л. Лобанова-Рогачова

Л. Лобанова в ролі Тоски (одн.м. опера Дж. Пуччіні)

однойм. опері *Г. Майбороди*. — 33Д—016127—32: Сцена в келі та фінал опери "Демон" Ант. Рубінштейна. — Д—1138; Дуєт Радамеса й Аїди, фінал 3-о акту опери "Аїда" Дж. Верді. — Д—2469.

Літ. тв.: Автобіографія // *Музична культура України* у спогадах, матеріалах, листів // Упоряд. вступ. ст., ред. прим. І. Лисенко. — К., 2008.

Літ.: Стефанович М. Київський державний орден Лева академічний театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1964; Глибо Б. Виконавські школи України. — К., 2002; Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: історія і сучасність. — К., 2002; Тольба В. Мюмографічна певна // *Його ж*. Статті. Воспоминания. — К., 1986; Білицький Р. Богиня оперної сцени // Українські співаки у спогадах сучасників / Авт.упоряд. — І. Лисенко. — К.: Л.; Нью-Йорк, 2003; Бєляєва М., Якименко М., Музо А. Музично-театральне життя // *ІУМ*. — К., 2004. — Т. 5; *Іх же*. Концертне життя // Там само; Антонович В. Дуковий спадок Ллії Лобанової // *Уряд. кур'єр*. — 2004. — 3 лип.

І. Гамкало, О. Торба

ЛОБАС Віктор Іванович (7.02.1943, м. Ульяновськ, РФ) — бандурист. Грн на бандурі почав навч. у гуртку бандуристів при Черніг. міськ. БК (кер. — Т. Колісниченко). Закін. Київ. муз. уч-ще (1961, кл. бандури А. Омельченко), Харків. інст. мистецтва (1971). Працював у Харкові: засн. капелу бандуристів при Харків. політех. ін-ті, гуртки бандуристів при ПК тракторного заводу й профес.-тех. уч-ща; від 1980 — викладач бандури ін-ту культури, соліст-бандурист філармонії. У репертуарі — укр. нар. пісні, романси, комп. твори (зокр. *дума* "Невольник", сл. Т. Шевченка, "Кров людська не водиця" П. Майбороди). Разом із дружиною-чтницею виконує мелодекламації. Поймак учнів — бандуристи, які працюють у муз. школах і культ. освіт. закладах, зокр. Ф. Антоноук, О. Горобець, С. Кисельова, В. і М. Уляко, Л. Федченко, І. Хоменко, О. Хомені.

Б. Желтинський

ЛОБАЧЕВСЬКА [łobaczewska] дів. прізви. — де Фестенбург (de Festenburg) Стефанія (31.07.1888, м. Львів — 16.01.1963, м. Краків, Польща) — музикознавець, педагог, громад. муз.-громад. та муз.-наук. діячка, піаністка. Доктор [канд. мист.-ва] 1930, Львів; Габілітований доктор [доктор мист.-ва], 1949, Познань, Польща]. Доцент (1951). Професор (з 1954 — надзвичайний, з 1959 — звичайний). Член Міжн. тов.-ва сучас. музики (SIMC), наук. ради Тов.-ва ім. Ф. Шопена, музикозн. комісії Польс. худож. академії (PAU), Спільки польс. композиторів (ZKP), Комітету історії і теорії мистецтва Польс. АН, баг. ред. рад і колегій. Батько — белгійць (за фахом лікар), матір — полька. Закін. Львів. конс. ЛІУТ (1914, кл. фп. В. Курца), Львів. ун-т ім. Яна Казимира (1929, кл. музикології [музикознавства] А. Хмільницького), 1912—14, 1925—29 відвідувала заняття в ньому як вільна слухачка. 1914—18 вивчала музикозн. дисципліни в

Г. Адлера (Відень, Австрія), 1931—39 — викладачка історії музики Львів. конс. ЛІМТ (дів. *Галицьке музичне товариство*), 1939—41 — історії і теорії музики Львів. конс. У Львові дружила з С. Туркевич-Лукінович, захоплювалася тогочас. музикою — творчістю К. Дебюссі, М. Равеля, А. Шенберга, А. Берга, К. Шимановського. Опубл. підручник із естетики музичної ("Ogólny zarys estetyki muzycznej") ("Загальний нарис муз. естетики"), була муз. рецензенткою "Gazety Lwowskiej" (зокр. 1928—32). З поч. війни 1941—45 вихала зі Львова. Від 1944 — у Краківі: з 1945 — муз. референт Краків. восовдського відд. культури, одна з організаторок Краків. вищої муз. школи: викладачка теорії та історії музики, 1946—49 — декан ф-ту теорії музики й композиції, 1952—55 — ректор, 1955—57 — проректор, 1957—62 — зав. кафедри історії та теорії музики. Одночасно працювала в Худож. академії (Akademii Umiejętności): з 1951 — доцент, з 1954 — зав. каф. музикознавства, 1958—59 — заст. декана істор.-філос. ф-ту. У кін. 1950 — на поч. 1960-х — кер. наук. досліджень польс. муз. культури доби Ф. Шопена в Ягеллонському ун-ті в Краківі. Від 1954 — член Краків. міськ. ради. Авторка монографій, підручників, кількох сотень статей у наук. зб. і журналах, рецензій, мат.-лів у газ. (муз. рецензента газ. "Dziennik Krakowski", зокр. 1947—50). Осн. наук. пращ присв. життю й творчості К. Шимановського (найфундамент. монографія про нього і бл. 30-и статей). Досліджувала також проблеми історії, естетики, соціології, психології музики, питання стилів музичних, естетичних ситуацій (у т. ч. соціалістичного реалізму; незакін. останній — 3-й т. монографії "Музичні стилі", методології муз.-ва як науки, методики аналізу та історії форм музичних, творчості Л. Бетховена, Ф. Шопена.

Літ. тв.: докторат "O harmonice Klaudiusza Achilleusza Debussy'ego w pierwszym okresie jego twórczości" ["Про гармонію Клода Ашілла Дебюссі у перший період його творчості"] (Л., 1930), опубл. у зб.: Kwartalnik Muzyczny. — 1929. — Nr 5; Ogólny zarys estetyki muzycznej. — Lwów, 1938; Karol Szymanowski. Życie i twórczość (1882—1937). — Kraków, [1950]; Tablice do historii muzyki z objaśnieniami. — Kraków, 1950; Zarys historii form muzycznych. Próba ujęcia socjologicznego. — Kraków, 1950; Ludwig van Beethoven. — Kraków, 1953; 1955; Style muzyczne. — Kraków, 1960—61. — T. 1, część 1—2; 1962. — T. 2; Próba zbadania realizmu socjalistycznego w muzyce na podstawie polskiej twórczości 10-lecia // Studia Muzykologiczne. — 1956. — V; Fryderyk Franciszek Chopin // Z dziełw polskiej kultury muzycznej (Kraków). — 1960. — T. 2 тощо; статті в ін. наук. зб., енциклопедіях, журн. та газ.; лекції.

Літ.: Лавилшин С. Перша українська композиторка. Стефанія Туркевич-Лісовська-Лукінович. — Л., 2004; Muzykologia i piśmiennictwo muzyczne // Polska współczesna kultura muzyczna. — Kraków, 1967; Witk P. Stefania łobaczewska // Złota księga Wydziału Historycznego / Red. — J. Dąbiec. — Kraków, 2000.

А. Каленченко

ЛОБАЧЕВСЬКА

Л. Лобанова в ролі Гелени (опера "Богдан Хмельницький" К. Данькевича)

М. Лобко

ЛОБКО Євген Анатолійович (25.11.1935, м. Луганськ) — муз. культ. діяч. Закін. Ворошиловгр. (тепер Луган.) муз. уч-ще й Харків. ін-т культури. Директор ДМШ № 1 (1950–),

Є. Лобко й симфонічний оркестр Луганської обласної філармонії

ініціатор відкриття її 1-й директор Муз. уч-ща в Северодонецьку [1966–80 (до 1970 — Луган., з 1970 — Ворошиловгр. обл.)]. П./к Л. у ньому було створено потужну базу тех. засобів навчання. Ініціював проведення в Северодонецьку гастролей *Б. Котаровича*, *Т. Ніколасевої*, *І. Ойстраха*, *М. Плетньова*, а також наук.-метод. читань, конкурсів, фест. 1980–88 — директор Ворошиловгр. муз. уч-ща. Уведення в навч. процес інноваційних тех. засобів навчання, розробка нових навч. програм із різних спеціалізацій, успіх творчих колективів Уч-ща на гастролях за кордоном сприяв зростанню сусп. авторитету цього навч. закладу. 1988–94 — директор Луган. (1988–90 — Ворошиловгр.) *філармонії*. У складні роки перебудови сприяв тому, що ця конц. організація стала однією з провідних в Україні. Вел. значення надавав просвітн. діяльності філармонії в Луганську в Луган. обл., включаючи її найвіддаленіші населені пункти. Від 1995 — у США.

Є. Михалова

ЛОБКО Михайло Сергійович (6.09.1915, снт Кам'янське, тепер м. Дніпродзержинськ) Дніпроп. обл. — ?) — бандурист, педагог, аранжувальник, автор публікацій із питань бандурного мистецтва. З. а. УРСР (1954). Гр. на *бандурі* навч. 1927 у батька, потім брав уроки в П. Силичеського. Працював на заводі. 1936 закін. муз. робітфак при Металургійному ін-ті в Дніпропетровську. Мешкав у Дніпродзержинську. До війни 1946–57 — кер. *Капели бандуристів* при ПК З-ду ім. Ф. Дзержинського, 1944–46 — капел бандуристів при Т-рі ім. Т. Шевченка й Ремісничому уч-щі. Від 1948 — викладач бандури веч. муз. школи, з 1962 — ДМШ. Автор баг. обробок і перекладень, власних творів на сл. С. Тараненка ("На Дніпрі", "Дороги"), С. Лобка ("Бандуро дзвінка моя").

Поміж учнів — ряд профес. бандуристів, зокр. *Ю. Демчук*, В. Калінін, Н. Каневська, В. Лапшин, М. Трохимовський.

Літ. тв.: Виховна робота в самодіяльному колективі (1954), Дорого бандури (1963); упоряд. — Збірник пісень кобзарів (1964) тощо.

Б. Желіньский

ЛОБОВОВСЬКИЙ Сидір, о. (1786, с. Мирівка, тепер Київ. обл. — 1855, м. Київ) — священник, педагог. Від 1800 навч. у КДА. 1811–17 — вчитель нотного співу в Київ.

ЛОБУРЕНКО Євген Іванович (2.03.1928, м. Київ — 15.01.1997, там само) — альтист, педагог, держ. діяч. З. д. м. УРСР (1988). Закін. Київ. конс. (1953, кл. альта *З. Дашака*). Навч. також у С. Каспіна та *І. Ванса*. 1953–64 — артист оркестру оперної студії Київ. конс. 1964–88 — в апараті Мін-ва культури УРСР, зокр. голова репертуарної колегії з музики, помічник міністра. Одночасно з 1964 — викладач ССМШ, з 1965 — конс. (обидві — в Києві), її доцент, з 1993 — в. о. професора. Вел. увагу приділяв наук.-метод. роботі. Ред. і упоряд. 8-и зб. "Скрипковий ансамбль" (для двох скрипок). Автор статей із питань освіти музичної в Україні, творчості окр. музикантів. У пед. роботі значну увагу приділяв розвитку навичок ансамблевої гри. Учні Л. працюють у вітчизн. і заруб. орк. колективах, муз. уч-щах України. Поміж них — С. Ковальчук (в Аргентині), В. Лісовенко (артист Нац. симф. орк. України), В. Петряков, Туркот (у Німеччині), В. Шерстова (артист орк. Нац. опери України). Асистенту-стажування в Л. пройшли: В. Барабашов (тепер у Японії), Б. Дениско (викладач Київ. ССМШ) та ін.

Літ.: Крисо О. Альтове мистецтво Києва в контексті європейських традицій Дис. ... канд. мист-ва (К., 2011); Беляза М., Якимович Н. *Музо А. Музично-театральне життя* // УМ. — К., 2004. — Т. 5; [Б. л.]. Євген Іванович Лобуренко: [Мікрогол.] // КІЖ. — 1997. — 22 сч.

ЛОВЦЬКИЙ Герман Леопольдович (8[20].06. 1871, м. Кам'янець-Подільський, тепер район Хмельн. обл. — 8.12.1957, м. Цюрих, Швейцарія) — композитор, муз.-громад. діяч, муз. критик. 1903 закін. Петерб. конс., 1896–1901 навч. у *М. Римського-Корсакова*, 1899–1900 — у *Г. Форте* в Париж. Конс. Друкувався у пресі. 1921–32 — засн. і голова рос. муз. тов-ва "Співдружність ім. Глінка" в Берліні. Автор статей про композиторів його часу. Поміж творів — муз. драма "Лукреція" (лібр. власне прем'єра — 5[18] груд. 1912, Київ).

Літ. тв.: Рихард Вагнер // Современник (С.-Петербург). — 1914. — Кн. IV, 15; Музыка и диалектика (о творчестве А. Н. Скребины) // Современник (Париж). — 1920. — № 2; Н. А. Римский-Корсаков: Истоки его творчества // Там само. — 1921. — № 6; Народная песня и частушка // Там само. — 1927. — № 33.

Літ.: Стефанович М. Київський держний орден на Леніна академічний театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1964.

А. Муз.

ЛОГВИН Гаррі Борисович (14.03.1946, м. Харків — 1.07.2001, м. Дніпропетровськ) — скрипаль, педагог. Батько *Дмитро Л. з. а. УРСР* (1986), Н. а. України (2000). Закін. Муз. уч-ще (1964, кл. скрипки С. Фарберова), Ін-т мистецтв (1970, кл. Р. Кліментської) у Харкові. Одночасно 1964—74 — артист оркестру Харків. оперного т-ру, водночас 1970—74 — концертмейстер орк. Оперної студії Ін-ту мистецтв. Від 1974 — у Дніпропетровську: викладач кл. скрипки муз. уч-ща (до 1982), концертмейстер симф. орк. оперного т-ру (до 2000). Проводив активну конц. діяльність — виступав у складі кам. ансамблів, як соліст укр. анс. "Козацькі шляхи", концертував із провіс. естрад. метео. Засн., худож. кер. та соліст кам. оркестру "Пори року" (1993). 2001 колективові надано ім'я Л.

Літ.: *Скорсего І. "На слуху", як кажуть, кожна нота // Київ. вісник. — 1994. — 28 черв.; Ї ж. Іграем вместе // Україна-центр (Київ). — 1995. — 11 лип.; Ї ж. Посол Франції продовжує концертну діяльність // Веч. Київ. — 1996. — 5 берез.; Ї ж. Доменік Шассар: музика для мене — це стан душі // Київ. вісник. — 1996. — 7 берез.; Абрамова Г. Музикальний фейерверк // Наше місто (Дніпропетровськ). — 1998. — 30 квіт.; Кабачкова І. Музика як продовження душі // Проспект Правди (Дніпропетровськ). — 2006. — 1 июня; Івашченко М. ...Не говори з тоскою: ні нег, но в благодушною — были... // Зоря-Город (Дніпропетровськ). — 2006. — 13 июля.*

М. Березушко

ЛОГВИН Дмитро Гарріович (16.03.1967, м. Харків) — диригент, кларнетист. З. д. м. України (2006). Син *Гаррі Л. Закін. Дніпродзержинське* (Дніпроп. обл.) муз. уч-ще (1986, кл. кларнету А. Гурфіна), майстер-клас за фахом "оперно-симфонічне диригування" НМАУ (1997, кер. — А. Власенко). 2001—03 навч. у КНУКІМ за спеціальностями — "диригент камерного оркестру, викладач", "менеджер шоу-бізнесу". Одночасно 1988—2004 — артист симф. оркестру Дніпроп. оперного т-ру. Диригент (з 1993), худож. кер. (з 2001) кам. орк. "Пори року". Від 2009 — худож. кер. і диригент Нац. кам. ансамблю "Київські солісти". Активно концертує, зокр. диригував Нац. симф. та Естр.-симф. орк. України, Рос. (Москва), Ашдорським (Ізраїль) симф. орк.

П./к.л. орк. "Пори року" дванадцять концертів, допрограми яких увійшли твори Д. Бартініні, П. Чайковського, Д. Шостаковича, А. Вієллі, Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Й. Гайдна, Е. Гріга, І. Стравінського та ін. Орк. гастролював містами України та її межами. Він в постійним учасником міжн. фест. "Володимир Крайній запрошує" (Київ). З орк. виступали співаки — А. Соловйченко, Н. Суржикова, Е. Малінін; піаністи — В. Крайнев, К. Немирович-Данченко (Росія), В. Бівардо, Дж. Зільберквіт (США); піаніст і диригент В. Палян (Ізраїль); скрипаль — Ф. Пеллассі, Д. Шассар (Франція); валторніст Б. Мулен (Франція); трубач В. Шніцман; солісти орк. "Віртуози Москви" — М. Мільман, О. Уткін, А. Футер. Колектив здійснив низ-

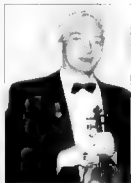
ку фонд. записів на Нац. радіо й ТБ. ■ активні орк. 2 муз. фільми ("Серенада", 1993; "Дивертисмент", 1995), 2 CD ("Весна", 1997; "Зима", 2005).

Літ.: *Скорсего І. "На слуху", як кажуть, кожна нота // Київ. вісник. — 1994. — 28 черв.; Ї ж. Іграем вместе // Україна-центр (Київ). — 1995. — 28 лип.; Ї ж. Посол Франції продовжує концертну діяльність // Веч. Київ. — 1996. — 5 берез.; Ї ж. Доменік Шассар: музика для мене — це стан душі // Київ. вісник. — 1996. — 7 берез.; Івашченко Н. Дмитрій Логвин: "Жити куди не стали. Сложнее — далі" // Наше місто (Дніпропетровськ). — 1999. — 6 лют.; Тютенко М. Камерний оркестр "Времена года" далі концерт в Оружейній палаті Московського Кремля // Факти и комментарии. — 2003. — 26 апр.; Тулячев А. Привет из веков минувших // Днепр веч. (Дніпропетровськ). — 2006. — 4 нояб.; Коробка А. Сезон аншлагов открыт // 24.ч. — 2007. — 21 окт.*

М. Березушко

ЛОГОВИНСЬКИЙ А. Д. (бл. 1890 — ?) — піаніст, педагог. Закін., імовірно, фп. ф-т Київ. конс. Вик. мистецтво відзначалося віртуозністю. Виступав із сольними концертами в Харкові (1924), Києві (1925) тощо. У 1920-х — викладач Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка. Поміж учнів — О. Раввіно. Бл. 1927 виїхав за кордон.

І. Лисенко

Г. Логвин

ЛОГОЙДА (дів. прізвище — Благітха) Мирослава Олександрівна (5.03.1940, м. Львів) — піаністка, педагог. Навч. у Львові: Закін. ССМШ (кл. О. П'ясецької, 1958) і конс. (1963, кл. О. Кришталівської). Відтоді в ній працює: концертмейстер на каф. сольного співу в кл. Н. Чубарової та О. Дарчука, викладачка (з 1972), ст. викладач (з 1975), доцент (з 1993), професор (з 2001). Нагороджена дипломами й грамотами за участь у всесоюз. і респ. конкурсах вокалістів зі студентами — О. Босистюк, Г. Заставним, С. Криворучко, О. Чепурним та ін. Поміж випускників — 17 лауреатів міжн. [С. Годлевська (Канада, 1992; Чехія, 1996), О. Грабова (Канада, 1992; США, 1999), В. Дейнека (Італія, 2000, 2004), М. Загоруйко (Харків, 1993; Чехія, 1996), А. Ковалко (Чехія, 2002; Донецьк, 2002), З. Кушплер (Німеччина 1998, 2000; Італія, 1999), А. Перетягіна (Ялта, 2003), С. Фрадна (Японія, 1993), М. Шандік (Чехія, 1996) та ін.], 15 лауреатів, ряд дипломантів всесукр. конкурсів, а також Л. Кондрашевська, з. а. України — О. Велка, І. Дерда, І. Попов, Н. Фарина та ін. Популяризує кам. музику різних істор. періодів і стилів [днів. *Стиль музичний*] сольні номери з кантат і ораторій 17—18 ст., солоспівів укр. і зах. композиторів 19—20 ст. тощо]. Творчий керівник бл. 180 концертів. Організувала й реалізувала худож. проекти за участю солістів-студентів свого класу, хору та симф. оркестру: ораторія "Самсон" Г. Фенделя (1994), "Ave Maria" (2001), "Messa Solenne" Дж. Россіні (2004), "Stabat Mater" А. Дворжака (2005), Реквієм, "Messa brevis

Д. Логин

М. Логойда

in F" В. А. Моцарта (2006), ораторія "Ілія" Ф. Мендельсона (2000, 2007), *Симфонія* № 4 Г. Малера (2008), "Salve Regina" Г. Ф. Генделя (2008), меса "Gloria" Дж. Пуччіні (2008), "Stabat Mater" А. Вівальді (2009). Авторка брошур, навч. посібник, програм, статей, здебільшого з питань кох, педагогіки. Ред.-упоряд. 6-и нотних збірок вок. творів із власними вступ. статтями, перекл. текстів укр. мовою, комент. Зокр., 1997 започ. нотну серію "Снів Митуси", куди увійшли підготовлені до вид. і вперше опубл. Л. рукописи творів галиц. композиторів 19—20 ст. — Д. Січинського, О. Нижанківського, Я. Лопатинського, О. Козаренка.

Літ. тв.: До проблеми виконання деяких вокальних творів Ф. Ліста. — Л., 1992. Концертно-камерний спів. Програма для студентів 3—4-х курсів. — Л., 2001; Володимир Ігнатенко: Життєвий та творчий шлях. — Л., 2003. Вокальний ансамбль: Програма для студентів 2-го курсу. — Л., 2004. Вокальні камерні твори українських композиторів — М. Матіоса, О. Нижанківського, Я. Ярославця, М. Скорика, О. Козаренка: Навч. посібник. — Л., 2005; Феномен таланту // Театральна бесіда. — Л., 2006; Темор на білому коні // Митці Львівщини. — Л., 2005; Знайдені дороги на розпутьях долі // Мистецтво — освіта. — Ш., 2008; Летять нибі чобіти // Митці Львівщини. — Л., 2008; Життя покладене на вітар мистецтва // Мистецтво та освіта. — К., 2009; Не знайдене, не подароване, а працюю: волю заробити визнання // Там само; Нахвилюваний віртуоз-скрипаль, володар багатогранних мистецьких спадщини // Там само. — 2010. Оркестр таланту // Там само; Шлях до мистецьких вершин. // Там само; Шанс й визнання // Дзвін. — Л., 2010. упоряд. — Бож. Я. С. Арії з кантат [для сопрано, мецо-сопрано, тенора, баса] / Вступ. ст., ред., перекл. укр. мовою М. Логойди. — Л., 1992; Гендель Г. Ф. Арії з ораторії "Самсон" [для сопрано, мецо-сопрано, тенора, баса] // Вступ. ст., ред., перекл. укр. мовою М. Логойди. — Л., 1994; Нижанківський О. Сопоспів / Вступ. ст. і коментарі М. Логойди. — Л., 1997; Січинський Д. Сопоспів. — Л., 1997; Лопатинський Я. Сопоспів / Вступ. ст. М. Логойди — Л., 1998. — 36. 1, 2, 2001. — 36. 3; Козаренко О. Вокальні твори (на сл. Лесі Українки, С. Майданської, М. Томченка). — Л., 2001.

Літ.: М. М. Памяти А. Гречанинова // СМ. — 1991. — № 5; *Николаева Л.* Золоті зірки музики Ф. Яценюка // Просвіта. — 1993. — Вил. 6; *Должик Г.* Три музи // Літ. Львів. — 1996. — Ч. 8; *Ластовицька З.* Дарунок рідній Академії // Просвіта. — 2003. — Ч. 1; Я. К. Змалювалися таланти // Молода Галичина (Львів). — 1993. — 4 трав.; *Шашко С.* Голоси львівських вокалістів полонили Карлові Вари // Високий замок (Львів). — 1997. — 10 груд.; *Мощенко М.* Щоб була пам'ять і буття // Молода Галичина. — 1999. — 8 черв.; *Николаева Л.* Прем'єра триптиху О. Козаренка // Поступ (Львів). — 2001. — 26 трав.; *Горак Я.* Камерний вокал: лірика і драма // Там само. — 1 груд.; *Дука Н.* Музика тисячоліття дивувала львів'ян // Суботня пошта (Львів). — 2004. — 15 квіт.; *Михайленко В.* Львів ушановує С. Крушельницьку // Поступ (Львів). — 2005. — 14 липня; *Молчанова Г.* Свято музики Дж. Пуччіні // Просвіта. — 2008. — грудень; *Мозолько І.* Poezja A. Mickiewicza w muzyce wokalistycznej // Kurier Galicyjski. — 2009. — 7—23 квітень;

Мозера L. Adam Soltyś // Kurier Galicyjski. — 2010. — 15—28 січня.

А. Тарашенко

ПОГУТЕНКО Микола Іванович (1.05.1923, с. Бояшиновське, тепер Чудинського р-ну Новосиб. обл., РФ — 1.06.1992, м. Новосибірськ, там само) — оперний і кам. співак (бас). З. а. РРФСР (1964), Закін. Харків. конс. (1955, кл. Ф. Курочкіна). 1955—56 — соліст Київ., 1956—80 — Новосиб. т-рів опери та балету. Виступав як конц.-кам. співак. У репертуарі — твори М. Лисенка, К. Данькевича, М. Глінки, О. Даргомижського, М. Мусоргського, О. Бородіна, П. Чайковського, Ант. Рубінштейна, С. Рахманінова, В. А. Моцарта, Дж. Верді.

Партії Проценка ("Молода гвардія" Ю. Мейтуса), Посол Великої Русі ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича), Сусанин, Фарфел ("Іван Сусанин" ("Життя за царя"), "Русалка і Людмила" М. Глінки), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Варлаам, Іван Хованський ("Борис Годунов"), "Хованщина" М. Мусоргського), Кончак, Ігор. Володимир Галицький ("Князь Ігор" О. Бородіна), Рене, Конубей, Гречін, Томський ("Полтава"), "Мазепа", "Євгеній Онегин", "Пікова дама" П. Чайковського), Салтан, Мороз, Собакін, Варязький гість ("Казка про царя Салтана", "Снігуронька"), "Царева наречена", "Садко" М. Римського-Корсакова), Лепорелло ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Філіп ("Дон Карлос" Дж. Верді), Мефистофель ("Фауст" Ш. Гюно), Мілантанта ("Лакме" Л. Деліба) та ін.

Літ.: Антонович А. Талант, помножений на тугу // Сов. Сибір (Новосибірськ). — 1964. — 25 февр.

І. Лисенко

ЛОДІ (19 ст.) — віолончеліст, співак, педагог, композитор. За походженням італієць. На поч. 19 ст. мешкав на хут. Коропце Прилуцького пов. (тепер р-н Черніг. обл.). Де служив учителем у "школі музикантської" поміщика В. Огороднича — власника кріпацького оркестру. 1812 опубл. власне "Велике тріо з акомпанементом скрипки і віолончель".

М. Воробцов

ЛОЗИНСЬКА Юлія Гнатівна [8(21).11.1902, м. Київ — 19.01.1982, там само] — оперна співачка (сопрано), Закін. Муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка (кл. співу О. Мухомолової). 1929—34 — солістка Київ., 1934—41, 1944—49 — Харків., 1941—44 — Груз. т-рів опери та балету.

Партії: Оксана ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Наталка ("Мателка Попівка" І. Котляревського — М. Лисенка), Марильця ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Марина ("Кармелюк" В. Костенка), Татьяна, Марія ("Євгеній Онегин", "Мазепа" П. Чайковського), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Марфа, Волхова ("Царева наречена", "Садко" М. Римського-Корсакова), Ельза ("Лоенгрін" Р. Вагнера), Маргарита ("Фауст" Ш. Гюно), Мікаела ("Кармен" Ж. Бізе) та ін.

Літ.: Гужова В. Спогади. — К., 1971.

І. Лисенко

ЛОЗИНСЬКИЙ Іван Олександрович (бл. 1770, с. Рожки (Рожиче), тепер смт Рожкище Волин. обл. — бл. 1850, м. Харків) — композитор,

педагог, вик-ць на баг. муз. інструментах. До 1791 навч. у Варшаві. 1799–1801 — викладач музики Уманського уч-ща (тепер Черкас. обл.), з 1801 — домашній учитель музики в Курськ. губ., 1811–15 — викладач Курськ. гімназії, 1815–37 — Харків. ун-ту, де вів класи скрипки, флейти, кларнета, фогота.

Пед. праця Л. (поряд із діяльністю І. Вітківського, Г. Гесса де Кальве) відіграла помітну роль у утвердженні професіоналізму у процесі викладання муз. предметів у Харків. ун-ті. Написавши 1-й в Україні навч. посібник зі скрипкової гри та впроваджуючи відповідний досвід у власну пед. діяльність, сприяв утвердженню наук.-метод. засад цього навч. курсу, закла основи 1-ї в Україні школи скрипкової гри. Вик. і організаторська діяльність Л. мала істотний естет.-виховний вплив на студентів Харків. ун-ту й — ширше — культ. громадськість Харкова. Виступав зі студент. оркестром у концертах (у т. ч. відритих), що відбувалися в ун-ті. Напр., 30 серп. 1822 на його урочистих зборах виконав свій Концерт для кларнета. Опикувався придбанням муз. інструментів для студ. оркестру, запрошував для участі в його концертах досвідчених музикантів із поміщицьких і військ. оркестрів, вклячав до репертуару цього мист. колективу переважно твори зах. класики, що сприяло зростанню його фахового рівня. Один із організаторів (поряд із Андреевим, А. Барцицьким, І. Вітківським) і постійний учасників благодійних мист. акцій у Харкові. У комп. творч. Л. відображено характерні тенденції тогочас. муз.-творчого процесу в Україні, зокр. опанування вел. форм музичних, використання дух. інстр. як солюційних. Хор. композиції Л. перебували в річниці творчої практики університет. викладачів музики, що орієнтувалися на потреби внутрішнього життя цього навч. закладу. З цим пов'язано написання Л. творів прославно-патріот. змісту.

Тв. (більшість втрачено): для симф. орк. — Симфонія, Увертюра; для кларнета з орк. — Концерт (1831); Квартет: для скр. — п'єси; для фп. — Варіяції; для хору — "Урочистий хор на перемогу ворога Європи" (1815); кам. вок. композиції тощо.

Лп. гв.: Нарис скрипкової азбуки, або Основи знайомшого опанування майстерності гри на цьому інструменті (1820, неопубл.).

Лп.: Редим Е. Преподання искусства в Императорском Харьковском Университете: К истории императорского Харьковского университета (1805–1905). — Х., 1905; Миколошевський Я. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII — першої половини XIX ст. — К., 1967; Кононова О. Музична культура Харкова кінця XVIII — початку XX ст. — Х., 2004; Рудчик Ю. Духова музика в Україні (XVIII–XIX ст.). — К., 2006; Гордічук М. Зародження української симфонічної музики // Укр. муз.-во. — К., 1971. — Вип. 6; Іванов В., Шеффер Т. Музична освіта // ІВМ. — К., 1989. — Т. 1; Подгаменко Л. Хорове життя // Там само; Шеффер Т. Концертне життя // Там само; Булоп Т., Семеновко Н., Шеффер Т. Концертне виконавство // Там само. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2.

О. Немилович

ЛОЗИНСЬКИЙ Лука, чернець (у чернецтві — Лаврентій) (1782, с. Кам'яне Уманського пов. Київ. воєводства, тепер Новоархангельського р-ну Кіровоград. обл. — ?) — пісн. З родини священика. Вищу освіту здобув у Києво-Могилянській академії, де навч. до 1812 від нижчого до богословського класів. Від 1812 — послушник, з 1815 — чернець Києво-Печерської лаври, де ніс крилошанський послух.

Лп.: ЦДА(К). — Ф. 128, оп. 1, загально-черн., спр. 1557, арк. 130.

К. Шамошова

ЛОЗИНСЬКИЙ Олександр Іванович (31.05.1947) — кіннооператор. Член НСКіну, 1974 закін. Київ. ін-т театр. мистецтв ім. І. Карпенка-Карого. Відтоді — оператор студії "Київнаукфільм". Поміж творчих робіт — фільм "Іван Семенович Козловський" (1978).

ЛОЗИЦЬКА Олена Миколаївна [1.(14).01.1902, Кубань, тепер РФ — 23.05.1985, м. Едмонтон, Канада] — оперна й кам. співачка (лір.-драм. сопрано). Дружина Д. Йозі-Березенця. Вок. освіту здобула в Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка (кл. М. Рудневої та М. Филимонова). Удосконалювалась у В. Косенка. 1929–32 — артистка хору, 1932–36 — солістка Київ., 1936–39 — Сталін. (тоді в Луганську) т-рів опери та балету, 1939–41 — Львів. філоранії. Від 1944 — в еміграції в Німеччині, де виступала з концертами, з 1948 — у Канаді. У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, Д. Січинського, Я. Лопатинського, С. Любимича, В. Косенка, Л. Редьцького, Б. Лятошинського, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, С. Розмаїнова та ін. Поміж оперних партій — Татьяна ("Євгеній Онєгін" П. Чайковського), Жриця ("Аїда" Дж. Верді). Мала голос сріблястого тембру. Вик. мистецтву Л. був властивий глибокий ліризм. Вик. мистецтву Л. високо цінував В. Барвінський, зокр. відзначав худож. досконалість інтерпретації нею солоспівів М. Лисенка.

Лп.: Редьцький В. По обрїю життя: Спогади. — К., 1998; Яго ж. Згадуючи Олену Лозицьку // Українські співаки у спогадах сучасників / Авт. упоряд. — І. Лисенко. — К.; Л.: Нью-Йорк, 2003; Редьцький В. Біографічний посказник, / Уклада В. Редьцька; ред. і вступ. ст. Р. Пулицька. — К., 2007; Біляво М., Якименко Н., Муза А. Концертне життя // ІВМ. — К., 2004. — Т. 5; [Б. п.]. Олена Лозицька // Укр. вїсті (Едмонтон). — 1986. — 26 лют.

І. Лисенко

ЛОЗОВА Вікторія Іванівна (10.06.1933, м. Харків — 8.08.2000, там само) — піаністка, педагог. Закін. ССМШ (кл. фортепіано Б. Ландесмана) і конс. (1955, кл. А. Лунца) у Харкові. Від 1955 виступала із сольними концертами в Києві, Харкові, Полтаві, Кіровограді тощо. У репертуарі — твори укр. композиторів, а також М. Глінки, А. Аренського, Й. С. Баха, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, Ф. Ліста, Ф. Мендельсона та ін. Виступала в складі Тріо Харків.

В. Лозова

ін-ту мистецтва (також Г. Кулерман — скрипка, І. Гаїда — віолончель). 1955—58 — концертмейстер, 1958—63 — асистентка, 1963—2000 — викладачка, доцент Харків. ін-ту мистецтва. Поміж учнів — Л. Кучер, І. Черниченко, В. Шукіло.

Лп.: Галін В. Завжди в строю // Веч. Харків. — 1993. — 19 жовт.

І. Лисенко

ЛОЙКО Іван Федорович (? Україна — 1891, м. Москва, тепер РФ) — скрипаль. Закін. Моск. конс. (1874, кл. Ф. Лоубо). Тривалий час — соліст оркестру Великого т-ру в Москві. Виступав із концертами в Україні, Росії, на Заході.

І. Лисенко

ЛОКОШЕНКО Георгій Дмитрович (29.03.1931, с. Віроліївка, тепер Костянтинівського р-ну Донец. обл. — 14.07.1994, м. Суми) — віолончельний педагог, музикознавець, муз.-теоретик. Канд. мист-ва (1991). Закін. Київ. конс. (1956, кл. віолончелі Г. Пеклера). 1961—81 — худож. кер., 1981—84 — заст. директора Сум. філармонії. Істотно сприяв організації виступів відомих вик-ців, зокр. віністістів — В. Віардо, С. Рістера, квартетів ім. М. Лисенка й ім. Д. Шостаковича, ансамблю скрипалів Моск. Великого т-ру. Від 1984 — викладач кл. віол. муз. уч-ща й Пед. ін-ту, методист обл. Ін-ту вдосконалення вчителів у Сумах. Автор монографії (прийнята до друку вид-вом "Муз. Україна" в кін. 1980-х, але не опубл.), метод. розробок, статей у періодич. Праці Л. присв. муз. культурі Сумщини та її зв'язкам із ін. регіонами України, заруб. країнами.

Лп. та: канд. дис. "Музикальна життя Сумщини (середина XVII — 80-е гг. XX века)" (К., 1991); Музично-театральна культура Сумщини: Мат-ли для уроку на допомогу вчителям музики, літератури, історії та ін. — Суми, 1992; Лисенко на Сумщині // МТЕ. — 1983. — № 4; Глухівський школі — 250 // Музика. — 1988. — № 3; Чайковський на Сумщині // Вивчення мист-ва і творчості П. І. Чайковського в школі і вузі: Метод. рекомендації. — Суми, 1990; Його твори співав народ // Музика. — 1991. — № 5; статт. реч. у газ. (зокр. К.Ж. "Ленінська правда"); Музична культура Сумщини (1987, рукоп.).

Лп.: Зав'язово О. Віолончель в камерно-ансамблевій культурі України. — Суми, 2009.

О. Зав'язова

ЛОМАКІН Віктор Григорович (28.09.1946, с. Олень-Колодязь Воронеж. обл., РФ) — оперний і кам. співак (тенор). З. а. УРСР (1979). Лауреат Всесоюз. конкурсу вокалістів ім. М. Глінки (Ташкент, 1977, 2-а премія). Закін. Харків. ін-т мистецтва (1977, кл. Т. Бурцевой). 1976—86 і з 1992 — соліст Харків. т-ру опери та балету, 1986—92 — Ансамблю пісні і танцю Центр. групи військ у Ал. Чехословаччині. Співав там само на оперних сценах Праги, Ліберця, Братислави, Пльзеня. У концертах виконував твори укр., рос. і зах. композиторів, нар. пісні.

Партії: Андрій ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Петро ("Матяля Полтава" І. Котляревського — М. Лисенка), Герман, Ленський, Водемон ("Пікова дама", "Євгеній Онегін", "Іоланта" П. Чайковського), Володимир Дубровський ("Дубровський" Е. Направника), Лиско ("Царевна наречена" М. Римського-Корсакова), Герцог, Альфред ("Ріголетто", "Травіата" Дж. Верді), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Рудольф ("Богема" Дж. Пуччіні) та ін.

І. Лисенко

ЛОМАКІН Гаврило (Гавриїл) Якимович (Іоакимович, Акимович) [26.03.(07.04).1811, слобода Борисівка, тепер Белгород. обл., РФ — 9(21).05.1885, м. Гатчина, обл. С.-Петербург] — хор. диригент, педагог, композитор. Син укр. кріпаків гр. Д. Шереметєва, 1838 отримав "вольну". Від 1822 — пісний капелі графа в С.-Петербурзі, де також вивчав теорію музики в А. Салієнці-мол., згодом, зокр., в А. Адана. 1830—72 — викладач співу, потім — кер. цієї капелі, що під орудою Л. наближалася до Петербурзької придворної співочої капелі за рівнем вох.-хор. культури, багатством репертуару. Значну увагу приділяв співу з листа, муз. і заг. освіті дітей (сопрано й альту капелі). Успіх Л. як видатного вчителя хор. співу зумовив запрошення його викладачем у Павловський кадет. корпус, Єкатерининський ін-т. Уч-ще правознавства (у його хорі в різні часи співали В. Стасов, П. Чайковський), куратором усіх столичних військ. навч. закладів. 1948—61 — гол. учитель пісних у Прид. спів. капелі. 1857 подорожував Німеччиною та Францією, де зустрічався з Г. Верліоном, відвідував навч. заклади з метою ознайомлення з хор. мистецтвом цих країн. 1862 разом із М. Балакірєвим — фундатор Безплатної муз. школи (дириктор, кер. хору й хор. концертів до 1868), що відіграла значну роль не лише в поширенні освіти музичної, а й у популяризації рос. музики, насамперед членів "Могучої кучки". Після розпуску капелі графа С. Шереметєва (1872) організував кол. кам. хор (1874), із яким працював майже до кінця життя. Організував у С.-Петербурзі грец. хор. Вел. увагу приділяв методич. хор. співу, що виклав у б-ні коротких підручників. Як хор. диригент мав вел. авторитет у середовищі прогресивних рос. музикантів. Його вик. мистецтво високо оцінювали — М. Глінка, В. Одоєвський, О. Серов, В. Стасов, К. Кюї та ін. Як композитор баг. років працював над перекладеннями давніх церк. піснесловів для 4-голос. хору. Автор низки хор. і кам.-вох. творів. Поміж учнів — Ол. і К. Лядови, О. Ляров. Л. присв. романс М. Глінки "Не требуй песен от певца".

Та: ораторія "Stabat Mater", церк. композиції; хови (зокр. "Ave Maria"); вох. дис., романси на сл. рос. поетів (О. Пушкіна, М. Лермонтова, Г. Дельвіга, О. Кольцова та ін.); драматизація грец. співів; обр. нар. пісень тощо.

Вид.: Всенное бдение и Литургия. — С.Пб, 1884; Духовно-музыкальные сочинения Г. Я. Ломачина. — С.Пб, 1885; Писмы и песни для хорного пения с аккомпанементом фортепиано / Сост. —

Г. Ломакін. — С.Пб, 1889 (вміщено обр. укр. нар. пісню для 3-голос. хору: "Віють вітри, віють буйні", "У сусіда хата біла", "Чим же я в лузі").

Літ. тв.: Краткая методика для общего учения пению с примерами со словами. — С.Пб, 1861; Руководство к обучению пению в народных школах. — С.Пб, 1866; Краткая методика пения. — С.Пб, 1878; Автобиографические записки (з прим. В. Стасова) // Рус. старина (С.-Петербург). — 1886. — Т. 49. — Кн. 3, т. 50. — Кн. 5—6; т. 51. — Кн. 8; Заявление Бесплатной музыкальной школы // С.-Петербургские ведомости. — 1867. — В марта (у сл. вст. з М. Балакиревым).

Літ.: Дорогомыцкий А. Автобиография. Письма. Воспоминания современников. — Пг., 1921; Елизарова Н. Театры Щереметевых. — М., 1944; Локшин Д. Замечательные русские хоры и их дирижеры. — М., 1953; Балакирев М.: Летопись жизни и творчества. — Ленинград, 1967; Балакирев М., Стасов В. Переписка. — М., 1970. — Т. 1; М., 1971. — Т. 2; Никольская-Бережкова К. Развитие школы хорового пения в России. — М., 1974; Асфеев Б. Русская музыка: XIX и начало XX века. — Ленинград, 1979; Горюхов Ю. Г. Я. Ломакін: Дирижер. Композитор. Учитель. — М., 1984; Серов А. Музыка, музыкальная наука, музыкальная педагогика // Эпоха (С.-Петербург). — 1864. — № 6, 12 (перевод: Серов А. Избр. статьи. — М., 1957. — Т. 2); Серов В. Руководство в обучению в народных школах М. Афанасьева. Руководство к обучению в народных школах Г. Я. Ломакіна // Музыка и театр (С.-Петербург). — 1861. — № 1; Стасов В. Наша музыка за последние 25 лет // Вестник Европы (С.-Петербург). — 1883. — № 10 (перевод: Яого ж. Статьи в музыке. — М., 1977. — Вып. 3: 1880—1886); Яого ж. Предисловие к "Автобиографическим запискам" Г. Я. Ломакіна // Яого ж. Статьи о музыке. — М., 1977. — Вып. 3: 1880—1886; Костюк Н. Богослужение музыкальная творчество // ЮМ. Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; [Б. л.]. [Про скорочення складу щереметевської капели] // Северная почта (С.-Петербург). — 1862. — 15 апр.; [Б. л.]. Дневник: Концерт г. Ломакіна // Рус. инвалид (С.-Петербург). — 1863. — 22 февр.; [Б. л.]. Замечательный концерт // Сын Отечества (С.-Петербург). — 1864. — 7 марта; Оболенский В. К вопросу о древнерусском песнопении // День. — 1864. — 28 апр.; [Б. л.]. Смес.: Концерт Г. Я. Ломакіна // Биржевые ведомости (С.-Петербург). — 1865. — 27 февр.; [Б. л.]. Requiem Моцарта в предстоящем концерте г. Ломакіна // Там само. — 1865. — 2 дек.; [Б. л.]. Хроника: Концерт Г. Я. Ломакіна // Там само. — 1865. — 23 дек.; [Б. л.]. Ломакінский концерт // Рус. инвалид. — 1866. — 20 февр.; [Б. л.]. Концерт г. Ломакіна // Неделя. — 1866. — 25 дек.; Стасов В. Музыкальные воспоминания // РМГ. — 1909. — 22 марта; архив ЦДАДА (РДАДА), ДЦММК (обидва — Москва), РМБ (С.-Петербург).

І. Гамкало

ЛОМБАРДИ (Lombardi) А. (19 ст.) — флейтист. За походженням італієць. 1-й флейтист оркестру італ. опери в Одесі. У лют. 1829 його бенєфіс включав, зокр., 1-у дію опери "Севільський цирульник" Дж. Россіні.

Літ.: [Б. л.]. Зрелища // Одес. вестник. — 1829. — 6 лют.

М. Ворварцев

ЛОНГО (кін. 19 — поч. 20 ст.) — диригент. Кер. неаполітан. капели співаків та інструменталістів. Від 21 жовт. 1900 виступав у Києві впродовж зимового сезону в г-рі саду "Шато де флер" під час антрактів веч. концертів.

Літ.: [Б. л.]. Шато-де-флер // Киев. слово. — 1900. — 21 окт.; [Б. л.]. Шато-де-флер // Киевлянин. — 1900. — 30 дек.

М. Ворварцев

ЛОНЧИНА Матей, о. (у чернецтві Мелетій), (19.08.1863, с. Дернів, тепер Кам'янсько-Буського р-ну Львів. обл. — 5.11.1933, м. Добромил, тепер Львів. обл.) — ігумен, автор духовних пісень (днв. *Пісні нововасиліянські*). Навч. у Львів. гімназії, новіцяті отців Василіян у Добромилі, колегії свутів у Кракові, катехит школи в Жовкі (тепер Львів. обл.). Ігумен монастирів [Дрогобин, Кристинопіль (тепер Червоноград, обидва — Львів. обл.), Львів], консултор Галіц. провінції Василіян. Один із значинілих нововасиліян. піснярства. Автор бл. 50-и духовних пісень [опубл. в авт. зб. (1889, не віднайдені), василіян. часописі "Місіонар", числ. вип. зб. "Церковних пісень", статей, рецензій.

Тв.: "Благословен всім", "Гора ясна", "З нашої землі", "К Твоєю серцю ми прийшли", "Назарета любий швіте", "Меріє Пренепорочна" (з акроїрешем), "Слава всі Серце", "Партеніє, мученице славної", "Святий, великий Володимире", "По всій землі", "Під святій ірон прибулихся", "Святителю Ніколає", "Піснь побідн.", "Хрест св. трон Гей", "О Йоасафате, архієрею" та ін.

Літ. тв.: Про "Духовно-музичні твори Йоосифа Кшкєвєвича", ч. 5, ч. 6 // Записки ЧСВВ. — 1927. — Т. 1. — Вип. 4; Про книгу "Простопіє по преданію іноків Чина св. Василія Великого, області харитаторської" // Там само. — 1932. — Т. 4. — Вип. 1—2; До історії добромилської віднови // Альманах василіянських богословів. — Кристинопіль, 1933.

Літ.: Корофеє М. Велика реформа Чина св. Василія Великого. — Жовква, 1938. — Кн. 4; Яого ж. 1 о. Мелетій Лончина, ЧСВВ // Нова зоря (Львів). — 1933. — Ч. 85 (683); Мазаро І. Силуетки перших василіян // Записки ЧСВВ. — Рим, 1982. — Т. 11 (17). — Вип. 1—4; Catalogus ordinis S. Basilii Magni reformationis Dobromilensis sub Regimine PP. E. Soc. Jesu Primus ab Inchoata Reformatione. — 1890—1933.

І. Мотичин

ЛООР ([Loor, Lohr] Лор) Ф. Ф. (кін. 19 — поч. 20 ст.) — військ. диригент (?), педагог, викладач Катеринослав. (тепер Дніпроп.) муз. уч-ща в 2-й пол. 1900-х.

Літ.: Schallies J. Za slávu. — Praha, 1961.

ЛОПАНЬ Іван Павлович (27.09.1919, с. Решетники, тепер Новосанжарського р-ну Полтав. обл. — ?) — військ. диригент, педагог. З. д. м. УРСР (1964). 1940 захін. Моск. конс., 1940—41 — директор муз. школи в м. Дубно (Ріан. обл.). Від 1947 — диригент військ. оркестрів, 1952—55 — викладач Одес. школи військ. музикантів. 1960—68 — начальник орк. штабу Одес. військ. округу.

ПОПАНЬ

Г. Ломакін

Ф. Лопатинська

ЛОПАТИНСЬКА (дів. прізвище — Кравчук; на сцені до 1893 — Кравчуківна) Філомена Миколаївна (1873, м. Чернівці — 26.03.1940, м. Одеса) — драм. актриса, опереткова, оперна та кам. співачка (сопрано). Сестра В. Петровичевої, Дружина Леда Л. 1888–90 співала в чернів. студент. хорі п/к С. Смоль-Стоцького, який давав їй перші уроки співу. 1890–98 — актриса мандрівного Руського нар. т-ру тов-ва "Руська бесіда" (Львів), де виступала переважно у співних ролях драм. репертуару, а в оперетах та операх. Одночасно на поч. 1890-х навч. у В. Баронча (Львів), 1904 закін. Львів. конс. (кл. В. Висоцького, згодом стажувалась у Віден. конс. (кл. Реса) задля вдосконалення співу нім. мовою. 1899–1907 — у Львів. міськ. (польс.) т-рі (1900–06 — п/к Т. Павловичовського, з 1906 — п/к Л. Геллера; до 1903 — солістка оперети, потім — опери). Через скорочення оперного репертуару в цьому т-рі в груд. 1908–12 виступала в оперних і опереткових виставах у Міській. (нім.) т-рі в Чернівцях. 1900–13 брала участь в оперних і опереткових виставах Руського нар. т-ру (з 1906 — п/к Я. Стадника), 1913–14 провадила конц. діяльність. 1915–16 — у трупі "Тернопільських театральні вечори" п/к Л. Курбаса. 1916–17 — у новоствореному "Товаристві українських артистів при участі М. К. Заньковецької та П. К. Саксаганського", з яким виступала в Києві, Одесі, Миколаєві, Херсоні, Олександрівську (тепер Запоріжжя), Кременчуку (тепер Полтава. обл.), Полтаві. 1917–18 — в Укр. нац. т-рі п/к Л. Саксаганського в Полтаві. 1918–19 — у складі Укр. чернів. т-ру (п/к К. Рубчакової) на Буковині. 1921–22 — в Укр. рухомому драм. т-рі у Сх. Галичині п/к І. Когутяка. 1890–1923 брала участь у щорічних шевченківських концертах у Сх. Галичині й на Буковині, а також у лисенківських ювілейних у Львові (1903) й Чернівцях (1903, 1904) у присутності ювіляра. 1923 була серед учасників відновлення діяльності Укр. нар. т-ру ім. І. Тобілевича в Станіславові (тепер Ів.-Франківськ). 1924 за станом здоров'я покинула сцену й переїхала до сина Ф. Лопатинського — режисера мист. об'єднання "Березіль" (Київ), а згодом — Одес. к/фабрики. Після його арешту 1937 жила деякий час у родині А. Бучки, а згодом — у приватку для перестарілих в Одесі, де й померла. Мала голос невеликої сили, але чистий, рівний, гнучкий та дзвінкий. Творче обдаровання Л. найрельсфніше розкрилось у драм., емоційно глибоких партіях. Виконувала оперні партії в "Руському нар. театрі" укр. мовою, Львів. міськ. т-рі — польс. мовою, Чернів. міськ. т-рі — нім. мовою. У конц. репертуарі твори М. Лисенка — соло "І спочинуть" у кантаті "Радуйся, ниво неопитая"; солоспіву — "Ой одна я, одна", "Якби мені, мамо, мамисто", "Якби мені черевик", "Нащо мені чорні брови", "Садок вишневий коло хати", усі — сл. Т. Шевченка; "Дівчино, рибалонько любя", сл. Г. Гейне, перекл. Лесі Українки; "Хіба тільки рокам цвісти", сл. Дмитрової Чайки; "Соловій-чародій" і Воробкевича,

"Дика рожь" Я. Ярославенка, обидва — сл. Данила Млаки (тобто власні); "Соловейко" (обр. С. Зарембї) М. Кропидицького, "Веснівка" В. Матюка, сл. М. Шашкевича; "Думо моя" Я. Лопатинського, "Черемоше, брате мій" С. Лодкевича, сл. Б. Лепкого; укр. нар. пісні, зокр. "Ой не світи, місяченьку" в обр. М. Лисенка.

1907–12 записала на грамплівки ряд творів — "Ой казала мені мати" й "Там за тилим, за Дунаєм" з опери "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Якби мені черевик", сл. Т. Шевченка й "Дівчино, рибалонько любя", сл. Г. Гейне, перекл. Лесі Українки, обидва — М. Лисенка; "Веснівка" В. Матюка, сл. М. Шашкевича; арії з опер "Галька" й "Страшний двір" ("Зачарований замок") С. Монюшка, фрагменти з оперети "Весела адова" Ф. Легара (зокр. польс. мовою в дуеті з Ю. Сольницьким); в дуеті з Л. Лопатинським — "Коли розлучаються двоє" М. Лисенка, сл. Г. Гейне, перекл. М. Славинського; дует Одарки й Караса з опери "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського. В оперному й оперетковому репертуарі вона здебільшого була 1-ю вик-цею партій у виставах творів европ. композиторів, лібрето яких було перекладено укр. мовою.

Партії оперні — Оксана ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Наталка ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Маруся, Оксана, Галка ("Чорноморці", "Різдвяна ніч", "Утоплена" М. Лисенка), Катерина (однотім. опера М. Аркаса), Роксолана (однотім. опера Д. Сичинського), Діана ("Еней на мандарії" Я. Лопатинського), Марта ("Бабинська республіка" М. Солтиса), Татяна ("Євгеній Онегін" П. Чайковського (укр. мовою)), Агата ("Вільний стрілець" К. М. Вебера), Ракхіль ("Жидівка" (нім. і укр. мовами) Ф. Галеві), Аїда, Віолетта, Амелія (однотім. опера, "Травата" (нім. і укр. мовами), "Бал-маскарад" Дж. Верді), Гелімеґа ("Валькірія" Р. Вагнера), Олімпія ("Оповідання Гофмана" ("Казки Гофмана") Ж. Оффенбаха), Галька, і Зоф'я, Ганна (однотім. опера (польс. і укр. мовами), "Страшний двір" ("Зачарований замок") С. Монюшка), Маріяна Анупова ("Продажа наречена" (укр. мовою), "Поцілуноч" Б. Сметани), Маргарита ("Фауст" (нім. і укр. мовами) Ш. Гуно), Мікелла ("Кармен" Ж. Бізе), Тоска, Мім, Баттерфляй (однотім. опера, "Богема", "Мадам Баттерфляй" (укр. мовою) Дж. Пуччіні), Стелла ("Паяси" Р. Леонкавалло), Сентуція ("Сільська перубоцтво" ("Сільська честь"; польс. і укр. мовами) П. Масканьї), Сулейміф ("Царина Савська" К. Гольдмарка), Геріруда ("Гензель і Гретель" Е. Гумпердінка), Бланка ("Луїза" Г. Шарпент'є) та ін.; опереткові — Надета, Мар'яна ("Янош Іштвангазі", "Золотий мопс" і. Воробкевича), Арсена, Іда, Глядеґада, Елька ("Циганський барон" (укр. мовою), "Какан", "Семплішус", "Яблуня, або Свято онов'я" Я. Штрауса), Маґелон ("Сто діачет, або Зелений острів" К. Локко, укр. мовою), Жермона, Доніза ("Корнелієвські дізони" (укр. мовою), "Манзель Маріон" Р. Плякеттє), Моллі, Сара, Катерина, Гільда ("Бідний Йонатан", "Гаспароне" (обидва — укр. мовою), "Семеро швабіє", "Вице-адмірал" К. Міллекера), Піп-Бой, Піт-Зінґ ("Мікадо" А. Саллівана; укр. мовою), Книґія ("Пташник з Тироло" К. Целлера; укр.

мовою), Кумеґуна, Фіорелла ("Весілля при ліхтарі", "Бандити" Ж. Оффенбаха), Іоанна ("Дівчина з фіалками" Й. Гельмсбергера), Книжна Лідія Ушакова, Лімоня ("Фатиніца", "Десять дочок на виданні" Ф. Зуппе), Полли, Міноза ("San Toy, або Царська гвардія", "Гейша" С. Джонса) та ін.

Ролі в драм. виставах: Оля ("Підгір'яни" І. Гуцалевича, муз. М. Вербицького), Маруся ("Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці" М. Старицького) тощо.

Літ.: Чорнечий С. Нарис історії українського театру в Галичині. — Л., 1934; *Пилипчук Р.* Театр на західноукраїнських землях // Український драматичний театр: У 2 т. — К., 1967. — Т. 1; *Демочко К.* Пісню обіймав Буковину // *Жовтень* (Львів). — 1972. — № 11; *Його ж.* Пісню обіймав рідний край // *Його ж.* Музична Буковина. — К., 1990; *Його ж.* Пісню обіймав рідний край // *Його ж.* Мистецтва Буковина: Нариси з минулого. — Чернівці, 2008; *Муха А., Мозеля Л.* Музико-театральне життя // *ИВМ*. — К., 1990. — Т. 3; *Клиш В., Мозеля Л.* Концерто-музичне життя // Там само; *Зозуляк В.* Музично-драматичний театр // *ИВМ*. Вид. 2-в, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; *Булат Т., Семененко Н., Шерфтер Т.* Концерте виконавство // Там само; [Б. п.]. Наші артисти на чужині // Буковина (Чернівці). — 1904. — 8(23) груд. — Ч. 146; *Пилипчук Р.* Визначна українська співачка // *Рад. Буковина* (Чернівці). — 1960. — 30 берез.; *Його ж.* Філомена Лопатинська // *Молодь України* (Київ). — 1961. — 18 черв.; *Pojęzowski F.* Teatr lwowski, pod dyktando Tadeusza Pawlikowskiego: 1900—1906. — Kraków, 1961; *Maresz B., Szydłowska M.* Repertuar teatru polskiego we Lwowie: 1894—1900. — Kraków, 2005; *Із же.* Repertuar teatru polskiego we Lwowie. Teatr miejski pod dyktando Tadeusza Pawlikowskiego: 1900—1906. — Kraków, 2005; *Mikulich A.* Die Darstellern der "Tosca" am Czernowitzer Stadttheater: Frau Filomena Lopatynska // *Neue Illustrierte Zeitung*. — 1910. — 5 März; [Б. п.], *Filomena von Lopatynska* // Там само. — 1912. — 20 Juni.

Р. Пилипчук

ЛОПАТИНСЬКИЙ Лев Васильович (29.02.1868, м. Львів — листоп. 1914, м-ко Янів, тепер смт Івано-Франкове Яворієвського р-ну Львів. обл., місце похов. невідоме) — драм. актор, співак (*баритон*), драматург, театрознавець, критик, лібретист, перекладач, журналіст. Чоловік *Філомени Л.* Двоюрідний брат *Ярослава Л.* Закін. гімназію у Львові. 1890—92 навч. у драм. школі у Відні як стипендіат тов-ва "Руська бесіда" (Львів). На поч. 1900-х здобув юрид. освіту у Львів. ун-ті. 1892—98 — актор мандрівного Руського нар. т-ру тов-ва "Руська бесіда" (1896, 1898 — його мист. кер.), 1899—1907 — редактор львів. газ. "Руслан", 1907—14 — адвокат у містах Галичини [з 1907 — Стрий (тепер Львів. обл.), 1913 — Копичинці (тепер Терноп. обл.)]. На поч. 1-ї світ. війни — хорунжий армії УСС, загинув у бою.

Автор баг. драм. творів (поміж яких "Свєкруха" з музикою *Я. Лопатинського* й "До Бразилії" були в репертуарі *Руського народного т-ру*, 1896), а також зб. нарисів "Перед і за кулісами сцени" (1908). Написав лібрето для опери "Будка" *Д. Сичинського* (за мотива-ми 1-актної п'єси *І. Фронка* "Будка, ч. 27").

Поміж лєрекл. іншомовних п'єс — "Урєль Акоста" К. Гуцкова. Переклав лібрето опер "Сільська честь" (тоді ставився під назвами "Кавалерія руськіана" або "Сільське парубочтво") П. Маскані, "Жидівка" Ф. Галєві. Опу-бликував нім. мовою у відєн. періодичний прєси наук. трактат "До психології сценічної творчості" (1891). Як співак брав участь у концертах Ф. Лопатинської; виступав як декламатор і соліст, а також у *дуетах* із нею. У виконанні Ф. і Л. Лопатинських на грамплатинці записано дует Одарки й Карася з опери "Запорожець за Дунаєм" *С. Гулоко-Артемовського*, "Коли розлучаються двос" *М. Лисенка*, сл. Г. Гейне, перекл. М. Славинського.

Літ.: Чорнечий С. Нарис історії українського театру в Галичині. — Л., 1934; *Стодичка Я. Леа* Лопатинський // *Наші дні* (Львів). — 1943. — Берез. — Ч. 3; *Пилипчук Р.* Український аматорський театр на Буковині [друга половина XIX — початок XX ст.] // *НТЕ*. — 1964. — № 1; *Пилипчук Р.* Театр на західноукраїнських землях // Український драматичний театр. У 2 т. — К., 1967. — Т. 1; *Максименко С.* [Вступ. ст. і комент.], *Стодичка Я.* Леа Лопатинський // *Вісник Львів. ун-ту*. Серія: Мист-во. — Л., 2002; [Б. п.]. Наші артисти на чужині // Буковина (Чернівці). — 1904. — 3(10) берез. — Ч. 27.

Р. Пилипчук

ЛОПАТИНСЬКИЙ Ярослав Йосипович (19.08.1871, м. Долина, тепер райцентр Івано-Фр. обл. — 14.01.1936, с. Голوپирки, тепер Золочівського р-ну Львів. обл.) — композитор, лікар. Двоюрідний брат *Лева Л.* З родини священика. Навч. у т. зв. нім. гімназії у Львові, де одним із викладачів був Д. Вінцковський (батько *Я. Ярославенко*). Одначасно брав уроки гри на фортепіано у Л. Савчин. У цей період здійснив 1-ї комп. спроби. 1902 закін. мед. ф-т Відєн. ун-ту. Там само — член муз. гуртка укр. студ. тов-ва "См", "Німецько-австрійського союзу", вид-во якого 1891 опубл. низку творів Л. Від 1902 — лікар у Поморянах, пізніше — окружний лікар у Голоторах (тепер обидва — Золочівський р-н Львів. обл.). 1905 разом із Я. Ярославенком — ініціатор створення муз. накладні (вид-ва) "Торбан" при Союзі любителів музики (Львів). Від 1913 — член Укр. лікар-ського тов-ва.

Від 1914 — в австр. діючій армії: лікар військ. шпиталю, 1917 — лип. 1918 — лікар у Земському воєлин. союзі, потім — у Золочеві. Під час 1-ї світ. війни познайомився й підтримував творчі контакти з *Л. Лелієм*, *Р. Купчинським*, *М. Нижанківським*. Служив в УГА: груд. 1918 — берез. 1919 — при штабі укр. армії (Нач. команда УГА); від трав. 1919 — командант Кінної лікарні (в чині сотника) при Золочівській команді, потім — 7-ї Польової лікарні; з лип. 1919 — корпусний лікар 4 корпусу, з верес. 1919 — командант запасної лікарні № 3 у Бірзулі (тепер м. Котовськ, Одес. обл.). Як лікар брав участь у боях за Збруч. Після реорганізації УГА в ЧУГА служив там до 1921: зав. відділу Нарздорів'я при Галревкомі (1920), викладач Школи червоних старшин у

ЛОПАТИНСЬКИЙ

Я. Лопатинський

на цілий світ балерина, яка, зокр., виступала в Рос. сезонах С. Дягилева, брат Л. Андрій і син Володимир були артистами Маріін. т-ру, онук Федір — артист того самого т-ру з 1990. Закін. балетне відділення Петерб. театр. уч-ща (1905). Танцював на сценах Маріін. опери (1905—09, 1911—22), Великого т-ру в Москві (1909—10), 1910—11 гастролював із т-ром містами Європи й США. У наступ. роки працював у Петрограді (з 1924 — Ленінграді, тепер С.-Петербург): худож. кер. і балетмейстер Ленінгр. (тепер Маріін.) оперного т-ру (1922—31, 1944—46, 1951—56), творець і худож. кер. балетної трупі Ленінгр. Малого оперного т-ру (1931—36). Постановка Л. балету "Світлий струмок" Д. Шостаковича в цьому ж м.с. Великому т-рах (1935) зазнала миттєвої критики на стор. газ. "Правда", внаслідок чого Л. змушений був залишити роботу в Малому т-рі. 1936 організував балетмейстер. курси при Ленінгр. хореограф. уч-щі, де працював до повернення його 1941 у Маріін. т-р. Організатор і худож. кер. балетмейстер. відділення реж. ф-ту Ленінгр. конс. (1962—67, з 1965 — його професор).

У різних оперних т-рах кол. СРСР (Ленінград, Москва, Київ, Дніпропетровськ тощо) поставив низку балетів, хореограф. композицій на музику симф. творів переважно рос. і зах., а також укр. авторів 18—20 ст. Починаючи з 1920-х, на різних сценах також поновив низку клас. вистав, чим сприяв збереженню традицій рос. балету. Вих. стиль Л. позначався розвитком принципів клас. балет. мистецтва й водночас застосуванням елементів нар. танцю, сильними експериментуванням, напр., уведенням до дуєтного танцю складних акробат. елементів (зокр., поряд із К. Голєзовським). Так, доповнення принципів акад. балету акробатичними і разом з тим етногр. елементами виявилось у постановці Л. балету "Крижана діва" на муз. Е. Гріга. Один із засн. безсюжетного балету. Поміж прикладів — постановка Л. танц. симфонії "Велич Всесвіту" на музику Симфонії № 4 Л. Бетховена (1923). Автор праць із питань балет. мистецтва. Поміж учнів — Г. Алексідзе, М. Боярчиков та ін.

Балетмейстер-постановник вистав: "Крижана діва" на муз. Е. Гріга (1927), "Лебедине озеро" (1945/46, 1958/59) і "Спляча красуня" (1950/51) П. Чайковського, "Марна пяресторога" Ф. Гюльда (1946/47, усі — Київ. оперний т-р), "Колпелія" Л. Деліба (1934, Ленінгр. Малий оперний т-р; 1936, Дніпроп. оперний т-р), "Червоний мак" Р. Лієро, "Ніч на Лисій горі" (1924, у традиціях нар. ігриш), "Пуччинелла" (1926, у стилі комедії дель арте), "Байка про лисицю, півня, kota та барана" І. Стравинського (1927), "Лукулунчик" П. Чайковського (1929), "Болт" (1931) і "Світлий струмок" Д. Шостаковича (1935, Ленінгр. Малий оперний т-р, Великий т-р у Москві), "Картинки з виставки" на музику М. Мусоргського (1963, Моск. Акад. муз. т-р ім. К. Станіславського), "Васняна казка" (на музику П. Чайковського, опрацювання Б. Асаф'єва) тощо.

Літ. тв.: Величчя мистецтва. — Петроград, 1922; Пути балетмейстера. — Берлін, 1925; Шістьдесят лет в балете: Воспоминания и записки балетмейстера. — М., 1966; Хореографические открытости. — М., 1972; В глубь хореографии. — М., 2003.

Літ.: Стефанович М. Київський державний ордену Ленін театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1964; Добровольская Г. Федор Лопухов. — Ленінград, 1976.; Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; Беляєва М., Якименко Н., Муха А. Музично-театральні життя // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Федюк К. "Лебедине озеро". "Шехеразада", "Штраусана" // Півд. артеда. — 1948. — 22 кр.; Зорохович В. "Лебедине озеро" у постановці столичного театру // Дніпровська правда (Дніпропетровськ). — 1948. — 8 лис.; Кофман Л. "Лебедине озеро" // Зоря (Дніпропетровськ). — 1948. — 9 лис.; Григорюк Ю. Визначний хореограф // Сов. артист. — 1978. — 9 лют.

О. Немчиш, В. Турквич

ЛОРЕНЦ (Lorenc, Lorenz; 2-я пол. 19 ст.) — співак. Син Франца Л. За походженням чех. Член співа. гуртка (Львів), що виконував твори зах.-укр. композиторів.

Літ.: Вахнянин А. Спомини з життя. — Л., 1908.

ЛОРЕНЦ (Lorenc, Lorenz) Франц (František) (1815, м. Петровіце, окр. Раковник, Чехія) — після 1863, м. Перемишль, тепер Пшемисль, Польща) — композитор, органіст, диригент, педагог. За походженням чех. Батько Лоренца. Від 1830 проживав у Празі, де навч. в орган. школі (1836—37). Організатор і кер. 1-о чes. вок. квартету (1833—36), що популяризував чes. 4-голосі піснєписні. Написав для цього ансамблю популяр. квартетні пісні — "Lovecká" ("Мисливська") та "Přání" ("Бажанья"). Бл. 1840 — імовірно, 1863 — у Перемишлі, де працював муз. директором при римо-католицькому кафедральному соборі, учителем музики і співів. Безкоштовно давав уроки композиції та "основ генерал-басу". Автор черк. творів (більшість зберігалася в архівах Муз. тов-ва й катедрі в Перемишлі), музики до вистав Перемиського т-ру. Поміж учнів — М. Вербицький, І. Лаврівський, А. Вахнянин.

Літ.: Вахнянин А. Спомини з життя. — Л., 1908; Гриневичкий І. А. К. Вахнянин: Нарис про життя і творчість. — К., 1961; Лисюк З. Початки музичного мистецтва в Галичині. — Л.; Нью-Йорк, 1994; Заводкевич М. Михайло Вербицький: Сторіки життя і творчості. — Л., 1998; Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина XIX — перша половина XX ст.). — К., 1997; Колесса М. Сторіки історії українсько-чеського музичного зв'язу // Укр. словознавство. — Л., 1971. — Вип. 5; Заводкевич М., Липинська О. Музичний театр // ІУМ. — К., 1989. — Т. 1; Костюк Н. Богослужбово музична творчість // Там само. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2; Strejko F. Čestí hudobníci v ukrajinské církevní hudbě. — Praha, 1935; Pichl I. Vlastenecké vzpomínky. — Praha, 1936.

М. Заводкевич

Обкладинка книжки
"Хореографические
открытости"
Ф. Лопухова

А. Лосенко. Портрет півного (холст, олія)

В. Лоський у ролі Писаря (опера "Майська ніч" М. Римського-Корсакова)

В. Лоський у ролі Мефістофеля (опера "Фауст" Ш. Гуно)

ЛОСЕНКО Антон Павлович (Павлов Антон) [30.07(10.08).1873, м. Глухів, тепер Сум. обл. — 23.11(4.12).1973, м. С.-Петербург, тепер РФ] — живописець, співак. 7-ні років залишився сиротою. Під час перебування імл. Єлизавети Петрівни в Глухові (4 серп. 1744) *уставник* Прида. хор Ф. Коченевський відзначив спів Л., якого того самого року було записано Генеральною війською канцелярією до реєстру малих півних як А. Павлова й відправлено до *Петербурзької придворної співацької капели*. Там отримав ґрунтовну муз. і заг. освіту. Служив при дворі Єлизавети Петрівни. 13-ні років узяв участь у постановці опери "Беллерофон" Ф. Араї (листоп. 1750). 1752 познайомився й у подальшому підтримував дружні стосунки із засн. Ярославського т-ру Ф. Воликом і його трупю. Навч. малювання власним коштом у художника Ольховського. 1753 "за спадечини голос" (мутуція) Л. було звільнено й служби й за його бажанням відправлено для навч. до кріпака Шереметєвих — художника І. Аргунова, в якого провів понад 5 років. Від 1758 навч. у Петерб. Академії мистецтв. 1760–62, 1763–65 за рекомендацією графа І. Шувалова — в Парижі, де вдосконалював профес. майстерність п/к місцевих художників. 1766–69 працював у Римі, Професор і академик (з 1770), директор (1772–73) Петерб. Академії мистецтв. Зробив видатний внесок у розвиток рос. худож. школи.

Увійшов в історію мистецтва як засн. істор. живопису в Росії, представник *класицизму*. Його полотна ("Апостол Андрій", "Володимир перед Рогнедою", "Зевс і Фетида", "Авель", "Жертвопринесення Авраама", "Чудесний улов риби", "Прощання Гектора з Андромалою", портрети О. Сумарокова, Ф. Волкова, І. Шувалова тощо) високо оцінювали видатні сучасники — Г. Державин, Д. Дідро, К. Фальконе та ін.

Лит.: Соболев А. А. П. Лосенко. — М., 1948; Жидков Г. Русское искусство XVIII века. — М., 1951; Михайлова О. Учебный рисунок в Академии художеств XVIII века. — М., 1951; Кабаленская Н. История русского искусства XVIII века. — М., 1962; Колодочин А. Антон Лосенко и русское искусство середины XVIII столетия. — М., 1963; Голубов Е. Антон Павлович Лосенко. — 1977; Шведовы русской живописи. — М., 2006; Гельфін П. История искусства. Живопись. Скульптура. Архитектура. — М., 2007; ЦДІА(К). — Ф. 51, оп. 3, стр. 8354, арх. 7.

Р. Лєвінов

ЛОСЬКИЙ (Лосський) Володимир Аполлонович [18(30).06.1874, м. Київ — 6.07.1946, м. Москва, РФ] — оперний, оперетковий та кам. співак (бас), режисер, педагог. З. а. Респ. (РСФРР, 1925). 1899 закін. Київ. ун-т. Одночасно в 1890-х брав приват. уроки співу в К. Верварт; 1897–99 — навч. у нього в Київ. муз. уч-щі. Удосконалював мистецтво співу в Італії, Франції (Париж) — у Бертрамі. 1899–1901 — соліст приват. опери С. Мамонтова в Москві, 1901–05 — Київ. опери (антреприза С. Брикіна й М. Бородає, у складі цієї трупи

1902 гастролював в Одесі), 1905–06 — опери С. Зіміна (за ін. відом., І. Солодовникова) в Москві, 1906–18 і 1920–28 — Великого т-ру в Москві, 1918–20 — Одес. 1928–30 і 1931–34 — Свердлов. (тепер Єкатеринб., РФ), 1930–31 — Тифліс. оперних т-рів, 1920–26 брав участь у виставах (оперетках) Муз. студії МХАТу, з якою 1925–26 гастролював Європою (Німеччина, Чехословаччина) і США (Нью-Йорк, Бостон, Філадельфія, Вашингтон, Чикаго, Детройт). Одночасно працював як режисер. Дебютував 1909 постановкою опери "Кавказький бранець" Ц. Кюї у Великому т-рі в Москві. 1910–18, 1934–36, 1943–46 — реж.-постановник, 1920–28 — гол. реж., з 1927 — кер. худож. частини оперної трупи Великого т-ру в Москві, де поставив 24 опери. 1918–20 — реж., 1937–40 — гол. реж. Одес., 1915–16 — реж. Маріїн. у Петрограді (тепер С.-Петербург), 1928–30 — гол. реж., 1931–34 — худож. кер., реж.-постановник Свердлов. (тепер Єкатеринбург), 1930–31 — гол. реж. Тифліс., 1936–37, 1941–43 — реж.-постановник Ленінгр. (тепер Маріїн.) оперних т-рів.

Проводив пед. діяльність. 1902–06 — викладач Київ. муз. уч-ща, пізніше — оперних класів Київ. і Одес. консерв. Від 1943 — реж. оперного класу Моск. консерв.

Мав голос невеликої сили, однак винятково музикальність, розвинений худож. смак, актор. майстерність, що стала панівною в його вик. мистецтві й визначила неповторність вик. стилю (див. *Стиль музичний*). Надавав перевагу характерним партіям, значну увагу приділяв гримові. Поміж партнерів по оперній сцені — М. Баттістіні, А. Нежданова, Л. Собінов, Ф. Шаляпін. Співав п/к М. Іполітової-Іванова, Е. Купера, А. Маргуляна та ін. Конц. репертуар включав кам.-вок. твори П. Чайковського, Р. Шумана, сольну партію в *Реквіємі* В. А. Моцарта (виконував, зокр. у Києві, 1905) тощо. Тонкий інтерпретатор романсів О. Даргомижського, М. Мусоргського, Ц. Кюї. Популяризатор укр. музики, зокр. творчості М. Лисенка. 1903 співав арію Памени з його опери "Різдвяна ніч" на ювілейному концерті *композитора*. Брав участь у концертах Гуртка любителів рос. музики й "Музичних виставах", організованих М. Дешієво-Сіоничкою. Один із фундаторів оперної режисури радянського періоду. Реж. мистецтву Л. властиві пошуки нових форм і засобів сцен. виразності, надавання вел. значення хоробі, особлива майстерність у побудові мас. сцен, видовищності, монументальності. Талант Л. високо цінували М. Римський-Корсаков, О. Гречанинов, П. Ренчизкий присвятив співакові-режисеру низку романсів, що Л. виконував у *дуєті* з автором.

Реж.-постановник вистав (загалом 50): "Казка про царя Салтана" (1913), "Снігуронька" (1916), "Садко" (1935) М. Римського-Корсакова, "Князь Ігор" О. Бородіна (1914), "Франческа да Риміні" Е. Направника (1918, 1-е вик.), "Аїда" Дж. Верді (1922), "Лоєнгр" Р. Вагнера (1923), "Фауст" Ш. Гуно (1924), "Борис Годунов"

М. Мусорського (1927), "Овід" В. Трамбицького (1928, 1-е вид.), "Руслан і Людмила" М. Глінки, "Прорія" С. Потоцького (1-е вид., обидві — 1929), "Декабристи" В. Золотарьова (1930/31, 1-е вид.), "Щорс" Б. Лятошинського (1939) тощо.

Парті (загалом 36): Пацюк ("Різдвяна ніч" М. Лисенка), Сусанин, Фарлаф ("Життя за царя" І. Сусанин), "Руслан і Людмила" М. Глінки, Варлаам, Пивень ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Кончак, Володимир Галицький, Скала ("Князь Ігор" О. Бородіна), Душа, Скопорох, Писар, Голова ("Садко", "Казка про царя Салтана", "Майсакані" М. Римського-Корсакова), Грешин, Рене ("Євгеній Онегін", "Іоланта" П. Чайковського), Лепорелло, Папагено ("Дон Жуан", "Чарівна флейта" В. А. Моцарта), Дон Бартоло, Дон Базіліо ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Сен-Брі ("Гугенот" Дж. Мейснера), Англієць ("Фра Дьяволо" Д. Ф. Обера), Нікананта ("Лякме" Л. Деліба), Цуніга ("Кармен" Ж. Бізе), Санчо Панса ("Дон Кіхот" Ж. Массне) та ін.

Ролі в оперетках: Ларидорів ("Дочка мадам Анго" Ш. Ленка), Віце-король ("Перікола" Ж. Оффенбаха) та ін.

Лит. та: Володимир Аполлонович Лосский: Мемуари. Статті в рив. Воспоминания в Лосском. — М., 1959 [там само — автобіографія Л.]; "... Единственное дело, которое по-настоящему любил" [Листи Л.]; // СМ. — 1976. — № 3.

Лит.: Шведерін А. Большой театр Союза ССР. — М., 1952; Лейск С. Заліски оперного півця. — М., 1962; Гозенлуд А. Русский советский оперный театр. 1917-1941: Очерк истории. — Ленинград, 1963; Станіславський Ю. Барви української опери. — К., 1970; Яго ж. Режисура в українському оперному театрі. — К., 1973; Яго ж. Режисура в сучасному українському музичному театрі. — К., 1982; Яго ж. Національний академічний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; Енгель Ю. Глазами современника: Избр. статьи о русской музыке. 1898-1918. — М., 1971; Росситина В. Оперный театр С. Мамонтова. — М., 1985; Лисенко І. Музики сонячні дівчини. — К., 2004; Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах // Упоряд., вступ ст., ред. та прим. І. Лисенко. — К., 2008; Келлер И. Минувшее проходило предо мною // Урал (Свердловск). — 1972. — № 4; Рацвер Е. Жизнь — в опере // Муз. жизнь. — 1974. — № 15; Голоданов Н. В. А. Лосский // Яго ж. Литературное наследство: Переписка. Воспоминания современников. — М., 1982; Яго ж. Крупнейший оперный режиссер. Памяти В. А. Лосского // Сов. искусство. — 1951. — 10 июля; Муха А., Мозоло Л. Музично-театральне життя // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3; Бєлясов М. Музично-театральне життя // Там само. — К., 1992. — Т. 4; В. А. Лосский: [Некролог] // Сов. искусство. — 1946. — 12 нояб.

О. Немкович

ЛУБЕНЦОВ Василь Микитович [13(25).04.1886, м. Єлисаветград, тепер м. Кіровоград — 2.09.1975, м. Москва, РФ] — оперний і кам. співак (бас), муз.-громад. діяч. Брат Якова Л. Н. а. РРФСР (1937). Лауреат Сталін. премії (1951). Закін. Одес. муз. уч-ще (1910, кл. М. Поллі, навч. на кошти мецената П. Раллі). Початк. етапи вик. діяльності пов'язані з

Одес. оперним т-ром (1911-13), Рос. оперою в Києві (1914-23), Укр. нар. т-ром п/к П. Соксаганського в Києві (1919), де виконував, зокр., роль Батька ("Катерина" за Т. Шевченком) і партію Караса ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського). Брав участь в організації Укр. муз. драми (1919). 1923-51 — соліст Великого т-ру в Москві. Дебютував там у партії Кончака ("Князь Ігор" О. Бородіна). Протягом наступ. 10-ти років співав у цьому т-рі епізодично. Ост. виступ на оперній сцені — 29 листоп. 1962 у партії Варлаама ("Борис Годунов" М. Мусоргського). Володів глибоким, м'якого тембру й широкого діапазону голосом, чіткою дикцією. Мав обдаровання комедійного артиста.

Поміж партнерів по оперній сцені — Ш. Барсова, К. Держинська, М. Литвиненко-Вольгемут, М. Москалова, А. Нежданова, Н. Обухова, Н. Шніллер. Співав під орудою диригентів — М. Голованова, М. Іполитова-Яванова, К. Кондрашина, А. Кутаса, О. Мелік-Пашаєва, В. Небольсіна, А. Поздєського, Я. Прибіка, С. Самосуда, В. Сука, Л. Штейнберга. У конц. репертуарі — сольна партія в Реквіємі Дж. Верді, кам.-вок. твори зах. і укр. композиторів, у т. ч. солоспіву М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степана, укр. нар. пісні тощо. 1930 мав співати на грамплівці кілька *дуетів* (разом із М. Микушею). Гастролював в Астрахані, Куйбишеві (тепер Самара), Ростові-на-Дону, Саратові, Ярославлі (усі — РФ), Одесі тощо.

Партії (бл. 60): Вибірний ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, 1-е вид. у Москві), Рєвський ("Декабристи" В. Золотарьова, 1-е вид.), Сусанин, Фарлаф ("Життя за царя" І. Сусанин), "Руслан і Людмила" М. Глінки, Мельник ("Русалка О. Даргомижського), Пивень, Варлаам, Іван Хованський ("Борис Годунов", "Хованщина" Ш. Мусоргського), Грешин ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Салтан, Додон, Собакін ("Казка про царя Салтана", "Золотий півник", "Церква наречена" М. Римського-Корсакова), Борис Тимофійович ("Катерина Ізмайлова" Д. Шостаковича, 1-е вид. в Москві), Дон Базіліо ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Нікананта ("Лякме" Л. Деліба) та ін.

Лит.: Шведерін А. Большой театр Союза ССР. — М., 1952; Лубенцов Л. Повесть об отце. — М., 1990; Дулин Н. Василий Никитин Лубенцов // Сов. артист. — 1966. — № 20; Бишевская Т. Талановитый, вздумавший, туманный // Украинські співаки у спогадах сучасників // Авт.упоряд. — І. Лисенко. — К.; Л.; Нью-Йорк, 2003; Орфенова А. Василь Лубенцов у Великому театрі // Там само; Покровський В. Гармонійний і простий // Там само; Лисенко І. Соліст Великого театру // Кіровоград. правда. — 1984. — 9 верес.; Казарильський М. У широкому діапазоні // КІЖ. — 1986. — 4 трав.

О. Кушнірчук

ЛУБЕНЦОВ Яків Микитович [1(13).11.1892, м. Одеса — 24.06.1961, м. Москва, РФ] — оперний співак (бас). Брат Василя Л. Закін. Одес. конс. (1920). Вик. діяльність розпочав у Нар. оперному колективі в Одесі (1919-20).

В. Лубенцов

В. Лубенцов у ролі Івана Хованського (опера "Хованщина" М. Мусоргського)

В. Лубенцов у ролі Кончака (опера "Князь Ігор" О. Бородіна)

А. Лубченко

1920–23 — соліст Одес., 1923–24 і 1928–29 — Свердлов. (тепер Єкатеринб., РФ), 1924–25 — Азерб., 1927–28 — Тифліс. (тепер Тбіліс.), 1929–30 — Харків., 1930–31 — Саратов. опер., 1932–48 — Великого т-ру в Москві.

Партії: Меліжін ("Русалка" О. Дагоніжського), Коміч ("Князь Ігор" О. Бородин), Іван Хованський ("Хованщина" М. Мусоргського), Греш ("Евгеній Онсігін" П. Чайковського), Малюта Скуратов, Мороз ("Царев наречена", "Спігуронька" М. Римського-Корсакова), Дон Дієго ("Африканка" Дж. Мейєрбера), Мафистофель ("Фауст" Ш. Гуно) та ін.

І. Лисенко

ЛУБКОВСЬКА (дів. прізвище — Бардецька) Марія Мечиславівна (1858, м. Київ — 27.06.1934, м. Варшава, Польща) — оперна співачка (сопрано), антрепренерка, педагог. За походженням полька. Свекрука К. Воронцов-Монтвід. Матір Р. Лубковського — голови Київ. громад. зібрання й видавця газ. "Київ. мысль". Співав навч. у Київ. муз. уч-щі, у 1880-х — у С.-Петербурзі в Е. Павлової. Вдосконалювала воє. майстерність в А. Ронці (Мілан, поч. 1890-х). Дебютувала 1882 на сцені Тифліс. (тепер Тбіліс) опери, де співала до 1884 і 1887—89. Виступала в Києві (1884–87, 1889–93, 1901; була 1-ю вик-цею партії Мікаелі ("Кармен" Ж. Бізе, 1885) і Ельзи ("Ловенгрін" Р. Вагнера, 1890-х). Львів (1894–95). Одесі (1899, антреприза Р. Лубковського). Гастролювала в Москві (1893, Італ. опера, антреприза Ф. Корша й І. Прияжницького), С.-Петербурзі (вітку 1893, Приват. опера, антреприза С. Пальма), Італії (Пезаро, 1893–94; Мілан, т-р "Ла Скала", 1895; Генуя, 1896). 1898–1905 очолювала Італ. оперу в Одесі (на її запрошення там 1904 гастролював Т. Руффо), мала антрепризу в Києві. Після 1917 мешкала у Варшаві, де 1923 організувала власну школу співу й викладала в ній. Мала голос приємного тембру, акторський талант. Поміж партнерів по оперній сцені: Л. Собінов, А. Секлар-Рожанський. Співала п/к Й. Прибіко, П. Чайковського.

Партії: Марія, Ліза, Татьяна ("Мазепа", "Пиковая дама", "Евгеній Онсігін" П. Чайковського), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Розина ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Валентина, Селіка ("Гугенот", "Африканка" Дж. Мейєрбера), Імільон (одном. опера А. Тома), Діалда ("Ріголетто" Дж. Верді), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Ганна ("Страшний двір" ("Зачарований замок") С. Монюшка), Мікаел ("Кармен" Ж. Бізе), Манон ("Манон Леско" Дж. Пуччіні).

Літ.: Ярон С. Воспоминання в театре (1867–1887). — К., 1898; Шкофев В. Сорняк лет на сцене русской оперы. Воспоминания. 1890–1930 — Ленинград, 1936; Лейб С. Залиски оперного певича. — М., 1962; Гозенлуд А. Русский оперный театр на рубеже XIX—XX веков Ф. И. Шаляпина. 1890–1904. — Ленинград, 1974; Лесс А. Титта Руффо. — М., 1983; [б. п.], Кармен в Киевской опере // Киевлянин. — 1885. — 3 янв.

О. Кушнірук

ЛУБЧЕНКО Антон Володимирович (4.04.1985, м. Обнінськ Калуз. обл., РФ) — композитор.

тор, піаніст, диригент. Лауреат міжн. комп. конкурсів — ім. В. Гаєрліна (С.-Петербург, 2000, 1-а премія), 2-о ім. О. Скрабіна (2002, премія М. Плетньова), 2-о "Сучасне мистецтво та освіта" (2007, 1-а премія, обидва — Москва); призи — срібний на 5-у міжн. к/фест. "Offenziva" (Вроцлав, Польща, 2007, за музику до к/ф "Людина квітка", моск. к/ф "Телемост"), за найкращого персонажа фільму на Міжн. к/фест. "Послання до людини" (С.-Петербург, 2007, фільм "Людина квітка" про Л.), за найкращий саундтрек на фест. рос. кино "Сталкер" (за музику до к/ф "Мушля"); нац. премія РФ "Лавр" у категорії "Найкращий документальний телероєкт року" (обидва — Москва, 2007). Дит. роки пройшли в м. Ізюм (Харків. обл.). Навч. у Харків. ССМШ (1999–2001, кл. Л. Шукайло). Закін. Петерб. ССМШ (2003) і конс. (2008, кл. О. Мінцакяна, представника школи Д. Шостаковича). Як диригент виступав з оркестром Петерб. і Бєлгород. (РФ) філармоній, колективами Ю. Башмета, С. Сондецькіса; як піаніст — із орк.: Харків. обл. філармонії та Володимирин ("Слобожанським"), Маріїн. т-ру (С.-Петербург), Бєлгород. обл. філармонії. Теори Л. вивчав в Україні (Харків) та за її межами — у РФ (Москва, С.-Петербург, Владикавказ, Півн. Осетія), Франції, Фінляндії, Канаді, Китаї. Автор лібрето власних опер і балетів "Рибалка та його душа".

Худож.-естет. поглядом Л. властиве ствердження ідеалів акад. мистецтва — його етичної значущості й естет. краси, профес. досконалості, зв'язків із істор. і сучас. култ. цінностями, водночас заперечення елітарності, емоц. відкритості. У мовно-стильових засадах творчості Л. органічно поєднані різні інтонац.-образні пласти — класицистського, романтич., правдолюбного культового мистецтва, художньо цінної естр. музики 20 ст. Специф. образність минулих култ. періодів відбито кризою прізму власного образно-емоц. світу, індивід. тематизму. Характерними для композицій Л. є мелод. виразність, рельєфність контрастів, напружене розгортання муз. думки навіть у лір. фрагментах, винахідливість в орк., тембр. драматургії, водночас бездоганна логіка побудови худож. цілого. Використовує засоби поліфонії, розширеної тональності.

Тв.: опери — "Лялька" (за Е. Т. А. Гофманом (2004)), "Невський проспект" (за одним. повістю М. Гоголя (2005)), "Мушля" (за Р. Кіплінгом, пост. — Владикавказ (РФ), 2006, усі — лібр. власне); балети — безсюжетний "Symphony in colours" (пост. — Торонто, 2009, хореограф П. Квені), "Рибалка та його душа" (за О. Вайльдом, лібр. власне, (2009); воєл.-симф. — для солістів, хору та симф. орк. — симфонія № 1 "Salve Regina" (містеріо-драма в 5-и ч. з прологом і заключеннями, 2002–07); для 4-х солістів, хору та орк. — Сонсатіо-теміст (2008); для солістів, хору та орк. — Меса (2003); для алта соло, хору та орк. — Симфонія у трьох фресках (2008); для соліста, хору, дух. та ударних — Реквієм (на текст 85-о Псалма, 2003–06); для голосу з орк. — "Осінні пісні" (2004); для сопрано й кам. орк. — 3 інтермеццо, сл. М. Цвєтасової (2002); для симф. орк. — Симфонета, 4 мажорала (2003),

Симфонія № 2 (2006). "Скорботна пісня" (Фреска, 2007). Симфонія з дев'ятьма варіаціями (2008); для альта, фп. та орк. — Duo concertante (2003); для фп. та орк. — концерти: № 1 (2001), № 2, № 3 (обидва — 2002). "Маленька концертна музика" (2004). "Молитовна пісня" (Кам. концерт, 2006); для скр. з орк. — концерти: № 1 (2002); № 2 (2004); Каліночі (2004); для альта з орк. — концерти: № 1 (2001), № 2 (2003). "Сповідь" (2006); для альта з орк. — Концерт (2003); для фп. з орк. — Концерт (2002); для кам. орк. — Увертюра (2000); для струн. орк. — Серенада (2003). "Маленька симфонія" (пам'яті Д. Гуревича (2007); струн. квартет — № 1 (пам'яті жертв Дробицького яду, 2001), № 2, 3 (обидва — 2002); № 4, 5 (обидва — 2004), № 6 (2005), № 7 (пам'яті П. Чайковського, 2006); для саксофона, альта, фп. та ударних — "Виклики часові" (2008); для скр., альта, та фп. — Соната (2001), Trio (2002); для фп., гобоя та фп. — Соната (2002); для 2-х альтів — Дует (2003); для альта й фп. — сонатки: № 1, 2; Канцонета (усі — 2001); "Епіграф і 4 поеми" (для альта, й фп. — Соната (обидва — 2002); для гобоя й фп. — сонатка (2004); для 2-х фп. — Концертино (1999); для фп. — сонатки: № 1, 2 (обидві — 2001), № 3 (2002), № 4 (2004), № 5 ("Фрески", 2007)); Сюїта з музики до "Поїми без героя" Г. Ахматової (2003) тощо; твори для альта й скр. соло; для хору — Літургія св. Іоана Златоустого (2002), 2 рос. нар. пісні (2003), "Отче наш" (2007); для голосу й фп. — 3 в'єрси (на сл. О. Овата й Ф. Тютчева, 2003); музика до к/ф — "Людина квітла" (2006), "Мушля" (2007), короткометражного "Bir" (усі — реж. Д. Лавриненко), "Сутинки" (реж. — В. Мосс, обидва — 2008, "Левфилм").

Дискогр.: CD — "Кармадонская" соната. — С.-Петербург: Бомба-Питер, 2008.

Лит.: Колошник М. Методичні рекомендації до навчальних курсів: історія української культури, сучасна музика, музична критика: Інструментальні концерти Антона Лубченка (композиторський опит: нового тисячеліття). — К., 2004; // Ж. Жанрові і грани концертної "тетралогії" Антона Лубченка. — К., 2005; Страниці поетическої лірики прошлого в камерно-вокальних произведениях Антона Лубченко. — К., 2005; // Ж. Жанрова поетика концерту та її відбиття в інструментальних концертах Антона Лубченка // Укр. муз.-во. — К., 2004. — Вип. 33; // Ж. Между "хаосом" и "красотой": Страницы творчества Антона Лубченко // Формирования творческой личности в информационном пространстве современной культуры. 36. наук. праця. — К., 2004. — Т. 7. — № 1; // Ж. Семантика игры в жанре инструментального концерта (на примере фортепианных концертов А. Лубченко) // Методологические основы формирования профессиональных акостей студентів. 36. наук. праця. — К., 2004; // Ж. Семантика слова и тембра в драматургии камерно-вокального цикла "Три интермедии" ор. 25 на тексты М. Цветаевой А. Лубченко // Проблемы современности: культура, искусство, педагогика. 36. наук. праця. — Луганськ, 2004. — Вип. 2; // Ж. Концерта "тетралогія" Антона Лубченка (до проблеми єдиного стилю) // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2005. — Вип. 48; Художня цілісність як феномен музичної творчості та виконавства; // Ж. Драматургія

багаточасної цілісності у вісолональному концерті ор. 44 А. Лубченка // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. 36. наук. праця. — Х., 2007. — Вип. 1-3; // Ж. Метаморфози жанру в інструментальних концертах Антона Лубченка // Культура України. 36. наук. праця. Серія: Мист.-во. Філософія. — Х., 2007. — Вип. 18; // Ж. Стильові перехресств в "Маленькій симфонії" для струнного оркестра Антона Лубченка (2007.) // Муз. українистика: сучасний вибір — К., 2009. — Вип. 3: 36. наук. праця пам'яті композитора та музикознавця, доктора мист.-ва, проф. А. Мухи; Іваново І. Жанр драматическої симфонії в творчестві Г. Берліоза і опит его современного претворения (симфония "Salve Regina" А. Лубченко // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теорії і практики освіти. Г. Берліоз та світова культура. 36. наук. праця. — Х., 2003. — Вип. 12.

М. Колошник

ЛУБ'ЯНИЙ Володимир Якович (1.06.1926, м. Краснодар, Кубань, РФ — 9.02.1991, м. Львів) — оперний і кам. співак (бас). Н. а. УРСР (1972). З родини оперних співаків: батько — провідний бас у т-рі С. Зімін, мати — Є. Долгова-Луб'яна (лір. сопрано) співала, зокр., у Парижі з Ф. Шоплінієм. Закін. консерв. в Алма-Аті (тепер Білорусь, 1951, кл. О. Курганова) й Мінську (кл. Е. Вітінга). Під час 2-ї світ. війни брав участь у боях як дияк, по її закін. працював у військ. ансамблі пісні й танцю Чорномор. флоту й Білор. військ. округу. 1953-60 — соліст Білор., 1960-63 — Азерб. т-рів опери та балету. Гастролював на оперних сценах Києва (1962) й Львова (1963). На запрошення диригента Я. Вощака почав працювати у Львіві. т-рі опери та балету, де дебютував в опері "Мазепа" П. Чайковського (партию Кочубея вивчив укр. мовою за 3 дні). У 1963-88 співав провідні партії бас. репертуару. Об'ємний діапазон голосу дозволяв л. співати різні за теситурою партії. Захоплював слухачів артистизмом, скульптурною виразністю сцен. образів. Конц. репертуар включав арії з опер, романси, нар. пісні.

Партії: Захар Беркут ("Золотий обруч" Б. Лятошинського), Валько ("Молоде гвардія" Ю. Мейтуса), Андронаті ("У надію рано..." В. Кирейка), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Борис, Пимен, Варлаам, Досифей ("Борис Годунов", "Хованщина" М. Мусоргського), Кончак ("Князь Ігор" О. Бородина), Ревне, Гремін ("Юліанта", Євгеній Онсігін П. Чайковського), Гудал ("Демон" Ант. Рубінштейна), Сальєри, Собакін ("Моцарт і Сальєри", "Цареве наречення" М. Римського-Корсакова), Дон Базілю ("Світелинський шурпанник" Дж. Россіні), Рамфіс, Філіп, Сільва ("Аїда", "Дон Карлос", "Ернандіс", Дж. Верді), Мерсітофаль ("Фауст" Ш. Гуно), Стопанин, Збігнєв ("Галка", "Зачарований замок" ("Страшний двір") С. Монюшка) та ін.

Лит.: Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. Івана Франка. — К., 1989.

А. Терещенко

ЛУГАНСЬКА Катерина (Інна) Миколаївна (12.06.1938, м. Харків) — музикознавець, етно-музиколог, бібліограф. Член Нац. Всеукр. муз.

В. Луб'яний

В. Луб'яний у ролі Бориса Годунова (однойм. опера М. Мусоргського)

К. Пуганська

спілки (1993). З родини лікарів. Закін. Київ. ССМШ (1955), філол. ф-т Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка (1961). 1961–2005 — науковець ІМФЕ, від 1985 очолювала фонотеку відділу рукоп. фондів Ін-ту. У колі творчих зацікавлень — дитячий музичний фольклор, освіта музична, проблеми зародження, формування, збереження та використання аудіодокументів в Україні, наук.-дослідна архівна робота. 1980–94 системат. брала участь у числ. комплексних експедиціях [Серед. Придніпров'я, Поділля (Вінниччина, Хмельницьчина), Донеччина]. З метою фіксації та вивчення видозмін фольк. традицій протягом 19–20 ст. здійснювалися повторні записи слідами фольклористів: В. Гнатюка (Буначчина р-н Терноп. обл.), Е. Лінкоза, В. Милорадовича (Полтавщина); фольк. спостереження в ін. ареалах України. Автентичні записи Л. використано в наук. і наук.-популяр. фольк. виданнях, 1992–93 залучалася до роботи істор.-культ. експедицій (кер. О. Омеляшук) Мінчорнобиля (тепер Мін-во надзвичайних ситуацій) з метою збереження духовних цінностей України: виявлення, каталогізації — копіювання аудіоматеріалів муз.-словесного фольклору Чорнобильської зони, що зберігаються в рукоп. фондах і у фонотеці (тепер Нац. архівні наук. фонди) ІМФЕ. Під час праці над упорядкуванням фонду М. Лисенка віднайшла 3 неопубл. колись, записані ним від М. Загорської. Опубл. низку листів М. Лисенка 1908–09, звукові спогади-меморативи його близького оточення, виявлені Л. у різних фоноскописах і озвучені нею на Укр. радіо (2005–07). Оприлюднила в радіоефірі баг. невідомі аудіодокументи — звук. автографіа, записані П. Барановським (з фонотеки відділу рукоп. фондів ІМФЕ); фп. імпровізацію М. Рильського (1947–50), єдиний звукозапис прочитання В. Сосорою його вірша "Любіть Україну" (1949), спогади Д. Балацького (1955), спів і мелодекламація поета-перекладача Д. Бобира з муз. супр. М. Рильського (1949), звукозаписи пушкініани М. Рильського в його інтерпретації. У 1980–2000-х оприлюднила в радіоефірі раритетні фонозаписи (1890) голосів П. Чайковського й співачки Е. Лавровської (звукоархів ДЦММК), невідомі фонограми Е. Лінкової (1903, архів Пушкінського дому, С.Пб.) тощо. Згадані фонографіа, записи було реставровано ІПРІ. Співпрацює з ЦДКФФ.

Літ. тв.: Лявницька тема в творчості українських радянських композиторів: Нотографія. — К., 1969; Положення фольклорної лисенківни // НТЕ. — 1981. — № 3; І плоться бандури чарівні звуки (до 70-річчя кобзаря В. Перелюка) // Піонерія. — 1982. — № 2; Про що нагадало фото // Музика. — 1983. — № 1: Володар творчої мити (до 90-річчя з дня нар. М. Рильського) // Там само. — 1985. — № 3 (у співаві. із Б. Філіп); Звукозаписи М. Т. Рильського // НТЕ. — 1985. — № 4; Епістолярна спадщина Д. Д. Шостаковича // Музика. — 1986. — № 2; Звукова фіксація фольклорних творів на Поділлі (З історії фонографування на Україні) // Тези доповідей наук. конф. "Проблеми етнографії Поділля". — Кам'янець-Подільський, 1986; Музична освіта // ІУМ. — К., 1989. — Т. 2 (у співаві. із О. Шведи); Записи

фольклору на Тернопільщині // НТЕ. — 1989. — № 6 (у співаві. із О. Бришнюк, Г. Добженок); Музична освіта // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3 (у співаві. із Н. Семеновою); Музичні вистави в українських народних казках // НТЕ. — 1992. — № 5–6; Зародження, розвиток і сучасний стан фольклорних звукозаписів в Україні // Мат-ли VII Всєукр. наук. конф. — Х., 1997. — Т. 2; Звукозаписи Пушкініани М. Рильського в авторській інтерпретації // А. С. Пушкін. Проблеми мирової культури. Русская литература: Исследования. — К., 1999. — Вып. 1. — Т. 2; Релігійно-мистичні записи на українській фольклор // Български фольклор. — София, 2000. — Кн. 3 (у співаві. із О. Рубан); Становлення і розвиток звукозаписів // Мат-ли I-й Всєукр. наук.-практ. конф. по аудіокультурології, архівистичне в новим технологіям "Ехологі". — М., 2001; До питання акустичних досліджень аудіоінформації П. П. Барановського // Мат-ли до укр. мист-ва. — К., 2003. — Вып. 2; Пам'яті академіка О. Г. Косцюка; Живе слово про Лисенка // Микола Лисенко та українська композиторська школа. — К., 2004; Поштовий роман композитора (листування М. В. Лисенка з І. П. Андріанопольського) // Музика. — 2004. — № 3; Барановський П. П. // Путівник по особистих фондах архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ. — К., 2005; Крижівський Б. // Там само; Гринченко М. // Там само; Нікітін (Проворов) В. // Там само; Лисенко М. // Там само; Ю. Мейтс у мемуаристичній епістолярії // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2006. — Вып. 34; Юлія Сергіївна Мейтс. Сторінки життя і творчості. Спогади. Статті. Листи. Мат-ли. Из призв'язаного українського епістолярного насліддя Д. Д. Шостаковича // Там само. — К., 2007. — Вып. 66; Музична освіта // ІУМ. Вид. 2-е, перероб. доп. — К., 2009. — Т. 2 (у співаві. із В. Івановим, О. Шведи, Т. Шопфер); Ст. у Театр. енциклопедії. БСЗ, Емвіджівський БСЗ, Шевченківському словнику, ЕСУ, УМЕ, газ.; упоряд. муз. мат-ли і вступ. ст. — Дитячий фольклор: Коліскові пісні та забавлянки. — К., 1984. — Т. 1; 1991. — Т. 2; Дитячі пісні та речитативи (обидва — разом із Г. Добженою); Фольклорна веселка: Пісенник. — К., 1988. — Вып. 1; 1989. — Вып. 2; 1990. — Вып. 3; Коліскові пісні про котів.

Літ. Смоляк О. Український дитячий музичний фольклор (підручник-хрестоматія). — Тернопіль, 1998. — Вып. 1; Являй Л. Дитячі календарно-обрядові твори та поезія пестування з Бокішівщини (типологія і локальна специфіка) Авторед. дис. ... канд. мист-ва. — К., 1998; Дмитренко М. Прокорні ("Дитячий фольклор") // Упоряд. — Г. Добженок, К. Лисенко // Україна. — К., 1984; Яого ж. Збірка дитячого фольклору (нові видання) // Вісті з України. — 1984. — № 29; Кирейко В. Дитячий фольклор. Коліскові, забавлянки // Музика. — 1984. — № 5; Філіп Б. Колісанки, забавлянки // Соц. культура (Київ). — 1985. — № 12; Чорнобильський М. Поезія материнського серця (Дитячий фольклор. Коліскові пісні та забавлянки) // НТЕ. — 1985. — № 5; Прилипо О. Замоування, забутий [Про радіопередачу К. Лисенка "Спогади про Д. Балацького"] // Говорити і показує Україна (Київ). — 1997. — 18 груд.; Її ж. Той голос долі-далека // Там само. — 2006. — 6 лип.; Перелюк під назвою "Той голос лине далі" // Там само. — 2008. — 8 трав.; Її ж. Спогади про вели-

кого майстра (до 165-річчя М. В. Лисенка) // Там само. — 2007. — 15 берез.; *Регіо-Політі* Т. [Реш. на "Колоскові" пісні та забавлялки] / Упоряд. — Г. Добжанюк, К. Луганська. — К., 1984] // Narodna umjetnost (Загреб). — 1986. — № 23.

І. Сікорська

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСНА ФІЛАРМОНІЯ (ЛОФ.)

засн. у берез. 1943 (до 1958 і в 1970—80-х — Ворошиловгр. обл. філармонія). Бере початок від комсомольсько-молодіж. ансамблю, на основі якого було створено *Ансамбль пісні і танцю* п/к М. Новохватської. Влітку 1945 почалися репетиції симф. оркестру, а в листоп. того самого року цей колектив п/к С. Ротнера дав свій 1-й концерт. У серед. 1940-х сформувалася група артистів муз. лекторію, куди увійшли — М. Матіяня, О. Перовська (обидві — *soprano*), Р. Мішина (*mezzo-soprano*), О. Годес (*тенор*), А. Давидов (*контральт/бас*), Г. Красильников (акордеон), С. Фетисова (худож. слово). Так було закладено основи ЛОФ.

У 1950-х виникли традиції муз. просвітництва, властиві діяльності колективу. П/к Н. Южковського симф. орк. здійснив цикл концертів за участю *З. Гайдой, Б. Гімірі, Л. Оберіна, Д. Обстраха, С. Ріхтера*. Лектор — музикознавець Р. Панаровський. Виконувалися твори *Л. Редзюцького, Б. Лятошинського, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, Д. Шостаковича, А. Хачатуряна, Л. Бетховена, Й. Брамса*. Склад артистів муз. лекторію поповнили: з. в. Вірменії О. Запорожець (*тенор*), В. Тузінов (*баритон*), М. Майдачевська (*сопрано*). Вони підготували ряд темат. програм для ВНЗ, заводських гуртожитків і сільських клубів. У той самий час розпочав діяльність естр. цех (див. *Естрада*), репрезентований мистецтвом конференсьє — з. в. УРСР і. Вавіна, парного конференсьє І. Бабенко та І. Забельського, співака Ю. Башкирова.

У 1960—70-х ЛОФ утворювалася як помітна конц. організація України. Це відбулося значною мірою завдяки її тоді директорів В. Шнестку, який залучив до складу ЛОФ, низку талановитих вик-ців. Поміж них — майбутні н. а. України В. Андріянєнко, Ю. Богатиків, В. Калашников, Г. Мурзай, В. Савченко, В. Самарцев, П. Шаповалов, Д. Якубович. Завдяки ініціативі В. Шнестки у ЛОФ, також було поставлено 3 опери — "Юланта" П. Чайковського, "Севільський цирюльник" Дж. Россіні, "Трав'яту" Дж. Верді. Системат. відбувалися респ. фест. ("Слава праці", "Дні музики") у різних р-нах Луган. обл., виїзди артистів ЛОФ на декади укр. мистецтва й літ-ри до Білорусії (тепер Білорусь), Росії, Вірменії, Азербайджану. Артисти ЛОФ, уперше стали лауреатами й дипломантами міжн., всесоюз. та респ. конкурсів, зокр. Ю. Богатикова — міжн. конкурсів "Мелодії друзів — 66" (Угорщина, 1-а премія) та "Золотий Орфей" (Болгарія), Г. Мурзай — Всесоюз. конкурсу артистів естради (3-я премія). Артисти філармонії успішно гастролювали містами кол. СРСР [Москва, Ленінград (тепер С.-Петербург), Рига (Домський собор, Д. Якубович)], а також Німеччиною, Францією, Вел. Британією,

Іраком (Д. Якубович), країнами Півд. Америки, Ісландією, Монголією (Г. Мурзай).

У 1980-х філармонією керував В. Мартинюк. Її склад поповнили випускники муз. ВНЗ кол. СРСР — В. Леонтьєв, а також естр. анс. "Alma-mater" (кер. Ю. Дерський). На базі ЛОФ провадилися: 1-й Респ. фестиваль симф., кам. та хор. музики "Музичні прем'єри України", Всесоюз. конкурс баяністів, Респ. конкурс вик-ців на дух. інстр. П/к диригента В. Леонова було поставлено оперу "Мощарт і Сальєрі" М. Римського-Корсакова, здійснено прем'єру опери "Альпійська балада" В. Губаренко.

Від 1983 почала діяти дит. філармонія "Ровесник", організована Є. Михальовою. Завдяки цьому луган. слухачі ознайомилися з вик. мистецтвом юних музикантів Києва, Харкова, Москви, учнів Київ. хореограф. уч-ща, Великого дитячого хору Укртелефаїкомпанії п/к Т. Капілюш, хору хлопчиків Моск. хор. уч-ща п/к н. а. СРСР, проф. В. Попова. На сучас. етапі "Ровесник" функціонує при Луган. обл. коледжі культури і мистецтв.

У кін. 1980-х ЛОФ, очолив Є. Лобко. У той час філармонія провела фестивалі — симф., кам. та оперної музики, присв. 150-річчю від дня нар. М. Лисенка, 150-річчю від дня нар. П. Чайковського, 100-річчю від дня нар. С. Прокоф'єва, кам. музики за участю музикантів України та Ін. респ. кол. СРСР. У ЛОФ виступали — Є. Мірошніченко, Т. Ніколасєв, С. Навасардян, І. Обстрах, Д. Хворостовський, а також *Ансамбль танцю УРСР* ім. П. Вірського, Нац. орк. нар. інструментів п/к В. Гуцало, держ. акад. капела "Думка", Національна капела бандуристів. У той період ЛОФ розгорнула активну муз.-просвітн. діяльність у Луганську й Луган. обл.

На межі 20—21 ст. через ліквідацію Укрконцерту, недостатнє фінансування, реконструкцію будинку філармонії та пов'язану з цим відсутність власного залу ЛОФ, тимчасово зменшила обсяг муз.-просвітн. діяльності. Однак артисти філармонії (В. Андріянєнко, Л. Колесникова, Л. Манасян), анс. нар. пісні "Легенда" (кер. — В. Онницько), інстр. анс. "Київська Русь" (кер. — В. Фалалєв) виступали у різних філармонійних залах України, Білорусі, Росії. Поміж найважливіших подій сучас. творчого життя колективу ЛОФ, — виступ її симф. орк. п/к К. Шмідта у Відні (Австрія), участь орк. у міжн. фестивалі, присв. мистецтву Д. Шенотті (Італія). Від 2007 філармонію очолював Ю. Дерський. 2009 буд. ЛОФ було відкрито після реставрації. Нині її очолює В. Гечій.

Літ.: Михальова Є. Ювілейні згадки митців // Музика. — 1978. — № 2; П'ж. Ровесник періодичн // Там само. — 1980. — № 5; П'ж. Свято іоганн // Там само. — 1981. — № 6; Ворошиловград — 82 // Там само. — 1982. — № 3; П'ж. На землі Ворошиловградській // Там само. — 1984. — № 2; П'ж. Ювілей оркестру // Там само. — 1986. — № 1; П'ж. Фестиваль "Ворошиловград — 85" // Там само. — 1986. — № 3; П'ж. Альпійська балада // Сов. культура (Москва). — 1985. — 17 авт.; П'ж. Оркестрові 40

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСНА ФІЛАРМОНІЯ

Луганська обласна філармонія

Солістка Луганської обласної філармонії В. Андріянєнко

Костіка з типу з колекції українських народних предметів музею М. Яценко, Музей Мухоми, Ілустриція

Фрагмент меморіальної кімнати в Мухомі, Ілустриція, Фото С. Арсена (1991 р.)

років // *Правор. перемоги.* — 1985. — 4 жовт.;
// *ж. Цікаві зустрічі* // *КЖ.* — 1985. — 3 листоп.;
// *ж. Концертний сезон открыт* // *Наша газе-
та.* — 1991. — 5 жовт.; // *ж. За все, в музику,
тебі благодарю* // *Там само.* — 2000. — 8 нояб.;
Шисто В. З досвіду роботи // *Музика.* —
1978. — № 3.

Є. Михалюбо

ЛУГАНСЬКЕ МУЗИЧНЕ УЧИЛИЩЕ (ЛМУ.)
виникло на основі Луган. муз. профшколи
(засн. 1927), де викладали гру на *fortepiano*,
струн. інстр., спів. Поміж її 1-х викладачів
було: піаністи — М. Бібер (випускник Моск.
конс.) і С. Оловягіна (випускниця Лейпц. конс.,
Німеччина), скрипаль Я. Епштейн (випускник
Варшав. конс.), Школа готувала викладачів
ДМШ, музикантів-вик-ців, із яких було сформо-
вано оркестр оперного т-ру в Луганську (засн.
1932 на базі Пересувної опери Правобережної
України; від того самого року — Сталін. опер-
ний т-р у м. Луганську). Школа проіснувала до
1941.

*Студентський хор "Благовість"
Луганського музичного училища*

ЛМУ. засн. 1945 (до 1958 і в 1970–80-х —
Ворошиловгр. муз. уч-ще). Воно включало
тоді відділення — нар. дух. інструментів, фп.,
дириг.-хор. 1-й директор — С. Васильєв, Поміж
викладачів — хормейстер Е. Белязський, пі-
аністка К. Іванова, баяніст В. Воеводін, домрист
Г. Аванесов, труба М. Стаматі, викладачі муз.-
теор. дисциплін — Г. Архангельський і В. Ткачов.
1-й випускники ЛМУ. поповнили пед. колективи
вже існуючих і сприяли відкриттю нових ДМШ
у Луганську й Луган. обл. — в Комунальську
(тепер Алчевська), Свердловонецьку, Стаханові,
Краснодоні, Красному Лучі тощо. У 1950–60-х
відкрилися струн.-смічкове й теор. відділення
Пед. колектив ЛМУ. репрезентували: піаніст
— Л. Виноградова, М. Шафирштейн, скри-
паль М. Цуккерман, віолончеліст Ю. Васильєв,
викладачі нар. інстр. — І. Акінін, М. Плотников,
хормейстери — Є. Попов, А. Лівентуб,
викладачі муз.-теор. дисциплін — М. Воль,
М. і Г. Василішчєнки, К. Архангельська. У ЛМУ.
було створено: хор п/к Е. Белязького, орк.
нар. інстр. п/к а. д. м. УРСР Г. Аванесова,
дух. орк. п/к В. Миняльова. Ці колективи сис-
темат. брали участь у *концертах* міськ. і обл.
рівнів, сприяли профес. зростанню мол. кадрів

музикантів-вик-ців. Поміж випускників ЛМ
того періоду — професор ІНМАУ М. Білокон
член-хор. АМУ, м. а. України В. Воевод
з. а. України П. Полудін, н. а. Росії Л. Сергіє
та ін.

У 1970–90-х директор Уч-ща — Є. Лобко.
ньому тоді було запроваджено ряд мет
новацій, зокр. пов'язаних із тех. засоба
навчання, відкрито вок. і естр. відділен
Поміж провідних викладачів ЛМУ. в 1990-х
С. Турнеєв, піаністка І. Євченко, віолончеліст
Н. Козлова, флейтист Я. Кушнір, домрист
В. Петрик, баяніст Л. Шарабрін, акордеоніст
І. Золотарьова. Поміж випускників — кан-
дидат м. а. Росії, професор Рос. нац. муз. акаде
мії, Інституту кларнетист В. Пермяков, проф
сор Моск. конс. Ю. Тканов. Виховано низ
лауреатів всесоюз. і респ. конкурсів, йс
хор. і орк. колективи отримали міжн. визна
ння. Хор "Благовість" п/к з. пр. культ. Украї
Н. Князєвої став лауреатом міжн. конкурсу
у Франції та Польщі; орк. нар. інстр. п
з. пр. культ. України С. Петрик успішно гастр
лював у Болгарії, Угорщині, Вел. Британії.
1997 ЛМУ. було реорганізовано у відд. муз
ки Луган. обл. коледжу культури і мистец
(кер. В. Філіпов), що зберігає і продовж
традиції ЛМУ. На сучас. етапі відд. розшир
ло межі своєї діяльності в галузях просві
і навч.-метод. роботи. При Коледжі прац
дит. філармонія "Ровесник". У її концер
поряд із гастролерами з Києва, Харкова
Москви беруть участь студенти й творчі коле
тиви Коледжу. Поміж них — Молодіж. сим-
орк. (п/к а. д. м. України С. Йовси), "Джа
бенд" (п/к М. Йовси, лауреат міжн. джа
фест.), кам. орк. "Серенада" (п/к Н. Козлова
що брав участь у міжн. фест. — "Хорківсь
асамблеї", "Московська осінь", "Я тисяча
душ живу в серцях" (присв. 100-річчю в
дня нар. Д. Шостаковича), "Музичний форум
(Австрія).

На базі відд. музики Луган. обл. коледжу кул
тури і мистецтва (сучас. кер. відділення — кан-
дидат м. а. С. Черніков) з 2000 провадяться
Всеукр. огляд-конкурс ім. династії Воеводін
учнів і студентів відділень нар. інстр. му
уч-щ, коледжів та ДМШ, Всеукр. конкурсу
пам'яті Б. Которовича, а також Всеукр. нау
практ. конф. "Мистецтва освіти в Україні
Традиції, сучасність, перспективи". Система
відбуваються майстер-класи викладачів му
ВНЗ України й муз. навч. закладів ім. кр
ім — Б. Архімовича, Т. Веріної, В. Мурзи,
також Ю. Тканова, професора Віден. академ
музики та вик. мистецтва (з 1998 — Ун-т
Е. Вюрдінгера, професора Бельг. Королі
конс. Х. Швімберга та ін.

Літ.: *Скорозод В. Огнет молодих* // *Ворошиловгр.
права.* — 1949. — 17 апр.; *Артемьев С. Концерт-
конкурс учащихся музыкального училища* //
Там само. — 1951. — 20 мая; *Говорилько В.*

Музика серця // Прапор перемоги. — 1965. — 7 верес.: Неймарк Е. О тех, хто любив музику // Ворошиловградська правда. — 1966. — 18 янв.: Михалюк Е. "Стань музикою, слово" // Життя Луганська. — 1997. — 10 июля: Г. ж. Добре вести от "Благовеста" // Наша газета. — 1997. — 11 июня: Г. ж. Луганскому музыкальному училищу — 50 лет! // Голос Донбасса (Луганск). — 1997. — 11 июля: Г. ж. Я верю, что талант спасет мир // Життя Луганська. — 1998. — 15 янв.: Г. ж. Она наша, Луганская // Наша газета. — 2000. — 1 июля: Г. ж. "Души прекрасные порывы" // Новый ракурс. — 2004. — 26 мая: Г. ж. Сто одна клавиша и сто двадцать ноток // Голос Донбасса. — 2005. — 22 февр.: Г. ж. Луганские премьеры на родине Моцарта // Ракурс. — 2005. — 2 нояб.: Г. ж. Человеческий оркестр // Голос Донбасса. — 2007. — 20 дек.: Г. ж. Серенада для москвичей // Луганская правда. — 2008. — 14 июля: Г. ж. На музыкальной орбите // Там само. — 2009. — 31 марта: Пономаренко Н. Здравствуй, Ровесник! // Наша газета. — 2002. — 11 апр.: Кожушко О. Свято дитячої музики на Луганщині // УМГ. — 2003. — Сп. — без. — № 1.

Е. Михалюк

ЛУГАНСЬКИЙ СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР

(ЛСО), з 2006 — Акад. симф. оркестр Луган. обл. філармонії. Лауреат премії ім. "Молодой гвардии", дипломант Всесоюз. огляду-конкурсу (обидва — 1977). Організований улітку 1945 (до 1958 і в 1970—80-х — Ворошиловгр. симф. оркестр). Поміж худож. кер. — С. Ратнер, з. а. Вірменій Р. Каспаров, Ю. Олесов, Ш. Костриж, Ш. Леонов, Р. Нігматулін (Нігаматулін), Н. Пономарчук. Орк. виступав п/к: К. Етті (Австрія), В. Кожухаря, К. Кондрашина, Н. Разіна, К. Симеонова, С. Турчака. На сучас. етапі з орк. працюють К. Шмід (Австрія) і С. Черняк. 1-й концерт ЛСО відбувся в листоп. 1945 під орудою С. Ратнера. Поміж 1-х учасни-

ків орк. — концертмейстер І. Мойсеев, скрипалі — (С. Егін, М. Ткаченко, альтист І. Шмуклюк, віолончеліст Ю. Васильєв, флейтист В. Бакалов, гобоїст І. Колесніченко, кларнетист І. Глузман, фаготист І. Голосний, валторніст В. Антушевський. 2-е покоління артистів ЛСО. репрезентують: Г. Егін (концертмейстер), Л. Бондаренко, О. Сельвалевський (скрипка), Ш. Бєлий (альт), Г. Фененко (контрабас), Є. Корещький (флейта), В. Михалюк (гобой), М. Яовса (кларнет), А. Півнь (фагот), В. Щербак (валторна), В. Лисенко (труба), Ш. Слабков (тромбон), Ш. Загора (труба), С. Мірошников (ударні), Н. Ставицька (арфа). Директор колективу — Т. Корещька. 3-є покоління музикантів орк. представляють: Ю. Кириченко (концертмейстер, з. а. України), Є. Ломовцева, Т. Цикаловська (скр.), Л. Дерієнко (альт), Н. Козлова, Т. Плєскач (яч.), Ю. Черніцов, Ш. Рошин (к.-бас), Я. Кушнір, І. Чура (фл.), Л. Опанасенко (гобой), З. Степаненко (кларнет), В. Друпов (фагот), Є. Шавець, А. Шергін (труба), з. а. України Ю. Куликов (валторна), С. Яовса, І. Шаповалов (тромбон), С. Бєдзвін (ударні).

Характерні риси вик. мистецтва ЛСО. формувались у творчій співдружності з баг. відомими музикантами — ліваністами, скрипалями, віолончелістами, співаками, як-от: Є. Вірсаладзе, Л. Коган, І. Козловський, Б. Котарович, В. Лукіянець, Є. Мірошніченко, С. Навасардян, Т. Ніколасєв, Д. Ойстрах, О. Парзенов, М. Плетньов, С. Ріхтер, А. Солов'яненко, В. Третьяков, Я. Флєйер, М. Чайковська. У репертуарі ЛСО. — всі симфонії Л. Рєдзько-ва, О. Бородіна, П. Чайковського, С. Рахманінова, Л. Бєтховєна, Ф. Шубєрта, Я. Брамса, ряд композицій Б. Лятошинського, Д. Клебанова, Б. Яровинського, Д. Шостаковича,

Симфонічний оркестр Луганської філармонії

А. Безмерчий. "Бандурист" (полотно, олія, 1860 р., Національний художній музей України, Київ)

А. Шнітке, В. А. Моцарта, Г. Берліоза, К. Де-Бюссі, Р. Штрауса, а також Симфонія № 3 "Я стверджуюсь" Е. Станковича, "Карпатський концерт" М. Скорика, Симфонія № 9 В. Бібіка, Симфонія — № 3, 4 А. Брукнера, № 1, 4, 5 Г. Малера, 2-а сіюта з балету "Дафніс і Хлоя" М. Равеля, музика балету "Петрушка" І. Стравинського. За участю хор. колективів Києва, Львова, Москви, С.-Петербургу ЛСО, виконав контрату "Іоанн Дамаскін" С. Танєєва, "Страсті за Іоаном" Й. С. Баха, Реквієм Дж. Верді, "Симфонію псалмів" І. Стравинського.

Значну увагу приділено виконавцям сучас. музики. 1983 у Луганську відбувся І-й респ. фестиваль симф., кам. та хор. музики "Музичні прем'єри України", де п/к В. Леонова ЛСО, вперше виконав 13 нових симф. творів, у т. ч. Кам. симфонію № 3 для 2-х скр. з орк. В. Губаренка, увертюру "Свято праці" В. Губи, Концерт для валторни з орк. І. Л. Колодуба. ЛСО. — учасник авт. концертів В. Бібіка, Р. Лібра, В. Губаренка, А. Ешпала, І. Каробіца, Л. Колодуба, А. Кос-Анатоліського, М. Скорика, Т. Хрениникова, А. Штогаренка та ін. ЛСО гастролював мистецтвами України — Києвом ("Київ Музик Фест'93"), Миколаєвом, Полтавою, Вінницею, а також заруб. країнами — Вірменією, Росією (зокр. брав участь у відкритті трьох міжн. фестивалів "Кіноавар" у Сочі), Італією, Іспанією, Австрією, де мав схвальну пресу.

На поч. 21 ст. орк. брав участь у міжн. конкурсах диригентів у Відні, Міжн. фест. ім. Д. Менотті (Італія), п/к К. Моосмана (Швейцарія) зробив запис Симфонії № 7 Г. Канчелі (виконання високо оцінено автором).

Вик. стилів (див. *Стиль музичний*) орк. власити простота й водночас рельєфність створених муз. образів, майстерність у здійсненні баг. колорист. палітри, гнучкість новизнування.

Літ.: Михалюк Е. Ровесник перемог // *Музика*. — 1980. — № 5; *Ї* ж. На землі Ворошиловградській // *Там само*. — 1984. — № 2; *Ї* ж. Ювілей оркестру // *Там само*. — 1986. — № 1; *Ї* ж. Оркестрові 40 років // *Прапор перемоги*. — 1985. — 4 жовт.; *Ї* ж. "За все, о музика, тебе благодарю" // *Наша газета*. — 2000. — 8 нояб.; *Ї* ж. И снова чудное мгновенье // *Луганск. правда*. — 2009. — 5 дек.; *Ї* ж. "Здесь каждый миг несет мне новь" // *Там само*. — 2010. — 19 окт.; *Михалюк Е. Дети для детей* // *Муз. жизнь*. — 1985. — № 10; *Романова І. Новий концертний сезон // Молодогвардійці (Ворошиловград)*. — 1975. — 2 жовт.; *Соловйчикова І. Яскраво, образно // Прапор перемоги*. — 1978. — 13 берез; *Николаев И. В эти долгие осенние вечера // Ворошиловград. правда*. — 1979. — 24 сент.; *Макременко А. Ворошиловградцы порадовали // Там само*. — 1980. — 14 нояб.; *Полякова Н. Пасхальный концерт // Луганск. правда*. — 2010. — 13 апр.

Е. Михалюк

ЛУГОВЕНКО Віра Миколаївна (21.09.1922, м. Новий Бут, тепер райцентр Микол. обл.) — хор. диригентка, педагог. Доцент (1972). Закін. Одес. конс. (1949, кл. хор. диригування К. Пігрова й В. Бозилевич). 1946–62 — асистентка К. Пігрова, хормейстер об'єднаного хору Одес. конс. і муз. уч-ща. 1949–58 —

В. Луговенко та А. Левітський

викладачка хор. дисциплін, зав. хор. відділен. Одес. муз. уч-ща. Від 1958 — викладачка Од. конс., 1965–69 — зав. її муз.-пед. кафедри 1969 — доцент, з 1992 — професор каф. хі диригування, 1974–79 — зав. каф. муз. Півд.-Укр. пед. ун-ту ім. К. Ушинського (Одес. Засн. *хорели бандуристів* Одес. ун-ту (1946) якою здобула звання лауреатки Респ. конкур. самодіял. колективів (1962). Досліджує уі хор. літ-ру. Авторка числ. праць метод. спмуння, що використовуються в навч. прцесі, а також спогадів про К. Пігрова. Помучив (загалом 76) — В. Богатирьов, О. Вац Н. Заславська, Ж. Косинський, з. а. Респ. Ко О. Лапський, А. Мархлевський та ін.

Літ. та. (понад 30, опубл. 20): Управління пр сольфеджіо для студентів зочних одделний музикально-педагогічних факультетов. — О., 1975; Програма для дирижерсько-хорової одделний консерваторий по курсу "Методикі преподавания хоровых дисциплин". — К., 198 (у співав. із Н. Корольок); Методичні рекомендації по курсу "Хорове диригування" (Хорові українська література). — О., 1984; Українські хорові література: Навч. посібник. — К., 198; (у співав. із Н. Николаєвою); Шевченківські твори на уроках спів та в шкільному хорі // Вивчення творів Т. Г. Шевченка в школі. — К. 1964; Пігров К. К. — основатель Одесской хоровой школы // *Литературно-мистецтва Одеса другої половини XIX ст.* — О., 1992; О сотрудничестве объединенного хора Одесской консерватории и музыкального училища в композиторам Одессы // *Одесская консерватория: Забытые имена, новые страницы*. — О., 1994; Главный регент Одесского кафедрального собора // *Одесская консерватория. Славные имена, новые страницы*. — О., 1998; упоряд. — *Українська хорові література (радянський період)*. — К., 1985. — 4, 1; К., 1986. — 4, 2 [співупоряд. — Н. Андрос (Корольок)], неопубл. — *Робота над партитурою* (ОДМА ім. А. Нежданової, 1964); *Музыкальная форма хоровых произведений: Метод. пособие* (Там само, 1965).

Літ.: Одеський державний музичний академ. ім. А. Нежданової — 90) — О., 2003.

М. Рижеско

ЛУЖЕЦЬКИЙ Віктор Петрович (7.08.1922, м. Миколаїв) — оперний і кам. співак (бас); педагог. З. а. УРСР (1976). Закін. Львів. кон-

Причащання святого Онуфрія. Із церкви Святого Микити (Музей волинської ікони, м. Луцьк, 1717 р.)

(кл. П. Кармалюка, 1962). 1962—88 — соліст Львів. т-ру опери та балету. Від 1988 — викладач Львів. конс. Співав партії переважно для низького басу. Широкий діапазон, наповнений низький регістр, сильний звук сприяв виконанню Л. як драм., так і характерного репертуару. Зокр., з тонким гумором виконував партії в операх укр. композиторів. Значну увагу приділяв гриму й костюмові. У конц. репертуарі — *арії з опер, романси, нар. пісні*. Має малярський хист, бере участь у худож. виставках Львова.

Партії Карася ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Виборний ("Наталка-Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Батько ("Катерина" М. Аркаса), Бурунда ("Золотий обруч" Ш. Літошинського), Мельник ("Русалка" О. Дороніжського), Варлаам, Іван Хованський ("Борис Годунов", "Хованщина" М. Мусоргського), Кончак ("Князь Ігор" О. Бородіна), Кочубей ("Мазепа" П. Чайковського), Дон Базилю ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Сільва, Великий інвентар ("Ернані", "Дон Карлос" Дж. Верді).

К. Голубничий — Возний, В. Лужецький — Виборний (опера "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, 1969 р.)

Літ. тв.: Слово об учителе. — Л.: Николаев, 2003.
Літ.: Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. Івана Франка. — К., 1989. *Львівське*. Г. Завещано сердцем // Сов. воин (Москва). — 1979. — № 9; Ягош Ж. Военная галерея артиста // Львов. правда. — 1980. — 24 окт.; Ягош Ж. Его главная тема // Слава Родины (Львів). — 1985. — 16 февр.; Ягош Ж. Поющий художник // Сов. культура (Москва). — 1985. — 7 мая; Калинський О. Львовские премьеры // Правда Украины (Київ). — 1963. — 30 окт.; Вега Л. Поразка Марини Мишея // Ленінська молодь (Львів). — 1964. — 2 жовт.; Еремін Л. Он был заповедной на фронте // Львов. правда. — 1971. — 26 авг.; Петрович К. Шестьдесят лет службы // Моск. правда. — 1971. — 26 авг.; Кеца Н. Премьера состоялась — поиск продолжается // Там само. — 1973. — 5 марта; Ермаков Е. Живопись классики // Знания коммунизма. — 1977. — 22 июня; Лысенко Л. Искусство правды и красоты // Калинингр. правда. — 1978. — 5 июля; Паломорчук О. Представлением артистов Львовской оперы // Крам. правда (Сімферополь). — 1980. — 12 июля; Мартынова Г. На полотне — лишь одно-

полчан // Львов. правда. — 1984. — 20 мая; Ратомник П. Любим двух муз // Вільна Україна (Львів). — 1984. — 18 черв.

А. Терещенко

ЛУІЗІЕЛЛО (Luisiello) (19 ст.) — музикант (фах невідомий), поет. За походженням італієць. Один із 1-х артистів оркестру одес. т-ру. Писав вірші італ. мовою.

Літ.: [Б. п.]. Внутренние известия // Одес. вестник. — 1829. — 20 апр.

М. Ворварцев

ЛУКАНЮК Богдан Степанович (12.04.1947, м. Коломия, район тепер Івано-Франк. обл.) — етномузиколог, педагог. Канд. мист-ва (1980). Професор (1997). Закін. Коломийську муз. школу, Дрогобицьке муз. уч-ще, теор.-комп. ф-т Львів. конс. (1972, кл. С. Павлишина), 1975 — аспірантуру при Ленінгр. держ. ін-ті г-ру, музики та кінематографії (тепер Рос. ін-т історії мистецтв) (кер. — Г. Орлов і А. Климовицький). Від 1976 працює у Львів. конс. з 1992 — зав. кафедри муз. фольклористики.

Дослідник теор.-методол. проблем етномузикології та її історії, творчості М. Леонтовича. Організатор низки осередків дослідження фольклору та історії етномузикології. 1991 заснував 1-у в Україні каф. муз. фольклористики й Проблемну науково-дослідну лабораторію музичної етнології при ній, 1992 ініціював відкриття окр. відділу етномузикології на теор.-комп. ф-ті Львів. конс. Організатор та ініціатор проведення (з 1990) 9-и наук. конф. зі спільною назвою КДНМЧСЗ. Ред.-упоряд. 8-и опубл. зб. мат-лів цих конф. та ін. наук.-дослідних видань (мат-ли 9-ї конф. оприлюднено в Інтернеті). Ініціатор створення електронної версії зб. наук. праць *К. Кітчи*. Розробив концепцію викладання муз.-фольклорист. дисциплін у системі муз. школа — серед. муз. навч. заклад — вища муз. школа, створив низку навч. програм і навч.-метод. посібників із муз.-фольклорист. дисциплін. Автор кількох десятків наук. праць. Оновив принципи регулювання та упоряд. укр. збирацько-фольклорист. спадщини, зокр. у виданні зб. волин. пісень *Ю. Цехмістрюка* (Цехмістрюк Ю. Народні пісні Волині: Фонографічні записи 1936—1937 років / ЛДМА, РДГУ; мат-ли та вид. *Б. Столярчука*, відчитання та заг. ред. *Б. Луканюка*. — Л.; Рівне, 2006). У вид. вміщено вступ. ст. і комент. Л., 12 покажчиків (2 — зі словес. і муз. інципітами), CD, що включав 4 додаткові розділи — текстологічне відредаговані нотні транскрипції, базу дескриптивно-аналітичних даних із 48-и параметрів опису, зміст фононавіч, легенду електронної таблиці даних. Пам'яті учнів — І. Довгалюк, *В. Коваль*, *Ю. Рибак*.

Літ. тв.: канд. дис. "Народно-песенний теватизм в творчестві М. Леонтовича" (Ленінград, 1980); Типові форми музично-етнографічної документації. — Л., 1981; Музично-етнографічна практика: Метод. рекомендації для теор.-комп. ф-ту. — К., 1995; Народна музика Галичини та Володимирії: Мат-ли до нотографії (1790—1950). — Л., 2001; Пам'ятка студента-практиканта. — Рівне,

ЛУКАНЮК

Б. Луканюк

Сцена опери "Моїсей"
М. Скорика (Львівський
національний академічний
театр опери та балету
ім. С. Крушельницької, 1981 р.)

Г. Семирадський. Декоративна завіса "Музи на Парнасі" (Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької, 1981 р.)

М. Лукач

2001; Мат-ли до бібліографії польської етномузикології XIX—XX ст. — Л., 2006; "Дударик" М. Д. Леонтовича // НТЕ. — 1978. — № 1; Критичне музикознавство текстів народно-песенного творчества [О весняне "Вийди, вийди, Іванку"] // Актуальні проблеми сучасної фольклористики. Сб. ст. і мат.-во. — Ленінград, 1980; Диференціальний принцип тактування // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики / Ред.-упоряд. — Б. Лукомко. — К., 1989; Про творчий метод М. Леонтовича // Укр. муз.-во. — К., 1989. — Вип. 24; Питання методики географічного етномузикознавства і етнологічного регіоналізму західноукраїнських земель // Перша КДНМЧСЗ. — Л., 1990; Про тактування творів народної музики: До постановки питання // Друга КДНМЧСЗ. — Л., 1991. — Вип. 1; Теоретичні студії: Про основний фонд лісенних джерел музично-етнографічної інформації // Там само. — Вип. 2; Політов: дослідження; Культурно-жанрова концепція С. Лодкевича: До постановки питання // Там само. Музичні жанри та форми типології народновокальної творчості бойків (спроба типології) // Традиційна народна музична культура Бойківщини. — Турка, 1992 (у співаві, із М. Мишоничем); Про будову народнопесенних тем М. Леонтовича // Укр. музика. Традиції та сучасність. 36. ст. — Л., 1993; Культурно-жанрова концепція С. Лодкевича: до постановки питання // П'ята КДНМЧСЗ. — Л., 1994; Полемічні нотатки з приводу диференціального принципу тактування // Сьома КДНМЧСЗ. — Л., 1996; Про мелангезу однієї бойківської колонії // Традиційна народна музична культура Бойківщини. — Л., 1996; Нотографія музичного фольклору Володимирів та Люблинщини // Традиційна народна музична культура Західної Волині та Західного Полісся. — Л., 1997; Осип Роздольський як піонер фронтально-систематичного фонографування народномузичної творчості // Народознавчі зошити. — 1997. — Зом. 1 (у співаві, із І. Довгалюк); Усічення // Проблеми етномузикології. — К., 1998. — Вип. 1; Бойківська ладівка в запису Климента Квітки // Традиційна народна музична культура Бойківщини. — Л., 2003; Найперші фонографічні записи в Україні: Городоцький музей // Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся. — Рівне, 2003; Спроба типології весільних ладівки і пісень західного Полісся та західної Волині // Етнокультурна спадщина Полісся. — Рівне, 2004. — Вип. 5; До історії терміна "етномузикологія" // Вісник Львів. ун-ту: Серія філологічна. — Л., 2006. — Вип. 37.

Ол. Шефчик

ЛУКАС Дмитро Олександрович (16.06.1911, м. Свенці, тепер м. Швенчоніс, Литва — 13.10.1979, м. Мінськ, тепер Білорусь) — композитор, педагог, муз. критик, держ. діяч. З. д. м. БРСР (1955). Закін. Білор. конс. (1941, кл. композиції В. Золотарьова). Начальник Репертому (1943—44), муз. відділу (1944—45) Управління у справах мистецтв БРСР. Гол. редактор (1948—50, 1953—55), худож. кер. (1955—58) муз. програм Білор. радіо. Ст. викладач Мінського пед. ін-ту ім. М. Горького (1955—72). Автор статей у періодиці.

Тв.: опери — "Кастусь Каліновський" (пост. — Мінськ, 1947), "Пісень про щастя" (1951); для симф. орк. — Симфонія (1955); для струн. — 4 кuartети (1939, 1945, 1966, 1974); хори: романси, у т. ч. вок. цикл "Мелодії" на сл. Лесі Українки (1954,

перекл. Е. Огнєвсет); пісні: музика до драм. вистав, к/ф; обр. білор. нар. пісень.

А. Муца

ЛУКАЧ Марія Яківна (23.01.1936, м. Одеса) — естр. співачка (мезо-сопрано). З. а. РФ (1992). Закін. Одес. муз. уч-ще (кл. вокалу Н. Суходольської). Від 1958 працювала в Москві в колективі О. Шурова й М. Рикуніна, в оркестрі Е. Рознера, у Моск. мюзик-голі. У 1970-х почала виступати з вел. сольними програмами "Друзі і пісні", "Ми будемо згадувати". Виступала також у дуєті з чоловіком — композитором і піаністом В. Рубашевським — автором баг. пісень і оркеструвань із репертуару Л. З гастролями об'їздила весь хол. СРСР. Записала понад 10 грамплівок. Найвідоміші пісні у вик. Л. — "Гуцулочка" (муз. Д. Тухманова, сл. А. Островського), "Август" (муз. Я. Френкеля, сл. І. Гоффа). Для творчості Л. характерні контрастні образні рішення, уважне ставлення до психолог. змісту муз. творів, багатство вок.-інтонац. палітри. Співачка худож. переконливо виконувала як ретро-сценції (лір. пісні, балади тощо), так і сучас. шлягери.

Літ.: Козлов Р. Слушание искусства — слушание человека // Сов. эстрада и цирк (Москва). — 1980. — № 4; Миронова В. Вечное стремление к совершенству // Там само. — 1988. — № 4.

І. Стороса

ЛУКАШ Віктор Миколайович (21.10.1935, м. Харків) — звукожоресир, педагог. Член. НСКІну (1985). Член спілки звукожоресирів України (2010). Закін. електрокуст. ф-т Київ. політех. ін-ту (1958), фл. ф-т Київ. конс. (1967). Звукожор. студії — Київ. ТБ (1958—60), Укртелефільм (1960—80), ім. Довженка (1979—2009). Одночасно викладач (з 1994), зав. каф. звукожоресури (з 2002) Київ. нац. ун-ту т-ру. кіно і ТБ ім. І. Карпенка-Карого. Один із керівників укр. звукожоресури. Опрацював записи муз. ряду до всіх фільмів, які виходили на студіях, де він працював. У 1980—90-х співпрацював із к/с АН УРСР. У різні роки записував виступи Б. Патона, М. Хрущова, В. Щербачького та ін. видатних діячів у галузях науки, політики, худож. культури тощо. Поміж творчих робіт низка худож. стрічок, хроніально-документ. картин, фільмів-вистав, пов'язаних із укр. муз. культурою: фільми-портрети про співаків — "Анатолій Солов'яненко", "Бела Руденко" (обидва — реж. Р. Синько), "Гізела Ципола" (реж. — О. Бійма, усі — 1970-і, Укртелефільм); викладачів Київ. конс. — А. Штогаренко Ф. Аерову, В. Топіліна (також реж.) та ін. композиторів — "Лев Миколайович Ревуцький" (1969, реж. — Е. Ульшин), а також присв. Б. Лятошинському (на замовлення ЦТ СРСР) фільм-концерт "Співача Київщина" (1970 реж. — Р. Ефименко, Укртелефільм). На Укр. ТБ здійснив звукозаписи низки композицій виконаних Б. Гіри, Е. Озминовської, музики К. Данюкевича та ін. Працював із композиторами, які писали музику до фільмів, — О. Білашея П. Майборода, Є. Зубовим (музика до фільмів

"Невідомий, якого знали всі", диригент — В. Гнедош, І. Шамо, І. Стецюком, В. Гронським, В. Губою та ін. Будучи концертмейстером в Укрконцерті, здійснив *органжування* муз. творів, що були використані в хореограф. композиціях (зокр. "Балада про солдата", балетмейстер М. Назарова). Працює зі співаками-студентами Київ. нац. ун-ту т-ру, кіно і ТБ над удосконаленням їхніх муз. звукозаписів.

О. Немчинов

ЛУКАШЕВИЧ (Лукашів) Володимир Анатолійович (7.05.1936, м. Харків) — режисер, педагог, муз.-громад. діяч. З. в. УРСР (1975), Н. в. УРСР (1985). Професор (1989). Лауреат Міжн. премій — "Дружба", "Слов'яни", "Золотий Орфей", "Міжнародна людина 1998–1999 рр.", Закін. ССМШ (1955), конс. (1960, кл. О. Петрової), Театр. ін-т (1964, кл. О. Аваха) у Харкові. Від 1964 — реж.-постановник оперної студії, викладач, згодом — доцент, зав. кафедри оперної підготовки, з 1972 — проректор з навч. роботи муз. і театр. відділень, з 1990 — професор Харків. ін-ту мистецтв. Постановив у його Оперній студії бл. 20-и вистав, став лауреатом всесоюз. і укр. конкурсів. П/к Л. студія посіла 1-е місце в огляді оперних студій України (1966). Від 1989 — 1-й проректор Харків. ін-ту культури. П/к Л. підготували дипломні роботи понад 100 випускників ін-ту мистецтв і понад 40 випускників реж. ф-ту ін-ту культури в Харкові. Поміж них — В. Белов, О. Востряков, Г. Гарюшко, майбутня н. а. Росії І. Журіна, Г. Калікін, В. Петренко, О. Романенко, Л. Сергієнко, Н. Суржико, Г. Ципола.

Одночасно з 1968 — реж., 1973–88 — гол. режисер і худож. керівник Харків. т-ру опери та балету, де здійснив понад 40 постановок. Поміж них — "Дон Жуан" В. А. Моцарта (1969, 1-а пост. у Харкові), "Запорожцях за Дунаєм" С. Гулака-Артемоновського (1978), "Пікова дама" П. Чайковського (1979), "Дон Карлос" Дж. Верді (1984), "Молода гвардія" Ю. Мейтуса, "Правороніш" О. Білаша, "Оптимістична трагедія" О. Хомякова. Член творчих лабораторій — Б. Покровського у Великому т-рі в Москві, 1971–86 — режисера муз. т-ру у Тартуському (Естонія) т-рі "Ванемуйне" п/к К. Іюда. Стажувався у В. Фелзенштейна в Берліні. т-рі "Коміше опер". 1966–2000 — ген. директор і худож. кер. Нац. філармонії України (Київ). Від 1999 — її худож. кер. і гол. режисер. Здійснив понад 20 творчих проєктів, у т. ч. "Ave Verdi" (до 100-річчя з дня смерті Дж. Верді), МузАртФест "Ave Verum" до 250-річчя від дня нар. В. А. Моцарта, "Трубить Трубіж" (за Б. Олійником) тощо. Ініціатор розширення її трупи, зокр. створення танц. ансамблю "Терек", струн. квінети "Каприс-Класік", видання 1-о буклету, ін. видань, присв. Нац. філармонії. Діяльність Л. сприяє розширенню її міжн. зв'язків. Підтримував особисті творчі контакти з Д. Башкировим, Ю. Башметом, Л. Іскадзе, В. Крайндилем, М. Ростроповичем та ін. Від 1999 — проф. кафедри оперної режисури НМАУ. Поміж випускників — І. Нестеранко,

І. Даш, Т. Зозуля та ін. Автор понад 40 наук.-метод. праць із проблем сучас. оперного мистецтва, підготовки актор. і реж. кадрів. Один із засн., віце-президент Слов'ян. ун-ту (Харків, 1993). Проводить муз.-громад. діяльність, зокр. був заст. голови Харків. міжконфесійної СТУ. Реж.-постановник вистав: "Царева наречена" М. Римського-Корсакова (1964), "Кармен" Ж. Бізе (1977, 1994), "Аїда" (1987) Дж. Верді, "Евгеній Онегін" П. Чайковського, "Продана наречена" Б. Сметани, "Богема" Дж. Пуччіні тощо.

Лит.: Яворський Е. Зоряний шлях Національної філармонії України: Історія, минуле, сучасне. — К., 2003; Володимир Анатолійович Лукашев: Буклет. — К., 2008; Березова О. Життя у філармонії // День (Київ). — 2001. — 18 трав.; Вахрамєєва Р. Ювілейний рік Володимиру Лукашеву // Молодь України (Київ). — 2006. — 5 лип.; Афонин О. "Кажіть керівники мужні народу" [інтерв'ю з Л.]. // Київ. вестник. — 2007. — 4 деч.

О. Немчинов, Б. Філіш

ЛУКАШЕВИЧ Ганна (Галина) Євгенівна (бл. 1885, Україна — бл. 1960, м. Афіни, Греція) — оперна співачка (мезо-сопрано), педагог, 1911–12 — солістка Казан. (тепер РФ), 1912 — Тифліс. (тепер Тбіліс), 1912–13, 1923–25 — Харків, 1913–14 — Єкатеринб. (тепер РФ), 1915–23, 1925–26 — Одес. опер. Поміж партнерів по оперній сцені — В. Любченко, М. Рейзен, П. Цесевич, О. Чижко та ін. Співала, зокр., п/к Л. Штейнберга, 1926 (за ін. відом., 1927) емігрувала до Греції, де була професором Афин. конс.

Партії: Настя ("Тарас Бульба" М. Лисенка, 1-е вик.), Наталі Олексівна ("1812-й рік" Б. Яноєвського, 1-е вик.), Ольга, Сохова, Графиня ("Евгеній Онегін", "Червоніки", "Пікова дама" П. Чайковського), Амнеріс ("Аїда" Дж. Верді), Зібель ("Феуст" Ш. Гюно), Кармен (одиноч. опера Ж. Бізе).

Лит.: Ебергарт С. Спогади про Ганну Лукашевич // Приват. архів І. Лисенка.

ЛУКАШЕВИЧ Платон Якимович [1806, с. Березань Переліславського пов. Полтав. губ., тепер смт Барішівського р-ну Київ. обл. — 1887, там само (?)] — фольклорист, видавець, мовознавець. З поміщицької родини. Початк. освіту здобув у Ніжинській гімназії вищих наук (навч. в одному кл. із М. Гоголем). 1828 закін. Рішельєвський ліцей в Одесі. У той самий час здійснив подорож Сх. Галичини і Зах. Слов'янщини, познайомився у Празі з чеськ. ученим Я. Колларом. Перебував під сильним впливом слов'янофілівства. Романтич. захоплення укр. минуванням спонукало Л. до запитування фольклору (з 1832 до кін. життя). Листувався з Я. Головацьким, М. Максимовичем, І. Срезневським. 1836 видав зб. "Малоруські в червоногородські народні думи і песни". До зб. увійшли: 176 зразків пісень і дум, поданих за тематикою — пісні й думи на істор. теми, календарно-обрядові й Весільні пісні (виділено в окр. розділ), 1 замовляння (від "зубного болю"). Поміж цих зразків — не знамі

В. Лукашев

Г. Лукашевич у ролі Кармен (одиноч. опера Ж. Бізе)

П. Лукашенко

Л. Лукашенко

до того часу сюжети дум: "Самійло Кішка" (найповніший варіант у 355 рядків), "Про Іваса Коноченка" (обидва записано від бандуриста Стрічка ш. с. Березівки Прилуцького пов., тепер р-ну Черніг. обл.), "Козак Голога", "Буря на Чорнім морі", "Плани невольника", "Від'їзд козака" ("Вітчизн"). Деякі пісні Л. залозичив зі зб. Вацлава з Олеска (*В. Залозського*) "Muzyka do pieśni polskich i ruskich ludu Galicyjskiego" (Л., 1833), подавши їх слова кирилицею. Помертню Б. Гринченку опубл. ще 2 думи з архівів Л. — "Азовські брати" ("Етнографическое обозрение", 1892. — ■ 4) і "Думу про вдову і синів" (*Гринченко Б.* Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседней ей губерниях. — Чернигов, 1899. — Т. 3). Автор статей у ж. "Киев. телеграф", "Сев. архив", "Московитинин" (ст. "Передісторичний слов'янський світ", "Про чудові звичаї і розваги малоросій на святах Різдва Христового"), мовознавчих розробок — "Грецький, коренеслов", "Пояснення ассирійських імен", "Латинський коренеслов", Мастою Л. у Березані 1843 відвідав Т. Шевченко.

Літ.: Грушевська К. Українські народні думи. — К., 1927; Курден Б. Собирання народної поэмиз. — М., 1914; Горленко В. Платон Акимович Лукашівський // Київ. старина. — 1889. — № 1.

С. Грица

ЛУКАШЕВСЬКИЙ Ілля Овсійович [8(20).09. 1892, м. Київ — 11.06.1967, м. Ленінград, тепер С.-Петербур., РФ] — скрипаль, педагог. З д. м. РРФСР (1957). Закін. Музично-драматичну школу М. Лисенка в Києві (кл. скрипки О. Ваноскової), Петерб. (тепер Петерб.) конс. (1916, кл. скр. Й. Нелбадьяна). Вик. діяльність розпочав у Києві. 1919 організував *Квартет* ім. О. Глазунова — один із перших профес. кам. ансамблів рад. часу (з 1934 — засл. колектив РРФСР). 1925, 1929 здійснює із ним гастролі по подорожі Німеччиною, Францією, Бельгією, Нідерландами, Норвегією, Швецією. З успіхом гастролював у Росії. Один із найкращих музикантів-ансамблістів свого часу. Його вик. мистецтво відзначалося шляхетністю, співучістю й красою звука. Від 1938 — викладач (з 1964 — професор) Ленінгр. (тепер Петерб.) конс.

Літ.: Войкоп Ю. Квартет ім. О. Глазунова (1919—1939). — Л., 1940; Кузьмін М. Музично-драматична школа М. Лисенка // Укр. муз.-во. — 1984. — Вип. 19.

І. Лисенко

ЛУКАШЕНКО Лариса Валентинівна (30.05.1970, с. Привітне Локачинського р-ну Волин. обл.) — етномузиколог. Закін. Луцьке муз. уч-ще (1989). ВМІ (1996, кл. Б. Луканюка). 1996—2005 — ст. лаборант Ін-ту народознавства НАН України у Львові, 2005—09 — асистент Львів. нац. ун-ту, з 2009 — мол. наук. співробітник *Проблемної науково-дослідної лабораторії муз. етнології* ЛНМА. У колі наук. зацікавлень — питання ладозвукової організації зах.-укр. пісенності, нар. муз. культура зах. прикорня України, регіонів півн. Підляшшя й Берестейщини. Проводить активну польову

роботу. Аудіозаписи Л. включено до збірок CD "Коліскови" (упоряд. — Г. Королівниченко. Від 2004 Л. — авторка проекту й упоряд. низ аудіовидань етномузики із записами власних й лівів, фольклористів та етномузикологів — І. Федун, Л. Добрянської, А. Потоцької, Г. Похилевич, Л. Філімонок [серія дисків "Етнічна музика України. Українська колекція" де Л. здійснено наук. опрацювання муз. мл. (наук. комент., карти, словники діалект. слів, фотознімки, тексти пісень)]. У цих аудіовид. репрезентовано найпоширеніші жанри (днв. *Жанр музичний*) обряд. вок. творів, приурочені пісні, інструментальну музику. Бере участь у публікації нар.-пісень, зб. транскрипторка, редакторка, авторка наук. комент. Поміж них — "Фольклорні матеріали з отчого краю: Зібрані Василь Сокол та Ган Сокол; у ноті завила Лариса Лукашенко", Л., 1998; "Народні пісні українців Зеленої Клинви в записках Василя Сокола", — Л., 19 (транскрипції, наук. комент.); "Народні пісні з батьківщини Івана Франка: Зібрав та упоряд. В. Сокол", — Л., 2003 (транскрипції, ре нотного тексту); "Традиційні пісні українців Північного Підляшшя", — Л., 2006 (упоряд. вступ. ст., нотні транскрипції).

Літ. гв.: Традиційна капела села Коритиця на Волині // Шоста КДИМЧЗ: Мат.-лі. — Л., 1995. Комплексні експедиції на Велике Полісся // Традиційна народна музична культура Західної Волині та Західного Полісся. — Л., 1997 (у співавт. із А. Потоцькою, Ю. Роботом, І. Федун). Тили народних (християнських) пісень західної Берестейщини // Традиційна народна музична культура Західної Волині та Західного Полісся. — Л., 1997; Виконавські традиції Брестської Полісся // Народна музика Волині: 36. ст. мат.-лі. — Кременець, 1998; Ладова теорія П. П. Сокальського та можливості її практичного застосування // Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту. — Тернопіль, 1998. — № 1. Доля українського зарубіжжя: Берестейщина і Підляшшя // Над Бугом та Нарвою. — 2000. — № 5 (51); Новий корпус досліджень традиційної музики Карпат [Рецензія] // Народознавчі зошити. — Л., 2000. — Зощ. 6 (36); Експедиція по Північному Підляшшю 2001 року (нотатки із польового щоденника етномузиколога) // Над Бугом та Нарвою (Білоп. Полісся). — 2001. — № 3 (55); 4 (56); Зимові музичні обряди Південної Берестейщини // Музика та дія в традиційному фольклорі / Упоряд. — В. Коваль, Б.-Ю. Янський. — Л., 2001; Музичні обрядові традиції південної Берестейщини (за мат.-лами експедицій 90-х років) // Загароддзе — 3: Мат.-лі. навуко.-краєзнавчий конф. "Палесіе у ХХ столітті", Беласток, 1—4 червня 2000 г. — Мінськ, 2001. К проблеме определения опорных звуков и тонок в монодии (на примерах народных вокальных мелодий) // Традиції і сучасність: Сб. наук. і трудов. — Клайпеда, 2002; Обрядові наспиви Північного Підляшшя: жанри та форми // Етнокультурна спадщина Полісся. — Рівне 2004. — Вип. 5: Обрядові пісні Слобожанщини [Рецензія] // Етнологія. — 2006. — Число 1. Весільні наспиви Північного Підляшшя (до питання типології) // Волинська філологія: Текст контекст: Західнополіський діалект у загальноукраїнському і єврослов'янському контекстах. —

Луцьк, 2007. — Вип. 4; Пісні Шефченківського краю [Рецензії] // Етномузика. — 2007. — Число 3; Зимові обрядові наспіви Північного Подляшся // Там само. — 2008. — Число 4; Іван Ігнатюк — збирець і дослідник народної творчості українців Подляшся // Етномузика. — 2008. — Число 5; К проблеме корреляции геологических и мелетодических явлений (на примере традиционной вокально-обрядовой культуры Северного Подляшья) // Аузытисны фальклор: проблеми вивчення, заховання, пераймання: 36 наук. прац укладення III Мок. навук.-практ. канд. (Мінск, 29—30 красавіка, 2009). — Мінск, 2009; Tetrachordal conception and its Manifestation in Lithuanian Folk Songs // Tiltai: Baltijos regiono muzika. — 2001. — № 8; Tetrachordal Thinking and its Manifestation in Lithuanian Folk Songs // The 3rd International Scientific Conference "The music around Baltic: past and present": Abstracts. — Klaipėda, 2001;

Дискогр. [Підбір мат-лів, упоряд., вступ. ст.]: CD — "Вісничок рутавіанський": Традиційна музика Барестейщини: Диск 1-й: "В готей калі"; Традиційна музика Барестейщини: Диск 2-й; "Постоп'янка з Подляшся" (усі — К.: "Атлантик", Всеукр. тов-во "Просвіта", 2004); Етнічна музика України: Ч. 3 [прз-перевидання трьох попередніх і одного додаткового диску]. — К.: ТОВ "Етнік груп", 2007. — прз 09533 (співупоряд.: О. Ошуркевич, Ю. Рубок, І. Федун).

Літ.: Кошчишко І. Дискографія української етномузики (автентичне виконання). 1908—2010: Ілюстрований хронологічний реєстр з анотаціями і покажчиками // Проблема наук.-дослідн. лабораторія муз. етнології НМАУ. — К., 2010.

Ол. Шефчук

ЛУКАШОВ Владлен Олексійович (15.01.1930, м. Запоріжжя — 20.01.2003, Німеччина) — композитор, Член НСКУ. Закін. Київ. конс. (1955, кл. Б. Лятошинського), 1955—61 — муз. редактор Укр. радіо. Від 1962 — на творчій роботі. Від 2002 — у Німеччині. Комп. творчість — у рішучі постромантизму. Мав мелод. обдаровання, тяжів до муз.-сцен. жанрів (див. *Жанр музичний*), зокр. муз. комедії.

Тв.: муз. комедії — "Суперники" (за Р. Шеріданом, 1958), "Володимирська гірка" (1959), "Кубинська новела" (1963), "Додоно повернулись моряки" (1964), "Поптавські дітвара" (1965), "Бравий солдат Швейк" (за Я. Гашеком, 1968, 1970), "Моя дружина — брехуха" (1970, у співакт.), "Ти і я" (1971), "Суперники-хоханка" (1975), "Дамських справ майстер" (за мотивами п'єси М. Старицького "За двома зайцями", 1979, у співакт.), "Хоханка мовчаче диво" (за мотивами п'єси Лопе де Веги, 1983), дит. "Сиріошка" (1988): для симф. орк. — Увертюра на нав. теми (1961): романси; пісні; музика до театр. вистав, радіопостановок.

Дискогр.: грамплатівки — "Студентський вальс": Оркестр п/к М. Гозулова. — 1960. — 35981; Галоп і Вальс: Оркестр п/к М. Гозулова. — 1960. — 35982; "Володимирська гірка". Фрагменти з оперети — Вступ і антрактування: Хор: "Студентський вальс": Д. Петринишкі (лір.-колар, сопрано) і хор; Дуєт Ігоря і Володимир: Г. Лойко і В. Новицька; Коляскава Княгиня і Микити: Н. Лапіна і Я. Крикуш; Теодет: В. Новицька, Е. Момчинська, Д. Шабанов; Арія Володимир: Г. Грінер; Вальс і Галоп: Хор і орк. Київ. трупу муз. комедії, диригент — М. Гозулов. — 1960. — Д.—6857—58.

Літ.: Сікорська І. Оперети // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Яворський Е. Про мужиків і гордиків // Рад. культура (Київ). — 1963. — № 40.

А. Муза

ЛУКИНИЧ Олександр А. (1875—1942) — віолончеліст, піаніст, композитор, педагог. Учень Г. Вігана в Празі, О. Вержбиловича й М. Римського-Корсакова в С.-Петербурзі. Працював в Умані (тепер Черкас. обл., Херсоні (1900-і), зокр. 1906—07 — викладач гри на віолончелі Муз. класів при Херсон. відд. ІРМГ, в. о. їх інспектора. Водночас він обов'язково фортепіано на регентських курсах при муз. класах. Виступав як соліст і ансамбліст (Херсон; Житомир, 1910-і), зокр. на учнівських концертах муз. класів виконував власні влч. твори. Поміж учнів у Херсоні — відомий у Європі віолончеліст, композитор та фольклорист І. Стуческий; у Воронежі (РФ) — Л. Ростропович (батько й 1-й учитель М. Ростроповича), в Умані — Ю. Шапорін.

Літ.: [Б. п.]. Отчет Херсонского отделения Императорского Русского музыкального общества в состоящих при нем музыкальных классов за 1906 — 1907 год. — Херсон, 1908. Гинзбург Л. История виолончельного искусства. Русская классическая виолончельная школа (1860—1917). — М., 1965. — Кн. 3; Д. Музика в провинции: Житомир // РМГ. — 1910. — № 3.

В. Цепелин

В. Лукашов

"ЛУКИНИ РОСИ" ("ЛР.") — к-ів. молодіж. наук.-етногр. ансамбль, що продовжує традицію вторинного автентичного співу, усталену в Києві на поч. 1980-х. Засн. 2001 на каф. фольклористики КНУКіМ як студент дів. ансамбль, до організації якого доклали зусиль Г. Королівченко, Кер. "ЛР." (до 2009) — випускниця КНУКіМ, маістр О. Конєйкіна-Бабієнко. Учасниці "ЛР." — співачки з багатим творчим досвідом, здобутим із дитинства в різних автентичних гуртах, очолюваних відомими к-ів. етномузикологами. Зокр., О. Бабієнко — виконавця "Володаря" (з 1993), учасниця "Гуртопроводів" (з 2003); В. Патюцько — кол., учасниця сумського "Серпанку" (кер. — О. Гончаренко); І. Прокопчук — із ансамблю к-ів. ДМШ № 26 (1995—99 — кер. Т. Збарєва, яка на поч. 1990-х навч. у КНУКіМ у Г. Королівченко); А. Бабієнко — із ас. "Славеї" (болгар. с. Чинія, Одещина, де збереглася самобутня фолькл. традиція, знав співачкою з дитинства й потім досліджена нею в студент. роки). 2008 до складу "ЛР." увійшла продовжувачка волин. традиції, виконавця "Кроляк" О. Видрич (лауреатка 3-ї премії Регіон. конкурсу вик-ців укр. нар. пісні "З народного джерела", Рівне, 2002).

"ЛР." беруть участь у баг. фест. ("Ростоки", "Свято меду", майже щорічно — "Крайна мрій"), мист. і екологічних акцій, благодійних заходах для дітей, мультимедійних проєктів, напр., з 2008 — у залоч. О. Кабановим (електро-волинка, ліра тощо) проєкті "Рідня", що об'єднав вок. ("ЛР.") та інстр. [група тайських барабанів (тайко-drummers) — К. Бучинський] складів. Окр. проєктом стало спільне виконан-

ня пісні "Солов'яко, рідний брате" з hard-rock-гуртом "Назад шляху немає" (фест. "Країна мрій"). Анс. виконує переважно *обрядові й ліричні пісні* Київ., Житомир., Сум. областей, записи його учасників в експедиціях. Інколи "ЛР." освоюють звучання пісень, уводячи інстр. супровід. Беручи участь в експеримент. фольк-рок-програмах, "ЛР." зберігають автентичний характер звучання пісень. Виступають у костюмах тієї місцевості, звідки походять виконувані пісні. "ЛР." записали CD, що отримав позитивні відгуки.

Дискогр.: "Лукіяні Роси. Благослови, Боже". — К.: Етнодиско, б.р. [2005]. — ED CD-043-05; "Українська героїчна пісня". — К.: Країна мрій, 2008. — KRM 024.

Літ. Потютюко В. [Текст до CD] // "Лукіяні Роси. Благослови, Боже". — ED CD-043-05. — К., б.р. [2005]; Лейба А. [Рецензія на диск] // www.utkna.com.ua.

Ол. Шефчук

ЛУКІЯНОВИЧ-ТУРКЕВИЧ С. — див. Туркевич-Лукіянович-Лисовська С.

ЛУКОН А. (кін. 19 — перші десятиліття 20 ст.) — диригент. Працював у Київ. опері на поч. 20 ст. 1917—20 брав участь у симф. концертах у саду Купецького зібрання, зокр. присв. творчості П. Чайковського.

ЛУК'ЯН (15 ст.) — лютист. 1415 служив у Привд. королів. капелі в Кракові (Польща).

Літ.: Степаненко М. Клавирне мистецтво XVI — поч. XIX ст. // Музика. — 1983. — № 4.

І. Лисенко

ЛУК'ЯН (Лукіяні, справж. прізви. невідоме) (18 ст.) — співак, регент. Муз. освіту здобув в українській, очевидно, у Глухівській музично-співачій школі, за ін. відом., у КМА. Тривалий час був придв. співаком гетьмана Данила Апостола в Батурині (тепер Черніг. обл.), а також супроводжував гетьмана в дипломатичних подорожах Україною та Росією. Відповідно до імп. указу й розпорядження гетьмана, 1725 Л. відправили до С.-Петербурга, де він став солістом Привд. хору, згодом — регентом Петербурзької придворної співачої капели. Про його виступи як кер. капели відоміше відомості в тогочас. петерб. газетах, а також у мат.-лах іноземних мемуаристів.

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914. — Т. 1; Рыбаков Н. Была витоки мистецтвознавчої науки // Музика. — 1993. — № 3; Горенко Л. Роль українців у розбудові російської музичної культури XVII—XIX ст. (за матеріалами наборів співаків до придворної імператорської капели) // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА ім. А. Невданової. — О., 2006. — Вип. 7. — Км. 2; Ї ж. Українсько-російські культурні взаємини XVIII — першої половини XIX ст. (до питання розбудови оперного мистецтва в Росії) // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К., 2006. Вип. 31; Ї ж. Українсько-російські культурні зв'язки XVIII ст. (про діяльність українців-кляришів Олександр-

Невського монастиря) // Культура і сучасність: Альманах. — К., 2006. — Вип. 2; Ї ж. Українці у складі Придворного імператорського оркестру (XVII — початок XIX ст.) // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. — К., 2006. — Вип. 17; Ї ж. Українці у складі Придворної імператорської капели (XVII — початок XIX ст.) // Вісник ДАККІМ. — К., 2006. — Вип. 2; Ї ж. Історія культурологічної думки в Україні XVIII ст. (за матеріалами праць Якова фон Штеліна) // Київ. муз.-во. — К., 2010. — Вип. 33; Ї ж. Актуальні проблеми міжкультурних взаємин України з Росією на межі XVIII—XIX ст. // Самоорганізація й динаміка культури та їх особливості в Україні. — К., 2010. — Вип. 1; Широцький К. Значення українські артисти-співці XVII—XVIII віку // Рада (Київ). — 1914. — 18 черв.; Архив О. Дибовського // ІР НБУВ. — Ф. 67, од. зб. 89.

Л. Горенко

ЛУК'ЯНЕЦЬ Вікторія Іванівна (20.11.1966 м. Київ) — оперна й кам. співачка (лір. колор. сопрано), педагог. З. а. України (1993 м. а. України (2003)). Лауреатка 12-о Всесоюз. конкурсу вокалістів ім. М. Глінки (Баку, 1986: 2-а премія), міжн. конкурсів вокалістів "Міс-Оп" (Токіо, 1990, 2-а премія) та ім. М. Калла (Афіни, 1991, 1-а премія), Міжн. конкурс ім. А. Моцарта (Рим; Відень; Неаполь, Італія 1990, 1-а премія). Від 5-и років навч. три на фох теліано, у шкільному віці співала у Великом дитячому хорі Нац. радіокомпанії України Засл. Київ. муз. уч-ще (кл. І. Павлович, брн та Д. Петриненко, з відзнакою) і Київ. кон. (1989, кл. Є. Чавдар). Після смерті Є. Чавдар і 1988 навч. у Москві в І. Архипової. Від 1989 — стажистка, з 1991 — солістка Нац. опер. України. 1989 дебютувала в Києві, 1993 — у Великому трі в Москві в партії Марф ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова на сцені Нац. опери України співала також партії Донни Анни ("Дон Жуан" В. А. Моцарта Розіні ("Севільський цирульник" Дж. Россіні Кароліні ("Тамсний шлюб" Д. Чимарозі). Ш 1994 — солістка віден. "Штатс опери", з 2 пол. 2000-х — викладачка Віден. конс.

Володіє рухливим, кришталеві чистоти й воночас м'якого теплого тембру голосом повної діапазону, що дозволяє їй виконувати партії ліричного, лір.-колог. сопрано, колоратур. Мистецтво Л. позначено високим рівнем во майстерності й заг. вик. культури. У репертурі, крім зразків оперної класики, — кам.-во композиції Л. Ревуцького, Б. Лятошинського Л. Колодуба, М. Скорика, В. Сильвестров Л. Динко, О. Козаренка, Т. Яценко, С. Розмонда та ін., рідко виконувати твори зару музики — каватина Семіраміди (однотім. опер Дж. Россіні), арії Амалії ("Розбійники Дж. Верді), Ельвіри ("Пуритани" В. Белліні сольні партії в мессої Г. Гайдна й В. А. Моцарта укр. нар. пісні. Співала разом із А. Баліст П. Домінго, Л. Паваротти та ін. Гастролювала на оперних сценах Москви, С.-Петербурга, Праги, Берліна, Кельна, Гамбурга (Німеччини) Лісабона, Парижа ("Опера Бастілії"), Львха (Бельгії), Женеви (Швейцарія), Мілана ("І

В. Лук'янець

В. Лук'янець у ролі
Джильди (опера
"Ріголетто"
Дж. Верді)

Скала», Неаполь (Італія, "Сан Карло"), Афіни, Лондон, ("Ковент Гарден"), Нью-Йорк ("Метрополітен опера") тощо. Неодноразово виступала на сцені Нац. опери України, а також із сольними *концертами* в Києві, *філормонії*. Записала кілька CD з вірями з опер М. Глінки й М. Римського-Корсакова, сольними партіями в месах Й. Гайдя й В. А. Моцарта.

Партії: Парася ("Сорочинський ярмарок" М. Мусоргського), Марфа ("Царевна-наречена" М. Римського-Корсакова), Електра, Царячя Ноч ("Цицимоний, цар критський", "Чарівне флейта" В. А. Моцарта), Берта ("Пророк" Дж. Мейснера), Віолетта, Джульєтта ("Травиата", "Ріголетто" Дж. Верді), Адина, Лючія, Марія ("Любовний напій", "Лючія ді Ламмермур", "Марія Стюарт" Г. Доніцетті) та ін.

Літ.: Шкочко Т. *Вікторія — наша "Надія" // Музика. — 1992. — № 3; Карпенко Б. Голос душі // Укр. культура (Київ). — 1994. — № 9—10; Москальов О. Феномен Вікторії Лук'янець // Музика. — 2005. — № 3; Янож ж. Не терять мечту // Зеркало недели (Київ). — 1996. — 20 лютого; Янож ж. Плісда Доминго чекає на Вікторію // Веч. Київ. — 1997. — 11 серп.; Янож ж. Вікторія перед штурмом Бастилії // Киев. ведомости. — 1997. — 15 окт.; Янож ж. Лук'янець пела "Травиату" в гостиниці для них // Там само. — 1998. — 27 липня; [Б. п.]. *Victoria Loukianetz / Вікторія Лук'янець // Австрійсько-український огляд / Österreichisch-Ukrainisches Rundschau (Відень). — 2006. — Трав. (Спец. вип.). Сингапський М. Звучить душа, як музика // Рад. Україна (Київ). — 1991. — 9 лютого; Янож ж. І знову іспит // Київ. вісник. — 1991. — 28 лютого; Онощенко Є. В ім'я України співаю // Рад. — 1993. — 15 квіт.; Петров І. Київський соловей упорхну в Ванську оперу // Киев. ведомости. — 1994. — 1 февруа; [Шолохенко Д.]. Найкраща Віолетта — українська Віолетта // Україна молода (Київ). — 1997. — 29 липня; (Федорук В.). Вікторія Лук'янець: "Сила для співу мені дає рідна земля" // Киев. правда. — 1997. — 20 листопада; Воля Л. Кришталевий голос // Урад. кур'єр. — 2000. — 11 вересня; [Поліщук Г.]. "Моя ім'я зобов'язує перемогати" // День (Київ). — 2001. — 15 березня; [І. ж.]. Супер-сопрано! // Там само. — 2005. — 21 квіт.; [Б. п.]. Український соловейко // Вісті. — 2002. — 7 трав.; Куляшова Н. Кришталевий голос // Хрещатик. — 2004. — 1 трав.; Давиденко В. Вікторія Лук'янець: "На всіх сценах світу кажу, що я з України" // Веч. Київ. — 2004. — 19 трав.; [Либич У.]. Вікторія Лук'янець: "Жодні критики не візьмуть за мене та, як я сама це роблю..." // Дзеркало тижня. — 2006. — № 44.**

А. Каленченко

ЛУК'ЯНОВ Олександр Васильович (25.05.1953, м. Київ) — артист *балету*, балетмейстер, педагог. Закін. Київ. хореограф. уч-ще (1971). 1971—83 — артист *балету* Київ. оперного т-ру, 1984—92 — Хорват. Нац. т-ру (Загреб). Вик-дз. романт. плану, акад. танц. техніка поєднувалася з артистизмом, глибоким проникненням у психолог. зміст балет. партій. Мав вел. конц. репертуар модерної хореографії. Гастролював Францією, Австрією, Швейцарією, Італією, Іспанією, Вел. Британією, США тощо. Віс. чол. клас у балеті Загреб. т-ру. Постанов там, зокр., "Вечір класичної хореографічної спадщини" (1990).

Партії: Лук'яш ("Лісова пісня" М. Скорупського), Принц ("Лускунчик" П. Чайковського), Ромео, Меркуціо, Тібальді ("Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва), Жан де Брієс ("Раймонда" О. Глазунова) та ін.

В. Турбедич

ЛУНЦ Абрам Львович (Авраам Лейбович) (14.02.1894, м. Полтава — 1.02.1964, м. Харків) — піаніст, педагог. 1917 закін. Петрогр. (тепер Петерб.) конс., 1916—17 викладав там обов'язкове (тепер заг.) *фортепіано* 1917—19 провадив пед. діяльність і концертував у Полтаві. Подальший життєвий і творчий шлях пов'язаний переважно з Харковом: 1920—22 — викладач фп. і лектор з історії музики при Укр. військ. округу; 1922—28 — викладач, 1925—27 — про-реktor Муз. ін-ту (з 1924 — Муз.-драм. ін-ту); 1928—34 — викладач Муз.-драм. ін-ту (з 1930 — Муз.-театр. ін-ту), з 1931 — декан 1934—36 — доцент і заст. директора Муз.-драм. технікуму (див. *Харківський національний університет мистецтв ім. І. Котляревського*); 1933—41, 1944—59 — викладач ССМШ. Одnocześnie 1936—41, 1944—64 — професор, 1946—50 — декан Конс. 1941—44 — викладач Муз. уч-ща в евакуації у Красноярську. Поміж учнів: О. Волков, В. Жубинська, Г. Жуковський, з. а. Туркменської РСР А. Козирь, М. Консисторум, Л. Лисенко, В. Лозова, І. Полля (дружина Л.), О. Снегірьов, М. Чойкін, В. і Л. Школий та ін.

А. Лунц зі студентками
В. Лозовою і Л. Лисенко

Літ.: Харківський інститут мистецтв імені М. П. Котляревського: 1917—1992. — Х., 1992; Про Додо Мей: Нариси. — Х., 2007.

Г. Гонзбур

ЛУНЬОВ Святослав Ігорович (19.04.1964, м. Київ) — композитор, педагог. Лауреат Всеукр. конкурсу студентів-композиторів ім. С. Рахманінова (1992, Київ, 1-а премія), конкурсу "Gradus ім. Parnassum" (1993, 3-я премія), премій ім. Л. Равичського (1997), ім. Б. Лятошинського (2007). Член НСХУ (з 1994). Навч. у Києві: закін. ін-т харчової промисловості (1986) і Конс. (1993, кл. Л. Колодуба), асистенту-стажування при ній (2001, кер. — той самий). 1993—2001 — викладач Київ. ДМШ № 2, з 1999 — кафедри комп'ют. технологій НМАУ, з 2005 — ст. викладач каф. композиції, інструментування та комп'ют. технологій.

В. Лук'янець у ролі
Адіни (опера
"Любовний напій"
Г. Доніцетті)

А. Лунц

С. Лущов

Творчість Л. вирізняється глибокою філософ. і теософ. концептуальністю, тажінням до переосмислення істор. усталених *форм музичних і жанрів музичних*, різноманітністю інстр. складів, експериментуванням у сфері тембр. сполучень. Л. притаманна широка ерудиція, що відбивається у виборі тематики, літ. джерел. Характерним є тривале доопрацювання власних партитур (впродовж 2–3 років), створення їх нових редакцій. Виконання творів Л. потребує високої майстерності вик-ців — солістів, оркестру, хору. Твори Л. виконувалися на фест. — “Міжнародний форум музики молодих” (1993, 1998), “Музичні прем’єри сезону” (від 1994), “Київ Музик Фест”, “Мистецьке беззілля” (усі — Київ, обидва — з 1997), “Контрасти” (Львів, з 2000), “Два дні й дві ночі” (Одеса, з 2001), “Гоголь-фест” (2009), у *концертах* у Росії, Сербії, Бельгії, Ірландії, Канаді. Поміж інтерпретаторів музики Л. — кам. оркестр “Київська камерата”, “Рікошет”, хор “Київ”; диригенти — В. Білоз, Ф. Гуценко, Д. Дан (Ірландія), В. Лакруа (Канада), В. Матюшин, В. Плоскіна, В. Сиренко; піаніст Є. Громов та ін.

Тел. опера “Москва — Петушки” (за В. Ерофссона, 1992–2002); воєн.-симф. — кантата “Венера”, сл. Е. Веркмана (1994); електроакуст. проєкт для фл., органа, струн. квартету, дит. хору та комп’ютера — “Paga raspem — paga bellum” (2001); для симф. орк. — “Стасис” (1994), “Летаргія” (1997), Пріноцення Й. С. Баха: “Парад твоім престолом” (“For Dvælen Thron”, 2004), “Гімни” (2010); для фп. і симф. орк. — “Просець” (1993); для кам. орк. — сюїта “Книга царств” із музики до к/ф “Своя доля. Сон” (1996), “Релікція для оркестру” (1998), “Tristium” (2004); для голосу й кам. орк. — “Погано темперовані пісні”, сл. Л. Кареліна за казкою Л. Керролла “Аліса в країні чудес” (1997); для органа, фп. та струн. орк. — симфонія “Глас” (1999); для акордеона (баяна) і струн. орк. — концерт “Rezz de 3 pièces” на теми А. Piazzolлі (2000); для голосу, фп., кларнета, фп. та к.-баса — цикл “Хочу Басю” (1995); для бас-кларнета, скр., алч., фп. та ударних — “Хоанні” (2000); для квітету дух. — “Гра” (1993); для фп., кларнета, фпота та валторни — “Unicorn’s games” (2002); для фп. тріо або струн. квартету — “3 x 4 — одностороння музика” (2001); для струн. — Квартет (обидва — 1989); для скр., альту та алч. — “Eutopia” (2001); для 2-х алч. — “Екологія” (2000); для голосу й органа — “Libera Me” (1998); для органа — “Апокрифи” (у 7-м ч., 2002); для фп. — 10 прелюдій (1989), “Мадонни” (цикл із 12-м ч., 1998–2001), 5 сонат (2000–07), “6 штук” (Sweski), “Tutti” (обидва — 2005), “Ретропюдія” (2006); для хору — цикл “Cantus aeternus” (1998), дитини “Pater noster” (грец. мовою) і “Alleluja” (2001); для баритона, алч. та фп. — воєн. цикл “Чорне тріо”, сл. Я. Бродського (1991); для голосу й фп. — “Melancholia” на вірш Я. Бродського “Большая злетяла Джону Донну” (2002); романси на вірші О. Пушкіна, М. Лермонтова, О. Блоня, М. Цвєтєвої, І. Анненського, Ф. Г. Лорки, М. Рільє, Е. По, Дж. Байрона, Ф. Віона та ін.; фонограма муз. оформлення до драми О. Пушкіна “Пир во время чумы” (2003).

Літ.: Десатерик Д. Святослав Лущов // День (Київ). — 2006. — 3 лют.: Йога ж. Святослав Лущов // Там само. — 2 листоп.

ЛУПАЛОВ В’ячеслав Іванович (25.11.1946 м. Мала Виска, тепер райцентр Кіровоград. обл.) — оперний співак (баритон) Н. а. України (1993). Співу навч. приватно і А. Козачука в Москві (1965–68). Вик. діяльність розпочав солістом *Чорвої хоробро капели ім. Л. Редьцького* (1968). Від 1975 — соліст Київ. т-ру опери та балету. Гастролював Францією, Німеччиною, Швейцарією, Бельгією, Нідерландами, Канадою. Мав голос м’якого тембру, вик. мистецтво відзначалося чистотою вокал. інтонавання, чіткою артикуляцією.

Партії: Микола (“Наталка Полтавка”) І. Котляревського — М. Лисенка), Остап (“Тарас Бульба” М. Лисенка), Тугар Бовк (“Золотий обруч” Б. Лятошського), Шакловитий (“Хованщина” М. Мусоргського), Мазепа, Томський (одном. опера, “Пікова дама” П. Чайковського), Фігаро (“Севільський цирюльник” Дж. Россіні), Ренато, Ріголетто, Граф ді Луна (“Бая-маскарад”, одном. опера, “Трубадур” Дж. Верді), Тельрамунд (“Лоєнгрін” Р. Вагнера), Тоніо (“Павані” Р. Леонавалло), Скарпа (“Тоска” Дж. Пуччіні), Алеко (“Сіпська честь” П. Масканьї) та ін.

Літ.: Сочєська Т. В’ячеслав Лупалов // Уряд. кур’єр. — 2006. — 24 листоп.

І. Лисенко

ЛУПОЛ Іван Емануїлович (7.01.1926, с. Дмитрашківе, тепер с. Дмитрашківе Піщанського р-ну Вінн. обл.) — хор. диригент. Закін. Київ. консерв. (кл. хор. диригування К. Верьовки). 1957–61 — зав. кафедри Вінн. пед. ін-ту, 1961–64 — хормейстер, 1965–67 — гол. диригент капели “Трембіта” у Львові, з 1967 — Волгорт. (РФ) капели. Автор хор. творів, обр. нар. пісень.

А. Музо

ЛУР’Є Артур (Вінцент) Сергійович (справж. ім’я та по батькові — Наум Ізраїлевич) [1891, м. Пропошське Биховського пов. Могилів. губ., тепер м. Щасливе, Білорусь — 13.10.1966, м. Прістон, США] — *композитор*, піаніст, літератор. 1-і навички гри на *фортепіано* отримав п/к матері — піаністки Ганни Яківни (в її репертуарі — твори Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Р. Вагнера та ін.). Закін. Одес. комерційне уч.-ще, згодом Петрогр. (тепер Петерб.) конс. (1916, кл. *композиторії* О. Глазунова, кл. фп. М. Баріновіч). На поч. 20 ст. — один із найвідоміших піаністів, на думку М. Баріновіч, — один із найкращих поряд із С. Прокоф’євим. Як вільний слухач відвідував лекції на філол. фп. Петрогр. (тепер Петерб.) ун-ту. Від 1918 — кер. муз. відділу й вид-ва Наркомосу Росії. Однак мистец. не сприйняв змін, що відбувалися у поєзв. час. 1922 — у відрядженні в Берлін (Німеччина), звідки не повернувся на Батьківщину. Згодом (до 1941) — у Парижі, де зустрівся з І. Стравінським, під впливом якого почав писати *оперу-балет* “Пир во время чумы” за О. Пушкіна. Від 1941 — у США, де мав творчу зустріч із С. Прокоф’євим (1943). Автор *симфоній* і опер (які намагався безуспішно поставити). Здійснив низку публікацій на муз. та ін. теми, зокр. в енцикл. вид. Німеччини, Франції, Вел. Британії, США.

В. Кузик

Комп. творчості Л. властиві риси *авангардизму* — схильність до експериментування, захоплення атональною, чвертотоновою музикою, пошуки нових форм *музичних* і виражальних засобів, обстоювання принципів "вільної музики" (не обмеженої темпорованою системою). Така музика, за задумом Л., потребувала змін у муз. системі, виготовлення роляля нового типу — з подвійною триколірною клавіатурою. Формуванню цих худож.-естет. поглядів сприяло зближення Л. із групою рос. поетів і художників-футуристів перед 1-ю світ. війною. Поміж творів, де виявились авангардист. позиції митця, — "Наш марш" (1918, сл. Маяковського, метр — $\frac{3}{4}$ замість типового для маршу — $\frac{4}{4}$, присвята — "Своїм товаришам-футуристам"), цикл *романсів* "Чотки" (сл. Г. Ахматової, з якою підтримував творчі й дружні стосунки), фп. цикл "Ролля у дитячий" (1917, опубл. 1920, оформлення видання художника-футуриста П. Митуріча, за припущенням піаністки М. Ільницької, цикл присв. Г. Ахматової).

Музика Л. маловідомі: більшість композицій, написаних до 1922, зникло у блокадному Ленінграді (тепер С.-Петербург). Однак окр. фп. композицій, цикл "Чотки" збереглися у нотному сховищі НЕУВ, де були знайдені М. Ільницькою і впроваджені нею в пед. практику в Київ. ССМШ, муз. закладах ім. міст України, виконані на вечорі, присв. 100-річчю від дня нар. Л. (С.-Петербург, 15 трав. 1992), відтак російські М. Ільницькі стали відомими в сучас. засідках муз.-худот. колах.

Г. Ахматова присв. Л. вірші — "Смятение" (1913), "Да, я любила их, те сборища ночные" (1917), "На с теми я, кто бросил землю" (1922). Портрети Л. написали Ю. Анненков, Л. Бруні, П. Митуріч, С. Сорін, поет і музикант О. Корона, Скрипаль і диригент Г. Кремер організував фест. музики Л. (С.-Петербург, 1992). У концертній репертуарі киян, піаніста Є. Громова під назвою "Форми в повітрі" (за твором А. Лур'є) прозвучав твір Л. "Синтезі".

Тв.: опера "Арап Петра Великого" (за О. Пушкіним); для симф. орк.: симфонії — № 1 "Диалектика", № 2 "Стороновий"; для скр. і фп. — "Флейта крізь скрипку"; для фп. — "Журлиний жарт", "Синтезі" (1920), "Формули повітря" ("Звукопис") 1922, присв. П. Пікассо; "Аромати, краски, звуки", "Целует клавиши престелая рука", "Сутини фавна", для голосу й фп. — вокал, цикл на сл. Г. Ахматової.

Літ. тв.: Простое слово о музыке. — Пг., 1920; Скрибин и русская музыка. — Пг., 1921; Биография Хусевичего. — Нью-Йорк, 1931; Лурье А. Янулоб Г. Мы в Запад // Грамоты и декларации русских футуристов. — СПб., 1914; Музыка и современность. 1. О критике // Новая жизнь. — 1918. — № 73; Голос поэта (Пушкин) // Орфей. — Пг., 1922. — Кн. 1; На распутье (культура и музыка) // Стрелец. — Пг., 1922. — Вып. 3; "Шастерка" [о группе франц. композиторов] // Современный Запад (Петроград). — 1922. — Кн. 1; Ферруччи Бузони // Там само. — 1924. — Кн. 6 (2).

Літ.: Крайин М. Артур в Афина: Роман. — Ленінград, 1990; Дебиз Г. Русская музыка начала XX века в художественном контексте эпохи. —

М., 1991; Ільницька М. Відкриваючи незнане // Музика. — 1994. — № 3; порадук у кн.: Ілж. На клякх музики в минулу далечну крузу. — К., 2006; Ілж. Озвук "серебряного века" // Дослідження. Досвід. Слогани. — К., 2003 — Вып. 4; Ілж. Музыка в жизни и творчестве киевской поэты Евдокии Ольшанской // Там само. — К., 2005. — Вып. 6; Солов Б. "Київ Музик Фест" — 2003 // Студії мистецтвознавч., — 2003. — Число 4; [Б. л.]. Биографические справки // Личности. — К., 2010. — № 1 (23).

Б. Філіч

ЛУТЧЕНКО Валентин Миколайович (1.04.1926, с. Жарикове, ЗеленийКлин, тепер Приморського краю, РФ — 1973, м. Київ) — оперний співак (лір.-драм. баритон), Закин, Київ. конс. (1954, кл. І. Паторжинського), 1954–72 — соліст Київ. т-ру опери та балету. Від природи мав голос красивого густого тембру, водночас добру вокал. школу. Записав на грамплатівки фрагменти партій ш опер К. Данькевича, пісні К. Домінченго, М. Дремлюго.

Партії Чуб, Остап, Еней ("Радивна ич", "Тарас Бульба", "Енеїда" М. Лисенка), Богдан, Гнат ("Богдан Хмельницький", "Назар Стодоля" К. Данькевича), Князь Ігор (однотом. опера О. Бородин), Андрій Болконський ("Війна і мир" С. Прокоф'єва), Ренато ("Бал-маскарад" Дж. Верді), Телермунд ("Ловінгтон" Р. Вагнера), Ескамільо ("Кармен" Ж. Бізе), Скарпіа ("Тоска" Дж. Пуччіні), Алоф ("Сільська честь" П. Масканьні) та ін.

І. Лисенко

А. Лур'є

ЛУФЕР Абрам Михайлович [12(25).08.1905, м. Київ — 13.07.1948, там само] — піаніст, педагог, муз.-громад. діяч. Професор (1935). З. д. м. УРСР (1945). Лауреат 1-о Всесук. конкурсу піаністів-вик-ців (Харків, 1930, 1-а премія), 2-о Міжн. конкурсу піаністів (м. Ф. Шопена (Варшава, 1932, 3-я премія). Навч. у Київ. конс. (1916–19, кл. С. Кароткевича й Г. Беклемішева). Потім певний час працював *тапером*, викладав у муз. профшколі. 1923–25 навч. у Київ. муз. технікумі [кл. Г. Беклемішева] див. *Національна музична академія України ім. П. Чайковського*, вступив на 3-ій курс *Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка*, який закін, 1928. Відтоді —

А. Лур'є з учнями свого класу. Зліва направо: А. Лур'є, М. Емтіна, Л. Мутмак, Є. Шкляр, В. Тасін, Ю. Будицька, М. Бялик, М. Карафінка (дев'ятий), А. Лисенко (1947 р.)

його викладач, з 1929 — зав. кафедри спец. фортепіано. Від 1934 — зав. кафедри фп. Київ. конс., з 1935 — професор, одночасно — до 1941 і 1944—48 — її директор; 1941—44 — директор і зав. кафедри спец. фп. Свердлов. (тепер Катеринослав., РФ) конс. Разом з тим 1930—41 і 1944—46 — соліст Київ. філармонії та Радіокомітету.

У 1930-х брав активну участь у реорганізації освіти музичної в Києві, відновленні діяльності Київ. конс., відкритті Київ. ССМШ. Сприяв відкриттю ряду нових кафедр у Київ. конс., розгортанню наук. роботи у сфері історії і теорії піанізму. 1944 засн. Кінмату-музей М. Лисенка при Київ. конс. (див. Музей музики), на базі архівного зібрання якої 1980 було відкрито Мемор. буд.-музей М. Лисенка [див. Музей видатних діячів української культури (МВДУК)]. Поміж учнів — Т. Гольдфарб, С. Дойч, В. Кіпа, А. Лисенко, Б. Максимович, С. Спринг.

Від поч. 1930-х активно концертував. Гастролював кол. СРСР (Київ, Дніпропетровськ, Харків, Львів, Москва, Ленінград (тепер С.-Петербург), а також Крим, Донбас, Кавказ, Урал, Сибір тощо) і за його межами (Варшава, Краків, Данціг, тепер Гданськ, усі — Польща). Популяризував твори укр. композиторів (В. Косенко, Л. Редьцького, Б. Лятошинського та ін.), виконував також композиції Й. С. Баха, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Шопена, Ф. Ліста та ін. Вик. мистецтву Л. притаманні мужнє вольове начало, темперамент, бездоганне володіння фп. технікою, водночас висока піаністична культура, уміння створити логічно переконливе худож. ціле, водночас багата гама нюансів. Мав схвалену пресу в кол. СРСР і за кордоном. Автор статей із питань муз. освіти, мистецтва фп. гри.

Літ.: Лисенко І. Музики сонячні дзвони. — К., 2004; Лобачів-Поліло З. Сто піаністів Галичини. — Л., 2008; Музична культура України // Упоряд. вступ, ст., ред. та прим. І. Лисенко. — К., 2008; Поляков А. Абрам Михайлович Луфер // Рад. музика. — 1939. — № 1; Корощинська М., Полова Н. Абрам Михайлович Луфер // Виконавські школи українських закладів України. — К., 1990; Шефчик О., Яценюк Н. Концертне життя // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Семененко Н., Шефчик О. Музична освіта // Там само.

О. Немкович

ЛУЦАТТІ (Luzatti) (19 — поч. 20 ст) — піаніст, педагог. За походженням італієць. 1896 концертував в Україні разом із кам. співачкою А. Боргі [Харків, Полтава, Київ, Кременчук (тепер Полтав обл.), Одеса тощо]. Виступав як концертмейстер, а також як соліст-піаніст, виконуючи, зокр., твори Ф. Шопена.

Літ.: Чечотка В. Концерт г-но Борґи... // Кіевлянин. — 1896. — 1 нояб.: [б. д.]. Из Кременчуга нам пишуть... // Полтав. губ. ведомости. — 1896. — 9 нояб.

М. Воробйов

ЛУЦЕНКО Павло Кіндратович (1873, с. Красний Кут, тепер смт Антрацитівського р-ну Луган.

обл. — 1934, м. Харків) — піаніст, педагог, муз.-громад. діяч. Від 9-и років приватно навч. в Орловського, пізніше — в Харків. муз. уч-щі (кл. фортепіано А. Шувалова-Евлера, учня К. Таузіга). Одночасно закін. клас. гімназію та 1897 — юрид. ф-т Харків. ун-ту. Освіту музичну продовжив у Берліні в Е. Едлічкі. 1900 склав іспит на звання вільного художника в Петерб. конс. і на запрошення Е. Едлічкі обійняв посаду асистента у Конс. Штерна (Міська конс. у Берліні), де до 1914 очолював кл. фп. У Берлін. період активно працював у сфері теорії фп. гри й методики її викладання. У зв'язку з цим підтримував тісні творчі контакти з Ф. Бузоні, Л. Годовським. Проводив активну конс. діяльність, влаштовував вечори кам. музики за участю Ф. Бузоні, Бродського, Й. Пресса та ін. відомих музикантів того часу. 1909 з вел. успіхом виступав у Харкові. З поч. 1-ї світ. війни Л. як рос. підданого було звільнено з Конс. Штерна. 1914—15 — викладач Тифліс. (тепер Тбіліс.) конс. Подальша творча діяльність пов'язана з муз. навч. закладами Харкова: з 1916 — викладач Муз. уч-ща, 1917—34 — професор і 1-й кер. кафедри спец. фп., 1918—22 — 1-й ректор Конс. (з 1920 — Муз. академія, з 1921 — Муз. ін-ту, з 1924 — Муз.-драм. ін-т, з 1930 — Муз.-театр. ін-т). Займався муз.-громад. діяльністю як голова Тов-ва муз. педагогів, член муз. комісії Наркомосу УСРР. Ініціатор проведення акад. концертів для широкої аудиторії.

Один із засн. піаністичної школи в Харкові. У пед. практиці творчо переосмислював піаністичні принципи Ф. Бузоні, Ф. Ліста, М. Рубінштейна. За спостереженнями учнів, знаходив раціональні шляхи подолання тех. труднощів, приділяючи вел. увагу зручній аплікатурі і цезурам, що сприяло переконливій артикуляції муз. мат-лу. Рекомендував "конструювати власні тех. вправи з виконуваних творів", а не грати узвичаєні. Виступав проти т. зв. колективного методу в пед. практиці. Поміж учнів — Г. Бертрам, В. Дойженко, О. Жук, А. Лаліберте (Канада), М. Ландесман, В. Петров, Родон (Німеччина), Л. Савалов, М. Тіш, В. Топілін, Г. Якобі та ін.

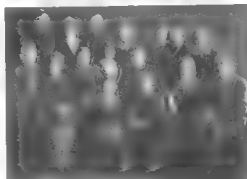
Літ.: Лисенко І. Павло Кіндратович Луценко та його учні: Шляхи формування харківської піаністичної школи. — Х., 1998; // ж. Павло

А. Луфер (1940-і рр.)

П. Луценко

П. Луценко (в центрі) зі студентами Харківської консерваторії

Кіндратович Луценко // Музична Харківщина / Упоряд. — П. Калоніч, Н. Очеретовська. — Х., 1992; *Селіванов Н., Шедчук О.* Музична освіта // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4.

Ок. Шедчук

ЛУЦЕНКО (Польт-Луценко) Тетяна Миколаївна (1.01.1967, м. Київ) — кам. співачка (*soprano*), хор. диригентка, муз.-громад. діячка. 1987 закін. муз. уч.-ще, 1993 — Конс. (кл. хор. диригування О. Тимошенка) у Києві. 1994–98 — хормейстер Оперної студії при НМАУ. 1999–2001 навч. за фактом "середньовічний спів" у Вищій школі старовинної музики "Schola Cantorum Basilienensis" у Базелі (Швейцарія), де відтоді мешкає. Виконує зах. музику Середньовіччя, Ренесансу (див. *Відродження*) та *Бороко*, надаючи перевагу духовній творчості. Зокр., із організованим Л. у Базелі вокал. ансамблем "Слово" виконувала *кантіти*, твори М. Березовського та А. Веделя. Має голос приємного м'якого тембру з легкими прозорими забареленнями у верхньому регістрі. Бездоганно володіє різними вик. стилями (див. *Стиль музичний*) й двома вокал. манерами — акад. і старовинною, що вирізняється майже повною відсутністю вібрато й наближенням вокал. тембру до інструментального. 1999 — організаторка багаточисельного творчо-навч. проекту "Schola Cantorum Basilienensis в ростях у НМАУ", завдяки якому колектив Муз. академії та ширший загальний місцевий музичний осередок змінилися з низкою давніх зах. муз. творів. У щорічних *концертах* проекту брала участь як кам. співачка. Організувала концерти укр. нар. музики й курс лекцій укр. музикознавців у Базелі (2005). Діяльність Л. стала внеском у розвиток швейцарсько-українських музичних зв'язків.

Літ.: Шедчук Ол. *Viva, Musica 'Antique* // *Культура, інформація, творчість* (Київ, НМАУ). — 2005. — Груд.; *І ж.* Весняний розквіт старовинної музики // *Там само*. — 2007. — Черв.

Ол. Шедчук

ЛУЦИК (Луць) (18 ст., Волинь) — півний, *регент*. Співав у Луцькому хорі. 1775 у Тернополі навчав міщан 3-голос. співу.

Літ.: *Божанський П.* Історія руського церковного пісн. — Л., 1890.

І. Лисенко

ЛУЦИШИН Оксана (22.07.1964, м. Сокаль, райцентр Львів, обл.) — піаністка. Лауреатка міжн. конкурсів піаністів. Закін. Львів. ССМШ і Моск. конс. (1991). Солостка Чернів. філармонії. Виступала з *концертами* в Чернівцях, Львові, Москві, Ленінграді (тепер С.-Петербург). 1990 дебютувала у США ("Карнегі-Гол"), куди емігрувала 1991. Концертувала також у Канаді, Німеччині. У репертуарі — твори Л. Равіньського, В. Кітти, О. Сярібна, Р. Шумана, Й. Брамса, М. Равеля.

І. Лисенко

ЛУЦІВ (псевд. — Тіно Вальді) Володимир Гаврилович (25.06.1929, м. Надвірна, тепер Івано-Франк. обл.) — кам. співак (лір. *тенор*),

бандурист, муз.-громад. і громад. діяч. Лауреат міжн. конкурсів "Євробачення" (Бельгія, 1961, 1-а премія), премії ім. В. Винниченка Укр. фонду культури (1993). Під час 2-ї світ. війни споч. перебував у Польщі, з 1944 — у Німеччині, де після війни навч. в укр. гімназії, 1946–48 організовував гру на *бандурі* в *квартеті бандуристів* ім. М. Леонтовича п/к Г. Назаренка (м. Гослар, Німеччина). Від 1948 — у Вел. Британії (м. Бредфорд), де брав приват. уроки співу у проф. Г. Горнера, працював у відділі Укр. радіо, виступав у *концертах* перед укр. емігрантами. 1951 навч. у Лондон. муз. коледжі "Св. Трійці" (кл. проф. С. Бейтса). 1952 на stipendію архієпископа УГКЦ І. Бучка вступив до конс. "Санта Чечілія" ("Св. Цецилії") в Римі. Після закін. конс. (1957) розпочав конц. діяльність в Італії та за її межами. 1958 повернувся до Лондона, де продовжив навчання у проф. Г. Захера, одночасно виступав як співак і бандурист у конц. залах, на радіо, ТБ, гастролював (зокр. з англ. гумористом Б. Форсайтом) країнами Європи (Австрія, Німеччина, Франція, Швейцарія, Нідерланди, Швеція), Півн. Америки (США, Канада), Австралією. Чільне місце в репертуарі Л. посідала оперна й кам. класика. Виконував також укр. нар. пісні, *думи*, твори укр. *композиторів*, зокр. з бандурою, що сприяло популяризації укр. музики. Наприкін. 1980-х припинив конц. діяльність.

Організував (або брав участь в організації) виставку укр. художників у Вел. Британії, гастролює укр. мист. колективів у країнах Європи, Півн. Америки, а також виступи заруб. творчих колективів в Україні, зокр. 1985 — амер. хору "Думка" в Європі, 1988 — вел. концерт (450 учасників) у лондон. залі "Альберт-Гол" і урочисту *Літургію* в соборі св. Петра (Рим, 500 учасників) з нагоди 1000-ліття Хрещення України-Руси, 1990 — 1-й виступ в Україні (Київ, Львів) "*Візантійського хору*" п/к М. Антоновича (виступав також як соліст і бандурист), 1991 — повернення голови УГКЦ кардинала М. І. Любачівського в Україну, 1992 — перепоховання тут Патріарха УГКЦ Йосипа Сліпого, 1995 — гастрольну подорож ансамблем *пісн. і танцю* МВС України у США, 1996 — відзначення 400-річчя Брест. унії, 2000, 2008 — концерти нідерл. хору ім. М. Лисенка, 2007 — брит. хору "Голоси Рідженс" в Україні тощо. Автор числ. статей про укр. музикантів, художників, творчі колективи в лондон. пресі. У 1960–70-х записав 5 грамплатів LP (2009 перевид. в Україні на 3-х CD). Засн. благодійний культ.-мист. Фонд ім. В. Луцьва (Надвірна, 2002), що опікується талановитою молоддю Прикарпаття.

Дискотр.: CD — "Володимир Луцьв. З Україною в серці"; "Володимир Луцьв. Міжнародні пісні"; "Володимир Луцьв. Українські народні пісні й думи" (усі — К.: Наш формат, 2009).

Літ. та вид. Бистриці до Темзи: (Спогади, документи, публікації, листи). — Л., 1999: статті в лондон. пресі.

Літ.: *Лукосявич В.* Інтерв'ю з бандуристом Володимиром Луцьвом // *Бандура* (Нью-Йорк). —

Обкладинка книжки "Павло Кірилович Луценко та його учні" І. Лисенко (Х., 1998)

Т. Луценко

1991. — № 3 (36); *Москва* О. Володимир Луців — українська зірка на британському небосхилі // *Своя музика* (Тернопіль). — 2009. — № 4 (15); *Едітуймо* О. Трилогія Володимира Луців // *Там само*. — 2009. — № 5 (16); *Кавка* М. Володимир Луців — амбасадор української культури // *Свобода* (Нью-Йорк). — 1986. — 7—9 жовт.; *Гришаків* І. Його талант належить Україні // *Нар. воля* (Мадрид). — 1991. — 30 берез.; *Хмельницький* Л. Володимир Луців — патріот, співак, митець // *Свобода*. — 2007. — № жовт.; *Антонюк-Сімонська* Л. З Україною в серці назавжди // *Діалог* (Кременець Терноп. обл.). — 2008. — 17 трав.

І. Гомкало

Ю. Луців

В. Луців

ЛУЦІВ Юрій Олексійович [12.05.1929 (за паспортом, 1931), м. Львів] — оперний і симф. диригент, педагог. М. а. УРСР (1991). Професор (1989). Лауреат Респ. конкурсу диригентів (1957), Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971). Закін. Львів. муз. уч.-ще (1945–48, кл. скрипки О. Москвичева, Р. Кристальського, О. Єгорова), Львів. конс. (1953, кл. диригування М. Колесси), її викладач (1953–56, від 1960). Гол. диригент симф. оркестру Запоріж. філармонії (1957–60), з яким виконав, зокр., усі симфонії П. Чайковського, Л. Бетховена, твори Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, М. Колесси, Д. Шостаковича, В. А. Моцарта, Р. Шумана, Я. Брамса. Ще під час навчання в Конс. працював у Львів. т-рі опери та балету суфлером, хормейстером, диригував виставами — “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського, “Наталка-Полтавка” І. Котляревського — М. Лисенка, “Утоплена” М. Лисенка. Диригент (від 1956), гол. диригент (1963–73) цього т-ру. П/к Л. відбулися першопрем'єри опер — “Повість про одне кохання” Д. Толстого (за оповідання Б. Лавренюва “Сорок перших”, 1965), “у неділю рано зілля копала” В. Кирейка (за О. Кобилянською, 1966), “Багряні зірничі” С. Жданова (за повістю М. Коцюбинського “Фата Моргана”, 1967), “Залізний дим” Е. Тамбурга (1969); балетів — трилогії “Досвітні вогні” (“Відьма” В. Кирейка, за поемою Г. Шевченка; “Досвітні вогні” Л. Дичка, за віршем Лесі Українки; “Каменярі” М. Скорика, за віршем І. Франка), “Орися” А. Кос-Анатольського (обидва 1967). Одночасно працював із Держ. симф. орк. УРСР (тепер Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України) і заруб. симф. колективами, з якими гастролював республіками кол. СРСР, а також Польщею, Румунією, Німеччиною, Канадою, США, Кубою. У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, Л. Ревуцького, Г. Майбороди, М. Колесси, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, А. Хачатуряна, зал. класика. У 1990-х працював із кан. орк. “Віртуози Ловдова”, капелами “Трембіта” й “Дударик”. Здійснив записи на CD клас. і сучас. творів, поміж яких: “Месія” Г. Ф. Генделя, “Неофіти” М. Кузана, ораторії “Від Ніагари до Дніпра” А. Кос-Анатольського й “Страсті Господа нашого Ісуса Христа” О. Козаренка, Концерти № 1, 2 для бандури з орк. Ю. Олійника тощо. Поміж учнів —

А. Ануфрієнко, О. Бенч, В. Василени Є. Досенко, Б. Іваноний, М. Кулик, Т. Лисені Дідула, В. Шесюк, А. Юркевич та ін. Диригент-постановник вистав: оперних “Душенька” С. Прокоф'єва (1963, 1-е вик. Львові; 1968, поновл.), “Вільний стрілець К. М. Вебера (1965, вперше в Україні), “Док. Гофмана” Ж. Оффенбаха (1966), “Пікова дама” П. Чайковського (1969), “Золотий обруч” Б. Лятошинського (1970), “Хованщина” М. Мусоргського (1970, 1973, обидві — вперше в Україні в авт. ред.) та ін.; балетних — “Лускунчик” П. Чайковського (1957), “Поліюшка”, “Ромео і Джульєтта” С. Прокоф'єва (1965, 1968) та ін.

Літ.: Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. І. Франка. — К., 1989; Мейстер Юрій Луців: 36 ст. / Ред. В. Каминського. — Л., 2001; Бала М. Золотий обруч // Сов. культура. — 1970. — 1 нояб.; Гордійчук М. Повернення “Золотого обруча” // КЖ. — 1974. — 28 лип.

А. Терещенко

ЛУЦЦАНІ (Luzzani) Паоло (19 ст.) — хор мейстер. За походженням італієць. 1863 взяв участь у засн. стаціонарної італ. опери в Києві п/к Ф. Бергера. Формував хор. ансамблі: місцевих аматорів, 1864 здійснював творчі керівництво виступами солісток балету.

Літ.: [Б. л.]. Італійська опера в Києві // Києв. телеграф. — 1864. — 16 сент.; [Ривер Ф. З]. Наше опера в предстоящий сезон // Киевский вестник. — 1865. — 10 авг.

М. Вовдаревич

ЛУЦЮК Віктор Володимирович (4.06.1958, смт Ізясимі, райцентр Волин. обл.) — оперний співак (тенор). З. а. України (1994). Лауреат Респ. конкурсу вокалістів “Молоді голоси” (Миколаїв, 1982). Закін. Харків. ін-т мистецтв (1987, кл. Т. Васко), 1986–95 — соліст Дніпроп. т-ру опери та балету, з 1996 — Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі. У конц. репертуарі — твори укр., рос., зах. композиторів, нар. пісні. Гастролював на оперних сценах Києва, Одеси, Москви, а також Словенії, Німеччини, Франції, Швейцарії, Нідерландів, Італії, Іспанії, Туреччини, США, Японії. Записав на CD партії в операх — “Мазепа” П. Чайковського, “Борис Годунов” М. Мусоргського, “Семен Котко” С. Прокоф'єва (“Philips Classics”).

Партії Андрія (“Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського), Петро (“Наталка Полтавка” І. Котляревського — М. Лисенка), Володимир Ігорович (“Князь Ігор” О. Бородина), Самозванець, Андрій Хованський (“Борис Годунов”, “Хованщина” М. Мусоргського), Ленський, Герман (“Евгеній Онегін”, “Пікова дама” П. Чайковського), Сядко, Князьчик Всеволод (однойм. опера, “Сказання про невидимий град Китеж” М. Римського-Корсакова), Семен Котко (однойм. опера С. Прокоф'єва), Альфред, Дон Карлос, Макріко, Радмес, Геріон (“Травіата”, однойм. опера, “Трубадур”, “Аїда”, “Ріголетто” Дж. Верді), Лоенгрін (однойм. опера Р. Вагнера), Хозе (“Кармен” Ж. Бізе), Пінкертон, Калаф (“Чіо-Чіо сан”, “Турандот” Дж. Пуччіні) та ін.

І. Лисенко, О. Немкозич

ЛУЦЬКЕ ДЕРЖАВНЕ МУЗИЧНЕ УЧИЛИЩЕ

(ЛДМУ) створено 1959 для забезпечення пед. кадрами ДМШ Волин. області й здобуття обдарованою молоддю регіону спец. освіти музичної. На той час Уч-ще включало відділення — теорії музики, фп., струн., дух., нар. інстр., співу, хор. диригування, деякий час діяло заочне відділення. Директори ЛДМУ. — Г. Сиротинський (1959–60), Д. Шевченко (1960–62), М. Пахолько (1962–76), Д. Коновалов (1976–80), А. Тербух (1980–97). На початк. етапі існування в ЛДМУ.

викладали: О. Бідняк, О. Бойко, А. Ващенко, В. Галкіна, В. Дягилев, Л. Карпенко, Е. Коваль, В. Король, С. Куркин, Р. Кушнірук, А. Левкович, С. Литвинчук, П. І. Н. Лістовські, М. Мікульський, П. Мотуляк, О. Негода, А. Немеш, Т. Панасюк, Г. Пасюк, М. Салюк, М. Серикова, Г. Старикова, М. Стефанішин, В. Угрюмов, В. Хомич, Г. Яковлева та ін. В Уч-щі було створено студент. вик. колективи: оркестри — симф. (кер. — Г. Максименко), нар. інстр. (кер. — А. Шевченко), духовий (кер. — Г. Таран); кам. ансамбль (кер. — І. Гриньків), анс. скрипалів (кер. — О. Негода) і нар. інстр. (кер. — А. Шевченко); Капелу бандуристів, міш. хор (кер. — В. Галичівський). Згодом пед. колектив поповнили талановиті викладачі — В. Громадський, Т. Дадіані, С. Додарук, Г. Кармелюк, Б. Король, С. Кучер, С. Марчук, П. І. В. Милгородський, І. Ольшівська, А. Панасюк, М. Преображенська, Т. Рівець, В. Рожкова, М. Романюк, Н. Савчук, Б. І. Д. Самохваленко, Л. Сергєєва, В. Тиможінський, Н. Тишкевич, П. Хлебник, В. Черепашка, Л. Шестакова, В. Шолохов, У. Штець та ін.

Луцьке музичне училище
(1959 р.)

Викладачі й студенти ЛДМУ, виступали з концертами, лекціями перед широкою громадськістю, популяризували акад. і нар. муз. спадщину (щорічні звітні концерти, лекційно-концерти з творів М. Лисенка, П. Чайковського, С. Рахманінова, Ф. Шопена, місцевих композиторів, постановки опер "Утоплена" М. Лисенка й "Травіата" Дж. Верді, виконання "Патетичної ораторії" Г. Свиридова тощо).

Поміж випускників ЛДМУ: композитори — В. Геросимич, І. Корнілєвич, С. Кривенський, Л. Матвійчук, О. Некрасів, О. Овгородник, О. Опанасюк, В. Румко, В. Тиможінський, Ю. Юкевич; муз-

С. Ріхтер серед студентів і викладачів
Луцького музичного училища (1981 р.)

козавці — Т. Кирєєва, О. Каменда, О. Кушнірук; співаки — С. Мореніч, В. Мацько, Л. Наконечна, І. Сєкляй, В. Чепелюк; інструменталисти — Ф. Рігін, П. Чухрай; хормейстери — В. Гаврилюк, В. Мойсієв, Т. Смоляничук та ін. За роки існування Уч-ще випустило понад 3000 музикантів, стало важливим осередком муз. культури Волині, не лише забезпечило область пед. кадрами, а й створило засади розвитку місцевого муз.-конц. життя (у співпраці з Волин. обл. філормонією). 1997 разом із Луцьким культ.-освіт. уч-щем ЛДМУ, реорганізовано в новий заклад — Волин. держ. уч-ще культури і мистецтв.

Лит.: Денисюк В. Одержимі творчістю. — Луцьк, 2004.

О. Кушнірук

ЛУЧИНСЬКИЙ Юрій Дмитрович (5.07.1938, м. Київ) — радіожурналіст, драматург. Член НСЖУ (з 1982). Закін. Київ. пед. ін-т (тепер Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова) за фахом: "українська і російська література", "музична педагогіка", "хорознавство". Працював у Нац. радіокомпанії України: 1971–83 — редактор, 1984–94 — ст. редактор, 1994–95 — коментатор, 1995–2006 — ведучий програм. Один із провідних сучас. укр. муз. радіожурналістів. Різносторонній фахівець, автор числ. передач (присв. укр. і заруб. музиці, комп., вик. вок. мистецтву, акад. і поп-музиці), які збирали вел. аудиторію, користувалися визнанням слухачів, мали істотне просвітн. та естетико-виховне значення. У 1970-х створив цикл популяр. радіопередач "Естрадний глобус", де прозвучали голоси відомих укр. і заруб. співаків (С. Ротару, Н. Пашенко, В. Шпиротко, К. Шульженко, Е. П'єха та М. Магомаєва (РФ), Т. Дьонс (Вел. Британія), М. Мат'є (Франція), Рафаєля, Міна (Іспанія), А. Челентано (Італія), К. Гот (кол. Чехословаччина), А. Герман (Польща) та ін., ВІА "Червона рута"). Вона мала вел. успіх у молодіж. аудиторії, після кожної з них Л. отримував сотні, після окр. — до 1000 листів. У 1980-х брав активну участь у створенні просвітн. циклу радіопередач "Ліра дружби" про митців кол. союзних республік, зокр. створив передачі про А. Мелікова (Азербайджан), А. Хачатуряна (Вірменія), Є. Дугу (кол. Молдавія, тепер Молдова), З. Палішвілі (Грузія), Б. Девіораса (Латвія) та ін. Водночас вів серію передач про

Г. Сиротинський —
перший директор
Луцького музичного
училища

**ЛЬВІВСЬКА
НАЦІОНАЛЬНА
МУЗИЧНА
АКАДЕМІЯ
ІМ. М. ЛИСЕНКА**

Ю. Лучинський

зах. музику 20 ст. [Д. Мійо, А. Омеггер, Ж. Ібер, К. Орф, В. Лютославський, Б. Мартіну та ін.]. Від 1990-х здебільшого працював у різних сферах акад. муз. мистецтва. Віз передачі у прямому ефірі зі співаками, композиторами. Брав участь у створенні циклу передач "Музичний театр". Авт. передачі Л. у його межах присвячено, зокр., історії провідних оперних т-рів світу — "Ла Скала" (Мілан), "Метрополітен опера" (Нью-Йорк), Великого т-ру (Варшава), "Ковент Гарден" (Лондон), мистецтву видатних співаків — М. дель Монако, Р. Тебаладі, Р. Скотто (Італія), Н. Гіурова (Болгарія), Д. Фішера-Діскуа (Німеччина), Дж. Сазерленд (Австралія) та ін. На межі століть продовжив започ. раніше муз. редакцією Укр. радіо цикл передач "Співаючі голоси України" про вітчизн. укр., переважно оперних, співаків (авт. передачі Л. про Б. Гірко, М. Гришко, Е. Мірошинченко, В. Любимову, Г. Туптіну, Г. Циполу, М. Шуляка, В. Опенько, М. Липінську та ін., окр. цикл за участю В. Борщевського). На поч. 2000-х Л. здійснив авт. цикл передач "Музичні силуети" про укр. і заруб. композиторів (Д. Бортинський, М. Березовський, С. Гулак-Артемовський, П. Сокальський, Л. Редьківський, Г. Ф. Телеман, В. А. Моцарт, К. М. Вебер, Ф. Шуберт, Ф. Шопен, Р. Шуман, Е. Гріг, Д. Россіні, В. Белліні, Дж. Пуччіні та ін.). Підготував вел. кількість ін. передач і програм про укр. і заруб. музику. Автор текстів ряду радіоп'єс і муз. новел (зокр. "Легенда про Жібель", "Евридика та її оперні нащадки", "Перемога Моцарта", "Улюблені квіти Маргарити Готс", "У палаці Терпсихори", "Зустріч із Й. Штраусом", святкова "Бал у старовинному палаці" та ін.). Автор п'єс для т-ру. Їх видання (зб. п'єс "Несподіваний візит" присв. передачу на Нац. радіо (12 лип. 2009).

Лит. та: "Ошиби королеви": П'єса для т-ру. — К., 2005; "Несподіваний візит": П'єси ("Несподіваний візит", "Викрадення Моцарта", "Помилка королеви") для т-ру. — К., 2008.

О. Немкович

ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ ІМ. М. ЛИСЕНКА (ЛНМА). 1939–92 — Львів. держ. конс. ім. М. Лисенка, 1992–2000 — Вищий держ. муз. ін-т ім. М. Лисенка, від 2000 — Львів. держ. муз. академія ім. М. Лисенка, від 2007 — сучас. назва. Виникла на базі об'єднання 4-х навч. муз. закладів: конс. ПМТ (див. *Галицьке музичне товариство*), ВМІ, Конс. ім. К. Шимановського (Львів) й закладу (кафедри) музикології Львів. ун-ту. Після реорганізації 1939 Львів. конс. очолював *В. Барвінський*. Декан дириг. ф-ту і зав. кафедри диригування — *А. Солтис*, декан вок. ф-ту — *О. Бандрівська*, фп. — *Р. Савицький*, орк. — *П. Пшеничка*, музикозн. і комп. — *З. Лісса*; зав. кафедри історії музики — *А. Хибінський*, теорії музики — *С. Людкевич*, композиторів — *Ю. Кофлер*, спец. фортепіано — *Л. Манцер*, сольного співу — *Р. Любинецький*, заг. фп. — *Г. Левчицько*, орк. — *М. Бауер*.

Під час нім. окупації Львова (1941–44) завдяки *В. Барвінському* вдалося врятувати Конс.,

що функціонувала під назвою муз. школи — *Staatliche Musikschule* (укр.) in Lemberg (існування навч. закладів ін. типу для місцевих мешканців окупаційна влада не дозволяла). Однак тоді Конс. втратила ряд цінних кадрів: деяких викладачів-євреїв було розстріляно, зокр. *Ю. Кофлера* й *Л. Мюнцера*.

У 1-е повоєнне десятиліття Конс. активно розвивалась. Окрім уже названих, тут працювали: *О. Бандрівська*, *М. Білинська*, *Д. Геросимович*, *І. Гриневецький*, *Д. Залеська*, *Е. Козак*, *М. Колесса*, *А. Кос-Анатольський*, *Ів. та Ір. Кризи*, *С. Кришальницька*, *Т. Мосерський*, *О. Москвичів*, *Р. Сімович*, *Л. Улуханова*, *Т. Шухевич*. Колектив поповнився випускниками Моск., Ленінгр. (тепер Петерб.), Київ., Харків. конс., поміж яких: *Л. Брагинський*, *М. Брандорф*, *К. Данченко*, *О. Ейделман*, *В. П. Задорожний*, *М. Зубарев*, *П. Кармелюк*, *О. Коратський*, *А. Копляревський*, *Д. Лекеер*, *Ост. Лисенко*, *П. Макаренко*, *П. Муравський*, *І. Паін*, *В. Стеценко*, *О. Телішків*, *Л. Уманська* та ін. Відкрився клас орфи (*В. Палтарев*) й нар. інстр., зокр. балая (*Г. Казаков*). Разом із тим унаслідок репресій Конс. знову зазнала кадрових втрат: 1948 було заарештовано *В. Барвінського*, за кордон виїхали: *В. Витвицький*, *З. Лісса*, *С. Лобачевська*, *Р. Любинецький*, *Р. Савицький*, *А. Хибінський*, *М. Щепанська* та ін.

Від 1948 директор Конс. — *С. Павлюченко*, 1953–65 — *М. Колесса*. За керівництва останнього відбулося значне профес. зростання Конс.: створено заочну й вечірню форми навч., муз.-ед. ф-т, кл. бандури, кам. оркестр під орудою *О. Деркач*. 1959 засн. оперну студію з власним хором і оркестром.

У повоєнне десятиліття в конс. навч.: *М. Н. та Д. Бойко*, *М. Вайнер*, *О. Вробель*, *І. Гамкало*, *В. Геросименко*, *Т. Гнатів*, *С. Грица*, *Т. Дідик*, *М. Завайкевич*, *В. Задорожний-мол.*, *В. Іванченко*, *Б. Косів*, *Вік. Коллоз*, *А. Конотоп*, *М. Копитман*, *М. Криж-Уеллар*, *О. Кришталевський*, *Ю. Луців*, *Г. та І. Лявочки*, *Л. Мазепа*, *А. й Т. Микитки*, *А. Нікодемівич*, *С. Павлишин*, *І. Сілюва*, *М. Скорик*, *Е. Станкович*, *А. Терещенко*, *С. Турчок*, *Б. Філиць*, *В. Філіс*, *О. Цалай-Якименко*, *О. Цигилин*, *Г. Ципіалюк*, *В. Чайко*, *І. Юзюк*, *Я. Янубяк*, *Ю. Ясіновський* та ін. Ряд

**Кафедра історії української музики
Львівської національної музичної академії
ім. М. Лисенка.**

За редакц. — зав. кафедри Л. Кияновська

із них потім викладав у Конс., а музиканти-вик-ці, крім того, концертували в Україні та за кордоном.

1965–91 ректор Конс. — *З. Дашак*. У 1970–80-х її закін. плеяда талановитих мол. музикантів — *О. Басистян, О. Бенч, Г. Брилинська-Блажкович, Ок. і Ол. Герасименко, Н. Дашко, М. Драгон, Д. Дубірок, Й. Ермінь, В. Івасюк, В. Камінський, Л. Кияновська, Я. Ковальчук, О. Криболоп, І. Кушлер, Ю. Ланюк, З. Остафійчук, І. Пилатюк, М. Попіла, Л. Посікіра, С. Пятничко, О. Ропіта, Я. Скибинський, В. Стецук, І. Циклінський, Е. Чуприк, Н. Швець-Савицька, Ок. Шедчук, А. Шкурган, Л. Шутко, Б.-Ю. Янівський* та ін.

Викладачі й студенти Конс. брали активну участь у культ. житті міста й загалом тоді. СРСР, гастролювали за кордоном. Вона стала базою проведення у Львові респ. і всесоюз. вик. конкурсів — піаністів ім. М. Писенка (1976, 1980, 1984, 1988); альтистів і арфістів (1976); скрипалів (1977); альтистів, арфістів та к.-басистів (1980); місцем проведення всесоюз. відбіркових прослуховувань до міжн. конкурсів — баяністів "Дні гармоніки" (Клінгенталь, Німеччина, 1977), скрипалів ім. Н. Паганіні (Генуя, Італія, 1985), піаністів ім. Ф. Ліста (Будапешт, 1986). Силами колективу було здійснено ювілейні концерти до 100-річчя від дня нар. С. Людвигена, В. Баварського тощо.

Істотні зміни відбулися у Конс. у 1990-х. 1991–99 її ректор — *М. Крушельницька*. Можливість активних контактів із заруб. колегами зумовила значне розширення обсягів діяльності навч. закладу. Відродження нац. традицій спонукало до зміни його назви на ВМІ, засн. кафедри муз. фольклористики, *Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології*. 1993 було відкрито асистентуру-стажування, 1998 — аспірантуру. 1992–98 у ВМІ діяло актор. відділення (кер. — Б. Козак).

Від 1999 ректор Муз. ін-ту й потім Академії — І. Пилатюк. На сучас. етапі продовжено оновлення напрямів профес. підготовки музикантів: 2001 відкрито регентське відд. і каф. муз. українистики, впроваджено курс комп'ют. підготовки, муз. соціології, філософії музики тощо. Від 2004 при Академії діє Спеціаліза. учена рада по захисту канд. дис. де впродовж 3-х років її діяльності захистилися понад 30 мол. учених. У ЛНМА працює плеяда визначних музикантів — М. Байко, В. Герасименко, Й. Ермінь, В. Ігнатенко, В. Камінський, О. Козаренко, Х. Колесса, М. Крих-Угляр, О. Кришталевський, М. Крушельницька, І. Кушлер, Ю. Ланюк, Ю. Луць, Я. Маткоза, А. Микитки, І. Пилатюк, Л. Посікіра, О. Ропіта, М. Скорик, В. Цайц, Е. Чуприк, В. Швець (до 2007), Л. Шутко, І. Юзюк, Б. Ю. Янівський (до 2005) та ін. Лауреатами престижних міжн. конкурсів стали студенти Академії — Я. Боженко, О. Кушнір, Д. Онценко, О. Чіпак (фп.), М. Брилинський, О. Косиць, А. й М. Пилатюки, А. Савицька (скрипка), П. Бенюк, В. Дудар, З. Кушлер, А. Перетягіна, С. Соловей, Р. Трохимук (вокал) та ін.

Кафедра теорії музики.
За ролям — зав. кафедри Ю. Булка

Силами Оперної студії здійснено ряд прем'єр, що стали подіями мист. життя України — "Купало" А. Вахнянина, "Роксоляна" Д. Сичинського (ред. М. Скорика), "Зоря" І. Соневицького. Вел. успіхом користуються конц. програми студії, що включають клас. твори укр. і світ. кантатно-ораторійної музики. Добре знанням у Україні є симф. (кер. — З. Остафійчук) і 2 кам. (п/к М. Скорика й А. Микитки; Г. Павлів) орк. Академії.

Потужним є наук. потенціал Академії, традиц. спрямований на розробку проблем муз. медіастики (Ю. Ясіновський, О. Цалай-Якименко), історії заруб. (С. Павлишин, М. Швець-Савицька), укр. зокр. галиц. (Л. Кияновська, О. Козаренко) музики, *етномузикології* (Б. Луканюк), муз. викла. (Г. Брилинська-Блажкович, В. Заранський, О. Катрич, Н. Кашикодимова, Н. Пославська, Т. Старух). Силами Академії публікуються "Наук. зб.-ки Львів. держ. муз. академії ім. М. Писенка", моногр. дослідження, підручники й посібники. На базі Академії проводяться міжн. наук. конф. за участю провідних учених України, Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії, Росії, Німеччини, Австрії, США та ін. країн. Поміж них: ювілейні конф. — до 100-річчя побудови Львів. оперного т-ру (2000), 250-річчя від дня нар. Д. Бортнянського (2001), 150-річчя заснування Львів. конс., 100-річчя від дня нар. М. Колесис (обидві — 2003), 250-річчя від дня нар. В. А. Моцарта (2006), а також "Людина і музика" (1-а в Україні міжн. конф. із курс. психології, 2005), міжн. музиколог. конгрес "Львів музичний протягом сторіч" (2006) тощо. Викладачі ЛНМА беруть участь у міжн. наук. і творчих проєктах спільно з європ. ун-тами — Бонн., Лейпц., Вюрцбурзьким (Німеччина); Варшав., Вроцлав., Краків. (Польща), Швед. королів. муз. академіями тощо. Від 1995 Академія співпрацює з Жешув. (Польща) пед.-ун-том, результатом чого стала публікація 9-и томів наук. статей і проведення 8-и міжн. конф. "Musica Galiciana".

Біб-ка ЛНМА є однією із найбагатших книго- й нотозбірень України, що містить стародруки 16–17 ст., прохиттєві вид. видатних європ. композиторів — Х. В. Глюка, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, автографи *Ф. Ліста, К. Ліпінського, С. Монюшка* та ін. цінні мат-ли. Лт.: Старух Т. Музичне мистецтво Львова. — Л., 1997; Кияновська Л. Еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. — Тернопіль, 2000.

Обкладинка книжки
"Шлях до Музичної
академії у Львові"
J. i T. Maes (Л., 2003)

Кашкадомов Н. Форте'явне мистецтво Львова: Статті. Рецензії. Мат.-ли. — Тернопіль, 2001; Мазепа Л., Мазепа Т. Шлях до музичної академії: У 2 т. — Л., 2003; Сторічки історії Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка. — Л., 2003; Львівська державна музична академія ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003.

Л. Кияновська

ЛВІВСЬКА ОБЛАСНА ФІЛАРМОНІЯ (ЛОФ.) (до 1939 — *Львівська філармонія*) розпочала свою діяльність у берез. 1902 (антрепренер — Л. Геллер) у приміщенні т-ру Скарбека (нині Драм. т-р ім. М. Замковецької). 1-й симф. концерт відбувся у верес. того самого року. Симф. оркестр активно концертував, однак завершив свою діяльність наприкін. 1903. 2-й сезон ЛОФ. розпочала з військ. оркестром п/к М. Конопасека. Водночас у Філармонії відбувалися гастролні виступи провідних симф. орк. із Німеччини, Польщі, Чехії. Від 1908 почало діяти Конц. бюро М. Тірка, з 1919 — також Конц. агентство ПМТ (див. *Галицьке музичне товариство*), що до 1939 здійснювали керівництво муз.-конц. життям Львова. 1910 держ. коштами та на пожертви громад. організацій і приват. осіб, зокр. членів ГМТ, було збудовано приміщення, де сьогодні розмістилася ЛОФ. (вул. Хорунцизми, 7, тепер П. Чайковського, 7). На сцені ЛОФ. виступали видатні музиканти 20 ст. — Б. Барток, Ф. Бузоні, Л. Годовський, Е. д'Альбер, Е. Зауер, Е. Ізаї, П. Казальс, А. Корто, В. і Л. Коханські, Я. Кошіан, М. Лонг, С. Прокоф'єв, М. Равель, Арт. Рубінштейн, Е. Фоксман, К. Шимановський, Д. Шостакович та ін. 1938 піаністка Л. Колесса в симф. концерті (диригент — В. Бердяєв) виконала Концерт Мі-бемоль мажор Ф. Ліста та Konzertstück К. М. Вебера.

Новий етап у діяльності ЛОФ. розпочався після 1939, коли при обл. радіокомітеті було створено *Львівський симфонічний оркестр* (з 1940 — філармонічний, худож. кер. і гол. диригент — І. Паін, 2-й диригент — М. Колесса). До програми 1-о концерту ввійшли твори В. Косенка, В. Боровітського, П. Чайковського, Ф. Шопена у виконанні Л. Монцера. У різні роки з колективом працювали — Я. Колесса, Ю. Луцій, Д. Пелехатий, І. Сімонович, А. Торибаєв, Р. Филіпчук, І. Юзюк та ін. 1940 із артистів хорів "Львівського Бояна" (див. "Боян Львівський"), "Студію-хору" (кер. — М. Колесса та Є. Козак), "Судити" (кер. — Л. Гончаров, диригент — Д. Котко). Протягом 1940 силами філармоніч. колективів — симф. орк. і "Тев-джазу" (кер. — Г. Варс) — а також капели "Трембіта", що співпрацювала з ЛОФ, у Львові й області було проведено 1973 концерти, зокр. 65 симф., 1387 естр. За недовгих 2 роки до поч. війни 1941–45 на сцені ЛОФ. виступило багато вик. колективів і окр. вик-ців із Наддніпрянської України — капела "Думка", Держ. капела бандуристів УРСР, симф. орк.

п/к Л. Бразівського, Н. Рохліна, оперні співаки, солісти-інструменталисти та ін. Під час нім. окупації ЛОФ. фактично припинила свою діяльність і поновила її 1944. На відкритті сезону в симф. концерті, що відбувся п/к А. Солтиса, виконувалися, зокр., "Урочиста увертюра" М. Мясковського, "Меланхолійний вальс" С. Людкевича тощо. У повосний період до інфраструктури Філармонії входили — симф. оркестр, естр. відділення (зав. — Б. Шейко, худож. кер. — К. Бені), джаз-орк. (худож. кер. — Ф. Муха), орк. нар. інстр. (худом. кер. — М. Дітріх), т-р мініатор (худож. кер. — Я. Стадник). Оскільки баг. співробітників ЛОФ. було поляками за походженням, 126 із 184 її працівників втікали до Польщі. Творчий склад установи став активно поповнюватися музикантами з різних міст кол. СРСР, випускниками мист. ВНЗ та учасниками профес. муз. колективів. 1947 на базі естр. відд., що об'єднало артистів із Києва, Харкова, Москви, Ленінграда (тепер С.-Петербург), а також Держ. муз. т-ру мініатор, було створено Т-р муз. комедії, який 1954 було переведено до Одеси. 1959–89 у структурі ЛОФ. перебував Прикарп. ансамбль пісні і танцю "Верховина". У 1970-х при ЛОФ. почали свою діяльність ВІА й пол-гурти — "Ватра" (кер. — І. Білозір, солістка — О. Білозір), "Мольби", "Ореол". 1989 засновано кам. орк. (кер. — В. Дуда) та ансамбль віолончелістів (кер. — А. Білінський). Солістами ЛОФ. упродовж 1970–90-х були — О. Басистюк, О. Кровицька (тепер США), Н. Озатчянська (тепер Чехія), Є. Романюк, К. Черней та ін. У трав. 1981 засновано Всесоюз. фест. муз.

*Львівська обласна філармонія.
Сучасний вигляд*

Концертний зал Львівської обласної філармонії ім. С. Людкевича

містечтва "Віртуози країни", що 1990 трансформувалася в міжнар. фест. "Віртуози" (присв. муз. класиці). 1979 у зв'язку зі 100-річчям від дня нар. С. Людкевича залові ЛОФ, присвоєно ім'я композитора.

Діяльність ЛОФ. було спрямовано насамперед на конц. обслуговування лвів'ян. До 1962 філармонійні концерти відбувалися споч. у залі конц., влітку проходили на вул. Червоноармійській, 25 (нині вул. І. Франка), а з 1962 — на літній естраді Парку ім. Б. Хмельницького. Того самого року конц. перебазувалася на вул. С. Бойка, 5 (нині вул. О. Нижанківського, 5), а ЛОФ, остаточно переїхала до кол. будівлі ГМТ. Системат. здійснювалися виїзди творчих колективів або окр. конц. бригад до міст і сіл Львів. обл., планові гастролі вик-ців і вик. колективів ЛОФ. в Україні та за її межами, водночас виступи баг. вик-ців і мист. колективів, у т. ч. заруб., у Філармонії. На її сцені виступали — симф. колективи з Литви, Молдавії (тепер Молдова), Грузії та ін. республік кол. СРСР, хор. капели з Росії (Ленінград, тепер С.-Петербург), Вірменії, Білорусії (тепер Білорусія), Молдавії, зокр. "Думка", "Дойна", Хор ім. М. Пятницького, Воронеж., Омськ., Сибір., Урал. (РФ), Закарп. хори, анс. пісні і танцю, орк. нар. інстр. із різних республік, хор. і орк. колективи з країн Сх. Європи. У Львові гастроліювали симф. і хор. диригенти — О. Гаук, Г. Ернесакс, К. Іванов, К. Масалатінов, В. Мінін, Е. Мравінський, Н. Рахлін, Г. Рождественський, О. Свєшников, К. Симеонів, С. Сондецкіс, В. Тольбо, С. Турчак, В. Чернушенко, Г. Ширма, А. Янсонс та ін. Сольно інстр. і вок. вик-во на сцені ЛОФ. представляли музиканти світ. масштабу: піаністи — Е. Гігельс, Г. Гінзбург, Я. Зох, Р. Керер, Генр. і С. Нейгаузі, Т. Ніколаса, Л. Оберін, С. Ріхтер; скрипалі — М. Вайман, Б. Гутников, В. Климов, Л. Колган, Д. та І. Ойстрахи, О. Пархоменко, В. Співаков, В. Третьяков; альтист Ю. Башмет; віолончелісти — М. Ростропович, М. Чайковська,

Д. Шафран; співаки — солісти Великого т-ру (Москва) І. Козловський, Ю. Мазурок, М. Максимов, І. Масленикова, П. Норцов, І. Петров; солісти Київ., опери — З. Гайдой, Б. Гмиря, М. Гришко, І. Паторжинський, І. Л. Руденко; співаки т-рів ін. республік кол. СРСР, естр. вик-ці. У ЛОФ. провадилися авт. концерти сучас. композиторів — Л. Колодуба, Б. Лятошинського, Г. Майбороди, Л. Редуцького, М. Скорика, С. Слонимського, О. Тактакішвілі, А. Хачатуряна, Т. Хренникова, А. Шнітке, Д. Шостаковича, А. Штогаренка та ін.

На сучас. етапі ЛОФ. репрезентують кам. акад. співаки — В. Голубинич, І. Грех, Н. Дитюк, Н. Карпінєць, Л. Кострубє, М. Лаба, З. Орлова, В. Попайда, В. Рибчук, О. Савицька, О. Фенюк, естр. співаки — О. Гріб, М. Шуневич. При ЛОФ. діє естр. гурт "19-й клас" (п/к М. Шуневича) та анс. інструментальної музики "Високий замок" (з 1998, худож. кер. — А. Яцків), що популяризує клас. музику різних стилів музичних в опрацьованні для нар. інстр., зразки укр. і заруб. фольклору. Від 1990-х у діяльності ЛОФ. простежуються характерні для сучас. нац. муз. культури нові тенденції. Вони виявляються у здійсненні проєктів, пов'язаних із укр. істор. тематикою, новими мист. явищами масової музичної культури, муз. надбаннями зах. укр. діаспори, активізацією фест. діяльності тощо. Напр., у концертах "Пам'яті жертв Голодомору — композитори України" (до 60-ї річниці трагедії) виконувалися твори І. Карабиця, М. Скорика, Є. Станковича. Навесні 1991 відбувся фест. "Музика українського зарубіжжя", де прозвучали невідомі духовні композиції (Літургії І. Савицького, А. Гнатюшина, З. Лавришина, "Псалми" М. Кузана, "Діва Марія" М. Фоменка, "Українське Різдво" із "Сюїти Курника" У. Фіалі, "Lakrimosa" й "Dies irae" В. Балає), ін. твори авторів-представників укр. діаспори — В. Витвицького, В. Грудіна, О. Кошиця, Н. Нижанківського, А. Рудницького, С. Турке-

**ЛЬВІВСЬКА СЕРЕДНЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНА
МУЗИЧНА ШКОЛА-
ІНТЕРНАТ ім. С. КРУ-
ШЕЛЬНИЦЬКОЇ**

вип. *Лукіянович-Лісовської, Ф. Якименко*, мол. плеяди митців укр. зарубіжжя — *Р. Ребаковича* (Польща), *Л. Кузьменко, Г. Кулеші, В. Сидоренко* (Канада), *Л. Мельника* (Швеція), 1994 засн. кам. оркестр *"Віртуози Львова"* п/к *С. Бурка*, чий високий профес. рівень дозволяє щорічно проводити 2 міжн. муз. фестивалі — *"Віртуози"* й *"Контрасти"* (з 1995, присв. сучас. музиці). 3 орк. Філармонії системат. виступають знайі музиканти — *В. Виницький, Я. Ермінь, М. Корчинський, Б. Каторович, О. Криса, О. Рапіта, О. Слободяник, Е. Чуприк, Л. Шутко* та ін. 2003 у межах святкування 100-річчя від дня нар. М. Колесси проведено 1-й міжн. фестиваль дириг. мистецтва його імені. Того самого року в межах серії концертів *"Нова музика в Україні"* відбувся концерт до 90-річчя В. Лютославського. При ЛОФ. успішно діє молодіж. симф. оркестр *"INSO — Lviv"* (1-а назва колективу — *"Фестивальний оркестр «Львів»"*; 1-й худож. кер. — швейц. диригент *Г. Маттесон*, тепер — *М. Скорик*). Директори ЛОФ. — *В. Прадник, М. Кулик, І. Матюк, Т. Едер, О. Баран*, від 2006 — директор і худож. кер. *В. Сивозін*.

Літ.: *Мазепа Л., Мазепа Т.* Шлях до музичної академії у Львові: У 2 т. — Л., 2003; *Мельник Л., Бурко С.* Львівська філармонія: До 1 після століть. — Л., 2006; *Савицький Р.* Консерваторія бюр М. Тирка: Хроніка й рецензії // Укр. музика (Львів). — 1938. — Ч. 3; *Його ж.* Любля Колесси: Хроніка й рецензії // Там само. — Ч. 4; *Церullo-Айаско С.* Осмислюючи сучасність // Музика. — 1984. — № 6; *Кияновська Л.* 3-а піднятої завесі // Там само. — 1991. — № 4; *Дубирок Д.* Музика українського зарубіжжя // СМ. — 1991. — № 10; *Червошанин-Губаренко М.* Дискурс нової музики у Львові: // Гі ж. Музика і театр на перехресті: вгол. — К., 2002. — Т. 2; *Романюк Л.* Львівський філармонії — 40 років // КХЖ. — 1980. — 16 берез.; *Його ж.* Вічна музика... Львівський філармонії — 60 // Там само. — 1999. — 4 груд.

Ок. Шевчук

**ЛЬВІВСЬКА СЕРЕДНЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНА
МУЗИЧНА ШКОЛА-ІНТЕРНАТ ім. С. КРУ-
ШЕЛЬНИЦЬКОЇ (ЛССМШ.)** — серед. спец. навч. заклад профес. освіти музичної. Організована на базі Конс. ПМТ (дня. *Галицьке музичне товариство*), Конс. ім. К. Шимановського та ВМІ, що мали 3-рівневу структуру навчання, згідно з § 11 Постанови № 1545 Ради Нар. Комісарів УРСР (груд. 1939) ЛССМШ. було створено як Держ. укр. дит. муз. школу для особливо обдарованих дітей при Укр. держ. конс. (Консерваторія муз. школа). Спершу працювала на 2-у поверсі приміщення Львів. конс. по вул. Хорунжизин, 7 (тепер вул. П. Чайковського, 7), на сучас. етапі — в буд. № 10 по вул. Зелений (споруджений 1872 арх. Й. Енгельм із метою розміщення там школи ім. цисарєвої Єлизавети, що почала діяти 1846 як тривіальна школа "У св. Миколая", а 1855 названа іменем цисарєвої Єлизавети). Істор. передумови зародження фахової муз. освіти у Львові сягають 18 ст. До створення 1-о профес. муз. закладу у Львові були при-

четні — *М. Барвінський* (ректор Львів. ун-ту, прапід *В. Бордінського*), *Ф. К. Моцарт* (син *В. А. Моцарта*), *Й. Рукгабер* (1-й директор школи), *К. Ліпінський, І. Лобажевський, Я. Москвичів, Л. Монцер, Б. Надольська, П. Пивенічка, О. Писецька-Процишин, Р. Савицький, О. Суховерська, Г. Терлецький, Е. Фрайгайтер, Є. Чапелюська, Т. Шухевич*. 1941–44 ЛССМШ. існувала під назвою Муз.-ремінсичого уч-ща (ініціатор її збереження під зміненою назвою — *В. Барвінський*). Від 1944 — Львів. муз. школа-десятирчка при Львів. держ. конс. (Наказ Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР від 1 серп. 1944 № 601). На той час школу було розміщено на вул. Горького (тепер вул. В. Гнатюка).

Директори школи — *В. Барвінський* (1941–44), *О. Березницька* (1944–50), *І. Попович* (1950–57), *К. Кравченко* (1957–60), *О. Тищенко* (1960–72), *В. Антонів* (1972–97), *Б. Мартинюк* (1997–2004), *Д. Камонько* (2004–09), *Л. Закопець* (від 2009). 1963 школі надано ім'я *С. Крушельницької*. Учні 1–11 кл. ЛССМШ. отримують спец. муз. і ґрунтовну заг. серед. освіту (зокр. вивчають іноз. мови — англ., франц., нім.). Уроки сформовано за заг.-освіт., муз.-теор. та спец. циклами. У школі функціонує 7 муз. відд., викладається понад 20 муз. спеціальностей, у т. ч. — спец. і заг. *фортепіано, скрилка, альт, віолончель, контрабас, арфа, флейта, лютня, кларнет, фогот, валторна, труба, тромбон, саксофон, ударні інстр., бандура, гітара, кам. ансамбль, концертмейстерство, кuartет, муз.-теор. дисципліни (сольфеджіо, теорія музики, гармонія, муз. літ-ра).* На сучас. етапі в школі викладає 207 педагогів, навч. 443 учні. Функціонує інтернат (рішенням виконкому Львів. обл. ради депутатів трудящих від 12 берез. 1960 № 245 Львів. муз.школу-десятирчку реорганізовано в муз. школу-інтернат) в окр. приміщенні, із власним персоналом, вихователями, лікарями, репетиторами, що уможливило навч. у ЛССМШ. муз. обдарованих дітей із різних регіонів Зах. України, Щорічно організовується додатковий набір учнів до різних класів. Отже, ЛССМШ. — єдиний навч. заклад такого типу в Зах. Україні. У школі викладали педагогіч.-піаністи — *О. Березницька, Н. Близнюк, М. Бунка, Д. Герасимович, Л. Голембо, С. Дайч, О. Ейдельман, Д. Залеска, О. Кашиня, І. Круз, Г. Левачик, І. Мисюн, О. Мутмак, І. Несеребечка, О. Попіль,*

Випуск Львівської музичної школи-десятирічки (1960 р.)

О. П'ясецько-Процишин, О. Шпот. Закладені ними традиції розвивають: Т. Александрова, О. Амбарцумян, І. Буркайло, М. Буртинська, Т. Воробкевич, М. Гаврушко, О. Герега, З. Заблоцька, Л. Закосець, Х. Заранська, І. Левицька, Ю. Мойсак, О. Пилаюк, Н. Рикова, Н. Ріпка, Ш. Соколовська, І. Соловей, О. Фіголь, І. Явнич. Викладачі відд. підтримують щільні контакти з педагогами ЛНМА — Г. Брилинською-Блажкевич, Л. і М. Криж, О. Криштальським, М. Крушельницькою, О. Радіюк. Поміж випускників відділу спец. фп. — лауреати міжн. та всеукр. конкурсів, знамі концертує піаністи Г. Акс, К. Білінська, Г. Брилинська-Блажкевич, Я. Боженко, В. Винницький, С. Григоренко, Х. Гудзій, М. Гумецька, А. Драган, М. Дрозан, В. Ересько, Г. Килимів, В. Котис, О. Криштальський, М. Крушельницька, О. Кушнір, Ю. Лисиченко-Лисиця, Ж. Микитко, Д. Онищенко, Н. Пасичник, І. Пижик, М. Попіль, О. Рудницький, О. Слободяник, О. Тур, С. Хуча-Ейдельман, композиторка й музикознавець Б. Філю.

Один із провідників у школі — скр. відд., де працювали: О. Вайсфельд, Л. Деркач, О. Дяченко, О. Горюк, О. Козут-Ванькович, Д. Колбін, О. Крайчик, Р. Криштальський, Д. Лекаєр, П. Макоренко, К. Михайлоб, Г. Павлій, О. Петрова, В. Стеценко, О. Тюппа, Г. Хейфец, С. Шуп'яний, І. Шутко та ін. На сучас. етапі цей відділ репрезентують: О. Андрейко, М. Герега (Футурський), Ю. Гольда, Р. Григорчук, М. Гуневич, М. Ящук, Т. Луцик, О. Менцінська, Л. Олексів, І. Пилаюк, Ю. Соколовський, М. Сора, О. Цал, О. Цісарик, В. Шургот. Поміж випускників відд. скрипки — лауреати міжн. та респ. конкурсів О. Божик, І. Гусар, В. Ільченко,

Ф. Касієв, О. Косенів, М. Краснюк, О. Курняк, М. Ломач, Н. Пилаюк, А. Савицька, Л. Футурська; лауреати конкурсів ім. Н. Паганіні (Генуя, Італія) — М. Брилинський (2002, 2-а премія і спец. приз за найкраще виконання конкурсного твору), С. Дяченко (1967, 5-а премія), Ю. Корчинський (1975, 1-а премія), Б. Которобич (1971, 2-а премія), О. Криса (1963, 1-а премія, удостоєний честі грати на скр. Н. Паганіні); оркестранти та ансамблісти — Б. Банковський, М. Вайнер, В. Дудо, Б. Криса, М. Стріхарик; педагоги — Б. Каськів, Л. Чайковська, Н. Пославська та ін.

У школі в різні періоди працювали викладачі ін. струн. інстр. — Н. Вишневська, Г. Гольдберг, Ю. Далекий, Б. Задорожний, М. Лобажевський, О. Тайтш (альт), Б. та О. Бережницькі, А. Вольфствель, П. Пшенчик, О. Тищенко, В. Третяк, З. Шахиджанян, Е. Шпіцер (влч.), Н. Горинський, О. Щеглов, Р. Семенюк (к. бас), Л. Ганч, В. Горобчук, В. Полтораєва (арфа), а також Ю. Далецький, І. Іванюк, Н. Кеик, Хар. Колесса, А. Колупасва, Л. Комар, Д. Комонько, Г. Менцінська, Я. Мигаль, Л. Оленчик, Р. Семенюк, Ю. Скворонський. Найвідоміші випускники відділу струн.-смичкових інстр. — Ю. Башмет, Б. Бороз, М. Бергман, Р. Залеська, Т. Заньчак, Хар. Колесса, О. Криса, Ю. Ланюк, Т. Менцінський, Е. Ртєзач, Р. Самоостроков, Н. Хама, Г. Цейтц, М. Чайковська, започ. Всукр. конкурс мол. вик-ців на струн.-смичкових інстр.

Відділ нар. інстр. (1957—64) включав класи гри на бандурі, баяні, акордеоні, домрі. Тут працювали: Л. Бендерський, Г. Казаков

Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. С. Крушельницької

Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. С. Крушельницької

(домра), *В. Герасименко* (бандура і ансамбль бандуристів), *В. Воеводін*, *А. Онуфрієнко*, *М. Оберюхтін*, *Я. Шнайдер*, *М. Римаренко* (акордеон). Поміж вихованців відд. того періоду знамітні вик-ці й педагоги — *В. Голубничий*, *В. Гуцал*, *Р. Іванський*, *Я. Ковальчук*, *Г. Меньків*, *П. Рачинський* та ін. Згодом як підрозділи відділу струн.-смичкових інстр. стали функціонувати кл. бандури (1989) й гітари (2006). Поміж викладачів — *Л. Посікіра*, *А. Ланова*, *Л. Базарник*. Поміж вихованців — лауреати міжн. та нац. конкурсів *О. Курило*, *Г. Лазуркевич*, *І. Мельник*, *О. Ніколішина*, *О. Созанський*, *С. Флешар*; неодноразові переможці всеукр. конкурсів — *Н. Борух*, *Н. Данило*, *Н. Ковальова*, *Т. Кузьмич*, *О. Кушнір*, *С. Миклуш*.

Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. С. Крушельницької. Сучасний вигляд

Традиції відділу дух. інстр. безпосередньо пов'язані з відповідною Львів. вик. школою, сягають 19 ст. Тоді проф. К. Бругіофер, володіючи грою на всіх дух. інстр., започатковує у Конс. ГМТ клас дух. інстр. У ЛССМШ. в різні періоди працювали відомі викладачі дух. інстр. — *В. Жолубак*, *І. Левкович* (фл.), *О. Сербинський* (гобой), *К. Гендел* (кларнет), *В. Носов* (кларнет, саксофон), *В. Семенченко* (фагот), *В. Антонів* (валторна), *В. Швець* (труба), *І. Ганич* (тромбон). У серед. 1980-х у школі почали викладати: *Л. Закопеч* (гобой), *О. Павленко* (фл.), *Т. Ільчук* (кларнет). Ряд випускників відд. продовжили навч. у провідних муз. ВНЗ України, Польщі, Німеччини, Австрії, Франції, США тощо. Поміж вихованців відділу дух. інстр. — лауреати міжн. та всеукр. конкурсів *А. Вітик*, *Т. Гаврилюк*, *М. Душнюк*, *А. Західов*, *Н. Кожушко*, *С. Левицька*, *Ж. Лен*, *Н. Підчеха*, *М. Семютюк*, *А. Сасіко* (фл.); *Т. Головацький*, *М. Залозець*, *К. Жалоба*, *А. Іванків*, *Ю. Літун*, *Б. Немченко*, *К. Омельченко*, *Р. Савицький*, *Ю. Хвостов* (гобой); *М. Фесюк* (кларнет); *В. Вальтеров*, *В. Вацко*, *В. Демковський*, *Т. Олійник* (фагот); *Я. Казмірчук*, *Д. Криминський*, *П. Макогончук*, *О. Попович* (труба); *Я. Собіпан* (ксилофон) та ін. На базі відділу дух. інстр. 1996 організовано Міжн. конкурс вик-ців на дерев. дух. інструментах ім. *Д. Біді*.

Муз.-теор. відділ засн. 1953 з ініціативи *С. Дайча*. Тут у різні роки працювали — *Д. Зодор*, *А. Кос*, *Анатольський*, *Б. Фільц*, *В. Фліс*, *М. Антій*, *М. Волінський*, у подальшому — *Ю. Балля*, *М. Білінська*, *Л. Брилінська*, *З. Вірста*, *Г. Волощак*, *О. Господарчук*, *Р. Гуцаловська*, *Я. Гучок*, *З. Григорян*, *В. Завісько*, *І. Земляна*, *Л. Іванишин*, *Е. Кобулей*, *Н. Кобрин*, *О. Ковальський*, *Вік. Козлов*, *А. Конопол*, *А. Котлярєвський*, *Ж. Кунтиш*, *Л. Кушлік*, *І. Ляшенко*, *І. Міщук*, *Ю. Мелничук*, *Л. Назар*, *Ш. Німанд*, *О. Небожинська-Сотнічук*, *С. Павличин*, *Є. Пайн*, *А. Петрашек*, *Я. Пона*, *Холєвінська*, *Т. Скобало-Роспатнюк*, *М. Скорик*, *О. Суховерська*, *Д. Хабаль*, *С. Шевчук*, *Л. Шере*, *мета*, *З. Штундер*, *В. Філатов*, *Л. Фірсова*, *Я. Якубак* та ін. Поміж випускників відділу — *В. Бессєдіна*, *Л. Бобер*, *Ю. Буля*, *Г. Гаврилюк*, *Я. Горак*, *Л. Кізнюк*, *Л. Корній*, *Б. Котик*, *У. Коноварт-Граб*, *Ю. Ланюк*, *Т. Мазелс*, *З. Максименко*, *О. Мануляк*, *Л. Мельник*, *Т. Мельник*, *М. Михалічко*, *В. Москаленко*, *Н. Самотос*, *А. Терещенко* (1-а випускниця), *С. Тихий*, *Л. Шевчук-Назар*, *Б. Фроляк*, *М. Швець*, *Н. Швець*.

Числ. випускники-інструменталісти ЛССМШ обрали дорогу музикознавців, як-от *О. Андрейко*, *О. Бодина*, *Г. Брилінська-Блакєвич*, *Т. Гнатів*, *Т. Дубровний*, *М. Жишків*, *З. Жиуркевич*, *А. Кар'як*, *Н. Кошчаданова*, *І. Котлярєвський*, *М. Липецька*, *В. Максимов*, *С. Ніколайчук-Салдан*, *Н. Пославська*, *Т. Слюсар*, *Т. Старух*, *Г. Цайц*, *О. Цолой-Якименко*, *І. Чернова-Строй* та ін.

З ініціативи провідних вик-ців, адміністрації т. викладачів школи у 1960-х започ. відділ кам. ансамблю, де працювали: *М. Бауер*, *О. Деркач*, *Б. Десятник*, *Ю. Сковронський*, *З. Шахиджанян* у наступ. роки — *У. Бачинська*, *Н. Вацук*, *Х. Гумецька*, *Н. Дико*, *Н. Комонько*, *І. Коритко*, *Л. Панчук*, *Т. Слюсар*, *А. Сковронський*, *Т. Шул'яна*. З кам. ансам. пов'язана діяльність числ. випускників ЛССМШ. — *В. Андрієвської*, *О. Ванькович-Когут*, *Х. Гумецької*, *Ф. Гольдштейн*, *Т. Дем'янчик*, *Р. Залєської*, *Т. Лаголі-Баб'я*, *В. Лалєся*, *Н. Мариняко*, *Д. Москвіт-Савік*, *Ж. Пархомовської*, *О. Семенової*, *Т. Слюсар*, *Г. Стернюк-Левичко*, *Т. Шул'яної* та ін.

У 1980-х було засн. клас квіартету (єдиний у спец. муз. школах України). Тут у різні періоди працювали — *У. Бачинська-Тимошук*, *Л. Матвіїв*, *А. Микитка*, *Ю. Сковронський*. Клас концертмейстерства як самостійний під розділ ЛССМШ. започ. 1992. Кер. — випускниця школи *Я. Матюха*. Поміж викладачів відд. — *С. Гурганова*, *І. Коритко*, *Л. Ніколаса*, *Л. Пичук*, *Л. Сковронська*. Поміж випускників-лауреатів нац. і міжн. конкурсів — *Н. Багдасарян*, *Л. Буторіна-Ківа*, *Н. Вакула*, *Ю. Ваф'я*, *Н. Величко*, *В. Віслєнська-Білевич*, *Р. Гуцуляк*, *І. Дуркот*, *П. Довгань*, *Л. Жолубак*, *Н. Заїкіна*, *Р. Котлярєвська*, *О. Кулинєніс*, *Л. Лемех*, *Т. Міродан*, *Ю. Мавінічук*, *А. Мотілюва*, *Л. Ніколаса*, *О. Осмоловська*, *Ж. Пархомовська*, *Л. Пашук*, *Н. Пелєз*, *Р. Проців*, *Г. Радченко-Пристапа*, *А. Рябий*, *О. Савка*, *Ю. Соловійов*, *Л. Цап-Кужель*, *О. Юрєнчи* та ін. Поміж концертмейстерів ЛССМШ. також

О. Андрієвська, Н. Брачка, Н. Бурлаченко, О. Воцка, І. Вроцлавська, О. Гергеа, Т. Годісь, А. Г. Григорчук, Н. Гуда, Л. Даренська, О. Калюжна, Н. Комонько, М. Конох, Л. Костур, О. Кузьмел, І. Левицька, М. Лимарев, О. Литвиненко, О. Лихач, І. Лозинська, М. Луцка, Д. Максименко, С. Мигалевич, О. Настюк, І. Новикова, І. Оніщук, І. Орленко, В. Павленко, З. Полюк, О. Пронко, В. Рибчун, Т. Серемуля, О. Сіончальс, М. Соколюк, З. Сорокиский, Л. Федина, О. Фесюк, Ю. Фоменко, О. Хоруженко, Г. Хромещ, З. Шаргородська, О. Шпарик.

На відділі заг. фп. (предмет викладається від 1-о до випускного класів для учнів усіх вик. відділів) уже 1944 працювали: В. Іваніщак, І. Мисюк, М. Смутка, в подальшому в різні роки — Н. Близнюк, Л. Божко, Ш. Брик-Дика, І. Галай, М. Гарушко, О. Гергеа, Л. Гречук, О. Гудій, Н. Денчак, Г. Демківська, Н. Дика, М. Долгова, З. Заблоцька, Х. Заранська, Н. Комонько, У. Корхова, О. Лапіна, С. Маміничук, О. Мар'яш, І. Мигаль, Ю. Мойсяк, О. Небожинська, І. Невербецька, Н. Т. Полянська, Л. Ревякис, Н. Рнцар, В. Русанова, Л. Шевчук та ін.

Композицію в школі споч. викладали — А. Кос-Анатольський, В. Флис, згодом — М. Волинський, Л. Дума, Д. Задар, Д. Коротін, Б. Фроляк, В. Павленський. Поміж випускників школи: композитори З. Алмош, В. Бесєдина-Кунтиш, Г. Габриєль, Л. Горава, А. Корчинський, Ю. Ляшко, І. Левкович, О. Манцук, М. Михалічко, Н. Олійник, М. Скорик, М. Спеленко, Б. Філюк, Б. Фроляк, Т. Чубай, М. Швед, Б.-Ю. Яніщук та ін.

У школі існує хор, поміж його кер. — С. Амбарцумян, Л. Бобер, В. Василевич, О. Гоба, О. Ковальський, І. Мандзюк, Н. Мозіль, О. Небожинська-Сотничук, Ш. Німанд, О. Пак, Г. Терлецький, Д. Хабаль.

Кам. хор "Соломія" (диригент і худож. кер. — О. Гоба) — лауреат числ. міжн. конкурсів (Сербія, Чехія, Австрія, Франція, Греція, Нідерланди, Норвегія, Канада тощо).

Вок. здібності учнів ЛССМШ. розвивають все-світньо знамі співачи, лауреати конкурсів та фест., зокр. Л. Божко. Славу школі принесли її випускники-солісти провідних оперних т-рів України і Європи — І. Вавуля, В. Дудар, А. Ковалко, А. Ковальова, О. Кровицька-Ярена, З. Кушплер, С. Соловей та ін.

У ЛССМШ. створено 3 оркестри — кам., дух. та симф. Кам. оркестр (диригент — М. Гуневич) засн. 1994, функціонує в межах навч. процесу. Диригентні симф. орк. у різні періоди — М. Калесса, Ю. Луцій, З. Остафійчук, Р. Філіппчук, тепер — Т. Лисенко-Дідула. Кер. оркестру дух. інстр. упродовж баг. років — І. Карпіна.

Літ.: Мазела Л., Мазела Т. Шлях до Музичної академії у Львові: У 2 т. — Л., 2003; Котлябулатова І. Львів на фотографії. 1860—2006. — Л., 2006; Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені С. Крушельницької. — Л., 2010; Воробкевич І. Документальні матеріали про Консерваторію музичну школу у Львові (1939—

1941 рр.) // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Мист-во — Л., 2004. — Вип. 4; *Bulnting Ph. A Tale of Three Cities* // The Strad. — 2007. — September.

Т. Воробкевич, Н. Дика

Львівське державне музичне училище ім. С. ЛЮДКЕВИЧА (ЛДМУ) засн. 1939 на базі ВМІ. Будівлю гол. корпусу зведено 1914—16 (пам'ятка укр. модернізм, арх. — А. Лушинський та І. Левинський, скульптор — І. Кузівачик). Великий і Малий зали уч-ща розписано живописцем М. Сосенком. Інтер'єр уч-ща прикрашено копіями декоративних панно О. Новакеського (оригінали зберігаються у Львів. нац. музеї). ЛДМУ розташовалося у приміщеннях ВМІ, частина пед. та учнівського складу якого ввійшло до Уч-ща. 1941—45 воно функціонувало як муз. школа, її очолювали О. Москвичів (1944—45) і О. Бережницька. 1945 Уч-ще вроджене.

Директори Уч-ща — Д. Діденко (1945—57), П. Кирейчук (1957—62), Д. Довженко (1962—76), Т. Сачик (1976—2003), Я. Мозіль (з 2003). До пед. складу на різних етапах входили випускники престижних муз. закладів Європи. Вони закладали міцне підґрунтя розвитку профес. освіти музичної не лише в межах цього закладу, а й Зах. України в цілому, підно продовжуючи пед. традиції попередніх періодів, сформовані в контактах із чесь., австр., нім., польс. муз. культурами. Поміж відомих викладачів ЛДМУ. — Т. Шухевич (зав. фп. відділу, 1939—49), піаністи — В. Божкевич, Г. Левицька, Р. Содицький; музикознавці — Б. Дрималик, Є. Козак, А. Кос-Анатольський, Б. Кудрик, Н. Нижанківський, В. Панасюк, С. Шиманська. У кін. 1940-х понад 20 викладачів (зокр. В. Боднар, В. Панасюк) і ода студентів було репресовано і вивезено до Сибіру й Кавказстану. Кадровий склад Уч-ща в повосні роки оновлю випускники конс. Києва, Харкова, Ленінграда (тепер С.-Петербург), Свердловська (тепер Єкатеринбург) тощо. Поміж них — О. Кашина, Д. Колбін, В. Курашов, Н. Мещерська, А. Німанд, О. Теплицький, Тітохов. У ЛДМУ. також працювали — Е. Агроскіна, М. Аранович, І. Байцар, О. Бережницька, Д. Бідю, В. Боднар, Г. Гальчак, В. Григоров, А. Дарморіс, В. Дандіра, О. Єзоров, Л. Єфименко, Г. Зонко, Г. Козлов, П. Колбін, А. Лабазов, С. Лазарчук, Ост. Лисенко,

Львівське державне музичне училище ім. С. ЛЮДКЕВИЧА

Обкладинка буклету "Львівське державне музичне училище ім. С. П. Людкевича" (Л., 2007)

Відділ теорії музики Львівського музичного училища ім. С. Людкевича

"Львівський Боян"

Львівське музичне училище ім. С. Людкевича. Головний корпус

Р. Лисця, Н. Мещерська, С. Павлович, В. Панасюк, В. Савишин, А. Терещенко, В. Флис, Л. Хмельницька, С. Шиманська, Я. Якубчик. 1990 із викладацької Училища було сформовано хор (кер. — В. Гудя), що бере активну участь у муз. житті Львова й гастролює містами України й заруб. країн.

На сучас. етапі ЛДМУ має статус одного з базових навч. закладів Зах. України, готує фахівців із 8-ми спеціальностей — фортепіано, струн., дух. і нар. інструментів, хор. диригування, співу, теорії музики, естр. муз. мистецтва. В ЛДМУ навч. понад 300 студентів. Уч-ще підтримує зв'язки з громад. організаціями, фондами, навч. закладами та окр. муз. діячами різних країн світу. Числ. випускники в подальшому здобули вищу освіту не лише у Львові, а й ін. конс. України (зокр. Київ), РФ [Моск., Ленінгр. (тепер Петерб.), Свердлов. (тепер Урал.)], ВНЗ країн Європ. Заходу, Америки, Австралії.

Поміж випускників ЛДМУ. — Т. Булат, О. Козаренко, С. Павлович, І. Філіп, О. Цілуйко-Якименко; н. в. України — З. Бобій, Є. Гороховська, Т. Дюк, Ю. Лядів, Л. Постіра, П. Скусятенко, С. Степан; з. а. й з. д. м. України — В. Антонів, Т. Баран, І. Братішчик, С. Бурко, М. Ваврушко-Салагай, О. Волинеч, В. та Ок. Геросименки, В. Геросимчук, О. Грицак, Н. Даюк, Л. Дедюх, М. Дудю, М. Закосець, З. Залицкій, В. Зоранський, М. Кацал, Л. Качала, Я. Ковальчук, Г. Кузовков, М. Кулик, І. Майчик, А. Микитка, Л. Невинний, Б. Олійник, В. Попадюк, М. Свірська, М. Серняк, О. Стахів, І. Тиранський, Н. Хама, О. Циглиш; з. пр. культ. України — Т. Едер, В. Іжак, О. Козак, Л. Кривоцюк, З. Леськів, Б. Лявківський, Т. Савиш; лауреати й дипломанти всеукр. конкурсів — О. Баран, М. Березовська, М. Блощиняк, О. Войтович, І. Гусар, Е. Дацина, А. Дражничка, Ю. Жениур, В. Закосець, С. Карась, Т. Ковальчук, Ю. Колтун, А. Комар, М. Кришчин, І. Крущенко, С. Кузів, Т. Лазуркевич, Т. Ленко, І. Лещинин, Ю. Мазуркевич, О. Маліновський, М. Масляк, Н. Махова, Л. Меленець, Г. Мозіль, В. Носов, Д. Олійник, В. Падзірій, В. Петрованчук, С. Пузир, О. Скибинська, М. Скусятенко, О. Сазанський, М. Сосновський, С. Сохецька, О. Тополь, В. Тупалець, О. Фанон, М. Ференценко, А. Чоп, М. Шкета та ін.

Літ.: Мозеля Л. Сторінки музичного минулого Львова (з неопублікованого). — Л., 2001; Мозеля Л., Мозеля Т. Шлях до музичної академії у Львові: У 2 т. — Л., 2003; Бурбан М. Хор Львівського державного музичного училища ім. С. Людкевича // Його ж. Українські хори та диригенти. — Дрогобич, 2006; Романюк П. "Інакше бути не може" // КіЖ. — 1996. — 17 лип.; Сачин Т. Дім, у якому живе музика. Львівському державному музичному училищу ім. С. Людкевича — 60 // За вільну Україну (Львів). — 2000. — 2 черв.

Н. Діка, М. Пузаківська

"Львівський Боян" — див. "Боян Львівський"

Львівський наспів — див. Наспів церковний

Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької (ЛНАТОБ). Проект споруду Т-ру в еклектичному стилі "віденського ренесансу" (див. *Відродження*) — польс. арх. З. Горголевського. Глядацький зал має 1080 місць, досконалу акустику, оснащений найновішими (для Європи поч. 20 ст.) системами вентиляції, опалення, освітлення. Зал, парадні сходи та дзеркальні фойє прикрашено скульптурними композиціями, фресками, живописом відомих польс. майстрів. На урочистому відкритті (4 жовт. 1900) були присутні делегації майже всіх європ. оперних т-рів, польс. письменник Г. Сенкевич, композитор І. Я. Падеревський, рос. художник Г. Семірадський, який подарував Т-рові завісу-панно із зображенням алегоричних постатей богів, жриць та муз біля вітара храму Аполлона Дельфійського. 1-а вистава — опера "Янек" В. Желеньського за участю Я. Королевич-Войдоват та О. Мишуги (27 груд. 1900).

У Т-рі одночасно діяли 3 автономні трупи — оперно-балет., оперет. та драм., що утримувалися на муніципальній й меценатській кошти. 1-й директор і реж. (до 1907) — Т. Павліковський. У різні роки впродовж 1900—30-х тут працювали: реж. — В. Гробчевський, Л. Сольський, Й. Ходаковський; диригенти-італійці — Ф. Брунетто, В. Подесті, Ф. Спєтріно, іспанець А. Рібера, чех Л. Чвельянский, лавів'яни — М. Зуно, Й. Лерер; композитор Л. Ружицький; співаки — О. Бондровський, М. Балтістіні, Д. Беллінціні, Я. Келура, С. Корвін-Шимановська, А. Сари, вел. група укр. вик-ців — М. Голіньський, Е. Гушалевиш, С. Крушельницька, Ф. Лопатинська, О. Любич-Парохоник, М. Менчинський, О. Мишуга, О. Носалевиш, О. Руснок та ін. У репертуарі т-ру — опери (здебільшого прем'єри) польс. авторів (Г. Венявського, С. Монюшка, Е. Длуського, В. Желеньського, І. Я. Падеревського), рос. і зах. композиторів (М. Мусоргського, П. Чайковського, Дж. Верді, Г. Доніцетті, Ж. Бізе, Ш. Гуно, Р. Вагнера), а також лавів. авторів (М. Солітиса). 1-а балет. вистава — "Лебедине озеро" П. Чайковського (1921). Через брак постійного фінансування Місх. т-р перманентно закривався, 1934 припинив свою діяльність.

Від осені 1939 Львів. оперний т-р став 1-м у Зах. Україні нац. стаціонарним муз. т-ром. Трупу поповнили творчі сили Києва, Харкова, Ленінграда (тепер С.-Петербург). Прем'єра — опера "Тихий Дон" І. Державинського (21 верес. 1940). Протягом сезону було поставлено 11 вистав: опери — "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, "Євгеній Онегін" П. Чайковського, "Аїда" Дж. Верді, "Кармен" Ж. Бізе; балети — "Червоний мак" Р. Гієра, "Дон Кіхот" Л. Мінкуса тощо.

Під час 2-ї світ. війни більшу частину колективу Т-ру було евакуйовано. У припиненні почав працювати "Український театр м. Львова" (за кілька місяців перейменований на "Львівський оперний театр"), що об'єднав оперну, оперет., балет., драм. трупи. Його

Львівський національний академічний театр опери та балету
ім. С. Крушельницької

очолив реж. В. Блохацький. У Т-рі працювали: диригенти — Я. Борніч, Л. Туркевич; хормейстер Я. Воцок; балетмейстери — Е. Вігілев, М. Требузов; художник М. Радич; співаки — З. Долоніцький, І. Малонюк, Є. Поспівка, І. Рубчак, В. Тисяк, Л. Черних, Н. Шевченко; танцівники — Р. Герінович, В. Переваславець, З. Сугробкіна, О. Ярославцев та ін. Протягом воєнних років на сцені Т-ру було поставлено 40 оперних і балет. вистав: "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Сільське кохання" (монтаж "Лілеї" К. Данькевич), "Аїда", "Травіата" Дж. Верді, "Продана наречена" Б. Сметани, "Кармен" Ж. Бізе, "Фауст" Ш. Гуно, "Тоска" Дж. Пуччіні, "Сільська честь" П. Масканьї, "Дон Кіхот" Л. Мінкуса, "Пер Гюнт" на муз. Е. Гріга, "Мрії" на муз. Й. Штрауса тощо. Прем'єрні й гастрольні вистави нім. митців (зокр. "Викрадення із сералю" В. А. Моцарта, "Летючий голландець" Р. Вагнера) могли відвідувати лише німці.

У лип. 1944 Львів. оперний т-р припинив свою діяльність і майже в повному складі емігрував на Захід. У цьому самому приміщенні було відновлено т-р опери та балету. Після звільнення Львова від нім. окупації оперний т-р очолив реж. М. Стефанович (переведений із Харкова). У 1-х виставах ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Наймичка" М. Вериківського, "Царева наречена" М. Римського-Корсакова, "Бахчисарайський фонтан" Е. Асаф'єва, "Копієлія" Л. Делібо) брали участь емігрантні оперно-балет. майстри т-рів Києва,

Харкова, Одеси, Москви, Ленінграда: співаки — З. Гойдай, Б. Гмиря, М. Донцов, Ю. Кипоренко-Домонський, М. Литвиненко-Вольфемут, І. Паторжинський; хореографи — О. Андреев, В. Вранський, К. Голейзовський, М. Дельсон, М. Долгушин, В. Преображенський, М. Цейтлін; артисти балету — А. Васильєва, О. Соболю; реж. — М. Смолін, Г. Юра; художник А. Петрицький та ін. Водночас формувалася стаціонарна трупа, до якої увійшли: співаки — Н. Бовданава, М. Брагінська, А. Виспрєва, О. Долоський, П. Дума, П. Кармалюк, В. Кобрицький, В. Сурмач, М. Торчинський, Н. Шевченко, М. Шелюжко, артисти балету — Н. Егурнова, В. Ільїнська, М. Мономахов, Н. Слободян, О. Сталінський, О. Ярославцев. У складний період становлення ЛНАТОБ. за п'ять років стояли гол. диригенти — Н. Покровський (1940—41), Л. Брагінський (1945—48, 1951—52), І. Зак (1948—50), а також М. Колессо, Я. Лерер, Я. Мунд, А. Солтис; хормейстер Ф. Долгова; працювали реж. — О. Лейн, В. Маній, В. Складенко, В. Стефанович, О. Улуханов; художники — В. Борисович, А. Волненко, П. Єршов, П. Злочевський, Ф. Нїрод, Г. Резников, О. Сальман, О. Хвостенко-Хвостов. У Т-рі було поставлено укр., рос., зах. клас. вистави, активно популяризувалися твори композиторів союзних республік кол. СРСР. Поміж них: "Бахчисарайський фонтан" Б. Асаф'єва, "Велика дружба" В. Мураделі, "Лауренсія" О. Крейна, "Шурале" Ф. Ярулліна, "Антоній і Клеопатра" Е. Лазарєва, "Юність" М. Чулаки, "Барє щастя",

Львівський
НАЦІОНАЛЬНИЙ
АКАДЕМІЧНИЙ
ТЕАТР ОПЕРИ ТА
БАЛЕТУ ім. С. КРУ-
ШЕЛЬНИЦЬКОЇ

Скульптура "Музика"
роботи П. Віятячука
(Львівський
національний
академічний театр
опери та балету
ім. С. Крушельницької)

**Львівський
національний
академічний
театр опери та
балету ім. С. Кру-
шельницької**

Обкладинка книжки
"Львівський театр
опери та балету
ім. І. Франка"
О. Паламарчук і
Т. Едера (Л., 1989)

"Овід" А. Спадавексія, "Сім красунь", "Стежкою грому" К. Кара-Караєва, "Легенда про любов" А. Мелікова, "Спартак" А. Хачатуряна тощо. Вперше в Україні було здійснено постановки опер — "Джоконда" А. Понкієлі, "Тангейзер" Р. Вагнера, "Зачарований замок" ("Страшний двір") С. Монюшка; балетів — "Створення світу" А. Петрова, "Тіль Уленшігел" Е. Глєбова, "Три мушкетери" В. Баснера, "Медея" Р. Габівадзе. Втілено оригінальні ред. — опери "Золотий обруч" Б. Лятошинського, балету "Мідний вершини" Р. Глєра тощо. Вперше в кол. СРСР було поставлено опери — "Любов Ярова" В. Енка, "Героїчна молодість" Г. Шантиря, "Таня" Г. Крейтнера, "Повість про одне кохання" Д. Толстого, "Залізний дім" Е. Тамберга, "Ернани" Дж. Верді, "Далібор" Б. Сметани, "Долина" Е. д'Альбера; балети — "Останній бал", "Слава космонавтам" Ю. Бірюкова, "На березі моря" Ю. Юзельонаса, "Пан Твардовський" Л. Ружницького тощо. Здійснено нові балет. вистави за творами рос. і зах. класики — "Франческа да Риміні" на музику П. Чайковського (Я. Вошак — Л. Мещерякова-Таланкіна), "Пори року" на музику А. Вівальді (І. Лацаніч — Г. Ісупов), "Великий вальс" на музику Й. Штрауса (С. Арбіт — М. Трегубов), "Пер Гюнт" на музику Е. Гріга (Я. Вошак — М. Трегубов), що невдовзі стали надбанням баг. сцен. Загалом упродовж 1950—90-х було здійснено понад 250 прем'єр опер, балетів, оперет, втіл. і заруб. класики, сучас. творів. 1953—64 трупю очолював диригент Я. Вошак. Тоді, поряд із уже відомими майстрами, на сцену вийшли випускники Львів. конс. — В. Арбузов, З. Бобій, Г. Братківська, О. Врубель, В. Герасименко, Я. Голозубчик, Т. Дідик, Л. Жилинко, В. Іванченко, П. Кривчицька, Г. Кузовко, В. Лужецький, Т. Поліщук, І. Попов, Т. Каченко, Г. Ханаданія, В. Чойка та ін. У балет. трупі працювали хореографи — М. Заславський, М. Трегубов, А. Шекера; солісти — М. Белова, В. Ільїнська, І. Красногорова, Г. Майоров, П. Малхасянц, Л. Орловська, О. Поспелов, Н. Слободян, В. Шумейкін та ін. Поряд із клас., до репертуару постійно включалися твори сучас. авторів. Т-р став творчою лабораторією укр. композиторів. Впродовж цих і наступ. років тут відбулися прем'єри опер — "Лісова пісня" (1957), "Тині забутих предків" (1960), "У неділю рано" (1976) В. Кирейка, "Назустріч сонцю" (1957; 2-а ред. "Заграва", 1959) А. Кос-Анатольського, "Украдене щастя" (1960), "Багряні зірничі" (1967) С. Жданова, "Вироджений гравень" (1973), "Ріхард Зорге" (1976) Ю. Мейтхуса, "Десять днів, що приголомисили світ" (1977; 2-а прем'єра; 1-а — в Домешьку), "Незабутні" (1980) В. Губаренка, "Мати" (1985) В. Загорюєва, "Олеся балада" (1986) Б.-Ю. Янівського, "Дні революції" (1987) М. Пармійського, "Мойсей" (2001) М. Скорика; балетів — "Хустка Добуша" (1951), "Сойчине крило" (1956), "Орися" (1964) А. Кос-Анатольського, "Досвітні вогні" Л. Дічка, "Відома" В. Кирейка, "Камеяні" М. Скорика (усі — 1967), "Вогняний шлях" (1980) В. Губаренка,

Алегорія Літа. Львівський Національний
академічний театр опери та балету
ім. С. Крушельницької

"Повернення Баттерфляй" (2006) М. Скорика тощо. З нагоди 100-річчя від дня нар. І. Франка Т-рові було присвоєно його ім'я (1956). 1964 худож. керівництво перебрало Ю. Луйді. Разом із ним працювали диригенти — С. Арбіт, І. Лацаніч; хормейстери — Г. Орлов, Д. Стефанішин, І. Юзюк. Трупю поповнили: співаки — А. Баканова, Л. Божко, З. Бузина, Г. Дашко, Н. Клименко, І. Крученко, В. Лубянний, О. Прудник, С. Степан, Н. Тичинська; артисти балету — Т. Бессєдіна, Г. Ісупов, Ю. Карлін, М. Панасюк, Г. Сахновська, Е. Старикова, О. Стратиневська, В. Якимович. Репертуар збагатили опери — "Золотий обруч" Б. Лятошинського, "Хованщина" М. Мусоргського (обидві — вперше в Україні в авт. ред.), "Пікова дама" П. Чайковського, "Ернани", "Дон Карлос" Дж. Верді; балети — "Попелюшка" й "Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва, "Спартак" А. Хачатуряна тощо. Від 1975 худож. кер. т-ру — І. Лацаніч, з ним співпрацювали диригенти — Р. Дорожівський, М. Дутчак, В. Ткачук, М. Юсупович; хормейстер О. Кураш. До оперної трупі увійшли — Б. Базилик, Р. Вітошинський, О. Гавриш, В. Горєликов, С. Добродієва, Т. Куценко, А. Липиш, М. Свобода, С. Тарасович, О. Теліа, Р. Цимбал, М. Чайковський; до балет. — І. Андрусик, К. Гордійчук, Л. Гражуніс, А. Ісханова, Е. Костілова, А. Кучерук, Л. Ферулюєва. Створенню неповторного стилю вистав сприяла сценографія Е. Лусика, за яким співпрацювали його учні Т. і М. Риндзани. Під час капітального ремонту (1978—85) вистави здійснювалися на сценах ін. приміщень, трупя постійно гастролювала, водночас поновлювала старі й ставила нові вистави. 1985

ЛНАТОБ. відкрився монумент. постановкою (бл. 1000 вик-ців) опери "Десять днів, що приголомшили світ" М. Кармінського. Наступ, прем'єрами стали: опери — "Украдене царство" Ю. Мейтуса (поновлення), "Олеська балада" Б.-Ю. Янівського, "Мати" В. Загорцева, "Вінна і мир" та "Ромео і Джульєтта" С. Прокоф'єва, "Тангейзер" Р. Вагнера; балети — "Спляча красуня" й "Лускунчик" П. Чайковського, "Жізель" А. Адана.

1994—2001 худож. керівництво т-ром здійснювали: М. Юсипович (1994—95, 1999—2001), Р. Дорожівський (1995—98), І. Кушплер (1998—99), І. Лащич (2001—02). Від 1998 директор т-ру — Т. Едер, який активно популяризував творчі досягнення колективу. ЛНАТОБ. брав участь у фест. в Австрії (1999, 2000, 2001), Польщі (1999), Німеччині (2000). вистави на гастролях до Києва (2000, 2002). 2001 Т-рові надано ім'я С. Крушельницької. Наприкінці 20 — на поч. 21 ст. істотно поновлено "Лебедине озеро" П. Чайковського (1998, диригент — Р. Дорожівський, А. Юркевич, балетмейстер П. Малхасян, художник — Т. Риндзак); здійснено постановки опер — "Набукко" Дж. Верді (2000, диригент — М. Юсипович, італ. реж. Д. Вшіля, художники — Т. і М. Риндзак), "Мойсей" (2001, лібр. Б. Стельмаха, диригенти — М. Скорик і М. Дутчак, реж. З. Кшановський, художники Т. і М. Риндзак, у гол. партії — О. Громиш), балету "Повернення Баттер-

фляй" [обидва — М. Скорика], 2006, за мотивами опери Дж. Пуччіні "Чіо-чіо сан", лібр. В. Врублевської, балетмейстер — С. Насенко, диригент — М. Дутчак, художник — Т. Риндзак, партія С. Крушельницької — А. Ісупова]. На сцені Т-ру відбулися заключні концерти Міжн. конкурсу вокалістів ім. С. Крушельницької, 1-а постановка опери "Довбуш" С. Людкевича (здійснено силами Оперної студії ЛНМА, 2009, ред. М. Скорика, диригент — І. Юзюк).

Літ.: Рудницький А. Українська музика. — Мюнхен. 1963; Малер Г. Письма в воспоминания. — М., 1968; Голобощенко М. Олександр Мишуга: Спогади, малюнки, листи. — К., 1971; Зогейкевич М. Драматургія балету. — К., 1978; Терещенко А. Львівський державний академічний театр опери та балету ім. Івана Франка. — К., 1989; Й. ж. Львівський театр за часів Тадеуша Павлівського // Музика Галичини. — Жешув, 2001; Полемарчук О. А музик не мовчали. Львів: 1941—1944 рр. — Л., 1996; Й. ж. Музичні вистави львівських театрів (1776—2001). — Л., 2007; Гайдебурга В. Театр, захований в архівах. — К., 1998; Полемарчук О., Пилипюк В. Львівська опера: Фотоальбом. — Л., 2000; Солюма Крушельницька. Шляхами триумфів: Статті та малюнки // Упоряд. — Л. Медведів, Р. Миско-Лосницький. — Тернопіль, 2008; Кирилюк Л. Зоряний час театру (про нові вистави Львівського оперного театру) // Музика. — 2000. — № 6; Й. ж. Опера "Мойсей" Мирослава Скорика — тексти, контексти і підтексти (естетико-критичне вве) // Просценіум (Львів). — 2002. — № 1; Й. ж. Галицький оперний досвід: реставрування і новаторство: Вступ, ст. // Б. Стельмах. Три українські лібрето. — Л., 2003; Й. ж. Українська опера на сцені Львівського оперного театру після Другої світової війни: Спроба соціокультурологічного аналізу // Музика Галичини. — Жешув (Польща), 2003; Кирилюк Л. Меланія Л. Маски характерів на білу життя // Просценіум. — 2004. — № 3 (10); Беляєва М., Якимович М., Муха А. Музично-театральне життя // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Шмель Н. Львівські прем'єри українських опер 1980-х років // Мистецькі обрії. — 2004. — Вип. 6; Й. ж. Співують герої: Чахла // КУК. — 1985. — 23 листов. Й. ж. Право на творчість // Високий замок (Львів). — 1989. — 19 берез.; Борвінський В. З львівської опери: Виступ М. Голішнікова в опері "Кармен" // Діло (Львів). — 1927. — 31 берез.; Його ж. "Богема" Пуччіні // Новий час (Львів). — 1932. — 21 жовт.; Його ж. 3 опери. "Егеєн Онегін" // Там само. — 1933. — 18 січ.; Його ж. 3 опери. "Тангейзер" і "Дон Карлос" // Там само. — 1933. — 22 берез.; Його ж. Ювілейна 1000-на вистава співгоги "Зелорощеє за Дунаєм" // Там само. — 1935. — 24 груд.; Його ж. Перед виставою: Опера М. Лисенка "Ноктюрн" та "Вечориці" П. Ніщинського у Львові // Там само. — 1937. — 30 берез.; Його ж. "Аїда" Дж. Верді на сцені Львівського оперного театру // Львів. вісті. — 1942. — № жовт.; Людкевич С. 3 театру. "Намісто Мадонни". Опера Вольфа Феррарі // Діло. — 1928. — 8 груд.; Його ж. Великий міський театр: "Борис Годунов", опера Мусоргського // Там само. — 1929. — 20 лют.; Його ж. "Пікова Діана" П. Чайковського // Там само. — 1937. — 10 груд.; Його ж. 3 опери "Травата" // Там само. — 1938. — 21 жовт.; Його ж. Опера у Львові: "Ріголетто" Верді і "Лоєнгрін" Вагнера // Там само. — 1938. — 4, 11; Лиса З. Музика

Львівський НАЦІОНАЛЬНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ТЕАТР ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ ІМ. С. КРУ- ШЕЛЬНИЦЬКОЇ

Обкладинка
книжки "Львівський
державний
академічний театр
опери та балету
ім. І. Франка"
А. Терещенко (К., 1989)

С. Клэр, Л. Марина, М. Панасюк
("Шопеніана" на музику Ф. Шопена)

в сучасному Львові // *СМ.* — 1940. — № 9; *Голобошенко М.* Держання, зарте похвали // *КЖ.* — 1977. — № 30; *Спанішевський Ю.* Народна героїня на сцені львів'ян // *Там само.* — 1981. — № 17; *Гордіничук М.* Грати як написано // *Там само.* — 1983. — № 34, 35; *Дережняк Г.* Прагматичні несподіванки шляхів // *Там само.* — 1984. — № 6; *Kijonawska L.* Soziale Faktoren der Oper in Lemberg // *Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Technischen Universität Chemnitz.* — Chemnitz, 1999. — Heft. 4.

А. Терещенко

ЛВІВСЬКИЙ СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР

(ЛСО.) засн. 1902. 1-й симф. концерт відбувся 27 верес. того самого року в приміщенні т-ру Скарбека. До складу Орк. увійшли пражські музиканти на чолі з калельмейстером *Л. Челянським*, 2-й диригент — *Г. Ярецький*, концертмейстер орк. — скрипаль *В. Гумль*, піаніст — *Г. Мельцер-Щошівський*. Упродовж 1-о етапу діяльності Орк. (до липня 1903) було виконано: 8 симфоній *Л. Бетховена*, симф. твори *П. Чайковського*, *В. А. Моцарта*, *Г. Берліоза*, *Р. Шумана*, *К. Сен-Санса*, *Ф. Мендельсона*, *Ф. Ліста*, *Й. Брамса*, *А. Дворжака*, *Г. Малера*, *А. Брукнера*, *Р. Штрауса* та ін. З Орк. виступали відомі співаки та інструменталісти — *Д. Беллініччоні*, *Й. Королевич-Войдова*, *Я. Коцман*, *С. Крушельницька*, *Я. Кубелік*, *М. Лонг*, *О. Мишуга*, *П. Сарасате* та ін. Симф. концерти відбувалися 4–5 разів на тиждень за участю Орк. ("симфонічні"), солістів, хору ("великі симфонічні", або "філармонічні"), авторів музики ("популярні", "композиторські"). Подіями культ. життя Львова стали концерти *п/к Р. Леонавалло*, *Р. Штрауса*, *Г. Малера*, *М. Равеля*. Було виконано: 5 симфоній *Л. Бетховена*, симф. поеми "Дон Жуан", "Смерть і просвітлення" *Р. Штрауса*, зі аступ, словом виступав *А. Хибинський*. Відбулося 2 концерти *п/к Г. Малера*, де прозвучали: симфонії — I і його ж і № 7 *Л. Бетховена*, "Римський карнавал" *Г. Берліоза*, увертюри до опер — "Тангейзер" і "Нюрнберзькі майстерзінгери" *Р. Вагнера* тощо. У концерті *п/к Р. Леонавалло* було виконано фрагменти з його опер і симф. поему "Серафіта" (за новелою *О. де Бальзака*). В авт. концерті *М. Равеля* Орк. під його орудою виконав сюїту "Гробниця Кутерена", *Вальс*, "Болеро", Концерт для фп. з орк. (солістка — *М. Лонг*), а також "Картинки з виставки" *М. Мусоргського* (оркестрування *М. Равеля*). 1903 відбувся концерт за участю *С. Крушельницької*, у програмі якого були твори укр. композиторів — "Капрічіо" *С. Людкевича*, "Бють пороги" та "Іван Гус" *М. Лисенка*. Зібрані кошти пішли на будівництво Нар. т-ру у Львові. Від часу заснування колектив активно гастролював. Однак після вел. гастролей у Лодзі, Варшаві, Вільно (тепер Віленс), Вітебську (тепер Білорусь), С.-Петербурзі, Києві, Харкові, Одесі, Москві Орк. припинив свою діяльність.

У трав. 1921 у результаті об'єднання симф. орк. ПМТ (див. *Галицьке музичне товариство*)

з музикантами Польс. спілки й Миськ. т-ру утворився новий колектив, що налічував 106 оркестрантів. Водночас у Львові виступали симф. оркестр Конс. ПМТ, високопрофес. гастрольні симф. колективи з Німеччини, Польщі, кол. Чехословаччини. 1933 у Львові знову почалися концерти згаданого об'єднаного симф. орк. *п/к А. Солтуса*.

Новий етап у розвитку симф. вик-ва у Львові розпочався 1939, коли при Обл. радіокомітеті було створено симф. орк., 1940 реорганізований в орк. Львів. обл. філармонії на чолі з *І. Пайним* (худож. кер. і гол. диригент 1945–79), 2-м диригентом *М. Колессою*. Після війни 1941–45 Орк. відновив свою діяльність *п/к М. Колесси* (1944–53), *І. Пайна*. 1-й сезон, упродовж якого відбулося 60 концертів, прикметний виконанням усіх симфоній *Л. Бетховена*, а також творів *Й. С. Баха*, *Й. Брамса*, *С. Франка*, *Р. Вагнера*, *Г. Малера*, *К. Дебюссі*, музикант рос., а також львів. композиторів.

Значних успіхів ЛСО. досяг *п/к І. Пайна*: виконано симфонії — *П. Чайковського* (№ 6), *О. Скрибіна* (№ 2), *О. Глазунова* (№ 5), *Г. Малера* (№ 4, 5) тощо. Особлива сторінка в діяльності Орк. пов'язана з творчістю *М. Колесси* — диригента — переконливого інтерпретатора зах. симф. музики. Під його орудою було виконано симфонії *Л. Бетховена* (№ 2, 3, 5), *А. Дворжака* (№ 9), львів. митців, зокр. "Прикарпатську" *С. Людкевича*, "Лемківську", "Весілляну", "Героїну" *Р. Сімовича*, власні 2 сим-

Симфонічний оркестр Львівської обласної філармонії

фонії тощо. У різні роки з ЛСО. працювали представники дириг. школи *М. Колесси* — *Ю. Луїзі* (1953–57, 1987–89) та *І. Юзюк* (худож. кер. і гол. диригент із 1989), а також *І. Сімович*, *Р. Філіпчук* (гол. диригент з 2005), *Я. Колесса*. 1964–87 колектив очолював *Д. Пелешатий*, який увів до його репертуару баг. творів сучас. авторів. Під його кер. було виконано симфонії *Д. Шостаковича* (№ 5, 7, 8), *С. Прокоф'єва*, *Б. Лятошинського* та ін. Особливе місце в репертуарі Орк. посідає симфонії № 1, 5–14, Концерт № 2 для фп. з орк. (соліст — автор) *Д. Шостаковича* тощо. Про рівень профес. майстерності ЛСО. свідчать його числ. виступи з видатними вітчизн. і заруб. диригентами, інструменталістами. З Орк. виступали диригенти — *Н. Разлін*, *Г. Рождественський*, *Е. Мра-*

вінський, О. Гаук, К. Симеонов, О. Климов, А. Янсонс, С. Сондешіс, В. Голуба, Ф. Мансуров, К. Кондрашин, С. Турчан, К. Зандерлінг, Е. Морі, Р. Калассо (Італія), Е. Лі (Швеція), Ж. Окторс (Бельгія), М. Іноуе (Японія) та ін. У концертах ЛСО брали участь — Ю. Башмет, Е. Гіельс, Г. Гінзбург, О. Горохов, В. Климов, Л. Коан, Б. Катородич, Г. Кремер, О. Крус, Генр. і С. Нейзаузі, Т. Ніколасе, Л. Оборін, Д. та І. Ойстрахи, О. Парзенов, Е. Ржанов, С. Ріхтер, М. Ростропович, В. Сечкін, В. Співаков, В. Третьяков, М. Чайковська, В. Червоб, Д. Шафран ш.ч. 1950 колектив побував на гастролях у Закарпатті, Буковині, на Вінничині, 1953 — у Львіві; до конц. програм увійшли твори укр. і зах. авторів. На різних етапах ЛСО. був активним учасником авт. концертів баг. композиторів — Р. Гієра, П. Козіцького, Л. Колодуба, Б. Лятошського, Г. Майбороди, Л. Редуцького, Д. Кабелєвського, А. Пейка, С. Слоніського, О. Такташвілі, Б. Тищенко, А. Штогаренко, А. Хачатурян, А. Шнітке, Д. Шостаковича, лів. мистц. зокр. і. Вімера, Д. Загора, Е. Козака, М. Колесса, А. Кос-Анатольського, С. Людкевича, Р. Сімовича, М. Скоро, А. Солтиса, Б.-Ю. Янівського та ін. Поміж найпам'ятніших мист. подій у творчому житті Орк. — виконання п'єс С. Турчан симфоній № 6 П. Чайковського й № 2 С. Разміннова. 2006 ЛСО. отримав статус академічного. Від 2007 його очолює А. Торнбев. Концертмейстер Орк. — Л. Гратіла. З ним співпрацюють — Й. Ерміна, О. Ропіта, Е. Чуприк, Л. Шутко. ЛСО. реалізує індивід. творчі проекти й програми, бере участь у числ. щорічних міжн. мист. фестивалів у Львові, широко популяризує творчість сучас. укр. композиторів — В. Камінського, О. Козаренка, Ю. Ланюка, В. Сильвестрова, М. Скорика, Е. Станковича та ін. Упродовж 1990—2000-х колектив здійснив гастрольні подорожі Польщею, Німеччиною, Швейцарією, Францією, Італією, Іспанією та ін. Європ. країнами.

Лит: Микола Колесса. Композитор — диригент — педагог: 36. ст. — Л., 1997; Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Мозеля Л. Мозеля Л. Шлях до музичної академії у Львові. — Л., 2003. — Т. 2; Мельник Л., Бурко С. Львівська філармонія. До і після століть. — Л., 2006; Цайтц В. Львівський // Музика. — 1972. — № 5; Гелетюк В. Львівська музична панорама // Там само. — 1979. — № 4; Мозеля Л. Перший філармонічний у Львові // Там само. — 1983. — № 4; Бурко Ю. Музична культура Західної України // МУМ. — К., 1992. — Т. 4; Бурко С. Метр диригентського мистецтва // Мавстро Юрій Луцьк. — Л., 2001; Романов Л. І вічна музика... Львівський філармонії — К., 1999. — 48 с.

Ок. Шведчик

ЛВІВСЬКИЙ СТРУННИЙ КВАРТЕТ (ЛСК.) (Львів, 1965—2005) створений за ініціативою З. Дахака. У складі: О. Держак (1-а скрипка), Б. Касків (2-а скрипка), З. Дашак (альт), Хар. Колесса (віолончель). Від 1978 1-а скрипка — Л. Шутко, від 1984 — Б. Касків; 2-а скрипка — Т. Шуп'як, від 1991 — Т. Сиротюк; альт —

Львівський струнний квартет у першому складі: О. Держак (1-а скрипка), Б. Касків (2-а скрипка), З. Дашак (альт), Хар. Колесса (віолончель), за ролям — Р. Криштальський

Я. Горбачевська. Вик. мистецтву ЛСК. властиві злагодиленість і краса авт. звучання, яскрава емоційність. У репертуарі ЛСК. — кuartети й кuartети, транскрипції укр. (М. Лисенка, Ф. Якименко, С. Людкевича, Б. Лятошського, В. Барвінського, М. Колесса, А. Філіпенко, С. Турчан, Лукіянович, М. Скорик, Е. Станкович, А. Патишин), рос. (М. Мясковський, С. Прокоф'єв, Д. Шостакович, Л. Кніппер), зах. (Дж. Верді, Й. С. Бах, Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Л. Бетховен, Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон, С. Франк, Я. Сібеліус, С. Барбер) композиторів, струн. тріо М. Лисенка, Ф. Якименка, Секстет (Варіюй) на власну тему й фінал-колонію для фортепіано, 2-х скрип., альту, вчл. та контрабаса В. Барвінського, "Український квінтет" Б. Лятошського, Октет Д. Шостаковича, Квінтет для лобов. кларнета, скрип., альту й к.-басу С. Прокоф'єва, Концерт-симфонія для струн. кuartету й симф. оркестру Л. Кніппера, Концерт-гроссо № 7, 8 Г. Ф. Генделя, фп. квінтет Ф. Якименка, Д. Шостаковича, Ф. Шуберта, Я. Брамса, твори В. Кітки, М. Скорика та ін. Для виконання ансамблів нетрадиц. складу до ЛСК. залучались ін. музиканти, як-от: М. Байко (вокал), Ол. Левницька, Ж. Пархомовська, З. Стернюк (трое останніх — фп.); О. Брикса, Ю. Жемчур (альт); О. Журова, З. Залицька, Ю. Ланюк, Я. Митяль, Р. Фесюк (вчл.); В. Жолубак, Ю. Смирнов (флейта); В. Цайтц (гобой); К. Генель, Ю. Кровицький (кларнет). Із ЛСК. також виступали — О. Криштальський (фп.), О. Щеглов, О. Лучанко (обидва — к.-бас); Л. Оленник (альт).

ЛСК. — постійний учасник мист., культ., просвітн. імпрес. Львівщини, зокр. "Симфонічних вечорів для студентів" (1978), проєкту підрубрикою "Творчість композиторів сучасного радянського Львова", авт. концертів С. Людкевича (Львів, 1980), М. Скорика (там само, 1984), числ. ювілейних вечорів тощо. Учасник фестив. — "Львівська золота осінь", "Віртуози країни" (днів "Віртуози"), "Київська золота осінь", "Вересневі струни" (Ів.-Франківськ), Міжнародного нац. музич. (м. Ланцут, тепер Ленцут, Польща, 1978), "Kultura polska" (Перемишль, тепер Пшемисль, Польща, 2001,

ЛВІВСЬКИЙ СТРУННИЙ КВАРТЕТ

2002) тощо. Гастролював містами України, Росії, Польщі, Франції, Італії, Швеції.

Літ.: *Вольський І.* Музиканти из Львова // *СМ.* — 1967. — № 6.; *Кикта В.* Старейшина украинской музыки // *Муз. жизнь.* — 1975. — № 20.; *Николова Л.* Ювілейний концерт // *Вільна Україна.* — 1979. — 11 берез.; *Криленко В.* Авторські концерти Мирослава Скорика // *Там само.* — 1980. — 27 січ.; *Козлов Вн., Цирюк К.* Фестиваль "Віртуози країни" // *Кіж.* — 1984. — 12 серп.; *Wigertz H.* Fascinerende konserter i Musikens hus // *Katrineholms.* — 1995. — 18 november.

Н. Дика

"Львівські менестрелі" ("ЛМ.") — профес. ансамбль старовинної музики. Лауреат 2-о Всеукр. конкурсу "Національні Гранд Прізе сценічно-виконавських мистецтв" у категорії "Інструментальна музика" (Львів, 2004, золо-

Ансамбль "Львівські менестрелі"

та медаль). Створений у Львові 2000 з метою відродження й популяризації європ. музики 13—18 ст. Засн. і мист. кер. — Л. Дадукевич (фідель, скрипка, альт, тромбонарія); у складі ансам. також — І. Мацелюх (блок-флейта-сопр., сопілки, тилинка, гуц. волинка-козо, фл. Пана), Я. Ільницький (блок-фл., траверсо), А. Івнюшенко (спілет, клавесин, пендеретта, тар. соналі, спів), В. Веретельник (дарбука, пендеретта, тар. соналі), Л. Сауляк (скр.), В. Меґеден (альт), Г. Жук, Ю. Турчанник (баронова віолончель), Р. Гунько (спів). Учасник міжн. фест. давньої музики (Львів, 2003, 2004, 2007, 2008; Вроцлав, Польща, 2009), середньовічної та регіонал. культури ("Тустань", Львів, обл., 2006, 2007, 2008), "Дні Львова у Жешуві" (Польща, 2007), "Галицькі фестини" (Звенигород Львів. обл.), "Дні Кракова у Львові" (обидва — 2008), мист. імпрез у старовинних замках України (Олесько Львів. обл., Луцьк, Кам'янець-Подільський Хмельн. обл., Збараж Терноп. обл.), "Середньовічного балу" (Львів, 2005). У репертуарі колективу — зах. музика Середньовіччя — композиції мінезингерів (Н. фон Рееґенталь, 1190—1240; А. де ля Галь, 1230—85; Ф. Ландіні, 1325—97; О. фон Волькенштейн, 1377—1445), "До св. Марії" (з ісл. зб. А. Хель Кабіо, 1223—84), "Carmina Burana" (13 ст., 1-е вик. в Україні — Львів, 12 жовт. 2007), Codex LO, кантиги (обидва —

14 ст.), ісл., нім., англ., італ., ірл., шотл. аноніми 13—15 ст., танц. музика епохи Ренесансу (див. *Відродження*) аноніми (у співпраці з квіт. колективом старовинного танцю), композиції П. Атеньяна, К. Жервеза, А. де Роя, Т. Сусато Ф. де ля Торре, П. Фалеза, староукр. і старо-польс. аноніми [зб. 15—17 ст.] Львів. лютневі табулатура, Орган. табулатура Яна з Любліна Орган. табулатура А. Нермігера (усі — 16 ст., лютнева табулатура М. Ваїселіуса (1592) Братиславська табулатура, Silva Rerum (обидва — 17 ст.), авт. твори 16—17 ст. [Бойташкі (А. Длугорая), М. Дилецького, Д. Като Мартина Лядівського, Миколая з Кракова] франц. привд. музика 16—17 ст., твори доби європ. бароко (Р. Валентіне, А. Вівальді Д. Габрієлі, Г. Ф. Генделя, А. Кореллі Й. Й. Куанца, Ж. Б. Люллі, Г. Ф. Телемана) "ЛМ." співпрацюють із ансам. "Ritornello", "Dekameron", музикантами — М. Поспішилом Р. Сіваком, С. Тихоненком, Т. Чехаком та ін.

Літ.: *Мельник Л.* Світли води давньої музики // *Львів. газета.* — 2004. — 27 жовт.; *Малерик О.* У звукових штахх історії // *Арт-поступ* (Львів). — 2005. — 8 квіт.; *Повенське О.* Каїфовіше за дискотеку // *Поступ* (Львів). — 2005. — 14—20 квіт.; *Содова В.* Завтра "Львівські менестрелі" на фестивалі "Тустань — 2007" демонструватимуть програму середньовічної музики // *Західна інформаційна Корпорація* (Львів). — 2007. — 7 верес.

В. Гриводський

"Львівські смички" ("ЛС.") — ансамбль віолончелістів (Львів, 1983—90). Створений на базі групи *Віолончелей* симф. оркестру Львів. філармонії. До складу "ЛС." входили: А. Білинський, В. Жилін, О. Ізюрова, Л. Ісакова, І. Матюк, Я. Мигаль, Л. Рибчин, Л. Столярчук, Р. Фесюк, Ю. Яциним (усі — влч.), П. Лесюк (контрабас), М. Попіль (фортепіано). Худож. кер. і концертмейстер — А. Білинський. Вик. мистецтво "ЛС." вирізнялося глибоким розумінням форми музичної і стилю музичного, досконалістю ансам. гри, штриховою майстерністю (агогіка, тонкощі мелодико-intonац. нюансування тощо). У репертуарі — твори укр., рос., прибалт., зах. композиторів різних істор. періодів, у т. ч. *М. Лисенка*, *В. Матюка*, *С. Людкевича*, *О. Бародіна*, *А. Арцюткина*, Л. Заріна, Дж. Качініні, *Й. С. Баха*, *Г. Ф. Генделя*, *Л. Боккеріні*, *Ф. Шуберта*, *Ф. Ліста*, *Г. Венієвського*, *З. Фібіха*, *Е. Вілі-Лобоса*, *А. Веберна*, *С. Дюкліна*.

Ансамбль "Львівські смички"

Колектив виступав із відомими вик-цями, зокр. співаками — *О. Босицюк* і *Н. Козятинською*, піаністом і органістом *В. Півновим*. Учасники "ЛС." — автори й учасники числ. мист. ТБ і радіопередач, баг. фест., зокр. "Festival muzyki Lascui'89" (Ланцут, тепер Ланецьт, Польща, 1989), 23-о Фест. ім. Я. Келури (Криниця, тепер Криница, Польща). Концертував містами України (Київ, Львів, Ів.-Франківські, Тернопіль, Херсон, Луганськ, Суми) і Польщі (Ряшів, тепер Жешув, Польща).

Літ.: *Самотос Н.* Ансамбль віолончелістів "Львівські смички": Буклет (1986).

Н. Дика

"Львів'янки" — *квартет бандуристок Львіва, філармонії*. У складі: *І. Григорчук, О. Коломиць, Л. Нікітіна, О. Ніколенко*. Дипломант (2001), лауреат (2004, 2007) Міжн. конкурсу ім. Г. Хоткевича (Харків), Нац. конкурсу ім. Г. Квитастого (Київ, 2003). Створений 2000 при ЛДМА (тепер ЛНМА) за ініціати *Ок. Герасименко*. Брли участь у числ. всеукр. і міжн. фест., зокр. кобзарського мистецтва "Дзвени, бандуро!" ім. Ю. Сінгалевича (Львів, 2004, 2005, 2006), мол. митців (Байройт, Німеччина, 2004—08), бандурної музики ім. Г. Хоткевича (Перемишль, тепер Пшемисль, Польща, 2005), нар. мерсел (Ібзітц, Австрія,

Квартет бандуристок "Львів'янки"

2005, 2006), нар. кавал і співаків (Казімеж, Польща, 2007), етнофест. "Галицькі фестини" (Звенигород Львів. обл., 2008), Днях укр. культури в Угорщині (Будапешт, 2005—07). Співпрацюють із провідними мист. колективами й солістами України — *Львівським симфонічним оркестром*, *вок. октетом "Орфей"*, інстр. ансам. "Високий замок", солістами Львіва. т-ру опери та балету (А. Бенюк, Н. Давько, І. Кушлер, О. Ліхач, Н. Павленко, С. Пятничко, Р. Трохимук), Львів. філармонії (М. Лоба, Л. Коструба, М. Шуневич), письменницею М. Чумарною, драм. актором С. Максимчуком та ін. У репертуарі квартету — твори *Ок. Герасименко, оркестрування композицій Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя, М. Лисенка, А. Кос-Анатольського, Б. Філы, А. Вівальді, Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Ф. Шуберта*, *попул. пісні, обр. нар. пісень*. Колектив здійснює конц. подорожі Україною (Львівщина, Вінницьина, Одещина, Луганщина,

Крим, Харківщина) та заруб. країнами (Польща, Чехія, Угорщина, Німеччина, Австрія).

Дискор.: аудіо-альбом "Калино, покровителю любові". — Л., 2001; CD — "Львів'янки". — Л., 2001; "Скарби душ". — Л., 2006; "Amabile". — Л., 2010.

Літ.: *Герасименко Ол.* II Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Г. Хоткевича // Бандура (Нью-Йорк). — 2001. — № 76; *Лісняк І.* Сучасний вибір бандурного мистецтва: Орієнтири ансамблевої творчості // Муз. українська: Сучасний вибір. — К.; Ів.-Франківські, 2008. — Вип. 2: 36. наук. ст. на пошану доктора мист-ва, проф., чл.-кор. АМУ А. Терещенко; *Гузьо Г.* "Львів'янки" подорожували епохами // Високий замок (Львів). — 2004. — № 196; *Коваленко Д.* "Львів'янки" співали для духу Соколю // Там само. — 2004. — № 42; *Мігус С.* Феномен Т. Шевченка // Наше слово (Варшава). — 2004. — № 15; *Поцено О.* Дебют "Львів'янок" // Поступ (Львів). — 2004. — № 241; *Кияновська Л.* Загравали струни у душі моєї // Львів. газета. — 2006. — № 51; *Соціологій Р.* мол. Черговий успіх "Львів'янок" // Свобода (Нью-Йорк). — 2007. — № 1; *Гуцал В.* Знайомасть спадкоємці Г. Хоткевича // УМГ. — 2007. — Жовт.—груд. (№ 4); *Янович Д.* Памяті Бандуриста з великої лтери // Львів. газета. — 2008. — № 25.

І. Лісняк

Львов Микола Олександрович [4(15).03.1751, садиба Нікольське-Черенціц побли. м. Торжка, тепер Твер. обл., РФ — 21 (за ін. відом., 22). 12.1803 або 2 (за ін. відом., 3).01.1804, м. Москва, похов. у Черенціцях, там само] — культ. діяч, учений-геолог і археолог, архітектор, художник-графік, поет, музикант, перекладач, композитор, лібретист, збирач нар. пісень. Член Рос. академії (1783), почесний член Академії мистецтв (1786). Різномісна діяльність Л. розпочалася 1769—70 у С.Пб., де він служив у Колегії іноземних справ (до 1780). Наприкін. 1770-х очолив сталичний літ.-худож. гурток, що об'єднував представників літ-ри (І. Хемніцер, В. Калніст, Г. Державін, Хвостов та ін.), образотворного (зокр. українці Д. Левицький, В. Боровиковський) і муз. (Д. Бортнянський, Ф. Дубянский, І. Прач, Дж. Сорті, Є. Фомін, М. Яхонтов, на думку М. Фінодізена — також *В. Третьовський*) мистецтва. Відомий як автор лібрето комічних опер ("Сильф, або Мрія молодої жінки" М. Яхонтова (1778) та "Ямишки на підставі, або Забава невароком" ("Ямишки на підставі, или Игрщи незначай") Є. Фоміна (1787) та ін.), віршів, поем, де застосовував нар. лексику й ритміку, властиву нар.-пісню. творчості. Перекладав рос. мовою літ. текст. опери "Ніна, або Від кохання божевілля" Дж. Паїзелло. Поміж муз. творів Л., що збереглися, — *Варіації* на рос. теми для струн. квартету.

■ історію фольклористики музичної Л. увійшов як збирач і дослідник нар. пісень. У мавтку Л. існували кріпацький хор і оркестр, тут музикували за участю господарів та гостей, зокр. співали нар. пісні. Потреби домашнього побуту, музикування, зокр. формування

М. Львов

Титульний аркуш видання "Собрание народных русских песен с их голосами. На музыку положил Иван Прач" (С.Пб., 1790)

популяр, репертуару зумовили працю Л. над пісенною збіркою. 1790 разом із І. Прачем (можливо, також Є. Фомінін) він уклав і видав нотну зб. "Собрание народных русских песен с их голосами. На музыку положил Иван Прач" з передмовою "О русском народном пении" (увійшло 100 пісень). Вид. містило 6 укр. нар. пісень — "Ой криче, криче да чорниенький ворон", "Ой послала мене мати", "Ах под вишнею, под черешнею", "Ой не видтиль місяць светит", "Катилися вози с гори", "Ой гай, гай, гай зелененький" (з певними розбіжностями в муз. тексті вони публ. протягом 19 ст. у різних популяр. вид.). У наступ. вид. збірки укр. мат-л був доповнений 10-а новими піснями, з-поміж яких: "Гей у полі вишня", "Біду собі купила", "Схав козак за Дунай", "В славном городе Переяславе", "На бережку у ставка" тощо. Вони позначені широким спектром лір-побут., зокр. любовно-сентиментальної тематики (прощання дітями й козака перед розлукою, нещасливий шлюб, сирітство й неволя, туга за рідним домом і близькими) й водночас оптимізмом, жартівливістю-танц. мотивами, поєднання яких зумовило ментальністю укр. народу.

У передмові Л. до 1-о вид. здійснено порівняння рос. і укр. пісень, указано на відмінності між ними. На думку автора, укр. пісні мелодично розвиненіші, ніж рос. танц., водночас рос. багатоголосі протяжні пісні багатіші за мелодикою, ніж укр. зразки. Властиві укр. пісням "музикальні принади", "некоторые правила в сложенни", "некоторая ученость" Л. пояснював звичаєм укр. побуті музичному бандури. Опрацювання І. Прачем вміщених у зб. нар. пісень споріднені за стилістикою з піснями міськ. походження, перебувають у річці традицій міськ. побут. музикування. Опрацювання деяких укр. пісень ("В славном городе Переяславе", "Ой, на греч білий цвіт", "Да проси мене Горасим") вирізняються фп. перебігом наприкін. цих зразків. Дбаючи передусім про потреби міського побутового музикування, автори зб. уперше застосували жанр. принцип класифікації вміщених в ньому пісень. Це мало теор. значення для формування наук. засад муз. фольклористики й практичне — для комп. творчості.

Попри автономний внесок Л. у здійснення цього вид., об'єктивно він був оцінений пізніше. Так, 1-е вид., де не вказувалося прізвище Л. (зб. почала своє побутування під назвою "Собрание Прача"), і 2 наступ. посмертні (1806 (доповнене), 1815 (увійшло 150 пісень, передмова "Предупреждение" в новій ред.)) пов'язували лише з іменем І. Прача. Лише в передм. О. Пальчикова до 4-о вид. зб. під зміненою назвою "Русские народные песни, собранные Н. А. Львовым" (1896) Л. названо ініціатором і головною фігурою у створенні й вид. збірки. Таку думку висловлювали також Г. Державін, Ф. Львов (племінник Л.), пізніше — Є. Каннішова. Водночас дослідник Б. Вольман віддавав перевагу І. Прачу. Ін. фахівці, зокр. М. Фіндейзен, В. Бєляєв, уважали, що зб. є результатом творчих зусиль обох авторів. Тому

останнє, 5-е вид., здійснене В. Бєляєвим (1955, увійшло 152 пісні), мало подвійне авторство (М. Львов, І. Прач), однак назву 1-о вид. В окр. розділ ("Пісні українські") до цього вид. зб. увійшли популяр. у петерб. муз. побуті 18 ст. укр. нар. пісні.

Як архітектор Л. працював у стилі класицизму 2-ї пол. 18 ст. За його проектами в Україні споруджено павільйон у заповіднику "Олександрія" (м. Біла Церква, тепер Київ. обл.), Миколаївську церкву й дзвіницю (там само), павільйони в садибі кн. О. Бєзбородька (с. Стольне, тепер Менський р-м Чернів. обл.) та його будинок (м. Ніжин, тепер райцентр тієї самої обл.).

Літ. тв.: Собрание народных русских песен с их голосами. На музыку положил Иван Прач. — С.Пб., 1790 (передм. "О русском народном пении"; 1806; 1815; "Русские народные песни, собранные Н. А. Львовым. Напевы записал и гармонизовал Иван Прач. — С.Пб., 1896 (передм. О. Пальчикова); сучас. вид. — М., 1955 (ред. і вступ. ст. В. Бєляєв).

Літ. тв.: Фіндейзен Н. Два старейших печатных собрания народных песен (к пересмотру сборников Трутовского и Прача). Отдельный оттиск из сборника статей в честь академика А. И. Соболевского. — Ленинград, 1928; Лубанова Г. Русская музыкальная культура в ее связях с литературой, театром и бытом. — М., 1953. — Т. 2; Правдох О. Українська музична фольклористика. — К., 1978; Соф'єв Б. Русская музыка: XIX и начало XX века. — Ленинград, 1979; Каннішова Е. Собрание русских народных песен Н. А. Львова // СМ. — 1951. — № 12; Вєс А. Новые материалы для биографии и творчества Н. А. Львова // XVIII в. — М.; Ленинград, 1958. — Сб. 3; Вольман Б. Русские печатные ноты XVIII века. — Ленинград, 1957; Архипов Н. Памяти Н. А. Львова // Муз. жизнь. — 1972. — № 4; Цєпєкова Ю. До історії публікації українських народних пісень у російських виданнях // Слов'янське літературознавство і фольклористика. — К., 1976. — Вип. 11.

Ок. Шевчук

Львов Петро Львович (кін. 17 ст., Лубенщина, тепер Полтав. обл. — після 1752) — регент. із Лубен. полку. Служив у князя М. Голіцина. 28 черв. 1726 отримав "Абшич" про звільнення, де зазначалося: "Обрателся во услуге нашої при спеваній музичке регатом, как надлежит доброму, честному человеку беспорочно...". Після повернення в Україну — наказний сотник Сенявської сотні Лубен. полку. Значківий товариш. Жив у Лохвиці (тепер Полтав. обл.).

Літ.: ЦДА(К). — Ф. 51, оп. 1, спр. 43.

Р. Лівина

Львов (справж. прізви. — Єрмаков) Федір Кирилович (бл. 1840, ? — ?) — оперний співак (бас). 1867–71 — соліст Київ. опери. Співав в антрепризі П. Медведєва, з якою гастролював містами Поволжя та Уралу (Казань, 1875–80; Єкатеринбург, 1879, усі — тепер РФ). 1-й вище партії Сусаніна ("Життя за царя" ("Іван Сусанин") М. Глінки) в Києві. Мав сильний голос густого тембру.

Партії: Навідомий ("Аскольдова могила" О. Бертовського), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Красне Сонечко ("Ромеда" О. Сорова), Дон Базиліо ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Амонсро ("Аїда" Дж. Верді).

Літ.: Києвська русська опера в сезон 1869—1870: Замітки В.а. — К., 1870; Довидов В. Рассказ в прошлом. — Ленинград: М., 1962; Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972.

ЛВОВСЬКИЙ Григорій Федорович (1830, Україна — 1894, С.-Петербург, Росія) — композитор, регент. Керував Митрополічним хором у С.-Петербурзі. Автор оригінальних духовних творів і перекладень давніх культових нспісбв (грецького, болгарського, київського). Опубл. понад 50 композицій Л., поміж яких — 4 "Херувимських", "Благослови, душе моя", антифони стеленні 6-го гласу тощо. Психолог. малювання творів Л. відповідає глибинному змісту богослужбових текстів. Наслідуюв озник давиновору, церк. стилю (див. *Стиль музичний*). Водночас для мови музичної його композицій характерна відносно розвинена гармонія.

Літ.: Лодкевич С. Бортинський і сучасна українська музика // *Апож* ж. Дослідження, статті, рецензії. — К., 1973; Воробий М. Хоровий концерт і його творці // *УМ*. — К., 1989. — Т. 1; Лисичин М. Григорій Федорович Львовський як композитор // *РМГ*. — 1895. — № III; передрук: Регентське дело. — 2006. — № 3; В. Л. К. постановки пам'ятника Г. Ф. Львовському // *РМГ*. — 1896. — № 3; *Невідомі К. Г. Ф. Львовський* як духовний композитор // Там само. — 1899; *Л. Покровський* сочинения Г. Ф. Львовського // Там само. — 1900. — № 49.

О. Немкобич

ЛЪГОТКА [(Lhotka) Лхотка, Лотка] Фран (Франтішка) (25.12.1883, Млада Вождка, Чехія — 26.01.1962, м. Загреб, тепер Хорватія) — хорват. композитор, валторніст, диригент, музикознавець, педагог. За походженням чех. Зоквавенець Празьк. конс. (1899—1905, кл. Валторни й композицій, учень А. Дворжака, К. Штекера). 1908—09 — працював у Катеринославі (тепер Дніпропетровськ): викладав у Муз. уч.-ш. виступав як соліст у концертах. Подальший життєвий і творчий шлях пов'язаний з Загребом. 1909—11 — 1-й валторніст оркестру й корепитор Нац. т-ру, відтоді — "вожж викладач Муз. ін-ту (за ін. відом., Муз. школи Хорв. муз. тов-ва), 1912—20 — кер. і диригент Спів. тов-ва. 1920—61 (за ін. відом., після 1-ї світ. війни — з 1945) — професор кл. гармонії і диригент орк., водночас із 1923 до 2-ї світ. війни і 1948—52 — ректор Муз. академії (створена на базі Муз. ін-ту після 1-ї світ. війни). Під час 2-ї світ. війни — на пенсії. Як диригент успішно гастролював кол. вхословаччиною, популяризував чес. музику. Автор низки опер, балетів (постановки в Загребі (тепер Хорватія), Цюриху (Швейцарія), Чонхені (Німеччина), Лондоні, Единбурзі (Вел. Британія), зокр. 1927, 1937), вок.-симф. орк. і т.д. композицій, кам.-інстр. і вок. творів, Комп. "всичости Л. властиві риси пізнього романтиз-

му, спирання на хора, фольклор. Балети Л. мали істотний вплив на розвиток цього жанру (див. *Жанр музичний*) в Хорватії. Автор підручників із мистецтва диригування (1931), гармонії (1948, 1952), публікацій із питань муз. життя Хорватії.

Та.: опери — "Мінка", "Море" (1920, за ін. відом., 1922; обидві пост. у Загребі) та ін.; 6 балетів, зокр. "Балада про одне середньовічне кохання" (пост. — Цюрих, 1937; Белград, 1950); для сол. хору й орк. — Кантата: для орк. — Симфонія (за ін. відом., 2 симфонії: 1905, 1909), Увартюра (1930), "Югославська кляричя" для скр з орк., Концерт (1913, за ін. відом., 1914), 2 релюди: для дух квінтету — "Пастораль", Скерцо (1949); для струн. квартету — Андате, Скерцо (обидва — 1934); для 4-х фп. — Сюїта: для гобоя, фп. та фагота — Тріо (1948); для скр. і фп. — Серенада, для валторни й фп. — "Солод" (1908); для голосу й фп. — обр. нар. пісень, масові пісні (1945—52); музика до к/ф (1947—52).

Літ.: *Цареворудова Л. З музичного минулого Дніпропетровська* // *Музика*. — 1976. — № 2; *Коваленк К. Нравські композиції і піснєва дїела*. — Загреб, 1960.

О. Немкобич

ЛЪГОТСЬКИЙ (Lhotaký) Богуслав (14.01.1879, Лібоховець, окр. Літомерціє, Чехія — 9.05.1930, м. Прага, там само) — скрипаль. За походженням чех. Закін. Празьку конс. (1897, кл. скрипки О. Шевичка). Працював в оркестрі Львів. оперного т-ру (1901). З чехів — артистів орк. (К. Прохалка, К. Моравець, Б. Вашка) — організував *квартет* (з 1905 — "Шевичк-квартет"), що існував (із різними віолончелістами) до смерті його засновника. 1906 разом із Квартетом переїхав до Варшави, де працював у Філармонічному орк. До 1-ї світ. війни Квартет з вел. успіхом концертував у Європі, неодноразово — в Україні. Виконував переважно твори тогочас. слов'ян., зокр. чес., композиторів. За роки існування квартету "Льготського-Шевичка" (так його називали в тоді Чехословаччині) дав понад 2000 концертів, де також виступило понад 200 відомих європ. музикантів — Я. Іранек, Я. Коцян, В. Кури, В. Новак, М. Регер, Арт. Рубінштейн, А. Шнабел, Л. Яначек та ін.

Літ.: *Дон-Дієз* [В. Сокальський]. Музикальні замітки. Чеський квартет ім. проф. Шевичка // *Южний край* (Харків) — 1905. — 1 апр.; *Апож* ж. Музикальні замітки // Там само. — 1909. — 14 новб.; В. Ц. Квартет Шевичка // *Одес. новости*. — 1908. — 4 апр.; *Диссонанс*. Кам'янівецьке зібрання музичального об'єднання // Там само. — 1909. — 16 окт.; *Д. Музика* в провінції: Житомир // *РМГ*. — 1910. — № 1; *Зинько Р. Хроника*. Одеса // Там само. — 1914. — № 11; *Urie B. Cesti violoncelisti* (XVIII—XX století). — Прага, 1946; *Schönflies J. Ze slávy*. — Praha, 1961; *Sádlo K. Zaslouhly umělec profesor Karel Moravec* // *Hudební rozhledy*. — 1959. — № 10.

В. Шенакін

ЛЪОНКО Євген Олександрович (24.10.1949, смт Новгородське Дзержинського р-ну Сталінської, тепер Донец. обл. — 2.10.2006, м. Київ) — композитор, муз. редактор, аранжувальник.

ЛЪОНКО

Ф. Львов у ролі Амонсро (опера "Аїда" Дж. Верді)

С. Льонко

Член НСКУ (1982). Закін. Київ. конс. (1978, кл. композиції А. Штогаренка, кл. органа А. Котляревського). 1978–90 — редактор видава "Муз. Україна". Від 1991 — на творчій роботі. У творах Л., нерідко позначених рисами неокласицизму й неоромантизму, поєднуються прикмети сучас. мови музичної (особливий вплив на становлення худож.-естет. позицій композитора мала музика П. Гіндеміта і його муз.-теор. система) і клас. традицій, виявляються фолькл. джерела, мають місце гуморист. риси. До характерних ознак його композицій належать також виразність тематизму, ясність муз. мови. Ці риси творчості, що почали формуватися у ранніх опусах, з часом доповнилися здатністю до філософ. узагальнень, посилювалися ширістю муз. висловлення, рельєфніше виступили неповторна авт. інтонація. Провідна сфера творчої спадщини митця — музика для органа. Твори Л. виконувалися у Польщі, Німеччині, Австрії, Вел. Британії, Росії. Л. встановлено пам'ятник на його могилі на Байковому кладовищі в Києві (2009).

Тв. для симф. орк. — Симфонія (1978), "Святкова увертюра" (1979), симф. поема "Андаліє протого" (1980); для кам. орк. — фантазія "Razzola imprimes" (2005, присв. В. Матюшину); для органа і кам. орк. — концерт-симфонія "Універсали" (1985); для естр.-симф. орк. — цикли п'єс (1979–93); для орк. нар. інстр. — 3 сюїти (1987–2000), "Симфонія-нарис" (2003); для мандоліни з орк. нар. інстр. — Концерт-ріццо (1999); для брас.-квінети й органа — Симфонія-концерт (1992); для струн. — Квартет (1980), для фл., лютня та фуга — "Маленький дивертисмент" (1983); для фл. і фл. — Скерцо, Соната-стрета (1980); для бас-кларнета й фл. — Соната (2004); для органа — Концерт № 1 з інтермедіями для фл., вчл. та клавесина (1977), 7 сонат (1977–2003), Сюїта (1983), 3 конци. п'єс (1988), 12 прелюдій і фуг (т. 1, 1988; т. 2, 1993), Симфонія № 1 (у 5-и ч., 1989), Хоральна симфонія № 2 (1991, присв. Ш. С. Баха); й П. Гіндеміту), для фл. — 2 сонати (1978, 2002), 3-голосі інвенції (1982); для сопілки соло — Варіації (1995); для елек-

трон. муз. інстр. — 20 п'єс (1988–2004); п'єси та етюди для фп., баяна, гітари, домри; для мисл. хору без супр. — Херувимська (2003), Мала скінця (2006, обидві — на едіоничні тексти); кам.-вок. композиції на сл. Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Тичини, М. Рильського, Ш. Сосюрі, О. Пушкіна, М. Цвєтасової, М. Сомы; аранжування пісень Д. Руссо (2001); обр. укр. нар. пісень для сопрано та орк. нар. інстр.; хору; пісень і танців — для різних інстр. складів; музика до радчовиства.

Літ.: Галузєвська О. У пошуках вічного // Музика. — 2007. — № 2: Старська І. Наче діамант у новій оправі // Кіж. — 1993. — 29 трав.

Л. Льонко, Г. Степанченко

"Льонок" (м. Житомир) — поліський ансамбль пісні і танцю. Лауреат Житомир. обл. премії ім. М. Шлака (1971), фестивалів і конкурсів: міжн. — у містах Михайловград (Болгарія, 1978, 1982), Бендери (Молдова, 1991), Вільнюс (1993), Новач (Румунія, 1994), Бельського-Бала (1995), Завоя (1996, обидва — Польща), Свідники (1996, Словаччина), Моровля (Білорусь, 1997), Женеварей (Франція, 2003), у Словенії (1998); всесоюз. — у Москві (1973, 1978); всеукр. — фест. "Вишневі усмішки" (1985), Конкурс у ім. П. Вірського (2003, обидва — Кіна). Творча історія "Л." мала 2 етапи. 1-й охоплює період від засн. 1958 при Житомир. філармонії Поліського нар. хору "Л." (худож. кер. — А. Авдієвський) до 1970. Протягом 1961–62 хор було розформовано в зв'язку з переведенням культ. і мист. закладів на господарунок. Із частини його учасників було організовано невелику конц. бригаду — вок.-хореогр. ансамбль "Л.", що проіснував до 1970. У його виконанні стали популяр. укр. нар. пісні в обр. А. Авдієвського — "Цвіте терен", "По садочку ходжу", "Ой там за лісочком", "Ой дош, іде", "На поточку-м прала" тощо.

2-й етап розпочався восени 1970, коли під тією назвою було засн. новий колектив зі статусом джрж. (кер. — І. Слюто). У різні роки

Поліський ансамбль пісні і танцю "Льонок"

"Л." нараховував до 110-и штатних одиниць, що розподілялися між хор., танц. та орк. групами. У сучас. репертуарі "Л." переважають вок.-хореограф. композиції — "Громадусій заспівасмо", "То не червона калинка" на муз. І. Сльоти й нар. (аранжування І. Сльоти, сл. Г. Столярчука, В. Юхимовича та нар.), "Тополя" за мотивами творів Г. Шеденко на нар. музику (аранж. І. Сльоти) і слова; календарні й значасові обряд. композиції — "Веснянки", "Чистий четвер", "Колядки та щедівки" (аранжування його ж, сл. В. Юхимовича й нар.). Постановка танцю — Л. Калініна.

У епк. "Л." набули популярності пісні І. Сльоти — "А льон цвіте", "Не згорає зоря", "Там, де ми ходили", усі — сл. В. Юхимовича; "Хліборобська величальна", "Вишивала я сину сорочку", обидві — сл. І. Бердника; "Чайка степова", сл. А. Славути; "Купавушка", сл. Л. Татаренка; "Україно, рідна Україно", "Жита, жита", "Приснилось матері", "Встань, козацька славо", "Щедрик", усі — сл. О. Богачука; "Бджоли", сл. Д. Павличка; "Моє Полісся голубе", "Поліський льонок", "Краю мій", "Ти мене замани", усі — сл. Г. Столярчука; "Мамина кустка", сл. Л. Верьовки; "Ой шумлять хліба", сл. В. Лагодик; "Від імені житнього хліба", сл. А. Малиновського; "Розляглися тумани", сл. Д. Луценка; "Розійдися, туманочку", сл. О. Добахової; "Українці, будьмо разом", сл. В. Башинського. Значне місце в репертуарі "Л." посідають укр. нар. пісні в обр. І. Сльоти — "Ой на горі калина", "Ой ходить сон", "Музики на весіллі", "Коло илина, коло броду", "Дід іде", "Ой в полі дві голі", "Ой чий то кінь стоїть", "Гой тече річка", "Ой у полі криниченька", "Якби мені сивий кінь", "Закувала зозуленька", "Поїхала баба в ліс". Ряд вок.-хореограф. композицій здійснено балетмейстерами-постановниками — М. Вілінським, Р. Малиновським, В. Світельським, В. Шевченком, В. Шилком. З Анс. співпрацювали — н. а. України Р. Малиновський, з. д. м. України Ф. Поланін, з. а. України — Є. Аврамчук, Г. Антипчук, В. Бартош, В. Гуменик, Р. Добролеж, Г. Поздняков. "Л." гастролював республіками кол. СРСР (1971—91), а також Болгарією (1982), Литвою (1993), Польщею (1995), Румунією (1998), Словенією (1996), Францією (2001). Про "Л." знято т.ф. — "Ти мене замани" (1996), "Різдвяні співалочки" (2006, обидва — Житомир).

Дискогр.: грамплаівка LP "Поліський ансамбль пісні і танцю "Льонюк". — М.: Мелодія, 1972, 1976; аудіокасети й CD — "Поліський ансамбль пісні і танцю "Льонюк". — Канада, 1996; "Колядки та щедівки". — Житомир, 2005; "Іван Сльота. Пісні у виконанні Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонюк»". — Житомир, 2007.

Лит.: Кличук О. Сині очі Полісся // Рамок (Київ). — 1976. — № 9; Сингаївський М. "А льон цвіте" // Україна (Київ). — 1978. — № 23; Галчак М. Колоситься пісня людям на добро // Рад. Житомирщина. — 1972. — 9 квіт.; Андришук М. "Льонюк" готується до звіту // Там само. — 1979. — 3 жовт.; Столярчук Г. Весняні барен "Льонюк" // Там само. — 1980. — 16 квіт.

Велесій О. Хвилююче свято дружби // Там само. — 1982. — 5 черв.; Липовий М. "Льонюк" із Полесся // Амурська правда (Хабаровськ). — 1985. — 11 июля; Шехоба Л. "Льонюк" відзначив своє 25-річчя у столичному палаці культури України // Сільські вісті (Київ). — 1985. — 13 листопа.; Дерезинко Ф. Не згасє "Льонюк" // Рад. Житомирщина. — 1990. — 20 люта.; Яого ж. "Льонюк" // Летува і (Вільнюс). — 1993. — 27 листопа.; Яого ж. Мелодії душі // Рад. Житомирщина. — 1995. — 18 трав.; Горичкін Р. Щедрик вечір "Льонюк" // Там само. — 2006. — 26 см.

В. Кузик

ЛЮБАТОВИЧ Тетяна Спиридонівна [13.01.1859, Саранський пов., Пензен. губ., тепер Пензен. обл., РФ — 11.05 (за ін. відом., 19.08). 1932, м. Москва, там само] — оперна співачка (мезо-сопрано), педагог. З родини інженера. Закін. Моск. конс. (1883, кл. М. Милорадович). Удосконалювалася в Італії та Парижі (у М. Петца, Галетті, Д. Арто). Дебютувала в Харкові (1883, антрепріза М. Медведєва). Потім виступала понад 20 років у приват. оперних антрепрізах: в Одесі (1884—85, 1887, 1890, 1893—94, 1896—97, 1901—02), Києві (1888, 1892—93, 1900, 1903), Харкові (1886, літо 1887), містах Росії (зокр. у приват. опері С. Мамонтова в Москві, 1885—87, 1890, 1895, 1896, 1898), а також за кордоном (Вел. Британія, 1886, 1889, 1892—93; Італія, 1888—89; Іспанія, 1891—92, 1895; Франція, 1894). 1909—99 здійснила конц. турне Уралом, Зах. Сибіром (тепер РФ). 1906—07 — Ригон, Псковом (тепер РФ) тощо. 1905—06 — організу-

Т. Любатович.
Портрет роботи К. Коровіна

В. Любимова в ролі
Наташі
(опера "Русалка")
О. Даргомижського)

вала оперну трупу, з якою гастролювала містами Рос. імперії — Орлом, Тамбовом, Курськом, Нижнім Новгородом, Псковом, Смоленськом, Вітебськом (тепер Білорусь) тощо. Вик. діяльність закр. 1910, відтоді займалася пед. практикою, зокр. із 1917 викладала в Муз. секції "Дома им. В. Поленова" (Москва). Мала дзвінкий голос. Розвинений нижній регістр дозволяв їй виконувати партії *контральто*. Вик. мистецтво відзначалося задушевністю, щирістю, експресивністю. Уперше в Одесі, Москві, Нижньому Новгороді виконала низку партій в операх рос. і зах. композиторів — П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, Ж. Бізе та ін. Поміж партнерів по оперній сцені — Н. Забело-Врубеля, В. Зарудна, П. Оленін, Ф. Шаляпін. Співала, зокр., п/к С. Размаїнінова, М. Римського-Корсакова. Портрети Л. — М. Врубеля (разом із Н. Забелою-Врубелю), К. Коровіна, М. Нестерова.

Партії: Ваня, Размір ("Життя за царя" ("Іван Сусанин"), "Руські" Людмила М. Глянка), Ольга ("Евгеній Онегін" П. Чайковського, 1-е вик. партії в Одесі), Лель ("Сміурочка" М. Римського-Корсакова, 1-е вик. партії в Москві), Діалла ("Самсон і Діалла" К. Сен-Санса), Амнеріс, Азучена ("Аїда", "Трубадур" Дж. Верді), Ортруда ("Ловелок" Р. Вагнера), Керман (одноійм. опера Ж. Бізе) та ін.

Літ. та. Автобіографія // Фонди ЦГММК; Краткое изложение моего метода пения // Там само (обидва — 1929); Сведения о происхождении музыкально-артистической деятельности артистки Русской оперы Татьяны Спиридоновны Любимовой // Там само.

Літ. Кошчищев М. Савва Мамонтова. — М., 1972; Воспоминания в Размаининова / Сост. — В. Аляева. — М., 1974. — Т. 2; Россиянин В. Оперный театр С. Мамонтова. — М., 1985.

ЛЮБИМОВ Борис Олександрович (1898—1963) — віолончеліст, музикознавець, педагог, бібліотечний працівник. Від 1918 навч. на мед., з 1919 — на істор.-філол. ф-тах Харків. ун-ту, одночасно — у кл. віолончелі проф. Штримера Ростов. конс. (Росія). Там само — соліст симф. оркестру оперного т-ру. Продовжив навч. у Москві — в Муз. технікумі ім. О. Скрибіна (з 1921) і Конс. (кл. влч. С. Козалюбова, 1927—30). 1934 повернувся до Харкова, де викладав у Муз. уч-щі й Конс., працював ст. наук. співробітником її біб-ки. Знав кілька іноземних мов, що сприяло поповненню фондів біб-ки іноземними виданнями. Як музикознавець працював переважно у критико-публіцист. і лекційно-просвіт. сферах. У колі зацікавлених — творчість П. Чайковського, О. Скрибіна, І. Стравінського, композиторів нової школи, муз. культура Чехії, Угорщини, Болгарії, Іспанії, Фінляндії, Швеції, США, країн Сходу; теми — "Р. Вагнер і О. Серов", "Р. Вагнер і російська музика". Мав малювальний хист. У повенні роки виступав у пресі, зокр. із питань програмності в музиці. Помож учнів — І. Бєлякова, зав. теор. відділення Харків. муз. уч-ща Г. Смигій.

ЛЮБИМОВА Віра Михайлівна (7.05.1925, м. Ічня, тепер райцентр Черніг. обл.) — оперна й кам. співачка (драм. сопрано), педагог, муз.-громад. діячка. Н. а. УРСР (1975). З інтелігентної родини [батько — інженер, освічене людина, зокр. володів кількома іноз. мовами (нім., франц., чес., латин., давньогрец.) матір — лікар]. Навч. і працює в Києві. Закін. Муз. уч-ще й Конс. (1951, кл. сольного співу Д. Евтушенка). Від 1951 — стажистка, 1953—83 — солістка Київ. т-ру опери та балету 1982—84 — викладачка пед. ін-ту. Від 1984 дк теперішнього часу — кер. оперної студії при Центр. буд. офіцерів ЗСУ.

Одна з провідних сопрано Київ. оперного т-ру в 1950 — на поч. 1980-х. Створила понад 21 муз.-сцен. образів у клас. операх укр., рос. зах. композиторів. Неодноразово виступала в цих партіях на сцені Києва, т-ру опери та балету з гастролерами — видатними рос. і зах. співачками — О. Кривиченю [Одарка ("Запо рожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), О. Пироговим (обидва — РФ) [Ярославин ("Князь Ігор" О. Бородині)], П. Норціо [Ларина ("Евгеній Онегін" П. Чайковського), З. Паллі (Румунія), Н. Ніколовин, Д. Узунювін (обидва — Болгарія), Л. Оттолліні (Італія) [з ус ма — Аїда (одноійм. опера Дж. Верді)] та ін. Відома як кам. співачка, дала десятки сольних концертів (гол. чином, на сценах Київ. оперного т-ру й ПК, тепер НПМ, "Україна") У конц. репертуарі — арії з опер С. Гулака-Артемовського, А. Вагнініна, М. Вериківського М. Скаріульського, В. Кирейкіна, П. Чайковського Х. В. Люка, Дж. Россіні, Дж. Верді, Ш. Белліні Г. Доніцетті, Дж. Пуччіні, П. Масканьї, кат. Я. С. Баха, ораторій Г. Ф. Генделя, кл. вак. композицій (бл. 250) укр., рос., зах. композиторів, зокр. М. Лисенко, Д. Сичинського Я. Ярославенка, М. Вериківського, Л. Редюкова, Б. Лятошського, О. Аляєва, М. Глінки М. Мусораського, П. Чайковського, С. Размаїнінова, Дж. Каччіні, Дж. Мартіні, Дж. Верголе. Ф. Шуберта, Р. Шумана, Ф. Мендельсона Е. Гріге, Е. Вілі Любана, а також старовин. рос. романси, укр. нар. пісні. Співала темат. коц. черги, присв. старовинній (17—18 ст.), значним мірою духовній музиці, рос. кам.-вок. ліри 19 ст. [зокр. у супр. *фортеліано* (Л. Рижачі Р. Трохман, Н. Шульман, А. Ямпольські скрипки (Т. Яковенко), віолончелі (В. Сазіні, орфи (Д. Зедіні), унісон скрипалів — артистів оркестру Київ. оперного т-ру), творчої П. Чайковського, Т. Шевченка, Лесі Україн тощо. На межі 1960—70-х уперше в Києві повенений час почала виступати із сольними конц. програмами в супр. органа (орган ти — А. Котлярєвський та О. Петросяні). Бу поміж ініціаторів створення Будинку націона. ної органної і камерної музики України. Гастролювала баг. містами кон. СРСР [зои брала участь у декадах укр. мистецтва в Москві Ленінграді (тепер С.-Петербург), Болгарії (РФ), Ташкенті, Ашхабаді (тепер Ашгабе Алма-Аті (тепер Алматы) тощо), а також т-ром — у Болгарії, Румунії, кол. Югосла

Іспанії, Німеччині тощо. Ряд оперних партій, зокр. Одарки ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемівського), Наташі ("Русалка О. Даргомижського), Ярославни ("Князь Ігор" О. Бородіна), Аїди (одн. опер), Амелії ("Бал-маскарад", обидві — Дж. Верді), низку кам. вок. композицій укр., рос., зах. авторів, старовинних рос. романсів (також запис Всесоюз. радіо soloного концерту Л. із залу Кримського палацу з'їздів), укр. нар. пісень записала у фонд Укр. радіо та на грамплівки. Озвучила ролі: Аксинії в екранізації опери "Катерина Ізмайлова" Д. Шостаковича (1966; приз Единбурзького к/фест., 1967), Терпилихи у т/ф "Наталка Полтавка" (1978; вок. фрагменти). Становлення Л. як оперної і кам. співачки визначалося вок. школою, що вона отримала п/к Д. Євтушенка, і працею в подальшому п/к визначених укр. диригентів (насамперед В. Пірнова, а також О. Климова, К. Симоненко, В. Тольби, С. Турчака), режисерів (В. Силаренка, Д. Смоліча, М. Стефановича тощо), творчим спілкуванням із композиторами (К. Данькевичем, Ю. Мейтусом, Д. Шостаковичем, Т. Хренниковим та ін.), видатними співаками — партнерами по сцені (зокр. Б. Гмирею, М. Гришом, Л. Руденко, М. Литвиненко-Вольфмунд, п/к якої Л. на поч. 1950-х здійснила 1-і творчі кроки в Київ. оперному т-рі, підготувала партії Одарки ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемівського), Тоски (одн. опер Дж. Пуччіні) та ін.). Це зумовило виявлення у вик. мистецтва й, потім, у пед. роботі Л. високої вик. культури, принципів ґрунтовної оперної вик. школи.

В. Грицюк – Карась, В. Любимова – Одарка (опера "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемівського)

Л. має сильний і водночас м'який, глибокий, теплий, багатий за тембр. відтінками голос об'ємного діапазону ($g - c1^2$), що дозволяло співачці виконувати партії драм. і мецо-сопрано. Її вок. майстерність виявлялась у досконалому володінні широкою динамічною палітрою (від насиченого й драм. f , ff , що рельєфно звучало на фоні tutti симф. оркестру й хорів, до тонкого й разом з тим політного p , pp), філіруванням звуку, чистоті вок. інтонавання (див. *Інтонанції*), чіткій і виразній дикції, умінні відтворити голосом багату гаму емоційно-психолог. відтінків. Виховання на засадах школи Д. Євтушенка зумовило вок. довговічність Л. (її голос продовжував звучати через баг. роки після завершення вик. діяльності, у 85-річному віці вона своїм голосом демонструвала уніам найскладніші вок. прийоми). У вик. мистецтва Л. органічно взаємодоповнювались вок. і актор. аспекти, розвинена музичність виявлялась не лише у співі, а й у пластичності, художньо-психолог. виразності жести, міміки, водночас характерним було уміння перевтілюватись у протилежні за стилістикою жанр. приналежністю муз.-сцен. образів. Однаково переконалими в її виконанні були оперні партії лір.-психолог., трагедійного та характерного спрямування, світське кам.-вок. класика, духовна музика й нар. пісня. Найвиразніше творче обдаровання Л. розкрилось у різноплановому оперному й кам. клас. репертуарі 18–19 ст.

У пед. праці продовжує принципи вок. школи Д. Євтушенка. Консультувала, готувала конц. програми з багатьма мол. вокалістами — майбутніми солістами різних творчих колективів України й зарубіжжя. Поміж них — Т. Торжевська (приват. опера, Вашингтон), Т. Курапова (кам. муз. колектив, Китай), Д. Вишня (Муз. т-р для дітей та юнацтва, Київ; тепер "Japan Opera Foundation" ("Фуджіваре опера"), Токіо), Н. Заболоцька (з. а. України), О. Марчук, Ю. Ракул (усі — ансамблі пісні і танцю ЗСУ) та ін.; низка співачок — виконавиць Л. — продовжує навч. у вітчизн. і заруб. конс., зокр. Ю. Вишневецька й Г. Кочергіна — в Італії. Л. присв. роботу Г. Бережної по лінії МАН (Київ, 2005, 1-е місце на міськ. конкурс-захисті наук.-дослідних робіт). Вик. мистецтво Л. висвітлюється в ІУМ (т. 5), баг. публікаціях в енцикл., періодичних та ін. виданнях.

Партії Мати ("Катерина" Ш. Аркаса), Терпилихи ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Насті, Зими ("Тарас Бульба", "Зима і Весна" М. Лисенка), Варвари ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича), Надсина ("Аскольдова могила" О. Верстовського), Наталки ("Русалка" О. Даргомижського), Шинкаря ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Любов ("Мазепа" П. Чайковського), Сабурова ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Аксинія ("Катерина Ізмайлова" Д. Шостаковича), Мати ("В бурю" Т. Хренникова), Ортруда ("Лоенгрін" Р. Вагнера), Тоска (одн. опер Дж. Пуччіні), Сантуцца ("Сільська честь" П. Масканьї) та ін.

Дискогр.: грамплівки LP — Партия Сабуровой в опері "Царева наречена" М. Римського-Корсакова. — 1959. — Д-02307-14; Жербін М.

В. Любимова в ролі Ортруди (опера "Лоенгрін" Р. Вагнера)

В. Любимова в ролі
Ярослави (опера
"Князь Ігор"
О. Бородіна)

сл. М. Тихого. "Світаника" (у дуеті з Е. Томм). — 34451—52.

Літ.: Стефанович М. Київський державний орден Лєніна театр опери та балету ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1964; Дем'ян Полов, основатель київської гомеопатической школы в восточноміслящих современников. — К., 1999 [де, зокр., зазначено, що солоні концерти Л. були "великими подвигами в культурному житті Києва" (с. 34)]; Стоїшевський Ю. Національний академічний оперний театр опери та балету України ім. Тараса Шевченка: Історія і сучасність. — К., 2002; Балабан В. На землі Іллінській. — Ніжин, 2004; Моричук С. Сузір'я талантів. — Ніжин, 2009; Яго ж. З пісню все життя // Отчий поріг (Київ). — 2002. — Число 7; Україна в III тисячолітті: Традиції, інновації, інвестиції. — К., 2008; [Б. л.]; В. М. Любимова // Батьківський поріг. — К., 2002; [Б. л.]; Любимова Віра Михайлівна // Жінки України. Біографічний енциклопедичний довідник. — К., 2001; Немкович О. [Б. н.] // Словесне поле Чернігівщини. — К., 2003; Бєлязов М., Якименко Н., Музо А. Музично-театральне життя // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Мобуродо К. Шевченківські образи на сцені // Веч. Київ. — 1957. — 12 лют.; Андрійсько Н. Немірович шевченківські образи // Киє. правда. — 1957. — 3 берез.; Золотийський О., Рудницький В. 600-та вистава "Запорожців за Дунаєм" // Веч. Київ. — 1957. — 17 жовт.; Морозово М. "Лозотрим" на київській сцені // Правда України (Київ). — 1958. — 25 мая; [Б. л.]; Солов'єв С. Українці // Ташкентська правда. — 1965. — 28 мая; Юсєв О. Концерт органної музики // Веч. Київ. — 1968. — 11 трав.; Сребрєв М. П'яні срещи з йєвськими артистами // Поле (Варна). — 1970. — 6 юл.; Гоголошенко М. Страхуєш пил забути // Кіж. — 1971. — 20 трав.; Гурєвич В. На сцені театру ім. Мадзугули // Туркменська іскра (Ашгабат). — 1972. — 28 марта; Зєвєв Н. Праздник большого искусства // Моск. правда. — 1976. — 11 июля; Росляк Р. Одеріжма мистецтвом // Народна армія (Київ). — 2000. — 5 трав.; Яго ж. Грані таланту співачки // Там само. — 2003. — 6 трав.; Яго ж. Ну що б, здавався театр // Там само. — 2007. — 27 лют.; Панкратєв С. Вєра Любимова // Правда України. — 2008. — 7—13 сент.

О. Немкович

ЛЮБИНЕЦЬКА-БУХАРІ Оксана Анатолівна (2.08.1976, м. Київ) — композиторка. Член НСКУ. Закін. Київ. ССМШ (1995, кл. фортепіано Б. Арзімовича), НМАУ (кл. композиції Л. Колодуба). Працює в галузі інструментальної музики.

Тв.: для симф. орк. — поема "У морському просторі": для орк. — Концерт; для квінтового дух. — "Веснянка"; для фп. — Соната, Варіації, прелюдії; для саксофона — "Лабіринт"; для гобоя соло — п'єса; для синтезатора й комп'юта, обробки звучань — "Планета".

А. Музо

ЛЮБИНЕЦЬКИЙ Роман Миколайович (5.12. 1885, с. Чесники, тепер Рогатинського р-ну Івано-Франк. обл. — 4.07.1945, с. Мртнік, побли. м. Праги, Чехія) — оперний і кам. співак (лір. тенор), педагог, Закін. Віден. муз. академію (1914). На її сцені дебютував як оперний співак. Соліст Дрезден. (Німеччина, 1914—15), Краків.

(Польща, 1917—18), Загреб. (тепер Хорватія, 1818—29) оперних т-рів. У складі Дрезден. опери гастролював Гамбургом (Німеччина, Віднем, Прагою. Один із відомих інтерпретаторів укр. музики за кордоном. Виступав як кам. співак. Разом із В. Боринським здійснив кілька конц. турне. Ск. Галичину (1920-і, Львів, Стрий, Дрогобич, обидва — тепер Львів. обл. Тернопіль). У репертуарі — твори М. Лисенка, С. Любимича, В. Варинського, Д. Сичинського, арії з опер Дж. Верді, Дж. Пуччіні, укр. нар. пісні. Професор Львів. конс. ПМТ, дир. Галицьке музичне товариство, 1929—39), зав. акад. кафедри Львів. конс. [1939—44; 1941—44 — зав. акад. відділення Staatliche Musikschule (укр.) in Lemberg]. Виховавав своїх учнів переважно на творах нім. і австр. класиків, особливо увагу приділяв композиціям Ф. Шуберта й Р. Шумана. Від 1944 — у туд. Чехословаччині.

Партії: Макс ("Вільний стоїтель" К. М. Вебера), Річард, Альфред ("Бал-маскарад", "Травата" Дж. Верді), Фауст (одиноч. опера Ш. Гуно), Хозє ("Кармен" Ж. Бізе), Кавардодосі, Рудольф, де Гріє ("Тоска", "Богема", "Мавон Лєско" Дж. Пуччіні) та ін.

Літ. тв.: Мистецький солісти (рукоц.).

Дискогр.: грамплатівки (усі — фірма "Пате", 1911—12) — "Співає Р. Любинецький, «Дума про Нецеля», «У сусідів хата біла»", — 52813/14; Арія Альфреда "Най охотні кружляють" з опери "Травата" Дж. Верді. — 52816/18; Арія і каватина Фауста з одноім. опери Ш. Гуно. — 52817/19; Укр. нар. пісні — "Ой вижди, вижди", "Стоїть вєр над водою" — 52821/22; Укр. нар. пісні "Вєчєрня зірка", "Хусточка моя" — 52823/24; Укр. нар. пісні — "Ой у полі три кринички", "Зєлєная рута", — 52825/26; Укр. нар. пісні — "Ой під гєсєм зєлєнєним", "Ой летїла зозуленька", — 52827/28.

Літ.: Бандєрськє О. Спогад про профєсорє Любинецького // Українськє співаки у спогадах сучасників / Авт.-упоряд. — І. Лисєнко. — К.: Л. Нью-Йорк, 2003; Рєпєлєв О. Я був учнем Романа Любинецького // Там само; Чойновський А. Зєстріч у Гроссвальдєм. // Там само. [Б. л.]. Новий оперовий співак // Дїло (Львів). — 1913. — № 285; [Б. л.]. Концерт Любинецького в Тернополі // Там само. — 1923. — № 114.

П. Медведєв

ЛЮБИСТОК Григорій Михайлович (поч. 18 ст. — ?, побли. м. Лубни, тепер Лубни, райцентр Полтав. обл., за ін. відом., м. Прилуки, тепер Черніг. обл.) — співак-бандурист. Незрятий. 1730—49 співав у С.-Петербурзі при дворі рос. імпл. Єлизавєти Петрівни, 1731 утік до Києва, де був схоплений у Києво-Печєрській лаврі й 1742 знову відправлений до С.-Петербурга. 1744 брав участь у поході рос. імпл. Єлизавєти Петрівни по Україні, 1743 отримав дворянство, 1748 — чин полковника. Того самого року пішов у відставку, одержав маєтності на Полтавщині біля Лубен.

Літ.: Г. В. Придворний бандурист в бєгах // Києв. старина. — 1888. — XXIII; Шєрєбєтєвський Д. Орєстри, хори і капєли на Україні за пєлєнши // Музика. — 1924. — № 7—9, 10—12; Лєбєдєв Ф. Кобзарь Григорій Любисток // Його ж. Кобзарі:

Нариси з історії кобзарства України. — К., 1980; Булат Т. Камерно-вокальна лірика // ІУМ. — К., 1989. — Т. 1; Майданська С. По той бік студеного плуку // Березіль (Харків). — 1992. — № 3—4 [повість поет. на театр. сцені, зокр. йшла в Києво-Могилянській академії, 2006]; Білохвіст С. Григорій Любисток // Родовід. — 1993. — № 6; Савон О. Мандрівні та придворні кобзарі // Правда Прилуччини. — 1990. — 15 верес.

Б. Сіото

"ЛЮБИСТОК" — зразковий хор дит. школи-студії при Київ. конс. і мисак. відділенні Муз. тов-ва України (тепер Всеукр. муз. спілка). Лауреат Всеукр. хор. конкурсів, М. Леонтовича (1989, 1993, обидва — 1-а премія). Засн. 1983 Е. Виноградовою (худож. кер. і гол. диригент до 1988). Хормейстери — Т. Малицька та О. Охринчук, концертмейстер — Н. Вишневська. 1988 — січ. 2003 худож. кер. "Л." — Т. Малицька, хормейстер мол. групи хору — Т. Солосих. 2003—2005 худож. кер. колективу — Н. Величко, 2006—2007 — О. Литвиненко. У хорі співали діти віком 5—17-ти років. У репертуарі — укр. і заруб. класика (зокр. духовна музика), твори сучас. композиторів, у т. ч. Д. Бортнянського, М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Степового, С. Людкевича, Л. Ревуцького, Г. Верьовки, Б. Філіча, О. Левицького, Г. Стасюк, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, С. Размаїнінова, К. Леженя, Дж. Каччини, Дж. Палестрини, А. Вівальді, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, В. А. Моцарта, Р. Шумана, Й. Мислівача, Дж. Гершвіна, обр. нар. пісень М. Леонтовича, І. Захаржевського, Т. Малицької. Колектив виступав у Рідзівнянських концертах Хору і симф. оркестру ІІ Макмеріна (Нац. опера України). Гастролював містами України, Білорусі, Латвії, Польщі, Данії, Вел. Британії, Японії. Зокр. у кін. 1990-х здійснив цикл "Тур музики з України" містами Вел. Британії, де виступав разом із хорами тамтешніх соборів і коледжів, у т. ч. "Українським ортодоксальним хором" (м. Дербі). У хорі співали згодом відомі музиканти, приміром К. Коробиш. Вик. мистецтва "Л." притаманні висока культурна вокалу, чистота інтонавання, злагоженість звучання, майстерність у передачі динамічних і тембр. відтінків.

Літ.: Бурбан М. Українське хорове виконавство. — Дрогобич, 2005. — Ч. 1; Хорі: Ljubistok Children's Choir, Kiev Conductors: Tatyana Malitskaya & Tatyana Sotalskitch. Concert tour. Music from the Ukraine [Буклет-програма конц. турне хору "Любисток" містами Вел. Британії]. — Б. м., б. р.

Б. Філіч

"ЛЮБИСТОК" — фольк. вок.-інстр. ансамбль. Створений 1996 в Ужгороді. Учасники — О. Мельничук (кер.; альта, кобза), Р. Призванська (мецо-сопрано, бандура), М. Лис (меццо-сопрано, флейта, сопілка, дещидка, кавал, фларей), Н. Кульчицька (сопрано, скрипка), Н. Кука (сопрано, бандура). У репертуарі — зразки нар. музики різних регіонів України — пісні, інстр. твори, а також пісні народів світу, духовні вок.-інстр. композиції.

Співапрацював із відомими творчими колективами — кам. оркестром "Леопалі", хором хлопчиків "Дударик" (Львів), хол. ансам. "Менерквартет" (м. Ойлем, Бельгія) та ін. Артисти "Л." брали участь у всіх помітних мист. акціях Закарпаття, концертах Тов-ва ім. Р. Вагнера, фестивалів — фольклорних, духовної музики "Велика коляда" (Львів, 2007). "Л." гастролював Польщею, Словаччиною, Німеччиною, Бельгією, Данією, Люксембургом, Нідерландами, Вел. Британією, виступав у залі Європарламенту (Страсбург, Франція) під час Конц. сезонів клас. музики. Записав 5 презентаційних CD ("Рідзівня музика", "Ave Maria", а також 3 — ш. фольк. зразками).

Літ.: Schrijvers F. Nachtagalen uit Oekraïne verdwalen in Antwerpse straten // Het Nieuwsblad (Антверпен, Бельгія). — 2000. — 31 augus; Ljubistok // t'Eu Folk (Бельгія). — 2003. — N 4; "Ljubistok" // Kompas (Антверпен). — 2005. — N 3.

В. Кубик

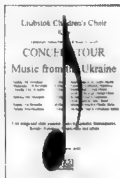
ЛЮБИЧ-КАСПЕРСЬКА (кін. 19 — поч. 20 ст.) — кер. власної Муз. школи в Києві на поч. 20 ст. Хор цієї школи брав участь у концертах духовної музики в лютеранській кірсі.

ЛЮБИЧ-ПАРАХОНИК (дів. прізв. — Парахоник) Олександра Іванівна (14.03.1892, м. Станіславів, тепер м. Івано-Франківськ — 23.02.1977, с. Винники Львів. обл.) — оперна, опереткова та кам. співачка (лір.-драм. сопрано). Дружина співака В. Козака. 1907—12 навч. у ВМІ (кл. вокалу С. Козловського), 1912—14 — у Варшав. (кл. О. Мишуги), 1916—17 — Львів. (кл. Ч. Заремби) конс. Вик. діяльність почала, співачки в концертах "Боляна Лівівського" й "Бандуриста". 1917 дебютувала у Львів. опері. 1919—20 — артистка "Нового львівського театру", 1918—19, 1922—24 — тру "Українська бесіда", 1921—25 — Львів., 1925 — Помор., 1926—27, 1929—32 — Катівіч., 1928—29 — Познань. опер, 1934—35 — Люблін, тру опер. ти (сі — Польща).

У конц. репертуарі — твори В. Матюка, К. Стеценка, М. Гайворонського, П. Чайковського, С. Размаїнінова, Ф. Шуберта, Р. Шумана, С. Монюшка, Е. Гріге та ін. У складі раніше згаданих тр-ів гастролювала у Бидгощі, Кракові (обидва — Польща), а з концертами — у Німеччині, тоді Чехословаччині. Мала голос широкого діапазону, ніжнього "аксамитового" забарвлення, рівний і чистий у всіх регістрах, що філігранно звучав на рр. чітку дикцію, актор. талант. Одна з перших (з 1916) і доволі-літніх популяризаторок солоспівів і обр. нар. пісень В. Барвінського, вик-ця ряду кам.-вок. творів С. Людкевича, який присв. Л.-П. романси — "Хтось мене ще пам'ятає", "Піду, втечу".

Партії: Шкиса ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Наталка ("Наталка-Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Катерина (однойно. опера М. Аркаса), Татяна, Іоланта ("Євгеній Онєгин", однойно. опера П. Чайковського), Рахиль ("Жидівка" Ж. Галеві), Аїда, Діалда, Амелія (однойно. опера, "Ріголетто", "Бал-маскарад" Дж. Верді), Микела ("Кармен"

ЛЮБИЧ-ПАРАХОНИК

Афіша концертного туру "Музика з України" дитячого хору "Любисток"

О. Любич-Парахоник у ролі мадам Баттерфляй (опера "Дж. Чіччіні")

Ж. Бізе), Маргарита («Фауст» Ш. Гуно), Галька (одном. опера С. Моношук), Маженка («Продана наречена» Б. Сметани), Недда («Паяци» Р. Леонардо), Баттерфляй («Чіо-Чіо-сан» Дж. Пуччіні) та ін.

Літ. та. Мій незабутній учитель співає // Олександр Мишуга: Спогади, мат.-літ., листи. — К., 1973.

Літ.: [Б. п.]. Звіт-урави «Вояка» за 1909–1910 рр. — Л., 1911; Любич-Парахоняк С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: У 2 т. — Л., 1999. — Т. 1: 2000. — Т. 2: Йоно ж. Концерт // Любич-Парахоняк, М. Баранського і Є. Перфешко // Вперед. — 1920. — № 232; Зубель М. Олександра Любич-Парахоняк на сторінках української та польської преси // Musica Galiciana. — Л., 2001. — Т. 6; Волошин М. «Наталка Полтавка» серед наших робітників // Діло (Львів). — 1908. — № 260; Чорнишів С. Маріянов свято у Львові // Там само. — 1911. — 3 груд.; Деркач І. В гостях у знаменитого співака // Рада. культура (Київ). — 1961. — 19 листоп.; [Б. п.]. Пам'яті співачки: [Некролог] // КІЖ. — 1971. — № 17.

П. Медведів

ЛЮБЛЕНЕЦЬКИЙ Семен (17 ст. — півний, 1676–82 співав у Хорі государевих пісників д'яків у Москві. Після смерті царя Федора Олексійовича 1682 повернувся в Україну.

Літ.: Широцький К. Знамениті українські артисти-співачі XVIII ст. // Рада (Київ). — 1914. — 18 лип.

І. Лисенко

ЛЮБОВИЧ Петро, о. (1.07.1826, с. Старий Збараж, тепер Збаразького р-ну Терноп. обл. — 10.12.1869, м-ко Гримайлів, тепер смт Гусятинського р-ну тієї самої обл.) — священик, хор. диригент, композитор. Представник Перемиської школи. 1853 закін. Львів. духовну семінарію. 1851–53 очолював у ній студ. хор. 1854 — диригент архикатедрального хору у Перемислі (тепер Пшемисль, Польща). Висвятився (1859) і обіймав парафи на Львівщині й Тернопільщині. Автор духовних і світських композицій (зокр. одного з перших зразків галиц. фп. музики-полки «Улюблені українські солоспів»). Ост. спираються на фольк. джерела й витримані в салонній манері.

Та.: для хору без супр. — Літургія (вик., зокр., у Перемислі 1847–53); для фп. — полур. «Улюблені українські солоспів»; обр. нар. пісень.

Літ.: Михальчишин Я. З музикую крізь життя. — Л., 1992; Лисенко І. Понери музичного мистецтва в Галичині. — Л.: Нью-Йорк, 1994; [Б. п.]. Йосиф із Болшева (Йосиф Левинський-Покутський) // Зоря Галицька (Львів). — 1853. — № 40, 41.

А. Музо

ЛЮБОВИЧ Юрій Васильович (7.11.1941, м. Кіровоград) — хор. диригент, педагог. З. д. м. України (1993). Закін. Кіровоград. муз. уч-ще (1963), Одес. конс. (1970, кл. хор. диригування В. Науменко). 1963–66 — викладач муз. школи в Комсомольську-на-Амурі, 1966–70 — Хабаров. уч-ща мистецтва (обидва — РФ). Засн. і худож. кер. молодіж. хору у Хабаровську. Від 1971 — у Кіровограді: 1971–75 — зав. відділу хор. диригування, 1975–81 — заст. директора, 1981–2004 — директор,

з 2004 — викладач-методист Кіровоград. муз. уч-ща. З ініціативи Л. 1988 було започ. Всеукр. фест.-конкурс «Найгузівські музичні зустрічі» (проводиться щодворочно). Від 1978 — засн. і незмінний худож. керівник місц. акад. хору (з 1993 — муніципал. кам. хор), що став лауреатом ряду хор. конкурсів і фест. Поміж них: Всеукр. — конкурси — 2-й ім. М. Леонтовича (Київ, 1993, 2-е місце), ім. Д. Січинського (Івано-Франківськ, 2000, Гран-прі); православний фест. «Від Різдва до Різдва» (Дніпропетровськ, 2001, 2003); міжн. конкурси — Моцартівський (Юрмала, Латвія, 1996, 3-я премія), «Південна Пальмира» (Одеса, 1996, Гран-прі), «Хорове рв'яз» (Тампере, Фінляндія, 1999, «Золота печатка»), 3-й хор. у Німеччині (Дармштадт, 1999, «Срібний диплом»), хор. у Солоті (Польща, 2007, Гран-прі); 4-й фест. «Мрія» (Львів, 2002). У репертуарі — фрагменти ораторій «Іуда Маккавей» і «Месія» Г. Ф. Генделя, «Коронаційна меса» В. А. Моцарта, Реквієм Г. Форте, укр. і рос. духовна класика, хор. мініатюри М. Лисенка, М. Леонтовича, О. Кошиця, Б. Лятошинського, твори сучас. композиторів України, Росії, Латвії, Естонії, Польщі, США, Сінгапура тощо, обр. укр. нар. пісень. 1998 створив жін. хор «Prima vista», що 1999 став лауреатом хор. конкурсів у Дармштадті й Тампері. Ініціатор створення муніципал. дит. хору (2000), щорічного дит. хор. фестивалю «Золотий Орфей» (з 2001, з 2007 — Всеукр. фестивалю дит. хор. співу).

Ю. Любич із Кіровоградським муніципальним камерним хором

Літ.: Николоенко М. А. Говорят, музика вічна // Українка-центр (Київ). — 1995. — 14 лип.; Гуцалюк О. Партитура судави // Там само. — 2001. — 9 листоп.; Сікорська І. Праздник в хоровій імпресії // Там само. — 2001. — 7 груд.; Гуріна Л. Зітот многоликий Любич // Там само. — 2003. — 31 жовт.; Орел С. Філософія Любича // Дзеркало тижня (Київ). — 2006. — 11 листоп.; Неприба І. «Золотий Орфей» рятує Україну // Молодіжне пережестра (Кіровоград). — 2007. — 3 трав.

І. Сікорська

ЛЮБОВСЬКИЙ Леонід Зіновійович (24.02.1937, м. Кам'янка, тепер райцентр Черкас. обл.) — композитор, педагог, диригент, піаніст, муз. письменник, муз.-громад. діяч. Доцент (1987).

О. Любич-Парахоняк у ролі Гальки (одном. опера С. Моношук)

Ю. Любич

Лауреат Держ. премії РФ (2006). З. д. м. Татар. АРСР (1983). З. д. м. РФ (1996). Закін. Львів. муз.-пед. уч-ще (1960). Казан. конс. (1967, кл. композиції проф. А. Лемана, контрапункту — Г. Літвінського, оркестровки — проф. Н. Жиганова). Відтоді — її викладач, професор (з 2000) каф. композиції. Член Правління СК Республіки Татарстан. Член оргкомітету Міжн. фест. "Європа-Азія", організатор і ведучий міськ. муз. клубу "Симфонічний четвер". Плідно працює в різних жанрах музичних, проте перевагу надає масштабним циклічним композиціям (симфонії, ораторії, інстр., вок. та хор. цикли), а також театр. музиці. Автор понад 80-и творів вел. форми (див. *Форми музики*), що входять до конц. і пед. репертуару баг. вищ. (напр., *Концерт для фортепіано в 4 руки і струн. оркестру* (1992) написано на замовлення фп. дуету: А. Балчиев — Є. Сорокін). Володіє майже всіма відомими техніками й системами композиції, водночас творчість Л. позначено індиві. творчою манерою. У його музиці виявлено гостре відчуття сьогодення, стрімкий рух часу (Симфонія-ораторія на сл. І. Франка, симфонії № 3, 4, 5, трагедійний нафос яких пов'язано з філос. роздумами про минуле й майбутнє, містять у собі асоціації та алюзії сучасності, втілені в ритм. началі). Твори Л. виконувалися у різних містах РФ, а також у Польщі, Болгарії, Словаччині, Німеччині, Італії, Іспанії, США, Японії.

Найбільш плідний період творчості Л. — з кін. 1980-х. Тоді посилюлася зацікавленість композитора ансамблями нетрадиц. складів — Brass Quintet (прем'єра — м. Анаполіс, США, 1987, став репертуарним), "Триптих Босха" для 4-х тромбонів, фп. та ударних (за гравіюрами Є. Босха; 1-й вик. — 1-й міжн. фест. духової музики в Сараєві (РФ), потім — у С.-Петербурзі, Варшаві), "Чотири класичні фуґи для чотирьох ударників" (1-е вик. — Міжн. фест. "Європа-Азія", Казань, 2000). Поміж найвагоміших творів Л. — "Passionamusik" [1-е вик. — Ленінгр. (тепер Петерб.) філармонія, 1990, потім — Казань (РФ), Москва, країни Заходу] — оригінальне втілення інстр. засобами Євангельського сюжету, що розкриває Страсті Христові; *Lacrimosa* пам'яті А. Сахарова для симф. орк. і органа. Важлива віха творчості Л. — балет "Сказання про Юсуфа" (пост. — Татар. т-р опери та балету, Казань, 2001, репертуарний). У концертах Л. даються знаки неоклас. і неоромант. аспекти творчості автора. Результатом співпраці Л. із драм. т-рами стало створення ним музики до 10 вистав. До репертуару баг. відомих анж.-ше увійшли воч. цикли ("Военные ветры", "Новый век", "Из корейской классической поэзии", "Страна журавлиная", опубл. вид.-вами "Музыка" й "Совестский композитор" у Москві). Здійснено авт. симф. і кам. концерти Л., де він диригував виконанням музики власних творів, зокр. 1995 — "Концерт концертів" (вик. 4-х інстр. концертів; 1997 — вок.-інстр. музики; 1998 — "Сім інструментальних сонат"; 1999 — "ам'яті А. Сахарова (Симфонія № 5, Концерт

для фп. з орк., *Lacrimosa*; соліст — І. Гірфанов, диригент — Р. Скуратов); 2000 — Вечір поліфон. музики (фп. — Л. Леонт'єва); 2002 — симф. концерт (Симфонія № 4, Концерт для фп. в 4 руки з орк., *танці з балету* "Сказання про Юсуфа"; солісти — С. Гуляк і З. Мустафіна, диригент — Л.).

Тв.: опери — "Свято святого Йоргена" (1967), "Плач командора" (за драмою Лєси Українки, 1972), балет "Сказання про Юсуфа" (Йосиф Прекрасний, 1996); вок.-симф.: Симфонія-ораторія, сл. І. Франка (1970); кантати — "Предчувствие весны" (1982), "Ненюю боль в слова облечь..." для читця, хору та орк., сл. О. Твардовського (1987); сюїти — "Из Моавитских трагедий" (за мотивами поезії М. Джаліля, 1969), *Музыка до трагедії В. Шекспіра "Антонія і Клеопатра"* (1989); для симф. орк. — 5 симфоній (1965, 1976, 1979, 1983, 1990), *Lacrimosa* (1990), "Маленькі класичні варіації" (1970), "Салонна музика" (1997), Симфоніста (1964), "Litalia" (2000); Концерти із симф. орк. — для фп. (1968), влч. (1972), сир. (1985), фп. у 4 руки (1993); для 4-х тромбонів, фп. та ударних — "Триптих Босха" (1979); для 2-х труб, валторни, тромбона та туби — Брас-квінтет (1985); для труби, тромбона, органа та ударних — "Passionamusik" (1988); для струн. — кuartети: № 1 (1963), № 2 (2003); для кларнета, фугата, фп. ш ударних — Дивертисмент ("Маленький концерт" 1967); для 4-х ударників — "Чотири класичні фуґи" (1995); сонати з фп. — для скр., фп., гобой, труби, тромбона, баяна, вібрфона, литавр; для фугата й фп. — "Гендель-сюїта"; для труби й фп. — Речитатив і Токата; для тромбона й органа — "Logos"; для фп. — Сонати №1, 2, "Полноночні варіації на тему ВАСН", Багетелі, "Гра стилів" (12 прелюдій і фуґ від 12 хромат. тонів), "Мандри в Бугарі", "Мотиви старовинних Бугарів"; для баяна — "Театральна сюїта"; для хору — "Мир природи", сл. Ф. Тютчева (1971); "Мысли", сл. Р. Харіса (1980); для голосу й фп.: вок. цикли — "Новый век" (1962), "Военные ветры" (1967), "Страна журавлиная" (1969), "Из корейской классической поэзии" (1974), "Радость" (1983); пісні; музика до драм, вистав; музика для дітей.

Літ. тв.: Что есть музыка. — Казань, 1995; перевд.: Добрин (Болгарія), 1999; Маленькая книжечка о Бахе (техника и философия И. С. Баха). — Казань, 1996; Смысл фуґи. — Казань, 1997; перевд.: Добрин, 1999; У истоков музыки. — М., 2006.

Літ.: Татарская энциклопедия. — М., 2007; Композитори Татарстана. — Казань, 2009; Казанская Л. Симфонія-ораторія Л. Любомирського // *Музыка*. — 1977. — № 4; Ключкова Е. Композитор обречен на слышание мира // *Музыка в время* (Москва). — 2008. — Авг.

І. Сторогова

ЛЮБОМИРСЬКИЙ Григорій Львович [1(13).02.1865, м. Васильєв, тепер райцентр Київ. обл. — 14.02.1937, м. Київ] — музикознавець, композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Навч. у Моск. і Петерб. конс. у М. Кашкина, М. Губерта, С. Танеева, А. Арєнського. 1904 був одним із найактивніших помічників М. Лисенка у створенні його *Музично-драматичної школи*. Викладав у ній до 1914. 1905 був одним із ініціаторів організації муз. тов-ва "Богиня" у Києві. 1916 там само відкрив власну Муз. школу.

Л. Любомирский

М. В. Лисенко з професорами Музично-драматичної школи (справа наліво) - Г. Любомирський, О. Кошиць та В. Кривусієм

Від 1918 — професор *Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка*, з 1934 — Київ. конс. Поміж учнів — *О. Кошиць, В. Верхоглядницький, К. Стеценко, Л. Ревуцький, А. Буцько* та ін. Як композитор працював у талузці *інструментальної музики*. Симф. твори Л. написані у стилі (див. *Стиль музичний*) *романтизму*, зокр. *П. Чайковського*, часом т. зв. *паркової музики*, виконувався в Києві.

Лит. та: *Руководство к практическому изучению элементарной теории музыки, приспособленное к самоучению и изложенное в 32 уроках.* — К., 1906; *К.*; Варшава, 1913 (выправлене, доп. ст. про розв'язання дисонансів; *К.*, 1924; 1930 (доп. ст. "Музыкальный слух, его воспитание и усовершенствование"); *Руководство к практическому изучению гармонии, приспособленное к самоучению и изложенное в 32 уроках.* — К., 1909—13. — Курс 1—2; *К.*; Варшава, — 1914. — Курс 1 (доп. в виправл.); *Музыкальный слух, его воспитание и усовершенствование.* — *Х.*, 1924; *Практичний підручник з елементарної теорії музики.* — К., 1930; *О воспитании и усовершенствовании музыкального слуха* // *Муз. новь (Москва).* — 1923. — № 3; *Атональная музыка* // *Там само.* — 1924. — № 6, 7.

Тв.: для симф. орк. — *Симфонія g-moll, Елегія c-moll, "Східні танці"*; для фп. — *п'єси*.

Лит.: *Клин В. Л. Ревуцький — композитор-піаніст.* — К., 1972; *Немкович О.* Українське музикознавство XX ст. як система наукових дисциплін. — К., 2006; [Б. л.]. *Г. Л. Любомирський (До 35-річчя музично-педагогічної діяльності)* // *Музика.* — 1925. — Ч. 4; *Колывченко А., Терещенко А.* Симфонічна музика // *ИУМ.* — К., 1990. — Т. 3; *Кулик Р.* Музикознавство і музична критика // *Там само; Лурсько К., Семенченко Н.* Музична освіта // *Там само.*

В. Кузик

ЛЮБОВИЩЬ Ганна Саулівна [13(25).07.1887, м. Одеса — 20.02.1975, там само] — віолон-

челістка. З родини музиканта. З. а. Р. (1933). Закін. Одес. муз. уч-ще (1904 *Віолончелі О. Вульфуса*) й Моск. конс. (кл. *А. Глена*, III ім'я — на мармуровій відзнаки). Від 1909 провадила активну діяльність: виступала із сольними концертами, а також у складі популяр. тоді *Тріо Любомирських* [разом із сестрою *Лією* (скрипка) і братом *Петром* (фортепіано)], симф. оркестрів. З 1909 — солістка Моск. філармонії. Грі Л. були притаманні краса звуку, віртуозні артистизм. У репертуарі — твори світ. класу, у т. ч. концерти *Й. Гайдна, Е. Лало, А. Д. Жако*, сучас. композиції, власні транскрипції творів *П. Чайковського, Ф. Шопена, К. Дебюссі*. Багато гастролювала Україною (з Київ, Харків), Росією (зокр. С.-Петербургу, Сибіру, Кавказу), Білорусією (тепер Білорусія) також Заходом (Варшава, Ніцца, Монте-Карло тощо. Грала п/к *А. Нікіша, Е. Кулера*, виступав разом із *Ф. Шалляніним, Л. Собіновим, А. Неаповою, Н. Обуховою, В. Качаловим, І. Москвіним* та ін.

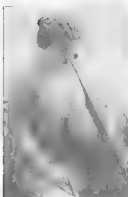
Лит.: *Гинзбург Л.* История виолончельного искусства. — М., 1965. — Кн. 3: Русская классическая виолончельная школа (1860—1917).

В. Сумароков

ЛЮБЧАК-КРИХОВА І. І. — див. *Криж І.*

ЛЮБЧЕНКО Володимир Федорович [14(26).1886, м. Харків — 12 (за ін. відом., 13).06.19 м. Москва, РФ] — оперний і кам. співак (лібрет. *баритон*), педагог. З. а. РСФРР (1933) У юнацькі роки співав у хорі, був актором у групі. 1906—11 навч. співав в Московському муз. драм. уч-щі (кл. *О. Соколовой-Фелікс*), 1911—13 удосконалював мистецтво співу в *Міла Соліст Тифліс* (тепер Тбілісі, 1911—14), Саратов (тепер РФ, 1919—21), Київ. (1926—27), Харків. (1924—26), Харбін. (Китай, 1927—28), Свердлов (тепер Єкатеринбург, РФ, 1928—29) опер, мос. Нар. дому (1915—19). Виступав також на оперних сценах Ростова-на-Дону, Риги, Баку тощо. 1929—46 — соліст Великого т-ру в Москві. У роки 2-ї світ. війни виступав перед фронтовиками. Володів вел. репертуаром. Голос Л. — легкий, рухливий, невеликого діапазону й сильний, однак приємного тембру. Мав виразну зовнішність. Поміж партнерів по оперній сцені — *М. Литвиненко-Вольгемут, В. Лоські, М. Максимова, М. Микиша, Ф. Мухтарова, А. Нежданова, П. Семенов* та ін. Співав п/к *В. Небольсіна, В. Сука, Л. Штейнберга*. 1938—41 — викладач Муз. уч-ща ім. М. Іполітова-Іванова (Москва), з 1947 — Муз. уч-ща при Моск. конс., 1948—55 — цієї ж конс. : в. о. професора (з 1953), 1950—51 — зав. кафедри, 1952—53 — декан вокал. ф-ту.

Партії (загалом 63): *Остат ("Тарас Бульба" М. Лисенка, 1-е вик.), Ігор ("Князь Ігор" О. Бородина), Онегін, Роберт, Мазепа, Євсейчик ("Евгеній Онегін"), "Юланта", однойм. опера, "Пікова дика" П. Чайковського), Демон (однойм. опера Ант. Рубінштейна), Грозний, Мізгир, Веденієвський гість ("Царева наречена", "Снігуронька", "Садко" М. Римського-Корсакова), Фігаро ("Севільський*

Г. Любомиць

В. Любченко

цируляни» Дж. Россіні), Марсель ("Тугеноті" Дж. Мейкербера), Жермон, Амонсор, Ріголетто, Яго, ді Луня ("Травіата", "Аїда", однойм. опера, "Отелло", "Трубадур" Дж. Верді), Валентин ("Фауст" Ш. Гюно), Ескан'єро ("Кармен" Ж. Бізе), Скарпа ("Тоска" Дж. Пуччіні) та ін.

Літ. та: І. Паторжинський // Сов. искусство. — 1938. — № 83; Видаючися певця [про З. Долуханову] // Огонек (Москва). — 1951. — № 14; Нескільки слов о воспитании певца // СМ. — 1953. — № 5.

Літ: Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах // Упоряд. вступ. ст., ред. та прим. І. Лисенка. — К., 2008; Кваліфікації М. Володимир Любченко в Тифлісі // Українські співачки у спогадах сучасників // Авт. упоряд. — І. Лисенка. — К., Л., Нью-Йорк, 2003; Різдені М. Чуйний, доброзичливий, красний // Там само; Лисенко І. Сходивши вгору // КЖ. — 1986. — 26 жовт.

ЛЮБЧЕНКО Олександр Іванович (26.09.1952, м. Дніпропетровськ) — джаз, і поп-гітарист. 1969–70 грав в естр. оркестрі Дніпроп. зду ім. К. Лібкнехта п/к В. Марховського. Від 1970 концертував на Кавказі. 1974–75 і 1978–79 — учасник ВІА Дніпроп. філармонії "Водограй". 1975–78 і 1980–82 грав у різних ВІА. 1982–85 — гітарист ансамблю "Кредо" п/к О. Коська. 1986–88 — кер. ансам. Донец. філармонії. Від 1988 виступав як соліст, а також у дуеті з бас-гітаристом І. Собком (1990) і М. Кривомив (див. Кривомив, з 1991). 1996 організував тріо. Брав участь у фест. — "Юність — 71" (з кінтлетом О. Шолохова), "Джаз" (1982, 1983, обидва — Дніпропетровськ), "Донецьк — 114" (1983), "Тиждень джазової музики" (Одеса, 1984, з ансам. "Кредо" п/к О. Коська), "Голосієва — 88" (Київ), "Джаз над Одром" (Вроцлав, Польща, 1989) тощо. Гастролював Німеччиною (1990) і Австрією (1990, 1993). Згідно з результатами анкетування, проведеного редакцією газ. "Сов. молодець" (Рига) за участю джаз. фахівців, посідав 3-є (1983) і 4-е (1984) місця поміж гітаристів кол. СРСР.

В. Симоненко

ЛЮДКЕВИЧ Станіслав Пилипович (24.01.1879, м. Ярослав, тепер Польща — 10.09.1979, м. Львів) — композитор, музикознавець, фольклорист, педагог, диригент, муз.-громад. діяч. З родини гімназійного вчителя. Доктор філософії в галузі музикології [див. Музикознавство] канд. мист-ва, 1908]. Професор (1939). Н. а. СРСР (1959). Лауреат Держ. премії УРСР м. Т. Г. Шевченка (1964). Герой Соц. Праці (1979). Закін. філос. ф-т Львів. ун-ту (1901). Отримав звання вчителя з клас. і слов'ян. філології. Викладач укр. мови й літ-ри в гімназії Львова й Перемишля (тепер Пшемисль, Польща), співу — в Перемишл. дівоцому ін-ті. Теорію композиції вивчав самостійно, згодом — у М. Солтиса (Львів), з 1907 — п/к О. Цемліського й Г. Греденера (Відень). Слухав лекції з музикології в Г. Адлера, Р. Валлашеска, М. Діца в Муз.-істор. ін-ті при Віден. ун-ті, Т. Рімана — у Лейпц. конс. (Н) Засн. (разом із

І. Трушем) і редактор ж. "Артистичний вісник" (1905–07). Один із ініціаторів заснування ВМІ, з 1910 — його директор, гол. диригент то-ва "Боян Львівський". Сприяв діяльності хорів "Бандурист" і "Сурма". Член правління "Союзу співачок і музичних товариств". Від поч. 1-ї світ. війни мобілізований до австро-угор. армії, з 1915 — у рос. полоні, висланий до Перовська в Туркестані (тепер Кзил-Орда, Узбекистан). Революц. події 1917 внесли корисні зміни у становище полонених — відкрили шлях до свободи. У груд. 1917 Л. за сприяння О. Кошиця вирушив до України (зупинявся в Харкові, Полтаві, Києві, де мав творчі контакти з М. Леонтовичем, К. Стеценком, О. Кошицем та ін. співробітниками Муз. відділу Ген. секретаріату нар. освіти Центр. Ради УНР). Вітав прийняття Четвертого Універсалу, який проголошував незалежну Укр. державу. Перебував у Києві під час захоплення його більшовиками п/к М. Муравйова. У лют. 1918 повернувся у Сх. Галичину, де почав активно займатися профес. і громад. діяльністю. Від 1919 — викладач та інспектор філій ВМІ. Від 1936 — дійсний член НТШ, голова його музиколог. комісії (див. Музикознавчо-кмісії Науково-тобровства ім. Т. Шевченка), з 1937 — викладач Ін-ту церк. музики. Від 1939 — зав. кафедри Львів. конс., одночасно (1939–51) — ст. наук. співробітник Львів. філіалу ІМФЕ. Під час ним, окупації творча діяльність Л.-педагога пов'язувалася з ВМІ та Ін-том нар. творчості. Один із організаторів 1-о Крайового конкурсу укр. хорів, присв. 100-річчю від дня нар. М. Лисенка (лип. — серп. 1942, відвідував турні — в різних містах Галичини, закінчений — у Львові). 1944–71 — кер. об'єднаних кафедр теорії, історії музики та композиції, з 1971 — професор Львів. конс.

Л. — одна з ключових постатей укр. комп. школи. 1-ї твори — солоспіву, фп. мініатюри — написав у 14 років. У ранніх хорах (1890–) — "Гамалія", сл. Т. Шевченка, "Поклик до братів слов'ян", сл. М. Драгоманова, "Винний революціонер", сл. І. Франка — виявлялися схильності до громадян.-патріот. тематики. Свідомо ставши на шлях музиканта-професіонала, плідно працював на комп. ниві протягом усього життя. Комп. спадщина охоплює вок.-симф., симф., оперні, хор., кам.-інстр. твори, солоспів, обробки народних пісень. Засвоївши досягнення зах.-європ. музики 19 ст., передує ним. (Й. Брамс, Р. Вагнер, Р. Штраус) авторів, а також Л. Чайковського, водночас спираючись на здобутки нац. комп. школи (гол. чином М. Лисенка), Л. створив власний стиль музичний на основі синтезу лардо-інтонац. особливостей укр. нар. музики (фольклоризм) й гарм.-лексичних засобів, орк. прийомів різного романтизму. Л. — композитор масштабного мислення, його творам притаманна переважно нац. суспільно-вагома тематика. Не випадково він належить до найвидатніших інтерпретаторів поезії Т. Шевченка й І. Франка.

Центр. місце в комп. доробку належить вок.-симф. творам, що стали еталонами для розви-

В. Любченко в ролі Мизени (однійм. опера П. Чайковського)

О. Любченко

С. Людкевич

тку цієї галузі укр. музики. Громадян. пафосом, новаторством задуму й форми музичної позначена *кантата-симфонія* "Кавказ" за однойм. поемою Т. Шевченка. За свідченням Л., ідею написання твору підказав йому друг молодості, відомий адвокат і громад. діяч, один із очільників укр. соціал-демократ. партії В. Старосольський. У монумент. 4-част. циклі епіко-героїчного характеру Л., відштовхуючись від образності поет. тексту, втілює багату гаму різноманітних настроїв — зосереджено-задумливих (ч. 1 "Прометей"), лір.-драм. (ч. 2 "Молитва"), саркастичних (ч. 3 "Хортам і гончим слава!"), прославних у піднесено-героїчному алофеозі (ч. 4 "Борітеся"). До характерних прикмет Кантати-симфонії належать симф. трактування її структурно-композиц. аспекту, рівноправність хор. і орк. партій, розвинена лейтмотивна система (див. *Лейтмотиви*), майстерність поліфон. письма (*фуга* з 1-ї ч.).

До вершинних здобутків творчості Л. належить також кантата "Заповіт", позначена смисловою концентрованістю, наскрізною лінією драматург. розвитку, спрямованого на утвердження кульмінаційного заклику: "Кайдани порв'яте!". У кантаті "Наймит" за однойм. поезією І. Франка в алегоричному образі орча постає укр. народ, плодами праці якого користуються інші. Твір позначено рисами поєднаності, у ньому застосовано лейтмотивну техніку. Смыслову антитезу (поневолення й вільна праця) розкривається через зіставлення 2-х інтонац.-образних сфер. 1-у витримано в похмурих тонах, у 2-й домінують енергійно-вольові інтонації, на яких, зокр., побудовано заключну фугу "Ори, ори, співай, ти, велетню закнутий". Патріот.-заключничий характер властивий і вок.-симф. композиціям меншого масштабу ("Останній бій" і "Україні"), написаним у період піднесення нац.-визвольної боротьби укр. народу.

Упродовж усього життя Л. працював у сфері хор. музики, що зумовлюється зв'язками його творчості з питомими вітчизн. муз. традиціями та активною участю в хор. житті Зах. України. У комп. доробку автора — хор. композиції різних жанрів (див. *Жанр музичний*). Значна їх кількість має героїчний і героїко-драм. характер — "Поклик до братів слов'ян", розгорнутий за структурою "Вічний революціонер", пісенно-маршовий "Дайте руки, юні друзі!", а також "Від Кавказу по Сян", "Привіт Лєвову", твори 1939—49, що перебувають у рідкісній масовій пісенності, тощо. Ряд героїчних хорів сприймається як драм. картини, позначені рисами конкретної зображальності, як-от "Хор підземних кавалів", сл. В. Пачовського; "Крихітляди", сл. І. Франка. Широкий діапазон засобів муз. виразності застосовано в лір. хорах — від спирання на фольк. зразки ("Дністрованка", сл. М. Шашкевича; "Ой вербо, вербо", сл. В. Пачовського) до цікавих колорист. ефектів, поліфон. нашарувань ("Сонце заходить", сл. Т. Шевченка; "Восени", сл. І. Франка).

Створив бл. 100 обр. нар. пісень, більшість — для хору. Покладені в їх основу фольк. зразки

репрезентують різні жанри нар. пісенності — історичні, обрядові, балади, рекрутські, стрілецькі, жортильові, колядки, щедривки, а також лемківські й т. зв. старогалицькі. Л. уважав, що в післялисенківський час не можна задовольнятися простими "гармонізаціями" фольк. зразків. Одночасно з М. Леонтовичем він перетворює обр. нар. пісні на жанр ори-

Після ювілейного концерту на честь І. Франка. Зліва направо: І. Франко, О. Колесса, С. Людкевич (1913 р.)

гінальної авт. творчості. Показовою з цього погляду є популярна "Галілка" для жін. хору із супр. фп. Посадання в ній 2-х веснянкових мелодій — "Яничку-подольничку" та "Ой не ходи, качороньку" — лежить в основі стрункової 3-част. форми *да соро*. Разом із тим прагнення до максимального глибокого розкриття психолог. змісту нар. пісн., пошуки засобів, адекватних характеру її мелодики, зумовили трактування істор. пісн. "Ой Морозе, Морозенку" як скорботного, мужнього *маршу*, "Чорна рілля ізорана" — у глибоко драм. плані, жарт. "Бодай ся когут збудив" — у скерцозному. Застосування прозорості й втонченої фактури властиве лір. "Я в квартирці сиджу", "Ой співаночки мої" та ін. 2 *балади* — "Про Петруся і вельможу пано" та "Про Бондарівну" — вирізняються масштабністю: хор. партії та орк. супровід спрямовано в них на драматизацію муз. оповіді. В обр. нар. пісень Л. нерідко вдається до інструменталізації хор. викладу, майстерно поєднуючи прийоми клас. імітаційної поліфонії та *гармоній* з особливостями нар. мелодики. Свої хор. твори Л. майже завжди писав для конкретних колективів, тому баг. його хор. творів існує в декількох варіантах — для чол., мш., жін. хор. складів.

Значну частину комп. доробку Л. становлять симф. композиції. Його праця в цьому жанрі від поч. 20 ст. ("Капричіо", "Симфонічний *танець*") сприяла розширенню профес. меж укр. музики. Ряд його творів навіяно образами нац.-визвольної боротьби укр. народу ["Каменярі", "Стрілецька (Галицька) *рапсодія*" "Дніпро", "Пісня юнаків"], у низці композицій розкриваються глибокі соціально-філос. психолог. проблеми ("Меланхолійний *бальс*" "Мойсей", "Наше море", "Не забудь юні дні", "Подані"), а також жанр.-побут. мотиви: ["Веснянки", "Різдвяна (Уроциста) *увертюра*" "Голоси Карпат"].

Втілення вагомої сусп. проблематики в симфонічній Л. нерозривно пов'язане зі зверненням до програмності різного ґатунку — емоційно-загальненої, сюжетної, жанр.-картинної. Напр., чіткі ознаки ост. мас "Прикарпатська симфонія". Як програмно-виражальний засіб часто застосовується семантика відомих пісень — *редолюційних* ("Не пора, не пора", сл. І. Франка, "Дубинушка", "Марсельєза" — в "Каменярах"), а також сінхових стрільців ("Ой та зажурчилися", "Ой видно село" — в "Стрілецькій ралсодії"). У деяких творах ("Каменярі", "Різдвяна увертюра", "Наше море") образна конкретність муз. висловлення посилюється зведками введенню хорів. Схильність до програмності зумовила домінування в симф. творах Л. вільних форм, притаманних жанрам поеми, *фантазії*, *ралсодії*. Водночас популяр. "Пісню юнаків" написано у клас. формі *рандо*. В оркестровці Л. надавав перевагу масивним насиченим звучанням, вирізненню солюючих інструментів із м'яким тембром у низькому регістрі, використовував принципи образно-тембр. характеристики. Одним із перших в укр. музиці 20 ст. він звернувся до жанру інстр. концерту (Концерт для фортепіано з орк. ре. мінор № 1, 1914—16). Внесок Л. у галузь кам.-інстр. музики представлено переважно фп. п'єсами. Вел. їх частину було створено під час перебування автора в Перевську. У них він використовував різнома-

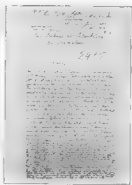
лізації укр. фп. музики, сприяв її виходу за межі салонно-аматор. музикування й піднесення до рівня конц. виконавства. Написав також декілька ансамблів, зокр. фп. *Тріо фа-діз* мінор, скр. *сонаті*, Концерт для скрипки, скр. мініатюри.

Кам.-вок. жанр репрезентовано у спадщині Л. рядом солоспівів переважно на сл. Т. Шевченка, І. Франка, представників угруповання сучас. йому поетів "Молода муза" (П. Кармаський, В. Пачовський), а також А. Кримського, У. Кравченко, *О. Олеся*. У них виразно проступають характерні риси творчості Л., насамперед тяжіння до соціально й драм. заостреної лірики ("Спи, дитинко моя", "За байраком байрак", "Коваль", "Черемоше, брате мій"). Деякі зразки безпосередньо спираються на фолькл. мотиви ("Одна пісня голосенька", "Ой, вербо, вербо", "Сирітка"). У цій галузі творчості Л. домінує аріозний, декламац.-наспівний тип мелодики, розгорнутий фп. супровід, часто збагачений ілюстративними прийомами.

Композитор звертався також до оперного жанру. На поч. 1900-х у нього з'явився задум опери "Бар Кохба", присв. боротьбі й смерті вождя іудейського повстання проти Римської імперії в 2 ст. н.е. Оперу не закінчено, а ескізи трьох картин, у т. ч. Воєнний марш Бар Кохби "Під мурами Єрихону", свідчать, що, за задумом автора, вона мала бути героїко-драматичною. Оперу "Довбуш" (1950-і) присв. славному вагажкові карп. опришків 18 ст. Використовуючи різні сюжетні мотиви з нар. *легенд* про О. Довбуша, Л. створив масштабну муз. драму, де поєднано героїчну й лірико-трагедійну сюжетно-драматург. ліній, психологізовані образи та жанр. замальовки, а ладоінтонац. елементи гуц. фольклору відтворюють романт. пафосом.

Виробленню нац. орієнтованого комп. стилю сприяла праця Л. у сфері муз. *фольклористики*. Разом із Я. Роздольським він с. упор зб. "Галицько-руські народні мелодії" (1906—07), що став етапним у розвитку укр. *етномузикології*. Представлені в ньому зразки репрезентують різні регіони Зх. України — від Волині до Лемківщини. Застосування фонограф. записів та їх розшифровок, принцип систематизації мату. засн. на змішаній системі (жанр. і запозичений від І. Крона метроритмі), наявність різних мелод. і поет. варіантів, виявлення структурної типології слов'ян. пісенності — поставили цю зб.-ку в один ряд із новаторськими працями тогочас. провідних учених-фольклористів — Б. Бортока, Ф. Колесси, І. Крона, Л. Куби, С. Липової, А. Хвицького. До впорядкованої й відредагрованої Л. зб. "Мелодії українських народних пісень з Підлілля і Холмищини" (обидва регіони — тепер у складі Польщі, 1916) увійшли пісні, зібрані Л. *Посаїдівцем* на Поділлі (1860-і) та Я. Сенчиком на Холмищині (1896—1906). Систематизацію мат.-лу проведено тут, гол. чином, за змістом пісень, а в середині розділів — за метроритмікою.

Заперечуючи теорію відкидання фольклору, Л. приділяв помітну увагу його новітнім

Перша сторінка рукопису дисертації С. Людкевича (1907 р.)

Диплом доктора філософії в галузі музикології С. Людкевича

На зустрічі з П. Коцицьким у Львові. Зліва направо: А. Рудницький, В. Баревський, С. Людкевич, П. Коцицький (1927 р.)

нітні жанр. різновиди, властиві інстр. мініаторам романт. мистецтва (Баркарала, "Пісня до сходу сонця", "Гумореско", "Листок із альбому"). Разом із тим автор створив і розгорнутіші за формою п'єси, напр., *Воріації* на теми нар. пісень — *Елегія* та *Баладу*. Фп. п'єсам Л. властиві наспівно-декламац. мелодика, фактурне розмаїття, застосування програмних елементів. Продовжуючи традиції М. Лисенка щодо поєднання рис нац. фольклору й романт. піанізму, Л. зробив значний внесок у процес професіо-

нашаруванням (ред. збірки нар. і популяр. пісень, укладеної Д. Синицьким, 1913; статті — "Відродження бандури", 1906; "Революційна пісня на Західній Україні", 1967). Показово, що у своїй творчості (обробках, симф., фп. творак) він часто звертався до порівняно нового шару нар. пісенності — *стрілецьких пісень*. Називаючи фольк., збірники й наук. розробки Л. розширив усталене тоді розуміння фольклору та його функції в розвитку профес. мистецтва.

Вел. за обсягом і науково вартісною є музикозн. спадщина Л. Він наліскав чимало праць із питань естетики музики, історії, теорії музики, серію критико-публіцист. нарисів про композиторів і співаків. У період формування укр. муз.-ва як науки на межі 19—20 ст. створив 1-й фахов. найгрунтовніший в тогочас. укр. муз.-ві праці європ. рівня з муз. естетики. Його докторат (канд. дис.) "Дві проблеми розвитку звукообразності" (захислено у Відні 1908) побудовано на широкому істор. мат.-лі — від античної, старовинної зах.-європ. музики до сучасних награвань гуд. пастухів. У ній аналізується застосування принципів програменості в музиці різних істор. періодів, драм. конфлікту в цьому виді мистецтва, виявляється єдність загально-європ. і укр. нац. муз.-культурного досвіду. Л. першим здобув наук. ступінь доктора філософії в галузі муз.-ва в Україні.

Важливе значення для становлення вихідних естет. позицій укр. нац. комп. школи мали статті Л. — "Націоналізм в музиці" (1905). "Кілька поправок до так званого питання про український пісенний стиль" (1908) тощо, де, зокор., стверджувалася необхідність нац. ідентичності та професіоналізму комп. мистецтва, активного творчого використання фольк. джерел.

Малою фундаментам. філол. освіту, а також поет. яск. (ред. творів наліскав на власні слова) Л. у своїх музикозн. працях баг. уваги приділяв взаємовпливам літ.-ри й музики. Особливо цінними для муз.-ва й водночас для літ.-ва є його шевченкознавчі розвідки (насамперед "Про основу і значення співності в поезії Тараса Шевченка" (1901) та "Про композиції до поезій Т. Шевченка" (1902).

У працях, присв. аналізу спадщини М. Лисенка, Л. високо оцінював його заслуги як композитора й муз.-громад. діяча, різнобічно обґрунтував думку про засадниче значення його творчості для становлення клас. укр. нац. стилю та *моди музичної*, засн. на укр. фольклорі. Баг. уваги Л. присвятив Д. Бортнянському. У своїх статтях та виступах він наголошував на значенні останнього "як найбільшого укр. композитора". Чимало зробив для збереження й вивчення творчої спадщини галиц. композиторів — представників і продовжувачів традиції перемиської школи (М. Вербицького, В. Мотика, І. Воробкевича). Не лише з худож., а й із громад. позицій Л. розглядав укр. мистецтво співаків — С. Крушельницької, М. Менцицького, О. Мишуги.

У галузі педагогіки музичної Л. залишив слід як автор підручників ("Загальні основи муз-

А. Кос-Анатольський і С. Людкевич

ю", 1921; "Матеріали до науки сольфеджі і хорового співу", 1930, 1942), числ. замітот. рецензій, публіцист. виступів, що стосувалися стану муз. педагогіки у Сх. Галичині, також як довголітній викладач композиції теор. дисциплін у ВНЗ Львова. Помок учнів Б. Возняк, А. Гнатичин, С. Грица, Л. Корній, М. Корчинський, З. Лиско, Р. Придоткевич, М. Скорий, Б. Філем, Г. Ціцалюк, З. Штунде та ін.

Л. присв. твори сучас. укр. композиторів — "Елегія пам'яті Станіслава Людкевича" для струн. оркестру Е. Станковича (1979), воєр. цикл "Срібні струни" на сл. О. Олеся (1905) і фп. п'єса "Спомини" із циклу "Музичні прикмети" (1993) Б. Філем. Соната для фанотс. хорального прелюдія для орґано і "Романтичні варіації на тему С. Людкевича" для арф В. Кікети (1978).

У Львові функціонує мемор. музей Л. Ін'я Л. присвоєно Львів. держ. муз. уч-щу. Ім'я Л. названо вул. у Коломиї. На буд. у Львові де 1961—79 мешкав Л., встановлено мемор. дошку. На Львівському центрі, де похов. Л., встановлено пам'ятник (1989, скульптори — М. Поскіра, Я. Скачук, Л. Яремчук). 2004 встановлено поштову марку із зображ. Л.

Тв.: опери — "Бар Козьма" (1901—26, лібр. власне за однойм. поемою Я. Враліцького, перекл. І. Франка, незакінч.), "Досебуш" (1949—53, лібр. власне, пост. ряду фрагментів — Львів. оперний т-р, 1954; повністю в ред. І. Юзюка — Львів. оперний т-р, 2009, силами студентів ЛНМА); воєр.-симф. — "Великий революціонер", сл. І. Франка (1898, 1904); "Косар", сл. Т. Шевченка (1900); кантат-симфонія "Кавказ" за однойм. поемою Т. Шевченка (1901—13, 1-е вик. — 1914); "Останній бій", сл. власні (1909—14), кантата "Україні" ("Вільній Україні") для сопрано соло, хорів й орк. (1918, 1958); "Наше думка, наша пісня", сл. Т. Шевченка і власні (1931); "Заповіт", сл. Т. Шевченка (1934, 1950-і); "Наймит", сл. І. Франка (1941); для симф. орк. — Капрісіо *d-moll* (1902), "Синфонічний танець" (1906), "Меланхолійний вальс" (1917—20), "Каменяр" (за однойм. поезією І. Франка, 1925, 1956) "Теніш естива" ("Подвій", 1925, 1971), "Стрілецька (Галчина) ралсодія" (1925), "Момей" за однойм. поезією І. Франка (1930-і, 1971), поема-фантазія "Веселий" (1938), "Пісня оманки" ("Рондо казаче", 1930-і, 1946), Симфоніста (1942), "Колозничка" ("Новорічна увертюра", 1943), "Дитро" (1947).

"Прикарпатська симфонія" (1951), симф. картина "Наше море" (за мотивами поезій О. Олеса), симф. поема "Не забудь юних днів" (вприса. І. Франків, 1956), Симф. сюїта (1961), Чакана (симф. варіації, 1962–63), симф. поема "Голоси Карпат" (1964); для фп. з орк. — Концерт *d-moll* (у 2-х ч., 1914–16, 1948), Концерт *fis-moll* (у 3-х ч., кін. 1940-х — 1950-х), "Концертні варіації" *d-moll* (1917, оркестрування 1-а ред. — 1957-ї); для скр. з орк. — Концерт *A-dur* (1945); для дух. орк. — марш "Запорозький похід" (1911), Марші на теми укр. нар. пісень (1911); для фп. тріо — Ноктюрн *c-moll* (1905, 1911), Тріо *fis-moll* (1919, 1950); для скр. і фп. — "Чабарашка" (1910), "Тихий спомин" (1937), Сарабанда, Сальтарелло (1942), Варіації на нар. тему (1946), Соната (1966); для фп. — "Нісенітниця" (Quasi cosaque-rolja), ноктюрн "Гонимий" ("Пісня ночі", обидва — 1986), Scherzino staccato *d-moll*, "Сирітка" ("Стара пісня"), "Пересторога матері" *fis-moll* (усі — 1897), Menuetto giocoso (1899), "Романка" (1931–1900), "Імпровізована арія", Керцо, "Застольна пісня", Танок на молдавську тему (усі — бл. 1900), "Заколісна пісня" (1905), "Пісня до скарбів сонця" (з туркестанських мотивів, 1916), "Гимнореска" (з лекцій фп.), "Лісток з альбому" (обидва — 1917), Елегія "Там, де Чорногора", тема з варіаціями *d-moll*, 1917–20, Баркарола, Пісня без слів (обидва — 1922), "21 народна пісня для фортепіано" (1929), "Козачка з колядою", "Мала ромашка" (обидва — 1930-і), "Тихий вечір" (на тему Я. Брамса, 1930-і, 1955), "Касочка" (Скерцо, 1940-і), "Похорон отамана" (парфраз укр. нар. пісні "Ой що бо то та й за ворон", 1942), Жалобний марш (1947), Ноктюрн, "Старовинний вальс" (обидва — 1950), "Сюїта танцювальних жанрів" (1951–55), Варіації на тему укр. нар. пісні "А із ночі із вечора" *d-moll* (кін. 1950-х); для фп. у 4 руки — воєнний марш "Під мурами Єрміхону" (з опери "Бар Кохаб", 1902), "Ой чли наші слави запорожці", Січовий марш (1909); для хору (у більшості випадків існує кілька варіантів теору для різних складів хору): для хору без супр. — "Гамалія", сл. Т. Шевченка (1894), "Поклик до братів слов'ян", сл. М. Драгоманова (1897); "Хор підземних ковалів", сл. В. Пачовського (1903); "Як я, браття, раз сконав", сл. Ю. Федьковича (1905); "Українська баркарола" (1906–08), "Від Кавказу по Сян" (обидва — сл. В. Пачовського, 1910); "Підлисся", "Дайте руки, юні друзі", (обидва — сл. М. Шашкевича, 1911), "Сонце ся сковало" (старогалиць, пісня, 1912), "Сонце захопить", сл. Т. Шевченка (1916); "Чабарашка", сл. народні (1932); "В хмарах сурми заграмили" (1936), "Журвали в небо линуть" (1959), обидва — сл. О. Олеса ("Ой іду, іду тумани"), сл. І. Франка (1934); для хору із супр. — "Косар", сл. Т. Шевченка; "Горжестена кантата" ("Пісня лунає"), сл. Марка Мурави (С. Лепий, батько Б. Лепкого); "Косар", сл. Т. Шевченка (усі — 1900); "Ідилія", сл. О. Козловського (1901); "Вечір в хаті", сл. Я. Жарна (1903); "Дністрованка", сл. М. Шашкевича; "За Дорошенка, нашого пана", сл. В. Пачовського (обидва — 1911); "Присяга Батави" (1912); "Царівна Мала" (обидва — сл. В. Пачовського, 1912–13), "За тебе, Україно", сл. В. Шурата; "Для України живем", сл. О. Гриця (обидва — 1913); "Чи ми ще зійдемося знову" (1915), "Ой зностро товариша" (1917), обидва — сл. Т. Шевченка; "Складаймо присягу", "Хай неволі тьма зникає", обидва — сл. Марійки Підгірянки; "Хвалім цей день, брати", сл. Ю. Шкрямеляка (усі — 1930); "Квітчасмо наш храм", сл. У. Кравченко (1934); "За мир", сл. В. Сосорин

(1939–40); "Конкістадори", сл. І. Франка (1940); "Київ — Москві", сл. М. Рильського (1948); "Пісня про Сталіна", сл. Т. Оудука (1949, з відредагованим текстом — "Пісня про Возз'єднання", 1959); "Веснянка", сл. О. Новицького (1954); "Привіт Львову", сл. П. Дорошка; "Заповіт піонерам", сл. О. Олеса; "Камеярівні" сл. А. Шмидтського (усі — 1956); для сопрано соло й міш. хору із супр. фп. — "Вечір в хаті", сл. Я. Жарна (1903, 1904); для голосу з фп.: солоспіви — "Сирітка", сл. власні (1898); "Якби знали" (війнний перекл. Л.; 1898, 1971); "Du bist wie eine Blume" (1899); "Кожним вечором цідаріна" (перекл. А. Кримського, усі — сл. Г. Гейне); "Не співайте мені сві пісні", сл. Леси Українки (обидва — 1900), "Чи тишиш це?", сл. В. Старосольського; "Там, далеко на Підгір'ю", сл. П. Гаврилюка; "Черемшо, брате мій", сл. Б. Лепкого (усі — 1902); "Під вул вас", сл. П. Карманського (1907); "День і ніч падають сніги", сл. Б. Лепкого (1908); "Великопостна пісня", "Ти моя найкраща пісня", "Подайте вистонку", "Ой вербо, вербо" (усі — сл. В. Пачовського, 1905); "Нинішніруствася", сл. В. Пачовського; "Я й не жалую", сл. А. Кримського (1910); "Розпуха", сл. М. Шашкевича (1911); "Соловейко і сирітка" (1964), "Морська балада" (1965), обидва сл. П. Грабовського; для баритона із супр. фп., або симф. орк.: "За байраком байрак", сл. Т. Шевченка; "Про нічівки", сл. нар. і власні; "Спи, дитинко моя", сл. П. Карманського; "Тайна" (усі — 1920), "Як люблю жити" (1936), "Піду, вічу" (1942), усі — сл. О. Олеса; "Одна пісня голосенька", сл. У. Кравченко (1929); "Живить", сл. О. Олеса (кін. 1930-х); "Сошовейко і сирітка", "Морська баркарола", обидва — сл. П. Грабовського (1964); "Козаль" ("У долині село лежить"), сл. І. Франка (1967); "Зірочка", сл. Ю. Федьковича (1972); обр. нар. пісень: для хору без супр. — "Пісня руских хлопів-радикалів" ("Який то вітер шумо грає..."), сл. І. Франка (на мотив революційної пісні "Червоний прапор"); "Сміло, брати", "Ви жертовно вали" (обидва — перекл. із рос. власний), "Ой по горі, горі", "Ой пойді гай" (усі — 1901), "Чорна рілля ізорана" (1909), "Сонце ся сковало", "Там, де Чорногора" (обидва — старогалиць, 1912); "Як ніч м'я покис" (старогалиць, вар. для міш. хору, 1918), "Козак на чужині" (кубанська, запис. від О. Кошиця, 1919); коляди — "Ой видит Бог", "Бог предвічний", "Нова радість стала", "Вселенная веселися", "Радість нам явилася", "Возвеселися", "Небо і земля" (1922); "Ой у полі жито" (1925), "Журо жито, мого журу" (1933), "Пасла діва лебед" (1933), стрілець. — "А хто хоче війну знати", "Журавлі".

С. Людкевич і М. Микша (1948 р.)

Титульна сторінка
першого видання
кантиати "Кавказ"
С. Людкевича
(Л., 1905)

С. Людкевич
(1960-і рр.)

сл. Б. Лепкого, мел. Л. Лепкого: "Ой видно село", сл. і муз. Л. Лепкого (усі — 1934); "Ой у лузі червона калина", "Ківав стрілець" (обидві — 1936); "З тої гори високої" (вар. для сопрано соло, 1937); "Ой служив я у Криму" (записано від І. Франка), "Ой зацїли фїялочки" (обидві — 1939—1940); для хору із супр. — "Чи дома, дома" (шедвр. ва), "Котилася та зоря із неба" (записано від М. Садовського), "А із нон із вечора" (балада, вар. для чол. і мш. хорів), "Ой напилася" (вар. для солюючого голосу із супр.), "Галилка", "Ішов жовеня з війни" (усі — 1909), "Ой Морозе, Морозенку" (вар. для мш. і чол. хорів), "Пою коні при Дунаї", сл. Ю. Федьковича; "Ішов жовеня з війни" (вар. для жн. і мш. хорів), "Ой казала мені мати", "Будь ми здорова", "Марушенка по саду ходила" (усі — 1910), "Ой чун до хуни" (1919), "Бодай ся когут збудив" (1920), "Балада про Петруся і великомуч. лано", "Балада про Бондарівну" (усі — 1925), "Ой там із-за гори", "Ой сини, ти мій сини" (обидві — 1932); для сопрано із супр. хору — "Я в квартиронці сиджу", "Боже, Боже, що ся водить" (обидві — 1919); для вок. трио із супр. — "З тої гори високої" (1937), "В калинові лісі", "Розвивайся ти, дубочку" (обидві — 1960-і); для солюючого голосу із супр. — "Чи се гая криниченька" (1908), "Далісь мече, наміцю" (1909), "Заснувай трембіто" (стрілець, сл. Р. Купчинського, 1934), "Ой нависли чорні хмари", "Та не спав я нічку" (обидві — 1937), "Ой ти дівчино, зручненька", "Там на горі крута межа" (запис. від Г. Хоткевича в 1900-х, обидві — 1960-ті); перекладення, ред., інструментування, аранжування творів ін. авторів: "Підгір'я" М. Вербицького, Літургія (складена з піснеспівів, змиваючи у галич. церкві, а також опер. творів Д. Борчинського і М. Лисенка; аранжування для мш. хору без супр., 1922), "Ноктюрн" М. Лисенка, "Запорозьки за Дунаєм" С. Гуцало-Артемюковського (ред., написана вставної 3-ї дії "Карась на дворі у султана", лібр. Р. Купчинського, 1934—35, обидві — інструментування), "Сирітка", сл. народн. (1898, аранжування), "Ой три шляхи" (ред.), обидва — Г. Топольницького, "До ластівки" М. Нихоніфського (ред. фп. партії), Симфонія D-dur М. Вербицького (перекладення для скри., влн. та фп.), фп. твори М. В. Дидинських (ред.), "Огни горять" С. Воробкевича, "Людолопи" М. Леонтовича, "З осиркуів" О. Нихоніфського, "До рускої пісні" В. Мотика (усі — перекладення для чол. хору), "Шаліте, шаліте, скажені кати" А. Вахилічича, "Тост до Русі", "До зорі", "Осінь" (усі — І. Лебріцького, "На про" М. Лисенка (перекладення для мш. хору), Концерт Д. Борчинського (перекладення для жн. хору); музика до драм. вистав — "Сонце Руїни" (1911), "Сфинкс Європи" (1914), обидві — Ш. Павловича.

Вид: Збірник літургійних і церковних пісень. — Л., 1922; "Христос родився, славіте" (для чол. хору), "Слава во вишніх Богу" (для мш. хору); 36. колядок і шедрівок. — Л., 1943; Сюїти (для фп.). — Краків, 1944; Вибрані хорові твори. — К., 1952; "Заповіт". Кантата для мш. хору та симф. орк. Сл. Т. Шевченка. — К., 1958; "Пісня юнаків". — М., 1959; Вибрані хорові твори. — К., 1960; "Наше море". Симф. картина: Партитура. — М., 1960; "Кавказ". Кантата-симфонія для мш. хору та симф. орк. Сл. Т. Шевченка: Партитура. — К., 1962; "Камениці". Симф. поема за однойм. твором І. Франка: Партитура. — К., 1965; Різдвяний збірник: Колядки шедрівки / Наук.-богословський ін-т Укр. Православної церкви

в США. Муз. відділ (Антологія укр. пісн.). — Нью Йорк, 1967. — Т. 1; Солоспів. — К., 1969; Солоспів для голосу в супроводі фортепіано / Упоряд. — З. Штундер. — К., 1969; Концерт ф-дез мінор для фортепіано з оркестром: Клавір. — К., 1969; "Прикарпатська симфонія";

Мітинг із нагоди встановлення надгробку на могилі К. Стеценка. Виступає С. Людкевич (с. Веприк, 1956 р.)

Партитура. — К., 1969; "Галицька ралсодія" для симфонічного оркестру: Партитура. — К., 1973; Вокальні твори: Партитура. — М., 1975; Елеги (Тема із варіаціями) для фортепіано. — К., 1975; "Батрак". Кантата для смішан. хора і симф. орк. — М., 1980; Українські народні пісні — обробки С. Людкевича / Упоряд. — М. Байко. — К., 1980; "Не забудь юнія днів". Симф. гоєм (Пам'яті І. Франка): Партитура. — К., 1984; Твори для молоді. — Тернопіль, 1998; Літургія / Укр. католицький уніт. Монастир Свято-Іванівський Лавра "Свчадо". Пам'ятки церкви музики. — Л., 2003. — Вип. 3.

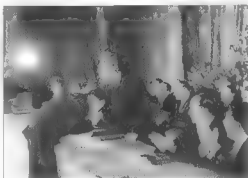
Лит. та. Загальні основи музики: теорія музики. — Коломия, 1921; Матеріали для науки соффе дню і хорового співу. — Л., 1927; Дослідження статті, рецензії / Упоряд. вступ. ст., перекл. т. прим. З. Штундер. — К., 1973; Дослідження статті, рецензії, виступи / Ред. перекл. вступ. ст. та прим. З. Штундер. — Л., 1999. — Т. 1; А., 2000. — Т. 2.

Дискогр.: грамплатівки (усі — фірма "Мелодія") — "Закувала зазуленька", шп. Т. Шевченка: Держ. хор. капела УРСР "Трембіто", худом. кер. — П. Мудролюбий. — 1958. — 31766; "Українська бар карола": Сестри Байко, А. Попель (фп.). — 1962. — 38469; "Заповіт": Кантата, сл. Т. Шевченка: Держ. хор. капела УРСР "Трембіто" і Держ. симф. орк. УРСР, диригент — М. Колессо, соліст — В. Колерошійський. — 1957. — Д-3692—93; "Кавказ": Симфонія-кантата, сл. Т. Шевченка: Держ. хор. капела УРСР "Трембіто" і Симф. орк. Львів. держ. філармонії, диригент — М. Колессо. — 1963. — Д-011719—20; "Мойсей": Симф. кантат за поемою І. Франка. — 1968. — Д-21827—21; Обр. укр. нар. пісні "Галилка": Укр. нар. хор і Г. Верновим, худом. кер. — А. Ашкідський. — 1972. — СМ-03421—22; "Пісня юнаків": Симф. поема: Симф. орк. Львів. філармонії, диригент — Д. Полехотий; "Вільний Україні": Кантат: сл. О. Колессі: Хор. капела "Трембіто" і Симф. орк. Львів. філармонії, диригент — Д. Полех

тий, сопіст — М. Процев'ят; "Наймит"; Кантата, сл. І. Франка: Хор, капела "Трембіта" і Симф. орк. Львів. філармонії, диригент — Д. Пелехатий. — 1975. — С10—06205—06; Обр. укр. нар. пісень "Сидить пташок", "Як я сі заспіваю", "В калиновий лісі"; Сестри Байка. — 1975. — С30—06257—58; Нокторн для фп., скр. та влч. до мінорі: І. Боровик (фп.), Е. Ідельчук (скр.), В. Боровик (влч.). — 1978. — С10—11529—30; "Вибрані фортепіанні твори": М. Крушельницька (фп.). — 1983. — С10—18007—10.

Лп.: Кос-Анатолійський А. С. П. Людкевич. — К., 1951; Яого ж. Корифей української музики // Музика. — 1974. — № 1; Цалой О. Цалой-Яниченко О. — кантата С. Людкевича. — К., 1951; Ї ж. Матеріали до 125-річчя від дня народження С. Людкевича (з архіву Олександри Цалой-Яниченко) // Мисиса Нипала: 36 ст. кафедр. муз. української ЛДМА. — Л., 2005. — Вип. 10. — Число 2; Загайкевич М. С. П. Людкевич: Нарис про життя і творчість. — К., 1953; Ї ж. "Кавказ" — кантата-симфонія С. Людкевича. — К., 1964; Ї ж. Композитор С. П. Людкевич (до 75-річчя з дня народження) // Мистецтво. — 1954. — № 3; Ї ж. "Кавказ" С. П. Людкевича // Там само. — 1955. — № 5; Ї ж. Опера "Добуш" С. Людкевича // Там само. — 1959. — № 6; Ї ж. С. П. Людкевич і український музичний фольклор // НТЕ. — 1959. — № 4; Ї ж. Композитор-громадянин (С. Ф. Людкевич) // Українська советська музика. — К., 1960; Ї ж. Майстер монументальної композиції // Мистецтво. — 1963. — № 1; Ї ж. С. П. Людкевич: Життєвий шлях. Творчість // Історія української доживотної музики. — К., 1969; Пивненко М. [Загайкевич М.] Станіслав Людкевич (до 100-річчя з дня народження) // НТЕ. — 1979. — № 1, 9—11; Ї ж. С. Ф. Людкевич // Історія української музики. — М., 1981; Михайло М. Український композитор С. П. Людкевич. — К., 1964; Павлишин С. Станіслав Людкевич. — К., 1974; Ї ж. Станіслав Людкевич. "Прикарпатська симфонія" // 53 советских симфоний. — Ленинград, 1961; Ї ж. "Заповіт" С. Людкевича // Шевченко і музика. — К., 1966; Ї ж. Патрарх советской музыки // СМ. — 1979. — № 6; С. Людкевич: Дослідження і статті. — К., 1976; Творчість С. Людкевича: 36 ст. — К., 1979; Антонович М. Станіслав Людкевич: композитор, музиколог. — Рим, 1980; перевид. у кн.: Яого ж. Musica Sacra. — Л., 1997; Яого ж. Станіслав Людкевич. Композитор, педагог // Дзвони (Рим). 1980. — Ч. 115; перевид. у кн.: Яого ж. Musica Sacra. — Л., 1997; 2007; Клин В. Українська радянська фортепіанна музика (1917—1977). — К., 1980; Яого ж. Музика С. Людкевича // Музика. — 1979. — № 1; Яого ж. Фортепіанна творчість // ІУМ. — 1992. — Т. 4; Творчість Станіслава Людкевича: 36 ст. — Л., 1995; Брилинська-Блажевич Г. Фортепіанна музика Станіслава Людкевича. — Л., 1999; Ї ж. Зі спадщини С. Людкевича // Музика. — 1985. — № 6; Ї ж. Фольклорні джерела в фортепіанних творах Людкевича // Укр. муз.-во. — К., 1986. — Вип. 26; Янчук Я. Микола Лисенко і Станіслав Людкевич. — Л., 2003; Яого ж. Высокое служение музыке (100-летие С. П. Людкевича) // Муз. жизнь. — 1979. — № 7; Яого ж. Релігійна тематика і творчість С. Людкевича // Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мист.-во. — Тернопіль. — 2000. — № 2(5); Яого ж. Іван Франко і Станіслав Людкевич // Musica Galisiana. — Л., 2001. — Т. 6; Яого ж. Деякі риси мелодії С. Людкевича // Там само. —

К., 2002. — Вип. 1(8); Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. — Л., 2005. — Т. 1: 1879—1939; Т. 2: 1939—1979. — Л., 2009; Ї ж. Музично-фольклористична діяльність С. П. Людкевича // Укр. муз.-во. — К., 1967. — Вип. 2; Ї ж. Станіслав Людкевич: його співпраця в Етнографічній та Музикологічній комісії Наукового товариства ім. Шевченка // Там само; Немкович О. Українське музикознавство ХХ століття як система наукових дисциплін. — К., 2006; Ї ж. Інструментальний концерт. — ІУМ. — К., 2004. — Т. 3; Ї ж. Українська музична естетика першої третини ХХ століття // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми української музики (Наукові дискурси пам'яті академіка І. Ф. Ляшенка); Спогади про Станіслава Людкевича / Упоряд. — С. Павлишин. — Л., 2010; Станіслав Людкевич у спогадах сучасників / Упоряд. — З. Штундер. — Л., 2010; Грінченко М. Музична творчість Галичини // Життя і революція (Київ). — 1929. — Кн. 5; Яого ж. Музична творчість і музичний фольклор Західної України // Рад. музика. — 1939. — № 1; Борінський В. Огляд історії української музики // Історія української культури / Під заг. ред. І. Крип'якевича. — Л., 1937; перевид.: К., 1993; Витвицький В. Станіслав Людкевич // Рад. музика. — 1940. — № 1; Яого ж. "Кавказ" С. Людкевича // Витвицький В. Музикознавчі праці. Публіцистика. — Л., 2003; Кикто В. Старейшина украинской музыки // Муз. жизнь. — 1975. — № 20; Яого ж. О. С. Ф. Людкевич // СМ. — 1977. — № 9; Яого ж. Встреча с музыкой Людкевича // Там само. — 1980. — № 2; Яого ж. Скульптурный бюст Людкевича // Там само. — № 10; Терещенко А. За полкином часу (Вокально-симфонічна музика Станіслава Людкевича // Музика. — 1979. — № 1; Ї ж.

Уроцисте засідання з нагоди 100-річчя від дня народження С. Людкевича.
Ювіляр вітає М. Гордійчук (1979 р.)

Кантата і ораторія // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Федорчук І. Соціальні мотиви творчості С. Людкевича // Музика. — 1979. — № 1; Яремко Ю. Чотири години з Людкевичем // Україна. — 1979. — № 3; Колесо М. Я рівнявся на нього (спогади про Станіслава Людкевича) // Вітчизна (Київ). — 1980. — № 10; передрук. під назвою: Я рівнявся на нього (Станіслав Людкевич) // Музична культура України у спогадах, матеріалах, листах / Упоряд. аступ. ст. ред. та прим. І. Лисенко. — К., 2003; Козлов Вік. Про драматургію музичних форм у творчості С. Людкевича // Укр. муз.-во. — К., 1982. — Вип. 17; Яремко Л. Гіркі нотатики // Музика. — 1985. — № 5; Бука Ю. Взаємозалежність ідейно-естетичної концепції та

Обкладинка книжки
"С. Людкевич"
С. Павлишин (К., 1974)

Обкладинка книжки
"Творчість
С. Людкевича"
(Упорядник -
М. Загайкевич, К.,
1979)

Обкладинка
книжки "Станіслав
Людкевич. Композитор,
музиколог"
М. Антонювич
(Л., 2007)

музичної форми в творчості С. Людкевича на прикладі фортепіанних творів // Укр. муз.-во. — К., 1988. — Вип. 23: Йоґо ж. Музична культура Західної України // ІУМ. — 1992. — Т. 4; Філіц Б. З творів С. Людкевича // Музика. — 1989. — № 3; Ії ж. Обробки народних пісень для кору // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Ії ж. Славний і незабутній // Музика. — 1999. — № 3; Ії ж. Незабутній учителя, славний композитор і патріот Станіслав Людкевич // Перемиська земля пролягом віків. — Перемиська; Л. — 2001. — Вип. 2: Видатні діти Перемисьчини; Ії ж. Спогади про учителя (у дні 100-річчя С. Людкевича) // Українське народознавство: Стан і перспективи розвитку на зламі віків. — К., 2002; Ії ж. Сольні обробки народних пісень // ІУМ. — 2004. — Т. 5; Ії ж. Пісні і хори для дітей та шкільної молоді // Там само; Ії ж. Великий маестро: Незабутній учитель, славний композитор, патріот С. Людкевич // Жива вода (Київ). — 2000. — № 10; Гроць С. Музична фольклористика // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3; Ії ж. Листи Михайла Філіца до Станіслава Людкевича — цінна історико-культурологічна пам'ятка // Муз. україністика: сучасний вимір. — К.; Івано-Франківська, 2008. — Вип. 2; Ії ж. Народопієвченя творчість // ІУМ. Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; Каленченко А., Терещенко А. Симфонічна музика // Там само. — 1990. — Т. 3; Костюк О., Каленченко А. Камерно-інструментальна музика // Там само; Кулик Р. Музикознавство і музична критика // Там само; Лузанська К., Семененко Н. Музична освіта // Там само; Парасменко Л. Кантати і поеми для хору // Там само; Ії ж. Хорові обробки народних пісень // Там само; Ії ж. Хорові творчість // Там само. — 1992. — Т. 4; Ії ж. Хорові творчість // Там само. Вид. 2-е, перероб., доп. — 2009. — Т. 2; Степанченко Г. Солосні // Там само. — К., 1990. — Т. 3; Булат Т. Солосні // Там само. — 1992. — Т. 4; Семененко Н., Шейчук Ок. Музична освіта // Там само; Шейчук Ок., Яцименко Н. Концертне життя // Там само; Муза А. Музикознавство // Там само; Правдох О. Музичний фольклор // Там само; Йоґо ж. Музична фольклористика // Там само; Кириловська Л. Симфонічні поеми Станіслава Людкевича в контексті пізнюромантичної західноєвропейської культури // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. 226; Праці музикозн. комісії; Ії ж. Вплив австро-німецької культури на формування стилю Станіслава Людкевича // Українсько-німецькі зв'язки минулого і сьогодення. — К., 1998; Ії ж. Еволюція Станіслава Людкевича в європейському контексті // Питання стилю і форми в музиці: Наук. зб. кн. ЛДМА. — Л., 2001. — Вип. 4; Ії ж. "Артистичний вісник" і культурологічні ідеї Станіслава Людкевича: погляд із сучасності // Мист-во України. — К., 2006. — Вип. 6—7; Терен-Юхоль Т. Національно-державна мотивація творчості С. Людкевича // НТЕ. — 1997. — № 2—3; Молочнова Г. Музикант і громадянин // Муз. жоньж. — 1999. — № 10; Гіше М. Незабутній Станіслав Людкевич. Світло його душі // Українське народознавство: Стан і перспективи розвитку на зламі віків. — К., 2002; Козаренко О. Семантично-знакова багатомірність кантати С. Людкевича "Заповіт" на вірші Шевченка // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 11; Йоґо ж. Рецепція українсько-європейської культури кантат і симфоній Станіслава Людкевича на вірші Тараса Шевченка // ЗНТШ. — Л., 2009. — Т. 258; Праці музикозн. комісії; Шейчук Ок. До джерел українського музикознавства // НТЕ. — 2002. — № 4; Бассо О. Ново-

На 100-річчя С. Людкевича. Зліва направо:
сидять - Н. Пархоменко (Калущі),
Т. Некрасова, Л. Пархоменко,
С. Людкевич, О. Лиховід, Т. Булат;
стоять - З. Штундер, Б. Філіц,
Т. Філенко, М. Загайкевич (1979 р.)

віднайденій соловіє Станіслава Людкевича // Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мист-во. — К., 2003. — Вип. 3(15); Фроїт О. Програмність у композиційній та науковій спадщині С. Людкевича // Матл до укр. мист-ва. — К., 2003. — Вип. 2; Пам'яті академіка О. Г. Костюка; Ії ж. Проблеми програмності у візі Станіслава Людкевича (на матеріалі фортепіанної музики) // Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мист-во. — К., 2003. — Вип. 1(10); Ковальська Фроїт О. [Фроїт О.] Олесіана Станіслава Людкевича // Студії мистецтвознавчі. — 2008. — Число 4; Гордійчук М. Симфонічна музика // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Муза А. Музикознавство // Там само; Муза А., Семененко Н. Музична освіта // Там само; Кіндратюк Б. Церковні двони та двозвонія у науковій і музичній спадщині С. Людкевича // ЗНТШ. — Л., 2004. — Т. 247; Праці музикозн. комісії; Гроб У. Станіслав Людкевич та Адольф Хибинський у галицькому музичному шкільництві // Musica Nipalana. — Л., 2005. — Вип. 10; Мочурод Б. Делі риси оркестрового письма С. Людкевича // Музика. — 2005. — № 6; Харчишин О. Станіслав Людкевич у лівівському фольклорі // Народознавчі зошити (Львів). — 2007. — № 2; Собат-Свірска М. Слогар по композитора Станіслава Людкевича // Музична культура України / Упор., вступ. ст., ред. та прим. І. Лисенко. — К., 2008; Азарова А., Булат Т. Солосні // ІУМ. Вид. 2-е, перероб., доп. — 2009. — Т. 2; Булат Т., Олійник О., Сікорська І. Опера творчість // Там само; Булат Т., Семененко Н., Шейфер Т. Концертне виконавство // Там само; Гордійчук М., Філіц Б. Симфонічна музика // Там само; Загайкевич М., Немкович О. Музикознавство // Там само; Зюбів І., Філіц Б. Камерно-інструментальна музика // Там само; Іванюк А., Правдох О. Музична фольклористика // Там само; Іванюк Б., Лузанська К., Шейчук Ок., Шейфер Т. Музична освіта // Там само; Костюк Н. Богослужбово музична культура // Там само; Горак Я. До питання текстології двох статей Станіслава Людкевича // Суплате Мислив: 36. наук. ст. та спогади на пошану Стефана Павлишина / Упоряд. — В. Каминський, О. Козаренко. — Л., 2010; Ніколюєва Л. Вокальна музика у наукових зацікавленнях Станіслава Людкевича // Там само; Бордінський В. 25-літній ювілей д-ра С. Людкевича. Симфонічно-вокальний концерт співачкою товариства "Львівський

Боян" // Діло (Львів). — 1925. — Число 57; Яого ж. Музичні замітки // Там само. — 1926. — Число 44; Рудницький А. Українська пісня на протязі 30 літ // Діло. — 1935. — Число 257; Яого ж. Шевченківський концерт у Великому театрі // Там само. — 1936. — Число 51.

М. Загайкевич

ЛЮДМИЛИН Анатолій Олексійович (13(26).05. 1903, м. Київ — 16.12.1966, м. Воронеж, РФ) — диригент. Н. а. РРФСР (1958). Син Олексія Л. 1924 закін. Київ. консерваторії. Працював в оперних т-рах Києва, Сімферополя (АР Крим), Ростова, Пермі (РФ; гол. диригент, 1944—55), Свердловська (тепер Єкатеринбург, уст. — РФ, гол. диригент, 1955—60), Харкова (гол. диригент, 1960—62), Воронежа (1962—66), Баку. У репертуарі — клас. і сучас. оперні і симф. твори укр., рос., зах. композиторів.

Б. Сютю

ЛЮДМИЛИН Олексій Миколайович (1873, м. Астрахань, тепер РФ — ?) — контрабасист, педагог. Герой Праці (1924). Батько Анатолія Л. Освіту музичну здобув приватно у капелмейстера Гоха. Від 1886 грав в оркестрах Тифліса (тепер Тбілісі). 1886—1901 гастролював Півднем Росії. Від 1895 займався також педагогічною, з 1901 — артист оркестру Київ. опери, з 1920 — лектор по кл. контрабаса Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка.

Б. Сютю

ЛЮСТРИЦЬКИЙ Василь (бл. 1715, Україна — після 1792, м. С.-Петербург, тепер РФ) — скрипаль, педагог, співак. У дитинстві привезений до С.-Петербурга, де у 1730-х був пілним у капелі Ф. Прокоповича. 1733 взяв участь у постановці при дворі "Комедії про Йосипа". 1740—44 навч. гри на скрипці в Муз. школі при Петербурзькій придворній співацькій капелі (кл. І. Гюбнера). 1744—68 — прима, музикант, соліст Придв. оркестру. 1752 "пожолован" в музиканти гоф-музики". Від 1766 — також скрипаль 2-о Придв. оркестру. Вийшов у відставку з пенсією 200 руб. Відомий як учитель гри на скрипці.

Літ.: Харлампіович К. Малоросійське впливання на великоросійську церковну музику. — Казань, 1914; Финдген Н. Библиографический словарь музыкальных деятелей в России // Фонды Российской науч. библиот. им. М. Святителева-Щедрина (С.Пб).

І. Лисенко

ЛЮТНЯ (від араб. al'ūd — дерево, партує. al'aude, ісл. laude, франц. luth, англ. lute, італ. liuto, полсь. lutnia) — 1) струн. щипковий муз. інструмент. Л. поділяються на 2 осн. типи — коротко- й довгошийкові. Довгошийкові Л. відомі з 3-о тис. до н. е. Цей інструмент був відомим єгиптянам, ассирійцям, вавилонцям, іранцям, грекам, римлянам, арабам. Він має опуклий овальний корпус, що складається з окр. (від 9 до 33) тонких склеєних дерев'яних сегментів, короткого широкого грифа з відігнутою під прямим кутом голівкою з кілками.

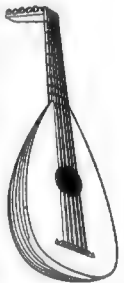
На оласкій верхній деці вирізано резонаторний отвір, куди вставлено різьблену ажурну (мережану) розетку. Струни жильні. Нижні їх кінці закріплюються на поперечній підставі, розташованій у нижній частині деки, а верхні намотуються на кілки. Кількість струн у різні часи коливалася від 5-и до 11-и. Бл. 1400 Л. мала від 6-и до 8-и струн, а від серед. 15 ст. кількість струн сягала 11-и. Крім верхньої струни, ін. 10 настроювалися перекорно. Від 15 ст. на грифі Л. з'явилися ладки з жильних струн, обмотаних навколо грифа. Споч. їх було 4, згодом — 8.

Л. настроювалася здебільшого у квартово-терцовому співвідношенні. Інтервальна послідовність залежала від строю виш. твору. У 16 ст. переважав такий стрій: $A/a - d/d' - g/g' - h/h' - e'/e' - c'/c' - f' - f' - a - d' - g' - h - e' - d'$. Звук видобували захищеними струн пальцями, іноді — плектром. Під час гри Л. тримали на лівій нозі, правою рукою злегка притискаючи до тіла.

Прототипом європ. середньовічної Л. була г. за. короткошийкова Л. з округлим або грушоподібним корпусом і коротким грифом, розповсюджена в країнах Сходу (Центр. Азія, Іран, Індія, Китай). Особливою популярності під назвою "барбат" (ірак. — "груди навч") Л. набула в Ірані (Персії) за часів правління династії Сасанідів (3-7 ст.). Від 8 ст. — після завоювання арабами Ірану й Центр. Азії — за іран. Л. ("барбатом") було закріплено араб. назву ал-уд. Найраніший детальний опис ал-уда подав Фарабі ("Великий трактат про музику", 10 ст.), 1-е зображення ал-уда вміщено в трактаті Багдад. автора 13 ст. Сафі ад-Діна "Книжка про ритмичні кола".

У 8 ст. персо-араб. ал-уд із наврами й сарацинами потрапив до Півд. Європи — в Іспанію (Кордова, Севілья) та на Сицилію (тепер Італія). Звідти в 14 ст. інструмент (уже під назвою Л.) розповсюдився мандриними музикантами у країнах Зах., Сх. та Центр. Європи. 1-й свідчення про Л. в Україні трапляються в середньовічних джерелах. Ібн-Даста (Ібн-Русте, 922) свідчить про існування у полян шийкових хордофонів, які він називав персо-араб. назвами. Короткошийкову Л. зображено на фресці "Музиканти" у Софійському соборі в Києві (1037). Згодом зображення укр. нар. коротко- довшийшових Л., що в народі називалися кобзями, траплялися на нар. картинах "Козак Мамай" (17—19 ст.). Короткошийкова Л. стала формотворчим компонентом сучас. укр. щипці — бандури.

Ці в 15 ст. європ. Л. мало чим відрізнялися від персо-араб. ал-уда. Здебільшого відносно вузький без ладків гриф не був чітко відокремлений від корпусу. Деякі лютняри до 17 ст. користувалися плектром, традиц. для звуковидобування на ал-уда. Проте остаточної клас. вигляд Л. набула на поч. 16 ст. — мигдалоподібний абрис корпусу й опукла, склеєна із сегментів його тильна частина. Існували Л. вел. розмірів — басові, теорби, архелютні, що

Лютня

Л. Люценко в ролі
Антоніди (опера
"Життя за царя"
М. Глінки)

використовувались у кам. і орк. музиці для виконання генерал-баса.

Сприймаючи ск. ал-уд, європ. музиканти зробили його одним із найпоширеніших інструментів у добу раннього Середньовіччя й Ренесансу (див. *Відродження*). Вже найраніші записи музики для Л. (лотнєві табулатури, датовані 15 ст.) свідчать про зрілість *стилю музичного* й давні традиції лютневого виконання. Розквіт лютневої музики в Європі припадає на 16–17 ст. У 16–18 ст. Л. продукували видавці майстри — П. Габбоні, І. Вайс, І. Тільке, І. Гофман та ін. Тоді з'явилися видатні віртуози й композитори, які створювали музику для Л. Часто автори творів були водночас їх виконавцями. Поміж них: італійці — Ф. Спіначчо, Ф. да Мілано, В. Галілеї, француз Д. Готье, англійці Дж. Дауленд, німці — Г. Нойзіндленд, С. Вайс, поляк Б. Пенкель, українці — А. Длугогорй (Длугогорай) див. *Войтошко*), Г. Білозерський, для якого, можливо, Й. С. Бах написав лютневий *парти*. Пісні для Л., переважно *ланти*, композитори об'єднували парами (повільний і швидкий), або в багаточаст. цикли, що складалися з нім., італ., исп., франц. та англ. пісень і танців. На основі простих танц. форм (див. *Форми музичні*) нар. музики у творчості європ. лютнарів виник новий муз. стиль, що становив одне з джерел розвитку інстр. культури і стимулював виникнення нових форм і жанрів музичних гомофонної музики 17–18 ст. Окрім Й. С. Баха, до Л. у своїй творчості зверталися К. Монтеверді, А. Вівальді, Г. Ф. Гендель, Й. Гайдн та ін.

Лит.: *Высоко Т.* Музыкальные инструменты Средней Азии: Исторические очерки. — М., 1980; *Ис.* Афарасибская лютня // Из истории искусства великого города (к 2500-летию Самарканда). — Ташкент, 1972; *Аюб Б.* Уд в современной арабской музыкальной культуре: Исследовательское и комп. творчество: Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 2000; *Шрифидов К.* Фантазия для лютни XVI столетия (становления жанра): Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — Х., 2007; *Магид С.* Аль-уд в арабской музыке // Музыка народов Азии и Африки. — М., 1987. — Вып. 5; *Локисон В.* Лютня в Україні // Памятник Украины. — 1995. — № 1; *Высоко Т.* *Афанасий И.* Была ли известна лютня в России? // Вопросы инструментоведения: Ст. и мат-лы. — СПб., 2004. — Вып. 5. — Ч. 2; *Чеченя К.* Про лютню в Україні // Кобзарство в контек-

М. Караваджо. "Лютнар"
(холст, олія, бл. 1595 р. Ермітаж,
С.-Петербург)

сті становлення української професійної музичної культури: Мат-ли між. наук.-практ. конф. — жовт. 2005. — К., 2005; *Зинів І.* Стародавні українські цитри // НТЕ. — 2007. — № 5; *Ис.* Семантика хордофона на картинах "Казак Мамай" в контексті індоєвропейської атрибутики // Інструментальна музика в межкультурному просторі: Проблеми артикуляції. — С.Пб., 2008; *Breuer M.* Notes sur l'histoire du luth en France. — Turin, 1899; *Laurent L.* Les luthistes. — Paris, 1928; *Ecker L.* Arabischer, provenzalischer und deutscher Minnesang. — Leipzig, 1934; *Sachs C.* The History of Musical Instruments. — New York, 1940; *Ярох Ж.* Handbuch der Musikinstrumentenkunde. — Leipzig, 1966; *Farmer H.* Clues for the Arabian influence on European Musical Theory // The Journal of Royal Asiatic Society of Great Britain of the Ireland for 1925 (London). — 1925. — № 1.

І. Зинів

ЛЮЦЕНКО Любов Миколаївна (1856, м. Київ — після 1920, там само) — оперна й кам. співачка (драм. сопрано), педагог. Науч. у Відні, 1869–74 — у Моск. конс. (кл. А.(?) Осберг і Дж. Гальвані, муз.-теор. предмети — в М. Кашкіна), а також 1874 приватно в І. Селоза в С.-Петербурзі. 1882 удосконалювала вок. майстерність у Р. Леві (Відень), 1874–75 — солістка Київ., 1875–76 — Одес., 1876–80 — Великого (Москва), 1880–81 — Маріні (С.-Петербург), 1882–83 — Відень, 1883–85 — Зальцбургського (Австро-Угорщина) оперних т-рів. Потім співала в Казані (тепер РФ, 1891–93), Тифлісі (тепер Тбілісі), Батумі (Грузія, 1892) тощо. Поміж партнерів по сцені — А. Ляров, Ф. Шаляпін. Співала п/к І. Альфоні, Е. Нопровічкі. У концертах виконувала романси укр. композиторів і укр. нар. пісні. Мала дзвінкий, сильний та рівний голос, актор. обдаровання, чарівливу сцен. зовнішність. Вик. мистецтво Л. високо цінував рос. муз. критик Г. Ларош.

1891 організувала в Казані власну Муз. школу. 1906 — викладачка Муз.-драм. школи при відомстві внутрішніх справ у Києві. Проводила пед. діяльність також у С.-Петербурзі. Поміж учнів — О. Бармич, Н. ван дер Вейде, В. Златошарова, В. Клопотовська, К. Ковельська.

Партії: Надежда ("Аскольдова могила" О. Верстовського), Антоніда, Людмила ("Життя за царя" ("Іван Сусанин"), "Руслан і Людмила" М. Глінки), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Наталія ("Опричник" П. Чайковського), Агата ("Вільний стрілець" К. М. Вебера), Леонора, Аїда ("Трубадур", одним. опера (1-е вик. на сцені Великого т-ру в Москві) Дж. Верді), Маргарита ("Фауст" Ш. Гюно), Галька (одном. опера С. Моношкі; на думку тогочас. критиків, — майраца партія Л.) та ін.

Лит.: *Кузьмін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; *Гольдмуд А.* Русский оперный театр XIX века. 1873–1889. — Ленинград, 1973; *Лисин Г.* Бенедикт-г-жи Люценко // Муз. світ (С.-Петербург). — 1877. — № 1; [Б. в.], Люценко в Київській опері // Києвланин. — 1874. — 16 нояб.

ЛЮЧІАНІ-КАСТЕЛЛАНО (Luciani—Castellano) Клелія (кін. 19 — поч. 20 ст.) — оперна співачка (сопрано). Італійка за походженням. Примадонна мандрівної італ. трупи Ф. Кастеллано під час гастролей в Україні 1897–99.

Співала на сценах Сімферополя, Севастополя (тепер АР Крим), Катеринослава (тепер Дніпропетровськ), Харкова, Києва, Умані (тепер Черкас. обл.). Вел. успіх мало виконання нею партії Аїди в однойм. опері Дж. Верді. Оцінюючи квіт. виступи співачки, зокр. її дебют у ролі Кармен (однойм. опера Ж. Бізе), *В. Пухальський* відзначав ретельне вивчення нею партії і водночас оригінальне тлумачення муз.-сцен. образів.

Лит.: [Б. л.]. Сімферопольський театр // Криський вестник (Севастополь). — 1898. — 8 янв.; [Б. п.]. Театр и музыка // Харьков. губ. ведомости. — 1898. — 9 мая; Тон [Пухальський В.]. Итальянская опера // Киевлянин. — 1899. — 28 июля, 1 сент.

М. Варварієв

ЛЯДОВ Костянтин Миколайович (10.05.1820, м. С.-Петербург — 19.12.1871, там само) — диригент, скрипаль, композитор, Батько композитора А. Лядова. Від 1850 — диригент, згодом гол. капельмейстер рос. опери в С.-Петербурзі, з 1862 — професор Петерб. конс. 1863 диригував у С.-Петербурзі низкою оперних вистав, зокр. прем'єрою опери "Запорожець за Дунаєм" *С. Гулако-Артемюкського*, оркестрував її та диригував "Українське весілля" того самого автора. Поміж творів — балет; музика до *Водевіль*, твори для хору тощо.

Лит.: [Б. л.]. [Некрол.] // Иллюстрированная газета. — 1871. — № 50.

А. Муха

ЛЯЛЕВИЧ (Lalewicz) Ежи (Jerzy, Юрій) (21.08.1875, с. Вилковишки, тепер Литва — 1.12.1951, м. Буенос-Айрес, Аргентина) — піаніст, педагог. Лауреат 3-о Міжн. конкурсу ім. Ант. Рубінштейна (1900). Закін. Петерб. конс. (1900, кл. фортепіано Г. Єсипової, кл. композиції А. Лядова й *М. Римсько-Корсаково*). 1902—05 — професор Одес. муз. уч-ща, 1905—12 — Краків. конс., 1912—19 — Академії музики — вик. мистецтва (Відень). У той самий час — худож. кер. муз. шкіл С. Каспарек і *М. Шциньської* у Львові. 1919—20 — професор, керівник конц. курсу гри на фп. у конс. ПМТ у Львові (див. *Галицьке музичне товариство*, *Львівська національна музична академія* ім. *М. Лисенка*). 1923—51 — професор найвищого курсу гри на фп. і директор Conservatorio Nacional у Буенос-Айресі (Аргентина).

1900—48 активно концертував: 1901—05 — на теренах Рос. імперії, 1901—29 — у Німеччині, Австрії, Польщі, 1909—14 — у Празі та Австрії, 1920—21 — у Франції (Париж) і Бельгії (Брюссель), з 1921 — в Аргентині, 1948 — у США. Мав вел. репертуар (бл. 500 творів). Вик. мистецтво Л. — у річці акад. романтизму, був прихильником об'єктивної інтерпретації. Як педагог розвивав засади школи Т. Лешетіцького, виховуючи вдумливих музикантів-фахівців, концертантів. Пед. робота Л. у класі вирізнялася творчим характером. Виховав понад 35 піаністів з України. Поміж учнів — Ф. Вілкенс, П. Вітгенштейн, А. Герієліні,

З. Давидович, З. Дигат, П. Ковалюк, М. Монч. Л. Монцер, Б. Позняк, А. Родзінський; укр. музиканти — О. Біренська, В. Божейко, Г. Левицька, Н. Ніжнаніський, С. Туркевич-Лукінович-Лисовська.

Дискогр.: грамплатівки — Chopin F. Mazurki (op. 30, № 4; op. 68, № 2); Nocturno (op. 27, № 1). — "Odeon" (Аргентина). — Р. 1-200 (matr. 20733-4).

Лит.: Левицька Г. Основы сучасної педагогіки — Л., 1997; Dobychowski S. Słownik riwayat polskich. — Warszawa, 2003.

О. Дітчук

ЛЯМПЕЛЬ А. (кін. 18 — поч. 19 ст., ?) — оперна співачка, драм. актриса. Вик-ця провідних оперних партій і драм. ролей у Т-рі В. Богуславського (Львів, 2-а пол. 1790-х).

Лит.: Мозеля Т. Австрійський театр у Львові (1789—1872): Історія, музичний репертуар, оперне виконавство, культурний контекст: Дис. ... канд. мист-ва (К., 2003).

ЛЯНГ (Ланг, Lang) Карл Фердинанд (2-а пол. 19 ст., ?) — флейтист, педагог. У 1870—90-х працював в оркестрі Львів. польс. т-ру (див. *Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької*). Від 1881 тривалий час — професор Львів. конс. ГМТ.

Лит.: Карля А. Флейтове мистецтво в музичній культурі Львова (19—20 ст.): Дис. ... канд. мист-ва (К., 2002).

ЛЯНДВЕР (Ландвер, Landwehr) Ян (Іван) (12.01.1826, м. Прага, тепер Чехія — 1863, ?) — віолончеліст, композитор, педагог, диригент. За походженням чех. 1837—40 (за ін. відом., 1841) навч. як віолончеліст у Празі, конс. Бл. 1850—57 — учитель співу й кер. симф. оркестру в маєтку гр. Б. Потоцького в Немирові (тепер районцентр Вінн. обл.). Допомігав О. Марковичу й *М. Маркович (Марка Вовчок)* у здійсненні аматор. вистав "Наталки Полтавки" *І. Копиларського* (1857, Немиров. гімназія, силами її вихованців). Написав партитуру, зокр. *увертюру* й антракти, опрацював зібрані ними й запропоновані для цієї вистави нар. пісні. 1862—63 за сприяння Л. Глібова й О. Марковича "Наталка Полтавка" з музикою Л. неодноразово виставлялася в Чернігові.

Лит.: Лобач-Жученко Б. Літопис життя і творчості Марка Вовчка. — К., 1983; Полю [П. Чубинський]. Український спектакль в Чернігове 12 і 15 февраля // Основа (С.-Петербург). — 1862. — Кн. 3; Возняк М. Життя Чернівецької громади в 1861—1863 рр. (Листи Леоніда Глібова й Степана Носа до Оп. Кониського) // Україна (Київ). — 1927. — Кн. 6; Гайбод Л. [Про аматор. вистави в Чернігові] // Черніг. листок. — 1862. — 8 вер. (№ 1); Його ж. Кравкий отчет о событиях прошедшей недели // Там само. — 1863. — 11 июня (№ 6); Його ж. О представлении "Наталки Полтавки", данной любителями 11 июня // Там само. — 18 июня (№ 7).

Р. Лиличук

К. Лядов

С. Пятунів

О. Ляров у ролі
Сусаніна (опера
"Життя за царя"
М. Глінки)

ЛЯПУНОВ Сергій Михайлович [(18)30.11.1859, м. Ярославль, Росія — 8.11.1924, м. Парнон, Франція) — композитор, піаніст, диригент, педагог, збирач нар. пісень. 1883 закін. Моск. конс. (кл. теорії композиції М. Губерта, С. Танєєва, кл. фортепіано В. Вільборга, К. Кліндворта, П. А. Пабста). Брав уроки в М. Балакірева. Від 1890 — викладач музики в різних навч. закладах. 1908—17 — директор Безплатної муз. школи. 1910—23 — професор Петерб. (з 1914 — Петрогр.) конс. Виступав як диригент: піаніст. Комп. творчість — у річці традицій рос. "Могучої кучки". Поміж творів — "Рапсодія на українські теми". Автор музикозн. статей (зокр., налісав біографію М. Балакірева), співредактор 1-го повн. збір. творів М. Глінки (вишло друком у вид-ві П. Юргенсона в Москві). Збирав нар. пісні. Здійснив фак. ред. і підготовку до друку листування М. Балакірева з П. Чайковським, М. Римським-Корсаковим. Поміж учнів — Г. Римський-Корсаков.

Тв.: для симф. орк. — 2 симфонії, "Концертна увертюра", Балада, 2 поємні тощо; для фл. з орк. — 2 концерти, Рапсодія на укр. теми (літ.-м. ор. 28, 1907, виш. — 1909); для скр. з орк. — Концерт; фп. секстет: пісні для фп., органа; жорн.; романси; обр. рос. нар. пісень тощо.

Літ.: Шифон М. С. Ляпунов: Очерк жизни и творчества. — М., 1950; Ляпунов А. С. Ляпунов // СМ. — 1950. — № 9; Ямалетский И. Неопубликованный скрипичный концерт С. Ляпунова // Яко ж. Избранные исследования в статьи. — М., 1985.

А. Муха

ЛЯРОВ (справж. прізвище — Гіларов) Олександр Андрійович [1839, м. Саломох Рязан. губ., тепер Рязан. обл., РФ — (14)05.1914, м. Петроград, тепер С.-Петербург, там само] — оперний і кам. співак (бас). Її родини священика. Закін. Рязан. духовну семінарію, де співав у церк. хорі. Від 1862 навч. співу в С.-Петербурзі у Ф. Фридерікі, згодом у Безплатній муз. школі (тод. кер. — Г. Ломакін), 1867 брав уроки співу також в А. Лодія. Протягом 1869—71 навч. у Петерб. конс. (кл. К. Езерарді). 1869 дебютував у київ. Рос. опері в партії Сусаніна ("Життя за царя" ("Ван Сусанін" М. Глінки)). Співав також на оперних сценах Києва, Одеси, Харкова (1871—75, 1878—87, 1889—90). 1875—78 — соліст Великого т-ру в Москві, у сезоні 1887/88 дебютував у Маріїні, т-рі в С.-Петербурзі. 1888 у складі антрепрізи В. Любимова гастролював за кордоном [Лондон, Ліверпуль, Манчестер, Бірмінгем (усі — Вел. Британія), Берлін, Копенгаген (Данія)]. 1889 брав участь у виставах Київ. оперного тов-ва п/к І. Протиницького. Мав голос широкого діапазону, рідкісний за силою і водночас м'який за тембром, яскраву сцен. зовнішність, драм. талант. Вик. мистецтво Л. відзначалося задурешністю й водночас відчутним стилем (див. *Стиль музичний*), рисами високопрофес. воєн. школи.

Партії: Меломх ("Русалка" О. Даргомижського), Дон Базиліо ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Каспар ("Вільний стрілець" К. М. Вебера), Бертрам ("Роберт-діавол" Дж. Мейєрбера), Мефістофель ("Фауст" Ш. Гуно) та ін.

Літ.: [Б. п.]. Русская опера в Киеве в сезон 1871—72. — К., 1872; Чайковский Л. Музыкально-критические статьи. — М., 1953; Кузнецов М. Збукти сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; Лисенко М. Листи / Упоряд. — Р. Скоролюбська. — К., 2004; Н. А. С. Памяти А. Лярова // Театр и искусство (Петроград). — 1914. — № 19.

О. Кушнір

ЛЯСОТА Володимир Михайлович [3.03.1947 с. Готіака, тепер Могилів-Подільський р-ну Вінн. обл.] — диригент, музикознавець, аранжувальник. З. а. УРСР (1989). Лауреат всесоюзного конкурсу військ. оркестрів (Москва, 1988). Закін. військ.-диригентський ф-т Моск. конс. (1971, кл. диригування Х. Хаханяна, кл. тромбона А. Седраляна, кл. інструментовки Е. Аксенова). Диригент оркестру Далекос. військ. округу (РФ, 1971—79), військ. орк. в Угорщині (1979—85), начальник оркестру Одес. військ. округу (1985—95), гастролював Молдовою, Польщею, Румунією, Угорщиною, Німеччиною, Австрією, Нідерландами. Викладач каф. диригування Одес. конс., худож. керівник і гол. диригент її дух. оркестру (з 1998). Автор статей із питань дух. музики й історії мистецтва диригування, бл. 50 перекладень для дух. оркестру.

Літ. тв.: *Диалоги диригентів. Вчитель та ученик: Метод. посібник* (2001). Військова основа духовної музики: *Історія та сучасність // Муз. мистецтво і культура: Наук.-існ. ОДМА* (м. А. Нежданової). — О., 2000. — Вип. 1.

Літ.: Одеський державний музичний академії ім. А. В. Нежданової — 90! — О., 2003.

ЛЯТОШИНСЬКИЙ Борис Миколайович [22.12.1894 (3.01.1895), м. Житомир — 15.04.1968, м. Київ] — композитор, педагог, диригент, муз.-громад. діяч. З. д. м. УРСР (1945). Н. а. УРСР (1968). Лауреат Сталінських премій (1946, 1952), державних — ПНР (1963), УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971, посмертно). Голова СКУ (1939—41), член Правління СК СРСР (з 1948). Виріс у родині педагога-історика. Муз. обдаровання виявилось змалку (навч. в А. Ружицького), 1-і твори виконувались у Житомирі. Закін. Житомир. гімназію (1913), юрид. ф-т Київ. ун-ту (1918, водночас студіював теорію композиції), Київ. конс. (1919, кл. композиції Р. Гієра). Від 1919 — викла-

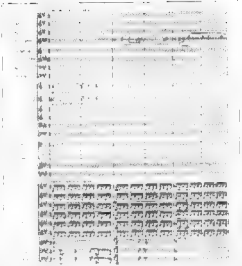

Будинок, у якому народився
Б. Лятошинський

дач композиції та оркестровки, 1935–68 — професор Київ. конс. Водночас 1936–37 і 1941–43 — професор Моск. конс. (викладав оркестровку). Поміж вихованців Л.: композитори — О. Балакаускас, І. Белза, Р. Верещин, Г. Гембера, В. Годзякський, Л. Грободський, В. Дембський, Л. Дичка, В. Зогорцев, О. Конерштейн, І. Коробич, К. Кара-Караєв, В. Кирпань, В. Лукашов, В. Палево, М. Полоз, В. Пономаренко, В. Сильвестров, Л. Спасокукоцький, Г. Таранов, М. Фралоє, І. Шамо, Ю. Щуровський; музикознавці — Н. Матусевич, Т. Тер-Овачева (Бондаренко); диригент І. Блажков. На поч. 1920-х — член Всеукраїнського Музичного товариства ім. М. Леонтовича. Глибокий інтерес до модерніст. стилів і течій спонукав Л. стати активним членом АСМ і головою її Київ. організації, що популяризувала твори європ. композиторів-авангардистів 20 ст.

Л. — композитор-новатор, представник модернізму, проваджував стилів (див. *Стиль музичний*) й нової музики, експресіонізму, імпресіонізму та неофольклоризму. Його творчість — видатний етап у розвитку худож. концепційності, *ноч. муз. стилю* й *мови музичної* ХХ ст. Збагачення нац. мистецтво методами конфліктно-драм. драматургії в галузях симф. творчості, кам.-інстр. і кам.-вок. ансамблів, оновив муз. мову лінійно-конструктивними засобами, емансипацією дисонакності, які виявляли своєрідність світосприйняття автора. Симфоніст за особливостями світогляду й муз. мислення. Творчість вирізняється глибокою філос.-етичними концепціями, яскравими індивід. стилем (див. *Стиль музичний*), озвучена широким жанр. діапазоном і унікальною образною системою. У творчості відлено глобальні проблеми — гострі суперечності й трагизм істор. буття суспільства, долі його інтелектуального цівту в умовах пароксизму тоталітарної епохи. Творчість Л. відіграла вел. роль у наближенні укр. симфонізму до європ. рівня. Його мист. здобутки в різних галузях стимулювали тенденцію розширення жанр. і стильової палітри укр. музики. Мав високий міжн. авторитет. Л. — фундатор потужної комп. школи, що почала активно розвиватися в укр. музиці з 1970-х, вирізняючись оновленням муз. мови, посягом до експериментування, *обанеордизму*, до опанування комп. техник 20 ст. — *алеаторики*, *дадакафонії*, *сонористики* тощо. Однак за рад. часів, насамперед упродовж 1930 — поч. 1950-х, творчість Л. викликала гострі дискусії, зазнавала тенденційної нігілістичної критики.

Становлення стилю композитора (Фп. *хварта*, 1913; струн. "Юнацький кuartет", 1914) позначене впливом пізнього романтизму, зокр. творчості П. Чайковського, О. Скрибін, С. Таньєво [1-і опуси — Струн. кuartет (1915), *Симфонія* № 1 (1919)]. У подальшій творчій еволюції митця можна виділити декілька етапів. Для періоду стильових пошуків (більша частина 1920-х, ор. 4–19, 21–22) характерне освоєння досвіду європ. модернізму, втілення романтич. колізій, пошук експресивних (кам.-

Перша сторінка партитури
Симфонії № 1 Б. Лятошніського

інстр. цикли, *сонати*) або вишуканих імпресіоніст. (романси на сл. поетів-символістів) форм муз. висловлення, водночас знахідки у формотворенні, розробці темат. матеріалу у стилі нової музики. Баг. творам 2-ї пол. 1920-х — поч. 1950-х (ор. 20, 23–51) притаманні сформованість стильових принципів, поглиблення укр. нац. засад (*Увертюра* на 4-кр. нар. теми, *сюїта* "Тарас Шевченко", "Український квінтет"), здобутки в розробці методу драм.-конфліктного симфонізму (симфонії № 2, 3), вбудовування монумент. оперних концепцій ("Золотий обруч", "Щорс"). У 1950-х (ор. 52–61) домінують програмні сюїти, *поєми*, *увертюри*, позначені зв'язками зі слов'ян., переважно польсь. міфологією, побудовою тематизму на основі давніх фолькл. джерел ("Слов'янський концерти", "Гражина", "На берегах Вісли"), а також музика до к/ф і театр. аистав ("Ромео і Джульєтта"). Шост. творам (ор. 62–70) поряд із ремінісценціями (конфліктний ліризм 4-ї симфонії, "Лірична поема") Ш психологічно тлумаченими картинками природи (цикли *хорів* — сл. М. Рильського та О. Фета) ланус філос. епіка (Симфонія № 5), зіставлення давніх істор. епох (хор. цикл "З минулого").

5 симфоній і ряд програмних симф. творів Л., поряд із доробком Л. Ревуцького, визначили важливі типологічні засади укр. симфонізму. Романтич. лір.-психолог. конфліктність 1-ї симфонії, трагічні гуманістичні колізії у суспільно-філос. драмах — 2-й, 3-й та 4-й симфоніях, фрескова епіка, поєднана зі слов'ян. фолькл. образністю в 5-й симфонії — стали етапними в еволюції укр. конфліктно-драм. симфонізму. Автор оперус комплексом засобів виразності, пов'язаним зі стилістикою пізнього романтизму й експресіонізму. Це, зокр., полімелодизм у поєднанні з політональністю, загостреність метроритміки й гарм. вертикалі, інтонац. розвиток, стрімкість поліфон., фак-

Б. Лятошніський
(1913 р.)

турних нарістань, що зумовлюють згущення образних сфер, масивність оркестровки, динамічні структури. У масштабних інстр. циклах зрілого періоду накреслюються нові принципи розвитку *форми музичної*. Спираючись на стиліові особливості укр. епосу, зокр. *дум*, і водночас засади лір-драм. симфонізму, Л. синтезує філосо-епічні й лір-драм. аспекти муз. висловлення, здійснює якісне переосмислення тематизму. З цим пов'язане модифікація структурних особливостей клас. сонатної форми — створення наскрізних конфліктних експозицій, дійове тлумачення функцій побічних тем і реприз, що артикулюють сенс драми на вищому композиц. рівні.

Б. Лятошинський і Р. Галєр

Опери — "Золотий обруч" (1923) і "Щоре" (1937) — ознаменували етапи еволюції цієї галузі укр. музики. У "Золотому обручі" (за повістю І. Франка "Захар Беркут") істор. колізію доби татаро-монгол. нашествия на Карп. Русь (13 ст.) втілено як монумент. героїко-епічну драму. Розгортання сюжету сповнене контрастних протиставлень, позначене симфонізацією, наскрізними муз. розвитком, виразністю й характеристичністю муз.-інтонац. мови героїв. Мовна декламаційність синтезується з мелодико-жанр. узагальненнями; індивід. характеристики персонажів відтінюються потужними хор. пластинами масових сцен. Глибоке відтворення ладо-інтонац. особливостей укр. пісенності, введення старовинних фольк. *наспівів* і *поспівок* у жанр. епізоди опери й систему *летімотивів* поглиблюють нац. колорит музики оперного твору.

Опера "Щоре", сюжет якої відтворює події громадян. війни (1918–20), до певної міри відбиває тогочас. тенденцію "демократизації" цього жанру — спрощення муз. стилістики, драматургії, гари. мови шляхом насичення музики узагальненнями пісен. формами й фольк. тематизмом. Композитор динамізував ораторсько-декламац. *інтонації* соліст. монологів осн. героїв опери, застосував інтонац. мат-л пісен громадян. війни, створив лапідарний образ богунців (хор "Хай тріщить під нами крига"). Водночас інтенсивний симф. розвиток, логіка муз. драматургії визначили високий факх. рівень цієї опери.

Найкращим кам.-інстр. і фп. творам Л. притаманні принципи симф. мислення, інтонац. виразність, багатство гарм. мови й фактурних засобів. У різні часи вони належали до активного репертуару баг. вик-ців. Здобутки у сфері стиліового синтезу (фп. "Відображення", *Балада*, Сюїта для фп.), водночас оперта на укр. пісен. інтонації ("Український *Квінтет*", Фп. *тріо* № 2) мали вирішальне значення для подальшого розвитку багатьох кам.-інстр. жанрів (див. *Жанр музичний*) укр. музики. *Солісти* Л. вирізняє добір поезій, що відкривають внутрішній світ, делікатні порухи душі людини. Еволюція жанру простежується в зміні стилістики, а також відборі поезій: захоплення вершами символістів в юнацькі роки, перевагування поетичної класики серед. 30 ст. — у зрілий період творчості. Притаманні ранній творчості (ор. 5–15) драматургія в komponуванні циклів і стиліові риси (суцільне декламац. інтонування трагічних віршів І. Буніна, Б. П. Шеллі, Ф. Гейбеля); споглядала, на межі ірреальності, музика циклу "Місячні тіні"; романтично піднесене, схвильоване відтворення лірики К. Бальмонта, М. Метерлінка, у циклі на сл. Б. П. Шеллі; поєднання вишуканого звукопису фп. з розмаїттям вок. манер — ці пошуки свідчили про різнобічність авт. інтересів. Твори 1930-х на вірші О. Пушкіна (3 романи), І. Франка (5 романи), окр. поезії *Г. Шевченка*, М. Рильського, М. Лермонтова, Л. Первомайського позначені застосуванням засобів муз. виразності, адекватних їх глибокому психологізму.

До конц. хор. творчості Л. прийшов зрілим майстром. Діптихи на сл. Т. Шевченка, І. Франка, О. Пушкіна, цикли — "Пори року" на сл. О. Пушкіна, 4 хори на сл. О. Фета, 4 і 5 хорів на сл. М. Рильського, "З минулого" були новим словом в еволюції хор. галузі. Вони приваблювали вик-ців цілісністю худож. концепцій, новою муз. лексикою, досконалим формотворенням, накреслювали нові шляхи розвитку акапельної хор. музики, водночас потребували від хористів принципів змін технології праці. Ці твори отримали визнання найвищої фахівців-музикантів, зокр. *Д. Шостаковича*.

Висока етично-громадян. життєва позиція, особиста мужність, гідність у протистоянні командно-адміністративному тиску, зокр. у кампаніях засудження "формалізму" (1948, 1951), поява трагедійних, глибоко гуманістичних творів митця в роки викорінення рис гуманізму з культури набували непересічного сусп. значення, ставали важливою духовною опорою для талановитої мист. молоді. Л. збагачував суц. муз. мистецтво неминущими худож. цінностями, накреслював нові перспективи, закладав підвалини розвитку найважливіших галузей укр. музики.

Іменем композитора названо Житом. муз. школу й Харків. муз. ун-ще. До 100-річчя від дня його нар. у Львові проведено фест. "Відображення" (1995). Засн. премію ім. Л. (1995); лауреати — А. Гайденко, В. Годзякний, Л. Гробовська.

київ, В. Загорцев, В. Золотухін, Ю. Іщенко, А. Канерштейн, А. Кораманов, Л. Колодуб, Ю. Ланюк, Г. Ляшенко, В. Пальова, В. Степурко, Б. Фролик, К. Целколенко). Ін'я Л. було присвоєно *Ансамблю класичної музики* (1982). Мотив *Валтори* із 5-ї симфонії Л. затверджено як позитивний фєст. "*Київ Музик Фєст*". Його традицією є виконання симфоній Л., музики до к/ф "Тарас Шевченко", хорів, романсів тощо. У рамках цього фєст. відбулися презентації літ.-муз. композиції "Майстер і Маргарита" (листи Майстра до друзини й романси, написані в той самий період), 1-о тому епістолярної спадщини Л. (листування з Р. Глієром); перегляд присв. музики композитора документ. к/ф "Осінні мініатюри" (реж. — Б. Небєрїдзе, 1984) тощо. На буд. № 3 по вул. Б. Хмельницького в Києві, де 1944—68 жив композитор, встановлено мемор. дошку (1969, скульптор — О. Банников, арх. — О. Стукалов). На могилі, де похов. Л. (Байкове кладовище в Києві), надгробок — бронзовий бюст на гранітному постаменті (скульптор — О. Банников, арх. — О. Сницаров, 1971). Окрім "Осінніх мініатур", Л. присв. документ. к/ф "Борис Лятошинський" (реж. — В. Свєрцов, 1994).

Тв.: опери — "Золотий обруч" [муз. драма за повістю І. Франка, у 4-х діях, 9-и картинах, ор. 23, 1929, лібр. Я. Мамонтова; клавіє вид.: К., 1973; 1-й пост., — 1930, а оперник т-ра Харкова (дирігент — А. Маргулян, реж. — М. Фєрєгєр, художник — О. Хвостєно-Хвостов), Києва (з назвою "Бєркут", дирігент — Л. Брагінський, реж. — В. Манзіл, художник — О. Хвостєно-Хвостов), Одєси (з назвою "Захар Бєркут", реж. — С. Бутєвський, художник — І. Назаров); 2-а ред. — пост. у Львові, 1970, Держ. премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка]; "Щорс" [у 5-и діях, ор. 29, 1937, лібр. І. Коєрги, М. Рильського, рукоп.; пост. (усі — 1938) — у Києві (дирігент — В. Дранишников, реж. — Я. Лалицький, художник — Хвостєно-Хвостов), Одєс (дирігент — С. Стоєрман, реж. — В. Лоський, художник — П. Злочевський), Дніпропетровську (дирігент — І. Штейман, реж. — М. Боголюбов, художник — П. Ершов); з назвою "Полководець" — у Києві, 1970]; вок.-симф. — "Урочиста кантата", сл. М. Рильського (ор. 30, 1939, рукоп., втрачено); кантата "Залєвіт", сл. Т. Шевченка (1939, вид.: К., 1939); для симф. орк. — Симфонія № 1 [для мажор., у 3-х ч., ор. 2, 1918—1919, присв. Р. Глієрові; партитуру вид.: К., 1971; прем'єра — Київ, 1923 (1-а ч.), дирігент — Ш. Глієр; 1967, прем'єра — Київ, 1970, дирігент — В. Кожухар]; Симфонія № 2 [сі мінор, у 3-х ч., ор. 26, 1935—36; партитуру вид.: М.: Ленінград, К., 1946; прем'єра — Київ, 1936, дирігент — Г. Адлер; 2-а ред.: прем'єра — Київ, 1940, дирігент — Л. Брагінський, Симфонія № 3 [сі мінор, у 4-х ч., ор. 50, 1951—54; партитуру вид.: М., 1958; прем'єра — Київ, 1951, дирігент — Н. Рахлієв; 1954; прем'єра — Ленінград, тепер С.-Петербург, 1955, дирігент — Е. Ірєвінський, Симфонія № 4 [сі-бємоль мінор, у 3-х ч., ор. 63, 1963; партитуру вид.: М., 1965; прем'єри — Ленінград, 1964, дирігент — Н. Рахлієв; Київ, 1965, дирігент — Л.], Симфонія № 5 "Слов'янська" [до мажор., у 3-х ч., ор. 67, 1965—66; партитуру вид.: М., 1966; прем'єра — Ленінград, 1967, дирігент — І. Блажков]; "Фантастичний марш" (ор. 3,

1920), Увертюра на 4 укр. теми (ор. 20, 1927, присв. П. Козичковому; клавіє вид.: К., К., 1931, партитуру вид.: К., 1939; прем'єра — Харків, 15 жовт. 1927, дирігент — А. Маргулян, 1-а премія на Конкурсі до 10-річчя жовт. революції), Сюїта з музики до к/ф "Кармєлєт" (ор. 24, 1931—32, рукоп., втрачено), "Поєма возз'єднання" (ор. 49, 1949—50, присв. "До Х-річчя возз'єднання України"; партитуру вид.: М.: Ленінград, 1951), сюїта "Тарас Шевченко" з музики до однойм. к/ф (ор. 51, 1952; партитуру вид.: М., 1954; Сталінська премія, 1952), сюїта "Ромєо і Джульєтта" (ор. 56, 1955; партитуру вид.: К., 1956; прем'єра — Київ, 1955, дирігент — Л.), баллада "Гражина" (ор. 8, 1955; партитуру вид.: М., 1959; прем'єра — Київ, 1955, дирігент — К. Симєонов), симф. поєма "На берегах Вісли" (ор. 59, 1958; партитуру вид.: К., 1959; прем'єра — Варшава, 1958, дирігент — С. Сєрєвачевський), "Польська сюїта" (ор. 60, 1961, вид.: К., 1963), "Лірична поєма" пам'яті Р. Глієра (ор. 66, 1964; вид.: М., 1966), "Слов'янська сюїта" (у 5-и ч., ор. 68, 1966; партитуру вид.: М., 1969; прем'єра — Київ, 1968, дирігент — В. Кожухар), "Урочиста увертюра" (ор. 70, 1967; партитуру вид.: К., 1969); для фп., у 1 орк. — "Слов'янський концерт" [ор. 54, 1953, присв. Т. Николаєві; клавіє вид.: М., 1956; партитуру вид.: К., 1974; прем'єри (усі — 1954) — у Ризі, Львові, Києві, Москві; для дух. орк. — Похідний марш (1932), 2-й похідний марш (ф. мінор, 1936); кам.-інстр. ансам. для фп., 2-х скр., альта та ачл. — "Український квінтет" (у 4-х ч., ор. 42, 1942; партитуру вид.: М., 1943; прем'єра — Саратов, 1942; 1945; Сталінська премія, 1946); для струн.: квіртети — "Юнацький" (у 3-х ч., без ор., 1914), № 1 (де мінор, ор. 1, 1915, присв. Р. Глієрові; партитуру вид.: К., К., 1934; прем'єра — Київ, 1919), № 2 (для мажор., у 4-х ч., ор. 4, 1922; партитуру вид.: М., Відєн, Лєйпциг, 1930), № 3 (у 5-и ч., ор. 21, 1928; партитуру вид.: К., 1932), № 4 (у 5-и ч., ор. 43, 1943; вид.: М., 1946); Квіртет у 3-а ч. (без ор., 1913, прем'єра — Київ, 1914), Сюїта на укр. нар. теми (ор. 45, 1944); для квіртету дерев.

**Б. Лятошинський (третій праворуч)
поміж членів журі Першого Міжнародного
конкурсу ім. П. Чайковського (1958 р.)**

дух. — Сюїта (ор. 48, 1944); Фп. тріо — № 1 (у 3-х ч., ор. 7, 1922, присв. М. Царєвич; партитуру вид.: М.: Відєн; Лєйпциг, 1928; прем'єра — Київ, 1923), № 2 (у 4-х ч., ор. 41, 1942; партитуру вид.: К., 1944); для дерев. дух. і фп. — 3 п'єси (1939); для валторни і фп. — "Мелодія" (1951); для скр. і фп. — Соната (у 3-х ч., ор. 9, 1926, вид.: М.: Відєн; Лєйпциг, 1928); для ачл. і фп. — 2 мазури на польс. нар. теми (ор. 55, 1953); для фп. — "Траурна прелюдія" (без ор., 1920; вид.: К., 1972); сонати — № 1 (ор. 13, 1924; вид.: М.: Відєн;

Б. Лятошинський на заняттях зі студентами. Зліва направо: М. Полоз, В. Загорцева, В. Шевченко (1963 р.)

Б. Лятошинський. Фотопортрет роботи Л. Леґіта

Лейпциг, 1926), № 2 (Соната-балада, ор. 18, 1925; вид.: К., 1930); Балада (ор. 23, 1929), Сюїта (ор. 38, 1942; вид.: К., 1964), 2 прелюдії (ор. 38-а, 1942), 5 прелюдій (ор. 44, 1943; вид.: К., 1971), Конци, етюд-рондо (без ор., 1962); для альта — 2 п'єси (Ноктюрн, Скерціно, ор. 65, 1964); для хору: для міш., складу з фп. — "Тече вода в синє море", сл. Т. Шевченка (1927); 2 хори, сл. І. Франка — "Коли студія потисне", "Як почуєш вночі" (1941); для хору з фп. — "Славна путь", сл. В. Гриньчука (1939); для міш. хору без супр. — "Времена года" ("Весна", "Лето", "Осень", "Зима"), сл. О. Пушкіна (ор. 41, 1949); 2 хори, сл. Т. Шевченка — "Тече вода в синє море", "Із-за гаю сонце сходить" (ор. 48, 1949—51); "Під березою являв наш товариш комбат", сл. А. Софронюка (1950); 2 хори, сл. О. Пушкіна — "По небу крадеться луна", "Кто, волны, вас остано-вил?" (ор. 52, 1952); 2 хори, сл. Т. Шевченка — "За байраком байрак", "Над Дніпровою сагою" (1960); 5 хорів, сл. різн. поетів — "Серце Кобзаря", сл. В. Бичка; "Червона гора", сл. Є. Фоміна; "У перетину ходила" (добірка до 100-річчя Т. Шевченка, 1960); 4 хори, сл. О. Фета — "У камина", "В полум'яке вечірнє", "Осенняя ночь", "На рассвете" (ор. 62, 1961); 5 хорів, сл. М. Рильського — "Осін", "Дощ", "Широке поле", "Коліскаво", "Дошч одшумів" (ор. 64, 1964); 4 хори, сл. М. Рильського — "Люблю похмурі дні", "Щепце задумливо листя", "Люблю я темну ніч", "Слава тим, хто прагне волі" (ор. 66-а, 1964); цикл "Із прошлого" ("Ти сплещ"), сл. О. Фета; "Рим ночью", сл. Ф. Тютчева; "В старом городе", сл. І. Буніна; "Менуэт", сл. невідом. франц. автора (ор. 69, 1966); кам.-вокал: для високого голосу з орк. — 3 романси, сл. старовинних кит. поетів — "В свой дом золотые ступени в вышину", "Я стою у яшмовых ступеней", "Живу в одне на просторе" (ор. 17, 1925, присв. М. Царевни, рукоп. (7)); для низького голосу, струн, квартету, кларнета та арфи: 2 романси, сл. К. Бальмонта — "Камыши", "Подводные растения" (ор. 8, 1923, рукоп. (7)); для високого голосу з фп.: 2 романси, сл. П. Шеллі — "Мечты в одиночестве явнют", "Луна" (ор. 10, 1924, вид.: М., 1926); 2 романси, сл. М. Метерліна — "Кто-то мне сказал", "Когда жених вошел" (ор. 12, 1924, рукоп. (7)); 4 романси, сл. П. Шеллі — "Пусть отзвучит гармоничное, нежное пение", "Я ласка твою страшусь", "Доброй ночи", "Минувшие дни" (ор. 14, 1924, вид.: К., 1968); "Чайка", сл. К. Бальмонта (ор. 11, 1924, вид.: К., 1968); для високого голосу: 4 романси,

сл. П. Верлена — "Лунные тени", "И месяц белый"; "Прелюдия", сл. І. Северянина; "Новолуние", сл. К. Бальмонта; "Исчезновение луны", сл. О. Вайльда (ор. 9, 1923; вид.: М., 1924); для баса з фп.: 5 романсів — "После боя", "На кладбище" та "Старинная песня", сл. І. Буніна; "На черных парусах" і "Мне снилось", сл. Г. Гейне; "Похоронная песня" (ор. 5, 1922, вид.: К., 1968), "Озмидиця", обидва — сл. П. Шеллі (ор. 15, 1924, вид.: К., 1968); для баса або баритона з фп.: 2 романси — "Зоря", сл. М. Рильського; "Найвище щастя", сл. М. Сосюри (ор. 37, 1942, вид.: К., 1943); для низького голосу з фп.: 3 романси — "Проклятое место", сл. Ф. Геббеля; "Листья шумели уныло", сл. О. Плещеева; "Зарит на дальнем перекрестке", сл. Г. Гейне (ор. 6, 1922, вид.: К., 1969); для голосу з фп. — "Е карі очі", сл. Т. Шевченка (1927, вид.: К., 1927); "Ужасен холод вечеров", сл. О. Блока (вид.: М., 1946); 3 романси, сл. О. Пушкіна — "Три ключи", "Там, на берегах", "Узгіря Грузії" (ор. 27, вид.: К., 1969, 2 ост. — 1936); 5 романсів, сл. І. Франка — "Твої очі, як те море", "Чого з'являється мені", "Безземне поле", "Чому не смієшся ніколи?", "Не минай з погордою" (ор. 31, вид.: К., 1941); "Сонце", сл. М. Лермонтова; 2 романси, сл. Л. Персмайського — "В райдуку чайка летіла", "Все мені сниться" (ор. 32, вид.: К., 1941, усі — 1940); 2 романси — "Лелека", сл. С. Голованівського; "Коліскаво", сл. М. Рильського (ор. 39, вид.: М.; Ленінград, 1944); 3 романси, сл. В. Сосюри — "В тумані сліз", "Так буде", "Неначе сон" (ор. 40, вид.: К., 1970, усі — 1942); 2 романси, сл. А. Міцкевича — "Спожини", "До альбому Кароліні Яніш" (ор. 57, 1955, вид.: М., 1956); обр. нар. пісень: для міш. хору з фп. — "Дума про козака Софроня", "Про Кермелюка" (1932); для міш. хору без супр. — 36 тв. (загалом 16, ор. 36, 1942); "Реве та стогне Дніпр широкий", сл. Т. Шевченка (1942); для голосу з фп. — 2 укр. нар. пісні (1934), 10 укр. нар. пісень (ор. 28, 1937), 15 укр. нар. пісень (ор. 33), 36 укр. нар. пісень (ор. 34, усі — 1941), 5 укр. нар. пісень (ор. 35, 1941); музика до драм, аистав (Київ, драм. т-р ім. Лесі Українки) — "Олімпійська трагедія" В. Вишневського (1932), "Фельдмаршал Кутузов" (1940), "Золота чума" В. Соловйова (1951), "Навіки разом" Л. Дмитерка (1952), "Ромео і Джульєтта" В. Шекспіра (1954), "У пущі" Лесі Українки (1957); музика до к/ф (Київ, к/с) — "Кармелюк", "Два дні" (обидва — 1932), "Іван" (у співавіт. із І. Белзю та Ю. Мойтисом, обидва — 1933), "Червона хустина" (у співавіт. із Г. Тарановим), "Кришталевий палац" (1934), "Новели про літчинків-героїв" (1937, обидва — у співавіт. із І. Белзю), "Бійці і пісні" (1933), "Визволення" (1940), "Тарас Шевченко" (1951), "Полум'я гніву" (1955), "Кривавий сіванок" (за повістю "Фета Моргана" М. Коцюбинського), "Іван Франко" (у співавіт. із М. Колессо, обидва — 1956), "Тригоріт Сковорода" (1959), "Летючий корабель" (1960), "Півня" (за романом П. Мирного, 1961) тощо; оркестрування творів ин. авторів — кантати "На вічну пам'ять Котляревському" [рукоп. (7)]; опера — "Енеїда" (такж. ред., рукоп., 1927), "Тарас Бульба" (ред., Л. Редчицького, 1936—39); Полонези № 1, 2 (1948, рукоп.), Марш (1949, рукоп.), усі — М. Лисенка; балети — "Есмеральда" Ц. Пулі (1928, рукоп., спільно з Р. Ліером), "Червоний мак" (1929, рукоп.), "Комедіянти" (1931, обидва — спільно з автором та А. Карчевим, ряди фрагментів опери "Шех-Сенем" (1931, рукоп.), Концерту для скр. з орк. (такж. завершення, 1956), усі — Р. Лієра.

Лит. тв.: Борис Лятошкінський. Елістова дика спадщина. У 2 т. — К., 2002. — Т. 1. Ревуцький та його Друга симфонія. Рад. музика. — 1934. — № 8. 9. Ревуцький і його Друга симфонія. // СМ. — М., 1935. — № 1; Велика роль кіно в масовій музичній освіті // Рад. кіно. — 1936. — № 7; Висока нагорода // Рад. музика. — 1941. — № 2; М. Я. Масловський // Там само; Р. М. Глієр (до 80-річчя з дня народження) // Мистецтво (Київ). — 1955. — № 1; Р. Глієр — музикант, учитель, друг // СМ. — 1956. — № 10; Глієр — професор і дирижер Київської консерваторії // Виходячі діятели теоретико-композиторського факультета Московської консерваторії. — М., 1956; Конкурс квартетної музики // СМ. — 1957. — № 1; Перший фестиваль искусств в ГДР (1957) // Борис Лятошкінський. Воспominання. Письма. Мат-ли. — К., 1986; Монументальність і єдність // Музика (Москва). — 1937. — 6 окт.; "Перекоп" (Поєстова-нові опери Ю. Мейтуса, Ш. Рибальчаків та Ш. Тіца) // Киев. правда. — 1939. — 26 ян. (у співдвіз. із *Безогляд*); Вдобривати в музиці величавої епохи (до 75-річчя композиторів і музикантів України) // Комуніст (Київ). — 1941. — 20 січ.; Істори руського романса // Література і искусство (Москва). — 1944. — 15 ян.; Бєдрик Сметана // Там само. — 1944. — 13 ян.; Отворєство оперного композиторів // Сов. искусство. — 1945. — № 20; Два концерти // Рад. мистецтво (Київ). — 1947. — 16 берез.; Монументальное проведение [Поєстова-нові опери "Богдан Хмельницький" К. Даньківського] // Киев. правда. — 1953. — 24 окт.

Дискогр.: грамплататы — "Pro Bogum" опер. орк. "Шорс", М. Донецк, — 1939, 8685-08; опер. укр. язык, песни "Ой давко, давко", Б. Руденко, Р. Рижский (фп.), — 1951, 1998; — "Умиле, ласка, речей оцарована", сл. О. Пилипенко, Держ. хор, катала УРСР "Трембита", худож. кер., — П. Мурашевский, — 1957, — 28130; Финал оперы "Шорс", Хор, катала, симф. орк. Укр. радио, диригент — К. Симоненко, — 1959, — 0033718; "Слов'янський кошовий" для фп. орк.: Т. Нигалова (фп.), Держ. симф. орк. Укр. радио, диригент — Б. Лятошинский, — 1957, — Д-3634-35; Симфонія № 3 сім'яно, ор. Б. Держ. симф. орк. УРСР, диригент — Б. Лятошинський.

1960. — Д-06079-80; "Гражина"; Симф. поема, оп. 58; "На беревах Вісли"; Симф. поема, оп. 59; Держ. симф. орк. УРСР, диригент — Б. Лятошинський, — 1960. — Д-6457-58; "Тече вода в синє море", сл. Т. Шевченка; Держ. хор, капела УРСР "Думки", худож. керів. — О. С. Зюба, — 1964. — Д-13807-68; Фрагменти з опери "Щорс". Щорс — П. Кармазов, Ляв. — Т. Витчинчак, Грцих — В. Борщюк; Хор, капела і симф. орк. Укр. радио, диригент — К. Симфонія — 1957. — Д-619085-66; Симфонія № 1: С. Бондаль мажор, оп. 63; Великий симф. орк., диригент — Г. Рождественський, — 1968. — Д-021817-18; Симфонія № 5: До мажор, оп. 67 "Слов'янська"; Великий. симф. орк., диригент — Г. Рождественський, — 1969. — Д-25205-06; Увертюра ■ чотири українські теми; Симф. орк. Укр. радио, диригент — Л. Валовиченко, — 1969. — Д-25875-76; "Українські квіти"; оп. 42; Е. Ржанод (фп.), і Квартет ім. М. Писенка, — 1971. — Д-029807-08; Симфонія № 1, оп. 2; "Слов'янська увертюра", оп. 61; Симф. орк. Укр. радио і ТБ, диригент — В. Гнездоб, — 1974. — С10-05197-98; Соната № 2 (Соната-баллада) для фп., оп. 18; Чотири прелюдії, оп. 14, ■ 2-4; оп. 38, № 1; "Водобродження", оп. 46; Е. Ржанод (фп.), — 1975. — С10-06521-22; Квартет для 2-х скр., альтів і ачч. Ля мажор, оп. 4; Квартет ім. М. Писенка, — 1976. — С10-06645-46; Соната для скр. і фп., оп. 19; А. Мордужан (скр.), І. Царевич (фп.), — 1976. — С10-08059-60; Симфонія № 3 з мінор, ор. ■ Держ. симф. орк. УРСР, диригент — С. Турчик, — 1980. — С10-14265-66.

Лит.: Белло Б. Лятошчинський. — К., 1947; передр. рос. мовою: М.; Ленинград. 1947; Ягозо ж. Про творчість Б. Лятошчинського // Рад. музика. — 1934. — № 10; Ягозо ж. Пудкинські романи Б. Лятошчинського // Там само. — 1937. — № 5; Ягозо ж. Друга симфонія Б. Лятошчинського // Там само. — 1940. — № 6; Ягозо ж. Друга народження опери // Музика. — 1970. — № 1; Ягозо ж. Борис Михайлович Лятошчинський // Муз. життя. — 1979. — № 1; Ягозо ж. Композитор, громадянин, учитель // Борис Лятошчинський: Воспоминания, письма, материалы. — К., 1985; Ягозо ж. Вілья вершин української музики // КМЖ. — 1975. — 5 сч.; Тарасович М. Б. Лятошчинський. — М., 1960; Самохвалов В. "Трагедія", "На берегах Вісли" — симфонічний твір Б. Лятошчинського. — К., 1960; Ягозо ж. Риси музичного мислення Б. Лятошчинського. — К., 1970; Ягозо ж. Борис Лятошчинський. — К., 1972, 1974, 1981; Ягозо ж. Риси симфонізму Б. Лятошчинського. — К., 1977; Ягозо ж. Про деякі риси драматургічних форм у симфоніях Б. М. Лятошчинського // Укр. муз.-в. — К., 1967. — Вил. 2; Шолом А. Третя симфонія Лятошчинського. — М., 1960; Філіц Б. Хорові: обробки українських народних пісень. — К., 1965; Фіц Ж. Український радянський романс. — К., 1970; Фіц Ж. Гармонія словесу. — К., 1979; Фіц Ж. Обробки народних пісень для сольного співу // МУМ. — К., 1992. — Т. 4; Фіц Ж. Хорові обробки народних пісень // Там само. — 2004. — Т. 5; Арцимович Л. Корнешева Т., Шеффард Т., Шреер-Точенко О. Нариси з історії української музики: 2 т. — К., 1964. — Ч. 2; Суцасна українська музика. — К., 1965; Музика А. Принципи прозорості в музиці. — К., 1966; Ягозо ж. Музикознавство // МУМ. — К., 1992. — Т. 4; Ягозо ж. Музикознавство // Там само. — К., 2004. — Т. 5; Бородин М. Булат Т. Шефферд Т. Рильський і музика. — К., 1967

ПЯТОШИНСЬКИЙ

Обкладинка книжки
"Б. Лятошинський.
Епістолярна
спадщина" (Упоряд-
ник - М. Копиця.
К., 2002. - Т. 1)

[illegible]

Автограф листа Д. Шостаковича до
Б. Лятошинського від 22 квітня 1959 р.

Обкладинка книжки
"Б. Лютосинський"
В. Самохвалова
(К., 1972)

Советская симфония за 50 лет. — Ленинград, 1967; Бородавко М. Український радянський камерно-інструментальний ансамбль. — К., 1968; Малишев Ю. Солоспіви. — К., 1968; Гордійчук М. Українська радянська симфонічна музика. — К., 1969; Яго ж. На музичних дорогах. — К., 1973; Яго ж. Музика і час. — К., 1984; Яго ж. Славянський концерт Б. Лютосинського // Из истории русско-украинских музыкальных связей. — М., 1956; Яго ж. Друга симфонія Б. Лютосинського // Укр. муз.-во. — К., 1968. — Вип. 3; Яго ж. П'ята симфонія Б. Лютосинського // Мистецтво. — 1969. — № 3; Яго ж. Невідомі сторінки // Музика. — 1975. — № 1; Яго ж. "Золотий обрuch" // Там само. — 1990. — № 2; Яго ж. Симфонічна музика // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Яго ж. Симфонічна музика // Там само. — 2004. — Т. 5; Горюхова Н. Еволюція сонатної форми. — К., 1970; Яго ж. Інтонувальні основи хорів а'капелла Б. Лютосинського // Українська советська музика. — К., 1950; Лисенко І. Національні традиції в музиці як історичний процес. — К., 1973; Копиця М. Специфіка протиріччя в драматургічному конфлікті симфонії Б. Лютосинського: Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 1974; Яго ж. Симфонії Б. Лютосинського. Епоха, колізії, драматургія. — К., 1990; Яго ж. Драматургічні колізії симфоній Бориса Лютосинського: Навч.-метод. посібник. — К., 2007; Яго ж. Про драматургічний конфлікт у Четвертій симфонії Б. Лютосинського (до постановки п'ятаного) // Сучасна музика. — К., 1973. — Вип. 1; Яго ж. Листи Лютосинського // Art Line. — 1998. — № 1 (у співавторстві з І. Царевичем); Яго ж. Епістолярна свідчення Б. Лютосинського з архівів Москви — духовний пам'ятник української культури // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи: Мат.-ли муз. свідчень. — К., 1999. — Вип. 13; Яго ж. Листи Майстра до Маргарити // Музика. — 2000. — № 6; Яго ж. Епістолярна свідчення Р. Глера — Б. Лютосинського в світлі завдань музичної археології // Мат.-ли до укр. мист.-ва. — К., 2002. — Вип. 1; Яго ж. М. Лисенко в епістолярній спадщині Р. Глера та Б. Лютосинського // Микола Лисенко та українська композиторська школа. — К., 2004; Музикальна культура Української ССР. — М., 1979; Лютосинський Л. Українська хорова п'єса. — К., 1979; Яго ж. Хорова творчість // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Клин В. Українська хорова фортепіанна музика. — К., 1980; Яго ж. Фортепіанна творчість // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Терещенко А. Українська радянська кантата і ораторія. — К., 1980; Яго ж. Кантата і ораторія // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Київ музичний. — К., 1982; Борис Лютосинський: Воспоминания. Письма. Мат.-ли: III 2 ч. / Сост. — Д. Грисенко, Н. Мотусевич, вступ. ст. М. Бэлзи. — К., 1985; Зинякович Е. Динаміка обновлення. — К., 1986; Яго ж. "Ромео і Джульєтта" Лютосинського // Укр. муз.-во. — К., 1972. — Вип. 1; Яго ж. Симфонія наших днів // Наука і культура. Україна. 1981. — К., 1982; Борис Николаевич Лютосинский: Сб. ст. / Сост. — М. Копица. — К., 1987; Історія української радянської музики. — К., 1950; Музичний світ Бориса Лютосинського: 36. мат.-лів міжк. твор. конф. / Упоряд. — М. Копица. — К., 1995 (мат.-ли Т. Бондаренко, І. Гондолов, Л. Грисенко, Б. Демченко, О. Дьячкова, В. Венчана, Д. Каневської, М. Копиці, І. Лисенко, Ю. Малишевої, О. Молозьомової, О. Моркочої, А. Мухи, О. Підсвици, М. Ржевської, В. Самохвалова, О. Таранченко, О. Торби, Б. Філіпи, Л. Хідріч, Ж. Хорістої, І. Царевич, К. Шамоскої, В. Шумейко, Я. Якубяк та ін.); Кушнірук О. Риси

Б. Лютосинський із вихованцями свого класу. Зліва направо: сидять — В. Сильвестров, В. Годзичкий, Б. Лютосинський, М. Полоз; стоять — І. Шамо, Л. Грабовський, О. Канерштейн (1965 р.)

імпресіонізму в українській музиці (джерела, прояви, тенденції розв'язку: Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 1996; Коларенко О. Феномен української національної музичної мови. — Л., 2000; Яго ж. Музична мова Б. Лютосинського в умовах стратифікації національного музично-семіотичного процесу // Укр. муз.-во. — К., 2000. — Вип. 29; Козичий П. Борис Лютосинський і Яго опера "Золотий обрuch" (Передм. до лібр. опери). — Х., 1930; Майфет Г. "Золотий обрuch" — опера Б. Лютосинського // Укр. театр. — 1931. — № 6; Ольховський А. Творчість радянських композиторів України // Рад. музика. — 1940. — № 3; Бялик М. Третя симфонія Б. Лютосинського // СМ. — 1957. — № 2; Яго ж. Лютосинський, Мравінський та інші // Музичний світ Бориса Лютосинського. — К., 1995; Самохвалова А. Становлення героїчеських черт в українській советській опері 20–30-х років // Укр. музикознавство. — К., 1956; Яго ж. 3 історії української радянської опери 20-х років // Укр. муз.-во. — К., 1967. — Вип. 2; Грисенко Л. Обробки народних пісень Б. М. Лютосинського // НТЕ. — 1967. — № 5; Яго ж. Народні джерела гармонії Лютосинського // Там само. — 1968. — № 6; Філіпів Г. Музика Б. Лютосинського до кінофільму "Тарас Шевченко" // Укр. муз.-во. — К., 1968. — Вип. 3; Бондаренко І. Деякі композиційні особливості обробки народних пісень для голосу і фортепіано Б. М. Лютосинського // Там само. — К., 1969. — Вип. 4; Іденко Ю. Принципи мелодичних дублювань в оркестрових творах Б. Лютосинського // Там само. — К., 1970. — Вип. 5; Яго ж. Трагедія дисонансу в оркестрових творах Б. Лютосинського // Там само. — К., 1972. — Вип. 1; Заводський М. Вдуге — через 40 років // Мистецтво. — 1970. — № 5; Подлишні С. Героїчеська національна драма // СМ. — 1970. — № 8; Хідріч Л. Твори великих майстрів // Музика. — 1971. — № 3; Виноградов Г. Про поліфонію П'ятої симфонії Б. Лютосинського // Укр. муз.-во. — К., 1972. — Вип. 7; Царевич І. Камерно-інструментальні ансамблі Б. Лютосинського // Там само; Орлова Н. Про взаємодію форми і жанру в симфонічних поемах Б. Лютосинського // Укр. муз.-во. — К., 1974. — Вип. 9; Лашенко А. Поліфонічні принципи хорів обробки Б. Лютосинського // Там само; Червошнік М. Советська історико-революційна опера — движенье во времени // Советський музикальний

театр: Проблеми жанров. — М., 1962; [Б. л.]. Виплодять волю автора // СМ. — 1988. — № 5; Костюк О., Каленченко А. Камерно-інструментальна музика // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3; Луансько К., Семененко Н. Музична освіта // Там само; Бєлясов М. Музично-театральне життя // Там само. — 1992. — Т. 4; Буйало Т. Солоспіві // Там само; Ії ж. Камерно-вокальна творчість // Там само. — К., 2004. — Т. 5; Каленченко А. Камерно-інструментальні ансамблі // Там само. — К., 1992. — Т. 4; Яого ж. Камерно-інструментальний ансамбль // Там само. — К., 2004. — Т. 5; Литвинова О. Музика кіно // Там само. — К., 1992. — Т. 4; Ії ж. Опера творчість // Там само; Ії ж. Музика до кінофільмів // Там само. — К., 2004. — Т. 5; Шейчук Ок. Якименко Н. Концертне життя // Там само. — 1992. — Т. 4; Отмечая 100-летие со дня рождения Б. Н. Лятошинского. Свидетельствуют ученики / А. Музо, В. Сильвестров, В. Гольцикий, В. Губа, Е. Стойкович // Муз. академия. — 1996. — № 1; Клиш В., Кушнیری О. Фортепіанна музика // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Немикоби О. Інструментальний концерт // Там само; Порхомченко Л., Костюк Н. Хорова творчість // Там само; Савченко Н., Музо А. Музична освіта // Там само; Колиця М. Борис Лятошинський у духовній атмосфері Львова (на підставі епістолярної спадщини композитора) // ЗНТШ. — Л., 2009. — Т. 258: Праці музикознав. комісії.

Д. Порхомченко

ЛЯШЕНКО Валентин Антонович (14.05.1936, м. Дніпродзержинськ Дніпроп. обл. — естр. і диж. тромбоніст, саксофоніст (тенор), диригент, аранжувальник. Закін. Смоленський (РФ) муз. уч.-ще (кл. *тромбон*, 1965). 1953–54 — тромбоніст естр. ансамблю Криворіз. (Дніпроп. обл.) клубу залізничників п/к В. Гура. 1955–57 — кер. естр. ансамблю (дипломант VI Всесвіт. фест. молоді й студентів, Москва). 1957–58 — естр. оркестру. 1961–65 і 1970 — естр. орк. Криворіз. БК ім. Б. Хмельницького, 1965–70 — військ.-естр. оркестру. Від 1970 — гол. диригент оркестру Криворіз. держцирку.

В. Симоненко

ЛЯШЕНКО Геннадій Іванович (1.06.1938, с. Ногайськ, тепер м. Приморськ, райцентр Запоріж. обл. — композитор, музикознавець, педагог, муз.-громад. діяч. Батько М. Денисенко. Н. в. у Україні (1996). Канд. мист-ва (1973). Доцент (1975). Професор (1988). З. д. м. УРСР (1987). Лауреат Нац. премії України ім. Т. Г. Шевченка (2008), премії ім. М. Лисенка (1999), ім. Б. Лятошинського (2003). Член НСКУ (1968), Яого правління (1974–2010). Теорич. шлях почав у Львові, де закін. конс. (1963, кл. композиції А. Солтиса), викладав на каф. музики й диригування Вищого військ.-політичного уч.-ща Рад. армії і військ.-морського флоту (1962–66), каф. теорії музики і композиції конс. (1966–68), 1971 закін. аспірантуру при Київ. конс., відтоді — ст. викладач, з 1974 — доцент каф. теорії музики, з 1985 — професор каф. композиції та інструментування (тепер каф. композиції, інструментування та інформ. технологій).

У творчому доробку, що охоплює різні жанри *музичні, провідними є симф. і кам.-*

інструментальні. Худож. мислення притаманні філос. глибина, багатомірність світосприйняття, усвідомлення важливості ролі мистця й мистецтва в процесі становлення і збереження духовних цінностей у суспільстві, водночас потяг до прозорості, епіко-драм. типу висловлення. Характерними є смислові, темат. та інтонац. арки між різними творами. Комп. стиль (див. *Стиль музичний*) наближається до *нової музики*, інколи неокласицизму й неоромантізму. Мові музичній властиві поліфонічність, поєднання новітніх для 20 ст. технік і прийомів (напр. *алеаторики*, *сонористики*, полігармонії, політональності) та ознак клас. муз. мислення. Переосмислення архітектоніки клас. форм музичних, схильність до наскрізного розвитку виявляється, зокр., у кам.-інстр. музиці. У 1990-х у ній заговорюється відчуття сонорного, а також поліритміч. начал. У муз.-сцен. творах і музиці до к/ф виявляється динамічність, драматург. талант композитора, уміння розкрити муз. засобами сюжетну лінію, поєднати індивід. та узагальнююче в муз. характеристиках. Вок. лірику позначено тонким відчуттям просторового начала, вишуканістю й барвистістю *гармонії* та мелодики. Більшість творів записано у фонд Нац. радіо. Посідує комп. і музикознав. діяльність. Музикозн. праці пов'язані з теор. проблемами *фуги*, укр. муз. неокласицизму. Виховав плеяду учнів (понад 30 композиторів і музикознавців), поміж яких: В. Гроцький, В. Іванченко, М. Коваліскас, І. Тараненко, Д. Бочин (лауреат Нац. премії Хорватії), доцент Муз. академії), Б. Л. Гомес (лауреат комп. конкурсів Еквадору, професор Ун-ту м. Гуаякілі, Еквадор), З. Божанич, Я. Велянович (Бєлград, тепер Сербія) та ін.

Та: Балет "Лорка" (1986): вок.-симф.: для орк., хору та солістів — Симфонія-реквієм, сл. Р. Рождественського (1963); для голосу з орк. — кантата "Імена, імена, імена...", сл. М. Денисенко (2003); для сопрано, тенора та кам. орк. — "У світі імен твоєї" (лір. строфи), сл. О. Дориченка; для симф. орк. — 6 симфоній [№ 1, 1970, № 2, 1976, опубл. 1983; № 3, 1982, опубл. 1987, № 4 "Pro metagis", пам'яті жертв Голодомору, 1992; № 5, 1998; № 6, 2008 (для солістів, хору й симф. орк.)]; 2 симфоністи (№ 1, 1967; № 2, 1964, опубл. 1987); симф. сюїта "Карпатські новели", за мотивами оповідань В. Стефаника (1973, опубл. 1979); для кам. орк. — "Український триптих" (1976, опубл. 1984); для струн. орк. — *Lamento* (1992); для фп. з орк. — Симфонія-концерт (1987), "Музика" (2004); для скр. з орк. — Концерт-ріксіоло: для альта з орк. — "Сон аліого" (2003), Концерт (2006); для влч. з орк. — 2 концерти [№ 1 (1979); № 2 (2001)]; для к.-беса й кам. орк. — Концерт (1989); для арф й кам. орк. — Концерт (1987); для фп., гобоя, кларнета, фагота й валторни — *Kavintet* (1974, опубл. 1976), "Techneta" (1993); для струн. — 4 кuartети (№1, 1974, опубл. 1978; № 2, 2006); Фп. trio (1977); для фп., фагота та фп. — "Екзархис" (1999); для скр. і фп. — Соната (1992); для алт. і фп. — Соната (1977, опубл. 1982); для саксофону-альта й фп. — Соната (1994); для домри й фп. — Капрісцо (1987); для труби з органом — "Мікросоната" (1994); для 2-х

Г. Ляшенко

Обкладинка книжки "Роль фуги в драматургії неополіфонічних форм" Г. Ляшенка (К., 1976)

Г. Ляшенко зі студентами свого класу.
Зліва направо: О. Петрухіна, Г. Ляшенко,
О. Гелашвілі (2003 р.)

фл. — 3 каприччо (1972, опубл. 1985); "Idem per idem" (1991); "І двозву дивного звучання, і тріпотіння листя на вітру" (2006); для фп. — Сонатина (1964, опубл. 1970); Експромт (1974, опубл. 1978); "Відлуння" (1992); для баяна — Соната (1991); для кору а *corrello* — кантата "Вітражі й пейзажі", сл. Б.-І. Антонича (1997, 2-а ред. — 2006); "Містерія тиші", сл. Т. Шевченка (2004); для сопрано, фп. та фп. — "One cigarette", сл. Е. Моргана (1994, ред. для сопрано й фп.); для сопрано й фп. — воєн. цикл "Пастелі", сл. П. Тиніні (1976, опубл. 1979; ред. для сопрано й симф. орк.); сопоставл. пісн.; ред. репертуар для свр., альта, вкл.; музика до к/ф, зопр. "Тасмачиця святого Юра" (Київ, к/ф ім. О. Довженка, 1982, реж. — В. Підпалій).

Літ. та: канд. дис. "Роль футу у драматургії неополіфонічних форм" (К., 1973); Роль футу у драматургії неополіфонічних форм. — К., 1976; До питання про роль фугованих форм у симфонічній драматургії // Укр. муз.-во. — К., 1972. — № 7; Деякі аспекти трактування старовинної сойти в Партиї. № 1 М. Скорина // Сучасна музика. — К., 1973. — Вип. 1; Про еволюцію футу // Музика. — 1975. — № 5; Вихід творчості // Там само. — 1976. — № 5.

Дискогр.: грамплатівка LP — Квартет. Квартет ім. М. Лисенка. — Мелодія, 1974. — С10-05493-94.

Літ.: Іванченко В. Содержание и форма симфонии (на примерах украинской симфонии). — Донець, 1996; Олійник В., Решетняк Л. Камерні вокальні твори українських композиторів для ансамблю дерев'яних духових інструментів: Метод рекомендації для викладачів і студентів вищих муз. навч. закладів. — К., 1998; Берегова О. Постмодернізм в українській камерній музиці 80-90-х рр. ХХ сторіччя. — К., 1999; Л. ж. Професор, хоріей не вриш у прикмети // КіЖ. — 1998. — 14 жовт. [б. п.]; У Силі композиторів // Музика. — 1975. — № 3; Артемов А. Соната Г. Ляшенка для виолончелі: створення і виконання // Там само. — 1978. — № 5; Григорієва Г. Размышления об услышанном // СМ. — 1979. — № 9; Писковський К. Принимая эстафету поколений // СМ. — 1982. — № 2; Бутник А. В музиці — бари часу // Музика. — 1982. — № 5; Раабен Л. Новое в советской музыке 70-х гг. // Современные проблемы советской музыки. — Ленинград, 1983; Сторожина М. Симфоничні прем'єри // Музика. — 1984. — № 2; Л. ж. Живий пульс думки // КіЖ. — 1980. —

23 лют.; Кірим В. Вечір прем'єр // Музика. — 1984. — № 3; Боровик І. Теорія для тріо // Там само. — № 4; Л. ж. Музичний дарунок українським композиторам Д. Д. Шостаковичу // Там само. — 1985. — № 5; Гнатів Г. Провідна тема — сучасність // Там само. — 1987. — № 6; Содова Д. Стильові особливості ансамблевих творів Г. Ляшенка // Мат-ли 3-ї конф. Асоціації піаністів-педагогів України. — Л., 1994; Філіпп І. Музичні райдуги Геннадія Ляшенка // На Україну повернувся. — Л., 1995; Скрипник А. Алеаторика в симфонічній музиці сучасності українських композиторів // Вопросы муз. искусства. — Донець, 1996. — Вип. 1; Доріченко О. Наш сучасник Геннадій Ляшенко // Київ. — 2010. — № 9-10; Мухомолов Н. Нравят квартет ім. М. Лисенка // Правда України (Київ). — 1974. — 2 нояб.; Степанюк О. Щедра мова музики // Київ. правда. — 1974. — 27 листоп.; Юдін І. Музичне мислення // Друга чума (Київ). — 1976. — 15 квіт.; Загайкевич М. Апофеоз збогодення // КіЖ. — 1977. — 29 груд.; Шурбова Н. От народных традиций // Правда Украины. — 1980. — 20 февр.; Л. ж. Пошуки жанрового синтезу // Там само. — 1984. — 22 квіт.; Степанюк О. Домінує симфонічна // КіЖ. — 1981. — III груд.; Молочник М. Звучать крупні форми // Там само. — 1982. — 30 трав.; Лупасько І. У контексті Загребського фестивалю // Веч. Київ. — 1995. — 4 трав.; Яхид О. Авторський концерт композитора Г. Ляшенка. колішнього драгобичанина // Галицька зоря (Дрогобич). — 1995. — 29-31 липц.; Пархоменко Л. Художній відкриття в хорівій музиці // Хрештатик (Київ). — 1998. — 5 трав.; Бентя Ю. Композитор і музикознавець // Голос України. — 2007. — 20 січ.; Раєвська М. Через музику до нас промовляє його українська душа // Укр. муз.-во. — 2007. — 3 лют.; Л. ж. Музичні вітражі композитора Ляшенка // Дзеркало тинія (Київ). — 2007. — 16 лют.; Добуденко В. Тинія шевченківської тиші // Слово Просвіти (Київ). — 2007. — 4. 6. — 8-14 лют.; Сікорська І. Кого обрати? // День (Київ). — 2007. — 10 лют.; Сюто Б. Музичний світ Геннадія Ляшенка // УМГ. — 2007. — Київ. — черв. (№ 2); Софій І. Музичні ритми української духовності // Культура. Інформація. Творчість (Київ, ІНАУ). — 2007. — № 12. — Сл. — черв.

М. Денисенко

ЛЯШЕНКО Іван Федорович (14.02.1921 с. Миколаївка, тепер Станіно-Луганський р-ну Луган. обл. — 12.12.1998, м. Київ) — муз. козновець, педагог, наук. і муз.-громад. діяч. Канд. філос. наук (1955). Доктор мист-ва (1973) Професор (1974). Академік АМУ (тепер НАМУ 1996). З. д. м. УРСР (1989). Лауреат Всесоюз. музикозн. конкурсу ім. Б. Асаф'єва, Респ. премії в галузі літ.-худож. критики ім. О. Бельяковського (3-я премія, обидва — 1982). Член НСКУ. Закін. Львів. конс. (1950 — оркестровий, кл. кларне та, 1951 — істор.-теор. ф-ти). Творчий шлях почав у Львові: 1945-48 — артист оркестру філармонії та к/т-ру "Україна", 1948-50 — викладач ДМШ № 2, 1950-51 — директор викладач ДМШ № 1, 1954 закін. аспірантур при Київ. ун-ті ім. Т. Шевченка за фахом "Естетика". Від 1955 — ст. викладач Київ. конс., 1965-68 — проректор з наук. роботи 1968-74 — ректор, 1974-88 — професор

1968–98 — зав. кафедри історії укр. музики. Одночасно 1955–65 і 1974–79 — наук. співробітник (до 1957 — мол., з 1957 — старший), з 1979 — зав. відділу теор. проблем худож. розв'язку мас). 1988–96 — провідний наук. співробітник ІМФЕ. Учасник війни 1941–45.

Автор понад 200 публікацій — монографій, статей у зб. наук. праць, мат-лів конф., фахових журн., ін. виданнях в Україні й за її межами. Коло наук. зацікавлень пов'язане насамперед із фундаментом. проблемами муз. культурології, соціології, естетики, етномистецтвознавства, методології музикознавства, концептуальними питаннями укр. муз.-істор. процесу. На розгляд Л. зазначеної проблематики в рад. добу з необхідністю вплинули загальноприйняті тоді вихідні засади. Однак творче їх осмислення, спираючись на ідеї, що споріднювали ці засади із загальнодіалектичною традицією європ. філософії, різнобічні в глибокій знанні в різних наук. галузях, широкий гуманітарний світогляд, відтак масштабність наук. мислення, міждисциплінарний характер його досліджень, а також муз. обдарованість, великий худож. і наук. досвід, відображені в розумінні ним муз. культури, перспективність баг. думок Л., — усе це зумовило збереження актуальності й цінності його праць на різних істор. етапах.

Багато зробив як організатор наук. і навч. процесу в Україні. Заст. голови Наук. ради АН УРСР із проблеми "Закономірності розвитку художньої і традиційно-побутової творчості радянського народу" (з 1979), член Міжн. асоціації комп. організацій (з 1992). Голова Спеціалі-

зованої ради по захисту докт. дис. при НМАУ (1990-і). Сприяв активізації наук. праці, створенню каф. історії укр. музики НМАУ, її зв'язкам із кафедрами Київ. ун-ту, КМА, відділами Ін-ту філософії НАНУ, планував створити каф. історії укр. культури. Розробляв українознавчу концепцію *освіти музичної* як стратегічний напрям розвитку останньої. Сприяв уведенню в навч. процес нових навч. курсів — історії української культури, музичної соціології, етнопсихології, українського краєзнавства, української музичної діаспори. Ініціатор, голова, автор програми діяльності Центру україністики музичної, створеного при НМАУ під егідою МАУ (груд. 1996). Під час праці на посадках проректора й ректора Київ. конс. залучив до викладацького процесу в ній ряд видатних музикантів із різних міст кол. СРСР, зокр. Т. Кровиченко (з Ленінграда (тепер С.-Петербург)), Д. Башкирова (з Москви), Ш. Топіліна та ін. Сприяв прийняттю до СКУ низки талановитих композиторів у 1960-х. Виховав плеяду молодих науковців, поміж яких: І. Зінків, О. Козаренко, Л. Ніколасов, І. Пасковський, М. Ржевська, В. Романко, Л. Черкошина, С. Шил та ін. Пам'яті Л. було присв. наук. читання 2002 (за їх мат-лами опубл.: Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 16: Культурологічні проблеми укр. музики (Наук. дискурси пам'яті академіка І. Ляшенка) і 2007.

Літ. та.: канд. дис. "Проблема народності мистецтва в марксистсько-ленинській естетикі" (К., 1955); докт. дис. "Национально-традиционные проблемы в музыке как исторический процесс" (К., 1971); Народность и

І. Ляшенко

Львівські аспіранти в Києві. Зліва направо: сидять — С. Павлишин, В. Гузіл, Н. Гудзенко; стоять — Л. Коссах, В. Брусков, В. Семенченко, З. Дашак, М. Загайкевич, І. Ляшенко, М. Антків (1953 р.)

Обкладинка книжки
"Национальні
традиції в музиці як
історичний процес"
І. Ляшенка (К., 1973)

національна характерність музики. — К., 1957: Музика в житті людини. — К., 1963, 1967: "Арсенал" Г. Майбороди. — К., 1963; Нове в українській радянській музиці. — К., 1966; Современность и украинская советская музыка. — К., 1966; Национальні традиції в музиці як історичний процес. — К., 1973; Музика в системі естетичного виховання. — К., 1975; Музичне мистецтво і інтернаціональне виховання трудящих. — К., 1979; Эстетика ленинизму і питання музичної культури. — К., 1980; 1987, рос. новою, перероб. і доп.; Українська радянська музика в системі соціалістичної культури. — К., 1984; Интернационализм советской музыкальной культуры: традиции и современность. — К., 1985; Национальные та интернациональные в музиці. — К., 1995; До питання про національну специфіку музики // Мистецтво. — 1955. — № 2; Ідейність і художність // Там само. — 1956. — № 1; Про реалізм і творчу індивідуальність у музиці // Там само. — № 4; Політичний репертуар концертних організацій // Там само. — № 5; Форми народності в мистецтві // Науково-методичні записки / КГК, 1956 / Ред. — І. Ляшенко. — К., 1957; Фоноскоп — джерело розвитку радянської музики // НТЕ. — 1958. — № 3; Монументальні вокально-інструментальні твори // Соц. культура. — 1958. — № 10; За глибоке розуміння музики // Мистецтво. — 1960. — № 1; Сучасник на оперній сцені. Нові прем'єри (Про оперу "Перша весна" Г. Жуковського) // Там само. — № 4; Деякі особливості багатонаціонального радянського музичного мистецтва // НТЕ. — 1960. — № 2; Творчі процеси в українській музиці // Мистецтво. — 1961. — № 4; Национальний стиль в музиці і сучасність // Коммунист України. — 1961. — № 7; Героїчна сучасність вимагає героїчних образів (про деякі твори класичних композиторів) // Укр. рад. музика. — К., 1962. — Вип. 2; Музика в системі естетичного виховання // Мистецтво на службі комуністичного виховання. — К., 1962; Традиції і новаторство в опері "Арсенал" [Г. Майбороди] // Мистецтво. — 1962. — № 3; Про інтернаціональні зв'язки української радянської музики // Сучасна українська музика. — К., 1965; Проблеми новаторства в творчестві молодих композиторів України // СМ. — 1966. — № 5; Национальные та интернациональные в українській радянській музиці // Музика. — 1970. — № 1; Разрабатывать теорию, содействовать практике // СМ. — 1970. — № 7; Взаємодія фольклорних і професійних традицій у процесі становлення українського музичного стилю // НТЕ. — 1971. — № 6; Проти фальсифікації історії музики // Музика. — 1971. — № 6; Интернационализм в национальном (до методології вивчення історії музичного професіоналізму в Україні) // Укр. муз.-во. — К., 1973. — Вип. 8; Некогда факторах обновлении традиций в украинской музыке // Муз. современности. — М., 1973. — Вип. 1; Важнейший эстетико-методологический ориентир // СМ. — 1973. — № 3; О традициях в современной украинской музыке // Муз. современности. — М., 1973. — Вип. 1; Про ідеологічну боротьбу в мистецтві // Музика. — 1974. — № 5; Великий Жовтень і музична культура Радянської України // Укр. муз.-во. — К., 1977. — Вип. 12; Эстетика музичного побуту // Музика. — 1978. — № 6; Возрождение оперы Леонтовича "Русалочка луга" // СМ. — 1978. — № 12; Музичний образ сучасника // Наука і культура. Україна. 1978. — К., 1979; Основные факторы и тенденции развития украинской музыки (дореволюционный период) // Муз. культура Украинской ССР / Упоряд. —

И. Ляшенко. — М., 1979; Украинская музыка и системе советского многонационального искусства // Там само; Интернационализм социалистической культуры... // Музика. — 1979. — № 2; Композитор і сучасність... // Укр. муз.-во. — К., 1981. — Вип. 16; Оригінальне дослідження [Рецензія] // Там само. — № 6; Ідеї ленинської музикознавства... // Музика. — 1981. — № 2; Художньо-творча активність мас: здобутки і проблеми // НТЕ. — 1981. — № 3; Музичне мистецтво як фактор духовного збагачення радянської людини // Соціалістичний спосіб життя і проблеми мистецтвознавства. — К., 1982; Советская музыкальная культура и социалистический образ жизни // Муз. искусство и формирование нового человека. — К., 1982; Тема дружбы народов в украинской радянской музыке // НТЕ. — 1982. — № 4; Интернационализм советской музыкальной культуры: традиции и современность // СМ. — 1982. — № 12; Музыкальная летопись интернационализма // Муз. жизнь. — 1982. — № 10; Музичний побут і соціалістичний спосіб життя // Наука і культура: Україна. 1982. — К., 1983; Теоретичні проблеми художнього розвитку мас: естетичний і соціологічний аспекти // Художня і традиційно-побутова культура народу. — К., 1983; Интернационализм социалистической музыки в свете учения Карла Маркса // НТЕ. — 1983. — № 3; Развитие художней культуры та її прогнозування // Вспок. АН УРСР. — 1983. — № 4; Музична культура та соціально-естетична реальність радянського способу життя // Художні фактори збагачення соціалістичного способу життя. — К., 1984, [Л]. Песективны художественного развития социалистического общества и самодеятельное искусство в свете социальную культуру и художественная деятельность масс. — К., 1984; Фоноскоп традиції і питання інтернаціоналізації музичної культури народів СРСР // НТЕ. — 1984. — № 4; Развитие та зближення музичних культур народів СРСР в процесі їх інтернаціоналізації (аспекти теорії та практики) // Укр. муз.-во. — 1985. — Вип. 20; Максим Рильський і Борис Лятошинський, грані творчої співдружності // Там само. — 1985. — № 2; Изучать конкретный опыт // СМ. — 1985. — № 6; Интернационализация как фактор прогрессивного развития национальных традиций в художественной культуре: Методология и пути исследования // Национальные традиции и процесс интернационализации в сфере художественной культуры / Ред. — К., 1987; Интернационализация музыкальных культур народов СССР (эстетико-соци-

Зустріч митців.

Зліва направо: О. Крайчук, В. Потапов, О. Криса, І. Ляшенко, А. Венжжа (1968 р.)

Відділ музикознавства ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України.
Другий справа в першому ряду – І. Ляшенко.

логический аспект) // Межнаціональні зв'язи в совєтській музикальній культурі. — М., 1987; О хоровах минаторех Б. Лятошинського на слова М. Рильського в контексте одного нералізованого замисла // Борис Николєвич Лятошинський. — К., 1987; Пути и принципы формирования теории социалистической музыкальной культуры // Проблемы муз. культуры. — К., 1987. — Вып. 1; Художні потреби як стимул розвитку творчості [Рецензія] // НТЕ. — 1987. — № 4; Основні напрями діяльності Інституту ім. М. Рильського в ХІ-й п'ятирічці // Там само. — ■ 3; Музичне мистецтво в процесі інтернаціонально-патріотичного виховання // Мистецтво в патріотичному та інтернаціональному вихованні. — К., 1988; Художня спадщина в процесі взаємозбагачення сучасних слов'янських культур // Історія, культура, фольклор ■ етнографія слов'янських народів. — К., 1988 (у співавіт. із С. Зубковим та О. Костомаром); Розвиток ■ взаємозбагачення національних культур народів СРСР // НТЕ. — 1988. — № 2; На пути обновления эстетических критериев анализа и оценки // Проблемы муз. культуры. — К., 1989. — Вып. 2; Художньо-творча активність мас // Мистецтво і духовне збагачення суспільства. — К., 1989; Цілесполагання і діяльність музикального мислення // Муз. мислення: сутність, категорії, аспекти дослідження. — К., 1989; Передмова // Історія укр. радянської музики: Учб. посібник / Ред. — І. Ляшенко. — К., 1990; Вступ [до Розділу 1] // Там само; Вступ [до Розділу 2] // Там само (обидва — у співавіт. із О. Шкєр-Тюченко); Пісенна творчість // Там само (у співавіт. із Н. Гризюком); Вокально-симфонічна музика // Там само (у співавіт. із І. Ляскою); Межнаціональні фольклорні зв'язи в сфері художественної культури регіона: Аспекти творчості в практиці // Європейський симпозіум "Фольклор і сучасний світ". — К., 1990; Етнофольклорна зорієнтованість

національного стилєутворення у вітчизняній музиці // Мистецтво та єтнос: культурологічний аспект / Ред. — І. Ляшенко. — К., 1991; Митець і час [Про Б. Лятошинського] // Музика. — 1991. — № 6; Музика і світ // Там само; Засновник української національної композиторської школи // Укр. муз.-во. — К., 1992. — Вип. 27; Національно-образний світ М. В. Лисєнка в контексті європейських композиторських шкіл // Микола Лисєнко та музичний світ (до 150-річчя від дня нар.). Тези Міжн. наук. конф. — К., 1992; Полєтнічність художньої культури українського суспільства // Українська нація і вітчні меншини: перспективи інтеграції в громадянське суспільство та майбутнє Східної Європи. — К., 1994; Рильський і Лятошинський: сторінки творчої співдружності // М. Рильський і світова культура з погляду сучасності: Міжн. конф. Тези доповідей і повідомлень. — К., 1995; Етнологічні основи українського художнього культурознавства // Українська художня культура: Навч. посібник / Ред. — І. Ляшенко. — К., 1996; Етноісторієзнавчий напрям у вивченні художнього досвіду нації // Там само; Історико-стильові та етнофольклорні джерела формування української композиторської школи // Там само; Перспективи української музичної культури: аспекти естетичної прогностики // Там само (у співавіт. із І. Юдїним); Класик української музики: Замість передмови // Віктор Степанович Косєнко: Погляд з 90-х. — К., 1997; Українська композиторська школа в історичній типології національного стилєутворення // Муз.-історичні концепції у минулому і сучасності: Матли можн. наук. конф. — Л., 1997; Музична українїстина в світлі сучасної культурної політики і аспекти гуманізації та гуманітаризації національної освіти // Укр. муз.-во. — 1998. — Вип. 28; Народно-інструментальні професійно-академічне мистецтво в контексті музичної українїстини // Актуальні напрями розвитку академічного

народно-інструментального мистецтва: Мат-ли 2-ї Всеукр. наук.-практ. конф. — К., 1998; Нотатон з конференцій // Музика. — 1998. — № 1; Проблема національного в українській художній культурі // Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мист-во. — Тернопіль, 1999. — № 1(2); статті в енцикл. анд. зокр. УРЕ, газ.; радіопередачі; упоряд. — Хвиля співучого моря. — К., 1961 (муз. редактор); Социалистическая культура и художественная деятельность масс. — К., 1984 (ред.); ред. — Братство народов — братство культур. — К., 1959; Золочевський В. Ладогармонічні основи української радянської музики. — К., 1964; Костюк О. Музичне сприйняття: художня культура слухача. — К., 1965; Муха А. Принципи програмності в музиці. — К., 1966; Укр. музикознавство. 1964. — К., 1966; Станіславський Ю. Ренесанс в сучасному українському музичному театрі. — К., 1982; Музична критика і сучасність. — К., 1984. — Вип. 2 [гал. редколегії]; Петров Ю. Духовные ценности социализма и художественная деятельность масс (в аспекте теории культуры). — К., 1985.

Лит.: Немкович О. Українське музикознавство ХХ ст. як система наукових дисциплін. — К., 2006; Зозайкевич М. Рецензії, огляди // Музика. — 1986. — № 4; Консолова О. О чом пишуть музикознавці України // СМ. — 1987. — № 2; Очеретовська М. [Рец. на кн. Л. "Інтернаціоналізм советской музыкальной культуры: традиции и современность"]; Рец. і огляди // Музика. — 1987. — № 6; Ї ж. Про музичну культуру соціалізму [Рец.] // КіЖ. — 1981. — 29 жовт.; Герасимова-Персидська Н. Вчений-українознавець [про Л.] // Музика. — 1997. — № 2; Горбо О. До 70-річчя музикознавця І. Ф. Ляшенка // Art Line. — 1997. — № 2; Юдин І. Вчений-культуролог Іван Ляшенко // Мистецькі обрії'1998: Альманах. — К., 1999; Яго ж. Науковець, вчитель, наставник: Іванові Ляшенку — 70 // КіЖ. — 1997. — 2 квіт.; [5. л.]. Ляшенко Іван Федорович: [Некролог] // НТЕ. — 1999. — № 2-3; Куріба А. Концепція національної традиції І. Ляшенка і виконання духовних кантат І. С. Баха // Наук. записки Терноп. держ.

пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мист-во. — Тернопіль, 2000. — № 1(4); Ніколасова Л. Іван Ляшенко як творець музичної україністики // Наук. збірник АДМА ім. М. Лисенка. — Л., 2000. — Вип. 8. — Число 1; Ботвінова І. Концепція національного І. Ляшенка у дослідженні творчості німецьких романтиків (на прикладі вокальних циклів Р. Вагнера та Г. Малера) // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми укр. музики (Наук. дискурси пам'яті академіка І. Ляшенка); Гусарчук Г. Особистість І. Ф. Ляшенка та індивідуальний стиль діяльності вченого // Там само; Калыницький Л. Храм Душі твоєї // Там само; Кошля М. Громадський Діал. Вчений і Педагог // Там само; Ї ж. Питання дисерлознавства ХХ ст. у світлі ідей музичної україністики І. Ляшенка // Там само; Ляшенко А. І. Ляшенко — науковець, фундатор, керівник // Там само; Маркова О. Проблеми музичної культурології в світлі концепції соціології музики І. Ляшенка // Там само; Муха А. Формування і розвиток естетико-теоретичного напрямку проблемних досліджень в українському музикознавстві другої половини ХХ ст. // Там само; Яго ж. Музикознавство // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Пасковський І. Наукова спадщина І. Ляшенка // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми укр. музики (Наук. дискурси пам'яті академіка І. Ляшенка); Скорик М. Київ 60-х та І. Ляшенко // Там само; Соколов О. І. Ляшенко — організатор музичної науки // Там само; [Тимошенко О.] Вступне слово ректора НМАУ ім. П. І. Чайковського, народного артиста України, академіка О. С. Тимошенка // Там само; Яго ж. Цінуємо успіхи, долімо проблеми // КіЖ. — 1998. — 26 серп.; Черепанин М. І. Ляшенко та його концепція музичної україністики // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми укр. музики (Наук. дискурси пам'яті академіка І. Ляшенка); Злобін А. Первые лауреаты (о новом конкурсе музыковедов нашей страны...) // Сов. культура (Москва). — 1983. — 8 янв.

О. Немкович

М

МАГАДИН Трихон (бл. 1801, с. Бубин, тепер Чернухівського р-ну Полтав. обл. — після 1876) — кобзар. Пройшов повний курс науки у харків. кобзарів Федоренка. У репертуарі М. — думи ["Втеча трьох братів із города Азова", "Буря на Чорному морі" ("Про бурю на синьому морі"), "Івася Коновченка, вдовиченка", "Вітчиз", "Про вдову" та ін.], *псалми* ("Нема в світі правди", "Ушли мої літа", "Плаче дуже і ридать", "Смотрися к нам смерти", "Царю Христе", "Ісусе прелюбезний", "Про Почаївську Божу матір", "Про Миколая", "Про Варяру", *жартівливі* ("Чечетка", "Мицанка", "Дворянка", "Хома та Ярена", "Вербунка", "Гарбуз", "Бугай") нар. пісні. П. Мартинович, окрім дум і пісень, записав 1876 від М. обряд посвяти кобзар. учня в майстри (т. зв. одклінщини, або внізпін).

Літ.: *Мартинович П.* Українські записи. — К., 1906; *Квітка К.* Професійналі народні співи й музиканти на Україні. — К., 1924; *Ряско Л.* Записи Порфирія Мартинюка // Література. Фольклор. Проблеми поетик. — К., 2001. — Вип. 11.

Н. Костюк, ■ Сіота

МАГАЗИНЕР Яків Самійлович (23.10.1883, м. Звенигород, тепер Шполянського р-ну Черкас. обл. — 30.05.1941, м. Київ) — скрипаль, педагог. З. д. н. УРСР (1938). З. професор Республіки. Закін. Одес. муз. уч-ще (кл. скрип. А. Фідельмана), Лейпц. (1908, кл. Г. Зітта) і Петерб. (1911, кл. І. Нальбандяна) консерваторії. Під час навч. грав в оркестрі Лейпцига, згодом — С.-Петербурга, Риги, Баку. Від 1913 — 2-й концертмейстер орк. п.к. С. Кусевичкого в Москві. Від 1917 жив у Києві, з 1922 — професор Київ. конс. Ініціатор створення в Києві 1-ї в Україні спец. серед. муз. школи-інтернату (див. *Київ. ССМШ*). Мав чудову муз. пам'ять, добре знав скр., інстр.-анс. та симф. літ-ру, володів фп., акомпанувала напам'ять майже весь скр. репертуар. На уроках, де були присутні не лише студенти, а й ін. педагоги, артисти київ.

Я. Магазинер зі своїми учнями. Зліва направо: І. Кривчицький, О. Лисковський, С. Кацу, Я. Магазинер, П. Пондразький, І. Грінштейн, І. Гутман

оркестрів, демонстрував виконання на скр. і фп. Знавещ штрихів і аплікатури. З власних коштів виплачував студентам стипендію, а найкращим надавав інструменти зі своєї колекції. Створив власну виш. скр. школу з характерною манерою руку правої руки й культурною звуку. З-поміж учнів — Л. Бендерський, Н. Будовський, В. Зельдіс, С. Ковбун, Б. Притикин, Д. Шейнін, диригент С. Фельдман та ін. Ред. скр. концертів П. Глушкова, О. Зноско-Боровського, В. Косенка, багатьох скр. творів Л. Ребунько, М. Скорупського та ін., виконуваних учнями М. Володів ним, франц. та англ. мовами.

Літ.: Академія музичної еліти України: Історія та сучасність. — К., 2004.

О. Спретіс

МАГІДЕНКО (псевд.: Орловцев, Томілін) Михайло Якович (15.03.1915, м. Прилуки, тепер Черніг. обл. — 4.04.1983, м. Москва, РФ) — композитор, хормейстер, муз.-громад. діяч. Закін. Моск. конс. (1940, кл. композитор Д. Кабалевського). 1940—46 — хормейстер Ансамблю пісні і танцю Тихоокеан. флоту. Відсл. секретар комісії муз. т-ру СК СРСР (1952). Поміж творів — *романси* на сл. Т. Шевченка.

Тв.: опери — "Казка про чудо-птаха" (1955), "Стежкою грому" (1959), "Барина любов" (1965; телеверсія 1963), "Вітер" (1967; 2-а ред. — "Вітер з Невки", 1976), "Золотий кишлак" (1968), "Країна Навакина" ("Страна Наоборотня", 1972), "Тараска" (1973), "Чекаю тебе" (1975); для симф. орк. — Симфонія (1939); для фп. і орк. — Сюїта (1949), Концерт (1955), "Святкова поема" (1959); для скр. і симф. орк. — Концерт (1940); для дух. орк. — Симфонія (1946), "Рассодія на марійські теми" (1972), Симфонія (1973); для кларнету й дух. орк. — Концерт (1972); для орк. нар. інстр. — сюїти: на марійські (1953), чесь. (1954), болгар. (1972) теми, Симфонія (1960); Струн. кuartет (1937); Струн. кuartет на чесь. і словач. теми (1946); для кuartета дерев. дух. інстр. — Сюїта (1947); для кларнету й фп. — Концерт (1947); для фп. — Соната (1936), Сюїта (1947), Сонатина (1955), пісн.; для балет. — сонати (1971, 1976); для голоса й фп. — цикли на сл. С. Єсеніна (1958), А. Ісаківича (1959), Л. Гізова (1960), Л. Ашкеназі (1967), романси на сл. О. Пушкіна, Т. Шевченка та ін.

Н. Костюк, А. Музо

МАГІЛЮВАНІЙ Микола Костянтинівич (9.08.1936, м. Кам'янка, тепер Черкас. обл.) — контрабасист, педагог. 1954 закін. Кам'янську ДМШ (кл. М. Тищенко), 1960 — Моск. муз. уч-ще ім. Гнесіних (кл. Л. Андреева), 1969 — Моск. муз.-пед. ін-т ім. Гнесіних (кл. В. Хоменка). 1969—74 — викладач кл. контрабаса Іркутськ. муз. уч-ща. Від 1974 — 3-й концертмейстер групи к.-баса в симф. оркестрі Дніпроп. т-ру опери та балету. Поміж учнів — В. Белов.

Б. Столярчук

МАГНІТОФОННА МУЗИКА (ММ.; англ. — tape music, music for tape) — різновид конкретної музики (musique concrète), що виник наприкінці 1940-х ("Concert de bruits" П. Шеффера, 1949) і відіграв комп. технологію за участю записів на магніт. стрічку природних звуків, шумів та

МАГНІТОФОННА МУЗИКА

Я. Магазинер

іх акуст. міксія і модифікації. Після 2-ї світ. війни поширилося експериментування за допомогою нм. магнітофонів "Studer" (прискорення чи сповільнення швидкості запису, своєрідна акуст. інверсія, поєднання звучань кількох плівок тощо). Авангардні пошуки в галузі комп. технологій привели в 1950-х до широкого використання нових техн. засобів, зокр. магнітофонів, синтезаторів та комп'ютерів. Прагнучи зафіксувати досягнуті звук. ефекти, композитори записували їх на магніт. плівку, часто поєднуючи при виконанні ці записи з "живим" звучанням — як символ "діалогу" світу людей і техніки.

1-й приклад використання звуку, запису в творі — симф. поема "Пінії Риму" О. Респігі (1924), де митець указав у партитурі назву фірми, номер грамплатівки із записом співу птаха. Результати подібних пошуків було підсумовано в "Трактаті про звукові об'єкти" ("Traité des objets musicaux", 1966) П. Шеффера, водночас вони відтворювалися в оригінальних творах, зокр. його ж "Симфонії для однієї людини" (1950) й опері "Орфей" для голосу й магніт. плівки, "Dripsody" Г. ле Кейна (1955). Поєднання живих і зафіксованих звучань відбулося у "Рапсодичних варіаціях" для магнітофона з орк. О. Люнгвіна, В. Усачевського, Л. і Б. Берронів (1952). Твори, що репрезентують ММ, не належать до провідних у комп. творчості. Окремі зразки присутні в доробку визначних майстрів — П. Булеза ("Снів отроків" для 5-и магнітофонів, 1956; "Поезія замість влад" для 3-х орк. і магніт. плівки, 1958), С. Губайдуліної "Живе — неживе" ("Vivente — Non Vivente") для синтезатора й магнітофона, (1970), Л. Нано (*кантата* "Пам'ятай, що тобі вчинили в Освенцимі" для сопрано, дит. хору та магнітофона, 1987). Технологія ММ, передбачає широке використання прийомів колажу й монтажу.

У год. СРСР до технологій ММ, вдавалися також Д. Ухов ("Т+І" для соліста й магніт. плівки, 1968), А. Шнітке ("Прелюдія пам'яті Д. Шостаковича" для 2/3 скр. і магніт. плівки, 1975), Е. Денисов ("Голоси птахів", 1969; "На пелени застиглої ставка", 1991), Л. Гребовський (цикл етюдів "Київ").

Поміж сучас. укр. композиторів техніку ММ використовують Ю. Гомельська ("Флейтові верс-інверсії" для флейти й магніт. плівки); А. Завяжівич ("І повіло кружляючи в увійду у небесний став" для кларнета (бас-кларнета), фогота, контрбаса та магніт. плівки; "Геронея" для фогота, фп., скр., вчл. та магніт. плівки, 2002; "Пагода" для блокфлейт, магніт. плівки та електроніки, 2003 тощо); К. Цепкаленко (перформанси для фп. і магніт. плівки "Саморефлексія" №1, 1996; №2, 1997), Вал. Ванов ("Магнітний альбом") та ін. Поміж зразків ММ. заруб. композиторів на укр. тематику — "Чорнобильський концерт" для магніт. плівки, *тромбона* та вчл. К. Ларсона (2003, Швеція).

Літ.: *Хосютек Ц.* Техніка композиції в музиці ХХ века. — М., 1976; Современная музыка в проблемы эволюции композиторской техники;

Сб. статей. — М., 1986; Денисов Э. Современная музыка и проблемы эволюции композиторской техники. — М., 1986; Ягоз ж. Музыка в век техники // Slovenska hudba. — 1964. — № 4; Ягоз ж. Музыка и машины // Художественное и научное творчество. — Ленинград, 1972; Гайденко І. Роль музичних комп'ютерних технологій у сучасній композиторській практиці: Автореф. дис. ... канд. мисл. — Х., 2005; Scheffer P. A la recherche d'une musique concrète. — Paris, 1952; Ягоз ж. Traité des objets musicaux. — Paris, 1966; Judd E. C. Electronic music and musique concrète. — London, 1961. Дня, також: *Експериментальна музика, Електронна музика.*

Н. Костюк

Н. Магомедбекова

МАГОМЕДБЕКОВА Наїда Парпачівна (20.04. 1945, м. Махачкала, Дагестан, тепер Півн.-Кавказ. федер. округ, РФ) — піаністка, педагог. Дружина А. Боженова. Доцент (1991), Професор (2011). З. а. Дагестан. АРСР (1992), З. д. м. України (2010). Закін. Махачкалінське муз. уч-ще (1963, кл. фортепіано Є. Троїцької), Моск. конс. (1968, кл. Генр. Нейгоуза, П. Месснера). Від 1968 — у Києві. Виступала з багатьма відомими виконавцями України — солістами Ю. Глущенком, Е. Акриповим, В. Потаповим, В. Червовим, Київ. Кам. тріо (з А. Баженовим і А. Козаном), Квартетом ім. М. Лисенка. В ансамблі з А. Баженовим (з 1963) концертувала в Німеччині, Польщі, Португалії, Данії, США, Канаді. Здійснила числ. записи на Укр. радіо (понад 300 хвилин), ТБ. Уперше в Україні за участі М. записано *сонати* для скр. і фп. М. Березовського, Б. Лятошинського, "Ruch" Л. Фішера (спец. приз за найкраще виконання твору чес. автора в скр. конкурсі в рамках фестивалю "Празька весна", 1972), *триптих* "На Верховині" Є. Станковича, Конц. *дует* і. Справинського та ін.

У репертуарі — *квінети* Д. Шостаковича, А. Шнітке, М. Скоріньського, *сонати* для скр. і фп. Й. С. Баха, Л. Бетховена, Р. Шумана, Л. Чайковського, Д. Шостаковича, Б. Лятошинського, Є. Станковича; твори П. Владігерового, Г. Гасанова, А. Дворжжака, Ж. М. Леклера, Р. Тохадзе, В. Губи, Ю. Знатокова, Ю. Іщенко, І. Карабича, М. Лисенка, М. Сильванського; В. Сильвестрова, М. Степаненка, Я. Степана, Ю. Шамо та ін. В. Сильвестров приписав М. фп. цикл "Три пісні" (2005). М. — чутлива і вдумлива інтерпретаторка музики різних епох і стилів. Головний внк. принцип — максимально точне прочитання автор. задуму та донесення його до слухача.

Від 1968 працює в Київ. конс.: 1968—78 — *концертмейстер*, з 1978 — *викладачка*, з 1999 — професор кафедри загального та спец. фп. конц. класу, з 1998 — *кафедри педагогіки* муз. виховання.

За участю М. знято відеофільми "Борис Лятошинський" (1985), "Київська камерна тріо" (1987), "Євген Станкович" (1997), усі — студія "Укртелефільм".

Дискogr.: CD — Шнітке А. Фп. квінтет, Тріо. — Нідерланди: Amati, 1995, 0304/1; "Violin music of XX-th century". — К.: JRC, 2001. — 00379-2; Станкович Є. Триптих "На Верховині" для скр.

і фп. // *Перлини української культури* (Презентаційний альбом із 5-и CD) — III CD Академічна музика: Антологія сучасного академічного виконавства України. — К.: Укрмузизд, 2009.

Літ.: Сторська І. Ювілей на дві п'ятірки // *Уряд. кур'єр*. — 2006. — 27 жовт.; *Абосумова Ю.* Сонет да любові // *Бизнес*. — 2009. — № 50; *Jakobi D.* Brillantes Musikerlebnis // *Norddeutsche Rundschau*. — 1992. — 9 жовт.; *Syvvertsen E. O.* Fors te klas ses kon sirt med edem samspil // *Fad re lande venne* (Norway). — 1993. — 13 трав.; *Wolter H.* Perfektes Zusam mengehen in Rhythmik und in Klang // *Bayreuther Tageblatt*. — 1994. — 31 трав.

І. Сторська

МАГУРСЬКИЙ Максиміліан Яосипович (2.10.1905, с. Заір, тепер Самбірського р-ну Львів. обл. — 6.03.1994, м. Самбір Львів. обл.) — хор. диригент, регент, педагог. Навч. у Львів. конс. (кл. М. Солтиса). Від 1926 — кер. хору "Самбір. Боли". 1950—60 — кер. Самбір. хору вчителів, з 1960 — регент хору церкви Різдва Христового та хору пед. уч-ща. У репертуарі — тв. Г. Давидовського, Ф. Колесси, М. Леонтовича, М. Лисенка, О. Нижанківського, К. Стеценка, Я. Ярославенка та ін.

МАГДІЙ Михайло Ілліч (6.02.1906, с. Соснів, тепер Тербоваляського р-ну Терноп. обл. — 3.11.1983, м. Ів.-Франківськ) — диригент, фольклорист, хореограф, композитор. З. а. України (1956). Закін. Терноп. учит. семінарії, де грав у дух. оркестрі. Школу диригентів (1925, м. Кельце, Польща). Диригент дух. оркестру у Великих Галях, Тернополі, Вел. Березовиці, Козлові, Поморняках. Грав в орк. "Мицанського братства" (1926—31, Тернопіль). Від 1931 — у Станіславові (тепер Ів.-Франківськ), де організував дух. орк. при тов-ва "Зоря", "Брати Альбертини" (1931—39). Методист музики й хореографії Будинку нар. творчості (1939—41) та викладач музики (1941—44). Співазвонник *Гуцул. оск. пісні й танцю* (з 1940, разом з Я. Баричем і Я. Чуперчиком). Упродовж 1944—60 з метою збагачення репертуару й вивчення нар. хореографії здійснював фольк. експедиції Гуцульщиною (деякі зафіксовані мелодії подавав у власній обр.). Від 1961 — методист муз. фольклору Будинку нар. творчості. Співазвонив з орк. гуцул. інструментів (с. Шеніт Косівського р-ну Івано-Фр. обл.), з яким отримав диплом 7-го муз. конгресу в Москві. М. належать обр. нар. пісень для різних вик. складів ("Віночок галицьких пісень та колоніями для духового оркестру", "Гуцульські колоніями"), вок.-хореогр. сюїти ("Олекса Довбуш", "Проводи на похороні", "Над Черемошем").

Літ.: *Легкий І.* Свіч краси // *Музика*. — 1973. — № 2; Автобіографія М. Магдія // Особова справа ЦНТ Ів.-Франківська.

М. Костюк

МАДЕЙСЬКИЙ (Madejski) Марцелій (1822, м. Лянув, тепер Польща — 1875) — піаніст, композитор-аматор. За походженням поляк. За

фахом адвокат. Навч. у Я. Рунгера у Львові. Жив у Самборі. Автор попел. пісень, а також інстр. *палонезів*, *мазурок*, транскрипцій. У коня. творчості звертався до *думки*.

МАДЯР-НОВАК Віра Васи́лівна (28.01.1961, м. Ів.-Франківськ) — фольклористка, етномузиколог, музикознавець, педагог. Лауреатка Обл. премії ім. Д. Задора (2004). Закін. Істор.-теор. ф-т Львів. конс. (1986, кл. Б. Луконіна). Від 1986 — викладачка Ужгород. муз. уч-ща. 1996 очолила фольк.-метод. роботу в Закарпат. обл. Від 1999 — лекторка з питань муз. фольклору Закарпат. ін-ту післядиплом. пед. освіти; з 2002 — ст. викладач муз. фольклору Донец. муз. академії. З перенесенням Центру з вивчення нар. муз. культури Карпат 1998 до Ужгорода муз. уч-ща стала його наук. керівником. Активно проводить збір, а наук. діяльність; у галузі етномузикології продовжує і розвиває засади досліджень, розроблених В. Гогольським. У колі інтересів — закарпат. нар.-муз. традиції, передусім релігійних жанрів — колядок, жеманок, великодніх ігрових пісень, собіткових, поховальних, музики обряду винобарня, анс. гри на *дримбах*, трембітальних сигналі. Їм. сфера досліджень — історія формування й розвитку муз. фольклористики Закарпаття. Завдяки розвідкам М.-Н. відроджено ряд імен (М. Рошадівський, П. Світлик, Ю. Костюк та ін.). Підтримує постійні наук. зв'язки із заруб. етномузиколог. центрами (Колумбійський уніт.- Нью-Йорк, США; Будапешт. наук. академія, С.-Пetersb. конс., Прага, пед. ін-т). Авторка сценаріїв навч.-метод. фільмів "Великодні ігри Закарпаття" (2000), "Ансамблея гри на дрімбах у Хустському районі Закарпаття" (2004), метод. публікацій, навч. програм і посібників з муз. виховання для муз. та загальноосвітніх шкіл.

Літ. тв.: Народна музична література для ДМШ. — Ужгород, 1998; Збірник закарпатських народних пісень для шкіл: Навч. посібник. — Ужгород, 1999; Регіональний музичний фольклор / для заг.-освіт. шкіл. — Ужгород, 2000; Географія основного фонду опублікованих нотних записів українських (русинських, русинських) народних пісень Закарпатської області // VI конф. дослідників нар. музики червоноус. (Великобродимирський) та сучасних земель. — Л., 1995; Великодні пісні й ігри на Закарпатті // *Nas kulturno-historicky kalendar*. — 2001. — Uzhorodsky spolk Slovakov; Старовинні ладання Закарпаття та східної Словаччини // Там само. — 2002; Михайло Рошадівський у витоків формування музичної фольклористики Закарпаття // Київ. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 10; Фольклористична діяльність Демидія Задора // Там само. — К., 2004. — Вип. 14; Музично-фольклористична діяльність Петра Михайловича Світлика на Закарпатті // Там само. — К., 2005. — Вип. 17; Частотний словник *звукорядів* // I конф. дослідників нар. музики заг.-укр. пісень. — Л., 1990; Каталог районів у опублікованих нотних записів українських (русинських, русинських) народних пісень сучасної території Закарпатської області. — Ужгород, 1999.

Літ.: *Хлопто І.* Розв'язати музичну етнологію // Молодь Закарпаття. — 2000. — № 20; *Оприс В.* Вірин пісенний міст // Новини Закарпаття. —

МАДЯР-НОВАК

В. Мадяр-Новак

2000. — № 30; *Гудковий І. А. Я собі дрімбу куплю* // *Голос України*. — 2002. — № 139.

Ол. Шефчук

МАЕРСЬКИЙ (Majerski) Тадеуш (Тадей) Станіславович [29 (за ін. відом. 30).06.1888, м. Львів — 16.10.1963, там само] — композитор, піаніст, педагог, муз. критик. Член СКУ (1939). За походженням поляк. Брат Яна М. — співака, провідного тенора Париз. опери, Закін. філос. ф-т Львів. ун-ту, 1911 — Львів, конс. ГМТ (кл. фортепіано і композиції Л. Ружицького). Як піаніст удосконалювався 1912—14 у Лейпц. конс. у Й. Пембауера. Від 1920 викладав фп. у Львів. конс. ГМТ, 1927—39 — її професор. Виступав із концертами у Львові. Засновник польсь. Тов-ва аматорів музики та опери (1932). Спеціально займався питаннями методики викладання ("Основи природної фортепіанної техніки", "Школа гри на фортепіано"). У 1920—30-х був широко відомий як ансамбліст і соліст; як аккомпаніатор часто виступав зі співаками А. Яновською і братом Я. Маєрським (у гастролях Польщею, Австрією, Угорщиною). 1927 заснував Львів. фп. *трио* (з А. Шмарюто та С. Крепсом), з яким гастролював у багатьох містах Зах. України та Польщі. Хвороба руки змусила М. у 1930-х обмежитися викл. працею та композицією. 1939—63 — викладач Львів. конс. Поміж учнів — В. Зодерваский, Л. Кампаніць, Л. Мазепа, А. Нікодемювич та ін. Автор праць "Методика гри на фортепіано", "Виправлення неправильної постановки руки піаніста", статей про О. Скорябіна, К. Шимановського тощо. Осн. жанри творчості — симф. і кам.-інстр. Зріла творчість позначена чіткою конструктивністю задумів, лаконічною фактурою, стриманою експресією. У багатьох творах 1930-х використовував неортодоксальну *додекатонолію*. Наприкінці 1940-х музикант М. набула традиційних рис.

Тв.: муз. комедія "Міс Еліс" (лібр. власна, 1915; 1930); для симф. орк. — Симфонія (1939), Симфонія (1947), "Симфонічні етюди" (1933—34; 1938), Токата й fuga (1947), Ноктюрн (1937), Марш на польсь. темі (1947); для кам. орк. — Сюїта (1930) та ін.; для фп. з орк. — 2 концерти (1933—34, 1946); для скр. з орк. — Концерт (1957—62); кам.-інстр. ансамблі — Фп. квінтет пам'яті М. Карловіча (1952), Струн. трио (1932); для фп. — варіації (1928, 1950), Прелюдії й fugи (1934), 4 прелюдії (1935), "Музичні картинки" (1948), Сюїта (1951), 2 етюди (1963), "Експресії" (1957) тощо; для скр. соло — Варіації (1952); для вчл. і фп. — Сюїта (1934—36), Соната (1949); для органа — 4 тв. (1953); романси й пісні на сл. польсь. поетів; музика до театр. вистав (зокр. Е. Ростан "Далека земля").

Літ.: *Вольський И. Т. С. Маєрський: Наші юбіляри* // *СМ.* — 1963. — № 6; *Кашкамазова Н.* Львівський композитор і піаніст Тадеуш Маєрський // *Із жур.* *Фортепіанне мистецтво у Львові*. — Тернопіль, 2001; *Nidecha E. Twórczość polskich kompozytorów lwowi* а українська школа композиторська (1792—1939). — *Rzeszów*, 2005; *Nikodemowicz A. Zapomniany kompozytor* // *Ruch Muzyczny* (Варшава). — 1989. — № 12.

І. Лисенко, Р. Стельмашук

МАЗАНОВСЬКИЙ (18 ст.) — співак. Служив при холм. єпископі Порфирії (Важинському).

Літ.: *Щурат В.* Початок слави української ліси в Галичині. — Л., 1927.

МАЗАРАКІЙ Андрій Валеріанович (1853, м. Кишинів, тепер Молдова — ?) — скрипаль. Упродовж 6 років викладав *інструментовку* у Одес. муз. уч-щі ІРМТ. Був одним із його директорів, згодом — муз. співробітником тогочас. період. видань. Від 1903 видавав у Одесі ж. "Музика і сцена". Давав приват. уроки гри на скр.

Літ.: *Каталог русских книг Библиотеки Андрея Валериановича Мазаракія*. — Варшава, 1890.

МАЗЕПА Іван Степанович [20.03 (за ін. відом., 21.02).1639 (за ін. відом., 1629 або 1644), хут. Камінець (згодом с. Мазепинці), тепер Білоцерківського р-ну Київ. обл. — 22.09 (за ін. відом., 2 або 3.10).1709, м. Бендері, тепер Молдова] — гетьман України, меценат, поет, співак. Походив із давнього роду укр. шляхти Мазеп-Колединських із гербом "Курч". Науч. у Києво-Могиля. колегії, потім — Єзуїтській колегії у Варшаві (за ін. відомостями — у Полоцьку, тепер Білорусь). Служив "покойсним" у короля Яна-Казимира, який послав його для завершення освіти за кордон. Побував (бл. 1656—59) у Німеччині, Італії та Франції. Досконало володів польсь., моск., татар., лат., італ., нім. та франц. мовами й набув політ., дипломат., культ. досвіду. Згодом виконував важливі дипломат. доручення в Україні. Вважався, що у цей час сформувалася уява про легендарну постать М. — героя оповідань і романт. легенд. 1668 повернувся в Україну, 1669 вступив на службу до гетьмана П. Дорошенка. Невдовзі здобув прихильність гетьмана І. Самойловича й моск. двору. Генеральний осавул (1682). 25.07(ф.08).1687 був обраний гетьманом України. Після поразки у битві при Полтаві емігрував. Похований у крипті собору монастиря св. Георгія у м. Галац (тепер Румунія). За часів гетьманства М. — "добри мазепинського ренесансу" — укр. культура сягнула значного розвитку в різних галузях — освіті, філософії, літ-рі, мистецтві. За сприяння М. будувалися чи оздоблювалися *Києво-Печер. лабра*, Пустинно-Михіл., Братський Богоявлен., Кирилів., Золотоверхо-Михайлів. (у Києві), Межигір., Черніг. Троїцько-Іллінський, Лубенський Мгарський, Прилуц. Густинський, Батурин. Крутицький, Глухів. Петропавлівський та ін. монастир., кафедр. собори у Києві (св. Софії), Переяславі, Чернігові, більшість яких було знищено за рад. часів. М. фінансував побудову нових споруд Київ. колегії. Підтримував дружні стосунки з вищими клас. і черніг. духовенством (у т. ч. з архимандритом Києво-Печер. лаври В. Янчинським, а також Л. Барановичем, С. Яворським, Д. Тупталом (Ростовським), Я. Кроковським, Ф. Углицьким, І. Максимовичем та ін.). Рекомендував представників укр. священицтва на найвищі посади православної церкви Моск. патріархату, чим

Т. Маєрський

І. Мазепа.
Портрет невідомого
художника (18 ст.)

Герб І. Мазепи

трагнув зберегти й посилити позиції та укр. вплив на культ. життя Сх. Європи й Росії. Винятково важливе значення мала підтримка М. Києво-Могилян. колегії, яка внаслідок його клопотань отримала від Петра I підтвердження як "Академія" (1701). За часів М. сформувався чотирьох академічний Черніг. колегіум (1700). Внаслідок універсалу М. про повернення муз. делу (жовт. 1704) у відданні магістрату (жовт. 1704) було прийнято статут Київ. муз. цеху, затверджений 1707. На його основі було створено оркестр із 16 музикантів. М., який сам грав на бандурі, мав власну капелу (в Батурині). 1689 у почті М. під час його поїздки до Москви було 10 сурмачів і 5 музикантів з його капели. Писав вірші (відомою є *дума* "Всі токою щиро прагнуть", 1698). М. приписують авторство ліси "Ой біда, біда чайці-небози" й *псалми* "Бідна моя головонька". Масштабна підтримка М. літ. творчості вплинула й на розвиток муз. мистецтва.

У період гетьманства М. остаточно сформовано стиль укр. ("мазепинського" або "козацького") бароко, для якого властивий яскравий синтез зах. стил. форм і укр. традицій; відроджено ідею Києва як "другого Єрусалиму". Відзначити за різнобічну підтримку мистецтва й культури за життя М. спонукала до створення поет. пам'яток (зокр. "Руно орошення" Д. Туптала). Ф. Прокопович присвятив М. свою трагікомедію "Володимир, славнодержавний царю князю і повелителю" (1705)]. В укр. фольклорі є кілька пісень, присв. М. ("Про Палія і Мазепу", "Пісня про Мазепу") і *дум* ("Палій під Полтавою", "Мазепа", "Смерть Мазепи").

До легенди про М. звертався Вольтер (1731), Ф. Госсекс (1732), Г. Вертукс (1812), Дж. Г. Пейн (1852); Дж. Байрон і В. Гого (одним. *повість*), Ю. Словацький (драма "Мазепа", 1840), Г. Готтсхед (оповідання), Б. Лепкий (театрологія "Мазепа" та ін. Образ М. постав у багатьох муз. творах. Перша опера про М. належить нім. композитору Л. Мавлеру (1837). Інші твори цього жанру на сюжеті з життя М. презентовані у творчості Ф. Педреллі (1881); за В. Гого, Іспанія), М. Ф. Грандвал (1882; Франція), А. Монхгомера (за Ю. Словацьким, 1885), Е. Неріні (1925; Франція). Одним. опери створили П. Соколовський (1857) і П. Чайковський (1884; обидві — за О. Пушкіним). *Оперето* "Пажі королеви Марисенки" належить С. Дунецькому, симф. *поєма* та однойм. *фп. етюд* — Ф. Листов; *хор* — Р. Діпсісу (Вел. Британія). В укр. музиці образ М. постав у *кантатах* для міш. хору "Мазепиним шляхом" і *Віспрада* (1959); 4-й симфонії і кантатах "Великі роковини" Р. Прядоткевича (1959—63). В. Степурко присвятив М. "Літургію сповідницьку", 1994 у с. Мазепинцях Білоцерківського р-ну Київ. обл. відкрито пам'ятник М., у Києві названо вулицю.

літературі та публіцистиці. — Черкаси, 1995; *Особливості* О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. — К.: Л. Париж: Торонто, 2001; *Повісті* С. Іван Мазепа. — К., 2003; *Михайлівський Д.* Забуті вірші Івана Мазепи // *Наука*, зб. УВАН, — Нью-Йорк, 1952; Федченко П. Гетьман І. Мазепа в совєтській історіографії // *Укр. збірник*, — Мюнхен, 1960. — Кн. 17; *Залеський Т.* Шевченко і гетьман Мазепа // Київ (Філадельфія). — 1964. — № 3; *Версун І.* Гетьман Іван Мазепа у французькому мистецтві, літературі, енциклопедії, історіографії // *Визвольний шлях* (Лондон). — 1967. — № 12; *Небелок І.* Мазепа в оцінці Вольтера // *Укр. історик*. — 1987. — № 1—4; *Алонов О.* Іван Мазепа. — "Зникдатель храми і скривб духовних" // *Людина і світ*. — 1994. — № 8; *Піцуло В.* Гетьман Іван Мазепа і розвиток українського мистецтва // Київ, старовина. — 1995. — № 1; Іван Мазепа — гетьман України (1687—1709): [Бібліогр. покажчик] / Укледи Г. Шовколас, І. Шовколас // Неопалима купина. — 1995. — № 1—2; *Витвицький В.* Симфонічна поема Мазепа Франца Листа // *Ново ж.* За океаном. — Л., 1996; *Мороз М.* Гетьман Іван Мазепа як культурний діяч // Молодь, освіта, наука, культура і національна свідомість. 36. матеріали між. студ. наук.-практ. конф. (20—23 квіт. 1999). — К., 1999; *Povis J.* Musical World's based on the Legend of Mazepa. — (Б. м.), 1965; *Його ж.* Musical Works Based of the Legend of Mazepa // *Ukrainian Review* (London). — 1964. — Vol. 51. — № 4; *Bobinski H.* The Mazepa Legend in European Romanticism. — New York, 1914; *Ohlberg O.* The Year 1709 // *Ivan Mazepa: Hetman of Ukraine*. — New York, 1960; *Povis J.* Werne L. Jo. Mazepa in World Literature // *Ukrainian Review*. — 1971. — Vol. 18. — № 2; *Sonyuk R.* (mol.). Sounds and views — Mazepa — A legend in music // *Svoboda*. — 1976. — 15 August.

Н. Костюк

МАЗЕПА Лешек (Лешек) Зигмунтович (31.03.1931 м. Стрий Львів. обл.) — композитор, музикознавець, педагог, диригент, громад. діяч. Мас відзнак за заслуги перед полськ. культурою (Zasłużony dla kultury polskiej, 1990). Кавалер Хреста Ордена заслуги Республіки Польщі (2003). Лауреат Премії Підкарпатського воєводства (2000) і м. Рязева (тепер Жешуа, Польща, 2004). Канд. мист-ва (1987). Професор (1990). Член СКУ (1981). Батько музикознавця Т. Мазепи. Закін. Львів. консерв. (1953, кл. композиції А. Солтиса). 1953—54 — зав. муз. частини й диригент муз.-драм. т-ру в Проскуріві (тепер Хмельницький); 1954—60 — диригент Центр. анс. пісні і танцю Півн. групи рад. військ у Німеччині. 1960 — ст. викладач, доцент (1978), професор (1990), декан (1965—74), зав. кафедри композиції та інструментовки (1974—88) Львів. консерв. Поміж учнів — В. Івасюк, Д. Капурін. Від 1991 — професор, зав. кафедри муз. вихованн, зав. відділу Вищої пед. школи у Жешуві, ПЛК М. захистило бл. 40 магістрів муз. вихованн. 1988 — засновник і голова (до 1991, з 1991 — почесний) Тов-ва полськ. культури Львівщини; 1998 — засновник і голова Жешуа. муз. тов-ва. Оси. напрямки досліджень — історія муз. культури Львова і Сх. Галичини, а також полськ.-укр. муз. взаємин. Автор бл. 480 музикознавчих публікацій.

Рекламна афіша видання кантати "Мазепа" М. Бальфі

Обкладинка CD опери "Мазепа" П. Чайковського

Л. Мазепа

Літ.: Гетьман Іван Мазепа. Писання. — Краків: Л., 1943; *Куземін М.* Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; *Господин А.* Мазепа у світовій літературі. — Вінніпег, 1987; *Мазепа: Збірник "Передає"*, упор. тексту й ілюстр., комент. Ю. Пончонко. — К., 1993; *Рационал В.* Творчість гетьмана Івана Мазепи, його постать у світовій

Л. Мазепа

Та: вок-кор. — "Паскальня п'єса" з органом (1948), для симф. орк. — Поема (1952), "Польська сюїта" (1953); Струн. квартет; для фп. — Со-ата, Сюїта, мініатюри; для скр. і фп. — п'єси; обр. нар. мелодій; музика до театр. постановок.

Літ. тв.: канд. дис. "Розвиток музичного образования во Львові (XV—XX вв.)" (М., 1987); Сторінки музичного минулого Львова. З неопублікованого. — Л., 2001; Шлях до Музичної Академії у Львові. — Л., 2003. — Т. 1: Від доби міських музикантів до Консерваторії (поч. XV ст. — до 1939 р.). Т. 2: Від Консерваторії до Академії (1939—2003) (обидва томи — у співавт. з Т. Мозолою); Перше музичне товариство у Львові // Музика. — 1977. — № 1; На оновленій землі // Там само. — 1979. — № 4; Львів музичний вчора і сьогодні // СМ. — 1980. — № 2; Трое музыкантов // Там само. — № 3; Перший філармонічний у Львові // Музика. — 1983. — № 4; Інститут ім. М. Лисенка у Львові // Там само. — 1984. — № 6; Львівський оперний // Там само. — 1985. — № 5; Трагедія, 1998, 1998 композитора: [В. Барвінський] // Там само. — 1988. — № 5; Сторінки історії // Там само. — 1989. — № 4; Музико-театральне життя (у співавт. з А. Мозолою); Концерто-театральне життя (у співавт. з В. Клином) // ЮМ. — Т. 3. — К., 1990; Моцарт у Львові // Кур'єр ЮНЕСКО. — 1991. — № 9; Документальні пам'ятки про Музичне братство у Львові XVI—XVII століття // ЗНТШ. Праці музикознавчої комісії. — Л., 1993. — Т. СССXXVI; Полки у Львові // Львів: Історичні нариски. — Л., 1996; Вклад українського духовенства в українську музичну культуру // Берестейська унія (1996—1996) // Статті й мей-ли. — Л., 1996; Причини до історії музичної освіти в Східній Галичині // Musica Galiciana. — Л., 1999. — Вип. 2; Загальний огляд музичної культури Східної Галичини до 1939 року. Українсько-німецько-австрійський аспект // Укр. світ. — К., 2002 (спец. вип.); Директори львівської оперної сцени // Musica Galiciana. — Rzeszów, 2003. — Вип. 7; 3 історії Львівської державної музичної академії // Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Істина перш за все. Про деякі негативні тенденції у висвітленні музичної культури західно-українських земель // КіЖ. — 1989; Adam Didur we Lwowie. — Wrocław, 2002; Okres radziecki w życiu i twórczości Józefa Kofflera // Muzyka. — 1983. — Nr 1; Dokumenty bractw muzycznych we Lwowie // Там само. — 1989. — Nr 1; Muzyki i muzykalna w miejskich księgach kasowych Lwowskiego Magistratu w XV—XVII wiekach // IX MAEO. — Bydgoszcz, 1992. — Vol. 1: Acta musicologica; Polacy na Ukrainie: wczoraj, dziś, jutro // Polska w Europie. — 1992. — Nr 9; Rola i miejsce Polaków w Ukrainie w świetle historiografii Lwowa a stereotypy // Frazza (Rzeszów). — 1993. — Nr 2—4; Die Musikultur des alten Lemberg [13—17 Jh.] // X MAEO. — Bydgoszcz, 1994. — Vol. 1; Wkład duchownych unitów w ukraińską kulturę muzyczną // Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. — Wrocław, 1994. — Nr 63; Cymbały — instrument ludowy w kulturze muzycznej Ukrainy // W kręgu badań nad folklorem. — Rzeszów, 1995; Kultura muzyczna Galicji Wschodniej i Bukowiny na przełomie XIX i XX wieku // Dni Muzyki Wokalnej im. Adama Didura. — Sanok, 1995; Kultura muzyczna Lwowa w czasach zaboru // Galicja i jej dziedzictwo. — Rzeszów, 1995. — T. 4; Muzyka oratoryjna i kantatowa lwowskich kompozytorów polskich i austriackich // Там само. — 1995. —

Nr 54; Oratoria Mieczysława Soltysa "Śluby Jana Kazimierza" i "Ver Sacrum" // Lwów: miasto — społeczeństwo — kultura. — Kraków, 1995. — T. 1; Paderewski we Lwowie // Kamerton (Pawia, Rzeszów). — 1995. — № 16, 17; Szkolnictwo muzyczne we Lwowie [XV—XX w.] // Lwów: miasto — społeczeństwo — kultura. — Kraków, 1995. — T. 1, 1998. — T. 2; Relacje prasy lwowskiej o wykonaniu utworów Józefa Kofflera // Muzyka. — 1998. — Nr 2; Kultura polska w różnorodnym środowisku Ukrainy // Polska — Ukraina: spotkanie — Gdańsk, 1997; Ludowy Ruch Ukrainy "Ruch" // Polska i jej wieloletnie sąsiedzi. — Rzeszów, 1997; Szkolnictwo muzyczne Lwowa w okresie austriackim // Musica Galiciana. — Rzeszów, 1997. — T. 1; Wykonawstwo oratoryjno-kantatowe we Lwowie w okresie od końca XVIII wieku do roku 1939. Część II — wykonawcy // Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu. — Wrocław, 1997. — Nr 70; Polacy na Ukrainie po Wojnie Światowej // Polska i Ukraina po II wojnie światowej. — Rzeszów, 1998; Українське виконавство кантатно-ораториє в Лвові [ок. 1939 р.] // Там само; Звиче музичне давнього Лвова в XIII—XVII вікві // Musica Galiciana. — Rzeszów, 1999. — T. 3; Karol Mikul, der künstlerische Direktor des Galizischen Musikvereins in Lemberg 1858—1887 // Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Technischen Universität Chemnitz. — Chemnitz, 1999. — Heft 5; Towarzystwo św. Cecylii we Lwowie [1826—1829] // Там само; Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich [okres od doby piastowsko-księgiej do roku 1945] // Musica Galiciana. — Rzeszów, 2000. — T. 5. — Część 1; Okres działalności J. Elsnera i K. Lipińskiego // Там само; Pewne zagadnienia pogranicza etnicznego a kultura muzyczna Galicji Wschodniej // Na pograniczu kultur / Na pograniczu kultur. — Przemyski, 2000; Zycie muzyczne Lwowa od końca XVIII st. do utworzenia Towarzystwa św. Cecylii w 1826 r. // Musica Galiciana. — Rzeszów, 2000. — T. 5. — Część 1; Karol Mikul, Direktor des Konservatoriums am Galizischen Musikverein, Schüler von Karol Mikul // Mitteilungen... — Chemnitz, 2000. — Heft 6; Lwów i Galicja w niektórych polskich i ukraińskich dokumentach i publikacjach. Przegląd ogólny // Zeszyt Naukowy "Muzyka". — Rzeszów, 2002. — Nr 1; Filarmonia Lwowska na początku XX wieku // Wokalistyka w Polsce i na świecie. — Wrocław, 2003. — T. II; Teatr muzyczny we Lwowie w kontekście kultury muzycznej miasta // Musica Galiciana. — Rzeszów, 2003. — T. 7; бл. 270 статей в енцикл. вид. України, Польщі, Білорусії, Британії, Німеччини, в журн. "Музыка" (К.), "СМ" (М.), "Музыка" (Загреб), "Музыка" (Варшав), "Кур'єр ЮНЕСКО" (К.), "Перемиський дзвін" (Перемішля); редактування зб. Musica Galiciana: Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich [okres od doby piastowsko-księgiej do roku 1945] (Rzeszów. — T. 1, 3, 5, 7, 9). Zeszyt Naukowy Uniwersytetu Rzeszowskiego "Muzyka" (№ 1, 2) тощо.

Літ.: Фроляк Б. Кафедра композиції // Сторінки історії Львівської музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Колісник Д. Ціле Р. Унік про виступ // Мазепа Т. Лещук Мазепа: Біо-бібліографічні відомості та інші матеріали. — Л., 2006; Клиновська Л. Наукові дороги Лещука Мазепа // Там само; П'єж. Сторінки музичного минулого Львова... // Там само; Лещук Ю. Першовідкривач невідомої і забутої історії // Там само; Подлишин С. Наукова

праця Лещека Мазепи // Там само; Попович О. Музичне життя Львова (з рец. на праці "Шлях до Музичної Академії у Львові" // Там само; // ж. "Сторічки музичного минулого Львова") // Там само; Сонска Е. З рецензії на книгу "Адам Дудур у Львові" // Там само; Ясеновський Ю. Слідами Адольфа Хибинського // Там само.

Б. Сото, Б. Філи

МАЗЕПА Роман Михайлович (24.12.1952, м. Львів) — хор. диригент, педагог. Доцент ЛНМА. З. пр. культ. України (1994). Закін. Львів. конс. (1977, кл. О. Солнечук). 1976—83, 1990—2000 — кер. хору Нар. ансамблю пісні і танцю "Черемшина". Від 1990 — худож. кер. ансамблю пісні і танцю "Черемош" Львів. ун-ту. Від 1993 — викладач кафедри диригування ЛНМА. 1990—91 гастролював у США і Канаді. Виступав у Києві, Ужгороді, Донецьку, Одесі, Кишиневі, Мінську, Вільносі, С.-Петербурзі, Рязеві (тепер Жешув, Польща). Автор наук.-метод. праць із питань історії хор. мистецтва.

Літ. тв.: Професійне хорове мистецтво України. — Л., 2000.

М. Бурбан

"МАЗЕПА-ФЕСТ" ("М.-Ф.", Полтава) — всеукр. рок-фестиваль. Засн. 2003. Директор — М. Куличинський, реж. — С. Архипчук, муз. продюсер і прес-секретар — О. Євтушенко. Був задуманий як музтикульт. акція і провадиться як альтернатива поп-культури на продовження традицій рок-концертів 1990-х. Відбувається на Слівоному полі ім. Маруся Чурай. Сприяваний на популяризацію укр. рок-гуртів. 2004 вид-во "Атлантін" випустило однойм. аудіоальбом "Mazepa fest 2003/2004" (упор. О. Євтушенко), до якої увійшли тв. виконаві на "М.-Ф.", 2003—2004. Поміж виконавців — рок-гурти "Кому вниз", "Гайдамаки", "Пляч Єремії", "Борщ", "Віш", "Мертвий пісень", "Нумер 482", а також — "Вася клуб", "Димна суміш", "Перкалаба", "Арахнофобія", "Крляни", "Скарб", "Очеретяний кіт" ■ ім. 2005 у межах "М.-Ф." (присв. згабленим у Полтав. битві) за участю кінорежисера М. Іллєнка відбувся перегляд, зокр., к/ф "Залізна сотня" (про воєнків УПА). 2006 у "М.-Ф." взяло участь 15 гуртів і 90 виконавців-солістів; було долучено день тур, кіно, кобзарства (виступали кобзарі, лірники та бандуристи), клас. музики. Кошти від "М.-Ф." було спрямовано на спорудження пам'ятника І. Мазепі.

Літ.: Євтушенко О. "Мазепа-фест": ліси від бреккі // Дзеркало тижня. — 2003. — 21 черв. // Яго ж. Децибели, дождь и новые имена. Полтава в третий раз стала столицей украинского рока // День. — 2005. — 23 июня; Нейжмак В. "Мазепа-фест" дочка своей молитвы. Традиционный фестиваль сучасного українського мистецтва у Полтаві триватиме з 8 по 10 вересня // Україна могода. — 2006. — 16 верл.: Дениско Г. Рок-поліх: "Мазепа-фест" виносил нове українське ликарство // www.slovoprosvity.com.ua; http://mazepa-fest.org.ua.

Н. Костяк

МАЗІН Георгій Миколайович (14.04.1928, смт Вел. Новосілка, тепер Великоновосілівського р-ну Донец. обл.) — хор. диригент, педагог. З. пр. культ. УРСР (1973). Закін. Сталін. (тепер Донець) муз. уч-ще (1956), Донець. муз.-пед. інститут (1974, кл. В. Богорєво). 1944—48 — кер. шкільного хору с. Нескуче, 1949—53 — вчитель музики та співів СШ с. Старомілинівка (обидві Великоновосілівського р-ну). Від 1956 — вил. СШ № 26 м. Сталіно (тепер Донецька) та кер. молодіжної хор. капели ПК ім. Куйбишева, з якою виступав у Києві (1960). 1962—66 — кер. молодіж. хору ПК маш.-буд. заводу. 1966—81 — керівник шахтар. хор. ПК шахти ім. Абакумова (з перервою 1976—78), з яким виступав у Києві, Болгарії, Німеччині. 1967 на Всесоюз. огляді худож. самодіяльності хор нагороджено срібною медаллю і Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. 1976—79, 1981—84 — кер. хору та заступник декана ф-ту громад. професій Донец. (нині Нац.) ун-ту. 1984—91 — кер. капели хлопчиків ПК ім. І. Франка, який присвоєно звання "Зразкової" (1989).

Літ.: Добровольський П. Диригент, викладач, вихователь // Світлиця (Донецьк). — 2003. — ■ черв.

І. Гамало

МАЗУН Борис Федотович (6.11.1929, с. Стара Маячка, тепер Цюрупинського р-ну Херсон. обл.) — кам. співак (бас), педагог. Доцент (1992). Н. а. РРФСР (1980), Лауреат Всесоюз. конкурсів вокалістів ім. М. Глінки (1960), ім. М. Мусоргського (1964, I-а премія) у Москві. Закін. Новосіб. конс. (1961, кл. вокала О. Здановича). 1958—70 — соліст Новосіб.: 1970—86 — Кемеров. філармонії. Від 1986 — викладач Ростов. конс. У репертуарі — тв. укр. і заруб. композиторів. Брав участь у виконанні "П'ятинної ораторії" Г. Свиридова, Реквієма Дж. Верді, 9-ї Симфонії Л. Бетховена тощо.

Літ.: Петь сердцем / Інтерв'ю взяла З. Суворова // Кузбасс (Кемерово). — 1975. — 1 мая; Суворова З. Мелодии звучат с сердцем в гад // Там само. — 1980. — 19 дек.

Н. Костяк, І. Лисенко

МАЗУР Альфред Карлович (1941, м. Одеса) — піаніст, педагог. Канд. пед. наук (1982). Доцент. 1964 закін. Одес. конс., 1968 — Одес. політехн. ін-т. У колі наук. інтереси — муз. акустика, муз. психологія. Майстер настроювання органів.

Літ. тв.: канд. дис. "Формирование тембродинамического компонента музыкального звука в профессиональной подготовке учителя музыки в педагогическом вузе" (М., 1982); бл. ■ ст. у наук. зб., журналах тощо.

МАЗУР Ірина Володимирівна (3.07.1984, м. Львів) — хореограф. З. а. України (2004). Закін. Львів. культ.-освіт. уч-ще (1982) і Рівнен. ін-т культури (1992, за фахом режисер). Стажувалася й була солісткою анс. джаз. танцю п/к М. Шварц (1982—86, м. Йена, Німеччина). Танцювала в ансамблі балетного танцю "Ритми" (1979—82, Львів). Засн. і кер. анс. естра.-сюжет. танцю "Життя". Здійснила хореогр. пост.

Афіша рок-фестивалю "Мазепа-фест"

Г. Мазін

І. Мазур

МАЗУРЕК

Обкладинка видання
"Концертної
мазурки"
Ю. Заремського
(Лейпциг, 6/р)

Ю. Мазуркевич

Ю. Мазурек

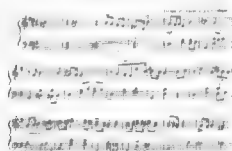
пісень багатьох поп-співаків з усієї України, у т. ч. *Русляни* при підготовці її переможного виступу на "Євробаченні-2004". Вперше в Україні при пост. підтанцювки з'явля нар. танц. руху до сучас. хореограф. поп-стилістики (пісня "Танці в старому шинку" у виконанні О. Войтовича спільно з балетом "Життя" у проекті "Формула води").

А. Калениченко

МАЗУРЕК (Мазурко, Мазурок) (2-а пол. 17 ст., Галичина) — композитор. Автор 8-голос. *Літургії* (Служби Божої). Згадується у Львів. "Реєстрі: описаних кантат" (1697).

МАЗУРКА (полес. *mazurek, mazur* — від назви мешканця Мазовії — мазурів, у побуті яких він уперше з'явився) — полес. нар. танець, що характеризується швидким темпом і 3-гол. розміром, як правило, з акцентованою 2-ю (рідше 3-ю) долею. У 17 ст. поширився за межі Мазовії і поступово усталився в салон. репертуарі у творчості профес. композиторів (Ю. Ельснер, К. Курпінський, М. К. Огіньський, М. Шимановський). У Ф. Шопена (понад 50) досяг найвищого розквіту як вираз полес. нац. ідей, набувши навіть рис драм. поеми. До жанру М. зверталися С. Монюшко, Г. Ванявський, М. Глінка, О. Скрабин та ін. III укр. музики був популярним переважно у 19 — поч. 20 ст. у зв'язку з розвитком дом. музикування у поміщицько-міщан. побуті (Т. Безуглий, А. Еділка, М. Лисенко, О. Немеровський, В. Поженко, Д. Сичинський, П. і В. Сокольські, М. Туркозівський, згодом М. набула рис концертності (в Я. Степового, В. Косенка, пізніше Б. Лятошинського). Часто вживалася для муз. характеристики полес. героїв у театр. жанрах — опері ("Облога Дубна" П. Сокальського, "Тарас Бульба" М. Лисенка, "Кармелюк" В. Йоршича, "Гайдамаки" Ю. Мейтуса, В. Рубальченка, М. Тіца), водевілі ("Ніч напередодні Іванового дня" С. Гулака-Артемовського) та балеті ("Бондарівна" М. Скорульського, "Хустка Довбуша" й "Сойчинне крило" А. Кос-Анатольського, "Відьма" В. Кирейко) тощо.

Літ.: Пасхалов В. Шопен в польській народній музиці. — М., 1949; Вільс И. История польской музыкальной культуры. — М., 1954—72. — Т. 1—3; Архипович Л. Українська класична

Фрагмент мазурки з балету "Сойчинне крило" А. Кос-Анатольського

опера. — К., 1957; Й. Ж. Шляхи розвитку української радянської опери. — К., 1970; Дремлюха М. Українська фортепіанна музика (доколасичний період). — К., 1958; Зоголейвич М. Українська балетна музика. — К., 1959; Й. Ж. Драматургія балету. — К., 1978; Клин В. Українська радянська фортепіанна музика (1917—1977). — К., 1980; Степаненко М. Фортепіанне мистецтво України в дольсенковський період: Автореф. дисс. ... канд. искусств. — К., 1989; Kolberg O. Dzieła muzyczne. — Wrocław, 1961. — Т. 1.

О. Кушнірук

МАЗУРЕКЕВИЧ Юрій Миколайович (6.05.1942, м. Львів) — скрипаль, педагог. З. в. УРСР (1968). Лауреат міжн. конкурсів у Гельсінкі (Фінляндія, 1962), Мюнхені (Німеччина, 1966), Монреалі (Канада, 1969). Закін. Львів. ССМШ, Моск. конс. (1965, кл. Д. Ойстраха) та аспірантуру при ній (1967). Від 1967 — соліст Укрконцерту. Викладач Київ. конс. (1967—73). Від 1974 — у Канаді. Від 1985 — професор Бостон. ун-ту (США). Виступав із солістичними концертами в Торонто (1974), Нью-Йорку (1976) та ін. містах, а також із симф. оркестрами. 1990 гастролював в Україні. Виступав також з дружиною Д. Мазуркевич. У репертуарі — твори В. Баляя, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Я. Гайдна, В. А. Моцарта, С. Франка, П. Сарсате та ін.

Дискогр.: CD — Piotr Tchaikovsky: Complete Music for Violin and Orchestra; Violin Concerto in D Major, op. 35; Serenade melancolique, op. 26; Valse-Scherzo, op. 34; Meditation, op. 42, No. 1; Scherzo, op. 42, No. 2; Melodie, op. 42, No. 3. — Yuriy Mazurkevich (violin); Kiev Kamerata, Virko Baley (conductor). — CD 1453.

Літ.: Гамкало І. Музичне свєто під скрипальнимі стовпцями опери // Вісті з України. — 1990. — Черв.; Бриллиант-Соколик О. Концерт Дани Юрія Мазуркевича // Голос України (Торонто). — 1975. — 29 берез.; Гордишська-Каранович Д. Концерт Мазуркевича у Нью-Йорку // Свобода (Нью-Йорк). — 1976. — III берез.; Сабодо В. Ноти замість візи для Юрія Мазуркевича // Поступ. — 2002. — 11—12 черв.

І. Лисенко

МАЗУРОК Юрій Антонович (18.07.1931, м. Квесьн. тепер Люблін, воєводства, Польща — 1.04.2006, м. Москва, РФ) — оперний і кам. співак (баритон). Н. в. СРСР (1976). Лаур. міжн. конкурсів вокалістів, зокр. — "Прэзьяка весна" (тод. Чехословаччина, 1960; 2-а премія), у Монреалі (Канада, 1967, золота медаль). Закін. Львів. політех. ін-т (1955), Моск. конс. (1960, кл. вокалу С. Мизга та О. Свєшниковой), аспірантуру при ній (1963, кер. — О. Свєшников). Стажист (з 1963), згодом соліст Великого т-ру. Від 1962 гастролював у Румунії, Угорщині, Вел. Британії, Канаді, Польщі, Німеччині, Фінляндії, Франції, Японії, Австрії тощо. У сезоні 1978—80 виконував партію Есквільдо ("Кармен" Ж. Бізе) у Віден. опері. У конц. репертуарі — твори М. Лисенка, Я. Степового, Д. Сичинського, Я. Лопатинського, А. Кос-Анатольського, укр. нар. пісні. Поміж сцен. партнерів — І. Архипова, Г. Вишневецька, З. Соткілава.

Мав сильний, приємного тембру голос. Відзначався високою культурою виконання, відчуттям стилю, артистизмом, схильністю до виваженого поєднання емоц. і рад. чинників, досконалою технікою. М. властиві глибоке допирання всіх нюансів муз. тексту, образна цілісність.

Партії: Щекалов ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Євгеній Онегін, Мазепа, Елечкий, Роберт (одном. опери, "Пікова дама", "Юліана" П. Чайковського). Ведення гості ("Садко" М. Римського-Корсакова), Андрій Волконський ("Війна і мир" С. Прокоф'єва), Гуверліно ("Тек минає усі" В. А. Моцарта), Фігаро ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), ді Луна, Жермон, Ремато, Амонсеро ("Трубадур", "Травіата", "Бал-маскарад", "Аїда" Дж. Верді), Ескаміліо ("Кармен" Ж. Бізе), Валентин ("Фауст" Ш. Гуно), Альберт ("Вертер" Ж. Массне), Енріко Астон ("Лючія ді Ламмермур" Г. Доніцетті), Скарпія ("Тоска" Дж. Пуччіні), Сивільо ("Паяди" Р. Леонарда), Демистрій ("Сон у літній ніч" Б. Брітєна) та ін.

Лит.: [Б. л.]. Анкета музичальної життя // Муз. життя. — 1976. — № 7; Лисенко І. Українські співаки у мої спогадки // Його ж. Музична культура України. — К., 2008; Якубач Я. Талант, поміщений на працю (До 70-річчя від дня народження Ю. Мазурки) // Кіж. — 2001. — 1 груд.; [Б. л.]. Умер Юрій Мазурок // Коммерсант. — 2006. — 3 вер.

М. Костяк

ІАІЛІОН Антон Сергійович (Сарнісович) (18.03.1880, м. Тифліс, тепер Тбіліс, Грузія — 1.04.1942, м. Баку, Азербайджан) — композитор, педагог, фолклорист, муз. діяч. З. д. м. з 1906. СРР (1930). Навч. в ужит. семінарії та в інст. (тепер Тбіліс), муз. уч-щі, його викладач 1906, 1913—19). У Баку створив робітн. хор, давав ж. "Театр і музика", з 1925 очолював ж. секцію бачин. будинку вірм. мистецтва, між творів — Ескізи "Пам'яті Шевченка" для мф. орк.

А. Муза

ІАІ Ганна Захарівна (28.12.1920, м. Одеса — 17.06.2006, там само) — піаністка, педагог, урватка Всюкр. конкурсу піаністів у Харкові 33, 2-а премія). Гр. на фортепіано навч. 5-років. Дебютувала в Одесі у 6 років. кін. Одес. конс. (1941, кл. М. Старикової), усяналювалася у Моск. конс. (кл. фп. Зака, кл. органа — О. Гедіке), а також у Обсттрах (концертмейстер його класу). 1948 — викладачка (1983—85 — в. о. зав. тедри) Одес. конс. Виступала з концер- і на Далекому Сході, в Одесі, (н. містак соланними концертами і в ансамблях (зі інальмі, віолончелістами, з орк. Одес. вронімі). У репертуарі — тв. О. Глазунова, Романіна, Л. Бетховена, А. Дворжака, зіга. Гра відзначалася віртуозністю, музич- ністю. ■ Одесі М. називали "легендарною істою".

Одеський музичний академії ім. А. ■ Нежда- іо — 901 — О. 2003.

І. Лисенко

МАЙБОРОДА Віктор Семенович (16.04.1939, Полтав. обл.) — контрабасист, педагог, Закін. Полтав. муз. уч-ще (1959, кл. В. Ханька), Київ. конс. (1963, кл. контрабасо Б. Соїни). Понад 20 років працював у Держ. симф. оркестрі України (тепер Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України). Артист орк. Ансамблю танцю України ім. П. Вірського (тепер Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського), викладач Київ. ССМШ.

МАЙБОРОДА Володимир Якович [23.04(5.05). 1852, с. Дубрівка, тепер Баранівського р-ну Житомир. обл. (за ін. відом. — 1854, с. Дубровиця, тепер райцентр Рівн. обл.) — 4(17).11.1917, м. Петроград, тепер С.-Петербург, РФ) — оперний співак (бас). З родини священика. В юності співав у церк. хорі. Закін. Житомир. духовне уч-ще (1872). Деякий час служив у Волин. церк. кон- ситорії (до 1874) і банку. Закін. Петерб. конс. (1879, кл. К. Еверард). Влітку 1882—83 удо- сконалювався в Милані у Ф. Ламперті, А. Буцці та Дж. Ранкони. Уроки сцен. майстерності брав у В. Соловйова. 1880—90, 1892—1906 — соліст Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі; 1890—92 — Великого т-ру в Москві. Гастролював у Вільно (тепер Вільнюс), Варшаві, Тифлісі (тепер Тбілісі), Києві, Одесі, Харкові, Житомирі та ін. Популяризував укр. музику. 1904 брав участь у ювілейному концерті М. Лисенка в С.-Петербурзі. Сцен. партнери — М. Дейша- Сіонська, І. Ершов, М. Корякин, І. Мельников, М. Славіна, Л. Собінов, Ф. Стрелвський, Ф. Шаліпін. Мав досить сильний голос широ- кої діапазону красивого тембру, особливо в серед. й нижньому регістрах. Виконував сольні партії в "Реквіємі" ■ А. Моцарта, 9-й Симфонії Л. Бетховена.

Партії: 1-й вика-че — Кардинал ("Орлеанська дівка" П. Чайковського), Посланець ("Тарас Бульба" В. Кюнера), 2-й бирок ("Синьгронка" М. Рим- ського-Корсакова), Страж ("Орестія" С. Танквеа); Сусанин, Руслан ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Гравін, Орлик, ("Євгеній Онегін", "Мазепа", П. Чайковського), Голова ("Ніч перед Різдом" М. Римського-Корсакова), Дубровин ("Сон на Волзі" А. Арєнського), Командор ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Дон Базилю ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Мефистофель ("Фауст" Ш. Гуно), Сан-Бри, Дон Дієго ("Гугеноти", "Африканка" Дж. Мейєрбергера).

Лит.: [Б. л.]. В. Я. Майборода. (К 25-літтю його сцен- ической деятельности) // Ежегодник император- ских театров. Сезон 1907—08. — Вып. 18; [Б. л.]. В. Я. Майборода: [Некролог] // Театр и иску- ство. — 1917. — № 37; [Б. л.]. В. Я. Майборода: [Некролог] // РМГ. — 1917. — № 31—32.

І. Лисенко

МАЙБОРОДА Георгій Іларіонович (1.12.1913, кут. Пелехавщина Глобівського р-ну Полтав. обл. — 06.12.1992, м. Київ) — композитор, диригент, культ.-громад. діяч, педагог. З. д. м. УРСР (1958). Н. в. СРСР (1960). Голова правлі- ня СКУ (1967—69). Секретар СК СРСР (1962— 69). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Шевченка (1963), Премії ім. М. Лисенка (1983), Депутат

Г. Май

Вол. Майборода

Вол. Майборода в ролі Дона Базилю (опера "Севільський цирюльник" Дж. Россіні)

Верховної Ради УРСР (1967, 1971, 1975). Брат *П. Майбороди*, батько *Р. Майбороди*. Закін. Київ. муз. уч-ще (1936), Київ. конс. (1941, кл. композиції *Л. Ревуцького*, інструментовки *Б. Лятошського*; 1949 — аспірантуру п/к *Л. Ревуцького*). 1950—58 викладав у конс. муз.-теор. дисципліни.

Композитор лір, обдаровання з органічним нац. світовідчуттям, образним мисленням, муз. мовою (див. *Мова музична*), багатою на інтонаційно виразну лексику й залученим жанр. джерела, М. розвивав традиції школи *М. Лисенка* та його послідовників, обстоював доступність акад. музики, заперечуючи ускладненість стилістики. Представник *постромантизму*, часом в річницю *фольклоризму*. Талант і належна техн. оснащеність дала змогу митцеві залити в різнім галузях і жанрах укр. музики твори високого худож. гатунку, позначені етичною наснагою та одухотвореністю. Найкращі з них ставали значними подіями муз. процесу 1940—80-х, підносили рівень тогочасного мистецтва.

Майбутній композитор виріс у селян. родині, де трудовий побут скрашувала любов до музики: батьки замолоду співали в церк. хорі, знали нотну грамоту, музичили на різних ін-тах у домашньому ансамблі. Закін. Кременчуц. індустр. технікум (у Полт. обл.), працював на Запоріж. алюмінієвому комбінаті, водночас самостійно набував муз. знань, контактував з місц. *оркестром* і хор. *капеллою* "Дніпрельстан". Надіслані до Київ. конс. перші твори показали обдарованість, тяжіння до симф. музики (хоча в 1930-х ця галузь не належала до пріоритетних). Написана на 3-у курсу конс. симф. *поема "Лілея"* стала яскравим дебютом М., була відзначена 1-ю премією на міжконс. конкурсі й заувчала в *симфоніях*. Схвально оцінили фахівці також 1-у *симфонію* (1940) і симф. *поему "Каменярі"* (1941). Відновлення по війні втрачених фак. навичок шло передусім через освоєння різних жанрів. Писав розмаїті *лісні* — масові ("Ковпаківська", "Герої Краснодону", "Пісня миру"), дитячі ("Горобчики", "Біля ялинки"), *романси*. Яскравою подією стала "Гуцульська рапсодія" для симф. орк. (1949, 2-а ред. 1952) до 10-річчя возз'єднання укр. земель. Мальовничу панораму Карпат із 4-х контрастних картин (романт, гірський пейзаж, скорботний спомина, звитязний герць плотогонів з бурхливою річкою та запальний гуцул. танок) проймась триумфальна заклічна емблема-лейтмотив, що динамізує і об'єднує композицію. Рапсодія належала до репертуару творів, що свого часу презентували укр. музику. Багатом подальшим симф. творам М. притаманна узагальнена *програміст.* Відтворюючи образи, колізії війни в 2-й симфонії (1952, 2-а ред. 1956), автор назвав її "Весняною" (4-у — "Осінньою"). Образна символіка часом розпізнається за логікою муз. протиставлень або за образами певної моделі стилістики. Так, дві останні симфонії [3-я (1976) присв. пам'яті *Г. Жуковського*, 4-а (1989) — Платона М.] викликають асоціації до образно-стиліст. манери кумира їхньої молодості *П. Чайковського*.

Загалом же для симф. творів М. характер прийоми зіставлення контраст. образів, картин рельєфний тематизм, часом ш. фольк. мел. дикий, неспішним варіантним розгортанням вільним поемним формотворенням. Свідом уникання ускладненості ладо-гарм. вертінки лі, нагромаджен в оркестрові, — властиво ліро-епічному способу мислення, картинні живописні манери відтворення образів чи роздумів про життя зумовлені його прагненням бути цілком зрозумілим найширшій слухачів аудиторії. Це притаманне його вок.-симф. картині "Запоріжці" (1954, сл. *Л. Забашти*). *Своїй* з музики до "Короля Ліра" (1959) та "Урочистій увертюрі" (1985) для симф. оркестру. Тяжіння М. до високо поетичної романт. образності виявляло вплив *Л. Ревуцького*; у сфері лірич. йому імпонувала проникливість інтонац. манери *П. Чайковського*.

Прагнення розширити жанр. палітру укр. музики виявилось у наполегливому освоєнні кожно зитором оперної галузі, де ситуація в 1950-візнавалася критичною. М. — автор 4-х опер, що мали досить тривале сцен. життя, приваблюючи виконавців і публіку щедрістю мелодизму, адаптованим до сучас. сюжетів клас. формами. Первістком його стала "Милана" (1957, лібр. *А. Турчинської*), сюжет якої поєднував соц.-політ. колізію 1939—44 з особистими долями українців Закарпаття, а жанр. особливості — риси героїч. конфлікту з лір.-психол. відтворенням переживань персонажів. Опера було визнано значним здобутком галузі за виразність муз. характеристик героїв, смислову роль *лейтмотивів* і орк. засобів, етично багатий колорит музики. Найкращі *опри* з опери увійшли до конц. обігу. В опері "Арсенал" (1960 лібр. *О. Левади* та *А. Малишчи*) поєднані принципи нар. драми й лірико-психол. колізії. Драматургія твору збагатила виразною емблематикою, системою характеристичних лейтмотивів, сценами наскрізного розвитку. 1963 "Арсенал" було удостоєно Держ. премії УРСР ім. *Т. Г. Шевченка*. Опера "Тарас Шевченко" (1964, лібр. композитора) є спробою осмислен-

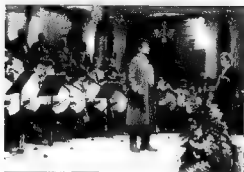
Г. Майборода

Г. Майборода й
Л. Ревуцький

Зліва направо: Г. Майборода (перший),
А. Штогаренко (другий), П. Майборода
(четвертий)

**Національна заслужена капела
бандуристів України ім. Г. Майбороди.
Диригент М. Гвоздь**

ия феномену Т. Шевченка-творця й людини. Оригінальність задуму — в компонованні 4-х новел з різних етапів життя поета (кожна з іншим складом дійових осіб із його оточення). Лір. концепція тут поєднується з монументальністю, навіть ораторіальністю. Особливу функцію має хор, що уособлює народ та проводить слово від автора в структурних частинах спектаклю — «Передмові» й «Післямові». Змістовно й динамічно накреслено характеристику поета, розкрити різними типами вока. мовлення: оповідного, експресивного а вкритті, ліричного в аріозо-роздуми, декламаційного в монолози-кредо тощо. Попри новачий задум, важливі знахідки в муз. конструкції опери, сценічне життя її було нетривалим.

Останньою оперою М. був «Ярослав Мудрий», закінченою на поч. 1970-х (за однойм. драмою І. Кочерги). Актуальність проблем історії Київської Русі-України засвідчує майже одночасне звернення до цього сюжету також Ю. Мейтуса. Масштабні конфлікти князя Ярослава зі свавільним оточенням, що чинило спротив його державницькій і просвітницькій місії, сягають рівня трагедії. Худож. концепція опери збагачує драму розкриттям внутр. світу персонажів; музику вирізняє багатство мелосу, ліризм, розмаїття характеристик, накреслення істор. колориту через вкраплення церк. стилістики. Вітім, критика слушно зауважувала наместу належного драматизму чи експресії в найконфліктніших ситуаціях. Оперний доробок М., утлений в різномісних пошукових жанр-стиліст. спектрах багатьох т-рів, мав своєю часу чи не найвищий репертуарний статус.

Успішною була і праця М. в написанні музики до вистав Київ. драм. т-ру ім. І. Франка «Король Лір» В. Шекспіра (1959) та п'єси М. Зарудного «Вірність» (1970). У творчій еволюції композитора важливу роль посідають галузі кам.-вока. і хор. музики. Власне саме здобутки в цих жанрах визначали високу якість його вока. палітри, що прикривала масштабні театр. композиції. Лір. обдаровання М., його чуття природи вокалу та закоханість у поезію розкрилися у низці вока. мініатюр, переважно романсах. Для ранньої творчості характерний добір клас. поезій (О. Пушкіна, Т. Шевченка, І. Франка,

Г. Гейне), пошук виразної інтонації та цілісності форми («Доля», «Спалений лист», «Розвійтеся з вітром»). Найвище визнання здобув саолістів «Гай шумлять» (1945) на вірш Л. Тичини — справжній шедевр поет. звукопису. Від 1950-х збільшилося число романсів на сл. сучас. йому поетів (В. Сосюра, А. Малишка, В. Симоненка, Д. Павличка), де посилено етичні мотиви, поглиблено інтимні настрої («Лист», «Земле рідна», «Дняною і віно молодістю»). Окремий цикл, задум окреслюється в добірці романсів ост. періоду творчості М. з промовистою назвою — «Пісні прощання», написані переважно на сл. І. Франка з циклу «Зів'яле листя». Тут переважають психол. аспекти, елегійні сумовиті настрої. Поодинокі спробою у вока. доробку М. постає «Концертний триптих» для голосу з орк., присв. Л. Ревуцькому (1971). Близький зв'язок до його фл. мініатюр, він розкриває багату палітру конц. сольного співу. Властиве для М. органічне чуття ресурсів і нащ. особливостей хор. музики підтвердила поява в 1960-х циклічних добірок «П'ять хороших прелюдів» на сл. М. Рильського (1962) і «Вісім хороших прелюдів» на сл. В. Сосюри (1965). Цикли одразу увійшли до репертуару найкращих артистичних колективів, привабили красою музики і цікавини стилістично-концепційним задумом. Присвята заславу (Елегії) М. Лисенківі привертає увагу до інтонац. зв'язків циклу із його музикою. Водночас хори освітлено філософічністю віршів М. Рильського, виразністю помічених худож. деталей і настроїв, відтворених композитором. Вісім прелюдів на сл. В. Сосюри скомпонувано як програмний цикл — осмислення етапів творчого життя поета-друга: від символу весни, буремно-пристрасної юності, жагучого розвитку до осинного згасання, ост. вірша з лікарни. Медитативна лірика в циклі заздалки інтонац. виразності й фактурному розмаїттю музики виявляє багате душевне життя поета, розкриті глибоко психологічно. Помітним здобутком у цій галузі стала пізня збірка М. «Хорові прелюди в сарпеллі» (12 творів для мр. складу, 5 — для чол.), написані 1983—84 рр. та опубл. 1984. У ній незвичне компоновання: прелюди на сл. А. Малишка, В. Сосюри (4 твори), О. Ющенко, В. Симоненка (2), Т. Масенка, Л. Костенко, О. Олеса, М. Нагиніди та ін., не координуються авторством поетів. Лише 4 твори на сл. О. Блока (рос. мовою) вирізняються як цикл без окремої назви. Об'єднаний дискусом у життя усамітненої замкненої душі, він дав митцеві громадсько-екологічний спосіб утілити образ відчуження: «обителя страха і молчанья», що виявляє дисидент. переживання композитора в той час. Решта творів добірки — характерні для митця хор. начерки, медитації, згадки з минулого, роздуми. Вітім — у вислові менше розспіву, важливішу роль відіграє мовна інтонація, часто підкреслена зміною гармонії, фактур. акцентами, стриманіше виявляються емоції, хоча фактурний виклад зберігає стильову манеру митця. У Прелюдах для чол. хору домінують споглядальність, лісенно-поліфон. чинники.

МАЙБОРОДА

Г. Майборода

**О. Загребельний —
Ярослав, Г. Ципола —
Інгігерд, А. Кочерга —
Сильвестр (опера
"Ярослав Мудрий")
Г. Майбороди)**

МАЙБОРОДА

До поодиноких зразків творчості М. у галузі інстр. музики належать *Концерт для скри. з орк.* (1977) у 3-х частинах, що з успіхом виконувався в концертах (прем'єра з О. Бучинською) та "Симф. варіації" для влч. з симф. орк. (1987). Свого часу М. до творчості у цій галузі підготував праця (разом з Л. Ревуцьким) над редакцією та оркеструванням Скр. концерту В. Косенка (1939), згодом — над його ж Фп. концертом (2, 3 ч.; 1947). М. досить часто запрошували до співпраці постановники к/ф Київ. кіностудії ім. О. Довженка: муз. до к/ф "Якби каміння говорило", 1957; "Солдатка", 1958; "Таврія", 1959; "Помилка Оноре де Бальзака", 1969; "Сім'я Коцюбинських", 1970; "Ніна", 1971; "Довга дорога в короткий день", 1972. Багато творів М. записано у фонд Укр. радіо і ТБ (тепер *Національна телерадіокомпанія України*). Їм'я М. присвоєно *Нац. засл. календ. бондурістів України*, у Києві (вул. Грушевського, 16) встановлено мемор. дошку з горельєфом погруддя композитора.

Тв.: опери — "Арсенал" (лібр. О. Левади та А. Малишка, 1960), "Тарас Шевченко" (лібр. власне, 1964), "Ярослав Мудрий" (лібр. власне за драм. поємою І. Коверги, 1973), "Милана" (лібр. А. Турчинської, 1987); вок.-симф. — кантата "Дружбам народів" (сл. М. Рильського та О. Новицького, 1948), картина "Запорожці" (сл. Л. Забашти, 1954); для симф. орк. — 4 симфонії (1940, 1952, 2-а ред. 1966 — "Веснина"; 1976, 1989 — "Осінь"), поємні — "Ліля" (за Т. Шевченка, 1939), "Хаменири" (за твором І. Франка, 1941), "Гуцульська релігійна" (1951), сюїта "Король Лір" (1959), "Урочище уверхора" (1985); для влч. з орк. — "Симф. варіації" (1987); для голосу з орк. — Концерт (1969); для скри. з орк. — Концерт (1977); хор на сл. М. Рильського ("Ненаве сон"), "На білу гречку впали роси", В. Сосюрки ("Доц"), Дм. Павлинка, 12 хорів без супр. та ін.; солісти — "Дума" (сл. Т. Шевченка, 1939), "Розвійтеся з вітром" (сл. І. Франка, 1939), "Весна іде" (сл. Лесі Українки, 1948), "Троянда" (сл. В. Сосюрки, 1953), "Заплавий же, роже-нько весела" (сл. А. Малишка, на сл. О. Пушкіна, А. Міцкевича, П. Тютюнця, Т. Масенка, С. Щипачова, В. Симонюка, О. Ющенко; вок. цикл "Пісні прощання" та екз. пісні, в т. ч. дит.; обр. нар. пісень; музика до театр. вистав, кинофільмів "Якби каміння говорило", "Таврія" та ін.). Редагування та оркестрування (разом з Л. Ревуцьким) Фп. (2 і 3 ч.) і Скр. концертів В. Косенка.

Дискогр.: (всі — М.: Мелодія) Майборода Г. І. "Тай шумлять", сп. П. Тютюнця. С. Дарчук. — 20554, 1951; Майборода Г. І. "Троянди", елегія, сл. В. Сосюрки; Г. Сухорукова (фп., З. Лехтман). — 28132, 1957; Майборода Г. І. "Пролітла дор-женка", сл. А. Малишка; хор. капела і симф. орк. Укр. радіо, дириг. К. Симеонюк. — 31779, 1958; Майборода Г. І. "Гуцульська релігійна"; симф. орк. Укр. радіо; дириг. К. Симеонюк. — Д 6751-52, 1960; Майборода Г. І. "Ненаве сон", сл. М. Рильського; Держ. хор. капела УРСР "Трибіта", худ. кер. П. Муравський. — Д 14177-78, 1964; Майборода Г. І. "Тарас Шевченко", опера в 4-х діях, лібр. Г. Майборода, укр. мовою: М. Шевченко, Л. Руденко, А. Кінот, Е. Чорбас, Л. Лобанова, М. Фомч, В. Тимошин; хор і орк. Київ. держ. театр опери та балету ім. Т. Шевченка, дириг. К. Симеонюк. Д 014383-86 С 0911-14, 1954; Майборода Г. І. "Арсенал", оп. в 3-х діях, лібр. О. Левади, А. Малишка, укр. мовою:

М. Кондратюк, В. Тимошин, Б. Руденко, С. Казак, Л. Лобанова; хор і орк. Київ. театр опери та балету ім. Т. Шевченка, дириг. Л. Венедиктов. — Д 016127-32, 1965; Майборода Г. І. "Лілея", симф. поєма (за Т. Шевченка); симф. орк. Укр. радіо, дириг. В. Гиндас. — Д 21705-06, 1968; Майборода Г. І. Симфонія № 2 ре мажор "Веснина". Держ. симф. орк. УРСР, дириг. В. Кожухар. — Д 027543-44, 1970; Майборода Г. І. "Не сумуй", "Ліст", "Осінь існа", сл. В. Сосюрки; Б. Руденко. — Д 031355-56, 1971; Майборода Г. І. "Милана", оп. в 4-х діях, лібр. А. Турчинської; Л. Кравченко, Е. Озимко-Семко, Д. Гнатюк, Я. Галочич, Г. Кросуля, Б. Руденко; хор і орк. Київ. Держ. театр оп. та балету, дириг. С. Турчак, СМ 04339-44, 1973; Майборода Г. І. Обробки укр. нар. пісень "Як в поємра", "Там, де Ятрань круто вється", А. Солов'яненко. — С 30-08795 96, 1977; Майборода Г. І. Симфонія № 1. "Король Лір", сюїта з музики до "трагедії" Ш. Шекспіра; Держ. симф. орк. УРСР, дириг. С. Турчак. — С 10-09605-06, 1977 та ін.

Літ. тв.: До проблеми програмного і непрограмного симфонізму // *Мистецтво*. — 1954. — № 3; "Тарас Бульба" // *Там само*. — 1955. — № 3; Ближче к життю // *СМ*. — 1959. — № 2; Год минувший // *СМ*. — 1960. — № 24; Нашим голосом // *СМ*. — 1962. — № 10; У композитора Києва // *Сов. Закарпаття*. — 1949. — 26 лип.; Виступи найкращого колективу // *Рад. мистецтво*. — 1954. — 21 квіт.; Улюблені пісні // *Веч. Київ*. — 1954. — 11 трав.; Проти спрощеного розуміння програмності // *Рад. мистецтво*. — 1954. — 1 груд.; Будемо дерзати // *Рад. культуру*. — 1958. — 26 черв.; Симфонія трудя // *Сов. культура*. — 1958. — 5 лип.; Патріотичні користи. До 70-річчя дня народження Л. М. Ревуцького // *Рад. культура*. — 1959. — 19 лист.; Орли устремлялись к солнцу // *Правда України*. — 1959. — 30 серп.; Велика мрія // *Рад. України*. — 1959. — 11 жовт.; Верність высочайшему призванию. О 12-й симфонии Шостаковича // *Правда України*. — 1962. — 27 сім.; Шість творчості // *Рад. культуру*. — 1963. — 29 груд.; В служінні народою // *Рад. України*. — 1969. — 20 лист.

Літ.: Загороднич М. "Милана" Г. Майборода. — К., 1959; Гордичук М. Г. І. Майборода. Народний артист УРСР. — К., 1963; Яго ж. "Арсенал" Г. Майборода // *Українська радянська музика*. — К., 1962. — Вип. 2; Яго ж. "Лілея" Г. Майборода // *Шевченко і музика*. — К., 1966; Мосенко Г. Роман пам'яті. — К., 1970; Лещенко Г. "Арсенал". Опера Г. Майборода. — К., 1963; *Зимовий О. Георгій Майборода*. — К., 1973 (рос. мовою. — К., 1983); *Тютюн П.* Шлях обдарованої молоді // *Рад. музика*. — 1938. — № 3; *Штейнберг М.* Про "Лілею" // *Там само*. — 1940. — № 3; *Волынський Я.* Молоді українські композитори // *Там само*; *Герасимов Н.* О творчестві Г. Майборода // *Українська советская музика*. — К., 1960; *Яростовий Б.* "Арсенал" // *Муз. життя*. — 1960. — № 22; *Аршинов Л.* Музика у фільмі // *Сучасна українська музика*. — К., 1965; *Пі ж.* Герої І. Коверги на оперній сцені // *Музика*. — 1981. — № 6; *Курейко В.* Видатний митець // *Музика*. — 1973. — № 6; *Яго ж.* Незабутній // *Там само*. — 1993. — № 6; *Філатов Ю.* "Хорів: прелюдія" Г. Майборода // *Там само*. — 1975. — № 5; *Мамчур І.* Драма і музична драматургія опери // *Там само*. — 1975. — № 6; *Мирош Г.* Художник і театр // *Там само*. — 1979. — № 3; *Бучинська О.* Концерт для скрипки Г. Майборода // *Там само*. —

Платон і Георгій Майборода

Г. Майборода й А. Штогаренко

1981. — № 2; *Тольба В.* Слово про майстра // Там само. — 1983. — № 5; *Його ж.* Теорії Майборода // *Його ж.* Статті. Воспоминання. — К., 1986; *Озюкевич Н.* Неповторність мистецької долі. // *Музика.* — 1984. — № 1; *Полякова І.* Функціональні можливості фольклорного жанру // Там само. — 1986. — № 6; *Стецюк Р.* Нелюбовний диалог. До 85-річчя Г. Майборода // *Укр. культура.* — 1998. — № 11—12; *Черкашина М.* Колиш театр був моїм рідним домом (Запис бесіди з Г. Майборода) // *Музика.* — 2004. — № 1—2; *Лисенко І.* Речник української культури // *Його ж.* Музичні сонячні дзвони. — К., 2004. [Б. п.]. Некролог // *КіЖ.* — 1992. — 19 груд. ЦДАМЛ-МУ: ф. 200, оп. 1, од. зб. 40, 1945—1978 рр.

Д. Пордохенко

МАЙБОРОДА Платон Іларіонович (1.12.1918, хут. Пелешівщина, тепер Глобінського р-ну Полтав. обл. — 8.07.1989, м. Київ) — композитор, муз.-громад. діяч, брат Г. Майборода. Дядько Р. Майборода. Лауреат Сталінської премії СРСР (1950), Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1962), премії за музику до к/ф (1959, "Літа молодії"). З. д. м. УРСР (1957), Ш. а. УРСР (1968), Н. а. СРСР (1979). Член СКУ (1947), Нагороджений дипломом за найкращу пісню 20 ст. (К., 2007; посмертно; за пісню "Рідна мати моя"), призом Рос. кіновідомості "Ніка" за видат. внесок у музику кино (М., 2008). З селян. родини, яка в роки Голодомору 1932—33 змушена була переїхати до Запоріжжя. Влітку 1936 М. поїхав до Києва вступати до консерваторії, а через тиждень його батька було заарештовано й страчено як "ворога народу". За рекомендацією Л. Ревуцького М. був прийнятий до Київ. муз. уч-ща, яке закін. за 2 роки (здав у повному обсязі всі предмети). 1938 вступив до Київ. конс., паралельно брав уроки з укр. фольклору в Д. Ревуцького в Ін-ті фольклору АН УРСР (тепер ІМФЕ), іздав із фольк. експедиціями по різних місцях України (1939 — Полтавщина, збирання нар. пісень на поезії Т. Шевченка, 1940 — Сх. Галичина (у складі експедиції п/к вченого секретаря Ін-ту М. Нагорного були М. Гордіччук, В. Стеценко, О. Бабишин, Г. Сухобрус), здійснив записи галич., зокр. гуцул. фольклору, спілкувався з Ф. Колессою). Від початку бойових дій у черв. 1941 М. із братом воювали в ополченні, потрапили в полон. 1942 їм вдалося втекти. 1943 із Запоріжжя брати М. були інтерновані до Катовиць (тепер Польща), де працювали на заводі. Після звільнення мист. рад. військами, ввійшли до лав 1-о Укр. фронту й закін. війну в Німеччині. 1945 М. — кер. військ. ансамблю пісні і танцю у Відні (Австрія), звідки його за особистим проханням Л. Ревуцького повернули до Києва для завершення муз. освіти (див. *Освіта музикантів*). Закін. Київ. конс. (1947, кл. Л. Ревуцького). 1947—49 — викладач теор. дисциплін Київ. муз. уч-ща. 1949 разом з поетом О. Ющенко узяв участь у проєкті "Герої праці стануть героями наших творів", написав 3 пісні-портрети про сілс. ланкових. Від 1948 співпрацював з поетом А. Малишком.

майже всі спільні твори (22) стали еталоном. зразками втілення укр. мелод. традиції та нац. естет. мислення, насамперед, лір. природи. Символи столиці України — "Київський вальс" (початк. фраза багато років слугувала позивним радіостанції "Промінь") і "Білі каштани", емблемою укр. школи стала "Пісня про вчительку"; довершеною кантиленою приваблюють "Ми підем, де трави похилі", "Ти моя вірна любов" та "Коліскова", вірність власній історії — "Пісня про козацькі могили", філософсько-глибокою роздумів — "Моя стежина". Пісню "Рідна мати моя" ("Рудничок") було перекладено 18-а мовами. Плідно співпрацював М. з поетами В. Бичком, Д. Луценком, Т. Масенком, М. Нагнибідю, О. Новикам, М. Рильським, В. Симоненком, В. Сосюрою, М. Стельмахом, Мих. Ткачем, В. Юхимовичем. М. ін., написав твори на поезії Т. Шевченка й *Лесі Українки*. Компонував пісні для різних складів, використовував особливості всіх хор. ансамблів — чол. ("Розлягалися тумани"), жин. ("Коліскова"), більшість для міш. хор. але з виокремленням сопрано-контральо: чол. жин. *квартетів* ("Колосний вальс"), однокор. *дуєтів* — чол. або жин., що, на думку композитора, більше відповідало нац. природі акап. співу ("Білі каштани", "Ми підем, де трави похилі"). З-поміж градив. фольк. жанрів М. найпереконливіше за муз. драматургією та худож. образністю вдався вжити у профес. творчості жанр *думи* ("Кров людська — не водиця!", "Партизанська дума", "Есть на світі доля" — для соліста чи соло з хором). Пісні М. виконували В. Болоч, В. Буймістер, Т. Вінниченко (Майборода), В. Вопріна, Д. Гнатюк, О. Гришко, М. Кондратюк, Р. Майборода, Н. Матвієнко, Є. Мірошніченко, А. Мокренко, Д. Петриненко, О. Таранець, Г. Туптіна та ін. Особливо активними популяризаторами творчості М. були тріо сестер *Байко*, чол. дует П. Кучий і А. Байко, концертмейстер — багатороц. конц. програм — Е. Прохорова.

М. належить також музика до 15 вистав Київ., Вінн. та Запоріз. драм. т-рів (зокр. "Не судилося" М. Староцького, "У кожного своя мета" Я. Баша, "Якщо ти любиш" і "Сині раси" М. Зарудного, "Де тиєра шуміла" А. Шияна, "Правда і кривда" М. Стельмаха тощо), музика до 13 фільмів к/с м. О. Довженка (зокр. "Гроза над полями", "Літа молодії", "Дмитро Горичів", "Люди не все знають", "Долина синих скель", "Абітурієнтка" тощо). Однак в історію укр. духовності М. увійшов, насамперед, як композитор-пісенник. Хоча лівеною мірою М. віддавав данину масово-патристичній (рад. панегіричній) пісні, проте більшість його творів — лірика, що стверджує гуманістичні духовні цінності. Пісенна лірика М. — етапне явище в розвитку нац. муз. культури. Багато творів М. записано у Фонд Укр. радіо і ТБ (тепер *Національна телерадіокомпанія України*).

По смерті композитора архівом М. опікується дружина митця — **Майборода-Винниченко** Тетяна Василівна (25.01.1926, м. Київ) — оперна

П. Майборода

П. Майборода за роботою

Р. Майборода

й кав. співачка (лір.-драм. сопрано). Закін. Київ. конс. (1948, кл. К. Брун-Каміонської); 1947—48 — солістка Київ. опер. т-ру, 1950—55 — Ленінгр. обл. філармонії (тепер С.-Петербург), 1959—84 — оперної студії Київ. конс., 1964—81 — Укр. респ. філармонії. Щорічно до дня нар. М. організовує концерти з його творів, радіопередачі й ТВ-програми; збирала спогади сучасників, опубл. статті, ініціювала створення мемор. кабінету М. при ЦДАМЛМУ (див. Архів-музей літератури й мистецтва, Музей музики) та випуск CD. На її замовлення було встановлено мемор. дошку на будинку, де жив М. (м. Київ, вул. Софіївська, 16), і надгробок могили на Байковому цвинтарі (скульпт. М. Білик, архітектор А. Чечерис). 1989 ім'я М. було присв. хор. капелі Нац. радіокомпанії України в Запоріж. муз. уч-щу (там створено мемор. кабінет, проводяться конкурси мол. композиторів на найкращу пісню), вулиці в м. Києві. Теори М. увійшли окремими номерами до грамплатівок різних співаків, однак автор мав тільки 1 власну грамплівку як дарунок до свого ювілею: "Друзі хороших мої". Пісні П. Майборода. — М.: Мелодия, 1988.

Та: вок.-симф. — ораторія "Дума про Дніпро" (сл. А. Шияля й Т. Масенка, 1954), поема "Тополя" (сл. Т. Шевченка, 1960), кантата "Полтава" (сл. О. Пашко, 1974); для симф. орк. — "Прометей" (або "Героїчна увертюра", 1947 — дипломна робота); пісні (понад 100) — "Розлагалися тумани" (сл. О. Новицького, 1940), цикл про Героїв Соц. Праці — "Над широким Дніпром", "Ще тумани сиві", "Поля незорі" (1953), "Ми едем, де трави похили", "Київський вальс", "Пролетгала доріженька" (1949), "Білі каштани" (1953), "Ми едем, де трави похили", "Київський вальс", "Пролетгала доріженька" (1954), "Журавлі" (1955), "Коліскава" (1956), "Пісня про Україну" (1957), "Ти моя вірна любов", "Рідна мати моя" (або "Рушнічок"; обидві — 1959), "Пісня про козацькі могили" (1962), "Тай шуміла біла лотука", "Пісня про вчителів" (обидві — 1967), "Моя стежина" (1970) та ін. (усі — сл. М. А. Малишка), "Друзі хороших мої" (сл. Т. Масенка, 1955), "Якщо ти любиш" (сл. М. Нагиньбіда, 1959), "Кров людська — не водиця" (сл. О. Ніконенка, 1960), "Партизанська дума" (сл. М. Стелмаха, 1963), "Білі чайки" (сл. А. Шияля, 1964), "Виростеш ти, сину" (сл. В. Симоненка), "Тополина баркарола" (сл. В. Сосюрин; обидві — 1973), "Подіями" (1971), "Рідна земле моя" (1973; обидві на сл. Д. Пучка), "Не збійвай, зозуле, цятку" (1975), "Ти і я — одна сім'я" (1977) і "Згадай свій рідний край" (1981; усі — сл. М. Тькача), "Я до тебе у пісні їду" (сл. Т. Мазенцевої, 1982), "Хвиля мовчання" (сл. Е. Рибальського, 1983) тощо; пісні для дітей; обр. нар. пісень; музика до театр. вистав, к/фільмів.

Дискогр.: грамплівки (всі — М.: Мелодия) Майборода П. І. "Ой по горі домен цвіте" (сл. Г. Шевченка); Л. Потохінський, і. Поліщук (дп.), — 8617, 1939; Майборода П. І. "Гімн братерству" (сл. М. Рильського); Держ. хор. капелі УРСР "Думка", худож. кер. А. Сорока. — Д 2044-45, 1954; Майборода П. І. "Пісня про рушнічок" (А. Малишка; Д. Гютоян; "Юнацька пісня" (М. Нагиньбіда); Держ. уч. нар. хор. "Ми едем, де трави похили", "Пролетгала доріженька" (сл. А. Малишка); М. Фокін і С. Козак. —

Д 005360-61, 1959; Майборода П. І. "Пролетгала доріженька" (сл. А. Малишка); М. Фокін і С. Козак; "Колосистий вальс" (сл. А. Малишка); Л. Руденко і Л. Вільшаня. — Д 6399-400, 1960; Майборода П. І. "Якщо ти любиш" (сл. М. Нагиньбіда); Держ. хор. капелі УРСР "Думка", "Львівська" (сл. Т. Масенка); В. Веліри; "Білі каштани" (сл. А. Малишка); три бандурист: М. Подлілля, В. Третийко, Т. Поліщук; "Гей у полі чистому" (сл. Т. Масенка); хор Укр. радіо; "Що ж ти ходиш" (сл. В. Шевця); М. Фокін; "Рідна мати моя" (сл. А. Малишка); Д. Гютоян; "Юнацька пісня" (сл. М. Нагиньбіда); Т. Золотийська й Г. Чулига; "Друзі хороших мої" (сл. Т. Масенка); М. Фокін і С. Козак. — Д 6837-38, 1960; Майборода П. І. "Пісня про Україну" (сл. А. Малишка); анс. пісні Укр. радіо п/к А. Бобиря. — Д 14087-88, 1964; Майборода П. І. "Пісня про рушнічок" (сл. А. Малишка); Д. Гютоян. — Д 14125-26, 1964; Майборода П. І. "Розлагалися тумани" (сл. А. Новицького); Держ. уч. нар. хор. ім. Г. Веровицького, худож. кер. А. Адрієвський, солісти М. Шрамко й В. Мокренко. — С30-07783-84, 1976; Майборода П. І. "Дума" (сл. А. Малишка); ВІА "Кобзар", худож. кер. О. Лебедюк. — С60-10941-42, 1978; Майборода П. І. "Київський вальс" (сл. А. Малишка); С. Козак і В. Гуров. — С60-13317-18, 1979 та ін.

Літ.: Гордішук М. П. І. Майборода. — К., 1964; Яого ж. Пісні Платона Майборода // Українська советська музика. — К., 1960; Яого ж. Композитор-пісняр // НТЕ. — 1968. — № 6; Кузик В. Платон Майборода. — К., 1978, 1983, 1987, 1988; і її ж. Пісня творчість // УМ. — К., 2002. — Т. 5; і її ж. На пошану Платона // Веч. Київ. — 1999. — 2 лют.; Провідні О. Українські народні пісні в записах Платона Майборода. — К., 1986; Платон Майборода. Слово про композитора // Упоряд. В. Кузик, Т. Винченюк. — К., 1988; Платон Майборода. "Я приїду до тебе з пісенькою." / Ред.-упоряд. В. Кузик. — К., 2008; Додяченко В. Зрілий талант // Рад. культура. — 1959. — № 17; Суворова Т. Малишка стежина // Музика. — 1978. — № 6; Малишев Ю. "І на тім рушнічкови..." // Там само. — 1988. — № 6; Товар С. Композитор-легенда // Вісник. — 1955. — № 5-6; Синадський М. Життя моє — пісня". Платонові Майборода — 60 // Рад. Україна. — 1978. — 1 груд.; Мокренко А. За кожною ногою — рідна земля // Там само. — 1987. — 6 груд.; Яого ж. Верність. Художник і народ // Правда України. — 1988. — 1 дек.; Бойко І. Від серця матері до серця народу // Молода Україна. — 1988. — 29 листоц.; Гоян Я. Материзма // Рад. Україна. — 1988. — 3 груд.; [Б. л.]. "Я вернуся до тебе пісенькою" // Веч. Київ. — 1998. — 1 груд.; [Б. л.]. Платон Іларіонович Майборода (некролог) // Кіж. — 1989. — 16 лип.; Олійник Б., Мокренко А., Платон Д. та ін. Співучий син України // Там само. — 1989. — 30 лип.; [Б. л.]. Імені Платона Майборода // Там само. — 1989. — 29 жовт.; Кирівко В. Братні композитори // Там само. — 1988. — 3 груд.; Яого ж. Пеліхівський царюк // Укр. газета. — 1999. — 12 лип.; Кирівко В. Солов'їнний світ Платона Майборода // Запоріж. правда. — 1999. — 30 листоц.; Ющенко О. І він казав: "Піду еоряджуся з клавшами" // Столиця. — 2000. — 3 лют.; Шевченко В. Ухваляли: Майборода Іларіона Івановича розстріляти // Літ. Україна. — 2001. — № 15; Стоян О. Лицарі української пісні // Веч. Київ. — 2003. — 2 груд.; Яого ж. А пісня не знохає // Там само. — 2004. — 9 лип.; Козаричанський М. Смердоскивани полюб'яні-

В. Кузик

МАЙБОРОДА Роман Георгійович (28.08.1943, с. Кириківка, тепер Глобинського р-ну Полтав. обл.) — оперний і кам. співак (баритон), педагог. Син *Г. Майборода*. Н. а. України (1985). Лауреат Нац. премії України ім. Т. Г. Шевченка (2002), Всесоюз. конкурсу вокалістів ім. М. Глінки у Вільносі (1971, 2-а премія), Міжн. конкурсів у Тулузі (1974, 3-я премія), молодих оперних співаків (Софія, 1976, Гран-Прі й золота медаль). Закін. Київ. конс. (1972, кл. *Т. Михайлової*). Від 1971 — соліст Київ. т-ру опери та балету. 1978 стажувався у т-рі "Ла Скала" (Мілан, Італія). Від 1988 — викладач Київ. конс. Проводить активну концертну діяльність. Гастролував у країнах Європи, а також — Бразилії, Канаді, США та Японії. Має темброво багатий лірико-драм. голос, досконалу вокал. школу. Вирізняється глибокою продуманістю трактування муз.-сцен. образів.

Партії: *Никола* ("Наталка Полтавка"), *Котляревський* — *М. Лисенка*), *Остап* ("Тарас Бульба", *М. Лисенка*), *Онар* ("Купало", *А. Вахнянина*), *Гаралда*, *Максим*, *Марин* ("Ярослав Мудрий", "Арсенал", "Мілана" *Г. Майборода*), його ("Київ" *Ігор* *О. Бородин*), *Щекалов*, *Шакловитий* ("Борис Годунов", "Хованщина", *М. Мусоргського*), *Онегин*, *Мазепа* ("Евгеній Онегин", однойм. опера *П. Чайковського*), *Фігаро* ("Севільський цирюльник", *Дж. Россіні*), *Жермон*, *ді Луна*, *Набукко* ("Травиата", "Трубадур", однойм. опера *Дж. Верді*), *Януш* ("Таліа" *С. Моношка*), *Марсель* ("Богена" *Дж. Пуччі*).

Літ.: *Мензантин* *З.* Роман Майборода. — **■**, 2000; *Глибе* **■** Виконавські школи України. — **■**, 2002; *Коршун* *Г.* Роман Майборода // Муз. життя. — 1977. — № 12; *Моравська* *Т.* Славення успіха. Ступені майстерства // Сов. культура. — 1978. — **■** мая; *Москаленко* *О.* Оперний інструмент // День. — 2001. — 4 черв.

І. Ганкало

МАЙБУРОВА (дів. прізвище Попова) Катерина Вікторівна (5.12.1913, м. Верхотур'є, тепер Катеринін. обл., РФ — 24.05.2002, м. Київ) — музикознавець, педагог. Магір *О. Зінкевич*. Канд. мист-ва (1947). Доцент (1947). В. о. професора (1969). Член СКУ (1953). Закін. Свердлов. муз. технікум (тепер Катеринін.); кл. *Фортеліано*, 1935), істор.-теор. ф-т Урал. конс. (1942; кл. *М. Пекелеса* й *В. Цукермана*), аспірантуру при ній (1946, наук. кер. *М. Друскін*).

К. Майбунова та О. Зінкевич

Викладачка Свердлов. муз. школи (1934—35), муз. уч-ща (1935—47), консерваторії — Урал. (1938—49), Саратов. (1949—53). Київ. (1953—77), Київ. пед. ін-ту (1978—92). Поміч учнів — канд. мист-ва *О. Коренюк*, *Г. Діляквич*, *Н. Шуро*. Значну частину музичнон. доробку присвячено укр. композиторам — **■** сучасникам (*М. Дремлюгі*, *Г. Жуковському*, *В. Кирейкові*, *М. Сильванському*), а також рос.-укр. муз. зв'язком. М. однією з перших у тод. СРСР звернулася до муз. краєзнавства (див. *Краєзнавство музичне*) як предмета навч. дослідження. Активний член світ. руху есперанто, відіграла важливу роль в організації його Укр. респ. відд. (1980), його 1-й президент. Завпровадила курси есперанто для студентів Київ. конс.

Літ. та.: канд. дис. "Музикальна культура доореволюційного Середнього Урала" (К., 1947); Музичні жанри. — К., 1959; Програма музика. — К., 1960, 1966; Музика в боротьбі за мир. — К., 1962; Чайковський на Україні. — К., 1965; "Батьківщина" — цикл симф. поем *М. Дремлюгі*. — К., 1966; *Никола Дремлюгі*. — К., 1968; *Віталій Кирейко*. — К., 1979; *М. Глінка*. — К., 1991; *Чайковський в Алапаєвск*. — Алапаєвск, 2002 (у співаві з *В. Гордійко*); Російська музична література. — К., 1961, 1971; Служання музики: Метод. посібник для вчителів загальноосвітньої школи, 1—3 класи. — К., 1980, 4—5 класи. — К., 1984; *М. Глінка в критичі його сучасників* // Науч.-метод. записки Київ. консерваторії. — К., 1957; Гордість українського мистецтва // СМ. — 1957. — № 11; Музикальна життя Катеринінбурга // Из музикального прошлого. — М., 1960. — Вип. 1; Музикальна життя доореволюційної Перми // Там само; Вокальний цикл *Н. Сильванського* на слова *С. Єсеніна* // Українська советська музика. — К., 1960; Романи *Чайковського* і *Рахманінова* на слова *Шевченка* // Шевченко і музика. — К., 1966; Основні черти злісного жанра в опері Глітки "Русалка і Лодичка" // Укр. музикознавство. — К., 1966. — Вип. 2; Гликаська школа піснх XVIII ст. та її роль у розвитку музичного професіоналізму на Україні та в Росії // Укр. муз.-во. — К., 1971. — Вип. 6; Київська консерваторія за 50 років // Укр. музика. — К., 1972 (у співаві з *О. Шреєр-Гюченто*); Теоретик-педагог // Музика. — 1972. — № 6; Герман Жуковський // Там само. — 1973. — **■** 5; "Один крок до кохання" // Там само. — 1974. — № 3; Чайковський в Києві // Там само. — 1979. — № 4; З'їзд бюроських композиторів // Там само. — 1981. — № 3; На юбилейном вечері *В. П. Рахманінова* // СМ. — 1981. — № 10; Взірець високого служіння мистецтву // Михайло Ромєнський. Спогади, матеріали. — К., 1982; "Есперанто означає" "Той, що сподівается" // Наука і культура. Україна 1981. — К., 1982; Мистецтво в житті вченого (*В. Вернадський і музика*) // Музика. — 1983. — № 6; Из истории создания Свердловского музыкального училища им. П. И. Чайковского // П. И. Чайковский и Урал. — Ижевск, 1983; Рахманінов у Києві // Наука і культура. Україна 1983. — К., 1984. — Вип. 18; За покликанням — музикант // Музика. — 1985. — № 5; *М. Глінка у Каччіві* // Наука і культура. — К., 1986. — Вип. **■**; *Н. И. Сильванский* // Опері пшуду для дітей. — К., 1987; Прем'єри опер *Чайковського* на Київській сцені // Чайковський та Україна. —

МАЙБУРОВА

Л. Пашенко — Єлизавета, Р. Майборода — Гаралда (опера "Ярослав Мудрий" Г. Майборода)

Р. Майборода в ролі Мазени (однойм. опера П. Чайковського)

К. Майбунова

МАЙДАНСЬКА

С. Майданська

Афіша вистави
"Непереможна
українська
Бругільда"
С. Майданської
(Київ, 2002 р.)

К., 1991; Музыкальное краеведение и его роль в концепции истории музыки // Музично-історичні концепції в минулому і сучасності. — Л., 1997; Консерваторія в евакуації // Музика. — 1999. — № 4—5; Чайковські в Алапаєвську // Історія музики в минулому і сучасності: Наук. вісник НМАУ. — К., 2000. — Вип. 12; Родовід Миколи Маркевича // Київ, муз.-во. — К., 2001. — Вип. 6 (передр.: Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3); Киевские премьеры опер М. А. Римского-Корсакова (XIX—начало XX ст.) // 31 спадщини майстрів: Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 30. — Кн. 1; Мой строгий учитель (про М. С. Друскіна) // Наук. вісник НМАУ: Історія музики: концепції, інтерпретації, документи. — К., 2005. — Вип. 45; The Openings of Rimsky-Korsakov's Operas in Kiev // Anton Rubinstein and Nikolai Rimsky-Korsakov: Selected Operas. — Music-Editor Lucie Galland (Germany), 1997; статті й нарисів у періодичній, програм для нар. унітв культури; метод. розробки, ст. в енциклопедіях, упряді, та редакційних, лекції, радіопередачі.

Літ.: Академія музичної еліти України. — К., 2004; Штейнпресс Б. По легкому пути // СМ. — 1960. — № 8; Шурово М. Друкуємо спогади // Музика. — 1999. — № 4—5.

М. Костюк, А. Муха

МАЙДАНСЬКА Софія Василівна (7.09.1948, станція Азівка Свердлов., тепер Екатеринбург, обл. РФ) — поет, прозаїк, драматург, перекладач, режисер, лібретист, педагог. З д. м. України. Член НСПУ (з 1979). Лауреатка літ. премії "Благовіст" (1997) та ім. О. Гончара (1998), Нагороди ім. Л. та П. Кошаревих (1997, США). З родини чернівецьких репресованих інтелігентів. 1973 закін. Львів. конс. (кл. скрипки Д. Лекаєра і О. Деркача), 1989 — Вищі літ. курси при ін-ті ім. М. Горького у Москві. Викладачка Кам'янець-Поділь. пед. ін-ту ім. В. Затонського (тепер Нац. уніт ім. І. Огієнка) й НКУКІМ. Тематику мист.-культ. діяльності М. становлять найглибші шари укр. культури, різноманітні колізії укр. історії; вивада. постаті 18—20 ст.: Г. Сковорода, С. Крушельницька, І. Франко, О. Ольжич, Б.-І. Антонич, О. Степанівна, К. Матвієнко. У колі творчих уподобань М. — сцен. синтез музики й літ-ри. На поч. 1990-х — засновниця й режисерка т-ру поезії та шкіль. драми укр. Бароко "Вертоград". Часто ініціює, виступає авторкою концепції та сценарію, режисеркою-постановницею муз.-сцен. дійств, літ.-муз. вистав, композицій, літ.-муз. драм. Ім. свят, мелодраматичні (див. Декламация) тощо. Авторка сценаріїв до числ. фестивалів, до подій з відзначення визначних істор. дат, поміж яких — 1-й фестиваль укр. сучас. пісні та попул. музики "Червона Рута" (1989, Чернівці), "Велика тризна" (до 750-річчя загибелі князя під руїнами Десятинної церкви, муз. В. Губи); фестиваль "Золотий годин" (1990), до 750-річчя м. Коломия (1991). Авторка концепції, сценарію та режисерки 1-о літ.-муз. свята "Лесина осін" (1995, Київ); сценарію муз.-сцен. дійства "Золотий камінь пісмію" (до ювілею Н. Матвієнко, 1998; музика Д. Бортнянського, Д. Туптала, М. Дилецького, Г. Сковорода, М. Скорика, Є. Станковича та Г. Гаврилиць;

також використано зразки старов. укр. танців 17—18 ст.). Авторка й режисер муз.-сцен. дійства до 1000-річчя укр. писемності (1999); літ.-муз. композицій, присв. музич. укр. бароко, зокр. вистави "По той бік студеного плину" (муз. Г. Гаврилиць; також використано твори М. Березовського, Я. С. Базо, Ц. Франка; гайдучі танці й ханти 17—18 ст., 2000); "Сад Божественних пісень" (про Г. Сковороду, укр. музика і поезія 17—18 ст., 2000), "Щастя, де ти живеш?" (до 280-річчя від дня нар. Г. Сковорода, 2002) та "Непереможна українська Бругільда" (до 120-річчя від дня нар. С. Крушельницької, 2002), циклу композицій до 150-літнього ювілею І. Франка: літ.-муз. драми "Твої очі, як те море..." (Кохання в стилі декадансу) за його листами й лір. поезією з музикою М. Лисенка, Д. Сичинського, А. Кос-Антонієвського, Л. Лебідіної, Б. Латошинського, І. Тараненка (2006); мелодраматичні "Цвіт вишневий на Афоні" для читця, сол. хору, оркестру та електр. запису за поемою І. Франка "Іван Вищеский" (муз. І. Тараненка, 2006); літ.-мист. композиції "О націє, душі і вічна, як Бог" (до 100-річчя від дня нар. О. Ольжича; 2007), "Росте Антонич і росте трава" (до 70-х роковин з дня смерті Б.-І. Антонича; 2007), "Я залишаюся зі своїм народом" (присв. О. Степанів — хоружному УСС; 2010). Авторка лібрето до мюзиклів "Червона шабля" (муз. Р. Хабаля-Прокопенка й М. Мануїляка, 1991) та "Цаліма" ("Дюймовочка") за однойм. казкою Г. Х. Андерсена (муз. О. Козаренка, 1992); авторка "тексту ораторії" "Святий Дніпро" В. Кікты [1992; англ. в Едмонтоні (1993), Торонто (1996) та Києві (2000)]. Музику до поезій М. писали Г. Гаврилиць, М. Денисенко, В. Кікта, О. Козаренко, В. Сильвестров, Б. Філіц, І. Тараненко. Вірші М. перекладено багатьма мовами світу, надрук. в антологіях та окремих публікаціях.

Літ. тв. Вчитель [Про вчителя музики Куфлюка В. О.] // Україна. — 1986. — Жовт.; Шевченко і музика // Київ. — 1992. — № 3; Літосієць [Погляд на творчість Валерія Кікты] // Сучасність. — 2000. — Число 11; "Ваші очі сяють вічність" [Про драматичну долю композитора Б. Філіца] // Кур'єр Кривбасу. — 2005. — Трава. — № 86; Духовне життя — найвищий закон нації [Пам'яті Миколи Колесси] // Укр. культура. — 2006. — № 7; Чарівний кристал Валерія Буйнистра // Дач. Україна. — 1999. — 13 лют. тощо; драма "Повернення Орфеля" // Майданська С. Терези. — К., 1986; "Кривавий скарб" (фрески за оповід. М. Гоголя "Ніч на Івана Купала") // Кур'єр Кривбасу. — 2008. — Листопад; 8 повт. збір. 2 романів, 3 повісті, 4 кн. для дітей, лібрето, сценарії.

Літ.: Розумний Я. Освідчення чи закляття // Сучасність. — 1991. — Число 4; Шелест В. По той бік тривожної паузи // Київ. — 1995. — № 6; Шум А. Ораторіальний літопис "Святий Дніпро" // Література, мистецтво (Торонто, Канада). — 1996. — Квіт.; Боклюк Б. Софія Майданська — поетка з буквої країни // Майданська С. Зійшло мені сонце печалі. — К., 2003; Бей М. Про Майданську, її лібрето ораторії "Святий Дніпро" та ще дещо // Україна і світ (Торонто,

Канада). — 1995. — 14—20 лют.; *Золотий Вісник* М. Музичний літопис боротьби й звитяги // КіЖ. — 2001. — 8 трав.; *Шедьук* О. мистецький дар Іванова: Франку // Кино-театр. — 2008. — № 3; *Lindqvist I. Singvård Drottens om allkonstverket* // *Iskoring post*. — 1995. — 25 лип.

О. Шедьук

МАЙСР (2-а пол. 19 ст.) — гобоїст. За походженням чех або німець. Від 1875 — виконавець партійної англ. рижки в оперному т-рі в Харкові.

Літ.: [Б. п.]. Оперний театр // Харків. губ. ведомості. — 1875. — 7 окт.

В. Щепілін

МАЙКАПАР Самуїл (Самійло) Мойсейович [6(18).12.1867, м. Херсон — 8.05.1938, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — піаніст, педагог, композитор, муз. письменник. За походженням караїм. 1890 закін. юрид. ф-т Петерб. ун-ту. Петерб. конс. (1893, кл. фортепіано І. Бейса, 1894 кл. композиції М. Соловйова). 1894—98 уроджонався з фп. у Т. Лешетичського у Відні. 1898—1901 жов. у Москві, концертував (з Л. Адером, І. Гржимал), викладав, був секретарем Моск. Наук.-муз. гуртка, очолюваного С. Такевим. 1901—03 — організатор, директор та викладач муз. школи у Таврі. 1903—10 працював у Німеччині. 1910—30 — викладач фп. Петрогр. (тепер С.-Петербург.) конс., з 1917 — професор. Відіграв значну роль у збагаченні дит. і юнац. пед. фп. репертуру.

Та: Струн. квартет; для фп. — Соната. 3б. дит. пісн. "Маленькі новели", "Віршечки", "Театр маріонеток"; тощо; романси.

Літ. тв. Музикальний слух. — М., 1890. "Петроград", 1915. Значення творчості Бетховена для майшої сучасності. — М., 1927; Годы учения. — М., Ленінград, 1938; Как работать на рояле: Беседы с детьми. — Ленінград, 1963.

Літ.: Воланс Б. Самуїл Моисеевич Майкапар. Очерк жизни и творчества. — Ленінград, 1963; Проблема К. Композитор, посвятивший свое творчество детям // Муз. жизнь. — 1961. — № III

О. Кушнірук

МАЙОРОВ Генрік Олександрович (б.09.1936, м. Улан-Уде, Монголія, тепер Бурят-Монголія, АО, РФ) — артист балету, балетмейстер, педагог. Лауреат Всесоюз. конкурсу конц. номерів (Москва, 1969, 2-а премія), Всесоюз. конкурсу артистів балету і балетмейстерів (Москва, 1972, 1-а премія), 5-о Міжн. конкурсу артистів балету (Варна, Болгарія, балетм. премія). Закін. Київ. хореогр. уч-ще (1957). Танцівник Львів. (1957—59) і Київ. (1960—67) т-рів опери і балету. Продовжив навч. на балетм. відділенні Ленінгр. (тепер С.-Петербург.) конс. (кл. І. Бельського, 1967—72). 1972—77 — балетмейстер, 1977—79 — гол. балетм. Київ. т-ру опери та балету, з 1978 — балетм. Мінськ. т-ру опери та балету. Від 1978 — худож. кер. і гол. балетм. Ансамблю нар. танцю БРСР. Працював директором хореогр. уч-ща в Москві.

Постановки: "Світанкова півня" В. Косенка (1973). "Чиголіліно" К. Ханатурина (1974, Київ.

т-р опери та балету, Держ. премія СРСР — 1976; Бел. т-р, Москва, 1977). "Повіренний" на музику Б. Лятошніського (частина балету "В м'я життя" на музику А. Штогаренка, Б. Лятошніського та Д. Шостаковича, 1975). "Блосніжка і сім гномів" Б. Павловського, (1975). "Дівчина і смерть" Г. Жуковського (1978), а також числ. хореогр. мініатюри.

Літ. *Станішевський Ю.* Балетний театр України. — К., 2003; *Золотий Вісник* М. "Дівчина і смерть" // Музика. — 1978. — № 4, *Гусев П.* Торжество балетної юності // Сов. культура. — 1972. — 5 дек.

А. Терещенко

МАЙСТРУК Сергій Миколайович (27.11.1953, с. Сильниця Тульчинського р-ну Вінн. обл.) — оперний співак (тенор). Закін. муз.-пед. ф-т Вінн. пед. ін-ту (1978), вок. ф-т Свердлов. (тепер Екатеринбург.) конс. (1984, кл. М. Голишева). Від 1984 — соліст Свердлов. (тепер Екатеринбург.) т-ру опери та балету.

Паргії: Ленський ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Юродивий ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Герцог ("Ріголетто" Дж. Верді), Алымбава ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні).

І. Лисенко

МАЙФЕТ Григорій Яосипович (19.07.08.1903, м. Ромни, тепер Сум. обл. — 13.09.1975, с. Калін, Коми АРСР, РФ) — мистецтвознавець, письменник, перекладач. З родни священика. Навч. у Полтав. духовній семінарії. Закін. ін-т нар. освіти в Полтаві (1924). 18 жовт. 1925 вступив у Полтав. наук. тов-в при ВУАН із доповіддю "Матеріали до проблеми синестезичної музики". Від 1926 заочно навч. в аспірантурі ін-ту літератури ім. Т. Шевченка (тоді — Харків). Закінчив канд. дис. (1930). 1931—34 — викладач Полтав. пед. ін-ту й муз. технікуму. Упродовж 1925—34 написав понад 100 літ.-крит. праць із проблем вивчення літ. жанрів, кіно-та муз. мистецтва тощо. Автор однієї з найкращих монографій про творчість П. Тичини (1926) і праці "Природа новели" (1928—29). Репресований 1934 за звинуваченням у контрреволюційній діяльності. Відбував покарання у р-ні Медвежийгорська на Білому морі (до 1939), згодом — в таборах Воркути. Звільнений 1946. Повторно заарештований 25 груд. 1950 за звинуваченням у участі у терор. організації укр. націонал-боротьбистів і висланий на поселення в м. Сиктивкар (тоді Коми АРСР). Реабілітований 1957 (за ін. відом., 1965). За офіційною версією, покінчив життям самогубством.

Під враженнями творчості П. Чайковського написав оповідання "Тріо Чайковського" (1965). "Поезія і правда "Большого вальса" (1965), а також поет. текст до фп. циклу "Пори року". 1957 створив літ. етюд "Зустріч", присв. побаченню з М. Зеровим 1927 у Криму. Одним із перших почав розробляти проблеми муз. синестезії, кольорового слуху та рефлексології, присв. їм низку статей.

Літ. тв.: Матеріали до характеристики творчості П. Тичини. — Х., 1926; Природа новели. — Б. м., 1928—1929. — Т. 1, 2; Дан. красивого письменства про вплив музики на людину в освітленні рефлексології // Музика. — 1925. — Число I; Проблеми

МАЙФЕТ

С. Майкапар

Г. Майоров

Г. Майфет

ЛЕМКІВСЬКІ
НАРОДНІ
ПІСНІ

Титульна сторінка
збірки "Лемківські
народні пісні" в
обробці Б. Дрималика,
упор. І. Майчик
(К., 1970)

М. Макара й
М. Мушунка

Ю. Макаренко

синестезій й кольорового слуху в зв'язку з рефлексологією та інноваційною теорією збудження // Там само. — № 3, 4; Матеріали до проблеми синестезійної музики // Там само. — № 11—12; Полтавський хор Райсельбуду // ІР НБУВ. — Ф. 50 "Музичне товариство ім. М. Леонтовича", оп. 1813.

Літ.: Сладутич Я. Розстріляна муза. — Детройт, 1955; Голін М. Григорій Майфет // Укр. календар. — Варшава, 1973; Софченко І. "Писати можна і на Печорі..." // Вітчизна. — 1990. — № 7; Мельник В. Майфет Григорій // ...З порога смерті: Письменники України — жертви сталінських репресій. — К., 1991. — Вип. 7; Гроб В. Трагедія Григорія Майфета // Зоря Полтавщини. — 1990. — 9 серп.; ЦДАМЛІМУ. — Ф. 26, оп. 1, од. зб. 218, 1913—1972 pp.

М. Костюк

МАЙЧИК Іван Іванович (26.12.1927, с. Одрехова Рипшівського повіту Львів. воєводства, тепер Підкарпатське воєводство, Польща — 24.10.2007, м. Львів) — хор. диригент, композитор, педагог. З. д. м. України (1993). Член НСКУ. 1946 переселений в Україну. Закін. дириг. ф-т Львів. конс. (1961, кл. М. Антків). Організовував фольклор. експедиції. 1959—71 (з перервами) — муз. редактор і диригент хору Львів. радіо (зокр. віз цикл "З історії нар. пісень"); 1963—64 (за ін. відом., 1964—65) — худож. кер. і гол. диригент капели "Трембіла". Від 1971 — викладач Львів. муз. уч-ща. Автор обр. нар. пісень для голоса й хору; нарисів, радіокмпозицій, телеразряд, статей про А. Кос-Анатольського, С. Крушельницьку та ін.

Тв.: для хору у "Підкови", "Осінній ллч", "Тихо і сумно", "Далеко стелиться твій шлях", "Мрії-ні тощо.

Літ. тв.: Соколик Крушельницька — народні пісні з її репертуару. — Л., 1971; Одрехова в мнимолю. 1419—1999. — Л., 1999 (у співавіт. із М. Цурлик); статт. рец. Упоряд. понад 15 збір. зокр. — "Співаючи мої" (1967), "Лемківські народні пісні в обробці Б. Дрималика" (1970), "Народні пісні з репертуару С. Крушельницької" (1971), "Народні пісні з репертуару П. Кармалюка" (1976), "Пісні з балади с. Ілліч Турківського району" (1981), "Українські народні пісні з репертуару О. Врубеля" (1982), "Хорові твори на слова українських поетів" (1989), "Хорові твори на слова Б.-І. Антоника" (1989) та ін.

Літ.: Майчик О. Тобі моя пісня і спів. — Л., 2008.

М. Бурбак, А. Муза

МАКАРА Марія (2.08.1900, с. Висока Горлицького пов., Зах. Лемківщина, тепер Польща — 12.04.1993, там само) — нар. співачка, Лявратка фест. "Лемківська ватра" (с. Бортне, Польща, 1-а премія). Мала від природи поставлений голос. Знала вкл. кількість пісень (балади, колядки, веснянки, весільні, похоронні, рекрутські, коліскаві, заробітчанські, молитовні та ін.). Співала в церк. хорі й на лемків. весіллях. Була активним членом тов-ва "Просвіта". 1912 Ф. Колесо з голосу М. зробив записи лемків. пісень, що увійшли до зб. "Народні пісні з Галицької Лемківщини" (Л., 1929). Також від М. записували пісні Р. Райфуса, О. Гіжа (18 записів опубл. у зб. "Українські пісні з Лемківщини", —

К., 1972), Я. Полянський, П. Стефанієвський, М. Мушунка (понад 400; також — опис календарних та родинно-побутових обрядів), 1945 М. було переселено у с. Луги (Зах. Польща), 1954 повернулася на батьківщину.

Літ.: Мушунка М. Умерла найстарша лемківська співачка Марія Макара // Лемківщина. — 1993. — Число 2; Яою ж. Лемківська народна співачка Марія Макара // Наша культура (Варшава). — 1980. — № 2.

М. Костюк, І. Лисенко

МАКАРЕВИЧ Юхим (Фішель) Янкевич (6.07.1903, м. Прилуки, тепер Черніг. обл. — 11.10.1976, м. Одеса) — композитор, хор. диригент, піаніст. Член СКУ. Закін. Київ. конс. [1927, кл. фортепіано М. Михайлобського (Гольдштейна)]. 1928—38 — концертмейстер Гастрольбюро (виступав у Одесі, Києві, Туркменістані, на Півн. Кавказі). 1939—41 — концертмейстер і хормейстер Респ. радіокомітету (Ашхабат, тепер Ашгабат, Туркменістан), 1942—45 — ансамблю пісні і танцю прикордон. військ НКВС (там само). Хормейстер Львів. г-ру муз. комедії (1945—54), гол. хормейстер Одес. т-ру оперети (1954—73).

Тв.: для хору й симф. орк. — Кантата (сл. В. Бровченка, 1961), "Наша доля весня" (сл. А. Грэмші, 1967, 2-а ред. — 1969); для дух. орк. — Марш (1944); для скр. і фп. — Поема (1944); для фп. — муз. картинка "В Туркменії" (1940); для голосу й фп. — романси на сл. М. Лермонтова, Лосі Українці, М. Рильського, В. Сосюри, М. Турсунзаде, А. Малишка, А. Грэмші, Т. Масенка; хори на сл. Л. Барабанова, В. Гетьмана, Р. Горської, К. Іванова та ін.; пісні на сл. П. Воронька, В. Сосюри та ін.; музика до драм. вистав.

М. Костюк, А. Муза

МАКАРЕВСЬКИЙ Тихон, монах (17 ст. — після 1706) — педагог. Прийняв постриг 1706. Скарибник останнього моск. патріарха Адріана. Учитель царя Федора й царівни Софії. Автор "Правил музичного піня" (1706) — першого музичного посібника, теор. записано на аркуші паперу прибіл. 1676—80. Решту записів втрачено. Цей фрагмент засвідчує, що наприкінці 17 ст. українці навчали росіян правильно розшифровувати й читати крюки, тоді як в Україні вже був поширеним портосний спіл і 5-лінійна нотація.

Літ.: Моценко П. Конспект історії української церковної музики. — Вінніпег, 1973.

Б. Сатя

МАКАРЕНКО Герман Георгійович (29.06.1961, м. Львів) — диригент, педагог, музикознавець, філософ. З. д. м. України (2002). Канд. філософ. наук (2000). Доктор мист-ва (2006). Доцент (2001). Професор (2005). Лауреат міжн. конкурсу диригентів у Швейцарії та Міжн. фестивалю мистецтв у Канаді (обидва — 1998). Член НСКУ (2007). З родини співака (тенориста) Тбілісі, і Мінська, опери й балерини. Закін. Київ. ЦСМШ (1980), фортепіано (1986) та оперно-симф. дириг. (1990) ф-ти НМАУ, аспірантуру (1999) та докторантуру (2005) при НМАУ. Від 1987 — стажист, з 1990 — дири-

гент Нац. опери України, з 2004 — гол. диригент і худож. кер. оркестру "Київ-Класик". Гастролював з різними оркестрами у США, Канаді, Китаї, Росії, Франції, Італії, Австрії, Чехії, Хорватії, Словаччині, Македонії та ін. У репертуарі — понад 30 опер, і балет. творів. Автор муз. проєктів "Новорічний Штраус-концерт", "Концерт прем'єр", "Освідчення в коханні". У рамках авт. проєктів "Україно моя" та "Україна у світовому культурному просторі" залісав з оркестрами Нац. опери й "Київ-Класик" 10 CD.

Дириг. діяльність поєднує із науковою. Досліджує питання філософії музики, муз. естетики, творчості диригента.

Літ. та: канд. дис. "Музика як метамистецтво в ірраціоналістичній естетиці XIX ст." (К., 2000); докт. дис. "Теоретичні диригентів в контексті інтегративного відходу" (К., 2005); Ірраціоналістична естетика XIX століття: музичний аспект: Навч. посібник. — К., 2001; Музика і філософія: Шопенгауер, Вагнер, Ніцше. — К., 2004; Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри. — К., 2005; Дух музики — ірраціональна сутність філософії, творчості та життя Ф. Ніцше // Актуальні філософські та культурно-історичні проблеми сучасності. — М., 1999; Место музыки в иррационально-волюнтаристской философии Шопенгауэра // Там само. — М., 1999; Влияние иррационалистичной философии А. Шопенгауэра на дальнейшее развитие философии и художественной культуры // Мультиверсум. — К., 2000. — Вып. 11; Християнсько-релігійні мотиви панстетистичної філософії Ніцше // На рубежі тисячоліть: християнство як феномен культури. — К., 2000; Деякі аспекти роботи диригента над оперною партитурою // Наук. вісник НМАУ. — К., 2001. — Кн. 7: Музичне виконавство. — Вип. 18; Хронологізація теоретичних ідей проблеми художньої творчості: досвід опрацювання // Наук. записки. — К., 2001. — Вип. 9: Релігійзнавство. Культурологія. Філософія; Становлення нового способу диригування в західноєвропейській музичній культурі кінця XVIII — першій половині XIX століття // Проблеми сучасного мистецтва і культури. Проблеми диригентського забезпечення навчального процесу. — К., 2001; Диригентська професія в др. пол. XVIII — поч. XIX ст.: теоретичний аспект // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. — К., 2002. — Вип. VIII; Теоретичні аспекти формування художнього образу в діяльності оперного диригента // Наук. вісник НМАУ. — К., 2002. — Вип. 21; Музичний творчий процес: Теоретичні зблизки в дослідженні проблеми художньої творчості в період 60—80 років XX століття // Мультиверсум: Філософський альманах. — К., 2002. — Вип. 27; Вплив української музичної культури на розвиток диригентського мистецтва Росії XVIII—XVIII ст. // Проблеми сучасного мистецтва і культури. Сучасні проблеми методичного аспекту освіти та мистецтвознавства. — К., 2002; Історичні етапи становлення та розвитку диригентської професії // Проблеми сучасного мистецтва і культури. Проблеми професійної педагогічної діяльності. — К., 2002; Ріхард Вагнер: теоретик і практик диригентського мистецтва // Мистецтвознавство України. — К., 2003. — Вип. 3; Утвердження нового способу диригування: досвід "письмагверської п'ятірки" // Київ. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 9: Культурологія та

мистецтвознавство; Слово як фактор естетико-психологічного впливу в творчості диригента // Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 28; Семантичні аспекти слова в музичному творі; Становлення нового способу диригування в Росії: кінець XVIII — перша половина XIX століття // Теоретичні та практичні питання культурології. — Мелітополь, 2002. — Вип. XII; Етал утвердження нового способу диригування: російська модель // Там само. — Вип. XIII; Практичний аспект нового способу диригування: європейська модель // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К., 2003. — Вип. 24; Диригування як теоретико-практичний феномен: Росія другої половини XIX — початку XX століття // Там само. — К., Суми, 2003. — Вип. 25; Естетико-психологічні виміри диригентського мистецтва // Наук. вісник Одеської держ. муз. академії. — О., 2003. — Вип. 4. — Кн. 1: Музичне мистецтво і культура; Генеза київської школи оперно-симфонічного диригування // Київ. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 11; Культурологія та мистецтвознавство: Київська школа оперно-симфонічного диригування: практичний вимір // Культура і сучасність. — 2003. — № 2; Формування та розвиток Київської оперно-симфонічної школи 20—90-х років XX століття як цілісної системи виховання—назначення виконавців // Наук. вісник НМАУ. — К., 2004. — Вип. 40. — Кн. 10: Музичне виконавство; Виховання оперно-симфонічного диригента: досвід останніх десятиліть // Вісник Львів. академії мистецтв. — Ль., 2002. — Вип. 13; Етапи історичного розвитку оркестру // Київ. муз.-во. — К., 2004. — Вип. 13; Культурологія та мистецтвознавство. — К., 2004; Сучасний етап розвитку оркестру // Культура і сучасність. — 2004. — № 1; До питання розміщення музикантів оркестру: генеза, історія, сучасність // Наук. записки Терноп. держ. нед. ун-ту. Серія: Мистецтвознавство. — К., 2004. — № 1 (12); В. Губаренко: інтерпретаційна модель симфонічних творів "Concerto grosso" та "In modo galante" // Наук. вісник НМАУ. — 2003. — Вип. 32. — Кн. 4; Віталій Губаренко. Сторінки творчості. Статті, дослідження, спогади; Історичний шлях розвитку оркестру // Наук. записки Терноп. держ. нед. ун-ту. Серія: Мистецтвознавство. — 2003. — № 2 (11); Типологія творчого процесу диригента // Культура і сучасність. — К., 2004. — № 2; Диригування: досвід теоретичного осмислення професії // Укр. муз.-во. — К., 2004. — Вип. 33; Диригент як інтерпретатор (досвід опанування оперно-симфонічного партитурного) // Обрії комунікації та інтерпретації: Мат.-ін. VIII Харків. міжн. Сквороднівських читань. — Х., 2001 та ін.

Дискогр. CD — Україна у світовому культурному просторі: Оркестр "Київ-Класик". Диригент Г. Макаренко. — К.: Росток-Рекорд, 2005; Україно моя: I альбом: Оркестр "Київ-Класик". Диригент Г. Макаренко. — К.: Levita, 2005; Новорічний Штраус-концерт: Оркестр "Київ-Класик". Диригент Г. Макаренко. — К.: Росток-Рекорд, 2006; Освідчення в коханні: Оркестр "Київ-Класик". Диригент Г. Макаренко. — К.: Росток-Рекорд, 2006; Україно моя: II альбом. III Губаренко. Моноопера "Нікитка": Симф. оркестр Нац. опери України, Диригент Г. Макаренко, Солостка В. Лук'яненко. — К.: Росток-Рекорд, 2006; Карнавалля: Оркестр "Київ-Класик". Диригент Г. Макаренко. — К.: Ukrmusic, 2007; Сюїта з балету "Лускушка": Оркестр "Київ-Класик". Диригент Г. Макаренко. — К.: Росток-Рекорд, 2007.

Літ. Супрун В. Повернення "Нікитки" // Дзеркало тижня. — 2003. — 21—27 черв.; Поліщук Т.

Г. Макаренко й
Руслана

Г. Макаренко

О. Макаренко

Спочатку були ноти. З-за кордону // День. — 2004. — 18 берез.; Черкашина М. Подаруйте нам свято, маестро! // Дзеркало тижня. — 2005. — 12—18 берез.; Давиденко В. Дирингент проникливий і сміливий // Слово "Провісти". — 2006. — 22—27 груд.; Ковтанюк О. Романтичний дирижер Герман Макаренко: "Ви вважаєте, що ми працюємо?" // Новий. — 2008. — 15 груд.; Андріопулос П. Подія національного змісту: твори грецьких композиторів в Києві // Катимеріні (Греція). — 2009. — 22 берез. (грец. мовою); Ампробанел Н. Святкування Дня Незалежності Греції в Києві // Там само. — 2009. — 25 берез. (грец. мовою); Рибичук І. Нова грецька музика в Києві // День. — 2009. — 10 квіт.; Поліщук Т. Герман Макаренко: Сцена — не місце для з'ясування стосунків // Там само. — 2010. — 11 трав. тощо.

Н. Костюк

МАКАРЕНКО Іван (1-а трет. 20 ст.) — оперний співак (*тенор*). 1927—37 — соліст Київ. опери. Реперсуарій і розстріляний (кінець 1930-х).
Партії: Селім-Ага ("Запорожець за Дунаєм" С. Гуляка-Артемовського), Реме-дадо ("Кармен" Ж. Бізе), Гастон ("Травіата" Дж. Верді).

МАКАРЕНКО Олександр Іванович (25.10.1949, м. Каунас, Литва) — виолончеліст, педагог. З. а. України (2008). Дипломант Всеукр. конкурсу музикантів-виолончелістів (1968). Закін. Київ. ССМШ (1968), Київ. конс. (1973, кл. Ю. Полянського). 1971—76 — артист, з 1997 — соліст і концертмейстер групи *Виолончелей* Держ. симф. оркестру УРСР, 1976—97 — артист симф. оркестру Нац. опери України, за яким виступав у Данії, Швейцарії, Іспанії, Німеччині, Японії та ін. 1991 — концертмейстер оркестрів радіо і ТБ та оперного т-ру в м. Загреб (Хорватія). Від 2004 співпрацює з симф. оркестром "Борусан" в м. Стамбул (Туреччина). Як соліст виступав з М. Ростроповичем, О. Крисю, Н. Гутман, В. Співаковим, Ю. Башметом, М. Кабальє, Х. Кареросом, Д. Хворостовським. Активний популяризатор творч. укр. композиторів А. Штогренка, О. Зноско-Боровського, Ю. Щуровського, В. Сечкіна, Ю. Іщенко. Має записи CD у США та Європі. 1980—85 — викладач Київ. ССМШ, з 2008 — кафедри кам. анс. НМАУ.

І. Тамкало

МАКАРЕНКО Павло Миколайович [4(17).06. 1915, м. Тулум, тепер Іркут. обл. РФ — 1995, м. Київ] — скрипаль, педагог. З. д. м. УРСР (1985). Професор (1986). Закін. Сухум. муз. технікум (1934). Моск. конс. (1940, кл. скрипки Б. Сібора). Активно виступав як соліст і ансамбліст у Росії та Україні, зокр. у Львові й Києві. 1947—57 — викладач Львів. ССМШ (поміж учнів — Б. Которович, Б. Касянів) і конс., з 1958 — Київ. (з 1986 — професор) конс. (вів кл. скр. і *квартету*). Керівник унісоні скрипалів. Поміж учнів — Р. Ащєєв, С. Белов, Л. Вишневська, І. Волк, З. Дашак, Л. Єжова, Д. Колбін, В. Ланцман, Ю. Міхлін, Л. Оленчук, А. Посада, С. Протопопов, Х. Хаджігеоргіу (Кіпр), С. Юсов та ін. Виступав як соліст. М. зробив значний внесок у розвиток львів. альтової школи. Грав у різного складу

У класі П. Макаренка. Зліва направо: сидять — І. Білик, П. Макаренко, В. Співак; стоять — Ю. Полячек, Ю. Посада, С. Урсуленко (1967 р.)

ансамблях (фп. тріо з О. Кристальським і П. Пшеничкою, *квартет* з В. Стеценком і П. Пшеничкою); влаштував тематичні вечори студентів свого класу з *сонат*, тріо, *квартетів* та *квінтетів*.

Здійснив переклади для *альте* й *фортепіано*, уклав "Збірник п'єс для скрипки" для ДМШ, до якого увійшли обробки укр. нар. пісень для *альте*, а також твори укр. і рос. композиторів.

Літ.: Заранський В. Кафедра скрипки // Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Ль., 2003; Шулгина Т. Кафедра камерного ансамблю і квартету // Там само; Колесса Х., Олійник О. Кафедра струнно-скрипкових інструментів // Там само; Спринчук О. Скрипкова школа Київської консерваторії. Видатні викладачі скрипкових класів // Академія музичної еліти України. — К., 2004.

І. Лисенко, Б. Філюк

МАКАРОВ Віктор Львович (1953, м. Армавір Краснодар. краю, тепер РФ) — піаніст, педагог. З. пр. культ. УРСР (1995). Професор (1997). Закін. Харків. ССМШ (1972, кл. В. Кричевської), Харків. ін-т мистецтва (1977, кл. Р. Городицької), асистентуру-стажування при Ленінград. (тепер С.-Петербур.) конс. (1982, кер. Т. Крайченко), 1976—93 — викладач (з 1991 — доцент) Харків. ін-ту мистецтва і Харків. ССМШ, з 1998 — Авістрал. ін-ту музики (м. Сідней). Поміж учнів — О. Гаврилюк, О. Ємцов, О. Колтаков, Є. Уханов, С. Школярєнко. Виступав з *концертами* як соліст, ансамбліст та *концертмейстер*. Гастролював у містах України, Росії, Вірменії.

Літ.: Pro Domo Mea: Нариси. — Х., 2007.

І. Лисенко

МАКАРОВ Євген Петрович (19.11.1912, м. Пенза, Росія — 26.04.1985, м. Москва, РФ) — композитор, педагог, музикознавець. Н. а. РРФСР (1983). Канд. мист-ва (1950). Навч. у Р. Гікара й Г. Літинського. Закін. Моск. конс. (1944, ф-т військ. дириг.). 1947, кл. *композиції* Д. Шостаковича. Від 1951 — викладач конс., доцент. Автор муз. підручників, статей. Поміж тв. — вок.-симф. *поема* "Моя Україна" (сл. А. Малишка, 1941), цикл *романсів* на сл. Т. Шевченка.

А. Муха

МАКАРОВ Олександр (22.10.1959, м. Одеса) — піаніст, педагог. Лауреат Всеукр. конкурсу ім. М. Лисенка (1981, 1-а премія). Гр на фортепіано навч. з 6-и років в Одес. ССМШ (1965—74, кл. В. Передерій), потім у ЦМШ при Моск. консерв. (1977—80, кл. Д. Башкирова), Моск. (1977—80, кл. Д. Башкирова) та Одес. (1980—82, кл. А. Кордашова) консерваторіях. Удосконалювався в Москві у Д. Башкирова (1989). Від 1985 — соліст Одес. філармонії (з 1993 — також концертмейстер). Виступав у складі ансам. "Одеська камерата". Від 1985 — викладач Одес. консерв.

Літ.: Одеський державний музичний академії ім. А. В. Нежданової — 991 — О. 2003.

І. Лисенко

МАКАРОВА Марія Олександрівна (1851 — ?) — оперна й кам. співачка (драм. *soprano*). Навч. у Єлизаветинському ін-ті (С.-Петербург), з 1870 — у Петерб. консерв. (кл. К. Еверарді). Не закін. навчання, але продовжувала удосконалюватися в К. Еверарді. 1874 дебютувала в партії Антоніни ("Життя за царя" М. Глінки) у Київ. опері (антреприза І. Сетова). Стажувалась у Парижі. 1878 співала в Болоньї (Італія) і Константинополі (тепер Стамбул, Туреччина). Після повернення виступала в Одесі, Харкові та Москві. 1879—82 — солістка Марин. (С.-Петербург), 1882—87 — Великомо (Москва) т-рів. 1885 концертувала в Одесі. М. високо цінували П. Чайковський, Ш. Гуно. 1-а вик-ця партії Кулави ("Сінгуронька" М. Римського-Корсакова). У кам. репертуарі — твори О. Даргомижського, Ц. Кюї, П. Чайковського. Співала п/к Е. Напровича. Сцен. партнери — А. Бичурин, М. Каменська, М. Корякін, І. Прянишников, Ф. Стравинський.

Партії: Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Тамара ("Демон" Ант. Рубинштейна), Даша ("Вражда сила" О. Серова), Марія, Тетяна, Іюнна ("Мазепа", "Євгеній Онегін", "Орлеанська дівка" П. Чайковського), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Аїда (однотим. опера Дж. Верді) та ін.

Літ.: Голлер К. М. А. Макарова // Всемирная иллюстрация. — 1887. — № 678; Його ж. Дебют г-жи Макаровой // Молеа. — 1879. — 25 марта.

МАКАРОВА Олександра Арсенівна (оск. третина 19 ст., м. С.-Петербург, Росія — ?) — оперна співачка (меццо-сопрано). 1889—90 навч. гри на фортепіано у Петерб. консерв. За порадою Ант. Рубинштейна навч. співу в І. Прянишнікова. Дебютувала в антрепризі Л. Штейнберга. Виступала в Моск. Великому т-рі (1892—93, 1899), Харкові (1901—02, антреприза О. Церетелі; 1905, антреприза М. Валентинова), С.-Петербурзі (1902—03, 1907—09), Нью-Йорку (1909), Парижі (1911), Баку (1911).

Мала красивий потужний голос і музичальність, володіла сцен. талантом. Партнери — М. Большаков, С. Волгін, О. Каміньський, Ф. Шаляпін та ін. 1-а вик-ця партії Мадри ("Затонувлий давін" О. Давидова), в С.Пб. — Ткачанин, Амелфрі ("Казка про царя Салтана",

"Золотий півник" М. Римського-Корсакова); у Харкові — Графиня ("Пікова дама" П. Чайковського). Записувалась на грамплівки.

Партії: Фетня, Рогнеда ("Рогнеда" О. Серова), Лель, Любаша ("Сінгуронька"), "Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Графиня ("Пікова дама" П. Чайковського), Зібел ("Фауст" Ш. Гуно), Кармен (однотим. опера Ж. Бізе) та ін.

Літ.: Руський театр. — К., 1905. — Вып. 1, 2; [Б. л.]. Марининский театр. Дебют Макаровой // Бирж. ведомости. — 1907. — 9 февр.; [Б. л.]. Новые артистки в опере // Петерб. газета. — 1907. — 11 мая; [Б. л.]. Концерт Макаровой // Бирж. ведомости. — 1912. — 5 апр.; [Б. л.]. Концерт Макаровой // Там само. — 1914. — 5 февр.

М. Костяк

МАКАРОВА-ШЕВЧЕНКО Віра Василівна (13 (25).08.1892, Воронеж. губ., тепер РФ — 6.12.1965, м. Москва, РФ) — оперна й кам. співачка (меццо-сопрано), драм. актриса. З. а. РСФРР (1933). З селян. родини. Навч. у Воронеж. жін. гімназії, 1908—11 — у драм. школі Малою т-ру, водночас — у Моск. консерв. (кл. В. Зарудної). 1911—13 виступала в Петербурзі, Казані, Омську, Іркутську та ін. Як оперна співачка дебютувала у "Свободному театрі" К. Сараджєва (1913, Москва). 1913—16 — солістка опери С. Зимина. 1915 гастролювала в Києві, Харкові, Одесі, Рязі. 1-а вик-ця партій Хіври ("Сорочинський ярмарок" М. Мусоргського; 1913), у Москві — Горлиці ("Майська ніч" М. Лисенка) та ін. Проводила акт. коорд. діяльність у Москві. Виступала також на радіо, у клубах тощо. Партнери — В. Дамаска, І. Козловський, І. Масленникова, Ф. Шаляпін — ін. Співала п/к О. Брона, М. Голованова, С. Кусевічського, К. Сараджєва, Г. Шейдлера. У репертуарі — твори П. Чайковського, С. Рахманінова, Ф. Шуберта, Ш. Гуно, укр. нар. пісні, циган. романси. Записувалась на грамплівки.

Партії: Наїна ("Русалка" М. Глінки), Хазяйка корчми, Марфа ("Борис Годунов", "Хованщина" М. Мусоргського), графиня ("Пікова дама" П. Чайковського), Любаша, Солоха, Власівна, Весна-красна, Бобиліна, Любава, Амелфрі ("Царева наречена", "Ніч перед Різдом", "Псковитянка", "Сінгуронька", "Садко", "Золотий півник" М. Римського-Корсакова), Принцеса Клариче ("Любов до трьох апельсинів" С. Прокоф'єва), Марцеліна ("Весілля Фігаро" В. А. Моцарта), Марта ("Фауст" Ш. Гуно), Кармен (однотим. опера Ж. Бізе), Маддалена ("Ріголетто" Дж. Верді) та ін.

Літ.: [Б. л.]. Макарова-Шевченко // Театр и искусство. — 1918. — № 20—21.

МАКЕДОНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ. Держ. статус і територія Македонії істотно змінювались у різний час — від величезної імперії Олександра Македонського, згодом зруженої до т. зв. істор. області в центрі Балкан, що охоплювала частини тодішньої Югославії, Греції та Болгарії, і, врешті, невеликої за площею і населенням (0,2 млн.) Республіки Македонія, що 1991 здобула незалежність

МАКЕДОНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

О. Макарова в ролі Еліпсиди (опера "Нерон" Ант. Рубинштейна)

В. Макарова-Шевченко в ролі Марцеліни (опера "Весілля Фігаро" В. А. Моцарта)

Обкладинка книжки "Македонія: путь к самостоятельности" (М., 1997; дарунок біб-ці ІМФЕ від посла Македонії в Україні В. Блажевича, 1998 р.)

О. Маковей

після розпаду СФРЮ. Відповідно до цього, муз. зв'язки України з Македонією та ін. складовими тоді, держ. об'єднання можуть розглядатися як сумарно (див. *Югословсько-українські муз. зв'язки*), так і відокремлено.

Перші українці (русини з Закарпаття, запорозькі козаки із родинами) почали переселятися до Македонії наприкінці 18 ст. Кількість укр. населення значно збільшилася після світ. воєн 20 ст., що позначилося на рівні культ. взаємин. Так, після 1919 силами рос. і укр. артистів було створено драм. школу; існував "Руський хор" з числа укр. емігрантів при церкві св. Димитрія. Після 1945 було організовано Македонсько-укр. тов.-во дружби і співробітництва. Однак внаслідок асиміляційних процесів кількість українців (за самовизначенням) в Македонії значно зменшилася (за станом на 1994 їх нараховувалося 102 особи).

Нар. муз. культура Македонії, попри всі різном. впливи й нашарування, зберігає багато спільних ознак з нар. музикою Півдня України. Профес. культура Македонії відносно молодша: 1-у муз. школу в столицному м. Скоп'є відкрито 1928; з 1930-х почали розгортатися концерти, муз.-театр. ■ суміжні види муз. діяльності. Тому особливо актуальним для муз. культури країни є подальший її розвиток у профес. напрямках. Закономерним було підписання угод про співробітництво з Україною як у наук., так і муз.-творчих аспектах: налагоджено практичні зв'язки між етнографами й фольклористами Ін-ту Македонії та ІМФЕ, укладено угоду про співробітництво між комп. спілками, в межах якої провадяться концерти, здійснюються запрошення на муз. фестивалі, свята тощо.

Відтак, в одному з концертів "Київ Музик Фесту" (1991) було виконано твори македон. композиторів Вл. Ніколевського (фл. концерт, еск. О. Місіркова), Т. Манчева, Б. Цанева, М. Ніколевського, Р. Аврамовського та Г. Коларовського. Композиції останнього прозвучали також на II і III міжн. "Форумх музики молодих" (К., 1993, 1994); в межах аналогічного форму брала участь студентка І. Урбанс. Окремий концерт з кав. та македон. композиторів Г. Коларовського, С. Петровського, П. Шахова відбувся на VI Форумі (2000), де виконавцями виступили Анс. сучас. музики "Алеа" з Македонії та ансамблі з Києва і Львова.

Учасниками 1-го концерту укр. композиторів у Македонії (1991) були Ю. Іщенко, В. Птушкін, Г. Сосьо та дослідники музики Югославії Т. Невічана. 2-й такий концерт відбувся під час проведення фест. "Скоп'єське літо" (1992), де у виконанні македон. музикантів прозвучали композиції І. Асєєва, В. Бібіка, Я. Верещоґіна, Г. Лашенко, С. Турнеєва. На фест. "Дні македонської музики" (Скоп'є, 1994) виступив кам. хор Львів. організації НСКУ (твори Д. Бортияньського, М. Лисенко, М. Скорика, Г. Говришляць, В. Камінського, В. Шумейко), О. Грінберга, С. Пілотикова, О. Щетинський — учасники фест. "Охридське

літо" (2001), О. Злотник — "Єрофесту" в Македонії (2003). На VI міжн. фестивалі циган. мистецтва "Амала—2005" було запрошено з Македонії дух. оркестр Агушева (учасника багатьох проєктів кінорежисера Е. Кустуриці). У Македонії з сольними концертами виступала Л. Давимуча, фольк.-етногр. анс. "Джерельце" (м. Моршин Львів. обл.), ін. солісти й колективи. О. Щетинський провів майстер-класи. О. Білінов працював шеф-редактором Нац. орк. Македонії, з яким відкривав міжн. фестивалі "Охридське літо" (1992—93), здійснює фонд. записи на Радіо і ТВ Македонії. На 34-й "Травневі оперні вечори" у Македон. т-рі опери та балету (2006), проведені за участі диригентів і солістів з 10-и країн світу, від України було запрошено Г. Макаренка ("Травіата" Дж. Верді), Вихованця ОДНА (кл. В. Горчакова), канд. пед. наук К. Міхельєкс викладає в Ун-ті Македонії, 1945 "Школу для фортепіано" Є. Воуліно, який працює у Загребській конс., було видано македон. та ін. мовами тоді. Югославії.

Лит.: Спілка композиторів України між IX ■ X з'їздами. 1989—1994. — К., 1994; Міжнародний музичний фестиваль "Київ Музик Фест" (1990—1999); Матеріали преси, фотодокументи, програми. — К., 1999; Національна спілка композиторів України між XI та XII з'їздами. 1999 — 2004. — К., 2005; Кочєво К. Українці з Македонії // Матеріали до української етнології. — К., 2002. — Вип. 2; Савельєв А. "Амала—2005" // УМГ. — 2005. — Лип.-верес.

А. Мухо

МАКОВЕЙ Осип Степанович (псевд. — Євмен, Омікрон, Стефан Ярошенко, Явор, Осип з Буковини та ін.) [23.08.1857, м. Яворія, тепер райцентр Львів. обл. — 21.08.1925, м. Заличків, тепер Терноп. обл.] — письменник, літературознавець, фольклорист, етнограф, поет, публіцист, перекладач, педагог, громад. діяч. З ремісничої сім'ї. 1887 закін. гімназію, 1893 — Львів. ун-т. 1899 навч. у Віден. ун-ті (курс слов'ян. мов і літ-р). 1894—95 — редактор ж. "Зоря", 1895—97 — г. "Буковина", 1898—99 — "ЛНВ". Викладав укр. мову в учит. директорії Чернівців і Львова. Від 1913 — синагог Заличківської учит. семінарії, 1914—18 — на військ. службі в австро-угор. армії. 1921 заарешт. польсь. владою за звинуваченням у антидерж. діяльності. Під час навічання у Львів. ун-ті належав до студ. гуртка, що організовував концерти, присв. І. Котляревському, М. Шашкевичу, Т. Шевченкові. Тоді ж розпочав фольклорист. діяльність. 1891 упор. "Збірник пісень воєначальн." і подав до нього примітки з аналізом їх особливостей. 1889 вступив зі ст. "Порівняння, образи і символи в народних піснях". 1901 у Чернівцях віднайшов зб. пісень Івана Велегорського (1806), де, поміж ін., містилися записи ліричних пісень.

Автор віршів, поет. циклів, новел, фейлетонів, казок, перекладів тощо. На стилістику його поезії великий вплив мала метроритмика та інтонаційність укр. пісень. фольклору. У зб. "Подорож до Києва" (1897) відтворив

поет. образ *М. Лисенка*. Поміж літ. творчих портретів і критичних оцінок сучас. укр. митці — "Зандор Воробкевич" (1909). На тексти *М. Сон* і "Рекрут" написали музику *М. Лисенко* і *Ф. Колесса*. Вірш "Ми гайдамаки" став нар. пісню. Записував зразки муз. фольклору, обряди (увійшли, зокр., до "Збірника пісень...", 1884); публікував розвідки про окр. жанри фольк. пісенності й рецензі на зб. нар. пісень. У власних зб. використовував неопубл. записи нар. пісень *С. Білінського*, *М. Павлика*, *Є. Ярошинського* та ін. Одним із перших відзначив вплив образності й ритміки гуцул. пісень на творчість *Ю. Федьковича*; буковин. муз. фольклору — на *С. Воробкевича*.
 М. споруджено пам'ятник у Зеліщицях (1957), створено літ.-мемор. музей в Яворові (1987).

у США, Канаді, Аргентині, Уругваї, Німеччині, Польщі, Італії, Вел. Британії, Австрії, Греції та ін. країнах.

Партії: Панночка ("Майська ніч" *М. Лисенка*), Любидь ("Легенда про Київ" *О. Білаша*), Тереза ("Таке сарейське чашта" *І. Поклада*), Любуша ("Севастопольський валес" *К. Лістова*), Адель ("Летуча миша" *Я. Штрауса*), Одетта ("Балдера" *І. Кальмана*), Аніка ("Ніч у Венеції" *Я. Штрауса*)
 Літ.: *Білецький Б.* Голосом серця // Україна. — 1986. — № 4; *Сорока Н.* Серцю без пісні не можна // Веч. Київ. — 1984. — 23 квіт.; *Щербина Т.* Її стихія — оперета // Дем. Україна. — 1999. — 25 лют.; *Сущенко О.* І в брудній калюжі шукає чисте джерело // Веч. Київ. — 2004. — 2 груд.

Н. Костюк

МАКОВІЙ Вероніка Іларіонівна (5.05.1957, м. Челябінськ, РФ) — музикознавиця, муз. журналістка, продюсер. Дипломатка Міжн. премії журналістів ім. В. Стуса (2000). Член НСКУ. Дружина кінорежисера В. Кастеллі. Закін. істор.-теор. ф-т Київ. конс. (1982, кл. *Л. Небалябової*). Від 1982 працює в системі укр. держ. радіомовлення: редактор і ведуча програм для Всесоюз. радіо, 1985—88 — ст. ред. гол. редакції муз. радіомовлення Укр. радіо, 1988—92 — коментатор, 1992—94 — зав. редакції програм творчого об'єднання (ТО) молодіжних і розважальних програм, 1994—95 — заст. зав. редакції муз. передач ТО інф.-муз. програм "Промінь"; 1995—97 — продюсер студії худож. програм, 1997—2000 — зав. редакції тематичних програм гол. ред. програм, 2000—07 — ведуча програм редакції худож.-ест. програм, з 2007 — програми редакції муз.-розважальних програм творч.-виробничого об'єднання (ТВО) "Промінь". Авторка й ведуча багатьох циклових муз. радіопрограм, зокр. "Муз. контрасти", "Зустріч біля мікрофону", "Варіації на тему..." та ін. Разом із В. Кастеллі співавторка тижня "10 років, що приголомшили..." до 10-річчя фест. "Червона рута". Продюсер CD "Музика цыган України". — К.: Рокост-Rekords, 2002.

Літ. тв.: У музиці — життя чехів // Всесвіт. — 1984. — № 12; Повернення "Аліди" // Наука і культура: Щорічник. — К., 1985. — Вип. 19; До питання про специфіку втілення народної фантастичної казки у творчості А. Лядова // Статті молодих музикознавців України. — К., 1986. — Вип. 1.

Літ.: *Паносьва Т.* Вероніка Маківій: "Екстремальна ситуація — это человек в студии" // Киев. ведомости. — 1995. — 8 сент.

А. Каленіченко

МАКЕДОНСЬКИЙ Олексій (бл. 1700 — ?) — співак, клавцимбаліст. 1720—24 — привд. співак у кн. М. Шаховського в С.-Петербурзі. 1724 приїздив до Глухова, де виступав у мистах генеральної старшини — Я. Марковича, П. Полуботка та ін. У щоденнику Я. Маркович повідомляє, що півний М. грав на клавцимбалах (1724).

Літ.: *Маркович Я.* Дневные записки генерального подскарбия Якова Марковича. — М., 1859. — Т. 1. — К., 1893.

Л. Горенко

МАКОВЕЦЬКА (Трофимчук) Людмила Георгіївна (18.11.1848, с. Олександродар Доманівського р-ну Миколаїв. обл.) — опереткова співачка (лір.-колор. сопрано). Н. а. УРСР (1985). Закін. Київ. конс. (1974). Від 1972 — артистка Київ. т-ру оперети. Гастролювала

МАКСАКОВ (справж. прізвище — Шварц) Максиміан (Макс) Карлович (1869, м. Чернівці — 26.03.1936, м. Москва, РФ) — співак (драм. баритон), режисер, антрепренер, педагог. За походженням австрієць. Чоловік співачки М. Мاکсакової. Від 1893 років брав участь у спектаклях Будапешт. оперети (за ін. відом., оперного т-ру), що гастролювала в Чернівцях, де виконував ролі дівчаток, пізніше — жін. ролі (до 16 років мав колор. дис-

МАКОВІЙ ІЛІАРИОНОВИЧ
 МАКОВІЙ
 МАКОВІЙ

Титульна сторінка збірки "Народні пісні в записах О. Маковей" (К., 1981)

Л. Маковецька

В. Маковій

М. Макасов у ролі
Валентина
(опера "Фауст"
Ш. Гюно)

Г. (Ю.) Максименко

З. Максименко

кант). Навч. у Петерб. конс. 1883 почав арт. діяльність. Гастролював у Києві, Одесі, Харкові, С.-Петербурзі, Тіфлісі (тепер Тбілісі), Баку, Москві, Пермі, Воронежі, Казані. За 11 років сцен. діяльності виконав 120 партій. Один з найвідоміших антрепренерів Росії, мав свої трупи в Харкові (1901—08) й Одесі (1908—09). У гастрол. виставах брали участь Ф. Шаляпін і Л. Собінов. Як режисер поставив низку опер, у т. ч. в Одесі ("Чародійка", "Орлеанська дама" Л. Чайковського), 1923 залишив сцену, викладав у Москві й Ленінграді (тепер С.-Петербург). Мав могутній, рухливий, виразний голос красивого м'якого тембру широкого діапазону (легко долав тематурні труднощі), яскравий темперамент, актор. здібності. Виконання відзначалося продуманим фразуванням.

Партії: Борис ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Демон (однодм. опера Ант. Рубінштейна), Ріголетто, Яго (однодм. опера, "Отелло" Дж. Верді), Валентин ("Фауст" Ш. Гюно), Белпо ("Фра-Дьяволо" Дж. Мейєрбера), Жрець ("Самсон і Давид" К. Сен-Санса), Меґас ("Гірський сокіл" С. Барбіні, 1-е вик.), Потьомкін ("Потьомкинське свято" М. Іванова, 1-е вик.), Алеко (однодм. опера П. Юона, 1-е вик.).

Літ.: Ярон С. Воспоминания о театре, 1867—1897. — К., 1898; Ринский-Корсаков Н. Исследования. Материалы. Письма. — М., 1954. — Т. 2; Ледик С. Записки оперного певца. — М., 1962; Ки-ский И. Музыкальные заметки // Театр и искусство. — 1898. — № 20; [Б. л.]. Аркадия // Там само. — 1898. — № 22; Макасова М. Путь к искусству // СМ. — 1962. — № 5; П. ж. М. К. Макасов // Мария Петровна Макасова: Воспоминания. Статьи. — М., 1985; Давыдов А. Макасов // Лит. Россия. — 1985. — 1 берез.; Зослович Г. Памяти спивака й антрепренера // Буковинське вче. — 2002. — 20 листоп.

О. Кушнірук

МАКСИМ (Maksim) Степан (17.07.1915, м. Нью-Йорк, США — 12.10.2002, м. Лагуна Вудс, США) — фоготист, педагог. З родини укр. емігрантів. Закін. Джульєрд. муз. школу (1933—37, кл. фогото). 1937—39 — соліст Пітсбург. симф. оркестру, 1940—76 — орк. "Метрополітен-опера" в Нью-Йорку. Виступав як соліст у кам. фестивалях, грав у симф. оркестрах п. Г. фон Караяна, Л. Бернштейна, І. Стравінського, Б. Вальтера та ін. 1956—92 — викладач кл. фогота Джульєрд. муз. школи, потім Мангеттен, муз. школи у Нью-Йорку тощо. Автор музичозн. праць в амер. пресі. 2002 Джульєрд. муз. школа запровадила спец. стипендію імені М. для обдарованих учнів-фоготистів.

Літ.: Stephen Makut [Некролог] // The Julliard Journal. — 2002. — Листопад.

І. Лисенко

МАКСИМЕНКО Георгій (Юрій) Андрійович (9.12.1932, м. Дніпропетровський Дніпроп. обл.) — диригент, педагог, муз. громад. діяч, аранжувальник. З. пр. культ. УРСР (1974). Член Нац. акад. композиторів (1996). Закін. дир.-орк. і струн. відд. Дніпроп. муз. уч-ща (1952), Київ. конс. (1967, кл. хор. дириг. Г. Верьовки,

Д. Завадинського). 1973—74 стажувався в Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (кл. оперно-симф. диригування І. Мусіна, В. Федотова). 1962—65 — артист симф. оркестру Дніпроп. філармонії. 1967—69 — гол. диригент ансам. пісні й танцю "Подільянка" Хмельн. філармонії. Від 1969 — викладач хор. дисциплін Луцького муз. уч-ща, з 1972 — постійний член. його симф. оркестру, з яким підготував твори С. Гудак-Артемюкського, М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, А. Кос-Анатольського. Від 1980 з переравами — худож. керів. Волин. філармонії.

Тв.: для симф. орк. — Фантазія, Полека, 2 вальси — "Спомини", "Надія"; вок.-симф. — "Любів Україну", сл. В. Сосюри; для вок. дуету й кам. орк. — "Не спи, душа моя, не спи", сл. власні; для trio бандуристок — пісня "Чому очі не сміються", сл. власні; муз. ред. й оркестрування — фольк.-опера А. Пашкевича "Блудний син" (лібр. Г. Прайфера), ораторія А. Пашкевича "Крик пошулу" за поезією О. Богачука тощо.

Літ.: Філатенко А. Служіння музиці на терпії суєти // Волинь. — 1992. — 24 груд.

О. Кушнірук

МАКСИМЕНКО Данило (1870, м. Чорнобиль, тепер Київ. обл. — ?) — лірник. Від 7-и років незрячий. 1888—90 навч. гри на лірі, склав іспит на лірницю, зібрані в Чорнобилі. Репертуар складався з ласальн. і побут. пісень. Мав несилий тенор, грав "акуратно, чисто і приємно". Виступав у Києві. Любив і шанував давні лірницькі звичаї. Мав 3-х учнів, яких навч. також "лірницької" мови.

Літ.: Кобзарі і лірники // Етногр. вісник. — К., 1926. — Кн. 3.

О. Богданова

МАКСИМЕНКО Зінаїда Володимирівна (18.09.1939, м. Запоріжжя — 28.11.2000, м. Львів) — піаністка, концертмейстер, педагог. З. а. України (1994). Дипломантка "За найкращий аккомпанемент" конкурсів вокалістів у Мінську (Білорусія), Таллінні (Естонія) тощо. Закін. Львів. ССМШ (1958, кл. О. Мутман), Львів. конс. (1963, кл. С. Дайко, Т. Москельської). Студенткою працювала концертмейстером на від. вок., орк. та нар. кафедрах; 1963—69 — викладачка; з 1990 — доцент кафедри концертмейстерства; з 1977 — викладачка кафедри сольного співу; 1993 — доцент. Вела акт. конц. діяльність, виступала в Україні й за кордоном як концертмейстер у сольних програмах П. Кармелюка, О. Басистяка, Н. Гичинської, В. Іванюка, Л. Божко, О. Дарчука, С. Степанюка, Н. Давидюка (Італія), О. Бенья (Відень), А. Шкурмана (Польща), А. Липника (Нідерланди). Активно популяризувала творчість М. Лисенка, А. Кос-Анатольського, М. Лисенка, С. Людкевича, Б. Лятошківського, Р. Сімоновича та ін. На радіо й ТБ підготувала 24 фонд. записи. Конс. репертуар охоплював понад 2 тис. вок. та інстр. творів. Поміж студентів — А. Кушнірук, Р. Копляревська, О. Дарчук, ін. дипломанти респ. і лауреати міжн. конкурсів. Автор метод. розробок.

Літ.: Реабілітація музики // Кіж. — 1990. — 29 квіт.; ін. статті в газетах.

Літ.: *Сторінки історії Львівської державної музичної академії* ім. М. В. Лисенка. — Льв., 2003; *Ніколаса Л. Музика — її життя* // *Музика*. — 2001. — № 3.

А. Тарещенко

МАКСИМЕНКО Ольга Леонідівна (11.10.1956, м. Сімферополь) — оперна й кам. співачка (драм. сопрано). Навч. вокалу в Саратов. і Астрахан. (1977—82, кл. М. Ярешко) консерваторії. 1982—87 — солістка Волгогр. філармонії, від 1987 — Воронеж. т-ру опери та балету. У конц. репертуарі — укр. нар. пісні й твори укр. композиторів.

Партії: Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Тетяна, Ліза ("Евгеній Онегін", "Пікова дама" П. Чайковського), Зенфіра ("Алеко" С. Рахманінова) та ін.

І. Лисенко

МАКСИМЕНКО Тодось Кузьмич (1920, с. Кирівка, тепер Сосницького р-ну Черніг. обл.) — кобзар, співак. Закін. Київ. конс. (1949, кл. вокалу, кл. бандури В. Кобачка). Працював солістом-співачом анс. бандуристів Укр. радіо (тепер Національна телерадіокомпанія України). 1952 прийнятий до Киргиз. акад. т-ру опери та балету (м. Фрунзе, тепер Бішкек), де виконував оперні партії. Після повернення до Києва працював в *Українцях*. Підготував як бандурист програму "На крилах пісні". У репертуарі — укр. нар. пісні, твори укр. композиторів. Автор творів "Вкрилась димом Україна", "Раз задумали хлоп'ята", "Полюбила дідуся" тощо.

Б. Желтинський

МАКСИМІВ Мирон (13.05.1946, м. Гослар, Німеччина) — хор. диригент, муз.-громад. діяч. 1958—64 навч. в укр. духовній семінарії, 1965—66 вивчав філософію у Салезіан. ун-ті (Рим). Закін. ун-т у Торонто (1974, ф-т слов'ян. філології; 1982 — муз. ф-т). Від 1976 — кер. церк. хорів у Канаді (Торонто) та США. 1980 заснував муз. тов-во "Musica Bortnianakii" (у структурі якого кл. профес. кам. хор), метою діяльності якого є вивчення й популяризація укр. муз. творчості (М. Дилецький, М. Березодський, Д. Бортнянський, А. Веделі, М. Лисенко, М. Леонітович, К. Стеценко, Л. Ревуцький, А. Штогаренко, Л. Дичко, Г. Цицюля, Ю. Іщенко, В. Камінський, А. Гайденко, В. Зубицький, Г. Соско, В. Шумейко та ін.). Виконав також оперу "Сокіл" Д. Бортнянського, "Укр. симфонію" Е. Ванжури. Від 1981 одночас. керує хором укр. церкви св. Дмитрія. 1988 підготував усі укр. церк. хори Канади та США для участі в *літургії* в Базиліці св. Петра у Римі з нагоди святкування 1000-ліття хрещення України-Русі. 1991—96 за запрошенням капели ім. Л. Ревуцького "Думки" перебував в Україні, працював з капелою "Трембіта", хором собору св. Юра у Львові, amator. хорами, виступав із концертами. 2006 засн. у Львові кам. хор "Львів", з яким записав CD "А. Веделі. Всенічча", "10 деохорних концертів Д. Бортнянського", із Торонт. хором записав на аудіо-

касети 35 хор. концертів Д. Бортнянського, а також CD "Партесні концерти", "Коляда", "Різдвяна псалма", "Літургійні співи на два хори" Д. Бортнянського і Дж. Сарті, "Велику Вечірню" М. Федоріва. 2003—08 проводив семінари з проблем літургійного співу при Ін-ті літургійних наук Укр. катол. Ун-ту у Львові.

І. Гамкало

МАКСИМОВ Олексій (15.03.1950, м. Львів) — піаніст, педагог. Закін. Львів. ССМШ (кл. В. Барвінського, В. Залужної, Л. Голембо). Дипломант Респ. конкурсу піаністів ім. М. Лисенка (1974). Навч. у Львів. конс. (кл. О. Ейдельмана), Закін. Київ. конс. (1973, кл. В. Топіліно, В. Белова, О. Александрово, М. Сука), асистентуру-стажування при Новосиб. конс. (1978, кл. А. Барон, Т. Бікіс). Викладач кафедри спец. фортепіано Далекосхід. ін-ту мистецтв (Владивосток, РФ). Від верес. 1981 — викладач кафедри спец. фп. Донец. муз.-пед. ін-ту. 1994—96 — запрошений професор кафедри спец. фп. Академії музики ім. К. Шимановського (м. Катовіце, Польща). 1994—97 гастролював і проводив майстер-класи у навч. закладах Польщі. Проводить конц. діяльність в Україні, РФ, Польщі.

МАКСИМОВИЧ Андрій (18 ст., Україна) — співак. Відправлений до С.-Петербургу, де здобув вох. освіту. У 1760-х — соліст *Прийдворної співацької капели* та Придв. т-ру.

МАКСИМОВИЧ Борис (1906, м. Київ — 3.01.1994, м. Детройт, США) — піаніст, педагог. З родини скрипалів й піаністів. Закін. Київ. Музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка (кл. фортепіано Г. Беклемішев-В. С. Барера, 1929). Проводив широку конц. діяльність у Києві та ін. містах України. 1930, 1931 — учасник Всеукр. конкурсів музикантів (Харків); 1935 — Всесоюз. конкурс виконавців (Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ). 1934—43 — професор Київ. конс. 1944 виїхав до Німеччини, незабаром емігрував до Австрії, де виступав із *концертами* у Відні (1944—45); гастролював у н. містах Зах. Європи (Гамбург, Ганновер, Аугсбург, Любек, Амстердам, Лондон, Париж). Соліст Віден. симф. орк. (1945, дириг. Г. Вайсбах), проводив пед. діяльність (Відень). Від 1950 — у

МАКСИМОВИЧ

О. Максименко

Б. Максимович

Б. Максимович (другий зліворуч) серед культурно-громадських і музичних діячів української діаспори в США

М. Максимович

СБОРНИКЪ

УКРАИНСКІЯ ПЕСНИ.

К. МАКСИМОВИЧЪ

НАЧАЛЬНИКЪ ПЕЧАТНИЦЫ.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

КІЕВЪ.

ВЪ ТИПОГРАФИИ П. П. СВОБОДА

1890

Титульна сторінка книжки "Сборник українських песен"

М. Максимовича (К., 1890. — ч. 1)

США. Від 1952 — професор Укр. муз. ін-ту в Детройті. Концертував у Нью-Йорку (1951, 1958, 1962), Детройті (1950, 1969), Торонто (1956). У репертуарі — твори М. Лисенко, В. Косенка, Б. Лятошського, П. Чайковського, С. Рахмнінова, Л. Бетховена, Р. Шумана, Ф. Ліста та ін. 1-й вик-ць фп. Концерту В. Косенка. Виступав як концертмейстер своєї дружини — В. Максимович (Богаченко).

Лит.: [Б. л.]. Концерт Б. Максимовича в Відні // Країна. вісті (Польща). — 1944. — 28 листоп.; Кушнір Б. Концерт Бориса Максимовича // Свобода (Нью-Йорк). — 1962. — 6 черв.; Лоніна Б. Український мистецтво-вртуоз Борис Максимович // Там само. — 1969. — 24 груд.

І. Лисенко

МАКСИМОВИЧ (дів. прізви. — Богаченко) Вероніка (1910, м. Київ — 7, США) — оперна й кам. співачка (мезо-сопрано). Дружина Б. Максимовича. Вок. освіту здобула в Київ. конс. У 1930-х — солістка Київ., після 1943 — Віден. (Австрія) та Аугсбур. (Німеччина) опер. Концертувала з чоловіком в Німеччині й Австрії. Від 1950 — у США, де продовжувала конц. діяльність (солістка симф. оркестрів радіо й ТВ). Виступала в операх М. Лисенка, М. Мусоргського, П. Чайковського, Ж. Бізе, Р. Вагнера, Р. Штрауса, Дж. Пуччіні.

І. Лисенко

МАКСИМОВИЧ Ілля Васильович (18 ст., Україна) — пісн. Закін. Києво-Могилянську академію, був відряджений як пісн. до Придворної свідальської капели (поч. 1750-х). 1756 призначений пісн. Катерининської церкви в м. Київ (тепер земля Шлегелі-Гольштейн, Німеччина). Лит.: Акти н документи. — К., 1908. — Ст. 2. — Т. 5; Харламович К. Малоросійське впливие на великоросіускую церковную жизнь. — Казань, 1914.

Т. Висоцька

МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович (3(15).09.1804, хут. Тимківщина Золотоніського пов. Полтав. губ., тепер с. Богуславець Чернобаївського р-ну Черкас. обл. — 10(22).11.1873, хут. Михайлово Гора Золотоніського пов. Полтав. губ., тепер тепер у складі с. Прохорівка Канівського р-ну Черкас. обл.) — фольклорист, етнограф, історик, археолог, поет, ботанік. З давнього козак. старшинського роду. 1-й ректор Київ. ун-ту (1834—44). Член-кор. Рос. АН (з 1871). Закін. Новгород-Сіверську гімназію (1819), Моск. ун-т (1823). Магістр приrodnich наук (1827). Від 1833 — ординар. професор і зав. кафедри ботаніки Моск. ун-ту. Зав. кафедри рос. словесності (з 1834), ректор (з 1835), згодом — декан філол. ф-ту Київ. ун-ту (до 1845). Почесний член Моск., Петерб., Київ., Новорос. (Одеса) ун-тів, багатьох наук тов-в. Ініціатор і засновник газ. і журн. видань ("Денишца", "Киевлянин", "Украина"); публікував статті в ж. "Основа", "Русская беседа" тощо. Обстоював ідею старовинності й самостійності укр. мови і культури. Працював у Тимчасовому комітеті для дослідження старожитностей (з 1835), де видав деякі літ. пам'ятки Київ.

України-Русі. Переклав низку псалмів і деякі тексти зі "Слова о полку Ігоревім" тогочас. укр. мовою. Відігравав визначну роль в укр. сусп. культ. житті. У близькому колі знайомих — М. Гоголь, М. Щепкін, О. Бодяківський, П. і С. Гулак-Артемовський, Г. Квітка-Осноб'яненко, М. Костомаров, П. Куліш, родина Тарновських та ін.

У Москві познайомився із З. Догенгою-Ходаковським, після смерті якого купив у його вдови записи укр. нар. пісень (понад 1 тис.). 1827 упорядкував і видав зб. "Малоросійське песні", що здобула високу оцінку О. Пушкіна, який використав їх для образу Марії у поємі "Полтава", О. Дельвіга, Д. Дорошенка (автор передмови). У ній подано 130 пісень (істор., родинні, дівочі, ліричні тощо). Відомо, що мат-ли до цієї і наступної збірок (зібрано того самого року) подавали М. Цертелєв, М. Гоголь, І. Срезневський, О. Бодяківський та ін. Цією зб-кою започатковано укр. фольклористику. "Передмову" до неї М. Грушевський назвав "маніфестом укр. народництва". Поміж її мат-лів важливе значення мають роздуми М. про фольклор як істор.-культ. джерело й засіб виховання нац. свідомості. Ввів у обгт поняття "дума". У зб. "Голоса українських песен, изданных Михайлом Максимовичем" (1834), вперше було опубліковано тексти дум з мелодіями, таким — *Веселіні пісні* ("За густими лозонками" і "Да летять галочки"), *чумацьку* ("Далі їде чумаки") та *вєснєнку* ("Ой зоре, зоренько").

Опубл. значну кількість фольклорист. праць, що істотно вплинули на подальший розвиток укр. і рос. фольклористики. Поміж них — зб. істор. пісень "дум" "Українське народніє песні" (ч. 1, 1834), "Сборник українських песен" (ч. 1, 1849). 27 з них аранжовано О. Альбітєм (він також написав музику до 2-х віршів М.). Текст "Ясне сонце в небі сяє" (з поеми "Слово о полку Ігоревім" у перекладі М.) поклав на музику М. Лисенко. Резонансність цих зб. у тогочасному суспільстві засвідчують числ. відгуки укр., рос. та зах. (Т. Шафарик) рецензентів. Після виходу збірок М. К. Боденштедт (Німеччина) у "Поетичній Україні" надрукував числ. переклади укр. пісень, А. Рембо (Франція) в кн. "La Russie epique" присв. укр. епосові 50 стор. Фонд М. зберігається в ІР НБУВ.

Лит. тв.: магістер. дис. "О системах растительного царства" (М., 1827); Новий сборник из дум и казацких быльвых песен. — К., 1836;

Садина родини Максимовичів

Эпические песни. — К., 1849; *Вибрані твори*. — К., 2004; Предисловие к собранию малороссийских песен // *Вестник Европы*. — 1827. — № 15; *Книжная старина южнорусская* // *Временник Московского общества истории и древности российской*. — М., 1849. — Кн. 1. — Отд. 3. — Кн. 4; *Автобиография* // *Киев. старина*. — 1904. — Т. IX; *Дни в месяцы украинского селянина* // *Русская беседа*. — 1856. — № 1; *перудру у газ.*: *Полтав. губ. ведомости*. — 1857. — № 10—12, 17—20; *Лаврской Могиланской школы* // *Максимович М. Собр. соч.* — К., 1877. — Т. 2 тощо.

Лит.: *Грушевський М.* Максимович. — С.Пб., 1906; *Його ж.* "Малороссийские песни" Максимовича і століття української музикої праці // *Україна*. — К., 1927. — Кн. 6; *Григорук В. М. О. Максимович і сторіччя української культурно-наукової праці*. — Житомир, 1928; *Собченко Ф.* Перший збірник українських пісень Максимовича. 1827—1927. — К., 1928; *Лопод П. М. О. Максимович*. — К., 1954; *Українські пісні, видані М. Максимовичем*. — К., 1962; *Марюк П. М. О. Максимович* — видатний історик XIX ст. — К., 1973; *Біленький С. Роль М. О. Максимовича у формуванні українських академічних традицій та українознавчих дисциплін у Київському ун-ті (1834—1845 роки)*: Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — К., 2001; *Болко Н.* Михайло Максимович. Навчав з рідних країн. — Черкаси, 2004; *Українські писемка к П. А. Курицу от А. М. Максимовича. Писмо второе*. Обясненіе некоторых украинских песен // *Русская Бесѣда*. — 1857. — № 1; *А. Дзюбавський* // *Рецензія* "Сборник сведений в роде "Максимович" / Сост. И. Максимович исключительно для членов своей семьи, родичей, друзей и добрых знакомых, на предначалъ таковой для продажи. — Рига, 1897; *Автобиография Михайла Александровича Максимовича* // *Киев. старина*. — 1904. — Т. LXXXVI. — Сент.; *Тешенко М.* Михайло Александрович Максимович (к століттю годовщини его рождения) // *Там само*; *Данило В.* До історії української етнографії (Риси літературної діяльності М. А. Максимовича, А. Л. Метлинського та П. А. Лукашевича) // *Записки Українського Наукового Товариства в Києві*. — К., 1909. — Кн. 4; *Собченко Ф.* Перший збірник українських пісень Максимовича // *Україна*. — 1927. — Кн. 6; *Житовичий І.* Життя М. О. Максимовича // *Там само*; *Данило В. О. М. Боданський і його листування з М. О. Максимовичем* // *Там само*; *Його ж.* До історії "Малороссийских песен" М. О. Максимовича // *Там само*. — 1928. — Кн. 4; *Його ж.* Другий збірник українських пісень М. О. Максимовича з 1834 року // *Там само*. — 1929. — Кн. 39; *Квітка К.* Максимович і Альбіс в історії збирання українських мелодій // *Періодичне громадство та його пережитки на Україні*. — 1928. — Вип. 1; *Колессо Ф.* Українська народна пісня на переломі XVIII—XVIII вв. Присвячено пам'яті Михайла Максимовича // *Там само*. — 1928. — Кн. 2; *Чернышівський М.* Максимович як наш перший перекладач Слова про похід Ігора // *Там само*. — 1929. — Груд. (38); *Штейнпресс Б.* Перший музикальний збірник українських народних пісень (історико-критический очерк) // *Голос українських пісень*, видання Михайлом Максимовичем / *Аранжировка А. Альбіс*. — М., 1961; *Марюк П.* Архіви матеріалів М. О. Максимовича з історії мист і сл України // *Архіви України*. — 1973. — № 5; *Франко О.* З архівних матеріалів про М. О. Максимовича // *НТЕ*. — 1980. — № 1; *Корпанюк М.* М. О. Максимович — дослідник літератури Київської Русі і давньої україн-

ської літератури // *Рад. літературознавство*. — 1987. — № 12; *Короткий В.* Науковий подвиг видатного дослідника української культури [М. Максимовича] // *НТЕ*. — 2004. — № 1—2.

Н. Костюк

МАКСИМЮК Степан (16.05.1927, м. Ужгород) — колекціонер укр. грамплатів, записів, дослідник історії укр. грамзаписів, лектор. Член УВАН у США, Укр. Істор. Тов-ва, НТШ в Україні й США, Вашингтон. групи укр. професіоналістів, ін. громад. організацій. Від 1949 — у США. 1964 захін. Вашингтон. ун-т. Магістр ф-ту мист. відносин цього ун-ту (спеціалізація "Мист. відносини та історія Сх. Європи й Рад. Союзу"). 1955—87 — радіопродюсер радіостанції "Голос Америки". Від 1987 — на пенсії. У його колекції-архіві — понад 2000 старих грамплатівок на 78 обертів/хв. та бл. 2500 LP грамплатівок швидкістю 45 і 33 об./хв., від 1900-о до найновіших; з України, дореволюц. Росії, Австро-Угорщини, Польщі, США, Канади, Німеччини, Вел. Британії, Аргентини, тощо. СРСР та ін. країн. На плівках — нар. і популяр. пісні, опери, класичні, реп., інстр. та хор. твори, поезія, проза, гумор тощо. Окрім того — 500 магніт. стрічок на бобінах і аудіокасеттах із записами укр. концертів, конференцій, доповідей, інтерв'ю з політиками, поетами, істориками, літераторами, дисидентами та ін. з поч. 1960-х і дотепер. Тривалий час займався видавництвом, звукоорежисурою, копіюванням, реставрацією та розшифровуванням текстів на грамплівках, аудіокасеттах та CD. Із вид. діяльності найпомітнішим є видання альбому бандуриста *З Штокало* "О, душі мої" (1970) і співпраця з ювілейному 15-платівковому виданню "Народна музика Америки" з нагоди 200-річчя її незалежності (1976). де відмічено 8 укр. пісень (найбільше з усіх слов'ян. народів, нащадки яких живуть у США). Автор книжки і статей з історії укр. звукозапису. Виступав із доповідями на теми укр. звукозапису в Вашингтоні, Нью-Йорку, Києві, Львові, Ів.-Франківську.

Літ. та: *З історії українського звукозапису та дискографії*. — Л.: Вашингтон, 2003; *Соломія Крушельницька та її фонографічна славадина* // *Вістк. Журнал музичного та мистецького життя (Міннеаполіс)*. — 1965. — № 3, 4; *До джерел українських фонозаписів* // *Там само*. — 1966. — № 2; *Справа запису останніх грамфонічних платівок О. Кошиця* // *Там само*. — № 3, 4; *1967*. — № 1; *Українські пісні — нові плити* // *Там само*. — 1968. — № 4; *Сучасні популярні пісні* [Рец. на платівку композицій Б. Веселовського] // *Там само*. — 1970. — № 3; *"Трай, бандуро"* — найновіша платівка Калелі бандуриста ім. Т. Шевченка // *Бандура (Нью-Йорк)*. — 1981. — № 1; *Дискографія Шевченківки* // *Сучасність*. — 1980. — № 3; *Національний архів звукозапису України* // *Родовід*. — 1994. — № 7; *Українські звукозаписні форми "Грамфон" та її полтавська експедиція в 1908 році* // *ЗНТШ*. — Л., 1996. — Т. CXXXXII; *"Ще не вмерла Україна" у звукозаписі* // *Альманах Укр. Нар. Союзу*. — Нью-Джерсі, 1998; *"Ще не вмерла Україна" у звукозаписі* // *Слово і час*. — К., 1998. — Число 6; *Бас Олександр* *Никаноровський: хто він?* // *Мисля Галичина*. — Л., 1999. — Т. 2; *Призбутий*

С. Максимюк

Титульна сторінка книжки "З історії українського звукозапису та дискографії" С. Максимюка (Л.; Вашингтон, 2003)

голос: Сопрано Олександра Геоздеця // *Енциклапедія історії народів Європи*. — К., 2000. — Вип. 7; Дискографія творів Михайла Гайворонського // *Витимий*. В. Михайло Гайворонський: Життя і творчість. — Л., 2001; Recorded music // *Encyclopedia of Ukraine*. — Toronto, 1993. — Т. 4 (у співавторстві з Р. Совацьким); статті в газетах тощо.

Лит.: Совацький Р., мол. Пролодія // *Максим С. 3 історії української звукозапису* // дискографія. — Л.: Вашингтон, 2003. Якою ж. Дискографія праці Степана Махиська // *Свобода* (Нью-Йорк). — 1985. — 4 листок.

А. Азарова, Р. Совацький-мол.

МАКУШИНСЬКИЙ Степан (18 ст., Україна) — пісний, трубаць. Від 1753 — пісний Глухівської капели гетьмана К. Розумовського. У складі 5-и співаків пройшов спец. підготовку п/к капелмейстера Волфа, який «обучил оних учеников на трубах і лютневих» (І. Колесницький, Г. Корчаківський, М. Соляничков). Відповідно до ордеру гетьмана К. Розумовського 19 верес. 1755 М. було зареєстровано трубацем до військ. гетьман. музиканти (на місці іноземних). Разом з ін. музикантами супроводжував гетьмана К. Розумовського у С.-Петербурзі (1756—57) й Москві (1762). 1763 повернувся до Глухова (тепер Черніг. обл.).

Лит.: *Музико П. "Зирки" глухівської сцени* // Нар. Труба (Глухів). — 1962. — 30 черв.; ЦДАК України. — Ф. 263, оп. 1, спр. 1724, арк. 1, 1 за.; спр. 2275, арк. 2—3 за.; спр. 3442, арк. 2—5 за.; спр. 4132, ч. 1, арк. 3, 60—61; спр. 4440, арк. 1—3, 7—8; спр. 4455, арк. 2—3.

Л. Горенко

МАЛАНЮК Іра (Ірина) (29.01.1919, м. Станіслав, тепер Ів.-Франківськ — 25.02.2009, м. Цюрих, Австрія) — співачка (меццо-сопрано), педагог. Закін. Станіславськ. гімназію, де вперше дебютувала на сцені у спектаклі «Коза-дереза» М. Лисенка в ролі Лисички. Збереглися відомості про виступ 1936 у фрагментах з опери «Віндзорські кумасі» О. Ніколаї (Станіславів). Навч. у А. Дідура (Львів). 1939 виступила в ролі Амнерис («Аїда» Дж. Верді) у Львові, опері й отримала контракт у Варшаві. опері. 1941—44 виступала у Львові, оперному т-рі, де виконувала партії Терпелихи («Наталка Полтавка» І. Котляревського — М. Лисенка), Одарки («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського) Нянці («Євгеній Онєгін» П. Чайковського) та ін. Під час війни виступала з концертами укр. музики (твори М. Лисенка, Д. Сичинського, Я. Степового, С. Лодкевича, В. Барвінського та ін.). У квіт. 1942 дала концерт в ансамблі з М. Лисенка та Я. Лопатинського у супр. симф. орк. (дирж. М. Колесса). 1944 виїхала на навчання до Відня, муз. академії (кл. А. Бар-Мільдєбург); одночасно мала ангажементи з оперними т-рами Відня (1944—45), Граца (1945—47). Цюріха (1947—49). 1946 виступила в Швенцен концерті та імпресі з нагоди 50-ліття то-ва «Ск». Від 1951 мала контракти на Байреїт, фестивалі в операх Р. Вагнера (партії Магдалени у «Нюрнберзьких майстерзінгерах», Дочки Рейну

в «Золоті Рейну» й «Загибелі богів», Норни в «Загибелі богів», Грімгерди — у «Валькїрії», Ерди — в «Золоті Рейну» й «Зігфрїді»). Також у постановках вагнерівських опер у різних т-рах виконувала партії Фріки («Золото Рейну», «Валькїрія»), Вальтраут («Загибель богів»), Мері, Венери, Ортруди, Бренгени, Дівчинки-квіту («Летючий голландець», «Тангейзер», «Лоенгрін», «Трістан та Ізольда», «Парсїфаль»). Від 1952 працювала в Бавар. держ. опері (Мюнхен), де була відзначена почесним титулом «камерзінгерін» (1957). Гастролювала в ін. містах Європи (Мілан, Неаполь, Ліон, Париж, Лондон, Берлін, Нюрнберг, Франкфурт-на-Майні, Байреїт, Зальцбург, Женева, Барселона та ін.), Америки. Успішно як визначна вик-ця провідних партій — Аделаїда, Дріада, Гей, Дівчина, Мушля, Октавіан, Клерон, Іродіада, Лаж («Арабелла», «Аріадна на Наксосі», «Дафна», «Електра», «Елена», «Егнєтис», «Кавалер троян», «Калрічю», «Саломея» Р. Штрауса) та Еболи, Фенена, Престоїлла, Леді Макбет, Азучена, Магдалена, Флора, Амнерис, Ульріка, Мер, Квілі («Бал-маскарад», «Набуко», «Сила долі», «Макбет», «Трубадур», «Ріголетто», «Травиата», «Аїда», «Дон Карлос», «Фауст» Дж. Верді). Наприкінці 1950-х активізувала коч. діяльність, виконуючи твори композиторів різних епох: М. Лисенка, В. Мотюка, Я. Лопатинського, Я. Степового, В. Барвінського, Н. Нижанківського, А. Готтишина, К. Монтеверді, А. Лотті, А. Кальваріні, Ф. Дуранте, Г. Ф. Генделя, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Дж. Россіні, Г. Доніцетті, К. М. Вебера, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Й. Брамса, Г. Гольфа, Р. Вагнера, А. Дворжанка, М. Верського, П. Чайковського, К. Сен-Санса, К. Дебюссї, М. Равеля, Г. Малера, Р. Штрауса, Б. Бартока, А. Шенберга, А. Берга, П. Гіндеміта та ін. Підтримувала творчі контакти з укр. середовищем. У концерті в Детройті (вер. 1972) виконала сольніспів М. Лисенка («Ой люлі, люлі», «Огні горять», «Дощик», «А мій милий умер»), Д. Сичинського («Дума про Нечая», «Бабине літо»), Б. Лятошинського («Ой у полі тихий вітер віє»), С. Лодкевича («Ой вербо, вербо»), В. Барвінського («Ой сумна темна нічечка», «Ой, поля, ой поля», «Ой ходила дівчина бережком»). 14 трав. 1976 виступила з Л. Вітшинським із програмою укр. нар. пісень (Відень). Виконувала солні партії у багатьох творах кантато-оратор. і симф. жанрів: «Великодня ораторія», Меса сі-мінор, «Пассіони за Іовим», «Пассіони за Матфеєм», «Різдвяна ораторія» Й. С. Баха, «Месія», «Іуда Маккавей» Г. Ф. Генделя, «Stabat Mater» Дж. Перголезі, Меса сі-беюль мажор і ре-мінор («Нельсонівська»), Й. Гайдна, «La Betulia liberata», «Коронаційна меса», «Litania lauretanae», Реквієм В. А. Моцарта, 9-а симфонія, «Уроциста меса» Л. Белтошова, Ралсодія Й. Брамса, Велика меса фа-мінор, «Ave Maria» А. Брукнера, Реквієм, «Меса св. Цецїлії» Дж. Верді, 8-а симфонія, «Пісня про землю», «Пісня про померлих дітей» Г. Малера, «Жанна д'Арк на вогнищі» А. Онеттера, «Весільний», «Пулчинелла» Л. Стробианського, «Життя Марії»,

І. Маланюк у ролі Ортруди (опера «Лоенгрін» Р. Вагнера)

І. Маланюк у ролі Джузетти (опера «Кізки Гофмана» Ж. Оффенбаха)

Реквієм, "Спів до надії", "Юна служниця" П. Гюндерта тощо.

Від 1968 провадив пед. діяльність, за 1970 — викладачка Вищої школи музики і сцен. мистецтва у Граці (Австрія).

Партії: Кончагіна ("Князь Ігор" О. Бородин), Маріна, Марфа ("Борис Годунов", "Хованщина" М. Мусоргського), Ольга, Нена ("Евгеній Онегин" П. Чайковського), Баба-Турка ("Походження гуцулів" І. Стравинського), Кор-елія ("Юлій Цезар" Г. Ф. Генделя), Фідагіма ("Тасманий шлюб" Д. Чімарозі), Орфея (одиноч. опера Х. В. Глюка), Секстус, Ідаманте, Дорабелла, Керубіно, Марцеліна, Дана ("Міносерда Тита", "Ідоменей", "Так чинять усі", "Весілля Фігаро", "Чарівна флейта" В. А. Моцарта), Кармен (одиноч. опера Ж. Бізе), Розалія ("Догляни" Е. д'Альбера), Дукулітта ("Казки Гофмана" Ж. Оффенбаха), Сузукі, Кей ("Маддам Баттерфляй" Дж. Пуччіні), Матір, Лореллі ("Дитя і чарів" М. Равеля), Юдіф (одиноч. опера А. Онеггера), Кабанька ("Ката Кабанова" Л. Яначека), Юдіф ("Замок Синої Бороди" Б. Бартока), Наречена, Господина ("Гарі Янош", "Сікейська яридація" З. Кодая), Марія ("Поргі і Бесс" Дж. Гершвіна), Баронеса ("Ванесса" С. Барбера).

Дискогр.: грамплатівки LP — Бізе Ж. "Кармен". Фрагменти Хор. і орк. Кельн. радіо, дир. Ф. Морішак, — Гамбург: Savinell, — 635096, "Polydisc" — 21402 EPH. Вагнер Р. "Золото Рейна" (Філолосія): Верн. симф. орк., дир. Дж. Шапін — Лондон: "Decca" SXL21012/3; "Золото Рейна" (FO1008), "Валькірія" (FO1009), "Загибель бога" (FO 1011) (Фріка); Байрейт. фестивальний орк., дир. К. Краус, live recording, — Байрейт: DP Laidis, 1953; Італія, 1980: Вагнер Р. "Нюрнберзькі майстерзінгери" (Матіалена); Байрейт. фест. орк. і хор, дир. Г. фон Каран, — Байрейт: Columbia, 1951 — C 90275. Те саме: Байрейт. орк. і хор, дир. Г. Кюлерпексбург (запис із Байрейт. фестивалю), — Італія: Melogram, 1981. — DP, 522; Вагнер Р. "Трістан та Ізоolda" (Бренчана); Байрейт. фест. орк. і хор, дир. Г. фон Каран (організація), — Байрейт: Setra, 1952. — LO 41; Італія, 1971: Те саме: Байрейт. фест. орк. і орк., дир. Е. Яохим; Байрейт. Documents, 1953. — OR 301-4; Верді Дж. "Аїда" (Амстердам): орк. і хор опери у Римі, дир. Е. Борбіні, — Рим: Guide Internationale du Disque, — MMS 2157-4; Верді Дж. "Трубадур" (Азуке). Фрагменти з опери: хор і орк. Кельн. радіо, дир. Фр. Морішак, — Кельн: Polydisc, 21412, EPH.; Моцарт В. А. "Весілля Фігаро" (Керубіно): хор Віден. держ. опери й "Віденські симфонік", дир. В. Бем, — Відень: Philips, 1956. — a003591 (Моцартівські ювілейні видання); Моцарт В. А. "Міносерда Тита" (Секстус): хор і орк. Кельнського радіо, дир. Я. Кайлберт (організація), — Кельн: Setra, 1955. — L 078 M 12553-6, Італія, 1979: Моцарт В. А. "Так чинять усі" (Дорабелла): хор Віден. держ. опери й "Віденські симфонік", дир. Р. Мораліт, — Philips, — AOO 419 L; Моцарт В. А. "Реквієм": хор Віден. держ. опери й "Віденські філармонік", дир. Б. Волтер (запис із Зальцбург. фестивалю), — Відень: Setra, 1956; Моцарт В. А. "Реквієм": хор Віден. держ. опери й "Віденські симфонік", дир. К. Бем, — Відень: Philips, — 3088, "Fontana", — 6540103 (L); "Philips realites", — C. 11; Штраус Р. "Арабелла" (Аделаїда): Бавар. держ. орк., дир. Я. Кайлберт, — Мюнхен: DGG, — 18 885; "Deutsche Grammophon Gesellschaft", — 136419; Штраус Р. "Елена

Синетська" (Мушля): орк. і хор Баварської держ. опери, дир. Я. Кайлберт (запис із Мюнхен. фестивалю, 1956), — Італія: Melogram, 1981. — SIAE; Менделсон Ф. "Іза": хор і орк. Кельн. радіо, дир. Х. фон Даннові, — Кельн: Melogram, 1962. — 27; Шнітц Ф. "Князь і селянська дівчина": хор Віден. спавського то-ва, — Віденські філармонік", дир. Д. Метрополіс (Зальцбург. фестивалю), — Відень: Melogram, 1959; Іра Малайно: оркестрант (Гендель Г. Ф. "Largo" з опери "Ксеркс", Глюк Х. В. арія Орфея з опери "Орфей", Моцарт В. А. 2 арія з опери "Весілля Фігаро", арія Секстуса з опери "Міносерда Тита", Бізе Ж. "Семіраміда" і "Хаванера" з опери "Кармен", Сен-Санс К.: арія Далілі з опери "Самсон і Даліла", Верді Дж.: 2 арія Азучени з оп. "Трубадур", арія Еболи з опери "Дон Карлос": орк. Віден. держ. опери, дир. Г. Свародскі, — Відень. — OJK 635, ST 5241-2; "Vibration", — UB-K 2015; "EMI Columbia", — 103,285; Le Grandoeuvre Litche: Іра Малайно (арія Еболи з опери "Дон Карлос", навінина Керубіно з опери "Весілля Фігаро", арія Секстуса з опери "Міносерда Тита"); орк. Віден. держ. опери, дир. Г. Свародскі, — Мінск: Joker Siego, 1973. — SM1147; Українські народні пісні (Синетський Дж. "Дума про Мелан", Лисенко М. "Мені однокласно", Гюнтшан А. "Мамочко", Волошин М. "Ой, гляну в подальшес", "Гей, у лузі червона калина", Нижинський Н. "Життя", Борбінський В. "Коліскачка", Гюнтшан А. (обр.), "Добро зелена", "Ой, мій мильний умір", "У віраю, моя мати, віраю": хор церкви св. Варвары й віден. орк. "Tonkünstler", дир. А. Гюнтшан, — Відень: Хвилі Дністра, — CD 15, J 80 P-7858; Українська етюдія: Іра Малайно та ін., хор церкви св. Варвары у Відні, дир. А. Гюнтшан, — Мінск: PCALCBP-0758-61, SPB-1001-1-4; Чотирі пісні (Дуронте Ф. Арія, Гойдін Я. Арія, Борбінський В. "Ой поля ви, поля", Волошин М. "Ой гляну в подальшес"), в Гюнтшан (Ф.) (запис із концерту в Цюриху) тощо.

Лит. іл.: Голос серця. — Л., 2002.

Лит.: Павлишин С. Історія однієї кар'єри. — Л., 1994. Ї ж. Іра Малайно — оперна співачка зі світовим ім'ям // Укр. світ. — 1999. — № 12. Ї ж. Співачи світової слави — робота Галицької опери 1920—30-х рр. // Музика Галичини, — Л., 2001. — Т. 6; Гюнтшан А. Іра Малайно // Вісті. — 1971. — Число 4—5; Яого ж. Малайно співачка // Християнський голос, — 1974. — Число 14, 15, Відшлюбили З династії зоготити голосів // Нові дні. — 1972. — № 6; Лисенко І. Українські співачки на зарубіжній сцені // Яого ж. Музика сонячних днів. — К., 2004.

М Костюк

МАЛАХАТКА Микола Іванович (10.07.1945, м. Дніпропетровськ) — оперний співак (бас). Закін. Одес. конс. (1976, кл. Е. Яновського). Від 1976 — соліст Одес. т-ру опери та балету.

Партії: Малота Скуратов ("Царевна-наречена" М. Римського-Корсакова), Іван Хованський, Варлаам ("Хованщина", "Борис Годунов" М. Мусоргського), Коняч ("Князь Ігор" О. Бородин) та ін.

І Лисенко

МАЛАШЕНКО Костянтин Євменович [21.10 (2.11).1909, м. Київ — 27.10.1974, м. Любля Моск. обл., РФ] — оперний і кам. співак (драм. тенор). Приватно навч. у М. Микіши. 1947—51 —

МАЛАШЕНКО

К. Малашенко

К. Малашенко у ролі Самозванця (опера "Борис Годунов" М. Мусоргського)

Титульна сторінка видання "По напеву Києво-Печерской Лавры Всенощное бдение..." Перекладення Л. Малашкіна (К., 1891)

соліст Львів., 1952–58 — Донець., 1958–76 — Горьков. (тепер М.-Новгород.), 1962–63 — Бурят. (Улан-Уде) т-рів опери та балету; 1954–55 — Великого т-ру (Москва). У конц. репертуарі — твори М. Глінки, П. Чайковського, С. Рахманінова. Має могутній голос широкого діапазону з красивими металевими верхніми нотами.

Парії: Андрій ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Богун ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича), Фінк ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Герман ("Пікова дама" П. Чайковського), Радамес, Манріко, Отелло ("Аїда", "Трубадур", однойм. опере Дж. Верді), Каніо ("Паяци" Р. Леонкавалло).

І. Лисенко

МАЛАШКІН Леонід Дмитрович [1842, родинний маєток поблизу Рязані, Росія — 29.01(11.02).1902, м. Москва, там само] — композитор, диригент, педагог, збирач нар. пісень. Науч. на юрид.-фіз.-мат. Моск. ун-ту. Муз. освіту отримав у Берліні (Німецьчина). 1870 виступав у С.-Петербурзі як диригент і композитор (Симфонія Es-dur), з 1877 — диригент Київ. опери, де 1879 відбулася прем'єра його опери "Ілля Муромець" (пост. антрепрізу І. Сестою). Викладав спів у Київ. духовній семінарії. Від 1888 жив у Москві (Ново-Спаський монастир). Відомий як автор духовних творів: "Херувимська", "Світє тихий", обр. для 4-голос. хору наспівів Києво-Печер. лаври (у 10 кн., варіанти знаменного розсіп'ю). Поширення мали його ромansi у стилі нар. пісень "Не скажу нікому" (сл. М. Кольцова), "Слышу ль я голос твої" (сл. М. Лермонтова), "О если бы мог выразить в звуке" тощо, низка творів для фп., у т. ч. — "Наша Україна", "Козачок". Уклав зб. із власних записів нар. пісень, до яких складовав фп. супр. у манері побут. музикування: "50 украинских песен" (1888, вид. 1900, записи з Полтавщини) й "40 русских народных песен" (1901).

Літ.: Вознесенский И., прот. Церковное пение Юго-Западной Руси по ирмологам XVII и XVIII веков. Состав, свойства в достоинство напевов, помещенных в Юго-западных ирмологам — М.; Ленинград, 1898; Янов Ж. Церковное пение Юго-Западной Руси по ирмологам 17 и 18 веков. Сравнительное обозрение церковных песнопений

и напевов старой юго-западной Руси по ирмологам XVII и XVIII вв., ирмологы г. Головин 1752 г., Московским синодальным изданием и гармоническим переложением Л. Д. Малашкіна. — М., 1898. — Вып. 2; Материалы для биографии и краткая библиография известного композитора Малашкіна. — Рязань, 1903; Лисицын М. Малашкін Л. Д. // Нар. обозрение. — 1900. — Кн. 1; Качинский П. Памяти композитора Леонида Дмитриевича Малашкіна // Церковно-приходская школа. — 1902. — Кн. 8; Пархоменко Л. Легендарный Яков Калишевский в украинской хоровой культуре // Музична україністика: сучасний вибір. — Вып. 1: 36. науч. ст. на пошану Лю Пархоменко. — К., 2005; Д. [Соловйов]. Реч. на изд.: Малашкін Л. По напеву Києво-Печерской лавры круг церковных песнопений, положенных для хора // Церк. ведомости. — 1891. — № 45; [Б. л.]. Л. Д. Малашкін: [Некролог] // Моск. листок. — 1902. — Приложение в № 38; [Б. л.]. Л. Д. Малашкін // Московские церковные ведомости. — 1902. — № 6.

Н. Костюк, В. Кузін

МАЛЕЦЬКИЙ Федот (1830-?, м. Київ — ?) — піаніст. Ймовірно, назв. у Глухівській словесній школі. Після прослукування рецензією Придвор. хору С. Тихоновим, у квіт. 1746 виїхав із Глухова (тепер Сум. обл.) в числі "малих співачок" до С.-Петербургу. Від того часу — на службі при дворі імп. Єлизавети Петрівни. Володів красивим голосом.

Літ.: ЦДДА України. — Ф. 59, оп. 1, спр. 1225, арк. 85.

Р. Лекино

МАЛИНИЧ Осип (Йосип) (? — 1910, м. Ужгород) — дяк. Служив в Ужгород. катедральн. церкві. Володів багатим репертуаром місцевих церк. піснеспівів, які від нього записав І. Бокаш.

Літ.: Слєпко Ф. Церковна музика в Підкарпатській Русі // Науч. зб. тов-ва "Просвіта" в Ужгороді. — Ужгород, 1936; Попп С. Розвій церковного богослужбового співу (простоспіву) в Мукачевській єпархії // Ирмологон (Грекокатоліцький літургичний спів єпархії Мукачевської). — Пряшів, 1970.

Н. Костюк

МАЛИНКА Олександр Никифорович (? 08.1865, с. Млин, тепер Носівського р-ну Черніг. обл. — 22.05.1941, м. Київ) — фольклорист, етнограф, педагог. Закінч. Ніжин. (тепер Черніг. обл.) истор.-філол. ін-т кн. О. Безбородька (1890). Викладав у Глухові (тепер Сум. обл.), працював інспектором Полтав. гімназії, згодом — викладачем 5-ї Київ. гімназії. За рад. часу жив у Києві, брав участь у роботі Етногр. комісії ВУАН АН УРСР. Збирав фольк. та етногр. матл. вивчав думи, біографії та репертуар кобзарів і лірників. Поміж ін., опубл. відомості про обряд укр. весілля (1897), свято Івана Купала в Черніг. губ. (1898), фольклорист. мат-ли (1902) тощо.

Літ. тв.: Прокоп Чуб. перекладний тип кобзаря // Етногр. обозрение. — 1892. — № 12; Кобзарь Петро Гарасько и лірник Максим Пріщенко // Там само. — 1893. — № 9; Лірник Елєодим Микитович Мокровиз // Киев. старина. — 1894. —

Сторінка з видання "По напеву Києво-Печерской Лавры Всенощное бдение..." Перекладення Л. Малашкіна (К., 1891)

Т. XLVI. — Сент.; К: Истории народного театра // Этногр. обозрение. — 1897. — № 4; Дополнение к сведениям об Мавне Купале и о залпачках в Малороссии // Там само. — 1898. — № 4; Лирник Андрей Гомелюк // Киев. старина. — 1898. — Т. 10. — Окт.; Родины и христине // Там само. — 1898. — Май; Заметка в двух лириках Черниговской губернии (Маслюков А. Т. и Охременко Егор Есипович) // Этногр. обозрение. — 1902. — № 2; Сведения в кобзарях и лириках // Труды XII Археологического съезда в Харькове. — 1902. — Т. 3. — М., 1905; Кобзарь и лирики // Земский сборник Черниг. губернии. — 1903. — № 4; Лирник Андрей Корниченко // Киев. старина. — 1905. — Т. 2 (9) — Сент.

Літ.: Историко-филологический институт князя Безбородко в Нежин. 1901—1912. Преподаватели и воспитанники. — Нежин, 1913. Наука и научные сотрудники в СССР. — Ленинград, 1928. — Ч. VI; Терлецький В. Великий Олександр Никифорович // Енциклопедія Сумщини. — Суми, 1999. — Вип. 3.

Н. Костал

МАЛИНОВСЬКИЙ Рафаїл Болеславович (3.01.1949, с. Слобода-Чернецька, тепер с. Лебедівка Житомир. обл.) — балетмейстер. Н. а. України (1993). Закін. Краснодар. ін-т культури (1972). 1974—86 — гол. балетмейстер Поліського анс. пісні і танцю "Люнок". Від 1986 — викладач Житомир. ун-та культури, пізнше — Житомир. держ. ін-ту культури і мистецтв. Балетмейстер Житомир. обл. творчого об'єднання "Радослав".

Літ.: Костомович В. Джерела ідентичності // День. — 2003. — 13 верес.

МАЛИЦЬКА Тетяна Іванівна (26.06.1946, м. Горький, тепер Ніжній Новгород, РФ — 31.01.2003, м. Київ) — хорово диригентка, педагог. З. а. України (1994). Доцент (1998). Закін. Київ. конс. (1969). 1969—95 — викладачка Київ. ін-ту культури; водночас очолювала дит. хор "Джерельце" БК заводу "Арсенал" — учасник і лауреат багатьох міських хор. фестивалів і конкурсів. 1995—2003 — викладачка кафедри хор. диригування Київ. конс. 1983—88 — хормейстер, 1988—2003 — худ. керівник зразк. дит. хору "Любисток" дит. школи-студії КДК і міського відділення Муз. тов-ва України. За час її керівництва "Любисток" став лауреатом 1-ї премії всеукр. хор. конкурсів ім. М. Леонтовича (К., 1989; К., 1993). У репертуарі — твори Д. Бортнянського, Г. Веровського, О. Лядковича, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Лодікевича, Л. Ревуцького, Г. Стасюк, К. Стеценка, Б. Філюс, С. Розманинова, М. Римського-Корсакова, П. Чайковського, Г. Арне, Й. С. Баха, А. Вівальді, Г. Ф. Генделя, Дж. Гершвіна, В. А. Моцарта, К. Мислівченка, Р. Шумана та ін. Гастролювала зі своїм хором в Україні, а також Білорусі, Данії, Польщі, Латвії, Японії. Наприкінці 1990-х М. здійснила "Концертний тур музики з України" містами Вел. Британії. В останні роки життя М. із хором брала участь у різдвяних концертах хору і симф. оркестру Р. Макмеріна в Нац. оперному -рі. Мас фонд. записи на Укр. радіо (тепер

Національна телерадіокомпанія України) та аудіоносіях.

Диског.: CD — "Весно, моя нене". Муз. Б. Філюс, сл. Д. Павличка, Вик. жін. хор Київ. ін-ту культури під Т. Малицької // Твори Богдана Філюс "Любимо земле свою". — К.: НРКУ, 2004. — К 606053 АЦ (фонд. запис).

Літ.: Бурбан М. Українське хорове виконавство. — Дрогобич, 2005. — Ч. І: Хори.

Б. Філюс

МАЛИШ-ФЕДОРЕЦЬ Марія Євгенівна [20.1 (2.11).1885, м. Ноким, тепер Черніг. обл. — 5.04.1960, м. Мельбурн, Австралія] — актриса, режисерка. 1912 закін. Музично-драматичну школу М. Лисенка. 1906—20 грала в т-рі М. Садовського. 1913 знімалася у к/ф "Запорозький скарб". 1944 емігрувала до Німеччини.

М. Малиш-Федорець у ролі Матері, А. Рибіцький у ролі Олексія ("Саганина на Гончарівці") Г. Квітки-Оснояненка

Від 1951 — у Мельбурні (Австралія), де працювала в т-рі ім. Л. Курбаса (роль Терпильки в "Наталі Полтавці" і Катларевського, 1953); у Муз.-драм. т-рі-студії при Об'єднанні дем. укр. молоді. 1955 поставила "Майську ніч" за М. Гоголем і "Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Оснояненка.

Партії та ролі. Одарка ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського). Варка ("Безталанна" І. Карпенка-Карого), Маруся ("Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці" М. Старицького) то ін.

МАЛИШЕВ Юлія Володимирівна (2.02.1924, м. Москва — 22.06.2006, м. Одеса) — музикознавець, педагог, лектор, муз.-тромад. діяч. З. д. м. України (1995). Канд. мист-ва (1978). Доцент (1981). Професор (1997). Лауреат Премії ім. М. Лисенка (2004), Всеукр. конкурсу на найкращу пісню, присв. 200-річчю Одеси (1994). Член НСКУ (1958). Заступ. голови правління Одес. відд. НСКУ (з 1979). Закін. Київ. конс. (1952, істор.-теор. ф-т, кл. М. Крохмалі-Орляїнської). 1953—57 — консультант відділу науки й культури ЦК КПУ; 1957—60 — відп. секретар правління СКУ, член правління СКУ (з 1958), правління СК РСРС (1973—79). 1959—63, 1977—79 — наук. співробітник відділу музикознавства ІМФЕ; 1966—76 — гол. ред. вид-ва

Р. Малиновський

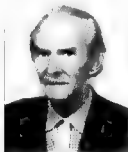

Т. Малицька

М. Малиш-Федорець

МАЛИШКО

Ю. Малишев

В. Романко і
Ю. Малишев

А. С. Малишко

"Муз. Україна" та одночасно викладач Київ. конс., лектор-музикознавець Укрконцерту, Київ. філармонії (тепер *Національна філармонія України*), тов-ва "Знання" (понад 1000 лекцій у Києві, Одесі, Донець, Крим., Львів, та ін. обл.; на Півн. Кавказі, у Празі, Братиславі ■ ін.); ведучий муз. програм на ТБ (понад 100). Від 1978 — ст. викладач, з 1981 — доцент, з 1997 — професор кафедри історії музики та муз. етнографії Одес. конс. Викладає спец. та загальні курси історії укр. муз., країн СНД. Поміж учнів — С. Ролинська, В. Романко, Т. Маркова, Е. Мошчицька, С. Іванова та ін. Автор 15 книжок і наук.-попул. брошур, понад 200 статей. У колі наук. інтересів — історія укр. музики, творчість сучас. укр. композиторів, теор. проблеми муз-ва, філософії та естетики (див. *Естетика музики*), муз. соціологія, джоз тощо.

Літ. тв.: канд. дис. "Принципи образного синтезу музики і поезії в сучасному романісе. Опыт анализа творчества Ю. Мейтуса" (К., 1978); Що таке опера. — К., 1960, 1962; Беседи до опери. — К., 1961; Про музику "легку" і "серйозну". — К., 1961; Легка музика. — К., 1962; Беседи про музику. — К., 1968. Ю. С. Мейтуса. Очерки творчества. — М., 1962. "К.", 1964; Що таке музичне мистецтво? — К., 1966; Мысли вслух о предмете эстетики, задавая эстетическое воспитание, разных акусах, судьбе профессиональных музыкантов и некоторых других злободневных вопросах. — М., 1969; Солопівні: нарис на нотатки про українську вокальну лірику. — К., 1968; Украинская опера. — К., 1965; "Украденное счастье", опера Ю. Мейтуса. — К., 1964; Радянський спосіб життя та музична культура. — К., 1978; Це — музика! Книга для молоді. — К., 1974; Радянське музикознавство на рівні вищої сучасності // Мистецтво. — 1958. — № 5; Романти і пісні Ю. Мейтуса // Укр. сов. музика. — К., 1960. — Вип. 1; "Украденное счастье" Ю. Мейтуса // Там само. — К., 1960. — Вип. 2; Як же з дирижером? // Мистецтво. — 1962. — № 5; Лев Колудуб. Творческий портрет // СМ. — 1961. — № 5; Певец Украины. Творческий портрет Г. Майбороди // Там само. — 1963. — № 12; Воссоздавая облик поэта... О вокальном творчестве В. Рыбальченко и Ю. Мейтуса // Там само. — 1965. — № 4; Украинская опера (1958—1960) // Сучасна укр. музика. — К., 1965; Вокальный цикл "Кобзарю" Ю. Мейтуса // Шевченко і музичн. — К., 1966; Третья симфония Д. Клебанова, Симфония И. Шамо // Советская симфония за 50 лет. — Ленинград, 1967; "Симфоничні фрески" Л. Гравовського // Укр. муз-во. — К., 1968. — Вип. 3; До питання про типологію слухачів як проблему музичної соціології // Там само. — К., 1971. — Вип. 8; Телевидение и музыканты. Субъективные заметки // Музыка в телевидение. — М., 1977; О гармоничности сознания // Художественная культура и гармоническое развитие личности. — К., 1982; Симфония в войне и мире. История и трактовка 3-ей симфонии Б. Лятошинского // СМ. — 1987. — № 7; Синтез музыки и поэзии (Некоторые проблемы изучения вокальной музыки) // Муз. современник. — М., 1987; О некоторых уроках прошлого в настоящего (музыка сталинизма и застой) // СМ. — 1989. — № 4, 7; Прологомены к типологии слушательских групп // Одесский музиколог '93. — О., 1993; Під тягарем споминів //

Муз. світ Б. Лятошинського. — К., 1995; 1948 — мифы и история // Культурологія: проблеми музичної україністики. — О., 1998. — Вип. 2. — Ч. 2; Проблема синтеза искусства в современной эстетике // Ференц Лист в проблемы синтеза искусств. — Х., 2002; Гармонические каноны популярной музыки // Музичне мистецтво і культура. — О., 2001. — Вип. 2; К вопросу о видовой классификации искусства // Там само. — О., 2002. — Вип. 3; Был у меня хороший друг // Там само. — О., 2005. — Вип. 6. — Кн. 1; статті в УРЕ, журн., шв.

Літ.: Одеський державний музичний академії — 90! — О., 2003; Музо А. Молодість душі (До 80-ти річчя Ю. Малишева) // Музика. — 2004. — № 1—2; Яго ж. З любов'ю до пісні // КІЖ. — 1970. — № 11; Заблородин Г. Художественный аспект деятельности музыковедов. ■ 70-летию Одесской организации НСК Украины // Там само; Бродовий Р. С веком — наравне. Музичний характер (До 80-ти річчя Ю. Малишева) // Одесский вестник. — О., 2004. — № 31—32; Э. А. Рыцарь живой истории (очень личные размышления): К 80-ти летию М. Малишева // Муз. вестник. — О., 2004. — № 1—2; Перецуд Ю. Згадуючи Юлія Малишева // Музика. — 2009. — № 2: тощо.

С. Мірошниченко, А. Музо

МАЛИШКО Анастасія Людвігівна [3.(15).04. 1894, м. Обухів, тепер Київ. обл. — 1977, м. Челябінськ, РФ] — оперна й кам. співачка (*сопрано*). Навч. у Муз.-драм. школі М. Лисенка (1911—15, кл. О. Муравйової) і Київ. конс. (1917—18, кл. О. Шперліна). Брала приват. уроки в О. Саліно (1915, Москва). 1915 дебютувала в партії Пажі ("Тугеноти" Дж. Мейєрбера). 1915—17 — солістка опери С. Зініна (Москва), з 1919 — "Муз. драми" в Києві, 1923—28 — Київ. опери, 1928—29 — Муз. т-ру ім. К. Станіславського (Москва), 1929—33 — ДРОТУ, 1933—37 — Вінн. опери. Від 1937 — солістка Радіокомітету в м. Сталіно (тепер Донецьк). Перестала виступати 1942.

Партії: Наталя, Терпегіна ("Наталя Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Одерка ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Паничка ("Вій" М. Кропивницького), Хотина ("Сорочинський ярмарок" М. Мусоргського) та ін.

І. Лисенко

МАЛИШКО Андрій Самійлович [15.11.1912, м. Обухів, тепер Київ. обл. — 17.01. 1970,

А. Малишко, М. Рильський, М. Бажан, О. Корнійчук, П. Тичина (1950-і рр.)

м. Киє) — поет, громад. діяч. Лауреат Сталін премій РСРР (1947, 1951), Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1954). Автор *лібрето опер* "Молода гвардія" Ю. Меймуса, "Арсенал" (разом з О. Левадою), Г. Майбороди, поет. осно- вни *кантати-симфонії* "Україно моя" А. Штог- ренко, пісень (зокр. "Русинчок"), створених у співдружності з П. Майбородою, К. Данькевичем, І. Шамо, О. Білошань та ін. Створив мелодії пісень на власні сл. — "Хустонка червона" (запис мелодії З. Остапенка, фп. супр. — Ф. Надененко), "Як на дальнім небосхилі", "Дорога дальня" (запис мелодій і фп. супр. — П. Майбороди) тощо.

Лит.: *Неділюх В.* Визначення творчості А. Малиш- ка. — К., 1977; *Куді В. П.* Майборода. — К., 1978; *Гордійчук М.* Пісня про подвиг народ- ний // *Фольклор і фольклористика*. — К., 1979; *ЦДАМЛМУ*. — Ф. 22, оп. 1—3, 5, од. зб. 811, 1328—1983 рр.

В. Кузюк

МАЛІБОРСЬКИЙ Микола Віталійович (18.12. 1915, м. Вишгородок, тепер Терноп. обл. — ?) — музикознавець, педагог, композитор. Канд. мист-ва (1980). Навч. у ВМУ (1939—40). Репре- сований (1940). 1956 повернувся зі заслання до Львова, де закін. Львів. конс. (1963; кл. М. Ан- тіківа й С. Людкевича). Викладав муз.-пед. ф-тів пед. ін-тів (Рівне, Вінниця, Суми). Автор понад 30 хор. творів на сл. Т. Шевченка, *Ліси Українки*, О. Олеса, П. Воронька та на власні тексти.

Лит. тв.: канд. дис. "Закономірності звуковисо- того музикального мислення та їх проявлення в процесі пеньня по нотам" (К., 1978); *Ладові основи софедіої (Освіт, виховання)* // *Музика*. — 1977. — № 3.

Лит.: *Дремлюха М.* Митець надзвичайної долі // *Музика*. — 1995. — № 4.

МАЛІСЕВА-ТАГЕЄВА Ганна Леонітівна (1894, м. Харків — 1976, м. Торонто, Канада) — драм. артистка, співачка (*сопрано*). Дружина М. Тагеева. 1913 навч. співу в П. Галузеві (Харків). 1918 вступила на профес. сцену (мандриана укр. трупа Л. Сабініна). Працювала в харків. держ. т-рах: Укр. нар. т-рі (1924—27), Харків. Червонозаводському держ. укр. драм. т-рі (1927—31), Харків. держ. укр. т-рі муз. комедій (1931—41), Харків. міському драм. т-рі ім. Т. Шевченка (1941—43). У 1943—44 у складі трупи харків. акторів працювала в м. Старий Самбір (тепер райцентр Львів. обл.). Емігрувала до Німеччини, де працювала в укр. т-рі "Ренесанс" п/к Г. Ярошевича (Манька). 1951 переїхала до Канади, де продовжувала працювати в Укр. нар. т-рі п/к Г. Ярошевича, а згодом — у Муз.-драм. ансамблі.

Партії: Оксана, Одарка ("Запорожець за Дунаєм"), С. Гулака-Артемівського), Наталка ("Наталка-Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Маруся ("Чорноморці" М. Старицького — М. Лисенка за Я. Курчаренком), Катерина, Матір ("Кате- рина" М. Акушера), Недіда ("Аскольдова моги- ла" О. Верстовського), Галка (одноім. опера С. Монюшка), Цимра ("Циганський барон"

Й. Штрауса), Графиня ("Рудольф" К. Целлера), Мімоза ("Тейша" С. Джонса).

Лит.: Наш театр: Книга діячів українського теат- рального мистецтва: 1915—1991. — Нью-Йорк: Париз; Сідней; Торонто, 1992. — Т. 2: *Гайда- бур В.* Театр, захований в архів: Сценічне мистецтво України періоду німецько-фашистської окупації (1941—1944). — К., 1998; *Василько Р.* Життя в грімі та без (Шляхами діаспори). — К., 1999; *Редько В. Ганна Малишева Тагеева* (40 років сценічної діяльності) // *Нові дні* (Торонто). — 1958. — Листопад.

Р. Пилипчук

МАЛІШЕВСЬКИЙ (Maliszewski) Вітольд Йосипович (Осипович, Юзефович) (20.07.1873, м. Мотилів-Подільський, тепер Вінн. обл. — 18.07.1939, м-ко Залессе бл. Варшави, Польща) — композитор, музикознавець, диригент, педагог, мист.-громад. діяч. Лауреат Конкурсу на найкраще закінчення "Незакінченої симфонії" сім'ї Ф. Шуберта (Женева, 1928). За походженням поляк. Засновник Одес. конс., один із фунда- торів одес. комп. шкіл. Закін. Тифліс. (тепер Тбіліс.) муз. уч-ще, кл. композиції М. Іполитова- Іванова (був скрипалем оркестру уч-ща, на Кавказ вислав батька М. за участь у польсь. повстанні 1863), Петерб. ун-т, Віійськ.-медичну академію (1897), Петерб. конс., кл. вільної творчості (тобто композиції) М. Римського- Корсакова (1902, навч. також у О. Глазунова). Зі студент. років учасник *Бєлєвського гуртка* (1898—1902). Тричі переміг на бєлєвських конкурсах. Одночасно з В. Золоторьовим нали- сав 1-й в укр. музиці Струм. квінтет (вид. 1904). Комп. творчість М. пов'язана з пізнім *роман- тизмом*, а в 1920—30-х — і з *фольклоризмом*, споріднені з музикою М. Римського-Корсакова та О. Глазунова. 1908—12, за рекомендацією М. Римського-Корсакова, О. Глазунова та С. Рахматінова, — директор Одес. муз. уч-ща після Д. Климова (також викладав композицію, муз.-теор. предмети, диригував учнів. і міським симф. оркестрами). Запровадив навчання за програмою Петерб. конс., кл. "вільного твор- рення", тобто композиції. З відкриттям 1913 Одес. конс. на базі Муз. уч-ща — її 1-й ректор (1913—21), викладав композицію та в орк. кл., диригував студент. оркестром. Веів кл. *енци- клопедії*, де подавав сукупність естетичних, загально-теор. та муз.-істор. знань. Диригував в Одес. опері. Як диригент відзначався потягом до нової, сучас. музики, творчості модерних *композиторів*, чий твори рідко виконувались. У лексиконі музикантів Одеси залишилася поняття "доба М.", "лінія М.", "гвардія М.", "невикорієна традиція М.". Як композитор і теоретик продо- вжував і розвивав в Одесі традиції М. Римського- Корсакова. Автор підручника про модуляцію та істор. огляду одес. відділення *ІРМТ* і його муз. уч-ща. Поміж одес. учнів — композитори М. Вілінський, А. Давиденко, Б. Шехтер, муз. теоретик О. Павленко та ін. 1921 виїхав у Польщу (Варшава), де у Вищій муз. школі ім. Ф. Шопена вів оперний кл. (1921—25) і викладав компози- цію (1931—39). Голова Варшав. муз. тов-ва й ректор Вищої муз. школи ім. Ф. Шопена (1925—

МАЛІШЕВСЬКИЙ

А. Малишко
і П. Майборода

Автограф 1-ї
сторінки хору
"Учїтеся, брати мої"
М. Малишевського
на сл. Т. Шевченка

В. Малишевський

О. Малозьмова

27). Очолював департамент музики Мін-ва освіти Польщі (1931—34). Голова журі 1-го Міжк. конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена (Варшава, 1927). Засновник Поліс. ін-ту ім. Ф. Шопена (1933). Проводив популярні у передвоєнній Варшаві "Муз. вечори в Замку". Помік учнів у Польщі — В. Лютославський, Ф. Р. Лабунський, Ф. Рибичий.

Тв.: балети — "Сирена" (1928, за казкою Г. Х. Андерсена), "Борута" (1930, лібр. Ор.—Ота, справж. прізв. А. Оліман, прем'єра у Великому т-рі у Варшаві 1930); для симф. орк. — 5 симфоній (зокр. 1-а соль мінор — перед 1902, вид. 1907, 2-а ля мажор — 1905, вид. 1912; 3-я до мінор, вид. 1912; 5-а — 1929; перші 3 вийшли: Лейпциг, вид-во М. Бєлєва), "Казка" (Вайка), "Легенда" (Legenda, обидві — 1932), увертюри, у т. ч. "Весела увертюра", ор. 11 (Лейпциг, вид-во М. Бєлєва, 1910); для сольного інстр. з орк. — "Куявська фантазія" для фп. з орк., ор. III (1903); Сюїта для альта з орк., Концерт для фп. з орк. с-бемоль мінор, ор. 29 (1938, вид. 1939); кам.-інстр. твори — 3 струн. квартети (№ 1 Ф-мажор, ор. 2; № 2 До мажор, ор. 6; № 3, ор. 15 — Лейпциг, вид-во М. Бєлєва, усі — до 1909), Струн. квінтет ре мінор — Ре мажор, ор. 3 (Лейпциг, вид-во М. Бєлєва, 1904), Соната для скр. і фп. Соль мажор, ор. 1 (бл. 1902), п'єси для альта, фп., для фп.; духовна музика, у т. ч. Реквієм, Міза Ролітисіс (обидва — 1931); хорн, вока. ансамблі, романси, зокр. на сл. О. Пушкіна й Ш. Жувьєського тощо.

Лит. тв.: Исторический обзор деятельности Одесского отделения ИРМО и состоящего при нем музыкального училища за 25 лет (1886—1911). — О., 1911; Ученые о модуляции. — О., 1915.

Лит.: Одесская консерватория. Забытые имена, страницы. — О., 1994; Одесский державный музич. академ. — 90! — О., 2003; Белобєд В. В. Малишевский. Ученые о модуляции. Издание одесского отделения Императорского Русского музыкального общества // Муз. современник. — 1916. — Кн. 6. — Февраль; Бєлєв М. Витольд Малишевский // Муз. жизнь. — 1973. — № 15; Волода С. Видатний діяч // Музика. — 1985. — № 4; Окремий М. Парийл ректор // Там само. — 1991. — № 3; Малишевский І. Юаней Одеської консерваторії в родинному розрізі: Відомому музичному закладові минуло 90, а його першому ректорові — 130 // Дзеркало тижня. — 2003. — 27 груд.; Утоскі Е. Witold Maliszewski. — Warszawa, 1932.

А. Каленченко, О. Кушнірук, М. Семенович

МАЛКІН Йозеф (Йосип) [12(24).09.1884, м. Пропольсь, тепер Щасливне Могильов. обл., Білорусь — ?] — віолончеліст. Брат М. І. Я. Малінін. Навч. в Одес. муз. уч-щі ІРМО (кля. Л. Зеленки). Закін. Париз. конс. 1902—08 — соліст Берлін. філармонії, 1914—19 — Бостон, 1919—22 — Чикаго, симф. оркестрів. 1933—43 — кер. власної консерваторії у Бостоні. Автор творів для віолончелі. Виступав у складі родинного фп. тріо.

І. Лисенко

МАЛКІН Манфред [30.07(11.08). 1889, м. Оdesa — ?] — піаніст. Брат Й. та Я. Малінін. Закін. Париз. конс. 1905 емігрував до США. Жив у Нью-Йорку, де 1914—31 керував влас-

ною консерваторією. Виступав у складі родинного фп. тріо.

І. Лисенко

МАЛКІН Яків [4(16).12.1876, с. Слобідка, Поділля — ?] — скрипаль. Брат Й. і М. Малінін. Закін. Париз. конс. (1892, кл. М. Марсіка). Від 1893 виступав у Тов-ві аматорів старовин. інструментів. Від 1918 — у Нью-Йорку, де деякий час викладав у приват. консерваторії свого брата Манфреда. Виступав у складі родинного фп. тріо.

І. Лисенко

МАЛОЗЬМОВА Олександра Іванівна (12.01. 1930, м. Харків) — музикознавець, педагог. Канд. мист-ва (1970), Закін. Київ. конс. (1953, кл. М. Крозмаль-Орбінської та П. Козицького). Від 1953 — викладачка Київ. конс., з 1981 — доцент кафедри історії музики, 1970—76 — зав. кафедри укр. і рос. музики, з 1990 — а. о. професора, 1989—96 — декан істор.-теор., комп. ф-ту та ф-ту по роботі з інозем. студентами. Вела курси "Історія російської музики", "Історія музики етносів України", заняття з муз. критики, пед. та творч. практик, виступала з публічними лекціями. Має метод. розробки, зокр. із муз. культури "срібною доби". Помік понад 30 випускників з фаху — Н. Гозулова, О. Зинькевич, Г. Кирилін, С. Коробецька, С. Тішко та ін. Брала участь у написанні підручників "Історія української доклавнєвої музики" (К., 1969), "Історія української музики" (М., 1981), "Історія української радянської музики" (К., 1990). Наскрізна тема наук. доробку — укр. опера. Однією з перших досліджувала оперні твори 1920—30-х Б. Лятошинського, Ю. Мейтуса, К. Данькевича, В. Фемеліди, Б. Янобського, О. Чухало та ін., яким присв. її канд. дисертацію (наук. кер. О. Шрек-Тячченко).

Лит. тв.: канд. дис. "Героїко-патрістична українська радянська опера 20—30-х років ХХ століття" (К., 1970); Покликання. Життя і творча діяльність О. С. Тимошенка. — К., 2002 (у співавторстві з Т. Гусарчук); Л. Є. Царко // Мистецькі горизонти. — К., 2003; Становлення героїстическ. черт в українській советській опері 20—30-х гг. (На приємєрє анализє оперє Б. Лятошинского "Щорс") // Укр. музиковедєніє. — К., 1966; "Гейдмаки" Т. Шевченка в оперноєму жанрі // Т. Шевченко і музика. — К., 1966; З історії української радянської опери 20-х рр. Оперє Б. Лятошинского "Золотий обруч" // Укр. муз.-во. — К., 1967. — Вип. 2; Из історії становлення української советської опери // Муз. культура Укр. ССР. — М., 1979; Оперна творчєсть Б. Лятошинского // Б. М. Лятошинский: 36 статей. — К., 1987; П. О. Козинський про оперу "Золотий обруч" Б. Лятошинского // Музичний світ Борисє Лятошинского. — К., 1995; Філармонія — її життя [про Р. Лефлер] // Музика. — 1998. — № 5; До історії Київської консерваторії (2-а половина 1950-х — 1980-ті роки) // Історія музики в минулому і сучасності: Наук. вісник НМАУ. — К., 2000. — Вип. 12; Олег Тимошенко (до 70-річчя від дня нар.) // Мистецькі обрії. — К., 2003. — Вип. 4—5; Сторінки історії Київської консерваторії. Шлях до відкриття // Наук. вісник НМАУ. —

К., 2004 (у співак, з Т. Гусарчук). — Вип. 42; упоряд. — Київська державна академія Лєвків консерваторії імені П. І. Чайковського / Сост. А. Малозьмова, Н. Полова. — К., 1988; До 50-річчя Оперної студії Київської державної консерваторії ім. П. Чайковського / Упоряд. О. Завіна, О. Малозьмова, Н. Полова. — К., 1988; Виконавські школи вищих навчальних закладів України / Колектив авторів / К. Малозьмова. — К., 1990; Київська державна консерваторія імені П. І. Чайковського. — К., 1993; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського 1913—2003 / Упоряд. О. Малозьмова, І. Тукова та ін. — К., 2003; Академія музичної еліти України / Авт.-упоряд. А. Лещенко, О. Малозьмова, Т. Гусарчук. — К., 2004.

Т. Гусарчук

МАЛЧЕНКО Іван Гнатович (поч. 18 ст., с. Погребики Новгород-Сіверського повіту Черніг. губ., тепер с. Короченкове Шосткинського р-ну Сум. обл. — ?) — співак. З козацької родини. Узятий на службу при дворі кн. С. Нарішкіна, від 1735 — кн. О. Шаховського. Домігся звільнення батька від військ. походу у Польщу (1734), а родини — від податків.

Літ.: ЦДАК України. — Ф. 51, ов. 3, спр. 5091.

Р. Лявків

"МАЛЬВИ" — тріо бандуристок (з 1994 — при Одес. обл. філармонії). Склад: 1-е сопрано — Л. Чернецька (1994—2003); з 2003 — Т. Васильців (дів. прізви. — Марковська); 2-е сопрано — з. в. України Г. Сукеніч (дів. прізви. — Косатикіна); альтист — Н. Морозевич. Лауреат Міжн. конкурсу "Золоті трембіти" (в. Франківськ, 1996). Засн. 1993 при кафедрі нар. інстр. ОДНА. У репертуарі — обробки укр. нар. пісень, вок.-інстр. композицій, у т. ч. одес. композиторів, твор. спеціально для "М." — "Утопала стежечку", "Чи ми ще зійдемося знову", "Ой, гол.", (сл. Т. Шевченка) і вок.-інстр. сюїта "Нелюбимий жинак не буває" (сл. Р. Бродяк) В. Власова; "Три веснянки" О. Полюбова (сл. І. Франко); "Ми проходили одним стежками" (сл. І. Дуза); вок.-орк. поема "Щедрик" за М. Леонтовичем (для тріо та орк. нар. інструментів) О. Сокола; композиторів-аматорів Л. Малічкіної ("Тече вода з під явора"), Г. Матвієва ("Ніч у лісі") та ін. Вик. манера "М." відзначається високим профес. рівнем, майстерним володінням вок. та інстр. партіями, артистизмом. "М." — учасниця багатьох фестивалів в Україні й за кордоном. Виступали в містах Німеччини, Франції, Нідерландів, Бельгії, Польщі, Фінляндії, Вел. Британії, Арабських Еміратів.

Літ.: Проценко В. Дні України в Фінляндії // Кіж. — 1994. — 21 трав.; Бродяков Р. Сопляні "Мальви" // Там само. — 1996. — 22 трав.; Лєнко В. "...А пісня, що була на мальвін схилю, дарує вічну свіжість почуттям..." // Думська площа (Одеса). — 2008. — 29 серп.

І. Лявків

МАЛЬКО (псевд. Ля-мі) Микола Андрійович [22.04(4.05).1883, м. Браїлів Поділ. губ., тепер

сміт Жмеринського р-ну Вінн. обл. — 23.06.1961, м. Сідней, Австралія] — оперно-симф. диригент, педагог, муз. діяч. З родини лікаря (батько грав на скрипці, мати — на фортепіано). В Одесі закін. гімназію й муз. курси К. Леалєро (кл. фп.). Закін. істор.-філол. ф-т Петерб. ун-ту (1906), Петерб. конс. (1909, кл. теорії й композиції М. Римського-Корсакова, диригування М. Черепніна, фп. М. Лєвєрова). 1910 удосконалювався з диригування у Ф. Мотля в Мюнхені. 1906 розпочав муз.-конц. діяльність, з 1907 — дириг. і концертмейстер (аккомпанував віолончелісту С. Козалубову). В тогочас. репертуарі — опери рос. композиторів і Р. Вагнера. 1907—16 віз муз. відділ газ. "Речь". У мат.-лі "Письмо Н. А. Малько" (опубл. "PMG", 1914) казав на недоліки конц. діяльності в Києві та Одесі. 1909—18 — 2-й диригент балету, з 1910 — оперний диригент Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі. 1913—14 провів цикл симф. концертів у Москві в Сокольникові на запрошення диригента С. Кусєвського. 1918—21 — дириктор Нар. конс. і гол. диригент симф. оркестру у Вітебську. 1922 — викладач Київ. конс. 1923 працював з орк. Москви й Харкова. Від 1923 — професор Київ. муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка. Перебуваючи в Україні, провів ряд темат. концертів (О. Пушкін, М. Гайко, Р. Штраус), симф. цикли з творів рос. і норвез. композиторів. 1925—28 — професор Ленінгр. (тепер Петерб.) конс., одночасно — гол. диригент і дириктор Ленінгр. філармонії. 1927 з її оркестром виконав 2-у симфонію Д. Шостаковича; того самого року диригував її прем'єрою, а також 1-ю симфонією того самого автора в Україні (Харків). 1927 у зв'язку зі 100-річчям від дня смерті Л. Бетховена диригував циклом концертів, зокр. з капелю "Думка" в Одесі, з Генр. Нейгаузом. 1928 емігрував з год. РСРР. 1928—32 — засновник і диригент орк. в Копенгагені (Данія). З успіхом виступав в Австрії (Відень), год. Чехословаччині, Вел. Британії, Аргентині (Буенос-Айрес). 1938—54 активно гастролював країнами Європи й США. 1940 викладав диригування в "Мізі Коледжі" (Каліфорнія, США); одночасно працював із Бостон. оркестром. Сезон 1949—50 — диригент орк. Лондон. філармонії (Вел. Британія). У лип. 1950 у Чикаго виконав "Галицький танець" за опери "Золотий обруч" Б. Лятошинського. Король Данії Фредерік IX надав М. титул

МАЛЬКО

Тріо бандуристок
"Мальви"

М. Малько

Афіша концерту
М. Малька
28 червня 1924 р.

Автограф листа М. Малька до
П. Маценка від 18 вересня 1950 р.

М. Малько та І. Стравінський

М. Малько
й Д. Ойстрах

К. Малькова

"Личаря Дененборг", 1954—55 — гол. диригент симф. орк. у Лідсі (Вел. Британія); 1956—61 — у Сідней (Австралія), де заклав основи симф. виконавства, 1959 дав концерти в тоді СРСР, зокр. Києві. Поміж учнів М. у Ленінграді — Л. Гінзбург, О. Мелік-Пашаєв, Е. Мравінський, І. Мусін, Б. Хайкін тощо. Від 1910 провадив муз.-критичну діяльність. Листувався з П. Моцартом (1950—61), обговорюючи проблеми розвитку укр. музики й суперечливі питання її історії, зокр., зацікавився творчістю Л. Ревуцького і Б. Лятошинського. Вказав на укр. джерела інтонаційності 5-ї симфонії М. Масковського (гапці, пейзажі й пісні). Високо оцінював діяльність Капели бандуристів Г. Кіпастого й капели "Думка".

Дириг. методу М. властиві бездоганний смак, стриманість, урівноваженість та економність рухів, що не заважало йому надавати перевагу музиці романтиків і композиторів 20 ст. Диригував напам'ять. Від 1963 у Копенгагені проводився Міжн. конкурс диригентів ім. М.

Літ. та. Воспоминания. Статьи. Письма. — Ленинград, 1972; Письмо Н. А. Малько (капельмейстеру Им. Мариинского театра в С.Пб.) // РМГ, — 1914. — № 4. — 26 янв.; Об оркестре в хоре в России // Звраз, — 1927. — № 24—25; Оркестровая справа в бездне // Музыка, — 1925. — № 2; Музыка в кино // II задание в будущем году // Там само. — № 3; Капела "Думка" в Києві // Музыка — масам. — 1925. — № 4; Джал-банд в Москве // Жизнь искусства, — 1926. — № 10; З приводу укладання концертних програм // Култура і побут, — 1926. — № 29; О "дилетантах" и любителях // Музыка и свет, — 1927. — № 2; Чайковский в Украине // Новый шлях (Винниг), — 1950. — 26 верес.; М. Я. Масковский // Там само. — 1950. — 14 жовт.; Воспоминания // Римском-Корсаков // СМ, — 1958. — № 8; После гастролей в СССР // Там само. — 1959. — № 6; Стравинский. Многолетние встречи // Муз. академия, — 1992. — № 4; The conductor and his Baton. — Copenhagen, 1950 (рос. пер. "Основы техники дирижирования", — М., Ленинград, 1965); A certain art. — New York, 1966; (м. статті, рец. в газ. і журналах).

Літ.: Вольвичий В. Музикознавчі праці. Публіцистика. — Л., 2003; Глебов М. Петроградские курьезы // Музыка, — 1915. — № 226; Моцарт П. Наш великий диригент (пам'яті Миколи Малька) // Нові дні (Торонто). — 1961. — Лип.-серп.; Апож. М. Малько диригує симфо-

нічною оркестрою в Шингаю // Новый шлях (Винниг), — 1950. — 29 лип.; Апож. ж. Диригент і його батута // Там само. — 1950. — 4 жовт.; Бороздо М. Николай Малько: книга итогов // СМ, — 1975. — № 4; "Мы поменялись годами": Из писем Ш. Шермана Н. Малько // Муз. академия, — 1999. — № 1; Покровский М. Неудача про відомий // Музика, — 2000. — № 1—3; Поромоноко Л. Микола Малько — Павло Мащенко: діалог поза Україною // Студії мистецтвознавчі, — 2006. — Число 2.

Н. Костом, О. Шефчук

МАЛЬКОВА Ксенія Аркадіївна [14(27).05.1899, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — ?, м. Москва, РФ) — оперна й кам. співачка (сопрано), педагог. З. а. РРФСР (1941), 1908—18 навч. у гімназії А. Петрові та приватно займалася музикою, 1918 М. було прийнято в Симф. хор п.к. С. Шейніна. 1919—22 навч. у Дніпроп. конс. (кл. З. Малютіної). 1925 прийнята до Студії Великого т-ру п.к. К. Станіславського (з 1926 — опер. т-р ім. К. Станіславського). Водночас навч. у Держ. ін-ті театр. мистецтва в Москві (ГИТИС). Під час війни брала участь у шеф. концертах для військ. частин і госпіталів, виїжджала на фронт. 1939—48 водночас працювала в ансамблі Рад. опери. Від 1951 — на пед. роботі: спочатку в муз. уч-щі, пізніше — в Муз.-пед. ін-ті ім. Гнесиних. Поміж учнів — С. Закржевська, О. Кудюра-Лисенкова, Т. Краморєва, Л. Діанова та ін.

Партії: Татяна ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Марфа, Паничка, Царівна ("Царєва наречена", "Майська ніч", "Коши безсмертний" М. Римського-Корсакова), Софія ("Семен Котко" С. Прокоф'єва), Ольга ("Суворова" В. Васильєва), Антоніна ("Сім'я Тараса" Д. Кабалєвського), Мишля ("Кармен" Ж. Бізе), Мим ("Богема" Дж. Пуччіні) та ін.

Літ. та. Як я працювала в тенорах (1964, рукоп.); Робота над партією Марфи в опері Римського-Корсакова "Царська наречена" в оперному театрі ім. Станіславського (1965, рукоп.); Мій виступ з К. С. Станіславським. — 1968. — Ч. 1; 1969. — Ч. 2 (рукоп.); Воспоминания К. С. Станіславським (1971, рукоп.).

Літ.: Вокальний факультет Російської академії музики ім. Гнесиних, 1944—2001; Сб. статей і матеріалів. — М., 2001.

■ Семеновна

МАЛЬЦЕВ Валентин Олександрович (12.02.1927, м. Луганськ — 27.12.2004, м. Київ) — хор. диригент, педагог, композитор. З. а. УРСР (1971). Лауреат премії ім. С. Гулака-Артемовського (1997). Закін. Київ. конс. (1951, кл. хор. дириг. М. Верийського), 1951—59 — хормейстер і диригент капели "Думка". 1959—66 працював разом з О. Мінківським у Капелі бандуристів України (дав. Національно заслужена капела бандуристів України ім. Г. Могилоруди), для якої зробив багато хор. обробок хор. нар. пісень. Впровадив там акапел. хор. спів. До 1974 в різні роки працював хормейстером у "Думці" та хорі Київ. т-ру опери та балету. 1974 очолює хор Укртелерадіо (тепер НТРКУ), здійснив понад 400 фонд. записів хор. і вокал.-симф. творів клас. спадщини (фінал 9-ї Симфонії

Л. Бетховена, Реквієм В. А. Моцарта, "Пори року" Й. Гайдна, "Україна моя" А. Штопаренка, твори О. Білаша, К. Данькевича, Л. Дичко, Г. Жуковського, В. Кирейко, П. Козицького, А. Кос-Анатольського, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Лодкевича, Ш. Лятошинського, Ф. і М. Колесса, Г. і П. Майбород, Л. Ревуцького, Є. Станковича, Я. Степозого, К. Стеценка, І. Шамо та ін.), а також понад 300 творів у виконанні солістів та ансамблів. 1980–2004 працював з ансамблем бандуристів Київ. конс., головним його репертуар творами сучас. композиторів, а також обр. укр. нар. пісень С. Баштана, Г. Верьовки, А. Коломійця, О. Кошиця, М. Лисенка, М. Леонтовича, С. Лодкевича, К. Стеценка. Вперше в історії колективу зазвучали духовні твори М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Лисенка, М. Леонтовича, С. Станковича, В. Зубицького. Виконував також композиції Дж. Перголезі, А. Вівальді, Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Г. Ф. Генделя, Ж. Бізе, З. Кодая, К. Орфа. 1989 колектив п/к М. посів 1-е місце на огляді України, 1992 — дипломант 1-о Міжн. конкурсу кобзар. мистецтва ім. Г. Хоткевича. М. — засновник і постійний кер. Нар. хор. капели НАНУ (дів. "Золоті Ворота"). 1961–63 — викладач кафедри хор. диригування Київ. конс.; 1980–85 — ст. викладач кафедри нар. інстр.; з 1985 — доцент, з 1992 — професор; 1974–75 — викладач Київ. ін-ту культури. Автор бл. 20-и обр. нар. пісень — укр., польс. ("Люблинська полька"), латис. ("Півник"), а також аранжувань для капели бандуристів хор. творів М. Березовського ("Радуйтеся, праведні!"), Д. Бортнянського ("Под твою милость"), А. Веделя ("Да исполнятся уста наша"), Л. Чайковського ("Святой Боже"), М. Лисенка ("Боже великий") для жін. хору. Поміж власних творів — "Ух, ух, солоняний дук", сл. Т. Шедченко), "Земле моя, вселюдоща мати", "Ой, жалю, мій жалю" (сл. І. Франко), "Виростеш ти, сину" (сл. В. Симоненка) тощо. На фірмі "Мелодія" записав понад 30 грамплатвок у вик. "Дуники" та Держ. капели бандуристів України за участю П. Білинника, Б. Гмирі, І. Козловського, Д. Петриненко та ін. На кіностудії ім. О. Довженка записав хор. музику до понад 30 ф.ф. Опубл. ряд рецензій на виступи хорів "Дунайські звуки" й

В. Мальцев та ансамбль бандуристів
HMAU ім. П. Чайковського

"Бодра змяна" (Болгарія). Упор. 4-х зб. (серія "Бібліотечка муз. самодіяльності", "Музичні вечори", "Співає академічний хор". — К., 1983, 1985, 1987, 1989).

Літ.: Академія музичної еліти України. — К., 2004; Дельцов М. Мальцев Валентин Олександрович // Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва. — К., 1998; Бурдяк А. Справжній академічний // НТЕ. — 1967. — № 5; Кирейко В. Слово про невідомого музиканта [В. Мальцев] // Музика. — 1994. — № 6.

В. Філіп

МАЛЮКОВА-СИДОРЕНКО Тамара Степанівна (15.02.1919, с. Красне, тепер Складовського р-ну Херсон. обл. — 20.11.2005, м. Одеса) — композиторка, педагог, муз.-громад. діячка. Доцент (1964). З. д. м. УРСР (1981). Член СК СРСР (1951), СКУ (1954) Закін. Одес. конс. (1946, кл. композиції С. Орфевца. Викладачка Одес. муз. уч-ща (1946–57) і Одес. конс. (1946–97). Від 1953 — викладачка кафедри теорії музики; 1966–70 — зав. кафедри теорії музики й композиції. 1952–54, 1966–76 — заст. голови; 1954–55, 1976–89 — голова правління Одес. відд. СКУ; 1965–67 — член Ревіз. комісії СК СРСР; 1962–68 — член правління СКУ. Музика переважно позначена рисами постромантизму. Поміж учнів — О. Злотник, О. Крассотод, Т. Сакаєва (Ростимашенко), С. Мірошніченко, І. Новикова, М. Гевоян та ін.

Тв.: опера "Гранатовий браслет" (лібр. Р. Розенберга; ш. Курпіним, 1994), дит. балети "Чарівні черевички" (лібр. О. Думанова, 1982), "Чарівна обручка" (лібр. З. Шилової, 1993); для симф. орк. — 3 симфонії (1946, 1950, 1986), сюїта "В старовинному стилі" (1945), "Молодіжна увертюра" (1960), "Світкова увертюра" (1964), концерти — для арфи й симф. орк. (1981), для клар. сопрано (1987); кантати — "До зрок" (сл. В. Боброва, 1963), "Ода корабельної століччя" (сл. Е. Янаварова, 1970), "Пам'яті Неруди" (сл. А. Вознесенського, 1973); вок.-симф. триптих ш. ш. Е. Межелайтиса (1977); Струн. квартет № 1 (1945), № 2 на нар. теми (1952); Оп. тріо (1966); для фп. — цикл прелюдій (1945), Соната (1967), цикл п'єс у старовинному стилі (1959); хори на сл. Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Некрасова, Ш. Тувіма; хор. соліст "Квітуча Одеса" (сл. Л. Барановова, 1959), "Лісовий бурштин" (сл. В. Карпенко, 1961), "Пісні про рідне місто" (сл. Ш. Домініна, 1967); вок. цикли: "Сім струн" (сл. Лесі Українки, 1962), "Чотири жовтні балади" (сл. Ф. Г. Лоркі, 1970), "Пісні зі зменшеним спів" (сл. Р. Ретамара, 1976), "Не залишай

Т. Маликова-Сидоренко

В. Мальцев

МАЛЮТИНА

мене, любов" (сл. В. Гетьмана, 1978). романси на сл. Т. Шевченка, О. Толстого, С. Єсеніна, В. Сосері, І. Драча та ін., пісні, обо. нар. пісні для хору, музика до театр. вистав, к/ф.

Літ. гв.: Одеська консерваторія кінці 1930-х — початку 1940-х // Одеська консерваторія: забуті імена, новині сторінок. — О., 1994.

Літ.: Одеська консерваторія: забуті імена, новині сторінок. — О., 1994; Одеський державний музичний академії ім. А. В. Нежданової — 90! — О., 2003; *Мірошніченко* С. Реквієм і гімн // Музика. — 1985. — № 2.

Б. Філю

З. Малютіна

МАЛЮТИНА (Бахмутова) Зінаїда Никифорівна (22.01.1881, м. Катеринослав, тепер м. Дніпропетровськ — 1976, м. Магнітогорськ, РФ) — оперна й кам. співачка (лір. сопрано), педагог. Навч. у Петербурзі. Закін. Моск. конс. (1906, кл. вокалу У. Мазетті). Дебютувала в Харкові (1906), згодом виступала в Курську, Полтаві, Варшаві, Катеринославі: як опер. співачка та з конц. програмами. Від 1908 — викладачка Катериносл. муз. уч-ща. Почувши в одному з концертів місц. духовної семінарії І. *Потюржинського*, займалася з ним вокалом безкоштовно. В роки 1-ї світ. війни — медсестра в госпіталі. Від 1918 — професор і декан вокал. ф-ту Катериносл. конс.; з 1923 — декан Вищих муз.-драм. курсів у Харкові; з 1928 — професор Харків. муз.-драм. ін-ту; 1935—47 — викладачка Держ. ін-ту театр. мистецтва в Москві (ГИТИС); 1936—40 — студії при Харків. т-рі рос. драми; тоді ж — консультант фоніарт. відділу Ін-ту отоларингології. Від 1951 — у Магнітогорську (викладачка муз. уч-ща, кер. гуртків худож. самодіяльності). Виступала на наук. конф. ("Значення спінних м'язів при співі", "Методика співу", — К., 1957). Авторка наук.-метод. статей з питань вокал. викладання й методики викладання.

Літ. гв.: *Пожелание ученикам пения*. — Катеринослав, 1913; Чи можна і чому треба голос співців та драматичних акторів виховувати одним методом // Рад. музика. — 1934. — № 7; *Виховання голосу в драматичних акторів* (рукоп.).

Літ.: [Б. л.], З. М. Малютіна // СМ. — 1977. — № 2; *Коршова* Г. Сталий педагог // Музика. — 1977. — № 4.

І. Рибачко

МАЛЮЦА (псевд. — Пальчинецький) Степан (19.11.1915, с. Пальчинці Збаразького пов., тепер Підволочиського р-ну Терноп. обл. — 11.04.1951, м. Клівленд, шт. Огайо, США) — бандурист, педагог. З роднин священника. Навч. у Тернопл. і Львів. гімназіях. Перед отриманням атестату був заарештований за участь в ОУН. Гр. на *бандурі* та виготовленню інстр. навч. у К. *Мисевича*. 1935 склав іспити в Малій духовній семінарії. Закін. ВМІ у Львові (1939, ф-г диригування й оркестрування). 1944 емігрував. 1945 виступав у Дербіні (Австрія). Отримав мед. освіту (1947, фармакологія). Виступав під псевд. Пальчинецький як соліст і у складі тріо (із *С. Штокаллом* та *В. Юркевичем*)

у таборах для переміщених осіб, популяризуючи *повстанські пісні*. 1947 виїхав до США (Буффало, Нью-Йорк), де продовжував виступати як бандурист. Брав участь в укр. телепрограмах Р. Мартіновича. Викладав гру на бандурі. У репертуарі — *дума* "Бура на Чорному морі", укр. нар. пісні, власні твори ("Гей, степами", "Візід на чужині").

Літ.: *Дослідження* Чарний М. С. Малица-Пальчинецький — визначний бандурист УПА // Бандура. — 1996. — № 57—58 (лип.); *Ковальчук* Д. Діти священників Галичини — продовжувачі кобзарських традицій // Наук. записки. Серія: Мистецтво. — Тернопіль, 2006. — № 1 (16); *Євченко* М. Зіновій Штокалко: відоме і невідоме // Там само.

Б. Желінський, Н. Костюк

МАМИКИНА Катерина Олексіївна (22.10.1923, м. Харків) — опереткова співачка. З. а. УРСР (1982). 1944—89 працювала в Київ. т-рі муз. комедії (з 1967 — *оперети*).

Партії: Лариса, Пеніта ("Вільний вітер", "Біла акція" І. Дунаєвського), Ангела ("Тощідинок Чаніти" Ю. Милотіна), Адель ("Летюча миша" Й. Штрауса), Марієтта ("Баддерка" І. Кальмана), Нітуш ("Маденуазель Нітуш" Ф. Ерве) та ін.

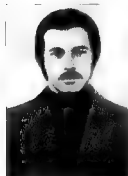
МАМОНОВ Сергій Олексійович (5.04.1949, м. Запоріжжя) — композитор, педагог, музикознавець, муз.-громад. діяч. З. д. м. УРСР (1986). Член НСКУ (1975). Лауреат респ. комсомол. премії ім. М. Островського (1982). Закін. Харків. ін-т мистецтв (1974, кл. композиції В. Борисова). 1974—78 — відп. секретар, з 1983 — голова правління Донец. орг. СКУ. 1984—89 — член Президії, з 1989 — секретар правління СКУ. Від 1975 — викладач, ст. викладач (1977), доцент (1987), професор (1994) кафедри теорії музики й композиції Донец. конс. Твори М. приваблюють яскравістю тематизму, свіжістю *армоній*, чіткістю форми. Особливо ці якості притаманні симф. музичі, що відзначається ясністю й глибиною змісту, барвистістю та вишуканістю звуку, палітри. Значну частину творч. М. становлять кам. та інстр. твори, пісні.

Дискогр.: *Мамонов С.*, сл. Б. Ластовенко. "Красный вестник". — 1983. — Н С — 60. — 19093—4; *Мамонов С.*, сл. В. Шугова, А. Левина. "Шахтерская столица", "Донецк — мой дом родной". "Город песни моей". — 1988. — Н С — 90 — 27259—004.

Тв.: вок.-симф. — *поема* "Красный вестник" на сл. Б. Ластовенка для баритона, віол. хору та орк. (1980), *сюїта* "Колір моєї Вітчизни", сл. Р. Братуша для солістів, жін. вок. ансамб. та орк. (1981) тощо; для симф. орк. — *Симфонієта* (1974), Концертно для фп. з орк. (1974, вид. — К., 1981); для кам. орк. — Концерт-дивертисмент для кам. орк. (1980) тощо; кам.-інстр. — у т. ч. Струн. квіртет (1972), прелюдії, пісні для фп. скрип., елч. і фп.; кам.-вок. — вок. цикл "Три історичні пісні укр. народу", сл. нар. (1972), *поема-плач* "Колосочко колоски" (до 60-річчя Голодомору в Україні), сл. А. Кравченка (1993) тощо, *солоспілля*, музика до *кореогр. пост.* (6), *хорів та пісень* (понад 50).

С. Малюца

С. Мамонов

Літ. та.: Аналіз елементів строєння оркестрової вертикалі. — К.: Донечк, 1995.

Літ.: Макарова Ю. Творчість молодик. — М., 1977; Киреева Т., Саварі С. Композитори Донбасу (очерки життя і творчості). — Донець, 1994; Шолохова О. Циклічні форми інструментальної музики композиторів Донецчини у жанрово-му контексті сучасної української музики. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 2008. // ж. Концерт-директор С. Мамонтова (до проблеми синтезу концертності і соціальності) // Музичне мистецтво і культура: Наук. вісник. — О., 2006. — Вип. 1. — Кн. 1; Верещин В. Знайти свій почерк // Той друг — музика: Календар для юнацтва. — К., 1981; Малахов С. Вірні теми // Висота. — К., 1987; Паномаренко-Цапк О. Жанр фортепіанного концерту в творчості донецьких композиторів 70—90-х років XX століття // Музичне мистецтво Донбасу. — К.; Донецьк, 2001.

В. Іванченко

МАМУШЕВ Ігор Іванович (13.12.1956, м. Луганськ) — акад. і джаз. піаніст, поет, письменник. Закін. ф-л. ф-т. мист-ва. конс. (1981). 1984—85 працював у Київ. трі опері і балету (тепер Нац. опера України), 1986—88 — в Укрконцерті. Від 1989 — у Комітеті ТБ і радіомовлення УРСР. Виступає як сольний виконавець. З гастролями побував у Франції (1990), Австралії (1992). Від 1997 виступає зі співачкою Т. Грох.

Літ. та.: Окриня света. Стихи. — К., 1993; Наприкосновенье. Стихотворения, новеллы. — К., 1994; Дни пилигрима. — К., 1996; Город для ветра, или Сон бабочки. Стихотворения, новеллы. — К., 1997; Дорога в пригород. — К., 1999.

В. Симоненко

МАМЧУР Ігор Аркадійович (14.11.1946, м. Ворошиловград, тепер Луганськ — 25.03. 2002, м. Київ) — музикознавець, театрознавець, альтист, муз.-громад. діяч. Канд. мист-ва (1979). Закін. орк. відділ Волгоград. муз. уч-ща (1965), істор.-театр. ф-т Харків. ін-ту мистецтв (1974; кл. Г. Тютеневой), аспірантуру при ІМФЕ (1975). 1967—71 — викладач фортепіано у Харків. миск. Будинку вчителів і одночасно — редактор ТБ, 1971 — директор БК ім. Калініна; 1973—82 — наук. співробітник відділу театрознавства ІМФЕ; з 1989 — гол. редактор репертуар.-ред. колегії з музики департаменту сцен. та муз. мистецтв, 1983 — провідний, з 1984 — гол. інспектор відділу тріів Гол. управління тріів муз. установ Мін-ва культури УРСР, пізніше (до 1999) — на різних посадах апарату цього Мін-ва.

Коло наук. зацікавлені М. зосереджувалося долаючи укр. опери (у т. ч. — рок-опери) рад. періоду, музику до драм. вистав, сцен. творчості Ю. Мейтуса, С. Бедусенка, Ю. Шевченка та ін., способів дослідження опери (П.Л.О.Т. — Р.Л.О.Т.) тощо.

Літ. та.: канд. дис. «Драма і музикальна драматургія опери. К проблеме взаимодействия литературы в музыкальной драматургии в украинской советской опере» (К., 1978); Героїна на оперній сцені. — К., 1977; Виктор Белый, — М., 1979; Верность песни: [Об истории песни В. Белого «Орлянок»]. — К., 1982; Юлий Мейтус: Черк жизни в творчестве. — М., 1983 (у співавторстві з Л. Архімович); Сучасна українська опера. — К., 1984; Драматична поезія Івана Кочерги і музичний театр. — К., 1987; Театр історії і пропаганди. Київська театральна історія є портретами: практика, опит, проблеми. — К., 1988; Драма: музична драматургія опери [«Ярослав Мудрий» Г. Майбороди] // Музика. — 1975. — № 6; Театр невичерпні можливості [Сумський театр музичної комедії] // Там само. — 1976. — № 4 (у співавторстві з М. Мішаковим); Драматичний конфлікт в опері [«Там само». — 1977. — № 1; Література і музична драматургія опери // Теоретичні проблеми радянського мистецтва. — К., 1977; Народна песня в драматургії опери // НТЕ. — 1977. — № 1; Музичний епос // Вітчизна. — 1977. — № 6; Три дні у Москві // Музика. — 1979. — № 6; Музична інтерпретація драматичного твору // Театральна культура. — К., 1980. — Вип. 6; Нове дослідження про Я. С. Степового [Рец. на кн. «Я. С. Степовий і становлення української радянської музики» Г. Степаненко] // НТЕ. — 1980. — № 5; Песни-баллади в Леніне [по поводу вокального триптиха Ш. Белого «Три песни-баллады в Ленинне»] // Муз. життя. — 1980. — № 7; «Молоді творці» Ю. Мейтуса: сценічна доля і принципи драматургії // Театральна культура. — К., 1981. — Вип. 7; Музика у драматичній виставі // Укр. театр. — 1981. — № 5; Драматичний музичний спектакль: точність виконання // Укр. театр. — 1982. — № 6; Когда приходит зрелості: О творческом пути Г. Циполы // Театр. життя. — 1982. — № 6; Обогащение системы выразительных средств советской оперы на современном этапе (на материале украинского оперного творчества) // Музыкальное искусство социалистического общества. — К., 1982; Гуманізм українського радянського музично-театрального мистецтва // Радянська Конституція і художня культура. — К., 1983; Нотатки про сучасну літературу з питань оперного мистецтва // Театральна культура. — К., 1983. — Вип. 9; Функція музики у виставі // Укр. театр. — 1983. — № 4; Слово про мистецтво [Е. Душенко] // Музика. — 1985. — № 1; Сучасна тема в болгарському музикальному театрі «Антигона 43» А. Піпова // Единство народное — единение культур. Українсько-болгарські культурні зв'язи: Історія і сучасність: К Х Міжнародному з'їзду славетності. — К., 1987; Рок-опера подвигу [Постановка рок-опери С. Бедусенка «Суд» за поемою В. Олійника в Київському театрі естради] // Музика. — 1989. — № 3; Дифрабам камерний музичний (огляд фестивалю «Україна — Франція». Харків. Каїт. 1991) // Музика. — 1991. — № 4; Записки полеміки: нотатки про музичний театр // Укр. театр. — 1991. — № 2; Зацікавлені діалоги [Журнал стилі композиторів і музикознавців. Харків. Листоп. 1991] // Музика. — 1992. — № 2; Композитор і театр Юрія Шевченка // Укр. театр. — 1994. — № 6; Парадокс як вітча від розпачу [Композитор О. Костін. Про театральну практику композиторів] // Укр. театр. — 1997. — № 2; Рок-опера: передумати успіху [Г. Татарченко] // Музика. — 1993. — № 2; Монологи торжествующего кохання [Про творчість композитора Г. Жуковського] // Робітнича газета. — 1976. — 6 лют.; Крупним штрихом [Опера «Ярослав Мудрий» в Донець. трі опері і балету] // КіЖ. — 1980. — 7 лют.; Мир в звуках: О певце Е. Мировиченко // Правда. — 1981. — 22 июля; Минило кілька сезонів... Нотатки про Харківський оперний... // КіЖ. — 1982. — 10 січ.; Музика нашої пам'яті [концерт-триптих у Київській дитячій академії

І. Мамчур

мистецтв) // КіЖ. — 1996. — 22 трав. Упор.: Народна артистка СРСР Лідія Чернишова: 36. досліджень і спогадів. — К., 1978.

М. Костюк

МАН (Манн, Map, Mann) Ярослав (1872 — ?) — фаягист. За походженням чех. Закін. Праз. конс. 1895—97. — оркестрант Тимчасового т-ру (Прага). Переїхав до Києва. Від 1901 — соліст оркестру Київ. оперного т-ру, брав участь у кам. концерти Київ. відд. IPMT (жовт. 1904).

Літ.: Очет Киевского отделения Императорского Русского музыкального общества за 1904—1905 год. — К., 1905; *Schallies J. Za slovou.* — Praha, 1961.

В. Щепанік

Є. Мандичевський

МАНДИЧЕВСЬКА Катерина Василівна (др. пол. 1860-х, м. Чернівці — 1957, м. Клуж-Напока, Румунія) — письменниця, перекладачка, педагог, скрипалька. Сестра Є., Г., Кост. та О. Мандичевських. Закін. теолог. ф-т Чернів. ун-ту. Викладала музику в Чернів. жім. лицей, працювала диригентом дівочого хору. За її ініціативою Є. Мандичевський створив 11 укр. хорів, зокр. на сл. Т. Шевченка та І. Франка. Авторка *лібрето опери* "Бал-маскарад у ніч св. Миколая". На її тексти писав хор. твори і *салюти* Є. Мандичевський. Оубл. в укр. періодиці ("Неділя" (Львів, 1912), "Нова Буковина" (Чернівці, 1914)) оповідання і повісті румун. письменника Й. Крянге.

Літ.: Богайчук М. Література і мистецтво Буковини в іменах. — Чернівці, 2005; Яго ж. Про К. Мандичевську // Альма ши література молдовська. — Кишинів, 1979. — № 2.

М. Богайчук, ■ Яцків

Є. Мандичевський

МАНДИЧЕВСЬКА Ольга Василівна (бл. 1895, с. Молодія, тепер Глибочького р-ну Чернів. обл. — ?) — піаністка. Сестра Є., Г., Катер. та Кост. Мандичевських. Закін. "Meisterschule" у Празі (1920-і, клас проф. К. Анзорг). 1924 виступила із сольним концертом у Празі. Брала участь також в укр. концертах у Празі та ін. містах тоді. Чехословаччини.

І. Лисенко

МАНДИЧЕВСЬКИЙ Георгій Васильович (1870, с. Молодія, тепер Глибочького р-ну Чернів. обл. — 23.03.1907, м. Чернівці) — педагог, композитор. Брат Є., Катер., Кост. та О. Мандичевських. Навч. у Чернів. духовній семінарії, де його вчителем був С. Воробкевич. Згодом закін. Віден. академію муз. і образотв. мистецтва, в якій його основним викладачем був Є. Мандичевський (*гармонія, контрапункт, історія і теорія музики*). 1900—07 — диригент хору румун. муз. тов-ва "Армонія"; викладач музики в духовній семінарії та гімназіях у Чернівцях. Виступав як альтист у складі струн. *квартету* "Брати Мандичевські". Автор музики до п'єс румун. драматурга В. Александрі "Камінь у хаті", струн. квартету (*варіації* на мотив нім. нар. пісні), низки хор., вокал. і фп. творів, а також мелодій церк. піснеспіва.

Літ.: Богайчук М. Література і мистецтво Буковини в іменах. — Чернівці, 2005; *Cosma V. Muzicienii români: Lexicon.* — București, 1970; *Biziș S. Interpreți din Moldova.* — Chișinău, 1996.

М. Богайчук

МАНДИЧЕВСЬКИЙ Євсей (Євзєбій) Васильович (18.08.1857, с. Молодія, тепер Глибочького р-ну Чернів. обл. — 14.12.1929, м. Відень, Австрія) — композитор, диригент, музикознавець, педагог. Доктор філософії. З родини правосл. священика. Брат Г., Катер., Кост. та О. Мандичевських. 1867—75 навч. у Чернів. гімназії та водночас у муз. школі (теорія музики й сольфеджіо — у С. Воробкевича); в нім. Тов-ві сприяння муз. мистецтву — в А. Гржималі (*скрипка*) та Є. Вінцента (*композиція*). У 14—17 років написав 2 струн. *квартети*, ■ п'єс для *фортепіано*, 15 пісень, 20 хорів та ін. тв. За хантато "Сила гармонії" здобув премію на конкурсі молодих талантів у Лейпцигу. 1875 вступив до Віден. ун-ту (ф-т германістики), де прослухав курс історії музики у Е. Гансліка та композиції — у Р. Фукса і Г. Ноттебоома; познайомився з Й. Брамсом, з яким згодом товаришував. Давав приват. уроки музики. 1878 мобілізований до армії. Після закінчення ун-ту — хорейстер Віден. академії співу (1880—82), хорів Фабера (1882—92). Горьбостеля (1892—95), Мікша (1892—95), жім. хору "Євзєбій Мандичевський", з якими виконував переважно акапельну італ. і нім. музику 16—18 ст., і симф. диригентом (орк. Тов-ва друзів музики). Від 1887 — архіваріус б-ки Тов-ва друзів музики; з 1896 — професор інструментології Конс. тов-ва (з 1909 — Академія музики й драм. мистецтва). Від 1900 викладав історію музики, вок. літ-ру, інструментування, *гармонію, контрапункт*. Поміж учнів — Г. Гала, Г. Річ, А. Шнабель та Б. Кудрія. Як редактор-текстолог опрацював і видав тв. Й. Гейдна у 3-х т. (встановив точну кількість його симфоній), Л. Бетховена. За редактування пісень для "Повного зібрання творів Ф. Шуберта" у 3-х т. отримав ступінь доктора філософії віне ехатіпе Лейпцизького ун-ту. Видав повне зібрання творів Й. Брамса у 26-и т. (внд-во "Брайтолф і Гертель"). Автор праць "Кинжика ескізіа Бетховена", "Тематичний покажчик творів Бетховена"; "Про симфонії Шуберта" (усі — Відень, 1885); "Карл Черні: спроба неупередженої характеристики" (1891); "Про трію Брамса Сі мажор" (1893), "Про бібліотеку Брамса" (1906). "Каталог творів Дворяка" (Відень, 1904); "Дослідження ритму В. Моцарта в його концертах для фортепіано" (1921); біографічні нариси про К. Брукнера, К. Ф. Поля, Й. Штрауса. Публікував ст. у газ. "Deutsche Kunst und Musikzeitung" (Відень, 1890—1900), "Musical Time" (1901—08) та ін. За заслуги отримав звання почесного громадянина Відня, Виковав плеяду учнів з різних країн світу, зокр. видівців з Буковини (П. Мандичевського, І. Веренку, А. Форгауша, К. Прогауза, М. Негіро та ін.). Твори М. були в репертуарі хорів "Буковин. Боля" і "Буковин. Кобзар".

Та: кантати — "Синь гармоні" (1873), "В країні бука" (1901), Кантата до 50-річчя Чернів. реальної правосл. школи; пісні — цикли "Золотий" на сл. Мірза-Шафії, "Смороди" на сл. А. Шамиссо; хорі — "Ой, діброво" на сл. Т. Шевченка, "Мисливцю-чизю" на сл. І. Франка, "Оскресни, Бовне", "Марот", "Золушка", "Кобзарська зірниця", "Наш щодній край", "Одалако" на сл. Ю. Федюквича; вокал: канон "І день іде, і ніч іде" на сл. Т. Шевченка; опер. укр. та румун. нар. пісень; "Піснеслав св. Літургії з грецьким текстом у Фо мажорі" (Відень, 1892), "Літургія для мш. хору в Фо мажорі" (1894), "Піснеслав св. Літургії з грецьким текстом у Ре мажорі" (1897), зб. "Літургія істини для сол. голосів, призначені для співів церков" (у співаат. з С. Воробієвичем). — Чернівці, 1894, окр. піснеслав; армон. нар. пісень; фп., вокал та хор. тв. для дітей.

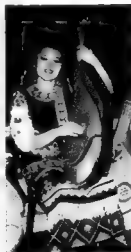
Лит.: Zwieta Beethoveniana. — Leipzig, 1887, 1925; Namen- und Sachregister zu Mozarts Beethoveniana und Zweite Beethoveniana. — Leipzig, 1888; Schubert-Pilger in der Gesellschaft der Musikfreunde. — Vienna, 1912; Drei Meister Autographe. — Vienna, 1923; Allgemeine deutsche Biographie; Karl Czerny: Versuch einer richtigen Würdigung // Deutsche Kunst- und Musikzeitung. 1891. — XVIII; Franz Schubert: zur Erinnerung an seinen 100. Geburtstag // Mittheilung Breitkopf & Härtel. — 1907. — XLVIII та ін.

Лит.: Галє Г. Брамс, Вагнер, Верді: Три мастера, три мира. — М., 1986; Демочко К. Жива музична енциклопедія // Яого ж. Музична Буковина. — К., 1990; Космо В. Еусебій Мандичевський // Румунське обозореніе. — 1957. — № 2; Сорочек Я., Яцко О. Достойний изучения в популяризации // СМ. — 1974. — № 6; Яцко О. Еусебій Мандичевський // Музика. — 1975. — № 3; Яого ж. Віденське родом з Буковини // Мистецтво та освіта. — 1998. — № 1; Яого ж. Еусебій Мандичевський — музикознавець, композитор, педагог // Музика Галичина. — Rzeszów, 1999. — Т. 3; Яого ж. Еусебій Мандичевський // Укр. світ. — 2001. — Ч. 18; Сорочек Я. Про одного несправедливо забутого митця-українця // Сучасність. — 1991. — № 2; Ларіон О. Еусебій Мандичевський // Музика. — 1997. — № 1; Щербанюк Л. "Гідним похвали вважало Мандичевського" // Буковина. — 2002. — 21 серп. та ін.

Р. Пилипчук, О. Яцко

МАНДИЗЮК Любоє Сергіївна (29.12.1964, с. Новосірок Новосірокського р-ну Луган. обл.) — бандуристка, педагог. Канд. мист-ва (2007). Член НСКОБУ (1999), НВМС (1995). Доцент (1998). Лауреатка Міжн. конкурсу бандуристів ім. Г. Хоткевича (К., 1993), І Міжн. конкурсу ім. Г. Хоткевича (Х., 1998). Закін. Севеєродонець. муз. уч-ще (1983, кл. Л. Дегтяревої), Київ. конс. (1989, кл. С. Баштан), асистентуру-стажування там само (1993, кер. С. Баштан). Від 1989 — викладачка бандури Харків. держ. ін-ту мистецтв. Виступала із сольними концертами в Україні (Харків, Київ та ін.), Німеччині (Лейпциг, Веймар, Дрезден), РФ (Белгороді та ін.). Має залиси на обл. ТБ. Вих. манера М. вирізняється вишуканістю створити контрастні настрої, динамічний розвиток з яскравими кульмінаційними сплесками, техн. досконалістю. У репертуарі — сонати № 1, 3, "Дума" М. Дремлюги, Фантазія с-молі, Прелюдія та фуга ре мінор Я. С. Баха, Концерт Сі-бемоль мажор Г. Ф. Генделя, "Розлука" М. Глінки, Елегія М. Лисенка та ін. У тв. співдружності з К. Мисковим було написано низку творів для бандури, поміж них — *Воруючі* на укр. нар. пісню "Женчик-бренчик". Співпрацювала з М. Стецюком, А. та І. Гойденками, Л. Дончик. Одна з ініціаторок проведення "Відкритого регіонального конкурсу юних бандуристів ім. Г. Хоткевича", (Х., 2003, 2005, 2007, 2009, 2011). Поміж випускників — лауреати міжн. і всеукр. конкурсів Н. Мельник, О. Слюсаренко, Б. Стандара, С. Захарець та ін.

Лит.: канд. дис. "Ансамблево-вокальна творчість бандуристів: мистецтвознавчий та психологічно-педагогічний аспекти" (Х., 2007); Самостійна робота бандуриста над ганами: Метод рекомендацій для студентів вищих навч. закладів культури і мистецтв. — К., Х., 2004. Про виконавські проблеми лівої руки бандуриста в контексті аудиторної виразності гри // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. — Х., 2001. — Вип. 6; Терністий шлях становлення та існування класу бандури в Харківському державному інституті мистецтв // Бандура. — 2002. — № 78 (літ.-труд.); Актуальність і практичність методологічних основ, поданих Г. М. Хоткевичем в його "Підручнику гри на бандуру" // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. — Х., 2002. — Вип. 8. Історичні основи виникнення та утвердження ансамблево-вокальності на бандуру // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка (Розвиток інноваційних процесів у навчально-виховних закладах). — Луганськ, 2003. — Ч. 1; Психологічний погляд на розвиток творчої особистості бандуриста // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. — Х., 2003. — Вип. 11. Вплив емоційного фактора на психофізіологічну сутність виконавського апарату бандуриста // Професія та моральна культура педагогічної системи. — Луганськ, Х., 2004; Сучасний стан розвитку бандури мистецтва на Слобожанщині // Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури. — К., 2005; Інтелектуально-творчий аспект предмету "Ансамбль" в класі бандури // Наук. залики ТНПУ ім. В. Гнатюка та НМАУ ім. П. Чайковського. Серія: Мистецтвознавство. — 2006. — Вип. 1 (16); Парадигма виконання про-

Л. Мандизюк

МАНДИЧЕВСЬКИЙ Костянтин Васильович (1859, с. Молодія, тепер Глибочокського р-ну Чернів. обл. — 14.12.1933, м. Чернівці) — музикант, педагог, бібліотекознавець. Доктор філософії. Брат Г. С. Катери, Кост. та О. Мандичевських. Навч. на филос. ф-ті Чернів. ун-ту (1878—82). Вчителював у гімназіях Чернівців. 1896—1922 — директор вищої реальної школи в Чернівцях. 1922—30 — директор наук. біб-ки Чернів. ун-ту. Автор біогр. нарис. "Еусебій Мандичевський" (румун. мовою; ж. "Музика". — Тімішоара, 1925. — № 6). Доклав зусиль до розшуку і збереження рукописів Е. Мандичевського, сприяв гармонізації його зб. "200 румун. нар. пісень". Зібрав чимало літ. і рукоп. мат-лів про муз. життя Буковини.

Лит.: Богорич М. Література і мистецтво Буковини в іменах. — Чернівці, 2005.

М. Богорич

"МАНДРИ"

С. Фоменко, лідер
рок-гурту "Мандри"

С. Чегодаєв,
бас-гітарист
рок-гурту "Мандри"

фесійного бандуриста // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. — Х.; Луганськ, 2008. — Вип. 9; Співпра у контексті гармонійного розвитку аконів-бандуристів // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. — Х.; Луганськ, 2008. — Вип. 11 та ін.; упоряд. муз. ред. переклад.

Літ. Давид М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа). — К., 2005; Дулічак В. Українська бандура: минуле й майбутнє // Музика. — 1993. — № 4.

І. Лисяк

"МАНДРИ" — рок-гурт (Київ). Склад: з. в. України С. Фоменко ("Фома") — лідер-вокал, гітара, автор музики і текстів; Л. Белей — акордеон; С. Чегодаєв — бас-гітара; А. Занько — барабани; С. Салманов Мамед огли — перкусія. Існує з 1997. Концертував в Україні, Угорщині (1999), Польщі (2000, 2001), Вел. Британії (2002). Учасник фест. "Rock-Kyiv" (Київ, 1999), "Рок-екзистенція" (Київ, 2000), "Perzi-sziget" (Будапешт, Угорщина, 1999), "Слов'янський базар" (Вітебськ, Білорусь, 1999), Міжн. фест. укр. культури (Сопот, Польща, 2000) та ін. Разом із "Тартаком", "Мотор'роллою" та ін. кілька років бере участь у турне всеукр. громад. руху "Не будь байдужим". Стиль "М." синтезує традиції перлі, блюзу, року, елементи укр. міського романсу, шансону, танц. ритмів на основі укр. фольклору. У репертуарі — декілька власних обр. укр. нар. пісень (найвідоміші — "Старий щокон", "Орися", "Дочка мельника", "Віртеж"). Має відеокліпи на пісні "Романсеро про Ніжну Королеву" (реж. А. Трофімов, найкращий кліп категорії "режисура" на 1-му Всеукр. конкурсі муз. відео), "Картата сорочка" (реж. І. Дубровський), "Орися" (анімаційний фільм, реж. Е. Летунівський), "Вітре чигана" (реж. А. Філактович), "Калина" (реж. А. Новосолов), "Дорога". "М." з'являвся в телесеріалі "День народження Буржуя—2" (2000). Лідер "М." С. Фоменко записав і видав сольний CD "Фома LIVE" (К.: Levina Music, 2003).

Дискогр. CD. — Мандри. — К.: Астероїд Рекордс, 1998; Романсеро про Ніжну королеву. — К.: Там само, 2000. — К.: Levina Music, 2002; Русалки. — К.: Астероїд Рекордс, 2000; Легенда про Івана та Одарку. — К.: Levina Music, 2002; Дорога. — К.: Там само, 2007; Мандри у Країні мрій. — К.: Там само, 2007.

Рок-гурт "Мандри".
С. Фоменко й С. Чегодаєв

Літ.: Вступлення О. Легенди химерного краю. — К., 2004; Йою ж. Обличчя музики: Творчі портрети українських зірок. — К.; Тернопіль, 2008; Йою ж. Сергій Фоменко: "Працюю над проектом консолідації національної еліти" // Своя музика. — 2008. — № 2 (3); Йою ж. "Мандри" у "Країні мрій" // Там само; Йою ж. Самурай Фома // Україна молода. — 2010. — 9 квіт.; [б. л.]. "Не будь байдужим". — Там само. — № 8 (9); Борода Д. Діти Жовтня // Вернісаж. — 1992. — Сп. (переклад, у кн.: Зірка "Червоної рути". — К., 1993); Залевий Ю. "Мандри" мають намір пореміксуватися // За матеріалами FDR — Радіоцентр, 27.11.2002; Ваши А. "Мандри": "У мій про сучасну Україну переважуватимуть чорти" // Терноп. газета. — 2001. — 25 квіт. — 1 трав.; Горобя Л. Мандри нашої України // Україна молода. — 2006. — № 22; Жук О. Від чого "Мандри" плачуть // Там само. — 2007. — 27 листопа; веб-сайт www.mandrymusic.com.ua; www.kmstudio.com.ua.

О. Бойко

МАНДРИВНІ ДЯКИ (МД.) — студенти-бурсаки, учні приход. чи духов. шкіл, семінаристи, іноді — духовні особи без посади ("даки-піворізи"), які своєю діяльністю утворили своєрідне культ. явище 18 ст. Певним прототипом соціал. типу МД. можна вважати учнів Старополіт. братства — брат. шкіл, які з церк. наслідами та привітальними піснями ходили до будинків міщан, просячи милостину на прожиття. Значна частина майбутніх МД. — безпритульні сироти, які виховувалися при приход. церквах, допомагали дяком у виконанні церк. обов'язків, колядували, співі духовних гімнів, віршів і т. п. До обов'язків навч. програми цих школярів належали церкви, піснеспіви: осмогласні (обов'язково — на "Господи воззвах", "Бог Господу", ірмоси) та самогласні, спів "на подобен". По досягненні певного віку називалися "шкільними виробниками" або "молодниками" й могли заробити на життя самостійно. Певна частина цих школярів ставала МД. Мандруючи Україною, заробляли на життя приват. навчанням. Іноді, на основі традиції виборності церк. служителя, мали можливість отримати місце дяка в ін. місцевостях. Працюючи вчителями (домашніми наставниками) в маєтках шляхти, перебували "на кондиції" і називалися "інспекторами". Розповсюджували рукоп. літ-ру, влаштовували театр, вистави. Творчість МД. є аналогом зах.-європ. "голіярдіа": гуморист. твори, бурлески, вірші-травестії, пародії, сатири, гуморист. діалоги, лір. поезія. Саме МД. поширили в Україні і досьогодні загальноприйнятий тип різдвяної вистави — вертел (від мандрівних студентів КМА записано П. Галаганом найдавніший фіксований зразок цієї вистави). Введення до різних творів розмовної укр. мови, пісень, значає тощо відіграло важливу роль у процесі формування новочасної літ. мови. Важливою частиною імпрез МД. були муз. номери, до яких належали поширені на той час жанри — канти, псалми, ін. жанр. типи нар. піснотності. Своєрідна манера МД. знайшла відображення в жанрах комедії, інтермедії, яка згодом, зокр. знайшла продовження в комічній опері.

Однією з вершин прояву бурлеск. традиції є *"Енеїда" І. Котляревського*. До певної міри з узагальненим образом МД, асоціювався постать *Г. Сковороди*; пісні та "ясалки" якого ще у 18 ст. увійшли до муз. побуту, належали до репертуару кобзарів і лірників.

Зберігає автобіографія мандрівного дяка І. Турчановського. Починаючи з інтермедії М. Довгалевського, образи буряків зустрічаються у вправах В. Наріжного, М. Гоголя, Т. Шевченка, К. Квітки-Основ'яненки, І. Карпенка-Карого, П. Куліша. Вплив лірич. МД. відчутний упродовж 1-ї пол. ■ ст. Тією творчістю досліджували І. Франка, М. Петров, П. Житовський, Л. Євхименко, О. Білецький.

У Дніпропетровську існує гурт мандрівних дяків "Вертел" (кер. Т. Хом'як).

Літ.: Обичаї, повір'я, кухні та напитки малоросії. Извѣщеніе изъ пѣняннаго народнаго быта к составленію *М. Маркевичем*. — К., 1860; *Дейніко І.* Українська культура. — К., 1918; *Жутович П.* «Енцикл» Колларевського у зв'язку з оглядом літератури [ш. ст.]. — К., 1919; *Авось. Мысли и думая* // Києв. старина. — 1885. — Февр. [окр. вид.: *Мысли о народных малорусских драмах*. — К., 1893]; *Билецкий О.* Хрестоматія давньої української літератури. — К., 1949; *Скворцова Г.* Повне зібрання творів: У 2-х т. — К., 1917. — Т. 1; Українська література XVIII ст. Поетичні твори, драматичні твори, прозові твори. — К., 1983; *Мишайлова В.* Давньохорватські студенти і професори. — К., 1994; *Гудий І.* Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. — Луцьк, 2000; *Нова Г.* Значення і у давнин школярів буливи Української селянської бурлеск XVII — XVIII століть. — К., 2001; *Ушаків Л.* Єсєй про українське бароко. — К., 2006; *Автобіографія київноруського священика 1-ї половини XVIII ст.* // Києв. старина. — 1885. — Февр.; *Павловський І.* Приходські школи в старій Малоросії і причини їх утиснення // Там само. — 1904. — Т. 84. — Янв.; *Ловбова А.* Причини до характеристики давнього київського бурлеску // Записки Укр. Наук. Товариства в Києв. — К., 1906. — № 2; *Гудий М.* Українські інтермедії XVII—XVIII ст. // Українські інтермедії XVII — XVIII ст. — К., 1960; *Фроно І.* Нові матеріали до історії українського вертелу // Збір. творів. У 50 т. — К., 1963. — Т. 38; *Содофранов Л.* Київський шкільний театр і проблеми українського бароко // Укр. літературе високо. — М., 1987.

Н. Костюк

МАНЖОРА Борис Георгійович (14.05.1921, м. Шардинськ Курганської обл., Росія - 4.11.2001, м. Саратов, РФ) - тромбоніст, музикознавець, педагог. Доцент (1965). Засл. оркестр. (1951) - музиком. (1953) ф-ти Урал. конс. 1938-39 - артист оркестру Свердлов. (тепер Екатеринбург) - т-ру опери та балету. 1939-46 - кер. муз. ансамблю Червоної (Рад.) Армії. 1946-47 працював у Монголії (Улан-Батор). 1947-51 - кер. естр. колективів. 1951-52 - муз. редактор Свердлов. кіностудії. 1951-60 - викладач Урал., 1960-68 - Саратов. конс. (з 1963 - її проректор). 1968-69 - проректор, 1969-74 - ректор Донец. муз.-пед. ін-ту. Від 1975 - зав. кафедри історії музики Саратов. конс.

Записував зразки муз. фольклору в Свердлов. і Челябін. обл. РФ. Автор п'єс для *тромбона* й фп. (зокр. "Ескіз", 1971); статей з історії муз. життя, творчості, метод. праць, рецензій, радіо- і телепередач.

Лит.: Уральский народный хор. — Свердловск, 1958; Методика пения в гри на тромбон. — К., 1976. П. П. Бажов и музыка // Научно-методические записки Уральской консерватории. — (Свердловск, 1959. — Вып. 2: Творчество В. Шелюхова // Там само. — Вып. 3: Об исправлении дефектов в атаковом звуке при обучении тромбонистов // Научно-метод. записки Саратовской консерватории. — Саратов, 1951. — Вып. 4; Страницы из музыкального прошлого Нижнего Тагила // Из музыкального прошлого. — М., 1965. — Т. 2; Равелинская психа в Дюбиси // МТЕ. — 1975. — № 3 тощо.

H. Kocmouk

МАНЖУЛА Андрій Миколайович (17.07.1923, с. Підварки, тепер Переяслав-Хмельницького р-ну Київ. обл. — 1984, м. Харків) — оперний співак (*баритон*). Закін. Київ. конс. (1953, кл. Д. Євтушенка). 1953—77 — соліст Харків. т-ру опери та балету.

Патрі: Султан ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Остап ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Іван ("Катерина" М. Архаса), Онєгин ("Евгеній Онєгин" П. Чайковського), Демон (одиною опера Ант. Рубінштейна) та ін.

I. Давыдова

НАНДЖУРА (Манджура; М.а. Іва.) Іван Іванович [19(31).10.1851, м. Харків — 3(15).05.1893, с. Мануйлівка, тепер у складі м. Дніпропетровськ] — фольклорист, етнограф, письменник, поет. Дійсний член Істор.-філол. тов. та при Харків ун-ті (1887), моск. "Общества любителей естествознания, антропологии и этнографии" (1889). З родино збіжної поміщи. Назв. у Харків. ветеринар. ін-ті (1870—71). 1871 виключений за "неблагонадійності". Від того часу активно збирав фольклор і публікував статті фольклорист. тематики ("Київ. старине" (з 1882; переважно істор. пісні й розповіді про цей жовт), видання "Юго-Западного отдела Русского географического общества" тощо. 1876 брав участь у сарбсько-турец. війні. Отримав наук. підручниц і був у дружини стосунків з О. Потєбнін. У пом. 1882 залисав бл. 1200 зразків нар. пісень з точною їх паспортизацією. Сприяв роботі своїх кореспондентів у Чернівц, Київ, Харсов. та Поділ. губернії. Працю М. високо оцінювали і. Фронок, М. Дроздович, М. Сумцов, Д. Мордовськ, С. Русов та ін.

Лит. та: Легенди й три пісні про Семена Палія. — [Б. м.], 1882; Пам'ятка в піснях і молитвах. — [Б. м.], 1882; Купало. — [Б. м.], 1886; Варіант пісні про Карналука. — [Б. м.], 1889; Сечові думи і спів. — К., 1889; Народні пісні у записках Івана Манжури / Упоряд. Л. Кашмирою. — К., 1974; ■ вопросу об отголосках богатырской эпохи в поэмно-русских сказаниях // Этногр. обозрение. — 1933. — № 3.

Лит.: Сумцов Н. Современная малорусская этнография. — СПб., 1893. — Т. 1: Язык ж. Из укра-

B. Manóvilov

I. Манжура

Титульна сторінка
першого видання
"Степові думи та
співні" І. Манжури
(С.-Петербург, 1889)

В. Манзій

В. Манік

В. Манілов

инской старини. — Х., 1905. Яого ж. Памяти И. И. Манжури // Киев. старина. — 1893. — № 10; Яого ж. И. И. Манжура как поэт и этнограф // Труды харьковской комиссии по устройству XIII Археологического съезда в г. Екатеринославе. — Х., 1905. *Берегословий І. Іван Манжура. Нарис життя і діяльності.* — К., 1952; *Зорянбо В. Іван Манжура.* — К., 1972; *Бронштейн М. Іван Манжура. Життя і творчість.* — К., 1977; *Восиле Лукич.* Причини до життєпису Ів. Манжури // Зоря. — 1894. — Ч. 4; *Бойко Н. Ів. Ів. Манжура.* український етнограф і поет // Летопись Екатеринославской уездной архивной комиссии. — 1910. — Т. 6; *Мочульський М. Іван Манжура.* український поет і етнограф // Україна. — 1926. — Кн. V; *Айзеншток І. І. Манжура* // Ол. Потебня // Записки историко-филологического відділу ВУАН. — 1929. — Т. XXII; *Каширина Л.* Русские народные песни в записях Івана Манжури // Радуга. — 1975. — № 6; *ІІ ж. Іван Манжура і українська народна пісня.* Авторед. дисс. ... канд. филол. наук. — К., 1976; *Мунтиский М.* Висвітлення фольклористичної діяльності Івана Манжури на сторінках "Київської старини" // НТЕ. — 1992. — № 2; *Восилево М., Манчило Л. З неопублікованої фольклорної спадщини Івана Манжури* // Там само. — 2008. — № 3.

Н. Костюк

МАНЗІЙ Володимир Данилович [23.03. (4.04.)1884, м. Київ — 22.04.1954, там само] — оперний режисер. М. в. УРСР (1940). Закін. Київ. муз. уч-ще (1903). Співак, диригент, хормейстер, режисер різних труп. 1925—26 — режисер Харків. і Одес., 1935 — Київ. опер. трів. У поч. період творчості захоплювався сцен. експериментами ("Князь Ігор" з українізованими декораціями в Київ. оперному трі, 1927). У тогочас. постановках мас. сцен, що вирізнялися рухливістю та експансивністю, наслідував Г. Юре (фрагменти *кантати* "Бють вороги" у пост. "Тараса Бульби" М. Лисенка, 1929). Працював над психолог. виразністю гол. персонажів оперних творів.

Постановки: "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, "Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (1936), "Тарас Бульба" (1929), "Утоплена", М. Лисенка, "Беркути" ("Золотий обруч") Б. Литюшинського (1930), "Майнічка" М. Вериківського, "Людигри" Р. Вагнера та ін. Літ.: *Станішевський Ю.* Національна опера України. — К., 2002; [Б. л.] Манзій В. Д. [Некрол] // Правда України. — 1954. — 24 апр.

Н. Костюк

МАНІК Віталій Юрійович (25.11.1963, м. Із-Франківськ) — *композитор*. Член НСКУ (1994). Лауреат комп. конкурсу ім. І. та М. Коце (1994), обл. премії ім. Д. Січинського (2003). Закін. теор. відд. Івано-Фр. муз. уч-ща (1983), комп. ф-т Львів. конс. (1990, кл. А. Кос-Антальського, Л. Мазепи, В. Камінського). *Концертмейстер* муз. ф-ту Прикарпат. ун-ту (Із-Франківськ). Від 2005 — член правління НСКУ. Активно співпрацює з мист. об'єднаннями "Елеґія", для якого здійснив числ. оркестровки й написав низку творів.

Такіс до експериментування з муз.-стиліст. та експрес. засобами. Широко використовує

інтонаційність укр. (зокр. гуцул.) фольклору; різноманітні стилізації. Значну увагу приділяє музиці для дітей.

Тв.: балати — "Капричос" (1995), "Менехени" (1996), "Так казав Заратустра" (1997); вокал-симф. — кантата "Моя земля Галичина" для голосу, мш. хор та симф. орк., "Куга елевон" для солістів, органа та симф. орк. (1996), Реквієм для сопрано, мш. хор та симф. орк. (2004); кам., кантата "Квіти і віночі" для голосу й інстр. ансамб.; для симф. орк. — 4 симфонії (1990, 1991, 1992, 1995), сюїта "Полілолія" (2003), "Карпатські нариски" (2003); для струн. орк. — "Осіня меланхолія" (1993); "Присяга Баку" для інстр. ансамблю (1994), "Варіації на забуту тему" (1995), Вальс (1995); кам.-інстр. — 3 струн. квартети (1988, 1994, 2006); для 2-х фп. — Соната (1987); для фп. — "В Карпатах" (1980), Пролод (1980), "Сім хвилин" (1982), "Карпатські образки" (1983), "Пори року" (1983), Поема (1984), "Сім легких п'єс" (2000); для скр. — Соната (1991); для алект — П'єса (1982); для алект й фп. — "Импресіоністична п'єса" (1981); для жін. голосу, гобоя, флейти та струн. квартету — Сюїта (1993); хор — поема "Мати" для жін. хор та сарселла (1984); для квартету саксофоністів — "Гуцульські образки", кам.-вокал — "Ліричні строфи" для баритона й фп., сп. А. Германова (1984), "Шість мініатюр", сп. япон. поетів у перекл. М. Лукаша для сопрано й фп. (1992), романси; обр. нар. пісень, музика для дітей, до театр. постановок тощо.

Л. Серванюк

МАНИЛОВ Володимир Олександрович (24.04. 1940, м. Бобруйськ, Білорусь — 3.12.2003, м. Київ) — гітарист, педагог. Член Президії Джаз. асоціації України (1995). Навч. у гітаристи К. Смоги. Закін. астр. відд. Київ. вечірньої муз. школи ім. К. Стеценка (кл. *гітари*, 1980). Від 1970 — викладач різних навч. закладів. Практ. досвід відображено у числ. метод. посібниках. З'явився в докум. к/ф "Гітара на повну силу" на Київ. студії хроніко-докум. фільмів (реж. С. Паркомов, 1992).

Літ. тв. Техніка джазового аккомпанемента на шестиструнній гітарі (у співавт. з В. Миколайовичем). — К., 1979 (1984, 1989); Уніс аккомпанювати на гітарі. — К., 1983 (1986, 1988, 1990); Курс аккомпанемента на шестиструнній гітарі. — К., 1993; Твої друг гітара. — К., 1993; Гітара: Класика. Опануємо. Джаз. — К., 1997; Класическа гітара в джазі // Гітарист. — 1994. — № 2.

Упор.: Популярні джазові п'єси в обробці для шестиструнної гітари в ритм-групі. — К., 1980; Гітара от блюза до джаз-рока / Ред.-сост. Ю. Дмитрієвський, С. Колесник, В. Манілов. — К., 1986; Джаз в ритме самбы / Авт.-сост. В. Манілов. — К., 1989.

Літ.: *Смога Ш.* Альбом гітаристи // Музика. — 1980. — № 3; Кузнецов А. Любитель джаза // Муз. життя. — 1980. — № 12.

В. Симоненко

МАНИЛОВ Олександр Григорович (30.08.1914, м. Миколаїв — 18.12.1985, м. Київ) — скрипаль, педагог, Доцент (1953), Професор (1969). 1929—32 навч. у Миколаїв. муз. технікумі. Закін. Моск. конс. (1938, кл. А. Ямпольського, К. Мостраса) та аспірантуру при ній (1941). 1942—43 — соліст-скрипаль шпінталів

О. Манілоє під час занять у НМАУ

Червоної Арії (с-ще Сорочинськ Чкалов, тепер — Оренбург, обл. РФ). 1943—50 — оркестр МХАТ ім. М. Горького (Москва). 1937—31 — викладач муз. шкіль Москви. 1941—42 — Саратов. конс. 1943—50 — ЦМШ. 1950—68 — у Києві. конс.; зав. каф. кам. ансамблю та концертмейстерства. 1971—85 — професор кл. скрипки. 1968—71 — ректор Одес. конс. 1968—71 — голова відділення Тов-ва "СРСР—Франція". У пед. діяльності втілював найкращі вітчизн. традиції. Поміж учнів — переможці вик. конкурсів А. Кравчук, Г. Гофман, В. Тітков, Ю. Гіна, Ш. Камінська, а також Е. Деменюк, В. Неспалов, П. Любашевська, Д. Колбін та ін. М. постійно виступав із видритими уроками в муз. уч-щах і мист. вузах. Його наук.-метод. і просвітн. діяльність була присв. інстр. музиці та опануванню скрипкової майстерності ("Значення і способи розвитку техніки подвійних нот скрипала", "Розвиток навичок самостійної роботи студента-скрипала" тощо). Обстоював єдність худож. і техн. аспектів у підготовці виконавців. Редактор скр. концертів Ю. Конюса, Г. Венявського № 2 ■ А. Дворжака, "Поєми" В. Шоссона, "24 етюди та каприси" Я. Дюпа.

О. Литвинова

"МАНІФЕСТ" — джаз-квартет. Створ. у лип. 2005 при Дніпроп. філармонії. Склад: Д. Соловйов (фортепіано) — лауреат Міжн. джаз. конкурсу у Вільносі (1-а премія, 1998), В. Коваленко (гітара), В. Подзерко (контрабас, бас-гітара), Д. Литвиненко (ударні). "М." брав участь у міжн. фестивалях "Джаз на Дніпрі" (2005, 2006), IV Міжн. фестивалі "Jazz

Джаз-квартет "Маніфест"

Коттебель" (2006). У репертуарі — гіти світ. джаз. репертуару, електр. джаз, джаз. обр. укр. фольклору.

В. Симоненко

МАНКОВСЬКИЙ (Маньківський, Маньковський) Матвій (псевд. Матвей) (бл. 1715, с. Шептаки, тепер Новгород-Сіверського р-ну Черніг. обл. — ?) — півний, гусяр. З козак. старшини (1692—1778 Маньківські служили сотниками, брали участь у багатьох походах, в охороні укр. прикорд. смуги). Ймовірно, навч. у КМА. У молодому віці потрапив до двору імл. Анни Іоаннівни в С.-Петербурзі, співав у Придворній співацькій капелі. До 1737 — привд. гусяр. Відповідно до імл. указу від 23 груд. 1737 призначений сотником Глухів. сотні Ніжин. полку. 1737—39 перебував у Глухові (тепер Сум. обл.). Указом від 7 листоп. 1739 був відкликаний до С.-Петербурга.

Літ.: Архив Правительствующего сената // Сост. П. Баранов. В 3 ч. — С.Пб., 1875. — Т. 2. Баранов П. Указатели к I и II томам описи высочайшим указам и повелениям, являющимся в С.-Петербургском сенатском архиве, за XVIII век. — С.Пб., 1875. — Т. 2; Хорломович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914; Ш. Г. Придворный бандурист в бетах // Киев. старина. — 1888. — Т. 23. — № 10; Финдейзен Н. Музыка и театр при Анне Иоанновне // РМГ. — 1917. — Ч. 7—8.

Л. Геренко-Баранідська

МАННИНО Франко (25.04.1924, м. Палермо, Італія — 1.02.2005, м. Рим, Там само) — італ. композитор, піаніст, диригент. Закін. конс. Санта Чечілія в Римі (1947). Після 1952 неодноразово виступав у тоді. СРСР. Поміж творів — Соната для фортепіано № 5 — "Українська".

Ф. Манніно

Літ.: Потанина С. Ф. Манніно // Муз. життя. — 1984. — № 7.

А. Муха

МАНОЙЛО Микола Федорович (8.12.1927, с. Манили, тепер Валківського р-ну Харків. обл. — 22.09.1998, м. Харків) — оперний і кам. співак (баритон), педагог. Н. а. УРСР (1971). Н. а. СРСР (1976). Лауреат Всеукр. конкурсів вокалістів (Київ, 1957, 1959, 1-ї премії), Всесоюз. конкурсів вокалістів (Москва, 1957, 2-а премія). Закін. Харків. конс. (1960,

МАНОЙЛО

О. Манілоє

М. Манойло

МАНОПОВ

кл. П. Голубова). 1958—87 — соліст Харків. т-ру опери та балету. Від 1980 — викладач; з 1990 — професор; 1988—94 — зав. кафедри соланого співу Харків. ін-ту мистецтв. Помічник учнів — І. Сахно, О. Гавіський, М. Маркович. Гастролював у багатьох країнах Зах. Європи та Америки.

Мав голос широкого діапазону, красивого тембру. Вирізнявся яскравим артистизмом, блискучою дицією, виразністю створюваних образів. Популяризував укр. оперне мистецтво. Проводив конц. діяльність, виконував твори М. Лисенка, М. Кропивницького, Я. Степового, С. Раздманінова, укр. нар. пісні.

Прийшов на вок. кафедру Харків. ун-ту мистецтв 2001 встановлено мемор. дошку М.

Партії: Микола ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Остап ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Азс ("Один крок до коханця" Г. Жуковського), Василь Губанов ("Комуніст" Д. Клебанова), Лейтенант Шмідт (одноім. опера Б. Ярошинського), Ігор ("Князь Ігор" О. Бородина), Томський, Князь Курлятьєв ("Пікова дама", "Мароділка" П. Чайковського), Грязний ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Демон (одноім. опера Ант. Рубінштейна), Фігаро ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Ріголетто, Амонасро, Яго (одноім. опера, "Аїда", "Отелло" Дж. Верді), Фрол Скобеев ("Безздічний зять" Т. Хренникова).

Лит., тв.: Чувство правди // СМ. — 1976. — № 2; Згляди хорейстерів // Музика. — 1985. — № 5.

Лит.: Григоренко Л. Співав Микола Манойло // Пратор. — 1960. — № 2; Лисенко І. Спогад про мого земляка // Українські співаки у спогадах сучасників / Авт.-упор. І. Лисенко. — К.: Л., Нью-Йорк, 2003; Вербівський М. Згадує Миколу Манойла // Там само; Дзюнов О. Пам'яті мого вчителя // Там само; Осенцева Л. Улюбленець харківської публіки // Там само; Чепалов А. Іскать верний камертон // Сов. культура. — 1983. — 11 июня.

І. Скорська

МАНОЛОВ Василь Дмитрович (25.12.1944, м. Харків) — оперний і кам. співак (бас). Закін. Харків. ін-т мистецтв (1977, кл. В. Монакова). 1974—80 — соліст Харків., 1980—91 — Київ. т-рів опери та балету. 1981 співав у т-рі Ла Скала в Милані в опері "Сорочинський ярмарок" М. Мусоргського. В конц. репертуарі — твори укр. і заруб. композиторів. Записав на грамплатівках солоспіву Д. Сичинського, Я. Степового, К. Стеценка, оріо Ярослава Мудрого з одноім. опери Г. Майбороди (1991).

Партії: Іван Хованський, Червик ("Хованщина", "Сорочинський ярмарок" М. Мусоргського), Гремін, Рене ("Євгеній Онегін", "Юланта" П. Чайковського), Собакін ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Спарфучіо, Рамфіс ("Ріголетто", "Аїда" Дж. Верді) та ін.

І. Лисенко

МАНУЙЛО [Мануїл Скопеч, Мануїл Смоленський (1-а пол. 12 ст., Греція — 2-а пол. 12 ст., Київ, Русь)] — єпископ, один із відомих у літ-рі співців Київ. України-Русі. Прийшов до Києва з Греції. 1125—32 — придв. співак князя

Мстислава Володимировича. Призначений єпископом Смоленським (служив на цій посаді уродовж 1137—48). Згадується в літописах як "гроздий", тобто визначний. Добре знав черк. спів, у т. ч. теорію осмогласся та півний октоїс. 1147 був учасником Собору руських єпископів у Києві. Після 1154 зустрічав у Києві митроп. Костянтина.

Лит.: Полное собрание русских летописей. — Т. 1: Лаврентьевская летопись. — Вм. 2: Судзкая летопись. — Ленинград, 1927; Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Махновця; Відп. ред. О. Милишич. — К., 1989; Валуев Д. Смоленская епархия в XII—XIII веках // www.litavgch.ru / valuev1.htm.

Н. Костюк, І. Лисенко

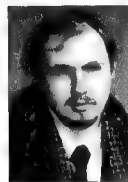
МАНУЛЯК Остап Михайлович (1.05.1983, м. Львів) — композитор, педагог. Лауреат премії ім. Л. Ревуцького (2010). Член НСКУ (2007). З родини естр. музиканта (батько — засновник 1-о складу ВІА "Вопро"). Закін. Львів. СМШ (2000), теор.-комп. ф-т ЛДМА ім. М. Лисенка (2005, кл. композиції В. Камінського, кл. інструментування М. Скориха), асистентуру при ній (2008), 2000—04 — лауреат стипендії ім. С. Людкевича. За програмою "Gaude Polonia" стажувався у Польщі (Краків, 2006, кл. З. Буярського); відвідав майстер-класи Ю. Шейкеда (2005), Б. Шеффера (2006), Т. Вестона та Е. Харта (2008). Від 2009 — викладач кафедри композиції ЛНМА.

У творчості М. чільне місце посідає кам. музика, зокр. твори для сольних інстр., однак є також симф. і хор. (як-от цикл "Псалми") та електромус. ("Oremus fratres") композиції. Автора вабять філос. тематика, сакральні ідеї та образність, проблема цінності людського буття. Музика М. позначена високим емоц. наповненням, динамічною імпульсивністю, активною розробкою звук. мат.-лу. Володіючи сучас. засобами письма, різноманітним комп. лексиконом, М. у створенні худож. цілого підкорює їх втіленню автор. задуму. Твори М. звучали на багатьох міжнар. і всеукр. муз. фестивалях сучас. музики: "Київ Музик Фест" (Київ), "Контрасти", "Музика тисячоліття" (Обидва — Львів), ім. І. Стравинського (Львів), "Dni muzyki kompozytorskiej krakowskiej", "New music — new faces" (Обидва — Краків, Польща).

Тв.: для солістів, хору та симф. орк. — "Рвмтв 29 (28)" (2004), Концерт для фп. і симф. орк. (2005), "Візія Ісаї, глава 35" (для хору і симф. орк., 2008), цикл "Псалми Давидові" (2006); для скр. і струн. орк. — "Музика на другий розділ Євангелія від Луки" (2008); кам. твори — "Прелюдії для двох фортепіано (та інших)" для 2-х фп. і струн. квартету (2000—06), "Варіації контрастів" для струн. квартету та синтезатора (2001), "Нічню Одисею" для флейти, влч. і фп. (2001), Струн. квартет (2000), "Спогади з минулого існувань або сні з минулого" для флейти, гобою, кларнета, влч. та фп. (2002), "Наспів простором" для скр., влч., фп., 3-х співаків та 6-и речуючих голосів (2005), "Музика для виолончелі (solo)" (2006), "Фрагменти" для кам. ансам. (2006), "Музика для кларнета (solo)" (2007); для фп. —

М. Манойло в ролі
Валентина
(опера "Фауст"
Ш. Фуно)

О. Мануляк

"Тасмачи" (2000), "Illuminatio I або три враження" (2007); електроакуст. — "Ранковий туман в горах" для магніт. плівки (2007); "Oremus fratres" (2008); Соната для фп. і live electronic (2003); для ніш. хору а capella — "О горе мні граньнику суцх..." (2003), "Ти си Ісусе" за укр. кантом 17 ст. (2005); "Exaudi Domine cōsem team!" (2007); "Gloria in excelsis Deo" (2007); для ніш. хору та ансам. — "Коляди" (2008).

В. Кузик

МАНЬКІВСЬКА Галина Філатівна [18(30).09.1899, м. Москва, Росія — 1966, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — оперна співачка (меццо-сопрано). З. а. УРСР (1936). Навч. у Петрогр. (тепер Петерб.) конс. (1919—21, кл. вокалу М. Бріан) і Київ. муз.-драм. ін-ті (1921—26, кл. О. Мухомірової). Солістка Київ. (1926—33, 1934—36); Харків. (1933—34), Свердлов. (тепер Екатеринбург, 1936—41) опер, Ленінгр. (тепер Маріїн.) т-ру опери та балету (1941—54). Брала участь у Декаді укр. літ-ри й мистецтва (Москва, 1936).

Партії: Марфа ("Хованщина" М. Мусоргського), Весна ("Синюронька" М. Римського-Корсакова), Ольга, Поліна, Графія ("Євгеній Онегін", Д. Верді), Кармен (одном. опера Ж. Бізе), Шарлотта ("Вертер" Ж. Массне).

О. Кушнірук

МАНЬКО (Ярошевич) Григорій Єрофійович [18. (30).11.1885, с. Підпільне, тепер Конотопського р-ну Сум. обл. — 1975, м. Торонто, Канада] — оперний і кам. співак (баритон), педагог, театр. діяч. З. а. УРСР (1936). Навч. у Катеринодар. (тепер Краснодар.) конс. (1913—15, кл. М. Майне), брав приват. уроки співу в Н. Колосова (Майкоп, 1917—20). 1907 дебютував у С.-Петербурзі в укр. мандрівній групі. Працював в укр. трупах О. Суслова, І. Сагайдачного та ін. Соліст Харків. (1925—28) і Київ. (1934—42, за ін. відом.), 1935—43) оперних т-рів. 1936 брав участь у Декаді укр. літ-ри та мистецтва в Москві. 1944 емігрував. 1945 разом з артистом М. Тагасвином створив укр. муз.-драм. т-р "Ренесанс" (Німеччина). 1950 виїхав до Канади; з 1951 жив у Торонто: організував і очолює Укр. нив. т-р, працював викладачем, давав сольні концерти. Зіграв роль Возного у к/ф "Наталка Полтавка" (Канада).

Партії: Возний ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Карась ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Остап ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Свят ("Русалка" О. Даргомижського), Ігор ("Князь Ігор" О. Бородіна), Крушина ("Продана наречена" Б. Сметани) та ін. Літ.: Лептух С. Корифей сцени Ярошевич-Манько // Вісті (Торонто). — 1970. — № 2.

І. Лисенко

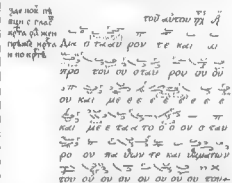
МАНЯЧЕНКО Анастолій Олексійович [27.03.1940, м. Звенигородка Запорозького р-ну Черкас. обл.] — співак (бас-баритон). Н. а. УРСР (1979). Лауреат конкурсу військ. ансамблів (1967). Закін. Київ. конс. (1969, кл. І. Паторжиського та І. Вілійської). Від 1957 — соліст Черкас. нар. хору. Від 1964 — соліст Ансамблю пісн

та танцю Київ. військ. округу (тепер Засл. Ансамбль пісн і танцю Збройних сил України). Як соліст і учасник Ансамблю гастролював у Бельгії, Вал. Британії, Ємені, Канаді, Німеччині, Румунії, Сомалі, США, Фінляндії, Франції, Швеції та ін. країнах. Одночасно 1969—71 — соліст оперної студії Київ. конс.

Партії: Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Гречин ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Собакін ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова).

І. Гамкало

МАРГІНАЛІЯ (від лат. *marginalis* — розміщений краєм) — 1) помітка на полях книжки (рукоп. чи друк.). М. поділяють на 2 категорії — ті, що безпосередньо стосуються основного змісту книжки й поглиблюють його, та сторонні. У давніх безлінійних муз. рукописах 10—17 ст. і укр. нотних ірмологічних кін. 16 — поч. 19 ст., де фіксувався давній фонд церк. монодії, застосовували т. зв. глоси (переклади й тлумачення старої богослужб. і муз. термінології), іноди уточнення щодо принципів виконання орг. піснеслів, конкретизацію будови співів тощо. М. у поголосинках латинських концертів 17—18 ст. містять різноманітну інформацію про працю й побут церк. співаків, інтенсивне тогочас. муз. життя.

Синодик царя Бориса. 2-а пол. XVII ст.
Опубліковано: Петров С., Кодов Х.
Старобільський музикальний пам'ятник.
(Софія, 1973. — С. 67)

2) у поліграфії — заголовок, винесений на біже поле друку, видання ("боковин"). Значимі традиції в літінгографії й муз. діалектології — периферійна (латеральна) зона поширення мовного й муз. діалекту, особливості якої не так чітко виражені у порівнянні з центральною (материковою).

Літ.: Герасимово-Персидська Н. Деякі питання текстологічного аналізу // Питання методології радянського теоретичного музикознавства. — К., 1982; Мошківський І. Традиційна культура північно-західних українських маргіналів: проблеми й перспективи // Всеукр. наук.-творч. конференція "Проблеми розвитку художньої культури" / КДК. — К., 1994; Яноз ж. До вивчення народної музики української диаспори // Респ. наук. конф.

МАРГІНАЛІЯ

Г. Маньківська в ролі Терпелухи, О. Петрусенко — Наталка (опера "Наталка Полтавка" М. Лисенка)

Г. Манько

"Проблеми вивчення та пропаганди народної творчості". — Рівне, 1990.

Ол. Шевчук

МАРГОЛІНА Олена (1964, м. Львів) — піаністка, педагог. Лауреатка Всерос. конкурсу піаністів (1989, 3-я премія), Міжн. конкурсу піаністів у Глазго (Вал. Британія, 1982, 2-а премія), Міжн. конкурсу ім. Ф. Шуберта в Дортмунді (Німеччина, 1995, 1-а премія), Міжн. конкурсу кам. ансамблів у Вероні (Італія, 1990, 1-а премія). Закін. Львів. ССМШ (1982, кл. *фортеліано* О. Мутман) та Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (1987, кл. фп. Т. Кройченко). Виступала з *концертами* в Німеччині, Італії, Бельгії, Кореї. Від 1995 — викладачка Дортмунд. вищої муз. школи. Записала 3 CD.

І. Лисенко

А. Маргулян

МАРГУЛІС Йосип Борисович (1948, м. Київ) — трубака. 1964 закін. ДМШ № 4 (кл. Н. Федорова). Член Гільдії трубакач-професіоналів. 1964—68 навч. у Київ. муз. уч-щі (кл. М. Бердєєва), 1971—76 — Горк. (тепер — М. Новгород.) конс. (кл. П. Казачка, з 1974 — заочно). Працював у Горьков. т-рі *опери та балету*. 1974 повернувся до Києва: соліст Нац. опери України, оркестру оперної студії, оркестру Київ. т-ру *оперети*.

Літ.: *Посвялок В.* Трубаки Києва. Прошлоє и настоящее: Ист.-биограф. очерк. — К., 2000.

В. Посвялок

Л. Марек

МАРГУЛЯН Арнольд Евдодіович (1(13).04.1879, м. Київ — 15.07.1950, м. Свердловськ, тепер Єкатеринбург, РФ) — диригент, педагог, композитор. Н. в. УСРР (1933). Н. в. РРФСР (1944). Лауреат Сталінської премії РСР (1946). Від 1893 з родиною — в Одесі. Навч. гри на скри. в А. Фідельмана та Е. Монарського, диригуванню — у Я. Прибіка, В. Сука, Г. Цумпе (1893—97, Одеса). Суфлер в Одес. італ. трупі, скрипаль в оркестрі опер. т-ру; одночасно — диригент учнів. оркестрів. Від 1902 — диригент оперних труп України (1904—06 — Київ, Харків; 1909—11 — Київ, Одеса), Петрогр. (тепер С.-Петербург.) Нар. дому і Муз. драми (до 1922). Очоловався Київ. (1924—25, 1926—27), Харків. (1927—37) оперні т-ри. 1927 вивчав технологію сучас. опер. сцени в Німеччині (Берлін). Також вів кл. вокалу в Харків. муз.-драм. ін-ті (поміж учнів у різний час — М. Литвиненко-Вольгемут, І. Паторжинський, З. Гайдай, М. Гришко, Б. Златошкова та ін.). Там поставив чимало опер зах.-європ. (зокр. "Турандот" Дж. Пуччіні одразу після пост. у "Ла Скала"), укр. ("Купало" А. Вахнянина, "Золотий обруч" Б. Лятташинського, "Розлом" В. Фемелізі) та рос. ("Тихий Дон" І. Дзержинського) композиторів. Від 1937 — гол. диригент Свердлов. (тепер Єкатеринб.) оперного т-ру; 1942 — професор Урал. конс. Співпрацював із М. Литвиненко-Вольгемут, І. Паторжинським, З. Гайдай, М. Гришкою та ін. Автор симф. творів, композицій для скрипки, віолончелі,

романсів на сл. І. Северянина, С. Надсона, М. Лохвицької.

Вик. манера вирізнялася темпераментом, худож. переконливістю, увагою до найменших нюансів оперних партитур та їх сцен. вітлення.

Літ. тв.: Письма из Берлина // Укр. рабочий. — 1927. — Июнь—июль: Вечер української симфонічної музики // Нове мистецтво. — 1928. — № 12; Свято української соціалістичної культури // Комуніст. — 1936. — № 297.

Літ.: [б. п.]. Маргулян Арнольд Евдодіович (до 35-ліття мистецтва і громадської діяльності) // Рад. музика. — 1933. — № 2—3; Преображенский А. А. З. Маргулян // СМ. — 1950. — № 9; Тольба ІІ. Натхненний митець (до 100-річчя від дня нар. А. Е. Маргуляна...) // Музика. — 1979. — № 3; Яого ж. Дирижер-позт // СМ. — 1985. — № 11.

Н. Костан

МАРЕК (Marek) Людоіс (1837, м. Тернопіль — 18.01.1893, м. Львів) — піаніст, педагог, композитор, муз. діяч. За походженням чех. Син Ю. Марєка, чоловік К. Марєк. Учень батька, К. Мікулі та Ф. Ліста. Один із перших віртуозів у Галичині. Відомий виконавець творів Л. Бетховена й Ф. Ліста. З родини терноп. музиканта й педагога Ю. Марєка. Батьки у 1840-х були власниками однієї з 1-х муз. шкіл у Львові. Початк. муз. освіту отримав у батька. Згодом навч. у Геллебада (Гіллебада) III К. Мікулі у Львові, з 1872 — у Ф. Ліста й Г. фон Бюлова у Веймарі. 1847 вперше виступив як піаніст у Львові (виконав один із концертів К. М. Вебера) з симф. оркестром. 1868—76 концертував у Кракові, 1872 — Відні. Також виступав у Німеччині, Румунії, на угор. землях. 1870 відкрив у Львові власну муз. школу, що функціонувала й після смерті М., та безкоштовну школу гри на дух. інстр. (1877). Поміж випускників Школи — М. Адельман-Мавєська, П. Ляхнер, К. Тхурніцький, А. Конопальця та ін. Створив у Львові муз. тов-во "Гармонія" (1874 або 1875), що утримувало дух. орк. ("міську капелу") й муз. школу. Один з її викладачів — чесь. піаніст і композитор Г. Поллак, який після смерті М. очолює цю школу. Займався організацією гастролей виступів у Львові Г. фон Бюлова, Г. Венявського, А. Барбі та ін. Концертував у багатьох містах Європи [зокр., у Кракові (1868—76) та Відні (1872), Сх. Галичині, підросійській Україні, у т. ч. в Одесі III Києві (1874 — 75)]. Був особисто знайомий з Г. фон Бюловим, Ант. Рубінштейном, Г. Венявським III ін. відомими в Європі музикантами, яких запрошував до Львова на гастролі. Неодноразовий член комісії Львів. польсь. муз. тов-ва "Лютія". Діяльк творч. М. вид. у Німеччині. Поміж учнів М. — польськ. піаніст Р. Качальський, числ. галиц. укр. піаністи.

Вик. манера була позначена віртуозністю, темпераментом, романтизмом, пафосом і масштабністю, свободою худож. вислову.

Тв.: опера "Болеслав Хоробрий і свяятий Станіслав" (прем'єра 1876, Львів); для симф. орк. — "Легенда" (ор. 18); фп. твори, пісні (усього бл. 100 опусів).

Літ. тв.: метод. посібник "Фортепіанні вправи з додатком брошури про систему фортепіанної гри" (1992).

Літ.: *Старух Т.* Музикальна культура Львова та розвиток фортепіанного исполнительства та педагогіки в кінці XIX — на початку XX вв. (1870—1939 гг.). Автореф. дисс. ... канд. искусствовед. — М., 1981; *Кашадамба Н.* Фортепіанне мистецтво у Львові: Статті, Рецензії, Матеріали. — Тернопіль, 2001; *Мазепа Л.* Сторінки музичного минулого Львова, з неопублікованого. — Л., 2001; *Мороз Л.* Диджитсько-хорове мистецтво Галичини другої половини XIX — першої третини XX століття: Автореф. дисс. ... канд. мист.-ва. — К., 2003; *Сабодо Л.* Віконасько-методичні засади фортепіанної школи Вілема Курца як джерело розвитку львівської піаністики: Автореф. дисс. ... канд. мист.-ва. — Л., 2007; *Блажкович Г.* Піаніст-віртуоз Л. Марека — учень Ф. Ліста й його вплив на формування Львівської фортепіанної школи // Золоті сторінки музичної історії України. Ференц Ліст та піаністична культура XX століття. — К.: Кіровоград, 1999. — Вип. 4; *Баміло.* Музикальна хроніка. Концерти: гг. Ремени, Марека та Гольдштейна // Одеса. вадомости. — 1874. — 8 січ.; *Яого ж.* Музикальна хроніка. Второй и третий концерты гг. Ремени и Марека // Там само. — 29 січ.; *Яого ж.* Музикальна хроніка. Обзор концертов четвертой недели великого поста. // Там само. — 1875. — III квіт., 23 квіт.; [Б. л.]. [Про прибуття до Одеси піаніста Марека й співачки Т. Фендерін] // Там само. — 1875. — 12 берез.; [Б. л.]. Музикальне извещие // Киевлянин. — 1875. — 20 берез.; [Б. л.]. Концерт // Там само. — 3 апр.; [Б. л.]. Новинки // Діло. — 1882. — 28 лют.; [Б. л.]. Новинки // Там само. — 1884. — 25 лют.; *Slownik muzyczny polski.* W 2 t. / Red. pascasny J. M. Chomicki. — Kraków, 1968. — Т. 2.

Л. Мазепа, Л. Сабодо

МАРЕК (Marekovič, Маркевичівна) К. — піаністка, педагог. Дружина Л. Марека. За походженням чешка. Викладачка Муз. школи свого чоловіка у Львові. Іспити-звіти учнів М. мали широкий резонанс у Львів. пресі.

Літ.: *Черепанин М.* Музична культура Галичини (друга половина XIX — перша половина XX століття). — К., 1997; *Блажкович Г.* Піаніст-віртуоз Людвік Марека — учень Ф. Ліста й його вплив на формування Львівської фортепіанної школи // Золоті сторінки музичної історії України. Ференц Ліст та піаністична культура XX століття. — Кіровоград, 1999. — Вип. 4.

В. Щепанік

МАРЕК (Marek) Чеслав (16.09.1891, м. Перемішль, тепер Пшемісль, Польща — ?, м. Цюріх, Швейцарія) — піаніст, композитор, диригент. За походженням поляк. Закін. *ВМІ* (кл. фортепіано Н. Левенгоф, кл. гармонії С. Нейдамовського). 1910—13 удосконалювався у Відні у П. де Конне й Т. Лешетичського (фп.), Г. Греденера (контрапункт) і К. Вейля (хмелювання), 1913—14 — у Страсбурзі у Г. Пфіцнера (композиція і диригування). Активно концертував як піаніст у країнах Зах. і Центр. Європи (Швейцарія, Німеччина, Франція, Австрія). 1910 викладав фп. у *ВМІ* у Львові, 1916—19 — у Консерваторії Й. Берра в Цюріху (Швейцарія).

Тв.: для орк. — Симфонія (1927). "Роздуми" (1913), Калпріміо (1914); для фп. — сонати, п'єси.

Літ. тв.: Вчення про фортепіанну гру. — [Швейцарія], 1912 (нім. мовою).

Літ.: *Кашадамба Н.* Фортепіанне мистецтво у Львові: Статті. Рецензії. Матеріали. — Тернопіль, 2001.

В. Щепанік

МАРЕК (Marek) Ю. — педагог. Батько й 1-й учитель Л. Марека. За походженням чех. 1830-і — 50-і — викл. музики і співу в Терноп. гімназії.

Літ.: *Барвінський О.* Світини з мого життя / Упоряд. А. Шодько, О. Федорук. — К., 2004.

В. Щепанік

МАРЕНИЧ Анатолій Григорович (17(30).01.1905, м. Харків — 7.10.1972, м. Свердловськ, тепер Єкатеринбург, РФ) — співак, артист оперети, режисер, педагог. Н. в. РРФСР (1960). 1921—23 навч. у Т. Маринич і Л. Крамаревського у Драм. студії в Харкові. Від 1924 працював у опереткових трупах Харкова, Ростова-на-Дону, Києва, Ленінграда (тепер С.-Петербургу), з 1933 — у Свердлов. тр-рі муз. комедії. Як режисер поставив муз. спектаклі "Любов буває різною" К. Качана і "Морський вузол" О. Жарковського. Від 1950 — викладач Свердлов. конс.

Партії: Яшка-артилерист ("Весілля в Малинівці" Ш. Александрова), Богдан Сусик ("Трембіта" Ю. Милотина), Рахмет Алієв ("Севастопольський вальс" К. Листова), Пеллан ("Принцеса цирку" І. Кальмана), Яшка-бухсир ("Біла акція" І. Дуневського) та ін.

Літ.: Риф І. Свердловський театр музичної комедії. — Свердловськ, 1959; *Лозинський М.* Повість о любимых актёрах. — Свердловськ, 1968.

МАРЕНИЧ Григорій Олексійович (1836, Полтавщина — 1918, м. Петроград, тепер С.-Петербург, РФ) — педагог, композитор. Закін. Петерб. конс. (1866), з 1883 — її професор. Автор цврк. композицій, творів для дітей ("Триголосі хорові п'єси для школи", "Пісні для школи дитячої й народної") та метод. праць ("Практичний курс елементарного співу", "Про початкове навчання співу", 1884).

А. Музо

МАРЕНИЧ М. К. (бл. 1820 — ?) — скрипаль. Проживав у Чернігові, де виступав із сольними концертами, зокр. 1858.

Літ.: [Б. л.]. Концерт в Чернігові // Сев. пчела (Петербург). — 1859. — Ч. 2.

МАРЕНИЧІ (Луцьк) — естр. вок. тріо. Існувало 1973—2004 при Волин. філармонії. З. а. УРСР (1979). Н. артисти України (2003). 1978 здобули 1-е місце на відбір. конкурсі в Харкові до 11-о Всесвіт. фест. молоді та студентів. **Валерій Петрович М.** (1.01.1946, м. Кривий Ріг Дніпроп. обл.) закін. Луцьке культ.-осв. уч-ще (1991). **Антоніна Олександрівна М.** (17.03.1949, м. Куйбишев, тепер Самара, РФ) закін. Куйбишев. муз.-пед. уч-ще (1968). Рівнен.

Тріо Маренічів

Антоніна, Валерій та Світлана Маренічі

ін-т культури (1992). 1995—96 на Волин. ТБ підготувала цикл із 8-и передач про укр. *колицькі*. **Світлана Олександрівна М.** (1.03.1956, м. Куйбишев, тепер Самара, РФ) закін. Луц. культ.-осв. уч.-ще (1991). Від 2005 виступає окремо. У репертуарі нар. пісні, твори на сл. *Лесі Українки* ("Смутної провеси" М. Лисенка, "Стояла я і слухала весну" К. Стеценка), М. — учасник числ. фестивалів, зокр. — "Молоді голоси" (Київ), "Біла акація" (Одеса), "Дружба" (Ужгород), "Донецькі самоцвіти", "Кринські зорі" (Ялта); міжн. — в год. Югославії (1978), Чехословаччині (Прага, 1979), Польщі ("Над Бугом", Мельник, 1993; "Дні міжн. Бельської Подляски", 1996), Декадах укр. літ-ри та мистецтва в Москві, Узбекистані, Азербайджані. Брала участь у вшануванні жертв Голодомору в Україні (Лондон, 12 верес. 1993). Із сольними концертами виступали у США, Канаді (1990).

Упродовж 1970—80-х мали вел. популярність не лише в Україні, а й усьому год. СРСР, М. були самобутнім явищем завдяки нетрадиц. формі відтворення укр. нар. пісні. Вок, склад (*баритон і 2 мецо-сопрано*) та застосовували М. інструменти (*вітара, сопілка, бубон, бонги, дух, гармоніка*), шкала динамічного нюансування надавала обр. нар. пісню специфічної виразності. Поміж яскравих зразків — "Несе Галя воду", "Ой у гаю, при Дунаю", "Чорні брови, карі очі". У репертуарі також кілька власних пісень Валерія М. ("Вітри шумлять весени", "Іванове зілля", сл. Т. Музичука та ін.) та Антоніни М. ("Нагадай", "Коліскова", сл. В. Простопічука та ін.).

Записали 2 аудіокасети, грамплатівку LP, мають зб. пісень, числ. записи на радіо.

Нотогр.: Співає три Маренців / Упор. В. Герасимов. — К., 1993.

Дискогр.: грамплатівка LP — Поет три Маренці. — М.: Мелодія, 33 С 60-1. 12937-8, 1979 [зроблено копії в Латвії (Рига), Канаді, Вел. Британії]; аудіокасети — Маренці Тріо. Vol. 1 — 5 MAR 101; Vol. 2 — 5 MAR 102. Торонто, Канада, 1990; Тріо Маренців. Ч. 1. — TBE—020—2, 2006; Тріо Маренців. Ч. 2. — TBE—021—2, 2006; Валерія Маренців. Пісні, відоміші авторів. — Tagaz Bulba Entertainment. — TBE—026—02, 2005; Валерія Маренців. Ген, на узліссях хрест мовчить. — Oprola, 2006; CD — Три топологи. — К.: Оберіг, 1998; Співає три Маренці. — К., 2003; Антоніна Маренців. Співаю для Вас. — К.: Рокост Рекордс, 2006. — К. 555410 ГГ.

Літ.: Алексєєва Н. Так как поют Маренцы // Огонек. — 1985. — № 33; *Лепка І*. Пісня з селянської хати // Соц. культура. — 1988. — № 4; *Половський М.* Тріо Маренців — ім'я, що говорить само за себе // Явоо ж. Антологія сучасної української естради. — К., 2007; [Б. п.]. Тріо Маренців і О. Злотник починають турне // Свобода (Нью-Йорк). — 1990. — 17 лют.; *Зубчик К.* 20 років тому // Волинь (Луцьк). — 1994. — 10 лют.; *Гаврош О.* Тріо Маренців: 20 років по тому // Срібна земля (Ужгород). — 1996. — 3 лют.; *Казар О., Пачишвілі А.* Тріо Маренців ніколи не співає "на бс" // Експрес (Львів). — 1996. — 1—9 черв.; *Гуменик Н.* Вони живуть поруч з

нами у центрі Львова // Віче (Львів). — 1996. — 12 верес. та ін.

О. Кушнірук

МАРЕЧЕК (Mareček) Володимир Дмитрович (7.07.1876, м. Харків — ?) — композитор. За походженням чех, 1896 закін. повний курс 1-ї Харків. гімназії, згодом юрид. ф-т Харків. ун-ту. У 2-у півріччі 1901 — 1-у півріччі 1902 навч. також у Харків. муз. уч.-щі (кл. теорії музики). Фігурує як автор музики в переліку творів харків. композиторів.

Літ.: Отчет Харьковского отделения Императорского Русского музыкального общества за 1901—1902 год. — Х., 1902; Биографический словарь бывших питомцев Первой Харьковской гимназии за истекшее столетие / Сост. Н. Чеканов. — Х., 1905.

В. Щепакін

МАРЕЧЕК (Mareček) Надія В. (кін. 19 — поч. 20 ст.) — власниця нотної друкарні й муз. крамниці, організаторка концертів. Дружина Ф. Маречка. В її друкарні було надруковано, зокр., симф. сюїту "Зліт соколиків слов'янських" В. Сальського. Член Харків. відд. ІРМТ у 1900-х. У різні роки дарувала Харків. муз. уч.-щу портрет М. Глінки та нот.

Літ.: Отчеты Харьковского отделения Императорского Русского музыкального общества. Щорічне видання. — Х., 1901—1909; *Юферово А.* З історії слов'янських музичних зв'язків. Сюїт "Зліт соколиків слов'янських" В. І. Сальського // Укр. муз.-во. — К., 1967. — Вип. 2.

В. Щепакін

МАРЕЧЕК (Mareček) Протопоп Вікторівч (1-а пол. 20 ст.) — муз. майстер, настроювач *фортепіано*, власник муз. майстерні. Ймовірно, брат В. Маречек-Розенштейн. Жив у Харкові. У рад. часи очолював комісію клавирних інструментів наук.-дослід. лабораторії при Технічному муз. промисловості (з 1930; Харків).

Літ.: Харьковский календарь. Щорічне видання. — Х., 1869 — 1917; Справочная книга "Весь Харьков". Щорічне видання. — Х., 1912 — 1917; Адресно-справочная книга "Весь Харьков" на 1926 год. — Х., 1926; *Локшюв Ю.* Творчість В. А. Комаренки і народно-інструментальне виконавство в Слобідській Україні (Перша половина XX століття); Днс. ...жанд. мист-ва. — Х., 2000.

В. Щепакін

МАРЕЧЕК (Mareček) Франц (Францішек, Віктор) Войтехович (? — 02.1899, м. Харків) — військ. диригент, власник нотної друкарні й муз. крамниці. За походженням чех. Капельмейстер 121-о Пензенського піхот. полку (1870-і — 1899), який дислокувався в Харкові. Постійно виступав з полковим оркестром у літніх концертах у міськ. парках Харкова. Брав активну участь у муз. житті міста. Під час міськ. свят і у благодійних концертах керував зведенням військ. орк. Утворив (можливо, за власною ініціативою) вел. військ. струн. бальний орк., з яким неміжно брав участь у різних святах і муз. вечорах у місцевому Військ. клубі. Після смерті М. орк. припинив існування.

Літ.: [Б. л.]. Б. н. // Харьков. губ. ведомости. — 1876. — 5 сент.; [Б. л.]. Хроника // Там само. — 1889. — 28 апр.; [Б. л.]. Объявления // Южный край. — 1896. — 1 февр.; [Б. л.]. Частные объявления // Харьков. губ. ведомости. — 1899. — 25 февр.; [Б. л.]. Театр в музыка // Там само. — 1903. — 22 дек.; [Б. л.]. Харьковскій календарь: Ежегодник. — Х., 1869—1917; *Postler M. Soupis vzpomínkách českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku* // *Přispěvky k dějinám česko-ruských kulturních stávků*. — Praha, 1965. — 1.

В. Щепакін

МАРЕЧЕК-РОЗЕНШТЕЙН Віра Вікторівна (кін. 19 ст., м. Харків — осінь 1941, Дробницький яр під Харковом) — педагог. Ймовірно, сестра Л. Маречка. У 1920-х — викл. гри *фортепіано* Харків. держ. вищих муз.-драм. курсів. Розстріляна гітлерівцями.

Літ.: Все Харків. На 1926 год: Адресно-справочная книга. — Х., 1926.

В. Щепакін

МАРЕШ (Mareš) Віктор Францович (? — після 1943) — віолончеліст, педагог. За походженням чех. Ймовірно, син чеськ. віолончеліста Ф. Мареша, який наприкінці 19 ст. разом із Б. Сметаною входив до керівництва Рос. гуртка у Брно. Від поч. 20 ст. у Тамбов. та Астрах. відд. *ІРМТ* працював як педагог, соліст та ансамбліст (учасник струн. *квартету*). Переїхав до Житомира, де з 1914 викладав гру на *віолончелі* у Муз. уч-щі і входив до складу місц. струн. квартету. Від 1919 працював у створений М. *Скорюльським* вох. студії, протягом багатьох років викладав у Муз. уч-щі. У Житомирі жив до 1943, коли разом зі своєю дружиною, піаністкою і пед. Н. Мареш (Святиною) виїхав до Чехословаччини.

Літ.: *До-бк.* Корреспонденція із Астрахани // *РМГ*. — 1912. — № 10; Памятная книжка Волинської губернии: Ежегодник. — Житомир, 1914—17; [Б. л.]. Разные известия: Житомир // *РМГ*. — 1915. — № 25—26; *Киселев В. А.* Дворяне в русской периодической печати (1880—1904): Библиография // *Антоним Дворяк*: Сб. ст. — М., 1967; *Шомаев К.* Из плеяды житомирских музыкантов // *Музика*. — 1987. — № 4; *Піж.* Чеські музиканти на Волині // *Чехи на Волині: історія і сучасність: Праці Житом. наук.-краєзнавчого товариства дослідників Волині*. — Житомир; Малин, 2001. — Т. 24; *Schallies I. Za válečnou*. — Praha, 1961.

В. Щепакін

МАРИКІВСЬКИЙ Семен Іванович [11 (23).09.1899, с. Северинівка, тепер Кам'янського р-ну, Молдова — 17.01.1986, м. Харків] — хор. диригент, педагог. Закін. Тиврівське духовне уч-ще (1914, вчитель співів і кер. хору — К. Стеценко), Одес. духовну семінарію (1918), Київ. муз.-драм. ін-тут (1928, кл. М. Вериківського), де в 1928—29 навч. також на оперно-симф. відділенні. Від 1921 — учитель співів і кер. хору в сіл. школах на Поділлі. Від 1929 — викладач музики в Сум. пед. ін-ті й муз. технікумі. Організатор *капели* "Сурма" (Сумський Рев. мист. ас.), в репертуарі якої — твори М. Лисенка, М. Леонтовича, Л. Ревуцького,

М. Вериківського. 1935—38 — гол. хормейстер Донец. опери у Ворошиловграді (нині Луганськ). 1938—45 — Горьків. (тепер Нижній Новгород), 1945—46 — Київ., 1946—52 — Харків. т-рів опери та балету, 1953—55 — худом. кер. Харків. хор. капели, з 1953 — самод. хор. капели Харків. ін-ту інженерів залізничного транспорту. 1938—45 — викладач Горьків. муз. уч-ща, 1946—60 — Харків. конс., 1960—71 — Харків. ін-ту культури.

На сцені Горьків. т-ру опери та балету вперше поставив оперу "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (1939) і "Наталку Полтавку" І. Копилевського — М. Лисенка (1942).

Літ. та.: "З далекого дитинства" // Кирило Стеценко. Спогади, листи, матеріали / Упор. Є. Федотова. — К., 1981.

Літ.: Конопатко Е. Страницы из музыкальной жизни Харькова. — К., 1990; *Гамкало І.* Неотримані трудові (до 80-річчя з дня нар. Е. І. Мариківського) // *Музика*. — 1979. — № 6.

І. Гамкало

МАРИНИНА (справж. прізвище — Конопатська) Ольга Семенівна [30.06.(11.07).1890, с. Ставище, тепер Ставищенського р-ну Київ. обл. — 27.11.1978, м. Київ] — оперна співачка (лір.-драм., сопрано). Навч. у Київ. муз. уч-щі. Брала приват. уроки у М. Славині (1914—17, Петроград, тепер С.-Петербург), 1917—24, 1941—43 — солістка Київ., 1925—26 — Сибір., 1927—28 — Харбін., 1929—32 — Укр. пересувної опер., 1935—36 — Вінн., 1936—41 — Донец. оперних т-рів.

Партії: *Наталка Полтавка* І. Копилевського — М. Лисенка), *Одарка* ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), *Наталка* ("Русалка" О. Даргомижського), *Марія*, *Оксана* ("Мазепа", "Черевички" П. Чайковського), *Волхова*, *Марфа* ("Садко", "Царева наречена" М. Римського-Корсакова), *Маша* ("Дубровський" Е. Направніна), *Тамара* ("Демон" Ант. Рубінштейна), *Валентина* ("Гугенот" Дж. Мейєрбера), *Аїда* (одном. опера Дж. Верді), *Флорія Тоска* ("Тоска" Дж. Пуччіні) та ін.

І. Лисенко

МАРИНЕЛЬ Інна Адольфівна (23.09.1899, м. Київ — 10.10.1979, м. Нью-Йорк, США) — артистка. Сестра М. Маринель. Закін. юр.д. ф-т 2-о Моск. ун-ту і деякий час працювала юристкою. Разом із родиною емігрувала до Франції, де одночасно навч. в "Ecole normale de musique" і "Ecole du Luvre" (Париж). Після закін. цих закладів брала участь у діяльності *Тріо Маринель* (разом із сестрами Марією та Єлизаветою), з якими у Франції дала понад 40 концертів, мала великий успіх. У 1940-х емігрувала до США, де працювала юристкою в посольстві. Через деякий час поновила вик. діяльність: виступала в Нью-Йорку ("Карнегі-голл", "Лінкольн Сентер") та ін. Була пожиттєвим членом Амер. тов-ва артистів. Останні 15 років працювала в юр.д. департаменті ООН. Залишила спогади про рос. балерину Г. Павлову. Виступала зі статтями в "Новом русском слове".

Е. Мариківський

Літ.: [Б. л.]. И. А. Маринель [Некролог] // Новое русское слово. — 1919. — 11 окт.

І. Лисенко

МАРИНЬЕЛЬ Марія Адольфівна (бл. 1900, м. Київ — 19.02.1948, США) — артистка. Сестра І. Мариньель Закін. Моск. конс., "Ecole normale de musique" (Париж, Франція). Виступала в концертній у складі *Тріо* Мариньель у Франції й США. Викладала гру на арфі в Рос. консерваторії в Парижі.

Літ.: [Б. л.]. М. А. Маринель [Некролог] // Новое русское слово. — 1948. — 22 февр.

І. Лисенко

МАРКЕВИЧ Адель Адамівна (28.11.1916, м. Вітебськ, Білорусь — ?) — оперна й кам. співачка (сопрано). З. а. УРСР (1951). Закін. Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (1947, кл. вокалу С. Акимової). Сцен. майстерності навч. в І. Ершово. 1947—49 — солістка Перм., 1949—67 — Одес. т-рів опери та балету, 1967—72 — Київ. філармонії. У концертних виконувала твори укр. композиторів.

Партії Оксана ("Запорожців за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Катерина (одн. опера М. Аркаса), Гелена ("Богдан Хмельницький" К. Демковича), Олена ("Брошеносець "Потьомкін" О. Чичка), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Ліза, Марія ("Пікова дама", "Мазепа" П. Чайковського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Мілериса ("Казка про царя Салтана" М. Римського-Корсакова), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Маша ("Дубровський" Е. Направніна), Ада, Єлизавета (одн. опера, "Дон Карлос" Дж. Верді), Тоска, Турнідон (одн. опера Дж. Пуччіні).

І. Лисенко

МАРКЕВИЧ (Маркович) Андрій Миколайович (21.11.1830, с. Турівка Полтав. губ., тепер м-ко Яготин, р-ну Київ. обл. — 24.03.1907, м. С.-Петербург, Росія) — громад. діяч, етнограф, юрист, музикант. Син М. Маркевича. Дійсний творчий радник, сенатор, статс-секретар. Служив у судових органах С.-Петербурга. Помічник голови куратора Імп. філантропічного тов-ва ("Імператорського человеколюбивого общества"), заст. голови ІРМГ. Літувався з Т. Шевченком з 25 жовт. 1856. 1858 у Москві познайомився з поетом особисто. Ймовірно, той надіслав М. 2 вірші для написання романсів ("Навгороді коло броду" й "Утопала стежечку"). Від 1898 очолював "Тов-во ім. Т. Шевченка для допомоги нужденним уродженцям Південної Росії, що вчаться у вищих навчальних закладах С.-Петербурга", добився дозволу на 1-е повне видання творів поета в Рос. імперії ("Кобзар", вид. В. Доманицький, 1907).

Створив низку обр. укр. нар. пісень, прихильно оцінених Т. Шевченком. Видав зб. "Народные украинские напевы, положенные на фортепиано" (1860). Записав і видав також 25 мелодій, опубл. як "Малороссийские песни, собранные А. Н. Маркевичем" у 2-у томі зб. П. Куліша "Записки о Южной Руси" (1857), поміж яких — улюблені пісні Т. Шевченка,

наслідувані дружиною П. Куліша Г. Барвінок з пам'яті: "Зірненька", "Ой Морозе, Морозенку", "Ой пійду я, пійду на берегом, лугом". З останньої бряджів використано Т. Шевченком у поезії "Сотник" і пісні-контатинації під тєю самою назвою (записано в альбомі 1846—50: № 108, арк. 34).

Літ., та.: Образник малорусских эпитафий 18 ст. // Киев. старина. — 1883. — № 6; Загадочная песня // Там само. — 1884. — № 7; Маркович // Там само. — 1890. — № 10, 11 та ін.

Літ.: Прядко О. Народні пісні на слова Тараса Шевченка. — К., 1961; Яого ж. Пісні Великого Кобзаря. — К., 1964; Яого ж. Т. Г. Шевченко і музичний фольклор України. — К., 1966; Яого ж. Українська музична фольклористика. — К., 1978; Косачевская Е. Н. А. Маркевич. — Ленинград, 1981; Майборода К. Родовід Миколи Маркевича // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3.

Н. Костюк

МАРКЕВИЧ Григорій Іпатійович (1849, с. Вороньки Лохвицького р-ну Полтав. губ., тепер Чорнухинського р-ну Полтав. обл. — 1923, м. Полтава) — культ.-освіт. діяч, педагог, видавець, музикознавець. Товаришував з П. Мирним, Д. Яворницьким, М. Лисенком, Закінчив Полтав. духовну семінарію. Викладав Катеринослав. (тепер Дніпропетровськ) духовної семінарії. Згодом переїхав до Полтави: інспектор музики Полтав. ін-ту шляхетних дітей. Від 1896 — директор Спільн. церк. хор. співу, з 1902 — зав. Муз.-драм. гуртка (голова — Е. Бразоль). Опікуючись малолітнім сином покойної засновниці *Мух. класів Ф. Базилевич*, керував цим закладом. На його запрошення з С.-Петербурга до Полтави приїхав Л. Лисовський, який і став наступним директором Муз. класів (1899). Через конфлікт із начальницею Ін-ту графинєю Апраксінною, М. було звільнено з посади інспектора за рішенням куратора Відомства Закладів Імператриці Марії графа М. Протасова-Бахметьєва (1900). Того самого року М. заснував власну книгарню, згодом друкарню й вид-во ("Книгарня Г. Маркевича"). Саме ця книгарня стала одним із перших культ. осередків в Україні поч. 20 ст., діяльність якої була спрямована на популяризацію та відродження нац. мистецтва й культури. М. — перший видавець укр.-мовного часопису "Рідний Край" (Полтава, 1905—07). Поміж видань — "Рідна мова" О. Базилевича, "Коротка граматика української мови" П. Залозного, "Арифметика" О. Степовика, "Альбом пам'яток і краєвидів Полтави", твори І. Котляревського, *Ліси України*, М. Кропивницького, А. Кашенка, П. Мирного, поштові листівки, присв. гетьманам і укр. письменникам, офіцій ювілейних вечорів і вистав Полтав. муз.-драм. гуртка. Особливе місце у вид-ві посідають твори Т. Шевченка, зокр. 1-е повне видання "Кобзаря" (1917). Упродовж 1905—08 було вперше надруковано нот до "Заповіту" Т. Шевченка (єдине видання, де згадувалося прізвище автора музики — Г. Гладкова).

А. Литвиненко

МАРКЕВИЧ (Markevitch) Ігор Борисович [14(27).07.1912, м. Київ — 7.03.1983, м. Антіб, Франція] — диригент, композитор, педагог. Правнук *М. Маркевича*. 1913 разом з родиною переїхав до Швейцарії. Навч. у коледжі Вевей, відвідував *концерти оркестру Романської Швейцарії* (дириг. Е. Ансерме). 1924 у Лозанні п'єсу М. прослухав А. Корті й звернув увагу на обдарованого юнака. Після цього М. закін. муз. школу у Паризі (*композиція* — кл. А. Корті, Н. Буланке). На *стиль* М. помітний вплив мала творчість П. Гінденшта, А. Онеггера та *І. Стравінського*. 1928 написав 1-й орк. твір (Симфоніста). Дебют М. як композитора й піаніста відбувся в т-рі "Ковант Гарден" (1929, Лондон), де він виконав власний Фл. концерт. У 20 років диригував виконанням власних творів. Згодом дириг. освіту вдосконалював у Г. Шеркена. У 1929. 1930-х жив у Флоренції (Італія). Під час 2-ї світ. війни — учасник Опору (нагороджений золотою медаллю "Партизан Північної Італії"). Від 1946, прийнявши італ. громадянство, проживав у Флоренції. У повсякденні роки — диригент Стокгольм. (1952—55), Монреал. (1955—60) филарм. тов-в, симф. орк. Ламуре (1955—61, Париж), худож. кер. т-ру й симф. орк. в Монте-Карло (1968—73), хору та орк. Нац. Академії Санта Чечилія в Римі (1970-і). Вперше гастролював у год. СРСР 1960. Очолював дириг. курс у Зальцбурзі (1949—56), дириг. семінар Моск. конс. (1962—63). У М. 1963 стажування в *В. Колухор*. Близьке володіє дириг. технікою. Створив систему диригентської "апплікатури", яка розширяє можливості відтворення відтінків виконуваних композицій. Гастролював у багатьох країнах світу. 1982 дав концерт у Києві.

Від 1-х творч. комп. манера вирізнялася самостійністю та ориг. ідеями. Так, у *балеті* "Політ Ікара" використав чвертьноти, інтервали. Вплив М. як одного з чільних представників європ. *модернізму* на свою творчість визнавав *Б. Барток*.

Про М. створено к/ф "The Art of Igor Markevitch" Vol. 1: Dukas, Wagner, Britten (Канада, 1955), "The Art of Igor Markevitch" (Канада, 1959).

Тв.: балети — "Рєбус" (1931), "Політ Ікара" (1933); рок-симф. — кантата для сопрано, чол. хору та малого орк. на сл. Ж. Кокто (1930), Псалом для сопрано й малого орк. (1933), ораторія "Втрачений рай" для сопрано, мецо-сопрано, міш. хору та орк. на власний текст (1935); для орк. — Симфоніста *F dur* (1929), Соната-органі (1930), Партита для фп. й малого орк. (1931), Соната з балету "Рєбус" (1931), Соната з балету "Падіння Ікара" для 2-х фп. і ударних (1932—1943), "Маленька соната" за мотивами Р. Шумана для малого орк. (1933), "Гімни" для малого орк. (1936), "Пісня любові" (1936), "Новий вік" (1937); для фп. — Концерт (1929), "Весілля" (1929), "Середньопів" (1940), Варіації, *фуга* та послання на тему Генделя (1941); інстр. ансам. — Серенада для скр., кларнета та флюїта (1931), Галоп для нам. ансам. (1932); оркестрування й ред. — та. М. Глінки, М. Мусоргського, Я. С. Ваха, Л. Бетховена.

Дискогр.: грамзаписи LP — "На концертах видатних майстрів" / Гос. симф. орк. СРСР; М. Глінка, А. Бородин, П. Чайковський,

Д. Шостакович. — М.: Мелодія, 1986; CD — The Best Of Tchaikovsky. — Philips, 1993; Tchaikovsky: Symphony No 4—6. — Philips, 1993; Tchaikovsky: Complete Tone Poems. — Philips, 1994; Stravinsky: Symphonies and Concertos. — Philips, 1994; Tchaikovsky: Symphonies 1—3. — Philips, 1995; Stravinsky: Le Sacre Du Printemps. — Testament, 1997; Schubert: Symphony No 4 "Tragische". Berlin: Symphonien No 3 "Singuliere & 4". — Deutsche Grammophon, 1998; Stravinsky: Le sacre du printemps. Falla: Nuits dans les jardins d'Espagne. — Casavalle, 1999; Top 20th Century Classics. — Casavalle, 1999; Panorama: Igor Stravinsky. — Deutsche Grammophon, 2000; Panorama: Modest Mussorgsky. — Deutsche Grammophon, 2000; Panorama: Nikolay Andreyevich Rimsky-Korsakov. — Deutsche Grammophon, 2000; Prokofiev: Stage Works & Film Scores (Box Set) / Warner Classics, 2002; Stravinsky: Le sacre du printemps, Tchaikovsky: Fantasia-Overture "Romeo and Juliet". Britten: The Young Person's Guide. — Accord, 2002; Selected Orchestral Recordings Vol. 1: 1953—1956 (Box Set). — Deutsche Grammophon 2003; Tchaikovsky: Greatest Hits. — Universal Disc, 2003; Pure Classical Gold. — Beechwood Music, 2004; Schubert: Sinfonie No 3 D-dur; Sinfonie No 4 c-moll (Tragische Sinfonie). — Deutsche Grammophon, 2004; The Prague Spring Festival: Legendary Broadcast Recordings (1947—1968). — Andante, 2005; Peacel Inspirations. — Berlin Classics, 2007; The World's Greatest Composers: Tchaikovsky [Collector's Edition]. — Medacy Entertainment, 2008; Ravel: Daphnis et Chloé Suite No. 2; Stravinsky: Le Sacre de Printemps; Honnegger: Symphony No. 5 "Di Tre Re". — Audite, 2009; Schubert: Symphony No 3; De Falla: El Sombrero de Tres Picos; Roussel: Bacchus et Ariane. — Audite, 2009; The Legend of the Orchestra. — Virgin Classics, 2009.

Лит. та: Завещание Икара. — Париж, 1984; Дирижер, оркестр, партитура // Муз. жизнь. — 1963. — № 2; Искусство дирижирования в наше время // Там само. — № 3; Органный пункт. Статьи // Исполнительское искусство зарубежных стран. — М., 1970 — Вып. 5; Мемуары Игора Маркевича [По материалам заруб. изданий] // CM. — 1982. — № 2; Introduction à la musique. — Lausanne, 1940; Mado en Italy. — Geneva, 1946; "Être et avoir été". — Paris, 1980; Die Sinfonien von Ludwig van Beethoven: historische, analytische und praktische Studien. — Leipzig, 1982 та ін.

Лит.: Журдон-Моранж Ж. Музыкальный сезон в Париже // CM. — 1958. — № 3; Келдш Ю. Зарубежные дирижеры в Москве // Там само. — 1961. — № 1; Юдин Г. Зарубежные гастролеры // Там само. — 1983. — № 7; [б. п.]. Второе рождение композитора (О композиторской деятельности французского дирижера Игора Маркевича) // Муз. жизнь. — 1980. — № 73; Мейсбург Генр. Дирижирует Игорь Маркевич // Иго ж. Размышления, воспоминания, дневники. — М., 1983; Судбинский П. О музыке Игора Маркевича // Муз. академия. — 2001. — № 1; Point d'orgue... Беседы с Игорем Маркевичем Клода Ростана // Там само. — № 3; Лусенко Л. Прощания с Баткивщиной // Явою ж. Музыки сонных даэмонов. — К., 2004; Hillebrand I. Igor Markevitch. — Kassel, 2000; Rotherstein E. Igor Markevitch, conductor; Led several major orchestras // New York Times. — 1983. — 8 March.

Н. Костман

МАРКЕВИЧ (Маркович) Микола Андрійович [26.01(7.02)1804, с. Дунайці, тепер Глухівського р-ну Сум. обл. — 9(21).06.1860, с. Турківка, тепер

МАРКЕВИЧ

І. Маркевич
(1930-і рр.)

І. Маркевич

МАРКЕВИЧ

М. А. Маркевич.
Офорт
Л. Жемчужникова
(1861 р.)

Титульна сторінка
книжки "Народные
напевы..."
М. Маркевича
(М., 1840)

Н. Маркевич

Яготинського р-ну Київ. обл.] — історик, етнограф, письменник, композитор-аматор, піаніст. По лінії батька внучатий племінник В. Кочубея. Батько А. Маркевича, прапрадід І. Маркевича. Початку освіту здобув у пансіоні П. Білецького-Носенка. 1817—20 навч. у пансіоні при Гол. пед. ін-ті в С.-Петербурзі, де вдосконалював фп. гру у Дж. Фильда (вважався одним із найкращих його учнів). У цей час познайомився з М. Глінкою — учнем цього пансіону; 1818 — з поетом О. Пушкіним, який подарував М. два автографи своїх віршів. Належав до інтелектуального кола, поміж представників якого — В. Кюхельбекер, О. Пушкін та ін. 1821—22 служив у Курлянд. драгун. полку, до 1824 — в армій. гусарях. 1836 організував у своєму маєтку в Турівці кріпацький оркестр, зібрав вел. бібліоку, розгарабавану 1917.

Писав музику, але його твори здебільшого залишилися у рукоп. вигляді. Із піснів були втрачені. Автор однієї з перших вок. композицій на сл. Т. Шевченка "Смртика" — думка "Нашо мені чорні брови", опубл. ще за життя поета. Т. Шевченко присл. М. вірш "Бандуристе, орле сизий", М. збирав і обробляв укр. нар. пісні. 2 зб. — "Народные украинские напевы" для фп. (1840) і "Южно-русские песни" для голосу з фп. (1857) було видано. 3-я залишилася в рукописі. М. Глінка залучав М. до створення лібр. опери "Руслан і Людмила", писав музику на його тексти.

В основі друк. зб. поезій М. "Украинские мелодии" (1831) — укр. нар. перекази й повірі. Автор "Історії Малороссии" (тт. 1—5, 1842—43) від давніх часів до кін. 18 ст. Тт. 1 і 2 в компіляції "Історії Росії" та праць з історії України М. і Д. Бантиш-Каменських. Довідкове значення мають т. 3—5, де зібрано докум. мат-ли етногр. праць. Найвідоміша — "Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян" (К., 1860), де містяться опис і тексти обряд. пісень річного календар. циклу, а також *вертелю*. Наук. інтерес становить зібрана М. колекція рукоп. документів з історії України 17—18 ст. (6 тис. одиниць). Архів М. зберігається у Пушкін. домі у С.-Петербурзі (ІРЛИ).

Та: Легенги и еврейские мелодии. — [Б. м.], 1829; Украинские мелодии. — М., 1831; Народные украинские напевы, положенные на фортепьяно. — М., 1840.

Лит. тв.: История Малороссии Николая Маркевича. — М., 1843; О климате Полтавской губернии. — [Б. м.], 1850; Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян. — К., 1860 (репринт 1991); Реки Полтавской губернии // Записки рус. геогр. обществ. — 1856. — Кн. 11.

Лит.: Глінка в воспоминаниях современников. — М., 1955; Косачевська Е. Н. А. Маркевич. 1804—1860. — Ленинград, 1987; 7 ж. У колі російських друзів // Музика. — 1979. — № 3; Глінка М. Литературно-наслідство. — М., Ленинград, 1952. — Т. 1; [Б. л.]. Поминки о Н. А. Маркевиче // Киев. старина. — 1904. — Т. LXXXVI; (Новобудів А.). Н. А. Маркевич (Из "прошлое украинской литературы в историографии") // Журнал министерства народного просвещения. — 1916. — № 8; Маркевич М. Шевченко і Микола Маркевич // Україна. — 1925. — Кн. 1—2; Из записок

Н. А. Маркевича // Лит. наследство. — М., 1954. — Т. 50; Косачевська Е. М. А. Маркевич і його роль у зміні зв'язку російської та української фольклористики // НТЕ. — 1979. — № 5; Яременко В. Микола Маркевич і його спадщина // Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян. — К., 1991; Крижановський С. "Украинские мелодии" Миколи Маркевича в початках українського романтизму XIX ст. // Сучасність. — 1993. — № 2; Медведєв Л. Народна спадщина дослідника історії культури і побуту України Миколи Маркевича // НТЕ. — 2001. — № 1—2; Майбутова К. Родовід Миколи Маркевича // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3.

І. Сікорська

МАРКЕВИЧ Микола Філімонович [29.04. (11.05).1865, м. С.-Петербург, Росія — 19.12.1911, там само] — оперний співак (бас), педагог. До 1897 — репетитор Харсон. земського сільськогосп. уч-ща. Від 1897 навч. співу у Петерб. конс. 1897—1911 виступав у Маріїн. т-рі (С.-Петербург). Тут дебютував у партії Леонігріна (однойм. опера Р. Вагнера). 1-й вик-ць партії Жебрака ("Сказання про невидимий град Кітеж і діву Феверію" М. Римського-Корсакова) та ін. Партнери — Г. Морський, Ф. Литвин, Ф. Шаляпін. Співав п/х Ф. Блюменфельда, Е. Крушевського, Е. Напродника. Записувався на грамплатівки (понад 20-и творів на фірмах "Інтернаціональ Зонофон", 1901; "Граммофон", 1903; "Колумбія", 1903). Поміж учнів — В. Вайтенко.

Лит.: [Б. л.]. Некролог // РМГ. — 1912. — № 2.

МАРКЕВИЧ Наталія Олександрівна (15.08.1934, м. Одеса) — педагог, методистка, піаністка, муз.-громад. діячка. Доцент (1991). Нащадок козацького роду Маркевичів. Закін. Київ. ССМШ

У класі проф. А. Янкевич (за ролям).
Стоять (зліва направо): Н. Маркевич,
О. Волкова. Сидить — Н. Вітте (1957 р.)

(1952), Київ. конс. (1958, кл. А. Янкевич), 1958—62 — викладачка спец. фортепіано Київ. ССМШ ім. М. Лисенка, 1962—90 — кафедрні спец. фп. НМАУ. 1974 стажувалась у Моск. конс. (кл. М. Мильштейна, Я. Флієра), 1983 — при кафедрі ЗКФ Ленінград. (тепер Петерб.) конс., 1984 — МДПІ ім. Гнесіних (кл. О. Александров). Виступала із сольними ансамблями (з Е. Ахрістовою, О. Бушинською, Ю. Пантелєв) концертами у

Київ та ін. містах. Учасниця декади укр. мистецтва в Туркменістані (1972). Від 1976 — постійний консультант спец. фл. муз. уч-ща при НМАУ та муз. уч-ща ім. Р. Глієра.

Авторка наук.-метод. праць, метод. розробок, курсу лекцій, упоряд. репертуар. посібників для юних піаністів (у співавторстві з В. Шульгіною). Серед учнів (понад 150) — лауреати міжн. конкурсів (Н. Киричевська, О. Дмитренко, М. Гоблич, Г. Мустафаса та ін.). Авторка наук.-метод. праць, розробок курсів лекцій, співупоряд. метод. репертуар. посібників для юних піаністів.

Літ. та.: Юним піаністам (підготовчий клас): Учб. посібник. — К., 1985; Юним піаністам (перший клас): Учб. посібник. — К., 1987; Юним піаністам (другий клас): Учб. посібник. — К., 1988; Юним піаністам (третій клас): Учб. посібник. — К., 2009. (єс) — у співавторстві з В. Шульгіною.

Л. Луценко

МАРКЕВИЧ Олександр Андрійович (9.04.1894, с. Троїцьке, тепер с. Довгалівське Рокитнянського р-ну Київ. обл. — 5.11.1978, м. Київ) — кобзарь. Навч. в А. Митяя, В. Потапенка. Виступав у складі етногр. ансамблю кобзарів (1939—41). Учасник Респ. наради кобзарів (1939). У репертуарі — укр. нар. пісні й думи, пісні на сл. Т. Шевченка, С. Руданського, твори сумас. композиторів.

МАРКІВ Богдан (7.10.1928, м. Ольштин, Польща) — скрипаль, педагог, композитор. 1942—44 навч. у Терноп. муз. школі (кл. скрипки). 1944 разом із батьками емігрував до Німеччини. 1949 закін. гімназію в таборі для переміщених осіб в Берхтсгадені. Муз. освіту здобув у Мюнхені й Королівській муз. у Мадриді (1953—55, кл. скрип.). 1953 розпочав конц. діяльність у Німеччині. Виступав із сольн. концертами та з оркестром. У його репертуарі були твори укр. композиторів, зокр. М. Гайдаровського, І. Нейдівського. 1-й вик-ще творів М. Фомченка, М. Гайворонського, Х. Віляра, К. Аріаса та ін. 1955—60 — викладач Королівської конс. у Мадриді, 1960 — укр. муз. ін-ту в США (Гартфорд, Бріджпорт). Фундатор і диригент струн. квартету Markiewicz, в такому кам. оркестру, з якими виконував твори укр. композиторів. Керував також укр. ансамблями "Незабудки" й "Ромашки". Автор власних композицій ("Вибрані пісні", 1972), числ. статей і рец. в збір. пресі.

Літ. та.: [Б. п.]. Успіх скрипалів Б. Маркова // Свобода (Нью-Йорк). — 1960. — 15 черв. Нейдівський І. Концерт скрипалів Б. Маркова // Там само. — 1961. — 28 лют.

І. Луценко

МАРКОВ Юхим Зейлікович (16.05.1937, м. Київ) — джаз. контрабасист, бас-гітарист, педагог. Спочатку навч. гри на гітарі, з 1960 — бас на контрабасі, з 1971 — на безладовій бас-гітарі. Закін. Київ. муз. уч-ще (1979). Був в анс. Київ. джаз-клубу (1962), секстеті Є. Яценка в кафе "Мрія" (1962—63), естр. оркестрі БК з-ду "Арсенал" п/к Ю. Касаткіна

(1963—64), анс. Укрконцерту (1964—66), джаз. орк. "Дніпро" п/к Г. Гачечинського (1966). Працював у Тбілісі. (1967—68) і Київ. (1969—70) філармоніях. Виступав з конц. ансамблем Київ. філармонії "Ралсодія" п/к О. Осадного (1973—91). Від 1980 — викладач кл. бас-гітари відділу естрад.-джаз. виконавства Київ. муз. уч-ща. Учасник фест. "Юність—68" (Дніпропетровськ), з квартетом "Мрія" — у Запоріжжі (1968); з ансамблем Є. Дергуньова — у Русе (Болгарія, 1989), "Осінній джаз. марафон" (Київ, 1991, 1992, 1994), "Черкас. джаз. дні" (1992), "Jazz Fest" (Суми, 1994, 1995) та ін. Концертував у Німеччині (1992, 1993). Грав з піаністом Ч. Остіном і гітаристом Б. Кервіном (Канада, 1991), тромбоністом К. Вакейбардом (Німеччина, 1993) та ін. Відп. секретар Джаз. асоціації України (з 1995).

Літ. та.: Гамми в арпеджіо для бас-гітари. — К., 1987. Стрейкорм или загадочная история одной гармонической слезы // Проблемы муз. образования. — К., 1993. Упор.: Пьеси для бас-гітари. — К., 1988.

В. Симоненко

МАРКОВА (псевд. — Е. Николаева, Е. Каминская) Олена Миколаївна (13.03.1944, м. Одеса) — музикознавець, педагог, лекторка, муз.-громад. діячка. Канд. мист-ва (1983). Доктор мист-ва (1990). Доцент (1985). Професор (1992). Член НСКУ (1992). Закін. Одес. ССМШ, (1962, кл. фп.), Одес. конс. (1968, кл. теорії музики С. Орфеева), аспірантуру при Київ. конс. (1983, наук. кер. І. Котляревського). Від 1965 — викладачка (з 1971 у штаті), ст. викладач (1975), професор (з 1992), зав. кафедри сучас. музики й муз. культурології (з 2004). Авторка курсів сучас. заруб. музики, муз. культурології, муз. естетики, для магістрів — методології мист-ва тощо. П/к М. захищено 25 канд. і докт. дисертацій, створено наук. школу культурологічно спрямованого вик. муз-ва. Випускники класу М. (бл. 90) працюють в Україні та за її межами, зокр. — заст. міністра культури й мистецтва В'єтнаму докт. мист-ва Фам Ле Хов, канд. мист-ва — співр. того самого Мін-ва Ле Ван Тоан, декан Нац. ун-ту в Боготі (Колумбія) С. Ксиргіна-Перес, зав. кафедри музики Ун-ту в Гуан Чжоу Ма Вей, Лю Сімей, Лю Біньцян, У Голін (Китай); Л. Циплакова, Б. Тульчинський (Польща), проректор з навч. роботи Крим. ун-ту культури та туризму Д. Чайка, в. о. доцент О. Муравська та ін. Ініціаторка щорічної (з 1997) міжн. конф.-семінару "Трансформація

О. Маркевич

О. Маркова

Коллектив кафедры, 2003 р.

МАРКОВИЧ

М. Маркович у ролі Отрока (опера "Сказання про невидимий град Китеж і діву Феярокію" М. Римського-Корсакова)

О. Маркович із сином Богданом

музичної освіти: культура і сучасність" в ОДМА. Авторка понад 130 публікацій у наук. виданнях, 5-и книжок, учасниця колективних монографій (4), кількох десятків статей про події муз. життя Одеси й Києва у періодич., член рад. колегій наук. андань Одеси й Києва. Виступає з публ. лекціями, у т. ч. у Греч. фонді культури, в Дамі-музеї ім. М. Реріха (цикл) тощо.

Лит., тв.: канд. дис. "Эстетический аспект интонационной теории в анализе музыкальных произведений" (К., 1983); докт. дис. "Интонационная концепция истории музыки" (К., 1990); Интонационность музыкального искусства: научное обоснование и проблемы педагогич. — К., 1990; Нариси з історії зарубіжної музики 1950–70-х років: Франція, Австрія-Німеччина, Італія, США, Польща. — О., 1995 (у співаст. з Фем Ле Хов); Введение в историческое музыкознание. — О., 1996; Проблемы музыкальной культурологии. — О., 2000; Вопросы теории исполнительства. — О., 2002; Неоевропеоцентризм: музыкальная культура на рубеже тысячелетий. — О., 2006. — Кн. 1. (у співаст. з В. Халоподю, Л. Канаріс, С. Тараненко); Musical historical conceptions in the light of the system approach // Musicology and Sister Disciplines: Past, Present and Future. — London, 1997; Das "Spitzzeugstempelnrzip" im Zusammenwirken von Wort und Musik bei Schostakowitsch // Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa: Mitteilungen in internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Universität Leipzig. — Chemnitz, 2002. — Heft 8.

Лит.: Чекан Ю. У книжній полки // Муз. академія. — 1992. — № 1; Кучеріна С. Музична культурологія зійшла на кафедру // КМЖ. — 2003. — № листопа.

І. Скорська

МАРКОВИЧ (дів. прізви. — Ліницька) Зоя (19.01.1919, м. Київ — 22.11.1997, м. Філадельфія, США) — піаністка, педагог. Нач. у Муз. школі при Київ. конс. Закін. Київ. конс. [1939, кл. фортепіано]. 1939–43 — концертмейстер Київ. опери. 1939–43 — викладачка Київ. конс. Від 1943 виступала в Станіславі (тепер Ів.-Франківськ, концертмейстер драм. т-ру), Львові та ін. містах Сх. Галичини, потім Польщі, Австрії (концертмейстер опер. т-ру в Зальцбурзі). Від 1949 — у США. У 1950-х — викладачка "Settlement Musik School" у Філадельфії, а також власної студії, де виховала чимало укр. і амер. піаністів. Керувала вок. жін. тріо "Соловейки" при осередку СУМ. Виступала з концертами, акомпанювала укр. співакам, зокр. М. Дуді, М. Скарі-Сторичкому та ін. Авторка 2-х збірок обр. укр. нар. пісень.

Лит.: [Б. п.]. Співають "Соловейки" // Америка (Філадельфія). — 1971. — 27 серп.; Грудін В. Дуже гадна нова платівка // Свобода (Нью-Йорк). — 1977. — 7 трав.

І. Лисенко

МАРКОВИЧ (справж. прізви. — Берген) Марія (справж. ім'я — Михайлівна) Едуардівна (1873, м. Київ — ?) — оперна й кам. співачка (мезо-сопрано), педагог. Закін. Петерб. конс. (кл. вокала Н. Ірещіної; 1896). Дебютувала 1897 на сцені Маріїн. театру в С.-Петербурзі, де була 1-ю виш-щою партії Зейнаб ("Зрада" М. Іполіто-ва

Іванова), а на рос. сцені — Зігруни ("Валькірія" Р. Вагнера). У концертах широко популяризувала романси А. Аренського, О. Бородіна, О. Балакireва, М. Римського-Корсакова, Ц. Кюї; твори Й. С. Баха, Л. Бетховена, Р. Вагнера, Дж. Верді, а також укр. нар. пісні. Від 1917 — професор Петрогр. (тепер С.-Петербург.) конс. 1920 емігрувала до Франції, де була солісткою Рос. опери (Париж, 1927–32). Від 1932 — професор Рос. конс. у Парижі, 1911 записала на грамплівці на фірмі "Сирема" (С.-Петербург) 10 творів рос. і зах. класики.

Володіла рідкісним щодо краси тембру й сили звуку голосом, прекрасною технікою, вишуканим фразуванням.

Партії: Марина, Федір ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Ольга, Любов ("Євгеній Онегін", "Мазепа" П. Чайковського), Любов, Отрок (1-а вик.), Любов ("Царева наречена", "Сказання про невидимий град Китеж" і діву Феярокію", "Садко" М. Римського-Корсакова), Рогнеда (одноій. опера О. Серова), Лукреція ("Фанеска де Риміні" Е. Направника, 1-е вик.), Амнеріс ("Аїда" Дж. Верді), Фідес ("Пророк" Дж. Мейснера), Фріка, Вальтраута ("Валькірія", "Загибель богів" Р. Вагнера).

Лит.: [Б. п.]. М. З. Маркович // Нива. — 1900. — № 16.

І. Лисенко

МАРКОВИЧ (криптоніми А. М., А. В., псевд. М-ч) Опанас Васильович (8.02.1822, с. Кулажниць, тепер Гребінківського р-ну Полтав. обл. — 1.09.1867, м. Чернігів) — фольклорист, етнограф, культ.-громад. діяч, художник. Батько утримував кірпашч. хор і оркестр. 1843–46 навч. на істор.-філол. ф-ті Київ. ун-ту. Перебуваючи під впливом М. Гоголя, М. Максимовича, Т. Шевченка, від 1845 розпочав самостійну фольклорист. діяльність; досконало переймав мелодії пісень від своїх респондентів. 1847 за участь у Кирило-Мефодіїв. тов.-ві заарештований (утримувано під арештом у С.-Петербурзі). Того самого року висланий до м. Орел (призначений на посаду мол. помічника управителя в канцелярії губернатора). 1850 під час відпустки познайомився з М. Білогородським і М. Гоголем. Від 1851 разом з дружиною М. Вілінською (Марко Вовчок) повернувся в Україну, де продовжив активну фольклорист. діяльність [так, у с. Сорокошичах Черніг. губ. (тепер Козелецького р-ну Черніг. обл.) записав варіанти "Думи про Нецях", яку проаналізував із позиції єдності слов. і муз. чинників]. Обійняв посаду коректора "Черніг. губ. ведомостей". Від берез. 1853 — бухгалтер Київ. палати держ. майна. Водночас допомагав А. Метлинському готувати до видання нар. пісні (планувалося в кожному вип. вмістити бл. 300 творів з варіантами, у т. ч. — бл. 150 білин). Від 1855 — викладач географії Немирівської гімназії (тепер Він. обл.). Скомпонував музику до "Наталки Полтавки" і. Котляревського (1857; за допомогою Я. Ландера — капелмейстера графа Б. Потюцького), виставлену аматор. гуртками в Немиріві й Чернігові (1857). У цей період М. особливо зацікавився кобзарями й лірниками.

Так, у жовт. 1856 він переслав М. Білозерському біогр. дані лірника М. Пелешука [хут. Петрушівка Борзенського пов. (тепер село Княнського р-ну Чернів. обл.)], який виконував тільки духовні вірші, К. Денисюка (Немирів) та В. Бублика [с. Березівка Немирівського пов. (тепер Немирівського р-ну Вінн. обл.)]; записав 2 думи від Г. Ващенко (с. Теплівка Пирятинського пов.).

Зібрані М. мат-ли опубл. у вид. *В. Антоновича, М. Драгоманова* (8 зразків у різн. виданнях 1870—80-х), А. Метлинського (бл. 40; "Народные южно-русские песни". — К., 1954), М. Номиса, П. Чубинського ("Уродила мене мати", "Столи мої тисові", "Ой мій таточку", "Налинули соколи з сторони", "Ой мати, мати" [Труди етнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край. — С.Пб., 1874]), О. Серова ["Побратався сокол з сизокрылим орлом". "Ой, гук, мати, гук", "Хата моя рублена", "Помалу-малу, чумаче, грай", "Ой колись були ярі пшениці", "Ой там, на моріжку" [Музыка южнорусских песен // Основа (С.Пб.). — 1861. — Квіт.] шв ін. У листі до Г. Галагана від 17 черв. 1857 подав профес. аналіз муз.-стиль. особливостей обробок, опубл. у "Южно-русских песнях з голосами". У зб. "Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича" вміщено понад 800 пісень, у т. ч. — календарно-обрядові колядки, щедрілки, веснянки, русольні, петрівчані, косарські, гробовицькі, родинно-обрядові (Весільні); коліскові, родинно-соціально-побут., істор., жартівливі, танцювальні пісні, балади та думи. Для цих записів характерно відтворення фонетичних особливостей територій, з яких походять ті чи ін. зразки, а також — фіксація вимови респондентів. Записав і опубл. числ. укр. прислів'я, приказки, казки та легенди. Виконанню М. нар. пісень була властива простота, виразність у відтворенні психолог. колориту та регіон. особливостей. 1888 І. Франко назвав М. (разом з М. Лисенком, П. Ніщинським) поміж представників "окремої національної школи української музики" [Prawda (Warszawa). — 1888. — 26 трав.].

Лит. тв.: Местный вариант исторической песни о Нечае, бродячском полковнике Богдане Хмельницкого // Чернів. губ. ведомости. — Отд. 2. — 1851. — № 50; Дві чіточки з нашої русалки (записала Марко Вовчок від Палахки Кітчині з хут. Петрушівки Борзенського пов.) // Чернів. листок. — 1853. — № 10.

Лит.: Реуцкий Д. Меления Овдвие Загорска — спроби ітн. Лисенка // Збірник Музею діяч. науки та мистецтва України. — К., 1930; передрук: Яого ж. Микола Лисенко. Повернення першоджерел / Упоряд. В. Кулик. — К., 2003; Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича / Упор., передм. і прим. О. Дев. — К., 1983; Лисенко М. Листи / Авт.-упоряд. Р. Скорупського. — К., 2004; Чалый М. К. Биографии А. В. Марковича // Киев. старина. — 1894. — Т. V; Оленовский О. Матвій Номис і Опанас Маркович // Зоря. — 1894. — Ч. 3, 4; Кожубо А. Питання впливу Т. Г. Шевченка на Опанаса Марковича // Наук. записки Ніжин. держ. пед. інституту ім. М. В. Гоголя. — Ніжин, 1960. — Т. XI;

Ліж. Народніспісена творчість в фольклористичній діяльності О. В. Марковича // Там само. — Ніжин, 1962. — Т. XIII; Ліж. Фольклористична діяльність Опанаса Марковича // НТЕ. — 1968. — № 6.

Н. Костюк

МАРКОВИЧ Петро Леонідович [21.12.1907 (3.01.1908), м. Київ — 11.09.1970, м. Москва, РРФ] — піаніст, музикознавець, муз. критик, редактор. Навч. у Київ. муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка (кл. фп. Г. Бекляшев). Від 1930-х — співробітник редакції газ. "Комуніст". Автор статей і рец. з проблем муз. творчості та виконавства.

Лит. тв.: О. С. Даргомижський. — К., 1950; Заслуженная капелла "Евкован" // СМ. — 1936. — № 2; Видатні майстри-виконавці на народних інструментах // Рад. музика. — 1937. — № 6-7; Капелла бандуристов (Українська декада) // Муз. життя. — 1960. — № 23; Огромный самобытный талант (К 80-летию Л. Реуцкого) // Там само. — 1969. — № 11; Вечір української пісні в Москві // Комуніст. — 1940. — № 220 та ін.

Н. Костюк

МАРКОВИЧ Степан Павлович (бл. 1750 — ?) — піаніст, 1760 М. Полторацький відібрав його до слів. служби; поміж ін. "малих співаків" цього набору — Д. Бортнянський. Служив при дворі імп. Єлизавети Петрівни й Катерини II.

Лит.: ЦДІАК України. — Ф. 51, оп. 3, спр. 9881, арк. 141.

Р. Лавіна

МАРКУС Самуїл Йосипович (27.09(10.10).1910, м. Ромни, тепер Сум. обл. — 3.11.1985, м. Київ) — військ. диригент. З. д. м. УРСР (1963). Підполковник. Від 1920 — у Червоній армії (син полку, музикант). Закін. Київ. консерв. (1937, кл. Віолончелі і диригування). Від 1938 — диригент оркестру Київ. танко-техн. уч-ща, в якому під час війни служили в майбутньому провідні війн. музиканти й педагоги (М. Бердєєв, М. Юрченко та ін.). 1945—53, 1963—69 — начальничка-диригент Сп. орк. УРСР штабу Київ. військ. округу, 1953—63 — кер. орк. військ. уч-щ і гарнізонів (Київ), 1969—75 — начальничка військ.-орк. служби, худож. кер. орк. штабу КВО (1970 — 1-е місце на конкурсі військ. оркестрів Мін-ва оборони СРСР, 1972 — лауреат Всесв. огляду військ. орк. у м. Сарасво, тепер Боснія і Герцоговина). Виконував прем'єри більшості творів укр. композиторів для дух. орк.

Лит.: Черныш А. Советское духовое инструментальное искусство. — М., 1989; Поставлю В. Трубами Киева. Прошлое и настоящее: Истор. биогр. очерк. — К., 2000.

І. Гамкало

МАРТЕМ'ЯНОВА Амалия Володимирівна (4.11.1974, м. Харків) — гітаристка, педагог. Лауреатка міжк. конкурсів гітар. ансамблів у м. Пішмисль (Польща, 1999, 2-а премія), м. Бударойд (Німеччина, 2000, 2-а премія), Закін. Харків. муз. уч-ще (1993, кл. В. Петрова), Харків. ін-т мистецтв (1998, кл. В. Дашенко). Від

МАРТЕМ'ЯНОВА

Титульна сторінка видання "Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича" (К., 1983)

А. Мартем'янова

МАРТИН ЛЬВІВСЬКИЙ

Мартин Львівський

О. В. Мартиненко

О. А. Мартиненко

1997 виступала у складі *дуету* (з О. Шеляченко). Від 1998 — викладачка класу *гітари* Харків. Нац. пед. ун-ту. Від 2004 виступає в дуєті "Diecta" (з В. Ткаченко). Гастролювала в Україні, Білорусі, Росії, Болгарії, Німеччині, Польщі.

Літ.: www.abc-guitars.com/pages/martemjanova.htm.

Н. Костюк

МАРТИН ЛЬВІВСЬКИЙ (Мартин, Марцін Леополіта, Marcin (Martinus) Leopolita, Leopolitiensis, Lwówczuk; 1530 (за ін. відом. — 1540), м. Львів — 1589, там само) — композитор, органіст. За походженням поляк. За однією з версій — учень Яна Єлонка з Тухолі (1536—42); за ін. — прослукав 3-річний курс (церк. спів, катехизис, лат. мова, арифметика) у філії Краків. академії — Львів. катедр. школи. Також навч. у Кракові п.к. *Себастьяна з Фельштина*, де має можливість ознайомитися з найновішою творчістю зах.-європ. композиторів. Тут 1560 обійняв посаду *compositor cantus* у придв. капелі Зигмунта Августа II; водночас вивчав поетику в Ягеллон. ун-ті. До Львова повернувся 1564. Про спадщину М. відомо з спогадів Ш. Старовольського (1625). Помік творів — цикл *motetів* "Pieśni chorągwi-figuralne na satu rok", що зберігались у б-ці Чарторйських (tenor у Кракові) до 1831 (знайдено мотиви "Mihi autem nimis honorati", "Cibavit eos ex addipe frumenti", "Resurgente Christo Domino", "Spiritus Domini replevit orbem terrarum"). Є відомості про месу "Missa de Resurrectione", "Missa Rorate", "Missa di Paschalis" (внятикові являється з тогочас. укр. полськ. мов, культури, була популярною навіть у 18 ст.). Використовував поліфон. і мотивну техніку в розробці тематизму й прийом *квідліфету*; досконало володів варіац. технікою і технікою *cantus firmus*. Мелодика його творів рухлива й пластична. Стильові риси цих композицій пов'язані з естетикою пізнього Відродження.

Літ.: Циркус К. Мартин з Львова — композитор XVI століття // Капелішля: Наук. зб. з історії церкви, мистецтва та гімногографії. — Ль., 2002. — Ч. 1: *Polniski A. Dzieje muzyki polskiej w zarysie. — Lwów, 1907; Chybiński A. Ziemia Czerwńska w polskiej kulturze muzycznej XVI wieku // Ziemia Czerwńska. — Lwów, 1936. — Nr 1—2; Perz M. Motety Marcina Leopolity // Studia Hieronimo Feicht aertuagenerio dedicata. — Kraków, 1967; Feicht H. Studie nad muzyką polskiego Renesansu i Baroku. — Warszawa, 1980.*

Н. Костюк

МАРТИНЕНКО Іван (1884 — ?) — лірик, гармоніст. Мав прізвище "Дембський" (від назви села, звідки був родом). Народився незарєчим. Від 1905 навч. у лірника з Білої Церкви (tenor Київ. обл.), від якого перейняв "Лазаря", "Сирітку", "Варвару", "Ісусе мій прелюбезний", ін. *спальни* завчиз із зб. "Ліра та її мотиви" (упор. П. Демущий). Виконував також *побут.* та істор. пісні. Від 1914 — у Києві (вул. Старо-Навадницька побли. Києво-

Печер. лазри). Мав приємний тенор, добре грав на лірі та гармонії.

Літ.: [Б. п.]. Кобзарі і лірики // Етногр. вісник. — К., 1926. — Кн. 3.

Ш. Боданова

МАРТИНЕНКО Оксана Василівна (15.01.1959, м. Долина Івано-Фр. обл.) — музикознавець, педагог, Канд. мист-ва (2001). Закін. Ів.-Франківське муз. уч-ще (кл. фп., 1978), Львів. конс. (1985, істор.-теор. ф-т), аспірантуру при НМАУ (2000, наук. кер. Л. Корній). 1978—81 — викладачка Долин. муз. школи; 1985—2003 — співробітниця ЦДІАУЛ, з 1995 — ст. наук. співробітниця; 2001—03 — викладачка Військ. ін-ту при Львів. політехн. ун-ті (кафедра військ. диригування); 2003—04 — ст. викладач, з 2004 — доцент кафедри теорії музики ЛДАМ.

Літ. та: канд. дис. "Музична діяльність української еміграції у міжвоєнний Чехословаччині (джерелознавчий аспект дослідження)" (К., 2001); До історії музичної діяльності М. Лисенка (В. Цітковський і А. Шеліницький) // Заліски НТШ: Праці музикознавчої комісії. — Ль., 1993. — Т. СХХVІ; Кобзар у Франку // Пам'ятки України. — 1995. — № 1; З архівної спадщини П'ята Хоткевича // Там само; Українська музикальна змигравця в Чехословаччині (1920—1940 гг.) // Русская, украинская и белорусская эмиграция в Чехословаччине между двумя мировыми войнами: Сб. докл. конф. — Прага, 1995; Документи і матеріали М. Грушевського у фондах архіву // Архив України. — К., 1996. — № 1—3 [у співавіт. із Г. Сворниць]; Контакти Падеревського з Невадомським // Muzyka Galiciana. — Rzeszów, 1997. — Т. І; Українська музична освіта в Чехії, музико-педагогічний відділ УВПК ім. М. Драгоманова // Укр. світ. — К., 1998. — № 4—6; Документи і матеріали про діяльність української музичної еміграції міжвоєнного періоду в Чехословаччині у фондах правлячих архівів // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. Мат.-лі муз. спадщини. — К., 1999. — Вип. 13; Організація музично-видавничої діяльності української еміграції в Чехословаччині (1920—1940) // Музичне вихованство: Наук. вісник НМАУ. — К., 1999. — Вип. 3; Українська музична еміграція міжвоєнного періоду в Чехословаччині // Наук. записки ДДУ ім. Ш. Гнатюка. — Серія: Мист-во. — Тернопіль, 2000. — Вип. 3; Організація музичної освіти української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині // Проблеми сучасного мистецтва та культури. — Х., 2000; Невідомі сторінки з щоденника Михайла Грушевського // Заліски НТШ. Праці історичної комісії. — Ль., 2002. — Т. ССХLII; М. Лисенко в еміграційному українському середовищі міжвоєнної Праги // Укр. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 32; Полковник Стешко — музикознавець // КІЖ. — 1997. — 17 верес.; Nieznana korespondencja Iłgierskiego Paderewskiego do Stanisława Niewałdomskiego // Ruch Muzyczny (Warszawa). — 1994. — Nr 19—21. Упоряд.: Рукописи, документи і матеріали Михайла Грушевського у фондах Центрального державного історичного архіву у Львові: Каталог. — Ль., 2005; Стешко Ф. Моя музична біографія // Вступ і підготовка до публ. О. Мартиненко // Музика. — 1996. — № 5.

Л. Корній

ІАТИНЕНКО Олександр Антонович [14(26). 0.1895, м. Полтава — 5.06.1983, м. Міннеаполіс, США] — оперний і кам. співак *Яаритоні*, педагог. Закін. Полтав. гімназію. півав у хорі полтав. "Баяно"; брав участь у концертах місц. Укр. клубу (1911). Вок. осві. здобув у Полтав. муз. школі (1914—18, л. Р. Таманті). Закін. Київ. конс. (1925, кл. Штерліна, В. Цетковича). Виступав в оперних т-рах Харкова (1925—28), Одеси (1928—9), Сталіно (тепер Донецька, 1940—41), Києва (1941—43), муз.-драм. т-рах Луганська й Вінниці (1938—40). У 1930-х — соліст Київ. філармонії. 1943 емігрував до Зах. Європи. Професор вок. мистецтва конц.-мист. організації "Вініета" в ерліні. Давав приват. уроки співу; виступав у концертах в укр. таборах Німеччини. иступав у Відні, Берліні, Мюнхені та ін. Від 950 — у Міннеаполіс (США), де відкрив власну приват. вок. школу; виступав із концертами. Кертував кошти на укр. культурні заходи. априкінці життя втратив зір. ав голос широкого діапазону, красивого змбру. У репертуарі — 27 оперних партій, оманси й нар. пісні.

Партії: Остап ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Кармелюк (одн.оп. опера В. Костенка), Борис ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Томський, Елещич, Онегіс, Мазепа ("Пікова дама", "Євгені Онегіс", одн.оп. опера П. Чайковського), Веденєвичіст, Грязний ("Садко", "Царевна-арєна" М. Римського-Корсакова), Демон (одн.оп. опера Ант. Рубінштейна), Валентин ("Фауст" Ш. Гюго), Ескамілло ("Кармен" Ж. Бізе), Ріголетто, Жермон, Амонсро (одн.оп. опера, "Травата", "Аїда" Дж. Верді), Вольтер, Тельмууд ("Тангейзер", "Лоєнгрі" Р. Вагнера), Скарпо, Консул ("Тоска", "Чю-Чю сан" Дж. Пуччіні), Тоніо ("Павлія" Р. Леонавалло) та ін.

Літ.: Ермоленко В. Пісня і праця // Укр. православне слово. — 1976. — № 6.

В. Редьківський

МАТИНОВИЧ Порфирій Денисович [24.02. 7.03.1856, с. Костянтинівка, тепер Красноградського р-ну Харків. обл. — 15.12. 1933, с. Красноград Харків. обл.] — фольклорист, афакі, живописець, етнограф. Навч. у Харків. класичній гімназії. 1873—81 — у Петерб. академіч. мистецтв (серед друзів — О. Сlastович). Зд 1870-х провадив активну фольклорист. діяльність. 1876 із О. Сlastовичем здійснив експедицію до сіл Чорнухи, Бондари, Білоцерківці, Зороньки (тепер Лохвицький р-н Полтав. обл.), де написав портрети кобзарів і лірників (Т. Могодіна, І. Крюковського та ін.), записав зразки пісен. фольклору (зокр. думи "Маруся Богуславка", "Втеча трьох братів із доода Азова", "Самійло Кішка", "Три брати Самарські", "Вдова тошо), 1875 у с. Петербурзі зустрічаючися з О. Вересом. Від 1877 неоліторазово перебував у с. Веремііака (тепер Зоробайського р-ну Черкас. обл.), де, поміж іншого, записав числ. казки й легенди (опубл. 1925 "Київ. старина" під назвою "З народних переказів про Гетьманщину, Залоріжжя та Чорномор'я"). Записав биогр. факти бага-

тьох кобзарів і лірників. Зафіксував ряд термінів-назв старців: "лірщик" (від лірника О. Халівки), "бандурищик" (від нього ж, бандуристів Ф. Грищенка, Ф. Видоченка), а також 1876 — обряд посвяати кобзар. учня в майстри (г. зв. одкліщини, або внізліок). У музичному колі друзів грав на кобі (нач. у О. Вереса), бандурі (в І. Крюковського, який подарував йому один зі своїх інструментів, С. Скорика) та лірі (у В. Паресочки). Автор ілюстрацій до поеми І. Копилевського "Енеїда" (1873—74) та нар. пісень, картин "Казенка", "У волосного пристава" (обидві — 1879), "Баби печуть хліб" (1877—80), низки портретів селян із с. Веремііака, а також — реєстру старовин. архітект. споруд Полтавщини (разом з В. Горленком). Поміж творчих контактів останніх років життя — спілкування з Г. Хоткевичем і К. Грушевською. Фольклорист. праці й записи М. зберігаються у рукоп. фондах ІМФЕ (бл. 1400 од. зб.). Пам'яті М. присвячено монографію В. Кушпет "Українство: мандрівні співці-музиканти в Україні (XIX — поч. XX ст.)" (К., 2007).

Літ. гв.: Українське записки. — К., 1906; Кобзар Іван Кравченко // (Крюковський) // НАФФМ ІМФЕ. — Ф. 11—4, од. зб. 565; Козацькі пісні. Кобзар Хведір Грищенко. 1885 р. // Там само. — Од. зб. 592; Жабрикуватя // Там само. — Од. зб. 705; Лукія Зіпченкова. Молитва // Там само. — Од. зб. 874; Молитовник. 1917 р. // Там само. — Од. зб. 860; Осиана Коблонка з Миколаєвки. 1892 — 1901 р. // Там само. — Од. зб. 665; Басилішник. 1925 — 1927 р. // Там само. — Од. зб. 921; Григоревські пісні (Думи). 1902 — 1904 рр. // Там само. — Од. зб. 724; Григорій Полунець (лірщик) // Там само. — Од. зб. 763; Кобзар Остап Вересий. Лбза з Сокиринця // Там само. — Од. зб. 562; Кобзар Іван Кучугура-Кучеренко. 1929 р. // Там само. — Од. зб. 940; Кобзар Мусій Курик (Гордещи) // Там само. — Од. зб. 601; Кобзар Петро Донгача. Од панотця наука // Там само. — Од. зб. 810; Кобзар Ткаченко. Прохання // Там само. — Од. зб. 868; Козак Павло Гутіра (лірник) з с. Мачуха // Там само. — Од. зб. 805; Лірник Евстафій Довгопаллий // Там само. — Од. зб. 903; Лірник Семен Чекан // Там само. — Од. зб. 596; Лірник Хванасій Видоченко (Видок) с. Христидна. 1902 р. // Там само. — Од. зб. 673, 674; Лірник Іван Пересада с. Петрівки // Там само. — Од. зб. 623; Одкліщини. Визлілок. 1885 // Там само. — Од. зб. 591; Прохання. 1929 р. // Там само. — Од. зб. 902; Це зник наш співачний // Там само. — Од. зб. 767; Я тут гетьман Крюковський // Там само. — Од. зб. 764; Явіс Безродний з села Шалівки // Там само. — Од. зб. 776 тощо.

Літ.: Терешушко С. П. Д. Мартинівич. — К., 1958; Яого ж. Творчість Мартинівича в світлі доби // Сlastович О. Мартинівича Спогади. — Х., 1931; Черемський К. Шлях звичаю. — Х., 2002; Порфирій Мартинівич і сучасність: Мат. наук.-практ. конф. — Х., 2006; Кушпет В. Старцтво: мандрівні співці-музиканти в Україні (XIX — поч. XX ст.). — К., 2007; Драгоманов М. Нові варіанти кобзарських влівів. Передає з замітками М. Драгоманова. III Записи Порфира Мартинівича // Життя і Слово. — 1895. — Ч. II; Грушевська К. З етнографічної праці 1880-х років

О. А. Мартиненко в ролі Мазепи (одн.оп.мента опера П. Чайковського)

П. Мартинівич. Автопортрет (1876)

П. Мартинівич

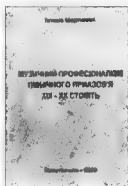
МАРТИНОВИЧ

В. Мартинюк

Т. Мартинюк

Обкладинка книжки "Музичний професіоналізм вітчизняного призовця ХХ-ХХІ століть" Т. Мартинюк (Мелітополь, 2003)

(до листування П. Мартинюча і Е. Горленка) // Записки істор. секції ВУАН: Наук. збірка за рік 1929. — Т. 32; *Музиченко С. П.*, Д. Мартинюч // НТЕ. — 1966. — № 2; *Курдов Б.* Мартинюч і збірники дум // *Текстологіческое изучение эпоса*. — М., 1971; *Мишин С.* Текстология видань українських народних дум // НТЕ. — 1996. — № 1; *Борис О.* Текстологічні засади записування та публікації дум П. Мартинюча // *Усна епіка: етнічні традиції та виконавство*. — К., 1997. — Ч. 1; *П. Ж.* Порфирій Мартинюч про текстологічні засади записування та публікації українських дум (за матеріалами епістолярної спадщини фольклориста) // *Укр. археологічний щорічник*. — К., 1999. — Вип. 3/4; *Ряско Л.* Порфирій Мартинюч — видатний український художник-фольклорист // *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. — К., 2000. — Вип. 7; *і ж.* Записи Порфирія Мартинюча // *Там само*. — К., 2001. — Вип. 11.

М. Костюк

МАРТИНОВИЧ Юлія Григорівна (1885—1943, м. Кемерово, РФ) — оперна співачка (*меццо-сопрано*). Закін. Київ. конс. (1918). 1918—25 — солістка Київ., 1925—41 — Харків. опер.

Патрії: Ларіна ("Євгенія Онєгин" П. Чайковського), Мерседес ("Кармен" Ж. Бізе) та ін.
Літ.: *Гришко В.* Спогади. — К., 1971.

І. Лусенко

МАРТИНОВСЬКИЙ (Martinovský) Вацлав (20 ст.) — автор *півень*, виконавець. За походженням чех. Автор чеськ. пісень разом із поетом-піснярем *І. Реблом* (найпопулярніша серед них — "Seděsát let uslo"). Записав чеські пісні з Волині.

Літ.: *České písně z ukrajinské Volyně / U volyňských písnířů od roku 1947 v Čechách a na Moravě* zaslal J. Pospíšil, v Čechách na Volyni v letech 1986—91, V. Lohynovů / *Studii Písňový folklor volyňských Čechů* psal a poznámky k písni zpracovala Š. Thorová. — Praha, 1997.

В. Шелопін

МАРТИНЮК (Брондзя) Валентина Миколаївна (26.12.1958, м. Сокіл Півд.-Сахалінського р-ну Сахалін. обл., РФ) — композитор, педагог. Лауреатка обл. премії ім. Г. Петровського (1986), премії ім. Д. Яворницького (1991), ім. В. Кирейка (2007). Закін. Київ. конс. (кл. композиції А. Шторенко, 1983). 1983 — інспекторка, 1983—85 — в. о. відп. секретаря, 1985—2002 — відп. секретар Дніпропр. організації СКУ. Від 1989 — викладачка муз. твор. дисциплін Дніпропр. муз. уч.-ща, 2006 — Дніпропр. конс. Муз. ред. 10-и літ.-мист. збірник "Собори наших душ" (1999—2008).

Комп. творчість різноманітна за характером, жанрами та стилістикою. Музика відзначається змистовністю, життєствердністю; часто в ній відтворено епічний образ України й духовний світ людини. Одним із важливих джерел стилістики є укр. фольк. традиції, оновлені сучас. муз. засобами, у т. ч. *джозу*, технікою *електронної музики* ("З гір Карпатських", "Світла туга", "Вічний шлях", "Музика з шумом прибою"). Стилей: М. притаманні також романтизм, спрямо-

ваність, мелодійність, чіткість форми. Важливе місце у творчості посідають хор і твори для бандури.

Тв.: хореогр. мініатюра "Пустельник" (1999); діяство для хореогр. колективу, дит. хору та кам. орк. "О, теплого, о, погос" (2002); хореогр. сцена "У чаря кохання" для хореогр. колективу, 2-х сопрано та симф. орк. (2002); муз. комедія "По-модному" за п'єсою М. Стариченка (1985); водевіль "На перші гулі" за п'єсою С. Васильченка, (1985); муз. казка "Пригоди Буратіно" за О. Толстим (2004); вок.-симф. — молитва "Молюсь за Україну" ("Дай, Боже") для сопрано, міш. хору та орк. на сл. С. Черевка (1999); ода "Ріва славети України" для солістів, міш. хору та орк. на сл. В. Здоренка (2003); для симф. орк. — симфонії № 1 (1983), № 2 (1988); триптих "Закляймо, ламіятайте!" (1986). Концерт, у 4-х ч. (1992); "Аксарелі" (1992), Поєма (2003); для кам. орк. — "Нитка Аріадни" (2008); "Зозуля часу" (варіант для флейти, альта, ударних та ансамблю бандуристів); для струн. орк. — "Камерна музика" (варіант для скри. 1 фп.); для кам.-інстр. ансамб. — п'єси для квартету дерев'яних дух. інструментів, для квартету тромбонів; театралізований муз. жарт "Фортуна" для кінтету духових та ударних (на сл. М. Чайковського у перекл. В. Здоренка); для кінтету саксофонів — "Карусель думок"; Сон фиссо для кам. ансамб.; Сонатина для скри. 1 фп., Елегія для скри. 1 фп.; Соната-фантазія для скри. 1 фп. (варіант для саксофону, фп. і флексопона); для фп. — Фантазія, прелюдії; для гітари соло — "Роздун"; для тріо бандуристів + ударних — Сон толо, для бандури соло — Хорал + fuga, Alla burlesca; для бандури й фп. — "Алосії на тему укр. нар. пісн. "Як поїхав чумаць", кам.-вок. — вок. цикл "Пісні Аїсти" на сл. О. Стіві; "Сонні сказані славян" для читця й фп. на тексти О. Салтикова-Щадрина, С. Пісхова та народні, вок. цикл "Хоч я і не був на тій війні" на сл. сучас. поетів для баритона + фп.; "Дай, Боже" для голосу, вок. ансамб. та фп. на сл. С. Черевка; для нар. голосу й фп. — "Три наспівані" на сл. Т. Світличної, наспів "Коло гаю" на сл. Т. Шевченка, "Поверніся, козаченку" на сл. М. Потяїка; для голосу + фп. — романс "Маленька Українка" на сл. О. Пчілки, акварель "Море, небо + сонце" на сл. О. Вікторової, "Не трожите музику руками" на сл. А. Вознесенського, "Нить Ариадни" на сл. К. Валентиної, "Батькова земля" на сл. Г. Відняка; для голосу й бандури — "Істини буття" на сл. В. Здоренка, "Присяга Т. Г. Шевченка" на сл. Д. Яворницького; для тріо бандуристів — "Коліскава Паризьку" на сл. О. Вікторової, "Дня Марія слава" для ансамблю бандуристів на сл. В. Здоренка, "Пріймай, моя ластівко" для соліста й ансамблю бандуристів на сл. В. Вікуриши; твори для хору, лени: музика для дітей — вок. цикл "Ми пуха, ми пера" на сл. сучас. поетів; казка "Як піп робити найма" для читця й симф. орк. на слова С. Пісхова; "Дошуче, полини" для дит. хору й фп. на нар. тексти "Вільшанка" для голосу й фп. на сл. Л. Компаніца; "Нескаламучене джерельце" для голосу й фп. на сл. О. Вікторової; цикл "Рідняні пісні" для дит. хору на нар. сл.; "Старовинне люстерко" для саксофону й фп.; муз. для тру.

Літ. та: Викладачка композиції у Дніпропетровському музичному училищі ім. М. Глинка // *Музичне мистецтво: Вісник Дніпропр. конс.* — 2006. — № 3 (3); *Его музика звучить // Музичний вісник: Віолетне*. Дніпропр. конс. — 2007. — № 2. — 15 листок.

Літ.: *Щитова С.* Творчі портрети композиторів Дніпропетровщини. — Дн., 2002; *Рябєвська І.* Камерна творчість Валентини Мартинюк // *Музико Дніпропетровщини*. — Дн., 2002. — Вип. 1.

А. Муза

МАРТИНЮК Тетяна Володимирівна (5.08.1964, м. Дніпропетровськ) — музикознавець, педагог. Канд. мист-ва (1997). Доктор мист-ва (2004). Професор (2005). Закін. Київ. конс. (1988, кл. *Н. Горюхіної*), аспірантуру (1997, наук. кер. — *І. Котляревський*) і докторантуру (2003) при ній (тепер *НМАУ*). Від 1988 — викладачка Мелітоп. пед. ун-ту (Запоріж. обл.). Від 2004 — доцент кафедри муз. виховання й хореографії, з 2005 — зав. кафедри. У колі наук. інтересів — істор.-теор. проблеми муз. україністики, музика в соціокультур. динаміці Запоріж. краю, поліетнічність муз. культури як чинник регіон. своєрідності (примазові, греки, болгарі, німці). Муз. кер. ансамблю час. музики "Богемія" (м. Мелітополь). Від 1997 — ред.-упоряд. зб. наук. статей "Теоретичні та практичні питання культурології". Поміж учнів — лауреатка Держ. премії Криму *Г. Понтоковська*, з. в. України *Л. Нестерчук*, з. а. АР Крим *Є. Налбантова*. Авторка 60 публікацій, зокр. навч. посібників, монографій, наук. статей.

Літ. тв.: канд. дис. "Перехідний етап" як історико-теоретична проблема музичної україністики" (К., 1997); докт. дис. "Історико-теоретичні аспекти взаємодії географічного і соціокультурного чинників в явці регіональної музичної культури (на прикладі Північного Приазов'я)" (К., 2004); *Микола Попов*. — Мелітополь, 2003; Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX—XX ст.: Пять взглядов на геосоциокультурную динамику Запорожского края. — Мелітополь, 2003; Творча діяльність Запорізької обласної філармонії у 1962—2002 роках як чинник поширення регіональної музичної культури // Теоретичні та практичні питання культурології. — Мелітополь, 2004. — Вип. XVI; Соціоетнічні портрети *О. Сурженка* та *І. Матвіїва* // Там само, 2005. — Вип. XVIII; Музична культура українського населення Запорізької області: XIX — поч. XX ст. // Там само. — Вип. XIX; Творча діяльність Запорізького обласного українського музично-драматичного театру у другій половині XX ст. // Там само. — Вип. XX та ін.

Літ.: *Рябєвська М.* У пошуках шляхів оновлення методології // *Наук. записки Терноп. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка*. Серія: Мист-во. — 1999. — № 1 (2).

М. Рябєвська

МАРТИРОСОВА (дів. прізв. — Пустовийт) *Викторина* Лаврентівна (27.12.1933, м. Новосібірськ, РФ) — оперна і кам. співачка (меццо-сопрано). З. а. УРСР (1977), Закін. Одес. конс. (1957, кл. *І. Райченко*). 1958—89 — солистка Київ. т-ру опери та балету. Від 1985 в *дуети з Л. Семеновою* веде активну конц. діяльність. Гастролювала в Росії, Білорусі, Казахстані, Узбекистані, Німеччині, Румунії, Угорщині, Кубі та ін. Її партнерами були *Ю. Гіллєв*, *А. Кочерго*, *Є. Мірошинченко*, *Б. Руденко*, *А. Солов'яненко*

та ін. Від 1991 проживає в Лос-Анджелесі (США).

Партії: *Татарка* ("Тарас Бульба" *М. Лисенка*), *княгиня Закревська*, *Анна* ("Тарас Шевченко", "Ярослав Мудрий" *Г. Майбороди*), *Половчанка* ("Князь Ігор" *О. Бородина*), *Олега* ("Євгеній Онегін" *П. Чайковського*), *Дуняша* ("Царева наречена" *М. Римського-Корсакова*), *Еліс* ("Люція ді Ламмермур" *Г. Доніцетті*), *Інес*, *Флора* ("Трубадур", "Травіата" *Дж. Верді*), *Мерседес* ("Кармен" *Ж. Бізе*), *Люція* ("Сільська честь" *П. Масканьї*) та ін.

І. Гамало

МАРТИШЕВСЬКА *Меланія* Федорівна [18(31). 12.1915, м. Миколаїв — ?] — оперна і кам. співачка (сопрано). З. а. Узб. РСР (1961). Навч. у *Микол. муз. уч-щі* (1936—40, кл. *Л. Жданової*), Київ. конс. (1940—41, кл. *Д. Євтушенко*). 1944 розпочала діяльність на *Новосіб. радіо*. 1945—50 — солистка *Новосіб.*, 1954—66 — *Узб. т-рів опери та балету*, 1950—54 — *Хабаров. філармонії*. Виконувала укр. нар. пісні, арії з опер та *солоспівів С. Гулака-Артемовського*, *М. Кропивницького*, *М. Лисенка*, *Г. Майбороди*, *А. Кос-Анатольського* та ін.

Партії: *Антоніда*, *Людмила* ("Життя за царя", "Руський і Людмила" *М. Глінки*), *Марфа*, *Снігуронька*, *Царина Лебідь*, *Шемаханська цариця* ("Царева наречена", однойм. опера, "Казка про царя Салтана", "Золотий півнік" *М. Римського-Корсакова*), *Юланта* (однойм. опера *П. Чайковського*) та ін.

І. Лисенко

МАРТИНІ (Martini, падре Мартіні) *Джованні* *Батіста* (Джанбатіста) (24.04.1706, м. Болонья, Італія — 3.08.1784, там само) — монах, теоретик музики, капельмейстер, педагог, співак, скрипаль, кларнетист. За походженням італієць. 1721 став францискан. монахом. Володів найбільшою для свого часу муз. бібліою в Європі (бл. 17 тис. т.). Відіграв значну роль у розвитку пал. муз. науки 18 ст. Написав підручник з контрапункту, що являв собою зібрання нотних зразків із коментарями; 1-у фундамент. "Історію музики" ("Storia della musica"). Член і фактичний кер. Філарм. академії (*Academia Filarmónica*) у Болонії, академії "Аркадія" в Римі. Викладав композицію. Підтримував знайомство з найвищими музикантами свого часу. Створив власну школу; виховав значну кількість європ. композиторів. Поміж учнів — *М. Березовський*, *Й. Х. Бах*, *В. А. Моцарт*. М. у листі до *І. Єлагіна* від 24 квіт. 1774 дав *М. Березовському* найвищу характеристику.

Тв.: 5 опер; 5 ораторій; духовна музика, зокр. понад 30 мес; концерти для різних інструментів.

Літ. тв.: *Storia della Musica* (vol. 1—3, 1757—81); *Dissertatio de usu progressionis geometricae in musica* (1767); *Compendio della teoria de numeri per uso del musico* (1769); *Esemplare ossia saggio fondamentale pratico di contrapponto sopra il canto fermo* (vol. 1—2, Bologna, 1774—75).

Літ.: *Рябєвська М.* Композитор Максим Березовський. Життя і творчість. — Ленінград, 1983; *Юрченко М.* Максим Березовський в Італії // *Українська музична спадщина*. — К., 1989;

МАРТИНІ

В. Мартіросова в ролі Флори (опера "Травіата" Дж. Верді)

М. Мартішевська

Дж. Мартіні

MARTINU

Коллективно-инт. Ю. Вступні іспити та падре Мартіні (до питання історії Болонської філармонічної академії) // *Mus. мистецтво і культура*. — О., 2006. — Вип. 7. — Кн. 1; *Wieschen B. Die Kompositionstheorie und das Kirchenmusikalisches Schaffen Padre Martinis*. — Regensburg, 1968; *Schneebele A. Padre Martinis's collection of letters*. — New York, 1979.

О. Кушнірук

MARTINU (Martinu) Богуслав; (8.12.1890, м. Полічка, Чехія — 28.08.1959, м. Лісталя бл. Базеля, Швейцарія) — чеськ. композитор, скрипаль, педагог. За походж. чех. Навч. у Праз. конс. (кл. скр., 1906—10, композиції у Й. Сука, 1922—23), у Парижі — в А. Русселя (1923). Грав у оркестрах Чес. філармонії; Нац. т-ру. Від 1923 жив у Швейцарії, з 1941 — у США, де викладав композицію. 1956 повернувся до Швейцарії.

Поміж творів — телеспера "Одруження" (за М. Гоголем, 1952); 4 *Думки* для фп. (1909—41, автографи втрачено); музика до к-ф В. Ванчури "Марійка-зрадниця" на сюжет із життя Закарпаття (лібр. І. Ольбрихта, 1933); лібр. для балетів опери "Вечори на хуторі побл. Диканьки" (за М. Гоголем, задум не здійснено).

Літ.: Голубович Н. Богуслав Мартіну — М., 1974; *Safránek M., Linhartová B. Bohuslav Martinu, the man and his music*. — New York, 1944; *Safránek M. B. Martinu. Život a dílo*. — Praha, 1961; *Minule J. B. Martinu. Profil život a dílo*. — Praha, 1974 (рос. перекл.: *Минув Я. Богуслав Мартіну*. — Прага, 1978); *Halbrecht H. Bohuslav Martinu: Werkverzeichnis und Biografie*. — Mainz, 2007.

А. Муза

MARTON (Márton) Іштван Ференцович (Степан Теодорович) (24.11.1923, с. Жофія (Софія), тепер Мукачівського р-ну Закарп. обл. — 14.01.1996, м. Ужгород) — композитор, піаніст, педагог, З. д. м. УРСР (1972). Член СКУ. За походженням угорець. Закін. Мукачів. учит. семінарію, де керував хором, оркестром. Тоді ж створив перші обр. нар. пісню. 1946—48 — викладач фп. Мукачів. ДМШ. Закін. екстерном Ужгород. муз. уч-ще (кл. фортепіано, 1949). Від 1948 — його концертмейстер, згодом викладач. Поміж учнів — Е. Станкович, В. Теличка. Від 1963 — худож. кер. Закарп. обл. філармонії, з 1975 — її кам. ансамблю.

Тв.: муз. комедія "Конавлі вітуть для тебе" (лібр. Ю. Чорі та І. Марушка, 1974); дит. мінопера "Розумна дівчина і Король" (лібр. І. Боніславської, 1976); опера "Dalos Pasztor" (лібр. укр. мовою Д. Балли, незак.); вок.-симф. — Меса (1945), "Карпатська рапсодія" пам'яті художника П. Манайла для нар. хору з орк. (сл. Ю. Шкробинця, 1988), кантати: для симф. орк. — "Карпатська поема" (1969), "Урочистий марш" (1973), Скр. концерт (1984); для кам. орк. — два "Закарпатські дивертисменти" (1965), Симфоніста *g-moll* (1990), для органа з орк. — Паскалія (1975); для дит. орк. — п'єси; для струн. квіартету — Поема (1969), "Різдвяний квіртет" (1977); для скр. і фп. — Коліскава і Скерцо (1963), Новелета (1973), Соната (1979); п'єси — для струн. ансамблю, дух. інстр., фп.; для хору

без супр. — "Елегія" (сл. Ю. Гойди, 1950), сюїта "Літо в Ужанській долині" (сл. угор. мовою Д. Балли, 1991), "Різдвяні пісні" (1991); Меса для солістів, мш. хору, органа ш. кам. орк. (1944); пісні і романси на сл. укр. і угор. поетів; обр. укр. нар. пісень; музика до вистав, вок.-хореогр. та хореогр. композицій.

Дискогр.: тусі — М.: Мелодія) Мартон І. "Ой болить моя головонка" (сл. нар.): М. Байко. — 1971. — Д 29095-96; Обробка укр. нар. пісні "Ой вижди я, вижди": Закарп. нар. хор п/к М. Полєнка. — 1972. — Д 00933041-42; Мартон І. "Тей, чули гори": Обробка укр. нар. пісні "Ой коли я руковав": Закарп. нар. хор п/к М. Полєнка. — 1972. — CM 03517-18 та ін.

Літ.: *Пішур Н. Іштван Мартон*. — Ужгород, 1998; *Містис К. Славне десятиріччя* // *Мистецтво*. — 1955. — № 4; *Людич А. В Закарпатті* // *СМ*. — 1956. — № 4; *Зародкович М.* Творчий звіт львівських митців // *Рад. культура*. — 1955. — 27 листопа.

А. Муза

MARUNICH Володимир Іванович (10.05.1961, м. Запоріжжя) — баяніст, диригент, композитор, оркеструвальник, педагог. Навч. у Запоріж. муз. уч-щі (1976—80). Закін. Київ. конс. (1985, кл. баяна А. Семешки і В. Самітинова, 1986 — кл. оперно-симф. дириг. В. Кожухаря), 1986—99 — викладач КНУКіМ, з 1997 — викладач диригування та інструментовки кафедри нар. інстр. НМАУ, з 2004 — дириг. студ. кафедри бандуристів НМАУ. Зі студ. років виступав як виконавець-ансамбліст, брав участь у *дуєті* та *тріо*. Від 1987 — учасник тріо (2 *домри* і *баян*) — лауреата Укр. конкурсу вищів на нар. інстр. (1988, м. Ів.-Франківськ, 1-а премія), Укр. радіоконкурсу "Нові імена" (1989), Міжн. конкурсу "Трофей Югославії" (1991, м. Крагуєвац, 2-а премія). 1988—2001 — *соліст ансамблю* "Київські візерунки" Міжн. центру культури і мистецтв (1997 одержав Гран-Прі на Всесоюз. конкурсі ансамблів нар. інстр.). Від 2002 — артист ансам. "Дивограй" *Національної філармонії України*. Інструментував понад 120 творів для різних складів інстр. ансам. (переважно фольк. походження, зокр. — "Іхав козак містом", "По садочку хожу", "Ой на Івана та й на Купала", "Ішло дієва лучками" та ін.). Як диригент здійснив фонд, записи з *Оркестром* нар. інстр. Укр. радіо (тепер НРТУКУ), *Держ. чоловічої капели* (тепер *Національна академічна чоловіча хорова капела ім. П. Рудьківського, Національний оркестром народних інструментів України*, 1998—99 як диригент і композитор за запрошенням Оркестру нар. інстр. у м. Вашингтон (США) підготував велику конц. програму, зокр. 1998 — прем'єру власного Концерту для *балалайки* з симф. орк. Гастролював у Німеччині, Вел. Британії, Бельгії, Данії, Швеції, Польщі, тоді Югославії, США. Власні композиції М. написані переважно для оркестру нар. інстр. і різних типів інстр. ансамблів.

Тв.: Концерт для балалайки з симф. орк. (1994); для орк. нар. інстр. — "Адаміо у старовинному стилі", Чарльстон, "Енді-фантазія" для гобоя з орк. нар. інстр.

Б. Мартіну

І. Мартон

В. Маруніч

Літ. та.: Самостійна робота студента в класі народного оркестрового диригування. — К., 1935; Хрестоматія диригента-бандуриста. — К., 2007 (у співавторстві з Н. Моринчуком).

Дискограф: CD — "The first ten years". — США, 2002. — G 0294—2; Грає Національний оркестр народних інструментів України. — К., 2002.

Літ.: Довбидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва. — К., 1998; Бозуло Л. Дивосвіт його музики // Солом'янка. — 2006. — № 11; Возроменко Р. Син капітана — у морі музики // Дзвін. Україна. — 2006. — 23 черв.

В. Кузін

МАРУСЯ ЧУРАВНА — дів. Чурої М.

МАРФІНЕЦЬ Наталія (5.03.1983, м. Ужгород) — піаністка. Лауреатка конкурсів "Нові імена України" (1994), ім. Н. Микжанівського (1994, м. Стрий, 1-а премія), 1-а премія; міжк. конкурсів піаністів (1995, м. Кошице, Словаччина, диплом за найкраще виконання тв. Ф. Шопена; 1995, м. Табор, Чехія; 1997, м. Кошице, Словаччина). Від 10-и років — учасниця конкурсів юних піаністів, Закін. Ужгород. ДМШ (1997, кл. Г. Добрушкіна). Від 1993 гастролює в Україні, Франції, Словаччині, Чехії та Угорщині.

МАРХЛЕВСЬКИЙ Анатолій Церильович (29.09.1935, м. Вінниця) — хор. диригент, педагог. З. д. м. України (1979). Професор (1991). 1961 закін. Одес. конс. (кл. К. Пирова, В. Лузбенко, Є. Душенка); 1960—62 — її викладач. 1962—1963 — худож. кер. ансамблю "Вітерець Поділля" (Вінниця), що під орудою М. отримав диплом 3-го ступеня Всесоюз. конкурсу, та худож. кер. Винн. філармонії. Від 1970 — викладач Київ. ін-ту культури (тепер КНУКІМ). З хоровим гастролював в Україні, Білорусі, Латвії, Молдові. Поміж учнів — А. Кочерго, В. Зарко, О. Веретас, О. Лавський, С. Крижанівський, Л. Ткачук, С. Олійник, І. Коломисець, М. Хоружий та ін. Автор метод. праць.

Літ. та.: Практичні основи роботи у хоровому класі. Навч. посібник для вищих та середніх муз. закладів. — К., 1986.

М. Бурбан

МАРЦЕВИЧ Людмила Леонідівна (7.05.1945, м. Гродно, Білорусія) — піаністка, педагог. Н. а. України (1994). Н. а. України (1994). Доцент (1992). Професор (2002). Лауреатка 1-о Респ. конкурсу виконавців ім. М. Лисенка (1962, 1-а премія). Закін. Одес. ССМШ (1963, кл. Є. Вауліна, М. Старикової), Одес. конс. (1968; кл. Є. Вауліна, Л. Глибуцька), аспірантуру при Київ. (1971, кл. В. Сечкіна) та Моск. (1971, кл. Я. Зака) конс. 1968—71 — солістка Укрконцерту, з 1971 — Київ. філармонії. Від 1976 — викладачка, 1992 — доцент, 1998 — професор НМАУ. В репертуарі — твори укр., рос. та зах. композиторів 1-а вища-й "Концертного етюда-романса" Б. Лятошинського, Концерту для фп. з орк. ля мінор А. Кос-Анатольського, фп. сюїти "Спогади про далеке" Г. Майбороди, "Писанок" Л. Дичко та ін. Виконує твори В. Губи, Л. Дичко,

В. Косенко, М. Лисенка, І. Коробиця, В. Кирейко, Б. Лятошинського, А. Мухи, Л. Рудницького, М. Степаненка, Я. Степового, Б. Фільца, Я. Целаларо та ін. Виступала разом із диригентами І. Блажковим, Ф. Глищенком, В. Глишом, В. Здоренком, Н. Разліном, В. Сіренком, С. Турчаком, У. Шнайдером, співаками Д. Гнатюком, Є. Мірошніченко, Л. Остапенко, Д. Петриченко, Л. Руденко та ін. Дала понад 6 тис. концертів. Авторка й ведуча циклів муз. вечорів "Диалог з роєм" і автор. проекту "Життя композиторів у музиці і листах". Для них, манери характерно охоплення масштабності автор. задумів, що поєднується з витонченим відтворенням деталей, досконалою розробкою драматург. планів: блискуча техніка, вільне володіння стильовою палітрою, проникливість прочитання шедеврів світ. класики. Популяризує укр. музику в Україні і за кордоном, зокр. у країнах СНД, США, Норвегії, Іспанії, Півд. Кореї, Німеччині, Франції, Польщі, КНР та ін. Має фонд. записи на Укр. радіо (тепер НТРУ).

Літ. та.: Одеська консерваторія в моєй творччій біографії // Одеська консерваторія: забуті імена, нові сторінки. — О., 1994.

Літ.: Одеський державний музичний академії імені А. М. Нежданової — 90! — О., 2003; Академія музичної еліти України. — К., 2004; Сторожинська О. Великий аудитор // КМ. — 1982. — № черв.; Белогаз Е. Піаністка Людмила Марцевич // Подільські вісті. — 1993. — 16 листоп.

Б. Фільц

МАРЦЕНКО М. Ф. (бл. 1880 — ?) — кларнетист, педагог, муз. журналіст. Закін. Моск. конс. Неодовзі переїхав до Одеси, де виступав у концертмах; 4 роки був солістом Одес. симф. капели В. Буличова. Викладач Одес. муз. уч-ща, з 1913 — Одес. конс. 1915—17 — один із засновників, редактор і дописувач "Южного музичного вестника" в Одесі. Автор статті "П. І. Чайковський в нашій церковній музиці" (1913) та спогадів про С. Танєєва.

Літ. та.: Професор В. А. Орлов // Южний музичний вестник. — 1916. — № 3—6; Оперні спектаклі консерваторії в городском театре // Одеське музичне училище. 100 лет. — О., 1997.

Літ.: Одеський державний музичний академії імені А. М. Нежданової — 90! — О., 2003.

І. Лисенко

МАРЦИНКЕВИЧ (Марценкович) Гаврило (Гавриил, Гаврилушка) (1741, м. Глухів Ножинського полку, тепер Сум. обл. — ?) — співак (тенор). Спів. діяльність розпочав хлопчиком-півним у Глухів. капелі гетьмана України К. Розумовського, який 1753 привіз М. до С.-Петербургу і видав у Придворну співочу капелю. Того самого року М. вперше виступав у Моск. папалі гетьмана. Вок. освіту здобув у Придв. капелі в С.-Петербурзі (а в А. Вакарі), пізніше удосконалювався в Італії. 1753—79 — камер-співак при дворі імп. Єлизавети Петрівни, потім — соліст Придв. хору (з 1763 — спів. капелі). 1755 виступив на сцені Придв. т-ру в партії

А. Мархлевський

Л. Марцевич

МАРЦИНКІВСЬКИЙ

Цефала в 1-й опері на рос. текст "Цефал і Прокріс" (муз. Ф. Арай, текст О. Сумарокова). Виступав також у концертах. За свідченнями Я. Штепана, володів "витонченою манерою співу", виконував "складні італ. партії з худож. надекціями й вишуканими мелізмами". Рос. критика вважала його суперником таких грав. співаків, як Фарініеллі й Челлотті. Партнери: С. Білогородська, С. Євстаф'єва, І. Татяшєва.

Партії Цефал ("Цефал і Прокріс" Ф. Арай), Лука ("Хвиліна помилка" А. Дездема, 1-й вих. на рос. сцені).

Лит.: Шиндлер Н. Очерки по истории музыки в России. — Ленинград, 1929. — Т. 2. Штепан Я. Музыка и балет в России XVIII века. — Ленинград, 1935. Гозенпуд А. Музыкальный театр в России от истоков до Глинки. — Ленинград, 1959. Moszer R. A. Annales de la musique et de l'opéra en Russie au XVIII siècle. — Geneva, 1948. — Т. 1.

Л. Горенко-Вароніська, І. Лисенко

МАРЦИНКІВСЬКИЙ Олег Олександрович (2.07.1949, м. Полтава) — естр. співак (тенор), композитор, 3. а. України (1996), М. а. України (2010). Лауреат Всеукр. конкурсу вокалістів (Київ, 1985). Закін. Полтав. муз. уч-ще і Кишинів. ін-т мистецтв ім. Г. Музическу (1977, кл. сольного співу Ф. Анкісєва), 1977—78 — соліст естр.-симф. орк. Молдов. радіо і ТБ; 1978—80 — ВІА "Збруч"; 1980—84 — худож. кер. ансам. "Медобори" Терноп. обл. филармонії. Від 1984 мешкає в Києві: соліст-вокаліст Укрконцерту (1984—91), конц.-творчої організації "Київщина" (з 1992). Здобув широку популярність як соліст-випоникавщ грауд. укр. естради. У творчості надає перевагу лирич., продовжує традиції укр. романсу, в т. ч. у власній композиції. Часто виступає, аккомпаніючи собі на кобзі чи гітарі. Багато гастролював за кордоном: Велика Британія, США, Канада, Німеччина, країни тоді. СРСР. Брав участь у числ. фольк-фест., зокр. у Квебеку (Канада, 1989), Тюбінгемі (Німеччина, 1991), а також у фест. естр. пісн. "Лісенний верісказ" (шороку з 1985), "Слов'янський базар" (Вітебськ, 1991), "На хвилях Світязя" (Луцк, 1995, 1996, 2002). З-помог власних творів найпопулярнішими є твори на сл. С. Галібарді — романс "Я люблю тільки Вас", пісня "Хто ти є, Україно". Займається продюсуванням молодих естр. виконавців, зокр. сестер Малаф'євських, з якими інколи виступав в ансамблі.

Та. пісн. (бл. 70) — "Зоре моя" (1994, сл. Б. Харитонова), "Зоря "Україна" (1995), "Хто ти є, Україно?" (1996, вс. — на сл. С. Галібарді), "Коліска для мам", "Дев'ять трав" (обидва на власні сл.), "Пісня кобзаря" (сл. Б. Харитонова), "Невольницю сльозу печаль", "Без тебе мене немає" (обидва на сл. Мико. Тучка), "Лелени" (сл. С. Галібарді), романс "Я люблю тільки вас" (1994, сл. С. Галібарді) тощо.

Лит. та. Пісня, мелодія і план // Молодь України. — 1986. — 20 верес.

Лит.: Мейсиробіч І. Яого шестиструнна кобза // Молодь України. — 1985. — 4 лип.; [Б. л.]. Артисти і України // Вісн. з України. — 1989. — 29 лип.; [Б. л.]. Північний верісказ — 90 // КОЖ. — 1990. — 4 квіт.; Войтович В. Я люблю тільки вас // Говорить і показує Україна. — 1994. —

В груд.; Кисельова С. інтелігент української ліси // Хрещатик. — 1996. — 16 лип.; Гордіна О. На хвилі пісн. — знайшовши долю // Веч. Київ. — 1996. — 14 серп.; Сой-Боднар Л. Крилиця ласки, ніжності, любові // Перемена. — 2001. — 28 февр.; Мороз О. Чи почують українці аль "До українців" // Права України. — 2001. — 18 лип.; Загородній А. Пісня так чак мрію і мету // Слово Просити. — 2005. — 23 лют.

І. Скориско

МАРЦІНКОВСЬКИЙ (Marcinkowski) Петро (Піотр) (19 ст.) — сярйаль. За походженням поляк. 1852—58 виступав з концертами у Києві під час контрактного ярмарку, згодом — у Немирові й Тульчині (тепер обидва — райцентри Вінн. обл.).

МАРЧЕВСЬКИЙ Лаврентій (1788, с. Гуляйгород Черкас. пов. Київ. воєводства, тепер Смілянського р-ну Черкас. обл. — ?) — північ. З родини священика. Навч. у КМА (верес. 1800 — трав. 1806). З класу граматик як музику обдарованого студента М. рекомендовано до хору митрополита Київського й Галицького С. Александровського.

Лит.: Акти і документи, относящиеся к истории Киевской академии. — Отд. 3. — К., 1911. — Т. 2 (1804—1808 гг.); ЦДІАК України. — К., 1719, оп. 1, стр. 190.

Р. Лисенко

МАРЧЕНКО Василь (2-а пол. 18 — 1-а пол. 19 ст.) — оперний співак (тенор), актор, кор. майстер, педагог. 1775—1808 — кріпосний співак і актор у т-рі р. М. Шереметєва в Кусково під Москвою. Значиться в реєстрі 40 акторів (як "певний 1-й танор"), помог яких були українці (Беденко Т., Божко Ф., Дегтярьов Є., Дегтярьов С., Дирденко І., Кірюченко М., Кірюченко П., Кохановський Г., Кривошеє І., Малина І., Петров П., Подорожко Я., Розмарень М., Розмарень Ф., Чухно А.). Перебував на службі разом із сином, який теж був співаком шереметєва, і-ру (згадується як "певного Марченкова сина"). Згадується також у реєстрі півних шереметєвського т-ру, який за 1795 видано "жаловання". Викаладає спів і сольфеджіо кріпосним співакам та жин. складу групи, керував графським хором. Мав власний будинок у Москві.

Лит.: Елизарова Н. Творцы Шереметевых. — М., 1944.

Л. Горенко

МАРЧЕНКО Віктор Федорович (27.10.1946, с. Кірово Оріхівського р-ну Запоріж. обл.) — оперний і кам. співак (тенор). Навч. в Одес. (1973—75, кл. О. Благородової) та Азербайджан. (1975—78, кл. Г. Портнова) конс. 1983—85 — соліст Азербайджан., 1979—83 — Челвінц, з 1987 — Донец. т-рів опери та балету. В концертах виконує твори М. Лисенка, А. Кос-Анатольського, В. Косенка, Г. Майбороди, Ю. Мейтуса; рос. та зах. композиторів.

Партії Андрій ("Запорожцях з Дніпом" С. Гулака-Антоновського), Левський ("Евгеній

Онгін" П. Чайковського), Андрій Хованський ("Хованщина" М. Мусоргського) та ін.

І. Лисенко

МАРЧЕНКО Ігор (Георгій) Савич (20.06.1931, м. Дніпропетровськ — 29.01.1997, м. Київ) — баяніст, композитор, диригент. Лауреат всеукр. конкурсів композиторів на найкращий твір для нар. інстр. (1977, 1982). Закін. Дніпроп. муз. уч-ще (кл. баяна А. Назарової, 1951), 1969 — Київ, конс. (кл. баяна І. Яшкевича, кл. диригування І. Розумовського; 1973 — кл. композиції А. Штогаренка). 1957—59 — викладач Київ. культ.-освіт. уч-ща, 1959—63 — Київ, муз. уч-ща. Від 1960 — викладач, ст. викладач (1973), доцент (1977), в. о. професора (1995) НМАУ. Керував капелою бандуристів і орк. баяністів. Автор програм курсу інструментовки та "реквіємів" для нар. інстр., здійснив інструментовки 112 творів для фонду звукозапису Держтелерадіо. Записав власні сойти "Олександра Довбуш" (1971) і "Дружба" (1981), увертюру "Устим Кармалюк" (1970). Автор і аранжував понад 200 творів для орк. різних складів, п'єс для бандури, баяна, цимбалів, 9 пісень та 12 хорів.

Тв. для орк. нар. інстр. — увертюра "Устим Кармалюк", поеми "Степом, степом", "Дніпро", "Генерал Карбишів" і ін.; сойти "Олександра Довбуш", сойти "По сторінках укр. календ." та ін.; для ас. бандуристів — Вариції на тему укр. нар. сні "Ніч яка місячна", солов'їв "Синиця" (сл. І. Луценка) та ін.

Лит.: Довбуш М. Київська академічна школа етно-інструментального мистецтва. — К., 1998; Возвращение Р. А. Козацькому роду нема совету // Хрещатик. — 1996. — 9 лип.

М. Костюк

МАРЧЕНКО Параскева (18 ст.) — співачка (сопрано). Вок, освіту здобула, ймовірно, в Києві (тепер Черніг. обл.). Від 1751 — солістка в трупі К. Розумовського в Глухові. Співала в Києві 3 спів. капелі.

Лит.: Шемшученко Ю. Перший театр на Україні // Українська правда (Суми). — 1962. — 24 лип.

І. Лисенко

МАРЧЕНКОВА (Фрай, Frei) Наталія Вікторівна (нар. 1965, м. Москва, РФ) — композитор, член НСКУ (1994). Лауреатка муз. фестивалів "Доля" (1997, Чернівці), обл. премії ім. Задорова (2001, Ужгород). Закін. Львів. муз.-ед. уч-ще (1984), Львів. конс. (1990, кл. композиції В. Філіса, М. Скорика), прослухана її власна композиція (кл. Р. Фабеля) в конс. "Мастеум" (2004, Зальцбург, Австрія). 1-й великий концерт відбувся в Ужгороді (1992). Твори М. виконувалися на фест. "Київ Музик Фест" ("Контрсти"), "Музика 3-о тисячоліття" (Львів), "Срібний дзвін" (Ужгород) і в концертах Національного симфонічного оркестру України (дириг. В. Задорова), кам. оркестру "Академія" (кер. М. Скорика, А. Микитко), квартету "Classik-modern". Для "Brussels clarinet" і Союссел. академії музики Х. Свінберга надіслала музику до CD (презентація в Бельгії). Творчо співпрацює з н. в. України

П. Матієм, А. Філіновим, С. Степаном, з. в. України Н. Романюк, Н. Копей. Від 2001 проживає в Швейцарії, співпрацює з "Brussels clarinet choir" (кер. Х. Свінберга), "The European Strings", "Metros Quartett", "Duo Arsia".

Тв.: опера "Син Марії жінки з Маргалі" (2001), балет "Konig Drosselbart" (1990); вок. симф. — Кантата для 5 солістів, 3 хорів і симф. орк. (1999); для симф. орк. — "Божественні пісні Марії", симфонія для голосу і симф. орк. (2003); для струн. орк. — Requiem (1988/89), "Elegia" (1998), "Міна" для флейти і струн. орк. (1993), "Lidia" для скр., альту, вчл. та струн. орк. (1997), "Ave Maria" для сопрано і струн. орк. (1997), "Mutter's Fiegen" для альту і струн. орк. (2004), "Fata Morgana" для аффи, кларнета та струн. орк. (2004); квартети — № 1 "Sensitiveness" (1998), № 2 "Una morbidezza" (2000), № 3 "Moon's carnival" (2000), № 4 "Du, Gott, siehst mich" (2001), № 5 "Sonnell vom Windegg" для струн. та органу (2003); укл. — для струн. квартету, № 6 "Die Quelle" для кларнета і струн. трио (2005); № 7 для флейти, гобоя, кларнета та фарту (2005); кантати — № 1 "Gebel von Transkarpatis" для голосу і струн. квартету (1999), № 2 "Im Innersten des Herzens" для кларнета і струн. квартету (2002); Фл. trio (1989), "Sketch book" для струн. квартету (1999); "Sommer Farbenspiel uber dem Bodensee" для ансамблю кларнетів (2003), "Auriculo" для кларнета й фл. (2005), "Wie eine Rose im Morgenland" для флейти й фл. (2005), "Bagatelle" для флейти, кларнета, скр. і вчл. (2005), "Камерна музика" для флейти й фл., 2005, "Piscolozza" для флейти соло, 2006; для фл. — Прелюдії (1986—2002), "Altes Schloß" (1986), "Скверцо Вариції Рондо" (1987); тв. для хору, пісн., романси, обробки нар. пісень, музика для дітей, т-ру.

Літ. тв.: Колись ми не записувалися // Ужгород. — 2000. — 26 лют.

Літ.: Едельман А. Авторський концерт Марченкової // Новини Закарпаття. — 1992. — 24 груд.; Попово Л. Сезон відкритого авторського концерту // Там само. — 1993. — 5 жовт.; Ілж. Не тільки музика // Там само. — 1995. — 9 груд.; Ілж. М. Скорик — знайомий незнайомець // Там само. — 1997. — 3 квіт.; Ілж. Відеом лауреатів премії // Там само. — 1998. — 10 січ.; Ілж. Два "ран-ари" від "Золотого лелека" // Там само. — 2000. — 3 черв.; Ілж. Залишиться собою в житті і в мистецтві // Там само. — 30 листоп.; Руснов В. Шляхи пошуку і слави // Новинка. — 1994. — Серп.; Гудів В. Мистецтва народження // Орбіта-логіс. — 1996. — 7 листоп.; Гончаров Ю. Мій храм — Дарів, Батьки і музика // Срібна земля. — 1997. — 15 лют.; Зубов В. Та студія, которая поет // Единстволіс. — 1997. — 15 лют.; Яго ж. Хіт-парад // Орбіта-логіс. — 1997. — 1 серп.; Беззаливо М. Композитор з мист. над Ужм. // Надія. — 1997. — 8—14 берез.; Петрусі І. Пітьорстві вітав Львів // Новини Закарпаття. — 1999. — 27 квіт.; Теннов М. В океане чувств // Ехо Карпат. — 2000. — 2 листоп.; Яго ж. Лунний карнавал // Там само. — 28 груд.; Ортутой Л. ...і музики червоні звуки // Ужгород. — 2000. — 11 листоп.; Ілж. Мистецтва події // Там само. — 2000. — 18 листоп.; Ілж. Гастролі // Там само. — 25 листоп.; Ілж. Ужгородські інцанти і баж... // Там само. — 2001. — 3 берез.; Ілж. Прем'єра пісн. про Ужгород // Там само. — 22 груд.; Тоцька Л. Композитори з косинками в чуб-

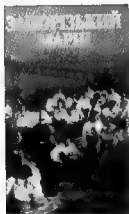
МАРЧЕНКОВА

І. Марченко

Н. Марченкова

Титульна сторінка видання "Зипарізький марш" (К., 1995)

Титульна сторінка видання "Марш УНДО" Б. Кудрика (Л., 6/р)

чиками // *Ехо Карпат*. — 2001. — 1 берез.; *Й. ж.* Музика на глибини душі // *Там само*. — 27 груд.; *Хавтєво А.* Вони п'ють у снах // *Ужгород*. — 2001. — 17 листоп.; *Філар Л.* Це не Моцарта, але... // *Ужгород*. — 2001. — 15 груд.; *Мокриш О.* Молитва за Закарпаття // *Соціал-демократ*. — 2002. — 8 сн.; *Жданова Л.* Про Наталію Марченкову // *Сново*. — 2002. — 31 січ.; [Б. п.]. Kammerkonzert im Schloss Wartegg // *Theater Gemeinblatt*. — 2005. — 30 верес.; [Б. п.]. Kuche, Kunst und... // *Promotion, Consum*. — 2005. — Oktober; [Б. п.]. N. Marchenkova Frei. Russische Abende // *Rheinalter*. — 2005. — 21 жовт.; *Muhleis I.* Russische Abende am Bodensee // *Ostschweizer Tagblatt*. — 2005. — 25 жовт.; [Б. п.]. N. Marchenkova... // *Tagblatt*. — 2005. — 28 жовт.; *Frachnecht N.* Russischer Klang mit Speis im Schloss // *Rotschach*. — 2006. — 24 жовт.; *Hospenthal von E.* Schweiz-russische Musikereignis // *Tagblatt*. — 2006. — 31 жовт.; *Яого ж.* Musikerin // *St. Gallen Tagblatt*. — 2006. — 4 листоп.; *Яого ж.* Den Kopf voller Musik // *Tam samo*. — 2006. — 4 листоп.; [Б. п.]. Eigenständiger, farbiger Wohlklang // *Rotschach*. — 2005. — 1 листоп.

В. Заранський

МАРШ (італ. — *Marcia*, франц. — *Marche*, нім. — *Marsch*, що означає "хода", "рух") — муз. жанр, що виник у сфері побуту музики і скерований на організацію руху людини або групи людей. Сформувалася у прадавні часи як спосіб організації ритуальної ходи, військ. походу тощо. Так, у грец. трагедії поєднано хоруючому (пароду) та його вихід зі сцени (ескodu) також відбувалися під ритмічно чіткий спів. Походження інстр. М. пов'язано, зокр., із солдатськими й козацькими похідними піснями "під ногу". У Зах. Європі формування військ. інстр. М. відбулося у 14—15 ст., в остаточне склалося у часи 30-літньої війни (1618—48) з типовим складом інструментарію — *барабани, литаври, труби, швейцар. дудки* (Прусія, Швеція, Швейцарія). Відомий "мінімальний" склад — *попаречна флейта й барабан* (Франція, Фландрія). В укр. козацькі похід війська супроводжували *сурми* (зурни), *литаври* (тупулбаси), розмаїті брязкальця, які ритмічно організовували спів похід, пісень типу "Ой у полі та жінці жнуть", "За світ аставлі козаччини", "Іхав козак за Дунай", "Ой у полі червона калина" ■ ін. (див.: *Військова музика*).

Музика М. переважно активної, мужньо-волевого характеру, з опорою на чітку гармонічну архітектуру, розспівом тривує (особливо "діювого" висхідного квартсекста-корду — т. зв. "золотий хід"), включенням фанфарних сигналів, пунктирних *рапів*, заспівом на висхідну кварту (V—I). Метрика, як правило, $\frac{4}{4}$, $\frac{2}{4}$ (С), рідше $\frac{3}{4}$ (т. зв. "нім. М."), $\frac{4}{4}$ (т. зв. "кавалерійський М."). Форма складається з квадратних періодів: якщо пісенний М., — то 1- або 2-частинний (заспів—приспів), якщо інстр. — 3- або 5-частинний (А—В—А, А—В—тіо—А, —В.). Середнє тіо, зазвичай, більш ліричного характеру, з виразним мелодичним началом (проходить у спорідненій тональності).

1-а сторінка автографу Маршу В. Барєнського

М. має кілька різновидів. Найбільш поширені — *військ. М.*, що розподіляються на церемоніальні або стройові (*Pas ordinaires*, звучать під час парадів), урочисті фанфарні, зустрічні (грають під час зустрічі високих уряд. персоналів, вносу прапора, нагородження, у т. ч. — утвердженні шлюбних актів), похідні швидкі (*Pas redoubles*), дуже швидкі (бігцем, при атаці, *Pas de charge*). До урочистих М. належить також польс, *полонез*, ісл. *пассадобль*, колонний М. Окрему ланку утворюють церковно-ритуальні М. (тридольної метрики), що сформувалися у країнах Зах. Європи в добу Середньовіччя: *пассокалі*, *чакона*, *сарабанда* (організовували ходу під час Великої Пасхальної містерії). Від них походить похоронні М. (*Marche funebre*, *Marsche funebre*). Зокр., наближення до сарабанди відчутно в піснях М. "Священная война" О. Александрова та "Степом, степом" А. Пахтєвського. Окремий піджанр становлять М. "на випадок", написані спеціально для відзначення особливих подій у житті країни, на знак відкриття виставок, навч. закладів, вел. будівель тощо. Як правило, це твори для дух. оркестрів (рідше симф.). Починаючи з 17 ст., відбувається переосмислення М. у сфері акад. музики як самостійного опусу або як складової частини більш масштабних творів. Зокр., з марші віділено у "Клавирній книжечці для Анни Магдалени Бах" Й. С. Баха, марші звучать в операх Г. Ф. Генделя, Х. В. Глюка, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Дж. Верді, Ж. Бізе, Р. Вагнера, Ш. Гуні, М. Глінки, М. Римського-Корсакова, симфоніях Л. Бетховена, Г. Берліоза, Г. Малера, Л. Чайковського, О. Глазунова та ін. Яскраві за музикою та діювою енергетикою пісні-М. у фіналах опер "Щорс" Б. Лятошинського й "Молода гвардія" Ю. Мейтуса. Жанр М. широко використовували у своїй

творчості — укр. композитори: Т. Безуглий ("Жалобний М. на смерть Т. Шевченка"), І. Білозір ("Весільний М."), Ф. Богданов ("Жалобний М.", "Уроцистий М."), В. Борисов ("М.-увертюра"), Г. Вілкіа-Освітленко ("Сатиричний М."), Купріян І. ("За Русь"), Ф. Колесса ("М. укр. стріляв"), М. Косах ("Український М."), М. Лисенко ("Залорозий М." та ін.), В. Лукошів ("М. укр. спортсмен"), Б. Лятошинський ("Фантастичний М.", "Уроцистий М.", 2 похідних М.), Т. Маєрський ("М. на польські теми"), І. Мартон ("Уроцистий М."), І. Недієвський ("Засяло сонце золоте"), В. Одворенко ("Західна Україна", "Похідний М."), В. Пащенко ("Болгар. М."), В. Подвала ("Олімпійський М."), О. Потієнко ("М. трюмбоністів"), П. Сидорівський (фанфарний М. "Слобідська Україна"), Д. Ситинський ("Сагайдачний"), О. Теллицький ("Уроцистий М."), Є. Турчак ("На смерть Т. Шевченка"), М. Фоменко ("Ми об'їхали Землю навколо"), М. Чойкін ("Молодиківний М."), В. Шоповаленко ("Парадний М."), Б. Шпигур ("Карпатський М."), А. Шогоренко ("Жартівливий М."), "Похоронні М." — вписали Т. Микаша, О. Ніжаницький, П. Печеніца-Углицький, Л. Штейнберг. Особливо плідний доробок у цьому жанрі Л. Колодуба (більше 20), О. Радченка (понад 50), С. Шварца (20), Я. Ярошівенко (14). У своєму доробку М. мають також В. Балтарович, С. Богатирів, М. Вілінський, О. Гарнавий, О. Грінберг, Г. Драненко, М. Заводський, О. Зінко-Борисовський, А. Калідуба, І. Куща, Г. Кампаніцький, Т. Крошів, Ю. Макаревич, В. Пацера, Л. Спасокукоцький, О. Стеблянка, Т. Таранов, Г. Філаровський, Г. Коткевич, Т. Шукенко, Е. Юдевич та ін.

Літ.: Гуненко А. Українські народні інструменти. — К., 1967; Яворницький Д. Історія закарпатських козаків: У 3 т. — К., 1990; Цукерман В. "Зонзвездия для духового оркестра" // Очерки сов. муз. творчества. — М.: Ленинград, 1947. — 1; Горюховская З. Моголинер Л. Типичные черты марша, композиции и музыкального языка маршей // В помощь военному дирижеру. — М., 1955. — Вып. 2; Кожиченко Б., Хоханян Х. Материалы по истории русской военной музыки в первой половине 19 века // Труды военного-дирижерского факультета при МОЛГК. — М., 1961. — Вып. 5; Елизов Е. Новое в инструментальном советском военном марше // Там само. — М. 1970. — Вып. 10; Тупилов В. Громогласная музыка // Крутозор. — 1971. — № 2; Филы Б. Инструментальная музыка в Киев // Сузір'я. — К., 1982. — Вып. 16; Г. ж. Музичні цехи на Україні // 1-й муз.-во. — К., 1982. — Вып. 17; Г. ж. Музична культура сіданія слов'ян // МУМ. — К., 1989. — 1; Шеффер Г. Музыка в поміщенній садибі. Військові оркестри // Там само; Гордичук М. Симфонічна музика // Там само. — К., 1992. — 4; Горенко-Баранівська Л. Військова музика в Закарпатській державі (на прикладі "Лісовського полку 1648 — 1782 рр.) // Студії мистецтвознавства. — 2003. — Ч. 4; Хованець М. До історії становлення військово-церемоніальної музики в Україні (Козацька доба) // Музика "Львів". — Львів, 2005. — Вып. 10. — Число 2; Zinn K. Beiträge zur Entwicklungsgeschichte des Marsches in der Kunstmusik bis Beethoven. — München, 1932.

В. Кулик

МАРШ НАРОДНИЙ (МН.) — інстр. награвання похідного характеру, переважно в розмірах $4/4$, $2/4$, рідше — $3/4$, $5/8$ та *alla breve*. Гене́за цього жанру визначена недостатньо. Окремі архаїчні зразки МН., зокр. волни. "Походи", виявляють синкретизм і первинні його стилізові ознаки (унісонна монологічність, інтонац. і тембр. строгість, чіткість темпоритму, виразно підпорядковані характерні "ходи" тощо). У нар. середовищі МН. застосовується на початку весіл. обряду (переважна більшість "Надобриднів" у всіх регіонах України), під час зустрічі гостей (зук. — "До стріч", "Боевська егра"), при обдаровуванні молодих (бойнів. — "Мати сина годувала", наддніпрян. — "Сватам", "Батькам"), при колядуванні (зук. — колядницькі "плеси" й танці "Танець з давніком", "До бджки" тощо), у зимово-календар. обрядах "Маланки", "Кози", "Гоготухи", весільної "Перезан", вертепів тощо. Останнім часом архаїч. унісонова фактура традиц. МН. значною мірою поступилася місцям пізнішим — терцевій, запозиченій із побуту військ. і самод. дух. оркестрів. Маршові стилізації та аранжування Е. Адамівича, В. Лисового, М. Лисенка, В. Гуцало становлять якісно новий, істотно відмінний від фолькл. першооснови пласт нар.-марш. музики.

Літ.: Інструментальна музика. — К., 1972; Кушлік Л. Українські народні музичні інструменти в театральних формах народно-музичної творчості // Музика та дія в традиційному фольклорі. — Львів, 2001; Мошечко І. До явищ традиційного музичного театру на Поділлі: гоготуха // Там само; Хай М. Бойківський "Вертеп" — Вочеве до проблеми автентизму традиції // Там само.

М. Хай

МАРШАЛЕВИЧ Іоанн (19 ст.) — регент, співак. 1814 навчав єрусалимського співу в Перемишлі (тепер Підкарпатська, Польща) і Львові. Був одним з 1-х учителів церк. співу у Дяковит. ін-ті в Перемишлі.

Літ.: Божанський П. Церковний спів, хорні співаки в Галичині (17—18—19 віки) // Яго ж. Історія руського церковного пілля. — Львів, 1890.

Н. Костюк

МАСЛЕННИКОВА Анжела Геннадіївна (8.12. 1970, с. Елізове Камчат. обл., РФ) — хор. диригентка. Закін. Київ. муз. уч-ще (1990, кл. хор. дириг. З. Томсон), Київ. конс. (1996, кл. хор.

А. Масленникова, Л. Хворостовський та Ю. Федоренко

МАСЛЕННИКОВА

А. Масленникова

І. Масленникова

Л. Масленникова

дириг. М. Кречка), асистентура-стажування при НМАУ (2004, кл. Л. Венедиктова). 1989—92 — асистентка хормейстерів хору "Либідь" Центру творчості дітей та юнацтва Мінська р-ну Києва. Від 1992 — у Київському дитячому музичному т-рі (артистка хору, асистентка гол. хормейстера, з 2001 — гол. хормейстер). Як хормейстер-постановник брала участь у виставах: "Як козаки змія приборкували" І. Поклода, "Дитя і чари" М. Равеля, "Коцій безсмертний" М. Римського-Корсакова, "Історія Кая і Герди" С. Баневича, "Перси Тиресія" Ф. Пуленка. Хор п/м М. виступає з сольн. програмами. У репертуарі колективу — хори о *soprano* укр. і заруб. композиторів, зокр. Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Лисенка, М. Леонтовича, Б. Лятошинського, Є. Станковича; кант.-оратор. твори: Реквієм Дж. Верді, "Карміна Бурана" К. Орфа, Реквієм А. Шнітке, "Stabat Mater" Дж. Перголезі, "Каватя Давида" В. А. Моцарта. Хор брав участь у міжн. проєктах "Ca Ira" Р. Вотерса, "Барселона" Ф. Мерк'юрі, сольних концертах Д. Хворостовського.

Літ.: Київський державний музичний театр для дітей та юнацтва. 20 років театру. 1982—2002. — К., 2002; Лашенко А. З історії Київської королеви школи. — К., 2007; [Б. л.]. Мистецькі вісті // Театрально-концертний Київ. — 2002. — № 5—7; Кропаченко М. "Реквієм" Альфреда Шнітке // Афіша. — 2003. — № 45; Успенський Н. Класический Бестселлер // Київ. телеграф. — 2002. — 1 лип.; Горосенко Л. "Карміна Бурана" по-київськи // Діал. — 2006. — 26 лип.; Й ж. 24 миті (гала-концертом закінчив свій сезон Київський муніципальний театр опери та балету для дітей і юнацтва) // Там само. — 2006. — 5 серп.; Степанюк-Євська І. "Кармен", обмін // Дзеркало тижня. — 2008. — 15—21 липня.

О. Лещевська

МАСЛЕННИКОВА Ірина Іванівна (3.06.1918, м. Київ — ?, м. Москва, РФ) — оперна й кам. співачка (лір.-колор. сопрано), педагог. Н. а. РРФСР (1957). Лауреатка І Всесвіт. фест. молоді — студентів (1947, Прага; 1-а премія). Закін. фл. і воє. відд. Київ. муз. уч-ща. Навч. у Київ. конс. (1938—41, кл. Ф. Палєєва, М. Донецько-Тессейер), де виступала в спектаклях оперної студії; закін. екстерном (1943). 1941—43 — солістка Київ. т-ру опери та балету, з трупною якою була евакуйована в Уфу. 1943—60 — солістка Великого т-ру СРСР. 1960 концертувала в Києві. Гастролювала в Болгарії, Польщі, Фінляндії, Швеції. 1956—74 — викладачка Ін-ту театр. мистецтва (ГІТИС), з 1972 — професор, з 1974 — Моск. конс. Від 2002 — професор вокалу Центру оперного співу Г. Вишневої. Виступала з оркестрами під орудою Г. Бочарова, К. Кондрашина, В. Небольсіна, С. Самосуда, В. Смирнова, Г. Столярова, В. Федосєєва та ін. Мала голос мілякого сріблястого тембру, бездоганно чисте інтонування, худож. смак та почуття стилю. У кам. репертуарі — твори рос. і зах. композиторів, укр. нар. пісні. Авторка 15 оперних лібретто; фарса "Ох, эти русские" (муз. В. Тарнопольського).

Партії: Людмила, Антоніда ("Руслан і Людмила", "Життя за царя" М. Глінки, Снігуронка, Волхova, Марфа (одноім. опера, "Садко", "Царева наречена" ІІ Римського-Корсакова), Діаліда, Віолетта ("Ріголетто", "Травата" Дж. Верді), Юлія ("Ромео і Юлія" Ш. Тьєно та ін.

Літ. та.: Моя Снегурочка // СМ. — 1969. — № 3. Образ Нейраны // Сов. артист. — 1947. — 1 над. Пить партій // Там само. — 1950. — 31 дек.; Донч герою // Там само. — 1954. — 2 юн.; Новая партія // Там само. — 9 юн.

Літ.: Большой театр СССР. — М., 1958; Канарович А. Концерты Ирины Масленниковой и Вероники Борисенко // СМ. — 1949. — № 3; Полякова Л. Молодые певцы на сцене Большого театра // Там само. — 1951. — № 5; Й ж. Жизнерадостный талант // Веч. Москва. — 1951. — 27 февр.; Зуб С. Концерт Ирины Масленниковой // СМ. — 1952. — № 6; Петрова В. Выступлени И. Масленниковой // Там само. — 1953. — № 3; Беляева М., Акименко Н., Муза А. Концертные життя // ИУМ. — К., 2004. — Т. 5; Марченко А. Заключительный концерт // Сов. искусство. — 1941. — 13 апр.; Короб С. Молодые исполнители: Ирина Масленникова // Веч. Москва. — 1944. — 21 дек.; [Б. л.]. Гастроли С. Я. Лемешева и И. И. Масленниковой // Сов. Латвия. — 1948. — 24 авг.; Небольсин В. И. Масленникова в роли Антониды // Сов. артист. — 1949. — 8 апр.; [Б. л.]. Ирина Масленникова в Таллинне // Сов. Эстония. — 1951. — 13 мая; Горело Л. Гастроли Ирины Масленниковой // Мол. Сталинец (Тбилиси). — 1952. — 12 юн.; Кроков В. Возрождение мастеров // Сов. искусство. — 1953. — 18 февр.; Рок И. Ирина Масленникова // Сов. Эстония. — 1959. — 15 февр.; Грюблиц Е. Вдохновенное искусство // Красн. знамя (Соня). — 1960. — 27 янв.; Лещин Г. Концерты Ирины Масленниковой // Сов. Донбасс. — 1960. — 27 окт.; Зодор Д. Концерты И. Масленниковой // Закарп. правда. — 1962. — 24 апр.; Кроков А. Концерт Ирины Масленниковой // Мавєв. рабочий. — 1962. — 14 апр.; Петров И. Замечательный мастер оперной сцены // Сов. артист. — 1978. — 9 юн.

Н. Костюк

МАСЛЕННИКОВА Леонадія Гнатівна (8.03.1918, м. Саратов, Росія — 1995, м. Москва, РФ) — оперна й кам. співачка (лір.-драм. сопрано). Н. а. РРФСР (1957). Лауреатка Сталін, премії СРСР (1949). Навч. у Муз. уч-щі при Мінській конс. (1938—41), закін. Київ. конс. (1946, кл. Д. Євтушенка). 1944—46 — солістка Київ. т-ру опери та балету. 1946—69 — Великого т-ру СРСР. Від 1976 — викладачка Ін-ту театр. мистецтва в Москві (ГІТИС, з 1983 — доцент). Гастролювала в Австрії, Угорщині, Польщі, Фінляндії, Індії, Греції, Туреччині, Вел. Британії, Бельгії, тод. Чехословаччині та Югославії. У концертах виконувала нар. пісні й романси укр. і рос. композиторів. Записала на грамплатівки кілька укр. нар. пісень і пісню Наталки з опери "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка.

Мала сильний, давнікний голос красивого тембру, володіла мистецтвом витонченого фразування.

Партії: Наталка "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Перся ("Сорочинський

ярмарок" М. Мусоргського, Тетяна, Ліза, Іоланта ("Евгеній Онегін", "Пікова дама", однойм. опера П. Чайковського), Олга ("Псковитянка" М. Римського-Корсакова), Графія ("Весілля Фігаро" В. А. Моцарта), Тоска (однойм. опера Дж. Пуччіні), Недда ("Паяци" Р. Леонкавалло) тощо; 1-а вівця на сцені Вел. т-ру: Маженька ("Продана наречена" Б. Сметани; Сталін. премія СРСР, 1949), Сашенька ("Мати" Т. Хренникова, 1957).

Літ. тв.: Поездка в Індію // Новое время. — 1954. — № 16; Все силы — родному советскому искусству // Сов. артист. — 1947. — 5 марта; Образ Даші // Там само. — 1947. — 23 апр.; Гордость за свою Родину // Там само. — 1947. — 11 сент.; Разнообразный репертуар творчески обогащает артиста // Там само. — 1948. — 9 апр.; Возрождение жизни // Там само. — 1950. — 31 дек.; Мой путь к сцене крупнейшего театра страны // Сов. Белоруссия (Минск). — 1951. — 27 мая.

Літ.: Полякова Л. Молодяхів оперної сцени Большого театру. — М., 1952; Большой театр СССР. — М., 1958; Халил Б. Новые певцы Большого театра // Огонек. — 1947. — № 22; Беляева М., Яцменко Н., Муза А. Концертные життя // УМ. — К., 2004. — Т. 5; [Б. п.], Леодия Масленникова в роли Маргариты // Веч. Москва. — 1949. — 17 июня; [Б. п.] Гастроли Леодии Масленниковой // Красная Башкирия (Уфа). — 1951. — 23 марта; [Б. п.] Концерты Леодии Масленниковой в Курске и Белгороде // Курская правда. — 1951. — 6 июня. [Б. п.], Леодия Масленникова в Сталингорске // Моск. комсомолец. — 1951. — 21 мая; [Б. п.], Леодия Масленникова // Сов. артист. — 1961. — 5 апр.; [Б. п.] "Все были потрясены..." // Сов. культура. — 1962. — 24 марта; [Б. п.] Блестящий успех // Сов. артист. — 1963. — 15 марта; Леодия М. Леодия Масленникова на Воронежской сцене // Коммуна (Воронеж). — 1963. — 5 июня; [Б. п.] Незабываемый концерт // Сов. Литва (Вильнюс). — 1964. — 8 мая; Миркин Б. Дуэт мастеров // Веч. Уфа. — 1977. — 11 июня; Новиков А. Грани таланта // Веч. Москва. — 1977. — 21 апр.; Орфенов А. По велению сердца // Сов. культура. — 1983. — 6 марта.

Н. Костюк, Г. Лисенко

МАСЛОВ (псевд. А. Ливин; Ливин; А. М.; А. М.-в) Олександр Леонідович [30.08(11.09).1876, с. Благоуєщенське Орлов. губ., Росія — 12(25).10.1914, поби. м. Люблін, Польща] — музикознавець, фольклорист, педагог, муз. письменник. Закін. муз.-драм. уч-ще при Моск. філарм. тов-ві (теорія муз. і тромбон). Від 1901 — учасник фольк. експедицій, дійсний член (секретар) Муз.-етногр. комісії етногр. відділення Тов-ва любителів природознавства, антропології та етнографії при Моск. ун-ті. За участь в експедиції до Архангел. губ. і Поволжя (запис наспівів *бидли* і нар. пісень; надруку. у 1-у т. "Праць музично-етнографічної комісії") нагороджений срібною медаллю Тов-ва. Брав участь в організації у Москві Нар. конс. (з 1907 — викладач теорії музики). 1901—07 — співробітник РМГ. 1908—12 — редактор ж. "Музыка и жизнь". Брав участь в організації "Етнографічних концертів" у Москві. 1912 разом з Б. Підгорєвським здійснив фольк. експедицію по Україні. У праці "Опыт руководства к изучению русской народной музыки" подав аналіз муз.-етногр. діяльності М. Лисенко.

Літ. тв.: Программа для собрания народных песен и других музыкально-этнографических материалов. — М., 1902; Историческая справка и мелодико-технический анализ. — СПб., 1905; Опыт руководства к изучению русской народной музыки. — М., 1911; Лекции Орловской губернии в связи с историческим очерком инструментов "Малороссийской лиры" // Этнограф. обозрение. — 1900. — Т. XLVI (окремо надр.: М., 1901); Лира, народный музыкальный инструмент // РМГ. — 1902. — № 12; Калики переходят на Русь и их напевы // Там само. — 1904. — № 2, 3, 8, 33—34, 35—36; Задачи музыкальной этнографии // Там само. — 1904. — № 40, 45; Церковная в светская музыка в России и народное творчество // Там само. — 1905. — № 1—2. Калики-перехожие на Русь и их напевы. Музыка в Малороссии и цехи музыкантов на основании документа второй половины 18 века // Музыка и жизнь. — 1911. — № 1—2; Этнографический духовный концерт капеллы Ф. А. Иванова // Там само. — 1911. — № 3; К исчезновению старых казачьих песен // РМГ. — 1911. — № 30—31; П. П. Соколовский как исследователь русской народной музыки // Музыка и жизнь. — 1912. — № 4, 5; Венецианская школа и ее отголоски в русской хорной литературе // Там само. — 1912. — № 6; Украинская народная музыка // Укр. жизнь. — 1912. — № 12; Древнейшие черты в украинских народных песнях // Этнограф. обозрение. — 1913. — № 3—4 — 11.

Літ.: Кушпет В. Старчество: мандрівні співачки-музиканти в Україні (XIX — поч. XX ст.). — К., 2007; Липаев Н. Доклады г. г. Маслова и Тазаровского музыкальной комиссии этнографического общества // РМГ. — 1901. — № 43; Лисицын М. Письмо в редакцию (по поводу статьи А. Маслова "Церковная и светская музыка в России и народное творчество") // Там само. — 1905. — № 6; Привалов Н. А. П. Маслов. Иллюстрированное описание инструментов, хранящихся в Дашковском этнографическом музее в Москве // РМГ. — 1910. — № 45; [Б. п.], Некролог. А. Л. Маслов // Там само. — 1914. — № 49; [Б. п.], А. Л. Маслов // Музыка. — 1914. — № 199; Грица С. Музычна фольклористика // УМ. — К., 1990. — Т. 3.

Н. Костюк

МАСЛОВСЬКА Софія Дмитрівна [9 (21).06.1885 (за ін. відом. — 1883), с. Подослічне Моск. губ., Росія — 19.05.1953, Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — оперна співачка (*меццо-сопрано*), режисерка, педагог. З. а. РСФРР (1934). 1903—08 навч. співав в Петерб. конс. (кл. Е. Серно-Солов'янович). Недовго співала на опер. сцені. Від 1909 навч. у Петерб. театр. уч-щі (кл. Ю. Озеровського). Від 1912 виступала в Олександрин. т-рі (Петроград). 1912—19 — режисер і вчитель сцени в Петрогр. т-рі муз. драми, 1919—21 — Петрогр. т-рі опери та балети, 1921—25 — Ленінгр. вел. драм. т-ру. 1926 — режисерка Харків. опер. т-ру [тут поставила опери: "Пікова дама" П. Чайковського (1937), "Князь Ігор" О. Бородіна (1939), "Травіата" Дж. Верді (1937); "Броненосець Потьомкін" О. Чішкі (1938)]. Після 1932 — режисерка опер.

МАСЛОВСЬКА

О. Маслов

С. Масловська

М. Маслюк-Мартині

вистав у Харкові, Ризі та Ленінграді (тепер — С.-Петербург). Перша жінка-режисерка в історії опер. т-ру. Постановила бл. 100 вистав, зокр. — "В бурю" Т. Хренникова (1-а пост. у Харкові, 1939). 1914—29, 1941—51 — викладачка Ленінгр. консер. Створила оперну студію при Харків. консер. Поміж учнів — Б. Гмиря, В. Давидова, А. Мамонтовська.

Літ. тв.: Згазанені в Петербургській консерваторії // *Ленінградська консерваторія в споминах*. 1862—1962. — Ленінград, 1962.

Літ.: *Ледія С. Записки оперного певице*. — М., 1962; *Гужова В. Спогади*. — К., 1971.

МАСЛЮК-МАРТИНІ Михайло (18.06.1891, с. Садки, тепер Мостицького р-ну Львів. обл. — 26.06.1941, м. Львів) — оперний і кам. співак (баритон). Закін. Львів. консер. (кл. вокалу Ч. Заремби), стажувався в Італії (1914—15, 1926). Перші виступи пов'язані з т-ром тов-ва "Руська бесіда" (дир. М. Коссов, реж. Я. Стадник). 1927—30 — соліст Познань, 1930—41 — Львів. оперних т-рів. Популяризував твори Ф. Колесси, М. Лисенка, Я. Лопатинського, С. Людкевича, Д. Сичинського та ін. Активно співпрацював з укр. муз.-громад. тов-вами й хорами "Торбан", "Бандурист", "Боян". Виступав у *дуєтох* з Ф. Лопатинською (1912), К. Чичою-Андріянком (1926). Мав гарний і рівний у всіх регістрах голос. Отримував схвальні рецензії (зокр. С. Людкевича, який зауважував схильність М. до італ. вик. школи). Розстріляний у Замастинівській тюрмі (Львів).

Партії: Зарембін ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Янус ("Галія" С. Момошана), Маркіз ("Травата" Дж. Верді), Кардинал ("Жидівка" Ф. Галеві), Скарло ("Тоска" Дж. Пуччіні), тощо.

Літ.: Людкевич С. Концерт Маслюка, Чабарини і В. Барвінського // *Громад. думка*. — 1920. — № 150; [Б. л.]. Концерти в честь Т. Шевченка // *Громад. вісник*. — 1922. — 5 квіт.; [Б. л.]. Маслюк-Мартині в опері (Польща) // *Культура і побут*. — 1928. — 7 січ.; [Б. л.]. "Тоска" Пуччіні у Львові // *Діло*. — 1938. — 10 верес.

М. Костюк

МАСЛЮКОВ Олексій Терентійович (1879, м. Середина Буда Новгород-Сіверського пов. Черніг. губ. — ?) — лірник. З родини ковалів. Незрячий від 16 років. Лірн. науки навч. упродовж року в незрячого лірника з Глухова М. Сидюка. У репертуарі — числ. *лесьми*, *побут.* і *жартівливі пісні*. Про М. з вел. симпатією писав О. Малишка, який зафіксував тексти пісень з його репертуару.

Літ.: Малишка О. Заметка о двух лирниках Черниговской губернии (Маслюков А. Т. и Охременко Егор Есенович) // *Этногр. обозрение*. — 1902. — № 2.

О. Бовдинова

МАСНИЙ Семен Миколайович (16.04.1908, с. Верхнє Синьовидське, тепер Верхнє Синьовидське Східного р-ну Львів. обл. — 9.04.1988, м. Стрий Львів. обл.) — диригент, співак, педагог, муз.-громад. діяч. Канд. пед. наук (1982). Закін. Стрий. клас. гімназію III муз. школи

(1928), ВМІ (1934, кл. скрипки О. Москвиче, кл. диригування М. Колесси, кл. теорії музики С. Людкевича). Під час навчання керував хорами в селах Львівщини. Силами хорів поставив у с. Конохів Стрийського р-ну оперу "Запорожці за Дунаєм" С. Гула Артемовського й виступав з нею в містах Прикарпаття. Після закін. навчання методист-інспектор із муз. освіти тов-ва "Г. світла" Стрийщини. У Стрию заснував і очолював ансамбль т. зв. "ревелерсіст"; 1935 курси хормейстерів укр. самод. хорів, які 3 роки існування закін. понад 90 диригентів (1934—38 — (спільно з Е. Паскою) щорічний конкурс, що завершувалися концертом зведеного хору (бл. 2000 осіб) п/к М. на сцені м. Стрия. 1935 здобув 1-у премію (4-річ. стипендія для навч. на вок. ф-ті Паризької консерваторії ім. О. Машути. Через попересії за проукр. діяльність з боку політ. влади не зміг поїхати на навчання. Від 1941 (а особливо часто 1935—37) його неодноразово заарештовували за активну громад.-просвіт. діяльність. 1938, після замаху на його життя майже рік лікувався. 1939 був репресований. 1941 — на заслання в м. Кустанай (Казах. РСР) керівник оркестру обл. т-ру, худож. кер. оркестру радіо. 1945—47 — зав. БК у Тетіївському р-ні Київ. обл.; 1947—52 — кер. військ. оркестру м. Івдель Свердлов. (тепер Екатеринбург). 1952—56 — асистент музики в СШ, кер. симфон. оркестру БК м. Свердловської області Краснояр. краю. Від 1956 — учитель співів СШ III м. Стрия, кер. хору міськ. БК. 1957—62 навч. дириг. хор. ф-ті Львів. консер. 1959—85 — вик. дач муз.-пед. ф-ту Дрогоб. ін-ту. Активно досліджував проблеми муз. педагогіки й мистецтва муз. виховання, опубл. ряд статей на теми, переклав найновіші методи і пед. праці з нім., франц. та польс. мов. 1972 написав через політ. переслідування лише 1982 захитав канд. дис. Реабілітований 1976.

Літ. тв.: канд. дис. "Проблема виховання кадрів на музикально-педагогічних факультетах" (К 1982); Про методи підготовки вчителя співів педагогічних інститутах // *Рад. школа*. — 1961. — № 7; Про методику навчання співів і музики // *Музика*. — 1962. — № 4; Домовий оркестр кожної школи // *Рад. школа*. — 1963. — № 4; Актуальні питання підготовки вчителів співів і музики // *Там само*. — 1970. — № 11; Музика в загальноосвітній школі // *Музика*. — 1970. — № 3; Світ не безмовний, світ звучить..., Дніпро. — 1971. — № 12; Орієнтир — загальна освітня школа // *Музика*. — 1971. — № 1; Комплексні наукові дослідження у музиці педагогіці // *Там само*. — 1972. — № 5; Про наукові дослідження з музичної педагогіки // *Рад. школа*. — 1972. — № 7; З перших кроків життя // *Музика*. — 1974. — № 4; Мистецтво юних // *Соц. культура*. — 1974. — № 4; Розвиток науково-дослідних здібностей студентів музичних педагогічних факультетів // *Проблема удосконалення навчального процесу в педагогічних вузах*. — К., 1975; Хто і як вчить дітей // *Музика*. 1975. — № 6; Kustanaj — Kijów — Polska Wychowanie muzyczne w szkole. — 1968. — Nr Oświatę i wychowanie od pierwszych kroków życia Tam samo. — 1975. — Nr 2.

Літ.: Стрийшина: Історично-мемуарний збірник: У 2 т. — Нью-Йорк, Торонто, Париж: Сидней, 1990. — Т. 2. Бурбан М. Семен Масний: доля талановитої людини // Бойки. — 1997. — № 1—2; Ліц Б. Семен Масний: доля вчителя // Мат-ли наук. конф. "Вісн. Цивілізації. Культура" то-ва "Бойківщина", верес. 2002. — Л., 2002.

МАСОВА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА (ММК.) є складовою масової (англ. — *popular*, рідше *mass*) культури (маскульту) — частини культури, що, на відміну від академічної і частково народної, мас насамперед розважальний характер і зорієнтована на залучення якомога більшої кількості її пасивних споживачів, не винагаючи від них арт. духов. роботи й естет. підготовки. Мас. культура від перших її досліджень на Заході на поч. 20 ст. до наук. праць у рамках *постмодернізму* в 1960—70-х протиставлялась елітарній, т. зв. "високому" мистецтву. Вона виконує комунікативну, рекреаційно-гедоністичну та комерц. функції. Мас. культура поширюється не лише на музику, а й цілковито або частково на літ-ру, образотворче мистецтво, кино, ТВ, відео, побут, одяг, спорт, кулінарію і включає в себе бойовики, трилери, еротичу, переважно частину фантастики, комедій і мелодрами (особливо т. зв. "жіночих романів") та "мільні опери"; комікси, відеогейми, більшість комп'ют. ігор, крім розвиваючих (надо "стрілялки", "лякалки" тощо), анекдоти та ін. До ММК. належать також рингтони для мобільних телефонів із записаними гітві поп-, джаз., найпопулярніших зв'язків акад. музики (докр. побічної теми 1-ї ч. 6-ї симфонії П. Чайковського, гол. теми 1-ї ч. 40-ї симфонії В. А. Моцарта) і т. п. Названі вище належать до сфери культури, але не мистецтва, і мають самостійні ориг. критерії оцінки. У функціонуванні ММК. визначальну роль відіграють не лише концерти, конкурси, фестивалі, а й аудіо-, аудіовізуальні та візуальні засоби мас. комунікації (CD, аудіо- й відеокасети, відеокліпи тощо) й електронні мас-медіа (ТВ, радіо, Інтернет). В Україні ММК. складається з концер. відгалуження джазу, традиц. муз. та молодіжної естради. Вони в творч.-виконавських підвалинах муз. шоу-бізнесу (див. *шоу-бізнес музичний*) — діяльності зі створення, поширення та розповсюдження творч. масових видів мистецтва з метою одержання

ВІА "Водограй"

прибутку. Шоу-бізнес, виконуючи й комерц., розважальну та культурну функції, характеризується також наявністю видовищності, масовістю, популярністю, задоволенням потреб у розвагах, наявністю розвинутої інфраструктури, постаті "зірки" (соліста-виконавця, композитора, поета-пісняря, ансамбля чи навіть оркестру), включас рекордингову, гастроляно-концертну та кліпмейкерську індустрію, муз. дистрибуцію, спеціалізовані засоби мас. інформації. Особливу роль тут відіграють також супутні позамуз. товари з відповідними зображеннями чи символікою (майки, календарі, шарфи, значки, календарі, кулочки тощо), наявність т. зв. "фан-клубів". Інфраструктура муз. шоу-бізнесу включає, крім гол. виконавців (соліст чи гурт), — композиторів, аранжувальників, поетів-піснярів, бек-вокалістів (підспіву) й сесійних музикантів, репетиторів-вокалістів, конц. і студійних звукорежисерів, (також інженерів, техніків), хореографів-постановників, підтанцювочку, продюсерів, менеджерів, агентів, художників (постановників, світловиків, декораторів, костюмерів, графіків, фотографів, комп'ютерників), стилістів, парюкарів, візажистів та багатьох ін.

В Україні ММК. активно заявила про себе в 1920—30-х у вигляді "культури мас", "культури для мас", чи т. зв. "масовізму". Тоді з'явився жанр масової пісні. Джаз виник в Україні в міжвоєнне 20-ліття (Ю. Мейтус, М. Ревушкович, Л. Утасов) й відродився в 2-й пол. 1950-х. Від 1990-х у деяких вищих і серед. навч. муз. закла-

МАСОВА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА

Т. Неприненко

Є. Сахарова, лауреатка фестивалів "Перлини сезону" й "Чорноморські ігри"

Гурт "Коралі" (Ів.-Франківськ)

Рок-гурт "Волі Відюлясова"

Н. Шестак

**О. Положинський,
соліст денсового
гурту "Тартак"**

Руслана

**Т. Чубай, соліст рок-
гурту "Плач Єремії"**

**Вокальний секстет
"Пікардійська терція"**

дах (насамперед Києва й Донецька) існують джаз, відділення, навіть ф-ти, але він посідає в муз. ландшафті України досить скромне місце. Набагато поширеніша укр. трад. муз. естрада, розрахована насамперед на серед. і старше покоління та на частину молоді, насамперед сільської. Вона активно побутує з 1960-х і представлена на муз.-естр. фестивалях "Гісенний Вернісаж", "Море друзів", "Мелодія для двох сердець", конкурсах ім. В. Івасюка й ім. Н. Яремчука тощо. Від 2-ї пол. 1980-х відкрито відділення й ф-ти естр. сліву у багатьох вищих і серед. навч. закладах Києва, Львова та ін. міст. Натомість молодіжних ММК розрахована насамперед на підлітків і молодь вел. і серед., здебільшого промислових міст України. Вона виникла на поч. 1960-х, вийшла з андеграунду наприкінці 1980-х і репрезентована на фест. "Червона рута", "Оберіг", "Таврійські ігри", "Перлини сезону", "Тарас Бульба", "Рок-екзистенція", "Країна мрій", "Малепо Фест" тощо. У навч. муз. закладах України (за винятком школи-майстерні фест. "Червона рута", що діяла в 2-й пол. 1990-х) молодіжні ММК не виникають. Укр. молодіжні ММК складаються з молодіжної поп-музики, рок-музики, сучасної танцювальної музики (іншаке "денсової"), що включає також музичування DJ-ів; альтернативної (у т. ч. "іншої" — "another music") та акустичної (зокр. авторської пісні, співаної поезії, акуст. рок-музики). Грунтовні музикознавчі дослідження укр. ММК розпочалися з 1990-х.

Лит.: Шенцлер ■ Захід Європи. — М.: Петроград, 1923; Симоненко В. Мелодична джаз. — К., 1970; Яого ж. Лексикон джаз. — К., 1981; Кулікова М. Музыкальная молодежная эстрада США и стран

Рок-гурт "Кому вниз"

Запада. — М., 1978; Теофанов О. Рок-музыка вчера и сегодня. — М., 1978; Кулик В. Українська радянська пісня. — К., 1980; Сордженті У. Джаз. — М., 1987; Хижняк Н. Парадокси рок-музики — мифи и реальность. — К., 1989; Троцкий А. Рок в Союзе: 60-е, 70-е, 80-е... — М., 1991; Рішак О. Сучасна авторська пісня і тенденції її розвитку в Україні: Автореф. дис. ...канд. мист-ва. — К., 1992; Сорочин П. Человеч. цивилизация. Общество. — М., 1992; Охридск В. Естрада. Рок-музыка. Джаз: Терминологический словарь. Методологические материалы по введению в использование специальной терминологии. — Сумы, 1993; Конен В. Третий пласт: новые музыкальные жанры в музыке XX века. — М., 1994; Стелури О. Блюз, джаз, рок. — М., 1994; Драїніо В. Розкриваючи світ джазу, рок- і поп-музики. — К.: Кіровоград, 1997; Королев О. Краткий энциклопедический словарь джаза, рок- и поп-музыки: термины и понятия. — М., 2002; Российская массовая культура конца XX века: Мат-лы круглого стола 4 дек. 2000 г. — СПб., 2001. — Вып. 15; Ступ Д. Теория культуры та массовая культура: Вступ. курс. — К., 2005; Теоретическая культурология / Под ред. К. Разлогова. — М., 2005; Ортега-и-Гассет Х. Запад культуры. — М., 2006; Яого ж. Восстание масс // Эстетика. Философия. Культура. — М., 1991; Тармошова В. Українська естрада музики і фольклору: взаємопроникнення і синтез: Дис. ...канд. мист-ва. — К., 2007; Його ж. Обращение к жанру коломийки в джазовой, рок- и поп-музыке Украины // Київ. муз.-во. — К., 2004. — Вып. 14; Калениченко Л. Охорона авторського і суміжних прав у музичному шоу-бізнесі України: Автореф. дис. ...канд. юридичних наук. — К., 2008; Переверзев Л. О. Джаз в рок-музыке // Конен В. Пути американской музыки. — М., 1977; Соловйчик О. Популярная эстрада музыки в Украине: исторический экскурс // Мистецтво та освіта. — 2003. — № (28); Гиндуров Т. Социализм як масова культура // Сучасність. — 2004. — № 6; Його ж. Слідомі Адорно: масова культура і кін // Критика. — 2005. — № 1—2; Калениченко А. Українська масова музична культура: здобутки, проблеми, шляхи розв'язання // Укр. мистецтвознавство: Мат-ли, дослідження, рецензії. — К., 2004. — Вып. 5; Бирчівська О., Стелурич В. Массовая культура: онтологический смысл и тенденции социальной эволюции // Credo New. — 2006. — № 7; Бодрийяр Ж. Прозрачность зла // Призраки толпы. — М., 2007; Ясперс К. Власть тьмы // Там само; Adorno Th. W. Einleitung in die Musiksoziologie. — Frankfurt am Main, 1969; Gons Herbert J. Popular Culture and High Culture: An Analysis and Evaluation of Taste. — New York, 1974; Popular Culture: Past and Present / ■■■. B. Wines, T. Bennett & G. Martins. — London, 1982; Fiske J. Reading the Popular. — London, 1989; Яого ж. Understanding Popular Culture. — London, 1989; Ross A. No Respect: Intellectuals and Popular Culture. — London, 1989; Names N. & Brontinger P. Modernity and Mass Culture. — Bloomington & Indianapolis, 1991; Rethinking Popular Culture / Ed. Muekerji, Chandra & M. Schudson. — Berkeley, 1991; Ager B. Cultural Studies as Cultural Theory. — London, 1992; Goodall P. High Culture, Popular Culture: The Long Debate. — St. Leonards, 1995; Strinati D. An Introduction to Theories of Popular Culture. — London, 1995; Аблеев С., Кузьминская С. Массовая культура современного общества // <http://baire.toerich.com/russian/mas.kult.htm> та ін. Див. ст.: Авторська пісня, Естрада, Поп-музыка, Рок-музыка, Сучасна танцювальна музика.

МАСОВА ПІСНЯ — Див. *Радянська масова пісня*.

МАССАЛИТИНОВ Костянтин Іраклієвич (3.06. 1905, м. Вороніж, тепер РФ — 1975, там само) — композитор, хор. диригент. Н. а. СРСР (1975). Лауреат Сталін, премії СРСР (1949). Співаознавець і худож. кер. Воронеж. рос. нар. хору. Записав понад 500 нар. пісень. Автор хору "Цвети, Україна!".

Літ.: Емельянова Н. Композитор К. И. Массалитинов. — М.: 1976; Константин Массалитинов: С любовью к русской песне / Сост. Н. Массалитинова, Н. Красикова. — Воронеж, 2006.

А. Музо

МАССІНІ Edgizio (Massini Egizio) (2.07.1894, м. Александрія, Єгипет — 18.02.1966, м. Бухарест, Румунія) — диригент. За походженням італієць. Муз. освіту здобув у консерваторії м. Пезаро (Італія). Після числ. гастролей у містах Італії, Відні, Києві та Одесі переїхав до Бухареста, де обійняв посаду генерал-інспектора військ. оркестрів. Працював оперним диригентом в Бухаресті та Клужі. Співаознавець держ. Румунського оперного т-ру (1921, "Opera Română"), де працював 40 років (1946—50 — його худож. керівник). Одночасно був професором оперного класу в Бухарест, конс. Як оперний і симф. диригент виступав у багатьох країнах. 1930—31 — диригент Львів. оперного т-ру. де поставив оперу "Аїда" Дж. Верді. У Львові також диригував симф. концертами (у одному з них — 2-а симфонія О. Скрибіна і 3-й фп. концерт С. Прокоф'єва; соліст — Л. Монцер).

І. Гамкало

МАССІНІ (сцен. псевд., за чол. — Веденяпіна) Катерина Августіна (1840, м. С.-Петербург, Росія — 1912, м. Київ) — оперна співачка (колор., драм. сопрано, мецо-сопрано), педагог. Вок. освіту здобула в Петерб. конс. (1862—64) і приватно в Мілані (Італія, 1864—66). Від 1866 виступала на опер. сценах Мілана ("Ла Скала"), Мадрида, Лісабона, Одеси (1868, 1872—74). За її участю опера "Фауст" Ш. Гуно в Одесі пройшла 26 разів. 1874—78 — солістка Київ. опери; 1876—81 — Великого т-ру в Москві. Мала легкий, м'який та гнучкий, добре поставлений голос красивого тембру, володіла високим арістизмом. Широкий діапазон голосу дозволяв виконувати лір.-колор., драм. та мецо-сопранові партії. Виконання М. партії Наташі в "Опричнику" П. Чайковського високо оцінював автор. 1900—12 провадила приват. пед. діяльність у Києві та Одесі. Поміж учнів — Є. Горянский, М. Донець, Д. Рознотовський, М. Ростодська та ін. Товаришувала з П. Чайковським (знайомство відбулося під час настання в конс.), який присвятив їй романс "Оп! так мене любив".

Партії: Наташа ("Опричник" П. Чайковського, 1-е вик. у Києві), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Агата ("Вільний стрелець" К. М. Вебера), Амінер ("Аїда" Дж. Верді, 1-е вик. у Великому т-рі), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Рахіль ("Жидівка"

Ф. Галеа), Валентина ("Гугенот" Дж. Мейснера), Люція ("Люція ді Ламмермур" Г. Доніцетті).

Літ.: Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; Чайковский П. Киевская опера. Четвертое симфоническое собрание // Музыкально-критические статьи. — М., 1953.

І. Лисенко

МАСТИВОРСЬКИЙ Іван (серед. — 2-а пол. 18 ст., Сх. Галичина) — піснотворець, священик. Ймовірно, походив з Тернопільщини (м. Зборів або с. Зарванця). Маргіналії Дрогобицького ірмолюю (ост. чв. 17 ст.) дають підстави вважати, що він деякий час перебував у Дрогобичі (книжку переписано при місцевому крामी Св. Трійці; тепер зберігається у музеї "Дрогобищина"; сигнатура: KB 13080/ст. 129). Автор числ. духовних пісень (див. *Литовні пісні*), 4 з яких опубліковано у "Богослужнику" та його перевиданнях. Понад 10 пісень М. зі збереженими акровіршами зафіксовано у співанику дяка Івана Навичинського (Тернопільщина).

Літ.: Богослужник. — Почаїв, 1790—1791; Щеголюв С. "Богослужник": Истор.-лит. исследование. — К., 1918; Бавокові духовні пісні з рукописних співаників XVIII ст. Левкивщини // Вступ. ст., упоряд. і комент. О. Гнатюк. — Л., 2000; Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; Гнатюк В. Причинок до літератури нашого віршовства // ЗНТШ. — Л., 1898. — Т. XXI; Возник М. Матеріали до історії української пісні і вірші. Тексти і замки // Укр.-руський архів. — Л., 1914. — Т. 10; Л., 1925. — Т. 11.

Ю. Медведик

МАСЮТИН (Масютін, псевд. — Я. Юрмас, Юрмас Я.) Юрій Михайлович (15.05.1896, с. Нова Басань, тепер Бобровицького р-ну Черніг. обл. — 4.10.1942, ?) — демограф, музикознавець. Наук. співробітник Демографічного ін-ту, член муз. секції Ін-ту укр. наук. мови при УАН (з 1920). Член Всеукр. муз. тоб-ва ім. М. Леонтовича (з 1921). Від 1919 писав критичні статті в газ. Чернігова, Києва, Харкова, пізніше — ж. "Музика", "Музика масам", "Мистецтва трибуна". Один із ініціаторів і організаторів Черніг. фільм. Тов-ва ім. М. Леонтовича, капели при ній (1923). Від 1924 — секретар редакції ж. "Музика". Упор. і ред. 1-го видання творів М. Леонтовича (1930—31). Репресований (1932), загинув у таборах. Деякі праці зберігаються окр. відбитками у Фонді М. Грінченко біб-ки ІМФЕ.

Літ. тв.: Г. Н. Беклемішев. До 25-річчя музико-педагогічної діяльності. — К., 1926; Нова музика в Києві. — К., 1926; Десятиріччя ювілей Музико-драматичного інституту ім. М. В. Лисенка у Києві. — К., 1928; Сучасна музика в Києві. — К., 1928; Сучасна українська музика тобою. — К., 1929; М. Леонтович. Хорові твори (8 зб., упор. і комент.). — К., 1930—31; Професійна статистика в Росії та в Україні. — [Б. р., б. м.]: Про церковницю і боротьбу з нею // Музика. — 1924. — Число 7—9; Музика і Свободи // Там само; Музичне життя українських робітників у Канаді // Там само; Виступи в Московського Музичного Технікуму // Музика. — 1925. — № 1; Музичовання селянським дітям // Там само. — № 3; Хорове життя на Україні // Там само; Оркестрова справа на Україні // Там само;

МАСЮТИН

К. Массіні в ролі Антоніди (опера "Життя за каря" М. Глінки)

МАТВЕЄВ

А. Матвеєв

О. Матвеєв у ролі Зіґфрида (однойменна опера Р. Вагнера)

Вол. Матвеєнко

"Скоро" чи "Просвіта"? // Там само. — № 5—6. Збіримо матеріал! // Там само. По філіял Муз. Тов-ва ім. Леонтовича // Там само. По наших хорах // Там само. — № 7—8. Відбули грес на міжнародне музичне свято 1925 року // Там само. — № 9—10. По наших хорах // Там само. — № 9—10. 11—12. Цикл вечорів, присвячених Я. Базові // Там само. Музично-громадська робота як мистецтво // Там само. — 1927. — № 1. Всеукраїнський "День музики" 1926 р. // Там само. Музичне життя України 1926 // Там само. Музичні постаті. Лево Ревуцький // Життя революції. — 1929. — Кн VI.

Літ. Кузик В. Микола Леонтович. Хорові твори (переклад). — К., 1905. ІР НБУВ. — Ф. 50, спр. № 91.

В. Кузик

МАТВЕЄВ (Матвєв) Андрій Вікторович (27.02.1979, м. Керч, тепер АР Крим) — композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Лауреат Міжн. конкурсу ім. Б. Прокоф'єва (Донецьк, 2000), 1-о Міжн. Форуму молодих композиторів-студентів "Grados ad Patassum" (2001), Премії ім. Л. Ревуцького (2006), I Респ. конкурсу профес. композиторів пам'яті А. Карманданова (2007, Крим, 1-а премія). Член НСКУ (2004). Закін. Запоріж. муз. уч-ще (1998, кл. баяно), НМАУ (2003, кл. композиції Г. Лещенко), асистентування при ній (2006). 2003—06 викладач КДАМ і консультант-референт КО НСКУ. Від 2006 — у Керчі (АР Крим); заснував респ. фестиваль сучас. влад. музики "Дні музики композиторів Криму" й респ. конкурс профес. композиторів "Пам'яті Алмадара Карманданова" (м. Симферополь). Твори М., близькі до роботи музики, виконуються у програмах фестивалів "Музичні прем'єри сезону", "Київ Музик Фест", а також у Польщі, Росії, Фінляндії.

■ для симф. орк. — 3 симфонії (2003, 2005, 2006). Постідаж, "Синф. варіації", Струн. квартет для фп. — дит. альбом "Записники" (2004), Соната, варіації, прелюдії: корові твори.

Літ. Бєнєв Ю. "З наї всі починається" // Голос України. — 2006. — 4 берез. Митилюбо М. Возвращение к истокам // Керченский рабочий. — 2006. — 8 серп.

В. Кузик

МАТВЕЄВ Володимир Іванович (1920, м. Владимир, тепер РФ — 31.03.1983, м. Київ) — оперний співак (бас). З. в. УРСР (1951). Закін. Київ. конс. (1950, кл. І. Паторжінського) 1950—70-і — соліст Київ. т-ру опери та балету. Записав на грамплатівку орію Троянина ("Найиничка" М. Вериківського).

Партії Зевк. Паджон ("Енеїда"), Різдвяна ніч" (М. Лисенка), Кривонос. Хлопа ("Богдан Хмельницький"), Назар Стодоля" (Д. Даньонів), Генерал ("Арсенал" В. Майбороди), Руслан ("Руслан і Людмила" М. Глинка), Борис. Досифей ("Борис Годунов"), Хованщина" (М. Мусоргського), Монте-роме ("Ріголетто" Дж. Верді), Мефістофель ("Фауст" Ш. Гуно), Раймонд ("Лючія ді Ламмермур" Г. Доніцетті).

Літ. ■ ■ ■ Володимир Іванович Матвеєв. [Некролог] // КУК. — 1983. — 3 кб.

І. Лисенко

МАТВЕЄВ (псевд. — Васильєв) Олександр Матвійович [11(23).08.1876, м. Москва, Росія — 3.12.1961, ?] — оперний і кам. співак. Закін. Моск. тех. уч-ще. Співав у церк. хорі п/к Ф. Іванова. Навч. сплву у Ф. Андрєєвського (Москва), С. Гобеля (С.-Петербург). 1902 дебютував у Тифліс. (тепер Тбіліс.) опері. Згодом співав у Харкові, Моск. опері. Зізнався тощо. 1906—08, 1920—22 — соліст Петерб. Марин., 1917—19 — Єкатеринб. опер. т-рів. Гастролював у "Гранд Опера" (Париж), 1924 — у Києві. Виступав із сольними концертами. Записувався на грамплатівки. Мав рідкісний за красою і силою голос.

Літ. Русский театр. — К., 1905; Лебев С. Записки оперного певца. — М., 1962; [Б. л.], А. М. Матвеєв. [Некролог] // Сов. культура. — 1961. — 16 дка.

МАТВІЄНКО Вероніка Василівна (16.10.1971, м. Київ) — хор. диригентка, регент. Закін. регент. клас Київ. духов. семінарії. Від 1992 — регент патріаршого хору Володимир. собору м. Києва, з яким брала участь у святкуванні 2000-річчя Різдва Христового, фестивалів духовної музики. Авторка аранжувань обиходних піснеспівів, "Херувимської пісні" А. Ломакіна для чол. хору, "Ірносів недільних" ■ Любова, О. Шевцова.

М. Бурбон

МАТВІЄНКО Володимир Олександрович (6.01.1935, м. Київ — 6.03.1996, там само) — фольклорист, музикознавець, педагог. Закін. Київ. ССМШ (1952), ист.-теор. ф-т Київ. конс. (1957) та аспірантуру при ній (1960), 1961—62 — м. н. с. ІМФЕ, 1962 — в. о. зав. Кабінету ім. М. Лисенка Київ. конс.; 1962—84 — зав. Кабінету нар. творчості; водночас — викладач муз.-теор. дисциплін і курсу укр. нар. творчості. Зазнав переслідувань з боку партійних органів за вільнодумство. Упродовж 22 років — організатор і кер. щорічних студ. фольк. експедицій до різних областей України (Закарпаття, Волинь, Рівненщина, Київщина, Полтавщина, Чернігівщина та ін.), етнічних укр. земель поза межами України — півдня Білорусі (Берестейщина, Гомельщина) й Росії (Курщина). У складі експедицій ІМФЕ записував фольклор греків і болгар України, брав участь в експедиціях Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Зайнявся записом декількох тис. зразків нар.

Вол. Матвеєнко, Ол. Шевчук, Т. Дуріна та фольклорні співачка А. Загірчуцька (1979 р.)

музики. Транскрипції нар. пісень, виконані М., увійшли до серії наук. збірок ІМФЕ. Учасник експедицій, організованих Фольк. комісією СК СРСР, а також щорічних респ. і всесоюз. конференцій, семінарів із проблем дослідження нар. творчості.

Автор статей у наук. часописах, енциклопедях. Справив вплив на профес. становлення числ. генерів фольклористів, музикознавців, композиторів 1970–80-х (І. Белосвистова, Е. Сфремов, А. Каленченко, А. Мигай, В. Ольшівський, В. Пониморенко, І. Стецюк, Ол. Шевчук, І. Щербаків та ін.). Від 1984 — викладач фолькл. і муз. теор. дисциплін у Студії при *Українському народному хорі ім. Г. Верьовки* (тепер — Нац. засл. акад. укр. нар. хор ім. Г. Верьовки). Співпрацював із вторинними фолькл. колективами Києва [Укр. нар. хор ім. Г. Верьовки, "Берегиня", "Калина" та ін.] як наук. консультант, постачальник експед. мат-лів, автор транскрипцій нар.-пісенних записів. Автор *солослів* для солістів і творчих колективів Києва.

Видання: Закарпатські пісні. — К., 1963; Радянські пісні. — К., 1967; Рекрутські та солдатські пісні. — К., 1974; Наймістившіся зарубіжні пісні. — К., 1975; Весілляні пісні У 2 кн. — К., 1982.

Літ. тв.: канд. дис. "Основи ладового устрою українських народних пісень" (1960; не захищена); Залиш болгарського фольклору на Україні // НТЕ. — 1961. — № 1; О некоторых особенностях запели українських народних пісень // Укр. музикознавство. — К., 1964. — Вип. 1; Про деякі особливості українського народного багатоголосся // Укр. муз.-ов. — К., 1967. — Вип. 2; Опыт проведения лекций-конфертов // Информационное письмо СК СССР. — М., 1979; ст. до УРЕ (1963).

Літ.: Клименті І., Мурзико О. Київська лабораторія етномузикології: 1992–2007 // Наук. вісник НМАУ. — К., 2008. — Вип. 3: Проблеми етномузикології.

Ол. Шевчук

МАТВІЄНКО (Матвєсико) Григорій Олексійович (Матвєсєв Григорій, "Матвєсєв Олексія син Григорій") (серед. 18 ст.) — північній (альт). Мешканець Коронівської сотні Ніжин. полку ("близький полспісний"). Відповідно до указу від 31 берез. 1760 імп. Єлизавети Петрівни про набір "певних самих лучших 12 человек" до рос. церкви м. Кенігсберг (тоді — Сх. Пруссія, тепер — Калінінград, РФ) був представлений у складі 3-х співаків від Коронівської сотні Ніжин. полку й направлений до Глухів. Генеральної військ. канцелярії. Упродовж трав.—черв. 1760 перебував у Глухові (тепер Сум. обл.), де пройшов спец. вок. підготовку і був зарахований до "Списку выбраним в певчие" у складі 12-и осіб, яких було відраджено спочатку до С.-Петербургу, а потім до Кенігсберга (перебував до 1763 при рос. посольській церкві). У берез. 1763 разом з ін. повернувся в Україну.

Літ.: ЦДАК України. — Ф. 269, оп. 1, стр. 3289, арк. 16–16 зв.; Там само, спр. 4133, ч. 1, арк. 23 зв.—24; ч. 2, арк. 167 зв.—168.

Л. Гаренко

МАТВІЄНКО Ніна Митрофанівна (10.10.1947, с. Неділище Ємільчинського р-ну Житомир. обл.) — нар. співачка (лір. сопрано), педагог, культ.-громад. діячка. З. а. УРСР (1978). Н. а. УРСР (1984). Герой України (2006). Лауреатка Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1988), премії ім. В. Вернадського (2000), конкурсу "Молоді голоси" (Україна, 1978). Всесвіт. радіоконкурсу фолькл. пісень у Братиславі (1979), Всесоюз. телеконкурсу "З пісенью по життю" (1979), XI Всесвіт. фест. молоді та студентів (М., 1985). Член МСКНУ (1989). З. багатодітної селян. родини. Автент. поліс. нар. манеру співу й перший фолькл. репертуар перейняла від матері. 1966–91 — солістка Держ. засл. укр. нар. акад. хору ім. Г. Верьовки (див. *Український народний хор ім. Г. Верьовки*), навч. у вок. студії при хорі (1966–68). Співає також у складі фолькл. вок. тріо "Золоті ключі" (з 1968). Як солістка і в складі тріо гастролювала у США, Канаді, Вел. Британії, тоді Чехословаччині, Польщі, Угорщині, Фінляндії, Півд. Корей, Франції, країнах Лат. Америки, Закарп. Київ. ун-т (1975, фіол. ф-т). Від 1991 — солістка "Київської камерати"; з 1999 — викладачка КНУКІМ. Від 2000 — Президент Укр. відділення Міжн. ради організацій фолькл. фестивалів та нар. мистецтва.

Має унікальний голос срібного флейтового тембру. Спів позначений щирістю інтонування та глибоким проникненням у сутність образно-ем. змісту, граничною виразністю передачі сенсу слова-ідеї. Перші 30 років творчої діяльності репертуар М. складався переважно з укр. нар. обрядових (*шедрівок, колядок, веснянок, купальських, жниварських*) та ліричних пісень. Спеціально для М. А. *Муза* зробив орк. обробки нар. пісень "Висока верба" й "Веснянки", М. Скорик — "Засвічу свіч", Є. Станкович — "Ой глибокий колодязю", Терен, мати, коло хати", "За сімечками", "Калискавої" та ін., що увійшли до фолькл.-опери "Квіт папороті", О. Киба написав кам. кантати на сл. П. Тичини (№ 3) і Т. Шевченка (№ 6), Л. Дичко здійснила ред. своєї Літургії (соло з органом) і сцену "Пліну" в хор. опері "Золотослав", Г. Гаврилець — муз.-сцен. дійство "Золотий камінь посіємо...", У виконанні М. прозвучав ряд творів О. Білоша, І. Кириліної, М. Скорика, В. Смогилія, В. Шумейко та ін. У 1980-х вона включала до репертуару також пісні укр. традиції (напр., "Ой летіли дикі гуси", "Сіла птаха", "Чарівна скрипка", "Мамко, вечір догора", І. Поклодо), на поч. 1990-х вдавалася до автент. нар. співу (соло, в *дуеті* зі своєю матір'ю або у складі "Золотих ключів"), плідно співпрацювала з ансам. "Мрія", "Бережені", "Коза", з хор. капелами "Думка", "Хрещатик", дит. хором "Дударик", Чоловічою хороваю капелою ім. Л. Редьцького, Кубанським казачим хором. Від поч. 2000-х експериментує, співачкою, з одного боку, сучас. духовну музику в супр. орґана, з другого — виступаючи разом з рок-гуртом "Океан Ельзи", з гіп-гопівим гуртом "Танок на майдані Конго", з лідером рок-гурту "ВВ" О. Скрипка. 1995 з амер. т-ром "La

МАТВІЄНКО

Н. Матвієнко

Н. Матвієнко

31 трав.; Жулінський М. Гортаючи сторінки долі Берегині. пісні. Книга Н. Матвієнко "Ой виорі наму широкою" відкриває скарбницю нашої духовної культури // *День*. — 2009. — 9 верес.

В. Кузик

МАТВІЙЧУК Анатолій Миколайович (29.09.1958, м. Київ) — естр. співак, автор пісень, поет, журналіст. З. а. України (1996). Н. а. України (2000). Лауреат Премії ім. І. Франка НСЖУ (2002, за створення "Гіму журналістів"), ім. Д. Луценка (2007). Закін. ф-т журналістики Київ. ін-ту (1986). 1986—89 — журналіст газ. "Молодь України". 1989—97 — редактор відділу естради ж. "Музика". Автор числ. статей у пресі з питань укр. сценичної естради. Представник укр.

А. Матвійчук

традиц. естради. Автор пісень "НЛО", "Торкись мене", "Кленова балада" та ін. Особливим успіхом користуються баладно-філос. та лір. пісні М. На пісню "Чекаю музу" створено відеокліп (реж. Г. Пономаренко, студія "Шок").

Дискогр.: CD — "Жаждка", "Король шалого", "Полустанок любові", "Два птахи", "Чудо поднебесное", "Норний хан" (2001—2007), "Сповідь". — К.: 2009 та ін.

Літ. та: поет. зб. — "Сповідь", "Русский цикл", "Мої ковчег", "Катрени".

Літ. та: Клейменова О. Робінзон з полустанку романтики // *Голос України*. — 1996. — 17 трав.; Поліщук Р. Анатолій Матвійчук: "В творчості должно быть много сумасбродства" // Незалежність. — 1996. — ■ верес.; Кросовська О. Той, кого врівноважує перспектива // *Голос України*. — 1998. — 27 верес.; Струмижська Н. Анатолій Матвійчук: "Будуть нові пісні" // *Молодь України*. — 1998. — ■ жовт.; Чурба А. Анатолій Матвійчук: "До свободи треба дотягтись" // *Уряд. кур'єр*. — 1999. — 13 лист.; Семененко Ю. Імідж — страшна сила // *Україна молода*. — 2000. — ■ жовт.; [Б. п.]. Анатолій Матвійчук: "Прочитуй нам, Клінтоне, Шевченка" // *Молодь України*. — 2000. — 15 черв.; [Б. п.]. У творчій майстерні: Анатолія Матвійчука // *УМГ*. — 2002. — № 4; Анатолій Матвійчук: "Слова, як маки на вістак" // *КІЖ*. — 2002. — ■ верес.; Лабенко С. Анатолій Матвійчук. Клуб знаменитостей // *Голос України*. — 2003. — 29 лист.; Поліж Н. Анатолій Матвійчук: Пророцтва ноди збуваються // *Україна молода*. — 2007. — 14 лют.; Тисичко М. Анатолій Матвійчук // *День*. — 2007. — 23 лют.; Сущенко О. Анатолій Матвійчук // *Вес. Київ*. — 2007. — 27 лют.; Семько К. Анатолій Матвійчук // *КІЖ*. — 2008. — 26 берез.; Петренко Г. Анатолій Матвійчук //

Хрещатик. — 2009. — 10 лип.; www.matviychuk.com.

І. Сікорська

МАТВІЙЧУК Любов Дмитрівна (21.11.1952, с. Погребі Васильківського р-ну Київ. обл.) — домристка, педагог, диригентка. Лауреатка Всеукр. конкурсу виконавців на нар. інстр. (Київ, 1977, 1-а премія). Закін. Київ. конс. інст. (1977, кл. *домри М. Шелеста*) та аспірантуру при ній (1984). 1977—86 — солістка Держ. оркестру нар. інстр. (тепер Національний оркестр народних інструментів України). Від 1986 — викладачка кафедри нар. інстр., ст. викладач (з 1987), доцент (1997) Київ. конс. Авторка наук.-метод. розробок.

Тв.: для домри й фл. — Романс, Тарантала, Експромт, "Роздум", "Пісня у старовинному стилі", "Поетичний ескіз"; обр. укр. нар. пісень; обр., ред., перекладення творів ін. авторів.

Літ.: Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. Українська академічна школа. — К., 2005; Вахрамєва Р. Люба — це любов! // *Хрещатик*. — 1997. — 8 лют.

А. Музо

МАТВІЙЧУК Людмила Сергіївна (16.05.1957, м. Луцьк — 22.07.2007, там самої) — композитор, педагог, муз. критик, піаністка, диригентка, збирачка укр. нар. пісень. З. д. м. України (1994). Лауреатка фест. молодих композиторів (Єреван, 1983). Член НСКУ (1988—98). Заст. голови НЛУК (1998). Закін. Луцьке муз. уч-ще (1976, фп. відділ), Київ. конс. (1983, кл. *композит. Ю. Іщенка*), аспірантуру при ній (1986, кл. *М. Скорика*). 1976—78 — викладачка Луцьк. муз. уч-ща, 1983—84 — асистентка-стажистка Рівнен. ін-ту культури. 1986—2007 — викладачка, з 1995 — доцент кафедри теорії музики, з 1997 — професор кафедри теорії музики та муз. виконання КНУКіМ. Учасниця фест. "Київ Музик Фест" (1990—95), "Музичні прем'єри сезону" (1993—96), "Варшавська осінь" (1992). 1986—90 здійснила ряд фолькл. експедицій у Волин. обл. (Горохівський, Камінь-Каширський, Локвинський р-ни), де записала бл. 1000 укр. нар. пісень. Підготувала понад 10 радіопередач, присв. вивченню пісенного фольклору Волині. Комп. манери, в якій виявляються риси неофольклоризму, притаманне глибоко нац. муз. мислення, що проявлялося в інтонац. розвитку муз. матеріалу, мінливості *ладу, ритму*. Поміж творів — популярні пісні "Королів любові важко", "Білі метелі" (сл. В. Простолучка); "Останній дощ" (сл. В. Довжика); "Червона калина" (сл. Леся Танюка) тощо. Їх виконували А. Кудлай, В. Удовиченко, В. Шпортська, Л. Михайленко, О. Маринківський, О. Гавкавий, гурт "Дзвони" та ін. 2010 було опубліковано зб. пісень М. "Стріла кохання".

Тв.: опера "Бояриня" (лібр. авторки за драмою Лесі Українки, 1994); кантати — "Волинські пісні" (1982), "Марусь Богуславна" (1987), "Топола" (1993), "Псалми" (1993, 1994), "Псалми Давидові" (1994); вок.-симф. цикл "Далека зірниця" (1994); для симф. орк. — поема "Героїчна" (1984), Увертюра на теми трьох укр. нар. пісень (1992), "Карпатські

МАТВІЙЧУК

Л. Д. Матвійчук

Л. С. Матвійчук

МАТЕЗОНСЬКИЙ

К. Матезонський

Л. Матейко

М. Матена

малюнки" (1995); для кам. орк. — Концерт для скрипки (1990), Симфонета (1994); кам.-інстр. — 2 квартети (1988, 1993), Варіації для струн, квартету (1980), Триніти для фп. тріо (1984), Соната для ачл. і фп. (1981); для фп. — Варіації (1979), Соната (1984); тв. для хору, пісні (бл. 100), зокр. і для дітей, обр. нар. пісень; музика до драм. вистав "Матейка" (1992).

Дискогр.: аудіокасети "Людмила Матейчук: Ключі від щастя", — К.: НАС, Нац. радіокомпанія України, 1996.

Літ. тв.: Обробка української народної музики: Маш. посібник. — К., 1997; Збірники і публікації народної пісні Волині // Дніпро. — 1996. — № 3—4; Сучасний пісенно-творчий процес // Віче (Луцьк). — 1995. — 16 трав.

Літ.: Людмила Матейчук: Бібліогр. покажчик / Ужгород, О. Кушнірук. — К., 2009; Березицька Г. Скажи своє слово // Рад. Волинь. — 1978. — 16 квіт.; Кучербо В. Звітність молодіш з молодіж. КЖ. — 1981. — 11 трав.; Кирейко В. Дунаймо про зміну // Тан само. — 1982. — 12 груд.; Простопиця В. Людмила Матейчук композитор з Волині // Молода Волинь. — 1986. — 4 трав.; Горюченко О. Завка на зрілість // КЖ. — 1987. — 11 січ.; Прилипо О. Музикні зустрічі // Говорить і показує Україна. — 1995. — 23 лют.; Федотенко П. Хочеться все встигну // Сільські обрії. — 1996. — № 3—4.

О. Кушнірук

МАТЕЗОНСЬКИЙ (псевд. — Білорусин) Костянтин (1947? — 28.12.1958, м. Ужгород) — диригент, співак. Засновник хор. культури Закарпаття. 1826—27 — співак Перемишль. кафедрал. хору (під псевд.). Існує версія, що М. був близький до декабристів і через це змушений був виїхати за кордон і переховуватися під вигаданим прізвищем. 1833 переїхав до Ужгорода, де організував хор духовної семінарії та гімназії "Гармонія" — перший хор. колектив на Закарпатті. Підтримував творчі зв'язки з *Перемишльською школою*, закрив основи хор. традиції Закарпаття та виховав плеяду музикантів (М. Лихварчик, А. Медведцій, І. Сільбай, Е. Талапкович, І. Бокшай то ін.).

Репертуар "Гармонії" становили літург. твори й духовні концерти Д. Бортнянського, укр. пісні "Мир вам, браття", "Руська земля, наша мати", "Дай нам, Боже, добрий час", "Думи мої, думи", "Я русин был", "На війну їду", "Ой, на гори жито", а також — рос. нар. пісні та романси "Чарналь шаль", "Вийхожу один я на дорогу", твори О. Верстовського. Виступи хору проходили з величезним успіхом, про що свідчать рецензії в тогочас. пресі.

Тв.: Пам'ятка на смерть Пришвінського списковця Григорія Тарковича (1841), Літургія, хор. обр. духов. наспівів і нар. мелодій.

Літ.: Неделіський Е. Угро-руський театр. — Ужгород, 1941; Росія Т. Музичне життя Закарпаття 20—30-х років ХХ століття. — Ужгород, 2002; Гаджева В. Костянтин Матезонський — перший диригент греко-католицької церкви в Ужгороді // Лікарятська Русь (Ужгород). — 1929. — № 1—2; Івонювич Е. (Е. Сабол). Из моих записок. Гл. 20. Регент хора Константин Матезонский // Карпато-русский голос (Ужгород). — 1933. — № 226; Тихий И. Константин

Матезонский // Русский народный голос (Ужгород). — 1937. — № 49—50; Гашовский В. Страницы истории музыкальной культуры Закарпаття XIX — первой половины XX века // Укр. музикознавство. — К., 1966; Ягола ж. Початки корольового співу на Закарпатті // Муз. зб. Музею укр. культури в Сандлиці. — Праця, 1972. — Т. 6; Вейнго Матезонський // Огород-Калішівське зм'яте. — Ужгород (Ужгород), 1906. — № 6—7.

Т. Росія

МАТЕЙКО Любомир Михайлович (21.05.1969, с. Скопівка Коломийського р-ну Івано-Фр. обл.) — скрипаль, диригент, кер. фолькл. ансамблю, автор музики, аранжувань. З. а. України (2004). Лауреат респ. і обл. конкурсів молодих виконавців. Член *Національної ліги українських композиторів* (2001). Закін. Чернів. муз. уч-ще (1988, кл. скр. О. Павлова, з відзнакою), НМАУ (2001, кл. скр. О. Горюхова й В. Козіної). 1989—90 — артист орк. Буковинського ансамблю пісні і танцю, 1990—93 — артист-інструменталіст фолькл. ансам. "Калина, 1994—95 — ансам. "Віртуози фольку" (обидва — Київський). Від 1995 — один із засновників, гол. диригент, скрипаль та аранжувальник комунального ансам. укр. музики "Дніпро" Печерського р-ну м. Києва, з яким став лауреатом міжн. фест. — 2-о муз. фест. "Sharg tarqatolagany" ("Мелодії Скоду", 1999, Самарканд, Узбекистан), 10-о гуцул. фолькл. етногр. фест. "Коломийка 2000" (Україна), фест. нац. культур "Істони" (2002, Росія, Грин-прі). Гастролював у Нідерландах, Росії, Україні, зокр. в Із.-Франківську, Ялті (АР Крим). Здійснив записи на телеканалах — 1-у Національному, КІТРК, ТРК "Міст" (Львів), на радіоаналах — Нац. радіо України (тепер НТРКУ) та Всесвітня служба "Радіо-Україна". Виступав також у Німеччині, Польщі, Франції, кол. Югославії. Розшифрував, відредагував та поклав на ноті понад 50 муз. творів. Співпрацює з В. Павликовським, здійснює ред. із ансамблем "Дніпро" виконав. і записав на ТБ, радіо, CD та відеокасети його фолькл.-метаморфози (моноопери) "Ті, що походять від Сонця" (2008).

Дискогр.: CD і 2 аудіокасети — "Жива вода" (2000), CD (2006) і відеокасети (2008) — "Ті, що походять від Сонця", муз. В. Павликовського.

А. Коваленченко

МАТЕНА (справж. прізвище — Москвін) Марія Онисимівна [26.03(8.04).1897, с. Опішня, тепер Зіньківського р-ну Полтав. обл. — 31.01.1952, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — кам. співачка (мечо-сопрано). Закін. Київ. муз.-драм. ін-т (1930). 1930—41 — солістка Ленінгр. держ. естради. 1937 гастролювала в Україні (Полтава, Диканька, Опішня). Під час війни працювала в Телеграф. агентстві Рад. Союзу (ТАРС, Ташкент). 1945 залишила сцену через хворобу. У конц. репертуарі — твори М. Лисенко, В. Заремби, К. Стеценка, Я. Степового, Л. Редьницького, Ю. Мейтуса, укр. нар. пісні.

І. Лисенко

МАТИЙ Петро Петрович [28.04.1943, с. Сасово Виноградівського р-ну Закарп. обл.] — співак. З. а. УРСР (1987). Н. а. України (1997). Від 1969 навч. в Ужгород. муз. уч-щі. Закін. Львів. конс. (1977). Працює в Закарп. філармонії. У репертуарі — твори укр. і світ. класики, укр. нар. пісні.

І. Гамкало

МАТИЯШ Василь [26.08.1911, с. Павелече, тепер с. Павлівка Тисменицького р-ну Івано-Фр. обл. — 16.06.1982, м. Сідней, Австралія] — диригент, оперний і кам. співак (баритон), муз. і церк.-громад. діяч. Теолог. освіту отримав у Львові. Закін. ВМІ (кл. вокалу М. Соки, 1941). Муз. академію у Відні (кл. оперного співу, 1943). 1944—47 виступав у Граці (Австрія), Нац. т-рі Мангейма (Німеччина), де виконував партії Ріголетто (однотом. опера Дж. Верді), Фігаро ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Валентина ("Фауст" Ш. Гуно), Марселя ("Богема" Дж. Пуччіні), Сільвіо ("Паяци" Р. Леонкавалло) та ін. 1945—48 два понад 100 концертів у амер. окупаційній зоні Німеччини. 1949 переїхав до Австралії, де організовував хору в іміграц. таборах Бонегілл та Олбор. Від 1953 жив у Сідней, працював урядником у лісництві. 1980—82 — голова Об'єднання укр. католик. організацій Австралії. 1962—75 — кер. хору "Боля", засновник і диригент хору "Юний Боля", засновник і диригент хору церкви св. Андрія в Лідкомбі. На поч. 1950-х записав власні грамплатівки; 1975 — хору "Боля"; 1979 — нар. пісень "Співакочки мої".

Лт.: До історії української еміграції в Німеччині після Другої світової війни. — Нью-Йорк: Париз; Сідней; Торонто, 1985; Терен-Морозюк Я. "Через ху бандури бандуристом став" (образець до українського мистецтва словника) // Й ж. У світі мистецтв. ч. 1. — Ів. Франківськ, 2003; Юсьвіч Т. Згадує співака В. Матіаша // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1983. — 29 лп.

Н. Костюк, в. І. Шевців

МАТКОВСЬКА-СЕДЛЕЧЕК Анастасія Гнатівна [1853, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл. — 2.04.1915, м. Одеса] — піаністка, педагог. Закін. приват. муз. школу Прокша в Празі (1869). Удосконалювалася в Одесі в І. Гедески. Від 1869 виступала в концертах, переважно в Одесі й Кишиневі. Викладала в приват. муз. школах Одеси. Створила власний метод гри, що був досить популярним в Україні. Поміж учнів — В. Плигінська.

Лт.: [Б. л.]. Одеса // Музика. — 1915. — № 217; [Б. л.]. А. Н. Матковська-Седлечек [Некролог] // Одес. листок. — 1915. — 3 ар.

І. Лисенко

МАТОУШЕК (Matoušek, Matoušek, Linda-Matoušek) Вацлав Я. (В. Л.) (1810 — 1861, м. Краків) — скрипаль, диригент. За походженням чех. Ймовірно, в 1850-х — дириг. орк. у Севастополі. 1859 як скрипаль гастролював у Вільно (тепер Вільнюс), 1860 — у С.-Петербурзі.

Лт.: П. К. [Про чеськ. скрипаль Матуску у Вільно] // Виленский вестник. — 1859. — 8 мая; [Б. л.]. Скрипаль Матусек // Сев. пчела. — 1860. — 10 марта; [Б. л.]. Некролог // Иллюстрированный семейный листок. — 1861. — 2 июля; Schánílec J. Za slávu. — Praha, 1961; Postler M. Soupis významnějších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních stahů. — Praha, 1965. — 1.

В. Щепоткін

МАТОУШЕНКО [Matoušek, (?) Matoušek (?)] В. Я. — військ. диригент. За походженням чех. Капельмейстер дух. орк. 31-ї флотської ескадри в Севастополі. У 1904 виступав у Ялті.

Лт.: [Б. л.]. Музыка в провинции: Ялта // РМГ. — 1904. — № 19—20; Schánílec J. Za slávu. — Praha, 1961; Postler M. Soupis významnějších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních stahů. — Praha, 1965. — 1.

В. Щепоткін

МАТУСЕВИЧ Ніна Іванівна (10.11.1931, м. Київ — 19.11.1988, там само) — музикознавець, композиторка, педагог. Канд. мист-ва (1971). Доцент (1976). Член СКУ. Закін. Київ. конс. (1956, кл. композиції Б. Лятошинського) та аспірантуру при ній (1959). Від 1959 — викладачка, 1972—88 — декан істор.-теор. і комп. ф-тів Київ. конс.

Тв.: симф. казка "Червона квіточка" (за І. Аксаким, 1956), пісні для фп., романи тощо.

Лт.: тв.: канд. дис. "Гармонічне варіювання в сольних обробках народних пісень українських композиторів" (Ки., 1971); М. Г. Раялін. — К., 1960; Хореографічне інструментування. — К., 1963; О. З. Миківський. — К., 1964; Формообразующее значение гармонического варьирования в сборнике "Сонечко" Л. Н. Ревуцкого // Укр. музикознавство. — К., 1966; Гармонічне варіювання в обробках народних пісень М. Ш. Лисенка // Укр. муз.-во. — К., 1967. — Вип. 2; "Лісова пісня" на сцені Київського оперного театру // Київ. правда. — 1958. — № 124; Новий балет ("Тінька" Л. Ауслер в пост. театру "Естонія") // Там само. — 1958. — № 153; Неповторна краса народного мистецтва (польський ансамбль "Мазоше" в Києві) // Там само. — 1958. — № 160; Несколько слов об украинской песне // Сов. Украина. — 1965. — № 225 тощо.

А. Муха

МАТУСЕВИЧ (Matusiewicz) Тадей (Тадеуш) Гнатович (1804, Мінська губ., тепер Білорусь — ?) — педагог, хор. диригент. З роднин польск. шляхтичів. Закін. Мінське духовне уч-ще. Поч. 1840-х—1862 — викладач музики в Ніжин. ліцеї, де тоді функціонував церк. хор. Особливу увагу приділяв фп. та інстр.-анс. виконанню, закупівав муз. інструментів, нот та ін. муз. спорядження.

Лт.: Шамодо К. Музична освіта в Україні в першій половині XIX ст. — К., 1996; Номинський міський державний архів. — Ф. 378, оп. 1, спр. 61, арк. 11 зв.; Спр. 387, арк. 7 зв.; 8; ЦДАК України. — Ф. 707, оп. 87, спр. 723, арк. 13 зв.; Спр. 4657, арк. 22.

К. Шамодо

МАТУСЕВИЧ

В. Матіаш

Н. Матусевич

МАТЮК Віктор Григорович, с. (18.02.1852, с. Тудорівці на Львівщині — 8.04.1912, в. Карів, там само) — хор. диригент, педагог, муз. фольклорист, композитор, священник, громад. діяч. Закін. Львів. духов. семінарію (1879). Музичн. навч. у П. Бахчанського й М. Вербицького, брав уроки в І. Гуневича й І. Лаврівського. Автор підручника з елементарної теорії музики (1892) і нарисів про основи гармонії (1906), публікації з проблем муз. освіти (див. *Освіта музична*). Належав до активних діячів тов-ва "Просвіта". Відіграв помітну роль у розвитку стилістики укр. хор., зокр. церк. музики в Галичині кінця 19 — поч. 20 ст. Значною популярністю користувалися його *салістії* ("Веснівка" на сл. М. Шашкевича досі належить до найбільш репертуарних сопранових творів), *хори* тощо. Комп. манери притаманні риси *академізму* й *фольклоризму*.

Тв.: кантати — "З травневих могил" (на честь 300-ліття Створення, сл. І. Гушлевича, 1886), "Гамалія" (сл. Т. Шевченка. — 1882. — Ч. 1; 1887. — Ч. 2); хори — "Нещасний", "До весни", "Не загасайте, вогні зорі" (всі — на сл. М. Шашкевича); "Крилець", "До руської пісні" (обидва на сл. Б. Киріва); церк. хори, зб. колядок; вок. цикл на сл. Г. Гейне; солістичні — "З сльозю в очі відійду" (сл. І. Гушлевича), "Веснівка" ("Цітка дріб'ява", сл. М. Шашкевича), вок. вальс "Де живе Русь" (сл. В. Шашкевича); музика до мелодрам І. Милдовського "Капал Тимко" (1876), "Нещасна любов" (1878), "Наші поселенці" (1897), В. Гоголя-Яновського — "Простак" (1879, фарс), "Іванди" (1891); Ред. зб. хорів укр. авторів "Боян" (Лейпциг, 1884; Пареницько, 1885), зб. для молоді "Руський співаник для шкіл народних" (1886).

Лит. тв.: Іван Лаврівський // Календар "Просвіти". — Л., 1889. — До дванадцяти О. Ніжинського // Діло. — 1886. — 9 лют.; III справи науки мотного хорального співу у нас по селах і містах // Там само. — 1899. — Ч. 2, 275. — 10—22 груд.; Наша руська народна пісня і її значення // Там само. — 1899. — Ч. 13, 15.

Лит.: Загайкевич М. Музичне життя Західної України 2-ї пол. XIX ст. — К., 1969; Юсєйко С. Віктор Матюк. — Сокаль, 1992; Віктор Матюк: био-библ. пошуків // Упоряд. І. Вермас. — Дрогобич, 1993; Йою ж. Будитель національного духу // Музика. — 1993. — № 4; Білобоцький І. Отець Віктор Матюк // Ілюстрований муз. календар. — Л., 1906; Кирилович Л. Стягнута еволюція галицької музичної культури XIX—XX ст., — Тернопіль, 2000; Лодкевич С. Віктор Матюк // Неділя. — 1912. — Ч. 26, 27—28 (окр. брошура. — Л., 1912); Юшчин І. о. Віктор Матюк: Співаник церковно-народний для шкіл народних // Учитель. — 1912. — Ч. 7; Витвицький В. Віктор Матюк // Укр. музика. — 1937. — Число IV. — № 2 (переклад. у кн.: Йою ж. Музикознаві праці. Публіцистика. — Л., 2003); Йою ж. Шашкевич — Матюка "Цітка дріб'ява" // Йою ж. Музикознаві праці. Публіцистика. — Л., 2003; Кудрик Б. Віктор Матюк: У 25-ті роковини смерті // Прослава. — 1937. — Берез.—черв., Йою ж. Віктор Матюк, його доба і наша сучасність: З приводу 25-ліття смерті композитора // Мета. — 1937. — № 22. — 13 черв.. Йою ж. Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі // Богословія. — 1938. — Т. XVI. — Кн. 4; Ясєвич Л. В. Матюк // Українська музич-

на література від найдавніших часів до 1-ї пол. XX ст.: Навч. посібник: У 3 ч. — Тернопіль, 2002. — Ч. II. — Кн. I; Костюк Н. Богослужбова творчість // ІУМ. — К., 2009. — Т. 2; Н. В. (Важняк А.). "Руський співаник" // "Малий натежит музики" // Діло. — 1886. — Число 49.

Н. Костюк, А. Муза

МАТЮКА Ярослава-Ганна Степанівна (29.10.1939, м. Львів) — піаністка, *концертмейстер*, педагог. З. а. України (1994). Професор (1995). Закін. Львів. ССМШ (1957, кл. *фортепіано* І. Негребецької), Львів. конс. (1962, кл. І. Криж). Від 1960 — концертмейстер кафедри сольного співу; з 1963 — викладачка, з 1991 — доцент Львів. конс.; з 1992 — зав. кафедри концертмейстерства. Від 1974 — концертмейстер вок. тріо сестер Байко (див. *Байко сестри*), а також багатьох ін. солістів, зокр. М. Байко, П. Ленишин та ін. Популяризує твори укр. композиторів; учас-

М. і Д. Байко, А. Кос-Анатольський, Н. Байко, Я.-Г. Матюха

ниця авт. концертів С. Людкевича, М. Калесси, А. Кос-Анатольського, П. Мойсорова, Б. Фільц та ін. Має понад 60 фонд. записів на Укр. радіо й ТБ (тепер НТКУ), грамплівки із записами творів М. Лисенка, Д. Сичинського, С. Людкевича, В. Борвінського та ін. Поміч унів. — дипломанти міжн. конкурсів концертмейстерів І. Дуркот, О. Юрченко, М. Русак.

Дискогр.: LP грамплівки (усі — М.: Мелодія) — Співають сестри Байко. Українська музика. Партія фп. Я. Матюха. — 1982. — СД-173811-82; Співає Марія Байко. Пісні Фрацького краю: Супр. — фп. тріо: Я. Матюха (фп.), В. Боніславський (скр.), А. Білинський (вкл.). — 1983. — СД-20315-002; Марія Байко. Українські романси "О, не забудь". Партія фп. Я. Матюха. — 1989. — СД-290041-003; CD — Співають сестри Байко: Партія фп. Я. Матюха. — Л. Гол. рекордс, 2003; Солісти галицьких композиторів XIX — XX ст.: М. Байко (сопр.), Я. Матюха (фп.), Ф. Гольдберг (скр.). — 416707314161L1; Вокальний цикл "Срібні струни" на вірші Олександра Олеся // Твори Богдана Фільц. "Люблю землю свою". М. Байко (спів), Я. Матюха (фп.). — К.: НРКУ, 2004. — К505104AШ.

Літ. тв.: Кафедра концертмейстерства // Сторінки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Ірина Негребецька — піаністка, педагог // Виконавсько-педагогічні принципи Василя Барвінського та його послідовників як складова частина Львівської школи: Матеріали наук.-практ. конф. — Л., 2006; Декілька штрихів до портрету Богдана Фільц // Молоді іринки. — 2006. — № 2; Спогади про вчительку

В. Матюк

Я.-Г. Матюха

І. Негребішчу — видатну українську піаністку, педагога, ученицю Василя Барвінського // Там само. — 2009. — № 3 та ін.

Літ.: Молочанова Г. Мистецтво бути "другою". Теоретичний портрет заслуженої артистки України, професора Ярослава Матюхіна. — Л., 2009; Кийко В. Встреча с музыкой Людкевича // Муз. жизнь. — 1980. — № 20; Билиньська М. Чудовий спів і аккомпанемент. Концерт М. Байно і Я. Матюхіна // Життя. — 1987. — № 4; Ярослав Л. Біографічний список наукових праць та публікацій М. Билиньської // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. ССХХVІ; Філюк Ірина Негребішчу — людина, піаністка, педагог (1895—1962) // Перемиські: Перемиська земля протягом віків. — Перемиські: Л., 2001. — Т. 2; Видатні діти Переміщинини; Володченко Г. Музикантине странство // Львов. правда. — 1967. — 22 січ.; Мудого Г. Український романс // КМЖ. — 1968. — 15 лют.; Кийковий І. Пісні з полонини // Ровнінська газета. — 1969. — 8 січ.; Кореневич Л. Закувала зозуленка: Вечір українського романсу // Там само. — 1969. — 1 квіт.; Романчик К. Улюблене солов'їне тріо // Ленінська молодь. — 1975. — 18 листоп.; Деркош І. Табе, родної мой край // Львов. правда. — 1976. — 26 лют.; Шахово Л. Пісня // Сільські вісти. — 1976. — 4 квіт.; Турецький В. Немов трамвайний кришталь // Карпатська Русь (Йонкерс, США). — 1979. — 17 берез.; Самопос Н. Славас Марія Байно // Вісник України. — 1985. — 6 трав.; Колесса М. Друге дзвінчання // КМЖ. — 1987. — № берез.; Максименко З. Реабілітація музики // Там само. — 1990. — № квіт.; Кийковська Л. І музика звучала скрізь // Пролетар (Львів). — 1994. — Січ.; Філюк Ірина Н. Синтез молодості і досвіду // Галицька зоря. — 1995. — № листопа.; Ніколасов Л. Нове життя старих мелодій // Пролетар (Львів). — 1995. — 9 листопа.; Й. ж. Мелодії душі: Анастасія Кос-Анатольського // Рагуша. — 2008. — 16—22 жовт.; Трошановський В. Романс тривалістю в життя // Там само. — 2008. — 27 лист. — 3 груд.; Masalska (Розсія А. Мисієвіска) w piusze młodszej // Kurier Galicyjski. — 2009. — 23 kwietnia.

Філюк

МАТОХІН Валерій Олександрович (12.03.1949, м. Харків) — піаніст, диригент, муз. громад. діяч. З. д. м. УРСР (1987), Н. а. України (2004). Лауреат Нац. премії України ім. Т. Шевченка (2006). Респ. комсомол. премії ім. М. Островського (1986). Закін. Київ. ССМШ (1967), Київ. конс. (1973, кл. фортепіано

В. Матюхін, Б. Стельмащенко,
С. Станкович

О. Холодної). 1975—80 — піаніст-клавесніст Київ. кам. оркестру. 1980—91 — піаніст-сопіст Київ. філармонії. Відом. виконавець сучас. укр. музики. Перший і один із найкращих виконавців більшості фп. творів В. Сильвестрова 1980-х, Я. Верещини, О. Кизьва, І. Левковича, В. Сильвестрова, Є. Станковича та ін. присв. М. чимало фп. композицій. Вия. манера позначена високою музичністю, тонким відчуттям стилю. 1977 заснував у СКУ ансамбль кам. музики, 1988 — худож. кер. ансам. старовин. музики "Гармонія". 1989 на базі 2-х колективів створив ансам. солістів "Київська камерата" (її незмінний дириктор і худож. кер., з перервами). Активно популяризує укр. музику у всій різноманітності її жанрів, стилів та напрямів. Під орудою І. відбулася вел. кількість прем'єрних виконавств творів З. Алмаши, А. Гаврилиця, В. Годзяцького, Л. Гробовського, В. Губаренка, В. Загоричева, В. Зубицького, Ю. Іщенко, І. Коробилія, О. Киви, І. Кирилової, О. Козаренка, Ю. Ланюка, О. Левковича, В. Полубової, В. Сильвестрова, М. Скорика, Є. Станковича, К. Цепколенка, І. Шамо, І. Щербобока та багатьох ін. Гол. мета творчої діяльності М. — репрезентація укр. музики у світ. контексті. Один із авторів фест. проекту "Музичні діалоги", де "Київська камерата" п/к М. представляє укр. музику в діалог. поєднанні з творами композиторів Австрії, США, Франції, Вел. Британії, Фінляндії, Німеччини, Італії, Естонії, Росії. Разом із "Київською камератою" бере постійну участь у міжн. фестивалях і визначних худож.-мист. акціях. Гастролював в Україні, Росії, Франції, Австрії, Німеччині, Італії, Вірменії, Хорватії, Китаї, США, Лівані, Грузії, Вірменії, Чехії, Латвії та ін.

Дискогр.: див. дискогр. до ст. "Київська камерата".

Літ. та.: "Влада залюбує очі на українську музику" // Дем. Україна. — 2006. — 28 груд., тощо.

Літ.: Щороба Н. Більше другом композиторів // СМ. — 1982. — № 7; Лупина Г. Роздуми музиканта // Музика. — 2006. — № 1; Й. ж. Валерій Матюхін // КМЖ. — 2003. — 17 груд.; Й. ж. Воістинно унікальний і універсальний // Там само. — 2008. — 17 груд.; Й. ж. Валерій Матюхін // День. — 2009. — 16 квіт.; Дачко Л. Музика, которую ждут // Комс. знамя. — 1989. — 27 мая; Паличук Г. ВІР Стравинський // День. — 2002. — 10 груд.; Бродський П. Світський раут на честь Стравинського // Дзеркало тижня. — 2002. —

В. Матюхін

В. Сильвестров і В. Матюхін

14 груд.: *Яго ж.* Зірки в оправі // Там само. — 2004. — 31 січ.; *Лобововського А. Час камерати* // Слово Просвіти. — 2004. — Число 13. — Берез.; *Лубийський Р. Вершинні явища культури* // Літ. Україна. — 2006. — 16 лют.; *Тимошук В. Валерій Матюхін* // Веч. весті. — 2006. — 4—10 мая; *Кулебова В. Валерій Матюхін* // Хрещатик. — 2006. — 20 верес.; *Антоненко А. Пам'ять, пісні й ветерани* // День. — 2007. — 12 трав.; *Константинова К. Музична шквала* // Дзеркало тижня. — 2008. — 29 берез.; див. також літ. до ст. "Київська камерата"; www.kievkamerata.org.

Г. Луїно, І. Скорська

МАУЕР (Мауер) Людвіг Вільгельм (20.02.1789, м. Потсдам, Німеччина — 6.11.1878, м. С.-Петербург, Росія) — скрипаль, композитор, капелмейстер. За походженням німець. Працював у С.-Петербурзі (інспектор театр. оркестрів, диригент орк. франц. т-ру), давав симф. концерти (1845—50 — у Зах. Європі). Поміж творів — опера "Мазепа", Концерт для 4-х скр. з орк.

А. Мухом

МАУЕР (Мауер) Олександр Васильович (? — 1891 (?), м. Харків) — педагог, віолончеліст, За походженням німець. У 1860-х — викладач музики в Одесі. У 1870—80-х працював у Харкові.

Літ.: *Schönlies J. Za slovou.* — Praha, 1961.

В. Щепокін

МАХНОВИЧ Йосип (1777, с. Бобирич, тепер Київ. обл.) — регент. Від 1801 навч. у Київ. Духовній академії. Від 1813 — регент її капели.

Літ.: *Козачий П. Сліз і музика в Київській академії за 300 років її існування.* — К., 1971.

М. Бурбон

МАХІН Бруно Едуардович (ост. трет. 19 ст., м. Вільно, тепер Вільнюс, Литва — ?) — оперний і конц. співак (лір. тенор). 1898 дебютував у партії Бояна (вистава "Руслан і Людмила" М. Глінки Маріин. т-ру в С.-Петербурзі). 1897—1900 виступав у моск. Тов-ві рос. опери (дебют — партія Ленського в опері "Євгеній Онегін" П. Чайковського, т-р П. Солодовникова). Співав у Одесі (1902), Києві (1903, 1906, 1908), Харкові (1910), Тифлісі (тепер Тбілісі, 1907—08), Вільно (1909, 1910). 1903 у Києві виконав сольную партію в Реквіємі В. А. Моцарта. 1904 записав на грамплатівки в Києві 6 творів ("Граммофон", 1904). Користувався успіхом. У репертуарі були переважно характерні партії.

Мав сильний, глибокий голос м'якого тембру. Певне формування звуку спричинило захворювання голосових зв'язок (переніс операцію, 1910). Сцен. партнери — Я. Вайда-Королевич, С. Левик, Т. Руффа, Ф. Шаляпін та ін. Співав під оруду А. Маргуляна, М. Іполітово-Кубана, І. Паліцима.

Партії: Володимир Ігорович ("Князь Ігор" О. Бородина), Ленський, Герман ("Євгеній Онегін", "Пікова дама" П. Чайковського), Фауст (одн. опери Ш. Гюно), Яонтек ("Галка" С. Монюшка), Альфред ("Травіата" Дж. Верді), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе).

Літ.: *Левик С. Записки оперного певця.* — М., 1962; *Орфей. Городской театр* // В мире искусств. — 1908. — № 11—13.

МАХІНА Юліна Якієна [15(27).01.1850, м. Тамбова, Росія — 7(19).02.1902, м. Москва, там само] — оперна співачка (сопрано), педагог. 1868—74 навч. співу в Петерб. конс. (кл. К. Еверарді). 1872 Е. Напрвник запросив М. для виконання сольної партії у "Подорожжі рози" Шумана. 1874 відосоналювалася в Італії. 1874—77 виступала в Київ. опері в антрепризі І. Сетова. 1875—76 — викладачка Київ. муз. уч-ща. 1875—77 — солістка Маріин. (С.-Петербург), 1877—87 — Великополь (Москва) т-рів. Поміж учнів — С. Енгель-Крон, Д. Кравцова, П. Химченко та ін. Мала невеликий за діапазоном голос приємного тембра. володіла сцен. майстерністю.

Літ.: *Кузьмін К. Забуті сторінки музичного життя Києва.* — К., 1972; *Михайлово Г. Виконання співачки у Київській консерваторії.* — К., 1970; *М. Н. Концерт учеников т-жи "Махной"* // Артист. — 1893. — № 29; *Крутицький С. Пам'яті Ю. Я. Махной* // Новости дня. — 1902. — № 6707.

МАХНОВЕЦЬ Євген Леонідович (29.02.1944, с. Глухівці Козятинського р-ну Вінн. обл.) — біограф А. Веделя, хорист. Чоловік Л. Дичко. З роду протоієрея Іоанна (Дубровського), син філолога-медієвіста Л. Махновця (1919—93). 1962 закін. Бердичівський машинобудівний (Житомир. обл.). Працював тех. керівником відділу Київ. заводу штамів і прес-форм. Від 1983 — активний учасник хор. руху. 1987—97 — хорист капели "Почаїно". Від 1987 досліджує життя і творчість А. Веделя. На підставі знайдених мат-лів обгрунтував важливі факти біографії композитора; опублікував нову версію його біографії у виступах на конф. (1996, 2006, 2007), у фільмах (1989, 2007), числ. інтерв'ю (2009—10). 2009 у Москві віднайшов ранній концерт А. Веделя "Помолилися лицу Твоєму", презентований в орк. ред. Л. Дичко (24 жовт. 2009), а також концерт С. Деятієв "Слуши, дити і вижди". Співавтор (з А. Німенком) барельєфного портрету А. Веделя (2007, гіпс); автор пам'ятного

Л. Дичко та Є. Махновець

Є. Махновець

Меморіальна дошка-барельєф А. Веделя

завку до 200-річчя Київ. міськ. клінічної психоневрологічної лікарні № 1 (2006).

Лит. тв.: Становлення Київської Кирилівської лікарні. — К., 2006; Тут жив і творив Артем Ведель // Україна. — 1989. — № 33; Артем Ведель. 1799 рік // Наук. вісник НМАУ. — К., 2001. — Вип. 11; Доложи тебе Дніпро (Міфи та реальні життєві доріжки композитора Артема Веделя) // Пам'яті століть. — 2004. — № 6 (у співаві з М. Щуровою).

Лит.: Додомова О. З білорусько-українським аустрійцем до біографії А. Веделя // Вісті білорус. держ. академії музики (Мінськ). — 2005. — № 6 (білор. мовою).

Л. Пархоменко

МАЦЕНКО Павло Пилипович (24.12.1897, слобода Кирилівка, тепер Красноградського р-ну Харків. обл. — 8.03.1991, м. Вінніпег, Канада) — музикознавець, диригент, композитор, редактор, культ.-громад. діяч. Член-кор. УВАН. Доктор філософії в галузі музикології (1932). Під час 1-ї світ. війни служив в рос. армії; 1917 вступив до армії УНР. 1920 лікувався в Кіпрі; невдачі переїхав до Болгарії, 1924 — до год. Чехословаччини (Прага). Працював і навч. у Празі, конс. 1926—28 навч. в Українському вищому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі, де захистив докторат з муз-ва (1932) — одне з 1-х досліджень укр. церковної музики, що створило підґрунтя для вивчення в діаспорі укр. ірмологічної культури й монодійного співу. Співак і диригент Укр. акад. хору п/к П. Щуровської-Росиневич; згодом (до 1931) — хору при церкві св. Варвари (Відень, Австрія). 1936 на запрошення Укр. нар. дому у Вінніпегі приїхав до Канади. Заснував хор молодих укр. націоналістів, 1940—45 — організатор Укр. акад. освітніх курсів (Торонто і Вінніпег), куди запросив О. Кошиця (тим самим підніс їх значення для збереження мац. засад укр. діаспори в Канаді та США). Співазасновник Осередку укр. культури й освіти (1944), його секретар і член дирекції, з 1977 — почесний член. Ректор Ін-ту св. Івана в Едмонтоні. Від 1955 — викладач Колегії св. Андрія (Вінніпег); 1963—72 — Колегії св. Володимира (Роблін). Уперше в Канаді поставив оперу "Юнкюри" М. Лисенка. Підтримував тісні зв'язки з багатьма діячами, установами та тов-вами укр. діаспори. Послідовно розробляв проблеми історії, історіографії, вивчав окр. жончир й стилізові явища укр. музики, творчість Г. Сковороди, М. Березовського, Д. Бортнянського, С. Десятирєва, О. Кошиця, Т. Микити, Ф. Якименка та ін. Редактор ж. "Новий шлях", співпрацював із різними часописами й газетями. Як композитор під значним впливом О. Кошиця працював переважно в царині церк. музики та аранжувань нар. пісень.

Тв.: Півня Служба Божа на міш. хор (1931), Служба Божа на 3 мол. голоси (1963); Недільні прокимни 8-и гласів (1962, 65); Слани Утрени надгробної оди єрусалимської (1954—56); Рання відрава (Утрени) на 2 голоси (1962); Панаїда (1965), музика до ін. відрав, окремі піснестіви —

П. Маценко та О. Кошиць

недільні тропари, кондаки, богородичні, прокимни тощо; аранж. нар. пісень.

Лит. тв.: докторат (канд. дис.) "Склад і технічна будова мелодій Київської розсліви в Почаївському ірмології 1775 року" (Прага, 1932); Засади творчості О. Кошиця. — Вінніпег, 1950; Федір Якименко. — Вінніпег, 1954; Нариси до історії української церковної музики. — Роблін, Вінніпег, 1968, "К.", 1994; Конспект історії української церковної музики. — Вінніпег, 1973, "К.", 1998; Українські канти. — Вінніпег, 1981; Професор Кошиця: Короткий життєпис і огляд праць. Залютив Ол. Кошиця // Пропам'ятівна книга УНДому. — Вінніпег, 1949; Ол. Кошиця — аконавець церковної пісні // Вісті. — 1964. — № 3; Праці про церковну музику // Там само. — 1966. — Ч. 2; Григорій Савви Сковорода і Музика // Там само. — 1967. — № 3—4; Давид Степан Іванович (1777—1825) // Там само; Тарас Микити // Там само. — 1968. — № 4; Визначні мистці: Олександр Антонович Кошиця — диригент (До 25-ліття з дня смерті) // Рідня нива (Вінніпег). — 1969; Пам'яті Кошиця // Вісті. — 1969. — № 3; Українська мова в церковних відравах // Муз. віст. — 1971. — Ч. 1; Музика і Г. С. Сковорода // Нові дні. — 1972. — Жовт.; Музика і Григорій Сковорода // Музика. — 1993. — № 2; Олександр Кошиця як виконавець народних пісень // НТЕ. — 2002. — № 1—2; Спогади про Федора Якименка // Лисенко і Музика: культура України. — К., 2008.

Лит.: [Б. п.], Павло Маценко, Аризонський довідник 1988/89. — Вінніпег, Манітоба; Павло Маценко: Музиколог, композитор і громадський діяч: 36 на пошану 90-ліття народин. — Торонто, 1992; Костюк О. Павло Маценко — сім української музики та співу, музиколог-дослідник церковної музики // Віст. — 1967. — Ч. 3—4; Кушнір М., Сиротинський М. Павло Маценко — композитор, музиколог, громадський діяч: 36 на пошану 90-ліття народин. — Торонто, 1992 [реп.] // ЗНТШ. — Л., 1996. — Т. ССХХІІ; Прва Музикознавчої комісії; Головоначальний М. і в Канаді залишилися українцем // Музика. — 1997. — № 4; Пархоменко Л. Микола Малий — Павло Маценко: діалог поезії України // Студії мистецтвознавч. — 2006. — Число 2.

М. Костюк

МАЦІВСЬКА Вікторія Ігорівна (23.09.1969, м. Ленінград, тепер — С.-Петербург, РФ) — скрипалька, етномузиколог. Дочка І. Мацев-

МАЦІВСЬКА

П. Маценко

Тимчасова сторінка книжки "Нариси до історії української церковної музики" П. Маценка (Вінніпег, 1968)

І. Мацевський

МІСЦЕ НА ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ

МІСЦЕ НА ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ

Місце на діяльності науково-дослідних інститутів

Місце на діяльності науково-дослідних інститутів

Тимучка сторінка
зб. статей
"Фольклористичні
візії (учні — вчителі)
І. Мацевського з
нагоди його 60-річчя"
(Тернопіль, 2001)

ського. Канд. мист-ва (2003). Лауреатка IV Міжн. конкурсу "Кубок Півночі" (1-а премія і Золота медаль). Закін. Петерб. конс. (1994, кл. скрипки М. Гантавга), аспірантуру при Рос. ін-ті історії мистецтв (2000, наук. кер. Ю. Бойко). 1995—98 стажувалась у Праз. академії музики (кл. скр. І. Падзери), Сибеліус-Академії (Гельсінкі). Зараз живе в м. Бокум (Німеччина). Виступає з сольними концертами також в Італії, Норвегії, Росії, Вел. Британії (у т. ч. з репертуаром традиц. музики Буковини й Підкарпаття).

Оси. коло наук, зацікавленість — традиц. скр. виконавство. Базовий матеріал — мистецтво профес. весільних музик галиц. і буковин. теренів Гуцульщини, має також експедиц. досвід на Зах. і Сх. Поділлі, Миколаївщині, Закарпатті та в Аукштайтій (Литва). Особливість наук. пошуку М. — сформульований нею комплексно-апробаційний метод: безпосереднє навчання у весільних музикантів, майстрів виготовлення інструментів, нар. муз. педагогів та апробація отриманих знань і навичок у реальному житті традиц. культури, обряді, грі їх традиц. знавців та реципієнтів.

Лит. та.: канд. дис. "Виконавське мистецтво гуцульських скрипалів" (С.Пб., 2003); Музичні репліки гуцулів // Укр. світ. — К., 1995; Вплив на особистість музиканта-лидерів на формування різних художньо-стилістических напрямків (школи) гуцульської професійної скрипичної традиції // Вопросы инструментоведения. — С.Пб., 2004. — Вып. 5. — Ч. 1; Вклад С. Меринського в изучение гуцульской скрипичной музыки // Петерб. муз. полонистика. — С.Пб., 2004. — Вып. 4.

А. Тимошенко

МАЦЕВСЬКИЙ Ігор Володимирович (28.06. 1941, м. Харків) — етномузиколог, композитор, диригент, педагог, муз.-громад. діяч. Батько В. Мацевської. Канд. мистецтвознав. (1970). Доктор мистецтвознав. (1991). Нагороджений відзнакою за заслуги для культури Польщі (2003). Професор (2001). Академік Рос. Академії природничих наук (2004). Координатор по Схід. Європі в Міжн. раді традиц. музики ЮНЕСКО (ICTM — The International Center for Traditional Music, Нью-Йорк, США). Член НСКУ (1999) й СК РРОСР (1979). Голова Програмної ради Фондуції "Музыка Кресов". Початк. муз. освіту отримав у Івано-Фр. ДМШ (кл. фп. С. Крижанівської та влч. І. Фіцаловича); з 1959 навч. на лікувально-муз. ф-ті Івано-Фр. мед. ін-ту, приватно брав уроки з фп. в Ю. Новодоборського і муз.-теор. дисциплін у Львові в Л. Ярославич. Закін. Львів. конс. (1965, кл. композиції А. Нікодемівича й А. Солтуса, кл. етномузикології — В. Гогольського). 1964—65 — худож. кер. кам. орк. Львів. муз. уч-ща; 1965—66 — диригент симф. орк. Івано-Фр. муз. уч-ща; 1966—68 — вистент-стажист Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (кл. композиції О. Євдокімова). 1970 закін. аспірантуру (наук. кер. І. Земцовський) при секторі інструментознавства Ленінгр. держ. ін-ту т-ру, музики та кінематографії (нині — Рос. ін-ту

історії мистецтв), з 1991 — його завідувач. 1970—90 — викладач композиції Ленінгр. муз. уч-ща ім. М. Мусоргського, 1978—90 — кер. Ленінгр. кам. фольк. ансам. (у його репертуарі, зокр., 2 укр. програми — "Гуцульщина", "Кубань"). 1992—94 — викладач композиції і муз.-теор. дисциплін ДМА; відтоді й дотепер — професор композиції та організації на фінно-угорському відділенні Петрозавод. конс. 1990—91 — віце-мер С.-Петербурга. 1998 — людина року (за WIBC — USA). Викладає, читає лекції, проводить майстер-класи у навч. закладах України (в.-Франківськ, Київ, Львів, Рівне, Харків, Херсон), Австрії (Відень), Башкортостану (Уфа, РФ), Білорусі (Мінськ), Вірменії (Єреван), Грузії (Тбілісі), Казахстану (Алмати), Карелії (Петрозаводськ), Киргизстану (Бішкек), Латвії (Рига), Литви (Вільнюс, Клайпеда), Польщі (Білосток, Люблін, Варшава та ін.), Росії (Єкатеринбург, Москва, С.Пб.), Фінляндії (Гельсінкі).

Автор симф., кам. та хор. творів, самобутності яких значною мірою зумовлена глибоким знанням стилістики нар. і акад. музики різних народів та епох у поєднанні з філос. заглибленням і безпосередністю переживань, вільним використанням різних технік композиції, подоланнєм несподіваних їх поєднань.

Оси. галузь наук, зацікавленість — інструментарій і традиц. інструментальна музика укр. етнічних теренів (передусім Гуцульщини, Підляшшя, Берестейщини, Нижнього Придніпров'я, Бойківщини, Мараморощини, Сх. і Зах. Поділля, Кубані, Слобожанщини), а також поляків і білорусів Білосточчини, росіян і фінно-угрів Півн. Заходу РФ, литовців Аукштайтій та Жемайтій, слов'ян і тюркомовних регіонів Уралу, Казахстану, Центр. Азії, досліджувані безпосередньо в польових умовах. Увів у наук. обіг системно-внтофон. метод (синхронне дослідження інструментарію, виконавства та муз. жанро- і формотворення на всіх стадіях сучасного дослідження культурної традиції), засади синтезуючої транскрипції інстр. музики (зокр. універсального знаку мікроальтерації, координації слух, і точних методів нотавії з урахуванням фізико-акустич. і психолог. чинників), поняття етнічної марганалії та пов'язаної з їх істор.-культ. специфікою систему векторів взаємодії та

І. Мацевський у фольклорній експедиції (Польща, 1996 р.)

адаптації. Висловив ідею і знайшов алгоритми дослідження інстр. культури на цілісному істор. ареалі етнічного формування (у т. ч. у діаспорі); обґрунтував теорію *проєктивності* й структурно-функційні принципи жанр. систематизації інстр. музики, які вперше й реалізував на укр., потім — рос. мат-лі.

Також досліджує еволюц. і мутац. процеси в традиц. муз. культурі; її професіоналізм, а саме психолог., структурно-функц., соціал. засади та атрибутику (демографія, система таємниць, мова, термінологія, традиц. теорія та естетика), механізми збереження й передавання традиції, навч. процес і етапи ініціальні процедури, виш. школи й цехову організацію інструменталістів, інструменталізм у порівнянні з вок. музикою, хореографією, словесністю, т-ром, образотв. мистецтвом та архітектурою. Розробляє історію органіології й органіофонії, виш. й артикуляційної специфіки співу та гри (апробовані також у роботі керуванням одним — одного з перших у Росії та Україні — Кам. фольк. ансамблю, числ. майстер-класів в Україні, Росії, Польщі, Литві, Казахстані), субстратні явища у стратиграфії традиц. співу та інстр. музики.

Розробив методик дослідження традиц. інстр. музики на різних етапах польової, транскрипційної та аналітичної роботи. Запровадив низку новітніх методик виховання спеціалістів на основі багатовікового досвіду навчання у традиц. культурах.

Автор сценаріїв до к/ф реж. А. Каневського "Невідомо скрипка" (фрагментарно увійшов до к/ф "Розвітання" ("Прощання", "Белорусьфільм", 1991); "Древо вічності" (Древо вічності, там само, 1994).

Тв.: вок.-симф. — Ораторія пам'яті Лесі Українки, цикл "Діти Гуцулщини"; симф. — Симфонічний концерт для скрип. з орк., Концерт для скрип. з орк.; Концерт для 3-х фп. з орк., кам.-інстр. — 2 струн. квартети; для орк. литовських нар. інстр. — поема "Спогади"; Квінтет для дерев. духов. інстр. з валторною. Подвійна соната для вокал. соло "Вступ в Апокаліпсис", інстр. кам.-вок. та хор. цикли й окремі твори на духовні й нар. тексти, на сл. Т. Шевченка, П. Тичини, О. Олеся, І. Драча, М. Богдановича, М. Волошина, Н. Артимович, Т. Ружевича, Я. Бяликів, В. Броновського, музика до худож. худож.-докум. та мультимедіальних фільмів і театр. вистав, у т. ч. "Небувальщина", "Ліваха", "Нескладуха", "Фараон", "Даник", "Древо вічності", "Прощання", "Про Федота-стрільця".

Літ. та: канд. дис. "Гуцульські скрипичні композиції" (Ленінград, 1970); докт. дис. "Народная инструментальная музыка как феномен традиционной культуры. (Общетеоретические проблемы)". (С.Пб., 1990); Жанрові угруповання в традиційній українській інструментальній музиці. — Л., 2000; Гри і співголосо, Контонація: Музикологічні розвідки. — Тернопіль, 2002; Духовні сочинення на тексти немцев Поволжия, записані Георгієм Дингесом і Еленой Шининой-Фишер для голоса и фп. — С.Пб., 2004; Музичні інструменти гуцулів. — Л., 2005 (рукоп.); Народная инструментальная музыка как феномен культуры. — Алматы, 2005; Традиційні музикальні інструменти в сучасній культурі // К 70-літтю Алієвського Вікінація: Мат-ли міжнарод. конф. (С.-Петербург,

29 нояб.—2 дек. 1999 г.). — С.Пб., 1999; Музичні інструменти як індикатор густотариха субстрату національно-асиміляційних традицій // Історія. Культурологія. Мистецтвазнавство: Матеріали III Міжнародного конгресу беларусистів "Беларуська культура і діалог цивілізацій". — Мінськ, 2001; Инструментальная музыка в межкультурном пространстве. проблемы артикуляции // Рефераты докладов и мат-лы Междунар. инструментальной конф. (С.-Петербург, 1—4 дек. 2008 г.). — С.Пб., 2008 та ін.

Літ.: Загорьева С. Свирчатъ въ фольклорната култура. — София, 1987; Музыкант в традиционной и современной культуре: К 60-летию И. В. Мациевского. — С.Пб., 2001; [Б. л.]. Мациевский Игорь Владимирович // Ленинградская композиторская организация / Сост. М. Лобанов. — Ленинград, 1989; Скоробогатой В. Играть Мациевский // Зайгравъ сладчинный куратни. — Мінськ, 1998; Николаев М., Лыжович Л. Мациевский Играть // Кто есть кто среди белорусской культуры / Энциклопедический справочник. — Мінськ, 2000. — Ч. 1; Тимошенко А. (Вст. ст.) // Игорь Мациевский. Избр. хор. произведения. — С.Пб., 2001; Гусев В. Передовая // Мациевский И. Гри и співголосо. Контонація: Музикологічні розвідки. — Тернопіль, 2002; Pawluszyn S. Internationalizm w muzyce a podzieli kompozycyjny iwnosci // Ruch Muzyczny (Warszawa). — 1972. — Nr 23.

В. Модер-Новак

МАЦКЕВИЧ Аделі Адамівна (28.09.1916, м. Вітебськ, тепер Білорусь — ?) — оперна й кам. співачка (сопрано). З. а. УРСР (1951). Закін. Ленінгр. (тепер С.-Петербург) конс. (кл. вокалу С. Акимової, 1947). Сцен. майстерності навч. в І. Ершово. 1947—49 — солістка Перм.; 1949—67 — Одес. т-рів опери та балету; 1967—72 — Одес. філармонії. У концертах виконувала твори укр. композиторів.

Партії: Оксана ("Запорожжя з Дунаєм" С. Гулака-Артемівського), Катерина (одн. опери М. Аркаса), Гелена ("Вогдан Хмельницький" К. Данькевича), Олена ("Бронносець Потьомкін" О. Чішка), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Ліза, Марія ("Пікова дама", "Мазепа" П. Чайковського), Мілітриса ("Казка про царя Салтана" М. Римського-Корсакова), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Маша ("Дубровський" Е. Направника), Аїда, Єлизавета (одн. опери, "Дон Карлос" Дж. Верді), Тоска, Турнадот (одн. опери Дж. Пуччіні).

І. Лисенко

МАЦКЕВИЧ Гнат Михайлович (Михайлов Гнат) (18 ст., Україна) — північ. До 1752 був прив. північ. імп. двору в С.-Петербурзі. Значився поміж 12-м "Болших певчих" у числі 24 прив. співаків, яких указом імп. Єлизавети Петрівни від 9 груд. 1752 "уволено от служби и отпущено в дома их" в Україну.

Архів: ЦДАК України. — Ф. 1407, оп. 1, свр. 41, арк. 1—2.

Л. Горенко

МАЦОЯН Сергій Галустович (15.10.1934, м. Ленінакан, тепер Гюмрі, Вірменія) — диригент, педагог. З. д. м. Вірмен. РСР (1975). Канд. пед. наук. Професор (1989). Лауреат мін.

А. Мацкевич у ролі Єлизавети (опера "Дон Карлос" Дж. Верді)

С. Мацоян

МАЦУЛЕВИЧ-СОЛОВЬОВА

конкурсів. Закін. Київ. конс. (1961), аспірантуру при ній (кл. оперно-симф. диригування *М. Канерштейна*). 1961—67 — диригент симф. оркестру Одес. філармонії, викладач Одес. конс. 1967—90 — худож. керів. і гол. диригент організованого ним кам., потім симф. орк. і хору Ленінкам. (тепер — Гомрін) філармонії, директор муз. уч-ща, зав. кафедри муз.-пед. ін-ту. Систематично гастролював з оркестрами містами тоді. СРСР. Від 1990 — викладач Одес. конс., з 2001 — зав. кафедри диригування. Автор творів для духових і симф. оркестрів, числ. перекладень та *оранжувань* для орк. і хорів.

Літ.: Одеський державний музичний академії ім. А. В. Нежданової — 901 — О., 2003.

А. Музо

С. Мацура

МАЦУЛЕВИЧ-СОЛОВЬОВА Олександра Миколаївна (ост. трет. III ст. — ?) — оперна співачка (*сопрано*). 1882—86 навч. співу в Моск. конс. (кл. Дж. Гальвані). Виступала в Києві (1888—89, 1909), Харкові (1891), Єкатеринбурзі (1896, 1900), С.-Петербурзі (від 1892). У Києві й Харкові була 1-ю вик-цею партії Лізи ("Пікова дама" *П. Чайковського*). Партнери — В. Девіклер, *М. Медведєв*, І. Тартаков, А. Ульянов та ін.

МАЦУРА Степан Макарович (24.12.1922, с. Драгомишів, тепер Яворівського р-ну Львів. обл.) — бандурист. Юнаком співав у хороз "Просвіти". Репресований. Від 1947 — у концетраці, таборі, де познайомився з *М. Соколовським*, з яким організував ансамбль бандуристів. 1964 повернувся в Україну, працював на шахтах Донбасу. Згодом проживав у м. Павлоград (Дніпроп. обл.). Учасник кобзар. фестивалів у Львові (1991), Переяславі-Хмельницькому (Київ, обл.) (1992).

У репертуарі — *історичні* ("Про Морозенка", "Про Байду", "Про Івана Богуну", "Про Івана Мазепу", "Вже більше літ триста", "Гетьманський марш" та ін.), *стрілецькі* ("Побити козаки", "Побіла вітер степовий", "Триста літ минув" тощо) *пісні*, вок. твори на сл. *Т. Шевченка*.

Б. Желіський

Л. Мацюр

МАЦЮК Ія Павлівна (3.03.1920, м. Балта, тепер Одес. обл. — ?) — кам. співачка (*сопрано*). Дружина *Л. Мацюка*. Навч. у *ВМІ* (1936—39, кл. *О. Бондрівської*). Удосконалювалась у Відні. Вик. діяльність розпочала в Австрії. 1947—59 виступала у Бразилії, з 1959 — у США. У репертуарі — твори *М. Лисенка*, *С. Гулака-Артемовського*, *К. Стявченка*, *В. Барвінського*, *Б. Лятошинського*, рос. та зах. композиторів, укр. нар. *пісні*. В амер. фірмах записала на грамплівки нар. *пісні*, *романси* та *ансамблі* (разом з *Л. Мацюком*) укр. композиторів.

Літ.: [Б. л.]. Концерт андантик співачки // Наша мета. — 1966. — 26 листоп.; *О. З. Залеський* [О.]. Нова грамофонна платівка // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1972. — 24 берез.; *Ново ж.* Нова пла-

тівка // Любомира Мацюків // Новий шлях. — 1972. — 6 трав.; *Полілоба Л.* Перед концертом // Мацюк // Свобода. — 1975. — 10 груд.

Н. Костюк, І. Лисенко

МАЦЮК Любомир Костянтинівич (30.11.1918, с. Улятин, тепер Драгобицького р-ну Львів. обл. — 17.11.1991, м. Лодзь, Польща) — кам. співак, Чоловік *І. Мацюк*. Лауреат конкурсу вокалістів у Львові (1939). Навч. у *ВМІ* (1936—39, кл. *О. Бондрівської*). Удосконалювався в Берліні й Відні. Вик. діяльність розпочав у Австрії (1945). 1947—59 виступав у Бразилії, 1959—80 — у США. 1959 дав концерт укр. *пісні* в Торонто (Канада). Від 1980 — у Польщі.

У репертуарі — твори *М. Лисенка*, *О. Нижчинського*, *Д. Сичинського*, *В. Барвінського*, *М. Глінки*, *П. Чайковського*, зах. композиторів.

Літ.: *Дудо М.* Вечір пісень // Л. Мацюків // Київ. — 1958. — № 4; [Б. л.]. Концерт андантик співачки // Наша мета. — 1966. — 26 листоп.; *Музиченко О.* Різдвяний подарунок // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1969. — № берез.; *О. З. Залеський* [О.]. Нова грамофонна платівка // Там само. — 1972. — 24 берез.; *Ново ж.* Нова платівка // Любомира Мацюків // Новий шлях. — 1972. — 6 трав.; *Лисівка М.* Ювілейні концерти *Л. Мацюка* // Свобода. — 1987. — 26 лют.

Н. Костюк, І. Лисенко

МАЧУЛІН Віталій Михайлович (9.04.1941, м. Могилів-Подільський Вінн. обл.) — джаз. ударник, педагог. Від 6-и років навч. гри на ударних інструментах п/к *Бітків*, 1956—58 брав уроки в *Ю. Петіна*. Дебютував 1958 одночасно в естр. оркестрах Київ. ун-ту ім. *Т. Шевченка* п/к *С. Гезенцвейна* й БК ім. *М. Фрунзе* п/к *Ю. Колодінського*. Від 1960 — на профес. сцені. Грав в ансам. Київ. трупи "Цирк на сцені" п/к *В. Ільїна* (1960), у кафе "Мрія" у складі однойм. *квартету* Київ. джаз-клубу (1962—63), ансамблях *Укрконцерту* (1963—65, 1968—70), ресторану "Дружба" (1966), кафе "Еврика" (1967), "Мрія" (1968), "Хрещатині" (1971—75), орк. Київ. держ. цирку п/к *В. Петруся* (1966—68, 1970, 1974—75). 1975—82 — артист Київ. об'єднання муз. ансамблів. 1982—94 грав в орк. Київ. т-ру естради; з 1994 — біг-бенді Київ. центру мистецтв "Славутич" п/к *О. Шеповала*. Від 1980 — викладач кл. ударних інструментів відділу естр.-джаз. виконавства Шкіл муз. уч-ща. 1982—83 виступав у складі ансам. "Квадрат", 1983—88 — з ансамблями *О. Колонтирського*. 1989—96 — ударник ансам. педагогів Київ. муз. уч-ща п/к *Є. Дергунова*. Учасник фест. "Джем сейшн-67" (Київ) — з *квартетом С. Колесника*; "Джаз на Дніпрі-87" (Дніпропетровськ), концерту джаз. музикантів Пленуму правління СКУ "Світ музики і молоді" (Київ, 1988) — з *квартетом О. Колонтирського*; фест. "Голосіве-88" (Київ), "Осінній джазовий марафон" (Київ, 1991—96), "Дніпрогастролі" (1993), "Горизонти джазу" (Кривий Ріг), "Метаморфози джазу" (Київ, 1995) — з біг-бендом п/к *О. Шеповала*; "Кришталевий Лев-88" (Львів), 1-о Всесоюз. джаз. фест. пам'яті

Л. Утєсово (Одеса, 1990) — з Біг-Бендом п/к А. Шорфмайо; "Кристалевий Лев-89" (Львів) — з квінтетом П. Пошково; фест. у Русе (Болгарія, 1989), "Черкаські джазові дні" (Черкаси, 1992), "Jazz Fest" (Суми, 1994, 1995) — з ансамблем Є. Дергунова; концертував у Німеччині — у Карлсруе (1992), Дармштаді, Франкфурті-на-Майні (1993). Грав з піаністом Ч. Остіном, гітаристом Б. Кервіном (Канада, 1991), тромбоністом К. Вакербардом (Німеччина, 1993), трубами Л. Баскетом (США, 1992), Ж. Л. Лоньоном (Франція, 1989) та П. Швальмом (Швейцарія, 1993).

В. Симоненко

МАШЕК (Mašek) Олександр Йосипович — тромбоніст, педагог. За походженням чех. У 1886/87 — 1906/07 — соліст оркестру Київ. оперного т-ру, викладач Київ. муз. уч-ща, учасник кам. концертів Київ. відд. ІРМТ.

Літ.: Отчеты Киевского отделения Русского Музыкального Общества: Ежегодник. — К., 1887—1907; Памятная книжка Киевской губернии: Ежегодник. — К., 1887—1907; Богданов В. Історія духового музичного мистецтва України: Від найдавніших часів до початку ХХ ст. — Х., 2000; Schönlies I. Za slávu. — Praha, 1961; Rozsler M. Soupis vyznamných českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // Příspěvky k dějinám Česko-ruských kulturních styků. — Praha, 1965. — 1.

В. Цепелин

МАШНІ Марія Іванівна (бл. 1890, Полтавщина — 1937, США) — оперна й кам. співачка (сопрано). Закін. Музично-драматичну школу М. Лисенка в Києві (1912, кл. О. Мурайової). 1-а вик-ця партії Панночки в опері "Ноктюрн" М. Лисенка (1912, вистава кл. О. Мурайової). 1916—17 співала на опер. сценах Києва й Казані. 1917 виїхала до США, де 1923—27 співала в Нью-Йорк. нар. домі.

Партії: Оксана ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Наталка ("Наталка Полтавка" І. Котляревського) — М. Лисенка), Галка (одноін. опера С. Моношкі) та ін.

Літ.: Вечір полтавського земляцтва // Рада. — 1912. — 13 листоп.

І. Лисенко

МАШКІН Михайло Васильович (25.11.1926, с. Новоолександрівка, тепер Синельниківського р-ну Дніпроп. обл. — 12.11.1971, смт Довге Закарп. обл.) — композитор-аматор, диригент. З д. м. УРСР (1960). 1954—71 — кер. самод. анс. пісні і танцю "Боржава". Автор хор. обр. закарп. фольклору й поп-м., переважно лір., пісень, зокр. "Верховино, мати моя", що в 1960-х здобула всенар. визнання.

Літ.: Філіп Б. Творчість самодіяльних композиторів // Художня самодіяльність на сучасному етапі. — К., 1977; Голобоченко М. Карпатська мелодія // КМЖ. — 1965. — 27 черв.

В. Кузик

МЕГАСЮК Ярослав (22.04.1913, м. Чернівці — 1987, м. Баден-Баден, Німеччина) — скрипаль,

педагог. Муз. освіту здобув у Чернів. і Берлін. (кл. скрипки Г. Куленкампа) конс. Удосконалювався в нідерп. скрипалі Я. Дамена. Від серед. 1930-х з успіхом концертував у Німеччині, Австрії та Румунії. Був солістом Дрезден. філармонії, Австр. радіо, а також радіостанції "Sender West". Від 1954 концертував у США. 1957 відбувся вел. концерт М. у Нью-Йорку ("Карнегі-голл", концертмейстер Р. Савицький). У США виступав під егідою Укр. муз. ін-ту з піаністами Д. Горбунською-Каранович Б. Перфецьким (Філадельфія, 1958). Був солістом симф. оркестрів у Німеччині, Австрії та США. Грав на скр. А. Страдиварі (власність князя Л. Фердинанда). Брав участь в укр. концертах, зокр. на пошану Т. Шевченка, С. Пеллери та ін. укр. діячів.

У репертуарі — твори В. Грудіна, А. Кос-Анталовського, В. Косенка, Дж. Тартіні, Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Крейслера, Н. Паганіні, Б. Бортюка, Г. Вендського, М. Бруха. 1957 вперше разом із Р. Савицьким виконав Сонату амер. композитора В. Персікетті (Нью-Йорк, "Карнегі-голл"). Викладав у Чернів. муз. школі, Мюнхен. муз. академії (з 1946), Дорнбір. муз. школі, давав приват. уроки. Був членом Українського музичного інституту (Філадельфія), кер. скр. відділу й струн. ансамблю при "Rudolf Steiner School" у Нью-Йорку.

Вик. мистецтво М. відзначалося надзвичайно глибоким і співучим тоном та бездоганно чистою інтонацією.

Літ.: Грудін В. Камерний вечір у Нью-Йорку // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1954. — 30 лип.; Савицький І. Концерт Я. Мегасюка // Там само. — 1956. — 19 квіт.; [Б. л.]. Концерт українського скрипалі // Голос України (Торонто, Канада). — 1957. — 13 квіт.

І. Лисенко

МЕДВЕДЕВ (справж. прізвище — Бернштейн) Михайло Юхимович [8(20).07.1852, с. Рокитне (за ін. відом. — м. Біла Церква), тепер смт Рокитнянського р-ну Київ. обл. — 8.08.1925, м. Саратов, РСФ] — оперний і кам. співак (тенор), педагог. У дитинстві співав у хорі (альт), брав уроки в органіста місц. костіолов. 1876—77 навч. вокалу в Київ. муз. уч-щі (кл. А. Вахкер; на іспиті 1877 виконав арію з "Вільного стрільця" К. М. Вебера, наступного року навч. у І. Кровцього). За сприяння й фінансової підтримки М. Рубинштейна продовжив вог. освіту в Моск. конс. (1878—81, кл. Дж. Гальяні). Тоді ж познайомився з П. Чайковським, який розумів, що М. оперні партії. За виконання партії Германа композитор подарував М. клавір з написом "найкращому Герману". 4 і 6 груд. 1893 на 2-у симф. зібранні ІРМТ у Києві М. вперше виконав його романси "Середь мрачних днів" і "Снова, як прежде, один". Курс сцен. майстерності вивчав п/к актора Малого т-ру І. Самарина. Дебютував у оперн. антрепрізі І. Сетова в Києві (партія Собіани в опері "Життя за царя" М. Глінки). 1881—85, 1886—90 — соліст Київ. опери; 1885—86, 1891—92 — Великого т-ру в Москві;

Я. Мегасюк

1892—93 — Марії, опери в С.-Петербурзі, 1893 вступив до оперної трупи І. Сетова в Києві (партия Отелло в однойм. опері Дж. Верді). Співав також на оперних сценах Харкова, Одеси, Казані, Тифліса (тепер Тбілісі). Очолював оперні трупи, з якими виступав у Поволжі та Україні, а також на Півдні Росії. 1898—1900 концертував у США. Від 1901 викладав у Моск. філарм. уч-щі; з 1905 — в Київ. муз. уч-щі; з 1912 — Саратов. конс. 1908 заснував "Вищі оперні і драматичні курси" в Києві. Поміж учнів — О. Мозжухін, Ф. Мухтарова, Г. Петров, Г. Пирогов, М. Скибиця.

Мав красивий голос, особливо звучний у верхньому й серед. регістрах.

Партії: Собінін ("Життя за царя" М. Глінки), князь ("Русалка" О. Даргомижського), Ленський (1-й в. вик.), Геріан ("Євгеній Онєгін", "Пікова дача" П. Чайковського), Рауль, Васко да Гама ("Гугенот"), "Африканка" Дж. Мейєрбера), Каніо ("Павлія" Р. Леонавалло).

Літ.: Ярон С. Воспоминания о театре. — К., 1896; [Б. л.], Михаил Ефимович Медведев. Очерки двадцатилетней артистической деятельности. 1881—1901. — К., 1901; Левик С. Записки оперного певца. — М., 1962; Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; Прессман М. Письмо в редакцію // РМГ. — 1907. — № 37; [Б. л.], Хроніка. Театр і музика // Рада. — 1908. — 29 трав.

М. Костюк

МЕДВЕДЕВ Петро Михайлович [15(27).01.1837, м. Москва, Росія — 30.01.(12.02).1906, м. С.-Петербург, там само] — актор, режисер, антрепренер. Закін. Моск. театр. уч-ще. 1890—93 — гол. режисер Александрин. т-ру (С.-Петербург); 1893—1906 — його актор. Діяльність М. тривала протягом 1862—89 у різних містах Росії, а також Харкові та Києві. Утримував антрепрізу в Одесі, де з успіхом поставив оперу *М. Лисенка* "Утоплена" (1884).

Літ. тв.: Автобіографія. — Казань, 1886; Воспоминания / Вст. ст. А. Кувелі. — Ленинград, 1929.

Літ.: Синельников Н. Шестидесять лет на сцене. — Х., 1935; Из музыкального прошлого. — М., 1960. — Вып. 1; Давыдов В. Рассказ о прошлом. — М.; Ленинград, 1962; Юрьев Ю. Записки. 1872—1948. — Ленинград; М., 1963; М. Ш. Лисенко у спогадах сучасників. — К., 1968.

О. Кушнірук

МЕДВЕДЕВА Міліція Йосипівна (6. 08. 1907, м. Гомель, Білорусь — 30. 01. 1993, м. Київ) — муз. діячка, педагог, методист. Закін. 3-ю Муз. профшколу (1928, кл. К. Регаме, Муз-драм. ін-т ім. М. Лисенка (1932, кл. К. Михайлово). Під час навч. по лінії Товариства ім. М. Леонтовича брала активну участь у ліквідації неграмотності ("лікбезу") — організація муз. гуртків, уроків співу й гри на фортепіано у труд. школах, дит. будинках, дитсадках тощо). 1932—41 — викладачка кл. фп. у муз. школах Києва, 1941—69 — Київ. ССМШ; паралельно 1932—56 — кер. гуртка дит. муз. творчості Респ. палацу піонерів. Розробила методику муз.-естет. виховання з розвитку муз.-творчих здібностей дітей

(створення за допомогою викладача пісень, імпровізацій мелодій, зокр. циклу пісень на вірші з "Кобзаря", муз.-ігрова діяльність тощо). Залучала дітей до створення театралізованих інсценізацій ("Коза дореза" М. Лисенка, "Івасик-Телесик" К. Стеценко, "Червона шапочка" Ц. Кюї, "Вовк та семеро козенят" Г. Компанієць, "Гуси-лебеді" Ю. Вайсберга тощо, пісень укр. композиторів), а також програмних фп. композицій (зокр., цикл "Веселі іграшки" на сл. М. Пригари). Поміж вихованців — В. Бистряков, О. та І. Рябови.

Авторка числ. творів, поміж яких — цикл романсів і пісень на сл. В. Сосюри, М. Рильського, І. Франка, К. Симонова та ін., фп. композиції до театралізованих номерів гуртків тощо. Популярною була часто виконувана після звільнення Києва (1943) пісня "Здрасстуй, Київ златочолый" на сл. В. Сосюри у виконанні М. Євдокимової.

Літ. тв.: Лямонтові та музика. — К., 1939 (у співав. з А. Пекар); статті.

Літ.: Бистряков В. Світ без дива — чорнобілий // Ранок. — 1987. — Листопад.

К. Луанська

МЕДВЕДИК Петро Костянтинович (22.10.1925, с. Жабиня, тепер Зборівського р-ну Терноп. обл. — 2.12.2006, с. Великий Глибочок Тернопільського р-ну тієї самої обл.) — фольклорист, літературознавець, мистецтвознавець, муз. біограф, бібліограф, краєзнавець. Лауреат Респ. премії ім. П. Чубинського (1992) та ім. братів Б. і Л. Лепких (1999). Дієвний член НТШ (1998). Закін. філол. ф-т Львів. ун-ту (1952), там само аспірантуру. Проводив учителем укр. літ-ри у школах Терноп. обл., викладав филол. ф-ту Терноп. пед. ін-ту. Від 1985 — ст. наук. співробітник Мемор. музею С. Крушельницької в с. Біла (тепер у межах Тернополя; див. *Музеї музичні*). Зібрав числ. мат-ли про діячів укр. культури, композиторів, співаків, диригентів, акторів муз.-драм. т-рів та ін. Залисав зразки рекрут. і солдат. (с. Жабиня), наймитських і заробітчанських (с. Кобзарівка, с. Ярославичі), дитячих пісень і речитативів (с. Лисиничі, с. Обині, с. Городишча, с. Великий Глибочок, с. Жабиня, с. Іванківці); усі — Терноп. обл.), балод і пісень про дошлюб. взаємини (с. Цецюри, с. Нижній Іванів, с. Жабиня, с. Великий Глибочок, с. Кокучківці). Упорядкував бібліотр. покажчики "Днісн Січинський" (1966), "Катерина Рубчакова" (1981), "Соломія Крушельницька" (1983), "Яків Струхманчук" (1987), "Сто імен діячів театру і музики" (1991) тощо.

За ескізами, консультаціями та, частково, зібраними фотомат-ми М. у музеї "Театральна Тернопільщина" у м. Копичинцях Густинського р-ну Терноп. обл. відкрито зали давнього нар. і профес. укр. т-ру Зах. України (1864—1980). Цінним в його зібрання репертуру Терноп. т-ру ім. І. Франка (1939—48); Терноп. т-ру ім. Т. Шевченка (1946—2000) і список гастролей (1946—2000).

У с. Великий Глибочок Терноп. обл. 1 груд. 2007 відкрито кімнату-музей імені М.

М. Медведєва

Літ. тв.: Степан Шагайда. — К., 1968; Генріх Топольницький. — К., 1969; Катерина Рубчакова. — К., 1989; *Мое рідне Ойляле*: Історико-культурний нарис села Жабиня та його околиць на Зборівщині. — Тернопіль, 2003; *Стежками юності Соломі Крушельницької* // Жовтень. — 1963. — № 10; *Стежками юності Дениса Січинського: [До 100-річчя від дня нар.]* // Там само. — 1965. — № 10; *Генріх Топольницький: [До 100-річчя від дня народження композитора]* // Там само. — 1969. — № 12; *У сузір'ї муз і грацій* // Там само. — 1971. — № 5; *Твори І. Франка у гравюрах* (Дискографія) // Укр. літ.-во. — Л., 1977. — Вип. 28; *Репертуар Тернопільського обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка (1931—1979)* // Корнієнко О. Тернопільський театр ім. Т. Г. Шевченка. — К., 1980; *Славетна сестра великої Соломі*: До 95-річчя від дня нар. Г. А. Крушельницької // Жовтень. — 1982. — № 9; *Служниця народоді: До 100-річчя від дня нар. Катерини Рубчаківної* // Там само. — 1981. — № 1; *Народна пісня Тернопільщини* // Пісні Тернопільщини: Календарно-обрядова та родинно-побутова лірика: Пісенник / Упор. С. Стебельняк, П. Медведик. — К., 1989. — Вип. 1; *Тернопільський "Боян"*: До 90-річчя його заснування // Тернопіль. — 1991. — № 4; *Безсмертний Василь Василювич* // Тернопіль: Українська гімназія в Тернополі. 1898—1944. — Тернопіль, 1992. — Дод. 3; *Чичка-Андрієнко Клим* // Там само; *Славна Людмила Петровна* // Літосні Борщівщини: Наук.-красн. зв. — Борщів, 1994. — № 6; *Діни української музичної культури (Вип. 1 до біо-бібліографічного словника)* // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. ССХХVІ, 1996. — Т. ССХХХІІ; *Праці Музикознавчої комісії: Маєстро Богдан Іванович* // Тернопілля'95: Регіон. ринчик. — Тернопіль, 1995; *Гордість української культури: [До 100-річчя від дня нар. співака І. Січинської-Іванович]* // Русалка Дністров. — 1998. — № 1; *Філармонія перед ювілеєм* // Соломія. — 1999. — № 6; *Софія Іванівна [Піаніст і композитор]* // Там само. — 2002. — № 2; *М. В. Лисенко в Тернополі* // Вільне життя. — 1982. — 23 берез.; *"Запорожці за Дунаєм"* у Галичині // Там само. — 1963. — 17 лют.; *Сценічна історія "Назаря Стодоли"* // Там само. — 1963. — 9 берез.; *Безсмертя співаки: [С. Крушельницької]* // Там само. — 1963. — 22 верес.; *Опери Джузеппе Верді на Україні* // Там само. — 1964. — ■ сін.; *Шевченково музео окрилений: [Г. Топольницький]* // Там само. — 1969. — 30 квіт.; *Музична "Єніде"* // Ровесник. — 1969. — 9 верес.; *Оперний співак Іван Рубчак* // Вільне життя. — 1974. — 12 берез.; *Грані, барви, мелодії* // Там само. — 1975. — 15 січ.; *Талант, відданий народоді: [І. О. Левинський — укр. композитор]* // Ровесник. — 1975. — 15 листоп.; *Композитор і піаніст: До 100-річчя від дня нар. В. Баранського* // Вільне життя. — 1988. — 26 лют.; *Музею Соломі Крушельницької* — 25 // Шляхом Ілліча. — 1988. — 27 верес.; *Самопосвята музиці народоді: [О. С. Вітошинський — організатор селян. хорів у Галичині, диригент хору в с. Денисівці (1868 — 1900 рр.)]* // Вільне життя. — 1988. — 1 жовт.; *Творець вишуканих мелодій: До 125-річчя від дня народження Д. В. Січинського* // Подільське слово. — 1990. — 9 жовт.; *Галицькі маршрути опер Лисенка* // Вільне життя. — 1992. — 8 квіт.; *Пісенний світ Богдана Лепкого* // Свобода. — 1997. — 9 груд.; *статті до УМЕ, УРЕ, Шевченківського словника (1916, 1977) тощо.*

Упор.: Пісні Тернопільщини: Календарно-обрядова та родинно-побутова лірика: Пісенник / Упор. С. Стебельняк, П. Медведик. — К., 1989. — Вип. 1; *Віночок Соломі Крушельницької: Поезії і музичні твори. Висловлювання визначних діячів культури. Репертуар співачки* / Зібрав і упор. П. Медведик. — Тернопіль, 1992; *Народні пісні з села Соломі Крушельницької / Зап. в с. Біла Тернопільського р-ну* / Упор. П. Медведик, О. Смоляк. — Тернопіль, 1993; *Пісні Тернопільщини: Істор.-баладні, жартовлі, танцювальні пісні та колонійки, пісні літ. походження і романи: Пісенник* / Упор. вступ. ст., заг. ред. методія, приміт. словник С. Стебельняк. Упор. та приміт. П. Медведика. — К., 1993. — Вип. 2; *Село Жабиня на Зборівщині: Васіля. Народні звичаї та обряди* / Збір. і упор. П. Медведик. — Тернопіль, 1996 та ін.

Літ.: *Сучасні українські бібліографи* // Бібліографія українознавства: Бюлетень комісії української бібліографії Між. асоціації українств. — Л., 1992. — Вип. 1; *Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік: Бібліогр. список* / Уклад. М. Дручак. — Тернопіль, 2004; *Баженов Л.* Подія в працях дослідників і краєзнавців XIX—XX ст. — Кам'янець-Подільський, 1993; *Хто є хто на Тернопільщині.* — К., 2005; *Петро Медведик: Життєлісно-бібліографічна студія* / Укл. М. Дручак. — Тернопіль, 2005; *Мороз М.* Перший лауреат премії В. М. Гнатюка // *Дзвін.* — 1990. — № 9; *Ярог ж.* Пісні Тернопільщини // Там само. — 1991. — № 8; *Бубий П.* Рідного краю літосінь // Тернопіль. — 1995. — № 4; *Крамар Р.* Пісні Тернопільщини: Пісенник. У 2 т. // ЗНТШ. — Л., 1995. — Т. 230; *Праці секції етнографії та фольклористики.* // *Довідок О. Медведика* Петро Костюкович // *Українська журналістика в іменах.* — Л., 1998. — Вип. 5; *Содак Б.* Медведик Петро Костюкович — педагог, мистецтвознавець, фольклорист, етнограф, бібліограф // *Ярог ж.* Краєзнавчі Тернопільщини: Біогр. довід. — Дніснв. 2003; *Ярог ж.* Збірар народних перлин // *Свобода* (Нью-Йорк, США). — 2000. — 28 жовт.; *Дмитренко М.* Золоті ключі // *Друг читача.* — 1990. — 17 груд.; *Постернак Т.* Воскресла пісня // *Подільське слово.* — 1992. — 29 лют.; *Фонтан А.* Лауреат — наш земляк // *Вільне життя.* — 1992. — 7 квіт.; [Б. л.]. На батьківщині Соломі Крушельницької // *Свобода.* — 1992. — 1 жовт.; *Лисенко І.* Віночок ушлеваний співачки // *Кіж.* — 1994. — 25 черв.; *Демків Б.* Петру Медведику з нагоди ювілею // *Тернопіль вечірній.* — 1995. — 25 жовт.; *Федорук О.* Ярог ширя: світла душа // Там само. — 1998. — 8 верес.; *Боднарчук В.* Новий лауреат премії ім. братів Богдана і Левка Лепких: [П. К. Медведик] // *Соломія.* — 1999. — № 6; *Збривий Е.* Невтомний дослідник // *Подільське слово.* — 2000. — 27 жовт.; *Зозуляк С.* Пісня Ярог життя // *Вільне життя.* — 2000. — 28 жовт.; *Сагайдак М.* Збірар перлин народоді // *Соломія.* — 2007. — Груд.

Б. Філюк

МЕДВЕДИК Юрій Євгенович (1.01.1963, м. Броди Львів. обл.) — музикознавець, педагог. Канд. мист.-ва (1994). Доктор мист.-ва (2010). Доцент (1996). Професор (2006). Член *НСКУ* (2005). Закін. Дрогоб. муз. уч-ще (1982), Львів. конс. (1987, кл. *баяна М. Оберюхтіна*), аспірантуру при Київ. конс. (1993, наук. кер. *І. Лисенко*) та докторантуру при *НМАУ* (наук. консультанти — до 1998 *І. Лавченко*, пізніше — *Н. Герасимова*).

П. Медведик

Ю. Медведюк

Персидська). Від 1987 — викладач муз.-пед. ф-ту Дрогоб. пед. ін-ту ім. І. Франка; 2001—06 — зав. кафедри *музикознавства та фортепіано* Дрогоб. пед. ун-ту. 2001—03 працював за сумісництвом на кафедрі муз. україністики *ЛДМА. Досліджує історію розвитку укр. духовної пісні* 17—18 ст. за мат.-ми рукоп. і друк. джерел (зокр. за "Богогласником"), вивчає проблематику міжкульт. зв'язків і взаємовпливів центр.- і сх.-європ. паралітургічних традицій. Член Спілки краєзнавців України (1997). Укр. наук. тов.-ва дослідників 18 ст. при Ін-ті історії України НАНУ (1995), Міжн. тов.-ва дослідників 18 ст. (International Society for Eighteenth-Century Studies, Voltaire Foundation, University of Oxford, 1998). Упродовж лип. 1996 — квіт. 1998 — учасник усіх сесій Міжн. школи (Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Środkowej i Wschodniej), що діє при "Центрі дослідження античної традиції" в Польщі і Сх.-Центр. Європі та Ін-ті українознавства НАНУ у Львові. 2001, 2006 — стипендіат Касу ім. І. Міановського (Фундація підтримки науки, Ін-т музикології Варшав. ун-ту). 2003—04 — стипендіат Ін-ту славістики Бавар. ун-ту ім. Юліуса-Максимиліана у м. Вюрцбурґ (Katholischer Akademischer Ausländer-Dienst, Німеччина). 2003—05 — учасник Грантового Проекту Кабінету славістики Словац. АН "Cyrylské paraliturgické písně a ich varianty v kultúrno-historickom kontexte na východnom Slovensku".

Літ.; канд. дис. "Богогласник" у контексті української духовнолітургійної традиції XVII—XVIII ст. (до проблем музичного джерелознавства) (К., 1994); докт. дис. "Українська духовно-пісенна творчість: джерела, текстологія та жанрова стилістика" (К., 2009); Пісні до Почаївської Богородиці / Публікація співанки 1773 р. / Транскрипція, комент. та дослідження Ю. Медведюка. — Л., 2000 (Серія: Історія української музики. Джерела. Вип. 6); Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; "Богогласник" — найважливіша пам'ятка української духовної пірні XVII—XVIII ст. (джерелознавчий та етнологічний аспекти) // НТЕ. — 1992. — № 5—6; Невідомі духовні пісні Дмитра Левоцького ост. черці XVIII — поч. XIX ст. // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. ССХХV; Українські набожні пісні XVII—XVIII ст. (Різдвяний цикл) // НТЕ. — 1994. — № 4; "Богогласник" — визначна пам'ятка української музичної культури XVII—XVIII ст. // ЗНТШ. — Л., 1996. — Т. ССХХII; Руські паверітніє кантє кантє 2-й пол. XVIII віка // Єкатєріна Великая: эпоха российской истории. — С.Пб., 1996; Українська духовна ліснетворчість XVII—XVIII ст. (загальна характеристика) // Укр. муз. — К., 1998. — Вип. 28; Українські богородичні кантє 2-й пол. XVII—XVIII ст. // НТЕ. — 1999. — № 4; Некоторые аспекты текстологического исследования украинских духовных песен XVII—XVIII вв. // Гимнология. — М., 2000. — Вип. 1. — Кн. 2; Ніжньо-творжський співник середини 30-х років XVIII ст.: його місце в українській духовнокантєвій культурі та рукописній традиції жанру // Slovensko-rusinsko-ukrajinské vzťahy od obrodzenia po súčasnosť. — Bratislava, 2000; З історії двох східнослов'янських духовних кантє 20-х рр. XVIII ст. // Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-

ukraińskich (od doby piastowsko-książęcej do roku 1945). — Rzeszów, 2000. — Т. 5; Українські духовні пісні в лавієсних польськохвинох стародруків XVIII ст. // Musica Galiciana. — Л., 2001. — Т. VI; До питання дослідження впливу сакральної монодії на українську барокову паралітургічну творчість (джерелознавчий погляд) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2001. — Вип. 15; Сакральна монодія: її богословська, літургічна та естетична сутність; Духовні кантє в честь чудотворних хрामових святених Галичини // Укр. муз. — 2001. — Вип. 30; Національно-патриотичні та історичні мотиви в українській духовнолітургійній творчості XVII—XVIII ст. // Там само. — Вип. 31; Гімнографічні джерела української духовної пісні // КАЛОФОНІА. — Л., 2002. — Ч. I; Богогласник: Історично-літературні проблеми історії дослідження збірника і його песенних текстів // Богогласник. Вибіркові збірники пєнє на праздники Господє, Богородичнє и святых. Колядки, кантє, пєслими. — М., 2002; Деякі тенденції становлення і розвитку церковнослов'янського пісенного репертуару в паралітургічній культурі Закарпаття та Східної Словоначи від середини XVII до початку XIX ст. // Slovenská, latinská a cirkevnoslovenská náboženská tvorba 15—19. storočia. — Bratislava, 2002; Рецензія слов'янського канціонала Cantus Catholici (1655) в українській паралітургічній творчості 2-й пол. XVII—XVIII ст. (до проблем дослідження) // Cantus Catholici a duchovna pieseň 17. storočia v strede Európe. — Bratislava, 2002; Генеза та специфіка кодифікування українських духовних кантє на ранній стадії рукописної практики жанру (кін. XVI—XVII ст.) // Культурологічні проблеми української музики (Наукові дискусії пам'яті академіка І. Лещенка). Наук. вісник НМАУ. — 2002. — Вип. 20; Рукописний співник XVIII ст. як пам'ятка духовнолітургійної культури українців // ЗНТШ. — Л., 2004. — Т. ССXLVII; Праці музикознавчої комісії; Жанрово-стильові особливості української духовної пісні XVII—XVIII ст. // КАЛОФОНІА. — Л., 2004. — Число 2; Українська духовна пісня: становлення та розвиток // Початки krest'ians'kij hudby v Europe. — Bratislava, 2005; Теологічно-катехизаційна сутність господарських пісень початкового "Богогласника" // Наук. вісник НМАУ. — 2008. — Вип. 78; Z dziełow Ukrainskiej pieśni religijnej // Polska-Ukraine. 1000 lat sąsiedztwa. Studia z dziełow chrześcijaństwa na pograniczu kulturowym i etnicznym. — Przemyśl, 1994. — Т. 2; David's Psalms as a Source of Poetic Texts of Ukrainian Sacred Songs of the XVII—XVIII Cent. // MAEO. — Bydgoszcz, 1994. — Vol. X; Ukrainian and Polish Sacred Songs in Honour of St. Josephat Kuncsevich in Bohohlasnyk // Там само, 1997. Vol. XI; Początkowy "Bohohlasnyk". Okoliczności powstania oraz źródła antologii ukraińskiej pieśni religijnej // Polska-Ukraine: 1000 lat sąsiedztwa. Miejsce i rola kościoła greckokatolickiego w kościele powszechnym. — Przemyśl, 2000. — Т. 5; Bohohlasnyk — the First Typed Anthology of Sacred Songs in the Ukraine and the Eastern Slavonic World // MAEO. — Bydgoszcz, 2000. — Т. XI; Ukrainian Baroque Sacred Songs in Relation to Slavic Liturgical Culture // Там само, — 2003. — Т. XII // там же.

Літ. Криса Б. Українська духовна пісня на порозі III тисячоліття (про "Пісні до Почаївської Богородиці") // Вісник Закарпаття. — Перемішлю, 2001. — № 14—16; Rother H. Пісні до Почаївської Богородиці... Ю. Медведюка [реу.] // КАЛОФОНІА. — Л., 2004. — Число 2; Zench P. Pieni

do pofajiv'skoji Bohorodyci // Slovenaka Hudba. Revue pre hudobnu kulturu. — Rok 2001. — Ročník XXVII, 4.

Ол. Шевчук

МЕДВЕДОВСЬКИЙ Віктор Леонідович (18.06. 1945, м. Дніпропетровськ) — джаз. ударник. Навч. на дириг.-хор. відд. Сахалін. муз. уч-ща (1977—79). Грав в естр. ансамблі "Юність" (1961—62) та в естр. оркестрі (1962) БК ім. В. І. Леніна п/к О. Лоптева. Від 1967 — учасник квінтету В. Чебана. 1969—72 грав в естр. орк. Дніпрол. заводу ім. К. Лібкнехта ("ЗКЛ—69") п/к В. Марковського. 1972—74 грав у квінтіт В. Чебана в "Коктейль-барі", Працова на Сахаліні (1975—79, 1982—86), 1979—82 — артист орк. Дніпрол. ТЮзу. Від 1992 — заст. директора Дніпрол. відд. Асоціації діячів естр. мистецтва України; з 1995 — директор Дніпрол. філармонії. Учасник фестивалів "Юність" (Дніпропетровськ, 1968, 1969) — з квінтетом В. Чебана; "Джаз—70" (Вороніж), "Юність" (Дніпропетровськ, 1970, 1971), "Донецьк—102" (1971) — з естр. орк. "ЗКЛ—69" п/к В. Марковського.

В. Симоненко

МЕДВІДЬ Вадим Володимирович (18.02.1961, м. Київ) — джаз. і естр. бас-гітарист. Закін. естр.-джаз. відд. Київ. муз. уч-ща (1986). 1984—86 грав у квінтіт "Комфорт" п/к Т. Бабасова. 1986—97 — артист Київ. об'єднання муз. ансамблів. 1986—90 — учасник ансам. "До запитання" п/к Ф. Маруна. 1986—88 виступав у дуєті з гітаристом І. Бойком. Від 1993 грав у квінтіт П. Пашкова; з 1997 — у квінтіт С. Овсіннікова. Учасник фестивалів "Християнський Лев—88" (Львів) — у дуєті з І. Бойком; "Jazz Fest" (Суми, 1994), "Горизонти джазу" (Кривий Ріг, 1994, 1996), "Метаморфози джазу" (Київ, 1995) — з Квінтетом П. Пашкова.

Дискогр.: CD "Oliveira". S. Oviannikov Group. — Австрія, 1996. — LVCD 101.

В. Симоненко

МЕДЕНЦІ (Меденцій, Medentsi) Роман Володимирович (19.11.1981, м. Мухачево Закарп. обл.) — композитор, органіст, регент, співак. Член НСКУ (2008). Лауреат Конкурсу ім. М. Леонтовича, вок. Конкурсу ім. Й. Шмаґді (2004, Будапешт, спецприз). Закін. Мухачів. хор. школу хлопчиків та юнаків (1996, кл. вок.-хор. співу й фортепіано); Мухачів. пед. уч-ще (2000); Будапешт. школу органістів (2001, кл. А. Беднорік, отримав диплом органіста й регента катол. собору); Будапешт. конс. муз. наук (2004, кл. композиції Л. Драшковиці); Будапешт. муз. академію (2007, теор.-дириг. і вок. ф-ти).

Твори М. виконувалися на різноманітних фестивалях в Україні, Угорщині, звучали по укр. і угор. радіо. Музика нерідко позначена рисами неофольклоризму (використання угор. і закарп. інтонацій і ритмів).

Як співак неодноразово виконував сольні партії кантат, мес Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Ф. Шуберта.

Тв.: кам.-інстр. — Концертно, "Discussions" (2007, обидва — для 13 інстр.); органна партія (з власним хором); для фп. — "Романтична фантазія", "Фортепіанна сюїта", Три п'єси, Соната С.-А.-Г.-Е. хор. — "Missa Hungarica" для одностороннього хору та органа, для мш. хору a cappella — "Pater Noster", "Ave Maria".

С. Василюк

МЕДЕРИЧ-ГАЛЛЮС Ян (Йоганн) — див. Галлюс Я.

"МЕДИКУС" (Львів) — джаз. ансамбль, біг-банд. Існував 1960—81 п/к І. Хоми (до 1966 називався "Ритм"). Найбільш вдалий склад ансам.: І. Хома (фп.), О. Хома (ударні), О. Довганич (тенор-саксофон), Ю. Вовк (альт-саксофон, флейта), А. Цегельський (контрабас), В. Кіт (труба), В. Заваль (бас-гітара). Єдиний з України виступав на 1-у джаз. фестивалі в кол. СРСР (1960, Тарту), джаз. фестивалів (1965—67, Таллінн), "Юність" (1973, Дніпропетровськ), міжн. фестивалів "Джаз над Одром" (Вроцлав, 1973), "Меморіал Кшиштофа Коменди" (1975, Варшава). Спершу грав джаз. стандарти, а згодом почав виконувати музику, близьку до джазу. фольклоризму (сполучення елементів джазу й укр. муз. фольклору), акомпанувати естр. і джаз. співакам. Із "М." співали різні співаки, у т. ч. Л. Боровець, І. Попович та ін. Записав музику і з'явився в т/ф "Залицянники" (1968). Випустив 2 LP грамплатів. У 2-й пол. 2000-х к. н. мист. агенція "Наш формат" випустила 5 CD "М." та І. Хоми.

Дискогр.: CD (усі — К.: Наш формат) — "Ігор Хома. Український джаз". — 2008; "Ігор Хома. Ансамбль "Медікус". — 2009; "Ігор Хома. Колекція "Медікус" (5 CD, box set) — 2009.

Літ.: Євтушенко О. "Ігор Хома. "Український джаз" // Своя музика. — 2008. — № 9 (10); Москаль О. Нове життя легенди українського джазу // Там само. — 2009. — № 3 (14).

А. Каленіченко

МЕДИНЦЕВ (Медінцев) Владислав Васильович (7.10.1948, м. Омськ, РФ — 13.04.1994, м. Запоріжжя) — джаз. піаніст, кер. ансамблю. Навч. в муз. уч-щах Запоріжжя (кл. фортепіано), Магадана (РФ; кл. гітари). Дебютував 1963 в естр. ансам. Запоріж. БК ім. Т. Шевченка. 1970—72 грав у ВІА "Дніпровські вогні" п/к Б. Будкевича Дніпрол. філармонії. 1972—73 — кер. естр. ансам. Кіровогр. філармонії; 1974—79 працював у ресторани "Вечірній" у Магадані; 1979—92 виступав з різними колективами в Запоріжжі, керував ансамблями; 1992—94 — піаніст оркестру Запоріж. філармонії "Джаз-класик-банд" п/к Б. Котова.

В. Симоненко

МЕДИЦЬКИЙ Борис (1972, Канада) — піаніст. З родини укр. емігрантів. Лауреат Укр. муз. фестивалю в Канаді. Закін. Королів. конс. у Торонто (1988, кл. фп.). 1989 дав вел. сольний концерт. У репертуарі — твори Л. Редьчицького (Соната Ля маж., 2-й Фп. концерт), Й. С. Баха,

МЕДИЦЬКИЙ

Р. Меденці

Обкладинка CD "Ігор Хома. Medicus" (К., 2008)

МЕДИЄВІСТИКА МУЗИЧНА

"Медобори"

М. Меєрович

Сторінка з видання
"Азбука знаменного
пения, или Изъясненіе
о согласныхъ
поясахъ"
(Казань, 1888)

Л. Бетховена, Ф. Ліста, К. Дебюссі, а також власні композиції".

Лил. Сидоренко В. Концерт Б. Медичького // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1989. — 13 трав.

І. Лисенко

МЕДИЄВІСТИКА МУЗИЧНА(ММ.) (від лат. *medii aevi* — середні віки) — галузь музикознавства, що досліджує середньовічну музику. Поняття "ММ." є пролітом від загального "медієвістика" — спец. галузі істор. науки, об'єктом якої є Європа, історія серед. віків. Їх хронолог. межі вчені окреслювали по-різному — спочатку — від часу падіння Рим. імперії до 15 ст., згодом — до серед. 17 ст. Довгий час поняття "медієвістика" стосувалося лише зах.-європ. історії. Від 19 ст. його поширюють також на схід.-європ. ареал.

У муз. традиції півд. і сх. слов'ян до профес. культури серед. віків належить церк. монодія, традиція якої було офіційно заповнішено з Візантії в 10 ст. (див. *Візантійська музика, вінографія, знаменний спів*). Усі видані Фундамент. і загальноюю працю з історії укр. музики містять розділи про етапи 10—17 ст., що мають медієвістичний зміст. Але ця сфера залишається в цілому мало опрацьованою. У рос. дослідженнях термін ММ. вживають зрідка, надаючи перевагу збірному поняттю "наука про давньоруську музику". Сх.-слов'ян. церк. монодія є консервативною галузю профес. мистецтва і засвідчує довготривале неперерване існування (у Росії знаменний розпис існує й дотепер). Тому з ММ. коригуються, по-перше, дослідження монодійних традиц. пам'яток 17—21 ст., по-друге, тих форм багатоголосся, що складово пов'язані з давньою монодією. У спец. дослідженнях монодії вчені зосереджують увагу на одному чи кількох аспектах — джерелознавчому, текстологічному, палеографічному, істор. теор. (див. *Джерелознавство музичне, текстологія музична, палеографія музична*), або ж дослідження в комплексних, а характеристика рукоп. джерел подається багатобачно, на засадах кодикології. Новачий муз. твори 17 ст. стилі бароко, напр., партійний концерт чи *духовна (молитовна) пісня* — не в об'єктах ММ.

Лит.: див. лит. до ст.; Візантійська музика, Вознесенський І., Трилогія, Книги богослужбові, Корній Л., Металлов В., Разумовський Д., Цоголь Якименко О., Чижик І., Шефчук О., Ясинівський Ю.

Ол. Шефчук

МЕДКО Михайло (серед. 20 ст.) — трубач, кер. оркестру. 1946 вправ у Держ. джаз. орк. УРСР. Трубач джаз. орк. к/т "Комсомолец України" (1946—48), танц. оркестрів БК "Метробуд" і "Харчовик" (1952—54), естр. оркестру клубу Мін-ва внутр. справ УРСР (1954—56), якими керував В. Петрусь. 1955—56 — артист естр. орк. Укр. респ. естради п/к Е. Зубово. 1958—59 — кер. естр. оркестру клубу Мін-ва внутр. справ УРСР. Від 1959 вправ у танц. ансамблях.

В. Симоненко

"МЕДОБОРИ" — вок.-інстр. ансамбль (Тернопіль). Створ. 1980. Кер. О. Марцишинський. Лавруват Респ. конкурсу попул. укр. пісні (Тернопіль, 1981), Моск. конкурсу "Кримські зорі" (Ялта, 1982, 2-а премія), Завдяки акуст. муз. інструментам "М." експериментували зі звуком у стилістич. new folk. Найбільшу популярність здобули пісні "Три дороги", "Батькова криниця", "Колодазний журавель". 1984 "М." розпалася, проте згодом продовжили працювати як фольк. гурт "Ватріччани" при БК з-ду "Ватра" (Тернопіль).

МЕЕРОВИЧ Михайло Олександрович (28.02. 1920, м. Київ — 12.07.1983, м. Москва, РФ) — композитор, педагог. З. д. м. РРФСР (1981). Закін. Моск. конс. 1942, кл. композиції О. Александрова, Р. Гієро, Г. Літінського; 1944, кл. фп. Я. Зака. 1944—52 — її викладач. Поміж творів — "Укр. сюїта" для фортепіано (1942), *Алегро* на укр. нар. теми для фп. (1945), "Балада" на сл. А. Малишко.

Тв.: балет "Трилогія" (1965), оперета "Син робинзона" (1967); для симф. орк.: симфонії (1969, 1976), сюїти (1941, 1949, 1950), Увертюра (1942), Два кон. вальса (1949), Марш (1949), "Циганська ралсодія" (1952), "Ческа ралсодія" (1953), "Яутська концертино" (1955); для фп. і симф. орк. — "Угорська сюїта" (1951), Концерт (1967); Струн. кuartет (1941); для кuartету дерев'ян. дух. інстр. — Сюїта (1946); для скр., амп. та фп. — "Яутська сюїта" (1945); для фп. — сонати (1939, 1940, 1976), "Укр. сюїта" (1942), *Алегро* на укр. нар. теми (1943), Капріччо (1945); романси, пісні, музика до к/ф, обробки нар. пісень.

А. Муха

МЕЕРОВИЧ Семен (1-а пол. 20 ст.) — джаз. кларнетист, саксофоніст (альт). Грав у джаз. оркестрах кін. ресторану "Гранд-отель" п/к М. Карповського (1934) та к/т "Рот-Фронт" п/к Л. Жуковського у Дніпропетровську (1935). 1945—46 — артист Львів. держ. театру п/к С. Каштеляна.

В. Симоненко

МЕЖИГРСЬКИЙ НАСПІВ — див. *Наспів церковний*

МЕЗЕНЕЦЬ (у миру — Стремоухов) Олександр (поч. 17 ст., м. Новгород-Сіверський, тепер Черніг. обл. — після 1677) — монах, музикант, учений, реформатор церк. нототипу. Й співав в Моск. царстві. Із Новгород-Сіверського дворян. роду Стремоухових. Від 1640-х — монах Сторожевсько-Саввина монастиря у Звенигороді (тепер Саввино-Сторожевський монастир Моск. обл., РФ), згодом — справщик Моск. друкар. двору. Знавець церк. співу й знамен. *семіографії* (див. *Знаменний спів, Нотациі безлінійні*).

Указом царя Олексія Михайловича М. був викликаний до Москви й працював серед 6-и дидактикал Крутицького подвір'я ("Друга Справочна комісія" 1667—68) з метою порівняння давніх і тогочас. церк. книг, редакції останніх та удосконалення муз. письма (див.

Нотаті безлітні). У контексті боротьби з "раздільночорієм" і намаганням усталити "єдинообразний" спів. Діяльність Комісії мала відіграти важливу роль, але праця "Извещение о согласнейших пометах, вкратце изложенных со изъясним намерением, требующим учения пению" не було надруковано: внаслідок здійснення невдачі реформи Никона та акт. впровадження *портесного співу* результати діяльності Комісії та М. зокрема не були реалізовані у церк. практиці.

До того самого періоду належить "Азбука знаменного пѣнтя, или Извещение о согласнейших пометах" (1668), метою якої було зміцнення засад *знаменного розсѣбу*. Це найповніший посібник для прочитання знамен, рукописів, первиною метою якого була уніфікація муз. сенсу нотогр. знаків у спів.-богослужб. практиці рос. церкви. У системі М. підсумовано муз. закономірності в межах процесів, що тривали протягом доволі значного проміжку часу [тому часто називають "мезенськими" "помети" (позначки) в рос. джерелах приписуються І. Шайдуру й Леонтію]. В системі М. серія *знамен* позначка конкретні щаблі звукоряду згідно з моделлю гол. звуковисот. параметрів і передбачає проекцію у сфері голосових діапазонів та *лоду* (як зауважує С. Герцман, вона нагадує античну "повну незмінну систему"). Окрім важливих теор. узагальнень і практ. вказівок, в "Азбукі" викладено погляд М. на укр. покладання церк. співів, що вживались у Московії.

Літ.: Смоленский С. Общий очерк историческо-го и музыкального значения певческих рукописей Соловецкой библиотеки и "Азбуки певчей" Александра Мезенца. — Казань, 1887; Яоло ж. Азбука знаменного пѣнтя. Извещение о согласнейших пометах старца Александра Мезенца. — Казань, 1888; *Проебоженский А.* Словарь русского церковного пѣнтя. — С.Пб., 1896; Кудряк Б. Огляд історії української церковної музики. — Л., 1937 (1995); *Успенский Н.* Древнерусское певческое искусство. — М., 1971; *Броженский М.* Древнерусская теория музыки. — Ленинград, 1972; *Мошенок П.* Конспект історії української церковної музики. — Вінніпег, 1973; *К., 1998; Келдыш Ю.* Древняя Русь XI—XVIII ввек. — М., 1983; *Певческие азбуки Древней Руси / Публикации, предисл. и коммент. Д. Шабалина.* — Кемерово, 1991; *Корній Л.* Історія української музики. — К., Х.; Нью-Йорк, 1996. — Ч. 1: Від найдавніших часів до середини III ст.; *Гусейнова З.* "Извещение" Александра Мезенца и теория музыки 17 в. // Автореф. дисс. ...докт. искусствед. — М., 1999; *Борисов М.* Давньоруський церковний спів // ЮМ. — К., 1989. — Т. 1; *Порфентьев Н.* Выдающийся деятель русской музыкально-письменной культуры XVII века Александр Мезенца (Стремоухов) // Музыкальная культура Средневековья. — М., 1990. — Вып. 1; *Антонович М.* Діло про українську церковну музику до про назви знаменний і княвський розсѣбу // *Musica sacra.* — Л., 1997; *Герман Е.* Загадки, оставленные Александром Мезенцем // *Гимнология.* — М., 2000. — Кн. 1.

Н. Костюк

МЕЗЕНЦОВ (Мезенцев) Борис Олександрович 1877, с. Пісочне Княгининського пов. Нижегород. губ., тепер Богородського р-ну

Нижегород. обл., РФ — 23.02.1931, м. Москва, РФ) — оперний і кам. співак (драм. баритон), антрепренер. Чоловік З. Мезенцової-Щетенко. З родини поміщика. Навч. на юрид. ф-тах Нижегород. і Петерб., згодом — Новорос. (Одеса) ун-тах. Одночасно навч. співу в Н. Ноллс, декламаші — у В. Самуся; упродовж 3-х років — у кл. оперного ансамблю Петерб. конс. Згодом навч. у Новорос. ун-ті (Одеса). Від 1905 виступав у Полтаві, Харкові (антреприза А. Церетелі), Одесі, Саратові, Казані, Уфі, Курську, Москві та ін. містах. 15 сім. 1931 М. був заарештований і невдовзі розстріляний. 1962 реабілітований.

Мавголосширокого діапазону (F—b). Записувався на грамплатівки ("Граммофон", 1913). У репертуарі — твори М. Глінки, О. Даргомижського, О. Бородіна, М. Мусорського, нар. пісні.

Партії: Руслан ("Руслан і Людмила" М. Глінки) Князь Ігор (одном. опера О. Бородіна), Шаколовитий ("Хованщина" М. Мусорського), Біс, Онегін, Томський ("Червечки", "Евгеній Онегін", "Пікова дама" П. Чайковського), Демон (одном. опера Ант. Рубінштейна), Веденський гість ("Садко" М. Римського-Корсакова), Валентин, Мефистофель ("Фауст" Ш. Гюно), Жормон, Амонасро ("Травиата", "Аїда" Дж. Верді), Тоніо ("Павачі" Р. Леонавалло) та ін.

Літ.: *Зінорovich Л.* Борис Александрович Мезенцев — исполнитель произведений М. П. Мусорского. — С.Пб., 1914.

МЕЗЕНЦОВА-СТЕЦЕНКО Зінаїда Федорівна (бл. 1885, Україна — ?) — оперна й кам. співачка (*soprano*). Дружина Б. Мезенцова. 1907—08 співала в Моск. приват. опері. 1913—14 виступала в різних містах Росії, а також у Харкові. Мала красивий сильний голос, яскраве актор. обдаровання.

Партії: Антоніда, Горислава ("Життя за царе", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Марія, Оксана, Ліза ("Мазепа", "Червечки", "Пікова дама" П. Чайковського), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Марія ("Сон на Волзі" А. Арєнського) та ін.

Літ.: *Преснегов Р.* Музика в музикантах Вятки. — Горький, 1982.

МЕЙЕР (Meyer) Ігнацій Антоній (1830, м. Бердичів, тепер Житомир. обл. — 29.04.1857, м. Ніцца, Франція) — віолончеліст, композитор, педагог. Навч. гри на скрипці, фортепіано, віолончелі. Жив у Кам'янці-Подільському (тепер Хмельн. обл.), де викладав гру на фп., а також при дворі князя П. Лопухина в Корсуні (тепер м. Корсунь-Шевченківський Черкас. обл.). 1854—56 концертував в Одесі, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Чернігові, Полтаві та Києві, з 1855 жив у Варшаві. Завдяки матеріальній допомозі кн. громадськості навч. у Ж. Серве у Брюсселі. Автор конц. фантазій для фп., влч. *канцертіз тощо*. Батько М. — Габріель М. — був директором оркестру одену кармелітів у Бердичеві.

Б. Мезенцов у ролі Онегіна (опера "Евгеній Онегін" П. Чайковського)

З. Мезенцова-Щетенко в ролі Марії (опера "Сон на Волзі" А. Арєнського)

Ю. Мейтус

Л. Ревуцький і
Ю. Мейтус
(1948)

Старший брат Костянтин М. був скрипалем; у 1855—56 концертував у Києві; автор *Етюда* для скр. ■ праці "Музики ключ, або Теорія звуку" (рукоп.).

А. Калениченко

МЕЙТУС Юлій Сергійович (28.01.1903, м. Єлисаветград, тепер Кіровоград — 2.04.1997, м. Киє) — композитор, педагог, піаніст. З. д. м. Туркмен. РСР (1944), УРСР (1948). Н. а. УРСР (1973). Лауреат Сталін. премії СРСР (1951). Член СКУ (1930). З родини лікаря. 1919 закін. Муз. школу *Густ. Нейгауза* (кл. фп.) і Єлисаветгр. гімназію. 1-й виступ М. як піаніста відбувся в 11-річч. вищі в концерті учнів. хору (твори *М. Лисенка*, укр. лісні), а 1-й сольний виступ (1914) — у міському Громад. зібранні (у програмі — фп. п'єси *Ф. Шопена*, *Я. Брамса* та *Е. Гріга*). До шкіль. років належать перші комп. спроби — *романси й балади на сл. поетів-символістів* *М. Лохвицької*, *І. Северянина*. 1919—20 — піаніст у клубах військ. частин Першої кінної армії; 1923—24 — *концертмейстер* Харків. оперного т-ру й зав. муз. частини т-ру Пролеткульту (див. *Пролеткульт*); член *АРКУ* (до 1932). Співпрацював з *А. Пазовським*, *І. Паліциним*, *Л. Штейнбергом* ■ ін. провідними диригентами країни. 1923—26 — зав. муз. частини т-ру "Пролеткульт", для якого написав музику до спектаклів "*Віринея*", "*Дядькова Томова хата*". Від 1926 — на творчій роботі. Співпрацював з т-ром *Леся Курбаса* "*Березіль*" ("*Алло, на хвилі 4771*" (реж. *В. Складенко*; текст *В. Складенка*, *Б. Балабана*, *Л. Дубовика*, 1929), "*Народний Малахій*", 1928; "*Мина Мазайло*", 1929; "97", 1930 (асі — *М. Куліша*) тощо). Тоді ж створив 1-ї симф. твори (1928 — *Першу сюїту* на укр. теми для симф. оркестру), наполегли-

Берлінська вища музична школа.
Зліва направо: *Е. Горнбостель*,
Д. Фрейчко, *Ю. Мейтус*, *д-р Колінський*,
Л. Предславич (1930)

во працював над обробками нар. пісень (укр., рос., полсь., болгар., вірмен.), згодом розпочав їх глибоке вивчення (створив вільну обробку 3-х циклів укр. нар. пісень для голосу й симф. орк., для хору й симф. орк.). Обговорював проблеми муз. фольклору й можливостей його опрацювання профес. митцями з *Г. Хоткевичем*, *Ф. Лопатинським*. Після відвідин *Б. Бартока*

Ю. Мейтус акомпонує *Д. Фрейчко*
у Берлінському фонографічному (1930)

Харкова (1929) певний час листувався з ним (оригінали листів зберігаються у Барток-архіві Ін-ту муз-ва Угор. АН у Будапешті). 1930 разом зі співачкою *Д. Фрейчко* в *Л. Предславичем* був відряджений до Німеччини з етногр. концертами (записано на грамплівку), де спілкувався з *Е. Горнбостелем*, *П. Гіндемітом*, *Г. Шюнінманом* та ін. 1931 закін. Харків. муз.-театр. ін-т (кл. композиції *С. Бозатирова*). Один з авторів музики до укр. звук. к/ф — "*Сімнадцятирічний*", "*Кондуїт*", "*Макар Нечай*", у співавт. з *Б. Лятошинським* — до к/ф "*Івани*" (див. *Музика в кіно*). У 1930-х звернувся до оперного жанру (1939, "*Перекоп*"; 1940—44, "*Тайдамаки*"); обидві спільно з *М. Тіцем*, *В. Рибалоченком*. 1938—41 — член правління СКУ і водночас — голова харків. організації СКУ.

Під час війни (1941—44) М. перебував у евакуації в Казакстані (Алма-Ата, тепер Аламати) в Туркменістані в Ашхабаді (тепер Ашгабат), де створив числ. твори на воєн. тематику ("*Партизанська сюїта*", "*Клятва*", "*Вперед, партизан*" тощо) й оперні композиції на істор.-літ. сюжети — "*Абадан*" (у співавт. із *А. Кулісним*), "*Лейлі і Меджнун*" (у співавт. із *Д. Овезовим*). 1944 після недовгого перебування в Іркутську повернувся до Києва. Найрепрезентативнішими жанрами його творчості в наступний період були *опера* ("*Молода гвардія*", "*Північні зорі*", "*Украдене щастя*", "*Вітрова донька*", "*Брати Ульянови*", "*Анна Кареніна*", "*Ярослав Мудрий*" тощо) й *Вокальна музика*.

Багатою була творчість М. виявляє глибинну зв'язність, поєднуючи спирання на нац. джерела й високу профес. майстерність. Його оперні (17) і вок. твори істотно вплинули на розвиток цих жанрів в укр. музиці. В опері "*Перекоп*" використано зразки укр., рос., татар., грузин. фольклору як матеріал для лейтмотив. системи; документалістичний стиль відтворено в мозаїчності композиції. У "*Тайдамаках*" за поемою *Г. Шевченка* М. ■ співавторами спірався на традиції укр. оперного мистецтва, водночас досяг поглиблених психолог. характеристик персонажів і відтворив динамічний розвиток почуттів і переживань героїв, що було більш властиве повесиним 10-літтям. Поміж ін. опер вирізняється "*Украдене щастя*" (лібр. *М. Рильського* за драмою *І. Франка*) з динамічним, стрункістю виразності, наскрізним розвитком образів, драматургією лейтмотив. систе-

мою, яскравим над.-характерним мелодизмом та колоритною оркестровкою. Симфонізація драматургії та муз. тканини — загальна тенденція цього напрямку творчості М.

Стильові й жанрові розмаїття виявляються в симф. творчості М. В орк. творах 1920-х едався до **урбанізму** ("На Дніпробуд") з його експериментальністю; натомість у сюїтах застосовував різноманітні підходи у зверненні до укр. фольклору: від тембр.-фактурного варіювання до симф. розробки і програмних принципів. Еталіни твором у розвитку укр. симф. сюїти стала 4-а сюїта М. У багатій за тематикою, образністю кам.-вок. творчості митець тяжів до личності й сюжетності, широко застосовував прийоми звукообразності як важливі драматург. чинники; використовував найрізноманітніші різновиди муз. форм.

Важливу частку комп. доробку М. утворюють композиції на тексти й за мотивами поезій Т. Шевченка — опера "Гайдамаки", кілька

досягнення відповідності з настроєвою палітрою Шевченкових віршів. Загалом спирання на фольк. джерела й багатство емоційних градацій сприяли яскравості муз. стилістики багатьох творів М.

М. — один з основоположників **джазу** в кол. СРСР (разом з *Марк. Резнировичем*; джаз-ансамбль при т-рі "Березиль", Харків, 1924—26). У комп. творчості спирався на деякі стильові особливості музики К. Дебюссі, М. Равеля, І. Стравінського, у піанізмі — виконавства *Генр. Нейгауза*. Поміж джаз. творів М. — перший в укр. музиці фокстрот для фп. ("Ее любови", присв. Л. Рубінін; Х., 1926).

1985 за ініціативи колективу Кіровоград. ДМШ № 2 створено Нар. мемор. музей М. 2009 цей ДМШ присвоєно ім'я М.

Тел.: опери — "Перекоп" (лібр. В. Бинке й В. Шелочаєва, 1937—38), "Гайдамаки" (за поемою Т. Шевченка, 1940—41) — обидві у співат. з *В. Рибальченком* і *М. Тисем*, "Абадан" (співат. *А. Куліса*, лібр. В. Кербасова, 1942—43, 2-а ред. 1950), "Лейла і Меджун" (у співат. з *Д. Олександром*, лібр. К. Бурунова, 1945—46), "Молода гвардія" (лібр. Ш. Малюка за романом О. Фаддєва, 1947, 2-а ред. 1950), "Зоря над Данією" (лібр. В. Роддєвського за романом М. Нікітіна, пер. М. Рильського, 1951—55; 2-а ред. — "Північні зорі", 1957); "Украдене щастя" (лібр. М. Рильського за драмою І. Франка, 1958—59), "Мактумкул" (лібр. А. Карлієва й Б. Кербасова, 1962), "Вітрова донька" (за п'єсою Ш. Зубаря, 1965), "Брати Ульянови" (лібр. Ш. Васильєвої і Д. Павличка, 1966), "Анна Кареніна" (лібр. О. Васильєвої і Л. Смирнова за романом Л. Толстого, 1970), "Ярослав Мудрий" (лібр. О. Васильєвої за поемою І. Кочерги, 1972), "Рікард Зорге" (лібр. Ш. Васильєвої і Л. Смирнова, 1975), "Марія Пінєда" (лібр. О. Васильєвої за п'єсою Ф. Г. Лорки, 1978), "Марія Волконська" (лібр. О. Васильєвої, 1988), "Іван Грозний" (за повістю О. Толстого, 1980—83), "Антонія і Клеопатра" (лібр. О. Васильєвої, 1993); вок.-симф. — 5 укр. нар. пісень у вільній обробці для низького голосу з орк. (1934), під тєю ж назвою — для високого голосу з орк. (1937) і для хору з орк. (1939), для баритона, хору з орк. — поема "Дорош Молибтва" (сл. Д. Кедина, 1967—68), кантата "Клятва" (сл. М. Бажана, 1941), для симф. орк. — 5 сюїт (1927, 1929, 1939, 1942, 1944), поема "Шляхми слави" (1945).

Д. Шостакович і Ю. Мейтус
(фото з архіву В. Ю. Мейтуса)

Обкладинка видання
"Юлії Сергійович
Мейтус. Сторінки
життя і творчості"
(К., 2006)

Обкладинка CD
"Юлії Мейтуса.
Повернення на
Батьківщину"
(Кіровоград, 2003)

Ю. Мейтус, О. Васильєва, Д. Павличко
(фото з архіву В. Ю. Мейтуса)

романсів і хорів. Один із перших творів — "Я не неждую ніроку" (1927; 1947 — хор. варіант). Композитор максимально загострив настрєві контрасти поет. основи, конфліктна драматургія ґрунтується на наскрізному розвитку інтонац. матеріалу. Хор. композиція на цей текст вирізняється ориг. перенесенням засад драматургії, застосованої в *солосіях*, до хор. партитур, що на час написання хору було нетиповим явищем в укр. музиці. Солосіями "На північній пшеницю жала" (1947) і "Думка" ("Тече вода в синє море") для високого голосу (б/р) репрезентують максимально концепцію муз. прочитання поезії. У хорі "Гамалія" Ю. Мейтус створив виразні асоціації з козач. фольклором та епіко-героїчними творами укр. композиторів кін. 19 — поч. 20 ст. Натомість доволі типову *інтерпретацію* жарт. образності виявляє жін. акапельний хор "Утопала стежечку", жанр. основою якого є *козачок*. В аналогічному плані вирішено мш. хор з фп. "А мій батько орандар". Тут, утім, М. відійшов від принципів хор. *мініатюри*, розбудувавши доволі розгорнуту 3-частинну композицію. Пружна танц. ритміка, ефектні перегукування партій, що вносять елементи сцен. ефектності, вдалі фактурно-динамічні зіставлення сприяли

Мелані

"Туркменська симфонія" (1946). Увертюра (1954); для скр. і фп. — Варіації на укр. тему (1930); Поема, Ноктюрн, Алегро (1965); для фп. — "В Карпатах" (1973). III дитячий п'єс (1979); для хору з фп. — "Партизанська сюїта" (1942), хори без супр. — на сл. Т. Шевченка, О. Пушкіна, П. Воронька, 5 хорів на сл. О. Тавровського; вок. цикли — на сл. М. Дикалія ("Із Моабітських зоштів" — 1956, 1973, 1979), А. Малишка (1962), Л. Вишеславського (1963), Е. Межелайтиса (1964), Д. Кедріна (1967), Є. Винокурова (1969), Лесі Українки (1971), М. Каріна (1973), К. Кулєва (1976), болгар. поетів; романси й балади (24) на сл. сучас. поетів (1983–84), на сл. П. Бровки, Л. Мартинова (1985), Р. Тамзатова (1987), Д. Кугультинова, Г. Ахматової; романси на сл. Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, М. Рильського, В. Сосюра, Л. Первомайського, А. Малишка, М. Цастасової, М. Гунілюва та ін.; музика до театр. вистав, в/ф.

Дискогр.: грамплатівки (усі — М.: Мелодія) — Мейтус Ю. Обробка укр. нар. пісн. "Коли б мати не було": з *Гайдай*, Г. Ніколенко (фп.). — 8636, 1939; Мейтус Ю. Арія Калинчука III опери "Перекоп": М. Донець. — 8686-87, 1939; Мейтус Ю. "Український танок". Держ. симф. орк. УРСР, дир. Н. Разлін. — 16491, 1948; Мейтус Ю. Фрагменти із опери "Лейла і Меджун", написаної разом із Д. Овезовим (туркмен. новою): Арія Лейли з 3-ї дії: Л. Аннокулієва; Арія Меджуна з 3-ї дії: Х. Анноса; Пісня Камека із 4 дії: Х. Аннокурдієв; Танок дівчат із 1 дії орк. Держ. театру опери та балету Туркмен. РСР, дир. Х. Аллануров. — Д. 2245-46, 1954; Мейтус Ю. Обр. укр. нар. пісн. "Журба за журбою": Держ. хор. капела "Трембіта", худом. кер. П. Муровський. — Д. 13763-64, 1954; Мейтус Ю. Дума Волоха з поеми Т. Шевченка "Гайдамаки": Б. Гирич. — Д. 014075-76, 1964; Мейтус Ю. "Ви знаєте, як липа шелестить" (сл. П. Тичини); "В тумані морському зникає твій спів" (сл. М. Рильського); "Любисток" (сл. М. Бажана); Л. Мазепа; "Сіпський сонет" (сл. М. Рильського); "В темряві ночі тополі тріпочуть" (сл. П. Тичини); "Море", "Сподівання" (сл. В. Коротича); М. Рокот; "Не жаль мені, що я тебе кохаю", "Я не кохаю тебе", "Ханял" (сл. Лесі Українки); Г. Циполо; "Про смерть поети з болем говорили", "Я посетил тот город", "Моцарт и Сальери", "Крестились готы" (сл. Е. Винокурова); А. Моиренко. — С. 10-05883-84, 1975; мултимедійний CD "Юлій Мейтус. Повернення на Батьківщину" / Авт. проекту М. Долгий. — Кіровоград, 2003 г. в. н.

Літ. тв.: Діал-банд. // Нове мистецтво. — 1926. — № 13; Ворожо: промови в музиці та театрі // Рад. музика. — 1934. — № 1; Опера "Гайдамаки" // Україна. — 1941. — № 3 (у співавторстві з В. Рибальченко, М. Тичини); Спогади про Лесю Курбаса // Музика. — 1972. — № 2; Композитор і театр // Там само. — 1974. — № 4; Спогади про Лесю Курбаса. Человек большой души (ю Л. Н. Ревуцкому). Воспоминания о Венемине Савельевне Тольбе. Композитор и театр. 3 позиций сучасника. // Юлій Сергійович Мейтус. Сторінки життя і творчості. Спогади. Статті. Листи. Мат'їли (До 100-ліття від дня нар.). Наук. вісник НМАУ. — К., 2006. — Вип. 34.

Літ.: Поллякова Л. "Молодая гвардия" Ю. Мейтуса. — М., 1954; Малишев Ю. Ю. С. Мейтус. Очерк творчества. — М., 1962. К., 1964; Яго ж. "Украденное счастье", опера Ю. Мейтуса. — К., 1964; Яго ж. Романсы и песни Ю. Мейтуса // Украинская советская музыка. — К., 1960; Яго ж. Вокальный цикл "Кобзарю" Ю. Мейтуса //

Ю. Мейтус, Г. Вербова, Л. Ревуць
Г. Таранов (1957)

Шевченко і музика. — К., 1966; Яго ж. Щ. талант (портрет Ю. Мейтуса) // Музи. 1973. — № 1; Філіч Б. Український радянський романс. — К., 1970; Бос Л. Юлій Мейтус. 1973: Архімович Л., Малич Л. Юлій М. Очерк жизни и творчества. — М., 1983; Молода українська опера. — К., 1984; Яс "Молода гвардія" Ю. Мейтуса: сценна і принципи драматургії // Театральна культура. К., 1981. — Вип. 7; Яго ж. Крупний шит [Опера "Ярослав Мудрий" в Донецькому опері і балеті] // Кіж. — 1980. — 7 лют.; Сергійович Мейтус. Сторінки життя і творчості. Статті. Листи. Матеріали (До 100 від дня нар.) / Упоряд. М. Капичук. Наук. і НМАУ. — К., 2006. — Вип. 34; Кошляк А. й справді, як же у Джаз-Бандом? // мистецтво. — 1926. — № 14; [Б. л.]. Юлій М. (Харків) написав сюїту для симфонічного стру на українські теми // Там само. — 19. № 6; [Б. л.]. Мейтус написав до шевченків свят романс "Я не неждуюка" // Музи масам. — 1929. — № 2; Любисток Л. Мейтуса "Коліска" для високого і середнього голос Там само. — 1929. — № 3–4; [Б. л.]. Компло М. Мейтус // Червоний шлях. — 19. № 10–11; Гирич М. "Українські народні пісальні обробки Ю. Мейтуса" // Рад. музика. 1940. — № 11; Філіченко А., Юлій Мейтуса. — 1963. — № 1; Архімович Л. Нова і Ю. Мейтуса // Музика. — 1973. — № 3; Опера про Рікарда Зорге // Там само. — № 3; Завойковий М. Герої і Кохери на оці оці. — Там само. — 1981. — № 6; П. ж. Те подвиги // Кіж. — 1991. — № 2 безз.; Любисток. Про що нагадало фото // Музика. — 19. № 1; Литвинова О. Музика до кінофільмів ІУМ. — Т. 5. — К., 2004; Олійник О. Опе Там само; Пархоменко Л., Костюк М. Х. творчість // Там само; Філіч Б. Виражальні ції та драматургічна роль гармонії в совах Ю. Мейтуса // Музика українська: с ний збір. — К., 2005. — Вип. 1; Бочко "Перекоп". Новая опера в Києвському і опері в балеті // Известия. — 1939. — 2 Галабутська О. Опера про героїв Краснод Рад. мистецтво. — 1941. — 7 трав.; Сторінки "Молода гвардія" // Літ. газета. — 19. 13 листоп.; Гозенлуд А. Героїчна опера і искусство. — 1947. — 22 листоп.; Кауффа Патрістична опера // Рад. мистецтво. — 19. 5 трав.; Майбура К. Романси Ю. Мейтуса. само. — 1974. — № 20; ЦДАМЛІМУ. — Ф оп. 1, од. зб. 84, 1908–1980 рр.

МЕЛАНІ (Melanie, справж. прізв. — Melanie Salka; Меланія Савка) (3.02.1947, м. Нью-Йорк, США) — амер. поп-співачка, композиторка. За походженням українка. Дружина амер. кінорежисера укр. походження П. Шекерика. Одна з визначних представниць фолк-року. Співає англ. мовою. 1-й виступ відбувся в радіо-шоу "Живи, як мільйонер" (1951). 1952 вийшла платівкою з пісенькою "Gimme a Little Kiss" ("Подаруй мені маленький поцілунок"). Навч. в Амер. академії драм. мистецтва у Нью-Йорку (American Academy Of Dramatic Arts), водночас виступала з піснями у стилі фолк. Особливою популярністю користувалась у 1970—80-х, починаючи від виступу на рок-фестивалі у Вудстоку (1969). Активна учасниця руху гіппі. 1971 разом із чоловіком заснувала фірму "Neighbourhood Records". Гастролювала у Великій Британії, Нідерландах, Німеччині, США та ін. зах. країнах. Має високий класичний голос. Авторка музики до 4-х кіно- і 1-го телефільмів, у т. ч. телесеріалу "Красуня і чудовисько" та к/ф "Домашні свята". Записала понад 30 альбомів.

Дискогр.: CD — Melanie. — BMG-D, 1989; The Best of Melanie. — BMG-D-MCI/The Music Club MCD 011, 1991; Carolina On My Mind. — BMG-D — OBI 'O.N.N. ONN 83CD, 1991; Best of the Rest of Melanie. — BMG-D—BMG-D Saqui/Caselle Communications NEXCD 205, 1992; Born To Be. — PNM CS/See For Miles C5CD 582, 1992; Gold Greatest Hits: The Gold. — Kewest GOLD 203, 1993; The Best of Melanie. — MATCD 276, 1993; The Good Book. — PNM CS/See For Miles C5CD 587, 1993; Look What They've Done. — BMG-D Royal Collection RC 83104, 1993; Hit Single Collectibles. — THE DISKY DISK 4505, 1994; Old Bitch Warrior. — BMG 'RCA' 74321 29357-2, 1996; The Four Sides of Melanie. — HILLCD 10 Wooded Hill Recordings, 1997; Melanie on Air. — Strange Fruit (PNM) SFRSCD035, 1997 та ін.

Фільмогр.: All The Right Noises. — Cart AA 1971; A 20th Century Fox Film: Original Music by Melanie Salka. Produced by Max L. Raab.
Лит.: Борисова Е. Мелані // FUZZ. — 2001. — № 2; Шиманський О. Наші люди в Голлівуді // Україна мелодія. — 2005. — 22 лип.; Ферт С. Знай нашу Меланіку! Завтра найславніший співач: українського походження США — Мелані Салкі — виповнюється 30 років // Там само. — 2007. — 2 жовт.; Spelling E. Melanie's new songs — end their vigor to her old hits // North Jersey Entertainment Newspaper. — 2007. — 12 жовт.; <http://www.univind.co.uk/links/uk/fam.html>; <http://www.melanieasmusic.com/>.

А. Калениченко, М. Костюк

МЕЛЕХ Ярослав Іванович (1942, с. Стрілища Жидівського р-ну Львів. обл.) — хормейстер, співак, композитор-аматор. З. д. м. України (1993). Закін. хор. відд. Дрогоб. муз. уч-ща (1963, кл. Т. Туркул), Львів. конс. (1972, кл. В. Сенишчило). 1970—72 — хорист Чоп. капели ім. Л. Ревуцького (тепер Національна академічна чоловіча хороша капела України ім. Л. Ревуцького); згодом — методист-консультант Львів. муз. тов-ва і, одночасно, кер. хору муз. школи, потім — нар. чол. капели "Прометей". 1985—90 — диригент

анс. Прикарпат. військ. округу. Від 1990 — хормейстер, соліст капели бандуристів "Карпати" Укр. тов-ва спілків м. Львова; 1996—98 — її худож. кер. Виконує соло у творах: "Гей, Карпати", "Діброва зелена", "Бує собі стрілець", "Не плач, Рахиле", "Хвалите ім'я Господнє", "Хлопці, алярі!", "За байраком байрає" та ін. Автор *Літургії*, обр. нар. пісень "Повітря вітер степовий", "Не плач, Рахиле", "Висит лбіко", "Діброва зелена", "Отворіться, Царські ворота", "Вірую, Господи", "Тіло Христове", "Ой, днина, днина Візантійська родина", "Ой, як люблю ці наші гори" та ін.

Б. Луц

МЕЛЕХ-ЯРОСЕВИЧ Любова Володимирівна — див. *Яросевич Л.*

МЕЛІЗМАТИКА (від мелізма, мелізмат, мелізм — з грец. *меліос* — пісня, мелодія).

1) Цілісність акордистованих мелізматичних фігур — мелізмів, мелізматів — мелод. побудов, що співпадає на одній силбі (складі тексту). Конструктивний і виражальний засіб в одно- та багатоголос. музиці *Середньовіччя*, зокр. хоралі. До засобів М. зараховують різноманітні види рулад, колоратур тощо. М. притаманна музиці візант. церк. традиції (див. *Візантійська музика*) та григоріан. хоралу, а також нар. і профес. музиці народів Сходу і півд. слов'ян. Ш укр. музиці багато М. виділяються твори ряду канон. жанрів схід. обряду (див. *Жанри богослужбів*), що традиційно базуються на візант. і болгар. наспівах.

2) У рад. муз.-літ. термін на означення всієї мелод. прикрас у вок. ав інстр. музиці, синонім *орнаментики музичної*, прийнятий задля віднесення загальноприйнятого первісного значення терміна, виразно пов'язаного з культовою музикою.

Лит.: *Металлов В.* Богослужбове півня русської церкви. Період домонгольський. — М., 1906; *Ярога ж.* Русская семиотика. — М., 1912; *Покровський А.* Основное церковное пение. — СПб., 1907. — Ч. 1; *Степан Ф.* Джерела до історії початкової доби церковного співу на Україні. — Прага, 1929; *Кудрик Б.* Отряд української церковної музики. — Л., 1937, 1995; *Моценко Л.* Конспект історії української церковної музики. — Вінніпег, 1973, 'К., 1998; *Ярога ж.* Нариси до історії української церковної музики. — Вінніпег, 1968, 'К., 1994; *Ярога ж.* Український церковний спів (історичний огляд) // *Віра і Культура*. — 1954. — Ч. 3, 4; *Loch R.* Studien zur Entwicklungsgeschichte der orientalischen Melopoe. — Leipzig, 1913; *Czechanowska A.* Kultury Muzyczne Azji. — Krakow, 1981; *Idesohn A. Z.* Parallelen zwischen gregorianischen und hebräisch-orientalischen Gesangsweisen // *Zeitschrift für Musikwissenschaft*. — 1921—22. — Jahrgang 4; *Ficker R. V.* Primäre Klangformen // *Jahrbuch der Musikbibliothek Peters*. — 1929. — [Band] 36; *Collier P.* La migration du style mélismatique oriental vers l'occident // *Journal of the International Folk Music Council*. — 1964. — [Vol.] 16.

Б. Сомо

"МЕЛОДИЯ" ("М.") — Всесоюз. фірма грамофон. платівок Мін-ва культури СРСР. Засн.

Обкладинка CD
"Melanie. On air"
(1997)

Є. Станкович, Ю. Вінник,
Ф. Глущенко, М. Кузик. Запис симфонії
Є. Станковича. Студія б/к "Дніпро"
(Київ, 1981)

Логотип Всесоюзної
фірми грамзапису
"Мелодія"

Грамплатівка фірми
"Мелодія"

1964, з 1991 існує як російська. В її структурі знаходилися підприємства та організації, що здійснювали запис творів усіх видів і жанрів, виготовляли й розповсюджували грамплатівки, магніт, касети, тепер — CD, реставрували архів, записи тощо. До складу "М." входили Всесоюз. студія грамзапису — провідна худож.-промислова організація фірми; студія звукозапису в Ленінграді (тепер С.-Петербург), Ризі, Таллінні, Віленосі, Ташкенті, Тбілісі, Алма-Аті (тепер Алматы), заводи з виготовлення аудіокасети; Будинки грамплатівок у Москві, Ленінграді, Києві, Кишиневі, Мінську, Алма-Аті та ін. містах тоді. СРСР. Щорічно підприємства фірми "М." випускали до 1,5 тис. найменувань нових грамплатівок і аудіокасет заг. тиражем понад 130 млн. примірників. У фондх "М." — записи всіх основних творів вітчизн. і заруб. симф. та кам. музики, опер, світ. драматургії, антологій нар. музики, виступів видат. артистів минулого й сучасності (інструменталістів, вокалістів, майстрів муз. т-ру, естради), найкращі муз. твори для дітей, фонохрестоматії тощо.

1974 за ініціативи звукожрежисера Ю. Вінника було створено Київ. редакцію "М." із функціями грамзапису провід. колективів і виконавців на теренах України. Відр. редакторами були Ю. Щерця (1974—76) і М. Кузик (1976—90). Пріснувала до 1990, коли на її базі було організовано фірму "Аудіо Україна". За час роботи було сформовано й записано вел. кількість програм (понад 100 грамплатівок щорічно) укр. виконавців, творчих колективів та авт. програми укр. композиторів, піп. твори, фонохрестоматії тощо. Муз. грамзапис охоплював такі напрями: хор. твори — М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Дилецького, Л. Дичко, В. Зубицького, І. Коробича, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, М. Леонтовича, С. Людкевича, Б. Лятошинського, Г. П. Майбороди, Т. Мокрицької-Сидоренко, Л. Ревуцького, Є. Станковича, К. Стеценка, А. Штоггаренка та ін. Орг. твори, переважно симфонії та концерти для різних солов'ячих інструментів: В. Бібіна, Б. Буйдського, В. Губи, В. Золотухіна, Ю. Іщенка, М. Колодубського, ІІ. Колесси, Л. Колодуба, Б. Лятошинського, Г. Майбороди, М. Палаго, Л. Ревуць-

кого, В. Сильвестрова, М. Скорика, В. Соколяського, Є. Станковича, М. Тютюковського, І. Шамо, А. Штоггаренка та ін. Було здійснено масштабні записи опер: "Катерина Ізмайлова" Д. Шостаковича, "На русалчин Великдень" М. Леонтовича, "Арсенал" і "Ярослав Мудрий" Г. Майбороди, фолк-опери "Цвіт папороті" Є. Станковича (випуск грамплатівок було призупинено), моно-опер "Листи коханій" В. Губаренка, "Балада війни" О. Білаша тощо. Здійснено вел. кількість записів для оркестрів нар. інстр. Укр. колективи й виконавці записали багато творів світ. класики. На грамплатівках укр. філії "М." звучать голоси М. Байко, В. Бокоча, В. Буймистера, Ш. Гмири, Д. Гнатюка, Ю. Гуляєва, Л. Завальсера, Р. Кирченко, М. Кондратюка, Р. Майбороди, Н. Матвієнко, Є. Мірошніченко, А. Мокренка, Л. Остапенко, К. Радченка, Б. Руденко, Л. Руденко, А. Салов'яненка, М. Стефюк, О. Таранця, В. Третьяка, В. Турця, Г. Тютюнової, В. Федотова, Г. Ціцолі, М. Шопші та ін. Укр. грамплатівки зберігають віртуозну гру скрипалів А. Баженова, А. Винокурова, О. Горахова, Б. Котаровича, О. Криса, О. Пархаменка, К. Стеценка (мол.), піаністів Є. Ржанабо, С. Скричиненка, М. Степаненка, М. Сука, віолончелістів М. Чайковської, В. Червова, органістів Г. Бульбенка, І. Каліновської, В. Кошуби, гітаристів В. Петренка, П. Полухіна, трубачів В. Колотя, В. Посватика, флейтистів В. Антанова, А. Козана та ін. Поміж диригентів, які здійснили записи інстр. музики, — І. Бложков, І. Гамкало, Ф. Глущенко, В. Гіндаш, М. Колесси, Р. Корман, К. Симеон, В. Тольба, С. Турчак, А. Шаров; хор. музики — А. Авідієвський, Л. Венедиктов, В. Іконіч, П. Мировський, Є. Садчук та ін. На платівках зафіксовано звучання провідних укр. хорів і хор. капел — "Думки", "Трембіли", Укр. акад. нар. хор ім. Г. Верьовки (відзначено золотим диском; тепер Нац. засл. академічний укр. нар. хор України ім. Г. Верьовки), Київ. кам. хору (тепер Ансамбль класичної музики) ім. Б. Лятошинського, Чол. хор. капели (тепер Нац. акад. чол. хор. капела України) ім. Л. Ревуцького, хор. Держтелерадіо УРСР (тепер Академічний хор ім. Г. Майбороди Нац. радіокомпанії України), Держ. капели бандуристів (тепер Нац. засл. капела бандуристів України ім. Г. Майбороди), Черкас. нар. хору (тепер Черкас. укр. нар. хор),

Запис опери "Ярослав Мудрий"
Г. Майбороди у Київській опері.
Зліва направо: М. Кузик, Ю. Вінник,
О. Богатирьов

Буркунський амс. пісні і танцю та ін. Стрімкий розвиток укр. естради, що припав на 1970–80-і, віддзеркалювався в записах програм ВІА "Ватра", "Водограй", "Жива вода", "Кобзар", "Крайни", "Медобори", "Смерічка", "Червона рута", дит. ВІА "Мастерок" та ін., а також естр. виконавців (Л. Артемюк, О. Білозір, І. Бобул, М. Гнатюк, П. Дворський, В. Зинкевич, Т. Кочергіна, А. Кудлак, М. Мозолов, В. Морозов, С. Ротару, В. Шпартюк, Н. Яремчук та ін.). Творчий склад Укр. філії "М." неодноразово здійснював записи в Білорусі, Молдові та Монголії.

Літ.: Железний А. Перші грампластинки кнівського виробництва // Музика. — 1973. — № 1; Кузик М. Перлина хорової музики // Там само. — 1977. — № 4; Яноз ж. "Аудіо Україна" // Там само. — 1991. — № 3; Кузик В. Що чекає української фонографії на фірмі "Мелодія" // Арт-Літ. — 1998. — № 7–8; Кондратюк М., Козарлицький М. "Пісня — го народна перлина" // Літ. Україна. — 1983. — 25 серп.; Козарлицький М. Чи буде на Україні завод грампластинок? // Там само. — 1988. — 18 серп.; Яноз ж. Що ж залишило нащадкам? // КУК. — 1989. — 15 жовт.

М. Кузик

"МЕЛОДІЯ" — струн. квартал фонду духовного відродження ім. митр. А. Шептицького (Львів). Засн. у 1992. Склад: О. Когул-Ванькович (1-а скр.), М. Андрухів (2-а скр.), О. Петрашук (альт.), Р. Фесюк (влч.). Учасник числ. міжн. фестивалів ["Віртуози" (Львів, 1994, 1995), "Органум" (Суми, 1994), "Інтернаціональний фестиваль камерної музики" (Шостка, 1994), Фестиваль ім. Г. Венявського (Щавно, Польща, 1995), "Лесина осінь" (Київ, 1996), "Музична хвиля" (L'Ona musicale) та "September Musikaie in Cattedrale" (Калеріо, Італія, 2000)]. У репертуарі — твори Я. С. Баха, Г. Ф. Генделя, М. Дуканілі, Л. Бокеріні, Н. Паганіні, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Крейслера, Г. Венявського, Й. Штрауса, П. Чайковського, О. Бородіна, С. Дюпелліна та ін. Чільне місце належить творам С. Лодкевича, В. Барінського, Б. Лятошинського, М. Колесси, В. Косенка, М. Скорика, В. Камінського, О. Козаренка, Г. Говрилюка та ін. Спрямованість "М." на духовне мистецтво засвідчується її числ. конц. імпрезами, що відбувалися у храмах України, Польщі, Німеччини. До тієї самої сфери належить співпраця з лауреатом багатьох премій міжн. та всесвіт. конкурсів — польськ. хором "Schola Cantorum Misericordis Christi" в Бялій Подляці (дириг. — П. Каровський). Цю співпрацю упродовж 5-и років відзначено пам'ятними медалями й дипломами з подякою за вагомий вклад у розвиток духовної культури молоді Польщі. Разом зі "Schola Cantorum Misericordis Christi" "М." випущено CD (духовні твори Й. С. Баха, Й. Гайдна, Г. Ф. Генделя, М. Гурецького, А. Калачовського, А. Кошевського, Н. Комберта, Я. Маклякевича, А. П'якевича, Я. Свідера, К. Сен-Санса, С. Ступігрова, Р. Твардовського, С. Франка).

1994–95 "М." здійснило гастрольне турне містами України (Київ, Суми, Шостка Сум. обл., Із-Франківськ, Тернопіль, Коломия

Івано-Фр. обл., Львів) за участі гітариста Л. Вітошинського. Також відбулися гастролі на теренах Польщі (Варшава, Познань, Люблін, Бяла Подляська) і Німеччини (Мюнхен, Лейпціг, Еггштет, Фрайсінгзель, Ландшут, Аугсбург). "М." — учасник урочистостей з нагоди саміту президентів Сх. Європи (Львів, 2000).

Н. Дика

МЕЛНИЦЬКИЙ Степан (серед. 18 ст., Черніг. полк) — північн. (дніснкат.). До 1760 навч. у Черніг. уміщ. За Указом Імп. Єлизавети Петрівни від 31 берез. 1760 про набір 12 найкращих півнів до рос. церкви м. Кенігсберг (тоді — Сх. Пруссія) був представлений у складі 4-х співаків (І. Киселевич, Ф. Куріка, І. Шебетинський та М.). У трав.—черв. 1760 перебував у Глухові (тепер Черніг. обл.), де пройшов спец. вок. підготовку, але не потрапив до зазначених півнів.

Арх.: ЦДІАК України. — Ф. 269, оп. 1, спр. 3289, арк. 4, 26–26 за, 28–29.

Л. Горенко-Баранівська

МЕЛОАРЕОЛОГІЯ — галузь етномузикології (частково, муз. діалектології), що вивчає поширення муз. явищ на етнічних територіях. Просторове вивчення явищ культури затвердилося на поч. 1870-х у мовознавстві, через лістописі — в етномузикології (Б. Бартак, Ф. Колесса). Аналогом лінгвогеографії, в межах якої було напрацювання базовий понятійно-термінолог. апарат, стала мелоегеографія (мелоеареологія). Остання встановлює території поширення (ареали) різних елементів муз. мови (див. *Мова музична*) — ритмічну структуру, ладів та звукорядів, видів базиса, мелодій, пісень, фіксуючи їх за допомогою картографування й опису. Межі побутування муз. явищ на картах окреслюють лініями — ізомелами (для мовних явищ — ізоглоси), виділяють штриховкою, різними кольорами тощо (див. карти до *Весільних і жиборських пісень*). За аналогією з фундаментом "Атласом української мови", створеним на основі лінгвоаревальних досліджень, зведенням М. є створення Атласу муз. діалектів України. Найгиротівніше в Україні досліджено й картографовано етногр. зону Прип'ятського Полісся (див. праці І. Клименко, Г. Корольченко, Ю. Рибак), здійснено детальне картографування явищ нар.-вок. культури на теренах Прикарпаття (В. Ковалю), Галичини (ПНДЛ муз. етнології при ЛНМА), Сх. Поділля (С. Капли), Сум. Подесення і Посей'я (О. Гончаренко).

Літ. гриченко П. Ареальні варіації лексик. — К., 1990. Яноз ж. Простір і час у гнізністичній географії // Проблеми сучасної ареалогії. — К., 1994; Клименко І. Мелоегеографія життєвих наслідів басейну Прип'яті. Автореф. дис. ... канд. мистецтв. — К., 2001; Її ж. Мелоегеографія літніх трудових наслідів Правобережної Прип'яті // Полісся: мова, культура, історія: Мат.-лижн. конф. — К., 1996; Її ж. Купальсько-петрівські мелодії Прип'ятського Полісся. Мат.-лижн. до Атласу музичних діалектів // Проблеми етномузикології. — К., 1998. — Вип. 1; Її ж. Картографування

МЕЛОАРЕОЛОГІЯ

Обкладинка грампластинки "Софія Ротару поєт неси Владимира Назюка" (М.: Мелодія, 1975)

Фрагмент мелоеареологічної карти поширення титів весільних пісень (І. Клименко)

МЕЛОДИКО-СИНТАКСИЧНІ СТРУКТУРИ

Е. Мелодист

Е. Мелодист у ролі Мінйон (однойм. опера А. Тома)

обрядових малеєв в рамках сублокальних традицій (на матеріалі западнополюського архіву НМЛ музикального фольклора Київської консерваторії) // Картографіювання й ареальне дослідження в фольклористикі. — М., 1999. — Вип. 154; Лукоцький Б. Питання методики географічного етномузикознавства й етнографічне регіонування західноукраїнських земель // I конф. дослідників народної музики червоно-руських (галіцько-володимирських) та суміжних земель. — Л., 1987; Дзяло Ф. Структура ареальних систем мови // Там само; Клименко І., Гончаренко О. Географія ритмічних трансформацій весільної структури 5+3: алгоритм долатності // VII конф. дослідників народної музики червоно-руських (галіцько-володимирських) та суміжних земель. — Л., 1997; Кароліниченко Г. Перехідна зона як об'єкт мелогографії (за мат. ланки весільних наставів межиріччя Тетерева та Ірпеня) // Проблеми етномузикології. — К., 1998. — Вип. 1, див. також вст. до Мелодист.

І. Клименко, Ол. Шевчук

МЕЛОДИКО-СИНТАКСИЧНІ СТРУКТУРИ (МСС; іноді — масштабно-тематичні структури) — масштаби співвідношення в муз. побудовах порівняно невеликої тривалості. МСС. — важливий показник логіки масштабного розвитку, що виявляється через закономірні зміни величин частин муз. думки. Класифікація МСС. за Л. Мазелем:

1. Точна чи видозмінена повторність мотиву, фрази, побудови, тобто періодичності. Видозмінена повторність може виявлятися у варіаційності, варіантності, їх поєднанні (варіабельності), секвенційованні, метричних зміщеннях і т. ін. (див. укр. обрядову лісию "Щедрик");

Приклад № 1

Українська народна жартівлива пісня "Ой дієчино, дієчино"

2. Дві періодичності (за В. Цуккерманом "пара періодичностей"), що утворюють структурні формули: а-а-б-б; а-а-б-б; а-а-б-б-б і т. п.; часом зустрічаються і більш групи періодичностей: а-а-б-б-б-б-б-б-б-б і т. д. (приклад № 1; також 1-й період Елеції ор. 41 № 3 М. Лисенка); часом зустрічаються і більші групи періодичностей: а-а-б-б-б-б-б-б-б-б-б-б і т. п.;

3. Сумування чи об'єднання, що утворює структурні формули: 1+1+2; 2+2+4; 4+4+8 і т. п. [Структурна формула 1-го періоду Менюета (1+1+2+1+1+2+1+1+2+1+2) — "11 етюдів у формі старовинних танців для фп." ор. 19 В. Косенка];

4. Дроблення, що утворює структурні формули: 2+2+1+1; 4+4+2+2; 4+2+1+1 і т. п. (див.: гол. партія 1-ї част. Сонати для фп. В. Барвінського; Вступ до 1-ї част. Концерту для влм. і фп.

ор. 29 А. Рудницького; гол. партія 1-ї част. (4+2+2+4+2+2) "Слов'янського концерту Б. Лятошинського];

5. Дроблення з замиканням, що утворює структурні формули: 2+2+1+1+2; 4+4+2+2+4 і т. п. (див. 1-й період Гавота [затяг+1+1+2]-1+1+0,5+0,5+1

"11 етюдів у формі старовинних танців дл. фп." ор. 19 В. Косенка; 1-й період "Allegretto piacevole" (структ. формула 2+2+1+1+2 Серенади В. Барвінського; побічна партія фіналу (2+2+1+1+2) Симфонії М. Калачевського);

6. Подвійне чи прогресуюче сумування, що утворює структурну формулу такого типу 1+1+2+4. (див.: хор А. Кос-Анатольського м сл. Т. Шевченка "Учїтєсь, брати мої" від вступу хору до 2-ї вольти);

7. Подвійне чи прогресуюче дроблення, що утворює структурну формулу такого типу: 4+2+1+1 (поч. розробки (2+2+1+1+0,5+0,5) Сонати Ф мажор для фп. Д. Борнінського);

8. Непіснотетрія, що виявляється у структурній формулі: аbbс (1-а част. Сопатини для фп. Б. Сюті);

9. Повна симетрія, що виявляється у структурній формулі: аbbа; (Романс для фп. С. Людкевича).

На МСС. впливають як специфіка стилів, та і особливості гарм., мелод. мислення композитора, характерності його метрики, склади музики, а у 20 ст. все частіше й техніка композиції.

Літ.: Мазель Л. Цуккерман В. Аналіз музикальних произведений. Элементы музыки и методика анализа малых форм. — М., 1967; Мазель Л. Строение музыкальных произведений. — М., 1979; Холопов Ю. Изменяющееся и неизменяемое в эволюции музыкального мышления // Проблемы традиции и новаторства в современной музыке. — М., 1982.

Б. Соп

МЕЛОДИСТ (за чоловіком — Яроном) Елеонор Яківа [1871, м. Бердичів, тепер Житомир, обл. — 1948, м. Ленінград (тепер С.-Петербург), РФ]; — оперна й опереткова співачка (лір.-колора сопрано), педагог. Сестра М. Буктевич. З сін військ. диригента. Вок. освіту здобула в Києві муз. школі А. Піменової (1885—88, к. У. Марксі). Удосконалювалася в І. Тартаков 1888 дебютувала в Києві опері. Співала в оперних т-рах Харкова [опереткова антрепри: О. Бломенталя-Тамарина, 1889; оперне то во, 1904—05], Москві (1896), С.-Петербурі (Маріїн. опера, 1897). Виступала в Києві (1897, 1900, 1904—05), Полтаві, Одесі, Харкові (1897, 1900, 1904—05), Саратові, Рязні та в Сцен. партнери — О. Давидов, М. Медведєв, К. Михайлов-Стоп, О. Паскалова, Л. Собіно І. Тартаков, М. Фігнер, Ф. Шалітін і ін. співала п/к С. Барбіні, Е. Купера, Дж. Пагані, І. Паліцина, Й. Прібіка, В. Сіка ш і ін. 191 припинила сцен. діяльність. Організувала Петербурді (тепер С.-Петербург) муз. курсів викладачів. Помік учнів — І. Бєлужін, Е. Бриль, Р. Ізгур.

Мала чистий, легкий голос дзвінкого темру, актор. хист. Виконання партії Недди

опері "Паяци" Р. Леонкавалло високо оцінював П. Чайковський.

Парті (бл. 60): Ольга ("Русалка" О. Даргомижського), Ліза ("Пікова дама" П. Чайковського), Криза ("Нерон" Ант. Рубінштейна), Гальяна (одном. опера С. Монюшана), Маченка ("Продана наречена" Б. Сметани), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Дездемона ("Отелло" Дж. Верді), Джеміні ("Вільгельм Телль" Дж. Россіні), Недда ("Паяци" Р. Леонкавалло), Міньйон (одном. опера А. Тома); проводів партії в оперетках "Циганський барон" Й. Штрауса, "Бокачо" Ф. Зуппе, "Корневікські дзвони" Р. Планкетта, "Жирофле-Жирофля" Ш. Лекока тощо.

Літ. тв.: Мои воспоминания (рукоп.).

Літ.: [Б. п.]. Арнадия // Театральне мистецтво. — 1898. — № 22; [С. П.]. Бенедикт-Мелодист // Бирж. ведомості. — 1903. — ? серп. [Б. п.]. З. Я. Мелодист. 40-літє артистическої діяльності певиць // Красная газета. — 1929. — 13 берез.

Н. Костюк, І. Лисенко

"МЕЛОС" (м. Сімферополь). 1) Міський джаз-клуб. Діє при Респ. центрі дит. і юнацької творчості. Засн. 25 трав. 1996 (голова — Г. Веренкіютов). 2) Джаз. ансамбль, що діє на базі Клубу. Учасник всеукр. і міжн. джаз. фестивалів. У складі в різні роки — І. Рукавіщина (вокал), Т. Веренкіютова (ударні), О. Чудінова (фортепіано), В. Романов (бас-гітара). Згодом до колективу приєднались І. Ібраїмова й Р. Курочки (замість О. Чудінової, фп., клавішні). У репертуарі — джаз, стандарти, фрагменти з музикиліз.

Літ.: Малеев Ю. "Мелос" — звучит // Крым. правда. — 1994. — 7 черв.

В. Симоненко

МЕЛОС (грец. μέλος) — термін, застосований у Давній Греції на означення співу (в Аристотеля, Платона, Аристоксена та ін.). Від М. походять терміни "мелодія", "мелопея". В античності М. базується на багатшій, ніж згодом, лад. основі, що за інтервал. шкалою розрізняла $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{4}$ тону. Під М. розумілося власне мелод. начало. Як первісна й засаднича форма музики, М. зберігає органічний зв'язок зі словом, найбільш у декламац. речитативі, певним чином дублюючи його інтонацію, ритм, членороздільність словесної фрази, продиктованої логікою мислення, способом артикуляції; передає ритм, рух тіла — танц. М.; вок. М. регламентований діапазоном голосу. З вок. М., особливо на первісних стадіях розвитку муз. мистецтва, тісно пов'язаний інстр. М., усамітнений з часом в окр. рід інстр. музики. Музикознавство 19—20 ст. відроджує цей давній термін (Б. Асаф'єв, Е. Герцфельд), доповнюючи його поняттям інтонації як звуку, вираження муз. думки, розширює його значення, розуміючи під ним муз. потік, що включає також ритм і гармонію.

Літ.: Античная музыкальная эстетика. — М., 1960; Асаф'єв Б. Музыкальная форма как процесс. — Ленинград, 1971. — Кн. 1—2; Грица С. Мелос української народної епіки. — К., 1979; Герцман Е. Античное музыкальное мышление. — Ленинград,

1986; Jon K. van. Musici scriptores graeci. — Lipsiae, 1895; Hildesheim, 1962; Koller H. Melos // Glotta. — 1965. — № 1—2.

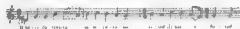
С. Грица

МЕЛОСТРОФА — в етномузиці: завершена словесно-муз. форма, що базується на силлабічній будові вірша (напр., 5+5; 6+6; 4+6; 4+4+6; 8+8 тощо) та на усталеному ритмі, моделі мелодії. Строфи модифікуються шляхом повторів, укорочень, додавання кінцевих, серединних рефренів. У словесно-муз. творях М. становить матрицю для пісен. зразка конкретного змісту чи для пісен. різного змісту, виконуючи функцію репродуктивної моделі. М. є основним критерієм структурної типології словесно-муз. фольклору. Масштаби М. переважно залежать від силаб. будови вірша, характеру співомовлення (речитативу чи розспіву). Існують 1-рядкові строфи (А), що здебільшого вміщують одне речення (колоди) з 1-мотивною варіативною мелодією типу аа', а², а³ і т. д. Така будова переважно зустрічається в обряд. ліснях — колядках, голосіннях, у пісен. епіці, як напр., у колядці "По мосту, мосту та залізнюму", в голосінні "Устань, муй колосочок, не леж / Людські хлопчики гуляють". Поширені також 1-рядкові М. (колоди) з рефреном — А/Refr. (як у колядці "Ой в ліску, в ліску та на жовтій піску. / Святий Вечір!").

№ 1. Квітка К. Українські народні мелодії. — К., 1922. — С. 48. — № 159

В обрядових весільних:

№ 2. Зап. С. Грица у 1969 р. у с. Лисячії Стрийського р-ну Львів. обл. від А. М. Данилишин, 1906 р. нар.

В епіці:

№ 3. Зап. С. Грица у 1969 р. у с. Перетинське Рожнятівського р-ну Івано-Франк. обл. від М. П. Країна, 1911 р. нар.

Згаданий архаїчний тип мелодії характерний для लोकів, що зберегли рудименти ранньостадіального мислення (Карпати, Полісся).

В укр. побут. піснях, баладах повсюдно поширені дворядкові строфи з двоколініними ізоси-

лісень, синкретично пов'язаних із ритуалами, проявляється через чітку систему М.

Структуру М. виявляє поєднання типового ритму й типової мелодії (регіональної чи локальної). Основу М. пісні складає складо-ритмічний тип (скорочено — ритмічний тип, ритмотип) — типовий ритм, малюнок співного промовляння складів народнопісен. вірша, що утворює сталу пропорцію і може бути виражений нотною або числовою формулою: напр., для типових *колюд* із 13-складовим цезурованим рядком [3-5-(рефрен)]4 це найчастіше 11112 / 11112 / 1122; ритмо-основа *каламійки* із 14-складовим віршем — 1111 / 1111 / 111122 тощо. Система базових складоритмів. формул с однією з підстав жанр. типології нар. пісень. Порядок і тим, внаслідок семантичної узагальненості ритмотипів, їх значного поширення та ін. причин, частина формул нині засвідчує різні функції у локальних традиціях (напр., формули весняних і зимових пісень іноді збігаються внаслідок календарного зміщення початку Нового року з весни, як це було в давніх народів, на зimu). Ритмотипи може виявляти себе як сезонний чи міжсезонний, напр., весняно-літній (на різних теренах — та сама формула для *веснянки*, *русольної*, польової, *жнивнорської* тощо).

Регіон. та локал. дослідження муз. фольклору передбачають виявлення стійких мелод. реліквів, закріплених за ритмоформулами (напр., для Полісся типовою є базава для сх. слов'ян архаїчна ладо-звучорядна система з терцевокарт. *амбітусом*, де стійкий квартовий каркас запозичується "нейтральними" терцією і секундами). Кожна регіон. традиція виступає у вигляді полістабільної системи, в основі якої знаходиться комплекс М. *обрядових пісень*, куди нашіраються пізніші питомі й налігиві жанр.-стиліст. верстви, що також можуть досліджуватися за М. Систему і взаємодію М. (споріднення, модифікації-метаморфози), розвиток, контамінації тощо) вивчає мелотипологія — окрема галузь *етномузикології*. Найтісніший зв'язок із нею має мелогеографія (*мелореологія*), що досліджує територіальне поширення М.

2. У церк. співі сх. слов'ян — усталені мелодико-ритм. системи традиц. *наспівів церковних*, співні для їх варіантів або редакцій. М. елестичний групам піснеслівів (іноді — окремому піснесліву) й проявляє себе диференційовано, відповідно до *жанру богослужбового* та виду розпізнавання тексту. Протягом віків співвідношення муз. і вербального компонентів піснеслівів не було стабільним, редакції й структура богослужб. текстів і наспівів змінювались у часі, тому поняття М. стосовно церк. співу застосовують із чіткою проєкцією на певний істор. етап розвитку та жанр. приналежності тексту. У давнішій жанр.-стиліст. верстві — слабішому й нематематичному *розспіву церковному* — розташування ритміським та висотним опор наспіву було чітко скоординоване із складами церк. вірша, враховувало динамічність, емоційність та ін. наголоси, семантичне наповнення вербаль-

ного тексту тощо. Натомість у церк. кантени й *мелізматиці* кін. 16—18 ст. мелодико-ритм. контур виявив певну автономність стосовно словесного ряду (див. *Церковна музика*). ■ тогочас. обиход. співі (постійні піснесліви *Всенічної й Літургії*, див. також — *Цикли богослужбові*) допускалися, зокр., певні зрушення словесного тексту відносно стабільного мелорядка. Тому стосовно церк. кантеничної мелодії 16—18 ст. М. можна розглядати як її мелодико-ритм. основ, з яким підтекстування словесного ряду узгоджується не дуже жорстко.

В осмогласних текстах давніх жанр. груп (ірмоси, *стихири*, кондаки ■ ін.), значна частина яких виконувалася "на подобен", М. виступає як "типовий наспів", оскільки на одну мелодію передбачається виконання багатьох текстів (типологічно подібне явище існує і в архаїчному слов'ян. обрядово-пісен. фольклорі). В обиходному співі 16—17 ст. один М. може бути спільним для значної кількості мелод. варіантів та редакцій (близьких і віддалених) усталеної мелодії.

У системі багатонаспівності 16—18 ст. (див. *Наспів церковний*) один текст часто озвучували багатьма М. (різними церк. наспівами). У такому значенні рос. музикологія використовує поняття "різні муз. твори".

Літ.: Голубовський В. У истоках народной музыки славян: Очерки по музыкальному славяноведению. — М., 1971; Рыбак Ю. Обрядовые песни верховнопринятской изювины (мелотипология — мелогеография — културотечега): Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — Л., 2005; Квитка К. Об областях распространения некоторых типов белорусских календарных и свадебных песен // *Водо ж. Избр. труды*. — М., 1971. — Т. 1; Луканюк Б. К творим песенного типа // *Народная песня: проблемы изучения*. — Ленинград, 1983; Добрянская Л., Луканюк Б. Спроба типології авеліських ладіваник і пісень Західного Полісся та Західної Волині // *IV конф. дослідників народної музики чорногорських (галицько-володимирських) та сумніжних земель*. — Л., 1993; Завальнюк А. Основні типи українських літніх обрядових пісень та їх мелодіальні різновиди // *Там само*. — Л., 1994. — Вип. V; Лукошечко Л. Типи народних (християнських) пісень Західної Берестейщини // *Традиційна народна музична культура Західної Волині та Західного Полісся*. — Л., 1997; Клименко І. Життєві наспівні ритмико-мелодіальні 4+3: типологія і мелореологія // *Народознавчі зошити*. — Л., 2000; І. ж. Ритмоструктурна систематика авеліських мелодій українсько-білоруського мелореалу: Погляд із Прип'ятського Полісся // *Проблеми етномузикології*. — К., 2004. — Вип. 2; див. також літ. до *Ефремов Є.*, *Клименко І.*, *Коралниченко Г.*, *Луканюк Б.*, *Мелореологія*.

І. Клименко, Ол. Шевчук

МЕЛЬКУНОВ Сергій Омельянович (?01.1920, м. Харків) — джаз. гітарист, кер. оркестру. Закін. орк. вищ. Львів. культ.-освіт. уч.-ща. 1952—55 грав в естр. орк. Центр. парку культури й відпочинку Львова ім. Б. Хмельницького п/к Я. Родіонова. 1955—67 — кер. естр. орк. БК будівельників. 1956—57 — гітарист *квінтету* к/т ім. Я. Галана п/к О. Житницького. 1957—59 — артист естр. інстр. *квартету*

МЕЛЬНИК

Г. Мельник у ролі Івана Хованського (опера "Хованщина" М. Стусовського)

Л. О. Мельник

Львів. філармонії п/м К. Соколова. 1961—77 грав в орк. к/т "Україна".

В. Симоненко

МЕЛЬНИК Григорій Микитович [11(23).11.1882, м. Кишинів, тепер Молдова — 23.05.1968, м. Бухарест, Румунія] — оперний співак (бас). 1904 разом з родиною переїхав на Волинь. Закін. Моск. муз.-драм. уч.-ще (1912). Завдяки Ф. Шаляпінові дебютував у Великому т-рі в Москві (1912). 1912—16 — соліст Одес. опери, 1916—18 — Т-ру муз. драми в Петрограді (тепер — С.-Петербург). 1916 брав участь в укр. концерті в Одесі. 1919—21 удосконалювався в Італії. 1921—43 — соліст мілан. т-ру Ла Скала. Гастролював у Римі, Неаполі, Пармі, Трієсті, Барі, Крайоні, Вероні, Генуї, Турині, Флоренції, Падуї, Палермо, Венеції, Болонні, Ніцці, Монте-Карло, а також у Берліні, Гамбурзі, Гаазі, Амстердамі, Роттердамі, Мадриді, Сан-Хосе, Панамі, Буенос-Айресі, Ріо-де-Жанейро. 1934 виїхав до Румунії, де виступав за концертами і викладав у Бухаресті. конц. Помок учнів — румун. співаки Л. Конія, Н. Рафаель, Г. Іліску, К. Габор, І. Хвороб та ін. Залишувався на грамплівці в Москві ("Метрополь", 1911—12).

Партії: Сусанні ("Життя за царя" М. Глінки), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Гремін ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Борис Годунов, Іван Хованський (однотім. опера, "Хованщина" М. Мусоргського), Дом Вязліно ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Медістофелі ("Фауст" Ш. Гюно), Титурель ("Парсифаль" Р. Вагнера).

І. Лисенко

МЕЛЬНИК Лідія Олександрівна (3.09.1976, м. Львів) — музикознавець, муз. критик, педагог. Канд. мист.-ва (2004). Дочка Л. Кияновської. Закін. Львів. ССМШ, теор.-комп. ф-т ВМУ (1999) та аспірантуру при ЛДМА (2002) за спеціальністю "муз.-во" (наук. кер. Я. Якубляк). Стажувалася на филос. ф-ті (музикозн. відд.) Технічного ун-ту м. Хемніц (1998, 2001—02, Німеччина; наук. кер. Г. Лоос). 1997—2001 — викладачка Львів. муз. уч.-ща, з 2002 — ЛДМА (доцент кафедри кампанії). Авторка понад 20 статей у часописах України, Польщі, Німеччини, Словаччини. Розробляє проблематику, пов'язану з муз. естетикою поч. 20 ст., неостілістикою, закономірностями розвитку різноманітних муз. тенденцій в укр. музиці. Опрацювання та здійснення М. аналіз матеріалів львів. польсько-й німецькомовної період. преси 19 ст., а також простеження взаємозумовленості ряду нововідкритих фактів мист. життя того часу істотно доповнили картину муз. життя Львова та всієї Сх. Галичини. Від 1996 активно виступає в пресі як муз. критик, з 2002 — оглядачка з питань культури "Львів. газети" (лауреатка кількох всеукр. і міжн. конкурсів журналістів).

Літ. тв.: канд. дис. "Необарокові тенденції в музиці ХХ ст." (К., 2004); Львівська філармонія: до 100-ліття стіття: Монографія. — Ль., 2006; Творчість Йогана Йогановича Давида в аспекті необарокових тенденцій // Наук. зап. Львів. ун-ту. Серія: Мист.-во. — Тернопіль, 2000. — Ч. 2 (5);

Бароковий контекст духовної творчості композитора "Лейпцизького канторату" // Текст муз. твору: практика і теорія. — К., 2001; Історизм як стилізований принцип // Питання стилю і форми в музиці: 36. статей. — Ль., 2001; Між "кліше традиції" і "образом автора" (типологія опер Г. В. Генце) // Музичний твір як творчий процес. — К., 2002; Театр українського бароко на сцені сучасного музичного мистецтва (опера О. Козаренка "Час покавання") // Наук. вісник Львів. Нац. ун-ту. Серія: Мист.-во. — Ль., 2002; Initio — модус бароко або За ким залишаються "знаки епохи" // Молоде муз.-во. — Ль., 2002; "Сад божественних пісень" Івана Карибича в контексті необароко європейської та української // Vivere tempo: Статті і спогади про Івана Карибича. — К., 2003; Bravo, Maestro! (до ювілею М. Колессі) // Музика. — 2004. — № 1—2: "Страшний двір" С. Монюшка у Львові. — Там само. — № 4—5; Маски характеру на балу життя // Просценіум. — 2004. — № 3 (у співавторстві з Л. Кияновською); Александр фон Землінський: в тіні ХХ сторіччя // Подорож до Європи: Галичина, Буковина і Відень на центрально-європейській культурній шахівниці. — Ль., 2005; Творчий портрет Віктора Каминського // Мисля Мисляла. — Ль., 2005. — Вип. 2; Музика: від історії до "сторі" або Дещо про принципи масової музичної інформації // Музичне мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА. — О., 2006. — Вип. 7. — Кн. 2; Про тривіальне в музиці // Пам'яті Яреми Якубляка: 36. ст. і мат.-ли. — Ль., 2007; Два береги однієї ріки // Музика. — 2008. — № 4; Інформаційні жарни в музичній журналістиці // Музикознавчі студії: наук. зб. ЛНМА. — Ль., 2008. — Вип. 18; Три стереотипи про музичну журналістику. Спроба спростування // Там само. — Вип. 19; Роджене скандала на духа критики: Регіо-театр і его ображення // Муз. академія. — 2008; Початки музичної журналістики на етапі становлення української преси // Музичне мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА. — О., 2009. — Вип. 10; Становлення музичної журналістики в добу романтизму (на прикладі львівської преси першої половини ХІХ ст.) // Музичне мистецтво: 36. наук. ст. — Донецьк: Л., 2009. — Вип. 9; Anatol Wachslanyn. Komponist. Sanger. Wissenschaftler. Botschafter. Kulturträger. Schriftsteller. Chordiregent. Journalist // Das Phänomen einer vielseitigen Persönlichkeit Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa. — Chemnitz, 1999. — Heft 5 (у співавторстві з Л. Кияновською); Lemberger Konzerte 1826—1840 im Spiegel der Zeitschrift "Memorabilia" // Uhoja spolukow, spoločnosti a združení v hudobných dejinách Európy. — Trnava, 2001; Krzysztof Penderecki's "Credo" at the Lviv Opera House // Studies in Penderecki: Penderecki and the Avant Garde. — Princeton, 2003; Die Kunst Brücken zu bauen // Internationaler Journalistenwettbewerb "Gesten der Versöhnung" 2005. — Berlin, 2005; Walentyn Sylwestrow: architekt ukraińskiej awangardy muzycznej // Ukraina (Полтава). — 2005. — № 1; Triviale Motive als Machtsymbole // Die Stärke der Schwäche. Schriften des Collegium Pontis. B.3. — Frankfurt a. M., 2008.

Н. Костюк

МЕЛЬНИК (Melnyk) Любомир (22.12.1948, м. Мюнхен, Німеччина) — композитор, піаніст, муз. діяч. Від 1949 — громадянин Канади. Закін. Манітоба. (1969, м. Вінніпег, Канада) та Квінс (1971, м. Кінгстон, Канада) ун-ти. Бакалавр і магістр філософії. Брав уроки фп. при у проф.

Дж. Мельника в Кінгстоні. Найбільший вплив на формування М.-композитора справила музика Л. Ветховена і Дж. Кейджа. 1973—75 жив у Парижі, де як піаніст співпрацював із солісткою Париз. опери (сучас. танець) К. Карлсон. Там написав свої перші твори для фортепіано у техніці *continues music* (започаткував цю техніку у музиці європ. країн). Саме для розвитку цього муз. стилю випрацював ориг. спосіб гри на фп., яким представником якого до сьогодні є він сам. У той же час розпочав конц. діяльність як піаніст Ансамблю сучас. танцю і як соліст-виконавець. Активно концертував практично в усіх європ. країнах, співпрацюючи з Асоціацією сучас. танцю п/к К. Кромони (Кіліа Сретона) — на той час єдиної представниці школи М. Кеннінгема в Європі. Тоді ж написав низку творів для 1-о, 2-х та 3-х фп. Від 1975 живе у Торонто (Канада), де працював як концертний піаніст. Там здійснив ряд записів власних творів на студії радіокорпорації CBC. Продовжував гастролювати в країнах Європи з Ансамблем сучас. танцю К. Кромони, для якого написав твори "Ріг достатку" ("Corne D'est", 1983) і "Голос дерева" ("Voice of Trees", 1985). 1978 у Канаді вийшла 1-а автор. грамплатівка М. із записом "Кей-Ем-Ей" ("КМН"), 1979 — 2-а грамплатівка із записом композицій для 2-х фп. "Симфонія св. Петра". Етапними для творчості М. є композиції "Концерт-реквієм пам'яті жертв Голодомору 1932—33 років" для скр. і фп. та "Послання..." на вірші Т. Шевченка для сопрано та інстр. ансамблю. Протягом 1975—85 створив ориг. техніку Geometric Form для "творення музики 4-о виміру", що використовувала математ., зокр. геометр. способи контролю тону і гармонії (ідея виникла під впливом студіювання праць А. Успенського; частину розрахунків, зроблених для усталення цієї техніки, та виготовлення для цього ж таблиці ніки втрачено). Свою техніку М. застосовував у багатьох творах до 1986. Найдосконалішим зразком цього стилю у творчості М. є "Послання...", в тексті якого математично зашифровано ініціали Т. Шевченка, а сам текст твору зачитано на великих листах паперу у вигляді графічних картинок. Багато творів М. із циклу Geometric Form для струн, тріо й фп. було виконано в концертах, алаштованих радіокорпорацією CBC у Канаді 1981 у Страсну п'ятницю й записано в її фонди під назвою HAF. 1985 вийшла грамплатівка із твором М. для фп. solo "Пісня Галедриала" ("Song of Galedrial") за мотивами "Володаря перстнів" Дж. Р. Толкієна, 1987 — грамплатівка із записом поеми для 2-х фп. і 2-х альти ("Портрет С. Петлюри в той день, коли його вбито" (скорочений варіант; повна тривалість твору 96 хвилин). Від 1978 М. постійно мешкає у Швеції, де часто концертує як піаніст. 1988 у Сітунгі (Швеція) було здійснено експертні аудіо- й відеозаписи фп. гри М., у результаті чого його визнано "найвищим піаністом світу"; він підтримував звучання в середньому 19,5 секунди на секунду в партії кожної руки й провів саам безперервної гри тривалістю 60 хвилин, під час якого зафі-

совано середню швидкість виконання в 100 000 звуків за годину. У 1980-х співпрацював з Ансамблем сучас. танцю "Вінд Тексорт" ("Vind Nehort") у Стокгольмі, створивши музику до 3-х театр. пост., найбільший резонанс із яких отримала поставлена 1984 "Айлендс" ("Islands"). 1991 на запрошення СП "Кобза" гастролював як композитор та піаніст в Україні (Київ, Харків, Львів, Коломия). Від 1992 регулярно гастролює як піаніст-соліст і ансамбліст у різних містах Швеції. Постійно співпрацює з виконавцями й композиторами з України, алаштовує у Швеції концерти укр. музики. Результатом співпраці з укр. музикантами стали 8 "Антифони" для різних кам. ансамблів за участю фп. 2002 у Швеції вийшов CD із записом "Антифона" № 6 М. для скр., альту та фп. (партия фп. у виконанні автора).

Практично всі твори М. написав для фп. або ж для складу виконавців, що включає фп. Їх виконавцем-піаністом внаслідок специфіки фактури й вимог, що ставляться до фізичних можливостей виконавця, виступав практично завжди сам композитор. Саме тому творчість М. розглядають винятково в контексті аналізу конц. виконань або аудіозаписів його композицій, що піддаються фіксуванню традиц. засобами нот. письма дуже умовно й лише в загальних рисах (твори, що представляють Geometric Form, не піддаються азагалі). Уся творчість М. вкладається в стилістико-композиційні рамки ориг. школи муз. мінімалізму. Від звичних різноманітних *continues music* музика М. відрізняється специфічністю арпеджованої фп. фактури й багатим мелодизмом лірико-пісен. типу, що має свої корені в укр. муз. фольклорі. Гарм. основа більшості творів оперта на принципі розширеної тональності. Всі твори поліфонізовані (контраст. поліфонія та гетерофонія підголоск. плану), тривалі за звучанням. Як правило, в них використано принцип узагальненої прозорості.

Тв.: музика для 1-ру сучас. танцю — "Музичні сторінки", "Ріг достатку", "Голос дерева", "Айлендс" та ін.; для фп. — "Пісня Галедриала"; для голосу та інстр. ансам. — "Послання..." на сл. Т. Шевченка; для 2-х фп. — "Симфонія святого Петра Люденського"; для скр. і фп. — "Концерт-реквієм пам'яті жертв Голодомору 1932—33 рр."; для інстр. ансамблю різних складів — "Портрет С. Петлюри в той день, коли його вбито", "Антифони" № 1—8 та ін.

Літ.: Бригадин-Солопик О. "Реквієм" — платівка Л. Мельника // Свобода. — 1986. — 28 лют.

Б. Сота

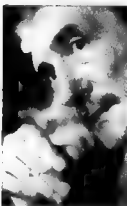
Л. Мельник

МЕЛЬНИК Неллі Вікторівна (23.02.1938, с. Уреки Аджарської АРСР, Грузія) — оперна й кам. співачка (сопрано). З а. УРСР. Лауреатка Респ. конкурсу за найкраще виконання партії Наталки Полтави у Полтаві (1969). Закін. Свердлов. (тепер Екатеринбург.) конс. (1965, кл. вокалу З. Тарасенко). 1962—68 — солістка Свердлов., 1968—94 — Одес. тріо опери та балету. Проводить також конц. діяльність.

Партії: Наталка Полтавка І. Котляревського — М. Лисенка, Оксана І. Запорожця за Дунаєм С. Гулака-Арчецького), Маріяца

О. С. Мельник

О. Г. Мельник

О. Ю. Мельник

(Тарас Бульба" М. Лисенка), Тетяна ("Євгеній Онєгін" П. Чайковського), Донна Анна ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Леонора, Єлизавета ("Трубадур", "Дон Карлос" Дж. Верді), Маргарита ("Фауст" Ш. Гюно), Мімі ("Богена" Дж. Пуччіні) та ін.

Літ.: *Полтавський Г. Н. Мельник — Чо-Чо сам* // СМ. — 1970. — № 2; *Чечкина Е. Новые краски* // Знання комунізму. — 1969. — 7 янв.; *Мизоглоб. відділ Дрогоб. муз. уч-ще* (1979), фп. ф-т Львів. конс. (1985). 1985—2001 — концертмейстер кафедри хор. і симф. диригування, з 2001 — доцент кафедри муз. україністики, 2004 — кафедри заг. і спеціалізованого фортепіано ЛДМА. Ред. (упоряд.) багатьох наук. муз. видань, у т. ч. — "Повного зібрання творів" С. Купчинського (Л., 2004), бібліогр. показників муз. публікацій у сх.-галиц. часописів кін. 19 — поч. 20 ст. ("Слово", "Мета", "ЛНВ", "Неділя", "Назустріч" та ін.); статей і мат-лів до видань наук. праць ЛДМА та Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Член редколегії, секретар ЗНТШ (Праць музикознавчої комісії), з 2001 — член редколегії Енциклопедії НТШ.

Основні напрями наук. зацікавленість — архівно-бібліогр. дослідження історії укр. музики, життя її творчості її діячів, становлення укр. муз.-естет. думки і муз. критики в Галичині 2-ї пол. 19 ст.

Літ. тв.: канд. дис. "Джерелознавчий аспект дослідження життя і творчості А. Кос-Анатольського (на матеріалі архіву композитора)" (К., 2001); Книгозбірня Філартеї Колессі: Каталог. — Л., 1995; Архівна спадщина композитора Анатолія Кос-Анатольського: Каталог рукоп. — Л., 1998; Матеріали до бібліографії про життя і творчість Дмитра Бортнянського. — Л., 2004; Марія Загайкевич: Бібліогр. показник. — Л., 2005 та ін.

Н. Костюк

МЕЛЬНИК Оксана Юріївна (8.05.1932, с. Колодизь, тепер Тячівського р-ну Закарп. обл.) — етномузиколог, філолог, педагог, хор. диригентка. Канд. мист-ва (1971). Доцент. З родини вчителів. Закін. Ужгород. муз. уч-ще (1954), ун-т (філол. ф-т. 1956), Львів. конс. (1968). 1956—61 — викладачка ДМШ, співів у СШ Ужгорода, 1962—72 — муз.-пед. ф-ту Іа-Франківського пед. ін-ту, 1973—92 — в. о. доцента, доцент муз.-пед. ф-тів Могилівського (Білорусь), Чернів., Тобольського (Тюменська обл. РФ) пед. ін-тів, зав. кафедри Запоріж., Луцьк, ун-тів. Від 1992 жила у Львові, згодом — смт Перечин Закарп. обл. Очоловила аматор. хори. У фольк. експедиціях записала й упорядкувала кілька неопубл. збірок нар. пісень. Виступала на наук. конф., зокр. у Пряшеві (Прешов, тепер Словаччина) і Свиднику (тепер — Словаччина), Новому Саді

(тепер Нови Сад, Войводина, Сербія), Москві, Брянську, Тюмені (усі — РФ). Наук. інтереси охоплюють муз. славістику, зокр. укр.-словац., укр.-білор. та укр.-рос. муз. фольк. зв'язки, а також походження закарп. істор. пісень, давньорус. фольклору, фольклорист. діяльність Ф. Колессі, проблеми літ-ва, у т. ч. зв'язки з музикою Лесі Українки, О. Духовича. Працює над створенням "Діалектичного словника Перечина".

Літ. тв.: канд. дис. "Словацько-українські пісенні зв'язки" (К., 1971); Словацько-українські пісенні зв'язки. — Л., 1970; Давньоруський фольклор як пам'ятник історії і культури інших народів. — Чернівці, 1979; Вплив Великого Жовтня на єднання двох слов'янських культур у творчості Івана Олбрахта // *Мат-ли доп. Республ. наук. конф. — Дніпропетровськ, 1977*; Етномузикологія східних слов'ян // *Мат-ли доп. міжсесійн. наук. конф. — Чернівці, 1979*; Шляхи вивчення взаємозв'язків східних слов'ян // *Там само*; Нове ім'я в українській фольклористці // *Дуля (Прийш, Словаччина)*. — 1997. — № 2; Ф. Колесса — видатний дослідник музичного фольклору лемків // *Матеріали 2-ї між. конф. "Актуальні проблеми етнічного відродження Лемківщини"*. — Л., 2005; упоряд. зб. "Пісні мого дитинства". Дунай в українських народних піснях, "Автентичне піснє Перечина". (Рукоп.) Тези доповідей на наук. конф. та ін.

А. Калачинський

МЕЛЬНИК Олександр Гнатович (1.10.1958, с. Залуччя Черновецького р-ну Хмельн. обл.) — композитор, аранжувальник, віолончеліст, звукорежисер. Навч. у Київ. ССМШ (1977 звільнився з випускного класу). Закін. Хмельн. муз. уч-ще (1978), Київ. конс. (кл. ачл. В. Червова). Артист *Анс. танцю ім. П. Вірського* (1981—88; тепер Нац. засл. акад. ансамбль танцю ім. П. Вірського), соліст Київ. філармонії (1982—86; тепер *Нац. філармонія України*), викладач Київ. ССМШ (1985—87), директор студії звукозапису СП "Кобза" (1989—91) і "Комора" (із 1991). Наприкінці 1980-х першим в Україні почав писати молодіжні пісні з опорою на дохристиян. укр. фольклор: з пісню "Пролетіло літо" — переможець конкурсу на найкращу пісню фест. "Червона рута" (Чернівці, 1989). У творчості так само пісень лірико-драм. і балад. характеру. Пісні входили до репертуару О. Пономарьова, А. Попової, сестер Телюк та багатьох ін. Один із провідних аранжувальників і звукорежисерів Україн. кін. 1980—90-х. Поміж звукопр. робіт — записи й зведення понад 20-и програм хор. духовної музики [у т. ч. у виконанні Держ. акад. хол. хор. капели ім. Л. Ревуцького (тепер *Національна академія чоловічого хор. вокалу України ім. Л. Ревуцького*), хорів "Видубичі", "Фрески Києва"], симф. орк. (*Нац. симф. орк. України, Симф. орк. Нац. філармонії України*), кам.-інстр. ансам. (*Квартет ім. М. Лисенка, Київ. кuartет саксофоністів*), оперних співаків (*М. Стефанюк, Т. Штонда*), академізованих фольк. співаків і вокал. ансам. (*К. Мотвіненко, тріо "Золоті ключі"*), поп-співаків (*М. Бурдонка, Т. Павлий, О. Пономарьов, сестер Телюк*), рок-гуртів ("ВВ", "Каму Вилз") і т. ін.

Тв.: музика до відкриття фест. "Червона рута—91" (1991), дійства "Золоті ворота тисячоліття" (1999), пісні "Пролетаріо лїто" (1989), "Невольники" (сл. Т. Шевченка), "Думка" (сл. Лесі Українки), "Ранісім" (сл. Лесі Українки, С. Тельмочка), "Ти запрошис" (сл. власні, 1995), "Мельник" (сл. Р. Барнса, перекл. М. Лукаше), "Ярославна" (сл. Г. Кривути; обидві 1996); тв. для акап. і т. ін.

А. Колєниченко

МЕЛЬНИК Олександр Йосипович (11.08.1946, с. Завадіва Корсун-Шевченківського р-ну Черкас. обл.) — контрабасист, педагог. З. а. України (2008). Закін. Київ. конс. (1969; кл. *к.-басу Б. Сойки*). 1961—68 — артист орк. Київ. т-ру оперети, 1968—79 — Київ. хам. орк., 1979—80 — Держ. естр.-симф. орк. Від 1980 — артист орк., з 1991 — *концертмейстер* групи контрабасів орк. Нац. опери України. Від 2006 — ст. викл. НМАУ. Як соліст виконував партію *к.-баса в концертах* і фонд. записав "Історію солдата" і *Стравинського*, Фл. квінтету *Г. Шуберта*, Конц. симфонії для *к.-баса та альта* з орк. *D-dur* К. Діттерсдорфа, Анденте і Рондо для *к.-баса* з орк. *Я. Лопіньського*, "Апрі" для *баса* й *к.-баса В. А. Моцарта* (соліст *Г. Штандла*).

І. Гайда

МЕЛЬНИК Ольга Григорівна (1936, м. Запоріжжя) — піаністка. З. а. УРСР. Закін. Запоріз. ДМШ № 1, Моск. муз. уч.-ще (1956) та Моск. конс. (1961, кл. А. Белова й *Генр. Нейгоуза*). Від 1961 — солістка Запоріз. філармонії, з 2000 — викладачка кафедри концерти. майстерності ОДМА. Як солістка й у складі кам. ансамблів виступала з *концертами* в Запоріжжі, Києві, Миколаєві, Одесі. 1973 здійснила гастрольне турне по Україні. У репертуарі — твори укр. композиторів, зокрема *П. Чайковського*, *С. Прокоф'єва*, *Д. Шостаковича*, *Л. Бетховена*, *Ф. Лїста*, *Е. Гріга*, *П. Гіндеміта*. Для вик. манери М. характерні натхненність, відчуття стилю, віртуозність, артистизм.

Літ.: *Дітей В. Грани мастертства* // *Індустріальне Запоріжжя*. — 1973. — 28 новб.

І. Лисєнєв

МЕЛЬНИК Тарас Васильович (17.01.1954, смт Перечин Закарп. обл.) — муз. продюсер, менеджер, композитор, музикознавець, етно-музиколог, педагог, культ.-громад. діяч. Член Комісії з масової культури Нац. ради з питань культури й духовності при Президентіві України (2007—10). Закін. Львів. ССМШ (1972). 1972—77 навч. на комп. (кл. *М. Скорика*) й факультативно на істор.-теор. ф-тах Київ. конс., але закін. її тільки 1980 (1977, за 2 місяці перед завершенням навчання, його було виключено з негласною заборорою працювати й навч. у Києві через звинувачення в "укр. буржуазному націоналізмі"). 1980—83 — викладач Нижн. пед. ін-ту. Закін. Моск. конс. (1983), аспірантуру при ній (1985, факт *етномузикології*, наук. кер. В. Шуров). 1985—2001 — ст. викладач НМАУ (історія укр. музики). Один з головних ініціаторів,

авторів та. концепції та організаторів фест. "Червона рута" 1989 — його худож. кер., з 1990 — директор. Співініціатор, співзасновник та співорганізатор першого в Україні спільного підприємства з українцями з-поза меж України — Укр.-канадського СП "Кобзо", очолював його наук.-менеджерський центр, керував відділами *масової муз. культури й фольклору* (1989—91). Від серед. 2000-х — продюсер дит. фольк. ансамблю "Дай, Боже". Автор муз. творів акад. і масової мелодійної муз. культури. У комп. творчості прагнув поєднати глибинну укр. нац. семантику зі стилістикою світ. муз. авангардизму. Грав у біт-гурті "Еней". Висунув ідеї реформування укр. муз. педагогіки, спільно з А. Колєниченком ініціював запровадження у вищих навч. закладах України відповідних кафедр укр. мистецтва (1989); запропонував і брав акт. участь у створенні національно визначеної і водночас гостро сучас. укр. молодіжної масової муз. культури, організував дит. центр підготовки нац. менеджерів, ініціатор та організатор низки проєктів, спрямованих на збереження, захист і розвиток укр. мови, нац. культури та ідентичності. Запровадив терміни "гурт" замість "група" (в сенсі рок-гурт, поп-гурт) і "співець" замість "бард" (в авторській лінії). У 1980-х — акт. збирч. дохрист. *колядок* Закарпаття, брав участь у підготовці першої цілковито укр.-мовної муз. телепередачі в Україні ("Суботні зустрічі", УТ—1, 1987), у багатьох ін. теле- й радіопередачах.

Тв.: Симфонія (1977). Соната для альта й фп. (1976), поп- і рок-обробки укр. нар. пісень.

Літ. та.: Відображення культурних взаємин з сусідніми народами в сучасному музичному побуті закарпатських українців // *НТЕ*. — 1985. — № 2; Навстріч "Червоній руті" // *Червона рута*—89. — К., 1989 (у співств. з А. Колєниченком, І. Малковичем, О. Репецьким), передрук, цілком або фрагментарно у багатьох центр. і обл. газетах (1989—99); Київський дебют // *КіЖК*. — 1986. — 24 серп.; участь у підготовці праці: *Стоєнко К. Стратегія культури України: філософія і менеджмент самодієвності нації*; Концепція інтегрованого стратегічного управління духовно-інформаційною сферою держави. — К., 2005 (разом з В. Водичном, А. Колєниченком, О. Репецьким, затверджена Нац. радою з питань культури і духовності при Президентіві України IIII груд. 2006). Тези доповідей і повідомлень. Теле- й радіопередачі.

А. Колєниченко

МЕЛЬНИКОВ Анатолій Володимирович (18.06.1946, м. Київ) — скрипаль. Лауреат Міжн. конкурсу скрипалів ім. Г. Венявського у Познані (1967, 5-а премія), Міжн. конкурсу ім. П. Чайковського у Москві (1974, 6-а премія). Закін. Київ. ССМШ (1965), конс. (1970, кл. О. Порхоменко). 1970—90 — соліст Київ. філармонії. Виступав з *концертами* в Україні та за кордоном. У репертуарі — твори Ю. Ішенка, І. Корабіца, М. Скорика, Е. Станковича, С. Прокоф'єва, А. С. Баха, Я. Гайдна, Я. Брамса, Н. Паганіні,

МЕЛЬНИКОВ

О. Я. Мельник

Т. Мельник

А. Мельников,
В. Новіков, В. Пономарьов

Ф. Мендельсона, А. Берга, П. Сарасате та ін.
Працює за кордоном.

І. Лисенко

С. Мельнікова у ролі
Євгенія Онегіна
(одн.м. опера
П. Чайковського)

Н. Мельнікова

МЕЛЬНИКОВ (справж. прізвище — Ульянов) Сергій Михайлович (?—?) — оперний співак (бас-баритон). Виступав на оперних сценах Баку, Курська (антреприза Федорова), Катеринослава (тепер Дніпропетровськ), Одеси, Єкатеринбурга (1912—14, 1916—18), Харкова (1913—14), Кисловодська (1915), Тюмені та Омська (1918). Сцен. партнери — В. Клопотовська, М. Соколовський, О. Спінто.

Партії: Сусанин, Руслан ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Володимир Галицький ("Князь Ігор" О. Бородині), Борис Годунов, Пімен, Князь Іван Хованський (одн.м. опера, "Хованщина" М. Мусоргського), Євгеній Ваземський, Світлий, Онегін, Кочубій, Князь Єлеський, Томський ("Опричнина", "Черевички", "Євгеній Онегін", "Мазепа", "Пікова дама" П. Чайковського), Мізгир, Бермита, Варязкий гість, Василій Собакін, Григорій Грязной ("Смігунчик", "Садко", "Царевна-наречена" М. Римського-Корсакова), Демон, Гудал ("Демон" Ант. Рубінштейна), Троскуров ("Дубровський" Е. Направніна), Януш ("Галька" С. Монодіко), Мефістофель, Валентин ("Фауст" Ш. Гюно), Сен-Брі, Де Невер, Нелоско ("Гугенот", "Африканка" Дж. Мейснера), Ескамільо, Цуніга ("Кармен" Ж. Бізе), Альберт ("Жидівка" Ж. Галеві), Лотаріо ("Міньйон" А. Тома), Мілант ("Лакме" Л. Деліба), Абінелех ("Самсон і Деліла" Ш. Сен-Санса), Дон Базіліо ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Ріолетто, Рамфіс, Амонасро (одн.м. опера, "Аїда" Дж. Верді), Слєбіо ("Паяли" Р. Леонавалло), Альфіо ("Сільська честь" П. Масканьї).

І. Лисенко

МЕЛЬНИКОВА Наталія Олександрівна (23.11.1946, м. Зеленодольськ, Татарстан, РФ) — піаністка, педагог. З. д. м. України (1996). Доцент (1985). Професор (1997). Лауреатка премії ім. Є. Слатіна. Закін. Казан. конс. (1970) та аспірантуру-стажування при ній (1972, кл. фортепіано А. Лемана). Стажувалась у Моск. конс. (кл. фп. С. Алуяна). Від 1972 — викладачка Харків. ін-ту мистецтв (тепер Муз. ун-т); 1997—2004 — зав. кафедри спец. фп. Поміж учнів — лауреати й дипломанти міжн. конкурсів І. Сапожнікова, М. Баранова, С. Косенко, О. Коренєва, А. Кожушко, Н. Золотарьова, С. Школярєнко та ін. Проводить конц. діяль-

ність (понад 100 сольних, кам. програм з кам. і симф. оркестрами). Від 1970 концертує в Києві, Харкові, Запоріжжі, Полтаві, Дніпропетровську, Москві, Казані, Белгороді. Популяризує твори укр. і заруб. композиторів. Грала також в ансамблях з ін. музикантами (зокр. А. Кошванцем, М. Сухом та ін.), аккомпанувала співакам Г. Олійниченку, І. Яценко та ін. 1-а вик-ця творів В. Бібіка, М. Кармінського, М. Тица. Виступала на муз. фест. "Харківські ансамблі", "П. Луценко і сучасність".

Авторка наук.-метод. праць: "Інтерпретація фортепіанної творчості Б. М. Лятошинського", "Самоконтроль у навчанні студента-зачемника", "Дитячий альбом" В. Кирейка тощо.

Лит.: Про Домо Меа: Нариси. — Х., 2007; Чернявська М. Служіння музиці // Музика. — 2002. — № 1—2.

МЕЛЬНИЧЕНКО (справж. прізвище — Мартиненко) Зоя Олександрівна (14.01.1921, с. Рублівка, тепер Чигиринського р-ну Черкас. обл. — кам. співачка (сопрано), піаністка. Дочка О. Мартиненка. Навч. у Київ. (1939—43, кл. вокалу Є. Колесникової, кл. фортепіано Я. Фастовського) і Берлін. (1944—45, кл. фп. Г. Гоппе) консерваторіях та Мінеаполіс. ун-ті (1955—57, кл. вокалу Д. Вестри, кл. фп. Б. Вейсера). Вик. діяльність розпочала концертами в Києві (1942), 1942—43 — концертмейстер Київ. опери. 1943 концертувала у Львові, згодом — у Відні, Мюнхені, Зальцбургу та ін. містах Німеччини й Австрії. Від 1950 — у США, де виступала на радіо й ТБ. Брала участь у концертах, у т. ч. як солістка симф. оркестрів, зокр. у Мінеаполісі, Чикаго, Нью-Йорку, Вінніпегу та ін. Часто виступала в Шевчен. концертах разом з батьком, якому постійно аккомпанувала. Виконувала сольні партії в ораторіях, кантатах. У репертуарі — твори М. Лисенка, Я. Степового, С. Людкевича, Б. Лятошинського, П. Чайковського, В. А. Моцарта, Х. Ш. Глюка, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Дж. Верді, Ш. Гюно та ін.

Лит., тв.: Мельниченко З. Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

МЕЛЬНИЧЕНКО Ірина Андріївна (18.04.1944, м. Київ) — співачка (сопрано), піаністка, диригентка. З. д. м. України (1995). Закін. Київ. конс. (1967, кл. І. Рибкова). 1966—67 працювала в капелі "Думка", з 1968 — в Укр. нар. хорі ім. Г. Верьовки (тепер Національний заслужений академічний народний хор України ім. Г. Верьовки).

МЕЛЬНИЧИН Василь Андрійович (2.08.1922, с. Угерське, тепер у межах м. Стрий Львів. обл. — 14.07.1992, м. Нортпорт, шт. Флоріда, США) — кам. і оперний співак (тенор). 1944 разом з батьками емігрував до Німеччини, де здобув економ. освіту. Від 1949 жив у США. Співав навч. приватно в Мюнхені (в Е. Бомбергері), 1952—56 — у Чиказькому

муз. коледж, Удосконалювався в Г. Рінгелі, І. Вольмута (Чикаго) та Т. Скіна (Рім, 1957). Вик. діяльність розпочав в Чикаго (1955). Виступав з концертами в США, Італії та Австрії. 27 листоп. 1957 і в берез. 1958 у Відні в Залі Я. Брамса дав вел. концерти з творів укр. і заруб. композиторів. У репертуарі — "Думка" М. Лисенка, "Фінале" Д. Сіпського, "Надія" Я. Лопатинського, "Тече вода в синє море" М. Фоменка, "Мамі мой" А. Гнатюшина, твори С. Воробкевича, Я. Степового, Г. Кистасого, І. Соневицького, Й. Гайдана, Ф. Шуберта, Г. Доницетті, Дж. Верді, Дж. Мейсера, Г. Вольфа, Дж. Пуччіні тощо. Записав грамплатівку з укр. і заруб. репертуаром.

Мав красивий, теплий, добре поставлений голос, рівний у всіх регістрах. Виконання відзначалося музичністю, глибокою інтерпретацією, емоц. стриманістю. Епізодично виступав на оперних сценах США, Канади та ін. країн.

Партії: Андрій ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Андрій ("Катерина" М. Аркаса), Альфред, Герцог ("Травіата", "Ріголетто" Дж. Верді), Кавардоссо, Рудольф ("Тоска", "Богена" Дж. Пуччіні), Туркуду ("Сільська честь" П. Масканьї).

Лит.: Лисенко І. Українські співаки на зарубіжних сценах // Його ж. Музичні сонячні дзвони. — К., 2004; Приймачев Р. Два концерти Василя Мельничина // Сабова (Нью-Йорк, США). — 1972. — 10 трав. Його ж. Появилась платівка Василя Мельничина // Там само. — 1973. — 28 листоп.; П-й Успіх укр. співака // Америка. — 1957. — 26 листоп.; Гнатюшин А. Грамофонна платівка В. Мельничина // Там само. — 1973. — 27 листоп.; Його ж. Нова платівка М. Мельничина // Свобода. — 1983. — 30 груд.; Боросюк М. На вічний сполин се. п. В. Мельничина // Там само. — 1992. — 29 лип.

І. Гамаюло

О. Степановим. Упор.: Хрестоматія з диригування камерним оркестром. — Рівне, 1999; Концертні твори для цимбалів. — Рівне, 2007 та ін.

І. Гамаюло

МЕЛЬЦЕР-ЩАВІНСЬКИЙ (Melcer-Szczawinski, прізв. Щавінський узяв від дружини) Генрик (21.09.1869, м. Каліш, Польща — 18.04.1928, м. Варшава, там само) — композитор, піаніст, педагог, диригент, муз. діяч. Лауреат комп. конкурсів на найкращий фп. концерт (1895, Конкурс Ант. Рубінштейна, Відень, 1-й фп. концерт; 1898, Конкурс І. Я. Падеревського, Лейпціг, 2-й фп. концерт), на найкращий твір за сюжетом поезії ("укр. повісті") А. Мальчевського "Марія" (1904, Львів, Конкурс К. Володженіна). Запоходженням полек. з родини музиканта (батько навч. прир. на скрипці в Ал. Контського). Закін. Варшав. муз.-ін-т (кл. фортепіано Ш. Штробеля, кл. композиції З. Носковського). Після конц. турне Росією вдосконалював гру на фп. у Т. Лешетинського у Відні. Викладав гру на фп. у Муз. ін-ті в Гельсінгфорсі (тепер — Гельсінкі, Фінляндія). 1896—98 — у Львові, де балотувався на посади директора Муз. тов-ва й Конс. (немавало конкурсував із М. Салтисом), 1902—03 — 2-й дириг. Львів. філармонії, 1899—1902 — директор Муз. тов-ва в Лодзі, 1903—10 — професор Віден. конс., 1910—12 — директор Варшав. філармонії, 1915—16 — Оперного т-ру у Варшаві. Від 1918 — професор, 1922—27 — директор Варшав. конс. Писав музику в стилі романтизму, в т. ч. пізнього. У фп. творч. прагнув поєднати стилі Ф. Шопена й Ф. Ліста, впровадив у польс. музику т. зв. декламат. пісню. Крім опери "Марія" на укр. сюжет, М.-Щ. — автор скр. Думки (парафраз на тему С. Монюшка), фп. Варицій на тему його "Козака", оркестровки 2-х "Галицьких танців" Ю. Зарембського. Окр. твори М.-Щ., напр., пісню "Весна", опубл. вид-во Л. Дзіковського в Києві.

Тв.: опера "Марія" (за поемою А. Мальчевського, 1903—04); для симф. орк. — Симфонія до мінор, 2 фп. концерти (1-й, мінор — 1895, 2-й, до мінор — 1898); Військ. марш на тему 18 ст. для дух. орк.; для інстр. ансам. — Фп. тріо соль мінор ор. 2, Соната для скр. і фп. Соль мажор, Думка для скр. і фп. (парафраз на тему С. Монюшка); для фп. — Соната, Вариції на тему "Козака" С. Монюшка; баллада "Пам' Твардовська" для мш. хору; пісн. у т. ч. "Весна" ("Wiosna"); музика до пісн. С. Виспянського "Протесніс і Людоміа", транскрипції для фп. [зокр. пісн. С. Монюшка "Прудка" ("Przysłuska"), пісню "Чи знаєш цей край" ("Znasz-li ten kraj") і "Вечірній пісн" ("Pietni wieczorne")]; оркестровка 2-х "Галицьких танців" Ю. Зарембського.

Лит.: [Б. п.]. Современныя польскіе композитори // РМГ. — 1912. — № 36—37; Chybiński A. Henryk Melcer // Młoda Muzyka. — 1898. — № 6; 1899. — № 1.

А. Калениченко

МЕМБРАНОФОНІ НАРОДНІ (МН.) — група ударних муз. інструментів. Найменша за кількістю й найменш характерна за належністю до звукодіялу звучання традиц. інстр. музики українців. На відміну від переважної більшості

МЕМБРАНОФОНІ НАРОДНІ

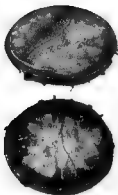
С. Мельничук

Г. Мельцер-Щавінський

МЕЛЬНИЧУК Святослав Філімонович (14.03. 1944, с. Ялівчів, тепер Млинівського р-ну Рівнен. обл.) — муз. діяч, режисер, педагог. З. д. м. України (1992). Н. а. України (2009). Професор (2007). Закін. Луцьк. муз. уч-ще (1965), орк. ф-т Львів. конс. (1970; кл. Г. Казокова), 1970—73 — викладач Львів. муз. уч-ща, з 1973 — худож. кер., 1980—2005 — одночасно директор Рівнен. філармонії. Від 1973 — викладач кафедри нар. інструментів ін-ту мистецтв Рівнен. держ. гуманітарного ін-ту. Проводив активну муз.-громад. діяльність. Зокр., був автором сценаріїв і режисером звітів майстрів мистецтв та колективів Рівненщини в Києві (1999, 2001, 2003) тощо. Серед муз. творів — "Молитва пам'яті полетілих за Україну" на сл. О. Стефановича для солістів, хору та оркестру.

Лит. тв.: Учителю. Творчий портрет фундатора волинської цимбально-педагогічної школи Романа Яковича Скіри. — Луцьк, 2007; Волинська цимбальна школа. — Луцьк, 2008; Слобожанський посібник. — Рівне, 2009; Деяк: педагогічні аспекти розвитку музичних здібностей студентів вищих музичних навчальних закладів // 36. наук. прощ.: Пед. науки. — № 2: Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації. — Бердянськ, 2006 [у співавторстві з

Мембранофони

Г. Менкуш

традиц. інстр. ім. груп (перофонів, хордофонів та діофонів) вживання має здебільшого наливний (переважно внаслідок впливу козак. та пізаншого військ. побуту) характер. У менах укр. інстр. традиції застосовуються такі МН: 1. *Барабан* (центр.-укр. — "бухало", бойк. — "бубен", "бубент", гуцул. — "бубонь") — великий (у Карпатах) і малий (на ін. територіях) різновиди 2-мембран. барабана, на якому в зах.-укр. традиції б'ють довбешкою (загальноукр. — "довбеньською", бойків. — "гавською") по мембрані та металевим прутником по тарілці, а в центр.-півн. — меншою непрікріпленою тарілкою по більшій, закріпленій на корпусі самого інструменту; 2. *Решітка* (сх.-укр. — "бубен", бойків. — "решітка") — одномоembrан. тип тупобурини, поширений майже на всій території, заселеній українцями (з надзвичайно різноманітною і технічно розвинутою палітрою нар. способів і прийомів гри). Улюблений, особливо на Наддніпрянщині й Полтавщині, інструмент жінок, які часто поєднують гру із приспівками; 3. *"Бубай"* (загальноукр. — "барилло", карпат. — "бербенція"), фрикційно-ударний інструмент, часто застосовуваний у коляницькому та ін. обрядах і звичаях як розжальний інструмент. Спроба "окультурення" цього екзотичного інстр. в умовах рад. "худож. самодіяльності" призвела до профанації засад фольк. і пародіювання норм акад. естетики. Істор. найдавнішими МН у традиції українців були, вочевидь, запозичені в турків козацькі *тудумбоси* (литаври), що увійшли навіть до числа атрибутів козак. культури поруч із ін. козак. клейнодами: прапором, печаткою, бунчуком тощо. Гол. функція у козацькій ритуальстиці та побуті — сигнальна ("на збір", "до бою" і т. п.). Відомі також дані про використання козаками в ін. типів вел. 2-мембран. військ. барабанів, переважно для залучення ворога імітацією гармат. пострілів.

Літ.: Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. — Х., 1922; Бюлер К. Работа и ритм. — М., 1923; Пименов А. Украинские народы музыкальные инструменты. — К., 1967; Булай З., Дем'ян Г. Народні музичні інструменти // Бойківщина. — К., 1983; Яремко Б. Музичні інструменти Гуцульщини // НТЕ. — 1986. — № 5; Янош Ж. Музичні інструменти традиційних народних ансамблів Бойківщини (за даними польових досліджень 1980—1999 рр.) // Фольклористичні вісті. — Тернопіль, 2001; Кай М. Музичні інструменти бойків // НТЕ. — 1988. — № 5.

М. Хаю

МЕНАКЕР Олександр Семенович [1913, м. Москва, Росія — 6.03.1982, там само] — дижаз. піаніст, гітарист, фелістоніст, естр. автор, хер. оркестру. З. а. РРФСР (1978). Чоловік естр. артистки М. Міронової. Батько рос. драм. і кіноактора А. Міронова. Муз. освіту здобув у 3-му муз. технікумі в Ленінграді (тепер С.-Петербург). Творчий шлях розпочав піаністом-ілюстратором. Від 1930 — піаніст "Блакитного джазу" п/к Б. Крулишева. 1934—37 — артист Ленінгр. *Музик-голос*. 1937—38 — худож. кер. "Ексцентричного дижаз-театру"

Харків, муз. т-ру Всесукр. будинку Червоної Армії. Від 1938 — артист Моск. т-ру естради та мініатюр. 1948—82 виступав як естр. артист зі своєю дружиною.

В. Симоненко

МЕНКУШ Галина Іванівна (22.11.1944, м. Львів) — бандуристка, педагог, композитор. З. а. України (1995), Н. а. України (2002), доцент (1994). Лауреатка Укр. респ. конкурсу виконавців на нар. інстр. (1969, 1-а премія), Закін. Львів. ССМШ (1962), Львів. конс. (1967, кл. бандури В. Герасименка, кл. вокалу Н. Горницького). Солостка Укринтерарту (1967—69), Укр. хору ім. Г. Веровиці (1969—74); тепер Національний заслужений академічний народний хор України ім. Г. Веровиці), Київ, філармонії (1974—92; тепер Нац. філармонія України). Від 1993 — викладачка Київ. конс. (тепер НМАУ), з 1994 — Київ. ун-ту культури (тепер КНУКіМ), 1996 — кл. бандури Київ. дит. академії мистецтв. 1-а вик-ця багатьох творів для бандури А. Кос-Анатольського, А. Коломійця, М. Дремлюка, Б. Філю та ін. Гастролює в Україні, Польщі, Чехії, Німеччині, Австрії, Італії, Канаді, США. У репертуарі — нар. пісні, думи, ориг. твори композиторів, власні обр. нар. пісень тощо. Має числ. записи на НТРКУ. Озвучувала моноистави, к/ф (попільних — "Пропала грамота" Б. Івченка). Авторка пісень "Смерек" (сл. Д. Павличка), "Лебеді материнства" (сл. В. Симоненка), "Сю роки, як скочала Січ" (сл. В. Стуса), "Евшан-зілля" (сл. М. Вороного), "Ворони" (сл. О. Олесь), "Кругом напруга" (сл. Т. Шевченка) та ін. Авторка-упоряд. (музика й аранж.) зб. пісень "Бандура моя мальована" (К., 2000).

Дискогр.: LP Грамплатівка "Ой крикнула лебедонька". — М.: Мелодія, 1987; аудіокасети — "Марусь Чурай". — К.: Кобза, 1989; "Наша дума, наше пісня". — Торонто (Канада): Кобза, 1990; "Галина Менкуш". — Монреаль (Канада): Евшан, 1990; CD — Галина Менкуш. Струна серця мого. — К.: Unepmusic, 2009. — К 449558 Е3.

Літ.: Топо В. Дієвний і козацька дума // Україна. — 1968. — № 10; Немчинов І. Золоті струни її душі // Янош Ж. Взяв би я бандуру. — К., 1986; Янош Ж. Самолюбство мистецтва // Веч. Київ. — 1985. — 2 січ.; Галенко Р. Два колодри // Нові дні (Канада). — 1989. — Черв.; Герасименко О. Галина Менкуш. Її життя — бандура // Бандура. — 1990. — № 33—34; Даниїл Т. Митці у Відні // Вісті СУФА (Відень). — 1993. — Черв.; Малица І. Ішов до тебе... // Укр. культура. — 2001. — № 6; Кушнірчук О. Ювілей бандуристи Г. Менкуш // Її ж. Музична феєрія 1990-х. — Луцьк, 2003; Філю Б. Анотація до платівки "Ой крикнула лебедонька" Галини Менкуш // Фірма "Мелодія". — М., 1986; Її ж. Другий Міжнародний фестиваль бандуриного мистецтва у Перемішлі // Бандура. — 1997. — № 61—62; Її ж. Передісторія // Бандура моя мальована: конц. та пед. репертуар бандуристи, а. К., 2000; Її ж. Міжнародний симпозіум культурологів та фестивалів бандуристи у Перемішлі в контексті українського національного відродження // Українсько-польський культурні відносини XIX—XX ст. — К., 2003; Її ж. Багатогранність творчої діяльності Галини Менкуш (До 60-річчя від дня нар. банду-

ринсти) // НТЕ. — 2006. — № 3; П. ж. Внесок Галини Менкуш у бандурне мистецтво України // Карпатське союзе алуатусу: Buletyn. — Pzemysl, 2005; *Мелодія і слово до тебе...* // Укр. культура. — 2001. — № 6; Бондар В. Виступ мисткині Менкуш — Крокової в Пармі // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1990. — Черв.; Стоцько Г. Життя і творчість Ярославни Замечанки-Менкуш // КіЖ. — 2003. — 22 жовт.

Б. Філім

"МЕНСАУНД" ("Mansound"; "MS", м. Київ) — джаз. вокал. чол. секстет. Володар Гран-прі міжн. конкурсу аквеля гуртів "Vokal Total" — 2002 (Грац, Австрія) тощо. Заснований у груд. 1994. Кер. — В. Міхновецький, менаджер — Д. Виговський. Учасники — переважно випускники дир.-хор. відділень хонс. Склада: В. Міхновецький (до 2004, кер., аранжувальник, тенор), Ю. Роменський (аранжувальник, тенор), Р. Толмачов (аранжувальник, бас), В. Сухін (аранжувальник, тенор), В. Трач (тенор), В. Рубаль, С. Марченко. Гастрольні тури розпочав 1996. Постійні учасники міжн. джаз. фест. — "Lionet Hampton Jazz Festival" (США; 2004 у статусі почесного гостя дав кілька аншлагових концертів і майстер-класів), "All American Entertainment Awards" (Бронкс, США; 2001 визнаний найкращим вокал. гуртом), "Voice Music" (Відень, 2002), "Festival Jazz en Artois" (Париж, 1999), "Артмания" (РФ) та ін. Гастролі по Україні, Росії, Нідерландах, Італії, Австрії, Швейцарії, Естонії, США, Франції, Швейцарії та ін. Співає переважно англ., а також укр. мовами. У репертуарі — твори Дж. Гершвіна, Дж. Бенсона, С. Вандера, зразки госпелу та укр. фольклору (обр. укр. нар. пісень, зокр. "Триптих укр. пісень", "Не метелиця лугом стелиться" тощо). На поч. етапі співав зразки "чорного" джазу за партитурами амер. гурту "Take 6". Автором більшості виконуваних "MS" аранжувань з "вінахідливою фактурною виробленістю й нетривіальним гарм. оформленням" (А. Гарш) був В. Міхновецький. Вик. манери властива віртуозність, артистизм, бездоганне інтонування, емоційність, переважно м'яка тембр. палітра та мобільність. Співпрацює з декількома укр. виконавцями, зокр. Гайтаном. Мас записи на УТ і Укр. радіо (тепер НТКУ). Записав CD із О. Білозір.

Вокальний секстет "Менсаунд".
Зліва направо: К. Пона, В. Сухін,
В. Міхновецький, Р. Толмачов,
П. Ільчук, В. Трач

Дискорп.: CD — If it's Magic: Slavic Roots: Joy to the World: [Різдивні пісні] (2003); Joy to the World. — К.: Comp Music/EMI, 2006; Гімн України (single). — К.: Comp Music/EMI, 2006; Mansound. Voyage. — К.: Comp Music, 2008 тощо.

Літ.: *Енциклопедія. Обличчя музики: Творчі портрети українських зрок.* — К.: Тернопіль, 2006; Яло ж. Mansound. Voyage // Своя музика. — 2009. — № 2 (13); [Б. п.]. Як слухали, як поет "Man Sound" // Jazz-Квадрат. — 1999. — № 4; Дерзун Ю. "ManSound" авторитетов для нас практичний лат // Арт-лайн. — 1999. — № 1—8; [Б. п.]. Man Sound в Москві покажуть нові мікрофони // Поліний джаз. — 1999. — № 36; [Б. п.]. Великолепна "шестерка" или Украинский джаз на экспорт // "What is it? Звук и видео". — 2003. — Жовт.; Гробовська В. Звук струн ManSound // Академія. — 2004. — Квіт.; Злотник Д. Бути групою ManSound // "NOTA". — 2004. — Квіт.; Гарш А. Голос високого польета // Азропорт. — 2005. — № 3; [Б. п.]. Левастов от мигрени // Столичные новости. — 2003. — № 19; [Б. п.]. Озарователіні українські музиканти // Евр. Ревюлет (Таллінн). — 2003. — 21 лип.; Кузлов О. В джазі тільки... шестеро // Дзеркало тинця. — 2003. — 10 груд.

А. Колесніченко, Н. Костюк

МЕНТЕЛЕВ (монтелев) — див. Денцівка, Доденцівка, Флейти нор., Сопіла

МЕНУЕТ (франц. менует, від мени — маленький, мильки; мени рас — маленький крок) — старов. 3-долний франц. нар. танець, що виник у провінції Пуату як хоровад. танець. У серед. 17 ст. за часів Людовика XIV набув статусу придв. танцю. Мав стриманий характер, виконувався в галантній манері. Часто використовувався як складова вставних divertissementів до опер. балетів, що ставилися при дворі. Поширився в ін. країни Європи, зокр. у Росію (за царювання Петра I) та Україну. Початково М. складався з двох 8-такт. частин з повтором кожної (у творчості Ж. Б. Люлли, Ж. Ф. Рамо, Ф. Куперена, Г. Ф. Генделя). Згодом розповсюдився й закріпився як остаточний 3-част. варіант М. да саро (інстр. *solisti* Я. С. Баха, Г. Ф. Генделя). Також застосовувалися т. зв. парні М., де перший контрастував з другим (за аналогією до функції *trio*), після якого повторювався. Такий тип М. увійшов до сонатно-симф. циклу ментеїні, схолий як передостання частина. Як фінал М. використовували в касациях, divertissementах, серенадах, оперних увертюрах Г. Ф. Генделя. У добу віден. класицизму, окрім симфоній, М. ввели в кам.-інстр. жанри — сонату, trio, квартет (Квінтет До мажор для фортепіано, арфи, скрипки, віолончель і контрабасу Л. Бетховенського; Соната для скрипки і чимбало М. Березовського). У Й. Гайдна М. набув гуморист. забарвлення, наближаючись до нар. джерел. У сонатно-симф. циклах Л. Бетховена М. часто замикається на скерцо.

В укр. симф. музиці вперше жанр М. зустрічається у Симфонії соль мінор невідомого автора поч. 19 ст. (як 3-я частина циклу, де використано інтонації укр. нар. пісні "Ой під горою, під перевозом"). У 1-й пол. 20 ст. поодинокі звернення до жанру М. пов'язані переважно

Програма концерту
гурту "Менсаунд" у
ННК "Україна", Київ

М. Менцинський

1-а сторінка видання
Менюету мі міпор, оп. 3, № 2 В. Косенка

но з клас. тенденціями: Струн. тріо й Перша соната для скр. і фп. *Ф. Якименка*, Тріо № 1 *І. Рочинського*, "11 етюдів у формі старовинних танців" *В. Косенка*, М. на теми укр. пісень для скр. і фп. *Л. Редзького*, "Сюїта на укр. теми в стилі старов. музики" *Д. Ахшорумова*, М. для гобоя *Б. Лятошинського*. У другій пол. 20 ст. рідкісні приклади звернення укр. композиторів до М. спостерігаються в сюїт. композиціях — "Класична сюїта" *І. Шамо* (1958), "Сюїта у формі старовинних танців" *Ф. Надененка* (1958), "Цикл у старовинному стилі" *Т. Моложової-Сидоренко* (1959) тощо.

Літ.: *Дремлюга М.* Українська фортепіанна музика (дожовтневий період) — К., 1958; *Клин В.* Українська радянська фортепіанна музика (1917—1977). — К., 1980; *Степаненко М., Філаш Б.* Інструментальна музика // *ІУМ*. — К., 1989. — Т. 1; *Гордійчук М.* Симфонічна музика // Там само. — К., 1989. — Т. 2; *Зінків І.* Камерно-інструментальна музика // Там само; *Калениченко А., Герасенко А.* Симфонічна музика // Там само. — К., 1990. — Т. 3; *Косляк О., Калениченко А.* Камерно-інструментальна музика // Там само.

О. Курнічук

МЕНЦІНСЬКИЙ (Менцинський) Модест Омелянович (29.04.1875, с. Новосілки, тепер Великі Новосілки Мостиського р-ну Львів. обл. — 11.12.1935, м. Стокгольм, Швеція) — оперний і кам. співак (драм. тенор), педагог. Двоюродний брат *О. Носалевича*, *Ф. Колесси*, дядько *М. Колесси*. 1896 закін. Самбір. гімназію, де співав у хорі й диригував ним. Тоді ж на прохання *Ф. Колесси* записав нар. пісні з мелодіями (родино-люб. і лір. — "Думка по думці" з Дрогобиччини, "Стелися, стелися", "Моя пригодойко", "А ти, мій миленький", "До іншої йдучи", "Гори мої, гори"; про адвину

долю — "Чорними очима", "Є в саду ліщина"; пляшка "А мій муж недоріс" запис. у с. Хідновичах Стрий. пов., тепер Мостиського р-ну Львів. обл.). Основи муз. знань одержав від батька. Від 1896 навч. у Львів. духов. семінарії; музики — в *І. Долоньського*. У драм. гуртку виконав роль Петра в "Наталці Полтавці" *І. Котляревського*. З дозволу ректора семінарії відвідував у Львів. конс. лекції вокалу *В. Висоцького*.

На запрошення *Ост. Нижанківського* М. із *С. Крушельницького* на концерті в Стрию у складі семінарського хору виконали сольні партії в кантаті "Хустина" *Г. Топальницького* на сл. *Т. Шевченка*. 1899, після 3-о курсу Семінарії, аїхав до Франкфурту-на-Майні, де навч. сплву у проф. конс. Ю. Штокгаузена. Під час літніх канікул приїжджав до Галичини й давав концерти у Львові, Стрию, Самборі (тепер обидва Львів. обл.), Тернополі, Станіславові (тепер Ів.-Франківськ). Перемішав (тепер Пшемисль, Польща). 1900 вдало інтерпретував солоспів *М. Лисенка* "За думою дума".

Від перших виступів здобув світ. славу. З вел. успіхом співав на оперних сценах багатьох т-рів Європи (Франкфурт-на-Майні, 1901; Ельберфельд, 1901—02, 1903, 1904; Карлсруе, 1903, 1904; Дрезден, 1903; Львів, 1903, 1908—1909). За контрахтами працював у Стокгольм. (1903, 1904—1906, 1909—1910) і Келен. (1909—1926) операх. Гастролював у Байрейті (1903, фестиваль Р. Вагнера), Гетеборзі (1905) Лондоні (1905), Львові (сезон 1908—1909), Берліні (1908), Гамбурзі (1910), Рейні (1910, 1912), Мангеймі (1910), Дортмунді (1913), Бірхузі (1912), Вейллі (1916), Празі (1924) Відні (1902, 1914, 1916), Ростоці (1914, Вагнер. фестиваль), Амстердамі, Копенгагені, Гагені, Магдебурзі, Мюнхені, Солінгені. Виступав на Стокгольм. радіо (1928). Був визнаний найкращим вик-цем партій в усіх операх Р. Вагнера; з вел. успіхом виконував партії в операх різних муз. стилів, зокр. італ. і франц. композиторів. Зі слов'ян. опер співав тільки в операх *С. Монюшко* й *Л. Ружицького*, 1916—21 — у нових операх своїх сучасників *Г. Пфінцера* ("Троянди в саду", "Палестрина") й *Ф. Шрекера* ("Мінемі", "Шукав скарбів", "Ірелос"). Востане на оперній сцені виступав у партії Елеазара ("Жидівка" *Г. Галеві*) в Стокгольмі 28 жовт. 1927.

Наприкінці 1920-х давав у Німеччині й Швеції моногр. концерти й гуморист. гротески "Вечори веселої пісні" (Келені, Рейні, Франкфурт-на-Майні). 1927 відкрив у Стокгольмі приват. школу співу. Поміж учнів — А. Суннегорд, який створив швед. вок. школу за методом М. Знав досконало 8 інозем. мов, використовував їх у виступах.

У конц. репертуарі особливе місце посідали твори *М. Лисенка* на сл. *Т. Шевченка* ("Гетьмани", "Гомоніла Україна", "За думою дума", "Мені однаково", "Минюють дні", "Нащо мави чорні брови", "Огні горять", "Ой Дніпре, мій Дніпре", "Ой ного ти почорніло", "По діброві вітер віє", "Дума про Кобзаря" за опери "Тарас Бульба", "Ой одна я, одна", "Якби

мені, мамо, мамисто"), за виконання яких *С. Людкевич* назвав його "першим класичним вик-цем творів М. Лисенка". Ш. обр. М. Лисенка співав укр. нар. пісні ("Ой не світи, місяченьку", "Ой зійди, зійди", "Ой не стелися, хрещатий барвінку", "Чи ти, милий, пилом припав", "Ой не гаразд, запорожці", "Чи ти, милий білобровий", "Ой що ж бо то та й за ворон"). Поміж ін. творів — солоспівні "Ой гляну я, подивлюся" *М. Волошиню*, "Черемоше, брате мій", "Тейна", "Піду, втечу" *С. Людкевича*, "Finale", "Дума про Мечая", "Як почуєш вночі", "Із сліз моїх", "Розжалобилася душа" *Д. Сичинського*, "Соколи" *Я. Ярославця*, "Ой поля, ви, поля" *В. Барвінського*, "Голак" *М. Мусоргського*, "Якби я був молодий, дівчино" *Я. Галля*, романси й пісні *П. Чайковського*, *К. М. Вебера*, *Г. Вольфа*, *Е. Гріга*, *Ф. Шуберта*, *Р. Шумана*, *Дж. Верді*, *орії* з опер.

Співав на шевченк. та ін. концертах у Перемишлі (1895—1900, 1909, 1912, 1921); Стрию (1898, 1900, 1912), Львові (1898, 1900, 1902, 1904, 1908, 1909, 1912, 1914, 1921, 1924, 1925, 1928), Станіславові (1900, 1928), Самборі (1900, 1928), Тернополі (1900), Чернівцях (1912), Бориславі (тепер Львів, обл., 1925), Коломиї (тепер Івано-Франк., обл., 1928). Часто виступав на концертах "Бояно" (8 квіт. 1909 відзначений почесною грамотою), 1925 і 1928 разом з *О. Носалевичем* дав концерт для селян на Бойківщині. У Галичині на концертах йому в різний час акомпанували *С. Дністрянська*, *О. Цитковська*, *Д. Шувеч-Старосольська*, *О. Ясеницька*, *В. Божеїка*, *В. Барвінський*, *М. Нижанківський*; на зах. сцені (1927—30) — *Е. Кондрат*.

Вик. манери М. були властиві втонченна передача стильних особливостей творів, свобода й віртуозність, досконала інтерпретація. Мав повнозвучні ноти серед. регістру й "сонцевий" верхівки, правильну вимову, прекрасну техніку дихання, володів багатством динам. відтінків, барв та нюансів.

Власну біб-ку заповів Львів. НТШ.

Партії: Радамес, Менфіко, Отелло ("Аїда", "Трубадур", однойм. опера Дж. Верді), Елеазар ("Жидівка" Ф. Галля), Надір ("Шукачі перлів" Ж. Бізе), Фауст (однойм. опера Ш. Гуно), Васко да Гама, Реуль, Роберт, Пророк ("Африканка" Гугеноті), "Роберт-Дьявол", однойм. опера Дж. Мейєрбера, Мазанелло ("Німа з Порти" Ф. Обера), Самсон, Конрад ("Самсон і Деліла", "Срібний відпочок" К. Сен-Санса), Ловігрін, Тангейзер, Парсифаль, Рієнці, Зіґфрід, Зіґмунд, Ерік, Штолцинг, Трістан (однойм. опери, "Перстень ніibelунга", "Золото Рейна", "Валькірія", "Зіґфрід", "Летючий голландець", "Нюрнберзький майстерлінґер", "Трістан та Ізоolda" Р. Вагнера); Каню ("Пави" Р. Леонавалло), Йонтак, Степан ("Галька", "Страшний дід" ("Зачарований замок" С. Монюшка), Болеслав ("Болеслав Хоробрий" Л. Ружицького) тощо.

Літ. тв.: Дещо про себе. Як я прийшов на сцену (автобіогр. нотатки на замовлення ним. газети "Кельнер Тагблатт" (Кельн), 1910; переклад укр. мовою у кн.: Модест Менциньський. Спогади, матеріали, листування. — К., 1995; Музичні світлини // Музика. — 1927. — № 3; Фольклорні записи. Народні пісні, записані Ф. Колессою від

Ш. Менциньського // Народні пісні з Галицької Левківщини. Етногр. збірник НТШ. — Л., 1929. — Т. 39—40;

Літ.: Доржач І. Модест Менциньський: Нарис. — Л., 1999; Музична Бібліотека Модеста Менциньського. Каталог / Уклала О. Осойда. — Л., 1992; Модест Менциньський. Спогади, матеріали, листування / Автор-упор., вступ. ст., дискор., М. Головошанко. — К., 1995; [Б. п.]. М. Менциньський // Нове мистецтво. — 1925. — № 4; [Б. п.]. З концертовий залі // Світ. — 1925. — № 6; Демичко К. Незабутній концерт // Яого ж. Мистецтва Буковина: Нариси. — К., 1968; Муха А., Мазепа Л. Музично-театральне життя // ЮМ. — К., 1990. — Т. 3; [Б. п.]. Святочний вечір на честь І. Котляревського в Львові // Діло. — 1898. — 9 лют.; [Б. п.]. Столітні роковини відродження української літератури [у Перемишлі] // Там само. — 11 листоп., 1 груд.; [Б. п.]. Вечірній в Львові // Там само. — 20 листоп.; Учасник. Свято І. Котляревського в Перемишлі // Там само. — 1 груд.; [Б. п.]. Сюєторичний концерт "Львівського Бояно" в роковини Шевченка // Там само. — 1899. — 4 берез.; К. Про концерт М. Менциньського в Перемишлі // Там само. — 1900. — 16, 25 серп.; [Б. п.]. Концерт Менциньського в Тернополі // Там само. — 12, 18 верес.; [Б. п.]. Про концерт у Стрию // Там само. — 3 жовт.; Галич П. Тарасове свято над Дунаєм // Там само. — 1902. — 15 лют.; [Б. п.]. Концерт Менциньського // Там само. — 28 черв.; Борковський О. Опера // Там само. — 23 груд.; [Вашнянши] Н. Виступ М. Менциньського в опері "Лоєнґрін" // Руслан. — 1902. — № 287; [Б. п.]. Концерт Шевченківський [у Львові] // Діло. — 1904. — 4 квіт.; [Б. п.]. Українська пісня в Стокгольмі // Там само. — 1905. — 16 квіт.; Колесса Ф. Тангейзер // Там само. — 1908. — 21 груд.; Яого ж. "Аїда" // Там само. — 1909. — 18 січ.; Яого ж. "Зіґфрід" // Там само. — 1909. — 8 лют.; [Б. п.]. "Болеслав Хоробрий" // Там само. — 1909. — 13 лют.; [Б. п.]. Останні виступи Менциньського // Руслан. — 1909. — 17 лют.; [Б. п.]. Програма концерту М. Менциньського на честь Т. Шевченка у Львові // Там само. — 13 лют.; [Б. п.]. Про концерт у Львові з участю С. Крушельницької // Діло. — 1909. — 26, 31 трав.; Садобський В. (Домет). Концерт М. Менциньського у Перемишлі // Там само. — 1912. — 8 черв.; Володим М. Менциньський в Стрию // Там само. — 13, 17 черв.; [Б. п.]. Концерт у Чернівцях // Нова Буковина. — 1912. — 2, 19, 23 черв.; [Б. п.]. М. Менциньський на Шевченківському концерті у Львові // Діло. — 1914. — 6 черв.; [Б. п.]. М. Менциньський у Львові // Там само. — 1924. — № 144, 157; [Б. п.]. М. Менциньський співав по Стокгольмському радію // Там само. — 1928. — 25 квіт.; [Б. п.]. Концерти в Галичині з участю В. Барвінського // Там само. — 20 трав.; Учасник. Виступ М. Менциньського у Львові // Там само. — 30 трав.; Трофимчук З. Спісав по світу // Літ. Україна. — 1969. — 25 лип.; Кухор Р. Модест Менциньський на платівках // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1985. — 11 листоп.; Rójskowsky F. Teatr Lwowski pod dykt. T. Rawikowskiego. 1900—1906. — Kraków, 1961; Sawusky R. Trąkając Menzinsky records // The record collector. — 1978. — October.

П. Медведчук

М. Менциньський у ролі Танґейзера (однойм. опера Р. Вагнера)

М. Менциньський у ролі Трістана (опера "Трістан та Ізоolda" Р. Вагнера)

МЕНЩИНСЬКИЙ (Менциньський) Тарас Ігорович (29.08.1967, м. Львів) — віолончеліст, Лауреат ІІІ Всеукр. конкурсу кам. колективів і виконавців у Хмельницькому (1990, 2-а премія),

МЕНЦЕЛЬ

Міжн. конкурсу віолончелістів ім. М. Лисенка в Харкові (1992, 1-а премія). Закін. Львів. ССМШ (1985, кл. Г. Менцинської) та ВМУ (1993, кл. Е. Шницера), аспірантуру-стажування при НМАУ (1996, кер. В. Червоп). Від 2000 — викладач ПДМА.

Виступає із сольними концертами у Львові, Києві, Празі та ін. містах, а також у складі кам. ансамблів та інструментів. Учасник муз. фест. "Контрасти" (Львів) і "Маратон" (Прага). У репертуарі — твори В. Борбінського, В. Косенка, Е. Станковича, М. Скорика, Ю. Ланюка, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, а також Й. Гайдна, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Я. Брамса, С. Франка, А. Дворжака.

Літ. зв.: Віолончельна соната Ш. Косенка (до проблеми композиційно-образної цілісності) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2005. — Вип. 48.

Літ.: Горак Я. Віолончель з українською душею // Поступ. — 2005. — 24 трав. [Б. л.]. Концерт без хорів // Нове Терноп. газет. — 2007. — 4—10 квіт. Костюк Р. Сміслася і плакала віолончель // Тернопіль вечірній. — 2007. — 4—10 квіт.; Сердюк Г. Це — початок. Далі буде... // Свобода (Нью-Йорк, США). — 2007. — 7 квіт.

І. Лисенко

МЕНЦЕЛЬ (18 ст.) — співак (тенор). За походженням чех або німець. Працював у т-рі Ф. Г. Булли у Львові (сезон 1792/93).

Літ.: Мозла Т. Австрійський театр у Львові (1789—1872). Історія, музичний репертуар, оперне виконавство, культурний контекст: Дис. ...канд. мист-ва. — К., 2003.

В. Шевчин

МЕНЬШИКОВА (справж. прізвище — Коробова, за чоловіка — Меншово) Олександра Григорівна [3(15).06.1840(1846?), Україна — 12(25).10.1902, С.-Петербург, Росія] — оперна співачка (лір., лір.-драма, та колор. сопрано), педагог, культурно-громад. діячка. Навч. у Києві, ін-ті шляхетних дівчат, звідки указом імператриці була відправлена до С.-Петербурга. Співала навч. у Ф. Річчі (С.-Петербург) і П. Вергеля (Париж). 1866—69, 1880 — солістка Великого т-ру в Москві (дебют — партія Церліни в опері "Фра Диявола" Ф. Обера); 1869—75, 1876—80 — примадонна Маріїни т-ру в С.-Петербурзі; 1872 — Петерб. італ. опери. 1874 гастролювала в Милані (т-р "Даль-Верне") і Швейцарії; у груд. її викликали з Відня до Києва антрепренер І. Сетов для участі у пост. "Гальки" С. Монашю (Галька, 1-е вик.), "Фауста" Ш. Гуно (Маргарита), "Життя за царя" М. Глінки (Антоніда), "Аїди" Дж. Верді (однойм. партія) тощо. 1875—76 виступала з власною оперною трупкою (Одеса, Київ, Харків). Брала участь в укр. концертах у С.-Петербурзі (укр. нар. пісні). 1886 відкрила приват. вок. курси (С.-Петербург). 1898 — одна з фундаторок Товариства ім. Т. Шевченка в С.-Петербурзі. У репертуарі — різнохарактерні партії (колоратурні, ліричні, ліроко-драм.). Виконувала сольну партію в 9-й Симфонії Л. Бетховена, М. приватили романси "Люблю, если тихо" Ц. Кюї та "Не верь, мой друг" П. Чайковського.

Мала голос дивовижної краси, тембру (поєднання драм. і колор. сопрано) та діапазону (до с²). Високі ноти відзначалися різкістю прозвучання й гнучкістю ("Gasette di Milano"); чудово використовувала динам. можливості.

Партії: Антоніда, Людмила ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Марія Власівна ("Воскова" П. Чайковського, 1-е вик., 1-й автор), Катерина ("Троза" В. Кашперова, 1-е вик.), Юдіф (однойм. опера О. Серова, 1-е вик. у Вел. т-рі), Донна Анна ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Леонора ("Трубадур" Дж. Верді), Розіна ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Валентина, Ізабелла ("Гугенот", "Роберт-діявол" — Дж. Мейснера), Ірена, Елізавета ("Рікци", "Тангензер" Р. Вагнера).

Літ.: Баженов А. Сочинения в переводах. — М., 1869; Сторк З. Петербургская опера в ее настоящее время. — М., 1940; Кюи Ц. Избранные статьи. — Ленинград, 1952; Чойковський П. Музыкально-критические статьи. — М., 1953; Кузмин М. Заблудились истории музыкального жителя Киева. — К., 1972; Кошкин Н. Воспоминания о П. И. Чайковском // Русск. обозрение. — 1895. — Т. 31. [Б. л.]; А. Г. Меньшикова // Театр и искусство. — 1902. — № 43; Лорш Г. Музыкальная хроника: Новая русская опера: "Воскова" П. Чайковской. Бенефис г-жи Меньшиковой // Современная летопись. — 1899. — № 7; [Б. л.]. Киевская летопись г-жи Меньшикова на Московской сцене // Киевлянин. — 1866. — № 127; [Б. л.]. Русская опера в Киеве. Дебюты г-жи Меньшиковой // Там само. — 1874. — № 148; Кухаров С. Памяти А. Г. Меньшиковой // Новости дня. — 1902. — № 6951.

Н. Костюк

МЕРЕЖИН Павло Васильович (12.07.1941, м. Київ) — хор. диригент, педагог. З. вчитель України (1978). Лауреат міжн. конкурсів і фестивалів. Закін. Київ. муз. уч.-ще (1962), Київ. конс. (1967, кл. В. Ганцицького). Від 1958 — на пед. роботі. Від 1968 — організатор і незмінний худож. кер. хор. "Зіриця" на базі Палацу дит. та юнац. творчості Солом'янського р-ну м. Києва. З хором дав понад 2000 концертів у 200 містах України, 19 країнах Європи. Поміж випускників хору — артисти й солісти оперних т-рів, учителі музики, кер. хор. колективів, зокр. — солістка Нац. опери України К. Абдуліна, з. а. України О. Гриндюк і Т. Нерезеко, артистки хору Національної опери України О. Корнієвська, хору ім. Г. Верьовки (тепер Національний

Виступає хор "Зіриця".
Диригент П. Мережин

О. Меньшикова

О. Меньшикова
в ролі Юдіфи
(однойм. опера
О. Серова)

заслужений академічний народний хор України (м. Г. Верьовки) Я. Лисак, керівники хор. колективів Ж. Сосновська ("Веснівка"), І. Косенко, О. Виноградова, Е. Ракунова, естрадні співаки Н. Корольова, Асія Ахат, Лана Роксі, О. Кадуріна (дует "Барселона"), актриси т-ру і кіно В. Спесивцева, М. Шрайбман (Прусс), науковець відділу муз-ва ІМФЕ О. Лещинська. Автор пісень, обр. — **оранжувань** для дит. хору. Редактор-упор. зб. "Сурмач", "Співає "Зіриця", "Київська весна", "Пісні з дитячих кінофільмів" (вип. 2—7). Автор навч. програм "Музика" (1995), "Школи юних капелмейстерів" (2002), метод. посібника з муз. виховання "Перші кроки в мистецтві" (К., 1997) для шкіл мистецтв і позашкільних закладів Мін-ва освіти України.

Дискогр.: "Песня соизмает друзей". Детский хор "Зіриця" п/р П. Мережко. — М.: Мелодия. 1987. — С92 25921 001.

Літ. тв.: "Зіриця" в Італії // *Діалог*. — 2009. — 23 лп.

Літ.: *Повленко Г.* Поет "Зіриця" // *Муз. інформ.* — 1977. — № 3. *Чередишченко В.* Якби всі діти світу // *Музика*. — 1979. — № 5: *Його ж.* Естафета краси // *Молода гвардія*. — 1986. — 6 черв.; *Кудимченко В.* Золотий вінок "Зіриці" // *Вест.* Київ. — 1989. — 17 лип.; *Заболотна А.* Від паршинок кроків — до перемог // *Там само*. — 1998. — 21 трав.; *Кудимченко В.* Не все проспівано — УМГ. — 1998. — Лип.; *Наливайко А.* Уроки Павла Мережко // *Діалог*. Україна. — 2001. — № верес.; *Яковенко В.* Павло Мережко дирижує 40 років. — 2008. — 15 лип.; *Дмитренко Н.* Відмінники хорового співу // *Україна молода*. — 2009. — № верес.

З. Барська, О. Лещинська

"МЕРЕЖКА" — фольклорист. гурт при Етнокульт. центрі, створ. 1992 на базі Харків. гімназії № 6 (тоді Укр. гімназія) з метою комплексного вивчення традиц. нар. культури. Кер. — з. а. України, солістка ансам. "Муровський шлях" М. Семенова. Зразковий худож. колектив (2005). Лауреат обл. етнічності. фестивалю "Печенізьке поле" (2007, Харків. обл.; 2008, категорія "Дитяча програма", "Відтворення традиційного народного одягу"; 2009, категорія "Дитячі народні ігри", "Конкурс народного костюму Слобідського краю"). Дипломант Міжн. фестивалю у м. Лланголлені ("Llangollen International Musical Eisteddfod", Півн. Уельс, Вел. Британія, 2006);

міжн. фестивалів традиц. нар. культури, проведених у Харкові ("Покуті", 1996, 1998, 2000), Рівному ("Древлянські джерела", 1998) та Луцьку ("Берегиня", 1998); міжн. Різдвяних фестивалів дит. творчості у Харкові "Зимовий сонцеворот" (2001, 2002, 2007), "Печенізьке поле" (2006). Постійний учасник і переможець різних фольк. заходів у Харкові: 3-х обл. фестивалів учнівської творчості ("Чисті роси", 2003; "Золоте яєчко", 1998, 1999), 10-и обл. дит. фестивалів-конкурсів традиц. нар. культури ("Крокове коло", 2000—09), Всеукр. дит. фестивалів традиц. нар. культури "Слобожанський родовід" (2004) та "Слобожанська родина" (2008). Учасник Міжн. фестивалю традиц. культури "На Трійцю" (2005, Нова Усмань Воронежської обл., РФ); Міжн. етнофестивалю "Країна мрій" (2004, 2005, Київ), обл. фольк. купальських свят, організованих Харк. обл. центром нар. творчості в селах Харківщини Сковородинівка ("На Купала", 6 черв. 2005; 30 черв. 2006, 1-а премія в категорії "Атрибутика Купальського свята"), Вел. Рогозянка ("Сьогодні Купала, а завтра Івана", 4 лип. 2007). Учасник обл. фольк. телефестивалю зимового календаря "Святояк" (2007, 2008), обл. фестивалю "Сілові тераси" у с. Городище (2009). Етнокультурний центр харків. гімназії № 6 — співзасновник обл. фестивалю "Крокове коло".

Упродовж 1992—2008 "М.", здійснено понад 200 експедицій Харківщиною, Полтавщиною, Сумщиною, у т. ч. — у фольк.-етногр. таборах "Цвіт папороті" під егідою Етнокульт. центру. Зібраний етногр. і фольк. матеріал науково досліджується. Учасники "М." брали участь у конкурсах-захистах наук. робіт, проведених МАНУ за напрямками "етнографія", "фольклористика", "мовознавство", "мистецтвознавство".

"М." провадить активну конц. діяльність (понад 30 виступів щорічно), бере участь у баг. радіо- і телепередачах просвіти. Змісту. 1999 анс. записав аудіокасету "Пісні Слобідського Краю" з календар. і лір. піснями Харківщини, Сумщини, Полтавщини.

Літ.: *Царственна О., Бережна Т.* Чарівні зірочки "Мережки" // Ми і президент: Міжн. суспільно-політ. журнал. — 2008. — № 9. Див. також літ.: *Семенова М. О.*

Ол. Шебчук

МЕРЕЖКО Іван Харлампійович (поч. 20 ст., с. Чаплинка Новомосковського пов. Катеринослав. губ., тепер Новомосковського р-ну Дніпроп. обл. — ?) — лірник. Від 13 років пішов у найми. Від 26 років незрячий. Навч. гри в лірника Арсенівського з того самого села. Від нього перейняв *думи* "Втеча трьох братів з города Азова, із турецької неволі". Грав на ярмарках, де заробляв по 2—3 крб. на день. Із часом ці заробітки дуже зниклилися, і за відомостями 1916 становили 30—40 коп.

Літ.: Українские народные думы. — М., 1972.

О. Богданова

П. Мережко

МЕРЖИВСЬКА

Л. Мержівська

В. Мерзленко

М. Мерзликін

МЕРЖИВСЬКА Лідія Василівна (25.03.1909, м. Єлисаветград, тепер Кіровоград — 10.04.1992, там само) — кам. і опереткова співачка (лір.-колор. *сопрано*). Учасниця Конкурсу вокалістів Одес. філормонії (1935, Одеса), 1-ї Всесоюз. олімпіади самоц. мистецтва (1937, Київ). Навч. у школі-студії М. Гольденберга. Співала в церк. хорі. Закін. 1-у Кіровогр. муз. школу-студію (1937, кл. вокалу), 1939 — Вищі муз. курси ім. Н. Шувалова (1939, Москва). Від 1925 — співробітниця Зінов'їв. (тепер Кіровогр.) відділу профспілок працівників мистецтва. 26 січ. 1925 дебютувала у складі хору на вечорі, присв. річниці смерті В. Леніна, у місц. Т-рі ім. Т. Шевченка. 1930, після одруження з М. Мержівським — худож. кер. *Квітету* струн. інстр., створеному при з-ді "Металіст", — співала з цим колективом. Виступала з концертами на підприємствах, у клубах. Від 1937 разом із чоловіком брала участь у складі різних колективів і театр. труп, зокр. у постановках "Об'єднання акторів оперети". Від 1939 — співачка при Кошч.-естр. бюро, а також к/т-ру "Сивашець" при обл. відділі мистецтв м. Кіровограда. 1940—44 — солістка Кіровогр. обл. філормонії, виступала на підприємствах міста, в Лівинському т-рі та на відкритих майданчиках з клас. репертуаром (*опри з опер і оперет*) та мас. піснями (див. *Масова музично культурна*). Від 1946 відряджена до т-ру м. Очаків Абха. АРСР. Від 1950 — співачка Кіровогр. укр. муз.-драм. т-ру. 1959 почала втрачати голос. 1959—79 — кер. хор. гуртки при різних установах, зокр. — школах, УТОС, Буд. учителя. 1979 вийшла на пенсію. У репертуарі — *романти П. Чайковського, Ц. Кюї, Е. Грига, К. Сен-Санса та ін. Партнери: К. Параконьєв, К. Дзюбанов, Т. Ардова, С. Варгачов, М. Шульга, М. Овчинникова, А. Кузнецов, М. Дзиковський, Є. Савіна, Г. Чумах, Н. Волосевич, П. Ремізов.*

Парті: Іоланта, Кума, Ліза (одноім. опера, "Чародійка", "Пікова дівка" П. Чайковського), Мімоза сан ("Гейша" С. Дюнаса), Валентина ("Весела вдова" Ф. Легара), Сільва, Зорька (одноім. оперети, "Циганська любов" І. Кальманя).

Літ.: [Б. л.]. Концерти по радіо // Кіровогр. правда. — 1940. — 12 берез.; [Б. л.]. Концерти на фабриці — там само. — 1940. — № 209; мат.-ли приват. архіву А. Мержівської.

О. Кавсодо

МЕРЗЛЕНКО Віктор Іванович (11.12.1931, м. Дніпропетровськ — 1.05.2009, там само) — бандурист-виконавець, педагог. Член НСКобУ (2001). З пр. культ. України (2007). 1947 закін. ДМШ № 1 при Дніпроп. муз. уч-щі (кл. В. Носачевського), 1955—59 — артист Донец., 1959 — Дніпроп. обл. філормонії, 1959—62 — оркестр. групи Черкас. нар. хор. Закін. Київ. муз. уч-ще (1971, кл. А. Омельченко), 1968—2000 — кер. Нар. капели бандуристів Дніпроп. металург. з-ду ім. Г. Петровського. П/к М. капела була визнаною найкращою в СРСР та отримала звання заслуженої (1979); здійснила конц. подорожі всіма обл. України, РФ, а також

по Білорусі, Польщі, Німеччині. Мас записи на Всесоюз. радіо й ТБ.

М. автор понад 100 творів для капели бандуристів, *етюдів для бандури*.

У репертуарі — укр. нар. пісні ("Ой я нещасний", "Як би мені не тинючий" та ін.), пісні на сл. Т. Шевченка ("Бандуристе, орле сизий", "Діброва зелена", Гомін, гомін по діброві", "Диявол, аж святає" та ін.), укр. воєн. класика (*арія* Миколи "Сонце низенько" з опери "Наталка-Полтавка" М. Лисенка та ін.), *думи* та ін.

Літ.: Дерев'яко В. Творя історію в металі // Дніпровська правда. — 1987. — 23 мая; Полянський М. Дніпр, степ, весня, сопілка — вище всего на світе для мене // Дніпр вечерний. — 2005. — 14 окт.; Ребцев М. Бандурист Дніпропетровщини // Трибуна металурга. — 2005. — 8 дек.; Лаволов М. Чарез ту бандуру // Ветерани Придніпров'я. — 2007. — ■ апр.

І. Лисняк

МЕРЗЛИКІН Микола Іванович (1.09.1936, м. Київ — 24.06.2006, там само) — режисер, актор, педагог. З. д. м. УРСР (1979). Н. а. України (2002). Доцент (1984). Лауреат Держ. премії України ім. Т. Шевченка (1999). Закін. Київ. ін-т театр. мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (1964, реж. курс М. Верещацького), 1964—65 працював у Донец. обл. рос. драм. т-рі (м. Маріуполь), 1965—67 — режисер-стажист Київ. держ. акад. укр. драм. т-ру ім. І. Франка, 1967—70 — режисер і 1977—83 — гол. режисер Київ. ТЮГу, 1970—1977 — гол. режисер Київ. т-ру кіноактора. 1983—85 очолював Київ. молодіжний т-р (тепер — "Молодий театр"), з 1985 — гол. режисер *Дитячого музичного театру* (тепер — Київ. муніцип. акад. т-р опери і балету для дітей та юнацтва). 1968—80 — водночас викладач майстерності актора у Київ. ін-ті театр. мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (тепер — Нац. ун-т т-ру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого), з 1995 — худ. керівник курсу режисерів ТБ. 1980—94 працював за сумісництвом у Київ. ін-ті культури (тепер — КНУКІМ).

Постановки: "Павшечки" О. Хмельни (1967), "Сто тисяч" (1968), "Сава Чалий" І. Карпенка-Карого (1950, остання — в Київ. акад. укр. драм. т-рі ім. І. Франка), "Чортів млин", Штока Я. Я. Доді (1969), у Київ. дит. муніцип. акад. т-рі опери та балету — "Казка про попа і наймита його балду" Д. Шостановича (за О. Пушкіна; 1991), "Ріголетто" Дж. Верді (1996). "Пастка для відьми" І. Шербакова (п/бр. Г. Конюхової; 1998), "Золототоргий огнені" О. Костина, "Казка про царя Салтана" (за О. Пушкіна) і "Кошій Безсмертний" (обидві — М. Римського-Корсакова; 2004); муз. ілюстрації Г. Свиридова до повісті О. Пушкіна "Заметьте!"; літ.-муз. композиція за драмою-феєрією Лесі Українки на муз. М. Скорюльського.

Літ.: Бриздовська Л. Микола Мерзликін: "Тасниці, яку хоч розгадати" // Кіно. Театр. — 2003. — № 3; П'їж. Він залиши центрий спогад // Там само. — 2006. — № 5.

Р. Падилчук

"МЕРТВІЙ ПІВЕНЬ" (Львів—Київ—Харків) — рок-гурт. Лауреат фест. "Вивих" (1990, Львів),

"Червона рута" (1991, Запоріжжя, 1-а премія в категорії *авторської пісні*), "Марія" (1993, Трускавець), "Альтернатива" (1994, Львів); визначний найкращою акцією фєст. "Bardentreffen" (1994, Нордберг, Німеччина). Почесний колективний член Асоціації укр. письменників. У муз. рейтингу "Профі" посів 10-е місце в Україні в категорії "рок-гурт" та 6-е місце в категорії "рок-концерт"; CD альбом "III Testamento" // Вибране 1989—1997, "Міський бог Ерос" — відповідно 9-е, 12-е та 13-є місця; відзначений лаврами, мєрією як найкращий рок-гурт міста (1998). Склад — М. Барбара (вокал, поезія), Я. Якубляк (вокал, перкусія, клавішні), Р. Чайка (гітара), О. Сук "Джон" (бас-гітара), Ю. Чопик (акуст. гітара), Р. Рось (скрипка, вокал), Т. Банаш (сопілка, вокал), В. Балаєв (ударні), Л. Футурський (вокал), І. Небесний (клавішні). Існує з 1990. Брав участь також у фєст. "Berlin independent days" (1993), "Укр. сцена" (Фрайбург, 1994) та багатьох ін.; у студент. голодуванні на Майдані Незалежності 1991. Гастролював по Україні та країнах Центр. і Зах. Європи. Співпрацював із продюс. агенцією Р. Штиня "Ростислав-шоу" й мист. об'єднанням "Дзига", ним, продюсером І. Мосманом, *співав* "МП" еволюціонував від акуст. бард-року до мелодійного мейнстріму. В репертуарі "МП" — пісні на сл. Т. Шевченка, сучас. укр. поетів Ю. Андруховича, О. Ірванця, Ю. Позаєвця, В. Неборака та ін. Найвідоміші пісні — "II Testamento" ("Заловіт", сл. Т. Шевченка), "Б'ютіфул Карпати" (сл. Л. Футурського), "Ми померемо не в Парижі" (муз. Р. Чайки, сл. М. Білоцерківця), "Шабадабада" (сл. О. Ірванця), "Франсуа" (обр. однойм. пісні з репертуару І. Білика). Макс відеокліпи на пісні "Квазіамор" (студія "DC") і "Холодно" ("Sound Collector", "Radioactive Productions"). Вокаліст М. Барбара й гітарист Р. Чайка тривалий час були ведучими лавів. радіо "Люкс" і ТВ, М. Барбара — також драм. актор т-ру-студії "Арабески" (Харків). Р. Чайка — телеведучий кількох програм 5-о каналу.

Дискогр.: аудіокасети — "ЕТО". — Л.: Rostislav Show, 1992; Л.: Кава з перцем, 1995; "Мертвий півень" — Л.: Галвокс, 1993; Л.: Кава з перцем, 1994; "Підземне зоо". — Там само, 1994, перевд. — Л.: Кава з перцем, 1995; "Live". — Л.: Кава з перцем, 1995; "II Testamento". — Л.: Галвокс,

1996; "Міський бог Ерос". — Л.: Гал Рекордс, 1998; CD — "II Testamento". — К.: Рокост records, 1997; "Вибране" (1989—1997). — К.: Рокост records, 1998; "Шабадабада". — Л., 1998; "Афродізіяки" (разом з В. Морозовим). — К.: Лаїна Music, 2002; "Мертвий півень. Рок-легенди України". — К.: Атлантик рекордс, 2005; "Пісні Мертвого Півня". — Там само, 2006; "Мертвий півень & Юрій Андрухович. Кримінальні сонети". — Л.: BUT Records, 2008; "Вибраний народом". — К., 2008; "Юрій Андрухович. Мертвий Півень. Made in UA". — Х.: М-Арт, 2009.

Лл.: *Евтушенко О. Легенди химерного краю.* — К., 2004; *Його ж. Обличчя музики: Теоретичні портрети українських зірок.* — К.: Тернопіль, 2006; *Борд В. Діти Жовтня* // Вернісаж. — 1992. — Спм., передрук. у кн.: Зірки "Червоної руги", — К., 1993; *Горелюк О. "Міський бог ерос" — та інше з ним* // Art-line. — 1998. — № 5—6; [Б. л.], "Мертвий півень" замість "The Best" // Своя музика. — 2008. — № 2 (3); *Солодовий М. Найдемократичніший live "Мертвого півня" / Там само.* — № 4 (5); [Б. л.], "Мертвий півень" / Юрій Андрухович, "Кримінальні сонети" / Там само. — № 5 (6); [Б. л.], "Мертвий півень" вийшов на "Житомирську барикаду" / Там само. — № 8 (9); *Дуда Ю. Музика і поезія* // Укр. слово. — 1997. — 9, 16 листоп.; *Шатонів С. Живі новини від "Мертвого півня"* // Поступ. — 1998. — 22 трав.; *Хромова Н. Мертвий півень не горить в Парию* // Україна молода. — 1998. — 17 жовт.; *Слободська І. Вокаліст "Мертвого Півня": Театр є мого ідеєю фікс!"* // Укр. правда. — 2008. — 2 лип.; *Терен І. "Мертві півні" — це збр-а України* // Україна молода. — 2008. — 2 лип.; веб-сайт www.lviv.ua/mertryyyipivn.

О. Бойко

Е. Мертке

МЕРТКЕ (Мертке) Едуард (17.06.1833, м. Рига, Латвія — 25.09.1895, м. Кельм, Німеччина) — піаніст, органіст, композитор, педагог. За походженням німець. Навч. у Петерб., закін. Лейпц. конс. 1864—67 — директор Муз. школи в м. Люцерно (Швейцарія). Від 1869 — професор конс. у Кельні. 1864—66, приїжджаючи з Люцерну до Парижа, з голосу укр. письменниці Марка Вовчка записав мелодії 210-и укр. нар. пісень. Співі з слова зібрав Марко Вовчок. У ноті завів Едуард Мертке" видавці Ріттер і Бідерман опубл. один (25 пісень, 1866, Лейпц.) і Віттенбург (на звороті титульного сторінки зазначено: "Дозволено цензурою Москва. 9 апреля 1866"). Решта випусків не з'явилися через неможливість зібрати кошти на видання. 1871 М. добивався від Марка Вовчка також нотних текстів для видання 2-о вип., але й цей намір не було здійснено. *М. Лисенко*, відвідавши Марка Вовчка в С.-Петербурзі (1875), критично висловився про стилістичні особливості гармонізації цих творів, вбачаючи в них надмірний прова "німеччини", і запропонував свої послуги щодо переробки акомпанементу, однак на руки нот не отримав. На поч. 20 ст., коли Марко Вовчок уже мешкала на Півн. Кавказі, всі 7 рукоп. зошитів було опрацьовано в один, а після смерті письменниці (м. Галич, 1908) її другий чоловік М. Лобан-Жученко й син — Б. Маркович звернулися в С.-Петербурзі

Гурт "Мертвий півень"

Титульна сторінка збірки "Дієсні українських народних пісень..." Е. Мертке і Марка Вовчка (1866)

до С. Заремби як знавця укр. мелосу з проханням переглянути і при потребі відредагувати чий і підбрати новий аккомпанемент. Упродовж 1908—10 Б. Маркович звертався до С. Заремби з письмовими проханнями повернути зб-ку, але відповіді не отримував. Доля цієї зб-ки й досі не з'ясована.

Та: опери — "Lisa oder die Sprache des Herzens" ("Ліза, або Мова серцею", 1872), "Резі фон Генценштайн", "Кирило Солунський" (виставлена по смертю в Росії), кантата "Des Liedes Verklärung" ("Просвітлення пісні"; фп. твори; ред. творів Ф. Шопено; перекладання для фп. творів Ф. Шуберта й Р. Вагнера.

Літ.: Листи до Марка Вовчка: У 2 т. — К., 1979. — Т. 1; Листи Марка Вовчка: У 3 т. — К., 1984; Зосенко О. Марко Вовчок: Життя, творчість, місце в історії літератури. — К., 1964; *Проддох* І. Українська музична фольклористика. — К., 1978; *Любов-Життєно* Б. Логос життя і творчості Марка Вовчка. Вид-2, доп. — К., 1983; Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Марковича / Атрибуція авторства, упор., перек. і прим. III Дел. — К., 1983; *Особою* А. Зюдара Мертке і його послідня опера // РМГ. — 1995. — № 12.

Р. Пилипчук

МЕСА (нім. *Missa*, нім. *Messe*, італ. *missa*, англ. *mass*, франц. *messe*, ісл. *misa*) — 1) гол. євхарист. обряд у римо-катол. церкві. Термін вживається з часів Тридентського собору (4 ст.); з 6-о ст. набув значення назви римо-катол. *Літургії*; 2) однойм. вок. або вок.-інстр. жанр на основі визначених текстів з церк. обряду. Аналог православ. і греко-катол. *Літургії*. Перші зразки М. відізнялися від літургій компактністю. У Сакраментарії Папи Лева (5 ст., Рим, 1-е вид. 1735) є неповний кодекс змінних піснеспівів із сім. до квіт., але немає Євхаристійного канону. Над реформою М. працював Папа Геласій (496), який надав їй більшої стрункості ("Volumen sacramentarium litato septimo"; вид. за списком 7 ст.; містить 16 М. для недільних днів, 6 щоденних, заупокійні та ін. М., змінні літург. молитви на цілий рік). У тому самому джерелі вперше зустрічається євхаристійний канон з майбутніми частинами муз. М. — "Praelatio", "Sanctus" тощо. 591—94 за ідеями Папи Григорія здійснено наступну реформу богослуження та укладено зб-ку літург. піснеспівів — "Liber Sacramentarium (Sacramentarium Gregorianum)" ("Антифоніарій"). Цей збірець лат. Служби Божої (до Тридентського собору, 1545) має структуру майже сучас. катол. М. Послідовність чинів та піснеспівів: Introitus (вхідні антифони), "Kyrie eleison" ("Господи, помилуй"); у дні Вел. посту замінюються Ланією, "Gloria" ("Слава"), "Collecta" або "Oratio" (змінні піснеспіви), "Gradual" (антифон та *Аллул*), "Offertorium" (антифон перед Принесенням); чин "Super oblata" (з "Agnus Dei").

У 2 ст. М. відправляли двічі на тиждень: у середу й суботу (натомість у церкві сх. обряду тільки в неділю). Від 5 ст. на Заході у святя — двічі на день у тому самому храмі; тож ці дні називалися багатолітургійними. У часи гонін

на християн М. відправляли вночі. Згодом час служби було перенесено на день (о 12-й год.); було встановлено відправляти М. у ніч на Різдво Христове та у Вел. Суботу.

Види М.: 1) урочиста або велика, головна, якомонна; 2) домашня або гаселна М.; 3) М. на честь мучеників; 4) М. за обітницею (*missa votiva*); 5) М. за померлих (днв. *Requiem*).

Муз. варіант усталився при папі Григорії (з 590).

Складовою частиною М. є малі літург. форми. Основою піснеспівів різних частин М. є тексти "Псалтиря" (днв. *Книги богослужбової*). Проте використовувалися також небіблійні, автор. тексти. У відповідності з ритуал. практикою вирізняють муз. цикли Ordinarium ("Kyrie", "Gloria", "Credo", "Sanctus", "Agnus Dei") і Proprium ("Introitus", "Graduale", "Alleluja", "Tractus", "Offertorium" та ін.). Існує також умовний поділ за типом *вокалізації* тексту — псалмодійні й молитовно-гімнографічні *композиції*. Більшість частин Пропрія, текст частин якого змінювався в залежності від святя, в Середньовіччя розспівувалися за законами псалмод. строфіки й рядка (структура й опори точки конкретного вірша *псалмо* відігравали визначальну роль для мелодики *наспіву*). В М. побутували різні типи псалмодювання: т. зв. "безпосереднє" (*in directum*) — тобто солоне або групове виконання всіх віршів псалма; антифоне (поперемінне виконання 2-х хорів або групам хорів) та репсонорне (зівставлення партій соліста — проголошення псалма священником або дяком — та хорів, який підхоплював цей виголос). За законами антифоне-рефронею композиції будувалися інтроїти (ввідні вірші, виконувалися в момент входження священника до вітаря), оферторії (спів під час приношення та освячення Дарів) та комунії або причасті (піснеспів обряду причастя). Характер співу визначався змістом і призначенням розділів. Піснеспіви Ординарія мали більш узагальнений характер, аніж піснеспіви Пропрія.

Склад і текст частин звичайної М. формувалися упродовж кількох століть. Вважалося, що остаточний варіант прийнято на поч. 11 ст. Найстарші піснеспіви — "Kyrie eleison" ("Господи, помилуй"), відомі з античних часів; "Credo" ("Вірую") — з 325 (Нікейський собор); "Sanctus" ("Свят"), сформований у 2—5 ст. Заключну частину — "Agnus Dei" ("Агнец Божий") додано на поч. 11 ст.

Початково музика М. — 1-голос. григоріанська (хоральна). Зразки перших багатоголос. частин звичайної М. дас пам'ятка 11 ст. "Winchester Troper". Розвиток багатоголос. М. у наступні століття значною мірою пов'язаний з розвитком органу (12 ст.), згодом — традиціям і технікою (модальна ритміка й метризація вертикалі) школи Нотр-Дам (12—13 ст.). Значно вплинули на М. *мотет*, *баллада* та *кондукт*. Поступово сформувалася традиція об'єднання частин Ординарію: з'явилися пари "Kyrie" — "Gloria", або "Gloria" — "Credo", побудовані на спільному муз. матеріалі. Об'єднання частин Ординарію в самостійний цикл відбулося в 14 ст.: анонімні 3- та 4-голосі М.; одним із зразків повного

циклу с М. "Notre-Dame" Г. де Машо, виконана в стилі ars nova (зорієнтована техніка з елементами модальної ритміки).

Істотні зміни в муз. стилі та архітектонічних засадах М. відбулися у творчості митців доби Відродження — гол. чиним внаслідок впливу регіонал. типів стилістики й побутуючих жанрів (мотети й шансоні у Франції, качча в Італії). Так, в Англії (Дж. Данстейбл, Пауер, Форест та ін.) розробляли тип т. зв. тенорової М., частини якої об'єднувалися спільним наспівом, розташованим у тенор. партії. Від серед. 15 ст. активізувалися уніфікаційні тенденції в межах загальноєвроп. стилю, водночас відбулося посилення автор. чинників. Провідну роль у розвитку М. того часу відіграла нідерланд. школа (Г. Дюфай, Ж. Денпре, О. Лассо). Окремі зразки автор. М. отримали назви, де конкретизовано авторський задум ("Sancti Jacobo" Г. Дюфай або "Cuiusvis Toni" Й. Окегема). Із розробкою принципів архітектоніки, використанням мотивів-мотто значно посилилися риси циклічності; вдосконалювалася форма, узріванітнювалися творчі завдання. Джерелами М. у той період були не тільки канонічні, а й світські тексти й мелодії ("Hercules dux Ferrarie", "Fortuna desperata" Ж. Денпре). Посилення уваги до самобутніх нац. рис у богослужіннях з 2-й пол. 15 ст. спричинило використання нац. пісеньних джерел (напр., пісня "Dunaj voda hluboka" у М. чеха Я. Турновського). Культивувалися різновиди М.: М.-brevis (коротка), М.-parodia (термін, застос. 1587 Я. Паїксом). Вершина розвитку жанру М. доби Відродження — твори Дж. Палестрини, тили яких розрізняються за технікою виконання (канонічні, на cantus firmus, наскрізні, імітаційної будови та ін.), а способом обробки темат. джерела (М.-пародії, М.-парафрази). Нові тенденції пов'язані з розвитком конц., віртуозних засад, насамперед у творчості композиторів венец. школи (А. і Дж. Габріелі). На відміну від акапельних М., вони включали в партитуру партії органа або ін. інструментів (функції від дублювання хор. партій до виконання самостійних розділів). У М. з 14 ст. (зокр., у Франції) застосовувалася секвенція "Stabat Mater", але вже у 18 ст. перетвор. у самостійний жанр. Кантатна М. представлена у творчості Й. С. Баха. У наступних століттях різні види М. репрезентовано у творчості Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Л. Яначека та ін.

В укр. музиці перші згадки про М. належать до 16 ст. Збереглися відомості про М. Мартина Львівського ("Missa de Resurrectione", "Missa Rogate", "Missa di Paschalis", що було винятковим явищем в укр. і польс. муз. культурі того часу; користувалися популярністю ще у 18 ст.). "Німецька обідня" Д. Бориньського — один із найкращих зразків М. у сх.-слов'ян. муз. мистецтві того часу. На поч. 19 ст. дві М. створив Я. Ільїнський (с. дані, що М. ре міновала успіх при виконанні у віден. соборі св. Петра, 1826). Існують відомості про М. у

В. Малишевського (19317). Інтерес до жанру М. в укр. музиці відновився наприкінці 20 ст.: "Заупокійна" М. Скорика; меса "In Excelsis Et In Terra" М. Шухо для солістів, хору, органа, фортепіано та ударних; "Messa" В. Польової на лат. канонічні тексти для дит. хору й симф. оркестру та ін. твори; "Фрагменти з латинської меси" О. Щетинського тощо. Циклічну логіку цих творів істотно оновлено на ґрунті закономірностей наскрізного розвитку інтонац. блоків, впливу світських цикл. жанрів. Значно посилено чинники тембр. драматургії, важливу роль надано колористичній. Часом композитори використовують тексти окремих частин М.: "Agnus Dei" І. Щербаківа для сопрано, органа та ударних (1996); "Credo" — симфонія № 3 В. Ринкова для баритона, читця та орк., сл. Л. Кисельова, Л. Костенко, В. Симоненка (1986) тощо.

А. Котляревський ініціював і організував у Будинку нац. орган. і кам. музики виконання 2-х франц. М. різних епох — Ф. Куперена та О. Мессіана.

Лит.: Руководство для преподавания Римско-католической литургии в средне-учебных заведениях Тираспольской Римско-католической епархии. — О., 1889; Иванов-Боричевский М. История мессы. — М., 1910; Петрова И. Симфония месса И. С. Баха. — М., 1957; Дружинин М. Пассионы и мессы Баха. — Ленинград, 1976; Евдокимова Ю., Самаркова Н. Музыка эпохи Возрождения. — М., 1982; Евдокимова Ю. Истоки полифонии. Многоголосие средневековья X—XIV века. — М., 1983; Гіж. Тематические процессы в мессах Палестрины // Теоретические наблюдения над историей музыки. — М., 1978; Гіж. История, эстетика и техника месс-пародий XV—XVI веков // Историко-теоретические вопросы западноевропейской музыки. — М., 1978; Захарова О. Риторика и западноевропейская музыка XVII — первой половины XVIII в. — М., 1983; Любанова Г. Музыкальная драматургия И. С. Баха и ее исторические связи. — М., 1980. — Часть 2. Вокальные формы и проблема большой композиции; Гіж. История западноевропейской музыки до 1789 года. — М., 1983; Симонова Л. Вокальные жанры

"Релігійний спів на меси" С. Марціні. Фреска (1326)

Фрагмент Духовного концерту (Меси) М. Скорика

О. Месняв у ролі
Бориса Годунова
(однойм. опера
М. Мусоргського)

зпоки Возрождения. — М., 1985: Г. Ж. Мелодия "L'homme arde" и ее преломление в мессах эпохи Возрождения // Теоретические наблюдения над историей музыки. — М., 1978; Ефимова Н. Раннехристианское пение в Западной Европе VIII—X столетий. К проблеме эволюции модальной системы. — М., 1999; Халопов В. Формы музыкальных произведений: Учеб. пособие. — С.Пб., 2001; Катанский А. Очерк истории древних национальных Литургий Запада // Христианское чтение. — 1868. — № 10; Преображенский А. Реформа богослужебного пения в католической церкви // РМГ. — 1897. — № 10—11; Брянецов В., Ляданов Т. Проблемы Ренессанса в современном западном музыковедении // Из истории музыки и музыковедения за рубежом. — М., 1971; Баранов Т. Из истории органный мессы // Историко-теоретические вопросы западноевропейской музыки. — М., 1978; Арзамасова Д. Теоретические // Музыка. — 1992. — № 1; Гнатий Т. Пуляк Ф. *Stabat Mater*: Своєрідність прочитання композитором середньовічної секвенції // Музыка і Біблія: Наук. вісник НМАУ. — К., 1999. — Вип. 4; Зосім О. Латинська літургійна традиція та українська духовна пісня // Старовинна музика — сучасний погляд: Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 24; Берий О. *Stabat Mater* в дзеркалі сучасної європейської музикознавчої думки // Укр. муз.-во. — К., 2004. — Вип. 33; Ягозо Ж. *Stabat Mater* кантатного типу як жанрова модель култової музики III ст. // Мистецькі обрії 2003: Альманах. — К., 2004; Лебедева-Емиліна А. "Немецкая обедня" Бортнянського. Загальноєвропейське // Муз. академія. — М., 2006. — № 1; Schnerker A. *Der Messentypus von Haydn bis Schubert*. — Wien, 1892; Messe und Requiem seit Haydn und Mozart. — Wien; Leipzig, 1909; *Sonder N. Italienische Messenkompositionen des 17 Jahrhunderts*. — Breslau, 1934; *Bortle B.* Le Canon de la Messe romaine. — Louvain, 1935; *Jungmann J. A.* *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römischen Messe*. — Wien, 1949; *Piovesan A.* La messa nella musica dalle origini al nostro tempo. — Torino, 1949; *Fortescue A.* The mass. — New York, 1950; *Fellerer K. G.* Die Messe. Ihre musikalische Gestalt von Mittelalter bis zur Gegenwart. — Dortmund, 1951; *The Mass of the Roman Rite. Its Origin and Development*. — New York, 1959; *Sparks E.* Cantus firmus in the mass and motet, 1420—1520. Berk. — Los Angeles, 1963; *Bugnini A.* La riforma liturgica (1948—1975). — Roma, 1983; *Bouvier L.* Eucharistia. Theologie et spiritualité de la prière eucharistique. — Paris, 1990; *Huys H.* Musikalische Formen der Offiziumsantiphonen // *Kirchenmusikalisches Jahrbuch*. — 1953. — № 37; *Schradle L. A.* 14th century parody mass // *Acta Musicologica*. — 1955. — V. 27; Ягозо Ж. The cycle of the ordinalium missae // In *memoriam J. Handschin*. — Strass, 1962; *Atkinson S.* Zur Entstehung und Überlieferung der Missa Graeca // *Archiv für Musikwissenschaft*. — 1982. — N 39.

Н. Костюк

МЕСНЯВ Олександр Петрович (1890, м. Олександрія Херсон. губ., тепер Кіровоград. обл. — 1950, м. Кишинів, Молдова) — оперний і кам. співак (бас), муз. діяч, з. а. РРФСР. Навч. приватно в проф. Петерб. конс. С. Габеля й режисера Імлі, опери Морозова (1905—06), Харків. муз. уч-ща (1908—11), кл. Ф. Бугареллі, Харків. конс. До 1917 — соліст Моск. приват. опери С. Зіміна, 1927—48 — Київ., Свердлов. (тепер

Екатеринб.) т-ру опери та балету. 1948—50 — директор Кишинів. конс. Неодноразово виступав з концертами на сцені Олександрії.

Партії: Сусанин ("Життя за Царя" М. Глінки), Борис ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Ріголетто (однойм. опера Дж. Верді), Скарга ("Тоска" Дж. Пуччіні).

Літ.: Збаргородт С., Порска В. Наш оперний. — Екатеринбург, 1998; [б. п.]. Александрійська життя. Концерт // Голос Юга (Ерксаветград). — 1909. — 5 июля; Театраль. К предстоящему концерту // Александрійський театральний листок. — 1911. — 15 апр.; Два листи С. Месняв до А. І. Колана. 1967—68 рр. // Приват архів М. Довгів.

М. Довгів

МЕТАЛЛОВ Василь (Василь) Михайлович, протоієрей [1(13).03.1862, с. Антипілля Камшинського повіту Саратов. губ. (тепер н.с. Волгогр. обл.), Росія — 1.06.1926, м. Москва, РСФРР] — дослідник богослужб, співу Правосл. церкви, палеограф, композитор, педагог, священик. Канд. богослов'я (1901). Магістр богослов'я (1914). Нагороджений премією графа Уварова за праці з історії та теорії церк. співу. Представник рос. школи муз. медієвістики, автор фундамент. досліджень, що склали основу розвитку науки про церк. спів у 20 ст. Початк. муз. освіту здобув у Камшин. духовному уч-щі (1872—76). 1876—82 навч. у Саратов. духовній семінарії, яку закін., з відзнакою. 1882—84 — у Моск. духовній академії, яку не закінчив. 10 верес. 1884 рукоположений у сан священника і направлений до Михайло-Архангельської церкви с. Липилки Царинського пов. (тепер Волгогр. обл.). За підтримки прот. Д. Рудомовського (листувався з б. черка. 1887) отримав право *регента*, дозвіл на друкування власних творів і наук. праць. Від 1887 — священник Св.-Миколаїв. церкви в Саратові, викладач церк. співу в Саратов. духовній семінарії (лот. 1890 — верес. 1895) та Закону Божого у притулку при Саратов. Буд. працелюбства ("Дом трудолюбия"). Від 1893 — його почесний член. 1894 нагороджений священиком "за відміне служіння у священстві" як священник Тихвинської церкви Саратов. губ. в'язниці. Від 15 жовт. 1895 на запрошення С. Смоленського — викл. дидактики (до 1906) і церк. співу (до 1910) у Моск. Синод. уч-щі. Служив у церкві свт. Василія Кесарійського (Москва). 1901—25 — професор кафедри історії та теорії церк. співу Моск. конс. 1901 отримав ступінь кандидата богослов'я (за 3 навч. посібники з церк. співу). Удостоєний 4-х премій митр. Макарія (1897 — "Азбука крюкового пения. Опыт систематического руководства к чтению крюковой семиографии песнопений знаменного распева, периода инноварных помет", 1899 — "Осногласие знаменного распева. Опыт руководства к изучению осногласия по гласовым попевкам", 1901 — "Очерк истории православного церковного пения в России", 1908 — "Богослужебное пение Русской Церкви. Период домонгольский"). Останнє дослідження захистив 1914 як магістр. дисертацію. Від

1915 — настоятель Моск. Казанського собору, протодієрей. Викадач церк.-співач. *палеографі* // Моск. археолог. ін-т. Держ. академії худож. наук. Член Наглядної ради при Синод. уч-щі церк. співу, член комісії з опису церк. старовини Москви при Церк.-археолог. відділі Тов-ва любителів духовного просвітництва (Общество любителей духовного просвещения), член-кор. Імп. Тов-ва любителів давньої писемності (Общество любителей древней письменности), член ради Правосл. місіонерського тов-ва.

Проблематика досліджень М. — історія правосл. богослужб. співу від часів Київ. Русі, методика розшифровки знаменних джерел. Зробив значний внесок у розробку теорії давньорус. осмогласся: вперше визначив осн. характеристиками гласу типові мелод. формули — *послігви*; розробив основи теорії мелод. формул, окр. класифікував їх за мелод. ознакою (визначив сімейства варіантних послігвів) і за місцем у композиції піснесліву (початкові, серединні, кінцеві). Визначні наук. досягнення й відкриття М. сприяли подальшому здійсненню порівняльних досліджень сх.-слов'ян. церк. співу різних нац. традицій (рос., укр., білор.).

М. — автор хор. обробок (гармонізацій) монодійних піснеслів, поміж яких — *куїз, розспіву*: "Блажені, яже избрал" (прічасний вірш); "Пение на литургии свт. И. Златоустого"; "Принидте, поклонимся" (на архієр. літургії), "Мыне силы небесныя" (раніше опрацьована Д. Бортнянським); *болгар. розспіву*: "Принидте, ублажим Іосифа", "Крест Господень" (сідален 3 гласу), "Воздревше на гробный вход" (сідален 4 гл.), "Христос от мертвых воста" (сідален 5 гл.), сідалені 6–8 гл.; "Да исправится молитва моя" *грец. розспіву*, а також причасні (8), Херувимські пісні та "О Тебе радуется", "Се жених", "Егда славнии" та ін.

Літ. тв.: Очерк истории православного церковного пения в России. — Саратов, 1893; 'М., 1894, 1896, 1900, 1910, 1914, 1915; Церковное пение как предмет преподавания в народной школе. — Саратов, 1893, 1894; 'М., 1896, 1903; Строгий стиль гармонии. Опыт изложения основания строгого и строго-церковного стиля гармонии. — М., 1897; Азбука крюкового пения: Опыт систематического руководства к чтению крюковой семиграфии песнопений знаменного распева, периода киноварных помет. — М., 1899; Осмогласие знаменного распева: Опыт руководства к изучению осмогласия по гласовым попевкам. — М., 1899; История церковного пения как наука. — М., 1901; Богослужбное пение Русской Церкви. Период домонгольский. — М., 1906, 1908, 1912; Синопсальное училище церковного пения в его прошлом и настоящем. — М., 1911; О национализме и церковности в русской духовной музыке. — М., 1912; Русская семиография. — М., 1912; Об издании нотных книг Св. Синодом // Церк. ведомости. — 1888. — № 13; О церковном пении // Саратов. епарх. ведомости. — 1888. — № 7, 9, 13; Духовно-музыкальные переложения с древних напевов протоієрея Турчанинова // Там само. — 1890. — № 4, 6; Переложения с древних напевов Н. Потулова // Там само. — 1890. — № 8; Переложения стихир воскресных на "Господи, возвах" и догматиков знаменного распева Д. Соловьева // Там

само. — 1890. — № 10; Духовно-музыкальные сочинения Бортнянского // Там само. — 1890. — № 16; Духовно-музыкальные сочинения А. Львова // Там само. — 1890. — № 17; Духовно-музыкальные сочинения Г. Ломакина // Там само. — 1890. — № 23; К вопросу о церковном пении // Правосл. обозрение. — 1891. — Т. III. — Кн. IX; Речь при открытии летних курсов церковного пения для учителей церковно-приходских школ г. Саратова // Саратов. епарх. ведомости, 1895. — № 18; Старинный трактат по теории музыки, 1679 г., составленный киевлянином Николаем Дилецким // РМГ. — 1897. — № 12, 'С.Пб., 1898; Речь в редакции (ответ на рец. Л.) // РМГ. — 1897. — Декабрь. — стб. 1783–1786; Синопсальное, бывшее патриаршее, пение: В 2-х вып. // Там само. — 1898. — № 10–12, 1901. — № 17, 19–20, 21–22, 23–24, 25–26; 'С.Пб., 1898–1901; О русских церковных напевах // Вера и Церковь. — 1901. — Кн. 5; Церковное пение в России в его прошлом и настоящем // Там само. — 1901. — Кн. 7; Нужды церковного пения // Моск. ведомости. — 1902. — № 348–352; К вопросу о комиссиях по исправлению богослужебных певческих книг русской церкви в XVII веке // Богословский вестник. — 1912. — № 3; На память о певческом действе // Светильник. — 1914. — № 4; П. Д. Самарин в его служении делу церковного пения // Богословский вестник. — 1917. — Апр.-май; Очерные задачи в изучении древнерусской музыки // История русской музыки в исследованиях и материалах. — М., 1924. — Т. I та ін.

Лит.: Лисицын М., прот. Обзор духовно-музыкальной литературы. — С.Пб., 1901; Горднер И. Богослужбное пение русской православной церкви. III 2 т. — М., 1998; *Соловьев Д.* Речь на Воздревше на гробный вход // Богословский вестник. — 1917. — Апр.-май; Очерные задачи в изучении древнерусской музыки // История русской музыки в исследованиях и материалах. — М., 1924. — Т. I та ін.; Лисицын М., прот. Обзор духовно-музыкальной литературы. — С.Пб., 1901; Горднер И. Богослужбное пение русской православной церкви. III 2 т. — М., 1998; *Соловьев Д.* Речь на Воздревше на гробный вход // Богословский вестник. — 1917. — Апр.-май; Очерные задачи в изучении древнерусской музыки // История русской музыки в исследованиях и материалах. — М., 1924. — Т. I та ін.; В. Металлов. Строгий стиль гармонии (М., 1897) // Там само. — 1897. — № 41; Курдюмов Ю. А. Речь на кн.: В. Металлов "Строгий стиль гармонии" // РМГ. — 1897. — Дек.; В. Петрушевский. Речь на кн.: В. Металлов. Очерк истории православного церковного пения в России // Богословско-библиогр. листок. — 1897. — № 4. — С. 88–89; *Нелидов К.?* Речь на кн.: Металлов В. М. Осмогласие знаменного распева (М., 1900) // РМГ. — 1900. — № 18; *Компанеев Н. И.* Возрождение св. В. М. Металлова // Там само. — 1903. — № 4–6; *Смоленский С.* Отзыв на сочинение В. М. Металлова "Богослужбное пение русской церкви. Период домонгольский" // Ответ о 49-ом присуждении наград графа Уварова. — С.Пб., 1909; Лисицын М. А. К вопросу о демеиственниках, клирошанах и о первоначальном пении в русской церкви (По поводу книги о Металлова "Богослужбное пение Русской Церкви") // Муз. современник. — 1917. — № 7–8; А. К. В. М. Металлов (Некролог) // Муз. обозрение. — 1926. — № 3–4; *Андреев Е. В.* М. Металлов: Бюогр. очерк // Церковное пение в историко-литургическом контексте: Восток — Русь — Запад: Сб. статей // Науч. центр церк. пения МГК. — М., 2003.

О. Прішля

"МЕТАМОРФОЗИ ДЖАЗУ"

В. Металлов

"МЕТАМОРФОЗИ ДЖАЗУ" ("МД") — міжк. мист. проект. Здійснено 23–24 трав. 1995 Мін-вом культури України, НСКУ та Центром

МЕТЕЛЕЦЬКА

Афіша міжнародного мистецького проекту "Метаморфози джазу" (К., 1995)

А. Метелицький

муз. інформації НСКУ за участі колективів і виконавців з Вел. Британії, Німеччини, Росії, США та України. У "МД." брали участь соліст-піаністи П. Товстуха (Київ), Ю. Кузнецов (також інтегратор, Одеса), М. Забєжинський (Нижній Новгород, Росія), В. Міллер (Вел. Британія); дуєти Ю. Яремчук — О. Нестеров (Львів—Київ), С. Летов — Ю. Парфонов (Москва, Росія), ін. джаз. ансамблі. Під час проведення "МД." відбулася конф. засновників *Джаз. асоціації України*.

Лп.: *Козан О.* У світі джазу // Музика. — 1995. — № 5; *Муромов В.* Метаморфози джазу, ведуче Україну к метаморфозам сознания // Зеркало недели. — 1995. — 5 июля.

В. Симоненко

МЕТЕЛЕЦЬКА Віра Олександрівна [18(30).09.1899, м. Катеринослав, тепер Дніпропетровськ — 27.03.1970, м. Київ] — кам. співачка (сопрано), педагог. Закін. Дніпроп. муз. технікум (1927, кл. А. Кузіна). 1927—30 — солістка Конц. бюро (Дніпропетровськ); 1930—41 — Дніпроп., 1941—44 — Узб. (Ташкент), 1941—52 — Київ. філармонії. Гастролювала в Сибіру, на Далекому Сході, у багатьох містах України та Росії. 1945—46 у складі конц. бригади асистувала в Німеччині, 1947—58 — викладачка Київ. конс. Мала невеличкий, але добре поставлений голос красивого тембру. В репертуарі — твори укр. і заруб. композиторів, а також укр. нар. пісні.

Лп.: *Михайлоб Т.* Виховання співачки у Київській консерваторії. — К., 1970.

І. Лисенко

МЕТЕЛИЦЯ — 2-част. танець козацької групи, найовітніше хоровод. походження. Його муз. і хореогр. лексика відтворює "заметілі", "завірюху", "курделіцію". Проста (в амбітності каінті) 1-гол. мелодика у співвідношенні з так само максимально спрощеним вісімковим ритмом і композиц. структурою (8-8/8-8) вказують на

Метелиця (Українські народні танці. Упор. А. Гуменюк. — К., 1955)

лише на архаїчність походження, а й консерватизм інтонац.-ритм. основи М. щодо імпровізаційності і новач. стилізації. Попри характерну танцювальну спрямованість М. зберігає за собою і синтетичну (інстр.-танц.-приспівкову) природу, напр., у межах танц. і кобзар.-ліричн. традицій.

М. Хай

"МЕТЕОР" — хор читальні ім. О. Духовича (м. Мукачево Закарп. обл.). Перший диригент — А. Скиба. Назву отримав 1933.

Учасники — міська інтелігенція та учні Вчир. семінарії. Виступав на різноманітних свят. концертах, олімпіадах; також у богослуж. Брав участь у радіоконцерті "Дня рус. культури". Під час 2-ї світ. війни припин. існування. 26 лист. 1944 був відновлений і до 1948.

І. Я.

МЕТИНСЬКИЙ (Метлицький; псевд. Амвросій Могола) Амвросій Лук'янович [16 с. Сарп, тепер Гадяцького р-ну Полтав. обл. 17(29).07.1870, м. Ялта, тепер АР Крим] — пс. етнограф, фольклорист, перекладач, вив. Магістр рос. філології (1843). Док. філології (1849). Навч. у Гадяцькому п. у-щі й Харків. гімназії. 1835 закін. Хар. ун-т, працював тут помічником бібліотекар. 1840—42 — секретар ист.-філол. ф. 1843—49 — ад'юнкт-професор Харків. 1841—54 — Київ., 1854—58 — професор рос. слов. ності Харків. ун-тів. 1848 опублікував "Южнорусский сборник" (5 вип.), де вміщено ал. ності поезії й твори письменників, пов'язан. із Харковом (С. Александрова, М. Петров, М. Макаровського, Г. Квітки-Оснотченя). Належав до літ. гуртка І. Срезневського. Пік 1858 жив у Женеві, Сінфєрополі, Ялті. 11 видограф. фундамент. зб. "Народные южнорусские песни", роботу над якою розпочав наприкін. 1830-х, записуючи тексти й мелодії піс. У підготовці до публікації цієї зб. як р. понденти також брали участь О. Афанасьєв, Чубинський, М. Білозерський, М. Маркєв. деякі пісні було записано від М. Гого. Г. Галагана, М. Костомарова та С. Носа (за сав А. Голлі). Написав до них фп. супровід. цій зб. подав нову схему запису і групував. весільної пісен. поезії (раніше поширення ї виключно територіально-функціонал. принци на основі якої згодом працював Л. Чубинський та ін. Під впливом М. розпочав збиран. фольклору О. Потебня.

Представник харків. школи романтиків, у св. поет. творч. часто звертався до образів у. минулого. Вніс певний вклад у розвиток жан. болоди й сонету. 1839 видав зб. поезій "Дум. й пісні та ще дещо" (зі вст. ст. "Заметки относ. тельно южнорусского языка"), про яку згадав Т. Шевченко в листі до Я. Кухаренка (16 к. 1854). Її М. Рєвельман вважав першим систем. виданням укр. пісень.

Лп. тв.: магістр. дис. "О сущности цивилизации. значении ее элементов" (1843); докт. дис. "Взгля. на историческое развитие прозы в поэзии" (1845 вид. 1853); *Думки й пісні та ще дещо.* — [Б. м., 1839]; *П.*, 1897; *Южнорусский сборник.* — [Б. м., 1848; Народные южно-русские песни (с приложением списка лириков). — К., 1854; О собраниях. приведенных в порядок, приготовленных к изданию и печатанию народных песен и других произ. ведений народной словесности // Черниг. губ. ведомости. — 1853. — № 23.

Лп.: *Сумцов М.* Пятидесятилетие сборника А. Л. Метлицкого "Народные южнорусские песни". — СПб., 1904; *Приходько Л.* Шевченко і український романтизм 30—50-х рр. XIX ст. — К.

1963; *Кашкадамо* Н. Історія фортепианного мистецтва XIX сторіччя. — Тернопіль, 2006; *Музко М.* "Народные южнорусские песни". Издание Амаросі Метлинського // Москвитянин. — 1855. — № 4. — Лют. — Кн. II; Українські писеміа к П. А. Кулишу от А. Л. Максимовича. Письмо второе. Объяснение некоторых украинских песен // Русск. беседа. — 1857. — № 1; *Основоположні О. Амаросі Метлинський* // Зоря. — 1894. — Ч. 1; *Доніч В.* До історії української етнографії (Риси літературної діяльності М. А. Максимовича, А. Л. Метлинського та П. А. Лукашевича) // Записки Українського Наукового Товариства в Києві. — К., 1909. — Кн. 4; *Шомай А.* Мотиви "національної туги" в творчості І. Галки та А. Могіли // Харківська школа романтизму. — Х., 1930. — Т. 2; *Крижанівський С. Амаросі Могіла та Ірємія Галка* // Могіла А., Галка І. Поезії. — К., 1972; *Яценко М.* Українські романтична поезія 20–60-х років XX ст. // Українські поетико-романтики. — К., 1987; *Кошаренко Т.* Збірка українських народних пісень в упорядкуванні Амаросі Метлинського // НТЄ. — 2004. — № 6; *Гіж А. Метлинський* — дослідник українських народних пісень // Слово і час. — 2006. — № 11; *Шалюк О.* Микола Білозерський і його участь у виданні класичної збірки українського фольклору "Народні південноруські пісні" (1854) // Там само.

Р. Пилипчук

МЕЦО-СОПРАНО (італ. *mezzosoprano*, від *mezzo* — середній) — жан. голос, проміжний між *сопрано* й *контральто*. Розрізняють високе М.-С. (лір.), наближене до сопрано, і низьке, наближене до контральто. Характерним є поєднання звучання в серед. регістрі, наявність нижнього грудного регістру та різкішого, ніж у сопрано, звучання верхніх звуків. Діапазон переважно *а* (5) — *а* (8). Особливий різноманітний — копартурне М.-С. (партія Розини в оп. "Севільський цирюльник" Дж. Россіні). Представники М.-С. у світ. вик-ві — І. Архипова, З. Долуханова, Е. Мантеллі, О. Образцова. В укр. мистецтві можливості М.-С. репрезентували О. Благодідова, А. Левицька, О. Левицька, В. Лемиско, Г. Лукашевич, Н. Гребенюк, В. Кондр. Хр. Лявченко, З. Лисак, Л. Руденко то ін. Для М.-С. творили писали Б. Котик (вокал-симфон. "Два вірші Р.-М. Рільке" для М.-С. й струн. оркестру, 1971); І. Кирило (моноопера "Три портрети", сл. Л. Костенко для М.-С. й кам. орк., 1988); В. Гончаренко ("Покинута церква" для М.-С. й кам. орк., сл. Ф. Г. Лорки, 1989); Ю. Гомельська ("The Divine Sarah" ("Божественна Сара"), опера-сцена на лібр. М. Ірвіна (англ. мовою) для М.-С. і фп.; 1999 та "Очікування", сл. Дж. Фонтана (англ. мовою) для М.-С. і фп., 1997) тощо. Укр. оперні партії для М.-С. — Одарка ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Терпелиха ("Наталка-Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенко), Настя ("Тарас Бульба" М. Лисенко), Соломія ("Богдан Хмельницький" К. Данькевич), Уляна ("Молода гвардія" Ю. Мейтуса), Оксана, Клеопатра ("Загибель ескадри", "Мамзі" В. Губаренка), Йонавєдда ("Мойсей" М. Скорика) та ін.

Н. Костюк

МЕЩАНЧУК (Міщанчук, Чабан) Іван Михайлович (19.10.1872, м. Київ — 1942, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ) — акад. і джаз-труба. Закін. Київ. муз. уч-ще (1888), Моск. конс. (кл. Ф. Ріхтера, Г. Марквардта, 1905). 1905–41 — соліст оркестру Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі (Петрограді, Ленінграді). 1917–41 — викладач муз. шкіль і уч-щ. 1921–28 грав у 1-у конц. джаз-бенді п/к Л. Теплицького.

Літ.: *Поспелов В.* Трубаки Києва. Прошлое и настоящее: Истор.-биограф. очерк. — К., 2000.

В. Симоненко

МИГАЙ Сергій Іванович [18(30).05.1888, м. Могілля, Білорусь — 8.12.1959, м. Москва, РФ] — оперний і кам. співак (лір. *баритон*), педагог. Н. а. РРФСР (1939), Професор (1952). 1907–09 навч. у Петерб. ун-ті (юрид. ф-т) і конс. (кл. С. Габеля). За участь у студент. заворушеннях був виключений з Ун-ту і вступив на юрид. ф-т Новорос. ун-ту (м. Одеса). Водночас 1909–11 навч. в Одес. муз. уч-щі (кл. вокалу Ю. Рейдєр). Тут 4 груд. 1909 відбувся його дебют на конц. естраді за виконавства *арті* Ігоря ("Князь Ігор" О. Бородіна). 1911–13 брав уроки співу в М. Ботмистіні. 1918–29 працював у оперн. студії п/к К. Станіславського. 1911–24 — соліст Великого т-ру в Москві; 1924–27 — Ленінгр. т-ру *опери та балету* (тепер Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі). 1925–35 гастролював у Харкові, Києві, Одесі. Сцен. партнери — Р. Горська, Н. Ермолєнко-Южина, П. Журавленко, М. Миклашова, А. Нежданова, Л. Собінов, Ф. Шаляпін та ін. 1948–59 — викладач Моск. конс. Поміж учнів — М. Дідученко, Ю. Мазурок, А. Савченко. У конц. репертуарі — *дуєти* М. Глінки, О. Даргомижського (з А. Неждановою та Л. Собіновим), романси рос. композиторів. 1912 був поміж виконавців *кантата* "Весна", 1913 — "Дзвонів" С. Рахманінова п/к автора. Записувався на грамплатівки.

Партії (усього — 65, з них 43 провідних): Князь Ігор (однойм. опера О. Бородіна), Мазепа (однойм. опера П. Чайковського), Мізгир, Грозний ("Сигуронька", "Царєва наречена" М. Римського-Корсакова), Демон (однойм. опера Ант. Рубінштейна), Ріголетто, Жермон, Амонасро (однойм. опера "Травата", "Аїда" Дж. Верді), Фігаро ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Ескамілью ("Кармен" Ж. Бізе) тощо.

Літ. та.: Театр в провінції // Рабочий и театр. — 1926. — № 20; Елєкий и Онегін // Чайковський и театр: статті и матеріали. — М.; Ленінград, 1940; Леонид Витальєвич Собінов (Из воспоминаний и друзей) // СМ. — 1952. — № 6; Великий лєвєц [о Л. Собінові] // Огоньк. — 1952. — № 24; Жизнєутверждающее искусство // Антонина Васильєвна Нежданова: Мат-лы и исследование. — М., 1967; Дыхание в пении // Вопросы вокальной педагогики. — М., 1969. — Вып. 4; Из воспоминаний [о А. Неждановой] // Сов. искусство. — 1951. — 26 июня; Жизнь грядущая [о В. Петрове] // Там само. — 1952. — 24 сент.; Художник и народ [о Ф. Шаляпін] // Там само. — 1953. — 30 мая; Жємчужина української оперної класики // Сов. культура. — 1954. — 11 мая тощо.

МИГАЙ

І. Мещанчук

С. Мигай

Лит.: Гусев П. Сергей Иванович Мигаль. Очерк жизни и творческой деятельности. — Ленинград, 1975; [Б. л.]. Памяти ушедших: С. И. Мигаль // СМ. — 1960. — № 2. Самойлов К. Выдающийся певец. // Веч. Москва. — 1948. — 2 июня.

МИГАЛЬ Іванна Григорівна (6.07.1937, м. Львів — 18.09.1983, м. Торонто, Канада) — оперна, кам. та естр. співачка (мезо-сопрано). Перша українська солістка Метрополітен-опера (Нью-Йорк, США). 1944 разом з батьками емігрувала до Німеччини (табір Лансгут, Баварія), 1949 — до Канади. Початк. муз. освіту отримала в Тандер Бей (Едмонтон, пров. Онтаріо, Канада); брала уроки з фортепіано і співу в М. Оула. У той час виступала як солістка шкіл і церк. хорів, хору "Просвіти". 1957 для удосконалення її поглиблення голосу та сцен. майстерності вступила до Студії "Метрополітен-опера" (Нью-Йорк). Тут виконувала провідні партії в операх різних композиторів. Від 1957 співала у складі вох. ансамблю "Лесли Бел Сінгєрс"; з 1964 виступала із сольними концертами. Навч. у Королів. конс. (1957—62), оперній школі при муз. ф-ті ун-ту в Торонто (кл. вокалу проф. Е. Вінчі, закін. з відзнакою), Літній муз. школі (1965, м. Аспен, шт. Колорадо, США; кл. Дж. Турель (спів), Е. Надя і М. Молкорт (сцен. мистецтво)). Студенткою була солісткою хорів "Лесли Бел Квєрс" і церкви св. Миколая (диригент І. Коваленко). Від 1974 — солістка Канад. оперної компанії (дебютувала в опері "Мікадо" А. Саллівена, Стретфорд). В Аспен брала участь у щорічних муз. фестивалях (1956—76), де виконувала гол. партії в операх І. Стравінського, В. А. Моцарта, Дж. Россіні, Р. Штрауса.

Провадила широку конц. діяльність. Від 1964 із власними концертами кілька років виступала в Стретфорд, т-рі, оперній компанії Торонто. 1965 гастролювала як естр. співачка з оркестром у містах США (Майямі, Детройт, Нью-Йорку, Чикаго, Філадельфія). 1969—73 — солістка "Метрополітен опера", згодом Майям., з 1974 — знову Канад. оперної компанії. Зі Студією "Метрополітен опера" з успіхом гастролювала в містах США і Канади, за що була нагороджена стипендією з фонду М. Боре. Брала участь як солістка в числ. концертах із найкращими симф. оркестрами (диригенти — В. Саскінд, М. Суєрєз, Л. Стоковський, Г. Вернер), виконувала з ними арії з "Бориса Годунова" М. Мусоргського, "Месії" Г. Ф. Генделя, "Кармен" Ж. Бізе, "Казок Гофмана" Ж. Оффенбаха та ін. твори. Співала на укр. святах, ювілейних вечорах творч. укр. композиторів та нар. пісні в Тандер Бей, Торонто, Вінніпегі, Нью-Йорку, Клівленді. По радіо інколи виступала зі співачкою Р. Рослім. Критика високо оцінювала талант М. як зірки "Метрополітен-опера".

У репертуарі — твори зах. (у т. ч. сучас.) й укр. композиторів (С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, К. Стеценка, В. Барвінського, М. Вериківського та ін.). Записала на грамплатівки "Ангел ночі" С. Гулака-Артемовського, "Садок вишневий" М. Лисенка. "Ой поля, ви,

поля" В. Барвінського, "Пісню" А. Гнатюшина; "На білу гречку впали роси" Б. Веселоского, "На вулиці скрипка грає" (нар. пісня, обр. М. Красєса); "Вечірню пісню", "Тихо гойдаються", "Хотіла б я пісню стати", "Стояла я і слухала весну", "Кряче ворон" К. Стеценка, "Утопала стежечку" Я. Степанового, "Не шуми, калинонько" і Шамо, "Ти, моя вірна любов" П. Майбороди.

Магіноф. записи з виступів М. у "Метрополітен опера": арії Лоретти з опери "Парсифаль" Р. Вагнера, Батерфляй з опери "Чіо-Чіо-сан" Дж. Пуччіні (обидві 3 квіт. 1971), Луїзи з опери "Луїза Міллер" Дж. Верді (17 квіт. 1971).

Партії: Федір ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Керубіно, Дорабелла ("Весілля Фігаро", "Так чинять усі" В. А. Моцарта), Федеріка, Лаура, Маддалена ("Луїза Міллер", "Ріголетто" Дж. Верді), Берта ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Зібель ("Фауст" Ш. Гюно), Кармен (однотім. опера Ж. Бізе), Кундари ("Парсифаль" Р. Вагнера), Сузукі, Тоска ("Чіо-Чіо-сан", однойм. опера Дж. Пуччіні).

Лит.: Надбужанщина. — Нью-Йорк, Париж; Торонто, 1986. — Т. 2; Моріак М. Мигаль Іванна // Його ж. Біографічний довідник до історії українців Канади. — Вінніпег, 1986. Мигаль І. Іванна Мигаль // Нові дні (Торонто). — 1991. — № 1; Лугова Л. Іванна Мигаль у Метрополітен-Опері з Нью-Йорку // Жіночий світ. — 1970. — Черв.; Ціхонько Л. Соловєйов співав на чужині // Воля народу. — 1987. — 5 лип.; Shadrup D. Mihal (Ivanka) // Його ж. Ukrainians in North America. — Champaign, 1975.

П. Медведчук

С. Мигаль у ролі Івана Королівича (опера "Кощій безсмертний" М. Римського-Корсакова)

В. Мизников

МИЗНИКОВ Віктор Олександрович [16(19).1911, с. Новосєславів, тепер Тамбов, обл., РФ — 9.03.1989, м. Київ] — диригент. Н. в. УРСР. (1963). Закін. Моск. конс. (кл. фл. К. Ігумнова, 1939). 1949—72 — худож. кер. Ансамбль пісні і танцю КВФ; з 1973 — співробітник Муз. тов-ва УРСР.

МИКИТКА Артур Володимирович (24.02.1946, м. Стрий Львів. обл.) — скрипаль, педагог, диригент. Кер. і концертмейстер Львів. кам. орк. "Академія". Доцент (1995). Професор (2004). З. в. України (1995). Н. в. України (2006). Лауреат премії ім. С. Людкевича (2001), міжн. конкурсів і фестивалів в Україні, Польщі, Білорусії, Німеччині, Швеції. Закін. Львів. муз. уч-ще (1964, кл. скрипки О. Єгорова), Львів. конс. (1969, кл. Д. Лекеєра і Б. Косівця). 1969—2002 — викладач скрип. Львів. муз.-пед. уч-ща (тепер Пед. коледж Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка), організатор його кам. оркестру (1970). Від 1991 — кер. і концертмейстер кам. орк. ЛДМА. Від 2003 — зав. кафедри ЛДМА (тепер ЛНМА).

Активно популяризує кам. музикування, 1-й вик-ць в Україні та за її межами багатьох творів укр. композиторів. Один із ініціаторів і постійний учасник Львів. муз. фест. "Віртуози" (з 1982). Ініціатор проведення концертів "Різдвяний музичний дарунок" (з 1995), учасник фестивалів "Контрасти" (від 1995), "Київ Музик Фест", "Фестивалю укр.

...академічна виступала в камерних ансамблях (вечір 1960 р. Нац. акад.) і в оперних залах Європи — Національній філармонії та Болеті. 1966 там дебютував як диригент.

Невідомий художник. Гетьман Іван Мазепа

О. Верк. "Мазепа, прив'язаний до коня" (1820-і рр.)

Сцена з опери "Мазепа" П. Чайковського (Маріїнський театр, Санкт-Петербург, 2007 р.)

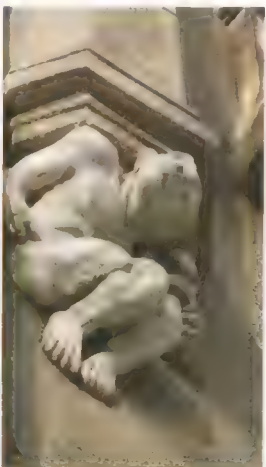
М. Сотенко. Рольме Малого залу Вищого музичного інституту
у Львові (фрагмент, 1914-1915 рр.)

Альф. Муха. "Введення слов'янської літургії"
(1912 р.)

Г. Медлер. Ескіз костюма для балетної студії Б. Ніжинської
"Блакитна танцюниці" (1919-1920 рр.)

Фрагмент фасаду "Будинку з химерами".
Архітектор В. Городецький (Київ, 1901-1902 рр.)

В. Гартман. "Богатирські ворота у Києві"
(єскіз, 1866 р.)

Ж. А. Форен. "Молок-голаз" (1900 р.)

Відділ музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України (2003 р.).
Зарядом – Ан. Муха.

Зліва направо: 1-й ряд – Б. Фільц, Л. Пархоменко, М. Загайкевич, Г. Степанченко, І. Сікорська, О. Немкович, О. Литвинова, О. Кузнірук, А. Азарова;
2-й ряд – А. Калениченко, А. Терещенко, В. Кулик, Н. Костюк, Н. Семененко, Ок. Шевчук

Т. Микитка (перший зліворуч) у гостях у М. Колесси

(опера "Любовний напій" Г. Доніцетті). 1964—65 — хормейстер Ансамблю піснi і танцю ПрикВО, 1965—68 — хормейстер оперної студії Львів, конс. Одночасно 1966—68 — диригент-стажист Львів, 1968—71 — Київ, т-рів опери та балету (п/к С. Турчака). 1971—75 — диригент, 1975—97 — гол. диригент Донец. т-ру опери та балету, з яким гастролював в Італії, Іспанії, Португалії, США. Від 1987 — викладач Донец. муз.-пед. ін-ту (тепер — муз. академії), диригент оперного класу, з 1997 — кер. її симф. орк. Виступав з симф. орк. Донецька, Львова, Магдебурга (Німеччина), Балтимора (США), Баку (Азербайджан).

Постановки (почав 40): опери — "Богена" (1971), "Кармен" Ж. Бізе (1973), "Фауст" Ш. Гуно (1974), "Ярослав Мудрий" Ю. Мейтуса (1975, 1-е вик.), "Крізь полум'я" В. Губаренка (1976, 1-е вик.), "Орфей і Еврідика" Х. Ш. Глюка (1977); "Царева наречена" М. Римського-Корсакова (1978, 1983); "Андре Шенс" У. Дюрандо (1979, 1-е вик. в Україні); "Отелло" (1982), "Травата" (1991), "Реквієм" (1991), "Набуку" (1994) Дж. Верді; "Іван Сусанин" ("Життя — царя") М. Глінки (1983); "Князь Ігор" О. Бородна (1984); "Вірні любові" Ш. Колудуба (1985, 1-е вик.), "Фаворитка" Г. Доніцетті (1986), "Тоска" (1987), "Мадам Батерфляй" (1993) Дж. Пуччіні; "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (1990); балети — "Снігова королева" Ж. Колудуб (1984, 1-е вик.); "Спартак" А. Хачатуряна (1986); "Панночка на кулігані" Д. Шостаковича (1988); "Шопеніана" на муз. Ф. Шопена (1988); "Лускунчик" — Чайковського (1992); "Жізель" А. Адана (1992); "Дон Кихот" Л. Мінкуса (1993) та ін. В оперній студії Донец. муз. академії: "Евгеній Онегін" П. Чайковського (1998), "Дон Жуан" (2000), "Чарівна флейта" (2004) Ш. А. Моцарта, "Бал-маскарад" Дж. Верді та ін.

Літ.: Шевченко Л. Маєстро // КіЖ. — 2005. — 23 лют.; 7 ж. Маєстро Микитка [Донбаський край відзначає ювілей відомого диригента і педагога] // Дзвч. — 2009. — 15 черв.

І. Гамкало

МИКИТЮК Олександр (20.09.1906, м. Заліщики, тепер Терноп. обл. — 1.07.1986, м. Бангор, шт. Мен, США) — скрипаль, диригент, композитор. Муз. освіту здобув у Чернівцях (конс.: кл. скрипки Лерхенфельда; композиції та диригування — Збрігера; фп. — Горнера) та Пльзені (кол. Чехословацька, тепер Чехія). 1934—40 — диригент хору й симф. оркестру при муз. тов-ві

"Буквинський Кобзар" (Чернівці). 1940—41 — гол. диригент симф. орк. Чернів. філармонії. 1943 працював у Києві. 1944 виїхував на Захід. Від 1949 — у США, кер. хору "Трембіла"; 1952—55 — хору "Думка", при якому створив симф. оркестр (Нью-Йорк).

Тв.: симф. поема "Заграв", релісодія для фп. з орк., фп. п'єси тощо.

Літ.: Рудницький А. Українська музика. — Мюнхен, 1963.

І. Гамкало

МИКИША Михайло Венедиктович [25.05(6.06). 1885, м. Миргород, тепер Полтав. обл. — 20.11. 1971, м. Київ] — співак (лірико-драм. тенор), педагог, муз.-громад. діяч. Батько Т. Микити. Н. а. УРСР (1971). Закін. Худож.-пром. школу ім. М. Гоголя у Миргороді за спеціальністю "скульптор і рисувальник" (1903). Під час навч. співав у шкільному й церк. хорах. 1903 заарештований за поширення негале. літ-ри. Закін. Муз.-драм. школу М. Ш. Лисенка (1910, кл. вокалу М. Зотова та О. Мисюги). У період навчання жив у домi М. Лисенка, де познайомився з М. Коцюбинським, І. Франком, Лесею Українкою, К. Стеценком, М. Заньковецькою, П. Саксаганським, М. Садовським та ін. 1910 дебютував у партії Йонтека (опера "Галка" С. Монюшка) в т-рі М. Садовського. 1910—14 — соліст цього т-ру, 1914—22 — Київ. опери (дебютував у партії Фауста в однойм. опері Ш. Гуно). Від 1919 — директор Київ. т-ру "Музична драма"; 1923—30 — соліст Великого т-ру в Москві; 1930—31 — Азерб.: 1931—41 — Харків; 1942—44 — Київ. т-рів опери та балету. 1937—41 — викладач Харків. конс.; з 1944 — викладач, 1946—56 — професор Київ. конс.

Поміж учнів — В. Будкевич, З. Гойдой, А. Григор'єв, К. Малащенко, Ф. Максименко, М. Рибалкин, М. Стефанович, Н. Чубенко та ін. Мав красивий, сильний голос широкого діапазону; неабияке драм. одарування, чудово розвинуте відчуття стилю. Від 1919 (за порадою Л. Собнова) співав тільки драм. партії. У кам. репертуарі М. — укр. нар. пісні, солоспіві М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового та ін.

М. Микіша, І. Франко, Ф. Колесса, С. Людкевич

Т. Микитка

О. Микитюк

Партії. Петро ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Андрій ("Залужжя за Дунаєм" С. Гукаля-Артемювського), Левко ("Утоплена" М. Лисенка), Собіян ("Життя за царя" М. Глінки), Князь ("Русалка" О. Даргомижського), Самозвонець ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Герман ("Пікова дама" П. Чайковського), Садко, Хутерьма (однойм. опера, "Сказання про невидимий град Кітеж" дієву Февронію" М. Римського-Корсакова), Альоша Попович ("Добриня Никитич" О. Гречанинова), Радемес ("Аїда" Дж. Верді), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Фауст (однойм. опера Ш. Гуно), Рауль ("Гугенот" Дж. Мейснера), Йонтек ("Галька" С. Моноухова), Туріаду ("Сільська честь" П. Масканьї), Каніо ("Паяци" Р. Леонавалло), Ірод ("Саломея" Р. Штрауса).

Літ. 18: Практичні основи вокального мистецтва. — К., 1971.

Літ: Щелюбський М. М. М. Микиша. — К., 1947; Обухова М. Михайл Венедиктович Микиша // Надежда Андреевна Обухова. Воспоминания, статьи, материалы. — М., 1975: // ж. Людмила світлого таланту // Рад. культура. — 1960. — 10 черв; Головащенко М. Михайло Микиша // Музика. — 1970. — № 3; Яго ж. Корифей // К.Ж. — 1975. — 3 лип.; [Б. п.] Артист М. Микиша (до гастролів в Державній опері в Харкові) // Нове мистецтво. — 1926. — № 3; Гайдай З. К 50-літтю М. В. Микиши: Большой мастер оперного искусства // Правда Украины. — 1946. — № 121; Рильський М. Вийшовший певец // Сов. культура. — 1955. — 23 июня; Яго ж. Артист, художник, педагог: К 50-літтю творчої діяльності М. Микиши // Сов. артист. — 1960. — № 78; Лодухин В. В гостях у старого мастера // Там само. — 1958. — № 7; Поддєвич С. Шовковий тенор // Рад. культура. — 1960. — № черв.

Н. Костюк, Н. Семеновна

МИКИША Тарас Михайлович (2.02.1913, с. Приймівка Лубенського пов. Полтав. губ., тепер с. Приймівщина Оржицького р-ну Полтав. обл. — 14.03.1958, м. Буенос-Айрес, Аргентина) — піаніст, композитор, педагог. Син М. Микиши, Леуврат міжк. конкурсів піаністів м. Ф. Ліста (Будалешт, 1933, 2-а премія), "співу гри" ("голосу і фортепіано": Відень, 1933, 2-а премія), Безендорфера у Віден. муз. академії (1935, 1-а премія). Перші вчителі музики в Києві — Г. Любимирський і М. Синюхинева (з 1920 — фп.), композиції — П. Козичий у Трудишолі ім. Т. Шевченка. Помітний вплив на формування особистості М. як укр. митця справи його хресний батько — історик, археолог, етнограф, мистецтвознавець В. Щербаківський. Від 1923 навч. у Б. Яворського в 1-у Моск. муз. технікумі. Від 1927 займався у Віден. академії музики і вишколського мистецтва (кл. фп. Й. Сафари, Й. Майсера, П. Вайнгартена). Закін. повний курс навчання з композиції у проф. Й. Маркса (Віден. муз. академія), студіював фп. у проф. П. Вайнгартена у Вищій школі майстерності, яку закін. 1933 (кл. фп. і теорії музики). 1934 після вимоги рад. уряду повернутися до Москви відмовився від рад. громадянства й отримав "паспорт Нансена" (документ, який засвідчував особу власника й видавався Лігою Націй для біженців без громадянства). Від 17 років займався пед. діяльністю.

Упродовж 7-и років — асистент майстер-класу П. Вайнгартена; від час 2-ї світ. війни — професор Віден. конс.

Участь у конкурсах привернула до М. широку увагу. Поміж його прихильників — А. Корто, Е. Зауер. 1-й сольний концерт М. відбувся 7 листоп. 1933 у Будалешті. Проводив активну конц. діяльність (Австрія, тоді Чехословаччина, Румунія, Угорщина, Німеччина, Франція, Нідерланди, Швеція то ін.). 1946 переїхав до Парижа. 1947 запрошений на конц. турне до Півд. Америки, де після успішних концертів отримав аргент. громадянство. Відтоді жив у Буенос-Айресі, де продовжував виступати в ансамблях і як соліст (спорадично). У репертуарі — транскрипції творів Я. С. Баха, сона-

Т. Микиша

М. Микиша в ролі Гришки Кутерьми (опера "Сказання про невидимий град Кітеж та дієву Февронію" М. Римського-Корсакова)

ти Л. Бетховена, Фантазія, Соната сі-бемоль мінор Ф. Шопена, "Варіації на тему Н. Паганіні" Й. Брамса, композиції С. Рахманінова, О. Скрибіна, К. Дебюссі, М. Равеля, укр. авторів (у т. ч. власні). Особливо близькою йому була музика Ф. Ліста (Концерт № 2, Соната сі мінор, "Мефісто-вальс", релісодії). 1953 дав останні концерти в Буенос-Айресі.

Як композитор звертався переважно до кам.-інстр. музики, інколи брав за основу укр. нар. пісні, використовуючи варіаційну техніку.

Тв.: Концерти з орк. — для фп., для 2-х фп.; поема "Інкайя" для кларнета з фп.; Квартет для саксофона; Струм. квартет (незак.); Кінтлет для кларнета й струн. квартету; Фп. трио; Соната для скр. і фп.; Соната для ачл. (незак.); Сюїта для ачл. і фп.; для фп. — 6 сонат, 7 фуг, 9 танців, 27 прелюдій, Варіації на тему пісні "Гандзя", Варіації на тему укр. нар. чумац. пісні "Ой, у полі криниченка", "Ліричидка поема", Варіації на сар. тему, Етюд, Серенада (1937), "Укр. релісодія" (1942), "Укр. вальс"; інш. хорн; солоспів.

Літ.: Рудницький А. Українська музика. — Мюнхен, 1963; Дитчук О. До вивчення виконавської творчості Тараса Микиши // Наук. записки Терноп. держ. ун-ту ім. Ш. Гнатюка. — Тернопіль: К., 2003. — Вип. 1 (10); Яго ж. Тарас Микиша — замовчуваний український піаніст середини ХХ століття // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3; Лисенко І. Блискучий талант [Тарас Микиша] // Яго ж. Музики сонячних дзвонів. — К., 2004; Борівський В. А. Люфтер, Т. Микиша і Л. Сагалов // Новий час. — 1932. — № квіт.; Колесса М. Концерт радянців // Рада. — 1932. —

Т. Микиша

Й. Миклашевський

Титульна сторінка книжки "Нарис діяльності Харківського відділення Імператорського Російського музичного товариства (1863-1913)"

Й. Миклашевський
(К., 1913)

Обкладинка книжки "Музична і театральна культура Харкова XVIII-XIX ст." Й. Миклашевського (К., 1967)

21 трав.: Ю. Ж. Новий успіх українського піаніста у Відні // Діло. — 1935. — 14 груд.: Маченко П. Тарас Миклаша // Новий шлях. — 1958. — № 1-4; Його ж. Тарас Миклаша // Вісті (Міннеаполіс, США). — 1968. — № 4; 1969. — № 1.

Н. Кошкардамова

МИКЛАШЕВСЬКИЙ (Миклашевський) Йосип Михайлович [4(16).04.1882, м. С.-Петербург, Росія — 21.09.1959, м. Харків] — музикознавець, муз. критик, педагог, лектор, бібліограф. Канд. мист-ва. (1944). Навч. музики почав у матері. Закін. юрид. ф-т Петерб. ун-ту (1905). Київ. муз. уч-ще (1911, кл. *фортеліано В. Пузальського*, творчі музики — *Є. Рубо*), Петерб. конс. (1913, звання "вільного художника", кл. проф. М. Баринова). Співпрацював із ж. "Мир искусства" (з 1910 — "Київ. почта"). Директор Петрогр. муз. ін-ту (до 1918). Проводив конц. і лекц. діяльність. Від 1918 жив у Харкові. 1918—59 — викладач різних муз. закладів: Муз. студії, Технікуму, ін-ту підвищення кваліфікації працівників мистецтв, Філармонії тощо. Від 1940 — зав. кабінету історії музики, викладач Харків. конс., з 1951 — доцент. Автор 1-ї помп. сх. слов'ян історії провінц. т-ру — "Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII — першої половини XIX ст."; статей, присв. *П. Чайковському*, *О. Бородину*, *М. Мусоргському*, *М. Лисенку*, *М. Балакireву*, *Ф. Шопену*, ненадрук. "Бібліографії джерел з історії російської музики". Давав відкриті безкоштовні лекції-концерти, читав темат. лекції з муз. ілюстраціями. Спільнував із *С. Богатирюком*, *С. Размоніновим*, *О. Скрибним*, *В. Стасовим*, *І. Рєпіним* та ін. ділячки культури. Автор романсів на сл. О. Пушкіна. Мат-ли про М. зберігаються в архів. фондах Харків. держ. ун-ту мистецтв ім. І. Котляревського і Харків. муз.-театр. біб-ки ім. К. Станіславського.

Літ. тв.: канд. дис. "Музикальна культура Харкова кінця XVIII — першої пол. XIX ст." (1944); Памяти Милия Алексеевича Балакireва. — К., 1910; Очерк деятельности Киевского отделения Императорского Русского Музыкального общества за (1863—1913). По случаю исполнившегося 50-летия. — К., 1913; Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII — першої пол. XIX ст. — К., 1967; Сказка о царе Салтане (опера Римского-Корсакова) // В мире искусств. — 1908. — № 1; Николай Витальевич Лисенко и украинская музыка // Там само. — 1908. — № 4; Модест Петрович Мусоргский // Там само. — 1909. — № 1—3; Венок на могилу Шопена // Аполлон. — 1910. — № 1—3 (окр. вид. — 1911); Опырный сезон в Киеве // Там само. — 1910. — № 7; Венок на память Милия Алексеевича Балакireва (вместо некролога) // Там само. — 1910. — № 156 (окр. вид. — 1910); Импрессионизм в музыке // Ежегодник императорских театров. — 1914. — Вып. 1; Що дає Жовтень музиці // Культура — побут. — 1928. — № 19—21; Чайковский у Харкові // Рад. музики. — 1940. — № 3; Харківський університет як центр музикальної культури Слободської України в першій пол. XIX в. // Ученые записки Харькова. ун-та. Труды филол. ф-та. — Х., 1956. — Т. 3. Статті в ж. "Рус. мысль", "Новое

мистецтво", газ. "Киевская почта", "Харьков. прелестный", "Вечернее радио", "Харьков. рабочий", "Соц. Харьковщина" та ін.;opusok. — Характерные черты творческого облика П. И. Чайковского как симфониста и оперного композитора: Муз. язык и его средства выражения. Опыт анализа муз. языка; Творческий путь М. И. Глинки; Н. Римский-Корсаков как симфонист в оперный композитор; А. Н. Лядов как инструментальный и вокальный композитор; Инструментальное творчество А. К. Глазунова; С. С. Прокофьев (бiоlогiя); Бiоlогiяfрaфия джерел з історії рос. музики (понад 8800 джерел, окрім них є ще бл. 3000 джерел, що потребують систематизації).

Літ.: Pro Domino Mea: Нарис. — Х., 2007; Томенко Г. Передмова // Миклашевський Й. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII — першої пол. XIX ст. — К., 1967; Її ж. И. М. Миклашевский // Вопросы искусствознания — Х., 1969. — Вып. 1; Її ж. Й. М. Миклашевский // Музыка. — 1982. — № 5; Кулик Р. Музикознавство і музична критика // УМ. — К., 1990. — Т. 3; Шубина Л. Кафедра історії музики — ■ // Там само: [Об Й. М. Миклашевском] // Харьковский институт искусств им. И. П. Котляревского: 1917—1992. — Х., 1992; Божитет Л. Родом из Серебряного века // Аспекти історичного музикознавства: Дослідження і матеріали. — Х., 1998.

Т. Божитет

НИКОЛАЄНКО (Николаенко) Ілько (1898 — ?) — співак (тенор), драм. актор. Вик. діяльність розпочав в укр. муз.-драм. трупях. Виступав у т-рах Дніпропетровська, Харкова, Києва (1922—23), Станіславова (тепер Ів.-Франківськ, 1942—43), 1937—38 гастролював у Сімферополі й Севастополі. Емігрував наприкінці 2-ї світ. війни до Зах. Європи (1944), згодом — до Австралії, де виступав в укр. оперних ансамблях.

Мав голос надзвичайної сили й красивою тембру. Сучасники порівнювали його з Ю. Килоренком-Доманським.

Партії: Андрій ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Левко, Андрій ("Утоплена", "Тарас Бульба" М. Лисенка) та ін.

І. Лисенко

НИКОЛА З ГЛУХОВА (18 ст.) — співак. Навч. у Глухівській святоцькій школі. 1750 був відправлений до С.-Петербурга, де став солістом Придв. хору.

Літ.: Харлампієвич К. Малоросійське впливие на великорусскую церковную жизнь. — Казань, 1914.

НИКОЛАЙЧУК Андрій Михайлович (6.12.1959, м. Умань Черкас. обл.) — поп-співак, автор пісень. Лауреат фест. "Червона рута" (1989, Чернівці), 2-а премія в категорії поп-музики; пригладц. симпатії. Закін. Уманський муз. уч-ще, муз.-пед. ф-т Дрогоб. пед. ін-ту (1995). Від 1989 активно гастролює по Україні та за її межами. Брав участь у фест.: "Слов'янський базар" (Вітебськ, 1992), "Таврійські ігри" (Каховка, 1996), "Пісенний вернісаж" (К., 1990—2000). Пісням М. притаманні невибаглива мелодійність, виразність поет. тексту, вока. зручність; вик. манери — ширість й безпосередність. Шлягерями стали пісні "Піду втоплюся", "Наркомани",

"Вереснева ніч", "Отаман", "Про Туніс і Багами", "Козак Василь", "Слухала зима" тощо.

Дискогр.: аудіокасети (усі) — "Студія Лева" (Львів) — "Під аголюсою" (1994), "Бензобани" (1995), "Отаман" (1996), "Про Туніс і Багами" (1998), "Поїзд на Севастополь" (2000).

Літ.: *Едгвард О. Підліпний* Кіндрат // Україна. — 1990. — № 29; *Сюта Б. Феномен Андрія Миколайчука* // Укр. культура. — 1991. — № 7; *Поллакоський М. Андрій Миколайчук* — перша ластівка українського шоу // Його ж. Антологія сучасної української естради. — К., 2003; "Айсберг моєї особистості схований у Вічності" (інтерв'ю з А. Миколайчуком) // Веч. Київ. — 2003. — 16 січ.

О. Кушнірук

МИКОЛАЙЧУК (діа. прізви. — Карп'юк) Марія Євгенівна (8.04.1941, с. Витилівка Кіцманського р-ну Чернів. обл.) — нар. співачка (альт), актриса. Дружина кіноактора І. Миколайчука. Н. в. України (2006). Навч. у студії при Чернів. драм. т-рі ім. О. Кобилянської (кін. 1950 — поч. 1960-х). Водночас — актриса в ньюму. Після переїзду до Києва на поч. 1960-х — солістка Держ. нар. хору п/м Г. Варьовки (тепер Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Веровського); з 1990-х — Нац. радіокомпанії (тепер НКРКУ). Від 1967 — учасниця жін. еок. тріо "Золоті ключі". У репертуарі М. — укр. нар. пісні, у т. ч. записані й передані її В. Івасюком. Співає у фольк. академізований або атемент. нар. буюкин. манерах.

Дискогр.: CD — "Прощаюсь, Ангеле, з тобою", гривс. І. Миколайчукові (2001); "Буюкино. Співає Марія Миколайчук" (2005); "Марія Миколайчук. Ії, червона калитиця. Золота колекція". — Ш.: Астр Рекордс, 2009. — AR 050-08.

Літ.: *Стрижак А.* Історія одного диска (із відступами і скороченнями) [Марія Миколайчук на чернівецькій студії "Інтервал" записала 17 народних пісень, три з яких їй подарував Володимир Івасюк] // Україна молода. — 2005. — 13 жовт.; *П'єж.* Марія Миколайчук: "Бачу — аквсь дітча стало біля могил на коліна й молиться" // *Gazeta.ua*. — 2010. — 3 черв.; *Лиско Г. Марія Миколайчук: пісенна доля, сповнена журбою* // Укр. слово. — 2006. — 15—21 лют.; *Фещук Н.* Запалили зірку Марії Миколайчук // *Високий замок*. — 2006. — 9 жовт.; *Нечасова П.* Іван очима Марії // *День*. — 2010. — 3 черв.

А. Калениченко

МИЛИЧЕВ Федот (у чернецтві — Геронтій), еродиякон (1-а пол. 19 ст., Чернів. губ. — ?) — уставник, півний церк. хору. З козацької родини. Від 1816 — у Києво-Печерській лаврі: співав на кріпосі, згодом уставник Соборної церкви. 1832 переведений до Почаїв. лаври.

Літ.: *Шамоев К.* Музикальне образование на Україні в первой половине XIX века: На материале Волынской, Киевской, Подольской, Полтавской, Черниговской областей. — К., 1992; *ЦДАК України*. — Ф. 128, оп. 1 загальноцерковн. спр. 884, арх. 22.

К. Шамоев

МИЛКА (Мілка) Данило Євгенович (16.11.1985, м. Донецьк) — композитор. Син *Є. Мілки*. Лауреат 2-х міжн. дит. комп. конкурсів (2001, Симферополь; 2002, С.-Пб.). Член *НСКУ* (2009). Закін. муз. відділ Донец. технічного коледжу (2002), Донец. муз. академію (2007, магістр, кл. композиції, естр. мистецтво (бас-гітара)). Від 2007 навч. в асистентурі-стажуванні кафедри композиції і сучас. муз. технологій Донец. муз. академії (кл. О. Скрипниченко).

Тв.: 2 Симфонії (2007, 2009); кам.-інстр. — Дві пісні для флейти й фп. (2000), Сонатина для альту й фп. (2001), Пісся для кларнета й фп. (2003), Варіації для 2-х домр і гітари (2003), Тріо для гобою, кларнета та фугато (2004), Сонатина для скр. і фп. (2005), П'ять мініатюр для фп. (2002); Пісні для тенора і рок-групи (більше 10-х).

С. Василь

МИЛКА (Мілка) Євген Григорович (4.04.1950, м. Старобешів Сталін., тепер Донец. обл. — 28.01.2011, м. Донецьк) — композитор, педагог, контрабасист. Батько *Д. Мілки*. Член *НСКУ* (1975). Лауреат премії ім. С. Прокоф'єва Донец. обл. відд. Укр. фонду культури (1991). Доцент (1989). Закін. Київ. конс. (кл. композиції *А. Штогаренка*, кл. *н.-баса Б. Сойки*, 1973). Від 1974 — артист оркестру Донец. т-ру опери та балету; з 1975 — викладач Донец. муз. уч-ща. 1981—89 — відд. секретар Донец. організації СКУ; з 1989 — доцент Донец. конс. У тв. доробку переважає симф. і кам.-інстр. музика. Автор одного з 1-х в Україні концерту для к.-баса з орк. (1979). Комп. творчість подекуди близька до неософоклоризму. Органічно опрацював тематизм, розвиток якого підпорядкований строгій логіці послідовних інтонац. перетворень. Інтелект. спрямованість зумовлює складність муз. стилістики, насиченої засобами сучас. муз. мови. М. здійснив вагомий внесок у репертуар бандуристів, домристів, гітаристів, контрабасистів, різноманітних ансамблів, суттєво збагатив палітру засобів худож. виразності нар. інструментарія. Його твори виконувалися в Україні, Росії, Болгарії, Німеччині, Нідерландах, Фінляндії, Польщі, на престижних міжн. фести-валях, записані на CD, у фонд обл. радіо.

Є. Мілка поміж учнів *А. Штогаренка* (1975). Зліва направо: 1-й ряд — *В. Подіала*, *О. Винокур*, *А. Штогаренко*, *К. Віленський*, *Ю. Іщенко*; 2-й ряд — *В. Загорцев*, *О. Костін*, *Ю. Шамо*, *Є. Мілка*, *В. Тилик*, *В. Філіпенко*, *В. Ронжин*

МИЛКА

А. Миколайчук

М. Миколайчук

Д. Мілка

Є. Мілья

Титульна сторінка книжки "Свадебные песни в Лубенском уезде Полтавской губернии" В. Милорадовича (К., 1890)

Та; вок.-симф. — "Словяські пісні" (1972); для симф. орк. — Симфонія (2000), Симфоніста (1974); для кам. орк. — Симфонія (1994); концерти — для флейти, струн, та ударних (1971); для к.-баса з орк. (1979); для скр. з орк. (1981); для альта з орк. (1986); для гобоя, струн, та ударних (2000); для струн, ерфи та ударних — 5 обр. в'єтнамських нар. пісень (1985); для кам. допр. орк. — "Укр. соїта" (1990); сонати — для органа (1971), гітари (1978 — "Sonata da camera"; 1977); для альта, фп. та ударних (1982), скр. і фп. (1986); для к.-баса з фп. або кам. орк. — 3 концерти (1992); пісні — для альта, флейти, кларнета, к.-баса, домри, для фп. — "Поліфонічні пісні", "Кароліні Шимановської" (1977); цілий мініатор "Весно-веснилице" (1986) тощо; для хор. вибіраю та к.-баса — "Хисткі пісні" (сл. Ж. Превера, 1979); кам.-вок. цілий — "Дорослі — дітям" (1976); "Молодечі жарти"; романси, дит. пісні, обр. нар. пісень; музика до театр. вистав, у т. ч. "Тру лальок" (2).

Лит. тв.: Гармонічне солафедо (у співават. з М. Шебенком). — К., 1978: Обзор тропов Хаузера и шестизвучные ладо-гармонические структуры // Дел. НМО Информатика: Рос. гос. биб.-ка. — М., 1994: О чем говорит музыкальный язык? (у співават. з Л. Глаголюм) // Порог. — 1999. — № 8; Симетрия ладо-гармонических структур і 12-звучное наложение / Теоретичні та практичні питання культурології. — Запоріжжя, 2000. — Вип. 3. Огляд тропів Я. М. Хаузера та шестизвучні акордові структури // Муз. мистецтво. — Д., 2004. — Вип. 4.

Лит.: Киреева Т., Савари С. Композитори Донбасса. — Донецьк, 1994; Варнозська В. Концерти в Донецьку // Музика. — 1984. — № 3; // ж. Біла розва. — автор // Ред. Донецьчина. — 1990. — 8 серп.; Шоломодова О. Риси симфонічності: концерти у концерті для контрабаса з оркестром Є. Мілья // Матеріали III міжн. наук.-практ. конф. "Динаміка наукових досліджень". — Дн., 2004. — Т. 6; // ж. Риси симфонічності і концерти у концерті для контрабаса з оркестром та Симфоністі Є. Мілья // III Репон. наук.-тех. конф. ПДТУ. — Маріуполь, 2004. — Т. II; Савана Н. В музику — облік сучасності // Комсомолец Донбасса. — 1980. — 6 трав.; Беляков В. Чому концерт, чому для контрабаса? // Молода гвардія. — 1981. — 10 лип.; Добродобальский П. Теоретичний портрет ювіляра // Донецьчина. — 2000. — 25 трав.

О. Варнозська, А. Муха

МИЛОРАДОВИЧ Василь Петрович [1(13).1846, с. Токари, тепер Лохвицького р-ну Полтав. обл. — осінь 1911, с. Литвяки, тепер Лубенського р-ну тієї самої обл.] — правознавець, фольклорист, етнограф. Почесний член Полтав. ученої архів. комісії (з 1903). Закін. юрид. ф-т Харків. ун-ту (1869). Працював помічником присяжного повіреного в Полтав. окружному суді, 1875—90 — мировим суддею Лубен. повіту. Після виходу на пенсію присвятив себе фольклорист. діяльності. У праці "Весільні пісні в Лубенському повіті Полтав. губернії, записані в 1888—95 рр." опубл. тексти 269 зразків з докладною їх паспортизацією та описом весільної обрядовості. Зафіксував обряд прощання рекрута з родиною (23 пісн.; ст. "Прощання рекрута й рекрутські пісні в Лубенському повіті

Полтавської губернії", 1897). 1899 відзначений срібною медаллю Рос. геогр. тов-ва за зб. казок Полтав. губ. Автор ст. і дописів до "Києв. старини", "Сборника Харьков. истор.-филол. общества", "ЛНВ", "Полтав. губ. ведомостей", "Одес. новостей" тощо. Одним із перших в Україні звернувся до робіт, і наймст. пісень, опублікував записи з описом побуту в кн. "Робітничі пісні Лубенського повіту" (1895).

Лит. тв.: Народніе обряды в песни Лубенского уезда Полтавской губернии, записанные в 1888—1895 гг. — Х., 1897; Свадебные песни в Лубенском уезде Полтавской губернии, записанные в 1888—95 гг. — Б/м, 1897; Рабочие песни Лубенского уезда, собранные в 1890—1893 // Киев. старина. — 1895. — № 10; Исторические песни (о борьбе казачества в поляках) // Там само. — № 11; К вопросу об источниках "Вия" // Там само. — 1896. — № 9; Прощание рекрута и рекрутские песни в Лубенском уезде, Полтавской губернии // Там само. — 1897. — № 7/8; Светлинские старинки // Там само. — № 9; Этнографический элемент в повести Гоголя "Заколдованное место" // Там само; Вариант песни про голоду // Там само. — 1900. — № 9; Варианты песни в девичье-воине // Там само. — № 5; Житие бытве Лубенского крестьянина // Там само. — 1902. — № 4, 6, 10, 1903. — № 2—3, 7—8; 1904. — № 5—6; Средняя Лубенщина // Там само. — 1903. — № 9—12; Степная Лубенщина // Там само. — 1903. — № 2—4 та ін.

Лит.: Павловский И. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. — Полтава, 1912; Сумцов М. Современная русская этнография // Киев. старина. — 1895. — Т. 48. — № 2. — Стд. I (окр. відб.: К., 1897); Горленко В. В. П. Милорадович (до 120-річчя з дня нар.) // НТЕ. — 1966. — № 2; Ротач П. Дослідник-народознавець з Полтавщини (до 150-річчя від дня чин. андетного укр. фольклориста і етнографа В. П. Милорадовича) // Голос України. — 1996. — 16 берез.; Рутківська О. Виходець у світ предків // КИЖ. — 1998. — № 23.

М. Костян

МИЛОРАДОВИЧ (дів. прізвище — Костянтинівна) Марія Михайлівна (1846, Черніг. губ. — бл. 1900, м. Москва, Росія) — оперна й кам. співачка (сопрано), педагог. З поміщицької родини. Співу навч. у Петерб. конс. (з 1868, кл. проф. Г. Ниссен-Саломана), після закін. акції (до 1872) працювала асистенткою свого педагога. 1873 дебютувала в Києві, де співала однієї сезону, згодом з вел. успіхом виступала в Одесі й Харкові (1874—76, антраприза Ф. Бергера). 1873—74 — викладачка Київ. муз. ун-ща. Наприкінці сезону 1875—76 виступала в Паризі. Закін. кар'єру 1877. 1877—87 — викладачка Моск. конс., у 1910-х — загальнодоступних муз. класів Пед. музею (С.-Петербург). У кам. репертуарі — романси О. Даргомижського, П. Чайковського, Ант. Рубинштейна, Р. Шумана. Мала не дуже сильний голос, але вирізнялася рідкісною музичністю і сценічністю.

Поміж учнів — М. Васильєв, С. Великанова-Рамзанова, Т. Любатович, В. Офросимова. М. Балакирев присвятив М. романс "Зоря".

Партії: Антоніда, Людмила ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Наташа ("Русалка"

О. Даргомижського), Вюлетта, Джильда ("Травіта", "Ріголетто" Дж. Верді), Розина ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Маргарита ("Фауст" Ш. Гюно).

Літ.: Мухомолов Т. Виконавці співів у Київській консерваторії. — К., 1970; Кузьмич М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972; [6 л.]. Бенедикт М. Милорадович // Харків. губ. ведомості. — 1875. — 19 февр.

Н. Костюк, І. Лисенко

МИЛОСЛАВСЬКИЙ Петро Петрович (23.06.1896, м. С.-Петербург, Росія — 12.04.1954, м. Ужгород) — диригент, хорист, композитор, музикознавець, педагог, муз. діяч. Після закін. реального уч-ща в С.-Петербурзі (1913) вступив до Петерб. технолог. ін-ту. Одночасно навч. в Школі хор. співу й диригування О. Архангельського. Виступав у аматор. концертах. 1916 був мобілізований в армію; служив на Півд.-Зап. фронті. Після лют. 1917 — хормейстер заліз. клубів Донбасу. 1919 був мобілізований у Білу армію. Від 1920 — в еміграції (Туреччина, Алжир). 1922 для завершення освіти вступив до Празького технолог. ін-ту. Тут співав у рос. студент. хорі, котрий поступово завоював популярність поміж півдн. невіддз. його очолив. Здійснив числ. гастрольні поїздки країнами Європи — США. 1933 на запрошення муз.-драм. тов-ва "Болін" переїхав до Ужгорода. Окрім керівництва "Боліном" і Ужгород. окружн. муз. хором, диригував оркестрами нар. інстр. тов-ва "Школянка поміщ" в Ужгороді й Мукачеві (тепер Закарп. обл.). Проводив просвітн. і метод. роботу, виступав на радіо з проблем розвитку хор. культури краю. Гастролював з хорами, збирав і записував зразки муз. фольклору, опубл. у зб. "Народні пісні підкарпатських русинів" (Ужгород, 1944; у співавт. із Д. Задором та Ю. Костюком). 1938 переїхав до с. Середнього (тепер Закарп. обл.), де працював учителем нар. школи, керував хором, записував нар. пісні. Тоді опубл. фольклорист. праці "Хоровий спів на Підкарпатській Русі", "Руська народна пісня (Шляхи історичного розвитку)", "Війна в руській народній пісні", "Як записувати мелодію народної пісні?", "Пияцькі пісні (Алкоголь в житті нашого народу)", "До питання упорядкування збірок народних пісень". Після приходу в Закарпаття Рад. армії був заарештований, 1946 звільнений. Від серп. 1945 — худож. кер. Закарпат. ансамблю пісні й танцю, що п/к М. 1947 отримав звання "народного". Для популяризації муз. мистецтва в Закарпатті організував при Філармонії муз. лекторії. Викаладав теорію музики в Ужгород. муз. уч-щі.

Комп. творчість (з 1920-х) обмежена хор. жанром, переважно — обр. нар. пісень ("Ой, заїсди гора", "Дівчино, прощай", "У горах Карпат", "Кажуть люди, кажуть", "Серед села дичка", "Не забувай сині гори" тощо), що увійшли до репертуару профес. і самод. колективів і були опубл. у зб. "Твоя пісня" (1961), "Ми із Верховини" (1964). У цих творах використовували різні тембр. прийоми, що сприяло їх ефектному виконанню. Стиліст. засоби переважно традиційні.

У праці "Хорове півня на Підкарпатській Русі" проаналізував хор. життя Закарпаття 1-ї пол. 20 ст., подав відомості про церк. і сільські хори, хори при різних тов-вах.

Упор: Українські народні пісні Закарпаття: Для хору: З репертуару Закарпатського народного хору / Завис і обр. П. Милославського. — К., 1995.

Літ.: Народні пісні подкарпатських русинів. — Унгвар (тепер Ужгород), 1944. — Ч. 1; Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20—30-х років ХХ століття. — Ужгород, 2002. Хлопця І. Літературне Закарпаття у ХХ столітті (бібліогр. покажчик). — Ужгород, 1995; Грин О. Бомастівський регент // Карпатський край. — 1994. — № 5—6.

Н. Костюк, Т. Росул

МИЛЬНА Олена Іванівна (7.05.1945, м. Херсон) — оперна й кам. співачка (мезо-сопрано), Закін. Київ. конс. (1975, кл. Л. Руденко). 1975—83 — солістка Туркмен. т-ру опери та балету, 1983—88 — Київ, з 1985 — Херсон. філармонії. У конц. програмах — твори укр. (І. Лисенко, Я. Степовий, К. Стеценко), рос. (П. Чайковський, С. Рахматінов, М. Римський-Корсаков) та зах. (В. А. Моцарт, Дж. Б. Перголезі, Г. Доніцетті, Ж. Бізе, Дж. Верді, Дж. Пуччіні, К. Сен-Санс, П. Масканьї, Е. Гріг) композиторів, нар. пісні.

Партії: Терпиха ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Няня ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Розина ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Азучена, Амвросіє ("Трубадур", "Аїда" Дж. Верді), Кармен (однотім. опера Ж. Бізе).

Літ.: Мильна О. Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

МИНАЄВ (Мінєв) Кузьма Панасович (21.11.1895, с. Нова Слобода, тепер Малоярославського р-ну Калуз. обл. РФ — 26.01.1950, м. Київ) — оперний і кам. співач (баритон). Н. а. УРСР (1946). Лауреат конкурсу вокалістів у Москві (1935, 2-а премія). Закін. Моск. конс. (кл. вокалу В. Зарудної, 1925). 1925—27 удосконалювався в Опер. студії при Великому т-рі у Москві. 1927—29 — соліст Харків.; 1931—33 — Бакін.; 1933—37 — Одес.; 1937—50 — Київ. т-рів опери та балету; 1929—31 — 2-ї пересувної укр. опери. Виступав у збірних концертах.

Партії: Микола ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Султан ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Остап ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Щорс (однотім. опера Б. Лятошинського), Прохорко ("Молода гвардія" Ю. Мейтуса), Ігор ("Князь Ігор" О. Бородіна), Онегін ("Євгеній Онегін" П. Чайковського), Ріголетто (однотім. опера Дж. Верді), Ескамільо ("Кармен" Ж. Бізе), Валентин ("Фауст" Ш. Гюно), Нагульнов ("Піднята ціпlickа" Т. Хренківського).

Літ.: Минаєв К. Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

МИРЕЦЬКИЙ (Мірецький) Георгій Адамович (6.05.1929, м. Луцьк — 6.02.1978, там само) — композитор, піаніст. Батько — Адам Володимирович М., — грає на скрипці, акордеоні, фортепіано, мандоліні і банджо; керував джаз-бендом (готель "Україна", м. Луцьк), Закін.

МИРЕЦЬКИЙ

П. Милославський

Титульна сторінка книжки "Народні пісні подкарпатських русинів" Д. Задора, Ю. Костюка, Н. Милославського (Ужгород, 1944)

К. Минаєв у ролі Гримального (опера "Царина наречена" М. Римського-Корсакова)

В. Миркотан

Київ, конс. (1958, кл. композиції М. Вільніського, Б. Лятошинського). Від 1959 — викладач Луцьк. муз. уч-ща. У творчості тяжів до класичних традицій і *постромантизму*.

Тв.: опери — "Маруся Богуслава" (1968); вок.-симф. — кантата "Моя Україно" для хору, солістів та орк. (втрач.); симф. — Поема пам'яті М. Вільніського (втрач.); симф. картина "Штурм"; Концерт для фп. з орк. (втрач.); кам. інстр. — Струн. квіртет; для фп. — Соната "Магічна"; 9 простих варіацій на укр. тему; прелюдії, мазурки; для органа — Прелюдія, фуги; для хору — "Ода про Волині" (втрач.), ода "Ісусу слава"; "Священнейшая ночь", "Пісня в землі", "Синьом гордиться великий народ", "Мне приснилось"; хор. аранжування волин. нар. пісень; романси на тексти О. Богачука, О. Пушкіна, М. Лермонтова, Ш. Петерфі; пісні; транскрипції для симф. орк., інстр. і вок. анс.; аранжування для джаз-бенду.

Н. Костюк, А. Музо

МИРКОТАН Володимир Андрійович (20.01.1937, с. Іскрене, тепер Шполицького р-ну Черкас. обл.) — оперний і кам. співак (*тенор*). Лауреат міжн. премії "Дружба" (1995), премії ім. С. Гулака-Артемовського (1996). Закін. Київ. консер. (1965, кл. М. Єврічової), 1966—73 — соліст Київ. т-ру опери та балету, 1973—77 — Ансамблю пісні і танцю (Німеччина), з 1977 — Київ. філармонії. У конц. програмах — твори М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, Г. Майбороди, О. Білоша, М. Скорока, М. Глінки, О. Бородині, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова та зах. композиторів, укр. нар. пісні. Гастролював у Боларії, Італії, Польщі, кол. Югославії, НДР та ін. Автор статей з питань вок. мистецтва й муз. культури.

Партії: Андрій ("Катерина" М. Ариаса), Фінні ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Ликов ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Аргур ("Людця ді Ламмермур" Г. Доніцетті), Лоренцо ("Фра-Діаволо" Ф. Обера), Фауст (одном. опера Ш. Гуно).

Літ.: Малиш М. Він з краю слов'яного // Молода гвардія. — 1967. — 17 верес.; Шогово Л. Про що розказує пісня // Сільські вісті. — 1983. — 29 листоп.

І. Лисенко

МИРОВИЧ (псевд. — Нікольська) Софія Михайлівна [3(15).08.1887, за ін. відом. — 1888 ч. 1889, м. Наровля Мінськ. губ., тепер Гомел. обл., Білорусь — 1976, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — оперна й кам. співачка (лір.-колор. *сопрано*). З. д. м. РРФСР (1938). Вокалу навч. у Києві з 1900 в О. Сантосано-Горчакової, 1903—08 — у Київ. муз.-драм. школі М. Лисенка (кл. О. Милуца). У нього ж продовжила навчання у Варшав. конс. (1908—11), а після закінчення викладала там разом зі своїм педагогом. 1911—12 виступала на оперній сцені в Одесі (антреприза М. Баєрової). Мала гнучкий, рівний голос інстр. характеру, високу вик. культуру.

Партії: Антоніда, Людмила ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Марфа ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно), Елена ("Медіостефел" А. Бойто), Софія ("Талька" С. Моношкі).

Літ. тв.: Що являється основним в роботі над вокалом // Муз. кадри (Ленінград). — 1940. — № 23; Человек большого сердца // Олександр Мишуга: Спогади. Матеріали. Листи. — К., 1971.

Літ.: Акімова С. Воспоминания // певцы. — Ленінград, 1978; Алленбо А. Запечатлений методист // Муз. кадры. — 1940. — № 20—21.

О. Кушнірук

МИРОНЕНКО А. (бл. 1880, Україна — ?) — скрипаль. Учень О. Шевчика. Закін. Петерб. конс. (кл. скрипки Л. Ауера). 1901—06 — член Одес. *квартету*. Від 1906 жив у С.-Петербурзі, виступав у складі Петерб. квартету (1-а скр.). Давав сольні концерти в Одесі, С.-Петербурзі та ін. містах. 1901—06 — викладач Одес. муз. уч-ща. Від 1908 також працював у оркестрі Одес. віда. *IPMT*. Грв відзначалася перекопністю, бездоганною чистотою інтонування у виконанні найскладніших техн. пасажів, красою й виразністю повного тону. Майстерно володів смичком. Особливий колорит гри надавали м'яксть і оксамитовість тону.

Літ.: [Б. п.]. О концерте в Одессе // РМГ. — 1901. — № 51—52.

І. Лисенко

МИРОНЕНКО Денис (бл. 1880 — 1918) — оперний і кам. співак (*бас*), драм. актор. Вок. освіту здобув у Муз.-драм. школі М. Лисенка (кл. М. Зотової). Виступав у характерних ролях в провінц. трупах. 1911—18 — соліст Т-ру М. Садовського в Києві. У концертних виконував укр. нар. пісні, солоспів М. Лисенка та Я. Степового, романси рос. композиторів.

Партії: Чуб, Бахус ("Різдвяна ніч", "Енеїда", 1-е вк., М. Лисенка), Ібрагін ("Роксолана" Д. Синьського, 1-е вк.), Стольник ("Талька" С. Моношкі).

Ролі: "Демко" ("Чмир" М. Кропивницького) та ін. Літ.: Василью В. Микола Садовський та його театр. — К., 1962.

І. Лисенко

МИРОНЕНКО Юрій Меркурійович (15.08.1914, с. Петрищево, тепер Богодухівського р-ну Смолен. обл., РФ — ?) — контрабасист, педагог. Доцент (1974). У дитинстві грав на скрипці, трубі. Навч. в Одес. муз. уч-щі (1934—37, кл. к.-баса В. Приємського). Після закін. Одес. конс., з 1946 — її викладач (водночас викладач Одес. ССМШ). Від 1937 — артист симф. орк. Одес. філармонії. Автор перекладень творів композиторів-класиків, сучас. авторів ш. обр. нар. мелодій для к.-баса.

МИРОНЮК Елеонора Іванівна (17.10.1936, м. Київ) — бандуристка. Н. а. УРСР (1979). Закін. Київ. конс. (1970, кл. бандури). Від 1958 — артистка *тріо* бандуристок "Дніпрянка" Київ. філармонії (разом з Ю. Гамовою, В. Пархоменко). У репертуарі — укр. пісні, твори сучас. композиторів.

МИСЛЕННЯ МУЗИЧНЕ (ММ.) — термін теор. музикознавства 19—20 ст. у найширшому сенсі ММ. тлумачиться як єдність духовних, психічних та ментальних властивостей особис-

тості або суспільства, що зумовлює всі види й форми муз. діяльності. У цьому значенні ММ. виступає синонімом муз. свідомості. Існують індивідуальне й колективне ММ. Перше співвідноситься з цілісністю, куди включають психічні властивості та особливості нащ. менталітету індивідууму, його заг. і спец. уніція, знання, мотиви поведінки, інтереси, схильності, етичні, естет. та реліг. цінності. Друге поняття репрезентує ММ. представників певних цивілізацій, культур, істор. епох, рас, народів, націй, соц. верств і груп, мист. напрямів, течій, шкіл тощо. У цьому сенсі до ММ. належать різні явища: світогляд, уявлення, ест. смак, інтонац.-виражальні засоби, прийом творчості тощо. У вузькому і спец. сенсі ММ. тлумачиться як атрибутивна властивість муз. діяльності (у тому значенні, як мислення визначається в контексті філос., психолог., мистецтвознавчого або ін. наук. знань). Й. Бур'янек, досліджуючи становлення поняття ММ., у нім., австр. та чес. наущ., відзначає, що термін "ММ." уперше з'явився на поч. 19 ст. у працях нім. філософа І. Ф. Гербарта. У короткому істор. нарисі, що міститься в кн. Й. Кржесанека "Основи музичного мислення", пріоритет надано нім. фізикові Г. Гельмгольцу, який поставив питання про ММ. у трактаті 1863 "Учення про тонові відчуття".

Наук. уявлення про участь розумових дій у процесі створення музики мають дуже давню історію. До істор. передумов теорії ММ. належать вчення Піфагора про музику як числову гармонію; судження Аристотеля й Аристоксена про "розумні" мистецтва; уявлення Г. Ф. Лейбніца про рац.-розумову природу музики ("Музика є моментальне числення душі, що себе не усвідомлює"); діалектичні судження Г. В. Гегеля про музику як єдність розумових і чуттєво-емоц. засад. Версії цих думок мали й мають відчутний вплив на розвиток теорії музики (див. *Музикознавство*).

Зрілі уявлення про ММ. містять учення А. Б. Маркса й Г. Рімана про муз. форму й муз. синтаксис. Музикозн. поняття теми (Theme), речення (Satz), фрази (Phrase), мотиву (Motiv) було визначено ними за допомогою позамузичних уявлень про думку, значеннєву цілісність висловлення, тобто на підставі аналогії між муз.-звуковим процесом і мовно-розумовими діями. А. Б. Маркс поєднав стійкі поняття муз. формотворення за "гештальтом" — психолог. цілісністю, що належить до розумового рівня свідомості. Він вважав, що істор. викристалізовані композиц. моделі творів підпорядковуються закономірностям людського мислення. Природничо-наук. принципи звуковисотної організації музики (*гармонії*, тональних відносин) і композиц. принципи формотворення віддзеркалювалися у понятті "муз. логіка", запропонованому в дис. Г. Рімана "Musikalische Logik" ("Муз. логіка", 1873). Традиції А. Б. Маркса й Г. Рімана було продовжено в А. Шерінгом, Р. Реті, Г. Келлером, Г. Шенкером та ін.

У рос.-мовній літ.-річній ММ. і пов'язаний з ним вираз "муз. логіка" з'явилися наприкінці 19 ст. (напр., *М. Римський-Корсаков* вживав

зворот "логіка муз. думки"). ММ. стало одним із центр. понять у системі *Б. Яворського*, уявлення якого про логіку муз. форми кореспондують із аналіт. підходом Г. Шенкера. Надзвичайно важливим було поняття ММ. для *Б. Асаф'єва*, заслугою якого був розвиток ідей А. Б. Маркса й Г. Рімана про логіку процесу муз. формотворення й фазового розвитку форми (*імп.*). Важливим для теорії ММ. стало дослідження Б. Асаф'євим ролі слуху як перцептивної основи муз. свідомості.

Ренесанс інтересу до феномену ММ. і нова хвиля його досліджень спостерігається в 1960—70-х (цьому сприяла загальна тенденція різних наук. дисциплін до розширення методології), Монографії *І. А. Котляревського*, *Є. Назайкинського*, *В. Медушевського*, *А. Муджи*, *І. Пасковського*, 2 моногр. зб-чн. ст., праці *Я. Уйфалуші*, *М. Михайлової*, *Ю. Холопова*, *В. Москаленка* та ін. окреслюють відносну автономну галузь знань про музику, а саме — теорію ММ.

Застосування категорії "мислення" до музики дещо суперечить класич. розумінню *естетики* як "науки про почуття", що принципово відмінна від логіки як "науки про мислення" (*А. Баумгартен*). Сучас. філос. підхід шукає діалект. чи формально-логічного розв'язання цього протиріччя. *І. Лашенко* визначив ММ. як "специфічний продукт діяльності худож. мислення в звук. образах". Ця дефініція належить до кола суджень про мистецтво як різновид мислення, специфіка якого зумовлена категорією "худож. образ". Таке наук. уявлення було виражене у працях *Г. В. Гегеля*, філософів і мистецтвознавців романтич. доби. Воно знайшло відбиток у вислові "мистецтво — це мислення в образах" *В. Белінського*. Сьогодні таке наук. уявлення є методолог. основою для вчених, які досліджують спорідненість між муз.-образним і вербально-поняттєвим мисленням, муз. формою й логічним дискурсом, принципами муз. формотворення й законами логіки.

Одним із центр. питань є взаємини між мисленням і мовою. З цього приводу існують 2 думки: а) мислення не існує без мови, як і мова без мислення, б) мислення — самостійний феномен, що існує незалежно від мови, натомість мова є продуктом мислення й без останнього не існує. Обидві думки визнають факт існування ММ. через констатацію муз. мови (див. *Мова музична*). Деякі музикознавці обирають саме цей шлях визначення ММ. Напр., *М. Арановський*, який спирався на уявлення про музику як "особливий вид комунікативної діяльності, що вимагає 'деякої муз. мови', трактував ММ. як феномен, зумовлений специфічною "муз.-мовною здатністю". *І. А. Котляревський* бачив сутність ММ. "у категоріальному синтезі матеріально-практичного і духовного досвіду, що фіксується всією системою мовних засобів, залучених до процесу муз. творчості".

Психолог. підхід до ММ. пов'язує це явище з різними сторонами й властивостями людської психіки. Гол. проблемою психолог. підходу до проблеми ММ. є правомірність інтерпретації

Обкладинка
збірки статей
"Музыкальное
мышление: Сущность.
Категории. Аспекты.
Исследования"
(К., 1989)

**ПРОБЛЕМЫ
МУЗЫКАЛЬНОГО
МЫШЛЕНИЯ**

Титульна сторінка
збірки статей
"Проблемы
музыкального
мышления" (М., 1974)

психічного змісту муз. активності як власне розумовий дії. Звідти починається історія психолог. вивчення ММ. 1910 час. учений О. Зих експериментально довів існування явища муз. перцепції і справедливо вважав його прямим свідченням участі пам'яті й розумових операцій людини в процесі сприймання муз. форми, а відтак об'єктивним показником муз. мислення. Наступні психолог. дослідження муз. активності (праці Б. Теплова, С. Бельської-Екземплярської, М. Білінової, М. Кенжухової, О. Костюка та ін.) підтвердили цю думку й значно розширили базис об'єктивних знань про ММ.

Для психолог. тлумачення ММ. принципово важливі положення про відому розмаїтість і структурну складність мислення, про неможливість його зведення лише до вербально-поняттєвих елементів і операцій. Із позицій сучас. когнітивної психології поняття ММ. (musical cognition) належить до всієї системи психічних функцій і механізмів пізнавальної діяльності, куди входить муз. сприймання (perception), пам'ять (memory), образи уявлення (images, ideas), а також ММ. у вузькому сенсі слова (musical thinking). Останній компонент — розумові операції, ідентичні логіко-конструктивним діям. Предметом цих дій є специф. звук. образні уявлення, що характеризуються наочно-чуттєвою визначеністю, синтетичністю, яскравим емоц. забарвленням, множинністю асоціацій, знак. смислом, системно-мовними властивостями. Важливий аспект психолог. вивчення ММ. полягає у з'ясуванні його причетності до творчості, розрізненнях нетворч. (репродуктивних) й творч. (продуктивних) розумові дій. Інші вважають, що мислення — завжди творчий процес. Компромісна точка зору полягає у визнанні мислення процесом, що сполучає репродуктивні й розумові дії (роботу пам'яті) з продуктивними актами (асоціюванням, аналізом, комбінаційним синтезом образів). Відтак виникає ідеальний продукт мислення, що має певні ознаки новизни. З цього погляду творчим визнається не тільки ком. мислення, а й мислення музикантів-виконавців і слухачів.

Дослідження А. Мухи, С. Волкова про комп. творчість, Г. Ципіна, Л. Бочкарьова про психологію муз.-визн. діяльності, Г. Головинського, М. Старчука про психологію слухачького сприймання та ін. праці свідчать, що психологічна основа ММ. у всіх суб'єктах муз. діяльності єдина. Остання характеризується багатоканальністю, гетерогенністю та багаторівневістю інтерпретації образів сприйняття й екстеріоризації звук. ідей.

Дослідження психології ММ. провадяться також у напрямку проблем формування й розвитку муз. здібностей, спец. умінь, знань, мотивації, ціннісної сфери та ін. властивостей особистості (роботи Г. Ільїної, А. Готсдінера, Н. Ветлугіної). Такі дослідження пов'язані, у першу чергу, з практич. інтересами муз. педагогіки й методики муз. виховання. Вони сприяють розумінню генезису й початк. рівнів розвитку ММ.

Спеціальний муз.-теор. підхід до вивчення ММ. є неоднорідним. Його гол. напрями є вивчення

інтонац.-мовних і композиційно-драматургічних закономірностей муз. формотворення.

До найважливіших і найпомітніших закономірностей належать принципи звуковисотної організації інтонуювання, репрезентовані звуковисотними строями й лад. системами. Здійснюючи логічний перехід від властивостей цілого до властивостей окремих частин, чимало дослідників розуміє під ММ. принципи звуковисотної організації інтонуювання (О. Огольцева, Є. Герцама). На цих підставах і. А. Когларевський розкладає діатоніку й хроматику — базові закономірності висотно-стройові та ладової організації інтонуювання — як своєрідні логіко-поняттєві концепції, тобто категорії ММ. Подібним чином проявляють ММ. вважаються закономірності побудови акордів і принципи їх зв'язку в муз. формі (йдеться про гармонічне мислення); принципи побудови мелодики (мелодичне мислення), принципи компоновання багатоголосого фактури й норми узгодження співзвучч (поліфонічне мислення). Аналогічні підстави дозволяють конструювати поняття ритм., артикуляційного, тембро-періострового, орк. мислення.

Розвиток теорії ММ. відбувається також у напрямку досліджень муз. синтаксису й композиції, будови форми. Широку панораму принципів, моделей муз.-синтаксичних і композицій, структур, вилучаючи загальному як закономірності муз. логіки, розгорнуто Є. Назайнським. І Пясовський розрізняє мист.-образну й конструктивну муз. логіку, розглядаючи ці логічні відношення в синхронії (як систему принципів упорядкованості муз. форми) і в діахронії (як причинно-наслідкові етапи ускладнення системи принципів оформлення образ. змісту). Незважаючи на солідний масив спостережень і вагомі узагальнення, муз.-во поки що не має строгої систематики всіх принципів і закономірностей, що репрезентують логіку ММ.

Відносна автономність має інформац.-кібернет. підхід до вивчення ММ. Він тлумачить мислення як процес нагромадження, передачі та прийому інформації, розробляє його функціональні моделі на базі електронно-обчислювальної техніки. Робота над створенням функціональних аналогів ММ., тобто комп'ютерних моделей муз. тексту, розпочалася наприкінці 1950-х. Хоча цей напрям поки що не має значних відкриттів, певні його успіхи підтверджують факт участі в муз.-когнітивному процесі абстрактних уявлень і логіко-поняттєвих операцій.

Представлені муз. підходи до вивчення ММ. найчастіше перетинаються і сполучаються, виявляючи певну методологічну домінують. Прикладами можуть послужити дослідження ММ. у контексті проблем муз. семіотики й організації муз. мови (праці Б. Гаспарова, В. Говшовського, С. Мальцева, В. Медушевського, М. Арановського, М. Бонфельда), муз. герменевтики й семантик. аналізу (праці Ю. Бичкова, А. Кудряшова, Л. Казанцевої, О. Соколо, В. Холлопової, Л. Шаймухаметової), просторово-час. концепції (Н. Герасимова-Персидського, Г. Орлов), проблем етномузикології (С. Грица, О. Мурзина,

А. Яновичий). Міждисциплінарний характер подібних досліджень ММ. є ознакою акт. фази зростання, формування "ядра" й меж нової наук. галузі муз.-ва.

Лит.: Римский-Корсаков Н. Музыкальные статьи и заметки (1869–1907). — С.Пб., 1911; Стравинский А. Введение в современное музыкальное мышление. — М., 1946; Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. — Ленинград, 1971; Зарипов Р. Кибернетика и музыка. — М., 1971; Котляревский Л. Диатоника и хроматика как категории музыкального мышления. — К., 1971; Ягож. К. вопросу о понятии музыкального мышления // Муз. мышление: Сущность. Категории. Аспекты. Исследования. — К., 1989; Проблемы музыкального мышления. — М., 1974; Мухомов А. Процесс композиторского творчества. — К., 1979; Нозайкин Е. Логика музыкальной композиции. — М., 1982; Медушевский В. Интонационно-фабульная природа музыкальной формы. — М., 1983; Гершман Е. Античное музыкальное мышление: Исследование. — Ленинград, 1986; Пискоцкий И. Логика музыкального мышления. — К., 1987; Музыкальное мышление: Сущность. Категории. Аспекты исследования. — К., 1989; Уйфалуси Я. Логика музыкального отражения // Вопросы философии. — 1968. — № 11; Арановский М. Мышление, язык, семантика // Проблемы муз. мышления. — М., 1974; Бурлачук Я. К историческому развитию теории музыкального мышления // Там само; Озеров В. Теория музыкального мышления и проблемы изучения целостности в музыке // Методологические вопросы теор. музыковедения: Труды ГМПИ им. Гнесиных. — М., 1975. — Вып. 22; Халонд Ю. Изменяющееся и неизменяемое в эволюции музыкального мышления // Проблемы традиций и новаторства в совр. музыке. — М., 1982; Лысенко И. Целесообразное и действительное музыкального мышления // Муз. мышление: Сущность. Категории. Аспекты. — К., 1989; Михайлов М. О некоторых психологических механизмах музыкального мышления // Эгоды о стиле в музыке. — Ленинград, 1990; Ильенков Э. Соображения по вопросу об отношении мышления и языка // Философия в культуре. — М., 1991; Москаляк В. До визначення поняття "музичне мислення" // Укр. муз.-во. — К., 1998. — Вып. 28; Шол С. III. Изучение образного содержания музыкального мышления (психологический аспект проблемы) // Муз. мистецтво в культурі. — О., 2001. — Вып. 2; Jesaneck J. Základy hudobného myslenia. — Bratislava, 1977; Desautel P., Honing H., Thienen H. van, Windsor L. Computational Modeling of Music Cognition: Problem or Solution? // Music perception: An interdisciplinary journal. — Vol. 16. — № 1.

С. Шол

"МИСТЕЦТВО" — див. Видавництва музичні

МИТУСА Дмитро (13 ст.) — давньорус. співець. Відомості про М. містять Волгин, літопис 1241. Вірогідно, служив дяком, а також співець у перемишльського (тепер Пшенишль, Польща) владиків. За літопис. даними, відмовився служити князю Данилові Романовичу.

Москаляк М. Собрание сочинений: У 3 т. — К., 1876. — Т. 1; Коструба Г. Галицько-Волынський літопис: у 2 ч. — Л., 1936. — Ч. II; Пауштов В. Очерки по истории Галицько-Волынської Руси. — М., 1950; Літопис руський / Пер. з давньорус.

Л. Москаляк. — К., 1989; Срезневский И. Словарь древнерусского языка (XI—XIV вв.). в 3 т. — М., 1869. — Т. 2. — Ч. 2; Софонович Ф. Хроника з літописів стародавніх. — К., 1992; Поляк В. Історія української літератури Х—XVII століть. — К., 1994; Корній Л. Історія української музики. — К.; Нью-Йорк, 1996. — Ч. I; Котляр М. Історія України в особах: Давньоруська держава. — К., 1996; Франко І. Бунт Митуса // Ягож. Зібрання творів: у 50 т. — К., 1976. — Т. 3; Поєзія: Ягож ж. План викладу історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви // Там само. — К., 1984. — Т. 41; Філіп Б. Музична культура східних слов'ян // УМ. — К., 1989. — Т. 1; Костомаров М. Співець Митуса // Ягож ж. Твори: у 2 т. — К., 1990. — Т. 1; Поєзія. Драми. Оповідання; Іосиф Я. Історія Галицько-Волынської держави Івана Крип'якевича // Крип'якевич Л. Галицько-Волынське князівство. — Л., 1999; Салига І. Співець Митуса... поетичні візії // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України. — Іл.-Франківськ; Галич 1998; Черепанова С. Музика // Укр. культура: історія і сучасність. — Л., 1994; Кіндратюк Б., Ясінський Ю. Данило Галицький і Літописний Митуса // Книга доба: історія і культура. — Л., 2008.

Б. Кіндратюк

МИСЛІВЕЧЕК (Myslivetechek) Еммануїл Францович (2-а пол. 19 — після 1912, ймовірно м. Братислава, тепер Словаччина) — контрабасист, педагог. Пралванучатий племянник чеськ. композитора Я. Мислівечека. Закін. Праз. консерв. (1880, кл. к.-баси Й. Сладека), 1885 переїхав в Україну, 1885—86 (за ін. відом. 1887) працював у оперному орк. у Харкові, пізніше — в орк. Київ. оперного т-ру, 1890—92 — викладач Київ. муз. уч.-ща. 1887(?)—1911 — соліст орк. Одес. оперного т-ру. Від 1897 — викладач Одес. муз. уч.-ща, один із засновників сучас. укр. виш. школи гри на к.-басі. Учасник кам. концертів Одес. відд. ІРМТ. В Одесі працював з переравами. Поміч учнів — С. Херсонський, концертмейстери оркестрів Великого т-ру в Москві, Свердлов. (тепер — Екатеринбург.) філармонії. 1911 родина Мислівечеків переїхала до Москви, де він і дав с 3-х його синів — віолончелістів Антонія (1899, за ін. відом. 1900 — ?) і Емануїла (31.12.1893, м. Харків — ?) та скрипаль Вацлава (В'ячеслава, Владислава, 1893, за ін. відом. 1894 — ?), які закін. Одес. муз. уч.-ще, і грали в симф. орк. Великого т-ру. 1912 родина повернулася до Братислави, де М. працював в орк. Оперного т-ру.

Лит.: Отчет Киевского отделения Императорского Русского музыкального общества за 1890 — 1891 год. — К., 1891; Памятная книжка Киевской губернии. Ежегодник. — К., 1891; Отчеты Одесского отделения Императорского Русского музыкального общества: Ежегодник. — О., 1904—12; Шогинян М. Йозеф Мислівечек ("Воскрешение из мертвых"). — М., 1968; Диссонанс. Камерное собрание // Одес. новости. — 1907. — 25 дек.; Schönleber J. Za slávu. — Praha, 1961; Postler M. Soupis významnějších českých hudebníků, kteří žili a působili v Rusku // Příspěvky k dějinám českých kulturních stávk / 1. — Praha, 1965.

Б. Сталларчук, В. Цепеняк

Обкладинка книжки
"Логика музыкального
мышления"
І. П'ясківського
(К., 1987)

МИХАЙЛЕНКО

МИХАЙЛЕНКО Лідія Андріївна (20.08.1948, м. Черкаси) — естр. співачка (*меццо-сопрано, сопрано*), педагог. Н. а. України (2001). Лауреатка IV Міжн. конкурсу-фест. укр. пісні "Золоті трембіти" (1991, 1-а премія). Закін. Київ. консер. (1973; кл. вокалу А. Поляруш). 1973—74 — солістка *Ансамблю пісні і танцю КВО*, 1974—82 — *Укринцерту*, 1982—97 — артистка Київ. т-ру естради, 1998—2000 — т-ру "Резонанс"; з 1989 — худож. кер. і співачка *тріо "Либідь"* (репертуар налічує понад 350 творів). Брала участь у міжн. фестивалях, виступала з гастроллями в Канаді, Польщі, Росії, Словаччині, США, Узбекистані, Франції. Їй належать всі *аранжування* для "Либіді". Від 2000 — викладачка естр. вокалу Київ. муз. уч-ща, водночас із 2005 — доцент КНУКіМ.

М. має голос вел. діапазону (3 октави), що дозволяє їй виконувати твори як *меццо-сопрано*вого, так і *сопрано*вого репертуару. Навдас перевагу *композиціям* традиц. муз. *естради*, популярним пісням, піснями-романсам, переважно укр. митців, а також творам рос., польс., амер., нім. авторів. Перша вик-ця пісень "Мати наша, синяє горлиця" й "Пісні про матір" І. Коробця (сл. Б. Олійника), "Полин" і "За літими" О. Білоша (сл. Д. Павличка), "Плч Оксани" В. Зубицького (сл. В. Довжика), "Моє рідне село" О. Зубова (сл. А. Денисенка), "Стоїть тополя" О. Осадчого та ін.

Літ.: Рудченко Л. Посестри на ймення "Либідь" // Україна. — 1999. — № 3; Тохарев Ю. Крипа для "Либіді" // Музика. — 2002. — № 4—5; Кроп Т. Три голоси як один // Веч. Київ. — 1999. — 9 квіт.; Гусев В. Тріо "Либідь" — 10 років // Там само; Рудков М. Київське тріо "Либідь" // Там само. — 25 серп.; Ягог ж. Пісня — її життя // Ритуальник. — 2000. — 6 жовт.

В. Кузик

МИХАЙЛО, о. (17 ст.) — архідиякон, церк. півний, перекладач, архимандрит Київ. брат. монастиря. Відомий свого часу як "навчальний півець, творець пісні строчного". В січ. 1652 був вивезений до Москви (у числі 11-и віді-браних осіб).

Літ.: Кудрик Б. Огляд історії української церков-ної музики. — Л., 1937; Л., 1995; Мошенко П. Конспект історії української церковної музи-ки. — Вінніпег, 1973; Антонович М. Українські співачки на Московщині в 17 ст. // 36. на пошану Зенона Кузеля. — Париж; Нью-Йорк; Мюнхен; Торонто; Сідней, 1962.

Б. Сота

МИХАЙЛО [?, с. Шаржипіле? — 18(26).01.1770, ?] — кобзар. Зять Сокового. Брав участь у повстанні Колівщина 1768—70. Страчений за вироком польс.-шляхетського суду.

Літ.: Лавров Ф. Кобзарі. — К., 1980; Лутин М. Струни золоті. — К., 1994.

Б. Сота

МИХАЙЛОВ Анатолій Михайлович (31.05.1954, с. Столбці, Білорусь) — джаз. гітарист. У 1978—80-х грав у кам.-інстр. коңц. ансамблі

Київ. філармонії "Ралсодія" п.м. О. Осадчого. 1980—82 — артист Київ. об'єднання муз. ансамблів; 1982—84 — гітарист анс. Київ. філармонії "Рад. пісня". Від 1984 грав в естр. оркестрі Укр. радіо й ТБ. Учасник фест. "Голосіве-88" (Київ) та "Кришталеві лев-89" (Львів, у дуеті з Г. Ювченко).

Дискогр.: грамплатів LP — "Зімо не зми-метал-рок". Джаз-студіо група Петра Пашкова. — М.: Мелодія, 1990. — С60 31311 007.

В. Симоненко

МИХАЙЛОВ Костянтин Миколайович [17(29). 12.1882, м. Кролевець, тепер Сум. обл. — 3.04.1961, м. Київ] — піаніст, педагог, музич. козновець, муз.-громад. діяч. З. д. м. УРСР (1945). З родини лікарів. Закін. Київ. муз. уч-ще (кл. фортепіано В. Луцкеського), юрид. ф-т Київ. ун-ту (1901), екстерном — Петерб. конс. (1912). Від 1907 — викладач Київ. муз. уч-ща. Один з ініціаторів та учасник реорганізації Київ. муз. уч-ща в консерваторію (1913), де працював інспектором, секретарем худож. ради. Активно популяризував надбання клас. спадщини поміж бійців Червоної Армії (разом із Ф. Блюменфельдом та Генр. Мейзузом). Один із засновників Київ. філармонії (1913). Від 1917 — професор класу фп. Київ. конс. Водночас професор (1917), згодом проректор (1922—26, 1934—54) Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. Один із організаторів першої держ. ДМШ у Києві (1922). Голова колегії Київ. оперного т-ру (1920—21). 1927—33 — проректор *Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка* в Києві. Активний учасник дискусії про реформування муз. освіти (зокр. виступив з доповіддю "Про цілісові настанови музичних технікумів" на 1-у Всеукр. з'їзді з питань худож. освіти в Харкові; 1926). 1939—40 брав участь у реформі закладів муз. освіти (днв. *Освіта музично*) на Зах. Україні. Під час війни перебував в евакуації у Ташкенті (1941—43), де працював у конс. (зав. кафедри фп., заст. директора конс.); один з організаторів і 1-й директор оперної студії при ній. 1943 приєднався до осн. групи педагогів і студентів Київ. конс. у Свердловську (тепер Екатеринбург, її директор). У лют. 1944 повернувся до Києва (зав. фп. кафедри її заст. директора). 1947 — учасник Всесоюз. наради працівників мист. вишів у Ленінграді (тепер С.-Петербург).

Вик. діяльність — переважно ансамблева. У пед. практиці дотримувався принципів В. Пухальського. Поміж учнів — Л. Вайнтрауб, Е. Гуревич, М. Бозаман, І. Зеттель, В. Секин. Здійснював редакції фп. творів (підготував і видав кілька зб-к із серії "Лід. репертуар для учнів ДМШ і муз. училищ"). Автор статей з проблем муз. освіти, творчих портретів укр. композиторів і виконавців тощо.

Літ. тв.: Несміліві шукання // Рад. мистецтво. — 1928. — № 11; "Пікова дама". Перший виступ гол. диригента симфоніч. опери ■ О. Драматична // Рад. музика. — 1936. — № 6—7; Герман Жуковський // Сов. іскусство. — 1938. — № 145; Скрєбин (До 30-ліття з дня смерті) // Рад. мистецтво. — 1945. — № 4; Музично-навчальне

Л. Михайленко

К. Михайлов

життя Львова // Там само. — 1945. — № 21; Гливер в Києві // Рейнгольд Мордцевич Гливер: Стаття, воспоминания, материалы. — М., 1965. — Т. 1; Прізвище мистецтва ввечері діялося в майбутні // Вісті. — 1935. — № 13; Українська вокальна творчість // Там само. — 1937. — 16 січ.; Наші таланти // Там само. — 3 квіт.; Консерваторія в новому навчальному році (до 25-річчя Київської консерваторії) // Пролетар. правда. — 1937. — 15 верес.; Шлях Київської консерваторії // Там само. — 1938. — 17 квіт.; Музична освіта в радянському Львові // Пролетар. правда. — 1940. — 10 лют.; Концерти Святослава Рихтера в Києві // Правда України. — 1948. — № 84 тощо.

Літ.: Маломідова А. Ювілей К. М. Михайлова (75 лет со дня рождения и 50 лет музыкально-педагогической деятельности) // СМ. — 1958. — № 9; Айсентатенко Ж. К. М. Михайлов — педагог // Укр. муз.-во. — К., 1976. — Вип. 11; Йіж [під псевд. Хурска]. Педагогічна і громадська діяльність К. М. Михайлова // Виконавські школи вищих навчальних закладів України. — К., 1990; Курковський Г. К. М. Михайлов — радянський музичний діяч // Укр. муз.-во. — Вип. 16. — К., 1981; Рошине Т. Михайлов Костянтин Михайлович (1882—1961) — піаніст, педагог, заслужений діяч мистецтв України, професор // Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 30.

Н. Костюк

МИХАЙЛОВ (псевд. М. Гриценко) Микола Микитович [27.07(09.08).1902, м. Одеса — 30.09.1978, м. Київ] — музикознавець, композитор, муз.-громад. діяч. З. пр. культ. УРСР (1972). Доцент (1963). Навч. в Одес. конс. (кл. композиції В. Малішевського, 1918—21), закін. екстерном її комп. (1947) та істор.-теор. (1955) ф-ти. Під час служби в Червоній Армії (до 1927) викладав теорію музики й фортепіано музикантам духових орк. Від 1927 виступав як лектор. 1927 — інспектор політпросвіти в Одесі. 1930 призначений доцентом і деканом одес. робіт. ун-ту; писав статті й брошури, присв. використанню мистецтва в масових політ. кампаніях ("Сільбуду й хлібозаготівки", "Селянство й музика" тощо). 1931—34 — зав. місек. відд. нар. освіти м. Ворошилівська (тепер Алчевськ Луган. обл.). 1934—39 — директор муз.-дрем. т-ру, директор і викладач муз. уч-ща в м. Сталіно (тепер — Донецьк), організатор місцевого відд. СКУ. 1939—41 — директор Київ. наук.-дослідної вок. студії, лектор філармонії. 1941—43 — музикознавець Казах. філармонії (Алма-Ата, тепер Алмати); 1943—48 — начальник Управління навч. закладів і член колегії Комітету у справах мистецтва при РНК УРСР у Києві. 1944—66 — викладач, з 1963 — доцент Київ. конс.

У публікац. працях широко висвітлював тенденції сучас. муз. культури та окремих жанрів, рецензував нові твори укр. композиторів, аналізував міжнац. муз. зв'язки та муз. культуру "соціаліст." країн і год. рад. республік. Окремий напрям його музикозн. діяльності — роботи, присв. М. Лисенку, К. Стеценкові, М. Леонтовичу, І. Рачинському, Г. Давидовському, П. Козичьому, М. Скорумському, М. Вілінському, К. Данкевичу, С. Лодкевичу, П. Сеніці,

П. Полякову, Г. Таранову, А. Філіпенкові, В. Сечині та ін.

Та: для симф. орк. — "Гарочина увертюра" (1937), сюїта "Донбас" (1938); кам.-вок. — 12 пісень і романсів (1931—41), пісні; муз. до драм. вистав.

Літ. зв.: Музична культура Румунської народної республіки. — К., 1956; Творчий шлях "Дукині". — К., 1957; Українська радянська опера. — К., 1958; Видатний композитор Я. С. Степовий. — К., 1958; Композитор К. Ф. Данкевич. — К., 1959; М. А. Скорумський. — К., 1960; А. Д. Філіпенко. — К., 1962; М. М. Вілінський. Нарис про життя і творчість. — К., 1962; Композитор і хоровий диригент Г. М. Давидовський. — К., 1962; Г. П. Таранов. — К., 1963; Шевченко і музика. — К., 1964; Український композитор С. П. Лодкевич. — К., 1964; Константин Федорович Данкевич. — К., 1964; Композитор П. І. Сеніца. — К., 1965; О музикальному образотворенні на Україні // Театр. Музыка. Кино. — 1926. — № 43; Миргородська капела будиристів // Література і мистецтво. — 1944. — № 1; П. П. Сокальський // Україна. — 1945. — № 10—11; Геніальний митець (до 150-річчя з дня нар. М. В. Гоголя) // Мистецтво. — 1959. — № 2; Балет "Ласная песня" М. Скорумського // Укр. сов. музика. — К., 1960; Пилип Омелянович Козицький // Укр. рад. музика. — К., 1962. — Вип. 2; Партизанська нагорода (творча біографія П. Полякова) // Музика. — 1975. — № 3; Музика буремних років // Там само. — № 5; Фольклорист і композитор (Т. Брадіган і його вклад у музичну культуру Румунії) // Там само. — 1977. — № 3; Музика слов'янських народів на Україні // Рад. мистецтво. — 1945. — № 26; Лисенко і український театр // Там само. — 20 листоп.; Чайковський і Україна. До 110-річчя з дня нар. // Там само. — 1950. — 10 трав.; Авторський концерт Р. М. Гієра // Веч. Київ. — 1952. — 29 квіт.; Композитор і театр. Обговорення роботи оперних театрів // Рад. мистецтво. — 1954. — № 17; Програмний симфонизм // Там само. — 1954. — № 47; Революція 1905 року і творчість українських композиторів // Рад. культура. — К., 1955. — № 100; Наша життєвотна сила (Народність в українській музиці) // Рад. Україна. — 1963. — 24 лют.; Естонські воєнники Віталія Сечина // КЖ. — 1969. — 24 серп.; До серця мільйонів (А. Д. Філіпенко) // Там само. — 1972. — № 1; Незаслужено забутий (концерт з творів забутого українського композитора І. Рачинського) // Там само. — № 7 тощо.

Літ.: [б. л.]. Дивна історія // Рад. мистецтво. — 1952. — № 30; Кузюковський В., Свинина М., Гринберг В. В отрыве от жизни // СМ. — 1952. — № 6; Миколенко К. Нові книжки // Мистецтво. — 1963. — № 5; Лисенко О. Ціне дослідження // Рад. культура. — 1958. — 19 січ.

Н. Костюк

МИХАЙЛОВ (справж. прізви. невідоме) Михайло (18 ст.) — музикант. Малолітнім хлопцем вивезений до С.-Петербургу, де в 1740-х був солістом Придв. оркестру (при капальмейстері Ю. Штраусі).

Літ.: Харламович К. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь. — Казань. 1914.

І. Лисенко

Мик. Михайлов

ОБРАЗ

КОНСТАНТИН
ФЕДОРОВИЧ
ДАНКЕВИЧ

Титульна сторінка
книжки М. Михайлова
"Константин Федорович Данкевич"
(К., 1964)

МИХАЙЛОВ-СИДОРОВ Михайло Гнатович (1880, м. Коростишів, тепер Житомир. обл. — 1956, м. Харків) — співак, педагог. Доцент (1935). Професор (1940). Навч. у *Музично-драматичній школі ім. М. Лисенка*. 1919–21 — соліст при Київ. і Харків. губ. політ. просвіті. Від 1921 — педагог кл. сольного співу муз. студії Дорпродсоза Півд. залізничн. м. Харкова, з 1922 — директор тієї самої студії. Від 1923 — педагог кл. сольного співу Вищих муз.-пед. курсів, з 1925 — викладач Харків. муз.-драм. ін-ту, 1940 — професор Харків. конс. 1941–44 перебував в евакуації в Красноярську; педагог кл. сольного співу муз. уч-ща. 1944 повернувся до Харкова, 1946 поновлений на посаді й призначений зав. кафедром сольного співу. Від 1953 — на пенсії. Поміж учнів — *Т. Бурцевіс-Кисиченко, Т. Веске*. Автор підручника "Питання вокальної педагогіки" (1930).

К. Михайлов-Стоян

МИХАЙЛОВ-СТОЯН (на укр. сцені — Стоян; псевд. — Михайлов, Свєтлов-Стоян; справж. прізвище — Стоян-Себов) Костянтин Іванович [13(25).03.1853 : (за ін. відом., 1850 або 1851), с. Великий Бузлик, тепер с. Петрівка Комінтернівського р-ну Одес. обл. (за ін. відом., м. Бердянськ Таврійської губ., тепер Запоріж. обл.) — 31.05.(13.06.)1914, м. Софія, Болгарія] — оперний співак (лір.-драм. тенор), педагог, режисер, муз.-громад. діяч. За походженням болгарин. Закін. Одес. гімназію. Викладав арифметику в Єлисаветграді (тепер Кіровоград) та Євпаторії (тепер АР Крим). Навч. у Петерб. конс. (з 1879, кл. вокалу В. Самуєла). Від 1881 у Сімферополі: хорист, згодом — соліст т-ру *оперети*. 1882–86 — актор укр. труп *М. Кропидницького* ■ *М. Старицького*, 1888–90, 1897–98 — соліст Великого т-ру в Москві; 1891–92 — соліст, 1893–94 — Маріін. (Петерб.) опер. Співав також на сценах Одеси, Саратова та ін. Від 1897 очолював Оперне т-во, що виступало в Керчі (тепер АР Крим), Смоленську, Вітебську ■ ін. Гастролював у Болгарії (1899), Латвії (Рига, 1903). Ост. сцен. виступ у Росії відбувся 1904 на "Вечорі сучасної музики" (С.-Петербург). Проводив пед. діяльність у Вілно (тепер Вільнюс) і Ростові-на-Дону. Брав участь у концертах муз.-етногр. комісії у Москві. Від 1907 жив у Болгарії, де 1908 став одним із організаторів і кер. т-ва "Болгарська оперна дружба", що сприяло формуванню й розвитку нац. т-ру (співачою тут до кінця життя як директор, режисер та співак). 1-м у Болгарії поставив кілька класр. мас. опер.

К. Михайлов-Стоян у ролі Каніо (опера "Паяци") Р. Леонкавалло

Мав красивий голос звучного тембру, шир. діапазон, рівний у всіх регістрах. 1-й вик-ць у Києві партії Володимира Ігоровича ("Князь Ігор" О. Бородіна). Партнери — А. Антоновський, В. Грицай, М. Ейхенвальд, О. Паскалова, І. Приштинський, І. Тартаков. Співав під орудою І. Прибіка. Записувався на грамплівки. 1903 на фірмі "Тов-во Рєбікова" записав укр. нар. пісню "У городі пастерка".

Партії: Петро ("Наталка Полтавка" Л. Котляревського — М. Лисенка), Андрій ("Запорожець

за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, 1-е епк. на укр. сцені), Боян ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Князь ("Русалка" О. Даргомижського), Володимир Ігорович ("Князь Ігор" О. Бородіна), Герман ("Пікова дама" П. Чайковського), Синодаль ("Демон" Ант. Рубінштейна), Маїріко, Радамес, Герцог ("Трубадур", "Аїда", "Ріголетто" Дж. Верді), Фауст (одн.м. опера Ш. Гюно). Каніо ("Паяци" Р. Леонкавалло).

Літ. тв.: Ісповедь тенора. — М., 1895–1896. — Т. 1–2; Генезис, аналіз і метод естественного пения; Руководство к быстрому достижению правильного пения. — М., 1898; По вѣрою за основа-нето на българска народна опера. — София, 1907; Законы вокальности. — М., 1912; Наши народные песни и законы вокальности в их колыбели и общественной жизни. — Минск, 1912.

Літ.: Ярон С. Воспоминания в театре (1867–1887) — К., 1898; Державин К. Болгарский театр: Очерк истории. — М.; Ленинград, 1950; Нелудов К. Михайлов-Стоян. Генезис, анализ в метод естественного пения... // РМГ. — 1898. — № 5–6; Котляров Ю. Ф. И. Шалгин и болгарская оперно-исполнительская культура // Русско-болгарские театральные связи. — Ленинград, 1979; [б. п.], Михайлов-Стоян [Микролог] // Музика. — 1914. — № 1; Годжев З. К. Михайлов-Стоян // Музикални хоризонти. — 1983. — № 10; Кростев В. К. Михайлов-Стоян // Там само. — 1984. — ■ 4.

І. Лисенко

МИХАЙЛОВА Ельвіра Іванівна (20.1.1942, с. Топовка Саратов. обл., РФ) — джаз. співачка. 1953–56 навч. у Дніпроп. ДМШ № 5 (кл. скрипки). 1959–60 виступала за естр. ансам. БК заводу ім. К. Лібкнехта. Солістка естр. оркестру Палацу студентів п/к Ю. Сигалова (1960–61) та Ю. Біленка (1961–62). 1962–64 виступала в кафе "Чиполіно", 1969–74 — за естр. орк. Дніпроп. заводу ім. К. Лібкнехта ("ЗКЛ" 69"), з яким брала участь у фест. "Юність" (Дніпропетровськ, 1970, 1971, 1973), "Джаз-70" (Воронеж, Горький, тепер Н. Новгород), "Донецьк-102" (1971). Учасниця фест. "Юність" (1968, 1969), "Донецьк-100" (1969) з квіртетом п/к Ю. Біленка й і "Авгострадою" п/к Арк. Мірзояна.

В. Симоненко

МИХАЙЛОВА (справж. прізвище — ван Путерен псевд. — Михайленко) Марія Олександрівна [3(15).06.1864, м. Харків — 18.01.1943, м. Перм РФ] — оперна й кам. співачка (сопрано) Співу навч. у С.-Петербурзі на Муз.-драм. курсах С. Раггофа (кл. З. Рєвнин-Вільде) Удосконалювалася у С. Раконі (Мілан) та і А. Бакса (Париж). 1892–1909 — солістка. Маріин. т-ру в С.-Петербурзі. Гастролювала Орлі, Тамбові (1896), Одесі, Москві (Велики т-р, 1902) та ін. У концертах з вел. успіхом популяризувала твори заруб. та укр. (А. Едінік С. Гулак-Артемовський, А. Коцилінський М. Лисенко) композиторів. Відома в Рос як "королева" грамофон. записів. На фірмі "Грамофон" і "Зонофон" записала низку укр. нар. пісень ("Гандзя", "Віють вітри", "Доцни" "Ой за гаєм, гаєм", "Лугом іду, коня веду" "Хусточко моя"). 1903 дала концерт у Києві.

Мала гучний, легкий голос сріблястого тембру й широкого діапазону.

Партії: Наталка ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Антоніда, Людмила ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Оксана, Снігуронька ("Ніч перед Різдовом", однойм. опера М. Римського-Корсакова), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Електра ("Орестея" С. Тансва, 1-е вик.), Софія ("Весілля Фігаро" Ш. А. Моцарта), Анкен ("Чарівний стрілець" К. М. Вебера), Маргарита, Берта, Інесс ("Гугеноти", "Пророк", "Африканка" Дж. Мейєрбера), Віолетта, Діагоде, Нанетта ("Травата", "Ріголетто", "Фальстаф" Дж. Верді), Аїна ("Соннабула" В. Белліні), Ортіланда ("Валькірія" Р. Вагнера) та ін.

Літ.: Русський театр. — К., 1905. — Вип. 1, 2; *Стор. 3* Петербурської опери та її мастери. — С.Пб., 1940; Чернова О. Воспоминания о Марии Михайловой // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

МИХАЙЛОВСЬКА Євгенія Павлівна (кін. 19 ст. — ?) — оперна співачка (лір.-колор. сопрано). Виступала на оперних сценах Києва (1902—03, 1908—09, 1911—12), Одеси (1904), Житомира (1904—05), С.-Петербурга (1908), Москви (1910—11), Харкова та Казані. Партнери — К. Брун, Ф. Ерст, Н. Ковелькова, Ф. Шалютін та ін.

Партії: Антоніда, Людмила ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки), Княгиня ("Русалка" О. Даргомижського), Снігуронька (однойм. опера М. Римського-Корсакова), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Ельвіра ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Розина ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуно) тощо.

МИХАЙЛОВСЬКА Наталія Олександрівна (бл. 1843, м. Київ — ?) — оперна й кам. співачка (контральто). Закін. Петерб. конс. (1867). З вел. успіхом дебютувала 27 жовт. 1867 на відкритті Київ. опери в "Аскольдовій могилі" О. Верстовського. 1867—71, 1879—80 — солістка Київ. опери. Співала також на сценах оперних т-рів Одеси, Тифліса (тепер Тбілісі), Казані, С.-Петербурга та ін. Виступала в концертх Київ. відд. ІРМТ, а також у благодійних концертах (романси М. Глінки, солісти М. Лисенка, укр. нар. пісні).

Мала сильний, рівний у всіх регістрах голос широкого діапазону, відзначалася сцен. талантом.

Партії: 1-а вик-ця на сцені Київ. опери: Наталка ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Валя, Рагмиз ("Життя за царя", "Руслан і Людмила" М. Глінки); поміч ін. — Поліна ("Пікова дама" П. Чайковського), Амінеїс, Азучена ("Ала", "Трубадур" Дж. Верді), Адальдіза ("Норма" В. Белліні), Марта ("Фауст" Ш. Гуно).

Літ.: Стефанович М. Київський театр опери та балету. — К., 1968; Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва. — К., 1972.

І. Лисенко

МИХАЙЛОВСЬКИЙ Вікентій Карлович (1838, м. Мінськ, Білорусь — після 1900, м. Житомир) — скрипаль, співак (тенор), диригент, педагог, муз. діяч. Закін. муз. школу

в Мінську (кл. скрипки). Деякий час був солістом Великого т-ру у Варшаві. Переїхавши до Одеси, працював солістом оркестру Італ. опери і диригентом оркестру рос. драм. т-ру. Протягом 15 років жив у Чернігові, виступав як скрипаль із сольними концертами, працював теат. диригентом, викладачем музики в місцевій муз. школі. В останній період життя працював викладачем муз. школи в Житомирі. Аранжував чимало п'єс для оркестру та окр. інструментів.

І. Лисенко

МИХАЙЛОВСЬКИЙ Дем'ян Трохимович [21.11. (3.12).1806, с. Будище, тепер Кривевицького р-ну Сум. обл. — 30.11.(12.10).1844, м. С.-Петербург, Росія] — півнич, уставник, інструменталіст. У дитинстві був відправлений до С.-Петербурга, де став солістом *Придворної співачкої капели*. Мав чудовий голос, що дало йому можливість посісти визначне місце в капелі (в 1840-х — устатков. правого крилосу). Грав на муз. інструментах.

І. Лисенко

МИХАЙЛОВСЬКИЙ Іван Дмитрович (1874, м. Одеса — ?) — флейтист, педагог. Закін. Петерб. (тепер С.Пб.) конс. (кл. флейти проф. Степанова, 1899). 1899—1917 — флейтист-соліст Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі, 1900—18 — педагог у різних муз. школах та Нар. конс. С.-Петербурга. Від 1918 — ст. лектор, викладач гри на флейті й декан орк. відділу *Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка* в Києві. У 1920-х іноди виступав з концертами в Києві.

Літ.: [Б. п.]. Хроніка // Музика. — 1924. — № 4—6.

Б. Сото

МИХАЙЛОВСЬКИЙ (справж. прізви. Гольдштейн) Михайло Емануїлович (8.11.1917, м. Одеса — 17.09.1989, м. Гамбург, Німеччина) — скрипаль, композитор, музикознавець, диригент, педагог, мистифікатор. Чоловік Г. Коваль, брат Б. Гольдштейна, батько (від першого шлюбу) скрипальки й педагога Л. Маркович, дід паністки О. Марковича. З родини учителів. Лауреат всесоюз. конкурсів музикантів-виконавців (1935, Ленінград, тепер С.-Петербург), молодіж. конкурс композиторів (1963, три скр. і вчл. твори). Кавалер ордена "Хрест за заслуги" (ФРН). Від 1921 навч. гри на скрипці. 1922 дебютував як соліст, 1925 — з оркестрами. Закін. Одес. ССМШ, навч. в Одес., згодом Моск. конс. (1936, кл. скр. А. Ямпольського, композиції М. Мясковського, диригування К. Сараджева). 1932—39 — соліст Гастльбюргер, 1939—43 — Всесоюз. держ. конц. об'єднання, 1951—56 — Моск. філармонії; 1968 як скрипаль концертував у Німеччині. Від 1936 — викладач кл. скр. Одес. ССМШ, 1944—46 — Челяб. муз. уч.-зав., 1946—49 — муз. шкіль Одеси, з 1949 — вищих навч. закладів Москви, з 1958 — школи м. Павлова-Посада, з 1963 — М. Расторгуєва. На поч. 1960-х працював у конц. внс. Центр. будинку Рад. армії (Москва). 1964 виїхав до тог. НДР, де 1964—67 працював

МИХАЙЛОВСЬКИЙ

М. Михайлова

М. Михайлова у ролі Оксани (опера "Ніч перед Різдовом" М. Римського-Корсакова)

Е. Михайлова

проф. Берлін. конс. 1967 емігрував до Австрії (Віден), звідки переїхав до Ізраїля, де викладав у "Rubin-Academy of Music" у Єрусалимі. 1968—69 — гість-доцент Школи Є. Мєнухіна в Лондоні. 1969—88 — професор конс. у Гамбурзі. Автор симф. і кам.-інстр. творів. Містифікував своє авторство "Укр. симфонії" невід. автора поч. 19 ст. (тоді її вважали 21-ю симфонією М. Овсяннико-Куликовського) та Експромта М. Балакireва, через що 1957 перебував під слідством.

Тв.: "Українська ралодія" для фп., з орк., кам.-інстр. і кам.-вок. творч.

Літ. тв.: Зепісний музикант. — Франкфурт-на-Майні, 1970: Хто написав симфонію Овсяннико-Куликовського // Музика. — 1975. — № 2; 1994. — № 1; числ. статті про укр. музику, у т. ч. у газ. укр. диспори, зокр. "Шлях перемоги" в Мюнхені [орган ОУН (6)].

Літ.: Людєвич С., Цолой О. Ще раз про симфонію Овсяннико-Куликовського // Музика. — 1995. — № 2; Цолой-Лісменко О. Шедєвр — не містифікація // Там само; Сарокер Я. Єврей в музиці України // Сучасність. — 1995. — № 2; Швец В. Дивенки // Стирнів В. Реквієм ХХ века. — О., 2001, 2003. — Ч. 1—2; Довженко В. Симфонія М. Овсяннико-Куликовського // Рад. мист-во. — 1949. — 29 черв.; Поліщук Я. Геній члн злодей // Літ. газета. — 1959. — 5 янв.; Ho A., Feofanov D. Biographical Dictionary of Russian/Soviet Composers. — [Б. м.], 1989.

А. Калєвичєво

МИХАЙЛЮК

(псевд. — В. Черемшина) Василь Пилипович (13.01.1929, м. Вашківці, тепер райцентр Чернів. обл. — 2.05.2003, там само) — хормейстер, композитор-аматор. З. пр. кулут. УРСР (1966). Лауреат Премії Ім. С. Воробкевича (1995). Закін. Чернів. культ.-освіт. уч-ще (1966). Упродовж 1952—70 — кер. духового оркестру й хору Вашківського БК. Автор бл. 100 пісень на сл. Ю. Федьковича, С. Слюсарчука, В. Морданя; попул. пісень "Черемшина" (сл. М. Юрійчука) й "Смерічка" (сл. власні), "Подаруй мені Карпати" (сл. В. Григоряка) тощо. Найкращі твори склали окр. зб. "Пісенний килим" (2001) з передмовою С. Ротару й післямовою Т. Севернюк.

Літ.: Бодючук М. Література і мистецтво Буковини в мєнах. — Чернівці, 2005; Сєлєзінка В. "Всюди буїно квітє черемшина" // Рад. Буковина. — 1978. — 13 жовт.; Дарчук О. Перлини пісенного мистецтва // Правдивий поступ. — 2001. — № 16.

М. Бодючук

МИХАЙЛЮК Кузьма Степанович (19 — поч. 20 ст., с. Верхній Ясєнів, присілок Млинський, тепер Верховинського р-ну Івано-Фр. обл.) — дудар. Виконував на дуді (волинці) гуцул. мелодії, співанки, пісні та коломийки.

МИХАЛЬОВА Євгенія Яківна (11.01.1943, м. Анжеро-Судженський Кемеров. обл., РФ) — музикознавець, педагог, муз.-громад. діячка. Доцент (2000). Член СКУ (1985). Закін. Саратов. конс. (кл. Й. Пютямова). 1963—95 — лекторка Волошироєв. (згодом Луган.) філармонії, з 1988 — її худож. керівник. У доробку — понад

70-и лекцій. Брала участь у міжн. муз. фестивалях "Харківські ассамблеї", "Московська осін" (РФ), "Музичний форум" (Австрія); виступала у філарм. залах Києва, Харкова, Полтави, Москви, Єревана, в концертах симф. оркестрів України, Латвії, Вірменії. 1995—2000 — викладачка Луган. коледжу культури й мистецтва, з 2000 — Луган. ін-ту культури й мистецтва.

Учасниця авт. концертів А. Штогарєнка, Л. Колодуба, В. Губеренко, М. Скорика, В. Бібіка, В. Птушкіна, Т. Хреннікова, А. Ешья та ін. Директорка дит. філармонії "Ровесник", худож. кер. Молодіжного симф. оркестру, організаторка фестивалів, присв. ювілеям М. Лисєнка, С. Прокоф'єва, С. Размонінова, П. Чайковського, Д. Шостаковича, дит. музиці укр. композиторів (В. Поддєла, Б. Філіц, В. Шаповалєнка та ін.). Веде автор. цикл "Вєчна музика" на Луган. ТБ.

Літ. тв.: Робота над творчим портретом композитора // Мистецтва освіти. — Луганськ, 2001; Еврен в мировом музикальном исполнительстве // Другой народ. — Луганськ, 2002; "Пєсни без слєв" (Ф. Менделєєв) // Мир еврейской женщины. — 2003. — № 1; Симфонические вечера // Жизнь Луганска. — 1999. — 18 жовт.; Новый сезон открыт // Луганская правда. — 2001. — 10 жовт.; Осенний букет из музыкальных побед // Голос Донбасса. — 2003. — 19 листоп.

Літ.: Шустко В. З досвіду роботи // Музика. — 1978. — № 3; Соловєєва М. Дети для детей // Муз. жизнь. — 1985. — № 10; Дубовик В. Что такое опера? // Сов. культура. — 1977. — 14 черв.; Сєлєзєнікова І. Яскраво, образно // Пралор перемог. — 1978. — 13 берез.; Владиславський В. "Вам повєзало — у вас Михєлєва" // Наша газета. — 1993. — 10 квіт.; Ковєчєвє В. "Возьмите, это для вас" // Там само. — 2002. — 13 квіт.; Богородє М. В її словах звучить музика // Там само. — 2003. — 15 лют.; Кожушко О. Свято дитячої музики на Луганщині // УМГ. — 2003. — Ст. берєз.

М. Костєн

МИХАЛЬЧЕНКО Микола Степанович (18.07.1928, с. Горфор-пост Волчківського р-ну Алтай. краю, РФ — 12.02.1999, м. Донецьк) — акордеоніст, баяніст, педагог, муз.-громад. діяч, композитор-аматор, винахідник. Незрчий. З. пр. кулут. України (1921). Доцент (1972). Професор (1993). Закін. Томське муз. уч-ще (1948), Київ. конс. (кл. баяна М. Рєзєла, 1953), асистентуру-стажування при ній (1964). 1953—60 — викладач Донец. муз. уч-ща; 1960—66 — ст. викладач Харків. ін-ту мистецтва; 1966—99 — викладач, доцент (з 1972), професор (1993) кафедри нар. інстр. Донец. муз.-лед. ін-ту. Поміж учнів (понад 60) — лауреати міжн. конкурсів незрчих музикантів (З. Твердохліб, Ю. Бєляїдін), кер. муз. установ і закладів. Мас автор. свідцтво за винахід браїлівського приладу для 2-бичного запису тексту.

Тв.: для баяна — Концерт (1957), "Космічний етюд" (1970) тощо.

Літ. тв.: Мєтодические рекомендации по семилетнему обучению детей на готово-выборном баяне. — Донецьк, 1978; "Играй, мой баян!" — К., 1992; О народных музыкальных инструментах //

Правда. — 1965. — 12 мая: Лучший баянист Украины // Сов. Донбасс. — 1969. — 28 сент.
Лл.: Незряче дитя: наука в культурі: Библиогр. укаатель. — М., 1973. — Т. 2: Незряче дитя: искусства.

А. Муха

МИХАЛЬЧИШИН Ярослав Васильович (21.10.1910 м. Любачів, тепер Польща — 1.11.1995, м. Львів) — хор, диригент, хорист, скрипаль, педагог, журналіст. 1910—44 мешкав і працював у Польщі. Артист профес. хор. колективів "Ехо" (Краків), хору Краків. опер. т-ру, Львів. хор. капели "Трембіта" (тепер *Заслужена капела України "Трембіта"*). У 2-й пол. 1920-х навч. у філії ВМІ в Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща; кл. скрипки), згодом — у конс. в м. Катувіце (Польща). Там само працював сфальсолом Оперного т-ру. Навч. на юрид. ф-ті Ягеллон. ун-ту в Кракові. 1930—33 — диригент університет. хору укр. молоді "Студентська громада". Через фінансові труднощі залишив ун-т, закін. Вищу торг. школу в Кракові, працював у Тарнові, Новому Санчі (тепер Нови Сонч, Польща), директором торгівельного технікуму в м. Сноку (тепер Санок, Польща). Згодом працював у Ярославі (тепер Польща) й Перемишлі. 1945 переїхав до Львова. 1945—47 — хорист капели "Трембіта". Кілька десятиліть працював у Львіві, торгівельно-кооператив. технікумі, одночасно співав у різних хор. колективах: Хорі Львів. радіо й ТБ, "Прометей", "Орфей", керівав шкільний й студ. хори. Мав творчі контакти з С. Людкевичем, М. Колессою, А. Кос-Анатольським, Є. Козаком, О. Сорокою, Д. Котком, Б. Лепким, У. Кравченко, О. Ціпановським, Л. Ярославич та ін. Від 1979 — дописувач до різних часописів і журн. Публікував ст. і спогади про укр. музикантів, діячів культури та мистецтва.

Лл. гв.: З музикую кризі життя. — Л., 1992; статті (почав 150) у період. вид. "Укр. календар", газ. "Наше слово" й "Наша культура" (усі — Варшава, Польща), ж. "Жовтень", "КіЖ" тощо.

Лл.: Мелез-Яросевич Л. Від університету // *Михальчишин Я. З музикую кризі життя.* — Л., 1992. [б. п.], Михальчишин Ярослав // Українська державна чоловіча гімназія в Перемишлі (1895—1995). — Дрогобич, 1995. [б. п.], Ярослав Михальчишин [Некролог] // *За вішню Україну (Львів).* — 1995. — 3 листок.

Б. Філиця

МИХАЧ Микола Григорович (10.12.1960, м. Дрогобич Львів. обл.) — контрабасист, диригент, педагог, держ. діяч. З. д. м. України (2000). Закін. Дрогоб. муз. уч-ще (1980, кл. к.-баса Ф. Феневеши, Я. Дениса), Львів. конс. (1985 — кл. к.-баса О. Щеголова, О. Лучанко, 1994 — кл. дириг. І. Юзюко). 1977—85 — у Львові: артист оркестрів Обл. муз.-драм. т-ру, оперної студії конс., т-ру опери та балету, філармонії, 1985—86 — худож. кер. нар. фольк.-етногр. ансамблю "Джерела Карпат" (Трускавець Львів. обл.). 1986—99 — зав. муз. частини, диригент, гол. диригент Львів. муз.-драм. т-ру. Керівник нар. (1998—2000)

та симф. (2000—02) оркестрів Дрогоб. муз. уч-ща, з якими створив цикл конц. програм ("Шевченкіана", "День Незалежності", "2000-річчя Різдва Христового" та ін.). 1999—2002 — зав. відділу культури та мистецтв Дрогоб. міськ. ради. Від 2002 — викладач кафедри муз. виховання й диригування Дрогоб. пед. ун-ту ім. І. Франка.

Диригент-постановник опер "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемоєвського, "Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, "Пан Коцький" М. Лисенка, оперет "Вій" М. Кропивницького, "Сватання на Гончарівці" К. Стеценка, "Севастопольський вальс" К. Листова, "Весілля в Малинівці" О. Яребова, "Поцілунок Чаніті", "Трембіта" Ю. Міланіна, "Різдвяна ніч" І. Поклада та ін.; муз.-драм. п'єс "Невольник", "Мати-наймика" за творами Т. Шевченка, "Голгофа" за Ч. Айтматовим, "Запорозька Січ" О. Коломійця, "Ой Морозе-Морозенку" Л. Крупи, "Яничари" за Р. Іванчуком, "Роксолана" за П. Загребельним тощо. Автор музики та окр. муз. номерів до вистав "Мазепа — гетьман український", "Сотниківна" за Б. Лепким, "Невольник", "Мати-наймика" за творами Т. Шевченка, "Вифлємська ніч" І. Луцька, "За дорожочиним скарбом" В. Євдямієва; співав (разом з Я. Бабієм) і муз. оформлення сцен. версій "Вертепу" за нар. обрядами, "Січових стрільців" ("Червона калина") за документами й творами часів січового стрілецтва; числ. обр., *аранжувань*, оркестровок для кам. і симф. оркестрів та окр. нар. інструментів; статті на муз.-пед. теми.

Б. Лиц

МИХЕЕВ (Міхєєв) Борис Олександрович (9.01.1937, м. Саранськ, Мордовія, РФ) — домрист, педагог, муз. діяч, композитор-аматор. З. д. м. України (1997). Член НСКУ. Доцент (1977). Професор (1993). Закін. Харків. ін-т культури, віда. нар. інстр. (1961, кл. М. Лисенка), 1961—63 — його викладач, ст. викладач. 1963—75 — викладач Харків. ін-ту мистецтв. 1975—78 — директор Харків. муз. уч-ща, 1978—85 — ректор Донец. муз.-пед. ін-ту; 1985—87 — викладач Вороного муз. уч-ща; 1987—88 — худож. кер. Запоріж. філармонії; 1988—89 — доцент Львів. конс.; з 1989 — зав. кафедри нар. інстр. Харків. ін-ту мистецтв, з 1992 — його проректор (1993). Гастролював в Україні, Білорусі, Росії. У пед. і викн. творчості продовжує традиції В. Комаценка й М. Т. Лисенка. Співпрацював з В. Подзорином, В. Борисовим, В. Гнедашем, В. Жорданією, Р. Каралетяном, Ф. Коровим, М. Скориком та ін. За дириг. діяльність отримав високу оцінку А. Хачатуряна. 1-й викн.-ц і ред. багатьох творів укр. композиторів для нар. інструментів. Викн. манера відзначається емоційністю й тех. досконалістю.

Тв.: для дириг. з орк. — Концерт-сюїта (1988); для дириг. з кам. орк. — Концерт (1991), для 2-х домр — конц. дует "Коло" (у співав. з В. Юком, 1962), для дириг. соло — "7 характерних п'єс" (1982), два "Ліричні альбоми" (12 п'єс, 1982;

М. Міхєєв

Б. Міхєєв

МІХНОВЕЦЬКИЙ

5 п'єс, 1987; 2 концерти; п'єси: для домри й ударних — 3 п'єси (1982); етюдів для валторни, домри; редагування та ін. авторів.

Літ. та: Школа гри на чотирьохструнній домрі (у співавт. з М. Т. Лисенком) тощо.

Літ.: Настяня М. Творчість Бориса Міхася в контексті сучасного домрового мистецтва // *Давидов М.* Історія виконавства на народних інструментах, Українська академічна школа. — К., 2005; *Пі ж.* Композиторська творчість Бориса Міхася // Там само.

А. Музо

В. Микновецький

М. Мишанич

О. Мишуга

МІХНОВЕЦЬКИЙ (Міхновецький) Володимир Валентинович (7.06.1963, м. Київ — 7.10.2004, там само) — диригент, джаз, співак, хормейстер, кер. ансамблю. Закін. дириг.-хор. ф-т Київ. ін-ту культури (1989). Від 1994 — кер. вокал. ансам. "Мансонида", з яким виступав на фест. у Н. Новгороді (1995), Вінниці та Нікополі (Дніпроп., обл.; 1996), а також на фест. "Горизонти джазу" (Кривий Ріг, 1998). 1996 концертував у США, 1997 виступав у Києві з рос. саксофоністом О. Козловим. У Києві засн. джаз. фестивалю його імені.

Літ.: Чехов О. Тримайте шість! (Понад прекрасний музикант, засновник і керівник групи ManSound Володимир Міхновецький) // *Україна молода*. — 2004. — 16 жовт.; Кулабко О. ManSound: пацієнт, радше, живий... // *Дзеркало тижня*. — 2005. — 22—25 жовт.

В. Симоненко

МИШАНИЧ Михайло Васильович (20.11.1941, с. Бараньок Ужгородського р-ну Закарп. обл.) — фольклорист, етномузикознавець (транскриптор), педагог. Брат О. й С. Мишаничів (літературознавця й фольклориста). 1955—59 навчався в Ужгород. муз. уч-щі, 1959—64 — у Львів. конс. (ф-т нар. інстр.). 1966—68, після служби в армії — викладач Далеко-Схід. пед. ін-ту мистецтв (м. Владивосток, РФ). Від 1968 — викладач Львів. муз.-пед. уч-ща, з 1989 також Львів. конс.; з 1997 — доцент кафедри муз. фольклористики ЛДМА. Фольклорист.-етногр. доробок охопив бл. 10 тис. нар.-пісень, нотувань, ряд наук.-досл. і навч.-метод. праць із питань польової практики, муз. транскрипції та аналізу нар. музики. Гол. фольклорист. праця — бл. 6500 нотних транскрипцій мелодій укр. нар. пісень, у т. ч. бл. 500 із Закарпаття — зберігається в автор. рукописах і зупок. зб.-ках. 7 із них дельовано у фондах Львів. наук. біб-ки ім. В. Стефаніка та продубльовано у фондах біб-ки Проблемної наук.-дослідної лабораторії муз. етнології ЛДМА: Бойківщина. Народні пісні. — Т. 5, Ч. III: Мелодії — 1980 [604 мел.]; Народна вокальна творчість Львівщини. — Ч. I, кн. 1, 2. — 1985, 1986; Ч. II. — 1987 [796 пісень]; Музично-етнографічний архів Мишанича М. — Кн. 1, 2, 3. — 1983, 1984, 1988 [1600 пісень]).

Літ. та: Агоїніч особливості харпатської колонізації в транскрипції // *Актуальні питання методички фіксації та транскрипції гаворі народної музики*. — К., 1989; Про транскрипцію гаворі дельована в народновокальній музиці // I конф.

дослідника нар. музики західноукр. земель. — Ш., 1990; Музичні жанри та форми народновокальної творчості бойків // *Традиційна нар. музична культура Бойківщини*. — Турка, 1992 (у співавт. з Б. Лукомом); Народні мелодії батьківщини Т. Шевченка // V конф. дослідників нар. музики червононоруських (Галицько-волинських) та суміжних земель. — Л., 1994; Про мобільність строфіки бойківських народних пісень // *Традиційна нар. муз. культура Бойківщини*. — Дрогобич, 1996. — Вип. 2 тощо; транскрипції, ред. — Пісні Поділля. — К., 1976; 3 гр. Карпатська. — Ужгород, 1981; Українські народні пісні в записі С. Тоблевич. — К., 1982; Гайки. — Л., 1991; Весільні народні пісні. — Л., 1992; Щедрик. — Л., 1996.

В. Модир-Новик

МИШАСТИЙ Михайло Андрійович (15.11.1890, с. Блистави Менського р-ну Черніг. обл. — 1978, там само) — історик, краєзнавець, фольклорист, композитор-аматор, педагог. З учитель УРСР (1954). 1911 екстерном склав іспит на вчителя поч. школи, 1916 — на атестат зрілості, 1919—56 — учитель у с. Блиставі. Закін. Черніг. ін-т нар. освіти (1930; агробіолог. відділ), Ніжин. (Черніг. обл.) пед. ін-т (1938; фіз.-мат. ф-т). Збирати фольклор почав з 13 років за порадою свого учителя Й. Турченка, який деякий час був співаком хору М. Лисенка. Від 1906 М. намагався записувати разом з текстом і мелодію пісень, які, нагадуючи на саморобній баладації, фіксував за власною системою. 1909 записав від кобзаря Т. Пархоменка (пізніше — від його дочки) кілька істор. ж. ін. пісень, від лірника А. Гребеня — кілька дум та бл. 40 пісень. Від 1912, опанувавши нотну грамоту й навчившись гри на скрипці, систематично записував пісні з мелодіями. Втративши значну частину записів під час війни, згодом намагався їх відновити. Від 1961 фіксував фольк. зразки на магніт. плівку (зокр., 1962 від лірника К. Кузьминського — числ. варіанти *жартівливих пісень*). Загалом у повосн. роки записав бл. 800 нар. пісень різних жанрів. Значна їх частина зберігається у НАФРФ ІМФЕ, а також в Особовому фонді Держ. архіву Черніг. обл. На основі своїх записів (понад 150 пісень) створив монтаж укр. весілля. Досліджував діяльність творців і виконавців зразків муз. фольклору. Зібрані мат-ли публікував у ж. "НТЕ" (1958, № 3, 1964, № 1), "Соц. культура" (1964, № 12) та газетях ("Деснянська правда" "Рад. освіта"). Діяльність М. висвітлювалася в ж. "Соц. культура" (1962), "Україна" (1962), газ. "Колгосп. праця" (1961—65), "Деснян. правда" (1959, 1961—64), "Рад. освіта" (1961, 1965), "Рад. культура" (1961, 1963), "Сов. культура" (1964), "Рад. Україна" (1964).

С. Василів

МИШУГА (сцен. прізв. — Філіпп-Мишуга) Олександр Пилипович (7.06.1853, с. Нов. Вітків, тепер Рахівського р-ну Львів. обл. — 9.03.1922, м. Фрайбург, Німеччина, похов. у Нов. Віткові) — оперний і кам. співак (тенор), педагог. Вокал. освіту здобув у В. Висоцького

(Львів, 1878—81) і М. Джованні (Мілан, конс., 1881—83). Удосконалювався в Ж.-Б. Сбрілья (Париж). Вик. діяльність розпочав 1880 *концертами* у Львові. На опер. сцені дебютував 1883 у м. Форді (Італія). З вел. успіхом виступав у Мілані, Турині, Ніцці, Флоренції, згодом гастролював у Відні (1885), Празі (1887). 1883—84 — соліст Львів. опери, 1884—85 — вел. т-ру у Варшаві. 1885—1905 з триумфом виступав на багатьох оперних сценах Європи, виконував найкращі тенор. партії. 1895—96 — соліст Києв., 1900—01 — Львів. опер. 1896, 1901 концертував у Києві. Неодноразово співав на петерб. оперних сценах. 1905—11 — професор співу *Музично-драматичної школи* М. Лисенка. Першим запровадив навчання в муз. школах укр. мовою; посилив наук. засади у викладанні співу. Вел. увагу приділяв роботі над звуком з метою досягнення його свободи, гнучкості, витривалості, сили та краси. Вимагав шляхетності й ширшої виконання. 1911—14 — професор співу *ВМІ* ім. Ф. Шопена Варшав. муз. тов-ва. 1914 захворів і виїхав до Італії на лікування. Очолював і викладав у власній школі співу в Римі, пізніше в Мілані та курорт. містечку Раміолі. 1919 виїхав до Стокгольма, де відкрив власну школу співу, в якій працював до поч. 1922. Поміж учнів — М. Микіша, О. Любич-Паранжани, С. Мирович, Я. Коралевич-Вайда, Є. Штрассер, В. Рашковська, Я. Тіссерант-Паржинська, З. Забелло-Мазуркевич, Г. Леска-Арнд, М. Донцев-Тессейр, Є. Бандровська-Турська. Незадовго до смерті заповів усе своє майно ВМІ у Львові. Був похований у Фрайбурзі, а потім прах М. було перевезено до Нов. Виткова.

Діяльність М. була високо оцінена не тільки представниками вітчизн. культури, а й видат. діячами заруб. мистецтва. Для М. писали твори В. Желенський, А. Монхгоймер. Вик. стиль М., представника школи *белканто*, відзначався оксамитовим тембром, досконалістю співу, виразним фразуванням, чудовою кантільною та драм. талантом. Увійшов в історію укр. муз. мистецтва як один з найвиразніших інтерпретаторів нар. *пісень, романсів та соло-спілів*. У кам. репертуарі — твори укр. *композиторів*, зокр. М. Лисенка, А. Вахнянина, В. Матюка, а також М. Глінки, П. Чайковського та ін. Записувався на грамплатівки у Варшаві ("Граммофон", 1913).

Ім'ям М. названо Нововитків. СШ, вулицю в Києві. У рідному селі створено музей співака. Олійний портрет М. належить худож. М. Івасюкові; скульптурний — В. Одрехівському.

Партії: Андрій ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемізового), Ленський, Герман ("Евгені Онґін", "Пікова дама" П. Чайковського), Фауст, Ромео (одиноч. опера, "Ромео і Юлія" Ш. Гюно), Холе ("Кармен" Ж. Бізе), Герцог, Альфред, Ринард, Раданек, Манріко ("Ріголетто", "Травіата", "Бал-маскарад", "Аїда", "Трубадур" Дж. Верді), Йонке, Стефан ("Галька", "Зачарований замок" С. Монюшка), Немерно, Фернандо, Елґар ("Любовний напій", "Фаворитка", "Лючі ді Ламмермур" Г. Доніцетті), Реуль ("Тугеноти" Дж. Мейснера), Елеазар ("Жидівка" Ф. Галеві), Кварадоссі ("Тоска"

Дж. Пуччіні), Каніо ("Паян" Р. Леонкавалло), Турідуло ("Сілезька честь" П. Маскани).

Дискогр.: CD — Модест Мендизинський, Соломія Крушельницька, Михайло Голіницький, Олександр Мишуга. Золоті голоси України. — Гал Рекордс GAI0137, 2003.

Лит.: Ярон С. Воспоминания в театре (1867—1887). — К., 1896; Олександр Мишуга — мистець і людина. — Л., 1938; Видатний співак Олександр Мишуга: Спогади / Зібрав і Держко. — Л., 1964; Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи / Упор. М. Головащенко. — К., 1971; Врублевська В. Соломія Крушельницька. — М., 1989; Олександр Мишуга — король тенору / Автор-упор. М. Головащенко. — К., 2004; Лисенко М. Листи / Автор-упоряд. Р. Скорильська. — К., 2004; Авдеев В. Олександр Мишуга // Мистецтво. — 1956. — № 5; Білоштан Я., Дубина Н. Геній пісень // Радуга. — 1965. — № 2; Кротевич Е. Олександр Філіппович Мишуга // Язов ж. Киевские встречи, воспоминания, новеллы. — М., 1968; Любодина В. А. Ф. Мишуга — выдающийся певец и вокальный педагог // Вопросы вокальной педагогики. — М., 1976. — Вып. 5; Билинська М. Співацько добре і краси // Музика. — 1983. — № 5; Криж С. Дянь певцу из Виткова // Муз. жизнь. — 1983. — № 21; Кухирюк О. Мрія про такі піли // Укр. культура. — 2003. — № 8; Ралевський М. Олександр Мишуга // Рад. культура. — 1982. — 8 берез.; Любкевич С. Щедрий талант // Там само. — 1963. — 9 черв.; Головащенко М. Соловей України // Літ. Україна. — 1963. — 28 черв.; Канарська А. Його слава справді була світлою // Поступ. — 2003. — 21 черв.; Бронич В. Коханка, проспівана серцем // Дянь. — 2009. — 26 черв.

Н. Костюк

МІАНСАРОВА Тамара Григорівна (5.03.1931, м. Зінов'ївськ, телер Кіровоград) — естр. співачка (*сопрано*). Н. а. РФ (1996). Лаур. III Всесоюз. конкурсу артистів естради (1958), пісенного фест. у Солоті (1963, Польща) та ін. Закін. Моск. конс. (1957, фп. і вок. ф-ти). Брала уроки естр. вокалу в Е. Канґера. Від 1960 — солістка Моск. *мюзік-холлу*. Отримала вел. популярність у тод. СРСР виконанням пісні "Пусть всегда будет солнце". 1970—88 зазнала творчих репресій (заборонено участь у програмах ТБ, виїзд за кордон, розмагнінено записи). Багато гастролювала містами кол. СРСР як солістка Донец. *філармонії*. 1988—2001 — викладачка вокалу ГІТІСУ (Держ. ін-ту театр. мист-ва, м. Москва), з 2001 — Культ. центру на Полянці (Москва). У репертуарі поміж пісень — "Я — акація" О. Білоша, сл. Г. Татарченка тощо.

Дискогр.: CD "Тамара Мінсарова". — М., 1996.

Лит.: Софінко Б. Соловей из края Шаллпина // Московская эстрада в лицах. — М., 1997; Эштейн Е. Я песни о солнце, о дятлах пою // Сов. эстрада и цирк. — 1980. — № 2; Лебедин В. Пусть всегда будет солнце // Там само. — 1989. — № 8.

І. Скорська

МІЗИНЕЦЬ Віктор — див. *Мішайов В. Ю.*

МІЗІТОВА Аделя Абдулівна (22.03.1949, м. Харків) — музикознавець. Канд. мист-ва

О. Мишуга в ролі Манріко (опера "Трубадур" Дж. Верді)

О. Мишуга в ролі Йонтека (опера "Галька" С. Монюшка)

Т. Мінсарова

(1988). Доцент (1991). Професор (1994). Закін. Харків. ССМШ, Харків. ін-т мистецтва (1972, істор.-теор. ф-т, кл. *П. Шаполяського*). 1972—77 — викладачка муз.-теор. дисциплін ДМШ; 1976—81 — кафедри теорії музики та *фортепіано* Харків. ін-ту культури, з 1981 — доцент, з 1994 — професор кафедри історії музики 20 ст. та муз. критики Харків. ін-ту мистецтв. 1986—88 — пошукувачка на кафедрі теорії музики Моск. конс. (наук. кер. докт. мист.-ва Г. Григор'єва). Досліджує питання оперної *драматургії*, розвитку жанрів *симфонії* та *концерту*, творчості сучас. композиторів, міфотворчості. Співред. низки кн., зб-ків наук. праць та мат-ліє наук. конф.

Літ. та: канд. дис.: "Переоцінка цінностей як фактор музикально-історичного прогреса (на прикладі симфонії ХХ століття)" (Ленінград, 1988); *Опера — миф в музыкальном театре* М. Стравинського. — Х., 1992 (у співавторстві з І. Івановим); наук. і муз.-крит. статті в наук. зб., ж. та газ. Києва, Харкова, Одеси, Донецька, Москви, С.-Петербурга.

Літ.: Pro Domo Mea. — Х., 2007.

МІКРОХРОМАТИКА — див. *Хроматика*

МІКУЛІ (Mikuli) Кароль (Карл) (20.10.1819, за ін. відом., 1821, м. Чернівці — 20.05.1897, м. Львів, похов. у дворі Вірмен. церкви) — піаніст, композитор, диригент, педагог, муз. фольклорист, муз.-громад. діяч. Походив з вірмен.-румун. родини. 1844—47 — учень *Ф. Шопена* в Парижі, був знайомий і листувався з *Ф. Листом*. Навч. композиції і теорії музики в Парижі в композитора Н. А. Ребера. Від 1848 постійно проживав у Чернівцях. 1848—58 концертував у містах Франції, Австрії, Італії, Румунії, а також у Києві та Львові. Від 1858 мешкав у Львові. На прохання виділу *Галиц. муз. тов-ва* став його муз. кер., очолював хор і оркестр. Проводив репетиційну і орг. роботу. 1858—87 — директор Львів. конс. П/х М. 1885 кількість учнів у ній зросла від 90 до 390. Викладав *гормонію*, контрапункт та композицію; 1859 до предметів увів клас *фортепіано*, розробив навч. програми. У 1860—80-х — центр фігура львів. муз. життя. Виступав як соліст, диригент хору і оркестру. В репертуарі — *симфонії* Й. Гайдна, К. М. Вебера, Л. Бетховена, *увертюри* Х. В. Глюка, В. А. Моцарта та ін. Разом з викладачами конс. влаштовував регулярні кам. концерти. Поміж учнів — Д. Січинський, М. Солтис, С. Невядомський. 1887 залишив посаду директора конс. і відкрив власну муз. школу.

Автор підручників "Контрапункт" ("Das Kontrapunkt") і "Канон" ("Der Kanon") (обидва — рукоп.); ред. приміток до повного вид. творів *Ф. Шопена* (першого лейпц. вид. Ф. Кіснера в 17 т., 1879).

У комп. *спадщині* переважає кам. музика: фп. п'єси, обр. рум. нар. пісень, *сонати* для скрипки з фп., пісні на польсь., франц., нім. та румун. тексти. Видав у Львові "48 національних румунських арій", куди увійшли дойни, хори, пісні пастухів тощо, у т. ч. зразки

укр. муз. фольклору, записані на Буковині й Покутті та оброблені для фп. Автор музики до драми Ю. Коженовського "Монах і Меса". Представник *романтизму*. Стильові особливості творчості склалися значною мірою під впливом *Ф. Шопена*. У музиці виразно виявилось тяжіння до поемності, колористики. На Львів. ТБ знято муз. фільми "Кароль Мікулі" (1998) й "Фортепіанна музика К. Мікулі" (1999).

Літ.: *Старух Т.* Музичне мистецтво Львова. Становлення музичного мистецтва і педагогії у другій пол. XIX — першій третині XX століття. — Ль., 1997; *П ж.* Правда і мифи про біанкісти — основоположників фортепіанної школи. — Ль., 2002; *П ж.* Кароль Мікулі // *Муз. ісполнителство*. — М., 1979. — Вип. 10; *Кирилюк Л.* Стильова еволюція галицької музичної культури XIX—XX ст. — Ль., 2000; *П ж.* Діяльність німецьких, австрійських та чеських музикантів у XIX ст. // *Musica Galiciana*. — Ль., 2000. — Т. 5; *Сторинки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка*. — Ль., 2003; *Лабанюк-Полко З.* Сто піаністів Галичини. — Ль., 2008; *Тяч Е.* Учень Шопена // *Кодри* (Кишинів). — 1974. — № 3; *Cosmo V.* Muzei romani compozitori si musicologi lexicon. — Bucuresti, 1970; *Rudziński W.* Stanisław Moniuszko. — Kraków, 1961. — Т. 1. — Cz. 2; *Mazepa L.* Szkolnictwo muzyczne we Lwowie [XV—XX w.] // *Lwów: miasto — społeczeństwo — kultura*. — Kraków, 1995. — Т. 1; 1998. — Т. 2; *Анон ж.* Karol Mikuli, der künstlerische Direktor des Galizischen Musikverein in Lemberg 1858—1887 // *Musikgeschichte* // *Mittel- und Osteuropa* / *Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Technischen Universität Chemnitz*. — Chemnitz, 1999. — Heft 5; *Анон ж.* Karol Mikuli, Direktor des Konservatoriums am Galizischen Musikverein, Schüler von Karol Mikuli // Там само. — 2000. — Heft 6.

Н. Костюк, Б. Стопа

МІКУШІНСЬКИЙ Степан (18 ст.) — музикант. Ймовірно, навч. у *Глухівській* (тепер Сум. обл.) *спідовій школі*. У 1750-х — соліст Капели гетьмана К. Розумовського в Глухові.

МІЛЛЕР Орест Федорович [23.07(4.08), за ін. відом., — 4(16).08.1833, м. Галсаль, тепер Хаапсалу, Естонія — 20.05 (1.06).1889, м. С.-Петербург, Росія] — фольклорист, літературознавець, Естонцеві за походженням. 1855 закін. Петерб. ун-т; від 1870 — його професор. У праці "Опыт исторического обозрения русской словесности" (1863) вперше обґрунтував необхідність систематичного вивчення нар. творчості в курсі літ-ри. Прихильник міфолог. школи у фольклоризмі. Досліджував укр. фольк. епос. Наприкінці 1870-х полемизував із В. Стасюком про походження *близин*. Поміж праць — "Малорусские народные думы и сказания Остап Вересай" (1875), "Великорусские былины и малорусские думы" (т. 1—2, 1876—78), "К вопросу в следях великорусского зпоса в Малороссии". Автор рец. на зб-ки укр. нар. пісень В. Антоновича й М. Драгоманова, Л. Боровиковського, Я. Головацького.

Літ. та: Беседи о русской истории. — С.Пб., 1862; *Великорусские былины и малорусские*

думи. — К., 1876; Славянство и Европа. — С.Пб., 1877; История словесности. — С.Пб., 1884; Малорусские народные думы и кобзарь Остап Вересай // Древняя и новая Россия. — 1875. — № 3—5 та ін.

Лит.: Шаян І. Очерк научной деятельности проф. О. Ф. Миллера. — С.Пб., 1889; Його ж. Біографічний очерк при труде Миллера "Русские писатели после Гоголя". — С.Пб., 1891. — Т. 1; Гайсний Б. Орест Федорович Миллер: Біогр. очерк. — С.Пб., 1896; Пылин А. История русской этнографии. — С.Пб., 1891. — Т. 2; Явич В. История славянской филологии. — С.Пб., 1910; Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 г.). — М., 1915. — Т. 2; Ковалив І. Українські богатири козацької доби // Записки історичної і філологічної секції Українського Наукового Товариства в Києві. — К., 1913. — Кн. XI; Аникин В. Проблемы фольклора в трудах Ореста Миллера // Очерки истории русской этнографии, фольклористики и антропологии. — М., 1982. — Вып. 9.

Н. Костюк

МИЛЬМАН Марк Володимирович (3.05.1910, м. Москва, Росія — ?) — композитор, піаніст, педагог. З. д. м. РРФСР (1989). Закін. Моск. конс. (кл. фортепіано Генр. Нейгауза, кл. композиції Г. Літинського, 1935), аспірантуру при ній (1937). Від 1935 — викладач, професор (1964). Поміж творів — *сюїта* для фп. "У горах Закарпаття" (1959), *пісня* "Оксана" (сл. М. Стелімаха, 1944), 19 дит. хорів без супр. на сл. П. Воронька.

А. Музо

МИЛЬНЕР Михайло (Мойсей) Арнольдович (29.12.1886, м-ко Рокитне Васильківського пов. Київ. губ., тепер райцентр Київ. обл. — 25.10.1953, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ) — композитор, хор. диригент. У юнацькому віці співав у різних *хорах* (у т. ч. у хорі А. Дзмировського Синегоги Бродського в Києві, де, зокр., виконував сольну партію в *Реквіємі* В. А. Моцарта). Після 1900 у Києві брав приватні уроки з *фортепіано* у О. Веккер. 2 роки навч. в Київ. муз. уч-щі (кл. фп. В. Пухальського). Закін. Петерб. конс. (1914, кл. фп. А. Миклашевського, кл. композицій А. Лядова, І. Вітола, В. Калафаті). Учасник *Белзького гуртка*. Від 1908 брав участь у роботі Тов-ва єврейської нар. музики (С.-Петербург). 1911—14 — худож. керівник хору Тов-ва. 1914—17 — дириг. військ. орк. й хору. 8 груд. 1917 відбувся 1-й авт. концерт М. (Малій зал Петерб. конс.). 1918—20 — зав. муз. школи в м. Кунгур (нині РФ). Від 1921 — зав. муз. частини *Пролеткульту* в Петрограді (тепер С.-Петербург), керівник хорів. 1924—25 — зав. муз. частини Держ. єврейського г-ру в Москві. 1928—31 — у Харкові. 1931—41 — худ. керівник Єврейського вок. ансамблю в Ленінграді (тепер С.-Петербург).

У творчості спирався на фольк. інтонації. Від 1925 до кін. 1940-х створив музику до бл. 50 драм, вистав, у т. ч. Держ. єврейських т-рів Києва (2), Одеси (2), Харкова (10). Твори М.

для фп. видавались у Харкові, у т. ч. "Народна дума", *Варіації та фуга*, "Казка".

Тв.: 3 опери; для орк. — Симфонія (1937), симф. поєми (у т. ч. "Біля Дніпра", бл. 1942) та ін.; Концерт для фп. з орк. (1946); сонати для скрип. і фп., для влч. і фп.; твори для фп. (у т. ч. цикл "Силуети Вітчизняної війни", присв. зльєнню Києва), корн, твори *до голосу* з фп.; музика до драм, вистав (бл. 50).

Лит.: Шемш М. М. А. Мильнер. Краткий биографический очерк // Из истории еврейской музыки в России. — С.Пб., 2006. — Вып. 2.

М. Ржевско

МИЛЬШТЕЙН Натан Миронович (18(31).12.1904, м. Одеса — 21.12.1992, м. Лондон, Вел. Британія) — скрипаль. Навч. у П. Столярського, згодом — у Л. Ауера в Петрогр. (тепер Петерб.) конс. та Є. Іззі (Брюсель, Бельгія). 1915 вперше виступив у Одесі в *концерті*, присв. 50-річчю О. Глазунова. 1921 у Києві познайомився з В. Горовицем. 1921—25 гастролював із ним в Україні й Росії. 1925 емігрував за кордон. Від 1928 — у США. Виконував твори клас. репертуару. Виступав з оркестрами п.к.с. Кусевицького, Л. Стоковського, Б. Вальтера, В. Фуртвенгера та ін. Здійснив звукозаписи концертів *для скрипки з оркестром* П. Чайковського, О. Глазунова, Ф. Мендельсона, М. Бруха, ін. творів. Володів досконалою технікою й бездоганним смаком. Автор творів для скрип. ("Паганініана", 1954; каденції до Концертів Л. Бетховена та ін. композиторів). Вважався одним з визначних представників інтелект. манери у скрип. школі. За найкраще виконання творів для скрип. соло Й. С. Баха йому було присуджено премію "Греммі" (1975).

Лит. тв.: Из России на Запад. — Нью-Йорк, 1990; Ракманинов, каким я его знал // Знамя. — 1958. — № 11 (обиди — у сьмат. в С. Володим.).

Лит.: Анфельдт В. И. Солоист — малолетний скрипач Н. Мильштейн // Одес. новости. — 1915. — Ч. 9783; Його ж. Концерт Мильштейна // Одес. вечерние новости. — 1924. — Ч. 572; Карольин В. Концерты Мильштейна // Жизнь искусства. — 1923. — Ч. 47; [Б. п.]. Н. М. Мильштейн [Некролог] // Рус. мысль (Париж). — 1993. — 8 янв.; Волков С. Мильштейн и Горовиц // Чайка. — 2004. — 20 февр.; Gavotti B. N. Mistein. — Geneva, 1956; Ewen D. Musicians since 1900. — New York, 1978.

Н. Костюк

МИЛЮТИН Юрій (Георгій) Сергійович (18.04.1903, м. Москва — 9.06.1968, там само) — композитор. Н. а. РРФСР (1964). Лауреат Сталін. премії СРСР (1949). Навч. на Муз. курсах В. Косовського (1917—19). Закін. Моск. обл. муз. технікум (кл. композиції С. Василенка та О. Александрова, 1930). Виступав як актор (1919—23), піаніст і композитор естр. колективу "Синя блуза" (1924—25), тапер Моск. к-рів (1929—32). Зав. муз. частини Моск. драм. т-рів (1930-і). Автор *пісень* і *оперет*, у т. ч. "Дівочий переполох", "Трембіта" (на укр. тематику з використанням зах.-укр. фольклору, була популярною на теренах усього кол. СРСР), "Поцілунок Чаніти", "Цирк запалює вогні", музи-

МИЛЮТИН

М. Мільман

Н. Мильштейн

Ю. Мільютін

ки до драм, вистав і кінфільмів, поміж яких — на кіностудіях України 1930—40-х: "Карл Бруннер", реж. О. Маслюков; "Митько Лелюк", реж. О. Маслюков, М. Маєвська; "Моряки" (пісні на сл. В. Лебедєва-Кумача), "Морський яструб" (пісні на сл. Е. Долматовського), "У далекому плаванні" (пісні на сл. А. Сафронова), реж. В. Браун, "Дочка моряка" (пісні на сл. В. Гусева), реж. Г. Тасін.

Літ.: Медведєв А. Юрій Милотин. — М., 1956; Персон Д. Ю. С. Милотин: Нотобібліогр., справочник. — М., 1984; Литвинова О. Музика до кінфільмів // Там само. — Т. 5.

А. Музо

МІНЕЯ — Див. Книги вавослужбові

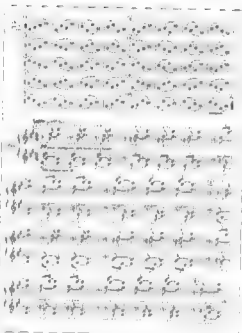
Обкладинка збірки
"Мініатюри"
Я. Степового (К., 1927)

МІНІАТЮРА (франц. *miniature*, італ. *miniatura*) — невеликий муз. твір (інстр., вок., хор.), де худож. образ подано в максимально сконцентрованому часо-просторі (форми: період, прості 2-, 3-част., строфічна, концентрична чи *rando*). Розрізняють "абсолютні" ("чисті") й програмні М. "Абсолютні" мають назву, котра вказує на певну жанр. приналежність (експромт, прелюдія, ноктюрн, балс тощо). Назви програмних М. віддзеркалюють закладений образ, зміст ("Мрія. На солодкім меду" М. Лисенка, "Ранок" Р. Глієра, "Жаб'ячий валес" В. Борвінського, "Весняний дощ" І. Шоло, "Мальована сопілочка пастушка" Б. Фільц тощо). Існує як окремий твір чи частина сюїти, циклу (фп. "24 дитячі пісні" В. Косенка, "Дрібнички" М. Колесси, "Закарпатські новелети" Б. Фільц, вок. "Пастелі", "Енгармонічне" Л. Дірко тощо).

Досягла розвитку в 19 ст. з появою романтизму з його тенденцією до інтимності автор. висловлення (Ф. Шуберт, Ф. Шопен, Р. Шуман, Я. Брамс, Ф. Ліст та ін.), на поч. 20 ст. у творах модерну (сюрреалізм), композиційна у техніці ортодоксальної додекафонії.

В укр. музиці М. з'явилась у серед. 19 ст. спершу як *аранжування* укр. нар. пісень для фортепіано, згодом — як суто інстр. жанр (думка, шумка, чабараши та ін.) для салон. музикування. У творчості М. Лисенка як представника романтизму принцип мініатюризму набув домінуючого значення (твори для фп., обр. укр. нар. пісень, солосіви, хори, навіть опера-«хвилінка» "Ноктюрн"). У 1-й пол. 20 ст. М. розвивалась як "чистий" жанр (прелюдії Я. Степового, Л. Редуцького, В. Барвінського, етюди В. Косенка тощо) і як програмний (для фп. — "Сирітка", "Пересторога матері" С. Людкевича, "Пристрасне поривання" М. Турковського, цикли "Зоряні мрії", "Сторінки фантастичної поезії" Ф. Якименка, хор. обр. укр. нар. пісень М. Леонтовича тощо).

У 2-й пол. 20 ст. (особливо з 1970-х) спостерігається тенденція до мініатюризації, камернізації автор. висловлення з одночасним прагненням до оновлення форм, перегляду її нормативів (зокрема цикл "Золоті письмена" Ю. Шевченка, фп. цикл "Гра інтервалами" Б. Фроляк, "Ще!" для альт-саксофону, литавр, ксилофона С. Засихівка, "Українська луна" для фп. Л. Юрїної, "Анекдот

Послідовність звуків і зразок виконання
фрагменту фп. мініатюри "Відлітаним
ятаком" О. Гугеля (1989)

для дорослих" для дит. ансамблю В. Рунчака тощо). Як граничний прояв принципу мініатюризму слід розглядати мінімалізм в інстр. творчості кін. 1980-х — поч. 1990-х О. Гугеля, О. Грінберга, О. Щетинського.

Літ.: Дремлюга М. Українська фортепіанна музика (дожовтневий період). — К., 1958; Фільц Б. Український радянський романс. — К., 1970; Булат Т. Український романс. — К., 1979; Пархоменко Л. Українська хорова пісня. — К., 1979; Клиш В. Українська радянська фортепіанна музика (1917—1977). — К., 1980; Звинин К. Фортепіанні мініатюри Шопена. — М., 1995; Яковлєв Ж. Менделєєв у розвитку романтичної фортепіанної мініатюри // Ф. Менделєєв: Бартолоді та традиції музичального професіоналізму. — Х., 1995; Ребухо Н. Принципи мініатюризму в творчості М. Лисенка // Укр. муз. — К., 2003. — Вип. 32.

О. Крижівник

МІНІМАЛІЗМ (англ. *minimalism*, виник наприкінці 1950-х в амер. живописі; *minimal music*) — муз. техніка, що зародилася на поч. 1960-х у США у лабораторії експериментальної музики Дж. Кейджа та його школи. Представники — Т. Райлі, С. Райх, Л. Янг, Ф. Глас та ін. М. притаманні спрямованість на об'єктивність, імперсональність мистецтва, розуміння твору як самодостат. організму, що розвивається поза автор. волею, границя обмеженість засобів вираження т. зв. репетитивної техніки: нескінченна повторність рівноправних коротких звук. ланок — паттернів (англ. *pattern* — зразок, модель), простих ритмічно й тонально.

Найбільший вплив на появу М. мало зацікавлення амер. композиторів реліг.-філос. концепціями й звук. світом екзотичних циві-

лізації (напр., витонченість індійської рагі й гіпнохічна регулярність африкан. барабанної техніки). Ключове поняття М. — нескінченний тривалий "процес", пов'язаний з феноменом "відкритої форми", — сформувалося внаслідок орієнтації на позасерію, просторово-часові координати. Перший мінімаліст, твор — "Іл С" Т. Райлі (1964, Сан-Франциско). До найпоказовіших належать "Drumming" ("Барабанний дріб", 1970—71) С. Райха, *опери* "Альберт Ейнштейн на даху" та "Індія Ганді" Ф. Гласса.

В укр. музиці до М. наблизилися 1980-х — на поч. 1990-х зверталися представники харків. комп. школи О. Гугеля, О. Грінберг, О. Щетинський, а також львів'янин О. Козаренко. Принципи М. рельєвно виявляються у творах Л. Гробовського (Чотири двоголосі інвенції), В. Власова ("Infinito" — "Нескінченне" для акордеона й кам. орк.), М. Ковалінска ("Мудрець" для 3-х піаністів; широко — у різних жанрах із доробку В. Сильвестрова.

Літ.: Житомирский Д., Леонтьева О., Мило К. Западный музыкальный авангард после второй мировой войны. — М., 1989; Крапивина И. Проблемы формирования в музыкальном минимализме. — Новосибирск, 2004; Мондичино О. Американские композиторы XX века. — СПб., 2007; Бойер К. Репетитивная музыка // СМ. — 1991. — № 1; Поспелов П. Минимализм и репетитивная техника // Муз. академия. — 1992. — № 4; Кром А. Стиль Райха и "классический минимализм" 1960-х — начала 1970-х годов // Там само. — 2002. — № 3; Давыденко И. Мировоззренческие проблемы минимализма в американской музыке второй половины XX века // Вестн. Беларуской джазовой академии музыки. — Минск, 2003. — Вып. 4; // ж. Стиль Райха. "Tehillim" (к проблеме постминимализма в творчестве композитора). Науч.-исследовательский очерк. — Минск, 2004 (Доп. в ГУ "БелИАС" 30.06.2004 г., № Д200470); // ж. Филипп Гласс. Струнный квартет № 4 (к проблеме постминимализма в музыке американских композиторов) // Вестн. Беларуской джазовой академии института проблем культуры. — 2005. — № 1 (3—4); // ж. Пути становления американского музыкального минимализма в художественной музыке второй половины XX века // Вестн. Беларуской джазовой академии музыки. — Минск, 2006. — Вып. 9; Стодницька Л. Музыкальная драматургия минималистских композиций (постановка проблемы) // Киев. муз.-во. — К., 2003. — Вып. 10; Андросова (Маркова) Д. Минимализм в музыке: например, принципы мышления. Автореф. дис. ...канд. мист.-ва. — К., 2005; // ж. Минимализм в профессиональной музыке творчестве 1990-х годов // Молодь в умовах нових соціальних перспектив: Мат-ли 2-ї між. наук.-практ. конф. — Житомир, 2000; // ж. Минимализм и творчество М. Глинка // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. — К., 2002; // ж. Ритм репетитивності в музичному мінімалізмі // Метроритми-1. — К., 2002; // ж. Являє мінімалізму: принципи мислення і стиль творчості // Укр. муз.-во. — К., 2002. — Вып. 31; // ж. Міфологія репетитивності в музичному мінімалізмі // Наука і освіта—2003: Мат-ли наук.-практ. конф. — Дніпропетровськ: Дніпродзержинськ, 2003; Кушнірук О. Проані мінімалізму у доробку Олександра Гугеля // Студії мистецтвознавч. — 2005. — Число 2; Кром А. "Простая арифметика" репетитивного процесса

в американском музыкальном минимализме // Проблемы муз. науки. — М., 2008. — № 1; Форхадз Ф. Минимализм — made in USA // Муз. жизнь. — 2008. — № 7; Красникова Т. Пространственно-временная организация фактуры в минимализме // Искусство и образование. — 2009. — № 3; Merrens W. American Minimal Music. — New York, 1983; Strickland E. Minimalism: Origins. — Bloomington, 1993; 2000; Schwarz R. Minimalists. — London, 1996; Potter K. Four Musical Minimalists: La M. Young, T. Riley, S. Reich, F. Glass. — Cambridge, 2000; Grigo M. Ich sprach mit La Monte Young und Marian Zazeela // Melos. — 1973. — Heft VI; Warburton D. A Working Terminology for Minimal Music // Integral. — 1988. — № 2.

■ Кушнірук

МІНКІН Леонід Борисович (17.12.1944, м. Дзержинськ Горьков, тепер Нижегород. обл., РФ) — музикознавець. Лауреат Всесоюз. музикош. конкурсу, прис. проблемами муз. спадщини (1976). Член СКУ. Закін. Саратов. конс. (1971). Від 1971 — викладач муз. уч-ща у Жданові (тепер — Маріуполь); з 1982 — редактор муз. програм Донец. обл. ТБ. Автор статей і рец., прис. питанням розвитку джазу, телепередач "Донецькі 18" (1987), "Один із джазу" (1988). На поч. 1990-х емігрував до Нідерландів.

Літ. тв.: Мистецтво радянського джазу // Музика. — 1979. — № 5; Донецький джаз-фестиваль // Там само. — 1983. — № 4; Донецький джазовий // СМ. — 1983. — № 10; Діалог "Діалогон" // Музика. — 1984. — № 2; Про естетику і практику побутування джазової музики // Музична критика і сучасність. — К., 1984. — Вып. 2; Діалог із слухачем // Музика. — 1985. — № 5; Донецький джазовий // СМ. — 1985. — № 12; Про діалогічну природу жанру концерту на прикладі І. І. Фортеп'яних концертів Р. Шедра // Укр. муз.-во. — К., 1987. — Вып. 22; Джаз: діалог розуму і аудиторії // К.Ж. — 1983. — 28 серп.; Один із джазу // Вестн. Донецьк. — 1988. — 12 новб.; статті в ж. і газ., телепередачі, лекції, метод. розробки.

А. Муха, В. Симоненко

МІНСЬКИЙ (справж. прізвище — Спірін) Михайло Григорович (12.08.1918, Кубань, тепер Краснодар. край, РФ — 9.10.1988, м. Цволле, Нідерланди) — конц.-кам. і оперний співак (баритон). Навч. у Казан. муз. уч-щі (1938—40), Моск. конс. (кл. вокалу М. Владимирової, 1940—41). Продовжив вокал. студії в Держ. ун-ті шт. Луїзіани (1951, США) і приватно в Лондоні та Римі. Брав участь у 2-й світ. війні. Потрапивши до полону, перебував у таборі для інтернованих українців, що визначило його подальшу долю. Вик. діяльність розпочав солістом капели "Трембіта" п.к. К. Цепенди (1944—45); співак в укр. капелі бандуристів п.к. Г. Кітасого (1946—49) і в Хорі донських козаків (п.к. С. Жарова). 1949 переїхав до США. Брав участь у конкурсі вокалістів у Детройті, згодом виступав із Детройт. симф. оркестром 1950 отримав стипендію Ун-ту шт. Індіана. Співак у Філадельф. оперному т-рі. Виступав також на сценах Нью-Йорка, Бостона, Нью-Орлеана (гол. баритонові партії в опері "Аїда",

Обкладинка автореферату канд. дис. Л. Андросової "Мінімалізм у музиці. Напрямок і принципи мислення" (К., 2005)

Л. Мінкін

М. Мінський

О. Мінківський

"Травата" Дж. Верді, "Тоска" Дж. Пуччіні, "Паяци" Р. Леонкавалло тощо), отримав високу оцінку фак. критики. 1973 дав 2 концерти з творів укр. композиторів (М. Фоменко, А. Рудницького, В. Грудіна) у Нью-Йорку й Філадельфії. Учасник Укр. оперного ансамблю. 1958 гастролював у Європі з Детройт. Капелю бандуристів ім. Т. Шевченка. 1959 виступав у Ганновері, Гельзенкірхені, Лондоні, Парижі, Брюсселі, Гамбургу, Кельні, Лозанні, Мюнхені, а 1972 — у Мельбурні, Сіднеї та ін. Найбільшу популярність здобув як конц.-кам. співак. Від 1967 живе у Нідерландах, де керував укр. хором (м. Цволле).

Для М. писали твори А. Рудницький, В. Грудін, М. Фоменко (зокр. "Любіть Україну", "Серенада Дон Кіхота") та ін. укр. композитори. У репертуарі — твори М. Лисенка, Д. Сичинського, К. Стеценка, Я. Степового, В. Косвенка, Л. Ребуцького, В. Борщівського, К. Данькевича, А. Гнатюшина, І. Сонедівського, укр. нар. пісні. Мав сильний голос широкого діапазону, красивого метал. тембру. Виконання вирізнялося глибоким проникненням у задум автора, відчуттям стилю, темпераментом. Високо цінував талант Б. Гмири. На амер. фірмах записав багато укр. нар. пісень і солістів укр. композиторів.

Партії: Добув (одном. опера А. Рудницького), Борис ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Амонасро, Жермон, ді Луна ("Аїда", "Травата", "Трубадур" Дж. Верді), Сильвіо ("Паяци" Р. Леонкавалло).

Літ.: Савицький Р., мал. 3 концерти селі // Київ. — 1953. — № 2; Горасевич М. Співак Михайло Мінський // Вісті. — 1970. — № 3; Ниченко Д. Рідна пісня зворушила наші серця. Мінський у Австралії // Нові дні. — 1972. — № 9; Михайло Мінський виступав за український культурний обмін у країнах вільного світу // Свобода (Нью-Йорк, США). — 1969. — 16 серп.; Станіслав В. Баритон Михайло Мінський // Новий шлях (США). — 1971. — 30 жовт.; Гольдштейн М. Памяти Михайла Мінського // Новое русс. слово. — 1988. — 6 нояб.

І. Лисенко

МИНЬКІВСЬКИЙ (Миньківський) Олександр Захарович [13(25).12.1900, с. Сніжка, тепер Погребищенського р-ну Вінн. обл. — 12.04.1979, м. Київ] — хор. диригент, педагог, композитор. Н. а. СРСР (1960). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1969 — за конц. програми 1966—68). Професор (1965). Від 1916 — кер. хору с. Спичинці (Київщина). Закін. дириг.-комп. ф-т Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка (1930, кл. С. Тележинського, А. Климово). Викладав у технікумах Києва. 1934—41 — кер. "Вокального ансамблю", 1943—73 — диригент хор. капели Укр. радіо, 1946—74 — худож. кер. і гол. дир. Капели бандуристів УРСР, з якою гастролював у Польщі (1954), Болгарії та кол. Чехословаччині (1958), Японії (1969). Від 1951 — викладач Київ. конс.

Тв.: Пісні для хору в супроводі ансамблю бандуристів. — К., 1950 тощо.

Літ. та.: Поради хормейстеру. — К., 1964; Конструкція сучасних бандур // НТЕ. — 1962. — № 2;

О. Мінківський з артистами капели бандуристів УРСР

Роки шукань і звершення // КіЖ. — 1969. — 31 серп.; співупор. — Українські класичні хори. — К., 1955. — Вип. 2; Хорові твори без супроводу. — К., 1964; Українські народні пісні. — К., 1965, 1967.

Літ.: Мотусевич М. Олександр Захарович Миньківський. — К., 1964; Лоба Б. О. Миньківський. — К., 1980; Забодинский Д. Полезна на сцене // СМ. — 1969. — № 6; Лисенко Л. Писателі та пісню // Музика. — 1970. — № 1; Щоголо М. О. З. Миньківський (До 80-річчя від дня народження) // НТЕ. — 1980. — № 6; Петро І. Кризь роки (О. З. Миньківському — 73 роки) // КіЖ. — 1974. — № 3; Гордійчук М. Зміст життя — служіння народові. До 75-річчя О. Миньківського // Там само. — 1975. — 25 груд.; Поліщук Н. До Миньківського завжди стаялися з "оглядкою": 100 років виповнюється хароному диригентові // Хрошатик. — 2001. — 16 лют.

Г. Степанченко

МИРЕЦЬКИЙ (Mirecki) Станіслав (1828, м. Гануя, Італія — 1.07.1900, м. Варшава, Польща) — диригент, композитор, піаніст, педагог. За походженням поляк. Якийсь час був регентом кафедр. хору в Кам'яниці-Подільському (тепер Хмельницьк. обл.). 1862 переїхав до Львова. 1863—91 — вчитель співу школи при Техніч. ін-ті у Кракові, з 1891 працював у Музичному ін-ті у Варшаві. Автор фп. мініатюр, пісень.

Літ.: Jachimiecki Z. Muzyka polska w rozwoju historycznym. — Krakow, 1951. — Т. 1. — С. 2.

А. Калениченко

МИРЗОЯН Аркадій Амаякович (21.06.1935, м. Баку, Азербайджан) — гобоїст, джаз, саксофоніст, аранжувальник, диригент. Закін. Бакин. муз. уч-ще (кл. гобоя, 1954), Саратов. конс. (1963). 1964—65 грав в орк. Одес. т-ру муз. комедії. 1965 — кер. естр. оркестру БК Нікополь. (Дніпроп. обл.) півд.-трубного заводу; 1966—70 — Дніпроп. обл. упр. автотранспорту "Автострада", з яким брав участь у фест. "Юніста—68" (Дніпропетровськ), "Донецьк—100" (1969); 1967—70 — Дніпроп. ун-ту. 1968—70 — зав. муз. частини Дніпроп. ТЮГу. 1970—73 — оркестрант, 1980—83 — режисер програм Естр. орк. Вірменії л/к К. Орбеліана, з яким концертував у Гамбургу (ФРН, 1972). 1973—74 — муз. кер. ансамблю "Джигіті ритм"

Орджонікіда, (тепер Владикавказ.) *філормоні* (Півн.-Осетин. АССР, РФ). 1974—79 — худож. кер. ВІА "Росіяни"; 1979—87 — зав. муз. частини й диригент симфонічного Дніпроп. муз. драм. т-ру ім. Т. Шевченка; з 1987 — директор Дніпроп. міськ. центру дозвілля "Натхнення"; з 1995 — гол. диригент орк. Дніпроп. цирку.

В. Сімонович

МІРЛІТОНИ — група нар. аерофонів. Найяскравішим представником у побуті українців є 2 види т. зв. наслівних М. — *очеретина* й *гребінець* — інструменти, де мелодію виконавця "гуде" голосом, а папірець, стебло трави, притиснені до корпусу інструменту, доповнюють звучання людського голосу своєрідним дзиччанням. Вийшли з ужитку.

М. Хой

МІРОШНИК (Miroshnyk) Анатолій Михайлович (19.03.1923, м. Шинів) — *композитор, піаніст*. Навч. у Київ. ССМШ. Закін. консерваторію Фрайбурга (1946, Німеччина). Відвідував лекції В. Гізекинга. У 1940-х концертував зі скрипалем *Б. Цісиком*, контрабасистом Я. Погребинським (з Києва). Від 1948 — в Австралії (Сідней). 1952 заснував фірму Cosmopolitan Record Company в Сідней. Видавав грамплатівки із записами укр. виконавців. Як піаніст виступав у Сідней, Брісбені, на держ. радіо ABC, у ТВ програмах Австралії та Нов. Зеландії. 1963 здійснив концертне по Нов. Зеландії разом з балетним *дуєтом* (Н. Ковач, І. Рабівський з Нью-Йорку). Комп. творчість наближається до *построматизму* й *фольклоризму*. Муз. директор і коментатор Сідней. муз. студії Ballet Australia Ltd. Автор симф. і вок.-інстр. творів. Записав на CD вок. творів "Australian Poetry Music" у виконанні Е. Егглер; "Любіть Україну" для радіо SBS (20 укр. пісень). Брав участь у "Київ Муз. Фест" (1992, 1993, 1999), де звучили його твори.

Тв.: балет "Остання ніч Поета" (лібр. А. Новицького, 1996); хоровог. поема "Прийняття" (зв. Т. Шевченком, лібр. М. Березовської, 1964, пост. у Мельбурні); для фп. з орк. — "Укр. рапсодія" (1964); "Конц. фантазія" (1995); Концерт (1999); для скр. і фп. — "Осінній романс", Вальс-каляріно (2001), Фантазія (2001); для фп. — "Балетні мініатюри" (1992); "Балетні гуморески" (1993); етюд-картинки для дітей "Австраліана"; твори для скр. і акордеону; солоспів на сл. Т. Шевченка, В. Сосюри, укр. поетів з Австралії, бл. 100 пісень тощо.

Лит. тв.: Музика і доля. — К., 2008.

Лит.: *Мейсо І.* Щем зустрічей і розлук // Укр. культура. — 1994. — № 11—12; *Копица М.* Зорин світового рівня // Хрещатик. — 1993. — № верес.; *Зозулявич М.* Бутні Києву фестивалі: місце і мисл. // КДК. — 1993. — 6 листопа.

Н. Костюк

МІРОШНИКОВА Агнеса Анатоліївна (20.12.1926, м. Горлівка Донец. обл.) — диригент, музикознавець, педагог. Канд. мист-ва (1956). Професор (1992). З. д. м. України (2007). Закін. Харків. конс. (фп. ф-т, кл. *Л. Паненшиля*, 1948); дириг. фп-т, кл. К. Креченка, 1952),

асистентуру-стажування в Київ. конс. (1956). Викладачка дириг. дисциплін Харків. ун-ту мистецтв. 1972—73 — зав. кафедри хор. диригування, 1979—89 — концертмейст. майстерності. Поміж учнів — Г. Кас'яненко, Ю. Кулик, В. Бахарев, Н. Бєлік, С. Прокопов, Ю. Янко.

Лит. тв.: канд. дис. "Хорова творчість К. Стеценка" (К., 1956).

Лит.: Pro Domo Mea: Нарис. — Х., 2007.

МІРОШНИЧЕНКО Євгенія Семенівна (12.06.1931, с. Радянське Ізюмського р-ну Харків. обл. — 27.04.2009, м. Київ) — оперна й кам. співачка (лір.-колог. *сопрано*), педагог, муз.-грім. діячка. Герой України (2006). Н. а. УРСР (1960). Н. а. СРСР (1965). Лауреатка Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1972), Держ. премії СРСР (1981). Міжн. конкурси вокалістів у Тулузі (Франція, 1958). Професор (1991). 1957 закін. Київ. конс. (кл. *М. Донець-Тессейр*). Від 1980 — її педагог. 1957 дебютувала на сцені Київ. т-ру *опери та балету* ім. Т. Шевченка в партії Біолетти ("Травіата" Дж. Верді) й нею завершила майже 40-річний сцен. шлях (1994). 1960 стажувалася в Італії (Ла Скала, Мілан).

Техніка виконання — могутнє форте, прозоре, планісімо, блискуче філірування звука — була завжди підпорядкована розкриттю вок.-сцен. образу. У кам. репертуарі — старовинні вок. твори, нар. пісні ("Стоїть гора високая", "На вулиці скрипка грає", "Чотири волі пасу я" та ін.), твори укр. *композиторів* ("Соловейко" М. Кропивницького, "Помню, помню, о чем пел соловей" Ю. Мейтуса, "Журавка" О. Білаша, "Ой, пиду я межі гори", "Солов'їнний романс" А. Кос-Анатольського, "Якби мені черевички" М. Скорика), *романси* й пісні рос. (О. Аляб'єва, М. Римського-Корсакова, П. Чайковського, С. Рахматінова) і зах. (К. Сен-Санс, Й. Штрауса) авторів. М. була неперевершено виконавицею романсів "Соловей" О. Аляб'єва та вальсу "Казки Віденського лісу" Й. Штрауса; на кїв. сцені — партії Біолетти ("Травіата" Дж. Верді) та Лючії ді Ламмермур (одноим. опера Г. Доніцетті).

Мала голос самобутнього тембру, унікального діапазону (a—c). Створила власний *вик. стиль*, що поєднав традиції укр. і зах. *виконавства*. Мистецтво вирізняється феноменальною вок. віртуозністю, актор. талантом, блискучою *інтерпретацією* найскладніших партій. Поєднання віртуозної вок. техніки з актор. майстерністю, імпрізаційністю підносило створені нею образи до вершин сучас. мистецтва.

Створила власну школу виконання молодих співаків, продовжила пед. традиції М. Донець-Тессейр і корифеїв нац. оперно-вок. виконавства. Поміж учнів — лауреати всесукр. і міжн. вок. конкурсів, солісти Нац. опери України та багатьох т-рів світу, зокр. — М. Дідик, О. Горюна, В. Степова, Т. Ганіна, С. Нащокин, К. Страченко, С. Ковнір, О. Ярова, С. Пашук, О. Терещенко та ін. Ініціаторка створення в Києві кам. оперного т-ру "Мала опера", покликаною знайти свій з маловідомим клас. репертуаром і сучас.

МІРОШНИЧЕНКО

А. Мірошник

А. Мірошнікова

Є. Мірошниченко

творами, а також дати можливість молодим співакам працювати в Україні. Гастролувала в Канаді, Франції, Чехії, Японії, Румунії, Польщі, Болгарії, Німеччині. Має записи у Фондах НТКУ, на грамплівки. Про М. знято к/фільми "Образи" (1978) і "Життя як дещо" (1992).

Парті: Ванера ("Енеїда" М. Лисенка), Яолан ("Мілана" Г. Майбороди), Стяса ("Перша весна" Г. Жуковського), Колана ("Ночістів" В. Губаренка), Марфа, Шенкавська цариця ("Царева наречена", "Золотий півень" М. Римського-Корсакова), Цариця ночі ("Чарівна флейта" А. Моцарта), Розина ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні), Діагіда, Віолетта ("Ріголетто", "Травіата" Дж. Верді), Лейла ("Шукачі перлин" Ж. Бізе), Лекме (однотим. опера Л. Деліба), Нанон, Шарлотта (однотим. опера, "Вартер" Ж. Массне), Церліна ("Фра Діаволо" Д. Обера), Лючія ді Ламмермуро ("Донцетті"), Міюзетта ("Вогна" Дж. Пуччіні) та ін.

Дискогр.: грамплівки LP (всі — М.: Мелодія) — Євгенія Мірошніченко. Фрагменти і арки опер // Кіев, орг. Кіев. гос. академ. театру опери і балету ім. Т. Шевченка. — С33-01383, 1966; Євгенія Мірошніченко / Орк. Большого театра СССР / М. Змірер. — С10 12283-4, 1979; Р. Гріг Концерт для голосу с оркестром, соч. III / Є. Мірошніченко (сопрано), орк. Большого т-ра СССР / М. Змірер. — С10 12751-2, 1979.

Літ. та: Осяяний усмішкою // Музика. — 1999. — № 5: З села Радискогого // Кіж. — 1978. — 16 квіт.; Я хочу бачити свою країну щасливою // Уряд. кур'єр. — 1999. — 18 берез.; Я називаю кат: наміри злочинних // Дзеркало тижня. — 1999. — 3—5 берез.

Літ.: Зоценко М. Срібні струни. — К., 1963; Яого ж. Євгенія Мірошніченко. Народна артистка СРСР. — К., 1972; Яого ж. Солов'ячий // Веч. Київ. — 1972. — 26 лют.; Яого ж. Солов'ячий // Правда. — 1972. — 20 верес.; Глибе Б. Виконавські школи України. — К., 2002; Ціцаненко О. Окремості мрії // Прапор. — 1973. — № 11; Мокренко А. Одрокнення // Рад. жінка. — 1975. — № 10; Яого ж. Який, самобитний талант // Муз. життя. — 1977. — № 8; Корочин В. Євгенія Мірошніченко // Огонек. — 1979. — № 20; Поподич О. Душа великого мистецтва // Укр. театр. — 1981. — № 2; Сударю Т. Співає Євгенія Мірошніченко // Україна. — 1981. — № 24; Черняківський М. У світі світової слави // Вітчизна. — 1981. — № 6; Яворський Е. Солов'ячий романс // У світі рапелі. — К., 1981; Швачко Т. Віолетта — любов моя // Музика. — 1994. — № 2; І. ж. Примадонна опери // Там само. — 2001. — № 3; І. ж. З турботою про майбутнє // Музика. — 2006. — № 6; І. ж. Зірка — Герой України // Мистецтві обрії. — 2006. — № 8—9; І. ж. Легенда української опери // Музика. — 2009. — № 3; Волод Л. Життєві уроки Євгенії Мірошніченко // Укр. культура. — 1996. — № 12; І. ж. Такого голосу народжується раз за раз... // Уряд. кур'єр. — 2006. — 15 черв.; Галкин В. Євгенія Мірошніченко — український соловей із Харківця // Музей Клавдії Шульженко. — 2001. — № 2; Кобко Г. Євгенія Мірошніченко // Культура. Інформація. Творчість. — К., 2006. — № 2; Юнкс М. Євгенія Мірошніченко святую ювілей // Укр. культура. — 2005. — № 7; Козок С. Солов'яче плем'я // Знамя труда. — 1972. — 22 апр.; Білий В. Народна артистка // Веч. Харків. — 1972. — 25 квіт.; Філатова А. Усі барви життя // Київ. правда. — 1979. — 1 січ.

Архангельська Н. Свято таланту // Веч. Київ. — 1981. — 12 черв.; Голі Я. Солов'ячий // Рад. Україна. — 1981. — 14 черв.; Момчир М. Мир в звуках: О північ Е. Мірошніченко // Правда. — 1981. — 22 люта; Молодцова І. Неповторність // Веч. Київ. — 1981. — 21 люта; Яворський Е. Солов'ячий романс // Кіж. — 1981. — 11 черв.; Дмитрик А. Радостний дар // Сов. культура. — 1982. — 26 трав.; Туркевич В. Радість великого мистецтва // Веч. Київ. — 1984. — 11 люта; Говдєва С. Примадонна во гніве // Києв. ведемо. — 2000. — 2 дек.; Мірошніченко С.: "Я мрію про храй у рідному селі". Бесіда з нар. арт. Є. Мірошніченко / Зал. Л. Ловиненко // Слобід, край. — 2002. — № жовт.; "В кайке же двері мене постучать...?" [Бесіда з павіцей Ш. Мірошніченко / Зал. О. Вереліс // Києв. ведемо. — 2005. — 24 марта; Демко І. Євгенія Мірошніченко // Веч. Київ. — 2005. — 13 черв.; Купоренко Л. Євгенія Мірошніченко // День. — 2006. — 7 черв.; Вереліс О. Євгенія Мірошніченко // Дзеркало тижня. — 2006. — 10 черв.; Яого ж. Мала опера в Києві // Там само. — 2007. — 3 люта; Мухомов Л. Євгенія Мірошніченко // Факти. — 2006. — 16 люта; Поліщук Т. Євгенія Мірошніченко // День. — 2006. — 23 черв.; Вишньова А. Е. Мірошніченко // Кіж. — 2006. — 19 липа; Ілєнко І. Євгенія Мірошніченко: "То коли ж президент почне музику?". // Дзеркало тижня. — 2008. — 18—24 жовт. та ін.

Є. Мірошніченко в ролі Циріці ночі (опера "Чарівна флейта" В. А. Моцарта)

Є. Мірошніченко в ролі Віолетти в опері "Травіата" Дж. Верді

Т. Швачко

МІРОШНИЧЕНКО Наталя Корніївна (6.11.1949, м. Букурешт Оренбурз, обл., РФ) — співачка (мєсо-сопрано). З. а. України (2008). Закін. Уман. муз. уч-ще (1969), Одес. конс. (1975, кл. хор. диригування Г. Лознової). Від 1976 — артистка хору Київ. т-ру опери та балету (тепер — Національна опера України). В репертуарі — біля 100 опер уч-ще і класиків. З т-ром гастролувала майже у всіх країнах Європи, Бразилії та Японії. Володіє об'ємним, тембрально красивим, рівним у всіх регістрах голосом, музичністю та культурою хор. співу.

І. Гамкало

МІРОШНИЧЕНКО Світлана Володимирівна (7.06.1943, м. Карпінськ Свердлов., тепер Екатеринбург, обл., РФ) — музикознавець. Канд. мист-ва (1984). Доцент (1985). Член СКУ (1976). Дружина Ю. Малишевського. Закін. Одес. ССМУШ (1961, кл. фортепіано О. Банникової), Одес. конс. (1968, кл. Т. Сидоренко-Молокової), аспірантуру (1983) та докторантуру (2003, наук. кат. — І. Котляковський) при Київ. конс. Від 1967 — викладачка Одес. конс., з 1976 — ст. викладач, з 1992 — в. о. професора кафедри теорії музики й композиції. Авторка понад 70-и наук. публікацій. Основна спрямованість наук. інтересів — загальнотеор. питання комп. професіоналізму, його становлення в Україні й роль у цьому М. Лисенка, особливості розвитку поліфон. мислення й формування поліфон. жанрів в укр. музиці, історія укр. музики в архівах країн СНД, система профес. муз. будівництва в Одесі та діяльність П. Сокальського, Я. Степового, П. Маланова, В. Залотарьова, В. Малишевського, Г. Таранова.

Літ. тв.: канд. дис. "Композиторський професіоналізм як історична категорія музикознавства" (К., 1983); Г. П. Таранов — К., 1976; Композиторський професіоналізм як категорія музикознавства // Укр. муз.-во. — К., 1981. — Вип. 16; Унікальність європейської нотної системи як фактор формування композиторського професіоналізму // Там само. — К., 1983. — Вип. 18; О мировоззренческой направленности преподавания теоретических дисциплин // Актуальные проблемы муз. образования. — К., 1990; Лейпцигская тетрадь (К 150-летию со дня рожд. Н. В. Лисенко) // Муз. академия. — 1992. — № 2; Лейпцизький зошит М. В. Лисенка // Укр. муз.-во. — К., 1992. — Вип. 27; Полифонические формы и жанры в украинской музыке // Одесский музиковед '93. — О., 1993; Основоложний теоретико-музикознавський і композиторський цикл Одеськи: В. Малишевський, П. Молчанов, В. Золотарев // Одеська консерваторія: Забуті імена, нові сторінки. — О., 1994; Шелестят сторінки історії (Балакирев, Римський-Корсаков, Глазунов і братів Акименко) // Муз. академія. — 1995. — № 1; Традиції та експеримент як основа стилістичного і жанрового оновлення в поліфонічних циклах Е. Бибіки та К. Караєва // Культурологічні проблеми муз. українщини. — О., 1997. — Вип. 2. — Ч. 1; П. Соколовський в Одесі. У історико-консерваторії // Одеська консерваторія. Славні імена, нові сторінки. — О., 1998; Формування музикальної теоретичної школи в Музикальній класі Одеського відділення ІРМО (1886—1897) // Трансформація муз. освіти: культура та сучасність. — О., 1998. — Ч. 1; Імманентна стадійність в історичному розвитку композиторського творчості // Проблеми сучасного мистецтва і культури: Теорія і практика формування профес. компетентності суб'єкта пед. процесу. — Х., 2000; О преемственности преподавания музыкально-теоретических дисциплин в Одессе (Муз. класи: університет-консерваторія) // Муз. мистецтво і культура. — О., 2001. — Вип. 2; Про національну ментальність української поліфонії // Укр. тема у світовій культурі: Наук. вісник НМАУ. — К., 2001. — Вип. 17; Психологічне основи національної поліфонії // Проблеми сучас. мистецтва і культури. Сучасні проблеми методичного аспекту освіти та мистецтвознавства. — К., 2002; Внутрішні компоненти терміну "поліфонія" та його узагальнююче поняття // Проблеми сучас. мистецтва і культури. Соціально-педагогічні аспекти професійного навчання. — К., 2002; Істини поліфонічного мистецтва Л. Ревуцького (учебна поліфонія і учебна fuga) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2002. — Вип. 20; Муз. твор: проблема розуміння: Багатоголосся та його полемія // Твор. та практичні питання культурології: укр. музикознавство на зламі століть. — Мелітополь, 2002. — Вип. 9;

Контрапункт як поняття та явище // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник. — О., 2002. — Вип. 3; Поняття "відбір" та "самообмеження" в музикознавстві // Укр. муз.-во. — К., 2002. — Вип. 31; Учебная полифония и творчество Глики // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. — К., 2002. — Вип. 10; Репертуар як основа вишнього мистецтва (до проблеми української поліфонії) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2002. — Вип. 22; Муз. виконавство. — Кн. 8; Поліфонія як наука та убова дисципліна // Мат-ли до укр. мист.-ва (Пам'яті академіка О. Г. Косцюка). — К., 2003. — Вип. 2; Тематична "аура" поліфонічного произведения (на прикладі багатоголосної fugи В. П. Заєрацького) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 28; Семантичні аспекти слова в муз. творі: "Ритм" поліфонічного произведения (на прикладі циклу В. Бибіки) // Метроритм-1. — К., 2003; Циклічність фортепианних прелюдій Івана Карабича // Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 31; Vivere tempesto (Пам'яті про життя): Статті і спогади про Івана Карабича; Системний погляд на навчальний курс поліфонії // Проблеми муз. освіти. — К., 2003; Зміст, структура, перспективи курсу "Українська поліфонія" в системі вузівської освіти // Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 29; Музична освіта в Україні: теорія і практика; Кафедра теорії музики і композиції Одеської державної музичної академії // Одеський держ. муз. академії ім. А. В. Нежданової. — 901 — О., 2003; Етимологічні фактори музикознавчої лексики // Мат-ли до укр. мист.-ва. — К., 2003. — Вип. 3; Поліфонічна своєрідність циклу кантати М. Лисенка "Радуйся, живо неополитая" // Укр. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 32; До 160-річчя від народження М. В. Лисенка: Стильове і нестильове в поліфонії // Наук. вісник НМАУ. — К., 2004. — Вип. 38; Муз. стиль: теорія, історія, сучасність; Українська fuga Лисенка. До проблеми національного стилю // Микола Лисенко та укр. комп. школа. — К., 2004; Учебная полифония и становление творческой системы Н. Римского-Корсакова // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА. — О., 2004. — Вип. 4. — Кн. 2; Класифікація складних багатоголосних fug (на прикладі циклу українських композиторів) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2005. — Вип. 36. — Кн. 1; Укр. III світова муз. культура: сучас. погляд; Fuga Я. Степанова (Прокоф'єв — Мясковский — Акименко) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2006; Милословиди та забуті сторінки музичної історії України: її імя — поліфоніологія // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА. — О., 2006. — Вип. 7. — Кн. 1; Навчальні композиторські роботи з поліфонії // Там само. — О., 2006. — Вип. 9.

Літ.: Зовжоронія Г. Художественный аспект деятельности музыковедов. К 70-летию Одесской организации НСК Украины // Муз. вестник: Газета Одесс. гос. муз. академии. — О., 2007. — № 5—6.

В. Сумарокова

МІРСЬКА (Mirska) Marija (1886—1959) — піаністка. За походженням полька. Навч. у Львів. конс. ГИТ (кл. В. Курці), згодом — у Т. Лешетницького (Відень). Виступала з клавирбендами в Львові. Гастролувала із сольними концертами в Кракові, Варшаві, Лодзі та ін. містах і містечках Польщі, а також у Франції, Німеччині, Австрії, Швейцарії, Нідерландах, Норвегії. Значне місце в програмах кон-

Н. Мірошніченко

С. Мірошніченко

С. Мірошніченко, В. Сумарокова,
Т. Золозова

цертів посідали твори польсь. композиторів. Особливе ставлення було до творчості *Ф. Шопена*, твори якого М. постійно виконувала; виступала в пресі з публікаціями про його музику. Критики відзначали сердечність і простоту, властиві манери виконання, технічність, насичений, глибокий звук.

МІРЦІН Мойсей Григорович (1919—1986, м. Київ) — композитор. Автор пісень, романсів, музики до театр. вистав, зокр. дит.: "Хлопчик з країни Сонця", "Я — курчатко, ти — курчатко", "Я не я", "Мислення Мищик", "Оленка" та ін.

А. Музо

Н. Міссіна

МІСЕВИЧ Кость (Костянтин) Федорович (1893, за ін. відом. 17.11.1890, хут. Лезнів Проскурівського пов. Подільської губ., тепер Хмельн. обл. — 2.12.1943, Кременеччина, тепер Кременецький р-н Терноп. обл.) — кобзарь, майстер з виготовлення бандур, держ. діяч. З родини адвоката. Працював телеграфістом. Був обраний від Проскурівського пов. до Центр. Ради. Навч. гри на бандурі у незрячого кобзаря А. Митяя, якого з цією метою привіз до мастику на хут. Лезнів. Брав участь у виступах організації *В. Емцем* у Києві 1918. Капелі кобзарів. Кобзарювання на Київщині, популяризуючи ідею утвердження незалеж. Укр. держави. Під час Укр. революції — козак Першої Синьожупанної дивізії. 1919 був призначений держ. комісаром Поділ. залізничн. дє працював до кінця листоп. 1920, водночас кобзарював. Від кін. 1920 — емігрував до Польщі. Громад.-політ. діяльність посідавав як регулярним конц. виступами на укр. землях тод. Польщі як бандурист та оздоблювач церкви. Часто давав концерти разом із бандуристами Д. Гонтою та Д. Щербинюю на Волині та в Галичині (1925). Разом із хором Д. Копка їздив на гастролі до Німеччини та півн. польсь. воєводств (1927, тоді ж виступав у складі *тріо* з Д. Гонтою та Д. Щербинюю). Значний розголос отримав концерт М. і Д. Гонти в залі *ВМІ* у Львові 23 квіт. 1929. Часто виступав разом зі своєю дружиною М. Боно (яку навчив гри на бандурі) у концертах "Прогрессі" та Шевчен. вечорах. Від 3 листоп. 1929 проживав у с. Млінізві (Кременеччина). Активно агітував за прогресивні укр. партії під час виборів до Сейму, наслідком чого потрапив під нагляд польсь. поліції (обговорювалося питання про його вислання за межі країни). Від перших днів 2-ї світ. війни включився до організації культ.-політ. життя українців на окупованих німцями землях. Влітку та восени 1943 був у числі організаторів і членів бойових загонів УПА, перед якими виступав як бандурист. Трагічно загинув у груд. 1943.

2000 відбувся фест. кобзарського мистецтва ім. М. у м. Дубно Рівнен. обл. Іменем М. названо Школу кобзар. мистецтва у Нью-Йорку (США). У репертуарі — *дими* ("Про Палія і Мазелу", "Про зруйнування Січі", "Про Байду Вишневецького"), *канти* ("На смерть Шевченка", "Біють пороги", "Про Почаївську Божу Матір"), танц. мелодії ("Гайдук", "Полтавський", "Кубанський",

"Запорізький", "Харківський танок", "Подільський козачок") тощо. Бандури М. мали 10—12 басів і 18 приструнків, настронених діатонічно.

Літ.: *Емцев В.* У золоті 50-річчя на службі Україні. Про кобзарів-бандуристів [П]. — Голівда, 1961; *Язов ж.* До маритології кобзарства // Календар "Свободи" на звичайний рік 1957. — Діверсі-Сіті, 1956; *Семчук У.* Живі струни: Бандури і бандуристи. — Діверсі, 1976; *Волощук М.* Волинський кобзар Кость Місевич // Бандура. — Дубно, 2000. *Герасименко О.* Всеукраїнський фестиваль кобзарського мистецтва імені Костя Місевича в Дубно // Там само. — 2001. — Січ. черв.; *Провдко О.* Музична фольклористика // МУМ. — К., 2004. — Т. 5; *Левчук О.* Сторінки життя та концертна діяльність бандуриста Костя Місевича // Науков. зблоск. ТДПУ. Серія: Мистецтво. — Тернопіль, 2006. — Вип. 1 (15).

Н. Костюк, Б. Сота

МІССІНА (Миссіна) Ніна Карлівна (9.01.1928, м. Благовещенськ Амур. обл., РСФРР — 16.10.1995, м. Київ) — співачка (*меццо-сопрано*). З. а. УРСР (1962). Вок. освіту здобула в Кишинів. (1947—51) і Києві. (1952—53, кл. Є. Степанової) конс. 1953—83 — солістка Київ. т-ру опери та балету. Записала на грамплатівки укр. нар. пісні ("Закувала зозуленька", "Не питай", "Ой чия ти, дівинонько", "Пішла ж на музику"), *солосіпії* й пісні укр. композиторів.

Партії: Настя ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Софія ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича), Ратмир ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Марфа ("Хованщина" М. Мусоргського), Кончаївна ("Князь Ігор" О. Бородина), Любава ("Царева наречена" Ш. Римського-Корсакова), Азуленка, Ульріка, Амнеріс ("Трубадур", "Бал-маскарад", "Аїда" Дж. Верді).

Дискогр. Іусі — М.: Мелодія: "Ой одна я, одна". Муз. і Шоло. — 1963. — 41102: "У твою, гаю". Муз. і Шоло. — 1964. — 0041922: "Така її доля". Муз. і Шоло. — 1964. — 41955: "Степо мені твоя". Муз. і Шоло. — 1964. — 42092.

Літ.: *Минаєв К.* Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

Н. Міссіна в ролі Марфи (опера "Хованщина" М. Мусоргського)

МІСЦЕВІ НАСПИВИ — див. *Наспів церковний*

МІСЬКА ПОБУТОВА МУЗИКА (МПМ.) — галузь аматор. музики, що існує, розвивається в конкретних істор., нац., регіонал., суспільно-економ., соціал.-култ. умовах, становить синтез специфічних за змістом, формою, опрацюванням та виконанням *жанрів* *Вок*, та інстр. музики — анонімної і авторської, що функціонує у відповідних формах музичування й характеризує муз. побут (див. *Побут музичний*) різних суспільних верств, а отже є ланкою складовою муз. культури. МПМ. взаємодіє з нар. і комп. музикою, має аналогії в немус. сферах культури — поезії, літ-рі, образотв. мистецтві, а також входить до систем мінцків, зв'язків, за образним змістом і композиц.-стильовими особливостями МПМ. знаходиться поза межами профес. мистецтва, водночас за естет. критеріями вона може конкурувати з ним.

У III ст. предмет побуту, музики намагалися виявити рос. культурні діячі. О. Пушкін і М. Глінка розрізняли "високий" і "любителський" пласти культури. В. Одоєвський, як останній поборник самобутності рос. нар. музики, з якою пов'язував лише фолькл. спадщину дореволюційних часів, у піснях пізнього походження ібачав ознаки зах. впливу, називаючи їх "боковим дивченням" ("бічним рухом") в рос. музиці. Рос. композитори III критики торкалися питання, пов'язані із побуту, жанрами — танц. музикою, романсом, музикою, виконуваною на повітрі, робили описи муз. побуту різних верств населення. Відповідно до життєвого призначення її конкретного побутування, 4 сфери функціонування музики (у церкві, т-рі, концертно та в дом. побуті) визначав О. Серов. Практика поширення й пристосування нар. пісень до потреб міста в 19 ст., як і прагнення через числ. пісенні зб. зробити нар. пісні надбанням любителського музикування, властиві в той період Україні й Росії. В укр. музикознавстві усталюється трактування терміну "МПМ." стосовно муз. явищ, що мали місце в історії укр. музики в дорад. період. Саме в 19 ст., як у жодному ін. хронотопі до того, в урбанізованому міській середовищі викремлюється "індивідуальний ряд життя з власним внутрішнім часом" на відміну від "суцільної єдності часу" в селян. побуті з його традиц. культурою та сталим землероб. циклом (М. Бахтін). Уперше муз. побут і побут, музика стали предметом наук. дослідження в кін. 19 — на поч. 20 ст. у нім. муз.-в. Так, музиколог Г. Кречмар досліджував особливості її форми побутування музики та ввів у муз.-во поняття "муз. побут", в умовах якого муз. мистецтво має розглядатися довгою — як прикладне й "візанське". Дослідник П. Беккер обґрунтував свої погляди й підходи до даної проблематики з точки зору соціології. Музиколог Г. Бесселер поділяв музику на 2 види: *Darstellungsmusik* — призначений для концерт. виконання, слухання у виконанні профес. музикантів, і *Umgangsmusik* (прикладний) — передбачає в одній особі виконавця і слухача. На Заході утвердився погляд на попул. музику як на музику середнього класу. Зокр. адептом цього бв. видат. нім. музиколог і культуролог К. Дальгауз. Підкресливши, що попул. музика виросла з нар. пісн., він наголошував на тому, що люди, які наново її (нар. пісню) відкрили, дали їй друге життя, не були представниками бідних сусп. верств, а належали до серед. класу й міськ. буржуазії. К. Дальгауз ужив до цієї музики термін "тривіальна" ["середня музика" (*mittlere Musik*)] і пов'язав її з музикою балних залів, салонів, концертів-гулянь та *варієте*. Вона обмежена за своїм виразом та є такою, що і зворушує, і викликає до себе знущання. Ін. нім. музиколог Г. Еггебрехт, вивчаючи ужиткову музику, запропонував відкрити формальний аналіз і керуватися критерієм відповідності музики своєму призначенню в умовах салону, балу і т. п.

Різнюючи між нар. і автор. піснями відзначав угор. композитор і фольклорист З. Кодай.

Останні він відносив до перехідного ступеня культури або ж "півкультури", а її носії — до "перехідного типу людей, який уже виріс із нар. культури", але ще не мав достатнього рівня особисті музичної для розуміння й захоплення клас. музикою. У подібному ключі висвітлюється попул. музика в англономовних енцикл.-довідкових виданнях 20 ст., де підкреслюється, що попул. музика записувалася і розвивалася загальний муз. стиль, не властивий якомусь одному регіонові чи етнічній групі; відзначалася простотою й доступністю для виконання й сприймання. Амер. версія попул. музики, що веде свій початок від 1880-х, пов'язувалася з поширенням сентимент. балад. Для означення "попул. музика" навіть уживалася дефініція під назвою "folk revival", що означало "відродження нар. музики". Тобто йшлося про прищеплення в умовах міста "колишній" нар. піснями стилістики, що спиралася на клас. європ. мажорно-мінорну систему. Ця обставина, а також мас. виробництво муз. інструментів — гітар, піаніно, концертін, штри, як і спосіб дешевого тиражування, сприяли заг. поширенню попул. музики в міськ. муз. побуті на Заході.

У 1920-х проблема муз. побуту стала актуальною для вчених Ленінграду (тепер С.-Петербурга) — колективу науковців Рос. Ін-ту історії мистецтв відділу історії музики, очолюваного Б. Асаф'євим. Вчений закликав вивчати не лише вершинні явища муз. культури, а й музику побуту. За його визначенням, побут передбачає "сукупність найстійкіших речових прикмет і людських взаємостосунків, за якими знається конкретне існування й характер життя даної групи" соціуму, наомість муз. побут — це сукупність закладів і факторів, через які здійснюється музика. До побуту музики вчений відносив муз. явища, що часто функціонують, стійкі, повсякденні, які забезпечують муз. потреби більшості людей і відтворюються наявними під рукою засобами. Йому належать поняття "інтонаційний словесний епохи" й "побутуючий інтонаційний фонд епохи". Музикознавець А. Сохор, виходячи з теорії жанрів, доповнив теорію інтонації Б. Асаф'єва, вважаючи, що окремі інтонації — це лише матеріал для музики, натомість саме в жанрах ці інтонації реалізуються. Спираючись на соціолог. засади у вивченні жанрів та їх місця у практиці суспільного музикування, А. Сохор включав побут, музику до сфери масової "як загальнодоступну, загальнопоширену музику для всіх, адресовану найширшим колам слухачів, які не мають спеціальної музичної підготовки". Слідом за Б. Асаф'євим він конкретизував поняття первинних жанрів — пісні, танцю та маршу. З-поміж радян. музикознавців І. Нестєв вважав побут, музику другорядним культурним явищем. Делкі сучас. музикознавці вживають до побуту музики термін "проста".

На новому етапі розвитку музикознав. думки наприкінці 20 — на поч. 21 ст. з'явилися нові підходи до інтерпретації МПМ., обґрунтування

МІСЬКА ПОВУТОВА МУЗИКА

К. Дальгауз

МІСЬКА ПОБУТОВА МУЗИКА

Обкладинка видання
"Neue Musik: Dritter
Band der Gesamtelten
Schriften" П. Беккера
(Берлін, 1923)

Обкладинка книжки
"The Norton/Grove
Concise Encyclopedia
of Music" (Нью-Йорк;
Лондон, 1988)

предмету її вивчення й розширення горизонтів присутності у світ. культурі. Йдеться про муз. явище, для якого обрано місткий термін "третій пласт", що належить рос. учений В. Конен. Відповідно до її концепції жанр. діапазон цієї музики в його давніх культурних розгалуженнях сягає світської муз. культури Середньовіччя, а верхній жанр. різновиди сучас. культури охоплюють найновіші течії і стилі рок-музики. Масштабно підходячи до трактування явищ міськ. муз. культури, вона внесла резонанс, історично вмотивовані корективи в їх розгляд. Дослідниця поділила "третій пласт" на два види. 1-й з них стосується побут. музики, що розгорталася в різних колах суспільства 19 ст. в усій різноманітності жанрів, муз. мови, образності та сфери побутування. 2-й вид — це муз. продукт, що під впливом муз. т-ру, естради, шоу-бізнесу професіоналізувався в комерціалізовані *град. мас. пісні* В. Конен не взяла до уваги).

Натомість рад. мас. культура стала об'єктом наук. інтересу музикознавця Т. Череди́нченка. Вона розкрила типологію рад. мас. пісні ("простої", за її словами, музики), запропонувала ориг. версію худож.-критичного осмислення муз. естради, творчості бардів (співців), рок-музики в контексті рад. історії, ідеології, рад. мас. свідомості та способу життя. Офіц. рад. ідеологія не визнавала поняття "побут", оскільки ототожнювала його з приват. життям (т. зв. "обмежений світ") і адалася до підніжжя значення терміну на міщанський, буржуазний. Рос. письменник Ю. Трифонов називав побут "бессмысленным понятием". Укр. музиколог і літературознавець І. Дзюба осмислював культуру як "буденне життя слова і думки, незлічених душевних актів". Трактування культури як "цілісного способу життя суспільства" й "буденної" належить брит. культурологу Р. Вільямсу, що передбачає різнозначний підхід до елітарної й масової, до високомистецької та побут. попул. культури. Про відмінність між попул., елітарною та нар. музикою не щодо якісних характеристик кожної з них, а в аспекті "взаємин між творцями та споживачами" писав амер. культуролог М. Белл. Ніні в музикол. лексиконі актуалізувала термін "mezza-musik" ("між-музика", "посеред-музика"), запропонований К. Вега.

На сучас. етапі розвитку муз. мистецтва побут. музика стала джерелом комерції і перетворилася на могутню індустрію розваг, де гол. роль виконують композитори легкого жанру. В Україні МПМ., міськ. муз. побут (ММП.) та форми побут. музикування (ФПМ.) досить пізно стали предметом наук. зацікавлення. Після перших розвідок М. Лисенка (1892, 1894), дотичних до зазначеної проблематики, де містяться обґрунтування походження пісень міськ. походження, аж у 1920-х з'явилася серія статей Ф. Ернста й Д. Щербаківського, а також розгорнулася музикознавча діяльність М. Гринченка, значним досягненням якої поруч із "Історією укр. музики" (1922) стала фундамент. праця про укр. романс (на той час — рукопис). У низці дослі-

джень учений унікав терміну "МПМ.", натомість послуговувався термінологією на зразок: "муз. побут", "музика побуту", "домашня музика", "дилетантська музика" тощо, а також "міськ. побут. романс", "побутове", "любительське" та "хатне" музикування. Після 30-літньої паузи лише з кін. 1950-х спостерігається помітне зрушення в нагромадженні наук. інформації про цю ділянку укр. музики, про що свідчить низка видань: "Укр. романс" М. Гринченка (1959), зб-к "Укр. нар. романси" (1961) та "Пісні літ. походження" (1978). МПМ. у її різноманітних проявах живого побутування та в контексті індивід. комп. творчості — одна з ключових проблем музикол. тематики С. Людкевича, оскільки вона екстраполюється на муз. життя Зах. України, зокр. Львова і баг. провінц. містечок краю. Ще Я. Головацький розподіляв пісні на народні та пісні "образованого сословія" (1878), а С. Людкевич, називаючи перші "щиро народними", другі ідентифікував із піснями, що "спопуляризувалися між галиц. міщанською інтелігенцією". У зб. "Галицько-руські нар. мелодії" ці пісні позначені культурним впливом або є "культурного походження" (С. Людкевич).

Специфіку МПМ. у процесі її живого побутування визначають первинні жанри — пісня, танець, марш, *гінні*; способи опрацювання МПМ. — *аранжування*, різні види варіаційності й манери виконання (салонна, демократична, молодіжна, інтелігентська); соціальне середовище побутування (гетерогенне міське на відміну від моногенного сільського), конкретизоване через багатонац., міщанське, молодіжне, священиче, чиновницьке, військ., аристократичне, інтелігентське, ремісничне середовища; види музикування (соло з інстр. супр., хор., ансам., інстр. музикування, танц. дозволяла); сфера застосування (домашня вітальня, шкільні й громад. зали, аристократичні та інтелігентські салони, майдан, вулиця, парк, сад, ресторан); функції побутування (приклада та естетична) і форми поширення (усна й писемова, стихійна й організована) тощо.

Істор. диференціація на селянську й міську МПМ. пов'язана з виникненням міськ. поселень ще у князівські часи й стосується селянського й скоморошого побуту, давніх дружнинських співаків. У князівську добу (9—15 ст.) в умовах чіткого поділу на соціальні стани (князівська верхівка, заможній городяч. купецтво, крамарі, ремісники, духовенство, чернецтво та чернечі) виникли й розвинулися перші форми світського побут. музикування.

У літ. пам'ятках доби Київ. Русі-України згадуються гудець *Ор* і галиц. співець *Митуса* (платівський літопис, 1241). Побут князівсько-дружнинного середовища невід'ємний від діяльності середньовічного мандрівного та осидлого в містах князів і знатних городян музиканта-скомороха. Світська муз. традиція асоціюється також з образом двірського співа-гуслара — *Бояна*, який виконував т. зв. славілийні пісні руським князям ("славу рокоташу"). Стилістично ці пісні увібрали ознаки фольк. походження,

зокр. *колядок*, і віддзеркалювали візант. муз. традицію. За винятком пісні про Володимирів "Красно солонішко" не зберіглося жодних писемних свідчень кол. велелюдних бенкетів ("пирів") з інстр. музикою, співами й танцями. Різнотипні джерела — писемні, археолог. та іконограф. — інформують про розширення форми інстр. музикування (поміж них — фрески Софійського собору в Києві). З літописів відомо, що у військ. дружинах муз. потреби обслуговували трубаки й бубнярі, сурмачі, тулумбасисти та дзвонарі. Вони виконували різні види прикладної т. зв. сигнальної музики (див. *Військова музика*) й зразки розважальної музики нар. складу.

Одна з найдинамічніших епох в укр. історії, що дала поштовх до розвитку шкільництва, лит-ри, т-ру, церк. життя, викликала інтенсивні взаємини України зі схід. й зах. народами, пов'язана з Козаччиною. Саме з діяльністю укр. шляхти Лівобережжя в умовах Гетьманщини формувалася новий давірський етикет, виникав відповідний тип давірських музикантів та оновлювалися форми музикування. Так, поряд із *думами* й *козацькими піснями* тут зазвучали нові світські жанри, зокр. *бідати* на честь господаря та його родини, святковий надритал з нагоди певної родинної події, зростала роль *ліричної* пісні, побутували тави-жартівливі й *сатиричні* пісні тощо. Носіями такого репертуару стали козаки й *мандрильні дяки*. Вони були авторами поезії, музики та виконавцями в супр. *бондур* чи *торбана*. До таких музикантів на Правобережжі належав учасник Савранського гуртка полс. графа-українофіла В. Ржевуського *Г. Відорт* — автор пісень на сл. *Т. Падурри* "Піснь Відортова", "Подорож Ржевуського", "Золотая борода", "Сліва Ревухи". У типових для цього анду творчості зразках, де ще зберігся козацький дух, помітна неприродна манера вираження. На Лівобережжі, навпаки, репертуар торбанів був суттєво відрізнявся своїм суто нар. характером. Нова укр. пісенна лірика ставала популярною в середовищі укр. і польс. шляхти 18 ст., а також проникала в столичний давірський салон. Цінним джерелом для вивчення МПМ. є рукоп. зб-ка, що належала Київ. греко-катол. архієпископові й митрополитові К. Жововському і містила реп-т., світ. пісні, танці для *клавесина*, *органу*, інстр. ансамблів, багатьом з яких властивий укр. колорит.

У 2-й пол. 15—17 ст. на формування культури України впливали зах. реформаційні й ренесансно-гуманістичні тенденції. Провідниками громад.-культ. й мист.-освітнього життя у той час були нові громад. організації — братства. Виникнувши в церк. осередку, братства до кін. 17 ст. набули цілком світ. характеру, що виявилось у культивуванні *партезного*, світського співу та інстр. гри. Цінним джерелом існування цікавого і достатньо різноманітного муз. репертуару є лвів. "Ресстр описаних кантат" (1697). Поміж зазначених у списку творів, призначених для церкви, служби, — фєріальні й величання.

До важливих культ. осередків належали Києво-Могилянська колегія та Київ. академія (див. *Києво-Могилянська академія*). Учні й студенти співали віршів, гімнів, нар. пісень у домах заможних міщан і козаків, а під час канікул — *канти*, *колядки* тощо. Із 17 ст. серед укр. школярів набуло поширення явище "миркування" (миркувати — промишляти, від школярського привітання "Мир хати цій", "Мир вам"). З особливою винахідливістю відбувалося *миркування* під час Різдва: ходили зі "звіздою", *вертелом*, показували *шкільні драми*, *колядували*, *щедрували*; до Великодня співали *псалми*, *канти*, декламували великодні жартівливі вірші. На приємний хор. спів, що лунав на подвір'ях київ. міщан, звернув увагу антиохійський мандрівник П. Алепський (1654). Відповідний стиль побут. музикування демонструвало муз. життя академії. Хор Братської церкви брав участь у всіх акад. урочистостях, виконував багато музики гімнічного, урочисто-прославленого характеру до церкви, свят, а також світських канти, приурочені до зустрічі видат. гостей. Світське муз. оформлення супроводжувало проведення в Київ. академії публичних диспутів. Тоді хор співав спеціально написані з цієї нагоди канти, привітальні пісні, концерти, що чергувалися з орк. грою. Демокр. травневі рекреації виробили відповідну традицію в застосуванні муз. компонентів, що надовго втрималася в житті укр. молоді. Тут, поряд з інстр. музикою, співали "Ми тебе любимо сердечно", "Тебе Бога хвалимо", іноді танцювали.

Зі запровадженням у містах України т. зв. Магдебурзького права (з кін. 16 ст.) виникли статутовані організації — музикантські цехи (див. *Цехи музичні*). До їх обов'язків входило обслуговування музикою міських, населених під час весілля, хрестин, похорон, а також участь у різних міських урочистостях. Відзначення членів цехів різних свят, родинно-побут. подій та внутрішньоорганізац. церемоній включало різні види музикування, зокр. інструментальне. Наприкінці 16 ст. в Україну із Заходу через Польщу поширився кант, що здобув популярність у найширших демократичних колах тоді. суспільства — серед буршків, студентів колегій, академії, священників, *дєвдіз*, *кантирів*, *псаломників*, а також військових, купців, ремісників тощо. До духовних кантих з Різдваного циклу належать "Бог предвдний народився", "Нова радість світу ся явила", "Небо і земля кині торжествують" тощо, до світських кантих — лір. зразки з широким спектром любовної тематики ("О, роскошная Венера", "Ох жаль же мні себе", "Дівчино мила, що ж ти учинила"), а також канти жарт.-пародійного ("Шиголь тугу маєт"), урочисто-панегіричного характеру, бесідні (*застольні*) та зразки фривольного змісту.

У живій спів. практиці поруч з 1-голос. кантими усталилися 3-гол. акордова фактура з чітким автент. кадансуванням. Унаслідок широкого побутування канти перетворилися на світську пісню, що міцно і глибоко увійшла в муз. побут міст і сіл України, а в 1-й пол. 18 ст.

МІСЬКА ПОВУТОВА МУЗИКА

Торбан

Т. Падурра

стала надбанням офіційних церемоній високопоставлених осіб. Кантова традиція залишила помітний слід в укр. муз. культурі й побуті, вплинувши на формування *пісні-романсу* (див. *Романс*) та *пісень літ. походження*. Секуляризаційні процеси, тісний і неперервний муз. обмін між містом і селом, а також значні зах. впливи у серед. 18 ст. вивели на провідні позиції в муз. побуті України пісню-романс. Завдяки романсові, на думку М. Грінченка, укр. музика вийшла за межі села до міста. У серед. 18 ст. паралельно побутовували 2 різновиди цього жанру: *пісні-романси фольк.* складу та автор. походження. 1-й вид романсу демонстрували 7 вип. ("десятків") "Збірника укр. пісень" для голосу й фп. *М. Лисенка*. Його вирізняє широкий мелод. діапазон, красиві вок. лінії, оздоблені розспівками. Муз. мова (див. *Мова музично*) ще зберігала сліди фольк. походження, та вже збирала особливості гарм. мажоро-мінору. Найбільшим попитом вони користувались у середовищі містк. І силс. інтелгенції. 2-й тип пісень-романсів має літ. або авторське походження. Серед них — пісні *С. Климоського* ("Іхав козак за Дунай") і *Г. Сковороди* ("Всякому городу нрав і права", "Ой ти, птичко жовтобока", "Стоїть явір над водою", відомі як псалми-романси). Ранні види пісні-романса збереглися в укр. співаниках 2-ї пол. 17 ст. у формі вок. музики зі словами без фіксування інстр. супроводу. Їх побутовування в середовищі міщанства, серед. верств духовенства й козацк. шляхти, купецтва та ремісництва відбувалося шляхом пристосування нових текстів до відомих попул. мелодій культурного призначення. Одним із ранніх зразків пісню-романса є "Ах под вишнею, под черешнею", що вийшла у зб. *Львова-Прєча* "Собрание народных русских песен с их голосами" (1790). До муз. побуту кін. 18 ст. ще міцно прив'язаний елегантний старосвітський романс з "Маталки Полтавки" *І. Котляревського* ("Віють вітри", "Сонце низенько", "Видю шляхи полтавські" та ін.), позначений виразним нац. колоритом. Подальший розвиток вок. форм МПМ. пов'язаний з естетикою літ. романтизму 1830—50-х і представлений піснями-романсами, близькими до нар. пісень, зокр. на сл. поетів-романтиків харків. гуртка (т. зв. романсистів) — *В. Зобілу* ("Не щебечи, соловейку", "Гуде вітер вельми в полі", муз. *М. Глінки*), *М. Петренка* ("Дивлюсь я на небо"), *О. Афанасьєва-Чужбинського* ("Скажи мені правду, мій любий козаче"), *С. Лисорєвського* ("За Німан іду", "Де ти бродиш, моя доле"). Тип. зразками є також пісні-романси *Є. Гребінки* ("Ні мамо, не можна нелюба любити"), *Д. Боняковського* ("Гандзя"), *К. Думитрашка* ("Чорнії брови, карії очі"), *С. Гуляко-Артемовського* ("Місяцю ясний, зорі прекрасні", "Ой казала мені мати"), *Л. Глібова* ("Стоїть гора високая"), *С. Руданського* ("Повій, вітре, на Україну"), *М. Старицького* ("Ніч яка місячна, зоряна, ясна"), *О. Немеровського* ("Взяв би я бандуру") та ін. Значне число пісень-романсів є

**"Портрет сімейства сенатора
О. О. Башилова і дітей графа де Бальмена"
С. Крендовського (1830-і рр.)**

**Є. Гребінка. Портрет
роботи Т. Шевченка
(акварель, 1837 р.)**

М. Петренко

анонімним ("Там, де йтравь круто в'ється", "Дівчино кохана, здорова була", "Вечір на дворі", "Не питай, чого в мене заплакані очі" та ін.). Образний зміст жанру визначають людські душевні поривання — ліричні мотиви журби, неподіленого кохання, нещасливої долі, мотиви розлуки з рідною землею, що часто розгортаються на тлі чарівної укр. природи. Стилістика пісень-романсів сформувалася під впливом вірша характеризують рівномірне фразування, чітка акцентна ритміка, обмежене коло ритм. рисунків, здебільшого 3-дольний метр; інстр. супровід (гітара, фп.) спирається на основні функції мажоро-мінору й нескладну, доступну для домашнього музикування фактуру. Окрему сторінку містк. культури становить МПМ. в аристократ. салонах та поміщицьких садибах. Музикування в осередках генерально-старшини, укр. шляхти, в палацах польс. магнатів, садибах поміщиків у 2-й пол. 19-ї пол. 19 ст. в невід'ємною частину побуту польського стану і представлено т. зв. салонною культурою. Будучи закритою для широкого загалу, вона репрезентувала усталений ритуал світського спілкування, що атлювала аристократ. етикет цієї сусп. верстви та її активну дозвілєсну практику через влаштування приват. балів, маскарадів, карнавалів, танц. вечорів, куди запрошували обраних представників того чи іншого кола. Ці святоково-розважальні акції як в Україні, так і Росії відігравали велику передусім зах. впливи, а також місц. муз. колорит. Муз. тло складали нар. вок. сольна й хор.

музика, інструментальна — сольна, ансамбль та орк., що виконувались або в салоні для гостей, під час застілля, невинного спілкування, або на повітрі в парку, на воді.

На великих палацових балах, поруч із модними франц. пісеньками (*шансонами*), популярними оперними *аріями*, танц. *оранжуваннями*, на високому сфаксовому рівні виконувались твори Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена та ін. (див. *Бібліотека Розумовських*); відбувалися постановки *опер*, *балетів*, *двертисментів*; звучала музика для *розового*, струн. та дух. оркестрів (див. *Оркестр душовий*), а також панувала укр. танц. стихія (*козачок*, *горлиця*, *метелиця*, *голубиця* та ін.). Примітно, що на поч. 19 ст. козачок був модним танцем на балах у Відні, С.-Петербурзі, Варшаві, Кракові.

Під час проведення великих родин. свят, що також підпорядковувалися відповідно розробленому ритуалу, виконувалася т. зв. функціональна музика — різноманітні бадьорі туші, урочисто піднесено вівати на честь господарів і гостей. Рівень виконання музики часто відповідав найвибагливішим худож. смакам. Обов'язковою складовою таких аристократ. салон. зібрань було танц. дозвілля, що не обходилося без т. зв. польського (*полонезу*), контрданса, *полки*, *мазурки*, *вальса*, *кадрилі*, попул. *котильйона*. В Україні тоді було бл. 40 культ.-мист. салонів і з-поміж них за своїм багатством і розмітлєм вирізнялися салони генерального хорунжого М. Ханенка, генерального підскарбія Я. Марковича, І. Мазели в Батурині на Чернігівщині, графів *Розумовських* у Глухові (тепер — Сум. обл.), *Галогонів*, Трошинських, Калністів, Репніних на Полтавщині, графа Й. (Ю.) Ілініського в Романові (тепер — Житомир. обл.), Г. Тарновського в Качанівці (тепер — Черніг. обл.), Д. Ширала на Київщині, Д. Овсянко-Куликовського в Одесі та ін. Власники таких салонів утримували оркестри, хори, т-ри (зрідка оперні), балети, навіть муз.-драм. школи для навчання кріпаків муз. грамоти й театр. майстерності, запрошували з-за кордону капелмейстерів, учителів-музикантів, самі навчалися й давали муз. освіту кріпакам. Відомо, що господарі часто музикували, як наприклад, Я. Маркович грав на *клавирдорі* і *лотні* (1725), М. Ханенко на *клавесині*, обидва також залюбки співали по нотах канони (див. *Канон церковний*). В їхніх мистецтвах звучала укр. нар. музика у виконанні на *гусях* і *бандурі*. Деякі салони відзначалися високою елітарністю. Зокр., в артист. салоні Д. Трошинського в Кишиньках на Полтавщині, що мав реноме "укр. Афіни", бували М. Гоголь, В. Калніст, Я. Маркович, М. Церетелев, кн. М. Репнін, Ломиковський, художники В. Боровиковський, О. Кунавін, політ. і військ. діячі того часу. Батько М. Гоголя В. Гоголь-Яновський і В. Калніст очолювали т-р Д. Трошинського. Грала в ньому "дворові люди", але здебільшого "благородні актори", тобто гості й господарі. У мистецтв. В. Калніста в Обухівці на Полтавщині гостювали Г. Державін, М. Гусєдич, декабристи П. Пестель, І. Муравйов-Апостол. Салон дочки В. Калніста Софії від-

відали С. Гулак-Артемовський, В. Білозерський, О. Навроцький, М. Драгоманов та ін. Салони укр. знаті були тотожні мист.-культ. центрам, осередкам яких складали освічені аристократи, роди — представники гетьман. та козацько-старшин. походження, доволі яких гуртувалися визначні сучасники тієї доби. Коло їхніх інтересів зазвичай виходило далеко за межі звичайних розваг, торкалося розвитку літ-ри, мистецтва, політики.

У 1840—50-х значними осередками аристократ. культ. життя залишилися Лівобережжя — год. Полтав. і Черніг. губ., де була зосереджена укр. поміщицька верхівка: князь М. Рєпнін-Волконський (Яготин, тепер Київ. обл.), брати В. і П. Закревські (Березова Рудка, тепер Пирятинського р-ну і Пирятин Полтав. обл., Пирятин), Г. Галаган (Сокиринці, Дехтарі, тепер Полтав. обл.), А. Родзянко і його брати (Веселий Поділ, тепер Семенівського р-ну Полтав. обл.), А. Лизогуб (Седнів, тепер Чернігівського р-ну Черніг. обл.), О. Калніст та ін. На балу в поміщиці Т. Волковської (с. Моїсєвка на Полтавщині, тепер Драбівського р-ну Черкас. обл.) 1843 Т. Шевченко познайомився з О. Афанасьєвим-Чужбинським, В. Закревським, В. Забілою, О. Калністом та Я. де Бальєном. Музикування у цих великошівських салонах відбувалося за участю здібних музикантів-кріпаків. Водночас між музикуючими були господарі салону, члени родини, запрошені гості; тут читали поезії, співали нар. пісень. Салонна культура в укр. осередках пройшла відповідну еволюцію свого розвитку від суті аристократ. її форм наприкінці 18 — на поч. 19 ст. до більш демократичних у 2-й пол. 19 ст., коли ширше заявили про себе різноманітна інтелігенція, українофільський рух, з'явилися громадські салони, муз. осередки, наближені до професійних.

У дрібних поміщицьких мистецтв. розвивалося кам. домашнє музикування, пов'язане з грою на гусях, гітарі, клавесині, *фісгармонії*, італ. гармонії тощо. Репертуар базувався переважно на укр. і рос. нар. пісні, і черпався часто зі збірок пісень, що почали одна за одною виходити в той час. Він віддзеркалював також модні зах. впливи, що проникали через оперну музику й пов'язувалися з танц. дозвіллям. Священницьке середовище культивувало світ. музику, що

МІСЬКА ПОБУТОВА МУЗИКА

Г. Тарновський

Д. Трошинський

Мазурка. Малюнок з видання "Journal des Demoiselles edition belge" (1845)

"Бал" Я. де Бальєна (графіка, 1843—1844 рр.)

МІСЬКА ПОВУТОВА МУЗИКА

грунтувалася на місцевій муз. традиції і не відкидала рос. і польс. впливів.

На поч. 19 ст. інтенсивного розвитку набув муз. amator. рух, що охоплював різні сфери мисль. життя. МПМ. розвивалась у родинях медиків, в ун-тських колах (професура й студентство), в середовищі вчителів музики та чиновників. Так, у харків. вечорах брали участь Г. Сковорода, Г. Квітка-Основої-Яненко, родина П. Сокальського. Збиралися на т. зв. "вісторки" в М. Костомарова, співака В. Аскоченського, де бував Т. Шевченко. Міщанство й дрібне чиновництво поруч із вел. кількістю укр. пісень, романсів співали сентимент. та "жорсткі" романси з інстр. супроводом.

Муз. побут молодіжного середовища — семінаристів, гімназистів, ліцеїстів, інститутот, студентів ун-ту — формувалася й регулювалася обставинами навч. ■ розважально-відпочинкового характеру. До урочисто-церемоніальних подій навч. закладів з'являлися й виконувалися твори прославно-патріот. характеру — ораторії, кантати, на шкільних вечорах практикувався фл. і скр. репертуар салон. характеру в учнів. виконанні. Водночас молодіжна верства мала у власному репертуарі пісні (часто самод.) з доволним пересмівом і трактуванням тематики широкого образного спектру.

У 1-й пол. 19 ст. світські елементи остаточно перемогли й наповнили всі сфери сусп. життя. У муз. побут міцно увійшли пісня-романс ■ супр. (анонимна та авторська), укр. і рос. нар. пісні, сентимент. романс. Їх містять рукоп. (з архіву О. Бодяńskiego "Сокиринський вертеп", "Куранты" тощо) і перші друк. ("Голоса українських песен" М. Максимовича в аранжуванні

"Вечір для гостей у Качанівці".
Рис. В. Штернберга. Поміж гостей —
М. Глінка, В. Забіла, М. Маркевич (1838 р.)

О. Алябєва (1834) та "Народные украинские напевы, положенные на фп. Н. Маркевичем" (1840)] збірки.

Танц. дозвілля було немислим без зах. танців, які виконували на балах кріпацькі капели, полкові дух. оркестри. В amator. муз. середовищі розвивалося також інстр. музикування, з'явилися мініатюри для скрипки, флейти, фісгармонії, фортепіано. Їх основою стали теми укр. і рос. пісень-романсів. Авторами цих композицій були місцеві аматори Г. Квітка-Основої-Яненко, І. Віткобський, А. Барсицький (Барсицький), а також Г. Рачинський для скр., О. Лизогуб ■ Я. Витвицький для фп.

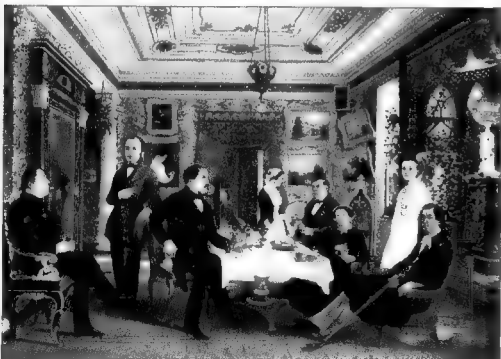
У 2-й пол. ■ ст. також мало місце салон. музикування, естет.-худож. потуги якого відповідали високому культ. запитам любителів музики і при-

К. Липинський

М. Завадський

"За чайним столом у садибі Тарновських у Качанівці" О. Волоскова (1851 р.)

воблювали свої вечори яскраві мист. постаті. Ініціаторами таких салонних зібрань були вже музиканти, для яких музикування — не розвага, а факт самореалізації. Так, у Києві відомим був муз. салон скрипаля-виртуоза *Г. Данилевського*, де відбувалися вечори кам. музики, зокрема квартетної. Крім *Г. Данилевського* до складу *квартету* входили *Вітковський*, *Зубович* та *Стороженко*. Тут бували також європ. знаменитості — *К. Ліпінський*, *А. Арто*. Домашні квартетні вечори відбувалися в *Я. Юркевича* (*Б. Долленго-Ходаківський*), де особливо помітно була діяльність *М. Ясинського-Дорошенка*. На мист. вечорах виконувалися його численні кам. твори для струн. квартету, окремих інстр. (*думки, шумки, полонези*) та вок. композиції. Щосуботи збиралися в активного учасника хору *М. Лисенка*, учителя грец. мови Другої київ. гімназії *А. Юркевича*, де виконували переважно твори *М. Лисенка*. Ці вечори також віддавав композитор, автор салон. творів *Нестельбергер*. Учасником кам. музикування у Харкові був *Ш. Лісенко*. Збиралися двічі на місяць у його вчителя з фп. *Я. Вільчека*, систематично музикували також у кн. *Ф. Голіцина*. Домашнє музикування часто влаштовували з нагоди виступів блискучих закордон. гастролюючих. Так, концерти віолончеліста *Ф. Серве* в Києві 1852 завершилися імпровізованими домашніми вечорами за участю кн. меломанів, на яких імпровізували на теми укр. пісень на фп. у 4 руки та 2 вчл.

Особливістю МПМ, 2-ї пол. 19 ст. є її функціонування й розповсюдження в умовах становлення укр. нац. комп. школи. На даному істор. етапі між ними ще існували тісні зв'язки з взаємодією: так, нижні шари МПМ, були наближені до нар., а верхні — до стилізових наслідувань класичної і романтичної музики. Специфіку побут. музики в цей час визначали, крім суто муз. особливостей, впливи поезії, т-ру та обставини сусп.-соц. характеру. Процеси, пов'язані з розвитком урбанізації міста й підвищенням ролі освіти, прискорили появу людей інтелектуальної праці — інтелігента-професіонала, різночинця, культ. діяча, які замислювалися над проблемами розвитку нац. історії, культури тощо. На тлі молодіж. середовища, представників духовенства, чиновництва, промисловців, землевласників, при переїзді рос. і польс. культ. чинників з'явилася нова інтелігентська верства — т. зв. українофіли [родичи Антоновичів, Драгоманових, Косачів (див. *Лєся Українка*), Старицьких (див. *Старицький М.*), Русових, Житецьких, Лазаревських, Лисенків (див. *Лисенко М.*), а також *П. Чубинського*, *О. Кониського* тощо]. Муз. побут цього кола діячів був відображенням його зв'язків з пансюсардибною культурою, а також органічною частиною нового укр. громад. життя. Улюбленими й популярними в цьому середовищі були пісні "Забіліли сніги, забіліли білі", "Ой на гору козак воду носить", "Резує, стогнуть гори-хвилі", "Ой ви, хлопці, славі молодці", "Пісня про Байду", "Пливе човен води поєві" та ін. У середовищі університет. та акад. молоді користувалися

Сад Купецького зібрання (Київ)

популярністю пісні *А. Свидницького* "В полі доля стояла", "Вже більше літ двісті", "Україно, мати наша", а також чес. і серб. пісні. І семінарист. оточення вийшли й стали широко популярними пісні *Г. Гладкого* "Зоре моя вечірняя", "Заповіт" і *Д. Крижанівського* "Реве та стогне Дніпр широкий" на сл. Т. Шевченка. Пісні до текстів з "Кобзаря", як-от "Думи, мої", "Така й доля", "Нащо мені чорні брови", "По діброві вітер віє" та ін. увійшли до популярс. зб. і широко тиражувалися у 1870—80-х. Цей жанр, поруч із танц., був не лише основою широкого побут. музикування, а й став жанр-темат. основою творчості композиторів-аматорів і професіоналів — попередників та сучасників *М. Лисенка*. Це зб. "Пісні, думки, шумки" *А. Коціпінського* (1862), "Васильковський соловей Киевской Украины" *С. Карпенка* (1864), числ. пісні-романи й думки для голосу й фп. *А. Сергєєвського*, *І. Комаровського*, *М. Модзельського*, *А. Горілого* (*Горелова*), *В. Скорського*, *Г. Морського*, *Г. Александрова*, *С. Обніського*, а також — фп. творчість *А. Єдлічкі*, *Я. Витвицького*, *М. Заводського*, *В. Заремби*, *Ф. Яранського*, *Р. Зентарського*, *В. Пащенка*, *В. Крауза* та ін. Попул. пісні-романси, укр. нар. пісні й танці опрацюювали для домашнього музикування ("Сто малоросійських народних песень", збірник *А. Єдлічкою* та аранжованих для фп. *М. Бернгардом* (1870), а для однієї скр. — *А. Кіндінгером* (1878), "Народные танцы: Малороссийские казачки" (1876) *О. Рубця* та ін.). Складав навіть характерний романтизований тип інстр. п'єси під назвою "Думка" й "Шумка" для фп., скр. та ін. інстр.

Шато-де-Флер (Замок кєїтія), частина колишнього Царського саду (Київ), на території якого розташовувався однойменний кафешиантан (тепер на цьому місці — Стадіон ім. В. Лобановського)

МІСЬКА ПОВУТОВА МУЗИКА

Обкладинка видання "Шумка-Думка" *М. Заводського* (Петроград, 1910-і)

Обкладинка видання "За Німан іду. Chant de l'Ukraine" в аранж. *В. Панченка* (М., 1900-і)

МІСЬКА ПОБУТОВА МУЗИКА

Обкладинка видання
"Як танцювати
танго" (поч. 20 ст.)

В. Холодна

Варіації, засоби розвитку, імпровізаційність, намішування мелодій, як і жанр, контраст, різні рівні віртуозності становлять основу аранж. техніки багатьох творів того часу. Типов. репертуар аматор. побут. музикування складали салон. пієси, різноманітні *варіації, фантозії, транскрипції, аранжування* нар. пісень і танців, інстр. перекладення популярних мелодій та танц. пієси. Для них обиралися проста форма, здебільшого повторної будови — 3-част. (проста або складна), іноді *рандо*, чітко артикульована мелодія із супр., переважно *варіації*, засоби розвитку, зручна фактура викладу. Муз. контраст досягався через зіставлення пієси. матеріалу з танцювальним, повільного зі швидким, сентиментального з бравурним на зразок романс — полька, пієса — полька, думка — шумка, баркарола — полька, романс — марш тощо. Популярні в міські. побуті пієси, а також козачки, польки, кадрили, вальси, мазурки, полонези, *коломийки* становили основу *варіацій, думок, шумок, чабарашок, програмних мініатюр, розгорнутих циклів, композицій* тощо. Цей тип муз. творів на укр. тематику враховував мист.-естет. інтереси шкільної *естради, провінц. муз. вітальні, міські. салону*, а також слухачі потреби широких демокр. кіл в Україні.

III ост. чверті 19 ст. МПМ. спрямувалася в русло т. зв. легкої музики, в межах якої постав відповідний тип естр. композитора, виконавця, видавця та слухача, що за багатьма ознаками свідчить про комерціалізацію муз. сфери в Україні. Послилася мода на укр.-малоросійське. З'явився вел. пласт муз. літ.-ри. розрахований на різні типи музикування — домашнього, шкільного, салонного, вуличного, сцен.-естр., військ., парадно-церемонального тощо. Він обіймав інстр. музику для фп., *цитри, скри., анс. та орк.* (салонну, військову), безліч перекладної муз. літ.-ри, а також дешеві люб'яні видання пієсень. Тобто існувало безліч муз. пропозицій, здатних задовольнити муз. смаки й модні пристрасті найважливішого меломана.

Поміж авторів прикладної танц.-розважальної музики різного ґатунку — В. Присовський, І. Розовий, М. Харито, О. Вишпольський, С. Вернер, Пономаренко, О. Лобрі, Ф. Орловський, Д. Петрушева, Є. Якубович, М. Артем'єв, А. Шефер та багато ін. Музика, створена ними, недостатньо оригінальна та індивідуальна за стилем і вираженням, віддзеркалювала муз.-дозвілєву атмосферу часу, позначену духом безтурботності, поверховості та легковисності. Масово продукувана числ. видавничими фірмами в Україні, Росії та за кордоном, вона швидко поширювалась, активно утверджуючи себе як один із пластів популярної комерційно осягнаної музики. Серед баг. жанрів особливою симпатією широких верств населення користувалися танці — кадрили, вальси, польки. На хвилі загального танц. буму великої популярності на межі 19—20 ст. здобували мелодично багаті числ. вальси румун. і франц. композиторів Й. Івановича та Е. Вальдтейфеля, що звучали в різних аранжуваннях для фп. та інструментів, соло, для дух. орк., у дом. побуті, на паркових і ресторанах, естрадах. Мелодично багаті й сповнені

особливої чуттєвої сили, вони досі не втратили своєї популярності. До кін. композиторів, що плідно працювали в жанрі тодішньої міської муз., належав В. Присовський. Віддаючи данину традиції салонності, з її надмірною сентиментальністю, як у вальсах "Квіти кохання", "Ноктюрн зіткання", "Про що ридала скрипка", "Розбиття життя", він створив також вел. блок фп. творів на укр. тематику. Це *французія*, а також "На кургані", *Фантазія* на тему укр. пієси "Степів, бар'яни, низенько" та баг. ін. Характерний нац. сегмент творів разом із програмними сентенціями, як і доступність для виконання із спрощеними формами, за належного профес. рівня автора, сприяла їх популярності в широкому демокр. середовищі музуючих до 1914. До композиторів виразного салону, спрямування наприкінці 19 ст. належить також М. Харито, чий романс ("Хризантеми", "Кончилось щастя" на сл. В. Шумського та ін.) свого часу були популярні в міські. побуті в Україні.

Від кінця 19 ст. до поч. Першої світ. війни ММП. України є великим строкатим. Так, на-кул.-тел. інтелекція прагнула зберегти традиції модусу побут. музикування, що нагадував святково-муз.-дозвілля, характерне для двор.-салон. культури 2-ї пол. 19 ст. Війна стала тією останньою межею, за якою цей тип світського музикування був витіснений з активного сусп. життя й залишився лише даниною минулому. У той період муз. побут міст України ще прикрашали звуки садово-паркової музики у виконанні духового оркестру, звучали вальси, поп-літ. пієси, романси в різному автор. аранжуванні. Водночас набирала темпу дещо відмінна від попередньої лінія розважальної музики, зумовлена наростанням урбанізації, процесів, проявів модних зах. і декадент. впливів. У вел. містах України з'явилися про себе нове естр. мистецтво, комерційно заангажоване. Ініціативу повністю захопив вел. бізнес, комерційні інтереси якого були спрямовані на підтримку й розповсюдження моди на музику, пов'язану з побутом міських. класів. Цьому сприяли також грамофонні й вид. фірми, числ. газети та добре поставлені тоді діяльні профес. конц. імпресаріо. Не останнє місце серед названих видів міської муз. побут. музикування до 1914 займала молодіжна музика, зокр. серед маргінальних груп молоді. Її жанр. підґрунтя складали сатир. куплети, блатний міський фольклор, поп-літ. пієсеньки на зразок "Купите бульбички" (А. Ядов). Муз. нововведення були викликані також новими осягненнями розважальної культури, особливою концентрацією дозволяла довкола різноманітних кав'ярень, багатих приміських кулецьких рес-

торанів, міськ. садів та зростанням інтересу до муз.-сцен. жанрів — оперети, вар'єте тощо. На муз. кону з'являлись естр. зірки, співаки, у репертуарі й вик. манері яких відчутні впливи циганщини, що традиційно користувалася прихильністю в царській Росії. У Києві розпочали естр. дискусійні кар'єри *В. Холодна*, *А. Вальцова*, *Н. Плевзичка*, *О. Вертинський* та *О. Шумський*. Ними захоплювалися, наслідували, їхній репертуар був на устах у всіх, а також продукувався вел. і доступними тиражами вид. фірмою в Києві *Л. Ідзюкського*. Репертуар і вик. манера цих співаків репрезентувала т. зв. кафеантний стиль, невід'ємною частиною якого були чуттєві сентимент. романси, балади, циган. пісні, жорсткі романси, популярно-іронічні куплети, а також різноманітні рос. комп. пісні 19 ст., виконувані в супр. скрипки, гітари, фп. або салон. ансамблів. Найкращі з них — "Варяг", "Ухарь-купец", "Стенька Разин", "Из-за острова на стрежень", "Раскинулось море широко" досі зберігають свою худож.-мист. вартість. Поряд з усталеним ресторан. репертуаром іноді звучали укр. пісні, зокр. — "Віють вітри, віють буйні" з "Наталки Полтавки" *І. Котляревського*. Ін. зразки, такі як "Ну бістрей летите коні", "Пожалей ты меня, дорогая", були даниною модній циганщині. Деякі пісні, як напр., "Маруся отравилась" *Я. Пригожого*, надовго стали озвучкою несмаку, а частина репертуару, з-поміж якого чимало пісень-однодневок, резонувала із сентимент. і навіаними за вираженням піснями ш блатним фольклором.

Ця рос. пісенна продукція активно рекламувалася, популяризувалася та видасяся мільйонним тиражам. Стиль а ля "рос." став модним. Грамоф. платівки потрапляли до найрізноманітніших верств міськ. і сільськ. населення, задовольняючи муз. потреби бурж.-дворян. публіки, тод. купецтва, представників вищих військ, чинів і офіцера, контор, солдат, казарм, матрос. кубриків, різного роду прикажчиків, лакеїв та фабричних робітників, а також студентства. За силою мас. впливу й популярністю ця музика була поза всякою конкуренцією. Спроба відродити давній муз. пласт спостерігалася в 1920-х під час НЕПу. Виразний слід залишив він у рад. естр. пісні рос. зразка, трансформувавшись образно-емоційно та стилістично, а справжній прорив його в рос. конц. практику відбувся з поч. 1990-х і з свідченням піднесення в сучас. Росії нац.-патріот. настроїв. Що ж до укр. сегменту в тодшій МПМ., то відомо, що хоча мовний бар'єр не дозволяв йому конкурувати з рос. естрадою, все ж через грамоф. записи у той час певною мірою посилювалися й укр. мотиви в муз. побуті.

Інші мововедення муз. побуту поч. 20 ст., викликані революцією (1905), характеризуються появою жорстких марш. ритмів революційних пісень інозем. походження. На їх основі згодом виник провідний жанр офіц. масової культури — рад. мас. пісня, яка з 1930-х набула міцних позицій у житті рад. держави. Рев. доба й

громад. війна залишили свій особливий слівник побутуючих мелодій, ритмів, образних символів, що не були єдиними, спільними для різних учасників тієї суворой пори, позаяк музично уособлювали антагоністичні сили в образах більшовиків, червоноармійців, білогвардійців, петлюрівців, сінових стрільців. Рев. маси на чолі з більшовиками підхопили рос.-мовні рев. пісні, білогвардійці алелуляли до рос. романсової лірики й часто послуговувалися гімном "Боже, царя храни", петлюрівці співали укр. пісень, зокр., козацьких, Укр. сінові стрільці принесли із собою *стрілецькі пісні*, що органічно ввійшли до муз. побуту Наддніпрянщини тієї пори. Тобто, у тод. воєнній ситуації муз. символи укр., в т. ч. галиц., та рос. походження часто служили за політичний орієнтир. Проте наступний період розвитку муз. культури, позначений встановленням в Україні рад. влади та розбудовою ідеологічно забарвленого й підпорядкованого тоталітарному політ. режимові муз. побуту, згідно з існуючою методологією вивчення МПМ., не є об'єктом дослідження. Після 1917 МПМ. зазнала тенденційного ідеолог. потрагунання й була підпорядкована заг. завданням культ. політики рад. України (див. *Радянська масова пісня, Піонерська пісня, Художня самодіяльність*).

МПМ. у Зах. Україні мала свої вирази локальні відмінності, зумовлені істор. обставинами. Відомо, що 1591 члени львів. братства привітали митрополита Михайла потрійним хором (на 12 голосів). Про МПМ. і різні форми побут. музикування в укр. містах доби феодалізму згадано у лист. джерелах, що з'являлись у зв'язку із запровадженням у деяких містах більшої частини Правобережжя й Лівобережжя Магдебургського права (14—17 ст.). За статутом Львів. цеху музиканти брали участь у різноманітних родинно-побут. подіях, що стосувалися багатьох буденних аспектів життя міщан. Тут існували об'єднання 2-х типів — серб. та італ. капелі (одна нар. ін. профес. гатунку), яким належало обслуговувати реліг. і світські заходи міста. Рукоп. "Львівська лютењ-ш табулатура" 16 ст. репрезентує різноманітні пісні, танці, сюїти, фантазії, даючи уявлення про репертуар цієї чи подібної капел. Автором "Лейпц. лютењової табулатури" (1618) вважалися бандуриста Войташка (*А. Длугорая*), відомого учасника муз. побуту в польс. і нім. дворах. Часто до табулатур включали укр. козацькі. Розвиток і поширення аматор. форм музикування в містах Зах. України пов'язаний з провідною соціальною верствою — духовенством. Так, з кін. 16 ст. при дворах церк. владик *Г. Бялабана*, *Атаназія*, *Л. Шептицького*, *П. Білянського* діяли інстр.-хор. капелі, а на межі 18—19 ст. вони існували також при дворах польс. поміщиків [відомі в сс. Пеняках (тепер Бродівського р-ну Львів. обл.) і Колотів (тепер Золочівського р-ну тієї самої обл.)], де серед музикуючих були укр. ченці-василини. Носіями міськ. пісень. репертуару були також семінаристи й бурсаки — вихідці із сільських чи містечкових священничих родин.

МІСЬКА ПОБУТОВА МУЗИКА

О. Вертинський

Обкладинка видання "Дым без огня. Печальные песенки А. Вертинского" (М., б/р)

Титульна сторінка видання "Русские песни, исполняемые громадным успехом Н. В. Плевзич" (С.Пб, 1910-і рр.)

"На милій гостині в Красові в році 1894"
(літографія з приватного архіву львівської родини Козаків)

Через Львів в Україну надходили муз. інструменти і вже в 14 ст. укр. інструменталісти перебували при дворі короля Ягайла (Ягелла). У серед. 18 ст. диригентом Львів. єпископської капели був *А. Рачинський*. Наприкінці 18 ст. при кафедр. церкві св. Юра існував хор і орк., що обслуговував церк. відправи й світські двірцеві події на завахи.

1772 після розділу Польщі Сх. Галичина стала провінцією Австрії (з 1863 — Австро-Угорщини), але й за певних полегшень економ., соціал. та культ. пріоритети належали полякам і німцям. Неможливість одержати нац. освіту, відсутність держ. підтримки, тривала служба в чужій армії постійно гальмували культ. розвиток українців, що сприяло тривалій консервації аматор. муз. форми.

Поміж явищ, що помітно вплинули на розвиток свроп. побут. музики в кін. 18 — на поч. 19 ст. був нм. зінгішпіл, з якого виросла нм. пісня із супр. (Lied) як самост. жанр, що була розвинена представниками берлін. школи (І. Шульц, К. Целтер, І. Рейнгардт). Не менше значення мав також шпр. хор. рух у Німеччині та пісенно-хор. спадщина, призначена для аматор. музикування. Неабиякої популярності здобули пісні К. М. Вебера, зокр. зі зб. "Ліра і меч" на сл. Т. Кернера, а особливо сольні й хор. пісні *Ф. Абта* (бл. 1500 зразків). У зоні впливу фп., літ-ри такого типу в 19 ст. олинилися Галичина, країни Прибалтики та почасті Росія. Сучасники О. Пушкіна відзначали, що нм. військ. пісні розспівували в побуті німкені в супров. фп., декларуючи патріот. почуття.

На поч. 19 ст. в умовах становлення "перемиської школи" Сх. Галичину не оминули біднерівський впливи внаслідок поширення італ. і франц. оперної музики Дж. Россіні, В. Белліні,

Д. Обера та хорової і сольної пісні (Liedertafel) *Ф. Абта*, К. М. Вебера, *Ф. Шуберта*, К. Кройцера, Г. Маршнера. У музиці запанував характерний наївно-міщанський стиль. Під їхнім впливом сформувалася міська побут. пісня — старогалицька, яка з'єднала муз.-стильові особливості раннього романтизму з образним світовідчуттям галиц. зразка. *Б. Кудрик* назвав міські пісні "новітніми і найновішими верствами популярної, знародної пісні, що втворилася під західним впливом" у священничих домах Сх. Галичини на поч. 19 ст. Він відзначав простоту засобів виразності цих пісень, нерозвинуту форму й типове коло образів сентимент., еротичного та патріот. характеру. Поява в муз. побуті світської руської (тобто укр.) пісні нарівні із церк. співами слід було розцінювати як неабияку подію в тогочас. муз. практиці Сх. Галичини, на чому наголошував *А. Вазняник*. На думку *З. Лиська*, у піснях, написаних у стилістиці лідертафель не варто шукати високих мист. рис, а досить відчутти їх товариський характер. С. Людквиг стосовно старогалицької музики вживав терміни "популярна музика", "домашня", "музика нашої старої інтелігенції" і відносна до неї різні жанри міськ. вок., хор. та інстр. музики, а також модерні переробки творів зах. і рос. композиторів.

Старогалицька побут. музика сформувалася на межі 18—19 ст. на перетині духовних, світських пісень, жанрів і традиц. нар. пісні, польсь., нм., чесь., австр. та італ. муз. впливів. Її пісен. частину становлять анонімні й авторські зразки, що обіймають сентимент.-елегійні, жарт.-танц. та енергійні маршові пісні. Призначені вони для вок. чол. квартету й стилістично наближаються до нм. пісень (лідертафель). 36. *Василюха* з *Олеська* "Польські і руські пісні

Обкладинка книжки "Пісні для чоловічих квартетів" М. Вербицького із серії "Перемиська бібліотека" (Перемиськ, 2008. - Т. XII. - Кн. 2)

галицького народу" ("Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego" (1833), зокр., 2-й т., що містить 160 пісень, опрацьованих К. Ліпінським для голосу з фп., стали джерелами для розвитку аматор. та профес. музики Сх. Галичини.

Чоловічі квартети на зразок нм, лідertaфелів компонували М. Вербицький та І. Ловрівський. М. Вербицький свідомо адресував їх для виконання в "салонних увеселеннях". Репертуар цього гатунку започаткувала зб. "3 пісні народні" І. Лаврівського (1855). У його оселі в Перемислі (тепер Пшемисль, Польща) ці нові світ. руські пісні апробовувались у тісному колі однодумців, що свідчили про започаткування спрямованого світського музичування. У тому самому співочому осередку також виконувалися нові композиції для чол. квартету М. Вербицького. У жарі лідertaфелів ним було створено 2 збірки: до 1-ї (без назви) увійшло 11 пісень, з яких 10 написано на сл. о. І. Гушлевича та 1 на сл. П. Чубинського ("Ще не вмерла Україна", 1863). 2-а збірка "Дванадцять штирогласних піснь на мужеські голоси" (1869) охопила 11 квартетів на сл. В. Шашкевича зб. "Зільник" та 1 — на сл. В. Стебеліського "На погибель", що поширився в молодіжному середовищі як застольна пісня з назвою "Дай, дівчино, нам шампане". Прообразом цієї та ін. популярних у Сх. Галичині застільних пісень стали твори, що мали місце в нм, воякині та студент. ліриці. У сучас. каталогах її зафіксовано з назвою "Тост до Русі". Лише в 1880-х деякі композиції М. Вербицького з цих збірок було надруковано (1882, 1885). До започаткування 1-х світських музичувань у побуті кутувувалися пісен. зразки з "Богогласника" (1790), пісні місц. походження, зокр. "Козак коня агував", "Дівчино з Подоля" та наддніпринські "Тоо Грия", "І шумить і гуде", "Стоїть жайв над водою", "Іхав козак за Дунай" (на сл. "Що в біду буди днів"), "Заснули козаченьки" (на сл. "Затрубили буянички"). До поч. 19 ст. належить ольва піснь "Дай же, Боже, добрий час" ценца С. Добровольського та аранж. попул. танців М. Рудковського. Водночас муз. побут озвучувала музика прикладного характеру — марші, чини, многолітні, вівати, призначені для лодій ещ. та урочистого характеру, лнали мелодії

австр. танців і коломийок, у салонах виконувались полонези, мазурки, котильйони та салони. романт. музика (Salonistic) львівян австр. походження Й. Рукберера, Й. Кесслера та ін. У 2-й пол. 19 ст. панорама міск. побут. музичування стала національно виразнішою. Скасування кріпацтва в Зах. Україні (1848) актуалізувало мотиви громадян.-патріот. значення. Популяризм стали піснь-пнми й коломийки ("Міро вам, браття", "Я шасний", "Щасте нам, Боже", "Станем, браття, в коло"). Часто новий текст пристосовувався до знайомих мелодій, напр., "Де єсть руска отчина" розспівувався з мелодією "Дай же, Боже, добрий час". Стилістика цих пісень ще нагадує пісні з "Богогласника", особливо колядки, 4-голоса гомофонно-гарм. фактура зближує ш то з нм. лідertaфелами, то з хоральним стилем викладу: каденції нагадують італ. оперні звороти.

Патріот. хвиля 1860-х викликала відродження козакофільських настроїв у Сх. Галичині. Молодь співала пісні Т. Падурри "Козак коня не знав з віку", "Гей я козак з України", "На долині при Чигрині", "Гей, козаче, в добрий час". Ці пісні потрапляли в руки. зб. вже в 4-голос. викладі. Популяризм здобули пісні зб. А. Коцілінського у місц. опрацьованні. 100 квартетів на укр. нар. мелодії належать П. Божанському (1872). Лірико-сентимент. мотиви старогалиць. пісень репрезентують ті, що наближаються до традиц. пісен. зразків ("Ой ти, дівчино, з Подоля", "Водяє ся когут змудив"), та пісні автор. походження ("Нчи ми покрис" (сл. Ю. Федьковича), "Сонце ся сховало", "Там, де Чорногора", "Зграй ми, цигане старий", "Над Прутом у лузі" (сл. і муз. С. Воробкевича). Особливим різновидом старогалиць. пісень стали т. зв. застольні або бесідні пісні. Поміж них — популярна "Як засядем, браття, коло чарки" (сл. Ю. Федьковича) нагадує пісню нм. буршав. студентів "Sind wir nicht zur Herrlichkeit geboren". Жанр застільних пісень збагатився низкою хор. творів, таких, як "При вині" ("Сли Перемислем вино текло") С. Воробкевича на сл. ІІІ. Федьковича, вже згадуваний "Тост до Русі" ("Дай, дівчино, нам шампане") М. Вербицького, "До чарки" ("Стіймо разом друг при друзі") А. Вахнянина тощо.

Інстр. репертуар побут. музичування в 2-й пол. 19 ст. пов'язуваний із прикладною танц. музикою, враховував естет. потреби домашньої вітальні, шкіл, естради, приват. салону, а також громад. імпрез: муз.-декламач. вечорів, людяні комерсії та гучних балів. Створювалися безлічі танц. аранжувень (польки, мазурки, кадрили, вальси). попул. на теми модних тоді італ. опер, різноманітні п'єси салон. характеру, а також віночки й варіації на теми старогалиць. пісень та наддніпрян. пісень-романсів. Статус нац. символу здобула коломийка як знак особливої прихильності галиц. інтелігенції до гуцульщини.

Окремий пласт МПМ, являс собою салонна музика, призначена для кам. музичування, для виконавців різного рівня муз. підготовки. Її репрезентує автор. кам.-вок. і кам.-інстр.

МІСЬКА ПОВУТОВА МУЗИКА

Обкладинка книжки "Пісні для чоловічих квартетів" М. Вербицького із серії "Перемиська бібліотека" (Перемиськ, 2008. - Т. XII. - Кн. 1)

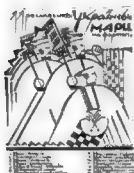
Обкладинка видання "Надвбгрянк: Думка і Коломийка на фортеп'яні" М. Копка (Л., 1881)

Обкладинка видання "22 українські танці" для фортепіано Я. Ярославенка
(Л., 6/р)

Обкладинка видання "Любоші українські вальси на фортепіано" Я. Ярославенка
(Л., 1905)

Обкладинка видання "Український марш на фортепіано" Я. Ярославенка
(Л., 6/р)

музика галиц. та іноземного походження для голосу й фп., для скри. й фп., мандоліни, цитри, для салон. оркестру (ансамбль скри., фп., дух. або ударні). До цієї сфери міськ. музики долучилися практично всі зах.-укр. композитори, хто працював у жанрі кам. музики: М. Вербицький, С. Воробкевич, В. Матюк, К. Любачів, С. Любоський, Д. Леонтович, Т. Копержинський, Д. Андрейко, М. Копко, І. Біликівський, З. Кирилович, А. Кужеля, М. Кумановський, С. Абрисовський, П. Дуркот, Я. Лопатинський, В. Безкоровайний, М. Гайворонський, Г. Топольницький, Д. Сичинський, І. Левицький, Я. Ярославенко та ін. Жанрове наповнення салон. музикування складало пісенно-танц. жанри. Це, зокр., нар. пісні, побут. романси, думки та жанри танцюв. музики, серед яких великою популярністю користувалися шумки, забаварши, вальси та коломийки. З своїм худож.-образним змістом та муз.-стильовим вирішенням вони лежать у руслі романтич. локально забавленої естетики. Яскравими прикладами цього типу музики є твори, написані вже в 1850-х, зокр. "Ubiopne solo guskie" для фп. П. Любачівця, опрацювання нар. пісень і танців П. Бажанського для фп. (рукоп.), "Варіації на укр. пісню" для фп. С. Любовського, у 1870-х — низка друк. творів ("Первоцвіт. Кадриль з руських пісень" та "Думка і коломийка" для фп. М. Кумановського, "На вечорниціх. Кадриль з руських пісень" Т. Кобринського. У 1880-х виділяються фп. мініатюри під характерними назвами: "4 коломийки" Гадія, Катерина, Оленка, Марта" і "Устияновичка, "Надвігрянська" й "Бояринистка" М. Копка, Вальси й Полька для фп. Д. Леонтовича та "Руський кадриль "Ехо над Пругом", "Думка і 4 коломийки" С. Воробкевича. На поч. 20 ст. з'явилися цикли танців, напр. "Вітрогони" для фп. Ост. Никанківського, "Укр. танці" (коломийки) Я. Лопатинського, коломийки для фп. "Над Сяном" З. Кужеля, вальси Д. Сичинського для фп., "22 укр. танці", "Любоші", "Укр. вальси" для фп. Я. Ярославенка тощо. До типових зразків салон. літ-ри належить також кам.-інстр. спадщина В. Безкоровайного. В основі композиц. будови його творів лежить принцип контраст. зіставлення образно-жанр. картин,

протилежних емоц. станів, що викликає позиціювання повільного зі швидким, пісенного з танцювальним, кантленного з нестримно бравурним, елегійно-сентиментальним з піднесено активним. Це його "Спомини з гір" для скри. й фп., "Думка і коломийки" для фп., "Думка-шумка" для салонного орк., "Для розради. Думка і коломийки" для скри. з фп., "Укр. думки", а також низка фп. мініатюр програм. характеру, які, контрастуючи жанрово й образно, вдало доповнюють одна одну. Їх представлено різнохарактерними танцями, зокр. кількома вальсами, серед яких популярний "Заграй мені, цигане"; коломийкою — "Танок Любичка" у формі рондо, а тангові ритми з дещо екзотизованим настроєм відтворює "Танго Стефи" з підтекстовою на сл. О. Курочки. Поряд з танц. п'єсами виділяються сентиментально-мрійлива "Думка g-moll", "Спомини з гір" — п'єса із власного скри. репертуару, ноктюрновою замальовка "Вечірні мрії" та "Захолиска пісня". Крім творів галичан у салон. імпрезах виконувалася також музика класиків, особливо романтиків — Ф. Шуберта, Ф. Мендельсона, М. Огінського, Й. Штрауса-мол., С. Моношю, що засвідчують рукоп. салон. альбоми фп. творів окремих львів. родин. Вельми популярним було музикування на цитрі, гітарі, а з кін. 1860-х — на фп. Посилення громад.-культ. життя у 1880—90-х, як і розширення освіт. мережі упогужили нац. ідентифікаційні тенденції в Зах. Україні, сприяли появі світської інтелігенції та активізували молодіж. діяльність. Розгортання орг. справин вилилось у нову хвилю аматор. музикування, урізноманітнює форми муз.-культ. життя (муз.-декламац. вечори, балки, маскеради, концерси, домашні вечірки) та започаткувало нові демокр. муз.-артист. мандарні молоді (з 1883). Такі муз. імпрези не відкидали, а посилювали роль танц.-розважального фактора. Репертуар виступів багатьох молодіж. хорів репрезентували автор. твори, опрацювання укр. нар. пісень, старогалиц. пісні (зб. чол. квартетів "Боян" і "Кобзар"). До програм концертів залучались інстр. композиції (з 1889) зі зб. "Руський цитрист" Е. Куличинського, "Слов'янський карнавал" для фп. Т. Кобринського, "Концерт-попури з руських мелодій" О. Заричного для цитри, "Попури на руські мелодії" Мик. своїни" З. Кириловича та багато ін. Окремий вид прикладної побут. музики становлять твори, написані на випадок — 1-част. кантати (славослів'я) з нагоди подій у громад. житті ("Витайте нам гості" на посвячення Нар. дому у Стрию Ост. Нижанківського) або в родин. побуті ("Серенада: На іменині" Ост. Нижанківського на сл. І. Мидловського). Ситуація на межі 19—20 ст. стала органічним відбиттям подій, пов'язаних зі зростанням нац. руху на Зах. Україні. У цей час на повну потужність продовжували працювати кол. громад. організації ("Просвіта", "Боян", "Зоря"), а також виникло ряд нових, зокр. патріот. гімністично-протипожежні тов-ва "Сокира" і "См", а також "Пласт", де актуалізувався інтерес до істор., патріотичних та похідних пісень. На потребу

дні виникли числ., розраховані на найширші кола музуючих зб. попул. пісню на сл. І. Франка, В. Лебедової (Малицької), Б. Лепкого, В. Пачоського, С. Алчевської. Дм. Макогон, С. Яривського, Ю. Федковича.

Відображення культурних і муз.-побут. традицій краю напередодні 1-ї світ. війни стали стрілецькі пісні, до найбільш визнаних авторів яких належали М. Гайворонський, Р. Кулчинський та Л. Лепкий. Соціальне середовище стрільцтва становили студенти ун-тів, учні гімназій, кол. хористи, диригенти хорів, творча й технічна інтелігенція тощо, тому ці пісні швидко фольклоризувалися й перетворювалися на народні, поєднуючи поважне місце в домашньому побуті, музикуваним Зах. України.

На поч. 20 ст. муз.-стильова парадигма МПМ. у Сх. Галичині репрезентована 3-а муз. пластмаси. 1-й перебував у сфері інтересів профес. комп. музики й естетично наближений до її салон. різновиду. 2-й, пов'язаний з масовими потребами різних верств міського соціуму, представляв широкий спектр передусім національно забарвленої, домашньої побут. музики — авторської та анонімною, обіймаючи насамперед нар. пісні пізнього походження, т. зв. старогал. *еловго* сентимент.-лір. характеру; пісні любовного змісту — думки, т. зв. бесідні або застольні пісні, гімни, марші — нац., рев. та патріот. пісні, соціальські й стрілецькі пісні, музику для спорт. вишколу, зразки кантового складу, вел. пласт. християн. колядок, а також пісні рос., польськ., нм., та угор. походження. 3-й пласт стосується молодіж. субкультури Львова — фольклору міських передмість і представлений г. зв. батярськими піснями (батяри — від угор. *beatyár* — те саме, що авантюристи, дрібні вуличні бешкетники, водочас, лицедії і неабиякі жартівники). Соціально зумовлений батяр. фольклор мав місце в міск. середовищі Сх. Галичини вже в 2-й пол. 19 ст., однак особливо він актуалізувався у міжвоєнне 20-ліття 20 ст. Досі й дозво-

лєвий практиці галичани зберігаються зразки анекдотів, пісенок, розповідей-бувальщини з побуту батярів. Вони вирізняються специф. мовою — т. зв. гарвою (говіркою), що становить субстрат укр., польськ., нм., та євр. мов (це відповідало поліетнічному складу населення тодішніх галиц. міст). Типові зразки батяр. пісень витримано в лір.-жарт. жанрі з домашнім *мотивом* еротично-соромницького та пародійного змісту і в відображенні сміхової культури міск. середовища. Сюжетні фобули в них найчастіше розгортаються на львів. вулицях, у парках, людних місцях міста ("Ми хлопці зі Львова", "Ой що ж я у Львові надівся", "У Львові на ринку", "Фейдуйлі, фэй", "В стрийським парку ми сі здінали з тобоя", "Кохання ніби гриля"); в окремих піснях проступають ретро-мотиви ("Наша слава і сіверна"), а іноді — фривольні, веселі куплети ("Катерина") тощо.

На поч. 1930-х сформувався новий пісен. напрям — легка музика, в якій локальні муз. елементи контамінуються з новомодними джаз. впливами. Йдеться про поєднання нових танц. ритмикоформул, альтернування терпкихватих гармоній, півтовних мелод. зміщень із типовими романсовими *інтонаціями* й сентимент.-ліричним складом старогаліц. пісень та внутрішнім відчуттям природи салон. культури. Прояви цього проступають у творчості Я. Барнича, Б. Веселозького, С. Гумініловича, Г. Ворса та ін. Яскраво популярними стали пісні-танго Я. Барнича, зокр. "О, солов'ю", "О хлопче, мій хлопче", "Чи тамши?" та "Гуцулка Ксеня". У цих піснях, як у зародку, сфокусувалися особливості його сцен. творч. зокр. *оперет.* де замишлювало близьке й зрозуміле всім сучас. життя ("Дача з Маслосюжу", "Шаріка", "Пригоди в Черчі" та "Гуцулка Ксеня"). У довоєнний період вел. популярність у Львові здобула т. зв. "Капела Яблонського", до складу якої входили П. Яблонський (кер. скрипаль), А. Кос-Анатольський та Б. Веселозький (акордеон, фп.). Вони виступали в різних міських і містечкових середовищах (у кав'ярнях, на курортах і танц. майданчиках), виконуючи легку танц. музику та нові пісні і романи на любовну тематику, ввітанію в них модні пісен.-танц. елементи зах. походження. Зокр., масово популярними стали лір. пісні Б. Веселозького на власні слова, С. Чарнецького, В. Сосюри та багато ін. Танц. ритми танго, фокстроту, вальсу додають особливого шарму його пісням. Не менш популярними в довоєн. Львові були пісні С. Гумініловича ("Байдуки", "Мі, я забув тебе не міг", "Останнє танго" та ін). Цей новий муз.-стильовий канон апробувався швидко, миттєво в муз. оформленні літ.-муз. вистав т-ру "Веселий Львів" (1942—43), адаптувався й набув характерних стилізованих рис у творчості А. Кос-Анатольського, зокр. у жанрі легкої розважальної музики в 1950—80-х і з новою силою розвинувся у естр.-джаз. піснях М. Скорики в 1960-х. У час т. зв. перебудови ця лінія львів. легкої музики, як і актуалізований жанр батярських пісень, демонстрували диавиную тяглість

МІСЬКА ПОБУТОВА МУЗИКА

Обкладинка видання "Український кадриль", укладена А. Філософом (Чернівці, 6/р)

Б. Веселозький

1-а сторінка видання "Танго Стефі" для фортепіано В. Безукоравайного (Л., 6/р)

В. Івасюк

і, трансформуючись в нових умовах, викликали до життя нові артефакти — діяльність гурту "Львівське ретро", а 1989 — молодіж. т-р "Не журисі".

Поняття легкої музики на противагу до серйозної класичної на теренах рад. України уявилося в муз. побут у повсен. період. Муз.-культ. ситуація склалася так, що ліній ужиткової музики розвивалась у кількох руслах. Насамперед вона стала надбанням естр. музики, яка прийшла на зміну масовим пісням (наявність досить розвиненої муз. системи, муз. стилістики, ширшої емоц.-образної палітри, хоча й не вільної від мотивів рад. ідеології). Укр. композитори-пісенники створювали лір. пісні на жанр. основі вальсу, романсу. Чільне місце серед них посідають пісні *П. Майбороди* ("Київ. вальс", "Пісня про руйнинок", "Стежина" на сл. П. Воронька та ін.), *Ю. Розкозської* ("Летять ніби чайки", сл. Л. Реві), *Б. Бувельського* ("На долині туман", сл. В. Діденка), *І. Шомо* ("Кисве мі", сл. Д. Луценко, "Ой вербиченька", сл. Л. Забашти), *О. Білаша* ("Даа кольори", сл. Д. Павличка, "Ясени", "Сніг на зеленому листі", сл. Мих. Ткача) та ін. Досі не втратили своєї популярності в середовищі середнього покоління людей пісні *Р. Савицького* ("Червоні макі"), *В. Михайлюка* ("Черемшина" сл. власні), *В. Верменича* ("Чорнобривці", сл. М. Сингайського), *М. Машкіна* ("Верховина, мати моя", сл. власні), *С. Сабодаша* ("Марічка", сл. Мих. Ткача, "Пісня з полонини", сл. О. Пономаренка). Ці пісні звучать на конц. естрадах, транслюються по радіо у виконанні відом. колективів; їх залюбки співає *а капелла*, в супр. гітарі, фп., баяна тощо укр. інтелігенція на домашніх вечірках і під час святкових родин. подій, у товариських компаніях під час відпочинку. Водночас виникли нові неформальні течії колектив. музики, зумовлені новою сусп.-літ. і соціокультур. ситуацією в Україні в кінці 1950-х — на поч. 1960-х. Із Заходу прийшов новий великий напрям — рок-музика, що став уособленням насамперед молодіж. субкультури. Водночас розгорнулася колектив. укр.-мовна естр. музика, продукована числ. *ВИА*. Вони створили колектив. репертуар, що став надбанням різних середовищ укр. меломанів, любителів укр. пісен. лірики в 1970–90-х. Високий ценз популярності зберігають пісні *В. Івасюка*, не втратили своєї первісної привабливості пісні *І. Поклада*. Наприкінці 1980-х виник альтернативний до офіційної рад. рос.-мовної естради пісен. рух з чіткими укр. координатами, що переріс у фестиваль "Червона рута".

В умовах незалежності України на поч. 1990-х стала можливою реалізація нових нац.-дем. тенденцій і нац.-культ. прагнень українців. Актуалізувалась необхідність відродження тих істор. пластів побут. муз. культури, що відповідали муз.-естет. потребам укр. суспільства на новому етапі його культ. і політ. життя. Зокрема, нац.-держ. дискурс муз. побуту увиразнюється через реабілітацію вилучених із муз. обігу або й заборонених мисль. пісен. пластів істор. та патріот. змісту.

1991 статус *Держ. гімну України* здобула пісня "Ще не вмерла Україна" (сл. П. Чубинського, муз. М. Вербицького). Широко популярною в хор. і сцен. практиці, поміж баг. сучас. меломанів є величико-гімнічна молитва "Боже великий, єдиний" (сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка); нею завершуються *літургії* в храмах УПЦ Київ. патріархату, УАПЦ та УГКЦ. Неабиякої популярності поруч із Держ. гімном в муз. побуті сучасної України здобула стрілецька пісня "Ой у лузі червона калина" (сл. С. Чарнецького). Її енергійно-маршовий характер органічно співіснує з образністю, типовою для укр. лір. і похідних пісень. Вона була провісницею нових змін, що відбувались у сусп.-політ. житті України, її залюбки виконували в різних ситуаціях та середовищах: камерно в супр. гітарі у парку, в домашній обстановці, велелюдними масами людей під час громад.-політ. акцій, масової ходи з нагоди визначних дат нац. календаря, на мітингах, пікетуваннях, у час Помаранчевої революції.

Вид.: *Пісні студентів Харківського університету*. — Х., 1848; *Кошівський А. Пісні, думки й шутки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії / Голос співака А. Кошівського*. — К.; Кам'янець-Подільський, 1861; 1862; *Кобзарський П. На вечорницях. Кадриль з руських пісень для фп.* — Л., 1874; *Кумановський М. Перещити: Кадриль з руських пісень для фп.* — Л., 1874; *Залеський К. Кадриль із укр. мелодій для фп. в 2 р.* — К., 1879; *Копко М. "Надвигряна": Думка і коломийка для фп.* — Л., 1881; "Богин": Збірник малоруських квіртетів на музичній хор / *Видав В. Матюк*. — Лейпціг, 1884; *Перемиська, 1896: "Кобзар" / Під ред. А. Вахнянина, П. Боженського*. — Л., 1885; *Руський співаник / Уложив К. Поняйський*. — Л., 1888; *Синявський Д. В'язьки нар. пісень*. — Л., 1892; *Збірник квіртетів для чол. хору / Під ред. Ост. Нижанківського*. — Л., 1896; *Торбан: Квіртети для чол. хору*. — Л., 1898–1900. — Вип. 1–6; *Торбан: Квіртети для чол. хору / Під ред. А. Пивторського*. — Л., 1900. — Вип. 7; *Наша дума: Українсько-руські народні пісні. Зібрав і для хору уложив К. Колесса*. — Л., 1902; *Купчинський Е. "Руський цигирин": У 10 зош.* — Л., 1902–04; *Абросовський С. З останніх днів. Вальс*. — Євпаторія, 1903. — Ч. 14; *Дуркот П. Над ручаєм: Коломийки для фп.* — Перемишль, 1903; *Ще не вмерла Україна: 200 патріотичних і народних укр. пісень на фп. / Ред. Д. Сичинського*. — Л., 1904; *Ярославська Я. "Любові": Український вальс на фп.* — Л., 1905; *Яого ж. 22 українські танці на фортеп'яні*. — Л., 1938; *Паньська телеграма і вередливі жінки: Новий малоросійський збірник куплетів*. — О., 1906; *Українсько-руський співаник з нотами / Укладений Ост. Нижанківський*. — Л., 1907; *Харито Н. Пісні минулого часу: Романс с фп.* — К., 1914; *Львівська Н. Торжествений марш ко дню празднования пятидесятилетнего юбилея Киевского института благородных девиц для 2-х фп. в 8 рук.* — К., 1915; *Современная опера в салоне: Собрание легких потурпи на мотивы самых любимых новых опер, оперетт и балетов / Сост. А. Кодлин, Ф. Медведев, Э. Келлер и др.* — К., 1915; *Львів — Проч. Собрание народных русских песен с их голосами / На музыку полоний И. Прау / Под ред. в с. вступ. ст. В. Беллеса*. — М., 1955; *Українські народні романи / Упор., передм. та прим. Л. Яценко*. —

К., 1961; Хрестоматія української джазової музики. — К., 1970; Украинский тант XVII—XVIII ст. / Упоряд. та вступ. ст. Люд. Явчак. — К., 1990; Веселосильби Б. "Поміре ще час...". Пісні і танцювальні мелодії // Упор-ред. О. Зелінський. — Л., 2001. — Ч. 1; Лопатинський Я. Українські танці: Теорія укр. композиторів для двох фп., та фп. в 4 руки / Упоряд. О. Нимолович, І. Мотко. — Дрогобич, 2003; О. Вербицький М. Літературальні — пісні для чоловічих квартетів (Мілан, 1863—1869 рр.) / Вступ. ст. та упор. В. Липиловича. — Перемишль, 2008; Winok pisnej młodościukich iły dymy, dumki, chory, tanci z przybawieniem pisnej weselnych dla arwiołubnych guśkich. — Peregnyal, 1894; Арс. Н. Невозаратное время: Вальс-ария для фп. — [Б/м], [6/р]; Артемьев Н. Веселый хохот: Кадриль для фп. в 2 р. — [Б/м], [6/р]; Бекзоровой Н. Укр. думки для скр. з фп. — Тернопіль; Л., [6/р]. — Ч. 1—7; Березовский В. Оригиналный казачек для фп. в 2 р. — К., [6/р]; Бунет из опер Верди. — С.Пб., [6/р]; Вернер С. Киевская конка: Поляка. — [Б/м], [6/р]; Дробин А. 50 малороссийских песен для фп. в 2 р. с легкими вариациями. — [Б/м], [6/р]; Яго ж. Малороссийские песни и пляски для фп. в 4 р. — [Б/м], [6/р]; Любимцы цитры: 100 новых и любимых пьес, песен, танцев, маршей и пр. в легкой аранжировке составителя В. Воберзина. — Тетр. 1—4: Для 1 цитры, цитры в фе., 2-х цитр, 2-х цитр и фп. — К., [6/р]; Муз. отзв.: Собр. легк. пьес, армй, романсов и танцев в легкой аранжировке для фп. М. Тибольского. — Тетр. 8—9. — С.Пб., [6/р]; Орловский Ф. Кадриль из любимых мотивов укр. песен. — К., [6/р]; Петрушево Д. Кадриль из малороссийских песен: для фп. в 2 р. — К., [Б/р]; Писецкий М. Кадриль з пісень українських. — О., [6/р]; Турла Б. Укр. марш на фп. / З-брав Е. Турла. — К.; Ляйлиг, [6/р]; Чернявский А. Малороссийские звуки. 40 самых любимых малороссийских песен в легк. переложении для 2 скр. — С.Пб., [6/р].

Літ.: Петровський Л. Правила для благородных общественных танцев, изданные учителем танцевания при Слободско-украинской гимназии Лодовиком Петровским. — Х., 1825; Труды этнографическо-статистической экспедиции в Запально-русский край. — С.Пб., 1872. — Т. 7; Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Головацким. — М., 1878. — Кн. 1; История Киевского института благородных девиц 1810—1888 гг. / Сост. М. Загорченко. — К., 1889; Вацлявич А. Спомини з мого життя. — Л., 1906; Гринченко М. Історія укр. музики. — К., 1922; Яго ж. Український романс // Яго ж. Вибране. — К., 1959; Мазер Г. Музыка средневекового города. — Ленинград, 1927; Гнатюк В. Тимко Падуря. — Х.; К., 1931; Друскин М. Очерки по истории танцевальной музыки. — Ленинград, 1936; Русова С. Мої спомини. — Л., 1937; Гі ж. Життя українського ідеаліста кінця XIX в. // Студії з поля суспільних наук і статистики. — Л., 1938. — Т. 5; Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. — К., 1960; Гі ж. Марцеллі Ясєнський-Дорошенко // Укр. муз. архів. — К., 1995. — Вип. 1; Кодой З. Венгерська народна музика. — Будапешт, 1961; Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. — Ленинград, 1963; Яго ж. (Глебов І.). Теория музыкально-исторического знания // Задачи и методы изучения искусства. — Петроград, 1924; Яго ж. В пределах и за пределами профессионализма // Из прошлого советской музыкальной культуры. — М., 1976. — Вип. 2; Яго ж. Два течения — две

оценки // Там само; Рудницький А. Українська музика: Істор.-крит. огляд. — Мюнхен, 1963; Історія української джазової музики. — К., 1969; Эйзенбаум Б. О поэзии. — Ленинград, 1969; Нестев М. Звезды русской эстрады (Панина, Вяльцева, Плевическая). — М., 1970; Согод А. Социология и музыкальная культура. — М., 1975; Яго ж. Вопросы социологии и эстетики музыки: Статьи и исследования. — Ленинград, 1983. — Вип. 3; Русская мысль о музыкальном фольклоре / Вст. ст., сост. и коммент. Л. Вильфуса. — М., 1979; Петровская И. Источниковедение истории русской музыкальной культуры XVIII — начала XX века. — М., 1989; Субтельний О. Україна. Історія. — К., 1991; Лисенко З. Піонери музичного мистецтва в Галичині. — Л.; Нью-Йорк, 1994; Микитас С. Давньо-українські студенти і професори. — К., 1994; Чередишченко Т. Типологія російської масової культури. Между "Брехневим" и "Пугачевой". — М., 1994; Кошчи О. Сгогди. — К., 1995; Нудьга Г. Українська дума і пісня в світі: У 2 кн. — Л., 1997. — Кн. 1; Філоненко Л. Ярослав Барнин. — Дрогобич, 1999; Килиньско Л. Стилювання еволюції галицької музичної культури XIX—XX ст. — Тернопіль, 2000; Лотман Ю. Вєседи о русской культуре. — С.Пб., 2002; Занькович Е. Концерт и парк на Крутогоре... Киев, музыкальный XIX — начала XX ст. — К., 2003; Конючук В. Пісенна творчість Анатолія Кос-Анатольського в контексті становлення розважальної музики Галичини: Автореф. дис. ...канд. мист.-ва. — Л., 2006; Андріанов О. Салонність як основа музичного життя Росії та України XIX ст.: Автореф. дис. ...канд. мист.-ва. — О., 2007; Дубровний Т. Фортепіанна творчість Анатолія Кос-Анатольського в проєкції стилю доби. — Л., 2007; Жмуркевич З. Європейський бідрмерів і галицька музика XIX століття: Автореф. дис. ...канд. мист.-ва. — Л., 2007; Ровина Ф. Фона Падуря: Крит. очерк // Киев. старина. — 1889. — Сент.; Борзаківський П. Майские раскраски в бурсе: из воспоминаний // Там само. — 1896. — Май; Поретц В. Заметки и материалы для истории песни в России // Известия Отделения Русского языка и словесности Императорской Академии наук. — С.Пб., 1901. — Т. VI. — Кн. 2; Л-ве П. Очерк из жизни старосветских помещиков // Киев. старина. — 1904. — Июль—авг.; Давидов В. Украинские любочные песенники // Там само. — 1905. — Март; Любкевич С. Наші знайомства і музиканти за 1904—1905 // Артистичний вісник. — 1905. — Зощ. 5; Яго ж. Наші шкільні співники // Яго ж. Дослідження, статті, рецензії. Виступи. — Л., 2000. — Т. 2; Яго ж. Старогалицька пісенність XIX століття // Там само; Яго ж. Старогалицька фортепіанна музика XIX століття // Там само; Яго ж. "Сурма". Концерт старогалицьких пісень // Там само; Березинський М. Кістяківський М. Українські гуртки в Києві другої половини 1880-х та на поч. 1890-х років // За сто літ: Мат-ли громадського і літературного життя України XIX ст. / За ред. М. Грушевського. — К., 1928. — Кн. 3; Чошовець В. З термивини иппуного на Волині (1881—1891) // Там само. — К., 1930. — Кн. 6; Кудрик Б. Чужі впливи в українській музичній культурі // Укр. музика. — 1937. — Ч. 5—6; Свидницький А. Любобашки // Яго ж. Теорія. — К., 1958; Степович А. З споминів про М. В. Лисенка // М. В. Лисенко у спогадах сучасників / Упор. Ост. Лисенко, ред. та коммент. Р. Пилипчука. — К., 1968; Степан Ф. Заснування хору М. В. Лисенка у 1885 р. // Там само; Корній Л. До питання про українсько-польські муз. зв'язки XVI—XVII ст. // Укр. муз.-во. — К.,

О. Міхаловський

1971. — Вип. 6: *Бахтин М. Форми вранення і хронологія в романі // Яого ж.* Вопросы литературы и эстетики. — М., 1975; *Франко І. Тили галицьких сусілів. Із 60-х та 70-х рр. минулого віку // Яого ж. Зібрання творів: У 50 т. — К., 1978. — Т. 15; Яого ж. Письм. // Там само. — К., 1978. — Т. 17; Яого ж. "Король балугуля". Ант. Шашкевич і його українські вірші // Там само. — К., 1982. — Т. 35; *Щербатова Т.* Бит — битовий диалект — класика // СМ. — 1986. — № 4; *Дзюба І.* Чи усвідомлено національну культуру як цілісність? // Наука й культура. Україна: Щорічник. — К., 1988. — Вип. 22; *Гоним Бордін.* На розсвітні життя // Там само. — К., 1989. — Вип. 23; *Філіп В.* Музична культура східних слов'ян // ІУМ. — К., 1989. — Т. 1; *І. ж.* Інструментальна музика; *І. ж.* Музикальські центри // Там само; *Шеффор Т.* Кант і псалми // Там само; *І. ж.* Музика в побуті // Там само; *Кудяк В.* Оброки народних пісень для голосу з інструментальним супроводом // Там само. — К., 1990. — Т. 3; *Конен В.* Третій власт // СМ. — 1990. — № 4; *Мазепа Л.* Документальні пам'ятки про Музичне братство у Львові XVI — XVII століть // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. ССХХV; *Іоанніс І.* Володимир Щепотів // Музика. — 1994. — № 6; *Лопатий В.* Григорій Трохимович Данілевський // Укр. муз. архів. — К., 1995. — Вип. 1; *Григорій О. Ф.* Серв в Росії та в Україні // Там само; *Селищук А.* Парадокси "простий" музики // Муз. академія. — 1995. — № 3; *Чередишнюк Д.* "В одну громаду скіт..." // Родовід. — 1995. — № 10; *Антонюк О.* Уривок Щоденника цитрини та композитора Ем. Купчинського з 1886—1889 років // ЗНТШ. — Л., 1996. — Т. ССХХХІІ; *Кашадамова Н.* Українська фортеп'янна музика в репертуарі піаністів Галичини (60-і рр. XIX ст. — 1939) // Там само; *Витвицький В.* Стрильська пісня // Яого ж. За океаном. — Л., 1996; *Юдін-Річун І.* Периферія як фактор перманентності культурогенезу // Наук. вісник НМАУ. — К., 1999. — Вип. 6; *Грищенко О.* Укр. популярна культура як об'єкт дослідження // Нариси української популярної культури / За ред. О. Грищенка. — К., 1998; *Річун О.* Музика // Там само; *Яого ж.* Пісня // Там само; *Шедчук Ок.* Міський музичний побут молоді (1850—1900) // Мистецтвознавчі записки. — К., 2001. — Вип. 1; *І. ж.* Музичний побут в середовищі української (1850—1914) // Мат-ли до укр. мист-ва. — К., 2002. — Вип. 1; *І. ж.* Народна і мистка побутова музика (порівняльний аналіз) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми укр. музики; *І. ж.* Альбом старовинних музичних (салонних) пісн. і романсів // Студії мистецтвознавчі. — 2003. — Число 4; *І. ж.* Мотив святя у життєдіяльності Миколи Лисенка // Записки НТШ. — Л., 2004. — Т. ССХХLVII; *Беззубов С., Миконенко Т.* Мистецькі салони в Україні другої половини XVIII—XIX століть // Мат-ли до українського мист-ва. — К., 2003. — Вип. 2; *Майбурава К.* Родовід Миколи Марківича // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3; *Мудрик В.* Традиція музичної культури дворянських садів України // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. Драгоманова. — К., 2007. — Сер. 1; *Зинько І., Філіп В.* Камерно-інструментальна музика // ІУМ. Вид. 2-е, перероб., доп. — К., 2009. — Т. 2; *Kretzschmar H.* Musikalisches Zeitfragen. — Leipzig, 1903; *Bakker P.* Das deutsche Musikleben. Versuch einer soziologischen Musikbetrachtung. — Stuttgart; Berlin, 1916; *Besseier H.* Das musikalische Hören der Neuzeit. — Berlin, 1959; *Dahlhaus C.* Studien zur Trivialmusik des*

19 Jahrhunderts. — Regensburg, 1967; *The New Harvard Dictionary & Musik* Edited by O. Rondo / Cambridge Massachusetts. — London, 1986; *The Norton/Grove Concise Encyclopedia of Musik* Edited by S. Sachse W. W. Norton Company. — New York, London 1988; *Dahlhaus C., Eggebrecht H.* Co to jest muzyka? — Warszawa, 1992.

Араїм: *Грищенко М.* Музика українських міст і його околиць. — НАСФР ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ. — Ф. 36—3, од. зб. 139; Яого ж. Музична справа за часів радянських // Там само. — Ф. 36—3, од. зб. 136 (Ш); *Лозовська І. А.* Дневник (1896—1900) // ІР МБУВ. — Ф. 1, 68503; *Лопатинський Я.* Українські танці для фп. Зошит 1—12. — Б/р. // Відділ мистецтв ЛНМБ ім. В. Стефаніка НАНУ. — Конс. 73/33, папка 28; *Мансик І.* Кольорова вечорниця. — 1938. — Ч. 1 // Ф. Ск. (фонд Музею Соломії Крушельницької у Львові). — 1712; *Мещинський М.* Нотний альбом з часів навчання у Дорогобичській гімназії (1890) і Львів. ун-ті // Відділ рукописів ЛНМБ. наук. б-бики ім. В. Стефаніка. — Мнч. Ф. 1, № 948 (I-VII); Модерні танці для скрипки або фрейліг з мандоліною // Ф. Ск. — 1767; Ноти. Збірник найкращих пісень у супр. фп. з альбомом Марцеліни Коханської // Там само. — 1759; Нотная тетрадь К. Бордичевського (1877) // ЦДІА у Львові. — Ф. 309, оп. 2, од. зб. 1115; Переклади творів укр., рос., заруб. композиторів для співу з гітарою // Там само. — Ф. 514, оп. 1, од. зб. 174; Слогари К. Студинського до О. Миконенківського // Там само. — Ф. 362, оп. 1, од. зб. 48; Старовинний альбом салонних пісн. романсів // НАСФР ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ. — Ф. 36, од. зб. 644; *Щепотів В.* Етнографічні матеріали з Полтавщини (1900—1931 рр.) // Там само. — Ф. 6, од. зб. 115; *Album співом збілювачів в przekladzie Jana Chesnakiewskiego* // Ф. Ск. — 1196.

Ок. Шедчук

МІХАЛОВСЬКИЙ (Michalowski) Олександр (Александр) [5.05.1851, м. Кам'янець-Подільський, тепер Хмельн. обл. — 17.10 (за ін. відом., 3.10).1938, м. Варшава, Польща] — піаніст, композитор, педагог, муз.-громад. діяч. За походженням поляк. Початк. навчання гри на фп. отримав у матері Р. Роговської. Закін. Лейпц. конс. [1869, кл. фп. І. Мошелева й Т. Костіуса (за ін. відом., Я. Рейнеке)]. З приводу закінчення Конс. виступив з оркестром у Гевандгаузі (Лейпціг). Того самого року грав у Веймарі перед Ф. Лістом, який високо оцінив гру (як у Львові — М. Салтис). Пізніше музикував з 4 руки з ним, піаністкою К. Вік, спілкувався з Ант. Рубінштейном і К. Мікулі. Удосконалювався в Берліні у К. Таузіга, згодом — у Відні. Виступав із концертами в Німеччині, Польщі, Росії та Україні (часом із польсь. скрипалем С. Барцевичем або рос. віолончелістом О. Вербиловичем), зокр. у Києві (1876, 1898), Варшаві (1880), С.-Петербурзі (1888), Житомирі (1905). Уславився як виконавець творів Ф. Шопена та ін. романтиків. Його гра була позначена темпераментом, енергетикою. М. не зловживав віртуозністю, мав шляхетне туше, таку лальову техніку, що надавала елегантності пасажам і прозорості перлиності трелям (любив грати на інстр. із легкою

клавіатурою). Від 1874 перестав гастролювати й жив у Варшаві, де активно концертував і займався пед. діяльністю: професор спершу гри на фп., пізніше вищого курсу піаніст, майстерності Варшав. конс., згодом Вищої муз. школи ім. Ф. Шопена. Як педагог створив піаністичну школу. Досконало знав фп., літ-ру, мав чудову муз. пам'ять і слух. Поміж учнів — В. Косенко, З. Джевецький, В. Ландовська, Ю. Лефелд, Г. Пахулоский, В. Храповицький. 1925 ініціював організацію міжн. фп. конкурсів ім. Ф. Шопена та очолював відп. оргкомітет (відмовився увійти до складу журі). Автор фп. мініатюр, позначених тонким ліризмом і зручним піанізмом, де відчутно вплив Ф. Шопена та Ант. Рубінштейна.

Тв. (35 опусів): для фп. — Балада, Експромт, 7 прелюдій, 8 мажурок, 9 вальсів, 2 колоскові, гавоти, менуети, ін. мініатюри; кам.-вок. твори — романси; транскрипції Вальса та Експромта Ф. Шопена; підготовчі варіанти до Етюдів Ф. Шопена тощо; оповістка й комент. до 15-томного вид. творів Ф. Шопена; редактування — "Класичні й сучасні сонатини", Етюди М. Клемента і Я. Б. Крамера.

Лит.: Іваниця М. Корифей польської шопеністики — Александер Мішаловський // Фридерик Шопен. — Л., 2000 (перекр. у кн.: Л. ж. На хвилях музики в минулому дельфіна. — К., 2006); [Б. л.]. П'яніст Александер Михайлович // Києвлани. — 1875. — № 1 янв.; Галлер К. Піаніст Михайлович // С.Пб. ведомости. — 1888. — Ч. 34; *Eaglefield-Hull A.* Dictionary of Modern Music and Musicians. — London, 1924; *Schoenberg H. C.* The Great Pianists. — London, 1964; *Methuen-Campbell I.* Chopin Playing from the Composer to Present Day. — London, 1981; *Aleksander Michalowski*, his uczceni 65-letnia pracy artystycznej // *Red. E. Walter.* — Warszawa, 1934; [Б. л.]. О концерте Александра Михайловича // *Звеник Варшавский.* — 1880. — 20 лютого; ст. у часописі "Echo Muzyczne i Teatralne" (1887. — № 172; 1900. — № 50) і "Wiedomości Artystyczne" (1899. — № 3).

А. Калениченко

МИШАЛОВ (Mishalov) Віктор Юрійович (псевд. В. Мізинець) (4.04.1960, м. Сідней, Австралія) — бандурист, диригент, музикознавець, композитор, педагог, сопілкар. З. а. України (1999). Канд. мист-ва (2009). Онук М. Мішалова. Закінч. муз. ф-т Сідней, держ. ун-ту (1984), Сідней, пед. ін-т (1986), ф-т нар. інстр. Київ, конс. (1985, кл. бандури С. Баштана, кл. диригування М. Щогола, кл. вокалу М. Єзирчевої — М. Кондратюк), 2007—08 — аспірантур з культурології при ІДКА (2008). Від 1970 навч. гри на бандурі в П. Держиса, Г. Божула, згодом на стипендію Австрал. ради мистецтв (Australian Art Council) у Канаді та США в Л. Гайданакі, П. Гончаренка, К. Ємця, Г. Китастого та Л. Китастого, на старостівській бандурі в Києві у Г. Ткаченка. Від 1988 — викладач шкіль Австралії, того самого року переїхав до Канади (Торонто) і став концертмейстером Капели бандуристів ім. Т. Г. Шевченка в Детройті (США) та викладачем музики (на 1999 його учні налічували 140 осіб). Заснував і очолює Канадську капелу бандуристів (1991,

Торонто), був диригентом хору й дух. оркестру. Виступав із сольними концертами та в супр. симф. орк. в Австралії, Європі, Півн. Америці. На рубежі 1980—90-х гастролював в Україні у складі тріо бандуристів з Капели бандуристів ім. Т. Г. Шевченка (разом з Ю. Китастим і П. Писаренком). У репертуарі М. — думи, істор. пісні, канти й псалми, акад. твори для бандури, обр. нар. пісень, власні твори, перекладення для бандури естр. композицій. Вивдав одні з перших LP грамплатів інстр. бандурної музики (1982, 1985, 1988, 1989), її перший CD (1982), у т. ч. з орк. (1998, 2000), відеофігурчик гри на бандурі (2001). Автор музики до докум. фільмів, понад 90 наук. праць щодо творчості Г. Хоткевича й харків. бандури, укр. музики, кобзарства. Брав участь у виданні ж. "Bandura". Відіграв важливу роль у створенні укр.-канад. СП "Кобза".

Тв.: для симф. орк. — Ралсодия на нар. темі (1985), "Слов'янський танець" (1986); для кам. інстр. ансам. — Струн. trio (1977), Струн. квартет (1983), сонати для скр. і фп., для фп. (обидва — 1984); Елегія пам'яті Вас. Шевчука для струн. trio (2007); для бандури — Концерт (1998), "Веснянка" (1977), "Укр. ралсодия" (1981), "Кримська фантазія" (1983), 24 етюди для бандури харків. способом (1984), "Карпатська ралсодия" (1988), "Рідняна фантазія" (1991), "Балчичарайський фонтан" (1998), варіації на нар. темі "Вза би в бандуру", "Ой шходи, гринцю", "Гайду", "Greencleaves", "Walzing Matilda" для хору — "Бродяги" на сл. М. Михайлова, "Пісня Мазепи" на сл. М. Степаненка, "Пісня про Сагайдачного" — на сл. М. Онуфрієнка (обидва — варіанти солоспівів), "Про Голод" на сл. А. Веретєнченка, "Сільський адвокат" на сл. М. Домонтовича, "Сніпи" на сл. О. Олесі; солоспіву — "Айстри", Раз я в волості судився" на сл. М. Домонтовича).

Лит. та канд. дис. "Культурно-мистецтв. аспекти генези і розвитку виникнення на харківській бандурі" (Х., 2009); Видатний будівничий бандурного мистецтва — Гнат Хоткевич. — Сідней (Австралія), 1983; Українські кобзарі-бандуристи. — Сідней, 1986; Українські кобзарські думи. — Сідней, 1990 (обидва — у співавтор. з М. Миколюбом); Про долю кобзарів у Радянській Україні // *Bandura.* — 1985. — № 11/12; Корифей кобзарського мистецтва: [Про кобзаря І. Куцукуру-Куцуренка] // Там само (обидві статті — під псевд. В. Мізинець); Останній кобзар: Нарис про Г. Ткаченка // Там само. — № 13, 14; Бандурист Леонід Гайданак // Там само. — 1986. — № 17/18; Микола Домонтович // Там само (під псевд. В. Мізинець); Початковий курс гри на бандурі // Там само. — 1987. — № 19—20; 21—22; 1988. — № 23—24; Трагічна доля видатного бандуриста: [Про Г. Хоткевича] // Там само. — 1988. — № 23—24; Берегти свою спадщину // Укр. культура. — 1994. — № 9/10; "Музичні інструменти українського народу" Гната Хоткевича: [Вступ. ст.] // *Хоткевич Г.* Музичні інструменти українського народу: Репринтне вид. — Х., 2002; [Підручник гри на бандурі] Гната Хоткевича: [Вступ. ст.] // *Хоткевич Г.* Підручник гри на бандурі. — Х., 2004; Бандура в еміграційних центрах у міжвоєнний період // *Karpacki Collage Artystyczny: Biuletyn.* — Przemyśl, 2005; Гнат Хоткевич і його праця "Бандура та її можливості": [Вступ. ст.] // *Хоткевич Г.* Бандура та її можливості. — Х., 2007; Видатний будівничий бандурного мистецтва

В. Мішалов

В. Мішалов

цтва — Гнат Хоткевич // *Хоткевич Г. Твори для харківської бандури*. — Х., 2007; Практичні поради до виконання творів Гната Хоткевича на бандури харківського типу // *Там само*; Гнат Knotkevych and the Bandura // *Там само*; До 130-річчя кобзаря Івана Кучугури-Кучеренка, громадського діяча і благодійника Української автокефальної православної церкви // *Україна молода*. — 2008. — 8 лип.; *Folk Instruments of Ukraine*. — Melbourne (Австралія), 1987 (під псевд. V. Mizynec); *A Brief Description of the Zinkiv Method of Bandura Playing* // *Bandura*. — 1982. — № 2,6; *The Kharkiv Stile* // *Там само*. — № 6; 1985. — № 13—14; 1987. — № 19—20; 23—24; 1988. — № 23—24; *A Short History of the Bandura* // *East European Meetings in Ethnomusicology*. — Romanian Society for Ethnomusicology, 1999. — V. 6, ред.-упор.: Collection of Works for Kharkiv Bandura. — New York, 1986; ред.: *Хоткевич Г. Твори для харківської бандури*. — Х., 2007; мат-ли й тези доповідей на наук. конф., статті в амер. та канад. газетах, Вікіпедії, анотації до концертів.

Літ.: *Лютин М.* Струни золоті. — К., 1994; *Хитрич В.* Зустріч з бандуристом з Австралії // *НТЕ*. — 1989. — № 3; *Кропченко П.* Віктор Мішалов — бандурист // *Альманах українського мистецтва в Австралії*. — Сідней, 1994; *Голік Ю.* Зберегти мистецькі традиції нації // *Укр. світ*. — 1999. — Спецвип.

А. Калениченко

МІШАЛОВ Марко Васильович (26.04.1903, м. Чорнобай Золотоноського пов. Полтав. губ., тепер райцентр Черкас. обл. — 8.08.1995, м. Сідней, Австралія) — бандурист, дослідник кобзарства й бандурного мистецтва, видавець, меценат, ботанік. Дід *В. Мішолова*. Закін. Золотоноський відділ Уман. агроном. ін-ту (1924, тепер Черкас. обл.), 1925—38 — науковець Лубен. дослідної станції лікар. і ефіроолійних рослин (Полтав. обл.), 1938—41 — викладач Всесоюз. Терніського технікуму лікар. рослин. У студ. роки навч. гри на *бандурі* М. Домонтовича. Під час війни втік до Німеччини, 1944—48 разом із сином перебував у таборі під Віднем, де певний час утримували *Капелу бандуристів ім. Т. Шевченка*; з 1949 — у Сідней (Австралія), де творчо спілкувався з П. Носорою і *Г. Бахулєм*, підтримував діяльність *Капели бандуристів ім. Т. Шевченка* в Детройті, *Ансамблю бандуристів ім. Г. Хоткевича* в Сідней та Школи гри на бандурі при Центр. (в Австралії) Рідній школі ім. км. Ольги. 1976—82 за участю *В. Мішолова* започаткував і видавав у Сідней ж. "Бандурист" (вийшло 7 чисел), що спричинив започаткування у Півн. Америці ж. "Бандуро". Оpubл. також 7 власних книжок і 25 статей про кобзарство й бандурне мистецтво, зокр. їх історію, *думи*, етимологію назв *кобза* й *бандура*, способи й техніку гри на бандурі, Сіднейську школу бандуристів, Черніг. фабрику муз. інструментів, *козака Мавая* (давн.: *Козак-Бандурист*), *Г. Хоткевича*, *В. Емця*, *Г. Китастого*, *Т. Пархоменка*, а також *М. Лисенка*, зв'язки *Лесі Українки* з кобзарством тощо. Поміж інших праць — виданий разом з *В. Мішаловим* довідник "Українські кобзарі-бандуристи".

Літ. тв.: Влияние различных способов сушки перочной мазы на содержание эфирного масла. — Лубны, 1930; Атом та його енергія. — Відень, 1948; "Сідней, 1977; Що треба знати про харчування. — Сідней, 1971; Кобзарі-бандуристи XIX — початку XX століття. — Сідней, 1978; З історії українського кобзарства-бандуристів. — Сідней, 1981; Сіднейська школа бандуристів. — Сідней, 1981; Праці Г. Хоткевича в ділянці бандурного мистецтва. — Сідней, 1984; Українські кобзарі-бандуристи. — Сідней, 1986 (у співавторстві з *В. Мішаловим*); Шлях молодого бандуриста — його роки і терни. — Сідней, 1988; Українські кобзарські думи: До питання виникнення, розвитку та сучасного стану українського кобзарського епосу. — Сідней, 1990; числ. ст. у ж. "Бандурист" (Сідней), "Нові Дні" (Торонто), часописах "Українець в Австралії", "Вільна думка".

А. Калениченко

МІШАКОВ Михайло (16.04.1896, м. Проскурів, тепер Хмельницький — після 1969, США) — скрипаль, педагог. Гри на *скрипці* навч. у С. Карауса в С.-Петербурзі, де дебютував 1912. Активно гастролював у Зах. Європі. Від 1921 проживав у США. 1924—27 — соліст симф. оркестру в Нью-Йорку. 1927—30 — Філадельф. орк. п.к. Л. Стоковського, 1930—37 — Чикав. симф. оркестру п.к. Ф. Стока, 1937—52 — симф. оркестру NBC п.к. А. Тосканіні, 1952—68 — Детройт. симф. оркестру п.к. П. Паре. 1968—69 — 1-й скрипаль Балтимор. симф. оркестру. Протягом 40 років був провідним солістом симф. оркестру в Чатанві. 1941—52 — викладач Джульярд. муз. школи (Нью-Йорк), з 1952 — Рейн. ун-ту (Детройт). Упродовж багатьох років керував власним струн. *квартетом*. Вик. манера вирізнялася сильним тоном, виразною ритмікою. Був знавцем багатьох муз. інструментів, власником 2-х скрипок А. Страдиварі. Мистецтво М. високо цінував А. Тосканіні.

І. Лисенко

МІЩЕНКО Валентин Юхимович (4.12.1922, с. Мар'янівка Карлівського р-ну Полтав. обл. — 15.01.1994, м. Полтава) — хор. диригент, педагог. З. прац. культури УРСР (1967). З. а. УРСР (1973). Закін. Київ. консерв. (1954). 1954—58 — диригент хор. *капели*, 1958—83 — худож. кер. Полтав. філармонії. Одночасно від 1958 — худож. кер. Зв'яз. анс. пісні і танцю "Лтава" міськ. БК. Автор числ. *пісень*, опубл. у зб. для худож. самодіяльності.

І. Гамкало

МІЩЕНКО Іван Іванович (бл. 1735, с. Будища, тепер Глухівського р-ну Сум. обл. — ?) — співак. У дитинстві відісланий до С.-Петербургу, де здобув вок. освіту. 1751—61 — соліст *Прийдворної співочої капели*. 1761 відірваний до Німеччини, де співав у рел. посол. церкві в Аугсбургу. Від 1766 — хорист міністерської церкви у С.-Петербурзі.

Літ.: Архив внутренней политики России. — Внутр. кол. дела, оп. 2/6, д. 3638, № 15/об.

І. Лисенко

МИЩЕНКО Маргарита Юліївна (16.05.1924, м. Київ) — оперна й кам. співачка (лір.-копол. сопрано). З. а. УРСР (1959). Лауреат Респ. конкурсу вокалістів (1962). Закін. Київ. конс. (кл. вокалу *М. Донеч-Тессейр*, 1945). 1950—53 — солістка Перм., 1953—74 — Сталінського, згодом Донец. тр-ів опери та балету. В концертах виконувала твори *М. Лисенка*, *А. Кос-Анатольського*, *Г. Майбороди*, укр. нар. пісні. Брала участь у Декаді укр. літ-ри та мистецтва в Москві (1960).

Партії: Катра ("Наймичка" *М. Вериківського*), Людмила, Антоніда ("Русля і Людмила", "Життя за царя" *М. Глінки*), Снігуронка, Марфа (одн. опери, "Царев наречена" *М. Римського-Корсакова*), Церліна ("Дон Жуан" *В. А. Моцарта*), Біолетта, Жильда ("Травіата", "Ріголетто" *Дж. Верді*), Розіна ("Севільський цирульник" *Дж. Россіні*), Маргарита ("Фауст" *Ш. Гюно*), Лакме (одн. опери, *Л. Деліба*).

Літ.: *Минько К. Автобіографія* // Приват. архів *Л. Лисенка*.

Л. Лисенко

МИЩЕНКО Микола Олександрович (9.12.1923, м. Одеса) — валторніст. Закін. Запоріж. (1939, кл. *О. Пресина*) та Одес. (1941, кл. *О. Лопатіна*) муз. уч-ща. 1941—47 — артист військ. дух. оркестру, 1947—48 — симф. орк. Таллінн. філармонії, 1948—50 — оркестру тр-ру "Ванемуїне", 1950—57 — тр-ру "Естонія", 1957—58 та з 1962 — симф. орк. радіо і ТБ кол. Естон. РСР. 1958—60 працював у симф. орк. Ярослав. філармонії, 1960—62 — у симф. орк. Львів. філармонії.

МИЩЕНКО Олександр Володимирович (11.07.1956, м. Дергачі Харків. обл.) — баяніст, педагог, методист. Лауреат Микол. конкурсу в м. Клінгенталь (Німеччина, 1996, 1-а премія), 2-о міжн. конкурсу "Кубок Далекого Сходу" (Владивосток, РФ, 1998, 3-я премія); дипломант 2-о Всерос. (1986) та Микол. (Кастельфьордо, Італія, 1994) конкурсів. Доцент (1992). Закін. Харків. муз. уч-ще (1975), Харків. ін-т мистецтв (1980, кл. *Баяна В. Подгорного*, кл. диригування *В. Гризодуба*) та асистенту-стажування при Рос. академії музики ім. Глінки (1985, кл. *М. Імзаницького*). Від 1979 — концертмейстер Харків. обл. філармонії, 1980 — асистент кафедри нар. інструментів Харків. ін-ту мистецтв; з 1982 — викладач, з 1986 — ст. викладач, з 1992 — доцент, з 2001 — о. професора. Виступав в дуєті з баяністом *І. Сидорим*, у складі кам. ансамблів та з симф. оркестрів ч. *В. Гігдшайн*, *В. Жордані*, *А. Калабухіна*, *В. Куценка*, *Ю. Янка*. Гастролював в Україні, Росії, США, Франції, Німеччині, Болгарії, Італії, Швеції, Норвегії. Має понад 40 фонд. записів з Укр. та Рос. радіо і ТБ. Записав кілька CD. Ємич учнів — лауреати нац. і міжн. конкурсів. Автор метод. робіт.

МИЩЕНКО (Мищенко) Федір Герасимович (з 19.02.1847, м. Прилуки Полтав. губ., тепер Черніг. обл. — 28.10(10.11).1906, м. Київ) — зоолог, історик, педагог. Член-кор. Рос.

АН. "Старої громади". З купецької родини. Закін. Прилуц. повіт. уч-ще, 2-у Київ. лімназію, істор.-філол. ф-т Київ. ун-ту (1879). 1872—84 — приват-доцент (історія грец. літ-ри) Київ., від 1889 — професор клас. філології Казан. ун-ту. Провідний елліст свого часу. Перекладав рос. мовою і надавав ґрунтовні примітки до істор. праць Геродота (М., 1888), Фукидида (М., 1887—88) та Полібія (М., 1890—99), а також — твори Аристофана, Демосфена, Гомера, Софокла, Страбона (М., 1880) та ін. М. належить більшість статей з історії та культури Давньої Греції в "Енцикл. словнику" *Ф. Брокгауза* й *І. Ефрона*. Виявляв наук. зацікавлення кобзарством; досліджував можливі спільні риси у вик. манері бандуристів і давньогрец. співців.

Літ. тв.: дис. "Отношение трагедий Софокла к современной поэту действительности" (К., 1874); Фиванская трилогия Софокла. — К., 1872; Историко-литературное значение комедии Аристофана "Облака". — К., 1872; Опыт по истории рационализма в Древней Греции. — К., 1881; Изучение античного мира в зависимости от успехов науки и просвещения. — Казань, 1893; О способе исполнения эпических произведений древнегреческими певцами сравнительно с малорусскими бандуристами // Труды 3-о Археол. съезда в Киеве. — К., 1874. — Т. I; Божество Прометей в трагедии Эсхила // Киев. университетские известия. — К., 1877; Дондисторическая Греция // Там само. — К., 1878; Эллинария цивилизация // Там само. — К., 1879; "Антигона и Креонт" // Филол. обозрение. — 1901. — Т. 20. — Кн. I.

Літ.: Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета св. Владимира. — К., 1884; Биографический словарь профессоров и преподавателей Казанского университета 1804—1904. — Казань, 1904. — Ч. I; *Павловский И.* Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. — Полтава, 1912; Императорское Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования [1864—1914 гг.]. — М., 1915. — Т. II; *Шестопалов С. Ф.* Г. Мищенко [Некролог] // Журнал Мин-ва нар. просвещения. — 1907. — Июль; *Шалев Н.* Казанский период научной деятельности проф. Г. Г. Мищенко [Ученые записки Казанского гос. ун-та. — Казань, 1956. — Т. 116.

Н. Костюк

МИЩЕНКО Яків Іванович [11(23).11.1892, м. Миколаїв — 21.11.1961, м. Ленінград, тепер С.-Петербург, РФ] — оперний і кам. співак (тенор). Закін. Ленінгр. муз. технікум (1927, кл. *Й. Супруненко*). Вик. діяльність розпочав 1920 у Хорі ім. *М. Лисенка* в Миколаєві. 1931 дебютував на сцені Ленінгр. (тепер Маріїн.) тр-ру опери та балету, де співав до 1959. У концертах виконував твори укр. композиторів, зокр. *В. Заремби*, *М. Лисенка*, *Я. Степового*, а також укр. нар. пісні.

Партії: Боян ("Русля і Людмила" *М. Глінки*), Князь ("Русалка" *О. Держоминського*), Володимир Ігорович ("Князь Ігор" *О. Бородина*), Юродивий, Андій Хаванський ("Борис Годунов", "Хованщина" *М. Мусоргського*), Чорт ("Ніч перед Різдовом"

МИЩЕНКО

О. Мищенко

Ф. Мищенко

М. Римського-Корсакова). Вагоа ("Юдиф" О. Серова), Синода ("Демон" Ант. Рубінштейна), Назар ("Сіня Тараса" Д. Кабалевського), Рибак ("Вільгельм Телль" Дж. Россіні), Кассіо ("Отелло" Дж. Верді).

І. Лисенко

"ММК-62" (молодіжний клуб "Мрія") — 1-й в Україні джаз-клуб (засн. В. Симоненко). Розпочав діяльність на базі кін. кафе-клубу "Мрія" з верес. 1965. 1967 увійшов до складу "Федерації муз. клубів—67". "ММК-62" провів 1-й в Україні конкурс джаз. ансамблів і виконавців (1966).

Літ.: Симоненко В. Мрія, не зрадь // Молода гвардія. — 1987. — 16 верес.

В. Симоненко

МКРТИЧАН Микита Григорович (1.04.1901, м. Кізіляр, Дагестан, тепер РФ — 1986, м. Тбілісі, Грузія) — композитор, піаніст, диригент, педагог. З. д. м. Груз. РСР (1958). Навч. у Тбіліс. конс. (1928—32, кл. композиції В. Щербачова і С. Баркударяна, кл. фп. В. Віноградова, Т. Тер-Степанові). Працював у драм. т-рах Баку, Тбілісі та ін. Поміж творів — Три романси на сл. Т. Шевченка (1940). Думка для віолончелі з симф. оркестром, присв. Т. Шевченкові (1941).

А. Мухо

МЛАДА (справж. прізвище — Юрасова) Марина Віяславівна (8.01.1919, м. Київ) — джаз- і поп-співачка (Київ). Лауреатка фест. "Червона рута" (Чернівці, 2009, 1-а премія в категорії "іншої музики"), його дипломатки (Харків, 1997). Закін. Київ. муз. уч-ще (кл. естр. вокалу), де також була солісткою джаз. біг-бенду. Виступала із сольн. програмами. Репертуар (оранжування її чоловіка С. Табунчика — ударника рок-гурту "Всяк виладок") як поп-співачки позначений фольклоризмом і неофольклоризмом. У манері поп-виконання поєднуються особливості укр. автент. нар. співу і молодіжної масової муз. культури. Поміж найпопулярніших пісень — "Сидить млада за столом", на яку знято відеокліп (реж. В. Придувало). Дискор.: CD "Ой весна, весна". — К.: Рокстек Рекордс, 2005.

Літ.: Филіппова А. Дівчині грези в джазовому варіанті // Дело. — 2006. — 11 лют.; Коскін В. Млада від космополітичного джазу до космополітичної автентики // VOX. — 2007. — 25 черв.

МЛАКА Данило (Данило Млака) — див. С. Воробкевич

МЛЕЙСК Вілем Прокоп (19.11.1906, м. Прага, Чехія) — віолончеліст, композитор. Закін. Праз. конс. (1935, кл. віолончелі І. Бур'яна, Л. Зеленки, кл. композиції О. Шіма, Я. Сука). Вивчав диригування в П. Дедечека й В. Таліха. У репертуарі — музика ренесансу й бароко.

Автор бл. 3000 творів, зокр. дит. опери "Коза-Дереда" (лібр. І. Фішера за мотивами укр. нар. казки, 1946).

Літ.: Штейнпресс Б. Оперні прем'єри ХХ века. 1941—1960: Словарь. — М., 1986.

А. Мухо

МЛИНАРСЬКИЙ (Młynarski) Еміль (18.07.1870, м. Кібарти полб. м. Суваляки, Польща — 5.04.1935, м. Варшава, Польща) — диригент, скрипаль, педагог, композитор. За походженням поляк. Закін. Петерб. конс. (кл. скрипки Л. Ауера, кл. композиції А. Лядова, кл. кам. ансамблю Л. Бема, 1890). 1889—90 — концертмейстер оркестру і учасник Струн. квартету ІРМТ у С.-Петербурзі. 1894—97 — концертмейстер Одес. оперного т-ру й викладач гри на скри. в Одес. муз. уч-щі. Поміж учнів в Одесі — Л. Любимов і П. Козацький, якого вихрестив і забрав до Варшави, де продовжив з ним навчання. Від 1897 працював у Варшаві, де очолював оркестри Великого т-ру та організованого ним Філарм. тов-ва (1898—99). 1904—14 — директор Варшав. муз. ін-ту й худож. кер. Варшав. філармонії. Диригував у С.-Петербурзі (1905—06), Москві (1914, 1917—18), Лондоні, Единбурзі (1911—16). Від 1918 — директор Варшав. конс., з 1919 — худож. керівник і диригент Варшав. опери. У 1920-х диригував симф. концертами у Варшаві, Познані, Кракові та Львові. Від 1929 — мист. директор Муз. ін-ту Кертіса й диригент опер. т-ру у Філадельфії (США); з 1931 — знову диригент орк. Великого т-ру у Варшаві, Нац. філармонії та Польс. радіо. Концертував як скрипаль-сolist у Варшаві, Познані, Лодзі, Кракові та Львові. Як композитор — представник фольклоризму. Автор редакцій опер "Талька" і "Страшний двір" С. Монюшко.

Тв. опери — "Лілія" (за "Quo vadis" Г. Сенкевича), "Лілія ніч" (1924); для симф. орк. — симфонія "Полонія". 2 концерти для ск. з орк.; етси для скр. і фп., зокр. мазурки, "Слов'янська колосарка"; для фп. — Соната, польс. танці тощо; вісні.

Літ.: [Б. л.]. Сучасні польські композитори // РМГ. — 1912. — № 36—37; П. Ф. Варшавський писма // Музика. — 1914. — № 181; Reiss I. Polska skrzypce i polskie krzyżownice. — [Łódź, 1946; Ягозо Ж. Muzyka i muzyka polscy. — Łódź, 1949.

А. Калениченко

МЛОТКОВСЬКА (дів. прізвище — Колосова, за 1-м чол. Острикова) Любов Іванівна (1804, за ін. відом., 1805, м. Курськ, тепер РФ — 19.31.10.1866, м. Київ) — актриса. Дружина Л. Млотковського. Походила з театр. родини. Дебютувала 1823 у трупі І. Штейна (Курськ). Виконувала драм. і комічні ролі. Працювала в трупі П. Соколова (м. Вороніж), Л. Млотковського (1833—43; Харків, Київ). Гастролювала в Харкові (з П. Мочаловим, М. Шелкіним, К. Солеником). 1849 після розлучення з Л. Млотковським переїхала до Одеси; з 1856 працювала в Києві. Виступала також у драм., комед. та опер. ролях і партіях. Гра відзначалася майстерним переітінням, при-

Млада

Е. Млинарський

Л. Млотковська

родністю, простотою, детальною розробкою характерів. Сприяла утвердженню традицій актор. гри М. Щепкіна й П. Мочалова.

Ролі: Тетяна, Наталка ("Москвічанини", "Наталка-Полтавка" І. Котляревського), Настя, Улана ("Бой-жінка", "Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка; усі чотири — 1-е вик.), Луїза ("Підступність і кохання" Ф. Шіллера), Корделія, Офелія ("Король Лир", "Гамлет" В. Шекспіра), Анета ("Вільний стрілець" К. М. Вебера) та ін.

Літ.: Кличин А. Михайло Хрисанфович Рыбаков. — М., 1952; Яого ж. Любов Іванівна Млодковська. — К., 1958; Яого ж. Повесть о забытой актрисе. — М., 1968; Плетнев А. У истоков Харьковского театра. — Х., 1960; Кузмин М. Заблуті сторони музичного життя Києва. — К., 1972; [б. п.]. Харьковский театр и Мочалов на харьковской сцене // Лит. газета (С.Пб.). — 1839. — Т. 2; Квитка-Основ'яненко Г. Начало театра в Харькове // Репертуар и Пантеон. — 1842. — Кн. III; Беклемишев Н. Харьковский театр // Там само. — 1843. — Кн. 8; Рымов. Бенефис г-жи Млодковской 31 октября // Харьков. губ. ведомости. — 1848. — № 44; Вейнберг П. Русский театр в Одессе // Пантеон. — 1853. — Кн. 9; Черняев. Харьковский театр во время Млодковского 1833—43 гг. // Южный край. — 1893. — № 4280.

Н. Костюк

МЛОДКОВСЬКИЙ (Mlodkowski, Млатковський, Млодковский) Людвіг Юрійович (бл. 1795 — 27.03.1855) — актор, режисер, антрепренер, співак (бас). Чоловік Л. Млодковської. Поляк за походженням. Виступав у полсь. трупі А. Жмійовського (Змієвського) в Києві (1816), потім — у трупах І. Штейна, О. Ленковського. Грав у комичних операх (поміж партій — Чупрун у "Москвічанинці" І. Котляревського). У 1820-х очолював Курський т-р: 1833 — частину трупі І. Штейна. 1836 орендував т-р у Харкові. 1837—39 — у Києві. Збудував у Харкові театр (1842), де відкрив театр. школу (з безкоштовним навч. дітей хореографії та драм. мистецтва). Виставляв п'єси І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, О. Грибоседа, М. Гоголя, В. Шекспіра, К. Голдони. III його трупах грали К. Соленик, М. Рыбаков, Л. Млодковська, М. Щепкін, П. Мочалов, І. Дрейсіг. 1843 після банкрутства втік до м. Орел, де очолював т-р. Згодом виступав як актор і утримував антрепризи у Воронежі, Миколаєві, Саратові, Астрахані.

Літ.: Кличин А. Любовь Ивановна Млодковская. — М., 1958; Яого ж. Повесть о забытой актрисе. — М., 1968; Плетнев А. У истоков Харьковского театра. — Х., 1960; Кузмин М. Заблуті сторони музичного життя Києва. — К., 1972; Палочник Р. Український театр [XIX ст.] // Історія української культури: У 5 т. — К., 2005. — Т. 4. — Ч. 2; [б. п.]. Харьковский театр и Мочалов на харьковской сцене // Лит. газета (С.Пб.). — 1839. — Т. 2; Беклемишев Н. Харьковский театр // Репертуар и Пантеон. — 1843. — Кн. III; Вейнберг П. Русский театр в Одессе // Пантеон. — 1853. — Кн. 9; Черняев. Харьковский театр во время Млодковского 1833—43 гг. // Южный край. — 1893. — № 4280;

Komorowski J. Polskie Życie teatralne na Podolu i Wołyniu do 1863 roku. — Warszawa, 1985.

Н. Костюк

МОВА (справж. прізвище — Петров) Денис Миколайович (бл. 1860, м. Бердяска, тепер Запорізь. обл. — 1922, м. Одеса) — драм. актор, співак (тенор). Навч. в Одес. духовній семінарії, Петерб. консерв. (кл. К. Еверарді); був вільним слухачем Петерб. ун-ту. Виступав у трупах М. Старицького й М. Кропивницького (1885—89), М. Садоговського (1889—90, 1893—95), П. Сакаганського (1890—1893, 1895—1909). Організував власну трупу — "Товариство під орудою Д. Мови" (1909) і закін. діяльність.

Партії: Петро ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Андрій ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Левко ("Угоплена" М. Лисенка).

Ролі: Олексій ("Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка), Кирик ("Назар Стодоля" Т. Шевченка), Надсвіський, Савка ("Мартин Буряла", "Сто тисяч" І. Карпенка-Карого).

Літ.: Тобілевич С. Мої стежки і зустрічі. — К., 1957; [б. п.]. Трупа П. К. Сакаганського. "Батькова казка" [Бенефис Д. Мови]. // Рада. — 1908. — № 183. — 10 серп.; [б. п.]. Хроніка. Умер актер Мова // Театр. — 1922. — № 7

Л. Тобілевич

МОВА МУЗИЧНА (ММ.) — оказіональний алегорично-описовий термін. Від 17 ст. використовується для означення специф. виду знаку, діяльності людини, що полягає у звуковому моделюванні псих. станів, відчуттів та емоцій і фіксації муз. інформації шляхом її живого відтворення, механічного чи писемного запису за аналогією до вербальної мови. Поняття ММ. почало формуватися паралельно з появою в 17 ст. г. зв. автономної музики, незалежної від слова й поезії, чинників її використання. Найбільший внесок в опрацювання ММ. автономної, як правило, інстр. музики зробили музиканти епохи пізнього Барока та Просвітництва. Суч. муз. аналог вербальної мови цілеспрямовано розроблявся композиторами 19 ст. теоретиками впровадж. 18 ст. (Й. Маттезон, Л. Моцарт, Й. Ріпелль, Г. Х. Кох, Ф. Куперен та ін.). Як результат цієї діяльності склався клас. муз. синтаксис, що зняв себе у струнких і злагоджених мотивно-фразових побудовах, структурі нормативного клас. періоду, що складається з 2-х метричних й гарм. узгоджених за принципом "запитання-відповідь" речень, використанні в організації теми мелодико-синтаксичних структур та ін. Тоді ж усталилися більшість метро-ритм. й мотив. інтонацій, що стали своєрідними лексемами й семанти, стереотипами новоствореної ММ. Завершенням процесу кристалізації нової ММ., унезалеженої від слова, стала поява симфонії. Лексико-граматичні закономірності (метро-ритм., гарм., мелод. та ін.) ММ. автономної як абсолютної музики були остаточно сформовані на рубежі 18—19 ст. й від того часу еволюціонували і трансформувалися паралельно зі зміними стилістични-

МОВА МУЗИЧНА

Л. Млодковський

Д. Мова

Д. Мова

муз. творчості та сповідуваних композиторами й музикознавцями наук-твор. парадигм (див. *Парадигма музична*). Часто термін ММ. уживається як синонім до нормативного терміна *текст музичний*.

Літ.: Ноздичіський Е. Логика музикальної композиції. — М., 1982; Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. — Л., 2000; Кан Ю. К вопросу в понятии "музыкальный язык" // От Лолли до наших дней. — М., 1967; Арановский М. Мышление, язык, семантика // Проблемы музыкального мышления. — М., 1974; Беленкова І. Про деякі можливості розгляду музики як семантичного об'єкта // Укр. муз.-во. — К., 1977. — Вип. 12; Varha B., Dimény J., Leporits É. Nyelv. Zene. Matematika. — Budapest, 1980.

Е. Мовчан

МОВЧАН Егор Хомич [19.04.1905], за ін. відом., (13).05.1898, с. Велика Писарівка, тепер рай. центр Сум. обл. — 22.03.1968, м. Київ) — кобзар. З дитинства незрячий. Муз. обдаровання було внаслідок багатомовним членом родини М. Перебував на навчанні в С. Пасюки, який також жив у Вел. Писарівці (як і Г. Кожушко); був під значним впливом М. Кравченка, частково — П. Дрозденка й П. Гашенка. У репертуарі — *думи* ("Невільницький плач", "Про самарських братів", власна "Про Голодомор"), *істор.* ("Козак Максим Залізняк", "Думи мої", "Літа орел, літа сизий", "Кармелюк", "Про Турбаївське повстання" та ін.), *побут.* і *жарт.* пісні. Виступав на Респ. нараді кобзарів і лірників (1939), всесоюз. нарадах: нар. співаків (1940), з вивчення елосу ск. слов'ян (1955). На початку 1940 був членом етногр. ансамблю кобзарів, організованого при Київ. філармонії з ініціативи Ін-ту фольклору (тепер ІМФЕ, у складі також — П. Гузь, В. Перепелюк, П. Носоч, А. Морквич, І. Іванченко; кер. — М. Гринченко). У рад. час створював думки й пісні на честь партійних діячів та свят. Пенсію отримав у 60-річному віці після клопотань М. Рильського. Невдовзі переїхав до Києва, де мав підтримку М. Рильського, Б. Лятошинського, А. Малишка.

Деякі твори в його репертуарі створено на сл. Т. Шевченка ("Думи мої", "Літа орел, літа сизий", "Заповіт", "Гей не п'ються пива-меди", "Ой три шляхи широкі", "Тарасова ніч", "Заступила чорна хмара ■ білу хмару",

"Якби ви знали, паничі"). Виступавши на ярмарках, масштабні поезії Т. Шевченка виконував повністю; іноді, зокр. ■ "Тарасові ночі" — окр. фрагменти ("В частім полі, над річкою", "Ішов кобзар по улиці", "Встала хмара з-за лиману"). 1939 під час святкування 125-ї річниці від дня нар. Т. Шевченка виконав думу "На високій дуже кручі" (також співав інші пісні про Т. Шевченка: "Зійшов місяць, зійшов ясний", "Розмова Шевченка з дубом"). 1940 працював як співавтор *поеми* про Т. Шевченка "Слава Кобзареві". Наприкінці гітлерів. окупації на вірш А. Малишка "Тарасу Шевченку" склав пісню (відома також під назвою "Коли течуть криваві ріки").

Його виконавству був притаманний вел. психолог. вплив. У вик. *стилі* поєднувалися засоби традиц. кобзарства й новітньої нар. творчості. Інтонац. стрій власних творів глибоко споріднений з фольклорним.

Літ.: Провідок А. Кобзарі Егора Мовчан. — М., 1966; Ловров Ф. Кобзарі. — К., 1980; Кобзарські традиції в українському фольклорі та літературі і творчість Егора Мовчана: тези доповідей. — Суми, 1988; Егор Мовчан: Спогади. Матеріали. — Суми, 1999; Мішало В. і М. Українські кобзарі-бандуристи. — С.-дній, 1986; Черемський К. Повернення традиції. — Х., 1999; Розповідь кобзаря Егора Мовчана про своє життя. Записи М. Ногорний // Народно-творчість. — 1939. — № 2; Рильський М. Наш Егор Мовчан (до 60-річчя з дня нар.) // НТЕ. — 1958. — № 2; Веретні О. Відзначення ювілею кобзаря Егора Мовчана // Там само. — 1988. — № 5; Яого ж. Спогади земляків про Егора Мовчана // Там само. — 1998. — № 4; Яого ж. Кобзар Егор Мовчан в спогадах сучасників // Визвольний шлях. — 1998. — № 11; Ткаченко Г. Спогад про Егора Мовчана // НТЕ. — 1988. — № 5; Маршківський С. Український Орфей: До 90-річчя від дня нар. Егора Мовчана // Музика. — 1988. — № 6; Волошин І. Кобзарі // Рад. Україна. — К., 1945. — 13 лют.; Кузіна А. Істинно народний кобзар // УМГ. — 1998. — № 2; Ющенко О. Століття Егора Мовчана // Слово Просвіти. — 1998. — № 6.

Н. Костяк

Петро Могила

МОГИЛА Петро (Симеонівич), митрополит [31.12.1596 (10.01.1597), за ін. відом., 1574, тепер Молдова) — 1(11).01.1647, м. Київ) — церк. і культ.-громад. діяч. Син Симеона М. — господаря Волощини (1601—07) і Молдав. князівства (1607—09). Освіту здобув, ймовірно, у Львів. брат. школі, Париз. ун-ті. Володів латин., грец., давньосер., церк.-слов'ян., молдав., полсь., рос. мовами. 1625 під впливом І. Борецького прийняв чернецтво, 1627 був обраний архимандритом *Києво-Печерської лаври*. Від 1632 (1633) — митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, водночас — ієрарх Константиноп. патріарха. Відстоював права укр. церкви (на Київ. соборах 1628 і 1629) і 1632 домігся від польс. короля її легалізації в Україні. Створив гурток учених і культ. діячів із числа однодумців (т. зв. Могиллянськ. Атеней), що п.к. М. здійснив реформу церк. життя та опрацював проект "Православного ісповідання віри" — 1-о правосл. Катехизису, прийнятого Собором

Е. Мовчан і Г. Ткаченко
(Пуца Водиця, Київ, 1967 р.)

правосл. церков у Києві (1640) і в Ясах (тепер Молдава, 1641) і остаточно завершений усіма сх. патріархами. 1632 у Києві М. створив колегію, що 1633 отримала назву Києво-Могилянська колегія. Домігся цар. грамоти про підтвердження її права вільного існування й викладання повного курсу університ. наук, від 26 верес. 1701 — назви "Києво-Могилянська академія". Надавав кошти для реставрації Софійського собору й Києво-Печер. монастиря, розкопок Десятин. церкви в Києві. Сприяв розвитку культури й освіти в Україні, підтримував письменників і художників, дбав про розвиток богослужб. співу та муз. освіти (див. *Освіта музична*). Всіляко підтримував розвиток шкільництва й книгодрукування.

Під опікою і за безпосередньої редакції М. було видано низку книг богослужбових, зокр. — "Актуріаріш... си ест служебник от литургій Св. Васілія, Іоанна Златоустого і преждешащих служений іерейских и диаконых повседневных ношних же и дневных в себе сѣдрыхимых речений" (К., 1629); "Пречестные акафисты пресладкому Господу нашему Иисусу Христу, Пресвятій Богородици и святому іерарху Николі, и прочая спасительныя молебны" (К., 1629). Був автором *стихир і канонів*. Канонізований Українською (1996) і Румунською (2002) Православними церквами.

Літ. та: Книга душ, нарицаемое злото... — К., 1623; Любомудрѣйшаго кира Агнатіа діакона, блаженнѣйшаго і благочестнѣйшаго царю Іоустиніану... главниши, поучителни, по краєранию валлински изложены, словесени же правое напечатаны. — К., 1628; Актуріаріш... си ест служебник от литургій Св. Васілія, Іоанна Златоустого і преждешащих служений іерейских и диаконых повседневных ношних же и дневных в себе сѣдрыхимых речений. Благословеніем і исповѣданіем преподобнѣйшаго господина и отца кира Петра Могили. — К., 1629; Антологія, сирѣчь молитвы и поучения душеполезная. В душевную пользу студею и всѣхъ благочестивыхъ любителей. ... — К., 1636; Катехизис сирѣчь исповѣданіе католическихъ и апостолскихъ церковъ восточныхъ новопреведєся с еллиногреческого языка. — К., 1712 (у співаві з І. Трофимовичем); Трєбник. — "Канберра: Мюнхен: Париж, 1988; Litbgo albo kamen z prosy prawdy cerkiewi swiętej prawosławnej ruskiej na ukruszenie fałszosnośnej Perspektiwy albo raczey pzkłwilo od Kassiana Sakowicza... roku 1642 w Krakowie wydane, wuprzedzone przez pokornego ojca Euzebia Pitina. — К., 1644 тощо.

Літ.: Нечуй-Левицький І. Унія і Петро Могила. Київський митрополит. — К., 1875; Голубєв С. Київський митрополит Петр Могила и его сподвижники. — К., 1883. — Т. 1; К., 1898. — Т. 2; Яноз ж. О составе библиотеки Петра Могили // Труды III Археологического съезда. — К., 1878. — Т. 2; Касюбин Я. Братство шкільної культури української культури XVI—XVII ст. — К., 1966; Яноз ж. Освітній рух в Україні XVII ст.: східна традиція і західні впливи // Київ. старовина. — 1995. — № 1; Жуківський А. Петро Могила й питання єдності церков. — К., 1997; Никл В. Петро Могила в духовній історії України. — К., 1997; Андрущенко М. Парнас віршотворниці: Києво-Могилянська академія і український літературний процес XVIII ст. — К., 1999; [б. п.]. Петра Могили

стихири и канон в благодарность за чудесное избавление К.-Печерской Лавры от неприятелиского разорения в 1630 году // Киев. вѣд. ведомости. — 1851. — № 17; Терновский Ф. Киевский митрополит Петр Могила (бисгр. очерк) // Киев. старина. — 1882. — Т. 2; [б. п.]. Духовное заведение митрополита Петра Могили // Памятники, издаваемые Киевскою комиссією для разбора древних актов. — К., 1897; Крекотиленко В. Освітя реформа Петра Могили і утвердження бароко в українській поезії // Яноз ж. Вибрані праці. — К., 1999; Милеба Л. Митрополит Петр Могила і мистецтво Києва 30—40-х років XVII ст. // Вісник Львів. університету. Серія: Мист.-во. — Л., 2003. — Вип. 3; Jabert A. De Luther à Mohila. La Pologne dans la crise de la Chretiete. 1517—1648. — Paris, 1974; Casacu M. Pierre Mohila (Petrus Mogila) et Roumanie: essai historique et bibliographique. — Cambridge, 1984; Shevchenko I. The Many Faces of Peter Mohila. — Cambridge, 1984; Synfin F. Peter Mohila and Kiev Academy in Recent Western Works: Divergent view on seventeenth century Ukrainian culture // The Kiev Mohila Academy. Harvard Ukrainian Studies. — Cambridge, 1984. Див. також літ. до ст. Києво-Могилянська академія.

Н. Костюк, Б. Стоя

МОГИЛЕВИЧ Евдоким та Іван (1-а пол. 19 ст.) — пілч. У діл. віці (1816) співали на клиросі Шпитал. Микіла. церкви Києво-Печер. лаври.

Літ.: Шамово К. Музичальное образование на Украине в первой половине XIX века: На материалах Волынской, Киевской, Подольской, Полтавской, Черниговской областей. — К., 1992; ЦДІАК України. — Ф. 128, оп. 1 загальною чернею; спр. 918; арк. 10.

К. Шамово

МОГИЛЕВЬСЬКА (справж. прізви. Могила) Наталя Олексієвна (2.08.1975, м. Київ) — поп-співачка, авторка пісень, продюсер, телеведуча. Співає укр. і рос. мовами. З. а. України (1995). Н. а. України (2004). Лауреатка фєст. "Слов'янський базар" (1995, Вітебськ, Білорусь, 1-а премія), "Море друзів" (1996, Ялта, 2-а премія), дипломатка фєст. "Червона рута" (1995, Севастополь—Сімферополь), учасниця багатьох фєст. "Таврійські ігри", в рамках якого — лауреатка премії "Золота жар-птиця" як найкраща співачка України (1998; 2001), а її пісня "Місяць" — найкраща пісня 1998. Закін. Київ. естр.-цирк. вокал. уч-ще (тепер — коледж) за фахом естр. вокал, 1999 — КНУКіМ. 1990—95 — солістка укр. фольк. т-ру "Родина", Київ. буд. актора, акторка Київ. т-ру естради, Моск. евр. т-ру "Штерн", оркєстру Київ. держ. цирку, бек-вокалістка моск. поп-співачка С. Пенкина. 1995 М. продюсувала поет-піснєр Ю. Рибчинський, 1996—98 — журналіст і автор пісень О. Ягольник. Від 1999 співпрацює з фєст. "Таврійські ігри", при тому самотужки продюсуючи себе. Дайні здійснила всеукр. сольне гастрольне турне (2000, 2007 — з укр. танцюристом В. Ямою). Виконує пісні А. Кузьменка (Кузьми), С. Підкаври та ін. (у т. ч. власні) на сл. О. Ягольника (також автора музики), Ю. Рибчинського та ін., на власні тексти. Володіє різними стилями, зокр. молодіжної

Герб Петра Могили

Трєбник Петра Могили

Н. Могилевська

С. Могилевська

С. Могилевський

Л. Могилевський

музики і трад. естради. Має кілька відеокліпів, зокр. на пісні "Лимонный фанарь", "Полюби меня такой" (2004), "Ти знаєш", "Немає правди в словах" (обидва — 2005), "Этот танец" (2007), "Я сквижу Bay" (2008, з моск. поп-співачком П. Кірюковим). Продюсер і ведуча телепрограми "Цанс" (до 2007 — канал "Інтер", з 2007 — канал "1+1"), муз. продюсер телепрограми "Фабрика зірок—2" (2008, "Новий канал"). Брала участь у конкурсних телепроектах "Зірковий дует" (разом з телеведучим І. Кондрашом, 1-е місце), "Танці з зірками" (2006, 2007 — з В. Ямою, обидва рази 2-е місце, канал "1+1"). Прототип героїні кн. "Прилучення Наталія Могилевської" і ведм. Іванни Карамазової Л. Лузіної — Н. Могильової.

Дискогр.: CD — "Ла-ла-ла". — К.: НАК, 1999; "Подсезонки", "Тільки я", — К.: Nova Records, 1999; "Метаква", — К.: Nova Records, 2001; "Самое... самое", — К.: НАК, 2003; "Выправила message", — К., 2006; "Этот танец", — К., 2007; МРЗ — "Любимая". 36. — К., 2008 та ін.

Літ.: Подписный М. Наталя Могилевська — мільйон долл. тисяч "Ла-ла-ла" // *Його ж*, Антологія сучасної української естради. — К., 2003; Могилевська (Могила) Наталя // 100 знаменитих жінок України. — Х., 2006; числ. ст. у газетях, Вікіпедії тощо.

А. Кавенченко

МОГИЛЕВСЬКА Серафима Леонідівна (1915, м. Одеса) — піаністка, педагог. Донька Л. Могилевського, мати *Є. Могилевського* Закін. Одес. конс. (1938, кл. М. Старикова) та аспірантуру при Моск. конс. (1941, кер. Генр. Нейгауза). Виступала з концертами переважно в Одесі. 1945—82 — викладачка Одес. конс. Поміж учнів — О. Ботвинов, Ф. Любарський, М. Леоніцин, Н. Журавська. Від поч. 1990-х проживає в Німеччині.

Літ.: *Одеський музичний вивід* — 901 — О., 2003.

І. Лисенко

МОГИЛЕВСЬКИЙ Давид Якович [14(26).01.1893, м. Одеса — ?] — віолончеліст. Брат О. і Л. Могилевських. З. д. м. РРФСР (1957). Закін. Одес. конс. (1917, кл. М. Брамбілі й А. Мерка). Від 1919 — член Держ. квартету ім. О. Глазунова. 1938—61 — викладач класу кам. ансамблю Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (з 1940 — доцент). Автор перекладень і обр. для струн. квартету. Рос. композитор Г. Свиридов присвятив йому Фп. трю.

МОГИЛЕВСЬКИЙ Євген Гедеонович (16.09.1945, м. Одеса) — піаніст. Син С. Могилевської. Лауреат Міжн. конкурсу піаністів ім. королеви Єлизавети у Брюсселі (1964, 1-а премія і Золота медаль). З. д. м. РРФСР (1987). Закін. Моск. конс. (1968, кл. С. Нейгауза) та аспірантуру при ній (1971, кер. Я. Зак). Від 1966 — соліст Моск. філармонії. За конц. діяльність удостоєний золотої медалі Англ. міжн. тов-ва ім. Х. Коен (1967), призом Амер. тов-ва музикантів за найкращий запис 3-о концерту для фортепіано з оркестром С. Размоніноба (з орк.

Олександр, Максим та Євген Могилевські

Моск. філармонії п/к К. Кондрашина; 1973). Від 1971 — викладач Моск. конс. Згодом — професор Брюссел. Королівської конс. (Бельгія), почесний професор Ун-ту Токушіма (Японія), почесний доктор Тель-Авівського ун-ту (Ізраїль). Концертує у багатьох країнах світу з найкращими оркестрами.

МОГИЛЕВСЬКИЙ Леонід Якович (18.02.1886, м. Одеса — 25.06.1950, там само) — трубач, педагог, диригент. Доцент (1935). Професор (1947). Брат Д. і О. Могилевських. Батько С. Могилевської. Дід Є. Могилевського. Закін. Одес. муз. уч-ще (1902). 1900—08 — соліст оперних і симф. оркестрів, 1908—19 — орк. Одес. оперного т-ру, викладач муз. уч-ща. 1913—50 — викладач Одес. конс., 1935—50 — зав. кафедри дух. інстр. 1922—24 — диригент пересувного опер. т-ру, 1927—38 — симф. орк. радио, 1939—42 — симф. орк. Одес. філармонії. 1942—45, перебуваючи в евакуації в Ашхабаді (тепер Ашгабат, Туркменія), викладав у місцевому муз. уч-щі та працював диригентом оркестру драм. т-ру. Від 1945 — в Одесі. Виконав багатьох трубачів-виконавців. Автор наук.-метод. робіт, *транскрипцій для труби концертів і сонат В. А. Моцарта, Л. Бетховена, К. Сен-Санса, П. Штрауса та ін.*

МОГИЛЕВСЬКИЙ Олександр Якович [15(27).01.1885, м. Одеса, за ін. відом. 8(20).01.1885, м. Умань, тепер Черкас. обл. — 7.03.1955, м. Токио, Японія) — скрипаль, педагог. Грн на скрипці навч. у муз. уч-щах: в Одесі (кл. Г. та І. Гржималі), Ростові-на-Дону (кл. В. Саліна). Навч. у Моск. конс. (з 1898, кл. М. Соколовського, І. Гржималі). Провадив у Москві широку конц. діяльність як соліст-віртуоз і ансамбіліст. 1909 заснував струн. *квартет*, який відіграв помітну роль у муз. житті Москви. 1920—21 — кер. Держ. квартету ім. А. Страдиварі. 1910—20 — професор Муз.-драм. уч-ща Моск. філарм. тов-ва, 1920—21 — Моск. конс. 1922 емігрував за кордон, викладав у Рос. конс. у Парижі, гастролював у баг. країнах. 1926 вперше відвідав Японію, де поселився на поч. 1930-х. Був професором муз.

ін-тів "Кунітаті" й "Тей-коку". Від 1937 викладав у Токій. конс. Концертував у країнах Півд.-Сх. Азії. Вик. і пед. діяльність М. відіграла значну роль у формуванні япон. скр. школи, де він мав чимало учнів. Автор скр. транскрипцій, у т. ч. фп. п'єс О. Скрибіна.

Літ.: Капо К. Душа музики. — Токіо, 1968 (япон. мовою); Собанев Л. Концерт А. Могилянського // Голос Москви. — 1914. — Ч. 31.

І. Лисенко

МОГИЛЯНИЦЬКИЙ Іван (Іоани), о. (1777 — 24.06.1831, м. Перемишль, тепер Пшемисль, Польща) — священик, філолог, культ.-освіт. і церк. діяч. Закін. богословський ф-т Львів. ун-ту, теолог. ф-т Віден. ун-ту. Має парафію в сс. Дроздовині й Никанковині (тепер Старосамбірський р-н Львів. обл.). Від 1815 — референт з питань шкільництва в управлінні Перемишль. греко-католицької єпархії, з 1816 — канонік і член капітули, з 1817 — верховний інспектор шкіл Перемишль. єпархії, з 1818 — хранитель. Водночас, від 1816 — ректор Діако-витель. ін-ту в Перемишлі, де викладав логіку. Заснував "Тов-во галуцьких священиків греко-католицького обряду" (1816). Метою було поширення освіти серед укр. населення й вивчення нар. творчості, літ-ри та історії. Підготував і видав підручники для укр. шкіл [зокр. "Буквар славоно-руського язика" (1816, 1817, 1819, 1826, 1827); "Наука християнська" (1817), "Катехизис малий" (1817)]. Першим поміч галіц. учених обгрунтував ідею про самостійність укр. мови й необхідність її розвитку. Автор "Грамматики язика словено-руського" (1823) — першого в Галичині підручника книжної укр. мови. Записував тексти укр. пісень, фольклору. Надавав власну спадщину перемишльській капітулі на стипендії для 15 учнів (синів і сиріт по священиках) перемишльської гімназії. Був сподвижником єп. Іоана (Снігирського) у справі впровадження й поширення хор. співу в Перемишлі та Львові; муз.-співочої освіти в Діако-витель. ін-ті тощо, що спричинило становлення Перемишльської школи. Ідеї М., пов'язані з поширенням укр. мови, також значною мірою вплинули на укр. церк.-спів. традиції в Сх. Галичині 2-ї трет. 19 ст.

Літ.: Голобоцький Я. Розрава о язичі южноруским і його нареччях. — Л., 1849; Божанський П. История русского церковного пения. — Л., 1891; Желехівський Ю. Іван Снігирський, его жизнь и деятельность в Галицкой Руск. — Л., 1894; Левицький І. История введения музыкального пения в Перемишль // Календар "Перемишлянин" на 1853 р. — Л., 1853; Могойдов О. Три галицькі грамматики (Іван Могиланський, Йосиф Левицький і Йосиф Лозинський) // ЗНТШ. — Л., 1903. — Т. 51, 54; Возняк М. Переробка // Могиланський І. Філологічні праці. — Л., 1910; Яого ж. Іван Могиланський // Яого ж. Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. — Л., 1924; Лисенко З. Перша українська музична школа в Галичині // Життя і знання. — Л., 1934. — Ч. 6; Яого ж. Початки музичного мистецтва в Галичині // Наша культура. — 1936. — Кн. 8—9; Кудрич Б. Участь духовенства в галицько-українській музичній // Богословія. —

1938. — № 16 (4). Яого ж. Перший наш хор в Галичині: в соті роковини його заснування в Перемишлі // Мова зоря. — 1929. — 28 квіт.; Гук Б. Повернення Великого Клиршана // Наше слово (Варшава). — 2004. — 26 верес.

М. Костюк

МОДАЛЬНОСТЬ (від нім. Modalität, полес. Modalizm, англ. modal) — 1. Техніка композиції із застосуванням модусів (від лат. — modus — буквально міра, правило), особливо широко розвинута композиторами школи Собору Париз. Богоматері (12—13 ст.). 2. Техніка, що впроваджувалась у модальних системах у музиці 19 і 20 ст. і найчастіше продовжувала традиції григоріан. хоралу та давніх ладів нар. музики. Полягала у стилізації григоріан. коралу (з цитуванням або без нього) і з дотриманням діатонічності гармонії в муз. оточенні цитати, або ж впровадження її на тлі мелодично-гармон. та фактур. засобів, вироблених у 19—20 ст. В укр. музиці класично-романтичної традиції, починаючи від М. Лисенка, М. набула вел. поширення. Видат. зразками цієї техніки можна назвати цикли обр. укр. нар. пісень "Музику до "Кобзаря" Т. Шевченка" М. Лисенка, хор. розкладки нар. пісень і Літургії М. Леонтовича, обр. нар. пісень К. Стеценка, О. Кошиця, Л. Ревуцького, М. Калески, хор. твори О. Кошиця, П. Козицького, С. Людкевича, Л. Дичка, Б. Філю, інстр. твори М. Скорика, Є. Станковича, Г. Гаврильця. 3. Модальна техніка — один із найрозвинутіших різновидів комп. техніки розширеної тональності в музиці 20 ст. Використовує модальні принципи організації звук. матеріалу, що зустрічались вже в давньогрец. музиці, в епоху григоріан. хорал, в полемелодичному середньовічному багатоголосі та в муз. фольклорі. Сьогодні М. базується на застосуванні різних, у т. ч. і новостворених модусів (рядів) переважно в галузі звуковисотності, а також у галузях тривалості, пауз, динаміки і т. ін. Модус як спеціально образний чи створений комплекс елементів, що служить однією з основ муз. композиції, відрізняється від схожого комплексу — серії — тим, що частота й послідовність появи елементів у ньому не пов'язані визначеним порядком. Найважливішими композиторами, які використовували модальну техніку у 20 ст., були К. Дебюссі, О. Мессіан, Т. Райлі. В укр. музиці до цієї техніки зверталися Л. Гробовський, В. Сильвестров, Є. Станкович, Г. Гаврильця, В. Ручак, С. Пилипюк та ін.

Літ.: Халодов В. Вопросы ритма в творчестве композиторов XX века. — М., 1974; Халодовський В. История гармонии та контрапункта: III 2 т. — К., 1975. — Т. I; Ефимов Ю. Многоголосное Средневековья. X—XIV вв. — М., 1983. Серия: История полифонии. — Вып. I; Пуляницкая Н. Введение в теоретический курс. — М., 1988; Зейфус Н. Песнопения. О творчестве Гий Канчелли. — М., 1991; Теория современной композиции. — М., 2005; Ходорковский Е. Музыкальное восприятие в условиях модального многоголосия XVI века как историко-культурный феномен (опыт характеристике слушовой установки); Автореф. дисс. ...канд. искусств. — Ленинград.

МОДАЛЬНОСТЬ

І. Могиланський

Обкладинка автореферату канд. дис. "Темброві модальності у композиції" М. Денисенко (К., 2006)

1985; *Денисенко М.* Темброва модальність у композиції (на прикладах української інструментальної музики останньої чверті ХХ сторіччя): Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 2006; *І. ж.* До питання про комунікативні (формотворчі) властивості тембрового чинника // *Укр. муз.* — К., 2000. — Вип. 29; *І. ж.* Темброва модальність як один з аспектів композиційної логіки // *Питання стилю і форми в музиці*: 36 статей. — Л., 2001. — Вип. 4; *І. ж.* Про модальність як формотворчу функцію тембру // *Наук. записки. — Серія: Мистецтвознавство.* — Тернопіль, 2000. — № 1 (4); *І. ж.* Закономірності тембрової логіки у квітеті для духових Г. Ляшенка "Техніка": виконавське прочитання // *Тези між. наук.-теор. конференції "Феномен школи в музично-виконавському мистецтві"*. — К., 2005; *І. ж.* Про деякі особливості оркестрового стилю Л. М. Колодуба // *Тези науково-практичної конференції "Творча постать Л. М. Колодуба в контексті української музики на межі століть: з нагоди 75-річчя Л. М. Колодуба"*. — К., 2005; *Халопай Ю.* Симетричні лади в теоретических системах Яворського і Мессіяна // *Музика і сучасність.* — М., 1971. — Вип. 7; *Торакон М.* Нова тональність в музиці ХХ века // *Проблеми музичальної науки.* — М., 1972. — Вип. 1; *Чижик І.* Віртуальна форма гармонії в умовах монодії // *Старовина музика: сучасний погляд.* — Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 24. — Кн. 1; *Messiaen O.* Technique de mon langage musical. — Paris, 1944; *Vincent J.* The Diatonic Modes in Modern Music / Los Angeles, University of California Press. — Berkeley: Los Angeles, 1951; *Bárdos L.* Modális harmóniák. — Budapest, 1961; *Mitchell D.* The Language of Modern Music. — London, 1963; *Kohoutek C.* Novodobé skladebné směry v hudbě. — Praha, 1965 (перекл. рос. мовою: *Колоухов Ц.* Техника композиції в музиці ХХ века. — М., 1976); *Mori P.* Olivier Messiaen. — Paris, 1965; *Nichols R.* Olivier Messiaen. — London, 1974; *Schäffer B.* Maly informator muzyki XX wieku. — Kraków, 1975; *Perier A.* Messiaen. — Paris, 1979; *Halbreich M.* Olivier Messiaen. — Paris, 1980.

Б. Сото

МОДЕРН (від *франц.* — *moderne*, *англ.* — *modern*, *сучасний*), **СЕЦЕСІЯ** (від *польс.* — *secesja* й *нім.* — *Sezession*, Асоціація художників або тип їхнього об'єднання в Мюнхені, Берліні, з 1897 у Відні та ін.).

М., С. — один із ост. універсальних світ. мист. стилів доби fin de siècle (*франц.* — кінець століття), який закін. на Заході мистецтво 19 ст. і розпочав мистецтво 20 ст. (1880-і — 1914). Інколи його називають *перерваним стилем* (розвиток перервала 1-а світ. війна). В індивід. стилях проявився вибірково й частково. Він мав перехідний характер — існував між *романтизмом* (в образотв. мистецтві — *реалізмом, академізмом та імпресіонізмом*) і *авангардизмом або модернізмом* (у музиці), являючи собою одну зі складових останнього. Поміж дослідників М., С. у його тлумаченні немає одностайності. Хтось влючає в М., С. *імпресіонізм, постімпресіонізм, символізм* (дуже близький до М., С., але яскравіше виражений у вербальних видах культури), *неокласицизм, неоромантизм* (див. *Неокласицизм, неоромантизм*) і т. ін. М., С. розуміють як мист. стиль кін. 19 — поч.

20 ст.; всю культуру доби fin de siècle; різноманітні стилі 20 ст. аж до ситуації *постмодернізму*, часом плутаючи модерн із модернізмом чи розділяючи М. і С.; являча перехідний епох; різновид сучас. *бaletu* (модерн-балет) і т. п. Дехто вважає, що М., С. виник у Бел. Британії, інші — у Бельгії та Франції. А окремі укр. історики архітектури не влючають до М., С. його укр. нац. відгалуження, називаючи його "неоукраїнським" стилем, і т. п. і т. ін.

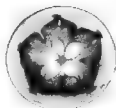
Так само і з назвою. У Росії та Наддніпрян. Україні М., С. називали модерн; в Австро-Угорщині — сецесіон (Sezession), у Відні популяризував сецесію М. Бурггард, директор Бургтеатру, в редактованому ним сецесійному журн. під назвою "Ver sacrum" — "Весна священна" — див. *І. Страдинський*; на Сх. Галичині, у Польщі та Чехії — сецесія (secesja); в Німеччині, Скандинавії та Латвії — югендштіль (Jugendstil, юнцський стиль), від назви журн. "Jugend" ("Юність"); у Франції та Бельгії — Ар Нуво (Art Nouveau, нове мистецтво, у Паризькій емігрант С. Бінг із 1895 виставляв твори митців М., С. у своїй крамниці "La Maison de l'Art Nouveau", тобто "Дім нового мистецтва"); в Італії — стиль Ліберті (Liberty) від прізвища англ. власника фірми, що культивує М., С., і одночас. лондон. крамниці; у Бел. Британії — сучасн. стиль (Modern Style); в Україні — стиль "модернізм" (modernismo); у США — стиль Тіффані від прізвища амер. ювеліра Л. К. Тіффані, який заснував власну ювелірну фірму і прославився продажем також виробів зі скла).

Поняття модерн (modernis) запровадив у 5—6 ст. н. е. історик Кассіодор у кн. "Історія готів", а щодо мистецтва — у III ст. франц. поет Ш. Бодлер, хоча щодо наук. літ-ри його вживали ще в 16 ст. (від лат. слова "modo", що тоді, як і тепер, мало значення "саме тепер").

М., С. виникнув як відповідь на розвиток різних відгалужень легкої промисловості, поліграфії та будівельний бум. Звідси й орієнтація на найновіші тогочас. техн. засоби. Виявившись спершу в архітектурі (нові техн.-архітектурні засоби не без впливу індустр. навіяції, напр., використання нетрадиц. для неї бетону, металу, кераміки, фактури й кольору мат-лу), позначений універсалізмом він охоплював музику (комп.

"Будинок з жимерами".
Архітектор В. Городецький. 1901–1903
(Київ, вул. Банкова)

Л. К. Тіффані, Чаша
(до 1896)

Р. Ларш, Л. Фузлер
ролі Саломеї, Лампа
(бл. 1900)

творчості з *виконанством*), образотв. мистецтво (живопис, скульптуру, графіку, а г. ч. тиражовану (книжкову й журнальну), часом із залученням тоді відносно нової техніки — фотографії (зокр. пікторіалізм) — естетського прийому в ранньому фотомистецтві, від *lat. pictus* — писаний фарбами, та *angl. pictorial* — мальовничий), ремесла ручної роботи, особливо ужиткове мистецтво, зокр. відроджену кустарну вишивку), літ-ро (прозу, поезію, драматургію), т-р. Породженням М., С. став кінематограф. Твори М., С. часто копіювалися й тиражувалися. Популярні або специф. *жанри* М., С. — літ. трагедія (античного плану) й містерія, казка, т. зв. "нова драма" (драм. поема, інтелект. драма, мелодрама, п'єса — дискусія, етюдо тощо), мелодраматична або вірш із музикою, *солоспів* і т. п.

Прагнення художньою організувати життя в середовищі, поєднуючи худож. і виробничі сфери, вводити красу в повсякденний побут, одухотворити матерію, естетизувати буденні речі — все це породило дизайн. У М., С. простежується щільний зв'язок між функціональним та естетичним, худож. осмисленням утилітарного начала. Відтак цей стиль яскраво виявився в рекламі, оформленні вітрин, плакаті, тиражованій книжці. і журн. графіці, напр., обкладинці, ілюстрації, поштових листівці, шрифтах. Він притаманний дрібній пластиці декор. характеру, ліпленій, а не різьбленій скульптурі, зокр. теракотовій, полхромній, майоліковій кераміці, виробам зі скла, металу, посуду, текстилю, одязі з аксесуарами, у т. ч. капелюхів, конірах, парасольках, посках, сумочках, кустках, шарфах тощо; ювелір. виробам, медальєрному мистецтві. М. дуже позначився на дизайні: інтер'єру: з одного боку, на декор. малірстві, напр., на склі (зокр. вітражі), дверях, різьбі стін, тканин; меблях, напр., столі, кріслі, килимі, шпалерах, доріжках (одну з них її автор В. Кричевський подарував М. Лисенку), декорат. панно (у т. ч. вишитому), шкідли, покривали на ліжку, пошивці для декорат. диванної подушки, серветці, вазі, настільній лампі, нотоному пулісті тощо; упаковок товарів для продажу, зокр. оформленні коробочок, флаконів, декор. паперів; з другого — на монументальних фресці, панно, настінній мозаїці, архітектурі особиниелів і дохідних домів, громад. і ділових будівель, інтер'єрі парків, металевих огорожах, вуличних ліхтарях, бордюрах і т. п. При тому твори живопису, скульптури втрачали самодостатність і включалися в заг. єдиний ансамбль як цілісну худож. систему.

Важк. місце посідала ідея синтезу мистецтва, через що особл. увагу приділялося режисурі (див. *режисура* *мичина*), *сценарію* (у т. ч. театр. декорації, *хореографії*, *синтезі* (напр., кольоромузиці). Нерідко один вид мистецтва залучав риси другого. Поширюючись також на стиль життя, мислення, тогочас. модний одяг, зачіску, навіть поведінку, манеру спілкування, пози та жестикуляцію, М., С. позначений своєрідною театралізацією: не лише театр. видів мистецтва (зокр. в образотв. мистецтві сюжети т-ру, цирку, кав'ярні, естради,

маски, образи Арлекіна, П'єро, Коломбіни та ін.), що висунула на перший план принципи умовності; а й усього життя. Напр., зразками для наслідування були англ. письменник О. Вайлд (Уайльд), франц. театр. актриса С. Бернар, меншою мірою в Україні — письменник і драматург, згодом один із видат. діячів Укр. революції В. Винниченко.

Орієнтуючись на зміну естет. смаків тогочас. буржуазії, яка прагнула інтегруватися в аристократ. середовище, а відтак на перелом у сусп. та індивід. худож. свідомості, М., С. характеризується як більшою демократичністю порівняно з попередніми стилями, так і панестетизмом. Ідеалом краси стали, з одного боку, природа, з другого — жіноча краса. При тому образ жінки виступав в іпостасях то світлої Мадонни, то фатальної спокусниці, то німфи або феї. М., С. притаманні також аліюзізм, втонченість, вишуканість, граційність, гіпертрофованість худож. прийомів, своєрідний мист. теургізм — естетико-утопічна ідея силими мистецтва, новоствореної краси, якої немає в навколишньому житті, перетворити світ. Йому властивий дуалістичний характер — між індивідуальним і масовим, високим і низьким, а також між реальністю й умовністю, зображенням і уявою і т. ін. М., С. притаманні й полярні риси: по-перше, образи віталізму (весня, юнаки, пробудження до життя, поцілунків і взагалі свобода розвитку стилізованих природних форм, чуттєвість, еротичність), культ стихії (хоровод, пристрасн. танець, вихор, вакханалія, екстаз або ж екстаз. порив); по-друге, настрої відчаю, безвиході, знемоги, тривожного очікування; по-третє, іронія, гротеск, шарж, що часом сприйняв *кітч*. Нерідко трапляються парадоксальні сполучення естетизму й кітчу, рафінованості й банальності, езогетичності й тривіальності, банальності штучарства та елегантної самопародії.

Для М., С. характерне прагнення відійти від реальності, але цей відхід позначений езогетичним, часом спиритуалістичним відтінком. Йому властиві концепти підсвідомого, сновидіння, марева, божествові; тема самогубства, демонізму й сатанізму; образи в'янення, вмирання та смерті; інколи підкреслена майже безплотність людських фігур. Названий відхід полягав також у міфологізмі (біблійному, антич. та власному, митецькому); *орієнталізм* (не без впливу франц. японізму). М., С. позначений то бляклястю, своєрідною примієрковістю колориту (не випадково стиль назвали "перевтомленим"), то грою несамовитого буйня колоритів; зображенням химер — напівлюдей-напівзвірів, напіврослин-напівтварин, театральними, зокр. карнавальними мотивами тощо. Митці зверталися до стилів попередніх епох, що стало самоціллю: особливо античності, мистецтва Візантії. Давньої Русі-України, боролю (у т. ч. українського доби козачства) тощо, що часом називають академізмом (звернення до *класицизму* дехто надміру сміливо називав неокласицизмом, а петерб. музикознавець Л. Раабен — 2-ю хвилею *класицизму*). Для

М. Жук. Ескіз обкладинки власної книжки "Проза" (К., 1918-1919)

В. Кричевський. Обкладинка книжки Д. Шербакивського "Українське мистецтво" (К., 1926)

Будинок Харківського художнього училища. Архітектор К. Жуков

К. Kenning.
Декоративне скло
(б.з. 1900 р.)

Будинок
кооперативного
банку "Дністер"
(Львів)

М. С. характерна наявність підтексту, а для їх невербальних видів мистецтва і жанрів — символіки й умовності мист. мови.

Цьому стилеві притаманний також своєрідний історизм, що знайшов відображення в стилізації мистецтва різних епох, багатостильовості в тому самому творі (в деяких наступ. стилях це привело до полістилістички).

М. С. властиві й певна стильова еkleктика, поєднання раніше непоєднуваного; багатозначність смислів і множинність їх інтерпретацій, що нерідко має ірраціональний характер; змішування і гра ідей, видів мистецтва, стилів, жанрів, текстів. Одним із основних джерел натхнення була природа. Типовий для цього стилю принцип біоморфності викликав бажання митця у формі твору наслідувати живий організм. Часом художники зображували острів, відірваний від реального материка. Поширеними сюжетами були також сон, сад, озеро, дзеркало, ярмаркове гуляння, мотиви в'їзду й виїзду, урочиста процесія.

М. С. відзначається раптовістю й несподіваністю зіставлень; аманісацией колориту (позначений барвистістю цей стиль витворив також т. зв. "одноколоворів картини") й ритму, його підкресленням (разом із рухом), перевагою холодних тонів (напр., бузкового й зеленкавого). Для нього характерні доміанте вертикальності, маньєристичність, пріоритет зовн. пластики; своєрідна "просторова метрика", поезія ліній (лінійна ритміка); площини; природність обрисів, відчуття фактури матеріалу; декоративність і нерідко символічна орнаментальність. Часто орнамент, що вирішувався вільно, у живописному ключі, ставав самодостатнім і виконував формотвірні й змістові функції.

В образотв. мистецтві й архітектурі орнаментальність М. С. з рослинністю й зображенням насамперед подовжених рослинних форм — дерев, стебел рослин; орхідей, ірисів, анемонів, лілій, тюльпанів, троянд, соняшників, маків, нарцисів, дзвіночків, гірлянд і вінків й квітів, листя, вазонів тощо із скрупульозною достовірністю зображення кожної квітки чи ін. рослини або вигаданих фантастичних квітів і рослин, часом асиметричної складної конфігурації; менше — пташиною; передусім із павичами, лебедями, фазанами й ін. Улюбленими об'єктами орнаменту були також метелики,

морська хвиля, жін. голівка, пасмо жін. волосся, мотиви чучерів, безперервна серпантиннава плинність плавного вигнутих ліній (у т. ч. синусоїдних і S-подібних) або спіралей, часом надміру екстатичних, особливо на зразок удару батоном. Притаманним М. С. було орнаментальне переплетення або переростання одного в одне (напр., рослин у тварин і навпаки). Але поряд із домінуванням у Вел. Британії, Іспанії, США та Франції вигнутих ліній, у Німеччині й Шотландії переважали прями (геометр. форми, строгі силуети). Тло орнаменту здебільшого кольорове, мало теж змістове значення й надавало образам відтінку ірреальності. Орнамент наближав один до одного різні види мистецтва на шляху створення т. зв. Великого синтетичного стилю ("Art Grande").

Композиц. особливостями М. С. є асиметрія планів, експресивність композиції, її динамічність, рівновага, наявність синусоїд, парабол, та криволінійного обрису, приємний "подвійний рами", в архітектурі — також використання скульптури, кераміки тощо. Характерними для М. С. є, з одного боку, застигли форми з відтінком манірності й статичності, з другого — небачена доти динаміка. У візуальних мистецтвах по-своєму вирішено проблему рівноцінної взаємодії тла й середовища, маси й простору, зображення й фону.

В європ. культурі виділяють 3 етапи М. С.: ранній (1880-і), середній (1890-і — поч. 1900-х) та пізній (1900-і — 1914). Вважають, що цей стиль еволюціонував від декоративності до більшого раціоналізму (з кін. 1900-х).

Іноколи М. С. риси виявляються в літературі й художництві С. Виспянського, художників А. Бекліна, П. Беренса, М. Врубеля, В. ван Гога, П. Гогена, Е. Грассе, Р. Дюфі, Г. Клімта, Я. Мальчевського (його вважали також символістом), К. Мозера, В. Морріса, О. Редона, пізнього В. Серова (сина О. Серова), А. де Тулуз-Лотрека, Ф. Шуга, до певної міри членів угруповання "Світ мистецтва" ("Мир мистецтва") або тих, хто наближалися до нього, та багатьох ін. Вони притаманні також багатьом творам архітектора і плакатиста А. (Г.) ван де Вельде, плакатистів О. Бердслі, П. Боннара, Е. Галле, Альф. Мухи, Й. Ольбриха, Я. Торона, Г. Фогелера та ін.; скульпторів Е. А. Бурделя, А. Майоля, О. Родена та ін.; архітекторів О. Вагнера, А. Гауді, Г. Гімара, Л. Кекушева,

Будинок Полтавського губерньського зекства. Архітектор В. Кричевський (1903-1908 рр.)

А. Лооса, Ч. Р. Макінтоша, Г. Обриста, В. Орта (його колонни у формі стовбурів дерева отримали назву "лінія Орта"), Л. Саллівена, Ф. Шехтеля, польсь. "закопанського стилю", єврейського модерну; митці країн Балтії (з 1900), напр., художника й композитора М. Чурльоніса; виробам фірми Фаберже тощо.

■ укр. образотв. мистецтві в контексті М., С. більшою або меншою мірою можна розглядати творчість художників Е. Агафонов, К. Богасєвського, М. Бутівича, П. Ганського, Т. Дворникова, В. Замирайла, І. Ігнєвич, К. Костанді, В. Котарбінського, В. Кричевського (також виявляються в галузі архітектури), Ф. Кричевського (раннього), В. Максимовича, Ю. Михайліва, Я. Музики, І. Мясосдова, Г. Нарбута, П. Нілуса, О. Новаківського, Ю. Панкевича, М. Прахова, М. Салоникова, М. Сосенка, К. Стефановича, М. Ткаченка, можливо, І. Труша, П. Холодного (старшого) та ін.; поетів і художників М. Волошин (Київська, передусім образотворчі твори) й М. Жука; художників і вишвальників Олени Прахової, Е. Прибильської та ін.; скульпторів М. Бринського, Л. Дрекслер, І. Кавалеріда, К. Малачинської, М. Парашука та ін., фотохудожника М. Петрова, архітекторів Г. Артинкова, О. Бекетова, І. Бєлєва, Е. Брадмана, М. Ваксман, О. Вербицького, Л. Володека, В. Гордєвського, К. Мокловського, Т. Обмінського та Р. Феліньського (останні четверо — поляки за походженням), А. Горюхова, К. Жукова, І. Левинського, І. Лєдоховського, М. Лінецького, О. Лушпинського, Е. Нагріного, В. Ніколаєва, В. Покровського, Е. Сердюка, О. Сластіана, Серг. Тимошенка, Ф. Тропнянського та ін., художників і модельєрів С. Дємбичського, сестер Олени й Ольги Кульчицьких та ін., представників декорат. і нар.-ужиткового мистецтва.

■ образотв. мистецтві виділяють 3 різновиди М., С. — символічний, декоративний та національний. ■ Україні він розвивався в умовах заг. нац. піднесення, тож особливо яскраво виявився нац. різновид, напр., у вишивці та архітектурі. Багатою укр. митців М., С. у різних видах мистецтва в нар. творчості приваблювала символіка у поєднанні з декоративністю та орнаментальністю.

Якщо за кордоном художники М., С. гуртувалися в об'єднання (зокр. згадані сецесіоністи) чи очолювали майстерні (напр., Wiener Werkstätte у Відні, що виробляли меблі), то в Україні організовували кустарні артілі нар. вишвальників і килимарів. На поч. 1900-х такі артілі виникли в сс. Вербіяка (тепер Кам'янського р-ну Черкас. обл.), Скопці (тепер Веселинівська Баришівського р-ну Київ. обл.), Сунки (тепер Смілянського р-ну Черкас. обл.). Вишвальники зверталися не лише до орнаментів традиц. укр. нар. культури, а й до сучас. мист. творів за спеціально підготовленими для цього — В. Болсунової, Н. Давидової, В. Котарбінського, О. Прибильської та ін.). Опанувавши М., С., невдовзі нар. вишвальники й самі почали робити ескізи для вишивок (П. Власенко, В. Довгошия, Е. Пшеченко, Г. Собачко-Шостак, Г. Цибільова та ін.).

А. ван де Вельде. Письмовий стіл (1899 р.)

В укр. архітектурі М., С. вірніють 4 школи — зах. (центр — Львів), центр. (центр — Київ), сх. (центр — Харків) та півд. (центр — Одеса). Напр., споруду Львів. муз. уч-ща побудовано в змішаному стилі, де сполучаються елементи необароко (див. неокласицизм), неокласицизму та М., С.; окремі риси останнього наявні також в інтер'єрі Нац. філармонії України в Києві. У кінці 19-го названих шкіл більшою або меншою мірою існувало 2 течії — творче переосмислення зах.-і центр.-європ. особливостей цього стилю і спирання на укр. традиц. нар. архітектуру. Остання течія характеризувалася стилізацією особливостей селян. хат, своєрідними високими дахами, часто з бароковими чи наметовими баштами чи башточками зі шпильками; нерідко трапецієвидними порталами-лоджіями або -тамбурами, 6-кутиними або трапецієвидними вікнами, колеоровими керамічними орнаментами тощо. А на Сх. Галичині нац. варіант М., С. часто сполучався з гуцул. нар. культурою і цей стиль називали гуцул. сецесією (ін. назви — "стиль люду руського", "сх.-галицький стиль", "спосіб гуцульський", "коломийський стиль"), ест. засади якого було сформульовано 1893 на засіданні НТШ під головуванням К. Устияновича за участю В. Шухевича, а розквіт припав на 1900—08. У ставковій графіці представниками гуцул. сецесії вважались І. Северина, К. Сіхульського, В. Яроцького та ін.

Окрім зазначених вище заг.-культ. прикмет М., С., його деякі специфіч. риси в літ-рі, поезії та драматургії — дуже сильна заглибленість у власні, естетизовані почуття, гонки імпресіоніст. враження та психічні стани аж до їх фетишизації і навіть нарцисизму. Таїни людської душі літератори тлумачили як шлях до нової краси, підсвідомого пізнання нескінченності. Типовими є настрої меланхолії (напр., "Зів'яле листя" І. Франка, "Меланхолійний вальс" О. Кобилянської), самотності, поетизованих суму й туги, метафізичного або естетизованого страждання аж до мазохізму, образи із семантикою смертності, згасання, пітми. Важливу роль у літ-рі М., С. відігравали тривожний гедонізм, підвищена "оголошенервова" чуттєвість зі спиранням на інстинктивні чуття, розкутість плоти, естетизований еротизм (нерідко андрогітного й гомоеротичного типу), часом поєднаний із демонізмом і сатанізмом або інфантилізмом. Водночас літ. герой М., С. міг бути й позбавленим глибоких емоцій і замилуваним у смерть і власну

Ч. Р. Макінтош. Стилець (1904 р.)

В. Бердлі. "Сучасна афіша". Плакат (1895 р.)

Л. Бакст.
В. Ніжинський у
ролі Фавна в балеті
"Післяполуденний
відпочинок фавна"
(1912 р.; музика
К. Дебюссі)

Ю. Михайлів. Мій кос.
Папір, пастель
(1921 р.)

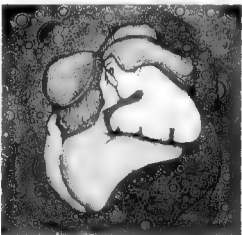
П. Беренс. Поїзунок (1898 р.)

творчість. Повторювана пишна декоративність нерідко спричиняла помітні елементи риторичні, а прагнення до екзотики — запровадження рідко вживаних слів і т. п. Більшою або меншою мірою риси М., С. наявні у творчості літераторів О. Вайльда (Уайльда), Г. фон Гофманстля, Л. фон Захера-Мазоха, Г. Ібсена, М. Метерлінка (його вважають також символістом), А. Стріндберга, деяких поетів "Молодої Польщі", М. Цветаєвої та баг. представників рос. т. зв. "срібної доби", раних постановках режисера В. Мейерхольда і т. ін. В укр. літ-рі мистецтві М., С., який з 1910 почали ототожнювати з декадансом, розвивався дещо із зазізненням. Він виник у 1900-х, а занепадав наприкінці 1920-х. Його еталі не мають чітких меж. Зразки укр. М., С. у різних андах мистецтва нерідко позначені використанням засобів ін., несуміжних або тоді відносно нових видів мистецтва — фотографії, музики тощо. Своєрідним ствердженням символізму в формі М., С. стали літ. альманахи "За красою", присв. О. Кобилянській (1905), м. маніфест вступу, утрупування "Молода муза".

Поміж укр. літераторів, у творчості або окремих творах яких більшою або меншою мірою спостерігаються риси або елементи М., С. — О. Авдікович, В. Винниченко, М. Вороний, Л. Гринко, О. Кобилянська, М. Коцюбинський (у його творах наявні також ознаки імпресіонізму), А. Кримський (поетія), Р. Купчинський (поетія митця, який був автором сл. і муз. також *стрілецьких пісень*), Леся Українка, Ю. Липа, В. Маслов-Стокіз, Л. Мартович, Г. Михайличенко, О. Олесь (насамперед драматургія), М. Семака, В. Стефаник (у його творах яскраво виявляються й риси експресіонізму), А. Тесленко, П. Тичина (ранній), М. Філянський, І. Франко, Г. Хоткевич (у т. ч. як літератор і композитор), М. Черемшина, С. Черкасенко,

М. Яцків та ін., поети "Молодої музи" (Б. Лепкий, П. Карманський, В. Пачовський та ін.), літератори, близькі до журн. "Укр. хага", зосібна поет Г. Чупринка, літературознавці С. Єфремов та ін. З-поміж таких митців — театр. режисер Л. Курбас (ранній).

М., С. у музиці осмислено дещо менше, ніж у візуальних видах мистецтва й літ-рі (напр., в Україні його почали досліджувати лише в 1990—2000-х музикознавці Д. Дудірак, М. Каралюс, А. Калениченко, Л. Кириловська, О. Козаренко та М. Ржевська). У поглядах укр. і заруб. музикознавців теж немає одностайності. Представниками М., С. вважають комп. творчість Г. Малера й Р. Штрауса; К. Дебюссі, О. Скрибіна (пізнього), М. Чурльоніса чи К. Шимановського (твори укр. періоду 1908—18 включно з пізніше закін. оперою "Король Рогер"); європ. композиторів від Р. Вагнера й Г. Малера до П. Булеза й К. Штокгаузена; С. Василенко, М. Гнесіна, В. Ребикова, А. Станчинського, М. Чергініна, М. Штейнберга або пізніх П. Чайковського й М. Римського-Корсакова, а також А. Лядова, О. Глазунова, С. Рахманінова, С. Танєєва м. ін. ідеологію М., С. абачують в опері; у спектаклях доби fin de siècle "Рос. балету" С. Дягилева; в окремих композиц. і драматург. особливостях побудови (напр., покладенні в основу фіналі баг. творів перших 10-літь 20 ст. галиц. композиторів В. Барвінського, В. Витвицького, М. Колесси, С. Людвигів, Н. Нижанківського, Д. Сичинського м. ін. найпоширенішого у Сх. Галичині нар.-муз. жанру *капачий* як прояв муз. гуцул. сецесії); у фп. вик-ві М. Горюхія, С. Розманінова чи О. Скрибіна (з нерідко полегшенням для сприймання репертуаром, зокр. наявністю у програмах салонних мініатюр, відстороненою іронією, елементами т. зв. "салонного дендізму", що виявлялося в дещо показній віртуозності, тощо). Але в кожному разі можна дійти висновку, що М., С., являючи собою проміжний стиль між 19 і 20 ст., виявлявся не так у муз. мові (вона цілком могла бути такою романтич., пізньоромантич. або новою музики), як

В. Максимович. Поїзунок.
Полотно, олія (1910 р.)

**Храм Святого Сімейства (Саграда Фамілія). Арх. А. Гауді.
(м. Барселона, Іспанія)**

в ідейному спрямуванні, тематиці, образності, особливостях драматургії.

На думку деяких музикознавців, у комп. творчості риси М., С. виявляються у поєднанні елементів різних видів мистецтва — напр., сценічних (особливо *балеті* з рівноправним значенням музики, режисури та сценографії, що утворюють нерозривне ціле), окремих жанрах, зокр. муз. картині, а також у перенесенні з образотв. мистецтва декоративності, вітленості через культ прикрас, оздоб, орнаментальності й мозаїчності муз. тканини, у підкресленій увазі й культивуванні деталей, особливій *артикуляції*, посиленні ролі *ритму й фактури*. Орнаментальність мелодики включає в себе *мелізматичну*, завітну, арпеджіо, дрібні пасажі, інколи тремоло. Мелодич. лінія еманісується, набуваючи самостійного, навіть пріоритетного значення. Вона має своєрідну пластику — ламає, прихильно-завишений, хвилює чи спіралеподібний арабесковий рисунок. Партитура твору М., С. рясніє артикуляційними динамічними й агогічними детальними штрихами та ін. позначками. Самоцінним виражальним засобом стає *фактура*, що тематично насичується. Відбувається взаємпроникнення її фігураційного й поліфонічного, акордового й лінійного різновидів, розчнення рельєфу в фоні, з'являються нові способи взаємодії вертикалі й горизонталі. Поширений у М., С. ефект мерехтливості фактури нерідко досягається її полімелодичністю, де розминається вертикаль. Зміст твору — муз. матерія, звукова реальність, що викликало занурення й вслуховування у звучання. Відтак стильовою ознакою стає також фонізм. На першій план висуваються темброво-регістрові й

фактурні аспекти. Відбувається еманісація не лише *тембру й фактури*, а й *ритму*, який стає одним із провідних формотворчих факторів. Поширюється вишукана *поліметрія* — *ритмія*. Типовим стає повільний плин часу, статичність, неспішне занурення у звукові шари, створення відчуття зупинки, руху, застигlosti. З'явилися новизна *гармонії*, вільне оперування *ладами* (симетричні, зменшені, ланцюгові лади, вживається *модальність*), часом лінійне голосоведення, гостро дисонантні співзвуччя (згодом привело до 12-тоновості). Рациональне муз. мислення спричинилося до індивідуалізм. композицій, нових конструктив. ідей. Звищування в одному творі кількох стильових моделей відкрило шлях до багатостилісності, різної своєрідної *стилізації* з відчуженням від модельованого матеріалу, сказати б, стильового історизму. Тематика творів нерідко позначена міфологізмом — не лише античним (міфи про Аретуру, Деметру й Персефону, Нарциса, Одисея, Ореста та ін.), а й біблійним. Поміж міфолог. і біблійних образів нерідко домінують так чи інакше пов'язані зі смертю прекрасні жінки-спокусниці (Електра, Саломея та ін.). Композитори зверталися до поезії та ін. літ. творів М., С. скілд. або мусульманських авторів та відповідних стилізацій, казкових сюжетів тощо.

М., С. виявлявся в укр. музиці вибірково, окремими рисами у творчості різних композиторів, не так у стилістиці й муз. мові (вона цілком могла бути романтичною, лінійно-романтичною або в річці *нової музики*), як в ідейному спрямуванні (свідоме поєднання стилів різних епох, укр. муз. фольклору й жанрово-стилістичних особливостей зах. академіч. муз. культури, естетизація банального, химерність, риси декадансу, звернення до літ. творів М., С., елементи театралізації (в інстр. творах), тематиці (античний міфологізм, звернення до доби Середньовіччя, жанрів і елементів стилів бароко і класицизму, жанру казки, орієнталізму), особливостях образності (настрої розчарування, екстаз, емоції, "скрябінізм" (за словами рос. поета О. Блока, "О. Скрабін — людина модерну"), гротесковисті), *драматургії* (напр., побудова муз. композиції за принципами літ. жанрів, поєднання непередбачуваного, стилізації і гра з муз. моделями різних стилів і епох), естетизації банального кризь "перевтомлени" містично-химерну призму, шаржованості, використання прийому "гротеск на гротеск", фольклорної символіки); т. п.

В укр. музиці риси М., С. виявилися насамперед в оперному, інстр. та кам.-вок. жанрах. Нерідко ці риси мають національне або ж навіть фольклорне забарвлення. Щоправда, на підросійській Україні особливості М., С. поодинокі виявлялися в нерідко позбавлений фольклоризму символічності сюжету й муз. образів або настроїв розчарування (напр., опера "Ноктюрн", фп. "Момент розчарування" М. Лисенко тощо), образно-стильовою скрябізмові, щоправда, райного періоду творчості О. Скрабіна (зокр. ранні фп. поеми В. Косенка, 1-а симфонія і Фп. квартет Б. Лятошинського,

**В. Кричевський.
Доріжка. Вишевка
(1910 р.)**

**В. Максимович.
Казкові дарівня.
Полотно. Олія
(1910-1911 рр.)**

**Ф. Кричевський.
Триптих "Життя".
Ліва частина
"Любов". Полотно,
темпера
(1925-1927 рр.)**

окремі фп. твори *Л. Ревуцького* тощо), заснованому на романтичній традиції зверненні до орієнталізму (напр., "Дея японські танці" *П. Глушкова* 1916 для балету, балети "Аравійська ніч" і "Ференді" *Б. Яновського*). У пов'язаних із М., С. творчак укр. композиторів подеколи відчутний вплив декадансу (зокр. перші 2 струн. квартети *М. Респольді*).

Не без впливу М., С. вітчизн. композитори підросійської та підавстрійської України відходили від реальності за рахунок тематичних попередніх епох. Їх цікавила доба античності — як безпосередньо, зокр. грец. і рим. міфологія (зокр. симф. поеми "Тріумфальна хода Юлія Цезаря" і "Прометей" *В. Овелеця*, моноопера сцена "Іфігенія в Тавриді" *К. Стеценка* за Лесею Українкою), часом — використання жанру містерії (напр., симф. сюїта "Елевзійські містерії" *І. Рачинського*, де сюжет позначений також вітальнізмом); так і опосередковано в переспівках О. Пушкіна (приміром, симф. сюїта "Фавн і пастушка" *Б. Яновського* за однією поет. твором, яку композитор назвав вигаданим ним "жанром" експресіоністською). Вони зверталися до часів укр. Середньовіччя — Київ. Русі-України (напр., 3-я симфонія "Ілля Муромець" *Р. Гієра*, симф. картина "Альоша Попович" *Г. Алчевського*, увертюра-фантазія "Красне сонечко" *В. Сокальського*, "Русько-варязька увертюра" *М. Тупковського* — зокрема, усе це в річній попул. тоді в Москві й Києві т. зв. неоруського стилю з його багатирською тематикою); класицизму (напр., віолончельна "Агіа in modo XVIII" *Б. Яновського*). Інтерес викликало також мистецтво бароко: у музиці — європейського (скр. Канцонета *В. Сокальського*), а в образотв. мистецтві — українського козацької доби (тематика, вишивка, орнамент тощо). Застосовували також попул. у М., С. жанри казки (опера "Оця сиріт" *Ф. Якименка*, 4-част. симф. експресіоністською "Казка про мертву царівну та сім богатирів" *Б. Яновського* за однією поет. твором О. Пушкіна), муз. картини (названий твор *Г. Алчевського*), віршу з музикою або мелодекламацією (кам.-вок. твори *Р. Гієра*, *М. Леонтовича*, *К. Стеценка*, бандурні *Г. Хоткевича* і т. п.), до неї звертався й *М. Лисенко*, також *О. Вертинський* часом декламував власні твори із супр. фп.).

До творчості названих вище укр. літераторів, у яких проступають риси М., С., зверталися в оперній, хорівій та кам.-вок. музиці *М. Вериківський*, *В. Верховинець*, *В. Грудін*, *Г. Дяченко*, *Ф. Євсєвський*, *П. Козицький*, *М. Лисенко*, *Б. Левитський*, *М. Леонтович*, *Г. Погодач*, *Л. Ревуцький*, *П. Сеніца*, *Я. Степаний*, *К. Стеценко*, *Г. Хоткевич*, *Є. Форостина*, *В. Шуть*, *В. Щепотий* (*В. Будишанець*) та ін. *Б. Лятошівський*, *М. Невдзведський*, *В. Чечот* та *Б. Яновський* писали музику за літ. творами ближчих до М., С. заруб. літераторів. Зокрема *Б. Яновський* створив П'ять пісень на сл. *М. Метерлінка* франц. мовою для дружини *М. Врубеля* — *Н. Забіли-Врубеля*. Знаменито, що *Б. Яновський* товаришував із *М. Врубелем* — представником М., С. — та його дружиною *І.*

М. Врубель. Пророк. Орнаментальний розпис Володимирського собору (Київ, 1888–1889)

Ю. Михайліє. На грані вічного. Папір, пастель (1926 р.)

Альоф. Муха. Плакат "Самаритянка" (С. Бернар. Т-р "Ренесанс", 1897 р.)

присвятив свої названі симф. твори київ. п. майстрам художника. Разом із тим укр. композитори поєднували сказати би, бовилися із, здевалося б, несподіваними стилями й жанрами різних епох: навіть муз. світа (зокр. акад. і нар. культури). *І. Рачинський* у фп. тріо "Три стилі" 1-ч. написав у стилі *Віден. класицизму*, зокр. *В. А. Моцарта*, 2-ч. — *романтизму*, а у фінальній 3-й, "Національний", використав *хазач. Ф. Якименко* у 2-й ч. 1-й скр. сонати зіставив стилі *франц. рококо, імпресіонізму та романтизму*, а у 3-й, заключній, звернувся до жанру *гопак* і рос. солдат. пісні. Його *Влч. соната* не позбавлена рис театралізації. У деяких ранніх романах *М. Вериківського* сполучаються настрій суми і естетське почуття схилили перед вічною красою або окремі елементи *европ. балади* та *укр. думи*, створюється вічність застиглості часу тощо.

Риси М., С., на думку білор. і рос. музикознавців виявилися також у творчості *І. Стровинського* (рос. періоду), який належить не лише укр. а й *амер., білор., рос. та франц. культури*. Вони знаходять риси *М., С.* навіть у деяких неофольклористичних творах композитора. "Петрушці" простежуються культ гри, лубоч. казковість, прийоми "т-ру в т-рі", "подвійні рами" тощо, у "Байці" та "Історії солдата" знаходиться вітальність т. зв. умовний т-р, у "Петрушці" й "Солов'ї" синтезовано різні стилізовані стилізові моделі, а "Весна священная" просякнута духом вітальності. У "Жабо-птиці" й "Солов'ї" наявні образи улюблених *М., С.* фантастичних птахів. Орнаментальна муз. тканина "Солов'ї" ґрунтується на безперервному примитивному мелодич. плетиві, а "Весни священої" — на мотівно-послідовному типі розвитку тематизму, поліметрії, нерегулярному ритмі та акцентно-варіюванні. Для останньої характерна метрична перемінність і темброва персоналізація, своєрідна статичність (за словами автора, "відчуття динамічного спокою"), а для 3-ї редакції "Весіллячка" — пошук нових тембрових сполучень (*цимбали, механічні піаніно, розмаїття перкусія*). Дягилєвські постановки балетів композитора становлять нерозривний худож. єдність музики, хореографії, режисури та сценостудії.

Не оминув *М., С.* своїми окр. особливостями композиторів *Сх. Галичини*, які так само зверталися до поезії укр. поетів *М., С.* (*В. Барвінський*, *В. Безкоровайний*, *В. Витанський*, *М. Гайдарський*, *Б. Кудрик*, *Я. Лопотинський*, *С. Люкевич*, *Н. і Ост. Ніжинський*, *Д. Січинський*, *Я. Ярославенко* та ін.), характерного для цього

стилю жанру мелодекламації або віршу з музикою (В. Безкорований, *О. Залеський*, С. Людкевич, Д. Січинський, *С. Туркевич-Лисовський* та ін), античної тематики (деякі романи В. Барвінського, увертюра "Арегуза" *М. Солтиса*). Серед галиц. композиторів поширився регіон. різновид М., С. — гуцул. сецесія.

На думку галиц. дослідників, сецесійність у цих композиторів виявлялася в особл. фольклоризмові: контамінації гуцул. (або ширше — галицького чи навіть зах.-укр.) і заг.-європ. чинників. Зіставлялися в тому самому творі жанри фугато й думки (Варіації для фп. секстету В. Барвінського), "шопенізм" й гуцул. фольклоризм, "орнаментування" одного почуття в різній колористичній гамі та естетизація банального криз "перевтомлену", містично-химерну призму (фп. цикл "Любов" того самого композитора) і т. п.

Натомість Н. Нічканівський вибудовував драматургію фп. сюїти "Листи до неї" за принципом літ. жанру "роману в листах" чи роману-шопеніади, змонтувавши низку сецесійних "картин", полірних за змістом, стилем та нащ. походженням, виокремив прийом "гротеску на гротеск", шаржовано вилучивши лейтмотив А. Лядо-гармонічної особливості "Диптихи" для струнних В. Витвицького позначеним впливом П. Гіндмита. Сецесійність виявлялася також у своєрідній фолькл. символіці Ноткору для фп. тріо С. Людкевича, де він спирався на укр. нар. пісні зі, сказати б, "вечірніми" сюжетами їх слів.

М., С. більшою чи меншою мірою вплинув на переважну більшість наступ. стилів: від неокласицизму й неофольклоризму аж до постмодернізму, став своєрідною передтечею масової культури (див. *Масова музична культура*).

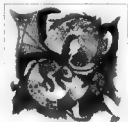
Лит.: Шумицький М. Український архітектурний стиль. — К., 1914; Михайло Ю. М. Жук. Українське мalarство. — Ж., 1930—31; Іван Левинський. — Аого життя та праця. — Л., 1934; Січинський В. Історія українського мистецтва. — Нью-Йорк, 1956. — Т. 1: Архитектура; Козан С., Клеесо С. О. М. Вербицький — архітектор і педагог. — К., 1966; Павлодський Г. Василь Григорович Кричевський. — Нью-Йорк, 1972; Аббасов А. Опанас Славський. — М., 1973; Кириченко Е. Федор Шехтель. — М., 1973; Й ж. Ще раз о модерне // Декоративне искусство СССР. — 1978. — № 10;

1973; Кирилов В. Архитектура русского модерна: Опыт формологического анализа. — М., 1979; Стернин Г. Русская художественная культура второй половины XIX — начала XX веков: Исследования. Очерки. — М., 1984; Калениченко А. Кароль Шимановский и народная музыка Подгалья (к проблеме эволюции творчества): Дисс. ... канд. искусств. — К., 1988; Й ж. Про деякі напрями, стилі, течії та естетичні ситуації в українській музичній культурі // Муз. українства: сучасний вибір. 3б. наук. статей на пошану композиторів й музикознавців, з д. м. України, канд. мист-ва Б. Філіц. — К., 2010. — Вип. 5; Юхим Михайлів. Його життя і творчість. 1885—1935. — New York: London, Paris, Toronto, 1988; Ясевич В. Архитектура України на рубежі XIX—XX веков. — К., 1988; Сарбачков Д. Стиль модерн: Истоки. История. Проблемы. — М., 1989; Й ж. Модерн. История стиля. — М., 2001; Лебоя Т. Русская музыка начала XX века в художественном контексте эпохи. — М., 1991; Горюнов В., Тубили М. Архитектура эпохи модерна. — С.Пб., 1992; Каралис М. Стиль модерн в европейской музичній культурі кінця XIX — поч. XX ст.: Дисс. робота / ДДМА. — Л., 1992; Й ж. Деякі риси стилю модерн в українській музиці // Диалог культур. — Л., 1998. — Вип. 3; Й ж. Музичний модерн як останній відблиск романтизму // Романтизм у культурі: генези: Мат-ли між. наук. конф. "Німецький романтизм і європейська культура XX століття". — Дрогобич, 1998; Й ж. Стильові доміанти модерну в українському мистецтві // Студії мистецтвознавств. — 2010. — Ч. 3; Нога О. Іван Левинський: художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч. — Л., 1993; Моренцев В. Націоналізм шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща. — К., 1994; Гриндірова Т. Модернізм: сецесійний кітх // Й ж. Кітх і література: Траєкторії. — К., 2008; Михайленко Л. Стиль модерн в творчості руських композиторів на початку XX века: Автореф. дисс. ... канд. искусств. — Н. Новгород, 1997; "Кассандра" Песі України і європейський модерн: 3б. наук. праць. — Острів, 1998; Власов В. Стилі в мистецтві. — С.Пб., 1999. — Ч. 1; Зотер-Мазох Л. Вибр. твори. — Л., 1999; Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Вид. 2-е, перероб. і доп. — К., 1999; Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. — Л., 2000; Й ж. Гуцульська музична сецесія: національний відгук на європейський виклик // Муз. українства: сучасний вибір. 3б. наук. статей на пошану докт. мист-ва, проф. член-корр АМУ А. Герещенко. — К.; Львів, Франківськ, 2008. — Вип. 2, перероб. у зб. Музична культура України 20—30-х років XX століття: тенденції і напрями // Наук. вісник НМАУ. — К., 2008. — Вип. 67; Чепелик В. Український архітектурний модерн. — К., 2000; Кашишанова Н. Фортеп'яне мистецтво у Львові: Статті. Рецензії. Матеріали. — Тернопіль, 2001; Малаков Д. Архітектор Городецький. — М., 2001; Морш Ч. Идеология оперетты и венский модерн: Культуролог. очерк / Пер. з нем. В. Ерошин. — С.Пб., 2001; Адорно Т. Теорія естетики / Пер. з нім. П. Тарашука. — К., 2002; Шорске К. Е. Віденський fin de siècle. Повістка / культура. — Л., 2003; Левенський Ю. Український модерн. — К., 2004; Модерн и европейская художественная интеракция. — М., 2004; Плях Ю. Юхим Михайлів. Життя і творчість. — К., 2004; Буряков Ю. Мистецтво лівської сецесії. — Л., 2005; Ржевський М. На зламі століть. Музика Наддніпрянської України першої третини XX століття у соціокуль-

МОДЕРН

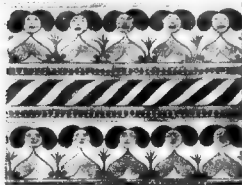
Г. Собачко-Шостак.
Рух колору. Папір,
гуаш (1919 р.)

Пошивка на
подшук. Виконала
О. Бражничкова за
ескізом Г. Собачко-
Шостак. Вишивка.
Шовк, муліне, гвазд
(1948 р.)

А. Шарпантьє.
Нотний пульт
(1901 р.)

І. Аросенісус. Фрагмент оформлення
книжки (1909 р.)

Г. Нарбут. Літери української абетки

Реклама пісень Я. Ярославенки у видавництві "Торбан" (Любов)

турному контексті епохи. — К., 2005; *П.ж.* Стилюючи пошути в українській музиці 20-х років: авангард чи модерн? // Київ, муз.-во. — К., 2001. — Вип. 6; *П.ж.* Модернізм і авангард: до уточнення змісту поняття // Муз. україністика: сучасний вимір: Миколаїв, зб. наук. статей на пошану член-кор. АМУ, докт. мист.-ва, проф. А. Терещенко. — К., 18. Франківськ, 2008. — Вип. 2; *П.ж.* Михайло Вериківський: призабуті спадщина // Там само; Миколаїв, зб. наук. статей на пошану докт. мист.-ва, проф. М. Загайкевич. — К., 2009. — Вип. 4; *Веселюкська Г.* Театральні перекрестки Києва 1900—1910-х рр. (Ківи́нський театральний модернізм). — К., 2006; *Лазуценко О.* Українська книжкова обкладинка першої третини XX століття: стилістичні особливості художньої мови. — К., 2006; *П.ж.* Графіка // Історія українського мистецтва: У 5 т. / Гол. ред. Г. Скрипник. — Т. 5: Мистецтво XX століття // Наук. ред. Т. Кара-Васильєва. — К., 2007; *Таланово Л.* Три ліка польського модерну: Виспанський, Меллофер, Малавський. — С.Пб., 2006; *Ішоко Ю.* Модерн в архітектурі: Київ. — К., 2007; *Насенко М.* Художня література України: від мифів до модерної реальності. — К., 2008; *Малютіна Н.* Свідомість Т. Скорина Л. Від модерну до авангарду: жарово-стильова герадигма української драматургії першої третини XX століття. — Черкаси, 2009; *Сидоренко І.* Стиль модерн в руском музикальному іскусстві рубежа XIX—XX веков. — М., 2009; [Б. д.]. Гауді: Изд. на рус. языке с картой. — Barcelona. [Б. д.]; *Кричевський В.* Розуміння українського стилю // Сайво. — 1914. — № 3, переклад. у зб. *Хроніка-2000*. — 1994. — Вип. 1—2; *Бакунський А.* Моунментально-декоративне іскання зпохи модерн, Врублевський — Серов // Іскусство. — 1934. — № 5; *Молодій О.* Український модерн в українській архітектурі XX ст. // Архітектура Рад. України. — 1940. — № 4; *Родіонов Г.* В. Г. Кричевський: До карактеристик теорного шляху // Обозрев мистецтва. — 1940. — № 7; *Степанів М.* Західноукраїнська модерна поезія // Сучасність. — 1969. — № 10; *Залеський О.* Музика в житті — творча Лесі Українки // Вісті. — 1971. — Число 1; *Монахова Л.* Становлення естетического стереотипа і предметних форм в период модерн // ВНИИТЗ. Матеріали по істории художественного конструирования. — М., 1972; *Гурова Л.* К волпосу о стилі Ар Нуво в живописи конце XIX века // Труды Государственного Эрмитажа. — Ленинград, 1976; *Турчин В.* Соціальні і естетичні протиріччя стилів модерн // Вестник Московского университета. Серия История. — 1977. — № 6; *Басманов А.* Искусство и судьба Обри Бердслея // Огонек. — 1987. — № 29; *Муж І.* Народний мотів в архітектурі львівського модерну // НТЕ. — 1988. — № 3; *Яого ж.* Іван Левинський: архітектор-будівничий Львова // Архітектура України. — 1992. — № 2; *Калениченко А.* Терещенко А. Симфонічна музика // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3; *Костик О.* Калениченко А. Камерно-інструментальна музика // Там само; *Муха А.* Музично-театральна творчість // Там само; *Гришко І.* В-тражі Петра Холодного // Дз. н. — 1991. — № 11; *Хабармас Ю.* Модерн — незавершений проєкт // Вопросы философии. — 1992. — № 4; *Бочеліс Т.* Линии модерна и "Пизанелла" Мейерхольда // Театр. — 1993. — № 5; *Іванов А.* Последний стиль. Модерн как способ мышления // Театр. — 1993. — № 5; *Володина Г.* Модерн: проблемы синтеза // Вопросы искусствознания. — 1994. — № 2—3; *Голубець М.* Мистецтво // Історія укр. культури /

За заг. ред. І. Крип'якевича. — К., 1994; *Якубас І.* Про мелодику С. Людкевича // Творчість Станіслава Людкевича. — Ль., 1995; *Козловський І.* Трагедія модерна. Миф и Эпос у Эрст Юнгера // Вопр. философии. — 1997. — № 12; *Наливайко Д.* Про співвідношення "декадансу" "модернізму", авангардизму // Слово і Час. — 1997. — № 11—12; *Зю У.* Інновації і повторення. Между эстетикой модерна и постмодерна // Философия эпохи постмодерна. — М., 1995; *Київського Л.* Стиль сецесії в українській музиці першої третини XX століття // Musica Galisiana. Жешув (Rzeszów, Польша), 1999. — Вип. 3; *Числово В.* Стиль модернізму і панаїзм Ракхманинова // Муз. академія. — 1999. — № 3; *Білоуский Г.* Модерн в українському живописі // Українське мистецтво та архітектура кінця XIX — початку XX ст. — К., 2000; *Сидоренко І.* Принципи модерну живопису творця В. Максимовича // Укр. академічне мистецтво. — К., 2001. — Вип. 8; *Ніколаєва Л.* "Вірш з музикою" як жанровий різновид камерно-вокального твору в теоретичному та виконавському аспектах // Теоретичні та практичні питання культурології Укр. музикознавства на зламі століть. — Мелітополь, 2002. — Вип. 9; *Скаляренко Г.* Деякі поняття і терміни в українському мистецтві XX століття // Проблеми українського термінологічного словни́кства в мистецтвознавстві й етнології. Наук. зб. пам'яті М. Трохименка / За заг. ред. М. Селівачова. — К., 2002. — Т. 1; *Волошин І.* Творчість українського модерну. 1. Модест Сосенко // Образотв. мистецтво. — 2003. — № 1; *Корієнко Н.* Лесь Курбас і новий український театр: від "модернізму" до "фантастичного реалізму" // Укр. театр XX століття / Редакція: М. Корієнко та ін. — К., 2003; *Кара-Васильєва Т.* Вступ // Історія укр. мистецтва: У 5 т. / Гол. ред. Г. Скрипник. — Т. 5: Мистецтво XX століття // Наук. ред. Т. Кара-Васильєва. — К., 2007; *П.ж.* Декоративне мистецтво // Там само; *П.ж.* Стиль модерн в мистецтві української вишивки // Кара-Васильєва Т., Кодоленко Г. Відроджені шедеври. — К., 2009; *Кілево С.* Архітектура // Історія українського мистецтва: У 5 т. — Т. 5: Мистецтво XX століття. — К., 2007; *Лисенко Л.* Протос М. Яно М. Скульптура // Там само; *Скопальня Л.* Живопис // Там само; *Тимофійко В.* Словник термінів // Там само; *Кіуля В.* Мелодикалізація М. Леонтовича в проєкті на інтонаційно-стильові пошуки українських композиторів 20-х років XX століття // Музична культура України 20—30-х років XX століття: тенденції і напрямки // Наук. вісник НМАУ. — К., 2008. — Вип. 67; *Мощабовиць М.* Стиль модерн у беларускій музиці: агітальні принципи і закономірності // Беларусі. — 11: Музика / Т. Ворфаломеева [і інш.]; розд.кл.: М. Північенко [і інш.]; наук. ред. А. Локотко / Нац. АН Беларусі. Ін-т мастацтвазнавства, этнографії і фольклору ім. К. Крапіва. — Мінськ, 2008; *Сидоренко І.* Естетичний реалізм екзистенційного в українському модерністському мистецтві 20-х років XX століття // Музична культура України 20—30-х років XX століття: тенденції і напрямки // Наук. вісник НМАУ. — К., 2008. — Вип. 67; *Козловський І.* Архітектурна майоліка львівської сецесії: Аналіз типології, стилістики та композиції на базі натурних досліджень // Студії мистецтвознавств. — 2009. — Число 3; *Чернова І.* Модерн крізь призму музичного виконавства // Муз. україністика. — К., 2009. — Вип. 4; *Білоуский Г.* Український архітектурний стиль // Утро. — 1910. — 13 окт.; *Борисенко О.* Виявлення у стилі "модерн" // Хрещатик. — 1996. — 7 серія; *Яковів В.* Сте-

фотомоні Д. Віртуоз фотографії, або інша, повернута ш забуття // Дзеркало тижня. — 2009. — 12—18 груд.: Девенно Д. Український архітектурний стиль. — Машиноп. // Приват. архів В. Чепелюка; Schmalenbach F. Jugendstil. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte der Fischenkunst. — Würzburg, 1935; Madsen S. T. Sources of Art Nouveau. — Oslo; New York, 1955; *Роко ж. L'Art Nouveau*. — Paris, 1967; Sternberger D. Über den Jugendstil und andere Essays. — Hamburg, 1956; *Роко ж. Panorama des Jugendstil // Ein Dokument Deutscher Kunst*. — Darmstadt, 1976. — Bd 1.; Seiz P., Constantine M. Art Nouveau and Design and the Turn of the Century. — The Museum of Modern Art, 1959; Schmutzler H. Art Nouveau—Jugendstil. — Stuttgart, 1952; Hofstätter H. Geschichte der europäischen Jugendstilmalerei. — Köln, 1963; *Роко ж. Symbolismus und die Kunst der Jugendstil*. — Köln, 1965; Walis M. Secesja. — Warszawa, 1974; *Роко ж. Jugendstil*. — Dresden, 1987; Mackintosh A. Symbolismus und Jugendstil. — München; Zürich, 1976; Bliss D. Charles Rennie Mackintosh and Glasgow School of Art. — Glasgow, 1979; Gerhardus M. Symbolism and Art Nouveau. — Phaidon Press, 1979; Brinckmann J. Jugendstil. — Haverberg, 1983; Dunoser H. Die Musik des 20. Jahrhunderts / Neues Handbuch der Musikwissenschaft / Hrg. von C. Dahlhaus. — Leaber, 1984. — Bd. 7; Vienna. 1890—1920 / Ed. by R. Waisanberger. — New Jersey, 1984; *Amaya M. Art Nouveau*. — Shoken Books, 1985; *Habermas J. Der Philosophische Discurs der Modern. Zwölf Vorlesungen*. — Frankfurt am M, 1985; Hardy W. A Guide to Art Nouveau Style. — London, 1986; *Duncan A. Art Nouveau*. — Thames & Hudson, 1994; *Fiedt G. 100 Years of the Vienna Secession*. — Hainje, 1998; Fleck R. Vienna Secession 1898—1918: The Century of Artistic Freedom. — Prestal Publishing Ltd., 1998; *Krakel-Aolberse A. S. Jugendstil and Art Deco 1880—1940*. — Arnoldische Verlaganstalt GmbH, 2001; *Blaschke B., Lipschitz L. Architecture in Vienna 1850 to 1930: Historicism, Jugendstil, New Realism*. — New York, 2003; *Makaryk I. R. Shakespeare in the Undiscovered Bourn. Les Kurbas, Ukrainian Modernism and Early Soviet Cultural Politics*. — Toronto, 2004; *Buffalo; London, 2004; Bhaskaran L. Design of the Times*. — Roto Vision SA, 2005. перекл. рос. мовою: *Бхаскаран Л. Дизайн и время: Стили и направления искусства и архитектуры*. — М., 2005; *Marusiak A. W kregu secesji ukraińskiej: Wybrane problemy poetyki tworczosci "Młodej Muzy"*. — Wrocław, 2006; *Michalski E. Die entwicklungsgeschichtliche Bedeutung des Jugendstils // Repertorium für Kunstwissenschaft*. — Berlin, 1925. — XLVI; *Gruentier R. Jugendstil in der Literatur // Darmstadter Rede vor der Deutschen Akademie für Sprache und Dichtung am 21 Oktober 1976. Sonderdruck aus Jahrbuch 1976 der Deutschen Akademie für Sprache und Dichtung*. — Heidelberg, [1976].

А. Каленченко

МОДЕРНІЗМ (лат. modernus — сучасний, англ. Modernity — сучасність, нім. modern, франц. moderne — новітній, сучасний). 1. У широкому сенсі — нові тенденції в житті й мистецтві будь-якої епохи (переважно в опозиціях "старе — нове", "нова — антиqua", "модерне — архаїчне"). 2. Худож.-естет. система, яка виникла в 1890-х — перші десятиліття 20 ст. у зах. мистецтві внаслідок зміни світоглядної парадигми, що виявилася у кризі позитивіст-

ського світосприймання та його відображення в мистецтві. Мистецтво М. 20 ст. — метахудо-ж, явище, майже рівноцінно атілене у власне худож. текстах і естетико-теор. дискурсах і тенденцій, стилів і течій.

М. — одне з найсуперечливіших понять сучас. мист-ва, що зумовлено попередньою практикою його застосування як на Заході, так й в кол. СРСР. Від 1890-х нерідко застосовувалася в різко негат. сенсі як синонім "декадентства", занепадництва, зокр. у Рос. імперії — в контексті критики літ. символізму, титульної течії М. Натомість М. Бердяєв вважав символізм "єдино справжнім мистецтвом" своєї епохи, підкреслюючи його близькість до духовних пошуків носіїв "нової релігійної свідомості". Першим слово "модерніст" стосовно мист-ва певного типу використав 1897 літературознавець С. Венгеров (він же ввів до обігу поняття "неоромантизм"). У середовищі мистців модерніст. орієнтації акцентами були також поняття "нове мистецтво", "сучасність". Е. Метнер (псевд. Вольфінг, брат композитора М. Метнера) глумився поняття "М." як похідне від "мода", прогнозуючи його скороминучість.

Марксистська естет. думка в Росії від початку розцінювала М. з позицій класовості мистецтва (праці В. Воросського, М. Горького, А. Луначарського, Г. Плеханова). Як наслідок, починаючи з 1920-х М. як "ідеологічно шкідливе" й "художньо неспроможне" явище став у тоді. Рад. Союз об'єктом жорсткої критики, що мала політ. підґрунтя. Від 1930-х поширення набуло поняття "формалізм", вживане в синонімічному щодо М. значенні.

У соціокультурному середовищі кол. СРСР термін "М." супроводжували переважно негативні конотації, що разом із тогочас. наук. ізоляцією призвело до формування помилкової думки, що це поняття використовується лише на рад. теренах. Проте на Заході до проблем М. зверталися впродовж усього 20 ст.

У захід. наук. традиції специфіку М., який називають найчастіше культурно-мистецтв. рухом ("movement"), вбачають у першу чергу в "свідомій прихильності до сучасності" (М. Калінеску), що відтворює в пошуках нових систем виражальних засобів.

Найчастіше М. розглядають у його співвідношенні з авангардизмом і постмодернізмом. Він стає вихідним і засадничим чинником у спробах побудови узагальнюючих схем соціокульт. руху 20 ст., репрезентованих у 2-х гол. варіантах: М. (включно з авангардом як його складовою) — постмодернізм; М. — авангард як антитеза до М. і постмодернізм як антитеза до авангарду.

Поняття "М." і "авангард" подеколи вживають у синонімічному значенні. Натомість існує думка, що авангардне мистецтво, "проростаючи" з М., є водночас його запереченням (зокр. В. Марков). Відтак, варіативними є підходи до визначення мист. стилів і течій, що належать до М. Як такі називають імпресіонізм, символізм, модерн у різних його модифікаціях, експресіонізм, а також веризм, неоромантизм,

М. Верикієвський.
Портрет роботи
А. Петрицького
(1920-і рр.)

М. Жук. Чорний
англ. Фрагмент
ляно "Чорне і біле".
Папір, гуаш, пастель,
акварель (1912—14 рр.)

неокласицизм. Прихильники тлумачення авангарду як складової М. відносять до останнього авангардист. стилі й течії — примітивізм, екзотизм, дадаїзм, футуризм, конструктивізм, сюрреалізм, аж до творчості авангардистів 2-ї пол. 20 ст. (зокр. Дж. Кейджа), мінімалістів тощо (праці Ф. Джеймсона, Дж. Лоххед та ін.).

Множинність тлумачень сутності й змісту М. зумовила суперечності у підходах до визначення його хронолог. меж. К. Дальгаус обмежував М. 2-а десятиліттями (1890-і — 1910), називаючи композиторами-модерністами Г. Малера, К. Дебюссі, Р. Штрауса. Натомість В. Вульф вважала, що 1914 М. щойно народився (есе зі зб. "The Common Reader", 1925).

Деякі дослідники датують завершення епохи М. роками закінчення шст. війн (1918, 1945). Поширеною є думка про те, що нижню межу М. визначає позитивізм (реалізм) кін. 19 ст. як об'єкт модерністського заперечення, а верхню — постмодернізм (1950-60-і), що своєю чергою заперечує М. Д. Олбрайт називає датою початку доби постмодернізму в музиці 1951, коли Дж. Кейдж створив "Музику змін", що дала початок алеаториці.

М. як соціокультурний феномен є амбівалентним: деклароване й послідовно здійснюване прагнення до принципового оновлення мистецтва поєднується в модерністському дискурсі (на відміну від авангардистського) зі свідомою повагою й прихильністю до традиції, зокр. до зах.-європ. романтизму. М. орієнтований на досягнення нової якості в мистецтві, але при тому не заперечує, а узагальнює досвід усього попереднього худож. розвитку, є результатом творчого пересмислення всієї історії європ. мистецтва; декларує й здійснює повернення до цінностей минулого (переважно віддаленого), ретроспективізму.

Цілісність М. як мистецького руху обумовлює його протиставлення модусові реалізму (як постасі позитивізму). Для митців, що належали до М., притаманна апологія творчості. Автор модерністського тексту постає як творець особливого проєкту, власної реальності, деміург. Худож. творчість при тому привірюється до життєтворчості.

Однією з ключових цінностей М. є індивідуалізм; водночас набуває онтологічно значущого сенсу проблема рецепції: сприймання автору мистецтва постає як засіб подолання відчуження й самотності, діалогу автора й реципієнта. У системі М. сформувалося особливе ставлення до співіснування й синтезу мистецтв. При тому музика мала безсумнівний пріоритет.

Більшість модерністів сповідували ідею незалежності мистецтва від політики, як і інших сфер суспільного життя (натомість авангардисти нерідко розцінювали мистецтв. й соціальні перетворення як явища одного порядку).

Близькість і перманентна внутрішня дискусія різних течій, що належали до М., спричинилися до неможливості чітко та однозначно охарактеризувати притаманні їм комплекси виражальних засобів. Цьому заважає й багаторазово спостережена тенденція до поєднання в межах одного модерніст. твору різних стилістичних

настанов. Характерною особливістю М. можна вважати переважання процесу над статістю, стабільністю, а відтак відсутності остаточної закріпленості, завершеності, визначеності модерніст. явищ.

Модерніст. рух в Україні зароджувався під впливом новітніх зах. худож. тенденцій і рос. символізму. Однією з перших ознак подальшого входження укр. мистецтва до рінку М. було звернення різних за настановами композиторів (Б. Яновський, Л. Лисовський, Я. Степовий, К. Стеценко, О. Кошиця) до текстів поетів-символістів (рос. і укр.).

Перша хвиля муз. М. в Україні тісно пов'язана з виданням часопису "В мире искусства" (1907—10), засновником і першим редактором якого був Б. Яновський. Гол. вихідні позиції й настанови журналу: бачення мистецтва як світу співіснування і взаємодії його рівноправних видів; ствердження настанності, складності мист. руху; усвідомлення загальнолюдського значення мистецтва ("вічна, незламна ланка, що пов'язує одне з одніми народи, покоління, віки, тисячоліття"); апологія "Нового Мистецтва", пошук адекватних засобів відтворення духу епохи; ідея самоцінності мистецтва, його "естет. автономії"; вимога високого професіоналізму.

Друкувалися твори представників різних течій: символістів О. Блока й В. Брюсова, акмеїстів С. Горюхінського, М. Кузмина та С. Кречетова, захопленого в старовину О. Ремізова, крит. матеріали С. Ауслендера й есе О. Бенуа; статті В. Ландовської та рецензії на її виступи, а також матеріали К. Арамакова, Я. Миклашевського, В. Четчоті, критика С. Петлюри, рецензії Г. Гавеського, художника Г. Бурданова. Вишувалися репродукції картин О. Бердслі, В. Сиккертта, А. Арапова, О. Бенуа, Л. Бақта, Л. Ковальського, В. Закирайла, С. Яремича, Г. Дядченка. Нотні тексти, розміщені в журналі, репрезентували з різних причин невідомі раніше твори (не тільки сучасні). Поміж них романс "Mein Herzens Sehnsucht" М. Мусоргського (1858), автограф В. Калінникова — лист з Ялти до С. Мамонтова (6 верес. 1899) у вигляді невеличкого романсу, мелопоезії (романс) Б. Яновського на сл. М. Метерлінка "Oraison", 4 жовт. 1907 відбувся організований редакцією вечір "Нового Мистецтва" (складався з 3-х відділів — літературного, музичного, образотворчого), для участі в якому до Києва було запрошено О. Блока, А. Белого, С. Кречетова, С. Маковського.

На підтримку новітніх мист. тенденцій було спрямовано діяльність "Товариства любителів літератури і мистецтв" (Київ, з 1907).

Поміж композиторів найскравішим представником М. першої хвилі в Україні був Б. Яновський, який впродовж 1907—16 створив 6 опер, зокр. за творами М. Метерлінка, О. Вайльда (Уайльда), А. Чехова, О. Купріна, числ. романси ("мелопоезії") тощо.

Початок 2-ї хвилі укр. муз. М. — кінець 1910-х, коли до рінку новітніх тенденцій не лише частково долучилися представники старшого покоління нац. комп. школи (Я. Степовий, К. Стеценко, М. Леонтович, Ф. Яценко), а й

Обкладинка книжки Д. Ревуцького "Українські думи та історичні історії". Оформлення В. Кричевського (К., 1919)

Обкладинка книжки В. Ткача "Модернізм у Києві". Упоряд. В. Макаркив (Торонто, 2010)

яскраво виявили власні модерніст. орієнтації М. Вериківський, П. Козицький, Б. Лятошинський, М. Рославель. Вел. вплив на них мала, зокр., творчість О. Скрибін, І. Стравінського. Сильові прояви таких інтенцій, відтворені в музиці 1910-х — 1-ї пол. 1920-х, були різноманітні, від свідомих і послідовних пошуків новітніх виражальних засобів (переважно в галузі армонії) до часткового входження до худож. системи імпресіонізму або модерну. Зокр. галиц. композитори працювали в різній сесеті (див. Модерн), поширеними були неоромантичні тенденції. До експресіонізму в 1920-х тяжіли М. Колесса, З. Лисако, Б. Лятошинський, частково Б. Яновський.

У 1920-х дискурс М. увійшов у суперечність із засадами концепції класовості мистецтва, що призвело до його поступового "згасання". Частково вплив новаторських інтенцій М. проявився в творч. М. Коляди, В. Фемелді, ранніх творах Ю. Мейтуса. Починаючи від 1930-х з політико-ідеологічних мотивів під гаслом боротьби з формалізмом модерніст. музика послідовно викоринувалася з соціокультурного простору кон. СРСР, тож це достатлїтї можна вважати верхньою межею М. в укр. музиці.

Упродовж тривалого періоду модерніст. опуси укр. композиторів з ідеологічних міркувань ігнорувались (або побіжно згадувались в критичному ключі) у музикознавч. працях.

Від 1990-х розпочався новий етап вивчення М. На пострадян. просторі це знайшло відображення в переоцінці значення М., що дало поштовх накопиченню масиву емпіричних відомостей, на основі яких упродовж 2000-х здійснюються узагальнюючі дослідження. Активізація зах. наук. думки щодо М. перш за все обумовлена можливістю панорамного погляду на соціокультурну ситуацію 20 ст. В укр. музикознавстві течії і тенденції муз. М. досліджували Л. Кияновська, О. Козаренко, Н. Костюк, О. Кушнірук та ін.; проблеми М. як соціокультурного явища висвітлювались у монографії О. Коляди, Д. дисертації М. Ржевської, працях О. Коляди, Р. Степанюка та ін.

Літ.: Волондін (Метер 3). Модернизм и музыка: Статьи критические и полемические (1907—1911). Приложение (1911). — М., 1912; Бардольд Н. Кризис искусства. — М., 1918; Яго ж. Декадентство и мистический реализм // Яго ж. Духовный кризис интеллигенции: Ст. по общественной и религиозной психологии (1907—1909). — С.Пб., 1910; Яго ж. О культуре // Яго ж. Философия творчества, культуры и искусства: В 2-х т. — М., 1994. — Т. 2; Яго ж. Смысл творчества // Там само. — Т. 1; Заров М. До дзеркал. — Краків, 1943; Куликова І. Философия и искусство модернизма. — М., 1980; Модернизм. Анализ и критика основных направлений. Сб. ст. / Ред. В. Ванслова. — М., 1980; Малахов Н. О модернизме: Крит. очерк. — М., 1986; Называть вещи своими именами: Программные выступления мастеров западноевропейской литературы XX века. — М., 1986; Вардуч В. Музыкальный неоклассицизм: Истор. очерк. — М., 1988; Сорочанов Д. Стиль модерн: Истоки. История. Проблемы. — М., 1989; Яго ж. Модерн: История стиля. — М., 2001; Заломский Д. Модернизм и постмодернизм: Мысли об извечном

колоражем наций и неизлечных искусств. — Х., 2002; Лебедь Т. Русская музыка начала XX века в художественном контексте эпохи. — М., 1991; Пж ж. Скрибин и художественные искания XX века. — С.Пб., 2007; Соколов А. Музыкальная композиция XX века: диалектика творчества. — М., 1992; Яго ж. Какова же она — "форма" музыкального XX века? // Муз. академии. — 1998. — № 3—4; Гатейт Т. Музыкальная культура Франции рубежа XIX—XX ст. — К., 1993; Белой А. Символизм как микрополинизм. — М., 1994; Яго ж. Снежные арабы // СМ. — 1990. — № 3; Лыницький М. Литература українського відродження: Напрями і течії в українській літературі 20-х — поч. 30-х рр. XX ст. — Л., 1994; Гундородо Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. — Л., 1997; Пж ж. Модернізм: сучасний кітх // Пж ж. Кітх і література. Травесті. — К., 2008; Власов В. Стилі в мистецтві: Словарь. — С.Пб., 1998. — Т. 1; Павликов С. Дискурс модернізму в українській літературі. — К., 1999; Руднев В. Словарь культуры XX века. — М., 1999; Энциклопедия символизма: Живопись, графика и скульптура. Литература. Музыка / Ж. Кассу, П. Бранель, Ф. Клодон в др. Науч. ред. в вст. послесл. В. Тальмачев; Пер. с фр. — М., 1989; Кияновська Л. Стильова еволюція галицької муз. культури XIX—XX ві. — Тернопіль, 2000; Козаренко О. Фононим української національної музичної мови. — Л., 2002; Марков В. История русского футуризма / Пер. с англ. — С. Пб., 2000; Поппман А. История русского символизма / Пер. с англ. — М., 2000; Чепеляк В. Український архітектурний модерн. — К., 2000; Адонон Т. Філософія нової музики / Пер. с нем. — М., 2001; Шорск К. Вена на рубежі століть: Політика і культура / Пер. с нем. — С.Пб., 2001; Столяничук Р. Модерністичні тенденції в творчості українських композиторів 1900-х—1930-х рр. XX ст.: естетичні та стилістичні ознаки в контексті епохи Дис. ... канд. мистецтв. — К., 2003; Левицький Ю. Український модерн. — К., 2004; Ржевська М. На зламі часів: Музика Наддніпрянської України першої третини XX століття у соціокультурному контексті епохи. — К., 2005; Пж ж. Камерна вокальна творчість українських композиторів доби модернізму. — К., 2011; Пж ж. Стильові пошуки в українській музиці 20-х років: авангард чи модерн? // Київ. муз.-во. — К., 2001. — Вип. 6; Пж ж. Модернізм і авангард: до уточнення змісту понять // Муз. українстика: сучасний вимір: Міжвідом. зб. наук. статей на пошану члена-кор. АМУ, докт. мист.-ва, проф. А. Терещенко. — К.: Ін-Франківський, 2008. — Вип. 2; Пж ж. Михайло Вериківський: прибуток спадщини // Там само: Міжвідом. зб. наук. статей на пошану докт. мист.-ва, проф. М. Загіякевич. — К., 2009. — Вип. 4; Пж ж. Український музичний модернізм: втрачені скарби? // Наук. вісник НМАУ. — Вип. 84 Композитор і сучасність. — К., 2010; Пж ж. Жанрові обрі: оповісті про творчість Бориса Яновського (на матеріалі опер 1907—1916 рр.) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2010. — Вип. 89: Сучасний оперний театр і проблеми оперознавства: 36 статей до ювілею М. Черкашнін-Губаренко; Веселодська Г. Театральні перехрестя Києва 1900—1910-х рр. (Київський театральний модернізм). — К., 2006; Логутенко О. Українська графіка першої третини XX століття: Стилістичні особливості художньої мови. — К., 2006; Пж ж. Від модерну до конструктивізму: Книжкова графіка Василя Кричевського // Родовід. — 1995. — № 3 (12); Герман М. Модер-

П. Козицький.
Портрет роботи
А. Петрицького
(1920-і рр.)

"Сім'я". Центральна
частина триптиху
Ф. Кричевського
(полотно, темпера,
1927 р.)

"Закуме мистецтво"
Ю. Михайліна
(акварель, 1925 р.)

Ю. Модестов

Ю. Модестов у ролі
Грального (опера
"Царев наречена"
М. Римсько-
Корсакова)

низм: искусство первой половины XX века. — СПб., 2008. *Деметриус О. Команда О. Теористы Миколи* Рассказы в контексте становления музыкального модернизма. — Луцк., 2008. *Мовчан Р.* Украинский модернизм 1920-х: портрет в историческом интерьере. — К., 2008; *Векслер Ю.* Альбан Берг и его время. — С.Пб., 2009; *Малютин А.* *Свердлов Т.* *Скорина Л.* Вид модерну до авангарду: жанрово-стильові парадигми української драматургії першої третини XX століття. — Черкаси, 2009; [6. о.] // В мире искусств. — 1907. — № 1; *Анатолий Б.* Музыка и драма // Там само; *Аюо ж.* Воспоминания о Врубеле // Искусство и печатное дело. — 1909. — № 1—2. — 1910. — № 5; *Михайловский М.* Макс Нордау о вырождении // Полн. собр. соч. — СПб., 1909. — Т. 7; *Аюо ж.* Декаденты, символисты, маги и проч. // Там само; *Аюо ж.* Русское отражение французского символизма // Там само; *Аюо ж.* Еще о декадентах, символистах и ивгах // Там само; *Шолохов М.* [Срблянский М.] "Новые" // Укр. хата. — 1911. — Число 10; *Собанец Л.* Музыкальные беседы. Модернизм // Музыка. — 1912. — № 12; *Кулик Л.* Реализм, футуризм, импрессионизм // Шляхи мистецтва. — 1921. — № 1; *Козелло А.* Модернизм в музыке // Совр. музыка. — 1926. — № 17—18; *Костенко В.* Дрібно-буржуазні течії в українській музиці // Нове мистецтво. — 1926. — № 31; *Аюо ж.* Експресіонізм і правдивість в музиці // Купюра і побут. — 1926. — 7 вер.; *Аюо ж.* Німецький експресіонізм і вплив його на укр. музику // Критика. — 1930. — № 4; Протів формалізму в фальши: Творческая дискуссия в московском Союзе композиторов // СМ. — 1936. — № 3; *Житомирский Д.* К истории современности // Там само. — 1940. — III 9; *Беляцкий К.* Знаменитые слова в символической поэзии // Рус. литература XX века. Дооктябрьский период. Хрестоматия. — М., 1980; *Покровский Л.* Обновления романтизма і постромантизма традиції в ладогармонічному мисленні Б. Лятошинського // Укр. муз.-во. — К., 1991. — Вип. 26; *Госларов М.* Поэтика «серебряного века» // Русская поэзия «серебряного века», 1890—1917: Антология. — М., 1993; *Шашиндарова Н.* Стилевые искания западной музыки в социокультурном контексте XX века // На грани тысячелетий. — М., 1994; *Кушторин О.* Справинський, українські імпресіоністи. Стильові перегиби // Справинський та Україна. — К., 1996; *Бичко В.* Модернізм // Культурологія. XX век: Словарь. — С.Пб., 1997; *Наливайко Д.* Про співвідношення едєкаденту, едєодернізму, авангардизму // Слово і Час. — 1997. — № 11—12; *Терещенко А.* "Дума про дівку-бранку" М. Вернікський — на перехресті традицій і художньо-естетичної заміти нового часу // Михайло Іванович Вернікський: погляд з 90-х. — К., 1997; *Мазепа В.* Укр. модернізм початку XX сторіччя: спроба синтезу естетизму та укр. ідеї // Філоз. думка. — 1998. — № 2; *Родіонов І.* Позадний період творчєства Шимановського і судба романтичної естетичної в XX век // Искусство XX века: диалог эпох и поколений. — Н. Новгород, 1999. — Т. 1; *Чубийский К.* Ахматова и Маяковский // Тема. — 1999. — № 3; *Гайдиш Д.* Иосиф Шиллингер — композитор и утопист // Музыкальное мистецтво і купюра // Муз. весник ОДК. — О., 2002. — Вип. 3; *Корсєва П.* Язык символизма — поэтический и музыкальный // Муз. академия. — 2002. — № 4; *Савченко Г.* Деякі поняття і терміни в українському мистецтві XX століття // Поняття українського термінологічного словницєства в мистецтєзнавстві та етнології: Наук. зб. пам'яті

М. Трохименка / За заг. ред. М. Селіванова. — К., 2002. — Т. 1; *Корнієнко Н.* Лесь Курбас і новий укр. театр: від едєодернізму до «едєднєстичного реалізму» // Укр. театр XX століття. — К., 2003; *Шумило Н.* Нєроматизм як національний стиль доби (кінєць XIX — поч. XX ст. // Укр. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 32; *Machlis I.* Introduction // Contemporary Music. — New York, 1961; *Denvir B.* Fauvism and Expressionism. — London, 1975; *Koselleck R.* Vergangene Zukunft. — Frankfurt am M., 1979; *Gajowy D.* Neue sowjetische Musik der 20e Jahre. — Laaber, 1980; *Habermas J.* Der philosophische Discurs der Moderne. Zwölf Vorlesungen. — Frankfurt am M., 1985; *Calinescu M.* Five Faces of Modernity: Postmodernism, Avant-garde, Decadence, Kitsch. Postmodernism. — Durham, 1987; *Schliess V.* Neoklassizismus: Dialog mit der Geschichte. — Kassel, Basel, London, New York; *Prag, 1998; Boccato S.* Aut of Modernism. — Prestel Publishing Ltd., 1993. The pleasure of modernism music: listening, meaning, intention, ideology / Edited by A. Ashby. — New-York, 2004; *Modernism and Music: An Anthology of Sources / by D. Albright. — Chicago, 2004; Frisch W.* German Modernism: Music and the Arts. — Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 2005; *Giddens A.* Modernism and Post-Modernism // New German Critique (Duke University Press), 1981. — No. 22, Special Issue on Modernism; *Strada V.* La littérature de la fin du XIX siècle 1880—1900 // Histoire de la littérature russe. Le XX siècle. L'age d'argent. — Paris, 1987; *Piotrowska A.* G. Modernist Composers and the Concept of Genus // International Review of the Aesthetics and Sociology of Music (IRASM). — Zagreb, 2007. — Vol. 38, No. 2. — Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/25487527>; *Altieri Ch.* Why Modernist Claims for Autonomy Matter // Journal of Modern Literature. — Indiana University Press, 2009. — Vol. 32, No. 3; *Modernism — Definition* // <http://www.worldq.com/definition/Modernism>.

М. Рєвєсьєво

МОДЕСТОВ (справж. прізвиє. — Блувштейн) Юлій Аронович (1874, м. Бердичів, тепер Житомир. обл. — 1921, м. Єкатєринбург, РФ) — оперний і кам. співак (баритон). Закін. Київ. ун-т (юрид.-ф-т). 1899—1903 — помічник присяжного в Київ. суд. палаті. Співав навчався приватно в І. Тартоковського. К. Євергарді в Києві. 1903—04 — соліст Харків. (антреприза А. Церетелі) опери, 1904—05 — опери С. Зіміна (Москва), 1913—15 — Київ., 1919—21 — Єкатєринб. опер. 1913 записав на фірмі "Зонофон" два романси М. Лисєнка ("Гетьмани, гетьмани", "Без тебе, Олесю"). Партнери — Н. Гєбєова, Б. Залипський, В. Клопатоєвсьє, Ф. Шалєпін. Записує вєся на грамплєтєвці (94 твори) у Москві ("Лирєфон", 1905; "Патє", 1911), Тифлісі (тепер Тбілісі; "Граммофон", 1905; "Сирєна", 1910), Вільно (тепер Вільнюс; "Зонєфон", 1910—13), Києві ("Єкстрафон", 1914).

Партії: Руєслан ("Руєслан і Людмила" М. Глинєк), Борєс ("Борєс Годунов" М. Мусєєвсьє), Мазєла, Томєський, Робєрт (одном. опера, "Піковє дама", "Юлєнта" П. Чайковсьє), Вєдєдєний гєсть, Гразнон ("Садко", "Царєва нарєчєна" М. Римсьєко-Корсєкова), Дємон (одном. опера Ант. Рубінштейна), Фігарє ("Сєвільський шєвцєрлик" Дж. Россїні), Рїєлетто, Жєрмон, Амєнєсєро, Яго (одном. опера, "Травєта", "Аїда", "Отєлло" Дж. Верді), Єскєвільє

["Кармен" Ж. Бізе], Валентин ("Фант" Ш. Гуно), Сяярлія ("Тоска" Дж. Пуччіні).

Дискогр.: грамплатівка. — М. Лисенко, "Гетьмани, гетьмани". — Знободен, 2-62582.

Літ.: Словарь сценических деятелей. — С.Пб., 1905. — Вып. 16.

І. Лисенко

МОДЗАЛЕВСЬКИЙ (псевд. — Сотичанко, В.) Вадим Львович (28.03.1882, м. Тифліс, тепер Тбілісі, Грузія — 3.08.1920, м. Київ) — історик, генеалог, архівіст, мистецтвознавець. 1902 закін. Миколаїв. військ.-інж. уч-ще в С.-Петербурзі. 1902—11 — на військ. службі. 1906 — офіцер-вихователь кадет. корпусу в С.-Петербурзі. 1911—17 — директор Музею укр. старовини в Чернігові й ред. видань Черніг. архівної комісії. Від трав. 1917 — губ. комісар з охорони пам'яток старовини й мистецтва. Від 1918 у Києві — голова Архівно-бібліотечного відділу Мін-ва освіти (пізніше Гол. управління мистецтва та нац. культури), 1919 — начальник Головного архів. управління і Всеукр. гол. архіву, одночасно — член УАН. У працях М. містяться вел. докум. матеріал з політ., соціальн., економ., культ. історії України доби Гетьманщини. У фундамент. праці М. "Малороссийский родословник" (1—4 тт., 1908—14, 5-й т. залишився в рукоп.) оприлюднено родоводи укр. шляхти, представниками якої були, зокр., відомі дітчі укр. культури, композитори, музиканти-виномовці, театр. дітчі, актори (Аркаси, Забіли, Завасдовські, Захрецькі, Колчаківські, Лизогуби, Лисенки, Максимовичі, Маркевичі, Марковичі, Немировичі-Данченки, Раковичі, Стороженки та ін.). У роки рад. влади в Україні користування працями М. було дозволено лише вузькому колу спеціалістів (без права на посилання). Від 1990-х, доробок М. повернувся до наук.-істор. вжитку. Ін-т історії України НАНУ провів І Міжн. конгр. "Генеалогічні читання пам'яті В. Модзалевського" (4 верес. 1995).

Літ. гл.: Павел Леонтьевич Полуботок. — С.Пб., 1903; Генеральний судья Иван Черныш в его род. — К., 1904; Лукьян Свечка в роли почитателя церковных денег в киритинской церкви (нач. XVIII в.). — К., 1905; Материалы для истории Полтавского полка. — Полтава, 1905; Очерки по истории Лохвицкой, Сенчанской, Чорноуской, Куренской и Варенинской сотен, входящих в состав Лохвицкого уезда. — К., 1906; Полтавская нитрига 1714 года. — К., 1906; Малороссийский родословник: У 5 т., — К., 1908. — Т. 1; 1910. — Т. 2; 1912. — Т. 3; 1914. — Т. 4; 1998. — Т. 5; 2004; Материалы по истории Малороссии. — Чернигов, 1912. — Вып. 1; Письма к Ивану Петровичу Забелю и его вдове (1687—1713). — Чернигов, 1912; Малороссийский гербовник. — С.Пб., 1914; 1993; Догадка о происхождении рода Нехимовых. — М., 1915; Судьбы малороссийских пушкарей. — Чернигов, 1915; Основні риси українського мистецтва. — Чернігів, 1918; До історії колонізацій в Гетьманщині. — [Б. м.], [б. р.].

Літ.: Румилъ В. Модзалевские (Модзалевские, Модзалевские). — С.Пб., 1902; [Б. л.]. Модзалевский Вадим Львович [Некролог] // Україна. — 1924. — Кн. 3; Романовський В. Хто був "Самовидець"? (Присвячується В. Л. Мод-

залевському) // Там само. — 1925. — Кн. 5; Ослобля О. Микола Васильович й Вадим Модзалевський // Укр. історик. — 1966. — № 3—4; Верба І. Студії Олександра Оглоблина над статтями та науковим спадком Вадима Модзалевського // Укр. генеалогія: Теорія, методологія, історія та практика. Матеріали генеалогічних читань пам'яті В. Модзалевського. — К., 1996; Тимощук В. ІІ генеалогічні Модзалевські (Потомство Стародубського полковника Тимофія Алаксеевича) // Там само; Ульяновський В. В. Л. Модзалевський та родина Скоропадських // Там само; Шуряков С. Генеалогічні матеріали в листах В. Л. Модзалевського (з фондів ІР НБУВ НАМ України) // Там само; Коболь О. Вадим Львович Модзалевський // Студії з архівної справи і документознавства. — К., 1997. — Т. 2.

В. Кузик

МОДЗЕЛЕВСЬКИЙ (Modzelewski; псевд. — Л. Ровінський) Михайл — скрипаль, віолончеліст, композитор. За походженням поляк. Перебував у Києві в 1850—79. Поміж творів — *мозурка* "Спогад про Україну" для оркестру, *Думка* і "Спогад про Умань" для фортепіано, *салослів* "Бурлака" й "Нема мені, чого треба" (обидва на сл. Д. Бонковського).

Літ.: Українською музеою нахненні (польські поети, які писали українською мовою) // Упор. і прим. Р. Кур'ява та М. Платока. — К., 1971.

Р. Пилипчук

МОДРИЦЬКИЙ Леонід (Зимовий) (26.05.1949, м. Дрогобич, тепер Львів. обл.) — диригент. З род. родини. Закін. муз.-пед. ф-т Дрогоб. пед. ін-ту (1970), ф-т орк.-симф. диригування Львів. конс. (1973). Працював у Богуслава, пед.-уч-щі (бали, муз.-теор. дисциплини). Диригент. практику розпочав у Дрогоб. муз.-драм. т-рі. Дириг. Львів. т-ру *опери та балету*, гастролював у Литві, Польщі та Німеччині. Від 1994 — у США. у Мінн. муз. т-рі (Чикаго) поставив *опери* "Галка" й "Захаровий замок" ("Страшний двір") С. Моношюка, *оперети* "Циганський барон" Ф. Легара і "Весела вдова" Й. Штрауса. 1997 у Чикаго заснував Укр. мистецький центр і кам. орк. при ньому — один з укр. профес. муз. осередків. Оркестранти — музиканти, які отримали освіту в консерваторії України та США. Мета діяльності Центру — популяризація укр. музики в контексті світ. здобутків. Репертуар складають твори переважно укр. (Д. Бортнянський, М. Лисенко, М. Леонтович, В. Барвінський, А. Кас-Антонієвський, М. Скорик, Л. Гребовський, О. Козаренко) і зах. композиторів різних епох. Поміж найуспішніших проєктів — автор. концерт М. Скорика (2003) та "Антологія укр. та амер. інстр. музики".

Н. Костюк

МОДУЛЯЦІЯ (від. лат. modulatіo — розмірність) — 1. Перехід з однієї тональності в іншу або зміна центр. елементу системи (тоніки). Обидва випадки, хоча й не в тій самій явищем, можуть брати участь у спільному процесі, тобто зміна тональності спричиняє зміну центр. елементу системи й навпаки. М. поділяються на поступові й раптові, функційні й мелодико-

МОДУЛЯЦІЯ

В. Модзалевський

Афіша виступу камерного оркестру п/к Л. Модрицького

Обкладинка книжки
"Про модуляцію"
В. Золотцького
(1972)

М. Мозговий

гармонічні (в 1-голос. русі зустрічається також мелодична М.). Поміж раптових різновидів М. найпоширенішими є зіставлення (зміна тональності на структурній межі між формально чи відносно завершеними мелодико-гармонічними структурами) та енгармонічна М. Дуже поширеним різновидом мелодико-гармонічної є ладова М. Функційна М. базується на спорідненій тональності і використанні т. зв. акорду-посередника, що зустрічається в обох тональностях і змінює свою функцію при переході з однієї тональності в іншу. ■ Енгарм. (див. енгармонізм) М. акордом-посередником є такий, що виявляється спільним для обох тональностей завдяки енгарм. переосмисленню його ладової структури. В обох названих випадках дуже важливою є роль т. зв. модулюючого акорду (1-о акорду нової тональності), що повинен мати виразне функційне забарвлення в новій тональності. Мелодико-гармонічна М. пов'язує тональності тільки голосоведенням без спільного акорду-посередника. При ладовій М. відбувається лише зміна лад. нахилу ладу, часто без зміни його висотності.

Термін М. вживався теоретиками музики від найдавніших часів (у 3-у ст. до н. е. у працях Клеоніда). У сучас. розумінні використовується найчастіше щодо музики мажоро-мінор. системи. До кін. 19 ст. кількості М. була досить обмеженою і кожна з них чітко вимілюванною. Починаючи з епохи лізьмого романтизму кількості і роль М. помітно зросла, аж до побудови творів на безперервних модуляц. послідовностях і постійному униканню показу тоник (центр. елементів), що зрештою привело до ліквідації функц. системи мажоро-мінору. М. ніколи не була виключно гармон. засобом і завжди тісно пов'язувалася з мелод. структур. стороною муз. твору, будучи також важливим формотворчим засобом (особливо в сонатній і споріднених із нею формах).

У творах укр. композиторів, починаючи від М. Лисенка, спостерігається виразне тяжіння до ладових модуляцій як зі зміною, так і без зміни звуковисотного положення центр. елементу системи (у творах М. Леонтовича,

Ф. Якименка, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, В. Сильвестрова, М. Скорики, Е. Станковича, Л. Дичко, Г. Гаврилиця та ін.). Часто використовується також характерний прийом несинхрон. модулювання в різних пластах фактури твору, що призводить до виникнення т. зв. модуляц. політональності (Симфонія № 3, 4, "Слов'янський концерт", "Гражина" Б. Лятошинського, "Олеся" й "Dictum" Е. Станковича, "Тихі пісні" й "Метамузіка" В. Сильвестрова).

2. Процес впливання одного сигналу на параметри іншого, напр., на його частоту (частотна М.) чи амплітуду (амплітудна М.). У музиці використовується при синтезуванні звуків як засіб формування тембру в електр. муз. інструментах.

Лит.: Спосібни І., Дубошій І., Едсєв С., Соколов В. Практичний курс гармонії. — М., 1934—35. — Т. 1—2; Бердєвська Т. Лекції по курсу гармонії. — Ленінград, 1965; Скорок М. Ладова система С. Прокоф'єва. — К., 1969; Золотцький В. Про модуляцію. — К., 1972; Ягош Ж. Модуляція і політональність // Укр. муз.-о. — К., 1969. — Вип. 4; Rietman H. Systematische Modulationstheorie als Grundlage der musikalischen Formenlehre. — Hamburg, 1887; Erpf H. Studien zur Harmonie- und Klangtechnik der neueren Musik. — Leipzig, 1969; Sauter F. Die tonale Musik: Anatomie der musikalischen Aesthetik. — Mainz, 2003.

Б. Сімо

МОЗГОВИЙ Микола Петрович (1.09.1947, с. Сарнів Хмельн. обл. — 30.07.2010, м. Київ) — естр. співак (баритон), композитор і поет-пісняр, муз.-громад. діяч, педагог. З. в. УРСР (1985), Н. в. України (1993). Канд. мист-ва (2007). Професор (2004). Лауреат числ. конкурсів естр. пісн. Засл. артист. Харків. юрид. ін-т (тепер — академія ім. Ярослава Мудрого), Київ. конс. (1989, кл. вокалу К. Оленцова). 1971—94 — соліст Укрконцерту (у т. ч. Київ, музик.-голл. ансам. "Мальви" й "Вересень"); з 1991 — заст. директора; з 1994 — директор і худож. кер. укр. держ. т-ру пісн.; 2005—10 — ген. директор і худож. кер. Нац. палацу мистецтв "Україна" (Київ). Зав. кафедри вокалу Ін-ту мистецтв при Нац. пед. ун-ті ім. М. Драгоманова. Виступав із концертами у Польщі, Чехії, Німеччині, Франції, Канаді, по всій Україні. Президент Фонду ім. В. Івасюка. Автор музики й багатьох слів до понад 100 власних пісень, у т. ч. на власні тексти, зокр. шлягера "Край, мій рідний край" (1979). Пісні М. виконувало багато естр. співаків, у т. ч. В. Зінькович, Т. Павлиш, О. Пономаренко, С. Ротор та ін. Як співак і композитор — представник укр. традиц. естради. Ініціатор і гол. організатор Фест. естр. пісн. "Море друзів" (Ялта, 1994), ім. В. Івасюка (Чернівці — Київ, 1993).

Тв. пісні — "Край, мій рідний край", "Слоини", "Горинька", "Вперше", "Ойай, каріоці", "Материнська любов", "Ой Прут-очка", "Новоселиця", "Ти пригадай" (усі — на власні тексти), "Грай, музика моя" (сл. Ю. Сердюка), "Зачаруй нас, любов" (сл. А. Демиденка), "Зачаровані слова" (сл. В. Герасимова), "На шість, на долю" (сл. Мик.

Фрагмент Концерту
для дуету з оркестром Д. Клебанова

Тявча). "Минде день", "Знов я у гори їду" (сл. Ю. Рибинського) та ін.

Дискогр.: CD — "Заचारуй нас, любов." — К.: Укрмюзин, 2007. — К 649728 ДД.

Літ. та: канд. дис. "Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні" (К., 2007); Масовість пісенної естради: особливості розвитку. — К., 2009; Фестивальний рух як ринковий механізм популяризації естрадної пісні // Укр. культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. — Рівне, 2007. — Вип. 12; Історико-культурні умови розвитку української пісенної естради ХХ ст. // Народознавчі зошити. — К., 2008. — Зошит 3—4; Основні способи впливу естрадної музики на молодь // Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. НМАУ. Серія: Мист-во. — Тернопіль, 2008. — № 1 (19); Особливості українського шлягеру в контексті розвитку національної естради // Вісник Харківської держ. академії дизайну і мистецтв. — Х., 2008. — № 10; Пісенна естрада як явище масової музичної культури // Укр. культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Наук. записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. — Рівне, 2008. — Вип. 13; Історіографія проблем розвитку української пісенної естради // Там само. — Рівне, 2008. — Вип. 14; Техніко-технологічні основи масової музичної культури // Проблеми сучасності: Культура, мистецтво, педагогіка. — Луганськ, 2008. — Вип. 11; Українська естрадна музика: особливості масовості впливу // Муз. мистецтво. — Донецьк, 2008. — Вип. 8; Фольклор в українській естраді // Вісник Прикарп. ун-ту. Серія: Мист-во. — Івано-Франківськ, 2008. — Вип. XIV; Деякі параметри взаємодії масового мистецтва і публіки // Студії мистецтвознавчі. — К., 2009. — № 10; Історичні форми функціонування естрадної пісні у контексті масової музичної культури // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. — К., 2009. — Вип. 39; Модернізація технічних засобів естрадно-виконавського мистецтва: історичний аспект проблеми // Вісник Харківської держ. академії дизайну і мистецтв. Серія: Мист-во, архітектура. — Х., 2009. — № 15; Популяризм естрадної музики: механізми формування // Мистецтвознавчі записки. — К., 2009. — Вип. 15; Ринкові механізми популяризації музичної естради // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. — Луганськ, 2009. — Вип. 10; Соціально-психологічні настанови пісенної естради в масовій музичній культурі // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка: Зб. наук. пр. — Луганськ, 2009. — Вип. 11; Стильовий демократизм як чинник розвитку української естрадної музики // Укр. культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. — Рівне, 2009. — Вип. 15; Тенденція впливу масової музики: ставлення зарубіжних критиків // Теор. та практичні питання культурології. — Мелітополь, 2009. — Вип. XXV; Феномен масовості в музичній культурі: дослідницькі підходи // Муз. мистецтво і культура. — О., 2009. — Вип. 10; Чинник розвитку сучасної української естрадної музики // Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту. — Серія: мист-во. — Тернопіль, 2009. — Вип. 2 (21) тощо.

Літ.: Поповський М. Микола Мозговий — традиційний скандал чи скандал традиції // Йою ж. Антологія сучасної української естради. — К., 2003. Токорев Ю. Потребує пісні // КІЖ. — 1987. — 11 жовт.; Йою ж. Насамперед митець, а не галубурдник // Там само. — 1997. — 17 вер.; Кормач Л. Талант любові // Могодь Україна. — 1990. — 20 січ.; Гужода Е. Миколай Мозговий:

"Моя життєва кредо — жити" // Правда України. — 1996. — 13 мая; Колесниченко Т. Микола Мозговий: "У мене є біла заздрість" // Веч. Київ. — 1998. — 20 лют.; Вишневська І. Микола Мозговий: "Дайте мені гроші — і я закиплю Чорне море" // Україна молода. — 2003. — 11 лип.; Микола Мозговий: "Моя стихія — творчість, а не дипломатія" // Демокр. Україна. — 2004. — 13 серп.; Зиченко Н. Микола Мозговий: "Усі ми діти Божі" // Хресчатик. — 2006. — 14 квіт.; [Б. л.] Микола Мозговому — 60! // УМГ. — 2007. — Лип.—серп.; Палацук Т. Микола Мозговий // День. — 2008. — 21 берес.

І. Скорська

МОЙСЕВИЧ (Moiselwitsch) Бенно [10(22).02. 1890, м. Одеса — 2.04.1963, м. Лондон, Вел. Британія] — піаніст. Початк. муз. освіту здобув у Одесі. Від 1905 жив за кордоном. 1905-08 навч. у Відні в Т. Лешетицького. Дебютував 1908 у Лондоні. Від 1919 активно гастролював у багатьох країнах.

М. — видатний віртуоз романт, складу, його гра була потужною і рельєфною, відзначалася різноман. технікою, що надавало його виконанню особливої масштабності. Володів красивим, повнозвучним і м'яким тушем. У репертуарі були твори Л. Бетховена, Ф. Шопена, Р. Шумана, Я. Брамса, С. Рахманінова та ін.

Літ.: Слюцький Б. Музи не молчали // Еврейський мир. — 2005. — 7 квіт.

І. Лисенко

МОЙСЕВ (Moiseev) Ігор Олександрович [8(21). 01.1906, м. Київ — 2.11.2007, м. Москва, РФ] — танцівник, балетмейстер. Герой соц. Праці (1976). Н. а. СРСР (1953). Лауреат Ленін. премії (1967). Сталін. і Держ. премії СРСР (1942, 1947, 1952, 1958, 1996). Засл. Моск. хореогр. уч-ще (1924). 1924—39 — соліст Вел. т-ру в Москві. Наприкінці 1920-х виступав на естраді в експеримент. постановках К. Голієвського, Н. Глан. Організатор і незмінний худож. кер. Держ. ансамблю нар. танцю СРСР (ДАНТ, 1937).

Створив новий жанр хореографії — сцен. нар. танець шляхом збагачення існуючих нар. зразків, створення нових на основі нар. пісень, ігор, епосів; створював темат. номери, побудовані за законами естради, з чіткою драматургією, несподіваними прийомами і яскравими образами. Новаторська творчість М. мала значний вплив на розвиток ансамблю нар. танцю в кол. СРСР і за кордоном. Від 1945 регулярно гастролював із колективом за кордоном, що дозволило оволодіти пластом світ. танц. фольклору. Тоді ж було створено програму "Танці слов'янських народів", пізніше в репертуарі з'явилися угор., монг., кит., мекс., латиноамер. танці. Деякі з них увійшли до програми "Країнами світу" (1967). Можна говорити про створення М. своєрідного т-ру нар. танцю. Організатор конц. ансамблю "Молодий балет" (тепер — Держ. т-р. балету РФ).

Постановки у Вел. т-рі — балети "Футболіст" (1930), "Три товстуні" (1935) Ш. Оранського; для ДАНТ — танц. сюїти "День на кораблі" (1943), "Партизани" (1950), "Футбол" (1955), "Рок-н-ролл" (1959), "Viva, Куба!" (1962), "Дорога до танцю"

МОЙСЕВ

Обкладинка CD
"Заचारуй нас, любов"
М. Мозгового
(К., 2007)

І. Мойсеев

(1966), "Половецькі танці" на муз. О. Бородіна (1971), "Ніч на Лисій горі" на муз. М. Мусоргського (1983), "Вечір у таверні" (1989), "Сім'яні радощі" (1994, до 70-річчя творчої діяльності).

Літ. та.: Я вшпминаю. Гастролі дліною в год. — М., 1996.

Літ.: Лудіа Е. Жізнъ в танце. — М., 1968; Илуніа А. Дорога к танцу // Муз. жонъ. — 1994. — № 4; Аронів В. Игорь Моисев // Газета по-киевски. — 2006. — 21 сч.; Лудіа В. Игорь Моисев // Голос України. — 2006. — 21 сч.; Soria G. Ballet Moisseiev: Ensemble de dances populaires URSS. — Paris, 1955; Sheremetevskaya N. Rediscovery of the dance. — M., 1964.

І. Скорська

МОЙСЕВ Михайло Федорович (24.01.1884 — 29.06.1955) — балетмейстер, артист балету. Закін. балет. відд. Моск. театр. уч-ща (1899). Працював у приват. Моск. трупі С. Зегліна. Разом з Г. Павловою гастролював у США. Творчість безпосередньо пов'язана зі становленням укр. профес. балету. Ш укр. т-рах опери та балету поставив ряд вистав — "Горбокопик" Ч. Пуні (1936, Київ), "Червоний мак" Р. Гієро (1927, Харків); в Одес. т-рі опери та балету — "Карманьола" Б. Асфольда (1930, 1936), "Дні Європи" (1931), "Раймонда" О. Глазунова (1935) та ін.

Літ.: Станішевський Ю. З любов'ю до України // Уряд. кур'єр. — 1999. — Ш листопа.

Н. Костюк

МОЙСЮК Василь Васильович (16.06.1960, с. П'яне Млинівського р-ну Рівнен. обл.) — хор. диригент, педагог. Закін. Луцьке муз. уч-ще (1979, кл. В. Галичанського), Київ. конс. (1984, кл. М. Бердєнникова). 1981—82 — кер. хору хлопчиків "Дзвіночок", з 1990 — хору "Оранта" Свято-Троїцького собору (Луцьк), з яким був учасником інтронізації патріарха Володимира (Романюка) в Софіїв. соборі Києва. Учасник Фестивалю слов'ян. культури в Гданську, Дніні та Слупську (Польща). 1993 з хором "Оранта" відзначений премією ім. А. Кримського.

М. Бурбан

МОКРЕНКО Анатолій Юрійович (22.01.1933, с. Терни, тепер Недригайлівського р-ну Сум. обл.) — оперний і кам. співак (баритон), педагог, муз.- і культ.-громад. діяч. Н. а. УРСР (1973), Н. а. СРСР (1976). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1979), Респ. премії ім. М. Островського (1967), Держ. премії Груз. РСР ім. З. Паліашвілі (1973). Закін. Київ. полтех. ін-т (1956) і Київ. конс. (1963, кл. О. Гродзинського Ш. М. Зуборєва). Від 1985 — її викладач. 1963—68 — соліст опер. студії Київ. конс. Від 1968 — соліст Київ. т-ру опери та балету; 1991—99 — його ген. директор і худож. кер. Голова Ради засновників фест. "Червона рута".

Володіє не дуже сильним, але широкого діапазону голосом м'якого тембру, артистизмом, драм. обдарованням. Один із перших вико-

навців "Пісні про рушничок" ("Рідна мати моя") П. Майбороди на сл. А. Малишка. Багато гастролював за кордоном. Знявся в т/ф "Люція ді Ламмермур" (1980). Автор статей із питань вокал. мистецтва.

У кам. репертуарі — твори укр. і рос. композиторів, нар. пісні. Записав на грамплатівки укр. нар. пісні ("Ох, і не стелися, хрещатий барвінку", "Ой важу я, важу", "Ой ти, дівчино заручена", "Ой не цвіти буйним цвітом" та ін.), а також пісні укр. композиторів та арію Гаварьєла з опери Г. Майбороди "Ярослав Мудрий".

Партії: Микола ("Наталка Полтавка" І. Когляревського — М. Лисенка), Султан ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Остеп ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Іван ("Катерина" М. Аркаса), Гаварьєл, Максим ("Ярослав Мудрий", "Арсенал" Г. Майбороди), Тугар Бовк ("Золотий обруч" Б. Лятошинського), Перелесник ("Лісова пісня" В. Кирейка), Ігор ("Князь Ігор" О. Бородіна), Онегін ("Евгеній Онегін" П. Чайковського), Грязнов ("Царєва наречена" М. Римського-Корсакова), Жермон, ді Луна ("Травіата", "Трубадур" Дж. Верді), Фігаро ("Севільський ширшунік" Дж. Россіні), Ескамільйо ("Кармен" Ж. Бізе), Скарпія ("Тоска" Дж. Пуччіні).

Дискогр.: CD: Анатолій Мокренко. Мріі. — К., УМКА, 2006; Анатолій Мокренко. Пісні Олександрів. Білаша. — К., УМКА, 2007.

Літ. та.: У серці рідна Україна. — К., 1994; Співак і радянська опера // Музика. — 1975. — № 1; Теорія і практика вокального мистецтва // Там само. — 1979. — № 3; Гриняси антикультури, або реальні та надії // КУЖ. — 2005. — 23 берез.; числ. статті в газ.

Літ.: Зоценко М. Анатолій Мокренко. — К., 1978; Ягож ж. З пісню в серці. — К., 1988; Кочанів А. Анатолій Мокренко: личне розповідь про співака. — К., 1999; Мороз Л. Ягож велике серце // Дніпро. — 1968. — № 17; Кашук Н. Краплі, проливаю сонцем // Там само. — 1972. — № 10; Голя Я. Куди петь чийки // Вітчизна. — 1980. — № 11; Станішевський Ю. З любов'ю до України // Уряд. кур'єр. — 1999. — 6 лист. та ін.

І. Скорська

МОКРИЦЬКА Ліна (Ліана) Михайлівна (17.11.1938, м. Запоріжжя) — редакторка, перекладачка, журналістка. Матір А. Мокрицького. Член СЖУ (1972). Закін. філол. ф-т Київ. ун-ту (1961). Виш. редактор. курси у Москві (1977, спеціалізація — мистецтвознавча літ-ра). 1961—66 — редактор вид-ва "Мистецтво" (до 1963 — Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. літ-ри УРСР). 1966—93 — провідний редактор вид-ва "Музична Україна". 1994—97 — гол. консультант з орг. творч. питань НСКУ. 1997—2001 — літ. редакторка період. видань (газ. "Україна і світ сьогодні", "Україна. Європа. Світ", ж. "Movement"), редакторка й перекладачка низки книжок вид-ва "Дніпро", "Рада" тощо. Від 2001 — редактор ред.-вид. відділу ІМФЕ. У фак. доробку — редагування фундамент. првць з історії та теорії музики, муз. бібліографств, становлення й розв'язку укр. т-ру, монографій про укр. композиторів, мемуаристики, енцикл.-довідкових видань, зб. документів і матеріалів з історії укр. муз. культури ["Українська музична спад-

А. Мокренко

А. Мокренко в ролі Томського (опера "Пікова дама" П. Чайковського)

Л. Мокрицька

щина" (заг. ред. М. Гордійчука, 1989, вип. 1) та "Муз. архів України" (упор. та заг. ред. М. Степаненка, 1995, вип. 1; 1999, вип. 2); окр. випуски "Наук. вісника НМАУ", музикознавч. мат-ли до "Бібліотеки хору "Київ", буклетів та анотатів до CD, пов'язаних із конц. діяльністю хору "Київ".

У період роботи в ІМФЕ брала участь у підготовці "Історії укр. музики" (ред. 5-о т., 2004), опрацюванні окр. розділів "Історії укр. мистецтва", "Історії укр. театру", "Етнічної та етнокультурної історії України", "Історії образотворчого мистецтва України", "Історії декоративного мистецтва України" тощо.

Багато уваги приділяє перекладац. роботі. Має у своєму доробку чимало перекладів укр. мовою наук. і наук.-попул. видань про музику й музикантів, праць із музикознавства, проблем муз. виконавства.

А. Муза

МОКРИЦЬКИЙ Андрій Павлович (16.06.1962, м. Київ) — звукорежисер, піаніст, педагог. Син Л. Мокрицької. Закін. Шіви. муз. уч-ще (1981, кл. фп. Л. Шур), Київ. конс. (1986, кл. фп. Д. Юдєвчина). Від 1988 — звукорежисер Буд. звукозапису Укр. радіо (тепер — НТРУК). Учень Л. Билчинського. Працює переважно в акад. жанрах. Здійснив вел. кількість записів до фондів Нац. радіо вітчизн. і заруб. симф., вок.-симф., хор., кам.-інстр., вок. музики. Співпрацював із провідними укр. і заруб. композиторами, виконавцями та муз. колективами. Поміж них — Засл. симф. оркестр Держ. телерадіо УРСР (симфонії Б. Лятошинського, Л. Бетховена, А. Дворжака, Г. Малера та ін.), Нац. симф. орк. України (понад 100 CD), Симф. орк. Нац. філармонії, Нац. ансамбль солістів "Київська камерата", ансамбль "Київські солісти", Київ. кам. орк. та ін.; диригенти І. Блажкова, В. Гнедаш, М. Дядюра, Р. Кофман, В. Матюхін, В. Сіренко, Ф. Грінберг (США), Т. Кучар (США), Дж.-М. Вільямс (США), Й. Віднер (Австрія) та ін.; скрипалі Б. Которович, О. Криса, Е. Олівейра (США), Ю. Фодор (США), виконавці з Вел. Британії та Росії; співаки Н. Мотвієнко, Е. Мірошніченко, Т. Штода, А. Солов'яненко, Я. Потрніч (кол. Югославія) та ін. Баг. років плідно співпрацює з Хором ім. П. Майбороди Нац. радіо (худож. кер. В. Скоромний), муніципальним Кам. хором "Київ" (худож. кер. М. Гоблич), Держ. хол. капелою України ім. Л. Редьцького (худож. кер. Б. Анткіо), кам. хором "Кредо" (худож. кер. Б. Пліш) та ін. Веде транслюційні записи з оперних сцен і конц. залів Києва. Дві роботи за участю М. як звукорежисера — моноспектакль "Золотий камінь посімо" на муз. Г. Гаврилиць у виконанні Н. Матвієнко і записана на CD антологія "1000 років української духовної музики" у вик. Кам. хору "Київ" — відзначені Нац. преміями України ім. Т. Г. Шевченка (1997, 2007). У вик. Кам. хору "Київ" записав повні зібрання хор. творів М. Дилецького, С. Павликовича, М. Березовського, А. Веделя, М. Вербицького, Я. Яцивевича, В. Сильвестрова та Є. Станковича. Для провідних рекордінго-

вих світ. компаній "NHN International" ("Naxos" і "Marco Polo"), "Brilliant Classics", "ERM-Media" записав понад 100 CD, чимало з яких здобуло високу оцінку авторитет. видань. Від 1996 викладає звукорежисуру в Київ. Нац. ун-ті т-ру, кино і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. Має публікації в журн. "Звукорежисер" і "ПРО: звук, світло, музичні інструменти".

Літ.: Голіська О. Фотосвіт музиканта // Крим. світлиця. — 2010. — Січ.

К. Луценська

МОКРІЄВА (Мокрєєва) Галина Юріївна [14.09.1936, м. Київ — 5.12.1968, м. Ленінград (тепер С.-Петербург, РФ), похована в Києві] — музикознавець, педагог. Дружина І. Блажкова. Закін. Київ. ССМШ (1955), Київ. конс. (1961, кл. Ф. Аєррової) та аспірантуру при Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (наук. кер. — Ю. Тюліні). Одна з перших укр. дослідниць творчості І. Стравинського й К. Шимановського. Відомі шістдесятництва. Підтримувала й популяризувала мистецтво молодих тоді композиторів В. Сильвестрова, Л. Грєбовського, В. Пачери, В. Губи, В. Годзяцького, котрі на офіційному рівні вважались формалістами. Оpubл. у Польщі статтю "Лист із Києва" ("List z Kijowa") із високою оцінкою нових творів названих авторів, що спричинило гоніння в консерваторії. Її "провалили" на іспиті із сусп. наук при вступі до аспірантури при Київ. конс., і вона була змушена виїхати до Ленінграда. Викладачка гармонії, аналізу муз. форм та муз. літри в Київ. ССМШ (1959—62), гармонії і сольфеджіо в Ленінгр. ін-ті культури ім. Н. Крупської (1964—68). Осн. напрями наук. роботи — укр. і заруб. музика 20 ст., зокр. творчість І. Стравинського.

Літ. та: канд. дис.: "Некоторые особенности формообразования в "Весне священной" И. Стравинского" (Ленінград, 1964). Вступ до ст. "Формотворча роль ритму та оркестровки у "Весні священній" І. Стравинського та фрагмент дисертації "Деякі особливості формотворчості у "Весні священній" І. Стравинського // Музика. — 2002. — № 6; Об'єволюції гармонії раннього І. Стравинського // Теоретичні проблеми музики ХХ в. — М., 1967. — Вип. 1; О мелодике И. Стравинского // Вопросы теории музыки. — М., 1970. — Вип. 2; List z Kijowa // Ruch Muzyczny (Варшава, Польща). — 1962. — № 9 (опубл. укр. мовою у жн. Музика. — 1992. — № 4); переклад рос. мовою кл. П. Булеза "Стравинський живе!" (рукоп.); статті в зб.

Літ.: Зіткєвич О. З творчої біографії // Музика. — 1992. — № 4; Швачко Г. Вступ до ст. Г. Мокрєєвої // Там само. — 2002. — № 6; Грєбовський Л. Згадуючи минуле // Там само. — 2009. — № 3.

Т. Швачко

МОКРОВІЗ Євдоким Микитович (1859, с. Сивки Острозького пов., тепер Рівнен. обл. — ?) — лірник. Незрячий з 10-и років. 1874—76 навч. у лірника з Ямполья (тепер Вінн. обл.) Л. Михалевича, за що сплатив "майстру" 20 крб. У репертуарі переважали *псалми*: "П'ятиця", "Лазар", "Про Страшний суд", про

А. Мокрицький

Г. Мокрєєва

Обкладинка книжки
"Молдавські народні
пісні" (К., 1977)

"Миколая", "Спасителя", "Гаврила", "Василія", "Про Адама", "Про Почаївську Божу Матір", "Олексія", "Івана Богослова", "Про св. Петра і Павла" та ін., а також *жартівливі*, побут та сатиричні *пісні*. Співав *ліричні* пісні "Біда", "Пакшма", "Теша", "Сирітка" та ін. Текстові записи репертуару М. здійснив *О. Малінка* 1894 на ярмарку в м. Острог.

Лит.: *Малінка А.* Лирник Евдоким Максимович Мокровиз // *Київ. старина*. — 1894. — № 9.

Н. Костюк

МОЛДАВИН Мойсей Йонович [05.1902, м. Сквиря Тарнавського пов. (тепер р-ну) Київ. обл. — ? США] — хор. диригент. Навч. у 4-класній школі й комерц. уч-щі. Закін. *Київський музично-драматичний інститут* ім. М. В. Лисенка (кл. П. Демуцького), хор. ф-т Київ. конс. 1959—61 жив і працював у м-жу Охматові Жайківського р-ну Київ. обл., де відновив діяльність нар. хору, створеного П. Демуцьким. Від 1961 — у Києві. Зав. вок. хор. відділу Центр. будинку нар. творчості, кер. (разом з В. Конощенком) мандрівного хору київ. студентів "Жайворонки" (1962—66). Від 1966 — кер. жін. воєн. ансам. "Зорянка", створ. на основі "Жайворонки". У 1980-х виїхав до Ізраїлю, потім до США.

М. Молдавін із Охматівським хором

Лит. та.: Леонарди складають пісні: Метод. нарис. — Житомир, 1958: Народний підголосний спів. — К., 1980. Ш. многоголосное распеве // *СМ*. — 1954. — № 10.

П. Андричук

МОЛДОВСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ (М.-УМЗ). Різноманітні етнокульт. контакти племен, що здавна перебували на території сучас. Молдови та України, сягають праістор. часу. Спільною спадщиною для обох народів є Трипіль. культура епохи енеоліту (або за румун. назвою — Кукутени). Молдавани — нащадки хол. фракійських племен — на поч. нашої ери зазнали романізації, але у процесі становлення (7—13 ст.) як самобутньої народності й утворення (в 14 ст.) пархиз князівств Молдавії та Валахії відбувалося певне змішування їх зі сх.-слов'ян. племенами. У 10—11 ст. Молдавія входила до складу Київ. Русі, Галиц.-Волин. князівств). Важливим постійним фактором духов. зближення молд. і румун. народів з українським було й лишеється приналежність переважно до правосл.

віри. З молд. монастирів у 15—17 ст. на північ транслювалася традиція постівант. співу. У 18—19 ст. Молдавія і Бессарабія звільнилися від 200-літнього панування Туреччини й приєдналися до Росії. Природне взаєморозуміння слов'янських рис у культурі й побуті молд. і укр. народів являло простежується на прикладах "локальної дифузії" (В. Гацак) їх фольклору. Так, хоча молд. нар. пісні за своєю специфікою є переважно 1-голосними; у р-нах, що межують з Україною, зустрічається 2-голос. спів. Спільними в деякі обряди, зокр. зимова "Маланка", так само, як аналогічні казкові мотиви й сюжети при відмінності мов. Укр. дума "Про втечу трьох братів з Азова за турецької неволі", отримала своєрідне перетвілення в усному молд. оповіданні "Останнє прохання" (запис. 1928). У сучас. муз. побуті українців "прижилася" температура, мелодія молд. груп. танцю "Молдовеняеска", молд. рисами позначені деякі ін. укр. танці. Вочевидь спільними є й нар. муз. інструменти, як-то — *кобза*, *цимбали*, *дримба* та ін., хоча вони відмінні за назвами — *нод* (свірілі), *чимпой* (долінко), *бучум* (трембіто), *флусер* (флейта або сопіло), не кажучи про традиц. для нар. ансамблів і оркестрів скрипки, у пізніший час *трубу*, *кларнет*, *тромбон*, *к.-бас*. Слід зважити й на те, що в обох, нині суверенних державах є кількісно численні "діаспори" — відповідно, укр. і молд. Попри зміни адмін. кордонів, держ. устрою, соціал.-політ. статусу, обидві країни тісно контактували і дружньо спілкувалися між собою на всіх напрямках сусп. життя, щедро ділилися своїми духов. надбаннями, взаємозбагачуючи нац. культури. Яскравими прикладами є знакові для нац. культур обох народів постаті митрополита молдаванина П. Могили й українця Г. Музическу (Музичанко), ім'я якого носить Кишинів. ін-т мистецтв, створений 1963 на базі Молд. консерваторії.

Формування молд.-укр. (свого часу офіційно трактованих як молд.-рос.) муз. зв'язків у ринці профес.-акад. мистецтва почалося після приєднання частини молд. земель до Рос. імперії, з 2-ї пол. 19 ст. міжнац. контакти значно поглиблювалися тоді завдяки гастролям у тод. Молдавії багатьох солістів-виконавців і муз. колективів. Водночас розгорталися діяльність місцевих музикантів, здебільшого

Ансамбль В. Йову

**Національний Камерний оркестр
Республіки Молдова (виступ у Будинку
органної та камерної музики, Київ, 2002)**

укр. походження — скрипалів *П. Шимського*, *К. Гулака-Артемовського*, *П. Козовського*, піаністи *Бібер-Гальперіно*, уродженек Бессарабії *В. Кузи*, співацьки *Л. Лилко-Скопій* (племінниці *М. Занько-Безецької*), хор, диригента *Мих. Верезовського* та ін. Згодом налагодилися практика гастрол, виступів оперних виконавців — *О. Девос-Соболев* (1901), *М. Алошко* (1911); обидві співали в Кишиневі); *Г. Афанасіу* — в Катеринославі (тепер — Дніпропетровськ, 1908—12); *М. Максимова* — у т-рах Києва, Одеси, Харкова (1910-і); *Г. Мельника* — в Одес. опері (1912—15) тощо.

М.-УМЗ, набули нового змістовного наповнення з утворенням Молд. автоном. республіки (1924) у складі Укр. РСР на основі придністров. регіонів Вінниччини та Одещини, особливо після переведення (1929) центру автономії з Балти в Тирасполь. За сприяння шв. участі укр. і молд. діячів культури тоді було засновано нац. молд. колективи, т-ри, організації, зокр. хор, капела "Дойна" (худож. кер. *К. Піарої*), муз.-драм. т-р, симф. орк., анс. молд. нар. музики при Радіокомітеті та ін. 1937 в Одесі при місц. організації СК (голова правління *М. Вильський*) було організовано Відділення молд. композиторів. Спочатку це були переважно пісняри, яким надавали творчу допомогу їхні укр. профес. колеги. Нац. молд. кадри різних муз. факів готували в Одес. конс. Різноманітні творчі зв'язки стали масштабнішими й паритетними після утворення 1940 Молд. РСР як складової тоді. СРСР (до неї тоді було приєднано Придністров'я та частину Бессарабії). У Кишиневі було відкрито конс., філармонію, т-р опери та балету, організовано СК Молд. РСР тощо. Під час гітлерів. окупації Молдову разом з Одещиною як складову 1, зв. Трансністрію було передано нім. владою під формальну владу румун. військ.-полт. адміністрації, курс якої, згідно з доктриною "Великої Румунії", мав антиукр. і, по суті, антимолд. характер. М.-УМЗ, було відновлено й зміцнено у повосн. роки.

Окрім подальшого розвитку міжособистісних мист. контактів цих організації гастролью худож. колективів і солістів, провадилися акції на мікроресп. рівні. Така практика зародилася ще в довоєнний час: гастролі хор. капели "Дойна" в Києві (1937), танц. анс. "Жок" п/к Ш. Аранова, Олімпіада худож. самодіяльності Молд. АРСР (1938) тощо. Слухачам повосн.

часу добре відоме ім'я солістки Молд. радіо Т. Чебан, яка часто виступала в Україні, зокр. з орк. молд. нар. інструментів "Філераш", О. Арцем'юк (1938, м. Тирасполь) після закінчення Моск. конс. (1961) працювала солісткою Харків. т-ру опери та балету (1961—93), стала з. а. УРСР (1976). Незмінно глибоке враження на укр. меломанів справили гастрол, виступи оперної співачки, солістки Молд. т-ру опери та балету, н. а. СРСР М. Бісшу, оперного співака (лір.-драм. тенор), н. а. Молд. РСР М. Мунтяна, н. артистів Молд. РСР М. Башкатова, П. Ботезат, Л. Єрофєєвої, Б. Раїсова, С. Савицької. Прикметно, що до першого складу солістів цього т-ру, відкритого в Кишиневі 1955, увійшли виконавці укр. конс. — харків'янка *Т. Алошкіна* (н. а. Молд. РСР, н. а. СРСР), киянин *В. Курін* (н. а. Молд. РСР, з. а. УРСР, згодом соліст Київ. опери, професор НМАУ), н. а. Молд. РСР Д. Справцева. Учень *Т. Веске* в Харків. конс. *В. Третяк* почав свою сцен. кар'єру як соліст Молд. опери (1958—62) і продовжив як соліст Київ. опери (1962—87). Виконавця Чернів. муз. уч-ща й Кишинів. ін-ту мистецтв, укр. естр. співачка молд. походження *С. Ротару*, удостоєна почесних звань н. а. УРСР, Молд. РСР, СРСР, співає також укр. і молд. мовами. Її сестри *А. й Л. Ротару*, а також Н. Чепрага теж добре знані в Молдові і Україні, як і *І. Бобула* та *Л. Сандулеску*. Популярний молд. джаз-оркестр "Букурія" п/к Ш. Аранова дав серію концертів у Ялті, Києві, Харкові у 1-й пол. 1960-х. Добре відомі в Україні співачки молд. колориту рок-гурт "Здоб Ш Здуб", який, зокр., виступав на конкурсі "Євробачення — 2005" у Києві, джаз-рок-гурт "Тригон", учасник фест. "Країна мрій — 2005" (Київ).

З боку України теж здійснювалися заходи, спрямовані на популяризацію та взаємобогачення нац. культур. Це не лише такі демонстраційні акції, як Тиждень укр. музики в Молд. РСР під час "ювілейного" (1957) року, а й планові конц. гастролі держ. провідних мист. колективів, як-от: Укр. нар. хор, Ансамбль укр. нар. танцю, хор. капела "Думка" (тепер Нац. акад. засл. капела України "Думка"), Капела бандуристів, Буковинський ансамбль пісні і танцю, виїзди т-рів, симф. оркестрів, хорів і солістів респ. філармоній, а також виступи різних нар. хорів, ансамблів, аматор. колективів. Особливо активні контакти з молд. слухачем у одес. музикантів, зокр. педагогів Конс. Так, хор. диригент *А. Сербескі* виступала в Молдові з нар. хором Одес. ун-ту ім. І. Мечникова, Ж. Косинський — з молд. хор. колективом здобув зв'язки з. а. Молд. РСР, худож. кер. і гол. диригент орк. конс. В. Ласота — з орк. Одес. військ. округу, флейт.-педагог В. Желіховський — у складі симф. орк. тощо.

Підлі мист. зв'язки, зокр. у плані взаємного ознайомлення з муз. творчістю, існували між комп. спілками. Так, нові твори прозвучали в концертах згаданого Тижня укр. музики в Молд. РСР (1957) та під час проведення в Києві (1958) 7-го Всесоюз. музикознавчого

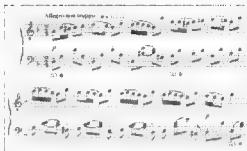
МОЛДОВСЬКО-УКРАЇНСЬКО-МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

**Обкладинка книжки
"Молдавские
народные песни"
(К., 1986)**

**Обкладинка книжки
"Молдавско-руско-украинские
фольклорные
взаимосвязи"
(Кишинев, 1981)**

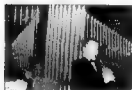
**Фрагмент "Танка на молдавську тему"
С. Людкевича**

М. Бішу

**Н. Стоянова, солістка
Національного
театру опери та
балету Молдови**

**Заслужений артист
Молдови С. Лужа
(виступ у Будинку
органної та камерної
музики, Київ, 2002)**

пленуму, присв. стану і проблемам музико-знавства України, Білорусі, Молдови. Членів СКУ запрошували на огляди творчості молодих молд. композиторів (1976 — С. Грица, 1985 — О. Нежигай), на пленуми правління СК Молдавії (1977 — А. Водовозов, І. Асеев; 1987 — М. Скорик), на чергові з'їзди композиторів (1979, 1984), у свою чергу СКУ радо приймала в себе молд. колег. Окрім офіційних, астановлювалися й зберігалися особисті дружні зв'язки (як в І. Хуторянского та С. Лунгула). На межі 20—21 ст. такі безпосередні контакти композиторів через складні об'єктивні обставини різко скоротились, але зберігають потенціал відновлення й розвитку, пошуку нових форм. Про це свідчить участь, поки що епізодична, молд. композиторів у масштабних творчих імпрезах, започаткованих у цей час НСКУ. Так, на 6-у "Міжн. форуму музики молодих '95" прозвучав кам. твір О. Поліського, на 12-у міжн. фест. Київ. організації НСКУ — Скр. концерт П. Рівіліса, на "Київ Музик Фесті — 2003" та ін. муз. святах — твори Д. Киценко (щоправда, вже як члена НСКУ). На творчих зустрічах і фест. у Молдові побували Л. Колодуб, К. Цепколенко та ін. композитори.

Традиційним є взаємний інтерес композиторів до музики сусідніх народів, що знаходить відбиття у власній творчості. Ще К. Мікулі уклав збірки молд., румун., укр. (гуц.) фольклору, опрацював для фп. 48 румун. і молд. нар. пісень. Взаємозв'язки муз. культур укр. і молд. народів відображено в багатьох зразках комп. творчості 20 ст. Одним з 1-х творів укр. композиторів у цій сфері був "Танок на молдавську тему" С. Людкевича (бл. 1900). Кілька десятків високопрофес. обробок молд. нар. пісень для хору або голосу з фп. (1930—51) належать М. Вілінському, з них чимало увійшло до репертуару молд. хор. капели "Дойна". Він же створив 3 *сюїти* на теми молд. нар. пісень для симф. оркестру (1932, 1933, 1938—44), а також один з перших великих вок.-симф. творів про життя молд. народу на основі фольк. джерел — кантату "Молдавія" на сл. Л. Корняну (1939). На молд. фольклор спирався Л. Ребуцький у "Коліскавій" для гобоя і струн. орк. (1932). Тоді ж обр. молд. нар. пісень здійснювали, працюючи в Одесі, В. Золотарьов, М. Пономаренко, К. Данькевич, М. Рєзліс та ін. Поміж великих симф. творів укр. компо-

зиторів вирізняються "Молд. поема" (1937) В. Косенка, "Молд. поема-рапсодія" (1950) і симф. картина "Флуераш" (1953) І. Шамо, симф. картина "В Молдавії" (1953) В. Гомоляки, симф. *сюїти* на теми молд. нар. пісень Я. Файнцуха (1938) і М. Пономаренка (1947), "Молдовеняська" В. Симеоніа (1939), "Молд. ескіз" (1935), симф. *увертюра* "Квітні, моя Молдавія" (1965) і "Молд. наспів" для скр. з орк. (1976) О. Каменецького. Кам.-інстр. жанр репрезентують *Квінтет* на теми молд. нар. пісень О. Дошевського (1940), п'єси для скр. і фп. В. Грудіна, струн. квіртети — № 2 "Молдавський" Ю. Фоменко (1939) і "Зівільнена Молдавія" С. Орфевеа (1946), 2 "Молд. сонатини" для фп. (1961, 1963) В. Сирохатова, тоді члена СК Молдавії. Він же у співавторстві з П. Рівілісом написав оперу "Дзеліка" за казкою К. Гоцці (1957). "Ескіз у молд. стилі" киянина Л. Колодуба створено для різних вик. складів: для *кларнета* і фп., солюючої групи кларнетів і орк., скр. і симф. орк., чим виявляються їх різні колорист. можливості. Дехто з композиторів, як О. Каменецький, В. Сирохатов, після досить тривалого періоду праці в Молдові продовжили творчий шлях в Україні. Поміж них — представник молодшої генерації Д. Киценко. Українець за походженням, він здобув вищу муз. освіту в Кишиневі й Бухаресті, з 1997 працював у Кишиневі, з 2002 живе й працює в Києві, є автором 5-и симфоній, 10-и концертів, 7-и кантат (у т. ч. "Літанії" на сл. Г. Бісру) та багато ін.

Загалом поміж молдов. композиторів — чимало уродженців України. Це Л. Гуров (1910—93) — визнаний корифей молд. музики, н. а. Молд. РСР, багаторічний голова правління СК Молдавії, кол. ректор Кишинів. конс., автор фундамент. творів у різних муз. жанрах. Народжений на Херсонщині, випускник Одес. муз.-драм. ін-ту (кл. П. Молчанова й М. Вілінського), він спочатку позиціював себе як укр. композитор, у ріді творів використав укр. мелос, у дні війни очолював Одес. відд. СКУ. В доробку н. а. Молд. РСР Ш. Аранова — дав "Укр. *сюїти*" для малого симф. орк., обр. укр. нар. пісень. Учень Л. Гурова, В. Сирохатов ряд років був відп. секретарем СК Молдови, згодом працював у Чернівцях та Одесі; створив обр. укр. нар. пісень. О. Сокирянський (уродженець Черкас) — автор пісні на сл. укр. поета М. Магнібиди, — освіту здобув у Кишинів. конс., так само як А. Люксембург (з Житомира) і П. Рівіліс (із Кам'янець-Подільського Хмельн. обл.). Одес. конс. закін. Г. І. Гершфельди (обидва з Вінниці), З. Столяр (працював в Одесі й Ворошиловграді, тепер Луганськ), В. Поляков — Харків. муз.-драм. ін-т. Композитор, артист та режисер балету В. Сливинський, вихованець Київ. хореогр. уч-ща, потім Кишинів. конс. (кл. Л. Гурова), працював у Львові, Києві, Одесі. Природно, що у всіх схожих випадках так чи інакше виявлялися взаємовпливи укр. і молд. муз. культур.

Свій внесок у культуру 2-х народів зробили також композитор, диригент, кларнетист, муз.

Обкладинка буклету
"Дні культури республіки Молдова
в Україні" (2002)

діям *М. Чернятинський*, який викладав у консерваторії Одеси й Кишинєва; композитор і піаніст *В. Сечкін* — професор Київ., а згодом Кишинів. конс., аналогічно — вихованець аспірантури при Київ. конс. *Є. Бовородський*. З Молдовою пов'язали своє життя випускники Київ. конс. віолончелісти *М. Мануйлов* (згодом зарекомендував себе як музикознавець) і *Г. Хохлов*. Вихованець Київ. баянної школи й нині авторитетний глава акад. школи нар.-інстр. мистецтва в Україні, академік АМУ *М. Давидов* починав свій пед. шлях у Кишинєві. конс. Професорами останньої є вихованці Одес. конс.: хор. диригент *Ж. Косинський* (учень *В. Луговенко*), трубач *Ф. Євтодієнко* (учень *Л. Рогового*) та ін. Композиторка *М. Завалишкіна* в 1944—55 очолювала муз. відділ Управління у справах мистецтв Молд. РСР. М.-УМЗ. розвивалися також у напрямках муз. фольклористики та істор.-теор. музикознавства. Зокр. ще в довоєн. час вивчення молд. нар. пісень розпочали *М. Гойдай*, *В. Харків*. *М. Білінський* у своїй доповіді на конф. і відповідній статті, опубл. у ж. "Рад. музика" (1938), одним із перших висвітлював структурні особливості молд. нар. пісн. Молд. музикознавець *З. Столяр* виклав свої порівняльні висновки зі спостережень над особливостями укр. і молд. нар. пісень в ж. *ІМФЕ "НТЕ"* (1979). Вчені й митці з України (*З. Василенко*, *М. Гордійчук*, *С. Грица*, *А. Гуменик*, *В. Довженко*, *О. Проводок*, *К. Василенко* то *В. Вдовина*, *Г. Завгородня*) і Молдови (*О. МIRONENKO*, *Я. МIRONENKO*, *П. Стоянов* та ін.) брали участь у спільних фольк. експедиціях і теор. конф., так чи інакше висвітлювали у своїх працях питання М.-УМЗ. Україна активно, особливо в 1980-х, сприяла підготовці молд. муз.-наук. кадрів (Молд. АН розпочала свою діяльність з 1961). ■ *ІМФЕ* захистили канд. дисертації *О. Вдовина*, *Г. Завгородня* (тепер педагог Одес. конс.), *О. та Я. МIRONENKO*, *П. і С. Стоянов*, *Г. Кочарова*, з *НМАУ* — баяніст *В. Шаров* (наук. кер. *М. Давидов*). Під наук. кер. *С. Грици* було підготовлено й захищено докт. дисертацію *П. Стоянова* (1992). *С. Грица* також була відп. редактором 3-х його монографій, опубл. у Кишинєві (1980, 1985, 1990); у Віснику АН Молд. РСР було опубл. рец. *П. Стоянова* на

монографію *С. Грици*. У вид-ві "Муз. Україна" друкувалися зб. молд. нар. пісень і твори сучас. молд. композиторів — *З. Кача* та ін. Якщо в силу об'єктивних обставин молд.-укр. зв'язки муз. культур ще не відновилися на рівні міждерж. офіційних взаємин, то ці зв'язки природно існують і будуть існувати в середині кожної з країн. Це насамперед стосується різних форм нар., "спонтанного" музикування. Адже на поч. 21 ст. в Україні проживало понад 324 тис. громадян молд. національності, переважно в селах і містах Одес. обл. (Піад. Бессарабія), відносно менше в Чернів. (Півн. Буковина), Микол. та Донец. областях. Зокр. в Одес. обл. функціонують 4 молд. фольк.-етногр. центри, понад 20 колективів худож. самодіяльності. З них широко популярність завоювали ансам. "Ізаараш" — лауреат міжн. і всеукр. фестивалів; дит. фольк. ансам. нар. інструментів "Хоро" з м. Сарата. Сворідним координа. центром діяльності таких колективів служить обл. молд.-румун. асоціація "Лучаферул". У Республіці Молдова живе бл. 650 тис. етнічних українців, з них — 200 тис. у Придністров'ї, що до 1940 входило до складу України. Мистецьку, в т. ч. муз. діяльність тут організовують Тов-во укр. культури "Червона калина" в Кишинєві, в Тирасполі — Спілка українців Придністров'я з осередками в Бендерах, Рибиці, Кам'янці, Дубоссарах; тов-во "Пробіва". Виходить 3 газети укр. мовою, періодично транслюється телепередачі "Світанок" тощо. На часі — встановлення на новій основі цільніших і масштабніших контактів у галузях профес.-акад. виконавства, педагогіки, муз. творчості та музикознавства.

Літ.: *Михайлов М. М. М. Білінський*. — К., 1962; *Довженко В.* Нариси з історії української радянської музики. — К., 1967. — Ч. 2; *Музикальна культура Молдавської ССР*. Сб. статей. — М., 1978; *Абрамович Е.* Композитор *Л. Гуцов*. — Кишинєв, 1979; *Гордійчук М.* Фольклор і фольклористика. — К., 1979; *Завгородня Г.* Проблеми музикознавства в Молдавії. — Кишинєв, 1980; *Іїж.* Професор Одеської консерваторії *Л. Гуцов* в розвитку українсько-молдавських творчих зв'язків // Одеська консерваторія: Забуті імена. Нові сторінки. — О., 1994; *Молдавсько-русько-українські фольклорні взаємозв'язки: Исследования, материалы, библиография*. — Кишинєв, 1981; *Котлярюк Б.* Из истории музыкальных связей Молдавии, Украины в России. — Кишинєв, 1982; *Проводок О.* Міжнародні зв'язки в музичному фольклорі. — К., 1982; *Музыкальное искусство Советской Молдавии: Сб. ст.* — Кишинєв, 1984; *Україна — Молдавія: Театральні зв'язки*. Сб. ст. в воспоминаний. — К., 1984; *Українська диспора у світі*. — К., 1993; *Національні меншини в Україні: Інф. довідник*. — К., 1995; *Пароб К.* Перша молдавська хорова капела // Рад. музика. — 1934. — № 1; *Поляков В.* "Доніна" // Там само. — 1937. — № 5; *Віліньський М.* Про особливості структури молдавської народної музики // Там само. — 1938. — № 4; *Ягоз ж.* "Молдавія". Кантата для хору, солістів і симфонічного оркестру (Авторське повідомлення) // Там само. — 1939. — № 6; *Анісимо В.* Молдавський квартет *Ю. М. Фоменка* // Там само; *Столяр І.* 31 спо-

МОЛДОВСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

Рок-гурт
"Здоб ті здуб"

МОЛИТВА "БОЖЕ ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ"

Титульна сторінка
видавання "Молитва"
М. Лисенка
(Л., 1885)

Титульна сторінка
видавання "Молитва"
М. Лисенка
(Л., 6/р)

стережень над особливостями українських і мовдавських народних пісень // НТЕ. — 1979. — № 4; *Стойков Н.* Нове досягнення української музикальної фольклористики: Рец. на кн.: *С. Грица.* Мелос української народної епіки // *Известия АН МССР (Кишинев).* — 1982. — № 2; *Михайлюк Я.* Молдавсько-волоські напіві в ірмологіях України // *ЗНТШ.* — Л., 2004. — Т. ССХLVII (247): Праці Музикознавчої комісії; *Гайбошицький І.* Полікультурна палітра музичного життя Чернівців середини XIX — початку XX століття // *Київ, муз.во.* — К., 2006. — Вип. 19; *Мозаїка І.* Магнітний вплив краси ("Норма" В. Белліні у постановці Молд. т-ру опери та балету) // *Київ, правда.* — 1976. — 14 серп.; *Яого ж.* Третя зустріч [Астролі Молд. т-ру опери та балету в Києві] // *Київ.* — 1976. — 22 серп.

А. Муза

МОЛИТВА "БОЖЕ ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ" (муз. М. Лисенка, сл. О. Кониського) — духовний гімн України. Створена в лют. — до 28 берез. 1885 у Києві, надрук. у Львові (віт.ку 1885). На титулі першодруку позначено: "Молитва. Гімн на жіночі голоси. Слова О. Я. Кониського, музика Миколи Лисенка. — Львів, 1885, [Літографія] П. Прищляка, 4 с." (партитура, окремо партії *сопрано й альтів*). Твір написано спеціально на "неложній уста" дітей (як зазначали автори). Проте для діт. виконання М. була занадто складною, оскільки помітно відрізнялася від традиц. куплет. *лісеня* для дітей. Найбільшого поширення М. отримала з поч. 20 ст. в *оранжуваних* для *мш. хор.*, здійснених *В. Матюком* (1907), *К. Стеценком* та *О. Кошцем* (1910-і). Музика М. — кантесенція нащ. *кантового* сліву, сповнена прозорих гармоній, виразного мелодизму, відтіненого терцез-секст. "вторами", чіткого драм. спрямування до піднесеної кульмінації. Твір увійшов у вик. практику числ. укр. хорів як "Молитва за Україну". Символічного значення М. набула в добу творення укр. державності 1917—20: у виконанні багатотис. хорів (під орудою К. Стеценка), що зібралися на пл. Б. Хмельницького у Києві, М. звучала на нащ.-патріот. мітингі (20 груд. 1917), і в день Злуки УНР і ЗУНР (22 січ. 1919). Від кін. 1922, після утвердження рад. влади в Україні, — М. на довгі роки було вилучено зі списку творів М. Лисенка й дух. життя народу. Починаючи з 1990-х М. знов активно увійшла до репертуарів укр. хор. колективів, програм

концертів і патріот. збірань. Під час держ. урочистостей М. часом виконується поряд з *Держ. гімном України*, її співають і слухають стоячи. Стало традицією завершувати недіельні й архієрейські церк. служби М. (окрім УПЦ Моск. патріархату). Рукопис М. зберігається в *Музеї Видат. діячів укр. культури* (архів М. Лисенка, Іл-82).

Літ.: *Лисенко М.* Релігійні твори для мішаного хору. — *Дрогобич, 1993*; *Кузик В.* Масова пісня // *ІУМ.* — 1992. — Т. 4; *Юрченко М.* М. Лисенка та його релігійні твори // *Микола Лисенко. Релігійні твори для мішаного хору.* — К., 1993; *Скорудьська Р.* Молитва // *Музика.* — 1998. — № 2.

В. Кузик

МОЛИТОВНІ ПІСНІ (МП.; також — духовні пісні) — строф. *лісеня* культового й паралітург. призначення, створені впродовж 16—17 ст. у правосл., римо- і греко-катол. середовищі. Специфіку структури визначили закономірності барок. поезити й виконувани функції. Прототипом можна вважати т. зв. *небілліні* пісні (зокр. оди "Слава во вишніх Богу" та "Тебе Бога хвалим"), *авмвросіам. гімни*, *григоріан. хорал* та виокремлені композиційно фрагменти укр. *елосу*. Значний вплив на розвиток МП. мали польс. реліг. пісні. До МП. належать реліг. (інтегрально пов'язані зі Службою Божою), паралітург. (використовували під час *літургій* і паралітург. форм богослуження), позалітург. (що не допускалися до літург. обрядів, хоч і розвивалися на межі культу й виконувалися під час процесій або паралельно до богослуження) пісні. Спадковий зв'язок простежується в *канті, партесному* й *духовному концерті*, згодом — *романсах* і *солослівах*.

МП. поділяються за темат. принципом на підставі відмінностей у поезиті й тематиці (у перших зб. — за об'єктом: Господські, Богородичні, на честь свят і чудотворних ікон; або за нагодою: судо моливотні, похвальні, похоронні тощо). Відмінності виникають і у зв'язку зі *стилем* та супр. Проте в усіх випадках спільною ознакою є визначена функційна структура (диференційована у 3-х гол. різновидах — моливотна, величальна та похвальна, але з обов'язковою наявністю інвокації, петити та плоду як її елементів) і специф. аудиторія. Для МП. властивий високий ступінь типизації муз. мат-лу та інтонац. блоковість, чітка форма, симетр. структура;

Фрагмент автографа "Молитви" М. Лисенка

будова муз. строфи переважно 2-частинна. У зв'язку з поглибленням процесу тонізації поет. текстів і розвитку силлобо-тонічної системи в тогочас. укр. поезії, важливе значення має метроритм.

МП., поширені у греко-катол. середовищі, увійшли до Почаїв. *Богогласника*, згодом — до зб. "Пісні благоговіння" (Почаїв, 1805) і "Ліра та її мотиви" П. Демущького. Дослідження МП. розпочалося у 1850-х — на поч. 1860-х у царині літературознавства (П. Безсонов, Д. Мардобець; згодом — Я. Головацький, О. Малинка, М. Петров, І. Франко, М. Грушевський та ін.); музикознавчі — з поч. 20 ст. (Є. Вітошинський, П. Демущький, С. Смоленський, М. Фіндейзін; згодом — Ф. Колесса, М. Гринченко, Б. Кудрик та ін.). Різні аспекти розвитку укр. пісен.-молитовної традиції містять праці О. Зосім, Ю. Медведика.

Літ.: *Перець В.* Историко-литературные исследования и материалы. — С.Пб., 1900; *Яого ж.* Очерки старинной малорусской поэзии. — С.Пб., 1903; *Демущький П.* Ліра та її мотиви. — К., 1903; *Возняк М.* Матеріали до української пісні і вірші. — Л., 1913—1914. 1925; *Щеглов С.* "Богогласник". Истор.-лит. исследования. — К., 1918; *Яворський Ю.* Матеріали для історії старинної песенної літератури в Подкарпатській Русі. — Прага, 1934; *Кошиць О.* Про українську пісню і музику. — Нью-Йорк, 1970; *Моценко П.* Українські канти. — Вінніпег, 1987; *Франко І.* Духовна й церковна поезія на Сході й на Заході: Вступ до студій над "Богогласником". — К., 1983; *Корній Л.* Українська шкільна драма і духовна музика XVII — першої половини XVIII ст. — К., 1993; *Гнатюк О.* Українська духовна барокова пісня. — Варшава, К., 1994; *Ісаков В.* Служацька культурно-освітня практика в Україні у XVIII ст. — К., 1994; *Медведик Ю.* Українська духовна пісня кінця XVII—XVIII століть. — К., 2006; *Яого ж.* Побутування духовної пісні на теренах українсько-польського пограниччя // *Духовна відродження слов'ян у контексті європейської та світової культури*. Чернівці, 1991. — Т. 1; *Яого ж.* Українські духовні пісні у фольклорному середовищі // *Народна пісня та впровадження її в учбово-виховний процес в умовах відродження національної культури*. — Ніжин, 1991; *Яого ж.* "Богогласник" — найважливіша пам'ятка української духовної лірики XVII—XVIII ст. (джерело-знавчий та етнологічний аспект) // *НТЕ*. — 1992. — № 5—6; *Яого ж.* Почаївський "Богогласник" // *Музика*. — 1992. — № 4; *Яого ж.* Українська духовна пісенність 17—18 ст. (загальна характеристика) // *Укр. муз.* — К., 1998. — Вип. 2; *Музична україністика в контексті світової культури*; *Яого ж.* Українські духовні пісні у лівиських польськомонових старо-друках 18 ст. // *Музика Галичини*. — Л., 2001. — Т. 6; *Зосім О.* Західноєвропейське духовна пісня на східнослов'янських землях у XVII—XIX століттях. — К., 2009; *Колесса Ф.* Навертствання та характерні риси української народної пісні: До питання про український музичний стиль // *Яого ж.* Музикознавчі праці. — К., 1970; *Якшасовський Ю.* З історії музичної західно-української землі XVI—XVIII ст. // *Укр. муз.* — К., 1986. — Вип. 23; *Яого ж.* Тема Пресвятої Богородиці в давній українській музиці // *Образ Богородиці в мистецтві*. — Л., 1995; *Герасимово-Пардєєва Н.* Музика українського пограниччя в добу бароко // *Варос: Kwartalnik*. — 1996. — № 3

(польс. мов.); *Яого ж.* Псалтир в музичній культурі України XVI—XVII ст. // *Музика і Біблія*. — К., 1999; *Бахтина В.* Духовне стилю славянських народів (сравнительные аспекты поэтики сюжетов и жанров) // *Славянские литературы. Культура и фольклор славянских народов*. — М., 1998; *Юдин-Рипун І.* Проблема фольклорно-літургійних зв'язків в епоху Просвітництва // *Музика і Біблія*. — К., 1999; *Мотійчик І.* Українська василіянська пісенність кінця XIX — першої половини XX ст. (до питання дослідження) // *Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка та НМАУ ім. П. Чайковського. Серія: Мист-во*. — 2004. — № 1; *Яого ж.* Українська духовна пісня у василіянській періодиці (кінець XIX—перша половина XX ст.) // *КАЛОФОНІА*. — Л., 2004. — Ч. 2.

М. Костюк

МОЛНАР Лайош Людвігович (22.05.1954, с. Гетен Берегівського р-ну Закарпат. обл. — кобзар, баяніст. Член Всеукр. спілки кобзарів (1996; тепер *НСКОбУ*). За походженням угорець. З дитинства незрячий. Навч. в інтернаті в Мукачеві (Закарп. обл.). 1970—74 — співробітник системи УТОС у Мукачеві. 1976 закін. Олександрів. культ.-освіт. уч-ще (кл. баяна). Від 1981 — аккомпаніатор БК м. Соснівка. Навч. гри на бандурі в Ю. Даниліча (Львів). У репертуарі — укр. нар. (у т.ч. — *стріпелицькі*) пісні ("Прийшов указ" в обр. Г. Китастого), твори укр. композиторів ("Дума про козацькі могили" А. Кос-Анатольського, "Вищий, вищий, кохана, мені" Г. Китастого). Переїняв від П. Супруна пісні "Про Морозенка", "Віс вітер, віс буйний", від Ф. Жарка — "Про Аскольда і Дира". Автор творів для бандури. Гастролював у Польщі, Швейцарії, Угорщині.

Літ.: *Желлинський Б.* Кобзарю Лайошу Молнару — 50! // *Поступ*. — 2004. — 29 травня.

Б. Желлинський

МОЛОСТОВА Ірина Олександрівна (29.01.1929, м. Москва, РФ — 13.02.1999, там само, похована в м. Києві) — режисерка драм. і муз. тріа, педагог. З. д. м. УРСР (1964). Н. в. УРСР (1976). Доцент (1970). Професор (1977). 1952 закін. реж. ф-т Держ. ін-ту театр. мистецтва ім. А. Луначарського (ГІТИС, тепер Держ. Рос. академія театр. мистецтва). 1952—58 — режисер, 1978—80 — гол. режисер Київ. рос. драм. т-ру ім. Лесі Українки, 1958—78, 1980—99 — Київ. т-ру опери і балету (з 1992 — *Нац. опери України*). Від 1967—99 — викладачка майстерності актора, худож. керівник акторських курсів Київ. театр. ін-ту ім. І. Карпенка-Карого (тепер КНУТК). Проходила навчання в реж. лабораторії гол. режисера Великого т-ру Б. Покровського (Москва).

Як режисерка-постановщиця створила десятки оригінальних, позначених сміливою думкою і сцен. культурною різноман. оперних вистав. Їй належить, за оцінкою сучасників, видат. новатор. постановка "Катерини Ізмайлової" Д. Шостаковича, яку сам автор визнає найкращою. На сцені Київ. оперного т-ру виховала декілька поколінь провідних співаків-акторів. У роботі із солістами їй було властиве ретельне опрацювання пластичного малюнку ролі, від-

МОЛОСТОВА

ПІС. 191
ДО ПОЧАВЬСЬКОГО БОГОРОДИЦЬ

Обкладинка книжки
"Пісні до Почаївської
Богородиці".
Транскрипція, комен-
тарі і дослідження
Ю. Медведика.
Перевидання друку
1773 р. (Л., 2000)

Л. Молнар

І. Молостова

І. Молостова

шліфування емоційно-психолог. деталей образу, в розробці хор. сцен — досягнення чіткості в поліфонічності дії, епічної широти композиційних і виразної достовірності мізансцен. Співпрацювала з диригентами Київ. опери — *В. Толбою, К. Симеонівим, С. Турчаком, В. Гергієвим (С.-Петербург),* хормейстером *Л. Венедиктовим,* художниками *Ф. Ніродом, Д. Боровським, М. Левитським.*

Яскравий талант і високий професіоналізм забезпечили визнання М. у країнах світу, першу поміч опер. муз. режисерів її запрошували як постановницю в три Москви, С.-Петербурга, Польщі, тоді Югославії, Італії, Ізраїлю, Угорщини.

Працюючи в Київ. ін-ті театр. мист-ва, здійснила у Навч. т-ри постановки ряду вистав за творами укр. драматургів. Визначною подією в мист. житті Києва стала постановка її курсом музики "Вестальська історія" *Л. Вернітайна* (1974, у гол. ролі — А. Хостіков). Серед випускників — актори *Л. Хоролько, О. Биструшкін,* режисер *В. Малахов* та ін.

Вистави оперні: у Київ. т-рі опери та балету (Нац. опері України) — "Богема" Дж. Пуччіні (1958, 1969 — поновлення), "Приборкання непокірної" В. Шекспіра (1959), "Перша весна" *Г. Жуковського* (1960), "Алеко" *С. Разманінова* (1961), "Мазепа" *П. Чайковського* (1962), "Лючія ді Ламмермур" *Г. Доніцетті*, (1963, 1988), "Хованщина" *М. Мусоргського* (1963, 1968, 1979, 1988 — поновлення), "Катерина Ізмайлова" *Д. Шостаковича* (1965, 1974, 1979, 1988 — поновлення), "Травіата" Дж. Верді (1966), "Маким" Ж. Массне (1967, 1973 — поновлення), "Полководець" ("Шорс") *Б. Лятошинського* (1970), "Шукані перлини" Ж. Бізе (1970), "Казка про загублений час" *Ю. Рохадської* (1971), "Євгеній Онегін" *П. Чайковського* (1972, 1983), "Паяци" *Р. Леонавалло* (1973, 1984), "Фауст" Ш. Гуно (1976, 1991 — поновлення), "Русалчині луги" ("На Русалчин Великдень") *М. Леонтовича* (1977), "Царева наречена" *М. Римського-Корсакова* (1982, 1998 — поновлення), "Сільська честь" *П. Масканьї* (1984), "Темний шлюб" *Д. Чимарози* (1984), "Милана" *Г. Майбороди* (1988), "Дон Жуан" *В. Моцарта* (1989, 1998 — поновлення), "Мадам Баттерфляй" ("Мадам Баттерфляй") Дж. Пуччіні

К. Симеонів, Т. Пономаренко, Д. Шостакович, І. Молостова після прем'єри опери "Катерина Ізмайлова" в Києві (1964 р.)

(1995), "Ріголетто" Дж. Верді (1997). В ін. т-рах: "Псковитянка" *М. Римського-Корсакова* (1993), "Катерина Ізмайлова" *Д. Шостаковича* (1995, 1996), "Мазепа" *П. Чайковського* (1996; всі — Маріїнський т-р, С.Пб.), "Орлеанська дівка" *П. Чайковського* (1994, т-р Карло-Феліче, Генуя, Італія), "Опричник" *П. Чайковського* (1999, Великий т-р, Москва), "Катерина Ізмайлова" *Д. Шостаковича* (Нова опера, Тель-Авів, Ізраїль), "Ріголетто" Дж. Верді (Будапештська опера, Угорщина), "Євгеній Онегін" *П. Чайковського* (оперний т-р, Нові Сад, Сербія).

Вистави драм.: "Вишневий сад" *А. Чехова* (1980, Київ, рос. драм. т-р ім. Лесі Українки), "Майстер і Маргарита" *М. Булгакова* (1987), "Талан" *М. Старицького* (1994, обидві — Київ. укр. драм. т-р ім. І. Франка) та ін.

Муз. фільми: "Найничка" (1964; за мотивами однойм. опери *М. Вериківського*) — режисерка (у співзв'язі з *В. Лавокинським*), авторка сценарію (у співзв'язі з *М. Качаном*); "Театр і поклонники" (1967) — реж. і авторка сценарію; обидві картини — кіностудія ім. О. Довженка.

Літ.: *Станішевський* Ю. Національна опера України. — К., 2002; *Солов'яненко* А. Оперно-режисерська діяльність І. Молостової: Автореф. дис... канд. мист-ва. — К., 2005; *Дого* Ж. Ремісюр І. Молостової: від драми до опери // Вісник Книжкової палати. — 2005. — № 6; *Швачко* Т. Діалог після прем'єри // Музика. — 1997. — № 3; *Галицька* Л. Ірина Молостова: "Драма — это зрелище ума, опера — зрелище чувств" // Арт-лайн. — 1999. — № 5—6; *Молох* В. Надлила нас крилами // Мист. обрії'99. — К., 2000; *Верагелс* О. Ірина Молостова стане працювати з Бєлєшим (інтуїтивним) // Києв. ведеомости. — 1998. — 8 окт.; *Воло* Л. Пам'яті І. Молостової // Уряд. кур'єр. — 1999. — 24 лют.; [Б. п.]. І. Молостова. [Некроліг] // Літ. Україна. — 1999. — 25 лют.; *Черкашина* М. Птиця умирає в політе // Зеркало недела. — 1999. — 27 февер.; *Поліщук* Т. Вона не жила, а літала... // День. — 2004. — 28 січ.

О. Лятошівська

"МОЛОДА ОПЕРА" — театр-студія, творчий підрозділ *НМАУ*, створ. на базі кол. Оперної студії, що розпочала роботу внаслідок діяльності оперного класу *О. Мурадівної* (1920—39), *З. Гайдой, О. Бішевської, І. Колізовського, Л. Руденка, В. Цветкова, О. Цветкової, О. Шерлінг*. Готує студентів-вокалістів до роботи в муз. т-рах, на оперних сценах; від 1997 — режисерів муз. т-рів. Тут розпочали творчий шлях *В. Борисенко, Д. Гнатюк, А. Григор'єв, Г. Гриньор, С. Данилюк, Ю. Дінов, Г. Дранов, О. Жила, М. Звєздіна, Л. Зобільська, О. Заребелний, П. Кармалюк, А. Кіхот, О. Кільчов, Є. Колесник, М. Кондратюк, А. Кочерев, О. Кочкін, Ю. Кравченко, Н. Кудель, В. Курін, В. Лук'яненко, Є. Мірошніченко, О. Михайлов, А. Мокренко, Л. Пашенко, В. Пивоваров, М. Полуденний, К. Радченко, В. Река, А. Ріхтер, Г. Слуховська, М. Стеф'юк, Г. Сухоруків, Є. Червоник* та ін. У сучас. структурі (директор *Н. Савчин*) — аркестр (концертмейстер *Н. Гнатівська*, інспектор *І. Чумаченко*), хор (кер. — *В. Петриченко*, хормейстер *Д. Кравченко*, інспектор *Є. Тищенко*), худож.-постановча

Сцена з опери "Євгеній Онегін"
П. Чайковського у виконанні акторів
театру-студії "Молода опера"

частина (зав. ■ Юхименко, художник з освітлення О. Костенко), балетна труппа (кер. В. Вітковський). До участі у виставах запрошуються солісти *Нац. опери України* й муз. г-ри Києва. У репертуарі — переважно вистави, пов'язані з навч. процесом ("Наталка-Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка, "Євгеній Онегін" П. Чайковського, "Царева наречена", "Моцарт і Сальєрі" М. Римського-Корсакова, "Весілля Фігаро" В. А. Моцарта, "Севільський цирульник" Дж. Россіні, "Травіата" Дж. Верді, "Летюча миша" Й. Штрауса тощо). Творчі керівники постановок 1990—2000-х — О. Кочин, В. Курбанов (зокр. "Лісова пісня" В. Кур'єнка, "Панночка-служниця" Дж. Б. Перголезі, "Шлюбний вексель" Дж. Россіні, "Любовний навіл" Г. Доніцетті), Р. Кофман ("Паяци" Р. Леонавалло) та ін.

МОЛОТАЙ Анатолій Михайлович (22.08.1938, с. Ружичка, тепер у складі м. Хмельницький) — військ. диригент, педагог, полковник, З. в. України (1977), Н. в. України (1990). Доцент (1994). Професор (2002). Від 1953 — муз. вихованець оркестру *Військового* в Хмельницькому, музикант зразкового орк. Прикарп. військ. округу. Закін. військ.-дириг. ф-т Моск. конс. (1964, кл. І. Лисенка). Від 1964 — диригент військ. оркестрів, 1980—91 — начальник військ. орк. служби, худ. кер. оркестру й *Анс. пісн. і танцю* МВС СРСР (тепер Ансамбль пісн. і танцю внутрішніх військ МВС України) по УРСР і Молдові, керівник оркестру та ансамблю пісн. і танцю МВС України; з 1991 — нач. військ.-орк. служби, засновник, худ. кер. і гол. диригент зразково-показового оркестру Нац. гвардії України (з 2002 — Нац. Президентський оркестр). У фонд Нац. Радіокомпанії України (тепер *НТКУ*) записав понад 100 творів. Автор аранжувань для дух. оркестру творів В. Косенка, П. Чайковського, Д. Шостаковича, Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, Дж. Россіні, Г. Берліоза, Й. Штрауса, М. Равеля, та ін., акомпанементів для дух. орк. тощо. Від 1986 — викладач кафедри дух. і ударних інстр. Київ. конс.

Літ.: Сикорська М. Отдельный образцово-показательный оркестр Национальной гвардии Украины // Украин-центр. — 1997. — 14 марта.

І. Сикорська

МОЛОТКОВ Володимир Олексійович (9.04.1947, м. Київ) — джаз. гітарист, кер. орк., педагог. Гр. на *гітарі* навч. в Є. Голубова. 1963 виступав з ансамблем Є. Яценка. Грав в анс. *Українцетру* (1963—65), Цілінконтртуру (Цілінград, Казакстан, 1964—65), в орк. Київ. держ. цирку п/к В. Петруся (1965—66). Від 1967 співпрацює з джаз. трубачем і флюгельгорністом В. Колесниковим, — у складі його *квартету* брав участь у фест. у Донецьку (1969, 1971, 1973, 1976), Дніпропетровську (1971), Ставрополі (1973). 1969 грав у Приюцькому молодіжному естр. орк. Тульської філармонії п/к А. Кролла, виступав з анс. М. Резницького в кафе "Хрешатик" (1969). 1970—71 — кер. естр. орк. Київ. ін-ту інженерів цивільної авіації; 1972—73 працював з вок. анс. "Мрія" п/к В. Ільїна. Артист Київ. об'єднання муз. ансамблів (1973—76, 1976—82). Грав у конц. анс. Київ. філармонії "Ралсодія" п/к О. Осодіого (1976—78), в орк. Шнів. музик-голлау (1985). Держ. дух. орк. України (1990—91). Учасник фест. "Кришталевий Лев—88" (Львів) — з квартетом П. Пошкода, "Jazz Fest" (Суми, 1995) — з анс. Є. Дерунова. Брав участь у складі секстету М. Замолока в концерті джаз. музики Пленуму правління СКУ "Світ музики й молоді" (Київ, 1988). Викладач естр. відділення Київ. вечірньої муз. школи робітничої молоді ім. К. Стеценка (1976) / Київ. муз. уч-ще (з 1980). Згідно з результатами анкетування, що його проводила редакція газ. "Сов. молодь" (Рига) за участю джаз. факівців, посідав 3-є (1982), 6-е (1983), 5-е (1984) місця серед гітаристів СРСР. Член Президії *Джаз. асоціації України* (з 1995).

Дискогр.: LP грамплівки — "Ліричне настроєно". Джазові композиції, В. Колесников (труба, флюгельгорн); В. Новиков (фп.); В. Молотків (гітара); А. Христидис (ударні); — М.: Мелодія, 1978. — С6009709-19.

Літ. та Техніка джазового акомпанементу на шестиструнній гітарі (у співств. з В. Манілодом). — К., 1979, '1984, '1989; Джазова імпровізація на шестиструнній гітарі. — К., 1983, '1989.

Літ.: Смола К. Альбом гітариста // Музика. — 1980. — № 3; Кузнецов А. Любителям джазу // Муз. життя. — 1980. — № 12.

В. Симоненко

МОЛЧАНОВ Олексій (24.05.1961, м. Новоросійськ, тепер РФ) — піаніст. Лауреат 4-о Всеукр. конкурсу піаністів ім. М. Лисенка (1984). Закін. Київ. муз. уч-ще (1980, кл. Л. Шур) та Київ. конс. і асистентури-стажування при ній (1985, кл. О. Снегирьова). Виступав із сольними концертами, солістом симф. оркестрів в Україні, Росії, Сербії. Працював викладачем Черкас. муз. уч-ща. Емігрував до тод. Югославії, Нім. — професор *фортепіано* у м. Цетин (Чорногорія).

Літ.: Бувачев Е. Из Черногории — с ностальгией // Акцент (Черкаси). — 2010. — 20 окт.

І. Лисенко

МОЛЧАНОВ

А. Молчаний

МОЛЧАНОВ Порфирій Устинович [12(24).1863. м. Харків — 13.04.1945, м. Одеса] — композитор, диригент, педагог. Закін. Петерб. конс. (1887, кл. композиції *М. Римського-Корсакова* та *А. Лядова*). Дипл. робота — *Кантата* для вел. симф. оркестру, вок. *Квартету* та *Хору*. Диригував в Одес. оперному т-рі й симф. концертами в Одесі. Викладав усі муз.-теор. дисципліни, а потім і композицію в муз. закладах Одеси: з 1888 — у Муз. класах ІРМТ, з 1897 — у Муз. уч-щі, з 1913 — у консерваторії. Поміж учнів — *В. Фемеліді, К. Данкевич, М. Заволішина, С. Орфеев*. Товаришував з *П. Чайковським*, який на одному з концертів в Одесі (23 січ. 1893) продиригував його "Укр. скерцо". Автор праці "Практичне застосування теорії зворотної симетрії мажора і мінора при побудові модуляційних планів" (рукоп.).

Тв.: воє.-симф. — кантати; для симф. орк. — 2 симфонії, "Укр. скерцо", кам. інстр. ансамблі — Струн. секстет, 3 струн. квартети, Фл. трио, Сонета для скр., "Еклог" для альта; редація клавiру опери "Катерина" *М. Аріаса*.

Літ.: Одеська консерваторія: забытые имена, новые страницы. — О., 1994; *Смирнов В.* Ревизия XX века. — О., 2004; — Ч. 1: *Костюк О., Колениченко А.* Камерно-инструментальная музыка // *ИУМ*. — К., 1990. — Т. 3; *Мирошниченко С.* Формирование музыкальной теоретической школы в музыкальных классах ОО ИРМО // Трансформация муз. освіти: культура та сучасність. — О., 1998. — Ч. 1; *Піж. О.* Преисiveness преподавания музыкально-теоретических дисциплин в Одессе (музыкальные классы — музыкальное училище — консерватория) // Муз. искусство / культура. — О., 2001. — Вып. 2.

С. Мирошниченко, А. Музо

МОЛЧАНОВА (Бондаренко) Тетяна Олегівна (3.04.1956, м. Стрий, Львів. обл.) — піаністка, педагог, музикознавець. Канд. мист-ва (1990). Професор (2001). Закін. Дрогоб. муз. уч-ще (1975, кл. фортепіано *Є. Косинської*), Львів. конс. (1980, кл. фп. *О. Едильмана, Н. Грамотеєвої*), асистентуру-стажування при кафедрі концертмейстерства Київ. конс. (1983, кл. *Р. Голубевої*). Від 1986 працює на кафедрі концертмейстерства ЛДМА, її клас закін. понад 100 випускників, поміж яких — дипломанти міжн. і всеукр. конкурсів у категорії "найкращий концертмейстер" (14). Авторка першого в Україні навч. посібника "Мистецтво піаніста-концертмейстера" (2001), де систематизовано необхідні для концертмейстера знання й навички в різних напрямках діяльності: статей і метод. розробок з проблем концертмейстерства. У монографії "З історії ансамблевого музикування" (2005) розглянуто істор. еволюцію асн. музикування, зародження фаху артиста ансамблю й аккомпаніатора-концертмейстера. Веде рубрику "Мистецька палітра" у львів. літ.-мист. журналі "Дзвін". Має фонд. записи на Львів. радіо і ТБ. За роки роботи на кафедрі провела чимало темат. концертів, поміж яких — "Вокальна музика *О. Гречанинова*", "Концерт до 100-річчя *С. Прокоф'єва*", "Вокальна лірика *Людвіга ван*

Бетховена", літ.-муз. вечір пам'яті *Лесі Українки*, "Вокальна та інструментальна музика композиторів США", "Вокальні твори композиторів Польщі" та ін.

Літ. тв.: канд. дис. "Вокальна творчість *Ш. Чалюса* у контексті художньо-стильових тенденцій радянської музики" (К., 1990); Метод. рекомендації к работе над вокальными циклами *С. Невадомского* "Ясыкова доля" на сл. *М. Конюничкой*. — К., 1991; Метод. рекомендації к работе над вокальными циклами *А. Гречанинова* "Снежинки", "Курочка ряба", "Тригличка" в концертмейстерском классе. — К., 1992; Анотований бібліогр. покажчик літ-ри з концертмейстерства (3 вип. — К., 1989, 1994, 1999); Вокальні цикли *Р. Шумаха* в концертмейстерському класі: метод. поради. — К., 1994; Вокальні цикли *Л. Бетховена* у концертмейстерському класі: метод.-внк. поради. — К., 1996; Виховання навиків самостійної роботи в класі концертмейстерства: метод. пропозиції — К., 1998; Мистецтво піаніста-концертмейстера: навч. посібник. — Л., 2001. 2007. З історії ансамблевого музикування. — Л., 2005; Всегда в поиске // Сов. Дагестан. — 1987. — № 4; Созвучно времени и судьбе // Там само. — № 6; Памяти *А. Гречанинова* // СМ. — 1991. — № 5; Людмила Дуна (Львов) в рубрике "Что завершено, что в работе, что задумано?" // Муз. академия. — 1992. — № 1; Гідний пам'яті (до 130-річчя від дня нар. *Д. Січинського*) // Дзвін. — 1995. — № 10; Музыка — моя прикраса! // Там само. — 1996. — № 10; Зі славної плеяди (про *К. Стеценка*) // Там само. — 1997. — № 2; Гордість і слава української музики (до 155-річчя від дня нар. *М. Лисенка*) // Там само. — 1997. — № 5—6; Життя, віддане музиці (про *М. Вериківського*) // Там само. — 1997. — № 11—12; Грані таланту (до 95-річчя від дня народження *Ю. Мейтуса*) // Там само. — 1998. — № 2; Фарби життя // Там само. — № 3; Талант, закорінений у глибини традиції (до 120-річчя від дня народження *С. Людкевича*) // Там само. — 1999. — № 2; Сила долі (про *В. Барвинського*) // Там само. — № 3—4; Щедрість духу і таланту (до 110-річчя від дня народження *Л. Ревуцького*) // Там само; Музикант другого гатунку? (слово на захист професії концертмейстера) // Art line. — 1999. — № 7—8; Музикант і громадянин (Год *С. Людкевича*) // Муз. життя. — 1999. — № 10; Час, втілений у музиці (про *Б. Лютенського*) // Дзвін. — 1999. — № 9; Звучання вічності (про *М. Скорука*) // Там само. — 2000. — № 7; Глибинні музики шари (про *М. Леонтовича*) // Там само. — № 11—12; Сходження (про композитора *В. Каминського*) // Там само. — 2002. — № 7; Загада розмірності таланту (про композитора *О. Козаренка*) // Там само. — 2003. — № 7; Співаю серцем (про співачку *Н. Романюк*) // Там само. — 2004. — № 10; Музичне життя та освіта в Галичині XIX — поч. XX ст. Становлення і розвиток мистецтва аккомпанування // Наук. вісник Укр. ун-ту в м. Москві. — М., 2005. — Т. VIII; Галичина серцем і професією (про виконавський дует *Ірини та Юрія Криків*) // Ірина Крик — особистість, музикант, педагог; Спогади. — Л., 2005; Творчість *Дениса Січинського* у контексті соціально-художніх тенденцій музичної культури Галичини кінця XVIII—поч. XIX ст. // Наук. вісник Укр. ун-ту в Москві. — М., 2005. — Т. IX; Теоретичний курс "Основи концертмейстерської роботи" як важливий предмет навчання студентів фортепіанного факультету // Концертмейстерська діяльність: історія, теорія, практика. — Л., 2005; Деякі аспекти

Т. Молчанова

ти пісенної творчості В. А. Моцарта // Науковий потенціал світу — 2006. — Дніпроп., 2006; Михайло Глінка і Україна (горляючі сторінки "Записок" композитора...) // Дзвін. — 2007. — № 2.

Лит.: Концертмейстерська діяльність. Історія, теорія, практика. — Л., 2005; Буті "другою": Творчий портрет заслуженої артистки України, професора Ярославів Матюхи. — Л., 2009.

Б. Філиць

МОЛЧАНОВСЬКИЙ Степан Федорович (бл. 1860, Чернігівщина — ?) — оперний і кам. співак (бас-профундо). Закін. Петерб. конс. (1885, кл. К. Едвардс). 1885—90, 1896—97 — соліст Тифліс. (тепер Тбіліс.), 1890—1991 — Казан., 1891—92 — Харків. опер. У концертах виконував твори укр. композиторів, зокр. М. Лисенка й нар. пісні. Виступав на Шевченків. вечорах. Мав рідкісної краси й сили голос широкого діапазону, сцен. обдаровання. Партнери — В. Зарудна, Л. Звягина, П. Лодій, М. Медведєв, І. Тартаков.

Лит.: Сусаннін ("Життя за царя" М. Глінки), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Конубей, Гремін ("Мазепа", "Євгеній Онегін" П. Чайковського), Іван Грозний ("Купець Калашников" Ант. Рубінштейна), Лопорелло ("Дон Жуан" В. А. Моцарта), Дон Базиліо ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Кардинал ("Жидівка" Ш. Галеві), Мефістофель ("Фауст" Ш. Гуню), Сільва, Рамфіс ("Ернані", "Аїда" Дж. Верді), Ландаграф ("Тангейзер" Р. Вагнера) та ін.

Лит.: Шкоффер В. Сорок лет на сцене русской оперы. — Ленинград, 1936; Співаче поле Чернігівщини: Календар 2004. — К., 2003.

І. Лисенко

МОЛЧАНОВСЬКИЙ Яків Панасович (у скарі — Афанасій), єпископ (1887, с. Яранчів Київ. губ. — 1938, ?) — регент, нотний копіст, реліг. і громад. діяч 1920-х. З родини псаломщика. 1908—12 навч. у КДА, 1910—12 — регент акад. хору. Ймовірно під час навчання був висвячений на священника, про що свідчать його підписи "Свящ. Я. Молчановский" під нотним текстом партитур і нотолосників з нотної 616-ки цього хору. Після закін. КДА служив у Введенській і Притисько-Микільській церквах (Київ). У період становлення рад. влади провадив духовно-місіонер. діяльність. 1924 року прийняв чернецтво; тамно був висвячений на єпископа Сквирського й Бердичівського, вікарія Київ. єпархії єпископами Макарієм (Кармазінін) та Порфирієм (Брянський) у Близьких печерах КЛД. Від серп. 1924 його кілька разів заарештовували. Розстріляний в одному із сибір. таборів, де перебував 1934—38. До припинення діяльності КДА М. впливав на її муз. життя. Будучи регентом, дбав про збереження й поповнення творів О. Кастальського, "Велике славослів'я" (2 варіанти), "Симонівська Херувимська пісня", "Хваліте ім'я Господнє" П. Іванова, подарована хором В. Кривуцьким, та ін.] нотної 616-ки акад. хору; брав участь у копіюванні нот у різні роки (зокр., 1912 — "Благовіслю, душе моя, Господу" В. Орлова, "Бог Господь ш явися нам" анонім. автора,

"Велике славослів'я" Ф. Мясникова; 1920—21, вже після офіц. закриття інституції, — "Слава во вишніх Богу", "Волною морською" анонім. авторів; "Покаліяні отвори ми двері і "На ріках Вавилонських" А. Веделі; "Милість мира", "Херувимська пісня № 3", "К Богородице приємля", "Вони, Боже, молитву мою", "Херувимська пісня" О. Архангельського; "Ірмоси Різду Христову" Д. Аллеманова; "Прійдіте убажжати", "Воскликните Господеві" Д. Бортнянського; "Милість мира" (?) Соколова; "Утоли болізни" о. Віктора; "Хваліте ім'я Господнє" В. Бенедського). Ймовірно, що М., працюючи священником, не переривав зв'язків із КДА й виконував обов'язки регента її хору.

Л. Руденко

МОЛЧКО Уляна Богданівна (б.03.1965, м. Стрий Львів. обл.) — піаністка, педагог, музикознавець. Доцент (2003). Закін. Львів. конс. (1989, кл. фортепіано М. Крушельницької). Від 1990 — викладачка муз.-пед. ф-ту Дрогоб. лед. ун-ту ім. І. Франка. Конц. діяльність розпочала 1989 у фп. дуєті спільно з О. Німилішч (понад 150 концертів; серія виступів на регіон. ТБ і радіо). Дуєт в учасником числ. муз. фестивалів ("Музика укр. зарубіжжя" (Л., 1991), IX Муз. фестиваль — ім. А. Кос-Анатоляського (Коломия, 1995), "Дні американської та укр. музики" (Л., 1996), "Струми душі нашої" (Дрогобич, 1993, 1996—99, 2007), "Musica Galiciana" (Дрогобич, 1998), Фестиваль хор. та інстру. музики (Л., 2001), Фестиваль укр. музики (Мюнхен, 2009). Ансамбль популяризує шедеври світ. класики, тісно співпрацює з відомими сучас. митцями Л. Дичко, Г. Лисенком, М. Скориком, Б. Філиць, виконуючи їх нові композиції, а також віднайдені ними твори В. Витвицького, Б. Кудриця, Я. Лопатинського, С. Людкевича, Д. Счинського та ін. Найкращі твори з репертуару дуєту увійшли до аудіоальбому "Укр. музика для двох фортепіано" (2000), прихильно зустрінутого муз. критикою. "Сонатина" В. Витвицького у виконанні дуєту прозвучала в стереозаписі на конф., присв. його пам'яті, організований НТШ у США (31 берез. 2001, Нью-Йорк). 2006—07 дуєт дав серію концертів у Дрогобичі, Львові, Ів.-Франківську, Тернополі з циками Я. Брама ("Пісні кохання" й "Нові пісні кохання" для вока. квартету (Л. Коструба — сопрано, С. Паламар-Косик — мецо-сопрано, В. Понайда — тенор, Ю. Трищевський — бас) та фп. у 4 руки. Уродовж кількох років із студентами М. підготувала цикли ввечері, присв. фп. творчості С. Людкевича, Н. Нижанківського, В. Барвінського, В. Косенка. Авторка понад 80-и друку, праць, навч.-метод. посібників.

Лит. та.: Ольга Бачинська — жінка-подвижниця. — Нью-Йорк, 2002; Фортепіанна творчість Нестора Ничкавіцького. — Дрогобич, 2002; Сторінки життя та творчості композитора і диригента Богдана Веселовського // Наук. записки ТНУ та ІМАУ. — Серія: Мист.-во. — 2003. — № 2; Фольклорні джерела музичної спадщини Нестора Ничкавіцького // НТЕ. — 2003. — № 1—2;

МОЛЧКО

У. Молчко

М. Момот

Чотири фортепіанні прелюди Миколи Колесси // Микола Колесси у сторічній ювілей. — Дрогобич, 2003; Випливання пів дилантизму музичного журналу "Боян" // Вісник Прикарп. ун-ту: Мист-во. — Із-Франківськ, 2004. — Вип. 6: Впровадження фортепіанних ансамблів Богдана Філиця у музично-освітній процес вмає назачальних закладів // Наук. вісник НМАУ. — К., 2004. — Вип. 65: Актуальні проблеми викладання муз. дисциплін у вищій школі; Значення фортепіанних циклів "Видомін століть" та "Мозаїка" Геннадія Саска в процесі підготовки педагогів молодших класів // Підготовка майбутніх учителів початкових класів до пед. діяльності на основі змісту освіти і сучас. пед. технологій. — Дрогобич, 2004; Музичне життя Стрийщини на сторінках журналу "Квітучі береги" // Стрийщина крізь призму століть. — Дрогобич, 2004. — Вип. 3: Остап Бобинкевич — композитор, піаніст, громадський діяч // Мистецтво і освіта. — 2004. — № 4; Роман Лесик — композитор, диригент і педагог // Вісник Прикарп. ун-ту: Мист-во. — Із-Франківськ, 2004. — Вип. 7; Суспільно-громадська діяльність Ольги Барвінської // Український жіночий рух на зламі тисячоліть: мат. літ. Мок. наук.-практ. конф. — Л., 2004; Фортепіанний цикл Богдана Філиця "Музичні присяги" // Етнос. Культур. Нація: Мат. літ. Всеукр. наук.-практ. конф. — Дрогобич, 2004. — Вип. 4; Драматичний триптих для двох фортепіано Лесі Дичко // Вісник Прикарп. ун-ту: Мист-во. — Із-Франківськ, 2005. — Вип. 8; Історико-ідеологічний журнал "Квітучі береги" // Історичні пам'ятки Галичини. — Л., 2005; Марта Кравчук-Барабаш та її фортепіанний альбом "Моя Україна" // Наук. записки ТНПУ та НМАУ: Мист-во. — Тернопіль, К., 2005. — № 3 (15); Творчий шлях Василя Коссака // Наук. записки ТНПУ та НМАУ. — Серія: Мистецтвознавство. — Тернопіль, К., 2005. — № 2 (14); Сидір Воробкевич — перший борець Михайла Вербицького // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2006. — № 8; Творчий внесок музичних діячів з Волищини в розвиток української культури діаспори // Діаспора як чинник утвердження держави України у мист. сфери. — Л., 2006; Продовження музичних традицій у родині Крушельницьких // Солоня Крушельницька та світовий музичний простір: 36 статей. — Тернопіль, 2007; Богдана Філиця — композитор, музикознавець, громадський діяч // Молодь і ринок. — 2008. — № 2 (37); Музикно-критичні статті Мелані Ніжманівської на сторінках журналу "Нова хата" // Вісник Прикарп. ун-ту: Мист-во. — Із-Франківськ, 2008. — Вип. 12—13; Творча спадщина Богдана Філиця і Теодора Савчинської // Молодь і ринок. — 2008. — № 2 (37); З елістолярної спадщини Василя Барвінського: Листи до Коша УСС // Наук. записки ТНПУ та НМАУ. Серія: Мист-во. — Тернопіль, К., 2009. — № 1 (20); Музикознаво-публіцистичний нарис Михайла Тележницького "Український композитор Микола Дмитрович Леситович" на сторінках часопису "Українська нива" // Мистецтво: сучасне Волині та Полісся. — Луцьк, 2009. — Вип. 32; Володимир-Волинський в історії України і Волині; Публіцистичний огляд Василя Барвінського "Музичне життя у Прозіщеській" // Молодь і ринок. — 2009. — № 3 (50); ін.; упоряд. і ред.: Твори українських композиторів для двох фортепіано та фортепіано в чотирьох руках. — Дрогобич, 2002; Богдана Філиця. Largo letteroso. — Дрогобич, 2004; Володимир Козаченко — організатор громадського життя в Стрию. — ЗСА: Канада: Україна, 2004; Остап Бобинкевич. Вокальні твори на вірші Тараса

Шевченка. — Дрогобич, 2007; Богдана Філиця. Солов'їни на вірші Теодора Савчинської-Латин. — Стрий, 2007 та ін.

Літ.: На Україну повернувся / Упор. Я. Філиця. — Л., 1995; Хвилююся Л. Концертна мозаїка // Музика. — 1996. — № 5; Її ж. Композитор — професія неможлива? // За вілну Україну. — 2003. — № 3—4 см.; Яхчів О. Олександра Німичович — Уляна Молько — фортепіанний дует з педінституту // Галицька зоря. — 1993. — 29 трав.; Яго ж. Фортепіанний дует: Олександра Німичович — Уляна Молько // Франківськ. — 1993. — 1 черв.; Яго ж. Музика у старовинному Дрогобичі // Вісті з України. — 1994. — 3—9 лютого; Яго ж. Авторський концерт композитора Геннадія Ляценка, колишнього дрогобичанина // Галицька зоря. — 1995. — 31 лип.; Яго ж. Фонозаписи інтиту Дрогобиччини. Олександра Німичович — Уляна Молько: "Українська музика для двох фортепіано" // Галицька зоря. — 2000. — 22 серп.; Гілар З. А потім було дискусія... // Жива вода. — 1996. — № 7; Лич Б. "Струни душі нашої" // УМГ. — 1998. — № 3; Гробовський В. Відбувається 4-й фестиваль української музики "Струни душі нашої" // Галицька зоря. — 1998. — 22 верес.; Дашко В. Завдяки Михайлові Вербицькому почувалося себе великою нацією // Яго ж. Авторський концерт композитора Геннадія Ляценка, колишнього дрогобичанина // Галицька зоря. — 2000. — 22 лип.; Філиця Л. Творча зустріч з професором Романом Савчинським // Там само. — 2001. — 4 груд.; Яго ж. "Українські мелодії у світовій музиці" // За вілну Україну. — 2002. — 15—16 берез.; Яго ж. Леся Дичко на дрогобичській землі // Мій Дрогобич. — Поступ. — 2004. — 20 трав.; Сошківський Р. молько, Філиця Л. "Українські мелодії у світовій музиці" у Дрогобичі // Америка (Філадельфія). — 2002. — 31 серп.; Мондрок І. Серце бойківщини бітється рівно // Високий замок. — 2002. — 3 жовт.; Сошківський Р. молько, Філиця композитори у нових монографіях // Свобода (Нью-Йорк, США). — 2002. — 11 жовт.; Поступ Р. Тут плавають народники артисти // За вілну Україну. — 2002. — 1—2 лип.

Б. Філиця

МОМОТ Микола Семенович (6.11.1932, с. Гродівка Красноармійського р-ну Сталінської, тепер Донец. обл.) — оперний і кам. співак (тенор). З. а. УРСР (1972). Н. а. УРСР (1975). Доцент (1981). Професор (1990). Закін. Ленінгр. (тепер Петерб.) конс. (кл. вокалу М. Гришанова; 1965). 1965—66 — соліст Ленконцерту; 1966—69 — ансамблю пісні й танцю Півн. групи рад. військ у Німеччині; з 1969 — соліст Донец. т-ру опери та балету. Проводить конц. діяльність. 1981 — доцент, 1990 — професор кафедри академ. співу Донец. конс. Поміж учнів — лауреати й дипломанти Всеукр. і міжн. конкурсів. Виконання М. вражало кантленістю, емоційністю, яскравими інтерпретаціями оперних образів.

Партії: Петро ("Маталка Полтавка") І. Котляревського — М. Лисенка), Гарах ("Ярослав Мудрий" Ю. Мейтуса), князь ("Русалка" О. Даргомижського), Водомон ("Юланта" П. Чайковського), Мандріко, Дон Карлос, Радамес, Отелло ("Трубадур", "Дон Карлос", "Аїда", однойм. опера Дж. Верді), Андра ("Анда Шенче" У. Джордан), Хозе ("Кармен" Ж. Бизе), Едгар ("Лючія ді

Ламмермур" Г. Доніцетті), Рудольф ("Богема" Дж. Пуччіні).

Літ.: Борченко Т. Верність призванню // Донбас — 1977. — № 4; Козловський А. Грані його таланту // КіЖ. — 1972. — 24 серп.

Н. Семененко

МОНАСТИРІ (М.) — обителі, насельниками яких є монахи-ченці (чи монашки-черниці) як громада, об'єднана релігійною спільністю. М. є потужними реліг. і культ.-просвітн. осередками, зокр. центрами розвитку муз. професіоналізму — традиції церк. співу як форми богослужіння, опертої на канон. настанови церк. уставу та узвичаєні в церкві муз. передання (усне й писемне). Монахи (грец. *monachos* — одинак, самотник) ведуть безсімейне (в мирському сенсі) життя, але у спільножиттєвому монастирі складають духовно єдину родину — братію. Слов'ян. назва "чернець", пов'язана з чорним кольором одягу, підкреслює ангел. подоби ченця, його відданість реліг. служінню. Визначення ченця (нок (слов'ян. *инок*), означає, що він веде життя, інше від мирського. Послушник (послушниця) — особа, яка готується до чернецького подвигу й навчається смиренню, виконуючи в обителі різні доручення. Три загальні ідеали чернецтва, виражені в уставах, — це послух (праця, заняття певним видом діяльності), нестягання (убогість; у кіно-

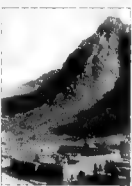
віях — заборона особистої власності) та безжурення (гілєсна чистота, дієство). Дотримування цих правил творить чернече життя як форму духовного подвижництва. Найрізноманітніші форми роботи, що забезпечують життя й різнобичну діяльність М., — господар. упорядкування приміщень; будівництво, іконопис, різьблення; виготовлення книг богослужбових, у т. ч. музичних (переклад і редакції текстів, написання, ліюмінування (ліострування), оздоблення, переплетення в палітурку), друкарство, спів; праця в монастир. біб-ках, школах, лікарнях, куховарнях, утіддях; тощо — вважаються богоугодними й зветься в М. не "роботою", а послухом (церк.-слов'ян. послушаніє). Суворі правила життя в М. концентрують життєві сили ченців на постійній молитві й виконанні послуху (зобов'язання молитись і трудитись на славу Богу). Безперестанка діяльність приводить як до життєво необхідних результатів щоденної господар. праці, так і до визначних, високо одухотворених худож.-мист. досягнень послушників. У М. написано ікони, багато з яких стало чудотворними. Немало ченців улавилися духовними подвигами, нетлінними тіл після упокоєння, зціленнями недужих, провидництвом та ін. здобутками.

Ідея монашества з'явилася ще тоді, коли люди "вперше пізнали всю марноту нашого світу та всю зінсутність людської природи" (І. Огієнко).

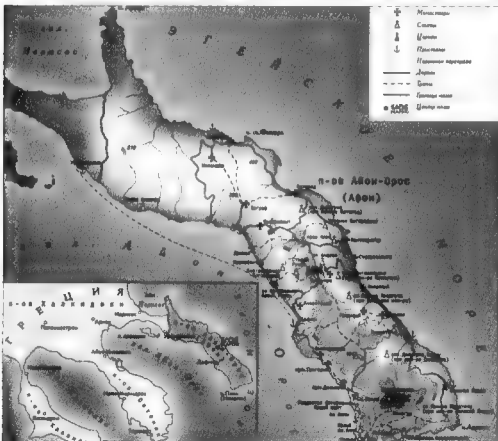
МОНАСТИРІ

Вказівники в Афоні

Монастир св. Катерини (Синай; тепер територія Арабської Республіки Єгипет)

Карта розташування монастирів на півострові Афон

Св. Антоній і
Феоодій
Печерські. Ікона

Вулиця саїтників
у Дальніх печерах
Києво-Печерського
монастиря

Михайлівська
церква Видубицького
монастиря
(Київ, 1070 р.)

Поява окремих груп людей, які зреклись безнадії світу й самоізолювалися від мирського оточення заради досягнення високої духовності життя, спостерігалася ще в античну й старозаповітну епохи. Громади християн, де проповідувався аскетизм, потаємно створювалися в Середземномор'ї у 1 — на поч. 4 ст. н. е., але й на безлюдді зазнавали жорстоких гонінь. До виникнення М. було прийнято усамітнення в пустелю окремих відлюдників — анахоретів, з-поміж яких ушляхилися подвизники св. Павло Фівеїнський († 341) та св. Антоній Великий (бл. 251—бл. 356). З офіційним прийняттям у 313 в Європі християнства (як другої релігії поряд із язичницькою) в пустелях Єгипту виникли перші візант. М. — кінкові — як осередки спільного життя. Невдовзі практика чернецтва прийшла до Синаю, Палестини, ймовірно вже в 7 ст. до Афону. Засновником спільножителів став прп. Пахомій Великий († 348), який для вноормування життя в організованій ним кініві (в Табенні в Єгипті) уклад 1-й дуже суворий устав. Згодом він поширився в М. Сходу. Невдовзі чернечий устав було складено свт. Василієм Великим († 379); довгий час у Візантії панував Єрусалимський устав св. Савви Освяченого († 532), пізніше — Студійський св. Феодора Студита патр. Алексія (з кін. 1025 патр. Константиноп.); з 14 ст. — Афонський та Єрусалимський (на Русі з 15 ст.). Богослужб. й муз. традиції М. за уставами дещо відрізнялися від соборних.

Крим невеликих М., у Палестині виникли також лаври — особливо значущі чол. обителі, у давнину часто огорожені стінами на захист від кочовиків; напр. лаври св. Феоодія Великого († 529) і св. Савви Освяченого біля Єрусалиму (в останній у 8 ст. перебував свт. Іованн Дамаскин). Іноді М. являли собою справжні фортеці, що служили укриттям для населення під час нападів чужинців. Візант. чернецтво передало свій досвід і традиції християн. державам ще до поч. 7 ст. Після завоювання 637—41 арабами-мусульманами більшої частини візант. територій (Антох., Єрусалим. та Александрійського патріархатів) М. там занепадали, їх майно було конфісковане; поодинокі обителі, що продовжували діяти, було обкладено високими податками. Відтоді чернецтво вільно розвивалося у Візантії лише на території Константиноп. патріархату (у т. ч. на Афоні), де в 10—12 ст. досягло значного розвитку. Паломник Антоній, еп. Новгородський, який подорожував у 12 ст., засвідчив, що у Візантії було тоді 14 тис. М.

На землях України чернецтво поширилося під впливом візант. практики. Спершу скеласи печерні М., ймовірно, з'явилися у Криму, куди мешканці Візантії переселилися за часів іконоборства або після нього. У Давній Русі-Україні М. почали активно засновувати після офіц. прийняття християнства (988). Перші писемні згадки про М. належать до епохи св. рівноапостольного князя Володимир (978—1015). Київ. митр. Іларіон (бл. 1037—43) у своєму "Слові про закон і благодать" висловився на похвалу

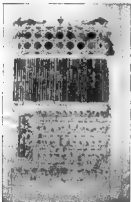
князя, що саме при ньому "монастиреве на горахъ стаща, чернооричице явищаго". Першою формою М. тут стало келітство чи особіе життя (окр. невеликі приміщення для кількох осіб, збудовані біля вже діючих церков). Келіоти віддавали храмове богослужіння, звершували молитовний і аскет. подвиг, але ще не мали окремо побудованих монастир. приміщень та окр. уставу.

Перші давньорус. М., згадані в писемних джерелах, було засновано за князя Ярослава Мудрого ктиторами — князями чи ін. багатіями, які зводили будівлі своїм коштом і забезпечували населення усім необхідним. Так, в Києві 1037 кн. Ярослав закликав 2 М. — чол. св. Георгія (біля собору Св. Софії) і жін. св. Ірини (біля Золотих воріт). Сини Ярослава продовжили у Києві цю традицію: Ізяслав заснував до 1062 М. св. вчм. Дмитрія Солунського, Святослав до 1076 — св. Симеона, Всеволод — Видубицький св.-Михайлівський (до 1070) і св. Андрія Первозванного чи Янни (до 1086, існував до 1240). Є відомості, що св. князьина Анна (Янка) Всеволодівна ушляхилися заснуванням у Києві жіночого М. і першої в Україні-Русі жін. школи при ньому, де провадила освітню працю упродовж свого чернечого життя (1086—1113).

Значно менше було в давньому Києві М., заснованих ченцями. Згідно з літописами, засновником підземного рус. печерництва був Іларіон — пресвітер церкви св. Апостолів на Берестові (з 12 ст. на цьому місці — церква Спаса на Берестові), який викопав собі печеру для усамітнених молитов на дніпр. пагорбі. Невдовзі після висвячення Іларіона в сан кнєв. митрополита в ній оселився прп. Антоній після його прибуття з Афону (де він прийняв постриг, ймовірно, в М. Есфигмеї). Слава про подвизництво Антонія поширилася, і навколо нього почали оселитися 12 ченців, які викопали більшу печеру, келії і заснували підземну церкву. Коли число братії зросло до 100 осіб, неподалік від печер 1062 було зведено церкву в ім'я Успіння Пресв. Богородиці, 1073 закладено кам'яний собор. бл. 1057 до М. іоанком прийшов прп. Феоодій (1058 прийняв постриг). Після 1-о ігумена Печер. М., Варлаама (призначеного 1062 кн. Ізяславом), прп. Феоодій став другим настоятелем (до 1074), який уклад Устав Києво-Печерського М. на основі візант. Студійського. За прп. Феоодія було упродовжено спів. репертуар, якому в Уставі відведено значне місце. Так, упродовж десятиліття перший М. пройшов шлях від відлюдничого до спільножительного, ставши центр. реліг.-просвіт. осередком Давньої України-Русі. У пам'ять преподобних Ближніх печері Києво-Печер. М. назвали Антонієвими, Дальні — Феоодієвими. До кін. 11 ст. київ. чернецтво здобуло значний авторитет: ігумени М. брали участь у всіх публічних акціях за участю князів і можновладців. Перші давньорус. М. були здебільшого тихими чи розташованими pobl. місц.; у 11 ст. таксам відомо вже 19 [у Чернігові, Тмутаракані, Переяславлі (тепер Переяслав-Хмельницький

**Ірмологіон
Жировицького
монастиря
(2-а чверть 17 ст.,
ІР НБУВ. — Ф. 1,
№ 3367, арк. 1)**

**Ірмологіон Києво-
Межигирського
монастиря (1640-ї,
ІР НБУВ. — Ф. 8,
№ 20м, арк. 4)**

11 жовт.: Собор прп. отців Києво-Печерських, спочилих у Ближніх печерах; стихирі, славники і кондак прп. Феодосію Печерському (3 трав.; 15 верес.; 27 серп. — день перенесення мощів; 10 верес. — Собор прп. отців Києво-Печерських, спочилих у Дальніх печерах), найдавніші з яких, ймовірно, створено печер. інокм Григорієм чи Іаковом Чорноризцем або печер. ігуменом Стефаном. Службу прп. Антонію було складено в Новгороді 1459—61 Пакіоном Логофетом за благословенням свт. Йосифа Славникого, стихирі та клоніон було створено єпископом Леонтієм, свт. Ростовському († 1076), вихідцю з Києво-Печерської лаври (обретіння мощів 5 черв.). Службу, спілну для прп. Антонія і Феодосія, було складено, ймовірно, на поч. 18 ст. (у Мінєї — під 15 верес. — пам'ять прп. Антонія й Феодосія), до неї додано тексти тропаря, кондака, канона, ікоса, автором яких є свт. *Димитрій Ростовський (Туптало)*, Готуючи 1619 до видання святково Мінєю (Анфологіон), архім. Києво-Печерської лаври Захарія Копистенський самостійно вніс до списку вселенських і загальнорус. святих імена 24-х Києво-Печерських подвижників, у зв'язку з чим кнв. митр. *Петро Могила* порушив клопотання перед Константинополем про їхню канонізацію. 1643 було складено Канон Печерським Святим, автором якого вважається Мелетій Сирій (74 імені, з них 41 Печерських прп.). 1762 РПЦ визнала Печерських святих загальноруськими. У 2-й пол. 18 ст. остаточно окреслився Собор Печерських святих (45 предподобних, спочилих у Дальніх печерах, 73 — у Ближніх). На похвалу святих розвивалася також гімнографія — зображення вибраних святих і їхнього Собору не лише в Києво-Печерському М., а й баг. ін. храмах. Києво-Печерських святих зображено також на мініатюрах у нот. Ірмологію (напр., 2-ї пол. 18 ст.; ХДНБ, № 819360).

Святим, храмовим святам та чудотвор. іконам складено (частково в 19 ст.) ряд *окофістів*, нині: рідкісного вжитку (з-поміж них — Божий Матері заради ікони її Києво-Печерської; прп. Антонію, Печерському чудотворцеві (К., 1888, автор А. Ф. Ковалевський); прп. Феодосію, ігуменів Печерському, чудотворцеві; прп. Антонію і Феодосію Печерським (К., 1855); усім предподобним Печерським; святих ікони Симоу, єпископу Володимирському й Суздальському, Печерському чудотворцеві; прп. Агніту, цилітелеві Печерському; прп. Мойсею Угрюнові; всім святим землі руської та ін.). Відомі піснєспіви прп. Йосифу, ігуменів Почаївському, чудотворній Почаїв. іконі Божої Матері, ін. укр. чудотворним іконам. Гімнографія у славу святих виявляє багато спільного з їхнім "Життями", текстами з Патерики, літописами, де описано їхні духовні подвиги. До служб виключно також присвячені святим.

На відміну від парафіяльних (приходських) храмів, де відправи за участю *хору* здійснюються лише у святкові дні (включно з неділями), у М. служать щодня, з дотриманням усієї послідовності відправ добового циклу. Баг. М. є неусипними — тобто в будь-який час доби є група ченців, які моляться. Читаться зокр. т. зв. неусипний Псалтир. Для кожного

дня за Уставом укладаються відправи, де комбінуються піснєспіви різних циклів — у пам'ять святих (Мінєя місячна чи загальна), буденні тижневі чи недільні (*Октоїх*), добові (Обиход), до них принагідно приднюються святкові (Празднична Мінєя) чи постові, пов'язані з Пасхальним колом (Тріода), тексти на треби (постриг у ченці, погребіння іноків, зокр. погребіння в печерах тощо). Фрагменти монаст. Уставу іноді вживали до світ. книг, у т. ч. до укр. *Ірмологіонів* (напр., в Ірмолої 1731—33 з Манастирського скиту: "От Устава скитського како подобает пѣти канони...", "Послѣдование погребения иноческаго"); опис того чи іншого обряду іноді супроводжувалася відповідними гімнографіч. текстами.

Середовище М. стало потужним осередком розвитку профес. спів. традиції, що формувалась як через усне, так і через писане передавання. До 17 ст. основним у візант. і слов'ян. церкві був монодійний (хор. 1-голос.) спів (див. *Монодія*). У службах поєднувались піснєспіви, різні за змістом, циклами, *гласами*, *стиліями*, видами мелодик, муз. складністю. Для визначення змісту у виконання відправ кожного дня в М. є штат професіоналів. Це, зокр., *устовник* (церк.-слов'ян. уставицьк), *регент*, крпласні співаки — ченці чи спеціально запрошені з-поза М. [відповідальний за спів у М. — *канонарх* (оголошувач піснєспівів і заспілювач — той, хто канонаршисте), досвідчений майстер співу — *доместик*; провідний співак, соліст (хрещ. протопсалт)], перепісувачі книжок, знавці нотного письма. Від кін. 16 ст. увійшов до вжитку Ірмологіон — новий укр.-білор. тип церк.-спів. зб-ка зі скороченим викладом репертуару богослужб. року. Монаст. Ірмолої, відомі з того самого часу, мають значно багатший муз. зміст і більший обсяг, порівняно з церк.-парафіяльними.

Наприкінці 16 ст. укр. і білор. М. стали першими сх.-слов'ян. муз. осередками, де було послідовно запроваджено п'ятилінійну *київську нотацию* ("кіївське знамя"), якою піснєспіви "перекладали" з безлінійної знаменної, записували з пам'яті й на слух. Оскільки Ірмолої були у вжитку приблизно до серед. 19 ст., вони презентують хронолог. і територ. відомості "київ. знамені". Ірмолоїний матеріал наочно демонструє розквіт нашого співу в кін. 16 — 1-й пол. 17 ст., видоїв й часові різновиди церк. монодії: *наспіви церковні*, включно з монастирськими (судити за назв *києво-печерський*, *печерський*, *межигирський*, *лаврський*; у Білорусі — *супрасльський*, *кутєїнський*, у Росії — добре відомі українцям іверський, воскресенський, невський, у Молдові — *намецький*; з різних місцевостей — *скитський*). Про розвиток і часове перетворення монаст. співу можна судити за Ірмолоїєм різного часу, які походять із того самого М., напр., Києво-Печерського, київ. Межигирського чи зах.-білор. Супрасльського. У М. активно розвивалися й такі галузі церк.-спів. культури, як композитор. творчість і муз. теорія. Робота церкви *композитора* передбачала передусім створення варіантів і редакцій

каноніч. піснеслів, розспівування на усталені наспіви новостворених гімнографічних текстів ("на подобен" чи "на глос", що типово для Середньовіччя), а також написання музично-самостійних творів (характерно для Нового часу). Автори переважно: більшості сх.-слов'ян. церк. мелодій, створених до 17 ст., невідомі — внаслідок відсутності згадок про них у рукописах. У 17 ст. імена авторів наспівів іноді наводилися в укр. Ірмоліях, але нечасто (й достовірність деяких вказівок сумнівна); втім, важливо, що більшість згаданих осіб — єпископи (див. *Наспів церковний*).

Візант. і сх.-слов'ян. М. були центрами розвитку муз. творч., які займалася розробкою й систематизацією елементів муз. композиції *згаданого співу* (поспідок, фіт, лиц, окр. *молитви*) і правилами їх сполучення; розглядала накреслення поодиноких знамен і знакових формул у невеличкій, зокр. значущій нотації (див. *Нотатії безлінійні*), укладала "словники" знамен, послів, лиц, окр. і фіт у супроводженні їх усталеними назвами [т. зв. "азбуки-перелічення" (перечислення), "азбуки-глухачення (толковання) знамен", фітніки)]. У церк.-співач. практиці канонічні наспіви створювалися за певними правилами: мелод. формули диференціювалися за гласами, місцем у композиції (початкові, середні, кінцеві), було поширене символічне розуміння їх семантики, певного характеру виконання, взаємне висотне узгодження в церк. звукоряді. Регламентація і дія баг. правил є очевидними із самого муз. матеріалу, оскільки укр.-білор. муз.-теор. глумачні пам'ятки (стосовно монодії), на відміну від російських, не збереглися (крім стиліх "азбук"). У 17 ст. до пізніх Ірмолій, зокр. друкованих Почаїв. М., включали т. зв. нотолінійні "азбуки-ірмоліогісання" (укладені за зразком партесних трактатів-"граматик" 17 ст.), де містяться назви й зображення нот, тривалостей, ключів пізньої кий. нотації.

Для належного проведення богослужіння й келійних молитов кожний М. потребував упорядкованого фонду нотних і ненотних книг

богослужбових (обов'язково з Уставом). Бібл.-кін.-кінніці М. відомі як найбагатші сховища рукопис. джерел найдавнішого часу, що проливають світло на вітчизн. історію та культуру. Вони комплектувалися протягом віків різ. шляхами. Книги приносили з собою миряни, які приходили до М. для постригу. Зокр. у М. згромаджувалися примірники, місця укладання яких невідомі. Назви М. як місць зберігання книг часто зафіксовано в написах, штампах, печатках на початк. аркушах, нахлейках на папірках.

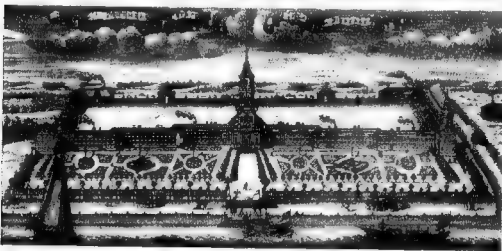
Богоугодною справою для музично обдарованих ченців був спів на богослужінні — криласний послух, що мів передбачати й написання книг для співу та муз. навчання. Часом в Ірмоліях указано на їх використання [напр., однакові примірники для лівого й правого криласія було 1852 написано Януарієм Салухою, послушником Києво-Печер. лаври (КПДІКЗ, Кн. 2084, 2087)]. Перелісучавими іноді були монахи [напр., інок Феодил, 1662, Супрасль (БАН Литви, F 19-115)], але найчастіше — ченці-святченики, ієромонахи ("чорні попи") [напр., ієром. Феоділакт (?), Унева. М. (?) (НМУМ, F-58); ієром. Кирил Канчужий зі Спасо-Преображен. М., 1657 (ВН, акс. 10781); ієром. Анатолій Зерашкевич із Домашівського, 1699 (НМУМ, F 613); ієром. і устаник Климентій зі Спасо-Преображен., 1663 (ІЛ НАНУ, ф. 3, № 4823); ієром. Ісавій зі Задрівського, 1759 (ЛНБ, МВ-18); ієром. Садофт із Мошногогорського, 1787, (НБУВ, ф. 1, № 7466); ієром. Сава із Жаботинського, 1843 (РДІА, С.П.6, ф. 834, оп. 3, № 3752)], рідше ієродиякони [напр., ієрод. Феодан із Мезигір., 1763 (НБУВ, ф. 30, № 14); ієрод. Сава з Києво-Печер. лаври, 1820 (КПДІКЗ, кн. 2082); ієрод. Онисим, там само, 1854 (там само, кн. 2874, 879)]; послушники [Варнава, Манявський скит, 1684 (Biblioteca Centrale de Stat, Бухарест, Ms slav., 10845)], зрідка вищі церк. посадовці [євкарій Антоній, Супрасль, 1674—76 (Ясинівський, № 238)]. Деякі святченики, що відзначилися написанням Ірмолій, згодом стали намісниками [Мануїл, піз-

Успенський собор
Єлецького монастиря
(Чернівці, ХІІ ст.)

Звізниця Покровської
церкви Свято-
Успенської
Святогорської лаври
(Святогорськ
Донець обл.)

Монастир Св. Олександра Невського. Гравюра
(С.-Петербург, 1717)

міше ігумен Мукачів. (тепер — Закарп. обл.) М., серед. 18 ст. (Ясиновський, № 851)]. Створення нот. зб-ки не завжди передбачало буквально копіювання протографа, а допускало редакцію тексту, розширення чи звуження репертуарного кола — нап-р., зміни вносили кожен переписувач, який укладав 2 чи більше примірників Ірмолів (нап-р., ієромонахи Кирил Канчузкий, Артемій Компайський, Йосиф Крейнишкий).

Ірмолі створювали на замовлення ченця [нап-р., архім. Харків, Курязько-Преображен. М. Онуфрія за його передмовою, поч. 18 ст. (С.Пб., БАН, Поточні надх., 717); ін. переписаний на поч. 19 ст. священником с. Орловець (тепер Городищенського р-ну Черкас. обл.) на прохання ієром. Іринарха, постриження Виноградського Успен. М. (тепер с. Буда-Орловецька Городищенського р-ну Черкас. обл.; ІР НБУВ, ф. 177, № 69)], за дорученням і за благословенням священноначальників. Частина Ірмолів була особистою власністю населеників. Записи на полях сторінок — *маргінали* — вказують їхні імена, іноді статус [так, білор. ірмолій 1695 був келійним ігумен. Мелетія у Смоленську (ДІМ, збір. Уварова, 807); укр. ірмолій поч. 18 ст. належав ігумену Щеплотського М. Ісавкію (ЛНБ, МВ, 36); примірник 1728 року — архім-тові Спасовику Новгород-Сівер. (тепер — Сум. обл.) М. (Ясиновський, № 703)]. У деяких зб. статус переписувача не вказано, є лиш ім'я [нап-р., Григорій Ковалевський із Дорогобуз. Успен. М., 1760 (ХДНБ, 819125); Федор Симеонович, Супрасль (Білорусь), 1638—39 (БАН Литви, F 19-116)]. Може бути вказано М. як місце написання ірмолію, але відсутня згадка про писаря, що відображає типове для Середньовіччя замовчування імен виконавців богоугодних справ [Мачевський скит (тепер — Івано-Фр. обл.), 1731—33 (Academia de Stiinte, Biblioteca, Бухарест, М. slavi., 525); Києво-Видубецький М., 1734 (ІР НБУВ, ф. І, № 5577)].

Ряд зб-к призначався для передавання в ін. храми, де могла бути потреба в спів. книгах [нап-р., ірмолій 1824 передано ієрод. Савою за Києво-Печер. лаври до київ. Флорів. М. (Н. Петров. "Описание", т. 2, № 573); Ірмолій 1651 — ігуменом Кутейн. М. (тепер м. Орша, Білорусь) Йоїлем Трущеником до Боркولاتів. дівочого (тепер Могильов. обл., Білорусь); Мінськ, НМБ, 4574)]. Найкращий корпус книжок, подарованих М., становлять т. зв. вкладні, супроводжені проханнями про довічне поминання імені дародавця, молитви за відпущення його гріхів, іноді — всієї родини, батьків. Нап-р., ірмолій 1660 було укладено за кош. "єго милости" уманського полковника М. Ханенка і його дружини та подаровано ними Ірднському М. (тепер с. Ірдн Черкаського р-ну Черкас. обл.) "во отпущение грѣхов своих и во наследіи живота вѣчнаго" (РДБ, ф. 152, № 75); ієром. Йосиф Федорович зробив 1649 вклад до Преображен. храму київ. Межигир. М. (ІР НБУВ, ф. VIII, 20 м). Подарунки лаври. міщан Міхощиних подарувало Ірмолію до "обители Почаевской за свое спасение" (ХДНБ,

№ 819148); Ієром. Білостоц. (тепер — Польща) М. Іов Кондзелевич передав 1722 куплений ним ірмолій Хрестовоздвиж. церкві Луцька за відпущення гріхів (РНБ, збір. Капелі, Q 15); ірмолій, створений 1653 ієром. Св.-Троїцького василіан. М. у Вільно (тепер Вільнюс), вкладено 1663 до Амвросієва Дудина М. (ДІМ, Син. пів., № 32). Було прийнято дарувати книжки й служителям М. особисто.

Хоча за Уставом ченцям не благословлялося міняти місце перебування (переходити від М. до М.), часто до цього спонукали реальні обставини. Переселення ченця і перевезення ними книжок стало звичним для того часу явищем. Відтак багато книжок віднайдено не там, де їх було створено. Нап-р., ірмолій, написаний 1648 у спільножителівому Кутейн. М., пізніше перевезений ігумен. Іраїдою до Смолен. Вознесенського (Ясиновський, № 49). Примірник, створений 1719 ієрод. Теод. Желтиковим М. Соломоном, потрапив 1782 до моск. Донського (ДІМ, Син. пів., № 13). Книжка монаха Сикломбовської Софронієвої пустини Тихона згодом збергалася в біб-ці Оптиної пустині (там само, № 918). Розгалужені шляхи поширення книжок сприяли ознайомленню з віддаленими співац. традиціями, частина монаст. репертуару ставала загальновідомою.

Від кін. 16 ст. в укр. і білор. М. розгорнулася видавнича справа. Протягом 16 ст. на території Речі Посполитої нотні видання здійснювалися римо-католиками й протестантами (останні відмовилися від монашого життя). Перші на укр. землях кириличні службові книги видали 1564 І. Федоров і Ф. Мстиславцев. Правосл. друкарні, що діяли з 1570—80-х, були найбільшою організованою братствами й шляхтою та видавали богослужбову, поемичну, тлумачну, навч. літ-ру. Після 1620, коли Єрусалим, патр. Феофан IV виселив Іова Борецького як митр. Київського, відновивши ієрархію правосл. церкви на укр. і білор. землях, зросла суспільно-культур. роль Києва й Печер. М. як його духовного центру, Києво-Печер. типографія стала з 1612 найпотужнішою на укр. землях. Друкарні було засновано також в Унівському (тепер Перемішлянського р-ну Львів. обл.), Почаївському (тепер Терноп. обл.), білор. Супрасльському (на той час вже греко-

Петропавлівський собор Києво-Печерської лаври (поч. ХХ ст.)

Головний храм Покровського жіночого монастиря (Київ, поч. ХХ ст.)

Ірмоліоні послання Ієрарха Києво-Печерської лаври Іаннуарія Салухи. Рукон., 1854 р. (НМІКЗ. — Кн. 2084)

катол.), Кутейнському та ін. М. Окрім служб, книг, М. видавали й навч. літ-ру (напр., букварі), за якими вчилися учні церк.-приходських шкіл. Сх.-слов'ян. нотодрукування було залучено 1697 у Супраслі. Перше видання нот. Ірмологіону здійснено 1700 у Львів. Св.-Юрській типографії, але є ймовірно причетність до нього тамтешніх монахів-василіан. У Києво-Печер. М. нотодрукування Ірмологів почалося у 1720-х (після пожежі 1718), але пізніше на достатній час припинилося й було поновлено лише в 19 ст. У Почаєві з 1766 видавалися і перевидувалися Ірмолог., з 1790—91 — зб-к духовних пісень "Богогласник", службові й нотні книги видавалися в худож. оздобленні мініатюрами, заставками, ініціалами; у пізніших виданнях залобки використовувалися прикраси з попередніх; створювалися рукоп. копії друк. гравюр. У 16—17 ст. визначною була роль грец. і півд.-слов'ян. М., що постійно справляли вплив на укр. і білор. богослужіння. Від 15—16 ст. постівант. спів. традиція поширювалася на північ через М. принудуайських князівств — Молдавії та Валахії (Путна, Нямц, Сучава; на Буковині — Драгомирна). Їх населенниками часто ставали болгари й греки, зрідка серби, які приїжджали в Середземномор'я, шукаючи портунку від османського ярма. Через молдав. М. пролягав шлях сх.-слов'ян. паломників на південь до Єрусалиму, Константинополя, Афону (напр., преп. Паїсій Величковський перебував у Молдавії 1742—46, дорогою на Афон, і 1763—94, після перебування на Афоні). Хоча молд.-валахійська (постівант.) і сх.-слов'ян. церк.-спів. традиції відрізнялися багатьма рисами (муз. стиліми, видами *нотаций*, типами спів. зб-к), це не завадило адаптації укр. і білор. ченцями окр. рис візант. співу (див. *Візант. музика*), особливостей візант. *осмогласса*. Наприкін. 16 — в 17 ст. в укр. і білор. М. було прийнято й зафіксовано в Ірмологіях значну частину середземномор. репертуару (до 300 *болгар.*, до 80 *грец.*, 4 серб. піснеспівів). Молд.-волозьку рецепцію постівант. стилю було визначено назвами "мултанское" (ірмолог. Супрасл. М., 1596—1601) та "волоское", "по волоску" (ірмолог. Манах. скиту та деяких ін. М. в Зах. Україні). У 18 ст. укр.-молд. контакти середошанське активувалося внаслідок міграції за р. Дністер мешканців із Зах. України. Причиною стала активізація на Правобережжі наслідження унії (напр., Почаїв. М. став греко-католицьким 1721) і посилення переслідування православних. Ірмології опинилися у Молдавії внаслідок подорожей і паломництва українців, деякі з них ставали населениками молд. М. (напр., знайдено Ірмологій у Поляно-Воронському М. (Academia de Stiinte, Biblioteca, Бухарест, Ms. slav., 610); ін. екземпляр був куплений ієром. Андрієм Височаном у Сучаві й пізніше надійшов до М. Ворон (там само, Ms. slav., 609)). Бл. серед. 18 ст. у Молдавії стала вдома кінв. нотація, відтоді тут стали укладати Ірмології та ін. спів. зб-ки, напр., один примірник списаний 1818 "тщанием" ігумена Намецького Іованнія і переданий ним

до М. Ворон (там само, Ms. slav. 612); монах Києво-Печер. лаври Калістрат "переклав" 1769 у Драгомирі на латині коти "Осмогласник греческий..." (ІР НБУВ, КПД, 40 п). У Молдавії фіксували як місцеві наспіви (напр., ямецький (ІР НБУВ, ф. 1, № 5457)), так і *київський, киево-печерський*, поширені укр. церк. піснеспіви без назв. Особливе значення у формуванні сх.-слов'ян. монаст. спів. культури мали стосунки між укр. (і білор.) та рос. церквами. Від кін. 14 до серед. 17 ст. церк. традиції Литви і Московії були відокремлені — внаслідок розвитку на території різних держав і різної церк. юрисдикції від серед. 15 ст. У серед. 17 ст. розпочався новий період відносин між сх.-слов'ян. культурами, що інтенсифікувалися внаслідок змін у держ. політиці. Під час проведення церк. реформи з 1654 у Московії патр. Никоном і царем Олексієм Михайловичем посилювався інтерес до грец. та укр.-білор. культури. Відтоді прискорився переїзд до Москви (пізніше й до ін. земель Московії) священнослужителів з півдня — учених ченців, співаків, учителів. Якщо прибуття білор. кліру зумовлювалося загостренням на білор. землях конфес. боротьби (підкоренням греко-католиками правосл. храмів), то укр. співаків частіше викликали патріаршими й царськими указами чи розпорядженнями, що не завжди збігалося з їхніми особистими бажаннями та ініціативою. Патр. Никон, який постійно переймався підтримкою існуючих і заснування нових М., неподалік Москви закладе Іверський Валдайський і Онезький Хрестний М. (за його попередника, патр. Йосифа — наприкінці 1640-х Андріївський у Пленцях), що стали постійним пристанищем для українців і білорусів. Центр. роль з-поміж нових рос. М. відіграв Воскресенський Ново-Єрусалимський (1657) — резиденція патр. Никона, де був укр.-білор. хор, а в біб-ці зберігалися Ірмології (нині Синод. півч. збір. ДІМ). У нових М. звучали укр. та білор. (традиц. й новочасні), рос., болгар. (давні й новоболгар.), грец. (давні й новогрец.) співу, *лартесний* репертуар, їх книжниця поповнювалися Ірмологіями. Напр., примірник серед. 17 ст. майже одразу опинився у біб-ці Андріївського М. (Москва; РДБ, ф. 218, 5/4). Екземпляр кін. 17 ст. було вже на поч. 18 ст. надписано "книга Ірмологіон Іверського монастиря казенна" (РНБ, ф. Капелі, Q. 13). Унаслідок політ. угод церква на Лівобережжі Дніпра (з Києвом на правому березі) 1687 потрапила під юрисдикцію Моск. патріархії й лішилася православною. Приїжджі до Московії укр. і білор. крилошани постійно укладали там нові спів. зб-ки. Напр., полочанин Гавріл Аранесович списав 1673 Ірмологій у моск. Сава-Сторожев. М., де був рукопокладений у священника, і лишив його вкладом у спомин померлих батьків до церкви Різдва Богородиці цього М., співіствивши про своє життя в напіві на поч. книжки (ДІМ, Син. пів., 172). Ієрод. Афанасій Сухоїв 1689 уклад Ірмологій у Нов. Єрусалимі (там само, № 1379). Ієром. Нафанал 1682 виконав відповідний послук у Сава-Сторож. М.

Михайлівський
Золотоверхий
монастир
(Київ, поч. XX ст.)

Георгіївський собор
Видубицького
монастиря (Київ)

Друкарський цех типографії Києво-Печерської лаври (фото поч. ХХ ст.)

Іконостас Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври (1820–30-і рр.)

Друкарня Києво-Печерської лаври

(ДІМ, Донське збір., 3). Цінність створених у Московії укр.-білор. книжок полягає у поєднанні укр.-білор. і місцевого, рос. спів. м-лу; в кожному авторському ірмології ці частини співвідносяться по-різному, що відображає як особисті вподобання, так і місцеві тенденції.

Ірмології зберігалися в баг. рос. М. [напр., білор. 1695, куплений у ієром. Пахомія у Могилеві, опинився у Флоринській пустині (ДІМ, Сім. пів. збір., 37); примірник кін. 17 ст. було придбано ієрод. Чудова М. Іоїлем (РДБ, ф. 218, № 454)], і наваляки — примірники, списані українцями в Росії, потрапляли на південь. Так, ієром. Артемій Копийський налісав 1756 ірмологій у підмошкській Троїце-Сергієвій лаврі, передавши його, за попередньою обітницею, київ. Пустинно-Микільському М. (ІР НБУВ, ф. 1, № 5552); ірмологіон, укладений у серед. 18 ст., ймовірно, у моск. Симонов. М., потрапив до Києво-Печерського (там само, КПЛ, № 38 п; Петров, "Описание", т. 2, № 38).

Після заснування на поч. 18 ст. рос. царем Петром I півн. столиці — С.-Петербургу — 1712 було закладено Олександрівсько-Невський М., що мислився як центр формування нової церк. ієрархії. Сюди відбиралися найкращі ченці з баг. М.; термін їхнього служіння складав 5 років, після чого вони призначалися архимандритами до різн. М. або священниками на флот. Братню було сформовано переважно "з малоросів", яких викликали з Києва, Чернігова та ін. укр. міст. Невиський М. поповнювався найкращими укр. крилошанами до 1770-х, оскільки 1765 було видано указ Синоду, що обмежував їхній приплив до С.-Петербургу. За даними І. Чуднові, переважна частина співаків-крилошан Невської лаври походила з київських М.: Києво-Печерського [монахи Созонт і Веніамін (1768), Володимир (1773), ієромонахи Ізраїлій Печерський родом з козаків м. Ніжина, тепер Черніг. обл. (1720—25), Гедеон Ласковський, який спочатку був установником Видубицького Михайла. М., потім послушником у Києво-Печер. (1721); Калістрат Кармазинський (1742—52), Веніамін (1744), Віктор (1768), Гемніасія (1773); ієродиякони Йосія (1725), Івнатій Печерський (1721—25), Мелетій Бородавка (1720—36), Леонтій (1732—34), Гервасій (1732), Гемніасія (1742), Аммвросій та Афанасій (1773);

Феодосій Лисянський (1722), який 1734 став уставником, але внаслідок хвороби 1742 був відлучений до київ. Софійського М., та баг. ін.]; Софійського [ієром. Феофан Кательницький (1717); басист чернець Ісайя Васильківський, тенорист монах Гервасій Корда (1720), з 1732 намісник Невського М., а 1737—45 — моск. Симонового]; Межигірського [ієрод. Олександр Павловський, Зиновій Романовський, Ювнатій Святковський, 1749]; Пустинно-Микільського [ієрод. Феофан Світлий, автор партес. концерту (1744)] та ін. До Невської обителі було викликано також крилошан із Чернігівщини (Троїцько-Іллінський Болдинський, Домницький, Рихловський, Пустинно-Миколаївський, Каташинський Миколайський М.), Полтавщини (Мгарський Преображенський, Густинські Троїцький і Воздвиженський), Могилородщини (Стогорський Успенський, Миропольський Миколайський), Смоленщини — білор. та укр. земель, приєднаних до складу Росії. Чисельним був наплив до С.-Петербургу тих укр. ченців, що були населениками московських М. — Бого-явленського й Донського. З останнього найвідомішим став співак і церк. композитор Геросим (Заводовський; 1741—45 — архім. київ. Межигір. М.), автор *верасимівського наспіву* й партес. творів. Життя в Невському М. відзначалося динамізмом, постійним напливом творчих сил, плідними зв'язками з церк. композитор Геросим (Заводовський; 1741—45 — архім. київ. Межигір. М.), автор *верасимівського наспіву* й партес. творів. Життя в Невському М. відзначалося динамізмом, постійним напливом творчих сил, плідними зв'язками з церк. композитор Геросим (Заводовський; 1741—45 — архім. київ. Межигір. М.), автор *верасимівського наспіву* й партес. творів.

У 18—19 ст. рос. законодавство стосовно М. неодноразово змінювалося. Св. Синод надав статус лаври 2-м рос. і 2-м укр. М.: 1744 — Троїце-Сергієвому (неподалік Москви), 1786 — Києво-Печер., 1797 — Олександрівсько-Невському в С.Пб.; 1833 — Почаївському (після повернення його з уні до православ'я). Кількість М. у цілому значно зменшилася, було встановлено поділ М. на класи — шатні (на утриманні держави) й заштатні; перші поділялися за значущістю на 3 класи. Було проведено секуляризацію (передання державі) баг. монаст. земель, зокр. 1786 — у Київ, Черніг. та Новгород-Сівер. єпархії, 1788 — у Харків, Катеринослав. (тепер Дніпроп.), Курський та Воронежський єпархії; 1793—95 — у приєднаних губерніях Литви, Зах. Білорусі та Зах. України. 1786—95 в укр.-білор. і литов. губерніях було скасовано 188 М. Проте в III ст. заг. кількість М. Рос. імперії зросла більш ніж удвічі, зокр. внаслідок приєднання Бессарабії, а після 1839 — після переходу до православ'я греко-католиків Білорусі й Зах. України.

У 19 ст. укр. монаст. спів стилістично урізноманитивився завдяки розгалуженню на 2 традиції — монодійну (зокр. зах.-укр.) та багатоголосу, створену на основі монодії (показовий приклад — києво-печер. наспів). Від ост. третини 19 ст. до 1917 розквітла практика авторських гармонізацій і *організацій* монаст. наспівів, здебільшого києво-печерського (Л. Молошкін, ієром. Порфеній, на поч. 20 ст. — лаврська комісія за участю ієром. Флавіана). Стали відо-

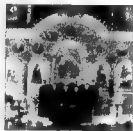

Хор "Видубичі" Видубецького чоловічого монастиря (Київ)

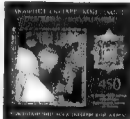
Протягом 1917—91, за часів панування радян. атеїст. ідеології, особливо в 1920—30-х, М. витримали найтяжчі випробування — величезну кількість їх було розформовано, частину будівель, облаштування, книжк. фондів знищено; ряд приміщень віддано держ. установам, коштовне майно конфісковано, мист. цінності передано музеям (у крайньому разі), переплавлено чи продано за кордон; священнослужителів і братію вбито, заслано, розстріляно. У півн.-рос. монастирях (Соловеському та ін.) у 1930-х було облаштовано в'язниці для репресованих. Окр. М. почали діяти 1942—44 на окупованих гітлерівцями територіях (виникли навіть одиничні нові М.), але тимчасово.

Активне відродження життя в М. настало наприкінці 20 ст. Завдяки віднайденню захоплено священнослужителів — озвіявленням із секретною документацією кол. держ. спецфондів церква проводить канонізацію новомучеників ■ ст., встановлює дні їхньої пам'яті, вводить нові гімнографічні тексти, ■ обителях поновлюються переверні традиції, ведеться богослужб., просвітн.-виховна, мист., наук.-богословська, вид. діяльність, перевидання літ-ри 19—поч. 20 ст. Активізувалася робота духовних і світських композиторів із аранжування церк. наспівів [сп. Йонафан (Єлеських), Д. Болгарський, В. Степурко та ін.], відбуваються пошуки в архівах і наук. дослідження монаст. репертуару.

У зах.-християнській церкві розквіт чернецтва спостерігався вже в 4—6 ст., коли завдяки йому було сформовано частину відправ добового циклу — Лауди. Перший час і Комплеторій (останній було введено в 6 ст. св. Бенедиктом Нурійським, який подав повний опис нічного офіцію — всіх відправ цієї частини доби). Вже з перших століть християнства виникли різні чернечі ордени. Діяльність зах.-європ. М. активно вплинула на розвиток профес. муз. мистецтва — становлення системи жанрів григоріан. хоралу, розвиток нотацій (з 11 ст. — 4-лінійної, запровадженням ченцем Гвідо Аретинським першої форми лінійного нотопису на Заході), кодифікацію зах. системи осмогласся, раннє виникнення профес. багатоголосся тощо. Завдяки чернцтву розвивалися окр. науки й наук. дисципліни — історія церкви, церк. кніжності та мистецтва, джерелознавство. Бенедикт монах Бернар де Монфоркан став засновником галуз. палеографії ("Palaeographia Graeca", 1708).

Клиросний хор Михайлівського Золотоверхого монастиря (Київ)

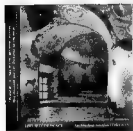

Обкладинка СД "Акафіст Почаївській іконі Пресвятої Богородиці" у виконанні хору Почаївської лаври (Почаїв, 2009)

Духовне училище (бурса) Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря

вах (нині в ХДНБ, ХДУ). У сучас. наук. біб-ках сформовано рукоп. монаст. колекції виключно з нотними книжками в ІР НБУВ — Києво-Печер. лаври, Києво-Пустинно-Микільського Е Києво-Видубецького М.; у ЛНБ — василіянських, у РНБ — Олександрівського, Троїце-Сергієвського та Соловеського, у ДІМ — Донського М.). Частина києво-лаврської біб-ки перейшла до держ. архіву тієї самої локалізації (Нац. Києво-Печер. держ. істор.-культур. зап.-відник). У 19 ст. розпочався процес системат. дослідження церк. співу, до якого архімандрити, ігумени (настоятелі М.), ченці зробили цінний внесок, опрацювавши значну кількість фондів і створивши джерелознавчі, істор., музикознавчі праці.

Обкладинка CD
"Літургія миру
архієпископа
Іонафана (Єлєцьких)"
у виконанні муніци-
пального камерного
хору "Київ" (К., 2003)

Обкладинка
книжки "История
православного
русского монашества,
от основания
Печерской обители
преподобным
Антонием до
основания лавры
св. Троицы
преподобным Сергием"
П. Казанського
(М., 1855)

Церковні доботи відправи Зах. церкви сформу-
вались у 2-х гол. варіантах (чернецькі й приход-
ські), що розрізняються за кількістю й складом
псалмів, уведених до нічного офіцію, Лауд,
Малих часів та Вечірні. Брати францискансько-
го й домініканського орденів мають офіції,
спільний з паравіальним [9 антифонів і 9 рес-
понсорій] — по три для кожного Ноктурну (три
Ноктурни — основа нічного офіцію); корот-
кий респонсорій для Малих часів; 5 псалмів
для Вечірні. Ширшим є чини монастир. офі-
цію, встановлені в ченців орденів бенедик-
тинців, цистерціанців та картезіанців: включає
12 антифонів і 12 респонсорій — по 4 анти-
фони й 4 респонсорії для кожного Ноктурна
(у бенедиктинців — по 6 для кожного з 2-х
Ноктурнів) — та додатковий антифон із старо-
завітним кантиком у 3-й Ноктурні (у цистер-
ціанців і картезіанців). Короткий респонсорій
входить не до Малих часів (як у паравіальному
офіції), а до Вечірні й Лауди. Вечірня має
лише 4 псалми. Зах. монаст. мист. традиції
отримали розвиток у зах. слов'ян, що сповіду-
ють римо-катол. віру — поляків, чехів, слова-
ків, а за часів Речі Посполитої — на зах.-укр. і
зах.-білор. землях.

Нотні види: *Молодихи* Н. Крут церковних песнопі-
ний. — М., 1887. — Вил. 1: Літургія св. Іоанна
Златоустаго. Соч. 40 [у т. ч.: *Виссориан, иером.*
"Иже херувими" (К.-Печер. лавры, 2 напева)];
Явог ж. Крут церковних песнопіний. — М.,
1888. — Вып. 2: Всенощное бдение (по напеву
К.-Печер. лавры). Соч. 42; *Григорьев П.* Псалмы
в священные песнопения. — М., 1887 [у т. ч.
"Иже херувими" (К.-Печер. лавры); *Львовский Г.*
Духовно-муз. переложения с древних роспевав.
Акафист Успенію. — М., 1888 [у т. ч. "Апостоли
от коңец" (роспев К.-Печер. лавры) — № 39];
Парфений, иером. Духовно-муз. сочинения. —
М., 1892 [Переложения по напеву К.-Печер. лавры:
Літургія св. Мовна Златоустаго — Вып. 1:
"Покон, спасе наш" (на отпевании миряч) —
Вып. 2: Акафист Успенію — № 4; Панихида,
Погребение — Вып. 5: Всенощное бдение —
Вып. 6; С.Пб., 1897; Літургія праждеосвященных
Даров — Вып. 7 ("Имне силы небесных",
"Милость мира", "Вкусите и видите"... "Зряче
я тварь"); Задостояники — Вып. 8]; *Явог ж.*
На реках вавилонских. — М., 1896, 1911;
Деветин П. Всенощное бдение (по напеву
К.-Печер. лавры). — С.Пб., 1897; Церковно-
печ. сб-к. — С.Пб., 1901. — Т. 2, ч. 1 [у т. ч.
Смирнов И. "Аллилуиа", "Буди, Господи, милость
Твоя", "Глас ти приносим", "Господь крепость
людем своим", "Древо Адам рай", "Крепость моя
и пение мое" (все — напева К.-Печер. лавры);
Тихов П. "Хвалите имя Господне" (Глинской
пустыни). — С.Пб., 1902; Альбом для пения цер-
ковного. — С.Пб., 1904. — Вып. 8а [у т. ч. "Отче
наш", "Хвалите имя Господне" Глинской пустыни];
Церковно-печ. сб-к. — С.Пб., 1904. — Т. 3,
ч. 2 [у т. ч. *Смирнов Н.* "Вечери Твоея тайныя"
напева К.-Печер. лавры]; *Комладейский Н.*
Русские церковные роспевы. — М.; Лейпциг,
1905—09 [у т. ч. "Иже херувими" (К.-Печер.
лавы)]; Церковные песнопения для хороваго
исполнения / *Ред. Петрушевский В.* — К.,
1907 [у т. ч.: *Петрушевский В.* "Владычние, при-
ним"; *Иодор, иером.* "Разбойника благоразум-
ного" (оба два — К.-Печер. лавры); Духовно-муз.

сочинения. — М., 1907 [у т. ч.: *Явог ж.* "С нами
Бог" — № 1; "Отче наш" — № 2; "Не ревный
лукавующим" — № 3; "Наиме отпущаеши"
— № 4; "Иже херувими" — № 5; Ектенія мир-
ная (греч. текст) — № 6]; *Фотеев А.* Иеромы
на все Праздники (инов. роспева из Обители
Глинской пустыни). — М.; Лейпциг, 1908; *Явог ж.*
Переложения из Обихода Киево-Печер. лавры. —
Б.М., б.р. до 1912 [у т. ч. "Благослови, душе
моя, Господа", "Иже херувими"]; Нотный обиход
Киево-Печерской лавры: В 6 ч. [К., 1910. —
Ч. 1: Всенощное бдение, Ч. 2: Літургія, Ч. 3:
Дванадцатье праздники. — К., 1915. — Ч. 4;
Введение в Св. Четыредесятницу и Страстную
Седмичу. — М., 2002. — Ч. 5: Цветная триода /
Сост. и ред. *иером. Схиридон (Писменников)*. —
К., 2008. — Ч. 6: Иеромолит / Св.-Троицкий
Ионинский М.; *Парфений, иером.* Поканія
отверзи ми двери. — Б.М., б.р. до 1912]; *Олаван,
иером.* "Иже херувими", "Хвалите имя Господне"
(нап. К.-Печер. лавры). — Б.М., б.р. до 1912;
Марков Гол. "Хвалите имя Господне" Глинского
напева // Духовно-муз. сочинения разных ав-
торов. — М., до 1912. — Серия 6: Сборник духовно-
муз. произведений / *Ред. В. Петрушевский*. —
К., 1915 [у т. ч. *Иодор, иером.* "Чертог Твой
выиду" — № 5; "Вечери Твоея тайныя"
— № 6; "Взбранной Воеводе" — № 14]; Обиход
нотный. — К., 1915. — Ч. 4 [у т. ч. "Волюю мо-
ряноу", гл. 6 (К.-Печер. лавры); Сборник духовно-
муз. произведений / *Ред. П. Голуцки*. — К., 1917
[у т. ч. "Слава долготерпению Твоему" (К.-Печер.
лавы); *Щеценко К.* "Разбойника благоразумно-
го" (мелодия Киево-Фроловского М.; дет. хор);
Коринский В. "Хвалите имя Господне" (Глинского
напева). Соч. 16. — М., 1922; Богослужбный
сборник на Успеніе Божией Матери. — М., 1950
[у т. ч. "Апостоли от коңец", "Егда преставле-
ся", *Львовский Г.*, *свщ.* "Владычние, прими"
(оба два — К.-Печер. лавры); Октоих, то есть
осмогласник. Проложение. — М., 1981 [у т. ч.
К.-Печер. лавры: "Вселелите о Господе", гл. 6;
"Вознесение Господа Бога нашего", гл. 7; "Державу
единственного", "От юности моя мило", гл. 4;
"От юности моя враг", гл. 8, "Плен Сиона",
гл. 3; 7; "Помилости и воздадите", гл. 8; "Слава
в вышних Богу"; "Слодоб, Господи", "Творяя
ангелы Своя духи", гл. 4; "Три истовеси поем",
гл. 6; "Трисолнечному царю", гл. 8; "Трону
Богочелую", гл. 4; "Троичное и единоначаль-
ное", гл. 2]; *Тончева Е.* За Болгарский роспев.
Манастиръ голям Скит — школа на "Болгарский
роспев", Скитски "болгарски" иеромолити от XVII—
XVIII вв. В 2 ч. — София, 1981; Иеромолит —
М., 1983 [у т. ч. "Крест начертая, Моисей", гл. 8;
"Преукрашенная божественною славою", гл. 1;
"Сокрушившему брани", гл. 8 (все — напева
К.-Печер. лавры)]; Песнопения Божественной
літургии / *Ред. иером. Никифор*. — Сергиев
Посад, 1992 [у т. ч. "Аллилуиа", гл. 6; "Хвали, душе
моя, Господа", гл. 8 (К.-Печер. лавры)]; Песнопения
Всенощного бдения / *Ред. иером. Никифор*. —
Сергиев Посад, 1992 [у т. ч. "Взбранной Воеводе",
гл. 8, "Иже Тебе ради", "Како не дивимся", гл. 3;
"Свят Господь Бог наш", "Царю небесный, за
человечество", гл. 8 (все — напева К.-Печер.
лавы); "Слава в вышних Богу" (нап. К.-Печер.
лавы, аранж. *о. Матфей*); "Слодоб, Господи"
(К.-Печер. лавры, Оптиной пустыни)]; Триода
Цветная. — М., 1992 [у т. ч. "Земле русская",
гл. 2 (напева К.-Печер. лавры)]; Благослови,
душе моя, Господа / *Ред. В. Чаплин*. — М.,
1995. — Вып. 2 [у т. ч. "Блажен муж" (роспев
К.-Печер. лавры)]; *Ионафан (Елєцьких)*, архи-

ал. Духовно-муз. произведения. — М., 1997 [у т. ч.: "Ныне силы небесныя" — № 1; "Вкусите и видите" (Валаамского роспева) — № 2; "Ныне опущаши" (Болгар. роспева, гл. 3) — № 7; те саме, гл. 8 — № 8; "Нже херувими" — № 10; "Достойно ест" (Галицко-Волынского напева) — № 11]; Октоих; то ест осмогласник. Приложение. — М., 1997 [у т. ч.: "Возвеселится праведник" К.-Печер. лавры — № 44]; Печенско-церковный обиход / Ред. В. Новиков. — Ростов-на-Дону, 1997. — Вып. 2а [у т. ч.: "Нже херувими" (Почаев. напева)]; Причастный стих / Ред. Кустодский Е. — М., 1998 [у т. ч.: "Избра Господь Сиона", "Благословен грядый" (в неделю Ваий); "Хвалите Господа с небес" (все — К.-Печер. роспева)]; Песнопения воскресной службы / Ред. Потокина С. — М., 1998 [у т. ч.: *Монофон (Евклид), архим.* Стенный-антифон (по напеву К.-Печер. лавры) — № 7—14]; Песнопения Страстной седмицы / Ред. Потокина С. — М., 1998. — Ч. 1 [у т. ч.: "Егда славнии ученици", гл. 8; "Се жнем и градем" ("Сечено сеучаст", гл. 6; "Чертог Твой выиду" (все — К.-Печер. лавры)]; *Його ж.* "Тебе одождящего светом", гл. 5 (все — напева К.-Печер. лавры)]; *Його ж.* "Отче наш" // Духовно-муз. произведения различных авторов. — М., 1999; Рождество Богородицы / Ред. Потокина С. — М., 1998 [в т. в. "Крест начертая, Моисей", гл. 8; "Поману ни Твое": Акафистное пение Иисусу Сладчайшему / Ред. архим. Матфей. — Коломна: Ново-Голутвин; М., 1999 [у т. ч.: "Возбрании Воеводо" (К.-Печер. лавры, Зосимовой пустыни)]; *Його ж.* Литургия миру / Б-ха хору "Книг", — К., 2003; "Рождество Твое, Богородице Дево", гл. 4 (все — К.-Печер. лавры); Великий Пяток / Ред. О. Бычков. — М., 1999. — Ч. 2 [у т. ч.: "К Тебе утреню", "Разбойника благоразумного"; Всенощное бдение / Ред. архим. Матфей. — Коломна: Ново-Голутвин; М., 1999; "Благословен еси, Господи" (К.-Печер. лавры, Оптиной пустыни)]; Рождественский праздничный триптих / Ред. архим. Матфей. — Коломна: Ново-Голутвин; М., 1999 [у т. ч.: "Вертепе благоукраися", гл. 6; "Приидите, видим вернии" (К.-Печер. лавры); "Волною морскою" (Глинской пустыни)]; Песнопения Постной Троицы / Ред. архим. Матфей. — Коломна: Ново-Голутвин; М., 2000 [у т. ч.: "Свят, свят, свят Господь Саваоф" на 8 гл., "Якоже предстательство", гл. 8 (все — напева К.-Печер. лавры)]; Песни до Почаївської Богородиці: Перевид. друку 1773 р. / Транскрип. комент. і дослідження О. Медведько. — Л., 2000; Подобны / Свято-Троїцький Іоаннінський М.; Сост. Л. Водчук. — К., 2004; Псалмодія: песнопення благослужбеного обихода візантійської в руській традиції / Св.Троїцький Іоаннінський М.; сост. І. Сохно. — К., 2005; Antiphonae monasticorum pro digitalis horis ordinis vancii Benedicti. — Tornaci (Belgie), 1934 та ін.

Лл.: Козанский П. История православного русского монашества от основания Печерской обители преподобным Антонием до основания лавры св. Троицы преподобным Сергием. — М., 1855; Петров Н. Описание рукописей Церковно-Археологического музея при Киевской Духовной Академии. В 3-х вып. — К., 1875. — Вып. 1; *Його ж.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. В 3 вып. — М., 1901. — Вып. 3; Библиотека Киево-Софийского собора: *Анфологий, архим.* Описание Воскресенской Ново-Иерусалимской библиотеки. — М., 1876; *Хойнацкий А.* Очерки из истории православной Церкви в древнем благочестии на Волыни. —

Житомир, 1878; *Числович И.* Очерки истории Западнорусской Церкви. — С.Пб., 1882. — Ч. 1—2; *Зверинский В.* Монастыри в Российской империи // Статистический вестник Российской империи. — Серия 3. — Вып. 18; *Стров П.* Описание рукописей монастырей Волоколамского, Новей Иерусалим, Савина-Сторожковского и Пафнутиева-Боровского. — С.Пб., 1891; *Тытов Ф., прот.* Киево-Печерская Лавра как Старопротопопальный монастырь (история, справка). — К., 1918; *Исачен Я.* Опис рукописів збірок Румунії (1983 р., рукопис); *Мошин (Масло), схирхм.* Глинский патерик. — М., 1997; *Вобровський Т.* Печерні монастирі й печерне чернецтво в історії та культурі середньовічного Києва: Автореф. ...дис. канд. іст. наук. — К., 1995; *Ясичовський Ю.* Українські та білоруські нотолінійні ірмолоди XVI—XVIII століть: Каталог і кодифікаційно-палеографічне дослідження. — Л., 1996; *Мицько І.* Святоцерковна лавра в Унівці. — Л., 1998; *Розко В.* Православні монастирі Волині і Полісся: Істор.-краєзн. нарис. — Луцьк, 2000; По первым словам свод сочинений и напевов Православной Церкви: Издано в России. / Сост. М. Журавленко. — М., 2002; *Цалый-Якименко О.* Осмогласник Каллістрата з молдовського монастиря в Драгомирні, 1769 рік. — Полтава; К., Л., 2005; *Ілж.* Перекладна ліча литература XVI—XVII ст. в Україні та її музично-вишова форма // Записки НТШ. — Л., 1993. — Т. 226; *Ілж.* Взаємодія "Схід — Захід" і Берестейська Унія в становленні музичного бароко в Україні // Берестейська Унія і українська культура XVII століття. М-ли Третій "Берестейський читані" / Ред. Б. Бідзак. — Л., 1996; Кліросне послушание / Сост. диак. М. Сорочко. — Л., 2006; Биографические сведения в братии Киево-Печерской лавры, пострадавшей за Православную веру в 20 столетии / Сост. Л. Рылькова. — К., 2008; *Леонид, архим.* Описание славяно-русских рукописей книгохранения старопротопопального Воскресенского, Новей Иерусалим именного, монастыря... // Чтения в обществе истории и древностей российских. — 1871. — Кн. 1; *Березин В.* Описание рукописей Почаевской лавры, хранящихся в библиотеке музея при Киевской Духовной Академии // Труды КДА. — 1881. — №№ 7—9; *Алексей, архим.* Список древних рукописных книг, хранящихся в библиотеке Загорского монастыря Волинской епархии // Труды XV Археологич. съезда в Новгороде. — Т. II. — М., 1916; *Гордицкий Я.* Рукописи библиотеки монастыря св. Онуфрия ЧСВВ // Записки ЧСВВ. — Жовтва; Л., 1925, 1927, 1928. — Т. 1. — Вып. 2—4. — Т. 3. — Вып. 1—2; *Носовична Л.* Записки XVII—XVIII вв. на рукописях Воскресенского монастыря // Археологический ежегодник. 1960 г. — М., 1962; *Горбач О.* Слов'янські рукописи монастирських бібліотек // Путні і Драгомирні в Румунії // Богословств. — Т. 32. — Рим, 1968; *Копитол А.* Супрасльський ірмологон // СМ. — 1972. — № 2; *Його ж.* Супрасльський ірмологон 1598—1601 гг. в теория транспозиции знаменного распева (на материале певческих нотопемянных рукописей XVII в.): Автореф. ...дисс. канд. искусств. — М., 1974; *Його ж.* Супрасльський ірмологон 1638—1639 гг. // ПІКНО: Ежегодник за 1980. — Ленинград, 1981; *Иванко Д.* Церковные и монастырские уставы // Метод, рекомендації на описання славяно-русских рукописей для СССР. — М., 1976. — Вып. 2. — Ч. 2; *Баранова Т.* Рукописи григоріанської традиції в збірниках Львова // МАЕО. — Wydgoszcz, 1988. — V. 6;

Обкладинка видання
"Обшотный
Киево-Печерской
лавы" (К., б/р)

Титульний сторінка
книжки "Очерки
из истории право-
славной церкви и
древнего благочестия
на Волыни"
А. Хойнацкого
(Житомир, 1878)

Г. Монахов
у ролі Єврея
(опера "Юдиф"
О. Серова)

Васильченко-Михно Г. Як співали на Афоні (до питання походження грецького розсілу) // З історії укр. муз. культури. — К., 1991; // ж. Грецький розсілу в українській співській практиці кінця XVI — першої половини XVII ст.: про спадкоємність із греко-візантійською гімнографічною традицією: Автореф. дис. ... канд. мист.-ва. — К., 1993; Чудінов І. Клірошани-українці Олександрівського монастиря (до питання ролі українських впливів у становленні петербурзької культури) // З історії української музичної культури / КДК. — К., 1991; Дєбровина Л. Супрасльський ірмологіон 1601 года: некоторые аспекты кодикологического исследования // Рукописна та книжкова спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. — К., 1993. — Вип. 1; Щудіна О. Невідомі партесні твори з рукописного комплексу київського Златоверхо-Михайлівського монастиря // Київ. муз.-во. — К., 2000. — Вип. 5; Сергєєв Н. Киев и Саровский монастырь // КАЛОФОНІА. — Л., 2002. — Ч. 1; Вердичийка Н. Распев Киево-Печерской лавры: устная и письменная традиция и их взаимодействие в XIX—XX вв. // Наук. вісник НМАУ. — К., 2003. — Вип. 24; Старовина музика — сучасний погляд. — Кн. 1; Цолой-Якименко О., Михайлів Я. Нотологійний Осмогласник з молдавського монастиря Драгомирна — пам'ятка українсько-молдавських музичних зв'язків // 36-к статей кафедри муз. українщини ЛДМА. — Л., 2003. — № 1; Зодорозкий І. Монастирі Закарпаття та їх церковний спів // КАЛОФОНІА. — Л., 2004. — Ч. 2; Кіндратюк Б. Дзвони і дзвоніння в монастирському побуті: джерела та матеріали // Там само; Костюковський Л. Жировицький монастир і Херувимська пісня жировицького напіву // Там само; Штанько Т. Богослужбові книги української друкарні // Там само; Сєвдрук О. Два херувимські пісні супрасльського напіву // Там само; Ясновоський Ю. Церковно-співочі ініціативи українських та білоруських монастирів // Там само; Шевчук Є. Славянський відблиск візантійського сяiania [степ. стаття до компакт-дисків] // Великий поліелей мултанський із Супрасльського ірмологіона 1596—1601 гг. — Екатеринбург, Ново-Тихвинський жіночий монастирь, 2006; // ж. Жировицький монастирь: Певческая традиция // Православная энциклопедия. — М., 2008. — Т. 19; // ж. Іаодор (Іларіон Тканенко), архимандрит Києво-Печерської лаври // Там само. — М., 2009. — Т. 20; Шамаєва К. Из истории церковного пения в Киево-Печерской лавре // Наук. вісник НМАУ. — К., 2007. — Вип. 61; Старовина музика — сучасний погляд. — Кн. 3; Ластовський В. Поняття "Монастирь" і сучасна наука // Православ'я — наука — суспільство: питання взаємодії. — К., 2008; Монахія Юдифь (Сибирякова). Великий поліелей Мултанський (по Ірмологіону Супрасльського монастиря, XVI в.): Опыт воссоздания древнего памятника церковного певческого искусства // Вестник Православного Св.-Тихоновского Гуманитар. ун-та. — М., 2008. — № 2(3); Сорочан М. Рукописний Глинський монастирь XIX — початку XX ст. // Наук. вісник НМАУ. — К., 2009; Старовина музика — сучасний погляд. — Книга 4. — Ч. 2. Див. також статті в літ. до статей Афон, Богослосник, Д. Болгарський, Болгарський наспів, Візантійська музика, Герасимівський наспів, Грецький наспів, Ірмологіон, Києво-Печерська лавра, Києво-Печерський наспів, Києво-Печерський розсілу, Київський наспів, Книги богослужбові, А. Конастоп, Л. Корній, О. Кошчиц, Л. Малахич, В. Металлов, Наспів церковний, Розсілу церков-

ний, О. Цолой-Якименко, К. Шамаєва, Ол. Шевчук, Ю. Ясновоський.

Ол. Шевчук

МОНАСТІРНИЙ Олександр Пантелеймонович (12.05.1926, с. Чернігівка Приморського краю, Зелений клин, РФ — 25.10.1995, м. Харків) — оперний співак (бас). Вок. освіту здобув в Одес. конс. (1945—50, кл. Ф. Дубиненко). 1950—80 — соліст Харків. т-ру опери та балету.

Партії: Вибірний ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Тарас ("Тарас Бульба" М. Лисенка), Батько ("Катерина" М. Аркаса), Руслан ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Мельник ("Русалка" О. Даргомижського), Пімен ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Кончак ("Князь Ігор" О. Бородин), Гремін, Рене ("Євгені Онегін", "Юліана" П. Чайковського), Салтан ("Казка про царя Салтана" М. Римського-Корсакова), Дон Вазіліо ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні).

І. Лисенко

МОНАСТІРСЬКИЙ (справж. прізвище, — Шавер-бурд) Борис Львович (1946, м. Київ — 5.10.1974, там само) — естр. композитор, піаніст. 1969—70 працював в Омськ. філармонії, 1970—73 — Моск. філармонії, Росконцерти, з 1974 — в ансам. "Кобза" Укрконцерту. Автор естр. пісень "Коліска мам", "Чекання", "Дава слова", "Імена", "Последний бал Наташи" (всі — на сл. Ю. Рибчинського), "Клич мене", "Мрія" (обидві — на сл. О. Вратарова), "Давнятий клас" та ін.

А. Муза

МОНАСТІРСЬКИЙ СПІВ — див. Монастирь, Наспів церковний

МОНАХОВ (справж. прізвище — Ершов) Григорій Йосипович (1857, м. Одеса — 20.01.6.02.1916, м. Петроград, тепер С.-Петербург, РФ) — оперний і оперетковий співак (тенор), педагог, режисер. Закін. Одес. гімназію, навч. в Одес. Новорос. (фіз.-мат. ф-т) і Петерб. ун-тах. Одночасно навч. співу в Петерб. конс. (кл. К. Еверард). 1885 дебютував на сцені Моск. приват. опери С. Мамонтова, де співав до 1888. Певний час виступав у оперет. С. Пальма. 1888 прийнятий до трупи Маріїн. т-ру в С.-Петербурзі, де також виконував обов'язки режисера, 1900—09 — гол. режисера. 1913 виступив у моск. "Вільному т-рі". Сцен. партнери — С. Власов, В. Макарова-Шевченко, М. Малінін, Н. Сєліна. Викладав у Петерб. театр. уч-щі. Автор муз.-крит. статей у "Петерб. газеті" (1914—16), рец. на виступи Л. Собінова.

Партії: Афанасій Іванович ("Сорочинський ярмарок" М. Мусоргського, 1-е вик.); Князь ("Русалка" О. Даргомижського), Берендей ("Снігуронья" М. Римського-Корсакова) та ін.

Літ.: Русский театр. — К., 1905. — Вип. 1, 2; [Б. л.]. Г. Монахов (Некролог) // Театр в искусстве. — 1916. — № 5.

МОНОДІЯ (грец. monodia — букв. пісня одного виконавця) — 1) у Давній Греції — солоний

спів, у т. ч. під інстр. супровід; 2) у 16 ст. в Італії, у Флорент. камераті, де прагнули до відродження антич. традицій, — це близький до *речитативу* сольний спів у супр. інструменту; 3) стосовно сх.-європ. музики М. частіше означає один із видів *багатоголосся*, а саме, хор. (чи анс.) 1-голосся. М. є феноменом стилістики традиції європ. нар. і церк. співу, де має значне поширення. Сучас. синонімічні терміни "М." та визначення близького змісту такі: "монофонія" (термін одного ряду з "гетерофонія", "поліфонія"), "виконання в унісон", "хор. (ансамблеве, гуртове) одноголосся", "унісонний хороспів", "унісонне багатоголосся", "хор. унісон" тощо. У більшості народів Зах. і Центр. Європи традиції нар. співу був і лишається монодійним; винятком є декілька ізолюваних локальних традицій у країнах, де сформувалося питоме багатоголосся (гетерофонія, хоральний склад чи поліфонія): Італія, о. Сардинія, о. Корсика (Франція), Албанія, Болгарія, Сербія. Усі питомі форми багатоголосся європ. традиції музики, включно з М., стилістично не узгоджуються з багатоголоссям гомоф.-гарм. складу (в інстр. танц. музиці й тій пісенності, що потрапила під її вплив) — широко культивованим пізнім наверхствуванням.

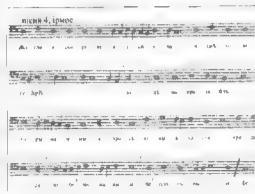
У пісен. фольклорі України зони функціонального 1-голосся сконцентровані на заході й півд. заході (Буковина, Закарпаття, Прикарпаття, Галичина, Покуття, частково, зах. Волинь та півд.-зах. Поділля). Ареали монодійного співу, прилегли до захід. держ. кордонів, межують із центр.-європ. зонами поширення М. Місцеві традиції укр. нар. 1-голосі пісенності суттєво розрізняються. Так, на Буковині й півдальному її впливу півд. Поділля (Наддністрянщина) монодійні наспіви насичені орнамент. прийомами, натомість в ін. місцевостях ця стиліст. риса відсутня. Виконання 1-голосіх пісень гуртами міш. складу (чол. і жін.) приводить до звучання унісонних мелодій в октаву. На Поліссі (північ України, південь Білорусі, півд. захід Росії), де збереглися найархаїчніші форми й жанри пісенності, монофонія як така не існує, позаяк у них панує спорадично виявлена гетерофонія. В ареалах питомого 1-голосся нині поширені також пізнє 2-голосся підголоскового чи 3-голосся гомоф.-гарм. складу, яке зі старшими жанр. пластами стилістично не стикуються. Європ. спів богослужбовий — у церквах як Західного, так і Східного обрядів — був до 16 ст. переважно монодійним. У лат.-мовній традиції римо-катол. церкви — це григор. хорал. Від 12 ст. опріч нього в окремих центрах (як Нотр-Дам де Парі) стали створювати поліфон. обробки григор. хоралу зі збереженням його мелодії (*cantus firmus*) у партії *тенора* — серед. чи нижнього голосу. У Візантії було прийнято виконувати 1-голосі богослужбові наспіви на тлі протягнених тонів (див. *ісон*, *Візантійська музика*). Церк.-спів. культура Київ. Русі-України, дочірня для візантійської, успадкувала від неї в 9—10 ст. монод. спів як визначальну для правосл. церкви традицію (див. *Знаменний спів*, *Знаменний розспів*), якою

Зразок монодійного пісенспіву. Тропарь 4-ї пісні канону Різдва Христовому. (Ірмологіон 1-ї пол. XVII ст. — НМУМ, О 44, арк. 408)

вона лишалась у слов'ян до 16 ст. Починаючи з 16 ст., паралельно до основного, монод. репертуару, почали поширюватися багатоголосі "обробки" монод. пісенспіву (у Московії — *демественне* й "строчне" багатоголосся; на укр. землях це, гіпотетично, супровід осн. наспіву терцією "стрічкою", пізніше — оформлення його акорд. фактурою на зразок киевопечер. співу), проте при тому М. зберігала панівне значення до 18 ст. У 17 — 1-й пол. 18 ст. в укр. церкві водночас із монодійним поширився й *партесний* спів, пізніше — автор. гармонізації *наспівів* та самостійні комп. твори. Думка деяких дослідників щодо того, що в 17 ст. М. в укр. церк. співі було повністю витіснено багатоголоссям, є хибною, позаяк вони існували одночасно.

Укр. і Білор. церковна М. до кін. 16 ст. фіксувалася за допомогою *знаменної* нотації у співачьких зб. різних типів, з кін. 16 ст. — *куйб. нотацією* в *Ірмологіонах*, що вміщували сотні традиц. пісенспівів, належних до різних жанрів богослужбових. Пісенспіви іноді мали в

Сучасне нотне видання монодійного пісенспіву (Два канони на Різдво Христове. Ред. Ю. Ясіновський. — Л., 2005. — Арк. 23)

іромоях супровідні аказіки на левний *наслід* церковний (болгарський, грецький, київський, киево-печерський та ін.), що уточнювало думку переписувачів про їх походження.

Від 19 ст. у центр- і сх.-укр. церк. репертуарі багатоголосся переважає, тоді як М. активно культивується в Зах. Україні, що засвідчено наприклад 19 — на поч. 20 ст. перевиданнями "Гласопоісниця", ірмологіона, "Церковним просто-плієм" І. Бокашета "Навіником" Я. Полотнико. У локальних традиціях Закарпаття (про яке писав І. Гарднер), Поділля, Сх. Галичини М. зберігалася на поч. 20 ст. і донеда поширена дотепер. Застосування М. триває в окремих храмах правосл., греко-катол., протестант. церк. Сучас. зах.-укр. практика виконання монод. піснеспівів під час відправ усіма парафіанями призводить до "октавного" звучання унісону — внаслідок теситурної розбіжності чол. і жін. голосів. Та саме спостерігається і в громадах рос. старообрядців (мешканці Росії, Білорусі, України, у т. ч. Києва, Польщі та баг. ін. країн), в яких знаменний розспів є єдиною системою богослужб. співу (крім нього виконуються одиничні "болгарські", "демественні" та ін. монод. піснеспіви).

Рос. традиція монодійного співу (починаючи з знаменного як основного) досліджується факівцями Москви, С.Пб., Новосибірська, Челябінська, Владивостока та ін. міст. Укр. церк. М. розглядається вченими Києва, Львова, Дрогобича (Львів. обл.), Харкова, Одеси, деяких ін. міст. У Києві проблеми монод. співу роз'яснюються, зокр., у статтях, що виходять у "Наук. віснику НМАУ" серії "Старовинна музика — сучасний погляд" кафедри старов. музики (знаменно, що перший зі зб-ків — "Православна монодія: її богословська, літургічна та естетична сутність". — К.: НМАУ, 2001). У Львові, виданні Ін-ту літургії Укр. катол. ун-ту під ред. Ю. Ясіновського ("КАЛОФОНІА: Наук. зб-к з історії церковної монодії та гімнографії". — 2002—09. — Вип. 1—5) монод. спів в предметом постійних досліджень.

Літ. Ясіновський Ю. Українська сакральна монодія: історія, тексти, музично-стильові навістування; Дис. ...докт. мист-ва. — К., 1998; Лолова І. О принципах формообрання в середньовіковій європейській монодії: византийська, григоріанська і древнерусська півеска культура // Из истории форм и жанров вокальной музыки. — М., 1982; Вурлино Е. Взаимодействие слова и напева в древнерусской монодии XVI—XVII веков (на материале певческой рукописной книги "Обиход"); Автореф. дис. ...канд. искусств. — Ленинград, 1984; Федорова Г. Ладовая система русской монодии: Автореф. дис. ...канд. искусств. — М., 1988; Быховца (Федорова) Г. К проблеме связи ладового мышления в русской монодии и русской народной півеске // Проблемы стиля в народной музыке. — М., 1986; Гололобо Ю. "Странные бемоли" в связи с модальными функциями в русской монодии // Проблемы дешифровки древнерусских нотаций. — Ленинград, 1987; Антонов М. Дешо про українську церковну монодію та про назви знаменний і київський розспів [стаття 1983 р.] // Музика Sacra: 36-к ст. з історії укр. церк. музики. — Л., 1997; Шевчук Ол. Види

многоголосся в українському народно-півесному і церковно-півесному творчестві 17 в. // Problems of Polyphony in Sacred and Secular Music: reports of the International Scientific Conference. — Tbilisi, 2001; Ї ж. Спостереження над ритмічною організацією української церковної монодії XVII ст. // Метроритм—1. — К., 2002; Ї ж. Про деякі особливості білоруської церковно-монодійної традиції кінця 16—18 ст. // Київ. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 9; Ї ж. Роль старообрядських традицій у порівняльній східнослов'янській дослідженні церковної монодії (XVII ст.) // Там само. — К., 2003. — Вип. 11; Ї ж. До питання про радозвукорядний устрій піснених мелодій (в аспекті зв'язків народного і церковно-монодійного співу) // Проблеми етномузикології. — К., 2004. — Вип. 2; Петренко О. Літургія в українській церковній монодії // КАЛОФОНІА. — Л., 2002. — Вип. 1; Мурзіна О. Минуте та сьогоднішнє українського традиційного багатоголосся // Наук. вісник НМАУ. — К., 2009. — Вип. 80. Наука про музику сьогодні: проблеми та перспективи та ін.

Див. також Літ. до статей: М. Антонович, Болгарський наслід, М. Бражничко, Візантійська музика, М. Валімірович, І. Возмеський, Грецький наслід, Н. Заболотна, Знаменна нотація, Знаменний спів, Знаменний розспів, Київський наслід, Київська нотація, Л. Карпів, Наслід церковний, Нотация безлінійна, О. Цоло-Якименко, І. Чижик, Ол. Шевчук, Ю. Ясіновський.

Ол. Шевчук

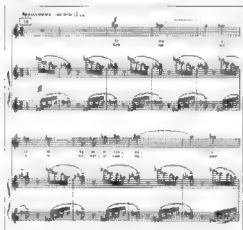
МОНОДРАМА (від грец. *monos* — один і *drama* — драма) — муз.-сцен. твір, що виконується 1-м солістом або двома драм. акторами у супр. оркестру за участі хору та іноді балету. Походить від т-ру доесквіспіальної доби (Феспід, Фрініх), де 1 актор зображав різних персонажів, змінюючи маски й костюми. Худож. принцип М. полягає у співвідношенні її героя. У М. здебільшого бере участь 1 персонаж, якщо є інші, то вони активної участі в розвитку драм. подій не беруть. У зах.-європ. музиці М. як жанр сформувалася в серед. 18 ст. ("Пігмаліон" Ж. Ж. Руссо, 1770); подальший розвиток відбувався шляхом зближення з оперою. Композиції М. — це багатоасоціативна структура, що будується на активному використанні системи смислових і муз. лейтмотивів. У 18—19 ст. назва "М." використовувалася щодо деяких віршів жанру мелодрами, засн. на мелодикалізації з орк. супроводом. Зразками М. є "Леліо, або повернення до життя" Г. Берліоза (1831), "Чокання" А. Шенберга (1909), "Людський голос" Ф. Пуленка (1958), "Залишки божественого" Ю. Бука (1965). В укр. музиці М. репрезентують "Ніжність" В. Губаренка, М. діячність з анс. духовних "Орестес" О. Козаренка та хантата-М. для соліста й кам. ансамблю "Одкровення Сафо" В. Губи.

Літ.: Єврілінов Н. Введення в монодраму. — С.Пб., 1909; Каменський В. Книга ш Єврілінова. — Петроград, 1917; Казанський В. Метод театру (Аналіз системи Н. Н. Єврілінова). — Ленинград, 1925; Тимошенко С. Искусство кино в монтаже фильма. — Ленинград, 1926; Соловьев Ф. Театр одной воли // Театр: Книга о новом театре. — С.Пб., 1908; Iselt E. Die Entstehung

des deutschen Melodramas. — 1904; Kister A. Das lyrische Drama im XVIII Jh. // Preussische Jahrbücher. — 1891. — B. 68; Weissstein G. Die kleinen dramatischen Künste // Spemanns Goldenes Buch des Theaters. — Berlin: Stuttgart, 1902. Neue Ausgabe; Berlin, 1912; Schauer H. Monodrama // Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte. — Berlin, 1926—1928. — B. II.

Н. Толошник

МОНООПЕРА — невеликий за масштабами муз. твор, до драм. конфлікту зосереджено навколо 1-ї дійової особи: це тривалий "крупний план героя". Осн. формою вислову худож. ідеї твору є монолог героя, засн. на аріозному й декламат. інтонаванні. Для М. властиві одноплановість сцен, інтриги, майже цілковита відсутність сцен. дій, підсилена значущість вадитивного ряду; фрагментарність викладу, мовозна форма, наскрізний розвиток з елементами монтажно-драматургії, обмеженість часо-простору, розгорнута система лейтмотивів та інтонаційно-темат. зв'язків на відстані, концентрація темат. матеріалу (що інколи приводить до *монотематизму*), оберненість часових координат (напливи, спогоди, картини асоціативного плану, відступи). При створенні М. композитори звертаються до мемуарно-епістолярних (монолог.) жанрів малої прози (щоденники, листи, спогоди), а також до малих літ. жанрів (оповідання, новела, повість, драм. сцена). У М. яскраво виявляється вплив структури літ. періоджерела на композицію оперного твору. В М. значна роль оркестру, переважно невеликого за складом, що виконує важливу драматург. роль — компенсує відсутність зовн. дій, створює психол. підтекст, "коментує" сюжет, хід подій. М. як худож. явище породжує т-р нового типу, засн. на переважанні внутр. дії, на глибокому осмисленні специф. характеру інтонавання, на вмінні розкрити об'ємний худож. образ. До жанру М. звертались упродовж 20 ст. Ф. Пуленк ("Людський голос"), К. Стеценко ("Фігелія в Тавриді"), Г. Жуковський ("Волзька балада"), О. Білош

Фрагмент моноопери "Ніжність" ("Листи кохання") В. Губаренка

("Балада війни", "Словід білого тюльпана") В. Губаренко ["Ніжність" ("Листи кохання")], В. Синчалов ("Лист з Милану", "Самотній в океані") та ін.

Літ.: Архипов Л. Українська класична опера: Істор. розвиток. — К., 1957; Ії ж. Шляхи розвитку української радянської опери. — К., 1970; Селицкий А. Советская моноопера: Истоки. Вопросы специфики жанра: Автореф. дисс. ... канд. искусств. — М., 1981; Яго ж. Советская моноопера: трансформация родовых признаков жанра // Музыкальный театр: События, проблемы // Ред.-сост. М. Сабина. — М., 1990; Босок М. Советская камерная опера: К проблеме специфики жанра: Автореф. дисс. ... канд. искусств. — М., 1982; Момчур І. Сучасна українська опера. — К., 1984; Толошник Н. Украинская камерная опера (к проблеме эволюции жанра): Автореф. дисс. ... канд. искусств. — К., 1991; Петриченко М. Жаңрово-драматургический поиск в специфика трактовок литературного персонажника в оперном творчестве В. Губаренко (на примере монооперы "Нежность" и опери-балет "Вий"): Автореф. дисс. ... канд. искусств. — К., 1992; Сабина М. Опера-оратория и моноопера // Советский муз. театр: Проблемы жанров. — М., 1982; Черкашина М. Советская опера вчера и сегодня: Проблемы интерпретации современной темы // Музыкальное искусство и формирование нового человека. — К., 1982.

Н. Толошник

МОНОТЕМАТИЗМ (від грец. — один, єдиний) і те, що покладене в основу, або положення, умова, пропозиція) — композиц. принцип, що полягає в побудові муз. твору на одній муз. темі. Явище М. пов'язане з цикл. творами, де основу розвитку муз. матеріала становить симф. принцип. Планує думка, що вперше послідовно принцип М. було застосовано Л. Бетховеном у 5-й симфонії, де ритмічнонац. ядро гол. теми з'являється протягом усього симф. циклу. Ш добу романтизму й пізніше поняття М. подеколи зростається з поняттям лейтмотивності, лейттематизму ("Фантастична симфонія", симфонія "Гарольд в Італії" Г. Берліоза). Часто лейттема (особливо в оперній творчості, хоча не лише) використовувалася композиторами як дійовий засіб персоналізації. При тому часто виконання муз. теми доручалося одному, певному інструменту (приміром, солюційний алект виконує тему гол. героя в "Гарольді в Італії" Г. Берліоза).

В укр. музиці принцип М. використовується багатьма композиторами. Так, у вступі Другої симфонії К. Данькевича (1945) використано тему, що по суті набуває значення лейтмотиву, проведеного крізь усю багаточаст. композицію. Аналогічним структурно-функціональним змістом наповнено гол. тему початк. част. 2-ої квартету А. Філіпенка (1949). Принцип М. у 2-й симфонії Б. Лятошинського сприяє досягненню темат. єдності, структурно-композиц. монолітності твору, що забезпечує особливу концентрованість муз. висловлювання. М. і лейтмотивність визначили магістральний принцип конструювання муз. матеріалу 3-ї симфонії Б. Лятошинського, що сприяли вибудову інтонац.-темат. арок. Глибоки моно-

МОНОТЕМАТИЗМ

Обкладинка CD "Ф. Пуленк. Людський голос, моноопера на 1 дію. Р. Штраус. Заключна сцена з опери «Капричіо» у виконанні симф. оркестру Московської філармонії. Диригент Г. Рождественський (М., 2006)

БАЛАДА ВІЙНИ

Клавир моноопери О. Білаша "Балада війни" (К., 1983)

О. Монська в ролі Розіни (опера "Севільський цирюльник" Дж. Россіні)

С. Монюшко

тематичні зв'язки простежуються в 6-у квартеті Д. Клебонова. Вони визначають безперервність муз. розвитку, інтонац. єдність 4-х частин твору, стрункість і логіку пропорційності композиції. Як лейтмотив трактовано Б. Лятошинським мелодію "Залобіть" К. Гладкого в симф. сюїті "Тарас Шевченко" (1952). У фп. концерті А. Штозаренко "Партизанські картини" (1957), написаного у формі сюїти, тему партизанів проведено у всіх 6-и частинах. Прийоми М. і лейтінтонаційності послідовно застосовано А. Музою в Скр. концерті.

Лит. Гордійчук М. Українська радянська симфонічна музика. — К., 1956; Яого ж. Симфонічна музика. — К., 1962; Яого ж. Український радянський симфонизм. — К., 1967; Яого ж. Український симфонизм // Музикальна культура Української ССР. — М., 1979; Хохлод Ю. О музыкальной программности. — М., 1963; Кроуцкус Г. Симфонические поэмы Ф. Листа. — М., 1974; Воронова М. Симфонические принципы Листа и Вагнера в свете романтического синтеза искусств // Рихард Вагнер. Статьи и материалы. — М., 1988; Яого О. Западноевропейский монотематизм в контексте филологии И. Е. Геге // Муз. академия. — 2010. — № 2; Кроуцкус О. Geschichte der Programmmusik. — Leipzig, 1910; Suchta A. Die Einheit von absoluter Musik und Programmmusik // Beiträge zur Musikwissenschaft. — 1959. — N 1; Nieces F. Programme music in the last four centuries. — New York, 1969; Waldura M. Monomotiv, Sequenz und Sonatenform im Werk Robert Schumanns. — Saarbrücken, 1990.

М. Семененко

МОНЬСЬКА (справж. прізвище — Соломонська) Ольга Іванівна (1890, м. Київ — ?, Франція) — оперна й к-м. співачка (лір.-колор. сопрано). Вок. освіту здобула приватно в Києві. 1910—11 — солістка Харків., 1912—24 — Київ., 1911—12, 1924—25 — Одес. опер. 1925 емігрувала за кордон (Франція). 1925—27 — солістка "Рос. опери" у Франції. У концертах виконувала нар. пісні і твори М. Лисенка. Записала на грамплатівки 6 творів (К., "Артистотипія", 1913; "Екстрафон").

Мала рухливий голос шир. діапазону, чудову вок. техніку. Критика відзначала нечітку дикцію та слабкість серед. регістру. Партнери — С. Беліно-Скупельський, В. Любченко, Ф. Мухтарова, В. Ухов, Ф. Шаляпін.

Партії: Снігуронька (однойм. опера М. Римського-Корсакова), Джильда, Волетта ("Ріголетто", "Травіата" Дж. Верді), Лакме (однойм. опера Л. Дельба), Люція ("Люція ді Ламмермур" Ф. Доніцетті), Олімпія ("Казки Гофмана" Ж. Оффенбаха) та ін.

Лит.: Клавдішвили М. По трудовому пути: Воспоминания. — Тбілісі, 1969; [Б. л.]. Largo Акелена // Салутти (Одеса). — 1923. — № 18.

І. Лисенко

МОНЮШКО (Moniushko) Станіслав (5.05.1819, с. Убелі, полб. м. Мінськ, тепер Білорусь — 4.06.1872, м. Варшава, Польща) — композитор, диригент, педагог, муз. критик, муз.-громад. діяч. Чільний представник польс. нац. комп. школи 19 ст. Виріс у Білорусі. Навч. у Мінську при на фп. у матері (згодом — А. Фрайера у

Варшаві), композиції "в гімназії Д. Стефанович (1830—37) і Ф. Рунгенгаргена в Берліні (1837—39). Працював органістом костельола с. Яна, конц. і оперним диригентом та рецензентом у Вільні (тепер Вільнюс; 1837—58). Від 1837 (постановка опери "Галька" у Варшаві) — 1-й оперний диригент у Варшаві, згодом професор Варшав. муз. ін-ту. Підтримував тісні творчі стосунки з М. Глінкою, О. Даргомижським (присвятив йому увертюру "Казка", 1869) та О. Серовим (двоє останніх високо цінували пісні М.). Автор понад 15-и опер, кількох водевілів і т. зв. "оперет", 3-х балетів, низки увертюр і симф. п'єс, 2-х струн. квартетів, багатьох вок.-симф. (у т. ч. "Кримські сонети" на сл. А. Міцкевича, 1868), орган. і фп. творів (бл. 50), хорів, музики до вистав (декілька поставлено у Львові, напр., 1839 п'єсу А. Фредра "Ночічля в Апенінах"), понад 400 пісень, здебільшого для домашнього музикування. М. — представник романтизму й фольклоризму. Поміж неукр. композиторів найбільше звертався до жанру думки. Думки Йонтека з опери "Галька" та Ядагги з опери "Зачарований замок" (у Польщі й Росії — "Страшний двір") стали світ. оперною класикою. Звертався до думки також в операх "Графіня" і "Слово честі". Написав щонайменше 15 кам.-вок. думок: "Золота рибка" ("Złota rybka"), "Син і тумани" ("Sny i mgły") та "Якби ранковий сонечком" ("Gdyby ranne słonkiem") на сл. Я. Захар'євича, "Доля" ("Dola"), "Рода" ("Rada") та "Коралі" ("Koralie") на сл. В. Сирокомлі, "Перелітла пташка" ("Wędrowna ptaszynka"), "Приходь, милий" ("Przychodź miły"), "Пилетили соколи" ("Przyłeteli sokolkiem") — М. зробив також її хор. аккапельний варіант та "Козак" ("Kozak") на сл. Я. Чечота (автора слів останнього твору встановлено гіпотетично), "Сільський музикант" ("Grajek") і "Серце моє" ("Serce moje") на сл. А. Коланковського, "Від'їзд з України" ("Wjazd z Ukrainy") на сл. Е. Тарчі з повісті "Станиця Гуляйдуша", а також "Квітка" ("Kwiatka") на нар. слова або вірш невідом. поета. Згодом авторство думки "Козак" М. привласнив композитор, диригент, органіст та співак В. Кажинський (1812, м. Вільно, тепер Вільнюс, Литва — 1867, с.-Петербург, Росія), який певний час співав у т-рі В. Богуславського у Львові, але рос. критик Ф. Булгарін ще викрив. У своїх творах М. звертався також до жанру козачка.

В Україні місцевими театр. трупами ставились опери М. "Зачарований замок" ("Страшний двір"), "Дзяди", водевілі "Карманийола, або Французи люблять жартувати" (Львів, 8 берез. 1871) та "Новий Дон Кіхот, або Сто шаленств" (Львів, груд. 1849, 1861), а його опера "Галька" стала чи не найпоширенішою зах. оперою в Україні 1870—1920-х. Починаючи з ост. чверті 19 ст., її ставили стаціонарні т-ри (Київ, Львів, Харків, Одеса) й числ. мандрівні опер. трупи [М. Садовського, Д. Гайдмаки, О. Суслова, т-ри то-в "Руська бесіда" (1907) і "Укр. бесіда" п/х Я. Стадника в 1922—23 у Львові, різноманітні галиц. театр. трупи в 1920—30-х та багато ін.]. В Україні існували

розмаїті, у т. ч. адаптовані для українців, постановки "Гальки" — за варіантом лібрето М. Садовського (1910), пізніше за включенням до хореограф. номерів елементів укр. нар. танців і т. ін. Гол. партії в "Гальці" співали В. Верховинцев, Є. Зарницька, К. Коссаку-Рубачкова, С. Кришлевницька, М. Микіша, О. Мишула, О. Петляш, С. Стаднікова та багато ін. Не випадково Вукмузою до числа опер, що мали бути поставлені з метою становлення укр. нац. опери, включили і "Гальку" (1919). Її фрагменти часто виконувалися також окремо: напр., Увертюра в антракті 1-ї вистави т-ру тов-ва "Руська бесіда" у Львові (1864), в хор. номери — у вик. хору п/к М. Лисенка в Києві й хору польсь. тов-ва "Лютня" у Львові в концерті, присв. Шевченку, роковинам. Поміж учнів М. — З. Носковський.

1878 у Станіславові (тепер Ів.-Франківськ) було організовано Муз. тов-во ім. М., а 1880 при ньому — консерваторію ім. М. У 1-й пол. 1920-х у Львові з лекціями й муз.-істор. програмами, у т. ч. про пісні й балади М., виступав укр. співак і педагог Р. Орленко.

Дискогр.: CD, DVD — Halka: A. Holski, B. Zagoranka, J. Ostropki, R. Rowiewicz, W. Ochman, R. Salomonowicz cond., Polish National Opera Orchestra & Chorus. — 2 CDs, DDD, CPO Records, Live (recorded 1987), January, 1995; Halka (highlights): A. Holski, E. Kossowski, B. Nieman, B. Paprocki, Z. Gorzyński cond., Polish National Opera Orchestra & Chorus. — CD, Polskie Nagrania Muza, 6 April, 1994 (originally 1992); Halka: T. Zocharszczuk, W. Kuzmienko, Z. Mocias, K. Susko, P. Nowacki, A. Wicherek cond., Soloists, Choir, Ballet and Orchestra of The Great Theatre National Opera in Warsaw. — DVD, 2h10m, ZPR Records, 1999; Canona: K. Semyt, P. Skuluba, P. Kusiewicz, R. Minkiewicz. — CD, DDD, DUX Recording Producers, 27 March, 2001; Litanies of Ostra Brama: C. Galka, A. Lubanska, I. Hossa, A. Zdunikowski. H. Wojnarski cond., Warsaw Philharmonic Chamber Orchestra. — CD, CD Accord, 5 September, 2006; Religious Songs: A. Holski, J. Malanowicz, J. Kozłowski, P. Kusiewicz. — CD, DDD, CD Accord, 26 June, 2001; Religious Works: M. Sawo, W. Pilewski, A. Malewicz, K. Szostek-Radkowska, et al. E. Kajdasa cond., Warsaw Chamber Orchestra. — CD, ADD, Olympia, 4 October, 1993; Śpiewnik domowy I: B. Berley, A. Bolechowski, M. Foltyn, J. Romanska, H. Rutowska-Machnikowska, H. Szymulski. — CD, Polskie Nagrania Muza, 1996. — PNCD348; Śpiewnik domowy II: A. Holski, B. Ładysz, W. Ochman, M. Witkiewicz. — CD, Polskie Nagrania Muza, 1996. PNCD349 тощо.

Літ. тв.: підручник "Pamiętnik do nauki harmonii".

Літ.: Поляков А. Станіслав Моношко. — К., 1949; Станіслав Моношко: Сб. ст. / Под ред. М. Бзля. — Ленінград: М., 1952; Д-ский А-др [О. Даргомижський]. Музыкальные сочинения Станислава Моношки // Муз. и театр. ведомости. — 1856. — № 4; [Б. л.]. Опера "Галька" на малорусской сцене // Киев. старина. — 1901. — Т. 75. — № 11; Пахлюський Г. Станіслав Моношко // Емографія композиторів. — М., 1904; Свиридов І. Станіслав Моношко // Муз. живо. — 1969. — № 9; Якимченко Н. Концертне життя // ЮМ. — К., 1989. — Т. 2; Музо А., Мозеля Л. Музично-театральне життя // Там само. — К., 1990. — Т. 3; Шевчук О., Беляга М. Музично-

театральне життя // Там само. — К., 1992. — Т. 4; Булат Т., Семененко Н., Шеффер Т. Концертне виконання // Там само; Булат Ю. Музична культура Західної України // Там само; Ванюк В., Лузанська К., Шевчук О., Шеффер Т. Музична освіта // Там само; Модесть З-н [О. Серов]. О музиці Станіслава Моношки // СЛБ. ведомости. — 1861. — № 241; Пасичний Л. Рік Станіслава Моношки // КіЖ. — 1969. — 5 тираж; Jaschinski Z. Moniuszko. — Kraków, 1921; Opieński H. Stanisław Moniuszko, życie i dzieła. — Łódź: Poznań, 1924; Niewiadomski S. Stanisław Moniuszko, — Warszawa, 1928; Nowaczki E. Pieśni solowe S. Moniuszki: Katalog tematyczny. Bibliografia. — Kraków, 1954; Rudziński W. Stanisław Moniuszko: Studia i materiały: W 2 t. — Kraków, 1955—61. — Т. 1—2; Яозо ж. Моношко. — Kraków, 1957 (рос. переклад — Моношко. — М., 1960); Wolski M. Stanisław Moniuszko. — Warszawa, 1973; Rudziński W., Probiński J. Almanach Moniuszki 1872—1952. — Warszawa, 1952.

А. Калениченко

МООР (Moer) Karel (26.12.1873, м. Лазне-Белоград, Чехія — 30.03.1945, м. Прага, Чехословаччина) — композитор. За походженням чех. Муз. освіту здобув у Празі. (1895) в Віден. (1896) конс. 1897 розпочав комп. творчість симф. поемою "Полонія" за мотивами поеми "Пан Тадеуш" А. Міцкевича й "Польськими танцями". Від 1912 жив у далматинському м. Задрі (тепер Хорватія), де працював учителем співу. Від 1914 — репетитор Сербського нац. т-ру (м. Белград). Під час 1-ї світ. війни перебував у Македонії та Болгарії. Від 1916 — диригент орк. чеськ. т-ру в Моравській Остраві, згодом — у Пльзні (обидва — Чехія), 1918 — у Люблян (тепер — Словенія), 1920 — у Далмації (тепер — Хорватія і частина Сербії), 1921—23 — у Сараєві (тепер — Боснія і Герцеговина). Від 1923 постійно мешкав у Празі. Сповідуючи принципи лізнього романтизму, звертався до польсь., рос., серб. та словен. тем. Автор 1-актової опери "Вій" за М. Гоголем (прем'єра 1903; 2-а ред. — 1910), лібр. Ф. Кхоль (1910). Поміж ін. творів — опера "В. А. Моцарт" (1934), низка оперет, балет "Голем" (1929); "Чеська сюїта" (1926), твори для скрип., фп. тріо і струн. квартетів, симф. сюїт і поем, музика до драм. вистав.

Лит.: Česko-Slovenský hudební slovník osob a institucí. — Praha, 1965. — Т. 2.

МОРАВЕК (Morávek) Алоїзій Йосипович (1871 — 1940, м. Одеса) — кларнетист, педагог, капелмейстер. За походженням чех. Закін. Одес. муз. уч-ще (1896, кл. Й. Кутіла). По закінченні — викладач музики й кер. орк. у нар. школі (уч-щі) в маєтку барона Фальц-Фейна (тепер на території заповідника Асканія Нова Херсон. обл.). На поч. 20 ст. — військ. капелмейстер, викладач Одес. муз. уч-ща, з 1913 — артист орк. Одес. оперного т-ру. Поміж учнів — відомі в Україні кларнетисти.

Лит.: Отчеты Одесского отделения Императорского Русского музыкального общества: Ежегодник. — О., 1891—1900; Черныш А. Советское духовое

Пам'ятник С. Моношкові в Катовіце (Польща)

інструментальне мистецтво: Справочник. — М., 1989; Одеське музикальне училище. 100 лет. — О., 1997; Богданов В. Історія духового музичного мистецтва України: Від найдавніших часів до початку ХХ ст. — Х., 2000; Давидовська З. Чеські музиканти в Одесі // Вопросы музыкально-исполнительского искусства. — М., 1969. — Вып. 5; Мальберг К. Давидовська З. Із історії виконавства на духових інструментах в Одесі (XIX — початок ХХ вв.) // Теорія і практика гри на духових інструментах. — К., 1989; Мальберг К. Духові інструменти в історії музикальної культури Одеси і консерваторії // Одеська консерваторія. Збірка матеріалів, нових сторінок... — О., 1994; Schönlies J. Za slávu. — Praha, 1961.

В. Шепанік

числ. перевидань, низки тогочас. друкованих піснеників.

Лит.: Боголасник. — Почаїв, 1790—1791; Мирович Н. Библиографическое и историко-литературное исследование в Боголаснике. — Вилен, 1876; Щеголов С. "Боголасник": ист.-лит. исследование. — К., 1918; Барокові духовні пісні з рукописних співників XVII ст. Ленківці / Вступ. ст., упоряд. і комент. О. Гнатюк. — Л., 2000; Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII—XVIII століть. — Л., 2006; Возняк М. Матеріали до історії української пісні і вірші. Тексти і замальовки // Укр.-руський архів. — Л., 1913. — Т. 10; Вітковський В. Уваги в поезії релігійної української поезії // Bohoslavnyk u r. 1790 // Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. — Lublin, 1982. — № 2/4.

Ол. Шевчук

МОРГУН Олександр Петрович — джаз. диригент. 1937—40 — кер. джаз. орк. залізничників у м. Долгичеве (нині входить до складу м. Кривий Ріг Дніпроп. обл.).

В. Симоненко

МОРДКОВИЧ Веніамін (Беніамін) Зіновійович (19.01.1906, м. Одеса — 1992, там само) — скрипаль, педагог. Доцент (1954). Професор (1972). Від 5-и років навч. гри на скри. у П. Столярського (від 9-и років жив у його сім'ї). Працював у орк. "Космоса" та Одес. оперного т-ру. Від 1923 навч. в Одес. конс. (тоді — Муз.-драм. ін-т ім. Я. Бетховена; кл. П. Столярського). Поміж однокурсників — Д. Ойстрах. У студ. роки грав у струн. орк. п/к П. Столярського; організував струн. квартет, пізніше названий ім'ям П. Столярського. Згодом — концертмейстер орк. Периського оперного т-ру, водночас викладав у муз. уч-щі; концертмейстер в оркестрах кінофікації Одеси. Від 1934 — у Баку (концертмейстер орк. оперного т-ру). Пізніше очолював симф. орк. у Тбілісі. Від 1938 — викладач Одес. ССМШ. У роки війни був евакуйований у Коканд (викладач Муз. уч-ща, концертмейстер орк.). 1944 повернувся до Одеси, де продовжив викладати в ССМШ і конс. (до 1990) Поміж учнів (115) — Р. Фойм, С. Снітковський, О. Бучинська, П. Верников, А. Карпиловський, Т. Водоп'янова, А. Павлов, І. Покровський.

Л. Мозилівська

МОРДОВЕЦЬ (Мордовцев) Данило Луквич (?19). 12.1830, с.л. Данилівка, тепер Волгogr. обл., РФ — 10(23).06.1905, м. Кисловодськ, там само) — письменник, історик. Зі старов. козач. роду. 1854 закін. істор.-філол. ф-т Петерб. ун-ту. Працював в Саратові, де познайомився з П. Кулішем. Спілкувався з Т. Шевченком, був поміж організаторів Шевченк. вечорів у С.-Петербурзі. 1886 вийшов у відставку. 1854 написав поему "Кавкази і море" (опубл. 1859). В оповіданнях "Старці" (1855, опубл. 1885), "Дзвонар", "Солдатка" (1859) відтворює життя, зокр. — муз. побут укр. села. У 1850—70-х — співробітник ж. "Русское слово", "Отечественные записки", "Дело". Від серед. 1870-х осн. жанр творчості — істор. романи (більше 30). Відіграв значну роль у захисті старообряд-

В. Мордович

Д. Мордовець

МОРАВЕЦЬ (Moravec) Карел (1.01.1880, м. Остров, Зах. Чехія — 28.04.1959, м. Прага, Чехословаччина) — альтист, педагог. З. в. СРСР (1955). За походженням чех. Закін. Праз. конс. (1899, кл. О. Шевичка). 1901 — помічник концертмейстера групи альтів орк. Львів. оперного т-ру. 1901—30 — учасник тамтешньої струн. квартету (разом із Б. Лыткою, К. Прохазкою, Б. Вахлюком, але з різними віолончелястами, з 1905 — "Шевички-квартет"). 1902 разом із ним працював у Варшав. філармонії, згодом до 1-ї світ. війни гастролював Україною та ін. європ. країнами, де у складі квартету виконав багато творів тогочас. слов'ян., у т. ч. чес. композиторів. У трав. 1930 М., як і ін. учасники квартету, вїхав до Чехословаччини, де працював у Празі і Брно професором Праз. конс., пізніше — її Школи вищої майстерності. Як соліст і ансамбліст (у складі "Чес. квартету", "Празьк. квартету", "Чехословац. квартету", Квартету п/к Й. Влаха — до 1955) концертував, а також виступав на Чехословац. радіо. Автор альтистич. вправ та етюдів.

Лит.: Дон-Дуєв [П. Соколякський]. Музыкальные заметки: Чешский квартет им. проф. Шевички // Южный край. — 1905. — 1 апр.; Яоло ж. Музыкальные заметки // Там само. — 1909. — 14 нояб.; В. Ц. Квартет Шевички // Одес. новости. — 1908. — 4 апр.; Диссонанс. Камерные собрания музыкального общества // Там само. — 1909. — 16 окт.; Д. Музыка в провинции: Житири // РМГ. — 1910. — № 1; Энгель Ю. Хроника. Одесса // Там само. — 1914. — № 11; Urie B. Cestí violoncellisté (XVIII. — XX. století). — Praha, 1946; Schönlies J. Za slávu. — Praha, 1961; Sádlo K. P. Zaskloubyl umělec profesor Karol Moravec // Hudební rozhledy. — 1959. — No 10.

В. Шепанік

МОРАВСЬКИЙ Іван, о. (серед. — 2-а пол. 18 ст., Галичина) — піснетворець, священик. Деякі дослідники (Н. Мирович, В. Вітковський та ін.) помилково ототожнювали М. з галиц. єзуїтом І. Моравським, автором теолог. праць (опубл. 1700). Це припущення спростовано М. Возняком, оскільки тексти пісень М. зустрічаються в галиц. рукоп. співаних тапках з серед. 18 ст. Згодом вони увійшли до закарп. і волин. співаників, а також зафіксовані в рукописах 19 ст. Вибр. пісні М. увійшли також до "Боголасника" та його

ства, підтримки театр. труп *М. Кропивницького* й *П. Саксаганського*. Один із перших перекладачів творів *М. Гоголя* укр. мовою.

Літ. тв.: О русских школьных книгах XVII века. — М., 1862; Оповідання. — С.Пб., 1885; Собрание сочинений. — С.Пб., 1901—02. — Т. 1—50; Полное собрание сочинений. — Петроград, 1915. — Т. 1—12; Знамения армени / Предисл. Г. Аржаков. — М., 1957; Теори. — Т. 1—2 / Вступ. ст. В. Беляева. — К., 1958; За чин греки? Великий раскол / Вступ. ст. и коммент. С. Павлова, А. Рачиню. — М., 1990; Москва след- за не верит: Иср. романы и повесть / Вступ. ст. Ю. Сенчукова. — М., 1993; Лжединтрий: Романы / Послеисл. Ю. Сенчукова. — М., 1994; Замечательные женщины на Руси: от кнйники Ольги до наших времен. — Калининград, 1994 (репринт. изд.).

Літ.: Фронко І. Д. Л. Мордовець // Ватра. — Стрий, 1887; Сібіничевий І. З архіву Д. Л. Мордовцева // Україна. — 1907. — Т. III. — Кн. 3. — Ч. I; Александрова В. Данило Лукич Мордовець. Спогади його доньки // Там само. — 1930. — Спм.—лут.; Дорошевич Г. Д. Мордовець як літературна і громадська постать // Там само. — Лип., — серп.; Дорошевич Г. Д. Мордовець як літературна і громадська постать // Там само. — № 7—8; Морозюк Ю. Т. Г. Мордовець і Д. Л. Мордовець // Вестник Ленинградского университета. История, язык, литература. — Ленинград, 1985. — Вып. 2. — № 9.

М. Костюк

МОРЕЙНИС Клавдія Григорівна (30.07.1911, м. Одеса — ?) — тромбоністка, педагог. Доцент (1947). Лауреатка Всесоюз. конкурсу музикантів-виконавців (1941, 2-а премія). Закін. Моск. конс. (1941, кл. В. Блаженна, В. Щербініна). 1935—38 — артистка симф. орк. Моск. філармонії, 1942—44 — Держ. симф. орк. СРСР, 1944—69 — Великого симф. орк. Всесоюз. радіо і ТБ. 1943—54 — викладачка Ін-ту військ. диригентів.

МОРОЗ Василь (1840, с. Бокова Ананів, пов. Херсон, губ. — ?) — лірик. Від 7-и років через віспу незрячий. Навч. у лірн. школі в с. Коси Поділ. губ. у "пакотця" М. Колісниченка. Добре співав, грав на власноруч виготовленій лірі, особливо "до мацю" — *козачки*, "валечки", *польку*. Знав невеликий, типовий псалм. репертуар (днв, наптр, реєстр *псалм* лірика Є. Мокровіза); а також виконував "Ой горе горе на сім світі жити", "Про Правду і Криваду", "Сирітку", "Панцирну", "Про Хайку". Текстові записи репертуару М. здійснив Є. Чикаленко.

Літ.: Чикаленко Е. Лірик Василь Мороз // Мнв. старина. — 1896. — № 3.

МОРОЗ Таїсія Володимирівна (3.07.1936, м. Київ) — оперна й кам. співачка (лірико-колор. сопрано), педагог. З. а. УРСР (1968). Лауреатка Респ. конкурсу вокалістів у Полтаві (1965, 1-а премія), Закін. Одес. конс. (кл. вокалу О. Блогодідов, 1964). Л. Ревуцький виплачував М. стипендію з власних коштів. 1964—95 — солістка Одес. т-ру опери та балету.

Від 1965 — викладачка, з 1992 — професор Одес. конс. У концертах виконує твори укр. і заруб. композиторів. Гастролювала у Франції, Польщі, Болгарії, Росії (Великий т-р, 1968). У конц. репертуарі — твори укр., рос., зах. композиторів. 1971 зробила запис на грамплатівку романсів А. Кос-Анатольського "Садок вишне-вий коло хати" та "Соловей і троянда".

Партії: Ярина ("Арсенал" Г. Майбороди), Марфа, Царівна Лебідь ("Царева наречена", рос., зах. композиторів), М. Римського-Корсакова, Віолетта, Джильда ("Травіата", "Ріголетто" Дж. Верді), Розіна ("Севільський цирюльник" Дж. Россіні).

Літ. тв.: В мозаїці пам'яті // Л. Н. Ревуцький. Статті. Воспоминання. — К., 1989.

Літ.: Одеський державний музичний академії ім. А. Ш. Межиданової. — 90: — О. 2003; Сергеев А. Голосистий соловей // Веч. Одеса. — 1974. — 21 лют.

В. Кулик

МОРОЗ-ХОДОРОВСЬКИЙ (псевд. — Константинов) Григорій Костянтинович (20.11(2.12).1853, с. Кокнівка [Свічівка], Черкащина — 1.07.1927, м. Севастополь) — піаніст, композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Займався музикою з 6-и років. 1860 у Києві (у присутності Й. Витвицького) виконав кілька мініатюр Ф. Шопена, 1863—65 навч. у піаніста Пледі (Лейпціг), 1865—69 — одночасно з М. Лисенком у Лейпці. конс. (кл. фп. І. Мошелева й К. Рейнеке). 1869—70 займався у К. Кліндворта (Москва), 1870—72 — у Петерб. конс. (кл. Т. Лешетітської). 1873 у Веймарі грав для Ф. Ліста. Того самого року був запрошений на посаду хормейстера Нім. муз. зібрання (Лейпціг; 1873—75). Брав участь у симф. зібраннях різних міст Австро-Угор. і Рос. імперій. Від 1 жовт. 1875 — викладач Київ. муз. уч-ща; з 1894 — ст. викладач й інспектор муз. класів у Києві. Ін-ті шляхетних дівчат, з 1913 — професор Київ. конс. Поміж учнів — Л. Ревуцький, К. Квітка. Брав активну участь у концертах і симф. зібраннях міста. Один з організаторів Нар. конс. у Севастополі. Автор творів для фп. у комп. творчості простежуються риси романтизму.

Тв.: для фп. — "Українська рапсодія", Баркарولا, "Саломіна вальс-капріз", "Конц. вальс-каполла", "Ід малорос. пісень", "Пісні, думки і шучки", "Весілля мрії", ін. мініатюри; романси ("Я счастлив был").

Літ.: Лисенко М. Листи / Упоряд. Р. Скорупська. — К., 2004; Костян О., Каленченко А. Камерно-інструментальна музика // ІУМ. — К., 1990. — Т. 3.

Н. Костюк

МОРОЗЕВИЧ Ніна Василівна (1.12.1960, с. Шахта Перевальського р-ну Ворошиловгр., тепер Луган. обл.) — бандуристка, педагог, музикознавець. Канд. мист-ва (2003). Доцент (2005). Професор (2011). З. д. м. України (2009). Член НСКОБУ (2004), Лауреатка Всеукр. (Ів.-Франківськ, 1988) та міжн. конкурсів (у складі тріо, Ів.-Франківськ, 1996), Закін. Сєвєродонец. муз. уч-ще (1979, кл. Л. Дегтярєвої), Київ. конс. (1987, кл. бандури С. Баштана), асистентуру-

МОРОЗЕВИЧ

Г. Мороз-Ходоровський

Н. Морозевич

стажування (1992, кл. бандури С. Баштана, кл. вокалу *В. Куріна*). 1979—82 — викладачка ДМШ № 2 м. Алчевська Луган. обл. Від 1987 — викладачка ОДМА (засновниця кл. бандури). Підготувала бл. 35 випускників, поміж них — лауреатів всеукр. і міжн. конкурсів (С. Гайовий, В. Голубничий, Г. Косаткіна, Т. Марковська). Водночас працює в Одес. філармонії: з 1989 — солістка-бандуристка, з 1994 — солістка тріо бандуристок *"Молоді"'*. Гастролювала в Україні й за кордоном (Вел. Британія, Польща, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Фінляндія, Белгія, Нідерланди, Франція). Авторка наук. розвідок і статей, перекладів і транскрипцій для бандури.

Літ. тв.: канд. дис. "Бандурне мистецтво як культурне надбання сучасності" (О., 2003); Виразяльний потенціал бандури у мистецтві кануну ХХІ століття // Муз. виконавство: Наук. вісник НМАУ. — К., 2000. — Кн. 6. — Вип. 14; Ідейно-смысловые та стилевые засади сучасних інструментальних творів для бандури на прикладі "Концертного триптиху" В. Зубицького // Муз. мистецтво і культура. Наук. вісник ОДМА. — О., 2001. — Вип. 2; Вокалість бандурного мистецтва // Там само. — К., 2001. — Кн. 10. — Вип. 40; Народно-професійний синтез у сучасному бандурному мистецтві (на прикладі Першої сонати М. Дреанліго) // Муз. виконавство: Наук. вісник НМАУ. — К., 2001. — Кн. 8. — Вип. 18; Специфіка нотного тексту В. Зубицького для бандури "Концертний триптих" // Київ. муз. — К., 2001. — Вип. 7; Текст муз. твору: евристична її теорія; "Концертно-романтичний стиль" для голосу та бандури В. Власова як вітлення синкретизму сучасного бандурного мистецтва // Муз. мистецтво і культура: Наук. вісник ОДМА. — О., 2004. — Кн. 2. — Вип. 4; Концертні варіації С. Баштана на тему української народної пісні "Йшли корови із діброви" в інструменталізі бандурної творчості // Теоретичні та практичні питання културології. — Мелітополь, 2004. — Вип. XV; Художньо-образні типології бандурного репертуару // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. — Х., 2004.

Літ.: Одеський консерваторії імені А. В. Нежданової — 90! — О., 2003; *Довбуда М.* Історія виконавства на народних інструментах: (Українська академічна школа). — К., 2005; *Карпенко С.* "Взяв біля бандуру... та де ж її взяти" // "ПРО". — № 10.

І. Лисенко

МОРОЗ-КОТКО Зінаїда (Zina Moroz-Kotko) (бл. 1920, м. Київ — 27.12.1985, м. Сідней, Австралія) — оперна й кам. співачка (лір. сопрано). З муз. родини (мати — співачка О. Меленденко, батько — кер. струн. оркестру). Вок. освіту здобула в Київ. (1940—41) і Берлін. (1943—45, кл. Е. Арден) консерваторій, 1941—43 — солістка Сталінської (тепер Донец.) опери. 1943 емігрувала до Німеччини, де виступала з концертами (Берлін та ін.). Від 1950 — в Австралії, де співала в хорі *"Боян"* (з 1954) у Сідней, а також виступала з концертами. У конц. репертуарі — числ. нар. пісні й романси укр. композиторів. Керувала жін. ансамблями *"Верба"*, *"Суцвіття"*.

І. Лисенко

МОРОЗОВ Борис Михайлович (11.11.1931, став Канівська Краснодар. краю, тепер РФ) — оперний й кам. співак (бас). З. а. УРСР (1967), РРФСР (1986). Учень *С. Каробіченка* (Донець) 1955—60 — хорист; 1961—71 — соліст Донецької опери та балету; з 1971 — Великого театру в Москві. У концертах виконував твори рокомпозиторів укр. нар. пісні.

Партії: Карась ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Фарфал ("Русалка Людмила" М. Глінки), Мелник ("Русалка" О. Даргомижського), Кончик, Галицький ("Князь Ігор" О. Бородіна), Варлаам, Борис ("Борис Годунов" М. Мусоргського), Скуратов ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Борис Тимофійович ("Катерина Ізмайлова" Д. Шостаковича) та ін.

Літ.: *Лобренко Б.* Новий соліст Большого // Труд. — 1972. — 19 серп.; [Б. л.]. Путь в большое искусство // Веч. Москва. — 1972. — 28 серп.; *Крулинов А.* Соліст ГАБТ // Сов. Россия. — 1973. — 14 берез.; *Самбелая Н.* Фарфал на сцені і за кулісами // Комс. знамя. — 1973. — 11 черв.; *Кадиская К.* Морозов Борис Михайлович // Сов. артист. — 1986. — 19 груд.; *Минаев К.* Автобіографія // Приват. архів І. Лисенка.

І. Лисенко

МОРОЗОВ Віктор Євгенович (15.06.1956, м. Кременець Терноп. обл.) — співець, поп-рок-співак, гітарист, муз. продюсер, теле- й радіо ведучий, перекладач. Лауреат фест. "Червоний рути" (Чернівці, 1989, 1-а премія в категорії авторської пісні). Батько *М. Садовської*. На по. 1970-х — перший в Україні вик-вц автор. піс та співачої поезії укр. мовою. У Львові створив рок-гурт "Quo vadis" (1971), біт-біт-гурт "Армія" (1972—75), соліст *ВИА "Ватро"* (1976—78) і погурту "Смерічко" (1979—88). Із цими гуртами концертував в Україні, кол. СРСР, виступав на міжмуз. фестивалях. Від 1988 — один із засновників і згодом незмінний мист. кер. лівів. т-ру *"Кобзар"* "Не журись!", з яким активно концертував одним із перших в Україні публічно виконав заборонений тоді *Держ. гімн України* "Ще не вмерли України" (Львів. філармонія, 1989, 5 жовт.). І поч. 1990-х започаткував муз.-акустичний проєкт "Четвертий кут". Відтоді активно концертував в Україні й за кордоном. Як соліст у складі різних гуртів гастролював у Австралії, Аргентині, Афганістані, Бельгії, Бразилії, Вел. Британії, Індії, Канаді, Латвії, Литві, Німеччині, Парагваї, Польщі, Росії, США. Був радіоведучим і співак. (разом з *С. Оробцем*) "Гі-параду Студії Лева" (Львів телеведучим (разом з *О. Білозір*) телепрограму "Ви нам писали" (УТ-1). У 1-й пол. 2000-х — продюсер поп-співацьки *М. Садовської*. Автор пісень на власні тексти, сл. *П. Тичини*, В. Стуса, Л. Костенко, *А. Панчишина*, К. Москальця та ін. У музиці й манері виконання, близькій до молодіжної масової муз. культури, поєднують елементи укр. пісн-романсу і лівів. *батьківських пісн.* Найвідоміші пісні — "О пам'ню Інно" (сл. П. Тичини), "День злота" (сл. А. Панчишина) та ін. Має записи на УР і УТ. З-поміж найвідоміших літ. перекладів — попул. худож. твори П. Коелю Дж. К. Роулінг, Р. Дала, В. Малапрека та ін.

Б. Морозов

В. Морозов

Дискогр.: грамплатівки — "Скрина. Віктор Морозов співає українську поезію". — М.: Мелодія, С60 2901 002, 1989; "Ой там у Львові на Високій замку". Співачка Оксана Білозір і Віктор Морозов. — М.: Мелодія, 1989; аудіокасети "Віктор Морозов ("Не журися") / Оксана Білозір ("Ватра")". — К.: Коб С011, 1989; CD — "Треба встати і вийти", Віктор Морозов і "Четвертий кут", Пісні Костя Москальчука. — Л.: MOCD-3, 2000; "Тільки ви Львові", Віктор Морозов і "Батьра-бача Галичина", Львівські батярські пісні. — Л.: MOCD-4, 2002; "Афродізіяки". Віктор Морозов / "Мертвий півень". — К.: RG Music, RGCD-295, 2005.

Літ.: Романенко М.-А. Віктор Морозову "Четвертому куті" // Галас. — 1997. — № 9—10; Крамар Р. Віктор Морозов: "Намагаюся не бути рабом святого обов'язку" // Укр. журнал. — 2006. — № 6—7; Ключовийска Г. Львівський батяр // Укр. тиждень. — 2007. — № 4; Калениченко А. Морозов Віктор // Картовий П. Сучасна авторська пісня: Статті про витоки жанру, авторів-ветеранів, фестивалі, поради молодим і долю Володимирів Івасюка. — Суми, 2009; Федорова А. Каким цветом зашвеле "Червона Рута"? // Правда України. — 1989. — 7 окт.; Петрушинський В. Бард Українського Відродження // Нове життя (Париж-Братислава). — 1990. — 26 січ.; [Б. п.]. "Не журися" в Західній Європі // Шлях перемог (Київ). — 1990. — 25 листоп.; Сабо М. Ті, що були там // Поступ. — 2000. — 20 жовт.; Вашич А. Віктор Морозов: "Образ мафіозно-кримінальної держави України не пасує" // Терноп. газета. — 2001. — 11—17 квіт.; Аног ж. Віктор Морозов: "Україна стане сараянської державою" // Там само. — 2002. — 13—19 берез.; Шевченко Г. Віктор Морозов: "Тепер вигрують інтелектуали..." // Експрес. — 2001. — 21 квіт.; Лиховід Д. "У Києві нарешті залагло Україною" [Інтелектуальна опозиція передислокується на "Останню барикаду"] // Україна молода. — 2001. — 17 лип.; Таран Л. Віктор Морозов — "людина-оркестр" // Веч. Київ. — 2002. — 6 листоп.; Янишівська Г. Три концерти у столиці // Львів. газета. — 2002. — 11 листоп.; Сняданко Н. Не будь як усі — слухай справжню музику // Там само. — 2002. — 11 листоп.; [Б. п.]. Столиці проекти: колишній львів'янин // Україна і час. — 2002. — 21 листоп.; Євтушенко О. Віктор Морозов і батярські пісні: "Тільки у Львові" // Слово Просвіти. — 2003. — 5—11 лист.; Селіванчик Р. Весняні "Афродізіяки" // Укр. правда. — 2003. — 19 берез.; Остеровський І. Аудіо-стимулятор у стилі шікел від Віктора Морозова та "Мертвого півня" // День. — 2003. — 22 берез.; Добродібо А. Ла мур де труа ("Мертвий Півень") // Віктор Морозов доповнив до "Афродізіяки" // Столиці новості. — 2003. — 6—12 мая; Гузю Г. Віктор Морозов: "Музика-еширджикто не має нічого спільного із нистецтвом" // Високій замок. — 2004. — 16 квіт.; Мельник Л. "Армія сайла" проти Гаррі Поттера [Віктор Морозов, музикант та перекладач, про новий альбом і перше літо без перекладів Джоан Роулінг] // Львів. пошта. — 2008. — 31 лип.; Петрух М. Віктор Морозов: "Я приходив в гості к Івасюку в балетної лачке" // Сегодня. — 2008. — 8 окт.; Шевченко Г. Віктор Морозов вступив до... "Абракадабрі" // Експрес. — 2009. — 2—4 жовт.; Гітвіч О. Віктор Морозов: Наступна революція буде пош-шавською... // Галич. кореспондент. — 2010. — 14 січ.; Керка О. У Львові ще живе дух батярства // ZAXID.NET. — 2010. — 14 січ.; Kolomoys M. Modern-day bards reflect

on humor, heritage and spirituality // The Ukrainian Weekly. — 1989. — 3 December; Muszuri E. Rock Music Festival Promotes Ukrainian Language // The New Pathway. — 2002. — 31 January; Bihun Y. Victor Morozov of Ne Zhurys fame continues to promote the Ukrainian language // The Ukrainian Weekly. — 2005. — 15 May.

А. Калениченко

МОРОЗОВ Ігор Володимирович (19.05.1913, м. Луганськ — 24.11.1970, м. Москва, РФ) — композитор, джаз. піаніст, диригент. Лауреат Сталін. премії СРСР (1948). Закін. Моск. конс. (кл. композиції В. Шебалина, кл. диригування, 1938). 1932—35 — піаніст-ілюстратор у моск. кінотеатрах. 1937—38 — зав. муз. частини студії "Союзкинохроніка"; 1938—39 — капелмейстер дух. орк. Військ.-повітряної академії. 1939—40 — зав. муз. частини Моск. телестудії.

Тв.: опера "Золотий ключик" (1972); балет "Лікар Айболіт" (1947); для симф. орк.: диважу і кору — "Казка про загублений час" (1963); для чотирьох симф. орк. — "Айболіт і його друзя" (1963); для симф. орк. — симфонії (1944; 1959; 1969); опера (1946); "Прелюдія пам'яті С. Танєєва" (1953), сюїта "Богатирська оповідь" (1957), білиха "Ерпач" (1962); для фп. і симф. орк. — Концерт (незак.); для малого симф. орк. — Кач. симфонія (1936); Сюїта (1939), пролог "Свято жовтня" (1942); для орк. нар. інстр. — "Русская сюїта" (1959); для акс. скрипки — Андіте (1966); для чотирих нар. інстр. — Сюїта (1964); Струн. квартет (1935); для скр. і фп. — Прелюдія (1962); Фантазія на теми балету "Лікар Айболіт" (1962); для фп. — Сонатини (1933), Фуга (1933), Соната (1935), Десять прелюдій (1935), Вальс-експромт (1958); для голосу і фп. — романси; для джаз-орк. — сюїти (1940; 1944); пісні; музика до драм, вистав і я/ф.

В. Симоменко

МОРОЗОВ Олександр Сергійович [8.03.1948, с. Ожинка, тепер Молдова] — композитор-пісняр. З. а. РРФСР (1986). Н. а. Росії (2004). Ш. а. України (2004). Н. а. Молдови (2004). Постійний лауреат ТБ фест. "Пісня года" (з 1972). Лауреат Премії Ленінського комсомолу (1983). Дит. роки проживав у Могиліові-Подільському Вінн. обл. Від 1964 — у Ленінграді (тепер С.-Петербург). Закін. Ленінгр. технікум фізкультури (1967), Ленінгр. пед. ін-т, ф-т фіз. виховання (1972). Закін. комп. ф-т Ленінгр. конс. (1983, кл. композиції О. Микацкіяна). Худож. кер. та автор усіх пісень ВІА "Форум" (Ленінград, 1984—87), з яким записав 2 LP грамплатівок: "Форум" (1987), "Никто не виноват" (1989). Першою пісню, що здобула популярність у кол. СРСР, стала "Трава пахнуща м'ятою" (сл. С. Ільєсова, 1969), як ліричне і цикл на сл. М. Рубцова "В горнице моей светло". 1988 познайомився з поетом-пісняром А. Демиденком, у співпраці з яким було написано бл. 40 пісень. Поміж них — "Душі криниця", "Місячне колесо", "Скажу вам, дочки і сини", "Які шлі літа наші на ярмарок", "Житочна доля", "Я дивлюся на Вас, мамо", "Коло рички, коло броду" та ін. з репертуару І. Бабюла, В. і С. Білоножків, Р. Курченко, С. Ротару, І. Лоповиця та ін. Пісні М. написано також на

В. Морозов (справа)

О. Морозов

сл. Ш. Крищенко (поміж них — "Одна-єдина"), М. Луківа ("Маруся Чурай"), М. виконував у дуєті з Р. Кириченко), А. Матвійчука ("Яблуковий туман"), Б. Олійника ("Мама" у вик. Т. Подвій), 1989—92 мешкав у с. Білозір'я Черкаського р-ну Черкас. обл., де й написав більшість пісень на вірші укр. поетів, інтонац. основою яких стали укр. нар. пісні літ. походження, пісні П. Майбороди. Вони позначені особливою емоційною теплотою, аскровою мелодійністю. Від 1992 мешкає в Москві. Створив студію звукозапису "Морозов-рекордс". Очолює культ. фонд "Самородок", мета якого — виявлення молодих талантів і робота з ними. Автор понад 1000 пісень, найвідоміші з яких — "Малиновий звон", "А життя продовжується", "Славенки скрипнули", "Зоряка алая" та ін. у виконанні А. Герман (Польща), Дж. Марьяновича (кол. Югославія), Й. Кобзона, Е. Пехи, В. Леонтьєва, Е. Хіля, С. Захарова, А. Пугачової (усі — Росія), М. Гнатюка, (Україна), Я. Євдокімова (Білорусь), В. Кікабідзе (Грузія) та ін. Деякі пісні, зокр. "Хрустальні чепи", "Дитинство мого", "Бережімо ті дні золоті" М. виконав особисто.

Таб.: Олександр Морозов. 100 пісень (с нотами). — М., 2005.

Дискогр.: LP грамплатівка "Імвинні серця". — М.: Мелодія, 1995. 40 CD (15 авторських), поміж яких — "Найкращі пісні Андрія Демиденка та Олександра Морозова". — НАК CD 185-2, 2006.

Літ.: Рок-музика в СРСР. — М., 1990: *Яворський І.* "Нема в житті напівлюбові" // *Молодь України*. — 1994. — 22 листоп.; *Скорська І.* Олександр Морозов: я не гіста "Вернісажу", в його учасник // *Київ, вісник*. — 1995. — 21 лют.; *Тютюнник І.* Олександр Морозов: "У мене заговорна голос предків" // *Голос України*. — 1995. — 4 берез.; [Б. п.]. "Нема в житті напівлюбові" // *Там само*. — 1996. — 11 січ.; [Б. п.]. "Наших людей нужно воспитывать" // *Рейтинг*. — 2003. — 9 квіт.

І. Скорська

МОРОЗОВ Сергій Валентинович (1.05.1974, Дніпропетровськ) — піаніст. Лауреат міжн. конкурсу ім. Р. Шумана (Харків, 1995), дипломант міжн. конкурсів ім. В. Горовиця (Київ, 1997), ім. Бартока—Кабелєвського—Прокоф'єва (Редфорд, США, 2000), "5 Towns Music and Art International Piano Competition" (Нью-Йорк, США, 2000), "Alexandria Symphony International Concerto Competition" (Александрія, 2001), "Baltimore Music Club International Piano Competition" (Балтимор, 2005), Всесвіт. фп. конкурсу у м. Цинцинатті (США, 2001), піаністів (Неаполь, Італія, 2004). Доктор філософії в галузі муз.-ва (канд. мист.-ва, 2008). Закін. Дніпрол. муз. уч-ще (1993, кл. С. Ісакової). Моск. конс. (1998, кл. Л. Дєдогової, П. Нерсєсєана).

У репертуарі — клас. і романт. музика. Має фонд, записи на Нац. радіо та ТБ. Співпрацював з диригентами: В. Білозім, М. Дядюрою, В. Овчаровим, Н. Пономарчук, В. Редєко, П. Шеметовим.

Літ. та.: докторат (канд. дис.): "Еволюція жанрів класичної сонати й концерту у творч. Д. Скарлетті, Ш. Ф. Е. Баха, Й. Х. Баха,

Й. Гайдна, В. А. Моцарта та Л. Бетховена" (Уніт шт. Меріленд, США, 2003, англ. мовою).

М. Березуцько

МОРОЗОВА Катерина Олексіївна [8(21).11. 1908, м. Харків — 31.01.1973, там само] — оперна співачка (сопрано). Закін. Харків. конс. (1936, кл. М. Михайлової). 1936—50 — солістка Харків. т-ру опери та балету. Мала сильний і красний голос, рівний у всіх регістрах, сріблясто-прозорого тембру.

Партії: Оксана ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Наташа ("Русалка" О. Даргомижського), Татьяна, Агнеса, Сорель, Оксана, Лиза ("Евгеній Онегін", "Орлеанська дівка", "Чарівники", "Пікова дама" П. Чайковського), Маша ("Дубровський" Е. Направніна), Тамара ("Демон" Ант. Рубінштейна), Лушка ("Піднята циганка" І. Дзержинського), Сеньйора Грасіні ("Овід" О. Спадавеккіа), Аїда (однотім. опера Дж. Верді).

Літ.: *Миколодій К.* Катерина Морозова // *Приват. архів І. Лисенко*.

І. Лисенко

МОРОЗОВА-ТАРАСОВА Лариса Всеволодівна (18.08.1931, м. Харків) — оперна й кам. співачка (сопрано), педагог, музикознавець. 1957 закін. вок. (кл. Г. Селюк) та істор.-теор. (кл. М. Тіца) ф-ти Харків. ін-ту мистецтва. 1957—86 — солістка Харків. т-ру опери та балету. Від 1986 — викладачка конц.-кам. кл. Харків. ін-ту мистецтва, з 1993 — доцент.

Має руйнівний голос сріблясто-го тембру. Виконання відзначається високою точністю, віртуозністю, емоційністю.

Партії (понад 30): Наташка ("Наташка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Оксана ("Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Галля ("Назар Стодола" К. Данькевича), Людмила ("Русалка" Людмила М. Глінки), Сигурічана (однотім. опера М. Римського-Корсакова), Аїда, Дездемона (однотім. опера, "Отелло" Дж. Верді) та ін.

Літ.: *Чепелай О.* І вірність, і любов // *Сільські висті*. — 1984. — 7 серп.

І. Лисенко, Н. Семененко

МОРОЗЮК Михайло (бл. 1735, с. Березів, тепер Стеросамбірського р-ну Львів. обл. — ?) — співак, хорейстер, педагог. Співав навч. у Почаїв (тепер Кременецького р-ну Терноп. обл.). Від 1766 — вчитель співа у Бродях (тепер райцентр Львів. обл.), де також керував хором.

Літ.: *Бажанський П.* Історія руського церковного пісня. — Л., 1890.

І. Лисенко

МОРСЬКОЙ (псевд. — Нейві, Вл. М.) Володимир Савелійович (1900 — 18.11.1952, м. Іздебляга, РФ, засланий) — муз., театр. та кінокритик, педагог. Упродовж 1920—40-х друкувався в часописах "Пролетарій", "Харьковский рабочий", "Красное знамя", ж. "Театр". Від 1940 — викладач кафедри історії т-ру Харків. театр. ін-ту. 1949 звинувачений у космополітизмі й 1950 репресований як голова харків. "антипатріотичної групи критиків". Поміж учнів — театрознавець В. Айзенштадт.

М. Баскова та
О. Морозов

С. Морозов

Літ. тв.: "Царская невеста" // Пролетарий. — 1922. — 29 жовт.; Бенефис Литвиненко-Волгемут: "Галія", муз. Молюшко // Коммунист. — 1924. — 2 февр.; Культурное единение двух Украин // Пролетарий. — 1929. — 7 дек.; "Золотой обруч" Латошинского // Там само. — 1930. — 19 окт.; Вперед и выше: Пять лет украинской оперы // Там само. — 26 дек.; В перешитом платье: "Паливода" в Харьковском Театре музыкально-медии // Красное знамя. — 1939. — 1 окт.

Літ.: Айзенштадт В. Харькове театральні: Статті, рецензії, заметки 50–80-х годов. — Х., 1996; Подбейко О. Космополіти і невігласи в ролі наставників: Про критика В. Морського, письменника Г. Гельфандейна, актора та педагога С. Ходкевича // Рад. мистецтво. — 1949 — № 13; Болотуха Г., Горбенко А. Из истории театрального образования в Харькове // Харьковский институт искусства: 1917–1992. — Х., 1992.

Г. Божет

МОРСЬКОЙ (справж. прізвище — Янчевецкий) Гаврило (Генріх) Олексійович [23.03(4.04).1862, за ін. відом. 1864, Черніг. губ. — 26.12.1914 (8.01.1915), м. Петроград, тепер С.-Петербург, РФ] — оперний і кам. співак (лір-драм. тенор). У дитинстві співав у хорі мітроп. Арсенія в Києві. Закін. Петерб. конс. (кл. вокалу К. Еверарді, С. Габеля, О. Палечка, 1889). Виступав в оперних т-рах Одеси (до 1892), Києва (1892–93, 1894–95), Харкова (1893–94). Репертуар охоплював понад 50 партій. 1-й у Києві вик-ць партії Берендея ("Снігуронька" М. Римського-Корсакова). Активно популяризував укр. муз. мистецтво в Росії. В ост. роки життя — голова Укр. громади у Петрограді, на вечорах якої влаштовував концерти укр. музики. Автор романсу "У гаю, гаю вітру нема" на сл. Г. Шевченка. Записав на фірмі "Граммофон" (С.-Петербург, 1900–01) укр. нар. пісні — "На горіди пастернак", "Якби таки або так, або сяк", романси "Садок вишневий коло хати" М. Лисенка та власний "У гаю, гаю вітру нема". 1907, 1909 гастролював з концертами в Харкові, Полтаві, Катеринославі (тепер Дніпропетровськ), Єлисаветграді (тепер Кіровоград) та ін. Голос визначали як тенор ді mezzo-soprano з доволі неприємним сухим відтінком; критика засвідчувала "незвичайно голосові засоби" й водночас надзвичайну музичальність, психолог. чутливість до нюансів тексту.

Партії: Самозванець, Голицин ("Борис Годунов"), "Хованщина" М. Мусоргського), Садко, Берендей, Тразей Пет, Ликов, Дж. Левако (одноім. опера, "Снігуронька", "Сервілія", 1-й вик., "Царева наречена", "Ніч перед Різдом" М. Римського-Корсакова) Герман, Ленський ("Пікова дама", "Евгеній Онегін" П. Чайковського), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Рауль, Іоанн Лейденський ("Гугенот", "Пророк" Дж. Мейєрбера), Радамес ("Аїда" Дж. Верді), Леоногрін (одноім. опера Р. Вагнера).

Літ.: [Б. л.]. Морской // РМГ. — 1894. — № 11; Русова С. Український асир у Петербурзі // Рада. — 1907. — 29 лист. [Б. л.]. Концерт Морского // РМГ. — 1909. — III бл.; Свириденко С. Русская опера в Мариинском театре // Там само. — 1912. — № 2; [Б. л.]. Г. А. Морской [Некролог] // Рампа и жизнь. — 1915. — № 1.

І. Лисенко

МОРФЕССИ Юрій Спиридонович (4.09.1882, м. Одеса — 6.08.1957, м. Париж, Франція) — оперний, естр. і оперет. співак (*баритон*). За походженням грек. Навч. у комерц. уч-щі. Співав у церк. хорі. За родинним переказом, рекомендацію займатися співом професійно М. отримав від М. Боптістіні. Сцен. кар'єру розпочав у Одес. оперному т-рі, де дебютував у партії Валентина (опера "Фауст" Ш. Гюно). 1903–04 працював в оперній т-рі р-ну "Шато де Флер". 1905 виїхав у Ростов-на-Дону, згодом — у С.-Петербург, де виступав у опереткових трупах, *баво́те* "Олімпія", у концертах (часто як вик-ць циган. романсів). 1912 залишив оперету, розпочав працю в естрад. т-рах "Буфф", "Криве дзеркало" та ін. Від 1911 записав на грамплівки 74 твори (фірми "Зонафон" і "Пишущий Амур"). 1912 з'явився в кінофільмах "Петля смерті", "Княгиня-циганка", "Веселий мертв'як". З естр. репертуаром виступав у різних містах Росії. 1915 відкрив *коба́ре* "Уголок" (С.-Петербург). 1917 повернувся до Одеси, де відкрив кабаре-ресторан "Юрій Морфессі", в якому виступали І. Кремер, Н. Плевичька, Л. Липкозська, М. Тройцький, О. Вертинський, Л. Утьосов. 1920 виїхав за кордон. Тривалий час поновірявся в різних країнах (Італія, Австрія, Румунія, Болгарія, Чехословаччина, Польща, Латвія). Остаточою зупинився в Парижі (Франція). Упродовж 1930–40-х фірми "Парлофон", "Одеон", "Полідор", "Сирена-Електро" (усі — Німеччина) записали у виконанні М. бл. 100 пісень і романсів. У його інтерпретації танго "Чорні очі" набуло світ. популярності. Під час 2-ї світ. війни жив у Вел. Британії.

Сцен. партнери — М. Монахов, Б. Піонтовська. Досконало володів голосом свіжого, оксамитового тембру. Ф. Шопен називав його "Бояном рос. пісні". У репертуарі — твори Ж. Оффенбаха, Й. Штрауса, К. Мілекера, романси, нар. пісні.

Літ. тв.: Жизнь, любовь, сцена: Воспоминания русского Бояна. — Париж, 1935; Жизнь, любовь, сцена // Волга. — 1993. — № 1, 2.

Літ.: Алянський Ю. Увеселительные заведения старого Петербурга. — СПб., 1996; *Сосуды* Ю. Незабываемые песни. — СПб., 2000; *Пирсенов* Ю. Баян русской песни // Греческая газета. — 2003. — Март; *Маркевич* А. Русский грек — король цыганского романа // Вечерний Луганск. — 2004. — № 37.

Н. Костюк

МОСІН Олександр Григорович [3(16).10.1871, с. Шестерня Херсон. губ., нині Широкинского р-ну Дніпроп. обл. — 9.09.1929, м. Київ] — оперний і кам. співак (лір-драм. тенор). З. а. УССР (1928). Закін. Моск. конс. (1897, кл. вокалу Е. Лавровської). Співав на оперних сценах Тифлісу (тепер Тбілісі), Ярославля, Ростова-на-Дону, С.-Петербурга (Петрограда, 1902–05, 1910–18), Києва (1905–08), Москви (1908–10), Одеси. Пізніше виступав у оперних т-рах Одеси і Тбілісі (1923–25). З початком українізації — соліст Харків. (1925) і Київ. (з 1926) опер. Партнери: Л. Андреева-Дельмас, К. Антарова.

МОСІН

Г. Морської у ролі Тризета Пета (опера "Сервілія" М. Римського-Корсакова)

Ю. Морфессі

О. Мосін у ролі Радамеса (опера "Аїда" Дж. Верді)

Л. Балабанська, М. Литвиненко-Вальгемут, Ф. Шаліпін. Співав п/к У. Аванека, Е. Купера, В. Сука, Б. Яновського. У концертах виконував романси рос. композиторів (П. Чайковського, С. Рахманінова).

Партії: Вакула ("Ріднянка ніч" М. Лисенка), Князь ("Русалка" О. Даргомижського), Коваль Вакула, Герман ("Черевички", "Пікова дама" П. Чайковського), Лево ("Майська ніч" М. Римського-Корсакова), Отелло, Дон Карлос, Радамес (однотім. опери, "Аїда" Дж. Верді), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Фауст (однотім. опера Ш. Гуно), Калаф, Рудольф ("Турандот", "Богема" Дж. Пуччіні), Вальтер ("Нюрнберзькі майстерзінгери" Р. Вагнера).

Літ.: Боголюбова Н. Шестдесят лет в оперном театре: Воспоминания режиссёра. — М., 1967; Стефанович М. Видатний співак // Мистецтво. — 1958. — № 4; Ковалюк М. Воспоминания об Александре Мосине // Приват. архів І. Лисенко.

О. Кушнірук, І. Лисенко

О. Мосін у ролі Хлопущи (опера "Орлиний бунт" А. Пащенко)

МОСКАЛЕНКО Василь Дмитрович [27.04.1892, с. Михайлівка, тепер Волгоград. обл., РФ — 18.05.1974, м. Ів.-Франківськ] — оперний співак (тенор), педагог. Закін. Ростов. конс. (1924, кл. М. Сперанського). Діяльність розпочав в укр. хор. капелі Г. Давидовського (Ростов-на-Дону, 1920). 1924—27 — соліст оперної Студії К. Станіславського у Москві, 1927—30 — Свердлов. (тепер Екатеринбург.), 1930—34 — Самар., 1934—43 — Київ. т-рів опери та балету, 1943—45 — Вінн. муз.-драм. т-ру. 1945—53 — викладач Станіслав. (тепер Ів.-Франківське) муз. уч.-ща.

Партії: Петро ("Наталка Полтавка" І. Котляревського — М. Лисенка), Андрій ("Запорожці за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського), Герман, Вакула ("Пікова дама", "Черевички" П. Чайковського), Садек (однотім. опера М. Римського-Корсакова), Хозе ("Кармен" Ж. Бізе), Радамес ("Аїда" Дж. Верді), Каніо ("Паяці" Р. Леонавалло) та ін.

І. Лисенко

В. Москаленко

МОСКАЛЕНКО Віктор Григорович [25.08.1940, м. Артемівськ Сталінської, тепер Донец. обл.] — музикознавець, педагог. Канд. мист-ва (1973). Доктор мист-ва (1994). Доцент (1979). Професор (1995). Член НСКУ (1972). Закін. істор.-теор. ф-т Новосиб. конс. (1965, кл. Ю. Кона), аспірантуру при Київ. конс. (1971, наук. кер. В. Задерийский). Від 1965 — ст. лаборант кафедри історії музики Київ. конс., 1966—68 — викладач кафедри теорії музики Новосиб. конс. Від 1971 — викладач кафедри теорії музики Київ. конс. Ініціатор створення й кер. "Українського товариства аналізу музики" (1999); всеукр. наук.-практ. конф. "Текст музичного твору: практика і теорія" (2000), "Музичний твір як творчий процес" (2001), "Аура слова в музичному творі" (2002), "Стиль та позастильовість в композиторській творчості" (2003), "Феномен художньої цілісності в композиторській, виконавській та музично-теоретичній творчості" (2004), "Динаміка музичного смислоутворення" (2005), "Музична творчість та наука: параметри взаємодії" (2006), "Жанровий простір

музичної творчості: структура та властивості" (2008), "Художня організація часу в музичному творі" (2009), "Інтерпретаційні параметри музичної творчості" (2010).

Наук. праці М. присв. проблемам муз. інтерпретації, муз. мислення (див. Мислення музичне), аналізу муз. твору в різних аспектах, зокр. муз. творчості як тексту, "аури слова" в муз. інтонації тощо. Розробив і впровадив у навч. процес автор. курси "Муз. інтерпретація", "Аналіз муз. творів", що трактується як різновид наук. інтерпретації. Виховав бл. 25 учнів. поміж них — О. Антонова, Є. Єфремов, Л. Касьяненко, О. Катрик, О. Сергієва та ін.

Літ. та: канд. дис. "Принципи перетворення фольклору в сучасній симфонічній музиці" (К., 1973); докт. дис. "Теоретичні та методичні аспекти музичної інтерпретації" (К., 1994); Творчий процес музичної інтерпретації. — К., 1994; Достижения и перспективы // СМ. — 1969. — № 12; Об одном принципе сонатной формы С. Прокофьева // Науч.-метод. записки Новосибирской конс. им. М. И. Глинки. — Новосибирск, 1969; В стремлении к демократизму // СМ. — 1971. — № 10; Про виражальну функцію цитування народних мелодій у сучасному симфонізмі // Сучасна музика. — К., 1973; За дирижерским пулом (Степан Турчак) // СМ. — 1977. — № 10; Евгений Станкович // Музыкальная культура братских республик СССР. — К., 1982. — Вып. 1: Понятие "музыкальное произведение" в аспекте методики анализа // Исторические аспекты творческих проблем в музыковедении. — К., 1985; Про композиційно-драматургічну цілісність Шостої симфонії П. І. Чайковського // П. І. Чайковський та Україна. — К., 1992; До визначення поняття "музичне мислення" // Укр. муз.-во. — К., 1998. — Вып. 28: Про специфіку музичної інтерпретації // Актуальні напрями розвитку академічного народно-інструментального мистецтва. — К., 1998; Творчий аспект музичного стилю // Київ. муз.-во. — К., 1998. — Вып. 1; Художня функція фактури (до визначення поняття) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2000. — Вып. 7; Музичний твір як текст // Київ. муз.-во. — К., 2001. — Вып. 7; Про розуміння музичного твору // Наук. вісник НМАУ. — К., 2002. — Вып. 20; Музичний твір. Проблема розуміння; Про задум та музичну ідею твору // Там само. — К., 2002. — Вып. 21; Музичний твір як творчий процес; Інтонація, мелодія, слово // Там само. — К., 2003. — Вып. 27; Слово, інтонація, музичний твір; Аура слова в музичній інтонації // Там само. — К., 2003. — Вып. 28; Семантичні аспекти слова в музичному творі; Про два підходи до аналізу музичних творів // Там само. — Ш. 2003. — Вып. 29; Музична освіта в Україні: теорія і практика; Про музично-виконавську організацію меморитику // Там само. — К., 2004. — Вып. 37; Стиль музичної творчості: естетика, теорія, виконавство; Музичний аналіз як універсальний // Там само. — К., 2005. — Вып. 51; Питання організації художньої цілісності музичного твору; Музыка в środowisku naukowego przekazu i kształcenie profilowane muzykologów // Muzyka i media na Pomorzu i Kujawach. — Bydgoszcz, 2003. — № 17; O twórczych mechanizmach indywidualnego stylu muzycznego // Język, system, styl, forma w muzyce // Akademia muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy. — Bydgoszcz, 2003. — Część VII.

Літ.: Академія музичної еліти України. — К., 2004; Немкович О. Українське музикознавство ХХ століття як система наукових дисциплін. — К., 2006.

О. Немкович, І. Ревенч

МОСКАЛЕНКО Купріян (1864, с. Вовчанка на Тарашанщині Київ. губ. — ?) — лірник. Від 7-и років незрячий. 1875—78 навч. в ім. лірника, склав іспит у с. Ставиці на Київщині. За своє довге лірнукування обійшов Київщину, Поділля, Таврію, Катеринославщину (тепер — Дніпропетровщина), Херсонщину, Кубань. У серед. 1920-х був найстаршим і найкавішим лірником у Києві. Вел. репертуар складали *псалми, істор., жартівливі, сатиричні* ("Теще", "Чумак", "Правда й Кригада", "Соцький", "Хона й Ярема") та *підняцькі пісні*. Багато творів знав із варіантами.

Літ.: Кобзарі і лірники // Етногр. вісник. — К., 1926. — Кн. 3.

О. Богданова

МОСКАЛЬОВ Григорій Васильович (1868 — 19.12.1911 (1.01.1912), м. Київ) — хор. диригент, піаніст, педагог. 1890 закін. Київ. муз. уч-ще як співак (бас), у студ. роки співав у хорі. Бл. 1891 — диригент хору Півд.-Зах. залізничі, що вважався на той час профес. колективом. Репертуар складався з творів рос. і зах. класики, обр. укр. нар. *лісень*. Водночас М. співав у церкві Пресв. Божої Матері Всіх Скорбящих Радості як соліст, брав участь у симф. концертах Київ. відд. ІРМТ; до 1906 вів хор, клас у Київ. муз. уч-щі; з 1907 — учитель музики й регент хору 2-ї Київ. гімназії.

Літ.: Беляков В. Дирижер капелли // Рабочее слово. — 1993. — 14 янв.

В. Кузик

МОСКВИЧІВ (Москвичев) Йосип Васильович (1.04.1888, м. Ніжин, тепер Черніг. обл. — 20.02.1974, м. Львів) — скрипаль, педагог, диригент, композитор. Закін. Вищий муз. ін-т (1912, кл. скр. С. Барцевича) у Варшаві, "Вищі курси концертних скрипалів" (1914, кер. І. Лютто). Вдосконалювався в Л. Ауера, В. Безеліуского та М. Ерденка. Конц. діяльність розпочав 1912 на курортах Кисловодська й П'ятигорська. Гастролював як соліст, працював у театр. орк. різних міст України. 1915—16 — *концертмейстер* оркестрів труп М. Заньковецької та П. Саксаганського; 1918—20 — т-ру М. Садовського в Києві, з яким 1920 прибув до Львова. 1920—39 — професор кл. скр. у ВМІ, одночасно 1920—31 — викладач "Концертного курсу по скрипці" у Львів. муз. ін-ті А. Нементовської (з 1931 — Львів. муз. конс. ім. К. Шимановського). 1940—41 — викладач Львів. конс.; під час гітлерів. окупації — викладач Держ. муз. школи, з 1944 — муз. уч-ща. Виступав з концертами у Львові, зокр. грав на вечорах пам'яті Т. Шевченка, І. Франка, М. Лисенка, Лесі Українки. Здійснив конц. турне містами Галичини [Стрий, Дрогобич (тепер обидва — Львів. обл.), Станіславів (тепер Ів.-Франківськ), Тернопіль, Коломия (тепер Івано-Фр. обл.), Перемишль (тепер Пшемисль, Польща)]. У репертуарі —

твори М. Лисенка, Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Х. В. Глюка, Л. Бетховена, Н. Паганіні, Й. Штрауса, П. Чайковського, Ф. Мендельсона, П. Сарсате. Виступав разом із В. Бажею й Г. Левинкою. Як диригент працював у трі С. Скарбенка, з орк. Тов-ва ім. М. Лисенка виїздив до Варшави. Поміж учнів — О. Деркач, Є. Козульевич, Ю. Криж, Є. Цегельський.

Тв.: для скр. — Каденця (1927). Етюд (1927), Імпровізація, Думка, Елегія, Концерт-фантазія; для хору — "Смукот ночі", "Край гваю", "Гей, на веселі" та ін.

Літ.: Михальчишин Я. З музикою крізь життя. — Л., 1992; Волошук Ю. Концертне життя Галичини. — К., 1997; Сторіки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003; Борзівський В. З концерної сали // Діло. — 1926. — Число 95; [Б. л.] Концерт Москвичева // Новий час. — 1931. — 12 черв.; Wołoszyk L. T. Drużyciel polscy i obcy w Polsce działający w XIX i XX wieku. — Kraków, 1964.

І. Гамкало

МОСКВИНА Нелля Трохимівна (26.12.1937, м. Київ) — бандуристка. Н. а. УРСР (1977). Закін. Київ. конс. (1966). Від 1966 — артистка *тріо* бандуристок Київ. філармонії (з Н. Павленко, В. Третяковою). В репертуарі — укр. нар. пісні, твори укр. композиторів.

МОСОЛОВ Олександр Васильович (11.08.1900, м. Київ — 12.07.1973, м. Москва, РФ) — композитор, піаніст, муз. редактор. Від 1903 проживав із сім'єю у Москві. 1925 закін. Моск. конс. (кл. М. Масковського). Навч. і підтримував творче спілкування з Р. Гієром. Від 1925 — дійсний член АСМУ (див. Асоціація сучасної музики України). 1927—29 — муз. редактор Центр. радіо. У музиці творів серед. 1920-х виявилися стилістика *урбанізму* й конструктивізму (зокр. симф. епізод "Завод", 1926; "Чотири газетні об'яви", 1926). 1927 став об'єктом переслідування з боку діячів РАПМу. Упродовж 1930-х був активним учасником фольк. експедицій, а зокр. етніч. території Краснодар, і Ставропіл. країв; використовував фольк. записи у своїх творах. У липост. 1937 заарештований і за звинуваченням у антирад. діяльності засланий у табори. Звільнений у серп. 1938. Від липост. 1942 знову проживав у Москві. Поміж творів — Симфонія-поема "Україна" (1943), *композиції*, засновані на фольклорі кубан. козаків (*сюрти* для орк. нар. інстр. "Кубанська", 1950; "Кубанські наспіви", 1951).

Літ. тв.: А. В. Мосолов. Статті й воспоминания. — М., 1986.

Літ.: Борсова И. Из неопубликованного архива А. В. Мосолова // СМ. — 1989. — № 7; Холодов Ю. Александр Мосолов и его фортепианная музыка // Мосолов А. Избранные сочинения для фортепиано. — М., 1991; Sitsky L. Aleksandr V. Mosolov: The Man of Steel // *Izozh* ж. Music of the Repressed Russian Avant-Garde. 1900—1929. — Westport, 1994.

Н. Костюк, А. Муза

МОСОЛОВ

А. Москвичів

MOTET (франц. Motet, від mot — слово) — жанр багатоголос. вок. музики. Виник у 12 ст. у Франції (школа Нотр-Дам), у 13 — серед. 16 ст. був одним із найважливіших жанрів зах.-серед. муз. творчості. Термін М. спочатку застосовувався не тільки для визначення окремого твору, а й для позначення окремого, виконуваного з новим текстом, горішнього голосу. Як термін "М." усталився щодо творів *а капелла* реліг. змісту, пов'язаних із практикою т. зв. "marginale spirituale" (16 ст.), "marginale di tavolino" (17 ст.). Його джерела — у ритмізов. багатоголосці (насамперед клузулах). Ранні зразки — 2-голосі; згодом типовим став 3-голосий склад. М. виконували чоловіки та, згодом, хлопчики-дискантисти. Мелод. основа — фрагменти католиц. піснеспівів (у тенора) — з часом збагатилася застосуванням фольк. *носілів* (верхні голоси); у тенор. партії викладалися вільно створені та іноді нар. мелодії (нар. і світське профес. мистецтво мало великий вплив на розвиток жанру). Автори М. — Ф. де Вітрі, Г. де Машо та ін. *композитори*. Виконання могло супроводжуватися інстр. супроводом. Спочатку найважливіші слова тексту (лат.) провідної тенор. партії повторювалися в ін. голосах; пізніше підтекстова в них набула вільнішого характеру. Поширення жанру в Європі відбувалося водночас зі створенням нових різновидів М.: поряд з полфонічним — пісенного (на духов. мелодії як кантус фірми), 1—4-голосі з *генерал-басом* і т. ін.; при тому доволі часто М. наближаються до *кантати*.

"Мотет"
Р. А. Франца
(барельєф)

Текст 1-ї строфи
гімну "Conditor alme
siderum" з рукопису
"Гімни, магніфікати
молитви" (кін. 15 ст.)

В укр. муз. практиці М. увійшов у 16 ст. (одночасно з *ларетес. концертами*) внаслідок посилення зах. (зокр. польс.) жанр.-стиль. впливів. Тематика їх доволі різноманітна вже на початк. етапі поширення: окрім доволі типових для зах. творчості "плачів", трапляються присвячення Пресв. Богородиці, святим, мотиви Страшного суду. Поміж найдавніших збережених укр. М. — деякі твори з цілорічного циклу "Pіesni chorálního-figurálne na celý rok" *Мартина Львівського* (1625), що зберігалися у біб-ці Чортківського до 1831 (знайдено мотети "Mihi autem nimis honorati", "Cibavit eos ex adpore frumenti", "Resurgente Christo Domino", "Spiritus Domini replevit orbem terrarum"). Є згадки про 3-голосі М., написані *Гаврилом* (17 ст.). На відміну від тогочас. зах. традиції (де в 17 ст. поряд з вок.-ансамблевими значною популярністю набули інстр. версії жанру), М. в Україні зберіг превалювання реліг. тематики, а також глибоке генет. споріднення з монод. джерелами (див. *Монадизм*). За аналогією до покаянних *псалмів* в зах. музиці, своєрідний лірико-драм. центр жанр. тематики (хоча визначення зустрічаються тільки зрідка) формують покаянні М. Характерні риси — невеликий обсяг, лір.-драм. характер, "прозоре деталізоване багатоголосся" (*О. Чекан*). Типові ознаки мислення *Бароко*, що виявляються в М., — риторичність, висока емоційність, контрастність тощо. У муз. текстах відтворю-

ю як особливості поет. викладу (повтори у варіантах епіфори та анафори, періодичність, замикання), так і загальної закономірності ритор. *стилю* (ексординіум, нарація та конклюзія). Ритор. закономірності виявляються в застосуванні т. зв. ритор. фігур (повчаль., розважал. та патетичні); *мова музична* насичена хромат. ходами, стрибками, еліпсисами, перехресним дисонуванням тощо (на підставі аналізу покаянних М. *Н. Герасимова-Персидського* відзначає яскраву колористичність нетипових акорд. розв'язань). Нац. своєрідність інтонац. поля М., окрім показових мелод. рис, яскраво виявлена у 2-дольних творах.

Вирізнення М. з поміж значного масиву естетично і стилістично споріднених між собою творів можливе на основі вик. особливостей. У деяких випадках неточність визначень "концерт" і М. щодо певних творів свідчить про суперечності у визначенні жанр. різновидів. Застосування цього терміну можна вважати доцільним у зв'язку з поширенням в укр. музиці 17—18 ст. 2-х типів композицій: для вел. хор. складу (8, 12 голосів) і для малого — ансам. (від 3—4 до 5—6 голосів) під заг. назвою "концерт" (поміж назв, що побутували на Заході — Symphoniae, Concerti ecclesiastici, Motetti, Motecta, Sinfonii sacrae та ін.). Особливості "мотет. типу" яскраво ілюструють твори з колекції біб-ки м. Нові Сад (край Войводина, Сербія): восьми 5-гол. та тринадцяти 6-гол. (опубл. Н. Герасимова-Персидською). Відрізняючись від партес. концерту своєю "камерністю", М. виявляє й риси спільності — концертність, розвинену поліфон. техніку в поєднанні із закономірностями гомофонно-гармон. стилю, адитивність *композицій*, змінність фактур, виконання, що заміщує закономірності акуст.-простор. атифонності. Процес "входження" жанру в контекст укр. церк. і світської традиції відбувався, значною мірою, завдяки активному синтезуванню з питомою муз. стилістикою. Так, у них зустрічається кантове 3-голосся з типовими паралелізмами верхніх голосів і гарм. "опорний" *басом*, що іноді мелодизується. Ш закл. туго 5-голос. мотету "Яко пучина" використано ритмоформулу *козачка*.

Проте вже наприкінці 18 ст. М. фактично було витіснено з являв. комп. практики хор. духовним концертом. Рідкісні зразки жанру містять творчість *Д. Бортиянського* ("Ave Maria", "Salve Regina", "In convertendo") й *М. Березовського*, що, втім, за жанр. ознаками виявляють суттєве споріднення зі стандартами тогочас. зах. музики. Натомість муз. інтонаційність — унікальне на той час узагальнення укр. пісн. джерел і найважливіший їх адаптації в іншопольову зону стилістичної зони. Згодом назва "М." зустрічається у творчості *Б. Кудрика* ("Блажен муж" для мш. *хору а саррейла* та "Хвалити, діти, Господа" псалом 112) для чол. *хору на сл. Г. Шевченка*). Жанр.-стиліст. засади М. використано у творах *Л. Дичко* (2-а ч. кантати "Червона калина"), *О. Грінберга* (цикл "Нова пісня") та ін. сучас. укр. *композиторів*.

На презентації видання *мотетів з югославських збірань*.

Зліва направо: С. Тимко,
Н. Герасимова-Персидська, І. Безгин

Літ.: Українські мотети поч. XVIII ст. з югославських збірань / Ред.-упоряд. Н. Герасимова-Персидська. — К., 1991; Герасимова-Персидська М. Хоровий концерт на Україні в XVII—XVIII ст. — К., 1978; Ї ж. "Малі форми" в руско-українській музиці XVII століття // *Musica Antiqua Europeae Orientalis*. — Budapest, 1985. — VII; Ї ж. Мотети на стихирі Симеона Полоцького // Ї ж. *Русская музыка XVII века. Встреча двух эпох*. — М., 1994; Ї ж. Музичні знахідки з "Матіе Српске" (Мотети кінця XVII — початку XVIII ст.) // Укр. муз. архів. — К., 1995. — Вип. 1; Ї ж. Концерти і мотети покаянні — проблеми поєднання тексту і музики // *Духовний світ бароко*. — К., 1997; Ї ж. Тема кінця часів в покаянному мотеті "Приймається духе конець" // *Музикально-історичне читання пам'яті Ю. Келдйаша*. — М., 1997; Ї ж. Послання ап. Павла в творі Шютца та в покаянному ап. // Українсько-німецькі зв'язки минулого і сьогодення. — К., 1998; Ї ж. Трансформація монодичних принципів у покаянному мотеті "Приймається духе конець" // Київ. муз.-во. — К., 1998. — Вип. 1; Ї ж. Ізотимічні мотети Гіоме де Машо і їх "готична" концепція форми // Там само. — К., 2001. — Вип. 6; Евдокимова Ю. Многоголосие средневековья. X—XIV вв. // *История полифонии*. — М., 1983. — Т. 1; Лядова Т. История западноевропейской музыки до 1789 года. — М., 1983; Симонья Н. Вокальные жанры эпохи Возрождения. — М., 1985; Холопов В. *Формы музыкальных произведений*. Уч. пособие. — СПб., 2001; Чекан О. Музичний простір партесних мотетів та його моделювання в ансамблевому виконанні // *Духовний світ бароко*. — К., 1997; Ефименко А. Сучасна концепція сакрального у літургічному мотеті "Lux aeterna" Джеффрей Філіпса // *Наук. вісник НМАУ*. — К., 2005. — Вип. 36. — Кн. 1; Українська та світова музична культура: сучасний погляд; *Халево О. Мотет у європейській музичній практиці: шляхи розвитку*. Автореф. дис. ... канд. миств. — К., 2007; Ї ж. Принципи формування й розвитку жанру мотету в епоху Відродження // *Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців. Методичний аспект*. — К., 2001; Ї ж. Формування жанрового потенціалу мотету в епоху Середньовіччя // *Професійна й моральна культура в педагогічній системі*: 36. наук. праць. — Х., 2004; Ї ж. Особливості хорового виконавства XVIII століття на прикладі "Шести мотетів" Й. С. Баха // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, теорії та практики осві-*

ти: 36. наук. праць. — Х., 2006; Ї ж. Партесний мотет у творчості українських композиторів початку XVIII ст. // *Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка*: 36. наук. праць. — Л., 2006. — Вип. 6; *Leichtentritt M. Geschichte der Motette*. — Leipzig, 1908; *Besseler H. Die Musik des Mittelalters und der Renaissance*. — Potsdam, 1931; *Stephan W. Die burgundisch-niederländische Motette zur Zeit Ockegheims*. — Kassel, 1937; *Lowinsky E. Secret Choralis Art in the Netherlands Motet*. — New York, 1946; *Gennrich F. Bibliographie der ältesten französischen und lateinischen Motetten*. — SMM. — II (1957); *Fischer H. The style and evolution of the earliest motets*. — Henryville. — 1985; *Ludwig P. Studien zum Motettenschatzen der Schüler Palestrinas*. Regensburg, 1986; *Boetticher W. Geschichte der Motette*. — Darmstadt, 1989; *Die Motette: Beiträge zu ihrer Gattungsgeschichte*, hrsg. v. H. Schneider u. H.-J. Winkler. — Mainz, 1991; *Everist M. French motets in the thirteenth century: music, poetry and genre*. — Cambridge, 1994; *Hearing the Motet. Essays on the motet of the Middle Ages and Renaissance*, ed. by D. Pesce. — New York, 1997; *Cuninga I. The Motet in the age of Du Fay*. — Cambridge, 1999; *Gunther U. The 14th Century Motet and its Development* // *Musica Disciplina*. — XII (1958); *Dammann R. Geschichte der Begriffsbildung Motette* // *Archiv für Musikwissenschaft*. — XVI (1959); *Ergebrecht H. Machauts Motette No 9* // *Archiv für Musikwissenschaft*. — 19—20 (1962—63); *Anderson G. Notre Dame Latin double motets ca. 1215—1250* // *Musica Disciplina*. — XXV (1971); *Brothers T. Vestiges of the Isorhythmic Tradition in Mass and Motet*. ca. 1450—1475 // *Journal of the American Musicological Society*. — XLIV (1991).

Н. Костюк

МОТИВ (нім. Motiv, франц. motif, від лат. moveo — рухаю) — найменший рельєсний елемент муз. синтаксису і водночас найменша структурна частина муз. форми, що утворюється внаслідок взаємодії різних елементів музики (передусім меліки, ритміки, гармонії), є в конструктивному плані порівняно самостійною, рельєсною і має смислову цільність. М. здатний самостійно репрезентувати текст муз. твору. Як елемент муз. синтаксису М. має ряд різновидів, що вважаються самостійними синтаксичними одиницями — послівка, субмелодія, мікромелодія, головний М., фігура, фраза. Поняття М. найчастіше застосовується щодо музики, що спирається на нормативні характеристики тактометричної організації муз. матеріалу, передусім класико-романтичної епохи. Найпоширеніші нині концепції М. і мотивної будови муз. синтаксису належать Г. Ріману, Г. Конюсу, Ю. Тюліну. Розміри М. залежать від особливостей муз. твору (тему, характеру ритміки, розміру, фактури) і можуть сягати кількох тактів. Найхарактернішими особливостями М. вважається цілісність і рельєфність. До серед. 20 ст. більшість муз. теоретиків пов'язувало існування М. з темат. матеріалом і певними функціями викладеного муз. матеріалу. Нині спостерігається загальний відхід від таких позицій. Зазвичай, М. містить метрично тихий чи акцентований (thesis) та неакцентований (arsis) частини. З цього огляду М. поділяються на:

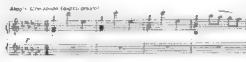
Обкладинка книжки
"Вокальні жанри
епохи Відродження"
Н. Симоньової
(М., 1983)

1. М. з акцентованою і неакцентованою частинами:

Фрагмент Танцю чоловіків (Два українські танці. Оп. 36, № 1) А. Рудницького

2. М. з неакцентованою та акцентованою частинами:

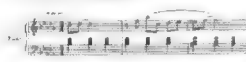
Фрагмент в'єси "Дощик" (24 дитячі в'єси для фортепіано, № 14) В. Косенка

3. М. з неакцентованою, акцентованою та неакцентованою частинами:

Фрагмент Пісні без слів Д. Січинського

4. М. з акцентованою, неакцентованою та акцентованою частинами:

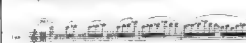
Фрагмент Арії (Партита № 5, ч. IV) М. Скорика

Трапляються також вкорочені мотиви, що складаються лише із сильного часу:

Фрагмент 1-ї частини Сонати для фортепіано № 17 (ар. 31, № 2) Л. Бетховена

Іноді М. діляться на більш дрібні структурні одиниці — субмотиви (посліпки, мікромотиви), що не містять достатньої смислової цільності, мають узалежнену від контексту полісемантику та існують як частина цілого:

Фрагмент Камерної симфонії № 3 Є. Станковича

Субмотивий і мікромотиви можуть представляти текст муз. твору тільки в контексті, поза яким не дають можливості однозначного визнання твору. При тому мікромотиви є більш індивідуалізованими з погляду фактури, гармонії, тембру і т. п.

У *Музикознавстві* функціонує також термін "головний М." (Korpmotiv), що застосовується при аналізі музики доклас. періоду, особливо епохи Відродження. Головний М. — це початк. частина більш розгорнутої мелодії, побудови. Темат. значущість головного М. (часто — синтаксично незавершеної побудови, щільно злитої з іншими синтаксичними одиницями) вимальовується в ході розгортання муз. твору (при повтореннях, імітаціях, варіантних утвореннях). М. об'єднуються по 2 або більше в фрази (іноді М. збігається з фразою) і більш структурні побудови. Часом вони так щільно зливаються, що членувати мелодич. ряд на роздільні М. стає неможливо. У процесі розвитку муз. матеріалу М. можуть підлягати різним трансформаціям, особливо значним у розробкових частинах сонатної, рондо-сонатної форм та рондо. У творчості ряду композиторів епох пізнього класицизму та романтизму зустрічаються цілі частини й навіть п'єси, побудовані на безперервній розробці (див. 1-у част. Симфонії № 5 Л. Бетховена, початковий М.) або трансформаціях (див. Симфонія № 5 В. Сильвестрова, комплексний темброво-інтонац. М. із тт. 2—4) одного М. за спорадичної появи інших, похідних від основного.

Вперше поняття М. почало теоретично розроблятися нин. муз. теоретиками [1] ст., назва ж бере початок з італ. опери 18 ст., де М. означав основне темат. ядро арії (задіс побутове розуміння М. — мелодія, послід, нагробання; в правобережних діалектах укр. мови — "нута"). У новій музиці М. втрачає своє початк. значення, трансформуючись у структури сонор., сонорист. та тембр. характеру. Водночас М. зберігає свої характеристики як синтаксична одиниця, що здатна репрезентувати муз. тайр.

Лит.: Коноус Г. Научное объяснение музыкального синтаксиса (К изучению вопроса). — М., 1935; Способин И. Музыкальная форма. — М.; Ленинград, 1947; Мазель Л. Строение музыкальных произведений. — М., 1960; Мазель Л., Цуккерман В. Анализ музыкальных произведений. — М., 1967. — Ч. 1; Тил М. О тематической и композиционной структуре музыкальных произведений. — К., 1972; Талин Ю. и др. Музыкальная форма. — М., 1974; Зондильский А. Основы логики музыкальной формы (проблемы происхождения музыки). — К., 2003; Рундеская Е. Классическая музыкальная форма. — СПб., 2004; Mattheson J. Der vollkommene Capelmester... — Hamburg, 1739; Marx A. & Lexner von der musikalischen Komposition. — Leipzig, 1837. — Bd. 1; Westphal R. Allgemeine Theorie der musikalischen Rhythmik seit J. S. Bach. — Leipzig, 1880; Wolf L. Geschichtliche Studien über das musikalische Motiv und seine Durchführung. — Leipzig, 1890 (Das.); Riemann H. System der musikalischen Rhythmik und Metrik. — Leipzig, 1903; Wiemeyer Th. Musikalische Rhythmik und Metrik. — Magdeburg, 1917.

"МОТОР'РОЛЛА" — рок-гурт (Хмельницький). Склад: О. Будаченний — лідер-вокаліст (піснів з "М.", С. ("Сеня") Присяжний — вокал, гітара, автор музики й текстів; І. Лисий — бас-гітара, автор музики й текстів; О. Бурбела — гітара; О. Кирилюк — ударні та ін. Лауреат фест. "Червона рута" (Харків, 1997, 3-я премія в жанрі рок-музики; Севастополь, 1995; дипломант), "Майбутнє України" (Львів, 1998). Учасник фест. "Альтернатива" (Львів, 2003), "Рок—екзистенція" (Київ, 1997, 2000), "Rock Kyiv" (Київ, 1999), "Ніроку" (Тернопіль, 1996, 1999) та ін. У складі лауреатів фест. "Червона рута" гастролював містами України в 1997—98. Разом із "Торпаком", "Мандрями" та ін. кілька років бере участь у турне всеукр. громад. руху "Не будь байдужим!". Стиль еволюціонував від гад-рок-у, гранджу до мейн-стріму. Має відеокліпи на пісні "8-й колір", "Не дзвонила, не заходила", "Моя голова — не мікросхема", "Революція" та ін. записи на радіо і ТВ.

Дискогр.: аудіокасета "Забави патріотів" — Хмельницький: АВ-рекордз, 1997; CD — "ГІСІК". — К.: ФДР—рекордз, 1999; "...що кому не ясно?". — К., 2005; Мотор'ролла. "Кальнорові сини". — Мун-рекордз, 2008; Мотор'ролла. "The best of...". — Moon Records, 2009.

Літ.: *Евтушенко О.* Обличчя музики: Творчі портрети українських зірок. — К.: Тернопіль, 2006; *Янош ж.* "Мотор-ролла", "Кальнорові сини". Мун-рекордз, 2008 // *Своя музика*. — 2008. — № 7 (8); *Янош ж.* "Мотор'ролла". "The best of...". // Там само. — 2009. — № 4 (5); *Квітка Д.* Мотор'ролла: "Якщо буде більше 'наших', буде менше 'іхних'". // ХЗМ. — 2005. — № 6 (67); [Б. п.]. "Не будь байдужим" // *Своя музика*. — 2008. — № 8 (9); веб-сайт www.motor-rola.kiev.ua.

О. Бодя

МОЦАРТ (Mozart) Франц Ксавер Вольфганг (26.07.1791, м. Відень, Австрія — 29.07.1844, м. Карлсбад, тепер Карлові Вари, Чехія) — австр. піаніст, диригент, композитор, педагог, муз.-громад. діяч. Мол. син В. А. Моцарта. Музики навч. у Відні в С. Нойкома, А. Штрайхера, Й. Н. Гуммеля (фп.). А. Сальєрі, Г. Й. Фоглера, Й. Альбрехтсбергера (композит.) та у Львові у Й. Г. Медерич-Галласа (контрапункт), 1808—19, 1822—38 жив у Сх. Галичині (на запрошення польсь. гр. В. Баворовського (Bawogowski) в його помісті — с. Підкамінь, тепер Рогатинського р-ну Івано-Фр. обл.), працював учителем музики в маєтках місц. шляхти (Янішевському (с. Сарки Рогатинського пов.), Потоцьких, Чарторийських, Сапег (Львів)), а також піаністом, хормейстером та педагогом у Львові. 1819—22 гастролював по Україні (Київ, Житомир), Польщі, Німеччині, Австрії, Данії, Швейцарії. 1826—29 керував хором заснованого ним Муз. тов-ва св. Цецилії і працював капелмейстером місц. т-ру у Львові. 2 груд. 1826 відбувся вечір пам'яті В. А. Моцарта за участю К. Лілієнського, де вперше виступив хор Тов-ва. Був активним муз.-громад. діячем Львова і Сх. Галичини, однією з її тогочас. найпомітніших творчих і культ.-просвітн. постатей. Від 1838 жив у

Відні, давав уроки музики. Приятелював із Р. Шуманом, Ф. Грільєрцера, К. Лілієнським, Я. Ельснером та ін. Від 1841 — почесний капелмейстер Моцартуму в Зальцбургу. М. звернувся до композиції в юному віці. Автор 2-х кантат, 2-х концертів для фп. з орк., струн. квартету, сонат для скр., алч., вок. та інстр. мініатюр. Більшість творів написано в період перебування в Галичині. Поміж них — Другий фп. концерт Es-dur op. 25, Терцет op. 29, хор. кантати op. 28. Деякі сторінки доробку пов'язані з укр. муз. фольклором: *Веріючі* для фп. ре мінор написано на тему укр. нар. пісні "У сусіда хата біла", існують згадки про "Думку на руську тему". У творчості М., водночас із збереженням структур, та гармон. норм класицизму, вже виявляються риси раннього романтизму.

Літ.: Колбін Д. Львівський Моцарт // *Музика*. — 1972. — № 4; *Янош ж.* Syn Mozarta we Lwowie // *Ruch Muzyczny* — 1991. — Nr 38; *Мозель Л.* Перше музичне товариство у Львові // *Музика*. — 1977. — № 1; [Б. п.]. Моцарти у Львові // Кур'єр ЮНЕСКО. — 1991; *Клиновський Л.* Франц Ксавер Моцарт // *Пі ж.* Стильова еволюція галицької муз. культури XIX—XX ст. — Тернопіль, 2000; *Антонюк І.* Рідкісні видання В. А. та Ф. К. Моцарти у фондах бібліотеки ЛДМА ім. М. В. Лисенка // *Наук.* зб. Львів. держ. муз. академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2006. — Вип. 13; *Вольфганг Амадей Моцарт: Погляд з XXI сторінки; Piszogonitz W.* Früh Briefe des Mozarts-Söhnes Wolfgang Amadeus (1791—1844) // *Mitteilungen der Internatio. Brzezniok M.* Lwowski: Mozart — Franciszek Ksawery Wolfgang // *Ruch Muzyczny*. — 1991. — Nr 16.

М. Костюк, Б. Сютя

МОШКИ Микола Григорович (27.10.1941, с. Сасуля, тепер у складі м. Ромни Сум. обл.) — бандурист, педагог. У дитинстві захоплювався мистецтвом Є. Адамцевича. 1955 навч. у кобзаря Спичі. 1962—64 навч. у студії при Держ. засл. капелі бандуристів України (дир. ім. Г. Майбороди). Від 1968 навч. у Дрогоб. муз. уч-щі (кл. О. Кир'ян-Варещинського). 1971 закін. Дніпродзерж. муз. уч-ще (кл. Л. Продайко), 1976 — Київ. конс. (кл. А. Бобіря), Працював у Чернівцях, Ірпорові, філармоніях, Києві, оркестрі нар. інструментів, Уман. муз. уч-щі. Від 1977 — викладач Сум. муз. уч-щі, з 1992 — Сум. пед. ін-ту. Голова Сум. обл. відд. Всеукр. спілки кобзарів.

У репертуарі — думи "Про козача-бандуриста", "Невольник", "Про Олексія Поповича", твори з репертуару Є. Адамцевича, Є. Мовчан, зокр. на сл. П. Чубинського ("Славно твоя кобзарі", "Д. Павличка ("Молитва"), О. Ющенко ("Козацька пісня"). У творчості дотримуються традицій Є. Адамцевича, Є. Мовчан, А. Бобіря, А. Воликівського, С. Шкурата. Автор (у співавт.) дум "Конотопська битва", "Про Глукія", "Про Голодомор", пісень на сл. Т. Шевченка, П. Куліша, О. Олеса, Л. Костенко, Б. Олійника. Здійснив фольк. записи укр. пісень "Молитва Калнишевського", "Легенда про вершника", "Ой, як вийду на долину" та ін.

Рок-гурт "Мотор'Ролла"

Ф. К. В. Моцарт

М. Мошки

Лит.: Желлинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні. — Льв., 2000.

Б. Желлинський, Н. Костюк

МОШИНЬСЬКИЙ (Мошинський, Moszyński) Казімеж (5.03.1887, м. Варшава, Польща — 30.03.1959, м. Краків, там само) — етнолог-славист, лінгвіст. Академік Польської АН. Почесний член НТШ (1934). За походженням поляк. Вищу освіту здобув у Берліні Фрайбургу (Швейцарія), де почав дослідження в галузі біології та заг. фізіології, 1909 повернувся до Варшави і продовжив навчання в Академії мистецтв (Краків). Від 1924 — кер. відділу слов'ян. етнології в Антропологічному ін-ті Варшав. наук. тов-ва, з 1926 — заступник, згодом кер. кафедри етнографії слов'ян при Ягеллон. ун-ті. Великий шанувальник культури України. Поміж перших робіт — "З України" (1914). Приділяв багато уваги укр. етнографії та фольклору, в т. ч. муз., нар. інструментарію і хореографії, був одним із перших дослідників етнографії та фольклору Полісся — "Polesie Wschodnie" (1927). Автор фундамент. праці "Kultura ludowa Słowian". Підтримував творчі зв'язки з Ф. Колессю та ін. діячами укр. культури. 1932 ініціював експедицію в Серед. Полісся (межіриччя Прип'яті й Горині) з метою запису нар. пісень і поліс. говірок, запровадивши до участі Ф. Колессу. Було записано 182 пісні (балади, колядки, веснянки, голосіння, колісочки, дожинкові, весільні, танцювальні, жартильбів, козацькі, рекрутські пісні) та 26 інстр. мелодій, про що М. поінформував у ст. "O badaniach muzyczno-etnograficznych na Polesiu w r. 1932" ("Lud Słowiański", 1934. — Т. III). Розпорозінені й частково втрачені під час 2-ї світ. війни матеріали реставровано й видано ("Фольклор з Полісся у записках Ф. Колесси та К. Мошинського", — К., 1995). На запрошення М. до редакційного жур. "Lud Słowiański" Ф. Колесса написав вел. істор.-порівняльну розвідку "Балада про дочку-пташку в слов'янській народній поезії" (1936—37). 1975 і 1983 було здійснено фольк. експедиції в зону, що досліджував М. (Серед. Полісся), де, крім фольк. записів у сс. Буда, Реніца, Товстий Ліс, було проведено соціолог. опитування в інтегрованому середовищі на Чорнобильській АЕС.

Лит. та. Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian. — Kraków, 1925; Polesie wschodnie. — Warszawa, 1928; O sposobach badania kultury materialnej Prastowian. — Wrocław, 1962; Kultura ludowa Słowian. — Т. I: Kultura materialna; Т. II (w dwóch częściach): Kultura duchowa. — Warszawa, 1967—1968.

Лит.: Музичний фольклор з Полісся у записках Ф. Колесси та К. Мошинського / Упоряд., вступ. ст., приміт. С. Граци. — К., 1995; Kazimierz Moszyński: Życie i twórczość. — Wrocław; Kraków, 1959; Kazimierz Moszyński. Życie i twórczość / Red. J. Klimoszewski. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1976; Kultura-Pojanowa A. Kazimierz Moszyński jako historyk kultury materialnej Polski i Słowiańszczyzny // Kwartalnik Historii Kultury Materialnej. — 1960. — Nr 2; Biały Z.

Neoevolucjonizm w polskiej etnologii. Kazimierz Moszyński (1887—1959) // Lud. — 1980. — Nr 2.

С. Граци, О. Порійська

МОШКОВ Валентин Олексійович (15.03.1852 — ?) — етнограф. 1891 записав пісні з нот. текстом від солдатів Варшав. гарнізону — уродженців Волин. губ. для Городоцького (тепер Рівн. обл.) музею барона Ф. Штейнгеля. 15 з них зберігаються у фондах Рівн. обл. держ. архіву. 1896 створив "Вертеп" з текстом і музикою. 1899 для Городоцького музею записував пісні, звичаї, традиції у с. Вел. Цепцівці Володимирецького пов. (тепер Рівнен. обл.), зокр. "Похищеніє" ("Вох у полі, полі") запис. в Остроз. пов., "Похищеніє" ("Пили-піднівали, дівчиночку підновляти") запис. у Рівн. пов. (тепер усі — Рівн. обл.) тощо.

Лит.: Мироненко М. Книжково-рукописне зібрання барона Ф. Р. Штейнгеля: формування, зміст, доля; Автореф. дис. ... канд. істор. наук. — К., 2004; Мельничук Г. Описи етнографів В. А. Мошкова // Велика Волинь: минуле і сучасне. — Рівне, 1992; Луконин Б. Найкращі фонографічні записи в Україні: Городоцький музей // Етнокультура спадщина Рівненського Полісся. — Рівне, 2003.

Б. Столярчук

МОШКОВИЧ Данило (поч. 20 ст. — ?) — контрабасист. 1932 навч. гри на к.-басі у Ф. Волчека. Захін. Київ. конс. (1936, кл. О. Шперля). Працював заст. концертмейстера групи к.-басів симф. орк. України та Ленінграда (тепер С.-Петербург), диригентом у Ялті (тепер АР Крим).

МОЩЕЙСЬКИЙ Іван (18 ст.) — музикант. У дитинстві привезений до С.-Петербурга, де здобув муз. освіту в Театр. школі. Від 1741 — соліст Придв. оркестру.

Лит.: Музикальний Петербург XVIII ст. — СПб., 1998. — Т. 2.

І. Лисенко

"МРІЯ" — одне з перших молодіжних кафе-клубів у Києві. До 1968 тут зосереджувалася осн. діяльність мисль. джаз-клубу. Відкрито 1 груд. 1962. Від верес. 1965 на базі "М." почав діяти джаз-клуб "ММ-62".

В. Симоненко

На творчому вечері у молодіжному кафе-клубі "Мрія" (1960-і рр.)

KULTURA LUDOWA SLOWIAN

Обкладинка 1-ої томою книжки "Kultura ludowa Słowian" К. Мошинського (Варшава, 1967)

Обкладинка книжки "Музичний фольклор з Полісся у записках Ф. Колесси та К. Мошинського" (К., 1995)

"МРІЯ" (Київ) — естр. жін. вокал ансамбль. Лауреат Всесоюз. конкурсу артистів естради (1979, 2-а премія). Існував 1965—85. Створив композитор *І. Поклад* у Київ. філармонії з хористок колективу з-ду "Арсенал" і Респ. будинку піонерів. Поміж учасниць поч. складу: провідна солістка *Л. Прохорова*, а також *Л. Бубнова*, *Т. Вітесян*, *Т. Забашна*, *Н. Злобина*, *Г. Кондратьюк*, *В. Мухарська*, *Т. Решета*, *Л. Савченко*. Згодом у різний час у "М." співали *Л. Гармаш*, *І. Грей*, *К. Кисіль*, *Т. Калініченко*, *О. Місячна*, *І. Тракий*, *Н. Шестая* та ін. Від 1970 керівники "М." — *О. Семенов* (1970—72), *В. Ільїн*, *В. Вербицький*, *Т. Патрименко* та ін. Манера "М." була близька укр. традиц. естраді. У перші кілька років існування "М." користувалася вел. популярністю. Репертуар складався головню з естр. шлягерів *І. Поклада* — "Два крила", "Забудь", "Зелені клени", "Коханий", "Тиха вода", "Чарівна скрипка", а також "Глаза на песке", "Олененок", "Рыжая". За кілька років позначився брак ориг. репертуару, і в 1980-х "М." перетворився на аккомпануючий *ВИА* (*М. Гнотюка*, *В. Засухіна*, *Ю. Рожкова*).

А. Ковалевиченко

МУДРА Флоренс Семеновна (1936, м. Віндзор, Канада) — скрипалька. Лауреатка Всеканад. конкурсу музикантів (1959). З родини укр. емігрантів. Гри на скрипці спочатку навч. у *Т. Губицького* в Детройті, потім у Муз. ін-ті ім. Шуберта (з 1946) та Королів. муз. академії (Торонто, Канада). Удосконалювалася в Лондон. королів. муз. академії (1959—60, кл. *Г. Грінченка*). Виступала з концертами в багатьох містах Канади, США та Велик. Британії.

Літ.: *Христюк Я.* Українка здобула золоту медаль // *Новий шлях* (Вінніпег, Канада). — 1959. — 9 жовт.

І. Лисенко

МУДРИНСЬКИЙ Михайло (17 ст.) — співак. З Волині. Співав навч. у Луцьк. братський школі.

Літ.: *Архипович Л., Коршова Т., Шеффер Т., Шерер-Тихоненко О.* Нариси з історії української музики. — К., 1964. — ч. 1.

МУЖЧИЛЬ Віктор Степанович (8.12.1947, м. Коркіно Челябін. обл., РФ) — композитор, педагог. З д. м. України (1999). Лауреат Всесоюз. конкурсу студентів-композиторів (1978), Премії ім. М. Лисенка (1992), Дніпроп. обл. премії ім. Д. Яворницького (1994). Член СКУ (1983). Закін. Белгород. муз. уч-ще (1966, кл. фп. *Я. Азербух*), Харків. ін-т мистецтв ім. І. Котляревського (1979, кл. композиції *В. Бібіка*). 1979—82 — відп. секретар Дніпроп. обл. організації СКУ, 1982—85 — диригент Дніпроп. обл. Спілки муз. ансамблів і дискотеки, 1982—2001 — викладач (з перервами) композиції в Дніпроп. муз. уч-щі та ДМШ Дніпропетровського й Павлограда (Дніпроп. обл.). 2001—05 — голова Дніпроп. обл. організації НСКУ, секретар Правління НСКУ. Від 2001 — доцент кафедри компози-

ції та інструментування Харків. ін-ту мистецтв ім. І. Котляревського.

Коло автор. здіякавельно виразно окреслено сферою вокал-симф. жанрів. Комп. стиль М. визначається глибоко філософ., гуманіст. позицією автора: гостро сучасні, духовні й соціальні проблеми людського буття розкриваються новачініними, оригінал., нерідко — авангард. засобами, проте з відчутним спиренням на традиції нац. і світ. муз. класики. Засновник *феноменальної музики*. І-й з укр. композиторів написав хор. твори з використанням потоку фону й окремих звуку, що стало відображенням концептуального осмислення М. функцій муз. мистецтва і сучас. засобів хор. виоловства. Твори М. виконують в Україні й за рубежем диригенти *В. Гнедас*, *М. Шпак*, *В. Білінов*, хор. диригенти *С. Томіних*, *І. Недзвиський*, *Л. Бухонський*, солісти *Л. Плетньова*, *В. Нафротський*, *А. Басалова* та ін.

Тв.: для симф. орк. — Симфонія (1979), симф. чарівна "Баран осені" (1980); кам.-інстр. — Струн. квіртет; вокал-симф. — ораторія "Не будимо байдужини" (сл. О. Завгороднього, 1983), кантата (моноопера) "Пісні кохання" (сл. Ю. Савякина, 1986), муз. фейлетон (мініопера) "Сміяна цдила" (лібр. Г. Гельфанд, 1999), духовна проповідь "Голос волюючого в пустелі" (на канонічні тексти, 1993), "Поклоніння Святій Марії" (на канонічні тексти, 1999); для хору з супр. — Концерт-дума "Хай святитися ім'я Твоє" (сл. І. Дране, Т. Шоловаліко, А. Кравченка-Руська, О. Гончара, В. Мужчиля, 1990), духовний концерт "Возлюблю ближнього твого" (1993), поема "Блисківці прозорина (Пам'яті В. Стуса)" (сл. А. Кравченка-Руська, 1994), концерт "Чорний квадрат" (сл. і фонемі В. Мужчиля, 1996), перформанс "Пресодоління" (сл. С. Шипілова, сл. і фонемі В. Мужчиля, 2000); для хору без супр. — Дума "Кроко мій" (сл. А. Кравченка-Руська, 1991), Дума "Вирала річка" (сл. Т. Шоловаліко, 1992), п'єса "Прошвай, XX століття!" (2002), притча "Щедрик" (2007), "Perpetuum mobile" (2008), для 3-голос. міш. хору, скр. та фп. — "Ave Maria"; вокал, цикли на сл. укр., естон. поетів, Ф. Тютчева; музика до театр. вистав — "Майбят" В. Шекспіра (1986), "Мауглі" Г. Геттінгера, І. Берзіна, М. Брауна (1987), "Мазепа — гетьман України" В. Мельничука (1994), "Народжений під знаком Скорпіона" В. Савченко (1995); муз. до худож. к/фільмів — "Втречений рай" (2000), "Дикий табун" (за романом В. Веретенникова, реж. В. Ронко, 2002).

Літ. тв.: *Анатомія звуку: проблеми сучасної нотної графіки* // *Мат-ли до укр. мистецтвознавства*. — К., 2003. — Вип. 3; *Звуковий (исполнительский) и нотный графический особенности современной фортепианной музыки* // *Традиції та новації у вищій музично-художній освіті*. — Х., 2003. — Вип. 1—2; *Особенности исполнения современной фортепианной музыки и ее графические символы* // *Наук. вісник НМАУ*. — К., 2003. — Вип. 29; *Муз. освіта в Україні: теорія і практика*.

Літ.: *Цорегородица Л.* Полуденніку // *Музика*. — 1999. — № 1—2; // ж. Ювіляр — сучасний композитор // *Борисфен (Дн.)*. — 1997. — № 10; *Постовна А.* Віктор Степанович Мужчиль // *Теоретичні портрети композиторів Дніпропетровщини*. — Дніпроп., 2002; // ж. Еволюція творчості лауреата Державної премії ім. Лисенка композитора Віктора Степановича Мужчиля // *Муз-во Дніпропетровщини*. — Дніпроп., 2002. — Вип. 1;

В. Мужчиль

Національний
історико-культурний
заповідник
"Качанівка"

"Павильон М. Глінки"
у Національному
історико-культурному
заповіднику
"Качанівка"

Полтавцева Г. Из эксперимента сольфеджио в ХСМШ. Инновации постмодерна в "Черном квадрате" В. С. Мухомова // Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури. — К.: Х., 2004. // Ж. Інновації звукоформи в фоновій музиці Віктора Мухомова // Мова і культура. — К., 2008. — Т. 1. — Вип. 10; Савченко Н. Преміум-сегмент сучасної української музики: метамова дискурсу в коровій творчості Віктора Мухомова // Муз. українства: сучасний вибір. — К.; Із-д Франківська, 2008. — Вип. 2. // Ж. Від сонорної поезії до фонових музики Віктора Мухомова: вектори та подуси // Наук. вісник НМАУ. — К., 2009. — Вип. 75.

Н. Савченко

МУЗЕЙ МУЗИЧНИ (М., від грец. *μουσείον* — святилище муз, *лат.* *musaeum*) — а) зібрання предметів мистецтва чи природи, пам'яток духовної чи матеріальної культури, експонованих у певному порядку; б) наук.-досл. і наук.-освіт. заклад, що збирає, аналізує, зберігає та популяризує пам'ятки природничої історії, матеріальної та духовної культури, залучення громадян до надбав нов. і світ. культурної спадщини. Музейне зібрання — сукупність музейних колекцій та музейних предметів, а також пов'язаних з ними бібліотечних фондів, архівів, каталогів та наук. документів музею. Музейна колекція — сукупність музейних предметів, об'єднаних однією або кількома спільними ознаками. Музейна справа — спец. вид культ.-освіт. та наук. діяльності, що проводиться музеями з метою комплектування, зберігання, у т. ч. консервації, реставрації та музефікації, вивчення, використання та популяризації музейних предметів та предметів музейного значення. Музейний фонд України — сукупність музейних предметів, колекцій, зібрань та окремих предметів музейного значення, що зберігаються на території України, незалежно від їх походження й форми власності, а також ті, що зберігаються за межами України і відповідно до міжн. угод підлягають поверненню в Україну. Предмет музейного значення — об'єкт природного чи штучного походження, що має наук., істор., худож., етногр. та мемор. значення незалежно від його виду, місця створення та форми власності.

За своїм профілем М. поділяються на природничі (ентерпол., біолог., ботан., геолог., зоол., мінерал., палеонтол.), історичні (загальноістор., військово-істор., історії релігії, історико-обути., археол., етногр.), літ., худож. (образотв., декоративно-прикладного, нар., сучас. мистецтва), мистецькі (театральні, музичні, кіно), наук.-технічні, комплексні (квезнавчі, екомузеї, музеї-заповідники), галузеві тощо [29 черв. 1995 в Україні прийнято Закон "Про музеї та музейну справу"].

Основні напрями діяльності М. — експозиційна, експериментальна (з 2000-х — віртуальні виставки), комплектування музейних зібрань і фондів, наук.-дослідн., культ.-освітня діяльність. Основні види послуг музейних установ — експериментальна діяльність, надання консультацій, наук.-метод. допомога та експертна оцінка;

організація експозицій, виставок, концертів. Незначна кількість установ займається вид., конц. діяльністю, продажем сувенірів, творів мистецтва.

Початкові форми М. виникли в Елладі за кілька ст. до н. е. М. Давньої Греції — храми і священні гаї, де на честь муз (покровителю мистецтва) влаштовувалися ігри, змагання поетів, трагиків. Прототипами худож. М. можна вважати священні храми Аполлона в Дельфах, Зевса в Олімпії. Перші М. були безсистемними й випадковими зібраннями предметів. Від серед. 16 ст. з'явилися 1-і музейні каталоги (Кайхельберг). Від 2-ї пол. 16 ст. — музеєзнавчі трактати (І. Майор). Вел. кількість зах.-європ. М. було створено в 17 ст. До того самого часу належить запровадження публічних М.

На квіт. 2010 в Україні діє 458 (1991 — 241) держ. і комунальних музеїв, включно з 94 філіями й 689 відділами чи секторами (в Німеччині — бл. 3200 музеїв; Великобританія — 2200; Франція — 1900; Італія — 1800). Музейний фонд України нараховує майже 12 млн. предметів, однак експонується в середньому лише 3—5 % колекцій, решта зберігається у фондах. Від 2000-х з'явилися приват. музеї, зокр. — PincukArtCentre, "Духовні скарби України" і. Пончмарчука, Музей сучас. образотв. мистецтва, Музей приват. колекцій (усі — в Києві) тощо. В Україні переважають істор. (140) і квезнавчі (146) музеї; є також 2 технічні, 5 природничих, 73 худож., 45 літ., 6 етногр. у т. ч. музеї нар. архітектури та побуту просто неба, 6 галузевих; 11 — змішаного типу тощо.

Музеї музейні [ММ.] — наук. і культ.-освіт. установи, що збирають, зберігають, вивчають, експонують, популяризують та публікують істор. пам'ятки муз. культури. За зисом і характером ММ. поділяються на: музеї інструментів (колекції), меморіальні (присв. окремим музикантам), історичні (зібрання інструментів, рукописів, андань, образотв. мат-лів тощо), муз.-театральні та змішані. При багатьох ММ. є особові докум. та ін. архівні, бібліотечні муз. видань. ММ. поділяються на державні, народні (існують на громад. засадах) та приватні. У складі рад. істор., худож., театр. музеїв існують муз. відділи.

ММ. почали формуватися в епоху Середньовіччя на основі зібрань церков і монастирів, а також приват. колекцій (зокр. Ф. Медічі у Флоренції 17 ст.). У 2-й пол. 19 ст. М. муз. інструментів створено в Парижі (при Париз. конц., 1864), Брюсселі, Берліні (1888), Лейпцигу (1883), Відні, Лондоні, Празі, Будапешті, Нью-Йорку та ін. Мемор. М. уперше виникли в Австрії у 1880—90-х.

У Росії приват. колекції муз. інструментів існували з 18 ст. У 19 ст. було створено М. муз. інструментів при Петерб. і Москв. конц., на поч. 20 ст. — Музей Придн. оркестру в С.-Петербурзі. Колекція унікальних муз. інструментів у Москві (засн. 1919), значні зібрання пам'яток муз. культури є в Театр. музеї ім. С. Бахрушина в Москві. У кол. СРСР найвизначнішими ММ. були: Музей муз. культури ім. М. Глінки (Москва, 1943), зібрання муз.

інструментів ін-ту т-ру, музики та кінематографії (Ленінград, тепер С.-Пб., 1940) тощо (з 1990-х — власність РФ, хоча зберігають багато укр. експонатів і документів). ММ. існують при театрах Ла Скала (Мілан), Ковент Гарден (Лондон), Вел. т-рі (Москва), Марійн. т-рі опери та балету (С.Пб.), Нац. опері України (Київ). За рад. часів ММ. — центри муз.-освіт. роботи різноманітних форм (екскурсії, лекції, цикли істор. концертів, вечори нар. музики, концерти звукозапису тощо). Ці напрями роботи зберігаються і в укр. ММ.

Найчисленніша група ММ. — меморіальні. Поміж всесвітньовідомих мемор. ММ. — будинки- та квартири-музеї *Й. С. Баха* в Айзенаху (1907), Арніштадта (1935) та Лейпцигу (1950, усі — Німеччина); В. Белліні в Катані (Італія), Г. Берліоза в Ла Кот Сент-Андре (1935, 1985 Франція); *Л. Ветховена* в Бонні (1889, Німеччина) й Відні (1941, Австрія), Аугсбургу (1937, Німеччина) та Празі (1927, Чехія); Р. Вагнера в Айзенаху (1897), Байрейті (1924, обидва — Німеччина) та Люцерні (Швейцарія, 1933); К. М. Вебера у Дрездені (1948, Німеччина); Й. Гайдна у Відні (1899), Ейзенштадті (1935) та Рораву (1959, усі — Австрія), Г. Ф. Генделя у Галле (1948, Німеччина); Е. Т. А. Гомфана в Бамбергу (1926, Німеччина); Я. Н. Гуммеля (Братислава, Словаччина); *Е. Гріга* в Тромсхуггені (1925, Норвегія); С. Дягилева у Венеції (1970, Італія); Дж. Енеску в Бухаресті (1956, Румунія); Е. Іззі у Львезі (Бельгія); *Ф. Ліста* у Веймарі (1956, Німеччина) і Будапешті (Угорщина); В. А. Моцарта в Зальцбургу (1880); Дж. Пуччіні в Торре-дель-Лаго (Італія), М. Равеля в Монфор-л'Аморі (Франція); *М. Римського-Корсакова* в Тихвіні (1944, РФ) і С.-Петербурзі (1972); Дж. Россіні в Пезаро (1896, Італія); Я. Сибеліуса в Турі (1926, Фінляндія); *О. Скрибіна* в Москві (1922); Б. Сметани (1928) і А. Дворжака (1932) у Празі (Чехія); *І. Стравинського* у Венеції (1974, Італія); *П. Чайковського* в Кліну (1894) і Воткінську (1940, обидва — РФ); *Ф. Шопена* — в Желязовій Волі (1932), Варшаві (1953, обидва — Польща), Парижі, Вольдемозі (с. Майорка, Франція); *Ф. Шуберта* у Відні (1908, Австрія); Р. Шумана у Цвайкау (1956, Німеччина); Р. Штрауса в Гарміш-Партенкірхені (Німеччина); *Л. Яначка* у Брно (1959, Чехія).

Існують ММ., що експонують мемор. предмети у приміщеннях, безпосередньо не пов'язаних із біографією того чи ін. муз. діяча (часто це — центри збирання й дослідження рукоп. та ін. мат-лів), зокр. у *Музеї театр. муз. та кіномистецтва* (1966), Архіві-музеї літ-ри і мистецтва в Києві.

Меморіальні М. диференціюються на музей-заповідники, садиба-музеї, будинки-музеї, квартира-музеї, кімната-музеї (кабінет-музеї).

■ Українці **Музей-заповідник** — територія або архітектурна споруда, що перебуває під охороною держави (з метою збереження природного комплексу чи пам'яток старовини тощо). Зазвичай становить комплекс, до складу якого може входити декілька музеїв, виключає при-

Фрагмент експозиції меморіальної кімнати П. Чайковського в Історичному музеї Кам'яньського державного історико-культурного заповідника

леглі території (т. зв. охоронна зона). Таким, зокр., є Держ. істор.-культурний заповідник м. Дубно (Рівнен. обл.). У залах надбраного корпусу замку князів Острозьких 15 ст. функціонують постійно діючі й тимчасові виставки, переважно більшість яких побудовано на основі фонд. колекції М. В експозиції "Скарби наші духовні" представлено зразки місцевого худож. ливарництва 16—19 ст. — дзвони, оздоблені рослинним орнаментом і ликами святих. Окремі з них мають клеймо майстра, а дзвін 1572, привезений зі Славівської церкви, має напис кирилицею про місце виготовлення — Дубно.

Кам'янський держ. істор.-культурний заповідник (м. Кам'янка Черкас. обл.) розміщено в родинному наметку Раєвських-Давидових. Дачі туди приїздив О. Пушкін (1820—21, 1822). Упродовж 28 років (1865—93) Кам'янку відвідував П. Чайковський, де жила його сестра з родиною. Саме в Кам'янці ним написано бл. 30 творів, поміж яких — опера "Евгеній Онегін", балет "Лебедине озеро", 2-а симфонія, увертюри, фп. концерти та п'єси. У заповіднику діє Літ.-мемор. музей О. Пушкіна й П. Чайковського, розташований в одному з будинків садиби Давидових. Перлина експозиції — роль, на якому грав П. Чайковський. Біля музею знаходиться бронзовий пам'ятник П. Чайковському. Історичний М. заповідника (1995), присв. П. Чайковському, розташова-

Будинок Історичного музею Кам'яньського державного історико-культурного заповідника

но в кол. будинку сестри (побуд. у 1860-х, у 1920-х тут знаходилася Кам'янська ЧК, пізніше поліклініка, потім ДМШ ім. П. Чайковського). Макс 7 експозиц. залів, один із них — мемор. кімната П. Чайковського (рідкісні фотографії з архіву родини сестри композитора — О. Давидової, ориг. портрети членів цієї родини, предмети побуту).

Нац. істор.-культурний заповідник "Качанівка" (члениський р-н Черніг. обл.) — унікальна пам'ятка ландшафтного мистецтва, історії та архітектури кін. 17 — поч. 20 ст., де в різний час відпочивали М. Врубель, М. Глінка, М. Гоголь, С. Гулак-Артемовський, В. Зубіло, П. Куліш, Марко Вовчок, І. Рєпін, В. Штернберг; упродовж тривалого часу в маєтку В. Тарновського жив *Т. Шевченко*. Відтворено інтер'єри, обстановку деяких залів, кімнат. Перебуваючи в Качанівці, В. Штернберг створив декілька картин, присв. життю її мешканців, поміж них "Глінка в Качанівці" (1838), "Музична сходка в Качанівці" (1838), першим зобразивши М. Глінку в момент творчої праці. Саме тут М. Глінка написав пісні "Гуде вітер" і "Не шебечі, соловейко".

Корсунь-Шевченківський держ. істор.-культ. заповідник (м. Корсунь-Шевченківський Черкас. обл.) зберігає мат-ли про *В. Азаренка*, *І. Нечуя-Левицького*, *І. Сошенка*, *К. Стеценка*, *Т. Шевченка*, місцевих майстрів з виготовлення *фортепіано*.

Нац. істор.-етногр. заповідник "Переяслав" (м. Переяслав Київ. обл.) об'єднує понад 20 музеїв, поміж яких — музеї нар. архітектури та побуту Серед. Наддніпрянщини (почав формуватися в урочищі на околиці міста 1964, відтворює також укр. село 17—19 ст. із церквами, хатами та млинами), кобзар. мистецтва, укр. декоративно-ужиткового мистецтва, укр. обрядів, музей "Заповіту" (Т. Шевченко тут його написав), археології тощо. У родовому буд. *П. Сениці* розташовано Музей Трипільської культури ім. "Музей козацької слави". При Держ. істор.-культ. заповіднику "Старий Луцьк" у замку Любарта створено Музей дзвонів.

Держ. заповідник-музей І. Тобілевича "Хутір Надія" (1956, Кіровоградський р-н Кіровоград. обл.) засн. І. Тобілевичем (Карпенком-Карим) на 11 га землі, що належала його дружині — Н. Тарковській (саме на споини про неї названо хутір). Тут гостювали *М. Заньковецька*,

М. Кропивницький, *М. Старицький*, *М. Садовський*, *П. Саксаганський*, *М. Садовська-Барілопті*, 1970 під час святкування 125-річчя від дня нар. І. Карпенка-Карого започатковані щорічне свято театр. мистецтва "Вереснев самоцвіти" (з 1990 — Всеукр.). 1982, до 100 річчя заснування укр. т-ру хористів, тут були відновлені буд. драматурга, зруйнований 1944. Напередодні відзначення 150-річчя ювілей І. Карпенка-Карого відкрито нову театр.-літ. і мемор. композицію. У фондах М. — понад 2 тис. предметів, значну частину яких передане родинами Тобілевичів і Тарковських.

Садина-музей — маєток, житл. будинок і госп. будівлі з прилеглими до них садом і городом, що вкупі в окремим господарством, як-от — Садина-музей родини *А. Малишків* (м. Обухів Київ. обл.), Садина-Музей Марка Вовчка (м. Бориспіль Київ. обл.). Мар'янівська мемор. садина-музей *І. Козловського* (1994, с. Мар'янівка Васильківського р-ну Київ. обл.) — невелика хатка під очеретом, збережена майже в первісному стані (допоки встелено сіном, без електрики), де народився славіст. І. Козловський неодноразово відвідував село з видат. поетами й письменниками *М. Рильським*, *О. Гончаром*, *А. Малишків* та ін.,

Музей дзвонів (Луцьк)

Меморіальний музей-садина І. Козловського (с. Мар'янівка)

Державний заповідник-музей І. Тобілевича "Хутір Надія"

Фрагмент експозиції Садина-музею С. Крушельницької (с. Біла)

востаннє — 1985). З ініціативи І. Козловського на його кошти 1969 відкрито Мар'янівську ДМШ (як філію Гребинківської ДМШ, з 1972 — самостійну, з 1994 — ім. І. Козловського). Музею належить 2,5 га землі, парк із перехрестя алей, задуманий архітекторами у вигляді хреста в терновому вінку, що переходить у лугове різнострів'я до верб на березі річки Протока. В експозиціях М. — фотографії, особисті речі, кіноматеріали, грамплатівки.

12 лип. 2009 започатковано Мар'янівський фестиваль "Івана-Купала на садинах І. Козловського", у програмі якого — "зустрічі" з голосом І. Козловського, Купальське обрядодійство, фольк. гурти з Києва й області, Школа традиц. нар. танців, майстер-класи гончарства, лляжарства, виготовлення Марени й Купала, плетіння купальських вінків.

Садина-музей *С. Крушельницької* (с. Біла Тернопільського р-ну Терноп. обл.) розта-

*Садба-музей С. Крушельницької
(с. Біла)*

*Меморіальний музей-садиба
Л. Курбаса (Тернопіль)*

шовано у приміщенні єдиного віцілого після 2-ї світ. війни житл. будинку з маєтку Крушельницьких, де пройшли дит. і юнацькі роки співачки (1878—91), народилась і проживала до 1902 *Г. Крушельницька*. 1884—85 п.к. А. Крушельницького гут діяла школа диригентів. М. займає половину будівлі, а інший знаходиться Білецька заг.-освіт. школа. До комплексу М. входять також мурована церква св. Миколая (1625), навколо якої розміщено 3 козацькі хрести, кам'яний хрест "Свобода" (1848) та 2 релігійні фігури, а також біломармуровий надгробок на могилі батьків С. Крушельницької на сільському цвинтарі, привезений нею з Італії. 1963 (до 90-річчя з дня нар.) до будинку було встановлено мемор. дошку. Тоді ж за ініціативи працівників Терноп. краєзнавчого музею, *М. Колесси* та *А. Кос-Анатольського* в одній із кімнат було відкрито невеликий музей. В основі його експозиції — фотографії, особисті документи співачки, афіші, програми, запрошення, листи, рукоп. спогади сучасників, сцен. прикраси, одяг, предмети побуту та меблі; муз., літ. та твори образотв. мистецтва, присв. С. Крушельницькій, подаровані музею І. Деркачем, *О. Бондрівською*, *О. Шухевич*. 18 трав. 1986 відбулося відкриття нової експозиції, що обіймає 3 кімнати. Музей С. Крушельницької існує також у Тернополі (як відділ обл. краєзнавчого М.).

Мемор. садibu-музей *Л. Курбаса* (Тернопіль, 1987; обл. комунальний) відкрито до 100-річчя від його дня народження. Експозицію (автор І. Герета, оформлення Л. Вавренюка) розміщено в 5-и кімнатах парадильного будинку, де жила родина Курбасів. На ному встановлено 2 мемор. дошки на честь Л. Курбаса та його батька *С. Яновича* (Курбаса). Експонатом 1-ї кімнати розповідають про дитинство та юність Л. Курбаса. Його навчання. Тут містяться книжки його особистої бібліотеки, світлин родини Курбасів. Окремий розділ присв. Гуцульському т-ру, заснованому *Г. Хоткевичем*, де 1912 Л. Курбас працював адміністратором і режисером. 2-а кімната висвітлює творчість Л. Курбаса в Києві (тогочас. театр. видання, зокр. ж. "Барикади театру", відгуки преси, афіші, програми, макети тощо). Раритет — оригінал перекладу Л. Курбаса драми М. Гальбе "Молодість". В експозиції 3-ї кімнати — мат-ли про харків. період "Березоля" (зокр., фотомат-

ли з постановок п'єс М. Куліша, статті в тогочас. журналах, документи про арешт і суд над Курбасом 1933, перебування в тюрмах Білomor-Балтійського каналу). 4-а кімната — конц. зал на 80 місць, де проводяться вечори, вистави, зустрічі.

III експозиції Садби-музею родини Рильських (с. Романівка Попільнянського р-ну Житомир. обл.) — мат-ли про Т. Рильського, пов'язані з життям М. Рильського в Романівці, а також книжки, документи, фотографії, особисті речі, що висвітлюють творчий шлях, громад. діяльність та захоплення поета.

Мемор. садibu-музей К. Стеценка (с. Веприк Фастівського р-ну Київ. обл.) відкрито у трав. 1982 (до 100-річчя з дня нар. К. Стеценка) у відновленій хаті, де 1920—22 жив композитор. До 1990 існував на громад. засадах, з 21 верес. 2007 набув статусу обласного. 10 трав. 1956 встановлено мемор. дошку на хаті, де жив К. Стеценко, а на його могилі — надгробку плиту. Восени 1969 завдяки зусиллям В. Косовського у приміщенні БК було відкрито музейну кімнату.

Експозицію розгорнуто в 6-и кімнатах, у 4-х — за напрямками діяльності К. Стеценка: диригатор., конц., пед. та композиторської. У Музеї зберігаються речі композитора, роля, стилі, виготовлений ним власноруч, колекція старовинних ікон (зокр. подаровані К. Стеценком учасникам хору), книжки, предмети етнографії та побуту (вишиті рушники, домоткані скатертини, давні речі домашнього вжитку, подаровані мешканцями села), що допомагають від-

*Кімната у Меморіальній садби-музеї
К. Стеценка (с. Веприк)*

*Обкладинка книжки
"Меморіальний
музей Софії
Крушельницької"
(Тернопіль, 2007)*

*Обкладинка буклету
"Меморіальний музей
К. Стеценка в селі
Веприк" (К., 2010)*

Фрагмент експозиції
Садби-музею
І. Стравинського
(м. Устилуз)

Етнографічно-
меморіальний музей
В. Гнатюка
(с. Велесніє)

Фрагмент експозиції Меморіального
музею-садби К. Стеценка (с. Веприк)

творити інтер'єр, де жив і творив К. Стеценко, родинні фотографії, світлини діячів культури, пов'язаних із композитором. Окремі стенди присв. вшануванню пам'яті К. Стеценка, перебуванню його на Фастівщині, родинним зв'язкам. Зберігаються рідкісні нотні видання (зокр. ноти творів періоду до 1917 передано в дар Музеєві з Львів. наук. біб-ки ім. В. Стеценка), книжки про К. Стеценка відомих мистецтвознавців і письменників — дарчими написами. У М. можна послухати записи творів композитора. Від 1987 у Веприку проходять творчі змагання хор. колективів р-ну та області "Пісенні дзвони".

Садба-музей І. Стравинського в Устилузі (Володимир-Волинського р-ну Волин. обл.) — кол. родинний маєток дружини композитора К. Носенко. Після одруження з нею І. Стравинський час від часу приїздив сюди уродженець 1907—14 і написав понад 10 творів, зокр. — Симфонію *Es-dur*, "Фантастична скверцо", "Ферверк", *кантату* "Зореликний", балет "Весна священна", оперу "Соловей" та кілька кам. творів. За власним проектом І. Стравинського споруджено 2-поверховий будинок у стилі швейц. шале. М. розташовано на 1-му поверсі у лівому крилі будинку (перебудованому в 1950-х). Решту приміщень займає муз. школа, на фасаді є пам'ятка дошка на честь І. Стравинського, перед будинком — бюст композитора. 1982 до 100-річчя від дня його нар. у ДМШ було відкрито мемор. кімнату, наприкінці 1980-х — музей у 4-х кімнатах за тематико-хронолог. принципом. У створенні брали участь співробітники Волин. краєзнавчого музею О. Огнеса та О. Ошурківчак, експонати допомагав збирати П. Заклета. ■ експозиції розповідається про життєвий і творчий шлях І. Стравинського, Ф. Стравинського, сина композитора художника Ф. Стравинського-мол.; про м-ко Устилуз, госп. діяльність Стравинських-Белянкоїх (1-а кімната); про перебування І. Стравинського в Устилузі, створення опери "Соловей", балетів "Жар-птиця", "Петрушка", "Весна священна", а також використання фольклору в його творчості (2-а кімн.); відтворено прижиттєвий інтер'єр кімнати з часів Стравинських (3-я кімн. — збережений ролль, кілька кресел, дзеркало); про останній приїзд до кол. СРСР (1962), перебування в Москві й Ленінграді

(тепер — С.Пб.), вшанування пам'яті, зокр. про вистави й концерти на честь 100-річчя від дня нар., подальшу історію творчості (4-а кімн.).

1992 з нагоди 110-річчя від дня нар. композитора на території садби (в муз. школі та алеях біля будинку) відбувся концерт за участю викладачів і студентів Львів. конс. (Я. Ермінь, П. Гречка, А. Щур, Б. Тимняк та ін.). 1994 ч Луцьку й Устилузі було започатковано міжн. фестиваль "Стравинський та Україна". В його рамках відбулися міжн. наук. конф. (за її мат-лами видано збірник), учасники якої відвідали садбу Стравинських.

Музей П. Чайковського і Н. фон Мекк (світ Браїлів Жмеринського р-ну Вінн. обл.), де 1868 родина фон Мекк придбала маєток, засн. 1979 (з 1990 держ.) при Браїлів. проф.-тех. уч-щі № 11 за ініціативи його директора й викладачів. Автори наук. і проєктно-худож. концепції експозиції — співробітники Обл. краєзнавчого музею та худож. фонду, зокр. історик-краснавець П. Плячек. Музейна колекція нараховує понад 2 тис. од. зб. Експозиція розкриває життєвий і творчий шлях П. Чайковського, зокр. його перебування у Браїлові (1878—80) на запрошення Н. фон Мекк (написав низку п'єс для скр. і фп., *романи* "Средь шумного бала", "То было раннею весной", "Серенада Дон Жуана", завершив роботу над оперою "Орлеанська дівка"). Особливо увагою відвідувачів користуються робочий кабінет Н. фон Мекк, її особисті речі (меблі, муз. інструменти, письмове приладдя). "Муз. біб-ка Н. фон Мекк" демонструє оригінали муз. видань ■ ст., у т. ч. прижиттєві П. Чайковського, доробок відом. нотовидавців 2-ї пол. 19 ст. Ф. Стелловського, П. Юргенсона (Москва), В. Бесселя, М. Бернарда (С.Пб.), Л. Юзівського (Київ) та ін., а також 3-томник листування П. Чайковського й Н. фон Мекк (М.: "Academia", 1934—36), що містить числ. згадки про "браїлівськ" враження. Щоріку тут проходить міжн. фестиваль мистецтва, що набув важливого значення в мист. житті Вінниччини. М. відвідує бл. 6,5 тис. осіб на рік.

Як окремі заклади і як філії краєзнавч. та ін. музеїв існують будинки-музеї, зокр. — Городищенський літ.-мемор. музей С. Гулака-Артемовського (м-ко Городище Черкас. обл.), Літ.-мемор. музей І. Неучу-Левицького (світ Стеблів Корсунь-Шевченківського р-ну Черкас. обл.), Літ.-мемор. музей Г. Сквороду

Фрагмент експозиції в Садбі-музеї
І. Стравинського (м. Устилуз)

(с. Сковороди́нівка Золочівського р-ну Харків. обл.), Музей *І. Франка* (Львів) та ін. Обл. комунальний етногр.-мемор. музей *В. Гнатюка* (1968, с. Велеснів Монастирського р-ну Терноп. обл.) засн. за ініціативи й за участі О. Черемшинського — 1-о лауреата Премії ім. В. Гнатюка. Для М. упродовж 1964—67 було споруджено окремий будинок. У зібранні мат-лів і експонатів брали участь І. Герета, Б. Ельгорт, М. Мушинка, чесь. україніст Ф. Главачек, І. Коцюбинська, дочка В. Гнатюка О. Пісичевича та ін. Допомогу надавали ЛНБ, ІМФЕ ім. М. Рильського, Ін-т літ-ри ім. Т. Шевченка АН (тепер НАН) України та ін. Експозицію оформляли квіт. художники Ю. Кисличенко та І. Левитська. Спершу М. діяв у 5-м, з 1976 — у 8-й кімнатах. У фондах зберігається понад 7 тис. експонатів.

В експозиції перших 4-х кімнат — мат-ли про життя й наук. діяльність В. Гнатюка; речі, світлини, альбоми, книжки з автографами, предмети, зібрані ним під час експедицій. 5-а кімната —

(1969) та на кошти мешканців с. Марківки й Степанівки (з 1982 "народний"). Автор проекту — львів. художник Я. Ульгурський. Мат-ли збирав *А. Зовальник*, 1977 встановлено бронзове погруддя композитора (скульпторка Г. Калченко), апорядковано могили митця. Фонд. колекція нараховує бл. 700 предметів. Щороку М. відвідує майже 1,7 тис. осіб.

Основу зібрання становлять мемор. предмети, зокр. передані дочкою композитора Галиною (сімейний фотоальбом та особисті речі М. Леонтовича; піаніно й родинні меблі). У колекції М. зберігаються видання композитора, спогади сучасників. Експозиція складається з 4-х розділів: "Життєвий і творчий шлях", "Увічнення пам'яті композитора", "Меморіальна кімната Леонтовича", "Микола Леонтович і сучасність". На базі М. працює клуб "Юні шанувальники музики", проводяться конкурси хор. музики.

Літ.-мемор. музей *Б. Лепкого* (м. Бережани Терноп. обл.) діє з 27 серп. 1995 (фундатори — д-р Р. Сник, США, його син Роман, сестра Стефанія з чоловіком о. В. Тарнавським, племянник Б. Лепкого С. Ремеза, Н. Головата та Я. Шафранюк-Завадювич, Канада). Створений як відділ Терноп. обл. краєзн. музею, з 2002 — самостійний музей, з 2003 — обл. комунальний заклад. Експозицію розміщено в 6-и залах 1-о поверху Бережанського ратуші. Щорічно музей відвідує бл. 10 тис. осіб.

Тут проводять уроки літ-ри, вечори, зустрічі з письменниками-лауреатами премії ім. братів Лепких, наук. конференції, поет.-лісен. фестивалі, книжк.-ілюстр. виставки. Співробітники закладу займаються вид. діяльністю. Серед видань музею — "Великий син Золотої Поділля" (буклет) (1996); "Богдан Лепкий. Присягати Василеві Стефаникові" (1997); антологія "Високе небо Богдана Лепкого" (2001), зб-ка творів Б. Лепкого для дітей "Цвіт-споминів" (2002), бібліогр. покажчики, літ.-мист. альманах "Жайвір", числ. дослід. праці у збірниках тощо.

Музей *В. Перепелюка* (сміт Вороновиця Вінницького р-ну Вінн. обл.) розміщено в 3-поверховому палаці, що належав поміщикам Грохольським, побудованому в стилі раннього класицизму (1770-і). Основу експозиції складають мат-ли про життєвий і творчий шлях кобзаря, представлено його особисті речі, муз. інструменти, книжки.

Музей *С. Прокоф'єва* (1991, с. Красне Червоноармійського р-ну Донец. обл., відділ Донец. обл. краєзн. музею) відкрито в буд. кол. силс. школи, де викладала матір композитора — Марія Гринорівна, до 100-річчя з дня нар. композитора (авт. проекту — Б. Бейдер і В. Боровиков, наук. співробітники Донец. обл. краєзн. музею за участі викл. складу Донец. муз.-пед. ін-ту та ін. ентузіастів). В осн. фондів М. — понад 500 експонатів, найцінніші з яких — особисті речі С. Прокоф'єва. Експозицію (3 зали) присв. дитинству й рокам навчання в конс. (фрагмент інтер'єру, — автент. столик, етажерка, самовар, грамофон, нотні видання кн. 19 —

Меморіальна дошка на будинку Музею М. Леонтовича (с. Марківка)

"Вшанування пам'яті В. Гнатюка"; 6-а — мемор. "Вітальня сім'ї В. Гнатюка"; 7-а кімната — мемор. "Робочий кабінет В. Гнатюка" (особисті речі вченого і членів його родини, рукописи й листи, рукоп. фольк. зб-ки О. Бодянского, Ф. Главачека, С. Грабовського, З. Долгенти-Ходковського, І. Франка з архіву В. Гнатюка, спогади про нього І. Крип'якевича, видання праць вченого, книжки з його біб-ки, альбоми тощо. 8-а кімната — фондова й виставкова: містить осн. фонди М. та наук. біб-ку, діють постійні виставки "Сива давнина Велеснева", "Велеснів кризь віки", організовуються тимчасові темат. виставки. Перед входом до М. — погруддя В. Гнатюка (1971, скульпт. Л. Біганич, арх. В. Блюсюк).

Літ.-мемор. музей *І. Котляревського* існує з 1952 у Полтаві (7 залів). Вел. кількість мат-лів, систематизованих за тематико-хронолог. принципом, розповідають про твор. і життєвий шлях І. Котляревського, вшанування його пам'яті, муз. вистави тощо. Зокр. зберігається Щоденник *К. Нольтові*, 1-ї виконавиці ролі Наталки Полтавки.

Музей *М. Леонтовича* (с. Марківка Теплицького р-ну Вінн. обл.) відкрито в груд. 1977 до 100-ліття від дня нар. композитора за ініціативи

Фрагмент експозиції Музею М. Леонтовича (с. Марківка)

Пам'ятник на території Літературно-меморіального музею Б. Лепкого (м. Бережани)

Обкладинка буклету
"Меморіальний
Будинок-музей
Л. М. Ревуцького
в Іржавці" (К., 1998)

Літературно-
меморіальний музей
М. Рильського (Київ)

поч. 20 ст., світлини маленького Сергія). У ній розповідається про конц. і комп. діяльність С. Прокоф'єва за кордоном і після повернення на Батьківщину (2-а зала — мемор. речі, прижиттєві видання творів, журнали, газети, фотографії друзів і виконавців, костюми, бутфори, ескізи, декорації, афіші і програми спектаклів тощо). Експоновано також матеріал про сучас. постановки творів на сценах провідних т-рів світу, книжки, афіші, програми, CD (3-я зала). У конц. залі щорічно проводиться конкурс юних піаністів "Прокоф'євська весна". Біля входу в М. встановлено пам'ятник С. Прокоф'єву (скульп. Ш. Полоник), а на місці будинку-садиби батьків композитора — пам'ятний знак.

Мемор. будинок-музей Л. Ревуцького (серп. 1989; с. Іржавця, Ічнянського р-ну Черніг. обл.) відкрито до 100-річчя композитора в будинку, що належав його батькам. У кімнатах відтворено тогочас. інтер'єри (батьківський кабінет, салон-вітальня з роляем фірми "Естонія", подарованим НСКУ, в також биб-ке); зберігаються ориг. речі родини Ревуцьких (меблі, картини), портрет роботи В. Виродової-Гот'є, світлини, примірники видань творів Л. Ревуцького, раритетні стародруки М. Гоголя, О. Стороженка, Т. Шевченка тощо. Навколо будинку збереглися квітання, груші, алея корабельних сосен, посаджених Ревуцькими на загляд про значення родинні події. Перед входом — бюст Л. Ревуцького (скульпт. О. Ковальське). Літ.-мемор. музей М. Рильського (Київ) зберігає спогади поета-пісняря А. Пашка про зустрічі із М. Рильським, різноманітні муз.-фольклорист.

Фрагмент експозиції Літературно-
меморіального музею М. Рильського
(Київ)

видання, відомості про спілкування з кобзарями Є. Маданом, В. Первелоком, П. Носачем, кілька фотографій, де зафіксовано зустрічі поета з нар. співцями. Мемор. музей Г. Сковороди (м. Переяслав-Хмельницький, Київ. обл.) розміщено в будинку кол. Переяславського колегіуму. Вестигіюль, біб-ку, клас колегіуму (там 1753 філософ викладав поетику й риторичку) — його келію відтворено в первісному вигляді. Старов. меблі створюють атмосферу кол. часів, а воскова фігура Г. Сковороди підкреслює присутність філософа й поета в цьому навч. закладі.

Квартири-музеї існують як окремі заклади і як філії краєзнавч. та ін. музеїв. Як правило, вони розташовані у квартирах, де мешкали діячі напр. — квартири-М. Б. Лятошинського, П. Тичини (Київ), Л. Ульосово (Одеса).

Чернів. обл. мемор. музей В. Івасюка (Чернівці) засн. 1995 у квартирі, де мешкала родина Івасюків. У 4-х експозиційних кімнатах збережено родинну обстановку (меблі, зокр. роля В. Івасюка, особисті речі, книжки, світлини, рукописи тощо), а також висвітлено пам'яті про композитора. Цьому дому присвячено "Баладу про отчий дім" (сл. Р. Брагуня) сам В. Івасюк. 1989 під час проведення 1-го Всеукр. фестивалю "Червана рута" на буд. було встановлено мемор. дошку на честь митця (скульп. М. Лисаківський). 2010 у виставковій залі при М. розгорнуто виставку до 20-річчя фестивалю "Червана рута".

Квартири-М. М. Леонтовича (відділ міськ. краєзнавч. М.) у Тульчині (Вінн. обл.) відкрито 1977 до 100-річчя від дня нар. (висвітлює життєвий і творчий шлях митця та вшанування його пам'яті).

Кімнати-Музеї (кабінети-музеї) — існують переважно при навч. закладах (завзвичайно діють на громад. засадах), іноді — у краєзн. чи істор. музеях, як-от: М.-кімнати Е. Арамакева (смт Стеблів Черкас. обл.), В. Барвінського при Івано-Фр. ДМШ № 2, О. Білаша при гімназії (смт Градизьк Глобінського р-ну Полтав. обл.) та ДМШ (Київ, обидві — його імені), Г. Верьовки при Березнянському істор.-краєзн. М. його імені (с. Березна Мєкского р-ну Черніг. обл.), В. Гошовського й Д. Задора в Ужгород. муз. уч-щі ім. Д. Задора, В. Івасюка при ДМШ м. Кіцмань (Чернів. обл., 2009) та при школі мистецтв його імені с-ща Брошнів-Осада Рожнятівського р-ну Івано-Фр. обл. (2000), А. Кос-Анатольського при Коломий. ДМШ № 1 (Івано-Фр. обл.), О. Кошиця при Києв. ЗОШ № 296, Б. Кудрича при Рогатинській ДМШ його імені (Івано-Фр. обл.), М. Лисенка (с. Гриньків Полтав. обл.) й при Ів.-Франківській ДМШ № 1, Л. Лилковської (2007, с. Бабин Кельменецького р-ну Чернів. обл.), А. Малишка в школі, де він навчався (м. Обухів Київ. обл.), А. Малишка — П. Мазбороди у ЦМАЛІМ (1990, Київ), П. Мазбороди у Золоті.

Фрагмент експозиції кімнати-музею
Н. Яремчука (Вижниця)

муз. уч-щі його імені (1990, на громад. засадах), *І. Паторжинського* (с. Дніпрова Вільнянського р-ну Запоріж. обл.); Дубовецький мистецький музей братів-співаків *О. й Д. Руснаків* (1995, с. Дубівці Кіцманського р-ну Чернів. обл.), *Д. Сичинського* при *Івано-Фр. муз. уч-щі* його імені, *І. Штепенка* в Лебедині (Сум. обл., у буд., де він народився), *Г. Хоткевича* (сміт Високе Харківського р-ну Харків. обл.), *Н. Яремчука* при школі-інтернаті м. Вижиця (Чернів. обл., 1995) та при аграрному технікумі м. Снятин Івано-Фр. обл., *Клуб-музей К. Шумленко* (Харків) тощо.

Музей-кімнату *І. Карабця* при Держинськ. муз. уч-щі (Донец. обл.) створено 2003—04. В експозиції — мат-ли про життя й творчість; портрет композитора роботи *Г. Бондаренко* (випускник Держин. муз. уч-ща, 2004); а також рукописи творів, зокр. — *Вароші* на тему Б. Лятошинського, *Концертно* для валторни й фп. (1966), *"П'ять музичних моментів"* для фп. з орк. (присв. *В. Сильвестрову*), *24 Прелюді* для фп. (1976), *Концерт-триптих* для струн. (1996) тощо.

Кабинет-музей *М. Лисенка* з рукоп. і мемор. та архівними малянами 1945—80 існував при Києв. конс. (зав. *А. Лисенко*, згодом *Ост. Лисенко*). Мемор. кімнату-М. *Ю. Мейтуса* (1984, з 2003 — народний) створ. на базі "Кабинету історії й музичної творчості *Ю. Мейтуса*" (1982) при Кіровоград. ДМШ № 2 (з 2009 — його імені) за ініціативи тоді директора *З. Маківського*. Збирання експонатів розпочалося з його листування з *Ю. Мейтусом*, тож це був 1-й (і єдиний) прижиттєвий музей композитора. *Ю. Мейтус* передав у дарунок школі свої рукоп. і друк. твори, світлина, особисті речі, афіші, листи, що свідчать про його дружину й творчі стосунки з *Д. Шостаковичем*, *Б. Бартока*м, *Д. Кабелевським*, поетами *Є. Євтушенком*, *А. Малишком*, *М. Рильським* та ін. Після смерті зв'язок зі шкільним *М.* підтримувала вдова *Ю. Мейтуса* — *О. Васильєва*, яка передала предмети з його робочого кабінету (письмовий стіл, крісло, настільна лампа). В експозиції — понад 200 експонатів.

Мемор. музей *Георг. Нейгауза* при Кіровоград. ДМШ № 1 його імені (початок створення — кім. 1970-х, відкрито 12 квіт. 1981; з 1990 — народний). У результаті відряджень до Тбілісі, Києва, Москви було придбано документи й особисті речі піаніста. Експозиція складається з 2-х розділів — а) життєвий й творчий шлях, де розповідається про історію родини — документи про освіту батька — *Густ. Нейгауза*, про шлюб батьків, мат-ли про Школу *Густ. Нейгауза*; метрика *Георг. Нейгауза*, особисті речі, родинні фото, тощо; б) вдат. учні (*С. Ріхтера*, *Є. Малінін*, *В. Крайнев* та ін. — автографи, грамплатівки, ноти).

Музей *О. Остапа* й *Нестора Нижанківських* відкрито 1 лют. 1986 при Стрийській ДМШ (м. Стрий Львів. обл.). На відкриття приїхали викладачі Львів. конс. (зокр. *М. Байко*, *М. Білинська*, *Ю. Булка*, *М. Колесса*, *Д. Колесса-Залеска*, *Л. Яросевич*, *Я. Якуб'як*); *Р. Соф'ян* із Дрогобича, делегації з Ів.-

Франківська, Буковини. Експозиція складається з нот-рукописів, фотографій, відгуків у тогочас. періодиці про життя й творчий шлях Нижанківських. До 130-річчя від дня нар. *О. О. Нижанківського* та 100-річчя з дня нар. сина в листоп. 1993 здійснено перенесення праку *Н. Нижанківського* до Лодзі (Польща) до Стрия, а також збільшено кількість експозиційних кімнат (з однієї до 3-х), виставлено нові фотодокументи, нотний матеріал, літ. видання, погруддя *О. й Н. Нижанківських* (скульпт. *В. Одрецький*), їхні портрети — живописні (худ. *З. Куйбіда*) й різьблені (авт. *О. Величко*, ліногравюра *О. Оброци*). Від 1992 для учнів муз. шкіл Львівщини у Стрию проводиться Конкурс піаністів ім. *Н. Нижанківського* (з 1997 — Всеукр., з 2000 — Місн.).

Кімнату пам'яті *С. Ріхтера* при ДМШ № 2 (Житомир) відкрито 20 берез. 2000 (у день нар. піаніста) за ініціативи викладачів-ентузіастів, які впродовж багатьох років збирали мат-ли, присв. творчості видат. земляка. Раніше в цьому будинку містилося *Житом. муз. уч-ще*, де в 1930-х зав. пед. відділу працював дядько *С. Ріхтера* — *М. Москальов*. Представлено бл. 200 газ. і журн. публікацій, понад 20 книжок, числ. світлина (зокр. з концертів 1963 і 1965), грамплатівки із записами муз. творів у виконавстві *С. Ріхтера*, програми його концертів, фестивалів "Грудневі вечори", к/ф *Б. Монсежона* про *С. Ріхтера*. Експоновано спогади кол. директора Муз. уч-ща *К. Корнєєва*, викладачів *Г. Томасевича*, *Г. Стахурської*, а також *К. Шомого* (на той час студентки Житом. муз. уч-ща) про імпрізовані концерти *С. Ріхтера* — тоді студента Моск. конс. (1950) — для студентів і викладачів Уч-ща.

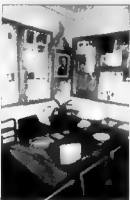
Кімнату-музей *Г. Хоткевича* (с. Красноїлів Верховинського р-ну Івано-Фр. обл.) відкрито до 110-річчя з дня нар. (1987) у Нар. домі, де діяв Гуцул. т-р. Тут експоновано мат-ли про історію села, зв'язки *Г. Хоткевича* з Гуцулщиною, а також кіносценарії та окр. статті (зокр. "Спогади театральної діяльності"), світлина, програми концертів, фотокопії спогадів і фотографії учасників Гуцул. т-ру під час гастролей у Львові (1912), оркестру, організатором і кер. якого був *Г. Хоткевич*, листівки, книжки з авто-

Народний дім с. Красноїлів, де розташована Кімната-музей *Г. Хоткевича*

Фрагмент експозиції Літературно-меморіального музею-квартири *Н. Тичини* (Київ)

Фрагмент експозиції меморіальної кімнати-музею *Ю. Мейтуса* (Кіровоград)

графіями авторів, фотокопії листів артистів до Г. Хоткевича, стенд про гастролі Гуцул. т-ру. Також діють кабінети-музеї В. Косенка при ДМШ № 3 його імені (Київ), М. Леонтовича при ДМШ № 4 його імені (Київ) та при Держ. ун-ті ім. І. Огієнка (Кам'янець-Подільський Хмельн. обл., 2006); І. Шамо у ДМШ № 7 його імені (Київ).

Кабінет-музей А. Білошицького при Коростенській міській школі мистецтв (Житомир. обл.) відкрито 16 квіт. 2008 у присутності матері композитора К. Білошицької за сприяння директора школи Л. Татуревича. В експозиції М. зібрано інформацію про життєвий і творчий шлях А. Білошицького, статті з період. видань про його творчість, свідоцтво про закінчення серед. школи, дипломи Житомир. муз. уч-ща і Київ. конс., фотографії дит., юнац., студент. років, родинні світлин, афіші виступу композитора, спогади друзів, а також листування з Ю. Вовсодіном.

Упродовж 1985—2005 у квартирі, де мешкав Л. Ревуцький (Київ, вул. Софіївська 16/16, кв. 25) діяв Мемор. кабінет-М. композитора, яким опікувався його син Є. Ревуцький. Там зберігалися рукоп. архів композитора, портрет Л. Ревуцького роботи І. Іжакевича, погруддя й посмертна маска роботи О. Ковальова. Експонувалося понад 160 світлин, частина з яких — роботи Л. Ревуцького, роля фірми "С. Bechstein". Від 2005 мат-ли передано в ЦДАМЛіМ з метою створення Мемор. світлиці Л. Ревуцького. Кабінет-музей Л. Ревуцького існує також при ДМШ № 5 його імені.

Музей історії Вини муз. уч-ща ім. М. Леонтовича експонує мат-ли М. Садовського, А. Бучки, М. Заньковецької, М. Лисенка, П. Нищинського, П. Савкаганського, Я. Степового, М. Старицького, К. Стеценка. 2010 засн. Музей історії Кіровоград. муз. уч-ща. При Черніг. муз. уч-щі ім. Л. Ревуцького діють кімнати Л. Ревуцького та "З історії муз. культури Чернігівщини".

При Шахтарській школі мистецтв (м. Шахтарськ Донец. обл.) діє Нар. музей історії баяна (відкрито в листоп. 1983 у ДМШ за ініціативи викладача кл. баяна, незрячого музиканта В. Барелюка). Площа музею — 92 м², фонди налічують понад 3 тис. експонатів. Музейну експозицію складають розділи: виникнення первісних моделей гармоніки, розповсюдження різноманітних видів гармонік, педагоги баянної школи, майстри баянного мистецтва, баянisti Донбасу, попул. ансамблі, випускники відділу нар. інструментів ДМШ м. Шахтарська. Найбільша цінність музею — 67 гармонік і баянів, поміж яких — колекція гармонік відомого педагога-баяниста О. Онгіна.

Музей кобзарського мистецтва (м. Переяслав-Хмельницький Київ. обл.) відкрито до 175-річчя від дня нар. Т. Шевченка (1989). У колекції М. — кобзи (4, 9-струнні), торбани, лютні, гуслі, цитри. Унікальним експонатом є кобза, що має 20 струн.

Ялтинський музей кобзарства Криму та Кубані офіційно відкрито 1984 в день 20-річчя Нар. самод. капели бандуристів ім. С. Руданського Ялтин. пед. уч-ща та на вшанування 150-річчя

з дня нар. С. Руданського за ініціативи й організації О. Нирка. Музей розміщено при Крим. держ. гуманітарному ін-ті в невеликій аудиторії, що є одночасно місцем релетивної, консультацій, наук. роботи тощо. Збирання експонатів було розпочато 1964. Основу складають 24 майстрові бандури (найперша — кін. 18 ст.), а також найрізноманітніші документи й мат-ли щодо кобзарства досліджуваних регіонів України (окремі деталі бандур, інструменти, якими виготовляли бандури, світлин з 1898, листування, книжки, журнали з відомостями про майстрів і бандуристів, спогади сучасників тощо). Експерсії проводяться безкоштовно. Музей співпрацює з тв.вами "Україна—Світ", "Просвіта", Музеєм Лесі Українки (Ялта), організовує спільні акції (зокр., миж. конф. "Українське кобзарство — історія і сучасність", 2006).

Найповніші в Україні збирання укр. нар. муз. інструментів існують у спец. відділах ДМТКМ, на базі якого відкрито постійно діючу виставку "Живі струни України", Закарпат. краєзн. музею (див. Колекції музичних інструментів), Нац. музею нар. архітектури та побуту України, Музею нар. архітектури та побуту у Львові тощо.

Зразки давніх укр. муз. інстр. представлено практично у всіх краєзнавчих обл. музеях. Зокр., у Глухів. міській, краєзн. музеї (м. Глухів Сум. обл.) експонується *клавирд* (кін. 19 — поч. 20 ст.), у Львів. істор. музеї експонується рідкісний муз. інструмент *моцартівської* епохи — *піанофорте*, а також муз. скринька "Symphonion" кін. 19 ст.; у відділі історії Стародавнього світу й Середніх віків — колекція муз. інструментів; у Ромен. краєзн. музеї у складі держ. істор.-культ. заповідника "Посуля" (ім-ко Романи Сум. обл.) — *торбан*, що, за переказами, належав Т. Шевченкові. В Уман. краєзн. музеї експонуються бандура й *цимбали* 19 ст. У Черніг. істор. музеї ім. Ш. В. Тарновського діє експозиція "Чернігівська фабрика музичних інструментів". У Львів. музеї історії та релігії з 1984 відроджено автент. бароковий орган кін. 17 ст. роботи нім. майстра Л. Фогеля, — єдиний такого типу інструмент у конц. практиці України; діє муз.-просвіт. відділ, що знайомить з історією орган. музики, проводить органі концерти.

Муз. експозиції існують також у рамках ім. музеїв, зокр. краєзнавчих та історичних. Зокр. у Музеї історії м. Бердянська (Запоріж. обл.) діє комплекс, присв. уродженцю м. Бердянська, н. а. Росії, проф. Моск. конс., лауреату миж. конкурсів, піаністові М. Воскресенському. В Музеї історії м. Болехова ім. Романа Скворія (Івано-Фр. обл.) розгорнуто експозицію з мат-лами про В. Верховинця. Поміж експонатів Волин. краєзн. М. (1929) — речі, світлин, документи, автографи Лесі Українки, Олени Пилик, І. Стравинського.

Один із розділів Вільнянського район. краєзн. музею (м. Вільнянськ Запоріж. обл.) присв. І. Паторжиському. При Запоріж. обл. краєзн. музеї діє стаціонарна виставка "Підкорення стихії" (до 75-річчя будівництва Дніпровської ГЕС), один із розділів якої розповідає про хор.

копелу "Дніпрельстан" та її дириг. Л. Усачова. В Ів.-Франківському краєзн. музеї діє експозиція про О. Пилича. У Кіцмань. район. істор. музеї (м. Кіцмань Чернів. обл.) представлено експозиційний розділ, присв. В. Івасюку. Окрема зала містить світлин, документи, особисті речі, ноти, автографи, що розповідають про уродженця Кіцманя. Частину експозиції було передано до Мемор. музею В. Івасюка в Чернівцях (1981). У Корюківському істор. музеї (м. Корюківка Чернів. обл.) діє мемор. комплекс *О. Коріквіського*. У Музеї історії с. Ленківці (Кальменецький р-н Чернів. обл.) діє експозиція *П. Дворського* (1981). У Музеї історії Наддніпрянщини (м. Надвірна Івано-Фр. обл.). Три зали займає культурно-мист. Фонд *В. Луцька* у роженці Надвірної. ■ Обухівському краєзнавчому музеї є "Малишкова світлина", присв. А. Малишкови, в місті відкрито 2 мемор. дошки, пам'ятник поетові. Матли, присв. *Г. Жуковському*, який народився в Радивиліві (Рівн. обл.), представлено в Радивилів. істор. музеї. При Чернів. істор. музеї ім. В. В. Тарновського діє мемор. комплекс *Г. Веровки, Л. Ревуцького, Г. Пономаренка, Г. Гелена*.

У Березоворудському нар. істор.-краєзнавчому музеї (1974, с. Березова Рудка Пирятинського р-ну Полтав. обл.), розташованому в палацовому комплексі — кол. родовому маєтку *Захрецьких* (з 1752), експозицію розміщено в 11 кімнатах. Фонди налічують бл. 5 тис. експонатів, зокр. унікальні світлин й документи родини Захрецьких, меблі, посуд, книжки, картини прац. художника А. Третяковського та картини сучас. художників, особисті речі поета-піснара *Д. Луценка*, співаки *Р. Кириченко* тощо. У рамках Музею — Мемор. кімната Т. Шевченка. Доповненнями до експозиції є Березоворудський парк площею 45 га, пам'ятка садово-паркового мистецтва 18 ст. заг.-держ. значення та піраміда-каплиця (одна з 3-х європ. пірамід).

Бершадський краєзн. музей (1921, м. Бершадь Вінн. обл., до 1989 міст. у кол. культурної споруди, з 2004 переведено в ДМШ, відкрито нову експозицію) засн. знавцем і збирачем укр. старожитностей І. Зборовським (1875—1937). На 1923 колекція нараховувала 2382 предмети, особливо вирізнявся етногр. відділ (1222 предмети). Внаслідок реорганізації музейної мережі М. було ліквідовано, а його колекції передали до ін. установ. М. відновили свою діяльність 1976. Фонд. колекція нараховує понад 2 тис. предметів. Щорічно М. оглядає бл. 10 тис. відвідувачів. В експозиції зберігається мемор. комплекс *Р. Скальського* — автобіографія, зошити для нот, твори, грамота, особисті лист для обліку кадрів, посвідчення про смерть композитора та світлин родини Скальських.

Від 1990 у с. Михайлівка (Бершадський р-н Вінн. обл.) у приміщенні школи працює Музей Р. Скальського, де зберігаються особисті речі композитора, ноти його творів, роаль.

В основу фонду Вінн. обл. краєзн. музею (1918, з 1929 розташовано в буд. істор.-архітектурного

комплексу 17—19 ст. "Мури") покладено зібрання Вінн. повіт. земства, Поділ. тов.-ва сільс. господарства та сільськогосп. промисловості, приват. зб.-ки члена Поділ. тов.-ва охорони істор. пам'яток. Засновниками музею стали художники В. Коренев і С. Слободянюк-Подольан, колекціонери Г. Брилінг та Ю. Александрович. Фонд. зб. нараховує бл. 100 тис. предметів. Щорічно тут буває бл. 200 тис. відвідувачів, провадиться понад 1 тис. екскурсій. Колекція музею являє мемор. мат-ли про діячів муз. культури Вінниччини — Р. Скальського, *Г. Довидовського* та подружжя Веселовських (світлин, документи, нотні записи, мандоліна, бандура); ноти творів на сл. Т. Шевченка ("Заповіт", "Світе тихий, край милий", "Ще як були ми козаками" та ін.), вальсів "Кохання", "Баламути", обр. нар. пісень.

Глухівський міськ. краєзнавчий музей (м. Глухів Сум. обл.), розташовано у приміщенні кол. Дворянського зібрання — пам'ятці архітектури поч. 19 ст. Музейна колекція складає понад 11 тис. експонатів. Представлено, зокр., мат-ли про *М. Березовського* й *Д. Бортнянського*.

У Житоми. обл. краєзнавч. музеї діє стаціонарна виставка "Наш край у добу УНР 1917—1921 роки", де в розділі "Культура" експонуються: програма за участю симф. оркестру п/к *М. Скорупського*, оперної співачки *Л. Андрієнко-Скорупської*, програма 3-о симф. концерту, влаштованого секцією оркестрантів при профспілки театр. службовців і робітників м. Житомира (3 січ. 1920); програма концерту *М. Вольф-Ізраєля* за участю *В. Косенка*.

У Кіровоград. літ.-мемор. музеї М. Кропивницького (відділ Кіровоград. краєзнавч. музею) зберігаються документи, світлин, мемор. речі, театр. афіші, що розповідають про життя і творчість митця, відображають продовження традицій корифеїв у сучас. т-рі. Там проходять оглядові й темат. екскурсії, презентації виставок, нових надходжень, творчі зустрічі, муз. вечори, створюються теле- й кінопрограми з використанням музейних предметів.

Кіровоград. міськ. літ.-мемор. музей І. Карпенка-Карого (1995) розміщено в мемор. будинку, в якому жив драматург із родиною (1872—83). Садиба Тобілевичів (справж. прізви. І. Карпенка-Карого) була своєрідним осередком мист. і громад.-політ. життя міста. Там бували М. Лисенко, М. Кропивницький, М. Заньковецька, М. Аркос, М. Старичицький, П. Нищиский, М. Федоровський, О. і С. Русови та ін. М. підтримує тісні зв'язки з наук.-дослідними ін-тами, архівами, обмінними фондами біб-к, музеями, т-рами України. У фондах М. зберігається 9072 музейні предмети, поміж яких фотодокументальні мат-ли про 150 письменників-уроженців Кіровоградщини (В. Винниченко, Є. Маланюк, В. Козаченко, Ю. Яновський, В. Базилевський, Ю. Мокрієв, І. Микитенко, С. Голованівський, В. Бровченко, М. Смоленчук, А. Тарковський, Ю. Олеша та ін.).

У М. 3 експозиційні зали (заг. площа 90 м²), представлено змінні виставки, присв. як І. Карпенку-Карому та членам його родини, так і подіям у літ. і театр. житті міста. За

Фрагмент експозиції
Літературно-меморіального музею
М. Кропивницького
(Кіровоград)

Будинок ДМШ
ім. Генр. Нейгауза
(Кіровоград)

період 1995—2003 у М. підготовлено 46 виставок, поміж них найбільший інтерес викликали "Карпенко-Карий та Єлисаветград" (до 150-річчя від дня нар. Є. Маланюка), "Пісні І. Карпенка-Карого на сценах театрів України", "Сцена — мій кумир, театр — священний храм для мене" (родина Тобілевичів і укр. т-р) та ін. У М. проходять літ. і муз. вечори, презентації нових творів письменників-земляків, наук.-практ. конф. Дні музею тощо.

У Колоджинському літ.-мемор. музеї Лесі Українки (1949, с. Колоджин Ковельського р-ну Волин. обл., філія Волин. краєзнавч. музею) збережено прижиттєві інтер'єри родини Косачів, поміж муз. раритетів — відмайдений в архіві М. Лисенка й переданий О. Косач-Кривинюк 2-й зошит нар. пісень Волині в записі Лесі Українки та її сестри Ольги (1-а — вид. зб. "Купала на Волині"). На титульній сторінці рукоп. зошта (155 нар. пісень, що побутували переважно на Волині) О. Косач-Кривинюк зробила напис "Записи колоджинських пісень. Записувала Леся Українка та її сестра Ольга. 12.03.1941".

У Красноармійському істор. музеї (м. Красноармійськ Донец. обл.) діє експозиція про перебування М. Леонтовича в Гришино (1904—08); особисті речі композитора — шахова дошка, збір. творів Л. Толстого (вид. 1911) та спогади учасників хор. На честь 100-річчя від дня нар. М. Леонтовича (1977) місцевий ДМШ присвоєно його ім'я. Про перебування в місті нагадують 2 мемор. дошки, встановлені на буд. залізничної школи, де він учителював, і споруді заліз. вокзалу.

У залі "Музична спадщина Лебединщини" (56 м²), Лебединського міськ. краєзнавч. музею (1997, м. Лебедин Сум. обл.) знаходяться мат.-ли про С. Рахманінова, О. Стеблянка, І. Стешенка. Більшу частину зали займає експозиція про творчий і життєвий шлях Б. Гігрі (рояль, радіола, радіоприймач, ручка, блокнот, окуляри, грамплатівки, театр. костюм, вишиванка тощо).

В основній експозиції Сум. обл. краєзнавч. музею (1920, розташовано у буд. кол. земської управи, 1885—86) зберігається майже 45 тис. ориг. експонатів, поміж яких — *цифра* (поч. 20 ст.); кобза (кін. 19 ст.), придбана в м. Крелевець (тепер Сум. обл.) на ярмарку в бандуриста; *скрипка* (кін. 19 ст.), рояль (належав Г. Давидовському).

Філія музею — експозиція "П. Чайковський і Україна" (1990, смт Низи Сумського р-ну Сум. обл.), заг. площею 206 м², розміщена в будинку (пам'ятник архітектури 19 ст.), що належав другові П. Чайковського — М. Кондратьєву. У 4-х залах розкривається перебування П. Чайковського в Україні, зокр. на Сумщині влітку 1871—80 і в м. Троїстянець (тепер Сум. обл.) 1864 у родовому маєтку кн. О. Голіцина. Поміж експонатів — стіл, посуд, числ. світлин композитора, його рідних, членів родини Кондратьєвих.

Харків. істор. музей (1920), засн. як музей Слобідської України ім. Г. Сковороди, розташовано в буд. 1908 (арх. Б. Корнієнко),

що є одним з елементів архітект. ансамблю Університетської вулиці, створеного протягом 17—20 ст. Нині М. має одне з найбільших в Україні зібрань, що нараховує майже 250 тис. пам'яток. У М. і Харків. обл. архіви зберігаються документи І. Алчевського.

У Чернів. обл. краєзн. музеї діє експозиція "Світ пісенної краси" (1996) із мат.-ли про В. Івасюка, Н. Яремчука. В експозиції "Культура краю у 2-й пол. 19 — поч. 20 ст." висвітлюється муз. життя Буковини, життя творчості І. Воробкевича, Є. Мандичевського поїздка М. Лисенка в Чернівці 1903—04, і також представлено нар. муз. інструменти краю — *трембіто, дудо, бандура, ліра, сопіла, к, флора, дрімба*.

Кіровогр. музей муз. культури ім. К. Шимановського (1991, з 2010 — Кіровогр. держ. музеї муз. культури К. Шимановського). Базою для створення стала існуюча з 1985 (на громад. засадах) Кінмат-музей К. Шимановського при Кіровогр. муз. уч-щі. Планувалося розмістити у відновленому буд. Шимановських (нин. вул. Гоголя), проте через "догобуд" М. тимчасово міститься при ДМШ № 1. Фонди музею складають бл. 6,5 тис. експонатів (3600 основний, бл. 3 тис. допоміжний), систематизовані у 3-х напрямках: а) життєвий і творчий шлях К. Шимановського; б) діяч. муз. культури, пов'язані з Єлисаветградщиною (Кіровоградщиною), зокр. — К. Ердеї, П. Журовенко, Є. Колесник та ін. (бл. 500 од. зб. становить фонд Ю. Мейтуса — партитури творів, світлин, листи, телеграми, подарункові книжки, що їх композитор свого часу пере-

Фрагмент експозиції Музею музичної
культури ім. К. Шимановського
(Кіровоград)

дав для М.); та в) регіональний фольклор. Тут провадять екскурсії для різних вікових груп, муз. вечори, концерти, зустрічі з дітями муз. культури.

Копичинський музей театр. мистецтва (с. Копичинці Гусятинського р-ну Терноп. обл.; 1968—90 — на громад. засадах, з 1991 — держ., діяв як відділ Терноп. обл. краєзнавч. музею, з 2002 — самостійний мист. заклад). Ініціатор і фундатор — режисер місц. аматор. драм. т-ру ім. Б. Лепкого О. Савка. Експозицію його розміщено в 7-и залах у приміщенні Копичинського центру культури й дозволяє (вітрини, діорами, живописні й графічні картини, маски, ляльки,

світлин, афіш, особисті речі акторів, театр. костюми, атрибути, книжки тощо). У 1-й залі представлено джерела зародження нар. т-ру (до поч. 19 ст.) — видовищні фольк. мат-ли, вертепна скринька ляльководи Смоляка із с. Настасів Тернопільського р-ну Терноп. обл. тощо. 2-у залу присв. т-ру тов-ва "Руська бесіда" (1864—1924); 3-ю — становленню профес. т-ру на Тернопілі, зокр. діяльності 1-о стаціонарного профес. т-ру "Терноп. театральні вечори", заснов. *Лесем Курбасом* (1915); С. Крушельницькій, *М. Сколи-Старицькому*, Є. Лясковській та ін. 6-у залу присв. діяльності *К. Чики-Андриєнка* й *Б. Лепкому*; розміщено театрознавчу біб-ку (понад 600 книжок). 7-а зала "Нашого цвіту, та по всьому світу" — про діячів укр. діаспори, зокр. *Я. Гірияка*, *І. Сомешицького* та ін.

Музей буковинської діаспори — важливе джерело для вивчення історії муз. мистецтва 1920—30-х: в експозиції представлено повну зб. звукозаписів голосу *Я. Шмідта* — "чернівецького Карузо".

Експозиція Музею діячів літ-ри й мистецтва Уманщини при Уманському краєзн. музеї (1993, м. Умань Черкас. обл.) складається з 3-х розділів: "Діячі укр. і заруб. культури в історії Умані 19 — поч. 20 ст." (*П. Демичевський*, *І. Іжакевич*, *І. Карпенко-Карий*, *М. Комаров*, *Леся Українка*, *Т. Шевченко*, *Д. Щербаківський*); "Умань літературна 20 ст."; "Умань мистецька 20 ст.".

Музей культурної спадщини (1999, філія Нац. музею історії України, Київ, вул. Московська, 406) розташовано в старов. особняку 18 ст., з яким пов'язано імена визначних киян, зокр. *П. Веселицького*, *В. Пиріжкова*, *М. Єсорової*. Експозиція відтворює історію упродовж майже 2,5 ст. життя не лише мешканців цього будинку, а й видає, діячів укр. діаспори. Завдяки активній участі у багаторічному проєкті "Музична спадщина Києва" М. ознайомлює з іменами й творчістю відомих музикантів, пов'язаних із Києвом, зокр. *В. Горовиця*, талановитих дітей-вундеркіндів та ін. М. співпрацює з викладачами й студентами НМАУ ім. П. Чайковського, ДМШ № 5 ім. Л. Ревуцького, вечірньої музичної школи № 1 ім. К. Стеценка, ДМШ № 3 ім. В. Косенка, КСМШ ім. М. Писенко.

У Музеї однієї вулиці (Київ, 1-й приват. музей у столиці) діє виставка "Олександр Вертинський: Я готов целовать твои улицы..." (2009), присв. 120-річчю від дня нар. Тут представлено автографи пісень *О. Вертинського*, автент. світлин, документи, нот, грамплатівки та особисті речі артиста. ■ експозиції є фортепіанний орган (Story of Clark, Чикаго, 1890—1900-й), гармоніка (Клінгенталь, Німеччина, 1-а пол. 20 ст.), губні гармошки Olupria з футляром та Militar Musik (Німеччина, 1930—50-й); грамофон "Microphone" (М. Синицький, С.Пб., 1900—10-й); набори грамофонних голок тощо. М. також має колекцію грамплатівок (бл. 180) і нот (бл. 170), фотоархів О. Кошиця (бл. 20 світлин). На сайті М. розміщено віртуальну виставку поштерної маски, зокр. *Л. Бетховена*, *Г. Верьовки*, *Р. Гієра*, *М. Гоголя*, *С. Комітаса*,

Фрагмент виставки "Я готов целовать твои улицы", присвяченої *О. Вертинському*, в Музеї однієї вулиці (Київ)

А. Кос-Анатольського, *С. Крушельницької*, *Ф. Ліста*, *С. Людкевича*, *Б. Лятошинського*, *Генр. Нейгауза*, *Л. Ревуцького*, *С. Турчак*, *І. Франка*, *П. Чайковського*, *Т. Шевченка*, *Ф. Шопена*.

Музей фольклору *Г. Танцюри* (1990, м. Гайсин Він. обл., з 1992 — народний) відкрито в Мемор. хаті *Г. Танцюри*. Колекція нараховує понад 4,5 тис. предметів. Основу зібрання становлять особисті речі фольклориста, його епістолярна спадщина, документи та світлин. Представлено також діяльність ін. фольклористів Вінниччини. Щороку М. відвідує бл. 7 тис. осіб. При музеї діє народознавчий гурток "Скарбниця".

Музей фольклору *Г. Танцюри* (Гайсин)

Від 2008 у Літ.-мемор. музеї Булгакова (Київ, відділ Музею історії м. Києва) щочетверга відбуваються журфікси (муз. вечори), зокр. — Урочиста презентація білого ролю фірми "Kerntopf & Son" за участю Київ. центру сучас. мистецтва "ДАХ" і піаніста *С. Грамова* (2010). Унікального музейною установою в Центр. держ. архів-музеї літ-ри й мистецтва України (ЦДАМЛМ України, А.-М.). Засн. 4 трав. 1966 на пропозицію Архівного управління при Раді Міністрів УРСР та керівництва творчих спілок постановою Ради Міністрів УРСР. Містить найбільше в Україні зібрання особових фондів авдат. діячів укр. мистецтва — письменників, поетів, драматургів, перекладачів, ком-

позиторіє, музикантів-виконавців, художників, архітекторів, кінематографістів, мистецтвознавців, мист. педагогіки тощо. У роботі сполучає комплектування, наук.-тех. обробку, каталогізацію та зберігання матеріальних пам'яток укр. і світ. мистецтва (архівна частина) та виставкову, просвітн.-популяризаторську діяльність (музейна частина). Положення про А.-М., його структуру та штатний розпис розробили робочі групи, очолювані С. Пількевичем і М. Тесленком. Розпочав роботу 1 серп. 1967 у приміщенні поруч із Софійським собором (кол. Митрополичі палати, вул. Володимирська, 22-а). Початково мівів адміністративно-управлінський підрозділ, відділ комплектування й обліку документ. мат-лів, відділ фондів. Поміж 1-х співробітників були С. Попель, М. Філоненко, К. Єрименко, С. Забужко, І. Акілова, М. Новиченко, Г. Панківська, Г. Міхушова, 1-й директор — Л. Проценко.

Мат-ли А.-М. досить повно презентують муз. мистецтво України 20 ст. (значно менше документи 18—19 ст.). Одним з 1-х до А.-М. було передано приват. зібрання Л. Кауфмана (ф. 4, оп. 1, 2), родинний архів М. і К. Шоповичів (ф. 6), Ю. Мейтуса й актриси О. Васильової (ф. 182), подружжя М. Донець-Тессейр і М. Донця (ф. 122, 123), А. Кос-Анатольського (ф. 124) та ін. Незважаючи на те, що на початку роботи А.-М. комплектувався переважно документами членів Спілки письменників УРСР, до нього на зберігання були передані особові фонди М. Частія (ф. 5), Г. Давидовського (ф. 12), М. Василева-Святославенка, О. Сороки (ф. 76), П. Білодід-Богданова (ф. 132), В. Любченка (ф. 82), М. Ворзулева (ф. 111), К. Мінаєва (ф. 112), В. Войтенка (ф. 118), О. Ропської (ф. 121), І. Алчевського (ф. 131), К. Брун (ф. 179), Ю. Килоренка-Доманського (ф. 104), Л. Руденко (ф. 120), В. Гужової (ф. 130), З. Гайдай (ф. 147), В. Яблонського (ф. 108), А. Штоваренка (ф. 109), В. Верховинця (Костіва, ф. 110), М. Стефановича (ф. 146), В. Пірадова (ф. 158), Е. Козака (ф. 166), О. Радченка (ф. 174), П. Гіршкова (ф. 189), П. Гайдамока (ф. 199), Г. Майдорова (ф. 200). Тоді ж було започатковано фонди М. Тютювського (ф. 129), К. Стеценка (ф. 175), Б. Лятошинського (ф. 181), Л. Ревуцького (ф. 198).

Фонд П. Москача (ф. 210) став першим у ряду зібраних з фольклору та виконавства на нар.

інструментах. Поміж них — мат-ли М. Опришка (ф. 310), Г. Ільченка (ф. 340), Г. Ткаченко (ф. 386), О. Корещенко (ф. 407), Х. Литвиненка (ф. 471), А. Бобиря (ф. 537), Г. Хатківченка (ф. 817), М. Полотая (ф. 1161), Ф. Груші та Ю. Лазоренка (ф. 1162), Б. Желтинського (ф. 1168), І. Ільченка (ф. 1175), В. Шевченка (ф. 1252). У наступні роки А.-М. прийняв до власних сховищ фонди композиторів Б. Алексєєнка (ф. 974), М. Ароаса (ф. 323), І. Ассєєва (ф. 785), А. Бас-Лебеденця (ф. 1022), Т. Безцелого (ф. 1255), І. Берковича (ф. 486), О. Білоша (ф. 791), Б. Бувського (ф. 692), Р. Верещакіна (ф. 1105), М. Вериківського (ф. 1250), В. Верменича (ф. 760), І. Весоловського (ф. 1356), І. Вимера (ф. 849), Р. Гієра (ф. 1246), В. Гомоляки (ф. 445), М. Гржибовського (ф. 788), В. Губаренка (ф. 781), К. Давидовича (ф. 1299), Л. Дичко (ф. 744), К. Домінічано (ф. 363), І. Драго (ф. 696), М. Дремлюхи (ф. 793), С. Дрімлюха (Дрімченка, ф. 1155), С. Жданова (ф. 970), Г. Жугосовського (ф. 975), М. Завалишної (ф. 306), З. Заєрничного (ф. 1136), О. Зноско-Боровського (ф. 451), В. Ільїна (ф. 693), Ю. Іщенка (ф. 790), І. Карабича (ф. 762), М. Кармінського (ф. 1087), В. Киріяна (ф. 684), П. Козиченка (ф. 359), М. Колесси (ф. 1247), Ж. Колодуб (ф. 725), Л. Колодуба (ф. 726), В. Костенка (ф. 328), Т. Кравцова (ф. 792), Л. Левітовой (ф. 971), С. Людкевича (ф. 913), П. Майдорова (ф. 855), Т. Малоюкової (Сидоренко, ф. 786), К. Мяскова (ф. 763), Ф. Надєнченка (ф. 1251), В. Нахабіна (ф. 272), І. Поляда (ф. 759), В. Палєзова (ф. 1117), П. Полякова (ф. 503), В. Рибальченко (ф. 1122), Ю. Рожавського (ф. 685), В. Рождественського (ф. 758), О. Рябова (ф. 844), О. Сондєра (ф. 319), П. Семіні (ф. 483), М. Сильванського (ф. 968), М. Скорика (ф. 745), М. Степаненка (ф. 764), О. Тепличного (ф. 972), В. Тилика (ф. 1112), В. Уманця (ф. 948), А. Філіпенка (ф. 694), Г. Фіноаровського (ф. 532), Я. Цегляра (Циглера, ф. 794), І. Шама (ф. 724), С. Шевченка (ф. 848), Т. Шутенко (ф. 543); синф. і оперних диригентів: І. Біложкова (ф. 1172), О. Брона (ф. 352), М. Гончарова (ф. 417), М. Канерштейна (ф. 789), Я. Карасика (ф. 385), А. Наумова (ф. 554), З. Остапенка (ф. 459), М. Покровського (ф. 430), Я. Прибіка (ф. 431), С. Столермана (ф. 1248), Г. Щербаня (ф. 481); хор. диригентів: Г. Варовки (ф. 1078), П. Гончарова (ф. 280), П. Милославського (ф. 219); піаністів Г. Бєлємїшева (ф. 1249), Е. Вауліна (ф. 427), К. Михайлової (ф. 531), Л. Ржецької (ф. 1094), Н. Скоробогатко (ф. 1200), М. Старокової (ф. 426), В. Толіліна (ф. 369), І. Тамарова (ф. 259), Л. Шапринської (ф. 746); скрипалів О. Бучинської (ф. 1184), Б. Гельбергера (ф. 547); альтистів О. Анісімова (ф. 482); віолончелістів С.-С. Вільконського (ф. 374); співаків С. Дурдубієвського (ф. 1031), В. Мерзлякова (ф. 1051), М. Сокал-Рудницької (ф. 1188); оперних виконавців В. Астаф'євої (ф. 307), М. Бєм (ф. 1225), О. Бішевської та П. Білинника (ф. 1219), Б. Бобкова (ф. 351), О. Броніна (Брагинського, ф. 348), І. Валінської (Підпригорої) й С. Донченка (ф. 424), Б. Гімрі (ф. 443), Н. Гончаренко

Експозиція Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛіМ, Київ)

Меморіальна кімната П. Майбороди та А. Малишка в ЦДАМЛІМ України (Київ)

(ф. 491), М. Гришко (ф. 1180), О. Гродзинського (ф. 455), В. Долєва (Горбачова, ф. 462), С. Казанка (ф. 1358), А. Мосіна (ф. 416), І. Патарджинського (ф. 1106), О. Петрусенко (Бордакіно, ф. 539), В. Реки (ф. 559), М. Романьського (ф. 1094), Л. Собнова (ф. 522), П. Стрельцова (ф. 492), І. Тоцького (ф. 425), М. Філімонова (ф. 347), Є. Циньова (ф. 373), Є. Чабдар (ф. 1222), Є. Чарванюка (ф. 1223); естр. співаків і артистів муз. комедії Е. Арєнс (ф. 343), Є. Кадміної (ф. 1237), В. Новинської (ф. 494), Ю. Росіної (Скарчелетті) та Ю. Лозинської-Росіної (ф. 376), Б. Хеніна (ф. 457), С. Хмельницького (ф. 393), К. Юрдовської (Панкратової, ф. 594), О. Юрдовської (ф. 1235), Д. Янубовської (ф. 1236); музикознавців О. Андрєєвої (ф. 723), І. Белзи (Дорошук, ф. 1140), В. Довженка (ф. 761), Г. Кисельова (ф. 326), М. Кузьміна (ф. 713), М. Михайлової (ф. 402), Л. Носова (ф. 1120), С. Павличенка (ф. 244), О. Швер-Ткаченко (ф. 1156).

Поміж фондів держ. установ, творчих спілок і громад. організацій — чимало пов'язаних із муз. мистецтвом: документи Укр. гастрольно-конц. об'єднання "Українцорт" (ф. 504), Київ. нац. опер. т-ру оперети (ф. 571), Нац. акад. т-ру опери та балету України ім. Т. Шевченка (Нац. опера України, ф. 573), Центр. Управління Укр. держ. філармонії (УКРФІЛ), м. Харків (ф. 582), Нац. засл. акад. капели України "Думка" (ф. 615), Муз. фонду України (ф. 624), Нац. Всеукр. муз. спілки (ф. 635), Нац. засл. акад. ансамблю танцю ім. П. Вірського (ф. 643), Київ. відділення ІРМТ (1863—1918) (ф. 646), НСКУ (ф. 661), Нац. засл. капели бандуристів України ім. Г. Майбороди (ф. 664), Держ. спец. видав. "Музична Україна" (ф. 833), Нац. філармонії України (ф. 915), Київ. миск. відділення НВМСУ (ф. 1075), Нац. засл. акад. нар. хору України ім. Г. Верьовки (ф. 1076), Нац. симф. оркестру України (ф. 1089), редакції ж. "Музика" (ф. 1103), Нац. оркестру нар. інструментів України (ф. 1128), Держ. чол. хор. капели України ім. Л. Ревуцького (ф. 1135), КО НСКУ (ф. 1152), Держ. естр.-симф. оркестру України (ф. 1209), Держ. духового оркестру України (ф. 1291), Будинку нац. органної і камерної музики України (ф. 1312).

Важке зібрання партитур музики до к/фільмів (переважно автографи) зберігається у складі фонду Нац. к/студії худож. фільмів ім. О. Довженка (ф. 670). Описи документів окремих трів містять партитури з музикою до драм. вистав. Упродовж 1973—2001 в А.-М. розмишувалося визначне муз. зібрання — "Матеріали діячів західноєвропейського мистецтва і літератури 16—19 ст. Колекція", відоме як "Балхаський архів" (колекція "Singakademie zu Berlin", що наприкінці 2-ї світ. війни опинилася в Києві: спочатку в біб-ці Київ. конс., а згодом — у ЦДАМЛІМ України). 2001 всі оригінали зібрання (за винятком 34 од. зб., безпосередньо пов'язаних з Україною, зокр. — хор. концерти М. Березовського) згідно з угодою про реституцію між урядами України й Німеччини було передано до останньої. На 1 січ. 2010 колекція, правонаступницею якої є Берлін. спів. академія, знаходиться на тимчасовому зберіганні в муз. відділі Нац. біб-ки Пруссії (Берлін). Мікрофільми всіх мат-лів колекції (5119 од. зб.) залишилися у фондах А.-М.

Станом на 1 січ. 2010 колекція А.-М. нараховує 1389 фондів. З них 1273 особових (1976 описів, 175461 од. зб.) та 116 фондів установ і організацій мист. профілю (213 описів, 115318 од. зб.). Зібрання фотодокументів систематизовано у 26 описах (18926 од. зб.). Хронологічно мат-ли охоплюють період від кін. 18 ст. до наших днів.

Музейний фонд ЦДАМЛІМ України, що налічує понад 20 тис. предметів, створено на основі особистих речей діячів літ-ри і мистецтва України. Основна частина експозиції — комплекс мемор. кабінетів М. Глушенка, А. Головка, О. Довженка, П. Майбороди, А. Малишка, І. Микитенка, П. Палча, Л. Первомайського, Н. Рибак, О. Смолич, М. Стельмаха, Ю. Яновського. У с. Пюти Обухівського р-ну Київ. обл., у будинку кол. літ.-мемор. музею О. Корнінчука і В. Василевської розміщено один із відділів ЦДАМЛІМ України — "Літературно-художній Пюти". Щороку в А.-М. відбувається понад 15 документ. виставок. Співробітники А.-М. також беруть участь у підготовці експозицій загальнодержавного значення за межами А.-М. У сучас. структурі А.-М. діють відділи формування Нац. архівного фонду України профілю-

Меморіальна кімната П. Майбороди та А. Малишка в ЦДАМЛІМ України (Київ)

**Стенди документально-книжкової
виставки "Мистецька Шевченкіана"
в ЦДАМЛіМ (Київ, березень 2008 р.)**

ними документами, друк, виданнями, музейними (мемор.) предметами і робота з відомчими архівами; забезпечення збереженості архів, документів, друк, видань, музейних експонатів, переданих на держ. зберігання; створення наук.-довідкового апарату та обліку документів; організації всебічного використання й публікації документів; розробка, впровадження та вдосконалення автоматизованих інформаційно-пошукових систем, каталогізація документів.

У структурі ЦДАМЛіМ України функціонує також наук.-довідкова біб-ка (НДБ). На 1 січ. 2010 її фонди налягують 103916 книг і брошур (у т. ч. нотні видання), 5669 річних комплектів журналів, 78469 одиничних примірників журналів, 2436 річних підшивок газет, 1408 спеціальних видань (карт, плакатів, листівок, схем тощо). Про Музей театрального, музичного та кіно-мистецтва і його філії — Музей-квартиру В. Косенка і Мемор. будинок-музей М. Заньковецької (Київ), Музей видатних діячів української культури: Лесі Українки, М. Лисенка, П. Саксаганського, М. Старицького (Київ); Музично-меморіальний музей С. Крушельницької (Львів) і його філію — Меморіальний музей С. Людкевича див. окремі статті.

Видання: З архіву П. Г. Тичини: Документи і матеріали / Упор. Р. Корогодський, М. Кричон.

**Стенди документально-книжкової
виставки "Мистецька Шевченкіана"
в ЦДАМЛіМ (Київ, березень 2008 р.)**

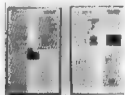
С. Куш. Р. Мовчан, В. Толстов. — К., 1990: 3-річного гнізда: Альбом фотодокументів до 100-річчя української трудової еміграції в Канаді / Упор. В. Лозицький (кер.), С. Павлова, Г. Попакін, М. Ходоровський. — К., 1992. Олександр Домажко. Господи, пошли мені сили: Щоденники, кіноповісті, оповідання, фольклорні записи, листи, документи, спогади / Упор. Р. Корогодський. — К., 1994: Софій Павладжанов. Злет, трагедія, вичність: Твори, листи, документи, спогади / Упор. Р. Корогодський. — К., 1994: Поле відчуження: Документи і матеріали про українсько-східноєвропейські зв'язки / Упор. Р. Корогодський. — К., 1994; Заборица Л. Комплектування ЦДАМЛіМ УРСР документальними матеріалами особистого походження // Архів України. — 1988. — № 5; Йою ж. Листи М. Рильського: [Про надходження до ЦДАМЛіМ УРСР листів М. Рильського] // Там само. — 1969. — № 4; Йою ж. Документи до біографії З. М. Гайдай у фондах ЦДАМЛіМ УРСР: [За матеріалами ф. 147 архіву-музею] // Там само. — 1982. — № 4; Поліна С. Про поповнення ЦДАМЛіМ УРСР документними з Львова і Харкова // Там само. — 1969. — № 1; Йою ж. Поповнення ЦДАМЛіМ УРСР документними діячів культури // Там само. — 1970. — № 1; Заборица Л., Лобаново Г. До скарбниці народних мистецтв: [Нові надходження до ЦДАМЛіМ УРСР] // Там само. — № 3; Анатолій І. ЦДАМЛіМ УРСР: [Поповнення ЦДАМЛіМ УРСР новими матеріалами] // Там само. — 1970. — № 5; К(обо) В. В. Центральному архіву-музею літератури і мистецтва УРСР // Рад. літ.-м. — 1971. — № 4; П. ж. Центральному державному архіву-музею літератури і мистецтва УРСР // Архів України. — 1975. — № 4; Державні архіви української РСР: Короткий довідник. — К., 1972; Галичина С. Центральному державному архіву-музею літератури і мистецтва УРСР: [Огляд особового фонду В. Сосюра (№ 44), що надійшов на зберігання до архіву] // Архів України. — 1974. — № 2; Йою ж. Життя, видане мистецтвом (до 75-річчя від народження З. Гайдай) // Там само. — 1977. — № 4; Йою ж. Із щоденників А. С. Малишка (1942–1952) // Дніпро. — 1982. — № 11; Сендик З. Центральному державному архіву-музею літератури і мистецтва УРСР: [Огляд особового фонду П. Тичини, що надійшов на зберігання до архіву] // Архів України. — 1977. — № 6; Кричон М. Особовий фонд І. П. Кавалеридзе у ЦДАМЛіМ УРСР // Там само. — 1987. — № 2; Йою ж. Документи особового фонду Т. Г. Шевченка в ЦДАМЛіМ УРСР // Там само. — 1989. — № 2; Йою ж. Епістолярні документи — аскара джерело для відображення в світлі сучасних вимог життя і творчості І. П. Кавалеридзе // Тези доповідей та повідомлень наукових читань з нагоди 105-ї річниці від дня народження І. П. Кавалеридзе. — Суми, 1992; Йою ж. З листів Д. І. Яворницького до М. Д. Василенко // Архів України. — 1993. — № 4–6; Йою ж. Документи родини Алчевських у фондах ЦДАМЛіМ України // Там само. — 1996. — № 4–6; Государственные архивы Украинской ССР: Справочник. — К., 1988; Центральному державному архіву-музею літератури і мистецтва Української РСР [Буклет]. — К., 1988; Ходоровський М. Лесь Курбас на Соловках. По матеріалам особового фонду Р. Г. Валеева // Твист. життя. — 1989. — № 7; Йою ж. Курбас Лесь // Українська біографістика. — К., 1996. — № 1; Росовецька Г. Лаврський псалтир 1776 року з фонду П. Г. Тичини // Архів України. — 1990. — № 4; Толстов В. Доповісний збірник "З архіву П. Г. Тичини" (Листи Варвари Чередищенко) //

Там само. — 1991. — № 2; Подленко С. Документи творчих установ: організація у фондах ЦДАМЛМ України // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан, перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (Київ, 19–20 листопад, 1996); *Сендик З.* Унікальний документальний комплекс з історії літератури і мистецтва: історія формування // *Студії з архівної справи та документознавства*. — К., 1998. — Т. 3; Куц С. Ще раз про долю унікальних документів ("Баласка" колекція в ЦДАМЛМ України) // *Музика*. — 2000. — № 1–3; Івченко Лар. *Справа № 907* // Там само. — 2000. — № 4–5; № 6; Івченко Лар., Бентя Ю. Інструментальні концерти К. Ф. Е. Баха у пр. 441 ЦДАМЛМ України: Каталог. — [К., 2001. — (Рукопис з імплицитами)]; *Іх же.* Твори К. Ф. Е. Баха для клавирів соло з ф. 411 ЦДАМЛМ України: Каталог. — [К., 2001. — (Рукопис з імплицитами)]; *Іх же.* Іван Карабич: Список творів [Зведений каталог рукописних та друкованих джерел]. — К., 2006; Бентя Ю. Риси північно-німецького сентименталізму в клавирній творчості К. Ф. Е. Баха (за мат-лами ф. 441 ЦДАМЛМ України) // *IV Наук.-теор. конф. "Молоді музикознавці України"*. — К., 2002; *Іх же.* Нові аспекти дослідження німецького музичного сентименталізму: [За мат-лами ф. 441 ЦДАМЛМ України] // *Мат-ли наук. конф. "Українська та світова музична культура: сучасний погляд"* (Київ, 29–30 верес. 2003 р.) — К., 2003; *Іх же.* Північно-німецький сентименталізм та клавирна творчість К. Ф. Е. Баха (за мат-лами ф. 441 ЦДАМЛМ України) // *Київ. муз.-во*. — К., 2003. — Вип. 10; *Іх же.* "Сонати, віллі, фантазії та рондо для знавців і аматорів" К. Ф. Е. Баха в естетичному полі європейського сентименталізму 2 і пол. XVIII — поч. XIX ст. [За мат-лами ф. 441 ЦДАМЛМ України] // Там само. — К., 2005. — Вип. 17; *Іх же.* На музичних розкопках [Інтер'ю з астр. скрипалем І. Корольом, що працював з "Баласким архівом"] // *Дзеркало тижня*. — 2008. — № 24; *Іх же.* "Київські солісти" зіграли по старинці: Ансамбль почав исполняти "балаский архів" // *Коммерсант-Україна*. — 2008. — 19 дек.; *Іх же.* Загадки "балаского архіву" в Національній філармонії // *Коммерсант-Україна*. — 2009. — 30 янв.; *Карабич Івченко.* До питання вивчення нотної колекції з фондів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України // *Київ. муз.-во*. — К., 2002. — Вип. 8; *Молдачук Т.* Центральный державный архив — музей литературы и искусства Украины: Огляд нових надходжень в 2003 році // *Відкритий архів: Щорічник матеріалів та досліджень з історії модерної укр. культури*. — К., 2004. — Т. 1; Шелепко В. Українсько-польські культурні зв'язки: Анотований реєстр документів ЦДАМЛМ України // *Архів України*. — 2005. — № 4. [6 л.]; "Таини старинных фоллантов" в Национальной филармонии // *Коммерсант-Україна*. — 2008. — 12 дек.; *Рочкобська О.* Музична творчість в архівних документах // Там само. — 2009. — № 1–2; *Корогодський Р.* Так починався Гімн // *Правда України*. — 1983. — 5 авг.; *Нодікова О.* Музика, яка мовчала століття. Пригоди "архіву Баха" // *Дзеркало тижня*. — 2001. — 20 жовт.; *Найдюк О.* Бах зі всіма невдомими // *Хрещатик*. — 2008. — 30 січ.; *Іх же.* Возвращение барокко // *Столичные новости*. — 2009. — 27 янв.; *Прилико О.* Таємниці старо-давніх фоллантів // *Говорить і показує Україна*. — 2009. — 14 січ.; *Кирилюк Г.* Рого герої радли, влалки, сміялися, співпереживали. До 150-річчя від дня народження актора П. Саксаганського // *КіЖ*. — 2009. — 13 трав.; *Grimsted Kennedy P.*

Archives and Manuscript Repositories in the USSR, Ukraine and Moldavia. — Princeton, 1988. — В. 1; *Іх же.* Bach scores in Kyiv: The long-lost music of the Berlin Sing-Akademie survives in Ukraine // *Spoils of War: International Newsletter*. — 2000. — № 7. — August.

Лит.: *Петузов М.* Опыт систематического каталога Инструментального музея С. Петербургской консерватории. — СПб., 1893; Краткий каталог музыкальных инструментов и их изображений / Сост. Н. Акимово-Маслова, предисл. Н. Финдейзено. — Ленинград, 1927; *Буддий-лонов В.* Гинзбург С. Музыка в музее. — Ленинград, 1934; Черновицкий краеведческий музей: Путеводитель. — Ужгород, 1972; Центральный державный архив-музей литературы и искусства Украины: РСР: Буклет / Упор. М. Крайч. М. Ходороский. — К., 1988; Государственные архивы СССР: Справочник: В 2 ч. — М., 1989. — Ч. 1; *Скрипник Г.* Етнографічні музеї України: становлення і розвиток. — К., 1989; *Пилипюк О.* Музеї П'ятого Хоткевича у Краснополі. — Ів.-Франківськ, 1990; *Герста І.* Черемшинський Етнографічно-меморіальний музей Володимирів Гнатука у Веласніве: Маркс-путини. Вид. 3-є, доп. — Л., 1991; Центральный государственный архив-музей литературы и искусства Украины // Документальные материалы по истории архива в архивах СНГ и стран Балтии. — СПб., 1994; Национальные архивы: Информационная система "Архивы и рукописи Украины" / Конф. "Организация архивной службы в Украине: 36. науч. прораб. — К., 1995. — Вип. 1; Информатизация архивной службы в Украине: Сучасний стан та перспективи; Стравинський та Україна: Мат-ли міжн. конф. / Упоряд. О. Кушнірюк. — К., 1996; До 100-річчя І. С. Козловського [Буклет] / Упор. П. Бозлава. — Маріанівка, 1997; *Мамонтова Р.* Музикантизм в Україні. — К., 2000; Центральный державный архив-музей литературы и искусства Украины: Путівник / Упор. М. Крайч. С. Куц. З. Сендик. — К., 2003. — Вип. 1 / Упор. О. Кушнірюк. С. Куц. М. Ходороский. — К., 2005. — Вип. 2; *Войдохер Ф.* Загальна музичологія. — Л., 2003; *Музей України XIX — початку XX століть: 36. науч. прораб.* — К., 2005; *Овченко О.* Будинком серед алей (Музей Ігоря Стравинського в Устилузі). — Луцьк, 2006; *Іх же.* Музей в Устилузі на Волині // *Музика*. — 2007. — № 4; *Іх же.* Матеріали Волинського архіву про Устилузький масеток Носенків — Белянських — Стравинських // *Музикознавчі студії*. — Луцьк, 2008. — Вип. 2; *Ігор Стравинський: дискурс творчості (до 125 річчя з дня народження)* / Упоряд. О. Командо; Центральный державный архив-музей литературы и искусства Украины: [Буклет] / Упор. Л. Скрипка, М. Ходороский, В. Шелепко, І. Авапидова, Г. Кирилюк. — К., 2008; Меморіальний музей К. Стеценка в селі Веприк: [Буклет]. — К., 2010; *Ник. Ф. [Финдейзен Н.]* Музей придворного оркестра // *PMG*. — 1903. — № 41; *Янченко В.* Дарунок Музею: М. Т. Рильського // *НТЕ*. — 1978. — № 2; *Годунович Я.* Вибрані листи з архіву Василя Безкоровайного // *Тернопіль'97: Регіон, річниця* / Упор. Б. Куневич, М. Оніщенко. — Тернопіль, 1997; *Модичоний Г.* Відзнавання ювілею Г. Телешор // Там само. — 2001. — № 4; [6 л.]; *Кирило Стеченко в селі Веприк* // *Музей України*. — 2004. — № 1; [6 л.]; Музей буховинської диспори // Там само; [6 л.]; Музей історії Наддніпрянщини // Там само; [6 л.]; Обухівський краєзнавчий музей // Там само; [6 л.]; Чернівецький літературно-меморіальний

МУЗЕЙ МУЗИЧНИЙ

Стенди документальної виставки "Скарби, повернуті народу" в ЦДАМЛМ (Київ, грудень 2007 р.)

МУЗЕЙ ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Музей Лесі Українки (Київ)

музей Олесь Кобилянської // Там само; [Б. л.]. Музей кобзарського мистецтва // Там само. — № 3; *Дитчак В.* Співак-бандурист Володимир Луцьк // Мистецько-творча спадщина почесного громадянина м. Надвірної, співака і бандуриста Володимира Луцька: Каталог / Уклад. Т. Говорилена, О. Струтинська. — Надарна, 2004; *Лісняк К.* Кіровоградський міський літературно-меморіальний музей І. К. Карпенка-Карого // Культура. Історія. Традиції. — 2004. — № 6; [Б. л.]. Заповідник-музей "Хутір Надія" // Там само; [Б. л.]. Львівський музей історії релігії // Музей України. — 2005. — № 2; [Б. л.]. Кам'янський державний історико-культурний заповідник // Там само. — № 3; *Молодичко Е.* Вілчанський краєзнавчий музей, Залороще // Там само; [Б. л.]. Національний історико-культурний заповідник "Качанівка" // Там само. — № 1; [Б. л.]. Чернівецький обласний меморіальний музей Володимира Івасюка // Там само; Музей діячів літератури та мистецтва Уманщини // Там само. — № 3; [Б. л.]. Чернівецький історичний музей ім. В. В. Тарновського // Там само; [Б. л.]. Музей Богдана Лелека // Там само. — № 4; *Лішняк М.* Музейні вчорні в музеї В. Косенка // На хвилі музики в минулу далечню круїз. — К., 2006; *Собор Р.* Копичинецький музей театрального мистецтва Тернопільщини // Там само. — 2006. — № 2; *Восиліш О.* Обласний комунальний меморіальний музей "Садба Леса Курбаса" // Там само; [Б. л.]. 20 релігій Музико-меморіального музею Соломи Крушельницької // Там само. — 2009. — № 2; *Корсак Г.* Особові колекції діячів музичної культури українського зарубіжжя: джерелознавчий аспект // Вісник Прикарпатського ун-ту. Мистецтвознавство. — Із. Франківськ, 2008. — Вип. 14; *П. Ж.* Архівні та музейні колекції діячів музичної культури українського зарубіжжя: джерелознавчий аспект // Український вимір. — Чернівці, 2008. — Ч. 7; *П. Ж.* Фонд Василя Безкоровайного у Тернопільському обласному краєзнавчому музею: джерелознавчий аспект // Мат-ли наук.-краєзнав. конф. "Музезнавство і сучасність" (до 95-річчя Терноп. обл. краєзнав. музею) — Тернопіль, 2008. — Вип. 4; [Б. л.]. Ювілей Музею културної спадщини // УМГ. — 2009. — № 2; *Слобо М.* Музей: статика чи динаміка? // День. — 2010. — 13 квіт.; <http://www.museum-ukraine.org.ua>; <http://www.day.kiev.ua>; *Тригуб В.* Меморіальний музей Кирила Стеценка у Венірку // www.museum-ukraine.org.ua; <http://verki.at.ua>; Museums of the World. A directory of 17500 museums in 150 countries, including a subject index. — München, 1975; <http://www.dubno-museum.org.ua>; www.museum.lviv.ua; <http://www.museum-ukraine.org.ua>; <http://pereyslav.at.ua>; <http://who-is-who.com.ua>.

Ю. Бенета, Н. Бондаренко, С. Будилова, С. Восилік, В. Врублевський, О. Горобець, Н. Громов, В. Демченко, В. Дергач, О. Косова, А. Клемент, Н. Кушко, О. Кухарук, С. Луканенко, Н. Майданек, М. Потоцька, Л. Сіянцова, Т. Фурлет, Д. Шванський.
Упоряд. — С. Восилік, І. Сікорська.

МУЗЕЙ ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ЛЕСІ УКРАЇНКИ, М. ЛИСЕНКА, П. САКАГАНСЬКОГО, М. СТАРИЦЬКОГО (Київ) розташовано на заповідній території. Його структура і склад зумовлені істор. подіями, тісно пов'язаними зі становленням і само-

усвідомленням укр. нації. Для відвідувачів відкрито 3 меморіальні музеї.
Музей Лесі Українки (Київ, вул. Сакаганського-ко, кол. Марійсько-Благовіщенська, 91, побуд. 1889, архіт. М. Гардєнін) існує з поч. 1960-х. У серед. 1980-х будинок став на капітальний ремонт, було прийнято рішення про повне поновлення експозиції. 25 лют. 1991 урешті відкрито для відвідувачів мемор. квартиру Лесі Українки, відтворену в тому вигляді, якою вона була під час проживання тут родини Косачів (1899—1909). Джерелом для наук. реставрації помешкання були архів. документи про спорудження будинку, спогади та епістолярна спадщина родичів і знайомих поетеси, оригінали світлин кін. 19 — поч. 20 ст., що дають чітке уявлення про інтер'єр, меблі, ужиткові речі тієї доби. Детальні описи кожної кімнати квартири, свідчення про стиль життя й побут родини залишила наймолодша сестра Лесі Українки — Ізидора Косач. На 2-у поверсі розміщено літ. експозицію (майже повністю побудовану на мат-лах 19 — поч. 20 ст. 7 залів): життєвий і творчий шлях Лесі Українки, родин Драгоманових і Косачів, коло друзів та однодумців поетеси. У мемор. вітальні, що за її життя слугувала муз. салоном, експонуються *фортеляно*, що належало чоловікові Лесі Українки — *К. Квітки*. У різні часи в оселі Косачів бували *М. Старицький, М. Лисенко, І. Франко, М. Кошубинський, Б. Грінченко, Г. Хоткевич, М. Вороний, І. Стеченко, В. Самійленко, Л. Старицько-Черняхівський, В. Винниченко, О. Олесь, М. Рильський, І. Труш, Ф. Красицький, П. Житецький, В. Антонович, Ф. Водяк, А. Кримський* та ін. У кімнаті *Олени Пилки* виставлено *бандури*, подарувану нею на прохання Лесі Українки та подаровану Ф. Каміньському — одарованому хлопчикові з Миколаєва (1908). "Микосева кімната" не мала постійного господаря, деякий час тут проживав брат Лесі Українки — Микола. Розміщені в ній експонати розповідають про членів родини Косачів, їхні долі. Кімната Лесі Українки з її дуже скромним убранством (лише те, що потрібно для життя й роботи) — серце музею. Вікну задекороване нар. (болгарським) вишивкою, подаровану О. Драгомановою-Шимановою; просто побілені стіни, диван, укритий плахтою (на стіні поруч нього також висить плахта), на стіні біла ліжка — чадра — сувенір з Єгипту, на підлозі — полати, килим кін. 19 ст. На фасаді будинку встановлено мемор. дошку з бюстом Лесі Українки роботи Г. Калаченка.
Музей Михайла Старицького розташовано у квартирі сусіднього будинку по вул. Марійсько-Благовіщенській, 93, згодом Жандармська (нині — Сакаганського). М. Старицький з дружиною Софією Віталівною (сестрою *М. Лисенка*), донькою Марією та сином Юрієм оселився у квартирі на 2-у лав. будинку (власник — В. Хонджокі) 1901 і прожив 3 останні роки свого життя. М. відкрито у серп. 2002 після тривалої реставрації будинку. Експозиція складається з 2-х частин. 1-а — мемор. квартира письменника, де відтворено інтер'єри вітальні, кабінету М. Старицького,

*Меморіальна квартира
Музею Лесі Українки. Вітальня*

кімнати старшої дочки Марії, ідальні та створено виставку "Літературна і театральна діяльність М. Старицького". Точному відтворенню інтер'єрів помешкань сприяли спогади, залишені онукою письменника — *Іриною Стешенко* (1898—1988), яка упродовж тривалого часу співпрацювала з науковцями М. Цінними джерелами для реконструкції стали також письмові свідчення сучасників, епістолярна спадщина тощо. У вітальні експонується піаніно, на якому найчастіше грали М. Лисенко та господиня дому, Софія Віталіївна. Нерідко під акомпанемент дружини М. Старицький виконував улюблені укр. пісні та рос. романси.

Другу частину експозиції (5 кімнат) — "Продовження сімейних традицій" — розміщено у квартирі другої дочки письменника *Л. Старицької-Черняхівської* (оселилася з родиною майже одночасно з М. Старицьким). Тут у хронолог. послідовності висвітлюється життєвий і творчий шлях дітей та онуків драматурга, які продовжували справу М. Старицького: *М. Старицької, Л. Старицької-Черняхівської, О. Стешенко, Ю. Старицького, В. Черняхівської, І. та Я. Стешенків*.

Основу фонд. колекції М. становлять унікальні сімейні реліквії, рідкісні фотографії, документи, першодруки творів письменника. Їх разом із архівом родини передала музею онука М. Старицького — *І. Стешенко*.

Музей Панаса Саксаганського буде відкрити теж у сусідньому мемор. будинку на вул. Жилинській, 96, де *П. Саксаганський* мешкав упродовж 1912—40. Для створення М. дружина *П. Саксаганського* — *Ніна Митрофанівна Левченко-Тобілевич* передала його особисті речі, меблі, біб-ку, частину архіву. Збереглися майже всі речі, що оточували корифея за життя, документи, епістолярна спадщина, світлинки, живописні полотна тощо. До побудови музею *П. Саксаганського* у виставковому залі музею *М. Старицького* відкрито постійно діючу виставку "До 145-ї річниці з дня народження *П. Саксаганського*", присв. творчому й життєвому шляху майстра.

У М. діє чимало цікавих культуролог. і соціальних програм. Відродження М. передбачає створення театр. і кінозалів, технічно оснащеної наук. біб-ки, літнього амфітеатру для проведення концертів, худ. майстерень тощо.

Меморіальний будинок-музей М. Лисенка (МБ-МЛ, Київ) відкрито 30 груд. 1980 в ще одному сусідньому буд. № 95-6 (до 1900 — № 89) на вул. Саксаганського. Садиба збудована 1859 під час забудови р-ну Києва під назвою "Новое Строение", належала міщанин *М. Сидоренко*, а з 1894 — члену Старої Тромади, лікареві *М. Гвоздику*. Фасадний 2-поверх. буд. — № 95 (1874, арх. А. Дубицький) знесено 1980. Флігель — № 95-6 — побуд. 1894 (арх. А. Хойнацький) як дохідний буд. на 2 квартири. Тут композитор з 5 верес. 1894 по 6 листоп. 1912 винаймав 2-й поверх.

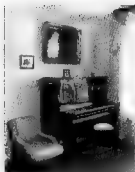
Згідно з рішенням виконкому Київ. міськради від 2 листоп. 1970 буд. передано *Музеєві театрального, музичного та кіномистецтва УРСР* для створення МБ-МЛ як його відділу. Роботи розпочато у берез. 1971, МБ-МЛ відкрито в листоп. 1974. Кер. проекту реставрації та відновлення первісного планування будинку — онук *М. Лисенка*, з арх. України *М. Шило* (1913—82), арх. *В. Гопкало* й *В. Коломієць*. Від серп. 1977 — відділ Музею видав. діячів укр. культури *Лесі Українки, М. Лисенка, П. Саксаганського та М. Старицького*. 2 берез. 1981 на буд. встановлено бронзову (замість мармурової, 1948) мемор. дошку з погруддям *М. Лисенка* (скульп. *Н. Деревус*, арх. *О. Стукалов*).

Відкриттю МБ-МЛ, активно сприяли *І. Козловський, А. Лисенко, Г. П. Майборода, А. Штогаренко*, художник *М. Деревус* та ін. Тематико-експозиц. план створено *А. Драком, В. Козієнком, Ю. Беляковою* та науковцями МБ-МЛ.; художники *І. Хорошунова* й *В. Казанський*.

*Фрагмент інтер'єру виставки
до 145-ї річниці з дня народження
П. Саксаганського (Київ)*

Основу фонд. колекції склав архів, переданий з Кабінету-музею *М. Лисенка* при Київ. конс. (раніше частково експонувався на Виставці пам'яті *М. Лисенка* Музею діячів ВУАН (Київ, 1927), на Виставі до 100-річчя *М. Лисенка* (Львів, 1942, з 1947 — у Київ. конс.); експонатів, переданих з Держ. музею театр., муз. та кіномистецтва УРСР, ін. закладів, а також з родини *Лисенків*.

*Піаніно
М. Старицького
(фрагмент експозиції
вітальні Музею
М. Лисенка)*

*Меморіальний Будинок-музей
М. Лисенка (Київ)*

Експозиція МБ-МЛ. включає 7 експозиц. залів, мемор. кам'яні одномаршові сходи, 3 мемор. кімнати на 2-у поверсі, де збережено автент. паркет, ліпнину, кахляні груби. За залишками, знайденими під час реставрації, відтворено шпалери. У 4-х залах 1-о поверху розміщено документ. і речові експонати, що висвітлюють життєвий і творчий шлях М. Лисенка. У мемор. вітальні збереглася частина меблів, конц. рояля фірми "Bluthner" та портрет М. Лисенка роботи Й. Куриласа в унікальній дерев. різьбленій рамі роботи нар. майстра С. Гайди, подарований "батькові укр. музики у Львові під час святкування 35-річчя його комп. діяльності". Тут на зламі 19—20 ст. відбувалися конспіративні збори діячів нац. поступу й творчі зустрічі мист. еліти України. Робочий кабінет М. Лисенка, де знаходиться більшість мемор. меблів і особистих речей, відтворено згідно з документ. фотографіями, зробленими одразу по смерті господаря. На стінах розміщено частину Лисенкової колекції укр. нар. муз. інструментів: ліру, торбан, цимбали, кобзу. У кабінеті М. Лисенко працював над операми "Тарас Бульба", "Енеїда", "Ноктюрн", ост. випусками "Музики до "Кобзаря", обробками нар. пісень тощо. Мемор. ідально відтворено за докум. спогадами дітей М. Лисенка, І. Косач (сестри Лесі Українки) та І. Стеценко (онуки М. Лисенка по сестрі), дитинство і юність котрих проходили в цих стінах. Заключні 3 зали експозиції висвітлюють події, пов'язані

*Фрагмент інтер'єру кабінету
М. Лисенка*

зі смертю й похороном М. Лисенка, увічнення його пам'яті в Україні та за її межами, сценісторію його опер.

Фонд. колекція МБ-МЛ. зберігається в окремому приміщенні 2-о поверху, налічує 12 тис. од. зб. основного й наук.-допоміжного фонду (в т. ч. нотні автографи М. Лисенка, видання його творів, особисті речі, документ. листи, світлини). Представлено також окремі мат.-ли сучасників та учнів М. Лисенка — О. Кониського, О. Кошиця, Д. і Л. Ревуцьки, К. Стеценка та ін. Зібрано значну колекцію грамплівок та аудіозаписів творів композитора на ін. носіях, колекцію ескізів сцен, оформлення його опер тощо.

Науковці МБ-МЛ. провадять експертське обслуговування відвідувачів, організовують мис. вечори, лекції та відкриті уроки для учнів студентів творчих навч. закладів, ведуть пошк. муз., наук.-дослідницьку, наук.-консультатив. та популяризаторську роботу. МБ-МЛ. працює в тісній співдружності з НМАУ, КДВМУ ім. Р. Глієра, відділом муз.-ва ІМФЕ, НСКУ, Кобзар. громадою, УТОПІК та ін.

Літ.: Скорупська Р. Актуалізація меморіальної спадщини України в сучас. соціокультурній ситуації (на прикладі роботи Музею Миколи Лисенка — МВДУК) // Наук. вісник НМАУ ім. П. Чайковського. — 2009. — Вип. 84: Композитор і сучасність.

Р. Скорупська

*Фрагмент інтер'єру вітальні
Музею М. Лисенка*

МУЗЕЙ ТЕАТРАЛЬНОГО, МУЗИЧНОГО ТА КІНОМИСТЕЦТВА УКРАЇНИ (МТМКУ) засі 30 січ. 1923 як театральний музей при мис. об'єднанні "Березілля", очолюваному Л. Курбсом. Замислювався як всеукраїнський. Член музейної комісії — актори В. Василья (голова, відп. керівник майбутнього музею Л. Ганкебуш (заст. голови), О. Швачко (секретар), М. Савченко, В. Гайворонський і О. Кононенко. Пізніше активну участь у музеї роботи брали актори О. Сердюк, П. Маско, син П. Демуцького — Д. Демуцький (фотограф, пізніше відом. кінооператор). Фонд колекції МТМКУ започаткували мат.-ли власного архіву В. Василья: бл. 800 одиниць — гол. чином негативи й фотографії також збирали все, що стосувалося театр. справи в Україні. З-поміж перших дарителів

музеєві були *М. Заньковецька*, *Л. Липицька*, *І. Мар'яненко*, *А. Бучма*, *Л. Гаккебуш*, родина Старичкиних, художник *В. Меллер*. 1924 Музей одержав 3 кімнати у фойє т-ру ім. *В. Леніна* (мол. т-р *М. Соловцова*, тепер — Нац. акад. драм. т-р ім. *І. Франка*). 1925 почали проводитися перші екскурсії. 1926 у зв'язку із переїздом "Берегозла" до Харкова зібрану колекцію було передано істор.-філол. відділенню ВУАН; на її основі було організовано Укр. театр. музей (як самостійна організація, ініціатор і керівник — вчений-театрознавець *П. Рудин*; куратор — акад. *О. Новицький*, кер. археолог. комісії ВУАН). Експозицію, де було здійснено спробу простежити шляхи розвитку укр. т-ру та еволюцію сцен. процесу, вперше було представлено відвідувачам у листоп. 1927 (3 зали): 1) шкільний т-р (*і Вертеп*); 2) т-р підготовчої доби; 3) т-р народницький; 4) побутовий т-р і мікрореалістичний. 1934 *П. Рудин* було відсторонено від керівництва, установу підпорядковано Управлінню в справах мистецтв при Раді нар. комісарів УСРР і надано статус Держ. музею театр. мистецтва УСРР.

Передоєнна колекція нараховувала бл. 60 тис. експонатів, спец. біб-ка — бл. 9 тис. томів. Проводилися інтенсивна наук.-дослідна і вид. робота. Було підготовлено 2 томи епістолярної спадщини корифеїв укр. т-ру, збірники "П. Саксаганський", "Вінок спогадів про *М. Заньковецьку*", "М. Кропивницький", "Українське театральне-декоративне мистецтво", організовано чимало виставок, зокр. до Декади укр. літ-ри й мистецтва в Москві (1951). У роки війни колекція зазнала значимих втрат. Після визволення Києва Музей відновив роботу. Сучас. назву МТМКУ одержав 1965 за постановою Ради Міністрів УСРР. Відповідно його структура доповнилася відділами музики, кіно, згодом — укр. нар. муз. інструментів. До його складу на правах мемор. відділів входили Будинок-музей *М. В. Лисенка*, Квартира-музей *П. Саксаганського* (тепер відділи Музею видатних діячів України). З поч. 1980-х відділом *М. Заньковецької* та *М. Заньковецької*.

За ініціативи і практичної участі МТМКУ створено експозиції багатьох "притеатральних" музеїв, у т. ч. 2-х музеїв *М. Заньковецької* (у Києві і селі Заньки), Музея *І. Карпенка-Карого* на хут. Надія, Музеїв корифеїв у Бобринці (Кіровоград. обл.), *М. Кропивницького* у Кіровограді, *О. Довженка* у с. Сосниці (Черніг. обл.), *А. Тарасової* у Києві та ін.

Важливий етап історії МТМКУ — побудова на поч. 1980-х стаціонарної експозиції (у пристосованому приміщенні кол. лавського лазарету), що вперше узагальнила шляхи розвитку т-ру в Україні від джерел до серед. 20 ст. 1989 створено нову експозицію у відреставрованому будинку *М. Заньковецької*, яка узагальнює життєвий і творчий шлях, відтворює побут зірки укр. сцени кін. 19 — поч. 20 ст.

У МТМКУ представлено стаціонарні виставки: "Леся Курбас. Людина, яка була Театром", "Борис Лятошинський" та укр. нар. муз. інструментів "Живі струни України", де відвідувачі

мають можливість поглибити свої знання з історії укр. культури, літ-ри та народознавства. Популяризації колекції муз. інструментів у МТМКУ сприяли кобзарі *Г. Тютюнник*, *С. Гилковос*, *В. Лисовол*, *П. Супрун*, *В. Горбатов*, бандуристи *Ф. Жарко*, *А. Бобир*, *В. Єсіпак*, поети-бандуристи *І. Немиродич*, *Я. Черногуз*, також Нац. засл. капела бандуристів України ім. *П. Майбороди*, Нац. оркестр нар. інструментів України, члени Нац. спілки кобзарів України.

■ Унікальний, один з найчисленніших в Україні, фонд колекції МТМКУ серед особових архівів діячів мистецтва зберігається вел. архів *Г. Хоткевича*, що складається з рукописів (поміж них листування з *Л. Курбасом*, *О. Ремез*, *Ф. Липицьким*, *Й. Гулейчуком*, *К. Станіславським*, *Л. Сулерджиким*, *І. Стадником*), світлин, спогадів, оглядових статей учасників Гуцул. театру.

МТМКУ проводить лекції та екскурсії. Так, до лекцій з проблем театр. мистецтва належать цикли "Театр корифеїв" ("Корифеї українського театру", "І. Карпенко-Карий і театр", "Життя і творчість *М. Заньковецької*"), "Діячі української культури і театру" ("Т. Г. Шевченко і театр", "Драматургія Лесі Українки", "І. Франко і театр"); "Драматургія і театр 20 ст." ("Л. Курбас і українська театральна культура 1920–30-х років", "М. Куліш і театр"). До лекцій циклу "Муз. мистецтво" належать теми "Як слухати і розуміти музику", "Укр. нар. муз. інструменти", "Солом'я Крушельницька", "П. Чайковський в Україні", "З історії кобзарського мистецтва", "Життя і творчість *Б. Лятошинського*" тощо. У циклі "Кіномистецтво" читаються лекції "Як створюється кінофільм", "Види і жанри кіно", "О. Довженко", "Кінолітопис полум'яних років", "Перші кроки кінематографа", "Укр. кіномистецтво 20-х років 20 ст.", "Світло далеких зірок (творчість *Віри Холодної*)". Також екскурсії та лекції-уроки на експозиції: оглядова "Театральне мистецтво України" (від витоків до поч. 20 ст.), "Що таке театр?" (для мол. і старших школярів), "Вертеп", "І. Котляревський та Г. Квітка-Основ'яненко (драматургія і театральний побут в Україні на поч. 19 ст.)", "Корифеї укр. театру (Укр. драматургія і театр 2-ї пол. 19 ст.)", "І. Карпенко-Карий і театр", "Людина, яка була театром. Леся Курбас", "М. Куліш і театр Лесі Курбас", "Муз. театр в Україні (сторінки історії)", "Життя і творчість *Б. Лятошинського*", "Живі струни України" (ілюструється грою на нар. муз. інструментах); "Літ.-муз. композиції та вчорні грампластики на експозиції" — "Живі струни України", "Мистецтво С. Крушельницької в грампластиках"; "Життя і творчість *М. Заньковецької*", "Корифеї укр. театру".

Літ.: Черкаський *Л. Живі струни України*, — К., 1999; Його ж. Українські народні музичні інструменти. — К., 2003; www.kpiavra.kiev.ua; www.tmf-museum.kiev.ua

С. Василюк

МУЗЕЙ ТЕАТРАЛЬНОГО, МУЗИЧНОГО ТА КІНОМИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

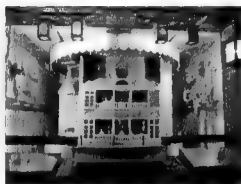
Крюкова нація з
колекції МТМКУ
(18 ст.)

Відділ музики МТМКУ (ВМ.) створ. 1965. Його завдання збирання, наук. вивчення,

**МУЗЕЇ
ТЕАТРАЛЬНОГО,
МУЗИЧНОГО ТА
КІНОМИСТЕЦТВА
УКРАЇНИ**

**Автограф 1-ї сторінки
музики до вистави
М. Старицького
"Маруся Богуславка"
Л. Ревуцького (1938)**

**Сокиринський вертеп. Фрагмент
експозиції МТМКУ, присвяченої розвитку
театрального мистецтва в Україні**

обробка та збереження колекції експонатів, присв. процесам становлення й розвитку муз. культури в Україні. 1-а зав. відділу музики — *Т. Швачко*, багаторічною колеж. Швачко, відомий кінорежисер, був одним із засновників театр. музею 1923.

На 2010 зібрано бл. 25 тис. експонатів: понад 15 тис. од. нотн. фонду (стародруки, раритетні та рідкісні видання, більше 10 тис. рукоп. нот і нотних автографів, а також бл. 5 тис. друк. нотн. видань). У колекції аудіозаписів — більше 1 тис. найменувань грамплатівок, поміж яких чимало екземплярів довоєн. періоду. ВМ. зберігає числ. рукоп. мат-ли й документи, світлинки, ескізи ш. макети декорацій, костюми та їх ескізи, афіші, програми, живопис. й скульптурн. портрети, монети, речі. Понад 1 тис. експонатів складає фонд фотографій композиторів. Найцінніші експонати зберігаються в архівах *М. Аркаса, П. Демичького, М. Лисенка, М. Леонтовича, Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, К. Стеценка, Г. Таранова*. Історію муз. т-ру в Україні відтворюють числ. фотознімки сцен з вистав. Фонд ескізів декорацій і костюмів до муз. вистав налічує бл. 1 тис. од. зб. — сценіграфів *А. Волонька, Ф. Нірода, І. Курочки-Армашевського, Ш. Меллера, А. Петрицького* ш. ін. Переважна більшість експонатів є культурним надбанням нац. значення.

Вел. цінність становлять стародруки й рідкісні видання, зокр. 2 рідкісних фоліанти кріюкової нотації з кіноварними позначками в дерев. палітурі зі шкіряними верхом, оздобленим орнаментом (придбані в 1980-х): "Стихирії праждинні" (за водяним знаком на веркушах палітура датована 1784); "Праздники" (1793, див. *Кишинь богослужбовий*). Одне з раритетних видань серед 18 ст. — "Ірмологіон" — зб. ірмосів 8-и гласів, піснеспівів Всенгнної та *Литурґії*, вид. друкарні *Почаїв. лаври*. Ш. архівах діячів укр. т-ру (зокр. *М. Заньковецької, М. Кропивницького, М. Садовського, П. Саксаганського* та ін.) зберігається значна кількість рукоп. партитур, *клубірів*, *поголосників* ш. окремих партій, що разом з ін. мат-лами потрапили до ВМ. до започаткування муз. колекції (ноти до вистав корифеїв укр. т-ру). До нотн. зібрання увійшли

також арківи *М. Вікторжесвської, М. Гришко, Ю. Кіпоренко-Доманського, М. Лютиненко, Вольгемут, В. Метельської, О. Петляш, Бариллаті, Е. Чабдар* та ін. (ноти значної частини їхнього оперного й кам. репертуару). Особливу цінність становлять автографи композиторів і виконавців з дарчими написами й вик. позначками. Ш. також автографи *М. Аркаса, В. Кирейка* (опера "Лісова пісня", балет "Тіні забутих предків", Симфонія № 3), *С. Людкевича* (кантати-симфонії "Кавказ"), *Б. Лятошинського* (70, у т. ч. опери "Золотий обруч", чернатки партитури опери "Щорс", 3-я симфонія, хор. та кам. твори, зокр. "Тече вода в синє море"), *Ю. Мейтуса* (усі опери, у т. ч. туркменські "Абадан", "Махтумкулі"). У ВМ. зберігається майже весь архів *Г. Таранова*, де представлено 20 юнацьких творів, окремі з яких присв. Б. Лятошинському, а також розвідка "Прийомні оркестровки західно-європейських та російських композиторів" (1070 стор. з відгуком *М. Гординького*). В архіві *Л. Ревуцького* містяться муз. оформлення драм. вистав "Маруся Богуславка", "Назар Стодоля", "Богдан Хмельницький" у Київ. т-рі ім. І. Франка. У музейн. зібранні ноти, архіви представлено твори композиторів, які працювали в жанрі оперети (*С. Жданова, О. Радиченка, О. Рябова, Я. Цегляра*). На основі матеріалів, що зберігались у музейн. колекції і Київ. конс. (тепер НМАУ), було сформовано основу експозиції Мемор. будинку-музею М. Лисенка (див. *Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, М. Лисенка, М. Старицького, П. Саксаганського*) у статусі відділу МТМКУ. Фонд рукописів (документи, спогади, листування) містить, зокр., листи *П. Саксаганського, методолог. розробки, пед. мат-ли М. Литвиненко-Вольгемут, З. Молодіної, В. Метельської, О. Петляш-Бариллаті, М. Донець-Тессейр, Вархіві В. Лютиненка* представлено понад 1000 обр. танців у балет. і опер. виставах. *М. Сігалю* (1-о постановника опер *Д. Шостаковича*) — реж. розробки та аналіз актор. і реж. майстерності в різних т-рах. Фонди фотографій та ескізів містять роботи художників-сценіграфів *І. Бурляка, А. Волнен-*

**С. Людкевич і Л. Ревуцький
(Київ, 1969 р.)**

На відкритті виставки, присвяченої 80-річчю В. Кирейка. Зліва направо: О. Емець, В. Кирейко, В. Мудрик (Київ, 2007 р.)

ка, О. Головіна, Ф. Нірода, А. Петрицького, Ф. Федоровського та ін. ВМ має ориг. портрети М. Леонтовича та його батьків, К. Стеценка (на зерні), роботи вішниц, художника В. Дмитрієва).

У стаціонарній експозиції представлено сцен. костюм балерини А. Василієвої, подарований їй у Белграді (тепер Сербія) 1945 після виконання серб. танцю "Коло" (автент. нац. костюм 19 ст. з гофрованого домотканого полотна із застосуванням б-н видів нар. вишивки, що складається з 5-и елементів, включно з капелюхом і постолем); справж. япон. кімоно з шовку на парчевій підкладці, виготовлене вручну, подароване Г. Циполи 1976 як переможниці Всесв. конкурсу вокалістів у Токіо на найкраще виконання гол. партії в опері Дж. Пуччіні "Мадам Баттерфліє", а також 3 призові кубки: найвища нагорода — приз ім. відом. япон. співацьки Т. Міури (свого часу вважалася найкращою Чіо-Чіо Сан), 2-й кубок — від імені прем'єр-міністра Японії, 3-й — від імені президента поп-у. телерадіокорпорації "NHK" (передано співацькою до ВМ, 1986); колекцію конц. костюмів З. Гайдой, М. Литвиненко-Вольгенмута, Е. Мірошниченко, М. Гришка та ін.

Систематично створюються виставки (бл. 80), у т. ч. відізн. — у Нац. опері України, Нац. філармонії, Будинку композиторів України та Будинку вчених НАН України на відзначення ювілейних і пам'ятних дат видат. діячів укр. культури. Упродовж 1995—2008 демонструвалася стаціонарна виставка, присв. Б. Лятошинському (243 експонати, зокр. мемор. та особисті речі). З успіхом експонувалися виставки до 250-річчя М. Березовського, 150-річчя Л. Чайковського, 200-річчя О. Пушкіна, до 100-річчів ювілей В. Барвінського, В. Верховинця, В. Гомалюка, М. Гришка; до ювілейних дат В. Кирейка, С. Крушельницької, М. Леонтовича, С. Людкевича, С. Прокоф'єва, Л. Ревуцького, М. Смилови, Л. Собінова, Я. Степового, Ф. Шаліяліна, Д. Шостаковича, А. Штогаренка, художників Н. Алексєєвої-Горбунової, Ю. Білоненка, І. Курочки-Армашевської.

1982 було створено виставку, присв. 100-річчю з дня нар. К. Стеценка. Спец. виставкою було відзначено 125-річчя від дня нар. композитора (2007), де, зокр., експонувалася рідкісна

афіша з фондів МТМКУ вистави "Гейдамаки" за поемою Т. Шевченка в режисурі Л. Курбаса з музикою К. Стеценка та нот. видання з дарчими написами композитора. Крім ориг. світлин експонувалися також газ. публікації зав. відділу музики МТМКУ О. Емець про відзначення ювілею.

До 50-річчя (1982) і 75-річчя (2007) А. Солов'яненка було створено виставки в Нац. опері України. Вперше експонувалася костюм до ролі Герцога ("Ріголетто" Дж. Верді), який перейшов співакові в спадок від його педагога О. Коробейченка.

ВМ. формує колекцію скульптурних портретів укр. композиторів і виконавців, зокр. С. Крушельницької в ролі "Аїди" з одним. опери Дж. Верді (скульп. Л. Біганич). У стаціонарній експозиції є також роботи скульпторів І. Кавалерідзе (Ф. Шаліялін) у ролі Овельфери з опери О. Серова "Юдіф" та О. Ковальчук ("Композитор М. В. Лисенко"), Г. Кальченко ("Композитор В. Косенко"). У фондах зберігаються скульптурні портрети артиста балету Б. Степаненка, композиторів Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, Г. Майбороди, С. Людкевича, Ю. Мейтуса та його дружини, артистки О. Василієвої.

Співробітники ВМ. створили темат. лекторій з історії муз. мистецтва ("Б. Гмря", "І. Козловський", "С. Крушельницька", "Б. Лятошинський", "Ф. Шаліялін", "Інструменти симфонічного оркестру", "Історія джазу", "Як слухати музику"). Традиційно проводяться творчі мист. вечори з нагоди знаменних дат діячів муз. мистецтва. За роки існування відділу склалися плідні творчі й наук. зв'язки з І. Гамкалом, Ю. Гуренко, Т. Гусарчук, Б. Делемком, В. Кирейком, Л. Левітом, О. Тароничем, К. Шамаєвою та ін., які підтримують музейну справу.

Серед андань, здійснених працівниками ВМ., — "Галина Нестеровська, Леонід Писаренко" (К., 1977), "Іван Бурячок, Микола Бурячок" (К., 1981); статті в часописі "Мистецтво і сучасність" ["Сценографія музичної вистави" (1980), "Образотворча режисура музичного театру" (1976), "Образи Лесі Українки в сценографії" (1982), "Анатолій Петрицький" (1985), "Митець національного відродження" (про В. Кричевського, 1990), "Іван Курочка-Армашевський" (1996); "Національний авангард" (1997); "Безсмертний світ образів О. Пушкіна" (1999) та ін.] та числ. статті в ЕСУ та ін. виданнях.

2008 року відкрито філію МТМКУ "Музей-квартира композитора В. Косенка" на базі нар. кабінету-музею В. Косенка (15 берез. 1964). У створенні експозиції кабінету-музею брали участь А. і Р. Каннел-Косенко — дружина та прийомна дочка композитора. Оформлення здійснив Д. Батушков. Тут традиційно протягом багатьох років проходять концерти й муз. вечори, відбувається також щорічне вручення Премії ім. В. Косенка. 2008 науковці ВМ. створили темат.-експозиц. план Музею-квартири В. Косенка.

В. Мудрик

МУЗЕЙ ТЕАТРАЛЬНОГО, МУЗИЧНОГО ТА КІНОМИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Кімоно Г. Циполи, подароване на Міжнародному конкурсі за найкраще виконання партії Чіо-Чіо Сан (Японія, 1976 р.)

Призовий кубок Г. Циполи, переможниці Міжнародного конкурсу (Японія, 1976 р.)

МУЗЕЙ-БУДИНОК М. ЗАМЬКОВЕЦЬКОЇ

Фрагмент інтер'єру
Музею-будинку
М. Замьковецької
(Київ)

МУЗЕЙ-БУДИНОК М. ЗАМЬКОВЕЦЬКОЇ (МБЗ, філія Музею театрального, музичного та кіномистецтва України). Започатковано 1922 у дні святкування 40-річчя сцен. діяльності артистки. У 1-й експозиції у фойє театру ім. В. Леніна (1924) було представлено театр. костюми, одержані від М. Замьковецької, а також мат-ли (афіші, програми, фотографії), що висвітлювали творчий шлях артистки. 1926 у Ніжині при Музеї ім. М. Гоголя було утворено театр. відділ ім. М. Замьковецької, де зібрано й систематизовано понад 1 тис. експонатів (афіші, програми, газети, часописи, світлин, адреса тощо). У залах Держ. музею театр. мистецтва України 13 жовт. 1927 у 24-у корпусі Києво-Печер. заповідника відкрилась експозиція, де було представлено "куточок" М. Замьковецької та її сподвижників — М. Кропивницького, М. Старицького, М. Соболевського, П. Саксаганського та ін. У фонди театр. музею ввійшли профільні мат-ли Музею діячів культури при АН УРСР, т-ру "Березиль", Музею ім. М. Гоголя — приват. колекції. Музейна колекція поповнювалась самою актрисою, а після її смерті — родичами, колегами по сцені. Унікальні речі артистки передали МБЗ її племінниця Н. Волик та її дочки Г. Дядюша й І. Толочко. Саме ці мат-ли стали основою для створення Квартири-музею М. Замьковецької в Києві (вул. Червоноармійська, 121, кв. 4) у будинку, де актриса провела ост. роки життя [1918—34; забудова 1892, належала родині сестри — Л. Карнаукової]. 1954 було встановлено мемор. дошку, 1973 її замінено на барельєф (скульп. Е. Каленицька). З ініціативи МТМАУ, Львів. драм. т-ру ім. М. Замьковецької та І. Козловського у 2-х кімнатах квартири було відкрито експозицію, присв. творчості актриси (1960). 1-й Музей М. Замьковецької в Києві проіснував майже 19 років. Там проводилися відкриті шкільні уроки, зустрічі з дітьми мистецтва, бесіди про т-р, святкування днів нар. артистки та ін. заходи. Як пам'ятку культури Музей-квартиру М. Замьковецької було внесено до всіх довідників, у т. ч. і міжнац., але в 1970-х будинок згорів. 29 верес. 1989 у відбудованому приміщенні МБЗ було створено нову експозицію. У МБЗ діють стаціонарні виставки "Жіночий силует" (актриси т-ру і кіно кім. 19 — поч. 20 ст.), "Актриса-лауреатки премії ім. М. Замьковецької".

Лит.: www.klavra.kiev.ua; <http://www.tmf-museum.kiev.ua>

С. Василів

МУЗЕЙ МУЗИЧНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ У ЛЬВОВІ (МММК.) — засн. 1989 як відділ Львів. літ.-мемор. музею І. Франка, з 1995 — самостійна установа, муніцип. музей. Його розташовано в кол. будинку співачки, купленому нею 1903 (вул. Ю. Крашевського, тепер — С. Крушельницької; 23). 1978 на фасаді буд. встановлено мемор. дошку С. Крушельницької (скульп. — Е. Мисько). Фундаторка — О. Бондарівська (племінниця С. Крушельницької), чий архів став основою експозиції МММК. Вел. цінність становлять експонатів, передані до МММК. дослідниками творчості С. Крушельницької — М. Головащенко та І. Деркачем.

Фрагмент інтер'єру Музею-будинку
М. Замьковецької

Експозицію побудовано на ориг. мат-лах кін. 19 — 1-ї пол. 20 ст. Розділи: "Дитинство і роки навчання С. Крушельницької", "Перші виступи на сцені", "Зв'язки Крушельницької з діячами укр. культури", "Неперевершена ваґнеристка", "Примадонна варшавської опери", "Українка рятує "Чо-Чю-Сан", "Крушельницька, Р. Штраус, А. Тосканіні в "Ла Скала", "С. Крушельницька — камерна співачка", що розповідають про життя й сцен. діяльність співачки, її родину та мист. оточення.

Фонди МММК. налічують понад 18 тис. од. зб. і складають 8 груп осн. фондів: С. Крушельницької, С. Людвєвича (1995), М. Менциньського (1995, ориг. фотографії співака та його партнерів по сцені, афіші, програми концертів, муз. критика, листування, особисте фп.), фонд Я. Грицяка (1994, зберігається понад 2,5 тис. грамплатів, світлин муз. діячів кін. 19 — 1-ї пол. 20 ст. з їхніми автографами, музикознавча літ-ра), Фонд муз. діячів (1997, мат-ли про Л. і М. Колесс, Ю. Крижа, І. Маланок, І. Сивенку-Іваницьку, М. Скалу-Старицького, Н. Шевченко та баг. ін., частина їхніх особистих архівів); фонд аудіозаписів (1996, архівні грамплатівки із записами муз. творів у виконанні відом. співаків, піаністів, скрипалів, а також сучас. аудіокасети та CD); фонд історії музею (1996, сучас. світлин, що розповідають про багатогранну діяльність МММК. від початку його заснування); фонд особових архівів (2005, особові архіви І. Деркача, О. Поломарчука, М. Крушельницької, родини Мизалів та ін.). На основі архіву С. Людвєвича 1995 було створ. Музей мемор. С. Людвєвича як філію Музею С. Крушельницької.

Співробітники музею ведуть пошук., наук. та просвітн. роботу, присв. вивченню творчості діячів муз. культури Сх. Галичини. Результати їхньої праці публікуються в наук. зб., період. виданнях, звучать на конф., у радіопередачах. М. організовує різноманітні заходи, зокр. —

тема. виставки, щорічні урочисті святкування дня нар. С. Крушельницької, зустрічі родини співачки, наук, читання, концерти.

На мат-лах фонд колекції створено док. фільми про С. Крушельницьку: "Соломія Крушельницька" (реж. І. Мудрак, Л.: Міст, 1994) "Два життя Соломії" (реж. О. Фролов, К.: Контакт, 1997), фільм із циклу "Гра долі" (реж. В. Образ, ВІАТЕЛ, 2008); підготовлено ТБ передачу з циклу "Імена" (2004).

Наук. працівники МММК беруть активну участь у музей. фестивалях, конф., міжн. проєктах, що сприяють удосконаленню й розширенню методів музейної роботи. Завдяки участі в укр.-нідерланд. проєкті МАТРА/Музеї України співробітники МММК ознайомилися з новітніми розробками музейного менеджменту та освітніх програм, перейняли досвід роботи з дит. аудиторією, здобували у провідних музеях Нідерландів. Підсумком 3-річного (2007–09) партнерства укр. і нідерланд. фахівців стало видання посібника "Музей: менеджмент і освітня діяльність" (Л., 2009), у підготовці якого брали участь і наук. співробітники МММК.

Видання: Каталог тематичних виставок / Ред.-упоряд. Д. Білобич. У 3-х вип. – Вип. 1: 1992–1996 – Л., 1998; Вип. 2: 1997–2001. – Л., 2002; Вип. 3: 2002–2006 – Л., 2006; Бандрицька О. Науково-методичні праці, статті, рецензії / Ред.-упоряд. Р. Мисько-Пасічник. – Л., 2002; Голісцький М. Спогади / Упоряд. Г. Тихобавда, І. Криворучка, Д. Білобич. – Л., 2006; Каталог грамплатвок і пол. XX ст. з фонду Музично-меморіального музею С. Крушельницької у Львові / Упоряд. Д. Білобич, І. Криворучка. – Л., 2007; Безсмертна слава Соломії: Бібліобліог. довідник / Упоряд. М. Зубеляк, Р. Мисько-Пасічник. – Л., 2007; Соломія Крушельницька і Львів: [Путівник] / Авт. проєкту І. Криворучка, Д. Білобич. – Л., 2007; Соломія Крушельницька. Шляхами триумфів: Статті та мат-ли / Упоряд. П. Медведик, Р. Мисько-Пасічник; наук. ред. М. Зубеляк. – Тернопіль, 2008; Соломія Крушельницька. Міста і слава / Авт.-упоряд. Г. Тихобавда, І. Криворучка. – Л., 2009; Білобич Д. Стежкогледі в контексті місії музею // Музей ХХІ століття: актуальні проблеми сьогодення. – Л., 2008; // ж. Формування місії музею // Музей: менеджмент і освітня діяльність. – Л., 2009; Криворучка І. Задля музики – до

Фрагмент експозиції
Музично-меморіального музею
С. Крушельницької у Львові

Львова (із практичного досвіду роботи Музично-меморіального музею Соломі Крушельницької з німецькомовними туристами) // Музей ХХІ століття: актуальні проблеми сьогодення. – Л., 2008; // ж. Інноваційні методи діяльності музею (особистий досвід після участі в міжнародному проєкті Матра-Музеї України) // Сучасні вимоги до діяльності музейних закладів на громадських засадах. – Л., 2008; // ж. Менеджмент колекцій // Музей: менеджмент і освітня діяльність. – Л., 2009; Посічник Р. Сучасний музейник: штрихи до професійного портрета // Музей ХХІ століття: актуальні проблеми сьогодення. – Л., 2008.

Літ.: Музично-меморіальний музей Соломі Крушельницької у Львові: Ілюстрований путівник. – Л., 2002; Меленко О. Світа зоре на все поле: [Відкриття музею С. Крушельницької у Львові] // Музика. – 1989. – № 6; [Б. п.]. Музично-меморіальний музей Соломі Крушельницької // Музеї України. – 2005. – № 6 (12); Кияновська Л. Маленке поетичне есе про Музей Соломі Крушельницької та його подвигів // Каталог тематичних виставок (2002–2006 рр.) / Упоряд. Д. Білобич. – Л., 2006; Паламарчук О. У гостинній оселі Соломі Крушельницької // // ж. Світ моєї звичклені. – Л., 2006; Мисько-Пасічник Р. Сторінками літопису Музею Соломі Крушельницької // Митці Львівщини: Календар знамен. і пам'ят. дат на 2009 р. / Упоряд. Н. Письменна. – Л., 2009; [Б. п.], 20 раритетів Музично-меморіального музею Соломі Крушельницької // Музеї України. – 2009. – № 2; Романюк Л. З'ясуємо "спроби" заочаткову діяльність музею Соломі Крушельницької // КіЖ. – 1990. – 14 лют.; Долько В. Соломія в Києві // Профіля (Укр. еженедельник). – 2009. – 30 мая.

Р. Посічник

МУЗЕЙ МЕМОРИАЛЬНИЙ СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА (філія Музично-меморіального музею Соломі Крушельницької у Львові) відкрито 1995 у дім композитора у Львові на вул. С. Людкевича, 7. Ініціатором створення Музею була канд. мист-ва З. Штундер, учениця та багатолітня асистентка Людкевича, згодом — його дружина, а по смерті композитора — спадкоємиця і хранителька його дому та архіву.

Музей Соломі Крушельницької, єдиний у Львові музей муз. профілю, виступив з ініціа-

**МУЗЕЙ
МЕМОРИАЛЬНИЙ
СТАНІСЛАВА
ЛЮДКЕВИЧА**

Музично-меморіальний музей
С. Крушельницької у
Львові

С. Крушельницька в ролі Чіо-Чіо-сан (однойм. опера Дж. Пуччіні). Фото з колекції Музично-меморіального музею С. Крушельницької у Львові

Меморіальна
дошка на будинку
Меморіального музею
С. Людкевича
(Львів)

тивною розмістити мемор. музей композитора на 2-у поверсі його дому, а 1-й — залишити за З. Штундер. З цією метою вона подарувала Музею Соломії Крушельницької частину усадибкового нею будинку і почала працювати на посаді ст. наук. співробітника філії Музею Соломії Крушельницької — Меморіальний музей Станіслава Людкевича.

В основу експозиції музею покладено унікальні мат-ли архіву композитора, що налічує бл. 10 тис. одиниць (рукописи, друк, видання, фотографії, листування, предмети образотв. мистецтва, багата биб-ка композитора). У 2-х експозиційних кімнатах збережено інтер'єри кабінету і спальні, 3-я слугує своєрідною виставковою залогою, де демонструються видання муз. творів, музикозн. прещ., рукописи.

Результатом дослідницької праці З. Штундер з мат-лами архіву читачі стали фундамент. видання. Впродовж 1999—2000 побачило світ повне зібрання музикозн. спадщини та публіцистики С. Людкевича, що охоплює дослідження, статті, рецензії та виступи, написані чи виглошені ним від кін. 19 ст. до початку 1970-х. Вийшла друком монографія З. Штундер у 2-х томах: Т. 1.: Станіслав Людкевич. Життя і творчість: (1879—1939). — Л., 2005. Т. 2.: Станіслав Людкевич. Життя і творчість: (1939—1979). — Л., 2009).

Щороку Музей розширює свою діяльність, популяризує творчу спадщину композитора. До 125-річчя нар. С. Людкевича працівники Музею Соломії Крушельницької організували та провели низку заходів: вечір спогадів, наук. конф., виставку на мат-лах з архіву композитора. До цього ювілею, зокр., при підтримці Управління культури Львів. міської ради було видано рекламний буклет "Будинки-музеї Станіслава Людкевича" і CD з архівними записами творів композитора. Кожного року в Музеї Соломії Крушельницької експонуються виставки з особистого архіву С. Людкевича до Дня народження композитора.

Музей С. Людкевича постійно відвідують студенти, учні, діячі муз. культури з України та з-за кордону.

Перспективи розвитку Музею С. Людкевича — відтворення мемор. комплексу на базі його садиби, створення наук.-дослідницького центру з вивчення творчої спадщини композитора та його сучасників, залучення ширшого кола відвідувачів.

Р. Посічник

МУЗИКА (зає.-укр. — "музика", скрипки; *закарпат.* — "гуслар", "гудак") — виконавець нар. інстр. музики, переважно — скрипаль.

М. Хай

МУЗИКА (зає.-укр. "музики", *троїста музика*, *зох.-укр.* капеля (інстр.), *бойлід.* бурса, *сх.-поділ.* "веселики") — нар. назва анс. форм традиц. інстр.-танц. музики українців.

М. Хай

МУЗИКА ("музики") — нар. забава за участю *троїстої музики*.

"МУЗИКА" — укр. муз. журнал, створ. у кв. 1923 як орган *Всеукр. муз. товариств*. ім. М. Леонтовича. Виходив щомісяця в Киє (1923—25, гол. редактор М. Грінченко). 19. функції часопису тимчасово виконувала "Укр. муз. газета". 1927 часопис виходив як дві місячники в Києві й Харкові. 1928 — журн. реорганізовано у щомісячник з назвою "Музи. масам", з 1931 — "Музика мас" (видавався Харкові). 1933—34 та 1936—41 журнал щодв. місяця виходив у Києві під назвою "Радянська музика" як орган Спілки рад. композиторів України (в 1941 — вийшло 2 номери). У нове період муз. життя республіки висвітлював часопис "Мистецтво", що виходив упродовж 1954—69 (щодавнісця, гол. редактор І. Корнієнко). Від 1970 "М." виходить в Києві. Засновники: Мін-во культури УРСР, СКУ та Муз. тов-во УРСР (гол. редактор — Е. Яворський, 1970 — 2003, 2003 — Т. Швачко, 2010 — О. Голіщенко). До 2009 "М." — орган Мін-ва культури і туризму України, НСКУ та Нац. Всеукр. муз. спілки. Часопис висвітлює муз. життя України — між і всеукр. фестивалі, конкурси, прем'єри муз. трів, творчість укр. композиторів різних поколінь, аналізує проблеми виконавства, освіт. музичної, друкує спогади, листи, архів. матер. алі, рец. та огляди на нові книжкові, нотні і аудіовидання, відкриває незнані сторінки муз. історії, невід. або незаслужено забуті імен. У кожному номері є нотна сторінка.

Лит.: [Б. л.]. Відгуки на декларацію Музичного Товариства та на реорганізацію "Музики" // *Музика*. — 1924. — Число 10—12; *Залеський О.* *Музика*, ор. 1923, 24 і 25. Київ (Рецензії) // *ЛНВ*. — 1925. — Т. 88; *Козичий П.* Доповідь П. Козичього "Про роботу журналу "Радянська музика" // *Рад. музика*. — 1934. — № 8—9; *Гордійчук Я.*, *Мельник О.*, *Некрасова Н.*, *Швачко Л.* *Музика і критика: сторінки літопису* // *Музика*. — 1983. — № 2; *Витвицький В.* "Музика" — наші дні // *Вісник* ж. Музикознавчі праці. Публіцистика. — Л., 2003.

Т. Швачко

МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ (М.д.д.) — галузь ком. творчості. Відрізняється конкретністю сюжету, чіткістю й рельєфністю муз. форми, близькістю до дит. побуту та змислом. Виконує важливу роль в муз.-естет. вихованні підрастаючих поколінь, впливає на духов. збагачення дити і оновлення, сприяє посиленню їхньої здатності ширше сприймати навколишній світ, красу муз. мистецтва в різних його видах і жанрах. Муз. мистецтва, створюваної для дит. виконання, враховуються вик. можливості дітей — діапазон голосу, хор. підготовки, рівня технічного опанування інструменту (С. Гончаренко).

М.д.д. поділяється на 2 осн. види: для слухання і для виконання дітьми. Обидва види включають театр, орк., воє. — сольну, ансамблев. та хор. (у т. ч. для *дорос. хлопчиків*); інстр. — для сольного виконання, а також ансамблів. До театр. музики належить передусім *опери, балети*, а також *музички* й *музика до встав.* різного типу т-рах: юного глядача, лялькового тощо. У всіх цих галузях творчості укр. *композитори* мають чималі здобутки. Крім цього

починаючи з 2-ї пол. 20 ст., укр. митці створили багато музики до мультфільмів (див. *Музика для кіно*).

Важливе значення муз. мистецтва для всебічного розвитку особистості з раннього віку дитини було усвідомлено багатьма видатними композиторами. Вони створили яскраві зразки М.Д.Д. у різних жанрах, значна частина з яких увійшла до постійного репертуару юних музикантів. Найбільше творів було створено для фортепіано. Поміж них — "Дитячий альбом" П. Чайковського, "Альбом для молоді" Р. Шумана, "Дитячі народні пісні" й "Угорські танці для 2 фп. і 8 рук" Я. Брамса, "Дитячий куточок" К. Дебюссі, "Дитячі пісні" К. Шимановського, "Мікрокосмос" Б. Бартока. Для дітей творили також Е. Гріг, Д. Кабелівський, С. Прокоф'єв, який створив, зокр., симф. казку "Петрик і вовк" для симф. оркестру і чтиця, К. Лядов (дит. пісні на нар. слова), З. Кодай (цикл пісень), М. Мусоргський (цикл пісень "Дитяча" для виконання профес. музикантами), Ж. Бізе (цикл із 12 п'єс для фп. "Ігри дітей" в 4 руки, частково для симф. орк. "Маленька сюїта"), Б. Бриттен (опера "Маленький самозрост"), П. Гіденіт ("Ми збудуємо місток"; обидві — для дит. виконання), П. Чайковський (балети "Лускунич", "Спляча красуня") тощо.

Наприкінці 19 ст. Е. Мандичевський написав 1-у дит. оперу "Маскарад у ніч св. Миколи" (лібр. К. Мандичевської). 1-і укр. опери для дітей також було створено в кін. 19 ст. М. Лисенком ["Пан Коцький" (1891), "Зима і Весна" (1892) та "Коза Дереза" (1893)]. У основу цих творів покладено укр. нар. казки; музика, побудована на відомих нар. піснях і танцях, легко запам'ятовується і добре сприймається дітьми. 1900 створив оперу "Ріпка" В. Соколякський. У перші десятиліття 20 ст. дит. опери на нар. основі створили К. Стеценко ("Лисичка, Котик і Лівнік" (1910) та "Івасик-Телесик" (1911)), а також М. Леонтович ("На руселчин Великдень"; для шкільного хору Першої трудової школи в Києві, керіваного П. Количким, її поставлено в Київ, т-рі опери та балету до 100-річчя від дня нар. композитора (1977 в ред. М. Скрягіна)).

У 1929 Г. Філаровський створено дит. оперу "В майстерні художника". У 1930—40-х з'явилися опери Г. Компаніччи на лібр. М. Пригари "Вовк і семеро козенят" (1939), І. Польського "Терем-теремок" на власне лібр. за С. Маршаком (1949), що йшла в багатьох т-рах кол. Рад. Союзу, та опера на той самий сюжет І. Драго. Однією з найкращих дит. опер 2-ї пол. 20 ст. є "Казка про забутий час" (1951) Ю. Рожавської на лібр. Л. Компаніччи за однойм. казкою Є. Шварца. Розвиток драматургії тут відбувається за принципом контрастно-динамічного чергування епізодів, що наближає її до муз. драми. Опера Ю. Рожавської йшла в Київ, т-рі опери та балету. Дит. оперу "Блакитна троянда" на власне лібрето за угор. казкою написала М. Пилипчук (1970). У 1980-х у Львові в т-рі опери та балету було поставлено оперу-казку Б.-Ю. Янівського "Царівна жаба", в Києві

Діти-виконавці опери "Коза-дереза"
М. Лисенка
(с. Тимківці, тепер Гуроденківського р-ну
Івано-Фр. обл., 1892 р.)

в Держ. муз. т-рі для дітей і юнацтва — опери "Буратино" О. Білаша, "Золоторогий олень" О. Костіна за літ. основою Д. Павличка. Оперу "Казка про живу воду" написав М. Чемберсі (1988). "Вовк-чарівник" на лібр. Г. Аронова — І. Кириліно (1993). 1996 у Харків, т-рі опери та балету поставлено дит. оперу М. Стеценко "Коли ще звірі говорили" за казкою І. Франка (лібр. С. Чепалова). А в 1990-х у Київ, дит. муз. т-рі було поставлено нову версію казки "Івасик-Телесик", оперу І. Щербаківа "Пастка для відьми" на лібр. Г. Коняковий; в Київ, т-рі муз. комедій — "Чиполіно" Б. Алексєєнка у співаз. з Ю. Котилецьким на основі казки Дж. Родарі, у Миколаїв, муз.-драм. т-рі було здійснено постановку комічного дит. опери Т. Ярової "Іменини з пригоди" (за казкою "Мука-чокотуха" К. Чуковського, 1992). До опер, написаних спеціально для дит. виконання, належать "Марійка-розгубійка" Б. Алексєєнка, "Кішко є друзі" М. Завалишиної, "В зеленому садочку" А. Філіпченка, "Лісова школа" Б. Філіца за казкою Т. Савчинської-Латик, "Лісова пісня" М. Степаненко (обидві — 2010), "Корольова — Зубна щітка" В. Шоповаленко. Остання, а також згадана опера М. Завалишиної, виконувалися профес. артистами й були записані у фонд Нац. радіо як радіовистави. Значну кількість дит. опер і оперет, а також муз. п'єс для сцен. виконання, прийнятих чинниками укр. пісенності, було створено протягом 1930—80-х укр. композиторами зарубіжжя в різних країнах світу. Всі вони призначені для дит. виконання. Поміж них у США написали дит. опери композитори: І. Білогорд ("Червона шапочка"), О. Залеський ("Ціркунчик"), Я. Лосовський ("В царстві Оха"), З. Лиско ("Золоте весілля"), В. Овчоренко ("Лісик Микита") на лібр. Л. Полтави за І. Франком (1969), поставлено дириг. Ю. Оранським у Муз. інституті у Філадельфії, 1979), М. Фоменко ("Котик Кікі", "Листоноша", "Івасик Телесик"), Є. Савдовський ("Ведмежа порада" на власне лібр., 1968).

У Канаді комп. Є. Зводзєцький написав оперу на тексти канад. поета О. Григора-Гулуцана, в Австрії — А. Готтишин ("Бабусині пригоди" на власне лібр. за казкою О. Олесь), у Чехословаччині — Б. Левитський ("Івасик-Телесик" і "Солом'яний бичок", теж за казками О. Олесь), у Вел. Британії та Ірландії — С. Турквич-Лук'янович ("Цар Ох" (1930),

МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Обкладинка видання
опери "Коза-дереза"
М. Лисенка (К., 6/р)

Обкладинка видання
опери "Зима і Весна"
М. Лисенка (К., 6/р)

Обкладинка видання
"Сонечко"
Л. Реузької
(К., 1926)

(1938), *Симфоніети М. Тіца та І. Польського*, "Маленька сюїта" *І. Мартона*, Парафраз на тему нар. пісні "Думи мої" *Д. Клебанова* для симф. орк., "Поєма" *В. Борисова* для кам. орк. та арфи, "Молодіжний квартет" для струн. інструментів *В. Барвінського*, "Маленький валес", "В гаю зеленієнім", "Ой зацвіли фіалочки" для анс. скрипалів та "Пісня" і "Скерцо" для фп. *тріо* *Б. Фільца*, "Шарманка" для анс. дух. інструментів, "Поєма" для 2-х фп. і сюїта "Народні фрагменти" для струн. орк. (1959) *Ю. Щуровського*, ряд п'єс для анс. дух. інструментів *А. Мухи*, "Сюїта з 3-х частин" для 3-х флейт *Ж. Колодуб* тощо. Парафраз фп. збірки для дітей *М. Чемберзі* під назвою "Метушня в старовинному замку" для *квартету* скр., флейти, фп. та вчл. написав *В. Ронжик*. Чимало музики створено укр. митцями для різних інструментів для сольного виконання в супр. фп. Зокр. авдіюко популярністю користувється "Інтермеццо" для скр. і фп. *Л. Ревуцького*, "Мелодія" для *скрипки*, а також у варіанті для струн. орк. *М. Скорика*, "Аркан" і "Весняний романс" для скр. і фп., "Тема з варіаціями" для *кларнета* й фп. *Б. Фільца*, "Мелодія" для *віолончелі* і фп. та "Іспанський танець" для *кларнета* й фп. *Ю. Щуровського*, "Альбом п'єс" для *дзвіночків* *Ж. Колодуб*, її ж "Три п'єси для *гобоя* соло (імпровазіції)", 3 п'єси для вчл. і фп. *Т. Шутенко*, "Зошит для солістки" (1979) *М. Корчинського* тощо. Фантазію для *трамбону* з фп. на теми свого мюзиклу "Котигорішко" написав *М. Стецюк*. Багато творів для різних струн. і дух. інструментів створив *Л. Колодуб*. Особливо популярними стали його Поєма для скр. і струн. орк. й "Ескіз в молдовському стилі" для скр. і фп., а також альбом дит. п'єс для *туби* (1999).

Композитори зверталися також до пед. репертуару в інстр. жанрах великих форм, що сприяло формуванню худож. смаку і віртуозних навичок у юних виконавців. Це — "Юнацький фп. концерт" *З. Лисяка* (1930-і; втрачено), *Концертино* для скр. з орк. *А. Штогаренка*, *Концерт* для скр. на нар. теми *К. Шутенка*, *Концерт* для скр. з орк. *Г. Фінаровського*, "Молодіжний концерт" для скр. з орк. *Ю. Іщенко* (1970), 3 фп. концерти з орк. *М. Сильванського*, "Молодіжні концерти" для скр. з орк. *Ю. Знакокова*, *М. Скорика*, *Б. Фільца*, 3 фп. концерти з орк. *І. Берковича*, концерт для фп. з орк. *І. Соневицького*, Концерти для фп. *Л. Прайок* і *В. Золотухіна*, Концерт № 2 для скр. з камерним орк. або фп. *Л. Колодуба*, *Концертино* для фп. з орк. *Л. Шукілою*, *Б. Фроляк*, Концертино для 2-х фп. *Т. Сокоба* (Ростимашенко) а також *Л. Дончик* тощо.

Значний внесок для нар. інструментів в 2 концерти для *баяна*, концерти для *бандури* з орк. для *балалайки* з орк. *К. Мяскова*, 3 концерти для *баяна* *Я. Лавініського*, "Концертино-рондо" для *баяна* з орк. нар. інструментів, "Концертино-імпровазіція в народних ладах для бандури із тріострою музикою" (1980) *М. Корчинського*.

Томіж сольних інстр. творів найбільше написано для фп. Міцний фундамент цієї галузі було закладено класиками укр. муз. культури

М. Лисенком, *П. Сокольським*, *Я. Степовим*, *В. Барвінським*, *С. Людкевичем*, *В. Косенком*, *Л. Ревуцьким*. Особливо репертуарними у 1930-х були фп. твори *В. Барвінського*, поміж яких — цикли "Шість мініатюр на укр. нар. теми" (1920), "Укр. нар. пісні зі словесним текстом" (друж. 2000), "Колядки і щедрівки" (друж. 1935), "Наше сонечко грає на фортепіані" (опубл. 1935); *С. Людкевича* ("Качка, Романце" та ін., надрук. у зб. "Твори для молоді" (1998)); *В. Косенка* ("24 дитячі п'єси" (1936) і "Чотири п'єси" (1930), які багато разів перевидувалися протягом наступних десятиліть, публікувалися у багатьох збірках виданнях разом із творами ін. композиторів).

У 1930-х вийшли друком "Твори для молоді" *Н. Нижанківського*, Альбом дит. п'єс із 5 мініатюр "Мерш горобчиків", "Староукраїнська пісня", "Коломийка", "Івасюко грає на віолончелі" та "Гавот ляльки", побудовані на темах нар. характеру. У 1930-х створив "Малі легкі кусники для початківців на теми укр. нар. пісень на фортеп'ян на 2 руки" (1933) і *Сонатину До мажор* (1942) *Б. Кудрик*. У його збірку "Фортепіанні твори для дітей" (опубл. 2008) увійшли п'єси "Марш", "Танок", 3 "Думки", 2 Сонатини, "Мале скерцо", "Старогалицька пісня", "Дяк Христ". На спомин побуту в Яворіві з 25 на 26 листопада 1934" (Христя — сестра *Б. Фільца*), "На старогалицьку ноту". Наприкінці 1930-х твори для дітей і юнацтва написав *М. Колесса* (поміж них найпопулярніша — Сонатина (1938)), згодом — "Три коломийки" (1958), "Три п'єси для дітей" (1959), "Серед пастишків", "Спи, Кесню", "Скерціно". У 1940-х з'явився зб. "Укр. фортепіанний альбом для початківців" *Р. Совицького*. Значний внесок у фп. літературу для дітей і молоді зробили також *В. Барбашов*, *І. Беркович*, *Л. Булаєва*, *М. Гржибовський*, *О. Жук*, *Ю. Знакоков*, *В. Кирейко*, *І. Ковач*, *А. Колеміс*, *М. Сильванський*, *І. Шоло*, *А. Штогаренко*. Зокр., *М. Сильванський* створив програмні п'єси — муз. картини за казкою *О. Пушкіна* "О поле в его работнике Балде", "Пригоди Мюнхгаузена" та ін. Упродовж 1960—90-х у галузі фп. творчості для дітей працював *М. Скорик* (цикл п'єс "В Керпатах", "Бурлеска", "Чотири п'єси для дітей" тощо); значну кількість окремих творів, а також циклів п'єс, варіацій написали і надрукували *Ж. Колодуб* ("Весняні враження", "Снігова королева", "П'ять поліфонічних п'єс" тощо), *Л. Колодуб* ("Альбом для дітей"), *В. Подвала* [зб. "12 дитячих п'єс" (2 зощ.)], *Б. Фільц* ("Закарпатські новелети", "Лемківські варіації", фп. цикли, в т.ч. "Київський триптих", "Шість візерунків", "Калейдоскоп настроїв", "Музичні присвяти", "Яворівські іграшки", "Фортепіанні фрески", а також "Весняне рондо", "Карпатський етюд" тощо), *Л. Дичко* ("Пісанки"), *Г. Сосно* ("Відогін століть", "Мозаїка", "Грєсмо джаз", "Грєсмо джаз-2"), *Ю. Щуровський* ("Райдуга", "10 маленьких прелюдій і фуг", "Прогулянка", "Фортепіанні твори для дітей", "Після перегляду Куйніджі", а також "Варіації" та "Калейдоскоп"), *В. Кирейко* ("Альбом фортепіанних п'єс для юнацтва";

МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Обкладинка збірки пісень для дітей "Нашим дітям" (К., 1973. — Вип. VII)

ГОБОЙ

Обкладинка збірки творів для гобоя. Навчальний репертуар музичних шкіл, 3 клас (К., 1979)

М. А. П. А. Н. О.

КОВЕРКИ

Обкладинка клавіру
опери "Пан Козький"
М. Лисенка (К., 1982)

Обкладинка збірки
"Співає «Вогник»"
(К., 1982)

Обкладинка
видавання "Сучасні
для фортепіано:
українська думка"
(твори Л. Юрної,
Б. П'єтца, Ю. Іщенко,
Онтаріо, Канада,
1997)

2001), М. Степаненко [цикл "Образи", сюїта "Про звірів"], В. Папенський [Альбом п'єс для дітей і юнацтва (2 зошити)], Л. Шукайло ("Пори року", "Чотири прелюдії", "Шість прелюдій", "Симфонічні варіації", сюїта "За мотивами рос. нар. казок" тощо), О. Костін (цикл "Рос. лубок", зб. п'єс "Дмитрікове сонце"), О. Білаш ("Тетянин альбом" 10 п'єс для фп.), А. Мірошник ("Австраліана"), Л. Юрної (п'єси, етюди, ритурелі), О. Олександров ("П'ять легких п'єс для фортепіано") та ін.

Багато фп. музики пед. репертуару написав І. Соневицький. У 1950-х він створив декілька циклів на основі обряд. пісень "Зима" (колядки; друк: 1964), "Веснянки" (друк: 1971), "Літо". Йому також належить триптих "Хрещення Руси-України" (1988) до 1000-ліття знаменної дати. Поміж ін. циклів — "Твори для молоді" А. Караманова, "16 дитячих п'єс" С. Острової, "Звукописи" В. Ронжина, 7 циклів "Твори для молоді" М. Ластовицького. У 1990-х у Канаді було опубліковано ряд фп. збірок для юних піаністів мол. шкільного віку, куди увійшли твори сучас. укр. композиторів — Л. Дичко, В. Журавського, Ю. Іщенко, Ж. Колодуб, О. Левницького, Б. Філіца, Л. Юрної.

В Україні впроваджує 20 ст. придбавшись велику увагу створенню й виданню пед. репертуару для різних інструментів. 1925 у планах Тов-ва ім. М. Леонтовича було запрограмовано формування нового укр. пед. репертуару для муз. шкільних 6-ти ступенів складності для фп. і для скр. Реально почалося друкування зб. творів у 1929 і 1930 у держ. видав-вах Києва й Харкова. Саме тоді інтенсивніс виходу у світ зб. була найбільшою (виходили до 1934). За цією програмою друкувалися твори, зорієнтовані на нар. пісн. здебільшого зі збірки К. Кітими. Поміж авторів — В. Барвінський, Г. Беклемішев, І. Белза, О. Бернот, С. Богатирьов, М. Гозенпуд, В. Грудін, В. Дублявський, С. Жданов, В. Залотарьов, Д. Клебанов, М. Коляда, А. Костенко, Б. Лятошинський, Ю. Мейтус, Ф. Надененко, В. Овчаренко, Ф. Петерин, Л. Ревуцький, М. Тіц, Б. Яновський, Ф. Яценко.

Пед. репертуар укр. композиторів друкувався у різних вид-вах у автор. і колект. збірках із зазначенням інструменту й конкретного класу згідно з вим. можливостями різних вікових категорій учнів. Найбільше збірок для окремих інструментів і певних класів ДМШ, а також муз. учч-бу надруковано у вид-ві "Музична Україна", де видавалися також зб. творів за окремими жанрами (етюди, п'єси, вортіші, сонати і т. п.). Окрім того, для кожного окремого класу упорядники добирали відповідний нотний матеріал, що охоплює творчість композиторів-класиків (укр. і зарубіжних), сучас. митців, обробки нар. пісень, перекладення творів на певний інструмент тощо.

Наймасовішою і найдоступнішою для виконання дітьми різних вікових категорій є вок. музика. Вона виконується в дит. садках, школах, уч-щах, на навч. заняттях, різноманітними дит. колективами худож. самодіяльності, учасники яких нерідко досягають високого фахового рівня. Великий внесок у цю галузь зроби-

ли М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степанов. Ще 1875 М. Лисенко опубл. свій 1-й посібник для дітей "Молодоці", до якого увійшло 25 дит. ігор і 13 веснянок із фп. супр. композитор. 1889 було опубліковано "Співаник для шкіл народних" С. Воробкевича — на той час єдиний посібник для навчання співу в початкових і серед. школах Сх. Галичини й Буковини (перевид. 1893, 1902, 1905, 1909, 1910). Поміж пісень найпопулярнішою стала "Мово рідна" (сл. С. Воробкевича під псевд. Данило Млаке), яка увійшла у всі буквари, друковані в Сх. Галичині до 1939. На початку 20 ст. М. Лисенко опублікував "Збірку пісень у хорівому розкладі, пристосованому для учнів молодшого та підстаршого віку в школах народних" (1908), 1907 було надруковано популярний зб. пісень для сім'ї та школи на 1—2 голоси із супр. фп. "Луна", упор. К. Стеценком. До нього увійшли обр. нар. пісень М. Лисенка, О. Кошиця, М. Леонтовича та 5 власних обр. упорядника. Згодом К. Стеценко опубл. також ще свій "Шкільний співаник" у 3-х вип. (1918) за принципом поступового ускладнення. У вип. 1 — 1-голосі пісні для сольного виконання; у вип. 2 — його 2-голосі обробки; у вип. 3 — обробки на 3 і 4 голоси не тільки К. Стеценка, а й ін. укр. композиторів — М. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Степанова та О. Кошиця.

У 1920-х роках з'явилася багато зб. для дит. хорів: "Проліски" в 3-х вип. Я. Степанова (1922), "Слобожанські народні пісні для школи" в супр. фп. В. Ступницького (1928), "Весняночки" В. Верзичинця (1924; метод. зб. пісень, складений з дит. ігор з піснями). "Методичні пояснення до дитячих ігор з співом для дітей дошкільного віку і для молодших дітей трудової школи" (1925) і зб. "Весняночки" у 2-й пол. 20 ст. багато разів перевидавалися сином композитора Я. Верзичинцем. Числ. публікації творів М. Леонтовича виходили друком окремими зб-ми у вид-ві "Книгоспілка" в Києві й Харкові. Переважна більшість його обр., адресованих школярам, була опубл. у зб. "Дударик: 36 пісень М. Леонтовича" і "Повний збірник нар. пісень М. Леонтовича". Майстер обр. М. Леонтович написав понад 50 обр. укр. нар. пісень, призначених для дітей шкільного віку. Поміж найпоширеніших у навч. процесі є найкращі зразки цього жанру — "Шедрик", "Дударик", "Мак", "Грицю, грицю, до роботи", "Ой з-за гори кам'яної", "Ой сивая зозуленька", "За городом качки плавають", "Женчикон-бренчикон", "Гра в зайчика", "Зашуміла ліщина", та ін. Вони увійшли у програми загальноосвіт. шкіл, виконуються багатьма дит. колективами на числ. хор. фестивалях останніх десятиліть, особливо на конкурсах ім. М. Леонтовича.

Одним з найвагоміших мистецьких досягнень у галузі М.д.д. 1920-х є твори Л. Ревуцького. Він гармонізував 26 істор. пісень для 3-голосого шкільного хору без супр. до кн. Д. Редьківського "Історичні думи та пісні історичні" (1919), а також високохудожньо опрацював зразки дит. фольклору — 20 нар. пісень для голосу з фп., що увійшли до зб. "Сонечко" (1926). З-поміж

них цікаві та оригінальні дит. скороомовки, заклички весни, дощу, звертання до пташок, сонечка як до живих істот. Тут майстерно використано багатий арсенал засобів муз. виразності, правдиво розкрито психологію дитини, її увалення про світ і невідомої природу.

У шкільних зб. 1920-х подано чимало пісень і хор. мініатюр на сл. Т. Шевченка, *Ліси України*, Л. Глібова, Б. Гринченка, О. Олесь, П. Куліша, В. Павлюченка, С. Черкасенка, С. Руданського та ін. "Кобзар" (20 пісень) та "П'ять шкільних хорів" на сл. Т. Шевченка Я. Степового, "Муз. хрестоматія на сл. укр. письменників для 2-голосого та 3-голосого хору" Л. Батюка (1922) та ін. Для прищеплення навичок ахелю, хор. співу укр. автори написали ряд нескладних творів для хору без супр. [В. Веровиченко, П. Козицький "10 шкільних хорів" (1922)]. Авторами 3-х збірок для дітей ("Шкільний спів", "Хоровий спів", "Дитячі гри та пісні") був О. Дзвинзкий. У 1950-х започатковано циклічні жанри. Поміж них — хор. сюїта "Волошки" ■ *кампатія* "Здрастуй, весно" П. Козицького. У 1950-х було створено сюїти для дит. хору і симф. орк. "Засливе дитинство" І. Вимера на сл. П. Голубничого (1953), кантати Є. Юдича "Як весело нам нині" на сл. В. Бичка (1959) і "Хочемо миру" Т. Шутенко на сл. І. Неходи (опубл. 1962), "Зима" Л. Левітовой на сл. О. Марунчи (опубл. 1961), а також її ж вок.-симф. картини "Здрастуй, весно" та *теж* на сл. О. Марунчи, хор. цикл "Місяць за місяцем" М. Завалишиної на сл. Н. Забллі (друку. 1963). Новагорськими пошуками, що увінчалися спраж. мист. успіхом, поновили кантати Л. Дичко — "Сонячне коло" (сл. Д. Черединаченка), "Здрастуй, новий добрий день", "Весна" та "Слава робочим професіям" (всі три — на сл. Е. Авдєєнка), "Барвник" на сл. С. Жупаніна (всі написані в 1970-х). Кантати писали також Л. Шукайло ("Пори року", сл. нар.), В. Зубицький (мініаторний реквієм для хору хлопчиків і кам. орк. "Сім слюзин" на сл. Б. Олійника, 1985), Б. Філюц (циклі "Хорові акварелі" на сл. О. Олесь, "Весняні сценки" й "Осінні сюжети" на сл. Л. Костенко), О. Яковчук ("Казка про жука" і цикл для дит. хору "Горіховий дощ", 1986), О. Опанасюк (хор. цикл "Твоє багатство" на сл. укр. поетів, хор. балада "Люди як птахи" на сл. В. Уминова для дит. хору, ударних і фп.), С. Острова "Осанна" для дит. хору в супр. органа, фп. та без супроводу (1998), її ж "Сім п'єс" для дит. хору в супр. фп. і ударних (1998).

Чимало спеціальних пед. і дит. видань виходило з друку в довоєнний час у Львові та Ужгороді, зокр. видання т-в "Просвіта", "Рідна школа" та ін. ж. "Дзвіночок", "Світ дитини", "Малі друзі", де друкувалися пісні для дітей різного віку. Поміж них — "Українське дошкільне" (1936), "Дітвора співає, в садочку гуляє" В. Шурата — Б. Вахнянина (1936), "Шкільний співаник" (у 2 ч., 1925) Ф. Колесси, "Співаник" М. Гайворонського (1922, 1993), "Співаник Торбана з нотами" Я. Ярославенка (1927), "21 нар. пісня в 3-голосому укладі" для шкіль-

них хорів" П. Щуровської-Росеневич (Ужгород, 1936). Поміж робіт кінця ■ ст. — муз. гра для дітей "Відадай-но" і метода. посібник "Давайте творити музику" (1981) В. Подвали.

Значний внесок у галузь пісенно-хор. музики для дітей зробили також композитори К. Богуславський, В. Борисов, М. Вериківський, Г. Верьовка, В. Косенко, Ю. Мейтус, Ф. Надєнко, М. Тиц, А. Штогаренко, Т. Шутенко та ін. Починаючи з 1950-х, особливо плідно в цій галузі працював А. Філіпенко, створивши понад 300 пісень для дітей різного віку. Вони набули великого поширення в дит. садках, школах, виконувалися на урочистих концертах ("Ой весела дівчинка Олена", "По малину в сад підем" на сл. Т. Волгіної, "Спасибі тобі, Вітчизно" на сл. Л. Рєви). Великою любов'ю у школярів користуються пісні Л. Майбороди, особливо пісні "Вчителько моя", "Рідна стежина" та ін. на сл. А. Малишка.

Тоді ж з'явилися пісні М. Дремлюги, В. Дробязької, І. Голубова, М. Завалишиної, А. Кос-Анталєвського, Ю. Рожжавської, І. Шамо, згодом Б. Алексєєнка, Л. Дичко, І. Карабича, М. Кармінського, І. Кирилівної, Ж. Колодуб, М. Корчинського, Л. Левітовой, К. Маскова, А. Мухи, В. Подвали, В. Тилика, Б. Філюц, В. Шаповаленка, Ю. Шевченка, К. Шутенка, О. Яковчука та ін. Більшість із названих композиторів видала ряд автор. збірок. Їхні твори увійшли у шкільні програми, репертуар збірників провідних дит. хор. колективів України, виконуються як окремими артистами-солістами в концертах для дітей, так і дітьми різного віку в дит. садках, школах, уч-щах, різноманітних колективах худож. самодіяльності, в концертах духовної музики, а також всеукр. та міжн. мист. фестивалів і конкурсів в Україні та за її межами. Поміж дит. хор. колективів, що досягли високого фахового рівня, — *Вел. дит. хор Нац. радіокомпанії України* (худож. кер. і гол. дириг. Т. Капилова), "Дзвіночок" (засновник, худ. кер. і гол. дириг. Е. Виноградова, нині Р. Талмац), "Вогник" (худож. кер. і голов. дириг. С. Степаненко), "Щедрик" (худож. кер. і гол. дириг. І. Собліна, нині М. Собліна), "Дударок" (хор хлопчиків і мужчин, худож. кер. і гол. дириг. М. Кацал), які видали репертуарні збірки творів своїх хорів. Окрім того, високими худ. якостями позначені ще такі дит. хор. колективи як "Дітяча опера" (худож. кер. і гол. дириг. Н. Нехотєв), "Зоринка" (худож. кер. і гол. дириг. І. Доско), хор хлопчиків при чол. капелі ім. Л. Рєзучького, хор кер. і гол. дириг. А. Зайцевої, дит. хор "Соломія" Львів. ССМШ (худож. кер. і гол. дириг. О. Гобі) та ін. Високі нагороди і призові місця укр. дит. хорів на мист. форумах на Батьківщині та в багатьох країнах Європи й Америки, засвідчують не лише високий фх. рівень хор. колективів та їх керівників, а й хор. творчість укр. композиторів, музиків яких звучить у виконанні цих колективів. До найпопулярніших пісень, які виконуються зведеними хорами на урочистих акціях різних фестивалів і конкурсів, належать "Киев мій" І. Шамо на сл. Д. Луценка, "Любимо землю свою" на сл.

МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ

24 1975
41 Косенко В. М. Фортеніані

Обкладинка книжечка
"24 дитинні п'єси для фортепіано"

В. Косенко (К., 1994).

НАС ТІЛЬ
КАРТИНКА

ФОРТЕПІАННО П'ЄСИ
ДЛЯ ДІТЕЙ

Обкладинка книжечка
"Фортеніанні п'єси для дітей"
В. Барвінського
(Тернопіль, 1994).

МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Обкладинка видання
"В нашому садочку"
А. Філіпенка
(К., 1972)

Обкладинка збірки
пісень "Від лили до
зими" Б. Філіц
(К., 1983)

Обкладинка збірки
пісень для дітей
"Проліски"
Я. Степового (К., 1983)

М. Сингаївського і "Земле моя" Б. Філіц на сл. І. Франка, "Дніпровська вода" І. Карабця на сл. Ю. Рибчинського та "Україна" Т. Петриненка в обробці для дит. хору О. Оланасюка.

Поміж автор. збірок пісень і хорів для дітей — декілька випусків пісень А. Філіпенка, що вийшли друком під загальною назвою "Співайте, малюта" (зosh. 1-й, 1955; зosh. 2-й, 1955; зosh. 3-й, 1956; зosh. 4-й, 1960), його ж "Пісні для дітей дошкільного віку" (1965) та зб. на сл. Є. Махашенцевої для найменших дітей "Ясельчата — весельчата" (1979), пісні М. Завалішиної ("На старт" і "Соняшник", 1975), Т. Шугенко ("Малюта — школярям", 1959; "Пісні для дітей", 1965; "Пісні для школярів", 1963), Ю. Рожавського ("Пісні-картинки", 1962; "Пісні-малюнки", 1963; "Срібний дзвін", 1950; "Три пісні для дітей", 1954; "Чотири пісні для дітей", 1961; "Шість пісень для дітей", 1961; "Пісні-прислів'я", 1966; "Пісні-лічилки", 1968; "Мій квітник", 1969), В. Рождественського ("Пісні для дітей молодшого віку", 1952; пісні для малюк у супр. фп. "Абетка" на сл. Ю. Тувиши, 1956), М. Вериківського ("Дитячі пісні", 1955), І. Виленського ("Пісні для дітей", 1962; "Пісні для дітей", 1965), Г. Гембери ("Чотири пісні для дошкільнят", 1961), Л. Левітові ("Заспіваймо пісню дзвіноку. Пісні для дітей молодшого віку", 1959), А. Кос-Анатольського ("Чотири дитячі пісні" на сл. І. Блажкович, 1966, друк 1971; "Пісні для дітей", 1974; "Журавлик", 1979; "Сонечко", 1983), Л. Дичко ("Сніжинки. Пісні для малюк" на сл. М. Лисича, 1970), Б. Філіц ("Від льоду до льоду" на сл. О. Олеса, 1965; "Смєрчкі", 1973; "Любимо землю свою", 1977; "Ладоньки", 1982; "Від зими до зими", 1983; "Весняний дзвін", 1987; "Жива криниця", 1998; "Світ тихий", 2000; "Сонце в жменіці", 2000; "Духовні хоріві твори в сарпелі", 2005; "Зацїла в долині червона калина" і "Золоте весєльє", обидві 2007) Ж. Колодуб (зб. пісень на нар. тексти "Музична абетка", 1991; "Горедуб" на сл. В. Лучука, 2009), О. Білаша ("Алфавітні усмішки" — сл. Г. Чубач, 1993; "Пшениченка", 1997), цикл дит. пісень для школярів В. Ронжина (1991) та ін. У 1970-х з'явилися збірки В. Шаповаленка для дітей серед. віку "Тобі, піонері!", "Радісна пісенька" (1982), "Ми твоє майбутнє" (1985) та сюїте для читця, дит. хору та орк. "Гартуєся, піонері!" (1978); І. Кириліної "Дзвінка пісня" (1977), "Весела пісенька" для дітей мол. і серед. шкільного віку (1986), її ж "Пісні для дітей" (1991); М. Чермєржі "Наша сонячна країна" (1983) і "Пісні для дітей старшого шкільного віку" (1986); І. Щербанова "Босоніж по землі" для дит. хору з фп. (1987); В. Верменича "Співучий календар" для дошкільного і мол. шкільного віку на сл. М. Сингаївського (1984); Ю. Шевченка "Що сказало сонце" для молодшого і серед. шкільного віку (1990) і хор. цикл для дит. хору "Сонце-Ярило" на сл. Т. Кокотіш (1994); Л. Горобі збірка "Пісня наша дзвенить" (2008) і збірки дит. пісень з CD Л. Горобі "Відчинилося життя" (2004, 2007), "Калискові і не тільки" (2008).

За весь період існування кол. Радян. Союзу вел. місце у пісенній творчості композиторів

для дітей серед. шкільного віку займали піонерські пісні. Вони існували переваги радян. способу життя, любов до радян. батьківщини, ком. партії, вождя, дружбу народів, юних героїв. Їх створення підтримувалося державою, яка всяляко стимулювала їх виконання у всіх республіках. У них виробив певний стандарт образної сфери, інтонаційно близький до радян. масових пісень — бадьорість настрою, чіткість ритму з переважанням маршового характеру й пунктирної ритміки, метрична основа здебільшого на $\frac{2}{4}$, або $\frac{3}{4}$, мажорна тональність, квадратність структури, куплетність форми тощо.

В Україні найбільш активно працювали у цьому жанрі композитори Б. Алексєєнко, М. Завалішина, М. Кармінський, Ж. Колодуб, К. Масков, П. Майборода, А. Муха, Ю. Рожавська, О. Сондлер, А. і В. Філіпенко, В. Шаповаленко, І. Шамо, А. Штогаренко, Т. І. К. Шугенко. Поміж найпопулярніших піонерських пісень — "Партія рідна всім нам, як мати" на сл. Ш. Бичка, "Спасибі партії від нас" на сл. Г. Бойка, "Квітти Ілччу" сл. Т. Волгіної, "Спасибі тобі, Вітчизно" на сл. Л. Рєви, "Піонерська святкова" на сл. О. Маруніч, А. Філіпенка, "Піонерська святкова" В. Філіпенка на сл. В. Бичка, "Горить вогніще іскристе" П. Майбороди на сл. В. Бичка, "Гей, сурмаче" К. Маскова на сл. В. Мордака, "Піонери ідуть в дозор" А. Мухи на сл. А. Сирохавського й В. Герасимових, "Пісня про піонерів героїв" і "Червоний галстук" М. Кармінського на сл. І. Муратова, "Артем" М. Завалішиної на сл. В. Бичка та ін. У вид-ві "Муз. Україна" виходили зб. піонерських пісень у серії "Заспівуй піонерів", там само вийшла друком зб. "100 популярних піонерських пісень радянських композиторів" (1977); уряд. Л. Хлєбнікової, та ін.

Окрім того, укр. композиторами створено значну кількість обр. нар. пісень різних народів для дит. хорів, анс. та сольного виконання у різних збірках вид. [Нар. пісні для шкільного хору / Упор. З. Лідчук, А. Касперт (К., 1956); Перепілюнка. Білоруські нар. пісні (укр., рос. та білор. мовами) / Упор. Д. Лукас; Обробки Б. Філіц, А. Мухи та білор. композиторів (К., 1982); Полінула чечітка: Укр. нар. пісні для дітей / Упор. А. Верещіна (К., 1983); "55 обробок українських народних пісень для дитячого та жіночого хору" [Упор. І. Зеленецько (К., 2002)], а також в автор. зб. [напр., Ж. Колодуб "Обробки пісень народів світу для дітей". Зosh. 1 (К., 1979), та "Обробки пісень народів світу для дітей". Зosh. 2 (К., 1986)] та ін.

Від 1990-х укр. митці почали активно створювати духовну музику на канонічні тексти. Поміж них — Л. Дичко, В. Стелурук, Г. Габриєлич, Б. Філіц, В. Поллоба, І. Щербанова, реліг. твори яких посліди ідент. місце у сучас. війн. практиці. Частина з них, увійшовши до репертуару дит. хор. колективів різних регіонів України, вийшла друком у зб. "Духовні твори українських композиторів для дитячого хору" (К., 2000).

За вагомий творчий внесок і активну діяльність у галузі музики для дітей Міністерством

культури України, НСКУ встановлено Премію ім. В. Косенка (2001), лауреатами якої стали В. Подвала (2001), Г. Саско (2002), Б. Філюц (2003), Ж. Колодуб (2004), В. Ронжин (2005), Ч. Бвокова, Р. Конел-Косенко (2006), В. Пушкін (2007), О. Польовий (2008), М. Стецюк (2009), А. Шух (2009) та Л. Шукайло (2010).

Фотографія: **дл. фп.** Залотаров В. Дитячі пісні для фп. **Ор. 49.** — Х., 1930; **Яого ж.** Сонатина № 3. **Ор. 47.** — Х., 1930; **Яого ж.** Сонатина № 4: На нар. темі. **Ор. 48.** — Х., 1930; **Косенко В.** 4 дитячих пісн. — Х., 1930; '1934; 'К., 1936; '1938; '1941; '1951; '1960; **Яого ж.** Етюд. **Ор. 10.** № 2. — Х., 1930; **Косенко В.** Етюд-імпресія. **Ор. 10.** № 4. Етюд-експресія. **Ор. 10.** № 2. — Х., 1930; 36. фп. етюдів для початківців / **І. Беркобич, Ю. Толій.** — К., 1941; 36. фп. пісн. — К., 1947; 36. пед. пісн. укр. радян. композиторів / **Б. Милець.** — К., 1951; '1953; 36. фп. пісн. середньої трудності укр. рад. композиторів / **І. Беркобич.** — К., 1951; **Шоля П.** 36. муз. прикладів по транспонуванню. **Дл. 1-УІІ кл. муз. шк.** — К., 1952; **Косенко В.** Українська народна пісня. **Рудів М.** Прелюд. **Людвиг С.** Сумна пісенька. **Танок / Пед.** репертуар для фп. **Твори радян. композиторів.** 4-й кл. **ДМШ / Б. Милець, К. Михайло, Е. Славко.** — К., 1954; 36. фп. пісн. етюдів та ансамблів для початківців. — К., 1956. — 4 ч. 1: Пісн, етюдів та ансамблів. **С. Ляховицька, Л. Баренбойм, Косенко В.** Скерціно. **Павлович С.** Українська пісня. **Піонерська пісня. Штоларенко А.** Танкова / **Пед.** репертуар для фп. **Твори радян. композиторів.** 2-й кл. **ДМШ / Б. Милець, К. Михайло, Е. Славко.** — К., 1956; **Пед.** пісн. укр. радян. композиторів / **Б. Милець.** — К., 1957; '1960; **Пед.** репертуар для фп. з творів радянських композиторів: 1-3 кл. **ДМШ / Б. Милець.** — К., 1961; Там само: 4-5 кл. **ДМШ / Б. Милець.** — Ш., 1964; **Пед.** репертуар для фп.: 1-2 курси муз. учнів / **Б. Милець.** — К., 1964; **дл. скр.** **Мейтус Ю.** Варіації для скр. і фп. на тему "Ой у полі, полі корочка стоїла" [Козацька пісня з Дніпропетровщини. **Заліс Г. М.** Хотєвина]. — Х., 1930; **Яого ж.** Рекрутська пісня на тему "Ой да ти, калинушка" [Заліс Д. Оврийч від Г. П. Квіткі]. — Х., 1930; **Редвизкий Л.** Інтермеццо. **Тв. 10.** № 2 [Мелодії зі зб. К. Квітки "Українські народні пісні"]. — Х., 1931; **Тв. М. Аріа.** **Тв. 10.** № 1. — Х., 1931; **Яого ж.** Сонатина. **Тв. 10.** № 2. — Х., 1931; **Ягошский Б.** Скрипкова пісн. — Х., 1933; **Збірник** легких пісн для скр. з супроводом фп.: 1-2 роки навчання / **Склад і обр. В. Стецюк.** — К., 1954; **Луканюк С.** Легкі пісн. Для скрипки з фп.: Перші роки навчання. — К., 1959; **Зноско-Боровський О.** Альбом юного скрипача. — К., 1960-61; **Перші мелодії.** **Пед.** репертуар для скр. **Підгот. клас ДМШ / Упор. та ред. В. Стецюк.** — К., 1960; **Луканюк С.** Звичайно-побитові. Польська мелодія. **Синюков Р.** Сонце низенько. **Синюський Д.** Ой піду в даго. **Лисенко М.** Дошк. Ой із-за гори. **Надєнченко Ф.** Край славний, край веселий. **Зноско-Боровський О.** Ведмечка танцює: **Пед.** репертуар для скр.: 2-й кл. **ДМШ / З. Дашко, В. Кирейко, О. Монілов, В. Стецюк.** — К., 1960; **Луканюк С.** Хороводна. **Леонтодов М.** Ой з-за гори кам'яної. **Беркобич І.** Вдлілка. **Стецюк К.** Над річкою, бережком. **Журавель.** **Зноско-Боровський О.** Закарпатська кохосина коломийка. **Шоля П.** Лелека. **Редвизкий Л.** Ой єсть в лісі каліна: Там само: 1-й кл. **ДМШ.** — К., 1960; **Стецюк К.** Рано-вранці. **Людвиг С.** Ой вийду я за ворота. **Беркобич І.** Полька. **Синюський Д.** Ходить сорока: Чн я тоби

не казала. **Зноско-Боровський О.** На узліссі. На човнику: Там само: 2-й кл. **ДМШ.** — К., 1960; **Лисенко М.** Сторичка з альбомом / **Перекл. З. Дашко.** **Косенко В.** Балетна сцена / **Перекл. В. Стецюк.** **Шуровський Ю.** Варіації / **Перекл. В. Стецюк.** **Зноско-Боровський О.** Гуцульська пісня: Там само: 5-й кл. **ДМШ.** — К., 1962; **Латошинський Б.** Мелодія. [На укр. нар. темі] / **Перекл. З. Дашко.** **Зноско-Боровський О.** Бурлеск: Там само: 6-й кл. **ДМШ.** — К., 1962; **Стецюк К.** 25 етюдів для скрипки. — К., 1965; **Яого ж.** 8 етюдів для скрипки. — К., 1965; **Сокальський П.** Елегія / **Перекл. З. Дашко.** **Зноско-Боровський О.** В старовинному стилі: **Пед.** репертуар для скр. (альта): 6-й кл. **ДМШ / Ред.-упор. З. Дашко, В. Кирейко, О. Монілов, В. Стецюк.** — К., 1962; **Стецюк В.** Танець / **Перекл. В. Стецюк.** **Редвизкий Л.** Інтермеццо: Там само: 6-й кл. **ДМШ.** — К., 1962; **Латошинський Б.** Памірська мелодія / **Ред. В. Стецюк.** **Дамінін К.** Романс: **Пед.** репертуар для скр.: 7-й кл. **ДМШ.** — К., 1963; **Пед.** репертуар для скр.: **Муз. учнів / Ред.-упор. З. Дашко, В. Кирейко, О. Монілов, В. Стецюк.** — К., 1964-65; **Скрипка:** **Учб.** репертуар для учнів 5 кл. **ДМШ / П. Макаренко, О. Монілов, В. Стецюк.** — К., 1969; **Альбом** ученика-скрипача: **Уч.** репертуар для учеників 7 кл. **ДМШ / П. Макаренко, В. Стецюк.** — К., 1972; **Школа гри на скрипці:** Для 1-о кл. **ДМШ / О. Пархоменко, В. Зельдіс.** — К., 1979; **Для альта.** 60 етюдів для альта / **Обр. С. Косіна.** — К., 1939; **Пед.** репертуар для альта: 1-2 курси муз. учнів / **З. Дашко, В. Кирейко, О. Монілов, В. Стецюк.** — К., 1964; Там само: 3-4 курси муз. учнів. — К., 1965; **дл. влч.** **Косенко В.** Чотири пісні для дітей / **Транскр. для влч. і фп. Г. Пеккер.** — К., 1951; **Пеккер Г.** Десять легких етюдів для віолончелі. — К., 1954; **Кирейко В.** Елегія. **Колодуб Л.** Танок: **Пед.** репертуар для влч.: 4-5 кл. **ДМШ / В. Кирейко, В. Черво.** — К., 1960; Там само: **Колодуб Л.** Мелодія. **Кирейко В.** Рондо. — К., 1960; **Українські народні пісні:** **Коломийка, Весілля.** Ой на гори кинь. Ходить гарбуз по горі. Бодай ся когут змудя. Ой ходила дівчина бережком. Як я їхав / **Обр. П. Пивнички, Людвиг С.** Галілка / **Перекл. П. Пивнички.** Ой перепічка: За обробкою **М. Леонтодов** / **Перекл. П. Пивнички.** **Пед.** репертуар для влч.: 1-2 кл. **ДМШ / Г. Васильєв, В. Черво.** — К., 1960. — **Вип. 2:** **Поланський Ю.** Етюд для віолончелі. — К., 1962; **Лисенко М.** Елегія. **Балет з альбомом / Перекл. В. Кирейко, В. Черво.** **Синюський Д.** Пісня без слів / **Перекл. В. Стецюк.** **Дремлюга М.** Танець / **Перекл. П. Пивнички.** **Пед.** репертуар для влч.: 5-7 кл. **ДМШ / В. Кирейко, В. Черво.** — К., 1964. — **Вип. 1:** **Лисенко М.** Без тебе, Олексю / **Перекл. П. Пивнички.** **Кирейко В.** Менуєт. **Шуровський Ю.** Топак / **Перекл. П. Пивнички.** **Толбур В.** Рондо: Там само: 5-7 кл. **ДМШ / В. Кирейко, В. Черво.** — К., 1964. — **Вип. 3:** **Лисенко М.** Прелюдія. ("Хлопче-молочко") / **Перекл. П. Пивнички.** **Стецюк В.** Мазурка / **Перекл. З. Дашко:** Там само: 5-7 кл. **ДМШ / В. Кирейко, В. Черво.** — К., 1964. — **Вип. 4:** **Перші мелодії.** **Пед.** репертуар для влч.: 1 кл. **ДМШ / Ю. Поланський.** — К., 1964; **Сечук В.** Коліскава. — К., 1964; **Стецюк К.** Пісня без слів / **Перекл. В. Черво.** **Косенко В.** Гуменська / **Перекл. В. Кирейко, В. Черво.** **Стецюк В.** Коліскава. **Дремлюга М.** Пірчина віснь. **Коломийка А.** Козачок / **Перекл. П. Пивнички.** Там само. — К., 1964. — **Вип. 2:** **Стецюк В.** Танець / **Перекл. В. Кучерова, Шутенко Т.** Думка.

МУЗИКА ДЛЯ ДІТЕЙ

Обкладинка видання
циклу хорових пісень
для дітей "Сонце в
жовтці" Б. Філиця
(Дрогобич, 2000)

Обкладинка збірки
пісень "Сніває
Великий дитячий
хор Держтелерадіо
УРСР" (К., 1990)

1979; *Степаньківська О.* Костянтин Масков. — К., 1981; *Кудрик В.* Платон Майборода. — К., 1983; *Терещенко А.* Анатолій Кос-Анатолієвський. — К., 1986; *Киреева Т.* О музыке украинских композиторов для юношества. — Донецьк, 1990; *Одзисевич А.* Українська советська фортепіанна музика для дітей і юношества 1970—1980-х годов (генезис, тенденції розвитку): Автореф. дисс. ... канд. мистецтв. — К., 1999; *Белікова В.* Творча діяльність видатних музикантів України другої половини ХХ століття. — К., 1995; *І. ж.* Оптимізм високого мистецтва. — Кривий Ріг, 2002; *Заєцьків М.* Богдана Філиць: Творчий портрет. — К., 1993; Тернопіль, 2003; *Магдо Л.* Фроїт О. Фортепіанна та хорово творчість Богдани Філиць для молоді. — Дрогобич, 2003; *І. ж.* Фортепіанні альбоми для дітей: Історія і сучасність. — Дрогобич, 2010; *І. ж.* (під псевдонімом Ковальська-Фроїт). Фортепіанні твори Бориса Кудрика для дітей: Вступ, ст. // *Борис Кудрик.* Фортепіанні твори для дітей // Ред.-упоряд. О. Ковальсько-Фроїт. — Дрогобич, 2008; *Філиць Б.* Пісні та хори для дітей // *IUM.* — К., 1992. — Т. 4; *І. ж.* Народна обрядовість у творчості Л. Дичко (на матеріалі кантат для дитячих хорів) // *Мат-ли до укр. мист-ва.* — К., 2003. — Вип. 3 (на поштову А. І. Мухи); *І. ж.* Хорові обробки М. Лесотинця та ін. місце у виконавській практиці дитячих хорових колективів наприкінці ХХ ст. // *Мат-ли до укр. мист-ва.* — К.: Кам'янець-Подільський, 2003. — Вип. 4; *Микола Лесотинця* і сучасна освіта і культура; *І. ж.* Пісні і хори для дітей та школярів молоді // *IUM.* — К., 2004. — Т. 5; *І. ж.* Види і жанри музики для дітей // *Укр. мист-во.* — К., 2004. — Вип. 5; *І. ж.* Багаторобота діяльності відомого музикознавця і композитора Антона Мухи та його творчий внесок у галузь музично-естетичного виховання дітей і юношества // *Муз. українська сучасний амвр.* — К.: Луцьк, 2009. — Вип. 3; *Бурбо А.* Українська дитяча опера. Наші пріоритети. Пошуки нового жанру // *У вінок шани хористам.* — Дрогобич, 2003; *Булут Т., Олійник О.* Опера творчість // *IUM.* — К., 1989. — Т. 2; *Муза А.* Музично-театральна творчість // *Там само; Пархоменко Л.* Хорові обробки народних пісень // *Там само.* — К., 1990. — Т. 3; *Скорська І.* Щедрий ужинок // *Музика.* — 2005. — № 3; *І. ж.* Акварельні жемоліси Богдани Філиць // *Богдана Філиць. Золоте веселля: хори і пісні для дітей молодшого шкільного віку.* — Тернопіль, 2007; *Хлєбнікова Л.* Митьця душевної краси // *Богдана Філиць. Зашвіла в долині червона калина.* — Тернопіль, 2007; *Шведо Л.* Жанрово-стилістичні особливості української пісенно-хорової музики для дітей (на матеріалі творчості Л. Дичко і Б. Філиць): Автореф. ... канд. мист-ва. — О., 2010; *І. ж.* Вплив жанрової традиції та нових стилістичних тенденцій на українську композиторську творчість в галузі музики для дітей другої половини ХХ ст. // *Укр. мист-во.* — 2008; *І. ж.* Стилістичні особливості творів для дітей Б. Філиць на канонічні тексти // *Студії мистецтвознавч.* — 2009. — Число 2; *І. ж.* Кантати для дітей Лесі Дичко: основні стилістичні особливості // *Там само.* — Число 4; *І. ж.* Стилістика пісенно-хорової творчості Богдани Філиць // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури.* — К., 2009. — Вип. ХХІІІ; *Коросів Г.* Статика і динаміка жанру дитячої опери у творчості композиторів української діаспори ХХ ст. // *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва.* — К., 2010. — № 2 та ін.

Б. Філиць

МУЗИКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНА НАРОДНА — див. Народна інструментальна музика

МУЗИКА В ДРАМАТИЧНОМУ ТЕАТРІ (МДТ). — один із структурних компонентів сцен. твору. На відміну від муз. т-ру, де наявність музики обов'язкова і необхідна, тому що вона відіграє провідну роль у розв'язку дії, відтворенні ідейно-емоц. змісту, музика в драм. т-рі лише в поєднанні з іншими компонентами здатна створити цілісну виставу. Музика є важливим складовим елементом звуку (тонального) образу спектаклю (крім музики, до звуку, середовища належать шуми й живе слово). У багатосторонніх, глибоких та різноманітних зв'язках з ін. образами вистави (образ дії, зоровий образ) музика збагачується, набуває більшої драматургічної ємності. Це сприяє виконанню нею різноманітних функцій у сцен. творі, як-от: відображення внутрішнього світу героїв вистави, їх почуттів, настроїв, переживань; характеристика персонажів, місця й часу дії, певного сусп. середовища; уявлення ідеї спектаклю; змалювання картин природи чи фантастичних явищ тощо. Поняття МДТ. охоплює декілька аспектів: місце музики в роботі режисера, який визначає концепцію спектаклю й від досвідч. смаків та уподобань якого залежить муз. обрис сцени, твору; роль композитора, який повинен водити вчиням підпорядкувати свою індивідуальність законам драм. т-ру; здатність акторів сприйняти й передати глядачам муз. задум композитора. МДТ. — це сольні й ансамб. вокал та інстр. номери, симф. і хор. епізоди; фолькл. та автор. композиції. Муз. концепція сцени, твору визначається його жанром і стиліст. особливостями, реж. задумом.

Взаємозв'язки музики й т-ру закорінені в мас. нар. дійствах синкрет. характеру. Вони виявляються вже в т-рі стародавніх Індії, Китаю, Єгипту, Вавилону тощо, розвинуті в ант. давньогрец. трагедії та комедії, виставах Рим. імперії, у середньовіч. церк. драмі (див. *Середньовіччя*) й нар. т-рі. Подальший розвиток спостерігається в італ. комедії dell'arte, іспан. т-рі доби *Відродження*; в англ. т-рі В. Шекспіра; у франц. класицист. трагедіях П. Корнеля й Ж. Расіна та високій комедії Ж. Б. Мольєра, ісп. драмах П. Кальдерона; англ. балад, опері, япон. т-рі Кабукі тощо. У 19 ст. роль МДТ. зросла (*мелодрама*, романс, драма, *водевіль*).

Джерела музики укр. т-ру — ритуальна обрядовість, у надрах якої відбувалася театралізація хоровод. пісень, елементи діалогічності у піснях календар. циклу й пісен.-ігрових фрагментах весілля; спів й танці у різдвяних виставах "Коза" та "Маланка"; містерії Купала й Марени; скоморошини (див. *Скоморохи*) тощо. Розвиток театр. музики в Україні 17—18 ст. пов'язаний із *Вертепом* і *Хліб. драмою*. Музика відповідала змісту кожної з 2-х діл вертепу: у 1-й (містерія про народження Христа) звучала переважно хор. акапел. музика (*канти й псалми*); у 2-й (низка побут.-комед. сценко) використовувалися нар. пісен.-танц. мелодії. Спів і танці супроводжувалися грою троїс-

МУЗИКА В ДРАМАТИЧНОМУ ТЕАТРІ

Обкладинка збірки "Зашвіла в долині червона калина" Б. Філиць (Тернопіль, 2007)

Обкладинка видання "Фортеліанні твори для дітей" Б. Кудрика (Дрогобич, 2008)

МУЗИКА В ДРАМАТИЧНОМУ ТЕАТРІ

Д. Трошинський

В. Гоголь

тих музик (скрипка, сопілка, бубон; часом додавалися кобза, бандура, барабан, басола). У виставах шкіль. драми музика передувала подіям, коментувала їх та завершувала сцени; у вузлових моментах вводилися хор. епізоди (канти, молитовні пісні). Між актами вставлялись інтермедії з нар. піснями й танцями.

Упродовж 1-ї пол. 19 ст. у кріпац. т-рах (Д. Ширая, Д. Трошинського та ін.) і приват. антрепризах не існувало розподілу на драм. і муз. трупі (див. Кріпацькі капели й оркестри). Актори володіли майстерністю вок., драм. та хореогр. мистецтва. У різноман. репертуарі (трагедії, комедії, мелодрами, водевілі тощо); переважали нескладні опери і пісні з музикою, де звучали популярні нар. пісні, романси, танці (опери "Збентешник" Дж. Астаріті, "Нещастя від карети" В. Пашкевича; пісні "Козак-віршувальник" О. Шаховського, "Удавана зрадливість" О. Грибосдова, "Собакавіця" і "Простак" В. Гоголя (Яновського), "Наталка Полтавка" й "Москаль-чарівник" І. Котляревського, "Сватання на Гончарівці" Г. Квітки-Основ'яненка та ін.). Муз. редакцію здійснювали композитори, капельмейстери, музиканти-аматори: А. Баричицький, О. Маркович, О. Горілий (Горелов), який жив пізніше. Кріпац. т-ри сприяли пробудженню інтересу в Україні до муз.-театр. мистецтва, вихованню нац. актор. кадрів.

Нар. пісня, романс, танець були композиц. елементами й вистав укр. профес. т-ру корифеїв 2-ї пол. 19 ст. У роботі над муз. вирішенням спектаклів вони поступово відходили від аматор., напівпрофес. засад більшості театр. труп. При сцен. вітанні драм. творів М. Кропивницького й М. Старицького, трохи згодом І. Корпєнка-Карого, зберігались автор. пропозиції щодо музики, особливо пісень, що становили органічну складову сцен. "життя" персонажів, розкривали їх психолог. особливості й настрої. Ідучи за автор. ремарками й за настанови хорів у театр. трупах, у виставах звучали хор. аранжування нар. пісень. Введення до драм. дії укр. муз.-поет. фольклору сприяло також створенню певної емоц. атмосфери (лірико-

повичної, жартівливо-розважальної тощо) і досить точному відтворенню різних обрядів. Переважно власноруч здійснював муз. рішення вистав у постановках своєї трупи М. Кропивницький. Поміж його комп. праць — музика до фантас. комедії у 5-и діях з апофеозом "Вій" (за М. Гоголем); драм. малюнок у 5-и актах "Невольник" (за Т. Шевченком), етюд в одній дії "По ревізії"; шутка-оперетка у 3-х діях "Пошились у дурні", оперета-дивертисмент у 3-х діях "Залюти соцького Мусія" (одина з сольних епізодів — пісня Галини — набув популярності поза оперетою і відомий як "Соловейко"), 2 діт. опери — "Івасик Телесник" і "За щучим велінням" (на власній лібретто). Використовуючи подякуди нар. мелодій як муз. матеріал вистав, М. Кропивницький здебільшого писав оригінал. музику, близьку за мелодикою до нар. пісен. джерел. Сольні номери, ансамблі, хори органічно влітаються у драматург. тканину його п'єс.

У той час усталюється традиція участі в муз.-драм. виставах оркестру, визначається його основний склад: струнна група (1-а і 2-а скрипки, альт, віолончель, контрабас), духові (флейта, кларнет, валторна, труба, тромбон), декілька ударних інструментів.

Широке залучення музики до вистав т-ру корифеїв вплинуло на активізацію спільчесті у створенні спектаклів багатьох укр. композиторів. Так, М. Васильєв — диригент, хормейстер, композитор — поділяв погляд про МДТ. як єдине органічне ціле з дією: супроводжуючи та емоційно доповнюючи її, вона має бути лаконічною і водночас драматургічно зміною. М. Васильєв співпрацював з театр. трупами М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садівського (1882—94), створив музику до 20-и репертуар. вистав за творами І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, М. Старицького. Пісня як засіб муз. характеристики персонажів і розкриття їхнього душевного стану — такі творчі принципи М. Васильєва започаткував у своїй 1-й театр. роботі — музиці до "Наталки Полтавки" І. Котляревського (1882; 19 номерів) і зберігав їх надалі, зокр. у музиці до "Марусі Богуславки" (1883) та "Циганин Азиз" (1892) М. Старицького. Він використовував також *речитативи* й ансамблі ("Москаль-чарівник" І. Котляревського, "Бувалицина" А. Велєсовського). У його творч. доробку — оперета "Запорозький скарб" (за п'єсою К. Ванченка-Писанецького, 1890), муз. комедія "Сорочинський ярмарок" (п'єса М. Старицького за М. Гоголем; 1894), нар. опера "Пісні в лицях" (за п'єсою В. Потапенка, 1890). У подальшому М. Васильєв працював як диригент і хормейстер у муз.-драм. т-рах Харкова, Бахмута (тепер Артємівськ Донец. обл.), Чернігова, Миколаєва, створив музику до спектаклів за творами І. Франка, Я. Мамонтова, Ф. Шиллера, К. Гольдони та ін.

З діяльністю М. Кропивницького пов'язана комп. творчість П. Ніжинського (муз. картина "Вечорниці" до вистави "Назар Стодоля" за Т. Шевченком; 1-а пост. — аматор. гурток у Єлисаветграді, тепер Кіровоград, 1875), що

Народна картина "Схоморохи Хома та Ярема" (серед. 17 ст.)

складається з орк. інтродукції, низки сольних і хор. епізодів (?). Одні з них (№ 3 — хор парубків "Вночі вітри ще й буйменські" й № 6 — пісня Хазяйки з хором "Ой, хто п'є, тому наливайся") засновано на нар. мелодіях, другі — авторські, але наснажені інтонаційністю укр. муз. фольклору.

Творча співдружність пов'язувала корифеїв укр. тру з М. Лисенком. У 1880-х М. Кропивницький здійснив постановку 2-х його муз.-драм. творів — "Чорноморці" та "Утоплена", що спираються на нар.-пісен. матеріал. У "Чорноморцях" М. Лисенко використав нар. пісні в оригіналі, посилюючи різними засобами їх смислове значення. Натомість в "Утоплений" переважав автор. музика, що базується на мелод., ритм., лад. та структур. особливостях укр. муз. фольклору. Особливо плідними й тривалими були твори зв'язки М. Лисенка й М. Старицького, які розпочалися в Києві у 1872—74 з аматор. вистав "Чорноморці" й "Різдвяна ніч". Результатом їхньої співпраці як композитора й лібретиста стали також жартівливо-сатирична опера "Андрашдак", лірико-комедійна "Утоплена", героїко-патриотична "Тарас Бульба", відомо про задум героїчної опери "Маруся Богуславка". М. Лисенко є автором музики до істор. драми М. Старицького "Остання ніч" (1892), основа муз. номерів якої (вок. і орк.) — нар. мелодії. До ін. театр. праць композитора належать дев'ять пісень Офелії з "Гамлета" В. Шекспіра, декілька жін. хорів до "Відьми" Дипрові Чайки, орк. муз. номери до "Невольника" й "Титівени" М. Кропивницького, "Циганки Ази" М. Старицького, музика до драм. легенди "Сафо". Остання складається з 10-и епізодів (сольних, хор., мелодекламаций), яким притаманний своєрідний колорит: М. Лисенко, прагнучи передати *стиль* і характер античної музики, застосовує у супроводі гетерофонію та давньогрец. муз. лади, змушує гру на кіфарі, авлосі, флейті *Пана*; вок. партії за стилем наближені до опери з використанням т. зв. мовного співу (нім. Sprechgesang). Від 1907 М. Лисенко активно співпрацював із трупою М. Садовського в Києві. Постановку деяких муз.-театр. композицій М. Лисенка було здійснено цією трупою (опери "Наталка Полтавка", "Чорноморці", "Енеїда", співпраця над якою була найбільш плідною: М. Садовський — лібретист і режисер, М. Лисенко — композитор і муз. кер. постановки). Ще одна театр. робота композитора — "Марш гетьмана Дорошенка", написаний до вистави т-ру М. Садовського "Гетьман Дорошенко" за п'єсою Л. Старицької-Черняхівської.

Муз.-театр. ініціативи М. Лисенка продовжив К. Стеценко. Ним створено музику до водевіля "Як кобаска та чарка" М. Старицького й "Буващина" А. Велицького, до вистав "Про що тирса шелестіла" за п'єсою С. Черкасенка (пісня Сірка "Ой чого ти, дубе, на яр похилився" мабула самостійного конц. життя), "Сватання на Гончарівці" за Г. Квітку-Основ'яненком, "Богдан Хмельницький" М. Старицького, "Дві сім'ї" І. Карпенка-Карого, інсценізації шевченківських "Гайдамаків".

Вагоме місце посіла музика у театр. виставах Львова, створена М. Вербицьким ("Жовнір-чарівник", "Школярна мандрівка", "Верховники", І. Лаврівським (до "Роксолани" Г. Якимовича, "Пан Довгонос" К. Меруновича), В. Матюком (співзгорі "Капрал Тинько" й "Нещасна любов", до фарсу "Простак" та драми І. Франка "Три князі на один престіл"), І. Воробкевичем (мелодрами "Гнат Приблуда", "Убога Марта", "Новий двірник"), А. Вахнянином (до "Назаря Стороді", Т. Шевченка, драми "Бондарівна" Ф. Заревича; мелодія одного з хорів з текстом О. Колесси до трагедії "Ярополк І Святославович" К. Устияновича стала основою укр. нац.-патриот. пісні "Шалійте, шалійте, скажені кати").

Від кін. 19 ст. відбулося ствердження професії режисера. Більшість із тогочас. її представників (М. Рейнгарт, А. Алпіс, К. Станіславський, В. Мейергольд, О. Таїрова) прагнула до єдності й образного синтезу різноманітних засобів театр. виразності, поміж яких одне з важливих місць посідала музика. Якщо раніше композитор створював музику переважно до пісн., то тепер — до вистав.

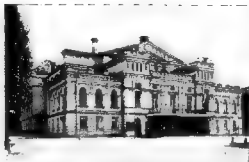
Серед режисерів т-ру 1-ї пол. ■ ст., які залучали музику до активної участі в сцен. творах, був Л. Курбас. Діпазон його експериментів — від простих вправ із ритмом до постановки муз.-драм. видювища. З т-ром Курбаса співпрацювали композитори: Р. Гієр (музика до "Гайдамаків", разом із М. Прислуніна), А. Буцкиї (деякий час очолював муз. частину "Березоля", диригував оркестром, читав лекції студіям, автор музики до вистав "Газ", "Джінни Хітінг", "Макбет"). Найбільш плідною була його співпраця з М. Веркивським, П. Козицьким та Ю. Мейтсумом. До театр. праць М. Веркивського належить музика до "Жакерії" (разом з А. Буцким), "Напередодні", "Прокламація сезону", де композитор створив влучні муз. характеристики гостей (в основі — значні тогочас. аудиторські мелодії пісень "Ой не ходи, Грицю", "Реве та стогне Дніпр широкий", "Кирпичики"), які прийшли привітати березільців із відкриттям сезону. До доробку П. Козицького в "Березолі" належить музика до спектакля "Седі" (за оповіданням С. Моема), "Сава Чалий" (за І. Карпенко-Карим), "Король бавиться" (за В. Гюго). Композиц. цілісність вистав сприяла застосуванню композитором лейтмотивна система {лейтобрази Седі, Девідсона, туземців; тема дощу, що символізує то невідворотність долі, то сльози очищення, то самотність і сумні почуття ("Седі"); тема Сави Чалого, побудована на мелодії нар. пісні про нього (одном., вистава)}. Новий етап у створенні муз. простору вистав у "Березолі" пов'язаний з діяльністю Ю. Мейтсу, який написав музику до 13 спектаклів, зокр. "Алло, на хвилі 477!" (разом із Б. Крижанівським), "Народний Малахій", "Мина Мазайло", "97", "Хазяїні". Особливо цікавим було вирішення "Диктаторів". І. Микитенка як муз.-сцен. твору (бл. 400 стор. партитури): прийом *вокалізації* діалогів, використання різноманітних форм інстр. музики (у сонатній формі побудовано 1-у картину, рондо — сцену

Афіша вистави
"Пісні в лицях"
М. Кропивницького в
Зимовому театрі
Г. Куликівського
(Єлисаветград,
1892 р.)

М. Кропивницький
у ролі Ковалів
("Невольник")
за Т. Шевченком;
переробка
М. Кропивницького

**Будівля київського драматичного театру
"Соловцов" (1910-і,
тепер Національний академічний
драматичний театр ім. І. Франка)**

весілля Чирви-козиря, *Варіаційний* — 4-й акт). Муз. простір вистав Л. Курбаса не обмежувався лише участю музики в драм. спектаклях. У "Молодому театрі" він студійно поставив 2 дит. опери М. Лисенка — "Коза-дереза" й "Зима і Весна" (див. *Музика для дітей*), продовживши традиції нац. драм. т-ру, де розвивалась укр. опера. Ці постановки, на думку режисера, прищеплювали майбутнім акторам відчуття ритму, лінії голосоведення, інтонац. партитури спектаклю, розвивали сприйняття музики як органічного елементу укр. театр. мистецтва.

З-поміж творчості ін. укр. митців того часу тяжінням до експериментування у сфері колористики в МДТ. вирізняється доробок *Г. Хоткевича*, якому належать "Шякунтала: Музичні ілюстрації до драми Калідаси". Відчуття й розуміння ролі муз. чинників поміж ін. елементів сцен. твору — важлива риса творчої діяльності режисерів Б. Татна, М. Крушельницького, В. Василька, В. Скарлярка, Г. Юри, композиторів *К. Данкевича*, Б. Крижанівського, *Г. Майбороди* та ін. упродовж 1930-х — поч. 1940-х. Після певної стагнації в театр. музиці кін. 1940-х — поч. 1950-х і появи деяких штампів (масштабні *увертюри* та антракти до дій у героїчних драмах, пісенно-грайливі *інтермедії* в комедіях тощо) на межі 1950—60-х поступово відновилися активна і драматург. дія функції музики у виставах, урізноманітнилися її завдання і драматург. функції. Яскравий приклад — музика *Б. Лятошинського* у виставі "Ромео і Джульєтта" В. Шекспіра в Т-рі рос. драми ім. Лесі Українки (1954): музика як засіб характеристики місця й часу дії ("Карнавальний марш", "Павана"), створення атмосфери тужливості та стримано-пагетичного настрою ("Джульєтта несуть до склепу", "У склепі Капулетті"), поліфункційність муз. тем ("Сад Джульєтти" — лірико-тремтлива тема закоханих і водночас ніжно-поетична пейзажна замальовка, "Посидинох Ромео і Тибальда" — змальовання жорстокої боротьби й відображення тривожно-напруженого внутр. стану героїв).

Приклади виконання музикою різноманітних драматург. функцій, створення за її допомогою цілкітканини сцен. твору дає театр. практика 1950—60-х: "Незабуттє" О. Довженка (ком-

позитор *М. Лисенко-Дністровський*), "Земля" О. Кобилянської (Б. Крижанівський) у Терноп. т-рі; "Камінний господар" *Лесі Українки* (Б.-Ю. Янівський), "Фауст і Смерть" О. Левади (О. Радченко) — Львів. т-рім. М. Заньковецької; "Король Лір" В. Шекспіра (*Г. Майбородо*), "Арсенал" В. Суходольського (Ю. Мейтис) у Київ. т-рі ім. І. Франка; "Калиновий гай" О. Корнійчука (*П. Майбородо*), "Повія" Панаса Мирного (*В. Рождественський*) — Запоріж. т-р ім. М. Щорса.

Звернення до нац. піс. фольклору, започатковане ще драматургами-класиками, стало характерним явищем укр. т-ру 1960—70-х. Часто нар. пісні, розкриваючи психологію, характер, духовний світ персонажів, андозмінювались і трансформувались упродовж вистави залежно від розвитку того чи іншого образу, набували функцій лейтмотивів: "Марія Заньковецька" за п'єсою І. Рябокляча (Львів), "Дівчина з легенди" Н. Забіли (Тернопіль), "Лісова пісня" Лесі Українки, "Маруся Богуславка" М. Старицького (Запоріжжя, Тернопіль), "Лімеріана" Панаса Мирного, "Дві сніги" М. Кропивницького (Київ. т-р ім. І. Франка) та ін.

**Сцена з вистави "Паталя
Полтава". Зліва направо: І. Овдєнко,
М. Литвиненко-Вольгемут,
І. Мар'яненко, Г. Борисоглізська,
П. Саксаганський, М. Петляшенко**

Муз. тканина вистав укр. т-ру 1950—70-х часто вибудовувалася на основі пісень народних і профес. авторів. Мотивуючи дії та вчинки героїв, "матеріалізуючи" переживання діючих осіб, пісня відігравала емоц.-смысл. роль, ставала своєрідним лір. відступом у темі спектаклю. Це — пісні П. Майбороди, І. Шомо, О. Сандлера, А. Філіпенка, А. Кос-Анатольського, А. Горчинського, Б.-Ю. Янівського, М. Скорика та ін. композиторів у виставах за творами тогочас. драматургів — О. Коломійця, М. Зарудного, В. Собка, Я. Галана.

Пісня чи інстр. тема як лейтмотив вистави — характерне явище муз. драматургії сцен. творів 1960—80-х: музика І. Шомо у виставах "Горлиця" й "Голуби олені" за п'єсами О. Коломійця, *В. Васюка* до вистави "Пропороносії" І. Гончара (Львів. т-р укр. драми ім. М. Заньковецької), *С. Буденка* у

спектаклі "Вибір" за романом Ю. Бондарева (Київ, т-р ім. І. Франка) тощо.

На межі 1960—70-х розпочався процес, з одного боку, "експонимного" використання музики у виставі, з другого — посилення її драматург. значущості. Ширший і вільніший синтез музики і драми в т-рі зумовлювався багатьма чинниками: впливом кінотелеформ, ін. муз. жанрів і форм, активної муз. атмосфери сучас. побуту тощо. Принцип кіномонтажу покладено в основу муз. вирішення вистави "РЕХУВІЛІЗОР" кнів. "Молодого театру" (почергове монтування епізодів 2-х п'єс — "Ревізор" М. Гоголя й "Хулій Хуріна" М. Куліша). Відповідно, легко-важкі мелодія, що супроводжує Хлестакова, й безтурботні *чостіжки* — грузин. наслід пана Кандарішвілі та невблагливий мотив діловода-закладниці. Зближення структури спектаклю із законами симф. поезії простежується у виставі Т-ру ім. І. Франка "Тев'є-Тевель" за Шолом-Алейхемом (невинуща послідовність різнохарактерних епізодів-оповідей про життя гол. героя та його сім'ї, що об'єднані єдиним худож. задумом, і назва, куди внесено ім'я Тев'є-Тевеля).

Пошуки режисерами звук. образності привели до використання музики як провідного структуротворчого чинника загального звучання вистави, її ритм. структури. Характерні приклади — комедія "Блоха у вусі" за п'єсою Ж. Фейдо в Т-рі рос. драми ім. Лесі Українки (ритміка муз. фрагментів надавала дії необхідного темпоритму, своєрідно коментуючи опорні сюжет. моменти); "Дюшес" за мотивами твору Дж. Джойса "Улісс" у т-рі-студії "Театральний Клуб" (ритм, темп та динамічність музики сприяли композиц. організації сцен. дій, відображали невідомість і роздвоєність душі героїні); "Голомоза співачка" за п'єсою Е. Іонеско в Експеримент. т-рі (імпульсом темпоритму вистави була музика, що визначала ритм і тон кожної сцени й образу).

У 1970—90-х значно підвищилася "літмова вага" добору музики, компіляції муз. матеріалу, його *оранжування*, що пояснюється

Сцена з вистави
"Запорожець за Дунаєм" Остапа Вишні
за С. Гулаком-Артемівським
(Театр ім. М. Заньковецької, 1931 р.)

як творчими, так і "технічними" причинами: відсутністю у штат. розкладі переважної більшості т-рів посад оркестрантів, можливістю широкого вибору муз. матеріалу, його запис і відтворення сучас. звукоапаратурою тощо. На основі добору створено чимало цікавих муз. рішень вистав, зокр. *О. Кур'єм* до майже всіх спектаклів Київ. т-ру драми і комедії, *О. Балабаном* — до вистав Укр. муз.-драм. т-ру-студії класичної п'єси (він же худож. кер. і режисер), *А. Артимівським* — до спектаклів "Свободного т-ру" (його ж режисура й худож. керівництво).

Часто мат-пом для компіляції та аранжування слугують твори композиторів-класиків 18—20 ст. Так, муз. вирішення низки вистав Т-ру ім. Лесі Українки ("Дана без камелій" за твором Т. Раттігана (фрагменти з "Травіати" Дж. Верді А. Фараджєв органічно поєднав з піснями Даліди та відомим *танго* А. Піаццолі), "Фернандо Крапп написав мені цього листа" за Т. Дорстом (аранж. М. Філімонова 3-х тем Р. Шумана, М. К. Огіньського, А. Хачатуряна), "Крокодил" за Ф. Достоевським (класичні *орії* ш. романси)). Муз. вирішення певних вистав можливе саме методом добору й компіляції: це спектаклі, присв. музикантам: "Жіночі ігри" Київ. т-ру драми і комедії за п'єсою Р. Фендєнкова (одна з версій смерті В. А. Моцарта), де музика генія надає можливість глибоке зрозуміти певні моменти його життя, думки й настрої, створює враження присутності композитора на сцені, у глядач. залі; у моноспектаклі "Контрабас" за п'єсою П. Зюскінда звучать теми з "Реквієма" В. А. Моцарта, що підкреслює тему самотності музиканта, і "Страстей за Матфеєм" Й. С. Баха, що навіює лір.-філософ. настрої.

Музика є основою сцен. творів Київ. т-ру пластичної драми (худож. кер. і постановник — В. Мішньова, добір і монтаж муз. матеріалу, звукоорежисура І. Дядька). Саме музика сприяє добору виражальних засобів, лексикі та ритму пластичного малюнку, рельєфності й скульптурності мізансцен, уваженості рухів і жестів акторів тощо.

Композитор і клас. драматургія — важливе творче питання драм. т-ру 2-ї пол. 20 ст., на яке існує кілька відповідей. Одна з них — відтворення муз. атмосфери епохи, що відображена у

Режисерська лабораторія театру
"Березіль" (1925 р.).

Зліва направо: сидять — Я. Бортник,
В. Василько, Б. Тяно, З. Пігулович,
Л. Курбас, Ф. Лотинський,
Ю. Лішинський; стоять — П. Береза-
Кудрицький, І. Криги, А. Ірій

А. Мартинов – Дядечко, В. Смичук – Хлопчик (сцена з вистави "Дай серцю волю – заведе в неволю" М. Кропивницького. Муз.-драм. театр ім. М. Кропивницького, Кіровоград, 1949 р.)

Сцена з вистави "Весь Шекспір – за один вечір" (Національний академічний театр російської драми ім. Лесі Українки, 2004 р.)

М. Біляцький – Андронаті (вистава "У неділю рано зілля копала" О. Кобилянської, 1968 р.)

вистави [музика Г. Майбороди у "Королі Лірі" за В. Шекспіром, Л. Гробовського в "Дяді Вані" за А. Чеховим — Т-р ім. І. Франка; муз. тканина вистав кнїв. "Молодого т-ру" "За двома зайцями" М. Старицького, створена *О. Якобчук*, "Дон Жуан" Ж. Б. Мольєра (композитор *Ю. Шевченко*); музика Б.-Ю. Янівського в "Кам'яному господарі" *Лесі Українки* та *О. Радченка* в "Гамлеті". В. Шекспіра — Львів. т-р ім. М. Заньковецької; муз. оформлення *Ю. Ковалів* спектакля Залоріз. т-ру ім. М. Щорса — "Кассандра" *Лесі Українки* і "Ярослав Мудрий" І. Коверги тощо). Ін. варіант "переведення" відображеної у пісці епохи в сучас. муз.-побут. план — створення *музиклу, рок-опери* тощо. Так, починаючи з 1980-х, на сцені Т-ру ім. І. Франка було поставлено *гапак-опери* І. *Понлада* "Котопольська відьма" за Г. Кайіко-Осно-Винником, *бурлеск-опери* С. *Бадусенка* "Енеїда" за І. Котляревським, *рок-опери* *Г. Гатарченка* "Біла ворона" за *Ю. Рибчинським*. Це також постановки музиклу у ін. кнїв. т-рах ("Ніч чудес" І. *Коробила*, "Ромео і Джульєтта" *В. Назарова*). На поч. 2000-х з'явилася низка вистав, драматург. матеріал яких було осучаснено завдяки новітній музиці, гітам *масової муз. культури*: "Весь Шекспір — за один вечір" режисера *В. Малахова* (муз. драматургію вибудовано

на протиставленні 2-х стилістик — жорстко-ритмічного релю й витончено-романт. мелодії Ніно Ротта з фільму "Ромео і Джульєтта"); "Кін IV" (пісні "Бітлз", зокр. "Yesterday") і "Наталка Полтавка" (осучаснення твору І. Котляревського за допомогою сусогодних укр. пісень масової молодіжної муз. культури, виконуваних "живим" гуртом "ВВ" та його солістом *О. Скрипкою*) — Т-р ім. І. Франка та ін.

На сучас. етапі розвитку драм. т-ру органічно поєднанню тоньального образу вистави з її пластично-просторовим рішенням сприяє як використання окремих прийомів або іманентних засад ім. мистецтв, так і вдосконалення техніко-звук. оснащення т-пле, їх звукофікації. Поняття "звуковий образ спектаклю" включає не лише музику й шуми, мову акторів, а й застосування звукозаписуючої та звуковідтворюючої апаратури, що уможливило створення спец. звук. ефектів (реверберації, імітації, транспонування звук. частот, панорамування звуку тощо). Відтак щодо муз.-шумового вирішення сцен, твору замість худож. оформлення, за аналогією до сценографії, доцільніше застосовувати інше поняття — "сценофонія вистави".

Лит.: Антонович Д. Триста років українського театру. 1619—1919. — Прага, 1925. /Л., 2001; Резанов В. Драма українська. Старовинний театр український. — К., 1925. — Вип. 3; Шклярі: діяства Великогоднього циклу; К., 1927. — Вип. 4; Шклярі: діяства Різдваднього циклу; Чаринцевий С. Нарис історії українського театру в Галичині. — Л., 1934; Романівський Б. Український театр у минулому і тепер. — К., 1950; Архимович Л. Українська класична опера. — К., 1957; Абдєв А. Происхождение театра. Элементы театра в первобытнообщинном строе. — Ленинград: М., 1959; Загорявич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. — К., 1960; Василько В. Микола Садеський та його театр. — К., 1962; Яго ж. Фрагменти режисури. — К., 1967; Кауфман Л. М. Т. Васильєв. — К., 1962; Кисіль О. Український театр: Дослідження. — К., 1968; Лесь Курбас. Спогади сумисників. — К., 1969; Пилипчик Р. Український театр Восточної Галичини та Северної Буковини (30—60-х гг. XIX в.). Автореф. дисс. ...канд. искусств. — К., 1971; Яго ж. Історія українського професійно-

Автори вистави "Лілея". Зліва направо: В. Чаївець, К. Данькевич, Я. Розенштейн, Ю. Смолич, А. Васильєва, Г. Березова, О. Соболю

Сцена з вистави "Назар Стодоля"
(Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка, 2009 р.)

го театру в Галичині (1864–1964) // Театр. культу-
ра. — 1966. — Вип. 1; Яого ж. П'єси Івана
Котляревського на галицькій сцені (60-ті роки
XIX ст.) // НТЕ. — 1969. — № 6; Яого ж.
Український театр XIX ст. // Історія української
культури. У 5 т. — К., 2005. — Т. 4. — Ч. 2;
Добрищенко Г., Лобинський М. Поема народного
гніву. — К., 1972; Григорій М. Українська драма-
тургія XVII — XVIII вв. — К., 1974; Тарасів Н. Музика
спектакля. — Ленінград, 1978; Лубанова Г.
Історія західноєвропейської музики до 1789
року. В 2 т. — М., 1983; Федас Я. Український
вертеп. — К., 1987; Архангельський ритуал в
фольклорі та в ранньолітературних пам'ятках.
— М., 1988; Андреев М. Средневековая
европейская драма. Происхождение и становле-
ние (X—XIII вв.). — М., 1989; Козлов А. Українська
докиментальна драматургія. Еволюція жанрів. — К.,
1991; Конгелдичева І. Музика: театр, кіно, теле-
видіння. — М., 1991; Григор'євський М. Історія
української літератури. В 6 т., 9 кн. — К., 1993. —
Т. 1; Шевель Ю. Нарис історії українських театрів
Закарпатської України до 1945 року. — Нью-
Йорк, 1993; Сікорсько І. Українська комічна опера:
генезис, тенденції розвитку. Автореф. дис.
... канд. мист-ва. — К., 1994; Софронюк Л.
Старинний український театр. — М., 1996; Історія
української культури. У 5 т. — К., 2001. — Т. 1;
Історія культури давнього населення України;
Т. 2: Українська культура XIII — XVIII ст.;
Клеодікін О. Сакральний театр: Генеза. Форми.
Поетика. — К., 2002; Бонькобська О. Львівський
театр товаристів "Українська бесіда" 1915—
1924. — Львів, 2003; Філіппович Г. Музика в драма-
тичному театрі. — К., 2004; І. ж. Співдружність
муз. Театр — музика — кіно. — К., 2005; І. ж.
Музика і український театр: заочаткування кон-
тактів та засади // Нариси з історії театральної
мистецтва України XX ст. — К., 2006; І. ж.
Музичний пошук вистав Леся Курбаса (у співств.
із Я. Леоненко) // Там само; І. ж. Музика як ком-
понент образного синтезу вистав українського
драматичного театру другої половини XX ст. //
Там само; Бурейко К. Театр масового музичного
дійства // Рад. театр. — 1930. — № 3—5;
Лужницький Г. Історія українського театру. Ч. 1;
Стара доба українського театру від XI до 1619 р.
// ЗНТШ: 36. Філол. секції. — Нью-Йорк; Париж,
1961. — Т. CLXXI; Колениченко А. Компонент
вистави // Музика. — 1984. — № 4; Загоріє-
вич М., Лубанова О. Музичний театр // ІУМ. —
К., 1989. — Т. 1; Загорієвич М. Музично-
драматичний театр // Там само. — Т. 2; Муха А.
Мозаїка Л. Музично-театральне життя // Там
само. — К., 1990. — Т. 3; Муха А. Музично-
театральна творчість // Там само; Бєляєва М.

Музично-театральне життя // Там само. — К.,
1992. — Т. 4; Веселовська Г. Пошуки Київських
театрів 1918—1919 рр. // Укр. театр. — 1999. —
№ 1; Бєляєва М., Якименко Н., Муха А. Музично-
театральне життя // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5
тощо.

Г. Філіппович

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО КІНО розвиваєть-
ся в річці загального культ. процесу 20 ст.
Синтетична природа кінотвору визначила існу-
вання музики як специфічного засобу творення
худож. цілності.

Історія кіно в Україні розпочалася 1886 демон-
страцією "сінематографа" братів Люм'єр,
публічного кіносесуна харків. фотографа-
художника А. Федьського, якому належала
і 1-а вітчизн. кінозйомка. Як мистецтво кіно
сформувалося швидко і розвива-
лося в різних напрямках (документальне
і ігрове). Демонстрація нім. кіно ("живих
фотографій") відбувалася в переобладнаних
приміщеннях. Під час перегляду шум роботи
апаратури прагнули заглушити за допомогою
грамофона, шарманки (катеринки), фоногра-
фа, оркестріона. Згодом виконання музики
доручали музикантам, переважно п'яністам
(топерам), які намагалися мовою музики ілю-
струвати візуальні враження.

На поч. 1900-х за спец. проєктами почали будувати к/т-ри. Системат. випуск вітчизн. ігрових
картин розпочався 1909, а діяльність прокатних
контор у різних регіонах України 1906—07.
У вел. містак демонстрацію картин у к/т-рах
почали супроводжувати оркестри — це дозво-
ляло виконувати складні симф. твори. Напр., у
Києві 100 музикантів грали в найбільшому к/т-рі,
що належав А. Шанцеру (1100 місць, 1912),
30 осіб нараховував орк. к/т-ру "Ампір" у
Харкові (800 місць, 1913). Керівники оркестрів
добирали фрагменти з відомих творів, поєд-
нюючи їх у вільні композиції. "Муз. інострації"
стали першим кроком на шляху до відео-звук.
синтезу кіномистецтва. Органічність поєднання
фрагментів із популярних муз. творів і ім-
провізацій вик-ців, а також худож. рівень муз.
супроводу кінострічок залежали від профес.
рівня музикантів та умов роботи.

"Музика екрану" входила до переліку дисцип-
лін навч. Студії екранного мистецтва, орга-
нізованої в Києві 1918. Серед першої навч.

Сцена з вистави
"Наталка Полтавка"
(Національний
академічний
драматичний театр
ім. І. Франка, 2005 р.)

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО КІНОІ

довідкової літ. — "Опыт руководства к иллюстрациям синаематографических картин с приложением в указателем 1000 тем" (И. Худяков; М., 1912), "Планист-иллюстратор кинематографических картин" (А. Голдобин, Б. Азанчев; Кострома, 1912). На допомогу кіноілюстраторам видавалися посібники, зб. з *програмою музикою*. Так, "Кінозбірник" (1929) мівав ориг. твори укр. композиторів В. Барисова, М. Вериківського, М. Коліди, Б. Яновського. Поміж муз. ілюстраторів були відомі музиканти, комп. мюлов. Ілюстраторами працювали В. Косенко, Б. Мокроусов, Ю. Мільотін, О. Цфасман, Д. Шостакович та ін. Збереглися відомості про "озвучування" кіносеансів хором О. Кошиця під час перебування у США.

В Україні за часів німого кінематографа був популярним жанр кінодекламції. Йому притаманна лізізія звук. кінематографа. "Кінонові картини" знімалися переважно за поп. творами укр. драматургії і вразовували наступне актор. озвучення, що відбувалося за екраном під час кіносеансу. І-ю укр.-мовною кінодекламцією вважають комедію-водевіль "Як вони женихалися, або три кохання в мішках" О. Олексієнка (1909, Харків). Поміж його послідовників — А. Остроухов-Арбо, Ф. Сердюк, Д. Бойдо-Суховій. У сучас. кінознавстві цей жанр розглядають як "докум. кінострічку з історії театр. мистецтва", але саме він і-м реалізував бажання глядачів не тільки бачити героїв, а й чути з екрану їхні голоси, музику, танці, пісні тощо. Відомі "зафільмовані вистави" укр. драм. т-ру М. Саводського "Матинимичка" й "Наталка Полтавка" здійснені кінооператор Д. Сакненко (1911). Подальше запровадження звукозапис. і звуковідтвор. апаратури сприяло утворенню вже самостійної галузі, що екранізувала твори муз. мист. різних жанрів. У вітчизн. кіно перші екранні версії опер належать І. Кавалерідзе — "Наталка Полтавка" (І. Котляревського — М. Лисенка (1936) і "Запорожців за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського (1937)). І. Кавалерідзе був керівником навч.-мист. проекту "Укр. пісні на екрані" (1935—36). Пізніше лідером екранізації муз. творів стане телеекран — фільми-концерти, екранізації вітчизн. опер. та балет. класики, кінематограф. версії оперет та мюзиклів.

Неповторність музики німого кінематографа полягала в багатоваріантності "імпрізацій під екран", що народжувалися й завершували своє існування під час демонстрації фільму. Серед і-х ті зразки — створення музики до окремого фільму — "Вбивство герцога Гіза" (К. Сен-Санс), "Понизова воляниця" (М. Іполітов-Іванов), "Броненосець "Потьомкін" (Е. Майзель), "Новий Вавилон" (Д. Шостакович). ■ Україні до фільму "Запорозька Січ" (консультант знімалиї групи — Д. Яворницький) автор музики Д. Стриженовський.

Музику німого кіно було зафіксовано вже в часи звукового кіно. Спец. оформлення було замовлено композиторам І. Белзі (муз. ред. Київ. кіностудії, 1930—37) до фільму "Арсенал" (реж. О. Довженко) і П. Толстякову до фільму "Злива" (реж. І. Кавалерідзе, обидва 1929). Авторами музики до німих кінострічок були також І. Віленський ("Шкідник", 1929; "Трансбалт", 1930), В. Косенко ("Останній порт", 1934), Б. Лятошинський ("Два дні", "Кармелюк", озвуч. 1932), Д. Блок ("Земля", 1930); Л. Ревуцький ("Степові пісні", 1933). З різних причин практикувалося комп. співаторство: напр., до фільму "Нічний візник" (реж. Г. Тасін, 1929) музику написали Ю. Мейтус і В. Рибальченко (озвуч. 1936), до фільму "Іван" (реж. О. Довженко, 1932) — Ю. Мейтус і Б. Лятошинський. [Нову музику до відновлених фільмів О. Довженка написав Б. Овчинников — "Земля" (1971), "Арсенал" (1972), "Звенигора" (1973), усі "Мосфільм").

У кінематографі тих часів працювали композитори П. Колицький, Г. Таранюк, О. Чижко та ін. За різних умов фільми не виходили на екрани, але збереглися імена їх авторів — В. Косенко, І. Овадів, Л. Пульвер, К. Шолохов та ін. Серед новаторських експериментів часу — "Симфонія Донбасу" ("Ентузіазм") Дзиги Вертова (1930) з музикою, народженою натуралістичними (індустріальними) звучаннями. [Результати експериментів удосконалення якості звуку, звукозапис. і звуковідтвор. апаратури друкувалися в техн. бюлетенях "Українфільму", журн. "Кіно" і "Рад. музика"].

Музика до фільмів нагадувала програмні інструменти, створені за традиціями програмної музики (див. *Програмність*). У найкращих зразках навіть відверто ілюстр. фрагменти були позначені індивідуальним баченням і відчуттям екран. твору, підпорядковувалися законам цілісної архітекτονіки. Для композитора й німого, й звук. фільму найскладніше було відшукати рівновагу зор. і звук. компонентів у куд. образі, створити кінематоф. синтез, надати узгальненісті змісту.

Пропагандистські можливості кіно визнавали ще за часи Рос. імперії; тоді ж було впроваджено цензуру. Напр., поміж заборонених кінострічок — хроніка подій поховання М. Лисенка. Можливості візуального мистецтва впливали на формування сусп. думки неодноразово підкреслювали ідеології т. зв. пролет. революції. Становлення нової соціал.-політ. влади, тотальна націоналізація кіноіндустрії забезпечили кінематографію подолשו керіваність усіх процесів — як виробничих, так і творчих. Відтоді кінематограф розвивався як "найважливіше з усіх видів мистецтва" для побудови "нової" країни.

Під різними гаслами й держ. проектами реалізувалася загальна політ. програма, спрямована на досягнення спільного соціал.-економ. простору, спільної більшовицької, пізніше т. зв. соціаліст. культури, взагалі спільного бачення й розуміння світу, про що свідчать кадр. політика, темат. плани роботи кіностудій за часи існування кол. СРСР. Підтвердження цього можна знайти у зміні назв кіностудій України. Так, Одеська кіностудія з 1920 відома як Одес. відділення Всесуар. кінокомітету, з 1922 — ВУФКУ, з 1929 — "Українфільм", з 1938 — Одес. (і-а комсомольська) кіностудія, 1941—45 — Одес. і Ташкент. кіностудії, потім Об'єднана кіностудія,

Перший павільйон
Одеської кіностудії
(1916)

Будівництво Київської
кінофабрики ВУФКУ
(1928)

Дзига Вертов під час
запису звуків і шумів
для першого звукового
фільму "Симфонія
Донбасу" (1930)

з 1945 — філія "Мосфільму", 1954—55 — Чорноморська кінофабрика, з 1955 — Одес. кіностудія худож. фільмів (зараз — закрите акціонерне товариство). Ялтинська кіностудія: з 1922 — ВУФКУ, з 1928 — "Востокино", з 1934 — "Востокфільм", з 1936 — база кіностудії "Союздетфільм", з 1951 — філія "Мосфільма", з 1956 — Ялтин. кіностудія, з 1964 — філія Кіностудії ім. М. Горького, з 1990 — Крим. кіностудія "Ялта-фільм" (2002 продана Росії).

Від 1930-х музика екрану, забезпечуючи емоц. впливовість кінострічки, мала відповідати худож.-естет. ідеалам часу. З екрану звучали переважно пісні пролет. революції і громадян. війни, також нар. пісні, що відповідали вимогам формування системи світоглядних цінностей рад. доби. Кіномистецтво, залучене до формування мас. побуту, впливало на розвиток мас. культури. Для кінострічок про сучасність композитори часто замовляли пісні. Вони могли бути муз. характеристикою персонажів, відтворювати атмосферу подій фільму. "Пісні екрану" мали надзвичайну популярність, звучали з мовч. естради у виконанні профес. і самод. колективів, швидко розповсюджувались у побуті, друкувались окремими виданнями. Поміж укр. композиторів, які працювали у вітчизн. ігровому кінематографі з 1930-х — К. Данькевич ("Педаро", реж. В. Митякин, 1938, "Ескадрилья № 5", реж. А. Роом, 1939), Д. Клебанов ("Гірська кавтка" ("Едельвейс"), реж. В. Артемченко, 1937, "Майська ніч", реж. М. Садкович, 1940), П. Козицький ("Дочка партизана", реж. О. Маслюков, 1934, озвуч. 1937, "Кубанці", реж. М. Володарський, М. Красін, 1939), Ю. Мейтус ("Синьдядиричівні", реж. М. Білінський, 1939, "Макар Некай", реж. В. Шмітгоф, 1940) та ін.

Ориг. музику створювали й для хронікально-докум. фільмів. Її особливості полягала в акцентованій лаконічності політ. гасел. У наступних роках ця галузь кіномист. зберегла авангардист. партійно-директивного висвітлювання подій сусп. життя. Серед клас. зразків того часу — музика до фільмів "Визволення" й "Буковина — земля українська" (реж. О. Довженко, Ю. Солнцева, 1940) належала А. Штогоренковій й Д. Клебанову. [Відновлення ориг. партитур і сучас. перезапис цієї музики здійснили Л. Колодуб і Б. Алексєнко].

Під час війни 1941—45 Київ. і Одес. кіностудії було евакуйовано до Ташкента й Ашхабада (тепер Ашгабат), де продовжувалася робота над завершенням кінострічок довос. періоду і знімалися нові картини. Всенародне визнання одержали фільми "Як гартувалася сталь", (1942), "Райдуга", (1943, Сталін. премія 1-о ступеня) "Нескорені" [1945, Золота медаль VII Міжн. кінофест. (МКФ), Венеція, 1946] реж. М. Донського з музикою Л. Шварца. У воєн. роки укр. композитори писали музику до бойових кінозбірок. Тоді ж розпочалася кінотворчість О. Сандлера — фільми реж. К. Юдіна "Антоша Рибкін" (Центр. об'єднана к/студія (ЦОКС), Алма-Ата, 1942) і "Близько" ("Мосфільм", 1945). Його пісні до кіно набули

популярності, подальша робота в ньому тривала в Україні майже 30 років. Поміж 14 ігрових фільмів укр. к/студій — "Зигмунд Колосовський" (1945), "Центр нападу" (1946), "Пригода з піджаком Таралуньки" (1955), "Штєпельє жених Таралуньку" (1957), "Іхали ми, іхали" (1962), "Чорноморочка" (1959), "Артист із Коканівки" (1961); разом із Д. Клебановим "Подвиг розвідника" (1947; Сталін. премія 2-о ступеня, 1948, відновлено на к/студії ім. М. Горького 1974), "Серце Бонівура" (1969).

У перші повосні 10-ліття в укр. кінематографі активно працювали визначні симфоністи. Їх залучали переважно до роботи над фільмами про героїчне минуле й сучасність, сюжети яких були пов'язані з масштаб. козляками. Муз. партитура худож. фільмів складалася з багатьох фрагментів — симф. музики, вок. сольної та хорошеї, написаних відповідно до традицій акад. жанрів. Головним завданням композитора на той час було поєднати зорові враження й досягнути емоційно-психолог. суголосся сприйняття к/стрічки. Поміж найкращих зразків музики в укр. кіно — партитури Б. Лятошинського до фільмів "Полум'я гніву" (1955), "Кривавий світанок" (пісня на сл. М. Рильського; 1956), "Григорій Сковорода" (1958) та ін.; Ю. Мейтуса до фільмів "Богатырь" (іде в Марто) (пісня на сл. Є. Долматовського; 1954), "Два Федори" (1958), "Небо кличе" (1959), К. Данькевича до фільмів "Триста років тому..." (пісня на сл. В. Васильєвої; 1956), "Правада" (1957), "Народжені бурєю" (пісня на сл. О. Новичкова; 1957). Укр. музику цього періоду збагатили кінотвори укр. тематики В. Гомоляки — "Земля" (екранізація однойм. повісті О. Кобилянської; 1954), "Над Черемошем" (1954), "Олеся Довбуш" (1960), "За двома зайцями" (за однойм. комедією М. Старицького; 1961). Високохудож. зразки належать композитору К. Домінічову (5, 1959—65), Д. Клебанову (15, 1937—69).

Затвердження складу творчого колективу для роботи над к/стрічкою відбувалось у кілька етапів. Запрошували композитора, враховували його профес. майстерність і творчі здібності. Молоді автори з акад. освітою часто розпочинали роботу в кіно за рекомендацією старших колег. Кінематограф приваблював і як найкоротший шлях до визнання й популярності, і високими гонорарами. Багато к/стрічок найвищим прокатним рейтингом були зобов'язані талановитій музиці. Улюблені й попул. "пісні екрану", "мелодії екрану" утворили єдиний муз.-культ. простір держави. Визначними лідерами музики ігрового кіно з 1950-х стали й укр. композитори. Надзвичайний успіх мала музика Г. Жуковського (17, 1950—70). Його перші фільми "Щедра літо" (1950) і "Доля Марини" (1953) стали лідерами прокату й завдяки пісням на сл. А. Малишка та О. Новичкова. Поміж наступ. партитур — музика до фільмів "Зірки на крилах" (сл. Є. Долматовського, Л. Тичини; 1955), "Пролет безвісти" (сл. О. Фатянова; 1956), "Матрос зійшов на берег" (сл. І. Рядченка; 1957), "Киянка" (сл. Б. Сосюри; 1958—59), "Закон Антарктиди" (сл. Л. Ошанина; 1962)

Плакат кінофільму
"Іван"

Плакат кінофільму
"Колымщина"

Кадр із фільму-пісні
"Іван козак на
війнонuku" (1936)

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО КІНО

Кадр із фільму
"Наталка Полтавка"
(1936)

Кадр із фільму
"Щедре літо" (1953)

Кадр із фільму
"Запорожець за
Дугаєм" (1953)

Кадр із фільму
"Тарас
Шевченко" (1951)

та ін. А. Свєтличков (10, 1952—60) дебютував музикою до фільму "Нерозлучні друзі" (сл. Б. Палічука; 1952) і підтвердив успіх у наступних — "Калиновий гай" (сл. О. Новицького; 1953), "Дівчина з маяка" (сл. В. Сосюри, О. Ющенка; 1956). Його музика сприяла реж. досягненням О. Маслюкова, М. Маєвської — "Педагогічна поема" (сл. С. Васильєва; 1955), "Партизанська іскра" (1957; Диплом 1-о ступеня Всесоюз. кінофест. у Москві, 1958), В. Івченка ("Іванна", 1959). І. Шамо (29, 1952—81) збагатив кіно національно виразною музикою, "симф. пейзажами" (у т. ч. "морськими"), патріот. лірикою. Поміж його фільмів — "Матрос Чижик" (1955), "Мальва" (1956), "НП — надзвичайна подія" (1958), "Лісова пісня" (1961), "Гори, моя зоре" (1957), "За будь-яку ціну" (1959). І. Шамо співпрацював із режисерами О. Швачком, Т. Левчуком, М. Мавценом, Е. Шерстобитовим, В. Довганем та ін. Популярності набули пісні з фільмів на сл. В. Карпека, Д. Луценка, Р. Рождєственського, Л. Рєви, Л. Смирнова, Б. Палічука. Ю. Щербовський (11, 1954—68) почав свою кінорежисерську музикою до кінодебютів рос. реж. "Тривожна молодість", "Павка Корчагін" (1954; 1958), "Капітан "Старої черепахи" (1956), "Випереджаюча вітер" (1958). Е. Зубов (27, 1955—81) співпрацював з багатьма режисерами, поміж наймузичніших фільмів із піснями на сл. В. Сосюри — "Королева бензоколонки" (1962), "Зірка балету" (1964). Л. Майдорода (17, 1956—80) створив до фільмів багато переважно лір. пісень на сл. Мих. Ткача, В. Сосюри, М. Соме, М. Вігнановського, Л. Рєви, М. Нагнїбиди, І. Радченка ■ ін. За життя автора багато з його творів стали справді народними, поміж них — на сл. А. Малишка — "Долина синих скель" (1956) та "Пісня про рушник" із "Літа молодії" (1958, 1-а премія за музику до фільму Всесоюз. фестивалю рад. фільмів, Київ, 1959); 2008 йому присуджено приз Рос. академії кінематографії у Москві "Ника" за видат. внесок у музику кіно. Г. Майдорода (7, 1957—67) надавав перевагу філос.-драм. узагальненню змісту — "Якби каміня говорило" (1957), "Солдатка" (1959), "Родина Коцюбинських" (1970), "Ніна" (1971) та ін. А. Філіпенко (14, 1956—72) комп. творчість у кіно розпочав на "Мосфільмі" музикою до стрічки "Урок життя" (реж. Ю. Райзман, 1954), також працював для К/студії ім. М. Горького — "Вечори на хуторі біля Диканьки", "Королівство кривих дзеркал", "Варвара-краса, довга коса", "Золоті роги" (1962; 1963; 1969; 1972). Поміж музики до 9-и укр. фільмів популярності набули пісні з фільмів "Є такий хлопеч" (сл. К. Алтайського; 1955), "Якщо любиш" (сл. В. Бичка; 1959), "Світло у вікні" (вірш М. Сингаївського; 1960) та "Срібний тренер" (сл. М. Сингаївського, П. Соколовського; 1963). Свій внесок у кінематограф зробив В. Рождєственський (9, 1953—59, один із фільмів на екрани не вийшов) — "Команда з нашої вулиці" (сл. І. Донської; 1953), "Веселка" (сл. О. Ніколенка, О. Ющенка; 1959). Переважна більшість із них — фільми-вистави. М. Кармінський (5, 1959—78) розпочав

кінотворчість музикою до фільмів Харків. ТБ, серед картин з піснями — "Втеча з палацу" (сл. Г. Пожєняча, М. Ентїна, реж. М. Малецький, В. Полков; 1975) і "Будьте налоготами, Ваша високоствє!" (сл. М. Ентїна, 1978, фільм-призер кінофестивалю).

Важливий період в історії укр. кінематографії розпочався в 1960-х, коли відбулися політ. зміни в житті кол. СРСР. Тоді збільшилися обсяги виробництва всіх к/студій, також почали працювати нові творчі колективи. Кінолітописці поділяють політ., екон., соціал. та культ. життя України здійснювала заснована в Харкові (1931, з 1939 перетікала до Києва, к/студія "Укркінохроніка" (1-а назва — "Всеукр. фабрика союзкінохроніка"). Упродовж 1960—80-х щорічно продукувалося 2 повнометражні, 70 короткометражних, бл. 30 рекламних фільмів. Загалом студією створено понад 1,5 тис. докум. фільмів і бл. 3-х тис. вилусків кіножурналів, поміж яких — "Радянська Україна", "Молодь України", "Україна спортивна", "Піонерія", "Україна сьогодні", "Жорна". Фільми студії ставали призерами міжн. (МКФ), всесоюз. (ВКФ) та респ. (РКФ) кінофестивалів, за весь період існування понад 20 ш них удостоєно Держ. премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка та медалі ім. О. П. Довженка.

1951 на базі студії "Київтедфільм" (засн. 1941) було створено Київ. студію наук.-популярних фільмів ("Київнаукафільм", 1992 реорганізована в Наукову Кінематеку України (НКУ)). Її вважають найбільшою в Європі спеціаліст. студією неігрового кіно. У 1960—70-х на студії зародилася "школа укр. наук. кіно" — тоді вироблялося понад 400 різних за жанрами й тривалістю фільмів. За роки існування отримано понад 450 нагород на міжн., всесоюз. та респ. кінофорумах. У 1960—90-х до складу "Київнаукафільму" входило також Творче об'єднання худож. мультиплікації (див. "Українофільм").

Від 1966 розпочала роботу перша і єдина на той час у кол. СРСР к/студія телефільмів "Укртелєфільм", що забезпечувала телеканали республіки й передавала картини до Москви. Вона продукувала худож. ігрові (у т. ч. багатосерійні), докум., муз. фільми до ТБ, фільми-вистави й сюжетні фільми-концерти, конц. програми. Телеіндустрія еволюціонувала дуже швидко. Тільки студія "Укртелєфільм" за півстоліття роботи зняла бл. 800 творів різних жанрів і форм. Телефільми (ТФ) почали випускати Київ, і Одес. кіностудії, а також "Укркінохроніка". На базі кіностудії України роботу почали творчі об'єднання "Юність" (1965), "Промінь" ("Луч", 1965), пізніше виняткове значення у підготовці профес. кадрів мало експеримент. молодіжн. творче об'єднання "Дебют" (з 1987). До кінематограф. процесу приєдналися студії регіонального ТБ.

Розширення техн.-знімальних можливостей і збільшення обсягу к/виробництва відбувалося згідно із загальнодерж. планом розвитку кінематографії. 1961 відкрито кінематограф. відділення в Київ. ін-ті театр. мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (тепер Київ. нац. ун-т

театру, кіно і телебачення, де у верес. 2005 відділення кіно і телебачення реорганізовано в Ін-т екранних мистецтв). Постійно провадилися заходи, спрямовані на зростання майстерності сценаристів, режисерів, акторів та ін. фахівців. У Київ. ун-ті ім. Т. Г. Шевченка почали готувати кіносценаристів. Найкращим шляхом підготовки кінокадрів вважався ВДК (Всесоюз. держ. ін-т кінематографії), курси підвищення кваліфікації у Москві. Багато його вихованців починало свій творчий шлях в Україні, деякі наважиди залишилися працювати в укр. кіно.

Політ. відлига (за часів М. Хрущова у 1950-х) вплинула на худож.-творчі процеси сучас. мистецтва. Відбулася руйнація життєподібності, напрацьовано: ще за часів Й. Сталіна в ситуації ланівної естетики соц. реалізму. ■ кінематографі 1960-х виник простір для авангард-пошуків втілення нового змісту й образності, а також нового погляду на відомі речі. Політ. незаангажованість молодого покоління дозволила втілювати сміливі експерименти й у галузі комп. техніки. Оригінальну музику замовляли до ігрових, наук.-популярних, докум.-хронікальних фільмів та кіноперіодики (остання галузь була найконсервативнішою в муз. рішеннях).

Музику "поетичного кіно" 1960-х створювали молоді композитори авангардного спрямування. М. Скорик (16, з 1964) дебютував у "Тінях забутих предків" С. Параджанова [1964, числ. премії МКФ: "Південний Хрест" у Мар-дель-Плати (Аргентина, 1965), Кубок фест. у Римі ("Фестиваль фестивалів", Італія, 1965), Премія Брит. кіноакадемії за найкращий заруб. фільм (Вел. Британія, 1966), Почесні дипломи МКФ у Мельбурні й Сідней (Австралія, 1967) та ін. Спец. премії "За талановиті пошуки і новаторство" творчий колектив картини удостоєно на ВКФ (Київ, 1966). Держ. премію УРСР ім. Т. Г. Шевченка 1991 присуджено С. Параджанову (посмертно), Ю. Ілленкові, Л. Кадочникові, Г. Якутовичу]. На матеріалі музики до фільму М. Скорик написав симф. твори "Гуцульський триптих" і "Карпатський концерт". Найбільш плідний період роботи композитора в кіно — 1970—80-і: "Хліб і сіль", "Гуси-лебеді летять" (1974, приз і диплом композиторові ВКФ, Кишинів: 1975, РКФ, Київ, 1976), "Високий перевал" (1981), "Прелюдія долі" (1984), "Вечоринці" (1985). Знакитий внесок композитора в укр. докум. кіно й анімацію (17): "Як козаки куліш варили" (1967), "Івасик Телесик" (1968; Грамота за найкращий дит. фільм на зомельному огляді, Київ, 1969). Л. Грабовський (11, з 1963) у той час активно співпрацював з реж. Ю. Ілленком. Другою за часом сенсацією укр. повт. кіно стала "Криниця для спраглих" (1965), а також "Вечір на Івана Купала" (1968, на мат.-лі музики до фільму композитор створив "Симфонію-легенду"). Один із перших авторів 2-ї хвилі неофольклоризму Л. Грабовський експериментував із новітніми комп. техніками, у т. ч. у галузі конкретної музики в наук.-популярному і докум. кіно. Поміж його фільмів — "Шлях до антиречовини" (1966), "Вдень і вночі" (1972), "Наступ на рак" (1974). Він написав музику також до 8-и аніма-

ційних фільмів. В. Губо (майже 50, з 1965) — автор музики до всіх фільмів Л. Осипки, поміж яких — "Камінний хрест" (1968) став 3-м твором, що підтвердив нащ. самобутність розв'язку укр. кіномистецтва. Багато фільмів із музикою В. Губи визнано кінематограф. досягненнями, відзначено преміями числ. фест., поміж яких — "Захар Беркут" (сл. пісень Д. Павличка; 1971), "Гетьманські клейноди" (1993), а також "Білий башлик" (1974), "Свято печеної картоплі" (1976), "Женці" (1978), "Хліб дитинства мого" (1977) і "Данило — князь Галицький" (сл. Д. Павличка; 1987, премія за музику РКФ, Дніпропетровськ, 1988), "Чудо в краю забуття" (1991) та ін. Творчість "шестидесятників" вирізнялася самобутним глумаченням філос. категорій, вічних тем життя і смерті, доброго і зла у творч. сучас. змісту і в інтерпретації клас. нащ. спадщини. Кінематограф дозволив композиторам шукати нові можливості збуджувати фантазію, впливати на рівні підсвідомості. В. Сильвестров (15, з 1968) на ранньому етапі творчості наважиди до представників авангардизму, які відстоювали право на особисте розуміння мист. розвитку, індивід. світогляд та форму висловлювання. 1-й проект із С. Параджановим "Князівські фрески" потрапив на "полицю" ще до завершення роботи. Митець, прагнучи до філос.-психолог. розкриття змісту, співпрацював із реж. С. Сергієнком, С. Цибульником, М. Закировим, О. Фіалком, К. Ершовим, М. Беліковим, С. Шахбазяном, К. Муратовою. Серед докум. фільмів — "Іван Миколайчук. Посвята" (1998), поміж ігрових — приizers кінофестивалів "Чеховські мотиви" (2002), "Настроювані" (2004).

Мелодії екрану, як і раніше, складали вагомую частку муз. побуту (див. *Музика у побуті*). Їх створювали до фільмів різних сюжетів, надяючи романтично піднесеного звучання опсидам про людські долі. У пісн. ліриці, де переважали оптимістичні барви, виразно зазвучали твори О. Білаша (26, 1960—85). Його перші роботи в кіно — "Катя-Катюша" (сл. пісень В. Карпенко; 1960) та "Роман і Франческа" (сл. Д. Павличка; 1960). За музику до останнього фільму конкурс читався газ. "Сов. культура" (1961) назвав О. Білаша найкращим композитором року. Поміж його творів — "Сон" (1964), "Небезпечні гастролі" (1969) та ін. У кіно найбільш активно співпрацював із поетом Мих. Ткачем — "Між високим хлібам" (1970), "Чортова дюжина" (1970), "Тут нам жити" (1972), "Серед літа" (1975). Б. Бувальський (14, 1967—78) писав музику до укр. і фільмів майже усіх жанрів. Талант мелодиста виявився у пісн. шлагерах і симф. полотнах фільмів реж. В. Гов'яда "Зайвий кіш" (1967), В. Івченка (3) "Софія Глушко" (1971), В. Іванова "Веселі Жабокричі" (1971), М. Вінграновського "Тихі берези" (1972), Ю. Лисенка "Вогонь" (1973), Є. Христюка "Анна і Командор", В. Бортка "Канал", В. Козачкова "Солдатки", М. Літуса й М. Шумька "Якщо ти підеш" (1977), Є. Шерстобитова "Бунтівний Оріон" (1978) та ін. В наук.-попул. і докум. кіно співпрацював із реж. Ф. Соболєвим, Л. Удовенко, в анімації (понад 30, 1964—78) — з реж. І. Гурвич, А. Грачовою, В. Дашком та ін.

Кадр із фільму
"Мальва" (1956)

Кадр із фільму
"Роман і Франческа"
(1960)

Кадр із фільму
"Українська
рансодія" (1961)

Кадр із фільму
"Веселі Жабокричі"
(1961)

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО КИНО

Кадр із фільму
"Лісова пісня" (1961)

Кадр із фільму
"Лісова пісня. Мавка"
(1980)

Кадр із фільму
"За двома зайцями".
(1961)

Кадр із фільму "Тіні
забутих предків"
(1964)

У музиці кінематографу відбивалися всі мист. течії, худож. орієнтири та творчі смаки часу. Все помітніше ставав відчутний розподіл на традиц. муз. рішення фільму, де наслідувалися *канони* акад. музики, і нетрадиційні. Тоді ж з екрану зазвучала музика у виконанні естр.-симф. та диж. оркестрів, різноманітних за складом *вокально-інстр. ансамблів* (БІА). Почалась епоха експериментів у сфері муз. барв і тембр. сполучень із "арсеналу" 1-х електрон. інструментів, пізніше — синтезаторів. [Е. Мурзін — винахідник 1-го вітчизн. муз. електрон. апарату АНСУ ("Александр Николаевич Скрябин")]. Худож. рівень музики кінематографу забезпечували композитори-професіонали. Вони намагалися запобігти примітивізму, прагнули досконалості побут. музики — її танц.-розважальних жанрів нового часу (твіст, рок-н-ролл тощо), пісень-монологів сповідального характеру. Офіц. статусу набула *тоді авторська пісня*. У контрольованому державою рад. мистецтві вони сприймалися як альтернатива, ларески сучас. молодіж. культури, що пізніше утворили "культуру андеграунду". Укр. кіно підтвердило популярність багатьох співців, серед яких найбільш визнані — росіяни В. Висоцький і Б. Окуджава. У 1960—70-х музика екрану надала лірико-психолог. акценту найрізноманітнішим сюжетам масштаб. проблематики, тіжля й до нової камерності у передачі особистих почуттів, індивід. бачення.

Переважаю більшість комп. молоді, яка прийшла в кіно в 1960-х, була студентами й випускниками Київ. конс. В. Філіпенко (17, 1963—95) розпочав роботу у ігровому кіно пісенним фільмом "Срібний тренер" (сл. М. Сингаївського, П. Соколовського; 1963). На всесоюз. телеекрані відбулися прем'єри фільмів із його музикою — "Народжені бурею" і "Йшов четвертий рік війни" (1981, 1983, К/Студія ім. М. Горького). Я. Лопинський (5, 1967—81) працював у різних жанрах ігрового кіно. Серед фільмів — "Туманність Андромеди" (1967), "Щовечора після роботи" (1973) та "Жінки жартують серйозно" (1981), а також анімаційні (15). В. Шевченко (8, 1968—80 та 24 неігрових), автор орг. музики, а також числ. *органжувань* — найбільшу популярність мала кінострічка "У біій їдуть тільки "старики" (1973, призвр кінофестивалів). І. Коробішні (16, 1969—2001) дебютував у ігровому кіно фільмом "Вулиця тринадцяти тополів" (сл. В. Виняського; 1969), останні роботи — "Партитура на музичному камені" (1995) та "На полі крові. "Akeldama" (2001). Активно працював в анімації (11), документалістиці.

З Одес. К/Студією пов'язана комп. творчість В. Влодова (20, 1967—94) — "Продавець повітря" (1967), "Порт" (сл. М. Пляцковського; 1975), "Екіпаж машини бойової" (1983) та "Трині-бринь" (1994). "І повториться все" (сл. О. Михайлової; 1984), в наук. кіно й документалістиці він має бл. 50 робіт. З тією самою К/Студією пов'язані муз. роботи О. Лебедєва (2, 1969—78) — "Тринадцять доручень" (1969), "Загиб особливого призначення" (1978, обидва — реж. В. Лисенко), який мав досвід роботи на К/Студіях Росії, а також О. Красотова (2, 1962—66), Ю. Злотникова (2 з 4-х, 1965—72) та ін.

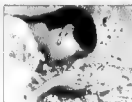
ТБ залповувало новий рівень комунікативного спілкування з глядачем. Поступово телеекран відшукав свою власну мову, жарни, зорієнтовані на об'єктивно існуючі особливості сприйняття "телепродукції" наймасовішою аудиторією. Перш кудож. фільми на замовлення ТБ створювалися в хол. СРСР ще в 1950-х. Ші Україні виробництво телефільмів (т/ф) почалося 1956. Самостійну групу утворили також фільми на замовлення Держтелерадіо СРСР, що знімалися на різних К/Студіях України. В ті часи темат. плани для РРФСР і союз. респу-блик формував один із підрозділів ТО "Екран", створеного в Держтелерадіо СРСР (1967). Укр. композитори також брали участь у цих проєктах, засвідчуючи держ. курс на "взаємобогачення нац. культур, формування культури єдиного рад. народу — нової істор. спільноти". Телеэфір вважався найбільш дієвим у формуванні колективної свідомості та ідеолог. єдності, тому в темат. планах усіх К/Студій переважали т/ф агітаційно-виховного змісту, "виробничої тематики" тощо. Особливе значення тоді надавалося масовій патріот. пісні. Процес оновлення комп. кадрів у кінематографі відбувався постійно. У 1970-х збільшилося коло профес. музикантів. В історії багатонац. рад. імперії ці роки називають "періодом застою", але в мист. житті, у т. ч. кінематографі, він був результативним. Музика кінематографу, надзвичайно багата на талановитих авторів, розвивалась дійсність, загострювала її відчуття, кликала до захмарних висот, надавала їй рис правдивості. Тоді успішно дебютували естр. композитори. І. Поклад (понад 30, з 1971) розпочав кінорежисерським фільмом "Де ви, лицарі?" (сл. пісень Ю. Рибчинського; 1971). Поміж мелодій екрану мали успіх його пісні на сл. О. Вратарьова "Весь світ в очах твоїх", 1977; Приз за музику РКФ, Кременчук, 1978), Мих. Ткача, М. Пляцковського. Держ. премію УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1986) він отримав за хроніально-докум. фільми "Командарми індустрії" (1983), "Головний корпус" (1983), "Стратегія науки" (1985). Серед відзначених призами МКФ фільми з його музикою — "Москаль-чарівник" (1995, Нац. премія України ім. Олександра Довженка, 1998), "Чорна рада" (2001, т/ф, 9 серій), а також анімаційний "козацький серіал" та екранізація "Енеїди" І. Котляревського (реж. В. Дяченко; 1991). О. Злотник (20, з 1977) — автор пісень екрану на вірші О. Вратарьова, Ю. Рибчинського, Р. Роджественського, В. Сосюри та ін. Поміж пісеньних телестрічок — "Прем'єра в Соснові" (сл. В. Тушинової, В. Кришченка, І. Лазаревського, Б. Ценова, ансамбль "Смерічка"; 1986) та "Поки є час" (сл. А. Пискова, В. Пивненка, С. Тельнюка у виконанні тріо *Мариничів*; 1987), а також "Чорна долина" (сл. О. Ільченка, А. Пискова, ансамбль "Джерело"; 1990), "Небо в горошок" (2004, т/ф, 8 серій) та ін. В. Бистряков (понад 30, з 1978) — за освітою піаніст,

автор пісень, шлягерів — став одним із найрезультивніших кінокомпозиторів. Більшість із його фільмів створювалися для телеекрану — "Казка як казка" (1978), "Дивна відпустка" (сл. пісень О. Вратарьова, А. Дмитрука, 1980), "Червоні черевички" (1986), "Вірний Руслан" (1991), "Кілінада, або Материк кохання" (1997), "Ляляка" (2002) та ін. Він автор музики до понад 50-и наук.-попул. та анімаційних і вел. кількості муз. оформлень кінострічок, рекламних роликів "Українохроніки". В. Храповчов (40, 1973—2004) стверджує як композитор саме в кінематографі. Кількість його робіт перевищує офіц. статистику. Точність виконання реж. вимог зробило його одним із постійних партнерів реж. Р. Балааяна, В. Криштофовича, а також А. Праченка, М. Малевича, О. Н. Кіракозової, В. Сивака, Є. Цимбала та ін., які працювали не тільки в Україні. За даними журн. "Искусство кино" (1996, № 6) В. Храповчов був одним із найпродуктивніших кінокомпозиторів кол. СРСР. Серед укр. ігрових фільмів-призерів з його музикою — "Одинокі з об'їздом" (1984), "Ніч світла" (2004), а також "Захисник Сєдов" (1988, "Мосфільм"), Приз Брит. кіноакадемії за найкращий фільм року; поміж наук.-популярних і докум. — "Марш живих" (1993), "На незнайомому вокзалі" (2001), "Вілен Калюта. Реальне світло" та "Тетра vertmela"/"Червона земля" (2001); анімаційних — "Синя шапочка" (1998, Приз за найкращу музику до фільму, Півн. Корея, 2000), "Е = mc²" (1997), "Компроміс" (2002) та "Засипле сніг дороги" (2004). **Є. Станкович** (понад 30, з 1974) в ігровому кіно почав із музики до телесеріалів "Народжена революцією" (1974—77). Його наступні роботи з реж. Г. Коханом — "Ярослав Мудрий" (1981), "Кармелюк" (1986). Є. Станковичеві доручали найскладніші екранні проєкти: він автор музики до масштаб. істор. кінополотен, екранізації нац. класики. Його симф. музика виводить кіноарт на новий мистецтв. узгальнювальний рівень, екранне зображення набуває самобутнього звучання, філософ. та психол. монументальності, глибини емоц. враження. Композитор співпрацював з реж. Ю. Ілленком ("Лісова пісня, Мавка", 1980), "Легенда про княгиню Ольгу", 1983), Т. Левчуком ("Війна. На західному напрямку", 1990), Б. Савельєвим ("Ізгой", 1992, приз за найкращу музику МКФ у Тбілісі, 1993, "Тасмания Чиганка", 2002), О. Бімоєм ("Пристрасть", 1998), Б. Небісридзе ("Роксолана", 1997), а також з А. Івановим, С. Клименком, Г. Коханом, Б. Савченком, Ю. Свирком, Ю. Качанком, С. Шахбазяном, В. Шевченком, А. Шестопаловим та ін. **Я. Фрейдліч** (6, 1977—81) розпочав музикою до фільму "Дарунок долі" (сл. К. Каневського), згодом співпрацював з реж. О. Ігішевим ("У мене все нормально", 1978, "Я — Хортиця", 1981), Б. Савельєвим ("Вигідний контракт", 1979). В ігровому кінематографі 1970-х також почали працювати **В. Губаренко** ("Дума про Ковпака", 1973—75), **В. Ільїн** ("Там адаліні, за рікою", пісня на сл. Ю. Рибчинського; 1975, "Місце спринтера вакантне", реж. А. Іванов, 1976), **В. Лиховід** ("Р.В.Р.", сл. А. Гайдара, 1977;

"Ти тільки не плач", 1979 та ін.), **Л. Маркелов** ("Друге дихання", 1974), **М. Полос** (короткометражні "Сталева каблучка", 1971 і "Лицар Вася", 1974), **В. Тулик** ("Тасмания партизанської землянки", сл. Б. Олійника; 1974) та ін. Експерименти в галузі виражальних можливостей музики екрану (її аемоц. впливовості) найбільш активно продовжувалися у наук.-популярних, пізніше анімаційних кінострічках. Спеціалізуватися виключно в галузі кіно композиторам дозволяли в той час усе зростаючі обсяги кіновиробництва. Від 1980-х статусу "композитора кіно" набувало багато авторів. Серед профес. композиторів — **О. Кива** (30, 1980—2007). Він створив переважно більшість музики до ігрових фільмів реж. В. Попкова (15), серед яких — "Вантаж без маркування" (1984), "Серця трьох" (1992), а також Б. Небісридзе "Гори димлять" (1989), "Людина з команди "Альфа" (1994), В. Мазура "Афганець" (1991), С. Омелючка "Козаки йдуть" (1991), "Дорога на січ" (1994), Г. Кохана "Странні світанки" (1995), "Тулик" (1998) та ін. В анімації активно працював із реж. В. Костилевою (понад 10), **В. Назаров** (понад 40, з 1983) розпочав роботу в кіно з реж. В. Довгань "Три гілзи від англійського карбона" (1983). Відзначені на фестивалях к/стрічок з його музикою "Канкан в англійському парку" (1984, МКФ, Минск, 1985), "Голік" (1987, Гран-прі МКФ у Турині, Італія, 1988), "Катафалга" (1990). Також співпрацював з реж. О. Муратовим, О. Фіалком, А. Микільським, В. Балашкиним, Є. Шишкіним та ін., останнім часом найбільш активно з А. Матешком, А. Праченком. Він — автор музики до телесеріалів "Моя прекрасна симіа" (40 серій, 2005) і "Весела хата" (12 серій, 2006). В ост. фільмах виконання й запис музики зроблено самим композитором. **І. Стецюк** (понад 20, з 1983) ще в студ. роки написав музику до т/ф "Зона ризик" (1983), "Бравий солдат Гашек" (1983), "Поміст" (1984). Найбільш плідний період його кінотворчості припадає на роботу в Київ. ін-ті театр. мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого — "Окаянна" (1990, приз за музику на МКФ "Молодість—92", Київ), "Вперед, за скарбами гетьмана" (1993), "Тришниця в масці" (1993), також призерів МКФ "Шамара" (1994), "Дві Юлії" (1998). Працював з реж. М. Бєліковим, Б. Небісридзе, А. Івановим та ін. **В. Гроцький** (понад 30, з 1987) — лауреат Нац. премії України ім. Т. Г. Шевченка (1996) за музику до т/ф "Пастка" і "Злочин з багатьма невідомими" (1993). Поміж відзначених фільмів "Гріх" (1991, приз за музику на 1-у Всеукр. кінофест., Київ). Працює на посаді муз. (з 1986), гол. муз. редактора (з 1989) телер. Нац. к/студії худож. фільмів ім. О. Довженка. Дебютував музикою до фільму "Чиганка Аза" (1987). Він співпрацює з режисерами братами В. і М. Ілленками, Г. Шигаєвою, О. Янчуком, О. Денисенком, С. Клименком та ін. Музику до фільмів "Перепочинок" і "Приятель небіжчика" (1997) видано на CD фірмами звукозапису "La Societa di Edizioni Musicali C.A.M. Srl" (Рим, 1997) та "Sergent Major Company Ltd" (Лондон, 1997). Йому також належать числ.

Кадр із фільму
"Наймичка" (1963)

Кадр із фільму
"Криниця для спраглих" (1971)

Кадр із фільму
"Захар Беркут" (1971)

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО КІНО

Кадр із фільму "У
бій ідуть тільки
естарики" (1973)

Кадр із фільму "Вес
світ в очах" (1977)

Кадр із фільму
"Данило - князь
Галицький" (1987)

Кадр із фільму
"Ярослав Мудрий"
(1981)

муз. оформлення фільмів "Укртелефільму". Тоді ж розпочали працювати в ігровому кіно *М. Старичкий* (8, 1989–99) — "Сіроманець" (вірші М. Вінграновського; 1989), "Нагір'я" (1991), "Тарас Шевченко. Заповіт" (1992, 1997); *С. Бедусенко* (7, з 1986) — "Крикани квіти" (1986), "Фіктиний шлюб" (1992), "Брат Гільбер" (1995); *О. Яворик* (4, 1984–91, усі т/ф із реж. Р. Синьком) — "Завтра починається сьогодні" (1984), "Дім батька твого" (1986); *Л. Росіна* (4, 1986–95) — усі з реж. О. Омиченком, зокр. "Сміттєвий вітер" (спец. приз за музику к/ф "Молодість", Київ, 1986), "Капітан Крокус і таємниця маленьких змовників" (1990); *І. Понов* (3, 1988–89) — "В далеку путь" (1989); *В. Болей* з реж. Ю. Ілленком — "Лебедина озера. Зона" (1989) і "Молитва за гетьмана Мазепу" (2001). Нові імена укр. композиторів ігрового кінографу в 1980-х — *Я. Губонов*, *М. Денисенко*, *Л. Дичко*, *О. Костин*, *Г. Ляшенко*, *О. Якович*, піаніст *Е. Штейнберг* та ін. Тоді розпочалася творчість *І. Миленка* (понад 13, з 1989). Режисер за фахом, він за власним сценарієм знав фільми, написав пісенні слова й музику до фільмів "Похмурий ранок" (1-а премія Міжн. фест. короткометражних фільмів у Братиславі, 1992), "Російський народний трилер" (1996), а також музику до фільмів реж. Д. Томащольського, *О. Павловського*, *В. Кастеллі*, *Є. Шерстобитова*, *М. Седнєва* та ін. *О. Старичкий* (понад 10, з 1983) — виконавець муз.-пед. ф-ту (тепер Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова) дебютував ф/м "Женько-мушкетер" (1983), співпрацював з режисерами *В. Мислиним* ("Може бути", Гран-прі МКФ, 2007), *В. Гордоном*, братами Альошечкіними та ін. Поміж автор. дискографії — "Музичні казки та анімація з України" (2002), "Українські мультики на музику Олександра Спаринського" (1-й укр. DVD для дітей з 6-и фільмів, 2006). Вел. значення для стабільної роботи к/студій, взагалі худож.-профес. рівня музики до фільмів мала діяльність муз. редакторів. Вони залучали до співпраці нових авторів, брали участь у записі музики, часто самі керували інстр. ансамблями, симф. оркестрами, робили муз. оформлення та були авторами орг. музики до фільмів. На цій посаді працювали фахівці з вищою муз., переважно комп. освітою. На Київ. к/студії ім. О. П. Довженка на посаді муз. редактора упродовж 30-и років працював *І. Ключарьов* (7, 1967–83) — автор музики до фільмів "З мудаги" (1968), "Скарби Палаючих скель" (сп. О. Галича; 1969) та ін. Він був наставником для багатьох молодих композиторів. У різні роки муз. редакторами працювали композитори *Б. Алесенко* ("Укріндохроніка" 1962–67, Київ, к/студія худож. фільмів ім. О. П. Довженка 1967–89) — автор музики до 24-х докум. фільмів та ігрового "Кость Барабаш з 10 "Б" класу" (разом із М. Ніколаєвим; 1976), *Я. Цегляр* ("Київнаукфільм", 1953–73) — окрім докум. фільмів, також ігрові "Голубі дороги" (разом із *В. Гомалюком*; 1947) та екранізація його оперети "Дівчина і море" (1981). *І. Поларуш* ("Укріндохроніка", з 1978) — автор музики до понад 50-и докум. фільмів з піснями на сл.

Колектив авторів фільму "Наймичка".
Зліва направо: *І. Молодцова* (третя),
І. Леаненко, *С. Лісєцький* (шостий),
Б. Гмиря, *Л. Острояська*, *Л. Корецький*,
В. Донська-Присяжнюк (1963 р.)

В. Довгань, *В. Петриченко*, *Д. Павличча* та ігрових (4, 1988–93) — "У пошуках мільйонерки" (1993), "Місяцева зозулька" (1993). Муз. редактором київ. телеканалів працює скрипаль *В. Криско* (понад 10, з 1989) — "Єлсейські поля" (1993), "Солодкі сини" (2006) та ін. На посадах *звукорежисерів* працювали досвідчені музиканти, деякі з них робили "муз. оформлення" до фільмів, писали орг. музику переважно до наук.-попул. та хронікально-докум. фільмів: *Ю. Щелкобаский* (понад 10, з 1989) — "Бити шаквала" (1989), "Посмішка звіра" (1998); як звукооператор він здійснив запис музики до понад 100 кінострічок.

Композитори брали участь у записі музики до фільмів, інколи самі ставали за дириг. пульс. Муз. партитури звучали у виконанні відом. інстр. ансамблів, симф. та хор. колективів. Поміж них — Держ. симф. оркестр УРСР (тепер Нац. симф. орк. України), Хор і симф. оркестр Укр. радіо (ін. назви Держтелерадіо УРСР, оркестр Укртелерадіо), Естр.-симф. оркестр Укртелерадіо, Симф. оркестр Київ. філармонії, духові оркестри, Нац. засл. акад. капела України "Думка", Нац. засл. акад. укр. нар. хор ім. Г. Верьовки, Київ. кам. хор ім. Б. Лятошинського (худож. кер. В. Іконник) та ін. У титрах фільмів зазначено імена диригентів оркестрів (*С. Гіндіні*, *М. Канерштейн*, *Н. Розлін*, *К. Симеонов*, *В. Тольба*; піаністи — *П. Поляков*, *В. Гведаш*, *І. Блажков*, *В. Кожухар*, *С. Турчак*, *Ф. Глушенко*, *Е. Маркус*, *С. Литвиненко*, *З. Кожарський*, *Р. Бабич*, *А. Ануфрієнко*, *В. Сіренко*, *В. Гуцал* та ін.), а також хормейстерів (*Ю. Торанченко*, *П. Муробський*, *Е. Савчук*).

Кожна кінематограф. галузь мала своїх лідерів, які плідно працювали для дит. і дорослої аудиторії. Значний внесок у вітчизн. кіномистецтво зробили *О. Канерштейн*, *Л. Ж. Колодуби*, *С. Крутицький*, *А. Муза*, *В. Шаповаленко*. У різні часи на студіях України працювали *О. Зноско-Боровський*, *М. Завалишина*, *Ю. Знатоков*, *О. Левицький*, *К. Масков*, *Г. Гембєра*, *В. Годзяцький*, *Г. Саско*, *М. Шух* та ін. Музика вітчизн. кінематографу вирізняється особливою вокальністю — навіть у інстр. фрагментах відчувалася перевага пісен. мелодизму. Багато лір. пісень

створили композитори й до неігрових фільмів, що набули популярності. Кінематограф 1980-х мав здобутки в галузі музики акад. спрямування. Музика фільмів також засвідчила худож. течії, що відбивали настрої та відчуття нового часу, напр. популярності набувала естетика *хітчу*. Поширення неакад. музики раніше сприймали як небезпечне загрозу, а з т. зв. "поліпсою" (пол-музикою), її розглядали як загрозу "засмічення ефіру" непрофес. творцями, що не сприяли худож. патріот. вихованню мас і мали б незворотні наслідки. Прагнення режисерів надати кінематографові більшої життєвості виправдовувало орієнтацію на творчість музикантів-аматорів, *джаз*-і рок-колективів (див. *Рок-музика*), нові акуст. можливості їх електроністументів та синтезаторів. Відомі до титрів фільмів почали потрапляти прозвища авторів без спец. муз. освіти. Це викликало занепокоєння і критичні зауваження — широке коло профес. питань обговорювалося на засіданнях Об'єднаного пленуму творчих спілок України, присв. музиці театру й кіно (Київ, 1985).

У 1980-х процес формування спільного муз. побуту за єдиними стандартами й худож. еталоном суттєво ускладнився, а в нових політ. і соціально-економ. умовах після розпаду СРСР і розбудови незалежної України став неможливим. (Тоді з підпілля вийшло мистецтво "анде-граунду" — Україна стала лідером у проведенні рок-фестивалів.) Руїнація зазнала всієї планової системи кіноіндустрії. Нац. кінематограф поступово "реорганізувався" відповідно до нових законів бізнесу, економ.-політ. замовлення сучас. ринку. Великі «Студії з їх потужними знімальними можливостями, штатом профес. режисерів, операторів, акторів перетворилися на базу для виконання окремих замовлень наліпіврат. і приват. творчих об'єднань. У 1990-х різко зросло виробництво вітчизн. фільмів. Держ. фінансування отримали лише окр. проекти (більшість мало колективне фінансування, інколи за підтримки Мін-ва культури України). Стали поодинокими замовлення написати ориг. музику до фільму композиторові-професіоналу, які виконання ■ симф. оркестром, хор. колективом, відом. співаками, музикантами з класичною освітою. Поміж укр. композиторів, які почали працювати в ігровому кіно й одержали премії за музику — В. Шумейко (6, 1990—95) — "Меланхолійний валс" (реж. Б. Савченко, 1990, приз за музику 1-о Всеукр. кінофест. Київ, 1991), його наступні роботи "Кайдашева сім'я" (реж. ■ Горюхо, 1993), "Judenkreis, або Вічне колесо" (реж. В. Домбровський, 1996); Ю. Гофман (3, 1994—2004) — "Шум вітру" (реж. С. Маслобойщикова, приз за музику 5-о МКФ "Бригантина", Бердськ, 2002), він також автор музики до неігрових кінострічок і ретроспективного показу фільму "Людина з кіноапаратом" (реж. Дзига Вертов, телекан. УТ-1, 1995); М. Календєонко разом із В. Полющаківцем — "Голод—33" (реж. О. Янух, 1991, Гол. премія 1-о Всеукр. кінофест. Київ, 1991). В ігровому кіно працюють М. Безуглов (7, 1994—2009) — "Як коваль шастя

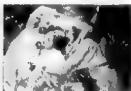
шукав" (реж. Р. Василевський, 1994), "Ворожка" (сл. пісень Н. Ковалючої, реж. І. Шевченко, 2007); Н. Рожко (3, 1997—2007) — "Святе сімейство" (реж. М. Біліков, 1997) і "Одні ночі" (реж. О. Фелко, 2006), а також О. Савчин, О. Тищенко, Ю. Шевченко, Л. Юрча, Г. Юсим та ін. Поміж авторів музики — попул. укр. джаз-і рок-музиканти А. Алексанян (3, 1993—2003), "Стамбульський транзит" (реж. Г. Кохан, 1993), "Золота ліхтарик" (реж. М. Біліков, 2003); Ю. Кузнецов (3, 1993—2002) — "Запах осені" (реж. В. Ноздрюлін-Заболотний, 1993); Ю. Ренніков — "Іван А." та "В тій царині небес..." (обидва — реж. І. Черницький, 1990, 1992), Р. Суржа та ін.

Збільшення виробництва ігрових фільмів і телесеріалів відбулося наприкінці 1990-х за рахунок спільних проєктів на замовлення й за участі агенції переважно Росії. Поступово спеціально написана музика до фільмів поступилася менш коштовному неспеціалізованому "муз. оформленню", відомому й поширеному ще за часів німого кіно. Це дозволило звукорежисерам перебратися на себе ком. функції. У числ. студій звукозапису, творчих кінооб'єднань та на телеканалах посади звукорежисера, аранжувальника та композитора часто обіймає одна особа, яка забезпечує потреби сучас. телевиробництва. Володіння сучас. комп'ют. технологіями дозволяє сьогодні "створювати" музику незалежно від профес. комп. освіти. Розважальний характер поп-культури, його жанри, а також естетика мистецтва кліпу визначили особливості сучас. муз. кінострічок, у т. ч. сюжет. фільмів-концертів, побудованих на автор. піснях, за участі попул. виконавців, поп-гуртів тощо. Нові муз. інтерпретації укр. класики запропонували К. Меладзе ("Вечори на хуторі біля Диканьки", 2001, "Сорочинський ярмарок", 2004, обидва реж. С. Горюх, комп. колектив у складі А. Данилка, А. Карциана, В. Сушча, О. Полкова, П. Кашина ("За двома зайцями", реж. М. Палерник, 2003) та ін.

■ Ігровому кінематографу 2000-х відзначено роботу композитора А. Загайковий (4, 2002—06) — лауреат Нац. премії ім. О. П. Довженка (2004) за музику до кінофільму "Мамай" (реж. О. Санін, 2002), а також "Секонд хенд" (реж. Я. Лупій, 2005), "Олігарх" (реж. О. Росич, 2005). Дипломи фестивалів отримали кінострічки з музикою М. Чамбарджі — "Богдан-Зиновій Хмельницький" (реж. М. Машенко, 2003), "Ностальгія" (реж. Є. Шишин, 2003). Відтоді почали працювати в кіно композитори Е. Цисельський (7, з 2007) — "Коханий за наймом", "Самотний вилет" (2007, усі реж. Ю. Стицьковський), С. Гримальський (5, 2002—08) — "Бомж" (реж. А. Бенкендорф, 2006), "Вчитель музики" (реж. Г. Кувишак-Сажко, 2008); І. Небесний (3, 2007) — "Мільйон від Діда Мороза" (реж. О. Дарука), "Міський пейзаж" (реж. О. Голосій); В. Мужичук (2, з 2000) — "Дикий табун" (реж. В. Рожко, 2002), О. Кохановський (2, 2007) — "Петля Нестерова" (реж. І. Сауткін), також Ю. Дерський, Е. Емір, Б. Крижанець, С. Пилипчук ■ ін. Я. Одрин на посаді композитора ТО худож. і докум. філь-

Кадр із фільму "Гріх" (1991)

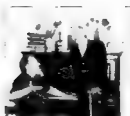
Кадр із фільму "Мамай" (2002)

Кадр із фільму "Шум вітру" (2002)

Робочий момент зйомок фільму "Запорожці за Дунаєм" (2006)

Ю. Шуровський і
В. Небера

О. Білаш і С. Зубов

С. Турчак і
В. Губаренко

А. Муха, Ю. Шевченко
та Ж. Колодуб

Лілія українського кінематографу в Національній спілці композиторів України.
Зліва направо: сидять - С. Станкович, Т. Расіна; стоять - Р. Кофман, О. Бійма,
В. Горпенко, Ю. Ілленко, С. Бедусенко, С. Крутикова (2008 р.)

мів Нац. телекомпанії України (з 2006) створив музику до понад 100 фільмів — "Диво" (реж. Ю. Лавров, 1996). Поміж професіоналів відомі музиканти — піаністи І. Лебедкін (5, 2004—09) — "Донецько моя" (2007, реж. В. Тихий), Т. Полянський (3, 2006—07) — "Міський романс" (2006, реж. В. Дяченко, М. Железняк), бандурист Р. Гриньків (3, з 2006) — "Стоп, революція!" (реж. І. Кравчишин), співак О. Пономарьов (3, 2007) — "Жага екстриму" (А. Дончик).

Серед нових авторів музики ігрового кіно — відомі музиканти й невідомі аматори Р. Бегей, С. Беренсон, Л. Белей, С. Белоус, О. Бут, С. Вахарчук (див. "Океан Ельзи"), О. Єгоров, А. Карпенко, С. Косаренко, В. Кріпах, Г. Крупник, С. Круценко, А. Сидорова, Фагот [О. Михайлюта, див. "Танок на майдані Конго"], Є. Олесов, ІІІ. Осіна-Фридман, М. Павлов, О. Попович, ІІІ. Самсон, Квартет "Сірий Фолк", Я. Табачник, Л. Тишківська, С. Фіров, Фома (С. Фоменко, див. "Мандри") та ін. Муз. лідерами телесеріалів стали Є. Зайцев (16, 2003—09) — "Зіплення любов'ю", "Вовчиця", "Ангел-охоронець" (реж. Б. Недич, 190 серій, 2004), а також фільмів реж. А. Бенкендорфа, В. Дошука, В. Дяченка, Т. Магара, В. Рокча, В. Яношука та ін.: В. Тишлер (14, 2001—09) — "Летюча миша" (2005), "Аврора" (2006, усі з реж. О. Байрак); П. Крохмальова та І. Мельничук (див. "Брати Годюкіни"), (15, 2002—09) — "Російські ліки" (реж. А. Праченко, 2005), "П'ять хвилин до метро" (реж. С. Альошечкін, 2006); І. Забалуєв (9, 2004—09) — "Половня за тіною" (реж. К. Кошка, 2005), "Ситуація—202" (реж. К. Шихар, 2007); О. Соціальський (12, 2005—09) — "Ангел із Орлі" (реж. О. Масленников, 2005), "Скарб" (реж. О. Колєйкін, 2007).

На к'єстудіях України розпочалася профес. діяльність багатьох режисерів, операторів,

художників, композиторів, акторів, згодом визнаних майстрів, які сприяли утворенню такого масштабу мист. явища, як рад. кінематограф. Авторів музики були різні за національністю, віком, досвідом, культурними і теоричними уподобаннями. У різних роках музику до фільмів укр. к'єстудій писали члени СК СРСР: представники Абхазії (Грузія) — О. Чичба; Грузії — А. Балачишвідзе, Д. Євгенідзе, Г. Канчелі, Д. Кахидзе, В. Мураделі; Вірменії — Р. Амірханян, Д. Тер-Татевосян; Дагестану (РФ) — М. Каялєва; Азербайджану — Л. Байнштейн; Латвії — Л. Гедравчюс, І. Вігнер, Р. Паулс; Литви — Н. Машанаскас; Естонії — У. Найссон; Молдови — Є. Дога, Е. Лазарев, Осетії-Аланії (РФ) — А. Маковєв та ін. У здійсненні спільних проєктів художньо-ігрового кіно брали участь композитори з Польщі — К. Дембський, М. Лоренц; Німеччини — Ю. Фріц; Сербії — Р. Душан; Болгарії — К. Цибулка; кол. Югославії — С. Ванович та ін. Переважну більшість авторів музики до фільмів, що знімали на укр. к'єстудіях, створювали рос. композитори. Це було викликане ідеолог. завданням формування "нової істор. спільноти — рад. народу" на рос. основі. Ці композитори були талановитими професіоналами. Поміж них — Д. Кобалєвський ("Аероград", 1935, "Щорс", 1939, реж. О. Довженко, ост. фільм удостоєно Сталін. премії 1-о ступеня, 1941), брати Покрасс ("Трактористи", реж. І. Пир'єв, 1939, фільм удостоєно Сталін. премії 1-о ступеня, 1941), С. Потоцький ("Вершини", 1939, "Богдан Хмельницький", 1941, реж. В. Савченко, ост. фільм удостоєно Сталін. премії 1-о ступеня, 1942), І. Дунаєвський ("Багата наречена", 1937), Ю. Мільотін ("Карл Бруннер", 1936, "Митко Лелюк", 1938, реж. О. Маслюков, М. Мавзєвська, "Моряки",

В. Браун, 1939). Я. Столяр ("Сорочинський ярмарок", реж. М. Екк, 1937, 1-й кольоровий фільм кінв. к/студії), а також О. Крейн, М. Крюков, Л. Половинкін, Г. Попов, І. Шишов та ін. Поміж лідерів, які розпочали свою творчість у 1950-х — А. Ешпай (11, 1957—86), Б. Керамішев (10, 1957—72), а також композитори Л. Бакалов, А. Волконський, Б. Мокроусов, О. Муравльов, М. Раухвергер, М. Фрадкін, О. Цфасман, Б. Чайковський та ін. Фільми укр. к/студій із музикою рос. композиторів отримали спец. призи й дипломи різних кінофест. Поміж нових авторів, які працювали з 1960-х, — О. Каравайчук (17, 1962—90) — фільми реж. К. Муратової, О. Муратова, В. Греся та ін.; Є. Крилатов (12, 1962—93) — фільми реж. Р. Василевського, В. Городько, М. Засєєва-Руденка та ін. Е. Артем'єв (13, 1963—2004) першим в укр. кіно використав електрон. музику в фільмі "Мрії назустріч" (реж. М. Крюков, О. Коберідзе, 1963), співпрацював з укр. реж. братами М. і Ю. Ілєнками, М. Ілєнським, Я. Луїєм, С. Олійником, Т. Золосим; В. Кладницький (12, 1967—92) співпрацював переважно з реж. В. Костроминком, О. Зацепін (9, 1966—87), М. Таривердієв (5, 1966—94). Музику до стрічок укр. к/студій писали також М. Табачников, В. Васнер, С. Губайдуліна, М. Каретников, Ю. Левітін, М. Лівшиць, М. Сидельников, Я. Френкель та ін. На Одес. і Ялтин. к/студіях, де випускали багато пригодницьких кінострічок, фільми для дітей та юнацтва, музику писали переважно рос. автори. Новими лідерами тоді стали В. Дашкевич (26, 1971—91), М. Дунаєвський (13, 1978—2004), Є. Стилін (12, 1971—90), Г. Дмитрієв (10, 1976—90), В. Зубков (7, 1979—85), І. Шевар (3, 1977—94). Музика до ігрових кінострічок належить С. Баневичу, Г. Бвищикову, І. Катаєву, В. Лебедєву, В. Мартінозу, М. Мінкову, О. Рибникову, С. Саломонісову, О. Флярковському, Г. Фроїдові, Е. Хачатуряну, К. Хачатуряну, Т. Хреникову, В. Шаїнському та ін., інструменталіст і співаком — М. Бойко (7, 1974—87), О. Градському (5, 1978—89), братам А. та Є. Геворгяни (6, 1970—80, останньому належить ще 6). Поміж нових прізвищ композиторів 1980-х — А. Артем'єв, В. Біберган, О. Журбін, О. Княйфель, М. Корндорф, Т. Островська, Е. Пичкін, В. Рябов, Б. Фрумкін, І. Цестков, Ю. Чернавський та ін. У 1990-х, як і раніше, до більшості фільмів, створених за участі укр. студій, музику написано рос. авторами, поміж яких — М. Безверхній, А. Биканов, К. Волков, Г. Гоберник, Д. Голощокін, О. Заливалов, Е. Квінт, В. Корчагін, О. Нестеров, О. Потєснко, Д. Тухманов, Г. Фіртін (переважно в анімації з реж. Б. Черкавським), М. Фоменко, В. Чекасіні, О. Юдакіна та ін. Активно працювали в кіно Ш. Каллош (7, 1990—97), Д. Атовян (5, 1999—2004).

Запис музики до фільмів Одес. к/студій переважно здійснював Держ. симф. орк. кінематографії СРСР — диригували Г. Гамбург, В. Васильєв, В. Дубровський, Г. Дугашев, В. Єсіпов, Б. Керамішев, Г. Коган, К. Кримець, М. Нерсисян, А. Петухов, А. Ройтман,

Зліва направо: сидять — Н. Рожко, Г. Фількевич, Л. Юріна, О. Шунік, Т. Золосєв; стоять — Д. Шуроєв, В. Яковенко, С. Маслобійщиков, О. Вікен, К. Шафорецький (2008 р.)

Ю. Силантьєв, С. Скрипка, К. Хачатурян, Д. Штілман та ін., також фольк. ансамбль Росконцерту, Оркестр Ленінгр. (тепер Петерб.) держ. філармонії, хор. Ленінгр. капела, Естра-симф. оркестр Ленінгр. ТБ й радіомовлення (п/к С. Горюхенко), Естр. оркестр Дагестан, радіо і ТБ, диригент, М. Кажласєв), Держ. симф. оркестр Грузії (дир. Д. Кахидзе) та ін. Самостійну галузь вітчизн. кінематографії утворили зафільмовані вистави та екранізації муз. творів світу. І укр. класики — опери ("Богдан Хмельницький" К. Данькевича, "Фауст" Ш. Гуно, "Борис Годунов" М. Мусоргського (реж. Б. Небєрідзе, 1978, 1982, 1987), "Людця ді Ламмермур" Г. Доніцетті (реж. О. Бійма, 1982), "Наймичка" М. Веркільського (реж. В. Лапокинш, 1963), балети ("Лілея" К. Данькевича (реж. В. Лапокинш, 1958), "Ольга" Е. Станковича (реж. В. Скорцов, 1984), "Тіні забутих предків" В. Кирейко (реж. Ю. Суярко, 1990)) та ін. Серед кіно, теле- та відеоверсій — опера "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, І. Поклада (поет О. Вратєров, реж. М. Засєєв-Руденко, 2006, Нац. премія України ім. Т. Г. Шевченка, 2008) та ін. Над фільмами-концертами провідних муз. колективів, сюжетними розповідями про нар. і акад. мистецтво, творчими портретами видатних композиторів та вик-ців працювали реж. різних к/студій, творчих об'єднань і ТБ.

Певні здобутки 21 ст. мало мистецтво муз. відеокліпу. В сучас. укр. кіно музика поєднала творчість митців, багато з яких прийшло в кіно-телеіндустрію з конц. майданчиків. Розмаїття худож.-творчих процесів у музиці кін. сприяє сьогоднішній орієнтації на успіхи шоу-бізнесу, спричинивши "мікс" професійного та аматорського.

Лит.: Журов Г. З минулого кіно України. — К., 1959; Яого ж. Музика в кінофільмі // Мистецтво. — К., 1954. — № 3; Советские художественные фильмы: Аннотированный каталог, 1918—1935. — 3 т. — М., 1961; 1958—1963. — М., 1968. — Т. 4; 1964—1965. — М., 1979. — Т. 5; 1966—1967. — М., 1995; 1968—1969. — М., 1995; 1970—1971. — М., 1996; 1972—1973. — М., 1996; 1974—1975. — М., 1997; 1976—1977. — М., 1997; 1978—1979. — М., 1998; 1980—1981. — М., 1998; 1982—1983. —

М.Скорик та О. Муратов

В. Губа й М. Ілєнко

Б. Алексєєнко, Г. Коган та О. Злотник

Р. Сінько, Л. Дичко та О. Костін

**Р. Балаєні
В. Храпачів**

**В. Бистряков та
А. Бенкендорф**

**В. Гронський і
О. Бійма**

**М. Мащенко,
М. Чембергі та
В. Сіренко**

**Дітки українського кінематографу в музеї-мастерні І. Кавалерідзе (зліва направо):
С. Дудка, В. Філіпенко, І. Полярний, В. Шумейко, Л. Колодуб, Г. Колан, Г. Ляшенко,
Р. Сінько, А. Зайцевич, М. Денисенко, В. Карієко, З. Колодуб, О. Колодуб,
В. Грес, С. Крутиков, В. Бистряков, А. Бенкендорф, Б. Алексєєнко, О. Спаринський,
Л. Череватенко, С. Шерстобитов, Б. Бурис (2008 р.)**

М., 1999: 1984–1985. — М., 2001: 1985–1987. — М., 2003: *Коранов Т., Фролов І. Кино в музику. Музика в драматургії фільма.* — М., 1964; *Петровський М. Музика екрана.* — К., 1967; *Зинч С., Капельгородська Н. Знято в Одесі.* — О., 1969; *Філейдич Г. Музика і кіно (Шляхами української радянської кінематографії).* — К., 1969; *Ії ж. Музика в українських художніх фільмах: Дис. ... канд. мист-ва.* — К., 1971; *Ії ж. Співдружність муз. Театр—музика—кіно.* — К., 2005; *Ії ж. Співдружність муз // Музика.* — 1975. — № 5; *Ії ж. 3 історії кіномузики на Україні // Там само.* — 1979. — № 1; *Ії ж. Співдружність муз (з киномузики в Україні) // Мистецтвознавчі записки.* — К., 2000; *Ії ж. Музика / український поетичний кінематограф // Мистецтвознавчі записки.* — К., 2004. — Вип. 5; *Лиско З. Естетика кіномузики.* — М., 1970; *Мазовченко В. Кінописня в музичному вихованні сучасників.* — К., 1979; *Ягоз ж. Мистецтво славить подвиг // Музика.* — 1975. — № 5; *Кінематографія України в десятих п'ятилетках (1976–1980): Фільмографічний і бібліогр. справочник к IV сьезду кінематографістів України // Союз кінематографістів України.* — К., 1981; *Дубенко С. Тарас Шевченко у кіномистецтві.* — К., 1983; *Каталог художественных фильмов Киевской ордена Ленина киностудии им. О. П. Довженко.* — К., 1984; *Одесская студия художественных фильмов: Каталог.* — К., 1984; *Кінематографія України в одинадцятих п'ятилетках (1981–1985) // Союз кінематографістів України.* — К., 1986; *Кінематографія України (1986–1989) // Союз кінематографістів України.* — К., 1990; *Кінематографія України (1990–1992): Інформ. довідник до VII з'їзду кінематографістів України / Спілка кінематографістів України.* — К., 1993; *Фільми України 1992–1996: Анотаційний каталог / Упоряд. Є. Махліна / Спілка кінематографістів України.* — К., 1996; *Національна киностудія художніх фільмів імені Олександра Довженка: Анотаційний каталог фільмів, 1928–1998 / Авт.-упоряд. Р. Прокопенко.* — К., 1998; *Анотаційний каталог кіно- і відеофільмів: 1996–1997.* — К., 1999; *Кіно-відео України 1966–1997: Анотаційний каталог кіно- і відеофільмів України / Упоряд. О. Конюс. Нац. центр Олександра Довженка.* — К., 1999; *Телевізійні художественні фільми, створені на киностудіях по заказу Гостелерада СССР.* — Т. 1: *Анотированный каталог.* — Т. 2: *Указатели.* —

М., 1999; *Фільми України. 1997–2000: Анотаційний каталог / Кер. проекту С. Тримбач, упоряд. О. Конюс, за участі: Д. Дудка, В. Мелюх, Є. Махліно. Нац. спілка кінематографістів України, Нац. центр Олександра Довженка.* — К., 2000; *Кіномистецтво України в біографії: Кінодописці / Н. Капельгородська, Є. Гуцуленко, О. Сінько.* — К., 2001; *2004: Кінолтопис: Анотаційний каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів (1956–1965) / Упоряд. Л. Пільневич, О. Селіфанов, Н. Слончак, Н. Толішко, Ш. Шульга, Л. Яценко. Держ. комітет архівів України. Центр держ. кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного.* — К., 2003; *Анотаційний каталог фільмів, вироблених на Одеській киностудії художніх фільмів — на вшостудіях і творчих об'єднаннях в Одесі у 1917–2004 рр. / Авт. упоряд. В. Костроменко, Є. Рудих. Наук. ред. С. Тримбач.* — О., 2004; *Мисловський В. Кино в Україні 1896–1921: Факти. Фільми. Імена.* — Х., 2005; *Україна і друга світова війна. Кінолтопис 1939–1945: Анотаційний каталог / Упоряд. Т. Ємельянова.* — К., 2005; *Фільми України. 2001–2004: Анотаційний каталог / Кер. проекту М. Довця, І. Клименко, упоряд. М. Конюс / Нац. спілка кінематографістів України, Нац. центр Олександра Довженка, Мін. культури і мистецтв України.* — К., 2005; *Лютвинов О. Музика в кінематографі України: Каталог.* — Ч. 1: *Автори музики художньо-ігрових фільмів, які створювалися на киностудії України.* — К., 2009; *Ії ж. Фольклорні традиції в українській кіномузиці // Проблеми муз. культури.* — К., 1989. — Вип. 2; *Ії ж. Музика кіно // МУМ.* — К., 1992, Т. 4: 1917–1941; *Ії ж. Здобутки українських композиторів у художньому кінематографі повених років // Мист-во України.* — К., 2000. — Вип. 1; *Ії ж. Музика кіно // МУМ.* — К., 2004. — Т. 5: 1941–1958; *Фільми України. 2005–2008: Анотаційний каталог / Кер. і упоряд. проекту І. Клименко, упоряд. Т. Дерюх, Є. Мартіно / Нац. спілка кінематографістів України, Нац. центр Олександра Довженка.* — К., 2009; *Малько М. Музика в кіно та її завдання в майбутньому // Музика.* — 1925. — № 3; *Резане К. Музика в кіно // Рад. мистецтво.* — 1929. — № 8; *Корфман Л. Музика — абстрактний фільм // Там само.* — 1930. — № 3; *Ягоз ж. Про музичну будову фільму // Там само.* — 1930. — № 4; *Ягоз ж. Забута діяльність музичного фронту. За кіномузику та перебування музичного супроводу.*

У Будинку кіно. Зліва направо: О. Біла, Р. Балабан, В. Гронський, М. Каландьяков, В. Храпачов, В. Назаров (2008 р.)

ду. Трибуна музую // Музика масам. — 1930. — № 11–12. К-й Я. Соцзагання й музика (15 Держкіно) // Кино. — 1930. — № 8 (80); Белло І. Тонування окремих інструментів // Там само. — 1930. — № 20; Яого ж. Українська кіно-музика // Там само. — 1933. — № 3; Яого ж. Музика в тонфілмів // Рад. музика. — 1934. — № 4; Яого ж. Основні проблеми кіномузики (В порядку обговорення) // Там само. — 1937. — № 6/1; Яого ж. Радянська кіномузика // Там само. — 1938. — № 1; Яого ж. За ясну художню музику у фільмах // Рад. кіно. — 1939. — № 3; Яого ж. Автор "Арсенялу" // Спогади про Олександра Довженка. — К., 1973; Вільфред М. Радянські фільми ілюструвати радянською музикою // Мистецька трибуна. — 1931. — № 9; К. Композитори // Кино. — 1931. — № 2; Коневський Б. Екрануємо українські народні пісні (Порядком обговорення) // Там само. — 1935. — № 5; Майстерню С. Українські пісні на екрані // Комуніст. — 1935. — № 233; На Київській кінофабриці (Хрнік) // Рад. кіно. — 1936. — № 2; Козичий П. Музично оформлення фільма "Повінь" // Там само; Яого ж. Композитор і організація тонфілмів // Там само. — № 4; Левін О. Українська народні пісні на екрані // Там само. — № 5; Вериківський М. Композитор про музику до фільму "Назар Стодола" // Там само; Добий К. Екранізація української народної пісні // Там само; Яого ж. "Наталка Полтавка" на екрані // Там само. — № 11; Лифер А. Пропозиції, аплі уагли (Вігтовлення фільма про музику народів СРСР) // Там само. — № 7; Лятошинський Б. Волжя роль кіно в масовій музичній освіті // Там само; Медведєв П. Фестиваль української пісні, музики і танцю та завадання кінематографії // Там само; Нечес П. Про реалізацію пропозиції П. Козичого // Там само; Лорш В. Музика у фільмі "Наталка Полтавка" // Там само. — № 11; Колдверітє І. (Про роботу над фільмом "Наталка Полтавка") // Там само; Литвиненко-Вольгенгут М. (Про фільм "Наталка Полтавка") // Там само; Петоржиский І. Вірний шлях // Там само; Голлаєв І. В горах Закарпаття // СМ. — 1950. — № 8; Арзімович Л. Думки про кіномузику // Мистецтво. — 1959. — № 3; І. ж. Про штами в нашій кіно музиці // Там само. — 1961. — № 4; І. ж. Музика в кіно // Кино: сучасність. — К., 1961; І. ж. Музика в кіно. До з'їзду композиторів України // Рад. культура. — 1962. — 21 січ. І. ж. Музика у фільмі (на матеріалі української художньої кінематографії останніх років) // Сучасна

українська музика. — К., 1965; Дмитрій Г. Деркач В. Яого пісня виїшла з народу // Новини кінематру. — 1962. — № 6 (11); Малишев Ю. З пісню в серці // Там само. — 1963. — № 5 (22); Вронський В. Двадцятьма мовами світу // Там само. — 1964. — № 3 (32); Іюсо О. Опера на екрані // Там само; Лопокіли В. Перший український фільм-балет // Там само; Медведєв Т. Два постановки "Назара Стодола" // Там само; Фіонеров К. Ладис Руденко у "Наймиці" // Там само; Глишєв Л. Про любов та дружбу, про морську службу... // Там само. — № 4 (33); [Б. п.]. Про музику в кіно // Там само. — № 7 (36); Шостакович Д. Про музику в кіно // Там само; Максименко А. Танці народу // Там само. — № 12 (41); Мусієнко Д. У світі прекрасного // Там само. — 1967. — № 4 (69); Проценко В. Театр і поклонники // Там само. — № 7 (72); Козан М. І струни Лисенка живі... // Там само. — № 12 (77); Морченко К. Театр і поклонники // Там само; Муха А. Для десятої музи // Музика до кинофільмів молодих митців // Музика. — 1971. — № 2; Голан М. У владі ритми // Там само. — № 11 (124); Горбатов В. Платон Майборода // Там само. — 1973. — № 5 (142); Корещко В. З пісню нерозлучні // Там само. — № 11 (148); Кабалаєвський Д. Два зустрічі // Спогади про Олександра Довженка. — К., 1973; Яого ж. Про музику до фільму "Щорс" // Комуніст. — 1937. — 2 квіт.; Крижанівський Б. Для музично // Музика. — 1975. — № 5; Лебін Ю. Кинокомпозитор: Бесіди про кіно // Новини кінематру. — 1978. — № 9; Окуджава Б. Фільму потрібна пісня // Там само; Ротару С. І людина з пісню, і пісня з людиною // Там само; І. ж. І людина з пісню, і пісня з людиною. Новини кінематру. — 1984. — № 1; Білаш О. Музика в театрі і кіно // Довідник на VI пленумі правління Київської організації СКУ. Скорочено // Музика. — 1984. — № 2; Яого ж. Думалою про музичну драматургію в кіно // Рад. культура. — 1962. — 2 груд. Яого ж. Пісня з екрану // КіЖ. — 1969. — 16 січ.; Сікоренко А. З чистої кричці // Новини кінематру. — 1982. — № 3; Зоряна Н. "Каждай має право..." // Полемічні заметки. Софія Ротару в фільмі "Душа" // Сов. Екран. — 1982. — № 23; Яворський Е. Музика в кіно. // Доп. на VI пленумі правління Київ. організації СКУ. Скорочено // Музика. — 1984. — № 2; Косач Ю. За творами великого Кобзаря: Реченією фільм "Спокута" (за мотивами опери Ш. Верічського, поеми та поезії Т. Г. Шевченка "Наймичка") // Новини кінематру. — 1985. — № 6; Кім Ю. "Мастер" // Сов. Екран. — 1989. — № 9; Болєв В. Орфей розкутий // Сучасність. — 1994. — № 2, 3; Добиденко В. Особливості використання конкретної музики в українському позитивному кіно // Київ. муз.-во. — К., 2000. — Вип. 5; Горобішнюк О. Сміслотворююча полісемантичність шістдесятих (музика до кінофільму "Софія Київська" В. О. Голдзильського) // Наук. вісник НМАУ. — К., 2006. — Вип. 59; Сміслотворчі засади музичної героїчності // Мешенко М. Товариші пісня // Я з вами був і буду кожну мить... — К., 2006; Бут О. Дослідження асиміляційних процесів творчості звуку як компонента образної структури фільму // Наук. вісник Київ. нац. ун-ту театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого. — К., 2007; Ченбержі М. Сучасний композитор у роботі над музикою у кіно і театрі // Музика в просторі сучасності: Наук. вісник НМАУ. — К., 2007. — Вип. 68; Ардангородська А. Функції електронної музики у кінофільмі "Мамай" // Часопис НМАУ

МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО КІНО

В. Власов і В. Новак

**Анотований каталог
фільмів Нац. к/с
худ. фільмів
ім. О. Довженка
(1928–1998)**

**Одеська кіностудія:
Анотований каталог
фільмів (1917–2004)**

"МУЗИКАЛЬНА БІБЛІОТЕКА"

Приз Російської академії кіно-мистецтва "Ніка" П. Майбороди за видатний внесок у музику кіно (2008 р.)

Національний центр Олександра Довженка (Київ)

ін. П. І. Чайковського. — К., 2009. — № 2 (3); *Крайов А. Музика в кіно // Культура і побут. — 1927. — 7 квіт.; НЕМО про музичну ілюстрацію // Кіно-журнал. — 1927. — 18 квіт.; Музика й кіно // Там само. — 6 трав.; Радянські композитори в кінематографії // Червоний шлях. — 1935. — № 3; Бухлова Е. Театр музичного фільму // КіЖ. — 1967. — 5 жовт.; Ілюштин І. Чеховські опери й Прибілки // КіЖ. — 1969. — 10 лип.; Дубенко С., Моркевич І. На екрані відроджене // Вісті з України. — 1969. — 11 верес.; Афоніна А. Мелодія до кадру // КіЖ. — 1970. — 8 січ.; Кудин П. Музика фільму чи "до фільму" // КіЖ. — 1974. — 10 берез.; Лебандовський С. Від серця до серця // На екрані України. — 1975. — № 38; Йога ж. Знайти одне одного // КіЖ. — 1983. — 26 черв.; Йога ж. Обов'язково професіональний // Там само. — 18 груд.; Лелюх С. Звуковий малюнок почуттів // Молода гвардія. — 1975. — 8 жовт.; Йога ж. Домальово музика // Пролет комунізму. — 1979. — 24 лип.; Невіровиць І. На крилах пісні // Молода гвардія. — 1979. — 16 січ.; Спанюков Є. Кантата про більшовизм // Віс Бєсід В. Жолдан // КіЖ. — 1980. — 24 серп.; Губо В. Мовою музики // Веч. Київ. — 1982. — 6 жовт.; Дога Є. Прагнути міцної основи. Вела Бєсід О. Кобець // Там само. — 24 серп.; Петров І. III дня без музики // Молода гвардія. — 1982. — 10 груд.; Продовжуємо розмову: "У кадру — музика" // КіЖ. — 1983. — 17 квіт.; Фродкін М. Приїзжаю в Київ, як додому // Віс Бєсід С. Бондорець // Веч. Київ. — 1984. — 21 лют.; ін. числ. спогади в епістолярній спадщині укр. композиторів, списки творів у серії "Творчі портрети".*

О. Литвинюк

"МУЗИКАЛЬНА БІБЛІОТЕКА" — див. "Бібліотека музикальна"

"МУЗЫКАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ" (Москва, РФ) — журнал акад. спрямування, спадкоємць ж. "Сов. музыка". Виходить щоквартально з 1992. Обсяг 32 др. арк. (1995), тираж — 1800 прим. Гол. ред. — Ю. Корев. "М. А." ставить завдання зберігати й розвивати на новій основі творчі зв'язки муз. культур країн СНД між собою і з заруб. країнами. У "М. А." друкувалися розгорнуті статті укр. музикознавців І. Дроз, О. Зінкевич, М. Колиць, С. Мірошніченко, М. Черкашнін-Губаренко та ін.; спогади учнів Б. Лятошинського (В. Сильвестрова, А. Музи, В. Годзяцького, В. Губи) до ювілею 100-річчя мистця; аміщений цикл спогадів і розвідок великої групи авторів "Шостакович на Україні", мат-ли обговорення нових творів В. Бібіка, В. Губаренко, М. Щука, І. Щербакіна, О. Щетинського та ін.

А. Музо

МУЗИКАНТСЬКІ ЦЕХИ — див. Цехи музичні.

МУЗИКОЗНАВСТВО (музикологія) — система знань про муз. культуру, що розкривається як багатопрофільне явище в єдності її синхронного й діахронного, конкретного й загального, іманентного й каузального аспектів, у нац. специфіці та співвідношенні зі світовим музично-м. — ширше — духовно-культ. контекстами. Істор. сформована сукупність знань про муз.

культуру включає як специф. фактори, так і неспециф. знання, що містяться, напр., у побут. свідомості, худож. літ-рі, ін. науках (зокр. ін. галузях мист-ва, філософії, кібернетиці, теорії інформації, математиці). Попри наявність у неспециф. знаннях цінних для М. відомостей, вони не дають факхових уявлень про сутність музики як виду мистецтва, різномірні іманентні закономірності останнього й загальному муз. культури. Такі уявлення дають специф. фактори знання про муз. культуру, тобто М.

В історії М. існували різні його класифікації, що відображали стан цієї сфери знання на різних істор. етапах, а також наук. позиції учених-авторів класифікацій М. Напр., в основі класифікації М. австр. ученим Г. Адлером (висунута 1884, у подальшому розвинена в роботі "Methode der Musikgeschichte", 1919) лежить поділ його на істор. і систематичне. 1-е включає власне історію музики, а також *палеографію*, систематизацію муз. форм в істор. аспекті, *інструментознавство* (органологію). До 2-го належать: дослідження "вищих законів" муз. мистецтва (розкриваються у *гармонії*, *мелодії*, *ритміці*), а також муз.: *естетика*, *психологія*, *педагогіка* й *фольклористика*. Г.-Г. Дрегер у праці "Musikwissenschaft" (1955), продовжуючи традицію берлінської школи систематичного музикознавства Е. Горнбостеля й К. Зекса, зберігає його поділ на істор. і систематичне, виділяючи такі складові цієї галузі знання: історія музики [історія нотатції, історія муз. теорії, муз.-літературна спадщина, інструментознавство, історія муз. зображень (іконографія), вик. практика], систематичне М. (муз. акустика, фізіологія муз. виконаності та сприйняття, психологія слуху, муз. психологія, муз. естетика, філософія музики), муз. фольклористика та етнологія ("муз. народознавство"), муз. соціологія, прикладне М. (муз.: педагогіка, критика, технологія (будування інструментів). Відштовхуючись від класифікації Г. Дрегера, В. Віора й Г. Альбрехт заповнювали ін. варіант класифікації М. (1961). У ній виділено 3 його осн. складові: систематичне М., тобто основоположні музикозн. дослідження (муз.: акустика, фізіологія, психологія, систематична муз. теорія, наук. розгляд муз. творів, муз. естетика, філос. М.), історія музики, муз. фольклористика та етнологія, а також дослідження з муз. мистецтва (див. *Класифікація музичне*) та суспільствознавства (вивчення вітчизн. музики, музики ін. країн, соціол. дослідження).

У рад. час узвичаїлося розподілення М. на істор. і теор., що у свою чергу диференціюється на дисципліни більш спец. характеру. Над проблемою класифікації М. працювала група рос. музикознавців (Ю. Келдиш, К. Кузнецов, Я. Ринкін) у повоєнний час. У статті "Музиковедення" [1954 (2-е вид. БСЭ)] виділено такі галузі М.: теор. М., істор. М. (що включає також історію М.), муз. етнологія, критика, інструментознавство, а також 2 окремі розділи М. — муз. акустика й психологія. Цю класифікацію розвинено в оглядовій статті

"Музиковедення" (МЗ. — М., 1976. — Т. 3) Ю. Келдиша. У ній, крім історії та теорії музики, що поділяються на вузькі дисципліни, цей дослідник акцентує допоміжні муз.-істор. галузі (джерелознавство, палеографія, текстологія), муз. фольклористику, теорію та історію муз. вик-ва, муз. соціологію, дисципліни, "що лише частково входять до складу М.", а саме: муз. акустику, муз. психологію, інструментознавство. Поза осн. класифікацією перебувають дисципліни прикладного значення — методики навчання гри на різних інструментах, співу, теорії музики, муз. бібліографія, нотографія. Найзагальнішою музикознавчою дисципліною є муз. естетика.

До проблеми класифікації М. зверталися укр. фахівці, напр. *Г. Вірановський, О. Сокол*. У класифікації першого виділяються систематичне М. [природничо-наук. галузь (муз. акустика, фізіологія муз. діяльності), перехідна галузь (муз. психологія — психологія муз.: відчуття, сприйняття, творчість, вик-ва, естетики, комунікації), нотації; систематична муз. теорія — дисципліни шкільної теорії, теорія інтонації], сусп.-наук. галузь (муз. соціологія), філософ. галузь (муз. семіотика, естетика), істор. М. (муз. етнологія, фольклористика, музика різн. сусп.-економ. формацій), метатеор. галузь (теорія М., історія муз. науки).

Підвільні класифікації М. склалися у процесі підготовки відділом *М. ІМФЕ* узагальнюючої баг.-томної акад. "Історії української музики" (1989—2004. — Т. 1—5 розділи, присвячені М., *М. Зогойкевич, Р. Кулик, А. Мухи*). У відповідних розділах було викремлено такі осн. складові названої сфери знання — наук.-дослідн., лед., критико-публіцист., популяризаторська. У музикознавчій науці викремлювалися: історія, теорія музики (що поділялися на більш спец. напрями), сфери естетико-теор., естетико-психолог., естетико-соціолог. проблематики, муз. акустика. На цій основі в інд. розробках співробітників відділу (*О. Немкович*) було здійснено класифікацію М., що відображає стан цієї галузі укр. гуманітарного значення на межі 20—21 ст. Відповідні позиції відобразились також у розділах, присвячених історії зазнач. галузі знання, нового, перероб. і доп. видання згаданого фундаментального засадничого баг.-томника (2009. — Т. 2; автори розділу — М. Загайкевич і О. Немкович).

Сучас. М. включає наук.-дослідн., лед., критико-публіцист., просвітницько-популяризаторську галузь. Названі осн. розділи М. відрізняються один від одного сукупністю чинників — метою, реципієнтом, особливостями мови, у т. ч. ступенем активності залучення й характером пояснення спец. наук. термінології, тощо. Гол. сенс наук. музикознавчих досліджень — проникнення в досі не відомі аспекти, властивості, закономірності муз.-культурного процесу. У зв'язку з цим характерними для наук.-дослідних праць є контакти з широким колом наук, застосування їх ідей, методів, категорій, концепцій, відтак насиченість мови відповідних музикознавчих розробок спец. наук. термінологією, орієнтація

насамперед на музикантів-фахівців і студентів муз. ВНЗ, що вже мають профес. підготовку. Навч.-метод. праці покликані насамперед адаптувати дані наук.-пошукових розвідок до реципієнтів певного віку й профес. підготовки — студентів муз. уч.-щ, конс., муз. академії, виконавців їх виконавських, композиторських або істор.-теор. ф-тів, учнів ДМШ, аматорів-музикантів та ін. Тому серед показових рис навч. літр-ри — розробка спец. метод. прийомів, різні в кожному конкретному випадку ступені використання спец. наук. термінології, особливості її пояснення. На відміну від музикознавч. науки й педагогіки, що висвітлюють муз. культуру як минулий, так і сучас. періодів, об'єктом критики й публіцистики є поточний муз.-культурний процес. Завдання критико-публіцист. діяльності — естетико-викові й популяризатор., в ідеалі пов'язані зі здійсненням впливу на комп. й вик. процеси, на формування худож. свідомості широкого кола слухачів, що має безпосереднє громад. значення. Крім того, завданням муз. публіцистики є виявлення й обговорення на стор. *періодики* злободенних, часто дискус. проблем поточного муз.-культурного процесу. Звернення муз. критики й публіцистики як до музикантів-фахівців, так і нефаківців, зумовлює зменшення ролі в їх мові спец. термінології, характерного для науки об'єктивно-відстороненого викладу провідних ідей і навпаки, підвищення ролі публіцистичності як певної якості муз. критики, важливості аксіологічного нахалу. Переважна орієнтація просвітницько-популяризаторської сфери на малопідготовленого або зовсім не підготовленого реципієнта потребує доступності й своєрідної привабливості для названого реципієнта форми викладу матеріалу. Звідси також уведення тих чи ін. прийомів, що мають полегшити сприймання основних ідей, зокр. елементів художності. Відповідні публікації інколи розмикають межі М., створюючи сполучення ланкою між М. і неспециф. знаннями про музику, як-от худож. словом про цей вид мистецтва. Зазнач. відмінності між осн. розділами М. не є абсолютними: типові для того чи ін. розділу прикмети можуть бути частково притаманні й ін. розділам. Напр., аналіз певних явищ, тенденцій муз.-творчого процесу в педагогічній часом випереджує їх наук. осмислення. Елементи публіцистичності й навіть худож.-образного викладу мат-лу іноді проникають в акад. праці. Це є одним із баг. проявів "прозорості кордонів" між осн. структурними складовими М., відтак його внутрішньої єдності.

Кожний із указаних розділів М. дедалі більше диференціюється. Відповідна тенденція почала рельєфно виявлятися в Європ. М. з 2-ї пол. 19 ст. Диференціація укр. М. поки що в межах синкретичної єдності різних його складових у той час лише почала окреслюватися, а розгорнувся цей процес у 20 ст. Сучас. наук.-дослідна галузь М. включає низку розвинених різною мірою (або таких, що перебувають на початкових стадіях формування) дисциплін — теорію, історію музики, цикл спеціальних (допоміж-

Г. Адлер

Обкладинка
книжки "Музично-
теоретичні системи"
Г. Вірановського
(К., 1978)

них) муз.-істор. дисциплін (муз.: джерелознавство, текстологія, археографія, бібліографія, епістолюлогія, мемуаристика, генеалогія, палеографія, нотографія тощо), філософію музики, муз.: естетику, культурологію, психологію, соціологію, семантику, семіотику, акустику, інструментознавство, *етномузикологію* (муз. етнологію), *лексикографію*, теорію муз. менеджменту, напями, пов'язані з осмисленням можливостей використання комп'ютерних технологій у різних сферах муз. культури, а також наукознавчий. Останній розкривається як рефлексія над істор. процесом розвитку М. у цілому, отже, є дисципліною метатеор. рівня. Таким чином, окрім історії та теорії музики, сучас. музикознавча наука складається з дисциплін — сполучних ланок, що "заповнюють простір" між нею та ін. галузями теор. або практ. діяльності.

Істор. М. (у широкому сенсі — як історія баг.-профільної муз. культури) складається з розділів, що вивчають нац. та іншонац. муз. культури і їх групи, об'єднані на базі географ., культурно-істор., етнічної спільності (напр., історія зах.-європ., фр. музики, муз. мистецтва нац. меншин України), муз. культуру різних істор. періодів (зокр. архаїчних, Середньовіччя, новітньої доби), істор. еволюцію муз. стилів, жанрів, виконавства, М. як специф. галузі знання, нац. муз. культуру в її цілісності та співвідношенні з процесами розвитку ін. нац. муз. культур, різноманітні питання теорії історії музики (напр., періодизації, методології дослідження муз.-культурного процесу) тощо. Зазнач. проблемно-темат. розділи істор. М. включають ще вузькі підрозділи, пов'язані з вивченням надбань комп., вик. і музикознавчих шкіл, творчих біографій окремих митців, розвитку муз. стилів і жанрів у межах більш або менш тривалого хронолог. відтинків (напр., романтизм 1-ї пол. 19 ст., пізній романтизм, неоромантизм кін. 19 ст.) тощо.

У муз.-теор. думці історично виділилися сфери, що стосуються аналізу мелодики, гармонії, поліфонії, фактури, ладу, ритміки, музичних: тематизму, форми, інтонації, мислення, твору як худ. цілого тощо. У муз. естетиці виокремилися напрями, пов'язані, напр., із дослідженням взаємодії музики та ін. видів мистецтва, провідних естет. категорій. У муз. психології розробляються, зокр., проблеми психології муз. сприймання, психології комп. творчості. Муз.-акустичні експерименти П. Барановського, Е. Юсевича, О. Овельяна (який почав свій творчий шлях в Україні, згодом працював і опубл. низку праць у Росії), а потім — Г. Коутуа стосувалися, зокр., інтонометрії. Так само диференціюються й ін. науки музикозн. дисципліни.

Розгалуженість сучас. наук. знань про музику відображається в пед. галузі М.: більшість раніше вказаних музикознавчих дисциплін виступає водночас у навч. іпостасі. Зокр., у програмі муз. ВНЗ у різні часи входили курси історії укр., рос., зах.-європ. клас. і сучас. музики, історії опери, фп. вик-ва, гармонії, поліфонії, муз.: естетики, психології, соціології,

акустики тощо. Деякі музикозн. дисципліни функціонують лише в їх пед. аспекті, як-от аналіз муз. творів. Групу дисциплін націлено на узагальнення практ. навичок вик. творчості. Відповідні праці присвячено методикам навчання аок., дириг. мистецтва, гри на різних інстр. Диференційовано галузю також є муз. критика, що включає розділи, стосовні опер., хор., інстр. вик-ва, комп. творчості тощо. Популяр. і наук.-популяр. знання про музику відображають складі і структури тих галузей, на дані яких вони спираються.

Разом з тим уся історія М. є двоєдиним процесом: дедалі більш поглиблена диференціація має зворотним боком активізацію інтеграційних процесів. Так, формуються різномірні координації, і субординції зв'язки в середині музикозн. науки, а також між нею та ін. науками, М. у цілому й різними галузями духовної культури. В істор. процесі розвитку М. поєднувалися синкретичні і синтетичні типи взаємних зв'язків. Об'єктивна нерозчленованість різних аспектів осмислення муз. мистецтва на ранніх стадіях становлення музикознавчої думки, пізніше — її наук.-дослідної галузі, визрівання нових проблемно-темат. сфер усередині вже існуючих репрезентують синкретичні зв'язки М. Упродовж 20 — поч. 21 ст. визначальною структурою тенденцією в М. поступово став двоєдиний процес його інтеграції-диференціації: у 1-й пол. минулого століття переважала диференціація, починаючи з 2-ї пол. — інтеграція.

Синтез сучас. знань про муз. мистецтво виявляється на всіх їх структурних рівнях — внутрідисциплінарному, міждисциплінарному, між осн. складовими М. (наук.-дослідно, пед., критико-публіцист., популяризатор. галузями), М. і зовнішніми стосовно його контекстами. Унаслідок цього дедалі активніше формується вел. кількість підсистем у межах М. водночас відбувається його включення до систем вищого порядку (наук. знання, загалом духовної культури). Отже, структура названої сфери знання дедалі більше розростається й ускладнюється: на межі 20—21 ст. вона розкривається як складна, динамічна, розчленована система. Поміж числ. проявів внутрідисциплінарного синтезу в музикозн. науці, напр., використання даних одних проблемно-темат. розділів в ін. розділах у межах теорії музики, узагальнення емпіричних у процесі формування муз.-істор. концепції. Міждисциплінарний синтез виявився, зокр., у зближенні теорії та історії музики завдяки зустрічним процесам теоретизації муз.-істор. знання й історизації муз.-теоретичного; закладенні підвалин поліфонології — дисципліни, що має вивчати походження, сутність, функціонування та ін. параметри всіх видів *боготоголосся*, відтак функціонувати на перетині історії та теорії музики тощо.

Історично склалися щільні контакти між осн. наймасштабнішими галузями М. На етапах, познач. відносно слабкою диференційованістю навч.-метод. і наук.-дослідного напрямів музикознавчої діяльності, відповідний синкретизм

давався аспекти в музикознавчих працях. Зокр., розробки *М. Дилежкого* є одночасно наук. працями, в яких теоретично узагальнювалися закономірності сучас. йому муз. практики, і разом з тим своєрідними навч. посібниками, що мали дидактичне призначення. Від часу кристалізації наук.-дослідного річчя М. наук. музикознавчі праці широко використовуються в навч. процесах, насамперед у муз. ВНЗ. Напр., до курсу архівно-бібл. практики залучаються ідеї наук. розвідок, що належать спец. муз.-істор. дисциплінам. Ряд лекційних курсів було створено внаслідок прагнення ввести в навч. програми ті чи ін. здобутки музикознавчої науки. Зокр., у 1920-х у *Муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка* *Н. Вольтер* читав курс лад. ритму, в якому викладалися осн. положення відповідної теорії *Б. Яворського*. Протягом 1970—80-х у Київ. конс. було введено курс муз.-теор. системи, що базувалася на наук. розробках *І. Котляревського* з названої проблематики. У той самий час у ряді конс. кол. СРСР викладали курс муз. історіографії (історії М.). Його введення в навч. процес пов'язано з формуванням наукознавства як окремої структурної складової музикознавчої науки, що у свою чергу вписувалося у відповідне потужне річчя наук. думки, утворене у 20 ст. Водночас у навч.-метод. літ-рі часто містяться цінні для музикознавчої науки ідеї (як у посібниках ім. історії музики за ред. *О. Шреер-Тяченко*, підручнику *Л. Корній*). Починаючи з 1960-х, на зміну навч. курсові аналізу муз. форм прийшов курс аналізу муз. творів (творці — *Л. Мазель* і *В. Цукерман*), що відобразив перенесення акценту з диференціації на інтеграцію в М. 2-ї пол. 20 ст. Сенса названому навч. курсу втілено в аналізі муз. твору як худож. цілого, що досягається завдяки поєднанню даних різних наук. музикознавчих дисциплін, частково водночас ін. наук, текстувальною й контекстуальною аспектів аналізу. Відповідна методика міцно утвердилася не лише в навч. процесах, а й у наук. музикознавчих розвідках. Часто в критико-публіцистичних, популярних нарисах зароджуються ідеї, що потім отримують усебічне обґрунтування в наук. розвідках. І навпаки, чим вищий фаховий рівень муз. критики, тим активніше в ній застосовуються здобутки музикознавчої науки. Ряд робіт із питань сучас. музики перебуває на межі критики, публіцистики та науки. У процесах формування теорії муз. критики, науковій (часто в працях дисертаційного жанру) розробці проблем муз. педагогіки спостерігається виникнення взаємопереходів, отже, структурних зв'язків між музикозн. наукою та ін. указаними галузями М. Прозорними є кордони між наук.-дослідними й наук.-популярними працями.

Деякі навч. курси виникли в результаті адаптації до певного реципієнта результатів рефлексії над специфікою і завданнями тих чи ін. галузей М., характерними для них практ. або теор. прийомами, навичками, принципами розкриття обраних предметів висвітлення. Зокр., на основі виділення й узагальнення відповідних пара-

метрів наук. музикозн. праці виник навч. курс основ наук. дослідження, критико-публіцист. діяльності — курс муз. критики, редактор. роботи — курс редактор. практики. Більшість наук. музикознавчих дисциплін, що одночасно належить цій та ін. наукам, на структурному рівні "заповнює простір" між першою й другою. Це філософія музики, муз.: естетика, культурологія, психологія, соціологія, семіотика, семантика, лексикографія, акустика, джерелознавство, текстологія, археографія, бібліографія, генеалогія, епістологія, мемуаристика, етнологія, фольклористика, теорія муз. менеджменту, наукознавчий, а також пов'язаний із осмисленням можливостей використання комп'ютерних технологій у різних сферах муз. культури, напрями тощо. Напр., філософія музики одночас. є складовою музикозн. науки й філософії, муз. психологія — музикозн. науки й психології, Муз.-істор. концепції поєднують музикозн. науку зі сферою ширших культурно-істор. концепцій, муз. соціологія й психологія — також із соціологією. Широке використання кількісних методів аналізу в 1920-х, а потім — у 1970—80-х виявили причетність музикозн. науки до математики, кібернетики, теорії інформації, ін. точних дисциплін. Напр., рос. музикознавець Ю. Кон пояснив логіку розвитку одного з епізодів "Весни священної" *І. Спродінського* за допомогою двійкового цифрового коду. Низка галузей музикозн. науки виводить її за межі наук. знання. Музикозн. дослідження проблем комп'ютерних технологій, безпосередньо стосуючись кібернетики, водночас розминають межі музикозн. науки й загалом М. у сферу практ. програмування; теорія муз. менеджменту, будучи складовою музикозн., і разом з тим економ. науки, включає М. у практ. економ. діяльність. Методики гри на муз. інстр., викладені в друк. працях, прилучають М. до муз. вик-ва, редактор. практика — до теорії та практики редагування; інструментознавство — до муз. технологій; лекційна справа — до оратор. мистецтва. Муз. публіцистика в складовому журналістиці, муз. педагогіка — заг. педагогіки, музикознавча наука — заг.-наук. знання. Популяр. роботи подеколи позначені рисами художності, що зумовлює виникнення взаємопереходів між специф. і неспециф. знаннями про муз. культуру, в цьому ряді — худож. словом про музику. Наукознавчий напрям, що втілює в собі всезаг. синтез знань про муз. культуру, відтак містить у собі знання про структуру М. у цілому, всю сукупність його внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Розвинений синтез знань, властивий сучас. М., є проявом високого ступеня інтегрованості духовної нац. і світ. культури 2-ї пол. 20 — поч. 21 ст., зокр. наук. знання, невід'ємною складовою яких є курс М., водночас у мікромасштабі відтворює універсальну закономірність пізнання, що виявляється в неврозривному поєднанні дискретного й цілісного аспектів пізнання світу.

Надбання М. розповсюджуються за допомогою друк. праць, різн. видів лекційної справи

Обкладинка 2-о тому
"Історії української
музики" (К., 2009)

(лекції-концерти, творчі зустрічі тощо), ЗМІ, на електрон. носіях.

Описані структури особливості сучас. укр. М. є результатом його баг.-вікової істор. еволюції. В останній виокремлюється кілька найбільш тривалих періодів, кожний із яких має внутрішнє членування. Щільно пов'язана із заг.культурними процесами, періодизація історії вказаної галузі знання визначається її іманентною логікою її розвитку. Кожний період у ній виділено на основі сукупності чинників — особливостей її сумарного здобутку, складу й структури, зв'язків із певними традиціями муз. практики, культурними парадигмами, властивими вітчизн. і світ. культурі, тощо.

Сучас. наукою ще точно не визначено "нюжню" хронолог. межу, від якої починається відлік історії укр. М. Однак різного роду дані, що стосуються існування муз. явищ на території нинішньої України вже в епоху пізнього палеоліту (40—15 тис. рр. до н. е.), розвитку муз. культури у скіфський період, а пізніше — в середовищі протоукраїнців, у Київ. Русі дозволяють зробити припущення щодо зародження передумов музикознавчої думки. Зокр., нар. інстр., вок., вок.-інстр. вик-во, дзвонарство в християн. храмах позначалися високим рівнем майстерності, відтак передбачали існування відповідних традицій, що уможлилювалися завдяки передачі за покоління в похідній спец. знань. У цьому процесі накопичувалися дидактичні ідеї, що функціонували в усній формі й перебували в синкретичній єдності з вик. практикою. Отже, імовірно, що вже протягом архаїчних періодів відбувалося зародження передумов пед. галузі знань про муз. мистецтво на території України.

Рельєфніше процес формування М. на вітчизн. землях розкрився в 10—18 ст., пов'язуючись із розвитком церковної хор. музики. Наявні сьогодні найдавніші документальні матеріали, що стосуються церк. пісного репертуару (кін. 15 — поч. 16 ст.), свідчать про існування у вик. співочій практиці гласової муз.-теор. системи (осмогласся). Свідченням цього є принципи впорядкування (за 8-и гласами) словесних текстів піснеспівів у 1-х друк. кирилических книжках, матеріали пісних книжок, зафіксовані безлінійною знаменною нотацією, з кін. 16 ст. — піснеспів в *Тримолоїдах*, записані п'ятилінійною, т. зв. "київською", нотацією. Характерним у цьому сенсі є такий титульний заголовок пісн. книжки: "Тримолей, си есть осмогласник, творение преподобного ювана Дамаскина". Отже, до кін. 15 — поч. 16 ст. гласова система вже пройшла значний шлях становлення в процесі асиміляції на наш. ґрунті інозач. (грец., болг., серб. тощо) елементів і, передаючись разом зі співочим репертуаром із покоління в покоління, набула усталеного вигляду. Таким чином, починаючи з 10 ст., формувалися передумови теор. М., зокр. його пед. галузі. Водночас складалися характерні нац. традиції культового хор. співу, що помітно мірою визначили специфіку нац. вок. інтонавання, даючись взмаки в традиції укр. вок. шкіл різних істор. етапів. Накопичення

відповідних дидактичних ідей свідчило про зародження істор. передумов методики навч. вок. мистецтва. Як і раніше, названі сфери музикознавчої думки перебували в синкретичній єдності з вик. практикою, їх зміст шліфувався значною мірою в усній формі в процесі профес. спілкування музикантів, передачі вик. досвіду від досвідчених майстрів до учнів. Від 16 ст. розвиток знань про музику був органічно включений у процес розгортання гуманістичних тенденцій в Україні — демократизацію та секуляризацію культури, піднесення освіти, поширення книгодрукування, становлення баг.-голосого партесного співу, пов'язаного з ним тонально-гарм. системи муз. мислення, синтезування слов'яно-греко-латинських традицій. Проявом цих тенденцій стало зародження цілісної інфраструктури в межах укр. муз. культури, на яку найбезпосередніше спирається М. Так, невід'ємною складовою процесу розвитку заг. освіти було удосконалення її муз. складової. В ост. третині 16 ст. провідним на укр. теренах суспільно-політ. і культ. центром був Острогоз (тепер Рівнен. обл.), де сконцентрувалися високоосвічені наук. і мистецькі кадри, виховані в зах.-європ. ун-тах, навчалася низка майбутніх культурних діячів, мали місце контакти зі сх. і болг. патріархіями. У межах названого центру функціонував наук.-літ. гурток, друкарня (де, зокр., було переведено тексти Осмогласника), школа (яку сучасники називали "руськими Афінами"), де поряд із ін. предметами викладався спів, відбувалося ознайомлення з муз. теорією. Істотний внесок у справу книгодрукування, зокр. пед. літ.-інформ. створення демократичної школи, а отже, поширення освіти, у т. ч. музичної, зробили діячі Львів. Ставропігійської братства. Природно, що в умовах формування укр. М. як відносно самостійної галузі знання в навч. процесі спершу використовувалася праця з теорії баг.-голосого співу, створеної в межах більш розвинених нац. музикознавчих традицій. Поміж них, напр., популярний тоді підручник "Questiones Musicae..." протестант. діяча Й. Шлангенберга (Краків, 1584), підручник гармонії "Tabulatura musica", ін. навч.-метод. праці зах. авторів. У 17 ст. центром муз. педагогіки й муз.-теор. думки став Київ. Прийнята методика навч. муз. грамоти отримала назву "київська азбука", "київська грамота". У 1620-х стають відомими "київські школи", за зразком яких формуються навч. заклади в Кремені (тепер Терноп. обл., 1636), Вінниці (1638), Гоці (тепер Рівн. обл., 1639), що відкривала Київ. колегія. Це означало поширення й удосконалення муз.-теор. знань. Розвиток муз. освіти став необхідною передумовою створення вітчизн. музикознавчих текстів навч.-метод. спрямування.

Поширення багатоголосся в муз. практиці сприяло тому, що домінуючі позиції в способі запису музики поступово перейшли від знаменної до 5-лінійної мензуральної, т. зв. "київської" (споч. названої "руською") нотації (графічна форма — чорні квадратні ноти), в якій, однак, простежуються зв'язки зі знаменним

Музиканти.
Фрагмент фрески
Софійського собору
в Києві

Й. Гочемський.
Іоанн Дамаскін.
Гравюра з Октоїха
(Почаїв, 1758)

МУЗИКОЗНАВСТВО

Архімандрит
Є. Плетенєцький,
засновник типографії
Києво-Печерської
лаври

Будівля Львівської
братської друкарні.
Рис. Ф. Коваличина
(1903 р.)

Титульна сторінка
"Грамматики
музыкальной..."
М. Дилецького
(С.Пб., 1723)

Паремийш, тепер Пшемисль, усі — Польща, логічно припустили, що його муз.-теор. праці використовувалися у вітчизн. (насамперед католиц. у Львові) навч. закладах.

Найдавніший вітчизн. муз.-теор. посібник — "Что есть мусикія" невід. автора. Центр. місце в ньому займає виклад правил релятивної нотації, однак релятивні принципи запису й читання нот було пристосовано до багатоголосся. Ін. підручник із муз. грамоти, техніки сольмізації та поч. композиції багатоголосся — "Наука всея мусикиї" — теж невід. автора (кін. 16 ст.). Мета праці — освоєння київ. нотації та київ. баг.-голосого співу. Водночас праця відбиває особливості перехідного етапу, позначеного відмірнанням релятивної і водночас поширенням нової — абсолютної — нотації. Зокр., у ній подано відомості про квадратну "київську" нотацію, разом з тим уміщено зразки змішаної системи запису нот. У посібнику також вдобрежено процес пристосування заг.-європ. теорії сольмізації до слов'ян. мелодик. Показовим щодо активної тоді взаємодії різних навч. муз. традицій є й поєднання в цій праці слів лат., грец., церк.-слов'ян. походження й термінолог. новотворів польс. і укр. мовами. Автором також заповнено добірку вправ-отворів різної складності (від гам до розгорнутих композицій) для практичного освоєння техніки сольмізації. У них використано інтонац. лексику й метро-ритміку світського походження, що відображало властиві тому часу процес секуляризації культури. Отже, і в сучас. погляді, посібник сполучає у собі навч. матеріали з теор. музики й сольфеджіо. Підручником було створено у "філіялі" "київських шкіл", як-от "Грамматику словенську" в Кременці (1638).

Культурнаціо розвинути муз.-теор. думки 16—18 ст. стали праці М. Дилецького. У них він теоретично обґрунтував перекід муз. практик і відповідно педагогіки до тональної системи муз. мислення, пов'язаної з нею абсолютної системи муз. писемності, що стало важливим чинником включення укр. спів. традиції, пед. і муз.-теор. думки в контекст європ. муз. культури. Тим самим значення його праць переростає межі муз. педагогіки, вони засвідчують заходження наук.-дослідної галузі знань про музику, є одночасно метод. посібниками й наук. розробками, де обидва аспекти знань про музику перебували в синкретичній єдності. У працях М. Дилецького формувалися характерні наук. принципи розкриття осн. ідей, зокр. наявними були посилаєння на роботи попередників, використання їх матеріалів для побудови власних положень, разом з тим критика застарілих положень. Його розробки включають також важливі естетико-філос., муз.-психолог. думки, відтак є цінними пам'ятками гуманістичної пед. думки 17 ст. у цілому. Зокр., спираючись на дидактичні принципи брат. шкіл, творець уважав свою пед. діяльність духовною місією та громад. обов'язком. Викладені в працях М. Дилецького основи профес. навчання молоді на базі акад.ного хор. співу стали

основоположними для вітчизн. педагогіки до кін. 18 ст. включно.

Найважливіша праця названого автора "Граматика музыкальная" [збереглась понад 20 рукоп. списків різних її редакцій — 1-а вілен. (тепер Вільнюс, сер. 1670-х), смолен. (1677), моск. (1679 і 1681), "Идеа грамматики мусикийской" (рос.-мовний переклад вілен. ред. Москва, поч. 18 ст.), петерб. (1723, перевид. 1970 тощо) — теор. трактат і водночас муз. практикум. Перші частини призначалися для навчання співу, останні — це хрестоматія тогочас. комп. техніки, своєрідна школа вищої комп. майстерності, де було узагальнено техніку композиції найвишараніших укр., рос., білор., зах. композиторів кін. 16 ст. — 1670-х. Показовим із погляду формування навч. визначень засад комп. творчості 17—18 ст. на базі взаємодії нар. і профес. музики була орієнтація М. Дилецьким майбутніх композиторів на взаємодію "високого" й "простого" стилів, введення в працю прикладі двосторонніх контактів цих галузей муз. творчості. 2-а праця — "Способ до заправи дітей" (відома як окрема розробка, а також включена у деякі редакції "Грамматики") є посібником з методики навчання дітей.

Послідовниками М. Дилецького були Мих. Березовський, С. Бишковський, Г. Головин. У 1740-х у рукоп. списках став відомий 2-част. підручник "Буквар і Грамматика" Мих. Березовського, що спирається на "Грамматику" М. Дилецького. У 1-й част. праці викладено основи муз. теорії та сольмізації, у 2-й — правила композиції, Г. Головин створив партесну азбуку (не має заголовка), що була найрезультативнішим посібником для початкового навчання (у спеціаліз. класах і приходських школах) на хор. основи в сер. — 2-й пол. 18 ст. Він включав вправи для освоєння сольмізації та розвитку голосового апарату, відбивав узвичаєну в тогочас. пед. практиці методику опанування засад муз. грамоти. "Нотная з краткими примерами Грамматики" С. Бишковського — підручник партесного співу, призначений для підготовки регентів, виховання співаків. Преві Г. Головин і С. Бишковського були останніми посібниками, призначеними для масового навчання муз. грамоти на хор. основи. В ост. чверті 18 ст. відбулося розмежування ок.-хорового й інстр. напрямів у вітчизн. педагогіці, пов'язане з поширенням інстр. і вока.-інстр. викав. Останнє зумовило виникнення підручників ін. тилу, засн. виключно на тональному мисленні й абсолютній системі нотації.

У праці одного з 1-х дослідників рос. музики Я. Штелина "Музыка и балет в России XVIII века" є відомості, напр., про хор і оркестр К. Розумовського, в чому спостерігається формування істор. аспекту думки про музику, розвинутого вже в 19 ст. Філо.-естет. роздуми Г. Свободови про мистецтво як таке стосується, таким чином, і музики. Цілісна система згаданих поглядів філософа та окремі його ідеї (напр. щодо критеріїв добра й любові, що мають бути притаманними справжньому мистецтву, близькості мистецтва й науки в

прагнених робити довершеними природні властивості речей) мають значення як важлива передумова зародження в Україні філософії музики й муз. естетики.

У ринці процесів секуляризації та демократизації культури, взаємопроникнення духовної та світської муз. традицій на укр. землях було здійснено 1-і записи укр. фольк. зразків (спочатку вміщувалися в рукоп., потім — у друк. зб.-х.). Найдавніший із відомих сьогодніх текстів укр. нар. пісень — балада про Стефана Вовсю — було вміщено в рукописі чес. граматики Я. Благослова (1550—1570, запис зроблено на укр.-словац. пограниччі). Від кін. 18 ст. у зростаючому зацікавленні нар. муз.-поет. творчості, очевидно, почали даватися взаємні відповідей ідеї романтизму. Не випадково тоді з'явилися зб.-ки записів нар. мелодій [укладені, зокр., З. Дзюборевичем (1-і нотні записи); В. Тропояським; М. Любимим та І. Прочем]. Так, у зб.-у "Собрание русских простых песен с нотами" (1776—95) В. Трутовського вміщено популярні тоді укр. нар. пісні. У зб.-у Львова — Праця "Собрание народных русских песен с их голосами. На музыку положил Иван Прач" (1790, сучас. вид. — 1955) 16 укр. нар. пісень виділено в окремий розділ. У праці вперше викладено теор. погляди на нар. пісню, зокр. здійснено систематизацію нар.-песен, зразків за жанр. ознаками, що засвідчувало зародження наук.-аналітичного підходу до опрацювання фольк. мат-лу [див. Етнологія музична, етно-музикологія].

Розгортання гуманістичних тенденцій, піднесення освіти в 16—18 ст. безпосередньо стосується й зародження передумов муз. лексикографії. У тодішніх словниках, азбуковниках тлумачили окремі муз. термини, подавалися назви муз. інструментів, обрядів, функціональне призначення пісень тощо ("Лексиконъ словенороссійскій..." П. Беринди, словники й граматики Л. Зизана, М. Смотрицького, Є. Славинського, О. Рігелмана та ін.).

Таким чином, до 19 ст. рельєсно розкрився процес формування М. як відносно самостійної галузі знання, в якій переважно в синкретичній єдності перебували різні її складові.

19 ст. відкрило новий період у баг.-віковому процесі еволюції укр. музикознавчої думки. Її конкретно-істор. особливості визначалися, з одного боку, іманентними законами, з іншого — ширшими процесами, властивими вітчизн. муз. й загалом духовній культурі того часу, що активно стверджувалася як суб'єкт європ. культ. процесу, асимілюючи на нац. ґрунті фундамент, ідеї романтизму, європ. культ. здобутки. Укр. музикознавча думка переконливо розкрилась як нац. своєрідна й водночас невід'ємна гілка європ. М. пізніння — в кін. 19 — протягом 1-х десятиліть 20 ст. Однак в основі цих досягнень лежали процеси, що дедалі рельєсніше окреслювалися упродовж 19 ст., набуваючи типологічності для різних регіональних гілок укр. М. Тоді викристалізувалися міцні основи інфраструктури вітчизн. муз. культури, на яку найбезпосередніше спирається М. Відтак було

досягнуто істотних результатів на шляху становлення профес. засад названої сфери знання. Вона поступово сформувалась як масштабна й розгалужена складова гуманітарного знання, муз. і ширше — духовної, передусім секулярної, нац. культури того часу, репрезентувалась навч.-метод., критико-публіцист. галузями, вел. масивом дилетант. і напівдилетант. нарисів з елементами наук. підходу, окремими фаховими наук. розробками. Останні засвідчили визрівання передумов баг.-профільної нової — наук.-дослідної — галузі укр. М. Це було проявом заг.-європ. процесу становлення наук. засад М. і ширше — мистецтвознавства, що особливо рельєсно виявилось з 2-ї пол. 19 ст., зрештою відображало поступове посилення свістистського світогляду, який досяг кульмінаційної стадії на поч. 20 ст.

Зазначені тенденції нерозривно пов'язувалися з формуванням нац. своєрідності укр. М. Це виявлялося в рефлексії над тенденціями становлення нац. специфічності різних галузей вітчизн. муз. культури, часто водночас в усвідомленні музикозн. діяльності як чинника утвердження нац. муз. здобутків у європ. культ. світі, україномовності подібних публікацій. Тенденція становлення нац. специфічності М. відображала посилення істор. бачення світу (повернення від абсолютного, властивого класицизму, до локального, нац., притаманного романтизму) як фундамент. світогляду рису романтизму, що пронизала й худож. (зокр. становлення нац. комп. шкіль), й наук. (розвиток істор. наук, фольклористики, етнології) творчості. Зрештою названа тенденція в М. виводила на такі глибокі світоглядні процеси як посилення динамічного, мінливого, релятивного начал в основах пізнання, отже, в картині світу в 2-й пол. 19 ст., класичні приклади яких мали місце в хімії, біології, фізиці, різних сферах народознавства тощо. Водночас процес формування нац. специфічності укр. музикозн. думки нерозривно пов'язувався з важливими аспектами нац.-творчого процесу, що стали показовими для укр. духовної культури 19 ст., особливо його 2-ї пол., органічно вписуючись у зазначені заг.-європ. тенденції. Поміж них: освоєння укр. нац. фольк. джерел різними видами світської профес. худож. творчості, розвиток красного письменства нар. розмовною мовою, становлення низки народозн. наук (антропологія, історіографія, фольклористика, етнологія, мовознавство тощо), сенс яких полягав у всебічному обґрунтуванні укр. народу. його історії та культури як невід'ємних і ориг. складових світ. контексту.

Процес становлення вітчизн. музикознавчої думки впродовж 19 ст. можна умовно диференціювати на 2 кількісно і якісно відмінні етапи, що охоплюють відповідно 1-у й 2-у його половини. У 1-й пол. відбувалося формування 2-х видів нових, порівняно з 18 ст. тенденцій, у 2-й — їх інтенсивний різнобічний розвиток, що зумовило утвердження укр. М. як національно визначеної школи, підготувало появу вже з поч.

МУЗИКОЗНАВСТВО

Портрет
Г. Сковороди.
Художник
В. Кравиченко

Обкладинка
видання "Лексиконъ
славенороссійскій..."
П. Беринди (К., 1627)

Я. фон Шмелін

наступ. — 20 ст. — здобутків європ. рівня в цій сфері вітчизн. гуманітарного знання.

У 1-й пол. 19 ст. на укр. теренах майже не існувало спец. муз. навч. закладів, де б читали муз.-теор. і муз.-істор. дисципліни. Проте в ході викладання різних муз. предметів, напр. у греко-католиц. Львів. духовній семінарії, муз. школі при катедральній церкві в Перемишлі, Ін-ті (школі) музики при ГМТ, бурсі Ставропільського ін-ту, муз. школі *Й. Морека* в Зах. Україні, *Київ. духовній академії*, Харків., Київ. ун-тах, школі при Київ. місцевій капелі, Кременец., Рішельєвському (Одеса) ліцеях, Гімназії вищих наук км. І. Безбородька (Ніжин, тепер Черніг. обл.), їх вихованці отримували знання з музикознавчих дисциплін. Отже, такі знання слугували переважно базою для оволодіння навичками співу або гри на різних інструментах. Однак, стаючи центрами освіти й науки, зазначені навч. заклади відгравали важливу роль у поширенні муз. професіоналізму в його різних напрямках, що було передумовою формування фахових знань із теорії та історії музики.

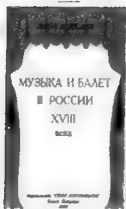
Розвиток на укр. теренах із кін. 18 ст. світських демократ. форм муз.-театр. і конц. виш.-ва, що стало невід'ємною складовою громад. життя, водночас формування вел. масиву період. видань (газ., журналів, часописів) найрізноманітнішого спрямування впродовж 1-ї пол. 19 ст. зумовили висвітлення в них мист. подій. Відтак публікація подібних мат-лів стала систематичною. Водночас унаслідок особливостей тогочас. геополіт. ситуації, а також неформованості інфраструктури укр. муз. культури, на яку найбезпосередніше спиралася музикознавча думка, отже, навчання й праці баг. вітчизн. музикантів за межами укр. земель публікації про муз. події на укр. територіях мали місце також за їх межами — у Росії, Польщі, Чехії, Австрії, Угорщині, Німеччині. Усе це свідчило, що в нових формах дістав продовження процес формування видавничої бази вітчизн. музикозн. думки. Однак через відсутність на тому етапі власної профес. музикозн. традиції публікації з питань муз. культури, вміщені в періодиці, створювалися переважно не фахівцями (як-от харків. рецензентом Веліховим). Часто це були анонси, що містили стислу інформацію про муз. події, відомості про програми концертів, вик-ців тощо. У такий спосіб

Рішельєвський ліцей в Одесі (19 ст.).

було здійснено 1-і кроки на тривалому істор. шляху, що підвів до виникнення фахової муз. періодики в Україні у 20 ст. Разом з тим поява вказаного масиву публікацій означала зародження нової — критико-публіцист. — структурної ланки вітчизн. музикознавчої думки. Крім вел. кількості авторів-нефахівців, які зверталися до питань муз. культури, в царині думки про музику почали працювати окремі профес. музиканти, інколи водночас високоосвічені діячі духовної культури. Їм належали найфаховіші публікації в періодиці й найвагоміші на той час музикознавчі розробки, позначені широкими гуманітарними знаннями, рисами наук. підходу до висвітлення обраних явищ. Вони прокладали шлях до утвердження вітчизн. профес. знань про музику в 2-й пол. 19 ст. Однією з найпомітніших постатей у сфері тогочас. музикознавчої думки був *Є. Болдівинський*, який, зокр., уперше подав біогр. відомості про *М. Березовського*, *Д. Бортнянського*, *М. Львова*, *І. Прочо*, *І. Хандошкіна*, опікувався біб-кою і типографією Києво-Печерської лаври. До прогрес. представників вітчизн. науки, зосереджених у Харків. ун-ті в 1-й пол. 19 ст., належав *Г. А. Гесс де Кальве*. Він був вихований на традиції нім. і чес. комп. і музикознавчих шкіл. Його діяльність як муз. критика й публіциста сприяла пожевавленню муз. життя Харкова, а наук. і пед. — утвердженню профес. муз. знань. У своїх працях, насамперед "Теорин музики...", він порушив широке коло питань філософії, естетичн. теорії музики (зокр. муз. жанрів і форм; становлення ранньофункційн. стилів), історії музики (зокр. муз. життя Києва, Харкова, Одеси, Казані, Ревеля (тепер Таллін), Риги, рогових оркестрів), інструментознавства, етнології, муз. психології (спостереження над муз. одбараованістю певних груп людей) тощо. У пізнішій розробці — "Лечение болезней искусством музыки" (опубл. 1862) — простежуються зв'язки музики й медицини. Наведені приклади засвідчують, що цей дослідник здійснив один із 1-х кроків до інтеграції укр. думки про музику в заг. наук. контекст, що стала типовою для муз. Фаховим зразком метод. праці, що стосувалася вик. мистецтва, став 1-й в Україні посібник зі скр. гри *І. Лозинського* (1820, не опубл.).

У 1-й пол. 19 ст. почався процес історизації укр. музикознавчої думки. На авторів публікацій про муз. мистецтво, які працювали в раніше згаданих наук.-освіт. центрах, впливали прояви

Обкладинка книжки "Музыка и балет в России XVIII века" Я. фон Штедіна (С.Пб., 2002)

Митрополит Євгеній (Болховітінков)

Київський університет св. Володимира (19 ст.)

нац. характерності в різних сферах діяльності останніх (до прикладу звернення до проблеми самобутності укр. історії та культури їх викладачів і керівників, як-от 1-о ректора Київ. ун-ту М. Максимовича, вихованців Харків. ун-ту І. Срезневського й М. Костомарова; україномовність публікацій, уміщених у виданнях таких центрів), українознавчі ідеї, зосереджені на шпальтатах різн. прогресивних період. видань. Поміж них — 1-й в Україні популярний часопис "Український вестник" (Харків, 1816—19), що став провідником нац. культури (надруковано одні з 1-х укр.-мовних публікацій, зосібна П. Гулака-Артемовського, низку статей, покликаних популяризувати знання з укр. історії, етнографії, а також муз. культури), літ.-мист., наук. та громад.-політ. 2-тижневик "Укр. журнал" (1824—1825). У цьому контексті не випадково, що, напр., Г. А. Гесс де Кальве поклав в основу деяких своїх муз. творів укр. фольк. матеріал, а в друг. працях відзначав оригінальність вітчизн. і рос. нар. пісень. У "Теорії музики..." звернувся до укр. нар. пісні "Ой воли ж мої, та й поліві!", надрукував статтю про Г. Сковороду, де спробував осмислити його життєвий і творчий шлях ("Укр. вестник", 1817, ч. 6). Показовим із погляду історизації тогочас. музикознавчої думки було й наведення в "Теорії музики..." матеріалів про "київську" нотацію, яромолінний спів, що водночас відображало характерну для представників романтизму зацікавленість давніми періодами мист. культур, у яких митці й науковці шукали прояви субстанційного начала для відповідних культ. традицій.

До представників укр. інтелігенції — будителів нац. свідомості в Галичині (дзвілшового вихідця із середовища греко-католик. духовенства) — належали епископи М. Левичкий та І. Снігурський, які започаткували перемиський культ.-освіт. осередок. У 1820—30-х він відіграв основоположну роль у формуванні муз. професіоналізму в зазначеному регіоні, що нерозривно пов'язувалося зі становленням інфраструктури, на яку безпосередньо спирається М., а також його нац.-специф. засад. Зокр., у муз. школі при хорі катедр. церкви в Перемислі вивчали теорію музики. Представниками названого осередку були також М. Вербицький, І. Лаврівський, Я. Левичкий, І. Х. Синкевич, різнобічна діяльність яких на теренах муз. культури включала публікацію в періодичні матеріали із питань тогочас. зах.-укр. муз. культури. Упродовж 1830—40-х центром нац. руху став Львів. Не випадково тут видавали 1-у в місті укр.-мовну газ. "Зоря Галицька", навколо якої згуртувалося коло прогрес. представників літ.-наук. і політ. світу — Я. Головацький, І. Гушалавець, Я. Левичкий, Т. Б. Леонтович та ін. Україністичну спрямованість газети засвідчують і мат.-ли, присв. нац. муз. культурі, зокрема Я. Левичького про Д. Бортнянського. Протягом 1-ї пол. 19 ст. з'явилася низка публікацій укр. фольк. зразків, що створювали передумови для їх наук. опрацювання, формування муз. етнології і загалом україністики

музичної як галузей наук. знання. Уперше зб., що включав лише укр. нар. пісні, було укладено М. Максимовичем (1827). Поміж ін. зб. — "Голоса укр. песен, изданные Михаилом Максимовичем" (1834), "Народные украинские напевы положенные для фортепьяно Николаем Маркевичем" (1840), призначені насамперед для використання в процесі дом. музикування. На зах.-укр. землях у 1820—30-х було здійснено публікації фольк. зразків Д. Зубрицьким, К. Липінським, В. Залеським та ін. Будучи однією зі сфер нац. гуманітарної думки, вітчизн. М. аливалось тут у ширшу тенденцію опанування фундамент. ідей европ. романтизму вітчизн. сусп. науками (зокр. фольклористикою, етнологією, історією, історіософією), що в Україні відіграли виняткову роль у нац. культурному відродженні. Таким чином, було закладено підвалини майбутніх щільних контактів М. із цими гуманітарними дисциплінами, їх концептуальною єдністю.

Показовим щодо осмислення в укр. Ш. процесу формування нац. специфічності вітчизн. муз. культури є також звернення до відповідної проблеми прогрес. представників ін. культур. До прикладу, у рос. виданні "Сын отечества" (1839) В. Даль писав про "Наталку Полтаву" І. Котляревського, у часописі "Руський" побачила світ стаття В. Одосського, де він виокремлював як худож. явище "малоруську музику". Започатковані в 1-й пол. 19 ст. процеси значно рельєфніше розкрилися в його 2-й половині. Протягом того часу в Україні було закладено підвалини інфраструктури, на яку найбезпосередніше спирається М. Останнє викрісталювалось як розгалужена царина, де було закладено його міцні підвалини як галузі профес. діяльності, що активно визначалась у своїх нац. засадах. Наймасштабнішою сферою укр. знань про музику стала критико-публіцистика. У межах усіх структурних ланок укр. М. достатньою мірою вирізали передумови музикозн. науки як його нового, відносно самостійного, баг.-профільного розділу. Значно рельєфніше, ніж у 1-й пол. століття, виявлення у вітчизн. М. властивих часов. тенденцій нац. і — ширше — заг.-європ. духовної культури, зумовили його органічне прилучення до процесу міжн. духовного синтезу, що переконливо відобразилося в різних галузях тогочас. укр. культури.

І. Снігурський

І. Срезневський

М. Костомаров

Гімназія вищих наук князя І. Бєлгородька в Ніжині (19 ст.)

В. Малишевський; Московської — Б. Яворський, Р. Геніко, Г. Любомирський. В. Четотт водночас був учнем рос. композитора й музикознавця О. Серова. П. і В. Сокальські навч. у Харків, В. Петр — у Празь, С. Лодєвич, Ф. Колессо, А. Вахнянин, Е. Мандичевський — у Віден, ун-тах, І. Воробкевич — у Віден., Б. Підгорецький — у Варшав. конс. Вони апроваджували здобуті в іншоц. навч. закладах знання в різні сфери муз. діяльності в Україні. Зокр., у Києві муз. уч-щі ІРМТ протягом 2-ї пол. 19 ст. почали пед. діяльність: А. Казбиров, Є. Риб, М. Тутковський, В. Четотт, у Харків. муз. уч-щі — Р. Геніко, В. Сокальський, А. Юр'ян, у муз. школі при Тов-ві сприяння муз. мистецтву на Буковині — час. композитор і скрипаль В. (А.) Гржималі. Ці та ін. діячі вперше утворили плеяду вітчизн. профес. музикознавців, які викладали наступ. покоління фахівців і тим самим поклали початок розвитку укр. М. як нової відносно самостійної галузі фахової діяльності.

Зумовлений потребами муз. практики й ширше — муз. культури, розвиток критики й публіцистики в 2-й пол. 19 ст. мав зворотний стимулюючий вплив на формування видавничої бази укр. М. На той час вона ще була представлена періодикою — газ., журналами, часописами, альманахами різноманітного спрямування (громад.-політ., літ.-худож., худож.-істор., істор.-літ., зах.-худож. тощо). Це, зокр., "Записки НТШ", місячник літ-ри, науки та громад. життя "Літературно-науковий вісник", провідна галиц. газ. "Діло", 1-й укр. часопис у Буковин. регіоні "Буковина" — у підпавстр. Україні, істор.-етногр. і белетрист. журнал "Киевская старина", "Труды Киевской Духовной академии", газ. "Южный край", "Губернские ведомости", що видавалися у губерйн. центрах, — у підрос. Україні, вел. кількість ін. період. видань Львова, Перемишля, Станіслава (тепер Ів.-Франківськ), Тернополя, Березані (тепер Терноп. обл.), Ярославля (тепер Полісся), Чернівців, Києва, Харкова, Одеси, Миколаєва, Єлисаветграда (тепер Кіровоград) тощо. Як і раніше, публікації про укр. муз. культуру й явища друкувалися за межами укр. земель, у 2-й пол. 19 ст. — у рос., польс., чесь., нім., австр. періодик., 1-х укр. видань за межами України, як-от літ.-наук. місячник "Основа" (С.-Петербург, Росія). Уміщення на шпальтах періодики вел. кількості матеріалів, присв. муз. культурі, пов'язане з розвитком мистецтвозн. думки відкриття спец. мист. рубрик у низці видань (зокр. "Наука, штука й література" — в газ. "Діло", "Библиографическое и музыкальные известия" — у петерб. "Основе"), підготували виникнення спец. муз. періодики в Україні. Це відбувалось у відповідний заг.-європ. процес, зокр., у Росії, Польщі тоді вже існувала низка спец. муз. видань. В Україні в 2-й пол. століття з'явилися 1-і муз. вид-ва, напр. "Библиотека музыкальна" (Львів, 1885), де публікувалися нотні видання.

Описані типолог. процеси пронизали укр. музикозн. думку 2-ї пол. 19 ст. Діяльність спец. муз.

навч. закладів, введення в заг.-освіт. школах уроків співу й муз. грамоти зумовили використання в навч. процесі (особливо активне з 1880-х) навч.-метод. праць рос. і нім. музикознавців, а також орієнтованих на них 1-х ориг. розробок місцевих авторів, створених переважно для початківців. Поміж заруб. авторів, розвідки яких використовувались у навч. процесі, — Г. Ріман, Л. Я. Бусслер, А. Б. Маркс. Спиралися на традиції функціональної школи європ. М., з якою пов'язані вагомі наук. результати, сприяло прилученню укр. муз. педагогіки до зах. М. Застосовували також відомі в Росії підручники П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, низку підручників, укладених О. Рубцем, 1-і написані на вітчизн. землях і пов'язані з потребами існуючих тут муз. навч. закладів муз. теор. підручники й посібники А. Казбиров, О. Канєвцова, В. Четотта з елементарної теорії музики, О. Ільїнського з гармонії. Напр., учні Київ. муз. уч-ща ІРМТ навч. за підручниками із сольфеджіо А. Казбиров, Г. Марєнич, О. Рубца. Спорадично з'являлися невеликі розвідки, присв. питанню інструментознавства (Д. Зелєвський), нотній графіці (А. Гершц), методикі воє. мистецтва (І. Зелєвський) тощо. У Зах. Україні було створено 1-і посібники на базі етнограф. муз. матеріалу (І. Білозвський, І. Воробкевич, В. Матюк, К. Пантивський), що було проявом формування навч. рис музикознавчої думки.

У контексті заг.-європ. процесу становлення навч. комп. шкіл у 19 ст. і відповідно історизації музикозн. думки показовим є вихід у світ муз.-істор. праць Л. Саккетті, О. Размадзе, П. Перепеличина та ін. авторів, де мовилося про навч. комп. школи. Однєк унаслідок перебування укр. комп. школи на стадії формування в той час, водночас політ. ситуації в Рос. імперії характерно, що укр. музика в такому ракурсі не розглядалася. Навч. досягнення висвітлювалися як укр. фрагменти "заг.-рос." історії музики або були віднесені до рос. муз. культури.

Осн. роль навч. літ-ри в розвитку укр. музикозн. думки пов'язана з утвердженням її профес. засад, поширенням і адаптацією здобутків рос. і зах. теорії та історії музики в середовищі укр. музикантів. Щоправда, істор. зумовлена нерозвиненість тоді власної профес. музикозн. традиції спричинила наявність рис дилетантизму у вітчизн. працях.

Активне становлення укр. комп. школи, водночас інтенсивне формування передумов фахової муз. періодики сприяли розвитку муз. критики й публіцистики. Частина матеріалів за традицією мала суто інформативний характер. Такі повідомлення готували, зокр., редактор "Зорі" письменник і журналіст В. Левицький. Проте загалом критико-публіцист. доробок 2-ї пол. 19 ст. істотно відрізнявся від доробку попередніх десятиліть щодо кількісного і якісного показників. Він був значно масштабнішим, більш багатоплановим щодо жанр. і темат. спрямування, включав публікації рецензійного характеру, хроніки театр. і конц. життя, спроби

Обкладинка журналу "Літературно-науковий вісник" (Л., 1898. - Кн. X)

М. Лисенко

Титульна сторінка підручника "Краткая музыкальная грамматика..." О. Рубина (С.Пб., 1882)

Обкладинка підручника "Руководство к практическому изучению гармонии" А. Козубенко (С.Пб., 1883)

П. Сокальський

монограф-біогр. опису творчості окремих укр. передусім тогочас., композиторів, публікації, присв. різним питанням нац. муз. культури, тощо. Значно мітніше вичинявся його українстична спрямованість (що спершу релігійніще розкрилася у підкастр., потім — також у підрос. Україні). Видним був профес. рівень баг. публікацій, хоч загалом мала місце відповідна неорднорідність.

На теренах муз. критики й публіцистики запровадила низка високоосвічених фахівців, що зумовило релігійне відображення на шпальтатах періодики осн. тенденцій розвитку тогочас. вітчизн. муз. і ширше — духовної культури, обговорення низки її найактуальніших проблем. Поміж провідних вітчизн. муз. критиків і публіцистів 2-ї пол. 19 ст. — П. Сокальський.

Ш. Сокальський, В. Чечотт, в ост. роках 19 ст. у цій галузі укр. М. почав виступати С. Людкевич. Так, у праця П. Сокальського, що до сьогодні зберегли істор. цінність (напр., "О музыке в России", "Муз. арабский", "О механизме муз. впечатлений", "О будущности русской музыки"; друк. у газ. "Одесский вестник", "Одесский листок", "Новороссийский телеграф", "Муз. обозрение", окремі — в газ. "Санкт-Петербургские ведомости", "Московские ведомости" тощо) порушено питання стану муз.-театр. життя в Україні, муз. освіти, професіоналізму й дилетантизму в муз. культурі, виконання естет. смаків публіки, нац. самобутності мистецтва, співвідношення в ньому нац. та іншонац. засад тощо.

В. Сокальський (друк., зокр., у харків. газ. "Южный край", рос. вид. — "Известия Санкт-Петербургского общества муз. собрания", "Рампа и жизнь") звертався до проблем творчості М. Лисенка, закономірності появи на істор. арені укр. комп. школи, стану тогочас. драм. т-ру тощо. В. Чечотт (публ., гол. чином, у київ. пресі — газ. "Киевлянин", "Зоря", "Киевское слово", "Киевская газета", рос. періодиці 1870—90-х, як-от "Муз. листок", "Муз. обозрение", "Искусство", "Баян", "Артист", "Театр и искусство") висвітлював питання творчості Ф. Шопена, О. Даргомижського, П. Чайковського, О. Глазунова, стану муз. критики, спостякуів муз. творчості й публіки в провінції, відкриття опери в Києві тощо. Значна кількість тогочас. критико-публіцист. мат-лі стала дивним чинником муз.-культурного процесу, впливаючи на шліфування естет. смаків громадськості, сприяючи популяризації худож. цінного, зокр. укр. муз. мистецтва, утвердженню його профес. засад і нац. специфіки.

Відображення в М. тенденції становлення укр. муз. культури як суб'єкта європ. культурного контексту, зокр. формування названої галузі знання як нац. визначеної гілки європ. музикол. думки, виявилось у поступовому утворенні емпіричної бази, що в наступ. столітті було покладено в осн. муз. українстички як баг.-профільної наук. галузі. Відповідні публікації можна диференціювати на ряд темат. груп, що стосувалися мистецтва окремих композиторів, жанрів, різних сфер муз. життя, діяльності муз. тов-в, т-рів, філармоній тощо.

При їх висвітленні водночас формувалася фонд мемуарних, епістолярних матеріалів, накопичувалися відомості з генеалогії, бібліогр., історогр. описи тощо. Звичайн. темат. групи, розпорочилися кількісно і вдосконалюючись якісно, розкрилися у подальшому як проблемно-темат. розділи або цілі дисципліни нац. істор. М. Зокр., важливини подіями в муз. житті України було виконання творів М. Лисенка, отже, значна кількість критико-публіцист. мат-лі у підрос. Україні стосувалася творчості митця, відіграючи істотну роль у розвитку протрас. тенденцій укр. муз.-культурного життя, в утвердженні його профес. і нац. засад (В. Сокальський, Т. Леонтович, В. Матюк, П. Бажанський, А. Вахнянин, І. Франко, Цезор Билило, масштабний масив публікацій 1892—1893 до 50-річчя від дня нар. і 25-річчя творчої діяльності композитора, його автобіографія тощо). Характерною з погляду активної інтеграції укр. муз. культури в між. культ. простір є поява 1-х відгуків на вінк. діяльність М. Лисенка в час. газ. "Narodni Listy" (1887), нем. "Leipzig Tageblatt" (1889). Зважачи на баг.-важкості творчої діяльності митця й водночас на підвищену увагу до неї авторів музикознав. праць, можна зауважити, що ці публікації відіграли важливу роль у формуванні всіх розділів укр. істор. М.

Мат-ли, в яких розглядалися різні аспекти історії укр. музики, насамперед біографі композиторів і муз. жанрів (хор., кам.-вок., інстр., опера, хантот), мали місце й у публікаціях, де об'єктом висвітлення стала творчість ін. авторів 19 — поч. 20 ст., — І. (С.) Воробкевич, Д. Леонтович (О. Нижанківський), С. Гулака-Артемовського (П. Сокальський, І. Франко), П. Сокальського (В. Чечотт), М. Вербицького (І. Воробкевич, Д. Синицький), А. Вахнянина (П. Бажанський), І. Лаврівського (В. Матюк), П. Ніщинського (І. Франко) та ін. Об'єктом обговорення в періодиці стали питання черп. співу (П. Сокальський, П. Бажанський), що доповнювало існуючі тоді дослідження з проблем старовинної музики (до 19 ст.), а також розвитку муз. культури Галиц. регіону, зокр. зародження "чотного піння в Галиц. Русі" (І. Х. Синкевич), розвитку Лереминської муз. школи (І. Лаврівський, М. Вербицький, І. Х. Синкевич, А. Вахнянин), вінк. мистецтва, напр. діяльності Одес. т-ру (П. Сокальський), укр. муз.-театр. мистецтва (В. Сокальський). У річниц розширення геогр. і культуролог. контекстів репрезентації укр. музики перебувало звернення муз. критиків до іншонац. муз. явищ, зокр. рос., розвинених контакти з якими склалися історично [крім П. Сокальського, також О. Каневцов, І. (С.) Воробкевич та ін.].

У муз. критиці й публіцистиці, частково — в дилетант. і напівдилетант. нарисах формувалася ряд шільно взаємопов'язаних ідей, які слугували джерелом наук. муз.-істор. концепції. Остання була найскрашшим свідченням органічного прилучення укр. М. до контексту нац. гумантарної думки 19 — 1-ї третини 20 ст., провидих смислосуттєвих тенденцій

розвитку тогочас. вітчизн. духовної культури в цілому, її парадигми, усталеної у свідомості прогресивної укр. інтелігенції, відповідних ширших заг.-європ. процесів, базових ідей європ. романтизму. Стрижиневою для муз.-істор. знань, розосереджених в укр. муз. критиці й публіцистиці 2-ї пол. 19 — поч. 20 ст., стала ідея утвердження укр. музики як ориг. й самодостатньої складової європ. культ. контексту. А основа її нац. ідентичності абиалася у спіранні на вітчизн. фольклор. Різні аспекти відповідного кола ідей було тоді ґрунтовно розглянуто в баг. укр. дослідженнях, що стали надбанням слов'ян. гуманітарної науки. Це, зокр., праці з галузей нац. класичної історіографії (М. Моркевич, І. Срезневський, М. Костомаров, М. Драгоманов, В. Антонович, М. Грушевський, Д. Яворницький та ін.), де вперше було відтворено цілісну історію України та вивчено її як окрему гілку історії європ. народів; муз. етнології (П. Сокальський, М. Лисенко, Ф. Колесса, К. Квітка, С. Людкевич та ін.), де було досліджено нац. своєрідні особливості укр. нар. муз.-поет. творчості; антропології тощо. Аналогічна проблематика була тоді пріоритетною в числ. публікаціях зах.-європ. і рос. етнологів і музикознавців.

Безпосереднім продовженням цих міркувань стали спроби осмислення укр. муз. культури як цілісного явища. У ролі об'єднувального чинника вже в той час почали усвідомлювати нац. муз. стиль. Обговорення цього поняття в укр. М. також впливалося у річні відповідних розробок європ. мистецтвознавства, зокр. розкриття проблеми нац. стилевих засад європ. худож. культур (А. Рігль, Г. Адлер, Р. Роллан, М. Мохнацький, В. Стасов та ін.). Як синтезуюче явище, в якому найпереконливіше в 2-й пол. 19 ст. відбувалося формування укр. нац. муз. стилю, осмислювалася творчість М. Лисенка (Ф. Колесса, публ. різн. авторів, присвячені 35-річному ювілею творчої діяльності композитора, тощо). Усвідомлення об'єднувальної ролі композитора у вітчизн. муз.-істор. поступі було особливо важливим для досліджень нац. стилевих засад укр. акад. музики як концепційно-звучущих в укр. істор. М. 1-х десятиліть 20 ст. Характерне для європ. романтизму звернення до першоджерел нац. культур, де в умовах тотальних змін у сусп. житті з кін. 19 ст. мицшували вічні цінності, розвиток істор. нац. вивчення укр. історії від архаїчних періодів до сучасності в працях М. Грушевського — усе це націлювало на охоплення тривалого хронолог. діапазону укр. культури в худож. і наук. творчості. Якщо критика й публіцистика висвітлювала тогочас. муз. процес, то в муз. фольклористиці й етнології вперше в історії вітчизн. М. було досліджено архаїчні муз. явища. Відтак у сукупності різних сфер музикознав. думки 2-ї пол. 19 ст. вперше було охоплено баг.-віковий істор. діапазон укр. муз. культури, що у 20 ст. розкривався вже в межах різних наук. музикозн. дисциплін. Як дослідження М. Грушевським проблем етногенезу слов'ян було необхідним для вмотивування дуалізму про-

виникнення укр. державності на власному істор. ґрунті, так і висвітлення в аналог. ракурсі нац. муз. культури мало непересічне значення для її об'єктивно-наук. розкриття як ориг. складової європ. культури. Утвердження згаданих ідей в укр. М. ознаменувало початок переходу від розрізнених спостережень над нац. специф. рисами укр. муз. явищ до виділення із "заг.-рос." муз.-істор. схеми цілісної історії укр. музики, створення в 1-й третині 20 ст. сукупності наук. праць, де об'єктом розгляду вперше стала історія укр. музики.

У муз. критиці й публіцистиці 2-ї пол. 19 ст. почалося осмислення єдності історії укр. муз. культури в діахронній площині. Цьому сприяли передусім особливості нац. муз. процесу, зокр. очевидність тривалого процесу формування профес. засад укр. музики, що став об'єктом висвітлення в числ. критико-публіцист. мат-лах (П. Сокальський, В. Сокальський, Ф. Колесса та ін.), розвиток відповідних ракурсів дослідження укр. історії в працях М. Грушевського тощо. Такі спостереження сприяли проникненню процесуально-динамічного підходу в укр. М., що виводило на ідею розвитку, яка поступово утверджувалася як фундамент, у європ. культурі, зокр. у науці (до прикладу, біологія, історія, етнологія), діалектиці нім. класичної філософії, історизми романти. мистецтва. Ця думка належала до тих, що докорінно відрізняли динамічну, релятивну, диференційовану й водночас синтетично-цілісну картину світу, що почала формуватися в 2-й пол. 19 ст., від статичних, жорстко детермінованих уявлень про світ, що панували до його середини. Зародившись в укр. М. 2-ї пол. зазначеного століття, динамічний підхід значно рельєфніше розкрився в межах різних наук, музикозн. дисциплін у 1-х десятиліттях 20 ст.

Загалом у муз. критиці й публіцистиці 2-ї пол. 19 ст. сформувалася значний фонд ідей, що специфічно відображали важливі тенденції розвитку тогочас. нац. і загалом європ. науки, духовної культури в цілому, підготували масштабний процес асиміляції в укр. музикозн. нації прогрес. надбань наук. знання вже з поч. 20 ст. Напр., ряд критико-публіцист. мат-лів, присвячених укр. музиці, було пропозитовано думками про муз. мистецтво як сусп. явище (П. і В. Сокальські, І. Франко), в чому відображалася характерна для розвитку тогочас. гуманітарного знання його соціологізація (переконаливо розкрити, напр., в останніх томах "Історії України-Руси" М. Грушевського). Цей процес у мистецтвознавстві (на противагу туманчизму мистецтва як ірраціонального явища в низці філос. теорій) певним своїми гранями резонував із важливою співвідповідною тенденцією межі 19—20 ст. — підвищенням рейтингу емпіристського світогляду, що став тоді чи не найвищим за всю попередню історію цивілізації, давав ознаки не лише в науці, а й у худож. творчості. Показовим щодо цього були дискусії з приводу естет. теорії Е. Гансліка (учасник, зокр., П. і В. Сокальські), обстоювання П. Сокальським відсторонено-об'єктивного під-

Автограф
1-ї сторінки
"Автобіографії"
М. Лисенка

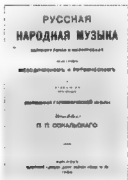
І. Франко

М. Грушевський

О. Роздольський

Титульна сторінка видання "Русская народная музыка..." П. Сокальського (Х, 1888)

С. Людкевич - студент Львівського університету

ходу до тлумачення мистецтва, виділення його 3-х аспектів — акуст., фізіолог. та психолог. ["О механізм муз. впечатлений (матеріали для муз. психології)"]. Це зумовлювалося тим, що відповіді науки в той час належали до лідерів наук. знання, дані яких стали широко застосовувати в укр. мистецтвознавстві з поч. 20 ст.

Суккупність рис укр. М. 2-ї пол. 19 ст. характеризує інтенсивне вираження передумов його нової структурної ланки — музикозн. науки. Історично 1-ю в кін. 19 — на поч. 20 ст. сформувалась як галузь укр. народознавства муз. етнологія. Важливу роль у згуртуванні сил муз. фольклористів і етнологів відіграв Півд.-Зах. відділ Рос. геогр. тов-ва. Одночасно з аматор. записами, що мали прикладний характер, почалося вироблення наук., зокр. методолог. засад опрацювання муз. фольклору. Справа збирання й публікації фольк. зразків пов'язана в той час з іменами А. Коціньського, А. Маркевича, О. Потебні, О. Рубця, Л. Жемчужникова, І. Воробкевича, П. Бажанського, О. Нижанківського, І. Ш. Колесс, С. Людкевича, О. Роздольського, Д. Сичинського, Ю. Федьковича, І. Франка та ін. Видатна роль у становленні укр. муз. етнології в 2-й пол. 19 ст. належить М. Лисенкові. Значною мірою підвалини наук. опрацювання муз. фольклору було закладено працю П. Сокальського "Русская нар. музыка..." (1888). Принципові зрушення в становленні муз. етнології було означеновано початком застосування фонографа (уперше — О. Роздольський, 1900).

Ін. наук. музикозн. дисципліни перебували в той час на стадії формування. Поміж найважливіших прикмет цього процесу — достатній для формування наук.-дослідного розділу музикозн. думки ступінь її профес. засад; висвітлення досі не описаного в європ. музикозн. думці явища — укр. музики, відтак вихід за межі відомого, її відкриття нового, що є невід'ємною прикметою науки; зародження типових наук. навичок, підходів до опрацювання мат-лу (напр., спроб його систематизації і узагальнення, посилення висунутих думок шляхом музикозн. аналізу), 1-і кроки до створення спец. поняттєвого апарату, специф. наук. мови тощо. Елементи наук. опрацювання мат-лу містяться, напр., у статті П. Бажанського "Кілька уваг на кантату М. Лисенка "Бюгь порог", що вирізняється відносно ґрунтовним аналізом твору, рецензії П. Сокальського на постановку Лисенкової опери "Різдвяна ніч", статтях В. Четотта, у яких детальне знання партитури є умовою ознайомлення публіки з видат. досягненнями композиторів нової рос. муз. школи (зокр., публ. про "Богатирську" симфонію О. Бородин).

Однак риси наук. осмислення й критико-публіцист., популяр., часто дилетант. висвітлення явищ муз. культури перебували тоді в синкретичній єдності. Напр., у розвідках галиц. авторів часто виявлялося добре знання фактологічного матеріалу, розгляд його в істор. перспективі, прагнення виробити об'єктивний

погляд на предмет описання. Водночас у публікаціях авторів із різних регіонів України даються ознаки суб'єктивізму суджень, літ.-худож. стиль викладу матеріалу, несформованість специф. (із застосуванням спец. термінології), мови, призначеність таких розвідок передусім для популяризації нац. муз. культури.

У музикозн. думці 2-ї пол. 19 ст. склалися передумови для розвитку ряду конкретних відносно самостійних наук. дисциплін. Одна з проблемно-темат. груп, проявляючись у сферах критики, публіцистики, етнології, дилетант. нарисах, частково — в педагогіці, була пов'язана з осмисленням надбань історії вітчизн. муз. культури. В її межах було нагромаджено осн. фонд відомостей, необхідних для становлення комплексу муз.-істор. дисциплін, а також муз. лексикографії. 2-а, формуючись передусім у навч.-метод. літ-рі й етнології, певною мірою — в критич. публіцистич. дилетант. популяр. нарисах, містила в собі підвалини для утворення наук.-дослідного рінця теор. М. Розвиток в усіх сферах музикозн. думки (але найбільше в критич. публіцистич. популяр. нарисах) филос.-естет., естет.-психолог., істор.-соціолог., культуролог. ідей, був підґрунтям для утворення в подальшому муз. естетики, психології, соціології, культурології тощо.

Упродовж 2-ї пол. 19 ст. з'явилися 1-і пошукові муз.-істор. і муз.-теор. праці, що здебільшого перебували в ринці історизації європ. музикозн. думки, висвітлюючи явища, не пов'язані з класицистськими традиціями європ. муз. мистецтва, як-от: давні муз. культури, становлення нац. комп. шкіль ("Історія музики. Отдел I. Музыка древнего Востока и античного классического мира" В. Четотта, "Новые открытия памятники античной музыки", "Элементы античной гармоник", "О составах, строях и ладах в древнегреческой музыке", "О мелодическом складе арийской песни" В. Пётра). Шкільні зв'язки укр. і рос. муз. культури творче засвоєння естет. принципів останньої в укр. мистецтві зумовили появу ґрунтовніших праць, присв. рос. музиці (зокр. "А. П. Бородин" В. Четотта). Низку розвідок, зокр. П. Бажанського ("Історія руського церковного пілля", "Руськонародна музикальна мелодика", "Руськонародна музикальна гармонія", "Руськонародна музикальна опера"), присв. укр. музиці. Водночас розробкам названого автора притаманним суб'єктивізм суджень, доволіність в аргументації думок, що не дозволяє вважати їх серйозними наук. дослідженнями. Зародження регіоналістики репрезентоване цінними за кількістю зібраного фактологічного мат-лу працями, як-от: П. Сокальського про діяльність Філармонічного тов-ва в Одесі (1859); П. Єфименка про історію муз. освіти в Україні (1883); М. Богданова про Київ. відділення ІРМТ (1888); В. Четотта про Київ. рос. оперу (1893). У той період було зроблено 1-і спроби узагальнення емпіричних даних у виданнях довідкового типу, як-от своєрідного біоґр. довідника "Краткий обзор истории музыки и хронология знаменитых музыкантов" Т. Сателъ (1889). Проте у праці

відсутні об'єктивні критерії обґрунтування висловлених суджень, а отже, часто спрощеність і неадекватність розуміння описаних явищ. певний внесок у становлення передумов муз. лексикографії в Україні зробив О. Рубець ("Биографический лексикон русских композиторов и муз. деятелей", С.Пб., 1879; 1886). Отже, активно формувалася безперервна традиція, пов'язана з написанням і публікацією праць наук.-дослідного спрямування, відтак із синкретичної єдності різних сфер нац. музикозн. думки муз. створення розгалужувалася нова їх складова — музикозн. наука.

Зміни, що відбулись у 2-й пол. 19 ст., логічно підвели до принципів кількісних і якісних зрушень у вітчизн. музикозн. думці 20 ст. Її сукупний доробок, створений у названому ст., масштабніший, ніж за всю попередню історію існування цієї сфери знання в Україні. Центральною її ланкою, що на різних етапах у 19 ст. визначала стан, рівень розвитку укр. М., стала музикозн. наука, в якій найвиразніше виявилось його становлення як баг.-профільної та водночас цілісної, динамічної, розширеної системи, баг.-каналістичного включення її конкретно-істор. особливості співвідношення нац. музикозн. думки з наук. і заг. культ. нац. і своп. контекстами.

У процесі істор. розвитку укр. М. протягом 20 — поч. 21 ст. виокремлюються такі кількісно і якісно відмінні періоди: 1900—20-і, 1930—50-і, 1960—80-і, 1990-і — 2000-і. Попри докорінні відмінності між усіма вказаними етапами, 1-ю третиною минулого ст. і наступ. десятиліттями, останнім й пострад. часом, має місце наскрізна іманентна логіка розвитку укр. М. упродовж 20 — поч. 21 ст., пов'язана з поступовим перенесенням акценту з диференціюючих тенденцій у 1-й пол. 20 ст. на інтегративні, системотворювальні в 2-й пол. 20 — на поч. 21 ст.

Інваріанти для 20 ст. тенденції укр. М. склалися у своїх базових рисах на його початку, коли в цій галузі знання відбулися стрибкоподібні кількісні і якісні зміни, порівняно з 19 ст. Фундамент, істор. перспективні здобутки укр. М. 1-ї третини 20 ст., що насамперед умовлювалися іманентними закономерностями його розвитку, водночас стимулювалися найважливішими процесами в різних сферах нац. і зах. духовної культури, з якими укр. М. було щільно пов'язане. Особливого значення щодо цього набули визначні досягнення укр. культури доби УНР, що зберігали свою актуальність і впродовж 1920-х. Разом з тим істор. перспективність музикозн. ідей, концепцій, теорій була проявом характерної риси духовної культури того часу в цілому — здійснення в науці й мистецтві баг. передбачень майбутнього, що стало зрозумілим у процесі розвитку наук. і худож. творчості в 2-й пол. 20 — на поч. 21 ст.

У 1-й третині 20 ст. інфраструктура, на яку безпосередньо спирається М., уперше в історії цієї сфери знання досягла відносної зрілості. На основі нац. специф. стилістичних засад, сформованих у творчості М. Лисенка та його старших

і мол. сучасників, почалося становлення інд. стилістичних систем, де крізь призму неповторних худож. картин світу переломлювалися й синтезувалися нац. і світ. духовний досвід. Це стало важливим чинником, що інтенсифікував розвиток усіх складових музикозн. думки. Мережа спец. муз. освіти ставала дедалі розгалуженішою, доповнилася вищою ланкою. Упродовж зазначеного періоду функціонували створені раніше й відкриті в той час числ. муз. школи, класи, уч-ща (зокр. школи М. Тютковського, Г. Любимирського, М. Лесевич-Носової, Ольги Лисенко (О'Коннор), наближена за своїми програмами до муз. ВНЗ Муз.-драм. школа М. Лисенка в Києві, школа Л. Лисовського в Полтаві, курси К. Лагера в Одесі, уч-ща при ІРМТ майже в усіх губерн. центрах, приватне муз. уч-ще Н. Чурілової в Сумах, школи при то-вах "Боян" у підвистр. Україні тощо; ВНЗ: у підрос. Україні — засн. на базі серед. навч. закладів конс. (що протягом 1920-х зазнавали неодноразових реорганізацій) і муз.-драм. ін-ти в Києві, Одесі, Харкові; у підвистр. Україні — крім Конс. ГМТ (від 1919 — ПМТ), що існувала раніше, засн. на поч. 20 ст. БМІ, Львів. муз. ін-т, перетворений на Львів. муз. конс. ім. К. Шимановського, Ін-т музикології Львів. ун-ту тощо. Це означало створення власних місцевих профес. освіт. засад укр. М., необхідних для функціонування вітчизн. музикозн. думки як галузі профес. діяльності.

Упродовж 1-ї третини 20 ст. з'явилися нові наук. центри, з діяльністю яких пов'язані важливі здобутки у справі збирання, публікації зразків і дослідження нац. нар. муз. творчості — УНТ у Києві; у 1920-х — Кабінет муз. етнографії та Етнограф. комісія ВУАН (див. ІМДЕ). Тоді ж відкрився дослідч. каф. мистецтвознавства ВУАН, наук. відділ Муз. тов-ва ім. М. Леонтовича, що відіграв виняткову стимулюючу й консолідуючу роль у становленні укр. М., наук.-дослідна секція ВУТОРМУ. Виникнення всіх цих інституцій відображало становлення М. як науки.

Крім раніше згаданих музикознавців, які почали свою творчу діяльність у 2-й пол. 19 ст. і продовжували на поч. 20-о, на теренах вітчизн. М. почали працювати нові фахівці, які також отримали спец. муз. освіту в конс. і уч-щах Заходу (О. Залеський, Б. Кудрик, А. Рудницький, В. Витвицький та ін.), конс. Петербурга й Москви (Ф. Якименко, В. Малішевський, Б. Яворський, Й. Миклашевський, С. Бозагирьов, В. Золотаров та ін.). Уперше розпочала діяльність когорта музикознавців, які здобули фахову музикозн. освіту у вітчизн. ВНЗ (М. Гринченко, П. Козіцький, А. Альшванг, Н. Вольтер, Л. Кулаковський, А. Буцький, Г. Козан, В. Цукерман, М. Бойченко та ін.). Значення цих фактів переросло межі зазначеного періоду, адже ці музикознавці започатковували традиції, що згодом визначили характерність провідних музикозн. шкіл в Україні. Напр., впливи чес., австр., нім., польсь. М. на зах.-укр. фахівців, "проростаючи" в їхніх пра-

Обкладинка журналу "Музична старина" (К., 1906. — Т. XCIV)

Обкладинка журналу "Вісник музикознавства" (Л., 1903. — Зом. 9: 1-11)

Викладачі Муз.-орам. школи: В. Крижанівський, О. Кошиць, Г. Любимирський, М. Лисенко (1904 р.)

Обкладинка журналу
"Музика"
(К., 1927. — № 2)

Обкладинка журналу
"Життя й революція"
(К., 1930. — Кн. VI)

цях цього й наступ. періодів, помітною мірою визначили специфіку львів. школи укр. М. Тривалий процес нагромадження критико-публіцист. мат-лів у різнохарактерних виданнях підвів до появи на поч. 20 ст. спец. укр. муз. періодики. Деякі видання, цілком присвячені питанням муз. мистецтва або такі, де муз. проблематиці відводилося помітне місце, виходили у світ протягом баг. років, ін. репрезентувалися окремими випусками. Поміж них у півдн. Україні — "Ілюстрований музичний календар", "Артистичний вісник", "Україна молода", газ. "Діло", у 1920-х — "Муз. вісник", "Боян"; у півдн. — "Киевская старина", бюлетень Всеукр. муз. комітету "Муз. вестник", "Южний музыкальный вестник", у 1920-х — ж. "Музыка", "Музыка — насам", "Укр. муз. газета", "Культура і побут", "Шляхи мистецтва", "Нове мистецтво", "Життя й революція" тощо. Низку публікацій укр. авторів, як і раніше, було здійснено в рос., полес., австр. та ін. виданнях за межами України. Моногр. праці друкувалися, зокр., ДВУ, "Киевспілкою", "Муз. підприємством", Муз. тов-вом ім. М. Леонтовича. Функціювали спеціаліст. муз. біб-ки — муз. відділ ВБУ, книго- й нотобіб-ри при муз. ВНЗ, Муз. тов-ві ім. М. Леонтовича (муз.-теор. біб-ка ім. К. Стеценка), ін. муз. тов-вах тощо. Описані процеси стали базовими для утвердження М. як галузі фахової діяльності, пов'язаної з цим поступовою кристалізацією продовж кін. 19 — 1-ї третини 20 ст. науко-дослідної структурної ланки укр. М. У цьому сенсі характерно, що з поч. 20 ст. в укр. музиц. думці починають активно застосовуватися нові для неї терміни — "музикознавство" й "музикознавець" (зокр. С. Людкевич). Таким чином, на той час М. уже сформувалося як спец. сфера фахової діяльності, й цю обставину було усвідомлено культ. громадськістю. Це було проявом ширшого процесу — становлення укр. мистецтвознавства як різнопрофільної царини, перетворення слова про різні види мистецтва в науку в Україні на межі 19—20 ст. Не випадково в той час до мистецтвознавчої літ-ри увійшов також термін "мистецтвознавець" (зокр. Ф. Шміт). Упродовж 1-ї третини 20 ст. музикозн. наука поступово розкрилася як сформоване явище, репрезентоване низкою різною мірою розвинених дисциплін. Поряд із муз. етнологією її відносно самостійними розділами стали: історія та теорія музики, муз. естетика, почали формуватися в такому статусі спец. (допоміжні) муз.-істор. дисципліни (муз. бібліографія, нотографія, джерелознавство), муз.: лексикографія, психологія, соціологія. Переважно в межах синкретичної єдності різних галузей М. відбувалося подальше нагромадження даних, що стосувалися муз.: культурології, археографії, біографістики, генеалогії, текстології, епістолології, мемуаристики, палеографії, філософії музики тощо. Дипломна робота Ф. Стеценка присвячувалася питанням автор. права на муз. твори (1911, Військ.-правнича академія, С.-Петербург, тепер РФ), що до со-

годин залишаються малорозробленими в укр. М. Поміж указаних галузей найрозвиненішою виявилася історія музики. Розвиток укр. М., зокр. його наук.-дослідної складової, в 1900—20-х позначався динамічністю й водночас внутрішньою контрастністю, суперечливістю (що стосувалися насамперед 1920-х). Протягом 1900—10-х викристалізувалася безперервна традиція, пов'язана зі створенням наук.-дослідних розробок. Тоді було налічено 1-і ґрунтовні розвідки у сфері муз. естетики, що водночас стали одними з вершинних досягнень тогочас. укр. М. (С. Людкевич), низку муз.-теор. розвідок (В. Петр. В. Малішевський та ін.), статей із питань історії музики. Попри те, що виявлені ще в попередній період істор. зумовлені прояви істор. обмеженості (риски критико-публіцист. викладу матеріалу, синкретичної нерозчленованості даних різних музикозн. дисциплін, подеколи — дилетантизму) повністю не зникли до кінця 1920-х, укр. музикозн. наука виступила в означені десятиліття вже як викристалізована у своїх емпіричних і концептуальних засадах, найбільш диференційована за весь період її формування наук. галузь. Започаткування муз. українознавства як між-дисциплінарного проблемно-темат. напрямку й насамперед виникнення історії укр. музики як науки, дисципліни, дослідно-розкриття в них типолог. даних тогочас. нац. гуманітарної думки концептуальних засад засвідчили утвердження вітчизн. музикозн. науки як нац. визначеної гілки європ. М. Становлення критеріїв науковості, методолог. засад, поняттєвого апарату, осмислення предмета, власної специфіки цієї нової наук. галузі відбувалося тоді у взаємодії (інколи — на основі творчого засвоєння, подеколи — механічного запозичення) з багатьма розвинінішими тоочиним й гуманітарним галузями знання (філософія, історія та історіософія, фольклористика, етнологія, літературознавство, мовознавство, бібліографія, лінгвістика, соціологія, психологія, психофізіологія, біологія, фізика, зокр. акустика, математика тощо), що сприяло не лише становленню теоретично-методолог. засад. укр. М., а й прилученню його до прогрес. тенденцій розвитку тогочас. нац. і загалом європ. наук. Згадані процеси зумовили зміни в характері взаємодії укр. М. із іншою музикозн. традицією: домінуючі раніше копіювання й запозичення поступилися місцем асиміляції даних рос. і зах. М. на нац. ґрунті. Ряд здобутків 1-ї третини 20 ст. (зокр. муз.-естет. праці С. Людкевича, муз.-істор. — М. Грінченка, муз.-істор. концепції, виявлені в сукупності муз.-істор. праць, тощо) виведив той час, зберігас істор. і певною мірою наук. значення дотепер. Відтак досягли кульмінації процеси, започатковані в 19 ст. Разом з тим у 1920-х у названій сфері знання відобразилася характерна для тих років взаємодія світоглядних і культ. парадигм, притаманних періоду нац. культ. відродження й наступ. рад. добі розвитку наук. і худож. творчості на базі уніфікованих вихідних засад.

Тому стабілізація, пов'язана з кристалізацією цієї наук. галузі, збіглася з початком нігілістичного заперечення її здобутків. Це призвело до кризи в розвитку укр. М. на межі 1920—30-х. Вона ознаменувала завершення періоду, що охоплює 1-у третину 20 ст. і разом з тим тривалого істор. циклу розвитку цієї сфери знання, джерела якого сягають поч. 19 ст.

У 1-й третині 20 ст. муз.-істор. знання вийшли на якісно вищий щабель. У сукупності відповідних спец. розробок уперше було розкрито баг.-віковий хронолог. діапазон історії нац. муз. культури, створено систематизовану емпіричну базу для вивчення останньої, конкретно-аналіт. обґрунтування її подальшого розвитку отримали закладення в критиці, публіцистиці, протонаук. нарисах концептуальні українознавчі ідеї. Т. ч., уперше було розроблено цілісну муз.-істор. схему, виокремлену з відповідної "заг.-рос." схеми, укр. муз.-істор. процес був розкрито як гілку муз. історії європ. народів. У сукупності муз.-істор. розвідок було закладено підвалини гол. розділів укр. істор. М., що стосувалися вивчення творчості М. Лисенка (Ф. Колесса, М. Грінченко, С. Людкевич, Я. Полубордов, М. Тележинський та ін.), історії церк. співу (В. Пётр, С. Людкевич, В. Петрищевський, Ф. Штшюк, М. Алексєєв, О. Дабанівський), укр. опери (М. Грінченко, В. Костенко, М. Вериківський), муз. побуту (М. Грінченко, Д. Щербатівський, Ф. Ернст, Ф. Сенгалевич, Ф. Бахтинський, Д. Редьцький), муз. житт., хор., фп., вок. вик-ва (С. Людкевич, К. Клімента, М. Вериківський, Г. Коган), краєзнавчих питань (К. Копержинський, П. Рудін, О. Дабанівський), муз. культури підрос. (рад.) (М. Грінченко, П. Козицький, Л. Лисовський, Ол. Чойківський та ін.) і підавстр. (зах.). (С. Людкевич, О. Залеський, І. Левицький, Б. Кудрим, В. Витанський, М. Грінченко) регіонів України, панорамного охоплення мистецтва поживт. доби (М. Грінченко, Я. Полубордов, П. Козицький, В. Костенко, П. Сеніця) тощо. Найдосконалішими на той час підсумковими муз.-істор. працями були 2 "Історії української музики" М. Грінченка (1922: удосконалена версія — 1928—29, рукоп.), що стали своєрідною енциклопедією укр. істор. М. 1-ї третини 20 ст. Попри певну істор. обмеженість (зокр. нечіткість меж предмету істор. М., відсутність єдиної періодизації для всіх складових муз.-істор. процесу), у них уперше було узагальнено наявний на той час емпіричний матеріал, стосовний вітчизн. муз. культури; як її складові виділено нар., місек. побут, і акад., церк. і світську укр. муз. творчість; висвітлено творчі біографії баг. провідних вітчизн. композиторів; підсумовано дані з історії осн. жанрів нац. муз. мистецтва (хор. концерт, опера, симф. музика, кантатно-ораторіальні, хор., кам.-вок. та інстр. жанри тощо); найпоширенішого вигляду набули концептуальні засади муз.-істор. знання вказаного періоду. В останніх особливо рельєфно виявилися генетичні зв'язки з фондом відповідних ідей укр. М. 2-ї пол. 19 ст., водночас свідоме спирання на дані вітчизн. народознавчої науки

(передусім історіографії, етнології). Осн. положення муз.-істор. концепції втілювалися в розкритті укр. фольклору як бази нац. специфічності вітчизн. муз. творчості, нац. муз. стилю як феномена, що фокусує в собі нац. своєрідність, в відтак внутрішню єдність укр. музики в її генетично-еволюційному й географ.-регіон. аспектах; якнайповнішому (на той час) репрезентуванню баг.-вікового хронолог. діапазону нац. муз. процесу; зародженню процесуально-динамічного підходу до аналізу історії укр. музики завдяки виявленню діхронних зв'язків у названому процесі; здійсненню його періодизації, що значною мірою спирається на принципи хронолог. членування М. Грушевським історії України; окремим спробам осмислення укр. муз. культури як складової ширшого духовно-культ. простору; різноманітним конкретно-аналітичному обґрунтуванню думки про укр. муз. культуру як суб'єкт відповідного світ. контексту.

З Україною певною мірою пов'язана одна з найоригінальніших у європ. музикознавстві антропологічна муз.-істор. концепція Б. Яворського. Дослідники (зокр. К. Зенкін) стверджують, що зацікавленість ученого муз.-істор. проблематику зросла саме в період його праці в Україні, не випадково розробки, в яких відповідні ідеї набули завершеного вигляду ("Заметки о творческом мышлении русских композиторов от Глинки до Скрябина", "История фаз", "Эпохи"). З'явилися одразу після переїзду Б. Яворського до Росії. Отже, імовірно, що в укр. період муз.-істор. погляди вченого викришали. У них істор. "фази" й "фазеогені" в еволюції муз. культури співвідносяться з осн. віковими періодами життя людини, простежується властиве праям цього вченого широке коло генетичних зв'язків із різними галузями європ. філософії, науки, зокр. ідеєю Всесвітності, властивою рос. клас. філософії, позиціями Ф. Шеллінга, Й. Фіхте, филос.-естет. засадами символізму, мають місце впливи психофізіології. Однак концепція Б. Яворського не стосувалась описаного раніше кола істор. ідей укр. М. і не отримала в ньому подальшого розвитку.

У розвідках М. Грінченка мали місце прояви рефлексії над тогочас. музикознав. процесом (зокр. іманентною логікою його розвитку), отже, зароджувалися ідеї метатеор. рівня. Взаємодія вже на початк. щаблі існування укр. М. як науки даних його емпіричного, теор. (муз.-істор. концепції, теорії в ін. галузях музикознав. науки), метатеор. рівня була проявом властивих тому часові передбачень майбутнього. Тут у згорнутому вигляді в синхронії представлено логіку подальшої істор. еволюції укр. музикознав. науки: певне нагромадження емпіричних даних у 1930—50-х стало необхідною базою для посилення уваги в 2-й пол. 20 ст. до проблем концептуально-теор. рівня, що у свою чергу націлювало на звернення до М. як об'єкта дослідження, тобто формування його наукознавчого напрямку як відносно самостійного на межі 20—21 ст.

Невідомою складовою процесу становлення істор. М. як галузі фундамент. укр. науки

Обкладинка книжки
"Історія української
музики" М. Грінченка
(К., 1922)

Л. Кулаковський

було формування циклу спец. муз.-істор. дисциплін. Цей процес органічно входив в ширше ринче активного розвитку відповідних об'єктів наук. дисциплін у 19 — на поч. 20 ст., що були базою для становлення наук. засад укр. народознавства. Напр., здобутки в галузі бібліографії пов'язувалися з іменами М. Максимовича, Б. Гринченка, І. Франка, О. Лазаревського, Я. Головацького, І. О. та Ш. Левчицьких, М. Комарова та ін. Зародження муз. бібліографії та нотографії пов'язувалося спершу із суто практичними, зокр. рекламними, цілями, однак частково фіксація муз. видань свідчила про профес. мету — облік і систематизацію наявної муз. літ-ри (див. *Бібліографія музики*). Для формування спец. муз.-істор. дисциплін важливе значення мала також праця баг. учених (в Україні), зокр. М. Комарова, В. Левчицького, В. Петра, С. Людкевича, А. Хибінського, М. Гринченка, Я. Миклашевського, Я. Поліщуків та ін., поміж музикознавців укр. діаспори — передусім Ф. Стеця) ■ ризоридними, у т. ч. архівними, джерелами, отже, вироблення характерних навичок наук. роботи з документ. матеріалом. Тому вже з 1-х кроків на істор. арені укр. істор. М. почало розкриватися як розгалужена царина, де власне історія музики виступала як провідна дисципліна, а допоміжні істор. галузі — цільно з нею пов'язані "супутники". Тобто в істор. М. виявилися риси підсистеми укр. музикозн.-наук, що було проявом наскрізного процесу становлення останньої як системи у 20 ст. Сформовані на поч. 20 ст. емпрічна основа, концептуально-твор. засади, проблемно-темат. наповнення, структури особливості укр. істор. М. зазнавали в подальшому прогресивних або регресивних змін, на певних етапах — майже повного нівелювання, однак із сучасних позицій рельєфно розкривається їх значення як базових у контексті розвитку цієї наук. галузі впродовж 20 — поч. 21 ст.

Доробок у галузі теор. М. був кількісно невеликим і значно менш диференційованим, порівняно з муз.-істор. Разом з тим указаний сферу в різні роки протігом 1-ї третини 20 ст. працювала когорта високопрофес. фахівців — В. Петр, Є. Риб, Г. Любимирський, В. Малішевський, Б. Яворський, В. Золотарьов, Р. Гієр, С. Богатирьов, А. Хибінський, С. Людкевич, М. Соліс, П. Козицький, М. Вериківський, Л. Кулаковський, А. Альшванг, Н. Волтер, Ф. Надененко та ін. Вони написали ориг. наук.-дослідні розробки, водночас зробили істотний внесок у пед. аспект теор. М. і тим самим заклали міцну фактову базу відповідного розділу укр. М. Провідний напрям тогочас. муз.-теор. досліджень пов'язувався з вивченням укр. учнями й дослідниками Б. Яворського його теорії лад. ритму (створена ним у Росії в 1-й роки 20 ст.). На протилежну поширену тоді зухорядному вивченню ладу в ній пропонувалося функціональне його розуміння, в основі якого лежала ідея нерозривного зв'язку двох начал — стійкого й нестійкого. Розгортання вказаного спів-

відношення в часі утворювало лад, ритм, що в муз. творч. виступав як об'єднувальне начало щодо їх форм., драматург., композиц. аспектів. Як і муз.-істор. концепція Б. Яворського, ця теорія увірвала в себе широке коло ідей, специф. перетворила в собі риси мислення, властиві тогочас. європ. наук. знанню. Це стосується, напр., виходу за межі усталеної в європ. музикозн. науці дволадовості (тобто мажору й мінору), що спирався на досягнення наук. етнології у вивченні ладів нар. музики (В. Одеський, П. Сокальський, О. Серов, О. Кастальський, Б. Варток, К. Квітка, Ф. Колесса та ін.), спостереження над рос. музикою поч. 20 ст. (М. Римський-Корсаков. ■ *Скдавін та ін.*), з якою безпосередньо пов'язані муз.-теор. позиції вченого. У динамічному вивченні музики давалися зв'язки з характерним для тогочас. європ. музикозн. науку протиставленням названого (Б. Асаф'єв, Б. Яворський, Г. Риман, Е. Курт) і статичного, архітектоничного (М. Гарбузов, Г. Коноє, Е. Розенов) підходів до аналізу музики, резонувала фундаментальна для науки й філософії ідея розвитку. Розгляд Б. Яворським проблеми муз. інтонації перебував у ринці тодішніх міждисциплінарних досліджень поняття "інтонація" — у М. (зокр. Б. Асаф'єв, Е. Курт), літературознавстві (де вивчалася мовна інтонація, В. Всеволодський, Генгросс), франц. експеримент. лінгвістиці (де опрацьовувалися закони "фонетичної естетики"), мав підґрунтя в муз. практиці 19 ст. (зак. композиторів-романтиків, рос. "жучицькі", О. Даргомижський, П. Чайковський та ін.), символізмі поч. 20 ст. тощо. Вивчення ладу як цілісності, що утворюється функціонально визначеними елементами, свідчило про вплив на Б. Яворського системних ідей, уже поширених у науці 2-й пол. 19 — поч. 20 ст. Ознаки такого універсализму мислення дослідника відображали не лише неповторний стиль його наук. праці, а й поступове становлення інтегративної тенденції в тогочас. наук. знанні.

У роботах атчизн. дослідників Б. Яворського (А. Альшванг, М. Волтер, Л. Кулаковський, М. Вериківський, Ф. Надененко) відбувався швидше не розвиток, а вивчення, часом популяризація вказаної теорії, зокр. підкреслювався універсализм муз. техніки, в якому об'єднувався прояв фіз. явища есенції, техніки. Під таким кутом зору розглядалася, напр., взаємодія метру й ритму (А. Альшванг). Укр. музикознавці стверджували думки про системну цілісність муз. ладу, що утворюється завдяки взаємодії різнофункціональних елементів (Н. Волтер), контакти лад.-ритм. боку муз. творів із їх драматургією, формою, муз.-стильовими особливостями (Л. Кулаковський). Через абсолютизацію лад. аспекту аналізу муз. творів, спроби встановити прямотлісний зв'язок музики з надто далеким від неї явищем зазначена теорія у своєму цілісному вигляді не отримала подальшого розвитку в укр. музикозн. науці. Водночас вона мстила в собі низку істор. перспективних думок, стала відправним пунктом формування нових напрямів

міа дослідження. Маються на увазі: закладання основ сучас. теорії ладу, в т. ч. його функціонального тлумачення, ідея множинності ладів, тлумачення окремих муз. форм як прояву заг. принципів формотворення, музики — як мови, що майже через 100 років було розвинуто в межах муз.-семіотичних досліджень, тощо. Низка важливих муз.-теор. ідей, досліджених укр. і рос. теоретиками наступ. поколінь, тісно чи ін. мірою пов'язана з ідеями Б. Яворського. Це стосується 12-шалевого ладу (О. Оголевський), розкриття останнього як логічної системи, побудови теорії лад. перемінних функцій (Ю. Тюлін), подальшого розвитку теорії лад. функцій (Г. Вірановський), формотвірної ролі ладотональної функціональності (І. Способін), ознак ладогарм. єдності в сучас. поліфонічній композиції (О. Робенно) тощо.

Укр. М. стосується оригінальна муз.-теор. концепція М. Рославця. На межі педагогіки й науки перебувала розробка В. Малишевського "Вчення про модуляції", виконана в річці традицій, закладених М. Римським-Корсаковим щодо вивчення проблем гармонії. Окремі розвідки поч. століття присвячувалися теор. питанням музики архаїчних періодів, Давньої Греції, персо-араб., інд., тамам (В. Петр), кит. гамі в рос. музиці (П. Сокальський), укр. музиці (Р. Козицький). Це означало початок прилучення укр. теорії музики до раніше згаданої тенденції історизації заг.-європ., зокр. укр. М. На відміну від історії та теорії музики, муз. естетика одразу почала свій істор. розвиток з "вершини-джерела". Це зумовлювалося тим, що в ост. роки III ст. почалася музикозн. діяльність С. Людкевича. У його докт. дисертації "Далі проблеми розвитку звукообразності" на енциклопедично широкому матеріалі світ. муз. культури вивчалися різні типи *програмності*. Водночас остання розглядалася як чинник, у якому фокусується безпосередня включеність укр. музики до світ. муз. процесу. До найкращих в укр. музикозн. науці поч. 20 ст. належать також шевченкознавчі розвідки названого автора ("Про основу і значення співності в поезії Т. Шевченка", "Про композиції до поезії Шевченка"). Музикальність Шевченкової поет. мови розглядалася в них як сутнісний чинник худож. мислення Кобзаря, що водночас споріднював його творчість із нар. "співаною поезією", відтак безпосередньо стосувався розкриття постаті поета в нац. культурі як "речника укр. народу". Зважаючи на частоту звернення укр. композиторів до його текстів, важливим для укр. М. є також обгрунтування С. Людкевичем непересічної ролі творчості Т. Шевченка в становленні нац. специфічності (зокр. у зв'язку з осмисленням указаної специфічності ввів до укр. М. термін "націоналізм в музиці") вітчизн. комп. школи. Відтак у вказаних розвідках було закладено ключові ідеї для майбутніх досліджень шевченкознавчої проблематики в різних галузях укр. музикозн. науки, а також проблеми музикальності поет. мови Т. Шевченка — в літературознавстві. У вказаних публікаціях релеванно виявилися ґрун-

товні знання автора з історії світ. муз. культури, філософії (особливо нім.), заг. естетики, філогії, зумовлені його заг. університет. освітою; досконалий, майже не позначений проявами істор. обмеженості комплексний характер його наук. праць, що прийняли на півстоліття випереджував той час; цінний і для музикозн., і для літературознав. наук синтетичний аналіз вок., і вок.-інстр. зразків, характерний для вченого, який мав не лише музикозн. а й філол. освіту, вільно володів кількома іноз. мовами.

Сфери муз. естетики різною мірою стосувалися дослідженням, проблем, що здебільшого вивчалися також у заг. музикозн. науці 19—20 ст., як-от: інтонац. природи музики (Б. Навроцький), зокр. інтонац. середовища епохи (одночас. з Б. Асаф'євим — М. Грінченко); співвідношення мовної та муз. інтонацій (В. Петр), музики й поезії (М. Грінченко, Я. Полфоров); істор. походження муз. мистецтва (М. Грінченко, А. Бабій, А. Буцькой); нац. муз. стилі (В. Матюк, П. Бакаланський, С. Людкевич, Ф. Колесса); "смішного" (Б. Нейман), прекрасного (С. Людкевич) в музиці; взаємодії муз. і кіномистецтва (М. Малеко); музики в драм. трі (Я. Полфоров); ритм, гімнастики Ж. Далькроза (Л. Кулаковський) тощо.

Засади муз. етнології розвивали в 1-й трет. 20 ст. Ф. Колесса, С. Людкевич, Я. Роздольський, Е. Ляйвова, О. Сластін, К. Кітима, І. Франко, Леся Українка, В. Гнатюк, Д. Ревуцький, П. Демчицький, Г. Хоткевич, М. Гайдай, В. Харків, М. Береговський та ін. Цими та ін. фахівцями було зібрано й опубліковано декілька тисяч зразків муз. фольклору різних жанрів — обряд., побут., епічних, інстр. творчості, здійснено ґрунтовні наук. дослідження, що мали резонанс у європ. наук. світі. У їхніх працях було сформуовано осн. принципи істор.-типолог. вивчення муз. фольклору, його структурного аналізу, класифікації, що перебували в річці відповідних прогрес. досягнень європ. М., функціонально-жанрову концепцію фольклору. Провідними центрами розвитку цієї наук. галузі були в той час *Кабінет муз. етнології* (1922, кер. — К. Квітка) та *Етногр. комісія ВУАН*.

Успіхи психології, фізіології, психофізіології, орієнтація на дані цих наук-лідерів у процесі пошуків раціональних способів пояснення муз. мистецтва зумовили звернення укр. музикознавців до проблем муз. психології — розвитку муз. слуху (А. Буцькой), синестезії (Г. Майфет, А. Анісімов), психології муз. переживань (С. Анонін). У низці публікацій прихильників марксизму (Г. Коган, Б. Нейман, Б. Манжос) було здійснено спроби універсалізації соціолог. аспекту пояснення муз. мистецтва. Проте властиве гуманітарній думці 2-ї пол. 19 — поч. 20 ст. тлумачення худож. творчості як явища суспільності набуло тут спрощених і догматичних рис відповідно до характеру сталінського варіанту марксизму. У таких статтях почалося формування не характерної муз.-соціолог. проблематики, а методолог. бази, що стала єдино можливою в наступ. рад. десятиліття.

Ф. Колесса

Е. Ляйвова

Обкладинка книжки
"Зазальні Кошицького
й Грінченка: Основні
музичні теорії (Теорія
музики)"
С. Людкевича
(Коломия, 1921)

Цим було загальмовано процес становлення муз. соціології як наук. музикозн. дисципліни. Водночас повага відповідних публікацій у 1920-х була поки що проявом плюралізму вихідних засад наук. знання. Показовим для того часу було створення окремих розробок у галузі муз. лексикографії, зокр. *В. Кридуцько* й *П. Кошицького*, *О. Залеського*, *М. Грінченка* (див. Лексикографія музична). Аджі спроби підсумовування емпіричного матеріалу мають місце, коли певні епохи, періоди, стадії в розвитку духовної культури й водночас відповідних галузей знання досягають стадії відносної зрілості, як це відбувалося в 1920-х. Утвердження організац., фахових, наук. засад укр. М. протягом 1-ї трет. 20 ст. зумовило помітне кількісне і якісне зростання пед. аспекту цієї галузі знання, спонукало до створення фонду республіканських вітчизн. навч.-метод. розробок. Праця в укр. муз. ВНЗ провідних вітчизн. музикознавців, використання в навч. процесі (шоправа часто через брак підручників) іхніх наук. праць, зумовили відображення в навч. курсах осн. досягнень укр. музикозн. науки. У навч. процесі в муз. ВНЗ було представлено розгорнений цикл музикозн. дисциплін, в також курсів, що мали значення для мистецтвознавства в цілому. Поміж них — історія всесвіт., укр. класичної, новочас. музики, історія опери (М. Грінченко), сольфеджіо, гармонія, поліфонія, аналіз муз. форм, історія фп. вик-ва (*В. Луцький*, *Ш. Іванішський*, *Г. Коган*), психологія та стилістика мист. (Ф. Шміт), семінари, присв. проблемам взаємодії різних видів худож. творчості (*А. Буцький*, *П. Кошицький*, *Ф. Шміт*) тощо. Подібно до М. Грушевського, який 1-м почав читати курс історії України у Львів. ун-ті в кін. 19 ст., М. Грінченко вперше ввів у навч. програми й почав читати курс історії укр. музики в Кам'янець-Поділ. ун-ті в 1910-х, а в 1920-х був осн. викладачем цього курсу в Муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка. У тому самому ін-ті А. Альшванг і Н. Вольтер увели в навч. процес курси (лад, ритм, аналіз будови муз. мови), в основу яких було покладено теорію лад. ритму Б. Яворського. Показовим щодо помітного зростання фах. рівня пед. галузі укр. М., водночас усвідомлення наук. і муз.-культ. громадськості укр. М. як галузі укр. науки було відкриття муз.-наук. ф-ту в Київ. конс., наук.-теор. відділення — в Муз.-драм. ін-ті ім. М. Лисенка.

У формуванні навч. метод. галузі укр. М. відобразилася динамічність його розвитку в 1-й трет. 20 ст. На поч. століття в муз. школах, класах, уч-щах застосовувалися не лише новостарих, але знач. мірою написані ще в 19 ст. посібники й підручники (у т. ч. переклад.). У них здебільшого подавалися елементарні відомості з історії (*О. Размадзе*, *П. Перепелицин*, *Л. Саккетті*, *Р. Ганіка*), теорії (*А. Казбиров*, *О. Каневцов*, *Г. Любомирський*) музики, гармонії (*А. Казбиров*, *Г. Любомирський*, *М. Тутковський*), хоч деякі з таких праць були досконалішими (як-от підручник М. Тутковського з гармонії). У 1920-х з'явився

кількісно більший масив навч.-метод. літ-ри, що охоплював ширше коло проблем, включаючи низку фахових; інколи — значно оригінальніші розробки, а також числ. публікації, признач. для використання у сфері мас. муз. освіти, відтак часто присв. викладенню основ нотної грамоти. До 1-х належали, напр., праці з теорії музики; сольфеджіо й хор. співу (обидві — С. Людкевич), новаторські за своїми ідеями роботи з теорії ш методик муз. виконання (*Л. Хереско*, *П. Кулаковський*), до 2-х — розробки *К. Стеценка*, *М. Радзівєвського*, *В. Верховинця*, *К. Богуславського*, *Л. Лисовського* та ін. Побачили світ праці відомих майстрів вик. мистецтва, зокр. із теорії піанізму (*Г. Коган*, *В. Івановський*), вок. педагогіки (*О. Муравйова*, *Д. Євтушенка*, *П. Голубєв*, *М. Мизюлов*). У них було узагальнено вел. профес. досвід майстрів, творча діяльність яких визначила собою характерність відповідних вик. шкіл, що стали провідними в укр. муз. культурі 20 ст., продовжують розвиватися дотепер. Тому в баг. моментах такі розробки не втрачають своєї актуальності й на сучас. етапі. Напр., викладені в різного роду мат-лах принципи вок. школи О. Муравйової дістали своє продовження у вик. і пед. діяльності її учнів, як-от Д. Євтушенка, а потім — його вихованців (*М. Шевченко*, *Г. Шаліно*, *В. Борисенко*, *П. Кармалюк*, *О. Дорчи*, *Ш. Любомова*, *В. Буймістер* та ін.), які працювали в різні роки у 2-й пол. 20 ст., а деякі продовжують працювати й на поч. 21 ст.

Масштабними й дієвими чинниками тогочас. муз.-культ. процесу були муз. критика й публіцистика. Праця на їх теренах когорті раніше згаданих кваліфікованих музикознавців зумовила подальшу професіоналізацію цих сфер знання. Однак, зважаючи на те, що важливі для укр. музики проблеми мали заг.-культурне значення, показово, що до їх осмислення зверталися не лише музикознавці, а й ширше коло представників укр. інтелігенції різних фахів і громадсько-політ. та естет.-худож. позицій. Поміж них — *І. Рачинський*, *В. Сокальський*, *І. Франко*, *Ф. Колесса*, *В. Чечотт*, *О. Русов*, *Б. Підгорецький*, *К. Квітка*, *С. Людкевич*, *Б. Яновський*, *К. Стеценка*, *Я. Степюши*, *П. Кошицький*, *М. Вериківський*, *Л. Д. Редьчицький*, *Б. Лятошинський*, *Р. Гієр*, *М. Вілінський*,

П. Кошицький, М. Грінченко,
М. Вериківський (1920-і рр.)

С. Дрімцов, Л. Ісовський, В. Фемеліді, М. Коліда, М. Малько, В. Драшніков, Я. Попицький, М. Гринченко, Я. Юрмас, М. Шолович, В. Костенко, Я. Полфоров, О. Білокопитов, О. Арнаутов, В. Довженко, В. Асмус, Г. Коган, К. Михайлов та ін. Це сприяло тому, що на шпальтах періодики 1-ї трет. 20 ст. знайшла відображення вся складна панорама тогочас. муз. культури, зокр. її розбудова в період УНР і наступ. 1920-х, властивий їй плюралізм худож.-естет. позицій, гострі й широкомаштабні дискусії щодо провідних проблем, осн. галузей, процесів розвитку нац. муз. культури, еволюція її парадигми, що призвела до різкого зламів осн. іманентних тенденцій її становлення на межі 1920—30-х, прогрес. ідей та істор. зумовлені помилки, було висвітлено вел. кількість різних за своїм значенням муз. явищ і подій, що відбувалися як у культ. центрах, так і на периферії. Поміж характерних проблем, розглянутих у тогочас. періодиці — нац. характерність укр. музики, нац. муз. стиль, роль М. Лисенка в укр. музиці, прояви модернізму в комп. творчості, професіоналізм різних галузей вітчизн. муз. культури, питання комп., вик. опер., хор. мистецтва. У 1920-х пов'язані з ними актуалізувалися питання співвідношення до- і пореволюційного періода розвитку вітчизн. музики, т. зв. "пролетарського" мистецтва, конкретних шляхів втілення гасла "Жовтень — у музику", amator. мист. руху, становлення спец. і мас. муз. освіти, вид. справи, розвитку муз. творчості на периферії, дискутувалася дилема "Європа" чи "Просвіта", розгорнулася критика "церковщини", "давиловщини" в мистецтві тощо. У тлумаченні муз. творчості під кутом зору маркс. позицій у публікаціях прибічників АПМУ (О. Білокопитов, Я. Полфоров, В. Довженко), пов'язаних із цим: недооцінка значення Лисенка для вітчизн. муз. культури, нігілізм щодо класичної муз. спадщини, затіновання проблеми її нац. своєрідності й навпаки, підвищений увазі до питань "пролетарського" мистецтва поступово визрівали й посилювали свій вплив на муз. процес уніфіковані тенденційні засади музикозн. діяльності. Інтенсивне розгортання просвітницької справи, мас. муз. освіти, проведення різного роду свят, концертів-мітингів у повоєн. час супроводжувалося піднесенням лекційної справи (М. Гринченко, Б. Яновський, С. Дрімцов, Я. Миклашевський, А. Альшванг, П. Козицький, Г. Коган, В. Асмус, М. Алексєєв, М. Скорулський, М. Вілінський, К. Пігров, П. Столярський та ін.). Зокр., у Харкові лекції з муз. ілюстраціями почав читати Я. Миклашевський (з 1919), у Житомирі — М. Скорулський, у Києві — П. Козицький (з 1922), в Одесі — М. Вілінський, К. Пігров, П. Столярський (з 1925—26), у Єлисаветграді — Генр. Нейгауз, у Сумах — Л. Когадєєв. Систематично проводив лекційну діяльність М. Гринченко. Найважливішою в 1920-х подією в цій сфері музикозн. діяльності стало проведення Г. Беклемішевим циклу лекцій-концертів "Муз.-історичні ілюстрації" (1923—28, епізодично брали участь також Г. Коган, Г. Нейгауз,

А. Альшванг та ін.), під час яких він виконав бл. 2000 творів укр., рос., ін. європ., амер. композиторів 16—20 ст.

Істор. сформована в Зах. Україні геополіт. ситуація, водночас еміграція музикознавців зі Сх. України після 1917 зумовила кадрові втрати. Натомість за межами України в 1920-х почала складатися, а в Чехословаччині вже утвердилася відносно розвинена інфраструктура, на яку спиралася укр. М. за кордоном. У Празі й Подєбрадах було сконцентровано ряд укр. ВНЗ, нац. наук. і культ. установ, створено провідний у 1-й пол. 20 ст. культ.-мист. і наук. центр зах.-укр. еміграції. Ряд укр. композиторів і музикознавців отримав спец. муз. освіту в час, і укр. навч. закладах Праги — Вищій школі майстерності, Карловому ун-ті, УВФІ, УВУ й потім працював у них (Ф. Якименко, Ф. Штешко, З. Лиско та ін.). У європ. ВНЗ було захищено докт. дис. укр. музикознавців — С. Людкевича (Віден. ун-т), М. Бойченка (Конс. св. Цецілії, Рим, Італія), Е. Чеселського, С. Туркевич-Лукінович, З. Лиска (Карловий ун-т, Прага) та ін. Це сприяло взаємопроникненню нац. та іншоцв. музикозн. традицій. За кордоном було написано розробки з історії музики, зокр. стосовні творчості М. Лисенка (З. Лиско, Люц. Кобиланський), спец. муз. істор. галузей (Ф. Штешко), муз.-теор. праці з питань новочас. принципів муз. композиції (М. Бойченко), істор. розвитку "гармонічного почуття", муз.-естет. розробки, присвячені розгляду взаємозв'язків поезії та музики, "муз. ритму" в поезії Т. Шевченка (усі — З. Лиско), навч.-метод. розробки з гармонії (Ф. Якименко). 1929 почалася робота над "Енциклопедією українознавства", що включала й мат.-ли про укр. муз. культуру. Вони стали внеском в укр. муз. лексикографію. Музикозн. доробок, створений представниками діаспори, свідчить, що укр. М. почало формуватися як географ. розосереджене й водночас внутрішньоцілісне явище.

Т. ч., у 1-й трет. 20 ст. було закладено підвалини подальшого розвитку укр. М.: тоді окреслилися його осн. розділи, важливі тенденції, що в подальшому зазнавали прогрес. або регрес. змін, набували специф. форм, однак загалом продовжують розвиватися до сучас. етапу включно.

У 1930—50-х цілісність укр. М. виявляється в найбільш складних і завуальованих формах. До 1939 нац. музикозн. думка репрезентувалася 3-в гілками — сх., зах., укр. діаспори. Музикозн. процеси у Сх. і Зах. Україні, що розвивалися в різних соціал. умовах, докорінно відрізнялися за своїми теор.-методол., отже, концептуальними засадами, гол. тенденціями розвитку, а відтак результатами наук. досліджень. Розвиток вітчизн. музикозн. думки було перервано війною, а її стан у довоєнний період і в 1950-х істотно відрізнявся.

У Галичині особливості М. та інфраструктури, на яку воно безпосередньо спирається, визначилися тенденціями закладеними в період нац. культ. відродження. Завдяки цьому в умовах

Г. Беклемішев

Ф. Юрківський

Обкладинка журналу
"Українська музика"
(Л., 1939. - Число 4)

Обкладинка книжки
"Список українських
професійних музик у
Львові: матеріали і
документи" (Л., 1997)

роз'єднаності різних гілок нац. музикозн. думки особливо рельєсно виявлялися її цілісності як явище укр. нац. духовної культури, наскрізні для 20 ст. процеси еволюції аказаної сфери знання. На зах.-укр. землях у 1930-х утворилися найрозвиненіші за всю 1-у пол. 20 ст. освітні, вид., кадрова база М. Продовжували діяти ВМІ й розгалужена мережа його філій, утворених у попередній період [у Станіславові, Дрогобичі (тепер Львів, обл.), Перемишлі, Тернополі, Яворові, Бориславі (тепер обидва Львів, обл.), Коломиї (тепер Івано-Фр. обл.), а також нововідкритих у Золочеві (1931), Самборі (1932, тепер обидва Львів, обл.), Рогатині (тепер Івано-Фр. обл., 1938); конс.: ПМТ та ім. К. Шимановського; Ін-т музикології Львів. ун-ту. На базі 1-х трьох 1939 було засновано Львів. конс. [під зах. ним. окупації Львова — Staatliche Musikschule (ukr.) in Lemberg]. Уведення тут централізованої системи навчання за єдиними програмами також мало позитивне значення для підвищення рівня викладання музикозн. дисциплін. Було створено Музиколог. секцію СУПРОМУ, Музиколог. комісію НТШ, що в 1930-х відіграла визначну роль в утвердженні профес. основ зах.-укр. М., були важливими центрами наук. муз. україністики на вітчизн. землях у цілому. Музикозн. праці друкувалися Муз. тов-вом ім. М. Лисенка, вміщувалися у баг.-томному вид. Богословської академії, фаховий періодичні, передусім ж. "Укр. музика", що за своїм високим фаховим рівнем, дієвою роллю в розбудові різних ланок укр. муз. культури (у т. ч. М.), став фактичним наступником сх.-укр. ж. "Музика". Поміж ін. видань, де друку. музикозн. розвідки, ж.: "Боян", "Муз. вісник", "Муз. вісти", "Ехо" (1937, засн. Ю. Кофлером); часописи: "Діло", "Новий час", "Назустріч", "Наші дні", "Життя й мистецтво", "Наша культура", "Дзвони", "Життя і значня", "Карпатська Україна", "Український Бескид", "Sygnaty" (Варшава), "Die Musik" (Берлін), "Anbruch" (Відень) тощо. У царині М. працювала когорта високопрофес. фахівців, які отримали музикозн. освіту в ун-тах і конс. Заходу (А. Хибінський, С. Людкевич, В. Бордінський, З. Лиско, Б. Кудрик, А. Рудницький, В. Витвицький, Я. Хомицький, Є. Цегельський, Т. Моєрський, А. Солтис, Ю. Кофлер та ін.). З їхньою діяльністю пов'язане окреслення збереження і в подальшому характерних рис Львів. музикозн. школи.

В істор. М. продовжувався розвиток концептуальних основ, осн. розділів, започаткованих у попередній період, зокр. стосовних духовної музики (Д. Антонович, Ф. Стешко, Б. Кудрик), теоретичної М. Лисенка [С. Людкевич, В. Витвицький, Ф. Колесса, Ф. Стешко, А. Рудницький, В. Барвінський, Д. Антонович; окр. вип. ж. "Укр. музика" (1937, ч. 9—10)], С. Гулака-Артемовського (З. Лиско), муз. теоретичної (С. Людкевич, Б. Кудрик, В. Витвицький, З. Лиско, В. Барвінський) і муз. життя (В. Витвицький) Зах. України, жанрів укр. музики — сольної пісні у Сх. Галичині (В. Витвицький), хор. обробок укр.

нар. пісень (Б. Кудрик), а також мас. музики (Б. Лорко), мінн. зв'язків нац. муз. культури (В. Витвицький, Б. Кудрик, Ф. Стешко), зах.-європ. музики (А. Хибінський, А. Рудницький, С. Дністрянська, В. Барвінський, Б. Кудрик, Е. Цегельський). У праці З. Лиська "Піонери музичного мистецтва в Галичині" (де подано 3 окремі розробки) на вел. джерельному мат-лі відтворено панораму картину муз. життя Сх. Галичини 19 ст. Вивчення масштабного масиву різномірних джерел, отже, шліфування характерних навичок їх опрацювання зумовило стимулюючу роль указаних розвідок у становленні в зах.-укр. М. спец. муз.-істор. дисциплін. Крім того, А. Хибінський від практичній заняття з муз. палеографії в Ін-ті музикології.

У теор. М. продовження тенденцій, сформованих у попередній період, виявилось, напр., у зверненні Й. Хомицького до питань поліфонії 13—14 ст., органу "Седрунт" Перотина й водночас З. Лиско до муз. творчості 20 ст. У цих працях відображалася закладена раніше тенденція розширення меж картини світу, водночас виявлялося характерне для європ. теор. М. 20 ст. зацікавлення питаннями поліфонії, що набула помітного значення в тогочас. музиці. Вивчення Й. Хомицьким структурних особливостей сольних пісень Б. Гріга генетично пов'язувалося з архітектонічною концепцією муз. форми. У цьому регіоні також виявилася започаткована в попередній десятиліття тенденція історизації теор. М., що далася азнаки в розвідках із питань гармонізації нар. пісень (Ф. Колесса) і форин соліспіву у творчості М. Лисенка, у повосинний період — цілотовою гама, гарм. мови М. Леонтовича (усі — С. Людкевич). До сфери муз.-естет. проблематики належали, зокр., розробки з питань співвідношення поезії та музики (С. Людкевич, Б. Кудрик, З. Лиско, В. Витвицький), у яких отримали подальше продовження ідеї муз.-естет. праць поч. 20 ст., зокр. шевченкознавчих розвідок С. Людкевича.

Найбільший внесок у розвиток муз. фольклористики й етнології на Зах. Україні в 1930-х зробив Ф. Колесса, який здійснював збирання роботи (зокр. записи нар. пісень з Полісся), написав наук. праці (зокр. щодо обряд. пісенності). Його виступи на міжн. форумах у 1920—30-х сприяли зростанню авторитету цієї сфери вітчизн. науки в європ. наук. світі. Позитивну роль у розвитку назв. галузі музикозн. науки Зах. України відіграло Етногр. тов-во Підкарпат. Русі.

Досягнення відносної зрілості зах.-укр. М. у 1930-х стимулювало розвиток муз. лексикографії, подібно до того, як це відбувалося у сх.-укр. музикозн. науці 1920-х. Група викладачів ВМІ п/к З. Лиська підготувала "Муз. словник" (Стрий, 1933) — одну з 1-х спроб упорядкування й уніфікації укр. муз. лексики [на його основі З. Лиськом створено "Укр. муз. лексикон" (Міттенвальд, 1947)]. Окремі мат-ли з питань муз. термінології З. Лиско надрук. у ж. "Укр. музика". Сфера муз. лексикографії поповнилася також довідковим виданням, присв.

польсь. муз. культурі до 1800 (А. Хибінський), фондом статей, уміщених у баг.-томний Укр. заг. енциклопедії (Л., 1930-і; С. Людкевич, Н. Миканівський, Б. Кудрик). Низка публікацій мала історіографічне спрямування, як-от стаття С. Людкевича, присвячена розвитку муз. публіцистики у Сх. Галичині, огляди новітньої музики, літ-ри, вищени в ж. "Укр. музика". У галузі навч.-метод. літ-ри було створено посібники з мистецтва диригування (М. Колесса, З. Лиско, В. Витвицький), муз. інстр. укр. народу (Г. Хоткевич), гармонії (І. Левицький). У критико-публіцист. сфері обговорювалися питання нових напрямів у муз. мистецтві (А. Рудницький, З. Лиско, С. Людкевич, В. Барвінський, М. Колесса, З. Лиско, Н. Миканівський), боротьби з аматорством (С. Людкевич), незадоволеного становища укр. музиканта в Галичині (В. Витвицький, С. Людкевич, Н. Миканівський, Р. Собцицький), висвітлювалися події поточного муз. життя тощо.

У М. рад. Україні на межі 1920—30-х, Зах. — у повосинний час відбувся перехід від плюралистичних до тенденційних уніфікованих філос. засад, у яких нерозривно поєдналися філос. та ідеолог. аспекти, що в тих політ. умовах призвело до грубого коригування "згори" мист. і наук. процесів. Процес специфізації цих засад стосовно духовної культури набув завершеного вигляду в теорії соціалізму, сформованої та впровадженої в різні її сфери в 1930-х. Ця теорія стала виконувати роль своєрідного "фільтра", крізь який "пропускався" весь культ. процес у наук. дослідженнях, що призвело до його фрагментарного, схематично-спрощеного, упередженого розкриття. З різних причин (еміграція за межі України, репресії на Батьківщині, загибель на фронтах 2-ї світ. війни) в укр. М. 1920—40-х відбулися вел. кадрові втрати (А. Алышванг, С. Ананьїн, М. Антонович, В. Барвінський, І. Белза, О. Білокопитов, С. Богатирьов, М. Бойченко, В. Верховинець, А. Вирста, В. Витвицький, Р. Глєр, А. Газенлуд, М. Грінченко, Б. Дяченко, О. Залеський, К. Квітка, О. Кошчи, Б. Кудрик, Л. Кулаковський, З. Лиско, П. Моценко, А. Олександровський, Д. Ревуцький, Р. Савицький, І. Синевицький, Ф. Стешко, С. Туркєвич-Лукинович, В. Харків, Л. Хмич, Й. Хоминський, Г. Хоткевич, Є. Цегельський, В. Цукерман, Б. Яворський, Я. Юрас та ін.). Поряд із необхідністю спиралися на уніфіковані методолог. засади це призвело до тимчасового припинення досліджень у напрямках, що розроблялися названими музикознавцями.

Уніфікація вихідних засад спричинила нівелювання сформованої в кін. 19 — 1-й трет. 20 ст. плюралистичної панорами філос.-естет. позицій, концепцій, методів, теорій. Така ситуація підтримувалася спрямуванням філос. засад на гіперболізацію загального й недооцінку конкретного в наук. дослідженнях, вилученням із наук. обігу баг. конкретно-наук. методів і принципів, поширених у музикизн. науці попереднього періоду. Догматизація теорії соціалізму, поєднана з нігілізмом щодо культ. над-

бавь минулого й сучасності, які не відповідали принципам соціалізму (духовне мистецтво різних епох, зах. музика 20 ст., вел. масив відомих у попередній період творів, фактів творчих біографій культ. діячів тощо) спричинили штучне звуження географ. і хронолог. меж предмета музикизн. науки на противагу намаганню максимально їх розширити, властивому попередньому періоду. Відтак у наук. музикизн. розробках 1930—50-х висвітлювалися переважно класика 19 ст., орієнтовані на неї твори композиторів рад. періоду, окремі явища більш ранніх етапів. Тим самим посилювалася фрагментарність предмета названої наук. сфери, а отже, штучно викривлювалася іманентна логіка істор. еволюції останньої, що полягала в дедалі переконливішому розкритті її як розгалуженої та водночас цілісної системи. Вимушене туманчання нац. культур із позицій теорії соціалізму як соціально диференційованих, нац.-специф. лише за формою явищ, політ. курс на провінціалізацію укр. культури, пов'язана з цим штучна зміна її парадигми призвели до заперечення сформованих у попередній період концепційних засад, нівелювання важливих ознак укр. М. як нац. визначеної музикизн. школи. Отже, названа галузь знання у Сх. Україні вступила у штучно створену стадію різкої дестабілізації.

Разом з тим домінуючі тоді регресивні тенденції не визначали собою всю культуру. Комплекс іманентних і каузальних чинників зумовив наявність у тогочас. культурі найрізноманітніших складних і суперечливих форм взаємопроникнення регрес. і прогрес., перспективних тенденцій, що, дедалі рельєфніше виявляючись, підготували вихід укр. М. у 1960—80-х на кількісно і якісно вищий щабель його істор. еволюції, порівняно з 1-ю пол. 20 ст. Так, нищення інтелігенції, "передгрозова" атмосфера 1930-х і потім воєнні події різко загострили значення етико-гуманіст., психолог., отже, суб'єктивного початка в основах пізнання. Потенційно це мало принципове позитивне значення для досліджень духовної (зокр. муз.) культури, що є "проекцією духовності" (С. Кримський) людини, нації, людства. Унаслідок генетичних зв'язків уніфікованих філос. засад із раціоналіст. традицією європ. філософії, вони містили в собі заг.-діалектичні ідеї, що плідно використовувалися не лише музикознавцями, які працювали в рад. Україні, а й фахівцями, які ніколи свідомо не спиралися на маркс. філос.-естет. засади (напр. С. Людкевич, який використовував відповідні положення вже в 1-х своїх наук. працях 1900-х). Із глибоке розуміння і коректне використання слугували спецф. засобом подолання схематичної спрощеності й догматизму мислення в баг. ґрунтовних музикизн. працях рад. часу. У повосин. час особливо відчутними стали зміни в інтонац. фонді епохи. Він не відповідав штучно навантаженому суспільству "згори" оптиміст. світогляду, а відображав реально існуючі прикмети світовідчуття людей того драм. періоду (до прикладу, пісенна творчість, породжена війною). Водночас від-

МУЗИКОЗНАВСТВО

МУЗИКОЛОГІЧНИЙ ВІСНИК

Вісник музикознавства

Вісник музикознавства

Програма вечора
старогалицької елегії
з нагоди створення
Музикологічної комісії
НТШ за участю
С. Людкевича
(Львів, 1936 р.)

РАДЯНЬСЬКА МУЗИКА

6

1939

МУЗИКА

Обкладинка журналу
"Радянська музика"
(К., 1939. — № 6)

Обкладинка книжки
"Нарис історії
української музики"
А. Ольховського
(К., 2003)

булися зміни в комп. мистецтві — збагатилися жанрова палітра, зміст осн. естет. категорій, підвищалося значення "чистої" музики, поряд із програмною. Зазначені процеси в культурі стали поштовхом для розвитку симф. музики, зокр. композицій, познач. рисами драм. симфонізму. Ці соц. і культ. процеси поступово розквітнулися основи догматизму в мисленні митців і науковців, криза якого припадає на межу 1950—60-х.

Позитивне значення для розвитку укр. М. мало відновлення в 1930-х діяльності конс., відкриття в них істор.-теор. ф-тів, аспірантури, астанова науки. ступеня канд. і доктора мистецтв (поміж 1-х докторів — Л. Ревуцький, Г. Таранюк, канд. — Л. Архимович (Архимович), М. Береговський, А. Герман, В. Довженко, Г. Кисельов, Й. Миклашевський, Г. Томенко, Г. Шеффер, О. Шреер-Ткаченко), заснування 1936 акад. Ін-ту фольклору [реорганізованого 1942 в Ін-т нар. творчості і мистецтв (тепер — ІМФЕ)], музикозн. секції СКУ, створення спеціаліз. вид-ва "Мистецтво". В умовах тиску ідеології на М. важливу роль у "проростанні" в ньому прогрес. тенденцій і водночас здійсненні зв'язку різних істор. періодів відігравали об'єктивні іманентні закономірності його розвитку, що в різних формах даються взнаки в усі часи й за різних соц.-істор. обставин, адекват. професіоналізм, досвід, культура наук. дослідження ряду музикознавців старшого покоління, які сформувалися в минулий період, а також мол. тоді талановитих фахівців — С. Людкевича, С. Богатирьова, Й. Миклашевського, Д. Ревуцького, М. Гринченка, М. Тіца, А. Ольховського, М. Білинської, В. Довженка, О. Шреер-Ткаченко, Л. Кауфмана, Г. Томенково, Т. Шеффер, К. Мойбурової, М. Гордійчука, Л. Архимович, Я. Волинського, І. Ляшенка, М. Забайкевич та ін. Праці багатьох із них, створені в рад. час, стали вагомим надбанням нац. музикозн. науки. С. Людкевич, С. Богатирьов, М. Тіца, О. Шреер-Ткаченко, М. Гордійчук, І. Ляшенко та ін. заклали підвалини авторитетних музикозн. шкіл, впливаючи на розвиток цієї галузі знання в 2-й пол. 20 — на поч. 21 ст.

У взаємодії регрес. і прогрес. тенденцій дедалі чіткіше окреслювався напрямок розвитку вітчизн. М. упродовж 1930—50-х: від панування деструктивних, системоруїнувальних, регрес. тенденцій у 1930—40-х до чіткішого виявлення конструктивних, системоутворювальних, прогрес. тенденцій у 1950-х, що безпосередньо підготували вихід цієї галузі знання на якісно вищий щабель у наступ. період. Прогрес. тенденції в музикозн. думці значною мірою пов'язувалися тоді з нагромадженням емпіричних даних, ґрунтовнішим їх осмисленням, отже, збагаченням проблемно-темат. палітри названої сфери знання, зменшенням дискретності її предмета. Поступове нагромадження в критиці, публіцистиці, історії, теорії музики узагальнюючих ідей, що базувалися на спостереженнях над конкретними муз. мат-лом прокладало шлях до звільнення в майбутньому від примітивних концепційних штампів, формування

більшої об'єктивності, конкретності, фахової досконалості в концептуальному осмисленні муз. культури. У 1950-х очевидним стало також кількісне зростання укр. М.: вийшла друком низка вагомих робіт, де ширшою стала емпірична база, у різних сферах музикозн. думки зрілишим, ніж у 1930—40-х, було осмислення муз. культури. Це стало основою дедалі активнішого розкриття в укр. М. інтегративних, системоутворювальних тенденцій. У цьому сенсі характерною була, напр., розробка М. Тіцем (одночасно з рос. музикознавцями) методики цілісного аналізу муз. творів, встановлення якої в музикозн. розвідках стало одним із показових проявів прогрес. якісних змін у музикозн. науці 1960—80-х.

Складна взаємодія регрес. і прогрес. тенденцій специф. виявилася в кожній галузі укр. музикозн. думки. Заперечення баг. надбання істор. М., головню сформовану в 2-й пол. 19 — 1-й трет. 20 ст. муз.-істор. концепції як "буржуазно-націоналістичної", спричинило фактичне припинення існування вітчизн. істор. М. у 1-й пол. 1930-х. Системат. муз.-істор. дослідження відновилися у 2-й пол. названого десятиліття. При співставленні відповідних праць із муз.-істор. працями 1-ї трет. минулого століття спостерігаються значно відмінніша фрагментарність їх емпіричної бази, надбання і спрощеність концептуальної схеми. Однак у 1930—50-х з'явилася й низка цінних муз.-істор. розробок. Це, зокр., підготовлені в 1920-х і опубл. у 1-і роки названого періоду праці, що засвідчували наявність певної інерції в розвитку музикозн. науки (зокр. М. Гринченко, Д. Ревуцький), а також поодинокі публікації

Засідання кафедри історії музики
Київської консерваторії (1953 р.).
Зліва направо: А. Гуденко, О. Шреер-Ткаченко, П. Колякський, А. Герман,
Ост. Лисенко

Д. Ревуцького, О. Шреєр, Й. Миклашевського, М. Грінченка, В. Дяченка, М. Гейліг та ін. фахівців, написані в 1930-х — на поч. 1940-х. Однак переважну більшість тогочас. вагомих досліджень було опубл. у повоєнний період. Поміж них: розробки, присв. творчості М. Лисенка (Л. Архимович і М. Гордійчук), митців — його сучасників (С. Людкевич, В. Довженко, М. Білінська, Т. Карішевої, Л. Kaufman, Г. Кисельов, Ш. Шворцман, М. Гордійчук, С. Павлишин, Л. Порхоменко), муз. спадщини рад. доби (В. Довженко, А. Герман, Г. Кисельов, Т. Шеффер, А. Кос-Анатольський, Й. Волинський, М. Бялик, М. Гордійчук, С. Павлишин, М. Загайкевич), укр. муз. культурі до 19 ст. (О. Шреєр), історії жанрів вітчизн. музики — узагальнюючі ґрунтовні праці, що стосуються пісні-романсу (О. Шреєр-Ткаченко), симфонії (М. Гордійчук), клас. опер (Л. Архимович), розвідки про фп. музику (М. Дремлюха, Г. Курковський), фп. (В. Пуцхольський), сольне вок. (А. Поляков, І. Стебун, В. Чаговець), хор. (М. Гордійчук, М. Михайлово) вик-во; діяльність аматор. муз.-драм. т-рів у Галичині (Й. Волинський), дослідження з питань краснотворства (Й. Миклашевський, Л. Архимович, К. Майбурава), укр.-рос. муз. зв'язків (Л. Файнштейн, Т. Шеффер, Т. Тихонов, Г. Тюменєва, К. Майбурава, М. Гордійчук, Лен. Єфремова та ін.), публікації щодо рос. музики (Т. Шеффер, Л. Архимович, М. Крамль-Орбінська), мистецтва зах.-європ. композиторів (Г. Кисельов, П. Козицький).

Стабілізація нових вихідних засад, починаючи з 2-ї пол. 1930-х, спонукала до створення на їх основі 1-х узагальнюючих муз.-істор. досліджень — зб. "Укр. музикальна спадщина" (1940, ред. А. Ольховського), "Нарису історії укр. музики" А. Ольховського (1941, тираж загинув, вид. 2003), 1-о тому "Нарисів з історії укр. рад. музики" В. Довженка, колективної розробки "Укр. ССР" Л. Архимович, Т. Карішевої, Т. Шеффер, О. Шреєр-Ткаченко (обидві — 1957), оглядових статей М. Гордійчука, Г. Верьовки та ін. Характерним щодо фрагментарності емпіричної бази тогочас. укр. М. було створення таких розвідок у жанрі нарисів, прояви в них "нарисового" викладу мат-лу.

Руйнування створеної раніше джерельної бази (у т. ч. виключення її основною мірою знищення цінної літ-ри з фондів біб-к, архів. документів, загинів вел. кількості мат-лів під час війни) негативно позначилося на розвитку спец. муз.-істор. галузей. Лише невелика частина цих мат-лів увійшла до наук. обігу завдяки використанню їх у різного роду розробках (напр. Й. Миклашевського, А. Ольховського, О. Шреєр-Ткаченко). Однак поступово почалося входження до наук. обігу джерел попереднього періоду, автори яких зазнали нищівної критики на поч. 1930-х (зокр. зб. вибраних праць М. Грінченка, 1959, ред. М. Гордійчука). У 1930—50-х провадилася певна робота у сферах муз. бібліографії та нотографії, що стала цінним внеском у становлення прогрес. процесів у тогочас. укр. М. Зокр., було відмов-

лено "Літопис друку" (1935), опубл. 4 щорічними "Літопису друку УРСР. Книги" (1936). Книжкова палата УРСР заснувала спец. орган держ. бібліографії — "Літопис друку. Рецензії" (1935). Під час війни укр. нотні видання реєструвалися Всесоюз. книжковою палатою. У 1950-х з'явився 1-й спец. орган. держ. нотографії УРСР — "Літопис муз. літератури", отже, було започатковано нотографію як відносно самостійну галузь. Сфера мемуаристичної репрезентувалася, зокр., спогадами про М. Лисенка (А. Буцької, Ф. Колесса, О. Лисенка).

Однак, попри існування прогрес. тенденцій, концептуальний зріз укр. істор. М. найбільшою мірою відобразив регрес. процеси в названій дисципліні через безпосередній зв'язок із маркс. соціологією, заідеологізованою громадян. історією. Водночас унаслідок такого зв'язку тенденційна концептуальна схема, утверджена в рад. (зокр. укр.) істор. М. протягом 1930-х, зберігала значення до кінця рад. доби, незважаючи на деякі більш її невідповідність різно звичності муз. процесу. Прагнення осмислити укр. муз. культуру як цілісність на основі єдності нац.-специф. стильових засад муз. мистецтва, характерних її традицій М. змінилося тепер висвітленням її як дискретного, соціально диференційованого явища, де нівелиювалися зв'язки між його сх. і зах. складовими (до 1939), надбаними укр. диспори. Вимушеність розкриття вітчизн. муз. культури як нац. лише за формою спричинила засудження або замовчування явищ, які найвиразніше розкривали її як суб'єкт європ. культ. процесу, стосувалася корективів у розуміння її істор. обсягу. Київ. Русь було витлумачено як джерело трьох сх.-слов'ян. народів, отже, формування укр. народності в рад. історіогр. схемі розпочиналося лише після занепаду Давньорус. держави. Тим самим виявлялися генетичні зв'язки з концептуальними засадами рос. історіографії (у т. ч. муз.-істор. схемою) попередніх періодів, тенденційність яких було доведено укр. гуманітарною наукою, ходом розвитку укр. худож. творчості 2-ї пол. 19 — 1-ї трет. 20 ст. Збіднена емпірична база зумовила також руйнування минулих досягнень в осмисленні синхронних і діахронних контактів у муз.-істор. процесі. Критерії періодизації поєднувалися тепер не з іменитістюм закономірностями еволюції нац. муз. культури, а відображали впроваджену в М. "згори" тенденційну соціол. схему, що не відповідала власній логіці муз.-істор. процесу. Розгляд укр. муз. культури в міжку. контексті, починаючи з 1930-х, виявлявся в аспекті співвідношення не нац. — заг.-людського, а нац. — интернац., у чому відображалася абсолютизація властиво-марксистської класового підходу до аналізу явищ культури. Такий підхід призводив до грубих спрощень в аналізі духовної культури, сутність якої не піддається вичерпному осмисленню з позицій категорій соціології, політики, економіки.

Навпаки, високий рейтинг сциєнтистського світогляду в 1-й пол. 20 ст., створення необхідної

Обкладинка книжки
"М. В. Тіщенко.
Життя і творчість"
Л. Архимович
і М. Гордійчука
(К., 1952)

Обкладинка книжки
"М. О. Грінченко".
Вибрані (К., 1959)

іманентної основи в 1920-х, при тому менш безпосередній зв'язок із тенденційними вихідними засадами зумовили відсутність у розвитку теор. М. таких різких поворотів, як у розвитку історичного. У цій галузі укр. музикозн. науки в 1930—50-х працювала когорта високопрофес. фахівців — С. Богатирьов, М. Вериківський, М. Вілінський, М. Скорульський, Г. Теранов, С. Орфев, М. Тіц, В. Борисов, В. Барабашов, С. Подлюченко та ін. Поміж створених ними праць до найгрунтовніших належать дослідження С. Богатирьова в галузі поліфонії, що були одними з найвагоміших у М. рад. часу, розвідки, що стосувалися муз. форми (М. Скорульський, М. Гейліг), тематизму (С. Богатирьов), гармонії (М. Римськово-Корсакова (С. Орфев), принципів обр. нар. пісн. (В. Борисов), питань форми солов'яків М. Лисенка (С. Людвиг). М. Вериківський, виступаючи як продовжувач ідей свого вчителя Б. Яворського, у 1940-х і пізніше працював над навч.-метод. концепцією, що стосувалася лад. фактора в комп. творчості, написав 14 прелюдій у гарм. системі лад. ритму (1958, 2-е вид. — 1969).

Значно звузилася панорама муз.-естет. досліджень. У цій дисципліні було продовжено розробку лише тих тем, що певними своїми гранями резонували з провідними постулатами естетики соціалізму, відповідним визнанням ряду вихід. митців минулого як "народних". Однак такі дослідження часто мали істотну наук. цінність, низка їх конкретно-аналітичних мат-лів, ідей, спостережень збиралася актуальністю у подальшому. Це стосується праць І. Ляшенка з питань народності й нац. характерності в музиці, зв'язків музики з творчістю Т. Шевченка (М. Грінченко, Д. Ревуцький), І. Франка (М. Загайкевич), О. Пушкіна (В. Ансімова), М. Лермонтова (Я. Качанов, А. Гозенпуд), М. Гоголя (М. Крохмаль-Орябінська), В. Шекспіра (А. Гозенпуд), а також образотворчим мистецтвом (І. Белза, Г. Тюменська), кінематографом (М. Вериківський, І. Белза), написаних у той період розвідок С. Людвигів (який, як і раніше, не спірає на уніфіковану методолог. основу) з проблеми естет. основ виразності вок. стилю (1949), шевченкознавчих розробок С. Людвигів, Д. Ревуцького, М. Грінченка (зокр. його архівні мат-ли). Насамперед у працях останніх двох створено фундамент. джерельну базу для вивчення теми "Шевченко і музика", було продовжено вивчення започ. у попередній період питань муз. шевченкіани.

Тиск уніфікованих вихідних засад загальмував розвиток муз. фольклористики й етнології. На поч. 1930-х більша частина нац. фольк. скарбниці зазнала нігілістичного ставлення як "буржуазна спадщина". Однак, попри це, а також ранище згадані кадрові втрати, що мали місце в різні роки, позитивну роль у розвитку зазначених галузей М. відігравала праця низки кваліфікованих фахівців. Вони проводили збирання роботи (у Сх. Україні — В. Дяченко, А. Лиході, А. Гуменик, М. Шоголь, Г. Веровська, З. Василенко, Л. Яценко, О. Мінківський, Г. Тациора, М. Гордійчук, у Зах. — Р. Гаресим-

чук, Ю. Костюк, П. Милославський, Д. Задор, М. Рошацький та ін.), що активізувалася у 1950-х, здійснені дослідження, присвячені жанрам нар.-пісенної творчості (дузи, коломиї), інстр. музиці, нар. муз. інструментам, нар. хореографії, носіям муз. фольклору, його регіон. особливостям, міжнац. зв'язкам тощо (Ф. Колесса, К. Квітка, Д. Ревуцький, Г. Хоткевич, М. Гайдай, В. Харків, М. Грінченко, А. Гуменик, Ф. Лобров, З. Каліна, Г. Сухобрус, С. Грица, О. Правдін та ін.), еар. (М. Береговський), башкир. (М. Береговський, П. Козицький) фольклору тощо. Неперсечну роль у становленні муз. фольклористики й етнології як галузей фундамент. науки відіграло відкриття 1936 в системі АН України Ін-ту фольклору (див. ІМФЕ), заснування ж. "Нар. творчість" (тепер "НТЕ", систематично виходив з 1957). Не отримали подальшого розвитку започ. раніше муз. психології й соціології. Остання не розвивалася через ототожнення її з вульгарним соціологізмом, що в той період уже почав зазнавати критичного ставлення. Прота гіперболізований соціологізм у широкому сенсі (як надмірна увага до тлумачення мистецтва в його суспільній зумовленості) ще тривалий час був притаманним тогочас. укр. М. Питань муз. психології стосувалися поодинокі розвідки, присвячені питанням муз. слуху (Г. Любомирський), психофізіолог. основам сучас. фп. техніки (Г. Бекленішев). У 1930-х — на поч. 1940-х було здійснено і-в укр. музикозн. науці, знач. мірою експериментальні, розробки з муз. акустики (П. Барановський, Е. Юзевич). Вже працюючи в Росії, О. Гоголевський організував і керував кабінетом-лабораторією тональних систем (Ленінград, 1945—48), створив експериментальні клавішні інструменти, зокр. 17- і 29-цублаві, акунув нові принципи темперації. Було опубл. праці довідкового характеру, присвячені укр. композиціям [О. Білополюс; Я. Полфьоров; З. Василенко, Е. Васильченко, М. Гордійчук, Ш. Шаєрцман і М. Шоголь; В. Назорська; С. Павличин (коментований список творів В. Барєнського, кін. 1950-х, опубл. 2004)], короткі термінологіч. словники (О. Губермана, О. Теліщого (обидва — 1947), С. Павличенка (1950)), низку статей до заг. енцикл. видань, як-от УРЕ, БСЗ.

■ окремих мат-лях розглядалися явища укр. М., зокр. муз. публіцистика у Сх. Галичині (С. Людвигів). Однак переважна більшість таких публікацій спиралася переважно на емпіричні засади, як-от стосовні спадщини М. Грінченка (В. Юдіна), Я. Миклашевського (Г. Тюменська). Адже для вивчення специф. питань метатеор. рівня необхідною є достатня розробленість проблем теор. рівня музикозн. науки.

Протягом 1930—50-х переважали написані раніше й створювалися нові навч.-метод. праці. Поміж перевиданих — розробки з елемент. теорії музики (А. Казьбірюк, Г. Любомирський), створених у той період — праці з нотної грамоти (О. Андреева; Л. Носов і Є. Юзевич), елемент. теорії музики (Л. Глушків; Є. Красовська,

сольфеджіо (А. Писаревський, Ф. Аероба), гармонії (С. Людкевич, М. Тіц; хрестоматія з гарм. аналізу, укладена З. Кулевською), поліфонії (С. Орфес, С. Павлюченко), тонально-лад, складу музики (О. Теплицький, читання партитур (Г. Таранов), мистецтва диригування (І. Роздуний), фп. гри (М. Рибичко), історії фп. музики (хрестоматія укладена Г. Курковським), хор. (К. Пірова), сольного (Б. Гірка, П. Голубев, Д. Євтушенко, О. Знаменська) співу, зокр. методи його викладання в поч. школі (О. Равнінов) тощо. Для муз. технікумів призначався посібник Л. Кулаковського й Г. Кисельова (1932), для худож. самодіяльності — К. Пірова (1930), О. Равнінова (1938) та ін. Поява вел. масиву навч.-метод. літ-ри, розрахованої на спец. муз. навч. заклади всіх рівнів, свідчила про наявність міцних фахових засад укр. М., необхідних для його виходу на якісно вищий щабель у 1960—80-х.

Будучи найбільшійшими структурними складовими М., муз. критика й публіцистика 1-ї відробрили перелом у вихідних позиціях музикозн. діяльності на межі 1920—30-х. Від кінця 1920-х до середини 1930-х нищівні, заплітчасті оцінки існуючих здобутків муз. культури переважали над конструктивним обговоренням її проблем. У подальшому на 1-й план виступило панегіричне ствердження досягнень муз. мистецтва рад. часу, зворотним боком якого було заперечення муз. і музикозн. явищ, у яких вбачалися їх невідповідність (дійсна чи уявна) ідеолог. догмам. У пресі широко висвітлювались акції з відзначення різного роду дат щодо громад. історії та культури [30-річчя утворення СРСР, 10-річчя возз'єднання зах. обл. України з УРСР, ювілей Лесі Українки (1946), О. Пушкіна (1949), І. Франка (1956)] тощо. Одночасно розгорталися кампанії, пов'язані із засудженням баг., часто талановитих явищ муз. мистецтва й М., що в тих сусп.-політ. умовах здебільшого трагічно позначалося на долях їх творців. Напр., 1934 у ж. "Радянська музика" звинувачень у "націоналізмі" зазнали М. Грінченко, Г. Хоткевич, В. Костенко, яких було репресовано. 1948 у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) "Про оперу В. Мураделі "Велика дружба" й аналогічною постановою ЦК КП(б)У в "антинародному формалізмі" звинувачували Б. Лятошинського, Г. Таранова, М. Гозенпуда, І. Белзу та ін., у композиціях М. Колесси й Р. Симонина вбачалися "особливо гострі" прояви впливів "зах.-європ. і амер. музики, що виродилися". 1949 під час кампанії, присвяченої боротьбі з космополітизмом, несправедливої критики зазнали та. Д. Клябонова, М. Гозенпуда, праці А. Гозенпуда, М. Гейлі, Л. Хінчин, М. Береговського та ін.

Водночас упродовж 1930—50-х на теренах муз. критики й публіцистики в різні роки виступали високопрофес. музикознавці, композитори, вик. — М. Грінченко, В. і А. Довженки, М. Білінська, Г. Томенева, П. Шаповальський, Я. Волинський, Л. Архимович, М. Гордічук, О. Сироткін, П. Козницький, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, Б. Вайрашський, А. Кос-Анатоло-

М. Грінченко (перший ліворуч) і співробітники Інституту українського фольклору АН УРСР
П. Павлій, Г. Сухобрує, Ф. Лавров

ський, Ю. Мейтус, Г. Верьовка, М. Гозенпуд, К. Данилевич, З. Гайдай, М. Литвиненко-Вольфемут, І. Паторжинський, у 1950-х почала творча діяльність І. Ляшенка, М. Бялика, Л. Спосюкоцького, Ю. Малишева, М. Загайкевич, С. Павличин, Н. Герасимової, Л. Пархоменко, В. Кирейка та ін. Зі значною діяльністю пов'язані помітні гіді прояви прогресивних тенденцій у муз. критиці й публіцистиці. До прикладу, в межах дискусії, що стосувалася проблеми прогресивності в музиці (1951, учасники — М. Михайлов, Г. Майборода, Б. Любимов, К. Майбурава) було стверджено рівноправність програмної та непрограмної музики. У передовій ст. ж. "Мистецтво" (1954) внавалялася шкода, якій зазнали вітчизн. муз. культура через розповсюдження в ній т. зв. "теорії безконфліктності". На 3-у з'їзді СКУ (1956) вперше за рад. час отримала визнання стильова багатоплановість муз.-творчого процесу в Україні. Постановою ЦК КПРС від 1958 "Про виправлення помилок в оцінці творчості деяких композиторів Української РСР", фактично, знаменувала собою кризу догматизму як фундамент. ознаки мислення. Тоді було реабілітовано ряд муз. творів і разом з ними їх вихідні засади. Певне послаблення догматизму мало своїм зворотним боком посилення об'єктивного й творчого начал у музикозн. діяльності, отже, рельєфніше виявлення власної логіки її розвитку. У зв'язку зі змінами, що відбулися в муз. практиці й слушній свідомості повсюдного періоду в муз. критиці було порушено проблему "композитор і слухач", що становило передумову розгортання муз.-соціолог. і муз.-психолог. досліджень у наступ. період.

Поміж найактивніших муз. просвітників поч. і кінця 1930-х — М. Грінченко, який віє лекційно-концертні, систематично виходив в ефір на укр., а часто й всесоюз. радіо, Лекторську роботу в 1930—50-х провадив також С. Алексєєва, Л. Архимович, А. Герман, М. Михайлов (Київ), М. Білінська (Львів), Я. Миклашевський (Харків) та ін.

З. Лисько

У 1930—40-х, особливо 1950-х (у результаті розгортання наступ, хвилі політ. еміграції після 2-ї світ. війни) істотно розвинулась укр. музикознавча традиція за кордоном. До 1939 (нім. окупація Праги) продовжували функціонувати час. центри розвитку укр. М. Водночас протягом 1930-х і потім — після війни — відбувався процес розселення укр. музикознавців по різних країнах Європи й Америки (гол. чином США й Канада), меншою мірою — Азії та Австралії. З їхньою діяльністю пов'язане подальше становлення базової для укр. М. інфраструктури за кордоном. Деякі з них викладали в укр. навч. закладах, зокр. Д. Антонович — в УВУ, УГТІ в Празі, І. Соковичський — в УВУ після перенесення його до Мюнхена в повоєнний час. У той самий час в амер. зоні окупації Німеччини, зокр. при таборах для переміщених осіб (Міттенвальд, Фюссен, Бархтесгаден тощо) тимчасово існувало 9 укр. муз. шкіл, організованих З. Лиськом, Р. Савицьким, А. Ольховським. 1952 група кол. педагогів ВМІ (зосб. А. Рудницький, В. Витвицький, І. Соковичський, З. Лиско, О. Залеський) організувала УМІА в Нью-Йорку (філії в Детройті, Клівленді, Вашингтоні, Трентоні, Ірвінгтоні, Філадельфії, Балтіморі, Чикаго, Джерсі-Сіті, Буффало тощо). А. Рудницький організував у Філадельфії Укр. муз. курси з філіями в Трентоні, Йонкерсі. Було засновано різного роду укр. муз. школи, курси, де поряд із грою на різних інстр. викладали основи теорії музики. Ці заклади відігравали певну роль у розповсюдженні муз. знань у середовищі укр. емігрантів у США. У Нью-Йорку було відновлено діяльність НТШ (члени — В. Витвицький, А. Рудницький), а також УВАН (члени — В. Витвицький, З. Лиско, А. Рудницький). У Канаді (Торонто) було засновано Укр. муз. ін-т ім. М. Лисенка. Й. Хоминський працював у Держ. ін-ті мистецтва (пізніше — Ін-т мистецтва Польс. Арх.), Ін-ті М. при Варшав. ун-ті, А. Вирста — в Сорбон. (Париж), М. Антонович — в Утрехт. (Нідерланди) ун-тах, А. Рудницький — у Philadelphia Musical Academy, А. Рудницький, Р. Савицький — у Philadelphia Conservatory of Music, А. Рудницький — в Academy of Vocal Arts (також Філадельфія), Д. Кузик — у Trenton Conservatory of Music, П. Маценко — в Ін-ті св. Івана (Едмонтон), православній колегії св. Андрія (Вінніпег, обидва — Канада), де викладав також О. Кошич під час Вищих освіт. курсів.

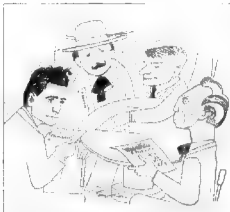
У різних країнах сформувалася розгалужена вид. база укр. М., що utoворювалася укр., а також неукр. вид-вами, періодикою, енцикл. виданнями тощо. Поміж таких осередків — вид. відділ УВУ, УМІА (де, зокр., 1961 було перевид. "Історію укр. музики" М. Гринченка), числ. вид-ва в Бельгії, Франції, Польщі, Німеччині, Австрії, США, Канаді, де побачили світ нотні видання укр. композиторів. Поміж баг. період. видань, де друк. укр. музикознавці, — "Арка", "Укр. самостійники", "Сучасність", "Укр. літературна газета" (Мюнхен, Німеччина), "Визвольний шлях", "The Slavonic and East European Review"

Афіша лекції-концерту з "Декади радянської музики" з участю М. Гринченка

(Лондон, Вел. Британія), "Kultura" (Париж, Франція), "Ruch Muzyczny" (Польща); періодика США — "Укр. життя" (Чикаго), "Вісті" (Міннеаполіс), "Детройтські вісті", "Укр. щоденні вісті" (Нью-Йорк), "Квіз" (Філадельфія), "Наша мета" (Торонто), "Муз. вісті" (Джерсі-Сіті), "Наш голос" (Трентон); канад. вид. — "Укр. вісті" (Едмонтон), "Культура і освіта" (Вінніпег) тощо. Укр. музикознавці друкувалися у числ. заруб. часто авторитетних неперіод. виданнях, напр. амер. "Encyclopedia Americana", нім. "Der grosse Brockhaus" (1953—58), ісп. 90-томний "Enciclopedia Universal Ilustrada" (1908—30). Співпраця з ними укр. музикознавців сприяла поліпшенню якості вміщених у них мат-лів про вітчизн. музикантів.

Побудова зазначеної інфраструктури створювала підвалини для формування укр. М. за кордоном уже не як спорадично виявленої явища, а як масштабної безперервної традиції. Переважну частину праць музикознавців — представників укр. діаспори — було присвячено муз.-істор. тематичі, окремі роботи — муз.-теор. і муз.-естет. Ці праці стосувалися укр. музики 17—18 ст. (Б. Кудрик, П. Маценко, Ф. Стешко), 19 ст. (Р. Придотківський), творчості М. Лисенка (Є. Цегельський), нац. композиторів 20 ст. (В. Витвицький, О. Залеський, З. Лиско, П. Маценко, А. Ольховський, Р. Придаткевич, Й. Хоминський, Є. Цегельський, І. Шмеріковська-Прймобов), муз. життя Львова (В. Витвицький), укр. музики в Америці (М. Гайворонський), муз. мистецтва польс. Відродження (Й. Хоминський), питання співвідношення нар. і акад. (А. Рудницький, Д. Кузик), класичної і новочас. (П. Маценко, А. Рудницький) музики, зв'язків музики й поезії, зокр. Т. Шевченка, І. Франка (А. Рудницький) тощо. Внеском у муз. лексикографію стала робота укр. музикознавців діаспори зі створення муз. розділу раніше названої "Енциклопедії українознавства" (В. Витвицький, З. Лиско, А. Рудницький, А. Ольховський), З. Лиска щодо написання "Матеріалів до бібліографії та історії укр. музики" (Міттенвальд — Нью-Йорк, 1947—51), "Укр. муз. лексикону" (Міттенвальд, 1947). У європ. енциклопедіях публікувався А. Вирста. Важливою складовою музикознав.

В. Витвицький, С. Людкевич, З. Лисько, В. Баранський (дружній шарж роботи Е. Кокака. Детройт, США. 1952 р.)

діяльності укр. фахівців за кордоном були доповіді на різного роду наук. форумах, як-от укр. наук. З'їздах у Празі (М. Антонович), З'їздах Мистецького укр. руху (В. Витвицький), ОУМ (В. Витвицький, А. Ольховський, Р. Савицький). Усе це свідчило про відносну зрілість заруб. гілки укр. М., зростання його авторитету у світі.

У 1960—80-х укр. М. досягло якісно вищого щабля, порівняно з 1-ю пол. 20 ст. Зазнач. ситуація зумовлювалася як достатньою внутрішньою підготовленістю цієї галузі знання для таких змін у попередній період, так і низкою каузальних чинників 1960—80-х. Сприятливими, ніж у попередні рад. десятиліття, стали соціокультурні умови, відбулися певне послаблення догматизму вихідних засад, менш примирливі став їх тиск на М. Це створювало передумови для чіткішого виявлення іманентних закономірностей розвитку цієї галузі знання, водночас творчого початка в музикозн. дослідженнях, у зв'язку з цим — розширення проблемно-темат. обріїв, отже, предметного поля М., об'єктивнішого концептуального осмислення муз. культури на основі узагальнення досягнутих ширших знань про об'єкт дослідження. Попри це обов'язкове спираючі в 1960—80-х на уніфіковані засади, результати наук. досліджень дедалі більшою мірою визначалися конкретним музикозн. аналізом. За цих умов посилення на роботі класиків марксизму в баг. розвідках ставало декларативним, а типові для попереднього періоду концепційні й фразеологічні кліше впродовж 1970—80-х поступово зникали із серйозних наук. праць.

Поступовому вивільненню з-під тиску догматично витлумачених принципів соцреалізму сприяли й процеси в муз. практиці. Йдеться про розширення хронолог. (від архайки до сучасності) меж кулът. простору, відтворення в композиції (зокр., у їх мовних, інтонац.-образних, стильових особливостях) укр. митців, уперше за рад. час утвердження стильової баг.-плановості муз. мистецтва ("нова фольклорна хвиля"

(див. Неофольклоризм), авангардизм, традиціоналізм, неobaroko (див. Неокласицизм), неоромантизм, неомімпресіонізм, неокласицизм тощо). Указані процеси націлювали на розширенні часових і просторових меж предмета втізми. М. після їх різкого зуження в попередній період, відновлення й поглиблення, порівняно з поч. століття, раніше закладених фундамент. для 20 — поч. 21 ст. рис наук. світорозуміння, що були збільшовані тиском догматичних вихідних засад у 1930—50-х, а в 1960—80-х лягли в основу осмислення тогочас. муз.-творчого процесу в його баг.-плановості й водночас єдності.

Помітний вплив на музикозн. науку мало перенесення акценту з диференціації у 1-й пол. 20 ст. на інтеграцію в 2-й його пол., що проинизала всі розділи й аспекти наук. знання, основи пізнання в цілому. Вона виявилася, зокр., у взаємовпливах НТР і мист. процесу; широкому обговоренні проблеми співвідношення науки й мистецтва в наук. працях, на конф., асеосоюз, симпозіумах із залученням представників точних і гуманітарних наук. У цьому контексті відбулися зміни в "образі" науки. У ній підвищилася потреба у взаємопроникненні логічного й етичного начал (криза неопозитивізму, що припадає на сер. 20 ст., співдружність науки й мистецтва у сферах моралі, етики, естетики, поєднання методології та аксіології, виникнення таких дисциплін, як, напр., тех. естетика), відтак протягом 2-й пол. 20 ст. вона вступила у свою постнекласичну стадію. У М. це відобразилося в процесах його гуманізації впродовж 2-й пол. 20 — поч. 21 ст., розвитку в ньому поряд із конструктивістською парадигмою (зокр. використання системно-структурних методів аналізу, експериментування з даними точних наук) неконструктивістської (напр. звернення до проблеми двоєдності суб'єктивно-об'єктивної природи М., підвищення уваги до культуролог. проблематики, питання, що не піддаються вичерпному аналізу логічним шляхом), що послідовно поглиблювалася протягом цього часу.

Поміж типових проявів домінування інтегративної тенденції в науці — активізація взаємодії осн. наймасштабніших груп наук (науки про природу, суспільство, людину), виникнення трирівневої в структурі наук. знання аналітичної утворення дисциплін заг.-наук. рівня (напр., кібернетика, заг. теорія систем), поширення в найрізноманітніших дисциплінах комплексного методу, утвердження системної методолог. концепції, міграція термінів із однієї науки до ін., розробка категорій, концепцій, теорій, що мали значення для науки в цілому, навіть розкривалися як нові епістемічні комплекси. Функціонуючи в контексті тотальної інтеграції науки, її музикозн. галузь відобразила зазнач. найхарактерніші прояви синтезу знання в усіх її аспектах — предметі, методі, структурі, проблематиці, поняттєвому апараті тощо.

Отримала подальший розвиток освітня база укр. М., репрезентована насамперед істор.-теор. ф-тами Київ., Львів., Одес., Харків. конс.,

А. Рудницький

Титульна сторінка буклету "Музикознавство", присвяченого відвіду Музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України (К., 1966)

а також теор. відділеннями муз. уч-щ і муз. десятирічок. Провідним центром наук. муз. україністики залишається відділ ІМФЕ, співробітники якого створили найбільший у 1950—80-х масив ґрунтовних, визначальних щодо рівня розвитку тогочас. вітчизн. музикозн. науки досліджень із історії нац. муз. культури. Важливу роль у розвитку названої наук. галузі відіграли спеціальні. вчені ради по захисту канд. і докт. дис., що діяли при ІМФЕ й Київ. конс. Протягом значна. хронолог. відтинку тут було захищено ряд дисертацій ученими України, Росії, Грузії, Вірменії, ін. республік кол. СРСР. 1989 було відновлено діяльність НТШ (очолює Ю. Яснодський), де, зокр. провадилася вел. джерелознава. робота, націлена на поповнення штучно збіднених у рад. час емпіричних підвалин укр. М.

Зміцнилася вид. основа цієї галузі знання. Крім вид-ва "Мистецтво" й Укр. респ. відділення Всесоюз. вид-ва "Сов. композитор" (1959—62), що вже існували, з 1966 також запроваджено спеціаль. респ. вид-во "Муз. Україна", де функціонувала редакція музикозн. літ-ри, було опубл. вел. масив укр. наук. музикозн. досліджень. Помітним вид. центром (насамперед призначеним для видання фундамент. наук. праць) була "Наук. думка", деякі розробки побачили світ в ін. укр. вид-вах різної спеціалізації — Музфонду (що друкувало передусім нотні), лівів. "Каменяр", рос. спеціаль. вид-вах заг.-союз. значення — "Музыка", "Сов. композитор". У 1960-х в Україні почав виходити щотижневик "Укр. муз.-во", із 1970 — ж. "Музыка". Музикозн. мат-ли вміщувались у журналах — "НТЕ", "Мистецтво", наук.-метод. записках Київ. конс., УРЕ, різник зб. наук. праць тощо.

Значно масштабітною стала кадрова панорама, поряд із представниками старшого покоління почала свою діяльність когорта числ. мол. фахівців, водночас збільшилася кількість музикознавців, які здобули ступені канд. (протягом цього періоду названий наук. ступінь здобуло понад 100 укр. музикознавців) і докт. мист-ва, завдяки чому зміцнився наук. потенціал відд. М. ІМФЕ, кафедр історії та теорії музики 4-х провідних конс. України, муз. кафедр ін. муз. навч. закладів. Зокр., у конс. викладав ряд настільки музикознавців-науківців, поміж яких: Н. Горюхін, І. Ляшенко, І. Котляревський, Н. Герасимова-Персидська, В. Золочевський, І. Пляковський — у Київ., М. Тіт, М. Черкашина-Губаренко, Т. Кравцов — у Харків., С. Павлишин, О. Цалай-Якименко, Я. Якубляк — у Львів., Г. Вірановський, О. Маркова — в Одес. конс. А це створювало ґрунт для зміцнення нац. музикозн. традиції не лише в зазначеній, а й у наступ. період.

Свідченням більшої зрілості М., передусім укр. музикозн. науки, стало рельєфніше розкриття закладених протягом попередніх десятиліть характерних прикмет осн. музикозн. шкіл — пов'язаних із ІМФЕ, а також музикозн. каф. конс. України, водночас подальше становлення шкіл, створених провідними укр. музикознавцями.

Відходу від догматизму в мисленні музикознавців сприяла й активізація, порівняно з попереднім періодом, міжн. контактів у сфері худож. творчості, науки, зокр. М., що набувала на врахування відповідного міжн. досвіду, а в перспективі — осмислення й укр. М., і укр. культури в цілому як складових відомостей світ. контекстів. Зростання рівня розвитку укр. М. у цих умовах сприяло експансії його елементів в іншонац. музикозн. традиції. Вітчизн. музикознавці друкувались у видавництвах ін. республік, а також заг.-союз. значення (М. Гордійчук, М. Загайкевич, Н. Герасимова-Персидська, О. Зінкевич, В. Кузик, О. Литвинова, О. Олійник — ін.), виступали на міжн. наук. форумах (напр., 7-й Міжн. конгрес. Міжн. муз. ради при ЮНЕСКО (Москва, 1973), 9-й Міжн. славістичний конгрес. (Київ, 1983)), конф. за кордоном (або водночас публікували там свої праці) — у Болгарії (Н. Герасимова-Персидська, Польщі (О. Цалай-Якименко, О. Шреєр-Ткаченко, Т. Булат, А. Конопол, А. Колениченко, Німеччині (М. Гордійчук, О. Шреєр-Ткаченко, А. Мухо, Н. Герасимова-Персидська), Австрал. (Т. Булат), на Кубі (А. Конопол), почали здійснюватися творчі відрядження укр. музикознавців до ін. країн (напр. А. Колениченко). Зазначені тенденції в укр. М. у мікромасштабі відображали не лише більшу в той час "прозорість" "залізної завіси", а й розвиток двоєдиного процесу глобалізації — етнічного відродження 2-й пол. 20 — на поч. 21 ст. Маються на увазі розгортання в цей час зв'язків між різними країнами, регіонами, локальними цивілізаціями в галузях економіки, політики, культури (зокр. система інформаційних комунікацій), наук. відкриттях, значення яких переростало держ. кордон, водночас державотворчі процеси в історії баг. народів. Неможливість на тому етапі повної ізоляції укр. М. від інтегративних проц. процесів націлювала також на формування в його межах дисциплін, що вивчають комунікаційні процеси в суспільстві, — соціології, психології, семантики, семіотики.

Кафедра історії музики Київської консерваторії. Зліва направо: 1-й ряд — К. Майбутова, М. Лисенко, А. Герман, О. Шреєр-Ткаченко (завідувачка кафедри); 2-й ряд — В. Матвієнко, І. Комарова, Л. Єфремова; 3-й ряд — Н. Попова, О. Малозьмова, О. Зінкевич, Т. Некрасова (1970 р.)

Відділ музикознавства ІМФЕ. Зліва направо: 1-й ряд — Л. Архімович, Т. Шеффер, М. Гурдічук, В. Довженко, М. Загайкевич, Т. Булат; 2-й ряд — А. Терещенко, Л. Пархоменко, А. Муха, К. Луанська, Б. Фільц, М. Боровик; 3-й ряд — О. Костюк, К. Василенко, О. Йоса, В. Клин

Сукупність іманентних і квазізальних чинників зумовила докорінні зміни в предметі укр. М., порівняно з 1-ю пол. 20 ст. Новий потужний епох розширення джерельної бази, зокр. унаслідок уведення в наук. обіг вел. кількості нововідкритих архівних мат-лів (щодо творчих біографій М. Березовського, С. Гулака-Артемовського, М. Лисенка, П. Чайковського, жанрів укр. хор. концерту, канту, інстр. творів, нотолінійних ірмолів, а також опери "Аліда" Д. Бортнянського, "Граматики мусийської" М. Дилеячого тощо), створення в муз. ВНЗ курсу сучас. заруб. музики, значно об'єктивіше й глибоше, ніж у 1930—50-х, висвітлення у відповідних курсах місця епох Середньовіччя, Відродження, більш раних істор. етапів, перевидання музичнон. розробок минулих періодів [зокр. П. Козицького, П. Сокальського, С. Людкевича (однак більшу частину тиражу зб. його вибрання праць було вилучено через ідеолог. причини)] засвідчували розширення геогр. і хронолог. меж, водночас значно глибоку диференціацію предмета укр. М. Як і в науці в цілому, назвала тенденція почала виступати як аспект інтеграції, що набула тоді домінуючого значення, виявляючись, напр., у приоритетності міждисциплінарної проблематики (що значною мірою репрезентувала собою стан і рівень розвитку тогочас. укр. музикозн. науки), активному зверненні до ідей, категорій, ін. — сумніжних і більш віддалених від М. наук. У процесі вивчення міждисциплінарної проблематики вперше після 1920-х було залучено дані такого широкого кола наук, дисциплін, зокр. етнології, громадян. історії, культурології, літературознавства, різн. сфер мист-ва, заг. теорії систем, частково — семіотики, лінгвістики, статистики, математики, теорії ймовірностей, кібернетики, фізики тощо.

У 1960—80-х знову загострилася проблема методу укр. музикозн. науки. Однак, на відміну від попереднього періоду, тепер процес формування методолог. ситуації відображав насамперед іманентні процеси в цій галузі знання, диктувався необхідністю пошуків нових методолог. підходів до осмислення муз. творчості 20 ст., в аналізі якої традиц. методи часто

"не працювали". Отже, методолог. панорама була більш багатопланою, ніж у попередній період, позначена активним експериментуванням із методами ін. наук (у т. ч. осмисленням меж доцільності їх використання в музикозн. науці), напр. кібернетичними — в муз. акустиці, статистичними — у теор. М., семіотичними — у дослідженнях комунікаційних процесів. Панівного значення набули методи, принципи, підходи, націлені на якомога ширше й водночас цілісне охоплення досліджуваного муз. явища, — системний підхід, системно-структурні методи (М. Горюхіна, І. Котляревський, Г. Вірановський, І. Пясковский, В. Москаленко, А. Муха та ін.), методика цілісного аналізу муз. творів, комплексний метод, культуролог. підхід, що стали характерними для праці із різних дисциплін. Усі ці методи виступали як реальні інструменти досягнення наук. істини в музикозн. розвідках на противагу всезаг. методу соцреалізму, що залишався лише певною зовнішньою оболонкою і дедалі менше визначав результати музикозн. досліджень. Більш плідно використовувалися лише заг.-діалектичні ідеї.

Істотний розвиток обох аспектів двоєдиного процесу інтеграції-диференціації відобразився також у структурних особливостях музикозн. науки. У той період рельєфно виступив процес становлення її як складної, динамічної, розбіжної системи наук. Дисциплін, у якій специфічно переважала аналогічна логіка еволюції науки 20 ст. в цілому. Отже, її музикозн. галузь виступала як підсистема заг.-наук. знання, баг. каналами інтегрована в його контекст. Зворотним боком глибокої диференціації укр. М. став розвиток різномірних контактів (як координаційних, так і субординаційних, ієрархічних) між різними складовими, аспектами, рівнями знання в М., а також між останнім і зовнішніми стосовно нього контекстами. Напр., значно розвинулися зустрічні процеси історизації теорії та теоретизації історії музики. Щільнішими стали зв'язки між осн. галузями М. — наукою, критикою, педагогікою, сферою популяризації знань про музику. У вузькій програмі, як і в 1920-х, було введено курси, що виникли в результаті впровадження наук. досягнень у навч. процес, напр., муз.-теор. систем, архівно-бібліограф. практики тощо. Активізувався розвиток дисциплін — сполучних ланок між музикозн. та ін. науками — муз. естетики, соціології, психології, акустики тощо. Уведення в навч. програми синтетичного курсу аналізу муз. творів (принципи якого міцно увійшли в практику музикозн. досліджень в Україні), розвиток муз. естетики, формування сфери муз.-філос. проблематики, що виходила за межі, регламентовані уніфікованими вхідними засадами, були проявами синтезу різних рівнів знання, отже, розгортання інтегративних процесів в ієрархічній площині. Т. ч., у 1960—80-х у нових формах, масштабах, з ін. смисловими акцентами відновилися й отримали подальший розвиток системоутворювальні процеси, започатковані в 1-й трет. 20 ст. і перервані на межі 1920—30-х. Разом з тим

МУЗИКОЗНАВСТВО

МУЗЫКА

1976

Обкладинка журналу "Музыка" (1976. — № 6)

СМ 12

Обкладинка журналу "Советская музыка" (1975. — № 12)

характер музикозн. досліджень еволюціонував упродовж 1960—80-х: якщо в 1960-х мали місце окремі прояви вказаних нових тенденцій, то в 1970—80-х вони набули відносно розвиненого вигляду.

Центр. тенденції розвитку укр. М. специфічно відобразилися в окремих його галузях. Істор. М. збагатилася низкою нових розділів, кожний із раніше існуючих було значно доповнено, аналізований матеріал осмислено об'єктивніше й глибше, ніж у попередні роки. Уперше за історію укр. музикозн. науки масштабно проблемно-темат. розділи було утворено дослідженнями вітчизн. і заруб. муз. творчості 20 ст., значна частина якої раніше була піддана несправедливій критиці (Т. Шеффер, О. Шольф, К. Майбутова, Л. Архимович, М. Гордічук, М. Боровик, А. Муха, Т. Булат, С. Павлишин, П. Калашник, Н. Герасимова-Персидська, В. Задерацький, М. Скорик, М. Черкашина-Губаренко, Л. Пархоменко, Б. Філю, О. Сокол, Т. Гнатів, О. Зінкевич, І. Пясковский, Л. Небольцова, А. Лобанов, Т. Залозова, І. Чижик, Т. Швачко, Н. Шурова, А. Калениченко та ін.), водночас — укр. муз. культуру до III ст. (Й. Миклашевський, О. Шпрер-Ткаченко, К. Майбутова, М. Боровик, Н. Герасимова-Персидська, О. Цалай-Якименко, В. Іваноф, А. Конотоп, Л. Корній, М. Степаненко, Ю. Ясіновський, Людм. Івченко та ін.). Масштабні проблемно-темат. групи стосувалися також вивчення нац. класичної спадщини 19 ст. (Л. Кауфман, Л. Архимович, М. Гордічук, М. Загайкевич, С. Павлишин, Б. Філю, А. Терещенко, Л. Пархоменко, З. Штундер, Т. Булат, С. Лісецький та ін.), проблем вик. (С. Людкевич, Г. Курковський, А. Котляревський, М. Гордічук, Л. Архимович, Т. Булат, Ю. Станішевський, А. Терещенко, І. Деркач, Л. Кауфман, В. Тимофєєв, М. Боровик, Т. Швачко та ін.), зокр. самод. (В. Довженко, М. Гордічук, Л. Носов, Т. Булат, Б. Філю, Л. Косак-Баб'юк) мистецтва, регіоналістики (Й. Миклашевський, В. Довженко, К. Майбутова, Л. Архимович, К. Шамаєва, В. Гогольський, Ю. Була, Н. Пирогова, О. Коретник, Ю. Шербинін), зокр. зах.-укр. муз. культури (Й. Волинський, М. Билиńska, М. Загайкевич, С. Павлишин, Л. Яросевич, З. Штундер, Л. Молепо, Л. Ханік), її мовн. зв'язків (Г. Тюменєва, К. Майбутова, М. Гордічук, Т. Булат, К. Шамаєва, Л. Корній, Н. Якименко, Г. Локощенко, А. Калениченко та ін.), панорами огляду [колективні: 2-томні "Нариси з історії української музики" (1964), Л. Архимович, Т. Карнишева, Т. Шеффер та О. Шпрер-Ткаченко], розділи до 6-томної "Історії музики народів СССР" (М., 1970—85), 1—4 тт. акад. "Історії укр. музики" (1989—1992); індив. праці М. Гордічука ("Укр. сов. музика", В. Довженко (2-й т. "Нариси...") тощо). Аналізувалася також рос. музика (М. Черкашина-Губаренко, К. Майбутова, О. Зінкевич, Г. Балаєва).

Поряд із поглибленим вивченням окремих питань муз. культури стан і рівень розвитку істор. М. значною мірою репрезентувався тоді дослідженнями, де конкретний муз. матеріал розглядався під кутом зору міждисциплінар-

них проблем, що потребували виходу на теор. рівень історії музики. Це, напр., жанр.-стильові особливості музики (М. Гордічук, О. Зінкевич, Л. Архимович, М. Черкашина-Губаренко, М. Загайкевич, Н. Герасимова-Персидська, Л. Пархоменко, А. Терещенко, Т. Булат, Б. Філю, В. Кузик, М. Боровик, В. Тимофєєв, В. Каш, О. Олійник, О. Литвинова, Ю. Малишев та ін.), творчий метод композитора (А. Постовно).

Значно вищий, ніж у попередні десятиліття, рівень вивченості муз.-культ. процесу зумовив значні здобутки на шляху становлення іманентного аспекту муз.-істор. концепції (своєрідного "2-о концепційного ряду"), що утворив необхідну власне музикозн. основу для звільнення від тенденційної муз.-істор. схеми в наступ. період. Зокр. вивчення спільних тенденцій розвитку муз.-культ. процесів Сх. і Зах. України, історії жанрів, стилів, різномірних синхронних і діакронних зв'язків засвідчували значно цілісніше, ніж у попередні десятиліття, осмислення нац. муз. культури, необхідне для розкриття її в подальшому як суб'єкта світ. культ. контексту. Дослідження нац. духовної і світської музики 10—18 ст., розкриття баг.-вікових процесів еволюції муз. культури на укр. територіях, починаючи від архаїчних етапів, було важливим для відновлення об'єктивно-наук. уявлень про її справжню істор. масштаби в часовій і просторовій іпостасях, розгляду її нац. специфічності не як формального, а сутнісного чинника. Значно глибніше вивчення специфіки різних істор. періодів (напр. 1920-х, 1930-х) в індив. і колективних розробках, фактично, заперечувало штучно створену періодизацію укр. муз. процесу на основі маркс. соціолог. схеми. Характерна для часу культуролог. спрямованість, комплексність баг. муз.-істор. розробок, залучення в них даних історії та теорії суміжних видів мистецтва, філософії, естетики, етнології, культурології та ін. наук вписувалися в заг. процес руху до цілісного осмислення духовної культури в гуманітарному знанні 2-ї пол. 20 — поч. 21 ст.

Помітне поповнення джерельної бази, публікація багатьох мат.-лів мемуарного, епістолярного характеру, сприяли розвитку джерелознавчих, текстолог., палеогр., археогр., бібліогр., нотогр., дискогр., біограф., генеалог., епістолог., мемуар. та ін. аспектів дослідження, що означав активізацію становлення спец. муз.-істор. дисциплін (Й. Миклашевський, О. Шпрер-Ткаченко, М. Билиńska, К. Майбутова, Л. Архимович, М. Гордічук, М. Головошченко, М. Загайкевич, З. Штундер, К. Шамаєва, Н. Герасимова-Персидська, Ю. Ясіновський, Л. Пархоменко, З. Юферова, Р. Пилипчук, О. Цалай-Якименко, Т. Булат, А. Желанний, М. Зола, Л. Корній, М. Степаненко, А. Коспєрт, А. Струтинська, В. Шульгіна, О. Кононова та ін.). Поміж спец. видань у сферах муз. бібліографії та нотографії залопотанована раніше відповідна періодика, а також нотогр.-бібліогр. довідник "Муз. література УРСР. 1917—1965" (1966), "Каталог рос. произведений, находящихся в прокате укр. отделения муз. фонда СССР" (1969),

Обкладинка книжки
"Хоровий концерт на
Україні
в XVII-XVIII ст."
Н. Герасимова-
Персидської (К., 1978)

Обкладинка книжки
"Зарубежная музыка
XX века: Пути
развития. Тенденции"
С. Павлишина (К., 1980)

"Історія укр. бібліографії: Дожовтневий період (Нариси)" (1971), довідники СКУ (А. Муха), бібліогр. покажчики, стосовні творчості *С. Краушенцицької* (Д. Салагуб), *О. Мишузі* (С. Костюк), *Д. Синиченко* (С. Костюк і П. Медведюк), проблеми "Шевченко і музика" (А. Касперт) тощо, числ. відповідні мат-ли, вміщені в моногр., дис. працях, енцикл. статтях тощо. Цей доробок відіграв непересічну роль у поглибленні об'єктивно-наук. засад укр. М. у цілому.

Диференціюючі процеси вперше істотно розвинулися в укр. теор. М. У його межах вивчалися питання ладу (М. Тіц, Г. Вірановський, М. Скорик, В. Золочевський, С. Орфес, П. Калашник), ладоритмічного процесу в сучас. музиці (І. Чижик), гармонії, зокр. акордики, організації вертикалі в муз. творі (Н. Горюхіна, І. Котляревський, М. Скорик, Т. Кравцов, Н. Мотусевич, П. Калашник, Я. Губанов, Б. Фільц), модуляції та політональності (В. Золочевський), атональності (Г. Філатова), тонально-гарм. (С. Орфес, В. Золочевський), ладо-гарм. (В. Золочевський, О. Ровенко) особливостей музики, поліфонії (М. Тіц, Н. Герасимова-Персидська, В. Задерацький, Т. Кравцов, О. Ровенко, Г. Ляшенко, Б. Фільц, Г. С. Виноградов, Л. Хідріч), ритму (Б. Демченко), тембру (Ю. Іщенко), фактури (О. Сокол, В. Іванченко, Г. Ієнатченко, Н. Герасимова-Персидська, Г. С. Виноградов), тематизму (М. Тіц, В. Москаленко, В. Золочевський, В. Самохвалов, Б. Фільц, І. Золотовицько-Фруміна, Вік. Козлов) тощо.

Водночас показовим щодо розгортання інтегративних процесів у цій галузі стало звернення музикознавців-теоретиків до комплексних питань муз. інтонації (Н. Горюхіна, Н. Герасимова-Персидська, О. Мурзіна, Т. Кравцов, О. Маркова), муз. форми (М. Тіц, І. Котляревський, В. Москаленко, Н. Герасимова-Персидська, Т. Кравцов, І. Чижик, Н. Орлова, Л. Шаповалова та ін.), муз. мислення (І. Котляревський, І. Пясовський, В. Самохвалов, В. Москаленко, А. Муха, І. Чижик та ін.), муз.-теор. систем европ. мист-ва (І. Котляревський). Базою для формування навч. курсу аналізу муз. творів стала низка праць Н. Горюхіної з питань муз. форми — варіац., вільної, сонатної, періоду. Муз.-істор. і муз.-теор. аспекти часто нерозривно поєдналися в розробках із питань муз. драматургії (О. Шопль, А. Муха, М. Загайкевич, А. Терещенко, М. Колиця, О. Литвинова та ін.), стилю (Н. Горюхіна, В. Задерацький, С. Павлишин, О. Зінкевич, М. Боровик, П. Калашник, Н. Орлова, Я. Губанов), жанру (К. Майбузова, Л. Пархоменко, В. Клиш, В. Сумарокова та ін.), а також взаємодії фольклору і профес. (акад.) музики (В. Золочевський, В. Задерацький, М. Боровик, Н. Герасимова-Персидська, В. Москаленко, І. Пясовський, Я. Якуб'як, Г. Камюкова, І. Юдкін, Б. Фільц, Л. Косса-Баб'юк, І. Зінків та ін.).

Зміни в муз. практиці, відкриття певних нових можливостей щодо наук. пошуку стимулювали розвиток муз.-естет., естетико-теор., естетико-

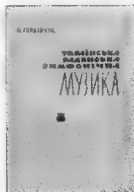
філос. досліджень, у яких особливо рельєфно виявився синтез знань, взаємодія естет., істор., теор., естет., соціолог., філос. аспектів аналізу. Однак в умовах вимушеного існування укр. М. на тенденційних засадах у розгляді питань, що безпосередньо з ними пов'язані, особливо рельєфно виявилось типове для рад. часу переплітання оригінальних, важливих для науки ідей і тенденційних суджень і висновків. Така ситуація спостерігалась, напр., у низці ґрунтовних моногр. праць І. Ляшенка щодо концептуальних питань укр. муз. культури, категорії нового в укр. музиці рад. доби, нац. традицій у музиці в їх процес. ракурсі, співвідношення нац. та інтернац. у мистецтві тощо. На перетині естетики, філософії, теорії музики, семіотики здійснена розвідка Н. Очеретовської-Баб'ї з питання специфіки мови музики. Спирання на єдино можливі тоді вихідні засади з необхідністю простежується в ґрунтовних розвідках цієї авторки з питань співвідношення муз. форми й змісту, специфіки відображення в музиці.

За традицією, низку робіт було присвячено питанню взаємодії різних видів мистецтва (О. Шреєр-Ткаченко, Л. Архимович, К. Майбузова, Н. Горюхіна, М. Боровик, Т. Булат, О. Цалая-Якименко, Ю. Малишев, М. Загайкевич, Л. Пархоменко, О. Зінкевич, О. Мурзіна, Н. Семененко, О. Давидова та ін.). Водночас новим, порівняно з попереднім періодом, було звернення до тих аспектів названої проблеми, що розроблялися до 1930-х або досі не вивчалися, як-от: музичність поезії (Т. Шеффер, О. Шопль), світломузика (Г. Камюкова), кольоровому синтезу (В. Полевой), музика кольорів (Ф. Юр'єв). Було досліджено низку естет. категорій, частину яких також було досліджено раніше, зокр. комінного (В. Сумарокова), героїчного (В. Іванченко), банального (Г. Ермакова). Про розширення проблемно-темат. кола цієї галузі музикознав. науки свідчила й розробка специф. проблем, породжених ходом розвитку муз. практики, зокр. програмності в музиці (К. Майбузова, А. Муха), комп. професіоналізму (С. Мірошинченко), творчого методу, інтеграції та диференціації мистецтв (А. Муха), співвідношення традиції і худож. синтезу (І. Юдкін), симетрії в музиці (С. Шпіль), естет. основ інструментування (Д. Клебанов), що поєднує естетичну й значим. прак. галузь. Вперше за рад. добу відбулося звернення до нехарактерних для маркс. естетики питань, як-от краси звука (С. Лодкевич), нац. ідеалу й нац. стилю (С. Ташко), зв'язків кібернетики й музики (А. Муха), гармонійності свідомості (Ю. Малишев), натхнення в мистецтві (Г. Курковський), відношення музики до закономірностей природи (Л. Косса-Баб'юк) тощо.

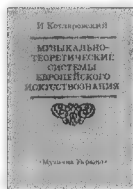
Посилення культурологічної спрямованості М. далося взнаки не лише в увазі до відповідного аспекту муз.-істор., муз.-теор. та ін. досліджень, а й у створенні праць, присвячених цілісному вивченню великих фрагментів муз. культ. процесу, напр. *масової музичної культу-*

Обкладинка книжки
"Нариси з історії
української музики"
(К., 1964. - Ч. 1)

Обкладинка
книжки "Українська
радянська симфонічна
музика" М. Гордій-
чука (К., 1969)

Обкладинка книжки
"Музыкально-теоретические системы европейского искусствознания"
І. Котляревського
(К., 1983)

Обкладинка книжки
"Українська музична фольклористика"
О. Правдока
(К., 1978)

ри (І. Ляшенко, О. Костюк, А. Муха, І. Юдкін, С. Шип, Л. Черкашина).

Одним із проявів розгортання міждисциплінарних досліджень у тогочас. музики. науці була взаємодія досліджень у сферах муз. соціології, психології, семіотики, кожна з яких вивчала одну зі сторін функціонування музики в соціумі. Так, естетико-соціолог. проблематика досліджувалася в працях І. Ляшенка, Ю. Малишева, муз.-психолог. — у фундамент. розробках А. Мухи, О. Костюка, семіотична — у публікаціях І. Бєленкової. Насамперед у теорії музики, муз. психології, соціології було сформовано нові міждисциплінарні підходи до осмислення муз. та., виявлено взаємозв'язки цих складових муз.-творчого процесу, що раніше вивчалися окремо (комп. задум, усі фази роботи над тв., муз. твір, його виконання, сприймання, текст тв. в обумовленості раніше не вивченими сторонами його культ.-істор. контексту). Формування міждисциплінарних напрямів у музикозн. науці 1960—80-х підготувало якісні зміни в структурі, а отже, в його стані й рівні розвитку в наступ. період.

У муз. етнології підвищилася увага до особливостей жанр. складу, специфіки жанр.-темат. груп муз. фольклору, адекватніші опрацювалися методолог. питання вивчення нар.-пісенної творчості, її класифікації, провадилися дослідження у сферах нар. епосу, баг.-голосся, інструментознавства, мовної інтонації, розроблялися започ. в укр. муз. етнології М. Лисенком, П. Сокальським, Ф. Колессою, К. Квітою проблема регіон. специфіки муз. фольклору, було здійснено низку публікацій муз.-фолькл. мат-лу за регіон. і жанр. принципами (Закарпаття, Волині, Лемківщина), водночас ширше розгорнулося вивчення міжнац. зв'язків укр. нар. муз. творчості тощо (А. Гумєнюк, А. Омельченко, І. Мацієвський, О. Дей, С. Грица, В. Гошовський, О. Юсов, В. Мотбєнко, З. Василенко, О. Правдока, М. Якименко). В. Гошовський заклав основи кібернетичної етномузикології, одним із 1-х у кр. СРСР звернувся до проблем діалектології. Від 1980-х експедиц. роботу, отже, записи муз. фольклору та його каталогізацію провадили ІМФЕ, каф. нар. творчості Київ., Львів. конс., Харків. ін-ту мистецтв, Рівнен., Івано-Фр. пед.-ти.

Входження реалій НТР у муз. культуру, відкриття не знайдених досі можливостей експериментування зі звуком зумовили проведення досліджень у сферах муз. акустики (Л. Дис) і водночас інструментознавства (Д. Клебанов, Е. Юцевич). Учень О. Оголевця Г. Когут із 1960-х почав конструювати інтонометри й мікрометри електронну інстр.

Досягнення укр. музикозн. наукою якісно вищого щабля в 1960—80-х, разом з тим істотні здобутки тогочас. гуманітарних наук у сфері довідково-енцикл. літр. стали необхідною умовою для розвитку укр. муз.-енцикл. культури. Являча нац. муз. мистецтва висвітлювалися в УРЕ, УРЕС, УЛЕ, Шевченківському словнику, енциклопедії "Балет", рос. виданнях заг.-союз. значення — МЭ, МЭС, довідниках СК СРСР,

біобібліогр. словнику "Кто писал о музыке" (Г. Бернандт та І. Ямпольський), "Советские композиторы и музыковеды", баг. ін. довідкових працях, зокр. присвячених піаністам, баяністам, контрабасистам, вик-цям на дух. інстр. тощо. Було опубл. "Муз. словарь" О. Андреевої, "Словник муз. термінів" Ю. Юцевича.

Розвиток нових тенденцій в укр. М. 1960—80-х, водночас активне дослідження проблематики теор. рівня зумовили початок формування на межі 1970—80-х нового — наукознавчого — напрямку в цій сфері знання, представленого тоді низкою проблемних статей, де названа сфера знання стала об'єктом спец. розгляду (М. Тиц, Н. Горохіна, М. Гордійчук, А. Муха, І. Котляревський, Н. Загайкевич, Н. Герасимова-Персидська, Г. Вірановський, Р. Кулик та ін.; дисертаційні дослідження — Я. Гордійчука, стосовне муз.-театр. критики, О. Немкович — наук. спадщини М. Гринченка).

Зростання фахового й теор. рівня вітчизн. М. відобразилося в публікації в 1960—80-х вел. кількості навч.-метод. праць, розрахованих на всі ланки муз. освіти. Поміж них: "Історія укр. доживотної музики" (1969) та "Історія укр. рад. музики" (1990, обидві — ред. О. Шреєр-Ткаченко), розробки для муз. ВНЗ і муз. уч-щ — з аналізу муз. та. (Ю. Калачов), темат. і композиц. структури муз. творів (М. Тиц), композиції (О. Красотов), гармонії (З. Кулевська, П. Андросок, С. Павлюченко, В. Барабашов, Т. Крацов), акустичного чинника в системі аналізу муз. творів (Л. Дис), сольфеджіо (Г. С. Віноградова, А. Лисаревський, Ф. Аєрова), хор. сольфеджіо (К. Пігров і В. Шип; Є. Євпак), рос. муз. літр. (К. Майбурова), мистецтва диригування (М. Колесса, М. Канерштейн), зокр. хор. (К. Пігров і В. Шип), інструментування (Д. Клебанов), фп. вик-ва (Г. Курновський), сольного (П. Голубєв, М. Донець-Тессейр, Д. Евтушенко, М. Микиш, Т. Михайлово та ін.), хор. (А. Ляшенко, О. Знаменська, А. Мрошнікова та ін.) співу, вик-ва на нар. (А. Гумєнюк, В. Кабочак, А. Омельченко, М. Т. Лисенко, М. Давидов та ін.), дух. (В. Апатський) інстр., 3-томна хрестоматія з історії укр. дожив. музики (О. Шреєр-Ткаченко), баг.-томна хрестоматія з укр. рад. фп. музики (Ю. Вахорюбов), низка статей із метод. проблем теорії музики (Т. Бондаренко); для ДМШ — праці з муз. літр. (С. Лісєцький), сольфеджіо (В. Фісін Я Якуб'як); заг.-освіт. шкіль — підручники О. Раванова, К. Майбурової, О. Зінкевич, Н. Шурової, Н. Грицко та ін.

Профес. і кадрове зростання виразно виявилось в муз. критиці й публіцистиці. На їх теренах працювали в той час фахівці-музиканти різних профілів. Це композитори — Г. Майборода, К. Данькевич, Ю. Мейтус, А. Кос-Анатольський, А. Штогаренко, В. Губаренко, Д. Клебанов, Л. Колодуб, М. Скорик, Л. Дичко; диригент В. Тольбо; співаки — Б. Гмиря і А. Макренко; музикознавці — М. Тиц, В. Довженко, Н. Тишко, М. Гордійчук, К. Майбурова, Л. Архмивчик, І. Ляшенко, І. Волгинський, В. Задерацький, А. Муха, М. Загайкевич, С. Павличин, Е. Явор-

ський, Н. Некрасова, Ю. Малишев, М. Білінська, Л. Ярославич, Л. Єфремова, Б. Фільц, Л. Пархоменко, В. Клиш, А. Поставна, А. Терещенко, М. Черкашина, В. Москаленко, О. Зінкевич, В. Кузик, Н. Семененко, О. Олійник, О. Литвин, Т. Швачко, Г. Степанченко, М. Копиця, Г. Конькова, А. Бугук та ін. Одним із свідчень фахового вдосконалення їхніх публікацій була тенденція спеціалізації, пов'язане з чим зближення критики й музикознав. науки. Музикознавці-науковці, які розробляли ту чи ін. проблематику, зосереджувалися на відповідних питаннях і в їхніх критико-публіцист. статтях. Окрім того, в критико-публіцист. галузі спостерігається розширення проблемного кола, зокр. зосередження на питаннях, породжених новими тенденціями тогочас. муз.-творчого процесу й менш прямолинійне апелювання до постулатів теорії соціалізму (хоч загальною типологією для рад. часу фразеологія, концепційні кліше ще сильніше давалися взнаки).

Вел. масив публікацій було пов'язано з висвітленням різного роду культ.-мист. подій. Разом з тим предметом обговорення стали питання стану й перспектив сучас. музики, ставлення до новітніх технік комп. письма (як-от *алясторика, сонористика, додекафонія*), тогочас. естр., джаз, поп- і рок-музики й водночас клас. спадщини, використання в муз.-творчому процесі засобів електроніки, *інтерпретацій* нових тв., вики. майстерності, взаємин композитора й т-ру, стану різних галузей вик-ва, муз. освіти, мас., насамперед молодіж., муз. побуту, естет. виявлення широкої аудиторії тощо.

Розширилася сфера популяризації муз. мистецтва. У ній (друку, словес. лекцій та лекцій-концертів в концерт. залах, радіо- й телепередачі, різного роду лекторії тощо) працювали: М. Гордійчук, Ю. Малишев, М. Михайлов, К. Майбуrows, Л. Кауфман, В. Задерацький, В. Тимофеев, Л. Лагутенко, С. Алексеев, Н. Андрієвська, К. Черпухова, А. Муха, С. Грица, Т. Некрасова, Н. Шурова, О. Зінкевич, А. Терещенко, Г. Конькова, Т. Швачко, В. Кузик, О. Олійник, М. Копиця, А. Калениченко, О. Литвинова (Київ); Й. Воллинський, С. Павличин, Ю. Булка (Львів); Б. Лубимов, Г. Тюменська, Ю. Калачов, П. Калашин, Н. Тишко, Ю. Щербини, З. Юфорова (Харків); Г. Вірановський, Р. Розенберг (Одеса), А. Поставна (Дніпропетровськ); Л. Микін (Донецьк), Е. Михалова (Луганськ), Г. Фіцко-Лесник, М. Гуржіні (Крим) та ін. В орбіті їхньої уваги потрапили не лише явища муз. мистецтва України й союзних республік (як це було характерним для попереднього періоду), а й заруб. країн, зокрема насамперед соціалістичних. Інформація про укр. мистецтво почала проникати за кордон, зокр. під час обговорення відповідних питань на міжн. конф., нарадах тощо. Вийшли друком вел. кількість популярних брошур (серії "Теорії портрети укр. композиторів", "Майстри мистецтва Рад. України", "Любителям музики" тощо), буклетів, статей у календарях, темат. зб. тощо.

Унаслідок реліквіфічного виявлення імманентної логіки розвитку нац. музикознав. думки в

1960—80-х виникло більше точок дотику між його надбаннями в Україні й середовищі укр. діаспори. У той період інфраструктура, на яку спирається У. ма кордоном, не стільки зазнавала якісних змін, скільки доповнювалася деякими новими явищами. У царині названої сфери знання продовжували працювати рідше згадані представники старшого покоління, почалася діяльність мол. фахівців (зокрема Р. Савицького мол., В. Сидоренко). Поміж нових явищ — організований у 1970-х М. Кравчиш-Барабаш Укр. муз. фест. (Торонто), серед завдань якого було ведення муз. бібл.-ки. 1972 було засновано Укр. муз. тов-во Альберти (Едмонтон, очолює М. Дитиня). Функціонували вид-ва й період. видання, що існували раніше, а також новостворені. Поміж останніх, напр. ж. "Бандура" (з 1981), "Українська Музика" (з 1982, Монреаль). Поміж видань, де активно публікувалися укр. музикознавці — *Encyclopedia of Ukraine* (1984—1993, співпрацював В. Сидоренко), "Encyclopedie de la musique" (Париж, 1958—1961, співпрацював А. Вирста) тощо. Статті з питань укр. музики до енциклопедії Томпсона (Нью-Йорк) писав Р. Савицький. Довідки про укр. музикантів також було вміщено в "The New Grove Dictionary of Music and Musicians" (Лондон), "Biographical Dictionary of Russian/Soviet Composers" (Нью-Йорк) тощо.

В укр. М. за кордоном продовжувалося становлення осн. наук. музикознав. дисциплін. Музикознавці-представники укр. діаспори написали розвідки, що стосувалися проблем муз. культури до 19 ст. (М. Антонович, О. Горбач, П. Маценко, М. Федорів, І. Соневицький, В. Витвицький, М. Максимів та ін.), творчості М. Лисенка (А. Рудницький, В. Витвицький), ім. титви 19 — поч. 20 ст. (З. Лисько, В. Витвицький), подальшого розвитку укр. музики у 20 ст. (І. Соневицький, Д. Кузик, А. Рудницький, М. Антонович, П. Маценко, О. Залеський, Р. Придаткевич, В. Витвицький), польс. новітньої музики (В. Витвицький) тощо. А. Рудницький створив узагальнюючу працю "Укр. музика: історико-критичний огляд" (1963). У галузі муз. бібліографії працював Р. Савицький-мол., у сфері дискографії — С. Максимик. О. Залеський підготував "Малу укр. енциклопедію" (1971), М. Дитиня — "Словник укр. композиторів".

Т. ч., протягом 1960—80-х в укр. М. винесли внутрішні умови для суттєвих змін у ному в наступ. період. Поряд із імманентними закономірностями сукупність каузальних тенденцій між 20—21 ст. (як спецфіц. для України, так і типологічних для світ. культури) також помітно вплинула на формування інноваційних аспектів сучас. укр. М. Поміж каузальних чинників — підсумковість і разом з тим перехідність теперішнього періоду, що завершує вел. істор. цикл і водночас з'єднує століття й тисячоліття. Згадана його специфіка націлює на узагальнення й синтезування набутого мист. і наук. досвіду, якомога масштабніше охоплення істор. нац. культури й у зв'язку з чим приділення особливого уваги проблемі її хронолог. і геогр.

МУЗИКОЗНАВСТВО

ІСТОРІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
ДИАСПОРИ
МУЗИКИ

Обкладинка книжки
"Історія української
диаспори музики"
за ред. О. Шпрер-
Ткаченко (К., 1969)

Обкладинка книжки
"Питання вокальної
педагогіки"
Д. Свистуненка й
М. Михайлової-
Сидоренко (К., 1969)

Обкладинка біо-бібліографічного довідника "Українські композитори" М. Димняка (Львів, 1986)

меж, поглиблене дослідження архаїчних періодів і разом з тим явищ, де концентруються смислоутворювальні для неї тенденції (напр., творчість Т. Шевченка, укр. нар. думи, яким присвячене фундамент. видання ост. років). Поряд із процесом розбудови державності в Україні вказані характерні риси нинішнього періоду сприяють появі вел. кількості літ-ри у сферах історії, фольклористики, етнології, мист-ва (у т. ч. М.), культурології, філософії, присвячені осмисленню істор. коріння укр. народу, генезису його духовності й ментальності, розгляду сакрального мистецтва тощо. Відтак зазначена специфіка нинішнього етапу є одним із глибинних каузальних чинників, що сприяють включенню в орбіту наук, зацікавленість також усього досвіду вітчизн. М., у зв'язку з цим — підвищенню його герменевтичної функції, а отже, становленню в ньому науково-нашого напрямку.

Істотне значення для М. мають процеси, пов'язані з вичерпуванням внутр. можливостей текучої й і формуваним інформац. стадії еволюції суспільства, потужне розгортання глобалізації, що на етапі зникнення "залізної завіси" відчутно й неоднозначно дається відзнаки в соціокультур. процесах в Україні. Напр., відображення високого ступеня інтегрованості світу в розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, зокр. мережі Internet, охоплення процесом комп'ютеризації всіх галузей життя укр. суспільства відкриває перед вітчизн. М. нові можливості щодо опанування не знаних раніше масивів інформації, виникнення нових форм збереження й розповсюдження музикозн., продукції, організації всіх етапів праці музикознавств за участю електрон. носіїв. Маючись на увазі, зокр., створення комп'ютерних баз даних, оприлюднення музикозн. праць на CD, спеціаліз. Internet-сайтах, у перспективі, можливо, проведення Internet-конф. тощо. Значно підвищилася можливість спілкування, у зв'язку з цим інформаційного обміну між окремими науковцями й митцями, центрами розвитку М. і загалом муз. культури.

Відкриття необмежених можливостей спілкування зі світом стало основою реального входження укр. М. у контекст полілога нац. культур. Відіграючи неперерісну роль в інформаційному збагаченні вітчизн. М., його можл. зв'язки водночас сприяють ознайомленню заруб. фахівців із нац. музикозн. досягненнями, проникненню елементів останніх в іншоац. музикозн. традиції. Значно активізувалися міжн. контакти осн. осередків укр. М.: напр. НМАУ співпрацює з Музикозн. ін-том Серб. АН, Укр. відкритою АН у США, міжн. культ. центрами в Канаді, Австрії, Швейцарії, Франції. В укр. муз. ВНЗ, ІМФЕ було написано низку дисертаційних досліджень мол. науковців із Польщі, Греції, Палестини, Лівану, В'єтнаму, Ізраїлю та ін. країн, які впроваджують здобуті ними в Україні знання в лед. процес, наук. музикозн. думку, муз. критику й публіцистику відповідних країн. Тим самим отримав продовження процес двосторонній

міжн. контактів укр. М., перерваний на межі 1920—30-х.

У М. знайшла відгук різка поляризація культури, складна взаємодія цінностей "храну" й "ринку", притаманна сучас. світ. і нац. культурі на етапі її активного входження в глобалізаційні процеси. Так, у сучас. європ. світі підвищується роль християн. світогляду, в Україні особливо увага приділяється нац. культ. традиціям, де помітне значення завжди мали християн. цінності. Співіснують факхово досконалі мист. і наук. явища, генетично пов'язані з вагомими естетико-худож., етичними, наук. надбаннями людства, і явища шоу-бізнесу, муз. композиції і музикозн. тексти невисокого факхового рівня, що створені на замовлення й часом утворюють антицінності. Водночас подібна епістемічна ситуація особливо загострила значення етичних, аксіолог., еколог., етич., гуманіст. аспектів науки, увага до яких почала підвищуватися вже в попередній період. Впливаючи на "образ" наук. знання, це відобразилось у посиленні неконструктивістської парадигми наук. мислення. Показовою з цього погляду є, напр., втрата універсальної ролі системним підходом (у т. ч. у М.), що уособлюєва раціонально-конструктивістську парадигму клас. науки, був спрямований на створення схематичної цілісності. Глибше осмислення останньої в сучас. наук. знанні відобразилось, напр., у тоталогічній методолог. концепції, орієнтованій на осягнення конкретних об'єктів в усіх їх повноті (з урахуванням постійного оновлення не лише їх форми, а й змісту, дивергенції останнього моментів вивадковості, взаємопроникнення з ін. об'єктами тощо). У М. межі 20—21 ст. поряд із подальшою розробкою системних ідей, зацікавленням, напр. проблемами муз. менеджменту, однією з найважливіших також є тенденція гуманізації. Не випадково вперше після рад. часу М. здійснило вихід у сферу, що репрезентували значно об'ємніший, ніж наук. знання, духовний універсум людини й людства. Відбувається подальше посилення культуролог. спрямованості всіх розділів М. Зокр. увагу привернула тема діалогу культур, що стосується не типового для діалектико-матеріалістичної теорії пізнання співвідношення: суб'єкт — суб'єкт. Вел. масив музикозн. праць проізаїли філософ. проблеми. Уперше після рад. доби укр. М. почало взаємодіяти з альтернативними шодас. клас. науки галузями духовної культури (напр. богослов'ям). Звідси має місце звернення до питань, понять, що перебувають за межами клас. науки, як-от покажчик в муз. обиході Києво-Печерської лаври, ейдосфера муз. тексту, навіть взаємодія музики й сакральної нумерології. Виникають характерні з погляду вказаної тенденції тлумачення М. як "християнської антропології музики" (В. Медушевський), "пост-академічного", "наук. поезиї" тощо. Отже, рельєфніше розкривається родова властивість М., що є сполучною ланкою між об'єктивним і суб'єктивним полюсами пізнання. Неоднозначний вплив на М. мають сучас. соціокультурні тенденції в Україні. Розгортання

процесу державотворення, звільнення нац. духовної культури від тиску уніфікованих вихідних засад, формування парадигми культури, спорідненої з парадигмою періоду нац. культурного відродження 2-ї пол. 19 — 1-ї трет. 20 ст., дозволили здійснити концепційну переорієнтацію цієї сфери знання, підготовлену іменитими процесами в 1960—80-х. Тепер її концептуальний вектор спрямовується на досягнення укр. муз. культури як суб'єкта відповідного світу, простору. Це є одним із свідчень існування своєрідної "арки" між сучас. періодом і згаданою добою укр. нац. відродження, відтак — чинником, що зумовлює активне звернення (вивчення, публікація текстів) сучас. фахівців до укр. муз.-творчої та наук. спадщини поч. 20 ст., усвідомлення її фундамент. надбань як джерела, з яким генетично пов'язані провідні концептуальні ідеї сучас. гуманітарної науки.

Указані зміни в концептуальних засадах актуалізували також проблеми співвідношення сучас. періоду й різних етапів рад. доби в розвитку нац. муз. культури, зокр. М. Наук. об'єктивне вивчення цих проблем, що є сьогодні дискусійними, порушуються в числ. праць, потрібно й для адекватного осмислення історії, і для розуміння стану й тенденцій становлення укр. М. на межі 20—21 ст., отже, фахового відоскоплення музикозн. досліджень. Вивчення не лише дискретності, а в єдності тенденцій розвитку нац. муз. культури у 20 ст. необхідно для розкриття її в контексті цивілізаційних процесів, усвідомлення як явища, що фокусує в собі фундамент. риси світ. культури на певних етапах її розвитку. Такий ракурс дослідження є особливо актуальним у контексті сучас. високоінтегрованого світу, невідомою складовою якого є Україна.

Утвердження плюралізму світоглядних основ означувало можливість повернення до неупередженого творчого пошуку. Однак у гірших випадках звільнення М. з-під тиску уніфікованих засад виявляється в нігілістичному запереченні музикозн. здобутків рад. доби в цілому, що особливо давалося взнаки на поч. 1990-х. Стан укр. М. на межі 20—21 ст. безпосередньо зумовлюється базовою для нього інфраструктурою, де відображаються всі характерні тенденції духовної культури, у т. ч. суперечності теперішнього перехідного періоду в історії України. Попри ускладнення матеріального становища осн. осередків музикозн. думки, вид. центрів, окремих учених, наявність проблем соціального, психолог. та ін. характеру, відбувається подальший розвиток зазначеної інфраструктури. Будучи проявом заг. процесу розбудови нац. культури на етапі державотворення, це є основою прогрес. розвитку сучас. укр. М. Київ, Львів, Одес. конс. було перетворено на муз. академії, Харків. ін-т мистецтв — на ун-т, у них відкрили нові кафедри, почали читати нові курси, що відображають характерні тенденції розвитку укр. М. на межі століть (напр., каф. старовинної музики, муз.-інформаційних технологій, теорії та історії культури, курси

православної та латинської літургії, електронного синтезу звуку, філософії культури, муз.-істор. джерелознавства, Проблеми наук.-дослідн. лабораторія муз. етнології у НМАУ, жанрів і форм церк. співу, укр. духовної пісні, сучас. комп. техник — у ЛНМА, каф. культурології — в ОДМА й одноім. відділу — в ІМФЕ). У НМАУ 1995 було відкрито координац. центр муз. україністики. Канд. і докторанти наук поповнили кадровий склад музикозн. кафедр не лише провідних муз. ВНЗ, а й пед. ун-тів, Київ. ін-ту музики ім. Р. Глієра, різних муз. уч-щ. Відтак поряд із раніше утвердженими зростають осередки музикозн. думки в регіонах — у Мелітополі, Донецьку, Дніпропетровську, Миколаєві, Тернополі, Луцьку, Ів.-Франківську, Дніпрі. муз. уч-ще перебуває у процесі його реорганізації в конс. Через матеріальні, психолог. та ін. складності укр. М. зазнало чергових кадрових втрат, однак у 2000-х почала збільшуватися кількість мол. учених, які запровадили на теренах цієї сфери знання. Це сприяло кадровому забезпеченню існуючих і формуванню нових розділів укр. М.

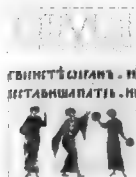
У 1990-х відбулося різке звууження вид. діяльності, зокр., на певний час майже припинило діяльність вид.-во "Муз. Україна", роками не виходили у світ раніше названі фахові музикозн. видання. Однак поступово справа у вид. галузі поліпшувалась. Після майже 70-літньої перерви було відроджено УМГ (гол. редактор — В. Корнійчук), налагоджено систематичний вип. раніше існуючих і нових зб. і журналів, що друкуються ІМФЕ ("Студії мистецтвознавчі", "Укр. мист.-во", "Муз. україністика: Сучасний вибір", "НТЕ"), НТШ ("Записки НТШ. Праці музикозн. комісії"), Київ. ("Наук. вісник НМАУ", "Укр. муз.-во"), Одес. ("Муз. мистецтво і культура"), Львів. ("Наук. зб. Київ. нац. муз. академії ім. М. Лисенка", "Музикозн. студії" [серія "Молоде муз.-во"] муз. академіями, ХДУМ ("Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти"), АМУ ("Мист.-во України", "Мистецькі обрії"), НАКККІМ ("Мистецтвознавчі записки"), КНУКіМ ("Культура і мистецтво у сучасному світі"), Мелітопол. ("Теор. та практичні

Обкладинка автореферату "Уд в сучасній арабській музичній культурі: виконавська та композиторська творчість" Люба Башара (К., 2000)

Кафедра історії музики Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка

Обкладинка журналу "Музикознавство" (К., 2009. – Число 2)

питання культурології), Терноп. ("Наук. записки Терноп. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка") пед. ун-тами, Прикарпат. ун-том (Ів.-Франківськ) "Вісник Прикарпатського ун-ту", Київ, ін-том музики ім. Р. Глієра ("Київ. муз.-во"), КСМШ ("Дослідження. Досвід. Спогади") тощо, мат-лів різн. симпозіумів, конгресів, конф. Зростання можливостей оперативно друкувати свої праці (на відміну від рад. часу, коли видання наук. праць часто пов'язувалося з тривалим очікуванням) є позитивним чинником щодо розвитку М. Розгортання двосидного процесу інтеграції-диференціації в науці 2-ї пол. 20 — поч. 21 ст., зокр. музикознавчій, зумовило значне ускладнення структури цієї сфери знання на межі 20—21 ст. Сучас. музикозн. наука в значно більш диференційовану, ніж у попередній період. Розростаючись, існуючі дисципліни подірюються на вузькі напрями, а всередині останніх відбувається подальша спеціалізація. Так, до наук. обігу введено вел. кількість раніше невідомих або призабутих даних, у т. ч. фактаж, що не міг об'єктивно розглядатися за рад. часу. Він глибше й детальніше вивчається, водночас істотно переосмислюється. Пріоритетності набули українознавчі дослідження (не випадково в музикозн. літ-рі поширився термін "муз. україністика"), представлених значно ширшим, ніж у попередні десятиліття, спектром проблемно-темат. розділів. Глибше досліджуються різні складові вітчизн. муз. культури — жанри, форми, види муз. творчості, муз. життя, особливості творчих і наук. шкіл, творчий доробок персоналій діячів укр. муз. культури (композиторів, диригентів, співаків, інструменталістів акад. і неакад. профілів, муз. педагогів, музикознавців), муз.-культуролог., регіональна проблематика тощо. Поглиблюється вивчення проблем лисенкознавства, що в попередні рад. десятиліття розглядалися часто поверхнево й схематично через неможливість об'єктивно вивчати концептуально-теор. проблеми укр. культури, важливі щодо розуміння її як чинника світ. культ. контексту. Поміж провідних — дослідження духовної музики, значно детальніше й

об'єктивніше розкриваються давні шаблі історії укр. і протоукр. муз. культури й водночас муз. явища 20 ст. — джаз, рок-, поп-музика, мас. мол. культура. Отже, відновлена в попередній період тенденція, пов'язана з розширенням хронолог. меж вивчення муз. культури, тепер отримала подальший розвиток відповідно до особливостей сучас. періоду.

Глибший і масштабніший розгляд нац. муз. культури відобразився також у формуванні нових масштабних напрямів, що не могли розвиватися за рад. часу, а нині істотно змінили уявлення про укр. муз. культуру й муз. культуру України. Вони пов'язані, зокр., із вивченням муз. культури нац. меншин України. Після рад. періоду в коло уваги вітчизн. фахівців уперше включено надбання укр. діаспори. Отже, реалізується висловлена на поч. 20 ст. ідея наук. осмислення укр. муз. культури як внутрішньо-цілісного й разом з тим геогр. розгалуженого явища (зокр. М. Гринченко). Показовим є утворення масштабної проблемно-темат. групи, пов'язаної з осмисленням стилізованих панорам укр. музики, уперше розкриті історії укр. музики як історії стилів. Адже в худож. стилі втілюється єдність мист. процесів на рівні окремих періодів, нац. творчих шкіл, культ. ареалів, виявляється специфічність і водночас типологічність муз.-творчих процесів у різних нац. традиціях, європ. муз. культурі, що є важливим щодо конкретно-аналітичного обґрунтування концепційного вектора сучас. укр. М. Формуються напрями, пов'язані з дослідженням комп'ютерних технологій у муз. культурі, а також питань муз. менеджменту, що породжені сучас. умовами буття муз. культури. Посилення герменевтичної функції М. виявилось у підвищенні уваги до поняття "текст муз. твору", а також поступовій кристалізації наукознавчого напрямку укр. М., що став логічним продовженням досліджень проблем теор. рівня музикозн. науки в попередній період. Водночас цей напрям вписується в потужне річище наукознавчих досліджень у світ. і зокр. укр. науці 2-ї пол. 20 — поч. 21 ст.

Викладачі кафедри теорії музики і композиції Одеської державної музичної академії ім. А. В. Нежданової на засіданні Одеського відділення національної Спільноти композиторів України

Більшість розділів укр. музикознав. науки, що засвідчують її диференціацію, водночас є комплексними, міждисциплінарними, об'єднують у собі дані її різних складових, а також цієї та ін. наук і ширше — галузей культури, часто рівною мірою належать різним сферам знання. Їх питомо вага зростає на сучас. етапі "в геометричній прогресії". У процесі такого інтенсивного синтезу знання музикознав. наука проникла в раніше вказані досі не відомі для неї галузі, у ній здебільшого вперше було асимільовано дані літ-ва, постмодернізму, теорії дискурсу, соціології, етики тощо. Зазвич. процеси стали основою перетворення системи наук, дисциплін на складну цілісність, де елементами стають не лише окремі дисципліни, а й міждисциплінарні напрями. У зв'язку з цим система дисциплін починає входити як підсистема до відповідної об'ємнішої системи, баг. каналами включеної до контекстів світ. науки й — ширше — духовної культури. Інтенсивний розвиток цієї галузі знання, відображений в ній найважливіших сучас. наук. і — ширше — культ. процесів зумовили зацікавленість інших наук, дисциплін її досягненнями. З цього погляду характерним є, напр., включення розділу, присвяченого історії укр. музикознав. науки, до 5-о т. баг.-томного акад. видання — "Історії української культури" (О. Немкович).

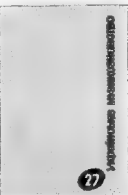
Загальні тенденції розвитку укр. м. відобразилися у кожній його структурній складовій. Так, на чільне місце в сучас. музикознав. науці вийшов комплекс наук-істор. дисциплін, а також муз. лексикографії. Крім значно ширшої, детальнішої й ґрунтовнішої розробленої емпіричної основи, піднесення міждисциплінарних досліджень, сучасне істор. м. відрізняють від попереднього періоду: розростання циклу спец. муз.-істор. галузей; значно багатша панорама концептуально-теор. проблематики, що зрештою спрямовується на конкретно-аналітичне обґрунтування провідного концепційного вектора сучас. нац. музикознав. думки; посилення біогр. напрямку досліджень. Останнє зумовлюється реабілітацією ряду імен вітчизн. митців і науковців, водночас відображає посилення ролі гуманістичного начала в сучас. М. і духовній культурі в цілому, перебуває в рішучій відповідній тенденції сучас. гуманітарної науки. Не випадково, на межі 20—21 ст. було підготовлено фундамент. праці з проблем наук. біографії (зокр. В. Чижик), реалізуються масштаб. проекти, присвячені енциклопедичній біографії діячів укр. культури, як-от "Український біографічний словник", "Імена України", "Жінки України" тощо.

Низка праць засвідчила більш різноманітне, глибше вивчення та істотне переосмислення баг.-гранної творчої діяльності М. Лисенка [М. Гордійчук і Л. Архимович; мат.-ли конф. "Микола Лисенко та муз. світ" (К., 1992), 27-й вип. "Укр. муз.-ва" (обидва присвячено 150-річчю від дня нар. композитора)], ін. укр. митців 19—20 ст. (М. Загайкевич, А. Муха, Л. Пархоменко, А. Терещенко, Б. Фільц, С. Павлишин, М. Черкашина-Губаренко, Ю. Булка, Л. Коссака-Бабюк, О. Зінкевич, Л. Кирило-Боско,

Т. Швачко, Г. Конькова, В. Гробовський, В. Кузін, Н. Семененко, А. Калениченко, М. Ржевська, Б. Сота, Н. Костюк, І. Сікорська, О. Кущинська, Л. Ващенко, О. Давидова, Н. Назар, Л. Колодій, В. Сивахін, Р. Стельмашук, М. Калашник, Н. Талочник, Л. Філоненко, О. Коломєда, О. Немкович), зб. ст., присв. творчості М. Вериківського, В. Косенка, М. Колесси, В. Губаренка, І. Каробиця тощо.

Відновлений у 1960—80-х напрям, пов'язаний із дослідженнями духовної музики переважно до 19 ст., тепер істотно розрісся кількісно, представлений значно більшою, ніж у попередні десятиліття, кількістю праць дослідників різних поколінь і музикознав. шкіл. Він збагатився новими розділами, розширився його хронолог. і теор. межі. Це зумовлюється включенням в орбіту уваги науковців різних періодів цієї галузі муз. творчості аж до сучасності включно, її укр. і заруб. гілок, значно рельєфнішим розкриттям джерелознавчих, текстолог., палеогр. аспектів вказаного напрямку, раніше вказаною взаємодією відповідних досліджень із релігійно-свідомістю, теологією, що стало характерним не лише для України [напр., окрему главу в "Муз. академії" (РФ, 2003, № 3) присвячено св. Серафиму Саровському]. Поміж баг. показових проявів цих нових тенденцій — вихід у світ 4-о (1999, "Музика і Біблія") і 15-о (2001, "Православне мовнодія, її богословська, літургійна та естетична сутність") вип. Наук. висника НМАУ, зб. "Духовний світ бароко" (де надрук. праці з питань теорії, історії, текстології, філософії, богослов'я, сумніжних видів мистецтва), статей із проблем киево-печерського наспіву як віддзеркалення особистості (Д. Болгарський), взятими Бога й людини в творчості Й. С. Баха (І. Комарова-Крисська) тощо. Отже, на сучас. етапі цей напрям, генетично пов'язаний із історією музики, вже не вкладається в її межі, а розкривається як міждисциплінарний. (М. Герасимова-Персидська, О. Цалая-Якименко, Л. Корній, Ю. Ясіновський, А. Котопот, В. Іванов, М. Степаненко, Ю. Медведик, І. Чижик, Люд. Івченко, Н. Зоболотко, Ол. Шевчук, М. Юрченко, Т. Гусарчук, Е. Іваненко, К. Бердєнникова, Т. Бринь, Н. Костюк, О. Зосім, Л. Руденко, О. Шуміліна, Л. Горенко, Г. Васильченко-Михно та ін.).

Вел. масив мат.-лів щодо інших, крім комп. творчості, галузей і явищ муз. культури [муз. освіта (зокр. Л. Гнатюк), муз. побут (Ол. Шевчук), вик. мистецтво, муз. життя, у т. ч. уперше вивчене на тимчасово окупованих землях України (О. Паламорчук, В. Гайдабур), уперше досліджена молодок. культура (Л. Черкашина, А. Калениченко, І. Сікорська, О. Різник), діяльність окремих муз. навч. закладів, тов.-т. р-рів, філармоній, вик. колективів, біб.-ко тощо)] зібрано в працях, опубл. до ювілеїв провідних муз. ВНЗ України, узагальнюючих муз.-істор. розвідках, зб. документів (напр., стосовних СУПРОМу), різних довідково-інформац. видань, зокр. галузевих довідників, що вписуються у сферу муз. лексикографії, числ. дисертаційних, моногр. розробках, статтях із

Обкладинка видання
"Українське
музикознавство"
(К., 1992. - Вип. 27)

Обкладинка видання
"Записки Наукового
товариства
ім. Т. Шевченка.
Праці Музикознавчої
комісії"
(Л., 1992. - Т. ССХХVІ)

Обкладинка видання
"Науковий вісник
НМАУ ім. П. І. Чай-
ковського" (К., 1999. –
Вип. 4: Музика і
Біблія)

відповідної проблематики, що різними своїми аспектами пов'язані з регіоналістикою, етнокультурознавством, біографістикою, генеалогією, дослідженнями старовинної музики, муз. культури укр. діаспори тощо.

У муз. регіоналістично, де в попередні десятиліття вивчалась переважно муз. культура вел. міст України (Київ, Харків, Одеса, Львів), Галичини 2-ї пол. 19 ст., тепер, крім подальших досліджень у зазначених напрямках (напр. К. Шамаєвої щодо Києва, О. Кононової щодо Харкова), вивчається також муз. культура провінційних міст — Яворова [тепер Львів. обл. (Б. Фільц)], Ярослав [тепер Польща (Л. Ярославич)], Дрогобича [тепер Львів. обл.], Ів.-Франківська (зб. мат.-літ. конф.), Коломиї [тепер Івано-Франк. обл. (Л. Косса-Баб'юк)], Катеринослава [тепер Дніпропетровськ (В. Митлищя, А. Постава)], а також Півн. Призов'я [Т. Мартинюк], Сумщини (Г. Логосенко), Чернігівщини (О. Восток), Закарпаття (Т. Расул) тощо. Уперше почав розвиватись етноісторично-знавчий та — ширше — етнокультурознавчий напрям. Зокр., вивчаються соціолог. питання етнорегіон. досліджень (Л. Кияновська), муз. культура нім. колоній в Україні (Л. Косса-Баб'юк та І. Волошинський), музика укр. циган (Ю. та О. Чекани), кримско-татар. муз. культура (О. Бензюк, О. Гуменюк, Г. Маїбетова), музика караїмів (В. Капан-Іванов).

Усвідомлення нац. культури як суб'єкта світ. культурного процесу, входження її в контекст глобалізації зумовили активізацію досліджень заруб. музики (Г. Гомбурґ, О. Маркова, М. Черкашина-Губаренко, І. Юдіні, Т. Гнатів, Т. Волошина, І. Шипілова, Н. Кашкадамова, Р. Степанішвілі), у т. ч. неєвроп. муз. культуру (С. Павлішин, Г. Віршовський), а також можн. зв'язків вітчизн. муз. культури. У коло уваги вітчизн. музикознавців уперше потрапило таке широке коло міжн. контактів нац. муз. культури (майже з усіма країнами Європи, США, Канадою, країнами Півд. Америки, "араб. світу", Японією, Китаєм, Індією, Австралією тощо [17-й вип. Наук. вісника НММУ (К., 2001), зб. ст., присвячений зв'язкам творчості І. Стравинського з Україною (1996), довідник "Композитори світу в їх зв'язках з Україною" (К., 2000) і цикл статей до УМЕ А. Мухи, праці Я. Якуб'яка, Л. Ярославич, С. Павлішин, М. Загайкевич, Б. Фільц, Л. Корній, О. Зінкевич, І. Юдіні, В. Антонюк, Л. Кияновської, М. Варварцева, В. Щепаніна, В. Токарчука, А. Калениченка, Б. Сюті, О. Немкович], де взаємодія істор., теор. культуролог., естет., вик. та ін. аспекти опрацювання емпіричного мат.-лу.

Уперше масштабний проблемно-темат. напрям утворили розробки з питань муз. культури укр. діаспори в країнах Європи, Півн. і Півд. Америки, Австралії (крім статей у заг. і спец. муз. енциклопедіях, довідниках А. Мухи, інд. розробки Т. Булат, С. Павлішин, Л. Кияновської, А. Калениченка, М. Бурбана, А. Калениченка, І. Скорської, Н. Костюк, О. Мартиненко, Л. Філоненко, В. Дутчак, О. Немкович та ін.).

Розвиток нових тенденцій в укр. істор., М., потребуючи їх осмислення, сприяв розробці проблем теорії історії музики [зб. наук. статей, напр., "Муз.-історичні концепції у минулому і сучасності" (Л., 1997), розвідки Н. Герасимової-Персидської, М. Черкашиної-Губаренко, О. Зінкевич, М. Ржевської, Т. Мартинюк, О. Немкович та ін.].

Глибше вивчено її концептуально переосмислено істор. періоди розвитку укр. муз. культури: 2-у пол. 19 — 1-у пол. 20 ст. (М. Черепанин), 1-у трет. 20 ст. [монографія М. Ржевської "На зламі часів" (К., 2005)], 1920-і й 1930-і [4-й т. акад. "Історії укр. музики" (К., 1992, гол. редколегії — Л. Пархоменко), згадану концепційну переорієнтацію вперше здійснено в межах узагальнюючої акад. монографії], статті Л. Кияновської, В. Кузик, Н. Костюк, О. Немкович та ін.], зах.-укр. муз. культуру 1920—30-х (Н. Костюк), 1940—50-і [5-й т. акад. "Історії укр. музики" (К., 2004, гол. редколегії — А. Муха), де, зокр., вперше було розглянуто муз. життя на тимчасово окупованих укр. територіях]. Спроби побудови цілісних культуролог. концепцій різних істор. періодів у межах 20 ст. здійснено в узагальнюючих працях, присвячених панорамному розгляду історії окремих галузей укр. муз. культури, зокр. музикозн. науки (О. Немкович). Певна завершеність сучас. періоду й водночас розбудова укр. муз. культури, досягнення вищого рівня її вивченості, концепційна переорієнтація вітчизн. М., націлюючи на підсумовування дослідницького досвіду, зумовили перевид. узагальнюючих муз.-істор. розробок (напр., "Лекцій з укр. культури" Д. Антоновича, згаданого раніше "Нарису історії укр. музики" А. Ольховського), а також створення нових фундамент. видань такого типу, насамперед підготовку перевид. і доп. баг.-томного засадничого акад. видання "Історії укр. музики" [опубл. т. 2 (2009)].

Поглиблене вивчення укр. муз. культури в сукупності зазначених праць засвідчило переконливіше аналітичне обґрунтування сучас. концептуальних засад історії нац. муз. культури. Так, дослідження з питань регіоналістики, етномістечтвознавства, а також діхронних зв'язків у вітчизн. муз. процесі, стилів укр. музики, перехідних періодів у її історії (Т. Мартинюк), нац. муз. мови, муз. культури укр. діаспори репрезентують нові сучас. грані розуміння єдності предмета укр. істор. М. Виявлення культуролог. аспектів, залучення даних народознавчих дисциплін та ін. наук у розгляд найрізноманітніших явищ історії укр. музики засвідчують дедалі глибше розкриття нац. муз. надбань як складової вітчизн. духовної культури в цілому. У пошуках принципів періодизації різних складових історії укр. муз. культури в інд. розробках (М. Ржевська, О. Немкович), однак насамперед в узагальнюючих акад. баг.-томних виданнях ("Історія укр. музики", "Історія укр. культури") окреслюється інша, порівняно з рад. часом, періодизація нац. муз.-істор. процесу, що відображає іманентні закономірності укр. муз. культури, кореспон-

дуючи водночас із більш об'ємними процесами розвитку духовної культури в цілому. Напр., у 20 ст. виділяються 1-а його трет., 1930—50-і, 1960—80-і, сучас. період. Стан і рівень вивченості укр., і заруб. муз. культур, найрізноманітніший проявив їх двосторонніх контактів на різних істор. етапах розкриває сучас. тлумачення нац. муз. культури як суб'єкта світ. культ. процесу.

Входження до наук. обігу вел. масиву джерел (у т. ч. муз. і музикознав. текстів, різних особових (щоденники, листи тощо) та колективних (напр. документи муз. установ), речових (як-от муз. інстр.) і зображальних (зокр. іконограф. мат-ли, фото- і кінодокументи, афіші), істор., літ. (що містять інформацію про муз. культуру)) зумовило інтенсифікацію джерелознавчої роботи, отже, розвиток власне джерелознавства й щільно з ним пов'язаних ін. спец. муз.-істор. дисциплін, зокр. текстології, палеографії, ерхеографії. У цьому контексті відповідні аспекти дослідження посіли істотне місце в усіх розділах сучас. істор. М. у його широкому сенсі. Поміж числ. фахівців, які зробили істотний внесок у розвиток різних аспектів джерелознавчої роботи на сучас. етапі, — Н. Герасимов-Парсидська, Л. Корній, Ю. Ясіновський, М. Степаненко, Ол. Шевчук, Т. Гусарчук, Ю. Медведик, Л. Пархоменко, А. Муха, Ш. Давидоз, М. Бурбан, І. Лисенко, В. Гайдабур, М. Варварчук, В. Щепакін, Ох. Шевчук, Л. і Т. Мазепи, О. Паламарчук, К. Шамсєва, О. Малоземцова, А. Поставна, Л. Косак-Баб'юк, О. Кононова, Т. Росул, Л. Ярославенко, Б. Фільц, Г. Локощенко, В. Митицька, О. Васюта, Ю. та О. Чевани, Р. Пилипчук, В. Кузик, Р. Скорулєська, Лар. Іщенко, Ю. Гуренко, Л. Мельник та ін. Значну джерелознавчу роботу проводять меморіальні музеї М. Лисенка, С. Крушельницької тощо. У контексті розвиненого синтезу знань зв'язані муз.-істор. дисципліни прилучаються до цього процесу, низка відповідних публікацій перебуває на межі названих та ін. наук, напр. дослідження муз. твору як системного феномену в аспекті муз. текстології (Г. Завгородня). У галузі лібретології працює Г. Ганзбург.

У зв'язку з підвищенням ролі біогр. аспекту досліджень історії музики прискорилися темпи його диференціації, пов'язаної з формуванням відповідних спец. муз.-істор. галузей — власне біографістики, а також мемуаристики (М. Головащенко, Р. Пилипчук, Р. Скорулєська, І. Лисенко, В. Іванов, В. Ласюк, В. Кузик, І. Шестеренко та ін.), епістології (І. Веринська, К. Чернухова, М. Головащенко, Л. Пархоменко, М. Коніца, Р. Скорулєська), генеалогії (К. Майбура, Б. Фільц, В. Кузик). Лабораторію історії укр. музики при НМАУ започатковано фонд аудіо-зв'язків спогадів її видатних випускників і викладів — В. Кирейка, Ю. Іщенко, К. Маскоба, А. Лисенко, М. Георгієвич, З. Ліхман та ін. Опубл. числ. бібліогр. і нотогр. покажчики, каталоги, що стосуються творчості укр. композиторів (Д. Бортнянського, А. Веделя, А. Кос-Анатолєського, В. Губаренка та ін.), музикоз-

навців різних профілів (Ф. Колесси, А. Мухи, С. Павлішим, М. Загайкевич, Н. Герасимов-Парсидської, Л. Пархоменко, А. Терещенко, Ю. Ясіновського та ін.). У цій сфері працюють: М. Черкашина-Губаренко, О. Платишнін, Т. Гусарчук, О. Осадія, О. Кушнірук та ін. Масштабний фонд відповідних матеріалів, що тією чи ін. мірою залучається до різних сфер музикозн. діяльності, було нагромаджено в різного роду додатках до дис., монограф. праць, каталогах публічних біб-к, а також книгозбірнях муз. ВНЗ, ІМФЕ, Нац. телерадіокомпаній, різних муз. установ.

Питання дискографії розглядають, зокр., А. Железний, М. Зюла. Нагромадження вел. кількості іконогр. мат-лів (у т. ч. першопублікацій архівних) є передумовою для створення їх каталогів, отже, формування відповідної допоміжної галузі істор. М. Відбувається подальша диференціація звукових джерел за тематикою та носіями, урізноманітнюються їх форми. Розвиток інформаційних технологій зумовив їх розповсюдження на CD, DVD, в Інтернеті тощо.

Висший рівень інтеграції-диференції рельєфно виявився в теор. М. Продовжують активно досліджуватися комплексні питання, що здебільшого потребують поєднання даних різних наук. музикозн. дисциплін, іноколи водночас ін. наук. У межах згаданого кола міждисциплінарних зв'язків перебувають питання тембрової моделювання як елементів композиц. логіки, комунікаційних властивостей тембрового чинника (М. Денисенко), ранніх форм гармонії (І. Чижик), історії укр. поліфонії (С. Мірошніченко), сучас. комп. техник (Т. Дудіна, Р. Стельмачук), муз. форми (І. Анкієнко, Б. Сіута), співвідношення форми й змісту на мат-лі укр. симфонії (В. Іванченко), муз. драматургії (Л. Шум'яко), муз. мислення (В. Москаленко), худож. цілісності (Б. Сіута) тощо. Характерно, що переважно представники ретим. музикозн. шкіль, які почали розвиватися лише на сучас. етапі, звертаються до дискретного розгляду окремих засобів музики в конкретному муз. мат-лі (як-от поліфонії у творчості доне, композиторів (І. Гамова)), що було більш типовим для попередніх періодів розвитку теор. М.

Подальше зростання рівня теор. М. і разом з тим розвиток процесу синтезу знань виразно виявились у створенні низки теорій на сучас. етапі, зокр. теорії муз. артикуляції (О. Сокол), теорії муз. мови в лінгвістичному й семіотичному ракурсах (С. Шип), теорії жанру фп. сонати (Л. Ланцута).

На сучас. етапі пріоритетності набуває розгляд традиц. теор. проблем у нових — істор., естет., культуролог., філос., заг.-мистецтвознавчих та ін. — аспектах, що часто виводять теор. М. за межі конструктивістської парадигми, яка досі усвідомлювалась як родова для цієї галузі музикозн. науки. Поміж таких проблем, напр., історія поліфонії в системі культуролог. знань (Г. Завгородня), готичні традиції поліфон. мислення О. Мєссяна (І. Плисковський),

Музикознавство
Історія
Композиторів
Музиканти
Сучасність

Обкладинка книжки
"Музично-історичні
концепції у минулому
і сучасності"
(Л., 1997)

Обкладинка книжки
"М. Лисенко. Листи"
(К., 2004)

походження музики в аспекті основ логіки муз. форми (А. Васицький), специфіка нац. муз. мови, розкриття її в контексті постмодернізму (О. Козаренко), символ як елемент муз. мовлення (Є. Бондар), вплив технолог. прогресу на систему муз.-виражальних засобів в укр. музиці (Б. Сютя), "інтонаційна атмосфера" муз. твору (О. Катрич).

З теорією музики, в межах якої в попередній період сформувалося найширше коло міждисциплінарних зв'язків, тепер генетично пов'язана найбільша кількість міждисциплінарних проблемно-темат. напрямів, що рівною мірою належать різним музикозн. дисциплінам. Не випадково в баг. зб. наук. праць, що репрезентують насамперед стан теор. М. і готуються теор. каф. муз. академій, представлені, крім муз.-теор., також філос., естет., психолог., семіот., семант., вик. та ін. аспекти дослідження. У цьому сенсі характерним є подальше вивчення муз. тв. у єдності комп. задуму, його реалізації в муз. композиції, її виконання, сприймання. У розкритті названих аспектів в муз. тв. відображено їх сучас. особливості, водночас даються взаємні характерні тенденції укр. М. межі 20—21 ст. Це засвідчують, зокр., 20-й вип. Наук. вісника НМАУ, де вищено розділ "Муз. твір як об'єкт інтерпретації", 21-й вип. Наук. вісника НМАУ "Музичний твір як творчий процес" (2001), один із розділів якого — "Муз. твір як творчий процес виконавця", вивчення муз. тв. крізь призму проблеми розуміння, показової щодо тенденції гуманізації сучас. М. (В. Москаленко), як мовного процесу (Н. Товстоляк), сакрального універсуму (О. Ращенко), розгляд процесу створення муз. композиції за допомогою сучас. комп'ютерних технологій (І. Гайденко).

Зі згаданими щільно пов'язано напрям, що стосується проблеми тексту муз. твору, де ще більшою мірою виявлявся комплексність сучас. музикозн. досліджень. Зокр., у 7-у вип. "Київ. муз.-ва" (2001), низці індив. розробок укавана проблема розглядається на перетині історії музики, теорії вик. мистецтва, текстології, семіотики, культурології, психології, філософії, у т. ч. з погляду проблем інтертекстуальності, розуміння, єдності тексту й підтексту, ейдосфери (поняття, що раніше не виходило до сфери музикозн. науки) муз. тексту тощо (В. Іванченко, В. Москаленко, Д. Терентієв, С. Шип, Б. Сютя, В. Сумарокова, І. Чижик, О. Жорков, Б. Странко, Т. Тичинська, Л. Решетняк, М. Ковалінка, І. Коханчик, Н. Товстоляк, О. Котляревська, І. Тилик та ін.). Низку досліджень присвячено також новій для укр. музикозн. науки проблемі мислосутворення в музиці (зокр. 59-й і 60-й вип. Наук. вісника НМАУ, 2006).

Низку міждисциплінарних проблемно-темат. розділів генетично пов'язано як із теор., так і з істор. розвідками укр. музикознавства. Це, зокр., стосується дослідження муз. жанрів, жанрово-стильової проблематики. Проте в одних роботах домінуючим є теор., у других — істор., або різнозначними є обидва названі аспекти дослідження. Часто виявляються також естет., вик., пед., наукознавчий, суспільні мистецтвознавчі

ракурси опрацювання муз. мат-лу. Вивчаються методолог. проблеми муз. жанру (С. Шип), жанр. інваріанта в М. (Н. Симонова), істор. опери як метажанру (С. Сталон), ширше, ніж раніше, коло жанр. проблематики укр. музики — укр. опери 1920-х, комінної опери, оперети, балету, кантатно-ораторіальної творчості, жанрів хор., кам.-вок., інстр., фп. музики, кам.-інстр. ансам., інстр. фп., скр. концерту, *soiisti* й *partiti*, фп. фуґи [зб. ст. (Х., 1993); М. Загайкевич, В. Іванченко, М. Боровик, Л. Пархоменко, А. Терещенко, В. Заранський, І. Сікорська, Л. Ніколаєва, О. Пономаренко, А. Калениченко, Н. Діка, М. Калашник, Л. Решетняк, Л. Суворовська, І. Палійчук, О. Горощенко, О. Немкович та ін.], а також джазу (В. Рамченко, В. Олендарьов), муз. відоскопії (Г. Скидан).

Поміж проблем, у яких відобразився не лише екстенсивний, а й помітний інтенсивний розвиток укр. музикозн. науки впродовж 2-ї пол. 20 ст. — муз. стиль як категорія музикозн. науки, що осмислюється як міждисциплінарна — на перетині історії, теорії музики, муз. естетики, ін. галузей мист-ва. Досліджуються, напр. муз. стиль як теор. проблема, співвідношення стилю й форми, нац. муз. стиль, комп., вик., орк. стилі, історизм як стильовий принцип, стилі 20 ст. тощо [зб. ст. (1993, 2001), а також Я. Якубик, Н. Герасимович-Персидська, І. Юдкін, С. Тишко, О. Маркова, С. Шип, О. Зінкевич, Т. Гуменюк, І. Коханчик, Т. Гусарчук, Л. Мельник, С. Коробецька, С. Салден, Н. Швець-Саванська, О. Катрич, Т. Філатова, Т. Бринь, М. Яряк, О. Білобров, Т. Дубровний, К. Біло та ін.]. Під кутом зору зазначеної проблеми розглянуто масштабні фрагменти укр. муз.-істор. процесу. У нац. муз. мистецтві вивчаються стилі *бароко*, *романтизм*, *імпресіонізм*, *стильові пошуки* в укр. музиці 1920-х, модернізм 1-ї трет. 20 ст., львів. модернізм 1920—30-х, авангардизм, ситуація постмодернізму, полістилістичка в укр. музиці, стилі окремих вітчизн. композиторів тощо (Л. Кияновська, Л. Корній, Т. Гуменюк, М. Ржевська, О. Козаренко, І. Драч, Н. Семененко, А. Калениченко, О. Берегова, І. Коханчик, О. Кушнірук, Р. Стельмащук, О. Дерев'янченко, О. Михайлова, А. Гончаров, Н. Довгаленко). Фундамент. монографія присвячено нац. стилю рос. опери (С. Тишко, 1994), стильової еволюції галиц. муз. культури 19 — 20 ст. (Л. Кияновська, 2000).

Планхронічну проблему нар.-нац. специфіки укр. музики на сучас. етапі представлено не лише в аспекті "фольклору — композитор", а репрезентовано низкою нових вужиків, часто не розроблених раніше питань, розкрито з позицій теперішньої парадигми укр. муз. культури, зокр., у розвідках щодо витоків укр. худож. традицій, худож. стильових систем у процесі взаємодії світських, культових та фольк. традицій (І. Юдкін), сучас. укр. музики як чинника нац. самоусвідомлення (М. Мацейків), інтонац. образів та нац. характерності "Кобзаря" (О. Сокол) тощо.

Комплексність релігійно виявилася у вивченні естет. і філос.-естет. проблем, поміж яких низка

Олександр Козаренко

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ МОВИ

Обкладинка книжки
"Феномен української
національної
музичної мови"
О. Козаренка
(Л., 2000)

не опрацьованих у попередні періоди, а також нові аспекти раніше досліджуваних питань. У цій галузі вивчаються: муз. твір як об'єкт філос.-естет. осмислення (В. Іваницько), категорії імпресивно-декоративного (В. Самохвалов), комічного (В. Сумарокова) та виявлення його в дназі (В. Олендарьов), феномен юродства в рос. культурі (Н. Соломонова), поняття муз. мімесису (Ю. Юхимик), "муз. тезаурус композитора" (М. Калашник), проблема міфологем (О. Рощенко). Продовжено опрацювання питання *програмності* в музиці (Л. Кияновська), зокр. програмності як ціннісно-сміслового феномену (Н. Александрова) тощо.

Збагатився новими аспектами традиції, напрям, пов'язаний із вивченням взаємодії музики та ін. видів мистецтва. Напр., у мат.-лах 27-о вип. Наук. вісника НМАУ "Слово, інтонація, музичний твір" відповідно проблематика розкривається на ступі теорії музики, літ.-ва, семантики, естетики. У низці ін. розробок висвітлюються питання фонетичної структури слова як засобу комп. творчості (І. Писковський), семантичного діалогу слова й музики в муз. пародії (О. Соломонова), слова як фактора стилізування в музиці В. Сильвестрова (І. Коханник), характерна щодо сучас. культуротворчих процесів проблема функціонування укр. мови в муз. мистецтві (М. Загайкевич). Характерність для сучас. муз. практики синтезів із різними видами мистецтва зумовила підвищення уваги музикознавців до відповідного кола питань, зокр. взаємодії музики Ш-т-ру на перехресті епох (М. Черкашина-Губаренко), спільних моментів у творчості Б. Яковського й М. Врубеля (М. Ржевська), зв'язку мистецтва в укр. худож. культурі 17 — 1-ї пол. 18 ст. (Л. Корній), діалогу мистецтв (Ю. Зінкевич), музики 20 ст. у синтезі мистецтв (С. Павличкин), синтезу мистецтв у сучас. естетиці (Ю. Малишев), музики кіно (О. Литвинова). Низку муз.-естет. питань розглянули Г. Постолюкська, Н. Хінкулова, С. Мірошніченко та ін.

Звільнення від тиску уніфікованих вихідних засад, достатня розробленість проблем теор. рівня, де виявляється прозорість кордонів між конкретно-, заг.-наук., філос. рівнями знання, водночас природна для періоду, що відіграв різні істор. періоди, філософичність в основі мислення зумовили швидке формування широкої панорами (часто не розроблених у рад. час) філос. проблем, де резонують показав для межі століть світоглядні риси, типові тенденції сучас. культуротворчого процесу в Україні. Характерні для нинішнього періоду зміни в часово-просторових уявленнях про світ відобразилися в укр. музикозн. науці в розгляді відповідної проблематики щодо муз. мистецтва (25-й вип. Наук. вісника НМАУ "Час. Простір. Музика", а також Н. Герасимова-Персидська, Б. Стронько та ін.). А. Муха порушив питання худож. прогнозування. Власне сучасності загальнення в найдавніші періоди історії культури виступає, напр., у зверненні до античної космологічної ідеї гармонії світу, що висвітлюється на основі теорії музики за Й. Кеплером

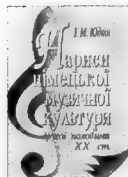
(В. Смирнов). У музикозн. дослідженнях відобразилася зацікавленість сучас. науки такими категоріями як стиль мислення, картина світу, близькими до них категоріями найвищого рівня узагальнення. У зв'язку з цим у музикозн. працях вивчаються проблеми інтонац.-худож. образу світу (О. Сокол), нац. образу світу (В. Артеменко), принципи організації образу світу (Ю. Чечан), провідні тенденції та процеси істор. розвитку укр. музикозн. науки 20 ст. у співвідношенні з категоріями "картина світу", "наукова картина світу", "стиль мислення", "стиль наук. мислення" (О. Немкович). У зазначений галузі знання відобразилося зближення наук. і худож. аспектів духовного освоєння світу в 2-й пол. 20 — на поч. 21 ст., зокр. у розгляді співвідношення худож. сфери й наук. абстракції в музиці 20 ст. (Ю. Некрасов), музики й математики (Н. Стефанюк). Предметом наук. зацікавленості стали універсальні зв'язки музики (А. Муха, рукоп.), філос.-естет. аспекти муз. онтології (О. Опанасюк). Спроба розгляду питання символіки й діалектики чисел (А. Дубій), що виходить за межі клас. наук. знання у сферу нумерології, асоціюється із сучас. експеримент. наук. розробками, що розмикають межі клас. наук. знання в альтернативі щодо неї сфери.

Причетність укр. музикозн. науки до тенденції гуманізації сучас. наук. знання переконливо розкрилася у формуванні в ост. десятиліттях проблемно-темат. групи робіт, пов'язаної з осягненням різноманітних проявів духовного мікроскопоси людини в музиці, особливо тих, що не підлягають вичерпному поясненню з раціонал. позицій. Звідси, напр., вивчення неповторних просторово-часових моделей у тих чи н. мист. течіях і напрямках, творчості окремих митців, як-от "образу часу" в музиці укр. шістдесятників (І. Драч), питань психолог. сприйняття часу в добу *Arts nova* (Т. Бринь), "замарбованого часу" в кіномузиці Л. Грабова (В. Давиденко), простору й часу в музиці В. Сильвестрова (Т. Тучинська), часу "пристрастей людських" (О. Босенко). Звідси також звернення до проблем нерационал. та іраціонал. у музиці, як-от: відчуження (Н. Горюхіна), екстатичності у творчості К. Дебюссі (І. Кастратова), фаустівська модель і архетипи безсвідомого в опері 19 ст. (М. Черкашина-Губаренко), екзистенціальні мотиви світобачення Б. Лятошинського (І. Савчук), духовні кантати Й. С. Баха як філос. роздуми (К. Бердєнникова).

Активізувалося вивчення культуролог. проблематики [зб. наук. праць: "Муз. мистецтво і культура", "Проблеми муз. культурології" (обидва — Одеса), розділи в низці вип. "Укр. муз.-ва", Наук. вісника НМАУ, "Київ. муз.-ва" тощо]. На відміну від попереднього періоду, коли вел. значення надавалося вичиненню теор. проблем муз. культури, тепер не менш важливим стало вивчення питань, де розкривається її гуманіст. сутність. Вона осмислюється як предмет М. [О. Сокол], аналізуються питання істор. досвіду укр. культури перед глобальними естет. проблемами 3-о тисячоліття, цілісності

Обкладинка книжки
"Хорова культура.
Аспекти изучения
и развития"
А. Лашенко (К., 1989)

Обкладинка книжки
"Нариси німецької
музичної культури
другої половини
ХХ ст."
І. Юдіна (К., 1994)

культури в різних аспектах, зокр. відношення урбанізації до цілісності культури (І. Юдіна), розуміння музики як культуролог. проблеми (А. Васюріна). У контексті активного розвитку етномистецтвознавства на межі 20—21 ст. показовим стало опрацювання етномистецтвознавчих проблем укр. культурології (І. Лашенко), муз. культури етнічних німців України (С. Шип). Предметом цілісного вивчення стали також укр. хор. культура (А. Лашенко), нім. муз. культура (І. Юдіна). Фундамент. дослідження щодо культурології *просвітництва*, культури романтики належать І. Юдіну, широке коло питань культурології розглянула О. Маркова.

Започаткований раніше комунікаційний аспект дослідження муз. мистецтва тепер має місце не лише в муз.-психолог. і муз.-соціолог. розробках, а й проникає в широке коло досліджень із теорії та історії вик-ва, муз. естетички, семантики, семіотики та ін. галузей, що у свою чергу є комплексними. Домінування частіше взаємозв'язаних муз.-психолог. і муз.-соціолог. аспектів вивчення муз. культури простежується, напр., у працях із питань зв'язків засобів муз. комунікації і муз. сприймання, муз. радіомовлення в аспекті естетико-виховного впливу, моделювання емоцій і психічних станів у музиці (Л. Черкашина), психолог. аспектів муз. мислення (Л. Кияновська), психоаналітичних вимірів індивід. комп. стилю (М. Ярکو), нейродинамічних і психогенних факторів у процесі муз. сприймання (В. Драганчук). Теорії музики, муз. соціології, наукозн. напрямку М. торкається дослідження Д. Терентьєва щодо муз. понять у процесі профес. спілкування музикантів.

З різними наук. музикозна. дисциплінами, педагогікою, вик. практикою пов'язано напрям, що стосується вивчення вик. мистецтва. Відповідним проблемам присвячено низку вип. Наук. вісника НМАУ, де розглянуто питання інтерпретації, муз. педагогіки, історії та теорії вик. мистецтва, їх взаємодії з практикою, а також психології, лексикографії тощо. Підвищена увага до проблеми розуміння в різних галузях сучас. гуманітарного знання, зокр. у філософії, стимулює розробку дотичних питань у різних галузях мист-ва, зокр. резонус у вивченні питань *інтерпретації* (В. Москаленко, О. Котляревська, В. Марченко, Б. Стронішко та ін.), що сьогодні утворило окремий підрозділ досліджень вик. мистецтва. Висвітлюються питання слова як фактора естетико-психолог. впливу у творчості диригента (Г. Макаренко), єдності комп. і вик. концепцій (М. Штурман), комунікаційного аспекту муз.-вик. висловлювання (Л. Оларик) тощо.

Утворення в укр. мистецтві низки авторитетних шкіл, вихованців яких здобули визнання в Україні й за її межами, зумовило формування відповідного проблемно-темат. напрямку в музикозна. навуці, що функціонує на перетині теорії, методики та практики вик-ва, історії музики та ін. дисциплін. Частина цих розробок такі ж до історії музики, водночас часто створені музикантами-вик-цями подібні розвідки насичені мат.-лами, що належать теорії

вик-ва, педагогії. Це роботи, що стосуються вок. шкіл в Україні (Б. Гиди), одес. вок. школи та її зв'язків із італ. і нім. спів. традиціями (А. Кулієва), етнокультуролог. аспектів укр. вок. школи (В. Антонюк), дириг.-хор. шкіл в Україні (А. Лашенко, О. Бенч, А. Мартинюк), хор. школи К. Пігрова (В. Рева), соціокультурної парадигми лівів. комп. школи (Л. Кияновська), лівів. школи кам.-інстр. вик-ва (Н. Дика), укр. шкіл вик-ва на трубі (В. Пасвாலюк) тощо. Низку праць присвячено опер. вик-ву в контексті європ. культури (О. Стахевич), окремим галузям укр. вик. мистецтва — опер. [окрім названих авторів, також Ю. Станішевський (якому належить найбільша кількість і водночас наймасштабніші праці, стосовні опер. культури), А. Терещенко, В. Туркевич], балет. [Ю. Станішевський], симф. (І. Гамкало), хор. (Л. Пархоменко, А. Лашенко), фп. (Т. Старух, Н. Кашкадамова, Л. Ніколаєва, Г. Бриллишско-Блажевич), орган. (Г. Булибенко), скр. (В. Заранський), вчл. (О. Зав'ялова, В. Сумарокова), фп. (А. Карп'я), акад. нар.-інстр. (М. Девидов), акордеонно-баян. (Д. Кужелев), кам. анс. в єдності його істор., теор., естет. та ін. аспектів (І. Польська), у т. ч. мистецтву окремим видатним митців, як-от С. Турчака (В. Рожок), С. Кошуленницької (Зб. ст., 2002), П. Мурашовського (О. Бенч), В. Яблоновського (В. Пасвாலюк) та ін.

У взаємодії з теорією музики, теорією вик. мистецтва, філософією, естетикою, мовознавством, психологією, статистикою, семіотикою та ін. галузями знання формується розділ, що включає дослідження питань муз. семантики. Незавідомою проблематиці присвячено 28-у наук. ст. (О., 1998), розділ у 5-у, 26-у, 28-у вип. Наук. вісника НМАУ, індивід. праці — з питань семант. аналізу музики (О. Самоїленко, Н. Александрова), семант. концепції вик. мистецтва [де, зокр. висловлено думку про значення семасіології (В. Сумарокова)], колористичного потенціалу слова в муз. тв. (В. Самохвалов), семантики та статистики в аспекті організації тексту в музиці 20 ст. (І. Юдіна), звукоінтонаційного образу Всесвіту в поезіях Т. Шевченка й М. Некрасова в аспекті порівняльного семант. аналізу (О. Сокол) тощо. Проблемами муз. семіотики присвячено ґрунтовну монографію Ю. Созанського (2008). Аналізуються також сакральна творчість укр. композиторів 20 ст. у контексті муз.-семіотичних процесів (О. Козаренко), співвідношення понять муз. нова й стиль у лінгвосеміотичному аспекті (С. Шип).

Становлення нових суспільно-економічних відносин, активний розвиток шоу-бізнесу актуалізували питання муз. менеджменту (Зб. ст., 1996, упоряд. І. Котляревський і М. Колбич; Л. Черкашина), що перебувають на межі М. і економ. теорії та практики. Вивчаються процеси застосування комп'ютерних технологій у сфері муз. культури (О. Ровенко, І. Пасковський, І. Гайденко, В. Шурляйна, К. Давидова, Г. Сливка), електронної та комп'ютерної музики (В. Камінський). Г. Ковт створив праці

з питань муз. акустики, зокр. 41-щаблевої температури, мікротоновості, здійснив видання неопубл. раніше праці О. Оголебія "Структура тональної системи" (2006).

Спостерігається сплеск досліджень у галузі інструментознавства. На відміну від попередніх періодів, коли праці названого спрямування торкалися переважно спец. педагогіки й вик-ва, тепер, у контексті розвитку різноманітних нових форм синтезу знання, у них порушуються філос., естет., культуролог. та ін. проблемати-ка, як-от у дослідженні духових інстр. у житті людства (В. Апатський). Більшість подібних праць присвячено укр. нар. інстр., отже, вони водночас належать муз. етнології (Л. Круль, М. Хай, Л. Кушлик, І. Зінків, Р. Гусак, Ольга Олішків та ін.).

Проводив значення в розвитку цієї сфери музи-ки. науки, як і раніше, зберігав ІМФЕ. Зокр., упродовж 2-ї пол. 20 — поч. 21 ст. (ін-т видав 28 т. серії "Укр. нар. творчість" [у т. ч. фун-дамент. видання "Укр. нар. думи" (2007, упо-ряд., комент. та прим. С. Грици)]. У сфері муз. етнології на сучас. етапі змінюються її теор. і методолог. проблеми (С. Грица, А. Іванницький, Б. Луханюк), питання соціолог. напрямів в етно-музикології, парадигматики, міграції фолькло-ру, трансмісії фольк. традиції, функції словес-ної та муз. мови в ситуації міжетнічних контак-тів у фольклорі, часу й простору у фольклорі, етногенезис укр. фольклору, духовного епосу, дум у контексті бароко, усно-писемних тради-цій у слов'ян, епічному вик-ві, емігрантських пісень (С. Грица), весільних ладках, хроно-логізації нар. музики, етнопедagogіки, наук. творчості К. Квітки, С. Грици (А. Іванницький), нар. баг.-голосся, фольк. тексту, інд. та осо-бистісного в традиц. муз. культурі, фолькло-ристичної діяльності О. Лявчової, історії укр. муз. фольклористики (О. Мурзина), етноінстру-ментознавства (І. Мацієвський, Б. Яремко), укр. весільних пісень (Лем. Єфремова), весняної обрядовості Зах. Поділля (О. Смоляк), ритмо-й мелоструктурної типології наспівів ранньо-традиц. пісень із обряд. циклів, меловаріації (І. Клименко), творчості лірників, кобзарів, бан-дуристів (М. Хай, В. Кушпет, О. Богданова, Н. Владимірова, О. Вадриш), муз. фолькло-ру Кубані (Н. Сидорін-Дремко) тощо. Видання автентичного фольклору на CD здійснюється "Арт Екзистенцією УЕЛФ".

Підсумковий характер мінімального етапу, наяв-ності вагомий зстор. і сучас. здобутків укр. муз. культури (у т. ч. М.), спрямованість її тепе-рішньої парадигми й відповідна концепційна переорієнтація музикозн. думки, входження в орбіту уваги науковців вел. обсягу нового емпіричного мат-лу й вихід на вищий щабель значимості предмета укр. М., — усе це сприяє активізації розвитку муз.-енцикл. культури в Україні. Впродовж 1990—2000-х в Україні ство-рено більший масив довідково-енцикл. видань у сфері музикозн. науки, ніж за всю рад. добу. Їх сукупність цілісно відображає стан цієї галузі знання на межі століть — її проблемно-темат. панораму, понятійний апарат, концептуальні

засади, рівень розробленості емпір. бази та — ширше — диференціації, водночас інтегративні процеси всередині цієї галузі знання та зв'язки з ін. сферами науки, духовної культури в ціло-му, концентровано дає уявлення про нац. муз. культуру й окремі її явища та складові у світ. культ. контексті.

Потужний процес диференціації сучас. укр. М. відобразився, зокр., у створенні знач-ної кількості галузевих довідників. Поміж них — присвячені діячам укр. муз. культу-ри (Б. Водяний, Г. Олександр, М. Цік), ком-позиторам (А. Муха), хор. диригентам (М. Бурбан), співакам (І. Лисенко), піаністам (О. Снегірьов), контрабасистам (Б. Столярчук), гітаристам (М. Михайленко, Фан Динь Тан), трубочам (В. Посвалюк), музикантам-інструменталистам (І. Лисенко), вик-цям на акад. нар. інстр. (М. Давидов), а також коб-зарству (Б. Желінський), хореогр. мистецтву (В. Туркевич), джоззу (В. Симоненко), рок-музи-ці (О. Євтушенко), музиці в укр. кінематографії (Ю. Литвинова) тощо. Розвиток регіоналістики (у т. ч. муз.) відображено а підготовці довід-кової літ-ри пов'язаної, напр., із висвітленням культ. надбавь Києва (2004), Луганщини (1998), Полтавщини (2000), Кам'янеччини (тепер Хмельн. обл. (М. Печенюк)), муз. процесів Харківщини (1992). Укрене створено "Енциклопедію укр. дзаспори" (К., Нью-Йорк, Чикаго, Мельбурн, 1995), довідники з відповідної тематики (1992, 1993, 2004). Підготовлено термінолог. словни-ки — "Музика" (Ю. Юцевич), "Укр. словники муз. термінів" (Н. Очеретовська, Н. Ціцалюк, К. Черемиский). Найґрунтовнішою укр. псу-мовою муз.-енцикл. працює сучас. періоду в пропонує бач.-томна акад. енциклопедія (К., 2006. — Т. 1: 2008. — Т. 2).

Ряд видань формально не належить до жанрів довідкової літ-ри, однак містять широке коло фактичних даних, а фрагменти таких праць або останні в цілому часто наближаються до довідкових розробок за характером викладу мат-лу. Поміж них, напр., роботи, присв. історії муз. ВНЗ України (НМАУ, ХДУМ, ОДМА, ЛНМА, АМУ), Рівнен. муз. уч-ща (Б. Столярчук), Нац. філармонії (Е. Яворський), "Театр, захований в архівах" (В. Гайдабуря), "А музи не мовчали" (О. Паламарчук), "Хорове культурі укр. діас-пори" та "Хорове мистецтво Львівщини" (обидві — М. Бурбан), "Духова музика в Україні (XVIII—XIX ст.)" (Ю. Рудчик), мат-ли П. Медведка про діячів укр. муз. культури (ЗНТШ. — Т. 226, 232, 247). Такі розробки одночасно належать муз. лексикографії, а також різним розділам істор. М. — джерело-знавству, регіоналістці тощо.

Масштабний масив мат-лів із питань нац. муз. культури, що входить сьогодні до процесу побудови системат. джерельної бази укр. М., міститься в сучас. працях, присвячених муз. культурі Рос. імперії та потім СРСР [напр. енциклопедія "Эстрада России. XX век" (2004), словники — баг.-томний енцикл. "Музыкальный Петербург", "Отечественные певцы" (А. Про-хваський), стосовний музикантизм-вик-ців

Обкладинка книжки
"Национальна опера
України"
Ю. Станішевського
(К., 2002)

Обкладинка видання
"Українські народні
думи". Упоряд.
С. Грица (К., 2007)

Обкладинка довідника
"Композитори України
та української
діаспори" А. Мухи
(К., 2004)

Титульна сторінка
програми конференції
"Музична культура
і час", присвяченої
80-річчю від дня
народження
М. Гордійчука
(К.; Ворзель, 1999)

духових інстр. (С. Болотін), ін. нац. культурам і світ. муз. культурі (напр. баг.-томна "Православна енциклопедія"), діяльності музикантів — представників ін. нац. культур на вітчизн. теренах [напр. італійців (М. Варварцев), чехів (В. Щелакін); істор.-біогр. словник "Санкт-Петербург і Україна. XVIII—XX вв." (Т. Лебедінська)], непрофільних щодо М. видань [крім раніше названих, також баг.-томна акад. ЕСУ, біогр. довідник "Митці України (вид. 2-е — "Мистецтво України", 1997), 1-й т. одним, енциклопедії (1995), 10-томна "Енциклопедія українознавства" (перевид. в Україні, 1993—2003), 2-томний меморіальний альманах "Народжені Україною" (2002), біогр. щорічник "Імена України", "Вікіпедія" (Інтернет-енциклопедія), енциклопедія "Киево-Могилянська академія в іменах. XVII—XVIII ст." (2001), "Словник церковно-обрядової термінології" (М. Пуряева), біобіогр. словник "Філософська думка в Україні" (2002), довідники, присвячені кіномистецтву (Н. Капельгородська, Є. Глушенко та О. Синько)].

Необхідність осмислення нових тенденцій еволюції укр. М. на межі 20—21 ст. активізувала науком. розробки. З цього погляду показовим є, напр., проведення наук. читань пам'яті М. Гордійчука (1999), О. Костюка (2001), підготовка низки зб. ст., присвячених укр. музикознавцям — Н. Горюхін, Н. Герасимович, Персидський, І. Лещенков, С. Павлович, І. Котлярєвському, М. Загайкевич, А. Мусі, Л. Пархоменко, А. Терещенко та ін. На відміну від попереднього періоду, коли цей напрям укр. музикозн. науки був представлений, гол. чином, дослідженнями теор.-методолог. питань, тепер він вклав масштабну проблемно-темат. панораму, що відображає найрізноманітніші інтегративні та екстраверсивні аспекти сучас. М. Низку публікацій присвячено визначенню поняття "теоретичне М." (С. Шил), проблемам структури М. (О. Сокол, О. Немкович), класифікації укр. М. (Г. Вірановський, О. Сокол, О. Немкович), його міждисциплінарних зв'язків (А. Каленченко, О. Немкович), інтердисциплінарних тенденцій, діалогу методології М. і гуманітарного знання (О. Самойленко), співвідношення М. і культурології (О. Маркова, О. Самойленко), пріоритетності як фактора розвитку М. (І. Котлярєвський) тощо. Група робіт стосується проблем історії укр. М. від зародження його передумов в архаїчні періоди до сучасності включно, зокр. вивчення осн. процесів і тенденцій його розвитку на різних істор. етапах — у 19, 20 (монографія "Укр. музикознавство 20 ст. як система наукових дисциплін", 2006), на поч. 21 ст., упродовж різних періодів у межах цих століть, в також предмет, методу, структури, міжн. зв'язків цієї сфери знання, осмислення її в контексті науки, нац. і світ. духовної культури (усі — О. Немкович), укр. М. 1941—58 (А. Муха).

Поглиблення диференціації М. зумовило відповідне членування його наукознавчого напрямку: різні розділи музикозн. думки породили саморефлексію, однак, на відміну від попереднього періоду, не лише історія й теорія музики, а й ін. галузі, навіть окремі їх підрозділи. Так, розглядаються питання логіки худож. процесу як історико-методолог. проблема (О. Зінкевич), деякі концептуальні проблеми істор. М. (А. Каленченко, О. Немкович), зокр. зв'язків концептуальних засад істор. М. і заг. історії (О. Немкович), істор. М. та теорії динаміки культури в аспекті перспектив міждисциплінарних досліджень (М. Ржевська), предмета укр. істор. М. кін. 19 ст. — 1920-х (О. Немкович), муз. краєзнавства (К. Майбурава), муз. історіографії Донбасу (Т. Курєво), регіон. питання як складова історії музики (Р. Розенберг), дослідження галіц. музикознавства щодо укр. муз.-істор. процесу (В. Сивохін), теор. аспекти муз. джерелознавства (Л. Корній) і муз. бібліографії (2 вид., "Бібліографії українознавства"; В. Шульгіна, М. Гуменюк), епістології (М. Коцка), культуролог. аспекти муз. українистики (О. Маркова, О. Самойленко) тощо. Предметом уваги стала муз.-теор. українстика (І. Котлярєвський), укр. муз. естетика 1-ї трет. 20 ст. (О. Немкович), сучас. муз. соціологія (Л. Черкашина), поліфоніологія як наук. і навч. дисципліна (С. Мірошніченко), теорія вик-ва в сучас. М. (О. Маркова), диалогіка (О. Романко), укр. і заруб. муз. педагогіка (Л. Гнатюк), укр. муз. критика (І. Сікорська), діяльність центрів розвитку М., напр. закладу музикології Львів. ун-ту в м. Львів, період (У. Габ), музикозн. кафедр укр. муз. ВНЗ [відповідні колективні вид.]. Опрацьовується наук. спадщина окремих філіцій — А. Вахнянина (Я. Тарак), С. Богатирєва (І. Юдкін), Б. Кудрика (Н. Толошнін), З. Лиська (В. Сивохін), П. Барановського (К. Лузганько), М. Гринченка, М. Гордійчука, А. Мухи (усі — О. Немкович) та ін. Вхідження до наук. обігу й викладацького процесу масштаб. масиви нових даних, отже, нового наук. пед. досвіду, зрештою аходження до сфери М. коригує мол. філіцій зумовило появу низки навч.-метод. праць. У цьому сучас. пед. літ-рі дедалі більше поглиблюється синтез навч.-метод. і наук.-дослідних аспектів розкриття мат.-л., проблеми пед. характеру стають об'єктом наук. дослідження. У цьому сенсі характерними є, напр., статті з питань акуст. будови голосу співака-початківця як засобу формування вокал.-технічних навичок (Н. Гребенюк), адаптації наук. методів і підходів М. у навч. процесі (Т. Мартинюк), наук.-пед. засад профес. мист. освіти (М. Чамберс). Одним із переконливих прикладів щільного взаємопроникнення муз. педагогіки й музикозн. науки є 3-томний підручник "Історія укр. музики" (1996—2001) Л. Корній, де обраний предмет розкрито як історію стилів, уперше здійснено низку цінних для музикозн. науки спостережень, зокр. щодо творчості М. Лисенка. Проблеми муз. стилів і напрямів, композиц. систем, синтезу як композиц. методу є провід-

ними в посібнику "Музика двадцятого століття" (2005) С. Певлишин. Результатом саморефлексії І. Котляревського над його багаторічною наук. діяльністю (що раніше виявилась у побудові ним курсу "Основи наукового дослідження") стала одна з найцінніших сучас. навч.-метод. праць — посібник названого автора "Загальні основи науково-дослідної роботи" (2008). У сфері теор. М. створено посібники з аналізу муз. тв. (Я. Якуб'як), муз. форми в аспекті "від звуку — до стилю" (С. Шип), методики муз. аналізу вок.-хор. тв. (М. Демичинин). Муз. фольклористиці присв. підручник А. Іванницького. Поміж оригінальних розробок, стосовних метод. аспектів вик. мистецтва — посібник "Звукове мовлення в народно-побутовому викитковій українці" (1996) і праця "Постановка голосу" (2000) В. Антонова, низка розробок із питань худож.-вик. інтонавання (Н. В. Лисенко), вик-ва на дулі. (В. Анатасій, В. Антонов, І. Якустід), нар. (М. Т. Лисенко) інстр., кам.-вок. творів укр. композиторів (М. Лагойда), концертмейстерської майстерності (З. Ліхтман, І. Т. Лагола-Баб'як). Опубл. декілька підручників з укр. муз. літ-ри для ДМШ С. Лисецького тощо.

Муз.-критична й публіцист. діяльність, сфера популяризації знань про музику на межі 20—21 ст. спрямовуються на осмислення нових тенденцій і явищ муз.-культ. життя, зокр., висвітлення різних фестивалів, конкурсів ("Київ Музика Фест", "Музичні прем'єри сезону", "Міжн. форум музики молодих", хор. фест. "Золотоверхий Київ" (усі — Київ), "Контрасти" (Львів), "Два дні і дві ночі" (Одеса), всеукр. фест. (конкурсний) сучас. пісні та популярної музики "Червона рута" тощо), фактів міжн. зв'язків нац. муз. культури, муз. надбань укр. діаспори, водночас значна увага приділяється популяризації здобутків минулого, що в рад. час завоювали або висвітлювалися тенденційно [М. Гордійчук, М. Загайкевич, Л. Паркоменко, А. Терещенко, О. Зінкевич (якя виховала плеяду мол. муз. критиків), М. Черкашина-Губаренко, Г. Степанченко, В. Кузик, М. Колиця, І. Скорська, Ю. Чекам, Б. Сюта, Н. Семененко, Л. Олійник, В. Корнійчук, О. Кушнірук, О. Дьячкова, Н. Костюк, О. Таранченко, О. Голіска, М. Степаненко, низка журналістів та ін.] тощо. Багато інтерв'ю дає А. Каленніченко, зокр. щодо фест. "Чорна рута", а також проблем, пов'язаних із підготовкою ш виданням УМЕ. І. Скорська виходить в ефір у циклі радіопередач "Музична радіоенциклопедія". У царні муз. критики, публіцистики, популяризації надбань муз. культури також працювали в 1990-х або продовжують працювати й у 2000-х — С. Грица (впроваджує 1980-х — поч. 1990-х здійснює понад 300 радіо- й телепередач), Г. Конокова, О. Кононова (популярнізує творчість харків. композиторів), А. Поставна, Е. Михальова та ін.

Вел. роботу щодо популяризації надбань укр. муз. культури провадить муз. рад.-журналісти — Л. Леутенко (цикл програм клас. музики, муз.-літ. композиції та монтажні опер

сучас. укр. композиторів, а також опер. тв. світ. класики, цикл радіопередач "Знову цвітуть каштани", муз.-просвітницька програма "Укр. народні пісні та думи", учасниця радіопередач, присвячених пісенному мистецтву 1960—90-х на каналі "Культура", ініціювання 1-х виконав. ряду пісень відомими укр. співаками, популяризація новітніх тв. укр. композиторів і зразків нац. муз. фольклору), К. Божко (на ТБ — конкурс "Сонячні кларнети"; цикли передачі — "Легенди України", "Укр. хорівий спів"; на радіо — всеукр. фольк. радіоконкурс "Золоті ключі"; цикли передач — "Перлини душі народної", "І голос рідної землі", "Етнофорум", "І серце відпочине", "Світ-коло"; співпраця з Європ. буд. фольклору (Париж, Франція) тощо), Ю. Лущинський (програми — "Муз. силуєти", "Співаючі голоси України", "Муз. театр"; передічі в пряму ефір з співаками, композиторами тощо), С. Артемюк (рубрика "Хороше мистецтво України"; цикли передач — "Золотий камертон", "Спадщина і сучасність"; радіопередачі, присвячені акад. (зокр. "Ліра"), духовній музиці, укр. хор. диригентам, фест., конкурсам у Ніжині (Черніг. обл.), Каневі (Черкас. обл.), Ів.-Франківську; зібрано фонограмли до фонду Нац. телерадіокомпанії щодо вик. мистецтва регентів, зокр. М. Литвиненка, Ф. Поторжиського (разом з І. Блохзовим) тощо), А. Бутук (програми — "Сторіччя укр. еміграції", "Сравніський та Україна"; цикл "Вітчизняна духовна музика"; радіопортрети — Л. Гравовського, В. Силвестрова, М. Скорика та ін. композиторів-шестидесятників; диригентів — В. Сиренка, Ф. Гуцешка, І. Блохкова та ін.), І. Пашинська (програми, що стосуються укр. фп. мистецтва), Ю. Боровик (передачі про кобзарство), Г. Боровицька (програми щодо акад. вок. вик-ва), О. Шомонін, Ш. Маковій та ін.

Завдяки докорінним змінам у соціокультурній ситуації, звільненню укр. М. від тиску уніфікованих вихідних засад черговий раз у його історії відбулося зближення музикозн. думки України з укр. діаспори. Отже, значно переконливіше розкрилася цілісність цієї сфери знання, що відобразилось, напр., у фактах публікації праць музикознавців — представників діаспори в Україні (наприклад, у НТЕ: зб. ст. В. Витвицького "За океаном"). На теренах укр. М. у 1990-х ще активно працювали: В. Витвицький, М. Антонович, А. Вирста, І. Соневицький, Т. Булат; тепер продовжують працювати: С. Максимюк, Р. Савицький-мол., Д. Дубірак, В. Сидоренко та ін.

Як і в Україні, одним із важливих сучас. напрямів укр. досліджень за кордоном є старовинна музика [М. Антонович (зокр. зб. ст. "Мисля застга", де вміщено мат-ли з п'яти моноді та партесного співу), П. Маценко, В. Витвицький та ін.]. Предметом уваги стала творча діяльність С. Людкевича, П. Маценка, О. Колиця (М. Антонович), М. Лисенка, Д. Ревуцького, М. Гайворонського, В. Барвінського, А. Рудницького, Б. Кудрика, А. Олеховського, К. Шимонського, муз. життя Львова, а також США

МУЗИКОЗНАВСТВО

Обкладинка книжки
"Українське
музикознавство XX
століття як системна
наукова дисципліна"
О. Нежович
(К., 2006)

Обкладинка
підручника "Історія
української музики"
Л. Корній (К.: Х.,
Нью-Йорк, 2011)

Обкладинка книжки
"Музикознаві праці.
Публіцистика"
В. Витязевського
(Л., 2003)

(В. Витязевський), процеси розбудови культури укр. діаспори (Р. Жук). У баг. названих роботах нерозривно поєднані наук.-дослідні і публіцист. аспекти. Здійснено розробки з питань дискогр. укр. музики (С. Максимюк), бібліографії, нотографії та дискографії творчості З. Лиська (Р. Савицький-мол.). Побачили світ видання довідково-інформац. характеру, зокр. присвячені укр. композиторам (І. Совецький і М. Паливора-Совецька). Поміж праць, написаних В. Задержаним у період праці його в Моск. конс., — фундамент. підручник з муз. форми (у 2-х вип., 1995, 2008), монографія про поліф. мислення І. Стривинського (1980), розвідка про стилеві особливості творчості М. Скороху (1999). Укр. музикознавці працюють на вітчизн. укр. землях за межами України, як-от О. Попович (Перемишль, Польща), яка підготувала дис. дослідження про муз. життя Перемишля 1919–1999 в ІМФЕ. Проділений укр. М. істор. шлях свідчить, що на сучас. етапі воно є однією з вагомих галузей нац. гуманітарних значе. В Україні сформувалася мизка музикозна. шкіль на базі провідних осередків розвитку укр. музикозна. науки, окремих вуз. кафедр, а також створених провідними вітчизн. музикознавцями. Подчас ріст регіональних центрів укр. М., що в перспективі можуть стати основою нових музикозна. шкіль. На сучас. етапі укр. М. являє собою синтетично-цілісну й водночас глибоко диференційовану, динамічну, розвинену систему, багату на аналізи прилучену до заг.-наук. знання, муз. практик, ін. сфер духовно-культ. процесу, наук.-технічної та практ. економ. діяльності, габитивних ідей і тенденцій шк. і світ. культури, сьогодні вона перебуває в процесі активних структурних, концепційних, методолог. та ін. змін. У процесі баг.-викої істор. еволюції укр. М. склалося як геогр. розгалужене й разом з тим цілісне явище, де різні регіон. гілки, музикозна. надбання укр. діаспори, маючи свою специфіку, водночас засвідчують його цілісність. Ряд здобутків (окремі праці, сукупний доробок із різних проблемно-темат. напрямів і дисциплін) гідно репрезентує не лише вказану сферу знання, а й укр. науку, культуру в цілому на вітчизн. землях і у світі.

Лит. Савицький С. О древнерусских певческих нотациях. — СПб., 1901; Швабля Л. История учения о гармонии. — М., 1931; Мавеля Л. Рыжик И. Очерки по истории теоретического искусствознания. — М., 1934. — Вып. 1, 1939. — Вып. 2, 1940; Грош С. Ф. М. Колесса. — К., 1962. История европейского искусствознания. От античности до конца XVIII века. — М., 1963. То саме. Первая половина XIX века. — М., 1965. То саме. Вторая половина XIX века. — М., 1966. То саме. Вторая половина XIX — начало XX века. — Кн. 1–2. — М., 1969; Успенский Н. Древнерусские певческие искусства. — М., 1965; Бражников М. Древнерусская теория музыки. — Ленинград, 1972. Точные методы и музыкальное искусство: 36 ст. — Ростов-на-Дону, 1972; Котляревский И. Вступ. до класифікації музично-теоретичних систем. — К., 1974; Яоло ж. Музыкально-теоретические системы европейского искусствознания. — К., 1983; Яоло ж. Загальні основи

наук.-дослідної роботи. Науч. посбник. — К., 2008. Яоло ж. Питання взаємодії історичного та теоретичного мистецтвознавства // Музика. — 1980. — № 4; Яоло ж. Парадигматичні аспекти розвитку понятійного апарату музикознавства // Наук. вісник НАУ. — К., 2000. — Вип. 7; Музикознавство. З ХХ у ХХІ ст.: Там ж. Про сучасні проблеми теорії музики. — К., 1976; Вірановський Г. Музично-теоретичні системи. — К., 1978; Карішєво Г. П. П. Сокальський. Життя і творчість. — К., 1978. Провідні О. Українська музична фольклористика. — К., 1978; Косиць Л. Возможности системного подхода в советской музыкальной науке: Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1982; Любченко Г. Теоретико-методологические основы русской музыкальной критики конца XIX — начал XX века: Автореф. дис. ... д-ра искусств. — К., 1984; Горбунчик Я. Становление украинского музыкального театра и критика. — К., 1990; Соколов А. Структура музыкального знания. — М., 1990; Библиография украинского музыкального знания. — Л., 1994. — Вип. 2; Автореф. та дис. про музикознавство: Музично-історичні концепції в мемуарному і сучасності: Матеріали між. наук. конф. — К.; Л., 1997. Союз українських професійних музик. Мат.-лі і документи. — Л., 1997; Витязевський В. Українська музична фольклористика: методологія і методика. — К., 1997; Немчинов О. Научное творчество М. А. Гриневича и становление основных методологических принципов в украинском историческом музыковедении: Автореф. дис. ... канд. искусств. — К., 1990; Л. ж. Українське музикознавство ХХ століття: Основні тенденції розвитку. — К., 1997. Л. ж. Українське музикознавство ХХ століття як система наукових дисциплін. — К., 2006; Л. ж. Українське музикознавство: наука як підсистема духовної культури: генезис та етапи становлення; Автореф. дис. ... д-ра мист.-ва. — К., 2008. Л. ж. Про предмет українського музикознавства ХХ століття (загально-аналітич. аспекти) // Теор. та практичні питання культурології. — Запоріжжя, 2000. — Вип. 3; Л. ж. Невідомі складові духовності: (Методологічні засади українського музикознавства ХХ століття) // Вісник Національної Академії наук України. — 2000. — № 2. Л. ж. Передумови формування системи наукових дисциплін українського музикознавства у другій половині ХХ століття // IV Між. конгрес. українства, 28–29 серп. 1999 р. — О.К., 2001. — Кн. 2; Мистецтвознавство. Л. ж. Предмет українського історичного музикознавства кінця XIX — 20-х рр. ХХ ст. // Укр. муз.-во. — К., 2001. — Вип. 30. Л. ж. Українська музична естетика періоду третини ХХ століття // Наук. вісник НАУ. — К., 2002. — Вип. 18; Культурологічні проблеми української музики (Науков. дискурси пам'яті академіка І. Ф. Лещенка); Л. ж. Найбільш загальні тенденції розвитку українського музикознавства науки у 30–50-ті рр. Свідчення каузального і мовленнєвого аспектів // Теор. та практичні питання культурології. — Мелітополь, 2002. — Вип. 6; Л. ж. Українське музикознавство: Спроба цілісного описання // Там само. — Вип. 10. Л. ж. Роль микровидних зв'язків у розвитку українського музикознавства другої половини ХХ ст. — 1910-х рр. // Мат.-лі до укр. мистецтвознавства. — К., 2003. — Вип. 2; Пам'яті академіка О. Г. Костюка; Л. ж. Мисловидні зв'язки українського музикознавства: Сучасність і історія // Там само. — К., 2003. — Вип. 3; На пошану А. І. Мухи; Л. ж. Передумови формування науково-дослідної галузі українського музикознавства у другій половині XIX — на початку ХХ ст. // Укр. муз.-во. —

К., 2003. — Вип. 31; *Г. ж.* Являє "українська музична періодика" та його формування в XIX ст. // *Студії мистецтвознавчі.* — 2003. — Число 4; *Г. ж.* Основи тенденції розвитку української музикознавчої науки в 60-80-ті рр. // *Теоретичні та практичні питання культурології.* — Мелітополь, 2004. — Вип. 15; *Г. ж.* Музикознавча спадщина української діаспори 30—50-х рр. XX ст.: (до проблеми єдності української музикознавчої науки) // *Наук. вісник НМАУ.* — К., 2005. — Вип. 43. — Кн. 2; *Українська та світова музична культура. Сучасний погляд; Г. ж.* Історія і проблеми українського мистецтвознавства // *Наука та мистецтво.* — 2006. — № 4 (у співавторстві з І. Беззіним, О. Мусікино); *Г. ж.* Видатний український історик-музикознавець [М. О. Гринченка] // *Муз. українстика: Сучасний вибір.* — К., 2009. — Вип. 3. Памяти композитора й музикознавця, доктора мистецтвознавства, професора Антона Музи; *Г. ж.* Стан і проблеми української музикознавчої науки на межі XX—XXI ст. // *Там само.* — Вип. 4; На пошану доктора мистецтвознавства, професора Марії Загайкевич; *Г. ж.* Микола Гордійчук: сучасне українське історичне музикознавство // *Студії мистецтвознавчі.* — 2010. — Чис. 1; *Костюк Н.* Музична культура Західної України 20—30-х рр. XX ст.: «дві поступу і розвиток національних традицій. Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 1998; Сунтакович: 36 наук. праць на пошану д-ра мистецтвознавства, професора Стефанії Павличин. — Л., 2000; Шульєва В. Музична українська. — К., 2000; *Г. ж.* Історичні аспекти національної музичної бібліографії // *Національна бібліографія України: Тенденції розвитку.* — К., 1995; Косака-Бабух Любов — педагог і музикознавець. До 80-ліття з дня народження. — Л., 2002; *Цілуйко-Явченко О.* Київська школа музики XVII ст. — К.; Л.: Полтава, 2002; *Г. ж.* Музикотворнична думка на Україні в XVII ст. та праці М. Дилежича // *Укр. муз.-во.* — К., 1971. — Вип. 6; *Г. ж.* Музикознавство і педагогіка // *МУМ.* — К., 1989. — Т. 1; *Мозеля Л., Мозеля Т.* Шлях до музичної академії у Львові: У 2 т. — Л., 2003; *Одеський державний музичний академічний ім. А. В. Мехданової* — 90! — О., 2003; *Сторинки історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка.* — Л., 2003; *Академія музичної еліти України: До 90-річчя Національної муз. академії України ім. П. І. Чайковського.* — К., 2004; *Календа О.* Творчість М. Рославця в контексті становлення музичного модернізму: Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 2004; *Кузін Валентина:* Творчий доробок. — К., 2005; *Загайкевич Марія:* Бібліогр. покажчик. — Л., 2006; *Pro domo mea:* Нарис. До 90-річчя з дня заснування. — Х., 2007; *Копиця М.* Епістолярія в лабіринтах музичної історії. — К., 2008; *Муза Антон:* Бібліогр. покажчик. — К., 2008; *Соланський Ю.* Музична семіотика. — Л., 2008; *Серов О.* Музика, музикантська наука, музикантська педагогіка // *Юго ж.* Критическі статті. — С.Пб., 1895. — Т. 4; *Ларош Г.* Історичний метод преподавания теории музыки // *Юго ж.* Собр. муз.-критических статей. — М., 1913. — Т. 1; *Кашкин М.* Музыка и музикантская наука // *Русская воля.* — 1917. — № 10; *Кудинцов К.* Введение в историю музыки. — М.: Пг., 1923. — Ч. 1; *Гребов И.* Теория музикально-исторического процесса как основа музикально-исторического знания // *Задачи и методы изучения искусств.* — Пг., 1924; *Юго ж.* Задачи и методы изучения искусств. — Пг., 1924; *Юго ж.* Задачи современного музикознавания // *Наш муз. фронт.* — М.,

1930; *Кулаковский Л.* Деякі твердження з вчення Б. Л. Яворського // *Музика.* — 1925. — Ч. 10—12; *Білоградський О.* Виникнення розширення до кінця націоналізм на музичному фронті УСРР // *Рад. музика.* — 1934. — № 1; *Альшанга А.* Об анализе музикальных произведений // *СМ.* — 1938. — № 7; *Мозель Л.* О советском теоретическом музикознании // *СМ.* — 1940. — № 12; *Юго ж.* Музикознание и достижения других наук // *СМ.* — 1974. — № 4; *Мелдыс Ю.* Некоторые вопросы истории советской музыки // *Вопросы музикознания.* — М., 1960. — Вып. 3; *Сизоро А.* Музикознание и новые методы научного анализа // *Митология и музикальный образ.* — М., 1965; *Конен В.* В защиту исторической науки // *СМ.* — 1967. — № 6; *Редьковский Л.* Музикознавство // *Історія Академії наук Української РСР: У 2 кн.* — К., 1967. — Кн. 1; *Міло А.* Про наукову діяльність відділу музикознавства ІМФЕ ім. М. Т. Рильського за 50 років // *Beitrag zur Musikwissenschaft.* — Berlin, 1968. — Heft 1/2. — Teil 2; *Юго ж.* Українське музикознавство за 60 лет в системі АН УРСР // *Історія Академії наук Української ССР.* — К., 1979; *Юго ж.* Стан і проблеми українського музикознавства // *Музика.* — 1986. — № 1; *Юго ж.* Музикознавство // *МУМ.* — Т. 4. — К., 1992; *Юго ж.* Українське музикознавство на порозі третього тисячоліття // *НТЕ.* — 2001. — № 4; *Юго ж.* Формування і розвиток естетико-теоретичного напрямку проблемних досліджень в українському музикознавстві другої половини XX століття // *Наук. вісник НМАУ.* — К., 2002. — Вип. 16; *Культурологічні проблеми української музики: Наукові дискусії пам'яті академіка І. Ф. Ляшенка; Юго ж.* Музикознавство // *МУМ.* — Т. 5. — К., 2004; [Б. л.]. Вище рівень теоретичної науки // *СМ.* — 1969. — № 2; *Бобробський В.* По поводу статьи "Выше уровень теоретической науки" // *СМ.* — 1969. — № 6; *Цукерман В.* О теоретическом музикознании // *Юго ж.* Музикально-теоретические очерки и этюды — М., 1970; *Зоголедов М.* Ужичок науковців // *Музика.* — 1972. — № 4; *Г. ж.* Музикознавство і музична критика // *МУМ.* — К., 1989. — Т. 2; *Г. ж.* Проблеми вивчення задово-української музичної культури у 50—80-х рр. XX ст. (причини до історіографії) // *ЗНТШ.* — Л., 2009. — Т. 258; *Праці Музикознавчої комісії Кош Б.* Актуальні проблеми // *СМ.* — 1974. — № 11; *Мейлах Б.* Комплексное изучение творчества и музыковедение // *Проблемы музикального мышления.* — М., 1974; *Фарбитов А.* Музикальна зстетика і семіотика // *Там само; Орлова Е.* Советское музыковедение на рубеже 60-х—70-х гг. // *Современные вопросы музикознания.* — М., 1976; *Друскин М.* Вопросы музыкальной историографии (на зарубежном материале) // *Там само; Назойкинский Е.* Проблемы комплексного изучения музыкального произведения // *Муз. искусство и наука.* — М., 1978. — Вып. 3; *Юго ж.* Початки і терміни в теорії музики // *Методологічні проблеми музикознания.* — М., 1987; *Зись А.* Некоторые методологические проблемы современного искусствознания // *Вопросы философии.* — 1982. — № 5; *Юго ж.* К вопросу о характере методологической проблематики в искусствознании // *Методологические проблемы музикознания.* — М., 1987; *Юго ж.* К вопросу о природе искусствоведческого знания // *Проблемы методологии современного искусствознания.* — М., 1989; *Брошхуа Х.* Размышления о теории музыки // *Методологические проблемы музикознания.* — М., 1987;

Обкладинка книжки
"Musica Sacra"
М. Антоновича
(1997)

Горюхін М. Постановка проблеми творчого методу в теоретичному музикознавстві // Укр. муз.-во. — К., 1980. — Вип. 15: *Медіаційний В. Миграція термінів та системності науки // Психологія процесів художнього творчості*. — М., 1980; *Яого ж. О методе музыковедения // Методологические проблемы музыковедения*. — М., 1987; *Дмитридов Н. О строгости терминологии искусствоведения // Там само; Герасимово-Персидско Н. Деякі питання текстологічного аналізу // Питання методології теор. музикознавства*. — К., 1982; *Яого ж. Музыкальная наука: какой ей быть сегодня? // СМ*. — 1989. — № 2; *Гордичук М. Музикознавство і час // Музика і час*. — К., 1984; *Яого ж. Проблеми сучасного музикознавства // Музика*. — 1988. — № 1; *Яого ж. К вопросу о характере методологической проблематики в искусствоведении // Методологические проблемы музыковедения*. — М., 1987; *Милка А. О методологических поисках 70-х гг. (музыкальный анализ и судьбы "новых методов") // Там само; Рощенко Е. К вопросу эволюции теоретических концепций музыкально-культурного наследия // Проблемы муз. культуры*. — К., 1987; *Ермакова Г. Искусствоведение и культурология // Проблемы методологии современного искусствоведения*. — М., 1989; *Кулик Р. Музикознавство і муз. критика // МУМ*. — Т. 3. — К., 1990; *Чудотубо Г. "Киевская старина" і М. В. Лисенки // Укр. муз.-во*. — К., 1992. — Вип. 27; *Козаренко О. Життя і творчість М. Лисенки в критичних оцінках і наукових спостереженнях // Там само; Кулик В. Справа радіокомітету. Рік 1937 // Музика*. — 1994. — № 3; *Гусарчук Г. Текстологія української хорової спадщини другої половини XVIII ст. // Укр. муз.-во*. — К., 2001. — Вип. 30; *Александрова Н. Новые тенденции развития аналитического метода в музыковедении // Муз. мистецтво і культура*. — О., 2002. — Вип. 3; *Людська С. До питання акустичних досліджень аудіоінформації П. П. Барановським // Мат-ли до укр. мистецтвознавства*. — К., 2003. — Вип. 2; *Ольховський А. Музикознавство // Яого ж. Нарис історії української музики*. — К., 2003; *Кияновська Л. "Артистичний вісник" і культурологічні ідеї Станіслава Людкевича: погляд із сучасності // Мистецтвознавство України*. — 2006. — Вип. 6/7; *Руденко Л. Нотна колекція бібліотеки Київської духовної академії: Музикознавчий аспект // Наук. вісник НМАУ*. — 2006. — Вип. 55; *Греб В. Музикологія як університетська дисципліна: історія ідей // Укр. муз.-во*. — К., 2006. — Вип. 35; *Карпів Л. Деякі теоретичні питання музико-історичного джерелознавства // Там само; Юркін І. Особливості музичної семантики // Мистецтвознавство України*. — 2007. — Вип. 8; *Захадявич М. Немкович О. Музикознавство // МУМ*. — К., 2009. — Т. 2; *Сютя Б. Дискурс у музиці і теорія дискурс-аналізу в музичній науці // Студії мистецтвознавч.* — 2010. — Мис. 1: *Adler G. Methode der Musikgeschichte*. — Leipzig, 1919; *Kretschmar H. Einführung in die Musikgeschichte*. — Leipzig, 1920; *Westrup J. An introduction to musical history*. — L., 1955; *Mendel A., Sachs C., Pratt C. Some aspects of musicology*. — New York, 1957; *Husmann H. Einführung in die Musikwissenschaft*. — Weisberg, 1958; *Machabey A. La musicologie*. — Paris, 1962; *Spitta P. Kunstwissenschaft und Musik // Яого ж. Zur musik*. — Berlin, 1892; *Wiora W. Historische und systematische Musikforschung // MU*. — 1948. — Jahrg. 1; *Dräger H. Musikwissenschaft // Universitätsliteratur. Handbuch der Wissenschaftskunde*. —

Berlin, 1955; *Lissa Z. Zur Periodisierung der Musikgeschichte // Beiträge zur Musikgeschichte*. — 1960. — Jahrg. 2. — N 1; *Wiora W., Albrecht H. Musikwissenschaft // MOG*. IX. — Kassel, 1961; *Blume F. Historische Musikforschung in der Gegenwart // Report of the tenth congress*. — Ljubljana, 1961; *Гриченко М. Історія історії музики (як учбової дисципліни) // ІМФЕ*. — Ф. 36—7, од. зб. 712 [рук., 1920-ті]; див. також літ-ру до ст.: *Акустика музична, Бібліографія музична, Видозначення музичні, Джерелознавство музичне, Дискографія української музики, Дискурс, Енциклопедія музичні, Епістологія, Естетика музична, Етнологія музична, Етномузикологія, Етнофонія, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського Національної академії наук України, Кабінет музичної етнографії ВУАН, Київська нотатка, Критика музична, Лексикографія музична, Нотографія, Освіта музична, Палеографія, Періодика музична, Психологія музична, Семантика музична, Семіотика музична, Соціологія музична, Текстологія музична, Філософія музики*.

О. Немкович

"МУЗЫКАЛЬНАЯ ЖИЗНЬ" (МЖ) — журнал, Орган СК СРСР і Мін-ва культури СРСР (з поч. 1990-х перейшов у відання відомства РФ). Заск. у груд. 1957. Виходив у Москві двічі на місяць обсягом 6 др. арк., тиражем 135 тис., нині бл. 10 тис. Редактори в різні роки — В. Бєлий, І. Попов, Я. Платек. Розрахований на шир. коло любителів музики. Виступляв різноманітні питання муз.-просвіт. та інформ. плану. В "МЖ" друкувалися, зокр., мат-ли про укр. музику, її діячів, про театр, і конц. життя, нові книжкові й нотні вид. На сторінках "МЖ" виступали (до серед. 1990-х) Л. Архімович, Л. Кауфман, Г. Конькова, В. Кулик, Ю. Молішев, М. Михайлов, Г. Степанченко, М. Черкашина-Губаренко та ін.

А. Музо

МУЗИКОЗНАВЧА (МУЗИКОЛОГІЧНА) КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ (МК НТШ). Організована при Істор.-філос. секції НТШ 22 берез. 1936. На першому орг. засіданні у присутності членів Управи НТШ І. Равковського, І. Крип'якевича, К. Студинського, Ф. Колесні, В. Щурата, а також Голови СУПрому Н. Нижанківського, директором ВМІ В. Барвінського головою МК НТШ обрано С. Людкевича, заступником З. Лиська, секретарем Б. Кудрика та заступником секретаря Я. Коміньського. До МК НТШ вступило 11 осіб. 1936 на засіданні 31 жовт. відбувся "Розбір музичної діяльності композитора В. Матюка з приводу 25-ліття смерті"; 21 листоп. 1937 на засіданні, присв. 25-річчю від дня смерті М. Лиська, заслухано доповіді С. Людкевича "Форми солов'яків М. Лисенка" й В. Витвицького "Листивання М. Лисенка з І. Франком". Зусиллями членів МК НТШ та її прихильників було організовано "Вечір старогалицької елегії" (кін. берез., відп. В. Барвінський). Від січ. 1939 ж. "Українська музика" став єдиним органом СУПрому й МК НТШ. Ліквідація

НТШ у січ. 1940 і мас. еміграція муз. діячів перешкодили подальшій діяльності МК НТШ. У нових умовах зусиллям дійсних членів НТШ З. Лиська, В. Витвицького, Р. Савицького-ст., А. Рудницького, М. Антоновича, І. Соневицького діяльність МК НТШ продовжувалася за межами України. Завдяки їм побачили світ 12-томна антологія укр. нар. пісн., кілька монографій, праці з історії укр. музики, дослідження з історії укр. церк. співу, статті. Активною була співпраця з ж. "Сучасність" (Мюнхен, Німеччина), Енциклопедією українознавства та зах. енциклопедіями, спрямована на популяризацію укр. музики, обстоювання укр. приналежності багатьох постатей. Така подвижницька праця забезпечила неперервність на ниві музикології в НТШ і створила передумови для нового етапу роботи МК НТШ після відновлення НТШ у Львові (жовт. 1989).

У діяльності МК НТШ вирізняються 3 етапи: 1-й (ранній) позначено переважно увагою до нар. пісн.; 2-й (1930-і) характеризується формуванням у Галичині профес. школи (комп. творчості, виконавства, освіти, музикознавства, критики муз. і публіцистики); 3-й — сучасний. Відродження діяльності МК НТШ відбулося 28 груд. 1989 зі зміною назви: "Музикон. комісія НТШ". Головою комісії обрали Ю. Ясіновського, секретарем — О. Осадю. Від 2005 МК НТШ очолюють О. Козаренко і Л. Кияновська (заст. голови). Основна увага спрямовується на гол. видання інституції — "Записки Муз. тов.-ва імені Шевченка" (1993. — Т. 226; 1999. — Т. 232; 2004. — Т. 247), де, порівняно з поперед. етапами, значно розширено й поглиблено хронолог. рамки, тематику, жанр, палітру публікацій (статті, нариси, публікації джерел, рецензії, огляди, бібліогр. мат-ли, персоналії, світлинні тощо).

На сучас. етапі МК НТШ плідно співпрацює з ін. комісіями тов.-ва — Філологічною, Мистецтвознавч., Таврознавч., Істор., а також — з навч. закладами України, Ін-том українознавства ім. І. Крип'якевича (тут із 1995 виходять книжки серії "Історія укр. музики: дослідження, джерела" (вийшло 16 вип.)). Спільно з групою науковців Ін-ту літургії Укр. катол. ун-ту створено комп'ютер. базу даних "Ірмос". Налагоджено взаємодію з деякими наук. установами Німеччини, Польщі, Росії, Румунії. Від 1989 МК НТШ провадила наук. зеходи різного рівня. Відбувалися числ. наук. конференції — "Богогласник у контексті української культури" (1990), "Історія української музики в документах і дослідженнях" (1995), "Тарас Шевченко і музика" (1996), "До 130-річчя від дня нар. Є. Купчинського" (1997), "До 125-річчя від дня нар. Й. Кишкевича" (1997), "До 110-річчя від дня нар. В. Барвінського" (1998), "До 120-річчя від дня нар. С. Людкевича" (1999), "До 300-річчя Львівського друкованого Юрмологону" (2000), "До 100-річчя від дня нар. І. Козловського" (2000), "До 250-річчя від дня народження Д. Бортиянського" (2001), "Церковні співаності" (2001), "До 160-річчя від дня нар. М. Лисенка" (2002), "До 100-річчя

Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові" (2003), "Станіслав Людкевич і галицька композиторська школа" (2004), до ювілейів З. Лиська, В. Кили, В. Витвицького, пройшли урочисті сесії та засідання, наук. читання [на пошану Я. Якуб'яка, З. Лисси ("Музичний твір: ідея, текст, реалізація")], наук. сесія "Укр. музика як чинник єдності національної культури" (берез. 2008), наук. конф. "Композитор на зламі тисячоліть: між серйозною і легкою музикою" до 70-річчя М. Скорико (верес. 2008)]. МК НТШ — ініціатор щорічних наук. сесій "Musica Galiciana" з подальшим виходом одноим. книжок, що сприяли важливому наук. внеску укр. і польс. науковців у вивчення муз. спадщини Галичини.

Дійсними членами МК НТШ в Ю. Ясіновський, С. Павлишин, О. Козаренко, О. Цолод-Якименко, Л. Кияновська, Н. Кашкошадова, М. Крушельницька, М. Загайкевич. При МК НТШ створено Молодіжну секцію, наук. конференції якої проводяться щорічно в травні, а найкращі доповіді друкуються в "Записках НТШ".

У вид-ві НТШ вийшли друком: "Архівна спадщина композитора Анатолія Кос-Анатольського. Каталог рукописів" (упоряд. О. Мельник-Гнатюшин, 1998); "Феномен української національної музичної мови" О. Козаренка (2000); "Київська школа музики XVII століття" О. Цалая-Якименко (2002), "Сині століття Микола Колесса в українській культурі XX віку" Л. Кияновської (2003); "Микола Лисенко і Станіслав Людкевич" Я. Якуб'яка (2003); "Музичні твори Євгена Купчинського" (упоряд. О. Гнатюшин, О. Осадю, 2004); "Фортеліанка творчості Анатолія Кос-Анатольського в проєкції стилю доби" Т. Дубровного (2007); "Сто піаністів Галичини" З. Лобаниць-Полко (2008).

Літ.: Хроніка НТШ. — Л., 1937. — Ч. 73; Штундер З. Станіслав Людкевич і його співпраця в Етнографічній та Музикологічній комісії Наукового товариства ім. Шевченка // ЗНТШ. — Л., 1993. — Т. 226; Пилик Р. Загальні загально-вибірні збори НТШ в Україні 2005 року // Вісник НТШ. — Л., 2006. — Число 35; Ягож ж. Загальні збори Наукового товариства ім. Шевченка в Україні // Там само. — Л., 2007. — Число 37.

О. Гнатюшин, Ю. Ясіновський

МУЗИЧЕНКО Олег (17.04.1908, м. Одеса — 21.04.1993, м. Сан-Антоніо, США) — піаніст, музикознавець, педагог. Канд. філол. наук (1936). Закін. *Муз.-драм. ін-т ім. М. Лисенка* (1930, кл. *фортеліаніо*) і Моск. конс. (1936). 1936—38 — зав. відділу муз. фольклору *Ін-ту укр. фольклору* (тепер ІМФЕ) й *Ін-ту нар. творчості* АН УРСР, 1938—43 — зав. відділу Всесоюз. та муз. кер. Укр. радіо. Від 1943 — в еміграції: перебував спочатку в Німеччині, потім у Бразилії (у 1948—60-х — директор конс. у м. Блуменав та Сан-Пауло). 1960—64 — викладач *Укр. муз. ін-ту* в Нью-Йорку. 1967—75 — викладач і зав. відділу Ін-ту мов (Департамент оборони у Вашингтоні). Як піаніст виступав у Києві, Москві, Німеччині, Бразилії, США. 1963

дав концерт у Літ.-мист. клубі Нью-Йорку (вик. *сонати Л. Бетховена*).

Літ. тв.: Фольклор як процес. — К., 1936.

І. Лисенко

МУЗИЧЕСЬКО (Musicescu, справж. прізвище — Музиченко) Гаврило Вакулович [20.03(2.04).1847, м. Ізмаїл, тепер Одес. обл. — 8(21).12.1903, м. Ясси, тепер Молдова] — композитор, хор. диригент, етномузиколог, муз. теоретик і критик, педагог, муз.-громад. діяч, адвокат. За походженням українця. Основоложник молд. нац. комп. школи, один із засновників молд. профес. музики. Від дит. років співав у церк. хорі п/к С. Вігуринського, що виступав також у м. Хуш (1860). 1864 закін. Хушську духовну семінарію, 1866 — Яську конк. (кл. скр. Г. Вагнера, хор. диригування — Дж. Т. Бурдзі, теорії музики П. Мезетті). 1864—66 — хорист і регент хору Яської мітрополії, для якого написав кілька концертів, та Нац. т-ру, викладач муз. школи в Яссах. 1866—70 — викладач кафедри вокалу Ізмаїл. духовної семінарії, 1869 опубл. 1-й зб. своїх муз. творів за допомогою і з передмовою єпископа Нижнього Дунаю Мельхиседека. 1871—72 — відосконалювався у Петерб. конк. та Придні. спіл. капелі п/к М. Балакireва. Після закін. відмовився від посади регента капели Ісааківського собору в С.-Петербурзі, повернувся до Ізмаїла. 1872—1901 — зав. кафедри теорії музики і професор (1901—03 — директор) Яської конк.; 1876—1903 — кер. і диригент хору Яської мітрополії. Включав до репертуару світські твори, вніс колективи на конц. сцену, виступаючи з ним також у Росії, Румунії, Сербії, Туреччині та ін. країнах. Умів артистично донести до користув. свос. глибоке розуміння ідеї, стилю та характеру твору, досягаючи потрібного звучання. Реформатор традицій церк. співу, зокр. домігся дозволу співавати жінкам у церкві (Д. Агренев-Слав'янський вказав, що реформування тривало 20 років). Зазнавав заперечень у русофільстві, навіть шпіджаки на користь Росії, проти чого активно виступав у пресі. Автор хор. духовної музики та обр. нар. пісень. 1889 за зб. "12 нар. мелодій, гармонізованих і аранжованих для хору та оркестру" удостоєний Золотої медалі на Міжн. виставці у Парижі. Здійснював аранжування укр. нар. мелодій (загулі). Як хорейстер відзначався високою вимогливістю, а як фольклорист приділяв увагу всім жанрам, зокр. ліричним, гумористичним, істор. тощо, але особливо гайдуцьким пісням та баладам. Вост. роки життя щодо його творчості розгорнулися гарячі дискусії, надто у зв'язку зі створенням 1903 симф. оркестру, ангажованого Нац. т-ром. Ім'я М. присвоєно Кишинів. ін-ту мистецтв (до 1963 — конк.), де біля входу встановлено його бюст. Донка, Флоріка М. [21.05(2.06).1887, м. Ясси, Молдова — 19.03.1969, м. Бухарест, Румунія] — професор Бухарест. конк., учениця А. Корто (фп.) і М. Регера (теорії музики) — одна із засновниць румун. піаністичної школи 20 ст. На поч. 2000-х активний популяризатор творчості М. — Д. Киценко.

Портрет
Г. Музическу
(Кишинівський
інститут мистецтв)

Тв.: хор. духовні композиції, у т. ч. літургії (опубл. 11 т.). З хор. концерти, 25 шкільних хорів та навч. посібників, хор. обр. укр., румун., молд., болгар. та гагауз. нар. пісень для фп. або хору, романси, інстр. творч., у т. ч. фп. перекладення нар. мелодій і т. ін.

Літ. тв.: кн. "Практичний курс вокальної музики", муз.-пед. статті тощо.

Літ.: Рубець А. Биографический лексикон русских композиторов и музыкальных деятелей. — С.Пб., 1886; Аксенова Л. Гаврило Музическу. — Кишинів, 1980 (молд. мов.); Музиченко В. Забута мелодія для України // Столиця. — 2004. — 9—15 квіт.; Музиченко В. Сто лет единства славянской души // Наша держава. — РІК. — 3—9 верес.: Вгодул G. Gavrilu Musicescu. — Bucuresti, 1962.

А. Каленченко

МУЗИЧНА ДРАМА — див. Опера

"МУЗИЧНА ДРАМА" ("Держ. укр. муз. драма") — 1-й спеціальн. муз. укр. т-р, створ. навесні 1919 у Києві за ініціативи С. Бутковського. Директором було призначено кол. актора київ. Молодого т-ру С. Бондарчука, гол. диригентом — М. Багриновського, зав. муз.-худож. частиною — Я. Степового. Хореограф. групу очолював балетмейстер М. Мордкін і прима-балерина М. Фроман. У складі худож. комісії працювали також М. Бонч-Томашевський і Л. Курбас, яких було запрошено як режисерів-постановників (а також М. Вороного). У складі колективу було 15 солістів-виконавців жанр. партій, 6 тенорів, 6 басів та 6 баритонів. Хор складався з 50 осіб, балет — 23-х. Вистави т-ру, що проіснував бл. 3-х місяців, відбувалися в приміщенні Другого міськ. т-ру на Олександрівській вул. (тепер вул. М. Грушевського, приміщення не збереглося), до трав. 1919 виступала трупа під орудою М. Садовського.

У черв. 1919 колектив приступив до підготовки опери О. Верстовського "Аскольдова могила" у постановці М. Вороного. Планувалися також постановки ін. опер: "Тарас Бульба" М. Лисенка (реж. Л. Курбас, художник А. Петрицький), "Галька" С. Монашка (реж. Л. Курбас, художник — О. Хвостенко-Хвостов); "Мазепа" А. Мюнхгаймера, "Князь Ігор" О. Бородіна, "Загибель Фауста" В. Вердєва.

Т-р відкрився 28 лип. 1919 постановкою опери "Утоплена" М. Лисенка (реж. М. Бонч-Томашевський, сценарист А. Петрицький, дириг. М. Багриновський). 19 серп. 1919 відбулася прем'єра балету "Азіаде" ("Аравійські ночі") на музику Л. Бурго-Докуаре та І. Готеля, здійснена М. Мордкіном, де Л. Курбас виступив як танцівник, виконавши партію Шаха. Наступною прем'єрою мала стати опера "Тарас Бульба" М. Лисенка, поставлена Л. Курбасом у худож. оформленні А. Петрицького. Оскільки до Києва увійшли денікінські війська, спектакль не відбувся, а декорації А. Петрицького було знищено. Після цього т-р припинив свою діяльність.

Літ.: Степанівський Ю. Режисера в українському радянському оперному театрі. — К., 1973;

Верківська І. Становлення української радянської сценічної графіки. — К., 1981; *Василько В.* Театру віддає життя. — К., 1984; *Горбатово Н.* Становлення мистецтва класичного танцю в Україні (20—30-ті роки ХХ століття): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — К., 2004.

Г. Веселовська

МУЗИЧНА КОМЕДІЯ — див. *Оперета*

МУЗИЧНА ОСВІТА — див. *Освіта музично*

“МУЗИЧНА УКРАЇНА” (“МУ.”) — Держ. підприємство (спеціаліст. вид-во). 1966 засн. у Києві на базі муз. редакцій вид-в “Мистецтво”, “Рад. школа” та Укр. відділення вид-ва “Сов. композитор”. Створено з метою задоволення попиту організацій, худож. колективів, навч. закладів, творчих спілок, різних категорій населення на моту, музикознавчу літ-ру та ін. дух. продукцію, період., і неперіод. видання; розвитку і популяризації укр. муз. культури, найкращих муз. творів заруб. авторів; організації та участі у проведенні муз. фестивалів, конкурсів, виставок-ярмарок тощо; сприяє духовному відродженню народу України.

Видас муз. фольклор, вок., вок.-симф. та симф. (партитури і клавіри), кам.-інстр., сцен. музику, музику для дітей, твори для клавішних, струн., дух., ударних інструментів, навч. посібники; наук., наук.-попул., довідкову, метод., дит., худож., мемуарну, навч. літ-ру.

МУ. мало 5 галузевих редакцій: музикозн. літ-ри, інстр. і вок. музики, навч.-пед. видань, естет. виховання дітей та юнацтва. У 1970—89 у складі вид-ва працював ж. “Музика”. У структурі “МУ.” був газетин “Ноти” (в Києві).

1-й директор — Г. Кулінч (1919, Черкащина — 1997) — літ. критик, перекладач, громад. діяч, канд. філол. наук, член СПУ. 1966—79 очолював МУ. 1-й гол. редактор — Ю. Малишев, який працював у вид-ві упродовж 1966—77. Директорами МУ. були: Т. Анфурієнко (1979—85), М. Линник (1985—97), Б. Верещакін (1997—99), А. Демченко (1999—2000), А. Андрійчук (2001—05), В. Пономаренко (2005—10), Б. Кривопуст (з 2010). Гол. редакторами працювали М. Бородин (1977—79), В. Страхова (1979—85), Я. (1985); Б. Верещакін (1987—97), В. Пономаренко (1999—2003).

Довгий час у МУ. працювали його фундатори: О. Андрєва, Г. Гембера, Ю. Щуровський, І. Хуторницький, Л. Лебідова, Ф. Дудка; Я. Зрянков, Ю. Щерба, В. Таловий, Т. Новикова, В. Котляр, Р. Немирівський, Л. Мокрицька, С. Фільштейн, Н. Петішкіна, Г. Ніколаєва, К. Савастру, С. Желюгова (Соловйова), А. Спротіс. Школу вид-ва як редактори пройшли Є. Станкович, О. Ківа, Т. Нейціна, Г. Саско, Г. Конькова, О. Костін, В. Шимейко, Е. Лонго, І. Щербов, М. Старицький, В. Гончаренко, Л. Бондаренко, С. Сисєцький, Я. Дробина, О. Галинська, О. Різник, І. Коханюк; поети В. Мордань, Н. Охмеків, Г. Гралья, М. Сом, Б. Чіл, В. Семенко.

За час існування вид-во випустило понад 5500 книжок, і нот. видань. До 1989 щороку

виходило у світ 200—250 назв, що поширювалося у понад 70-и країнах світу. Занепад книговидавнич. справи розпочався ще за часів СРСР. Так, якщо 1989 було видано 206 назв, то в 1990 — 152, 1991 — 82. На поч. 1990-х, з переходом від план. господарювання до ринк. тенденцій, для нац. книговидавства найбільшійшим виявилось поспішне руйнування існуючої системи книгорозповсюдження (було знищено мережу держ. спеціаліст. нот. книготоргів). Не було створено умов для формування нової, альтернативної системи.

На поч. держ. незалежності України МУ. було розроблено програму випуску насамперед муз.-пед. літ-ри, що знайшла підтримку Мін-ва культури й освіти. Поміж видань — “Укр. дошкілля”, муз.-пед. спадщина Ф. Колесси, М. Гайворонського, К. Стеценка, М. Лисенка, М. Леонтовича, фольк. видання з народознавства, недруковані раніше “Духовні хорові твори” М. Леонтовича, “Хорові твори” С. Воробкевича, “Романси” В. Барвінського. З нагоди 150-річчя від дня нар. М. Лисенка побачили світ 2 томи його “Солоспівів” та монографія Л. Архімовича і М. Гордійчука. У груд. 1993 вийшла у світ партитура Держ. Гімну України (муз. М. Вербицького, ред. М. Скорика, Є. Станковича, оркестровка О. Морозова) для вел., мал. та серед. складів дух. оркестрів. Важливими стали спільні вид. проекти з “Укр. нац. об’єднанням Канади” з видання “Хорових сцен та хорів з опер укр. композиторів”, присв. оперній спадщині М. Лисенка, книжки Н. Королюк (дів. Андрос Н.) “Корифей української хорової культури ХХ ст.”; з Укр. Культурним Центром у Детройті (США) і Капелюю бандуристів ім. Т. Г. Шевченка — творів Г. Кипотоса “Вставай, народі!”, зб-ки П. Пополенка “Під срібний дзвін бандури”, 1-ю вид. партитури “Кантати на 50-ті роковини від смерті Т. Г. Шевченка” М. Лисенка. Благодійна допомога укр. громад Канади, США, Австралії, Бельгії допомогла у впровадженні комп’ютерних технологій.

Не маючи спеціаліст. книготоргів, за відсутності закупівель нот. літ-ри для біб-к, навч. закладів України, “МУ.” видає літ-ру на замовних засадах. Від 2001 в Україні діє нац. програма підтримки укр. книговидавства “Українська книга”, в рамках якої реалізовано вид. проекти: О. Цолой-Якименко “Духовні співи давньої України” (2002). “Державний Гімн України на слова П. Чубинського, на музику М. Вербицького” для мш. хору у супр. фп. (2003), а також версії М. Задякевича (2006). “Національна опера України” (2002) і “Балетний театр України” (2003) Ю. Станішевського, “Камерні симфонії” та “Камерні твори у 2-х зошитах” (2008) Є. Станковича (2003), “Твори для голосу та камерного оркестру” О. Киви (2007). “Академія музичної еліти України” (2004), “Шевченкіана О. Білаша” (клавирні опери “Гайдамаки” за мотивами поеми Т. Шевченка та ораторії “Вишневий вітер” на сл. І. Драча) (2007), 1-й вип. “М. Лисенко у спогадах сучасників” (упор. Р. Пилипчук, 2003), “М. Лисенко. Листи” (2004), Д. Ревуцький “Повернення першоджерел”

“МУЗИЧНА УКРАЇНА”

Логотип видавництва
“Музична Україна”
з 1968 р.

Логотип видавництва
“Музична Україна” з
1986 р.

Г. Кулінч

МУЗИЧНА ФОРМА

Обкладинка збірки
"Патерні концерти
XVII-XVIII ст."
Упор.д.
Н. Терасіова-
Персидська (К.: "Муз.
Україна", 2006)

БЕЛІЖИНИ

Обкладинка збірки
"Українські народні
пісні".
Упор. С. Єфремов,
худ. В. Пєревалський
(К.: "Муз. Україна",
1988)

(2004), клавіри опери "Сулеймен і Роксолана" О. Костина, "Хорові твори" М. Леонтовича (2005), "Мойсей" М. Скорика (2007), "Кантати і хори" К. Стеценка, вок. твори П. Майборода "Я прийду до тебе з пісню" та ін.

Літ. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. — Ф. 833; оп. 1—3; од. зб. 2855, 1964—1986 рр.

М. Липин, В. Панаморенко

МУЗИЧНА ФОРМА — див. Форма музична

МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО ім. М. Леонтовича — див. Всукраїнське музичне товариство.

МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО ім. М. ЛИСЕНКА (МТЛ) — муз.-громад. організація, створена 1903 як Союз Співацьких і Муз. Тов-в з власною муз. школою "Вищий Ін-т Музичний" (див. ВМІ) на базі "Союзу Боляні". Ініціатори й засновники — В. Шухевич, С. Федак, Я. Вітошинський, О. Бережницький, Р. Галічак, С. Людкевич. Метою створення Тов-ва проголошено заснування муз. школи (відкрито у жовт. 1903 як "Руський інститут музичний"; директор — А. Валяшин), муз. біб-ки, видання часопису й муз. творів (розпочато наприкінці трав. 1903 з композицій С. Людкевича), організація і проведення муз. з'їздів, конкурсів (конкурс "Львівського Боляні", 1904), концертів тощо. Від 1907 перейменоване на Муз. тов-во ім. М. Лисенка / Муз. Ін-т його ж імені. У перші роки нараховувало 40 членів, у 1935 — 150. За ініціативою С. Людкевича засновано філії Тов-ва в ін-тани в Перемишлі (тепер Пшемисль, Польща), Станіславові (тепер Ів.-Франківськ), Стрії, Дрогобичі (тепер обидва — Львів. обл.), Коломиї (тепер — Івано-Фр. обл.), Тернополі, Золочеві, Яворові й Бориславі (тепер усі три — Львів. обл.). МТ. відіграло важливу роль у розвитку муз. культури на зах.-укр. землях. Силами й заходами учителів і учнів муз. ін-тів МТЛ. й відновлено у США й Канаді.

Літ.: Золоткевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. — К., 1960; Гіж. М. В. Лисенко і прогресивна музична культура Західної України // Микола Лисенко — борць за народність і реалізм // К., 1965; Мазепа Л. Розвиток музичного образования во Львові (XV—XX вв.): Автореф. дисс. ... канд. искусств. — М., 1987; Яго ж. Створення музичного минулого Львова: З неопублікованого. — Л., 2001; Яго ж. Шлях до Музичної Академії у Львові. — Л., 2003. — Т. 1: Від доби міських музикантів до Консерваторії (поч. XV ст. — до 1939 р.); Т. 2: Від Консерваторії до Академії (1939—2003) (обидва томи — у співакт. із Т. Мазепи); Яго ж. Концертно-театральне життя (у співакт. із В. Клином) // УМ. — К., 1990. — Т. 3; Яго ж. Принципи до історії музичної освіти в Східній Галичині // Музика Галичина. — Л., 1999. — Вип. 2; Яго ж. З історії Львівської державної музичної академії // Створення історії Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка. — Л., 2003 (у співакт.); Яго ж. Українське виконавство кантатно-ораторіальне на Львові [до 1939 р.] // Polska i Ukraina po II wojnie światowej. — Rzeszów, 1998; Яго ж. Teatr muzyczny we Lwowie w

kontekście kultury muzycznej miasta // Muzyka Galičina. — Rzeszów, 2003. — Т. 7; Костин О. Музична культура Західної України 20—30-х років XX ст.: ідеї поступу та розвиток національних традицій: Автореф. дисс. ... канд. мист-ва. — К., 1998; Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX—XX ст. — Тернопіль, 2000; Штундлер З. Статус Львівської. Життя і творчість. — Л., 2005. — Т. 1; Лядсько К., Шевчук О. Музична освіта // УМ. — К., 1989. — Т. 2; Лядсько К., Семенович Н. Музична освіта // Там само. — К., 1990. — Т. 3; Горь Я. До історії "Союзу співацьких і музичних товариств" у Львові // Музичний архів: Документи і мат-ли з історії укр. муз. культури. — К., 2003. — Вип. 3; Яго ж. Василь Баранський і Музичне товариство ім. М. Лисенка в 1911—1922 роках (на матеріалі: протоколи Музичного товариства ім. М. Лисенка) // Василь Баранський в контексті європейської музичної культури. — Тернопіль, 2003; Іванов В., Лядсько К., Шевчук О., Шевфер Т. Музична освіта // УМ. — К., 2009. — Т. 2: вид. 2-е, перероб., доп.

Н. Костин

МУЗИЧНИЙ ІНСТИТУТ ім. М. ЛИСЕНКА — див. Український музичний інститут Америки.

"МУЗИЧНИЙ КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ" ("МКА.") — період. видання. Виходив 1904—07 у Львові зусиллями Р. Зарицького. 1904 "МКА." було присв. М. Лисенку.

Літ.: Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX — XX ст. — Тернопіль, 2000.

"МУЗИЧНИЙ ЛИСТОК" — журнал, виданий 1925 зусиллями С. Людкевича і прес. 100-річчю з дня смерті Д. Бортнянського. Було опубліковано 2 статті про життєвий і творчий шлях композитора, також значення його творчості для укр. муз. культури Сх. Галичини (С. Людкевича "У 100-ліття Д. Бортнянського" та В. Шурата "Як пізнали Бортнянського у Західній Україні"), бібліографію його творів та загально-муз. хроніку.

Літ.: Золоткевич О. Музичний листок. Львів, падолист 1925 [Рец.] // ЛНВ. — 1925. — Т. 89; Людкевич С. Огляд нашої музичної публіцистики в Галичині // Укр. муз. — 1937. — К. 1.

Б. Сото

МУЗИЧНИЙ ПОБУТ В УКРАЇНІ — див. Побут музичний в Україні.

"МУЗИЧНИЙ САЛОН" КИЇВСЬКОГО ДЖАЗ-КЛУБУ ("МС." КД-К.) діяв у 1986—90. У "МС." КД-К. читалися лекції, відбувалися концерти, виступи джаз. колективів і виконавців, зустрічі з укр. і заруб. музикантами, джем-сесії, демонструвалися відеопрограми і т. п.

В. Симоненко

МУЗИЧНІ ШКОЛИ В УКРАЇНІ — див. Освіта музична.

МУЗИЧНИЙ ОБРАЗ — див. Образ музичний.

МУЗИЧНІ КЛАСИ Ф. І. БАЗИЛЕВИЧ (МКБ.) — приват. муз. школа, засн. у Полтаві Феоданією Іванівною Базилевич (викладачка гри на фп.) у кін. 19 ст. Після смерті засновниці — були затверджені Міні-вом внутрішніх справ як "Муз. класи імені Ф. І. Базилевич". Певний час ними керував культ.-осв. діяч, педагог, інспектор Ін-ту шляхетних дівчат *Г. Маркевич* (1898), опікун малолітнього сина Ф. Базилевич — Сергія. 1899 директором МКБ. (а згодом — і власником, купивши шкільне майно та інвентар) став випускник Петерб. конс. *Л. Лисовський* (1866—1934). Саме за період його керівництва (1899—1909; викладав *фортепіано* і теор. предметів) МКБ. набувають значного розвитку. Спочатку в них навчали гри на фп. та хор. співу, згодом до програм увійшли гра на скри., сольний спів, елементарна теорія музики, сольфеджіо, *гармонія*, теорія *композиції*.

П/к Л. Лисовського викладання муз. дисциплін у закладі здійснювали висококваліфіковані фахівці й талановиті музиканти. Гру на фп. — випускники Моск. (Н. Паризьська, Ю. Стасюкова), С.-Петербур. (С. Грекович), Париз. (Ю. Кошевська) конс., піаніста К. Зайцева (донька А. *Еділкі*), вихованка Смильного ін-ту В. Лисовська (дружина Л. Лисовського); гру на *скрипці* — вихованець Лейпциг. конс. А. Янкевич. Духові інстр. і *віолончелі* викладали полтав. музиканти Штейнер і Зібада; хор. спів — диригент і викладач співу у навч. закладах Полтави І. Різенко (1846—1932). Клас теорії та гармонії вела В. Наворська, сольного співу — А. Вахнер та М. Денисенко (1-а вчителька І. Козловського). Деякий час тут працював *Ф. Попадуч*. І. Різенко, *Ф. Попадуч*, а також *В. Осоловцев* самі були слухачами МКБ. по кл. теорії композиції (1900—1901).

Дбаючи про належний рівень муз. підготовки учнів свого фп. класу, Л. Лисовський ретельно укладав навч. програми, диференціюючи муз. твори за ступенем труднощів, що забезпечувало поступове зростання профес. вик. майстерності піаністів. Найсумлінніші учні захоплювалися нот. літ-рою (твори М. Клементи, *Я. С. Баха*, В. А. Моцарта, *Л. Бетховена*, *Ф. Шуберта*, *Ф. Мендельсона*). За ініціати Л. Лисовського у школі стало традиційним проведення муз. свят, які відбувалися навіть улітку.

1903 Л. Лисовський заснував при МКБ. курси хор. співу (кер. і диригент — А. Орловський), на яких навчання проходило за спец. методикою. Вона передбачала вивчення муз. твору за один сеанс шляхом заняття із окремими хор. партіями. Важливою формою навчання були також закриті муз. вечори, під час яких наставники демонстрували своїм вихованцям приклади власної вик. і сцен. майстерності і, водночас, популяризували найкращі твори композиторів-класиків та сучасних митців (Й. С. Баха, Д. Скарлатті, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Р. Шуман; Е. Гріг, *Ф. Шопена*, *Ф. Ліста*, *Ф. Мендельсона*, *П. Чайковського*, А. Рубінштейна, *Ц. Кюї*, *М. Балакірєва*, А. Лядова та ін.).

Упродовж 1909—10 МКБ. поступово припиняють своє існування, зокр., через зростання популярності ін. подібного закладу, підтриманого на держ. рівні, — Муз. уч-ща Полтав.

Будинок Музичних класів Ф. Базилевич у Полтаві. Світлина поч. 20 ст.

відділення *ІРМТ*. Спрямовуючи свою діяльність у русло розвитку традицій вітчизн. муз. мистецтва і, водночас, засвоюючи здобутки європ. культури, МКБ. відіграли велику роль у підготовці профес. музикантів.

А. Литвиненко

МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНА ШКОЛА М. В. ЛИСЕНКА (М-ДШЛ.) — приват. школа, від якої бере початок нац. мист. освіта 20 ст. Офіційно відкрита у Києві з 1 трав. 1904 (з листоп. 1912 — ім. Л., 1918—34 — Муз.-драм. інститут ім. Л.) на кошти, зібрані громадськістю у подарунок до 35-річчя творчості митця (1903). Розмішувалася в арендованому одноповерх. будинку з мезоніном (вул. Підвальна, № 15), яке належало лікарю-психіатрові І. Сікорському (освячене 30 серп. 1904).

Вперше проект "Музыкально-драматической школы" дворянина Николая Лисенко, розроблений разом з *М. Старициним*, подано до Міні-ва внутр. справ у 1898. Дозвіл на відкриття одержано 5 берез. 1899, але проект не було реалізовано за браком коштів. 21 трав. 1904 товаришем міністра внутр. справ сенатором бароном Ісхулем та віце-директором Ф. Треповим затверджено статут Школи та дозволено його друкування. В "Умовах прийому", розповсюджених у пресі навесні 1904, зазначалася мета заснування М-ДШЛ. — надавати закінчену муз. або драм. освіту за програмами і в обсязі консерваторії. У класах рос. та укр. драми програми відповідали зразкам програм моск. філарм. муз.-драм. уч-ща.

Передбачені програмою предмети, поділялися на 2 групи. До спец. дисциплін належали гра на *фортепіано*, *скрипці*, *віолончелі*, духових інструментах (дерев'яних і мідних, включаючи корнет-а-пістон), *орфед* сольний спів, теорія музики й *композиції*, диригування оркестрове й хорове, сценічна гра й декламація. Допоміжні дисципліни: муз.-теор. — елементарна теорія, *гармонія*, *інструментовка*, енциклопедія (в до революції рос. конс. — дисципліна, що давала початок знання з контрапункту і муз. форм студентам вик. ф-тів, знайомила їх з муз. інструментами), сольфеджіо, хор. спів, орк. гра, кам. ансамбль, оперний клас, міміка (мімодрама), танці, пластика, фехтування, грим та рад істор.

МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНА ШКОЛА

Титульна сторінка альманаха "Музичний листок" (Л., 1907)

МУЗИЧНИЙ ЛИСТОК

Титульна сторінка журналу "Музичний листок" (Л., 1925. - Вип. 1)

МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНА ШКОЛА

Афіша студентської вистави "Український вертер" у Музично-драматичній школі М. Лисенка (1908)

гуманітар. наук (історія музики, драми, культури та літ-ри, естетика, психологія творчості, італ. мова). Її основні пед. репертуари були клас. твори європ. музики. Викладання велось переважно укр. мовою.

Навч. рік тривав від 1 верес. до 15 трав. Курс навчання в муз. класах було розраховано на 9 років: 2 класи складали мол. відділення (5 років), ще 2 класи — старше (4 роки). На муз. відділлі приймалися хлопці й дівчата всіх станів з 9 до 14 років, у класи співу і тромбона — з 16—17 років. Для вступу у 1-й (підготовчий) клас мол. відділення спец. підготовки не вимагалось, потрібні були тільки муз. слух, муз. пам'ять та фізичне здоров'я. Драм. відділення мало 3 класи: перш 2 — мол. відділення (3 роки), 3-й клас — старше відділення (1 рік). У драм. класи приймалися дівчата і хлопці з 16—17-літнього віку, які мали сцен. зовнішність, чітку дикцію, відмінну пам'ять. Навчання у М-ДШЛ. було платним (125 крб./рік). Водночас тут безкоштовно навч. багато учнів (зокр. В. Мерзляков, С. Шеварц) і таких, яким М. Лисенко і деякі з педагогів Школи надавали матеріал. допомогу (зокр. М. Микитин). Учнів класу укр. драми П. Коваленко, які деякий час жили в сім'ї композитора.

Керівництво М-ДШЛ. здійснювали директор (М. Лисенко), заступник (М. Старицько), секретар (З. Нертовська), зав. канцелярією (Євстафій [Остан] Миколайович Лисенко; з 1905). Пед. колектив складався з високопрофес. музикантів і великим виик. й викл. досвідом, переважно з конс. освітою.

Основним викладачем фл. гри був М. Лисенко (також вів клас композиції, ансамблю, керував оперним класом та виступами шкільного хору). Вже в 1905—06 і 1906—07 учб. рр. у нього займалося 28 учнів (19 осіб мол. курсу, 2 середнього та 7 старшого). Крім нього, гру на фл. викладали З. Мінорадичов і А. Мандельштам (1905—07, мол. кл.), Я. Рюкинський (1907—08), М. Комар-Гадца (випускниця М. Лисенка 1908 р.). На 1911—12 навч. рік було запрошено додатково Н. Вольську; з січ. 1913 у школі працювало вже 5 педагогів фл., у 1913—15 навч. рр. — 6, у 1915—16 — 8. Після смерті М. Лисенка його клас тимчасово (із січ. до літа 1913) передав А. Добкевичу (також викладач клас. муз. уч-ща, з 1913 — Київ, конс.), тоді ж запрошено В. Ольшевського (випускник Моск. конс. у кл. П. Пабста). У 1913—14 А. Добкевич змінила Мар'яно Лисенко (вільний художник Моск. конс., учениця К. Гумнова); до складу педагогів увійшла також М. Нещель-Редич (випускниця Київ. муз. уч-ща). На 1914—15 навч. рік було запрошено С. Лопатинського (випускник Київ. муз. уч-ща в кл. В. Пухальського). 1915—16 навч. року до складу педагогів увійшов учень Лисенка, А. Буцко.

Орк. відділення школи в рік її відкриття було представлено класом скр. (О. Вонсовська) й влч. (Й. Шебелик). Пізніше кл. влч. вели Й. Поспішил (1906—07), І. Петра (за 1908), С. Іздебська (1909—14), М. Львів (1914—17). 1905 було відкрито класи арфи (А. Фалладе), флейти (Г. Копліні). Гру на інших дук. інструментах (обой, кларнет, фогат, валторна, труба,

корнет-а-пістон, тромбон) викладав Й. Коль (випускник Праз. військ. конс.). 1907 відкрито 1-й в історії клас профес. навчання гри на бандурі (інструменти для нього придбав меценат О. Бородай), який вів І. Кучуєв-Кучеренко. У січ.-лют. 1908 клас налічував 17 учнів. 1-й концерт за участю його учнів відбувся 13 берез. 1909 у Нар. аудиторії. 1912 М. Лисенком для викладання було залпшено Г. Хоткевича.

Класи сольного співу вели М. Зотова (1904—13), О. Мишуза (1905—11 з перервами) та О. Муравйова (з 1906). У різні роки на во. відділенні М-ДШЛ. викладали також артисти імпл. т-рів Е. Конча-Гончаревська (1905—06), Ф. Орешкевич (1908—09), С. Єгоров (1911—12); відом. в Києві театр. діяч і педагог Ф. Гуцин (1908—10), В. Астаф'єв (з 1911) та ін. Планові заняття хору вів Д. Оланенко, пізніше помічником у хор. класі був О. Кошич. Викладанням муз.-теор. дисциплін опікувався Г. Лобановський. Логіку, психологію (у т. ч. лекції з психології творчості) читав засл. професор Київ. ун-ту І. Сікорський, історію драми — професор Ун-ту В. Перетц, приват-доцент Делла-Барт, Г. Александровський (з 1909). Окрім того, деякий час працювали в школі відомий київ. муз. письменник і журналіст В. Чаговець, В. Михайлов. Історію культури та укр. драми викладав І. Степанко. Курс мімодрами й худож. М. Бурачек, танцю — Е. Ланге, пластику й фехтування — С. Ленчевський (обох запрошено М. Лисенком з Київ. оперного т-ру).

Драм. відділенням задувала М. Старицька. Від 1904 вона викладала декламацію. 1905—06 навч. року вперше було набрано курс укр. драми. Її випускники — К. Сележинський (з 1911), Л. Іртенська (1912—13), стали викладачами в цьому класі. Рос. курс (1904—05) вів Е. Лепківський, з наст. року його очолює Г. Матковський. На драм. відділенні викладали також Г. Рєвський (1912), І. Коллен (1913) та ін. Однією з форм навчання були закриті й відкриті учнівські концерти та вистави. Закриті відбувались у залі М-ДШЛ., натомість відкриті концерти учнів із першого року стали помітним складовим мист. життя Києва (1-й відбувся 30 квіт. 1905). Щорічно відбувалося до 5 відкритих концертів, а з 1907 — також 2—3 учнів. вистави. Цікавим експериментом укр. курсу стала постановка "Укр. вертеп", здійснена п/к І. Степанка (19 січ. 1908). 23 лют. 1908 класом О. Муравйової було поставлено дит. оперу М. Лисенка "Зима і Весна". Того ж року дипломною роботою 1-о випуску курсу укр. драми стала вистава "Талан" за п'єсою М. Старицького (прем'єра 8 берез. 1908).

Окрім того, регулярно відбувались кам. концерти за участю викладачів М-ДШЛ. (зокр., струн. квартету у складі викладачів О. Вонсовської (1-а скр.), Лепківської (2-а скрипка, випускниця М-ДШЛ.), Якубовської (альт), С. Іздебської (влч.). Учні й викладачі Школи брали участь у концертах т-ва "Просвіта", Укр. клубу та ін. М. Лисенко особисто рекомендував кращих учнів до участі у Шевчен. концертах, у т. ч. в ін. містах. Концерти учнів Школи мали й іншу

мету — на них збиралися кошти до тасмано-
каси Васильківської дружини УСДРП, касиром
якої був **М. Микша**. З відомою директором заоща-
дження зберігалися в шкільному сейфі й ішли
на допомогу полт. в'язниці.
Поміж учнів М.-ДШЛ у класах **М. Лисенка** ви-
нілися: **А. Бущий**, **О. Кошиць**, **К. Стеценко**,
у **О. Мишуті** — **М. Микша**, **А. Кильчевська**,
Л. Улуханова, в **О. Вонсовської** — **М. Полякін**,
Е. Леплянская. У **М. Зотової** навч. **Н. Ермоленко-
Южко**, **З. Рибчинська**, **Водоп'янова**, **Савченко**,
Липська [запрошений антрепренером **М. Борода-
єм** у Тифліську (тепер Тбіліс.) оперу]; випускниця
її класу (1910) **Е. Лавровська**, **Покровська**, **Калі-
тіна** вступили на кін. сцену, **Боріна** — в **Хар-
ків**. оперний т-р. 1907 **А. Вальцук**, зразу після
закінч. М.-ДШЛ, було запрошено до Великого
т-ру (Москва). Драм. відділ закінчили **В. Верзо-
винець** (пізніше — викладач Муз.-драм. ін-ту),
О. Ватуля, актриса "Березоля" і **Стещенко**, зір-
ка німого кіно **Н. Лисенко**.

Після смерті **М. Лисенка** пед. рада запросила
очолити Школу **О. Вонсовську**. В адмін. робо-
ті їй допомагала **М. Старицька**. Від 30 листоп.
1913 М.-ДШЛ очолювала **Мар'яна Лисенко**. У
1913—18 було збільшено штат викладачів і май-
же вдвічі — кількість учнів. 1918 на базі М.-ДШЛ
у Києві засновано Музично-драматичний інсти-
тут ім. **М. В. Лисенка**.

Лит.: **Єсипенко Р.** Музично-драматична школа
М. В. Лисенка та аматорське театральне мис-
тецтво: Дис. канд. мист-ва. — К., 1962; *Г. ж.*
Музично-драматична школа **М. В. Лисенка** та ам-
аторське театральне мистецтво // *НТЕ*. — 1962. —
№ 3; **Коренко О.** Из истории музыкального обра-
зования в Киеве XIX — начала XX столетия: дисс.
...канд. искусств. — К., 1972; *Його ж.* Школа **М. В.**
Лисенка // *Музика*. — 1982. — № 2.

Р. Старицька

МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНИЙ ІНСТИТУТ

І. М. В. ЛИСЕНКА (М.-ДШЛ). Історія організації цього навч. закладу безпосередньо пов'язана із *Музично-драматичної школи М. Лисенка* (з ініціативи **М. Левитського**). Автор. концепція закладу передбачала створення принципово нової моделі освіт. установи з оптимальними умовами для профес. розвитку укр. нац. культури й виховання нац. пед. кадрів у сфері муз.-драм. мистецтва. Попри перешкоди на шляху продуктивного функціонування цієї прогресивної поліміст., дем. інституції, відчутні тенденції нац. культ. розвою, ідеї ментальної самоідентифікації зникли діяльність видат. митців, об'єднаних **М. Лисенком** у цілісному освіт. закладі. Після 1917 виникли умови для реорганізації школи у вищий муз.-навч. заклад — М.-ДШЛ (з 1918). Його стратегічною програмою діяльності стало виховання пед. кадрів. Тут готували викладачів музики у профшколах, курсах із вик. дисциплін, вихователів, а також диригентів, композиторів і працівників т-ру. Початок повноцінного функціонування М.-ДШЛ припав на період радикал. експериментування нової влади в освіт. сфері — впровадження т. зв. системи профосвіти. Фахова невідповідність і часто невизначена профорієнтація абі-

турістів передусім із сін. осередків викликала гостру потребу в організації підготовчих курсів (як правило, 2-річних), покликаних долати вузьку спеціалізацію муз. кадрів "старого ладу" й надавати майбутнім музикантам широкого мист. кругозору. Певні перекоші початк. етапу діяльності М.-ДШЛ в системі й принципах викладання муз. дисциплін (напр., гіпертрофована увага до суто пед. профілю навчання за рахунок зружження вик. сегменту спеціалізації) поступово долалися у практичній діяльності педагогів упродовж наступного десятиліття. Основою настановою М.-ДШЛ залишалась успадкована від Муз.-драм. школи **М. Лисенка** орієнтація на розвиток укр. культури, піднесення її на вищий профес. рівень, виховання нової генерації кваліфікованих кадрів у галузі муз. мистецтва. З огляду на це до навч. планів ін-ту було введено муз. етнографію, історію укр. муз. культури, вивчення укр. муз. фольклору. Водночас пед. репертуар цілеспрямовано поповнювався укр. музикою (зокр., на фп. та вок. відділах). Окрім того, на вок. відділі було запроваджено вивчення історії світ. вок.-хор. музики, де тексти муз. творів було перекладено укр. мовою. Тотальна пролетаризація всіх сфер сусп. життя в робітничо-селян. державі, нові ідеолог. настанови зумовили відкриття нових ф-тів у вузі, передусім, з огляду на його масове муз.-освіт. спрямування, — дириг.-хор. Він складався із 3-х відділів: симф. оркестрового (4 роки), духового оркестрового (3 роки), хормейстерського (3 роки). Ф-т, де працювали **Л. Редуцький**, **М. Веригінський**, **Г. Таранов**, **В. Бердєєв**, **В. Мерзляков**, **С. Ланге**, **В. Яблонський** та ін., готував керівників симф. і дух. оркестрів, хормейстерів, інструкторів самод. колективів. Паралельно застосовувався принцип вибіркового у формуванні студ. контингенту: відтепер його на 65—70 % складала молодь робіт.-селян. походження. Всі відділи М.-ДШЛ об'єднувало викладання дисциплін пед. і соціал.-економ. циклу (історія клас. боротьби, політекономія, істор. матеріалізм, педагогіка; організація, форми та методи політосвіт. праці в галузі мистецтва). По закінченні ін-ту було залановано т. зв. "стажовку" 2-річну працю, без якої випускник не міг отримати диплом. Також упродовж 2-х років студент п/к професора мав працювати як педагог із учнями пед. лабораторії. Навч. плани перших 2-х років передбачали набування вик. навичок і теор. знань зі сфер анатомії, фізіології, педагогіки, рефлексології, методики вивчення пед. репертуару. Функціонувала серія семінарів: творчих вправ, лабораторія дослідження взаємодій різних видів мистецтва, якими керували відомі муз. і театр. діячі — **А. Бущий**, **П. Кошицький**, **Ф. Шміт**, **Л. Курбос**. Існувала наук.-експеримент. лабораторія (НЕМ), де співпрацювали професори й студентство. Вона складалась з 3-х відділів: муз., драм. та фізкультурного.

Виховні пріоритети М.-ДШЛ зумовили пошукові та інноваційні у формуванні навч. програм. Так, **А. Бущий** викладав курси "Життєві джерела музики", "Наук. основи техніки вико-

*Будинок музично-
драматичної школи
М. Лисенка
(поч. 20 ст.)*

Ф. Муртен

нання»; *В. Цетков* — "Наукові основи виконання" (аналогічний курс для скрипалів — *Д. Бергль*); *М. Грінченко* (ректор М.-ДІЛ, упродовж 1925—28, проректор із навч. роботи протягом 1928—34) читав історію музики. Муз.-теор. дисципліни, викладання яких супроводжувалося демонстрацією творів у живому звучанні або в записах, мали на меті розвиток природних муз. даних студента. Гучний резонанс викликали масштабні муз.-істор. демонстрації *Г. Беклемішева* (з 1923). Протягом п'яти років він виконав бл. 2000 творів — *Ф. Ліста*, нім., франц., англ., амер. композиторів, а також італ., ісл., дан., норвез., швед., укр., рос. музику тощо.

На 3-у і 4-у курсах основну увагу приділялося практичній вик. діяльності студентства (ансамблева гра, у вокалістів — участь у оперних сценках, конц. виступи в акад. клавирбендах, роб. клубів, радіо тощо). Наприкінці ост. року передбачався захист диплом. роботи. Для студентів-композиторів обов'язковим було написання великого твору для симф. орк. (*поєми, увертюри, ханти* або *одноактної опери*). На дириг. ф-ті навчали диригентів симф. або оперних оркестрів, капелмейстерів духових оркестрів, диригентів хор. капел або хормейстерів оперних хорів, а також інструкторів з організації клуб. оркестрів і хор. колективів та орк. й хор. роботи в робіт. клубах. На ф-ті працювали 3 відділи: симф. оркестровий (4 р.), дух. оркестровий (3 р.), хормейстерський (3 р.). 1928 у штаті працював 31 викладач, навч. 102 студенти (23 — на симф., 42 — на духовому, 37 — на хормейстерському). При ф-ті функціонував симф. оркестр у складі 50 виконавців (кер. — *В. Бердяєв*, він же очолював симф. відділ). Духовим оркестром керував *І. Михайловський*. На ін. ф-тах у різні роки викладали *М. Леонтич*, *П. Козицький*, *К. Стеценко*, *В. Верховинцев*, *М. Микшиш*, *В. Квановський*, *В. Золоторов*, *С. Вільхонський*, *А. Янкевич*, *М. Гозенлуд*, *К. Ретаме*, *О. Мурабійово*, *О. Людмилін*, *О. Вансовська*, *Г. Любимирський*, *Д. Едвішенко* та ін. Драм. ф-т, засн. 1918, було сформовано на базі одноім. відділу Муз.-драм. школи *М. Лисенка* (складався з рос. та укр.). Тут працювали *М. Старицько*, *Ф. Гушина*, *Г. Гаєвський*, *О. Стеценко*, *І. Сікорський*, *Д. Ребуцький*, *М. Бурчак*, *І. Мар'яненко* та ін. Це був центр укр. профес. театр. освіти, що впродовж свого існування постійно перебував під загрозою закриття. 1922—23 навч. року при М.-ДІЛ. працювала група акторів п/к *Л. Курбаса*, які невдовзі утворили "Мистецьке об'єднання" й студію "Березіль". Майже всі учні студії були студентами драм. ф-ту. Ф-т укр. драми очолювали *Л. Курбас*, *П. Доліна* (1923—24), *Г. Ігнатів* (з 1925). За 4 роки викл. склад ф-ту поповнився кваліфікованими майстрами театр. справ.

1928 постановою Наркомосу УСРР М.-ДІЛ. було об'єднано із Держ. муз. технікумом (хол. консерваторією). Із новою назвою — Вищий муз.-драм. інститут ім. *М. Лисенка* — він став єдиним у місті вищим навч. закладом цього

профілю за т. зв. "виробничим принципом". Цей етап реформування муз. освіти привів до поступового вдосконалення її структури, форм і методів викладання, насамперед — практичного застосування принципу виховання "педагога через виконавця". 1929 було запроваджено навчання гри на нар. інструментах, що заклало фундамент для наст. організації першої їх кафедри в країні. 1934 після чергового етапу реформування вищої ланки муз. освіти, М.-ДІЛ. було розділено на консерваторію та театр. ін-т.

Лит.: *Бущий А.* Музична освіта на Україні // *Музика*. — 1925. — № 21; *Державний музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка: 1903—1918—1928*. — К., [6. р.]: *Луганська К., Симоненко Н.* Музична освіта // *ІУМ*. — К., 1989. — Т. 3; К., 1992. — Т. 4.

Н. Симоненко

МУЗИЧНИЙ ФОНД УКРАЇНИ (МФУ) — Муз. фонд СКУ (з 1998 — МФУ НСКУ). Створ. як Укр. відділення Муз. фонду СРСР 20 верес. 1939 на Перших установчих зборах (Буд. творчості СКУ "Ворзель") як самостійний структурний підрозділ, скерований на сприяння творчій діяльності профес. композиторів і музикознавців, для підтримки їх надання їм матеріальної, фінансової та правової допомоги. До компетенції МФУ, входило здійснення переписки та друку нотних і книжк. видань членів СКУ (у 1940—50-х при МФУ був укр. відділ вид-ва "Мистецтво", потім створено виробничий комбінат), популяризація творчості укр. авторів, організація і проведення пленумів СКУ, концертів, твор. зустрічей, музикозн. конф. тощо, а з 1989 — фестивалів. У 1990-х з МФУ (за ініціативи *В. Симоненка*) поступово виокремився підрозділ, що займався питаннями популяризації творчості членів НСКУ — Центр музичної інформації та організував фестивалі ("Музичні прем'єри сезону", "Київ Музик Фест", "Форум молодих", "Контрасти"), публікував твори композиторів і музикознавчі праці, зокр. із серії "Укр. муз. архів". За МФУ, залишилося вирішення матер. побут. і прав. питань.

Лит.: *Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України*. — Ф. 624; оп. 1, 2; од. зб. 254; 1943—1979 рр.

В. Кузик

МУЛЕРТ Фрідріх Вільгельмович (Федір Васильович) фон (19.06.1859, м. Мітава, тепер Єлгава, Латвія — 1924, м. Київ) — віолончеліст, педагог, композитор. За фахом лікар. Закін. мед. ф-т Юр'їв. (тепер Тартус.) ун-ту (1884), Петерб. конс. (кл. *Віолончелі К. Давидова*, 1886). Від 1886 жив у Києві, брав участь у роботі Київ. відд. *ІРМТ*, викладав у його Муз. уч-щі (з 1913 — конс.). Мав найбільший клас (26 віолончелістів) у тогочас. Україні. Поміж учнів — *М. Ямпольський*, *Л. Березовський*, *З. Дінов*, *І. Козлов*, *М. Левін*, *Б. Сікора*, *Г. Яценковський* та ін.

Концертмейстер групи влч. симф. орк. *ІРМТ*. Виступав як соліст у Києві, Москві,

Квартет викладачів Київської консерваторії (Ф. Мулерт, С. Риб, С. Каспін, М. Ердєнко; 1913–14 рр.)

С.-Петербурзі, Берліні, містах Прибалтики. Був учасником *квартетів* Київ., відділення ІРМТ і Київ. конс.

Автор 3-х концертів, п'єс, етюдів, зокрав для влч. Вперше виконав тут з оркестром 1-й концерт Ант. Рубінштейна. Його виконання відзначалося шляхетністю.

Літ.: Гінзбург Л. История виолончельного искусства. Русская классическая виолончельная школа (1860 — 1917). — М., 1965; Кузнецов М. Школа украинской музыкальной мастерности. — К., 1968; Сумарокова В. Киевская струнно-смычковая школа в контексте европейского виолончельного искусства (виолончель, контрабас) // Наук. вісник НМАУ: Муз. виконавство. — К., 1999. — Вип. 3. // Ж. История классов виолончели и контрабаса Киевской консерватории в контексте европейского исполнительского искусства // Музыкологические проблемы музыкальной украинистики. — Д., 1996.

В. Сумарокова

МУЛТАНОВ Олександр Герасимович (12.07. 1903, м. Віляно, тепер Вілюйск, Литва — 16.04.1982, м. Харків) — литаврист, педагог. Батько Н. Мултанової. Як сим. цар, офіцера відбував заслання у м. Лодейне Поле (Ленінгр. обл., РФ). Засновник школи удар. інструментів в Україні. Закін. Одес. муз. технікум (1928). 1931–34 навч. у Саратов. конс. 1944–68 — гол. литаврист симф. орк. Харків. філармонії. 1945–60 — ст. викладач Харків. конс., водночас — Харків. муз. уч-ща та ССМШ. Поміж учнів — з. а. України В. Колокольников, К. Алфіренко, Н. Мултанова та ін.

Літ.: Pro Domo Muz. Нарис. — Х., 2007.

Б. Філюк

МУЛТАНОВА Наталія Олександрівна (8.11.1932, м. Лодейне Поле Ленінгр. обл., РФ) — ксилофоністка, педагог. Лауреатка Міжн. фест. молоді та студентів у Москві (1957), Всесоюз. конкурсу виконавців (1958). Донька О. Мултанова. Закін. Харків. ССМШ (1951, кл. О. Мултанова), Харків. конс. (1955, кл. його ж). 1955–58 — солістка Харків. філармонії; 1958–60 — Київ. Респ. естради; 1960–67 —

Укр. консерту; 1967–92 — Київ. філармонії. Гастролювала у Фінляндії, Німеччині, Лівії, Єгипті, Єгипті та ін. країнах. Брала участь у декадах укр. мистецтва в республіках Центр. Азії та Прибалтики. Здійснила перекладення для ксилофона творів М. Глінки, А. Хачатуряна, Г. Металіди, Я. С. Бозо, Ж. Рамо, П. Сарсате, Е. Гріга, Й. Штрауса. Для М. написали твори Б. Яворинський, Н. Шульман, С. Зубилов, А. Філіпенко, Б. Філюк та ін. Працювала педагогом Київ. ССМШ. Викладачка кл. удар. інструментів у ДМШ № 2. Поміж учнів — лауреати міжн. конкурсів. М. — авторка підручників гри на ксилофоні для ДМШ з 1-го по 3-й класи (К., 1975–80).

Літ.: Корощко С. Наталія Мултанова — українська ксилофоністка // Голосний вісник Мултанової Наталії Олександрівни. Програма запрошення. — 1997. — 17 груд.

Б. Філюк

МУЛТЯНСЬКИЙ (Мантяйський) Яків, о. — (18 ст., м. Козелець, тепер Черніг. обл. — ?) — співак. Навч. у Києво-Могилян. академії, де здобув і муз. освіту. Тривалий час співав у акад. копей. Служив канцеляристом в Києві. 1735–41 — соліст Привл. хор. капели в С.-Петербурзі. 1741 через хворобу виїшов у відставку. Від 1745 — священик церков св. Миколая м. Козелець (тепер Черніг. обл.).

Літ.: Співацька школа Чернігівщини. Календар, 2004. — К., 2003; Акти в документах, що стосуються історії Київської академії. — К., 1904 — Т. 2. — Стор. 2.

МУНЦЛІНГР (Muncslinger) Йозеф Фронтішек (13.09.1888, м-ко Нітковице під м. Кромерж, Чехія — 31.10.1954, курорт у Моравії, Чехословаччина) — оперний співак (бас), режисер, педагог, перекладач лібретто. За походженням чех. Закін. Львів. конс. і філос. ф-л Львів. ун-ту. До 1922 співав у Львові. 1922–25 — соліст і режисер Братислава. опери, з 1925 — Народного т-ру в Празі. Пізніше — викладач Муз. академії ім. Л. Яначека у Брно. Поміж реж. постановок — опери "Мазепа" П. Чайковського, "Хованщина" М. Мусоргського, "Мефістофель" А. Бойто.

Літ.: Janota D., Kučerka I. B. Muz. encyklopedie české opery. — Praha, 1999.

В. Щепочкін

МУРАВЬОВ Василь Кириллович (1881, м. Харків — ?) — оперний співак (тенор). З родін. Грав на *тромбоні* у симф. орк. Вок. освіту отримав у Харків. конс. (кл. Ф. Бугамеллі). 1908 дебютував у партії Канію у місц. антрепризі *Костелано*. З цим колективом гастролював у Болгарії, Турції, Греції та Севастополі. Виступав на оперних сценах у Тифлісі (тепер Тбілісі, 1910–11), С.-Петербурзі (Нар. дим, 1912–14, 1916–19), Харкові (сезон 1924–25). Записувався на грамп. твітки. 1-й вик-ць партії Батька Антоніна ("В. Трамбичького).

Партії: Фінн ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Самозванець, Шуйський ("Борис Годунов" І

О. Мултанова

Н. Мултанова

М. Мусоргського), Андрій, Ленський ("Мазепа", "Євгеній Онегин" П. Чайковського), Бомей ("Царева наречена" М. Римського-Корсакова), Альмавіва ("Севільський цирульник" Дж. Россіні), Фауст (одн. опери Ш. Гуно), Герцог ("Ріголетто" Дж. Верді) та ін.

Літ.: Малінін А. В. К. Муравйов (К предстоящему 25-летию юбилею) // Программы Свердловской государственной оперы: Сезон 1927/28. — № 2.

МУРАВЬОВА (дів. прізвище — Апостол-Харич) Олена Олександрівна (22.05(3.06)1867, м. Харків — 11.03.1939, м. Київ) — оперна й кам. співачка (лір.-колор. *сопрано*), педагог. Професор (1934). З. д. м. УРСР (1938). З родини музубожців. Влаштувані батьками М. літ.-муз. вечори, в яких брали участь музиканти (зокр. співаки), поети, вплинули на формування її творчої особистості. У дитинстві навч. її на *фортеліано, скрипці*, з 16-и років — співу. 1886 навч. у Моск. конс., але не закін. Поміж педагогів М. — проф. Легран, Д. Александрова-Кочетова, С. Арнольдсон, Е. Павловська. Від кін. 1880-х (за ін. відомостями — з 1890) співала в приват. трупах А. Церетелі, С. Шейна, І. Труффі (італ. трупа). Поміж партнерів по опер. сцені — М. Дейш-Слоніцка, Л. Собінов, Ф. Шалалін. Співала п/к І. Альтмані. Виступала також як кам. співачка, інколи в *дуєті* з М. Зотоваю. Гастролювала містами Рос. імперії. 1896—1901 — солістка Вел. т-ру (Москва, РФ), дебютувала там у партії Геленди ("Ріголетто" Дж. Верді). Через хворобу чоловіка залишила сцену. Її подальший творчий шлях пов'язаний із пед. діяльністю, що М. розпочала в Моск. школі Буїної. З 1900 — викладачка Катеринослав. (тепер. Дніпроп.) муз. уч-ща [за ін. австріями: 1) з 1900 — Моск. школи Буїної, з 1901 — Катеринослав. муз. уч-ща; 2) з 1901 — Катеринослав. муз. уч-ща, потім — Моск. школи Буїної], де (згідно зі звітами відділення ІРМТ) також брала участь у концертах, 1906—18 — Муз.-драм. школи М. Лисенка, 1918—34 — Муз.-драм. ін-ту ім. М. Лисенка, одночас. 1920—28, 1934—39 — конс., де також була зав. каф. сольного співу [днів. НМАУ, усі — Київ]. У Муз.-драм. школі М. Лисенка значно розширила вок. відділ, організувала класи: оперний і кам. анс., ініціювала й брала участь (як диригентка, режисерка, гример) у постановках баг. фразментів опер силами учнів Школи (зокр. "Зима і Весна", "Ноктюрн" М. Лисенка).

М. були притаманні висока худож. культура, різнобічна ерудиція, зокр. у сфері світ. муз. літ-ри, знання вел. вок. репертуару, в т. ч. маловідомих творів. Володіла кількома іноз. мовами. Однаково майстерно аналізувала композиції, різні щодо жанр., стиль., нац. і хронолог. приналежності. Мала вичислений муз. слух, завдяки якому могла розрізняти зміни висоти звука в межах кількох десятків тону. Підтримувала творчі контакти з композиторами — М. Лисенком, Р. Гієром, В. Косенком, Л. Ревуцьким, Б. Лятошинським, М. Мєсковським, С. Прокоф'євим,

Ю. Шапорінім, А. Хачатуряном, які різною мірою вплинули на становлення худож. позиції М. Мала прозорий, свіжий, легкий, рухливий, "сріблястого тембру" широкого діапазону, з міцним грудним регістром голос. завдяки чому виконувала опер. партії та кам. твори, призначені не лише для лір.-колор., а й для лір.-драм. сопрано. Володіла досконалою вок. технікою. Однак в історію укр. муз. культури увійшла насамперед як вок. педагог. Створила одну з найавторитетніших у кол. СРСР вок. шкіл, щіль, що генетично (через Е. Павловську) пов'язана зі школою К. Еверроді, і — через нього — з італ. вок. традиціями.

Як педагогові М. були властиві широка освіченість щодо основ вок. *педагогіки* й відносна тонка інтуїція, постійний творчий пошук, що дозволяли їй успішно працювати з найрізноманітнішими спів. голосами. Її основу роботи з учнями вона поклала індивід. підхід — розуміння неповторних рис вок. і загальному худож. обдаруванню кожного мого співака, збереження й розвитку його природних даних. Не випадково показовою прикметою школи М. була вок. довговічність, що в подальшому стала типовою також для вок. шкіл, створених її учнями — вок. педагогами. Голос самої М. до кінця життя звучав молодо, чисто, тембрально насичено.

Усі пед. прийоми М. було підпорядковано гол. меті — виховати творчу індивідуальність, відтак навчити співака аналізу вик. творів, самостійності в роботі. У зв'язку з цим добивалася "розумного співу", точного прочитання тексту муз. композицій її виконавцями. Вважала, що в навч. програмі конс. необхідно вести потрібні вокалістам дисципліни — фізіологію, анатомію, гігієну спів. голосу, худож. читання. Вимагала від учнів системат. роботи не лише над голосом, а й над удосконаленням їхнього естет. смаку, заг. худож. культури. Вел. значення надавала конц. практиці.

У роботі над спів. голосом зосереджувалася на округлості, "близькості" й рівності звуку в межах усього діапазону, рухливості, гнучкості, свободі звуковедення, природності інтонування, правильному диханні, чистоті мови й чіткості артикуляції, в також на емоц. "теплоті" й насиченості співу, здатності передавати голосом найтонші психологічні нюанси, водночас правдивості (з погляду відповідного худож. образу) виконання без штучного пафосу. Наголошувала на нерозривності технічних і змістових аспектів вок. мистецтва, зокр. вимагала худож. виконання *вокалізів*. Істотного значення надавала виробленню виразної ініміки, жесту, створенню переконливих сцен. образів, вчила учнів рухатися по сцені.

Баг. уваги приділяла праці над вок. класикою і водночас над творами укр. авторів 20 ст. У пед. репертуарі — композиції М. Лисенка, К. Стеценка, Р. Гієра, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, В. Косенка, О. Гурілюва, М. Глінки, О. Даровицького, П. Чайковського, О. Бородіна, М. Римського-Корсакова, Ант. Рубінштейна, С. Разманінова, Г. Ф. Генделя,

О. Муравйова

О. Муравйова (в центрі) з учнями (1925 р.)

Х. В. Глюка, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шопена, Ф. Менделсона та ін., нар. пісні. Виховала понад 400 вокалістів — оперних і кам. співаків (зокр. лауреатів всесоюз. і респ. конкурсів), які були солістами провідних т-рів год. СРСР, у т. ч. Великого (Москва), І. Коллодзкий, Б. Златогорова, О. Бишевська, Б. Бобков, І. Богданов, Ленінгр. (тепер С.Пб.), Ф. Розен, Київ. (З. Гайдай, Л. Руденко, Н. Захарченко, В. Борищенко, Р. Разумова, Б. Полякова, М. Шостак, О. Уляницька, В. Бобенко, В. Пенарський), Одес. (І. Волинська), Харків. (Л. Лозинська, В. Будничка), Львів. (Є. Поспіва), Київ. і Одес. (О. Петляк), Київ. і різні рос. опер. т-ри (О. Петрушенка); ряд наставителів вищих шк. педагогів, які викладали в конс.: Києва (Д. Едмундсенко, Л. Руденко, Н. Захарченко, Т. Михайлобай, Ленінград (тепер С.-Петербург), О. Шефер), Мінська (тепер Білорусь), М. Людвіг, Алма-Ати (тепер Алмати, Казахстан), Н. Нагуліна; муз. уч-ща: Києва (Б. Полякова, Л. Дорошенко), Дніпропетровська (С. Венедиктова); навчала співу режисерів і драм. акторів (зокр. т-ру М. Садовського) — О. Заброду, І. Мар'яненко, О. Сердюка та ін. Розв'язок принципів шк. М. у вик. і пед. діяльності її учнів, а також їхніх вихованців (Є. Акритова, В. Буймістер, І. Вілінська, Н. Гончаренко, В. Грицюк, О. Гарчук, П. Кармалюк, В. Любимова, М. Шефенко, Г. Шоліна, В. Якут та ін.) зумовили утворення фундамент. традиції нац. вокал. культури 20 — поч. 21 ст.

Брала участь у роботі журі всесоюз. конкурсів музикантів-вик-ців, конф., присв. вокал. мистецтву, була порадницею Штат. концертмейстерів, консультувала авторів підручників з методики навчання вокал. вик. майстерності. Виступала у пресі з питань вокал. виконавства. Особистий архів М. (що, за свідченням її учнів, містив афіші, рецензії на вистави за її участю, нотатки автобіогр. характеру, теор. розробки з питань вокал. педагогіки, нотну біб-ку) зник під час 2-ї світ. війни.

Партії: Міндора ("Федул з дітьми" В. Пашкевича, 1-е вик. у Вол. т-рі); Корислава, Людмила ("Руслан і Людмила" М. Глінки), Наташа, Ольга ("Русалка" О. Даргомижського), Ярославна ("Князь Ігор" О. Бородіна), Сигуронька (одноим. опера М. Римського-Корсакова), Татьяна,

Бригіта ("Євгеній Онегін", "Іоланта" (1-е вик. у Вол. т-рі) П. Чайковського), Тамара ("Демон" Амт. Рубинштейна), Маргарита ("Фауст" Ш. Гуню), Інесса ("Африканка" Дж. Мейснера), Галька (одноим. опера С. Монюшка) та ін.

Літ. тв.: Про роботу оперних студій при музичних вишх та про роль вокаліста-педагога в вихованні співаків // Рад. музика. — 1934. — № 4 (обидві передрук: Муравйова Олена; Слогати. Матеріали / Упоряд. та примітки Г. Філіпенко. — К., 1984); Воспоминання в Мишуге // Олександр Мишуга: Слогати. Матеріали. Листи. — К., 1971; Тезиси доповіді на Всесоюзній вокальній конференції // Муравйова Олена: Слогати. Матеріали / Упоряд. та примітки Г. Філіпенко. — К., 1984 (підготовлені в груд. 1936; у скороч. вигляді надрук. раніше: Назаренко І. Искусство пения. — М., 1968); Пам'ятний зошит // Там само (написано 1936 для О. Бишевської та Б. Бобкова); За високий урвень советської вокальної культури // Пролетарская правда. — 1933. — 6 июня.

Літ.: Кузнецова А. Народный артист. Страницы жизни и творчества М. С. Козловского. — М., 1964; Кузнецов Н. Украинская школа музыкального мастерства. — К., 1968; Назаренко И. Искусство пения. — М., 1968; Михайлобай Т. Выховання співаків у Київській консерваторії. — К., 1970; Муравйова Олена: Слогати. Матеріали / Упоряд. та примітки Г. Філіпенко. — К., 1984; Глиб Б. Історія вокального мистецтва. — К., 1997; Академія музичної еліти України. До 90-річчя Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. — К., 2004; Вик-д Ватерни Київської консерваторії: О. Хомиченко, О. Муравйова // Рад. музика. — 1938. — № 3; Додженко В. О. О. Муравйова [Некролог] // Там само. — 1939. — № 3; Едмундсенко Д. Виховання педагог-вокаліст // Вопросы вокальной педагогики: Сб. статей. — М., 1967. — Вып. 3; Філіпенко Г. Талановитий педагог // Мистецтво. — 1968. — № 6; Ілж. Згадує педагога // Музика. — 1979. — № 6; Акритова Е. Професор О. О. Муравйова // Вокальські школи віщих навчальних закладів України. — К., 1990; Селянко Н., Шефчик О. Музична освіта // УМ. — К., 1992. — Т. 4.

О. Немкович

МУРАВСЬКИЙ Віктор Павлович (22.02.1957, м. Львів) — піаніст, педагог. Син П. Муравського, брат Вал. Муравського. 1982 закін. Київ. ССМШ (кл. фортепіано Е. Рижанова, О. Сегірьова). 1978 — Київ, конс. (кл. А. Рошиної, О. Муравського). Від 1987 — концертмейстер Київ. ССМШ, з 1992 — викладач муз.-пед. ф-ту Пед. ун-ту ім. М. Драгоманова, з 1995 — кафедри заг. фп. НМАУ. Від 2000 працює у Польщі (м. Мясісто, Хойніці). Вихова лауреатів міжн. і всепольс. конкурсів (понад 20). Помік учнів — Ц. Серкецький, Я. Мусял (Musiał), О. Шопа (Szopa). Має фонд. записи (в дуєті з О. Молчановим) на Укр. радіо і ТБ (Концертно Д. Шостаковича, "Скаречуш" Д. Мію, Соната D-dur В. А. Моцарта для 2-х фп.).

Вик. стиль відзначається яскравою віртуозністю, артистизмом, феєричністю.

Літ.: Jolczyk K. Revelacja // Życie Miastka. — 2003. — Nr 2; [О. К.]. Nauzyciel z Kijowa // Там само. — 2004. — Nr 3. Яло ж. Surpau Sekerek znowu piewazy // Там само. — Nr 10; Remelski K. Chopina grał z nui // Głos Pomorza. —

2003. — 18—19 січ.: *Язго ж. Zajmują bardzo dużo fortepianów // Там само.* — 2003. — 26 січ.: *Zajst M. Grają jak wirtuosi // Dziennik Baltycki.* — 2004. — 19 трав.: *Gurba A. Sukces z drobnyim błędem // Głos Koszaliński.* — 2005. — 6 черв.: *Kierieskiński A. Następca znanego wirtuosa? // TKM.* — 2005. — 10 черв.: *Wiesieński M. Miodzi i zdolni // Dziennik Baltycki.* — 2005. — 2 груд.

I. Ренач

Вол. Муравський

П. Муравський

МУРАВСЬКИЙ Володимир Павлович (15.01.1946, м. Совгавань Радянсько-Гаванського р-ну Хабаров. краю, РФ) — піаніст. Син П. Муравського. Брат Вікт. Муравського. Лауреат Міжн. конкурсу піаністів у Градец-Кралове (год. Чехословаччина, 1972, 1-а премія, приз за найкраще виконання твору чеськ. композитора). Навч. у Львів. ССМШ (1952—59, кл. С. Дойча). Закін. Моск. ЦМШ (1965, кл. Н. Ємельянов). диплом — монограф. концерт із творів Ф. Шопена, Київ. конс. (1972, кл. Т. Кройченко, В. Топіліна). 1971—91 — соліст Київ. філармонії. Гастролював у багатьох містах України, Росії та Заході (США; зокр. 1978 — сольний виступ у конференц-залі ООН). Виступав із В. Гіндсшем, Р. Кофманом, С. Турчоком.

У репертуарі — твори В. Косенка, Л. Редьничого, Б. Лятошинського, А. Штогоренка, М. Скорика, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Й. С. Баха, Л. Бетховена, Й. Брамса, Ф. Листа, К. Дебюссі, Б. Сметани. Вик. стиль характеризується віртуозністю, симф. мисленням, лір.-філос. глибиною, переконливістю вик. інтерпретацій. Критика порівнювала його стиль зі стилем Е. Гілясса, який високо цінував піаніст. талант М.

Літ.: Бенч О. Павло Муравський — феномен одного життя. — К., 2002. *Довідник Я Приз* — піаніно "Петров" // КМЖ. — 1973. — 7 січ.

I. Ренач

Обкладинка CD "Шейгери хорového мистецтва. Дирижує П. Муравський" (К., 2005)

МУРАВСЬКИЙ Павло Іванович (30.07.1914, с. Дмитрашківка, тепер Пліщанського р-ну Вінн. обл.) — хор. диригент, педагог. Батько Віктора і Володимира М. З. д. м. УРСР (1951). Н. а. УРСР (1960). Доцент (1969). Професор (1976). Лауреат Всесоюз. фестивалю драм. і муз. т-рів, ансамблів та хорів (1957). Лауреат Держ. премії УРСР ім. Т. Шевченка (1979). Почесний академик АМУ (2004).

Навч. у Київ. муз. технікумі (1930—34), конс. (кл. диригування Г. Таранова, 1936—41). Вик. діяльність поєднував з педагогічною. Муз. виконавель і вчитель співу у школах Чорнобиля Київ. обл. (1934—36), практикант хор. капели "Думка" (1939; тепер — Нац. засл. акад. капела України "Думка"), диригент самод. хор. заводу "Арсенал" (1938—40) та воєн. ансамблю Укр. радіо (1940—41). Закін. уч.-ще ППО Військово-морського флоту і командував кулеметним взводом 6-о зенітного арт. полку (1942). Кер. худож. самодіяльності (1943—44) та гол. диригент Ансамблю пісні і танцю Півн.-океанської флотилії (1944—46). У повоєнні роки під його орудою хор. капели "Трембіта" (1948—64; тепер Засл. капела України "Трембіта"), "Думка"

(1941, 1945—48, 1964—69) здобули визнання широкою громадськістю за межами країни.

1946—48 — викладач дириг. відд. Київ. муз. уч.-ща, 1948—55 — хор. диригування Львів., з 1965 — Київ. конс. 1985—86 — худож. керівник і гол. диригент хору Укр. радіо. Знавець укр. і світ. хор. музики, популяризатор досягнень сучас. комп. творчості та укр. фольклору.

Один із засновників сучас. укр. хор. школи, зберігає і розвиває нац. традиції хор. співу. Виконав. плеяду майстрів хор. диригування, поміж яких — Л. Байда, О. Бенч, Д. Болгарський, Л. Бузонська, М. Гоблич, В. І. Ю. Курочі, Н. Нехомляєва, В. Петриченко, Б. Пліс, А. Попіло, І. Ренач, С. Сварич, П. Стриць, Р. Толмачов, М. Юрченко та ін. П./х М. студент. хор виконував конц. програми з творів І. Стравинського ("Персифона"), С. Танево ("Іоанн Дамаскін"), Ф. Шуберта ("Меса"), Дж. Верді ("Реквієм") та ін. У фондах Нац. радіо також зберігається понад 150 хор. творів, поміж яких — зразки обиходу Київ.-Печерської лаври, духовної музики Г. Сковороди, М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделля, О. Кошиця, А. Кос-Анатолійського, П. Чайковського та ін.

М. першим поміж хормейстерів нагороджений Держ. премією УРСР ім. Т. Г. Шевченка [за творчу роботу й записи творів (понад 80) М. Леонтовича, 3 LP грамплатівки]. Брав участь майже у всіх найпрестижніших вітчизн. конкурсах, фестивалях, декадах хор. мистецтва. Член президії Всеукр. муз. спілки України, постійний керівник респ. семінару хормейстерів.

Про М. знято докум. к/фільм "Муки і радощі Павла Муравського" (реж. О. Пугач. Укртелефільм, 1995).

Дискогр.: LP грамплатівки (всі — М.: Мелодія) — Шедери української хорової музики. Образці Мотного обиходу Києво-Печерської Лаври XVI века. / Произведения М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделля, Т. Сковороди. Хор студентів Києва, гос. конс. ім. П. І. Чайковського. Худож. керіватель П. Муравський. Запис 1912 — 1988. ГОСТ 5289-80; С 10 27198 27194; М. Леонтович До 100-річчя з дня народження / Хор Київ. держ. конс. Диригент П. Муравський. Солісти К. Олендов, Л. Кравцовова, Квартет ім. М. Лисенка. — 1978. ГОСТ 5289-73; С 10 — 09187-92; А. Кос-Анатолійський. Вибрани хором твори / Хор Київ. держ. конс. Худож. кер. П. Муравський. — 1983. Записи 1980-1981 рр. ГОСТ 5289-80; С 10 20281 009, 20282; CD — Диригує Павло Муравський. Антологія української хорової музики / Родок, Національн. Радіокомпанія України, 2001. Сліває хор студентів і випускників НМАУ ім. П. І. Чайковського; Б. Гірич і хоров. капела України "Думка" / Диригент П. Муравський. Записи з особист. фонотеки Б. Гірич. — К., 2005; Шедери хорового мистецтва / Диригує П. Муравський. — К.: Астрада Рекордс, 2005 та ін.

Літ. та: Пісня на фронті // КМЖ. — 1985. — 7 квіт.; Мос життя — мос мистецтво (фрагменти) // Там само. — 1994. — 24 верес.

Літ.: Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя. — К., 2002; *Вингородова Е.* Наш Муравський // Наука і культура: Щорічник. — К., 1985. — Вип. 19; Мельник О. Вердикт. "У відчаї"

хотів виїхати з України" // *Музика*. — 1992. — № 2; *Лашенко А. Павло Муравський у вимір часу* // *Укр. муз.-во*. — К., 2005. — Вип. 34; *Коляда М. Уперше і найкраще* // *КіЖ*. — 1979. — 18 лют.; *Козак С. Чародійські пісні хорів* // *Веч. Київ*. — 1983. — 22 черв.; *Кос-Анатольський А. Чарм співу* // *Там само*; *Козичинська Г. Хор — його стихія* // *КіЖ*. — 1984. — 29 лип.; *Кириленко Е. І класик неба на спомин* // *Вісті з України*. — 1994. — 6—12 жовт.; *Яворський Е. Ваш викид, маестро!* // *Дем. Україна*. — 1996. — 26 верес.; *Крило З. Низький уклін Вам, маестро* // *КіЖ*. — 2000. — 25 липот.; *Садчик С. Природа людського голосу без секретів* // *Деню*. — 2004. — 7 груд.; *Власова А. Співати не "по інерції"* // *Україна молода*. — 2004. — 10 груд. та ін.

■ *Литвинова*

"МУРАВСЬКИЙ ШЛЯХ" ("МШ.", м. Харків)— дослід.-вик. фольклорист. гурт, що вивчає й виконує фольклор Слобожанщини й Полтавщини. Лауреат і дипломант понад 20 фестивалів, Всеукр. оглядів нар. творчості (1999, 2001). Один із перших ансамблів науково-етнографічних в Україні, активний діяч цього напрямку в укр. вторин. фольк. виконавстві, oprч таких гуртів, як "Древо", "Родовід", "Гілка". 1983 засн. при Харків. держ. ун-ті (нині Нац. ім. В. Каразіна); до 1986 називався "Слобожани". Нині діє при Харків. обл. центрі нар. творчості. Об'єднує фольклористів, композиторів, представників міської інтелігенції. Його засновницею та учасницею (до 1992) була В. Осадча, лідерами в різний час — Л. Котокін, Д. Лебедінський, під орудою яких ансамбль активно набував наук. і практ. досвіду вивчення традиц. культури. Тепер керівник — фольклористка, музикознавець Г. Лук'янець. Основний склад гурту — студенти й викладачі ВНЗ і шкіл, які професійно займаються вик., лед. та наук. діяльністю, а активними членами Спілки етнологів і фольклористів Харкова (засн. 1999) та організаторами молод. фольк. фестивалів "Слобожанська родина", "Слобожанський родовід", щорічних весняних "Кроковес коло".

Діяльність "МШ." започаткувала стійку традицію в Харків. фольклорист. виконавстві. Колишні й нинішні учасники "МШ." стали керівниками дит. і молод. ансамблів, організаторами у навч. і творчих осередках Харкова (М. Семенова — "Мережка" при укр. гімназії № 6; В. Осадча — гурт у складі Міського т-ру нар. музики України "Обереги"), вихователями молоді у фольк.-етногр. літніх таборах. Школярі долучаються до експедиц. робіт у Харків, Полтав, Сум. областях.

"МШ." веде активну просвітн. діяльність, презентує в конц. виступах, радіо- та телепередачах найкращі зразки пісен. фольклору Лівобережної України, переважно Слобожанщини й Полтавщини (понад 50 лір. пісень, понад 100 архаїчних обряд., дит., калісхобих), фрагменти нар. обрядів, ігор, танців. Усі мат-ли зібрано учасниками у фольк.-етногр. експедиціях. Кредо колективу — відтворення локально-пісен. традицій поза будь-якою стилізацією, ретельне збереження особливостей

місцевих діалектів, традиц. костюмів, атрибутів фольк. обрядів.

Учасник звіт. концертів Харківщини у Києві, культур. програм Світових Конгресів Українців (Х., 1996; К., 1997), Міжн. симпозіумів "Музика Східної Європи" (Польща, Люблін, 1992, 1993, 1996), фольк. фестивалів "Слов'янське коло" (Кам'янець-Подільський Хмельн. обл., 1992), "Покуть" (Харків, 1996, 1998, 2000), "Baltika-1998" (Естонія, Таллін), "Parbег laivelis" (Литва, Клайпеда, 1998), "Lingaudala" (Литва, Купшкіс, 1999), "Київська Русь" (К., 2001), "Доброріччя" (РФ, Белгород, 1992), "Мировая деревня" (РФ, С.Пб., 2003); "На Троицу" (РФ, Воронеж, 2001, 2003, 2005, 2006); "На Казанскую" (там само, 2007) та ін. Пісні у виконанні "МШ." увійшли до аудіовидань укр. фольклору.

Учасники ансамблю видали декілька зб. пісен. мат-лів і наук. статей, зокр.: Мат-ли фольк.-етногр. експедиції "Муравський шлях — 97" (по селах Богодухівського, Валківського, Краснокутського і Новодолазького р-нів) / ХДК; Упоряд. М. Крисинов, Н. Олійник, В. Осадча, М. Семенова. — Х., 1998; "Муравський шлях — 2000": Мат-ли фольк.-етногр. експедиції / Упоряд. Г. Лук'янець, М. Маслов, О. Коваль. — Х., 2000; Традиційна народна культура Дворічанського району Харківської області / Упоряд. М. Семенова. — Х., 2001; Ліричні пісні села Ключинівка Миргородського р-ну Полтавської області / Упоряд. Г. Лук'янець; Харків. обл. центр нар. творчості. Серія "Муравський шлях — 2001": Серія "Муравський шлях — 2002": Фольклорні осередки Харківщини / Упоряд. К. Дорохова, В. Осадча, Н. Плотник. — Х., 2002.

Дискогр.: аудіокасети — Пісні української землі (ансамбль "Слобожани") — К.: УКСП "Кобза", 1990; CD — Колядки (до 2003 року Різдва Христового) / Упор. П. Дудор. — К., 2002. — Ч. 2; Київська Русь: Перший Всеукраїнський фестиваль. — К.: Артвелес, АВЕ 009, 2002. — Ч. 1: Український автентичний фольклор: Понад нашим яром: Муравський шлях. — К.: UKRmusic-087, 2008.

Літ.: Курочкин О. Відродження народознавства Слобідської України: [Рец. на зб. "Муравський шлях—97"] // www.etnology.org.ua; xocpi.org.ua

Ол. Шевчук

Фольклористичний гурт "Муравський шлях"

Фольклористичний гурт "Муравський шлях"

МУРЗА Володимир Анатолійович (18.06.1961, сел. Усть-Ілунь Олександрійського р-ну Перм. обл., РФ) — баяніст, педагог. Доцент (1999). З. а. України (1997). Лауреат конкурсів — Всес. укр. (в. Франківськ, 1984); міжн. "Фогтландські дні музики" (Клінгенталь, Німеччина, 1988); Брат *О. Мурзи*. Закін. Балтський ДМШ (Одес. обл.); 1976, кл. А. Заверіхіна; Одес. муз. уч.-ще (1980, кл. П. Вакуліна), Одес. конс. (1987, кл. В. Євдокимова, дириг. — Д. Орловой). Від 1987 — її викладач. Поміж учнів — лауреати міжн. конкурсів П. Янкович (кол. Югославія), Н. Стеванович (Боснія та Герцеговіна), В. Олійник та ін. Від 1988 — соліст Одес. філармонії. Активно концертує. Гастролював в Україні та за кордоном (Німеччина, Канада, Фінляндія, Австрія, Болгарія, Литва, Росія, Іспанія). Має фонд. записи на радіо і ТБ, CD та аудіозаписи. Автор перекладів і транскрипцій для бални, інструментувань для ансамблів нар. інструментів. Творча манера вирізняється віртуозністю, артистизмом та інтерпретаційно-стильовою багатогранністю. Учасник сімейного тріо "Мурза" М. — вик-ць прем'єр творів для баяна В. Власова, деякі композиції якого ("Веснянка", сюїта "П'ять поглядів на країну ГУЛАГ", "INFINITO", "Телефонна розмова", "Імпровізація і токато", "Свято на Молдаванці", "Посмихка Брамса", "Концертний триптих", "У лабіринтах душ або Terra incognita", "У сузір'ї Центавра" та ін.) розкриті саме на його вик. манеру, М. — 1-й вик-ць творів для баяна *О. Назаренка*, *В. Ніколаса*, *Д. Косорича*. Автор наук. і наук.-метод. публікацій.

Літ. гв.: Інструментальне виконавство: артистична культура у формуванні баянної творчості. — К., 2001; Фольклор у професійному баянному мистецтві (на прикладі творів В. Власова). — О., 2002.

Літ.: Одеський державний музичний академії імені А. Ш. Нежданової — 90! — О., 2003.

МУРЗА Олександр Анатолійович (28.03.1967, с. Лісничівка Балтського р-ну Одес. обл.) — баялавець, педагог. Лауреат міжн. конкурсів (Хмельницький, 1995). Брат *В. Мурзи*. Закін. Балтський ДМШ (1982). Одес. муз. уч.-ще (1986, кл. Г. Шишкіна, А. Гриценка), Одес. конс. (1991, кл. А. Гриценка). Від 1992 — її викладач. Від 1995 також працює в Одес. муз. уч.-ще. Учасник багатьох всеукр. і міжн. фестивалів. Від 1995 — соліст Одес. філармонії; з 1990 — орк. нар. інструментів "Чорне море" (худож. кер. — *В. Євдокимов*), з яким гастролював у Німеччині, Фінляндії, Нідерландах, Греції. У репертуарі — твори композиторів різних епох і стилів, власні перекладки і транскрипції. Має фонд. записи на ТБ і радіо, а також CD. 1990 створив сімейне тріо "Мурза" (С. Мурза — *дімра*, М. — *баялаїка*, В. Мурза — *баян*), з яким виступав у багатьох містах України та Європи. 1999 заснував ансамбль баялавець-ків.

Літ.: Одеський державний музичний академії імені А. Ш. Нежданової — 90! — О., 2003.

МУРЗАЙ Галина Миколаївна (4.08.1943, с. Лантратівка Троїцького р-ну Луган. обл.) — співачка (нар. спів). З. а. УРСР (1973). Н. а. УРСР (1978). Доцент (2011). Лауреатка обл. премії ім. Молодого Гавриї Ворошилова. обкому ЛКСМУ (1972). Лауреатка респ. конкурсу ім. Молодого Гавриї (1969, Краснодон), Всес. конкурсів комсомольської пісні (1970), IV Всесоюз. конкурсів артистів естради (1971, 3-я пр.). 1960—64 навч. в ПТУ № 10 м. Рубіжне Луган. обл. (спеціальність — малер), 1964—68 — Севе́родонецьк. ПТУ № 53 (спеціальність — монтажник радіоелектрон. апаратури). Брала уроки співу в І. Янзун (Москва). 1968—2000 — солістка Луган. обл. філармонії. 2007 екстерном закін. Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, де від 2005 викладає нар. спів. Гастролювала у всіх республіках кол. СРСР, у Франції, Вел. Британії, Ісландії, Нідерландах, Данії, Фінляндії, країнах Латин. Америки та кол. соц. табору.

Літ.: Видатні особистості Луганщини: Довідник. — Луганськ, 2008; Боян Б. Поет Галина Мурзай // Ворошиловградська правда. — 1972. — 2 лютого; Щербатова Г. Пісня, гронозна променем // Під прапором Леніна (Сторобільський Луган. обл.). — 1981. — 13 лип.; Велюв В. З баяністики Стаханова // Кіж. — 1982. — 4 квіт.; Петрус Г. Співає Галина Мурзай // Прапор комунізму (Броди Лавів. обл.). — 1986. — 10 берез.; Лутянова О. В зимній тренобі він було тепло // Життя Луганська. — 1992. — 28 марта — 4 апр.; Рыбачин Р. Галина Мурзай: "Гори, гори, моя зірка" // Наша газета (Луганськ). — 1993. — 11 верес.; Ладженський Г. Я пою с душой: Беседа в Галині Мурзай // Суботний калейдоскоп (Луганськ). — 1993. — 13 жовт.; Ношкіна Д. Галина Мурзай: Я не вих. форматі // Гріна плюс (Луганськ). — 2007. — № 13.

О. Кушнірук

МУРЗИНА (Мурзіна) Олена Іванівна (13.12.1936, м. Київ) — музикознавець, етномузиколог, фольклорист, Канд. мист-ва (1973). В. о. професора (2000). Член НСКУ (1979). З родини репресованого кобзаря. Закін. Київ. конс. (1960) та аспірантуру при ній (наук. кер. *Н. Горежін*). 1960—63 — співробітниця ІМФЕ, Виплавецька теор. дисциплін (аналіз муз. творів) і муз. фольклору в Київ. конс. (з 1967); шв. кафедри фольклористики з часу її заснування (1993). Поміж аспірантів — *О. Бенч-Шокало*, *О. Бозданова*. Наук. співробітниця Проблемної наук.-дослід. лабораторії муз. етнографії (ПНДЛ) НМАУ. Ред.-упоряд. випусків зб. наук. ст. "Проблеми етномузикології", Представницько-координатор від України (liaison officer) у Міжн. раді традиції музики (ІСТМ, Лос-Анжелес, Канберра). Осн. напрям досліджень: проблема слова й музики, інтонація мовлення в укр. комп. творчості й муз. фольклору, проблеми муз. мислення у фольклорі. Жанр. пріоритети у сфері фольклористики — укр. пісенна лірика, ритуальні голосни, протяжний спів в укр. фольклорі, істор. динаміка пісен. традиції, особистість в усній традиції, культури (соціал.-психолог. і культуролог. аспекти), муз. фольклористика в кін. наук.-пед. закладах. Проводила числ. експедиц. дослідження центр.

В. Мурза

О. Мурза

Г. Мурзай

і степ. України, кер-во студ. муз.-етногр. практикони (Чернів., Рівн., Кіровогр., Херсон. та ін. обл.). Важливе місце посідає розробка аналіт. методик фольклористики, пов'язана з напрямом пед. діяльності у вищих навч. закладах. Підготувала CD "Ukraine. Traditional Music" у колекції "Musics & Musicians of the World". — Unesco Collection, 1991 (у співавторстві з Т. Золотовою).

Літ. та: канд. дис. "Принципи мелодичної декларації" (К., 1973); Про принципи мелодичної декларації. — К., 1972; Деякі спостереження над народною музикою гуцулів // НТЕ. — 1960. — № 1; Мовна інтонація в українській народній мелодикі // Там само. — 1966. — № 4; Мовна інтонація в ранніх українських операх // Укр. муз.-во. — К., 1969. — Вип. 5; Напрями видобу- та трансформації фольклорного матеріалу в обробках нар. пісень С. Людкевича // Творчість С. Людкевича. — К., 1979; Соціально-психологічні аспекти дослідження народних співачок колективів // НТЕ. — 1979. — № 6; Соціально-психологічні аспекти дослідження фольклору // Питання методології рад. теор. музикознавства. — К., 1982; Историческое развитие народно-песенной традиции в аспекте фольклорного мышления // Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования. — К., 1989; Системна характеристика фольклорної традиції юго-західної Херсонщини // Сб. оф. Всесоюз. навч.-практ. конф. "Вопросы исследования и сохранения музыкального фольклора Херсонщины". — С.Пб., 1991; Українська протиприродна пісня в аспекті історичного часу // Зб. наук. та наук.-метод. праць кафедри фольклору та етнології Київ. держ. ін-ту культури. — К., 1995; Українська музична фольклористика: проблеми і завдання // Укр. муз.-во. — К., 1998. — Вип. 28; Українське голосіння — афект та формотворення // Проблеми етномузикології. — К., 1998. — Вип. 1; Многоголосие как динамическое явление неродопесенной культуры Украины // Музыка устной традиции. Памяти А. Рудневой. Науч. труды Моск. гос. конс. им. П. Чайковского. — М., 1999. — Сб. 27; Украинские плачи: проблема текста // Там само; До справи організації науково-дослідницьких центрів музичного фольклору у Києві (20 та 90 рр.) // Укр. муз.-во. — К., 2000. — Вип. 29; Експресивно-поле фольклорного тексту // Наука — назавчання: Наук. записки культуролог. семінару. — К., 2001. — Вип. 1; Фольклорний текст та його прагматика // Київ. муз.-во. — К., 2001. — Вип. 7; Фольклорний текст у репродуктивному функціонуванні // Наука, вісник НМАУ. — К., 2001. — Вип. 20; Музичний твір: проблема розуміння; індивідуальне й особистісне в традиційній музичній культурі // Традиційне й особистісне у мистецтві: Колект. дослідження за мат.-лами 4-х Гончарівських читань. — К., 2002; Колективна — індивідуальне в наукових дефініціях етномузикології // Наука, вісник НМАУ. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми української музики: Красне письменство як джерело музично-етнографічної інформації // Мистецтвознавчі аспекти славистики: Наук. записки культуролог. семінару. — К., 2002. — Вип. 2; Темпоральність: упорядкування та проживання часу в укр. пісенній культурі усної традиції // Метроритм-1. — К., 2002. Етнічний та поліетнічний простір людини // Студії мистецтвознавч. — К., 2003. — Число 2; Лисенко як фольклорист-науковець // Укр. муз.-во. — К., 2003. — Вип. 32;

Солна лірика львівської Наддніпрянщини: питання методик аналізу // Проблеми етномузикології. — К., 2004. — Вип. 2; Феномен времени в певческой традиции центральной Украины // Науч. труды Моск. гос. консерватории. — М., 2004. — Сб. 48; Фольклор: современность и традиция; Тонкий чинник української народно-пісенної славики в музичних зразках українського фольклору // Метроритм-2. — К., 2005; Лірик вразливої душі: До 70-річчя Ю. Іценька // Музика. — 2008. — № 3; Сучасна українська етномузикологія в міжнародній презентації (за матеріалами 39-ї всевітньої конференції ICTM, Відень, 2007 // НТЕ. — 2009. — № 2; Прошлое и настоящее украинского традиционного музыкознания // Наука, вісник НМАУ. — К., 2009. — Вип. 80; Наука про музику сьогодні: проблеми та перспективи; Експресивний змір музичного мислення в традиційній вокальній культурі // Проблеми етномузикології. — К., 2009. — Вип. 4; Ukrainian ethnomusicology during the interwar period: Kyiv folk study institutions // ICTM Abstracts of the 39-th International Council for Traditional Music, Vienna, 2007 та ін.

Літ.: Клименко І., Мурзина О. Київська лабораторія етномузикології: 1992–2001 // Проблеми етномузикології. — К., 2008. — Вип. 3.

Л. Паромоненко

МУСАТОВА-КУЛЬЖЕНКО (справж. прізвище — Мусатова) Єлизавета Іванівна (1875, Росія — ?) — кам. співачка (сопрано), педагог. Невістка видавця С. Кульженка. Навч. у Петерб. конс. (1887–91). Дебютувала на сцені Київ. опери (1897). Від 1897 виступала в Києві та Одесі переважно з концертами. Влаштувала приват. кам. вечори за участю своїх учнів. 1914 виступала в добровільних концертах на користь сімей загиблих солдатів. Виконувала сольну партію в Дев'ятій симфонії Л. Бетховена (С.-Петербург, 1888; Одеса, 1901). 1919 емігрувала до год. Югославії. Вела приват. пед. діяльність. Поміж учнів — В. Гужога.

У репертуарі — твори М. Лисенка, М. Глінки, Ц. Кюї, О. Бородіна, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, С. Рахманінова, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Дж. Верді, Е. Гріга, Дж. Пуччіні, нар. пісні.

Літ.: Гужога В. Спогади. — К., 1971; Канейцов А. Вечер современной песни // Киевлянин. — 1908. — № 310; Язовж. Концерт Е. И. Мусатовой-Кульженко, посвященный сочинениям Гречанинова // Там само. — 1912. — № III.

Л. Лисенко

МУСИЕНКО Анатолій Петрович (12.08.1935, с. Лип'янка, тепер Карлівського р-ну Полтав. обл.) — кларнетист. З. а. Молдав. РСР (1980). Закін. Полтав. муз. уч-ще (1954, кл. А. Скорохода), Кишинів. конс. (1959, кл. В. Позуна). Від 1957 — соліст симф. орк. Молдав. філармонії, викладач Кишинів. ін-ту мистецтв ім. Г. Музическу (1961–80).

МУСОРСЬКИЙ Модест Петрович [9(21).03.1839, с. Караво, тепер Куницького р-ну Псков. обл., Росія — 16(28).03.1881, м. С.-Петербург, там само] — композитор. Разом із М. Балакиревим, О. Бородіним, М. Римським-Корсаковим, Ц. Кюї

О. Мурзина

М. Мусоргський

Обкладинка "Голоса"
М. Мусоргського
(перекладення для
фортепіано. М., 1963)

входив до складу співдружності рос. композиторів "Могуча кучка". Протягом життя підтримував творчі стосунки з представниками укр. інтелігенції. В юності познайомився з М. Костомаровим, Т. Шевченком, О. Рубцем; студентом Петерб. конс. — з М. Лисенком (зокр. аккомпанував хором під його керівництвом на вечорі на підтримку бідних студентів Медико-хірург. академії 15 лют. 1875). 1879 здійснив конц. турне разом зі співачкою Д. Леонідовою містами України [Полтава, Єлисаветград (тепер Кіровоград), Херсон, Одеса, Севастополь, Ялта (тепер АР Крим)].

Автор опер, симф., кам.-вок. (хори, романси) та інстр. музики. Центр. місце у творчості М. посідав оперний жанр — "Борис Годунов" (за трагедією О. Пушкіна, 1868—69, 2-а ред. 1872), "Хованщина" (на істор. сюжет, запропонований композиторами В. Стасовим, лібр. власне, 1872—80, не завершена, закін. М. Римський-Корсаков, 1883). До найкращих здобутків належить фп. цикл "Картинки з виставки", окремі кам.-вок. твори (на сл. М. Некрасова, О. Островського та ін.), цикли романсів, зокр. на вірші А. Голенищева-Кутузова ("Пісні і пляски смерті").

Новаторські знахідки М. у галузі муз. драматургії оперних творів, інтонаційності й формотворення в царині вок. та інстр. композицій не тільки стали передвісниками багатьох відкриттів музики 20 ст. (найяскравіші послідовники — Б. Лятошинський, І. Стравинський, С. Прокоф'єв, Д. Шостакович, Л. Яначек, О. Мессіан), а й вплинули на творчість його молодших сучасників (К. Дебюссі, М. Равель та ін.). Продовжуючи традиції рос. класики, М. як представник фольклоризму активно розробляв муз. фольклор у всіх галузях своєї творчості, вбачаючи в нар. пісенності найважливіший елемент нац. світогляду.

У творчості виразно простежуються укр. впливи. Збереглися записи укр. пісень (історичних, козацьких, чумацьких, бурлацьких, ліричних, жартівливих, танцювальних), зроблених М., надісланих йому різними кореспондентами, вписаними в тогочас. зб-к. Найбільш ранній зразок освоєння укр. інтонаційності й жанр. переосмислення — фп. п'єса "Спогади дитинства", де використано козачок, голос та шуми. На спорідненість тематизму М. з укр. жанр. типами вказувала Лен. Єфремова (лейт-тема Фекли з опери "Женитьба", тема серед. част. "Інтермеццо").

1858 уперше звернувся до доробку М. Гоголя, створивши програму опери в 3-х діях "Ніч на Іванів день" за мотивами "Вечорів напередодні Івана Купала". 1868 М. почав роботу над "Женитьбою" — новатор. декламац. оперою, де намагався відтворити гнучкість розмовної мови. Пошуки М. у сфері муз. осмислення мовної інтонації продовжувалися під час написання лірико-коміч. опери "Сорочинський ярмарок" (за однойм. повістю М. Гоголя; поч. роботи — 1874; завершена Ц. Кюї, 1916), де використано укр. нар. мелодії, а також вірш Т. Шевченка "Утопала стежечку" (пісня Хіври). Гоголів. сюжети послужили імпульсом для написання

симф. картини "Іванова ніч на Лисій горі" (1867; відома в ред. М. Римського-Корсакова), симф. інтермеццо з хором і танцями "Сонне видіння парубка" (з опери "Сорочинський ярмарок"; зберігся клавір).

1866 на тексти фрагментів із поеми Т. Шевченка "Гайдамаки" написав пісні "Гопак" (драм. монолог) та "На Дніпрі" ("Пісня Яреми"; героїко-епічна дума, у вок. партії який використав мелодію пісні "Ой горе тій чайці", приписуваної І. Мазепі).

Та: опери — "Саламба, або Лівідь" (1866, незак.), "Женитьба" (1868, незак.), "Борис Годунов" (1872, 2-га ред.), "Сорочинський ярмарок" (1880, незак.), "Хованщина" (1880); для симф. орк. — симф. картина "Іванова ніч на Лисій горі" (1867), Скерцо В-dur (1858), Intermezzo in modo classico (1867); для фп. — цикл "Картинки з виставки" (1874), капріччо "Близько львівського берега Криму" (1879), п'єси "Дума" (1880), "Зі спогадів дитинства" (1865), "У селі" (1880); вок. та — "Ісус Назарі" для соліста, хору та фп. (1866, 1877), "Марш Шаміля" для тенора, басів, хору та орк. (1859) та ін.; вок. цикли — "Без сонця" (1874); "Пісні і пляски смерті" (1875—77); обидва — сл. О. Голенищева-Кутузова; романси й пісні на сл. О. Голенищева-Кутузова, О. Кольцова, М. Некрасова, О. Толстого, Т. Шевченка, Ш. Мей, Г. Гейне, Я. В. Гете, тощо.

Літ.: М. П. Мусоргський. К п'ятидесятиліттю со дня смерті 1881—1931. Статьи и материалы / Под ред. Ю. Келдыша и В. Яковлева. — М., 1932; Мусоргский М. П. Письма и документы / Собрал и подготовил к печати А. Н. Римский-Корсаков при участии В. Д. Камеродов-Спасовской. — М.: Ленинград, 1932; Зноско-Боровский Ш. М. П. Мусоргский. — К., 1949; Васина-Гроссман В. Русский классический романс XIX века. — М., 1956; Єфремова Лен. Мусоргський і Україна. — К., 1958; Її ж Українська тема в творчестві Мусоргського // СМ. — 1954. — № 4; Орлова А. Труды и дни М. П. Мусоргского. Легенды жизни в творчестві. — М., 1963; Шириня Р. Оперная драматургия Мусоргского. — М., 1981; Мусоргский М. П. Письма. — М., 1984; М. П. Мусоргский в воспоминаниях современников. — М., 1989; Наследие М. П. Мусоргского: Сборник материалов (к выпуску Полного академического собрания сочинений М. П. Мусоргского в 32 томах). — М., 1989; Сиватский В. Планирование складных Мусоргского в контексте европейской фортепианной культуры: Автореф. дис. ... канд. мист-ва. — К., 2001; Ягоз ж. Модест Мусоргський як реформатор фортепианного мистецтва. — Х., 2003; Ягоз ж. Выразные ресурсы "нового" форте-

Сцена з опери "Сорочинський ярмарок"
М. Мусоргського. Постановка Київського
театру опери і балету

Сцена з опери "Борис Годунов" М. Мусоргського.
Постановка Київського театру опери і балету (1952)

піано Мусоргського та забезпечення циклічної єдності "Картинки з виставки" // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки, та теорії і практики освіти. — Х., 2000. — Вип. 5. *Його ж.* Обумовленість музичних новацій Мусоргського внутрішніми якостями його особистості // Там само. — Х., 2001. — Вип. 6. *Його ж.* Панстична реформа Мусоргського як джерело сарвелітських фортепіанних завоювань ХХ століття // Сучасні підходи до оптимізації педагогічного процесу. — К., 2001; *Кашапово Н.* Історія фортепіанного мистецтва ХІХ ст. — Тернопіль, 2006. *Берченко Р.* Композиторська режисура Мусоргського. — М., 2003; *Васильєва А.* Русский лабиринт. Біографія М. П. Мусоргського. — Псков, 2008; *Федякин С.* Мусоргський. — М., 2009; *Спасов В.* Модест Петрович Мусоргський // Вестник Европы. — 1881. — № 5—6; *Лель.* Мусоргський на Київській сцені // РМГ. — 1909. — № 45; *Миклашевский И.* Модест Петрович Мусоргський // Там само. — 1909. — № 1, 2, 3; *Каралыгин В.* О "сорочинский ярмарке" // Муз. современник. — 1917. — Кн. 5—6; *Слобод П.* Мусоргський, російська музика і наші музично-історична думка // Рад. музика. — 1939. — № 2; *Донская Г.* Черномовельна творчість Мусоргського // Там само. — 1939. — № 3; *Добженко В.* Російсько-українські творчі взаємозв'язки в музичній культурі // Вітчизна. — 1954. — № 2; *Загальков М.* М. П. Мусоргський (До 75-ліття з дня смерті) // Соц. культура. — 1956. — № 2; *Пі ж.* Українські мелодії (Творчість класики російської музики на українську тематику) // Рад. мистецтво. — 1954. — 14 квіт. *Каршєва Г.* Мусоргський в Україні // Муз. життя. — 1959. — № 4; *Тошко С.* Динаміка національного стилю в операх М. Мусоргського // Київ. муз.-во. — К., 1998. — Вип. 1; *Лоднев С. М.* П. Мусоргський. До 65-річчя від дня смерті // *Його ж.* Дослідження. Статті. Рецензії. — Л., 1999. — Т. 1; *Холодов Ю.* Мусоргський як композитор ХХ століття // Мусоргський в музиці ХХ століття. — М., 1989; *Бабков М.* Великі російські композитори-класики і українська музична культура // Рад. Донеччина. — 1954. — 10 січ. та ін.

Н. Костюк

МУХА Антон Іванович (7.01.1928, с. Шебалино Алтай. краю, РФ — 19.07.2008, смт Ворзель Ірпінського р-ну Київ. обл.) — композитор, музикознавець. Канд. мист.-ва (1966). Доктор мист.-ва (1982). Професор (1993). Лауреат Премії ім. М. В. Лисенка (2007). Член НСКУ (1959). З родини укр. переселенців з м. Білопілля (тепер Сум. обл.), куди повернувся 1941. Початк. муз. знайомство з муз. мистецтвом. 1952 закін. Київ. конс. (вл. композиції М. Вілінського), 1955 —

аспірантуру при ній. 1956—58 — муз. ред. Київ. телестудії. 1958—62 — ст. референт СКУ. Від 1962 — мол. наук., з 1973 — ст., 1991 — пров. наук. співробітник ІМФЕ; 2000—04 — зав. відділу музикознавства.

Автор інстр., симф. творів, музики для дітей, радіо, т-ру, кіно тощо. У творчості, що тяжіє до *постромантизму*, важливу роль відіграють акад. традиції: внаваженість форми, яскравий мелодизм з тяжінням до лірич. пісенності, майстерність оркестрування. Здійснив числ. аранжування для *Анс. нар. танцю ім. П. Вірского* та *Укр. нар. хору ім. Г. Верьовки*. Музикознавець енциклопед. знань і широкого профілю — автор праць із питань муз. естетики, теорії музики та муз. психології, історії укр. музики, довідкових, муз.-освіт., наук.-популяр., та гуморист. видань. Його фундаментальну монографію "Процес композиторської творчості: проблеми та шляхи дослідження" (К., 1979), де об'ємно постає картина процесу праці композитора, вирізняє проблемна відкритість, спрямованість на маловивчені питання муз. творчості — місце і функції творчого задуму в муз. творі, "відкритість" мист. твору тощо. Започаткував в Україні довід. видання про композиторів — довідники СКУ. "Композитори світу в їх зв'язках з Україною". "Композитори України та української діаспори". Очолював редколегію 5-о т. й був автором 7-и розділів багатотомної акад. "Історії укр. музики", гол. редактором 1-о т. "Укр. муз. енциклопедії", автором багатьох статей до УМЕ (у т.ч. започаткував серію про укр.-заруб. муз. зв'язки). Автор 1-о в кол. СРСР зб. анекдотів "Музиканти сміються", що здобув широку популярність, був переклад. рос. і болг. мовами. Створив наук. школу. Поміж учнів — докт. мист.-ва В. Пасовалко, Б. Сютка, канд. мист.-ва В. Бєлікова, О. Коменда, О. Кушнірук, О. Мироненко, В. Мітлицька. Брав актив. участь в роботі Всенн. рад із захисту дисертацій як їх член, опонент (понад 50), рецензент (понад 80). Пам'яті М. присв. Вип. 3 наук. зб. "Музична українська: сучасний вимір" (Упоряд. О. Кушнірук. — К., 2009).

Тел.: дит. балет "Мрія" (лібр. Л. Бондаренко, 1969); для симф. орк. — Симфонія (1956, 2-а ред. 1959), Конц. вальс (1954), сюїти — "Піонерський бал" (1960), "Царевич і три лікари" (1971), симф. казка "Про дітей і дорослих" (1971); для скл. з орк. — Концерт ("Юнацький"), 1952, 3-я ред. 1997; для кам. орк. — "Маленька сюїта у старовинному

А. Муха

А. Муха з дружиною
Лією Михайлівною

Обкладинка книжки
"Українська
карпатська рапсодія"
Л. Колодуба А. Мухи
(К., 1963)

Обкладинка книжки
"Процес композиторського творчеств"
А. Мухи (К., 1979)

Обкладинка книжки
"Музична українська:
сучасний вибір"
(вип. 3: на пошану
А. Мухи (К., 2009)

стилі" (1978), Поліфонічні варіації (1978); для скр. з фп. — Скерцо (1953), "Вечірня мелодія" (1978, варіант з кам. ансам.); для квартету дерев, дух. — Пастораль (1966); для фп. — Фуга на дві теми (1950), "Весняний етюд" (1964), "Порівняння" (1972) та ін. дит. пед. репертуар; для орк. нар. інстр. — "Протажина" (1950, варіант для симф. орк.); обр. укр. нар. пісні "Ой гай магі" (1958, варіант для 3-х баянів); пісні — для бандури, для балалайки з фп., для 3-х баянів (Болеро), дит. пісні для різних інстр.; хори, романси, дит. пісні, обр. нар. пісень; музика до мультфільмів — "П'яні вовки" ("Пьяные волки", 1962); "Золоте яскоч" ("Золотое янско", 1963); "Мишко+Машка" ("Мишка+Машка", 1964); "Життя навелі" ("Жизнь пополам", 1965); "Казка про Царевича і трьох лікарів" ("Сказка о Царевиче и трех лекарях", 1966); "Страшний звір" ("Страшный зверь", за укр. нар. казкою "Пан Коцкиний", 1969); "Ох" (1971); "Парасолька на рибалиці" ("Зонт на рыбалях", 1972); "Олешка — білі річки" ("Олешка — белые реки", 1974); "Вересовий мед" ("Вересовый мед", 1974); "Казки про машини" ("Сказки в машинах", 1975) та ін.; музика до наук.-попул. фільмів: "Вони повинні чути" ("Они должны слышать", 1961), "До тасменців доволіліт" ("К тайнам долголетия", 1963); "Портрет хірурга" (1964; Ломоносовська премія 1965, приз 7-го між. фест. у Лейпцігу); "На межі життя" ("На границе жизни", 1965; Ломоносовська премія 1966, 1-а премія Всесоюз. фест. у Києві 1966); "Наука про випадкове" ("Наука о случайном", 1966); "Формула емоції" (1966; почесний диплом у Римі, 1968; приз і диплом 1-о ступеню фест. у Києві, 1968); музика до радіопередч. композиції для Анс. нар. танцю ім. П. Вірського ("Вербиченька" та ін.), Укр. нар. хору ім. Г. Веровки, дит. вокал. ансамбл. ампіабли тощо; оркестрування творів ін. авторів.

Літ. тв.: канд. дис. "Принципи програмності в музиці" (К., 1965); докт. дис. "Процес композиторського творчеств: Проблема і пути дослідження" (К., 1981); Спілка композиторів України: Довідник. — К., 1962, 1968 (у співавторстві з С. Сидоренко), 1973, 1978, 1984 (ост. 2 — рос. мовою); "Українська карпатська рапсодія" Л. Колодуба: любителям музики. — К., 1963; Принципи програмності в музиці. — К., 1966; Симфонічний оркестр і його інструменти. — К., 1967; Музиканти сміються: Бувалящини, небилиці, анекдоти, легенди, афоризми, жарти, малюнки про музику і музикантів. — К., 1968; Музиканти сміються. — К., 1969, 1970, 1972; Веселий камертон. — К., 1975, 1976, переклад болг. мовою — Веселя камертон. — София, 1981; Країна Симфонія. — К., 1983; Процес композиторського творчеств (проблеми і пути дослідження).

В. Грабовський, Б. Сюта, А. Муха

А. Муха й В. Зубицький

ний). — К., 1979; Композитори світу в їх зв'язках з Україною. — К., 2000; Композитори України та української діаспори. — К., 2004; Симфонічна поема "Щорс" А. Сасиченкова: спроба аналізу // Наук.-метод. записки Київ. консерваторії. — К., 1963. — Т. II. — Вип. 2; Програмність і програмний жанр // Мистецтво. — 1964. — № 3; Для десятиго музи // Музика. — 1971. — № 2; Українське музичне мистецтво за 50 років: стилістичний огляд // Духовний розвіт укр. народу. — К., 1972; Українська ССР // Історія музики народів СРСР. — Т. 4. — М., 1973; Т. 5. — М., 1974; Теорія музичної творчості і деякі питання її методології // Теор. проблеми рад. мист. ва. — К., 1977; Українське музикознавство за 100 лет в системі АН УРСР // Історія Академії наук Укр. ССР. — К., 1979; Орієнтири композиторської творчості // Музика. — 1980. — № 5; "Мотив спогяду" в російському та українському мелосі // НТЕ. — 1981. — № 2; "Енеїда" М. Лисенка — етапний твір в історії української музики // Київ музиканти: 36. статей. — К., 1982; Музично-театральна творчість, Музично-театральне життя // ІУМ. — Т. 3. — К., 1990; До питання про визначення національної приналежності музичних явищ // Вісник Муз. академії України. — 1991. — № 4; Музикознавство // ІУМ. — К., 1992. — Т. 4; Доля твору — доля мистця // Муз. світ Бориса Лятошинського. — К., 1995; Україна в творчості композиторів світу // Наук. вісник НМАУ. — К., 2001. — Вип. 17; Укр. тема у світовій культурі; Українське музикознавство на порозі третього тисячоліття // НТЕ. — 2001. — № 4; Українське музикознавство (1941—1958): криза перед початком оновлення // Укр. муз.-во. — К., 2001. — Вип. 30; Формування і розвиток естетико-теоретичного напрямку проблемних досліджень в українському музикознавстві другої половини XX століття // Наук. вісник НМАУ. — К., 2002. — Вип. 16; Культурологічні проблеми української музики: наукові дискусії пам'яті академіка І. Ф. Лашенка; Національна спадка композиторів України: до 80-річчя існування. Історико-аналітичний нарис // Укр. муз. архів. — К., 2003. — Вип. 3; На пошану А. І. Мухи; Художнє прогнозування: потреби, проблеми, передумови // Матеріали до укр. мист.-ва. — К., 2003. — Вип. 2; Пам'яті академіка О. Г. Костюка; Сучасне українське музикознавство: тенденції розвитку // Там само. — К., 2003. — Вип. 3; Формування і розвиток естетико-теоретичного напрямку проблемних досліджень в українському музикознавстві другої половини XX сторіччя // Там само. — К., 2003. — Вип. 3; Культурологічні проблеми української музики: потреби, проблеми, передумови; Вступ. Музикознавство. Музика для народних інструментів. Післямова // ІУМ. — К., 2004. — Т. 5; Цілісність багатогранної природи:

Про "Українську карпатську ралсодію" // *Наук. вісник НМАУ*. — К., Луцьк, 2007. — Вип. 50: *Левко Колесов: сторінки творчості* (статті, дослідження, слогади); ст. до ЕСУ, УМЕ, Шевченківської енциклоп. тощо.

Літ.: Рудницький А. Українська музика. — Мюнхен, 1963; *Босурджанов А. Справочник баяниста*. — М., 1981; *Беліков В. Творча діяльність видатних музикантів України другої половини ХХ століття*. — К., 1995; *П. ж. Сторінки творчої діяльності Антона Івановича Мухи // Муз. ландшафт України (Регіони, школи, індивідуальності)*. — Суми, 2000; *Немкович О. Українське музикознавство як система наукових дисциплін*. — К., 2004; *Антон Муха: Бібліогр. покажчик // Упоряд. О. Кушнірук*. — К., 2008; *Музичне українство: сучасний вимір*. — К., 2009. — Вип. 3; 3б. наук. статей пам'яті композитора й музикознавця, доктора мист-ва, проф. А. Мухи // Упоряд. О. Кушнірук; *Козичий Ф. Голос талановитого молодого // СМ*. — 1951. — № 6; *Миколенко Б. Мультиплікатори шукають // Мистецтво*. — 1967. — № 3; *Юсюк Б. Майстер мультиплізму // Там само*. — 1969. — № 4; *Філіп Б., Бородин М. У камерних жанрах // Музика*. — 1974. — № 3; *Порозенко Л. Твори для дітей // Там само; [б. о.] Феномен Антона Мухи // Мат-ли до укр. мист-ва (на пошану А. Мухи)*. — К., 2003. — Вип. 3; *Немкович О. Науковий доробок А. Мухи в контексті українського музикознавства другої половини ХХ — поч. ХХ ст. // Мистецтвознавчі записки*. — К., 2003. — Вип. 3—4; *Золоткевич М. Видання, на яке довго чекали // Студії мистецтвознавч.* — 2005. — Число 2; *Соло Б. Антона Івановича Муха — музикознавець і композитор // Мис.са Мпала*. — Л., 2005. — Число 2; *Скорозод К. Кирейко В. Молоді композитори // Рад. мистецтво*. — 1953. — 3 груд.; *Лисенко Л. Концерт композиторської молоді // Рад. культура*. — 1959. — 25 черв.; *Лутенко В. Портрет хірурга // Сов. кино*. — 1964. — 5 мая; *Золоткевич В. Виконуються вперше // Веч. Київ*. — 1965. — 11 берез.; *Гуцек С. Чоловік в хліб // Правда*. — 1968. — 3 янв.; *Хитрук Ф. Дві зустрічі: Заметки об українській мультиплікації // Сов. культура*. — 1975. — 13 мая; *Кушнірук О. Антону Івановичу Мусі — 70! // Хрешатик*. — 1998. — 10 січ.; *Сикорська Н. С улыбкой по жизни // Сегодня*. — 1998. — 30 янв.; *Степанченко Г. Великий композитор // УМГ*. — 2003. — № 2.

Н. Костюк, О. Кушнірук

МУШИНКА Павло (1-а пол. 18 ст., с. Вел. Сорочинці, тепер Миргородського р-ну Полтав. обл.) — скрипаль. Виступав у будинках козац. старшин, зокр. у будинку миргород. полковника Ф. Остроградського.

Літ.: ЦДІАКУ. — Ф. 51, оп. 3, спр. 8433, арк. 35.

■ *Літисно*

МУШИНКА (псевд. — Микола Вірух, Микола Гнатюковський, Федір Головаченко, Петро Ігориук, Микола Ковалів, Микола Пастушенко) Микола Іванович (20.02.1936, с. Курів Бардівського округу Пряшівщини, тепер Словаччина) — мовознавець, фольклорист, архівіст. Академік НАНУ (1997). Дійсний член ІНТШ. Канд. мист-ва (1967). Доктор філософії (1975). Доктор істор. наук (1992). Закін. школу у Пряшіві (тепер Прешов, Словаччина). 1953—58

навч. на перекладач. відділі Високої школи рос. мови й літ-ри у Празі. Слухав лекції з укр. мовознавства І. Панькевича, завдяки якому зацікавився українознавством. Опублікував свою 1-у українознавчу працю "Замовляння і календарна обрядовість с. Курів Бардівського округу" (ж. "Дукля". — 1958. — № 3; рос. мовою). Від 1960 працював у Кабінеті нар. словесності (згодом — Дослідний кабінет української кафедри укр. мови й літ-ри при філос. ф-ті Ун-ту ім. П. Шафарика (Пряшів). 1964—66 стажувався в Київ. ун-ті. 1965 за зв'язки з дисидентами був заарештований і висланий за межі дод. СРСР. 1967 захистив канд. дисертацію "В. Гнатюк — дослідник фольклору Закарпаття" (1975 після видання цієї праці отримав ступінь доктора філософії в Ун-ті ім. П. Шафарика). 1971 за антирад. діяльність М. було звільнено з посади із заборорою друкувати його праці. Від того часу не мав можливості алаштуватися за фахом на батьківщині. Працював пастухом, конюгаром. Від 1990 — зав. Наук.-дослідного відділу кафедри укр. мови й літ-ри у Пряшів. ун-ті. Організатор фольк. фестивалів, зокр. — "Свята культури русинів-українців Словаччини", ініціатор створення ІІ очолив фольк. ансамбль "Курічанин", у репертуарі якого — жанр.-тематичні програми на основі старов. нар. традицій с. Курів. Ансамбль виступав в Україні (Закарпаття) Словаччині, Чехії (Моравія), Польщі.

Записував зразки укр. фольклору, в т. ч. пісенного, на теренах Пряшівщини, Волині, Закарпаття, Галич. Лемківщини, Румунії, кол. Югославії та Чехії, зокр. від М. Махори (400 пісень), Я. Онушка (500), від різних респондентів у с. Дара (600). Автор значної кількості муз.-етногр. праць, з-поміж яких наймасштабнішою є "Народна культура південних лемків" (1988). Упорядковував кілька нот. зб. — "З українського фольклору Східної Словаччини" (Пряшів, 1963), де містяться одностор. записи весняних ігрових пісень і хоро-водів, маковецьких собіткових та ін. пісень (з рекомендаціями щодо форми популяризації місцевого муз. фольклору); "Не чужині. Пісні про еміграцію в Америку" (розшифровка нот, текстів Ю. Костюка; Пряшів, 1964); "Фольклор Руснаків Войводино. Народні обряди і шпіванки" (Нови Сад, 1976; 1988); "Репертуар фольклорного колективу "Курічанин" (розшифровка нот, текстів Ю. Костюка; Пряшів, 1989); "Стоїть липка в полі: 36. лемківських нар. пісень Никифора Лещишчака з рукоп. спадщини І. Франка" (Едмонтон, 1992; Пряшів, 1996), а також — творчого портрету нар. співачки Анци Ябур "Срібна роса" (Пряшів, 1970; з нот. текстами). В антології укр. фольклору з-понад 100 сіл Сх. Словаччини "З глибини віків" (Пряшів, 1967) М. подав огляд історії його збирання, навів дані про пісню "Дунаю, Дунаю, чому смутен течесть?", а також "Кам'яносільський", "Пряшівський" та "Московський" пісенники 18 ст., укр. фольклорист. праці 19 ст. (з муз. мат-лом), персоналії дослідників і збирачів пісень, зразків, а також — упорядників репер-

М. Мушинка

М. Мушинка

М. Мушинка і
О. Костюк

туар, збірник з адаптованими для хор. та ансамблевого співу творами (Ф. Лазорика, Й. Млинарика, Ю. Цимбара). Тут також містяться розділи про жанри й особливості побутування місцевого пісенного обряду, фольклору (колядки, великодні, кудельні обжинкові, русальні, собітові пісні); тексти та специфіку місцевих болад, історичних, ліричних, коліскових пісень; залики повного обряду весілля на Ламбарці 2-ї пол. 19 ст. та текстів весільних пісень (усі — з докладною паспортизацією). Автор праць, присв. дітям укр. культури. Поміж них особне місце належить розвідкам про репресованих науковців і громад. діячів: О. Злинського, С. Дністрянської, В. Сичинського.

Лит.: докторат (канд. дис.): "В. Гнатюк — дослідник фольклору Закарпаття" (Пришів, 1967); "В. Гнатюк — дослідник фольклору Закарпаття" — Пришів, 1975, словац. мовою; Науковець з душою поета. — Биванд-Буч, 1983; Фольклор русинів Воєводини. — Нови Сад, 1987; Бібліографія друкованих праць В. Гнатюка. — Едмонтон, 1989; Заповіт предків. — Пришів, 1994; Музей Визвольної боротьби України та доля його фондів. — Мельбурн, 1995; Розмови з однодумцями. — Пришів, 2004; Старовинні. весняні звичаї: // Нове життя (Пришів). — 1961. — № 20; Огляд дотеперішніх досліджень над "Пісню про Стефана воєводу" // Дуля (Пришів). — 1962. — № 4; Весільні пісні села Курів // Дружно вперед (Пришів). — 1962. — № 12; Доказ давньої культури. Пісня про Стефана воєводу // Там само. — 1963. — № 1; Збірник пісень першої половини XVII ст. — Воєводин. — № 3; Збірник народних пісень Де-Волана // Там само. — № 7—8; До історії збирання українського фольклору Східної Європи до першої світової війни // Наук. зб. Музею української культури у Свинднику. — Пришів, 1965. — Т. 1; Наїсгарша українська пісня про "Стефана воєводу" // Нар. календар. — Пришів, 1966; Легендарна українська пісенниця [Маруся Чурай] // Нове життя. — 1988. — № 2; Фольклор Польщічини у працях українських та російських вчених і сучасний стан його дослідження // Слов'янська літературознавство і фольклористика (Київ). — 1968. — № 4; Народна співачка Аніа Ябур // Нар. календар. — Пришів, 1969; Філарет Колеса — перший записувач народних пісень русинів у українців Югославії // Нова думка (Вуковар). — 1973. — № 3; Філарет Михайлович Колеса та його місце в українській фольклористичній // Колеса Ф. Українська усна словесність. — Едмонтон, 1983; Народна культура південних лемків // Лемківщина. — Нью-Йорк, 1988; Софія Дністрянська — визначна півністка і організаторка жіночого руху // Тези доповідей і повідомлень І-ї Терноп. обл. наук. історико-краснознавчої конференції. — Тернопіль, 1990. — Ч. 3; Маловідомі сторінки зацікавлення І. Франка лемківським фольклором // Іван Франко і національне відродження. — Л., 1991; Умерла найстарша лемківська співачка Марія Махара // Лемківщина. — 1993. — Число 2; Никифор Лещицький — забутий збирач фольклору Горлиць // Дівоки. Християнський календар. — Нови Сад, 1994; За мистецькими заповідями Василя Авраменка. Про хореографічну діяльність Володимира Лівовичського // НТЕ. — 1994. — № 1; Дирингет, композитор і збирач фольклору Ярослав Полянський // Там само. — 1996. — № 1; Фольклорист із Лемківщини та його унікаль-

на збірка // Слово і час. — 1996. — № 11—12; Етномузиколог, який випередив свою добу. З приводу смерті Володимира Гошовського // Карпатський край. — 1997. — № 7; "Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?" (Нове про історію дослідження і місце найдавнішого затиску відомої української ліси) // НТЕ. — 2000. — № 2—3; Новознайдений лист Степана Лудевина до Софії Дністрянської // Наше слово (Варшава). — 1983. — № 7; Volodymyr Holovskiy a moderna etnomuzikologia (k 65. narodeninam) // Slovensky narodopis. — Bratislava, 1987 (переклад); Володимир Гошовський і сучасна етномузикологія (до 65-річчя з дня нар.) // Гошовський В. Бю-бюліогр. показники праць. — Л., 1992; Filaret Kolosa a Československo. Prispelot k československo-ukrajinský stykom // Slovenský národopis. — 1972. — Č. 4; The Nativity Play of Ukrainians as Syncretic Expression of Pastoral Culture // Ethnographica et folkloristica Carpathica (Дзержинськ, Угорщина). — 1983. — N 3; Poetika kolomyok rusinských presídleneců z Rumunska na Tachovsku // Narodopisné informácie (Братислава). — 1981. — Č. 2 тощо.

Лит.: Колеса крутиться // Упор. О. Мушинка. — Пришів, 1998. — Т. 1; Спогади Т. 2: Бібліографія; Шухарко Н. Оцінюване видання [М. Мушинка: 3 глибини віків] // Дуля. — 1967. — № 4; Гурка М. Над цікавою роботою [М. Мушинка: Фольклор Пришівщини в працях українських та російських вчених і сучасний стан його дослідження] // Слов'янська літературознавство і фольклористика. — 1969. — № 1; Його ж. До "Срібної роси" // Дуля. — 1971. — № 1; Г. Ю. Д-р Микола Мушинка — пристрастний фольклорист // Новий шлях. — 1988. — № 17, 18; Зубилич Ф. Суні і радські балади // Соц. культура. — 1989. — № 11; Неволод М. Всеукраїнський громадянин і науковець (До 60-ліття М. Мушинки) // Сучасність. — 1996. — № 6; Мушинка О. Видатний дослідник українського фольклору (штрихи до портрета члена-кореспондента НАНУ М. Мушинки) // НТЕ. — 2002. — № 5; Кросословий І. Фольклор лемків на Міжнародному фестивалі в ЧССР (Про виступ фольклорної групи "Курівчанка") // Наше слово. — 1980. — № 34; Його ж. Незомний глядач культурних свята. До 50-річчя від дня народження Миколи Мушинки // Там само. — 1986. — № 7 тощо.

Н. Костюк

МЬОДУШЕВСЬКИЙ (Mioduszewski) Міхал Марцін, о. (16.09.1787, м. Варшава, Польща — 31.05.1868, м. Краків, там само) — збирач церк. пісень, текстів пісень та мелодій. За походженням поляк, Римо-катол. священник (з 1810). Належав до Об'єднання Місіонерів у Кракові (з 1804). Від 1811 — професор теології та церк. права в духов. семінарії, з 1820 — проф. сларх. семінарії в Кракові. Осн. масив церк. фольклору зібрав у 1830—38 на польс. та укр. землях Австр. імперії. Опубл. зб. "Церковний співаник або пісні побожні з мелодіями, акцентованими католицькою церквою" (Краків, 1838). У наступних виданнях (Лейпціг, 1842, 1853, 1854) подав записані тексти з власним мелодіями. Зібраний М. різдвяні пісні та колядки було видано у зб. "Пасторальки і коляди з мелодіями" (Краків, 1843; "Лейпціг, 1853). Обидві зб. містять зразки давніх духов. пісень та наспівів УГКЦ (днв. Наспів церковний).

Лит. тав.: *Spiewnik Koscielny czyli: pieśni nabożne z melodjami w Kościele Katolickim używane, a dla wygody Kościoła parafialnych przez X. M. M. M. Zgromadzenia XX. Misjonarzy zebrane.* — Kraków, 1838; *Pastorałki i Kolendy z melodjami, czyli pieśni wesole ludu.* — Kraków, 1843.
Лит.: *Sowiński W. Les musiciens polonais.* — 1 volume in 8°, — Paris, 1837.

МЮЗИК-ГОЛЛ (М.-Г., *англ.* — Music-Hall — муз. зала). 1. Форма розваги. 2. Тип видовищної установи, вистави якої мають переважно розважальний характер, у т. ч. номери різних жанрів естр., муз., балетного, циркового тощо мистецтв. У Рос. імперії на поч. 20 ст. — М.-Г. називали конц. програми в ресторанах. Сьогодні в Україні подібні М.-Г. були розповсюджені у всіх великих містах, зокр. — Києві, Одесі, Запоріжжі тощо.

Вперше М.-Г. з'явився у Вел. Британії (1830-і), у тавернах (т. зв. салунах і пабах), готелях, заїжджих дворах, де за додаткову платню застільля супроводжувалося розвагами (цирк. номери, фарси, буфонадні, комічні пісенські тощо). Одним із найвідоміших салунів був "Грецький салун" ("Grecian Saloon"), відкритий 1825 на півночі Лондона. Пізніше він став відомим як "Грецький театр" ("Grecian Theatre"), де в 14-річному віці 1884 дебютувала знаменита актриса М. Ллойд. М.-Г. в сучас. розумінні з'явилися у 1850-х. Від т-рів вони відрізнялися тим, що в них можна було сидіти за столом, розпивати алкогольні напої, курити під час перегляду шоу. Першим М.-Г. вважається Кантерберійський (Canterbury Music-Hall), відкритий 17 трав. 1852 (цю дату називають найзакордоннішою в історії всіх М.-Г.). 1859 був перебудований як т-р. Ще один ранній М.-Г., побудований на місці салуна Могула ("Mogul Saloon") — т. зв. "Мідлсекс" (Middlesex), відкритий 1851. Більш відомий як "Старий Мо" ("Old Mo"), він пізніше також був перетворений на т-р.

З. Розовнд естр. т-ру — більш розвинена форма М.-Г., що на серед. 19 ст. отримала спец. приміщення, поширилася поміж широких верств міщан. Вистави зберігали переважно дивертисментну структуру. 1890 у Лондоні було відкрито М.-Г. "Альгамбра", де виступали естр. і цирк. артисти. Наприкінці 19 ст. М.-Г. розповсюдились у Франції, іноді під назвами "ballette" ("Фолі-Бергер", "Мулен-Руж" тощо), де виставлялися пишні оформлені режисою за участі співака (співачки) й балетного ансамблю. У Рос. імперії М.-Г. пов'язують із приїздом лідера футуристів Ф. Марінетті (1913) та публікацією "Маніфесту італійського футуризму", де М.-Г. фігурував як "театр майбутнього". До М.-Г. у своїх театр. постановках зверталися В. Мейерхольд, С. Радлов, Г. Козинцев, С. Ейзенштейн (останній виступив з програмною статтею "Монтаж атракціонів", 1923). 1926 за сприяння А. Луначарського було відкрито Моск. М.-Г. (спочатку як "Цирк М.-Г."), згодом як "Естрадний театр М.-Г."; вистави "Как 14-я дивизия в рай шла" Д. Бедного та "Под куполом цирка" І. Ільфа, С. Петрова та

В. Катаєва), 1928 — Ленінгр. М.-Г. що здобув широку популярність завдяки співробітництву І. Дунаєвського й "Тав-джазу" Л. Утьосова. Від 1929, коли І. Дунаєвський став муз. керівником і гол. диригентом М.-Г., колективом було підготовлено кілька естр.-пісенних програм, де як співаки-солісти виступали Л. Утьосов і К. Шульженко.

Невдовзі замість запрошених тимчасових складів було сформовано постійні трупи за участі відомих композиторів, балетмейстерів, режисерів, письменників, художників: М.-Г. розвивався від збірних конц. програм до сюжетно розвинених вистав та своєрідного т-ру з ориг. репертуаром. 1937 М.-Г. було закрито як "розсадники буржуазної культури".

Відновлений Моск. М.-Г. існував упродовж 1960—76, проте лише як вок.-танц. реваю. Популярність здобув Ленінгр. М.-Г., відкритий 1966 (худ. кер. І. Рахлін), де кожна нова вистава була ориг. твором із використанням хореографії, вокалу, номерів ориг. жанру, об'єднаних за допомогою сюжету, оформлених видовищними декораціями, костюмами, світловими ефектами тощо.

В Україні М.-Г. було створено 1974 при Укрконцерті. Від 1979 — самостійний колектив. Від 1984 — Київ. держ. М.-Г. У репертуарі — естрадні, циркові та балетні номери. 1978—82 худож. кер. — Л. Силасв, 1984—88 — В. Козаченко. У складі Київ. М.-Г. виступали співаки М. Мозгобий, Ю. Пашиковська, І. Попович, актриси Штєпсель і Тарелушова та ін. З розвалом конц. СРСР, а відтак Укрконцерту, М.-Г. припинив існування.

Лит.: *Нежный И.* Былое перед глазами. — М., 1963; *Гершун Е.* Рассказываю об эстраде. — Ленинград, 1968; *Уварова Е.* Эстрадный театр: миниатюры, обозрения, мюзик-холлы. — М., 1983; *Эстрада без парад.* — М., 1991; *Чербытский И.* Десять лет спустя // *Театр.* — 1970. — № 12; *Этнелис Л.* Не так блестяще, как хочется // *Сов. эстрада и цирк.* — 1971. — № 7; *Лукина Е.* Праздник на целый вечер // *Там само.* — № 12; *Histoire du Music-Hall.* — Paris, 1954; *Feschotte J.* Histoire du Music-Hall. — Paris, 1965; *McLean A.* American Vaudeville as Ritual. — University of Kentucky Press, 1965.

І. Скорська

МЮЗИКАЛ (мюзикл, *англ.* musical, скорочено від *musical play* — муз. п'єса, *musical comedy* — муз. комедія) — муз.-сцен. дійство, одна з форм муз. т-ру; жанр, де синтезовано різні засоби виразності побут. та естр. музики (зокр. джаз, шансон, кантрі, поп-і рок-музики тощо), а також елементи хореограф., драм., цирк. (акробатика) та оперного (арії, ансамблі, орк. епізоди) мистецтва. М. зазвичай має номерну структуру, проте, на відміну від оперети, його побудовано на наскрізній пластичній драматургії, а різномірні компоненти з'єднуються за монтажним принципом, у результаті чого набувають нового характеру. М. включає вок.-хореограф. ансамблі, може мати не лише комічний, а й драматич. сюжет.

Танцювальна група Київського мюзик-голла (1980-і рр.)

Концертна програма "У нас свято"
(1984 р.)

Як жанр М. сформувався в 1920—30-х у США. Його джерела — англ. баладна опера, бурлеск, водевіль, ревію та муз. комедія кін. 19 — поч. 20 ст. 1-м М. вважається муз. комедія О. Гаммерстайна з муз. Дж. Керна "Плаваючий театр" ("Show Boat", ішла на Бродвеї у Нью-Йорку до 1934). З часом ускладнилося лібрето М., у риторич поемний вплив джазу, *ретойму*, у піснях з'явилися типово амер. мелод. звороти. Розквіт М. припадає на 1940—60-і. Клас. зразками М. нині вважаються: "Поргі й Бесс" Дж. Гершвіна ("Porgy and Bess", 1935), "Оклахома" Р. Роджерса ("Oklahoma", 1943), "Цлуй мене, Кет" К. Портера ("Kiss Me, Kate", 1948), "Моя чарівна леді" Ф. Лоу ("My Fair Lady", 1956), "Вестсайдська історія" Л. Бернстайна ("West Side Story", 1957), "Скрипаль на даху" Дж. Бокка ("Fiddler on the Roof", 1964), "Хелло, Доллі!" Дж. Гермена ("Hello, Dolly!", 1964), "Людина з Ламанчі" М. Лі ("Man of La Mancha", 1965), "Звуки музики" Р. Роджерса й О. Гаммерстайна II ("The Sound of Music", 1965) та ін. Вони вирізнялися високим рівнем драматургії, зазнали світ. слави. Пісні з М. зазнали самостійним життям і стали муз. класикою.

Наприкінці 1960-х у США М. переживала кризу, викликану "вибуховим" розвитком поп-музики й рок-опери, зокр. "Волося" Г. Макдермота ("Hair", 1967). Водночас М. поширився в Європі й почав успішно конкурувати з серіал. оперетою. Широковідомі екранізації М.: "Старі на збірніані хмелю" І. Бахманта, І. Маласека та В. Галі ("Starci na chmelo", 1964, Чехословаччина), "Дічата з Рошфора" М. Леррана ("Les Demeiselles de Rochefort", 1966, Франція), "Олівер" Л. Барта ("Oliver", 1970, Вел. Британія), "Знедолені" К. М Шенберга ("Les Miserables", 1980), "Кіццки" ("Cats", 1981) і "Привид опери" ("The Phantom of the Opera", 1986) Е. Л. Веббера (Вел. Британія), "Нотр Дам де Пари" Р. Кочанте ("Nôtre-Dame de Paris", 1998) тощо.

У кол. СРСР прообразом М. можна вважати "фантастичну оперу" Іванов "Павло" В. Ратнопорта й С. Наєждіна (1915), поставлену Троїцим т-ром мініатор у Москві (екранізована) та муз.-комедію О. Таїрова, зокр. "Жирофле-Жирофля" Ш. Лекока ("Girofleur-Girofla") в Кам. т-рі з естр. номерами, жон-

глюванням, акробат. трюками (1922, виставлялася також на гастролях т-ру в Німеччині, Франції). Пізніше М. ставились у т-рах муз. комедії та драм. т-рах. Композитори широко використовували в них традиції нац. муз. т-ру, а також елементи рок-музики, пісен. жанрів. Поширеними були М. "Мій брат грає на кларнеті" О. Феліцано (1968), "Весілля Крачинського" А. Колкера (1983), "Три мушкетери" М. Дунавського (1984). Засновником рос. М. можна вважати О. Журбіна: його М. "Принц і жабрак" за М. Твеніом (1973) та "Орфей і Еврідіка" (1975) набули вел. популярності, останній витримав бл. 3000 вистав і потрапив до "Книги рекордів Гіннеса". "Захід (Молдаванка)" О. Журбіна за І. Бабеєм (1987) — єдиний із рос. М., поставлений у США під назвою "It was done in Odessa" (1991, Філадельфія) в 30 т-рах, витримав понад 1000 вистав. Культурними в кол. СРСР стали також М. О. Рибникова — "Зірні і смерть Ходкіна Мур'єти" (1976) та "Юнона і Авось" (1981). 1-м рос. М. світ. класу став сумнозвісний "Норд Ост" (2003, пост. Г. Васильєва та О. Іващенко), одна з вистав якого в Москві закінчилася трагічним кровопролиттям.

В Україні М. виник у 1970-х як альтернатива опереті, що переживала кризу. Одним із перших став М. О. Красотова "П'ятий зайвий" (1975, лібр. О. Каневського). З ним на сцену опереткового т-ру прийшли нова тематика й герої: космодром, роботи, автоматика. Дія розгорталася в зіставленні реального й фантастичного планів та виставних новел, відповідно й музика представлена у 3-х сферах: оперні монолози, *речитативи*, сцени й ансамблі, жанр. оркестрові *інтермедії* та естр. пісні.

З часом до М. залучаються твори тогочасних провідних рос. драматургів. Так, психологічна п'єса В. Розова "В день весілля" послужила основою М. Л. Колодуба "Я люблю тебе" (1976, лібр. Д. Шедібова). Інтонаційну палітру М. склали рос. романс, частівки, танці, пісен. звороти. Муз. нова (дня. *Мода музична*) розвивалася від моделювання рос. фольк. зразків до складних декламац. монологів. Музика поглиблювала й відтіняла вузлові моменти, передавала душевний стан героїв чи створювала колорит (числ. танці, "плясові", "страждання" тощо). Тонку культуру почуттів п'єси О. Арбузова "У цьому милому старому домі" відтворив В. Ільїн у М. "Пізня серенада" (1976, лібр. Ю. Рибчинського, ін. назва — "Мамо, тобто хоч одружитися!"). Інтонаційний матеріал було вирішено в конц. естр. плані. Музика організовувала драм. дію (монолози, пісні, розвинена лейтмотивна драматургія, зокр. цитування "Маленької нічної серенади" В. А. Моцарта як *лейтмотиву* "дому"). Ця вистава користувалася вел. популярністю, з успіхом ішла в різних містах, зокр. тільки в Києві понад 300 разів.

Створювалися й М. до урочистих дат, зокр. "Товариш Любов" (1977, В. Ільїна, лібр. Ю. Рибчинського) — з відповідною музикою — цитатами революц. пісень, маршів. Хоча основний конфлікт і було змщено з лапосної героїні у сферу почуттів. Цей М. отримав 1-у премію

на Всесоюз. огляді вистав та Респ. премію ім. М. Островського. Комсомолові присягувався М. тих самих авторів "Місто на світанку" (1977 за однойм. п'єсою О. Арбузова). Так М. збагатився "серйозними" драм. сюжетами, проте виконання їх у драм. т-рі "полегшувало" муз. бік — композитори мусили розраховувати на обмежені вокал. можливості драм. акторів. На 1-й план вийшла естра. пісенність, передбачалась ін. манера співу, інстр. епізоди зазвичай записувалися на фонограми. Розширення постановчих можливостей, залучення драм. т-рів привернуло увагу до М. багатьох композиторів, зокр. О. Красотова — "Коли не битимуть дзвони" (1977, лібр. О. Вратарьова) — тема "боротьби за мир"; В. Лукашова й В. Ільїна — "Як повернути чоловіка" (1978, лібр. і вірші Ю. Рибчинського) за п'єсою М. Енне "Моя дружина брехуха" — лірична комедія; І. Карабица — "Ніч чудес" (1979, лібр. В. Малахова та автора за "Сном літньої ночі" В. Шекспіра) — легка комедія, М. Кармінського — "Робін Гуд" (1983, лібр. В. Дубровського) — героїко-романтичний; В. Золотухіна — "І один у полі воїн" (1985, лібр. Д. Шевцова за однойм. романом Ю. Дольд-Михайлика) — патетико-героїчний; О. Белінського — тріаlmюзикл "Прощальна симфонія", М. "Осколки", "Грай, грай, музиканте" (1989—94); І. Голубова та О. Сокола — "Іван та Мар'я" (лібр. Р. Бродяка, 1990), "Мушкетери нашого двору" (лібр. М. Рогожина й Д. Шахова, 1991), Ю. Шевченка — "Лис Микита" (за І. Франком, 1991); О. Нежигая — "Багато галасу даремно" (лібр. О. Ігнат'євої, за В. Шекспіром, 1994), "Шалений день Фігаро" (за Ф. Бомарше, 1996); М. Ластовського — "Вітківки шинкаря Феськи" (1996); І. Поклада — "Конотопська відьма" (лібр. Б. Жолдака, 1982), "Жінки біля трону" (лібр. Мих. Ткача, 1982), "Серце моє з тобою" (лібр. В. Плоткіна, 1983), "Різдвяна ніч" (за М. Гоголем, 1988), "Засватана — не вічна" (за І. Карпенко-Карим, 1991), "Чмир" (за М. Кропивницьким, 1991), "Москаль-чарівник" (за І. П. Котляревським, 1992), "Чумацькі фрески" (лібр. Мих. Ткача, 1994), "Єврей нашого двору" ("Таке єврейське щастя", 1995), "Ревізор" (за М. Гоголем, 2005); Я. Цегляра — "Шукачі скарбів, або Окей, Мойшо" (лібр. Д. Шевцова, 1998) та ін. У цілому М. суттєво збагатив репертуар укр. муз. т-ру, проте "альтернативною опереті", як декларувалося, не став.

Новий етап в історії укр. М. розпочав "Екватор" О. Злотника на лібр. О. Вратарьова (2006), що став 1-м укр. М. у світ. розумінні — із найширшим використанням сцен. та технічних ефектів. Танц. М. "Барон Мюнхгаузен" за Г. Горіним із використанням шоу 3D-технологій пост. у Києві режисер-хореограф К. Томільченко (2011).

Літ.: Тарлиц Н. Музика спектакля. — Л., 1978; Курбанов В. Музична режисура та майстерність актора. — К., 1982; Яго ж. Введення до основ музичної режисури (оперета і мюзикл). — К., 1988; Яго ж. Фундамент музичної вистави // Укр. театр. — 1983. — № 1; Яго ж. Закономірності мюзиклу // Музика. — 1983. — № 7; Яго ж. Мюзикл як театральний різновид // Мистецтво. —

К., 1986. — № 12; Яго ж. Вокальне виконання актора театру і кіно. — К., 1989 (Метод. рекомендації для студентів із спеціальності 0501 «Акторське мистецтво»); Яго ж. Вступ до музичної режисури (оперета, мюзикл і музичний театр України): Конспект лекцій. — К., 1994; Кампус З. О мюзиклі. — Ленінград, 1983; Великие мюзиклы мира. — М., 2002; Бозилін А. Синтез искусства как основа мюзикла для взрослых и детей: Дис. ...канд. искусств. — М., 2005; Костюк Е. Популярное музыкальное направление и жанры XX века: джаз, мюзикл, рок-музыка, рок-опера. — СПб., 2008; Воробьев В. Как скомпоновать оперетту жанр // Театр. — 1975. — № 9; Гринберг М., Тараканов М. Современный мюзикл // Советский музыкальный театр. — М., 1982; Мамчур І. Драма? Оперета? Мюзикл? // Укр. театр. — 1984. — № 3; Ewen D. The Story of America's Musical theatre. — Philadelphia, 1968; Jackson A. The Book of Musicals from "Shaw Boats" to "A Chorus Line". — London, 1979; Bez H., Degenhardt J., Hofmann H. P. Musical: Geschichte und Werke. — Berlin, 1980; Gottfried M. Broadway Musicals. — М. У., 1984; www.musicals.ru; www.frenchmusicals.ru; www.muz-kom.net/; teatr-chikachev.ru/rep.htm#01.

І. Скорська

МЮЛЬБЕРГ Каліо Евальдович (8.02.1928, м. Маріуполь Сталінської, тепер Донец. обл.) — кларнетист, педагог. Лауреат Всес. фест. молоді та студентів (1957, 3-я премія), Всесоюз. конкурсу (1957, 1-а премія, золота медаль). Канд. мист-ва (1978). Доцент (1952). Професор (1978). За походженням естонець. Закін. Одес. конс. (1953, кл. *кларнета* В. Базилевича). 1948—64 — соліст симф. орк. Одес. філармонії і Одес. т-ру опери та балету. Виступав з концертами по містах України, у Москві, СПб., Челябінську, Тбілісі, а також в Італії, Німеччині, Португалії, Фінляндії, Болгарії. 1-й викич-в Україні Концерту для кларнета з орк. А. Колленда, Респоді К. Дебюссі, Концерту для кларнета з орк. Р. Кубіна, Концерту для кларнета й фп. з орк. Г. Успенського, Капричіо для кларнета й фп. з орк. Г. Глазочуба. Автор перекладення для кларнета Вальсу М. Лисенка і Прелюду Десдіг Л. Редьцького. Проводив майстер-класи в Криму, Португалії, Німеччині та ін.

Від 1952 — викладач Одес. конс., зав. кафедр. дух. інстр. (1975—79), декан орк. фп-т, проректор за наук. роботи (1979—85). Почит. учнів — В. Тихонов, Є. Сурженко, М. Волков, І. Оленчик.

Дискогр.: 4 сонати для кларнета з фп. — М.: Мелодія, 1982.

Літ. тв.: канд. дис.: "Исследование некоторых компонентов техники кларнетиста (дыхание, напряжение губ, реакция трости, выразительность штриха легато)" (К., 1978); Теоретичні форми навчання гри на кларнеті. — К., 1975; Организация обучения игре на кларнете в духовых самодеятельных оркестрах. — О., 1977; Мои педагоги П. В. Дроздов и В. И. Базилевич // Одесское музыкальное училище. 100 лет. — О., 1997; Духовые инструменты в истории музыкальной культуры // Одессы // Одесская консерватория. Забытые имена, новые страницы. — О., 1994; ред.-упор. 4-й вип. "Учебный репертуар кларнетиста для муз. училищ" та 3-х вип. "Репертуар кларнетиста"; ред.

К. Мюльберг

партії кларнета і ас. ст. — Ян Стамм. Концерт для кларнета. — К., 1974.

Літ.: Одеський державний музичний академії ім. А. В. Нежданової — 901 — О., 2003.

І. Сікорська

МІОНХГАЙМЕР (Münchheimer) Адам Сигизмунд (23.12. 1830, м. Варшава, Польща — 27.01.1904, там само) — композитор, скрипаль, диригент, муз.-громад. діяч. За походженням поляк. Навч. у Варшаві гри на скр. в Ю. Недзельського та Я. Горнцеля, на фп. — у Венселов і А. Таузіга. Під час навчання у школі — диригент учнівського оркестру, а після закінчення школи вивчав гармонію і контрапункт в А. Фрейера. 1853 навч. композиції та оркестровки в А. Б. Маркса у Берліні. 1854—64 — скрипаль орк. Великого т-ру у Варшаві, з 1858 — муз. директор і кер. балету, 1864—72 — диригент цього орк. під час постановок балетів і драм. вистав із музикою, з 1872, після смерті С. Моношюка, — інколи також опер, з 1882 — директор Великого т-ру у Варшаві. Диригент-постановник опери "Пророк" Дж. Мейєрбера, згодом — польс. прем'єр опер "Кармен" Ж. Бізе, "Манон" Ж. Массне та "Леонгрін" Р. Вагнера. У костелі Кармелітів у Варшаві виконував церк. твори Г. Аллегрі, Й. С. Баха, В. А. Моцарта. Організатор і диригент кількох вок.-інстр. концертів, програми яких включали "Пори року" Й. Гайдна. 1861—64 — керівник хор. класу й хору Варшав. муз. ін-ту, 1864—67 — Александрійсько-Марійського ін-ту шляхетних дівчат, де викладав також гру на фп. і працював "інспектором музики". 1865 започаткував добродійний симф. концерти на користь варшав. студентів. У репертуарі М. — симф. твори зах.-європ. і польс. композиторів. Від 1890 — бібліотекар варшав. т-рів. Співазасновник і багаторічний член комітету Варшав. муз. тов-ва. 1890—95 — диригент аматор. симф. орк., 1895—1902 — директор Муз. і драм. школи, хранитель Моношюківської секції.

Автор муз.-сценічних, кантатно-ораторіальних, симф., хор., кам.-інстр. і кам.-вок. жанрів. Його музику виконували також за межами Польщі. Співавтор деяких муз.-сценічних творів С. Моношюка. Написав багато опер, вок.-симф., симф., кам.-інстр. та кам.-вок. творів, поміж яких — опера "Мазепа" (за Ю. Словацьким, 1885, лібр. М. Радзівільського; пост. 1902, Турин, Італія; 1900, Варшава, Польща; мала буть, але через орг. причини не була пост. 1887 в Антверпені, Бельгія), позитивно оцінена Ж. Массне, і думка "Скарба дічини" ("Skarba dziwicy"). М. передав багато матеріалів, у т. ч. ноті коломийц. франц. композиторові Л. Делібіві для його опери "Кассія" (сюжет з життя в Галичині).

Літ.: Błaszczyk L. T. Dyrigenci polskie i obce w Polsce działający w XIX i XX w. — [Kraków]. 1964.

А. Каленченко

МІОНЦЕР (Мінцер; Münzer) Леопольд Давидович (8.03.1901, м. Львів — 4.07.1943, там само) — піаніст, педагог, диригент. Дипломант

1-о Міжн. конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена (Варшава, 1927). Гри на фп. навч. в Є. Лявлевича в конс. ГМТ (до 1918) та в Е. Штосермана в Академії музики у Відні (з 1919), де студіював також композицію п.А.Г. Ейслера. Значний вплив на формування вик. манери М. мав Е. Зауер. Дебютував 1920 у Відні. У 1920—30-х концертував у Польщі, Австрії, Німеччині, Вел. Британії, Франції, Нідерландах, Італії, Румунії, 1940—41 — у кол. СРСР (Київ, Харків, Одеса; Москва, Ленінград (тепер С.-Петербург), Ростов-на-Дону). Від 1928 керував кафедрою та єв. конц. курс у Львів. конс. Польс. муз. тов-ва; 1939—41 — зав. кафедри спец. фортепіано, професор Львів. конс. 1930 був одним із організаторів Львів. відд. Польс. тов-ва сучас. музики. Першим виконав у Львові нові твори К. Шимановського, Д. Шостаковича, А. Онеггера, Ф. Пуленка та ін. Підтримував творчі контакти з С. Прокоф'євим.

У вед. діяльності практикував ілюстрування теорії перед своїми учнями. Основою його методики була правильна організація піаніст. апарату (використовував індивід. підбір вправ), запозичена у В. Курца, а також — випрацювання "партитурного" звучання фортепіано, навичок слух. контролю. Поміж учнів — Ф. Портний (дипломант 3-о Міжн. конкурсу піаністів ім. Ф. Шопена, Варшава, 1937), Л. Зіскіс, Д. Колесса-Залеська, О. Кришталевський. Виступав також як диригент. Записувався на грамплатівках.

У гри М. поєднувалися ліризм, поетичність, багатство звук. палітри за віртуоз. блиском і легкістю. На початк. етапі піаніст. кар'єри вирізнявся темпераментом, віртуозністю. Відомий своїми інтерпретаціями творів Ф. Шопена, зокр. мазурок. У репертуарі також значне місце посідали твори Д. Скарлатті, В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, К. Дебюссі, К. Шимановського, С. Прокоф'єва (1930 вперше у Львові виконав його 3-й фп. концерт), Ю. Кофлера (присв. М. Концерт для фп. з орк.) та ін. композиторів 1-ї пол. 20 ст. Від сер. 1930-х його інтерпретація вирізнялася рельєфністю деталей, виразним відтворенням заг. задуму.

Літ.: Бłaszczyk Г., Стурж Г. Правда і міфи про лівівських піаністів — основоположників фортепіанної школи. — Л., 2002; Лобанів-Полко З. Сто піаністів Галичини. — Л., 2008; Р. Л. Три концерти // СМ. — 1941. — № 4; Стурж Г. Леопольд Мюнцер // Там само. — 1979. — № 11; Бохан М. Концерт в Києві під час облоги // Думи і спогади. — К., 1982; Гелітович К. [Колесса К.]. Л. Мюнцер — піаніст і педагог // Музика. — 1986. — № 3; Імницький М. Леопольд Мюнцер // Там само. — 2002. — № 1—2; П'як. Передвсвітні концерти Леопольда Мюнцера в Києві // Дослідження. Досвід. Спогади. — К., 2002. — Вип. 3; Барвінський В. Концерт піаніста Леопольда Мінцера // Діло. — 1926. — 30 квіт.; Його ж. Л. Мінцер // Там само. — 1927. — 8 груд.; Його ж. Леопольд Мінцер // Там само. — 1928. — 27 трав.

МЯСКОВ Костянтин Олександрович (15.08.1921, м. Полтава — 4.01.2000, м. Київ) — компози-

А. Мюнхгаймер

К. Мясков

тор, балетист. З. д. м. УРСР (1973). Н. а. України (1993). Член СКУ (1959). Муз. здібності виявив як вундеркінд (боян, акордеон), потім навч. у Харків. ССМШ. 1939—45 — баяніст-концертмейстер військ. ансамблів (4-о Укр. і Прикарпат. фронтів). Виступав як соліст і в ансамблях у складі фронт. бригад. Написав кілька пісень на військ. тематику для хору й солістів військ. анс., здобув визнання як музикант-віртуоз. 1946 — переможець Респ. олімпіади худож. самодіяльності (Київ), рекомендований до ВНЗ без іспитів. Вступив до Харків. конс., але через матеріал. труднощі змушений був через піарку припинити навчання. Кін. 1946—52 — концертмейстер і соліст Донец., 1952—53 — Київ. філармонії. Закін. Київ. конс. (1958, кл. К. Данькевича). Як баяніст виступав із гастрольми в містах кол. СРСР, Польщі, Болгарії. Комп. творчість М. ґрунтується на нар.-песн. джерелах, має яскраве мелод. начало, чітку гарм. будову й драматургію, жарово визначена. Особливо паліудю була праця М. у галузі музики для нар. інструментів і пісень. Концерти для баяна, балайки, бандури, кобзи М. за худож. змістом і виконистістю віртуоз. техніки входять до числа найкращих зразків цього жанру; уведені до навч. програм, були в репертуарі О. Баштана, В. Безфамільного, В. Ілляшевича, Ю. Яценка та ін. Більшість пісень М. присв. Донбасу, молодіжній романтиці, воєн. тематиці (іноді політ.-панегіричного забарвлення). Популярності набули "Шагав с нами рядом, песня" (сл. С. Гребенникова й М. Добронравова, 1966), "На захід йшли невинно поїзди" (сл. В. Безкоровайного, 1968), "Женька" (сл. К. Ваншенкіна, 1968), "Чарівний камінь" (сл. Ю. Рибчинського, 1970), "Я люблю твої тихі затоки" (сл. В. Герасимова й А. Сороватського, 1972), "Василинка" (сл. М. Григорак, 1973) та ін., що звучали у виконанні В. Бокоца, А. Мокренка, О. Слободанчика, Г. Турфіної та ін.

Тел. муз. комедії — "Браво, синьйор Антоніо" (лібр. О. Лук'янова, 1974), "Баллада о мальчуганах" (лібр. А. Горіна та Е. Яворського, 1979), "Ревнощі, мігреню та фантазія" (за повістю "Турецька блакитна шаль" Г. Кайтан-Османовича, лібр. А. Горіна та Е. Яворського, 1982); дит. балет "Казка про веселого метелика" (1978); воєн.-симф. — кантати "Світанок над Африкою" (сл. афр. поетів і В. Шкоди, 1963), "Донбас" (1966), "Прометей" (обидві на сл. М. Уленіка, 1971) тощо; для симф. орк. — увертюри "В сім'ї єдиній" (1972), "Святова" (1972), сюїта "Червоні вітрила" (за повістю О. Гріна, 1968), Конц. сюїта для дітей (1987); для естр.-симф. орк. — "Укр. візерунки" (1989); концерти з симф. орк. — 2 для баяна (1960, 1971), для домри (1987), 3 для балайки (1977, 1987, 1988 — з естр. орк.), з орк. нар. інстр. — 2 для бандури (1976, 1987), для сопілки (1989), 4 для кобзи (1994—99), для 3-х бандур з орк. — поема "Україна"; конц. пісні з орк. — для кобзи (1988), для сопілки (1989); для орк. нар. інстр. — "Конц. вальс" (1985), 4 увертюри (1970—72), "Укр. рондо" (1983), "Укр. скерцо" (1983), "Галілія" (1997) тощо; для орк. баяністів — поема "Орленок" (1971), "Веселі трубаки" (1971), конц. фантазія "Картошка" (1973); для фп. — Соната, Поема; пісні — для дуєту й

тріо баяністів, для балайки, бандури тощо; для баяна соло (біля 100) — 15 конц. пісн. 20 етюдів, Поема, Скерцо, 3 дит. альбому, сюїти, варіації тощо; хори (бл. 50), воєн. цикли, балади, романси (бл. 20), пісні (понад 100), пісні для дітей, обр. нар. пісень; музика до воєн.-хореогр. композицій, к.ф.

Дискогр.: грамплатівки (всі — М.: Мелодія) — Мокренко К. Обробка укр. нар. пісн. "Чабани" — вик. орк. група Держ. укр. нар. хору п/к Г. Веродіна — 1957. — 028201; Мокренко К. "Варіації на українські теми" — вик. С. Баштан (бандура); "Ноктюрн" — "Український танок" — вик. В. Ілляшевич (балайка), і А. Кухарев (фп.); "Поема" — вик. кuartет баяністів Київ. держ. філармонії, кер. М. Різоло; "Солдати" (сл. В. Безкоровайного); — вик. А. Мокренка; "Наш рідний край" (сл. В. Бичко); вик. хор і орк. Укр. радіо і ТБ, дириг. А. Бодур, солісти — О. Слободанчик та І. Горлицька. — 1971. — Д 031471—72; Мокренко К. "Гойданка пахощів" (сл. А. Драгомирецького); "Я люблю" (сл. В. Безкоровайного); вик. Г. Турфіної. — 1974. — 030—05133—34; Мокренко К. Концерт № 2 для баяна з оркестром; вик. В. Безфамільного (баян) і симф. орк. Укр. радіо і ТБ, дириг. М. Босов. — 1977. — М 10—40303—04 тощо.

Літ.: Стельмашенко О. Константин Масков. — К., 1986; Сироватський А., Герасимов В. З династії шкатулі (про К. О. Маскова) // Музика. — 1971. — № 5; Лідін Д. За фольклорними мелодіями // Там само. — 1973. — № 1; Кузін В. На запрошення друзів // Там само. — 1980. — № 6; Ії ж. З любов'ю до народних джерел // Там само. — 1996. — № 5; Ії ж. Константин Масков: Прощання // УМГ. — 2000. — № 1; Чаредиченко В. На лінії воєни // Там само. — 1985. — № 3; Возжарова Р. Багатогранність // Укр. культура. — 1996. — № 11; Ії ж. Константин Маскову — 75 // УМГ. — 1996. — № 4; Ії ж. Босов, музикант, композитор // Хрещатик. — 1996. — 20 серп.

В. Кузін

М. Масовський

МАСОВСЬКИЙ Микола Якович (20.04.1881, фортеця Новогеорґіївськ, полб. Варшава, Польща — 8.08.1950, м. Москва, РФ) — рос. композитор, музикознавець, муз. критик, педагог, муз.-громад. діяч. Лауреат Сталін. премії (1941). 1888 з сім'єю переїхав до Оренбурга, 1889 — до Казані. 1893 вступив до Нижегородського кадет. корпусу, де співав у хорі. Від 1895 навч. у Другому кадет.

Заявля українських народних мелодій, використаних М. Масовським у 5-й симфонії.
Автограф М. Малюка

корпусі (С.-Петербург). Приватно навч. гри на скри. Грав у симф. орк. Кадет корпусу. Під враженням виконання 6-ї симф. *П. Чайковського* розпочав власні комп. спроби. 1902 закін. Військ.-інженерне уч-ще, переведений для проходження служби до Москви, де 1903 займався гармонією з *Р. Глієром*. 1911 закін. Петерб. консерв., де навч. з *С. Прокоф'євим*, *Я. Степовим* (товаришував з ним). 1907 виїхав у відставку. 1908 дебютував з 1-ю симф. (вик. 2 черв. 1914); у серп. 1911 розпочав муз.-крит. діяльність. Під час 1-ї світ. війни служив у Сх. Галичині. 1919 вибраний у бюро "Колективу моск. композиторів"; працював у Муз. секторі Держвидавництва. Від 1921 — професор композиції Моск. консерв. У 2-й пол. 1920-х зазнав критики з позицій "Пролеткульту" як автор "ідеологічно чужих" творів. У той час композиції М. широко виконуються за кордоном кол. СРСР. Під час 2-ї світ. війни евакуйований на Півн. Кавказ. До Москви, де жив до кінця життя, повернувся у груд. 1942. Після Постанови ЦК ВКП (б) "Об опере В. И. Мухоморова" "Великая дружба" (10 лют. 1948), що містила звинувачення у "формалізмі" також М., С. Прокоф'єва та *Д. Шостаковича*, продовжував працювати у своєму стилі. Використав галиц. фолькл. мелодії у 5-й симф. (1918).

Помік учнів — *Г. Галичін*, *О. Мосолов*, *В. Мухоморов*, *М. Пейко*, *А. Хачатурян*, *А. Ешпай* та ін.

Лит.: Справочник-путеводитель по симфонизму Н. Я. Мясковского // Сост. В. Виноградов. — М., 1954; *Любана* Т. Н. Я. Мясковский: Творческий путь. — М., 1953; Н. Я. Мясковский, Собрание материалов: В 2-х т. — М., 1964; *Попельня* Л. Об эволюции музыкального языка Н. Я. Мясковского (на примере струнных квартетов): Автореф. дисс. ... канд. искусств. — К., 1977; *Піж* Ж. Развитие гармонического языка в квартетах Мясковского (на примерах квартетов 30-х и 40-х годов) // Вопросы теории музыки. — М., 1968; *Піж* Ж. Звучит музыка Мясковского // Муз. жизнь. — 1971. — № 9; *Піж* Ж. Некоторые черты циклической формы в поздних квартетах Мясковского // Вопросы муз. формы. — М., 1977. — Вып. 3; *Долгинская* Е. Фортепианное творчество Н. Я. Мясковского. — М., 1980; *Піж* Ж. Стиль инструментальных сочинений Н. Я. Мясковского и современность. — М., 1985; *Кушні* Ф. Н. Я. Мясковский. — М., 1981; *Иконникова* А. Художник наших дней Н. Я. Мясковский. — М., 1982; *Гулинская* З. Н. Я. Мясковский. — М., 1985; *Кудряшов* Ю. Н. Я. Мясковский. — Л., 1987; *Дани* О. Страницы творческой биографии Н. Я. Мясковского. — М., 1989; *Ершова* Т. Н. Я. Мясковский: начало творческого пути // Из истории русской и советской музыки / Ред.-сост. А. Кандицкий. — М., 1971; *Степанченко* Г. Степовий та Мясковский // Музика. — 1973. — № 6; *Нейгауз* Г. Г. Семнадцатая симфония Мясковского // Генрих Нейгауз. Размышления, воспоминания, дневники. — М., 1983.

Н. Костюк

"MUZYKA KRESÓW" ("Музыка пограничья") — фундація з м. Люблин (Fundacja z Lublina, Польща) — "Осередок музиколог. і культуролог. досліджень Центр.-Сх. Європи" ("Ośrodek Badań Muzykologicznych i Kulturowych Europy Środkowo-Wschodniej"), потужний центр

студіювання традиц. музики й розвитку фолькл. виконавства. ("Креси" — польс. істор.-культуролог. поняття, що означало інетнітні землі на сході Польщі, поза її власними межами. В різний істор. час склад кресів змінювався; це були — Білорусь, Правобережжя України й Зах. Литва; за часів Речі Посполитої — також окр. райони Зах. Росії та Латвії. "Креси" у польс. свідомості — міфологічна країна свободи). Назва "МК." передб. важливість взаємодії нац. культур, що територіально межують із польською — укр., білор., лит. та словац. До співробітництва залучено також латв. і рос. учених. Засновники й очільники Ради "МК." — етномузиколог Я. Бернад (директор) і культуролог М. Мамініска (голова) — розробили концепцію й реалізували програму діяльності Фундації. У взаємодії з Мін-вом культури Польщі, меріями польс. міст, спираючись на підтримку спонсорів, "МК." організовує щорічні міжн. фолькл. фестивалі (за участю автент. і вторин. ансам.), наук. семінари, польові експедиції, майстер-класи (warsztaty). Особливо тісні зв'язки було напружено з укр. етномузикологами, які на початку 1990-х узяли участь у розробці програми діяльності "МК." До Ради Фундації увійшли *І. Матвійський*, *Є. Єфремов*, *Б. Луканюк*. Робота "МК." розпочалася 1991 з організації симпозіуму та укр. фестивалю у польс. с. Довгоброди за участю ансам. науково-етнографічних "Джерело" (кер. *І. Синельников*), "Родовід" та "Древо" (останній — постійний учасник "МК."). Учасники наступних років — "Гілка" з Кіровограда, "Гільце" з Харкова, сільські автент. гурти з Житомирщини, Полтавщини, Кіровоградщини, Рівн. та Київ. Полісся. У Міжн. школі традиц. музики ("Międzynarodowa Szkoła Muzyki Tradycyjnej"), заснованій при "МК.", запроваджено різні форми роботи, включно з циклами лекцій (з етномузикології, етнології, діалектології й антропології культури). 1999 при Школі виник ансам. п.к Я. Бернада, що освоїв значний репертуар польс. традиц. музики й записав 3 CD, 2005 поставив спектакль "Пісні польс. і показав його у 2006 на 49-у Міжн. фестивалі сучас. музики "Варшавська осінь".

1-а міжнародна школа традиційної музики, організована фундацією "Музыка Кресов" (Люблин, Польща)

та лкт. територій (1992—96 у с. Рибаків над річкою Нарев, з 1997 у сс. Дуб'єнка, Докторце, Вігрі, ін.). Особливістю концепції діяльності "МК" є широкий спектр проблематики й методики досліджень нар. муз. традицій, що опрацьовуються через паралельне проведення наук. семінарів із практ. заняттями нар. співом у декількох групах (чол., жін., міш. складу) під орудою різних керівників. Постійні доповідачі й керівники спів. груп — Є. Єфремов, Г. Коропницька, Т. Завітович, деякий час — Р. Єнченко, Ол. Шевчук, І. Клименко, Г. та С. Охрімчук. Всі вони — учасники наук. сесій "МК" у різні роки, як і В. Гошовський, А. Завальнюк, В. Грабовський, Н. Керімова, Ю. Кондратенко, Б. Луканюк, О. Мурзина, В. Осадко, С. Павлишин, Л. Сабан, О. Смоляк, Н. Супрун, І. Федун, М. Хай, Б. Яремко. Міжн. заходи, організовані "МК", стали подіями культур. життя. Це 5 наук. сесій "Духовність народів Центр.-Сх. Європи" ("Duchowość narodów Europy Środkowo-Wschodniej", 1-а — Люблін, 1992), 3-річна програма "Музика обрядова Центр. і Сх. Європи" (1992—94), 3-річний цикл "Ерос і Танатос", міжн. фестивалі "Втрачена музика" ("Muzyka Utrasona"): "Архаїчні пісні балтів і слов'ян" (Краків, 1995), "Колискові" (Краків, 1996); "Пісні лісові, пісні польові" (Краків, 1997); з 1999 — міжн. фестивалі в Любліні "Найстарші пісні Європи". Акції "МК",

залучивши широкі кола молоді й студентства, фахівців і любителів (1998—2007 — бл. 1000 слухачів), мали широке висвітлення у польс. пресі, отримали розголос у Польщі, Німеччині та ін. країнах; сприяли розвитку міжнц., зокр. польсько-укр., зв'язків у галузі досліджень традиц. музики, активізували відродження аторинного фолькл. вик-ва у Польщі.

Літ.: Bernard J. Najstarsze Pieśni Europy [Програма фестивалю на 10-річчя Фундації]. — Lublin, 2001; Яго ж. Imperatyw praktykowania pamięci // Na przykład. — 1998. — № 7—8; Kornos T., Weselna "Muzyka Kresów" // Dialog. — 1993. — № 10; Яго ж. Akademicy z pastwiska: Rozmowa z prof. Ithorem Maciejewskim // Tam samo: Zielińska M. Pogranicza, kresy, prowincje // Tam samo. — 1998. — 28 sierp.; Pawłowski R. Muzyka, która boli // Gazeta Wyborcza. — 1999. — 25 lut.; Яго ж. Żurek różnie oberki // Tam samo. — 1999. — 26 sierp.; Knittel J. Źródła pieśni // Gazeta Wyborcza. — 1998. — 26 sierp.; Яго ж. Śpiew wieków: Najstarsze Pieśni Europy w Lublinie // Tam samo. — 1999. — 2 listop.; Pawłowski R. Byliśmy, widzieliśmy // Tam samo. — 2000. — 24 sierp.; Dwarakowski S. Śpiewokrzyk // Magazyn: kurier Poranny. — 2001. — 24 sierp.; Pawłowski R. Zaginionie pieśni // Gazeta Wyborcza. — 2001. — 29 listop.; Яго ж. Wielka płyta: Pieśni wielkopostne // Tam samo. — 2003. — 18 kwiet.

Ол. Шевчук